„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XVI** ■ nr. **777** ■ 10-16 ianuarie 2019 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 5,99 lei

Maria IORDĂNESCU
lasă-ți **copiii** să vină la **tine** 13

ANDREI PLEȘU
„Omul fără dileme“
pagina **3**

TEODOR TIȚĂ
„Pentru un an suportabil“
pagina **12**

MARIUS CHIVU
„Emil Brumaru“
pagina **16**

O, ce poveste minunată!

© Florin Lăzărescu

„Răul există în lume din cauză că oamenii nu sînt în stare să-și spună poveștile.“

CARL GUSTAV JUNG

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

B. ELVIN

Heinrich Böll

Nu numai o dată am reflectat și am scris despre o povestire a lui Heinrich Böll în care revin cuvintele „în curînd". Nuvela se petrece în anii celui deal Doilea Război Mondial. Un tînăr ostaș, Andreas. Fire pașnică. Însetat de bucuriile irezistibile și netrăite ale existenței. Sătul pînă în gît de bătălii. Știe că nu are scăpare. În curînd va muri. Cuvîntul *curînd* răsună înlăuntrul lui, asurzitor. *Curînd,* meditează el, e ceva cumplit. *Curînd* scurtează și strivește timpul. Nu-i o promisiune, e o amenințare. Înseamnă nesiguranța absolută și totodată certitudine. *Curînd* prevestește sfîrșitul. Măsoară tot ce vei pierde. Citisem „Trenul a sosit la timp" prin anii '50. N-aș putea preciza dacă m-a cîștigat dramatismul acțiunii sau probitatea morală a scriitorului. Oricum, povestirea în care fiecare rînd avea garanția autenticității m-a impresionat. Războiul, privit așadar din cealaltă perspectivă. A celor ce fuseseră inamicul. Și care, dacă ar fi biruit, m-ar fi prefăcut într-un fir de fum al crematoriilor de la Auschwitz. Vreme îndelungată nu izbutisem să cunosc înțelegerea, să resimt compasiune pentru cei care purtaseră uniformele celui de-al III-lea Reich. Cu atît mai puțin să mă pun – fie și prin intermediul ficțiunii – în pielea lor. Bănuiam, bineînțeles, chinul moral al unora, auzisem de actele de rezistență ale altora, însă nu puteam întinde mîna spre ei peste bariera nevăzută. Crescusem în adversitatea față de Hitler. Tot așa cum mă formasem în teroarea și umilirile pe care adepții doctrinei lui de la noi se străduiau – cu succes – să le resimt. Vreau să spun numai că povestirea lui Böll a aruncat în aer obstacolul psihologic. Probabil și pentru că pîinea pe care o mîncam în anii altui totalitarism îmi ușura apropierea. Acum pricepeam deslușit cum frica de a te împotrivi și rușinea de a te supune duc și la apatia, și la tensiunea conștiinței, iar dincolo de apucați, tîmpi și nemernici, se mai află și alții. Amorțiți și totuși lucizi. Peticindu-și, din renunțări, erezii, ignorări, opoziții, un scut la adăpostul căruia încercau să rămînă ei înșiși. Pe urmă am căutat orice pagină semnată de Heinrich Böll. Nu știu dacă îl admiram pentru că dădea pe față vulnerabilitatea noastră, numind rănile pe care le ascundeam și anxietățile pe care le tăceam. Mă punea pe gînduri, de asemeni, faptul că personajele sale nu simt nevoia să modifice lumea, cîteodată nici măcar să se întrebe asupra lor înșiși; ar voi mai degrabă să își schimbe pielea, așa, ca să poată îndura și să se poată îndura. E foarte posibil ca Böll să mă fi cîștigat prin omenia pe care o radiază o proză unde e mereu vorba de pîine, singurătate, săli de așteptare, ruine, fotografii, spaimele războiului și sordidul postbelic, lazarete, sinucideri, impostori. În orice caz, nu am nici o îndoială că am fost de partea lui în îndîrjirea de a da la iveală unde și cum se adăpostea nazismul după 1945. (...)

(apărut în *Dilema veche,*
nr. 207, 2 februarie 2008)

Dilema veche vă propune

■ *„Constantin BRANCUSI Sculpture"*. O expoziție fascinantă, care-ți taie respirația. Te înmărmurește. 11 capodopere „cioplite" de Brâncuși sînt expuse la Muzeul de Artă Modernă din New York, pînă pe 18 februarie. La numărătoarea finală ar trebui să intre și soclurile, adevărate piedestale de închinăciune, la rîndu-le capodopere, modul cu modul, piesă cu piesă. Curatorii expoziției: Paulina Bobocha și Mia Mathias. Și, revenind, te oprești la Hobița. Și tot înmărmurit rămîi... Da, e posibil, iarăși și iarăși e posibil să rămîi cu gura căscată privind spectacolul, reluat după decenii, de indiferență, incultură (la orice grad ar fi ea evaluată), imbecilitate, lipsă de patriotism (în cel mai minimal grad). Vorbim de trădare de țară?! Haideți la Hobița, domnilor miniștri. *In corpore.* Rușine! Apropo, nici pînă acum nu mi-au fost returnați banii pentru achiziționarea *Cumințeniei Pămîntului*... Ministerul Culturii promisese scadența în 2018. A trecut. De ce nu se realocă aceste sume în contul Hobița? Nu se poate, va zice sfătos Guvernul Dăncilă. Nu se pot direcționa banii spre alte scopuri. Dar ca să se prăbușească Hobița se poate. Zi de zi, șipcă cu șipcă. O auziți cum trosnește, stimați guvernanți de mucava?! (Ruxandra Mihăilă)

■ *Despre somn. De ce este vital să dormim și să visăm*, cartea lui Matthew Walker, apărută la Editura Vellant, traducere de Emilia Vasiliu, îți schimbă pur și simplu perspectiva asupra vieții nocturne. După ce am citit-o am devenit mai atentă și mai grijulie cu somnul meu. (Ana Maria Sandu)

■ Că tot sîntem la început de an, că tot e un bun moment să ne facem ordine în casă și-n viață: pe Netflix a apărut serialul *Tidying Up with Marie Kondo.* O japoneză haioasă și severă în același timp care te învață – printre multe altele – cum să-ți organizezi biblioteca. Ce mai așteptați? (Matei Martin)

■ Săptămîna aceasta, două lansări de carte, la librăria Humanitas Cișmigiu, pe care e musai să nu le ratați: vineri, 11 ianuarie, de la ora 19, Nora Iuga – *alături cu drumu* (Editura Casa de pariuri literare), vor vorbi Nora Iuga și Bianca-Burța Cernat, și marți, 15 ianuarie, tot de la ora 19, Mircea Vasilescu – *Cultura română pe înțelesul patrioților* (Editura Humanitas), vor vorbi, alături de autor, Mircea Cărtărescu și Ioan Stanomir. (Adina Popescu)

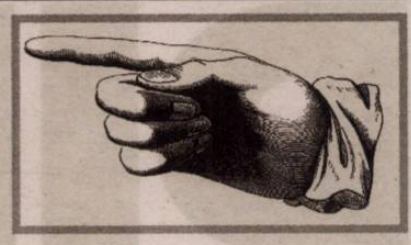

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Somnul**
- **Decreteii la jumătate de secol**
- **România și Europa**
- **Educația fizică**
- **Iarna**

album dilematic Livia Ștefan Martin

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Șerban AXINTE ● Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU
Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Cosmin CIOTLOȘ ● Andrei CORNEA
Codrin Liviu CUȚITARU ● Petre GURAN ● Ionuț IAMANDI
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ ● Doris MIRONESCU
Victor MOROZOV ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Lorin NICULAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Andrei PLEȘU ● Mihaela SIMINA ● Bogdan-Alexandru STĂNESCU
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂTARU-CAZABAN ● Teodor TIȚĂ ● Andreea VLAD
Matei VIȘNIEC ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN

EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
0372.130.211; 0372.130.213
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.000
Tipărit la Tipoart Idea Studio

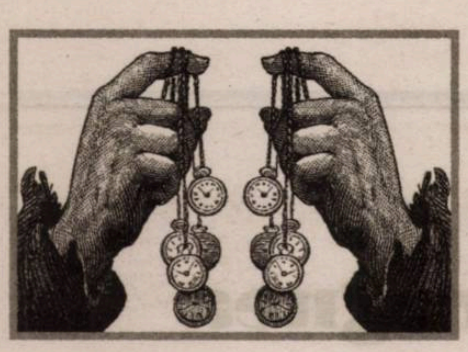

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Omul fără dileme

La început de an și după 25 de ani de apariție a Dilemei, *ne putem întreba, în mod legitim, în ce măsură contextul de azi justifică, la fel cu cel din 1993, existența acestui tip de publicație și a titlului ei. Pentru a-l însoți pe cititor în eventuala căutare a unui răspuns, reproduc mai jos un text „programatic“ de-acum peste 25 de ani. Senzația mea este că sîntem, în continuare, „actuali“. Ba chiar* actuali! *Pe scena politică, toată lumea are dreptate, are certitudini, are percepția definitivă a „dușmanului“. Nimeni nu are dubii, ezitări, nuanțe. Opinia se obține fără interogație și fără excese de autoevaluare. Și e, întotdeauna, vehementă, exclusivă, devastatoare. „Omul fără dileme“ a învins! Cu atît mai mult e, poate, (încă) nevoie de noi…*

Uneori regret că gazeta de față se numește *Dilema*. Constat aproape în fiecare zi că duhul dîmbovițean nu poate trece pe lîngă acest cuvînt fără să alunece în poantă facilă, ironie minoră și *malentendu* cras. Din punctul meu de vedere, cel mai supărător e *malentendu*-ul. Un demon simplificator a lăsat unora impresia că filozofia acestei publicații e bîlbîiala, inexistența criteriilor, absența opiniei. „O revistă fără un punct de vedere?“ sună unul dintre reproșurile curente. Pe de altă parte, cînd afirmăm un punct de vedere, se găsesc repede destui care să ne reproșeze că ne-am depășit programul, că nu sîntem destul de „dilematici“.

Malentendu-ul constă în faptul că ceea ce noi propunem drept *procedeu* intelectual de conjunctură, drept stil de a gîndi, e luat drept *doctrină*. Noi nu spunem, cotropiți de palori metafizice, că totul e dilemă, că nimeni nu poate judeca pe nimeni și că nimic nu se poate afirma, în chip limpede, despre nimic. Noi nu plimbăm peste lucruri o privire cețoasă, fără discernămînt, și nu trăim într-o cronică inhibiție mentală. Avem și noi nervi, avem și noi idiosincrasii. Știm că viciul e rău și virtutea e bună, că cei care conservă vechile structuri sînt răi și cei care vor să le anihileze sînt buni, că Ștefan Augustin Doinaș e bun și Corneliu Vadim Tudor e rău, mă rog, știm și noi ceea ce știe toată lumea. Și n-avem de gînd să introducem ezitări hamletiene acolo unde lucrurile sînt clare. Socotim însă că nu *toate* lucrurile sînt clare și că boala societății românești de azi e excesul tonului categoric (avînd drept efect secundar suspensia dialogului și a dorinței sincere de conciliere). Sîntem excedați de suficiența intelectuală și morală a celor care s-au dezvățat să mai spună „cred că“, „poate că“, „mă întreb dacă“, „nu mi-e foarte clar“, „nu știu ce să spun“, „trebuie să mai reflectez“ și alte asemenea formule cuviincioase, care constituie igiena însăși a spiritului. Nu vrem să extindem dilema asupra a ceea ce, în jurul nostru, e nedilematic. Dar o recomandăm, acolo unde e cazul, ca pe un început de înțelepciune. În definitiv, nici buna creștere nu e operantă în orice împrejurare. Este însă acesta un argument să o declarăm futilă?

Ar fi, poate, folositor să ne amintim puțin de moravurile noastre prerevoluționare. Cît de „dilematici“ știam să fim în lumea aceea în care totuși binele și răul se deosebeau cu ușurință! Cît de firesc ni se părea, atunci, să spunem că „orice am face, nu se schimbă nimic“ și că deci e preferabil să stăm cuminți, într-o toropeală plină de argumente! Am trăit decenii întregi sub blestemul dilemei „din care nu se poate ieși“. Și am plătit scump, în decembrie 1989, capacitatea noastră de a amîna. Nu cumva ne expunem, astăzi, riscului opus? Căci sîntem înconjurați de confuzii, ambiguități și aproximații, iar noi ne comportăm bățos, apodictic, ca niște activiști decerebrați, intransigenți, fără „complicații“ interioare. Așa stînd lucrurile, ne putem întreba cum și cînd vom plăti deriva geometrică în care ne complacem deocamdată. *Dilema* nu vrea altceva decît să tempereze această derivă. Ea nu vrea să relativizeze valorile sau să surdineze adevărul. Vrea însă scoaterea din joc a omului fără dileme, cu certitudinile lui (mitocănești sau fanatice), cu mărginirea lui inamovibilă. Există omul fără dileme proguvernamental, mereu înarmat împotriva „trădătorilor“ din Opoziție, și omul fără dileme antiguvernamental, care are în buzunar rețeta mîntuirii naționale, dar nu înțelege s-o pună la dispoziția derbedeilor… Omul fără dileme e, în România, un personaj cu tradiții: de la Conul Leonida, care explica tot, la eroii lui Pintilie, care știau că „americanii sînt tîmpiți“ și femeia română „a opta minune a lumii“. Un caz special e omul fără dileme cultivat, cel care se percepe pe sine drept „conștiința mai bună a neamului“: îngrijorat și sentențios, el ne îngroapă în dihotomii: alege binele de rău cu o precizie oraculară, stabilește baritonal cine va fi iertat și cine nu, sfătuiește, amendează, transează. Omul fără dileme e creatorul tuturor dictaturilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător. Pus în fruntea unei instituții (a Televiziunii, de pildă), el își asumă prompt prerogative supreme: e un fel de guvern, un fel de parlament, un fel de tribunal public. Știe ce ne trebuie, mai bine decît o știm noi înșine. Decide, în numele nostru, ce vom gîndi, cum ne vom distra, cine binemerită admirația, cine, disprețul nostru. (…) La limită, omul fără dileme e *„Big Brother“*, Șeful, Conducătorul. Cel căruia nu-i trece niciodată prin cap că poate greși, că poate fi monstruos, că e nedorit și vătămător. Cel care știe întotdeauna ce face și nu face decît ceea ce știința lui cubică, de beton, îi dictează să facă. Cu omul acesta, cu pericolul acesta se răfuiește *Dilema*. Atît cît îi stă în putere. Și atîta vreme cît omul fără dileme nu o va anula scurt, cu un dos de palmă.

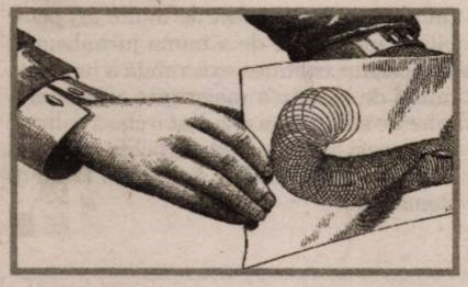

Andrei CORNEA

la răscruce de gînduri

„Întreg-omenescul“

Poate părea bizar că în secolul XXI mai există oameni – și nici ignoranți, nici imbecili – care să mai creadă în adevărul literal al Bibliei. Și totuși ei există și nu chiar puțini: pot fi întîlniți deopotrivă în spațiul real, cît și în cel virtual: ei consideră senini, de exemplu, că lumea a fost făcută în șase zile acum circa 6000 de ani și tot ceea ce mai urmează de aici, literal: Adam și Eva, Paradisul terestru, încălcarea interdicției de a mînca din fructul cunoașterii binelui și răului și tot ceea ce e scris în continuare în Cartea Genezei. Am întîlnit odată și eu unul ca acesta și l-am întrebat cum explică măcar un singur lucru: prezența fosilelor care sugerează că pămîntul are o vîrstă cu mult mai mare decît cîteva milenii. Mi-a răspuns senin și fără a sta pe gînduri (dovadă că avea răspunsurile pregătite) că fosilele și celelalte forme geologice au fost plasate de Dumnezeu cu bună știință și făcute să pară vechi, deși ele nu sînt astfel în realitate. În felul acesta ni s-ar pune la încercare credința. Nu l-am mai întrebat de ce ar dori Dumnezeu să ne încerce credința prin înșelăciune continuă. Dialogul nu mai avea sens.

Sînt și alții, mai moderați și mai numeroși, pe care i-aș numi „armonizatori“. Ei încearcă cu mari eforturi să „armonizeze“ cumva relatările Bibliei cu unele rezultate ale științei moderne și sînt încîntați cînd cred că au găsit unele coincidențe. De exemplu, cînd află că, în descrierea cosmologică a Genezei, stelele apar la milioane de ani după prima emisie de fotoni care urmează Big Bangului, strigă fericiți: „Și Biblia o spune! Deci are dreptate“, amintindu-și că, în descrierea biblică a Genezei, lumina e făcută în ziua întîi, în timp ce soarele, luna și stelele apar abia în ziua a patra. Uită însă că, după Geneza biblică, în ziua a doua și a treia Dumnezeu face Pămîntul, marea și plantele, în vreme ce, în Geneza astrofizică, ordinea e inversă: stelele apar cu cîteva miliarde de ani bune înaintea Pămîntului și a florei. Mai recent, unii „armonizatori“ au crezut confirmat textul sfînt cînd s-a auzit de celebra „Evă mitrocondrială“ (cea mai recentă strămoașă a tuturor oamenilor în viață azi – o femeie care ar fi trăit în Africa de Est acum circa 170.000 de ani și care a avut minimum două fiice). Ea ne-a trimis, strict pe linie feminină (din mamă în fiice), ADN-ul mitocondrial, care suferă mutații periodice – ceea ce a permis geneticienilor „recuperarea“ ei. Descoperirea e uimitoare, dar „armonizatorii“ se bucură degeaba: ei uită să consemneze că această „Evă“ nu era singura femeie de pe lume în acel moment, precum presupusa Eva biblică, și mai ales – fapt mult mai neplăcut – că sînt toate șansele să nu-l fi cunoscut pe Adam. Într-adevăr, corespondentul ei genetic – cel mai recent strămoș bărbat al tuturor oamenilor care trăiesc azi (așa-numitul „Adam cromozomial Y“) – ar fi trăit, după cele mai recente cercetări, cam cu 200-300.000 de ani în urmă. Astfel încît, vai, „protopărinții“ n-ar fi putut cădea în păcat împreună, căci erau decalați în timp! (Bineînțeles că nici acest „Adam cromozomial Y“ nu era deloc singurul bărbat de pe lume, pe cînd vîna pe undeva prin Africa.)

La polul opus îi întîlnim pe cei care, vrînd să se arate „științifici“, neagă orice valoare istoriei biblice: „Toate astea nu numai că nu sînt adevărate, dar sînt pur și simplu prostii“, îi auzi spunînd. „Științificii“ au dreptate, dar numai parțial. „Mitul“, spuneau cu mai mult adevăr neoplatonicienii, „este o istorie falsă oglindind adevărul.“ Care-i falsul? În cazul de față, al mitului Genezei, n-avem nici o umbră de adevăr istoric și poate nici teologic. Există însă un anumit adevăr, desigur non-literal și non-istoric, al mitului respectiv (ca și al altor mituri, desigur), dar deloc de neglijat, ba aș zice chiar fundamental: l-aș numi adevărul „întreg-omenescului“.

Fiindcă am vorbit despre Adam și Eva, amintiți-vă de povestea lor și reduceți-o la esență: patru persoane (Dumnezeu, Șarpele, Adam și Eva) locuiesc împreună într-un loc de invidiat. Cea dintîi persoană e conducătorul și organizatorul. La un moment dat, pleacă de acasă și le cere ultimilor doi să nu comită un anume act, care le-ar fi dăunător. Totuși, neascultînd, ei comit actul, apoi realizează greșeala și se ascund de frică. Dumnezeu se întoarce, îi descoperă ascunși și îi ia la întrebări. În continuare se joacă ceea ce am numit „întreg-omenescul“: întrebat de ce a comis infracțiunea, Adam dă vina pe femeie, sugerînd însă că și Dumnezeu are o vină, fiindcă El „i-a dat-o pe femeie“. Femeia, la rîndul ei, dă vina pe Șarpe, care, cică, „a amăgit-o“. Acesta tace neadmițînd nimic, de unde era foarte bun orator mai înainte. Iar Dumnezeu, în loc să asume și el o anumită vinovăție (în fond, conducătorul e dator să asume și el o eroare gravă a subordonaților), rezolvă situația dîndu-i pe toți afară din casă și părînd în felul acesta să aibă niște probleme, astăzi le-am zice de *„leadership“*.

Nu regăsim aici eterna noastră fugă de responsabilitate, ca și eterna noastră imaturitate? Abia așteptăm să fim adulți, dar cînd sîntem tratați ca adulți, dorim să redevenim copii. Pe de o parte, în calitate de adulți pretindem să mîncăm fructele „arborelui cunoașterii binelui și răului“; pe de alta, întocmai ca niște copii, vrem să scăpăm de responsabilitatea maturizării și a înțelegerii. Cînd revine Șeful, începem prin a ne ascunde ca niște copii, apoi dacă asta nu ține, refuzăm direct asumarea vinovăției: nu, noi n-am știut, altul – eventual cel mai slab – e mereu de vină; da, un altul ne-a amăgit, unul foarte-foarte viclean, care a profitat de naivitatea noastră. Ba chiar insinuăm că a fost și rolul Șefului aici, care a organizat totul. Din cînd în cînd, urmăm strategia Șarpelui: în loc de recunoaștere, tăcem ca și cînd ne-am fi înghițit brusc limba și dăm să ne ascundem prin nu știu ce bortă. Dar nici cu Șeful nu mi-e rușine: după ce îi ascultă pe toți subordonații, se descarcă pe ei pedepsindu-i fără remușcări, de parcă el personal n-ar fi avut nici un amestec în dramă, dovedind și el neasumarea părții lui de vină. Ba chiar își exprimă temerea că, odată ce au învățat insubordonarea, ceilalți ar putea să încerce să-i uzurpe condiția, în caz că n-ar fi alungați.

Acesta e adevărul mitului biblic, „întreg-omenescul“ lui: neobositul nostru „celălalt e de vină, nu eu“, pronunțat indiferent de poziția ierarhică în care ne aflăm și de împrejurări – expus în acele cîteva rînduri din Cartea Genezei cu o uimitoare concizie, claritate și profunzime. În forme dintre cele mai diverse, regăsim scenariul său, neîncetat rejucat în fiecare familie, în fiecare trib, în fiecare echipă, în fiecare instituție, în fiecare partid, în fiecare țară, în fiecare epocă. Oriunde coabitează măcar trei-patru persoane, răsună acest etern cîntec „nu eu, altul e de vină“. Cu siguranță, știa deja de el, din proprie experiență, nu numai Eva cea din Carte, ci și cea din gene – stră-stră…-străbunica noastră, a tuturor, venerabila „Evă mitocondrială“!

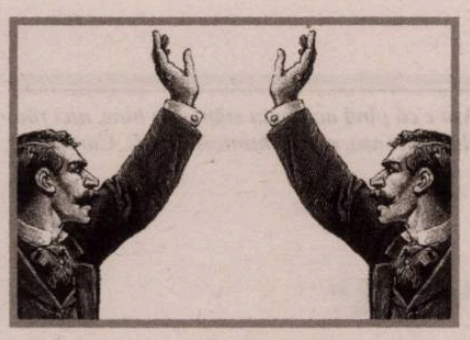

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Dragnea. Liviu Dragnea

De trei ani consecutiv, la sfîrșit de decembrie, Liviu Dragnea merge la Antena 3 pentru un interviu care nu are nici o legătură cu jurnalismul.

Aici opinia dînsului despre Antena 3 în discuția cu Mihai Gâdea și Mircea Badea:

„Și oamenii din presă pot influența această bătălie [cu statul paralel]. Noi sperăm că pînă la sfîrșitul anului viitor să cîștigăm această bătălie. În România, în opinia mea, un sistem sănătos vom avea abia în 2024. Abia atunci o să înceapă lumea să gîndească cum trebuie… sînt fericit. S-au întîmplat lucruri bune în țară. *Și nu avem cuvinte ca să vă mulțumim pentru ce ați făcut pentru noi în acești doi ani de zile.* Nu aveți cum să nu recunoașteți. Au fost presiuni foarte mari asupra dumneavoastră. Cu toate astea, nu v-ați frînt. Ați rezistat. Cît mai repede trebuie să intre în vigoare Codurile Penale. S-a pus în discuție să dăm și o ordonanță de urgență în acest sens. Ministrul Justiției trebuie să prezinte lucrurile premierului Viorica Dăncilă, să nu mai amîne. Aceste coduri trebuie adoptate. Nu e pentru mine. E o decizie politică. E un obiectiv major…“

Un discurs orwellian despre cum vom ajunge să gîndim cum „trebuie“ în așa fel încît să îl facem pe domnul Dragnea fericit. Deși versiunea de *newspeak* a șefului PSD este stridentă prin asemănarea cu Engleza Socialistă din romanul *1984* al lui Orwell, cei doi jurnaliști s-au gudurat servil pe lîngă omul care distribuie milioane bune din banii publici pentru „comunicarea“ PSD-ului.

Dragnea are un discurs populist, plin de inexactități, fracturi logice și minciuni. Discurs care nu este sancționat de pseudojurnaliștii de la televiziunile aservite coaliției de guvernare.

■ ***Fracturi logice.*** „Să plecăm de la *Le Figaro*. Acela nu a fost un interviu, ci o discuție înregistrată. Aia nu a avut nici o legătură cu realitatea.“

Interviurile în presă sînt discuții înregistrate. Faptul că sînt înregistrate dă posibilitatea celor care te-au intervievat să demonstreze „realitatea“ discuției. E ca și cum Dragnea ar spune că el nu este mîrlan, așa cum spunea doamna Firea, și asta pentru că Firea îl cunoaște cel mai bine.

„Dacă este ceva neadevărat, ceea ce s-a și dovedit, înseamnă că ăsta e un interes.“

Paul Cozighian a prezentat înregistrarea audio a interviului dovedind că interviul a fost real. Domnul Dragnea a mințit fără ca cei doi angajați ai Antenei 3 să aibă vreo reacție.

„Tot în Franța a apărut că guvernul francez e foarte supărat pe mine că blochez Ministerul Apărării să nu facă corvetele cu ei, ci cu olandezii. Dacă erau jurnaliști străini aici la 10 august, prezentau acțiuni pașnice, români veniți din diaspora, care au fost agresați.

N-am văzut nici o știre, nici un material despre protocoale. Iar aici este o chestiune foarte importantă. Spun că e o problemă internă. Păi, atunci să rămînă toate interne.“

Asta e o fractură logică clasică menită să manipuleze emoțional opinia publică. Nu există nici o legătură rațională între corvete, incidentele violente de pe 10 august, protocoale sau probleme interne.

■ ***Auzenii.*** „Mi-a zis cineva, dar nu știu dacă e adevărat, că atunci cînd urma să se dea sentința în apel la mine la referendum, că doamna Stanciu m-ar fi achitat dacă primea garanții de la mine că o propun la Curtea Constituțională, dar între timp s-a răzgîndit pentru că tocmai s-a spus de la Cotroceni că va fi numită la Curtea Constituțională.“

Cineva i-a spus domnului Dragnea, cel de-al treilea om în stat, liderul partidului de guvernămînt, că ar fi trebuit să fi încercat un trafic de influență la unul dintre cei mai importanți judecători din România. Judecătoarea în cauză ar fi riscat liniștită cîțiva ani buni de pușcărie numai pentru a primi o promovare imposibilă din partea domnului Dragnea. Desigur, domnul Dragnea nu a sesizat organele competente, că doar sîntem stat mafiot, nu stat de drept.

„Unii spuneau că ar fi o legătură cu chestiunea asta. Domnul primar Daniel Florea mi-a zis asta.“

Cineva s-a transformat la cîteva zeci de secunde în *unii* și apoi, în alte cîteva secunde, în Daniel Florea.

Din nou, nu au existat reacții din partea domnului Gâdea sau a domnului Badea.

„Dau și eu o veste bună. Am stat cu multă speranță atît eu, cît și Guvernul să vedem cîte companii vor depune oferte pentru parteneriatul public-privat pentru autostrada Ploiești-Brașov. Au fost cinci, dacă nu cumva chiar șase. Sînt companii foarte serioase.“

Fie sînt cinci, fie sînt șase companii care au depus oferte. Declarația este o dovadă stupefiantă de superficialitate, căci aici e vorba de acte și nu de asasinii imaginari de la Hilton.

■ ***Despre nebuni.*** „Băncile, lanțurile mari de magazine, eu cred că își ascund profiturile. Nu ne-am născut ieri. Sînt companii mari care nu vin într-o țară doar să se afle în treabă. Pentru ăia 16% care ar trebui să plătească taxa în România, ei vor să plece. Eu nu sînt nebun, sînt doar patriot. Vreau să cred că și noi merităm același regim ca celelalte țări.“

Domnul Dragnea confundă probabil Antena 3 cu crîșma proprie și poziția de președinte al Camerei Deputaților cu golănașul cu ambiții politice. Este, discutabil, un act de țăcăneală sau sociopatie faptul că cel de-al treilea om din stat, invocînd patriotismul, aruncă cu niște acuzații generale, extrem de grave, fără a prezenta nici o urmă de dovadă.

■ ***Halucinații.*** „Oamenii ăștia sînt disperați. Au început din a doua zi de alegeri. Iohannis a zis că are un război cu PSD. A încercat să îl convingă pe Tăriceanu, ne-au fabricat dosare. A încercat să dărîme PSD. Soros finanțează cu milioane. Apăruseră date despre dosarul cu apariția bitcoin-urilor în România, DIICOT nu a mai prezentat nimic apoi.“

Analiza serioasă a unei inepții de acest fel este inutilă. Nu m-ar fi surprins o declarație că doamna Dăncilă este, în fapt, zeița înțelepciunii, Codrin este însuși Odin, dar în forma lui de bou, iar Pleșoianu e reîncarnarea lui Zamolxes.

■ ***Nesimțire.*** „Dacian Cioloș nu este al nostru, nu este al românilor. Dacian Cioloș este al multinaționalelor, dar nu numai. Nu a fost al nostru nici cînd era comisar european, nici cînd a fost ministru, nici cînd a fost premier. S-a dus și el unde a fost trimis. Sînt oameni cărora li se face un traseu.“

În mod sigur, Cioloș nu este de-al „nostru“, adică nu are nici o legătură cu oamenii de mare calitate din jurul domnului Dragnea, de tip baroni locali, sicofanți sau infractori disperați să scape de pușcărie. În multinaționale, într-adevăr, muncesc cei mai profesioniști dintre angajații români.

Atît Gâdea, cît și Badea s-au comportat slugarnic și au fost de multe ori penibili în încercările de a mima jurnalismul. Din păcate, calitatea execrabilă a jurnalismului de la marea majoritate a televiziunilor de știri are ca rezultat o clasă politică de aceeași calitate. O clasă politică în care Liviu Dragnea este un fel de Ion Bond al României.

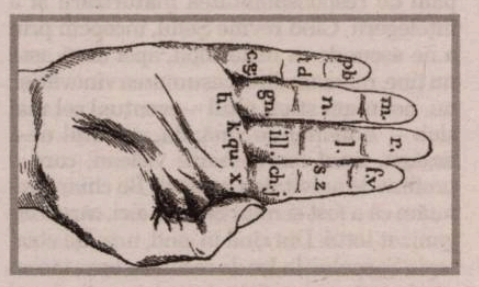

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Angajări: o dramoletă autohtonă

Am un fost coleg (de școală primară) care a devenit director de personal la un cunoscut lanț de supermarket-uri, activ pe piața românească. L-am întîlnit deunăzi întîmplător și nu m-am putut abține să-i semnalez o problemă de care mă lovesc de vreo doi ani. La magazinele respective, al căror client fidel sînt, personalul s-a deprofesionalizat subit. Apar tot mai des erori în relația cu cumpărătorul. Sesizezi cu ușurință dezordinea, lipsa de atenție a lucrătorilor, ignoranța lor crasă în raport cu marfa oferită etc. „Nu-mi mai spune, te rog, Codrine!“, m-a implorat bietul director. „M-am aflat în prima linie a acestui dezastru. Eu i-am angajat pe toți, sub presiunea societății noastre intrate într-o frumușică disoluție a forței de muncă. Nu mai ai cu cine lucra. Toți s-au evaporat la muncă în Europa. Ca șef de personal, ajungi rapid la exasperare în țărișoara carpatină. După ce nu am mai avut ce recruta prin cătunele obscure ale județelor băștinașe, pe la stînele din creierii munților ori prin cartierele-ghetouri ale orașelor, am apelat, te rog să mă crezi, la diverse clinici de tratament psihiatric. I-am rugat pe doctori să-mi faciliteze legătura cu persoane dornice și apte de munci ușoare, cu afecțiuni nervoase benigne. Aveam nevoie stringentă de oameni, mai ales la casa de marcat, la pază și la curățenie. Culmea, mi-au fost furnizați, la un moment dat, trei indivizi fix pentru job-urile în discuție. Liniștiți, după spusele terapeuților. O domnișoară care avea compulsia alergatului fără motiv, un domn între două vîrste care susținea, neagresiv, că ar fi fost împărat și un tînăr fără diagnostic precis, dar tăcut și cu privire fixă, bănuit de o formă de melancolie patologică. I-am distribuit după profil pe fiecare: alergătoarea la curățenie, unde putea fugi cu teul prin magazin cît dorea, pe împărat la pază, pentru aerul lui solemn, iar pe nostalgic la casă, unde avea ocazia să tacă și să facă.“

Amicul s-a oprit o clipă, cu privire hăituită, apoi a continuat: „Ce crezi că s-a întîmplat? Rapid, maratonista a luat-o la sănătoasa, vuind din gură ca un motor și ținînd teul pe podea ca pe o torpilă. A luxat picioarele clienților, a spart geamuri și a dispărut, precum o nălucă, în parcare. Împăratul și-a atîrnat niște decorații de carton pe piept, și-a pus un fel de coroană de plastic pe cap și a cerut, sobru, tuturor clienților care intrau să i se închine, sărutîndu-i mîna. Nici cu melancolicul nu a fost mai bine. Cînd să treacă primele coduri de bare prin cititor, a izbucnit într-un plîns convulsiv, ce aducea cu orăcăitul unui bebeluș, și și-a dat, inexplicabil, pantalonii jos, dezvăluind, stupefiant, faptul că purta pampers în loc de chiloți… Eu însă nu m-am lăsat! Am coborît puțin ștacheta. Am apelat la prietenii psihologi, bănuind că ei operau cu boli mult mai simple. Nu m-am înșelat. Am primit inși mai normali – un băiat cu ochii încrucișați, tratat pentru complexe de inferioritate, o fată cu sindromul Tourette și o doamnă cu un tic ciudat (în răstimpuri, avea un spasm brutal la nivelul umerilor și mîinilor, pe care le mișca abrupt și haotic). I-am aranjat tot după trăsături. Tourette la pază, unde, la rigoare, putea chiar să înjure, complexatul la curățenie, unde nu interacționa prea mult cu colegii în fața cărora s-ar fi simțit inferior și spasmodica la casă, unde ticul ar fi ajutat-o, prezumtiv, să arunce mai repede produsele pe bandă. Nebunie mare! Tourette l-a suduit din prima pe directorul general, refuzînd să-l lase să intre, complexatul a mers cu teul în zigzag, probabil din cauza privirii dezaxate, și a rupt picioarele ieșite, nefericit, în calea sa, iar convulsiva a aruncat marfa de pe bandă direct în capetele clienților și ale celorlalți casieri. O cutie cu beri Tuborg a aterizat în capul aceluiași director general care reușise să pătrundă, în cele din urmă, șifonat și cifulit, în incinta magazinului.

Și tot am refuzat să mă dau bătut!“, a zbierat directorul. „Am mers în penitenciare și am cerut nume de ex-condamnați pentru infracțiuni minore. Am primit un scandalagiu de cartier, o evazionistă fiscală măruntă și un escroc sentimental bigam. Aici mi-a venit greu să le evaluez profilul, însă am încercat. Scandalagiul la pază, penalul erotic la casă și hoțulica la curățenie. Dezastru universal! Casanova a sedus-o pe infractoarea financiară și au șters-o împreună cu toate încasările de peste zi, iar scandalagiul s-a enervat atît de tare că, sub supravegherea lui strictă, ăștia doi au produs pagubă în gestiune, încît m-a găsit pe mine principalul vinovat (pentru că i-am angajat!) și mi-a aplicat o corecție fizică de am stat două săptămîni în spital…“ „Bine“, am întrebat îngrijorat, „și acum ce se va alege de supermaket-urile voastre, în asemenea condiții de criză?“ „Habar n-am!“, a răspuns directorul. „Între timp, am fost dat afară!“ „Vai de mine!“, am zis. „Păi, și ce ai de gînd să faci?“ „Ce să fac?! Plec la muncă în Italia.“

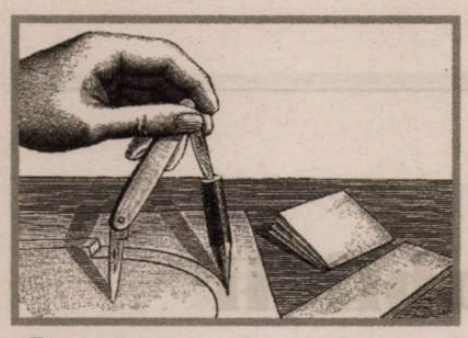

Matei VIȘNIEC

interogarea europeană

Reinventarea democrației pe lista marilor urgențe

În urmă cu 30 de ani, mai precis în vara anului 1989, un universitar american, Francis Fukuyama, publica în revista *The National Interest* un articol anunțînd ceva uluitor prin formulare și îmbucurător prin conținut: *sfîrșitul istoriei*.

Francis Fukuyama spunea cam așa: democrația a ieșit biruitoare pe Pămînt în fața comunismului și în fața tuturor celorlalte totalitarisme, nimic nu-i mai stă deci în cale, omenirea și-a încheiat traversările tumultuoase și violente pentru a pune acum piciorul pe un teren politico-social solid, prosper și durabil. Istoria (cel puțin cea a suferințelor și a căutărilor) era încheiată!

Ce bine ar fi fost dacă scenariul lui Francis Fukuyama s-ar fi concretizat! Cu ce limbaj comun s-ar fi dotat umanitatea dacă democrația liberală de tip occidental s-ar fi universalizat și ar fi funcționat peste tot în sensul promisiunilor sale doctrinale: libertate și bunăstare pentru toți! Ce victorie pentru specia umană am fi putut sărbători astăzi dacă toate creierele de pe planetă ar fi adoptat *soft*-ul valorilor democratice, cu corolarul lor de imperative morale, de justiție, de egalitate, de transparență...

Dar nu a fost să fie... *Sfîrșitul istoriei* se amînă. După 1991, Rusia a cochetat timp de cîțiva ani cu democrația, dar pînă la urmă a spus *niet*. China dezvoltă un sistem hibrid în care acumularea de bunăstare și de bogăție se face în stil capitalist, dar sub un control de tip totalitar. Turcia promitea un model de compatibilitate între islam și democrație, dar a virat spre nostalgia otomană. „Primăverile arabe" au eșuat în încercarea de a adopta modelul de libertate occidental (cu excepția Tunisiei). Recent, Brazilia și-a ales un președinte avînd clare nostalgii autoritariste. Iar democrația americană, intoxicată de mai multă vreme de puterea banului, traversează un moment straniu, de repliere asupra unor interese înguste ale unei *clase* de alegători, cu riscul de a destabiliza întregul edificiu internațional creat după al Doilea Război Mondial.

Nici în Europa de Răsărit, democrația nu este total triumfătoare, fiind subminată fie de corupție, fie de angoase naționaliste, fie de amîndouă. Recent, în presa franceză și germană au apărut articole critice față de România, i se reproșează Bruxelles-ului că a încredințat președinția Uniunii Europene în prima jumătate a acestui an unei țări imature din punct de vedere democratic. De mai multă vreme, de altfel, Ungaria, Polonia și România se află în vizorul Uniunii Europene, care constată că în aceste țări, prin fragilizarea statului de drept, democrația devine un *fenomen mimetic*.

Pentru a rezuma, putem spune că democrația nu o duce prea bine pe planetă: pe de o parte, ea este în regres geografic, iar pe de altă parte, și-a pierdut puterea de fascinație. Iar în materie de boli interne prezintă un tablou patologic îngrijorător.

În 2017 a apărut la editura franceză Desclée De Brouwer un studiu semnat de Frédéric Worms pe tema democrației, redactat aproape în stil *medical*, ceea ce reiese și din titlu: *Les Maladies chroniques de la démocratie (Maladiile cronice ale democrației)*. În concepția lui Frédéric Worms, democrația nu este doar un sistem politic, ci un organism social global structurat în jurul unor paradigme multiple: politice, economice, morale, ecologice, umaniste, voluntariste. Același autor ne mai avertizează că democrația este tot ce a construit omul mai *luminos*, dar și mai *fragil* în materie de societate, de unde și numeroasele „patologii" ale democrației. Frédéric Worms se ocupă în special de trei astfel de boli cronice: *cinismul, ultraliberalismul* și *rasismul*. Boli considerate în plin proces eruptiv, amplificat de Internet și de globalizare.

Sînt tot mai numeroși, mai ales de la criza din 2008 încoace, analiștii care spun că democrația riscă să iasă din istorie dacă nu va fi reinventată de cei interesați în prezervarea libertății și a demnității umane. Reinventați democrația pentru că altfel o veți pierde, și încă în ritm alert, spun, pe scurt, acești lansatori de alertă.

Atît Frédéric Worms, cît și alți *terapeuți* ai democrației reamintesc în același timp ceva ce sîntem tentați să uităm: și anume că democrația înseamnă o luptă continuă, o obligație de vigilență 24 de ore din 24.

Europa de Răsărit, în anii comunismului, privea cu jind spre democrațiile occidentale, iar est-europenii își spuneau deseori: *uite ce înseamnă un sistem bun – indiferent cine vine la putere, el funcționează*. În prezent, europenii vestici par *obosiți*, iar cei estici par *dezamăgiți* în raport cu democrația, sau mai precis în raport cu exigența acesteia de a fi fără încetare relansată, regîndită, ameliorată, readaptată, repusă pe șine, reajustată... Într-un fel este și de înțeles că omul obosește cînd i se cere să fie *activ* și *inteligent* tot timpul.

Probabil că în următorii 30 de ani, ca să revin la previziunile lui Fukuyama, nu sfîrșitul istoriei ne amenință, ci sfîrșitul încrederii în democrație.

Mișcarea „vestelor galbene" din Franța este simptomatică pentru un anume sentiment de *nerăbdare* apărut în arealul democrației, chiar și acolo unde ea este stabilă și solidă. Electoratul (prefer acest concept în locul celui de *popor)* își alege reprezentanții, dar foarte repede începe să-i conteste. Prin incapacitatea lor de a-și concretiza promisiunile, cei *aleși* își pierd, de fapt, legitimitatea în foarte scurt timp. Societatea de consum, întreținînd iluzia că putem avea totul *aici și acum*, a devenit poate groparul democrației.

***Matei Vișniec** este scriitor, dramaturg și jurnalist.*

Yael (Yuli) TAMIR

În apărarea naționalismului

„Amenințarea" naționalismului pare să fie omniprezentă. Descrisă de cele mai multe ori în termeni peiorativi, această ideologie a ajuns să fie sinonimă cu xenofobia, populismul, autoritarismul și cu iliberalismul. Luna trecută, președintele francez Emmanuel Macron a acuzat naționalismul excesiv că ar zgîndări focul Primului Război Mondial și a avertizat că „vechii demoni" amenință cu o întoarcere la „haos și moarte".

Pe fondul unei astfel de retorici, e simplu de presupus că naționalismul trebuie evacuat, în toate formele sale, la coșul de gunoi al istoriei. Chiar și intelectualii și-au pierdut abilitatea de a purta o dezbatere nuanțată despre virtuțile, dar și despre viciile naționalismului. Dar o carte recentă, scrisă de istoricul israelian Yuval Noah Harari, ne oferă șansa de a corecta acest dezechilibru.

În *21 de lecții pentru secolul XXI,* Harari pune o întrebare importantă: este naționalismul capabil să gestioneze problemele unei lumi globalizate „sau este doar o complacere escapistă care ar putea duce umanitatea și întreaga biosferă la pierzanie?" Răspunsul lui Harari e previzibil: însoțindu-și discursul cu o litanie de probleme ecologice, nucleare și tehnologice, el conchide că naționalismul nu va duce decît la conflict și dezastru.

Și totuși, analiza lui Harari înclină în favoarea problemelor globale. Aerul poluat trece peste granițele naționale, războiul nuclear ar afecta întreaga planetă, iar inteligența artificială schimbă viețile oamenilor de pe întreaga planetă. Naționalismul poate fi însă abordat și în contextul problemelor care *trebuie* rezolvate la nivel local și național – cum ar fi inegalitatea economică, instabilitatea politică, schismele sociale și proasta guvernare. Dacă Harari ar fi început cu o listă mai restrînsă de probleme, verdictul său asupra naționalismului ar fi fost, poate, cu totul diferit.

Nici o țară nu poate face față provocărilor globale de una singură.

Economistul Thomas Piketty a observat că statul-națiune a înlesnit dezvoltarea „statului social" – ca sistem de servicii care consolidează egalitatea și îmbunătățește calitatea vieții. Pentru oricine consideră – așa cum o fac eu însumi – că problemele sociale, economice și politice necesită o rezolvare urgentă, revigorarea sentimentului național, care asigură coeziunea socială necesară „statului social", nu este defel lipsită de sens.

Dar chiar și dacă acceptăm lista lui Harari, concluziile sale sînt puțin pripite. Chiar dacă, bunăoară, pentru un lider politic care se confruntă cu dezastrele ecologice și nucleare ar fi tentant să acorde mai puțină atenție problemelor sociale interne, o cooperare globală eficientă se bazează pe state individuale puternice. Ceea ce e cu atît mai adevărat acum, cînd eficiența instituțiilor globale e mai slăbită ca niciodată.

Harari are fără îndoială dreptate într-o singură privință: nici o țară nu poate face față provocărilor globale de una singură. Ar fi însă greșit să tragem concluzia că statele individuale sînt de prisos. Faptul că țările nu sînt suficient de puternice pentru a putea schimba ceva la nivel global nu dovedește că există alte entități politice care le pot lua locul.

La drept vorbind, Harari recunoaște rolul naționalismului în mecanismul guvernării. El scrie, bunăoară, că ar fi eronat să presupunem că o lume lipsită de naționalism ar fi în mod automat pașnică și liberală. Dimpotrivă, o astfel de lume ar decădea în „haos tribal".

Comparînd democrații stabile și de succes ca Suedia, Germania și Elveția, care „se bucură de un puternic sentiment al naționalității", cu „țări cărora le lipsește un liant național robust", cum ar fi Afganistan, Somalia și Republica Democrată Congo, Harari ajunge la concluzia că naționalismul e o componentă necesară a stabilității politice. Putem conchide de aici că ar fi prea periculos să renunțăm la naționalism.

La fel ca orice ideologie politică, naționalismul are multe fețe, unele mai hidoase ca celelalte. Antiglobalismul brut e un bun exemplu. Țări care adoptă acest tip de naționalism stîrnesc conflicte inutile și subminează posibilitatea colaborării transnaționale. Dar alte forme de naționalism, care găsesc un bun echilibru între local și global, sînt benefice și merită încurajate. Naționalismul nu numai că ajută la consolidarea statelor care funcționează bine, dar poate servi ca un instrument de stimulare a solidarității în privința eforturilor guvernamentale de gestionare a problemelor sociale locale, de combatere a inegalității sociale și economice, și de ocrotire a grupurilor sociale defavorizate. De aceea, e mai bine să nu abandonăm naționalismul, ci să-i canalizăm trăsăturile benefice în vederea refacerii statului social.

Desigur, criticii sînt îndreptățiți să denunțe șovinismul și ura. Dar a respinge naționalismul din capul locului e simplist. Este de datoria intelectualilor să realizeze acest fapt și să formuleze argumentele care pot ajuta guvernele să găsească dozajul optim între angajamentele naționale, regionale și globale.

***Yael (Yuli) Tamir,** fost ministru israelian al Educației și Imigrației, este președintele Shenkar College, profesor adjunct la Blavatnik School of Government (Universitatea Oxford) și autor al volumelor* Liberal Nationalism *și* Why Nationalism.

© Project Syndicate, 2018
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

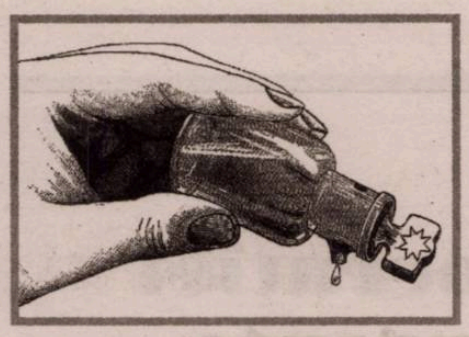

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Președintele republicii“

Modul în care sînt desemnate persoanele, instituțiile și chiar evenimentele permite de cele mai multe ori variații, în care se pot manifesta atitudini față de respectivele entități: prin alegerea numelui întreg sau fragmentar, prezența sau absența unui termen de politețe, identificarea persoanelor prin nume, funcție, profesie, naționalitate etc. Există un nivel neutru, al uzului dominant, pe care nici nu-l mai observăm, dar în raport cu care percepem diferențele semnificative. Cînd se referă la țara ai cărui cetățeni sînt, românii o numesc în mod obișnuit *România,* nu *Republica*. Desemnarea prin denumirea formei de guvernămînt este evitată, dar nu din teama de ambiguitate: într-un context dat, articolul hotărît ar fi suficient pentru identificarea referentului: în fond, vorbitorii folosesc formele *tata* sau *mama* fără teama că s-ar putea produce confuzii cu alți părinți decît ai lor. Cînd se referă la unul dintre simbolurile naționale, românii utilizează curent termenul articulat hotărît *tricolorul,* iar jucătorii echipei naționale sînt numiți *tricolorii*, fără riscul unor posibile confuzii cu alte drapele tricolore și cu alți jucători ai echipelor naționale.

Termenul *republică* nu a fost asumat cu adevărat de discursul public românesc, în al cărui subconștient probabil că se păstrează cumva amintirea istorică a instaurării brutale a republicii, asocierea cu regimul comunist. De altfel, chiar în timpul regimului comunist exista o ambivalență, termenul apărînd în discursul oficial, în formulele sale lungi și greoaie de desemnare, dar fiind evitat de supapele naționaliste. Una dintre schimbările aduse în 1965, odată cu noua Constituție și cu reforma ortografică, trecerea de la denumirea *Republica Populară Română* la *Republica Socialistă România,* a fost percepută pe atunci ca un semnal de afirmare națională, ca indiciu de deschidere și de restabilire a legăturilor cu tradiția, aducînd avantaje de imagine Puterii în căutare de legitimare. Se crease deja obișnuința de a decoda dublul limbaj, în cazul dat cel al Puterii: schimbarea denumirii era anunțată cu accent pe *Socialistă* (pasămite, indicînd o nouă etapă de dezvoltare politică!), dar era citită cu accent pe trecerea de la adjectiv la substantiv – de la *Română* la *România*. Se oferea astfel posibilitatea de desemnare direct cu numele țării, așa cum s-a și făcut apoi, în aceeași linie a național-comunismului („Trăiască România! Trăiască tricolorul!“ etc.).

În Franța, république *este foarte frecvent folosit.*

Cu totul altfel stau lucrurile în alte țări și în alte tradiții. În Franța, *république* este foarte frecvent folosit, tocmai pentru că evocă o prioritate istorică națională, un semn distinctiv; de altfel, desemnarea oficială a țării este *République Française,* în Constituția Franței se vorbește curent de *la République* și *le Président de la République,* candidații și președinții își încheie discursurile cu urarea *Vive la République! Vive la France!* etc. Și în Italia denumirea oficială este *Repubblica Italiana*, iar în Constituție desemnările sînt atît *Italia*, cît și *la Repubblica;* totuși, în discursul public mi se pare că se preferă *Italia*. Termenul de desemnare *republica* e frecvent folosit în Republica Moldova, în primul rînd pentru că face parte din denumirea oficială a statului, dar probabil și din alte motive. Pot fi la mijloc modele și tradiții sovietice, dar poate și evitarea unei identificări producătoare de confuzii: simplul *Moldova* ar trimite și la restul regiunii istorice, din componența României. În același spațiu cultural, formula *limba noastră* era și este folosită de unii vorbitori pentru a evita eticheta înșelătoare *limba moldovenească*.

Cele de mai sus încearcă să explice de ce sună detul de neobișnuit recursul la termenul *republică* în declarațiile unui ministru actual, reluate de presă (cu variații în uzul majusculelor): „Astăzi voi trimite la *președintele Republicii* demersul oficial de revocare“ (mediafax.ro); „*președintele republicii* nu respectă Constituția“ (adevarul.ro); „Este inadmisibil ca *Președintele Republicii* să aștepte demisia Ministrului Justiției“ (g4media.ro) etc. Care să fie explicația acestei preferințe? Un automatism verbal, de sursă estică (Republica Moldova) sau vestică (Franța)? O intenție depreciativă, o sugestie de delegitimare a președintelui? Greu de spus. Altminteri, o căutare pe Google a sintagmei *Președintele republicii* trimite imediat la texte despre Igor Dodon.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

Horia CORCHEȘ

Top factory

Am văzut că la început de an e la modă să faci un top al hotărîrilor. Acum, eu nu pot face un top al hotărîrilor, căci n-am putere de decizie decît în privința unor aspecte care nu influențează politici educaționale naționale, dar pot să îmi exprim niște dorințe. Ce mi-ar plăcea să văd că se întîmplă în noul an, cu alte cuvinte. Voi face un Top 5, fiți pe față!

E greu să le ierarhizezi, dar dacă asta e convenția, pornesc de la ultima poziție, locul 5, poate în ideea în care nu e neapărat urgență de ieri. Mi-ar plăcea să văd că începe o dezbatere națională despre posibilitatea modificării și diversificării profilurilor și filierelor școlare în liceu și, de ce nu, chiar despre existența lor încă din gimnaziu. Acum cîteva zile, discutînd cu cineva, mai în glumă, mai în serios, spuneam că unii dintre copiii generațiilor actuale ar face față cu brio unui profil de *gaming*. Acum, dincolo de faptul că da, pînă și această dimensiune cred că ar trebui abordată în școală (din cîte am mai auzit, pe dincolo se fac deja astfel de inserții educațional-culturale), cred că ar trebui să ieșim puțin din schemele clasice de profiluri: realul, cu clasele de mate-info și științe, umanul, cu socio-uman și filologie, pedagogicul, tehnologicul. Mi se pare, și de altfel nu doar mie, sînt sigur că vă veți regăsi aici mulți, că sîntem într-o epocă de mult depășită cu acest reducționism. Aș vrea să văd că începe o dezbatere-analiză a actualității. La mate-info, de exemplu, se studiază matematică la un nivel copleșitor. Mulți elevi sînt îngroziți, terorizați de partea de matematici superioare. În fapt, majoritatea merg la acest profil pentru informatică și am auzit multe voci care spun că s-ar descurca foarte bine să facă programare fără să treacă prin efortul devenit coșmar pentru unii al matematicii superioare. Sigur, poate unii vor aceste rafinamente matematice. Dar poate unii ar vrea un profil de tipul info-engleză. Sau de tipul economie-franceză. Sau de tipul info-filologie. Predau și la clase de real, mate-info, și la clase de uman. Mulți dintre elevii de la mate-info sînt foarte buni la literatură, în vreme ce mulți din clasele de socio-umane sînt acolo doar pentru că nu făceau față matematicii superioare, nu pentru că ar avea înclinații umaniste. Sînt sigur că multă lume a observat asta. Nu ne dă, oare, de gîndit?

Manuale slabe, cu greșeli, fără anvergură, neatractive, insuficiente.

Pe locul 4 aș pune programele școlare pentru liceu. Doamna ministru Andronescu vorbea despre modificarea programelor școlare. Eu cred că cele pentru gimnaziu nu se vor mai schimba acum, cînd sînt intrate în vigoare abia de un an. Dar tocmai pentru că acestea au generat deja experiențe negative – nu dezvolt aici – ar trebui ca programele școlare pentru liceu să intre în dezbateri publice încă din acest an școlar. Teoretic, ele ar trebui să intre în vigoare începînd cu anul școlar 2021-2022. Adică peste doi ani. Dar cel puțin cu un an înainte trebuie să fie finalizate, pentru ca ele să poată fi operaționalizate prin manuale școlare de calitate. Și, pentru ca programele în sine să fie de calitate, ar trebui să aibă cel puțin o jumătate de an, un an de dezbateri publice, cu specialiști și practicieni. Știm că în alte țări așa se procedează, o programă școlară nu se aruncă pe piață cu o lună înainte. E nevoie de timp pentru dezbateri, pentru argumente și contraargumente, pentru nuanțe. Altfel, vom avea tot programe încîlcite, cu coerență precară sau lipsă, așa cum avem la gimnaziu, iar dificultățile se văd cînd ajungi să le pui în practică, să scrii manuale și să predai. Repet, e nevoie de timp, de aceea aș vrea să văd programele încă din acest an. Aș sublinia un aspect, l-aș întări și l-aș diversifica, precizînd că se aplică și la problema de pe locul 5. În aceste dezbateri aș vrea să văd că se ține cont de practicieni, pe care aș vrea să-i văd prezenți în grupurile de lucru. Practicieni care și-au demonstrat competența în timp. Și aș vrea să mai văd că asociațiile profesionale au un cuvînt greu de spus. Nu doar cu aviz consultativ, care și acesta lipsește în momentul de față, ci cu implicare reală. Invitate la dezbateri, invitate să-și desemneze specialiști în grupurile de lucru.

Pe locul 3 ca urgență aș pune problema lecturii. De ce? E un subiect mult dezbătut. Că se citește, că nu se citește, că cine, de ce, cum etc. Președintele a declarat anul 2019 anul lecturii. Eu nu pot să nu observ, am făcut-o mai detaliat într-un articol anterior, că o olimpiadă școlară cum era OLAV – Olimpiada de Lectură ca Abilitate de Viață – a fost hăcuită. Că din etapa națională a dispărut, de exemplu, secvența cu nominalizarea unor cărți care deveneau subiect de pregătire și de dezbatere. Aș vrea să văd niște strategii naționale reale pentru dezvoltarea gustului lecturii. Subiect asupra căruia trebuie să mai revin.

Pe locul 2 sînt sigur că aș pune problema examenelor naționale. Alt subiect pe care l-am abordat și mai pe larg. Avem o generație de copii, aflați în clasa a VI-a, care au intrat cu o programă școlară nouă. Conform legii, la sfîrșitul clasei a VI-a trebuie să susțină o evaluare națională. Tot conform legii, parcursul lor școlar gimnazial este evaluat și printr-un portofoliu, finalizîndu-se cu examen la sfîrșitul clasei a VIII-a. Aș vrea să vedem cum arată și ce principii au subiectele acestor două examene, aș vrea să știm ce înseamnă și cum se gestionează problema acelui portofoliu, aș vrea să se clarifice modalitatea prin care această generație va intra în liceu. E o urgență deja, care ne arde la degete!

Pe locul 1 pun problema manualelor școlare. Pentru că generația elevilor de clasa a VI-a are nevoie de manuale noi la toamnă, pentru clasa a VII-a. Cum se știe, în ciuda tuturor încercărilor de a ni se scoate ochii, EDP (Editura Didactică și Pedagogică, editura devenită prin ordonanță de urgență singura care poate tipări manuale) a înregistrat în anul acesta școlar un eșec de proporții. Manuale slabe, cu greșeli, fără anvergură, neatractive, insuficiente etc. Aș vrea să văd că se redeschide competiția reală, că editurile care au tradiție și expertiză în producerea manualelor sînt lăsate să își manifeste această competență. Una dintre marile suferințe și frustrări ale anului trecut le-am trăit în această privință. Manualul la care am fost coautor, situat pe primul loc în urma evaluării, la capitolul calitate, nu a fost tipărit de EDP, a fost pur și simplu respins, pentru că lucrasem la el o echipă de oameni, între care și o redactie, a unei edituri. Altfel nici nu poți face un manual bun. În schimb, elevii au primit niște manuale triste.

Aș vrea să fie, deci, mai puțină tristețe în 2019 decît a fost în 2018. Voi ce ați include în topul vostru?

***Horia Corcheș** este scriitor și profesor de limba și literatura română.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Poșta Română **lovește** din nou!

Unul dintre ultimele drumuri de anul trecut a fost pînă la poștă. E adevărat că l-am tot amînat cît am putut, așa cum fac de fiecare dată – în România trebuie să-ți aduni toate resursele de curaj ca să mergi la poștă, niciodată nu știi peste ce dai acolo și mai ales cît timp o să-ți pierzi. Pot fi ore sau poți să ai un noroc nesperat și să scapi după cinci minute, astfel ziua respectivă ți se pare mai frumoasă, mai împlinită. Așadar, aveam treabă la poștă ca să ridic o recomandată care se rătăcise, pentru că poștașul nu sună niciodată de două ori. Recomandata era, de fapt, un proces-verbal, o contravenție inventată de Poliția locală – dar asta e o altă lungă și tristă poveste, nu mai intru în detalii. Era musai să merg la poștă ca să recuperez amenda și să o plătesc în termen sau să o contest. Cu recomandatele astea e o loterie – nu știi niciodată ce primești în plic. Poate să fie ceva important, în cazul de față amenda, sau pot să fie diferite scrisori de pe la bănci sau firme obscure cu care ai avut de-a face și îți propun nu știu ce oferte. De cele mai multe ori le las în plata Domnului, însă acum bănuiam despre ce era vorba. Înainte de a merge la poștă, am reușit să extrag din cutia poștală de la poartă avizul – un pătrățel de hîrtie rupt și năclăit, pentru că tocmai ninsese. Era inutilizabil. „Las' că mă duc cu buletinul și îmi dă recomandata!" – mi-am făcut eu speranțe deșarte. Povestea cu avizele mi se pare desprinsă dintr-un alt timp, pierdut în negură – oare cum înțelege generația asta nouă, digitală, pentru care totul se petrece online, la un click distanță, că poți obține ceva, de pildă o scrisoare (dar ce e aia scrisoare?!), în schimbul unei bucăți de hîrtie mîzgălite ilizibil cu pixul (oare poștașii sînt, de fapt, doctori?) și care poartă o ștampilă (ce e aia ștampilă?!). În fine, ajung la poștă și îmi dau seama că nu e o zi cu noroc – sînt două ghișee deschise și două cozi, ambele haotice, la una sînt vreo cinci persoane, la cealaltă vreo opt, mai există încă vreo șase persoane care se mută indecise de la o coadă la alta, după ce îndrăznesc să întrebe „De aici se ridică alocația?", „Nu vă supărați... ca să returnez un colet?" etc., ca să se lămurească, în cele din urmă, că stăteau la coada greșită. Mă așez la coada mai mică, mai ales că zăresc acolo și vreo doi indivizi care flutură avize. „Aha, aici trebuie să fie!" Apoi încep să fac calcule – mai sînt patru persoane în fața mea, dacă alocăm cinci minute fiecărei persoane, ar trebui să dureze... dar nu, nu se pot aloca cinci minute, din experiență știu că pot să fie și 20 de minute pentru o singură persoană! Oftez și o las baltă – tot ce am de făcut este să aștept. Sînt trei angajate între două vîrste, par prietene de-o viață, au îmbătrînit împreună acolo, la poștă. Se mișcă după un algoritm doar de ele știut, în termenii lor se numește eficiență; adevărul este că aparent nu stau o clipă – una dispare, alta reapare, fac ture pînă la depozit, una butonează computerul arhaic și verifică dacă „n-a picat sistemul", alta pornește imprimanta, moștenită și ea din alte vremuri, care scoate niște zgomote ca o rîșniță. Din cînd în cînd le simt că clachează nervos și încep să țipe, tot pe rînd: „Gata cu gălăgia acolo în spate, vă rog, că noi lucrăm cu bani aici! Să ne putem concentra un pic..." (de parcă n-ar fi vorba și de timpul și banii noștri?). Sau vorbesc una cu alta: „Ia, dragă, asta de aici, că a început să miroasă într-un mare fel...!" Era vorba de o farfurie cu felii de cozonac care lîncezea lîngă o ceașcă de cafea pe jumătate băută. Deși mai sînt doar trei zile pînă la Crăciun, cînd ar trebui „să fii mai bun", nu-i așa, aici nu se simte nici un spirit al sărbătorii, exceptînd cozonacul, desigur – toată lumea e nervoasă, își dă ochii peste cap, bîțîie din picior și scrîșnește din dinți. Nicăieri, în nici o instituție din România, n-am întîlnit o atmosferă mai încărcată de dușmănie. Cred că Poșta Română ar trebui să facă ceva consiliere psihologică cu angajații săi. De altfel, sesizez și comportamente ușor labile – una dintre angajate trece brusc de la exasperare, lipsă de concentrare și nervi la o stare de contemplație, apoi i se adresează pe un ton mămos unei cliente: „Iubita, îți zic eu ce trebuie să faci... mergi pînă la Administrația Financiară sau... vino mîine la prima oră ca să vorbim cu poștașul... ai înțeles, mami? Mami nu poate să te aju-

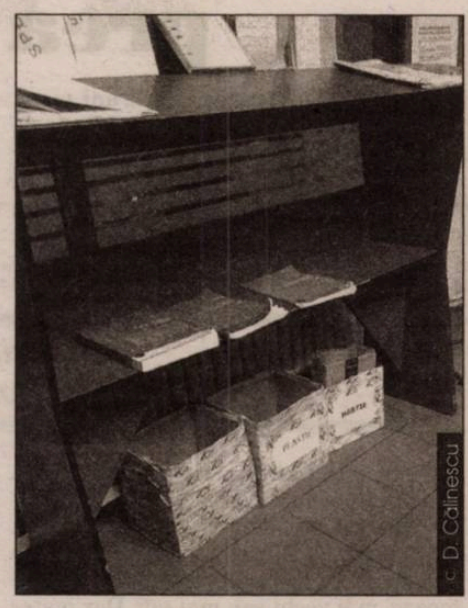

te mai mult..." etc. etc. Au trecut deja 40 de minute, coada abia dacă s-a urnit. Care e, de fapt, problema Poștei Române? Păi, acum, în preajma sărbătorilor, ea s-ar numi colete, prea multe colete. E un întreg circuit al coletelor în natură, unele vin, altele pleacă, un cuvînt „magic" care se tot rostește în jurul meu este „emag", în plus, am senzația că mulți sînt clienți fideli, cu ștate vechi, nu vin la poștă doar pentru un timbru sau o recomandată, au adevărate biznisuri cu diferite pachete misterioase, le trimit, le primesc, le cîntăresc, le numără, le pierd și le recuperează, „Da, mami, așa e de sărbători, ce să facem?" Un nene cu părul alb și cu bască e la per tu cu una dintre angajate, schimbă politețuri, apoi încearcă împreună să rezolve Problema. „Dacă nu mă crezi că n-au venit... N-au venit! Crezi că te mint? Hai cu mine în depozit și convinge-te singur!" Clientul strecoară un mic pachețel sub tejghea, nu reușesc să identific conținutul (un cartuș de Kent? un pachet de cafea?), angajata se preface că nu-l vede, dar mormăie un „mersi", treptat încep să descîlcească împreună enigma coletelor dispărute, mai trece o jumătate de oră, se despart ca doi buni prieteni. Apoi îmi vine și mie rîndul, întind buletinul. Avizul? Păi, nu-l am... a nins! – zic eu. Ce-i pasă ei dacă a nins? Brusc, se enervează din nou. „N-am timp să caut... nu vedeți ce-i aici?" – își rotește disperată ochii prin încăpere. „Veniți cu avizul!" Următorul! Și atunci încep și eu să țip, la poștă e ca la nebuni, pînă la urmă tot te lasă nervii. „Ce credeți că e aici? Nu vedeți că sînteți încremeniți în anii '80? Chiar e imposibil ca după o oră și ceva să nu pot primi o recomandată?!" Se uită la mine ușor speriată, apoi îmi aruncă în față un catastif de vreo două sute de pagini, îngălbenit de vreme, mîzgălit ilizibil cu pixul, e un papirus, ce mai! „Poftiți, căutați-vă singură!" Încep să caut, își dă seama că lucrurile o iau razna de tot. „Iubita, vino mîine la prima oră... să vorbim cu poștașul... dacă e coadă și am treabă, îmi faci semn, da? O rezolvăm noi, da?" Plec de la poștă cu mîna goală, pe stradă mă uit cu alți ochi la mașini, la clădiri, la oameni, mi se pare că au trecut o sută de ani, că am călătorit în timp, la final de 2018. Ajung acasă, recuperez avizul ud din coșul de gunoi, îl pun pe calorifer. A doua zi dimineață, merg din nou la poștă, nu-i fac nici un semn, că nu ar fi corect, stau la o coadă ceva mai mică și îi întind triumfătoare avizul. Îmi recuperez recomandata. Merg acasă și plătesc amenda abuzivă online, nu mai am nervi să mă mai duc și la judecătorie ca s-o contest. Prefer să dau bani din buzunarul meu statului român, să-l plătesc pentru incompetența lui, doar ca să-mi salvez sănătatea mintală și să mă retrag la loc în bula mea de liniște unde nu am de-a face cu avize, amenzi, recomandate. Nu, angajatele de la poștă sau de aiurea nu au nici o vină (ar putea foarte bine să stea acasă și să împletească ciorapi), de vină e tot „sistemul", vorba lor. În 30 de ani n-au fost în stare să resusciteze o instituție, să-i dea un sens, să facă ceva cu ea, să o aducă măcar în anul 2000, dacă nu în 2019. Le-aș propune să lase deoparte „emagul" și să se întoarcă la poștalion, măcar e retro, e șic și știm și noi o treabă. Tot n-avem autostrăzi, poștalionul e perfect pentru drumurile patriei.

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

Ciudat

Este că a început să se depună cumva, să mă mustre de undeva mîncarea prea multă. Visez noaptea mirosuri, dimineața mă trezesc cu mirosurile frigiderului plin de la Crăciun pînă în Anul Nou. Mirosul de caltaboș cu cel de cîrnat, cel de tobă cu cel de piftie. Mă apasă, îmi dau greutate. Mă dezechilibrează. Am coșmar. Așa cum am coșmar cu doi ananași, luați pe 5 lei din piață și care mi-au zăcut și mi-au mucegăit. N-am mai putut mînca după noaptea de Crăciun nimic din ce-mi alesesem să mănînc pentru zilele de la Crăciun la Anul Nou. Ba, mai rău zic, m-am îndopat ca porcul cu alte prostii, deși aveam lîngă mine, în frigider, exact ce visasem. Și uite cum nopțile m-au atacat caltaboșii luați cu drag, piftiile alege cu grijă, cîrnatul de tot felul. Incredibilă răzbunare. Plus că dimineața mă trezeam după coșmar calculînd cît am pierdut tot cumpărînd. Calculam la suta de grame și îmi dădeam seama cît pierdusem. Dar răul este al mirosului din vis. Nu, nu era duhoare, era nor gros așezat pe creier. Nor topit, fără forme, stînd, nemișcat. Nu e ciudat cum se răzbună toate? Nu e ciudat cum nu pot stăpîni nici acum această nehotărîre de a arunca din frigider nemîncatele și de a fugi cu norul meu negru fără umbră din somn? Un cap care nu digerează, un stomac care nu mai poate, va să zică, ce este cu mine? E o interogație adevărată. Oi fi înghițit-gîndit ceva ciudat și resping ideea firească, a oricui, de a arunca rămășițele zilelor de festin? De ce? Ce balaur îmi crește sub piele, sub păr? M-am pierdut blocat în postdigestia aceasta. Sînt fără sens. Ce tăcere? Nici o tăcere. Urlet! M-o ajuta. Am pus mîncarea rămasă într-un sac. Am lăsat-o pe stradă, în voia trecătorilor, cîinilor, pisicilor vagaboande. Da, dar azi-noapte iar am visat greu. Acum știu ce. Pizza, trei beri, niște salate. Mare greșeală îndoparea la 9 seara. Și deci coșmarul are un nume. Ce mă fac? Coșmar. Sînt prizonierul fălcilor mele.

Radu NAUM

un sport **la Răsărit**

Chiar dacă Halep sau Buzărnescu mai fac cîte o pauză medicală, iată că apare o Bianca Andreescu să le țină locul pînă prin finale importante. De unde tot apar fetele astea fenomenale?

Cu precizarea că, totuși, Bianca Andreescu, în ciuda numelui, nu reprezintă România. Nici măcar nu e născută aici. Și are niște dificultăți în a vorbi limba părinților ei pentru că nu are obișnuința de a o face. Poate doar la reuniuni de familie, prilej de a purta conversații consistente cu sarmalele, mămăliga și clătitele, după cum zice ea însăși. Dar da, ca jucătoare de tenis s-a născut în România, aici a luat racheta de mîner. Apoi mama ei s-a reîntors în Canada, de unde Bianca „noastră" ne transmite, pe limba noastră, că „acesta e *goal*-ul, să ajung prima din lume". *Goal*-ul, adică scopul. Nu contează cum rostește, important e să-l atingă. Așa că Bianca e ca atîtea alte tinere de pe lumea asta cu talent și foc în ele. Probabil că are importanță legătura ei cu România, dat fiind că și-a stabilit-o ca reper pe Halep. Dar ea a fost educată ca sportiv și persoană (chestiune pe care avem tendința să o uităm în drumul unui performer) la mare depărtare de aici. Bianca e canadiancă, punct. Măcar pentru faptul că federația de acolo, de îndată ce ea a dat semne de talent, i-a alocat-o ca antrenoare pe Nathalie Tauziat, fost număr 3 mondial. La noi, atunci cînd Buzărnescu a cerut ajutorul FRT, i s-a propus organizarea unei chete printre tenismeni. Sponsorizare de milă. Așa că sînt feluri diferte în care apar „fetele astea fenomenale". Unele sub o atentă îngrijire, altele prin polenizare naturală. Nu-i deloc sigur că, dacă ar fi rămas în România, Bianca ar fi ajuns să joace finala de la Auckland după ce a bătut două dublu-V-uri, Wozniacki și Williams (Venus). Se poate să se fi întîmplat, dar nu vă puneți banii pe asta. Cîte campioane virtuale s-or fi pierdut pînă la încoronarea Simonei, ne-am speria să aflăm!

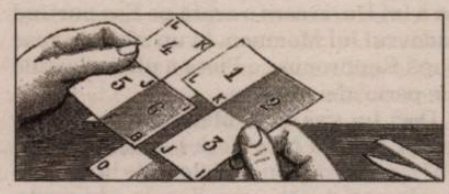

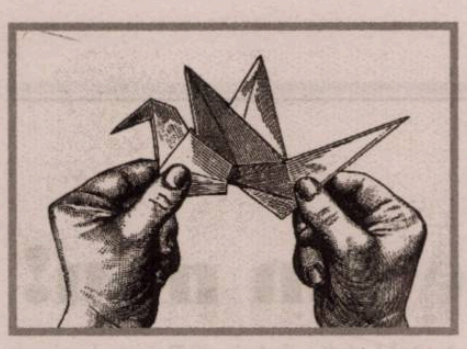

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Prea multă mîncare, prea multe cadouri?

Am povestit odată cum am petrecut un Revelion prin Occident. Cum pe acolo se chefuiește mai ușor și mai puțin. Cum lumea se plimbă dintr-un local în altul, bînd cîte o cafea ici și cîte un schnapps colo, mîncînd o înghețată ori o prăjiturică, nimic exagerat. Oamenii sînt ușori, grațioși și veseli, fac glume și se simt bine. Pe la ora unu noaptea petrecerea e terminată, lumea se gîndește cu o oarecare cumpătare și la ce va face a doua zi, pe 1 ianuarie: o plimbare în aer liber, un concert, un mers la patinoar sau la schi. La noi, de multe ori, știm bine, oamenii se poartă de parcă ar veni Apocalipsa, nu Anul Nou. Trebuie să petrecem, să bem și să ne ghiftuim cît putem, ca și cum anul următor nici n-ar mai exista sau ar trebui să fie dedicat mahmurelii, cel puțin pînă la Paști. Nu lipsesc superstițiile de genul „să mănînci pește la miezul nopții dintre ani ca să fii ușor tot anul care vine“ sau „să ai bani în buzunar ca să fii bogat în tot anul“. Toate sînt legate într-un fel sau altul de bogăție sau de mîncare.

Diferența evidentă dintre *noi* și *ei* e, cu siguranță, comunismul. Noi am trăit toate lipsurile alea timp de zeci de ani, ei nu. Și ne-am învățat să exagerăm, măcar de sărbători. Aici mai e o problemă. Să zicem că Revelionul e o sărbătoare laică, reprezintă trecerea de la un an la altul, e un moment de bilanț și o ocazie pentru planuri de viitor. Prin natura ei, sărbătoarea e ceva mai materială. Dar Crăciunul e (sau ar trebui să fie) altceva. Sigur, el se petrece în mod tradițional în familie. Nu e un chef monstruos care durează toată noaptea. Nu se trag artificii, nu se dansează. Se respectă niște obiceiuri frumoase, mai vechi sau mai noi. Dar materialismul e prezent și acolo din plin. Probabil că nici nu ne închipuim cîți identifică sărbătoarea nașterii Domnului aproape exclusiv cu „porcăriile“, cu vinul, cu sarmalele și cozonacii. Bune și ele, nimic de zis, dar cu gîndul doar la mîncare nu cred că devine cineva mai bun. Magazinele sînt asaltate, acum, cînd se găsesc de toate, la fel ca atunci cînd n-aveau nimic pe rafturi. Și nu doar pentru mîncare, ci și pentru cadouri. Pachetele de sub brad nu sînt numai pentru copii, ele fac mare plăcere și adulților. Lipsurile din trecut și marketingul din prezent stîrnesc deopotrivă poftele. Acum, să nu credeți că vreau să fac pe moralistul. Între „păgînii“ pofticioși mă includ și pe mine.

Suferim încă de un șoc post-traumatic?

Dar mi se pare că ceva nu e tocmai în regulă. Și de Paști, mîncarea e la același loc de cinste (parcă prea de cinste): ouăle vopsite, mielul, pasca și așa mai departe. Partea mai diafană a sărbătorilor, spiritualitatea sînt parcă lăsate cam la o parte prin felul în care petrecem. Suferim încă de un șoc post-traumatic sau e vorba și de ceva mai profund? Poate că sîntem o societate prea rurală? Cam primitivă, adică? Nu cumva pe aici pe undeva e de găsit tocmai esența necazurilor noastre? O viziune prea materialistă asupra lumii? Știți vorba aceea populară: „Dacă Ceaușescu ne-ar fi dat ceva mai multă mîncare...“ Mă opresc aici fiindcă nu vreau să mă pun nici cu antropologii, nici cu teologii... și vreau totuși să vă tihnească sarmalele.

ready made

„După ce cortegiul a trecut pe sub două arcuri de triumf, cel dintîiu cu inscripția: «Tulcea recunoscătoare înțeleptului stăpînitor» și altul, aproape de monument, cu inscripția: «Sire! iată vecinica amintire a vitejiei voastre!» a descins pe platforma colinei.“

Voința Națională, Anul XXI, No. 5720, Marți, 4 (17) Maiu 1904

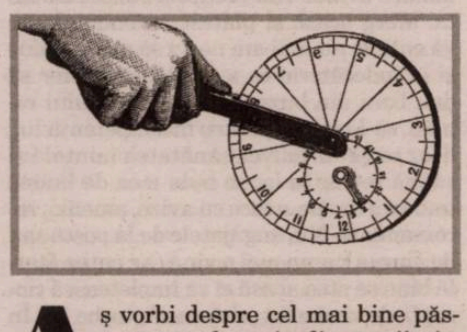

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Alba-neagra cu figuri roșii

Aș vorbi despre cel mai bine păstrat vas al unuia din marii pictori ai antichității grecești, Euphronios. Asta pentru că, în plus, după descoperirea lui în 1971, vasul a devenit și un simbol al 1) traficului de antichități obținute ilegal, 2) al complicității muzeelor la acest trafic și 3) al unui compromis practic de rezolvare a problemei returnării către țările de origine a antichităților obținute ilegal după 1970 (data convenției UNESCO împotriva traficului ilicit de bunuri culturale), dacă nu și mai devreme.

E vorba de un așa-numit *krater (foto)* pentru amestecat vinul cu apa, datînd de la sfîrșitul secolului VI î.Hr. și decorat cu o scenă din *Iliada*. Vedem personificările Somnului și Morții, cu armură, aripi și barbă, ducînd cadavrul lui Sarpedon, rege al Lyciei și aliat al troienilor. Sarpedon e cuprins de blîndețea finală a morții, în vreme ce Thanatos și chiar și Hypnos, altminteri mai cumsecade, sînt siniștri și robotici, cu priviri fixe. (Hermes asistă la scenă și este exact atît de implicat în acțiune ca un tip care se preface că ajută la mutarea mobilei de către alții.) Dificultatea într-o asemenea compoziție este să arăți poziția trupului fără viață atît cît trebuie de nenaturală. Or, ca pionier al tehnicii zise a „figurilor roșii“, Euphronios valorifică tocmai superioritatea acestei tehnici cînd vine vorba de fluiditatea liniei și densitatea detaliilor – esențială fiind aici subtilitatea cu care sînt desenate brațele războinicului. Scena nu e, cred, depășită pe vasele grecești decît de o cupă a lui Duris care o arată pe Eos purtînd cadavrul lui Memnon, la un sfert de veac după Euphronios, o Pietà a ultimelor zile ale perioadei arhaice.

Deci un vas bun. Metropolitan Museum of Art din New York l-a cumpărat în 1972, cu un milion de dolari, de la un *dealer* de antichități care îl avea, chipurile, de la un armean din Liban, care ținea vasul într-o cutie de pălării din 1920. Mulți au bănuit atunci, fără dovezi, că obiectul provenea de fapt din cimitirul de la Cerveteri, unde, în morminte etrusce, se găsesc, aș zice, mai mult de trei sferturi dintre cele mai importante vase grecești cunoscute azi, importate în antichitate în Toscana și împrejurimi. (Din același cimitir – Necropoli della Banditaccia – provine un alt *krater* celebru al lui Euphronios, azi la Luvru, cu Heracle și Anteu.) Curatorul de la Met, von Bothmer, deși știa pînă și tumulul exact de unde fusese jefuit vasul, a aterizat totuși triumfător la New York, cu vasul prins cu centura de siguranță într-un loc separat la *business class*.

În 1995, poliția elvețiană și carabinierii (și un fotograf oficial) au făcut un raid într-un complex de depozite din Geneva, Ports Francs, unde își ținea marfa și un *dealer* italian, Giacomo Medici. Diferența între un coșmar și un vis frumos e foarte mică, iar în depozitul lui Medici era coșmarul: aproape patru mii de antichități senzaționale, claie peste grămadă, adunate de nenumărații jefuitori de morminte italieni *(tombaroli)* care lucrau pentru el. În plus, sacoșe de fotografii Polaroid cu sute de obiecte de același calibru, pozate pe fugă într-un portbagaj, pe-un preș, lîngă mixer. Fiecare din aceste obiecte era suficient ca să fie descoperirea vieții unui arheolog profesionist.

Greu de explicat ce au simțit arheologii care în următorii ani au inventariat depozitul acestui criminal. E ca și cum ai studia toată viața unul din pictorii mari de la care nea rămas comparativ puțin, să zicem Vermeer, și într-o zi ai găsi un teanc de pînze ale lui într-un camion cu prune. Toată lumea știe de acești *tombaroli:* o rețea de crimă organizată, inși cărora li se asigură tehnologie ultramodernă (detectoare de metale, camere de luat vederi miniaturale care se pot introduce în încăperi funerare subterane) și care prăduiesc Italia din Sicilia la Genova. În depozitul lui Medici se aflau poze dintr-o *villa* neștiută, îngropată undeva la Pompei sau Herculaneum, cu fresce minunate pe pereți. Urmează poze cu frescele tăiate ca pătrățelele de mochetă, ca să poată fi extrase fără să bată la ochi. Multe din obiectele din pozele lui Medici ajunseseră în marile muzee din Vestul Europei și mai ales din SUA. Iar în SUA, mai ales la Getty Museum din Los Angeles, a cărui politică de achiziții o făcea în principal Marion True, perfect conștientă că obiectele provin din măcelul de situri arheologice. Dar avusese de la cine deprinde aceste standarde: coordonatorul ei de doctorat fusese tocmai von Bothmer de la Met, la care *krater*-ul lui Euphronios, se dovedește acum, ajunsese tocmai prin rețeaua lui Medici.

Medici a intrat la pușcărie pentru trafic de antichități și Italia a început să-și ceară obiectele înapoi. În 2005-2010, Metropolitan a înapoiat vreo douăzeci de obiecte, Getty de două ori mai multe și tot așa. Cu o echipă bună de polițiști de patrimoniu, arheologi și avocați, lucrul se poate face. În 2006, muzeul din New York a căzut la o înțelegere cu italienii – va returna *krater*-ul, primind în schimb împrumut alte trei vase superbe timp de patru ani. Cordialitatea italienilor, care înțeleg că nu e ușor să te desparți de o capodoperă, este o măsură pragmatică de stimulare a returnărilor, fără forțări juridice. Vasul nostru a ajuns în Italia în 2008, unde a fost primit cu urale. Rămîn cu întrebarea: cîte hale pline de antichități, similare cu cea a lui Giacomo Medici (și la fel de sinistre ca încăperea a cărei amintire îl obseda pe tipul din *Biutiful* al lui Iñárritu), se mai află prin Luxemburg sau Singapore, neștiute și neatinse în veci de poliție? Și poate, mai ales, cîte din obiectele de acolo provin din România?

Ioan HOLENDER

Tranziția decadentă a teatrelor muzicale din România

Desigur, ne putem întreba de ce tocmai în domeniul instituțiilor de operă din țară nivelul calitativ și cantitativ n-ar trebui să urmeze un trend negativ, dacă absolut toate celelalte s-au înrăutățit de-a lungul infinitei noastre perioade de tranziție.

Și totuși, permiteți-mi să fac o scurtă investigație a motivelor pentru care s-a ajuns în această stare devastatoare. Pe de o parte, numeric vorbind, după Revoluție au rămas tot atîtea instituții de operă și orchestre simfonice cîte au fost și pe vremea cînd diversitatea petrecerii timpului în ceea ce numim cultură distractivă era infinit mai mică decît astăzi. Numărul reprezentațiilor artistice susținute în sălile de spectacol anume construite a scăzut vertiginos, numărul angajaților operelor – soliști, orchestră, cor, colaboratori tehnici – a rămas același, sălile de spectacol sînt închiriate pentru orice și oricui este dispus să plătească sumele cerute, crescînd astfel bugetul insuficient al instituțiilor, dar diminuînd încasările proprii, ca urmare a scăderii numărului spectacolelor. Dacă pînă în '89 spectatorul se întreba „Ce se joacă?", astăzi se întreabă dacă se joacă ceva. Un exemplu al absurdității este faptul că în țara noastră, și numai în țara noastră, concertele simfonice se țin joia și vinerea, deoarece „week-end-ul" trebuie să rămînă liber angajaților. În toată Europa concertele se țin sîmbăta și duminica, și bineînțeles, în zilele de sărbătoare. Rostul instituțiilor de cultură este de a se orienta după disponibilitatea publicului și a-i oferi acestuia producții, publicul cumpără ceea ce se produce. La noi însă, prin puterea sindicatelor și indiferența tematoare a politicului, nu spectatorii sînt cei importanți, ci comoditatea angajaților este cea care primează. Guvernul aflat la putere a majorat considerabil doar salariile angajaților instituțiilor muzicale, nu și bugetul instituțiilor, și nefăcînd schimbări în sistemul de muncă, a scăzut unilateral și dăunător randamentul producțiilor instituțiilor.

© wikimedia commons

Permanenta schimbare a ministrului Culturii, cel care răspunde sau, mai bine zis, cel care ar trebui să răspundă de instituțiile naționale de cultură, are doar efecte negative. Dacă analizăm, chiar și superficial, schimbarea din ultimii ani a directorilor primei scene muzicale a țării, Opera Națională București – de la intermediare la intermediari, unii numiți prin concurs și demiși prin contestații, iar singurul director competent (Răzvan Ioan Dincă), demis prin acuzații juridice, dovedite apoi a fi nefondate –, înțelegem atît cauzele scăderii continue a calității spectacolelor, precum și prezentarea unui număr redus de producții – și acestea monotone.

Pe scenele teatrelor de operă de frunte ale Europei – de la Viena pînă la Berlin, Londra, Zürich și Milano – cîntă mulți soliști români de calitate. Doar din Bulgaria provin mai mulți cîntăreți de frunte ai marilor opere din Occident, dar aceștia cîntă regulat și la Sofia, acceptînd onorarii decente. Bineînțeles că și soliștii noștri ar cînta cu plăcere, în limita posibilităților bugetare, și „acasă", dar pentru asta ar trebui să fie invitați și programați într-un cadru profesional, așa cum se întîmplă în alte instituții de operă, doar la noi nu. Pe cînd în Bulgaria, considerată cea mai săracă țară membră a UE, Opera din Sofia are în repertoriul ei permanent atît tetralogia wagneriană, cît și capodoperele *Parsifal* și *Tristan și Isolda,* cîntate în întregime de soliștii ansamblului operei. La ONB se prezintă mereu aceleași lucrări arhicunoscute, în producții în general vechi și arhiconservatoare.

La ONB, ori s-au organizat „Gale" cu onorarii fabuloase, ori a cîntat directorul instituției în mai toate cele programate, pe lîngă cei angajați, în sensul că „asta avem, asta facem". Nu vrem să deranjăm pe nimeni și nici nu dorim să fim deranjați, asemenea politicienilor, care sînt multumiți că-și pot păstra postul.

Gîndindu-mă la numeroasele vizite la Opera din Viena ale oficialilor participanți la diferitele conferințe organizate în perioada în care Austria a deținut președinția Consiliul Uniunii Europene, sper doar ca invitații la București să nu se perinde prin Piața Operei în următoarele șase luni.

PUBLICITATE

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

Postura corectă

Să îți antrenezi corpul e cel puțin la fel de important ca a-ți antrena mintea. Cînd simți pe mușchii tăi acest lucru, mintea te îndeamnă să cauți puțin în istorie pe la capitolele corespunzătoare.

Așa am dat peste Herodot, care explica, prin anul 500 î.Hr., tot felul de exerciții, reunite sub sintagma *Ars Gymnastica,* menite să îmbunătățească starea fizică, dar, mai ales, l-am găsit pe Hipocrate, așa-numitul *părinte al medicinei,* care a evidențiat cît de mult contribuie mișcarea la sporirea rezistenței fizice.

Prin secolul al II-lea î.Hr., teoria a fost confirmată și de romani, care făceau gimnastică pentru a avea o condiție fizică cît mai bună, în timp ce Galenus, ultimul mare medic al Antichității, se pare că introducea hidroterapia și terapia fizică prin masaj și tehnici de terapie manuală. Altfel, și Aristotel recomanda masajul cu ulei pentru atenuarea oboselii.

Ceea ce cunoaștem astăzi ca fizioterapie, însă, a fost opera unui poet, suedezul Per Henrik Ling. În 1813, acesta a revoluționat practica de pînă atunci în materie de exerciții fizice, introducînd unele noi, cunoscute ca *exerciții suedeze,* care mai tîrziu s-au transformat într-un fenomen cunoscut, mișcarea suedeză. Ulterior, un alt suedez, doctorul Gustav Zander, a inventat o serie de aparate pentru exerciții spre a veni în ajutorul pacienților.

Un alt pas (călcat corect) pe domeniul fizioterapiei a fost înființarea de către un grup de asistente din Marea Britanie, în 1894, a Societății de Fizioterapie. A urmat, în 1913, fondarea Școlii de Fizioterapie la Universitatea din Otago, Noua Zeelandă.

În momentele de cumpănă ale istoriei, *știința exercițiilor fizice* a fost de mare ajutor. În timpul Primului Război Mondial au fost folosite tehnicile lui Per Henrik Ling și aparatele lui Gustav Zander pentru a trata soldații răniți, iar în al Doilea Război Mondial, tot pentru a îngriji răniții, au fost înființate clinici speciale de fizioterapie. În perioada dintre cele două conflagrații, domeniul a înregistrat progrese semnificative.

De la sfîrșitul anilor '50, fizioterapia a început să fie practicată și în afara spitalelor, deceniile următoare asigurînd crearea unor instituții specializate în domeniu și, desigur, evoluția tehnicilor.

Ce ziceți de un nou an cu postura corectă?

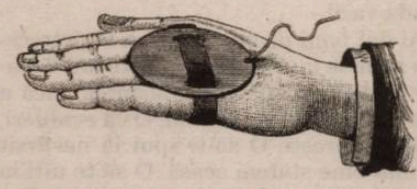

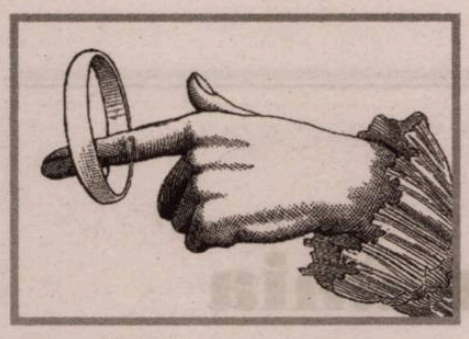

Selma IUSUF

legende urbane

Căutător în resturi

Am 10-11 ani. E plină iarnă, e seară, am venit cu taică-miu la Constanța, habar n-am ce căutăm acolo, el mă ține strîns de mînă, are palma întotdeauna caldă, cine știe ce cuptor interior forjează acolo, că-mi dezmorțește mie mîna mică în mănușa tricotată cu un singur deget.

Iarna la Constanța e bizară, probabil că sînt prima oară aici cînd nu e vară. Totul pare dezbrăcat de carne, de moliciune, de strălucirea albastră în care știam că e învăluit orașul. A rămas un schelet dur, rece, străin, în care văd lucruri familiare, dar extraordinar de ostile, ca într-un vis urît.

Habar n-am ce căutăm aici, dar am încredere în taică-miu – singurul cald și viu în locul ăsta ca o căldare de tablă uitată în ger.

Curtea e lungă și mai degrabă îngustă. În față sînt casele mătușă-mii, în spate, ale bunicii. O lumină slabă dezmorțește întunericul, dar nu poate să facă nimic cu liniștea stranie pe care n-o mai ascultasem niciodată așa. Poarta e deschisă, tata apasă clanța, intrăm în curte, iar liniștea devine o lespede grea care mă apasă cumva fix pe creștet prin căciula cu moț pe care mi-a îndesat-o maică-mea pe cap la București. Clar, nu era nimeni acasă. Casa mătușă-mii era în beznă, iar bunica murise cu cîteva luni înainte, n-aveam la ce să ne așteptăm. Nici măcar la un mic fior supranatural, bunică-mea fusese cu amîndouă picioarele bine înfipte în pămînt, murise temeinic după o boală destul de lungă, un soi de ciroză în urma căreia căpătase o burtă umflată pe un trup mic. Boala – pe care o asociem cu toții băutorilor – se așezase încet în musulmana asta stafidită care nu pusese în viața ei gura pe un pahar de vin.

Totuși, în geamul bucătăriei ei strălucea galben o lumină. E un frig straniu, aici, la Constanța. E parcă altfel decît ăla de la București, mai umed, insinuant, se lipește de tine, șoptește în limbi în urechile mele de copil, strîng mîna tatii cît înaintăm spre lumina galbenă din geamul bunicii. Marea boltă de viță sub care mîncăm verile la masa lungă de lemn e goală-pușcă. Vița aia face niște struguri mici, aproape negri, cu boabele parfumate, în care stă înghiocat miezul cleios, îngrămădite unele în altele. Acum, așa goală, întinde isteric cîrceii întăriți în toate părțile. Forma ei agitată în liniștea asta perfectă e nelalocul ei.

Casa bunică-mii e albă, geamul ei e luminat galben. Ne apropiem, încercăm ușa – închisă. Mă uit pe geam. Uite acolo frigiderul la capătul mesei cu sertare de lemn care se trag greu – în ele trebuie că sînt lingurile și furculițele alea mari, imense, din care păream că mănînc ca un capcăun: ciorba cu lopata și felul doi cu furca de fîn. Uite și aragazul vechi, arată ca o mobilă, cu picioarele lui curbate frumos, cu butoanele de gaz retro. Lîngă el, un dulap cu dantelă scrobită prinsă pe canturile rafturilor. Pe rafturi – căni diverse și ceștile de cafea de fiecare zi. Unele grele, groase, de un albastru închis, profund, cu mînerele aurite. Altele, ca niște lalele grase cu flori delicate, albastre, pictate pe o parte. Între ele trebuie că se află și ceașca mea. Mică, cît un degetar, dintr-un porțelan translucid cu trandafiri străvezii, roz, pe-o parte și pe cealaltă. Mînerul, așa mic cum e, se înfoaie în încolăciri gingașe (ce cuvînt!) în cele două locuri unde se prinde de corpul minuscul al ceștii. În ea îmi dădea bunică-mea să beau un strop de cafea slabă, teribil de dulce. În burta dulapului, jos, care se închide cu o ușă dublă, zac probabil, unele peste altele, în ordine descrescătoare, tot soiul de farfurii. Lîngă geamul luminat e o măsuță. Pe ea, într-una din farfuriile scoase din dulapul burtos, stau două chiftele. Nici prea mari, nici prea mici, sînt aurii și perfect rotunde. Sigur că mi-e frig, și sigur că mi-e foame. Tata a dispărut de lîngă mine, pesemne caută cheile sau pe mătușă-mea dusă prin vecini. Pun mîna cu mănușa cu un singur deget pe geam. În tăcerea asta cumplită, din farfuria albă mă privesc fix în ochi cele două chiftele aurii. Acolo s-a sfîrșit cea mai nevinovată etapă a copilăriei. Anul multiplu al inocenței era gata dus.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Emil BRUMARU

Elegie

De astăzi clipa-i cît dovleacul
Și n-o mai pot rostogoli.
Iubitei i se-nmoaie cracul,
Sîni-i clocesc pilafuri gri;

Patul își flutură cearceafuri
Leoarcă de-amor în cești de-amurg,
Din vazele zvîrlite tandru
Razele cad, crinii se scurg,

Ci eu, scrib vechi, însemn cu acul
În colț de ochi, ce-a fost, ce-o fi...
De astăzi clipa-i cît dovleacul,
Nu o mai pot rostogoli...

Ultima elegie

A fost un timp cînd vă spuneam și vouă
Umila mea părere despre rouă

Și chiar purtam, topită-n fragi, pe scuturi
Umila mea părere despre fluturi,

Iar uneori v-a speriat puțin
Umila mea părere despre crini

Și parc-acum plutește-n burg
Umila mea părere despre-amurg...

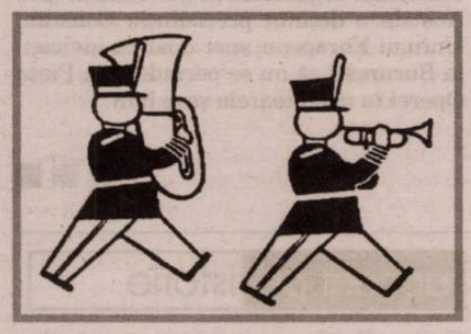

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Tensiuni de Revelion

La cît ajungem? Să nu se creadă că sîntem țărani și dăm buzna la halit și la băut. Totuși, cum e mai bine? Mergem mai devreme, să ne obișnuim cu locul, să părem mult mai spontani și mai relaxați decît ăia care vin după noi și încă se simt stingheri? Sau ajungem mai tîrziu decît toată lumea, ca să ne facem intrarea? Doar așa poți să-ți arăți toalele în toată splendoarea. Printr-o intrare bine regizată. Înseamnă că-ți asumi și riscurile. Toată lumea o să te bîrfească doar pe tine. Pe voi, dacă sînteți cuplu. Lasă-i să bîrfească. Dacă vorbesc despre tine înseamnă că ești important. Sau importantă. Ce pui pe tine în situația asta? Toale bune, să se vadă că te pricepi? La cîtă lume proastă mișună pe aici, s-ar putea să nici nu observe ce capodopere porți. E ca și cînd te-ai îmbrăca de la Gucci și te-ai duce-n vizită la un trib din inima Amazoniei. Orzul pe gîște. Atunci, poate te-mbraci, așa, ca și cînd nu ți-ar păsa de eveniment. Să se vadă că ești atît de tare încît întîmpini și noaptea asta ca pe oricare alta. Bine, sigur că nu pui ieftinături pe tine. Dar chiar și așa, „mai pe casual“, se vede cine-i fin și cine-i de la coada vacii.

Ai dat bani pe participarea la petrecerea asta de la „cumpăna dintre ani“? Nasol. O să te roadă toată noaptea dacă a meritat cheltuiala sau nu. O să evaluezi, o să cîntărești. O să-ți spui la nesfîrșit că mai bine stăteai acasă. O să te uiți la toată lumea cît bea și cît mănîncă. Dacă e același meniu, cu porții pentru toată lumea, o să zici că sînt meschine. Și de proastă calitate. Că te-a jefuit în ultimul hal ăla care organizează. Dacă totul e la liber, și mîncarea, și băutura, iar nu e bine. Te uiți în gurile oamenilor, să vezi care cît bea și cît mănîncă. Păi, tu mănînci cel mult trei sarmale și o lingură de salată boeuf. Și bei, hai să zicem, în cel mai optimist scenariu, două sticle de vin. Deși la două sticle ești muci. Dar hai să zicem. Înnebunești cînd îi vezi pe alții că toarnă-n ei mîncare cu nemiluita. Și beau de rup. L-ai urmărit mai ales pe unul anume, care acum e cam la a patra sticlă. Unde încape, frate, atîta? Iar tu plătești cît plătește și ăla. Din nou, jaf la drumul mare. Și te-ntuneci. Și-ncepi și tu să bagi în tine. Măcar să simți pe ce-ai dat banii. Mănînci și bei cît te țin curelele. Doar ai plătit, nu?! Și-ncepe să-ți fie rău. Simți cum urăști pe toată lumea. Tot universul. Și vrei să cadă o bombă atomică peste locul ăla.

Poate că-n noaptea asta, mai mult decît oricînd, se vede cum toate proastele și toți proștii care s-au ajuns dudue de sănătate și de succes. E lumea lor. Pe bar, cineva a uitat un clește. Îți vine să pui mîna pe el și să-ți scoți dinte cu dinte, să te mai calmezi. Dar, dacă stai și te uiți mai bine în privirile tuturor, chiar te liniștești. Ești parte dintr-un personaj colectiv care-și urăște propriile elemente alcătuitoare. Toți gîndim la fel. Ăia pe care-i tolerăm primesc, cu chiu, cu vai, nota de trecere. Pe ăilalți îi desființăm. E atît de evident că fiecare îi bîrfește enorm în propriul lui cap pe toți ceilalți, încît ai senzația că se-aude un vacarm cosmic, care aneantizează chiar și muzica aia pusă pe urlat, de-ți sparge timpanele. Fiecare în parte credem despre toți ceilalți că sînt niște proști și proaste care s-au ajuns. Sîntem convinși că „acum e lumea lor“. După cum credem că nu ne-am atins potențialul, tocmai din cauza acestei lumi de proști și proaste. Pentru că ei ocupă tot. Uneori, lucrul ăsta se citește atît de limpede în privirile tuturor încît ai senzația că apare ca un text scris, în irisurile oamenilor. Un text care se dizolvă apoi, lent, în prăpastia pupilei. Și se scufundă la loc, de unde a ieșit, în străfundurile fiecăruia dintre noi.

Pe urmă apar ăia și alea care se-mbată repede. Au turnat în ei cu nemiluita, să nu le pară rău de cheltuială. Comportamentele sînt dintre cele mai diverse, iar personajele se amestecă într-o forfotă multicoloră, dată abundent cu toate parfumurile lumii. De la vampa care se filează cu tot șeptelul masculin pînă la deprimatul din colț, de la ebrietatul de serviciu, care-ți urlă în ureche același text, a mia oară, și te mai și scuipă-n timpul ăsta, pînă la atotștiutori de toate felurile, unii logoreici, alții misterioși și superiori, de la afaceristul fără pereche, talentat și frumos, cu familie perfectă și imagine impecabilă, de zici că deasupra lui plutește o navă spațială care trage continuu cu Photoshop, pînă la mitocanul mîndru de mitocănia lui, de la superbii care dansează toate gagicile pînă la murăturile care stau pe margine și aruncă priviri mai otrăvitoare decît mușcătura de mamba, de la fatalul care crede că toate damele sînt leșinate după el pînă la zgomotosul care spune bancuri proaste, de la fatalele care au senzația că orice ființă masculină adoarme cu aroma lor în nări pînă la deținătoarele și deținătorii tuturor rețetelor de pe lumea asta. Nu contează ce rețete. Rețete.

Viața cea mai grea o are DJ-ul, săracu' de el. Pe el se descarcă toate frustrările acumulate în ani, în vieți triste și neîmplinite, în care întotdeauna altcineva e de vină pentru eșecul fiecăruia dintre noi. Bietul DJ e victima perfectă. Nu contează ce muzici pune. Sînt proaste, mizerabile, naspa. Cum nu le poți spune în față unora că-i urăști sau că-i invidiezi crunt, urli în stînga și-n dreapta că e proastă muzica. Dar dansezi de-ți sar capacele în timp ce strigi treaba asta. Mereu se găsesc știutori și știutoare care se cațără pe ăla care pune muzică, să-i explice cum se face treaba asta și ce muzici ar trebui să pună ca să meargă bine petrecerea. Nimic nu e bine. Pînă se-mbată lumea. Pe urmă începe „distracția“. Trece miezul nopții, important e să ai ceva roșu pe tine – de preferință, chiloții – și niște bancnote mari, în euro, la portofel. Ca să-ți meargă bine. În rest, pare să fie din ce în ce mai vesel. Hai, LMA!

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

„Nu carnea și sîngele ți-au descoperit lucrul acesta“

Evanghelia după Ioan se termină cu o stranie declarație a evanghelistului că „sînt și alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus și care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris“ (Ioan 21, 21). Evangheliile nu lasă nicidecum impresia că ar fi mai mult de o concisă redare a principalelor discursuri și acțiuni taumaturgice ale lui Iisus, care îmbracă narativ singurul eveniment cu adevărat dramatic, cele trei zile ale morții și învierii Lui. Nu numai că nu există tentația unei tratări exhaustive, ci bătălia canonică pe textele cu autoritate s-a oprit la cele patru biografii scurte, în pofida neconcordanțelor ușor de identificat dintre ele. Numai aceste patru *Evanghelii,* continuate de *Faptele Apostolilor* și de *Epistolele* pauline și ale altor patru apostoli, au fost reținute ca legitime pentru a informa despre Mesia Iisus din Nazaret, Fiul lui Dumnezeu.

Din secolul al doilea apar și alte texte despre Iisus, fie ceea ce numim azi evanghelii apocrife, fie prelucrări ale celor patru *Evanghelii* pentru a le pune în acord între ele și a obține o biografie coerentă și mai completă a lui Iisus, este cazul lucrării *Diatesseron* a lui Tatian. Creștinismul nu s-a hrănit din amplificarea și reelaborarea biografiei personajului istoric Iisus din Nazaret, așa cum vedem că se întîmplă cu atîtea alte figuri istorice ale antichității, care beneficiază de succesive biografii, ci s-a îmbogățit prin experiența personală a întîlnirii interioare cu Hristos făcută de apostoli, martiri, apologeți. Viața martirilor se constituie într-o continuare a vieții lui Hristos. Personajul istoric Iisus din Nazaret rămîne în umbră pe măsură ce se actualizează mistic în cei care cred în El. Paradigma acestui model de răspîndire a mesajului hristic este însuși Apostolul Pavel, care se întîlnește în extaz cu Hristos înainte de a beneficia de o relatare completă și credibilă despre viața lui Iisus din Nazaret. Accesul lui la informație despre personajul istoric era nu numai redus la un fel de rumoare populară externă grupului de ucenici, ci și filtrat de punctul de vedere al celor care negau divinitatea și mesianitatea lui Iisus din Nazaret, fariseii. Pavel a căpătat desăvîrșirea cunoașterii fără acces la detaliile istorice ale vieții lui Iisus. Astfel, animați de Duhul Sfînt, înțelegînd Scripturile într-un mod radical nou, primii creștini nu aveau nevoie de mai multă istoricitate a lui Iisus.

De aceea, pornind de la nucleul schematic al memoriilor despre Iisus, ecoul spiritual și istoric care s-a extins secol după secol, producînd bibliografia creștină pe parcursul a aproape două milenii, a căpătat dimensiunile celui mai amplu produs cultural al omenirii. Informația imensă de azi, raportată la concizia nucleului narativ inițial, lasă impresia, pe de o parte, că omenirea ar fi ajuns să știe aproape tot despre fondatorul creștinismului și învățătura lui, pe de altă parte, că aceasta tinde să se dilueze pînă la anihilare într-un ocean de prelucrare istorică și interpretare erudită.

Avînd în vedere dispariția creștinismului chiar în leagănul geografic care a produs fabuloasa bibliografie creștină, este inevitabilă senzația că surplusul de informație a contribuit la efectul invers, al unei opacizări din ce în ce mai dense a mesajului evanghelic. De altfel, toată istoria succesivelor și variatelor reforme ale creștinismului cunoaște o temă majoră: reîntoarcerea la puritatea evanghelică a credinței, la mesajul simplu și concis al acesteia.

Pentru a înțelege fenomenul vom recurge la două ipoteze, menționate deja în *Evanghelii.* Prima este aceea că textul celor patru *Evanghelii* are o forță care îl face să comunice dincolo de litera textului, chiar dincolo de raționalitatea inerentă a unei fraze scrise. Este replica ucenicilor de pe drumul Emausului, care după ce ascultă cu uimire explicațiile străinului Îl recunosc prin efectul pe care îl produc cuvintele Sale în inimile lor: „Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd ne vorbea pe cale și cînd ne tîlcuia Scripturile?“ (Luca 24, 32). Impactul emoțional al cuvintelor Sale, care au devenit prin memoriile evangheliștilor text, a fost amplificat de faptul că rememorarea fragmentelor evanghelice acompania repetarea gestului euharistic. Hristos, care se oferea în potir și în pîine, le vorbea din textul evanghelic. Că astfel urma să se întîmple, că o cunoaștere dincolo de informația istorică avea să devină nucleul predicației creștine, este anunțat chiar de către Iisus în *Evanghelia după Ioan:* „Dar Mîngîietorul, Duhul Sfînt, pe Care-L va trimite Tatăl, în numele Meu, Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu“ (Ioan 14, 26). Această înțelegere a propovăduirii explică și de ce Pavel, în *Epistolele* sale, comunică atît de puțin din materia propriu-zisă a *Evangheliilor.* De fapt, el nu comunică puțin, el comunică altfel același adevăr revelat, după cum îl învață Duhul Sfînt. Acest *alt fel* de a învăța este pus la încercare de către Apostoli la Ierusalim, unde Sfîntul Pavel vine să-și expună și să-și valideze învățătura despre Hristos, dar nu în lumina unui adevăr istoric, ci a Duhului Sfînt.

Iisus se lasă căutat.

A doua ipoteză este că multiplicarea informațiilor, ipotezelor, discuțiilor despre Iisus face parte dintr-un scenariu de opacizarea anticipat în *Evanghelii.* Amăgirea este principala temă eshatologică: „Vedeți să nu vă amăgească cineva, căci mulți vor veni în numele Meu, [...] se vor ridica hristoși mincinoși și proroci mincinoși și vor da semne mari și chiar minuni, ca să amăgească, de va fi cu putință, și pe cei aleși“ (Matei 24, 5 și 24). Fantezia științifico-literară produsă în jurul lui Iisus din Nazaret, pornind de la opere antice autentice sau imaginate, ne familiarizează cu imaginea „hristoșilor mincinoși“. Ambiguitatea menținută literar în jurul personajului istoric Iisus din Nazaret a facilitat relativizarea și deci multiplicarea funcției mesianice. Termenul mesianism s-a desacralizat cu ușurință, ajungînd să desemneze variate personaje istorice sau mișcări politice cu pretenții de salvare a omenirii.

Ajungem astfel la concluzia că sărăcia informației istorice despre Iisus din Nazaret nu este un accident sau, dimpotrivă, rodul unei cenzuri din partea unor ucenici manipulatori, ci ține de ceea ce este El. Așa cum mesianismul Lui nu este politic și nu se consumă în istorie, așa și faptele Sale nu necesită o detaliere istorică. Ele au acompaniat doar învățătura Sa ca semne care confirmă profețiile și astfel au creat conexiunea cu Scripturile, deoarece învățătura lui Iisus nu este cuprinsă exclusiv în *Evanghelii,* ci în ansamblul epifaniilor de-a lungul istoriei, către care Iisus face trimiteri. Israelul este un popor martor al existenței, puterii și transcendenței Dumnezeului celui Preaînalt, dar nu epuizează toate ocurențele cunoașterii Dumnezeului celui Preaînalt. Astfel, Melchisedec este un martor major, venit din afara genealogiei avraamice, dar proiectat către aceasta, iar Iona și Daniel sînt cunoscători ai Dumnezeului Preaînalt care proiectează această cunoaștere în afara genealogiei avraamice. Exact aceștia sînt referințe esențiale ale autoidentificării lui Iisus.

Iisus se lasă căutat, așa cum făceau esenienii sau alte grupări mistice din sînul iudiasmului, și în cele din urmă chiar descoperitorul adevăratului Mesia, Ioan Botezătorul. Hristos se lasă întrevăzut de ascultătorul sau cititorul care începe să potrivească semnele Scripturilor. El nu se arată în aglomerarea de informație istorică, adică venită de la un observator exterior, ci în trăirea emoțională a unei comunicări care apelează numai tranzitoriu la un suport verbal. Identificarea lui Iisus cu Mesia este ca un joc de puzzle format din fragmente ale Scripturilor care presupune asamblarea corectă pînă apare imaginea. *Evangheliile* reproduc cu finețe acest demers al lui Hristos. Din acest punct de vedere, *Evangheliile* nu povestesc viața lui Iisus din Nazaret, ci felul în care apostolii au ajuns să citească corect în cele din urmă imaginea din puzzle-ul necunoscut. De aceea, ezitările, contradicțiile, deznădejdile și chiar rătăcirile apostolilor sînt atît de valoroase, fiindcă ne descoperă procesul interior de recunoaștere a lui Mesia. În cele din urmă, întîlnirea istorică a apostolilor cu Iisus din Nazaret nu e decît fundalul întîlnirii mistice cu Hristos. Acesta este sensul răspunsului pe care îl primește Apostolul Petru cînd își mărturisește credința în divinitatea și mesianitate lui Hristos: „Nu carnea și sîngele ți-au descoperit lucrul acesta“ (Matei 16, 17).

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române.*

Bogdan TĂTARU-CAZABAN

Îngerii popoarelor

Tema evocată în articolul precedent nu era alta decît cea a îngerilor păzitori ai popoarelor. O întîlnim în *Deuteronom* 32, 8-9 – referință rituală despre relația dintre Israel ca „parte“ a lui Dumnezeu și popoarele date în grijă îngerilor – și, așa cum am văzut, în cartea profetului Daniel. Credința că întregi comunități etnice sau politice au cîte un reprezentant ceresc a traversat secolele, fiind atestată de texte qumraniene și, în general, de literatura apocaliptică iudaică. Erik Peterson, în *Der Monotheismus als politisches Problem* (1935), a studiat-o în context elenistic și, mai ales, din perspectivă teologico-politică. În dezbatere a intrat și Jean Daniélou (1951) pentru a-i sublinia rădăcinile iudaice și a-i nuanța receptarea patristică. Mai tîrziu, Ioan Petru Culianu (1979, 1981) a abordat tema în legătură cu problema originii gnosticismului, pornind de la ipoteza lui Gilles Quispel potrivit căreia „fundalul demiurgului gnostic este iudaic“. Culianu atrăgea atenția asupra contextului psihologic de după distrugerea Templului care ar fi condus la „sacrificarea“ Îngerului lui Dumnezeu – în sensul transformării sale în demiurgul rău – pentru a „salva“ divinitatea. Pe de altă parte, el propunea reconstituirea formării unei noi entități angelice printr-o succesiune de suprapuneri între îngerul nedreptății, conducătorul îngerilor neamurilor, îngerul morții (Sammael) și cel al Romei, care vor alcătui împreună figura Demiurgului gnostic.

Ce s-a întîmplat în creștinism? Iată doar cîteva elemente pe care le reiau aici dintr-o cercetare în curs. Teologii din primele secole au asumat existența îngerilor păzitori ai popoarelor ca pe un dat al Revelației, misiunea acestora fiind una de călăuzire cosmică și culturală către Dumnezeu. Clement din Alexandria, Origen, Eusebiu de Cezareea, ca să-i numesc pe cei mai cunoscuți, au pus în lumină acțiunea pedagogică a îngerilor de a lăsa „vestigii“ de adevăr în diferite culturi: angelofanii care invită popoarele la cunoașterea lui Dumnezeu și manifestă astfel făgăduința de a chema neamurile la mîntuire. Îngerii popoarelor apar, la Origen, de pildă, ca expresie teologică a unei pluralități culturale și religioase care avea să fie bulversată de Întruparea Logosului. Potrivit lui Daniélou, acești îngeri se află în centrul raportului dintre Împărăția actuală a lui Hristos și diferitele organizări politice de pe pămînt, dintre comuniunea în Duhul trimis la Cincizecime, pentru a restaura unitatea pierdută după Babel, și diversitatea culturilor, limbilor sau a popoarelor.

Rămîne un fapt că îngerii popoarelor se află la intersecția a două mari teme: identitatea iudaică monoteistă, distinctă de a celorlalte popoare, și raportul dintre chemarea păgînilor prin Biserică și alegerea lui Israel ca popor al lui Dumnezeu. Această configurație nu putea să nu conducă la o reflecție teologică asupra istoriei, în care libertatea lui Dumnezeu se întîlnește cu libertatea oamenilor. Este suficient să parcurgem exegeza la Daniel a lui Ieronim, Teodoret al Cyrului sau Grigore cel Mare (din marele său comentariu la Iov), dar și capitolele din *Ierarhia cerească* a lui Dionisie, pentru a înțelege cum îngerii popoarelor deschid problematica relației dintre providență și libertate.

Din perspectivă istorico-religioasă, tema prezintă un interes special întrucît surprinde tensiunea reciprocă dintre credința monoteistă și diferitele forme ale politeismului, așa cum apare, de pildă, în demersurile apologetice de tip eusebian sau în contraofensiva împăratului Iulian Apostatul. Dacă îngerii neamurilor au ieșit treptat din scenă, după cum vedem la Chiril al Alexandriei, în *Contra lui Iulian,* în urma unei redimensionări a funcției mediatoare angelice, distinsă de puterea „delegată“ a zeilor secunzi care se ocupau de administrarea lumii, totuși elemente ale viziunii de ansamblu asupra lor s-au topit, de-a lungul istoriei creștinismului, atît în Răsărit, cît și în Apus, în cultul arhanghelului Mihail ca protector prin excelență al poporului lui Dumnezeu, dar și al atîtor popoare care și l-au revendicat.

***Bogdan Tătaru-Cazaban** este cercetător în istoria religiilor. Cea mai recentă carte publicată este* Corpul îngerilor. Fragmente dintr-o istorie a ierarhiilor cerești *(Humanitas, 2017).*

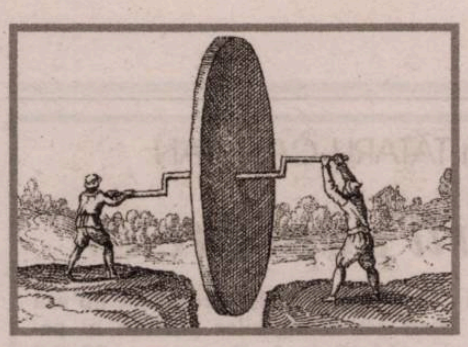

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Pentru un an suportabil

Se fac, la început de an, calcule peste calcule în încercarea de a prevedea cumva rezultatul celor două rînduri de alegeri care vor avea loc pînă în decembrie. Exasperarea provocată de situația politică internă, combinată cu temerile privind o prăbușire economică, fac din aceste calcule un soi de pariu pe apocalipsă. Vine? Nu vine? Și, dacă vine, cît de serioasă e?

Ceea ce știm sigur e că 2019 va fi un 2018 pe steroizi. Vom discuta iar despre Justiție, vom urmări cu un amestec de stupefacție și amuzament cum PSD reduce în continuare din atribuțiile președintelui, vom încerca să ghicim în deciziile Guvernului cine mai e inamicul zilei ales complet aleatoriu din societate sau din imaginația iresponsabilă a unor consultanți și, evident, ne vom enerva pe faptul că Opoziția „nu e ce trebuie".

Riscul ca astfel de enervări cotidiene să se transforme în cinism sau, mai rău, în abandon e major. Or, fix debutul unui ciclu electoral de doi ani, cu patru tipuri de alegeri, e momentul cel mai puțin fericit pentru a renunța la interesul față de bunul mers al lucrurilor.

Însă, pentru ca frustrarea să producă efecte pozitive e nevoie și de o dozare a efortului. Sau de o raționalizare a lui. Sigur că e cumva reconfortant să îți exprimi zgomotos indignarea, însă ea e arareori suficientă.

Și sînt cîteva variante prin care indignarea sau nemulțumirea pot fi valorificate:

1) Fă politică. Nu (numai) pe Facebook. Politica nu e un domeniu care să ofere neapărat satisfacții concrete, însă altă cale mai directă de a influența mersul societății nu există. Așa că, dacă ai măcar cîteva ore pe săptămînă libere, folosește-le pentru a ajuta unul dintre partidele care îți inspiră încredere. Oferta e deja mai largă decît era acum un an-doi, diferențele sînt destul de clare, ai avea de unde să alegi. Primul pas e să te înscrii într-unul dintre ele. Fii coautor la revoluții mici. Aia mare nu se va întîmpla.

2) Fii cetățean. Enervează-te cînd școala copilului tău cere bani aiurea. Întreabă de ce. Cheamă poliția cînd găsești o mașină parcată pe tot trotuarul. Pune întrebări primarului. Află numele consilierilor locali și sună-i. Dă gheața la o parte din fața casei.

3) Înscrie-te într-un ONG. Dă-i ONG-ului măcar două ore pe lună. Orice cauză e mai bună decît nici o cauză. Fă gratis un tur al orașului pentru cei care vor să îl cunoască, vorbește copiilor despre *bullying* sau educație financiară, stai de vorbă cu un bătrîn singur, scrie petiții pentru salvarea pîrșilor. Două ore sînt echivalentul unui film prost de pe Netflix pe care îl vezi pentru că simți nevoia să justifici abonamentul.

4) Donează. Există deja o sumă serioasă de cauze pentru care poți da bani cu sufletul împăcat. Pentru prețul unui pachet de țigări, al unui *smoothie* cu gust imposibil sau al unei jumătăți de burger poți ajuta teribil de mult. Fă donația aia recurentă. Urmărește ce se întîmplă cu ea și pune întrebări dacă e cazul.

5) Ascultă. Unul din motivele pentru care oamenii care nu îți plac cîștigă mai des decît cei care îți plac e și faptul că primii identifică relativ corect o problemă. I se adresează direct. E posibil ca soluția pe care ei o găsesc să fie complet idioată, dar asta se întîmplă și pentru că ararеori există variante.

6) Empatizează. Dacă o să vorbești cu dispreț despre categorii sociale largi, e foarte probabil ca partida cu care te identifici să fie semipermanent în tabăra pierzătoare. Accidental, o să cîștige, dar nota de plată vine.

7) Vorbește cu cei din jurul tău. Dacă crezi că ai identificat corect o problemă (de preferință, mai mică decît pacea mondială și mai apropiată decît soarta calotei polare), ajută-i pe cei din jur să o conștientizeze. Calm. Stridența îndepărtează oameni și te face ridicol.

8) Fă alegeri care să corespundă principiilor tale. S-ar putea să fie ușor neplăcut, dar, pe termen lung, se creează obiceiuri sănătoase. Vrînd-nevrînd, alții îți vor urma exemplul. Asta e o chestie care o să îți placă.

9) Nu căuta scuze celor pe care îi consideri „de partea bună a forței". Dacă pretinzi că ăștia nu greșesc, le sapi groapa. La final, tu ai să te enervezi.

10) Nu abandona. Partidul în care te-ai înscris nu se ridică la înălțimea așteptărilor tale? Schimbă-l. Pe dinăuntru sau cu totul. ONG-ul nu e ce doreai? Adună cîțiva prieteni și fă altul. Ai găsit o cauză mai bună? Alătură-te celor care o susțin. Participă. Dincolo de contul de Facebook sau de înjurătura neputincioasă.

Sigur că ideile de mai sus pot fi îmbunătățite. Unele pot dispărea cu totul sau pot fi înlocuite. Important e ca valul de enervări din 2019 să nu consume în gol energii. Cei mai mulți dintre noi eram aici cînd ultimele alegeri au avut loc. Asta ne face măcar în parte responsabili pentru felul în care arată și se comportă România azi.

2019 va fi, ca mai toți anii electorali, isteric. La fel și 2020. Vom vedea campanii de dezinformare, minciuni flagrante repetate la nesfîrșit și cabotinisme militante pe toate ecranele. Esențială e autonomia. Și, încă o dată, participarea.

P.S. Nu spune niciodată „Nu ne mai facem bine". Pluralul ăla e enervant.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

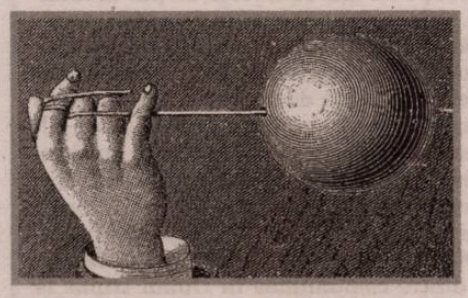

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Ziduri și blocaje

În SUA, numeroase instituții de stat sînt în continuare blocate din rațiuni bugetare după ce președintele Donald Trump și liderii Congresului nu au reușit să ajungă la un acord privind finanțarea zidului de la frontiera cu Mexicul promis în campania electorală. Trump solicită Congresului cel puțin cinci miliarde de dolari pentru acest proiect. Democrații, care controlează Camera Reprezentanților după alegerile parțiale de anul trecut, resping proiectul. Drept urmare, bugetul nu a putut fi aprobat în timp util și numeroase agenții guvernamentale nu și-au mai putut plăti angajații. Mulți funcționari au intrat în concediu fără plată, alții, indispensabili, muncesc neplătiți. În absența unui compromis, blocajul ar putea dura luni de zile. Președintele Donald Trump a atras deja atenția că e pregătit pentru o criză de lungă durată. Democrații din Congres nu vor ceda, nici ei, prea ușor. Cît vor mai putea suporta această criză funcționarii și angajații statului? Și cum se poate pune capăt acestei crize?

Negocierile cu Donald Trump sînt însă complicate, iar rezultatul e mereu imprevizibil.

Un posibil compromis ar putea începe cu un angajament pentru protejarea populației latino-americane aflate ilegal pe teritoriul SUA: oferindu-le acestor oameni un statut și adoptînd un moratoriu cu privire la deportări, Donald Trump ar putea putea cădea la învoială cu democrații: un statut legal pentru imigranții ilegali în schimbul banilor pentru zid. O asemenea negociere a și avut loc, dar nu s-a ajuns la un compromis. Pe de altă parte, chiar și printre democrați există destui care chiar cred în necesitatea consolidării frontierei sudice, dar nu ar susține ideea trumpiană a unui zid fortificat, pe deasupra foarte costisitor. Un compromis care i-ar putea satisface măcar pe aceștia ar fi ridicarea unor palisade sau a unor garduri (asemenea construcții există deja pe unele segmente ale frontierei), ori multiplicarea trupelor de grăniceri. Și costurile efective ale lucrărilor ar putea fi negociate pentru a stabili un preț între cele 1,6 miliarde de dolari pe care sînt dispuși să-l accepte democrații și suma de 5 miliarde de dolari solicitată de președinte. Negocierile cu Donald Trump sînt însă complicate, iar rezultatul e mereu imprevizibil. Sub amenințarea că va declara stare de urgență nu se prea poate negocia.

Donald Trump spune că se bucură de o largă popularitate și că în rîndul opiniei publice există un larg consens cu privire la construirea zidului. De fapt, doar în jur de 40% din populație e de acord cu ridicarea zidului. Cît privește popularitatea președintelui, ea scade, lent, de la debutul mandatului încoace. Economia merge bine și anumite măsuri întreprinse au avut efect: rata ocupării forței de muncă e foarte bună, și asta a fost

mereu un indicator foarte important în SUA. Sînt însă și destule motive de îngrijorare. În plus, nici măcar în rîndul republicanilor nu există obediență totală față de președinte: în partid sînt tot mai mulți contestatari. Ca să nu mai vorbim de schimbările foarte frecvente la nivelul staff-ului președintelui: neînțelegerile macină administrația Trump, subminîndu-i coerența și capacitatea de acțiune. E, deci, puțin probabil că Donald Trump va obține finanțarea pe care și-o dorește pentru zid.

Ar mai rămîne de discutat oportunitatea acestui zid colosal pe care Donald Trump și-l dorește cu atîta ardoare. Aici, statisticile sînt de mare ajutor: cei mai mulți imigranți ilegali au intrat în SUA legal, dar au rămas peste termenul vizei. Zidurile, gardurile și barierele nu au cum să prevină asemenea situații. Apoi: în 2000, la granița cu Mexicul au fost prinși aproape 1,6 milioane de oameni care au încercat să intre fraudulos în SUA. În 2001 au fost 1,3 milioane. În ultimii doi ani, cifra s-a situat la 350.000. E o scădere semnificativă. Asta se datorează, pe de o parte, întăririi frontierei (mai mulți grăniceri) și, pe de altă parte, înăspririi legislației antiimigrație: riscul de a trece fraudulos frontiera a devenit prea mare pentru beneficiile tot mai firave ale obținerii unui statut sau ale unei vieți clandestine. Zidul lui Trump a devenit superfluu.

P.S. Mai are rost să amintesc aici că, în campania electorală din 2016, candidatul Donald Trump a promis că va construi zidul pe banii mexicanilor, nu din fondurile publice ale SUA?

dosar DILEMA VECHE

Coordonatoare: Stela GIURGEANU
Fotografii: Florin LĂZĂRESCU

O, ce poveste minunată!

Texte și opinii de:

● Cristina BOGDAN (conferențiar, prodecan al Facultății de Litere, Universitatea din București)
„Antidot împotriva morții?“
● Dragoș BOGDAN (filolog și bragagiu)
„Sporește, Doamne, poveștile!“
● George GURESCU (jurnalist)
„Oamenii de încredere“
● Cristina HURDUBAIA (jurnalist)
„Cînd poveștile ne aleg pe noi“
● Bogdan MUNTEANU (scriitor)
„Povești la gura străzii“
● Bianca Olivia NIȚĂ (jurnalist)
„Cea care vine și cele care o așteaptă în fiecare joi“
● Vera ULARU (specialist în comunicare)
„Vrute și nevrute“

argument

Spune-mi o poveste

(ca să-ți spun cine ești)

Am observat că, de multe ori, proverbul „Spune-mi cu cine te aduni ca să-ți spun cine ești“ este parafrazat, mai în glumă, mai în serios, pentru a pune mici etichete celor din jurul nostru. L-am găsit, de exemplu, în construcții de genul: spune-mi ce mănînci, cu ce te îmbraci, cu ce te încalți, ce animal de companie ai, ce ruj folosești etc. ca să-ți spun cine ești.

Bineînțeles că nu poți cunoaște pe cineva în funcție de rujul sau pantofii pe care îi poartă. Dar, în zilele noastre, cînd socializarea virtuală a explodat, cîtă greutate mai poartă însuși proverbul vechi? Mai poți fii sigur de personalitatea cuiva în funcție de bulele virtuale în care se învîrte? Cînd contează „vizibilitatea“, *like*-ul sau numărul de distribuiri pe care le au postările noastre – cît de bine mai putem cunoaște pe cineva în funcție de persoanele „cu care se adună“?

Cu toate acestea, cred că expunerea virtuală, atunci cînd are conexiuni cu realitatea, poate dezvălui cîte ceva autentic despre noi – și anume atunci cînd povestim. Fie că împărtășim cu ceilalți o întîmplare recentă, precum un gest frumos din partea unui străin sau un zîmbet al vînzătoarei care ne-a înseninat ziua, fie că povestim despre bormașina vecinului sau despre o amintire din copilărie sau din vacanță, povestea (virtuală sau spusă la un pahar între amici) lăsă să se întrevadă cîte ceva din sensibilitățile noastre. Ce ne întristează, ce ne amuză, ce ne enervează sau ce ne emoționează – toate sînt mici indicatori ai felului cum percepem, de fapt, lumea din jurul nostru.

Poți descoperi, așadar, un om din poveștile pe care ți le spune? Poate că nu cu desăvîrșire, dar cu siguranță poți căpăta o imagine a culorilor prin care vede el viața. Și, cu siguranță, ascultînd poveștile altora, te vei îmbogăți cu nuanțe pe care, probabil, altfel nici nu le-ai fi observat.

Căci poveștile, chiar cînd par a fi banale, sînt mai mult decît o simplă trăncăneală: duc cu ele cheile de la sufletul povestitorului. Iar uneori, cînd rezistăm tentației de a ne spune propriile povești și dăm ascultare poveștilor celorlalți, putem descoperi că multe dintre acele chei se potrivesc de minune propriului nostru suflet. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată joia viitoare.

Cristina BOGDAN

Antidot împotriva morții?

Printre volumele copilăriei, păstrate nu doar într-un raft de bibliotecă, ci și într-unul tăinuit în cutele memoriei afective, se află o carte cu coperți albe, scorojite de timp și de îndelunga folosire, pe a cărei primă pagină e scris, cu elegante litere de mînă, doar un nume de familie: Dumitrescu. Parcurg secvențele de pe foaia de titlu: *Basme arabe,* povestite de Eusebiu Camilar, *1001 de nopți,* Editura Tineretului, 1956. Numele primului posesor și cel al figurii centrale a cărții rămîn, pentru mine, îngemănate, căci, înainte de a învăța să citesc, mi-au fost împărtășite poveștile Șeherezadei de către bunicul matern, doctorul Petre Dumitrescu. Îmi amintesc după-amiezile în care aș fi vrut, precum Riar-Șah, să nu se sfîrșească niciodată istoria depănată, să pot închide ușa în fața timpului și să păstrez doar ritmul domol sau alert al frazelor. Cadența lor funcționa ca un instrument de teleportare, mă trezeam dintr-odată într-un colț îndepărtat de lume, sub privirea unei alte epoci, cu legile ei adesea de neînțeles, și trăiam uimirea privilegiului de a mă putea furișa, invizibilă și nestingherită, printre șeici, negustori, înțelepți, femei viclene, dervișI, sultani și alte făpturi, pe care nu aveam ocazia să le întîlnesc în viața din afara poveștii. Cred că atunci, pentru prima dată, am simțit că lumea poate încolți din sămînța cuvintelor și că între *gura* celui care le deapănă și *urechea* celui care le ascultă se înfiripă treptat o complicitate tainică.

Trei decenii mai tîrziu, citind textele lui David Le Breton dedicate antropologiei simțurilor *(La Saveur du monde. Une anthropologie des sens,* Métailié, 2006; *Éclats de voix. Une anthropologie des voix*, Métailié, 2011), intuiția mi-a fost confirmată și-am descoperit, cu ochii adultului de data aceasta, importanța cuvîntului din care se ivește lumea. Nu numai în *Geneza* biblică, dar în multe credințe țesute în culturile orale, *rostirea* întemeiază realitatea, o face să prindă contur și, ulterior, o ajută să se nască periodic. De aceea, performarea anumitor secvențe textuale (basme, povești, colinde), în situații clar delimitate, e menită să reinstituie timpul în care ele s-au petrecut și să ne ofere astfel posibilitatea miraculoasă de a deveni contemporani cu momentul săvîrșirii lor.

Scriind în monumentala sa lucrare, *The Golden Bough,* despre magie, James George Frazer o considera o *tehnică* capabilă să rezolve cele mai diverse probleme existențiale, de la apărarea de forțele ostile și vindecarea diverselor boli pînă la înfrîngerea unui dușman sau obținerea iubirii unei anumite persoane. Să ne amintim însă că în miezul fiecărui act magic apar și unele structuri textuale *(incantații, formule ritualice),* fără de care respectivul construct ar fi privat de eficacitate.

Puterea cuvîntului este de necontestat în societățile orale, prin acest instrument infailibil faci și desfaci, zidești și distrugi, și, mai mult decît atît, există comunități în care este suprimată orice distanță între vocabulă și realitatea pe care ea o învăluie. De aceea, rostirea poate fi extrem de periculoasă (chiar pînă la a ucide), dar, în egală măsură, e capabilă să joace un rol taumaturgic, ca în povestirea hasidică relatată de Martin Buber *(Les Récits hassidiques,* Plon, 1949), în care un rabin explică, provocat de o întrebare, că o poveste trebuie să acționeze în profunzime și să reprezinte, în sine, un remediu. Exemplul este cel al unui bătrîn ucenic

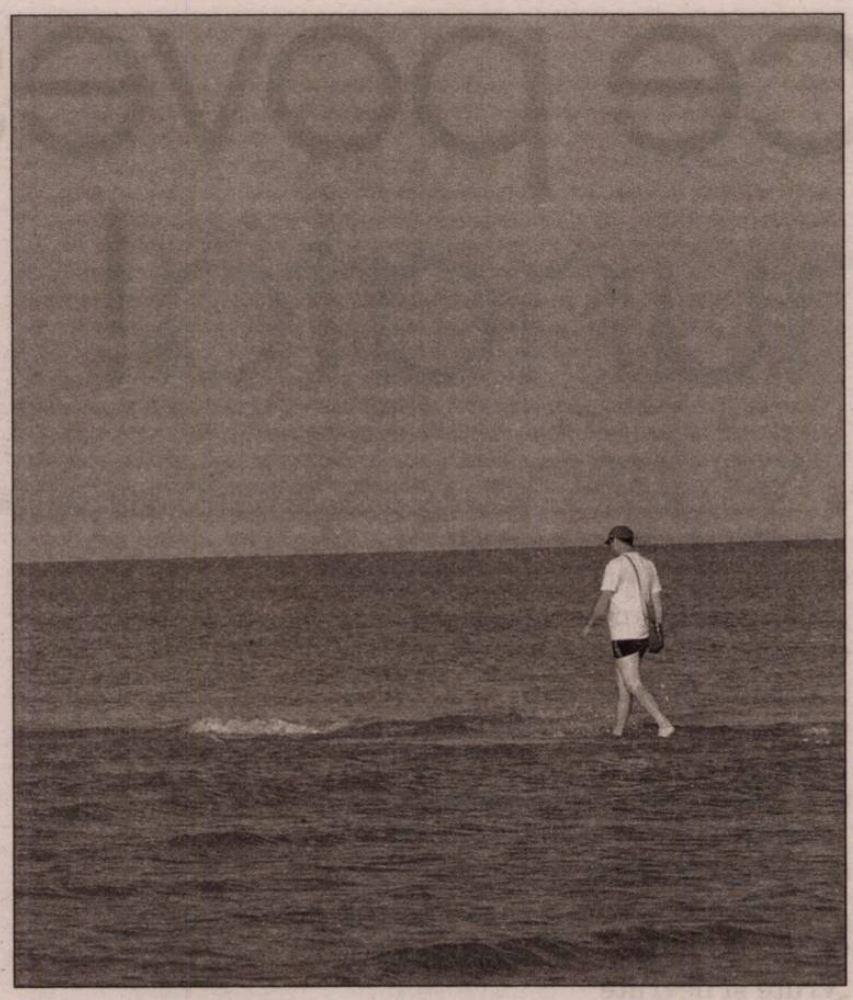

„Oamenii care înțeleg totul nu au nici o poveste de spus."

BERTOLT BRECHT

al lui Baal-Shem, paralizat, care, atunci cînd i se cere să-l evoce pe maestrul său (ce sărea și dansa în clipele de rugăciune), se coboară miraculos din patul suferinței și începe să-l imite, vindecîndu-se, astfel, într-un mod neașteptat.

Poveștile au puteri nebănuite atît asupra universului (la indienii Pueblo, de pildă, miturile se povestesc noaptea, pentru a ajuta stelele să înainteze pe cer), cît și asupra celor care le primesc, ascultîndu-le (la indienii Cherokee, basmele se spun iarna, pentru a face să pară mai scurte nopțile).

Însul capabil să le depoziteze în el însuși și să le împărtășească altora are un statut aparte în toate culturile. Andrei Cornea cîntărește, în volumul *Scriere și oralitate în cultura antică* (Humanitas, 2006, p. 146), prețuirea acordată „artizanului cuvîntului viu, celui ce știe să mînuiască *lógos*-ul oral" și ajunge la concluzia că „în persoana acestui om, Grecia vedea încarnarea înțelepciunii *(sophía)* exact în felul în care Orientul o vedea în artizanul cuvîntului scris".

Și astăzi, grioților (poeți și cîntăreți itineranți) din Africa occidentală li se atribuie puteri supranaturale, iar limba pe care o folosesc este alta decît cea a oamenilor obișnuiți. La dogonii din Mali se face distincția între limbajul cotidian, banal, și „cuvintele bune", pe care numai inițiații le cunosc și le folosesc; populația Arunta din Australia cîntă versurile într-o limbă arhaică, diferită de cea uzuală, ca pentru a nu amesteca registrele cotidianului și excepționalului.

Înțelese ca o formă de transmitere a unor informații și cunoștințe, dar și de împărtășire a anumitor experiențe, textele performate de acești mînuitori ai cuvintelor se pot adapta unor contexte specifice, *și* în funcție de cererile formulate.

Povestitorul este cel care păstrează universul în temeliile lui firești și ține la distanță, măcar pentru o vreme, *uitarea* și *moartea*. E un intermediar între cele ce au fost și cele ce sînt, activînd mereu pîrghiile memoriei colective. Dacă este să îi dăm crezare lui Vladimir Propp și teoriei sale, potrivit căreia rădăcinile basmului fantastic pot fi regăsite în riturile de inițiere, atunci povestitorul este cel care îl îndrumă pe neofit pentru a parcurge cu bine treptele ritualului.

În prezent, pentru majoritatea copiilor lumii, cel dintîi povestitor este mama. Prin istoriile depănate, ea transmite nu numai o succesiune mai mult sau mai puțin tensionată de întîmplări, cu învățăturile aferente, ci și structurile proprii unei anumite limbi, construcțiile specifice pentru diversele contexte lingvistice, ajutîndu-l să ordoneze raporturile dintre *eu, tu* și *altul,* dintre *aproape* și *departe,* dintre *ieri, astăzi* și *mîine*. Altfel spus, îl inițiază pe copil în tainele limbii materne și într-o anumită logică a existenței. Mai mult decît atît, prezența și vocea mamei construiesc un univers securizant și nu putem afla cu exactitate dacă dorința de poveste se referă la curiozitatea în fața conținutului ei sau la nevoia de a avea ființa dragă în preajmă și de a o putea observa pe îndelete. Într-o carte dedicată *Gramaticii fanteziei* (Humanitas, 2009, p. 145), Gianni Rodari zăbovește asupra acestei idei, arătînd că „un seismolog ar putea spune că un copil este interesat, în acest caz, nu numai de *conținut* și de *formele* sale, nu numai de *formele expresiei*, ci de *substanța expresiei*, adică de vocea maternă, de nuanțele ei, de volume, de modulații, de muzica sa care transmite duioșie, care desface no-

În povești, moartea poate fi învinsă, păcălită.

Orice inițiere presupune o moarte ritualică, pentru a te naște într-o altă stare, într-o etapă existențială diferită. Și pentru că moartea sperie, chiar și cînd se ascunde în volutele poveștii, e nevoie de un glas liniștitor care s-o anunțe. Sau să o amîne puțin, introducînd alte și alte secvențe între *început* și *sfîrșit:* „Atunci Șeherezada, pregătindu-se a istorisi, s-a întors către șah și a început basmul, care s-a înlănțuit tot cu alte și alte basme, nopți după nopți, Riar-Șah amînîndu-i mereu osînda, pînă la nopți o mie și una..."

În povești, moartea poate fi învinsă, păcălită, vîrîtă într-o turbincă și pecetluită acolo, măcar pentru un timp. În basme, există apa vie și personajele primesc, uneori, dreptul de a se întoarce din lumea de dincolo în cea de aici. De la primul text literar care ni s-a păstrat, *Epopeea lui Ghilgameș,* dorul nemuririi revine constant în scriitură. Să fie chiar ea, povestea, antidotul împotriva extincției?

***Cristina Bogdan** este conferențiar și prodecan al Facultății de Litere, Universitatea din București. Cea mai recentă carte publicată:* Moartea și lumea românească premodernă. Discursuri întretăiate, *Editura Universității din București, 2016.*

Dragoș BOGDAN

Sporește, Doamne, poveștile!

Să spui o poveste la gura sobei este în sine o poveste, pentru că a fost odată ca niciodată și nu va mai fi vreodată, însă a fost aievea, pentru că de n-ar fi fost, nu aș fi povestit.

De ce la gura sobei? Pentru că de acolo începeau poveștile: unde se terminau treburile zilnice ale casei, curățenia, mîncarea și „grijitul" copiilor, începeau serile lungi de iarnă, în care familia se aduna în camera mare, lîngă sobă, și se povesteau vrute și nevrute.

În amintirile mele, „la gura sobei" se află măicuța, bunica maternă, care se apropia de cahlele de teracotă maronii ca să-și încălzească mîinile înghețate, iar mai apoi căuta în lada de după horn un fular sau un ciorap de lînă, început pentru vreunul dintre nepoți. Cîteodată măicuța ne povestea... Rar apuca să ducă o poveste la bun sfîrșit pentru că, încălzindu-se după o zi de treabă, aținea fermecată de propria voce domoală, continuînd cîteodată să depene prin somn firul poveștii purtată de abisul înșelător al visului. Noi însă o trezeam ușor, încercînd să păstrăm destinele personajelor așa cum le știam.

Măicuța moștenise acest dar de la tatăl său, Simion Hîrnea, căruia îi plăceau atît de mult poveștile, că atunci cînd întîlnea pe cineva, mai întîi îl întreba de o istorioară, o snoavă, o legendă sau de vreo întîmplare mai cu tîlc și apoi stăteau de vorbă despre altceva. Oamenii din sat îl știau bucuros să asculte povești și îl vizitau mai ales în zilele de sărbătoare, dornici și ei să stea la o vorbă pe tîrnațul casei ori sub nucul din grădină, sau iarna, lîngă soba cu plită pe care așeza un ibricel cu vin, în care cufunda o linguriță de zahăr, două cuișoare și un pic de scorțișoară. Ba chiar, aflînd de această pasiune a sa, veneau și din alte sate să-i

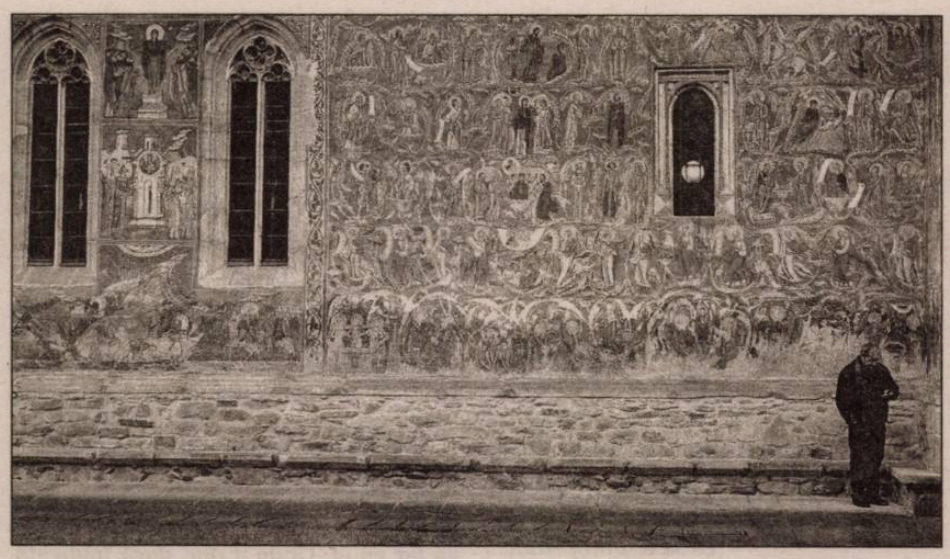

timpul verii) și ne dădea să mîncăm scutecele lui Iisus, iar cînd ne povestea despre bravii noștri domnitori, ne dădea bragă, ca să avem și noi forță de viteji ca ei. În jocul roșietic al flăcărilor din sobă, îi și vedeam pe Baiazid, Mahomed sau Sinan Pașa încrucișînd săbiile cu Mircea, Vlad sau Mihai Vodă. După ce ne goleam cănițele, începeam o luptă cu ce aveam – cîte o sabie încropită de bunicul cu băgare de seamă ca să nu ne putem răni, lingurițele cu care tocmai mîncaserăm, iar în lipsă de altceva, chiar și cu brațele goale. Degeaba încerca măicuța să ne potolească cu vorba bună, în zadar ne amenința că nu ne mai spune povestea pînă la capăt, noi băuserăm bragă și credeam că sîntem eroi. Doar bunicul reușea să ne potolească – el, oare, bea o bragă mai puternică decît a noastră? – cu o nuielușă din ramurile de măr curățate de Nea Vasile primăvara, înainte de a se topi zăpada de tot.

În jocul roșietic al flăcărilor din sobă, îi și vedeam pe Baiazid, Mahomed sau Sinan Pașa.

povestească ce auziseră din bătrîni, ce se mai întîmpla pe la ei sau ce isprăvi făcuseră prin Războiul de Independență ori în Marele Război. Tataia, cum îi spunea întreaga familie, pe toți îi asculta și a strîns apoi multe dintre aceste povești într-o colecție de cărticele intitulată *Comoara Vrancei,* publicate între 1926-1937, unde a menționat și numele fiecărui povestitor, pentru ca, odată cu povestea, să rămînă și el în amintirea celor ce vor citi. Poate că va fi timp și loc și pentru o poveste despre tataia și despre vremurile în care ograda casei sale se umplea de personaje de basm, numai de el văzute, care, mai apoi, se urcau în pagini de carte pentru a se întîlni cu nepoții și strănepoții celor ce i le-au împărtășit.

Cîteodată, înainte de Crăciun, ca să ne învețe și pe noi cu postul, măicuța ne făcea „minciunele", un fel de gogoși de post în formă de fundă sau de papion, „scutecele lui Iisus", o sarailie cu miere și nucă sau bragă groasă – „cremă de bragă", parfumată și înțepătoare, pe care o pudra cu scorțișoară. Pentru fiecare avea povești diferite: basmele cu zmei și gheonoaie, cu oameni lungi pînă la lună sau care puteau ajunge pe „lumea ailaltă" erau însoțite de minciunele, în preajma Crăciunului ne povestea despre pruncul Iisus – Împăratul Lumii – născut în ieslea de lîngă Betleem (care se asemăna de minune cu „odaia" pe care o aveam în Dealul Stînii, unde stăteau văcuțele pe

Într-una din seri, ca să nu ne mai vină cheful de hîrjoneală, măicuța s-a gîndit să ne spună o poveste fără eroi, mai pașnică, auzită de la tatăl său, care și dînsul, la rîndul său, avusese de potolit șase perechi de ochi plini de curiozitate și tot atîtea minți puse pe năzbîtii. Și fiindcă tot eram în postul Crăciunului, iar noi, copiii, aveam mereu poftă de lapte, s-a apucat să ne spună povestea laptelui țiganului:

„Un țigan dintr-un sat oarecare căpătase, de unde și pînă unde, o putină cu lapte acru. O belea însă era mai mare decît toate, că nu știa unde să-l ascundă, ca să nu-l mănînce dănciucii (copii mici de țigan), căci uitasem să vă spun că se nimerise în postul Crăciunului, iar cum țiganul era evlavios și postea, voia ca nu cumva să-i împingă ispita pe dănciuci, să se înfrupte cu lapte în post.

În sfîrșit, se gîndește că ar fi mai bine să vorbească cu dascălul satului și să-i dea putina cu lapte, pentru a o păstra în biserică. Pleacă și se învoiește cu dascălul, care primind bucuros, aduse putina și o încuiară în Lăcașul Domnului, căci se gîndise țiganul că pe lîngă că aici laptele o să stea neclintit, apoi are să se sfințească pînă la Crăciun. Cu încetul, trecu postul și se apropie Crăciunul.

Dascălul șiret, voind să-și rîdă de țigan, se duse și luă laptele din putină, mînjind apoi cu puțin lapte pe la gură pe toți sfinții de pe pereții bisericii.

Cînd țiganul veni să-și ia laptele, găsi putina goală. Atunci speriat întrebă pe dascăl:

– Hapoi bine, dăscăluțule, cine mi-a mîncat mie laptele?

Acesta îi și puse coadă:

– Prost mai ești tu, măi țigane! Tu nu vezi că sfinții l-au mîncat? Poate le-o fi fost foame. Nu-i vezi plini de lapte pe la gură? Să fii mulțumit că ți l-au mîncat niște sfinți, că poate ți-or fi și ei de vreun folos odată și odată cînd vei pleca pe cea lume...

Țiganul căscă niște ochi mari pe la icoane și apoi oprindu-se în fața icoanei Sfîntului Neculai, care și aceasta era mînjită cu lapte, clătină din cap amărît:

– H'înțeles că i-a împins păcatul pe alde Sfîntul Dumitru, Ion și ceilalți mai tineri, că au mintea mai văratică, d-apoi hodorogul de Sfîntul Neculai, cu ditai barbă albă, frumos îi șade să se spurce cu lapte în post?!

Mai căpătase țiganul și o oală cu lapte dulce și îl puse la foc să fiarbă. Cînd laptele prinse a se umfla, țiganul bucuros:

– Sporește-l, Doamne, sporește-l! Apoi către țigancă:

– Dă fuga, fă, și adă de prin sat oale și cazane că Dumnezeu ne dă lapte din belșug.

Laptele crescu mereu, pînă-i curse tot în vatră, gata să stingă și focul, iar în oală n-a mai rămas nimic. Atunci țiganul, uitîndu-se cu jind în fundul oalei zise:

– Să-ți fie de baftă, Doamne, că: Tu-l sporișI, Tu-l sorbișI!..."

Tare ne-am amuzat și noi pe seama inocenței eroului nostru, iar măicuța ne mai puse cîte o ceașcă de cremă de bragă ornată frumos cu scorțișoară, ca să ne piară gîndul de astfel de ispite în timpul postului. Apoi, la culcare, ne-a șoptit, așa, cît să nu ne audă sfinții:

– Cînd o să vedeți mustăți de lapte acru pe la gura sfinților de la biserică, atunci o să aveți și voi blagoslovenie să mîncați lapte-n post.

Mi-aduc aminte acea seară în fiecare post al Crăciunului cînd, alături de ai mei, beau cîte o cremă de bragă și ascult ce mai povestesc de pe la școală ori de la serviciu. Iar duminica, la liturghie, mai cercetez din cînd în cînd chipurile Sfinților din biserică în speranța că poate-poate, cine știe...

(Povestea a fost culeasă de Simion Hîrnea, străbunicul meu matern, de la Ion Șușu, din comuna Năruja, și publicată în *Comoara Vrancei,* nr. 9-10, *Polojănii din bătrîni, cca. 1933.)*

„Motivul principal al singurătății mele este că nici măcar eu nu știu din ce poveste fac parte. Urma să fac parte dintr-o poveste, dar am căzut din ea ca o frunză..."

ORHAN PAMUK

***Dragoș Bogdan** este filolog și bragagiu, fondator al Bogdaniei, bragageria cu povești a Bucureștiului.*

Cristina HURDUBAIA

Cînd poveștile ne-aleg pe noi

Un gînd de nu știu unde

E ianuarie 2016. E frig. Ba nu, e ger. E ger din ăla cum numai în copilărie mă mai jucam cu el. Ți se lipesc nările, simți aerul curat, îți dau lacrimile. Și fugi rapid spre casă.

Intru repede, mi se aburesc ochelarii, nu mai văd nimic, nu-mi simt mîinile de înghețate ce sînt. Brrrr! Doamne, ce frig e afară și ce bine e în casă! Și brusc mă lovește în moalele capului: oare ce or face oamenii străzii acum? Unde dorm? Cum se descurcă? Cu ce se îmbracă? Gîndul ăsta se cuibărește în mintea mea și nu mă mai lasă să fac nimic. M-apuc de una-alta prin casă, în timp ce prin fața ochilor îmi trec o grămadă de oameni fără adăpost peste care tot am dat eu de-a lungul timpului. Ba chiar în iarna aia am sunat și la 112 pentru a chema ambulanța, o femeie cu un copil dormeau sub cerul liber.

Deodată mă pocnește alt gînd. Îți amintești de acțiunea aia socială „Copacul cu haine", care a fost acum două săptămîni la bulgari?

Asta e! Mă așez la laptop, creez rapid o pagină de Facebook, în ideea de a face un *event* anonim, îl creez, aleg parcul Cișmigiu, unde oricine poate îmbrăca un copac cu haine pentru oamenii străzii.

Cristina sau Nu judeca oamenii fără noroc

O săptămînă a durat acțiunea. Prima acțiune „Copacul cu haine". În Cișmigiu, lumea venea aproape non-stop cu haine. Nici o clipă nu m-am gîndit că se va întîmpla și a două oară, a cincea oară, a 13-a oară.

E miercuri, ora 17. E beznă și ger. Eu am pe cap o căciulă din aia rusească de blană cu urechi. Și-s îmbrăcată bine. Și încălțată bine. Ajung în Cișmigiu, la „Copacul cu haine", și văd un șir de oameni. Stau frumos unul după altul și așteaptă. E clar că sînt oameni fără adăpost. În fruntea lor, un personaj care dă ordine: toată lumea stă cuminte, nimeni nu mișcă, nu fură, nu nimic. Nu îmi dau seama dacă personajul e bărbat sau femeie. Mă opresc în fața lor. Nu, nu mi-e frică, am experiență cu oamenii străzii, ei simt dacă ești un om rău sau bun. Mi-amintesc că, acum cîțiva ani, am și făcut un reportaj de Revelion cu niște oameni ai străzii, care m-a marcat pe viață, dar asta e altă poveste.

„Poveștile bune sînt precum animalele sălbatice care își fac vizuină în locuri ascunse, în peșteri sau păduri, în fața cărora trebuie să stai mult timp, așezat și liniștit, ca să le poți prinde."

HERMANN HESSE

„Bună seara", îi salut eu. „Eu sînt Cristina, organizatoarea acestui eveniment cu haine. Ce faceți aici?"

„Bună seara", răspunde personajul, „uite că vă așteptam. Am auzit că strîngeți haine pentru noi. Eu sînt Cristina și sînt șefa la băieții ăștia, sîntem din Gara de Nord."

Eu îi invit să își ia haine. Sînt atît de mulți saci cu haine deja, încît nu știu ce să fac cu ei. Unde îi duc, dacă îngheață, dacă iau vreo amendă? Și în timp ce mă frămîntă toate întrebările de pe planetă, îi văd pe cei 11 oameni ai străzii că încep să desfacă pungile și cutiile cu haine și își aleg cîte o haină. Unul o geacă, unul un pulover, ba unul își ia un rucsac. Daaa, rucsacuri ne trebuie, ca să avem unde ține hainele. Și încălțări, doamnă Cristina, nu avem încălțări de iarnă.

Pfff, uite că la încălțăminte nu m-am gîndit. Ce înseamnă să nu mai fi făcut asta!

Păi, luați mai multe, că aveți de unde.

Moment în care Cristina întinde o mînă, ce le interzice să facă pasul ăsta, și urlă: „Doamnă Cristina, dumneavoastră știți cîți oameni ai străzii sînt numai în București? Vreo cinci mii! Așa că luăm cîte puțin, să ajungă la toată lumea! S-a înțeles?"

Momentul ăsta mi-a tăiat răsuflarea. Știți, eu mă așteptam ca ei să năvălească peste saci, să urle, să se bată pe haine, și cînd colo, ei îmi dădeau mie o lecție.

Povestea asta adevărată, care e de fapt o lecție, m-a motivat să merg mai departe.

Pe Cristina am reîntîlnit-o la proteste. Apoi a mai venit la „Copac". Apoi la Gara de Nord, cînd venise să mănînce ceva cald, se învoise de la serviciu. Era cu iubitul ei Viorel, un tip care mi-a povestit în zece minute toată viața lor. Un om născut, ca și Cristina, fără noroc. Fără părinți, crescuți pe străzi, dar nu se lasă bătuți de soartă: muncim pe unde putem, așa, fără carte, dar măcar trăim cinstit.

Cînd „Copacul cu haine" s-a transformat în „Copacul cu fapte bune"

Aprilie 2018. După peste doi ani de „Copacul cu haine", simțeam că îmi explodează capul de cîte tone de haine se adunau odată și de cîte tone de întrebări primisem în acești peste doi ani: dar unde ducem hainele, dar cînd veniți să le luați, încontinuu, pînă cînd am cedat și am spus: „Gata, stop! Nu mai vreau să aud de nici un «Copac cu haine». Pînă aici!" Și ce credeți că s-a întîmplat? Brusc, oamenii au început să mă „șantajeze" emoțional. Cum să nu îl mai faceți? Cum să ne lăsați? Ce-i drept, între timp, am vrut eu musai să ne educăm și să învățăm să donăm și altceva decît haine și jucării folosite, precum alimente, produse de igienă, rechizite. Însă, de fiecare dată, se strîngeau cam zece tone de haine, de nu mai știam unde să le ducem, toată lumea se săturase de atîtea haine. Și am cedat, dar la rîndul meu, am șantajat emoțional. Uite cum facem, am „urlat" eu pe Facebook. Dacă la acțiunea asta, care e înainte de sărbătorile de Paști, se adună mai multe alimente și produse de igienă decît haine, eu merg mai departe cu „Copacul", dar se va transforma în „Copacul cu fapte bune".

Și așa a fost. Adică, de trei ani, „Copacul" se umple de fapte bune în fiecare sezon: înainte de Paște, de 1 Iunie, înainte de începerea anului școlar, înainte de Crăciun.

Știți, toți avem de învățat lecțiile noastre. Inclusiv (sau mai ales) eu.

***Cristina Hurdubaia** este jurnalistă, fondatoare a acțiunii sociale „Copacul cu fapte bune".*

Stela GIURGEANU

Cum povestești o țară?

Cînd, în urmă cu cîteva săptămîni, un amic străin, venit în vizită în România, mi-a pus clasica întrebare „Și cum e viața pe la voi?", m-am blocat. Oscilam între a rosti instinctiv primul cuvînt care îmi venea în minte – „nesigură" – și a da un răspuns mai nuanțat, care să prindă cît mai mult dintre culorile traiului în România. Am sfîrșit prin a mormăi un salvator și complezent „E complicat", după care am început să pălăvrăgim – o pălăvrăgeală care s-a îndreptat inevitabil spre politică, ridicîndu-mi întrebarea: este politica mereu punctul de plecare cînd începi să povestești viața din România?

Pentru că, oricît aș fi evitat subiectul, vorbind despre traiul meu de zi cu zi care, în anumite privințe, era foarte asemănător cu al său, discuția tindea totuși să alunece spre politică, *via* o văicăreală de pahar și informații care, de fapt, nu l-ar fi îmbogățit cu nimic. Așa că l-am luat la o plimbare prin București.

În Piața Romană am dat peste o doamnă bătrînă, micșorată de ani, ghemuită într-o lădiță de lemn. Era înfofolită în mai multe straturi de haine negre, iar în picioare, peste pantofi, își pusese două pungi de plastic fixate pe gleznă cu elastice. Sărăcia ei întunecată contrasta cu imortelele pe care le vindea. Roșii, vesele, mov, galbene, strălucitoare. Deși la limita subzistenței, doamna nu cerșea, iar cînd am cumpărat un buchet, refuzînd restul pe care voia să mi-l dea, s-a rușinat și mi-a întins încă o floare. „Din partea casei."

„Marile povești de dragoste încep cu șampanie și se termină cu un ceai de plante."

BALZAC

Puțin mai sus, pe Mendeleev, l-am introdus pe amicul meu în lumea gastronomiei tradiționale românești. L-am dus, adică, la șaormerie, „La Băiatu", unde am stat la coadă alături de oameni ai străzii, hipsteri cu ochii în smartphone-uri, tineri, vîrstnici, domni la costum, paznici în uniformă și doamne coafate. „Șaorma asta a voastră seamănă cu coada la care taman am stat" – mi-a spus rîzînd, în timp ce se căznea să muște, elegant, din ruloul de lipie plin cu „de toate".

Ne-am continuat plimbarea pe Magheru, înspre Unirii. El, cu ochii exoftalmici la vitrine. Sînt atît de colorate și ostentative că nu-mi pot lua ochii de la ele, mi-a mărturisit, cu toată încîntarea. Și, taman cînd să-și conchidă ideea într-o perorație despre culorile vii ale Bucureștiului, atît de deosebite față de strictețea plictisitoare a orașelor elvețiene, amicul era să dea într-o groapă. Dar nimic nu-i domolea entuziasmul. Nici claxoanele isterice, nici biciclistul care l-a lovit pe trotuar. Intrînd pe străduțele desfundate din Centrul Vechi, devenise un copil într-o cofetărie. Privea clădirile dărăpănate, zidurile roase și caldarîmul stricat ca și cum ar fi fost opere de artă. Așa ceva nu vedea la el în țară. Bine, la el în țară nici nu și-ar fi rupt gîtul pe stradă, nici nu s-ar fi lovit de sictirul chelnerului care i-a spus, scurt și plictisit, că nu acceptă plata cu cardul, pe motiv că e „tîrziu".

Cînd ne-am întors din periplu, mi-am salutat florăreasa din colțul blocului și i-am povestit amicului de ce a refuzat aceasta, vara trecută, să-mi vîndă flori: „E caniculă zilele astea, o să-ți moară imediat, îți dau cînd se mai domolește vipia".

„Țara ta pare că e și veselă, și tristă. Și rea, și bună. În același timp" – mi-a spus peste cîteva zile, la plecare, luînd cu el în tolbă nu doar realitatea politică, ci și pe cea de zi cu zi, cu veseliile și tristețile ei, adunate laolaltă. Ca într-o șaorma cu de toate.

Bianca Olivia NIȚĂ

Cea care vine și cele care o așteaptă în fiecare joi

În anul în care nu-mi înțelegeam rostul și nici nu știam sigur de ce am rămas în Olanda, mergeam săptămînal la adăpost, ca voluntar, petrecînd timp cu femei care încercau să înceapă o viață nouă. O viață nouă încercam să încep și eu, dar situațiile noastre erau incomparabile. Experiența mea de emigrant la început, așa plină de singurătate, era un lux pe lîngă trauma lor. Majoritatea dintre ele fuseseră traficate, lucraseră ca prostituate și suferiseră abuzuri pe care nici nu mi le puteam imagina. Adăpostul era un fel de purgatoriu, o zonă de trecere în care puteau sta o vreme. O parte se întorceau de unde au plecat, dar cele mai multe reușeau să se mute și să-și găsească de lucru undeva. Iar rolul meu era să întind o mînă, să fiu acolo pentru cine vrea să stea de vorbă și să ajut cu programări la medic și la primărie, și ce se mai ivea. Pe scurt, să le ajut în trecerea către o viață pe care cei norocoși o luam de-a gata.

Ăsta-mi era rolul pe hîrtie. În practică, făceam orice se lipea, cel mai adesea stînd pe canapea de vorbă cu cine avea chef să-mi povestească ceva. Într-o zi bună, toată lumea se bucura să mă vadă, iar într-o zi proastă, aproape că nu mă vedea nimeni. Erau mai mult zile proaste, zile în care treceam de controlul de la intrare, urcam la etaj și încercam o conversație cu cine se nimerea în camera comună sau încercam să mă fac utilă și să înțeleg atmosfera.

Cuvintele sînt etichete
care pot apropia, dar și îndepărta.

În general, era o atmosferă de tabără de fete, dar o tabără în care în aer plutea imprevizibilul din care putea oricînd exploda ceva. Certuri, țipete – sub suprafața de camaraderie simțeam mereu pericolul și o agresivitate pasivă în fiecare dintre femeile de acolo, și la început plecam mereu cu inima grea. Dar reveneam. Citisem o carte care mă motiva, o carte care-mi conturase în minte sigur și clar că lumea asta continuă să fie periculoasă și ostilă femeilor. Și, cum despre traficul de persoane mai auzisem, eram hotărîtă că trebuie să fac ceva.

„Mi-ar plăcea și mie să fac ce faci tu", țin minte că mi-a zis atunci o prietenă. „Cred că femeile acelea au atît de multe de povestit", a zis și mi-am dat seama că avea acea imagine romantică, ele – femei cu experiență, inimoase și pline de duh. Dar imaginea asta nu avea nici o legătură cu realitatea. Realitatea era acel sentiment că oricînd se poate întîmpla ceva, instabilitatea mentală care-și scotea colții pe neașteptate, discuții în care nimeni nu spunea ce simțea. Realitatea era vulnerabilitatea acelor femei care mă copleșea.

Dar mă întorceam, deși îmi era și frică, și nici nu simțeam că am un rost anume. Mă întorceam indiferent ce se întîmpla. Așa am cunoscut-o pe Diana, care era la facultate în Sofia cînd s-a încurcat cu cineva care știa pe cineva, și așa ajunsese prostituată în Olanda. Avea ochi blînzi și își aducea aminte de cînd era mică și tatăl ei o ducea să vadă Dunărea. Tot la adăpost era și Siske, o olandeză blondă îmbrăcată într-o *abaya* pentru că, din cine știe ce motive, se convertise la islam. Era și Marta, pe care o dureau mereu dinții, și Sanna, cea venită dintr-o țară din Africa.

Adele a fost prima femeie *transgender* cu care am vorbit vreodată, care era din Satu Mare și ziua stătea în adăpost, iar noaptea încă petrecea, avea clienți și bea. Adele voia să fim prietene, și cînd nu aveam nimic de făcut, mă chema la ea în cameră, îmi dădea bomboane și-mi arăta poze, povestindu-mi despre iubiți de-ai ei și ce i se întîmpla. Îmi era și dragă, și-mi era și frică de ea. Adele avea răbufniri de furie, momente cînd totul devenea prea mult și exploda. În adăpost trăia sub protecție după ce spusese poliției tot ce știa despre o rețea românească de trafic de persoane. „De ce-ai făcut asta?", am întrebat-o și mi-a zis că fiindcă aia era alegerea bună, și cu ani în urmă ar fi vrut să fi făcut același lucru cineva pentru ea. Ne vedeam doar la adăpost pentru că o întîlnire în afara lui putea fi periculoasă atît pentru mine, cît și pentru ea. Îmi place de ea, îmi plăcea că avea curaj să fie ea.

Acolo am cunoscut-o și pe Marife, care stătea mai mereu ascunsă și abia vorbea. Mică și slabă, cu părul împletit într-o codiță lungă pînă la fund, era cea mai în vîrstă dintre toate. În fiecare joi mă aștepta uitîndu-se pe fereastră și, cînd veneam, mă lua în brațe și se fîstîcea. Mă striga Biancatje, un fel de diminutiv olandez pe care-l inventase ea.

Despre Marife știam doar cîteva lucruri. Că vorbea limba turcă și limba bulgară. Știam că nu voia să se mai întoarcă vreodată în Bulgaria. Știam și că era de 12 ani în Olanda și că bună parte din ei fusese victima unei forme de sclavie domestică, undeva, cumva. Oricum, nu aveam nici o limbă comună în care mi-ar fi putut răspunde. În fiecare săptămînă mă aștepta la geam, uitîndu-se de după perdea. Văzînd-o așa, într-o bună zi mi-am dat seama ce rost aveam acolo: eram cea care apărea regulat, cea care vine pentru tine și pe care poți conta.

Îi plăceau brățările cu sclipici și mi-a făcut și mie cadou una. Îmi imaginez că provenea dintr-o comunitate tradițională și săracă, după cum își ținea strîns și stîngaci geanta, și din cum avea un respect disproporționat pentru orice bărbat care apărea. Ieșeam pe stradă la plimbare, un cuplu straniu din care nu știu dacă înțelegea cineva ceva. Abia schimbam cîteva cuvinte stîlcite în olandeză, în perioada aia Marife încerca să învețe cîteva. Și la început îmi era puțin jenă cînd intram cu ea la cafenea, cu poșeta și codița ei, și purtam discuții laconice printre priviri timide, pînă cînd, din senin, îi suna telefonul și vorbea tare și mult cu cineva. Dar într-o zi am hotărît să țin cu ea. Nu mă aștepta prea multă lume pe atunci, și cu siguranță nimeni nu se bucura să mă vadă așa ca ea. Și de atunci mi-a dispărut orice jenă și în fiecare joi făceam ceva nou. Ca, de exemplu, atunci cînd am fost la cinema și se uita în jur cu gura deschisă, bucuroasă de lumini și muzică, și mi-am dat seama că era prima dată pentru ea.

Joi după joi, am învățat că apropierea nu are nevoie de cuvinte, doar de deschidere și angajament, și a început să îmi placă să fim doar eu și ea. Am devenit un fel de echipă, noi două *vs* restul lumii, ea trecînd prin experiențe noi și eu bucurîndu-mă prin ea. Joia aia ne schimba toată săptămîna.

Eu și ea eram atît de diferite încît, dacă am fi avut cuvinte, cred că nimic nu ne lega. Cuvintele sînt etichete care pot apropia, dar și îndepărta. Dar eu și ea ne-am apropiat în spațiul dintre priviri și în decizia mea de a fi cea care vine, în timp ce ea mă așteaptă uitîndu-se de după perdea.

Lucrurile s-au schimbat după anul acela. Nu știu ce s-a ales de Adele și nici de celelalte fete, dar Marife și-a găsit drumul și ieșirea. Și acum, cînd mă gîndesc la ea, nu-mi vine în minte ziua cînd am văzut-o ultima dată, cînd avea propriul apartament cu chirie și își găsise de lucru la o cafenea. Ce-mi vine în minte e realizarea că un om supraviețuiește încercărilor și începuturilor grele dacă-și păstrează inima deschisă și dacă încă se poate bucura. Și ne văd pe noi două, în anul acela lung, de trecere, plimbîndu-ne în tăcere, ea oprindu-se zîmbind ca să privească-n jur, zicînd cu un oftat admirativ: „Frumoasă e Olanda!"

„Viața seamănă cu o poveste
la care e importantă
nu lungimea, ci valoarea ei."

SENECA

***Bianca Olivia Niță** este jurnalistă freelancer.*

Bogdan MUNTEANU

Povești la gura străzii

Cine l-a furat pe Iisus?

În preajma sărbătorilor, în piațeta din cartier apare un staul. În iesle e un prunc – Pruncul, în preajma lui, părinții și magii. Oamenii se apropie de staul cu smerenie, scot mîinile din buzunare, își freacă palmele, fac cîteva cruci, trag copiii după ei, hai, nu-ți fie frică, vino mai în față, pune mînuța pe Domnul. Cei ascultători sînt mîngîiați pe creștet, cei îndărătnici sînt apostrofați, uneori amenințați, nu-ți mai și nu te mai. Pînă la urmă, se supun toți. Și așa.

E dimineață. Ies de la căldurică, cu gîndul la o cafea. În piațetă nu e decît un bătrîn, îl văd din depărtare, se sprijină de unul din stîlpii staulului, ca și cînd ar vrea să intre mai bine în film. Mă observă, îmi iese imediat în întîmpinare. Uite-l, accelerează fragil, alunecă, își pierde un pic echilibrul, se-adună, se-avîntă iar. Uite-l, uite-l, e la cîțiva pași de mine, încetinesc, ce-i, ce vrea? Îl scanez – e roșu și agitat. Mă opresc. A dispărut, gîfîie moșul, hai repede! Cine, unde, bîigui. Mă apucă de mînă, mă trage după el. Acolo, zice și arată spre staul. Acolo, hai, hai odată! Grăbesc pasul, ajungem. Ce-i, spun, ce s-a-ntîmplat? Își face cruce, mă ceartă, cum ce, cum ce, ești orb?! A dispărut! L-a furat!!! Mă uit mai bine. Da, mă, a dispărut, ieslea e goală! Moșul e tot mai agitat, mă apucă iar de mînă, mă zgîlțîie, strigă, ce fel de creștini sîntem noi, mă, ce neam îi ăsta, de hoți, mă, de hoți, Dumnezeii mamii lor! Habar n-am ce să-i spun, nu-mi trec prin cap decît tîmpenii, gen lasă, tataie, că sigur or să aducă altul în loc, sau poate o să se-ntîmple o minune, mai știi? Mă pomenesc vorbind. Eu mă duc la o cafea, zic. Bătrînul se potolește. Vin și io, spune. Se uită la mine, apoi la ieslea goală, un pic mai mult, de parcă ar aștepta o binecuvîntare. Își pune căciula, își trece palma peste ochiul stîng, apoi peste cel drept, și spune: iartă-ne, Doamne, că nu știm ce facem. Zîmbim, n-avem curaj să rîdem.

Pornim. Încetișor, că alunecă.

Kalașnikov

L-au trimis pe unul să colinde birourile și să împartă globuri. Din partea firmei. E fain tipul – genul care pare pregătit să rîdă în orice moment. Cu sau fără motiv. Un Kalașnikov al rîsului. Dacă rîzi cu el, îți dă bezele. Te bate pe umăr. Te trage de urechi. Te prinde amical de cur. Dacă nu rîzi, te ceartă. Că de ce nu rîzi. Hai, rîzi un pic, că altfel ne supărăm. Spune, vrei să ne supărăm? Hai, mă! Așa, frumosule, bravo, vezi că poți?

„Cel care vine cu o poveste pleacă cu două."
PROVERB IRLANDEZ

Intră vijelios în birou, cu Kalașnikovul după el. Trrrrrrrr, globuuuri, v-am adus globuuuri, trrrrrrrrr! Ne ridicăm nasurile din monitoare, întindem mîinile ca niște somnambuli, luăm globurile, le punem pe unde apucăm, mersi, 'bători fericite, ne băgăm nasurile în monitoare, scuze, avem treabă, multă treabă. Amuțim. Meseriașul e tot acolo. Zîmbește cu toți dinții, *guys,* nu fiți naspeți, zice, știți ce vreau s-aud! Da, știm. Ne chinuim, behăim, chițăim. Bravo, așa ne vrea! Trrrrrrrrr, trrrrrrrrr!

Peste vreo două ore am intrat în cafeneaua în care obișnuiam să pierd vremea cu amicul înainte de-a se muta din Timișoara. Ca să-mi ridic cadoul. Am înlemnit în prag. Apoi am luat viteză și-am sărit în brațele prietenului.

De emoție, l-am pupat pe ureche.

Moș Crăciun fumează Kent

Îmi cumpăr țigări, pun pachetul într-un buzunar de la geacă, după un minut, două, vreau să-mi aprind o țigară, caut pachetul, nu-i! Caut în celălalt buzunar, nu-i! Mă opresc, caut în rucsac, știu că nu l-am pus acolo, dar caut cum caută fumătorii. Peste tot. Revin la buzunare, nimic. E clar, o fi căzut, la naiba, trebuie să mă întorc la magazin să-mi iau altul. Stînga-mprejur, hai. Văd un Moș Crăciun, vine spre mine din direcția opusă. Primul Moș de anul ăsta, îmi spun. Da' nu-i cam tinerel? În sfîrșit, să fie sănătos, fiecare cu ale lui. Mai fac cîțiva pași și mi se luminează fața: pachetul meu de Kent e pe trotuar. Apoi, un gînd: bă, dacă fumează și Moș Crăciun? Dacă-l agață înaintea mea? Bag într-a treia, apoi într-a patra, cu ochii cînd pe pachet, cînd pe Santa. Alunec un pic, mă dezechilibrez, îmi dau seama că Moșu' e mai tînăr și mai sprinten decît mine, îmi dau seama că o să pierd cursa, cu toate astea îmi fac speranțe, poate n-o să-l obser… *Poing!* Moșul lovește pachetul de țigări cu șpițul, se holbează, oare în ce-a dat? Vede, se luminează. Prea tîrziu, șutul a fost puternic, pachetul vine spre mine ca un puc, mă aplec, îl culeg, acum am timp

Moșul lovește pachetul de țigări cu șpițul, se holbează, oare în ce-a dat?

Altfel, m-am întîlnit o dată din întîmplare cu tipu' ăsta în oraș. Uite, ceva bun, că-mi ești simpatic, a spus și m-a prins de obraz. Am primit. Am rîs de m-am spart. Rîzi, mă, ce dracu', i-am zis. Scoate Kalașnikovu'! S-a uitat lung la mine. Sau, mai degrabă, prin mine. Mi s-a părut că plîngea.

Deschide ușa, creștine!

Textul merge, sînt mulțumit, ia să mai comand o… Zbang! Ușa cafenelei se trîntește, clopoței, surle, tobe, strigăte, deschide ușa, creștine, că venim din nou la tine, mă prefac că lucrez, clic, clic, clic, umbla-n sus și umbla-n jos, umbla-n jos și umbla-n sus, fac semn că n-am, n-am, da' chiar n-am! Uite-i pe ăștia, cu poza Pruncului lipită-n piept, agitînd PET-uri pline cu Iorga, uite și-un Enescu, doi, mila Domnului să fie, tuturor cu bucurie, n-am, mă, lăsați-mă! Vlăjganii mă-mpresoară, îmi vîră PET-urile sub nas din toate direcțiile, cete de îngeri coboară, staulul de-l înconjoară, băi, chiar mi-e frică de malacii ăștia, n-am decît una de o sută, doar n-o să-mi bag mîinile-n sticlele lor după rest, ce naiba!

Bing! – scot cîteva țigări și le distribui în PET-uri. Magii ies pufăind.

Pe ureche

M-a sunat un prieten de departe. Să mă duc să mă întîlnesc cu soră-sa, o să-mi dea o chestie din partea lui. Așa, de sărbători. Ce tare, am zis și m-am bucurat, fii atent, mă, că n-a uitat ăsta de mine. După care m-am gîndit c-ar trebui să fiu gigel și să-i trimit și eu ceva. Tot așa, de sărbători.

berechet. Ajunge și Santa, se oprește în fața mea, e ușor încruntat. Ăă, e-al meu, spun, l-am cumpărat adineauri de la magazin, mi-a căzut din buzunar, m-am întors să…

Mă lași? Mi-a căzut mie din sac, na! Ce zici de asta? Am tăcut. Nu știam ce să mai zic, asta era prima mea discuție cu Moș Crăciun. Bunicu' nu vorbea aproape deloc.

I-am dat omului pachetul de Kent. L-a desfăcut, a scos patru, cinci, poate șase țigări și mi l-a dat înapoi.

Bun așa? a spus. Am dat din cap.

Din întîi mă las de fumat, a zis. Și eu, am spus.

Sigur? a zis și mi-a făcut cu ochiul. Da, am spus.

Însuflețit și, totuși, nesigur, așa cum răspundeam de fiecare dată cînd mă întreba moșu-meu ceva.

Unde dragoste nu e, nimic nu e

Folkistul orașului cîntă la un colț de stradă. Peste drum de el, doi amărîți, un el și o ea. Stau așezați pe niște trepte, înfofoliți în pături. Folkistul cîntă *unde dragoste nu e, nimic nu e.* Amărîtul îi cîntă amărîtei *unde dragoste nu e, nimic nu e.* Dă s-o ia în brațe, ea îl împinge ușor, își scoate căciula, i-o aruncă-n nas. Cu toată dragostea din lume.

Bătrînul folkist primește un leu, se-nclină, continuă, *nici soare nu-i, nici viață nu-i.*

***Bogdan Munteanu** este scriitor.*

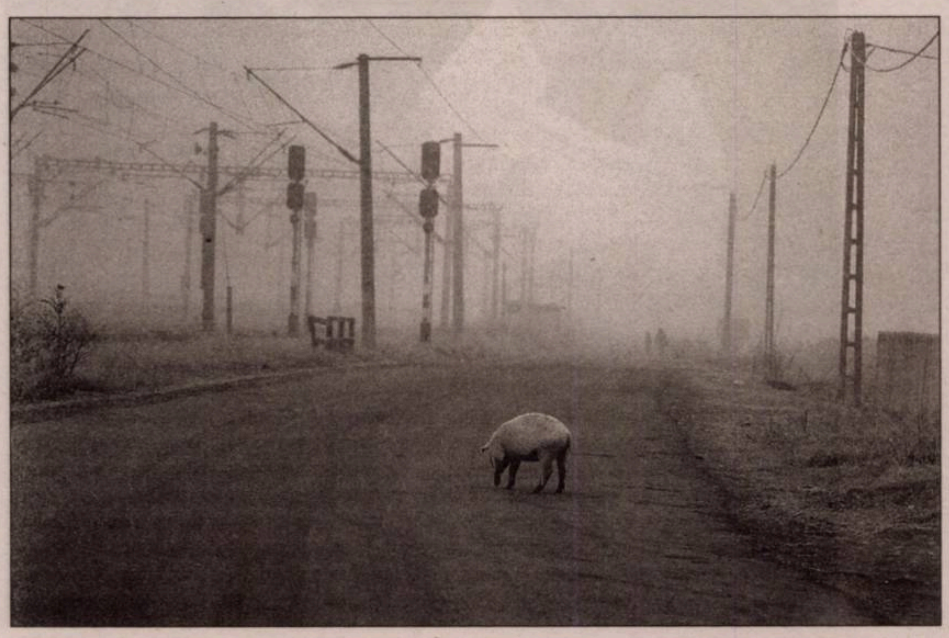

George GURESCU

Oameni de încredere

Cu o săptămînă înainte de Crăciunul care tocmai a trecut, mi-am amintit de celebra emisiune a lui Cristian Tabără de pe PRO TV, în care ajuta familiile și copiii săraci din țară. În fiecare seară, înainte de știrile de la ora 19, în fața sediului din Pache Protopopescu, între colinde tradiționale și vedete, vedeam familii cărora Crăciunul li se schimba în cîteva minute de emisie. Au fost mii de oameni care au urcat pe scena metalică din fața sediului, iar bucuria fiecărei familii era atît de molipsitoare, încît voiai, la rîndul tău, să contribui la fericirea cuiva. Părea atît de ușor și de rapid să ajuți pe cineva. Nu trebuia decît să dai un telefon, să spui ce, cum vrei să donezi și gata. O familie era fericită.

În locul lui Cristian Tabără și al emisiunii sale au venit alți prezentatori și alte formate, însă toți ne spun că în „luna cadourilor" să fim mai buni și mai darnici. Povești despre generozitatea celor din jur abundă în luna decembrie, iar cele mai multe pleacă de la Moș Crăciun: fie că a ajuns, din fericire, mai devreme pentru o familie, fie că a ajuns chiar și în locuri unde nimeni nu s-ar fi așteptat.

Fratele cel mare

Dar sînt și alte povești care nu-l mai implică pe Moș Crăciun și a căror acțiune nu se desfășoară doar în luna decembrie, iar de doi ani, de cînd lucrez pentru o organizație nonguvernamentală (Asociația pentru Relații Comunitare), descopăr oameni care cred cu putere că stă în mîinile lor să schimbe în bine locul în care trăiesc și să se dedice unei cauze în care cred. Oameni care trec dincolo de un ban dat pe stradă și care aleg să se implice pe termen lung. Sînt oameni simpli, dar care își iau angajamentul că vor dona, pentru o perioadă îndelungată, din timpul, experiența și resursele lor, pentru ca acea schimbare pe care o organizație o vrea să se poată întîmpla.

Vlad și Iustina sînt doar două exemple de oameni care reușesc să aducă o schimbare în viața altora.

Unul din ei este Vlad Bura, care de un an de zile este mentor pentru un băiat de nouă ani. De cel puțin trei ori pe lună, Vlad, în vîrstă de 26 de ani, iese cu Andrei și petrece timp cu el, pentru a-l ajuta să crească cît mai încrezător și sigur pe sine.

Andrei se află într-o situație vulnerabilă, iar Asociația Preventis din Cluj încearcă să ajute astfel de copii prin înscrierea lor în programul de mentorat. „Ai un impact foarte mare asupra procesului de formare și asupra mersului său în viață. Asta pentru că îl schimbi, cumva, de la început, iar cu cît l-ai ajutat mai mult, cu atît poate fi un adult funcțional", crede Vlad.

Medic rezident, el a decis să se înscrie în acest program pentru că vrea să se implice cît mai mult în a ajuta copiii, dar și pentru că el crede în puterea prevenției. „Sînt copii normali, dar care pot să fie pe marginea a ceea ce poate să reprezinte mai tîrziu posibile adicții sau probleme de comportament", adaugă el. Cît despre Andrei, problema este una de comportament, el fiind un copil destul de centrat pe sine, care nu prea reușește să relaționeze cu ceilalți.

Pentru Vlad, mentoratul nu a însemnat să-l schimbe pe Andrei în ceea ce crede el că ar trebui să fie. Nu vede întîlnirile ca pe sesiuni de instruire și de predare a unor lecții de viață: „Cel mai important lucru este să fii prieten cu copilul".

„Pînă la urmă, ce contează cel mai mult e faptul că un adult, care nu are nici o obligație față de el și nici un fel de interes, îi acordă atenție și își dedică din timpul lui ca să-i fie prieten. Ei asta or să vadă și dacă, secundar acestui lucru, pe parcursul relației de mentorat, o să îi poți fi de folos cu ceva sau o să poată să apeleze la tine cînd are nevoie, totul se datorează faptului că întîi i-ai fost prieten", adaugă el.

Tînărul s-a înscris fără să știe la ce să se aștepte. Și asta pentru că nimeni nu îți poate prezice cum va funcționa o astfel de relație, primești sfaturi și ești instruit de o echipă cu foarte multă experiență, însă totul se rezumă la chimia între cele două persoane și motivațiile lor.

Primele întîlniri au fost mai degrabă de tatonare, unde Andrei se supăra și nu mai vorbea, pentru că nu cîștigase un joc, și unde Vlad încerca să găsească un echilibru între așteptările sale și nevoile băiatului. La cea de-a doua întâlnire, au mers la o sală de bowling, iar cîteva partide pierdute de băiat au dus la un acces de furie și o jumătate de oră de liniște deplină. Vlad și-a dat seama că raportarea băiatului la eșec este una dintre marile sale probleme, dar în locul predicilor, a preferat să-l lase pe copil să descopere unde se poate îmbunătăți. După cîteva luni, la un joc de șah, Vlad a văzut schimbarea în atitudine: „Uite, te las să cîștigi totuși punctele astea pentru că vreau". La o altă întîlnire, i-a zis: „Îmi pare rău că am pierdut".

Sînt lucruri mici, detalii peste care unii pot trece cu vederea. Dar aceste semințe plantate cu grijă și cu foarte multă răbdare pot să prindă rădăcini în viitor și să-l ajute pe Andrei. „Trebuie să te mulțumești cu ideea că acel ceva s-ar putea să conteze, chiar dacă nu îi vezi rezultatele imediat", adaugă Vlad, care la finalul lui 2018 a decis să continue încă un an mentoratul cu Andrei.

O poveste despre recunoștință

La fel ca Vlad, Iustina Gligor s-a înscris în programul de mentorat al Asociației Preventis, pornind de la aceeași idee: „E mai ușor să previi un lucru. După aceea, dacă îl repari, chiar dacă o rană se vindecă, tot îți rămîn cicatrici". În urmă cu zece ani, cînd avea în jur de 21 de ani, Iustina a lucrat împreună cu o fetiță aflată în clasa a II-a. A fost o experiență care a ajutat-o să afle ce înseamnă să ai răbdare sau, cum spunea ea, „să dau timp timpului". „Țin și acum minte întîlniri în care stăteam cu ea să citească și să asocieze litera R cu sunetul R."

Iustina nu a fost mentor decît un an, însă relația de prietenie pe care deja o avea cu asociația a ținut-o mereu aproape de munca organizației. De-a lungul anilor s-a implicat în activități în care aveau nevoie de voluntari și de sprijin, iar atunci cînd nu putea oferi timp sau experiență, ea dona resurse.

Am aflat despre ea recent, cînd vorbeam de unul dintre mecanismele de donație pe care organizația la care lucrez le administrează: donația prin debit direct. Este un sistem prin care din contul tău e debitată o anumită sumă de bani pentru organizația aleasă de tine. Iustina este unul dintre cei mai vechi și constanți donatori ai mecanismului, iar din contul ei este retrasă lunar o sumă care, în ultimii ani, a ajuns la 300 de lei. „Am privit de la început ca la o sumă care n-ar fi a mea, o sumă pe care nici măcar nu o pun în calculele mele", spune ea.

„Cea mai frumoasă poveste este viața însăși."

HANS CHRISTIAN ANDERSEN

În vîrstă de 31 de ani, Iustina lucrează ca *software developer* la o companie din Cluj-Napoca, iar ea vede acest gest ca pe un semn de recunoștință, „dacă am primit, consider că trebuie să și dau". Ea a învățat să fie recunoscătoare pornind de la spiritul caritabil al mamei sale și de la „credința care mă face să îmi doresc să dau", iar de multe ori face diferite exerciții de imaginație care o ajută să își contureze acest gratitudine.

În urmă cu doi-trei ani, „pentru o perioadă, aproape un an, mi-am scris zilnic în jurnal lucrurile pentru care mulțumesc", spunea ea. Recent, inspirată de o carte a lui Chesterton, Iustina a făcut un alt joc de imaginație și a ales să privească lucrurile prin prisma naufragiului lui Robinson Crusoe: cînd ai foarte puține lucruri (așa cum Crusoe a avut în urma naufragiului), începi să privești ceea ce ai deja cu alți ochi.

Vlad și Iustina sînt doar două exemple de oameni care reușesc să aducă o schimbare în viața altora. Atașamentul lor sincer față de o cauză vine la pachet cu o răbdare pe care mulți din jurul nostru nu o mai au. Ei sînt conștienți că lucrurile bune „iau timp să se dezvolte și nu se schimbă așa, peste noapte", cum spune Iustina, și merg mai departe. La fel ca Vlad, sînt alți mentori care voluntariază în nenumărate organizații din țară, iar la fel ca Iustina, sînt zeci de mii de oameni care donează, lună de lună, pentru cauza în care cred. Pentru organizații și pentru beneficiarii programelor, ei sînt oameni de încredere.

***George Gurescu** este jurnalist.*

Vera ULARU

Vrute și nevrute

Din amintirile mele din copilărie nu fac parte și povestirile la gura sobei, la propriu. În apartamentul cu două camere din Brăila, unde trăiau bunicii mei și unde îmi petreceam mai toate vacanțele de iarnă, aveam doar niște calorifere, în mare parte reci. Cu toate astea, cumva, povestirile la gura sobei îmi inspiră o droaie de copii cu ochii ațintiți la bunicii sau părinții care povestesc vrute și nevrute.

Acest articol m-a făcut să mă gîndesc la ce aș avea eu de povestit unui copil. Ce lucruri și ce oameni faini am cunoscut și de care aș vrea să afle și copilul meu. Deși încă nu am un copil, am făcut acest exercițiu: poate, cine știe, vreodată îmi va folosi.

I-aș povesti despre bunica din partea mamei, cea din Brăila. Mamaie Dumitra, care nu mai trăiește de cîțiva ani buni, a avut grijă de tataie Ștefan peste douăzeci de ani. Tataie a făcut un accident cardiovascular înainte să mă nasc eu și a rămas cu pareză pe partea stîngă. Avea mers stepat și vorbirea afectată. Dintr-un bărbat care „ținea casa", a rămas să facă lucruri mărunte prin casă și mici cumpărături. În rest, mamaie le făcea și le rezolva pe toate. O mînă de femeie, scundă, slabă, cu ochi mari albaștri. Greutățile vieții și caracterul puternic, aveam să înțeleg eu mai tîrziu, i-au făcut privirea tăioasă. De mamaie îmi era și drag, și frică. Privirea ei mă urmărea de fiecare dată cînd făceam cîte o boroboață. Era de ajuns să mă privească și îmi dădeam rapid seama că am greșit.

De la mamaie am învățat feminitatea. Una discretă și naturală, dar creativă și îngrijită în permanență. Își făcea mereu părul permanent, iar pe față se ștergea în fiecare seară cu o loțiune cu lăptișor de matcă, pe care o cumpăra de la Apicola. Cu alte creme sau loțiuni nu se dădea. Își croia în schimb singură rochii și costume, elegante sau mai practice, pe care le purta în funcție de ocazie.

Despre farduri și sexualitate am învățat mai tîrziu de la prietena mea Cristina, dar bunicii îi ascundeam cu desăvîrșire aceste lucruri. Sexualitatea era un subiect tabu în casa ei, lucru pe care nu-l înțelegeam la vremea aceea. Mai tîrziu am aflat că este așa în multe familii din România. De fapt, bunica știa foarte multe. Mă uimea tot timpul cu puterea ei de a înțelege lucruri din „vremurile noastre". Tăcerea lăsată peste acest subiect dădea senzația deconectării sau a neștiinței, însă mai tîrziu am aflat că mamaie înțelesese că am crescut și că experiențele mele s-au schimbat și ele. Tot privirea ei mi-a spus asta, atunci cînd i-am povestit de Adrian, primul meu iubit. De data asta cu mult mai înțelegătoare decît mă așteptam.

Mamaie ținea banii într-o cutie veche de cravate. De fiecare data cînd luau pensiile, îi împărțea cu grijă pe tipuri de cheltuieli și, deși pensiile erau mici, reușea să pună ceva bani deoparte. Dar aceste lucruri nu am reușit să le învăț de la ea, deși mi-ar fi prins bine.

Copilului meu i-aș mai povesti și despre tata, care nu mai e nici el de aproape zece ani. De la tata am învățat cum să cheltuiesc banii. Nu-mi amintesc să fi strîns vreodată bani. Tata credea în moment, în mîncarea bună, în televizor și în mersul la piață. Îi plăcea la nebunie să gătească, iar cînd a ieșit la pensie și a preluat sarcinile bucătăriei, am răsuflat cu toții ușurați. Și eu, și frate-miu, și mama.

Credea și în mine, dar nu mi-o arăta. Îmi făcea rar complimente, iar atunci cînd o făcea mă fistîceam toată. Tata avea o înfățișare dură. A jucat rugby la Rapid pînă la 30 și ceva de ani, a lucrat la CFR și în Uzina „23 August". Era puțin mai scund decît mine, robust, cu părul alb complet de la 40 de ani. Se îmbrăca elegant, tot timpul galant și asortat, chiar și cînd ieșea doar pînă la pîine.

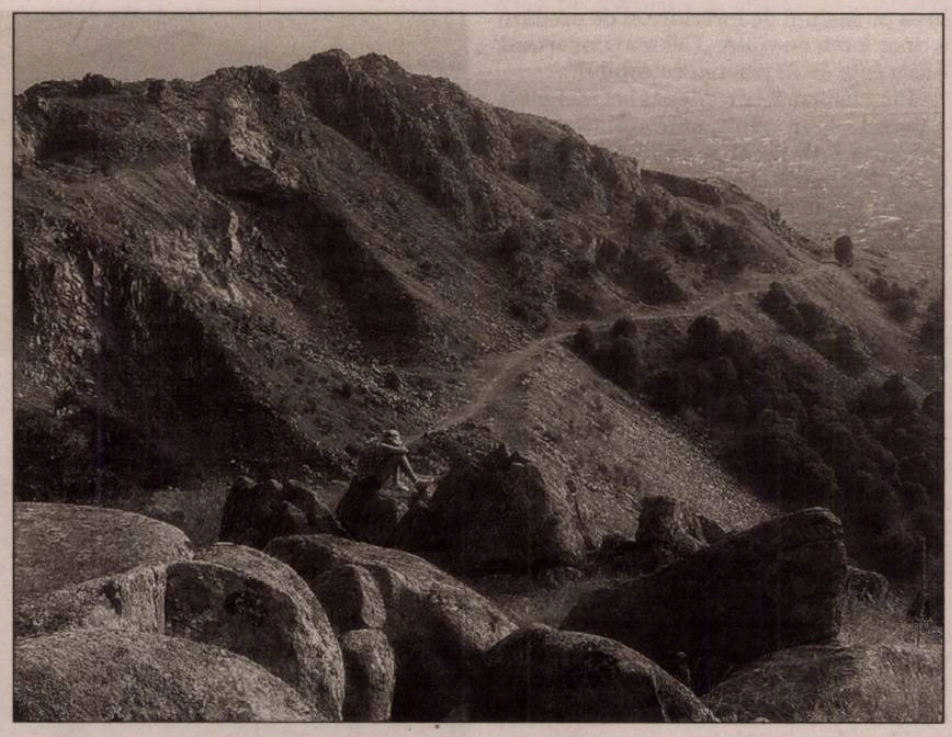

„O poveste trebuie să aibă un început, un mijloc și un sfîrșit... Dar nu neapărat în această ordine."

JEAN-LUC GODARD

Știa toate bîrfele mondene, iubirile tuturor marilor actori, operele marilor muzicieni și cele mai celebre filme. A făcut dansuri populare în copilărie și era mare dansator. Era sufletul petrecerilor, de altfel. Îi plăcea să aibă casa plină de oaspeți și gătea de parcă eram pregătiți pentru oaspeți mai tot timpul. Primul lucru pe care îl întreba atunci cînd intrau pe ușă colegele mele de facultate care locuiau în cămin era: „Mîncați?"

Ce știu sigur este că tata iubea din tot sufletul. A iubit-o pe mama, îl iubea pe fratele meu, pe mine mă adora. Cînd am decis să mă mut de acasă nu a vorbit cu mine trei luni, dar fața i se lumina cînd intram pe ușă. La fel de supărat a fost cînd, la 23 de ani, am decis să plec din țară, la Madrid. Era negru de supărare. Figura lui îndurerată mă face și acum să mi se strîngă stomacul. Nu-mi dădeam seama dacă e doar tristețe sau și dezamăgire. De fapt, aveam tot timpul senzația că tata e dezamăgit de mine. Mi-am făcut curaj și l-am întrebat, cînd era pe patul de moarte, dacă e supărat pe mine. Mi-a răspuns senin că nu a fost supărat niciodată. Am știut că nu mă minte, tata spunea tot timpul lucrurilor pe nume, de aceea nu era considerat cea mai prietenoasă persoană pe care puteai să o ai în preajmă.

Am mai învățat de la tata că două-trei cuvinte spuse la momentul potrivit fac mai mult decît o mie de vorbe spuse în van. Îi plăcea să glumească și mă șicana tot timpul, însă în spatele șicanelor simțeam uneori atîta iubire încît nu-mi venea să mă supăr pe el. Îmi spusese deja că ziua în care m-am născut a fost cea mai frumoasă zi din viața lui și era de ajuns.

Despre plecarea mea la Madrid sînt sigură că i-aș povesti copilului meu. A fost „plecarea mea de acasă". Era pentru prima oară cînd ieșeam din țară și pentru prima oară cînd am fost pe picioarele mele. Plecasem „definitiv", cu gîndul să rămîn acolo, alături de Cristiana, colega de facultate stabilită deja în Madrid. Entuziasmul și inconștiența vîrstei sau dorința de a-mi demonstra că pot au fost atît de mari încît nici nu-mi imaginam că mă voi întoarce vreodată. În trei luni am învățat limba și mi-am găsit de lucru. Aveam două servicii, în timpul săptămînii aveam grijă de copiii unor spanioli, iar în week-end lucram într-un Internet Café.

Amalia și Manolo sînt spaniolii la care m-am simțit ca acasă. Amalia era doctor psihiatru, iar Manolo pilot de avion. Între ei era o diferență de 14 ani și aveau doi copii, Lucia, de 5 ani, și Gabriel, de 7 ani. Locuiau într-un sătuc la 25 de kilometri de Madrid. De la această familie am învățat să gătesc mîncare spaniolă. Tot la ei am citit aproape toate cărțile cu Harry Potter în spaniolă, ca să îmi dezvolt vocabularul. Făceam întrecere cu Gabriel la citit. Cît citea el seara într-o oră, înainte de culcare, atît citeam eu în trei ore în timpul zilei, cu dicționarul în brațe. Habar nu aveam nimic despre copii. Nu știam ce să fac atunci cînd Gabriel nu voia să facă duș seara înainte de culcare și doar lăsa apa să curgă în cadă ca și cum ar fi făcut duș. Rîdeam atunci cînd Lucia, în loc să se îmbrace pentru școală, cînta și construia o întreagă coregrafie, scoțînd toate hainele din șifonier. Cînd vedeam că nu vor să mă asculte, mă descurajam. Amalia se amuza însă și îmi spunea că m-a angajat pentru că i s-a părut că sînt o persoană de treabă, nu pentru că ar fi văzut că știu prea multe în domeniu.

M-am întors după aproape un an acasă, plină de curaj. Atunci mi s-a părut dificil să continui acolo. Dura mult pînă obțineam actele, ar fi trebuit să continui să lucrez o vreme în Internet Café. Dar plecasem din România fără să știu să fac o supă de pui, acum știam să fac mîncare spaniolă și, cumva, asta îmi dădea și mai mult avînt. Mi se părea atunci și că mă pot descurca oriunde, ceea ce la vîrsta aceea a contat foarte mult. Dacă unii pleacă de acasă la facultate, eu am plecat la Madrid. Întoarsă acasă, mi-am continuat studiile, m-am înscris la masterat și am căutat serviciu. Am revenit la Madrid după 11 ani, să îmi revăd prietenii de acolo și familia de spanioli. I-am regăsit pe Amalia și Manolo în aceeași casă, la fel de calzi și primitori, deși anii trecuseră și peste ei.

Aș mai povesti despre mama și fratele meu, dar îmi doresc ca pe ei să îi cunoască chiar el și să se „povestească" ei singuri. Sau despre prietenele mele, care au fost alături de mine atunci cînd mi-a fost cel mai greu în ultimii ani. Dar sînt sigură că vor fi alături de mine și de acum încolo și le va cunoaște chiar el. I-aș mai povesti despre cărțile lui Gabriel Liiceanu, care pe mine m-au fascinat, sau despre filmele pe care le-am văzut în ultima vreme și mi-au plăcut. Însă toate la timpul și la vîrsta lor.

Cu siguranță i-aș spune că oamenii din viața mea nu au fost perfecți. La fel și întîmplările. Poate că nu au fost mereu jucăușe și pline de bucurie. Însă cu siguranță au avut perfecțiunile lor. Calități, comportamente, pasiuni, clipe absolut perfecte. Pe acestea aș vrea să le păstrăm cu noi. În imperfecțiunea lor, m-au învățat să apreciez părțile bune din oameni. Ceea ce i-aș dori și copilului meu, pentru viitor.

***Vera Ularu** este specialist în comunicare.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Copiilor de azi, despre Revoluția de ieri

În ultimii zece-cincisprezece ani, Revoluția română din 1989 capătă, în discursul public și în comentariile de televizor, culori din ce în ce mai ponosite. Marele moment istoric este poluat de plictiseala doctă a „analiștilor", de aerul lor „obiectiv", de băieți care le știu pe toate: revoluția a fost o conspirație, procesul lui Ceaușescu a fost incorect, las' că știm noi ce-a fost și cu revoluția asta, pardon, lovitură de stat, nu revoluție etc. De douăzeci de ani se fac, pe acest subiect, lungi emisiuni încruntate, cu fraze pline de subînțelesuri pentru cunoscători, cu zîmbete șmechere, cu vorbe de ocară și cu scenarii de benzi desenate. De tot atîta timp se împart în stînga și-n dreapta certificate de eroi care-i scutesc pe posesorii lor de plata impozitelor. Te miri cine n-a primit: un actor de comedie, un afacerist prosper, un neica-nimeni care mărturisea acum vreo douăzeci de ani că se afla prin București, în zilele cu pricina, ca să cumpere niște blugi, și cîți alții, toți eroi cu ștampilă de la statul român și liber. Din cînd în cînd, familiile celor care au pierit prin orașele revoluției sînt aruncate în lupta pentru *rating* ori pentru revigorare politică. Mă întreb, de multe ori, ce imagine au adolescenții și tinerii de azi, privind la televizor, despre ceea ce s-a întîmplat în iarna lui '89: totul pare o comicărie, o cafteală generală, o miuță pusă la cale de cîțiva securiști, o păcăleală cu personaje nici albe, nici negre, toți o apă și-un pămînt: Ceaușescu pare nedreptățit de un complot universal, iar milițienii și turnatorii – niște băieți cumsecade, patrioți. E greu să mai înțelegi, din analizele competente de azi, de ce ne-a apucat revolta în decembrie 1989. Pe scurt, le oferim generațiilor tinere, celor care s-au născut după anii aceia teribili, o pagină de istorie mucegăită, amintiri povestite la o bere în Cișmigiu, și nu un moment de început autentic. Și mi se pare nedrept și pentru ei, și pentru noi.

Împotriva, deci, a cinismului național care bîntuie aniversările Revoluției, dacă aș avea în față o clasă de copii, aș vrea mai curînd să le povestesc despre bucuria și recunoștința trăite în acele zile și luni. Bucuria mea reflectată în milioane de feluri, pe milioane de fețe pe stradă sau la televizor. N-aveam, cei mai mulți dintre noi, nici o idee despre ceea ce urma să se întîmple, cum vor arăta libertatea, dispariția comunismului, a sărăciei, a îngrădirilor de tot felul. Nu planurile de afaceri născute peste noapte, nu visurile de vacanțe luxoase venite ca prin minune ne animau pe străzi sau în grupurile de prieteni, ci libertatea savurată în fel și chip: tonele de portocale la magazinul din colț, prima doză de Coca-Cola ținută în mînă, orele lungi de emisiuni la televizor, comentariile nesfîrșite pe marginea viitorului necunoscut, o altfel de limbă română auzită în dialogurile publice, disidenți autentici, cărți pînă mai ieri interzise, oameni veniți din Occidentul liber, povești teribile ale României ascunse de Securitate, adevăruri copleșitoare. Clipe pe care le trăiesc și astăzi cu aceeași intensitate cu care mi le doream în vremurile în care am trăit fără ele.

Nu am ieșit în stradă la Revoluție. Nu am ținut piept gloanțelor, Securității, opresiunii comuniste. Drept care, dacă aș avea în fața mea o clasă de copii, m-aș grăbi să le povestesc despre recunoștința față de cei care au făcut-o înainte și după decembrie 1989: miile de oameni ieșiți pe străzile Timișoarei sau ale Bucureștiului fără să știe dacă vor întîlni sau nu moartea și fără să mizeze pe comploturi „deștepte", foști deținuți politici, scriitori, muncitori, ingineri, profesori, toți cei care au avut curajul să spună adevărul, într-o vreme adormită de inerție și de lipsă de speranță.

Cred că am uitat prea repede nimbul de bucurie și recunoștință al acelor zile. În fond, comunismul face încă ravagii în lume: cu ochii pe Coreea de Nord sau pe Cuba, avem încă motive suficiente să le vorbim copiilor despre Revoluția din decembrie ca despre o șansă, ca despre un dar al istoriei, ca despre un episod în care au prevalat curajul și onoarea națională.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Sinaia (Cumpătu) forever

Când aveam, cred, șase ani, mama m-a dus pentru prima dată la Cumpătu, un cartier din Sinaia. Împreună cu prietenul meu din cărucior, născut la o zi după mine, și cu gașca ei de prietene. Într-un context feminin și feminist, în special pentru epoca în care ne aflam, cea de sfîrșit de ani '70.

Am descoperit, de atunci, la Cumpătu, o oază în care puteai întîlni oameni interesanți, toată „floarea cea vestită" a scriitorilor, muzicienilor, actorilor etc. momentului, concentrați pe cuprinsul a cîteva vile ce se întindeau de la calea ferată spre pădure. Era ceea ce pe vremea comunistă se numea „casă de creație", un loc în care o parte a oamenilor muncii etichetați drept intelectuali se puteau duce să se recreeze și, mai cu seamă, să creeze. De asta casele de creație erau situate în locuri izolate și mai toate camerele aveau cîte un birou în ele.

Nu știu cît „creau" acolo scriitorii și artiștii momentului (probabil că se întîmpla și asta), dar cu siguranță dobîndiseară, cu ocazia acestei gîndiri sindicaliste, și o serie de avantaje. Căci, indiscutabil, Cumpătu era un loc privilegiat, măcar pentru că la cantina de acolo se puteau mînca trei mese bune și ieftine pe zi. Ba mai mult de atît, puteai achiziționa de la aceeași cantină o serie de produse altfel de negăsit ale momentului, precum cacao sau alune. Iar atmosfera de acolo, dată fiind concentrația ridicată de minți creative, era, evident, alta decît cea dintr-o întreprindere socialistă standard sau chiar decît la școală.

Era o atmosferă efervescentă, de concurență intelectuală și nu numai. În lumea adolescenților, cel puțin, competitivitatea, asociată cu teribilismul de rigoare, era o trăsătură dominantă a grupurilor prin care mă nimerisem. Spun „mă nimerisem" pentru că, în mod real, nu făceam parte din lumea lor: mai bine-zis, părinții mei nu se integrau în lumea părinților lor, decît, sigur, prin faptul că erau și ei „creatori" (regizor și scenarist). Dar ei se țineau departe de latura „lumească" a profesiei, în sensul în care nu socializau cu cea mai mare parte a oamenilor care veneau acolo și nu participau la evenimente sociale și mondene decît într-o mică măsură. Tatăl meu se izolase, aproape că nu mai ieșea din casă decît atunci cînd avea cu adevărat treabă și, oricum, lucra de acolo, iar mama avea cercurile ei, care nu prea aveau legătură cu modele ori cu sistemul.

Așa că, pe scurt, m-am trezit într-o lume diferită de cea a prietenilor mei din copilărie, și ei citiți și la curent cu toate cele, dar mai toleranți, într-o lume destul de crudă. În care, dacă voiai un loc mai în față sau, pur și simplu, un loc, trebuia să te zbați, chiar (sau cu atît mai mult) adolescent fiind. Trebuia să faci față întîi vestimentar, pentru că, în ciuda epocii, copiii de acolo se îmbrăcau cu haine din pachet (adică trimise sau chiar aduse de peste mări și țări, din lumea pe care o știam din filme). Apoi, la conversații, pentru că puștii de acolo, cei mai mulți dintre ei, erau citiți. Aveau „la bază" (cuvînt hidos folosit prin epocă), majoritatea, „lecturile fundamentale" – cele pe care părinții mei mi le recomandau (Tolstoi, Dostoievski, Stendhal, Flaubert, dar și Camus, Kafka). Le stăpîneau și, culmea, cei mai mulți dintre ei puteau să discute despre ele, nu doar să le povestească, ci și să le analizeze. Cunoștințelor literare li se adăugau unele de arte plastice, care includeau diverse curente artistice ale secolului 20, precum cubismul sau fovismul, despre care, de pildă, nu știam destule și-mi propuneam să mă documentez.

Tuturor acestora li se adăuga și o chestiune de atitudine. Adolescenții din grupul ăsta, mulți dintre ei, aveau o siguranță de sine atunci cînd își exprimau opiniile pe care nu o mai întîlnisem și care mă dezarma. Era dată, probabil, de celebritatea părinților, amestecată cu educația de „prințișori", necircumscrisă contextului. Întîlnirea cu grupul respectiv a fost, pompos spus, o școală a vieții: am învățat să mă apăr, să am un cuvînt de spus și chiar să știu cînd sînt „învinsă" și s-o iau de la început. Ca orice grup de copii și adolescenți, și acesta presupunea o doză de cruzime: sancționarea, cu glume (uneori ca niște lopeți în cap), a greșelilor de orice fel, discriminarea celor mai slabi, neadaptați ori mai puțin dotați fizic sau altfel. Desigur, totul cu niște limite (care, însă, uneori, deveneau cam străvezii).

© wikimedia commons

La Cumpătu, în anii '80, am avut parte, astfel, de cea mai bună inițiere posibilă (pentru vremurile și vîrsta de atunci), cu valențele ei crude cu tot. Mi-a folosit, m-a călit „într-ale vieții" și m-a obligat să mai pun mîna pe cîte o carte sau un album (pe atunci nu era net-ul) ca să fac față. Și toate astea s-au întîmplat la Cumpătu, la o aruncătură de băț de Sinaia. Mi-au revenit în minte cînd, de sărbătorile recente, am văzut că Sinaia a reînflorit, părînd a-și depăși chiar perioadele din vremurile considerate bune. Are chiar cinematograf, un multiplex.

Emil BRUMARU

„Să fie iubire reciprocă și să nu aibă sfîrșit“

Conversația înregistrată pe 6 octombrie 2018 la Iași pentru emisiunea All You Can Read *a fost, cel mai probabil, ultimul interviu al poetului* ***Emil Brumaru*** *(25 decembrie 1938 – 5 ianuarie 2019). Am transcris în cele ce urmează (adăugînd și două răspunsuri la două anchete apărute în revista* Dilemateca *în anii 2007 și 2010) ultima parte a dialogului nostru, cea în care i-am pus întrebările chestionarului* All You Can Read. *Conversația poate fi ascultată integral în arhiva emisiunii pe www.urbansunsets.com/radioshows/all-u-can-read.* ***(M. C.)***

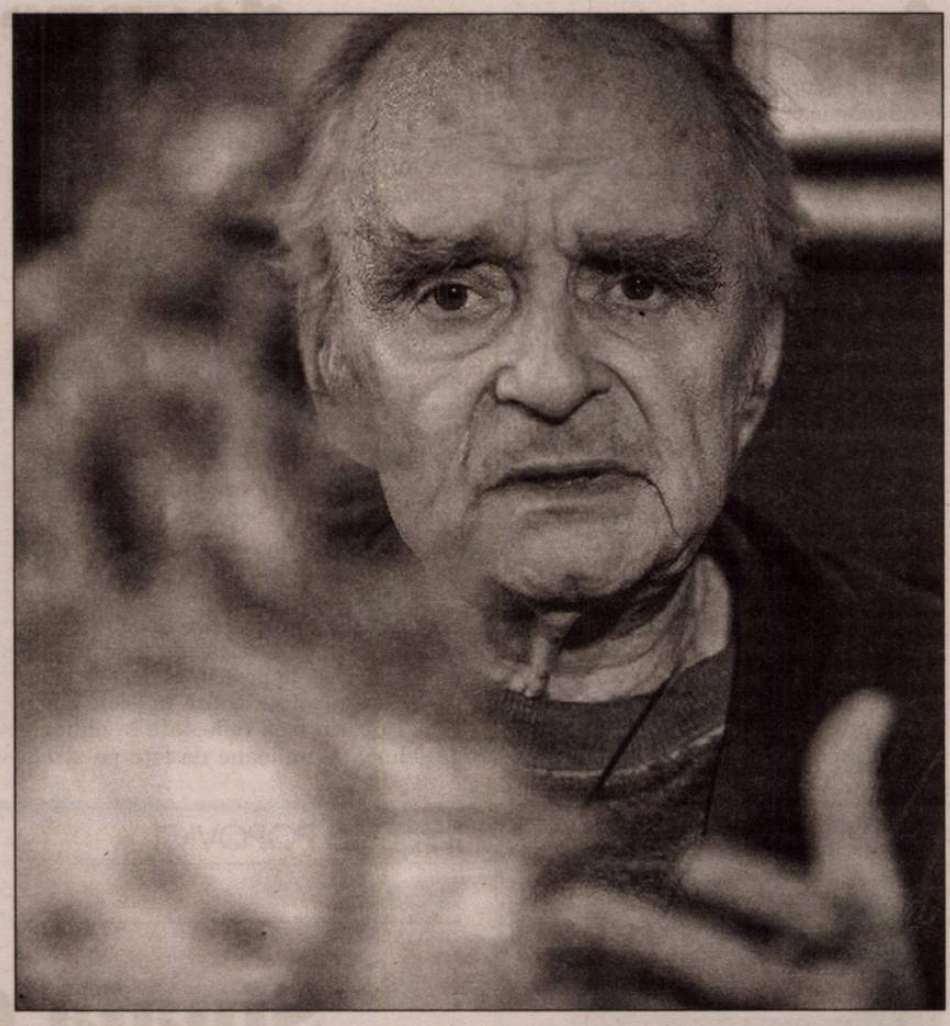

Care a fost cartea copilăriei dvs.?

Nu e una singură, dar prima carte de care-mi aduc aminte, eram în clasa întîi, a fost *Gulliver în Țara Piticilor.* O citeam dîndu-mă într-un scrînciob. Apoi am început să citesc mai mult, au urmat *Robinson Crusoe*, *Aventurile lui Tom Sawyer* – încă o am într-o ediție foarte frumoasă. Îmi place și acum dragostea dintre acei doi copii care nu știau ce-nseamnă dragostea… Tot atunci mi-a căzut în mînă o carte care nu era pentru vîrsta mea, *Aventurile lui Arthur Gordon Pym* de E.A. Poe, cu o călătorie în care se trage la sorți cine să-l mănînce pe celălalt. M-a fascinat. Am citit-o de mai multe ori, eram în clasa a doua.

Ce carte v-a deschis ochii?

Istoria… lui Călinescu, compendiul, eram printr-a șasea și o citeam cu o poftă teribilă. Nu știam eu cine era Heliade Rădulescu, dar Călinescu a scris în bășcălie, a făcut din toți niște personaje…

Ce carte clasică v-a rămas necitită?

Eu am citit foarte multă literatură română, pentru că mă interesa limbajul, intricarea cuvintelor, curgerea deplină a textului… Cînd l-am citit prima dată pe Eminescu mi-au dat lacrimile, acum îl citesc rece.

Atunci, dintre cărțile menționate de Călinescu, ce n-ați citit?

Am citit foarte atent. De exemplu, *Povestea vorbei* am citit-o cu o poftă… E, dac-aș scrie eu ca Anton Pann… Pe Blecher l-am citit la 16 ani, *Întîmplări în irealitatea imediată* m-a tulburat total. Aia și cărțile lui Dostoievski. Citeam și parcă intram în altă lume. Ce n-am citit? Dă-mi niște exemple.

Teatrul antic, să zicem.

Asta da, teatru antic n-am citit. Citeam Shakespeare, dar nu teatrul antic. Acum mă duc acasă să citesc Euripide.

Ce carte citită recent ați lua cu dvs. pe ipotetica insulă pustie?

Mai bine m-ai întreba ce insulă mi-aș alege pentru o anumită carte. Eu sînt încojurat de cărți și în pat, seara dau cărțile la o parte ca să pot dormi. Mi-au căzut și în cap, mi-e frică să nu-mi spargă ochelarii, un timp am avut și o cicatrice pe frunte lăsată de o carte cartonată… Nu prea mai am loc în casă de cărți. Mi-ar trebui vreo trei sute de ani să citesc ce-am adunat acolo. Dar mie-mi vine să citesc tot cărțile citite, edițiile de altădată, unde am și notițe. Eu scriu pe cărți, de pildă, în Shakespeare eu îi dau replici pe marginea cărții, jos, sus, lateral… Am cărți care nu pot fi împrumutate. La Cehov fac la fel, completez pe margine. Dar cel mai mult pe Shakespeare îmi vine să scriu. Mai ales femeilor le fac niște replici foarte lungi sau le dau indicații regizorale: intră, ieși, fă o reverență, cazi în genunchi… Cînd citeam, îmi ziceam „Ai putea scrie în timpul ăsta“, iar cînd scriam, îmi ziceam „Ai putea citi“; la un moment dat s-au combinat: citeam cărți în timp ce și scriam pe ele. Ce carte aș lua pe insulă? Aș lua un autor. Opera completă a lui Shakespeare. Plus că aș avea și notițele mele de pe margine.

În ce carte v-ar plăcea să trăiți pentru o vreme?

În *Idiotul.* Am citit-o de vreo șase ori și începeam să o recitesc în anotimpul în care începea povestea din carte. M-a fascinat. Acum mi se pare prea greu de ținut în hățuri Nastasia Filippovna, dar mai este și Aglaia, acolo sînt multe femei frumoase… Eu i-am scris lui Raicu marea mea descoperire: Anastasia Filipovna este lesbiană. Ori de cîte ori apare în carte, lîngă dînsa este o femeie foarte frumoasă. Plus corespondența ei cu Aglaia. Bine, eu nu credeam că e lesbiană, dar voiam să-l șochez. Raicu, cînd mă duceam pe la dînsul cu vreo bombă din asta, se înroșea foarte tare și tăcea. Era foarte pudic.

Or, dvs. puteți pune într-un poem și îngeri, și buci…

Ca și cum îngerii n-ar avea buci! Bine, asta trebuie să-l întrebăm pe Pleșu. Dar eu sînt sigur că, pe sub fulgii ăia, ceva-ceva ei au.

Cu ce scriitor din istoria literaturii v-ar plăcea să beți vin cu macaroana?

Cu Petru Dumitriu, cel din *Cronică de familie*. Sau cu Cehov, dar nu cu cel din ultima perioadă, ci cu unul mai zdravăn. Cînd a murit, Cehov a cerut un pahar de șampanie.

„Nu mi-a fost deloc frică.“

Ce muzică ați trimite într-o capsulă spațială să întîlnească alte civilizații?

Mozart.

Dacă ați avea puterea să rezolvați, dintre toate problemele omenirii, una și una singură, pe care ați rezolva-o?

Iubirea reciprocă. Să fie iubire reciprocă și să nu aibă sfîrșit. Reciprocă și nesfîrșită. Iubirea. Eu am fost de multe ori îndrăgostit, asta mi-a și ținut scrisul în viață. Iubirea reciprocă a unei femei cu un bărbat. O femeie, eventual chiar Eva. Paradiziacă, șăgalnică, cu un măr…

Fructul respectiv nu era chiar măr…

Nu, era gutuie.

Chiar așa, dacă ați trăi cu Eva în Grădina Paradisului, ce fruct v-ar plăcea să mîncați împreună cu ea?

Nu un fruct, ci un dovleac. Dovlecii îmi plac foarte mult, concentrează lumina, sînt noduli de lumină. Îmi place și cuvîntul: dovleci.

Și ca ultimă întrebare: dacă vi s-ar acorda favoarea de a vă putea întoarce pe Pămînt sub forma unui obiect, ce obiect v-ar plăcea să fiți?

Un dulap în care să se afle lenjeria mamei.

„E nasol să fii mort!“

Ce visați?

Prin clasa a doua sau a treia, tatăl meu fiind șef de haltă la Belcești (județul Iași), dormeam într-o cameră enormă, la etajul haltei. Mama și tata într-un pat. Eu, în altul. M-am trezit brusc *(sau poate am visat că m-am trezit!),* noaptea, și am văzut, pe cearceaf, la marginea patului lor (locul mamei), un cuțit lung, cu lafiul îndreptat fiind spre capul ascuns în părul lung, castaniu. Cînd am vrut să-l prind, palma desfăcută a cuprins carnea ei albă, moale. Mama nu s-a trezit. Cuțitul dispăruse. Însă în noaptea următoare a reapărut, *acum sigur în vis*, cu o claritate fantastică, prelung, la fel de strălucitor, cu mînerul de lemn, cu vîrful în jos. Se legăna în vînt, pe un cîmp însorit, verde, proaspăt, sprijinit de un fir subțire de iarbă. Se legăna și nu cădea. Cum de nu se rupea firul de iarbă? Nu l-am atins. Exista. Fusese și pe trupul mamei, între fesele ei. Visul s-a repetat de nenumărate ori… Pînă la maturitate, cînd eram scriitor… Uneori se combina cu altul, adică începea altfel. Era mai întîi *o senzație indescriptibilă de fericire…* Apoi urma cea ce am descris deja. (din *Dilemateca,* nr. 15, august 2007)

„Frica de moarte sau frica de a muri, ce preferați?“ (Julian Barnes)

Adevăru-i că nu mă prea dau în vînt să scriu despre moarte, fie ea și așa, în general, darmite gîndindu-mă la cea care-mi va fi hărăzită. Frică? Nu numai ea, ci și posibilitatea, ce m-a însoțit de cînd mă știu, de-a dilata nesățios clipele fericite, fracțiunile acelea de timp, trecînd fulgerător, ca un curent electric prin trupul frisonat de bucurie, în care absorb cu toate simțurile realitatea pînă în cele mai mici amănunte, nebănuite (multe!) de alții. Am credința că mort nu aș percepe nici parfumul unei prune căzînd, crăpată de propria-i zeamă, fluierînd aerul găurit o secundă de ea, nici palpitul unui fluture părînd că se ia de-a moaca după ultimul vagon al trenului marfar trecut indolent peste barieră, nici zîmbetul strecurat spre colțul gurii de o elevă, cărăbănind în spate, ca pe-o mitralieră de teroristă minoră, un violoncel mascat în anvelopa portocalie, nici sunetul de-abia auzit al izbirii marginii paharului plin cu apă de dinții strălucitori ai cantonierei Sultănica, nici melodiile acute ale drujbei mînuite în spatele gării, lîngă stivele de butuci. N-aș mai despărți culorile de obiecte, jupuind-le cu tot cu amurg, ca pe o coajă sau o pieliță de fruct etc. E nasol să fii mort!

Prima lecție am primit-o într-o căruță care mă ducea din gara Bîrnova către sanatoriul TBC, la deal, pe la 19 ani, în mijlocul unei păduri înverzite, clocotind de triluriliruri de păsări necunoscute, picurînd razele ca pe-un ulei incandescent printre frunzele groase, cărnoase, senzuale de-atîtea pofte mustoase, doldora de viață. Nu voiam să mor, nu concepeam că pot muri! Ar fi fost o eroare profundă, nu atît a mea, cît a lui Dumnezeu! Fastul vegetal din jurul meu părea o gravă invitație de-a lua bine aminte, de-a mă dezmetici, de-a nu ceda romantic unei descompuneri fascinante la gingia genunii căscate și-n afară, și-n mine, fragedă, în plămînul înciorchinat în alveole pure, rupte de-o cavernă proaspătă ca un sărut umed, periculos. Mult mai tîrziu, în vîrstă deja, la balamuc, după cîteva luni de depresie scîrboasă, mi-am vomitat definitiv plictiseala impardonabilă de-a muri. Țineți minte ce spunea Tolstoi? „În locul morții era lumină.“ Eu zic să-l credem pe cuvînt! Oricum dăm colțul. (din *Dilemateca,* nr. 48, mai 2010)

pagină realizată
de Marius CHIVU

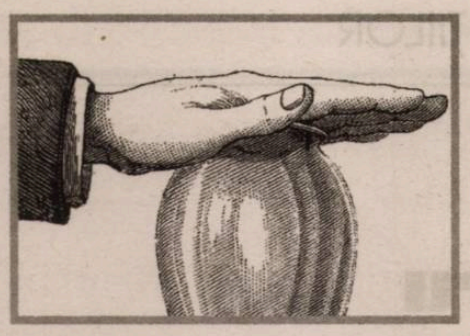

George BANU

scena lumii

Actualizări: eșecuri și reușite

– Shylock pe Wall Street –

pentru Samy Briss, prietenul meu

Există actualizări, îndeosebi la operă, unde – strategie evidentă! – se procedează la o operație de chirurgie estetică pentru a „reîntineri" un text bătrîn, cunoscut și îndelung frecventat. În asemenea cazuri, ceea ce deranjează e caracterul aleatoriu al opțiunii și totodată evidența sa deliberată, explicită, programatică. Există însă și actualizări pertinente, propice unei percepții actuale grație deplasării textului în timp și spațiu. Atunci, prezentul intră într-un dialog dialectic cu trecutul, iar scena ajunge la altoirea lor oferind publicului satisfacția de a percepe – fără amputări excesive, nici recuperări abuzive – ambii termeni. Sacrificarea unuia sau altuia nu poate produce decît frustrare sau decepție. Cîteva dintre marile reușite ale scenei contemporane au propus, dimpotrivă, adevărate alianțe „impure" care tocmai de aceea captivează: noi sîntem făcuți din clipa de azi și din amintirea de ieri. E ceea ce teatrul ne oferă în momentele sale de grație. O asociere a prezentului ai cărui martori sîntem cu memoria ai cărei moștenitori sîntem.

Negustătorul din Veneția de William Shakespeare l-am văzut prima oară în anii '90 cînd, la Paris, Ștefan Iordache, acompaniat de Alexa Visarion, recita monologurile regilor shakespearieni la Teatrul Odéon, iar eu îl abandonam în seara finală pentru a mă duce la spectacolul semnat de Heiner Müller care-l plasa pe Shylock, evreul sfîșiat, în contextul capitalist al Deutsche Bank, noua putere întronizată după căderea comunismului. Actualizare violentă, dar de o forță devastatoare: lupta religioasă devenea aici o luptă financiară. Interpretul „negustătorului" era Gert Voss, un mit al scenei germane. Un erou! Mai tîrziu, Peter Sellars, într-o versiune memorabilă, a operat o altă „conversiune" făcînd din protagonistul semit un capitalist negru: de astă dată conflictul devenea rasial. Și răspundea în mod explicit tensiunilor americane actuale. Alte spectacole au insistat pe „integrarea" diferenței evreiești ca o formă de apărare, ca o asumare a condiției de exclus a lui Shylock, redus la un ansamblu de stigmate stereotipe: în spectacolul lui Bernard Sobel de la Paris, el își punea o mască de evreu cu „nas coroiat", în acela al lui Andrei Șerban de la Comedia Franceză își asuma tragic condiția, iar în versiunea lui Ilan Ronen, de la Teatrul Habimah din Tel Aviv, pleca pe drumul exilului ca un „evreu rătăcitor" al timpurilor moderne. Teatrul modern seduce prin relația constant revizuită între „același" text și „diferența" spectacolelor. E ceea ce am resimțit și la Cluj cînd asistam la *Negustătorul*... în versiunea lui Gábor Tompa și Dragoș Buhagiar, cu Bogdan Zsolt în rolul protagonistului. O nouă ipoteză, puternică și legitimă. Un Shylock plasat în templul finanței, Wall Street!

Shakespeare își scrie textul, considerat multă vreme un text antisemit, pentru a prezenta durerea disputelor între două grupuri antagonice, al căror conflict ireductibil este exacerbat de „tîrgul" între Shylock, bancherul evreu, și Antonio, negustătorul venețian: tîrg de viață și moarte, căci prețul datoriei contractate e o bucată de carne din jurul inimii. Printr-o strategie juridică, evreul va pierde procesul, dar va fi totodată despuiat de bunurile sale și mazilit din orașul „antisemit". Înfrîngere totală!

Spectacolul lui Tompa debutează printr-o serie de cîntece evreiești tradiționale: descoperim astfel o lume plasată sub semnul unei identități spirituale pe deplin asumate. Lume arhaică, concentrată asupra ei însăși, dar căreia apoi, brusc, i se substituie cea tehnologică și glacială a Wall Street-ului. Acolo se fac tranzacțiile actuale fără a se abandona vechile opoziții de confesiune: spectacolul o amintește constant. Shylock, ca un Soros modern – nu e oare și el, azi, denunțat de Orbán ca „evreu" detestabil? –, domină regatul implacabil al finanței în timp ce Antonio e stăpîn al marilor imprevizibile. El apare ca un personaj frivol și seducător, un „melancolic" asumat – acesta-i „rolul" său –, afirmă Antonio însuși, în timp de Shylock se consacră afacerilor și Jessicăi, singurul partener de viață... două lumi ireconciliabile!

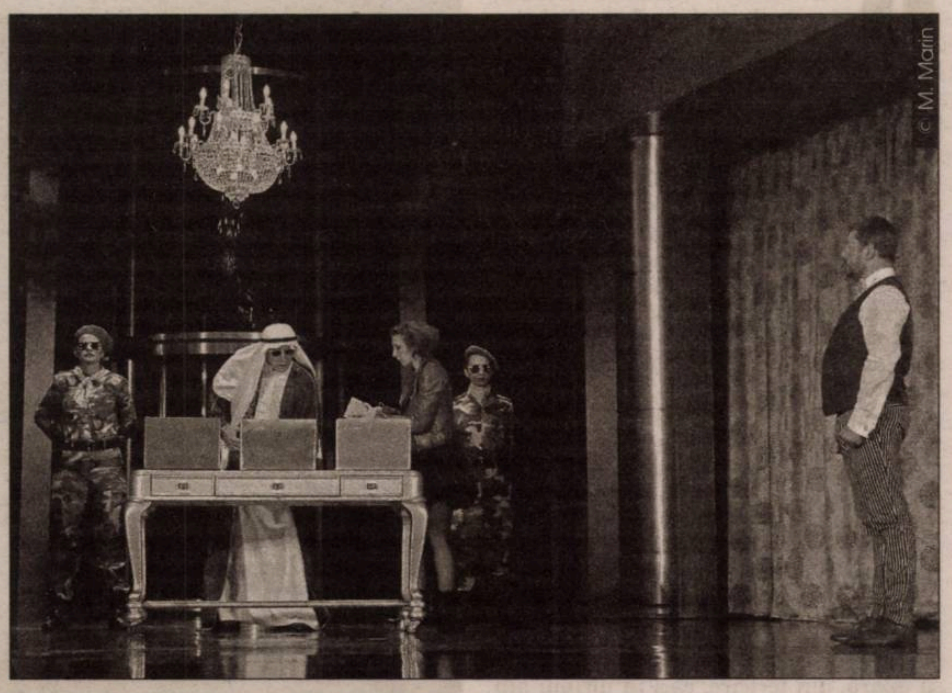

Shylock, ca un Soros modern – nu e oare și el, azi, denunțat de Orbán ca „evreu" detestabil?

Gábor Tompa și András Visky, dramaturgul său, au optat, cu justețe, pentru prezervarea textului cu valorile sale originare, refuzînd modernizarea lui, cu mici excepții privind sumele de bani și moneda utilizată: dolarii. Astfel, cuvintele lui Shakespeare își păstrează forța intactă, materie poetică neafectată de „actualizarea" contextului. Și astfel cuvintele, ca un ecou greu de sens, vin de altundeva, dintr-un alt timp, iar decorul – dintr-un prezent explicit, cu pereți transparenți și ascensoare ce ritmează aparițiile personajelor, acordîndu-le adesea și o dimensiune simbolică. Ascensorul, dincolo de mobilitate, capătă și sensul unui *deus ex machina* modern.

Spectacolul e, în mod explicit, o meditație despre dragoste. Dragostea în variantele ei multiple și diverse, dar de fiecare dată profund sincere, dăruire de sine fără precauții, nici subterfugii. Aici Antonio și Bassanio, prietenul său, se iubesc în mod explicit, dar fără ca relația lor să afișeze o dimensiune homosexuală flagrant agresivă... afectivitatea rămîne dimensiunea prioritară. Apoi Bassanio va rezolva enigmele impuse de tatăl Portiei și, după scene erotice toride, va izbuti să o ia de soție, mariaj ce va produce o nebănuită tristețe. Căci dacă Portia, geniu juridic, îl va salva pe Antonio, prietenul amenințat de Shylock, va descoperi totodată relația ce-i leagă pe amanții care își manifestă explicit pasiunea ce-i animă. Ca judecător abil și subtil, Portia a cîștigat procesul, dar spectacolul ne-o arată, pentru o clipă, derutată de revelația iubirii dintre Antonio și Bassanio, pentru ca apoi, în clipa următoare, să se resemneze și să accepte o căsătorie în trei. Și astfel se asumă o iubire „triadică", iubire intensă în mausoleul sentimentelor, Wall Street...

Shylock e aici un om rănit, care, conform codurilor ce domnesc în lumea afacerilor, exclude orice tranzacție care ar modifica datele contractului inițial – înlocuirea „bucății de carne" cu o sumă de bani supraevaluată –, căci el vrea să-și răscumpere suferința, vrea să-i fie plătită excluderea, vrea – în spirit nicidecum christic – să se răzbune. Bogdan Zsolt evită orice retorică a urii, căci ea, în spectacol, nu e decît consecința suferinței resimțite de acest Shylock fără dimensiune de „protagonist": el pare a fi un personaj al lui Kafka, dar nu supus, ci „nesupus". Un K... diferit, un K... războinic și învins. Suferința îi va fi extremă după eșecul justiției traficate de Portia, iar Shylock va suporta atacurile fizice, degradante, ale acestor prieteni mediocri reuniți în jurul lui Antonio. Cît de mult l-am iubit atunci! Mai ales cînd, în urma conflictului, el, care s-a prezentat la proces cu capul acoperit de o pălărie neagră, își va pierde kipa și, regăsind-o, călcată în picioare, și-o va pune pe față, o secundă, ca pe o mască. Masca evreului martir. La capătul acestui proces infamant, Shylock apare o ultimă dată în ascensorul imobilizat asemeni unui personaj nocturn și atotputernic, care apoi va cădea vertiginos pentru a dispărea printre noi, spectatorii, care am asistat la distrugerea lui. Martori vinovați!

Pe scenă, în întunericul sălii unde Jessica, fiica lui Shylock care l-a părăsit, e părăsită la rîndul ei, apar lumînări ca într-un vechi ritual evreiesc și spectacolul reface astfel legătura cu începutul: Wall Street-ul e o paranteză și ceea ce contează e această revenire ultimă la identitatea originară. La Peter Sellars se aprindeau stele pe cer, aici se aprind candele. Însingurări mitologice.

Dacă *Negustătorul*... a fost repudiată ca piesă antisemită, spectacolul lui Gábor Tompa acuză, explicit, antisemitismul. Cîtă suferință, cîtă complexitate în acest spectacol unde textul e „actualizat", reușind astfel să deplaseze accentul de la oroarea antisemită la repudierea antisemitismului! Vinovații nu mai sînt aceiași, iar noi resimțim impactul dramatic al acestei mutații. De aceea, poate, cînd Bogdan Zsolt a trecut pe lîngă mine, în sală, soarta lui Shylock m-a tulburat pînă la lacrimi. Și mi-am amintit de Samy Briss, la Iași, în anii '40.

***George Banu** este eseist și critic de teatru. Cele mai recente lucrări publicate:* Scena lumii, anii Dilemei *(Editura Polirom, 2017) și* Ușa, o geografie intimă *(Editura Nemira, 2017).*

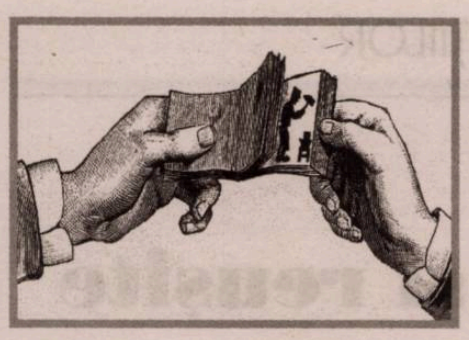

Marius CHIVU

feedbook

Emil Brumaru

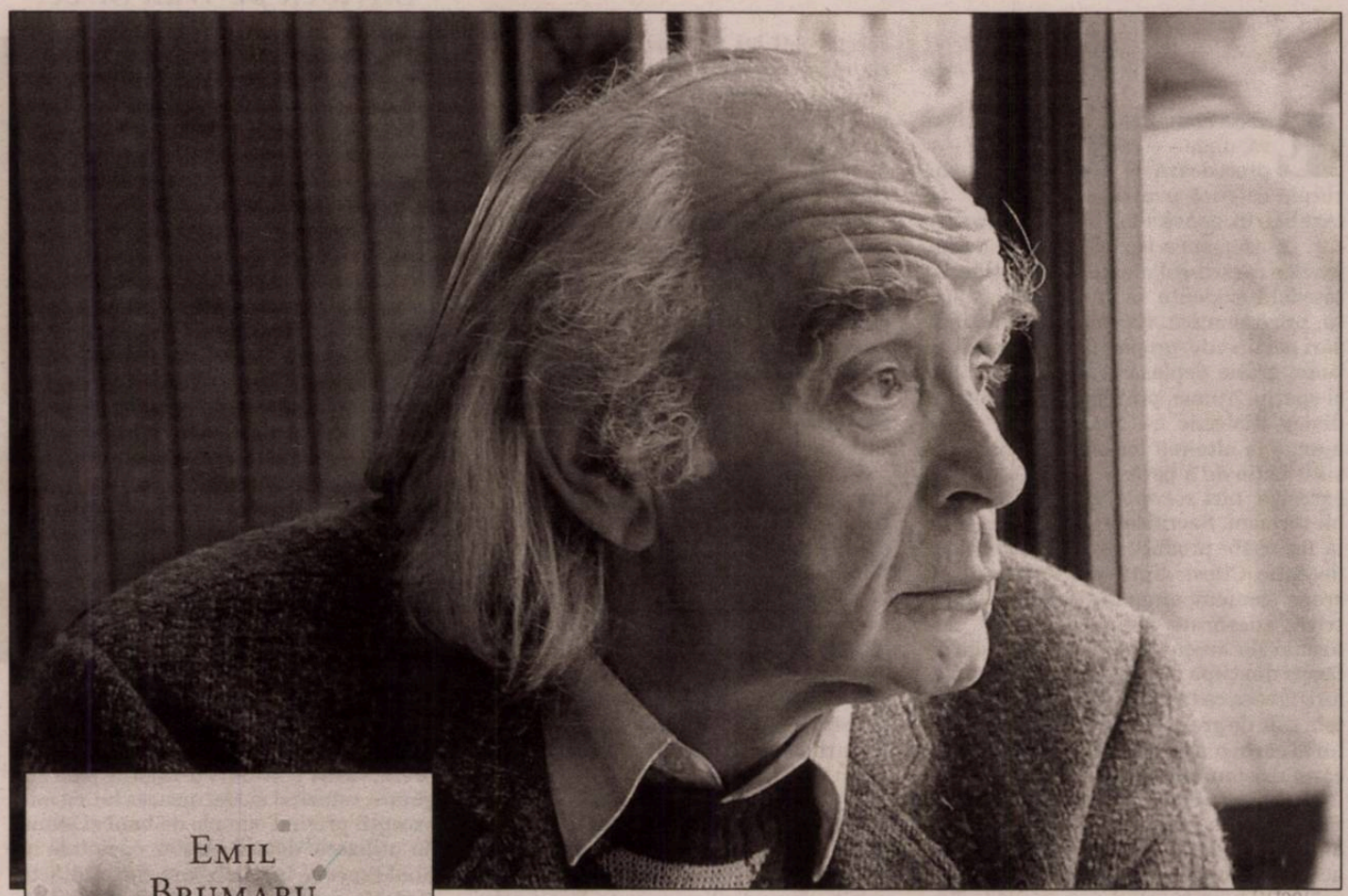

De la Nichita Stănescu încoace, nici un alt poet n-a fost atît de iubit ca Emil Brumaru (25 decembrie 1938 – 5 ianuarie 2019). Iubit și citit, deopotrivă de critici și de cititori. Căci în ultimii 15 ani au apărut nu mai puțin de șase antologii din poezia sa (la editurile Aula, Cartier, Paralela 45, Polirom, Nemira și, din nou, Cartier), dintre care două au fost ediții de opere complete la vremea respectivă. Practic, nici un alt poet român nu s-a bucurat, în post-comunism, de o publicare mai amplă a operei sale.

În ciuda valorii dublate de popularitate, însă, Emil Brumaru a rămas un poet cvasi-necunoscut în școli. Acum trei ani, recenzînd volumul *Amintiri din rai* (Editura Humanitas, 2016), scriam: „O minunată carte de poezie a unuia dintre cei foarte puțini cu adevărat mari pe carei avem. Oare copiilor, cărora li se predă în școli poezie românească după manuale de literatură, li s-a vorbit de acest mare poet în viață?“ Acum despre Emil Brumaru vom vorbi numai la timpul trecut, deși cărți cu poezii inedite vor continua să apară, din fericire, căci în ultimii ani a continuat să scrie. În mod paradoxal și ironic, poemul „Uimire“ (din același ultim

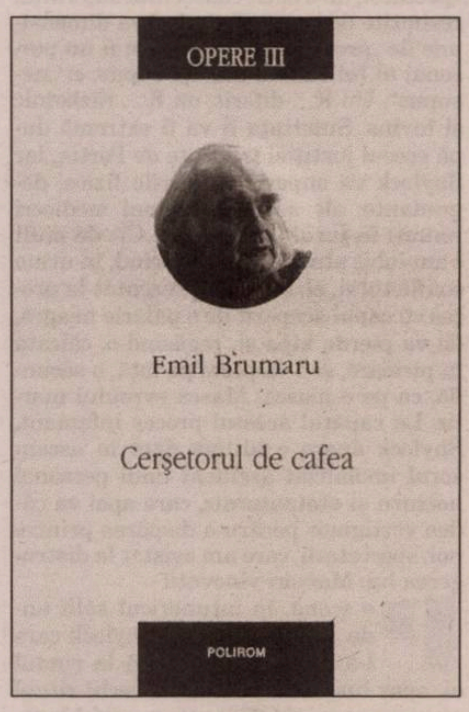

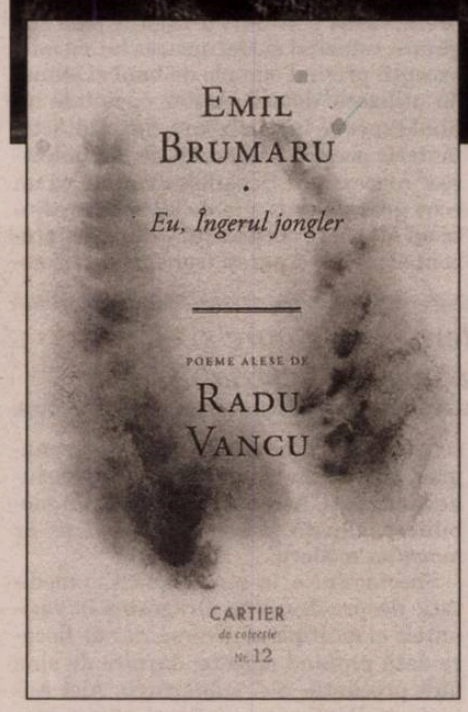

volum antum) a fost deopotrivă premonitoriu și testamentar: „Mă mir mereu cum poeții / Pot scrie în timpul vieții! / După ce mor e altceva, / Au liniște, poate scrie oricine ce vrea! / Nu-i presează, nu-i tulbură nimeni / La suflet, la minte, la inemi, / Nu-s enervați de facturi, de-ntreținere, / De femeile coapte sau de alea prea tinere, / Tot să fii mort! / Veșnicia-i cel mai complet sport! / Îți dezvoltă ideile, celulele, viermii / Și-n frigul sub zero al iernii…“

Emil Brumaru a scris mai bine de o jumătate de secol (a debutat în revista *Luceafărul* în 1967), publicînd cîteva zeci de cărți de poezie și proză poetică, consolidîndu-și, în timp, prin aprofundare și reluare, o formulă lirică de o originalitate incontestabilă. Așa cum o catedrală este repetiția armonioasă a unor stiluri, modele și structuri, iar un univers este manifestarea după aceleași legi a unor elemente de aceeași natură, Emil Brumaru a fost un poet care – scriam eu data trecută – vreme de o jumătate de secol a clădit o splendidă catedrală a goticului domestic, creînd un univers uluitor (cu dimensiuni paralele, găuri ludice, căi lactee interioare și bosoni lirici).

În opera sa gravitează, ca mici planete, toate formele poeziei deopotrivă minore, populare, savante și religioase: cîntece, scrisori, elegii, elogii, ode, imnuri, sonete, psalmi, rugăciuni sau testamente. Prin amestecul de candoare și erotism, nostalgie și dorință, plăcere și credință, rafinament și instinct, imaginarul acestui extraordinar poet este, cu multă grație, deopotrivă delicat și spurcat, ludic și tragic, impur și eteric, omenesc și mistic, retro și – apropo de originalitate – inclusiv digital (un poem din același volum *Amintiri din rai* se intitula „De pe un hard disk vechi“, reușind să introducă, probabil pentru prima dată în poezie, *nostalgia față de tehnologia digitală vetustă).*

Așa cum am remarcat de fiecare dată, la Emil Brumaru misticul și eroticul se suprapun în așa fel încît plăcerea și rușinea, erezia și rugăciunea, omenescul și angelicul devin inseparabile, împrumutîndu-și reciproc atributele. Numai el putea proslăvi într-un sonet desfrîul carnal în toate pozițiile și ipostazele (excesul, perversiunea și adulterul, tot atîtea antidoturi ale efemerității), pentru ca în poezia următoare să se roage Fecioarei Maria pentru a putea „îndura puritatea“ sau să-l invoce pe Iisus pentru a-i destăinui în ultima clipă a vieții „ceva ce niciodată nu s-a mai spus“ *(vezi și poemul de mai jos).*

Cele 600 de pagini de epistole scrise de poet între anii 1968-1981 și trimise, de la Dolhasca, unor destinatari precum Lucian Raicu, Leonid Dimov, Radu Petrescu, Șerban Foarță, Ilie Constantin, Alex. Ștefănescu și Florin Mugur (scrisori reunite în volumul *Opere III. Cerșetorul de cafea,* Editura Polirom, 2012) sînt partea nevăzută a planetei sale poetice și, deci, parte esențială din ea. Calitatea literară a acelor scrisori pline de umor, fantezie și senzualitate (adevărate poeme în proză cu mii de versuri risipite, sute de notații și de intuiții, de comentarii și de formulări memorabile) îi asigură lui Emil Brumaru locul și printre cei mai mari autori români ai genului epistolar.

Limbajul este una dintre marile calități ale literaturii lui Emil Brumaru, un poet pe cît de ludic, pe atît de savant și dexter, explorînd ca foarte puțini alții fondul fonetic al vocabularului limbii române (Șerban Foarță rămînînd ultimul mare poet cu geniu lingvistic). Dincolo de ludicul și gratuitul tutelare, s-au remarcat și s-au discutat mult prea puțin profunzimile, metafizicul și tragismul acestei poezii (preocupate de marile teme: singurătatea, dragostea, viciul, timpul, moartea, Dumnezeu) uneori atît de stupid catalogate drept „minoră“.

Probabil cel mai constant valoric poet din întreaga noastră literatură, autor a două capodopere încă insuficient recunoscute (cea erotică: *Sonetele Infernalei comedii,* și cea epistolară: *Cerșetorul de cafea),* cu o operă poetică profundă a cărei greutate este, în mod paradoxal, egalată doar de popularitatea ei, Emil Brumaru este – alături de Nichita Stănescu, Leonid Dimov, Gellu Naum, Petre Stoica sau Mircea Ivănescu – unul dintre, incontestabil, marii poeți postbelici dispăruți.

aproape de carte

Emil BRUMARU

***

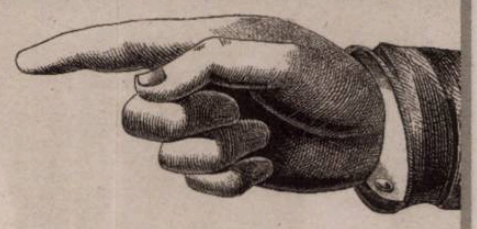

Și totuși cu mine cum mai rămîne?
O să mă mănînce acolo,-n pămînt,
niște rîme?
Aș vrea să mă roadă o floare
Cu petalele ei ronțăitoare,
Să mă ducă la stup,
Cu tot cu suflet și trup,
O albină
Și s-o-ntîlnesc pe Regină
Sau să fiu scos cu găleata,
Ca apa dintr-o fîntînă,
Și turnat să se spele în balie fata
Virgină…

Să fie în dup-amiază
Cînd simți cum te bate pe umăr
o rază
Și deodată îl vezi pe Isus
Cum vine spre tine de sus
Să-ți spună ceva ce niciodată
nu ți-a mai spus…

(din volumul Amintiri din rai)

Cosmin CIOTLOȘ

pe de altă carte

Din registrul ideilor gingașe

– bilanț de an –

Mai atent la nonficțiune decît în alți ani, am încercat să acopăr în rubrica mea lunară aparițiile semnificative ale lui 2018. Privind în urmă, constat că a fost vorba, pe rînd: de ediții critice *comme il faut* (ca aceea dedicată de Eugen Ciurtin primului orientalist calificat din cultura română); de selecții necesare și nepartizane (ca decupajul publicistic eminescian girat de Cătălin Cioabă și Ioan Milică); de puneri în perspectivă ale unui întreg destin creator (ca amplul studiu cu care Erwin Kessler prefațează redescoperirea graficii lui Florin Mitroi); de dialoguri (de tip interviu sau de tip epistolar, ca în tandemurile Ioana Scoruș – Ion Vianu sau Ruxandra Cesereanu – Andrei Codrescu); de eseuri critice cu deschideri spre antropologie (ca acela al Ioanei Pârvulescu, frumos subintitulat *Cum se roagă scriitorii și personajele lor);* în sfîrșit, de exegeze care au meritul de a rezolva, matematic aproape, marile necunoscute ale cîte unui autor, în genere, cunoscut (ca aceea a Marievei Ionescu despre Gellu Naum). Mi-au scăpat, firește, destule cărți pasionante în dimensiunea lor intelectuală sau morală. Pe unele le-am citit deja și vor face obiectul unor comentarii mai detaliate în viitor. Altele, abia răsfoite, promit mult. Deocamdată, mă limitez să le trec în revistă, cu speranța că micul meu rezumat nu va avea efect de *spoiler.*

O colecție de eseuri stricte subîntinse de o întrebare-capcană: de ce n-au iubit unii înțelepți cărțile?

Încep cu volumul lui Mircea Vasilescu, *Cultura română pe înțelesul patrioților* (Humanitas), o redutabilă pledoarie pentru luciditate într-un moment în care, din festivism sau din lene, tocmai luciditatea pare să fie dezavantajată în spațiul public autohton. Cartea demantelează o serie de marote consacrate în retorica jurnalistică a ultimilor treizeci de ani și atacă frontal decapitarea simbolică a Institutului Cultural Român, ilustrîndu-o prin două cazuri-școală: Horia-Roman Patapievici și Mircea Cărtărescu. Autori, de altfel, prezenți și ei cu cîte o carte în tabloul editorial al anului abia încheiat. Cel dintîi a publicat, chiar recent, un splendid extras din mai vastul său proiect de „reabilitare a Paradisului", *Două eseuri despre Paradis și o încheiere* (în cuprinsul căruia, cred eu, ar fi meritat să figureze și fragmentul, publicat în primăvară în *Orizont,* despre morfologia lumii imaginare a lui Eminescu). Cel de-al doilea a adus la zi serialul jurnalului său, cu un al patrulea volum, *Un om care scrie,* care „escortează" îndeaproape aventura conceperii *Solenoidului.* Tot la Humanitas, Gabriel Liiceanu revine la literatura de meditație morală (după ce, în *Continentele insomniei,* păruse sedus de comentariul beletristic) cu *Așteptînd o altă omenire.* Parcimonios cu bibliografia proprie pe cît de gurmand e cu a altora, Valeriu Gherghel se întoarce, după șase ani, la uneltele lui, cu *Roata plăcerilor* (Polirom), o colecție de eseuri stricte subîntinse de o întrebare-capcană: de ce n-au iubit unii înțelepți cărțile?

Critica literară propriu-zisă nu e totuși absentă din peisaj.

Îmbucurătoare mi se pare și decizia lui Dan C. Mihăilescu de a-și antologa, într-o cronologie intimă deloc întîmplătoare, douăsprezece intervenții risipite pînă deunăzi în volume colective ad-hoc. Iese astfel, compact, la lumină, din mantaua cronicarului de altădată, un memorialist de extracție specială, deopotrivă paseist și citadin, reflexiv și empatic. De o reconvertire (a cîta?) mi se pare tentat și poetul, traducătorul și romancierul Octavian Soviany, care-și activează acum fibra confesivă într-un volum intitulat, fals-ambiguu, *Am fost un copil reușit?,* apărută de curînd la Hyperliteratura.

Mai slab reprezentată cantitativ, critica literară propriu-zisă nu e totuși absentă din peisaj. Interesant e că doi specialiști ai avangardei istorice sînt cei care dau, la acest capitol, tonul: primul, profesorul clujean Ion Pop, face un pas în față, scriind despre *Neomodernismul poetic românesc* (Școala Ardeleană), în vreme ce Paul Cernat se repliază strategic, începîndu-și *Vase comunicante* (Polirom) cu un studiu ofertant, despre „Junimea ca avangardă nihilistă". Ajuns aici, ar merita să mai semnalez reeditările unor cărți care, în primă instanță, n-au avut parte de lecturile răbdătoare cuvenite: Doris Mironescu, *Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei* (Humanitas) și Mihai Zamfir, *Din secolul romantic* (Cartea Românească). Și, în sfîrșit, pentru pasionații secolului al XIX-lea, pentru fanii voiajelor și pentru cei care, crezîndu-l pe savurosul epistolier Ion Ghica, mai speră încă în originea românească a lui Teodoros, regele Abisiniei, antologia realizată de Mircea Anghelescu, *Călători români și călătoriile lor* (Polirom), e o lectură obligatorie.

***Cosmin Ciotloș** este critic literar. Cea mai recentă carte publicată:* Elementar, dragul meu Rache. Detalii mateine sub lupă, *Editura Humanitas, 2017.*

PUBLICITATE

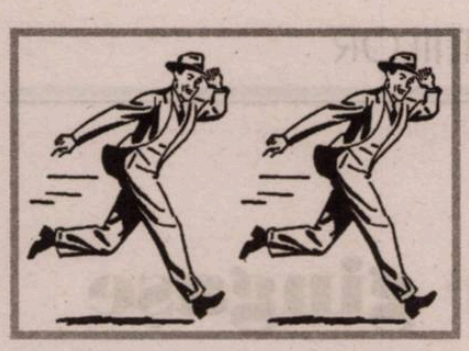

Andreea VLAD

dilematograf

Între vieți

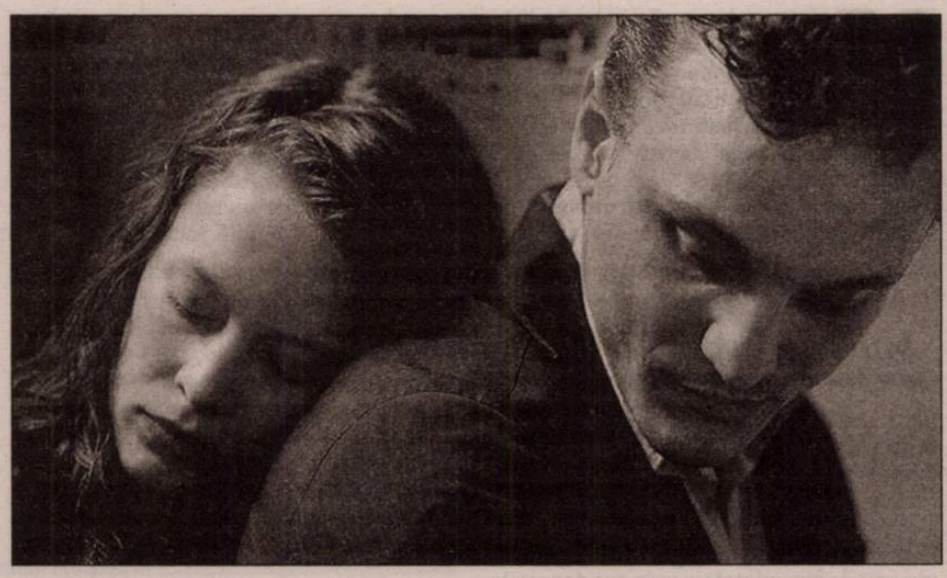

● ***Transit* / *Tranzit* (Polonia-Marea Britanie-Franța, 2018), de Christian Petzold.**

În timpul invaziei naziste, un tînăr german, Georg, fuge din Parisul asediat, asumîndu-și identitatea unui scriitor german care tocmai s-a sinucis și ale cărui acte de emigrare în Mexic intră în posesia lui. Georg este probabil un evadat evreu dintr-un lagăr de concentrare sau poate un refugiat politic (încearcă să îl salveze pe unul dintre tovarășii săi, Heinz, iar după moartea acestuia îi caută pe soția sa maghrebiană și pe fiul său, Driss, care începe să vadă în el un tată). În orice caz, este permanent hăituit, flămînd, anxios și nesigur asupra succesului tentativei sale de evadare. Blocat în Marsilia, lui Georg îi tot iese în cale Marie, o femeie misterioasă (Paula Beer) care își caută soțul dispărut, pe nume Weidel, scriitorul a cărui identitate o preia Georg (foarte bun Frank Rogowski, cu alura sa de Joaquin Phoenix neamț). Marie este însă ambiguă, ea fiind implicată și într-o poveste amoroasă cu medicul pediatru Richard, la care Georg apelează pentru a-l îngriji pe micul Driss, care suferă o criză de astm aflînd că Georg va părăsi Franța.

Recurgînd la vocea unui narator, *Tranzit,* ultimul film al cineastului german Christian Petzold, obține simultan un efect de distanțare brechtiană a spectatorului, ceea ce îi refuză tonul moralizator/autocompătimitor (de care sînt nelipsite majoritatea filmelor de gen, chiar și cele foarte bune), și în același timp dă o senzație copleșitoare de imersiune în poveste. Totul pe fondul unei admirabile execuții artistice, setată într-un cadru estetic minimalist și amăgitor, în care totul – spațiu, timp, protagoniști, gesturi, gînduri, sentimente – se repoziționează în fiecare moment.

În filmele sale care au rulat anterior în România, cineastul german era preocupat de o cronică lucidă a macro-istoriei, atît prin analiza climatului din Germania de Est cu puțin înaintea căderii Zidului Berlinului, în *Barbara* (2012), cît și prin reflecția destul de neconvențională asupra condiției evreului post-Holocaust, în *Phoenix* (2014), ambele avînd-o ca protagonistă pe vedeta cinematografiei germane Nina Hoss. Însă, în acest cel mai bun film al său de pînă acum, Petzold renunță, cu toate riscurile, la anvergura unor momente istorice precise și se concentrează asupra corespondenței peste timpuri între crizele istoriei, care forțează oamenii să plece în pribegie, înscriind-o într-o capsulă temporală anistorică. Aproape că nu simți disonanța dintre decoruri și costume ale anilor '40 și trenurile de mare viteză și clădirile cu arhitectură contemporană de secol 21 (paralela dintre Marsilia ca leagăn al crizei migranților acestui secol duce cu gîndul la recentul *Happy End* de Michael Haneke, portul Le Havre avînd un rol asemănător în filmul omonim realizat de Aki Kaurismäki în 2011). Căci *Tranzit* are ambiții mai mari decît romanul scriitoarei Anne Seghers din care s-a inspirat, ea însăși refugiată evreică în Marsilia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Marsilia este și locul peremptoriu, simbolic către libertate, este pragul către o lume nouă pe care o caută refugiații din toate timpurile, indiferent de tărîmul de unde fug și de locul de destinație, indiferent de statutul lor de animale hăituite și folosite atît de localnici și de autoritățile țării de tranziție, cît și de cele ale țării de proveniență. Într-o continuă căutare și disoluție a măștilor și identităților, personajele trăiesc coșmarul unui loc de trecere care seamănă cu un purgatoriu dantesc, unde tarele firii umane sunt expuse necruțător („Chiar nimeni nu mai are milă?", se întreabă Georg în momentul săltării unei tinere mame, fără ca nimeni să intervină dintre martorii refugiați cazați la hotelul mizer). Există puțină speranță în condiția umană, totuși există („umbrele morților pot fi scoase din iad cu sacrificii și rugăciuni fierbinți"), pe fundalul unui zgomot de fond terifiant prezent în tot filmul, ca un contrapunct exterior al bruiajului fricii. O frică ce vine, în cazul multor exilați, și din interior, în momentul în care se simt străini în propria viață (o femeie în așteptarea vizei se aruncă în gol, brusc și în tăcere, de lîngă Georg, de la un parapet foarte aproape de mare – spațiul eliberării, care totuși poate refuza libertatea în mod aleatoriu, una dintre navele cu refugiați fiind întoarsă din drum).

Pe lîngă felul labirintic și original în care reconfigurează o temă foarte actuală, a celei mai mari drame umanitare a secolului, criza refugiaților și pericolul reizbucnirii nazismului, *Tranzit* este o surpriză plăcută și pentru felul în care asimilează într-o manieră proprie influențe din estetica Noului Cinema german al anilor '80. Într-un alt purgatoriu, imaginat în metroul berlinez de către Wim Wenders în filmul-cult *Cerul deasupra Berlinului / Wings of Desire,* un înger amestecat printre oameni, Damiel, îi îndemna nevăzut, deghizat ca voce a lor interioară, să se roage cu propriile lor cuvinte. În *Tranzit* mai important e ceea nu se spune, sensul tainic dintre o pauză sau alta a respirației muritorilor confruntați cu exilul provocat de semenii care au uitat să-și iubească aproapele. În cartea *Cele zece porunci ale zilelor noastre,* în care face o paralelă ingenioasă între Decalog și Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la cîțiva ani după finalul celui mai mare război din toate timpurile (în care vede apogeul abisurilor răului atinse de umanitate), André Chouraqui atrăgea, printre altele, atenția asupra pericolului provenit din nerespectarea primei porunci biblice. În Declarația Universală ea echivalează cu imperativul că „nimeni nu poate fi arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar". „Dacă nu este liber, omul nu poate fi după chipul Ființei creatoare", conchide Chouraqui, care visa la „o comunitate de destin pentru întreaga creație", care să includă atît reconcilierea omului cu omenescul, cît și al acestuia cu divinitatea.

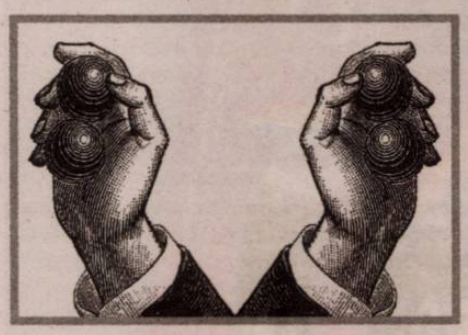

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

3 x 2018 în pop-ul alternativ local

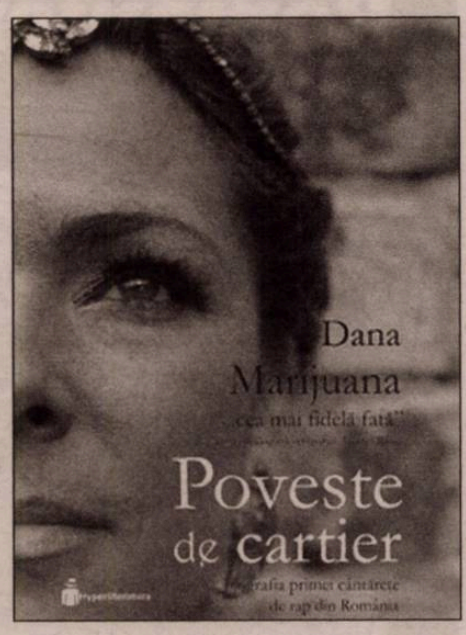

● ***Dana Marijuana în dialog cu Andrei Ruse, Poveste de cartier. Biografia primei cîntărețe de rap din România*, Editura Hyperliteratura.**

Pe lîngă faptul că este prima carte dedicată unui gen muzical, rap-ul/hip-hop-ul, esențial în edificarea și mitologizarea unui spațiu și, în consecință, a unui discurs cultural în România contemporană, dialogul lui Andrei Ruse, fondatorul editurii Hyperliteratura, cu Dana Coteanu înseamnă și revelarea unui personaj iconic pentru ceea ce am putea numi *nouăzecism* în cultura pop locală. „La 14 ani am devenit prima cîntăreață de rap de la noi", spune undeva cea care a ajuns să fie cunoscută drept Dana Marijuana. Colaborînd cu cele mai importante două grupuri ale sfîrșitului de deceniu, B.U.G. Mafia și La Familia, Dana este în primul rînd eroina propriului roman tragic, dar și martora unor momente esențiale pentru o industrie muzicală care începe să capitalizeze masiv în acea perioadă. Cartea înseamnă, totodată, și un document radiografic al istoriei recente, văzute prin lentilele unui gen care a expediat în cultura pop, prin *romanțare*, spațiul de „după blocuri", cu toate poveștile lui nouăzeciste, ilicite sau nu, imaginare sau nu – „bagabonțeală", combinații, distracție, droguri, machism, tragedii etc.

● **Inana**

Extras din zona de influență a colectivului care a orbitat în jurul *label*-ului bucureștean Future Nuggets, Inana, proiectul solistic al lui Thomas Höfer, transgresează cu ușurință genuri, subgenuri și prejudecăți locale. Un fel de Ariel Pink local care nu se lasă inhibat de nimic, de la Omul cu Șobolani la Marius Babanu și Șatra Benz, Höfer poate fi găsit pe Soundcloud, Bandcamp, Facebook și YouTube cu ale sale piese *lo-fi*ste și emo(tive). În 2018, Inana a lansat două EP-uri, *01* și *Inana x Sarra* – împreună cu Sarra Tsorakidis –, alături de o prezență pe compilația *Fragmente pop,* „o colecție de piese și reprize pop-iste adunate din tot felul de studiouri muzicale bucureștene", produsă și lansată tot de Future Nuggets.

● **Concertul Sex Pula Pistol în Control Club din București**

Intens, ireverent, meta, politic, paradoxal, comic, punk. Pe 31 octombrie, concertul, într-un Control Club plin, al celui mai misterios proiect muzical bucureștean al anului 2018 se transforma într-o schemă extatică cu dublu sens. Formație-memă, apărută de niciunde – dar, de fapt, din toate formulele pe care le-a încercat scena alternativă locală în ultimii 30 de ani, de la eurodance la trap –, SPP s-a parașutat direct în *social media,* țipîndu-și mesajele cu CAPS pe Facebook. Reacționînd instantaneu la umorile sistemului social, cultural și politic, – „Fredy Alcool (Marți în Control)", „Poșta Mega Image", „Necrofirea", „Șobolanii albaștri" – grupul (?) din București și-a lansat în numai cîteva luni trei albume, *Compilație, Capodopere* și *Atenționare,* și un *Best of, Constelații SPP*.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

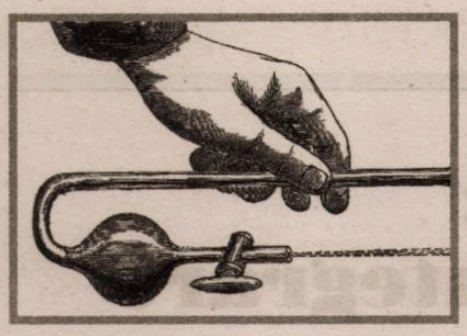

Oana STOICA

rosencrantz & co

Un timp, două perspective

O perioadă aproape deloc abordată în spectacolele de teatru de pînă acum, anii 1946-1955, apare ca temă în două spectacole create toamna trecută. *Cultul personalității* (text și regie Mihai Lukács), spectacol independent realizat la Macaz Teatru Bar Coop. în București, și *Experimentul P* (text Radu Dragomirescu, regie Alexander Hausvater), creat la Teatrul „Alexandru Davila" din Pitești, investighează două realități ale acelor vreumuri. Primul se concentrează pe lupta pentru putere de la vîrful Partidului Muncitoresc Român (numit așa în perioada 1947-1965, ulterior devenit Partidul Comunist Român), pe intrigile, alianțele de conjunctură și trădările fruntașilor comuniști, sub influența epurărilor staliniste. Cum „lumina venea de la Răsărit", și politica eliminării disidenților și a îndepărtării posibililor pretendenți la putere, pe care o ducea Stalin în Uniunea Sovietică, era rapid preluată în statele-satelit. Fiecare membru al conducerii PMR își păzea bine poziția, căci din elita de partid se putea ajunge direct la închisoare sau chiar mai rău (Lucrețiu Pătrășcanu, membru în conducerea PMR, este executat în 1954).

Chestionate din perspectiva luptei pentru putere din interiorul partidului, personajele sînt demitizate și puse să relaționeze cu propria legendă.

Cultul personalității se concentrează pe trei personaje din epocă: Ana Pauker, mîna de fier a partidului, Gheorghe Gheorghiu-Dej, liderul populist, dar care nu ezita să își elimine adversarii, și Nicolae Ceaușescu, care, la vremea respectivă, făcea parte din elita comunistă. Spectacolul imaginează o întîlnire post-mortem a celor trei, într-o emisiune de varietăți politice, prezentată de Ceaușescu și numită *Cultul personalității,* un format TV de tip dezbatere-divertisment, în care invitații sînt persoane publice. Scenariul este scris pe baza stenogramelor ședințelor din Biroul Permanent al PMR, acolo unde lupta politică lua forma atacurile la persoană, presărate cu detalii picante, devenea intimă și periculoasă prin succesiunea surprinzătoare a alianțelor și trădărilor. Personajele sînt vii și viabile, fără a imita mimetic persoanele reale. Elementele de caracter ale celor trei lideri politici sînt înșurubate în constructe identitare ficționalizate, jucate magistral de actori. Lui Ceaușescu, Raj Alexandru Udrea îi dă o tentă gay, pe care personajul real nu a avut-o, dar și fanfaronada cunoscută, și egoul mai mare decît intelectul, și umilința (recognoscibilă de la sinistrul proces din 1989). Este Ceaușescu de dinainte de a fi președinte, amețit deja de accesul la putere, dar încă obedient față de liderii momentului. Dej al lui Andrei Șerban este gregar, chiar grobian, descoperind binefacerile populismului și exploatîndu-le într-un incipient cult al personalității, pe care Ceaușescu îl va duce, mai tîrziu, la cote paroxistice. Dej are un înșelător aer bonom care îi maschează agresivitatea, dar cea cu adevărat periculoasă este Ana Pauker, căreia Oana Rusu îi dă inteligență, forță, stil, o siguranță de sine dezarmantă și o inflexibilitate fără scrupule. Pauker apare în spectacol ca o feministă, avînd un parcurs mereu chestionat de bărbații din partid: a trebuit să se lupte cu misoginismul și antisemitismul latente ale comuniștilor, existente dincolo de lozincile egalitariste fluturate în public. Chestionate din perspectiva luptei pentru putere din interiorul partidului, personajele sînt demitizate și puse să relaționeze cu propria legendă. Construite pe elemente autentice, textul și personajele generează un documentar ficționalizat în care conținutul, real în esență, este reimaginat într-o ramă fictivă. Aceeași paradigmă este valabilă și pentru muzică, căci hit-urile epocii sînt reorchestrate *live.* Realitatea istorică este patinată prin tușe contemporane.

Experimentul P prezintă o altă latură a anilor '50: închisorile politice. În paralel cu lupta internă pentru putere, PMR ducea și o luptă de convingere cu forța a populației despre binefacerile noului regim și de eliminare a „elementelor dușmănoase". Noțiunea de „dușman al poporului" avea un caracter generos și în închisori intrau de-a valma intelectuali, oameni de afaceri, chiaburi (țărani care aveau pămînt și mijloace de lucru), legionari, opozanți etc. Unii au supraviețuit detenției, alții nu. Apare (tot de inspirație sovietică) fenomenul Pitești, o formă de tortură practicată la penitenciarul din Pitești între 1949 și 1951, unde deținuții politici erau supuși unui regim extrem de dur. Unii dintre ei, fie pentru a se salva, fie din cauză că au fost șantajați, au fost forțați să devină torționarii colegilor de celulă. După 1951, au fost transferați în alte închisori (Gherla, Tîrgu Ocna, Canal), pentru a aplica aceeași metodă. Nu s-au salvat, ba chiar unii dintre ei au fost executați pentru această „activitate" (perversitatea epurărilor: regimul crea instrumente umane de tortură, pe care apoi le elimina). Spectacolul este o ficțiune a detenției din perspectiva unui personaj-simbol (interpretat expresiv de Gogu Preda), care trece prin etapele violente ale reeducării, însoțit de un cor cu funcții multiple (narator, bocitor, acuzator). Însă ce funcționa în *Cultul personalității,* aici nu mai funcționează. În primul rînd, dramaturgia este problematică. Motivul arestării este expediat în derizoriu: tinerii dansează rock and roll, (probabil) o metaforă a interesului pentru valorile occidentale (sancționabilă în epocă), dar una simplistă, care eludează esența epocii (există o varietate complexă de motive/pretexte pentru care oamenii au făcut închisoare politică). Apoi corul și muzica (compoziție originală de Gabriel Basarabescu, de tip șlagăr, amintește de brigăzile artistice) teatralizează superficial și artificial spectacolul, anulîndu-i dramatismul. Faptul că ambele spectacole sînt semimuzicale este provocator ca teatralitate (teme grave, format aparent frivol), dar reușita ține de modul în care relaționează formatul muzical cu subiectul (dacă îl potențează, ca în *Cultul personalității,* sau îl îngroapă, ca în *Experimentul P).* La fel funcționează prezența documentării în spectacol și felul cum este chestionată epoca (informații și perpective valide asupra acelei perioade *versus* ficțiune trăiristă). Anii '50 au fost convulsivi, cu schimbări politice drastice, marcați de teroare și gargară ideologică. O privire lucidă asupra lor, care să surprindă nuanțele și să ofere informații, ar fi utilă.

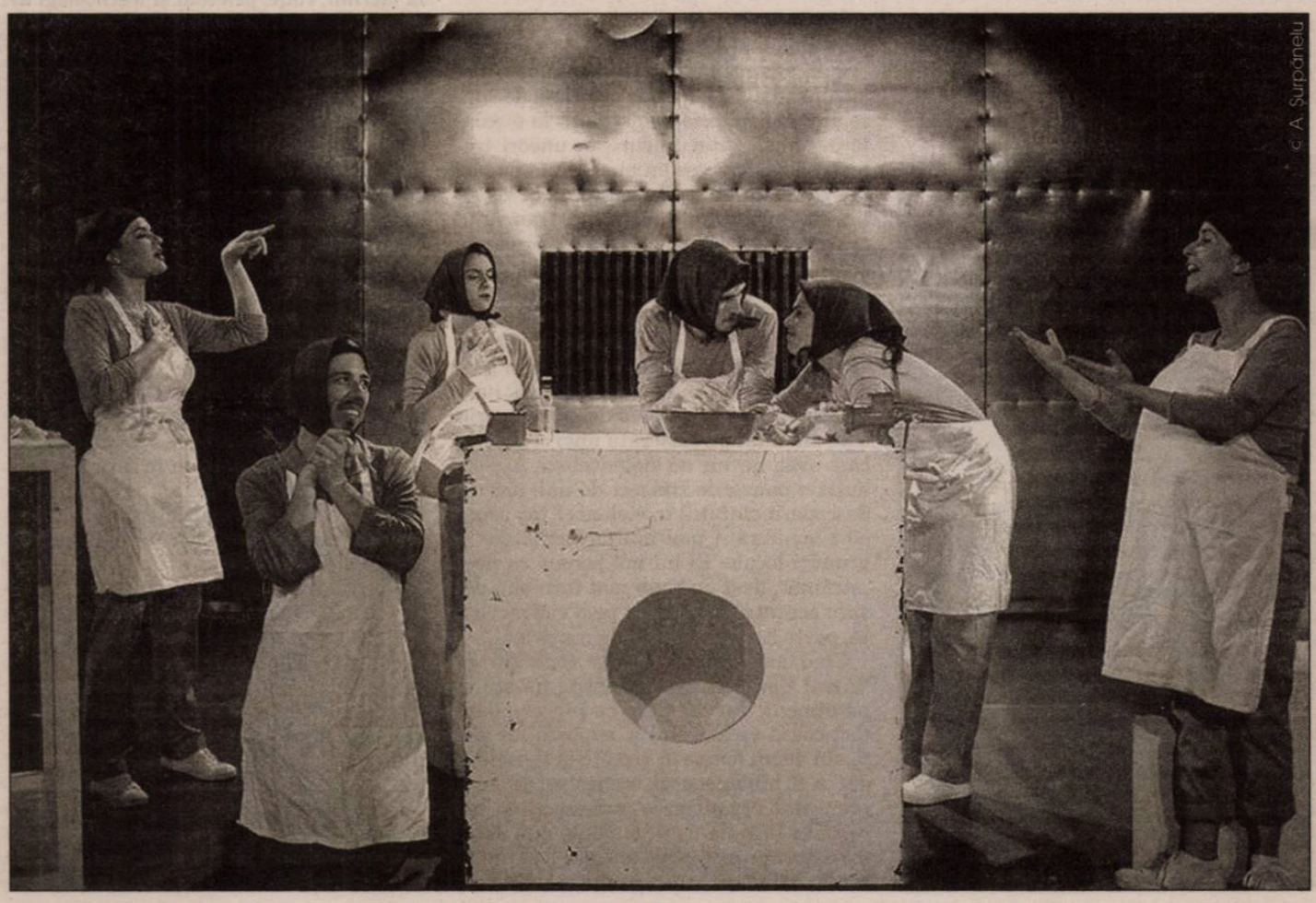

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Carmina FRANCIS

Violoncelul metaforic: integrare – dezintegrare – reintegrare

Nu plănuisem niciodată „să plec“ în Anglia, deși în anii de liceu de filologie la „Zoia“ – acum Școala Centrală – locuiam într-un Giulești rece, gri și proletar, ascultînd Radio Europa Liberă serile și visînd la normalitatea, căldura și culorile „Occidentului“. Scriam cu conștiinciozitate toate comentariile literare, dar mintea mea era plină de muzica Beatleșilor și de un Liverpool imaginar, situat între miticele Strawberry Fields și Penny Lane. Ce coincidență stranie ca, după aproape treizeci de ani, să ajung, totuși, să locuiesc la Liverpool și chiar să și fac muzică aici…

După decembrie '89, cum realitatea românească redevenise subit vie, am lăsat perspectiva unei cariere profesorale pentru implicarea în democratizare – pe care o înțelegeam ca revenirea țării la o viață decentă și umană după barbariile regimului Ceaușescu –, lucrînd ca ziaristă la *România liberă,* alături de foști disidenți și tineri jurnaliști la fel de entuziasmați ca și mine. După cîțiva ani, pentru dezvoltarea mea profesională și academică, am urmat cîteva cursuri post-universitare, la Praga și la Londra, unde am scris o lucrare de cercetare (MPhil) pe tema evoluțiilor politice post-comuniste din România, după care am revenit în țară. Dintr-un job temporar într-altul, am ajuns pentru un an și în Franța (la Curtea Europeană a Drepturilor Omului), după care m-am stabilit la Londra prin căsătoria cu un fost coleg de masterat.

Revenirea la Londra a însemnat luarea de la capăt cu găsirea unui alt job, așa că am început să lucrez ca traducătoare și cercetătoare pentru tribunale și firme de avocați specializate în imigrație, majoritatea clienților, înainte de admiterea României în UE în 2007, fiind romi care fugiseră de discriminarea din România, femei traficate sau minori neacompaniați care deciseseră să-și caute o viață mai bună în străinătate. De data aceasta nu mai aveam de-a face cu înalte concepte academice politice, ci cu realitatea dură a unor români care își părăsiseră țara din cauza unor motive foarte brutale, sociale și economice. În paralel cu acest job, am avut ocazia de a face voluntariat la organizația Amnesty International, care apoi m-a angajat pe poziția temporară de *campaigner* (organizator de campanii), centrată pe monitorizarea drepturilor omului din cîteva țări UE.

Apoi viața personală iar a decis să facă un alt pas – soțul obținînd un post la universitatea din Liverpool, ne-am mutat acolo, împreună cu băiețelul nostru. Eram fericită să părăsesc Londra, după atacurile teroriste din iulie 2005, pentru calmul, aerul curat și apropierea de mare a provinciei Merseyside. Eram acasă la Beatleși!

Nu mi-am închipuit, însă, cît de greu va fi să obțin un nou job – am continuat să fiu *self-employed* ca traducătoare, de data aceasta lucrînd în mediul medical, pentru românii care veniseră angajați prin fel de fel de agenții pentru joburi dure, care nu aveau căutare printre britanici: cules de căpșuni, cărat și descărcat pachete grele din camioane sau fabrici de mobilă, împachetat produse de carne în depozite unde se lucra la temperaturi scăzute. Unii veniseră și cu familia, părinții fiind gata să lucreze în condiții grele pentru a le asigura copiilor „un viitor mai bun“. Acești copii erau înscriși imediat de către autoritățile britanice în școli, unde deveneau elevi cu *English as an Additional Language (EAL* – „elevi cu engleza ca limbă adițională“). Școlile locale nu prea aveau experiență cum să îi integreze, pentru că nu vorbeau deloc engleză, dar trebuiau să acceseze *curriculum*-ul național. Astfel am ajuns să lucrez ca *EAL teaching assistant* în ultimii ani, ajutînd copiii români să învețe limba engleză în școli. În ultimul an am decis să obțin calificarea de profesor, așa că acum am redevenit studentă, urmînd un curs de masterat în educație la Liverpool Hope University. A patra mea universitate, după București, Praga și Londra…

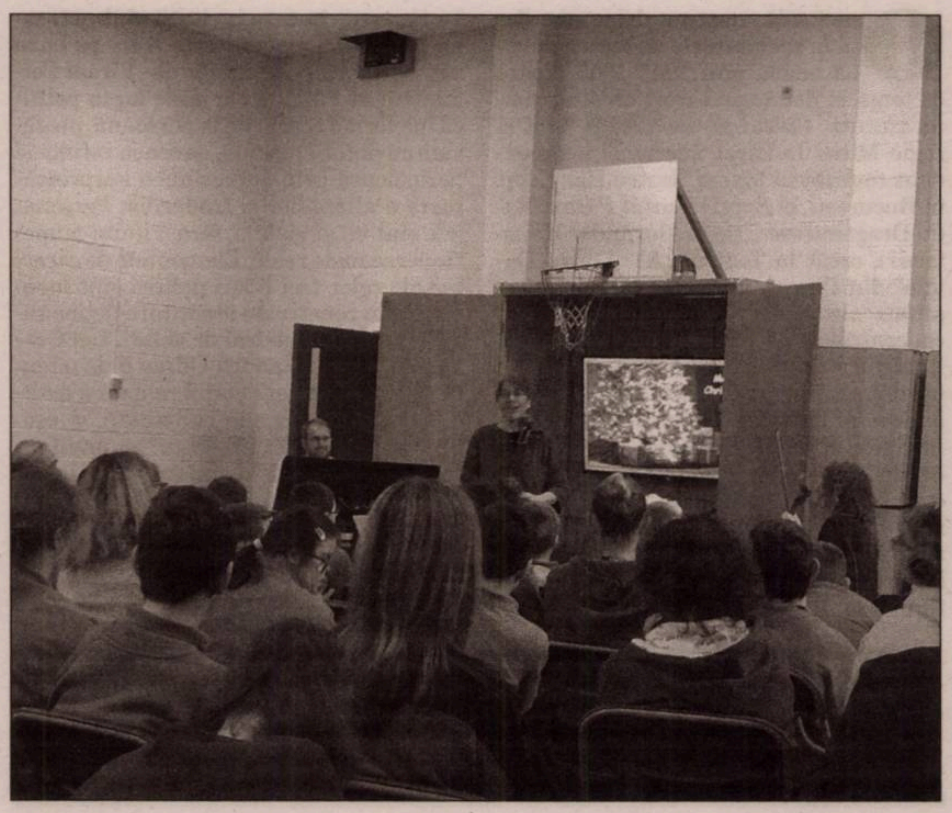

Am dorit să revin acasă, dar în epoca Dragnea pur și simplu nu aș fi în stare să mă descurc…

Viața mea personală nu a decurs, din păcate, prea bine, au existat tensiuni care au condus la divorț, așa încît în ultimii opt ani am devenit și *single mother*. Nu este ușor fără sprijinul unei familii, dar viața merge înainte, fiul nostru are rezultate foarte bune la învățătură, a fost inclus într-un grup de pregătire pentru intrarea la universitățile din Oxford și Cambridge. Nu este nici o deosebire între mine și ceilalți părinți români aflați la lucru aici, toți sîntem gata de orice efort pentru binele copiilor noștri. Bineînțeles că, după șocul Brexit-ului și atmosfera antiromânească din Marea Britanie, am dorit să revin acasă, dar în epoca Dragnea pur și simplu nu aș fi în stare să mă descurc…

© wikimedia commons

În toată atmosfera complicată la nivel personal și plină de confuzie la nivel național, am găsit, totuși, un refugiu – deja suprarealist – în muzică. Timp de șapte ani, în copilărie, am studiat la o școală de muzică din București, uneori trebuia să mă trezesc cu noaptea în cap să iau tramvaiul din Giulești pînă la Vergiliu, cu violoncelul după mine, tramvaiul era aglomerat cu oameni care mergeau la serviciu, un tovarăș îmbrăcat cu un halat chiar mi-a strigat „La muncă!“. Nu din cauza lui am decis să urmez filologia în locul muzicii, căci la 14 ani voiam să devin scriitoare „ca Nichita“ și scriam poezii… Fiul meu fiind foarte muzical, l-am înscris și pe el la o școală de muzică, prin care am aflat de existența unei orchestre care avea nevoie de violoncelisti. Așa că, după o pauză de treizeci de ani, am redescoperit cîntatul la violoncel, iar acum sînt membră a mai multor orchestre și grupuri locale. Ei nu mă percep ca pe o „străină“, deși unii mă mai întreabă despre accentul meu, ci ca pe o violoncelistă, parte a marii familii de muzicieni.

Cînd am sosit la prima repetiție cu Wirral Community Orchestra, nu știam pe nimeni, dar, în timp ce îmi aranjam tacticoasă violoncelul și suportul de note, un domn foarte în vîrstă s-a recomandat a fi bibliotecarul orchestrei și mi-a prezentat organizarea orchestrei cu care cînta la violă de vreo 50 de ani. Jeremy avea aproape 90 de ani, era fost profesor de latină, pe care o studiase la Oxford, un adevărat lingvist care a știut imediat să-mi spună „Bună ziua“ în română. Împreună cu soția lui, fuseseră în croazieră pe Dunăre și își aminteau de România cu o plăcere sinceră. Chiar își notase cuvintele unui colind românesc pe care îl auzise la televizor în cursul unei transmisiuni duplex de Crăciun, pe care m-a rugat să i le traduc. Jeremy s-a stins la începutul lui 2018, și m-am gîndit să-i spunem rămas-bun din partea prietenilor lui din orchestră printr-un moment muzical în cadrul serviciului religios de după înmormîntare. Cînd am început să cîntăm în memoria lui o „Sarabandă“ de Bach, ne-am dat seama că biserica era absolut plină, aproape două sute de oameni așezați în liniște pe bănci, emoționați pînă la lacrimi, rude, prieteni și foști colegi ai lui Jeremy, despre care am aflat atunci că fusese director al celei mai prestigioase școli locale.

Cînd, în septembrie, am început practica profesorală ca studentă într-o școală pentru copii cu dizabilități severe, m-am gîndit că ei s-ar bucura să asculte muzică *live,* mai ales în contextul de austeritate actual, în care bugetul școlilor este din ce în ce mai redus de guvernul britanic, iar orele de muzică sînt aproape desființate. Așa că am format un trio cu prietenii mei Pam, la vioară, și Matt, la pian, și le-am prezentat copiilor un concert de Crăciun, în care s-au putut implica și ei prin cîntarea de colinde tradiționale englezești. Unul dintre elevii mei, aflat pe spectrul autistic, chiar a cîntat la pian în fața întregii școli. Ca profesoară, m-am simțit foarte mîndră. Ca grup de muzicieni, am fost fericiți că am reușit să facem ceva special *for the kids*.

Nu știu de ce alte întorsături de situație voi mai avea parte în viitor. În mod sigur, Brexit-ul ne va da tuturor viața peste cap, dar, cel puțin pînă acum, am învățat că, oricît de multe și dese ar fi „dezintegrările“, reintegrarea poate avea loc, mai ales dacă există și un violoncel alături de noi, metaforic sau nu.

***Carmina Francis** este profesoară la Liverpool.*

Lorin NICULAE

urbe în vorbe

Darul 2019

Majoritatea românilor au sărbătorit Crăciunul, nașterea Domnului, pe 25 decembrie. Au devenit mai buni, mai darnici, mai iertători, dar și mai stresați de terminarea lucrului, de cadouri, de curățenie, de alegerea bradului, de concedii sau petreceri. A urmat Revelionul, pe 1 ianuarie, cînd toată lumea a zîmbit, a ciocnit cupe și și-a făcut urări. Am pășit plini de optimism în Anul Nou 2019. Sperăm să avem un an mai îngăduitor, mai liniștit, mai curat, cu pace…

Ambele date sînt convenționale, dar ambele au o semnificație profundă. Crăciunul reprezintă aniversarea nașterii lui Iisus Hristos. Serbînd Crăciunul, îl serbăm pe Iisus Cel viu, născut în sărmana iesle, simbol al umilinței și al sacrificiului de sine. Un bou și un asin L-au încălzit într-un staul aflat în afara Betleemului, într-un loc de pășunat, iar primii martori ai nașterii pruncului sfînt au fost păstorii. În deplin contrast cu precaritatea condițiilor lumești ale nașterii, o stea a răsărit, cerurile s-au deschis și îngerii au vestit. Deși săracă, ieslea este împodobită de însăși *Lumina lumii*. La fiecare Crăciun, conform timpului sacru, ciclic, sărbătorim unirea cerului cu pămîntul, întruparea dumnezeirii în om. Împodobim un brad care nu-și pierde frunza după tăiere, asemeni lăstarului crescut din butucul retezat al profetului Isaia. Ne îmbrăcăm în straie curate și frumoase și oferim cadouri asemeni celor trei magi de la răsărit, Melchior, Gaspar și Baltazar. Colindăm cu Steaua și decorăm clădirile cu lumini. În fiecare casă creștină, pe 25 decembrie se naște pruncul Iisus, motiv de mare sărbătoare. O sărbătoare care, se înțelege, trebuie organizată cum se cuvine. Bradul trebuie să fie frumos, înalt, bogat. Decorațiunile – diferite față de anul precedent. Cadourile sînt listate cu precizie în scrisori adresate lui Moș Crăciun și nu vrei să vezi fețe de copii dezamăgiți pe 25 decembrie. Cu o lună înainte începi să simți o febrilitate în aer, în trafic, în supermagazine. Raioanele cu jucării din plastic te copleșesc.

Aștepți prima de Crăciun ca să ai ce cheltui.

Aștepți prima de Crăciun ca să ai ce cheltui, ca să poți organiza evenimentul corespunzător. Începînd cu 20 decembrie, rafturile magazinelor arată ca după bătălia de la Posada. Pe străzi umblă cete de colidători care te fac să traversezi îngrijorat. Se apropie Crăciunul și mai sînt încă atîtea de rezolvat! Iar pe 25 dimineața, cînd ambalajele cadourilor sînt sfîșiate cu neliniște, cîți ne mai gîndim că ele sînt destinate pruncului Iisus care se află în noi, de la botez? Că îl serbăm pe El, aflat în mijlocul nostru, viu și surîzător? Iar cînd ne așezăm la masa îmbelșugată, avem grijă să-l hrănim întîi pe El, pe prunc?

Anul Nou în care am intrat este 2019, adică 2772 *ab urbe condita,* sau 5779-5880, după calendarul ebraic. Pentru creștini, și nu numai, punctul de referință este Iisus Hristos, prin nașterea sa. Îi datorăm asta călugărului Dionisie cel Mic, dobrogeanul. De la el, timpul istoric, liniar, se desparte în două ere fundamentale: prima, guvernată de Lege, iar a doua de împlinirea Legii, prin bunătate și dragoste pentru aproapele. Prima, de Logosul revelat. A doua, de Logosul întrupat. Relevanța Revelionului nu stă doar în trecerea de la un an la altul, ceea ce s-ar putea petrece în oricare dintre cele 365 de zile, iar sărbătoarea s-ar putea numi *Saturnalia* sau altfel. Ea se dezvăluie, mai ales, în trecerea de la anul 2018 la 2019, marcînd scurgerea a 2018 ani de la nașterea Mîntuitorului. Chiar dacă nu se cunoaște cu precizie anul nașterii lui Iisus, acesta putînd fi dedus cu aproximație din coroborarea împrejurărilor istorice datate ale evenimentului (apariția stelei, moartea lui Irod, recensămîntul lui Quirinius), semnificativă este Nașterea ca finalitate temporală pentru lumea veche și ca origine pentru cea nouă. Revelionul, prin el însuși, vorbește despre nașterea sau trezirea noului an. Serbată, de-a lungul timpului, și la diverse popoare fie în preajma solstițiului de iarnă, cînd ziua începe să crească, fie a echinocțiului de primăvară, cînd vegetația renaște, ori a celui de toamnă, trecerea dintre ani a fost mereu prilej de bucurie și speranță îndreptate către Adam și Eva, Osiris, Attis și Cybele, Mithra, *Sol Invictus* ș.a.m.d. Revelionul 2019 celebrează însă permanența credinței în Logosul Cel vechi de zile, în Cuvîntul care, în urmă cu 2018 ani, „S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi", mărturisind iubirea fără sfîrșit a lui Dumnezeu pentru oameni. Prin darul de sacrificiu pe care Dumnezeu l-a făcut omenirii la începutul anului 1, lumea a fost salvată, iar mîntuirea a devenit posibilă. La mulți ani, 2019! Fie ca 2019 să ne îngăduie visurilor aripi!

***Lorin Niculae** este profesor la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu" din București.*

Adrian BENEA

Efectul placebo spiritual

Este oare posibil ca o falsă religie să aibă un efect de proporții asupra oamenilor? Dacă o anumită narațiune e inventată de la cap la coadă, înseamnă aceasta neapărat că experiența credincioșilor care se învestesc în ea e mai puțin reală?

Ideea poate părea jignitoare pentru oamenii religioși, însă istoria recentă ne sugerează că întrebarea inițială nu e tocmai lipsită de temei.

Un provocator experiment social, transformat într-un documentar intitulat *The True Story of a False Prophet (2011),* urmărește metamorfozarea cineastului newyorkez Vikram Ghandi în Kumaré, un înțelept guru indian, în ideea de a demonstra absurditatea credinței oarbe. Experimentul capătă însă o turnură neașteptată atunci cînd Kumaré realizează impactul imens pe care îl are în viața adepților săi.

Ceea ce a reușit el să demonstreze, pînă la urmă, este că purtăm cu toții în noi puterea de a ne schimba radical viața, dar că avem nevoie de un simbol exterior pentru a putea mobiliza această putere.

Proaspăt absolvent al facultății, Vikram începe să lucreze la un documentar despre yoga. Călătorește mult în acest scop, ia legătura cu numeroși guru din Statele Unite, dar după fiecare întîlnire pleacă cu o idee sîcîitoare în minte: „Omul acesta e un impostor", își spune el fără încetare. Decide apoi să călătorească în India, în speranța că acolo va găsi liderii spirituali pe care îi căutase în van în America, dar se lovește de aceeași problemă: aceiași falși guru care inventează doctrine și iluminări și care se sabotează unul pe altul.

Acesta e momentul în care Vikram decide să devină el însuși un „lider spiritual", pentru a dovedi semenilor săi că e suficient să arăți și să vorbești ca un guru pentru a și deveni unul și pentru a cîștiga adepți.

În acest scop, a început să-și orchestreze cu grijă metamorfoza. Lucru cît se poate de simplu. Avînd o bogată experiență în publicitate, știa exact ce anume îi trebuie pentru a-și construi un brand. Și pentru că orice religie are nevoie de o formă de incantație, a ales pentru aceasta formula „UAE". Apoi, pentru că avea nevoie de un simbol, a ales litera U așa cum se scrie ea în sanscrită și a combinat-o cu imaginea stilizată a unui falus, care simbolizează fertilitatea și, în egală măsură, opinia lui Vikram despre virtuțile religiilor. Și-a făcut un trident din acest simbol. Au urmat la rînd sutrele. A ales, printre altele, *„Sarvan Bhaav"*, traducerea în sanscrită a mesajului de recrutare al armatei americane care înseamnă „Fii tot ceea ce poți să fii" și *„Karam yaivak dikaarastha"*, *„just do it"* – știu că nu mai e nevoie să specific cărui brand îi aparține acest motto.

Nu există așadar lider spiritual care să îți poată schimba viața.

Apoi a inventat cîteva mișcări false de yoga și a enunțat principiul din spatele noii religii: metafora oglinzii, și anume enunțarea ideii că ceea ce vedem în celălalt e, de fapt, propria noastră proiecție.

A urmat crearea unei pagini pe Internet, pe care sînt postate ideile de bază, o scurtă biografie fictivă a liderului Kumaré și imagini cu el în compania a nenumărați alți „lideri spirituali". Printre poze se află și una cu un cunoscut și apreciat guru. Vikram povestește cum a fost făcută poza: acesta din urmă participa la o anume festivitate, iar Kumaré s-a strecurat în apropierea lui, stînd exact atît cît i-a fost necesar fotografului să-l imortalizeze.

Și, în sfîrșit, deghizarea finală: și-a lăsat barbă și plete, a îmbrăcat un costum tradițional indian și a împrumutat accentul și greșelile de exprimare ale bunicii.

Și-a stabilit sediul în Phoenix, Arizona, și a început imediat să recruteze adepți. Lucrurile au mers cît se poate de bine, oamenii au început să vină, iar liderul le-a turnat cu o voce convingătoare acele truisme mistice cu iz de New Age de care sînt suprasaturate rețelele sociale.

Mai mult, încercînd limitele naivității adepților, a mers pînă într-acolo încît și-a ornat studioul cu portretele lui Obama și Osama Bin Laden, susținînd că toți oamenii sînt identici, fiind despărțiți doar de un anumit set de circumstanțe. În ciuda tuturor acestor camuflaje, adepții lui afișează o credință de nezdruncinat în înțelepciunea și calitățile lui.

Începînd din acest punct lucrurile se complică, documentarul devenind o explorare a identității și a puterii autosugestiei. Meditația, sutrele și mișcările yoga, oricît de false ar fi ele, încep să transforme viețile adepților. Oamenii își recapătă motivația, liniștea sufletească, își redescoperă călăuza interioară și cîștigă un sentiment de control asupra propriilor lor vieți. Unul dintre adepți, o femeie obeză, suferind de depresie, mărturisește printre lacrimi, în fața camerei de filmat: „Acest om a intrat în viața mea și mi-a schimbat-o pentru totdeauna".

Ceea ce este cel mai interesant însă este faptul că falsul nostru erou, Kumaré, nu face nimic deosebit. Subliniază ori de cîte ori i se ivește ocazia că discipolii săi sînt cei care își schimbă viața, el nefiind decît o oglindă. Cînd e întrebat cîte ceva, replica lui e mereu aceeași: „Răspunsul se află în tine".

În sfîrșit, sosește și momentul adevărului: Kumaré se prezintă în fața adepților săi așa cum este el în realitate: tînărul newyorkez de origine indiană, care vorbește o engleză perfectă și se îmbracă cu un impecabil bun gust.

Patru dintre adepți părăsesc în acel moment supărați încăperea și refuză să mai comunice cu el, însă ceilalți zece rămîn și îi fac o primire călduroasă. Căci, în ciuda farsei ai cărei subiecți au fost, viețile lor luaseră o turnură pozitivă. Tînăra obeză pierde cîteva zeci de kilograme și își schimbă complet viața, avocatul bîntuit al cărui rol era să apere condamnații la moarte își regăsește liniștea sufletească, dependentul de droguri realizează că există și un alt fel de viață, care merită trăită, și așa mai departe. Sînt schimbări concrete, măsurabile, iar faptul că ele se datorează unei farse pare a nu schimba cu nimic lucrurile.

Pentru Vikram, toate acestea au constituit o experiență paradoxală: și anume, faptul că cel mai important adevăr pe care l-a realizat în viață a avut la bază cea mai impetuoasă minciună. Iar această concluzie ne conduce, inevitabil, la revizuirea gradului de validitate al propriilor noastre convertiri spirituale, la ideea neliniștitoare că eficacitatea nu e neapărat garanția autenticității. Nu există așadar lider spiritual care să îți poată schimba viața. Există însă o mare dorință de coerență, de care poate oricînd profita un fals profet.

***Adrian Benea** este sociolog.*

Cătălina DUMITRESCU

Frica de libertate

Cu ceva timp în urmă, a intrat în cabinetul meu un domn de 65 de ani, încă în cîmpul muncii. Problema pe care o acuza era incapacitatea de a se retrage, spunîndu-mi că nu simte că mai are vreo motivație pentru munca lui, deși și-a iubit meseria și i-a definit identitatea. Acum știe că trebuie să se retragă, are un ușor tremur al mîinilor și munca lui presupune precizie a mișcărilor acestora, plus că obosește mult mai ușor, corpul își cere un drept pe care nu vrea să i-l acorde rațional, dar nu are încotro, limitele le simte. Nu-și găsește locul nici acasă, nici la locul de muncă. Își caută un sens și își conștientizează frica de libertate și frica de lipsă de sens.

Îmi spunea: atunci cînd conștientizezi că ești un individ unic în această lume, irepetabil genetic și neuronal, diferit, îți conștientizezi micimea în acest univers. Această conștientizare m-a dus să dau o direcție vieții, la o acțiune, la a trăi. Acum nu știu încotro să o iau, nu știu cum să trăiesc acum cu mine.

Frica de libertate are nevoie de sens. V. Frankl vorbește despre voința de sens ca avînd o evidentă valoare de supraviețuire. Ceea ce este necesar de reținut este voința de a avea un sens, pe care avem nevoie să ne-o îndeplinim. Imaginați-vă un lanț: o verigă atrage după sine o altă verigă, nevoia de sens atrage frica de a fi liber.

nu dintre ființe umane; lăcomia de a avea posesiuni materiale, insațiabilitatea de a satisface nevoia fără a simți satisfacția; frica de insuficient material, emoțional, financiar, ca o foame necontenită, ca o gaură care nu se umple nicicînd.

Cînd putem spune că-mi este suficient? Cînd îmi sînt suficient? Cînd mă simt îndestulat. Trăiesc pentru ce?

E. Fromm scrie despre clivajul creierului nostru, care trăiește în secolul XXI, și inima celor mai mulți, care alege să fie în Epoca de Piatră. Spune că cei mai mulți oameni nu au atins maturitatea pentru a fi independenți și atunci au nevoie de mituri, idoli, autoritate, ghidaj pentru a putea suporta singurătatea ființei de a fi în lume.

Frica de libertate individuală este una dintre cele patru frici fundamentale despre care scrie Irvin Yalom într-un tratat de specialitate. Asta înseamnă să îndrăznești să trăiești cît mai aproape de sinele tău, să ai curajul ieșirii din turmă, să fii cît mai aproape de ce îți este necesar intelectual, spiritual, material pentru a trăi echilibrul psiho-emoțional.

Guido Reni

A fugi de tine
e un act masochist.

Pentru a înțelege dinamica fricii de libertate care se află în noi trebuie să înțelegem contextul cultural în care trăim și care se imprimă în structura eului nostru interior. De aceea este absolut necesar să ne preocupăm de societatea în care trăim și să contribuim la bunul mers al acesteia, deoarece noi trăim în acest mediu. Dacă mediul nostru este unul sănătos, funcțional, implicit și starea noastră va fi una bună, ne putem vindeca de frica de a fi liberi, putem vindeca stereotipiile care ne sînt inoculate social din copilărie, putem vindeca frica de a nu fi judecați de cei din jur (Oare să-mi îndrăznesc libertatea interioară? Ce vor spune cei din jur?), putem fi mai apropiați de noi, mai autentici.

Frica de libertate își are ca sursă fenomenul anxietății umane, ceea ce duce la căutarea companiei altora și la dezvoltarea dependenței emoționale toxice. Ca să vindecăm aceste dependențe, paradoxal, avem nevoie de singurătate, de izolare, care sperie, întrucît poate părea insuportabilă izolarea. Deși în orice tip de cultură avem nevoie de ceilalți ca să supraviețuim, iar acesta înseamnă să ne știm granițele, cît să fim în relație cu sinele nostru, ca să nu devenim suferinzi, cît să fim în relație cu cei apropiați ca să nu ne îngrădim.

Lipsa unei educații emoționale la nivel social se observă în dependențele și fricile pe care le hrănim sau ne sînt hrănite și care au ca efect mai tîrziu, în viața de adult, alegerile care riscă să devină propria noastră capcană. Viața noastră poate deveni propria noastră capcană. Unii pot alege cum să-și construiască propria viață, alții se nasc cu deficite uriașe și nu pot avea șansa alegerii. Dar cei care pot alege sînt datori față de sine să caute libertatea ființei lor.

E nevoie să eliminăm suferința mută dată de nefericirea prin care ni se evidențiază conflictul de substrat ce se află în interiorul nostru care ne arată că ne confruntăm cu o situație emoțională de neîndurat, de care încercăm să scăpăm ori prin nevroză (instabilitate emoțională), ori prin evitarea noastră. Cel mai la îndemînă ne este evitarea printr-o alegere nu total conștientă de a fi cu cineva, oricine (nu contează calitatea celor din jurul nostru atîta timp cît sîntem înconjurați de alte persoane), de a face ceva, orice tip de activitate (muncă în exces prin care ajungem să ne definim identitatea, o fugă constantă în a face ceva), de a ne consuma timpul departe de noi.

Libertatea noastră interioară – oricît încercăm să o păcălim că nu ne este necesară, că putem foarte bine să trăim captivi și subjugați alegerilor noastre, să nu o vedem în disfuncționalitatea vieții noastre –, tinde mereu să se reafirme, să iasă la suprafață, să ne arate calea spre devenirea noastră.

A fugi de tine e un act masochist – frica de sinele individual duce la căutarea unei relații simbiotice, asemănătoare cu relația conținătoare dintre mamă și copilul mic. Așadar, relațiile pe care le dezvoltăm la vîrsta adultă sînt căutarea noastră inconștientă a modelului avut și punerea acestuia în act. Dacă relațiile copilăriei sînt unele sănătoase emoțional, putem spune că sîntem norocoși și înseamnă că vom avea relații sănătoase și independente, care ne permit un sine individual echilibrat și o calitate crescută a vieții noastre.

Nu există un tipar anume pe care să-l aplicăm și să nu ne mai fricăm de a fi liberi. Există, însă, o muncă permanentă cu noi înșine, o muncă de zi cu zi, în care ne alocăm timp nouă, întîlnirii cu noi, ne oprim puțin din mersul acesta pe pilot automat și ne înlesnim propria întîlnire cu noi înșine.

John Henry Fuseli

***Cătălina Dumitrescu** este psiholog clinician specialist, psihoterapeut în terapie cognitiv-comportamentală, psiholog autonom în psihologia muncii.*

Ioana EPURE

Frica din dulap

Fii neînfricat. Împinge-ți limitele. Ieși din zona ta de confort. Sau stai liniștit și învață să fii coleg de apartament, oriunde ai merge în lume, cu propria ta gașcă de monștri.

Într-un *podcast* de pe NPR, ascultam acum cîteva zile povestea unei femei fără frică. Un om, ca mine și ca tine, cu o problemă fiziologică ce o împiedică să simtă această emoție fundamentală a existenței noastre. Femeia fără frică nu traversează strada nu pentru că se teme de mașini, ci pentru că, rațional vorbind, știe că o mașină ar putea să o omoare. Iar faptul că nu te temi de nimic nu înseamnă că-ți dorești să mori sau că ești împăcat cu posibilitatea asta, ba dimpotrivă – în ciuda multor momente-cheie în care viața i-a fost pusă în primejdie pentru că nu a evaluat corect riscurile, femeia fără frică se declară fericită. Practic, deși a trecut prin mai multe situații traumatizante decît un om normal, ale cărui instincte de autoconservare funcționează corect, ea nu le-a înregistrat ca pe niște traume, ci ca pe niște simple evenimente care au venit și au trecut.

Și nu poți să nu te întrebi ce e mai bine – să simți teama ca un om normal și să îți asumi, din acest motiv, mai puține riscuri, sau să fii neînfricat, să riști să ți se întîmple tot soiul de lucruri, dar să fii mai fericit din cauză că trăiești viața din plin?

Îmi pun întrebarea asta de fiecare dată cînd îmi decolează avionul. Mi-e teamă să zbor, mi-a fost dintotdeauna teamă de sentimentul acut de lipsă de control pe care îl ai în avion. Dar de fiecare dată mă gîndesc că dacă aș permite fricii să mă oprească de la a mă mai urca în avioane, aș trăi o viață care nu e a mea. Poate aș trăi mai mult, cine știe, dar cu siguranță n-aș trăi așa cum îmi doresc.

Simt, de altfel, uneori, cum oamenii din jurul meu se întreabă, atunci cînd le povestesc despre lucrurile pe care le fac, cum de nu îmi e teamă. Unii n-ar pune piciorul într-un avion fără să știe că îi așteaptă, la aeroportul de destinație, un microbuz cu numele hotelului pe el și un ghid care să îi aibă în grijă, de la micul dejun *all-inclusive* pînă la *shopping*-ul de suveniruri. Alții s-ar plimba liniștiți în Europa, dar n-ar concepe să stea trei săptămîni într-o țară africană fără o agenție care să-i plimbe și să-i ferească de țepe, camere de hotel infestate de ploșnițe și mîncare de pe stradă care, dacă ești destul de ghinionist, te poate pune la pat pentru zile întregi.

Atunci cînd am luat decizia de a pleca în Asia cu Transsiberianul, nu m-am gîndit nici o clipă la posibilitatea că s-ar putea să ni se întîmple ceva, mie și mamei mele, care la aproape 55 de ani a luat cu vitejie rucsacul în spate și s-a înhămat la trei săptămîni de dormit în tren și în hostel-uri, în orașe din ce în ce mai îndepărtate de tot ceea ce cunoscuse vreodată.

Înainte să plece, colegii i-au spus că e tare curajoasă. Că trebuie să aibă grijă. Că nu înțeleg de ce face asta, de ce merge cu trenul, cînd ar putea să își cumpere liniștită o excursie plătită, care să fie mult mai confortabilă și mai odihnitoare. M-am amuzat ascultînd-o vorbind despre toate lucrurile astea, știind că maică-mii nu-i e teamă de nimic și că oamenii care presupun că ar prefera confortul unei vacanțe preplătite adrenalinei de a traversa de capul ei Asia într-un tren, cu opriri în orașe în care nimeni nu vorbște engleză și uneori n-ai nici măcar Internet care să te ajute să te orientezi, probabil că n-o cunosc prea bine.

Nu cred că mi-a fost vreodată teamă în vreuna dintre călătoriile mele. M-au iritat agitația din Addis Abeba și un grup de motocicliști care, într-un sat din nordul Ghanei, ne-au urmărit și la prima oprire ne-au încercuit și ne-au cerut bani pentru o atracție turistică închipuită. În Mongolia, un tren deraiat înaintea noastră, pe aceleași șine pe care urma și noi să alunecăm, ne-a catapultat direct în niște autobuze care traversau un deșert Gobi inundat și aproape complet lipsit de locuitori. Ne-am adaptat, fără prea multe ore de somn, cu rucsacurile grele și ude, și cu sentimentul că *aia e și n-avem ce face* – și nu ne-a fost frică.

Pentru mine, atunci cînd călătoresc singură, cea mai mare teamă pe care o am n-are legătură cu oamenii care mi-ar putea face rău, cu malaria sau cu toxiinfecțiile alimentare. Cumva, de-a lungul timpului, în multe dimineți în care am tîrît trollere pe trotuarele unui orășel industrial din UK, singură cuc, încercînd să prind un avion care pleca la o oră neomenească, în multele nopți cînd am plecat singură din vreun bar sau club unde aveam de fotografiat cîte o trupă, în nopțile în care m-am strecurat singură, cu aparatul de fotografiat în spate, printre mulțimi înecate în alcool și droguri de pe la cîte un festival, încercînd să-mi găsesc cortul și sperînd că n-a vomitat cineva pe el, în lungile drumuri prin savanele africane sau prin stepa mongolă, fără semnal la telefon – în toate momentele astea am învățat să am grijă intuitiv de mine. Sau să identific corect oamenii în care pot să am încredere să aibă grijă de mine. Habar n-am și, cine știe, poate că data viitoare cînd plec la drum mi se va întîmpla ceva cumplit, și atunci tot Internetul va vui, așa cum s-a mai întîmplat, despre virtuțile unei existențe de bun-simț, sigure și potrivite cu statutul meu de femeie singură și vulnerabilă la răutățile lumii.

Propria-mi neputință în fața lucrurilor pe care nu le pot controla.

Dar frica mea nu e acolo. Parașutează-mă oriunde în lume și, cumva-cumva, o să ajung acasă. Iar unii oamenii văd curaj în felul ăsta al meu de a trăi, pe cînd alții văd inconștiență. Puțini înțeleg însă că adevăratii monștri de care ar trebui să îți fie frică nu sînt pe drum. Sînt ăia pe care îi cari cu tine, pe care îi închizi în cameră atunci cînd tragi ușa după tine într-un hostel din Beijing și, între patru pereți cu un iz vag de mucegai, înconjurat de douăzeci de milioane de oameni, simți cum îți explodează pieptul, cum ți se taie respirația și paralizezi, ca o gazelă în savană atunci cînd simte privirea prădătorului ațintită asupra ei.

Acum, în privința numelor acestor monștri lumea nu se prea pune de acord, pentru că fiecare vede altceva proiectat pe pereții camerei de hotel în care aterizezi seara, după o zi plină de mirare și libertate. Eu îmi văd propria singurătate, ca pe o consecință directă a unor alegeri pe care le-am făcut din frică, nu din prea mult curaj, acum mult timp. Propria-mi neputință în fața lucrurilor pe care nu le pot controla. Iar sentimentul că aș fi putut face mai mult și că aș fi putut face mai bine sînt două fantome gemene care se amuză scoțîndu-mi fire albe noapte de noapte, indiferent că sînt într-un hotel de cinci stele din Varșovia sau într-o iurtă.

E paradoxal cum pentru unii dintre noi e de o mie de ori mai înspăimîntător să deschidem ochii dimineața decît ideea de a traversa continente întregi cu rucsacul în spate, aiurea, cu ziua de azi în viitor și noaptea de ieri în trecut, și cam atît.

Și atunci auzi, ca pe niște voci enervante din reclame, toate sloganurile alea de *self-empowerment*. *Fii neînfricat. Împinge-ți limitele. Ieși din zona ta de confort.* Și te cuprinde rușinea. Uneori, la o masă cu prieteni sau necunoscuți, în mijlocul unei povești despre cum ai văzut pentru prima oară elefanții cum se adapă, ți se face rușine și te simți ca un impostor. Pentru că oricît de departe ai ajunge, oricîte țări și lumi ai vedea, la sfîrșitul zilei, cînd tragi ușa după tine, închizi în camera aia și limite, și monștri, și o zonă de confort care în exterior e cît Pămîntul de lată, iar în interior e doar pînă acolo unde pielea ta se face contact cu lumea. Atît de mică și atît de claustrofobică e, de fapt, existența ta.

Dacă te-ai gîndit vreodată să pleci în lume cu rucsacul în spate, fă-o. Nu-ți fie frică. Dacă ești responsabil și cu temele făcute, și înțelegi că nimeni nu te poate proteja mai bine decît o poți face tu însuți, *the sky is the limit*. Dar frica aia din tine, de tine și de tot ceea ce cari, ca pe un bagaj invizibil, cu tine, o să fie mereu acolo.

Și nu știu alții cum sînt, dar eu, deși n-am învățat s-o înfrunt, în zilele bune reușesc s-o ignor. La sfîrșitul unei zile lungi de călătorie, ajunsă într-un *guesthouse* sau hostel, mă trîntesc pe un scaun de terasă, fac rost de ceva de mîncare și-mi deschid o bere. Și mă gîndesc doar la mîine.

***Ioana Epure** este fotograf.*

Cu ochii-n 3,14

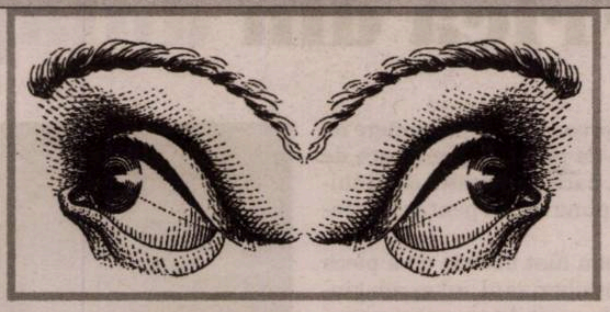

UN ADMINISTRATOR DE GREIERI S-A PLÎNS CĂ SIMȚUL UMORULUI A PRIMIT AMENINȚĂRI CU MOARTEA ÎNTR-O CURTE

■ Un administrator de școală, în vîrstă de 35 de ani, s-a căsătorit, într-o ceremonie simbolică, cu holograma unui personaj de desene animate pe nume Hatsune Miku, considerată o cyber-celebritate în Japonia. Holograma e programată să răspundă la o serie de întrebări standard, iar acest lucru e suficient ca să-l facă „fericit" pe proaspătul nostru ginere, care, conform declarațiilor sale, refuză modelele convenționale de fericire domestică propuse de societate. Cercetătorii vorbesc deja de un trend care crește constant: digisexuali, oameni care asociază sexualitatea tehnologiei. (**M. C.**)

■ Știri cu animale pe finalul anului trecut. Un englez a descoperit în bucătărie, dormind pe cuptorul cu microunde, o vulpe. Un american a comandat prin poștă 250 de greieri pentru șopîrla lui și greierii i-au fost livrați într-o cutie de unde au ieșit și s-au răspîndit prin casă. Societatea Ornitologică Română a descoperit un flamingo la Pitești. (**M. C.**)

■ Ministrul Sănătății din Zimbabwe s-a plîns că prezervativele făcute în China sînt prea mici. (**M. C.**)

■ Ministrul Justiției, Tudorel Toader, a spus recent – zici că era un scheci din programul de Revelion al televiziunii! – că a moștenit, de la tatăl său, simțul umorului. La ce simț al umorului are dl Toader, stai și te întrebi dacă o fi moștenit și vreun pic de inteligență. (**M. M.**)

■ Proprietarul unui sex-shop a primit amenințări cu moartea după ce, în preajma Crăciunului, a expus în vitrina magazinului său trei dildo-uri înfățișîndu-i pe Fecioara Maria, Iosif și Pruncul. (**M. C.**)

■ Patru români din Italia au fost prinși tăind un porc într-o curte din orașul italian Anzio. Vecinii au alertat poliția, speriați de guițăturile de moarte ale animalului. A ieșit un scandal imens. Indivizii riscă închisoarea. S-a discutat în public despre cruzimea românilor. Sigur, e de luat în seamă și cruzimea. Dar ce ziceți de prostie? (**A. M.**)

ATÎTA VREME CÎT RITMUL SACADAT NE FORȚEAZĂ SĂ ADOPTĂM O ANUMITĂ TENDINȚĂ DE ÎNCLINARE, SÎNTEM ȘI NOI UNDEVA LA BORD

■ Postul de televiziune Digi24 a difuzat pe 26 decembrie 2018, în cadrul rubricii *Digipedia*, un documentar cu ultimele zile ale Mîntuitorului. Cum era a doua zi de Crăciun, parcă nu s-a potrivit chiar bine un film cu explicit mesaj pascal (fapte și semnificație). Dar atîta vreme cît încă mergem pe mîna lui nenea Iancu e în ordine... Deși ceva îmi spune că nu e. (**R. M.**)

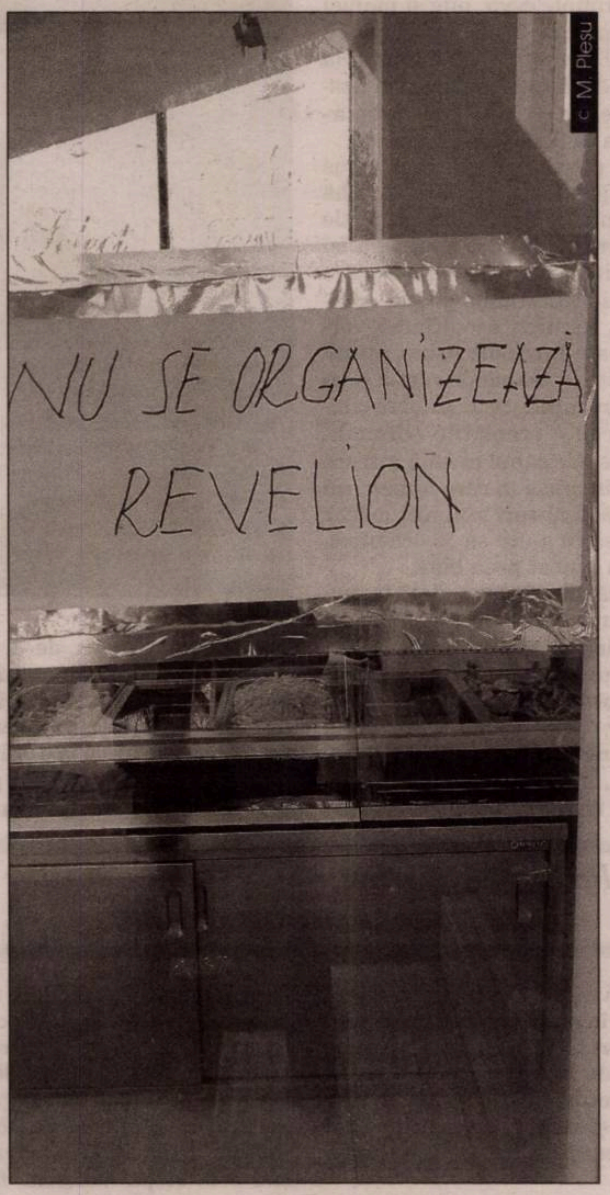

■ Înainte de Revelion, printre blocuri se auzea ritmul sacadat al unor tobe puternice. Erau colindătorii cu capra. Cineva a exclamat: „Frate, zici că sîntem în Africa!". (**A. M.**)

■ Nu știu ce e mai bizar: faptul că un japonez de 35 de ani, Akihiko Konod, s-a căsătorit cu o hologramă, invocînd rezistența în fața presiunii unei societăți care ne „forțează să adoptăm o anumită formulă a iubirii", declarînd că, deși e conștient că holograma e programată să-i spună ce vrea să audă, îl face fericit și că se iubesc cu adevărat, sau că la ceremonie i-au venit 39 de prieteni. (**S. G.**)

■ Se îndreaptă Turnul din Pisa! Un grup de ingineri care observă atent cunoscuta tendință de înclinare continuă a faimosului turn raportează că, în ultimii 11 ani, turnul s-a îndreptat cu 4 cm. Andrei Manolescu reacționează: nu s-a îndreptat turnul, s-a strîmbat lumea. Oricum, pentru mine asta e știrea știrilor! (**S. V.**)

■ Conflict Armament Research a publicat lista țărilor din care provin armele confiscate de la forțele ISIS din Siria și Irak în ultimii patru ani. Pe primele trei locuri se află China (43,5%), România (12,1%) și Rusia (9,6%). Hai, că sîntem și noi undeva printre primii. (**M. C.**)

■ Un avion de pasageri care efectua un zbor de la Seattle la Dallas a fost nevoit să se întoarcă, la cîteva ore de la decolare, pentru că la bord fusese uitată o inimă umană. (**A. M. S.**)

NUMAI AȘA VA PUTEA FI ALES TATĂL VESTIMENTAR

■ În timp ce o echipă internațională de cercetători introducea în memoria unui robot clipuri video însumînd 109 ore cu sex oral pentru ca Inteligența Artificială să învețe cum se oferă această plăcere indispensabilă ființelor umane, Banca de Spermă a Chinei a cerut ca numai cetățenii cu puternice convingeri comuniste să doneze, pentru că numai așa va putea fi conceput *in vitro* adevăratul Om Nou. (**M. C.**)

■ Merriam Webster Dictionary a ales „justiție" drept cuvîntului anului 2018 (căutări cu 74% mai multe decît în 2017). Oxford Dictionaries a ales „toxic", iar Dictionary.com, „dezinformare". La noi, Dexonline a desemnat „muie" cuvîntul anului (155.000 de căutări). (**M. C.**)

■ Noul președinte al Kenyei, Uhuru Kenyatta, a decis ca de acum încolo pe banii kenyeni, pentru a preveni cultul personalității, să nu mai apară chipurile foștilor președinți (tatăl său Jomo Kenyatta, Daniel Arap Moi și Mwai Kibaki). În schimb, pe monedele și pe bancnotele curente au fost tipărite, în semn de respect pentru mediul înconjurător, imagini cu lei, elefanți, girafe și rinoceri. (**M. C.**)

■ Un oximoron vestimentar pentru sezonul temperaturilor scăzute: „polare călduroase". (**D. S.**)

3 luni 54 LEI
6 luni 98 LEI
12 luni 159 LEI

Prețuri la abonamente cu pînă la 44% mai mici față de prețul de la chioșc

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA - Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 0372.130.211, 0732.130.213 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA - Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XVI** ■ nr. **778** ■ 17-23 ianuarie 2019 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 5,99 lei

Adina POPESCU
portrete din mers
7

ANDREI PLEȘU
„Un succes al politicii noastre: deruta civică“
pagina **3**

Interviu cu
SANDA ROȘESCU
pagina **VI**

Anul teatral 2018
anchetă
paginile **14-15**

Somnul

pictură de Frederic Leighton

„Cel mai frumos lucru pentru mine este somnul, cel puțin atunci pot visa.“

MARILYN MONROE

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

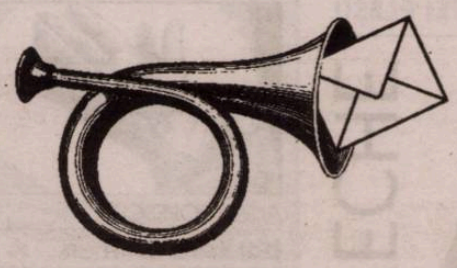

la vremuri noi, dileme vechi

Adina ROSETTI

Sărmăluțe pariziene

Deși niciodată nu mi-am dorit să emigrez, totuși de cîte ori evadez în vacanță în țări mai calde, mai curate sau doar mai civilizate, mă încearcă o dorință subită de a rămîne acolo definitiv. Simplul fapt de a mă trezi în fiecare dimineață într-o mansardă din Montmartre, de unde să cobor pe una dintre străduțele pietruite pentru un croissant proaspăt și o cafea fierbinte la una din cafenelele „de cartier“ pline de farmec, mi se pare că merită orice efort. Perspectiva de a spăla vase într-un restaurant din Paris începe să nu-mi mai pară chiar așa de sumbră, dacă recompensa asta este fericirea zilnică de a mă topi în orașul frumos, plin de stil și chiar romantic, de care te îndrăgostești iremediabil la prima vedere. Dar asta rămîne, din fericire pentru mine, doar un vis „turistic“!

Românii care au plecat dincolo, afară, în Europa, au plecat nu pentru ambianța culturală, nu pentru străzile cu clădiri istorice, ci pentru a se realiza. Realizarea vine de regulă în intervalul 30-40 de ani și se materializează prin capacitatea financiară de a plăti pe termen lung ratele pentru: apartament sau uneori o căsuță în suburbii, mașini, asigurări, televizor, aparatură, etc. Lucruri pe care în România nu oricine și le permite.

Există de obicei două tipuri de emigranți: cei care reușesc să-și dizolve identitatea românească și să se integreze perfect în peisajul local, devenind parizieni sau newyorkezi adevărați, perfect adaptați la noua lor identitate de împrumut și există cei adaptați doar aparent, dar ancorați încă puternic în structura lor românească, legați de amintirile și spritul „de acasă“.

Ei țin mereu legătura unii cu alții, formînd o mini-celulă românească, ce se reunește de sărbători și aniversări, savurînd cu voluptate tradițiile, păstrînd vechile obiceiuri și perpetuînd nostalgiile. Se comentează ultimele noutăți politice din România, se rememorează amintiri comune, de 1 martie se organizează petreceri tematice cu mărțișoare, iar vedetele party-ului de Revelion sînt sărmăluțele în foi de varză murată, cumpărată de la magazinul sîrbesc (singurul unde se poate găsi asemenea „delicatesă“ specific balcanică). Românii se strîng în jurul oalei cu sarmăluțe, servite cu *creme fraiche* dietetic, fără calorii și cu colesterol scăzut. (...)

Sărmăluțele rămîn simbolul indestructibil al celulei românești în străinătate, alături de mainou-fenomenul O-Zone, mîndria națională care a „spart“ topurile europene. Părinții europeni, grijulii în privința vocabularului odraslelor lor, se interesează la părinții români dacă nu cumva printre idilicele versuri ale formației s-au strecurat cuvinte românești obscene, pentru a ști dacă aprobă fredonarea lor de către copii. *Mon Dieu!*

(*apărut în* Dilema veche, *nr. 55, 4 februarie 2005*)

Dilema veche vă propune

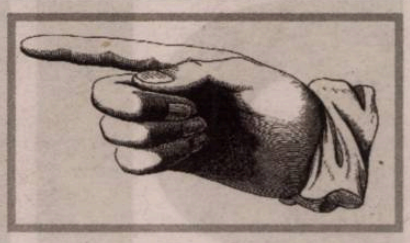

■ A realizat roluri memorabile în peste 50 de titluri – filme și piese de teatru. Cu Ion din filmul lui Rebreanu, subintitulat *Blestemul pămîntului, blestemul iubirii,* își adjudecă notorietatea. Creațiile de pe scena Teatrului Național sînt memorabile: *Eduard al III-lea, Livada de vișini, Dineu cu proști.* Acum, după șase ani, Șerban Ionescu este readus în atenția publicului care l-a omagiat și iubit, prin expoziția deschisă la Teatrul Național din București, unde artistul plastic Valeriu Mladen îi consacră o galerie de portrete, în tehnici și valori expresive deosebit de sugestive. Evenimentul face parte dintr-un proiect mai amplu: *„In memoriam* Șerban Ionescu“, organizator Asociația Culturală ConCerto în parteneriat cu Teatrul Național „I.L. Caragiale“, la inițiativa și cu aportul actriței Magda Catone. (Ruxandra Mihăilă)

■ Între 17-20 ianuarie, în cadrul Oscar Weekend, la cinematograful „Elvire Popesco“ puteți vedea o parte dintre filmele aflate pe lista scurtă în cursa pentru premiile americane. Printre ele, *Roma* (r. Alfonso Cuarón), *Sunset* (r. László Nemes), *Girl* (r. Lukas Dhont) sau *Shoplifters* (r. Hirokazu Kore-eda). (Cristina Ștefan)

■ Între august 1916 și noiembrie 1918, cît a luptat pe frontul Primului Război Mondial, România a pierdut 600.000 de soldați, adică aproximativ 70% din totalul trupelor mobilizate. Marți, 22 ianuarie, de la ora 19, în biblioteca Vilei Oromolu transformată în *hub*-ul cultural Qreator (Bd. Aviatorilor 8 A) va avea loc a doua ediție a „Seratei cu scrisori“, unde scriitoarea Nora Iuga, actorul Răzvan Vasilescu, muzicianul Dan Byron, scenografa Iuliana Vîlsan și comediantul Micutzu vor oferi o lectură de scrisori și jurnale din Primul Război Mondial. Intrarea e liberă în limita locurilor disponibile. (Marius Chivu)

■ *Rake,* un serial australian (2010-2018, Peter Duncan, Richard Roxburgh, Charles Waterstreet), care nu seamănă cu nimic din ce am văzut pînă acum și sparge multe șabloane. Cu un personaj principal (avocatul Cleaver Greene, interpretat de Richard Roxburgh) iritant de fermecător, aș spune, în ciuda nenumăratelor sale imperfecțiuni. Sau, dimpotrivă, tocmai pentru ele, aducînd o perspectivă diferită asupra unor realități ce se dovedesc a fi mai mult constructe sociale (statutul profesional ori marital). (Iaromira Popovici)

■ *Linia frumuseții,* de Alan Hollinghurst (traducere de Mariana Piroteală, Editura Litera, Premiul Man Booker în 2004), un roman despre perioada petrecută de Nick Guest, estet și admirator al scriitorului Henry James, în casa unui prieten cu stare, al cărui tată este implicat în politica de rang înalt. De-a lungul anilor, tînărul „musafir“ observă luptele politice, deși nu ia parte la ele, notează diferențele de clasă, ia droguri și își dezvoltă (homo) sexualitatea. (Cristina Ștefan)

■ Scena9 are acum și o variantă tipărită, care a apărut la sfîrșitul anului în librării. Un „tom“ jurnalistic de citit și de privit. (Ana Maria Sandu)

■ Pe 25 ianuarie, de la ora 19, la Sala Radio va putea fi urmărită opera *Trubadurul* de Verdi, în formulă de concert (tradiția, respectată în ultimele stagiuni, e de a prezenta o astfel de operă la sfîrșitul lunii ianuarie). Sub conducerea dirijorului de origine italiană David Crescenzi vor evolua Orchestra Națională Radio, soprana de origine română Brigitta Kele, tenorul Adrian Dumitru și baritonul Florin Estefan. E, cu siguranță, un spectacol de văzut. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Decreteii la jumătate de secol**
- **România și Europa**
- **Educația fizică**
- **Iarna**

album dilematic Cristina Ștefan

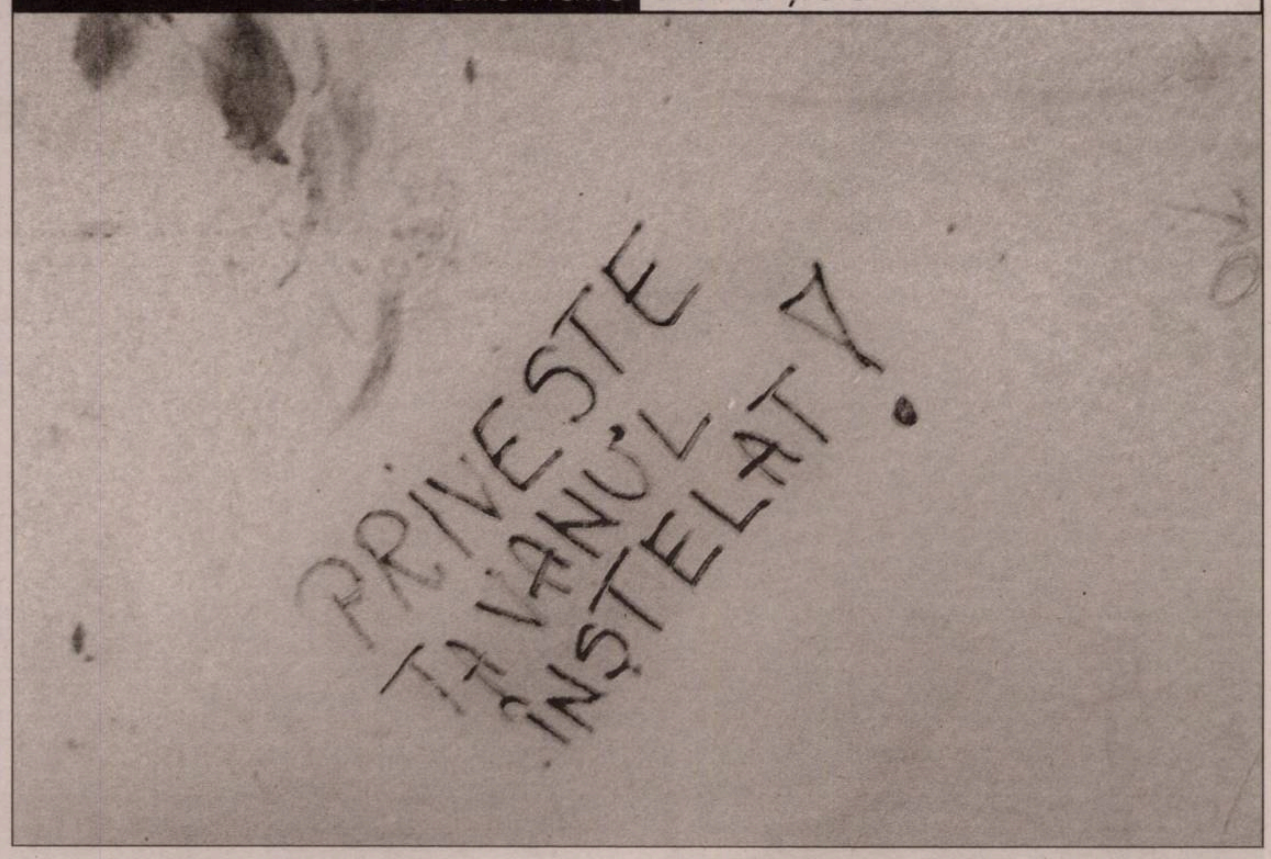

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Șerban AXINTE ● Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU
Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Cosmin CIOTLOȘ ● Andrei CORNEA
Codrin Liviu CUȚITARU ● Petre GURAN ● Ionuț IAMANDI
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ ● Doris MIRONESCU
Victor MOROZOV ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Lorin NICULAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Andrei PLEȘU ● Mihaela SIMINA ● Bogdan-Alexandru STĂNESCU
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂTARU-CAZABAN ● Teodor TIȚĂ ● Andreea VLAD
Matei VIȘNIEC ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN

EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
0372.130.211; 0372.130.213
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.000
Tipărit la Tipoart Idea Studio

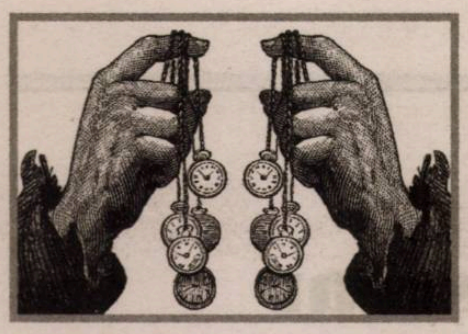

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Un succes al politicii noastre: deruta civică

Dincolo de nefericitele efecte economice, financiare, sociale ale unei politici deficitare, trebuie să luăm notă și de o serie de efecte tot atît de evidente, dar care, raportate la eșecul cotidian, nemijlocit, al proastei guvernări, par „secundare“, „colaterale“, „estetizant“ elitiste... În realitate, acestea din urmă au efecte mai perverse (tocmai pentru că sînt mai puțin luate în seamă): ele provoacă grave dislocări ale mediului public și, pe termen lung, fisuri greu reversibile ale comportamentului comunitar. Ceva în „rețeta“ unei *normalități* funcționale se degradează periculos și, din accident *acut*, tinde să devină boală *cronică*. Iată o primă listă a neregulilor pe care le am în vedere:

■ Instalarea, la vîrf, a unor personaje inapte, inepte, nedemne, triviale tinde să devină o cutumă. Oameni fără competențe dovedite, fără înzestrări consistente și eficiente, fără un parcurs profesional credibil iau cu asalt jilțurile puterii și devin „reprezentativi“, fără să reprezinte pe aproape nimeni (dincolo de zona dezinformată, inerțială, manipulabilă a unui electorat în derută). În fapt, ei își reprezintă doar șefii și gașca. Guvernează cu un amestec de vanitate măruntă, suficiență fudulă și interes strict privat. Într-o țară normală, inșii care populează, seară de seară, studiourile noastre de televiziune, fie ca politicieni, fie ca analiști „profesioniști“, ar rămîne în penumbra anonimatului. Orice spectator cît de cît decent e condamnat la perplexitate. Se vorbește prost limba maternă, se gîndește șchiop și partizan, se abuzează de volubilitate, tupeu, eschivă și grosolănie. E plin de „vedete“ contrafăcute, de „VIP“-uri suite-n copac, de mari maeștri ai papotajului de periferie. (În paranteză fie spus, sîntem, cred, singura țară din lume în care foști, actuali – și, poate, viitori – pușcăriași se recalifică impenitent drept dascăli naționali, drept „analiști“ de scandal, drept surse de *„breaking news“.)*

■ Criteriile de evaluare a personajelor publice intră în derivă. Potentații de azi sînt atît de penibili încît potentații de ieri, pe care, pe vremea lor, îi socoteai cvasinuli, capătă, dintr-odată, dimensiuni tolerabile, dacă nu chiar un vag nimb de „calificare“ utilă. Ajungi, cu alte cuvinte, să regreți trecutul șubred, îngrozit de prezentul infirm.

■ Nu mai e clar ce înseamnă, de fapt, a fi „patriot“. Să iubești țara *în pofida* „emblemelor“ ei guvernamentale? (Sau, mai mult, să lauzi – ori să tolerezi – Puterea *în pofida* precarității ei, pentru simplul motiv că ea se confundă cu „țara“?) A observa eșecul național și a striga după ajutor e „trădare“ sau e, dimpotrivă, speranță realistă în intervenția salutară a partenerilor europeni, cu care am luptat să ne „încuscrim“? Iubirea de țară trebuie să fie ascundere „diplomatică“ a gunoiului sub preș sau conștientizare publică a derapajului, stigmatizare a lui și efort de evacuare a cauzelor care l-au produs?

■ Schimonosirea ideii de „charismă“ și împuținarea riscantă a „modelelor“ publice sînt fenomene curente. „Succesul“ a devenit strict efectul „combativității“ obraznice, al populismului impudic, al băscăliei de gang. A sfîșia beregata interlocutorului, a-ți „lua la mișto“ adversarul, a înlocui demonstrația prin epitet gros și sudalmă pestriță – acestea sînt „talentele“ politicianului adevărat! Face *„rating“*, e „haios“ (sau „crîncen“), e, de fapt, un interlop nărăvaș, ajuns în fotoliul notorietății și al deciziei de partid. Sînt momente în care îți vine să spui că niciodată, în timpul biografiei proprii (și a generației tale), n-ai fost încălecat de o asemenea jalnică adunătură...

■ În acest context, reactivitatea civică, bunul-simț cetățenesc, comportamentul electoral se văd descumpănite, relativizate de relele scenei politice. Opoziția e dezarticulată și, din păcate, inexpresivă. Cu cine să votezi? În ce să mai speri? Nu-ți rămîne (deocamdată) decît libertatea de a gesticula, de a face modeste manevre de protest. Dar cîtă vreme guvernanții nu par prea impresionați de revolta străzii, cîtă vreme chiar și o parte a opiniei publice rămîne inertă, dacă nu chiar suspicioasă, temeinic intoxicată de teoriile conspiraționiste ale „Puterii“ („încercare de lovitură de stat“, „agenții lui Soros“, „manifestații finanțate de cercuri dușmănoase“ etc.), totul rămîne o formă de nobilă neputință. În cel mai bun caz, te poți mîngîia că ți-ai salvat onoarea, spunînd „nu“ în vîltoarea pieței. Rezultatul rămîne însă, deocamdată, mai curînd la nivel simbolic. Protestul nu atrage suficientă *cantitate* umană, guvernul nu are deprinderea, educația și dorința dialogului, iar sondajele pre-electorale dovedesc o nevindecabilă bîlbîială: „răii“ coboară puțin, dar nu destul, iar „ăia mai buni“ urcă puțin, dar nu destul... Pe scurt, s-ar zice că nu mai putem conta decît pe noroc, pe întîmplare, pe Providență.

Una peste alta, arătăm ca după un război pierdut! Și ce e supărător e că, pînă una-alta, sîntem învinși nu de oștiri monumentale, nu de strategii subtile, nu de personalități vînjoase, inteligente, cuceritoare, ci de chintesența mediocrității naționale, de o mînă de șmecheri nătîngi și guroși, bucuroși de victoria lor și de melancolia noastră.

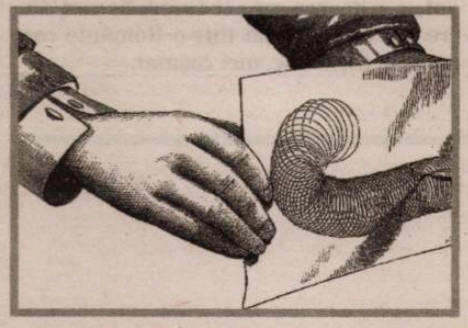

Andrei CORNEA

la **răscruce** de **gînduri**

Importul de încredere

O corupție „endemică“, așa cum este caracterizată aceea din țara noastră (și nu numai), deopotrivă „mare“, „mică“ și „medie“, nu este și nu poate fi numai un rezultat al cîtorva ani de rea guvernare. Din păcate, ea este profund înscrisă în natura relațiilor dintre oameni și dintre populație și stat de la noi. Cred că procesul de modernizare însuși, început acum peste două sute de ani în Moldova și Muntenia, proces niciodată condus pînă la capăt așa cum trebuie, a avut o mare responsabilitate. S-a adăugat, desigur, situația din timpul comunismului și apoi dintr-un post-comunism în care libertățile au fost asumate mai ales de unii în defavoarea multor altora.

Începutul în toate astea stă în lipsa de încredere a unora față de alții. A arătat-o și Francis Fukuyama într-o carte mult mai puțin celebră decît *Sfîrșitul istoriei* și mult mai veridică decît ea: *Trust*. Mutați, deplasați la oraș, despărțiți de comunitatea originară, confruntați cu realități și norme pe care nu le asimilează suficient de repede, foștii ruralii devin izolați, atomizați, destructurați. Efectul este că nivelul de încredere între ei scade mult. Or, relațiile umane, fie economice, fie juridice, fie de altă natură, presupun un anumit grad de încredere pentru a fi eficiente. Altminteri, trăim în lumea lui *homo homini lupus*, în care fiecare se teme că va fi înșelat și prădat de celălalt.

Desigur, statul ar trebui să fie un garant al ordinii și încrederii sociale. Dar statul însuși a fost adesea prea slab și prea de neîncredere el însuși pentru a reuși. De obicei, și-a tratat cetățenii mai curînd ca pe niște supuși. Democrația, participarea cetățenească, dezbaterea publică au fost, în diverse perioade, fie de nivel redus, fie au lipsit total, fie au fost tratate cu dispreț, ca în ultimii doi ani de către guvernarea actuală. (Exemplu: felul în care s-au introdus noile taxe „pe lăcomie“ arată acest dispreț al guvernanților față de societate.) Răspunsul din partea populației a fost pe măsură: oamenii n-au privit statul ca pe „al lor“, ci ca pe ceva „străin“ (nu în sens etnic, desigur, cum au vrut să convingă și mai vor încă naționaliștii), care le e inamic. Au resimțit statul ca pe o entitate ostilă, care îi exploatează, le pretinde servicii și ascultare, dar oferă prea puțin în schimb. De partea sa, alcătuit fiind dintr-o elită politică și economică, formată în cea mai mare parte din foști rurali deveniți peste noapte VIP-uri, statul a amestecat continuu interesele proprii, personale și de partid cu cele generale. Altfel spus, adesea elitele românești mai vechi sau mai noi au dorit să conducă țara ca pe propria moșie, considerînd că „prostimea“ și „clăcașii“ trebuie să-i slujească, nu că ei sînt în serviciul poporului. Cine ar mai putea, cu îndreptățire, avea încredere într-un asemenea stat?

Răspunsul societății a fost utilizarea și intensificarea legăturilor informale pentru a păcăli și a „dribla“ statul. În cine să ai încredere că nu te va trăda, înșela, exploata? Cel mai simplu și mai eficient joacă acest rol o rudă (verișor, nepot, fin, naș), ori un consătean, ori un fost coleg de școală etc. Îi cunoști, te cunosc, sîntem gata să ne servim reciproc. „Ajută-mă, nene, și am să te ajut și eu“ – iată principiul general de conduită. E cu atît mai avantajos dacă unul dintre noi are și ceva putere sau autoritate formală. Relațiile formale, contractuale, dictate de legi și norme scrise, sînt astfel scurtcircuitate. Încet-încet, fenomenul nepotismului, al mitei, al traficului de influență s-a extins la toate nivelurile și în proporții diferite, pretutindeni funcționînd din lipsa de încredere în „celălalt“, într-un stat resimțit ca nedrept și prădalnic. Vorbind în termeni economici, am putea spune că încrederea, fiind o marfă „rară“ la noi (deoarece este foarte inegal distribuită), are un preț mare, care nu poate fi acoperit de relațiile formale, legale, impuse de stat. Ca să trăim omenește, trebuie totuși să plătim acest preț. Și o facem. Prețul se cheamă corupție sub diversele ei forme. Uitați-vă la serviciile medicale: de ce oamenii sînt gata să plătească pentru ceea ce-i formal gratuit? Fiindcă n-au încredere că vor fi tratați corespunzător dacă nu vor plăti. Și de ce n-au încredere? Deoarece, la modul general, n-au încredere mai întîi în stat și în ceea ce statul organizează; apoi n-au încredere în „celălalt“, în cazul de față în personalul medical, garantat de stat. Prin mită ei „cumpără“ încredere în medici sau în orice alți funcționari ori reprezentanți ai statului, sau împuterniciți de stat să-i servească.

E ușor de văzut că lipsa de încredere se amplifică printr-un *feedback* pozitiv: deoarece statul tinde să-și trateze cetățenii ca pe supuși, oamenii, neîncrezători în stat, vor încerca (și adesea vor reuși) să fure statul, să-l înșele. Guvernanții vor răspunde încercînd să stoarcă noi biruri sau să impună legi mai aspre, la care se va răspunde printr-o nouă scurtcircuitare a cadrelor formale, și tot așa.

În ultimul timp, a apărut însă o posibilitate nouă, care ne-ar putea scoate din acest cerc vicios: „importul“ de încredere, pentru a suplini lipsa ei endemică de pe piața românească. Fiindcă, în caz de deficit, putem să importăm nu numai frigidere și telefoane mobile, ci și încredere, deoarece aceasta e nu doar o valoare, ci și un „bun“. Posibilitatea importului a fost integrarea europeană. Și într-adevăr – o spun toate sondajele de opinie –, românii au mult mai multă încredere în instituțiile europene decît în cele românești, și pe bună dreptate. Dar ca orice import, și acela de încredere are un cost – nu foarte mare, la drept vorbind, ba chiar redus. Care este el? Să scăpăm de „ei“ și de felul lor arbitrar de a guverna. A fost destul de evident săptămîna trecută, cînd, la ceremoniile de la Ateneul Român, contrastul dintre liderii europeni și cei naționali a fost, mai ales stilistic și uman, imens. Avem înainte doi ani de alegeri și, deci, putem să scăpăm de „ei“, dacă ne mobilizăm. Participarea noastră la vot nu va reprezenta decît prețul pentru continuarea și amplificarea importului de încredere din UE, deoarece capacitatea națională de a acoperi deficitul acestui bun din surse interne este încă atît de limitată.

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Între banc și coșmar

Sînt pe un cîmp care arată cam cum îmi imaginez eu că arată iadul. E frig, umed și foarte urît. E sfîrșit de noiembrie, am fost la tăiat de coceni de porumb și acum ne-au adus la adunat de sfeclă. Sînt în armată și mă simt îndobitocit. Blăgău – locotenentul nostru-major – e deja beat și asta nu ajută deloc, căci alcoolul are un efect deloc pozitiv asupra faptului că el este în mod natural un bou.

Comunismul pare că nu o să dispară niciodată și eu am probleme uriașe cu autoritatea și, în plus, am un simț al umorului sarcastic și deloc potrivit cu vremurile.

Am mîinile făcute praf de la porumb și ar trebui să scormonim în pămînt după sfeclă. Mîncăm varză cu varză de trei ori pe zi și m-am obișnuit cu șobolanii cît pisicile din cazarma construită lîngă Mureș de vreo cîteva sute bune de ani.

Am fost obligați să ascultăm lucrările Congresului al XIV-lea și am ajuns să-mi simt pînă și creierul de lemn. Pupincurism deșănțat, slugărnicie și delir la greu. Ceaușescu pare a fi veșnic, iar limba de lemn începe încet, dar sigur să pară normalitate.

Cred că nu avem nici o șansă și îmi imaginez cum ar fi să dezertez. Ajungem tîrziu în cazarmă. Miroase a picioare nespălate și a varză murată. Mă gîndesc că la noi acasă, în blocul CFR-ului din Craiova, era tot timpul umed și frig în apartament pe timpul ăsta. Cîteodată se făcea gheață pe pereți. Aveam mîncare puțină și proastă. Stăteam la fel de „bine" și cu hainele, și cu încălțămintea. Îmi este foame continuu și abia aștept să mă pierd în vis.

În prezent nu trăim cele mai minunate vremuri, dar să spui că este mai rău decît era în comunism e aberant.

Da, zilele astea mă simt cumplit de lipsit de reacții. E din ce în ce mai greu pînă

Miroase a picioare nespălate și a varză murată.

și să rîd de tîmpeniile Vioricăi și de demonii care par să bîntuie neîncetat mințile mult prea odihnite ale liderilor PSD și ALDE. Amestecul ăsta continuu de mîrlănie și prostie are un efect paralizant.

Totul în jurul lor conspiră să îi răpună. Nu de acum, ci de mult. De pe vremurile cînd conduceau țara sau județul îmbogățindu-se mai ceva ca în poveștile cu proști, Codrini sau Rădulești. Sînt securiști în jurul lor care le vor răul lor, securiștilor buni, care se bat pentru noi, românii incapabili să înțelegem pericolele adevărate, cum ar fi că Dragnea e vînat de inamicii mai ales străini ai țărișoarei, obsedați de cotropirea Teleormanului.

Îi văd din ce în ce mai des pe Orlando Teodorovici și pe Vâlcov la televizor. În spatele lor adesea se află logo-ul guvernului. Aroganți, șmecheri și de o nesimțire uluitoare. Niște Dani Purici care și-au ratat cariera de mimi pătrunși de spiritul dacilor preasfinți și s-au concentrat pe mimarea competenței.

Vasilica Viorica Dăncilă a terminat o facultate la care se intra cam cel mai ușor în timpurile cînd a dat la facultate și a lucrat ca profesoară de tehnică la un liceu slab dintr-un oraș foarte mic. Pe vremea comuniștilor, oamenii capabili se angajau ca ingineri, cei slabi ajungeau profesori de „tehnică". A petrecut nouă ani la Bruxelles, este incapabilă să poarte o conversație într-o limbă străină și vorbește limba română la același nivel ca Răducioiu.

Eugen Orlando Teodorovici a primit o diplomă de la SRI fără să fi trecut niciodată pe la cursuri. A reușit să prăbușească bursa, să aibă împrumuturi bancare de peste 800.000 de euro, să fie promovat foarte rapid într-o administrație publică foarte coruptă și plină de securiști și de rudele lor (România anilor '90) și să fie de mai multe ori ministru în ciuda faptului că toată viața lui nu a avut nici o slujbă în domeniul privat.

Darius Vâlcov a fost omul lui Băsescu la Primăria Slatina. Și-a acuzat nașul – fostul secretar general al PSD-ului –, Cozmin Gușă, că ar fi încercat să îl racoleze din partea KGB-ului. Cozmin Gușă a fost angajatorul doamnei Vâlcov – Lavinia Șandru. Vâlcov a fost filmat condiționînd prețuri preferențiale la apă, pentru voturi, și a fost condamnat în primă instanță la opt ani de pușcărie. Este „eminența cenușie" a PSD-ului și cel mai important consilier al prim-ministrului. A fost director al uneia dintre băncile care au devalizat economia românească.

E rău că sîntem conduși de păcălicii din guvern și de cei de la televizor, dar sîntem încă bine. Dacă într-adevăr ne vom dori să scăpăm de corupție, nepotism și pupincurism o putem face deși Opoziția este încă departe de a răspunde așteptărilor noastre cam exagerate. Nu sînt îndeajuns de mulți oameni normali în politică, dar ușor-ușor ajungem acolo, iar un mandat complet al unui guvern de oameni responsabili poate pune România pe direcția bună.

Am fost conduși de șmenari, prostovani, sociopați și oameni lipsiți de coloană vertebrală pentru zdrobitoarea majoritate a ultimilor 29 de ani și încă plutim. Comunismul a fost un coșmar pentru cei mai mulți dintre noi și o chestie călduță pentru cei mai mulți dintre ei.

Acum pare că sîntem într-un banc cu mulți, mulți proști. Banc care în marea majoritate a timpului e cam trist, căci este despre noi, dar care altfel ar fi cît de cît haios, nu de alta, dar Plești oianu, Daea și Andrușcă chiar există. Cum ne asigurăm că nu cădem într-un alt coșmar nu depinde de Dragnea, Bădălău sau Tăriceanu, ci de fiecare dintre noi. Și nu, nu este vorba numai despre vot, ci și despre ceea ce facem fiecare dintre noi ca să trăim într-o Românie care nu este nici banc, nici coșmar.

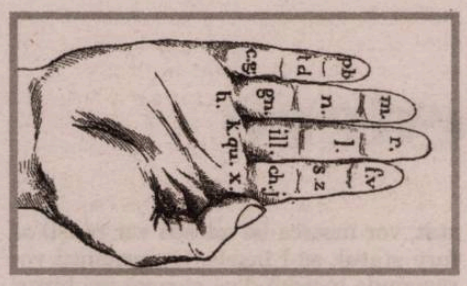

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Femeiul și bărbata

La terminarea Facultății de Filologie, în 1990 (an în care, de altfel, a și fost reținută, ca preparator, la Catedra de Limbă Română, pentru înclinația ei incontestabilă către analiza misterelor gramaticii), doamna lingvist Coreea Mezaleea Pătlagină avea deja bine conturat în minte viitorul său domeniu de cercetare. Era vorba despre substantivele epicene din spațiul moldovlah, acele nume frecvente de obiecte, fenomene, stări, ființe și persoane care dețin o singură formă de gen (a se vedea, de pildă, exemplul cuvîntului *somn*, imposibil de transferat pe o altă axă de identitate sexuală în afară de cea masculină). O fascinau pur și simplu pe tînăra universitară, încă de atunci, respectivele lexeme fixe și își promisese să le dezlege enigma. Profitînd de deschiderea primilor ani postrevoluționari, Coreea a prins mai multe burse de specializare în Occident, cu precădere în Franța și Anglia. Vă amintiți probabil că primul cincinal, așa-zicînd, al anilor '90 a fost unul de înflorire debordantă a corectitudinii politice în America și Europa vestică. Noile coduri de civilizație vizau nu doar comportamentul social, ci și conduita profesională în general (unde palierul academic intra cu asupra de măsură), limbajul, gestica publică și chiar zonele de studiu umanist. Toate intraseră într-un intens proces de „curățare", de eliminare a „discriminărilor" de odinioară, a perniciosului „șovinism" tradițional. Problema genului se plasa, se înțelege, pe un loc fruntaș. Domnișoara Mezaleea – sub influența feministelor apusene – a trăit iute revelația că substantivele epicene din limba română sînt profund discriminatorii, ridicînd la rang de lege versiunile masculine. O obsedau pînă la isterie noțiuni imuabile precum: *sugar, făt, hipopotam, vultur, struț, crap, rîs, șoim, păstrăv, pescăruș, licurici, purice, păianjen* și amintitul *somn*. Sugerau ceva tiranic în construcția lor strict masculinizatoare, în ciuda realității ce cuprindea varianta feminină pentru fiecare dintre ele.

„Băi tu, asta care rimează cu struță și crăpuță, ne înveți pe noi limbă?"

Revenită furibund în țară, Coreea s-a pus pe treabă. A redactat zeci de comunicări științifice în care solicita reformarea lexicologică a românei obsolete. Pe scurt, invocînd argumente preponderent culturale și psihologice, lingvista impunea noi norme și transformări de tipul: *sugară, fătuță, hipopotamă, vultură, struță, crăpuță, rîsă, șoaimă, păstrăvă, pescărușă, licuricică, puricioacă, păianjeniță* și, desigur, *soamnă*. Mai mult, imitînd-o pe prozatoarea britanică Virginia Woolf (care, într-un celebru eseu feminist, se întreabă de ce umanitatea nu a produs și o scriitoare de talia lui Shakespeare, o „soră a lui", cum ar veni, o, să spunem, Judith Shakespeare), profesoara interoga histrionic, prin aule și amfiteatre, de ce nu avem un mare roman românesc, după modelul sadovenianului *Frații Jderi*, cu titlul *Surorile Jdere*. „Din cauza limbii discriminatorii și a epicenelor șovine!", răspundea tot ea cu ton ridicat al vocii. Colegii Mezaleei s-au arătat însă consternați de propunerile sale. Unii mai puțin duși la biserică țipau la ea în plenul conferințelor: „Băi tu, asta care rimează cu struță și crăpuță, ne înveți pe noi limbă?" Se isca instantaneu ilaritate. Alții mai serioși o criticau cu principii științifice, imputîndu-i faptul că există substantive epicene și cu formă imuabilă de feminin. Exemplele erau numeroase: *nutrie, nevăstuică, ciocîrlie, hienă, balenă, cămilă, vidră, privighetoare, dropie, știucă, furnică, albină, muscă, molie, viespe, libelulă* ori *vrabie*. Cum mergea discriminarea feminină pe acest interval? Sau ce te făceai cu substantivele transgen, acelea cu forme unice de neutru? *„Aucun problème!"*, striga domnișoara Coreea. „Le aplicăm și lor reforma!" Apoi enumera sacadat: *„nutriu, nevăstuic, ciocîrliu, hien, balen, cămil, vidru, privighetor, dropiu, știuc, furnic, albin, musc, moliu, viesp, libelul* și *vrabiu!"* Cineva i-a amintit că, ironic, numele ei de familie, *Pătlagină*, se încadra și el aici. „OK", a urlat Mezaleea, „spuneți-mi *Miss Pătlagin!*"

Anii au trecut și universitara nu s-a lăsat, cerînd imperios revoluționarea limbii române. Zicea că lingviștii noștri bărbați ar fi niște „papă-lapte", iar lingvistele niște „păpuțe-lăptuțe". Recent, în Aula Academiei, *Miss Pătlagin* a ținut o prelegere cu titlu fulminant – „Femeiul și bărbata. O abordare postmodernă a lexicologiei" –, unde afirma că realitatea evoluează și limba trebuie de aceea să țină pasul, „fluidizîndu-și genurile". Din rîndul întîi asculta, cu o expresie îngrozită, însuși bătrînul academician Mirandolin Zăhăreală, ținîndu-și tremurător, cu mîna, un cornet uriaș în urechea stîngă, orientată spre pupitru. Observîndu-l, Coreea a nuanțat: *„Femela* devine *femel* și *masculul – masculă*. Istoria se mișcă, la fel și limba. Uitați-vă la academicianul Zăhăreală! Acum trei decenii încă mai era un *mascul*. Astăzi este o *masculă*." Mirandolin a început deodată să țipe pițigăiat: „Țe, țe-ai spuz? *Basculă* să-i ziți lu' mă-ta, nu mie!"

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

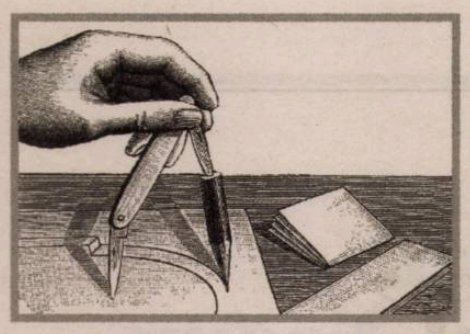

Matei VIȘNIEC

interogarea europeană

Spre ce se îndreaptă Franța?

Un prim-ministru care declară că Franța se află „în stare de urgență democratică".

Un fost boxer care, pe un pod în inima Parisului, lovește cu ură un polițist. În numai cîteva ore, rețelele de socializare îl declară „erou" și în favoarea sa, în doar 48 de ore, se face o chetă și sînt adunați peste o sută de mii de euro.

Un minister ale cărui porți sînt sparte cu un vehicul de șantier, și un înalt demnitar, purtător de cuvînt al guvernului, pe care gărzile sale de corp se grăbesc să-l evacueze și să-l pună la adăpost.

Doi jurnaliști de la un foarte cunoscut canal de televiziune bătuți măr de un grup de „veste galbene" în orașul Rouen. Un alt jurnalist agresat în orașul Pau în timp ce transmitea în direct.

Amenințări cu moartea sau cu diverse alte „repercusiuni" trimise cîtorva zeci de deputați ai partidului de guvernămînt.

Primării din orașe de provincie atacate de „insurgenți", lideri ai unor partide legale (de opoziție) care refuză să condamne violențele, sondaje care pun în lumină faptul că majoritatea francezilor sprijină mișcarea „vestelor galbene" în ciuda dezlănțuirilor de violență din contextul manifestațiilor.

O presă care s-a limitat timp de săptămîni în șir doar la prezentarea „obiectivă" a faptelor, fără să-și îndeplinească rolul pe care îl are, de apărătoare a democrației, și fără să spună răspicat STOP! Semnalez totuși o anumită „trezire" din hipnoză: revista *Le Point* ieșea joi, 10 ianuarie, cu un titlu-avertisment pe copertă: „Dar cînd se vor opri toate acestea?"

Aș mai avea alte numeroase argumente, o listă extrem de lungă, în sprijinul afirmației că, de două luni și jumătate, Franța parcă nu e Franța. O spun, de altfel, și numeroși editorialiști străini: nu aceasta este Franța cu care sîntem obișnuiți.

În prezent, executivul de la Paris încearcă să iasă din criza „vestelor galbene" printr-o mare dezbatere națională. Sondajele arată însă că 70% din francezi nu cred în ea. S-ar putea să-și schimbe însă opinia dacă vor continua episoadele insurecționale, chiar „revoluționare", care au devenit un spectacol planetar de nouă săptămîni încoace.

Cacofonia ideologică a „vestelor galbene" este atît de mare încît fenomenul rămîne în continuare un fel de OZN social. Altfel spus, un fenomen greu de definit, surprinzător prin amploarea și prin persistența sa. Dar surprinzător și prin naivitatea cu care se raportează la stat ca și cum acesta ar fi o imensă vacă de muls, iar de o vreme n-ar mai vrea să-și împartă cu suficientă generozitate laptele. Ideea că vaca s-ar putea să nu mai aibă lapte și că statul-providență și-a spus ultimul cuvînt nu le trece prin minte insurgenților. Se știe însă că democrația, prin însăși natura ei, își favorizează inamicii cei mai violenți. Democrația franceză are în prezent un inamic interior redutabil, care, numeric vorbind, rămîne ultraminoritar, dar își amplifică în mod consternant mesajele prin noile „tehnologii".

Mai mulți istorici și editorialiști au început să-i avertizeze pe francezi că „se joacă cu focul". Deseori, spun acești experți, insurecțiile reușite nu sînt opera poporului, ci a *gloatei*. Acest ultim concept merită toată atenția, pentru că într-o *gloată* dezlănțuită pot coopera, în momentele insurecționale, toate tendințele extremiste și anarhiste, plus iluminați și delincvenți, asasini și sinucigași, nebuni și aventurieri, profitori de tot felul și ideologi ai haosului. Editorialistul Franz-Olivier Giesbert amintește, în cel mai recent articol al său din *Le Point*, că Teroarea din 1793, în contextul Revoluției franceze, a fost „opera" unui mic număr de „revoluționari", doar cîteva mii, în solda lui Robespierre.

„Dar cînd se vor opri toate acestea?"

Într-o carte intitulată *Oroarea mediatică*, filozoful și eseistul Jean-François Kahn dă de înțeles că, la o adică, este preferabil ca opinia publică să aibă de-a face cu o „presă de partid" decît cu un „partid al presei". Or, există acest pericol în lumea globalizată, ca mediile de informare să se asocieze în mod malefic cu scopul unic de a furniza adrenalină cîtorva miliarde de consumatori de știri. Și, în acest caz, misiunea de apărarea democrației și rolul de contraputere se evaporă treptat.

Cînd democrația franceză dă semne de îmbolnăvire, întreaga Europă are motive să se îngrijoreze. Cel puțin una dintre revendicările „vestelor galbene" mi se pare, personal, extrem de periculoasă pentru întreaga Europă. Contestatarii cer de multe săptămîni adoptarea unui nou instrument decizional, pus sub semnul „democrației directe", mai precis posibilitatea ca populația să poată convoca referendumuri. Mă întreb dacă nu se ascunde cumva aici scenariul unui Frexit. În ziua în care un milion de semnături vor putea declanșa în Franța un referendum pe tema unei eventuale ieșiri a țării din Uniunea Europeană, nimeni nu va putea garanta o victorie a pro-europenilor la un astfel de scrutin.

Caut, dar n-am găsit încă, în franceză, un echivalent al expresiei românești „a i se urî omului cu binele". Sper totuși ca francezii să refuze direcția pe care le-o indică în prezent o ciudată *gloată* formată din extremiști și din naivi. Franța se află pe marginea unui vulcan, avertizează revista *Le Point*. Este momentul însă ca Franța să evite o erupție care ar putea distruge întregul edificiu european.

***Matei Vișniec** este scriitor, dramaturg și jurnalist.*

Christopher R. HILL

America într-o lume nouă

„America înainte de toate" lasă Siria la urmă

Nici unul dintre conflictele Orientului Mijlociu nu este atît de complex ca acela dezlănțuit în Siria. În luptă sînt implicate un guvern situat la antipodul valorilor occidentale și o insurecție extremistă sunnită, care la un moment dat a capturat zona frontalieră dintre Siria și Irak și a răzbit pînă la porțile Bagdadului. Mizele uriașe ale acestui război au atras o multitudine de actori străini, incluzînd Rusia, Turcia, Iranul și mișcarea Hezbollah.

De fapt, în Siria se duc mai multe războaie. Una dintre bătălii, binecunoscută publicului american, s-a dat împotriva Statului Islamic (ISIS). Mai puțin înțeles e războiul de succesiune pentru Casa Assad, care a condus țara ca o dinastie seculară pentru aproape cincizeci de ani. Un al treilea conflict îi implică pe kurzii din nordul Siriei, care s-au alăturat Statelor Unite în lupta împotriva ISIS, ale căror acțiuni au stîrnit însă îngrijorarea liderilor turci, care se tem că aspirațiile populației kurde din Siria i-ar putea inspira și pe kurzii din Turcia.

Mai adăugați, acestui conflict multilateral, un președinte SUA insensibil la nuanțe și detalii. Donald Trump nu are înclinații internaționaliste și nici nu înțelege mesajul pe care îl transmite Puterea americană. Dar, în vreme ce Trump ar putea fi iertat atunci cînd susține că unicul interes american în Siria a fost înfrîngerea ISIS, decizia sa recentă de a retrage forțele armate ale SUA – pe care a justificat-o printr-o declarație de victorie nefondată – e impardonabilă.

Decizia luată de Trump îl va încuraja pe președintele Bashar al-Assad, a cărui guvernare s-a dovedit un dezastru pentru Siria. Assad și-a dovedit cu prisosință incapacitatea de a gestiona complexitatea crizei, care include urbanizarea rapidă și radicalizarea implicită a sunniților rurali dislocați de schimbarea climatică, incubarea sunniților radicalizați în Irakul învecinat, pe fondul consolidării puterii politice șiite la Bagdad, și creșterea sentimentului naționalist kurd în regiune.

Dar Assad știe la cine să apeleze pentru a-și menține puterea; atragerea unor grupări rusești, iraniene și șiite din regiune a fost suficientă pentru a înclina balanța în favoarea sa. Ceea ce i-a oferit regimului său un nou suflu, într-o regiune care nu prea obișnuiește să acorde liderilor săi o a doua șansă. Și totuși, Assad, asemenea Bourbonilor francezi, nimic n-a uitat și nimic n-a învățat în cei 18 ani de președinție, și e puțin probabil să-și consolideze victoria prin introducerea structurilor federalizate și descentralizate, necesare pentru a putea guverna Siria eficient.

Politica SUA în Siria, politica împotriva căreia Trump a purtat o campanie și pe care acum a abandonat-o, a avut de-a lungul vremii două fundamente: stabilitatea Irakului și înfrîngerea ISIS. Sub președinția lui Barack Obama – și, pentru puțină vreme, sub cea a lui Trump –, armata SUA a colaborat cu combatanți locali pentru a îngenunchea ISIS. Dar, contrar celor susținute de Trump, ISIS nu e nici înfrînt, nici distrus; pe fondul lipsei unor instituții viabile și a unui sistem politic stabil în Siria, gruparea e probabil să revină, într-o formă sau alta.

Trump ar fi trebuit să se consulte cu echipa sa de politică externă, pentru lămurirea problemelor spinoase, și nu să acționeze de unul singur, așa cum se pare că a făcut. Ce scop final ar trebui să aibă SUA în Siria? Dat fiind faptul că Assad se bucură de sprijinul Rusiei, al Iranului și al Turciei (ale cărei interese în Siria sînt cît se poate de triviale), cît de probabilă este plecarea sa de la putere? Care sînt soluțiile politice posibile? Este posibilă sau dezirabilă organizarea unor alegeri în contextul lipsei unor instituții funcționale?

Dar chiar și a pune aceste simple întrebări – la care, evident, nu există răspunsuri simple – pare să fie dincolo de capacitatea și de domeniul de experiență ale lui Trump. În loc să pună întrebări, Trump preferă să declare victoria și să plece. Această decizie, împreună cu retragerea planificată din Afganistan (și, poate, și din alte locuri), confirmă un șablon binecunoscut: angajamentele Americii față de restul lumii sînt mult prea adesea ghidate de convingerea prematură că obiectivul a fost atins.

Retragerea din Siria este însă cea mai semnificativă – și poate cea mai dăunătoare – pentru că e ordonată de un președinte american care, în mod clar, nu știe ce face și care e incapabil să-și măsoare propriile acțiuni prin raportare la lecțiile istoriei. Faptele nu reprezintă cunoaștere, iar cunoașterea nu e înțelepciune, dar un lucru este clar: în concepția lui Trump asupra lumii nu există loc pentru ideea că istoria poate să furnizeze informații, dar și să se repete, sau pentru conexiunile dintre problemele de securitate cele mai arzătoare ale lumii, fie că e vorba de Siria, de Rusia sau de Iran.

De obicei, politica externă a SUA e văzută ca o expresie a fermității președintelui, dar și a îndatoririi sale de a folosi toate resursele pe care le are la dispoziție pentru a se confrunta cu probleme de stat și de securitate națională pe care publicul s-ar putea să nu le observe. Ceea ce, în cazul lui Trump, nu se aplică. Bravada și gafele care au devenit vizibile tuturor sînt probleme vitale și cît se poate de îngrijorătoare.

***Christopher R. Hill,** fost secretar de stat adjunct pentru Asia de Est, este consilier principal al Cancelariei pentru Angajament Global, profesor de Diplomație practică la Universitatea Denver și autor al volumului* Outpost.

© Project Syndicate, 2018
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

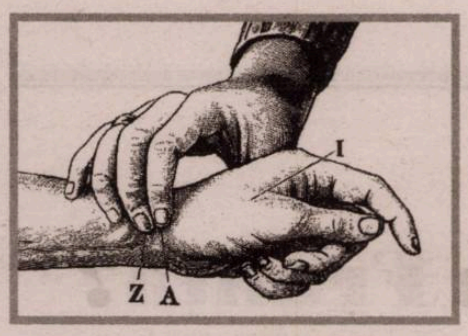

Horia CORCHEŞ

prof, viaţa mea

Femeia în roşu, James Bond şi Omul Negru

Habar nu am dacă prin alte ţări se poartă festivismele şi legat de sărbătorirea scriitorilor naţionali, dar aş paria că noi încă sîntem campioni europeni sau, oricum, pe podium. Există o isterie a festivismului de tip naţionalist care se activează în preajma unor momente cum sînt ziua naţională sau ziua lui Eminescu. Omagieri, comemorări. Ani de zile am fost nevoit, în calitate de inspector şcolar, să particip la festivităţile locale din 15 ianuarie, desfăşurate în faţa Teatrului Naţional din Cluj, la statuia poetului. Le ştiţi, acelea cînd se adună reprezentanţi ai instituţiilor, ascultă nişte discursuri mai mult sau mai puţin sforăitoare şi găunoase, rostite de politicieni şi personalităţi „locale", apoi depun nişte coroane. De regulă, toată lumea joacă din picioare, căci afară e frig. Majoritatea covîrşitoare a publicului e formată din reprezentanţii acestor instituţii, mai sînt nişte pensionari şi vreun corp de jandarmi. Majoritatea celor de acolo n-au citit nici un rînd din Eminescu, iar dacă sînt luaţi la întrebări de vreun jurnalist descoperi că nu ştiu nimic, dar absolut nimic, unii dintre ei, despre poet, doar numele lui şi al poeziei „Lucefărul". Nu tu un vers, nu tu un alt titlu de poem. Am văzut scene comice tare, de n-ar fi penibile, din acest registru. Căci, nu-i aşa, important e să omagiem. În fine, tot în anii aceia am adunat şi am centralizat cu sîrg activităţile care se desfăşurau prin şcoli, pentru că ministerul solicita această informaţie anual. Îmi imaginez că acolo, la centru, cineva stătea şi punea cap la cap activităţile din toate şcolile naţiunii şi le citea rînd pe rînd, ca să vadă care e mai interesantă.

Dar care e tipicul de care nu putem scăpa, în mediul şcolar? Nu e departe de cel al depunerii de coroane de la statuie (era să zic *statuă,* prietenii ştiu de ce...). E unul conturat pe calapodul plenarelor de partid, în care elevii se adună prin curţile şcolilor sau prin sălile festive şi ascultă cîteva discursuri, fie ale unor scriitori/critici „de anvergură locală", fie ale unor profesori din şcoală. Uneori se mai şi recită cîteva poezii, de către nişte elevi puşi să le înveţe. E super-plicticos şi nu ştiu cum îşi poate imagina cineva că aste formule pot plăcea cuiva şi pot genera emoţia prin care elevii să devină pasionaţi sau măcar admiratori ai poeziei eminesciene.

În acelaşi timp, în mod cert, formulele acestea nu l-ar face să se bucure nici pe-„al nopţei dulce prinţ". Putem fi siguri de asta, pentru că a spus-o explicit în celebrele versuri ale „Scrisorii I", cînd panoramează posteritatea dascălului: „Iar deasupra tuturora va vorbi vreun mititel, / Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el". Căci despre asta e vorba, la urma urmei, despre nişte false academisme, atît la *statua* din faţa Teatrului Naţional, cît şi în sălile festive ale şcolilor.

Am mînţit la început. Mai ştiu cîte ceva despre cum sînt omagiaţi în şcoli scriitorii naţionali prin alte părţi. Să zicem, un Shakespeare. M-am uitat pe net să văd. Nu le e ruşine, ba chiar caută să transforme academismul forţat în bună dispoziţie şi amuzament. Un cîine minunat, un retrievier, desemnat patronul săptămînii Shakespeare, de pildă, purtînd la gît celebrul guler, nu naşte un scandal naţional, cu acuze că neseriozitatea terfeleşte marea literatură. Personaje shakespeariene plimbîndu-se prin şcoală, coridorul Shakespeare etc. Chestii simpluţe, mici, dar care sînt aşa de mari, de fapt, şi de percutante. Nimic formal în ele şi, cu siguranţă, fără teamă de rîs, de bună dispoziţie, chiar de caricatură. În paranteză fie spus, de ce ne vom fi temînd noi atîta de rîs, de buna dispoziţie în momente pe care le considerăm solemne? Căci totuşi, de mult a apus convingerea antică a vulgarităţii comicului şi chiar cea dogmatică a lui Ioan Hrisostomul, care credea că doar păcătoşii rîd...

Dar nu, nu spun să rîdem de Eminescu. Doamne fereşte! Dar zic să facem lucruri care să ne cadă bine prin simplitatea şi autenticitatea lor. Zic, în primul rînd, că nu-i stă bine acestui poet să fie transformat în „Cîntarea României" la fiecare 15 ianuarie. De fapt, ucis, de fiecare dată. Îi stă mult mai bine, sînt convins, în intimitatea sălilor de clasă. Acolo unde se pot face multe. Se poate, de pildă, citi foarte atractivul dicţionar scris de Mihai Iovănel anul trecut pe platforma Scena9. Eu asta am făcut anul trecut. Nu, nu vă gîndiţi la un ditamai tomul. Criticul a luat pentru fiecare literă a alfabetului cîte ceva relevant legat de contextul Eminescu, a disecat pe alocuri cu ironie unele tabuuri sau clişee, a pus în valoare zone umbrite. Incitant, nu? Ce credeţi, nu s-ar putea pregăti cu elevii un astfel de dicţionar, dacă tot e să facem ceva? Nu ştiu, să tragă la sorţi literele şi să pregătească şi ei un mic glosar de termeni ai contextului Eminescu. Sau nu s-ar putea face un coridor Eminescu, aşa cum spuneam despre coridorul Shakespeare, pe care să fie imagini, colaje, figurine etc.? Nu s-ar putea ca, în ziua respectivă, un elev costumat cît mai aproape de imaginea lui Eminescu să se plimbe prin şcoală şi să ofere celor pe care îi întîlneşte cîte un bileţel cu cîte un vers eminescian? Sau, mai simplu, nu se poate ca într-o oră, în data de 15 ianuarie, proful de română să îi lase pe elevi să aleagă ei, fiecare, cîte un vers care le place şi să explice de ce? Să facă nişte planşe cu colaje. Să caute piese muzicale care valorifică textele eminesciene. Sau să caute reclame în care există referinţe eminesciene. Să facă o oră de scriere creativă pornind de la o poezie eminesciană, cum m-am jucat eu într-un an, demult, într-un liceu industrial, cu poezia „Numai poetul..." Dar mult mai simplu se poate, desigur, construi un poem al clasei, pornind de la jocuri de tipul *„Ea* un înger... *El* un demon..." Sau se poate citi din *Vieţile paralele,* romanul Florinei Ilis, o secvenţă despre cum îi recită poetul doamnei Micle, în parcul Copou, „Venere şi Madonă". Poate că dacă nu ne-am teme să fim mai puţin scorţoşi cînd vine vorba despre ea, s-ar metamorfoza şi într-o *Femeie în roşu* (nu, nu romanul opzecist, ci filmul, comedia lui Gene Wilder, din 1984) seducătoare, care ne sucește mințile. Cînd spun *ea,* mă refer la literatură, firește. Sau, ca să păstrez echilibrul, într-un fascinant Bond. James Bond. Nu. Nu la Eminescu mă refer în special, ci la întregul univers ficţional al literaturii. Poate că atunci, în „anul lecturii", n-ar fi lectura însăşi un fel de Omul Negru al elevilor. Şi, ca să închei în notă optimistă, sînt sigur că mulţi dintre voi faceţi astfel de lucruri, care sfidează uzura. De unde ştiu? Pentru că sînt deja şi eu cu mînţile sucite de *Femeia în roşu.*

***Horia Corcheş** este scriitor şi profesor de limba şi literatura română.*

DILEMA VECHE

„Omul fără dileme
e creatorul
tuturor dictaturilor,
de dreapta
sau de stînga.
E marele
organizator,
marele pedagog,
marele vindecător."

Andrei Pleşu, 1993

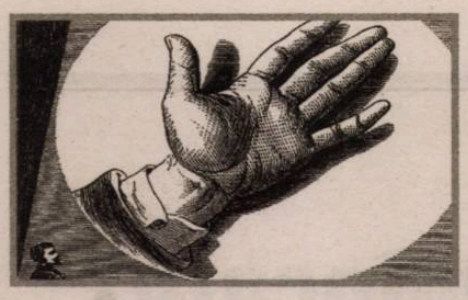

Adina POPESCU

portrete din mers

Care-i faza cu Valea Prahovei?

Anul trecut, între Crăciun și Anul Nou, am avut din nou un drum pînă în Ardeal, cu treburi, și am luat-o inevitabil pe Valea Prahovei, acest dulce și etern coșmar al tuturor șoferilor, dar și al pasagerilor lor din România. Ce-o fi fost în capul nostru? Ne-am zis, probabil, că pe 26 decembrie, îmbuibați cu sarmale și tufliți de la vin, oamenii mai stau și pe la casele lor, respectiv în pensiunile/hotelurile unde au fost deja cazați. Înainte de Comarnic, ne-am dat seama însă că e groasă treaba, mai rău decît de obicei, căci coada începea de undeva de pe la podul spre Breaza. Însă nu ne-am întors, ne-am imaginat că tot vom ajunge la un moment dat. Dacă treci de Comarnic cu chiu, cu vai, te mai blochezi pe la Sinaia și mergi în coloană cu 10 km la oră, prin Bușteni, unde n-au reușit să găsească o soluție cu trecerile alea de pietoni pe unde – are, n-are treabă – tot turistul vrea să traverseze. Greșit! N-am luat în calcul vreo trei polițiști care, ca de obicei, mai mult încurcă decît descurcă traficul, și patru accidente rutiere minore între Sinaia și Brașov. Mie, uneia, asta mi se pare de domeniul fantasticului – cum să faci accident cînd nu poți depăși, cînd mergi în coloană cu 10 km la oră? De fapt, există o explicație destul de logică, și anume nerespectarea nici unei reguli de circulație. Cînd te încalecă un jeep din spate, mai să se urce pe tine pentru că șoferul s-a plictisit și nu mai are răbdare, chiar nu e greu să se întîmple un accident. Așadar, plecați de la Breaza pe la două, la ora cinci eram pe la Azuga, într-o coloană încremenită pe loc de mai bine de 40 de minute. Mă uitam pe Waze și speram să greșească – totul era roșu, deci blocat, ora estimată de sosire la destinație era undeva pe la 1,30. Dar Waze nu prea greșește. Nimic nou pînă aici, am mai pățit-o și de un alt Crăciun, și de 1 Mai, și aproape în fiecare week-end în care am încercat să traversez munții pe Valea Prahovei. Și pentru că mă plictiseam cumplit pe scaunul din dreapta (măcar șoferul are grijă să dea din cînd în cînd drumul la motor), m-am tot gîndit: în fond, care-i faza cu Valea Prahovei? E un soi de paradis al distracției *sui generis,* o Mecca a vacanțelor de tot felul, o vale pe unde curge numai lapte și miere? Chiar e obligatoriu, dacă ai o zi, două, trei libere, să te urci în mașină și să gonești spre Valea Prahovei de parcă totul ar fi acolo pe gratis, doar ca să faci un *check-in?* Tot plictisindu-mă și căutînd un răspuns, am început să mă amuz citind conversațiile waze-rilor din jurul meu. Cîțiva, puțini, dădeau vina pe Dragnea, pe guvernare și pe „hoți", postau deja tradiționalul *Muie PSD.* Le-am dat dreptate – în fond, ce vină au oamenii că vor să se plimbe de sărbători, după ce au muncit un an întreg? Vina e a autorităților care n-au fost în stare să facă o șosea cumsecade care să lege nordul de sud. Însă cei mai mulți dintre waze-ri făceau caterincă. „Aoleu, o să ne prindă aici Revelionul!", *„Cool, man!"*, „Care vii la mine în mașină, că mai am niște sarmale și niște vin!", „Haideți la mine, că am Netflix!"„Mai face cineva pipi, dar rău de tot?", „Euuu!", „Poliția ar trebui să umble cu o toaletă mobilă…", „Pipi ca pipi, dar eu am unul în mașină care se cacă pe el!", „Ha-ha-ha!". Și tot așa. Abia pe la Predeal, cînd se făcuse deja întuneric beznă și începuse să ningă mărunt, iar o fată polițistă, foarte tînără și cu gene albe și înghețate, tot dădea din mînă de mi s-a făcut milă ea, mi-a picat fisa: oamenii ăștia sînt masochiști! Am avut senzația că le face plăcere să-și petreacă a doua zi de Crăciun blocați vreme de trei ore pe Valea Prahovei, într-o coloană care nu se mai urnește. Că a devenit un soi de *must,* altfel sărbătoarea, vacanța, sau ce o fi ea, nu-și mai găsește rostul. Dar și cînd ajungi la cabană/pensiune/hotel – bagi un uischian mic, merge bine, că e iarnă, comanzi niște coaste la grătar sau niște mici, că de sarmale te-ai săturat, trimiți copiii la culcare sau să se joace afară în zăpadă, că doar de-aia i-ai adus la munte, intri pe Facebook și postezi: „Bă, am făcut cinci ore din Buc, dar am ajuns, distracția maximă acum începe!" A doua zi, dacă mai ai chef, nu ești mahmur și cureaua de la pantaloni nu te strînge prea tare, te mai gîndești la o telecabină, la un Sfinx, poate chiar la un schi. Că doar de-aia ești pe Valea Prahovei!

Valea Prahovei a devenit un amestec de kitsch, snobism și mitocănie. Nici nu mă mir, Bucureștiul distruge cam tot ce e în jur pe o rază de vreo două sute de kilometri, comuna Voluntari se prelungește pînă la Mamaia, iar Pipera se mută constant și provizoriu pe Valea Prahovei. Înainte era și nu era așa. Mereu serviciile aici au fost proaste și scumpe, mereu ceafa cu cartofi prăjiți ți-a fost aruncată mai mult în silă în farfurie, pe la restaurante, mereu pe fiecare petic de iarbă liber de la marginea șoselei apărea cît un grătar, cu un minimum de efort al posesorului de a-l scoate din portbagajul mașinii și de a-l planta zece metri mai încolo. După '90 s-au plantat și vilele, s-a construit haotic și abuziv, deși case de vacanță existau și înainte – ștabii le aveau drept moșteniri de la vreo mătușă fictivă, pentru că teoretic nu puteai deține două proprietăți. Bușteniul, un orășel industrial, de fapt, destul de anost, dar care își avea farmecul său, s-a transformat într-un conglomerat de camere de închiriat, restaurante de duzină, „clătite uriașe" și terenuri „retrocedate" mult dincolo de poala pădurii. Sinaia e de clubbing și de fițe. Nu arată rău, pe anumite porțiuni, dacă știi cum să le cauți, e chiar o splendoare. Însă, de pildă, cabana Piscul Cîinelui, unde putea ajunge tot pantofarul cu burtă mare, nu mai există, e proprietate privată. La Predeal, pe drumul spre Cabana Trei Brazi, pe vremuri neasfaltat – traseu montan –, s-a construit acum pînă aproape sus. E drept că și înainte se făceau bani pe Valea Prahovei, și nu puțini, eludînd ONT (Oficiul Național de Turism). Localnicii își închiriau camerele cele bune „cu vedere la cruce" fără să declare nimic, statul comunist închidea ochii, o gazdă OK trebuia antamată din timp. Însă parcă și cei care veneau aici erau altfel, cu mai mult bun-simț. Mai veneau și oameni doar ca să urce pe munte, pe Jepi, pe la Poiana Stînii sau pe Valea Cerbului, sau măcar pînă la Poiana Izvoarelor. Cînd se întîlneau unii cu alții, pe traseu, se salutau între ei. Aveau în rucsacurile lor mari, din acelea cu cadru, apă și mere sau piersici ca să le țină de sete pe drum. Le împărțeau și cu alții.

De fapt, acum îmi dau seama că eu am copilărit pe Valea Prahovei, pe care acum am ajuns aproape să o urăsc, de fapt, din cauza unei tranziții eterne și a unei lipse de identitate – nu e nici sălbatică, pitorească, rezervație etc., dar nici nu e ca stațiunile din Elveția. Cînd eram mică, mergeam cu taică-miu aproape la două săptămîni, luam personalul din Gara de Nord, duminica, ne opream la Sinaia sau la Bușteni, rareori la Predeal, făceam cîte un traseu, mîncam cîte un mic, dacă găseam, un supliment la sandviciurile puse de mama, la pachet, Anton gîlgîia cîte o bere, două, eu eram fericită dacă mă alegeam cu cîte un Pepsi. Nu regret nici un moment comunismul, însă regret simplitatea și bucuria unor lucruri mici, unor detalii care astăzi plutesc nesemnificative într-o ciorbă a abundenței, a șmecheriei, a lăcomiei, a tocatului de bani aiurea. Oare chiar nu ne mai ajunge nimic?

Așadar, care e faza cu Valea Prahovei? Tot la două sute de kilometri de București, mai există și Întorsura Buzăului și Cheia – o bijuterie uitată, îngropată –, munții Iezer Păpușa, cu o minune de cabană, Cuca, unde în urmă cu vreo 20 de ani nu exista curent – ce-o mai fi pe acolo? –, Zărnești, în paragină, Rucăr, Călimănești, Voineasa. Însă oare cine are chef să-și mute fundul de pe Valea Prahovei, unde poți sta blocat în trafic pînă la cinci ore, *just for fun?*

Eugen ISTODOR

negustori și **mușterii**

Plîns după kaki

Am plîns în minte cînd am văzut cum un kaki era storcit, uitat în coșul de fructe, imposibil de mîncat. Am plîns pentru toată istoria împreună pe care am avut-o cu acest fruct. Plecasem în Obor pe la 7. Bre, s-o deschide. Nu era deschis. Boierii de tîrgoveți abia la 8 mișcă în piață. Unde este viața falnicei piețe care începe în zori? Ce prostie spun! Păi, ora 8 și un pic sînt zorile, la șapte e negura. Așa că juma' de oră, cel mult, m-am plimbat într-un zvîc invizibil al oamenilor. Erau acolo, după tarabe, prin preajmă, prin metrou, tramvai, în apropiere, dar nu-i vedeai. Oi fi avut eu ochii cîrpiți de somn, ce să le cer pieței-șilor? Deci nu-i vedeam, dar îi simțeam. Și așteptînd, văd kaki în lădițe. Kaki. Dintre toate fructele și legumicolele, văd kaki și-n frig, și-n întuneric, belesc ochii și mă fixez pe kaki. Kaki erau zorile, kaki era otrava, kaki era hrană și apă. Tic nervos și speranță. Sînt primul care ia kaki. Și fac sfteaua și va fi ieftin, ieftin, ieftin. Dar ce fac eu cu kaki, sînt eu fan kaki? Nu cred, nu am halit coajă de kaki niciodată, n-am decojit kaki decît o dată. Lasă, e kaki, vreau kaki. Nici un morcov nu mi-a revelat cît de distrus eram în zorii aceia precum kaki. Unii fac obsesie pe ce le trebuie, eu pe ce nu-mi trebuie. Doar pentru că un kaki mi-a ieșit în cale, mi-a făcut cu ochiul. Cît de sensibil sînt la ocheade! Și uite, vine deschiderea. Șase kaki la 5 lei, boierule, fă safteaua. Era soare pe cer? Era lumină în Obor. Iau. Și iau. Și iau. N-am fost irațional, să plec cu kaki doar. Morcov, țelină, păstîrnac, mărar, pătrunjel, brînzet de capră gras și sărat. Dar kaki, oh, kaki, kaki al meu! Abia așteptam să ajung undeva ca să devorez kaki. Totul fusese vreo 34 lei, deci meritasem primele zori, așteptarea, kakiul. Și cum ajung sub un acoperiș, mă pun pe brînză cu pîine și uit de kaki. Și kaki se răscoală, putrezește tăcut în coșul lui de cumpărături. Și am decojit niște kaki după două zile. Dar cît kaki poți mînca? Și cînd am descoperit kaki putred, era ca și sufletul meu. Am plîns în minte cînd am văzut că am uitat de kaki. Incredibil. Am plîns după leu, am plîns după zorii aceia, după ziua aceea în care nu mi s-a mai întîmplat nimic deosebit, în afară, bineînțeles, de kaki ieftin. Și eu cum am tratat acel kaki?

Radu NAUM

un sport la **Răsărit**

Ladislau Bölöni e un tip care pare că știe să spună lucrurilor pe nume (a dat recent un interviu în GSP*). E logic, măsurat și realist. Dar au aceste caracteristici vreo legătură cu fotbalul nostru?*

Bölöni e un om liber. E desprins de tot ce e aici, deși în spusele lui transpare regretul că nu a fost băgat mai mult în seamă de țara al cărei – vorbele lui – pașaport îl poartă. Bölöni, de fapt, e un apatrid care are nostalgia unei patrii. Fie și izvorîte dintr-un resentiment, judecățile lui sînt de ascultat. Cînd îi contestă, voalat, titlul de „rege" lui Hagi și pe acela de „briliant" lui Mutu, Bölöni nu îi atacă pe cei doi, ci pe noi. Poporul care se extaziază la capătul unui dribling, al unui gol sau al unei victorii asupra Ungariei, pe care Hagi, revenit din retragerea fotbalistică, a bătut-o de unul singur. Nu e de ajuns, zice Laszlo, zis și Ladislau, pe care unii l-ar putea bănui de influențe etnice în declarațiile sale iconoclaste. Dar nu e asta. Bölöni a atins absolutul, cu Steaua, în '86, și nu a mai văzut pe nimeni să o facă, individual sau colectiv. Noi n-am mai avut de atunci nici un bronz, nici un argint și nici un aur. Și nici vreun Balon de Aur. Dar avem o Generație de Aur. Împotriva acestei fracturi logice se naște revolta mocnită a lui Bölöni. El spune, de fapt: „Oameni buni, noi ne-am declarat învingători fără să fi terminat cursa. Avem eroi ai bătăliilor pierdute în final". Și, mereu, în filigranul vorbelor sale stă singura Cupă. Aia posibilă cu Valentin Ceaușescu. O jumătate de lume va aplauda. Cealaltă va replica: „Mai bine o Generație de Aur fără aur decît o Cupă cu neamul Ceaușeștilor". Iată România! De care, finalmente, și în ciuda pașaportului, Bölöni e foarte, foarte îndepărtat. Dar e un om liber. Și libertatea asta față de România se cîștigă. Bölöni și un ospătar într-un bar dintr-un vîrf de munte din Occident, care mi-a zis: „Aici am învățat ce înseamnă o comunitate", sînt umbra noastră cu atît mai lungă cu cît soarele e mai la apus.

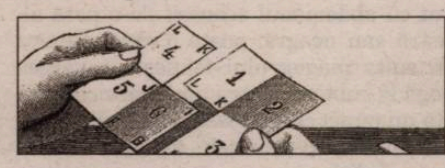

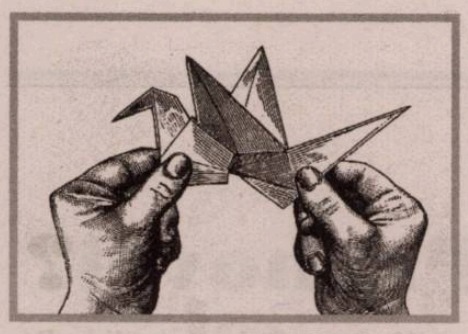

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cine se scoală de dimineaţă?

Ora opt pentru trezire mi s-a părut întotdeauna a fi cea mai firească, măcar teoretic (tot aşa cum firesc mi se părea ca viaţa unui om să se întindă pe durata unui secol). Cu timpul, am învăţat că totul e relativ. Oamenii ararеori se scoală chiar la opt fix, tot aşa cum foarte rar ating suta de ani. Rămînînd la ora de trezire, lucrurile sînt mai complicate decît pot părea. Specialiştii observă că ea e determinată social şi nu biologic. Adică, de obicei, te scoli în funcţie de ora la care începi serviciul, şcoala, grădiniţa.

În vremea comunismului, şcolile, atunci cînd nu era vorba de programul de după-amiază, începeau la opt sau la şapte şi jumătate. La ţară, lumea se trezea cam odată cu răsăritul soarelui, iar cei care făceau naveta, chiar mai devreme. La oraşe, serviciile începeau la ora opt cel tîrziu, dacă nu cumva la şapte sau la şapte şi jumătate. Numai şefii ajungeau la birouri la nouă sau, rarisim, la zece. Mi-aduc aminte cînd trebuia să ajung la şapte dimineaţa în Piaţa Chibrit, unde aveam serviciul în 1990. Iarna, mai ales, era de-a dreptul teribil.

Am impresia că pe undeva exista o legătură între opresivitatea unui regim politic şi orele la care populaţia era obligată să se trezească. Cu cît o ţară trecea printr-o epocă mai întunecată din punct de vedere politic (sau era mai slab dezvoltată economic), cu atît era mai matinală. Mai ca la armată, adică. Nu ştiu dacă există vreun studiu care să fi cercetat lucrurile astea. Dar aici se suprapune şi o chestiune istorică, legată evident de progresul ştiinţific şi tehnologic. Cînd nu exista curent electric, iluminarea se făcea într-un mod mai complicat, iar oamenii încercau să profite la maximum de lumina naturală.

Pe vremea aceea, Bucureştiul nostru era încă destul de matinal, dar, între timp, se pare că am reluat şi noi exemplul burghez, occidental. În afara anumitor servicii publice sau a spitalelor, lucrurile s-au mai relaxat. Şcolile însă încep, de regulă, tot la ora opt. Ei bine, studii făcute în Statele Unite au relevat faptul că aşa-numitele *ritmuri circadiene* sînt diferite la adolescenţi faţă de adulţi. La unele licee din Seattle s-a experimentat începerea cursurilor cu o oră mai tîrziu, adică la 8,50, faţă de 7,50. Monitorizîndu-se somnul elevilor, s-a constatat că durata acestuia a crescut, în medie, cu peste o jumătate de oră la cei care începeau şcoala mai tîrziu. În plus, acestora li s-au redus întîrzierile şi absenţele, iar performanţele şcolare au crescut, în general, cu un procent semnificativ. Acum, Academia Americană de Pediatrie recomandă liceelor să nu înceapă cursurile mai devreme de opt şi jumătate. Adolescenţilor se pare că le prieşte să se trezească ceva mai tîrziu. Lucrurile nu stau însă neapărat la fel şi pentru adulţi sau copii. Îmi vin în minte cugetările unui *adevărat boier* – Alexandru Paleologu –, care îşi amintea că în tinereţe se scula foarte tîrziu, lucru pe care ulterior a ajuns să-l considere total greşit şi neproductiv. Spunea că, după o vîrstă, a ajuns să aprecieze „limpezimea dimineţilor", pe care în tinereţe şi le petrecea dormind. Iată însă că din studii ştiinţifice reiese că adolescenţii au motive biologice să nu prea iubească zorii zilei. Şi aş observa că tot ei sînt printre primii revoltaţi de matinalitatea dictaturilor.

După o vîrstă, a ajuns să aprecieze „limpezimea dimineţilor".

George Washington, de exemplu, se trezea, de regulă, odată cu răsăritul soarelui (vara era înainte de ora şase), mînca ceva frugal, apoi călărea dînd ocol proprietăţii sale de peste trei mii de hectare din Mount Vernon, iar pe la ora şapte dimineaţa se întorcea acasă pentru a-şi lua *breakfast*-ul împreună cu familia. Părintele naţiunii americane se retrăgea în dormitor la ora nouă seara. Programul general în lume era cu totul altul.

Cînd am fost în Statele Unite, pe la începutul anilor '90, în prima dimineaţă m-am trezit înainte de ora opt, curios nevoie mare să descopăr oraşul care nu doarme – New York-ul. Gazda a încercat să mă tempereze, dar n-am ascultat-o şi, cînd am ieşit pe stradă, am fost mirat să constat că, pe la opt şi jumătate, oraşul încă dormea. Obloanele de tablă ale magazinelor, pline de graffiti, erau lăsate, maşinile de pe străzi erau rare, exemplare active fiind doar cei care făceau jogging şi homleşii care începeau să iasă din culcuşurile lor.

ready made

„La tunel ieşire tinerii au pornit acţiunea de organizare a celui mai frumos dormitor. În întrecere cu brigada nr. 8 condusă de Dumitru Stoian, brigada nr. 7 a lui Pavel Borbei s-a situat în frunte, cîştigînd plancarda prin care dormitorul lor a fost declarat cel mai frumos. Curat, ordonat, pavoazat frumos, dormitorul brigăzii nr. 7 are un aspect atrăgător. Aici timpul liber este petrecut cu plăcere şi folos.

Acţiunea pentru a face cît mai frumoase dormitoarele s-a extins şi la celelalte brigăzi."

Constructorul Hidrocentralei,
Anul II, nr. 16, vineri, 30 martie 1956

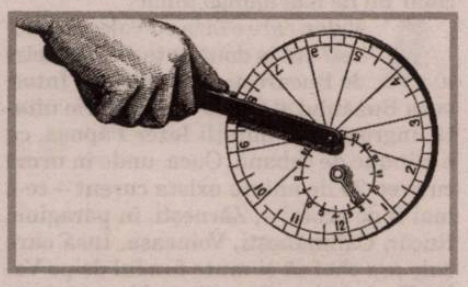

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Anatomia unei catacombe

Un pilon de ciment pentru o fundaţie a trecut chiar prin faţa unei fresce cu Sf. Petru, iar în 1956 s-a anunţat oficial descoperirea unei noi catacombe creştine, sub Via Dino Compagni din Roma (pe unde trecea în antichitate Via Latina). Cu cele 50 de fresce ale ei, e una din sursele noastre esenţiale pentru pictura antichităţii tîrzii. Că majoritatea frescelor au subiecte din Vechiul Testament, e ceva normal. Ciudată însă e inspiraţia din mitologia păgînă, evidentă în numeroasele scene cu Heracle; apar şi cîteva divinităţi, ca Atena. Putem recunoaşte după aceste scene membrii păgîni ai unei familii senatoriale recent convertite la creştinism? Sau prin ele se făcea chiar o declaraţie anticreştină, a unor paseişti precum, ceva mai tîrziu, cei din cercul lui Symmachus? Erau cei înmormîntaţi acolo creştini pentru care Heracle era asimilabil lui Hristos? Erau oare neoplatonişti?

Deşi imaginile lui Heracle au dus la tot felul de controverse despre natura eclectică a creştinismului timpuriu, de departe cea mai discutată dintre fresce rămîne aşanumita Lecţie de Medicină. Ce vedem: un grup de bărbaţi în mantii albe sînt aşezaţi în semicerc în jurul unui (să-l numim) magistru. În faţa lor, întins pe pămînt cu faţa în sus, pare a fi corpul gol al unui adolescent cu abdomenul acoperit de o pată albastră sau neagră, poate o rană. Cineva din suita magistrului foloseşte o vergea lungă şi subţire pentru a le arăta celor de faţă un punct chiar deasupra rănii.

Unul din testele cele mai grele pentru eruditi mi se pare reconstituirea înţelesului unei scene obscure şi neconvenţionale din arta antică. În ansamblu, eforturile lor pot părea că au o splendoare amuzantă, totuşi foarte instructivă metodologic. Arheologul care a condus săpăturile, Antonio Ferrua, a ajuns la concluzia că aici fusese înmormîntat un medic care a dorit să fie reprezentat realist, într-o lecţie de chirurgie sau de anatomie. Fresca l-ar arăta deci ca magistrul-chirurg sau cel care ajută, cu vergeaua, la o demonstraţie medicală. Din capul locului, e remarcabil că Ferrua, preot iezuit, a avut curajul să opteze pentru o interpretare non-religioasă. Alţii, din instituţii academice seculare, au văzut imaginea ca reflectînd episoade biblice. S-a propus repede, cum era de aşteptat, că avem de-a face cu învierea lui Lazăr. Felul în care stau laolaltă bărbaţii, unii tineri, alţii maturi, seamănă într-adevăr cu grupul de apostoli din arta creştină; dar, între alte neconcordanţe, Hristos nu apare niciodată, într-un episod din timpul vieţii, purtînd un veşmînt filozofic care să-i dezgolească pe jumătate bustul. Ar putea fi apoi vorba de regele Asa, din linia lui David, care a murit bolnav de picioare şi care „nici la boala sa n-a căutat pe Domnul, ci pe doctori" (Paralipomena 16:12). Într-adevăr, labele picioarelor cadavrului sînt foarte greu de distins, dar nu se poate afirma că asta a fost intenţia pictorului, iar nu o stîngăcie sau un capriciu al conservării. După altă ipoteză, decedatul este Iuda Iscarioteanul. În Faptele Apostolilor (1:18) se spune, în contradicţie cu varianta spînzurătorii, că Iuda „căzînd cu capul înainte, a crăpat pe la mijloc şi i s-au vărsat toate măruntaiele". Asta ar explica deci rana – nu însă şi alte elemente. La fel de improbabilă este aici o reprezentare a viziunii lui Iezechiel, cu cîmpul plin de oase uscate care redevin trupuri, sau a creării lui Adam.

O interpretare religioasă dintr-o cu totul altă direcţie a propus un celebru istoric al artei vechi, care vede aici o scenă legată de obiceiul „incubaţiei sacre": un pelerin bolnav doarme în templul lui Esculap (Asclepios grec) şi zeul i se înfăţişează într-o viziune pentru a-l vindeca. Incizii abdominale apar într-adevăr pe micile torsouri de teracotă oferite de aceşti pelerini în templul lui Esculap din Roma; pe aceste modele se pot distinge şi organele interne. (Într-un sanctuar antic cu profil medical de lîngă Roma s-au descoperit vreo 6.000 de membre de ceramică, oferite de cei cu beteşuguri.) Esculap e încă popular la Roma în secolul IV, iar împăratul Iulian Apostatul era foarte ataşat de el. Domnia lui acoperă ultimii ani de folosire a catacombei – poate o coincidenţă, poate nu.

Poate cea mai interesantă interpretare a scenei este filozofică, şi recunoaşte în ea o demonstraţie neoplatonică a separabilităţii sufletului de corp. Fresca s-ar baza în acest caz pe un pasaj dintr-un tratat al unui discipol mai mistic al lui Aristotel. (Pasajul e păstrat pentru noi la filozoful neoplatonician de secol V Proclus, dar contemporanilor catacombei trebuie să le fi fost cunoscut din co-doctrinarul său, Porfir.) Acolo se înregistrează o experienţă practică pentru a dovedi separabilitatea sufletului. Aceasta era făcută, în prezenţa lui Aristotel, de cineva rămas anonim, folosind o baghetă „conducătoare de suflete" pe un băiat adormit. S-ar explica astfel de ce, în scena noastră, nici magistrul (Aristotel), nici ceilalţi participanţi nu se uită la cadavru, ci undeva în sus, la sufletul care se ridică. Într-o lecţie de anatomie, lumea nu s-ar uita pe pereţi. Pentru pata neagră de pe abdomen trebuie atunci căutată altă explicaţie, dacă nu cumva ar putea fi legată şi ea de textul citat de Proclus, ceea ce ar fi sinistru. Asta pentru că acolo ni se spune că, atîta timp cît sufletul n-a fost adus înapoi în trupul băiatului, el era complet insensibil şi nu răspundea nici la lovituri (aşa e tradus de obicei un pasaj greu inteligibil din text).

Culmea e că, formal, cum au observat mai multe studii, poate cele mai bune paralele pentru fresca din catacomba Dino Compagni sînt reprezentările medievale ale unei disecţii, în care profesorul, mai retras, explică, un asistent face inciziile, iar un altul arată publicului, cu o baghetă, organele şi ţesuturile despre care se vorbeşte. Încerc un comentariu săptămîna viitoare.

Cătălin Pavel *este arheolog şi scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Chihlimbar, *Polirom, 2017.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Mic discurs despre moartea Europei

Doamnelor, domnișoarelor și domnilor, am să-l pastișez oarecum pe Paul Valéry spunînd că civilizația europeană este adînc legată de conștiința că sîntem muritori. (Nu-i așa că, dacă începeam prin a spune „civilizația europeană este adînc legată de conștiința că sîntem muritori“, ați fi zîmbit, spunîndu-vă că băiatul ăsta „iese“ cu o filozofie de doi bani pe o temă atît de serioasă? Dar așa, cînd vă spun că a zis-o cineva ca Valéry, nu mai zîmbiți, deveniți mai atenți și încercați să luați aminte. Știu că e bine să îți camuflezi adesea gîndurile ca să-i faci pe ceilalți mai atenți la ele și, de aceea, folosesc frecvent acest mic truc. Atribui ideile mele altora, unora de care lumea, în general, nu rîde, unora aflați dincolo de contestare, unora ale căror scrieri înmoaie simțul critic, pe bună dreptate. Am o părere proastă despre simțul critic al zilelor noastre, dar asta e altă poveste. În orice caz, cînd spun ceva ce mi se pare important, dar simt, în același timp, că ceea ce spun are parfumul truismului sau culoarea banalității, o atribui imediat unui greu cultural și ideea mea este, astfel, ascultată. Că numele sub care îmi livrez gîndul ca citat a spus ori nu ceea ce zic eu are prea puțină importanță pentru mine. Unii, cu adevărat proști, preferă să fure ideile altora, să zică ce au zis alții fără să invoce autorul. Dimpotrivă, socotesc că e mult mai inteligent să atribui ideile tale unor autori mari, căci așa le faci să fie ascultate și respectate. Argumentul prestigiului – asta e cunoscut în teoria argumentării. Știu, nu este tocmai cinstit ce fac, dar retorica mă învață să folosesc orice trucuri pentru a fi convingător. Trebuie să folosesc toate armele și tacticile pentru a evita barajul de neatenție, suficiență și neîncredere pe care îl poartă cu sine, în mod natural, orice ascultător de azi. Însă, de data asta, chiar nu forțez lucrurile. Paul Valéry a spus că civilizația europeană este adînc legată de conștiința că sîntem muritori, într-un eseu intitulat „Politica spiritului“, apărut, cred, în 1919. Sau, cel puțin, așa am înțeles eu ceea ce a spus el acolo. Dacă v-am făcut atît de curioși încît chiar vreți să știți cine o fi spus că civilizația europeană este adînc legată de conștiința că sîntem muritori, Valéry sau eu însumi, mergeți la acel eseu. În orice caz, eu așa cred, că Valéry a spus-o primul și eu v-o redau așa cum am înțeles-o. Deaia și zic că-l pastișez *oarecum,* ca să fiu acoperit și în privința dreptului de autor, și în privința apărării seriozității acestei profunde banalități. Asta, desigur, în cazul în care Valéry chiar a spus așa ceva. Dacă nu, nu.

Unii zic că e rău, alții că e bine.

Revin la mica mea intervenție și extind un pic vorbele valériene. Toate reacțiile noastre în fața istoriei se înrădăcinează în această conștiință. Moartea nu este doar o afacere personală. Intimă, cum spun unii. Atît de intimă încît ajunge în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale, zic cei mai progresiști dintre noi. Ești liber să mori cînd vrei, cum vrei – nu și unde vrei, la libertatea asta se mai lucrează. Moartea este, așadar, mai mult decît treaba ta sau a mea sau a lui. Este, în același timp, și un fapt colectiv. Vor muri nu doar persoanele noastre, ci și întreaga noastră civilizație. Lumea noastră se va sfîrși cu mult înainte ca lumea întreagă să se sfîrșească. Despre lumea întreagă știm că se va sfîrși la fel de sigur precum sîntem că fiecare dintre noi se va sfîrși. Nu se știe de ce, însă, ideea morții civilizației noastre ne intră mai greu în cap. E ca și cum am spera că, deși murim și noi, și lumea întreagă, ceva rămîne, totuși, dincolo de moartea însăși. E absurd, nu? Ei bine, e uimitoare încrederea noastră, a europenilor, în acest gen de absurd. E drept, în ultima sută de ani, ici-colo, cîte un filozof pesimist, cîte un mistic ori cîte un istoric cu instincte sănătoase (cei mai mulți istorici au instinctele unei insecte, așa că te și miri cum de au ajuns istorici!) au profețit moartea Europei așa cum o știm. Dar profeția lor n-a fost niciodată luată în serios. Acum, însă, de cînd cu invazia ăstora, conștiința morții civilizației noastre a devenit colectivă. Mă abțin să spun cine ne invadează, pentru că nici nu prea are importanță pentru mica mea demonstrație. Important este că toți europenii, dar absolut toți, au sentimentul că ceva străin și malign, un fel de principiu al răului distructiv venit din exteriorul civilizației europene, ne invadează „corpul“ și-l omoară treptat. Unii cred că musulmanii, alții cred că iliberalii, unii cred că neobolșevicii, alții cred că neofasciștii – nu contează. Dacă natura acestui rău ucigător este încă dezbătută, sentimentul prezenței sale este unanim. Ca niciodată în istoria ei, Europa este mai prosperă. Ca niciodată în istoria ei, Europa are o conștiință de sine. Și totuși – sau, poate, tocmai de aceea –, ca niciodată în istoria ei, Europa are o spaimă acută de propria moarte.

Cînd oamenii unei civilizații ajung să fie apăsați nu doar de ideea morții lor, ci și de ideea morții civilizației lor, atunci începe sfîrșitul. Iar noi, europenii, sîntem exact în acest punct. Ca niciodată în trecut, trăim toți sub convingerea că Europa, cel puțin această Europă pe care o știm, în care trăim acum, moare. Ca întotdeauna, unii zic că e rău, alții că e bine. Și nu e vorba doar de pesimiști și de optimiști, e vorba despre cei care iubesc această lume și cei care, de fapt, o urăsc. Moartea acestei Europe este mai mult decît o catastrofă politică, este un genocid cultural, înainte de orice. Habar n-am cum va fi civilizația care îi va lua locul, iar asta mă sperie încă și mai mult decît moartea însăși.

P.S. Acest discurs nu este al meu, ci al unui prieten care ține să rămînă necunoscut, avînd, totuși, ciudata dorință de a-și face cunoscute gîndurile. Dacă, prin absurd, mie mi-ar fi venit în minte un asemenea discurs, aș fi refuzat categoric să-l susțin.

Publicitate

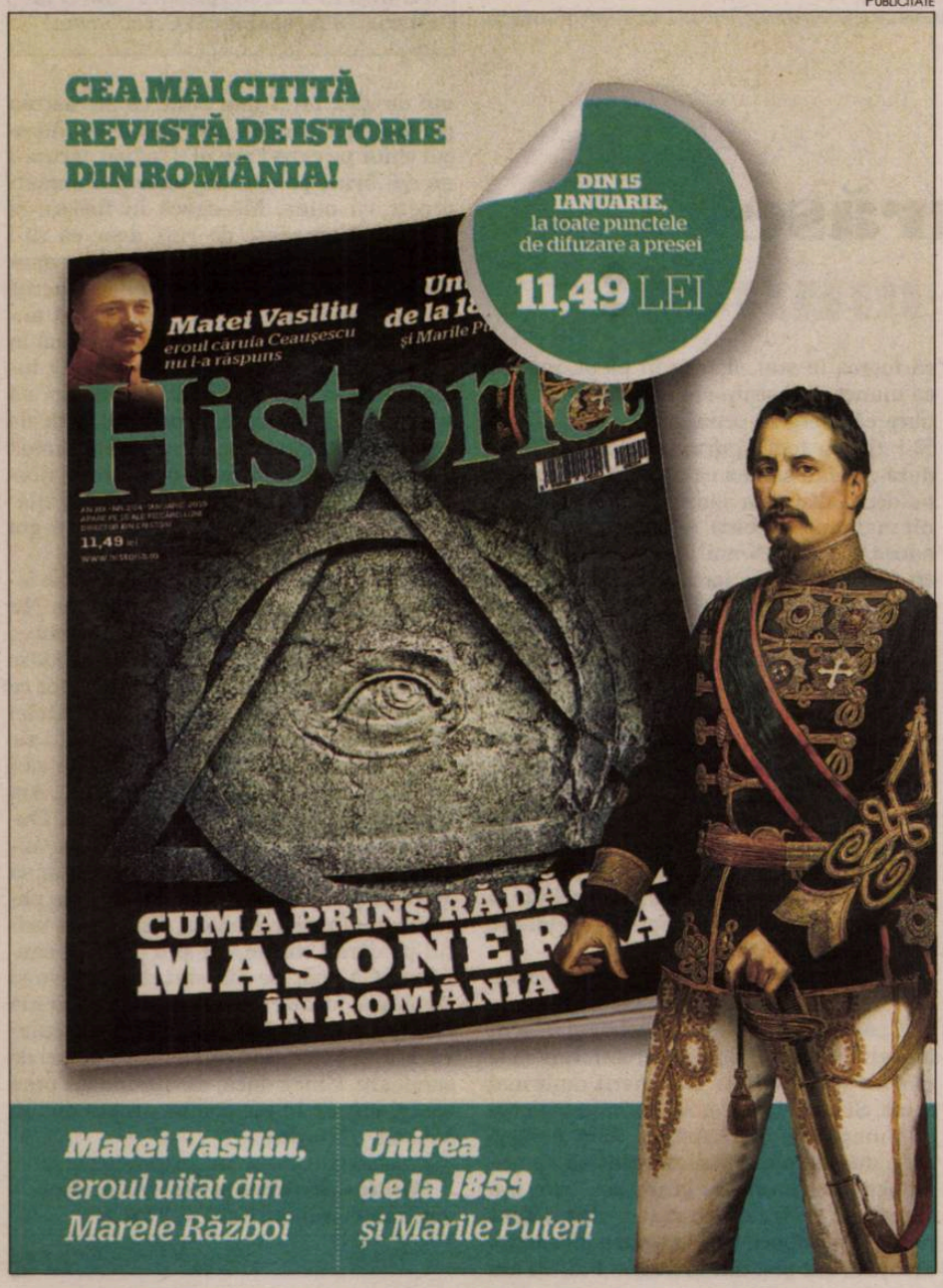

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

Ionel Brătianu la masă cu Bismarck

Pe 18 ianuarie 1919, prim-ministrul Ion I.C. Brătianu ajungea la Conferința de Pace de la Paris. Propun să amintim de un alt drum al lui Ionel Brătianu spre Paris. E mai puțin cunoscut. Și, mai ales, apare și cancelarul Otto von Bismarck pe drum. De fapt, la masă.

Este vorba despre plecarea lui Ionel Brătianu la studii în capitala franceză.

În vara anului 1883, tatăl său, Ion C. Brătianu, a decis ca fiul să-și continue studiile la Paris, mai exact la prestigiosul internat Sainte Barbe. Lui Ionel nu i-a picat prea ușor să se despartă de cămin și de familie, dar, oricum, vă închipuiți, nu prea avea de ales.

Tatăl și fiul au pornit, așadar, spre Franța, iar în drumul spre destinație s-au oprit în localitatea Gastein, unde Ion C. Brătianu, șeful guvernului român de atunci, trebuia să se întîlnească cu liderul Imperiului German, cancelarul Bismarck. Acesta din urmă l-a invitat doar pe prim-ministrul român la prînz, neștiind că acesta era însoțit și de fiul său. De îndată ce a aflat, a extins invitația și către Ionel. Și iată-l pe viitorul lider al României (care avea atunci doar 19 ani) luînd masa de prînz alături de istoricul Bismarck. Nu erau decît patru comeseni, cei doi Brătieni, cancelarul și soția acestuia. Fiecare avea cîte o potîrniche la cuptor pe farfuria din față. Friptura de pasăre făcea parte din meniul tipic german, nu tocmai îmbelșugat, completat doar de o supă și de un desert modest. Știm aceste detalii dintr-o lungă scrisoare pe care Ionel Brătianu i-a trimis-o mamei sale, relatîndu-i întîlnirea cu faimosul cancelar.

La plecare, doamna Bismarck a luat un sfeșnic de pe masă și le-a luminat calea musafirilor (de unde putem deduce că vizita s-a prelungit pînă spre seară), iar domnul Bismarck l-a ajutat pe Ion C. Brătianu să se îmbrace, ținîndu-i paltonul.

Cei doi călători români au mai făcut o oprire înainte de Paris, la Aix-les-Bains, unde premierul României era trimis de medici la tratament, la băi. În localitatea din sud-estul Franței se aflau și Vasile Alecsandri și Ion Ghica. Evident, cei patru s-au întîlnit ori de cîte ori au avut ocazia. A urmat Parisul, în cele din urmă, unde Ionel Brătianu a ajuns condus de domnul Carada.

Peste niște ani, 36 la număr, istoria vizitei la Paris avea să fie diferită.

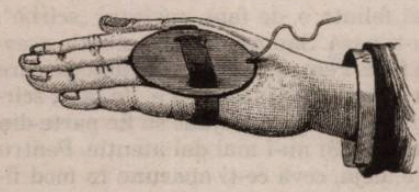

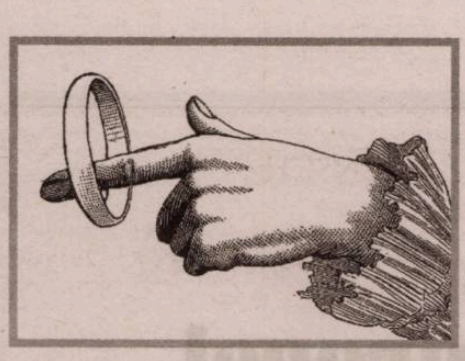

Selma IUSUF

legende **urbane**

15 semne că îmbătrînești

Da, titlul ăsta seamănă al naibii cu al articolelor din, habar n-am, BuzzFeed, le știți, de genul „15 *tweet*-uri care o să te facă să te tăvălești de rîs“ sau de genul „Spune-mi ce pizza preferi ca să-ți zic cum o să reușești în viață“. În fine, n-or fi ele chiar 15, dar devine din ce în ce mai clar că, pentru categoria celor de pînă în douăzeci și ceva de ani, am devenit o tanti expirată.

Sînt la o petrecere amestecată. Conjunctura face că sîntem acolo persoane mature despre care s-ar zice că și-au adunat toate mințile în cap, dar și mileniali din ăștia cu ani de naștere imposibili, de pe vremea cînd eu am amintiri și alegeri de viață conștiente, să zicem. Muzica e foarte tare, niște *evergreeen*-uri dansante de anii '90 la care bîțîi din picior pe sub masă. Stau cu un pahar de vin în față, cu niște amici la fel de expirați ca mine și vorbim despre pisicile de acasă sau ne repovestim a mia oară întîmplările haioase prin care am trecut împreună. Le știm la virgulă, dar ni le repovestim de fiecare dată. Sîntem într-atît de amabili, că rîdem cu poftă de fiecare dată la povestea cu nunta fetei cîrnățarului din Filiași unde ne-am trezit cazați claie peste grămadă la o babă, cu niște nuntașe necunoscute închingate în rochii de lamé orbitor.

Alături, un grup de din ăștia de douăzeci și ceva de ani (cel mult) dansează cu niște shot-uri în mînă. Se bîțîie și țopăie cu mîinile ridicate pe sus, chirăie, dau peste cap shot-urile alea și apar imediat cu altele, e atîta energie în spațiul lor că am impresia că sar scîntei de acolo. Eu mă uit în paharul cu vin și tare aș mai fuma o țigară. Ăștia mici nici măcar nu mai fumează. Sar, dansează, chițăie și dau peste cap alcoolul ăla de parcă n-ar mai exista o altă zi mîine. Pun pariu că nici măcar mahmuri nu se trezesc. Ficatul lor e strălucitor, iar plămînii roz. Eu îmi măsor paharul cu vin și calculez atent ca să nu mă trezesc a doua zi cu capul cît o baniță și cu o depresie post-alcool debilitantă.

Tot așa, ca niște rase diferite ce sîntem, mîncăm chestii care nu seamănă unele cu altele. Dacă m-aș supune iar la regimul ăstora mai tineri de pizza, burgeri, KFC, cartofi prăjiți, Cola și covrigei sărați, probabil că într-o săptămînă rinichii mei ar ceda definitiv și m-aș umfla grotesc din cauza unei grozave retenții de apă. E foarte adevărat, nu-mi amintesc nici eu ca la vîrsta lor să fi fost vreo mare mîncătoare de ciorbă sau salate, dar uite că amintirile astea au pălit și mă mir în fața alegerilor lor culinare ca o veritabilă tanti între două vîrste. Nimic mai trist decît să te uiți la o fată subțire ca un pai cum dă gata o pungă de cornulețe din alea umplute cu cremă dulce, în timp ce tu mănînci niște pește fad cu trei legume triste lîngă. Nimic mai trist.

Dar poate că semnul cel mai îngrijorător că am rămas undeva în urmă, în plutonul celor care gîfîie, cu alegeri vestimentare din *grunge*-ul anilor '90, e faptul că nu înțeleg ce spun generațiile astea noi. Literalmente nu pricep vorbele care le ies din gură. E o limbă română îngrămădită, sacadată, căreia îi lipsesc vocalele. „Vrei, te rog, să repeți?“, mă trezesc spunînd de nenumărate ori unei asemenea creaturi care îmi varsă un șuvoi misterios de cuvinte în cap. Trebuie că am o față absolut stupidă, trebuie că am în ochi o sclipire dementă, pur și simplu nu înțeleg ce mi se spune. De partea cealaltă, milenialul vorbitor e probabil convins că a dat peste cineva surd și ușor sărăcuț la minte. Și apoi, uită-te la mine. Cine naiba se mai îmbracă în blugi lăsați neglijent pe fund și numai în tricouri negre? Kurt Cobain *called. He says hi.*

Cînd naiba am trecut de partea cealaltă? Cine a tras linia asta despărțitoare între noi și ei? Cînd am ajuns să stau cuminte la masă cu ochii în fundul unui simplu pahar de vin și nu de partea cealaltă, la țopăieli și alcool turnat în cap? De ce trebuie să mă gîndesc de o mie de ori înainte de a mînca niște aripioare picante? Unde sînt vremurile cînd dădeam gata o pungă de covrigi și aveam totuși abdomenul plat, lipit de șira spinării, ca pisicile famelice? Și, mai ales, de ce nu mai fumează nimeni?

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

„Anul nou în Bucureștiul de altădată

Adresîndu-se către persoana caftănită, Voievodul îi zicea cuvintele acestea:

Pentru osîrdia și credința cu care ai slujit țării.

Sau:

Te cinstesc cu acest caftan ca să deștept în tine dragostea către faptele cele bune.

Sau:

Te cinstesc cu acest caftan pentru multă vreme de cînd stai fără chiverniseală și pentru evghenia neamului tău.

După ceremonialul împărțirei caftanelor și hainelor scumpe, se dădea la Curte ospățul cel mare de Anul Nou.

* * *

Acest ospăț a rămas de pomină în toată țara și a trecut și peste hotare. De el ne pomenesc și cărturarii străini ce au fost prin țară, și solii împărățiilor din apropierea țărilor noastre care au avut fericirea să se ospăteze la el.

Ospățul de Anul Nou care se dădea la Curtea Domnească era încărcat de toate bunătățile din lume. Mîncărurile erau pregătite de cei mai vestiți meșteri bucătari din Țarigrad și din țară. Din mulțimea bucatelor nu lipsea mult gustatul pilaf, claponul cu coconari, clapon îngrășat cu migdale de Țarigrad, și alte bucate gătite cu carne de oaie. Masa mai era încărcată și cu lucruri minunate de ale mîncării aduse din Țarigrad și din Grecia.“

*În urmă cu 100 de ani... continuare din nr. 775-776; în *Adevărul* din 3 ianuarie 1919; semnat D.C. *(va urma)*

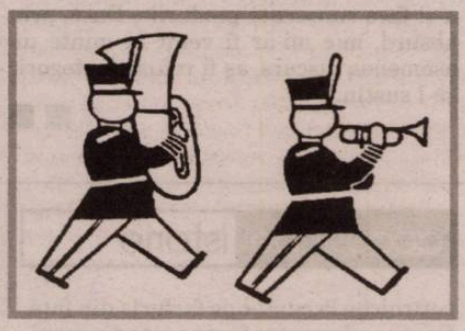

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Îmi urăsc locul de muncă!

Dacă mă-ntreabă cineva unde mă duc sau unde-am fost, răspund simplu: „La scîrbici“. Uneori, îmi amintesc că se spune corect „serviciu“, deci ar trebui să spun „la scîrbiciu“. Dar așa am moștenit cuvîntul ăsta. Îl folosesc așa cum l-am primit. „Scîrbici“. De la „servici“.

Nici nu-mi trece prin cap că folosirea unui asemenea cuvînt mă aruncă într-un abis al degradării ființei umane. N-am nici cea mai vagă idee că a păstra așa ceva în vocabular e ca și cînd ți-ai planta voios o infecție în propriul organism și ai privi-o entuziast cum crește și te devorează. Mai că-ți vine, în anumite momente, să crezi că e o formă simpatică de a-ți alinta cumva locul de muncă. Un soi de diminutiv încărcat suplimentar cu afectivitate. Cum ai spune „pupici“. Sonoritatea un pic jucăușă a acestui cuvînt, „scîrbici“, funcționează ca o linguriță de zahăr pe care îți administrezi otrava. Și, pe măsură ce-l pronunți, îți vine să-l mai zici o dată. Exact așa cum nu te poți abține să furi o bucățică dintr-o prăjitură. Preferi să uiți sau să te faci că plouă, deși știi bine că marele tort din care-ți decupezi feliuța e, de fapt, cuvîntul „scîrbă“. Nu-ți pasă. Sau nu mai dai atenție acestui fapt. Pentru că desertul zilnic pe care ți-l autoservești la masă e, de fapt, scîrba. O scîrbă care a ajuns să fie parte din ființa ta. Și nu-i mai dai atenție. Pentru că e, deja, ceva ce-ți aparține în mod firesc.

Poate că n-aș crede că lucrurile sînt atît de grave. La urma urmei, hai să nu exagerăm, e doar un cuvînt. Așa cum cu o floare nu se face primăvară, cu un cuvînt nu se salvează lumea. Prin urmare, nici nu se poate distruge omenirea cu o vorbă. Dar, de curiozitate și la oha, ia să vedem, pe dexonline.ro, ce scrie în dreptul cuvîntului „scîrbă“. La prima definiție e citat DEX din 2009: „SCÂRBĂ, (3) *scârbe,* s. f.1. Aversiune nestăpânită (fizică sau morală) față de cineva sau de ceva; dezgust, repulsie; greață, silă. Loc. vb. *A-i fi* (sau *a i se face) cuiva scârbă* sau *a-l prinde* (ori *a-l cuprinde) pe cineva scârba* (sau *o scârbă)* = a se scârbi. (Rar) Ceea ce provoacă scârbă (1) sau, *p. ext.,* spaimă, groază. 2. Ființă murdară, dezgustătoare; *p. ext.* om de nimic, netrebnic, mârșav. Faptă urâtă, nedemnă; ticăloșie. 3. (La pl.) Vorbe murdare, triviale; ocări, înjurături. 4. (Reg.) întristare, mâhnire, supărare. Grijă, necaz; nenorocire. 5. (Înv.) Mânie, furie; dușmânie. – Din sl. skrubi.“ Un univers sinistru. Hopaaa! Cu toate nenorocirile astea asociez eu ideea de serviciu la care mă duc zilnic?

De fapt, da. Și-i zic „scîrbici“ de prost ce sînt, că n-am reușit mai mult în viață. Și mă răzbun pentru treaba asta, aici, la locul de muncă. Mă simt condamnat la „scîrbiciul“ ăsta, oricît de absolut necesar, bun și comod ar fi el. Cu toate astea, fac orice ca să-l fentez. Dacă lucrez la stat, îl trag în piept, mă fac că muncesc, îl scuip și-l înjur zilnic, mi se pare că merg la ocnă, mi-e scîrbă de el. Și-i zic, cu toată gura, „scîrbiciu“. Chiar dacă-mi dau seama că o duc mult mai bine decît alții. Am senzația că merit infinit mai mult. Ei bine, am ceea ce merit cu adevărat? Nu! N-am! Atunci mă răzbun cu toată ființa pe locul ăsta în care sînt condamnat să sufăr. Și mă răzbun cît pot eu de pervers. Să nu se vadă. Erodez, ca un vierme de lemn, toată cosmelia, pînă s-o prăbușesc. E greu să se prăbușească. E de stat. Și asta mă face și mai înverșunat. E ca și cînd aș căra pumni într-un perete de metal. Cînd văd că mi-am rupt mîinile, încep să improvizez. Aduc burghie, laser, tunuri cu plasmă. E un asediu fără sfîrșit. Pentru că-mi urăsc locul de muncă atît de mult încît am ajuns să urăsc absolut tot ceea ce mă înconjoară, chiar și în afara orelor de lucru. Familie, prieteni, țară, planetă. Urăsc tot.

Lucrez la patron? Altă formă cruntă de „scîrbiciu“. Sînt angajat la unul care-a fost șmecher și a făcut afaceri cu statul. E plin de bani. Îmi dă și mie un salariu. Bun. Dar merit mult mai mult. Și stau la ăsta, să hămălesc aici și să-l umplu de bani. Asta e, dacă nemernicii mei de părinți n-au știut să se orienteze. Sau muncesc la un bou care n-a făcut nici o afacere cu statul, dar a avut noroc. Un imbecil care-a avut o idee la un moment dat și a dat lovitura. Păi, eu am mii de idei, mult mai bune ca ale ăstuia pentru care trag în jug. Dar n-am norocul chior pe care-l are el. Un bou căruia-i merge brici, pe spatele unor ghinioniști proști, ca mine. Mă seacă în fiecare zi gîndul că muncesc de rup, doar ca să-l îmbogățesc pe bou. Mă roade și-n somn gîndul ăsta. Crezi că e altfel dacă lucrez la o multinațională? Nici vorbă. Sînt angajat la unii care mă exploatează pînă la ultima suflare. Ar fi în stare să mă înmormînteze sub birou. Au venit aici să sece locul de resurse și poporul ăsta de creativitate. Deci sînt un sclav din lumea a treia. Să mă scutească pe mine cu dezvoltările personale, *training*-urile și bla-bla-ul zilnic! Mi-e scîrbă de tot, dar n-am de ales.

Și chiar dacă, să zicem, nu-mi urăsc locul de muncă, tot nu-mi e simpatic. Nu mă duc cu tragere de inimă. Aș fi putut ajunge mult mai bine. Dar o să sfîrșesc aici. Iar locul ăsta e de vină pentru tot ce n-am reușit eu sau ai mei vreodată. La fel ca țara asta. Românica. Că nu pot să-i zic altfel. E o... Românică. Așa-mi vine să-i zic. Cum spun cînd mă duc la toaletă. Am fost la o căcălică. Sau la un pișulică. După care mă duc la scîrbici. Undeva, în mine, poate știu că e oribil, că e îngrozitor să gîndesc și să vorbesc așa. Dar mi se pare că diminutivele astea, dincolo de urîtul pe care-l conțin, au și o doză de candoare. Că doar de-aia sînt diminutive și sună așa, jucăuș și candid. Măcar să mă mint cu asta. Să îndulcesc lucrurile cumva. E drept că urăsc, dar o fac cu un soi de candoare. Chiar dacă, de dimineață pînă seara, mă uit în jur și mi-e greață de tot. Mă rog... Grețică.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Timpul la breaking news

De curînd, un canal de televiziune afișa: *„Breaking news:* iarnă în toată regula". O fi o glumă? Să fie, în ianuarie, anunțul iernii o știre care să ne surprindă, să ne cutremure, să „spargă" cursul timpului cu un neașteptat eveniment? „Vestea" ar putea sluji, dimpotrivă, drept figură de limbaj pentru banalitatea timpului comun, pentru curgerea lui previzibilă.

N-a trecut nici o lună de cînd ne uram „An Nou fericit!" cu toții și către toți, doream ca „noul an să aducă împliniri, bucurie, speranță, pace" și multe lucruri de același gen. Ce înțelegeam prin asta? Pe ce ne bizuiam? Știam doar că n-o să ne meargă mai bine: iarna o să se întărească după sărbători, trenul vieții de fiecare zi o s-o ia din loc în vechiul stil, atmosfera politică n-o să se însorească. Dragnea-PSD or să-și continue manevrele de autoprotecționism bișnițar (își fac legi și ne pun biruri, ne vorbesc „filozofie" despre „statul paralel"). UE o să se afle mai departe în criză, și nu doar fiindcă are la președinție România, reprezentată de un PSD țîfnos neeuropean, ci fiind amenințată de prosperitatea populismului, de avansul extremismelor. Cît vezi cu ochii, e tare înnorat...

Cu toate astea, scriem și răspundem la mesaje de „An Nou fericit!". Ne facem urări la fiecare început de an. E doar o convenție politicoasă? Expresia unei gîndiri automat deziderative? În fond, la ce timp se referă urările noastre? E clar că nu ne referim la timpul comun, cotidian ori istoric, care curge în legea lui. Oricît l-am sorcovi, nu pare să asculte de urările noastre.

Atunci ce fel de început, ce fel de timp vizăm? Credincioși ai religiei și credincioși ai secularului, toți invocăm acest „An Nou", toți îl dorim fast. Să însemne asta că individul religios, ca și cel nereligios, creditează – fie și indirect, aluziv – un altfel de timp, de calitate diferită decît cea a timpului „orizontal"? Cum arată acest altul? Ce fel de realitate are?

* * *

Discipolul se adresează unui maestru Zen: „Anul vechi a trecut și a sosit anul nou. Există ori nu există ceva care să nu aibă nici o legătură cu aceste două feluri de an?" „Da." „Adică ce?" „La începutul anului, lumea întreagă pare înnoită, toate lucrurile spun An Bun" (cf. D.T. Suzuki, *The Zen Doctrine of Non-Mind*, 1949).

Se știe că în culturile vechi existau ritualuri de regenerare a timpului. A timpului cosmic și a timpului uman. Ciclul vechi, epuizat, trebuia înlocuit de un ciclu tînăr. Sărbătoarea invoca Zeul și actul lui restaurator care să infuzeze lumii puterea de a se roti din nou. La începutul fiecărui an, în Babilon, recitarea poemului *Enuma eliș* și ritualul celor douăsprezece zile ale lunii nisan repuneau toate lucrurile în ordine, lumea se năștea din nou, proaspătă, restaurată. O colindă citată de Andrei Oișteanu (*Ordine și Haos*, 2004) situează în noaptea de Crăciun „preînnoirea pămîntului". La un asemenea moment trimite al doilea răspuns al maestrului Zen. La un moment benefic, revigorant, care asigură perpetuarea timpului, repetitivitatea lui, ceea ce permite cosmosului și omului să dureze înveliți în timp. Religioși sau nereligioși, toți păstrăm dorința acestei perpetuități, toți ne urăm ca plasa temporală – timp cosmic, istoric, uman – să ne poarte în continuare mai departe.

Primul răspuns al maestrului nu se mai leagă însă de continuitate: de continuitatea timpului și de continuitatea mentalului. Dimpotrivă, vizează ruptura, ieșirea din țesătura lor. Alternativei formulate de discipol, el îi răspunde „da". Întreabă-te, îndeamnă maestrul, rămîi în cuprinsul întrebării: există ori nu există ceva care să nu se lege nici de trecut, nici de viitor, de cele două aspecte ale timpului? Persistă în această „poartă" a mentalului care să te deschidă către transrațional.

Tradițiile spirituale, filozofiile în majoritatea lor, experiența directă arată că timpul-succesiune e compact, nu admite rupturi, e de o nesecabilă continuitate. Încotro vrea să îndemne atunci primul răspuns?

Scriem și răspundem la mesaje de „An Nou fericit!"

Probabil spre un prezent care n-are a face cu timpul curgător, spre un „timp din afara timpului", de ordinul fulgerului, al instantaneității, al clipei totalizatoare. Într-o astfel de clipă *se reflectă* „timpul lui Dumnezeu", prezentul Lui fără schimbare. E acel punct în care „toți timpii de-orișicînd sunt timp prezent", potrivit traducerii lui Coșbuc la *Paradisul* lui Dante (XVII, 17-18). Se știe ce cochetă afirmație a făcut lui Woody Allen despre eternitate. „Viața veșnică ar putea deveni ușor plicticoasă... mai ales spre sfîrșitul ei". Ne închipuim în genere veșnicia după modelul perpetuității, al timpului nostru expandat la infinit. Ceea ce poate părea, într-adevăr, teribil de plicticos. Tradițiile spirituale ne spun însă că ceea ce experiența noastră poate sesiza din veșnicie e de tipul clipei fără durată, e de tipul fulgerului transformator. Oricare dintre noi am resimțit asemenea clipe rare care se reped de nicăieri asupra noastră.

Eroul spiritual, ne spun texte ale diferitelor tradiții, folosește „poarta clipei", se raportează activ la ea. „Iese din timp" prin această poartă strîmtă, insesizabilă, dintre trecut și viitor. Un prestigios interpret al simbolismului tradițional, A.K. Coomaraswamy, trimite în privința temei *(Time and Eternity,* 1947) la mitul symplegadelor, stîncile care se bat în capete, printre care Iason, pe corabia Argo, izbutește totuși să străbată. „Poarta strîmtă" și „calea îngustă" spre Împărăție, despre care vorbește Christos (Matei 5, 14-15; Luca 13, 24), cuprind, și ele, printre înțelesuri, ideea pătrunderii dincolo de continuitatea timpului muritor. Potrivit unui simbolism universal pentru care Coomaraswamy citează *Chandogya Upanișad*, spuse ale lui Buddha, date din sufism și autori creștini, eroul spiritual este „om al clipei". Pretutindeni, deschiderea înțelegerii verticale, a ochiului contemplativ e descrisă ca petrecîndu-se abrupt, fulgerător, într-o clipă non-temporală.

* * *

Mai avem acces la o astfel de temă altfel decît livresc? Mai avem vreo legătură cu ea? Fie și sub o formă „camuflată", ceva se păstrează. Chiar atmosfera laicizată în care trăim conservă memoria unei „porți" care, la conjuncția anului vechi cu cel nou, ne articulează cu dincolo de timp. Toți continuăm să petrecem sărbători întinse de la Nașterea la Botezul Domnului, de la Întrupare la Epifanie. Fie că le împlinim religios, fie că le luăm drept sărbătoare de familie ori vacanță, perioada cu pricina rămîne un altfel de timp decît cel curent. Ceea ce se numește *Ianua Coeli,* „poarta cerului", poarta solstițială a anului, continuă să-și lase urma, în diferite chipuri, în obiceiurile noastre.

Ianua Coeli marchează o „deschidere a cerurilor". E calea pe care energiile divine reinfuzează timpului și cosmosului putere. Dar e totodată poarta prin care timpul omului e deschis/atras spre Prezentul divin. În analiza pe care o dedică Epifaniei în tradiția liturgică răsăriteană, P. André Scrima *(Biserica liturgică*, Humanitas, 2005) arată cum imnografia sărbătorilor desfășoară somptuos cele două înțelesuri, cele două *sensuri* ale „porții".

Tema „porții" continuă să modeleze ritmul anului nostru, continuă să ne interpeleze cu sensurile ei.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Marea Doamnă

Marguerite Yourcenar reprezintă una dintre pasiunile vieții mele intelectuale. Nu a fost o creștină explicit asumată (ceea ce mi-ar fi apropiat-o și mai intens), dar s-a dovedit, în felul ei, desăvîrșită, și anume prin căutarea adevărului ca exactitate sau logică a vieții. Opera ei, aproape integral tradusă în română (cu destul de numeroase lacune în zona eseistică), și-a găsit un public receptiv la farmecul unui stil imperturbabil, pe care urechea muzicală a francofonilor îl recunoaște pe dată, celebrîndu-i deopotrivă acuitatea cristalină și răceala jansenistă. Deși a scris puțin despre ea însăși, preferînd să se proiecteze în trecutul familiei și al eroilor săi reinventați (precum Hadrian) sau ficționali (precum Zenon), se poate spune că biografia sa a devenit cunoscută, mai presus de parcimonia aparițiilor mediatice și de pudoarea autoprotectivă în care s-a refugiat: vocea somptuos guturală din dialogul cu Bernard Pivot, căsuța ei insulară din Maine, pasiunea călătoriilor (cu precădere asiatice) și relația aparent egoistă, deși mereu loială cu Grace Frick (traducătoarea & companioana ei de viață) sînt iconic identificate cu această autoare singulară, nu doar pentru că a fost prima femeie acceptată în conservatoarea Academie Franceză, ci și pentru că a izbutit, ca nimeni altcineva, să îmbine în literatura ei luciditatea metafizică și precizia clasică a rațiunii imbatabile.

Temele pe care le-a transpus literar au fost tot atîtea obsesii apărute devreme, maturizate printr-o îndelungată gestație, susținute printr-o laborioasă documentare și persistente în intimitatea ei sinuoasă, ca niște vieți paralele, menite să-i dilate bucuria sumbră de a exista. Yourcenar dezvoltă o jubilație a pesimismului, o transă a decepției și un păgîn instinct al naturii care nu se deteriorează niciodată în depresie, masochism sau panteism de paradă. Asemenea oricărei firi aristocrate, ea nu-și exhibă suferințele, nu se compătimește și știe să apere cauze juste (de la ecologie la antirasism) fără să devină o „militantă" narcisică, din specia unei Susan Sontag. Pentru că *L'œuvre au noir* a apărut pe fondul agitațiilor studențești din Mai '68, alchimistul Zenon – protagonistul care se fofilează printre dogmatisme, intoleranțe și prejudecăți – a fost uneori asimilat unui ethos modern, revoluționar: nimic mai fals! E greu să găsești, în secolul 20, o conștiință mai puțin politizată decît cea a lui Marguerite Yourcenar. Ea însăși (la fel ca opera pe care ne-a lăsat-o) degajă o atmosferă memorial-atemporală, eroică și formal hrănită din imaginarul flamand al clanului Crayencour: Bosch, Breugel, Rembrandt, Rubens, naturile moarte cu vînat, vinurile aspre de Burgundia, dantelele sidefii de la Delft, canalele urbane discret fetide din Bruges și cețurile Nordului se aliază în scriitura lui Yourcenar cu aurul oriental și paradoxul gnostic, oferindu-ne imaginea unei lumi a cărei entropie poate fi încetinită printr-un soi de virilitate tragică, obstinat surîzătoare. Religiozitatea ei a fost mistică, adoctrinară, axată pe simpatia față de tribulațiile oculte ale sinelui. Hadrian se inițiază în misterele mithraice, dar și la Eleusis, în vreme ce Zenon cunoaște tainele Răsăritului, prin intermediul unui musulman eretic, dar și printr-o filieră cabalistă, sondînd abisul pe calea meditațiilor budiste. Aș spune că sentimentul unitiv al întregului e căutat (și obținut) prin osmoză cu elemente și exerciții spirituale inevitabil private. Scopul acestor practici intime vizează relativitatea înșelătoare a aparențelor, jocul contrariilor coincidente și ieșirea din captivitatea sinelui: și în materie spirituală, Yourcenar rămîne pe orbita Europei septentrionale, undeva între Meister Echkart și Nicolaus Cusanus (chiar dacă printre referințele lui Zenon se numără Bernard de Clairvaux și Bonaventura).

La 12 ani, aflată în refugiu familial londonez (din pricina Primului Război Mondial), Marguerite Yourcenar a descoperit figura împăratului Hadrian în sălile de la British Museum: o văd mereu rămasă acolo, ca pe un copil de o androgină frumusețe, înfiorat de sinuciderea lui Antinous.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

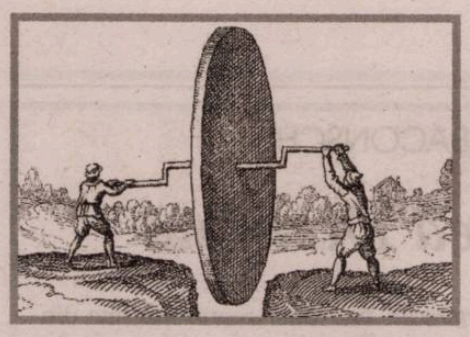

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Toți copiii domnului Iliescu

A provocat un pic de rumoare ieșirea pe blog a fostului președinte Iliescu. Un text rațional care investighează scurt poziția României în anul în care țara se află, pentru prima oară, la conducerea Consiliului Uniunii Europene.

E sfîrșitul unei etape, spune Ion Iliescu. Aceea a aderării. Urmează etapa integrării, aceea în care România participă activ la dezbaterea europeană. Iar sensul acestei participări este acela de a preveni instituirea unei Europe a cercurilor concentrice, lucru care, deloc greșit, este văzut ca o reducere a democrației în blocul comunitar.

Merge mai departe fostul președinte și avertizează, din nou corect, că soluția durabilă pentru criza internă a României este întoarcerea la politică. În final, Ion Iliescu avertizează că alegerile pentru Parlamentul European trebuie să opereze ca o selecție de oameni cu o oarecare valoare:

„Demnitatea de europarlamentar nu este, nu poate fi, o recompensă pentru niște politicieni, sau clienți ai lor, ci o împlinire pentru cariere politice exemplare, în slujba cetățenilor și a națiunilor europene. Este momentul ca elitele politice să se întîlnească din nou cu cetățenii, pe agenda publică, și cu un proiect comun, acela al integrării europene, de care să se bucure toți membrii Uniunii."

Greu de contrazis. Dar și greu de luat în serios.

Un banal exercițiu de memorie ne arată că, prin jocul fuziunilor, sciziunilor și al sorții, cam două treimi din spectrul politic românesc își are originea în acțiunea politică a fostului președinte. Există, pe de o parte, ramura FSN-FDSN-PDSR-PSD/ProRomânia/UNPR și, pe de alta, ramura mai complicată, FSN-FSN(PD)-PDL-PNL/PMP. Despre PNL aș adăuga că, în perioada în care nu a beneficiat de infuzii directe de foști membri ai diferitelor variante de FSN, a colaborat în momente-cheie cu partidul fostului președinte. Guvernul Stolojan este un astfel de exemplu, protocolul pentru „combaterea extremismului" din debutul guvernării Năstase e altul și, mai recent, USL.

Merge mai departe fostul președinte și avertizează.

Altfel spus, dacă azi politica românească nu arată bine, dl Iliescu are o responsabilitate specială. E greu de reprodus în zilele noastre influența uriașă asupra mediilor politice românești exercitată de fostul șef al statului. Liviu Dragnea, cu toate visele și planurile sale de feudalizare a statului, nu va avea niciodată o astfel de anvergură.

Atît de puternic a fost sistemul creat în jurul fostului președinte încît a fost nevoie de mai bine de zece ani de la retragerea sa din orice funcție politică pentru a fi martori la apariția unor partide cît de cît relevante și fără legături de orice fel cu FSN-ul primordial.

Un cuvînt al domnului Iliescu, în vremurile în care era mai activ decît astăzi, distrugea cariere, schimba litera sau sensul unor legi și impunea schimbări majore de direcție ale felului în care era administrată țara. Sînt multe de spus despre relevanța fostului președinte și probabil va veni și vremea acestor analize, însă aș da un singur exemplu care să ilustreze modul capricios în care dl Iliescu și-a înțeles datoria publică. Sub mandatele sale s-au produs două evenimente esențiale pentru România anilor '90: conflictul interetnic din martie '90 de la Tîrgu Mureș și binevenita reconciliere româno-maghiară din 1996, gest care, probabil, l-a costat pe fostul președinte obținerea unui nou mandat. Asupra ambelor evenimente este prezentă umbra lui Ion Iliescu.

I-a plăcut lui Ion Iliescu să lucreze pentru propria imagine în istorie. Sub un alt mandat al domniei-sale s-au desfășurat negocierile pentru aderarea la Uniunea Europeană, însă tot atunci s-au pus bazele unui stil autocratic de guvernare al cărui vîrf de lance a fost Adrian Năstase, stil imitat și dezvoltat de urmașii celor doi la conducerea principalului partid de guvernămînt. În vremea în care încercam să convingem UE să ne accepte, dl Iliescu condamna din vîrful buzelor așa-numitul „capitalism de cumetrie care s-a format în România, unde un grup de indivizi interesați parazitează finanțele statului, naționalizînd pierderile lor și reținînd tot profitul". Asemenea vorbe n-au fost aproape niciodată urmate și de acțiuni concrete, deși fostul președinte avea la dispoziție influența și mijloacele necesare pentru a bara accesul în funcții politice și administrative al unora dintre cele mai toxice personaje din istoria recentă a României.

De la Ion Iliescu s-a așteptat întotdeauna să își folosească puterea, fie ea efectivă sau simbolică, și altfel decît de dragul propriei moșteniri sau a simplului ei exercițiu. Așa se explică și tracțiunea pe care a căpătat-o la finalul lui 2018 dialogul său cu Paul Cozighian publicat de *Le Figaro*. Exista speranța că, poate acum, cînd nu mai are mai nimic de pierdut sau de cîștigat, dl Iliescu va interveni decisiv pentru a-și corecta moștenitorii politici înainte de a trimite țara pe un drum fără întoarcere. A preferat să mintă stupefiant, susținînd că i-au fost atribuite citate nereale.

Sub domnia copiilor săi, bunăvoința de care se bucură fostul președinte atunci cînd mai intervine public este, din punctul meu de vedere, prost plasată. Sistemul politic pe care fostul președinte îl lasă în urmă spune mai multe despre domnia-sa decît orice apel generic la echilibru, consens sau decizii politice raționale. Aceea este adevărata sa moștenire.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

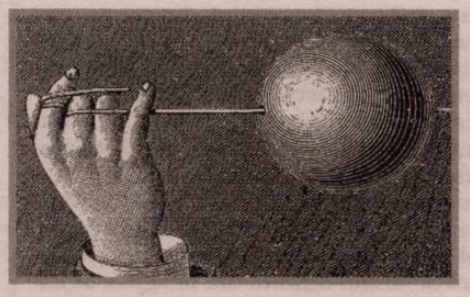

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Istoria (colonială) restituită

Humboldtforum este unul dintre cele mai mari proiecte culturale din Germania de după 1990: e vorba despre reconstrucția unui vechi palat al Hohenzollern-ilor din Berlin și transformarea acestuia într-un muzeu al culturilor extra-europene. E și un proiect politic, de vreme ce își propune să devină nu doar un semn al deschiderii către alte culturi, ci și o instituție în sprijinul integrării. Așa cum a fost conceput, muzeul se vrea un motor de promovare a creației din zone puțin cunoscute, un centru global de protejare a culturilor marginale, amenințate. În expunerea permanentă, Humboldforum va prelua colecțiile a patru instituții importante, în principal artefacte de la Muzeul Etnologic și de la Muzeul de Artă Asiatică. Humboldtforum va mai găzdui o expoziție permanentă despre istoria orașului Berlin, cîteva spații dedicate expozițiilor temporare și un laborator de cercetare sub egida Universității Humboldt. Noua instituție își propune să devină un spațiu al dezbaterii (un forum), nu doar un loc de conservare și de expunere.

Cea mai pasionantă polemică e legată de istoria colonială a Germaniei. Cum ar trebui prezentate, astăzi, lucrările de artă și artefactele dobîndite în urma unor misiuni războinice, în urma incursiunilor și a misiunilor de explorare din Africa? Multe dintre aceste obiecte nici măcar nu au fost inventariate.

Chestiunea spinoasă a modului în care Germania înțelege să-și asume, azi, istoria colonială a intrat în atenția publică acum trei ani, atunci cînd istoricul de artă Bénédicte Savoy a demisionat din consiliul consultativ al forumului Humboldt. Ea a susținut atunci că muzeul ar trebui înainte de toate să stabilească proveniența obiectelor din patrimoniu, să restituie bunurile confiscate și de-abia apoi să le includă pe cele rămase în colecția permanentă. O echipă de istorici de artă a fost însărcinată cu misiunea dificilă de a reconstitui traseele acestor obiecte, modul în care au intrat în colecțiile muzeelor respective. Politica muzeului e să nu expună obiecte cu origine incertă. Iar una dintre principalele preocupări ale cercetătorilor e să includă istoria fiecărui obiect, inclusiv povestea colonială, în discursul muzeal. Anumiți istorici spun că e prea puțin. Alții, dimpotrivă, că e prea mult. Ei se tem că expunerea e impregnată de penitență. În loc să vobească despre nașterea și evoluția civilizațiilor africane, muzeul riscă să devină un manifest anticolonial. E, spun acești critici, o deturnare periculoasă a misiunii asumate inițial de Humboldtforum.

Politica muzeului e să nu expună obiecte cu origine incertă.

Discuția a căpătat amploare recent, cînd președintele francez Emmanuel Macron a promis „restituirea patrimoniului african" aflat în muzeele franceze. Coautoare a raportului despre patrimoniul african din Franța e aceeași Bénédicte Savoy. Raportul înaintat președintelui relatează spolierile coloniale, evaluează contribuția Franței, inventariază bunurile furate, amintește demersurile întreprinse de diverse state africane pentru a-și recupera patrimoniul și prezintă cîteva recomandări cu privire la procedurile de restituire. Decidenții politici și-ar fi dorit probabil un document vag, cu formulări blînde. Dar raportul a lovit cu precizia unei măciuci (africane). Dintre cele 90.000 de opere africane aflate în colecțiile publice din Franța, 70.000 sînt la Musée du Quai Branly. Două treimi din aceste obiecte ar putea fi implicate într-o procedură de restituire. Dacă Franța va hotărî să deschidă calea restituirilor, dacă își va modifica Legea Patrimoniului în acest sens, dacă statele subsahariene spoliate în timpul colonizării vor solicita bunurile, Musée du Quai Branly se poate închide.

Problema este cum și mai ales cui vor fi retrocedate aceste bunuri. Realitatea politică e acum diferită de cea de dinainte de colonizare, hărțile s-au modificat substanțial, unele state au dispărut făcînd loc unor țări noi. Chestiunea retrocedării presupune deci recunoașterea acestei istorii tumultuoase și angajează riscuri politice. Ar mai fi de discutat și chestiuni practice: sînt echipate aceste state cu cele necesare pentru a conserva și a expune public aceste obiecte de patrimoniu? Și, dacă tot veni vorba de patrimoniu mondial, pot oare muzeele din aceste state să ofere o circulație, o vizibilitate cu adevărat mondială așa cum au făcut-o muzeele pariziene?

Coordonatoare: Ana Maria SANDU

somnul

Texte și opinii de:

- Sanda ROȘESCU (analistă jungiană)

„Visele ne ajută să #rezistăm“ – interviu

- Ioan MAXIM (manager cultural)

„Somnambulul“

- T.O. BOBE (scriitor)

„Un pui de somn“

- Svetlana CÂRSTEAN (scriitoare)

„Odă becaținelor“

- Augustin CUPȘA (scriitor și psihiatru)

„La propriu și la figurat“

argument

Țesături

Nu m-am împrietenit ușor cu somnul. Am dus războaie mari cu el cînd eram copil. Bunica pica răpusă după ce-mi spunea toate poveștile pe care le știa. O priveam apoi cum dormea. Fața i se relaxa și i se schimba. Din cauza ochilor închiși o recunoșteam și nu prea. De asta, poate, după ce începea să respire regulat și buzele îi șuierau ca și cînd ar fi umflat zeci de baloane, îmi imaginam că rămîne lîngă mine doar o carcasă. Iar ea, cea adevărată, pleacă în altă parte. Am rămas cu plăcerea asta de a privi oamenii de lîngă mine cum dorm.

Nu cred că somnul e același de-a lungul vieții. Și nu mă refer la profunzime, la durată, ci la țesătura lui interioară. Mi se pare că în fiecare perioadă din viață testăm cîte o variantă. Ce a rămas constant e intimitatea de care am nevoie ca să împart camera sau patul pe timpul nopții cu cineva. Tocmai pentru că oamenii, cînd dorm, sînt și nu sînt ei, mi se pare mai sigur să-i cunoști bine sau să-i iubești pe cei cu care te însoțești în călătoria nocturnă.

Am dormit pe plajă și sub cerul plin de stele de la munte. În trenuri și avioane, în hoteluri și în corturi. Cel mai dor îmi e de somnul cozonac. Moale și bun, care te înghite și te scufunzi în el. Nu mai știi cînd e zi sau noapte. Te trezești doar ca să te culci la loc.

Au existat niște momente cînd m-am rugat pînă în zori să pun geană pe geană și n-am reușit. Cînd îți pierzi liniștea, ți se strică și somnul. Se subțiază pînă nu mai rămîne din el decît o pojghiță fină, sensibilă la orice mișcare sau adiere.

Apoi, imaginați-vă că am dormi o treime din viață, dar n-am visa nimic. Și am fi privați de dantelăriile pe care creierul nostru le creează cînd intră în starea REM. Viața ar deveni brusc mult mai tristă și mai anostă. Peste noapte proiectăm, mixăm, anticipăm sau amestecăm situații din realitate și construim niște narațiuni spectaculoase. În vis devenim scriitorii propriilor noastre fantasme.

Cartea lui Matthew Walker, profesor de neuroștiințe și psihologie la UC Berkeley, *Despre somn. De ce este vital să dormim și să visăm* a fost o lectură care mi-a schimbat relația cu somnul meu. Am devenit mai grijulie și mai responsabilă. Ba chiar am încercat să beau o singură cafea pe zi pentru el, ceea ce nu e puțin lucru. Și, nu în ultimul rînd, a fost un motiv în plus de a face acest Dosar. Le mulțumesc invitaților mei și vă doresc lectură plăcută și somn ușor! (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Matthew WALKER

A dormi...

Nu aveam cum să găsesc o introducere mai bună pentru acest Dosar decît cartea lui Matthew Walker, Despre somn. De ce este vital să dormim și să visăm, *apărută de curînd la Editura Vellant, în traducerea Emiliei Vasiliu. Am citit-o și am făcut-o cadou prietenilor. M-a făcut să mă gîndesc de mai multe ori la cît și la cum dorm. E o poveste științifică, dar extrem de prietenoasă, despre ce se întîmplă cu creierul și cu corpul nostru în timpul somnului. Și cît de important e pentru viața noastră diurnă să dormim bine.* ***(A. M. S.)***

Credeți că ați dormit suficient în ultima săptămînă? Vă mai amintiți ultima dată cînd v-ați trezit fără să vă puneți ceasul să sune și v-ați simțit revigorat, fără să aveți nevoie de cofeină? Dacă răspunsul la oricare dintre aceste întrebări este „nu", nu sînteți singurii. Două treimi dintre adulții din toate țările dezvoltate nu reușesc să ajungă la cele opt ore de somn recomandate pe timpul nopții. Mă îndoiesc că ați fi surprinși de acest aspect, dar s-ar putea să vă surprindă consecințele. Dacă dormiți în mod frecvent mai puțin de șase sau șapte ore pe noapte, vă distrugeți sistemul imunitar, crescîndu-vă peste dublu riscul pentru cancer. Somnul insuficient este un factor-cheie al stilului de viață care duce sau nu la Alzheimer. Somnul inadecvat – chiar și diminuări moderate în timpul unei singure săptămîni – deteriorează nivelul zahărului din sînge atît de profund, încît ați fi putea fi considerați prediabetici. Somnul insuficient crește probabilitatea apariției blocajelor arteriale și a subțierii vaselor de sînge, ceea ce deschide calea spre boli cardiovasculare, atacuri cerebrale și atacuri de cord. La fel cum spunea Charlotte Brontë cu înțelepciune profetică – „mintea tulburată neliniștește perna" –, perturbarea somnului contribuie la accentuarea tuturor afecțiunilor psihiatrice, inclusiv depresia, anxietatea și tendințele suicidare. Atît Organizația Mondială a Sănătății, cît și National Sleep Foundation recomandă o medie de opt ore de somn pe noapte pentru adulți.

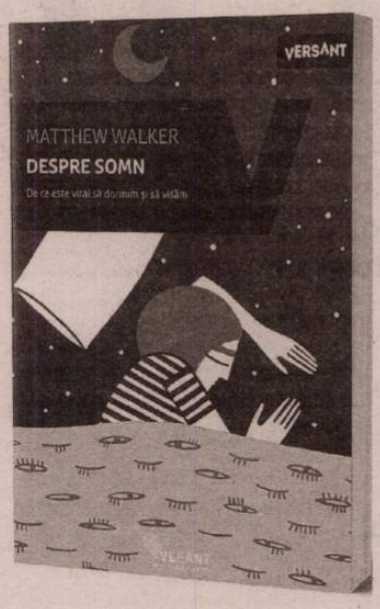

Poate că și voi ați observat un apetit crescut atunci cînd sînteți obosiți? Aceasta nu este o coincidență. Somnul insuficient crește nivelul unui hormon care vă face să simțiți foame, iar în același timp suprimă un alt hormon adiacent, care în condiții normale semnalează satisfacerea nevoii de hrană. În ciuda faptului că sînteți plini, tot vă doriți să mîncați mai mult. Deficiența de somn este o cale sigură spre îngrășare, atît la adulți, cît și la copii. Mai rău, dacă încercați să țineți regim și nu dormiți suficient în timpul dietei, va fi degeaba, întrucît cea mai mare parte a kilogramelor pe care le veți pierde vor fi scăderi ale masei musculare, nu din țesutul adipos. Dacă adunați toate consecințele asupra sănătății enumerate mai sus, devine mai ușoară acceptarea unei legături: cu cît dormiți mai puțin, cu atît vă scade speranța de viață. Așadar, e chiar nefericită vechea zicală care spune: „Am să dorm după ce mor". Dacă adoptați această mentalitate, veți muri mai repede, iar calitatea acelei vieți (mai scurte) va fi inferioară. (...)

Într-adevăr, fiecare specie studiată pînă astăzi doarme. Acest aspect simplu stabilește că somnul a evoluat odată cu – sau foarte curînd după apariția ei – viața însăși de pe această planetă. Mai mult, perseverența ulterioară a somnului de-a lungul evoluției înseamnă că trebuie să aibă beneficii uriașe, care să depășească mult toate minusurile și pericolele evidente. Pînă la urmă, întrebarea „De ce dormim?" a fost una greșită. Dădea de înțeles că există o singură funcție, un singur motiv esențial pentru care dormeam – și l-am tot căutat. Teoriile au variat de la cele de natură logică (o perioadă de conservare a energiei) la unele bizare (o oportunitate de oxigenare a ochilor) și pînă la cele psihanalitice (o stare de nonconștiență în care ne împlinim dorințele reprimate). Această carte va dezvălui un altfel de adevăr: somnul este infinit mai complex, profund interesant, mai alarmant și mai relevant pentru sănătate. Dormim pentru o întreagă litanie de funcții, la plural – o constelație abundentă de beneficii nocturne care ne ajută și creierul, și corpurile. Nu pare să existe nici un organ important din corp sau vreun proces cerebral care să nu fie ajutat de somn (și, invers, care să nu fie afectat negativ de insuficiența somnului). Faptul că primim o asemenea bogăție de beneficii în fiecare noapte nu ar trebui să fie surprinzător. La urma urmei, sîntem treji două treimi din viață și nu reușim să facem doar cîte un lucru util în acest interval de timp. Ne implicăm într-o mulțime de aspecte care ne susțin starea de bine și supraviețuirea. Atunci de ce ne așteptăm ca somnul – și cei 25-30 de ani pe care ni-i ia, în medie, din viață – să aibă o singură funcție?

Fiecare specie studiată pînă astăzi doarme.

Datorită unei explozii de descoperiri făcute în ultimii 20 de ani, am ajuns să ne dăm seama că evoluția nu a făcut o gafă spectaculoasă cînd a creat somnul. Somnul oferă o multitudine de beneficii pentru starea de sănătate și puteți să vi-l administrați la fiecare 24 de ore, dacă alegeți să faceți aceasta. (Mulți nu o fac.) În interiorul creierului, somnul îmbogățește o gamă bogată de funcții, inclusiv abilitățile de învățare, memorare și de a lua decizii, respectiv de a face alegeri logice. Prin faptul că servește cu bunăvoință starea de sănătate psihologică, somnul ne recalibrează circuitele cerebrale emoționale, ceea ce ne permite să gestionăm echilibrat provocările sociale și psihologice din ziua următoare. Începem să înțelegem chiar și cea mai inaccesibilă și controversată experiență conștientă: visul. Visele oferă o întreagă suită unică de beneficii tuturor speciilor care au norocul să aibă această capacitate, inclusiv oamenii. Printre aceste beneficii se numără un duș de neurotransmițători care ne consolează și ne domolește amintirile dureroase, precum și un spațiu dedicat unei realități virtuale în care creierul contopește cunoștințe trecute și actuale, inspirînd creativitate. Mai jos în corp, somnul repară armura sistemului nostru imunitar, ajutînd în lupta împotriva elementelor maligne, prevenind infecțiile și ținînd la distanță tot felul de boli. Somnul reface starea metabolică a corpului prin ajustarea în detaliu a echilibrului dintre insulină și glucoza din circulație. Somnul reglează și apetitul, ceea ce ajută la controlul greutății corporale prin alegeri sănătoase în privința alimentelor, în detrimentul impulsivității pripite. Somnul suficient menține flora microbiologică bogată din intestine și știm că de acolo se trag atît de multe aspecte ale sănătății noastre nutriționale. Somnul adecvat se leagă strîns de forma în care se află sistemul nostru cardiovascular, scăzînd tensiunea arterială și în același timp menținîndu-ne inimile în condiții optime. Dieta echilibrată și activitatea fizică sînt esențiale, așa este. Dar acum vedem că somnul este forța care susține această trinitate a sănătății. Dificultățile fizice și mintale cauzate de o noapte de somn de proastă calitate le depășesc cu mult pe cele generate de o lipsă echivalentă de hrană sau mișcare. Este dificil să ne imaginăm orice altă stare – naturală sau indusă pe cale medicală – care să permită o redresare mai puternică a sănătății fizice și mintale pentru fiecare nivel al analizei. Grație unei noi și îmbogățite înțelegeri științifice a somnului, nu mai trebuie să întrebăm la ce ajută somnul. În schimb, acum sîntem forțați să ne întrebăm dacă există vreo funcție biologică menită să nu beneficieze de avantajele unui somn bun. Pînă la acest moment, rezultatele a mii de studii insistă că nu, nu există. Ceea ce se desprinde din această renaștere a cercetării este un mesaj lipsit de echivoc: somnul este absolut cel mai eficient lucru pe care îl putem face pentru a ne restabili sănătatea creierului și a corpului în fiecare zi – cel mai bun efort făcut pînă acum de Mama Natură împotriva morții.

„Oricine are geniu cînd doarme, nu-i nici o diferență între visele unui băcan și ale unui poet."

Emil Cioran

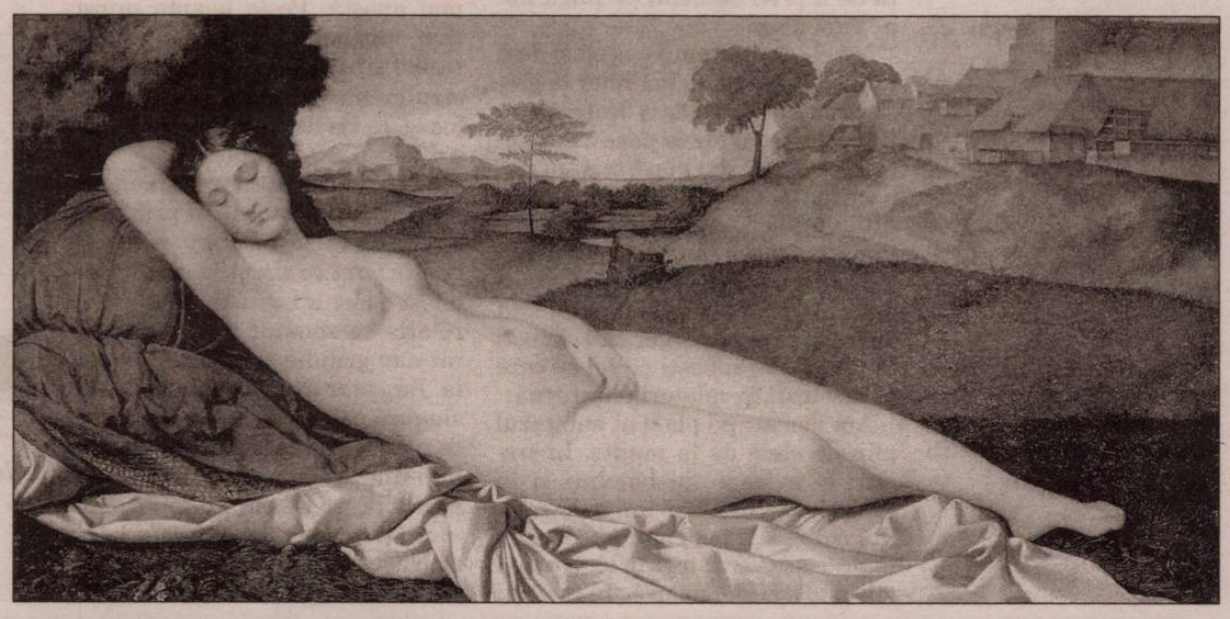

Svetlana CÂRSTEAN

Odă becaținelor
din partea muritorilor care dorm

„Somn, a gîndului odihnă, / O, acopere
ființa-mi cu-a ta mută armonie“
MIHAI EMINESCU

Dacă s-ar putea uneori și fără să dormim, ar fi bine. Dar acesta trebuie să fie un text despre somn, nu despre insomnie. E frumos că limba română lasă somnul să stea înăuntrul cuvîntului *insomnie*, dar fără ca el să poată face ceva, stă inactiv și blocat între un prefix și-o terminație, captiv pînă la capăt, uneori pînă vezi primul firicel de lumină al zorilor.

Știm, somnul e vital, e un dar, e voluptate pură, atunci cînd vine.

La fel ca aurul, mierea și sîngele, somnul nu are plural.

Și cu toate astea există atîtea feluri de somn. Există puiul de somn și somnul de pe urmă, există somnul iepurelui și somnul mieilor, somnul neîntors și somnul care te fură, există somnul care te ține la marginea lui și somnul adînc în care cazi.

Și sînt altele pe care numai noi le știm, fiecare dintre noi.

În muzeul „somnurilor“ mele există somnul afară. Cum venea căldura, în satul bunicilor, multe familii scoteau paturile afară. Mergeam la unchiul meu, tocmai în capătul celălalt al satului, ca să dorm cîteva nopți pe unul dintre paturile așezate sub copacii mari ai curții, duzi și nuci. Pentru așa ceva trebuiau încălcate cîteva reguli, în primul rînd cea a intimității. Să scoți toate boarfele paturilor afară, cearceafuri, perne. Să anulezi căldura aia umedă a patului pe care numai înăuntru, în casă, o poți experimenta. Să ieși practic îmbrăcat de somn în curtea casei. Să te bagi în pat în văzul lumii. Și mai ales să închizi ochii sub cerul liber, să te lași în voia nopții, să abandonezi cursa zilei în afara spațiului sigur din interior. Erau mulți acolo în familia unchiului meu. Mai ales copiii. Eu veneam în plus, peste numărul obișnuit. Așa că mă înghesuiam într-unul din paturile largi, alături de verișorii mei un pic mai mici decît mine, cu un an, doi au trei. Veneam special pentru asta, fiindcă acasă la Mama, bunica mea maternă, niciodată nu s-ar fi întîmplat asemenea extravaganțe. Numai scoaterea paturilor însemna demontarea unei părți a casei albăstrui din chirpici, a ușilor destul de înguste de la camere și verande. Era un ritual potrivit pentru luna iulie, poate și în august pînă pe la jumătate, depindea de an. Acolo, pe malul Jijiei, era de multe ori cald și uneori secetă, dar parcă mai adesea veneau ploile multe de vară care umflau rîul și alungau pe toată lumea în casă.

Mă duceam să dorm afară ca fluturii atrași noaptea de luminile lămpilor, dar cînd alunecam în paturi alături de ceilalți copii, aveam inima un pic strînsă, fiindcă niciodată nu știam ce urmează. Noaptea, după ce se lăsa liniștea, urmau zgomotele inexplicabile și nu știai ce mișcă prin jurul tău, prin preajma corpurilor adormite în mijlocul aerului de vară. Erau cucuvelele, erau liliecii, era șarpele casei despre care nu înțelegeam dacă doarme în timpul nopții sau vizitează locurile de care se ținea departe în timpul zilei, erau dudele care cădeau cînd și cînd producînd în mintea ta zgomote puternice ca și cum din copaci s-ar fi desprins pere uriașe, nu dude mărunte, aproape invizibile. Nu știu cîte nopți ca astea am prins de-a lungul anilor, cred că să dormi afară, pentru ceilalți, nu era atunci o mare noutate. Pentru mine însă, nici de la țară, nici de la oraș pe de-a-ntregul, adrenalina se combina cu frica – frica de zgomote, de umbre, de animale libere, de foșnete necunoscute. Ceilalți dormeau în fîn, în iarbă sau pe cîmp atunci cînd făceau o pauză în timpul zilei, era o obișnuință. Același unchi care scotea afară paturile familiei a plecat odată singur cu treabă și a intrat într-un cîmp cu maci fiindcă i se făcuse foame. A desfăcut capsulă după capsulă, partea aia uscată, zornăitoare a macului care ascunde sute, uneori mii de semințe mici negre, pe care noi le mîncăm de obicei în cantități infime pe covrigi sau prin cozonaci. Povestea nu spune cîte semințe de mac a mîncat bărbatul, dar știu de la el că la un moment dat l-a cotropit somnul cel mai adînc, din care s-a trezit tîrziu, cînd toți ai lui aproape că-l dăduseră dispărut. Și s-a întors apoi odihnit acasă.

Și s-a întors apoi odihnit acasă.

„Cînd nu știi
pentru ce să trăiești, o duci așa,
oricum, de la o zi la alta,
te bucuri că ziua a trecut,
că poți uita în somn
plictisitoarea întrebare:
de ce ai trăit azi
și pentru ce vei trăi mîine?“

I.A. GONCEAROV,
în *Oblomov*

Somnul din cîmpul cu maci mi se pare unul dintre cele mai suportabile. Parcă l-aș fi inventat eu. Așa că dacă ar fi să combin somnul afară sau în afara teritoriului controlat și sigur cu abandonul din cîmpul cu maci, aș adăuga, în muzeul somnurilor, dormitul departe de casă, la hotel. Un hotel undeva, în altă parte, unde nu cunoști aproape pe nimeni și nimic. La etajul 23, în Kuala Lumpur, prin sudul orașului, unde pe geam vezi schele și fulgerele furtunii care aduce ploaia zilnică de ora 4 după-amiaza. În camera înaltă a hotelului de pe Charlotte Street în Londra. În camera mică din inima fiordului, unde ai ajuns în toiul nopții și nu știi nimic din ce te înconjoară pe tine și casa, auzi doar cum în camera de alături se mișcă și respiră cineva, fără să știi că e chiar Chris Kraus, care se pregătește de culcare. Undeva, aproape de Habima Square în Tel Aviv, de Crăciun, unde somnul vine cu fulgere și tunete la sfîrșitul lui decembrie, în a doua zi de Crăciun, și e traversat de avioanele care decolează și aterizează întruna. Insomnia e prietenă bună cu rutina, ea nu vine atunci cînd nu ești în mediul de acasă. Ea renunță atunci cînd ești departe, în alt pat, în altă lume care nu are așteptări de la tine, care nici nu știe că ești acolo unde ești. Să dormi într-un hotel neștiut de nimeni poate fi la fel cu a adormi singur într-un cîmp cu maci. Numai somnul ăsta într-un spațiu necunoscut îmi poate învinge insomniile rebele, căci spargerea regulilor dormitului și adrenalina depărtării mă adorm eficient. Cred că dacă aș începe să locuiesc deadevăratelea în oricare din orașele de departe, și somnul meu și-ar instala capriciile în noul spațiu. Din punctul meu de vedere, călătoriei îi stă mai bine cu somnul, adică somnul e mai bun atunci cînd mergi mai departe și înfrunți distanțele.

Așa gîndesc probabil și becaținele, păsările acelea mici și îndesate, din familia scolopacidelor, capabile să facă cele mai rapide călătorii neîntrerupte, pe distanțe mari. Becaținele pot fi surde sau duble. O becațină dublă poate zbura încontinuu 96 de ore fără pauză, acoperind o distanță de peste 6500 de kilometri. Asta înseamnă o călătorie de vreo patru zile, fără somn și repaus. Totul la aproximativ 80 de kilometri pe oră. Probabil că, atunci cînd se opresc, becaținele au un somn foarte odihnitor, ca și cum ar fi ciugulit, pe drum, sute de semințe de mac.

Svetlana Cârstean *este scriitoare.*

T. O. BOBE

Un pui de somn

Ai aflat și dumneata, mai mult ca sigur, că în ultima vreme din ce în ce mai multă lume se plînge de lipsa de somn. De altfel, atunci cînd vine vorba de somn, prima și, vai, aproape singura tentație a oamenilor este să îți povestească despre insomniile lor. Nu despre somn, despre insomie. E ca și cum ai întreba pe cineva ce-a făcut în concediu și ar începe să ți se plîngă despre cît de multă treabă are la serviciu, cum îl persecută șeful de birou, cîte ore suplimentare a făcut în ultima lună. Sau ca și cum ai fi invitat la o nuntă și te-ai trezi, dimpotrivă, la o petrecere de divorț. Nu țin minte să fi auzit în ultima vreme altceva care să se definească mai mult prin opusul său decît somnul. Pînă și poveștile despre creșterea economică sînt cîteodată doar povești despre creșterea economică, nu despre dezechilibrul de plăți externe sau despre rata minusculă de absorbție a fondurilor europene.

Așadar, avem o problemă: din ce în ce mai mulți oameni suferă de insomnii. Și, dacă avem o problemă, s-ar cuveni să căutăm soluțiile, iar, ca să căutăm soluțiile, ar trebui să identificăm cauzele lipsei de somn. Nu spun că n-ar fi și altele, dar, din ce am auzit eu pînă acum, acestea ar fi stresul, anxietatea, grijile (toate trei cam din aceeași categorie), dar și oboseala. Cum așa, ai fi tentat să întrebi, cum să nu poți să dormi de oboseală? Ei bine, da, și sînt sigur că și dumitale, stimată cititoare sau stimat cititor, ți s-a întîmplat cel puțin o dată să nu poți dormi de cît de obosit sau de obosită ai fost. Nu pretind că am soluții pentru stres, anxietate, griji, nevoi, necaz, durere. Le las în seama psihologilor sau a altor feluri de specialiști. Dar, pentru oboseală, aș îndrăzni să-ți supun atenției, nu atît o soluție miraculoasă, cît mai degrabă o mică sugestie, și anume somnul.

Pare un paradox, dar nu e. Pentru că nu un somn propriu-zis, nu opt ore de somn pe noapte, cu moment fix pentru culcare, îți sugerez. N-aș avea îndrăzneala asta, n-aș putea să-ți propun altceva decît un nevinovat pui de somn. Și ți-o spun fiindcă, în general, lumea tinde să acorde atenție numai somnului și pierde din vedere faptul că se cuvine și el cultivat, că se cuvine crescut încă de mic. Dacă avem puericultură, nu ar fi logic să avem și somnicultură? Nu s-ar cuveni să avem grijă de somnul nostru încă de cînd e somnic, așa cum avem grijă de copii, de boboci (v. bobocicultura), de mînji (v. mînjicultura), de iezi (v. iezicultura) ș.a.m.d.? Cum să ai un somn sănătos, bine dezvoltat, cu vise frumoase și odihnitor, dacă-l neglijezi atunci cînd are cea mai mare nevoie de tine, atunci cînd, ca să zic așa, e încă în față? Tindem să suprimăm puiul de somn, să-l anihilăm cu cafele, cu exerciții fizice, ba chiar și, *horribile dictu,* cu ceaiuri, dar pe urmă ne plîngem că noaptea nu putem adormi. Nu e asta mai mult decît o crimă, nu-i o greșeală?

„Deși de moarte strașnic ne ferim, totuși un sfert din viață noi dormim."

BYRON

Nu crezi și dumneata, onorabile cititor, gracilă cititoare, că, pentru a evita insomiile cauzate de oboseală, un pui de somn după-amiaza ar fi binevenit? Știu, o să-mi obiectezi că n-ai cînd, că n-ai unde, că ești la serviciu, că ești în trafic sau că trebuie să stai la rînd la ANAF, ca să-ți plătești o datorie de 17 lei, din 2008. Însă, dacă ai fi pe deplin cinstit sau cinstită cu dumneata, ai recunoaște că îți găsești timp pentru o mie de alte lucruri, pentru stat pe Facebook, pentru ieșit la o țigară, pentru un chat scurt cu o colegă de școală generală plecată de acum 16 ani în Spania, pentru un orez cu lapte, o revistă *glossy,* un horoscop, pentru cîte și mai cîte futilități.

Dar să zicem că n-ai condițiile optime pentru un pui de somn propriu-zis, că nu ești la Biblioteca Academiei ca să studiezi viața lui Ion Cristoiu din perioada cînd se retrăgea în Biblioteca Academiei și că nu poți să-ți pui capul pe pupitru pentru o oră. Să zicem că n-ai nici propriul birou, ca să poți să te întinzi pe o canapea, cu televizorul pe CNN sau pe Profit.ro TV și cu o păturică pe tine. Să zicem că nu ți-ai luat nici liber, ca să aștepți cîteva ore instalatorul și să te poți întinde în patul matrimonial de acasă. Cu puțină bunăvoință, ai putea totuși să picotești la volan, cît timp aștepți într-un ambuteiaj spre Băneasa, ai putea să moțăi și în cîte-un bistro, pînă ți se aduce comanda, ai putea să te închizi și în cabina de probă a vreunui magazin, ca să atipești cu capul sprijinit de oglindă. Dacă ai vrea să ai grijă de somnul tău de noapte, ai găsi prilejuri să-l cultivi încă de mic, de cînd e doar un pui.

Sînt sigur că, dacă în urmă cu 30 de ani eu reușeam să dorm pe o canapea de lemn de 110/25 cm sau pe o masă de 100/50 cm, ai avea și dumneata suficientă imaginație ca să găsești unde și cînd. Sau, dacă ai avea spirit întreprinzător, așa cum unii și-au deschis afaceri dedicate obținerii orgasmelor, ai putea scoate și dumneata profit dintr-un *cluster* pentru facilitarea puilor de somn, fiindcă știm că există o analogie străveche între moarte și somn și mai știm și ce înseamnă *„la petite mort"*.

Nu e asta mai mult decît o crimă, nu-i o greșeală?

T.O. Bobe *este scriitor.*

Elevii surmenați au nevoie să doarmă o oră în plus

Experții susțin că începerea școlii cu o oră mai tîrziu poate ajuta la combaterea rezultatelor școlare slabe, a anxietății și obezității. Somnul suficient este cel mai puternic factor în bunăstarea fizică și mentală a adolescenților, a descoperit un grup de cercetători din Seattle. Ritmul circadian al oamenilor – ceasul intern care gestionează ciclurile de somn și trezie – se schimbă în adolescență. Ciclul se schimbă cu două ore la adolescenți, astfel încît aceștia se culcă și se și trezesc mai tîrziu.

În Franța, ministrul Educației a aprobat recent propunerea de a începe programul școlar de la ora 9 dimineața pentru elevii între 15-18 ani din Paris. În Marea Britanie, deși directorii centrelor de învățămînt sînt îngrijorați de surmenarea elevilor, atît în școlile gimnaziale și chiar și la clasele primare, încă nu există suficiente dovezi palpabile pentru a justifica această măsură drastică în schimbarea orarului, susține James Bowen, liderul uniunii profesorilor din Marea Britanie. Acesta a arătat că, deși școlile sînt interesate să găsească metodele cele mai bune pentru a avea un impact pozitiv asupra procesului de învățare, există bariere logistice semnificative în schimbarea programului zilei, în special în familiile cu părinți care lucrează. Profesorii au fost deocamdată îndrumați să le ofere copiilor consiliere în privința unui somn odihnitor.

(theguardian.com)

Ioan MAXIM

Somnambulul

Fratele meu e somnambul. Se trezește noaptea și face lucruri inexplicabile. Ia plapuma de pe pat și o duce pe masa din bucătărie. Vorbește într-o limbă nouă, pe care doar el o înțelege. Se încalță și vrea să plece. Vede oameni după draperii, ascunși după dulapuri sau care stau drepți, în mijlocul încăperii. Se sperie, rîde, se enervează și adoarme la loc. Somnul lui e plin de surprize, prins undeva între realitate și irealitate, o a treia dimensiune accesibilă doar somnambulilor, o lume moale în care intri brusc și ieși la fel, la capătul căreia poți să cazi pentru că vei cădea mereu în pat. Știu asta pentru că somnambulismul e o trăsătură de familie.

Somnambulii sînt siguri pe ei, deși pășesc pe teritorii necunoscute. Cînd se dau jos din pat în mijlocul nopții, cu ochii larg deschiși, știu unde se află – forma lucrurilor din jur le e familiară, însă aerul e mai dens. Mintea stîrnește furtuni de nisip acolo unde nu există nisip și umple noaptea de praf roșu. Văzuți pe ferestrele apartamentelor în care locuiesc, somnambulii nu au mîinile întinse ca în poveștile pentru copii. Mîinile lor atîrnă pe lîngă corpurile albe, uneori ridică lucruri, uneori gesticulează, uneori cîntă la instrumente imaginare. Tot ce pare de neînțeles din exterior, pentru cel care-i privește, are logică în lumea prinsă între somn și nesomn. Lăsați somnambulii să trăiască. Nu trebuie să le spuneți în fiecare dimineață: „Iar te-ai trezit azi-noapte".

Spre deosebire de fratele meu, eu sînt un somnambul liniștit. Majoritatea episoadelor nu mă ridică din pat. Vorbesc, strig oameni pe nume, gesticulez și mă uit la puncte fixe pe perete. Uneori, îmi amintesc. Îți trebuie multă forță ca să umbli în somn. Unele vise pe care le am sînt atît de intense încît mă aruncă în picioare, corpul meu trece ca printr-un perete de hîrtie, și uite-mă, sînt și treaz, dar și dorm. Ușa e descuiată, sînt sigur, și trebuie să mă duc să o încui, și sus, și jos, trebuie să mă uit pe geam, trebuie să deschid ușa de la dulap, trebuie să aprind lumina în bucătărie, să o sting, să o aprind din nou. Da, am văzut că e cineva pe canapea, dar nici astăzi nu vreau să vorbesc cu el. O să beau o gură de apă și atunci mă trezesc, apa e realul, e tîrziu și o să merg înapoi în pat. Ce liniște e noaptea, și totuși.

Creierul nostru adoarme pe bucăți, și asta poate fi o explicație. Dar nu e nimic sigur. Somnambulismul e o boală, dar, de cele mai multe ori, una inofensivă. *In extremis,* unii somnambuli conduc mașini, se aruncă pe geam (acum cîțiva ani, o turistă a căzut de la geamul hotelului spaniol în care se afla), fac sex sau mănîncă. Alții folosesc boala ca scuză pentru crimă (un englez și-a omorît nevasta în somn pentru că a visat că intrase cineva peste ei în casă – în vis el omora un agresor care voia să-i omoare nevasta; a fost declarat nevinovat) sau ca metodă de a-și face cunoscute dorințele (în romanul *Casa somnului,* de Jonathan Coe, un băiețel repetă în somn că-și dorește o bicicletă, convingîndu-și astfel părinții să i-o cumpere). Nimic nu e cum pare cînd vine vorba de somnambulism. Lady Macbeth a lui Shakespeare e una dintre cele mai cunoscute somnambule ale literaturii. Delirul ei prins în somn-nesomn vine dintr-un copleșitor sentiment de vină. Am o prietenă ale cărei episoade de somnambulism au încetat cînd s-a mutat din casa părinților. De cele mai multe ori, prin somn, voia să descuie ușa și să plece. Somnambulismul meu vine din frică.

Noaptea are un mod ciudat de-a scoate lucrurile la lumină. Acolo stă pitit, în vise, tot ce nu vrem să mai vedem cu ochii deschiși. Dar cînd creierul și corpul nu mai pot ascunde, atunci ne trezim noi, somnambulii, cu temerile noastre, speriați sau excitați, pregătiți pentru orice. Și tot ce vrem e să nu ne trezești. Poate ne-om trezi, cîndva, singuri.

***Ioan Maxim** este manager cultural.*

Raisa BEICU

Nu-ți dormi viața!

Nu știi ce înseamnă somnul pînă cînd nu îl mai ai. Așa cum, uneori, nu pricepi viața pînă cînd aproape o pierzi. Așa cum nu înțelegi iubirea pînă cînd nu dispare.

Pînă atunci, mă lăudam cu o viață activă, plină de petreceri, evenimente de tot soiul, nopți albe, facultate în România, facultate în Spania, examene, iubiri, cariere. Dintotdeauna am dormit puțin, în medie cinci-șase ore pe noapte, căci îmi tot repetam: „Nu-ți dormi viața!" Așa că nu știam ce poate fi insomnia cu adevărat. Credeam că insomnia e și cînd nu adormeam în cîte-o noapte și citeam sau mă uitam la filme, sau pierdeam vremea urmărind cum se albește întunericul spre dimineață.

Pînă atunci, totul era aparent simplu și ușor de mascat. Zilele treceau, nopțile la fel, viața era un loc firesc în care existam și nu îmi puneam problema că locul ăsta, ca toate locurile din lume, poate fi dărîmat. Nu luam în calcul că locul o putea lua din loc.

Pînă atunci, insomnia era un cuvînt simplu, pe care îl pronunțam fără frică. Anul trecut, însă, am început să am o listă lungă de cuvinte pe care mi-era frică să le pronunț. Deși le cunoșteam de ani de zile, niciodată nu le-am silabisit cu mai multă teroare: spital, depresie, insomnie, moarte.

Într-o zi, am aflat de la medici că locul o luase din loc și, practic, aveam să mă lupt cu o situație halucinantă. Cu zilele numărate la numai 27 de ani, îngrozită de spaimă, dureri și frici – așa a început marea mea insomnie. Vreun an și jumătate am lipsit din viața firească și am încercat să repar incertul distrugător. La început, dormeam cîte cinci ore pe noapte, apoi cîte patru, apoi cîte trei, apoi dozele medicamentelor s-au dublat, apoi s-au triplat, apoi teroarea mi-a ocupat întreaga noapte. În cele din urmă, am ajuns să dorm, pentru șapte luni, o oră-două pe noapte.

Trebuia să caut un ajutor, să merg la birou zi de zi, să discut cu medici, să mă asigur că părinții mei fac față situației, să mă țin de reguli, regim, tratamente, dosare traduse, fundații, telefoane peste telefoane, iar eu nu dormeam. Ca să fac față, beam cinci-șapte cafele zi de zi. Mimam normalitatea, vorbeam cu cei din jurul meu fără a înțelege în totalitate ce spuneau. De multe ori, vedeam cum buzele lor se mișcau, dar nu auzeam mai nimic și nici nu îi rugam să repete. Nu îmi păsa că dezamăgesc, supăr sau pierd ceva. Pierdusem, oricum, calea simplă de-a fi. Voiam să nu-mi dorm viața, dar viața mea adormise și nu știam cum s-o trezesc la loc.

Insomnia făcea ca toată situația să fie infinit mai greu de dus. Îmi doream să dorm, să pot uita măcar pentru cîteva ore ce aveam cînd eram trează. Voiam să sforăi, să scrîșnesc din dinți, să mă trezesc într-un loc la locul lui. Voiam să cred din nou că insomnia e atunci cînd nu dormi, dar te poți uita la filme, poți citi cărți sau urmări albirea întunericului. Au urmat spitale, plecări, tratamente, discuții cu clinici din diverse țări, așteptări. Printre toate astea, am încercat remedii peste remedii pentru insomnia mea: melatonină, mușețel, tei, valeriană, roiniță, lavandă, băi calde, ceaiuri, lapte cald, oi numărate. Nimic nu funcționa. Arătam tot mai rău – de la tratamente, de la nesomn sau efecte adverse. Slăbisem atît de tare, încît mi-era realmente teamă c-o să dispar. După infinite căutări și încercări, o clinică din Viena a descoperit, în sfîrșit, motivul pentru care dispăream încet și sigur. Mi-au promis că în cîteva luni îmi vor aduce viața și somnul la loc. Scriu acest text după opt luni de la acea promisiune. Sînt, pentru prima oară în viață, odihnită pe deplin. După ce am încetat să iau tratamentele puternice și am aflat de existența unei soluții, am dormit mult. Am adormit și m-am trezit, la luni distanță, într-un loc la locul lui. Un loc în care am mintea clară, maturitate în avans și o liniște lipsită de haos.

De-atunci, dorm fără nici o problemă, fără remedii sau oi pe pereți. De-atunci, trăiesc liber la loc, fără cearcăne sau termen-limită. De-atunci, iubesc somnul la fel de tare cît îmi iubesc viața primită bonus.

„Timpul și-a-mpărțit
în două,
Știe omul să trăiască:
Jumătate vrea să-l doarmă,
Restul să… se odihnească."

La Fontaine

***Raisa Beicu** este blogger și specialist în comunicare.*

Visele ne ajută să #rezistăm

interviu cu Sanda ROȘESCU

*Pe **Sanda Roșescu** o cunoaștem (și o iubim) mai ales din lungul dialog cu Gellu Naum din volumul* Despre interior-exterior. *Ce se știe mai puțin e faptul că, după plecarea în Franța, în 1979, Sanda Roșescu, ingineră chimistă de meserie, a devenit analistă jungiană („interpret de vise", cum cu modestie își spune) în grupul lui Étienne Perrot, psihanalist francez renumit pentru traducerea cărților lui Jung în franceză. Iar după întoarcerea în România, în 2010, Sanda Roșescu a tradus mai multe cărți extraodinare, unele publicate de Editura Nemira și altele care își mai așteaptă încă publicarea. (**S. S.**)*

În Despre interior-exterior *îi interpretați anumite vise lui Gellu Naum într-un mod mai degrabă poetic decît analitic. Era o formă de adecvare la un univers poetic sau o intuiție despre felul în care trebuie să rămîi mereu „în interior" atunci cînd interpretezi un vis?*

Și una, și alta. Creația artistică autentică și marile vise vin din același loc, din adîncurile interioare, ba chiar inferioare, sînt un limbaj al sufletului. Analiza ucide poezia, necesitatea care îl încearcă pe poet este departe de aceea de a explica, cum spune Gellu Naum. Și de vise, ca să le pătrunzi, trebuie să te apropii cu empatie, nu cu o privire reductivă și clasificatoare. O să crăpăm de atîta analiză, zicea Étienne Perrot. Ko Un, marele poet sud-coreean, e la fel de revoltat: „Edison! / Edison! / Edison!/ Nu mai inventa!/ la moarte să fie condamnate/... toate felurile de progres, / și împreună cu ele / toate felurile de adevăr!" *(Timp cu poeți morți).* De la poeți poți afla multe lucruri despre lumea lăuntrică, ei știu că „sea-ra, totul devine înăuntru / și se transformă, în sfîrșit, / În maica tenebrelor, dintr-un oarecare vis" (Ko Un). Eu cred că adevărata poezie își este suficientă sieși, ea ne oferă, precum imaginile din vis, „un supliment de suflet", cum spune Étienne Perrot. Rămîne însă deschisă întrebarea: ce să faci cu acest surplus de suflet într-un mediu ostil?

Cum ați ajuns să faceți o formare în psihologie jungiană cu Étienne Perrot? Cum ați făcut trecerea de la chimie la alchimie?

Trecerea nu s-a produs deloc ușor. Ajunsesem la Paris decisă să găsesc, la un moment dat, un grup jungian și să văd cu ochii mei despre ce e vorba. Am întîlnit într-o zi pe cineva care m-a invitat la o conferință despre alchimie a lui Perrot. Eticheta „alchimie" îmi suna strident, ezoteric, nu cunoșteam latura alchimică pe care Jung a dezvoltat-o în a doua jumătate a vieții sale și ai cărei continuatori erau Étienne Perrot și Marie-Louise von Franz. L-am contactat totuși un an mai tîrziu, într-un moment de impas. Am descoperit un om și un psihoterapeut remarcabil, înzestrat cu har, și un interpret de vise genial. Am intrat în analiză cu el. Grație atît lui, cît și soției sale Francine, la rîndul ei un psiholog de mare finețe, am început să cobor de pe înălțimi și să-mi revizuiesc complet modul de a gîndi. Le rămîn amîndurora etern recunoscătoare.

Cum ați defini analiza viselor pe care o practicați în Franța? Utilitatea ei e mai degrabă una practic-comportamentală sau una de cunoaștere interioară?

Astăzi, aș vorbi mai degrabă de o reconectare cu propria natură, restul vine pe parcurs. Societatea se mișcă în ritmul evoluției noilor tehnologii, ceea ce depășește cu mult capacitatea de adaptare a indivizilor. Agitația e în sine o nevroză, spunea Marie-Louise von Franz în urmă cu 30 de ani, care indică o ruptură de inconștient. De atunci, situația s-a agravat. Internetul a adus cu el comportamente adictive și boli profesionale noi *(burn-in, burn-out, blurring,* FoMo și alte cuvinte de același fel, parcă în limba roboților) pe un fundal social marcat de terorism, migranți, emigrație economică, naționalisme și tot cortegiul lor de psihoze colective. Echilibrul individului, prins între problemele lui personale și presiunea exterioară, e prioritar. Înțelese corect, visele îl reconectează cu instinctele, cu pulsiunile vitale, ajutîndu-l să-și redobîndească resursele naturale și să reziste (sau să #reziste).

„Visul nu e altceva decît o formă particulară a gîndirii noastre, făcută posibilă de starea de somn, iar activitatea onirică, ce produce această formă și nu alta, este esențialul visului, explicația caracterului său aparte."

SIGMUND FREUD

Ați tradus în românește neobișnuita carte Visele și viața *de Étienne Perrot (la Nemira, în Colecția „Philemon", coordonată de Lavinia Bârlogeanu), care reunește interpretările unor vise ale ascultătorilor la microfonul France-Inter. E validă o asemenea abordare, de masă, fără contextul pacientului?*

Această emisiune – neconvențională, din punctul de vedere al profesiei – a reprezentat, într-un fel, o confruntare pe viu cu inconștientul colectiv. Perrot s-a așezat pe „scaunul periculos" din legenda Graal-ului, nu în spatele divanului psihanalitic. Experiența a fost totuși efectuată conform tuturor regulilor artei. Contextul personal al „visătorilor" a fost cunoscut. Perrot a interpretat visele cu acordul lor și după ce primise în prealabil detalii și clarificări din partea fiecărui corespondent. Și da, a fost o școală de alfabetizare în lumea visului deschisă tuturor, axată pe „dinamismul simbolului", căci au fost alese doar visele care conțineau imagini „suficient de «universale» pentru a trage din ele un învățămînt".

Care este partea viselor în metoda lui Étienne Perrot din Calea transformării? *Cum ați defini, bref, această cale?*

O definește el însuși: „Opera interioară e transmutație, iar transmutația înseamnă a scoate lumina din umbră". Jung a recunoscut în opus-ul alchimic o reprezentare simbolică a procesului de individuație. *Calea Transformării* ilustrează în limbaj alchimic și cu ajutorul viselor acest proces. Confruntîndu-se cu inconștientul, eul conștient se transformă, iar aceste transformări apar în vise. Interpretarea viselor înseamnă interpretarea simbolurilor, inconștientul se exprimă prin simboluri. Vindecătoare pentru psihic sînt simbolurile arhetipale. Măiestria lui Étienne Perrot a fost aceea de a reda celor mai banale imagini din vise semnificația lor arhetipală prin asociații surprinzătoare sau folosindu-se în mod inspirat de „limba păsărilor" în care îl inițiase lectura operelor alchimice.

Ați tradus (în afara volumelor deja publicate la Nemira) și alte trei volume de Marie-Louise von Franz, încă inedite: Calea viselor, Interpretarea poveștii *Măgarul de aur* a lui Apuleius *și* Femininul în basme și povești. *„Noi, terapeuții, sîntem doar traducători de vise", spune analista jungiană în* Calea viselor. *Din ce limbă traduceți voi, traducătorii de vise?*

Din limba simbolului. Asociațiile pe care le face „visătorul" sînt suficiente pentru interpretarea viselor izvorîte din subconștientul său, în schimb, motivele arhetipale necesită o amplificare cu elemente din mitologie, religie sau basme. Jung vedea în basme „o anatomie comparată a psihicului colectiv". Marie-Louise von Franz a demonstrat strălucit acest lucru, urmărind – într-o serie de studii – dansul arhetipurilor în basme. *Femininul în basme*, *Măgarul de aur* sau *Pisica. O poveste despre răscumpărarea femininului* (cea din urmă publicată de Editura Nemira, în Colecția „Philemon", în 2016) sînt printre cele mai importante (și, pentru mine, cele mai frumoase) din această serie. *Calea viselor* prezintă interpretarea viselor într-un limbaj accesibil unui public mai larg. Din păcate, această carte va rămîne nepublicată, întrucît, în ciuda eforturilor repetate ale Editurii Trei, nu s-au putut obține drepturile de autor.

Cine e „plăsmuitorul de vise" din Calea viselor*?*

Este centrul regulator al totalității psihicului, pe care Jung l-a numit Sine. Pentru Marie-Louise von Franz, visele sînt eforturile naturii de a ne repune în contact cu acest centru interior și a ne stabiliza personalitatea.

„Nu ar trebui să ne interpretăm noi înșine visele", spune Marie-Louise von Franz în Calea viselor. *„Visele pun adesea în scenă aspectele din noi înșine pe care nu le vedem. Ele nu ne spun niciodată ce știm." E chiar atît de strict? Cum se formează un bun interpret de vise?*

Există vise simple pe care le poate înțelege oricine. Dar cele mai multe vise sînt greu de descifrat, nu ne putem vedea spatele, cum se zice, e necesară o privire exterioară. La a doua întrebare e dificil de dat un răspuns scurt; în cartea sa *Psihoterapie – Experiența unui practician jungian* (Editura Herald, 2013), Marie-Louise von Franz a avut nevoie de zece pagini ca să trateze acest subiect. Un bun interpret de vise se formează printr-o lungă autoanaliză, o continuă muncă interioară pentru a rămîne centrat și legat de instinct, o cunoaștere a propriilor limite și o practică îndelungată.

a consemnat Simona SORA

Augustin CUPȘA

La propriu și la figurat

În ianuarie 1990 am avut un nou imn de stat. Nu mai știu cît ne-a luat să învățăm noile strofe și melodia, eram în clasa a IV-a pe atunci, dar am o senzație vagă, prezentă și acum, de neplăcere, cînd îmi amintesc diminețile mohorîte în care, ridicați în picioare în vechile noastre bănci de lemn, ne chinuiam cu „Deșteaptă-te, române". Fostul „Tricolor", „Trei culori" în varianta adaptată, mi se părea la fel de sintetic și de străveziu ca pînza drapelului de la festivitățile de detașament. Era ușor de reținut și nu părea să sperie pe nimeni. „Roșu, galben și albastru / Este-al nostru tricolor / Se înalță ca un astru / Gloriosul meu popor." Dintr-odată apăruseră *dușmanii*, *tiranii* și o presiune difuză, spiritul de acțiune și de revanșă. Cîte altele s-au schimbat odată cu imnul rămîne de discutat, dar dacă vorbim despre somn, vorbim și despre starea de conștiență, pentru că somnul e, pînă la urmă, opusul, suspendarea naturală a stării de veghe.

În acești termeni, România pare că reușește, nu știu cum, să își piardă această proprietate a vigilenței, sau măcar facem apel la acest lucru în mod periodic, să și-o recîștige și iarăși să cadă în somn. Ceva care seamănă cu ritmul circadian, acel reglaj complex hipotalamic, al neuronilor histaminergici din nucleul ventro-lateral preoptic, cînd cantitatea de adenozină scade și crește în celule, histamina crește și ea și scade sub controlul melatoninei, iar noi la fel, de-a lungul istoriei, ne trezim și ne adîncim în somn.

iar începutul secolului XX a consumat o stare de hiperluciditate. Cînd comparăm perioada postbelică cu cea inter și antebelică, totdeauna găsim că atunci erau vremuri de efervescență intelectuală, socială, chiar și economică. Atunci l-am avut pe Cioran (gîndirea întemeiată pe insuportabila insomnie) sau pe Camil Petrescu (gîndirea bazată pe insuportabila luciditate). *Atenția și luciditatea nu omoară voluptatea reală, ci o sporesc, așa cum de altfel atenția sporește și durerea de dinți. Marii voluptuoși și care trăiesc intens viața sînt neapărat ultralucizi*. Greu de distins în limbaj literar pendularea între suspendarea conștienței și suspendarea conștiinței, dar ambele vin în opoziție cu luciditatea, vigilența, capacitatea de a percepe toți stimulii mediului, fiecare particulă a acestei realități, realitate însă, se știe, fără o finalitate a detaliului, putem asista infinit la atomizarea ei, fără să luăm o decizie în perfectă cunoștință de cauză.

„România, trezește-te!
Sînt atîtea de făcut și te-ai rătăcit."

Alternanța e o constantă a conștiinței noastre colective, o găsim în toate ipostazele folclorului (cu diverse variațiuni) de la *Miorița* la cel de dată recentă – *Neam trezit*. Poate nu ne place muzica, cred că nici versurile lui Mureșanu (și înțeleg că varianta asta, de 4/4, e mai „energică și mai ritmată" (!) decît cea inițială), dar enunțul e fără echivoc – tiranii (se face referire la imperiile vecine, deci mai mult sau mai puțin *barbari)* ne-au adîncit în somul cel de moarte. Ce-i drept, valul acesta de trezire a conștiințelor naționale s-a produs peste tot în Europa, în epocă,

Apoi am înregistrat o nouă perioadă de somn cu unde lente. Un somn mai degrabă înghețat, ca o paralizie hipnică. Imaginea cea mai reprezentativă am găsit-o

„Trei lucruri ne ajută să suportăm greutățile vieții: speranța, somnul și rîsul; acestea au fost date omului ca echilibru al suferințelor pe care le are de îndurat în timpul vieții."

KANT

într-un poem din volumul *Somnul din somn,* al Anei Blandiana. Somnul folosit ca mijloc de protecție, profunzimea lui ca motiv de spaimă. Acel om care vorbește prin somn și se dă de gol poate fi auzit și poate da socoteală pe urmă, cînd va fi trezit, așa că în somnul său doarme un alt somn, și de-abia acolo poate spune ceea ce gîndește, deși astfel cuvintele lui se pierd pentru totdeauna. Între cele două somnuri se producea spațiul vid. Totuși era o soluție să întoarcem somnul în favoarea noastră.

În 1990, atunci cînd eu cîntam cu jumătate de gură „Deșteaptă-te, române", ceilalți, mai mari, aveau din nou senzația unei treziri, și treziți constatau iarăși cum într-un fel ciudat ne furase somnul, atipisem uite-așa, și uite cîte se mai întîmplaseră pe lume între timp. Fără intenționalitate nu există nici responsabilitate. Atunci, în 1990, dorința de a rămîne în priză era mai mare ca niciodată. De exemplu, în acea primăvară erau peste 90 de publicații, tirajele cărților rămăseseră la nivelul celor din anul precedent, dar mult mai variate ca subiect și fără presiunea cenzurii. Se citea în draci, cum spune astăzi cu regret orice scriitor. Apoi, în anii care au trecut, ideea de (re) trezire a revenit constant. Varianta douămiistă a lui „Deșteaptă-te, române" e „România, trezește-te!" cu 1-Q Sapro și Dizzy la microfoane și un refren care, preluat în *heavy rotation* de televiziuni, avea la un moment dat șanse să se impună ca noul ritm. „România, trezește-te / Sînt atîtea de făcut și te-ai rătăcit / România, trezește-te."

Nu foarte de mult am inițiat un studiu încercînd să definesc fenomenul depresiv în comunitățile de tineri (studenți *vs.* angajați/muncitori), o analiză întinsă pe cei șase ani de studiu la Medicină. Bineînțeles, insomnia nu e un factor specific depresiei, a meritat să-l scot din context și să-l tratez separat. În acest substudiu, somnul variază odată cu anxietatea raportată, cu factorii sociali și cu specificul anilor de studiu. Concret, insomniile sînt mai frecvente în primii doi ani de facultate, cei de acomodare, cu tot bombardamentul de informație pe care îl presupune intrarea într-un alt sistem de învățămînt, și în ultimii doi, cînd studenții sînt tot mai preocupați de următoarea etapă de viață, de ce va urma. N-are rost să extrapolez modelul unei comunități la profilul unui popor, dar rămînînd în cadrul ipotezelor de lucru, tendința se poate observa fără mare îndrăzneală – somnul scade atunci cînd sîntem alertați, cînd apar grijile, cînd sîntem mai presați de informație și de decizie.

Stresați e un termen consacrat în vocabularul de azi. Sîntem stresați de posturile de știri, saturate de burtiere galbene, de radiouri, de ecrane albastre, de calculatoare, de rețelele de socializare, de opțiunile consumeriste, de oportunitățile de piață, care se deschid astăzi mai mult ca niciodată. Toate lucrurile astea vin să întărească aparența că noi luăm decizii și sîntem direct răspunzători de soarta noastră, iar asta ne ține, de fapt, în alertă mai mult decît toate celelalte la un loc. Viitorul e la doar o secundă distanță de prezent. Urmează un nou apel la deșteptare? Cum or să sune versurile și cum o să fie muzica? Românul s-a născut poet, am tot auzit asta.

***Augustin Cupșa** este scriitor și psihiatru.*

Alina PURCARU

Război cu somnul

Unele lucruri nu se schimbă niciodată: încă n-am văzut copil care să se ducă, docil, la culcare și adult care să refuze o oră în plus de somn. Cînd unii vor să se joace, alții vor să doarmă, sau măcar să doarmă cei mici, mai repede și cît de mult se poate. Mult și fără întreruperi nocturne. N-ai ce face cu aceste dorințe, așa că e mai bine să fie lăsate să-și urmeze calea de dorințe. Pe calea asta și neavînd ce face, am inventat sau mai mult am găsit povestea despre Catrina și Marele Domn Somn, însoțiți de Domnica Somnica și Pui de Somn.

Am găsit-o pentru mine și, mai mult decît pentru mine, pentru fetița Katrina, mare amatoare de povești, foarte pricepută la prelungit ora de culcare. În fiecare seară, îi citeam poveste după poveste și nu era de ajuns. Povestea de culcare nu e niciodată de ajuns și cînd această fetiță era mică, pe lîngă poveștile de citit, își dorea o poveste „din cap", una inventată de mine. Așa că i-am povestit despre o fetiță care-i seamănă perfect, care urăște somnul și care l-a vorbit de rău pe Marele Domn Somn în timp ce dumnealui își făcea rondul de seară. Domnul Somn a auzit-o, la fel perechea lui, Domnica Somnica, și Pui de Somn, copilul lor, și toți trei au decis, supărați, să nu mai vină pe la ea. *Catrina și Marele Domn Somn* începe ca o declarație de război făcută somnului și alunecă spre altceva. Fetiței îi plăcea cum aluneca povestea „din cap" spre altceva, și seară de seară, adormea cu ea sau, ca să respectăm adevărul, pornea încetișor spre Țara Viselor.

Povestea a rămas o vreme în cap, ieșea doar seara, s-o conducă pe această fetiță în Țara Viselor, după ce toate celelalte povești fuseseră citite. Apoi, într-o zi, mi-am zis că ar fi bine să rămînă scrisă, undeva. Cînd dai de o poveste eficientă, e bine să ții de ea. Așa că am scris. Și după ce am scris, am primit și propunerea de a publica o poveste, dacă am așa ceva. Totul a urmat foarte firesc: am predat textul Editurii Cartier, scurtat și aranjat pentru dimensiunile unei *picture book,* Mihaela Paraschivu a făcut ilustrațiile, cu un Domn Somn foarte *cool,* mai mult hipster decît mag aducător de liniște, și așa a intrat *Catrina și Marele Domn Somn* în colecția „Codobelc", lîngă alte povești ale unor autori care nu scriu, în primul rînd, pentru copii.

Nu aș putea să elaborez nimic mai mult despre dorința copiilor de a se juca pînă la epuizare și refuzul de a adormi. Doar că ceva din această dorință inepuizabilă pentru încă o descoperire ne rămîne și nouă, oricît de obosiți am fi. Cînd tragem de noi să citim seara, chiar după zile împovărătoare, sau să răspundem mail-urilor unor prieteni, sau să mai vedem un pic din filmul început de cîteva zile, facem exact ca ei, chiar dacă ne dorim somnul și avem nevoie de el ca de aer. Ne amintim, probabil, ce știam atunci cînd, asemeni unor bufnițe mici, refuzam să închidem ochii, de teamă c-o să pierdem ceva. De teamă că întunericul va schimba lumea din care noi încercam să pricepem, în fiecare zi, cît de puțin.

Povestea de culcare nu e niciodată de ajuns.

„Somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi eie vamă."

MIHAI EMINESCU

Oricît de înduioșătoare ar fi această poftă a copiilor de a întîmpina întunericul cu ochii larg deschiși, poveștile părinților care trec prin proba dură de a adormi copiii au ceva horror. Oricine a fost invitat într-o casă cu copii mici, care trebuie duși la culcare, trebuie să fi văzut chipurile epuizate, exasperate ale părintelui delegat cu somnul, în timp ce celălalt întreține musafirii. E una dintre cele mai solicitante misiuni, adormitul copiilor. Mai ales al copiilor mici. În cinstea responsabililor ar trebui să se dea petreceri în fiecare seară, cu meniu la cerere și nici un refuz.

Unele lucruri nu se schimbă niciodată. *Catrina și Marele Domn Somn* ar trebui să fie o carte care adoarme copiii. Două mame cititoare mi-au spus, însă, că, la culcare, copiii lor voiau să audă povestea din nou, și din nou, și din nou. Nici vorbă de somn, nici Pui de Somn.

***Alina Purcaru** este jurnalistă și scriitoare.*

Kent HARUF

Suflete în noapte

Diane avea mereu grijă de casă. Fac și eu ce pot.

Tot arată bine, a spus ea. Fac și eu ce pot.

Tot bine arată, a spus ea. N-am mai fost aici de ani de zile.

S-a uitat pe fereastră în curtea laterală unde noaptea se înstăpînea și pînă în bucătărie, unde o lumină strălucea deasupra chiuvetei și a bufetului. Totul era curat și ordonat. El o privea. Era o femeie frumoasă, totdeauna o socotise așa. În tinerețe avusese părul negru, dar acum era slab și tuns scurt. Era în continuare suplă, doar talia și șoldurile i se îngreunaseră un pic.

Pesemne te întrebi ce caut aici, a spus ea.

Păi, nu cred că ai venit pînă aici ca să-mi spui că locuința mea arată bine.

Nu. Vreau să-ți fac o sugestie.

A?

Da. Un fel de propunere.

Bine.

Nu o cerere în căsătorie.

Nici la asta nu mă gîndeam.

Dar e o întrebare cam în genul căsătoriei. Dar nu știu dacă pot acum. M-a cam luat tremuratul. E ca o căsătorie, nu?

Ce anume?

Tremuratul.

Poate fi.

Da. Păi, hai c-o s-o spun.

Te ascult, a spus Louis.

Mă întrebam dacă ai vrea să vii pe la mine din cînd în cînd să dormi cu mine.

Ce? Cum adică?

Adică sîntem amîndoi singuri. Am stat așa de prea multă vreme. Ani. Mă simt singură. Mă gîndesc că poate și tu. Mă-ntrebam dacă vrei să vii și să dormi cu mine noaptea. Și să vorbim.

S-a uitat lung la ea, a privit-o, curios, de acum, prudent.

Nu spui nimic. Te-am lăsat fără grai?

Cred că da.

Nu vorbesc despre sex.

Mă întrebam.

Nu, nu sex. Nu așa văd lucrurile. Cred că mi-am pierdut demult orice impuls sexual. Mă gîndeam să trecem împreună noaptea. Și să stăm în pat, la căldură, prietenește. Să stăm întinși în pat împreună și tu să rămîi peste noapte. Noaptea e cel mai rău. Nu-i așa?

Ba da, așa e.

Ajung să iau pastile ca să dorm și citesc pînă tîrziu și apoi mă simt buimacă a doua zi. Nu sînt bună de nimic, nici pentru mine, nici pentru alții.

Mi s-a întîmplat și mie.

Dar cred că aș putea să dorm din nou dacă ar mai fi cineva cu mine în pat. Cineva drăguț. Apropierea. Să stai de vorbă noaptea, pe întuneric.

A aștepta.

Ce zici?

Nu știu. Cînd ai vrea să începem?

Cînd vrei tu. Dacă... dacă vrei. Săptămîna asta.

Lasă-mă să mă gîndesc.

Bine. Dar vreau să mă suni în ziua în care vii, dacă o să se-ntîmple. Ca să știu să te aștept.

Bine.

Aștept un semn de la tine.

Și dacă sforăi?

Dacă sforăi, sforăi, sau te lași.

El a rîs. Asta ar fi o premieră.

(fragment din romanul apărut la Pandora M, 2017, traducere de Paul Slayer Grigoriu)

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Spectacol autentic românesc

Țara pare captivă în mîinile dizgrațioase ale corupției și impostorii. Nici măcar în fața Europei, mai-marii țării nu s-au străduit să ascundă mizeria sub preș, dimpotrivă, au ieșit țanțoș la tribună, cîntînd fals romanțe deocheate despre demnitate și respect. Căci pare un banc vulgar să îl auzi pe Florin Iordache vorbind despre virtuți și onoare, cînd exact cu doi ani în urmă, din cauza acțiunii lui anti-Justiție, s-au adunat în stradă peste trei sute de mii de oameni. Pare o glumă nerușinată să o auzi pe doamna Dancilă cerînd Europei să ne considere egali și afirmînd că vorbește în numele românilor, cînd de un an guvernează disprețuind românii, Justiția, educația, economia țării. Mesajul transmis de guvern, la Ateneu, pe 10 ianuarie, a fost unul cît se poate de simplu, direct, fără menajamente: n-avem valori, avem doar oameni utili partidului, n-avem principii, avem doar polițe de plătit celor care ne-au criticat, n-avem modele, avem doar putere, pe care o vom folosi ca să adunăm voturi și averi.

Nu știu cu ce impresie despre „înnoirea României" au plecat invitații din străinătate spre casele lor. Dar ce am văzut noi nu lasă loc pentru speranță, pentru renaștere. Momentul „Ateneul Român" din 10 ianuarie ar fi trebuit să fie unul care să resusciteze optimismul, să reconfigureze solidaritatea și încrederea, să aprindă curajul și inițiativa de a-ți construi destinul în țara natală. Ce le-am oferit, însă, tinerilor, adolescenților, European, al unei telenovele jalnice, iritante și cu epilog penal.)

Parlamentari și miniștri, majoritatea compromiși de acte de corupție și de ignoranță, îmbrăcați la patru ace, cu zîmbete false pe chip, plimbîndu-se nonșalant printr-o clădire care dă seamă despre vremuri în care cultura era prețuită și intelectualul era respectat. Ce le-am oferit, însă, părinților a fost doar o imagine de gașcă resentimentară, iritată de oaspeții care au picat pe capul lor. Acolo, pe scena Ateneului, ar fi trebuit să avem modele de competență profesională și de moralitate, pe care, privindu-le, să poți căpăta convingerea că vor face ceea ce e bine pentru țara asta. Ce le-am oferit, însă, tinerilor, adolescenților, părinților a fost doar certitudinea că nimeni dintre cei de la vîrf nu dă doi bani pe educație, reformă, corectitudine, onoare, construcția unui viitor. (Printre invitații de onoare ai Guvernului României s-a aflat și domnul Adrian Severin, protagonist, în Parlamentul

Mă întreb dacă vreunul dintre miniștrii s-a simțit vinovat pentru dorul a milioane de români plecați în străinătate.

resul pentru viața românilor era autentic și eficient: mii de români i-au privit și mii de români au înțeles că, așteptînd reforme instituționale, economice, sociale, pierd, de fapt, vremea.

Momentul maxim de cinism (și de kitsch) a fost atins, însă, cu proiectarea unui film despre valorile României. Un film despre cuvîntul *dor,* cu aceleași poncife vechi de zeci și zeci de ani: nu există în nici o altă limbă străină, numai românii știu ce-i dorul etc. Mă întreb dacă, în timpul rulării filmului, vreunul dintre miniștrii prezenți, cel al Educației, al Diasporei, al Economiei, al Muncii, s-a simțit vinovat pentru dorul a milioane de români plecați în străinătate, pentru dorul a zeci de mii de copii lăsați în grija bunicilor.

Nu cred. Ultima declarație a doamnei Ecaterina Andronescu nu lasă loc nici unei îndoieli: „România este cea mai bine integrată țară din UE datorită celor cinci milioane de români plecați să ne facă cunoscuți și mîndri" (cf. ziarului *Capital* din 11 ianuarie 2019). Fără nici un dubiu, acest tip straniu de integrare în UE, la care nu s-a gîndit – sînt convinsă – nici unul dintre inițiatorii proiectului european, i se datorează și doamnei ministru din plin. Înțelepciunea domniei-sale ne spune că integrarea noastră europeană va fi deplină atunci cînd vom pleca toți! Nu cinci milioane, ci douăzeci. O idee originală, foarte potrivită ca „program" pentru cele șase luni în care vom exercita, mîndri, președinția Consiliului UE: integrarea prin emigrare generalizată...

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Stări și întîmplări

– de sărbători –

În perioada sărbătorilor, pe lîngă întîmplările să le zicem *mainstream,* de fiecare dată se adaugă și altele, marginale, poate mai departe de așa-numitul „spirit...", dar, încadrîndu-se cumva în peisaj, măcar pe post de "efecte colaterale".

Pe lîngă mult doritul spirit al Crăciunului, pe care lungul șir de filme de la Diva, dacă nu altceva, s-a chinuit cu atîta osîrdie să ni-l inducă, mai sînt și trăirile reale, și nu întotdeauna plăcute, printre momentele roș-aurii de *glamour* și abnegație. În cele două-trei săptămîni în care ai „obligația" să-ți trăiești sărbătoarea alături de familie, dar pe bune alături – adică să împărtășești ceva esențial cu ceilalți membri ai ei, într-o perioadă în care, cel puțin la modul concret, împarți același spațiu cu ei și te străduiești să fii mai tolerant, mai altruist –, nu e, de fapt, atît de ușor de conviețuit. Am descoperit, maturizîndu-mă – e adevărat, excesiv de tîrziu –, că e ușor s-o faci doar dacă ești copil.

Dacă ești cît de cît adult, nu mai e atît de ușor. Cînd ești copil (și, recunosc, am fost în postura asta mult mai mult timp decît era cazul), te-ntinzi pe spate (vorba vine) și aștepți ca lucrurile să ți se-ntîmple. Stai tolănit, cu un ochi la cerul pe care se schimbă norii, eventual mestecînd un fir de iarbă, și ești fericitul și miratul spectator al lumii. Ei, se pare că, după o vîrstă, te afli tot mai rar în postura asta (probabil, pînă va veni o altă vîrstă, mai înspăimîntătoare, cu o altfel de visare). Cert e că, la vîrsta maturității, nu prea mai poți să stai tolănit și să contempli. Deodată, te trezești că, dacă vrei să se petreacă diverse (și aici nu mă refer la anumite întîmplări esențiale ale vieții, care, cel puțin dacă ești credincios, știi că nu țin decît într-o oarecare măsură de tine, ci la cele mai *terre à terre,* care țin de tine), trebuie să faci ceva.

Și nu e vorba doar de curățenie, gătit sau copt – treburi pe care bunica mea, de pildă, le făcea pe bandă rulantă. Și care intrau și, probabil, încă mai intră în rutina multor „gospodine" (termen nu știu cît de folosit și despre care nu știu nici ce mai înseamnă azi), al căror mod de viață include acest tăvălug al acțiunilor casnice, această agitație continuă pentru ceilalți, de dragul celorlalți. Pe care, recunosc, nu am trăit-o, cel puțin nu la modul gospodăresc (dar o admir, cu umilința neinițiatului). Ci de „tot pachetul" de vacanță în familie. Ideea e că, dacă vrei să te bucuri de imaginea aia idilică, din cărțile poștale, cu șemineu, brad, ciorap etc., trebuie să faci lucrurile să se-ntîmple. Adică nu numai să știi chestiunile gospodărești sub un control decent (departe de perfecțiunea bunicii mele, cu toate că și ea mai avea momente de revoltă, cînd bombănea), ci să știi și relațiile cu oamenii cu care ai de-a face practic, clipă de clipă, într-un echilibru benefic. Nici să-i respingi, nici să-i sufoci. Nici să organizezi prea mult totul, ca să nu devii un *control freak,* dar nici să stai deoparte, într-o izolare glacială. Nici să nu-ți expui deloc părerile, dar nici să nu spui prea mult, cu riscul de a deveni pisălog. Totul pe fondul pomului cu luminițe, sarmalelor și „porcăriilor" întîi falnice, apoi tot mai jigărite, al clinchetului de pahare și al conversațiilor, vesele, de sezon.

Dacă reușești să treci cu bine de toate astea și să menții echilibrul despre care vorbeam, fără să cazi în depresia care pîndește uneori, în momentele cele mai pline de *glamour,* și nici în sindromul „prizonieratului" (în sensul în care ești, într-un fel, prizonier

c. wikimedia commons

în propria-ți oază de confort și afecțiune, care poate deveni, pe alocuri, sufocantă dacă e non-stop), atunci de poți bucura mai destins de întîmplări precum: să te duci în noaptea de 31 decembrie în Cimitirul Bellu, unde ai mormîntul familiei. Și, deși e închis, să ți se dea totuși drumul înăuntru, și bodyguard-ul să te însoțească să aprinzi două artificii; să mergi apoi, cu autobuzul 116 (unul dintre cele care existau și-n copilăria mea petrecută prin zona Adesgo – Șoseaua Giurgiului) pînă la Tineretului, unde, într-un soi de pre-Revelion, să mănînci o șaorma vegetariană la Dristor Doner Kebap – pe fondul imaginilor unor cărnuri opulente, asortate cu decorul devenit de un kitsch așijderea. Ca apoi să iei tramvaiul pînă undeva în spatele mallului Vitan, pe care să-l vezi, cam pentru prima dată pe la ora 21, cum se golește de oameni, dîndu-ți un sentiment ciudat, de sfîrșit de lume. Să vizitezi, apoi, o pisică simpatică, maidaneza clasică, aș zice, dar inabordabilă. Și să ajungi, în cele din urmă, după tot acest hățiș, la Revelionul oficial, de la Clubul Țăranului, unde s-a dovedit a fi chiar bine, chiar în prezența unor oameni pe care i-am văzut pentru prima dată și care, culmea, mi-au plăcut. Cu o muzică pe care chiar s-a putut dansa. Într-un soi de alăturare degajată, în care oamenii erau împreună, dar, în același timp, independenți, și vîrstele se topeau în cvasi-debandada euforică generală.

Anul teatral 2018

Ce rămîne din sutele de spectacole produse anul trecut în România? Șapte critici răspund la aceleași trei întrebări: 1) Care a fost cel mai bun spectacol? 2) Care a fost cel mai prost spectacol / cea mai mare dezamăgire? 3) Care a fost cel mai interesant fenomen în anul teatral 2017? Un bilanț.

Milioane
© I. Ofelia

Mirella PATUREAU

1) Cel mai bun spectacol a fost, de fapt, „spectacolul Radu Afrim", prezent cu patru titluri noi realizate în cîteva teatre din țară. Îmi este dificil să aleg între ele. O explozie de inventivitate, de energie, într-o lume teatrală inventată de Afrim și care-i aparține, *estetica afrimiană,* cu oameni-animale, cu provocări și torente de emoție, la frontiera dintre genuri artistice sau coduri de expresie. Poate pentru că admir fotografiile sale, știam că are un ochi special, capabil să surprindă în cîteva imagini, aburi și siluete o lume ca o revelație dincolo de cea reală. În contrapunct, aș cita aici *Oameni și cartofi,* realizat la Teatrul Maghiar din Sfîntu Gheorghe, după tehnicile teatrului documentar, un fapt real zguduitor, sau teatru și film pe un fond social. Cu *Rabenthal,* de Jörg Graser, jucat la Teatrul Maghiar din Timișoara, montat în cheia deja bine rodată a regizorului, cu oameni și pești, muzică și cabaret cu paiete, actori în travesti și alte efecte stroboscopice, dar care se deschide și se închide cu un moment de intensă poezie. *Beție,* de Ivan Vîrîpaiev, montat la Teatrul Național din Tîrgu Mureș, Compania „Tompa Miklós", este povestea unei nopți de beție, cum nu-mai rușii o pot imagina și pe care actorii săi maghiari au tradus-o cu un anume geniu. Și a mai fost și *Wolfgang,* de Yannis Mavritsakis, venit de la Teatrul Tineretului de la Piatra Neamț, unde am avut surpriza să-l regăsesc pe Florin Hrițcu, pe care l-am descoperit acum opt ani, timid și fragil, în *Jocurile din curtea din spate* ale lui Bobi Pricop, acum un actor sigur pe el, primejdios și în același timp vulnerabil. Patru ipostaze ale unui regizor ajuns la o splendidă maturitate artistică, de o mare generozitate și care reușește să ne antreneze de fiecare dată în teritoriile sale proprii și de neconfundat.

2) Vin în România destul de des, dar nu pot spune că am o privire de ansamblu prea exactă. Nu mă descurc, de exemplu, în meandrele sistemului fiscal al creatorilor independenți din România, dar înțeleg că fiecare spectacol este pentru ei rezultatul unei lupte birocratice și al unei încăpățînări tenace. Să nu ne amăgim însă, există un risc, sectorul independent este din ce în ce mai contaminat de rețetele facile ale teatrului de bulevard. Pe românește le zicem „șușe" (din nefericire, nici amorul de teatru nu trăiește doar din apă clară de izvor). Diviziunea asta platoniciană între bine și rău mi se pare puțin scolastică, aș vorbi mai degrabă de dezamăgire într-un context general al degradării vieții sociale și politice din România, și tocmai de aici sînt tentată să dezvolt răspunsul la ultima întrebare, sector independent sau de stat.

3) Aici voi fi mai optimistă: ceea ce e formidabil este faptul că tînărul teatru românesc, pe cale de maturizare, persistă, are ceva de spus. Continuă să creeze cu o îndrăzneală și o pertinență care nu slăbesc de vreo 15 ani, data cînd a apărut primul strigăt de la dramAcum, *Stop the tempo!.* Timpul nu s-a oprit, dar se impun din ce în ce mai mult nume noi, care „infiltrează" chiar sistemul de stat, în mod inevitabil. Și aș aminti aici întîlnirea tinerilor regizori în marginea Festivalului Internațional al Teatrului de Studio și de Forme Noi din noiembrie 2018 de la Pitești. L-aș numi *Manifestul de la Pitești,* lansat de peste douăzeci de tineri regizori, dintre care Bobi Pricop, Anton Vladimir, Erwin Simsensohn, Leta Popescu, Eugen Jebeleanu, Andrei Măjeri și alte nume, desigur – grupul rămîne deschis, preocupat de probleme de interes profesional și o mai bună cunoaștere reciprocă. Nu toți fac teatru politic, iar postmodernul e pe cale să se reinventeze, în ciuda crizelor, din care teatrul s-a hrănit întotdeauna.

Claudiu GROZA

1) Anul ăsta, mai mult decît altă dată, am avut senzația că spectacolele pe care le-am văzut au fost doar niște popasuri între călătorii, într-atît de dese mi-au fost drumurile. De aici și o stare bizară de provizorat al memoriei pe care o am acum. Totuși, nu am nici o ezitare să afirm că *Navigatorul* de Conor McPherson (regia Cristi Juncu, Teatrul Național Tîrgu Mureș) este cel mai bun spectacol al anului 2018 (firește, cu rezerva că n-am văzut toate producțiile anului), iar Ovidiu Ghiniță – cel mai bun actor pentru rolul din *Tatăl* de Florian Zeller (regia Radu Iacoban, Teatrul Clasic „Ioan Slavici", Arad). *Navigatorul* este o reinterpretare, în cheie contemporană, a pactului cu diavolul; curajoasa (și reușita) tentativă a lui McPherson a găsit în Juncu un hermeneut remarcabil și în cei cinci actori de la Tîrgu Mureș niște interpreți excepționali. Un spectacol la care se rîde cu hohote, dar care îți provoacă la final acel de neuitat frison cathartic.

„Este deplorabil că nu avem avertizori de integritate în teatrul românesc, deși mulți teatratori sînt extrem de vocali."

Ce face Ghiniță în *Tatăl*, jucînd un om ce-și pierde memoria, trecînd de la forța impresionantă a unui patriarh la vulnerabilitatea infantilă, cu o bogăție de nuanțe și un firesc indescriptibil, este copleșitor. E o lecție de *omenesc*. Un rol din cele pe care le memorezi cu sufletul, nu rațional. Și vreau să mai fac o reparație pentru marginalii breslei teatrale: cel mai bun spectacol de marionete al anului 2018 este *O poveste japoneză* (dramatizare și regie Irina Niculescu, Teatrul „Luceafărul", Iași), o poveste plină de umor fin, cu o artă a mînuirii absolut notabilă, care mi-a arătat încă o dată că în teatrul românesc de păpuși au loc adesea *evenimente*. Deși adesea le neglijăm…

2) Ipocrizia din teatrul autohton este fenomenul cel mai neplăcut pe care l-am simțit anul ăsta, mult mai acut decît pînă acum. Este deplorabil că nu avem *avertizori de integritate* în teatrul românesc, deși mulți teatratori sînt extrem de vocali și înverșunat antisistem, mai ales pe acea faimoasă rețea socială. Cînd e vorba de bucătăria noastră, însă, devenim subit autosuficienți, chiar aroganți și tînguioși. Iar ipocrizia asta există deopotrivă în teatrul public și în cel independent. Din păcate, nu mă pot ipostazia într-un *whistleblower*. Democrația seamănă al dracu', uneori, cu cea mai cruntă dictatură…

„Din păcate, numărul de spectacole nereușite este în fiecare an destul de mare."

3) Laboratoarele teatrale „rusești" de la București și Satu Mare, care au implicat actori de la „Nottara", Teatrul „Ioan Slavici", Teatrul de Nord, *freelancer*-i. Un fenomen extrem de benefic pentru antrenamentul actoricesc, care a căpătat anul ăsta o amploare de bun augur.

Oltița CÎNTEC

1) Cel mai bun spectacol: *ex aequo – Ilegitim* (Teatrul Maghiar de Stat Cluj-Napoca), realizat de autorul filmului cu același titlu, Adrian Sitaru. Nou-venit în lumea teatrului, Sitaru își impune creația printr-o dublă propunere de perspective: trama – colaboraționismul cu Securitatea în anii comunismului, subiect încă nelimpezit de societatea românească, nici în realitate, nici pe scenă sau marile ecrane și, de aceea, devenit, în aceste trei decenii post-comuniste, unealtă de șantaj politic; mijloacele scenice – care pulverizează distincția de granițe artistice între arta scenică și cea filmică, topindu-le într-un format inovator. Spectatorii primesc ochelari *virtual reality* și se află în postura de a alege dacă privesc spectacolul de teatru, cel real, din fața ochilor, ori dacă se refugiază în film și urmăresc varianta preînregistrată. Majoritatea experimentează mixul de canale, *ad libitum,* stabilind involuntar punți comunicaționale între a patra și a șaptea artă.

Stage Dogs (Teatrul Act București) e un *master class* de actorie *in actu* al lui Marcel Iureș și Florin Piersic jr. (care a făcut și regia spectacolului, pornind de la *A life in the theatre,* piesa lui David Mamet), o elegantă și echilibrată confruntare de talent, știință a meseriei și charismă. *Stage Dogs* deschide larg poarta publicului către culisele teatrului, zonă deloc strălucitoare, poposind estetic asupra raporturilor profesionale și umane dintre doi actori din generații diferite care se bat pe glorie, o iubită, pe atît de prețuita atenție a publicului și a „scribălăilor" (criticii de teatru). Un spectacol puternic, care te face adesea să zîmbești și, mereu, să meditezi la profilul psihologic al artistului.

Titlul „Cel mai interesant fenomen" îl atribui Centrului Național al Dansului București (CNDB), pentru efortul și realizările din aria culturii coregrafice. Fără a beneficia de subvenții amețitoare, lucrînd frecvent pe proiecte, parte a unor importante rețele europene, deschis la colaborări și parcursuri pe căi deloc netezite, CNDB face muncă de pionierat într-o zonă performativă desconsiderată prin neglijare de politicile culturale actuale. Într-un peisaj oficial care privilegiază inerțialul și cantitatea, CNDB reprezintă un pol dinamic de deschidere către tendințe actuale și de pregătire a viitorului. O linie de dezvoltare inedită, una dintre multele, este Școala performativă pentru copii, „un program integrat de dans contemporan, practici corporale și educație artistică", al cărui scop este atragerea publicului foarte tînăr (6-11 ani) către un perimetru mai puțin frecventat, dansul contemporan privit la intersecția cu alte arte, ale scenei și vizuale. Fără a urmări o clasificare pe verticală (mereu relativă și, uneori, de-a dreptul coruptă), Premiile CNDB, ajunse în 2018 la a cincea ediție, urmăresc sublinierea implicării și a contribuției la edificare în zona artei coregrafice contemporane. În acest spirit, trofeul e o cărămidă scrisă cu foiță de aur, „simbol al fundamentului în dansul contemporan românesc ca profesie".

„Cel mai nefast fenomen": Risipirea unor sume uriașe sub emblema Centenarului, fără materializări substanțiale în urmă, fără să aibă impact măcar european ori să conserve ceva durabil pentru generațiile viitoare. Enciclopedia/dicționarul teatrului românesc, un institut de cercetare teatrală, o formă de memorie prin arhivare a teatrului autohton, traduceri în limbi de circulație ar fi fost proiecte de referință ale unei culturi ajunse în punctul de intersecție istorică a două veacuri. Obligativitatea de-a onora aniversarea – indiscutabil, una foarte importantă în traseul oricărui popor – prin reverențe adînci, dar formale, prin evenimente omagiale inventariate la bucată a condus la o listă relativ lungă de spectacole tematice, mai originale sau nu, mai împlinite sau nu, care peste un sezon vor părăsi afișul și vor intra în uitare.

Cristina MODREANU

1) Spectacolul care mă bîntuie de cînd l-am văzut este *Beție* de Ivan Vîrîpaev, în regia lui Radu Afrim (decor József Bartha, costume Orsolya Moldován), o producție a Teatrului Național Tîrgu Mureș – Compania „Tompa Miklós". Un text percutant, existențialist, este adus în scenă de către actori „în stare de beție", printr-un exercițiu extins de mimare a unei stări ce modifică percepția reală asupra realității

și, în același timp, relevă adevăruri altfel ascunse cu grijă. O idee extrem de greu de realizat – refacerea stării de beție pe scenă, fără cădere în grotesc, e una dintre încercările majore prin care trece un actor – devine posibilă în acest caz grație unei echipe extraordinare de actori și unui regizor care adîncește cu pricepere această simulare pînă cînd ea se aprofundează trecînd de la comicul inițial la un suprarealism halucinant. E ceva extrem de eliberator și pentru public, care după o vreme se simte cuprins și el de un fel de beție. Dacă extind la un Top 3 personal, aș include și *Ținutul din miezul verii,* în regia lui Vlad Massaci la Teatrul Mic, și spectacolul-eveniment *Coriolanus,* în regia lui Alexandru Darie la Bulandra printre cele mai bune spectacole văzute în acest an.

2) Din păcate, numărul de spectacole nereușite este în fiecare an destul de mare. Dar spectacole-dezamăgire pentru mine au fost anul acesta *Viforul* de Barbu Ștefănescu Delavrancea în regia lui Alexandru Dabija și *Romeo și Julieta* de W. Shakespeare în regia lui Yuri Kordonski, ambele produse de TNB. Titluri interesante, regizori importanți, actori tineri și talentați, dar spectacole în cel mai bun caz mediocre – cu cît mai mari sînt așteptările, cu atît mai mare e dezamăgirea.

3) În ciuda dezorganizării autorităților din cultură, în ciuda controverselor legate de cum ar trebui marcat momentul, în ciuda umbrei festivismului care a planat constant asupra instituțiilor de cultură în acest an, mi se pare interesant faptul că, după un început de an deloc promițător, aniversarea Centenarului a generat în cele din urmă în teatru o serie de producții capabile să chestioneze cu sens acest moment istoric. Merită menționate în acest sens atît spectacole independente cu buget redus – *În umbra marelui plan*, regia Catinca Drăgănescu, *Trilogia 1918* de Mihaela Michailov, regia David Schwartz –, cît și producții mari ale teatrelor naționale – *Țiganiada,* regia Alexandru Dabija la Naționalul clujean, *Timișoara-Capăt de linie* de Peca Ștefan și Ana Mărgineanu la Teatrul Național Timișoara, *Jurnal de România. Timișoara,* un concept de Carmen Lidia Vidu, la Teatrul German de Stat – și mai ales superproducția TNB semnată de Radu Afrim, *Pădurea spînzuraților,* după Liviu Rebreanu. Cel din urmă se constituie într-un liant ce traversează acest secol oprindu-se într-un „azi" plin de neliniști și inoculînd privitorului senzația acută și dureroasă că istoria înseamnă rotirea umanității într-un cerc vicios.

Oana STOICA

1) Am remarcat un fenomen: maturizarea discursului creatorilor care ridică probleme ale lumii contemporane, în special cele locale. Mă refer la încercarea de a înțelege punctele de vedere adverse și, mai ales, de a le contextualiza și a le prezenta publicului, facilitînd astfel dialogul și dezamorsarea tensiunilor (atît cît poate face teatrul în direcția asta). Acest tip de *audiatur et altera pars* apare în mai multe formule. De exemplu, spectacolul *3 Milioane* (Create.Act.Enjoy, Cluj) chestionează motivațiile susținătorilor referendumului pentru familie, *Lalele, lalele* (Macaz Teatru Coop) prezintă, într-o formulă de teatru tandru, variate identități de gen unui public hetero, iar *În numele tatălui* (Art No More) demonstrează care sînt argumentele adepților unor culte religioase. În plus, remarc două spectacole unice în peisajul teatral local: *Cultul personalității* (Compania Giuvlipen) recuperează, sub forma unui divertisment politic, istoria luptelor de la vîrful Partidului Muncitoresc Român imediat după al Doilea Război Mondial, iar *Despre oameni și cartofi* (Teatrul „Andrei Mureșanu", Sfîntu Gheorghe) conectează documentarul cu estetizarea și cu autoreflecția privind automatismele de gîndire și percepție ale creatorilor asupra subiectului documentat. Și tot Afrim a oferit o formulă singulară de spectacol despre Centenar, *Pădurea spînzuraților* (TNB), la joncțiunea dintre estetizare și contemporaneizare.

2) Spectacolele pentru Centenar: multe dintre ele au reprezentat doar bifarea unei activități impuse și justificarea unor fonduri. Multă maculatură teatrală, puține chestionări reale ale Unirii de la 1918 și ale celor 100 de ani care au trecut de atunci. Exemplul simbolic în acest sens este *Vlaicu Vodă,* producție a Teatrului Excelsior, o mostră de teatru gonflat, cu un număr de reprezentații finit, dar costuri imense (aproape două milioane de lei).

3) Revenirea unor teatre în atenția publică. La Piatra Neamț, sub conducerea Gianinei Cărbunariu, Teatrul Tineretului s-a (re)trezit din somn ca Frumoasa din pădurea adormită, după o perioadă de renovare care pusese pe butuci și clădirea, și activitatea artistică: producții bune, implicarea comunității în teatru, atragerea publicului tînăr, un festival recuperat la dimensiunea sa istoric-calitativă. La Sfîntu Gheorghe, Teatrul „Andrei Mureșanu", condus de Anna Maria Popa, a atras fonduri nerambursabile și a creat o serie de spectacole de interes național, reușind să iasă din sfera interesului local. Poate nu întîmplător, ambele instituții sînt conduse de femei, mai încăpățînate decît bărbații în a răzbi unde e greu. Mi se pare interesant și fenomenul valorizării evenimentelor reduse ca amploare, dar consistente în detrimentul celor de anvergură, axate doar pe imagine. Se dezvoltă un public interesat de conținut, nu doar de baloane colorate.

Iulia POPOVICI

1) Ca de obicei, habar n-am care a fost cel mai bun spectacol, dar le știu pe cele despre care cred că merită vorbit, controversat sau nu. Sînt, printre altele, *Povestea prințesei deocheate,* în regia lui Silviu Purcărete (TNRS Sibiu; „cel mai bun" după un set de criterii combinînd ambiția

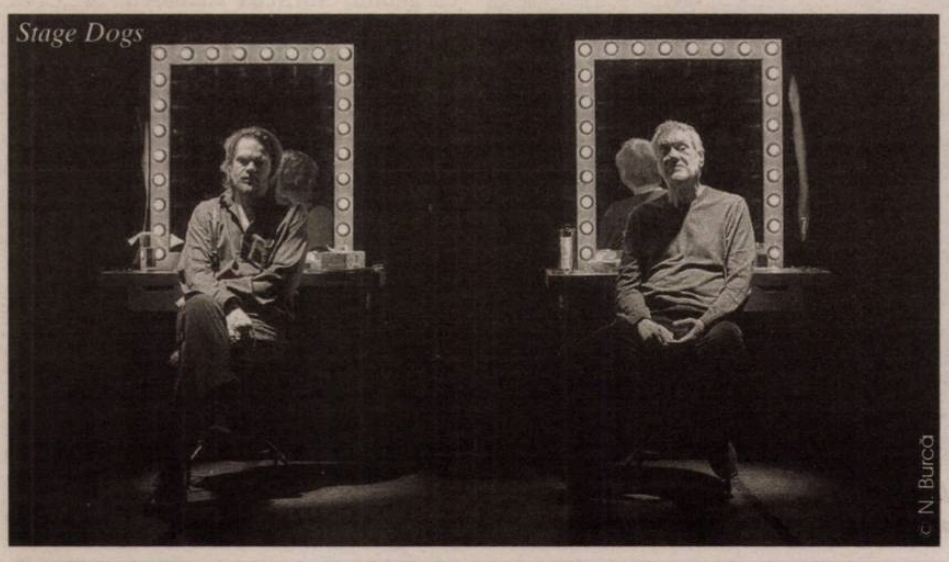
Stage Dogs
© N. Burcă

Oameni și cartofi
© D. Ivan

demersului, inteligența construcției și bogăția de idei), *Despre oameni și cartofi* (Teatrul „Andrei Mureșanu", Sf. Gheorghe) și *Pădurea spînzuraților* (TN București; „cel mai bun" în termenii fertilității discuțiilor pe care le poate naște – deși n-a făcut-o încă), regia Radu Afrim, *Cultul personalității* (Giuvlipen; „cel mai bun" după criteriul de a fi găsit limbajul adecvat pentru o excursie istorică neisterică) de Mihai Lukacs, *Corp urban* (Giuvlipen) de Catinca Drăgănescu, episodul (integral feminin) de la Timișoara (Teatrul German) al *Jurnalului de România* al lui Carmen Lidia Vidu.

„Se dezvoltă un public interesat de conținut, nu doar de baloane colorate."

2) Unii dintre noi, care nu vor să-și tocească răbdarea și disponibilitatea la nou/diferit, fac eforturi majore să nu ajungă la spectacole „proaste". În 2018, însă, în mod special, am avut cîteva luni în care am frecventat teatre și producții despre care ai zice, nescriindu-se nicăieri despre ele și nimeni din cercurile mele nepomenindu-le, că pur și simplu nu există: teatru de amatori, teatru de revistă... Și totuși, despre acest teatru *fringe* kitsch n-aș putea spune că e prost, e cel mai dincolo de această dihotomie, nici măcar nu e dezamăgitor. Dezamăgitor e, în schimb, teatrul de divertisment comisionat expres de autorități, cu implicarea voluntară a unor artiști care se declară neinteresați de sursa banilor pentru propria producție. Din asta e format cocteilul de toxicitate a unui spectacol precum *Vlaicu Vodă* (cel din Piața Constituției din București), din compromisul cu kitschul istoric și naționalismul decontextualizat și din ignorarea tot mai largă a potențialului (milenar, de altfel) de pură propagandă al teatrului.

„Inconsecvența marilor artiști poate crea monștri."

3) 2018 a fost un moment important pentru coagularea și clarificarea unor poziționări, să le zic, politice sau de conștiință socială în teatrul din România, clar forțate de întîlnirea a trei coordonate extrascenice: sărbătorirea Centenarului Marii Unirii, al României ca stat modern (finanțări dedicate, ocazie concertată de reflecție asupra ideii de țară și societate), referendumul pentru redefinirea familiei (punctul culminant pentru un răspuns dat de mediul teatral discursurilor normative din spațiul public la adresa sexualității și conceptului de familie) și mișcarea #metoo (nici o panică, n-au avut artele din România nici o epifanie despre discriminare și abuzuri, s-a întîmplat doar ca un anume context internațional să activeze energii feminine deja existente pe o scenă, cea teatrală, dominată cantitativ de „reprezentantele sexului frumos", rezultînd într-o creștere numerică a spectacolelor regizate de femei / pe tematici de gen).

Impresia mea e că teatrul din România începe să se organizeze în jurul a doi poli majori (văzut mai bine în 2018 pentru că am avut un an foarte agitat politic): divertismentul lejer și social-politicul angajat sau nu, pe fundalul unor schimbări generaționale și în rîndul regizorilor, și în cel al spectatorilor.

Raluca RĂDULESCU

1) În 2018 am văzut mai puține spectacole românești și mai multe străine decît de obicei. Revelația anului pentru mine a fost *Omar Khayyam* regizat de Behrouz Gharibpour și produs de Teatrul de Păpuși Aran din Teheran. Un spectacol de operă cu păpuși la care au lucrat, vreme de trei ani, aproximativ 300 de artiști. Știam că pe scenă sînt numai păpuși, dar aș fi jurat că sînt oameni vii cărora le simțeam respirația, tensiunea, emoția, energia, vraja, magia! Și tot din magia anului teatral 2018, pentru mine face parte spectacolul *AliSa* de Daniil Ahmedov și Roman Feodori, produs de Teatrul Tînărului Spectator din Kranoiarsk, la care am uitat pentru două ore și ceva că nu e chiar povestea mea preferată, că sînt adult și invitat străin, că... tot și toate și am intrat în magie! Sînt două spectacole pe care aș vrea să le văd cît mai curînd și în România!

2) Cel mai viu în mintea mea nu e nici pe departe cel mai prost spectacol, dar e de departe cea mai mare dezamăgire a anului 2018. Și tot străină: *Dansul Delhi* de Ivan Vîrîpaev în regia lui Oskaras Korsunovas, produs de OKT Vilnius. Am văzut o mînă de actori „recitînd" un text într-un decor de polietilenă pe două bănci de parc. Atît! Putea fi orice text, puteau fi orice actori. În nici un caz Korsunovas, de la care, recunosc, nu pot să nu am așteptări. Cînd l-am întrebat, părea că și uitase că a făcut un așa spectacol și mi-a vorbit zîmbind despre un altul (montat în aceeași perioadă), care i se joacă pe arene cu mii de locuri și, deși durează șase ore, e mereu *sold out.* Inconsecvența marilor artiști poate crea monștri.

3) Programul managerial al Gianinei Cărbunariu de la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, prin unicitatea demersului în peisajul teatral actual românesc. Viziunea, coerența și consecvența cred că sînt în fișa postului, dar se văd rar în plan concret, așa că firescul a devenit fenomen. Din fericire, sînt semne că îi mai calcă pe urme încă unul-două teatre. Altfel, avem parte prin tot locul de succese mai mari sau mai mici, reale sau închipuite, dar care, cel mai adesea par rezultatele unei pure întîmplări.

pagini realizate
de Matei MARTIN

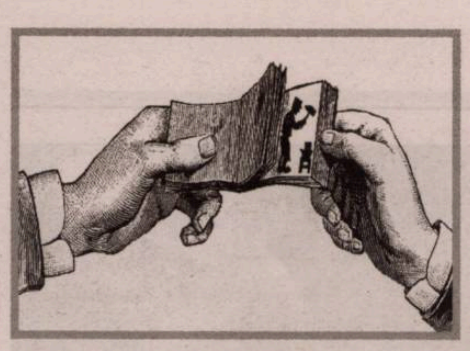

Marius CHIVU

feedbook

Eminescu, la aniversară

„Eu, ca și cadru didactic,
îl consider pe Mihai Eminescu
cel mai mare poet
care l-a dat România.“

DANIEL BREAZ,
ministrul Culturii

Au trecut, iată, peste două decenii de la primăvara lui 1998, cînd revista *Dilema* publica celebrul, infamul nr. 275, cu Dosarul îngrijit de Cezar Paul-Bădescu, în care denunța mitizarea poetului din ultimul secol: geniu dispărut în floarea vîrstei, bolnav și nefericit sufletește, dar de o moralitate și un patriotism desăvîrșite, intransigent, fervent și drept militant politic, de o inteligență sclipitoare care l-a situat în avangarda științelor politice, economice, sociale și tehnice, romantic întîrziat, însă poet nepereche, poet național, poet social, luceafăr al poeziei românești, întemeietorul limbii noastre literare, chintesență a spiritualității românești, „om deplin al culturii române“ etc.

Sprijinind cauza mai tuturor intereselor politice, morale sau literare ale posterității, revendicat de către toate formele de naționalism: ortodoxism, legionarism, protocronism și de noua dreaptă, Eminescu era strivit de propriul mit. Dosarul dilematic a fost primit cu reacții foarte dure de cei care considerau că este „o conspirație“, „un complot antinațional“, „sacrilegiu“, „acțiune antinațională și antimitologică“ sau „expresia unui proces mai general, vizibil și în domeniul istoriei, de demitizare a valorilor naționale, pe motiv că acestea au fost exagerate și, în consecință, trebuie revizuite pentru a putea să fim, astfel, acceptați în Europa“, după cum s-a exprimat Eugen Simion, pe atunci președintele Academiei Române.

S-au schimbat lucrurile între timp? Absolut deloc. Bietul Eminescu este în continuare stindardul tuturor formele de naționalism.

Același Eugen Simion, recent celebrat cu surle și trîmbițe de Facultatea de Litere a Universității din București pentru o medalie falsă acordată de o Societate de Filologie inexistentă (conform anchetei „Nobelul fals care a păcălit Academia Română“, publicată de Scena9.ro), s-a remarcat în 2009 ca inițiator al unui foarte costisitor proiect de așa-zisă facsimilare digitală integrală a Caietelor Eminescu, proiect care a eșuat însă într-un fel de scanare amatoristică a manuscriselor, oricum de negăsit nici pînă în ziua de astăzi în formulă completă în bibliotecile importante din țară (conform anchetei „Academia Română, depozitul caietelor Eminescu“, publicată acum trei ani de Sidonia Bogdan chiar în revista noastră).

În timp ce volumele cu pricina zac prin depozitul bibliotecii sale, Academia, condusă acum de Ioan-Aurel-Pop, istoric naționalist și militant ortodoxist tehnofob, a lansat Aplicația „Mihai Eminescu, întreaga operă“, asta însemnînd că opera eminesciană va fi disponibilă, în regim gratuit și într-un format compatibil cu telefoanele inteligente, în magazinele App Store și Google Play. Aplicația a fost realizată pe parcursul a doi ani de o echipă interdisciplinară alcătuită din cercetători de la Centrul European de Studii în Probleme Etnice al Academiei Române, membri ai Asociației Române de Geopolitică, Geoeconomie și Geocultură și tineri informaticieni, *cu sprijinul financiar al Asociației NeamUnit*. Aceasta din urmă nu este altceva decît o organizație ultranațională dacopat-legionaroidă, care s-a remarcat recent prin cererea de sancțiuni aplicate organizatorilor ceremoniei oficiale de preluare de către România a președinției Consiliului Uniunii Europene pentru faptul „ilegal și antinațional“ că imnul n-ar fi fost interpretat integral de Corul „Madrigal“.

„...după cum reiese din versurile
«tu ești Mircea Dan părate».“

Ca o încununare a confiscării lui Eminescu de către marii corupți, impostori și agramați din fruntea instituțiilor neamului, pe 15 ianuarie, la Ateneu, s-a sărbătorit „Ziua Culturii Naționale – Ziua lui Mihai Eminescu“. Programul evenimentului a constat în: cuvîntul de deschidere al lui Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române (care recomandă „vindecarea de bolile trupești în biserici“), cuvîntul de salut al președintelui Klaus Iohannis, mesajul PF Daniel, Patriarhul BOR, fost informator al Securității, discursul „Cultura: a cîta putere în stat?“ al eternului Eugen Simion, omagiul Ecaterinei Andronescu, revenită după trei eșecuri majore în fotoliul de ministru al Educației, discursul „Cultura Națională – Permanențe, perspective în context european“ al agramatului și susținătorului Coaliției pentru Familie Daniel Breaz, cel care a preluat recent „ștacheta“ de ministru al Culturii și Identității Naționale, discursul „Statalitatea românească și vechile sale lăcașuri“ al lui Răzvan Theodorescu, academicianul ospitalier al minerilor înarmați cu bîte pentru care Eminescu este însă „stîlpul ființei naționale“, discursul „Eminescu și Basarabia“ al acad. Mihai Cimpoi, delirant/mediocru exeget al operei poetului, plus un „moment eminescian“ asigurat de Dorel Vișan, actorul care tot deplînge faptul că „poporul l-a părăsit pe Dumnezeu“.

O anchetă demnă de citit, realizată de Ioana Epure și intitulată „Pe tine te-au chinuit cu Eminescu în școală?“, a publicat pressone.ro. „Pentru mulți elevi, poezia lui Mihai Eminescu se ofilește la umbra soclului de neciobit al *poetului național* și este îngropată în tehnici de predare scorțoase. Am vrut să aflăm cum a fost întîlnirea cu Eminescu în școală a cîtorva scriitori români“, spune *chapeau*-ul anchetei. Au răspuns Radu Paraschivescu, Simona Popescu, Florin Bican, Radu Vancu, Elena Vlădăreanu, Dan Lungu, plus dilematicii Mircea Vasilescu, Ana Maria Sandu și subsemnatul.

Spicuiesc din două răspunsuri: „Eminescu ar trebui predat/explicat elevilor ca un personaj viu și profund, de la care putem învăța ce înseamnă dragostea, natura, istoria, conștiința, Cosmosul și altele. Și elevii ar trebui stimulați să intre într-un dialog imaginar cu Eminescu. Și ar trebui să li se explice că geniul nu e ceva abstract și intangibil: geniul e cel mai de încredere prieten al nostru, al oamenilor obișnuiți. Dar mă tem că, în marea majoritate a liceelor, nu se întîmplă așa: se livrează în continuare comentarii gata făcute, că «vine bacalaureatul». Și uite-așa se plictisesc copiii de Eminescu și ratează, pentru tot restul vieții, întîlnirea cu geniul.“ (Mircea Vasilescu) Și „Cred că școala ar trebui să asigure accesul nemijlocit al elevilor la opera lui Eminescu, oferindu-le spațiu – și timp – să reflecteze asupra ei. Adică să nu fie *despre,* să fie *cu*. Nu știu cum se poate realiza concret acest lucru, dar trag nădejde că vajnica echipă de la Ministerul Educației va găsi o formulă (magică). Altminteri, studiul lui Eminescu în școală va ajunge să producă monștri, precum cel pe care mi l-a arătat o profesoară într-o teză de clasa a șasea, al cărei subiect era «Chipul lui Mircea cel Bătrîn în „Scrisoarea III“»: «Mircea cel Bătrîn era un domn trupeș. El sa luptat cu un neasemuit dispreț pentru țară pentru vot după cum reiese din versurile „tu ești Mircea Dan părate“».“ (Florin Bican)

„M. Eminescu sub teiul din grădina Copou din Iași“,
pictură de D. Stoica reprodusă în revista Cele trei Crișuri, *septembrie-octombrie 1930*

Ionuț IAMANDI

pe de altă carte

Un an editorial „călduț“

Din punct de vedere al incursiunilor livrești în istoria recentă – secolul 20 și ce s-a mai scurs din secolul 21 – anul 2018 nu a fost nici preaprea, nici foarte-foarte. S-au dus de ceva vreme perioada manuscriselor ținute la sertar și cea oarecum suprapusă a recuperărilor din zona cărților cu interdicție în România comunistă. Și nu mai sîntem nici într-un an de grație, cum a fost 2008, cînd apărea în românește *Epoca postbelică* a lui Tony Judt. În așteptarea unor mari lucrări, trăim din reeditări – și din cîteva excepții.

Uneori, reeditările pot fi la fel de importante ca impact precum lucrările originale.

În ordine inversă. Excepțiile ar fi cele cîteva monografii de care, grație eforturilor de PR, a auzit și vizitatorul obișnuit al tîrgurilor de carte din acest an. De exemplu, volumul lui Oliver Jens Schmitt despre viața lui Corneliu Zelea Codreanu. Un subiect la modă, ținînd cont că anul trecut de aceeași temă s-au mai ocupat și alții, printre care Tatiana Niculescu. Autoarea și-a continuat investigațiile arhivistice și ulterior, în 2018, ele s-au concretizat într-un alt volum biografic original, despre viața lui Arsenie Boca, spre nemulțumirea unui segment de hagiografi autodeclarați ai celui ce a fost supranumit de evlavia populară „Sfîntul Ardealului“. O altă lucrare originală apărută anul acesta e cea a lui Apostolos Patelakis, despre războiul civil din Grecia (1946-1949) de care nici românii nu au fost străini. Din zona adiacentă a memoriilor, *Viața mea ca spioană* scrisă de Katherine Verdery și publicată anul acesta în românește este o altă apariție editorială notabilă. Și dacă tot am ajuns la traduceri, menționez și cartea despre istoria Ucrainei scrisă de istoricul Serhii Plokhy. Bineînțeles că nu îmi închipui că sînt în stare să fac o listă completă a lucrărilor din domeniul delimitat mai sus, nici măcar a celor mai importante. Dar titlurile menționate au și subiectiva calitate că au fost semnalate și la rubrica de față, intitulată inspirat (deci nu de mine) „Pe de altă carte“.

Mai departe, după „excepțiile“ menționate voi enumera cîteva reeditări. Pentru că, uneori, reeditările pot fi la fel de importante ca impact precum lucrările originale. Pe repede-înainte: Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935-1944*“; Lavinia Betea, *Lucrețiu Pătrășcanu. Moartea unui lider comunist;* de aceeași autoare, dar în calitate de coordonatoare, *21 august 1968. Apoteoza lui Ceaușescu;* Nikolai Vasilievici Sablin *Călătoria prin Eldorado. Zece ani în lagărele sovietice;* Alexandr Zinoviev, *Homo sovieticus* sau Primo Levi, *Mai este acesta oare un om?*. Aici ar fi de menționat, chiar dacă e la bază un roman, inspirat din viața reală, și reeditarea lui Hans Fallada, *Fiecare moare singur,* despre dizidență și represiune în anii de glorie ai lui Hitler. Cartea a fost tradusă prima oară în românește la Editura de Stat pentru Literatură și Artă în... 1951.

Dar ocazii ca, din acest punct de vedere editorial particular, anul 2018 să fi putut arăta mai bine au fost. Mă refer la aparițiile din Statele Unite sau Europa occidentală, care nu au apucat a fi traduse în românește. Îmi vin două exemple în minte. Unul este deja din 2017, spre sfîrșitul anului. Este vorba de *Red Famine: Stalin's War on Ukraine* a jurnalistei și istoricului Anne Applebaum (în traducere s-ar putea spune: „Foametea Roșie: Războiul lui Stalin împotriva Ucrainei“). Anne Applebaum nu e străină de peisajul editorial românesc, ea avînd deja publicate aici cărțile despre Gulag și despre instalarea regimului comunist în unele țări est-europene (Polonia, Germania de Est și Ungaria).

Celălalt volum a făcut deja vîlvă destulă peste Ocean – și nu numai. El iese din tipicul urmat pînă acum, dar dă seamă, fără îndoială, de profilul istoriei recente mondiale. Mă refer la Bob Woodward *Fear: Trump in the White House*. Ecourile investigației veteranului jurnalist care a declanșat scandalul Watergate au ajuns și în presa din România, surprinsă astfel în postura de a comenta pe marginea unei cărți care nu a apucat să vadă „lumina tiparului“ în România. Partea bună e că în zilele noastre încă poți comanda cărțile pe Internet, iar dacă optezi pentru varianta electronică, te poți pune aproape imediat pe citit.

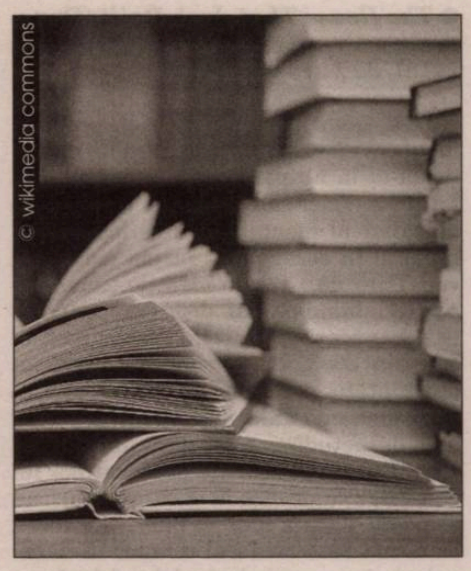

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

Publicitate

Victor MOROZOV

dilematograf

Autoportretul criminalului în serie

● ***The House That Jack Built*** **(Danemarca-Franța-Germania-Suedia, 2018), de Lars von Trier.**

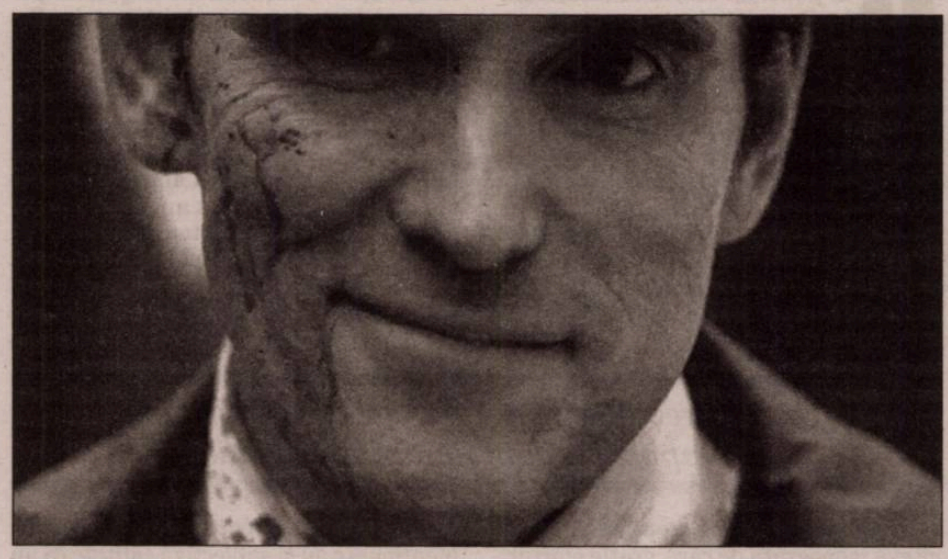

Jack, acest personaj bestial, probabil insul cel mai nesuferit pe care l-a dat cinema-ul în ultima vreme, îi permite lui Lars von Trier să reabiliteze un pilastru bîntuitor al mentalului american – criminalul în serie. Nu e prima oară cînd von Trier dă tîrcoale ideii de „americanitate“, luînd-o mai degrabă pe ocolite – bunăoară și *Dogville*, experimentul său din 2003, era cîrmuit de prezența amenințătoare a unor gangsteri, altă figură fundamentală, deși căzută la rîndul ei în desuetudine, a Americii din ultimul veac. Despre pertinența observațiilor lui von Trier cu privire la spiritul american se poate discuta mult și bine – iar ideea (sau mai bine zis locul comun) că danezul nu a pus niciodată piciorul în America contează prea puțin. Cert e că *The House That Jack Built* nu e vreo altă „radiografie de societate“ – America din film fiind mereu difuză, mereu generică –, ci o teză alunecoasă despre actul artistic.

Ca film-cu-un-*serial-killer*, *The House*... e mai aproape de încercări vag-psihologizante precum *Henry: Portrait of a Serial Killer* (1989, r. John McNaughton) decît de anchetele polițienești îmbîrligate din filmele lui David Fincher. Von Trier bricolează șugubăț pornind de la anumite șabloane, iar filmul său, împărțit – specialitatea casei – în cinci episoade urmate de un epilog, conține atît situații clișeistice cu care orice spectator e ultrafamiliarizat, cît și parodierea lor. De pildă, în primul episod (sau „incident“), cineastul se joacă cu stereotipul individului rămas în pană într-o zonă pustie, care se urcă nebănuitor în mașina criminalului. Grație umorului negru, în mîinile danezului acest stereotip devine gag – unul în care viitoarea victimă (jucată de Uma Thurman) chiar repetă pînă la refuz fraze de tipul „Tu nu poți fi un criminal în serie“, declanșînd pulsiunile protagonistului. La fel, pentru al doilea „incident“, Jack (interpretat magistral de Matt Dillon) se dă – fără nici o pregătire prealabilă – drept polițist, iar apoi, în fața unei femei suspicioase care nu îl lasă să-i treacă pragul casei, improvizează o alternativă chinuită și își duce la bun sfîrșit planul.

Narațiunea propriu-zisă nu e însă din cale-afară de proaspătă. Von Trier nu pare să fie interesat de o deturnare a chestiunii în cauză: Jack este un psihopat *dans les règles*, amintind de canibalul Jeffrey Dahmer. Cam ca toți criminalii notorii, e guvernat atît de umbra rateului – nu a devenit arhitect –, cît și de visuri grandilocvente. Așa cum reiese din film, succesul îndelungat al „proiectului“ lui Jack – 12 ani de crime – ține mai curînd de un hazard fericit (de pildă, o ploaie subită care spală urmele de sînge) decît de o metodă. Căci omul este – cam ca von Trier, s-ar putea zice – în egală măsură maniac și provocator. Nu o dată, Jack riscă din pură inconștiență să fie prins: atîță polițiștii, se plimbă cu cadavrele pe stradă. Pe măsură ce avansează în acest *killing spree*, ambițiile artistice îi sporesc, iar crimele sale – plănuite tot mai mult pentru efect, pentru estetică, asemenea experiențelor lui Yves Klein – nu mai sînt doar crime, ci *performance*-uri în sine.

Tot ce am înșiruit mai sus e de ordinul cel mai înalt al abjecției – iar remarcabila reușită a filmului e condiționată de felul în care actele lui Jack reverberează ambivalent în spectator: între sentimentul limpede al indignării și acela, mult mai insidios, al juisării pline de vinovăție. Asta fiindcă von Trier, brodînd pe o narațiune convențională, se arată mult mai voluptuos în digresiunile ample pe care le pune în gura lui Jack. *The House*... trebuie văzut așa cum citești o lucrare în care notele de subsol sînt cel puțin la fel de importante ca textul propriu-zis. Digresiunile îi permit lui von Trier să articuleze figura lui Jack la istoria cea mare – cînd mai facil, prin asocierea cu pianistul turmentat Glenn Gould, cînd contaminat de umor pervers, ca în racordul dintre chipul desfigurat al Umei Thurman și un portret cubist, sau în asemănarea dintre doi copii uciși de Jack și amorașii lui Rafael.

Jack o fi avînd de partea sa cerul, dar sufletul său damnat se pregătește să aterizeze în infern, în compania lui Verge (Bruno Ganz) – variațiune a călăuzei prin infern a lui Dante. Așa cum „incidentele“ funcționau pe o traiectorie clișeu-parodie, tot așa confesiunea lui Jack include atît detalii macabre din belșug, cît și critica lor. Mai exact, Verge încearcă să expliciteze motivațiile lui Jack, într-un soi de maieutică de trotuar. E limpede că Verge este de fapt un spectator privilegiat, anticipînd reacții previzibile: „Vai, Jack, ce narcisist ești“, la fel cum Jack însuși, conștient de nevrozele sale, e ca un actor inexpresiv care încearcă să-și ajusteze jocul – și astfel să se integreze în societate.

Înțeleg de ce filmul poate să enerveze. E suficient de privit „incidentul“ patru, cel mai violent din tot filmul, în care Jack își dă arama pe față, dezvăluindu-se nu numai ca monstru misogin și lamentabil, ci și – fidel ideii de *performance* – ca moralist care dă lecții despre cum „nimeni în țara asta nu vrea să ajute“. Este deci Von Trier un mare artist sau doar un provocator vanitos, așa cum tot s-a spus? La întrebarea asta nu am un răspuns tranșant. Pentru ce mai era nevoie de un *alt* film cu criminali în serie? Aici pot încerca o explicație, rezumabilă astfel: probabil nimeni pînă acum nu a asociat mai stimulant și mai liber ideea legăturii dintre actul crimei și actul creației. Că ideea e falacioasă, minată de un patetism înfiorător, asta cred că o știe acum – la capătul acestui film splendid – pînă și von Trier.

The House That Jack Built va rula în cinematografe începînd cu 18 ianuarie.

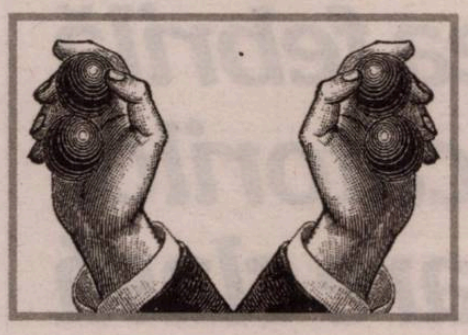

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

10 albume rock din 2018

Au apărut topurile anuale *Rolling Stone* și *Pitchfork* și cu asta se încheie perioada bilanțurilor muzicale care îndeamnă la recapitulări și scot la iveală surprize ce încălzesc sărbătorile melomanilor. E timpul ca și publicațiile noastre să se alinieze la o cutumă la fel de tradițională ca Black Friday, luna cadourilor ori înjunghierea porcului. În consecință, articolul de față este o recomandare personală. Ordinea e aleatorie.

■ Manes, *Slow Motion Death Sequence*. Norvegienii urmează modelul Ulver, migrînd dintr-o trupă de metal extrem a anilor '90 înspre art-rock-ul scandinav bine primit la orice soi de festival pop-rock modern, indiferent de nișa pe care o reprezintă.

■ The Body, *I Have Fought Against It, but I Can't Any Longer*. Titlul, extras din scrisoarea de sinucidere a Virginiei Woolf, spune totul despre intențiile celui mai coroziv și PSD-ist album al anului. Nu e singurul album publicat de trupă în acest an (mai sînt două), dar psihologii contrarecomandă ascultarea exhaustivă a materialelor trupei.

■ Amigo the Devil, *Everything is Fine*. Trubadur al masculinității toxice și umorului negru, amintind cînd și cînd de Admiral Freebee, King Dude, Voltaire și alți folkiști ai iubirilor clorhidrice. Pentru comparații cu Johnny Cash e încă prea devreme, în ciuda asocierilor sugerate de fani, însă va fi apreciat de amatorii de folk moralizator și sarcastic.

■ Marlon Williams, *Make Way for Love*. Un amic spunea în anii '90 că, pentru a emigra, singura opțiune viabilă ar fi fost Noua Zeelandă, căci orice loc în Europa e prea aproape pentru ce va urma. Sînt douăzeci de ani de atunci și a trebuit să iasă albumul acesta ca să înțeleg decizia și justificarea. Presa îl caracterizează pe artist drept Roy Orbison al Noii Zeelande, cu nuanțe de Antony/Anohni.

■ Soldat Hans, *Es Taut*. Pentru fanii proiectelor lui Toby Driver (Kayo Dot, Maudlin of the Well). A scos și Toby Driver un album (promovat printr-un turneu care a trecut recent pe la noi), dar anul acesta elvețienii Soldat Hans îi sintetizează cel mai bine moștenirea muzicală, cu riscul de a fi catalogați drept epigoni.

■ Ghost, *Prequelle*. Albumul glorios al rock-ului satanic urmează să fie prezentat și la noi în deschiderea concertului Metallica din august 2019, eveniment comparabil cu concertul Laibach în Coreea de Nord. Ne pregătim pentru rectificări bugetare masive.

■ Church of the Cosmic Skull, *Science Fiction*. Trupa care a pus ABBA în SABBATH, între geek-rock-ul psihedelic al celor de la King Gizzard and the Lizard Wizard, nostalgii Electric Light Orchestra și ideile lui Gregorian Bivolaru. Cine nu mai are loc pe Pămînt începe să se gîndească la stele.

■ Tropical Fuck Storm, *A Laughing Death in Meatspace*. Membri ai grupurilor australiene The Drones, High Tension și Palm Springs s-au unit într-un proiect menit să umple spațiul lăsat liber de Nick Cave după ce acesta a apucat pe calea megalomaniei.

■ Gunship, *Dark All Day. Ready Player One* – mai întîi a fost romanul, apoi filmul, iată și albumul. Recomandat celor care au auzit doar din povești de videotecile ilegale ale anilor '80 și pentru cei care și-au petrecut nopțile copilăriei în astfel de locuri.

■ The Brother Brothers, *Some People I Know*. Albumul country al anului, despre viața la țară în epoca Trump, cîntat de doi gemeni morocănoși. Ceva din Leonard Cohen, Simon și Garfunkel de pe vremea cînd toți erau amici cu Janis Joplin.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

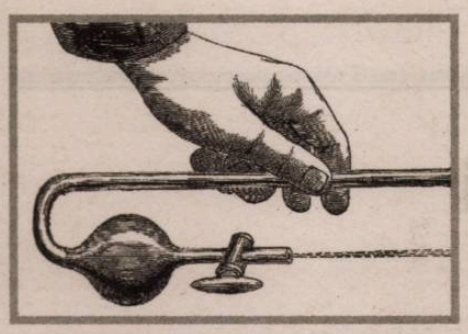

Oana STOICA

rosencrantz & co

Centenarul la firul ierbii

● *Nu chiar 1918* de Csaba Székely, regia: Cristian Ban, scenografia: Andreea Simona Negrilă, muzica: Konya Ütö Bence, regizor tehnic: Lidia Baciu, lumini: Bárbuly Zoltán, sunet: Magyar Csaba. Cu: Sebastian Marina, Ioana Costea, Costi Apostol, Elena Popa, Fatma Mohamed, Claudia Ardelean, Anca Pitaru, Ion Fiscuteanu Jr., Daniel Rizea, Sergiu Aliuș, Mona Codreanu, Mirela Bucur, Camelia Paraschiv. Teatrul „Andrei Mureșanu", Sfîntu Gheorghe.

Aniversarea celor 100 de ani de la încheierea Primului Război Mondial a generat, în 2018, o serie de producții teatrale. Dintre acestea – nu foarte multe, căci sărbătoarea a demarat pe la mijlocul anului trecut –, puține au investigat critic subiectul și au propus perspective viabile asupra lui. Cîteva spectacole minimaliste și unul singur de amploare (despre care voi scrie săptămîna viitoare), care merită să fie luate în discuție, reprezintă o recoltă subțire, măcar în raport cu fondurile alocate (multe dintre producții nu sînt nici măcar proaste, ci inconsistente, destinate unei dispariții rapide).

Printre spectacolele de reținut aș trece premiera Teatrului „Andrei Mureșanu" din Sfîntu Gheorghe, care avut loc chiar de Ziua Națională, la o sută de ani de la Marea Unire. După cum îi spune și titlul, *Nu chiar 1918* este un spectacol despre Unire, dar nu numai, sau mai bine zis, folosește evenimentul de acum 100 de ani pentru a spune cîte ceva despre lumea de azi. Spectacolul propune o paralelă între idealurile Unirii și discursurile asupra acestora, pe de o parte, și realitatea actuală, pe de altă parte, între ce s-a propus/dorit atunci și unde s-a ajuns azi, incluzînd, tangențial, și o perspectivă a maghiarilor asupra Unirii. Textul lui Csaba Székely este o comedie clasică (unitate de timp, loc și acțiune) în registru minor, bazată pe comic de limbaj și de situație, și care ilustrează, prin punerea sub lupă a unui detaliu (un sat trasilvănean) din tabloul României contemporane, uriașul decalaj dintre proiecția eroică asupra viitorului pe care au avut-o artizanii Unirii la 1918 și derizoriul realității sociale o sută de ani mai tîrziu. Într-un sat româno-maghiar din Ardeal, primarul (Sebastian Marina creează un baron rural) obține fonduri de la Ministerul Culturii și Identității Naționale (ironică denumire în raport cu structura etnică a satului) pentru producerea unui spectacol de Centenar. Actorii sînt sătenii, scenografia e rudimentară, scenariul este o însăilare din discursurile rostite în Adunarea de la Alba Iulia, pe un fundal alegoric (cu Ardealul, Moldova și Țara Românească întrupate), iar scopul spectacolului este să îi ofere edilului ocazia de a fugi cu banii de producție. Între glorificarea sforăitoare și stîngace a Unirii și delapidarea fondurilor publice, își fac loc niște intrigi amoroase care potențează încurcăturile.

Regizorul Cristian Ban accentuează paralelismul trecut-prezent prin schematizarea performativă a actanților și acțiunii (teatrul epic susține reflectarea asupra subiectului, nu ilustrarea acestuia), cu personaje-simbol care evoluează într-un format spectacular demonstrativ: soția – Ioana Costea, amanta – Elena Popa, sătenii, ungurul – interpretat asumat comic de un nevorbitor de limbă maghiară, Costi Apostol (detaliu care susține abordarea critică a personajelor). Glisînd între efectul brechtian de distanțare și gaguri, producția este construită în ramă: serbarea primarului este integrată în spectacolul propriu-zis, care este comentat, la rîndul său, de două prezentatoare (Fatma Mohamed și Claudia Ardelean – textul lor este format din didascalii). Creat ca o matrioșkă, spectacol în spectacol, *Nu chiar 1918* determină o reflectare asupra stagnării (nivel de trai, civilizație, mentalitate) pe care o traversăm de 100 de ani și a inadecvării festivismului de paradă, artificial, pe un fond social marcat de precaritate și xenofobie. Dar demersul devine cumva prea schematic și demonstrativ, la asta contribuind amputarea textului prin eliminarea unor fragmente care nuanțau și îmbogățeau panorama socială. Este vorba despre identitatea sătenilor, reduși, în spectacol, la un personaj colectiv, dar care, în scriitură, aveau biografii ce arătau, pe de o parte, că relația fiecăruia cu primarul este construită pe interese comune (mai ales financiare) și, pe de altă parte, că problematica socială este diversă (dincolo de sărăcia omniprezentă, se observă conservarea unor mentalități șovine, rasiste, misogine). Aplatizarea personajelor prin anularea identităților personale în favoarea celei de grup diminuează profunzimea spectacolului și lasă unele elemente în aer (exemplu: nu se justifică de ce personajul alegoric Țara Românească este jucat de două „actrițe", motivația existînd în text).

Textul lui Csaba Székely este o comedie clasică în registru minor.

Fără a fi ultragiant în vreun fel, spectacolul a fost țința unor atacuri, inclusiv în seara premierei, cînd a fost pichetat pe motiv de atentat la demnitatea națională. Scandalul a luat amploare, ajungînd în media naționale, deși nici în momentul protestului, nici după aceea, detractorii nu l-au văzut. Problema ridicată de aceștia este etnia dramaturgului, element „impardonabil" și într-un scandal anterior, generat de spectacolul *Mihai Viteazul* al Companiei Teatru 3G din Tîrgu Mureș. Concret, un dramaturg maghiar nu ar avea dreptul să scrie despre istoria românilor, susțin acuzatorii (aceiași), „uitînd" că istoria este comună mai multor etnii și că, înainte de a contesta, ar fi util de cunoscut obiectul contestat. Acuzat acum, în România, că este antiromân, Csaba Székely era acuzat anul trecut, în Ungaria, că este antimaghiar, după ce criticase regimul lui Viktor Orbán. Cum s-ar zice, nici așa, nici altminteri. Desigur, contestarea spectacolelor din România ale lui Székely, de tipul protestelor (cu steaguri, imn și costume naționale) împotriva filmelor cu tematică LGBT de la Muzeul Țăranului Român, este comic anacronică („ne fură ungurii Ardealul"), dar are o neliniștitoare conexiune cu noul discurs public („Uniunea Europeană ne fură suveranitatea națională"). Acest naționalism, ridicol deocamdată, poate deveni periculos (cei cinci români atacați săptămîna trecută la Belfast sînt victimele exact acestui tip de naționalism). Poate ar fi util să ne amintim o frază din discursul de la Alba Iulia al lui Iuliu Maniu, citată și în spectacol: „Noi nu voim să devenim din oprimați, oprimatori, din asupriți, asupritori".

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

VIDA Gábor

Cei dintîi o sută de ani

– o scrisoare către prietenul meu român –

Dragul meu prieten, problema este că tu de fapt nici nu exişti. Firește, ai putea fi Filip Florian, Mircea Cărtărescu, Dan Lungu sau, de ce nu, Radu Afrim. Dar ai putea fi şi un anonim cu care am cutreierat pădurile, munţii, labirinturile universităţii sau căile întortocheate ale României. Ai putea fi şi Mihail Sebastian sau Nicolae Steinhardt, şi am să mă opresc aici... Nu am prieteni români, n-a fost să fie, cum s-ar spune, în maghiară asta se exprimă mai complicat: nu mi-a fost scris. Deşi ştiu bine românește, scriu această scrisoare în maghiară doar pentru că este destinată unei reviste maghiare, dacă o fi s-o traduc, nu-mi va fi greu. Mă tem însă că nu va fi cazul. Mă tem că în România zilelor noastre, de 1 decembrie 2018, nu este necesară nici o opinie exprimată de maghiari. Şi nu pentru că noi, maghiarii, ar trebui să fim duşmani înverşunaţi ai acestei sărbători – de altfel, sîntem –, ci pentru că, de o sută de ani, statul român ne îndeamnă, deschis sau voalat, să încetăm a mai fi unguri, a mai vorbi ungureşte, aşa cum bulgarii, turcii, tătarii, germanii, evreii, armenii şi-au abandonat limba şi au abandonat ţara noastră comună. Fiecare în felul său. Unii pentru că au găsit una mai bună, alţii pentru că nu au avut speranţă, şansă, cultură, bani şi gazde primitoare pentru ceva mai bun.

Mi-ar fi greu să explic de ce maghiarii din România ţin cu atîta încăpăţînare la limba, la şcolile, la simbolurile lor, cînd ştim foarte bine că acestea nu le aduc nici un fel de avantaje, ba dimpotrivă, ajung să fie priviţi cu condescendenţă atît de români, cît şi de locuitorii Ungariei de astăzi sau de occidentali. Această legătură nu poate fi măsurată în bani, deşi mulţi trăiesc foarte bine folosindu-se de ea, însă bunăstarea capitalistă nu are de-a face cu ocrotirea culturii literare, religioase, folcloristice, ci tocmai cu renunţarea la avantajele date de acest specific şi cu asimilarea, cu conformismul.

Rezistenţa opusă de maghiarii din Transilvania (din România) are un dram de romantism, ba chiar de hilaritate. Este vorba despre gesturi simbolice, întrucît maghiarii din România îşi plătesc impozitele preponderent aici, tot aici fac cumpărături, de aici vor să plece şi aici vor să se întoarcă dacă au plecat. Dacă n-ar fi vorba despre o rezistenţă simbolică, maghiarii din Transilvania (din România), ori de cîte ori au vrut să-şi impună dezideratele, ar fi apelat la nesupunere civică şi chiar la rezistenţă armată. Ocazii ar fi avut, căci statul român dă adesea semne de slăbiciune, mai şi colapsează, ce-i drept arareori din cauza maghiarilor, însă ei nici nu se pricep să exploateze aceste situaţii. Că le lipseşte voinţa sau organizarea, nici nu mai contează. O sută de ani de separatism maghiar în Transilvania n-au condus decît la dispute de presă, iar acel Dictat de la Viena s-a încheiat practic fără ca ei să fi fost consultaţi şi l-au şi resimţit din plin. Gîndeşte-te niţel cîte neplăceri le-au cauzat bascii, nordirlandezii, corsicanii statelor considerate de ei drept opresoare.

De-a lungul celor o sută de ani, în România n-a avut loc nici o revoltă a maghiarilor. Mă şi simt cumva ruşinat: nu prea dă bine, în contextul în care ideologia noastră naţională (dar cel puţin poezia naţională lesne declamabilă) ne spune că am luptat mereu vitejeşte, pînă la ultimul om, însă în 1918, cînd armata română şi-a făcut intrarea la Cluj, n-am tras nici un foc de armă. Onoare pătată, cum s-ar spune. Ca şi cum am fi semnat Tratatul de Pace de la Trianon înainte ca acesta să ne fie pus în faţă. Căci imaginează-ţi, prietene român, că armata regelui tău intră în Transilvania în 1918, la final de toamnă, iar maghiarii stau şi privesc. Armata regelui tău înaintează cam zdrenţuită, înfometată şi fără muniţie, noi tocmai nu avem nici rege, nici armată, privim cu gura căscată, habar n-avem ce ar fi de făcut, e mizerie peste tot, iar tifosul face ravagii. Societatea maghiară nu crede că ar trebui să facă ceva, nu există partizani care să-şi strîngă rîndurile prin codrii nemărginiţi din munţi, nu se încheagă mişcări clandestine, nimeni nu vrea să-i ucidă pe şeful statului major sau pe rege, nici măcar un discurs nu este huiduit cu adevărat în limba maghiară. De ce? Pentru că uitaserăm, pentru că toată lumea uitase că trebuie făcut ceva. Populaţia maghiară a Transilvaniei nu se alătură Diviziei Secuieşti – nici măcar secuii: poporul lui Árpád şi Dózsa nu primise ordin pentru aşa ceva. La Budapesta, domnii şi tovarăşii nu erau preocupaţi să apere patria, ci împărţeau de zor ceea ce rămăsese din ţară şi din putere, cum se-ntîmplă de atunci de fiecare dată cînd se strînge laţul. Mă gîndesc tot mai des că din cauza acestui război de gherilă omis nu putem noi trăi alături în pace.

Dacă măcar slujnicele clujence ar fi dat în militarii români cu tipsiile şi sucitoarele lor, iar ei ar fi răspuns cu focuri de armă, s-ar fi iscat o bătălie. Dar nu s-a iscat. Rămîne veşnica îmbufnare că am fost păcăliţi, înşelaţi şi umiliţi – şi chiar aşa s-a întîmplat. Autorităţile române se tot tem de atunci de revolta maghiară contramandată, iar noi de faptul că ei ar fi putut trage în noi.

Alba Iulia

© wikimedia commons

Gîndeşte-te, drag prieten român, că în martie 1990, la Tîrgu Mureş, unde concetăţenii noştri români şi maghiari îşi dădeau reciproc cu bîte în cap, nu s-a tras nici un foc de armă. Deşi atmosfera era de-a dreptul fierbinte, şi nu cred că umanismul şi chibzuinţa au fost cele care au prevalat. Pur şi simplu, s-a dezactivat prezenţa de spirit. Slavă Domnului. Toată lumea şi-a uitat acasă armele de vînătoare. Sper că războiul româno-maghiar a fost depăşit pentru totdeauna şi cred că nu exagerez dacă spun că discordia româno-maghiară mocneşte mai cu seamă în plan verbal. Au avut loc accidente grave şi multe încăierări de cîrciumă care au lăsat un gust foarte amar. Acestea pot fi fatale, de cele mai multe ori ne omoară sufleteşte şi moral, dar tot nu tragem concluziile potrivite. Amînăm s-o facem de o sută de ani. Iar rădăcina comună a conflictului şi a convieţuirii româno-maghiare este tocmai conştiinţa neîmpăcată. De care, de asemenea, se folosesc mulţi. Eu, prietene, cred că noi, maghiarii, nu putem sărbători de 1 decembrie, dar nici măcar nu ne putem ruşina cu fruntea ridicată, darămite să ne ridicăm să spunem: domnilor, aţi avut noroc, aţi fost abili, aţi fost pe fază. Istoria sau Dumnezeu v-au dat dreptate, aţi cîştigat acest meci. Dar nu fără noi, căci în lipsa noastră nici măcar noi nu putem pierde. Ca un şahist care se ridică de la masă şi spune: colega, ai cîştigat această partidă, hai să bem un Jack Daniel's sau o pălincă de prune neaoşă şi să discutăm. Firește, urîm din suflet zarva stridentă, fastul provocator, fandoseala gratuită, insultele naţionaliste. Ar necesita umor cît noi nu avem.

Însă politicianul maghiar (din Transilvania) ar putea ciocni liniştit un pahar de şampanie sau de vin spumos moldovenesc cu ai voştri, dacă convieţuirea paşnică sau cuviinţa o cer. Să nu ţină discursuri solemne sau funebre! Să nu facă demonstraţii! Să-şi prezinte onorul scurt, ca un militar celuilalt după capitulare, ca un şahist celuilalt, ca un cetăţean altui cetăţean. Dacă are sabie, o poate şi rupe. Sau umbrela. Sau să-şi calce pălăria în picioare, dar să nu participe la actele de corupţie săvîrşite de ai voştri, să nu propage ideologiile retrograde ale alor voştri, să nu tindă înapoi, în Asia sau în Evul Mediu – puţini ar fi laurii pe care i-ar aduna acolo pentru ciorba de cartofi. Am impresia că cer prea mult. Deşi n-ar fi timpul oare să începem reconcilierea istorică? N-am nici un coleg român care s-ar aştepta să sărbătoresc alături de el pe 1 decembrie. Noi, civilii, nu obişnuim să ne felicităm cu ocazia sărbătorilor naţionale. Pe 15 martie nici eu nu-mi felicit prietenii maghiari, deşi printre ei se numără şi poeţi, chiar mai mulţi...

Dragă prietene român, ştim cu exactitate ce anume sărbătoriţi voi pe 1 decembrie: naşterea României Mari. Atunci a avut loc acea adunare de la Alba Iulia care a proclamat visul etern al tuturor românilor, voinţa lor veşnică; că a făcut-o şi retroactiv, e uşor hilar. Ungurii nici nu-şi prea amintesc de toate astea. Mai obişnuim să spunem că lucrurile s-au petrecut de fapt altfel. Articolele rezoluţiei, adoptate de adunare, nu au fost niciodată respectate, întrucît adunarea şi actorii acesteia au fost măturaţi de către Bucureşti, exact ca şi maghiarii. Ce-i drept, Bucureştiul mai face referile la decretul regal (Decret-Lege nr. 3.631 din 11 decembrie 1918), dar nu-şi bate capul prea mult cu acesta, căci armata română a contat mai mult decît entuziasmul românilor ardeleni.

În regimul Ceauşescu, toţi copiii învăţau că Ardealul s-a unit în acea măreaţă zi cu România, însă nu li se sufla o vorbă despre faptul că s-a unit şi Basarabia, numai că istoria şi tovarăşii sovietici erau de altă părere, exact cum sînt şi astăzi liderii ruşi. Noi, maghiarii, vorbim despre asta cu un dram de ironie, cu condescendenţă, ca şi cum ar fi ţinut de noi sau măcar ne-ar oferi satisfacţie. Încet-încet, maghiarii mei încep să acorde mai multă atenţie Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia decît românii tăi. Adică tot restul nu ne interesează. De altfel, în data de 22 decembrie 1918, la Cluj a avut loc şi o mare adunare a maghiarilor. Generalul Moşoiu a pus în vedere că va trage cu tunurile în mulţime, dar în cele din urmă n-a făcut-o, gurile rele spun că nu avea suficientă muniţie. Şi acea adunare a adoptat o rezoluţie, s-a angajat să susţină unitatea teritorială a Ungariei şi a promis sau a cerut respectarea drepturilor minorităţilor. Astea fiind făcute, au plecat cu toţii acasă. Iar armata română a intrat în Cluj. Tratatul de la Trianon a fost semnat de către delegaţia maghiară cu un an şi jumătate mai tîrziu (pe 4 iunie 1920), cu capul plecat şi cuprinsă de ruşine, exact cum semnase delegaţia română Tratatul de la Buftea în data de 7 mai 1918. Conducătorii şi reprezentanţii noştri nu numai că sînt incapabili să-şi recunoască înfrîngerile, dar preferă să-şi ia repede concediu medical şi să lase sarcinile ingrate în seama colegilor cu funcţii inferioare. Şi este

© wikimedia commons

bine așa. De atunci a mai avut loc un război, dacă aș enumera aici toate rezoluțiile și acordurile semnate de liderii noștri, aleși sau autoproclamați în funcții, pe care apoi nu le-au respectat, fie pentru că și-au pierdut valabilitatea, fie că nimeni nu le-a luat în serios, scrisoarea aceasta s-ar lungi nepermis de mult.

Ce ar putea sărbători maghiarii pe 1 decembrie? Nimic. Dar poate n-ar strica să ne gîndim ce am putea face pentru a evita definitiv situațiile în care liderii și stăpînii noștri se ceartă pe ciolan, iar între timp se pierde peste o jumătate din teritoriul țării. Maghiarii care nu simt nici o urmă de remușcare pentru acel 1 decembrie nu au tras încă concluziile. Nu au făcut încă nimic. Așa e la noi cu memoria istorică. Și știi, prietene, m-am gîndit adesea că nici la voi nu e altfel: cînd am cercetat ce s-a întîmplat cu acel Iuliu Maniu care a jucat un rol important la Marea Adunare de la Alba Iulia, și nu doar acolo, aveam să aflu că s-a prăpădit în 1953 la închisoarea din Sighetul Marmației, iar mormîntul său nu a fost găsit nici pînă în ziua de astăzi.

Iar Rezoluția de la Alba Iulia mai conține nume ale unor persoane care nu au fost ucise de unguri, de naziști sau de sovietici, ci de ai voștri. Vezi, asta-i problema cu naționalismul: și ăias tot dintre ai tăi. Ucigașii, adică. Iuliu Maniu – poate nu s-ar supăra dacă i-aș scrie numele în maghiară: Maniu Gyula – și Nicolae Ceaușescu. Numele lui nu-l pot maghiariza... Deci asta-i problema cu naționalismul alor tăi: trebuie să-i adopte pe toți cei care ne-au făcut rău nouă, deși între cei doi mai sus amintiți este o diferență uriașă, chiar dacă, dintr-o anumită perspectivă, au trăit și au murit pentru aceeași Românie. Fără urmă de ironie. Eu însă mi-aș dori să nu trebuiască să-i adopt pe toți dintre ai mei numai pentru faptul că v-a făcut vouă rău.

Toți românii buni sînt buni români, chiar dacă exprimarea este tautologică, sînt buni toți cei care au contribuit la nobila cauză sau măcar invocă acest lucru. Dar eu zic să nu-i considerăm buni pe toți oamenii nocivi numai pentru că sînt maghiari sau își invocă această calitate. Și mă mai gîndesc că atunci cînd (ai voștri) au înlocuit sărbătoarea națională din 23 august cu cea din 1 decembrie, au amăgit întrucîtva populația. Mă gîndesc la week-end-urile lungi de august, cînd beam bere și înjuram regimul. Desigur, poporul este de luat în serios, iar pălincă există și iarna.

Acum știm că Regele Mihai a fost un om cumsecade, a reușit să iasă din război, armata i-a executat ordinele, pe cînd lui Miklós Horthy nu; a fost și el un maghiar cumsecade, numai că, precum știm... Regele și-a trăit viața în exil, acum e erou național. Însă cînd împuternicitul sovietic, Vîșinski, i-a pus în față lista cu componența Guvernului Groza, regele, după ceva eschivări, a semnat-o. Un Hohenzollern desemnînd un guvern comunist (Frontul Plugarilor), pentru ca România să redobîndească Ardealul – cel puțin el credea că altfel nu l-ar recăpăta. Nu e tare? Ai mei, maghiarii (asta-i pură ironie), nu pricep nici astăzi de ce l-am pierdut. Regele vostru n-a avut decît să-și ia tălpășița, elita națională a ajuns prin pușcării, iar comuniștii au desăvîrșit clădirea României Mari, după care s-au convertit la naționalism, ultima religie europeană. Nicicum, istoria asta nu mai vrea să se sfîrșească.

Eu însă, drag prieten, sînt nevoit să-mi închei scrisoarea, deși aș mai avea cîte ceva de povestit, precum, cu siguranță, ai și tu; poate că nu ne ajung nici o sută ani să spunem și să consemnăm totul. Știi, în vecinătatea casei mele se întinde o tranșee din Primul Război Mondial, lungă de vreo 30 de kilometri. Acolo au luptat ai tăi cu ai mei în octombrie 1916, era un front secundar, nu au avut loc acolo lupte decisive, dar s-a tras de zor. Apele mai scot și astăzi la suprafață cartușe, am adunat și eu vreun pumn. Ai mei în ultimii ani – de cînd nu le mai interzice nimeni – merg acolo să comemoreze victoria, căci acolo am învins noi și sîntem tare mîndri de asta. Sus, în vîrful dealului, se depun coroane, se rostesc discursuri solemne, apoi trecem la cultivarea tradițiilor cu muzică, petrecere, foc de tabără. Apoi bravii maghiari se îmbată și intonează cu glasul pierdut imnurile noastre naționale: știi, noi avem două. Cu astfel de ocazii cred că sîntem și nițel supărați pe ai voștri și pe voi. Se mai prepară acolo și mici, și cozonaci Kürtös.

Puțin mai departe, în pădure, se află o cruce de piatră neinscripționată. Acolo se odihnesc ai voștri. N-o vizitează nimeni, nimeni nu duce acolo flori și coroane. N-au nume și nu se știe nici cîți sînt. Și ei au fost așteptați în zadar acasă. Precum spuneam, nici voi nu stați bine cu memoria. Cîteodată mă gîndesc că, după ce mulțimea gălăgioasă din deal se risipește, cineva, în mare secret – e de înțeles că n-ar isca mare simpatie – ar putea așeza un buchet de flori sau o panglică colorată și pe mormîntul alor voștri. Dar n-o face nimeni. Nici ai mei, nici ai tăi. *Vae victis.*

(Textul a apărut pe 16 noiembrie 2018 în revista *Élet és Irodalom* din Budapesta)

traducere din limba maghiară de E. FERENCZ Judit

***Vida Gábor** este scriitor și redactor la revista literară* Látó *din Tîrgu Mureș.*

PUBLICITATE

DIN 23 NOIEMBRIE,
la toate punctele de difuzare a presei

Harta
României Mari
numai împreună cu revista Historia Special, în limita stocului disponibil

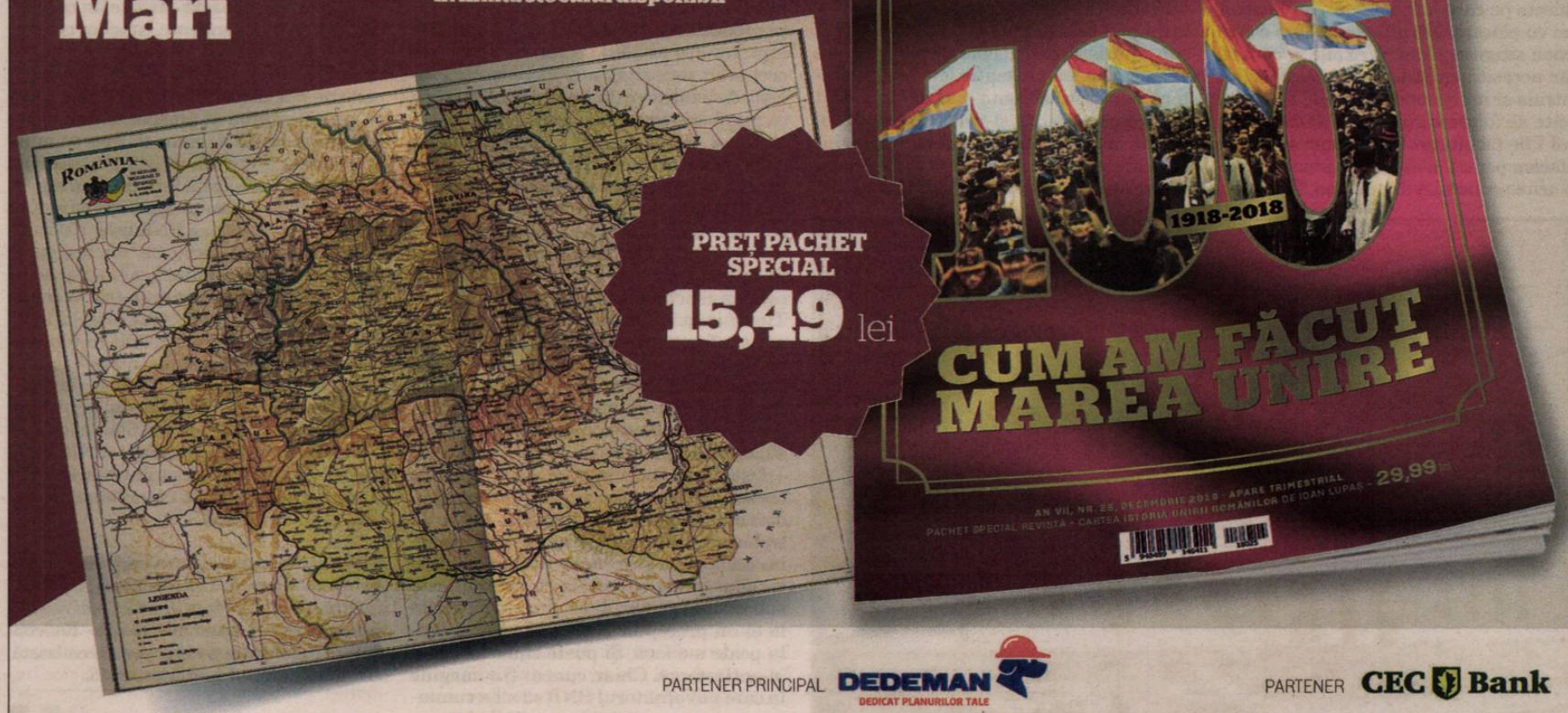

PREȚ PACHET SPECIAL
15,49 lei

PARTENER PRINCIPAL DEDEMAN DEDICAT PLANURILOR TALE
PARTENER CEC Bank

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

De ce este necesară independența BNR?

Cred că există în viața fiecăruia dintre noi momente în care nu dorim să vorbim despre ceva anume, sau pur și simplu considerăm că acel ceva este atît de firesc, de la sine înțeles, așezat în viața noastră, încît nu mai are nevoie de reveniri, sublinieri sau explicații suplimentare. Oricăruia dintre noi i-ar fi foarte greu să explice, de exemplu, de ce a ales o anumită carieră. Tot așa, de exemplu, există în matematică teoreme, adică enunțuri care trebuie demonstrate, și axiome, adică enunțuri al căror adevăr se înțelege de la sine și nu trebuie demonstrat. Ceea ce nu trebuie demonstrat învățăm sau luăm de la sine și folosim în viața noastră fără să mai punem alte întrebări. Acestea sînt repere fundamentale de viață sau de știință pe care am reușit să ni le aducem aproape în sute și mii de ani de știință sau evoluție culturală. Ideea de a pune sub semnul întrebării și de a relativiza mereu orice este una nebunească. În știință, legile, odată descoperite și demonstrate, nu mai sînt puse sub semnul întrebării, tocmai pentru că deasupra acestor demonstrații am construit ceva și apoi altceva, mereu acumulînd și mereu devenind. Dacă nu am accepta că apa fierbe la 100 de grade Celsius și am tot demonstra asta, oare nu am pierde timpul? Pur și simplu, am luat ca lege fizică faptul că apa fierbe la această temperatură și apoi am inventat locomotiva cu aburi.

Deși este o știință tînără, tot așa se întîmplă și în economie. Adevărurile repetabile pe care le vedem trecînd peste timp, pe care oamenii și istoria le-au tot confirmat în devenirea lor, le numim legi și le luăm ca atare. De exemplu, știm, conform legii cererii, că dacă scazi prețul unei mărfi, atunci cantitatea cerută, consumată, din aceea marfă va avea o tendință de creștere. De asemenea, știm că legea fundamentală în economie este aceea de a oferi un optim, de a împăca raritatea resurselor cu infinitele nevoi umane. Economiștii asta fac permanent, caută un echilibru între ceea ce ne dorim și ceea ce putem avea. Există legi în acțiunea economică și numai nebunii le pot ignora.

Spuneam la început că există teme și subiecte pe care noi, oamenii, nu le abordăm cu plăcere. Mă aflu acum într-o asemenea situație. Cum să explic și cum să apăr necesitatea independenței băncilor centrale și independența BNR? Ce argumente să folosesc cînd totul se învață în anul I de facultate? Ce eforturi ar trebui să facem pentru a explica evidența? Pentru orice economist din ultima firmă din-tr-o țară civilizată, este evident că banca centrală trebuie să fie independentă și că asta nu mai are nevoie de explicații în plus față de cele oferite de profesorul din anul I de la macroeconomie. Pentru un economist, a explica de ce banca centrală trebuie să fie independentă este același lucru ca și pentru un jurist care trebuie să explice de ce Justiția, adică procurorii și judecătorii, trebuie să fie independentă. Ei se tot luptă de doi ani să explice această evidență unui politic abuziv. Și eu sînt unul care privește scena românească cu atenție și nu-mi vine să cred ce tip de bătălie se poartă acolo pentru apărarea independenței Justiției. Cei din politică, aflați la putere, sînt atît de abuzivi și porniți, tocmai pentru că cei mai mulți dintre ei sînt infractori sau apără grupuri infracționale. Cum să aperi independența Justiției în fața unui infractor? Ce argumente să folosești?

Și totuși, iată-ne în România anului 2019, într-o asemenea situație. Trebuie să explicăm de ce băncile centrale și, în speță, BNR trebuie să aibă acest statut. Cu aceste explicații călcăm pe urmele colegilor noștri din Justiție. Așa cum ei apără independența Justiției în fața infractorilor, și noi trebuie să apărăm independența BNR în fața celor care visează la tiparnița cu bani. Pentru că atacurile la BNR, în contextul dezechilibrelor pe care Guvernul României le-a creat, nu sînt întîmplătoare. Tiparnița cu bani este visul lor de aur. Cum ar fi să ajungă și acolo? Există o poftă insațiabilă în modul în care acești oameni exercită puterea. Sînt periculoși pentru că trec peste orice normă pentru a acapara un nou domeniu. Așa se întîmplă cu Justiția și cu armata. Acum a venit rîndul BNR.

Cu scuze față de cei care știu exact despre ce vorbim, să argumentăm totuși de ce este necesară independența băncilor centrale și independența BNR. Gestiunea banilor a fost cea mai grea întreprindere cu care s-au confruntat de-a lungul timpului cei care au condus oameni. S-a întîmplat asta pentru că banii au cîștigat sau au pierdut războaie și tot banii au asigurat, prin prezența lor, prosperitatea, sau prin absența lor, sărăcia, atît pentru oameni, cît și pentru națiuni. În istorie au fost puternici cei care au știut să gestioneze banii și au fost slabi cei care au eșuat la acest capitol. Din această cauză, tentația falsificării banilor a fost una permanentă. S-a falsificat moneda din metal prețios, dar s-a falsificat și moneda din hîrtie. Mai ales această ultimă formă a banilor a fost permanent și intens falsificată. Chiar și atunci cînd o declarau ca fiind convertibilă în aur, tocmai pentru a-i păstra o aparență de legătură cu valoarea, moneda din hîrtie era puternic falsificată. Mereu se puneau în circulație mai mulți bani decît depozitele de metal prețios ce garantau aceste bucăți de hîrtie. Moneda din hîrtie s-a falsificat atît de des și de intens încît folosința sa a devenit echivalentă cu dezordinea. Mari dezordini monetare au suferit toate statele, toate din cauza tentației de a pune în circulație mai mulți bani decît garanțiile. Fără a lungi istoria, vom spune că, începînd cu anii '80 ai secolului trecut, lumea economică a produs o revoluție. Este vorba despre scoaterea băncilor centrale de sub autoritatea directă a guvernelor (și nu a statelor!!!), tocmai pentru ca tiparnițele să nu mai stea la dispoziția acestora. Mult timp, de-a lungul istoriei, s-a crezut că bancherii dețin un secret anume prin care produc bani și, odată cu ei, valoare. De fapt, nu era nici un secret. Singurul secret erau seriozitatea și încrederea. Profesia de bancher este mai specială pentru că marfa cu care umblă acești oameni este banul, adică o marfă cu adevărat specială._Gestiunea banilor de hîrtie a devenit o activitate de încredere abia după apariția independenței băncilor centrale și a decretării inflației ca inamicul public numărul unu. Datorită acestei noi filozofii în gestiunea banilor de hîrtie, inflația este un fenomen de domeniul trecutului. Tiparnițele cu bani nu mai sînt la îndemîna infractorilor care pot penetra structurile de decizie și exercitare a puterii politice. Băncile centrale și BNR, în cazul României, nu finanțează în mod direct guvernul și nu-și conduc activitatea în subordinea guvernului.

Dacă este economist și nu a lipsit la cursul de macroeconomie din anul I, domnul ministru de Finanțe al nostru ar trebui să știe aceste lucruri. El nu-l poate invita la el pe guvernatorul BNR, pentru simplul motiv că guvernatorul nu-i este subordonat. Sigur, dacă dorește să invite la el un preceptor betiv de la Videle, asta poate s-o facă. Și poate chiar să-l țină în anticameră. Chiar, cum ar fi o imagine în care guvernatorul BNR să stea cuminte pe un scaun, spășit, cu mîinile în poală, alături de preceptori din toată țara, și să aștepte se intre la „Domnul Ministru"? Ce explicații personale poate da guvernatorul BNR – adică aici ne putem înțelege ca între noi, „băieții"? Noi credeam că relațiile dintre MF și BNR nu pot fi decît instituționale. Și apoi, cum să spui că „ai auzit în piață că BNR face presiuni asupra băncilor comerciale pentru a ține ROBOR sus"? Cum să te exprimi așa? România este condusă pe bază de zvonuri auzite „în piață"? Ce tip de reprezentare au acești oameni despre BNR? Ziua în care guvernatorul BNR va merge speriat să dea explicații la Ministerul Finanțelor (aici nu discutăm despre oameni, ci despre instituții) este sfîrșitul economiei românești libere, pe care stă democrația politică românească. Se pare că țara pe care o imaginează actualii noștri guvernanți aceasta este. Este țara în care guvernatorul BNR e la mîna lor și tiparnița de bani le aparține. Vă dați seama? Cum ar fi? Vor găsi o amantică pe care s-o pună guvernator. Vor merge dimineața pe la ea și-i vor da directivă, ca lideri politici marcanți care-și iubesc țara, să le dea și lor niște „bani de cheltuială". Ea se va conforma și va pune în aplicare directiva de la partid. Va vira unui șef de la partid 50 de milioane de euro, unei șefe 100 de milioane, iar altuia, cu funcție mai mare, 200 de milioane.

Da, din această cauză este necesară independența băncilor centrale și a BNR. Aici chiar nu ne jucăm. De altfel, inflația din ultima perioadă ne-o demonstrează foarte clar. Ceea ce azi este stabil și prosper, mîine poate fi instabil și sărac. Este clar că populismul adus de PSD în politica românească se extinde. Justiția este deja un domeniu rezolvat. Acum atenția se îndreaptă și spre economie, iar BNR este o redută de cucerit. Dacă lucrurile vor merge în direcția pe care o anunță ministrul actual al Finanțelor, atunci vom trăi vremuri interesante. Așa cum spuneam la început, nimic nu este recunoscut ca fapt valid și totul stă sub semnul relativismului găunos. Visul oricărui politician de duzină este acela ca mașina de fabricat bani să fie la dispoziția sa. Vor umbla, cu certitudine, și la independența BNR. Abia atunci se cheamă că au dat marea lovitură. Nu vor mai fura cu milionul de dolari, ci cu miliardul.

Banii au cîștigat sau au pierdut războaie.

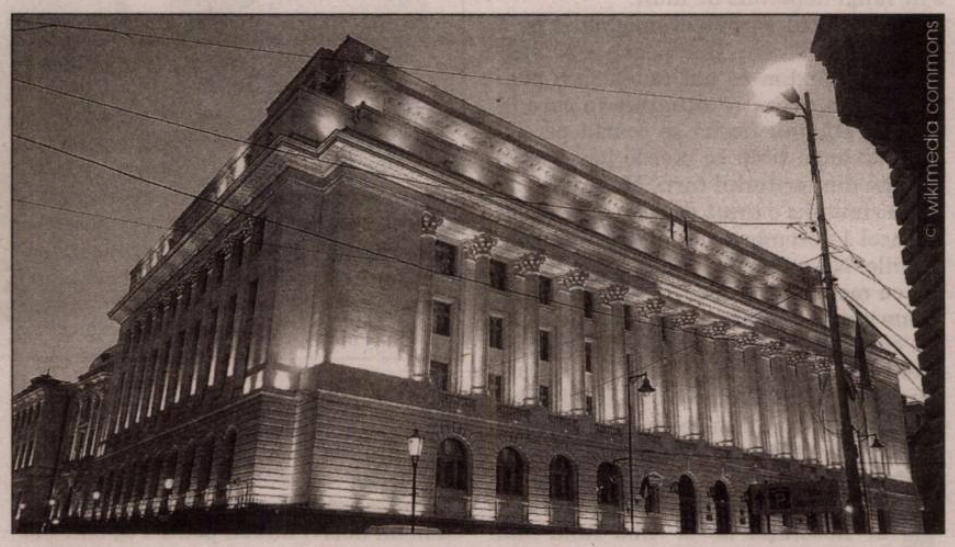

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Pe patul lui Procust – Reflecții despre construcția socială postdecembristă, *Editura Institutul European, 2018.*

Petre M. IANCU

Tusk, românii și viitorul Europei

Cît timp ne va lua oare să ne revenim din starea de grație în care ne-a propulsat discursul fabulos al lui Donald Tusk? Omul a arătat că, într-o lume de habarniști și de hoți, știe, cinstit, ce spune. Dar ce știe el, de fapt?

Ateneul scăldat în culorile drapelului românesc în timpul ceremoniei preluării de către România a președintelui Consiliului UE. Donald Tusk a picurat balsam pe inimile rănite ale românilor. Le-a bandajat sufletele însîngerate de umilințe indicibile. I-a mîngîiat admirabil pentru ofensa parcă perpetuă la care sînt supuși. I-a alinat după înjosirea lor fără egal, cea a prezenței la cîrma statului român a analfabetei, reprezentînd, ca marionetă, cleptocrația lui Dragnea, cu tot cu beizadelele ei de nomenclaturiști și securiști, cu tot cu neaveniți, mari corupți și infractori, cu tot cu pițipoance din Videle și de aiurea.

A vorbit nu numai tămăduitor, ci și încîntător, în dulcele grai românesc. Le-a amintit românilor de unii din marii lor fii și de unele din cele mai înălțătoare clipe ale neamului, ca națiune culturală. A reliefat că știe nu doar de măreția artei unor genii ca George Enescu, Tristan Tzara, Nichita Stănescu sau Eugen Ionescu, ci și de realizări și performanțe sportive și economice de excepție, ieșite din mîinile și spiritul românilor.

În context, Tusk s-a arătat *convins că, în aceste șase luni, veți interpreta cu energie și înțelepciune o adevărată Rapsodie română*. Că românii *sfințesc locul*. Că vor respecta *reguli și principii*. A amintit că, *în mare măsură, depinde acum de România dacă și în ce fel Europa va depăși provocările viitorului... dacă politica românească va fi pentru Europa un exemplu bun sau un avertisment sever*. I-a susținut pe cei *care fac eforturi pentru a apăra valorile europene, libertatea și drepturile noastre*, spunîndu-le: *Continuați lupta!* În fine, a evocat, spre bucuria generală, entuziasmul fără margini stîrnit nației, *în 1986, de portarul Helmuth Duckadam în finala Cupei Campionilor Europeni, cînd, la Sevilla, Steaua București a învins Barcelona*.

În consecință, le-a cerut românilor *să apere, în România și în Europa, fundamentele civilizației noastre politice: libertatea, integritatea, respectarea adevărului în viața publică, statul de drept și Constituția... cu aceeași hotărîre cu care... Duckadam a apărat acele patru penalty-uri la rînd. Atunci, și mie mi s-a părut imposibil! Dar el a reușit. Și voi veți reuși... Vă asigur de tot sprijinul meu.*

Ce poate fi mai sublim decît acest discurs rostit într-o limbă română mai pură decît vorbirea neaoșilor conducători ai cleptocrației? Ce poate fi mai impunător, mai plin de noblețe decît sprijinul Europei și susținerea președintelui Consiliului European pentru obiditul neam românesc?

Dar ascensiunea mea în al șaptelea cer n-a durat, din păcate, prea mult. Brusc, m-au luat cu asalt nedumeririle. M-am întrebat dacă nu e prea frumos ca să fie și adevărat acest mirific discurs. M-am întrebat de ce am senzația că, la ceremonia preluării președinției Consiliului Uniunii Europene, președintele polonez al Consiliului European se vede nevoit să se exprime la București codat, ca un activist din epoca de aur care se bănuia ascultat de Securitate și înțelege că afară e jandarmul vopsind gardul, iar înăuntru leopardul. Care știe că în frigul străzilor din jurul Ateneului e adunată Europa românească, iar în casă, în loja din spatele președintelui Comisiei Europene, al președintelui Consiliului și al președintelui României, zac infractori, precum Adrian Năstase și tizul său, Severin, cel condamnat pentru corupție după ce a fost prins luînd o mită, fie și fictivă, în Parlamentul European.

Ar fi prea mult, desigur, să li se ceară unor Tusk sau Mogherini, cea absentă de la ceremonie, de parcă s-ar fi aflat și ea, ca Liviu Dragnea, într-un revelion tardiv, al ospătarilor, să fie omniscienți. Să știe cum sînt vitregite azi cultura și memoria românilor. Nu cred, totuși, că simpaticul domn Tusk e la curent cu Duckadam, dar nu are habar de Adrian Năstase ori de Adrian Severin și nu se întreabă oare cine i-a invitat la Ateneu spre a macula și această ceremonie.

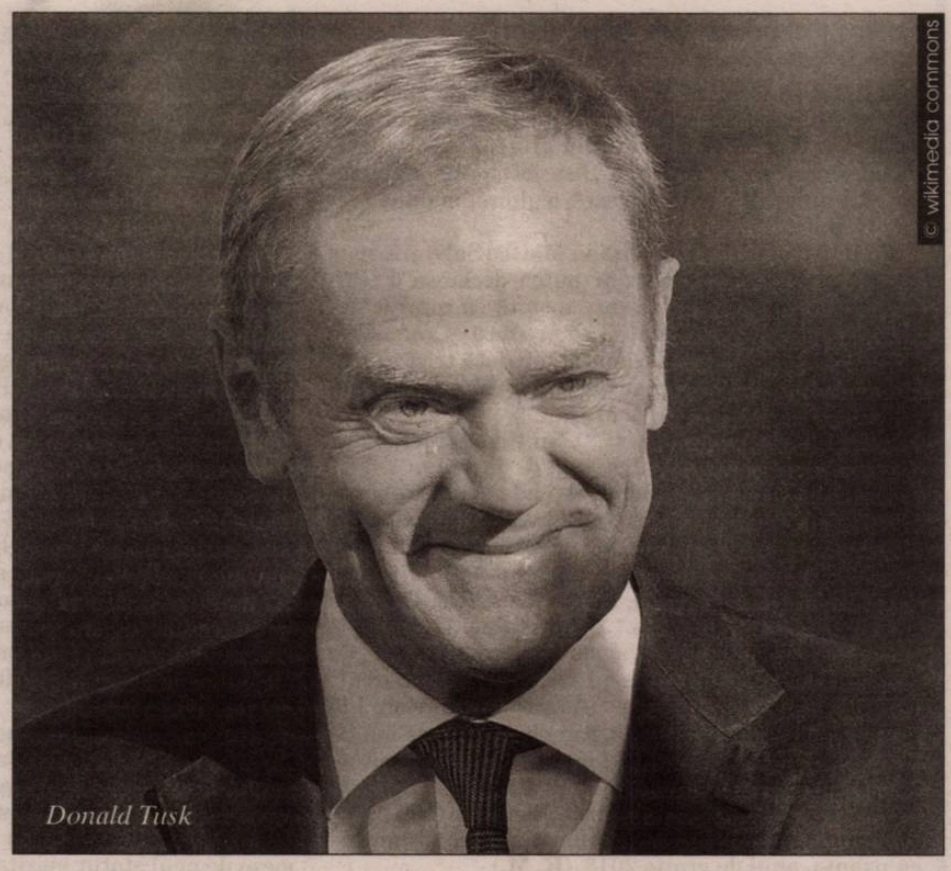

Donald Tusk

De cîte ori se poate apăra națiunea românilor?

Presupun că Tusk era edificat că le vorbește românilor din ger, ca Oana Pellea și Dan Grigore, iar nu marilor corupți aflați la căldurică, în interiorul somptuoasei săli de concert. Dar nu i-a salutat *expressis verbis* pe rezistenți. Și pe protestatari. Oare de ce?

Și oare știa Tusk ce-i cere unui popor care n-a reușit să scape în ultimii doi ani de cleptocrați, deși au ieșit oamenii cu sutele de mii în stradă pe un frig de crăpau pietrele, deși au înfruntat și în vară bastoanele jandarminerilor Guvernului Dăncilă-Dragnea și gazele-crimă contra umanității ale bătăușilor din subordinea lui Carmen Dan?

Oare de cîte ori se naște, într-un mileniu, un geniu ca George Enescu? Și de cîte ori poate apăra națiunea românilor, aflată în luptă nu doar cu Barcelona, la Videle, ci și cu arbitri cumpărați la CCR, la Ministerul de Justiție și în Parlament, penalty-uri ca Duckadam?

Oare nu le cere Tusk cam mult românilor? Da, ei pot da și-au și dat umanității un Emil Cioran și o Nadia Comăneci. Dar știe oare Tusk și cîți au plecat, dezabuzați, din țară, în ultimii doi ani, luînd calea unor Cioran, Brâncuși, Tzara, Enescu și Ionescu, pentru că și maimarii europeni i-au dezamăgit profund? Pentru că n-au mai crezut că-și pot crește copiii ori îngriji părinții bolnavi în țara infecțiilor nosocomiale? Pentru că vesteuropenii n-au putut obliga mai nici o tiranie să respecte regulile civilizației invocate de Tusk?

Unde au fost discursurile entuziasmante ale unor Tusk, Juncker și de rusofilei Mogherini în ultimii doi ani? Unde au rămas reformele pe care le-au inițiat și le-au pus în aplicare în Europa pentru ca Uniunea să reziste realmente asalturilor extremiste, iar România să-și salveze statul de drept?

L-am iubit pe Tusk pentru alocuțiunea lui redăruind mîndrie și speranțe multora. Dar detest „viitorul din fața“ Dăncilei. Căci s-ar putea să fie al României, dacă oamenii nu-ncep să ia lumină mai puțin din întunericul lui Mircea Eliade, cît din lumina minții unor personalități ca Mihai Șora.

Și dacă nu găsesc, spre a-l parafraza pe Andrei Pleșu, fereastra din zid.

***Petre M. Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

Cu ochii-n 3,14

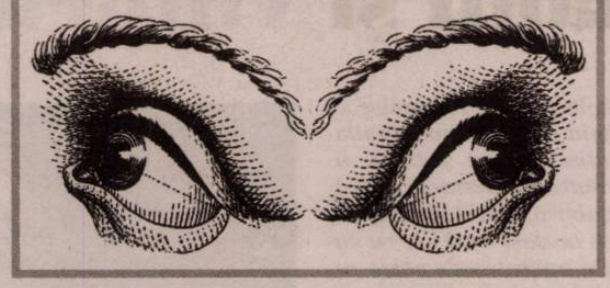

ÎN LOC SĂ CONTRACAREZE AXA „TRADIȚIONAL-UNIVERSAL", JUCĂTORUL ÎN PIELEA GOALĂ A ACOPERIT SFINȚENIA FĂRĂ SĂ O ANUNȚE

■ În loc să formeze numărul pentru baza Houston, André Kuipers, un astronaut aflat pe o navetă care orbitează Pământul, a sunat din greșeală la 911, serviciul american de urgență. „Am fost puțin dezamăgit că n-au venit să mă salveze", a glumit el după aceea. (**C. Ș.**)

■ Ministrul de Interne italian Matteo Salvini a spus recent că Italia și Polonia ar putea declanșa o „Primăvară europeană", o mișcare menită să contracareze axa „Germania-Franța" și să producă o „renaștere a valorilor europene". E comic și totodată trist că tocmai cei mai înverșunați eurosceptici vor să pună bazele unei „noi" Europe. (**M. M.**)

■ „Cutie de ambalaj aveți?" „Nu ținem. Merge orice fel de cutie. Luați și dvs. una de la vreun supermarket. (I-o arăt.) Da, e bună. Ați adus și hîrtie groasă de ambalaj? Știți că trebuie învelită cutia." „Da, am." „Dar sfoară aveți?" „Da." „Foarfece vă dăm noi. Dar aveți scotch, lat, da?" „Da, am adus." „Bine, atunci mergeți și faceți pachetul, iar eu fac actele. Ce aveți în pachet?" „Ziare și cărți." „E în ordine. Dar cum le expediați?" „?!" „Se poate avion sau tradițional." „Ce înseamnă tradițional în cazul Israelului? Cu barca?" „Nu, da' știți, diferă factura." „Adică?" „123, avion; 125 tradițional." Adică nu diferă. Am plecat fără să mă lămuresc ce înseamnă „tradițional". Poate data viitoare. Dacă între timp nu se schimbă din nou sediul „unde se vămuiesc pachete" la Poșta Română. Căci dialogul, cu siguranță nu se va schimba... În conformitate cu uzanța, anul de grație 2018. (**R. M.**)

■ Sinaia are, în sfîrșit, cinema. Multiplex. La ultimul etaj al magazinului universal. Care, mai ales acum, poate fi upgradat (dacă asta chiar e upgradare) la categoria de mall. (**I. P.**)

■ Un ieșean a jucat la păcănele fondurile europene pe care le accesase ca să dezvolte o afacere. A fost condamnat la închisoare pentru deturnare de fonduri. Dacă ar fi fost scris azi, mă întreb ce turnură ar fi luat romanul *Jucătorul* al lui Dostoievski. (**S. G.**)

■ Credeam că francezii nu sînt pudici, dar, iată, citesc că O'Naturel, primul restaurant parizian dedicat exclusiv celor care vor să mănînce în pielea goală, se închide, după doar 15 luni, din lipsă de clienți. (**C. Ș.**)

■ Cea mai rece localitate din lume, un sat din nord-estul Rusiei poreclit „Polul Frigului", a găzduit o cursă de alergare desfășurată la temperaturi mult sub zero grade Celsius. La cursa extremă din Oimiakon au participat 16 alergători cu vîrste între 21 și 71 de ani. Ei au avut de alergat, în funcție de capacitatea lor de efort și de a suporta frigul, 5, 10, 20, 30 sau 42 de kilometri. Nici unul nu a reușit, totuși, să alerge un maraton întreg, cel mai bun rezultat aparținînd primarului din Emissa, Ilia Pesterev, care a ajuns pînă la kilometrul 39, după trei ore și 53 de minute. Anastasia Stepanova, mamă a opt copii, a alergat 25 de kilometri în patru ore. Igor Permiakov, 71 de ani, a acoperit o distanță de 15 kilometri în două ore și jumătate. Termometrul arăta -52 de grade Celsius la începutul cursei și -48 cînd ultimul alergător a încheiat-o. O știre bună cînd ne plîngem de frig. (**A. M. S.**)

■ Deunăzi a fost Sf. Ion. M-am gîndit cum sună numele Botezătorului în alte limbi: Johannes, John, Jean, Juan etc. Mi-am imaginat apoi cum ar suna un alt Ion celebru, Don Juan, transpus în alte graiuri – Herr Johannes, Mr. John, Monsieur Jean sau Domnul Ion – și mi-am dat seama că, pentru „Domnul Ion", singura opțiune e sfințenia. Anumite vocații nu supraviețuiesc traducerii. (**M. P.**)

■ Am aflat despre practicarea unui soi de *ghosting* extrem: în Arabia Saudită, se întîmpla uneori ca bărbații să divorțeze de soție fără să o anunțe. Ca atare, a fost impusă recent o lege prin care soții sînt obligați să-i trimită femeii un SMS prin care s-o informeze de noul statut marital. (**C. Ș.**)

ÎN CEEA CE PRIVEȘTE ISPRĂVILE UNUI BĂRBAT SPERIAT, DEOCAMDATĂ AȘTEPT SĂ TREACĂ PRIMA SECUNDĂ

■ „România se situează pe locul 7 în ceea ce privește dinamica exporturilor totale, devastînd... de... devansînd state puternice precum Franța, cu 4,6%, Germania, cu 4,1%, sau Italia, cu 3,8%", a spus premierul Viorica Dăncilă cînd a prezentat performanțele economice ale țării noastre. Dacă n-ar fi tragic, am putea să și rîdem. (**A. M. S.**)

■ Din isprăvile funcției de autocorectare/autocompletare a telefonului meu mobil. Nici nu isprăvesc de scris „NICOLAE", unul dintre prenumele mele, și tastatura îmi sugerează prompt completarea „GUȚĂ". Să mai spună cineva că sînt telefoane smart... (**M. P.**)

■ Poliția din Australia a răspuns unui apel de urgență venit din partea unui bărbat speriat, care susținea că e amenințat de un păianjen. Se pare că, pînă la urmă, doar păianjenul a avut de suferit. (**C. Ș.**)

■ Din categoria *start-up*-urilor care sper că nu vor avea o viață prea lungă: a apărut recent Pipo, bursa de oameni. Deocamdată în stadiul beta (adică în teste), proiectul se folosește de monede virtuale pentru a investi direct în oamenii care își fac cont pe site, în funcție de realizările lor. (**C. Ș.**)

■ Tigrul Europei a început devastarea Europei, cu Germania, Franța și Italia. Aștept să treacă oceanul, în America. (**D. C.**)

■ Alte nume de firme din București, acum din sectorul 6: Bivolul Advertising SRL, Zabuliche Business Management SRL, Cusens SRL, Prima Secundă SRL, Rom Impas SRL, Pro Mireasa International SRL, Oferta Bob SRL, Opt Noiembrie Solution SRL, Emanuel Întotdeauna SRL-D, Idei Electrice Complete SRL, Vagonul Cu Sucuri SRL, Jack Atac SRL, Ascensorul Interactiv SRL, Ascensorul Onest SRL, Bulgăraș De Primăvară SRL, Tedeum Impex SRL, Tomate Naturale SRL, Video Deliciu SRL, Venim Și Noi SRL, Splendid Verde SRL, Mamamedia SRL, Esop Și Asociații SRL, Piu Piu Prod SRL, Păunașul Travel SRL, Indivizibil Film SRL, Mâncarea Bunicuței SRL, Ecocostinel SRL, Forever Calm SRL, La Cătălin Porumbelul SRL, Sublim Reflex SRL, Petreceri Cu Personaje SRL, Restrictiv Bar SRL, Binecopt SRL, Aproape De Ecommerce SRL, Aripioare Picante SRL, MDM Modemuri Decodate SRL, Editura Conviocarb SRL, Rodbun Grup SRL, Pagina De Psihologie SRL, Evo Ceicinci SRL, Florăria Flori De Lux SRL, Ocolit Stories SRL, Regimentul Creativ SRL, Arta Dulce SRL, Accesorii Piele Cosmos SRL, Crismistic Market SRL, Vision Of Florin SRL, Malul Comorii SRL, Super Barbarossa SRL, Echipa De Frescă SRL, Cumnații Decor Construct SRL, Abstracta SRL, Karisma Tactic SRL, Anul Dragonului SRL, Fidel Taxi SRL, Didactic Stuff SRL, Simultan Arad SRL, Zbang Idea SRL, Domeniul La Marele Moft SRL. (**D. S.**)

ABONEAZĂ-TE ACUM
Trimite 1 SMS la 7488 cu textul DILEMA

CUM TE ABONEZI
✔ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 EUR + TVA/SMS)
✔ ONLINE: la http://abonamente.adevarul.ro
✔ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL:
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288,
deschis la First Bank SA – Lacul Tei,
nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
✔ LA TOATE OFICIILE POȘTALE / ✔ FIRMELE DE ABONAMENTE
Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro
Tel: 0732 130 211 / 0732 130 213 (L-V, 9.00-18.00)

DILEMA VECHE
✔ 3 luni - 54 LEI ✔ 6 luni - 98 LEI ✔ 12 luni - 159 LEI
Prețuri la abonamente cu pînă la 44% mai mici față de prețul de la chioșc

TALON ABONAMENT
Nume ..... Prenume .....
Str. ..... Nr. ..., Bl. ....., Sc. ....., Et. ..., Ap. .....,
Localitate ..... Județ/Sector ....., Cod poștal .....
Telefon ..... Email .....
Am achitat suma de ..... LEI cu mandat poștal/ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA – Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua pînă la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sînt de acord ca SC ADEVARUL HOLDING SRL să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresîndumă societății SC ADEVARUL HOLDING SRL printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la SC ADEVARUL HOLDING SRL – Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, Sector 2, cod poștal 020331.

...ÎȚI DĂ DE GÎNDIT

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

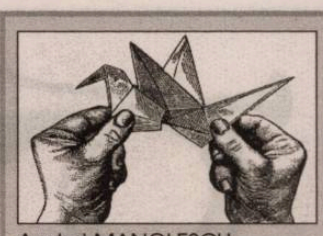

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

8

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XVI** ■ nr. **779** ■ 24-30 ianuarie 2019 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 5,99 lei

ANDREI PLEȘU

„Citiri și recitiri“

pagina **3**

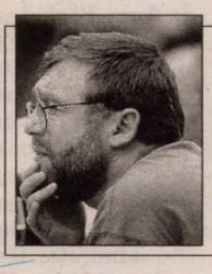

MATEI VIȘNIEC

„Brexit-ul haotic și dreptul la diversitate“

pagina **5**

Filmele anului 2018

anchetă

paginile **14-15**

După 50 de ani:

Decreței

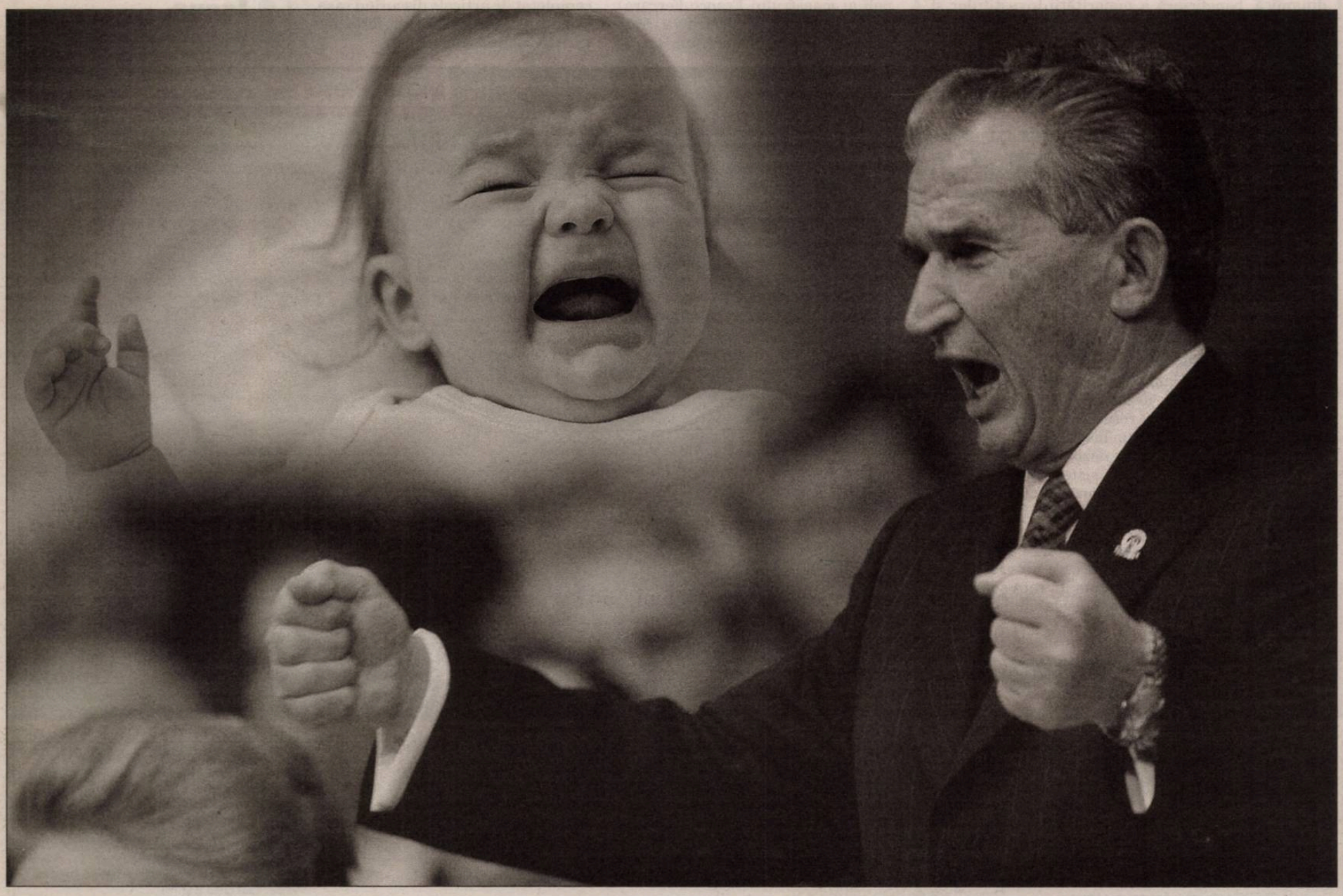

„Dar atunci, spuse Alice, dacă lumea nu are absolut nici un sens, cine ne împiedică să-i inventăm unul?“

LEWIS CARROLL

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

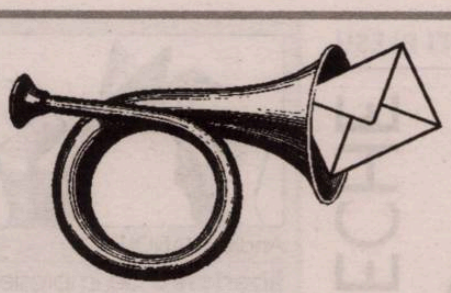

la vremuri noi, dileme vechi

Cristian GHINEA

Cifre europene, realități românești

Reformă fără șomaj nu se poate. Am auzit de atîtea ori această propoziție încît am ajuns să o considerăm un banal truism. Ca într-un experiment pavlovian, atunci cînd auzim de restructurări ni se aprinde un beculeț, acolo între neuroni, și ne gîndim la rata șomajului.

Și, într-adevăr, avem cu ce ne mîndri. De la începutul acestei luni avem și noi o rată „decentă", apropiată de a vest-europenilor, adică 11,1%. Pe județe se detașează în campion absolut Hunedoara, cu 20,4%, detronînd liderul tradițional, Vasluiul, care are „doar" 18,5%. Și pentru că tot vine vorba de mineri, județul glorioasei confruntări de la Costești, Vîlcea, le urmează cu 15,4%. Trebuie să adaug că aici sînt preponderente zonele monoindustriale în care șomajul este mult mai ridicat. Conform spuselor lui Romeo Beja, Valea Jiului spulberă orice record, cu 50%. „Codașele" sînt Bucureștiul (4,5%) și Timiș, Bihor, Satu Mare, care se învîrt în jurul a șase procente.

Această discrepanță este îngrijorătoare chiar mai mult decît creșterea generală a șomajului pe țară și dezvăluie existența a două Românii economice. Una dinamică, beneficiară a majorității investițiilor și capabilă să absoarbă forța de muncă excedentară, zonă concentrată în Capitală și în partea de vest a țării. Cealaltă, zona gri, cuprinde nordul Moldovei, sudul Bărăganului, Oltenia și zonele miniere. Dincolo de statistici, diferența este perceptibilă cu ochiul liber.

Deci, conform ultimelor date, 1.103.451 de români se află în șomaj, iar din aceștia peste 20% nu mai beneficiază de nici un fel de indemnizație, fiind șomeri de peste doi ani și jumătate. [...] Conform legii, fiecare șomer poate urma un curs gratuit de reconversie profesională organizat prin direcțiile de muncă județene. [...] Așa cum v-ați așteptat, statul acționează haotic și reacționează cu întîrziere. [...] Fiind ocupați cu restituiri, crize, universități, moțiuni și alte chestiuni importante, parlamentarilor le trebuie un an de zile pentru a o adopta [legea de înființare a Agenției Naționale pentru Ocupare și Formare Profesională] și intră în vigoare în iulie 1998. După aceste înalte considerațiuni, o vizită la Direcția de Muncă a municipiului București constituie un adevărat duș rece. Locul pare tipic pentru instituțiile publice românești: lipsă cronică de spațiu, forfotă, înghesuială, dezorientare.

Prins între incoerențele sistemului politic și ineficiența unei birocrații depășite de realitate, șomerul român continuă să creadă că are un drept natural la un loc de muncă, pe care statul trebuie să i-l asigure, „că de-aia e stat", nu-i așa? Și dacă ne gîndim că o problemă pe care nu vrei s-o rezolvi o încredințezi statului român, rata șomajului va continua să crească și vom deveni mai europeni decît europenii.

(apărut în *Dilema,* nr. 316,
26 februarie 1999)

Dilema veche vă propune

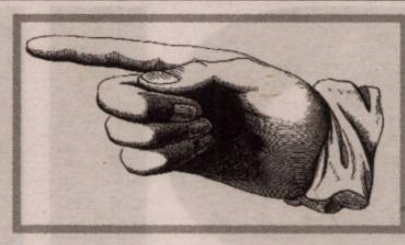

■ *An Angel at My Table* – un titlu care surclasează orice dispute de întîietate, căci atît cartea (de fapt trei autobiografii, apărute în 1982, 1984, a doua cu acest titlu, încă netraduse la noi), cît și filmul valorifică o biografie și un destin nu mai puțin vulnerabile și, pe alocuri, condamnabile. Autoarea, scriitoarea neozeelandeză Janet Frame, o structură delicată, de o timiditate maladivă, traversează experiența ospiciului, după o diagnosticare greșită cu schizofrenie și un tratament agresiv pînă la epuizare (a fost supusă la peste 300 de electroșocuri). Filmul (1990) este semnat de regizoarea Jane Campion, cea care a făcut și *Pianul.* Ambele creații recompun, în registrul poeziei, un destin asumat sub semnul aripii de înger. (Ruxandra Mihăilă)

■ Pianista Sînziana Mircea, în vîrstă de 27 de ani, a fost ceea ce se poate numi un „copil-minune". La 7 ani a debutat pe scena Ateneului Român, la 11 ani a debutat în America, la 14 ani a mers în primul ei turneu, la 24 de ani a cîntat la Carnegie Hall din New York. A urmat o serie de concerte în locuri celebre din lume. Miercuri, pe 30 ianuarie 2019, de la ora 19, va susține un concert Beethoven (Concertul nr. 4 în sol major) la Sala Radio, cu Orchestra de Cameră Radio, sub bagheta dirijorului italian Gian Luigi Zampieri (unul dintre ultimii discipoli ai maestrului Franco Ferrara). Sub bagheta sa, orchestra va interpreta și Uvertura *Coriolan,* op. 62 de Beethoven și Simfonia a II-a de același compozitor. Mi se pare că sună extraordinar de tentant. (Andrei Manolescu)

■ Două cărți care vorbesc despre ce om extraordinar – și providențial pentru România – a fost regina Maria: propriul ei *Jurnal de război* (trei volume, traducere din engleză de Anca Bărbulescu, ediție îngrijită de Lucian Boia, Editura Humanitas) și *Ultima romantică. Biografia reginei Maria* de Hannah Pakula (traducere de Dina Litzica, Editura Curtea Veche). E uluitor ce regină am avut, ce dragoste pentru popor, cîte a făcut pentru țară în vremuri atît de potrivnice. Citind cărțile astea am căzut într-o admirație fără margini pentru regină. (Marius Chivu)

■ La Muzeul Municipiului București (Palatul Suțu) s-a deschis o expoziție de benzi desenate de Valentin Tănase. Pentru fanii acestui gen literar și vizual e o adevărată sărbătoare. (Matei Martin)

■ Antologia îngrijită de John Freeman *Cele mai bune texte noi despre putere* (traducere de Elena Marcu și Aurelia Ulici) a apărut de curînd la Black Button Books. Inițial, această ediție urma să cuprindă numai texte scrise de femei, însă a fost ulterior extinsă. Citiți-o, textele sînt variate și excelente toate: pe lîngă problematica de gen (hărțuirea sexuală cotidiană, miresele-copii, femeile care luptă în războaie etc.), volumul e completat de articole discutînd rasa, orientarea sexuală, banii, forța naturii. (Cristina Ștefan)

■ Orice v-ați fi imaginat despre epoca Trump e dus la extrem în cartea lui Michael Wolff, *Foc și furie* (Editura Vellant, traducere de Smaranda Nistor). Realitatea se ficționalizează în timp real. (Ana Maria Sandu)

■ Povestitorii din grupul NoiPovești îi invită pe copiii între 6 și 13 ani să participe la „Atelierul oamenilor de zăpadă", duminică, 27 ianuarie, de la ora 11, la Librăria Cărturești Verona (în mansardă). În cadrul atelierului, copiii vor afla unde pleacă oamenii de zăpadă în vacanța de vară, vor asculta poveștile lor și le vor ilustra. Apoi vor vota cel mai *cool,* fantastic, șmecher și prietenos om de zăpadă care a venit pe lume în iarna aceasta. Atelierul este gratuit. (Adina Popescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **România și Europa**
- **Educația fizică**
- **Iarna**

album dilematic Matei Pleșu

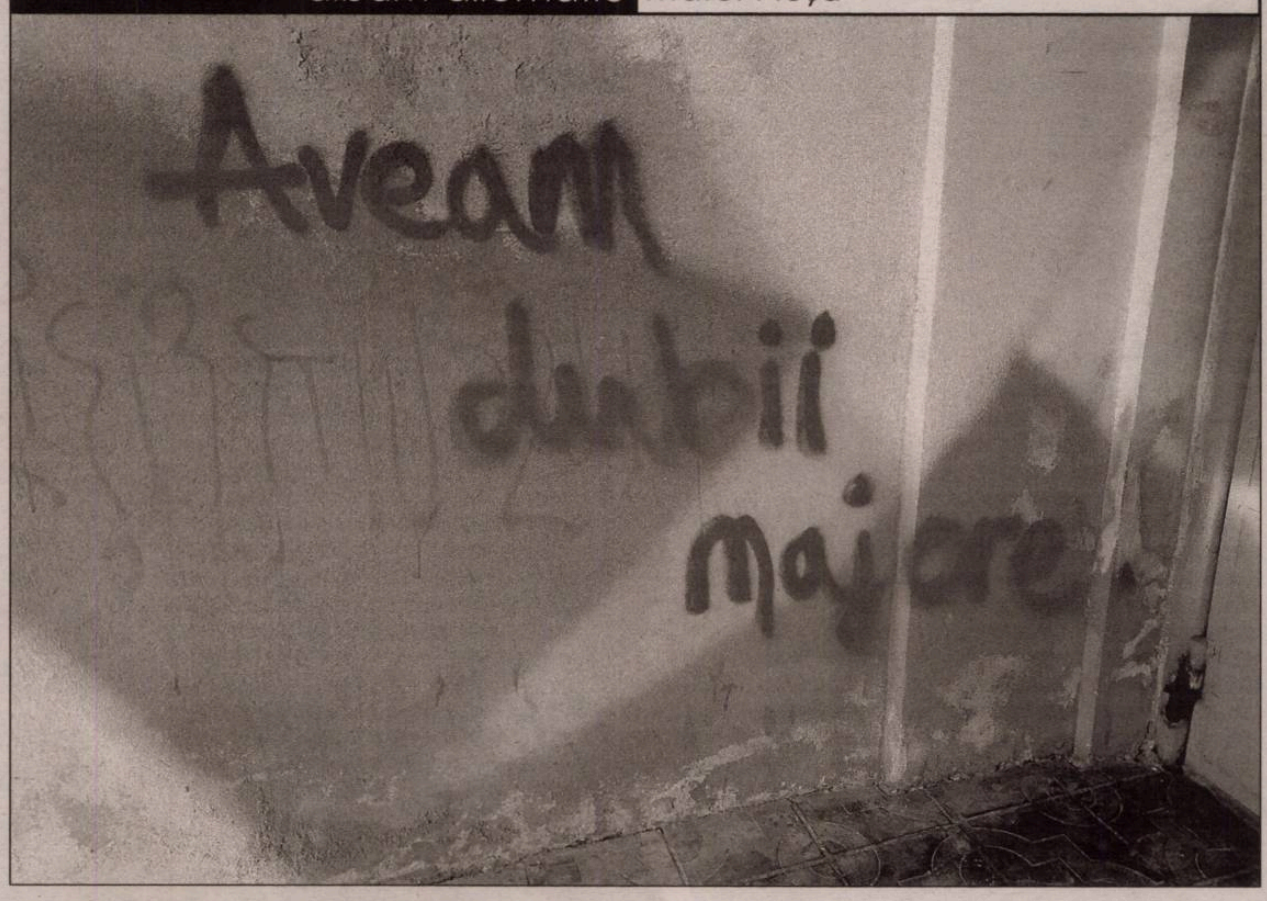

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Șerban AXINTE ● Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU
Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Cosmin CIOTLOȘ ● Andrei CORNEA
Codrin Liviu CUȚITARU ● Petre GURAN ● Ionuț IAMANDI
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ ● Doris MIRONESCU
Victor MOROZOV ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Lorin NICULAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Andrei PLEȘU ● Mihaela SIMINA ● Bogdan-Alexandru STĂNESCU
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂTARU-CAZABAN ● Teodor TIȚĂ ● Andreea VLAD
Matei VIȘNIEC ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN

EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
0372.130.211; 0372.130.213
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 7.900
Tipărit la Tipoart Idea Studio

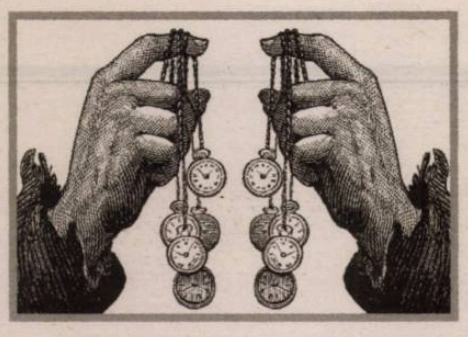

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Citiri și recitiri

■ Nicolae Iorga *(O călătorie în Țara Hațegului,* 1906): „În numele zeilor păgîni, cărora v-ați închinat fără izbîndă, pace vouă, strămoși biruiți, cari ați lăsat ca o moștenire de nenoroc asupra neamului ce a pornit de la voi, asupra neamului care în preajma lui Decebal nesupusul a iobăgit cu trupul pînă ieri, ca să nu fie slobod cu sufletul nici pînă în această zi, cînd vă pomenesc numele în taina cruntă a pădurii voastre.“ Am auzit, pentru prima dată, acest tulburător text, recitat de Constantin Noica, într-o seară, la Păltiniș. Ce amestec de „fatalism“ nevindecabil, „fundamentalism“ al tradiției și necruțător „realism“ istoric! Nenorocul e, simultan, blestem și balsam, „glorie“ shakespeariană, ghinion originar și dramă monumentală. Dar, peste toate, condeiul de mare prozator al lui Nicolae Iorga!

■ În efortul, destrămător, de a pune ordine în arhiva proprie, am găsit o foaie, datată 21 mai 1998, cu un citat din testamentul politic atribuit Cardinalului de Richelieu. E vorba de sfaturi adresate oricărui „șef“, privind atitudinea optimă față de consilierii săi pentru relații publice. Mă gîndesc că „documentul“ mi-a fost pus, cu apropo, pe biroul de la Externe, ca să mă port cum trebuie cu purtătorii de cuvînt ai instituției. Nu mai țin minte contextul, dar mi se pare lăudabil ca un funcționar public să citească din Richelieu și să nu ezite să-mi împărtășească și mie rodul lecturii sale. Iată textul – util, cred, oricărui conducător de azi, în relația sa cu sfătuitorii din preajmă: „Majestatea Voastră, alegîndu-și consilierii, are datoria de a le crea condițiile în care ei să poată munci pentru măreția și și fericirea Regatului Vostru. În acest scop, e nevoie de patru lucruri importante: *primul* este ca Majestatea Voastră să aibă încredere în ei, iar ei să o știe. *Al doilea* este ca Voi să le ordonați să vorbească liber și să îi asigurați că pot s-o facă fără teamă. *Al treilea* este ca Voi să-i tratați un pic mai liber, iar ei să fie siguri că serviciile lor nu vor rămîne fără recompensă. *Al patrulea* este ca Voi să le dați autoritate și să-i susțineți atît de deschis, încît să fie siguri că n-au a se teme nici de bîrfeli și nici de forța celor ce-ar voi să-i piardă.“ Ceea ce textul expediază cam rapid, după părerea mea, este episodul *alegerii* consilierilor, după criterii care, în cuprinsul textului, par subînțelese. Toate sfaturile adresate Majestății Sale își pierd relevanța dacă Majestatea Sa se înconjoară de sforari incompetenți, de inși care nu se disting decît prin vanitate și interes privat, de sicofanți blegi sau de infractori țanțoși.

■ Mario Vargas Llosa *(Civilizația spectacolului,* Humanitas, 2017): „Granița care despărțea, prin tradiție, jurnalismul serios de cel de scandal a devenit tot mai laxă, s-a umplut de breșe, iar în multe cazuri chiar a dispărut, ajungîndu-se în prezent pînă acolo încît e greu să mai faci diferența între diversele medii de informare. Fiindcă una dintre consecințele transformării divertismentului și distracției în valoare supremă a unei epoci e aceea că, în zona informației, se produce, pe nesimțite, o răsturnare greu de sesizat a priorităților: știrile ajung să fie importante ori secundare mai ales – sau, uneori, exclusiv – nu atît pentru însemnătatea lor politică, economică, socială și culturală, cît pentru caracterul lor de noutate, de surprinzător, neobișnuit, scandalos și spectaculos. Fără să-și fi propus așa ceva, jurnalismul din zilele noastre urmează direcția culturală dominantă, caută ca, informînd, să distreze și să amuze, iar rezultatul inevitabil, din pricina deformării subtile a obiectivelor lui tradiționale, este proliferarea presei *light,* ușoară, simplă, superficială și distractivă, care, în unele cazuri extreme, dacă nu are la îndemînă informații scandaloase, le fabrică ea însăși.“ *No comment!*

Jurnalismul din zilele noastre caută ca, informînd, să distreze și să amuze.

P.S. Pe forumuri și în felurite „contribuții“ din presa vorbită sau scrisă, am primit, de-a lungul anilor, o sumedenie de înjurături care, dacă aș fi fost mai slab de înger, mi-ar fi suspendat definitiv dorința de a scrie, de a mă manifesta public într-un fel sau altul. Mi-au trebuit consistente resurse de stoicism, resemnare, smerenie și umor ca să nu mă opresc. E drept, s-a întîmplat să fiu răsplătit și cu bune cuvinte, cu prietenească solidaritate, cu bună cuviință. Și le mulțumesc tuturor celor care m-au onorat cu astfel de încurajatoare mesaje. Dar țin să fac o specială mențiune pentru cei puțini, foarte puțini, care îmi scriu cu titlu personal, fără măcar să-mi dea șansa să le răspund direct: îmi trimit o scrisoare caldă, generoasă, dar nu-și dau decît numele, fără adresă, așadar fără să aștepte o reacție pe măsură. Așa mi-a parvenit, de curînd, la redacția *Dilemei vechi,* o misivă a doamnei Liliana Szasz, însoțită de un articol din *Glasul Maramureșului,* semnat de dl Gheorghe Pârja. Le mulțumesc amîndurora și mă întreb dacă nu cumva cei mai importanți prieteni nu sînt tocmai aceia pe care nu-i vei întîlni niciodată față către față…

■■■

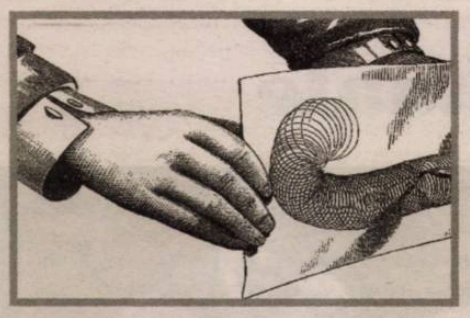

Andrei CORNEA

la răscruce de gînduri

Brexit is not Brexit

Ultimele desfășurări pe tema Brexit din Marea Britanie – mă refer la eșecul planului May pentru o ieșire ordonată, respins masiv de Parlament, dar și la speculațiile tot mai răspîndite că Brexit-ul va fi amînat, suspendat, ba chiar, poate, anulat printr-un nou referendum – demonstrează ceva demn de reținut pentru toți politicienii, inclusiv cei români, dar și pentru nenumărații comentatori: anume că nu „elitele liberale“, atît de urîte de eurofobi și „naționiști“, sînt „desprinse de realitate“, cît și de interesele profunde ale națiunilor, cum ni s-a tot repetat pînă la saturație, ci exact invers. Eurofobii („eurosceptici“ e un eufemism care murdărește respectabilul termen de „scepticism“) din politică și din presă, admiratorii lui Putin și ai lui Trump, fie ei de dreapta sau de stînga, au demonstrat deocamdată, fie și numai pe tema Brexit-ului, că nici nu înțeleg realitatea, nici n-au avut în vedere interesele poporului lor.

Într-adevăr, realitatea lumii noastre este globalizarea – nu numai economică, ci și populațională, culturală, informațională. Nu că legăturile respective nu pot fi la urma urmelor rupte, dar prețul unei asemenea rupturi este uriaș. Eurofobii britanici au crezut în mod absurd că Marea Britanie trăiește încă la 1950, dacă nu la 1930. Că e o „insulă“ în sens economic și financiar, că dispune de „spatele“ oferit de dominioane și colonii. N-au putut gîndi în termeni contemporani, înțelegînd că legăturile de 40 de ani cu Uniunea Europeană nu pot fi destrămate cu una, cu două, spre satisfacția marii mase a publicului îmbrobodite cu minciuni. Au uitat că nu mai există colonii. Au uitat de economia globală, de circulația fluxurilor financiare. Au uitat de delocalizarea companiilor. Au uitat că aproape orice obiect de uz curent – un aspirator de praf, un calculator, un aragaz – e de multe ori proiectat într-o țară, produs într-o a doua, asamblat într-o a treia și vîndut pe o piață internațională. Au fost destul de abili în a utiliza tehnologia modernă a informațiilor și a publicității spre a acoperi realitatea cu *fake news,* dar n-au înțeles nimic altceva din structura societăților contemporane dezvoltate. N-au înțeles nici lucruri mult mai locale, ca problema frontierei dintre Irlanda de Nord și Republica Irlanda, riscînd să reaprindă focul violențelor din Ulster, stins după „acordul din Vinerea Mare“. Asta a demonstrat că n-au priceput nici măcar aspirațiile de pace ale unei părți a populației Marii Britanii.

Lumea de azi e foarte complicată și greu de înțeles. Interconexiunile și interinfluențele fac sistemul global în mare măsură imprevizibil pe termen ceva mai lung. Totuși, s-a dovedit că mult hulitele „elite globale“, că „eurocrații“ de la Bruxelles înțeleg ceva mai bine cum stau lucrurile decît adversarii lor, care pretind că au soluții simple și eficiente, dar care de fapt au un sunet „medieval“. În fapt, nu numai că n-au soluții deloc, dar convulsiile politice prin care trece Marea Britanie de doi ani dovedesc și faptul că nici măcar nu le-au căutat.

Într-adevăr, sentimentul meu este că nici măcar eurofobii nu s-au așteptat să cîștige referendumul privitor la Brexit. Iar după ce s-au văzut cu sacii în căruță, n-au mai știut nici ce să facă cu sacii, nici cu căruța, adică în general n-au știut cum să guverneze. Asta arată dilema existențială a „naționiștilor“ și radicalilor iliberali de pretutindeni: dacă guvernează după ideile lor, duc țara respectivă în haos. Dacă fac compromisuri în anumite direcții, acceptînd parțial „globalizarea“, nu-și îndeplinesc promisiunile și sînt condamnați, mai devreme sau mai tîrziu, să piardă și puterea. Dacă se aliază între ei – cum vor unii din Polonia și din Italia acum, înainte de europarlamentare – riscă să-și confrunte naționalismele reciproce. Dacă nu se aliază, rămîn prea slabi.

Theresa May

Pe scurt, eurofobii, ieșiți din marginalitatea în care au stat atîta vreme în Europa, încep să înțeleagă că a conduce o țară (sau o Uniune) nu-i la fel de ușor ca inventarea unei campanii electorale bazate pe falsuri. A guverna decent într-o lume globală, cu economii și societăți extrem de intricate și de dependente una de cealaltă și fiecare de ansamblu, e o sarcină dificilă, și nici consilierii de imagine nu ajută, nici demagogia vidă. Pe oameni, ce-i drept, îi poți înșela destul de ușor, dar economia nu poate fi păcălită, fiindcă legile sale au ceva din obiectivitatea legilor naturii, chiar dacă nu se impun pe loc și în mod evident, precum legea gravitației. Și dacă eurofobii încep să dea semnalele eșecului în Marea Britanie, crede cineva că ei vor reuși în țări mici și slabe precum Ungaria și România?

„*Brexit is Brexit*“, obișnuia să declare sentențios Theresa May, cînd i se sugera că, poate, poporul britanic a votat indus în eroare, fără explicațiile necesare, sedus de promisiuni fără acoperire și că, în consecință, ar trebui să se găsească o alternativă rezonabilă la Brexit. Acum, un lucru, cel puțin, pare clar: *Brexit is not Brexit*. Ce anume este, încă nu știm.

■■■

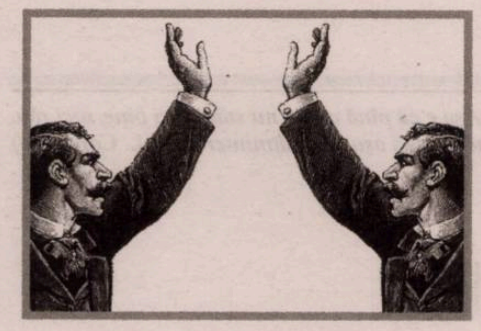

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Frînturi

Nu mai sînt puști, dar tot îmi place să alerg de parcă m-aș antrena pentru fotbal sau baschet profesionist. Alerg distanța dintre doi stîlpi de iluminat stradal și mă odihnesc pe jumătate de distanță. Alerg, practic, tot timpul cînd sînt singur. E o competiție cam copilărească, dar dură, cu mine.

E iunie 1992, habar nu am în ce direcție o s-o ia viața mea, dar sînt fericit că am bani pentru mare, pentru *Academia Cațavencu* și pentru cireșe muncind pe unde apuc. Universitatea e o chestie secundară, reușesc să mă descurc onorabil învățînd foarte puțin. Programarea mă interesează mult mai mult, mi se pare simplă și foarte logică.

Mama se chinuie muncind ca femeie în casă la o nemțoaică detașată la Fabrica de Confecții din Craiova, care, din cînd în cînd, îi dă tricourile ei, perfecte pentru mine. Nu rar vine cu mîncare de la ea și, uneori, cu dulciuri. Azi e o ciocolată procopsită și abia aștept să o împart. Am o minge relativ nouă de baschet, niște adidași din tîrgul de vechituri care sînt perfecți pentru alergare, așa că viața e cît se poate de roz.

Simt că sînt îndrăgostit pentru măcar cîteva sute de ani. M-am trezit visînd-o fericită după ce cîștigasem un meci de trei la trei. E mică tare, undeva pe la 1,50 pe tocuri, și nu știu nimic mai frumos pe lume.

Mi-am dat seama de asta atunci cînd băieții, la un meci, au început să spună cine cred ei că este cea mai frumoasă femeie. M-am gîndit serios și am avut o gură cam mare și super-sexy, și sîntem amîndoi niște schilozi. Am mîncat ciocolata pe o bordură, după ce am jucat toată seara baschet. Buzele aveau un gust sărat și dulce de la transpirație și ciocolată. Un gust pe care nu l-am uitat niciodată și pe care l-am mai regăsit de cîteva zeci de ori.

Inocența a murit odată cu anul 1992.

revelația că de vreo patru ani nu e nici o actriță, nimeni altcineva care să îmi pară mai frumoasă. Cînd le-am spus, nu a rîs nici unul. S-au uitat la mine cu invidie și au schimbat subiectul.

Nu pricep fuga pentru bani din jurul meu. Nu pricep multe, iar politica mă frustrează tare. Am planuri vagi să plec din țară, dar nu știu de ce și cînd. E un fel de modă de care știu că nu o să scap, dar care nu mă interesează.

Îi bat în geam și țopăie cînd mă vede. Strînge picioarele sub ea cînd țopăie. Are părul tuns scurt și fără nici un fel de stil, de periculos. Am fost sigur că viitorul este blestemat să fie din ce în ce mai bun.

Am plecat după cîteva săptămîni la Costinești. A adormit pe mine și mi-a amorțit îngrozitor brațul, căci m-am pierdut uitîndu-mă la ea cum respiră ore întregi. Am sărutat-o de cîteva ori și de fiecare dată a zîmbit larg, fără să se trezească. La întoarcere, am adormit eu. M-am trezit transpirat fleașcă, cu ea rîzînd.

În perioada aia nu îmi amintesc să fi avut vreodată vreo frică. Am fost invincibil. Am sărit de pe epava de la Costinești, m-am cocoțat patru etaje pe balcoane ca să îi deschid ușa lui nea Gogu, am săpat șanțuri, am spălat cazane de termoficare cu un amestec chimic extrem de toxic și

Gogu are un Oltcit și din cînd în cînd conduc cu ea serile tîrziu pînă pe un deal de lîngă oraș. Am găsit un drum de pămînt care ne duce pînă la gura unei văi abrupte, de unde se vede în depărtare orașul. E departe și foarte slab luminat, așa că, atunci cînd e senin, cerul e plin de stele. Nu cred că am fost vreodată acolo cînd erau nori sau poate așa vreau să-mi aduc aminte. Cîmpul din jur are multă mentă sălbatică și miroase bine.

Am crezut, pentru ani buni, că vara aia a fost cea mai frumoasă cu putință.

După numai cîteva luni s-a rupt iremediabil ceva. Încă mă bîntuie ochii ei, deși am mai fost îndrăgostit pentru alte cîteva mii de ani. Partea de inocență a murit odată cu anul 1992.

Din cînd în cînd, aerul din jurul meu mai miroase a mentă și, mai ales în nopțile de vară cu mare și lună plină, am un vis recurent. Un vis cu mine foarte tînăr și o puștoaică ce țopăie tragîndu-și picioarele sub ea. Și de fiecare dată mă trezesc zîmbind la puștiul ăla inocent care mă mai bîntuie.

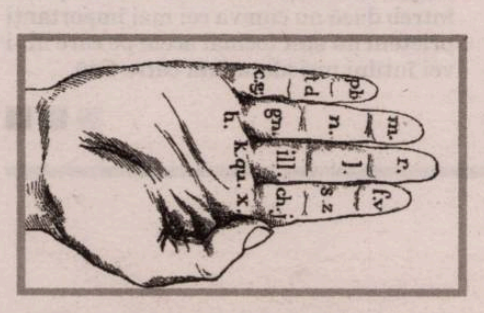

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Standarde **minimale**

Rectorul Universității „Leonardo da Vinci“, profesorul Florel Apăvie, a fost arestat deunăzi pentru un motiv halucinant: „sechestrare de persoane și comportament violent“. Totul pornise de la chestiuni academice. Florel visa să-și aducă universitatea la nivel european. Ca atare, evaluările permanente constituiau pentru el un lucru sfînt. Se folosea de cele mai autorizate instrumente oferite de sistemul nostru educațional – vestitele „grile CNATDCU“. Profesorii de la „Leonardo...“ treceau periodic prin „radiografii“, fiind obligați, în mod obsesiv, să-și actualizeze fișele cu punctaje. Apăvie nu s-a limitat doar la cadre didactice în efortul său evaluator. A creat el însuși, prin adaptarea tabelelor profesorale, grile noi, atît pentru studenți, cît și pentru personalul administrativ. Toți, deopotrivă, aveau sarcina să le completeze, demonstrîndu-și astfel munca instituțională. Îndeplinirea *standardelor minimale* devenise obiectivul existențial suprem pentru angajații de la „Leonardo...“, condiția absolută a supraviețuirii. Fișele elaborate de liderul universitar erau extrem de riguroase. Studenții raportau semestrial: „I. Activitatea școlară. 1.1. Examene. 1.1.1. Promovate. 1.1.2. Note peste 8. 1.1.3. Note de 10. 1.2. Lecturi. 1.2.1. Obligatorii (numărul pe domeniul de studii). 1.2.2. Libere (pe alte domenii de studii). II. Activitatea științifică. 2.1. Participări la evenimente academice. 2.1.1. Ca spectator. 2.1.2. Ca membru activ. 2.2. Publicații. 2.2.1. Autor. 2.2.2. Co-autor. III. Activitatea administrativă. 3.1. În facultatea proprie. 3.1.1. La decanat. 3.1.2. La departament. 3.2. La nivel de universitate. 3.2.1. La rectorat. 3.2.2. La alte secretariate“. La fel, secretarele: „I. Activitatea în birou. 1.1. La calculator. 1.2. La documente de studii. 1.3. La relații cu publicul. II. Activitatea în afara biroului. 2.1. Curierat. 2.2. Dispecerat admitere ș.a. 2.3. Relații inter-birouri“. Nu scăpau de „examinare“ nici portarii: „I. Activitatea de pază fixă. 1.1. Ziua. 1.2. Noaptea. II. Activitatea de pază mobilă. 2.1. Rond de noapte. 2.2. Supraveghere parcări“. Și nici măcar femeile de serviciu: „I. Activitatea de igienizare. 1.1. Toalete. 1.2. Coridoare. 1.3. Birouri. II. Activitatea de protocol. 2.1. Cafele de rutină. 2.2. Serviciu mese festive“.

Punctajele variau în funcție de complexitatea activității. Punctele pentru studenți, la „lecturi proprii“, nu se comparau cu cele de la „lecturi obligatorii“, de exemplu, cum, tot așa, una era să fii „spectator“ la un eveniment academic și alta „participant“. Similar, punctajele de la „rondul de noapte“ le surclasau pe cele de la „pază ziua“, iar „curățenia din toalete“ se afla la distanță de selectul „serviciu la mese festive“. Raportat la grilele profesorilor, diferența era cam aceea dintre articolele publicate în țară și cele publicate în străinătate ori, ca să înțelegeți exact, cea dintre

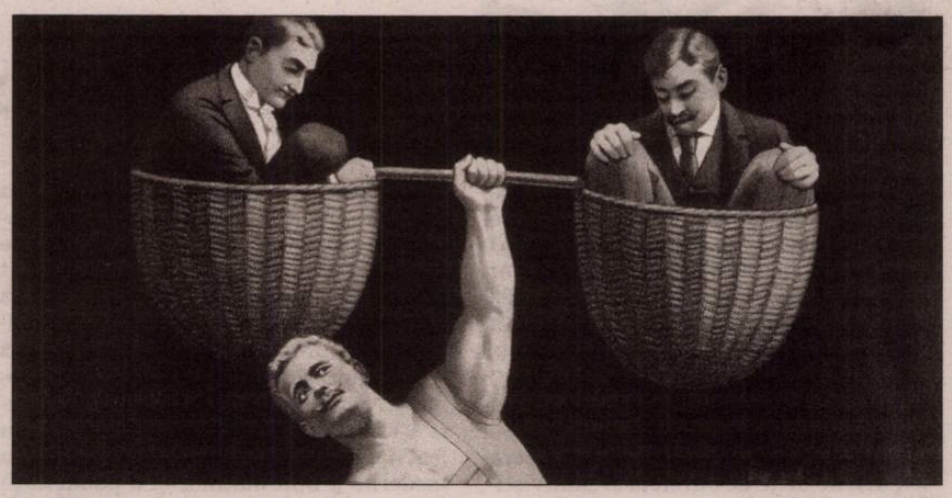

Evaluările permanente constituiau pentru el un lucru sfînt.

amărîtele „BDI-uri“ și falnicele „ISI-uri“. Să subliniem totodată faptul că fiecare rubrică trebuia documentată, convingător, cu acte. Orice dosărel transportat de la un birou la altul, orice dialog cu publicul vizitator, orice intrare într-o aulă unde s-ar fi ținut vreo prelegere, orice lichid de curățare aruncat pe cimentul de la baie, orice cafeluță adusă pe masă la o ședință, orice pas de patrulare prin parcare și orice alergătură administrativă prin instituție se înregistrau riguros și apoi se raportau pe bază de „adeverință“. Tentativa de „abureală“ te-ar fi pus într-o poziție de risc major pe retina vigilentă a rectorului. La Florel nu mergeai cu înfloreli... Declanșarea unei crize a fost deci inevitabilă. Pe de o parte, se spunea, profesorul o luase razna acasă. Concepuse grile de evaluare pentru propriii copii și pentru consoartă. Primii aveau sarcina să raporteze frecvent îmbunătățirea criteriilor următoare: „I. Disciplină. II. Etică. III. Dragoste familială“, Doamna Apăvie trebuia să arate preocupare pentru: „I. Nivelul intelectual. II. Nivelul social. III. Nivelul emoțional“. Pe de altă parte, la universitate, îngropat în celuloză, Florel a început să amestece rubricile grilelor și catagoriile cărora li se adresau. Paznicul Costel Paralel s-a trezit că i se cereau „premii ale Academiei“. Omul a răspuns sincer: „Acu o lunî, colegu di la poarta Acadimiii m-o cinstit, adică m-o *premiet,* cu o cinzacî di zîua lui.“ Doamna Dina Problodina, femeie de serviciu, a primit solicitare de „publicații ISI“. A scris derutată în grilă: „Am găsît mizării urîti *ICIișa* la rectoret șî nu la baii cum ar hi treghit.“ Apăvie și-a ieșit din minți: a dat ordin să fie blocate toate ieșirile din universitate.

Angajații și studenții erau „consemnați“ în instituție pînă reușeau să atingă *standardele minimale*. Poliția a venit în cîteva minute. Rectorul le-a cerut agenților punctajele înainte de a vorbi cu el și, ulterior, exasperat, le-a aruncat chipiele pe jos. A plecat în cătușe, zbierînd că „el nu poate fi judecat decît de CNATDCU“.

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

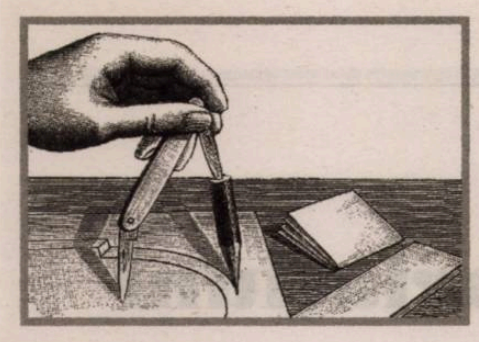

Matei VIȘNIEC

interogarea **europeană**

Brexit-ul haotic și dreptul la diversitate

Cînd aud vorbindu-se despre Brexit îmi revine în minte o replică plină de *miez* filozofic dintr-un film ieșit prin 1991, în care Kevin Costner îl încarna pe nobilul Robin de Locksley (devenit apoi Robin Hood). Robin se întoarce dintr-o cruciadă dezastruoasă însoțit de un nobil turc, Azeem, căruia i-a salvat viața (rol jucat cu subtilitate de Morgan Freeman). În Anglia, însă, un om cu pielea tuciurie era suspect la acea oră, iar unul dintre răsculații din jurul lui Robin îl întreabă pe Azeem: „Dar tu de ce ai pielea neagră?" La care Azeem răspunde: „Dumnezeu iubește diversitatea".

Poate că ar trebui să judecăm Brexit-ul prin înțelepciunea acestei replici. Dacă Dumnezeu există, cu siguranță că îi place diversitatea, ceea ce se vede la fiecare pas și în natură, și în societățile umane. Iar Europa este prin excelență un mozaic de culturi unite prin fire subtile, dar și foarte diferite în materie de temperamente, talente, flegmă, fantasme, orgolii, frustrări, aspirații, precum și prin raportările la vecini, la istorie și la ideea de divinitate.

Brexit-ul nu trebuie deci considerat un accident. Într-o bună zi, istoricii îl vor plasa în tabloul lui Mendeleev al populismului occidental (tot în acest tablou vor figura, probabil, americanul Donald Trump, „vestele galbene" franceze, separatiștii catalani, actuala coaliție la putere în Italia). Brexit-ul, dacă este să ne luăm după unii istorici respectați, era înscris în ADN-ul britanicilor, sau mai precis în codul genetic al relațiilor pe care le-au avut ei întotdeauna, ca insulari, cu Europa. Faimoasa *flegmă* englezească nu este egalată, la nivelul constanței, decît de marele orgoliu suveranist al englezilor și de obsesia cu care țin să rămînă *diferiți*. Cînd ai avut un imperiu pe suprafața căruia soarele nu apunea niciodată nu te mai supui ușor unor reguli dictate de la Bruxelles sau de Spațiul Schengen. Să nu disperăm, deci: britanicii se vor descurca, au făcut-o întotdeauna, nu voi ieși din istoria Europei, iar cu Uniunea Europeană vor construi alte *poduri,* alte relații...

Personal, am niște amintiri elocvente din perioada cînd am lucrat la Secția română de la BBC, între luna august 1988 și luna octombrie 1989. Veneam din Franța, unde obținusem azil politic. În Franța, precum și în alte țări vizitate cu febrilitate (Spania, Italia, Belgia, Germania), nu mă simțisem însă niciodată în *exil,* ci într-o Europă familiară, foarte apropiată de sufletul meu. Abia cînd am pus piciorul la Londra am avut un șoc emoțional și vizual, în ciuda faptului că știam multe lucruri despre istoria Marii Britanii, că vorbeam mai bine engleza decît franceza și că făcusem incursiuni solide prin literatura engleză. Și totuși, la Londra m-am simțit atunci *străin,* deși totul mă fascina.

Primul sentiment a fost acela că mă aflam într-o lume cu reguli total *inversate*. Mașinile circulau pe partea stîngă, ferestrele se deschideau prin glisare de jos în sus, autobuzele aveau etaj... Cînd traversam străzile eram obsnuit să mă uit întîi la stînga, dar o inscripție pe asfalt mă avertiza: *LOOK RIGHT.* Fructele se vindeau cu bucata *(30 penny each),* ceea ce nu mai văzusem în alte țări europene (și oricum erau de două ori mai scumpe decît la Paris).

În 1988 plonjam într-o Londră *remodelată* de politica ultraliberală a doamnei Thatcher. La Paris nu văzusem oameni care să doarmă noaptea pe treptele unor magazine sau bănci, acoperindu-se cu cartoane, trambalînd după ei toată „averea" lor în cărucioare de supermarket. Sigur, erau și în capitala Franței oameni fără adăpost, așa-numiții *„clochards"*, numai că ei făceau parte din panoplia pitorească a orașului, îi vedeam trăgînd la măsea, mai degrabă binedispuși, și sporovăind într-o franceză impecabilă. Franța era la acea oră un stat providență (și încă mai este), dar la Londra, în 1988, am simțit ce însemna capitalismul *pur* și *dur.*

Evocînd aceste amintiri, încerc să temperez panica mediatică legată de Brexit. Sigur că desprinderea Marii Britanii de Uniunea Europeană, după patru decenii de fuziune pe plan judiciar cu piața comună, înseamnă o gigantică problemă. Nu este exclus ca Brexit-ul să declanșeze, pentru o vreme, și un *Brexod,* adică un exod al unor întreprinderi și brațe de muncă. Franța a declanșat deja planul unui Brexit fără acord, ceea ce înseamnă o perioadă de haos comercial în viitorii ani.

În același timp, scenariul unui nou referendum este iluzoriu, el riscă să rănească și mai mult orgoliul britanicilor și să adîncească și mai mult diviziunile interne produse de primul referendum.

Există în istoria Europei un precedent în materie de *divorț* care ar putea fi, poate, instructiv pentru gestionarea Brexitului. Într-un articol din revista *L'Express,* editorialistul Christian Makarian evocă ieșirea Franței din Alianța Atlantică, în martie 1966. La acea oră, decizia generalului De Gaulle de a-i reda Franței întreaga suveranitate militară a provocat, la fel ca Brexit-ul astăzi, un șoc planetar. Multă cerneală a curs și atunci în redacții, și multe scenarii-catastrofă au circulat. Franța s-a întors însă, după trei decenii, în sînul Alianței Atlantice, o revenire „la matcă" pilotată de personalități făcînd parte din aceeași familie politică *gaullistă.* În 1995, președintele Jacques Chirac a lansat negocierile pentru revenirea Franței în Comandamentul integrat al Alianței Atlantice, proces finalizat în 2009, cînd era președinte Nicolas Sarkozy.

Nu putem împinge prea departe comparația acestui vechi „divorț" franco-atlantic cu Brexit-ul actual, dar o concluzie putem trage totuși: în Europa, nimic solid nu se poate construi dacă nu este respectată *diversitatea*.

PUBLICITATE

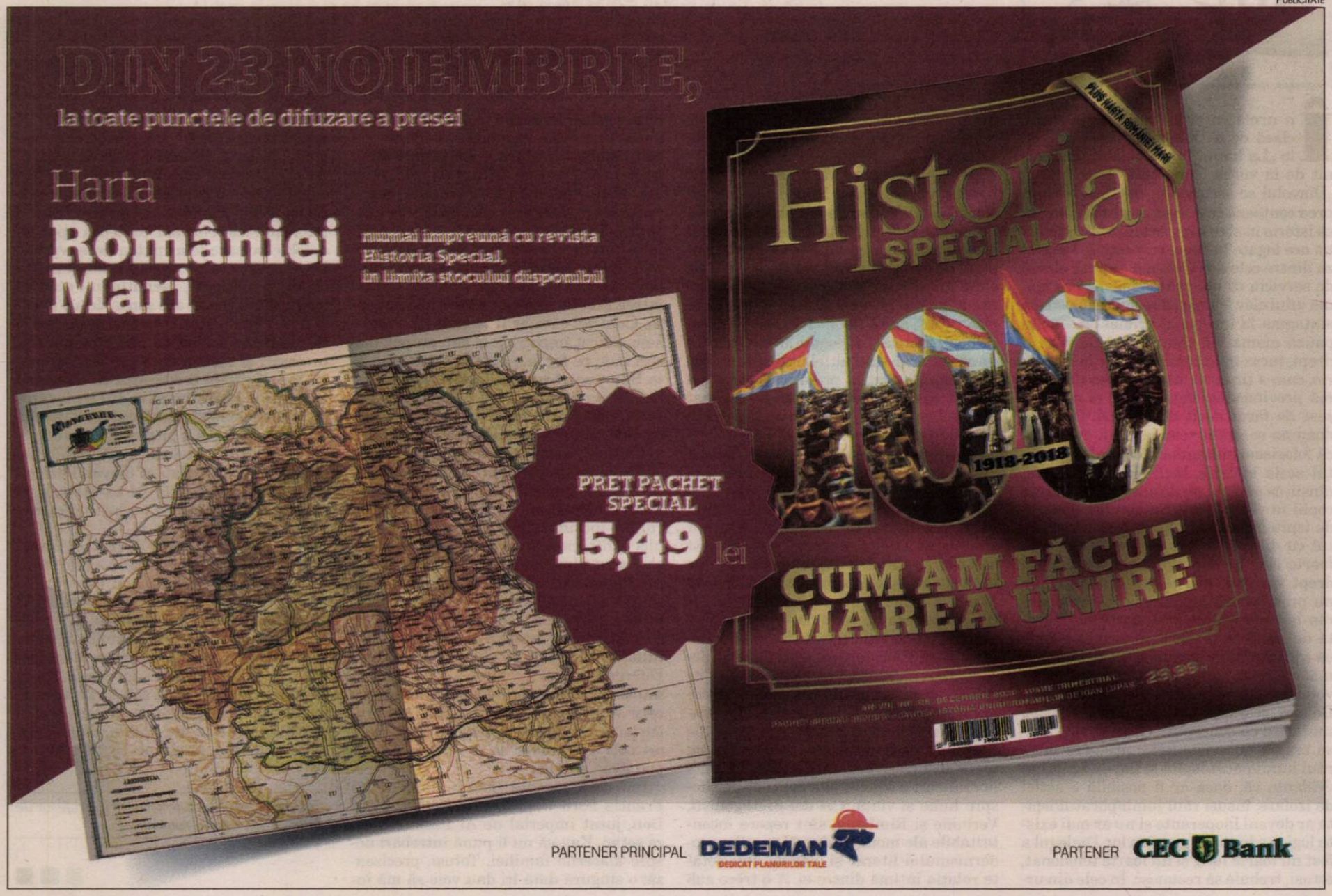

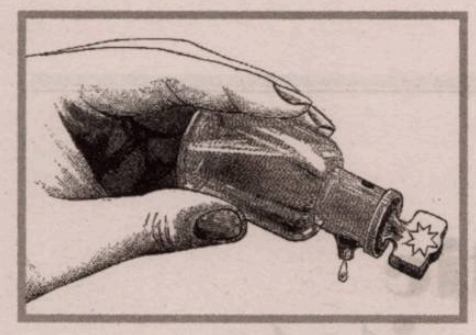

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Tăcerea – teme și variațiuni

Intensitatea tăcerii este variat și pitoresc exprimată în registrul popular și colocvial al limbii române. Unul dintre mijloacele de intensificare e recursul la adverbe care se asociază cu un număr limitat de verbe (tiparul *a îngheța bocnă, a se îmbăta cui, a dormi tun, a răci cobză, a bate măr* etc.): se tace *mîlc, chitic* sau (mai rar) *molcom*. Extremele tăcerii sînt indicate și de negarea oricărei rostiri sau a oricărui sunet – *a nu spune nici pîs, a nu zice nici cîrc, a nu se auzi nici musca* –, iar îndemnurile la tăcere sînt întărite pleonastic: *taci din gură*. Cele mai multe și mai inventive forme de intensificare sînt însă comparațiile: cineva tace *ca peștele, ca pămîntul, ca porcul în păpușoi* etc.

Expresia *a tăcea mîlc,* una dintre construcțiile cel mai frecvent folosite din lista de mai sus, e interesantă prin asocierea dintre două cuvinte foarte apropiate ca sens, dar de origini diferite: verbul *a tăcea*, moștenit din latină, e complinit de *mîlc,* derivat regresiv al verbului *a mîlci,* sinonim provenit din slavă și ieșit din uzul general. Dicționarele noastre înregistrează totuși circulația regională (prin Muntenia și Oltenia) a verbului, în construcția *a o mîlci,* cu sensul „a amuți, a încremeni". Din aceeași familie lexicală cu *mîlc* (care are variantele *mulc* și *molc)* face parte adverbul *molcom,* pe care îl găsim folosit ca intensificator al tăcerii și în româna de azi – „Inclusiv UEFA este implicată și *tace molcom*" (gsp.ro) –, cu destule atestări în texte din Republica Moldova: „Chișinăul *tace molcom*" (evzmd.md), „președintele T. *tace molcom*" (vox.publika.md).

Comparațiile tăcerii se întind de la cele previzibile, probabil universale *(a tăcea ca peștele)* sau care recurg la un reper extrem *(a tăcea ca mutul),* la unele mai sumbre și oarecum poetice *(ca pămîntul, ca mormîntul)* sau la dezvoltări amuzante prin particularizare, în care tăcerea e asociată ascunderii *în păpușoi (porumb* sau *cucuruz).* Expresiile pot avea multe variații în limba actuală: „Societatea civila *tace ca mortu-n păpușoi*" (gds.ro); „Subprefectul (...) *tace ca porcu-n cucuruz*" (ebihoreanul.ro); „R. *tace ca mutul în păpușoi,* chestie care ne enervează peste măsură" (arenavalceana.ro); „ăia care ar trebui să se ocupe de siguranța noastră alimentară *tăceau ca porcul în porumb*" (agroinfo.ro) etc. În tiparul comparației localizate poate intra și *peștele,* fie cu o precizare cam inutilă („Conducerea spitalului tace *ca peștele în apă",* infobraila.ro), fie printr-o descriere a situației agravate: „iedul cel cuminte tăcea molcum în horn, *cum tace peștele în borș la foc*" (I. Creangă, *Capra cu trei iezi).* Toate aceste expresii pot produce și contaminări mai mult sau mai puțin absurde, de pildă cu o comparație pentru agitația haotică, fără rost sau pentru prezența nepotrivită *(a se învîrti* sau *a fi ca cimbru-n borș):* „tace *ca cimbru-n borș*" (emiltito.2014). Acum cîțiva ani, o declarație jignitoare rostită de un politician la adresa unui adversar folosea comparația *ca surda în horă* (reper pentru inadecvare, de obicei construit cu verbe ca *a se repezi, a se arunca, a se băga, a o ține* etc.), care a fost rezumată în presă într-un mod destul de neobișnuit, ca reper al tăcerii: „P. spune despre I. că *tace ca «surda în horă»*" (ziarelive.ro). De fapt, comparațiile intensificatoare trec ușor de la o situație la alta, fără ca vorbitorii să le mai lege de o posibilă explicație, de un scenariu prototipic.

Evident, foarte multe lucruri din lume pot fi repere ale comparației tăcerii: toate obiectele și o bună parte dintre viețuitoare. De obicei, ceea ce e atras în sfera tăcerii provine de la reprezentări prototipice înrudite, evocînd de exemplu mișcarea lentă și lipsită de zgomot sau retragerea, ascunderea. Așa s-ar putea explica apariția *melcului* în comparația intensificatoare – „și dacă *tăcea ca un melc,* tot la pușcărie ajungea" (realitatea.net). Transferul de la o expresie la alta poate fi destul de neglijent cu detaliile: „B. și T. tăceau *ca struțul în nisip*" (gsp.ro). Dacă tăcerea se asociază cu slăbiciunea, supunerea și intimidarea, reperul poate deveni oaia sau mielul, prin contaminare între *a tăcea* și *a sta ca mielușelul la tăiere:* „Ceilalți lideri ai grupului *tac ca mielușeii*" (gsp.ro). În registrul colocvial actual, unul dintre reperele glumețe ale lipsei de reacție, luat din experiența vieții cotidiene citadine, e *ficusul,* ca prototip al plantei decorative din spații oficiale; de la nemișcare se trece ușor spre mutenie: „tăcea *ca un ficus*" (viata-libera.ro). Inventivitatea glumeață a vorbitorilor poate produce numeroase variații ale tiparului. Într-un *Dicționar de proverbe românești* (Litera, 2011) apare, de exemplu, expresia *a tăcea ca balena-n iarbă,* ușor de legat de tiparul *ca peștele în borș* („animal acvatic mort, aflat într-un spațiu neprielnic").

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

Horia CORCHEȘ

prof, viața mea

Godfather

În urmă cu cîțiva ani, lucrînd cu o clasă de a IX-a proza lui Caragiale „La hanul lui Mînjoală", am pornit de la vorba, cunoscută de tot omul, „Diavolul se ascunde în detalii". Nici nu prea contează ce aveam de gînd cu ea, însă istoria în sine e importantă. Aveam două ore legate la clasa respectivă. În pauza dintre cele două ore mă anunță elevul de serviciu că mă caută cineva. Era mama unui elev. Vă rog să rețineți: folosisem sintagma la începutul primei ore, iar în pauză mama mă căuta deja „pe viu". E drept, lucra în apropiere, chiar la Primărie, cum a ținut să mă informeze (deci să mă previnã/sperie/amenințe) și nu avusese de făcut decît cîțiva pași. Concret, doamna se arăta scandalizată de faptul că folosisem sintagma și mai ales cuvîntul acela interzis, căci, mi-a mărturisit, dînșii, ca părinți, au dorința de a-și crește copiii în valorile creștinismului, departe de ispite/rău/păcat etc. Pe scurt, contactul cu diavolul voiau să-l evite. Nu era foarte clar ce îmi reproșa pentru că, la drept vorbind, nici textul lui Caragiale nu promovează încrederea în sau dedarea la căile răului, nici sintagma folosită de mine ca pretext nu zice că e bine să cădem pradă păcatelor diavolești. Ci, mai degrabă, să fim atenți că uneori diavolul e ascuns binișor unde nu te aștepți. De fapt, ce o speria pe doamnă era însuși contactul cu conceptul. Ceea ce voia dînsa era să nu existe deloc atingere între răul lumii/păcat/ispită și fiul ei. Ignorînd evidența că, dacă ar fi posibilă o astfel de izolare, însuși răul lumii/păcatul/ispita ar deveni inoperante și nu ar mai exista logică a luptei împotriva lor. Dialogul a fost nu foarte lung și nu foarte tensionat, totuși, trebuie să recunosc. În cele din urmă s-a arătat destul de înțelegătoare, acceptînd că nu am dorit să zdruncin niște valori.

De ce mi-am amintit acum acest episod? Recent, un scandal a izbucnit în mediul educațional. Vuiesc Facebook-ul și media (atît cît se vede prin bulele mele) de cazul profesoarei de engleză care a fost reclamată de o mamă pentru că i-a învățat pe elevi cuvinte vulgare. Concret, profesoara i-a învățat pe elevi cum se spune „laba piciorului", adică *„foot"*. Nu dezvolt chestiunea fonetică, înțelegeți, desigur, în ce constă isteria. Căci altfel nu-i putem spune. Mama a fost la profesoară, care s-a apărat cu dicționarul, mama a reclamat apoi la inspectorat, de acolo au ieșit niște reacții în presă etc.

În urmă cu vreo doi ani, un alt caz zguduia o școală, un județ (sigur, pe nișa profesională corespunzătoare) și mai ales un om, un profesor. Cazul poeților Rimbaud și Verlaine, prinși într-un flagrant amoros de cîteva secunde, într-un gest de tandrețe inadecvată, cîteva cadre ale unui sărut, în scenariul filmului *Eclipsă totală*. Elevilor li s-a recomandat de către profesoara de română – fără a li se impune, ci cu titlu facultativ – să vizioneze acest film, în care este ilustrat decadentismul boem al simbolismului. Circumscrierea curentului nu poate fi făcută fără referire la întreaga atmosferă care a generat noile manifestări estetice ale timpului: decadentismul unei epoci, cu toată gestica sa boemă, pe fundalul unei liberalizări a ideilor și a concepțiilor despre lume și viață. Cei doi protagoniști, Verlaine și Rimbaud, sînt repere incontestabile ale momentului, ale zorilor modernismului literar și este de notorietate relația intimă dintre ei. A o trece sub tăcere este o formă de ipocrizie, iar vizionarea filmului nu poate fi considerată, la polul opus, o incitare la imitație. Filmul nu se concentrează oricum pe asta și nu are nimic vulgar în el. Părintele care a reclamat a găsit însă că e un întreg atac la valorile pe care vrea să le insufle copilului său de clasa a X-a. Știu sigur prin ce a trecut atunci profesoara, cum a fost nedreptățită, anchetată, sancționată, un întreg film în sine s-ar putea instrumenta. Cum cei care ar fi trebuit să o apere s-au ridicat împotriva ei sau au pus discret paie pe foc sau au stat doar deoparte. Sînt cazuri extrem de dure acestea, cu impact teribil de dureros asupra profesorului, tîrît prin comisii de anchetă profesională, umilit sau chiar terorizat.

Sigur, există o diferență, veți spune, și probabil profesoara de acum, cea cu cazul *„foot"*, nu va avea de îndurat opresiuni, căci evidența adevărului e incontestabilă. În fapt, nu există nici o diferență între cazul ei și al profesoarei cu filmul sau cazul meu cu diavolul din detalii, care doar ce nu a generat atunci vreo reclamație. Sau cazul unei profesoare care a trebuit să argumenteze cu dicționarul folosirea cuvîntului „irefutabil". Sau alte zeci și sute de cazuri. Diferența e doar de noroc. Cît noroc ai să înțeleagă cel căruia îi explici intenția pe care ai avut-o și, eventual, diferența între valorile estetice și valorile etice. Uneori poți avea noroc să înțeleagă, alteori poți avea ghinion.

Îmi aduc aminte finalul filmului lui Francis Ford Coppola, *Godfather*. Noul Don, jucat imperial de Al Pacino, îi cere soției, Kay, să nu îi pună întrebări despre afacerile familiei. Totuși, precizează: o singură dată îți dau voie să mă întrebi, o să fac acum, deci, o excepție. „E adevărat, Michael?", îl întreabă Kay – vizînd, desigur, intenționalitatea negativă a acțiunilor tînărului Corleone. Michael-Pacino o privește în ochi și îi răspune: „Nu!" Plîngînd de fericire, Kay îl îmbrățișează. Nu mai contează apoi îndoielile pe care le-ar putea avea: verbal, i s-a confirmat că negrul e alb. Iar Michael știe. Știe că, permițîndu-i această singură întrebare, are șansa de a o minți și de a-i liniști sufletul, conștiința. Așa și în cazuri ca acelea de mai sus: părinți, profesori și sistem care preferă să spună un „Nu!" Nu e adevărat că Rimbaud și Verlaine au avut o idilă. Nu e adevărat că în limba engleză cuvîntul *„foot"* există și denumește „laba piciorului", nu e adevărat că există cuvîntul „irefutabil" sau cuvîntul „diavol". Sau că diavolul are reprezentări estetice, la fel ca iubirea, în diversele ei forme de a fi. Sperînd că elevul va crede.

Ce vreau să spun, de fapt: că există o formă de agresiune a părinților care se manifestă în raportul cu profesorii. Că printre părinți există astfel de situații, mi se pare explicabil. Dar sistemul, prin reprezentanții lui de la nivelul conducerii, trebuie obligatoriu să apere profesorii de astfel de agresiuni. Nu să se ralieze cu agresorii sau să pună paie pe foc prin poziții insinuante sau să aibă poziții echivoce, așteptînd instanțe civile să se pronunțe, eventual.

***Horia Corcheș** este scriitor și profesor de limba și literatura română.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Eminescu reloaded și alți autori canonici

Pe 15 ianuarie am sărbătorit ziua lui Eminescu și a culturii naționale, ca mai toată lumea, pe Facebook. Habar n-am ce ar fi gîndit poetul și alții asemeni lui dacă ar fi știut, printr-o minune, că în anul de grație 2019 nu prea vor mai exista gazete „pe hîrtie" în care să scrii opinii respectabile (noroc că încă mai există *Dilema veche!)* și că oamenii, respectabili sau nu, își vor da cu părerea și vor recita poezii în eter (nici nu știu cum ai putea să explici ce înseamnă spațiu virtual unuia din secolul al XIX-lea). Mă amuză cum, în astfel de zile „importante", un site de socializare și de flecăreli superficiale începe să se ia în serios, se îmbracă într-un festivism naiv, în cel mai bun caz se transformă într-o bibliotecă virtuală, efemeră, de poezie. Așadar, pe 15 ianuarie am recitit pe Facebook poezii pe care le știam din clasa a IV-a și poezii pe care nu le știam deloc, am asistat la mici omagii de toată jena, dar mai ales am urmărit încercările unora sau altora de a aduce un Eminescu deja „fumat" în epoca modernă, de a ni-l (re)adapta timpurilor noastre. Prin caricaturi, glumițe, fotografii prelucrate în Photoshop, dar mai ales prin discuții despre cum să facem ca Eminescu, în calitate de poet național și autor canonic, să nu-i mai „terorizeze" pe copiii de vîrstă școlară. Acestea din urmă au început să mă intereseze pentru că deja căpătau profunzime și pentru că vorbim și despre un sistem educațional, nu doar despre Eminescu.

Dacă stau să mă gîndesc bine, nu m-a „terorizat" deloc Eminescu nici în gimnaziu și nici în liceu, au fost alți autori canonici cu care m-am luptat la propriu, printre care Creangă, cu regionalismele sale nepotrivite pentru vîrstele mici, Sadoveanu, cu descrierile sale interminabile (oricît m-am chinuit, n-am reușit să citesc *Frații Jderi*, care, culmea, e un roman „de aventuri" sau cel puțin așa ne-a spus proful de română ca să ne convingă să-l citim). M-au chinuit și Nicolae Filimon cu ciocoii săi vechi și noi, pe alocuri chiar și Slavici, iar dintre poeți, Ion Barbu mi s-a părut cumva interesant, dar de neînțeles (apropo, aș vrea să întîlnesc un profesor de română care știe să „predea" Barbu într-un mod atractiv unor copii de 16 ani). Pe Eminescu nu l-am iubit neapărat, însă mi s-a părut „digerabil", cu teme poetice ușor de identificat și cu versuri melodioase, ușor de reținut pentru ca, la teză, să poți da regulamentarele citate. De ce digerabil? Pentru că înclin să cred că nici un elev nu se va îndrăgosti iremediabil de un autor canonic român în actualul sistem de învățămînt (sau cei care, totuși, au reușit ulterior, i-au descoperit altfel, nu la școală). Sistemul în sine imprimă autorului o rigiditate, oricît de *cool,* de genial ar părea acesta, îl bagă într-o ecuație (iar literatura chiar nu e matematică) – s-a născut, copilăria poetului s-a petrecut într-un cadru idilic, natural etc. etc., a scris, a murit, iar „opera" în sine este prea mare, prea complexă, prea atotcuprinzătoare pentru un elev prea mic, prea neînsemnat din clasa a VII-a, să zicem. Astfel, autorul nu doar că nu mai este un personaj prietenos pentru copil, un om ca toți oamenii, ci chiar ajunge să-l înspăimînte de a dreptul. Iar „opera" respectivă nu doar că nu se poate discuta la liber sau interpreta (doar s-au scris deja tomuri de analiză literară pe marginea ei, oameni serioși au muncit la ele), e musai să fie la rîndul ei încadrată în niște tipare și înțeleasă conform unor algoritimi deja bine stabiliți. Că doar la Capacitate și la Bac – cele două gogorițe ale vieții de elev – se punctează algoritmul, rezolvarea ecuației, nu creativitatea. Cum poți puncta creativitatea cînd tu, profesorul evaluator, ești doar un păstor al frazelor despre autor și despre operă scrise de alții?

În fine, complicată problemă, iar vina nu este doar a profesorilor, este și „vina" autorilor (deși cei mai mulți sînt oale și ulcele, săracii!) care nu și-au imaginat niciodată că vor ajunge în manualele de limba și literatura română ale generațiilor ce vor urma. Și, cu tot respectul, unii dintre ei nici nu (mai) au ce căuta acolo. În fond, nu pentru asta au scris ce au scris, nu asta i-a mînat pe ei în luptă. Că și-au cîștigat un loc (binemeritat sau nu) în istoria literaturii române e una, dar să devină „obiect didactic" este cu totul altceva. Nu orice sau oricine poate fi „predat" la școală.

Dar să revenim la Eminescu. Pe la finalul clasei a X-a, în vreme ce colegii mei care voiau să dea la ASE sau la Medicină se săturaseră deja de Eminescu, era un *overdose* pentru ei, mi-am dat și eu seama că e un pic cam mult. De vreo două trimestre, numai Eminescu și iar Eminescu, ba „Floare albastră", ba „Luceafărul", ba „Scrisoarea III". Simțeam nevoia și de altceva, așa că în momentul în care am trecut la Bacovia a fost o binecuvîntare și am căpătat brusc o mare simpatie față de acest poet, pe care i-o port și în ziua de astăzi. Pe de altă parte, o adolescentă rebelă care se vrea alfel decît ceilalți, dintre un romantic și un simbolist, mereu va alege simbolistul. Totuși, îmi doream să-mi pice Eminescu la Bac. Pentru că am avut noroc cu un prof de română destul de atipic, un personaj cu totul special, care mai mult povestea despre Eminescu decît preda, rețineam „comentariile" direct din clasă, nu trebuia să învăț practic nimic, doar niște versuri. N-o să uit niciodată ora aceea de română în care proful a năvălit în clasă într-o cămașă verde (era legionar) și a început să recite cu patos „Doina": „Copii (mai degrabă *loazelor* cred că a zis, așa ne zicea el în glumă), asta e o poezie a lui Eminescu care nu e în programă, dar trebuie să o știți!" Show-ul lui m-a impresionat atît de puternic încît și acum știu jumătate de „Doină" pe de rost, deși poezia, mie personal, nu-mi spune nimic. În ora următoare am revenit la recitări cuminți și la poezii „care ar putea să ne pice la Bac". În timp ce îl tot buchiseam pe Eminescu, în manualul de limba engleză, cred, am dat peste o poezioară de doar patru strofe care începea cam așa: *I wandered lonely as a cloud / That floats on high o'er vales and hills, / When all at once I saw a crowd, / A host, of golden daffodils*. Poezia îi aparținea unui domn care se numea William Wordsworth și care, din cîte am priceput eu, era tot un poet romantic, care a murit exact în anul în care se năștea Mihai Eminescu. Mi-a plăcut la nebunie fără să-mi dau seama de ce, mai ales că nu înțelegeam perfect limba, însă îmi plăceau cadența ei, modul în care curgeau cuvintele unul după celălalt și cum te învăluiau, cum te încălzeau pe dinăuntru ca și cum ai fi stat pentru prima dată pe un șezlong, la soare, în prima zi primăvăratică a anului. După atîta Eminescu, poezia aceea a fost ca o gură de aer dintr-o altă lume. M-a urmărit ani întregi, mă urmărește și astăzi pentru modul în care am descoperit-o de una singură, o recit prin casă atunci cînd sînt tristă și mă înveselește. Tîrziu, mi-am dat seama că narcisele domnului Wordsworth îmi dăduseră ceea ce orice poezie de valoare ar trebui să ofere cititorului – o stare. Și ceea ce nu obținusem niciodată, din păcate, la orele de limba și literatura română. Nu mi-a picat Eminescu la Bac, ci o analiză comparată între proza fantastică a lui Mircea Eliade și cea a lui Vasile Voiculescu – am luat 8 pentru că am scris „de la mine" și am fost depunctată pentru creativitate, iar colegii mei care dădeau la Medicină și la ASE și au copiat de prin manuale și caiete de comentarii au luat 10. Dar lasă că mi-am scos pîrleala și am luat 9,50 la matematică, unde eram bîtă, dar am copiat la rîndul meu după colegul din față. Și uite așa am intrat în viață trișînd, deformată de un sistem de învățămînt din care n-am priceput nimic, *but... A poet could not but be gay, In such a jocund company*.

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

Anxietatea și neumerirea

E curată nebunie, bate un aer de neumerire. Nu e nedumerire pînă la capăt, că nedumerirea e rămînere în aer cu vreo întrebare, te arunci cu parașuta. Vai, unde sînt? Am fost în piață sîmbătă și vînzătorii stăteau rebegiți, neumeriți la lumea ce trecea-venea. Ce facem noi cu astea? Era ziua în care nu se băgaseră punguțe și erau interzise în piață pungile de plastic cu umeri, cu toarte. Nu mai erau degradabile astea. Băieții și fetele mele din piață ce să înțeleagă ei din lumea asta care consumă și nu se digeră? Ce să înțeleagă ei că nu se poate duce în pămînt punga, acolo unde se duce omul? Nu se topește omul ca punga. E o mare pacoste, o neumerire. Ce vreți voi de la noi, voi, piața europeană, de la noi, cei din Rahova, din Dămăroaia, din Obor, din Rîmnic, ce vreți voi, namilelor? Noi abia ne ducem cu cîrca papaya, kiwi-ul, roșia cherry, dovlecelul de Egipt și voi, voi ne interziceți punguțele? Păi ce, bă, omul e ca o pungă? Așa s-a ajuns? Omul e ca o pungă în care atîrnă oase, ficați, mațe, bilă? Alea se duc în pămînt, dar punga? Punga, nu? Gropar al lui Shakespeare, bă, frate, auzi ce zic ăștia? Ce-am ajuns? Să fie punga ca omul? Să vină militanții să le dăm noi cu pungile pline cu mandarine din Indochina în cap. Lăsați-ne să vindem, nu să stăm în neumerire. Ce credeți că facem noi? Păi ce? De la Carrefour se dau punguțe fără umeri, fără toarte. Și de acolo luăm, de ce, bre, ăștia sînt namile ca voi care ne interziceți punga cu toartă, de ce ei au voie? Respectă? Nu credem, nu vă credem, nu. Vai de capul nostru, în neumerire să stăm, o viață avem în piață, punga să ajungă să moară ca omul, vai de capul vostru, și pieței se cutremurau, sîmbătă, pe la 10,49. Și eu, ce să fac, am plecat neumerit, adică cu punguțe fără umeri. Neumerită este punga fără umeri. Vai, la ce s-a ajuns, în ce hal de inconștiență ne aduc uriașii mondiali și tresăririle lor de gîndire ecobioneumerită!

Radu NAUM

un sport **la Răsărit**

După meciul cu Serena Williams, Simona Halep a declarat că parcă ar fi lovit-o un tren. Cum sînt sportivii ăștia care seamănă cu trenul și îi calcă pînă și pe cei clasați pe primul loc?

„Ăștia" nu sînt, ăștia „este". Căci este numai una. Este „aceea". Serena nu e din lumea celorlalte competitoare, ea e venită din spațiu. Servește ca un bărbat și se mișcă asemenea unui tigru, cîteodată greoi, dar nimicitor cînd își lansează proiectilele. Pe teren ai senzația că se produce nu doar o sportivă, ci o întreagă galerie de ființe – mămica Olympiei, cu mania multor genitoare de a vorbi în exces despre propriul copil, imaginea publică, jucătoarea de culoare reprezentînd un întreg segment de populație oricînd în căutare de un portdrapel, șefa de companie, prietena Hollywood-ului, soția unui *geek* și creatoarea de mode care entuziasmează sau oripilează, în funcție de cît de progresiști sau rasiști sînteți. Ori poate doar tributari bunului gust. Iată deci trenul și multele sale vagoane care au lovit-o pe Halep. De fapt, Simona era lovită încă înainte de meci. Căci un meci cu Serena nu e doar un meci. E ca și cum istoria ți s-ar răsturna în cap, ca un dulap plin de trofee care bufnește pe tine în vestiar tocmai cînd să te închei la șireturile tenișilor și te lasă plină de cucuie. Simona s-a pus singură pe calea ferată, hipnotizată de această entitate fără egal pe care obișnuia să o admire de mică și pe care continuă să o admire în loc să o bată. Halep vrea să o bată, dar îi lipsesc două arme antitanc: *the killer instinct,* cum ar zice cealaltă, și capacitatea de a vedea în Serena doar un om și nu un marțian. Cu Serena, redus la absurd, e ca în bancul cu Radu, karatistul cartierului. Nu se lega nimeni de el pînă cînd a apărut unul care l-a bătut măr pentru că nu știa că e karatist. În cele două mingi de break care ar fi dus-o la 4-2 în setul decisiv, adică spre victorie, Simona a acționat ca și cum monstrul sacru din fața ei nu putea fi răpus decît cu un glonț de aur. A încercat lovituri perfecte și au ieșit două „chifle" la care am oftat greu. În acel meci, culmea, Serena i-a arătat Simonei cum poate fi bătută. Dar așa e cînd crești cu cineva. Acel cineva crește pe spinarea ta. Ei bine, ar fi timpul să o dea jos din cîrcă. Focul la ea, Simona! – cum ar zice Darren.

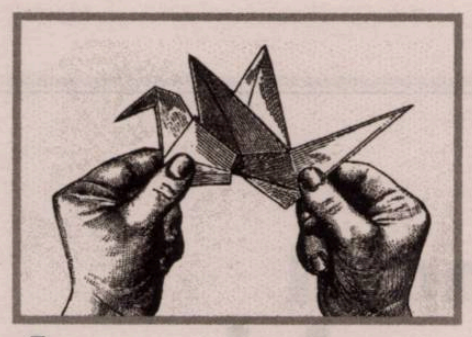

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Zidul

Într-o epocă în care a reînceput să se vorbească de ziduri, iar unele chiar se construiesc, nu strică să ne reamintim de Zidul Berlinului, cel care peste noapte a ajuns să despartă familii, rude, prieteni, colegi. În același oraș, de cele două părți ale Zidului, s-au constituit două lumi total opuse. Regimul represiv din Est urmărea, prin construirea Zidului, să stopeze exodul cetățenilor săi în lumea liberă. Cei care încercau să treacă ilegal erau împușcați în mod barbar, iar unii erau chiar lăsați să agonizeze acolo, fără a li se acorda ajutor (cazul Peter Fechter e foarte cunoscut). Asemenea lucruri se întîmplau, de altfel, peste tot de-a lungul Cortinei de Fier (și nenumărați concetățeni de-ai noștri și-au pierdut viața încercînd să treacă ilegal Dunărea sau granițele terestre), dar acolo, în mijlocul Berlinului, se poate spune că erau cele mai evidente și incontestabile probe ale naturii criminale a regimului comunist.

Editura RAO a publicat în românește cartea editorului și documentaristului Greg Mitchell, *Tunelurile de sub Zidul Berlinului*, o poveste captivantă și minuțios documentată despre cei care și-au riscat viața pentru propria libertate sau, și mai eroic, pentru libertatea altora, pentru a se reîntîlni cu cei dragi de care fuseseră despărțiți cu forța sau pentru a da posibilitatea altora să-și reunească familiile. La foarte scurt timp după construirea Zidului au apărut acești „tuneliști", cei care construiau tuneluri pe sub zid, dintr-o parte în alta a orașului. Fenomenul era unic, după cum observă Mitchell, prin faptul că tunelurile evadării erau construite dinspre partea liberă înspre partea închisă, adică invers decît se întîmplă în cazul pușcăriilor sau lagărelor obișnuite. Ar fi fost aproape imposibil să începi să sapi un tunel în apropierea Zidului, în partea de Est, fără ca paznicii comuniști de toate felurile să nu observe. Era mai puțin periculos să începi din Vest, acolo unde puteai organiza „șantierul" și puteai scoate pămîntul la suprafață fără atîtea riscuri. Așadar, mulți vestici, persoane particulare sau oameni care reușiseră deja să fugă din Est, s-au apucat de această activitate pentru a-și salva concitadinii din Est, beneficiind și de o oarecare conivență din partea autorităților vest-germane. Unul dintre cei mai activi organizatori și săpători a fost un cunoscut campion de ciclism, Harry Seidel. În cele din urmă a fost prins în Est și trimis la închisoare pe viață, după un proces-spectacol, așa cum făceau comuniștii. A stat patru ani într-o temută pușcărie est-germană, după care autoritățile din RFG au reușit să obțină eliberarea lui.

Tunelurile erau de obicei calculate să iasă în pivnițele unor case din Berlinul de Est, locuri spre care „curieri" speciali îndrumau persoanele care voiau să fugă. Anunțarea acestor persoane era o altă operațiune extrem de elaborată și periculoasă. Exista riscul major ca în întregul lanț de complicități să apară vreun informator STASI. Și au și fost, bineînțeles, destui asemenea agenți, unii care au operat chiar în partea vestică și au deconspirat multe astfel de acțiuni. Așa se explică în bună parte și procentul scăzut de reușită despre care vorbește autorul cărții. El scrie că au fost „vreo 75 de tuneluri în zona Zidului, mai puțin de 20 dintre acestea fiind încununate de succes".

Săparea de tuneluri a fost ușurată, dar și complicată politic în același timp, de apariția unor televiziuni americane care doreau să filmeze pe viu asemenea evadări și care uneori dădeau și o mînă de ajutor săpătorilor, cărora le furnizau materiale sau bani. În cele din urmă, omul de televiziune Piers Anderton a reușit filmarea unei asemenea evadări a 27 de persoane pentru NBC. Implicarea unei televiziuni într-o acțiune care presupunea riscuri enorme pentru cei filmați și constituia și o provocare fără precedent la adresa autorităților comuniste a născut o mulțime de probleme și discuții. Difuzarea documentarului făcut de Anderton a fost amînată cu cîteva săptămîni. Dean Rusk, secretarul de stat al Statelor Unite din acea vreme, se opunea difuzării unor asemenea filme, considerînd că e vorba de chestiuni prea delicate pentru a fi abordate de presă și televiziuni. Se pare că, de fapt, omul nu înțelegea rolul televiziunii. Cînd, în cele din urmă, s-a difuzat, filmul *The Tunnel* a avut un impact enorm. O mare parte dintre americani și dintre occidentali, în general, au realizat oroarea reprezentată de acel zid și sacrificiile pe care oamenii erau în stare să le facă pentru a trece de el.

„Moda" tunelurilor lor s-a cam încheiat la sfîrșitul anilor '60, scrie Mitchell, dar au apărut altfel de metode mai mult sau mai puțin creative de trecere din Est în Vest: catapultări, baloane cu aer cald, fire de nailon cu scripeți, avioane ușoare deturnate, spargerea barierelor cu mașini blindate artizanal, îmbrăcarea de uniforme false ale grănicerilor. Nu rare au fost și schimburile de focuri dintre grănicerii din Est și polițiștii din Vest, de obicei în situații în care grănicerii comuniști continuau să tragă în fugari care deja ajunseseră în zona vestică. Polițiștii din Vest răspundeau uneori, dacă se aflau în zonă. Alteori, germani și unii, și alții, oamenii în uniformă din cele două părți schimbau vorbe între ei, iar cei din Vest le mai aruncau produse occidentale peste Zid, bine primite în Est. Mulți grăniceri est-germani au trecut ei înșiși de partea cealaltă, dezertînd. Dar nu e de neglijat că aproximativ 200 de persoane au fost ucise de grănicerii din Est în timp ce încercau să treacă în Vest.

În fine, pare că acest interesant volum a fost și foarte bine scris în engleză de către Greg Mitchell. Spun *pare* pentru că traducerea în română, marcată ca fiind realizată de Graal Soft SRL, e cît se poate de proastă.

ready made

„Sătenii întrebuințați la nivelația și prunduitul șoselilor, sunt îndatoriți a avea instrumentele trebuitóre spre acésta, precum și cotiugi, tărăbónțe pentru transportul pământului, și tot într'o vreme și carele lor pentru transportul pietrilor. Odihnă de două césuri pe zi să se deie lucrătorilor și dobitócelor lor, întrebuințate la lucru care se va începe de la răsărita sórelui și va conteni la asfințit."

Expunerea situațiunei Ministerului lucrărilor publice la finele anului 1897, volumul II, *Șosele județene, vicinale și comunale*, tomul I (Argeș-Covurlui), 1899

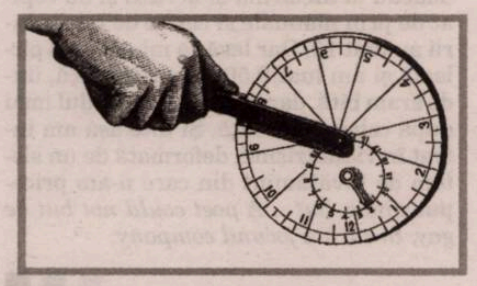

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Revoluții pe furiș

Discutînd săptămîna trecută fresca „Lecției de anatomie" descoperită, cu totul neașteptat, într-o catacombă creștină din Roma, am pomenit paralelele formale cu reprezentările medievale ale disecțiilor. Două vorbe deci despre istoria disecțiilor (yay!), și despre o curioasă atestare arheologică.

Înainte de disecțiile făcute la Bologna pe la 1300 nu există decît un episod istoric în care să se fi practicat această procedură, științific și sistematic. Din motive diferite, nici lumea clasică, nici lumea creștină n-au vrut să audă de așa ceva. Au vrut însă, în Alexandria, începînd pe la 300 î.Hr. și pentru o perioadă foarte scurtă de timp – o generație, poate –, Herophilus și discipolul lui, Erasistratus. Două nume despre care nu se vorbește aproape deloc și ale căror merite sînt tot atît de recunoscute azi ca ale medicilor care fac gărzi epuizante, adică deloc. E drept că distincția – perfect onorabilă academic – de a fi îndrăznit să faci disecții nu prea trezește spontan o vie simpatie. Oricum, cei doi au identificat, la om, valvele inimii, au făcut distincția între vene și artere, au studiat pe bune anatomia creierului și a ochiului. Știința medicală premodernă a putut înghiți doar greu și jenat, ca șarpele boa un elefant, blocul genial de informații noi produse de Herophilus și continuatorul lui. Nivelul cunoștințelor acceptate avea să se stabilizeze însă, pînă în Renaștere, cam la nivelul la care a ajuns, în secolul II d.Hr., Galenus cu disecțiile lui pe maimuțe, mai ales magoți, și alte mamifere (asta mai făcuse și Aristotel).

E deci una din, să le spun așa, revoluțiile sufocate din istoria științei. Dar cum a fost ea posibilă, mai întîi? Unul din cei mai buni specialiști în domeniu, H. von Staden, explică apariția acestui interval de deschidere. Mai întîi, ambiția primilor Ptolemei, regii elenistici ai Egiptului, de a face din Alexandria un centru cultural și științific incomparabil. „Muzeul" din Alexandria, mai degrabă un fel de universitate antică, avînd la dispoziție și celebra Bibliotecă, primește finanțare gîrlă, iar intelectuali străluciți din toată lumea greacă încep să vină aici să lucreze; pe de-o parte pentru finanțare, pe de alta, evident, pentru colegi. Patronajul lui Ptolemeu I Soter și al urmașului său merge însă dincolo de fonduri. Știm că Herophilus a făcut nu doar disecții, ci și vivisecții pe condamnați la moarte, puși la dispoziție de rege. Dacă am găsi detaliul acesta numai la Tertullian, am putea crede că e doar o critică de pe poziții creștine, dar el se regăsește la Celsus, care argumentează cinic că merită sacrificați cîțiva condamnați pentru a putea vindeca apoi oameni nevinovați din toate timpurile. Tot pe plan politic, contează – vrem, nu vrem – faptul că Alexandria nu era o democrație. Progresul multor științe în Atena ar fi fost de neconceput fără democrație, dar ea presupunea și procedura exilului onorific (ostracismul), și condamnările pentru impietate, lucruri care puteau, la o adică, intra în conflict cu libertatea de cercetare a unui om de știință dispus să încerce ce nu s-a mai încercat.

Pe plan intelectual, este de notat ceea ce s-a numit „secularizarea filozofică" a cadavrului uman. Aristotel și stoicii au făcut într-adevăr ca anumite tabuuri morale legate de corp să poată fi suspendate, deși ele continuă să fie codificate în legi, atît în Grecia, cît și în Egipt. În orice caz, în vremea lui Herophilus, se poate vorbi de o Alexandrie în ansamblu mai liberală ca alte orașe din lumea greacă.

În fine, din punct de vedere tehnic, procesul mumificării, specific Egiptului, chiar dacă nu are mobilurile științifice ale disecției, presupune totuși acumularea unui corpus de cunoștințe empirice despre lucrul cu cadavre și, aș adăuga, prezența unor facilități al căror scop poate fi imediat deturnat dinspre mumificare spre disecție. Posibilitatea reconversiei favorizează inovația.

Conjuncția de factori, extrem de sensibilă, care a făcut posibil gestul științific al lui Herophilus s-a stricat curînd după moartea lui, urmată curînd de plecarea lui Erasistratus, chiar dacă mulți din factorii de mai sus s-au menținut. Noua școală medicală ce domina Alexandria vedea disecția ca fiind complet inutilă și toată lumea s-a reîntors zelos la studiul tratatelor hipocratice. Un mileniu și jumătate nu s-a mai studiat anatomia umană prin disecții. Ocazional, medicii au mai făcut cîte o autopsie, de pildă, cum povestește Procopius, în timpul marii epidemii de ciumă din Constantinopol, în 542.

La bibliotecă, într-o zi superbă, se poate citi despre prima săpătură arheologică sistematică a unui mormînt comun din vremea ultimei mari epidemii de ciumă din Europa. În 1993-94 au fost cercetate 200 de victime îngropate, între straturi de var, la finalul ciumei din Marsilia (1722), în fostele grădini ale Couvent de l'Observance. Așa a apărut și, cred, prima dovadă arheologică a unei autopsii, în orice caz prima în context epidemic. Unul dintre craniile fusese tăiat de jur împrejur, cu o tehnică perfectă (deși cu un fierăstrău manual), pentru a se deschide calota craniană, a cărei parte superioară lipsea. O asemenea procedură se vede și în *Lecția de anatomie* a lui Rembrandt (cea „a doctorului Deyman", nu aceea, mai celebră, „a doctorului Tulp"). Sursele istorice confirmă că, în 1720, doi medici și un chirurg, J. Soulier, au sosit de la Montpellier ca să ajute la înțelegerea epidemiei. Soulier a trebuit să facă autopsii foarte periculoase, pentru că, după marii medici ai momentului, a căror viziune era adoptată și de stat, această operație nu prezintă nici un risc pentru medic. Și dacă zice statul, așa trebuie să fie.

Cătălin Pavel *este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Chihlimbar, *Polirom, 2017.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

De ce am ratat Centenarul

Modul în care România și-a sărbătorit centenarul, pot să o spun acuma, că a trecut, îmi aduce aminte de o vorbă a lui Emil Cioran: singurul lucru care ne reușește pe deplin este eșecul.

Nu vreau să spun că nu am avem și realizări de raportat. Avem, doar că nu-s depline. Ca parada militară de 1 Decembrie: foarte reușită, doar că nu total reușită pentru că n-au mai ajuns F-urile. Vă amintiți, chestia bizară a pistei înghețate... Reușitele noastre nu sînt niciodată fructificări maximale ale unei șanse, ci doar aproximări într-o oarecare proporție ale binelui care ar fi putut să fie. În privința eșecurilor, însă, nu ratăm deloc. Cînd e vorba să dăm greș, nu lăsăm loc de dubiu – reușim deplin.

Sărbătorirea Centenarului, pentru care Guvernul a numit un ministru și președintele a numit un consilier prezidențial încă de acum cîțiva ani, a fost un rateu de zile mari. Pe măsură, aș spune cu tristă ironie. Poate că ăsta este destinul istoric – ironic! – al celei mai mari zile din istoria noastră modernă: să nu poată fi niciodată sărbătorită cum merită. Semn că urmașii nu se pot adecva nici măcar în festivitate la anvergura acelei „clipe astrale", cum i-ar spune Stefan Zweig. 1 Decembrie 1918 nu a putut fi sărbătorit cum se cuvenea la nici un jubileu important: la 50 de ani erau la putere comuniștii, la 100 de ani erau la putere incompetenții cleptomani; vom muri și vom vedea ce va fi la un veac și jumătate, dar după cum simt că merge treaba, tare mă tem că va fi, iarăși, un rateu. Care, desigur, ne va reuși deplin.

După ce constatăm că pur și simplu n-am fost în stare să organizăm sărbătorirea Centenarului național, se cuvine

© Colecția Costica Acsinte

măcar să ne întrebăm: de ce? Să fi fost de vină binecunoscuta noastră impotență administrativă? Sau să fi fost ceva mai profund – cum ar fi o pierdere a interesului contemporan pentru propria identitate națională? Pînă la urmă, poate că n-am reușit să facem o sărbătorire cum se cuvine pentru că nu simțim că am avea ceva important de sărbătorit. Poate că elementul românesc al identității noastre a trecut, și el, de la „tare" la „moale". Să mă explic.

Cînd vine vorba despre identitate, fie ea individuală sau de grup, cred că avem de-a face cu două tipuri de elemente care o alcătuiesc. Unele sînt „tari", inconturnabile, implacabile, imuabile: precum numele părinților, numele tău, rasa, locul de naștere, data nașterii, sexul, naționalitatea. Altele sînt „moi", modificabile, rectificabile la latitudinea ta sau a împrejurărilor, precum domiciliul, locul de muncă, profesiunea, apartenența politică, cetățenia. Observația mea este că o consecință directă a procesului de liberalizare a societății echivalează cu creșterea elementelor „moi", în dauna elementelor „tari", în cadrul sumei identitare. Mai precis, liberalizarea societății înseamnă că elemente „tari" ale identității oamenilor devin „moi". Iar acest trend ar duce la concluzia că societatea la maximum liberalizată este aceea în care identitatea individuală va fi compusă exclusiv din elemente „moi", adică din date tranzacționabile, oricînd șanjabile. Gîndiți-vă că, acum 500 de ani, profesia era pentru oricine un element identitar tare, mai ales consacrată prin apartenența la o breaslă. Deveneai fierar, fierar rămîneai, deveneai măcelar, măcelar rămîneai, deveneai tîmplar, tîmplar rămîneai. Și astăzi vedem în cimitirele vechi că pe cruce, pe lîngă nume și anii traiului, este scrisă adesea meseria decedatului. Iar crucile de mormînt erau făcute să stea acolo pînă la a doua venire.

Pe măsură ce economia s-a sofisticat, piața s-a diversificat și oamenii au început tot mai mult să circule, acest element odinioară tare al identității s-a muiat de tot. O lume liberalizată presupune o economie similară, iar flexibilitatea ocupațiunii forței de muncă este parte naturală a unui asemenea model economic. Azi poți fi ziarist, mîine avocat, poimîine antreprenor de pompe funebre și, în timpul liber, să fii șofer la Uber.

Acum 300 de ani, încă starea civilă era un element tare: te însurai o dată pentru totdeauna și doar moartea soțului te putea readuce la starea de necăsătorit. Acum, nu doar că ne căsătorim și divorțăm cum și cînd vrem, cu iuțeala gîndului și zero formalități. Astăzi, a fi căsătorit sau necăsătorit este atît de neimportant, încît statutul marital nu mai ține deloc de identitate, ci direct de mondenitate. În vremea CNP-ului nu mai contează dacă ești căsătorit sau necăsătorit – asta e important doar pe Facebook, pentru abordajul „în privat".

Gîndiți-vă că, acum 100 de ani, sexul era un element tare al identității. Erai de gen masculin sau feminin fără dubii și pentru totdeauna. Astăzi, din ce în ce mai mult, sexul devine o opțiune. Nu mai are importanță că te naști băiat sau fată – deja sînt țări, precum Germania și Australia, în care nu se mai completează nimic în certificatul de naștere la rubrica „sex" pentru că nou-născutul trebuie să se bucure în viața lui de dreptul de a alege ce vrea să fie. Și tehnologia este la îndemînă, gata să slujească opțiunii lui.

Exemplele mele vor să arate că o grămadă de elemente identitare trec din lista elementelor „tari", cum le-am numit eu, în lista elementelor „moi", pe măsură ce lumea devine mai liberală. Dimpotrivă, nu pot găsi nici măcar un singur element care să fi fost pe lista elementelor „moi" acum un timp și să fi ajuns, recent, pe lista „tare". Trend-ul îmi pare dramatic de univoc.

Dar nu vă este greu să sesizați că, în general, trăim într-o lume care favorizează identitățile alese: nu mai ești ceea ce ești, ci ceea ce vrei tu, în momentul respectiv, să fii. De aceea are atîta succes identitatea virtuală. Te duci pe Facebook și îți construiești un profil exact așa cum vrei tu, iar regula jocului este că toți ceilalți te iau drept cel care le spui tu că ești. Pui o poză, îți dai un nume, scrii o biografie oarecare – nu contează dacă e ceva adevărat sau nu. Din momentul în care le-ai lansat în spațiul virtual, pentru toți ceilalți tu ești cel care ai anunțat că ești. Și cu banalul e-mail e la fel. Înainte de @ pui ce nume vrei, iar după @ totul e atît de impersonal încît n-ai nici o șansă să-ți dai seama clar de unde vine adresa. De fapt, ea vine de nicăieri și tocmai de aceea e comodă și preferabilă. Cu poșta clasică nu merge așa – cînd vine o scrisoare recomandată, trebuie să fie pe numele tău real, din acte, ca să ți-o dea poștașul. Iar dacă nu e recomandată, măcar adresa ta poștală, identificabilă pe harta acestei lumi, trebuie să existe pe plic. În lumea e-mail-urilor, nici vorbă. Îți ridici corespondența sub ce nume vrei, de la ce computer vrei. Și exemplele mele pot continua. Pe scurt, trăim într-o lume în care nu mai sîntem ce sîntem, ci sîntem ce vrem. Așadar, nu mai există obligații care vin la pachet cu o identitate dată, ci doar beneficii și *„fun"* ce vin la pachet cu o identitatea mereu aleasă.

Iar legătura dintre Centenarul ratat și identitatea tot mai „moale" nu este greu de făcut.

Nu simțim
că am avea ceva important de sărbătorit.

accent pe istorie

Mihaela SIMINA

Doamna și trotineta

Cum ar fi arătat o *lady,* în urmă cu vreo sută de ani, deplasându-se pe străzile londoneze pe un soi de trotinetă electrică? Cu tot cu faldurile fustei lungi care îi acopereau gleznele, pantofii cu toc și pălăria așezată cochet pe cap. Aproape real, așa ar fi arătat.

Aproape pentru că, e drept, vehiculul de transport nu era electric, ci funcționa cu benzină; l-am putea descrie, poate, ca o combinație între trotinetă și scuter.

Alimentăm de la contextul istoric. În timpul Primului Război Mondial, ca în timpul oricărui conflict militar, de altfel, problema resurselor a început să îi preocupe pe Aliați. Benzina trebuia economisită. Printre măsurile luate în acest sens s-a aflat și introducerea unui nou mijloc de transport: *Autoped*-ul. Numele provine de la compania care l-a produs în perioada 1915-1921, Autoped Company of Long Island City, New York (chiar dacă Statele Unite ale Americii nu erau încă implicate în război).

Modelul imita structura unei banale trotinete pentru copii: o platformă pe care erau montate două roți și o bară de direcție perpendiculară. Mai departe, lua din caracteristicile unui scuter, avînd un mic motor instalat deasupra roții din față, care putea atinge pînă la 32 de kilometri pe oră. Consumul de benzină era considerabil mai mic decît cel al unui automobil.

Folosit inițial ca mijloc de transport pentru diferite servicii publice, cum ar fi livrările poștale, Autoped-ul a ajuns în scurt timp și la unii cetățeni, iar în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord folosirea lui a căpătat, cumva, și un subtil iz politic.

Se pare că primul Autoped a ajuns pe teritoriul englez în 1916 și a fost comandat de politicianul liberal Sir Henry Norman pentru a-l face cadou soției sale, Lady Florence Norman. Aceasta, fiica unei cunoscute sufragete, Laura McLaren, era la rîndu-i implicată în mișcarea pentru obținerea drepturilor politice pentru femei. Și-a luat Autoped-ul primit cadou de la soț și a plecat la serviciu *la bordul* acestuia. Străzile din Londra au fost astfel parte a unei premiere, iar normele societății britanice din epocă – martore ale unei mici revoluții, care avea să capete amploare pe parcursul secolului în desfășurare.

Cum arată o *lady* în zilele noastre (mai spre primăvară, e drept) deplasîndu-se pe străzile bucureștene pe o trotinetă electrică? Bine.

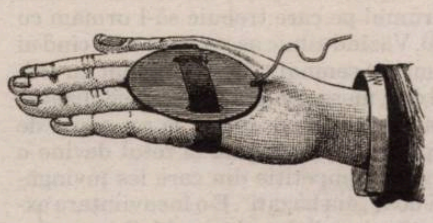

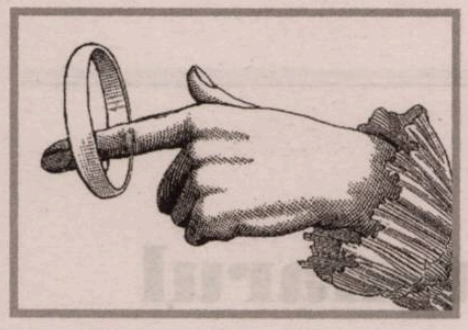

Selma IUSUF

legende **urbane**

Fuga

Am ceva urgent de făcut. O greutate trapezoidală, ca acelea clasice din desene animate, îmi atîrnă deasupra capului. Un *deadline*. Afară e sîmbătă, pe mine mă agită angoasa lucrului nefăcut ca într-o luni. Descopăr că am nevoie fizic de o carte, Google nu mai poate face nimic pentru mine, și mă apuc s-o caut în bibliotecă.

E vraiște-vraiște, în viața mea, ca în biblioteca asta. Uite cîte cărți noi s-au adunat și n-am apucat să le citesc. Peste rîndurile de cărți am îngrămădit agende vechi pe care nu le deschid de teama penibilului, facturi, un plic cu fotografii vechi pentru vreo legitimație. Stau acolo în 6-8 exemplare, fața mea repetată identic, o creație ratată a lui Warhol. Am părul lung acolo, e strîns la spate și din conciul care nu se vede au scăpat fire, mă uit fix și crispat la aparatul de fotografiat, arăt ca o nebună. Una tînără, cu șanse.

Mai găsesc o cutie plată, rotundă, îmbrăcată într-o pînză de un albastru decolorat, tivită frumos la margini cu șnururi aurii ca decorațiile unui dictator sudamerican. Pe capac – o coroană aurie, pe interiorul capacului: „Furnizorii Curtei regale. Bonboneria Palatului. Ciocolată, cacao, bonboane. Regina Maria". În cutie, monezi strînse de prin toată lumea, ace de siguranță și un scotch mic. Căzut în spatele unui șir de cărți e jurnalul lui Jeni Acterian. Pfaaa, cît citea fata asta! McEwan, McEwan, McEwan, Franzen, Franzen, Franzen, Franzen, o speranță de oarecare ordine, pînă cînd dau de un Auster sprijinit bărbătește, piept în piept, de un Paler pe care-l trecusem din mînă în mînă prin facultate. Rîd, biblioteca mea are simțul umorului. Răsfoiesc Palerul vestejit – *Viața pe un peron* – și dau acolo de altă fotografie. Eu, în liceu, cu încă vreo patru fete. Stăm atîrnate de gardul din fier forjat al școlii. Sînt prima din șir, am sarafanul negru pus peste o pereche de blugi, mai am un soi de trenci ciclam, îl țin minte și acum, părul lung e de data asta desfăcut și vraiște-vraiște. În spate, prietena mea cea mai bună, restul fetelor îmi trezesc doar amintiri vagi acum. Chiulim, e clar, se vede după veselia vinovată de pe fețe. Bag mîna în foc că fumaserăm sau ne pregăteam să.

Mai sus, un soi de dosar vechi cu coperțile din piele stă burdușit într-un loc intangibil. Mă uit la el tînjind ca un alpinist după un vîrf frumos, încoronat cu zăpada ca zahărul pudră. Numai că și eu, și vîrful de munte sîntem într-un glob de sticlă, din acelea pe care le agiți și ninge. Nu-s furtuni violente acolo. Iau un scaun, iau dosarul. Acte vechi de familie contopită, antebelic, interbelic, o listă scrisă de mînă cu lucruri vîndute unei anume Rașela Stancovici în 29 august 1945. Două plafoniere, un covor românesc mare, un covor românesc mic, ștergare brodate, acuarelă semnată indescifrabil, comodă de nuc hol, și așa mai departe. Citesc, e o viață întreagă acolo, o gospodărie, de la perii de lemn pînă la pahare de cristal, din cele din care se bea ceaiul, închingate pînă la jumate în brîuri din argint. O autobiografie semnată în '56 plină de minciuni asumate. Persoana care o semnează se dă proletară, căsătorită cinstit cu un bărbat care a fost luat la zăpadă în '39 și apoi n-a mai ajuns niciodată acasă, a lucrat cu acul la Casa de Mode. O fi, eu o știu din poze, toată îmblănată, cu părul făcut frumos la placă în valuri blonde, la brat cu un ofițer arătos, colonelul Gică Cutzarida, căsătorit apoi cu una Smaranda.

Visul meu e fărîmat. Găsesc cartea de care am nevoie. Închid deocamdată dosarul, voi reveni, promit, iau cartea și mă retrag pe canapea. Deschid laptop-ul. Pe pagina albă clipește amenințător cursorul vertical. Intru puțin, numai puțin pe Facebook, un articol din *The Guardian* mă trimite să citesc despre pictorița barocă Artemisia Gentileschi, care mă trimite să citesc în altă cheie despre Caravaggio. Aaah, uitasem zbaterea de acolo, uitasem penumbrele și freamătul. Ce golan a fost și Caravaggio ăsta, un bătăuș. Fără Caravaggio n-ar fi existat nici cumintele Vermeer. Chiar. Mă afund în interioare olandeze, cu podele în alb și negru, lăptărese turnînd lapte, brocarturi grele pe mese de lemn.

Deadline-ul? Dă-l încolo. Mîine dimineață.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

„Anul nou în Bucureștiul de altădată

După masă se serveau mere moldovenești, cașcaval din țară, posmagii din Brașov (pesmeți), caimacuri. Urmau apoi prăjituri, cataifuri, sarailii, baclavale, budinci, locum din Smirna, halva de Adrianopol și cofeturi.

Dar cea mai de căpetenie din toate aceste dulcețuri era turta cea mare cu bilete de plăcintă, cum i se zice azi. Aceste bilete aveau aluzii de multe ori foarte atingătoare și acela care nimerea vreuna trebuia s-o citească în auzul tuturora.

Nu lipseau de la ospăț nici paharele pline care aveau în fund «floarea busuiocului, stăpînul norocului», căci busuiocul era considerat ca o plantă sfîntă și aducătoare de noroc.

Vinurile erau gustoase, căci ele erau tot unul și unul, din cele mai vestite podgorii ale Țării și din ciile domnești.

Înainte de a gusta din mîncări, Domnul, împreună cu boerii ciocneau păhărețele cu vutcă de Dantzig sau făcută în țară, ori vin hermeziu, ori ravac sau baș-rachiu.

* * *

Ospățul de Anul Nou din Curtea Domnească a rămas multă vreme de pomină prin următoarele versuri:

În oraș la București
În curți 'nalte și domnești
Mîndră masă e întinsă
Și de mari boeri cuprinsă."

* În urmă cu 100 de ani... continuare din nr. 775-776, 778; în *Adevărul* din 3 ianuarie 1919; semnat D.C.

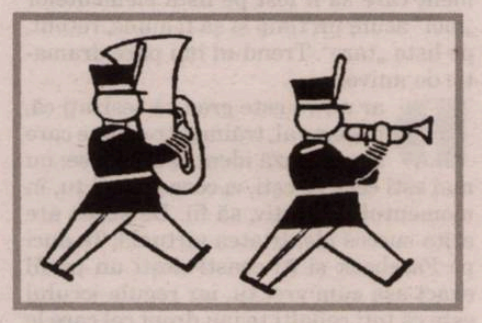

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Refuzul și frica de a mai fi om

Eca și cînd ai asista la stingerea unei specii. Și ești perfect conștient că faci parte din acest fenomen. De la o zi la alta, indivizii pe care îi recunoșteai după cîteva caracteristici precise dispar. Sau, mai bine zis, dispare ceva din ei. Au aceleași semnalmente, aceleași trăsături fizice, dar e evident că ceva fundamental din interiorul lor a dispărut. Ca și cum s-ar stinge lumina într-o casă. O forță misterioasă stinge, cu o viteză amețitoare, luminile din oameni. Sau se închid niște obloane, îndărătul ochilor. Individul continuă să se manifeste ca o ființă, dar e din ce în ce mai puțin una umană. Figura se pleoștește și împietrește așa. Privirile sînt o noapte nesfîrșită. Iar gesturile sînt mici explozii, mînate de o energie fluctuantă a instinctului.

Ceva s-a schimbat enorm în lumea noastră a ultimilor doi-trei ani. Energia străzii e altfel. Felul în care avem, dacă mai avem, un minim contact vizual s-a modificat profund. Traiectoriile pe care ne deplasăm se rigidizează, ca lovite de un vînt cosmic înghețat. Toți mușchii sînt tensionați în orice clipă. Iar mișcările noastre sînt fie unele robotice, fie niște sprinturi aidoma celor ale animalelor de pradă. Înțepenim cu mîinile pe claxoane, iar străzile de aici au devenit albii ale unor rîuri de ură. Vacarmul străzii noastre e complet diferit de haosul celei orientale. Acolo zgomotul conține și un cod de comunicare a prezenței sau a unor intenții. Aici e doar expresia unui urlet interior. A unei uri amestecate cu deznădejde. Șoselele, bulevardele, străzile, trotuarele, trecerile de pietoni au devenit piste ale unei competiții grotești, lipsite de orice miză. Șoferii se avîntă înainte, la lumina galbenă a semaforului, ca și cînd aceasta s-a transformat în semnul de start al cursei pentru a-ți păstra viața. A trece pe roșu a devenit, pentru noi, ca o gură de aer pentru cineva care se înnecă. E încununarea existenței. Te-ai descurcat și-ai reușit. În aceeași măsură, pietonii se reped la trecerea care le e dedicată ca și cînd dincolo de ea se găsește ultima bucată de pîine rămasă pe planetă după un cataclism. Nimeni nu se asigură, toți ne repezim înainte, ca la o bătălie finală.

A aștepta la rînd, undeva, s-a transformat într-un spectacol deprimant. E drept, n-am fost noi nici înainte vreo întruchipare a cultului pentru ordine. Dar în acești ultimi ani, dacă stai la rînd undeva, aștepți să intri într-un cabinet medical sau în biroul unui funcționar, dacă ești la un magazin, într-o stație de autobuz, în gară sau la metrou, simți o presiune cu totul nouă. În noi clocotește ceva care nu s-a exprimat pînă acum atît de vizibil, de agresiv. Ne sare țandăra de la orice. E suficientă cea mai neînsemnată scînteie pentru ca spațiul dintre noi, supraîncărcat cu ura și cu tensiunile pe care le conținem, să explodeze. Se vede limpede că sîntem gata oricînd să ne lovim. Parcă abia așteptăm să ne luăm la pumni. Iar cîtă vreme bătăile de toate felurile sînt transmise în bucle la televizor și în rețelele sociale, a pocni pe cineva nu e deloc un fapt ieșit din comun. Face parte, deja, din peisajul zilnic. A devenit firesc să vezi bătăi crunte și păruieli la școală. Face parte din meniul zilnic să înghiți la știri sau să auzi de la cunoscuți povești despre pumni în cap și picioare-n gură.

Iar fețele care defilează pe scena vieții publice sînt fundamental responsabile pentru această stare de fapt. În momentul în care vorbești zilnic în fața camerelor de luat vederi, iar vocabularul tău conține doar mitraliere, alinieri și execuții, amenințări și promisiuni de răzbunare „pă dujmani", cînd de sub rînjetul „dă jmecher" iese la lumină școala străzii, al cărei absolvent de frunte ești, cîtă vreme acesta e soiul care se perindă în lumina reflectoarelor, vom începe să credem cu toții că s-a dat liber la „cafteală" și la „jmecherie". Cum să arate spațiul public atîta timp cît vitrina lui e populată cu asemenea exemplare? Dacă la televizor e așa, înseamnă că ăsta e drumul pe care trebuie să-l urmăm cu toții. Văzînd zilnic așa ceva, e ca și cînd ai primi un semnal că s-a terminat cu chinul de a merge pe drumul spre civilizație. Exact cum ți s-ar spune că nu mai e de respectat nici o regulă și totul devine o cursă, o competiție din care ies învingători doar „ăia bazați". E o încuviințare explicită a ieșirii de sub regulă. O încurajare a haiduciei și a puterii celui care „are sînge-n canalizare".

În situația asta, oamenii închid obloanele din dosul ochilor și se ascund, fiecare în sinea lui. Se stinge lumina umanității sau se camuflează orice urmă care i-ar trăda existența. Pentru că, dacă s-ar observa la tine așa ceva, ți s-ar spune că ești prost, fraier, făcut din mămăligă. Școala vieții și școala străzii devin niște deziderate mult mai rîvnite decît orice universitate de pe lumea asta. A fi om înseamnă o mare slăbiciune. Și o rușine. Începi să te temi să fii așa. Începi să-ți înveți copiii să nu fie ca tine. Ci „să se descurce în lumea asta". Să nu aibă slăbiciunile tale. Să nu eșueze în tîmpenia de a fi oameni, dar să izbîndească în a se impune ca „jmecheri". Am atins un asemenea nivel de transmitere a acestui tip de mesaj încît am ajuns să ne cultivăm frica de a ne identifica, uneori chiar și pe ascuns, cu conținutul nostru de umanitate. Pentru că ne-am obișnuit deja cu „jmecherii" și cu „smardoii" care ne prezintă zilnic singura realitate palpabilă. Piramida trofică. Și faptul că ei ocupă vîrful acestei piramide. În condițiile astea, îți iei lumea-n cap și pleci de-aici, în altă țară, nu pentru că vrei o casă mai bună sau o mașină mai nouă, ci pentru că nu mai suporți. Sau răspunzi prin a respinge modelul „jmecherului". Și reaprinzi în tine speranța că întunecarea din privirile unora nu e dispariția unei specii, ci doar o adîncă adormire, din care ființa umană, totuși, se poate trezi.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Recunoaștere și recunoștință

Dintre limbile romanice moderne, limba română a rafinat lingvistic jocul de semnificații *recunoaștere – recunoștință*. Avînd nu numai rădăcina comună, ci și construcția prin prefixare comună, cuplul de semnificații se distinge prin sufix, indicînd parcă o dinamică ce urcă de la recunoaștere la recunoștință. Limba franceză păstrează cele două semnificații în aceeași formă lingvistică, *reconnaissance,* iar alte limbi folosesc sinonimul provenit din verbul *a mulțumi*. În limba română astfel putem înțelege că recunoștința presupune procesul de recunoaștere. Este interesant de observat că această dinamică semantică o reproduce aidoma pe cea spirituală din narațiunea evanghelică despre cei zece leproși.

Fragmentul din *Evanghelia după Luca* (17, 11-19) formează pericopa duminicii a 28-a după Rusalii, în luna ianuarie, fiind socotită deci dintre fragmentele cele mai reprezentative ale Învățăturii evanghelice: zece leproși îi cer din depărtare lui Iisus să-i miluiască și primesc răspunsul Lui de a se arăta preoților, referință implicită la prescripția ritualică de a se supune reintegrării în comunitate printr-o constatare de către un preot a vindecării (numită ritualic curățire) de lepră. Mergînd pe drum spre preoți, leproșii se vindecă, dar numai unul dintre ei se întoarce, dînd slavă lui Dumnezeu și cade cu fața la picioarele lui Iisus, mulțumind. Și Iisus le atrage atenția apostolilor: „Oare nu zece s-au curățit? Dar cei nouă unde sînt? Nu s-a găsit să se întoarcă să dea slavă lui Dumnezeu decît numai acesta, care este de alt neam (textual *alogen)?*"

Altfel spus, Iisus constată cu amărăciune nerecunoștința. Este vorba însă, în cazul acesta, doar de o simplă ingratitudine? Fragmentul este un exemplu de concizie retorică, care exploatează încărcătura simbolică a referințelor implicite pentru un cunoscător al Scripturilor. În primul rînd, lepra este o boală a cărei trăsătură principală nu este durerea fizică, ci suferința morală datorată aspectului exterior și excomunicării. Cartea Leviticului (cap. 13-14) prevede expres că cei atinși de lepră trebuie să părăsească tabăra și nu pot reveni eventual decît după ce preoții constată vindecarea. Leprosul este scos din comunitate, formînd o comunitate de paria cu ceilalți leproși. O miraculoasă vindecare trebuie omologată de preoți pentru a-l reintegra în poporul lui Dumnezeu.

Șapte leproși individualizați din Vechiul Testament ne indică originea divină a leprei și funcția ei de semn al prezenței/absenței lui Dumnezeu. Astfel, sînt atinși de lepră pe rînd: Moise, cînd se codește să meargă la Faraon cu mesajul din partea lui Iahve (al doilea semn este mîna acoperită de lepră după ce a fost băgată în sîn, vindecată miraculos la a doua scoatere din sîn); Miriam, sora lui Moise, cînd pretinde că poate comunica cu Iahve la fel ca Moise (este scoasă din tabără acoperită de lepră timp de șapte zile); Iov, cînd îngăduie Dumnezeu să fie pus la încercare; regele Ozia, cînd tămîiază altarul tămîierii în pofida interdicției ritualice pe care i-o reamintește preotul Azaria, slujitorul lui Elisei, Ghehazi, cînd în locul proorocului se lăcomește să ia răsplata oferită de Neeman. Un caz aparte îl reprezintă Neeman, care beneficiază de vindecare prin ascultarea sa față de indicația transmisă de un profet necunoscut lui (Elisei) prin slujitori și slujnice. Din aceste exemple extragem natura ambivalentă a leprei. Ea este semn al alegerii sau pedeapsei. Ea apare fie pentru a dezvălui și întări credința (Moise, Iov, Neeman), fie pentru a marca impostura în cele sfinte (Miriam, Ozia, Ghehazi). A șaptea ocurență este poporul ales, chemat de Moise să împlinească poruncile Domnului, iar dacă le împlinește este răsplătit cu binecuvîntări, iar dacă nu, este amenințat cu pedepse, dintre care și lepra Egiptului (Deuteronom 28, 27).

Citită în această cheie veterotestamentară, lepra este o boală epifanică, ce dezvăluie prezența nevăzută sau acțiunea nebănuită a lui Dumnezeu. La întrebarea lui Ioan Botezătorul, transmisă prin doi dintre ucenicii lui: „Tu ești Cel ce va să vină sau să așteptăm pe altul?", Iisus răspunde printr-o enumerare de semne mesianice: „Mergeți și spuneți lui Ioan cele ce ați văzut și cele ce ați auzit: orbii văd, șchiopii umblă, *leproșii se curățesc,* surzii aud, morții înviază și săracilor li se binevestește" (Luca 7, 19-22).

Ce se întîmplă exact în pericopa celor zece leproși? Mergînd spre Ierusalim, Iisus trece, la frontiera dintre Galileea și Samaria, printr-un sat, la marginea căruia locuia o mică colectivitate de zece leproși. Aceștia Îl abordează de la distanță după prescripția ritualică, anunțîndu-se cu glas mare, dar în loc să-și proclame doar necurăția, așa cum prevedea legea lui Moise, ei îi cer lui Iisus să-i miluiască. Felul în care i se adresează însă denotă o ezitare: au auzit de Iisus din Nazaret, prin zvonurile care circulă, dar nu știu exact despre cine este vorba. Evanghelistul Luca ne semnalează această ezitare introducînd un termen grecesc care apare numai la el. În timp ce ceilalți evangheliști alternează apelațiunile între *rabbi*, *rabbuni* (transliterări din aramaică), *didaskale* (în sens propriu: învățătorule) și mai ales *kyrie (kyrios* = stăpîn, domn, este un apelativ al lui Iahve în *Septuaginta),* numai Luca folosește în cîteva ocazii vocativul *epistata,* care este fie o traducere literală a lui *rabbi* (= *mai-marele,* cel care este pus peste ceilalți, ca și latinescul *magistros),* fie un sinonim mai slab, mai neutru, mai vag al lui *kyrios*. Celelalte ocurențe ale lui *epistata* sînt adresări ale apostolilor Petru și Ioan, deci conțin o anumită familiaritate, ceea ce este mai greu de presupus în cazul leproșilor, cu excepția cazului în care admitem familiaritatea leprosului cu divinitatea, avînd în vedere tipologia bolii. O altă posibilă conotație este tocmai încertitudinea în care se află leproșii, pe care ne-o indică evanghelistul evitînd utilizarea lui *kyrios*. De asemenea, ceea ce cer leproșii rămîne incert: cer ei mila unui om puternic care dispune de resurse materiale, a unui învățător care dispune de autoritate? Sau cer ceea ce nu se

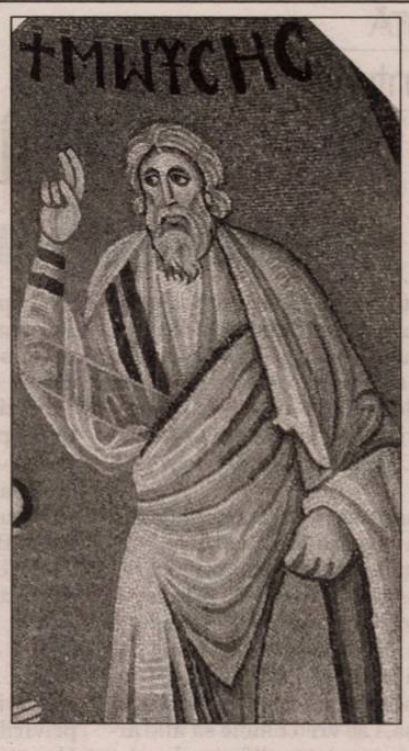

poate cere decît de la Dumnezeu, o vindecare miraculoasă? Cînd generalul sirian Neeman este instruit de către slujnica nevestei sale că ar putea găsi vindecare la un prooroc din Samaria, el se duce cu scrisoare din partea regelui Siriei în care i se cere regelui lui Israel să-l curețe de lepră, la care acesta răspunde speriat: „Au doară eu sînt Dumnezeu, ca să omor și să fac viu, de trimite el la mine, ca să vindec pe acest om de lepră?". Cît de prezent este cazul lui Neeman Sirianul în mintea celor care ascultă acest fragment din Luca? Cît de verosimil este ca Iisus să se fi gîndit la el? Răspunsul ni-l dă tot Luca, deja în capitolul 4 al Evangheliei, cînd Iisus spune că nici un prooroc nu este bine primit în patria sa, iar în versul 27 își precizează gîndul: „Și mulți leproși erau în Israel în zilele proorocului Elisei, dar nici unul dintre ei nu s-a curățat, decît Neeman Sirianul." Leproșii nu sînt neapărat oameni simpli, ci mai degrabă oameni care suferă că și-au pierdut statutul social prin această boală. În Evangheliile de la Matei și Marcu se menționează că Iisus a cinat la fariseul Simon Leprosul. Astfel, leproșii de la frontiera Samariei înțeleg imediat referința ritualică a lui Iisus: „Și li se întîmplă ca, mergînd, să se curețe." Dar ce face cel care se întoarce la Iisus în momentul în care realizează vindecarea: slăvindu-L pe Dumnezeu, cade cu fața la picioarele lui Iisus, adică recunoaște în Iisus agentul divin al vindecării și se comportă nu ca în fața unui *epistates*, ci ca în fața lui *Kyrios*, cade cu fața la pămînt neîndrăznind să privească. *Recunoașterea* mesianității lui Iisus introduce și face posibilă *recunoștința*. Ceilalți nouă sînt astfel nu numai *nerecunoscători,* ci mai ales *necunoscători* ai Scripturilor. Deși beneficiază de aceeași vindecare, aceasta nu le aduce și un beneficiu spiritual. Deși s-au vindecat, nu s-au mîntuit, nu au înțeles nimic din ceea ce li s-a întîmplat. Adresarea finală a lui Iisus către al zecelea lepros, „Credința ta te-a mîntuit", este o referință de data aceasta la adevărul Scripturilor. Credința permite asamblarea corectă a referințelor scripturistice, astfel încît să iasă la iveală portretul lui Mesia.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române.*

Bogdan TĂTARU-CAZABAN

Creștinii separați

La începutul secolului al XX-lea, creștini de diferite confesiuni au realizat caracterul dramatic și nefiresc al separației. Erau puțini și aveau de înfruntat imensa rezistență a propriilor tradiții construite polemic. Aveau nevoie de curaj spiritual și nu mai puțin de discernerea în istorie – folosită de atîtea ori ca armă – a fidelității față de Evanghelie de preaomenestile limite și tentații. Treptat, diferitele inițiative au ajuns să conveargă și, mai ales în a doua parte a secolului, păreau să dea un orizont de speranță. „Divizarea creștinilor, scria părintele Boris Bobrinskoy, constituie o contramărturie a rugăciunii lui Hristos și a Evangheliei și totodată un scandal pentru lume. Cine ar putea spune astăzi, așa cum se spunea în primele veacuri ale Bisericii: *Priviți-i pe creștini cum se iubesc?*"

Separația a produs, inevitabil, efecte durabile, împletind rațiunile teologice și ecleziale, care se cereau dezbătute, cu inextricabile motivații istorico-politice. Întrebat ce îi desparte pe ortodocși de catolici, Patriarhul Athenagoras obișnuia să sublinieze: nu mai puțin de nouă secole de separație! Nu pentru a spune că timpul e principalul vinovat, ci pentru a sugera că a trăi secole de-a rîndul în stare de separație conduce la pierderea pînă și a interesului pentru celălalt. Totuși, în ultimele decenii, nu au lipsit momente cu adevărat înalte: întîlnirile Patriarhului Athenagoras cu Papa Paul VI, celebra îmbrățișare fraternă de la Ierusalim, ridicarea solemnă a anatemei din „mijlocul și memoria Bisericii", gestul Papei Paul VI care, primind delegația ortodoxă, se închină și sărută picioarele unui mitropolit ortodox – răspunzînd astfel, covîrșitor, momentului din 1439, cînd patriarhului de Constantinopol, venit la Florența, i se ceruse, spre stupoarea sa, să sărute piciorul papei Eugeniu IV; și, deloc în ultimul rînd, cererea de iertare pe care Papa Ioan Paul II a adresat-o în numele Bisericii Catolice, la 12 martie 2000, „fraților despărțiți".

Părintele Andrei Scrima propunea interpretarea întregii istorii a despărțirii și a regăsirii creștinilor în termenii unei dialectici a alterității. Aceasta ar însemna un efort de descoperire a celuilalt în chiar cel care practică descoperirea, o trecere de la identificarea celuilalt ca radical străin și periculos (în ultimă instanță eretic) la prezența lăuntrică a celuilalt ca alteritate proprie celui ce se descoperă pe sine. Conștiința separației pornește, în esență, de la o constatare dureroasă: cămașa unică a lui Hristos este ruptă, iar creștinii par a se mulțumi fiecare cu peticul său. Cu alte cuvinte, într-o situație imposibil de acceptat, domină încă închiderea în sine, latenta „anatemă" reciprocă, ridicarea zidurilor și incapacitatea de a suferi. Or, pentru o revitalizare a exigenței de unitate a Bisericii, care cunoaște impasuri omenești, ca de fiecare dată cînd un miracol întîrzie să se producă în istorie, ar trebui să începem tocmai cu reactualizarea capacității de a suferi pentru că trăim la distanță, pentru că sîntem despărțiți de fratele nostru. Nu există alt prim pas decît acela, reluat continuu, de a fraterniza pentru că celălalt ne lipsește, pentru că l-am uitat, ba chiar l-am urît, alcătuind febril în locul său un idol care să primească toate resentimentele noastre.

Figurată simbolic de evenimentul din 1054, schisma constă în fratricidul nu numai din motive de putere și prestigiu, ci și din lipsa de interes pentru destinul celuilalt. O lectură spirituală a faptelor care intră în devenirea divergentă a celor două Biserici, ortodoxă și catolică, ar putea constitui baza unui *ecumenism al contemplativilor,* după formula lui Olivier Clément, protejat de tentația ideologizării, înțelept, dar și curajos, ferm și convingător în același timp în intenția sa de a readuce în plan vizibil o unitate trăită separat și, parcă, insuficient dorită.

(O parte din reflecțiile de mai sus sînt preluate din textul care a însoțit volumul: André Scrima, *Duhul Sfînt și unitatea Bisericii. „Jurnal" de Conciliu,* Anastasia, 2004.)

***Bogdan Tătaru-Cazaban** este cercetător în istoria religiilor. A publicat recent* Corpul îngerilor. Fragmente dintr-o istorie a ierarhiilor cerești *(Humanitas, 2017).*

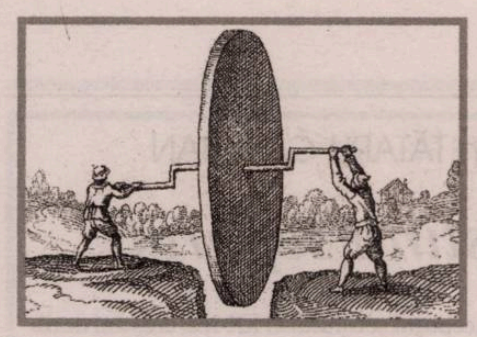

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

În afara controlului democratic

Ordonanțele de urgență sînt o aberație legislativă. În aproape 99% din cazuri, urgența nu poate fi identificată, iar procedura e menită doar să evite Parlamentul. De la modificarea legislației fiscale și pînă la cea privind Justiția, ordonanțele guvernamentale (de urgență sau simple) fac din teoria statului paralel o realitate. Pentru că dacă avem de-a face cu un stat paralel, atunci, cu siguranță, acela e.

Nu e clar de ce consilierul economic al premierului, Darius Vâlcov, are atîta putere de decizie încît să poată, spre exemplu, să impună noi taxe în prezența umilă a ministrului de Finanțe care pare condamnat să fie de acord fără obiecții suplimentare. Cine dorește să verifice aspectul acesta poate să urmărească încă o dată momentul anunțării publice a celebrei Ordonanțe 114, privind „taxa pe lăcomie". Scena e memorabilă. Un Eugen Orlando Teodorovici, cu privirile pierdute, îndeplinind rolul de maestru de ceremonii înaintea superstarului DJ Vâlcov.

În aceeași notă, e absolut neclar de ce ministrul Justiției „trebuie" să elaboreze și să treacă prin Guvern o ordonanță privind rejudecarea unor procese penale în disprețul puterii legislative care rămîne cu rolul de ștampilă inutilă și scumpă pentru un act care își va fi produs deja efectele la momentul în care va ajunge pe mesele deputaților și senatorilor.

Altă chestiune de neînțeles este activitatea Avocatului Poporului care, la rîndu-i, s-a transformat într-un soi de moluscă birocratică inutilă, incapabilă de autoevaluare sau de demnitate. Degeaba strigă Opoziția sau societatea civilă că sînt proiecte de legi care ar merita, poate, un pic de atenție din partea Curții Constituționale. Absolut degeaba. Avocatul Poporului continuă să plutească impasibil în supa aceea călduță în care se relaxează de cîțiva ani de zile visînd la nu foarte îndepărtatul moment în care va deveni invizibil și va putea să se bucure de viață. Irelevant e deja de multă vreme.

Curtea Constituțională însăși face din independența proprie o caricatură. Pentru simplul motiv că poate, conducerea CCR a interzis publicarea opiniilor separate ale propriilor membri, de teamă că sensibilitatea exacerbată a vreunui puternic al zilei ar putea fi rănită. Să nu cumva, ferească Arhitectul, ca populația căreia, nu-i așa, i se vrea binele să afle argumente și raționamente diferite de adevărul oficial.

În Parlament, pe de altă parte, dezbaterea a devenit aproape o glumă. Glasul Opoziției a fost redus la un zgomot de fond formal, iar comicăriile de prin comisiile conduse de fostul ministru Florin Iordache par desprinse dintr-o parodie sinistră scrisă de un autor care urăște tot. În timp ce noi rîdem sau ne enervăm din cauza lor, rolul senatorilor și deputaților României scade tot mai mult și, direct proporțional, crește deficitul de democrație. Buni, răi, urîți sau frumoși, parlamentarii României sînt aleși. Tudorel Toader, de exemplu, nu e. Nici Darius „8-Ani-Cu-Executare" Vâlcov.

Deriva aceasta a instituțiilor se reproduce pînă la niveluri mai mici. De doi ani de zile, presa scrie despre numiri absurde, absolut imposibil de justificat, în tot felul de funcții de conducere. Dincolo de sarcasmul cu care sînt adesea întîmpinate aceste numiri, și acesta e un semn de dispariție a controlului societății asupra statului. Ele continuă neabătute într-un soi de sfidare militantă în spatele căreia cred că se poate ghici și un oarecare zîmbet sardonic. Senzația că sîntem aproape de momentul în care vom vedea primul personaj de desene animate preluînd conducerea unei instituții românești e din ce în ce mai puternică. Bugs Bunny – șef de Stat Major, Power-Puff Girls la ANAF, Homer Simpson la Protecția Consumatorului.

Comunicarea publică a Guvernului e un alt aspect al confiscării statului. Bietul purtător de cuvînt al executivului pare pus acolo ca să suporte privirile pline de reproș ale ziariștilor. Un soi de figură publică a blocajului. Aproape niciodată nu răspunde la întrebări, și nu pentru că nu ar putea, ci pentru că nu are voie. Mai că îți vine să empatizezi cu suferința-i onestă. Apoi îți aduci aminte că a acceptat o funcție publică și nu a fost condamnat la ea. Empatia dispare ca prin farmec.

Citesc pe ziare.com o scurtă relatare a recentei vizite a premierului Dăncilă în Israel. Textul este nesemnat, dar atrage atenția prin următoarul paragraf: „Surse politice au explicat pentru Ziare.com că dna Dancilă ar fi fost în Israel și pentru a-l ruga pe premierul Benjamin Netanyahu să-i transmită președintelui Donald Trump un mesaj din partea lui Liviu Dragnea: «Sînt serios și eu sînt cel cu care trebuie discutat pe termen mediu și scurt»."

E greu de verificat așa ceva. Tentația naturală e să ai rezerve cu privire la orice vine „pe surse", însă dat fiind contextul, scepticismul riscă să fie anulat. De ce o vizită a unui înalt demnitar român într-un stat prieten trebuie să se desfășoare în secret? De ce comunicarea anterioară vizitei a lipsit cu desăvîrșire, iar cea ulterioară a fost mai degrabă în termeni generici? Pe cine reprezintă, de fapt, premierul României?

E un sector din societatea românească care vorbește adesea în termeni de stat capturat, stat confiscat și alte asemenea echivalențe. Are perfectă dreptate să o facă.

E o soluție la problema asta? Alta decît rezistența în limite legale și memoria nu există. Și, mai ales, o planificare atentă a viitorului. E greu de crezut că actuala coaliție mai are, undeva în interiorul ei, rezerve de bună-credință.

De asta, orice alternativă la guvernare, indiferent de compoziția ei, e obligată să pregătească un program politic care nu numai să restituie statul cetățenilor, ci și să prevină pe viitor capturarea lui. Indiferent ce înseamnă asta – de la modificarea Constituției și pînă la restabilirea independenței sau desființarea unora dintre instituțiile care sînt imposibil de reformat.

Deocamdată vedem doar plîngeri punctuale și tot felul de calcule obositoare referitoare la liste și candidaturi. Sigur că și astea fac parte din politică, însă e greu de respins uneori senzația că Opoziția românească ratează guvernarea înainte să ajungă la ea.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

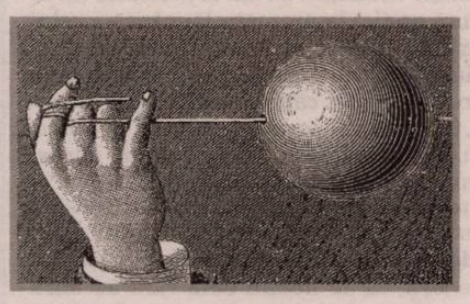

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Un Brexit dureros de dur

Theresa May a supraviețuit moțiunii de cenzură inițiate de opoziție. Deputații conservatori și cei ai Partidului Democratic Unionist din Irlanda de Nord s-au mobilizat pentru a o susține în funcție. Dar starea de incertitudine persistă. Înaintea moțiunii, Camera Comunelor a respins, cu o largă majoritate, acordul cu privire la ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană. Cu alte cuvinte, deputații britanici nu vor acordul pentru Brexit, dar o vor pe Theresa May, adică pe cea care a negociat acest acord.

The New York Times titrează astfel articolul despre situația din Marea Britanie: „Theresa May, o lady a crizei eterne". Citez: „E ca în *Ziua Cîrtiței*. Doamna May se trezește în fiecare dimineață doar ca să descopere că e într-o nouă criză politică. Și reușește să supraviețuiască în fiecare zi, în mod năvalnic și implacabil". În Anglia, *The Independent* oferă o caracterizare încă și mai acidă: „May este gîndacul care supraviețuiește iernii nucleare. Este alga care supraviețuiește în mediul coroziv de sub vulcani, la șapte mile sub lumina zilei. Este Nokia 5210". Iar cotidianul belgian *Le Soir* scrie că „Brexit arată de-acum precum găurile negre atît de dragi lui Stephen Hawking." Dincolo de satiră, perspectiva unei ieșiri dezordonate a Marii Britanii din Uniunea Europeană, a unui *hard Brexit*, e cît se poate de serioasă.

Poziția în care se află guvernul de la Londra e cum nu se poate mai complicată. Premierul a anunțat că va iniția consultări cu parlamentari din toate partidele reprezentate în Parlament. Doar că printre parlamentari sînt prea puține puncte de consens și mult prea multe divergențe. Pe de o parte sînt laburiștii. Ei sînt în cea mai mare parte, dar nu în totalitate, proeuropeni, ei se opun ieșirii din Uniunea Europeană. Conservatorii, eurosceptici, susținători ai Brexit-ului, sînt împărțiți: unii cred că premierul nu a obținut suficiente asigurări pentru cetățeni din partea Bruxelles-ului, alții susțin că, dimpotrivă, spiritul Brexit-ului fost compromis tocmai pentru că acordul stabilește prea multe condiții.

E greu de crezut că se va ajunge la un compromis acceptabil. În definitiv, ce autoritate mai poate avea May să renegocieze acordul?

Chestiunea cea mai dificilă e legată, evident, de relația Regatului Unit cu Irlanda după Brexit. Obiectivul acordului e să evite o frontieră fizică dură între provincia britanică Irlanda de Nord și Republica Irlanda, care va rămîne în Uniunea Europeană. UE își dorește menținerea Irlandei de Nord în cadrul uniunii vamale pînă la semnarea unui eventual tratat de liber-schimb post-Brexit. Însă unii deputați conservatori resping această soluție, care ar diferenția statutul provinciei de restul Regatului Unit.

E greu de crezut că se va ajunge la un compromis acceptabil. În definitiv, ce autoritate mai poate avea May să renegocieze acordul, după ce ea însăși a spus că e „cel mai bun, singurul posibil"? Ceea ce poate obține premierul e o amînare a datei ieșirii din UE (programată la 29 martie). Mulți deputați, încurajați de Tony Blair, susțin convocarea unui al doilea referendum pe tema Brexit – o soluție posibilă numai dacă ar fi aprobată în unanimitate de liderii celor 27 de state membre. O anulare (revocare) a Brexit-ului – s-a invocat și această posibilitate – nu ar face decît să divizeze și mai puternic opinia publică. E, probabil, ultima soluție la care se gîndește May. Iar un plan de rezervă nu există!

În Franța, premierul Édouard Philippe a prezentat un pachet de măsuri menit să apere interesele francezilor în caz de *hard Brexit*. În următoarele zile vor fi aprobate mai multe ordonanțe, iar guvernul va aloca 50 de milioane de euro pentru dotarea porturilor și aeroporturilor în care se desfășoară comerț cu Marea Britanie. În plus, vor fi recrutați 600 de funcționari, vameși și veterinari pentru a putea face față controalelor suplimentare între cele două state. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* atrage atenția asupra riscurilor economice ale unui *hard Brexit*. În noua conjunctură politică, oamenii de afaceri sînt tot mai sceptici. Federația Industriei Germane estimează că anul acesta valoarea schimburilor comerciale cu Marea Britanie va rămîne la același nivel ca în anul precedent, dar că perspectivele pentru anii viitori sînt slabe.

Coordonatoare: Iaromira POPOVICI

După 50 de ani: Decreteii

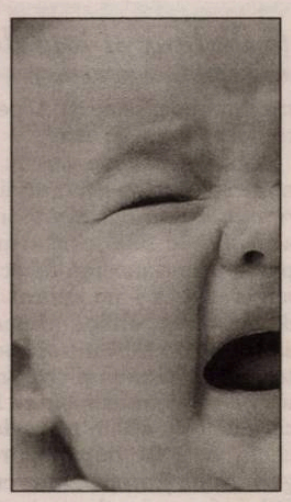

Texte și opinii de:

- Adrian CIOROIANU (profesor universitar și ambasador la UNESCO)

„Marile și micile revoluții din destinul decreteilor“

- Sorin COSTREIE (conferențiar la Facultatea de Filozofie a Universității din București)

„Amintiri dilematice...“

- Vlad ENACHE *(freelancer)*

„O poveste cu meandre“

- Florin IEPAN (regizor)

„Portretul decretelului la maturitate“

- Horia MARINESCU (arhitect)

„Sfîrșitul Copilăriei“

- Cristian PREDA (profesor la Universitatea din București și europarlamentar)

„Cinci bătălii politice cîștigate și cinci pierdute“

argument

Momentul bilanțului?

Nu știu ce m-a apucat, dar, brusc, am realizat că fac parte dintr-o generație. Poate faptul că reprezentanții respectivei generații au ajuns la o vîrstă considerabilă, jumătate de secol, sau, mai mult decît eufemistic spus, la mijlocul vieții. Și că s-au trezit, nu chiar peste noapte, generația matură și responsabilă pentru ce se întîmplă în România.

Știu, sună, poate, pompos. Grandomanic. Dar e vorba mai curînd de luciditate și îngrijorare: sîntem o generație care, practic, a trecut de momentul tinereții și se pregătește de panta descendentă. Ce au făcut membrii ei pînă acum, cu ce se pot lăuda la momentul bilanțului?

Sigur, deja îmi răsună în urechi nenumărate obiecții la ce am scris mai sus. Că nu se poate vorbi de o generație. Că oamenii sînt diferiți și nu pot fi adunați cu japca într-o oală comună. Că important e ce a făcut fiecare, și nu toți, așa, la comun.

Toate sînt parțial adevărate. Dar există și trăsături comune ale celor născuți în 1967, '68, '69. Dosarul de față încearcă să vadă care sînt acestea. Măcar faptul că am fost foarte mulți și am fost obligați să facem față unei concurențe destul de serioase la toate examenele prin care am trecut e real.

Asta, evident, în perioada comunistă. Căci ne-am petrecut copilăria și adolescența pe vremea lui Ceaușescu. Copilăria în aparent mai deschisii ani '70 și adolescența în întunecații ani '80. Cînd a trebuit nu doar să purtăm uniforme și cravate roșii, ci și să dăm examene pentru treapta întîi, treapta a doua, apoi de admitere la facultate pe puține locuri. A trebuit să facem armata – nu doar băieții, ci chiar și fetele, în facultate –, precum și diverse „munci patriotice“. Pe tot acest fundal, am învățat să fim duplicitari, să spunem ce trebuie la școală și, de fapt, să ne bucurăm de ceea ce adolescenților din Occident li se părea normal, iar la noi venea greu și la mîna a doua: blugi, filme, cărți (chiar dacă trase la xerox), muzici destul de la zi...

După care, cînd să ne terminăm și noi facultatea, a venit revoluția. Revoluția am făcut-o noi, generația noastră, în mare parte. Unii mai mult, alții mai puțin. Unii au murit, dovadă un întreg cimitir. Am încercat, apoi, să schimbăm mentalități și ideologii în Piața Universității, în care ne-am petrecut cîteva luni din următorul an și despre care știm cum s-a terminat.

Apoi am pornit, unii aici și alții aiurea, să construim cîte ceva. Fiecare în domeniul lui. Unii mai bine, alții mai prost. Am cam luat totul de la început și mie, uneia, cel puțin, mi se pare că a fost chiar pasionant, palpitant. Am fost, în felul nostru, deschizători de drumuri și cosmogoni.

Desigur, ce și cît am reușit nu a depins numai de noi. Dar a depins în destulă măsură. Poate că formarea noastră în vremea ceaușistă nu a rămas fără efect și ne-a afectat, printre altele, atitudinea civică. Întrebarea care se pune, aproape de la sine (și pe care o pune și Dosarul de față) este: „Ce putem face acum ca să îndreptăm lucrurile și să le aducem pe un făgaș decent și funcțional?“ Eu, una, am fost și rămîn optimistă. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Adrian CIOROIANU

Marile și micile revoluții din destinul decreților

În ziua de 14 ianuarie 2019, o doamnă de la ambasada Insulelor Capului Verde la UNESCO (nu e glumă ceea ce spun) s-a apropiat de mine și m-a întrebat la ce se referă, citez, *„lungul mesaj în limba română"* pe care îl primiseră de cîteva zile, pe adresa lor de e-mail oficială. Nu știam de nici un mesaj trimis distinsei ambasade; am chemat în ajutor un coleg român, care ne-a explicat că o doamnă din România, angajată la un penitenciar, a scris la calculator o epistolă de cîteva zeci de pagini (!), în română, în care acuza o nedreptate (o suită de nedreptăți?) din partea angajatorului, epistolă pe care o trimisese la sute de ambasade (!) din toată lumea. Evident, nu mă pot pronunța în privința cauzei, o fi îndreptățită sau nu; dar, cum eu, în 1987, am încercat să trimit o scrisoare (nici măcar semnată cu numele real) disc-jockey-ului Andrei Voiculescu de la Radio Europa Liberă, dar părinții mi-au interceptat misiva și mi-au zis că dacă vreau să iau la facultate ar fi bine să nu mai cer muzică din afara țării, iar mai apoi, ca student, l-am auzit povestind, în 1991, pe profesorul Dinu Giurescu cum făcuse în anii '80 fotografii cu bisericile dărîmate de regim în București și cum le-a transmis în SUA printr-un diplomat american pe post la noi, ei bine, în aceste condiții, nu pot decît să admir performanța unei angajate din România de azi de a transmite un mesaj, în libertate, pe e-mail-ul ambasadelor pe care le-a găsit la București, în sistemul ONU (la New York), UNESCO (Paris) și probabil în alte orașe.

În anii '70, un disident est-european recurgea la infinite tertipuri pentru a trimite un manuscris în Vest. Mie îmi place povestea manuscrisului despre care povestea Doina Cornea, ascuns într-o păpușă. Azi, dacă nu ești în nordul unei anume peninsule, comunicarea s-a mai simplificat. Dacă nici aici nu vedeți o revoluție, atunci mă întreb ce înțelegeți dvs. prin *revoluție*.

Șapte rupturi sigur trăite

Episodul de mai sus mă ajută să sintetizez cît de plină de schimbări a fost (și va fi) viața celei mai numeroase generații din istoria României: acei „decreței" apăruți în urma decretului 770/1 octombrie 1966, născuți în 1967 și în anii următori – o generație cu care-s complice, deși tehnic nu mă include (născut în ianuarie '67, presupun că ai mei mă doreau). Decreței, ca și alții, au fost o generație atipică – noi, prin numărul celor care o compun, care bănuiesc că va deveni coșmarul caselor de pensii la un moment dat (nu cumva deja este?).

Am trăit multe, într-un timp relativ scurt. Iată un inventar grăbit a șapte revoluții care îmi vin acum în minte (nu mă întrebați de ce șapte, sigur sînt mai multe):

I) Prea mici la cumpăna dintre anii '60 și '70, în momentul în care epoca relativ deschisă a comunismului național agoniza, noi am prins din plin – ca liceeni, unii ca studenți – perioada *neostalinismului* din mintea lui Ceaușescu și de pe străzile României. Uitați-vă la filmările din decembrie 1989 – primul lucru ce o să vă izbească va fi culoarea hainelor, o mare de negru-albastru-gri, croieli și materiale ieftine, nu pentru că nu am fi avut bani pentru ceva mai bun, ci pentru că efectiv nu găseai în magazine ceva mai bun. Acest neostalinism cu cozi la carne și cu pîine și salam pe cartelă a fost, cronologic vorbind, prima *revoluție* (mai curînd *involuție)* a vieții decreților.

II) Decembrie 1989 a fost cu siguranță o *revoluție* (prin consecințe), doar că ea a fost prologul unei…

III) …ulterioare *revoluții a haosului:* turbații ani '90, de la mineriade la repetitivele desene animate japoneze (o mai știți pe Sandy Bell?!), de la idealismul primelor zile din 1990 pînă la pragmatismul votului anti-Vadim Tudor din 2000, de la setea de serialul *Dallas* pînă la sațietatea de același serial care, nici măcar el, n-a mai putut salva steaua în cădere a TVR, mereu politizată & înjurată. Anii '90 ne-au imunizat față de bine și față de rău, ne-au arătat că într-o democrație totul e posibil, că nu e suficient să muncești pentru a avea, că nu ajunge să faci școală pentru a ști.

Anii '90 ne-au imunizat față de bine și față de rău.

Noi, în anul 2000,
Cînd nu vom mai fi copii,
Vom face ce-am văzut cîndva.
Toate visele îndrăznețe
În fapte le vom preschimba.

Sîntem copii, de acum vom fi
Plini de uimire, plini de iubire
Cu ochii vă urmărim
Știm de pe acum ce ne
așterneți la drum

Nenumărate flori și palate
Să avem noi mîine aur și pîine
Voi sînteți niște eroi
Dar într-o zi și noi.

(„Noi, în anul 2000")

IV) Prima care ne-a lovit, în 1990, a fost *revoluția electorală*. Ca decreței, mai avuseserăm ocazia de a participa la referendumul pentru pace din 1986 (*„Decît arme nucleare, / Mai bine mașini, tractoare"* etc.), în care eu și alte zeci de mii de flăcăi am participat ca soldați, treziți dimineața la ora 4,30, votați la ora 6, pentru ca Ministerul Forțelor Armate să fie primul care să raporteze țării… dorința de dezarmare! Apoi, pe 15 noiembrie 1987, eram apți de vot în acea duminică, pentru deputați MAN (în refacere fiind după un chef de sîmbătă seara, eu nu m-am dus la vot…), duminică din care, în schimb, a ieșit protestul de la Brașov. Iar apoi a venit, pe aripi de înger eliberator, duminica de 20 mai 1990, în care Ion Iliescu plutea zîmbind peste primele noastre alegeri libere, mulți dintre noi nu l-am votat, dar aceasta nu l-a împiedicat să cîștige. Iar în 1996, Emil Constantinescu a fost campionul nostru. *Revoluția electorală* din 1990 a fost o parte a unei *revoluții politice* cu mult mai largi – una care, în 30 de ani, ne-a dus de la neostalinism (anii '80) la democrația haotică (anii '90), apoi la un liberalism în creștere (pînă la criza din 2009-'10), iar mai recent către autoritarism mascat în populism anti-UE. Nouă, decreților, ne-a fost dat să ne certăm cu propriii părinți (pe politică) și să vedem patru președinți, diferiți între ei: unii votați, unii detestați, pe unii i-am opus Regelui Mihai, pe unii îi credem mai potriviți în închisoare…, *show must go on*, vorba lui Freddie.

Ne-a fost dat să vedem patru președinți, diferiți între ei.

O generație cu bani mai mulți decît aveau părinții noștri

În linii mari, decreții de azi trăiesc mai bine decît trăiau părinții noștri – fie și pentru că libertatea e mai mare, iar posibilitățile mai extinse.

V) Noi am fost generația care a dat piept, timpuriu, cu *revoluția prețurilor și a consumului:* ne-a venit greu a crede, în 1991, cînd un Petre Roman încă simpatizat spunea că produsele pot avea preț diferit, în funcție de magazin – dar că sigur va fi mai mare decît cel de săptămîna trecută. La fel, spre deosebire de părinții noștri, noi cumpărăm azi mai mult decît consumăm – risipă la care România, deși ma din lume, peste SUA, peste UE etc. Va trebui să trăim cu asta.

Aici, voi închide cercul: VII) cea mai mare revoluție a generației noastre a fost *revoluția comunicațiilor și a tehnologiei scrisului*. În 1990, cînd ai mei mi-au cumpărat prima mașină de scris a familiei, am crezut că l-am apucat pe Dumnezeu de picior. Vax albina, Dumnezeu deja juca digital: în 1995 am ajuns să-mi fac doctoratul în Canada și acolo m-am trezit cu un birou și un computer MacIntosh, în care nici nu știam pe unde se bagă discheta. În 2001, după o bursă de la Colegiul „Noua Europă", am venit în redacția *Dilemei* cu primul meu laptop, la care regretata Tita Chiper se uita cîș și spunea că ea nu poate să scrie pe așa o făcătură (iar eu cu Mircea Vasilescu și alții rîdeam în barbă, *he-he-he).*

Să mai ziceți că nimic nu s-a schimbat

Și, la final, o amintire din primăvara lui 1999. Complex de împrejurări etc., iată-mă într-un grup de tineri ce urmau să fie angajați la MAE român și trebuiau să se întîlnească cu ministrul de Externe, pe nume Andrei Pleșu (dna Elena Ștefoi poate da detalii). Intrăm noi în biroul ministrului și dl Pleșu, amabil, propune să ne prezentăm… iar o domnișoară sare: *„Rog permiteți să vorbesc prima, la ora 14 am un avion spre Paris!"* Apoi, un tip OK a cerut permisiunea să vorbească al doilea, pentru că urma să aibă un interviu la o firmă etc.; la fel, toți cei prezenți (mi-l aduc aminte pe dl Andrei Țărnea, acum responsabil al sezonului cultural România-Franța) au pus diverse condiții, de timp sau de spațiu; cînd mi-a venit rîndul, am zis (rezum): *„Pe mine contați cîteva luni pe an, am început un doctorat în Canada la care nu renunț"* etc.

Andrei Pleșu se uita la noi și nu-i venea să creadă. Spre finalul mofturilor noastre, a spus doar atît: *„Observ că sîntem în anul 1999. Să mai zică cineva că România nu s-a schimbat în ultimii zece ani!"*

Și schimbarea, sub ochii decreților, continuă. *Show must go on* – vorba lui Freddie…

Adrian Cioroianu *este profesor universitar, ambasador la UNESCO, editor al volumului* Un Centenar și mai multe teme pentru acasă *(Editura Polirom, 2018).*

Sorin COSTREIE

Amintiri dilematice

Am terminat Liceul „Gheorghe Lazăr“ din București în iulie 1989, iar în decembrie eram în armată, satisfăcîndu-mi stagiul militar. Am fost pionier și cred că și UTC-ist, sigur nu și comunist. Am stat la cozi pentru mîncare, am călătorit cu autobuzul burdușit de oameni, cu ușile deschise, pe scară, ținîndu-mă de bară, mi-am făcut temele cu mănuși, din cauza frigului, și la lumînare căci se lua curentul, cumpăram cărți pe sub mînă și le citeam pe sub bancă, am detestat cenzura și am apreciat oamenii care reușeau să o ocolească, cu un accent special pentru umorul acelor vremuri, vorbeam la telefon și știam că sînt ascultat, eram fan *Teleenciclopedia* și am văzut atîtea piese de teatru atunci cîte nu cred că am mai reușit de atunci încoace. Scriam scrisori, multe... Visam să călătoresc, mult... Scrisori nu mai scriu, dar călătoresc mai mult decît îmi imaginam atunci.

Cum mă simt acum? În mijlocul vieții, cetățean internațional (am studiat în Italia, Germania, Spania, Canada și SUA), un pic obosit, un pic mai mult îngrijorat de viitor (ne bîntuie încă trecutul...), dar cu planuri mari atît profesionale, cît și personale.

Undem sîntem acum? Spuneam că la schimbarea de regim din decembrie '89 eram în armată, la o unitate militară de radiolocație din Ploiești. Ca orice unitate militară de atunci, aceasta avea un comandant militar, ofițer de carieră. El era secondat de ofițerul „venit pe linie de partid“ și de „CI-ist“ (ofițerul de contrainformații, securistul unității). De fapt, nu se știa bine care era adevăratul conducător: militarul, politrucul sau securistul? De fațadă, cel puțin, era militarul de carieră, deși simțeai că deciziile mari le ia politrucul și că, de fapt, securistul trăgea cam toate sforile pentru aceste decizii.

La fel mi se pare și acum. În loc de conducători legitimi, cu competențe clare și o carieră solidă, văd la conducerea diverselor instituții o cohortă de oportuniști incompetenți, cu rădăcinile în vechiul aparat de partid și vechea Securitate. Ei căpușează în continuare statul și societatea, menținînd aceleași metehne și mentalități: naționalism ieftin de budoar și un populism exploziv și inept. Mutilează limba română, distrug instituții fundamentale, calcă peste reguli și principii. Simți cum regretă sincer vechiul „Statul e partidul, statul sînt eu“. Pentru ei Europa e un moft, Rusia o putere și Turcia un partener, chinezii ne sînt prieteni și americanii „doar“ se folosesc de noi. Totul e conjunctural și fără anvergură.

Am ratat o schimbare substanțială. Ne trebuia un divorț clar cu trecutul, o ruptură fundamentală. Așa, am avut parte cam de aceleași fețe și personaje, același amestec de băieți deștepți, băieți de bine și băieți de băieți, un fel de descurcăreți născuți din încrucișarea activistului de partid cu securistul comunist. Altfel, da, am avut parte de schimbări „profunde“: nu ne mai latră cîinii vagabonzi pe stradă (acum s-au mutat în studiourile de televiziune), nu ne mai atacă șobolanii la ghenă (acum s-au mutat în partide și ne atacă drepturile fundamentale în Parlament), nu se mai fumează în public (dar se „fumează“ bugete importante pe măsuri propagandiste și populiste) etc.

Singura mare schimbare rămîne încă democrația cîștigată în decembrie '89, cu ale ei drepturi fundamentale, prin care ne putem bucura de lipsa cenzurii de partid, libertatea de a vedea lumea și magazine pline. Dar am ratat să avem o infrastructură de calitate, servicii medicale eficiente și o educație angajată într-o dezvoltare durabilă. Ce a rămas? Ghiorțăneala din politică, neînțelegerea că o societate se schimbă doar printr-un plan coerent și pe termen lung de îmbunătățire a educației și a economiei.

Ce putem face? Cred că, în primul rînd, trebuie să ne facem cît mai bine treaba, acasă și la „job“, și să depolitizăm cît mai mult societatea. Politicienii se hrănesc din iluziile și discuțiile noastre. Trebuie să facem și să dezvoltăm insule de normalitate, care mai apoi să se unească și să prindă țara într-un mare arhipeleag al normalității. Să avem astfel universități internaționale, spitale sănătoase, școli voioase, autostrăzi lungi, cozi scurte la taxe mici, trenuri care vin la timp și politicieni care se retrag la timp.

Noi, în anul 2000,
Cînd nu vom mai fi copii
Vom face ce-am văzut cîndva,
Toate visele îndrăznețe
În fapte le vom preschimba.
Vom fi meșteri iscusiți
Să vă facem fericiți
Pe voi, părinții ce veți fi
La a doua tinerețe în 2000.

(„Noi, în anul 2000“)

Sorin Costreie *este conferențiar la Facultatea de Filozofie a Universității din București și prorector la aceeași universitate.*

Horia MARINESCU

Sfîrșitul copilăriei

În timp ce eu ascultam la Europa Liberă cu răsuflarea tăiată cum cădea Zidul Berlinului, colegi de-ai mei din Facultatea de Arhitectură se întreceau în recomandări reciproce la ședințele PCR, pentru a intra și ei în partid, pe modelul cel vechi de a face carieră. S-au făcut că nu mă aud cînd le-am strigat în aulă: „Dar cade Zidul Berlinului, de ce intrați în partid?!“ Un amic tocmai intrase, prin noiembrie 1989, în partid și n-a apucat să se laude bine, căci Revoluția i-a tăiat cheful și elanul. Avea de gînd să dea o petrecere. Păcat. Dar s-a reorientat. E acum diplomat la Bruxelles, și viața lui a funcționat perfect, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat în 1989.

La 21 de ani ai vîrsta majoratului pe stil japonez sau englez. Noi, decreteii, avem o soartă încălecată pe o schimbare. Revoluția care ne-a prins la 21 de ani a anulat tot ceea ce știam pînă atunci despre viață și societate. Nimic nu mai era valabil, dar nici nu era clar cu ce va fi înlocuit. Doar speranțele (ale celor care le aveau!) au căpătat aripi noi, uriașe. În decembrie 1989 s-au deschis enorme perspective. Ele însă erau extrem de ambigue și neconturate, și cred că doar puțini dintre noi (la nivel statistic, al întregii generații) au știut să le valorifice sau să înțeleagă cum să se reorienteze. În fond, aspectul lumii politice românești de astăzi arată clar această dezorientare a decreteilor. Ei abia acum, de cîțiva ani, au reușit să acționeze. Cei ca Nicușor Dan (care va rămîne în istorie ca o efigie a generației lui) și întregul curent pe care el l-a coagulat în USR sînt probabil în majoritate decreței. Sigur, s-ar putea argumenta că în politică poți deveni influent abia după 40 de ani, și că, practic, politica din anii 1990-2010 a fost dominată de generații vechi, crescute în comunism, care au menținut inerent tarele lui în lumea celor 20 de ani de după revoluție. O prezență mai activă a decreteilor în politică, imediat după 1990, ar fi dus la o debalcanizare mai rapidă a partidelor și a stilului politic din România. Poate că însă problema a fost chiar asta: o ruptură între generații. Îmi amintesc de prieteni care au cunoscut îndeaproape diverse persoane marcante ale acelor ani, și care, aproape toți, erau scîrbiți de modul de a gîndi al acelor persoane. Era o distanță uriașă între idealismul și naivitatea generației decreteilor și machiavelismul și realismul excesiv (și foarte balcanic) al generației de politicieni și oameni de afaceri care domina pe atunci, și care aveau vîrste de 30-40 de ani (cei din FSN) sau erau chiar la vîrsta a treia (Câmpeanu, Rațiu etc.). Figurile nobile, care reușeau să îmbine idealismul, etica și realismul politic, erau extrem de rare (Corneliu Coposu) și nu au avut în final succes (chiar dacă s-au bucurat de o anumită influență). Ele ar fi fost singurele capabile să coaguleze energiile decreteilor și să-i scape de decepția și pesimismul care îi cuprinsese.

Crescut într-un comunism al autocenzurii, învățat să păstrezi pentru tine prea multe gînduri și obsedat de a te disocia de viața publică (capturată de ciocoii care intrau în partid și de securiști), te-ai trezit în 1990 că ai putea să te deschizi, că, teoretic, ai avea libertate totală. În același timp vedeai cum generația tînără a acelorași ciocoi și securiști capturează din nou viața publică. Foarte repede, s-au instalat decepția și furia. Furia nu poate dura mult, căci e distructivă, dar decepția și resemnarea îi pot lua ușor locul, dacă nu reușești să canalizezi energia furiei către soluții constructive de termen lung.

Cei care au avut succes, dintre decreței, au fost cei care învățaseră deja din anii '80 (sau o știau instinctiv) cum să răzbată și cum să se centreze pe succesul propriu, de obicei cu metode machiavelice. Scrupulele nu puteau să fie de ajutor nici în anii '80, nici în anii '90, căci în ambele situații erai confruntat cu o societate nedreaptă, în care fie era dictatură, fie tocmai se instalau la putere cei din generația nouă de securiști, și în care se înfiripa, firav și fără perspective clare, democrația. Nu doar decreteii au trăit anii '90 cu un fel de *split personality*: pe de-o parte, sperau orbește în succesul democratizării; pe de alta, erau permanent decepționați, ba chiar pesimiști, și nu reușeau să înțeleagă ce-ar trebui să facă pentru a schimba starea politicii. Cred că mulți dintre decreței – și eu mă număr cu siguranță printre ei – au încercat să se împartă între disperarea etern umană că avem o singură viață (și că ar fi bine să facem ceva cu ceea ce ni s-a dat) și disperarea etică că nu putem lăsa o țară pe mîna securiștilor și a nemernicilor (și că ar fi bine să facem ceva cu țara ce ni s-a dat). Foarte mulți dintre noi n-au reușit prea bine acest șpagat. Au devenit niște *„uomini universali“*, dar nu cu noblețea înaltă a lui Da Vinci, ci cu împrăștierea balcanică a omului pasionat de prea multe lucruri și lipsit de rigoarea rațională a vest-europeanului, care știe să-și drămuiască resursele și mai ales emoțiile. *Uomini balcanici universali*, deci. *E frumos, chiar dacă nu e bine,* ar spune poate un poet al anilor '80. „Ningea pe Colentina și erau steluțe în genele ei.“ În camera mea vieneză radioul local transmite pasajele alternant *pianissimo* și *forte* ale corului sclavilor din *Nabucco,* și eu mă gîndesc la *Hîrtia va fi albastră*.

Horia Marinescu *este arhitect și cetățean al Europei, activ între Viena și București.*

Florin IEPAN

Portretul decreţelului la maturitate

Sîntem copii, însă vom şti
Să facem ţara ca primăvara.
Şi mîine
Vom reuşi, că vă sîntem copii.
Urmînd povaţa,
Vom face viaţa
Îndelungată şi minunată.
Şi-atuncea nişte eroi
Vom deveni şi noi.

(„Noi, în anul 2000“)

Cred că ceea ce a fost frumos sau interesant s-a cam terminat. Generaţia noastră, a decreţeilor, se apropie de cincizeci de ani. Trebuie să ne obişnuim cu ideea, de-a dreptul scandaloasă, că peste cinci sau zece ani or să apară primii decreţei pensionari. *Wow!* Într-un scenariu probabil, lucrurile nu au cum să se schimbe în bine. Biologia o să-şi spună cuvîntul. Asta a fost. Atît am realizat. Luaţi fiecare în parte, ăştia sîntem. Mare lucru nu o să mai facem de aici încolo. Sau...?

Clişeul cu iz de science-fiction al copilăriei noastre, „Noi, în anul 2000, cînd nu vom mai fi copii“, este o glumă în 2019. Trăim într-o societate capitalistă hibridă cu reflexe naţional-comuniste, dominată de figuri ca Dragnea, Toader, Dăncilă, Vâlcov, Iordache şi Daea. Nu am reuşit să livrăm Schimbarea. La scara istoriei, acesta era job-ul nostru, dar noi am plecat în călătorie de afaceri. Am eşuat ca generaţie.

Singurul lucru pe care putem să-l mai facem este să ne strîngem încă o dată împreună şi să ieşim din scenă la fel de spectaculos precum am apărut pe lume în urmă decretului 770 din 1966. Să împlinim destinul excepţional pe care Ceauşescu şi Dumnezeu l-au codat în ADN-ul nostru de supravieţuitori. Ne-am născut în urma unei decizii politice şi sîntem datori să plecăm tot printr-un gest politic, o revoluţie, o răscoală, ceva mare, să dăm foc întregii ţări dacă nu putem să facem ceva mai cu cap, dar să lăsăm un semn! Ar fi un final epic şi erotic, pe măsura legendei decreţeilor, a unei generaţii speciale, a Omului Nou care s-a ridicat împotriva dictatorului care i-a dat viaţă. Ceva clasic, ceva frumos, cum ar spune Gheorge Hagi.

Dar acest lucru nu o să se întîmple. În primul rînd pentru că sîntem prea comozi ca să riscăm totul pe o carte, să ne aruncăm în gol pentru o idee. Pentru asta îţi trebuie o decuplare de la viaţă pe care noi nu o avem pentru că iubim viaţa, chiar şi în formele ei cele mai jalnice, banale sau abjecte. În spatele şi în urmă noastră au fost nenumărate avorturi legale sau ilegale, poate zeci. Noi am reuşit. Ei nu. Noi am cîştigat la loteria vieţii. Ei, egalii noştri, s-au întors în neant. Cum să dăm cu piciorul acestei şanse? Ar fi o prostie şi o lipsă de respect să provocăm destinul a doua oară.

Nu am reuşit să livrăm Schimbarea.
La scara istoriei, acesta era job-ul nostru.

Putem să ne jucăm cu ideea seducătoare că decreţeii fac parte dintr-o generaţie care are o poveste unică, cum am făcut şi eu într-o oarecare măsură în filmul *Decreţeii / Children of the decree,* pe care acum puteţi să-l vizionaţi şi pe YouTube. Să recunoaştem că avem un simţ al ridicolului prea dezvoltat, sîntem individualişti şi alergici la politică, politicieni, propagandă sau ideologie. De mici ne-am învăţat să luptăm pentru orice, pentru că întotdeauna eram prea mulţi ca să împărţim ceva care era prea puţin. Radiere chinezeşti, adidaşi, portocale, napolitane cu arome, pufuleţi sau locurile de la admiterea la liceu. Am învăţat să ne descurcăm singuri, să rezolvăm, să nu aşteptăm nimic de la nimeni. Să nu credem. Nu oferim, dar nici nu cerem nimic pe gratis. Nu ne băgăm. Sîntem greu de păcălit, de sedus. Stăm şi ne amuzăm de toate, după care ne reîntoarcem în episoadele noastre mic-burgheze. Mall, Kaufland, Grecia, Viena, Netflix, familie şi un *late night porn* cu *teens*.

Aşa că nu trebuie să ne mirăm că milioanele de decreţei nu se manifestă ca un grup din punct de vedere social şi politic. Dacă o să stăm în continuare cuminţi la locurile noastre şi o să privim absenţi pe fereastră, la fel cum făceam pe vremuri, cînd ne plictiseam la şcoală, este foarte posibil să pierdem tot ce am cîştigat după 1989. Se poate şi mai rău de atît, şi anume ca, în viitor, decreţeii să se transforme într-un grup de pensionari isterici, încolonaţi în spatele unor mişcări xenofobe, naţionaliste sau populiste. În felul acesta Ceauşescu şi-ar recîştiga paternitatea pierdută asupra generaţiei noastre. Dar asta nu este nimic pe lîngă reducerea noastră la condiţia de subiecţi ordinari ai unui experiment social din secolul XX. Pentru generaţiile care or să urmeze, decreţeii vor fi doar cifre dintr-o statistică. Cam puţin şi cam banal doar dacă stăm să ne gîndim la miile de femei care au murit în urma avorturilor ilegale şi la miile de decreţei abandonaţi în orfelinate, care au fost exterminaţi cu bună ştiinţă de statul român în anii '80 doar pentru că pe ei nu-i iubea nimeni şi pentru că nu erau aşa de frumoşi şi de speciali ca noi.

***Florin Iepan** este regizor. În 2005 a regizat documentarul* Children of the decree / Decreţeii *(produs de Răzvan Georgescu).*

Lucica MARDALE

Lumea cu susul în jos

Sînt în Geneva deja de două săptămîni, dar, după vacanţa de Crăciun, întoarsă aici, în confortul şi normalitatea elveţiană, mă găsesc toată ziua cu ochii pe Facebook şi pe Instagram, să văd ce mai e pe acasă. O prietenă bună, din generaţia mea, mă ţine la curent cu ce se întîmplă, îmi trimite în fiecare zi cîte 10-20 mesaje cu ştiri din cît mai multe surse, citate, relatări ale unor întîmplări prin care trec ea, colegi şi prieteni de-ai noştri. Nu face asta de ieri, de azi, ci de vreo doi ani, dar niciodată ca pînă acum nu sînt veştile de acasă mai triste, enervante, deplorabile ca acum. Şi ce mă îngrozeşte cel mai tare este că mi se pare că începem să pierdem speranţa că se poate schimba ceva şi că avem puterea să facem asta. Ca o mocirlă care ne cuprinde încet-încet pe toţi, ne macină voinţa şi ne face să ne ascundem în confortul caselor şi familiilor şi să „ne vedem de treaba noastră“.

Eu fac parte din generaţia de „decreţei“, deşi, drept să spun, nici nu am ştiut pînă pe la vreo 16 ani ce însemna asta. Eram mulţi, tare mulţi – clasă de liceu cu peste 34 de elevi, cîte 20 pe un loc la admiterea la facultate, scări de bloc pe care locuiau cîte 50-70 de copii. Eram atît de mulţi că nu era nici o problemă să găseşti în orice moment un alt copil cu care să stai pe afară, pe scara blocului sau în parc, la bănci. Nu aveam *„playdate“* sau *„sleep over“* aranjat în avans de părinţi şi bunici, nici unii dintre noi nu au avut bonă şi ne făceam lecţiile după capul nostru şi, pentru că nu erau telefoane mobile, ba chiar în oraşul meu, Buzău, pînă şi telefoanele fixe acasă erau un lux, plecam dimineaţa şi ne întorceam seara tîrziu. Am fost mulţi la facultate, în Regie, la cămin eram cîte cinci-şase în camere de trei-patru tocmai pentru că am fost atît de mulţi, ca să intri la facultate şi ca să termini trebuia să fii într-adevăr bun.

Aveam 21 de ani la Revoluţie şi am fost afectată de vorbele lui Silviu Brucan, care ne dădea 20 de ani pînă vom scăpa de urmele comunismului. Şi, ia uite, se împlinesc 30 de ani în curînd şi noi pedalăm viguros înapoi spre comunism... chiar un vis urît.

La 21-25 de ani am fi putut noi, „decreţeii“, să întoarcem lumea cu susul în jos – mulţi, tineri, deştepţi, în puterea vîrstei. De ce n-am făcut-o? Cred că sînt multe explicaţii: poate că nu am ştiut ce şi cum să facem, poate ne-a lipsit un anume simţ al comunităţii în care să ne unim cu toţii pentru apărarea unor idealuri şi principii, poate pentru că mulţi dintre noi au preferat calea mai uşoară a plecării din ţară decît să ne „luptăm“ cu „ăştia“, poate că mulţi au preferat să nu se „coboare“ la nivelul multora dintre politicienii post-1989 şi, astfel, spaţiul politic nu s-a umplut cu oameni educaţi, minunaţi şi integri, ci dimpotrivă. Şi, uite-aşa, lună după lună, an după an, ne-am trezit străini în ţara noastră, în mizeria de acum, în care nu ne regăsim.

Nu vreau să închei aşa, fiindcă e foarte trist, dar eu nu renunţ uşor – chiar cred că nu e totul pierdut. Dar ne trebuie multă voinţă, implicare, perseverenţă şi agilitate. Voinţă – pentru că, dacă vrem să schimbăm ceva, schimbarea chiar trebuie să înceapă cu fiecare dintre noi, cu ceea ce facem şi spunem noi: acasă, pe stradă, la serviciu, în vacanţe, la întîlnirile cu prietenii. Implicare – nu mai vreau să aud de la prietenii mei „Nu mă bag, că nu e treaba mea“, „Nu vezi că nu se schimbă nimic, aşa că de ce să merg să votez?“. Perseverenţă – pentru că e un strat gros care trebuie dat jos şi pentru că va fi descurajant pentru o perioadă, în care senzaţia va fi de „pedalare în gol“. Agilitate – pentru că va trebui să ne adaptăm din mers şi capacitatea de a contracara „armele lor“, fără prea mult timp pentru discuţii şi dezbateri. Ţara se află într-o situaţie de criză şi este vina noastră, a tuturor, că am ajuns aici, mai ales pentru că am lăsat, timp de 30 de ani, spaţiu deschis de manevră tuturor lichelelor. Dar eu cred în puterea noastră, a generaţiilor de decreţei şi a copiilor noştri, de a schimba situaţia. Dacă trecem peste lehamite şi, pur şi simplu, o facem.

***Lucica Mardale** este directoarea Organizaţiei Stop TB – parteneriatul Naţiunilor Unite pentru lupta împotriva tuberculozei la Geneva.*

Cristian PREDA

Cinci bătălii politice cîștigate și cinci pierdute

Termenul a fost, inițial, peiorativ: era numit „decrețel“ un copil despre care nu se știa dacă a fost sau nu dorit de părinți, întrucît se născuse în perioada care a urmat adoptării decretului ceaușist care interzicea avortul. Creșterea demografică a fost spectaculoasă: cînd decreteii au ajuns la școală, pe lîngă clasele de la A la F, au apărut și cele de la G la Z.

Unii au extins numele respectiv la toți cei născuți în anii în care interdicția din 1966 a fost în vigoare. În acest sens, cînd a căzut comunismul, cei mai „bătrîni“ decreței aveau 22 de ani. Asta înseamnă că acum au ajuns la 52. Cei mai tineri împlinesc anul ăsta 30. Ce bătălii politice au dus ei? Cîte au cîștigat și cîte au pierdut? Să vedem...

Prima victorie a fost cea a revoluției care l-a răsturnat pe Ceaușescu de la putere. I s-a spus, de altfel, „revoluția tinerilor“. Nu fiindcă decreteii ar fi ajuns atunci la putere – alții au reușit să ocupe „vidul“ creat de fuga dictatorului –, ci întrucît ei i-au fost victime. Îmi amintesc foarte bine că – în primele săptămîni de după căderea regimului comunist – oameni necunoscuți ne mulțumeau pe stradă nouă, studenților, pentru jertfa colegilor noștri de generație.

A doua izbîndă a venit în primăvara lui 1990: în Piața Universității a fost instalată borna care marchează Km 0 al democrației, iar spațiul public – transformat în for de discuții politice. A fost vorba, de fapt, despre descoperirea libertății de expresie, a dreptului de a spune „nu“ Puterii. Participanții au fost numiți „golani“, un stigmat care a fost purtat ca o medalie pînă în ziua de azi.

Alternanța la guvernare prin alegeri libere e, în termeni politici, cel mai mare succes de după 1989, fiindcă reprezintă o noutate în istoria noastră. Într-adevăr, pînă la al Doilea Război Mondial, schimbarea guvernelor era decisă de Rege și validată de popor, în cadrul unor scrutine fraudate masiv. Din 1996 încoace, aproape fără excepție, cine a organizat alegerile le-a pierdut.

Cea de-a patra bătălie cîștigată a fost legată de Occident. Ambiția modernizării prin imitarea Vestului – care a debutat în secolul al XIX-lea, dar a fost suspendată de totalitarisme – a renăscut în anii '90. Principalele rezultate au fost integrarea în UE și aderarea la NATO, care au oferit libertate economică și politică, precum și garanții de securitate cum n-am mai avut vreodată. În acest sens, generația „decreteilor“ e prima din istoria noastră care, deși născută în vreme de servitute, nu a cunoscut războaie și a profitat din plin de libertățile inventate de europeni.

Dacă vorbim despre victorii, să spunem și că toleranța și-a făcut loc printre valorile acceptate în societate. Faptul că minoritățile naționale sînt reprezentate în Parlament, abandonarea discriminării legale a minorităților sexuale sau alegerea unui român de origine germană ca președinte vădesc transformări de neimaginat în anii '70 sau '80, cînd se năștea „decreței“.

Sînt și cîteva bătălii pierdute: pentru echilibru, voi indica tot cinci, simplificînd și acest tablou, cum am făcut și cu cel al izbînzilor.

O primă bătălie pierdută de decreței e cea cu nostalgia. „Era mai bine pe vremea lui Ceaușescu“ e forma brută a unei imposturi morale, larg răspîndită printre cei care, 30 de ani după 1989, preferă servitutea voluntară libertății. Pierderea confruntării cu nostalgia face, de altfel, ca și dictatorul comunist să fie azi mai popular în sondaje decît președinții democrați.

Gașca de la bloc,
nu mai e deloc
din toți locatarii
numa' pensionarii.
Valentin Istrate
e plecat în State,
Mircea în Canada
cînd cu mineriada.
Herman Aurel
e prin Israel.
Numai bietul Tuti e
mort la revoluție.
Iar Natalia
e-n Italia
măritată și
cu patru copii.
Unde-or fi?...
Unde-or fi?...

(Sarmalele Reci, „Gașca de la bloc“)

Al doilea eșec privește limbajul public. De la limba de lemn a regimului totalitar s-a ajuns la agramatism. Exemplele sînt nenumărate, dar mă mulțumesc să citez aici celebrele vorbe „almanahe“ și „orice om îi este frică“. Iată de ce un discurs bine făcut, precum cel rostit de curînd la Ateneu de către Donald Tusk, a creat – prin contrast – senzație.

Una dintre cele mai mari probleme ale societății de azi e presa: ea e la fel de partizană ca înainte de al Doilea Război Mondial, dar are avantajul de a nu mai fi cenzurată. Asta a încurajat un soi de anarhie a opiniei. Pe care mulți au transformat-o în propagandă deșănțată, în invective și minciuni, răpind cetățeanului dreptul la informare.

În al patrulea rînd, decreteii au pierdut bătălia pentru putere. Dacă nu am avut vreun președinte care să aparțină acestei categorii demografice, în schimb în fruntea guvernului au ajuns mai mulți decreței. Care au fost departe de a avea un profil unitar. Drama e că plagiatorul Ponta a rămas patru ani la șefia guvernului, în vreme ce MRU, educat și onest, a fost debarcat după numai trei luni de la Palatul Victoria.

În fine, corupția e încă endemică. Asta e problema cea mai penibilă. Cultura politică a regimului comunist supraviețuiește prin rețelele politico-economice care spoliază bugetul și controlează o parte însemnată din administrație.

Măsurați fiecare plusurile și minusurile și gîndiți-vă dacă decreteii merită felicitați sau blamați...

***Cristian Preda** e profesor la Universitatea din București din 1992 și europarlamentar din 2009.*

Alcor C. CRIȘAN

La jumătate de secol

În cazul unor funcții publice, după 50 de ani se vorbește despre jubileul de aur. S-ar mai putea spune și semicentenar, dar sună pompos, mai ales în ultimul timp, în care – teoretic – autoritățile au sărbătorit centenarul României Mari. Care, din păcate, e clar că a devenit mai degrabă România Mediocră.

Dar stăm bine la acest capitol. În pas cu lumea. Cum spunea Salieri în finalul filmului *Amadeus,* mediocritatea e pretutindeni. Dacă ne uităm la ce se întîmplă în (încă) Marea Britanie cu așa-zisul Brexit, ori în Franța cu „vestele galbene“, la noi e încă relativ bine. Sînt mediocri și cei de la putere, și cei din opoziție. Dar la fel e și în mult prea multe alte țări, din Europa și nu numai.

Am fost invitat să scriu aceste rînduri într-un fel de privire retrospectivă după o jumătate de secol de viață. E greu de spus dacă a fost mult sau puțin. Timpul trăit e altul pentru fiecare dintre noi. Ne-am născut în plin Război Rece, într-o dictatură din blocul sovietic. Cenzura și dublul limbaj erau pîinea noastră cea de toate zilele. Era de la sine înțeles pentru toată lumea că una se vorbea în public și cu totul alta în familie.

După decembrie 1989 am avut pentru scurt timp iluzia că am scăpat definitiv și de cenzură, și de dublul limbaj. Acum, cu aproape 30 de ani mai tîrziu, vedem că lucrurile nu stau deloc așa. Deși, aparent, trăim în lumea pe care o credeam pe vremuri liberă, în capitalismul multilateral dezvoltat. Cenzura comunistă a fost înlocuită de cenzura multiculturalistă. Limba de lemn comunistă a fost înlocuită de limba de lemn a corectitudinii politice.

Ceea ce păruse pentru unii dintre noi, naivi și romantici, o nesperată șansă de a trăi în libertate și fără minciună se dovedește acum o mare amăgire. O mare autoamăgire care se transformă într-o imensă dezamăgire.

Revenim la schizofrenia de zi cu zi a dublului limbaj, a cenzurii și autocenzurii. Prieteniile de o viață se destramă într-o secundă din motive politico-ideologice. Ne alegem setările de prieteni și neprieteni pe diverse rețele de așa-zisă socializare în funcție de simpatiile și antipatiile politice.

Reușita ori eșecul în viață mi se par mai relative ca oricînd. Am avut un succes considerabil la ceea ce am ajuns să fac din întîmplare. În egală măsură, am eșuat lamentabil la tot ce mi-am dorit să fac în viață, în special pe plan profesional. Dar e greu de spus exact în ce măsură e rău sau e bine. Înfrîngerile majore sau mărunte alternează cu succese de mai mică ori mai mare amploare. Iar „succesurile“ altora chiar că mă lasă rece. Am cunoscut multe trăiri, ca să spun așa, dar, din fericire, invidia nu s-a numărat printre ele. E ceva care ține, probabil, de intuiție. Pentru mine a fost întotdeauna extrem de limpede diferența dintre aparență și realitate. În limba română se spune că nu tot ce zboară se mănîncă. Echivalentul în limba engleză e că nu tot ce strălucește e din aur. Fericirea și nefericirea fiecăruia depind în foarte mică măsură de bogăția materială.

O eventuală concluzie după cincizeci (și ceva) de ani? Nici prea-prea, nici foarte-foarte...

Dacă în prima tinerețe visam să predau la universitate, ceea ce am și reușit într-o oarecare măsură, trei ani la București și doi ani la Paris, acum, la a doua, ca să spun așa, am visuri mult mai modeste. Precum eroul meu preferat, Hercule Poirot, îmi doresc și eu să pot să mă retrag undeva, la țară ori la oraș, la mica mea casă cu grădină – pe care, evident, încă nu le am – și să cultiv dovlecei.

Strasbourg, 17 ianuarie 2019

***Alcor C. Crișan** este eseist, traducător și interpret.*

Marcați, maturi, responsabili?

I-am rugat pe cîțiva reprezentanți ai decreteilor (unii care au decis să rămînă și să facă ceva în România, alții care și-au încercat norocul prin alte părți) să răspundă la primele întrebări care-ți vin minte în legătură cu generația lor:
1) În ce fel v-a marcat faptul că ați fost cu un picior în epoca ceaușistă (în care ați fost obligați să faceți față, printre altele, unei concurențe destul de acerbe la examene) și cu altul în cea de după?
2) Cum v-ați simțit, ce v-ați dorit și ce ați ales să faceți în '90, cînd totul părea deschis, orice – posibil?
3) Ați reușit să duceți la bun sfîrșit ce v-ați propus? În România sau în altă parte? Cu ce eforturi, ce sacrificii?
4) În momentul de față, în România, reprezentați generația matură. În ce măsură vă simțiți responsabili și ce puteți face pentru ca lucrurile să se îndrepte (pe diverse planuri – politic, social, civic, cultural)?

Ioan BIG, analist Pop Culture, designer și producător de evenimente speciale

1) Într-un mod aproape melodramatic. Am trecut foarte iute și nepăsător de la inconștiență la iresponsabilitate, iar posibilitatea de a-mi aduce contribuția la realizarea din temelii a unei construcții sociale sănătoase dispăruse deja cînd am realizat cu adevărat dimensiunea prețului pe care urma să îl plătesc, solidar cu cei din jur, de acum, dar și din viitor, pentru comportamentul meu de decrețel individualist. În '89 eram prea inconștient și necopt ca să nu îmi imaginez că succesul, definit aproape binar, al parcursului meu în viață poate fi atins ignorînd particularitățile societății în care trăiam. După doar cîteva luni, în '90, egoismul alimentat de competitivitatea deja malignă mi-a indus, fără ca tranziția să fie perceptibilă, o stare de pasivitate și dezinteres față de convulsiile sociale. Retrospectiv, nu o pot califica decît ca iresponsabilitate civică.

2) După entuziasmul inițial, odată cu începutul defilării la televizor a trîmbițașilor proaspetei democrații, în mintea mea s-a instalat neliniștea. Chiar dacă nu eram familiarizat cu toată fauna de „înalți revoluționari", mi-a fost suficient că aceasta lăsa să transpară, în ansamblu, aceeași mentalitate de vechi „gestionari" și nu de potențiali „manageri". Așa că m-am abținut să iau decizii în pripă. Precum majoritatea colegilor de generație, eram la jumătatea facultății și o schimbare radicală de opțiune profesională ar fi presupus asumarea pierderii a trei ani din viață. Aveam să fac, însă, fără regret, acest pas în '93, pentru că mi-am dorit de la bun început un lucru simplu: să îmi aleg o profesie pe care să o practic din plăcere. Pentru mine așa ceva ar fi fost imposibil în România comunistă în care, cu excepția BOR și a structurilor de partid, nimeni nu avea în organigramă specialiști în evenimente.

3) Fără discuție, da. În România. Odată ce am realizat că, în noul mediu socio-economic, timpul, și nu banii reprezintă „vaca sfîntă", bătălia pentru a evolua profesional am purtat-o doar cu mine însumi și fără a mă raporta la competiție. Sacrificiile pot fi considerate absolut neglijabile în raport cu satisfacția dată de recunoașterea creativității și competenței, dincolo de feluritele frontiere. Întorcînd, însă, din nou, moneda pe fața oxidată, hotărîrea de a reuși într-o profesie inexistentă, chiar și acum, în nomenclatorul nostru ocupațional a produs un dezechilibru, avînd drept consecință pasivitatea civică pe care o menționam. Ale cărei efecte prin ricoșeu am început să le simt din ce în ce mai des în ultimii ani. În toată România.

S-a spart gașca ...
Au pornit cu toți hai-hui
S-a spart gașca ...
Floarea cartierului ...
S-a spart gașca ...
Soarta i-a împrăștiat
S-a spart gașca-n lung și-n lat.
Tu mai știi ceva
despre Horia,
cică vor să-l țină
în Legiunea Străină.
Staicu Marian,
cel mai bun din an,
cine-ar fi crezut,
e-n Africa de Sud.
George și Cristina
pleacă-n Argentina.
Lu' Fane Zavaidoc
i-au tras-o la Rostock.
Sor'sa la Frankfurt
s-a lăsat de furt,
spală rufe și
îngrijește de copii.
Unde-or fi?...
Unde-or fi?...

(Sarmalele Reci, „Gașca de la bloc")

4) Aș spune, mai degrabă, că sîntem generația copiilor care au îmbătrînit peste noapte în corpuri mature. Simultan, am păstrat în noi ceva din visele copilului răsfățat, sîntem adulți satisfăcuți de confortul modern și am devenit bătrîni prin resemnarea prematură. Tot acest melanj relevă, cred eu, că nu maturitatea ne lipsește, ci tinerețea, cea consumată civic inutil, inclusiv datorită „șansei" de a ne fi născut socialmente ca decreței și din al cărei spirit ar trebui să ne recîștigăm, măcar în parte, încrederea în noi înșine. Cred că nu este tardiv să ne asumăm schimbări de atitudine și, astfel, să producem în jurul nostru corecții vitale pentru generațiile viitoare, fie și doar pentru că și noi încă „putem", chiar dacă am început să devenim mai atenți la cum se scurge nisipul în clepsidră.

Ada SOLOMON, producător de film

1) Cel mai puternic impact cred că e cel dat de faptul că eram mulți, că generația noastră este una de *natural born competitors*. Adică, în cazul meu, inclusiv faptul că sînt decrețel, că părinții mei nu m-au foarte dorit (dar m-au iubit enorm!) e o marcă a timpului ăluia. Exercițiul ăsta al competiției – pentru a intra la un liceu bun, pentru a reuși la facultate, unde erau cîte 3-5-10 candidați pe loc etc. – ne-a pregătit, cred eu, pentru economia de piață, așa sălbatică cum a fost ea la noi. Eram antrenați să luăm startul bine și să ducem la curse lunguțe.

2) Nu doar părea, chiar era posibil aproape orice. Am simțit că am un noroc extraordinar să am totul la dispoziție și să pot încerca orice fără să fie în preajmă altcineva care să știe mai bine decît mine. Tot ce aveam în preajmă era pragul de sus, mai dădeam cu capul, frecam cuciuul, mergeam mai departe. Norocul ăsta al generației mele, care la 20 și ceva de ani putea face orice dorea, nu prea îl mai au generațiile actuale. Ce mi-am dorit eu, pe lîngă să călătoresc, a fost să am un job, să cîștig banii mei, deși eram încă studentă, să nu mai depind financiar de părinții mei, să fiu independentă.

3) Am reușit repede să găsesc o slujbă OK, într-un domeniu despre care nu știam nimic, în publicitate, apoi am avut norocul să o iau spre lumea cinematografiei, mai mult din întîmplare decît din hotărîrea de a face asta și nu altceva. Am călătorit enorm, cred că am lăsat ceva în urmă – sînt mîndră de toate cele aproape 60 de filme în care am fost implicată, am crescut alături de oameni minunați și am și crescut ceva profesioniști asijderea. Sînt OK cu mine în oglindă, iar despre sacrificii – știi, e un vers al lui Mihai Beniuc: „Tu crezi că toate aceste edificii le facem fără sacrificii?"

4) Sîntem responsabili, evident, și pentru bune, și pentru rele, și pentru pașii mari înainte pe care i-am făcut cu energia noastră dată de exercițiul competiției. Dar și pentru incapacitatea de a fi învățat suficient de bine regulile democrației, rădăcinile totuși prea adînci ale educației din alte vremuri, incapacitatea de a spune „nu" suficient de apăsat, de a întreba „De ce?" pentru a nu părea proști. Ce putem face? Să facem bine și cinstit ceea ce facem fiecare și să dezvoltăm cît mai bine rezistența la compromis.

Mihai CARADA, șef de proiect în logistică, în Franța

1) Perioda trăită în comunism, pînă la 20 de ani, m-a marcat profund. Am trăit într-o societate în care nu trebuia să vorbesc la școală ceea ce se spunea acasă, în care am fost obișnuit să nu am încredere în oamenii care mă înconjurau, căci puteau fi delatori, în care trebuia să ascund ceea ce gîndesc. Am trăit într-o lume în care se găsea din ce în ce mai greu de mîncare, în care era frig și întuneric iarna în apartamente, cu străzi desfundate și iluminat public inexistent, cu mijloace de transport în comun în care trebuia să mă urc luptîndu-mă cu ceilalți. Vedeam și simțeam pe zi ce trece cum oamenii deveneau tot mai agresivi, mai animalici în lupta pentru supraviețuire. În 1989, după ce a căzut comunismul, am realizat cît de insensibil devenisem. Ca și ceilalți români, devenisem preocupat de supraviețuire. Îmi dispăruse orice urmă de empatie, de privire binevoitoare față de cei care mă înconjurau. Aveam foarte bine întipărit în minte un teribil sentiment de neputință și furie adolescentină cînd vedeam cum regimul demola casele frumoase din centrul orașului pentru a construi blocuri sinistre. Țin minte foarte clar că, la vîrsta de 20 ani, ultimul an al regimului comunist, nu îmi vedeam nici un fel de viitor în țara mea. Nu voiam să intru în PCR, să lupt pentru o repartiție bună după facultate și să supraviețuiesc în lumea aceea sinistră făcută din întuneric, răutate și corupție. Evenimentele din decembrie 1989 au apărut ca o izbăvire și m-am implicat fără reținere, fiind conștient că era unica șansă să evit acel viitor pe care nu mi-l doream și pe care nu îl doream României.

2) Probabil că cel mai mult am fost marcat de cele zece luni care s-au scurs între 21 decembrie 1989 și 24 septembrie 1990, cînd am plecat în Franța. După evenimentele din decembrie 1989, cînd românii deveniseră, pentru foarte scurt timp, membrii solidari al unei națiuni care se simțea eliberată și începea să spere din nou, am înțeles foarte repede două lucruri: nomenclatura continua să fie clasa care domina și controla societatea, iar majoritatea românilor voiau continuarea comunismului, dar fără neajunsuri materiale. Nu am fost surprins de rezultatul primelor alegeri libere și nu aveam iluzii despre capacitatea minorității din care făceam parte de a schimba mentalitățile. În perioada manifestației din Piața Universității și a venirii minerilor am înțeles că făceam parte dintr-o categorie pe care majoritatea românilor o urau. Aveam deci nevoie ca de aer să plec din România.

3) Cînd am plecat, nu aveam obiective fixate. Sînt fericit că pot trăi într-o țară care mi-a dat totul, care m-a adoptat și mă consideră de-al ei, într-o cultură pe care o iubesc, înconjurat de oameni plini de civilitate și solidari. Pe plan profesional sînt încîntat să îmi practic meseria la un bun nivel și să am parte de-a lungul carierei de activități interesante, stimulante.

4) De 30 de ani susțin, cu mijloace modeste, toate tentativele de creare a unor partide democratice (URR, USR) care au apărut, precum și organizații civice (The Mihai Eminescu Trust). Da, cred că prin implicarea noastră, a fiecărui cetățean român, putem schimba lucrurile. Din 1990 încoace am participat la toate alegerile la care mi s-a permis să particip, atît în Franța, cît și în România.

anchetă realizată
de Iaromira POPOVICI

Vlad ENACHE

O poveste cu meandre

Nu știu cum au făcut părinții mei, dar nu am amintiri despre cozile de pe vremea lui Ceaușescu. Și nici despre lipsuri. Pot spune că înainte de 1989 am avut o viață bună. Fără ca familia mea să fi fost apropiată cumva Puterii de-atunci.

Am impresia că am crescut într-un soi de mediu steril din care au lipsit nu doar frigul, foamea sau bolile, ci și nemernicii sau canaliile. Primul contact cu astfel de persoane l-am avut tîrziu, prin ultimul an de facultate. Eram redactor-șef la ziarul Institutului Politehnic din București, *ING.* Cîțiva colegi făcuseră o anchetă jurnalistică la cantinele din Regie, în care dezvăluiau cum și cît se fură (atenție, era înainte de 1989!). Bineînțeles, cenzura de partid a refuzat să aprobe publicarea. Am insistat, am dat-o la rescris, am făcut tot felul de jonglerii (am decupat diverse fraze și le-am lipit ca pe un puzzle, încît fiecare coală A4 avea pe spate undeva, cumva, o ștampilă din partea cenzurii; la tipografie, cei ce verificau prezența ștampilei s-au lăsat păcăliți) și pînă la urmă am reușit s-o publicăm. Cînd a ieșit ziarul, scandal uriaș. L-au oprit imediat și l-au dat la topit. Un mare grangure de la partid, care era implicat în furturile de la cantine și care făcuse presiuni uriașe ca să împiedice publicarea anchetei, a venit și mi-a strîns mîna cu un aer de senior: „Domnule, să știi că nu-ți port pică. Ai încercat și aproape ai reușit. Respect asta!“ Pe urmă, în sesiunea de examene, cînd la primul examen am luat 3 (deși scrisesem de 10, zic eu – îmi plăcea materia, era despre baraje și eu eram pasionat), o colegă mi-a mărturisit că era în anticamera șefului catedrei de Hidraulică și-a auzit cînd respectivul, bun prieten cu grangurele de mai sus, i-a adunat pe profesorii cu care urma să am examene și le-a zis: „Îl știți pe Enache? Nu trebuie să termine facultatea. Îl picați la toate examenele.“ Din cinci profesori, colega a auzit cum trei au acceptat pe loc, unul a zis ferm că nu se bagă la mizerii din astea și altul a răspuns evaziv. Am făcut scandal, m-am dus la decăniță, am cerut reexaminarea lucrării, nota mi s-a schimbat din 3 în 7 și pînă la urmă, văzînd că nu stau glugă de coceni, m-au lăsat în pace și mi-au dat toți note (aproximativ) pe merit. Am terminat facultatea al cincilea pe țară.

După ce am luat doctoratul cu calificativ maxim, m-am întors la urmărirea „privată“ a pasiunilor mele.

Programul de deschidere a ferestrelor

La terminarea facultății (Energetică), în 1990, am fost ultima generație cu repartiție guvernamentală și prima generație care și-a căutat de lucru pe piața liberă. M-am angajat la IPROMET. Aveau pe perete „Program de deschidere a ferestrelor“: cel vechi, comunist, tăiat cu pixul, iar alături, scris de mînă, unul nou, revoluționar (decalat cu 15 minute față de cel vechi). Nimeni nu făcea nimic, toți frecau berbunca. Era un singur angajat care muncea, un domn aproape de pensionare. În ziua de salariu era emoționat, i se promisese că va primi și el primă, pentru întîia oară în zeci de ani. Cînd s-au împărțit fluturașii și a văzut că și de data asta au primit primă aceiași tăietori de frunză la cîini (apropiați ai directorului), iar el nu, i s-a făcut rău de la inimă. L-au întins pe birou ca pe năsălie și au chemat Salvarea. Îl chema Enăchescu. Probabil influențat și de asemănarea de nume, în acel moment am realizat că nu-mi doresc o astfel de viață. Mi-am dat demisia după șapte zile.

Apoi am lucrat ca jurnalist în diverse locuri, ajungînd în 1992 șeful secției Știri Externe la *Evenimentul zilei.* De-acolo am plecat însă scîrbit: un individ și-a promovat soția, făcînd-o peste noapte, fără să mă-ntrebe, „șefa secției Externe pe tura de noapte“; cînd am protestat la redactorul-șef, acesta mi-a răspuns: „Măi Enache, tu ai nevastă? Nu? Ei, cînd o să ai, atunci o să-nțelegi de ce s-a-nființat postul de șef la Externe pe tura de noapte și de ce-l primește doamna, chiar dacă nu știe nici o limbă străină și n-are nici un fel de experiență.“ Asta a fost picătura ce-a umplut paharul cu nepotisme și favoritisme care m-a făcut să plec de-acolo.

Bursa în SUA

În 1994 am primit de la Vocea Americii o bursă de un an în SUA. Pentru jurnalism. Nu prea am vrut să mă duc, dar m-au împins de la spate părinții: „Hai, du-te, nu se știe…“ Se gîndeau că poate rămîn în SUA. Eu nu aveam astfel de planuri, dar m-am dus. Mai mult de gura lor. După ce-am ajuns acolo, studiind actele, am descoperit niște nereguli financiare (facultatea oprea nejustificat niște bani de la Vocea Americii). Am cerut socoteală conducerii facultății, dar m-au expediat „dînd din mînă“. Atunci m-am dus și-am vorbit cu un avocat, care mi-a spus că serviciile lui sînt de zeci de ori mai scumpe decît suma disputată și nu-mi va conveni să-l angajez, dar s-a oferit să trimită gratis o scrisoare la facultate, numai așa, de bună ziua, din partea mea și-a biroului de avocatură. S-au speriat și au încetat să-mi mai oprească bani.

Înspre sfîrșitul șederii mele acolo m-am cunoscut pe e-mail cu domnul Erwin Friedlander (profesor de origine română, a fost specialist în fizică nucleară la Berkeley). Nu mai știu ce discuții am avut cu el pe e-mail, dar i-a plăcut ce fizică știam și m-a invitat să-l vizitez în California. Mi-a propus să devin asistentul unui student eminent de-al lui, care avusese un accident neurologic și nu mai era-n stare să-și termine doctoratul. Ideea era să-l ajut. Mie mi-ar fi plăcut să studiez fizică nucleară, dar eram blocat cu bursa de jurnalism. Profesorul Friedlander a rugat catedra de Fizică Nucleară să ia legătura cu Vocea Americii și erau cît pe-aci să reușească să-mi comute bursa: din bursă de jurnalism în Carolina de Sud să se transforme în bursă de fizică nucleară în California (și să fie prelungită, pe cheltuiala celor de la Berkeley). Vizita la Berkeley mi-a plăcut foarte mult și hotărîrea mea de a mă întoarce în România începuse să fie pusă la grea încercare – dar cei de la facultatea de jurnalism mi-au dat referințe proaste (că sînt *„troublemaker“*, din cauză că-i amenințasem cu avocatul) și transferul meu la Berkeley s-a blocat.

După jurnalism am lucrat în publicitate, iar mai apoi în marketing. În 2001, plecînd din departamentul de marketing de la Vodafone (pe-atunci Connex), am înființat împreună cu niște parteneri agenția de publicitate Next Advertising. După șapte ani, din cauza unor diferențe de viziune, drumul meu s-a despărțit de Next. M-am retras lîngă București, la Pasărea, aproape de pădure și de lac.

Turnul de Fildeș

În 2012 mi s-a propus să fac un doctorat în Termodinamică, astfel că am revăzut Politehnica după 22 de ani. A fost o perioadă extraordinară, am învățat mult, am descoperit lucruri noi (noi nu doar pentru mine, ci și pentru comunitatea științifică), am publicat și am avut satisfacții intelectuale mari. Din păcate, insatisfacțiile legate de corupția morală din mediul universitar (vorbesc de partea cu care am avut eu contact) au fost mai mari. Zeci de ani am fost frustrat că nu am acces în Turnul de Fildeș unde profesorii îmbrăcați în halate albe robotesc pe lîngă Forjele Științei și Cunoașterii. După ce ușile mi s-au deschis și am fost admis înăuntru am descoperit că Turnul duhnește, că halatele nu sînt atît de albe, că Forjele sînt acționate parțial de sclavi și că înăuntru se petrec lucruri ce depășesc puterea mea de a face compromisuri. Mi-ar fi plăcut imens să ajung să predau (asta a fost dintodeauna chemarea mea), dar după ce am luat doctoratul cu calificativ maxim am închis discret și trist ușa Turnului și m-am întors la urmărirea „privată“ a pasiunilor mele (logică, filozofie, science-fiction, matematică, fizică, discuții, gastronomie, biologie, electronică, programare și cam orice fel de știință).

Acum trăiesc din dobîndă bancară, din unele investiții și din activitatea de liber profesionist.

S-a spart gașca ...
Au pornit cu toți hai-hui
S-a spart gașca ...
Floarea cartierului ...
S-a spart gașca ...
Soarta i-a împrăștiat ...
Cîte petreceri în bloc,
cîte concerte de rock
și cîte peripeții,
unde-or fi?...

(Sarmalele Reci, „Gașca de la bloc“)

Vlad Enache *este freelancer/consultant în Graphic Design, Machine Learning, Computer Programming, Natural Language Processing, Marketing, Data Analysis, Neuromarketing.*

Roxana MARINESCU

Părul de pe picioare și dilemele

spre și dinspre feminismul de tranziție

Januhairy se cheamă campania: să-ți lași părul de pe corp să crească. Femeile. Că cică bărbații nu au această presiune culturală. Și așa a început discuția online în bula mea: că da, că ba, că e inestetic (ba nu, e subiectiv), că e (sau nu) igienic (dar de ce doar pentru femei?), că ce știți voi ce e ăla feminism, ba știm, ba nu, că n-aveți studii de gen. Și eu, ca orice feministă declarată, am simțit că e de datoria mea să intervin. Să iau o poziție. Doar că n-am știut ce să spun. Iată că n-am poziție la chestiunea respectivă. Nu e prima oară: unde-o fi poziția mea feministă cînd o caut?!

Asta m-a făcut să reflectez. Ca (mai) toți colegii și colegele de generație, decreteii, nu știu totul despre tot, am nelămuriri, am îndoieli, întorc chestiunea pe toate părțile, nu mă pot hotărî. Pe scurt, sînt dilematică. Poate ni se trage de la trăitul duplicitar în comunism, combinat cu anii '90, cînd credeam că lumea e a noastră, că schimbarea de regim e ireversibilă, iar pentru noi erau așa de multe opțiuni după ce nu fusese nici una, încît ne-am blocat, ne-am tot gîndit, am ales, am stat, am plecat, am reales, ne-am răzgîndit...

Dar un lucru am făcut (cam) toți cunoscuții mei de-o generație: ne-am implicat civic. La un moment dat. Cumva. Undeva. Dintr-un sentiment de datorie față de cei care au murit la revoluție, față de colegii bătuți la mineriade, față de părinții noștri pe care i-am acuzat că au tăcut, față de – vorbe mari, iată! – țară. Și o tot facem de atunci încoace, în doze diferite, cam toți anonim. Noi, cei care avem acum în jur de 50 de ani, ne tragem sufletul, ne punem o șosetă în plus (ne-am obișnuit din copilărie, nu ne ziceau nouă Ceaușescu și Partidul să mai punem o haină în plus?!) și ieșim la următorul miting.

Eu activez civic (și) în AnA, Societatea de analize feministe. Poate sună un pic pompos acum, dar în anii '90, cînd am devenit eu membră, *feminism* era un cuvînt tabu. Politicienele începeau discursurile cu „Nu sînt feministă, dar...“ De fapt, nimeni nu prea știa ce e ăla *feminism*. Sau *gender*. Erau 4% femei în Parlament, iar dorința cea mai fierbinte a mamelor noastre era să iasă odată la pensie. Cînd ziceai că ești feminist/ă erai luat/ă în balon, apoi iar erai luat/ă în balon și, poate, la a treia încercare, aveai un dram de noroc și te ascultau puțin, cît să bagi aia cu Rebecca West, care mie îmi place în mod deosebit. În română sună cam așa: „Eu însămi nu am descoperit cu exactitate ce e feminismul; ce știu, însă, e că mi se spune că sînt feministă cînd exprim sentimente care mă diferențiază de presul de șters pe picioare.“

Sigur, nu erau toate feministele în AnA, erau și alte organizații, dar, una peste alta, sîntem în aceeași găleată istorică. Pentru că noi, feministele și feminiștii de acum, cred că am făcut multe greșeli: că am ales un feminism (neo)liberal, că am preluat unele (multe) discursuri vestice, ale femeilor albe și de clasă mijlocie și că nu ne-am interesat de soarta celorlalte femei. Că ne-am văzut de ale noastre și nu am „adresat“ (ce mă înfior la cuvîntul ăsta, ah) situația într-un mod intersecțional și incluziv. Că am fost elitiste și am permis rămînerea României în patriarhat. Că n-am făcut ce trebuia. Că n-am făcut destul.

Dar eu zic că am făcut ce-am știut și cît am putut. Întrebîndu-ne la fiecare pas dacă facem ce trebuie, dacă o fi bine, dacă n-o fi mai bine altceva, altcumva: cursuri, formări, cărți, articole, manuale, programe de liceu, universitare, instituții, prima revistă feministă, *AnaLize* (anul trecut s-au împlinit 20 de ani de la primul număr). Sigur, nu doar generația noastră, dar și noi. Împreună. Și, între timp, ne-am văzut de mitinguri, de proteste, de explicat, de susținut, de combătut. De așezat terenul pentru feminiștii și feministele de azi, ca să ne conteste prietenește (sau mai neprietenește, că așa e mereu, reinventăm roata).

Acum trei ani s-au împlinit 50 de ani de la decret. Și ne-am gîndit să marcăm cumva evenimentul. N-a funcționat, memoria recentă se vrea ștearsă. Totuși, noi, decreteii, afectați pe viață de lipsuri, de umilințe, de minciuni, de competiție la școală, de calificarea la locul de muncă, mergem mai departe cu datoria noastră civică.

Cît despre *Januhairy*, tot fără poziție am rămas. Nu e lupta mea feministă, poate e a altei generații...

***Roxana Marinescu** predă la Academia de Studii Economice din București și activează în Societatea de Analize Feministe AnA din 1995.*

Alexandru GRUIAN

Copiii politici din școala cea nouă

Sînt un decretel excentric, într-un sens geometric, dacă punctul zero al startului *decreteilor* a fost, strict decizional și apoi biologic, luna octombrie a anului 1966 (eu fiind născut puțin înainte). Nu mă simt însă nicidecum excentric social sau, folosind un cuvînt corporatist, aspirațional. Mă simt ca făcînd parte din aceeași generație, deloc omogenă, deloc cu un scop unic și bine definit, mai ales că însoțesc prin viață *decreței*. Primul meu gînd cînd am fost invitat să scriu despre generația născută cumva forțat – cel puțin o parte din ea – a fost să aflu cum se simte soția mea ca *decretel*, apelativ care adresat cuiva foarte apropiat poate suna destul de ciudat, la limita indiscreției și uneori chiar peiorativ.

Am găsit împreună un echivalent – *copiii politici*. Iar dincolo de tipologia socială, cea mai mare grijă a lor pare să fie nu integrarea, unde sînt sincroni cu ceilalți avînd aproximativ aceeași vîrstă, ci curiozitatea. Au fost sau nu copii doriți? Și dacă au fost rodul unei întîmplări, cum i-au acceptat părinții? Aceste întrebări, răspunsurile care li s-au oferit sau pe care și le oferă singuri îi însoțesc toată viața, poate nu dramatic, dar constant. Ele conturează, cred, problema acestor copii, al căror parcurs social nu poate fi urmărit în bloc decît eventual pînă în orizontul anilor '90 ai secolului trecut. De multe ori conjunctura apariției lor este pusă între paranteze, fără drame inutile. S-au născut, trăiesc.

Cu ajutorul soției mele, am încercat să completez un peisaj pe care îl credeam familiar, dar care a căpătat alte conotații. În 1971 – eram în clasa a III-a – am fost brusc mutați la o altă școală, destul de departe. Motivul – cea în care învățam devenise neîncăpătoare. În curînd aveau să vină la școală mult mai mulți elevi, ceea ce s-a și întîmplat repede, atît de mulți încît nici măcar noua școală, dublă față de cea veche, nu a mai făcut față, iar orele se țineau alternativ, dimineața clasele mici, iar după-amiaza cei de la gimnaziu. Curtea era mereu și mereu plină, sălile de clasă treceau de la unii la ceilalți, grija învățătoarelor fiind ca cei mari, mai puțin supravegheați, să nu distrugă ceea ce părinții celor mici amenajau prin efort și bani. Exact în aceeași perioadă, pe dealul care mărginea orașul au început să răsară clădirile din Grupul școlar, liceele care urmau să absoarbă în cîțiva ani primele sute, apoi mii de *copii politici*, *decreței*, pregătiți în meserii ca electrician, constructor, miner, operator chimist, pentru industriile care făceau pe atunci mîndria județului Hunedoara și îl plasau glorios pe primele zece locuri în țară din punct de vedere al gradului de industrializare. Deși opțiunile erau ceva mai numeorase, județul Hunedoara era considerat, generic, un județ de oțelari, mineri, strungari, asezonat cu așa-numitele cadre tehnice cu pregătire superioară, în principal ingineri, iar mai periferic, economiști. Ei erau TESA – tehnic, economic, socio-administrativ –, adică cei de la birouri, supradimensionate și ele cu personal. Viitorul? Un loc de muncă după idealul epocii – ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim, apartament la bloc, Oltcit sau Dacia 1300, concedii prin sindicat în stațiunile puse la dispoziție pentru mulțimea de oameni ai muncii, mulțime la care nașterea decreteilor contribuise copios.

Puțin după 1989, se părea că mari schimbări nu vor fi. Apoi s-au auzit primele pîrîituri, industriile hunedorene se comprimau, clasa muncitoare care își pierdea în mare parte consistența. Măreața misiune socialistă încetase, țara nu mai avea nevoie de cît mai mult cărbune și nici de uzine care să înghită mii, zeci de mii de oameni, dintre care o parte aveau, în 1990, douăzeci și trei de ani.

Pe un deal aproape absorbit în oraș, Grupul școlar este astăzi în mare parte pustiu. Elevii merg și vin în continuare la liceele numite industriale, dar care nu mai au nici profil și nici corespondent industrial. Una cîte una, industriile au căzut, iar adaptarea liceelor s-a făcut, atît cît s-a putut, în doi pași – prin schimbarea ofertei educaționale și mai ales prin comasare. Școli generale și licee, rămase fără elevi, cu clădirile pustii. Zona este liniștită și nimeni nu prea mai are motiv să spună, precum bunicul meu, care locuia acolo, că *ăștia-s draci, nu copii*...!

Trist? Nu cred. Concepută politic pentru construcția *societății socialiste multilateral dezvoltate*, generația decreteilor mai poate fi luată în considerare statistic doar ca vîrf demografic. În rest, nu diferă cu nimic de ceilalți.

***Alexandru Gruian** este manager cultural. Cea mai recentă carte publicată este* Centenar în anul centenarului. De la Ludești la Stalingrad și înapoi. Petru Nistorescu în dialog cu Alexandru Gruian, *Editura Karina, 2018.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Plasturi pentru școala românească

Emisiune la Digi24. Invitate sînt doamna ministru Ecaterina Andronescu și doamna Oana Moraru, expert în educație. Se discută, printre altele, despre repetenție. Doamna ministru: „Din păcate, e o prevedere legală, pînă în clasa a treia copiii nu pot fi lăsați repetenți. Cred că trebuie să revenim asupra acestui aspect pentru că iată unde sîntem. Ajungem la clasa a opta și constatăm că nu știu să scrie bine, să calculeze bine și că 36% nu sînt în stare să ia 5 la evaluarea de clasa a opta."

Pînă acum, doamna Ecaterina Andronescu a venit cu două soluții „briliante" pentru a învinge analfabetismul funcțional al absolvenților de clasa a opta: să îi lăsăm repetenți pe copii, încă din clasele primare, și/sau elevii să facă ore suplimentare la materiile la care nu iau note de trecere. Cîteva comentarii.

Mai întîi: repetarea unui an școlar este cu adevărat un pas recuperatoriu doar în măsura în care ea este privită ca o șansă, ca un timp suplimentar oferit copilului care, din motive obiective (lipsa părinților, sărăcie, boală cronică), nu a putut asimila cunoștințele minime necesare promovării unei clase. Dar, în România, repetenția este înțelesă, în general, ca *pedeapsă* pentru abandon școlar, pentru indisciplină, pentru lipsa de interes. Pentru ca un elev să privească repetarea unui an școlar ca pe o *șansă* ar trebui ca toți adulții din jurul lui – părinți, educatori – să o privească astfel și să îi acorde sprijinul adecvat astfel încît această decizie să îl ajute cu adevărat. Pentru asta e nevoie de timp, de bani, de consiliere adecvată, de răgaz pentru analize în detaliu de la caz la caz. Școala românească nu are de nici unele.

În al doilea rînd: repetarea unui an școlar, precum și efectuarea de ore suplimentare nu pot fi soluții de recuperare pentru 36% din absolvenții de ciclu gimnazial. Ele ar trebui să fie soluții cu totul excepționale, în cazuri cu totul excepționale, și nu măsuri de recuperare pentru aproape o jumătate din populația școlară. Dacă 36% dintr-o casă nou construită este fisurată, explicațiile ar trebui să meargă la un nivel mai profund: poate materialele nu au fost bune, poate structura de rezistență a fost gîndită defectuos, poate meșterii nu au fost pricepuți. Dacă decid să dărîm casa și să pornesc reconstrucția ei în aceleași condiții, posibilitatea să obțin același procent de fisuri este una foarte mare.

În al treilea rînd: dacă 36% din elevii de clasa a opta nu reușesc să ia nota 5 la evaluare, înseamnă că avem o problemă în sistem, cu programele școlare, cu nivelul de pregătire al profesorilor, problemă care nu va fi rezolvată nici cu ore suplimentare, nici cu repetenția. Școala de stat este obligatorie pentru toți elevii: ne putem deci imagina că programele ar trebui să fie construite în așa fel încît să poată fi asimilate de orice copil cu un nivel de dezvoltare, intelectual și emoțional, mediu. 36% nu știu să citească sau să socotească la paisprezece ani? Pentru acest procent copleșitor nu pot exista foarte multe explicații: ori decretăm catastrofă națională la nivel generațional, ori picăm pe gînduri în fața felului în care școala a fost – sau nu – reformată.

Pusă față-n față cu problemele mari ale învățămîntului românesc, doamna Ecaterina Andronescu pare din ce în ce mai puțin dispusă să cadă pe gînduri și din ce în ce mai entuziastă să dea noi ordine, legi, sentințe. Nu pare să-și acorde cine știe ce răgaz înainte de a livra soluții: lipește plasturi, acolo unde rănile sînt mai adînci. Bolile școlii românești sînt cronice. Nu pot fi tratate frugal, cu leacuri băbești, scoase din mînecă de la un mandat ministerial la altul.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

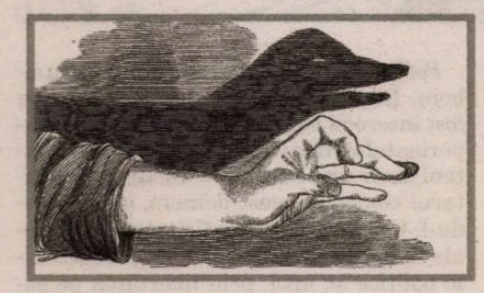

Iaromira POPOVICI

bazar

Lucruri cam uitate

În general, lucrurile merg, pur și simplu, înainte, tîrîndu-ne cu ele într-un flux de multe ori haotic. Dacă avem timp să ne oprim o clipă, putem chiar descoperi că am pierdut pe drum, deliberat au ba, chiar o lume. Sau mai multe lumi mai mici, în care ne-am bălăcit cîte o perioadă și pe care le-am crezut fundamentale. Despre care am crezut, cît am trăit în ele, că sînt singurele posibile.

Gesturile pe care le făceam, automat de cele mai multe ori, în lumile respective ne-au dispărut aproape fără urmă. Unele au fost înlocuite total cu altele aparținînd unei lumi, care, pe vremea cînd le făceam, părea cu totul SF. Altele doar s-au combinat cu cele noi, într-o intersectare bizară, uneori comică.

Dimineața, de pildă, pe vremuri, suna, strident și fără nuanțe, ceasul deșteptător. Care nu era nici frumos, nici urît, ci, pur și simplu, cam la fel peste tot, rotund și cu cifrele destul de clar scrise pe cadranul lui. Sunetul lui nu se putea da mai tare sau mai încet, nu avea nici o melodie și nici nu putea fi amînat sau repetat. Suna cît suna, și asta era. Ori îl opreai și te culcai la loc, ori te sculai și-ți vedeai de treabă. Lucrurile erau mai radicale pe vremea aia: ori/ori. De obicei, suna mereu la aceeași oră: la șase dimineața, ca să ajungi la școală sau la serviciu la opt. Îmi aduc aminte că, odată, am setat ora greșit: ceasul a sunat, eu m-am ridicat automat, m-am spălat și mi-am pus uniforma (școlară). Abia după aceea am constatat că era trei noaptea.

După sunetul ceasului, intrai în baie. Unde, dacă stăteai la bloc, pe vremea lui Ceaușescu, în anii '80, de cele mai multe ori aveai apă caldă (nu întotdeauna). Nu aveai căldură, ceea ce făcea intrarea în baie complicată, pentru că ajungeai acolo super-echipat, cu bluze de trening peste pijamaua flaușată și ciorapi groși. Dacă e să comentez proveniența produselor cosmetice pe care le găseai pe polița din fața oglinzii, voi intra, și aici, într-o *neverending story:* pasta de dinți era, în cel mai bun dintre scenarii, chinezească. Altfel, românească, celebra Cristal (cu binecunoscuta, pe atunci, rimă, „face dinții ca de cal"). Hîrtia igienică poate fi și ea inclusă la produse cosmetice, pentru că, într-o perioadă, nu se găsea deloc: ajunseserăm să o furăm de pe la hoteluri, uneori. Iar în privința produselor cosmetice feminine, îmi aduc aminte de veșnicul lapte demachiant Doina, bun la orice, pe care-l folosea mama.

Micul dejun se desfășura într-o bucătărie încălzită, în prealabil, de focul de la aragaz (așa ne-au luat foc într-o noapte ciorapii întinși la uscat în apropierea aragazului – bine că nu s-a terminat tragic). Aragazul se aprindea cu chibrituri (și ele pe cale de dispariție din peisajul actual) sau, pentru cei mai dotați, precum bunicii mei, cu un pistol pe care trebuia să-l apeși de mai multe ori ca să funcționeze.

Urma cafeaua, evident la ibric. Erau ibricele alea cu buline, de obicei roșii, afumate și înnegrite de vreme, dar pe care nu te îndurai să le schimbi. De altfel, nimic nu se schimba atît de ușor: durata lucrurilor era complet alta față de ziua de azi. Lucrurile rezistau, în jurul tău, aproape la fel cît oamenii. Și, dacă nu rezistau, le reparai, nu le aruncai.

Aproape nimic nu se arunca. Eu, din fericire, îl aveam pe bunicul meu, Tache, ca pe un soi de Gepetto personal. El îmi lipea și cîrpea tot ce era stricat, de la păpuși la perne și haine. Mi-a făcut, de pildă, o pernă din burete, de pus pe scaunul meu de la birou, pe care o am și azi (și despre care am mai scris). Îmi cîrpea orice mi se rupea. Ajungeam la el acasă, în sufrageria deschisă, care arăta mereu ca un „la țară" adus la oraș, și scotea cutia de tablă, rotundă, care deja ruginise un pic. În ea avea o pernă de ace, pătrată, maronie, din care se iteau, mîndre, niște ace uriașe, aparent înspăimîntătoare. Eu, însă, știam că nu sînt, de fapt, înspăimîntătoare, ci vindecătoare: bunicul meu le folosea pentru că puteau intra și în materiale mai groase, dar și pentru că începuse să nu mai vadă destul de bine. De altfel, aici intervenea și rolul meu, care mi se părea, pe atunci, important: eu eram cea care băga ața în ac. Așa, datorită bunicului meu, am reușit să supraviețuiesc frigului din liceu și apoi din facultate: el mi-a confecționat tot soiul de pantaloni de pus pe sub uniformă din vechi pulovere, precum și un petic de material (îl țin minte și acum, roșu, blănos) pe care-l puneam pe băncile mult prea reci din facultate înainte de a mă așeza. Știu, sună complet nebunesc astăzi (și oricînd), dar e adevărat: umblam, printre foi, pixuri și cărți, cu un petic de blană roșie în geantă, pe care-l scoteam, mai pe șest, mai cu spirit de frondă (în funcție de dispoziție), și-l așterneam pe bancă.

Ce bunicul meu nu putea repara, oricum nu se arunca, ci intra în circuit. „Circuitul" era în curtea, magazia și pivnița bunicului meu: acolo, fiecare lucru își găsea o utilitate. Orice recipient putea fi, de pildă, un ghiveci de flori.

Dar am rămas la cafeaua de dimineață. Urmarea, într-un număr viitor.

Filmele anului 2018

Am fost curioasă nu să avem un top al celor mai bune filme ale anului trecut, ci să întreb șapte critici ce titluri păstrează din 2018. Ce le-a plăcut din ce au văzut și ce ar revedea, poate. Numărul filmelor românești și străine care intră pe ecrane e mare, așa că e imposibil să nu fi ratat unele dintre ele. Sper ca ancheta noastră să vă ajute să recuperați cîteva. ***(A. M. S.)***

Call me by your name

Iulia BLAGA

Se încheie un an favorabil, cu multe filme românești bune. N-ar fi greu de făcut un Top 10, dacă nu mi-ar fi dezagreabilă ideea de clasament între filme. Le voi enumera, într-o ordine mai mult sau mai puțin aleatorie, pe cele care mi s-au părut mai relevante: *Un prinț și jumătate,* de Ana Lungu, *Nu mă atinge-mă,* de Adina Pintilie, *Moromeții 2*, de Ștere Gulea, *Îmi este indiferent dacă în istorie vom intra ca barbari,* de Radu Jude, *Soldații. Poveste din Ferentari*, de Ivana Mladenovic, *Alice T.,* de Radu Muntean, *Luna de miere / Lemonade,* de Ioana Uricaru, *My Life Rehearsed in One Leg,* de Bogdan Mustață, *Pororoca,* de Constantin Popescu. Nu mi-au plăcut toate cu totul, la aproape fiecare aș avea ceva de comentat.

O să spun că am judecat cu inima *Un prinț și jumătate*, că cel mai mult m-a stimulat intelectual *Îmi este indiferent dacă în istorie vom intra ca barbari*, că *Moromeții 2* mi s-a părut o cădere elegiacă de cortină cu trimiteri bine țintite la prezent, că la *Nu mă atinge-mă* am admirat curajul de a-și expune vulnerabilitatea, că de la *My Life Rehearsed in One Leg* (un film stereoscopic 3D de 62 de minute) am plecat cu senzația stranie că ce e în spate e și în față, și că cinema-ul mai are poate multe de oferit. Ce mi se pare important e că, în ceea ce privește filmele românești, începi să ai de unde alege, că există o diversificare mai mare ca anul trecut și că acest lucru e stimulant pentru toată lumea.

Dar filmul care m-a impresionat cel mai mult a fost documentarul-eseu *Fotbal infinit*, de Corneliu Porumboiu. A fost pe locul 1 dintre filmele văzute la Festivalul de la Berlin și mi se pare, citind cronicile de aici și din străinătate, un film care n-a prea fost înțeles la adevărata lui profunzime și subtilitate.

Dintre filmele străine văzute în cinematografe cel mai mult mi-au plăcut: *Strigă-mă pe numele tău / Call Me By Your Name*, de Luca Guadagnino, *O afacere de familie / Shoplifters*, de Hirokazu Kore-eda, *Utøya – 22 iulie / Utøya – 22. Juli*, de Erik Poppe, *Chipuri, locuri / Visages, villages*, de Agnès Varda și JR, *S-a născut o stea / A Star Is Born*, de Bradley Cooper. Poate mi se pare, dar în 2018 n-am văzut la cinema prea multe filme interesante.

Li se adaugă, dintre cele văzute în festivaluri: *Burning*, de Lee Chang-dong, *The House That Jack Built*, de Lars Von Trier, *The Wild Pear Tree*, de Nuri Bilge Ceylan, *Blackkklansman*, de Spike Lee. Filmele străine care mi-au plăcut, cred, cel mai mult în 2018 sînt *Shoplifters* și *Call Me By Your Name.*

Victor MOROZOV

Am publicat deja un clasament al filmelor lui 2018 pe blog-ul meu – deci nu cred că are rost să îl reiau. Cum filme bune au fost însă suficiente, are rost să menționez cîteva titluri notabile pe care, din diverse motive (difuzare tîrzie în sală sau, dimpotrivă, direct pe Netflix), le-am trecut în primă fază cu vederea. Am reunit deci patru filme din zona latino-americană, fapt care vine să confirme – dacă ținem cont și de preponderența filmelor asiatice în topul de pe blog – necesitatea de a privi cu atenție, pe urmele criticilor de film-pionieri din anii '60, înspre ținuturile geografice distanțate de centru, care au un cuvînt greu de spus într-ale cinema-ului. Nu spun că sînt capodopere, nici că ar fi egale ca valoare, ci doar că merită privite laolaltă. Așadar:

Roma (r. Alfonso Cuarón) – un film domol care ne invită să împărtășim starea de grație a personajelor, izvorîtă din contemplarea unui simplu peisaj de la țară. Din buza manierismului, *Roma* reînnoiește idealul unui film cît o fereastră cuprinzătoare deschisă spre lume.

Nuestro tiempo (r. Carlos Reygadas) – alt film mexican care, în ciuda cîtorva excese stilistice, confirmă statutul lui Reygadas de maestru al captării fluxurilor cosmice și al vibrațiilor dintre lucruri.

Zama (r. Lucrecia Martel) – din acest calup, *Zama* este preferatul meu, o plonjare la adînc, în trecutul colonialist, un exercițiu de echilibristică între folclor (diverse apariții misterioase în jungla de necuprins) și trivial (un funcționar bine plasat ajuns în dizgrație), în fine o mizanscenă proteică în care camera scrutează chipurile de parcă ar fi peisaje și viceversa.

Las herederas (r. Marcelo Martinessi) – un debut remarcat prin festivaluri (a obținut premiul cel mare chiar și la TIFF-ul clujean). Martinessi vorbește cu delicatețe despre o lume aflată la crepuscul (burghezia care se dezintegrează, ca într-un *Aquarius* paraguayan), dar și despre ce presupun bătrînețea demnă și dragostea înfrînată. Abordarea sa privilegiază sentimentul intimității, picurat prin interioare decadent-luxoase îmbrăcate în nuanțe stinse.

Cristi LUCA

Sunset, al lui László Nemes, e filmul care merita o atenție mai mare anul trecut. Imperiul Austro-Ungar, în pragul Primului Război Mondial, e văzut ca o arenă în care civilizația e într-un declin suicidar, mișcările anarhiste îi anunță sfîrșitul, iar violența are o forță care nu putea fi înțeleasă rațional. O dramă plină de rafinament, a cărei ambiguitate vizuală și narativă te intrigă și te subjugă.

Tranzit, al lui Christian Petzold, e o adaptare modernă a romanului cu același titlu, scris de Anna Seghers în 1944. Melodramă de un formalism impecabil, filmul preia tema războiului și a supraviețuirii într-un regim concentraționar, pentru a o aduce în contemporaneitate. Condiția de refugiat e prezentată ca o permanentă staționare între două lumi: una ce-ți neagă existența și alta ce rămîne inaccesibilă.

Fotbal infinit, al lui Corneliu Porumboiu. Dacă lungmetrajul *A fost sau n-a fost* interoga istoria reală prin prisma experiențelor fictive ale unor simpli cetățeni dintr-un oraș de provincie, documentarul continuă acest demers, îmbogățindu-l. Odată prin autenticitatea vieții reale a unui om influențat de schimbările politice și, apoi, prin libertatea pe care și-o asumă acesta, indiferent de constrîngeri personale, sociale sau religioase. Iar această libertate, manifestată prin perseverența de a schimba regulile unui sport, are o frumusețe abstractă, poetică, dincolo de succesul său.

Alte filme care mi-au plăcut: *Roma* (r. Alfonso Cuarón), *Burning* (r. Lee Chang-dong), *Shoplifters* (r. Hirokazu Kore-eda), *Îmi este indiferent dacă în istorie vom intra ca barbari* (r. Radu Jude).

Ionuț MAREȘ

După ce am finalizat lista cu filmele de ficțiune favorite exclusiv din 2018, mi-am dat seama că, mai mult ca oricînd, e dominat de titluri din selecțiile principale de la Cannes, Veneția și Berlin. M-am alertat. Care mai e rolul meu de critic, dacă topul pare să îmi fie făcut, într-o bună măsură, de selecționerii marilor competiții cinematografice? Chiar așa ușor cedez gălăgiei din jurul filmelor cu cea mai mare vizibilitate? Chiar atît de puține filme să fi văzut din alte secțiuni de la Cannes, Veneția și Berlin sau de la festivaluri mai mici, încît să nu fi găsit cîteva care să-mi fi rămas în memorie? Dacă aș fi vrut să fiu mai hipster sau mai snob, aș fi putut însăila totuși fără probleme un top cu filme relativ obscure. Dar adevărul e că festivalurile influente încă reușesc să atragă cea mai mare parte din autorii îndrăzneți. Așa se face că multe dintre favorite vin de la Cannes, a cărui ediție 2018 a fost de altfel remarcată pentru selecția solidă. Am apreciat delicatețea și generozitatea cu care japonezul Hirokazu Kore-eda își privește personajele și discută relațiile umane în *Shoplifters*. M-am lăsat sedus de teribilismul, îndrăzneala, imaginația diabolică și libertatea formidabilă de care dă dovadă danezul

„În ceea ce privește filmele românești, începi să ai de unde alege."

Fotbal infinit

„Festivalurile influente încă reușesc să atragă cea mai mare parte din autorii îndrăzneți."

Lars von Trier în *The House That Jack Built*. M-au încîntat subtilitatea, misterul și poezia hipnotică din *Burning*, al sud-coreeanului Lee Chang-dong. Mi-au plăcut foarte mult inteligența din *3 Faces*, al iranianului Jafar Panahi, forța din *Donbass*, al ucraineanului Serghei Loznița, inventivitatea din *Lazzaro felice*, al italiencei Alice Rohrwacher, și energia din *Leto*, al rusului Kirill Serebrennikov. De la Veneția, am apreciat măiestria mexicanului americanizat Alfonso Cuarón din mult-discutatul *Roma,* ambiția mexicanului intransigent Carlos Reygadas din *Nuestro tiempo* și rigoarea formală a ungurului László Nemes din *Sunset*. Din selecția de la Berlin am rămas în special cu atmosfera din *Dovlatov*, al rusului Aleksei Gherman Jr., și cu curajul Adinei Pintilie din *Touch Me Not*. În plus, m-a cucerit nebunia din *Hereditary*, horror-ul de debut al americanului Ari Aster. Iar cel mai bun film românesc mi s-a părut *Fotbal infinit*, documentarul extrem de ingenios și de stimulant al lui Corneliu Porumboiu.

„O părere foarte proastă despre politizarea la extrem a resorturilor criticii de film."

■ Ileana BÂRSAN

E posibil să fie unul dintre anii în care am văzut mai puține filme ca de obicei, în consecință, am fentat și zeci de inutilități și imbecilități odată cu „pensionarea" și lipsa obligației de a mai scrie despre filme.

Dacă mărturisesc și că abia acum mă bucur (și încă cum!) de seriale de care planeta Pămînt a uitat deja, precum *Hannibal* și *Westworld*, îmi asum deja un rol de *„unreliable film critic"*, să spun așa. În consecință, am pe listă un singur film exploatat în 2018, care, de fapt, e filmat începînd cu începutul anilor '70. Hibridul cinematografic *The Other Side of the Wind* de Orson Welles, cu o istorie controversată și cu o producție complicată, e o satiră meșteșugită care scormonește în măruntaiele Hollywood-ului, ale noului val american și ale cinema-ului european.

Un alt hibrid e și miniseria documentaristului Errol Morris, *Wormood*, formulă speculativă pe care a mai folosit-o și în alte filme, combinația de ficțiune (și nu doar reconstituire), arhivă și interviuri ajunge la un rafinament pe care, din păcate, unii l-au găsit fie plicticos, fie găunos al unei povești neclare din miile de exemple ale istoriei serviciilor secrete și ale politicii americane.

Documentarul *The Other Side of Everything* regizat de Mila Turajlici chestionează o bucată din istoria recentă din fosta Iugoslavie uitîndu-se prin gaura cheii la povestea de familie a regizoarei. Ficțiunile din 2017 (deh!) pe care le-am păstrat sînt *Columbus*, lungmetrajul de debut al sud-coreeanului Kogonada, autorul unora dintre cele mai bune eseuri video, pentru construcția poetică și matematică a unui film despre prietenie și absență în intimă legătură cu arhitectura; *Lucky*, film de debut al actorului John Carroll Lynch, pentru portretul tăios și înduioșător, deopotrivă, realizat de Harry Dean Stanton (ultimul său rol, de altfel) în căutarea spirituală de dinaintea sfîrșitului (*„Realism is a thing"*); *First Reformed* de Paul Schrader, pentru agonia pe care o conține pe drumul între disperare și speranță; *Phantom Thread* de Paul Thomas Anderson, pentru suspansul și misterul unei povești de dragoste, dependență și dorință.

■ Oana GHERA

Două dintre filmele care mi-au plăcut cel mai mult din 2018 vorbesc despre lumea noastră privind înapoi la episoade din trecut.

Primul, *Zama*, al argentinienei Lucrecia Martel, spune o poveste cu note kafkiene despre așteptarea zadarnică a unui înalt funcționar al imperiului colonial spaniol de a primi ordinul de transfer spre o nouă provincie. Meritul extraordinar al Lucreciei Martel este acela de a lua personajul romanului omonim al lui Antonio de Benedetto și de a-l pune în fața unei oglinzi mai largi decît cea în care se privește în roman. Cît să încapă în ea nu doar rangul, aspirațiile și tribulațiile lui Zama, cît și mulți dintre aceia asupra cărora i-a fost dat un drept de viață și de moarte: femei indigene și copiii lor ilegitimi, valeți de culoare pe jumătate îmbrăcați, cu peruci și redingote ridicole, servitoare care flutură frunze de palmier pentru a răcori nobili care transpiră abundent pe sub ținutele impuse de eticheta vechiului continent. O lume bizară, decăzută, în care nimeni și nimic nu pare la locul lui, în care Zama sfîrșește înghițit în inima întunericului.

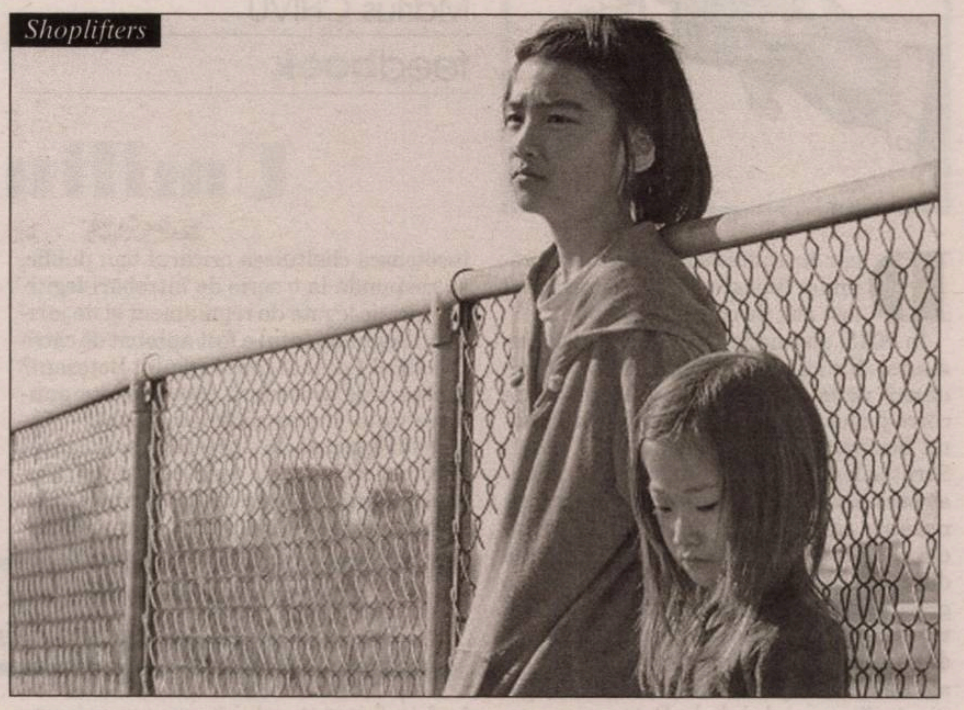
Shoplifters

Al doilea, *Sunset*, al maghiarului László Nemes, tratează același subiect al decăderii unui imperiu. De această dată, Imperiul Austro-Ungar în zorii Primului Război Mondial. Un film încărcat de un aer de mister întărit de cadrele lungi, deopotrivă fluide și bulversante ale lui Nemes, în care totul pare să fie la vedere și totodată ascuns privirii spectatorului. O tînără se întoarce la Budapesta pentru a lucra în fostul butic de modă al familiei sale, dispărute cu ani în urmă într-un incendiu violent, dar se găsește atrasă într-un vîrtej de secrete de familie care o duc în mijlocul unui complot revoluționar. Un fel de *mal du siècle* pare să mocnească în tot, inclusiv în interiorul protagonistei, semn că această lume va fi fost sortită pieirii din propria ei vină perpetuată de la o generație la alta.

Și lista poate continua cu alte cîteva filme ca *Phantom Thread* al lui Paul Thomas Anderson sau *Shoplifters* al lui Hirokazu Kore-eda, ca *Tranzit* al lui Christian Petzold sau *Îmi este indiferent dacă în istorie vom intra ca barbari* al lui Radu Jude.

■ Cristi MĂRCULESCU

Tragem linie, tragem linii, ce-o rămîne din 2018? O impresie deloc exaltată apropo de filme, cinema și o părere foarte proastă despre politizarea la extrem a resorturilor criticii de film. Un an în care s-au bucurat de atenție, laude și premii „subiecte importante" servite prost sau mediocru de filme șubrede artistic. Acestea fiind zise, filmul lui 2018 este *Mandy* al lui Panos Cosmatos. O apocalipsă a sensului și-o apoteoză a lui Nicholas Cage. Un altar pentru gloriile iconice și corozive din gălețile cu blestemății șaptezeciste și optzeciste. Un *faux pas* și-un *coup de cœur*. Ar mai fi și altele: *Ash Is Purest White*, melodrama cu mică mafie *made in China* a lui Jia Zhangke. *The Looming Storm*, (anti-)thriller cu criminal în serie, o piesă de cinema surprinzător de umană și uimitor de monumentală de la regizorul Dong Yue. Metafora difuză despre misticism și miracole din *All You Can Eat Buddha* al canadianului Ian Lagarde. Cartea cu imagini a lui JLG, cumva Mnemosyne warburgian, cumva eseu despre cinema ca memorie. Comedia foarte neagră de moravuri a lui Lars von Trier, *The House That Jack Built*. Și comedia de dans, orgie și neoane *Climax*, care testează granița incertă dintre admirație și abuz într-un mod foarte specific lui Gaspar Noé. *The Cured* (David Freyne), horror-ul care reinventează morții-vii drept ex-zombie și relansează mizele politice ale filmelor cu zombie. *Scythe Hitting Stone,* dramă rusească cu toate cele care-o amplasează pe debutanta Anna Kruglova în trena regretatului Alexei Balabanov.

„Lungmetraj dement și demențial cu daci călători în timp."

Din „Grădina Maicii Domnului" sînt neperisabile trei item-uri. *Cupa Regelui*, jumătate scurtmetraj, jumătate act de piesă de teatru jucată în sală. Demonstrație foarte inspirată a regizoarei Lara Ionescu despre cum și mai ales cît diferă un text scris pentru teatru de un text scris pentru film și despre actoria de scenă și actoria din fața camerei. *36 de zile peste Atlantic*, documentarul în VR al lui Milo Simulov, și *Pentru România* (Andrei Bărbat), lungmetraj dement și demențial cu daci călători în timp.

anchetă realizată
de Ana Maria SANDU

Zama

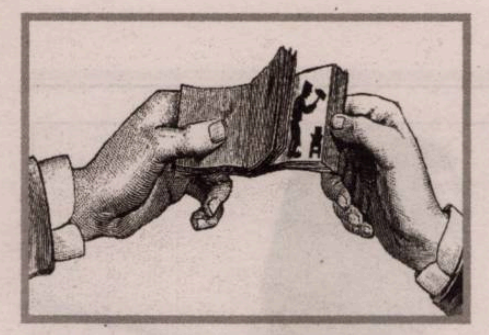

Marius CHIVU

feedbook

Umilința de a fi premiat

Doar în comunism, instituția premiilor literare din România a mai fost atît de coruptă ca acum.

În 2015, distincția *Opera Omnia* a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu" de la Botoșani a fost acordată, de către juriul condus de președintele Uniunii Scriitorilor, vicepreședintelui Uniunii Scriitorilor, Gabriel Chifu (cel mai premiat poet nemeritoriu din istoria literaturii noastre, un adevărat premiant de serviciu al USR și al filialelor sale). Indignarea din cadrul breslei a scos atunci la iveală o grosolană manipulare: practic, votul a fost trucat în procesul de deliberare telefonică, după cum a reieșit din afirmațiile confuze ale membrilor juriului. Dar iată că organizatorii premiului de la Botoșani au recidivat cînd, după o primă fază în care i-au acordat premiul *Opera Omnia* poetului Constantin Abăluță (n. 1938), i l-au retras cu o seară înainte de gala din 15 ianuarie pentru „vina" că poetul, octogenar și bolnav, nu putea ajunge la festivitatea de premiere. Premiul a fost „transferat" lui Liviu Ioan Stoiciu (n. 1950), care (întîmplător?) tocmai publicase un articol de înfierare a scriitorilor critici la adresa politicii financiare netransparente a Uniunii Scriitorilor, devenită între timp, conform comunicatului oficial din 14 ianuarie, „partenerul organizatorilor botoșăneni". (Asta însemnînd și susținerea unei prețioase conferințe a prim-vicepreședintelui Varujan Vosganian, cel acuzat mai an de procurorii DIICOT de constituirea unui grup infracțional organizat, abuz în serviciu și complicitate la delapidare.)

Ca și cum toată această afacere nu era suficient de scandaloasă, ulterior s-a aflat că poetului Constantin Abăluță i se livrase deja în contul bancar valoarea în bani a premiului (8000 de euro) și era somat să-i returneze de urgență. (Trebuie remarcat că adevăratul erou al demascării acestei afaceri sordide este, involuntar, eficientul funcționar al Primăriei din Botoșani, finanțatoare a premiului împreună cu Consiliul Local, care a și făcut plata imediat ce i s-a comunicat identitatea cîștigătorului). Bolnav și nepregătit să se deplaseze pînă la Botoșani, Constantin Abăluță a fost, totuși, nevoit să meargă pînă la bancă să restituie banii pe care nu-i ceruse, dar pe care îi merita cu prisosință conform votului deja exprimat și parafat prin procesverbal de juriul format din Nicolae Manolescu, președinte, Cornel Ungureanu, Ion Pop, Al. Cistelecan, Mircea A. Diaconu și Ioan Holban. În tot acest timp, Liviu Ioan Stoiciu, premiatul de rezervă (sau „premiatul definitiv", după cum s-a exprimat Gellu Dorian, inițiatorul premiului și organizatorul galei de premiere), s-a declarat „nepregătit moral" pentru onoarea făcută, dar s-a prezentat în regim de urgență la Botoșani.

Gellu Dorian a invocat regulamentul care nu permite ca premiul să fie acordat în absența laureatului. Doar că cel puțin un membru al juriului, criticul literar Mircea Martin, conform unui interviu acordat postului Radio România Cultural pe 18 ianuarie, a aflat din presă de „răsturnarea de situație". (Remarc faptul că Mircea Martin, ca și în 2015, este din nou „consternat" de neregulile din spatele premiului în juriul căruia se află.)

Ca membru în Comisia de Cultură a Senatului României din partea Uniunii Salvați România, scriitorul Dan Lungu a publicat o scrisoare deschisă intitulată „Nu lăsați Premiul «Mihai Eminescu» să cadă în ridicol" în care cere organizatorilor, în numele transparenței care trebuie să însoțească cheltuirea oricărui ban public, să răspundă la o serie de întrebări legitime juridic legate de regulament și de jurizare: Regulamentul a fost aprobat de către Consiliul Local al municipiului Botoșani? Există vreo procedură care permite anularea unui proces-verbal de jurizare? Cine a luat decizia de a acorda premiul celui aflat pe locul doi și a fost aceasta luată cu consimțămîntul membrilor juriului? Care sînt obligațiile asumate de organizator în fața finanțatorului în ceea ce privește imaginea publică a premiului și a evenimentului? În contextul în care membrii juriului n-au fost prezenți cu toții la decernare, ce prevede regulamentul în privința obligativității prezenței acestora la ceremonia de decernare a premiului?

Organizatorii iau deja în calcul ca anul viitor să-i acorde automat premiul lui Constantin Abăluță?

Viceprimarul Marian Murariu a avut imediat o reacție: „Premiem valoarea sau premiem prezența? Acest regulament care se tot invocă nu este unul al Consiliului Local Botoșani. Colegii mei de la Centrul Informații Cetățeni sînt în curs de verificare pentru a vedea cine a elaborat acest regulament."

Patru membri ai juriului (Al. Cistelecan, Mircea Martin, Ion Pop și Cornel Ungureanu) au dat între timp un comunicat în care deplîng situația și lămuresc o parte din mișculații: „Cei doi membri ai juriului prezenți la Botoșani, adică Ion Pop și Al. Cistelecan, au apreciat că în nici o situație similară din lume un asemenea regulament nu se aplică, fiindcă valoarea unei opere confirmate de un juriu expert nu poate fi contestată prin invocarea de motive formale rigide, care nu țin seama de motivația concretă a unei asemenea absențe. *Din păcate, această replică a noastră n-a avut efect,* drept care, pentru a nu tulbura grav desfășurarea evenimentului, programat pentru după-amiaza aceleiași zile, *s-a hotărît* acordarea premiului poetului clasat pe locul al doilea, raportul de voturi de cinci la doi nemaifiind luat în seamă. [...] Rămîne, însă, ca *un fapt incontestabil privarea strident injustă* a poetului Constantin Abăluță de acest semn de înaltă prețuire națională, de mult meritată, intervenită intempestiv, din motive cu totul exterioare valorii operei, motive pur formale, de o rigiditate greu de justificat în situația dată. [...] Considerăm că *acest punct al regulamentului premial este inacceptabil,* iar accidentul foarte neplăcut de acum n-ar trebui să se mai producă în viitor. Poetul Constantin Abăluță a fost grav nedreptățit. *Valoarea operei sale nu merita o asemenea ofensă.* Subsemnații, membri ai juriului, ținem, de aceea, să se înregistreze această declarație de recunoaștere suplimentară a unei creații de înaltă valoare, care trebuie să rămînă prezentă măcar simbolic în biografia poetului." *(s.m.)*

Ca într-un banc de Radio Erevan, reiese că: deși membrii juriului au votat ei înșiși *in absentia,* cineva (deocamdată nu se știe / nu ni se spune cine) a invocat și a aplicat regulamentul neprezentării poetului cîștigător la premiere, în ciuda opoziției membrilor juriului care, după ce tot ei fac *laudatio* pentru „premiatul definitiv", deplîng ca „inacceptabilă" ofensa adusă premiatului prematur cu cinci voturi din șapte.

Mai spune Dan Lungu în scrisoarea sa: „Ne uităm, cu toții, cu întristare, la faptul că în ultimii ani acest premiu a ajuns s-a luat. Pe bună dreptate: doar cărțile, nu prezența lor contează" (Mariana Codruț), „Regulamentul e cu atît mai absurd cu cît e un premiu *Opera Omnia,* deci cu o probabilitate ridicată să se acorde unui scriitor în vîrstă și/sau cu probleme de sănătate" (Alex Goldiș) sau, în cheie comică, „O formulă mai *fair* ar fi să se anunțe nominalizările și să-l ia cine ajunge primul la Botoșani" (Sorin Gherghuț).

În fine, o altă anomalie a acestui premiu este faptul că la categoria *Opera Omnia* există o listă de nominalizați. Anul acesta, pe lîngă premiantul *de jure* Constantin Abăluță și premiantul *de facto* Liviu Ioan Stoiciu, au mai fost nominalizați poeții Nichita Danilov, Ovidiu Genaru, Ioan Moldovan, Ioan Es. Pop și Matei Vișniec. Astfel, caz unic în lume, *numai la noi există perdanți la distincția Opera Omnia*, căci în fiecare an lista de nominalizați e refăcută, unele nume, conform capriciilor juriului, revenind cînd și cînd. A fost și cazul lui Mircea Cărtărescu, perdant în 2015 în fața mediocrului Gabriel Chifu, dar cîștigător în 2017. S-a îmbunătățit opera lui Mircea Cărtărescu, debutat în 1980, în răstimpul celor doi ani? Nominalizările la categoria *Opera Omnia* sînt, de fapt, un mod de a-i umili pe cei pe care pretinzi că-i apreciezi cel mai mult. Așa cum acordarea și retragerea premiului octogenarului Constantin Abăluță pe motive de șubrezenie fizică este cea mai umilitoare apreciere instituțională din istoria literaturii române. Cine își asumă această bătaie de joc? Vor exista demisii? Sau organizatorii iau deja în calcul ca anul viitor să-i acorde automat premiul lui Constantin Abăluță, compensînd tardiv ofensa din acest an și umilindu-i pe ceilalți șase nominalizați de formă?

Dacă în 2015, cel mai prestigios premiu pentru poezie din România a fost maculat & compromis, în 2019 acest premiu s-a transformat într-o rușine literară națională.

Luni, 21 ianuarie 2019

P.S. Pe www.dilemaveche.ro puteți citi poemul „Zbenghiuri pe zăpadă", scris de Constantin Abăluță în zilele acestei urîte întîmplări.

PUBLICITATE

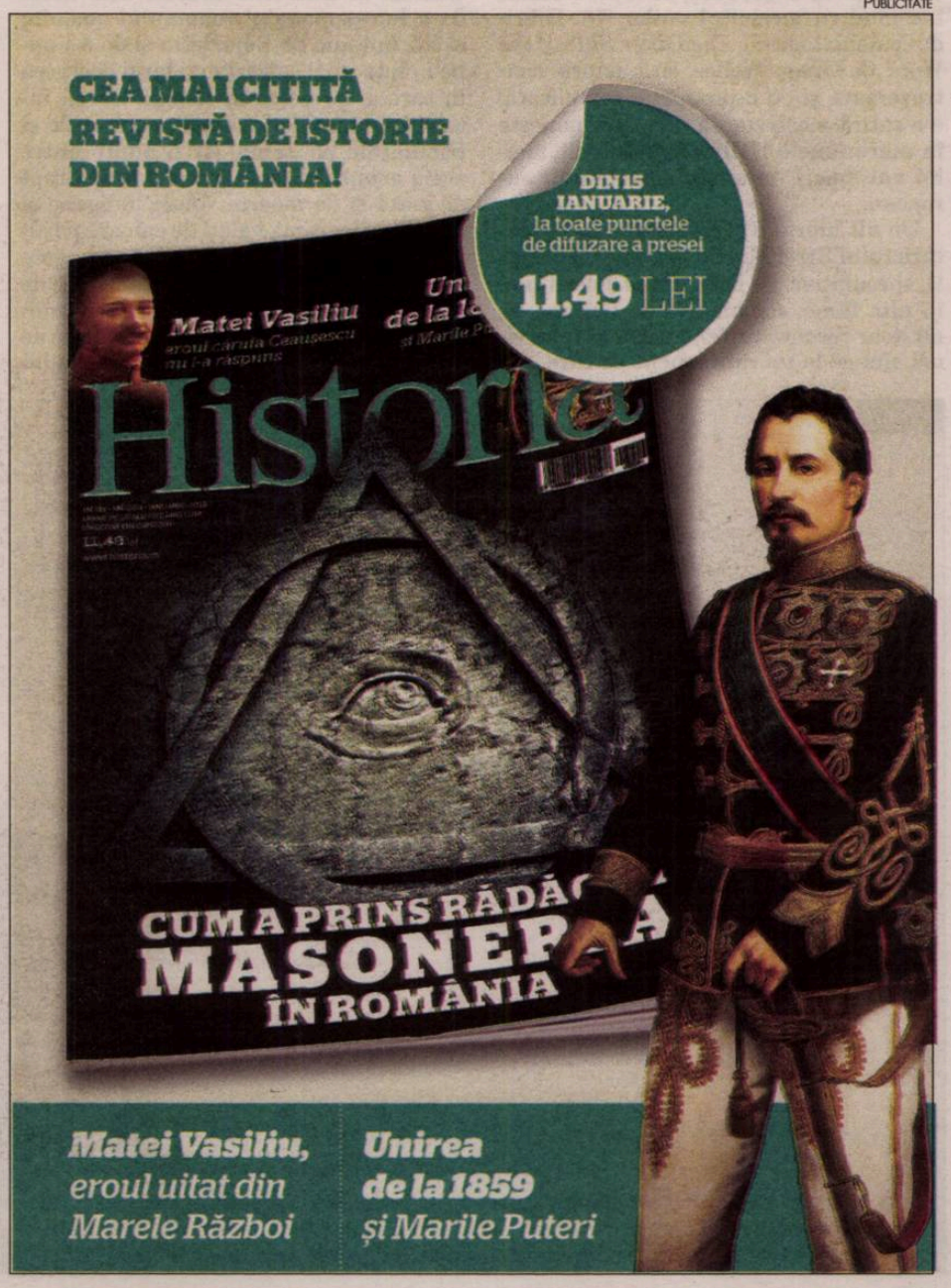

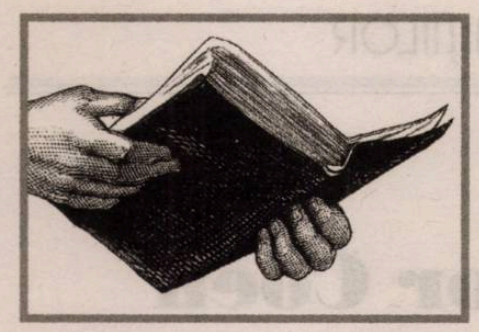

Șerban AXINTE

pe de altă carte

Anul poetic 2018

Anul 2018 a fost, din punctul de vedere al poeziei, un an foarte bun. Au apărut multe cărți valoroase, iar altele mai vechi au fost reeditate, în principal ale celor mai buni douămiiști, dar nu numai. Colecția „Vorpal" a Editurii Nemira a propus publicului niște volume demne de toată atenția: Andra Rotaru, *tribar*, Tara Skurtu, *Jocul de-a amiba*, Mihai Ignat, *frigul (o elegie)* și V. Leac, *monoideal*. Un program editorial coerent, care are toate șansele să continue și chiar să se dezvolte. Casa de editură Max Blecher a publicat: Ionel Ciupureanu, *E timpul să visăm un măcel*, Adriana Teodorescu, *Povești de trecere cu noi*, Radu Andriescu, *Jedi de provincie*, Constantin Abăluță, *Mai sincer ca Himalaya*, Robert Gabriel Elekes, *o dronă care mă vrea în sfîrșit doar pe mine*, Ioan Șerbu, *krav maga*, Rodica Draghincescu, *Fraht*, și Ioana Vintilă, *Păsări în furtuna de nisip*. Mai merită menționate: Oana Cătălina Ninu, *Stările intense* (Casa de pariuri literare), Robert Șerban, *Tehnici de camuflaj* (Tracus Arte) și Alina Purcaru, *Indigo* (Tracus Arte). La Paralela 45 au apărut: Ruxandra Cesereanu, *Scrisoare către un prieten și înapoi către țară. Un manifest*, și Cosmin Perța, *Cîntec de leagăn pentru generația mea*. La Charmides au apărut *Gustul cireșelor* de Ștefan Manasia și *fișă clinică* de Ofelia Prodan. Editura Vinea a publicat spre finalul anului mai multe cărți, dintre care menționez: Liviu Antonesei, *5 balade rock*, și Nicoleta Dabija, *Aici nu se moare niciodată*. La capitolul reeditări, țin să-i amintesc pe Marius Chivu, cu *Vînturea-sa de plastic* (Humanitas), și pe Lia Faur, cu *Piele de împrumut* (Brumar).

Și acum, pe scurt, despre trei dintre aceste cărți.

Scrie ca și cum și-ar schimba una după alta măștile.

Alina Purcaru cultivă în *Indigo* un lirism lipsit de accente melodramatice, cu toate că temele pe care le abordează ar fi putut-o îndrepta în această direcție. Există și o formă de camuflaj al trăirilor, prin recurs la unele amintiri ce au corespondent în anumite stări din prezent. Nu vorbesc despre niște arce peste timp, ci de trăirea în simultaneitate a trecutului și prezentului, obținîndu-se astfel niște efecte poetice insolite. Dar insolitul nu vine doar pe această cale. Se simte de pretutindeni o nostalgie reținută, uneori contrabalansată de imagini dure ce nu-și au originea într-un lexic anume, ci tot dintr-o trăire, percepere a realității la limită: „Am învățat repede: / la fîntînă se taie părul, / la dud se taie găinile, / la pietroi se taie roșiile pentru bulion, / la cuptor se duce mielul tăiat, / la grămada de nisip, șoarecii morți, / îi desfacem cu lama pe burtă / să vedem ce au înăuntru".

O poezie marcată de diverse tendințe de autoexcludere din viața socială practică Robert Gabriel Elekes. Se folosește de imagini puternice, unele ajunse deja convențional șocante, fără a aluneca însă în exces. O viață sordidă, îmbibată în alcool, o fugă de sine, cu promisiunea revenirii la sine, mai ales că preocupările intelectuale, poetice și didactice îl ridică din condiția pe care singur și-o induce: „și în apartamentul meu tot frig e / economisesc bani pentru bețiile lunii viitoare. / casa mea este o lume consumerist-apocaliptică-n care / pungi de plastic, haine de firmă, cartoane de pizza, / cutii de medicamente, doze de bere / se sfîșie între ele / disputîndu-și dreptul / de a-mi îngropa cadavrul". Bineînțeles că volumul are mai multe niveluri de profunzime, nu se limitează doar la aspectul evidențiat.

V. Leac își are locul lui în poezia douămiistă și nu numai. Scrie ca și cum și-ar schimba una după alta măștile. O frază o răstoarnă semantic pe cea anterioară. Poetul creează paradoxuri deloc gratuite, deși dă uneori impresia unei gratuități sublime. Felul în care privește lumea pare acela al unui copil mare, doar în aparență, pentru că judecata realității se poate deduce din subsidiar. Scrie o poezie de o forță neostentativă, ca și cum ar lăsa energiile din care se compune viața sa la întîmplare. V. Leac trebuie citit cu mare atenție pentru că este un adevărat maestru în a-și atrage cititorii în cursă. Primul poem al cărții, „Zona distrușilor", se distinge față de celelalte, fiind aproape un manifest, lucru destul de rar în poezia lui V. Leac: „Ce facem noi, cei care ne-am săturat de poezie și artă ? / Cei care stăm prost cu orientarea, cu skillurile? / Noi nu ne dorim decît să fim lăsați în pace, să ne milogim / prin baie și holuri întunecate, ca niște zombie. / Noi, cei care n-am vrut niciodată să ne maturizăm; / care n-am vrut să cunoaștem ridicolul și lipsa de sens. / Ce facem noi, cei care n-am înțeles schemele și-am rămas / blocați pentru totdeauna, aici, în zona distrușilor?".

***Șerban Axinte** este scriitor și critic literar. Cea mai recentă carte publicată:* My murderer's chant and other poems *(2006-2016), translated by Ioana Miron, Editura Vinea, 2017.*

PUBLICITATE

Andreea VLAD

dilematograf

Șeherezada fraților Coen

● ***The Ballad of Buster Scruggs / Balada lui Buster Scruggs*** **(SUA, 2018), de Joel și Ethan Coen, disponibil pe Netflix.**

Chiar dacă o trestie gînditoare, un spirit cartezian, omul va avea întotdeauna înscrisă în ADN nevoia de poveste („nu se mai satură de povești, sînt ca niște copii", remarcă un personaj spre finalul filmului). De la această premisă, aproape un truism, pleacă frații Coen în *Balada lui Buster Scruggs,* o feerie plină de acurateţe regizorală, inventivitate narativă, umor absurd și măiestrie vizuală. Într-un cuvînt, magie. Compus din șase episoade foarte diferite între ele atît stilistic, cît și ca ton emoțional – și tot atîtea bijuterii cinematografice –, acest ameţitor carusel vizual, o tragi-comedie umană plasată pe fundalul Vestului Sălbatic, a fost premiat pentru scenariu original la Veneția și ne redescoperă farmecul pur al poveștii. Firul narativ este gîndit ca fir al Ariadnei între meandrele universului mitic american, și ia forma a șase capitole dintr-o carte de povești cu viniete, legate de comentarii laconice, dar sfătoase, ca în cărțile basmelor de odinioară, ale naratorului.

Debutul, cu apariția luminoasă și veselă a trubadurului Buster Scruggs (Tim Blake Nelson), care este și un pistolar de temut, spaima Vestului Sălbatic, supranumit și Mizantropul, are accente burlești, de spumos vodevil western, însă, ca orice creație marca cineaștilor Joel și Ethan Coen, acest ton lejer și convivial este înșelător. Pentru că leitmotivul străveziu al tuturor celor șase povești este moartea, cu care eroii flirtează tot mai intens cu fiecare nou episod. Această lume brutală și nemiloasă îi strivește pe cei naivi (ca pe candida Alice – Zoe Kazan, care pleacă alături de fratele său într-o caravană a cărei destinație finală urma să fie un mariaj aranjat de acesta) sau pe idealiști, cum este tragicul actor shakespearian din impecabilul episod *Meal Ticket*. Interpretat de expresivul Harry Melling, actorul care declamă sonetele lui Shakespeare și poemele lui Shelley, alături de discursurile lui Lincoln, în fața unui public compus din precupețe, pistolari sau cartofori, este o victimă sigură în fața cinicului manager al unui teatru de atracții ambulant (Liam Neeson). Tiradele artistului infirm sînt o premoniție a sorții fragile a omului: „Acești actori nu-s decît spirite plutind în vînt / și ca toată această viziune iluzorie / palatele superbe, templele și întregul glob vor dispărea". Sau, altfel spus, asemenea unui personaj din episodul caravanei, „incertitudinea e mai potrivită lumii în care trăim. Mereu scornim noi certitudini, tînjim după liniștea pe care ne-o oferă", deși aceasta e, la rîndul ei, iluzorie.

Precum în filmele lui Sam Peckinpah, marele artist al poeziei violenței în filmele western, eroii fraților Coen sînt mai degrabă antieroi, fiind expuși viciilor și micimii năzuințelor lor, așa cum relevă episodul final, un straniu voiaj prin pustiul Americii, prilej de reflecție (din nou) asupra vieții și omului. Este un univers dur, pre-industrial (deși mai puțin încrîncenat ca în precedentele *No Country for Old Men* și *True Grit),* în care oamenii sînt închiși în ceea ce Erich Fromm numea „închisoarea egoismului" și în preocuparea obsesivă de sine, în care pînă și ideile și convingerile devin proprietăți, prefigurînd apariția viitorului pragmatism american. Grandoarea originare a naturii și generozității resurselor din ținuturile virgine, necucerite încă de om, le este dedicat episodul al patrulea, în care un căutător de aur bonom și ambițios, interpretat de muzicianul Tom Waits, are de-a face cu ferocitatea umană. Supremația legii este facultativă, interpretarea ei aleatorie prevalează în fața respectării spiritului ei, ceea ce face ca hazardul să joace un rol imprevizibil, foarte apropiat de absurd, cum este în episodul al doilea, în care un cowboy solitar (James Franco) încearcă să jefuiască o bancă la fel de solitară.

Mari creatori de personaje (e uimitoare precizia cu care, dintr-o simplă replică, un gest sau o privire, ai în fața ochilor un caracter), mari șlefuitori de actori (pe care îi duc spre roluri memorabile chiar și cu roluri episodice) și savuroși povestitori, frații Coen îmbină în acest film eleganța decupajului regizoral cu atenția aproape maniacală pentru detalii, compoziții migăloase ale cadrului și luminilor (director de imagine, francezul Bruno Delbonnel) și portrete umane aproape cehoviene în profunzimea și, deopotrivă, ridicolul lor. Cele șase povestiri nu sînt o succesiune graduală, ci părți diferite, dar perfect legate ca vasele comunicante, ale coexistenței ilogicului și, deopotrivă, misterului vieții.

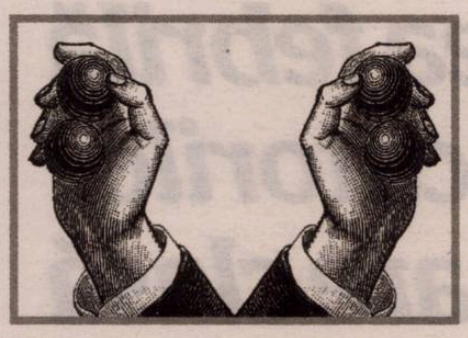

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Pop asistat de iPhone

● **The 1975, *A Brief Inquiry into Online Relationship,* Dirty Hit, 2018.**

„Go down, go down, soft sound." Pe inevitabilul prolog al acestui nou album – formația din Wilmslow și-a prefațat fiecare dintre cele trei LP-uri de pînă acum cu cîte o repriză de sub două minute care previziona într-un fel atmosfera celor ce aveau să urmeze –, The 1975 folosește un pian. Poate că asta nu ar însemna mare lucru dacă n-ai ști că pe celelalte două albume el nu exista. Ca figură de stil, pianul acesta poate fi aluzia la ce vrea să însemne *A Brief Inquiry into Online Relationship,* primul album din portofoliul trupei produs fără ajutorul Eminenței Sale *indie* Mike Crossey (Arctic Monkeys, Foals, The Kooks, Razorlight ș.a.). Mai mult sau mai puțin transparent, o afirmă chiar Matt Healy, vocalistul și interfața formației, într-un interviu făcut de Sam Sodomsky pentru *Pitchfork:* „Pregăteam un alt intro, care era o aluzie la muzica lui Steve Reich, bazat pe xilofon și instrumente cu coarde, dar nu-mi ieșea nici de-al dracu'. Cu două zile înainte de a intra în studioul de înregistrări mi-am zis de ce să nu folosesc un pian și apoi să-i manipulez sunetul?! Și mi-a ieșit! Am trecut de la a mă urî la a fi foarte mîndru de mine". Cuvintele astea descriu cel mai bine noul album The 1975: experiment – în limitele a ce ar putea însemna el pentru Healy și The 1975 – și o bombastică narcisiacă. Aceasta din urmă se găsea în abundență și pe albumele anterioare. Primul, într-o măsură mult mai mică, Crossey fiind adeptul „formulei", cu frugale evadări din ea.

„You learn a couple things when you get to my age / Like friends don't lie and it all tastes the same in the dark, / When tour vinyl and your coffee collection is a sign of the times / You're getting spiritually enlightened at 29", ne face Matt Healy confidența axială a acestui LP pe „Give Yourself a Try". *Sound*-ul trupei în 2018 nu se depărtează de ancorele din 2016, cînd, pe *I Like It When You Sleep, for You Are So Beautiful yet So Unware of It,* The 1975 descoperea masiv pastișa multigen – *synth pop* și R&B, și emo, și post-punk, și *new wave* –, dar nu mai e atît de *glossy* ca atunci. O spune și „How to Draw / Petrichor", cu al său impuls ambientaloid sfîrșit într-o fundătură electronică pe undeva cam Radiohead, pe care ne revedem și cu pianul acela inițiatic. Și „I Like America & America Likes Me", un manifest autotunat împotriva armelor, care face cu ochiul *trap*-ului. Și „The Man Who Married a Robot / Love Theme", pe care același pian o acompaniază pe – găselniță! – Siri: *„One day, the man, whose name was @SnowflakeSmasher86, turned to his friend, the Internet, and he said: «Internet, do you love me?»".*

Pe *A Brief Inquiry into Online Relationship,* The 1975 merge concomitent într-o sumedenie de direcții, încercînd să capteze și să sondeze momentul. Din nefericire, albumul acesta se salvează doar atunci cînd Heally & Co. reușesc să se cupleze la ceea ce știu să facă mai bine: pop bombastic, cu texte crocante.

Formația The 1975 va performa la ediția de anul acesta a festivalului Summerwell, după ce concertul din 2016 a fost anulat. Evenimentul va avea loc în zilele de 10 și 11 august pe Domeniul Știrbey din Buftea. Mai multe informații despre festival găsiți pe summerwell.ro.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

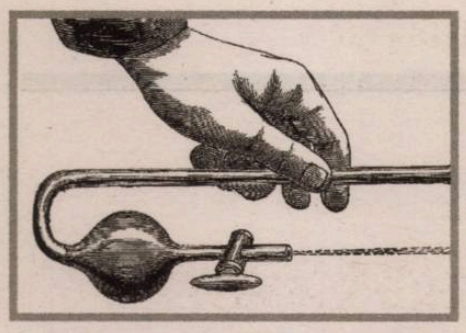

Oana STOICA

rosencrantz & co

Nimic nou pe frontul de Est

● *Pădurea spînzuraților* după romanul lui Liviu Rebreanu, scenariul, regia, universul sonor: Radu Afrim, scenografia: Cosmin Florea, coregrafia: Andreea Gavriliu, video mapping: Andrei Cozlac. Cu: Alexandru Potocean, Marius Manole, Richard Bovnoczki, Ciprian Nicula, Raluca Aprodu, Istvan Teglas, Vitalie Bichir, Natalia Călin, Ada Galeș, Florin Călbăjos, Alexandra Sălceanu, Emilian Mârnea, Liviu Popa, Cristian Bota, Alexandru Chindriș, Octavian Voina, Andrei Atabay, Vlad Galer, Flavia Giurgiu, Cosmin Ilie, George Olar, Ciprian Valea, Tiberiu Enache, Silviu Mircescu, Bogdan Iacob, Vlad Ionuț Popescu, Lenuța Purja, Teodora Purja. Teatrul Național București.

Devenit deja hit-ul teatral al anului trecut, spectacolul lui Radu Afrim, *Pădurea spînzuraților,* începe acolo unde se termină Cehov, la tăierea „livezii de vișini" și răsturnarea lumii. Cioturile de copaci de la începutul spectacolului sînt completate de trunchiuri care vor atîrna, mai tîrziu, din cer – plantă, animal și om sînt spînzurați nediscriminatoriu într-o lume care și-a conservat cruzimea de-a lungul unui secol. *Pădurea spînzuraților* este o conectare hipercalofilă între trecut și prezent, cu mai multe straturi de reflecții, între care dezbaterea despre patriotism, naționalism și șovinism pare a fi cea mai importantă pentru că, pe de o parte, iese din discursul local autoglorificator cu privire la războiul, și pe de altă parte, este o temă care însoțește astăzi recurența populismului și a fascismului. Povestea lui Apostol Bologa, cu miezul ei de adevăr (este inspirată de fratele lui Liviu Rebreanu, Emil, ofițer în armata habsburgică, spînzurat în 1917 pentru încercarea de a dezerta pe frontul românesc) generează o meditație performativă traversată de inserții contemporane (de la mafia lemnului la proteste), în care se regăsesc atît continuitatea, cît și fracturile dintre trecut și prezent, dar și o anume confuzie istoric-identitară pe care (nu) ne-o asumăm ca națiune.

Poem vizual remarcabil, spectacolul se poziționează la intersecția dintre estetizare și contemporaneizare. Jocul dimensiunilor (raportul dintre scena mare a TNB și decorul construit, o căsuță, creează un echilibru de pictură japoneză, oarecum tulburat de elementele scenografice supradimensionate introduse în a doua parte, mîinile și capul unui Dumnezeu în stare de veghe) și al perspectivelor (domină panorama, traversată de cîteva prim-planuri obținute prin filmările în timp real din interiorul casei, proiectate în fundal – se mixează generalul cu individualul, ansamblul cu detaliul) generează un spațiu al memoriei afective și realităților aspre, care amplifică singurătatea, fizică și metafizică, a lui Bologa. Căci într-un moment istoric în care constructele statale artificiale plesneau, Bologa trebuie să-și redefinească identitatea.

Afrim realizează o picturalitate a războiului, jonglînd cu dimensiunile și textura luminii, cu grupurile de soldați în mișcare (coregrafia Andreea Gavriliu) și cu siluete singulare învăluite de imensul spațiu gol, cu identități etnice și naționale – de la costumele populare la limbă (accentele regionale folosite delicios de Caporal – Emilian Mârnea și de Petre – Ciprian Nicula) și la horit (doinele Lenuței și Teodorei Purja dau tușa de autenticitate). În această arhitectură performativă elaborată, elementele se potențează reciproc, chiar dacă, aparent, unele pot părea disonante în raport cu altele, precum calofilia imaginii și fluența mișcării *versus* frustețea sonorităților populare *live.* Este aici o măiestrie în a armoniza componente și structuri eclectice de construcție într-un tablou performativ maiestuos, dar grațios, fluid și profund reflexiv. Afrim face și o frescă a ruralității, a moralei și osaturii sociale din cadrul sa-

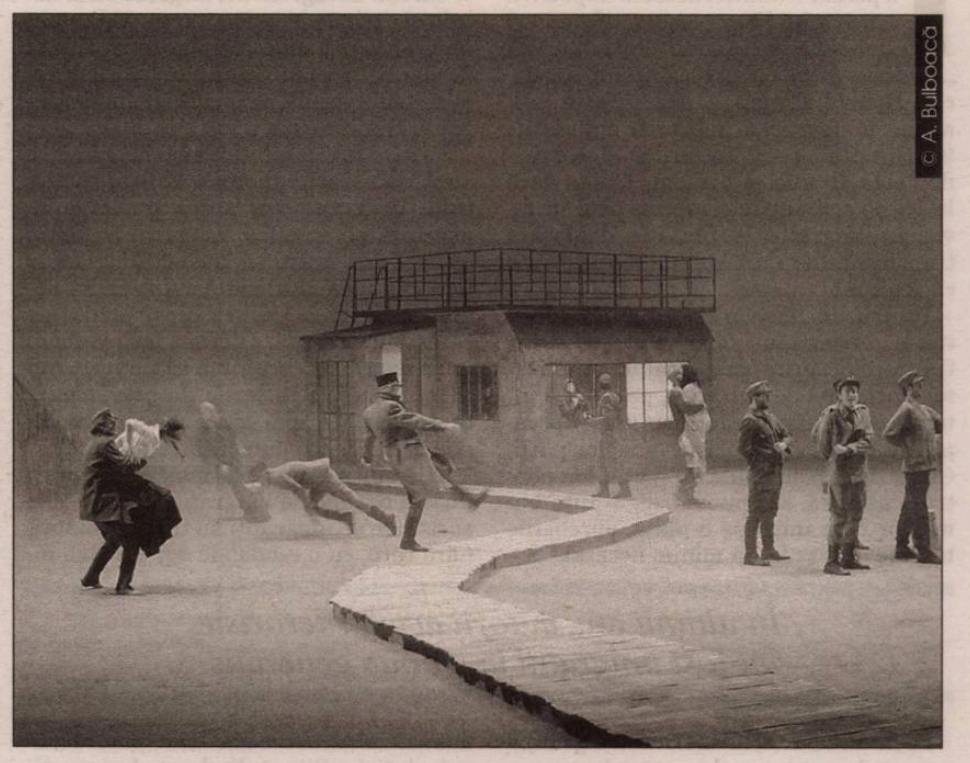

O simfonie dramatică a satului.

dreptul de vot le-a fost acordat abia în 1938), mame religioase, preoți grobieni. Este o simfonie dramatică a satului, cu o poetică vizuală și sonoră desenată empatic.

Jucat bine, cu actori care funcționează individual și în grup, prin text și prin corp, spectacolul are cîteva excelențe. Cuplul Alexandru Potocean – Marius Manole, adică Bologa și Conștiința sa, materializează dilemele morale ale personajului printr-o separare între afect și mental. Potocean joacă personajul fizic, cu spectaculoase sinusoide psihologice, iar Manole întrupează o conștiință acidă, dubitativă și, deși sînt diferiți artistic, actorii reușesc să formeze un binom viabil. Personaj romantic, Bologa favorizează alunecarea în eroizare sau angoasă hamletiană, tentante pe scena mare, dar actorii urmează cu încăpățînare linia veridicului. Potocean păstrează umanitatea personajului fără să derapeze în glorificarea sau idealizarea lui, iar Manole vine ca un contrapunct caustic. Este interesant că Bologa are parteneri de discuții interioare (Conștiința) și exterioare, pe Klapka și, parțial, pe Varga. Richard Bovnoczki face din Klapka un personaj în oglindă pentru Bologa, prins și el în capcana unui timp și unui spațiu convulsive, care îi distrug identitatea. Istvan Teglas este un Varga ludic și cinic, dar joacă încă un personaj, în altă cheie, pe Generalul Karg, expresia abstractă a armatei habsburgice: o uniformă fără cap (identitate), cu o voce spartă, care tîrăște după ea un imens candelabru aprins (strălucitorul imperiu pe moarte). Pe Natalia Călin, regizorul o trimite într-o zonă diferită de rolurile sale din anterioarele producții afrimiene: o *mater dolorosa,* austeră în religiozitatea ei, neputincioasă în a-și proteja fiul. Raluca Aprodu (Ilona) și Ada Galeș (Marta) sînt două fețe ale feminității, una serafică, aproape ireală, alta imperfectă prin umanitate.

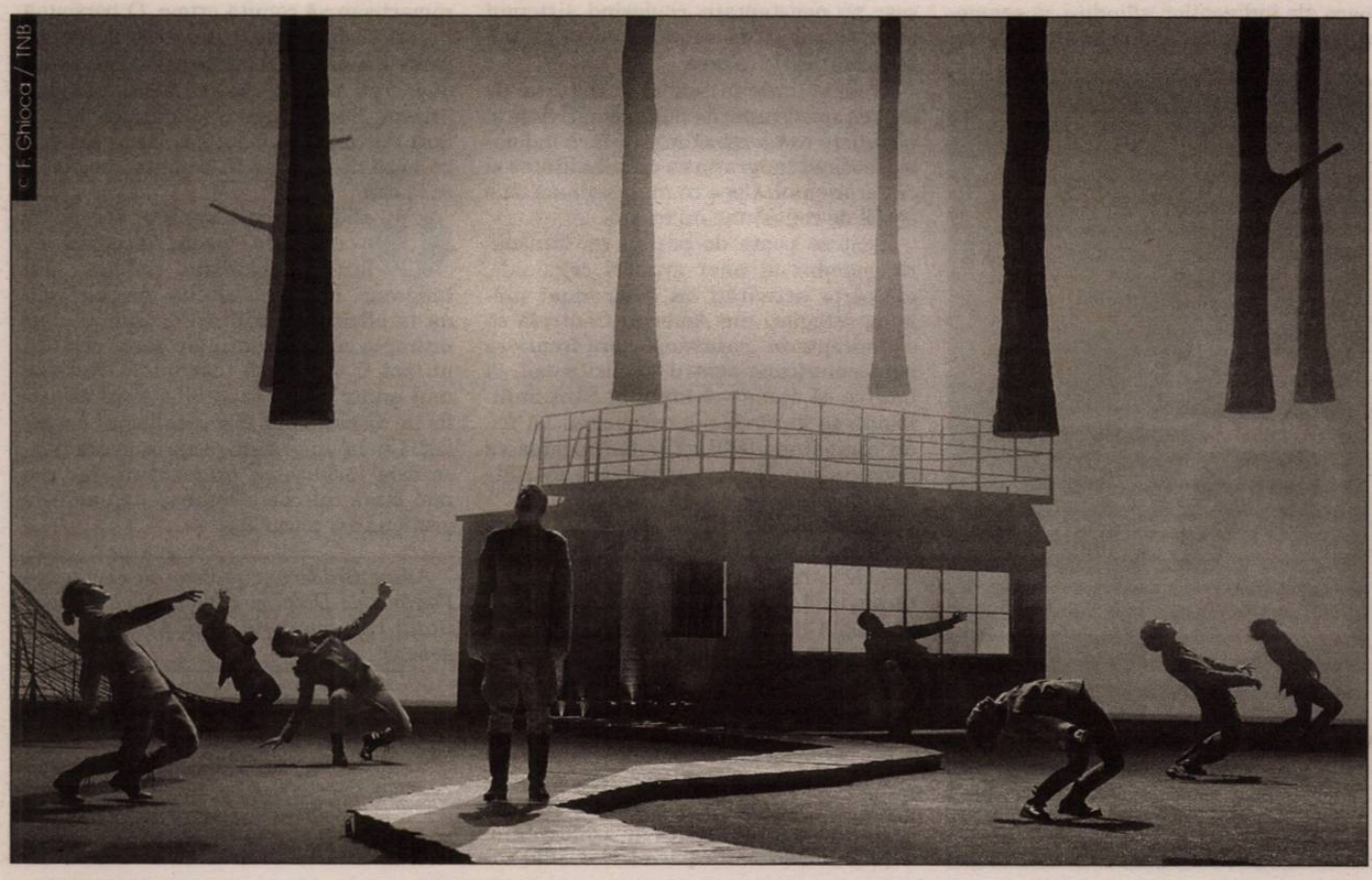

La finalul spectacolului, rămîn imprimate în minte urletul Martei („Urît e șovinismul"), strigătul mamei („Noi nu avem patrie"), cinismul Conștiintei („Poate lupta frate cu frate") și întrebarea lui Bologa („Unde mergem?" – în alte vremuri complicate, Ilie Moromete întreba același lucru, „Niculae, unde mergem noi, domnule?").

Pădurea spînzuraților este un eseu demitizant despre identitatea națională, capabil să contrabalanseze festivismul care a marcat anul trecut Centenarul, fiind, în același timp, singurul spectacol monumental viabil pe această temă.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Amar BHIDÉ

Prin ce se deosebește imigrația de comerț?

În pofida tendinței actuale împotriva comerțului liber – exemplificată cel mai bine de agenda protecționistă *„America First“* a președintelui american Donald Trump –, argumentul economic în favoarea înlesnirii circulației transfrontaliere a bunurilor și serviciilor este trainic și evident. Chiar dacă la fel de convingător, argumentul în favoarea imigrației (definită ca deplasare transfrontalieră a forței de muncă) este cu mult mai complex.

Pentru un libertarian ca mine, avantajele comerțului liber sînt evidente: tranzacțiile între cumpărători și vînzători încheiate de bunăvoie, pe o piață internă sau în afara granițelor, vor fi aproape întotdeauna în folosul ambelor părți. Chiar dacă restricțiile au rostul lor, pentru a asigura, să spunem, siguranța bunurilor care intră pe o piață, opreliștile trebuie reduse la un minim necesar.

În ultimii ani, autorii actelor teroriste au fost imigranți la a doua generație.

Pe de altă parte, nu merită să îngrădim comerțul pentru a pedepsi țări despre care se presupune că își subvenționează exporturile în mod inechitabil sau care le permit angajatorilor să-și exploateze angajații. Limitarea importurilor din țări cu salarii mici și condiții improprii de muncă ar putea părea legitimă; în realitate, însă, îi privează pe muncitorii prost plătiți din aceste țări de puținul pe care îl pot cîștiga și le impune totodată consumatorilor un impozit nejustificat și, adesea, regresiv.

La o primă privire, fenomenul imigrației pare să fie doar cu puțin diferit de comerțul liber: în loc să importăm bunurile produse de forța de muncă din alte țări, importăm, pur și simplu, direct forța de muncă. Beneficiile potențiale ale imigrației pot fi, în anumite privințe, chiar mai mari decît cele ale comerțului liber.

Imigranții vor beneficia de salarii mai mari și de mai multă siguranță și libertate individuală. Populația autohtonă va avea și ea de cîștigat, deoarece noua forță de muncă prestează munca de jos sau alte sarcini dezagreabile, lărgește baza fiscală și extinde piețele interne. Mai mult, imigranții pot aduce un plus considerabil de elan antreprenorial și pot îmbogăți comunitatea locală prin cultura, mîncărurile și tradițiile lor.

Susținerea imigrației beneficiază de o aură de seducție morală. Vulpoii comerțului liber nu-i vor putea convinge cu ușurință pe scepticii milostivi de faptul că este mai uman să lași să funcționeze fabricile insalubre ale Asiei decît să elimini locurile de muncă prost plătite pe care ei le creează. Oferind însă refugiu unor imigranți care riscă să fie torturați sau înfometați în țările de proveniență consonează în mai mare măsură cu instinctele noastre umanitare.

SUA sînt exemplul cel mai bun pentru a ilustra beneficiile imigrației. Generațiile succesive de imigranți au transformat tînăra țară, cu o economie agrară slab industrializată, în cea mai mare putere tehnologică și militară din lume. Imigranții au făcut din New York o Mecca culturală și din Los Angeles un centru al industriei cinematografice mondiale. Iar întîmpinarea entuziastă a „cohortelor ce aspiră să trăiască liber“ (cum scria Emma Lazarus în sonetul *Noul Colos)* i-a oferit Americii dintotdeauna un țel înălțător.

Dar nici chiar un imigrant, cum sînt eu însumi, nu poate trece cu vederea riscurile pe care le presupune imigrația. Spre deosebire de comerțul liber, imigrarea e adesea o opțiune unilaterală, și nu un schimb bilateral voluntar. Și, chiar dacă imigrația poate aduce avantaje populației-gazdă, acest lucru nu este garantat.

Un exemplu extrem este colonizarea. „Lumea nouă“ „descoperită“ de exploratorii europeni nu era nouă pentru cei care trăiau deja acolo. Imigranții europeni, care de multe ori fugeau de persecuție și de sărăcie, au acaparat pămînturile și terenurile de vînătoare ale indigenilor, silindu-i să semneze tratate care nu aveau să fie onorate, i-au închis în rezervații și i-au măcelărit pe cei care li s-au opus. În mod asemănător, colonizatorii europeni din Australia au declarat continentul *terra nullius* – cu alte cuvinte, „teritoriu disponibil“ –, au masacrat băștinașii și le-au internat copiii în orfelinate, pentru a promova asimilarea lor culturală.

© wikimedia commons

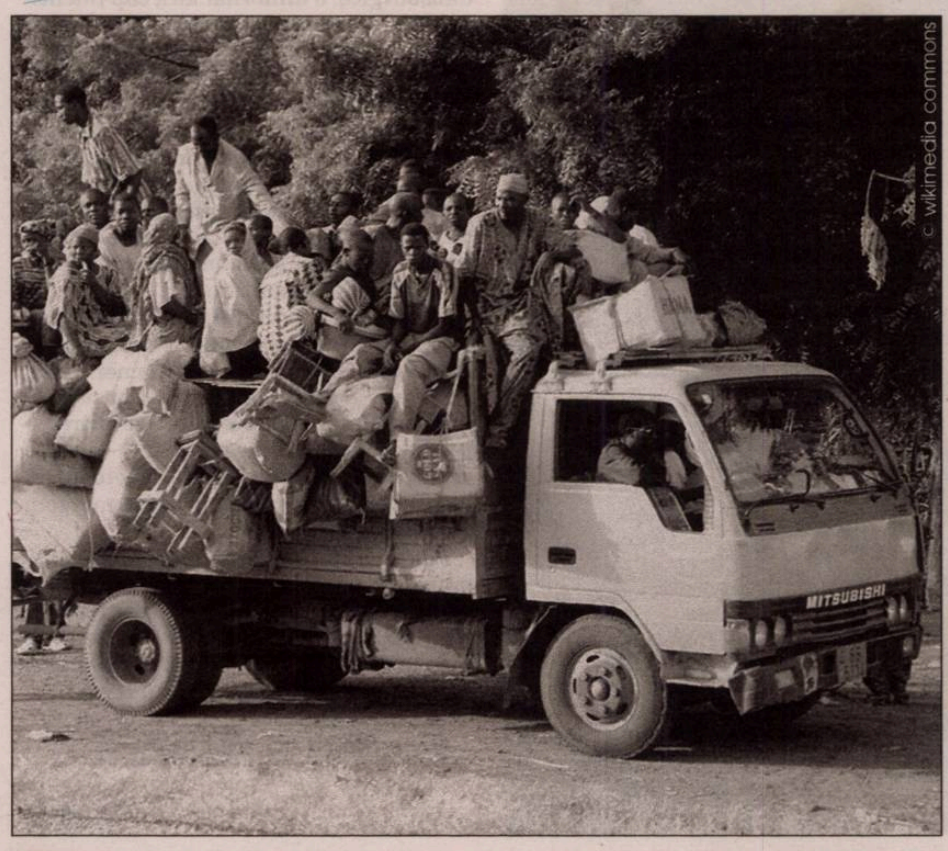

© wikimedia commons

Desigur, imigranții din ziua de azi nu vor prăda și confisca teritoriile SUA sau ale țărilor europene de destinație. Ceea ce nu înseamnă că acceptarea lor este lipsită de costuri. Chiar dacă mulți dintre ei își vor găsi de lucru și vor plăti taxe, unii nu o vor face, suprasolicitînd sistemul de protecție socială în vremuri în care datoria publică e crescută și populația îmbătrînește rapid. Aceste riscuri sînt amplificate atunci cînd un număr mare de imigranți sau refugiați sosesc pe neașteptate, copleșind sistemul educațional și de sănătate și depășind capacitățile de cazare.

Trebuie luate în seamă și riscurile de securitate. Grupările politice nativiste și populiste exagerează masiv, fără îndoială, asociind imigrația cu criminalitatea și cu terorismul. Ceea ce nu înseamnă că o astfel de conexiune nu există.

E cît se poate de posibil ca, bunăoară, membri ai unor grupări criminale, ale căror activități au determinat miile de refugiați din America Centrală să se îndrepte în „caravană“ spre frontiera nord-americană pentru a solicita azil, să încerce să ajungă ei înșiși în SUA, infiltrîndu-se în rîndurile caravanei. La fel, un combatant ISIS ar putea încerca să pătrundă în Europa odată cu cohortele de solicitanți de azil din Siria.

Mai mult, imigranții ilegali ar putea rămîne în legătură cu organizațiile criminale care i-au introdus clandestin în țara-gazdă sau să fie chiar controlați de acestea. Cît despre imigranții legali, dacă ne uităm în trecut, enclavele etnice opace la strategiile social-politice au creat loc, în SUA, pentru expansiunea locală a unor mafii din țara de origine.

Iar riscurile nu se limitează la nou-sosiți. În ultimii ani, autorii actelor teroriste au fost imigranți la a doua generație – care au refuzat munca de jos prestată, de voie, de nevoie, de părinții lor – dar care, lipsiți de educație, nu au beneficiat de acceptarea socială necesară ascensiunii pe scara socio-economică. Salman Abedi, fiul născut în Anglia al unor imigranți libieni, autorul unui atac sinucigaș cu bombă, la finalul unui concert susținut de Ariana Grande la Manchester, în mai 2017, e un bun exemplu.

Asemenea cazuri sînt extrem de rare. Dar frecvența tot mai mare a unor astfel de evenimente în ultimii ani subliniază importanța gestionării eficiente, pe termen scurt și lung, a imigrației – inclusiv investiția în mijloace relevante.

Unii susțin că pentru a reduce riscurile imigrației, țările ar trebui să introducă un sistem pe bază de puncte, acordate în funcție de gradul de educație, deoarece se presupune că e mai puțin probabil ca cei cu educație superioară să ajungă șomeri sau să comită crime. O persoană nu are însă nevoie de un grad academic pentru a aduce contribuții valoroase în domeniul antreprenorial, tehnologic sau artistic. Să respingem solicitanții de azil fără doctorat ar fi injust. Iar o selecție pe bază de rasă ar fi, desigur, strigătoare la cer.

O abordare mai bună ar începe cu o evaluare vastă, începînd de la infrastructura publică (cîți imigranți ar putea efectiv susține?) pînă la eficiența verificărilor (dar ce s-ar întîmpla cu imigranții ale căror relatări nu pot fi verificate temeinic?). Nativismul nu ar trebui să-și aibă locul în astfel de discuții, dar nici idealismul nerealist. Cheia imigrației reciproc avantajoase este luciditatea pragmatică. Iar cea mai bună cale de a combate teama este gestionarea riscurilor.

Amar Bhidé *este profesor la Facultatea Fletcher de Drept și Diplomație a Universității Tuft și autorul cărții* A Call for Judgement.

© Project Syndicate, 2019
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

Lorin NICULAE

urbe în vorbe

Idilă verticală

Tocmai terminasem o partidă de tenis epuizantă cu amicul meu Sabin, care, mai tînăr, mai înalt, mai slab și mai agil, se lăsase prea puțin convins de reverul meu diagonal, cu o singură mînă, ca și de stopurile la fileu pe care, invariabil, mi le returnase decisiv. Își revenise rapid, se și schimbase în timp ce eu încă asudam, așa că, pentru a-mi da răgaz să-mi cobor pulsul, mi-a arătat pe telefon un montaj video de la nunta lui cu Timi, de astă-toamnă (nuntă frumoasă, la care am avut onoarea să particip).

– Dar cum v-ați întîlnit? – mi-am dat seama că nu-l întrebasem niciodată.

– A, poveste lungă, a comentat hîtru Sabin. Mă mutasem de curînd într-unul dintre blocurile noi din Tineretului și terminasem de amenajat garsoniera de la etajul al șaselea, unde aveam să-mi petrec următorii ani. Era spațioasă, cu perspectivă în lungul străzii, oferind deci intimitate, spre deosebire de alte apartamente care își scrutau vecinii, de la mică distanță. Nu prea aveam însă timp să mă bucur de ea, pentru că plecam devreme și reveneam tîrziu, mai mult pentru a dormi.

– Paradoxul lumii contemporane, zisei eu: investim o groază de bani în amenajarea propriilor locuințe, pentru a nu căuta decît unde să plecăm în vacanțe, cît mai departe, dacă s-ar putea. Iar acasă, treji, stăm două-trei ore pe zi, n-am avea nevoie decît de un televizor, de un duș și de un pat.

– De cîteva ori, continuă Sabin zîmbind, neatent la întrerupere, m-am intersectat în lift cu o fată frumoasă care stătea două etaje mai sus, apoi ne-am întîlnit la o ședință de bloc în care i-a organizat pe toți participanții de parcă erau la școală. Cu ocazia asta am observat că locuia singură, tot la garsonieră. Apoi ne-am mai întîlnit în curtea blocului (mare avantaj, să nu dea intrarea direct în stradă), iar ei îi plăcea să sară pe șotronul desenat în pavaj, am făcut conversație, i-am zis că sînt arhitect, ceea ce i-a ridicat ușor sprînceana dreaptă. Eu am luat-o ca pe un semn de interes. Ea lucra, lucrează și acum, în resurse umane, ceea ce mi-a limitat drastic mijloacele de investigare a naturii profesiei. Nici astăzi nu sînt deplin lămurit cu ce se ocupă exact, dar explicațiile ei binevoitoare și minuțioase mi-au inspirat mereu un respect pios. Cuvintele nu le-am reținut, dar pot fredona melodia. Curînd am devenit prieteni pe o rețea de socializare.

Am făcut curățenie ca în acceleratorul de particule.

Într-o duminică seară, sleit după o săptămînă cruntă, aveam o migrenă care îmi comprima emisferele într-un cilindru cu piston, abia mai vedeam dinainte. Am dat fuga pînă jos, la metrou, să-mi iau un calmant, însă nu era nimic deschis. Mă întorceam în apartament descumpănit, dar în lift, cine știe din ce motiv (poate un parfum rămas, poate amintirea unei prezențe), mi-a venit ideea salvatoare: am întrebat-o pe Timi dacă nu are un analgezic pentru cai, hipopotami sau rinoceri, capabil să mă scape din infern, iar ea mi-a confirmat că are unul numai bun pentru migrenele cetaceelor, deci pot urca.

Nu m-am aranjat, nu m-am gîndit decît la calmantul salvator, apă vie, ca-n basme. Timi mă aștepta în ușa metalică, cu închidere centralizată. M-a întrebat politicoasă ce prefer, la ce am intoleranță, apoi s-a dus pînă în casă. Prin ușa întredeschisă (nu m-a poftit înăuntru, dar nici nu a închis ușa) am întrezărit o ordine față de care orice rînduială pare debandadă. Timi a revenit, eficientă, cu un drajeu și un pahar cu apă, pe care le-am luat pe loc. Mulțumesc, am bîiguit eu, rămîn dator! Da? Cum? – și-a arătat Timi, din nou, latura practică și orientată spre obiective tangibile, fezabile, măsurabile și realizabile într-un interval de timp anticipabil. Păi... cu un pahar de vin... dacă e OK, m-am bîlbîit, încurcat și înroșit de privirea directă, vie și atentă. E OK, m-a salvat Timi, rămîne stabilit, noapte bună, iar eu am rămas nemișcat în fața ușii metalice închise și zăvorîte pînă s-a stins lumina pe hol. Apoi mi-am adunat puterile și am chemat liftul, deși aveam de coborît doar două etaje, fără să știu de ce, dar bănuind.

Durerea de cap a trecut, iar săptămîna ce a urmat nu m-am gîndit decît la invitația făcută. Am aranjat casa și am făcut curățenie ca în acceleratorul de particule. Apoi am făcut ordine, cu ruleta în mînă. După care am făcut puțină dezordine, pentru că garsoniera mea începuse să semene cu o scenografie de filmat reclame, care se desface în trei panouri după tragerea dublelor. Am ales vinul, un vin roșu seducător, corpolent, bogat și aromat, cu un parfum picant, cu note de ciocolată neagră și o textură profundă, capabil să-i distragă atenția de la eventualele neconcordanțe cu caietul de sarcini și să mă propulseze pe lista scurtă de tineri eligibili, vorba bătrînului Oscar Wilde.

După cină, ne-am apropiat din ce în ce mai mult, urcînd și coborînd cele două etaje pînă cînd am realizat că ne-am putea muta împreună la două camere, scutindu-i astfel pe vecini de sarcina de a ne observa cu atenție, 24/7. De-aici încolo, știi povestea!

– Așa este, o știu, dar cum privește Timi, cu agerimea ei exersată la muncă, micile tale defecte, pe care oricine le are și pe care, de bună seamă, ți le-a observat între timp, după ce efectul vinului s-a estompat?

– Ei, nu le dă mai multă atenție decît merită. Zice că sufăr de sabinism, maladie curabilă, cîtă vreme am grijă să nu uit vreo ușă deschisă la dulap.

***Lorin Niculae** este profesor la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu" din București.*

DILEMA VECHE

„Omul fără dileme
e creatorul
tuturor dictaturilor,
de dreapta
sau de stînga.
E marele
organizator,
marele pedagog,
marele vindecător."

ANDREI PLEȘU, 1993

Andrei VORNICU

De ce (cred că) e mai importantă pasiunea decît compasiunea

Îl văzusem de mult prin cartier, în repetate rînduri, și ar fi fost oricum suficient un singur contact vizual ca să-mi rămînă fixat în creier: în jur de 60 de ani, gîrbovit, îmbrăcat, indiferent de vreme, cu aceleași zece rînduri de haine jerpelite, șapca de iarnă, ponosită, pe cap și, mai ales, cele minimum 10 pungi supradimensionate, înnodate zdravăn, care îl însoțeau pretutindeni ca o gașcă de aghiotanți. E drept că nu l-am văzut decît în ipostaze statice. Zăcea înțepenit într-un loc, secondat de bagaje, ascuns îndărătul lor ca locatarul din piesa lui Eugène Ionesco, și aștepta să treacă timpul. Într-un final se instala, nomad singuratic, altundeva, și tot așa. De curînd am văzut că și-a ales ca loc de înnoptat poteca din fața blocului meu, care duce la un spațiu verde, o baltă și un teren de fotbal. Liniște și intimitate. Diminețile, pe la 10-11, își strîngea gașca de sacoșe, cîte una pe fiecare deget, și o pornea agale spre nicăieri. Revenea seara, iar dimineața își lua iarăși tălpășița. Aceste momente de ieșire din inerție se derulau într-o lentoare ca de vis.

La final de toamnă, cînd începuse să dea frigul, l-am abordat, avînd aproape o senzație de déjà vu, care m-a proiectat la Londra, cînd lucram la centrul caritabil de zi destinat emigranților șomeri. 90% din cei care îi călcau pragul erau români și o mare parte din ei aveau, pe lîngă probleme financiare, o sănătate șubredă și diverse alte belele, dereglări psihice mai mult sau mai puțin evidente, care îi țineau pe loc sau îi scufundau și mai tare în mocirlă. M-am adresat *homeless*-ului, făcînd apel la o empatie naturală combinată cu un reziduu profesional al anilor londonezi, și l-am întrebat dacă nu vrea să fie ajutat să își găsească un adăpost de noapte. Reacția acestuia m-a bulversat. A rînjit (se poate să fi zîmbit, dar dinții lipsă îi schimonoseau expresia), iar în ochi i-a licărit o ironie frizînd disprețul: „Eeeeei, nu erai tu născut pe cînd dormeam eu pe unde voiam! N-am nevoie de nici un ajutor.“ Cum nu sînt genul care să cedeze din prima, am insistat: „Cred că, totuși, ar fi bine să stați undeva unde e cald. Va scădea foarte mult temperatura și veți îngheța noaptea. Pot să mă interesez și să vă găsesc un loc sigur.“ El rămîne imun la argumentul meu: „Mă, eu sînt boschetar 100%. Dorm unde și cînd am chef.“ Cu asta mi-a întors spatele și a încheiat discuția. Am plecat, privind în urmă la pungile pe care le aranja cu o meticulozitate exersată în ani, lucru care părea să îi procure o plăcere sau o satisfacție de neînțeles.

A doua tentativă de a-l scoate, măcar provizoriu, din condiția de *homeless* mîndru pe care o afișa cu aplomb a venit din partea mamei. L-a abordat într-o dimineață și a vrut să îi dea ceva de mîncare, pe care omul a refuzat-o ferm, dar a acceptat niște bani după ce mama l-a asigurat că îi poate lua. I-a primit ca pe o concesie și asta a fost tot. Un asistent social cu care a vorbit maică-mea îl știa de ani buni drept „tipul cu pungile“, a zis că avea familie, dar că era un boschetar incorigibil pe care nu îl putea dezlipi străzilor și maidanelor. Într-un fel, nu m-am mirat și, după ce și-a găsit un alt loc de dormit, am uitat episodul.

În ziua de Crăciun, pe la prînz, ies din scara blocului, cînd îl văd după colț, făcîndu-și treabă cu prietenii lui foșnitori. Dau fuga înapoi în apartament, intru în bucătărie, încropesc un pachet cu cîteva prăjituri și două mandarine și mă duc la bătrîn, căruia îi întind cadoul, însoțindu-l cu un zîmbet larg, festiv, și cu un îndemn înmuiat în entuziasm: „Vă rog să primiți un mic cadou de Crăciun, din partea mea.“ Bătrînul și-a întors capul cît să-i surprind colțul ochiului stîng, mi-a zis un „N-am nevoie“ sec, apoi și-a îngropat privirea-n pungi. Am insistat, pe un ton din care s-a șters și ultima fărîmă de entuziasm: „Nu e frumos să refuzați un cadou. Vă rog să-l luați. Sînt doar niște prăjituri și două fructe.“ Bătrînul, însă, nu s-a lăsat înmuiat de argumentul meu mai degrabă sentimental. Nu și-a mai întors privirea spre mine, ci a mai murmurat o dată „N-am nevoie“, și și-a văzut de ale lui. Pe urmă a dispărut de lîngă bloc, dar amintirea lui mi-a persistat în minte tot restul zilei. M-am întrebat apoi, mai mult în răspăr, care ar fi fost reacția lui dacă i-aș fi dăruit o pungă plină cu pungi, *à la* Roumanie. Probabil că ar fi fost mai încîntat.

E imposibil să îți ajuți semenii dacă aceștia nu vor.

Ultima din seria de interacțiuni cu cel autodesemnat boschetar de vocație mi-a reamintit un dureros adevăr, pur, dar deloc simplu, că e imposibil să îți ajuți semenii dacă aceștia nu vor. Vor opune rezistență, vor deveni intransigenți, chiar agresivi, își vor apăra poziția și condiția, te vor acuza că ești intruziv, că le desconsideri capacitatea de judecată, se vor victimiza sau nu, dar vei deveni tu un personaj negativ. Poate că prin exemplul tău personal poți inspira schimbarea pozitivă, iar oamenii o vor prelua apoi, gregar, ca pe o epidemie benefică, dar impulsurile tale nu vor putea penetra straturile defensive, nu vor interfera cu cîmpurile de energie refractară, nu își vor găsi finalitatea în sufletul cuiva care și-a făcut un cult din propria decădere, o idolatrie pentru Zeul Ratării. Probabil că Iisus a întîmpinat la rîndul său aceleași dileme și frămîntări, iar credința sa și abilitatea de a găsi oameni lihniți după pîine și pește, cărora să le multiplice miracolul care le prelungește viața cu o zi l-au adus cu un pas mai aproape de desăvîrșire, dar acesta e un har înnăscut care mie îmi lipsește complet. Îmi amintesc de zecile sau sutele de persoane aflate în cea mai adîncă, mai întunecată și mai împuțită groapă a existenței lor și, totuși, în ciuda unor tentative vagi și, firește, eșuate, de a-și schimba destinul, s-au complăcut în sărăcie, boală, disperare, vicii, autoiluzionare, fatalism și multe altele. Totodată, mi-am dat seama de adevărul truismului că orice schimbare exterioară majoră provine din schimbarea propriei persoane. Cu alte cuvinte, acea persoană care urlă după ajutor (sau îl semnalează în manieră proprie, deseori derutantă) e mult mai aproape de noi decît am crede. Cunosc oameni care au o energie inepuizabilă în a-i ajuta pe alții, dar lor le sînt cei mai răi și incompetenți prieteni. Oameni care se consumă ca bateriile pentru aproapele lor, dar nu au la rîndul lor pe cineva care să-i încarce în intervalele critice.

Și vreau să cred că ne putem schimba pe noi și că, astfel, îi lăsăm și pe alții să contribuie la momentul oportun. Abia atunci sîntem cu adevărat „calificați“ să îi schimbăm pe cei din jur. Le transmitem indirect un sentiment cît se poate de concret de optimism și le alimentăm motivația. Trebuie doar să credem la rîndul nostru și să evităm cu orice preț acel „mîine“, care ar trebui să fie ziua ideală pentru a începe o nouă viață. N-are rost să ne fraierim singuri, știm bine că acea zi nu va veni niciodată fiindcă oricum n-am fi în stare s-o recunoaștem sau s-o acceptăm. Ziua aia e, de fapt, azi. E suficient să ai un loc al tău în care să te adăpostești de frig, și o pasiune autentică. Iar dacă ai la îndemînă și niște prăjituri și două mandarine, nu mai ai nici o scuză s-o dai în bară.

***Andrei Vornicu** este jurnalist cultural.*

Vintilă MIHĂILESCU

Hedonism, creativitate și responsabilitate

Anul acesta, Moș Crăciun nu a ajuns, ca de obicei, la mine acasă, pentru simplul și bunul motiv că eu nu eram acasă, ci în spital. Cu atît mai mult m-am bucurat ca un copil de ce am primit de sărbători de la Fundația Friends for Frients, Centrul de Fotografie Documentară, *Scena9* și *Decât o Revistă*. Poate și datorită atmosferei sărbătorești, a fost prima dată cînd am privit aceste creații și ca pe o formă de *hedonism* – nu un hedonism ideologic și programatic, ci pur și simplu ca bucurie, ca plăcere de a face ceea ce faci, poate ca *ludic*. Acest „hedonism" m-a împins spontan să compar, din acest punct de vedere, tinerețea lor cu tinerețea mea și să mă gîndesc la etapele succesive ale „ludicului" de pe vremea mea față de cel din vremea lor, ca să spun așa.

Pe vremea mea – adică în comunism –, este greu de imaginat „hedonismul". Majoritatea și-au trăit pur și simplu viața, încercînd să se bucure de ea atît cît s-a putut, în timp ce o minoritate și-a asumat responsabilitatea – și, de regulă, a plătit pentru aceasta. Unii însă, mai mulți decît credem, au practicat un soi *ludic cu ceva creativitate, dar neresponsabil* (nu iresponsabil). A rămas însă un hedonism de apartament. În cazul meu, acesta a constat în Asociația Petrecăreților Profesioniști, cu statut și întîlniri sistematice cel puțin o dată pe lună, care a reușit să ne compenseze multe dintre frustrări. A durat pînă la căderea comunismului, cînd și grupul nostru s-a destrămat.

După 1989, a fost o perioadă de *responsabilitate militantă, necreativă și lipsită de orice formă de ludic*. Pentru generația mea, a fost o responsabilitate morală, mai degrabă recuperatorie, orientată mai mult spre trecut decît spre prezent și viitor, în speță, spre memoria comunismului și condamnarea acestuia. Unii au practicat-o doar din responsabilitate, alții au făcut-o și din narcisism. A fost perioada istoriilor orale, a căutărilor prin arhive și a memoriilor personale, a *Memorialului Durerii* și a Muzeului de la Sighet. Generația mai tînără a venit apoi și cu o doză de creativitate: în mod paradoxal, toate filmele și romanele despre comunism nu sînt ale generației mele! Ceva mai tîrziu, cînd postcomunismul a început să distrugă aproape la fel de mult precum comunismul, recuperarea trecutului a ieșit din limitele acestuia și a început să se intereseze de trecutul patrimonial, în primul rînd arhitectural. Este interesant de observat că, în acest caz, dacă inițiativa se pare că a aparținut generației mele, ea a fost împărtășită foarte rapid de generația tînără, care a adăugat și ceva din acel „hedonism" de care vorbeam.

Noua generație, orice ar însemna asta, a început printr-un soi de *responsabilitate romantică* dublată de o *creativitate compulsivă*. A fost – și mai este încă în mare măsură – vremea inițiativelor individuale și de grup, adesea sortite dispariției, dar care au întreținut această determinare de „a face ceva". Cele care au reușit au început să constituie instituțiile alternative ale „societății civile", compensînd, în măsura posibilului, ineficiența instituțiilor statului. Era însă – și mai este încă – mai degrabă o *societate alternativă* pur și simplu, căci, în țările cu o democrație matură, statul este un partener de responsabilități și dialog, și nu un obstacol, ca în cazul nostru. Despre acestea am scris cu entuziasm în repetate rînduri, căci eram absolut uimit de această „Românie alternativă", de care nu mă îndoiam că va crește.

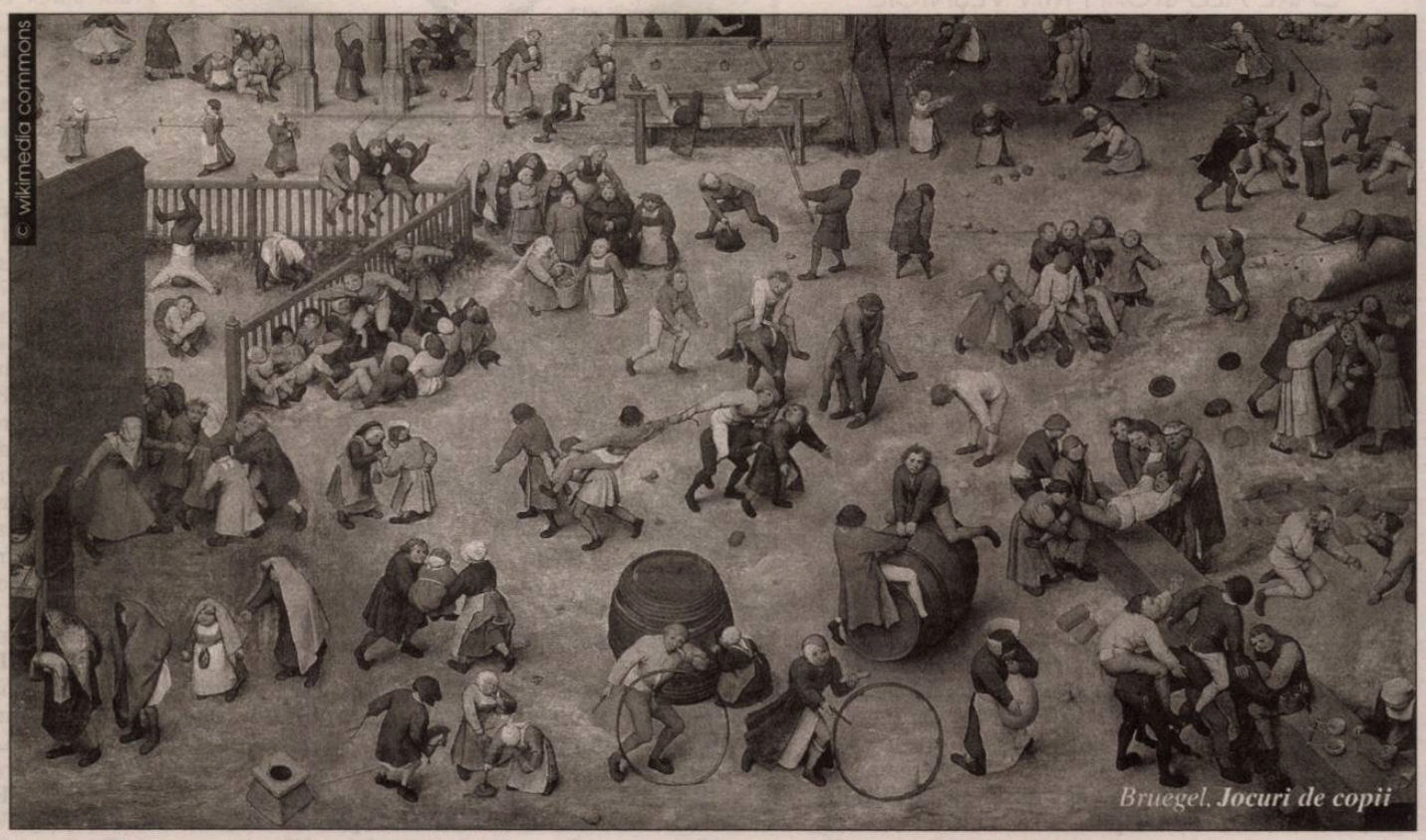

Bruegel. **Jocuri de copii**

Și a crescut! A crescut și a ajuns la maturitate – dacă mi se permite să fac astfel de observații „adulte". O maturitate care înseamnă, din punctul de vedere adoptat aici, o combinație bine temperată de *responsabilitate, creativitate și hedonism*.

Ce este nou în această „etapă"? Cred că, în primul rînd, un *nou limbaj*. Acesta are surse declarate în *creative writing, story telling,* jurnalismul narativ etc., dar are și o istorie proprie a sa, în care aceste surse – plus niște ingrediente particulare – se combină *sui generis* în contextul românesc.

Două ar fi, cred, principalele dimensiuni ale acestei (relative) noutăți. Pe de o parte, este un *limbaj imagistic*, crescut organic din întîlnirea dintre text și fotografie, o simbioză a cuvîntului și a imaginii. Fotografia nu mai este „lipită" la text, dar nici nu se mai mulțumește, în demersurile sale documentare, cu ideea că o fotografie valorează cît o mie de cuvinte. Pentru aceasta însă, atît fotografia documentară și filmul documentar, cît și jurnalismul narativ au trebuit să crească și să se „maturizeze" fiecare pe cont propriu și toate împreună cu un public interesat: acum vreo 10-15 ani, încă nu exista mai nimic din toate acestea.

De cele mai multe ori, această simbioză este și rezultatul unei întîlniri reale devenite prietenie dintre cîțiva specialiști, fotografi și jurnaliști. Adesea, este vorba de relații transinstituționale, un fotograf de aici colaborînd punctual cu un jurnalist de acolo. Uneori, poate fi vorba de cupluri la propriu, ca în cazurile faimoase ale lui Petruț și Ioanei Călinescu sau ale nomazilor Cosmin Bumbuț și Elena Stancu. Pe scurt, simbioza discursivă imagine-text s-a născut și a crescut nu doar din rațiuni profesionale, ci și prin „simbioza" unor relații interpersonale între profesioniști diferiți – iar FFFF i-a adus laolaltă pe cei mai mulți dintre ei.

În acest nou limbaj, chiar și textul ca atare este „imagistic", fiind scris în așa fel încît să *vezi* ceea ce rămîne (sau preferăm să rămînă) invizibil în viața curentă. Din acest punct de vedere, este simptomatic, cred, faptul că *Scena9* se prezintă ca vrînd „să *desenăm* portretul acestei noi generații...", iar FFFF caută „scrieri care ne ajută să *vedem* lumea mai clar". Nu să descrie, nu să documenteze, nu să înțeleagă, ci să „deseneze" sau să „vadă" realitatea prin textele lor. Complementar, mulți fotografi documentariști își propun să „descrie" ceea ce văd. Se poate ajunge și la *„Storytelling* fără cuvinte", ca în conferința organizată de FFFF, care și-a propus „o incursiune în foto-video jurnalism, pentru a afla cum se construiește *„firul narativ din spatele unor povești vizuale"*.

Pe de altă parte, acest limbaj este unul „comunicativ". Pare tautologic, căci limbajul este, prin definiție, comunicare. Cel mai bine explică, după părerea mea, Vlad Tăușance în ce sens și măsură se poate vorbi de un *limbaj comunicativ*. Într-o societate există mai multe „limbi", atrage atenția acesta: limba politicienilor, a business-ului, a ONG-urilor, a șoferilor, a adolescenților etc., iar aceste lumi, aceste limbi nu prea comunică între ele. Soluția „clasică" în această privință consta în organizarea unor cursuri de comunicare, limitate, de obicei, la lumea corporațiilor. „Dar de ce cursuri de comunicare?" – se întreabă retoric Tăușance. „În general, este o pierdere de timp; două săptămîni mai tîrziu, au uitat tot ce s-a întîmplat. Nu mai bine aducem noi aceste două lumi, ONG-urile și lumea asta a comunicării, marketingului, advertising-ului, împreună?!" „Noutatea" este formulată de Tăușance în termenii următori: „Dacă vreți să aveți o comunicare mai bună în organizația dumneavoastră, nu este suficient, de obicei, să angajezi pe cineva, nu poți cumpăra o comunicare mai bună. Este o chestie care ține de cultură, de o cultură organizațională, iar o cultură se întîmplă deschizîndu-te către oameni și comunități noi. Dacă vreți să schimbați ceva sistemic, ieșiți din zona asta de ecosistem închis, de ego-sistem", adică din bula propriului limbaj, și învățați „limbi străine". Pare simplu și/sau trivial, dar nu este: lucrul care se învață cel mai greu în viață este exact să asculți și să vorbești cu Celălalt. Toți cei la care mă refer au învățat acest lucru, miza fiind acum „ieșirea din bulă", iar gala permanentă a Superscrierilor este deja un exemplu în acest sens.

Nu poți să intervii cu adevărat în social dacă nu te atrage întîlnirea cu Celălalt.

Iar toate acestea se regăsesc în *editare*, care îmbină discurs, imagine și grafică. Rezultatul este că pînă și anchetele jurnalismului de investigație comunică mai mult și mai profund: prezentarea cazului Burnei de către Luiza Vasiliu și Vlad Ursulean, de pildă, nu mai este doar dezvăluirea unor *informații* ascunse, ci și imaginea unei *vieți* distruse.

Și „hedonismul"? În acest context al unei *responsabilități creative*, s-ar părea că acesta chiar nu contează. Nu poți să intervii însă cu adevărat în social dacă nu iubești societatea, dacă nu te atrage și nu-ți face plăcere întîlnirea cu Celălalt – și dacă nu o cauți tocmai pentru că îți face plăcere să o găsești. Dincolo de eficiența sau frumusețea textelor sau a imaginilor, transpare peste tot această bucurie a descoperirii celuilalt, a empatiei și a implicării benefice în viața celorlalți – și deci în propria viață. Există și aici o relativă noutate: într-o societate care se raportează la realitate fie cu dispreț, indiferență și/sau mizerabilist, fie încrîncenat și justițiar, o privire responsabilă, dar senină și ludică, te convinge să te raportezi și tu altfel la lumea în care trăim și la propria ta poziție în această lume. Nu vreau să spun vorbe mari, dar această „societate alternativă" m-a ajutat să intru mult mai optimist în noul an decît este, probabil, cazul.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* De ce este România astfel? *(coord.), Editura Polirom, București, 2017.*

Cu ochii-n 3,14

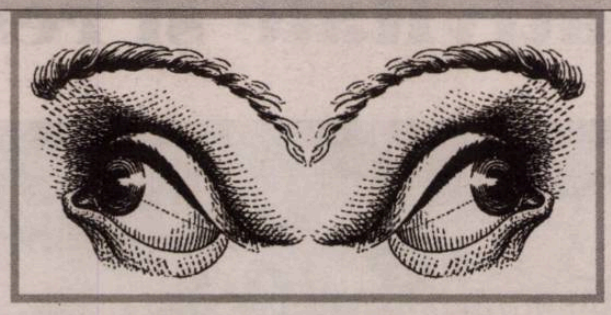

FIECARE POET DIN FAȚA CASEI VA FI ÎNSOȚIT, PENTRU SCURT TIMP, DE CULORILE CURCUBEULUI CARE ALEARGĂ PRIN VEȘNICIE ÎN LINIE DREAPTĂ, DUPĂ CE OBȚII APROXIMATIV O ȘESIME DIN MĂIESTRIA VERDE

■ Taras Kucima, primarul din Drohobici (Ucraina), a luat, la început de an, decizia ca toate nașterile din urbe să fie anunțate la megafoanele instalate prin oraș. În plus, fiecare anunț va fi însoțit de muzică: vals pentru fată, marș pentru băiat. Îmi imaginez încurcătura în care se va afla angajatul care se ocupă de difuzarea anunțurilor dacă va trebui să vestească nașterea unor gemeni sau tripleți de sexe diferite. Ce muzică va alege? (**S. G.**)

■ Ministrul Culturii, Daniel Breaz, a vorbit despre ce reprezintă pentru el poetul Mihai Eminescu, precizînd că este „cel mai mare poet *care* l-a dat România“. (**A. M. S.**)

■ Un bărbat din Vaslui, asistat social, a sunat la 112 și a chemat poliția ca să-i curețe zăpada de pe aleea din fața casei. Un alt tip din Iași a jucat la păcănele toți banii pe care i-a primit printr-un program european ca să-și deschidă o afacere. Nu, nu sînt bancuri. Oare ce fumează ăștia acolo, în Moldova? (**A. P.**)

■ La mînăstirea Sinaia, de Bobotează, a fost o adevărată luptă pentru apă sfințită: deși stăteam, din punctul meu de vedere, reglementar la coadă, din stînga și din dreapta se tot năpusteau oameni cu sticle, care ajungeau, deodată, înaintea mea. Acolo am înțeles cum se nasc justițiarii, chiar cei mai insignifianți: am devenit și eu, pentru scurt timp, unul de buzunar, care a încercat să mențină cît de cît o oarecare ordine. În final, am ieșit de acolo cam jumulită, dar cu sticla de doi litri întrucîtva plină de apă sfințită și cu o oarecare mîndrie a misiunii (?) îndeplinite. (**I. P.**)

■ Trend-ul de frumusețe pe 2019 capătă o nouă dimensiune. Se pare că un număr tot mai mare de tineri și tinere aderă la moda vopsirii părului de la subraț în culorile curcubeului. Totul ar fi pornit de la o fotografie cu ciudata Miley Cyrus care ridică fericită brațele și se vede un curcubeu axilar. (**S. V.**)

■ Știți firma aceea de curierat Fan Courier, cu dubițele alea care aleargă prin toată țara să distribuie mărfuri? Ei bine, am descoperit că unul din sediile importante ale acestei firme se află pe strada Fabrica de Glucoză. Pentru cine nu știe, strada asta urîtă, jumătate maidan, jumătate iepure șchiop, e una dintre cele mai aglomerate din București. Adică, mai ales de cînd s-a terminat autostrada spre Ploiești, e blocată de mașini și într-un sens, și în celălalt, de dimineață pînă seara. E o fabrică nu de glucoză, ci de gaze de eșapament. Mașinile care o străbat stau în coloană cu zecile de minute, dacă nu cumva și cu orele. La fel și dubițele de la firma amintită, care, odată ce ies din garajul aflat chiar pe la jumătatea străzii, grăbite să ducă lucruri oamenilor, se blochează în ambuteiajul ăsta. Absurdistan, cum se zicea la un moment dat. (**A. M.**)

■ Pe 10 ianuarie 2019, Ateneul a fost, timp de trei ore, „al lor“. Atît. Atît le aparține „lor“ din „veșnicie“. Trei ceasuri. Restul îi revine lui Dan Grigore. Aritmetică simplă. Fără rest. (**R. M.**)

■ „Autostrada Sibiu-Pitești, în linie dreaptă!“ – titrează un site. Trecînd peste faptul că Valea Oltului cam șerpuiește, iar vorbele despre autostradă șerpuiesc și mai mult, de ani întregi, aflăm din articol că „linia dreaptă“ durează pînă în 2025. La mulți ani! (**D. C.**)

■ După ce a schilodit zeci de protestatari pașnici anul trecut pe 10 august, Jandarmeria a postat pe Facebook, pe 15 ianuarie, un clip în care un jandarm și două jandarmerițe cîntau versuri din Eminescu într-un decor hibernal. Clipul, o capodoperă de serie B, a stîrnit, în comentarii, un festival de parodii eminesciene. Spicuiesc: „O, rămîi, rămîi în dubă, / Te-am gazat atît de mult, / Ale tale coaste toate, / Numai eu știu să le rup“, „Pe lîngă stîlpii fără soț / Adesea ai trecut / Mi te-au bătut jandarmii toți / De nu te-am cunoscut“, „De treci zebra la Antipa / Pe deasupr-auzi vuind / Și simți aspra sufocare / A vaporilor de clorobenzilidenemalononitril“, „Somnoroase bătrînele / La biserică se adună, / Vin jandarmii, dau în ele / Noapte bună“, „În vremea asta Cătălin, / Jandarm de meserie, / În ochi ar vrea să-ți dea din plin / Cu gaz din butelie“, „Vreme trece, vreme vine / Dau cu gaze-n derbedei / Ce e rău și ce e bine / Nu contează pentru ei // Nu spera cînd ochii-s roșii / Ce e gaz ca gazul trece / De te doare, te irită / Să nu dai cu apă rece “, „O, rămîi pe loc, odată, / Că te-am alergat prea mult, / Vreau să-ți simt capul sub gheată, / Gemetele să-ți ascult“, „Sara pe deal pulanul sună a jale, / Coastele-l simt, bocancii le scapără-n cale, / Ochii mei plîng, clar izvorînd de la gaze, / În a ta dubă, jandarme, mă bați în trei faze“, „Ce te legeni, omule, / Fără ploaie, fără vînt, / Cu smartphoneul pe pămînt? / Dacă nu m-aș legăna, / Tu mai abitir ai da, / Capul de mi l-ai crăpa“, „De treci codrii de arămă / De departe vezi aproape / De aproape vezi nimic / Fiindcă un jandarm model / Ți-a băgat gaz în botic / Și pulane pe spătic“, „Și în brațele-mi întinse, / Să alergi, pe piept să-mi cazi, / Să-ți dau una cu pulanul, / Și în ochi c-un pic de gaz“, „Lumina de pe epolet / Încet în grade suie / Te bag în dubă și te bat / Pînă ieșim din UE“ etc. (**M. C.**)

■ Pentru unii, snooker-ul e un joc al preciziei: ții bine, imprimi bilei albe un impuls și obții o anumită reacție. Pentru alții, snooker-ul e un joc al hazardului: lovești bila albă și Doamne-ajută, ceva tot iese. În ultimele zile, în Marea Britanie, Camera Comunelor arată cam ca un club de snooker. Tapițat, regulamentar, cu postav verde, impecabil. (**M. M.**)

■ La Fiscul argeșean se fac de zor calcule. Domnii de la ANAF au calculat că la cele 1354 de căsătorii dintre 2013 și 2017 au lucrat, în total, 5416 fotografi și lăutari evazioniști, adică aproximativ o șesime din populația orașului. Oare tot așa se calculează și taxele pe care le datorăm noi? (**C. Ș.**)

■ Kanejiro Kanemoto, unul dintre cei mai prestigioși bucătari japonezi specializați în *kabayaki* (frigărui de țipar la grătar), povestește cum unui ucenic îi trebuie cel puțin zece ani pentru a se califica în meseria de „grataragiu de țipar“. Trei ani se învață tehnici de marinare și condimentare, alți trei ani măiestria punerii fragilei cărni pe frigare, iar gătitul propriu-zis, coacerea pe grătar, se învață timp de patru ani sau chiar o viață întreagă. Mă întreb pe ce culmi ar fi dus Sandu Cocoșatu' mititeii dacă ar fi trăit în Japonia. (**M. P.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Galaxia Administrație SRL, Eme Abundent SRL, Misionarii Ortodoxiei Distribution SRL, Ieftin Simplu Și Rapid SRL, Deliciu Mic SRL, Vreau Livrare SRL, Samsoneii Practici SRL, Rafie SRL, Parisul Vesel SRL, Aliați Cu Natura SRL, Fly Temelie SRL-D, Obiectiv Unic SRL, Tracia Business SRL, Mon Cher Decebal SRL, Stone Supraveghere Aparate Apărare Investigații Preliminare SRL, Herodot SRL, Iarba Verde SRL, Exuberant Spirit SRL, Activ Uman SRL, Pe Apă.ro Hoinar SRL, Curățenie Bec SRL, Augusta Industrie SRL, Firma De Câmpie SRL, Pianul Copilăriei SRL, Centrul Pentru Activitatea Avertizorilor De Integritate SRL, Mama Soacră Com SRL, Copil Cu Minte SRL, Universul Binar SRL, Laissez Faire SRL, Fabulosos SRL-D, Precis Structuri SRL, Pinguinu' Metropolitan SRL, La Tata Noe SRL, Cartea Actuală 3C SRL, Apostrof Operativ SRL, O Șansă Pentru Dumneavoastră SRL, Voinicei Isteți SRL, Maria Securitate SRL, Devil Asig SRL, Regatul Naturii SRL, Multe Stele Impex SRL, Amândoi SRL, Reciproc Avantaj SRL, Design Dosare SRL, Sablăm Tot SRL, Cornul Vestului SRL, Un Leu Films SRL, Vistiernicul SRL, Jumijuma Services SRL, Maistru Ceasornicar SRL, Real Total SRL, Sigur Că Da SRL, Capitala Aventurii SRL, Usturoi Florești Construct SRL, Nevoia De Artă SRL, Eneida Trading SRL, Best Ilie SRL, Grota Lupilor Activi SRL. (**D. S.**)

ABONEAZĂ-TE ACUM

Trimite 1 SMS la 7488 cu textul DILEMA

CUM TE ABONEZI
✔ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 EUR + TVA/SMS)
✔ ONLINE: la http://abonamente.adevarul.ro
✔ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL:
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA – Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
✔ LA TOATE OFICIILE POȘTALE / ✔ FIRMELE DE ABONAMENTE

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro
Tel: 0732 130 211 / 0732 130 213 (L-V, 9.00-18.00)

DILEMA VECHE

✔ 3 luni - 54 LEI ✔ 6 luni - 98 LEI ✔ 12 luni - 159 LEI

Prețuri la abonamente cu pînă la 44% mai mici față de prețul de la chioșc

TALON ABONAMENT

Nume ..... Prenume .....
Str. ..... Nr. ...., Bl. ....., Sc. ....., Et. ...., Ap. .....,
Localitate ..... Județ/Sector ....., Cod poștal .....
Telefon ..... Email .....
Am achitat suma de ..... LEI cu mandat poștal/ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA – Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua pînă la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.

Prin completarea prezentului talon sînt de acord ca SC ADEVARUL HOLDING SRL să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresîndu-mă societății SC ADEVARUL HOLDING SRL printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **SC ADEVARUL HOLDING SRL – Abonamente,** București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, Sector 2, cod poștal 020331.

...ÎȚI DĂ DE GÎNDIT

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XVI** ■ nr. **780** ■ 31 ianuarie – 6 februarie 2019 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 5,99 lei

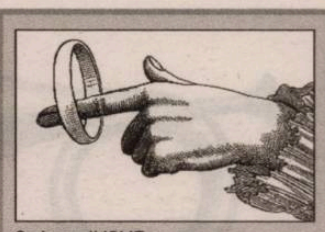

Selma IUSUF
legende **urbane**
10

ANDREI PLEȘU
„O boală letală: vanitatea“
pagina **3**

Artele vizuale în 2018
anchetă
pagina **15**

FLORIAN GHEORGHE
„Penitenciarul nu mai sperie pe nimeni“
paginile **22-23**

Dac-am fi pentru șase luni președinte

„În Uniunea Europeană, succesele se naționalizează, iar eșecurile se europenizează.“

MARTIN SCHULZ

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

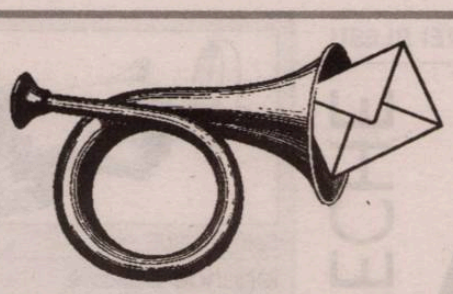

la vremuri noi, dileme vechi

Mircea VASILESCU

„România trebuie să..“

În timp ce politica românească trăia intens drama dispariției scaunelor și a birourilor guvernamentale, Delegația Comisiei Europene dădea publicității, fix pe 5 ianuarie, o „recapitulare“ a problemelor pe care România le are de rezolvat pentru a putea adera la 1 ianuarie 2007. Ocupați de numărătoarea prefecturilor obținute de fiecare partid din coaliție și de disecarea „interviului incendiar“ al lui Traian Băsescu, comentatorii români n-au avut timp să cugete la relevanța acestui *reminder* picat într-un moment de post-sarmale și post-petarde, specific ritmurilor poporului român.

Documentul Delegației conține multe fraze care încep cu „România trebuie să...“ și cîteva referiri la luna martie, cînd trebuie *deja* aplicate unele măsuri negociate cu Comisia Europeană. Delegația Comisiei Europene amintește – de asemenea („amintește“ este un cuvînt care apare și el de cîteva ori, ceea ce în contextul post-sărbători creează o nuanță de ironie) – că negocierile s-au încheiat prin fixarea cîtorva clauze speciale. Cele mai multe dintre aceste 11 „aspecte și cerințe“ trebuie aplicate – sau măcar începute – în acest an.

Dincolo de „stilistica“ acestui comunicat, răsar cîteva semnificații pe care vîrtejul „treburilor interne“ ale politicii noastre riscă să le rateze. Mai întîi, Delegația Comisiei Europene ne reamintește, de fapt, că încheierea negocierilor nu înseamnă altceva decît acordul de a trece la treabă. Cu alte cuvinte, „ne face agenda“. Sîntem departe de discursul antioccidental de la începutul anilor '90, cînd la orice încercare a instituțiilor europene de a ne sugera ce avem de făcut se răspundea cu „demnitate națională“, în vorbe mari și goale care nu făceau decît să prelungească stereotipul ceaușist al „neamestecului în treburile interne“. Indiscutabil, atitudinea față de ceea ce vine din Occident s-a schimbat. Dar nu s-a schimbat prea mult atitudinea politicii românești față de angajamentele luate, față de parteneri, față de noi înșine. Delegația Comisiei Europene ne reamintește, de fapt, că avem de făcut niște lucruri *pentru că ne-am angajat* să le facem, în urma unor negocieri, nu pentru că „așa vrea UE“. Oricîte vorbe s-ar risipi pe tema „negocierilor nefavorabile pentru România“, zarurile sînt aruncate: neam asumat aceste negocieri, n-avem decît să le punem în practică, discret și eficace. Or, tocmai aici vor fi marile probleme ale următorilor doi ani: calendarul este strîns și presupune o maximă eficiență legislativă și guvernamentală. Evident, asta depinde în primul rînd de stilul de guvernare pe care îl vor impune președintele și noul executiv. Opoziția nu este însă scutită nici ea de resposabilități: atîta timp cît condițiile de aderare au fost negociate de guvernul PSD, fosta și actuala putere trebuie să-și împartă succesele și insuccesele procesului de integrare. Din cînd în cînd, Delegația Comisiei Europene și ceilalți oficiali ai Uniunii vor trebui să ne reamintească de angajamentele asumate, pînă la 1 ianuarie 2007. Eventual și după...

(apărut în *Dilema veche,* nr. 52, 14 ianuarie 2005)

Dilema veche vă propune

■ A început seria de concerte Jazz Nouveau din Clubul Control. Mai multe detalii și programul concertelor din această iarnă-primăvară găsiți pe pagina de Facebook Jazz Nouveau. (Marius Chivu)

■ Lăudabilă inițiativa Academiei de Studii Economice din București de „a găzdui“ expoziția „Decebal și Traian, de Ion Miclea și Radu Florescu. Metopele care compun Columna lui Traian“, panotată pe grilajul exterior. Realizarea grafică și tehnografică: anemoneprint. Tot aici, statuia lui Nicolae D. Xenopol (1858-1917), ctitorul Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București, operă a sculptorului Ioan Ladea, dezvelită cu ocazia centenarului universității (2013). Alte centenare... cu alți inițiatori și finanțatori pentru statuile reprezentative... Cel al Marii Uniri încă și-i caută! Istorie în arc de cerc în Piața Romană. Merită! (Ruxandra Mihăilă)

■ Joi, 31 ianuarie, începînd cu ora 19, Big Band-ul Radio prezintă la Sala Radio concertul „Remember Peter Herbolzheimer“. E un eveniment dedicat memoriei apreciatului muzician de jazz german, originar din România, cel care, vreme de cîteva decenii, a condus una dintre cele mai insolite orchestre de jazz din Europa, Bundesjazzorchester. (Matei Martin)

■ Dacă cineva se mai întreabă de ce e important să citim literatură și la ce folosește ea: „Universul ficțiunii ne eliberează, de fapt, de îngrădirile pe care societatea le impune asupra sentimentelor. Una dintre imensele calități ale acestei arte este că le permite atît scriitorului, cît și cititorului să reacționeze la experiență în moduri de care nu dispun întotdeauna în comportamentul cotidian sau, dacă dispun, nu sînt posibile ori realizabile, legale, recomandabile ori chiar necesare în traiul de zi cu zi. S-ar putea chiar să nici nu știm că avem o asemenea gamă de reacții și sentimente decît abia cînd intrăm în contact cu o scriere de ficțiune.“ (Philip Roth, *De ce scriem,* Editura Polirom, 2018, traducere din limba engleză și note de Radu Pavel Gheo) (Ana Maria Sandu)

■ Publicat recent și la noi, romanul *Noduri* de Domenico Starnone (Editura Litera, traducere de Cerasela Barbone) arată cum se raportează membrii unei familii la scene din trecutul comun. Ce mai înseamnă sinceritatea pentru o soție înșelată sau pentru copiii confuzi? Nodurile pe care le face timpul apar diferit în memoria fiecăruia. (Cristina Ștefan)

■ O emisiune TV și un ghid care merg bine împreună: *Ed Stafford: Cine scapă primul,* un show de supraviețuire, filmat cu tehnologia 4K, în cele mai ostile zone de pe Terra (lunea, de la ora 21, pe Discovery Channel) și Bear Grylls, *Viața în sălbăticie. Ghid complet de explorare și supraviețuire* (traducere de Maria Aciobăniței, Editura Nemira). (Marius Chivu)

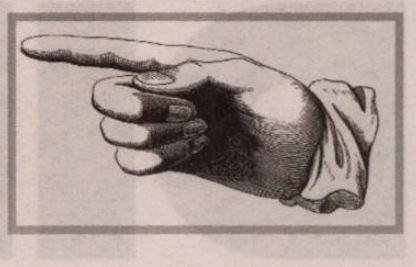

■ Vineri, 8 februarie, la ora 19, la Sala Radio vine un invitat special: dirijorul de origine britanică Rumon Gamba. Violonista Cristina Anghelescu va interpreta „Concertul în Re major pentru vioară și orchestră“ de Brahms, iar în cea de-a doua parte a serii veți putea asculta *Variațiunile Enigma* de Edward Elgar. (Redacția)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Educația fizică**
- **Iarna**
- **Ziduri**
- **Eleganța**
- **Femei**
- **Maghiari**

album dilematic Marius Chivu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Șerban AXINTE ● Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU
Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Cosmin CIOTLOȘ ● Andrei CORNEA
Codrin Liviu CUȚITARU ● Petre GURAN ● Ionuț IAMANDI
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ ● Doris MIRONESCU
Victor MOROZOV ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Lorin NICULAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Andrei PLEȘU ● Mihaela SIMINA ● Bogdan-Alexandru STĂNESCU
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂTARU-CAZABAN ● Teodor TIȚĂ ● Andreea VLAD
Matei VIȘNIEC ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN

EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
0372.130.211; 0372.130.213
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 7.800
Tipărit la Tipoart Idea Studio

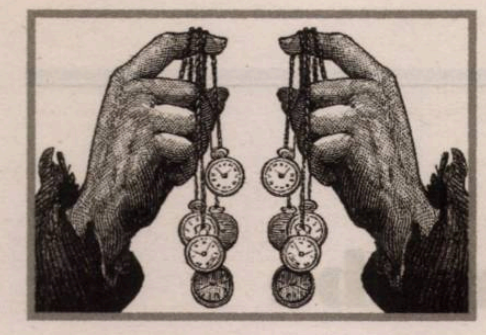

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

O boală letală: vanitatea

Uneori, îmi vine să public același text în fiecare săptămînă. Nu din lene, din oboseală gazetărească sau din plictiseala de a mă lăsa confiscat, zi de zi, de aceeași telenovelă mediocră. Dar „încremenirea în proiect“ a realității autohtone nu lasă prea mult loc imaginației. Textul de mai jos a apărut în 2012 și a fost reluat acum doi ani. Cer scuze cititorului că îl reiau și acum. Dar „chestiunea“ e încă „pe tapet“, ca și cum vorbim și scriem de pomană. Așa că mai încerc...

Nu scapă nimeni. Sau aproape nimeni. Lovește în proști (care devin fuduli) ca și în deștepți (care devin proști). Smintește, în egală măsură, pe urîți și pe frumoși, pe talentați și pe netalentați, pe credincioși și pe atei, pe politicieni și pe „simplii cetățeni“, pe laici ca și pe aparținătorii clerului. Reușește să transforme complexele de inferioritate în complexe de superioritate, încurajează impostura, amputează simțul ridicolului, inhibă orice urmă de umor, de decență, de generozitate. Eul propriu pîrjolește totul în jur: realitatea devine materia primă a unor ambiții private, ceilalți devin adversari sau unelte, viața nu mai e trăită decît ca o mare ocazie pentru un cult egolatru. Cazurile de vindecare sînt rare. E nevoie de efectul trezitor al unui eșec de proporții, de vreo suferință destrămătoare, de uitarea de sine a unei îndrăgostiri absorbante sau a unei radicale schimbări de destin. De regulă însă, și eșecul e citit tot în cheia vanității: sînt de vină ceilalți, țara, veacul, soarta. Iar dacă, prin concursul capricios al împrejurărilor, vanitosul ajunge, totuși, în vîrful piramidei, oficiul lui va fi mereu pîndit de abuzul autoritar. Orice vanitos are în raniță bastonul de dictator.

Derapajul și falimentul multor vieți se explică prin nebunia latentă a vanității.

Trebuie, totuși, să admit că vanitatea e mai aproape de utopia de sine a intelectualului decît de metabolismul lăuntric al „omului simplu“. Un țăran vanitos păstrează, în exercițiul vanității sale, o anumită candoare. Nu poate fi luat prea în serios și, în general, nu face victime. În plus, rareori ajunge în poziții publice care să dea frîu liber unei pernicioase dilatații de sine. Cît despre tîrgovețul obișnuit (de la funcționărime la veleitarii luptei politice), el își trăiește vanitatea mai degrabă ca lăcomie. Lăcomie de bunuri, de însemne ale reușitei sociale, de privilegii. Intelectualul vanitos trăiește mai puțin în lăcomia de cîștig, cît trăiește într-o desfigurantă lăcomie de sine. Atașat pînă la pasiune de calitățile sale, de îndreptățirile sale, de mintea și de farmecul său, de competența sa, de performanțele sale, el vrea să scurtcircuiteze drumul spre statuie, spre demnitățile ultime, spre recunoștința obștească. Și cu cît e mai pornit, mai nărăvit, mai hămesit, cu atît e mai ineficient și mai dezamăgitor. Inșii cei mai inteligenți ajung să fie, din cauza vanității, de o monumentală prostie. Inadecvați, nerealiști în deciziile lor strategice, din ce în ce mai caraghioși în defilarea lor arogantă dinaintea „mulțimii“, ei pierd, cu aere de învingători, toate bătăliile. Hipersensibili la lingușeală și opaci (cu o mină ofensată) la orice observație critică, asemenea indivizi sînt greu de ajutat. Nu pricep cum de te poți îndoi de excelența lor, de anvergura lor providențială. Oricum, ei știu mai bine decît oricine ce au de făcut. Curățată de toxina vanității, intervenția lor în viața publică ar putea fi, într-adevăr, esențială, salvatoare. Dar sabotată de vanitate, ea nu face decît să încurce lucrurile, să înșele toate așteptările, să sporească haosul din jur.

Derapajul și falimentul multor vieți se explică prin nebunia latentă a vanității. Există femei frumoase pe care vanitatea le schimonosește fizic, există premianți care ratează cariere onorabile pentru că alunecă într-un sterilizant narcisism, există cupluri care sucombă din cauza unor intratabile accese de vanitate, de țîfnă autocomplezentă (de ambele părți). Dizolvantă la nivel individual, vanitatea nu e mai puțin primejdioasă la nivel colectiv. Vanitatea de partid, combinată cu impure interese de grup, pune cu ușurință între paranteze problematica adevărată a țării și a națiunii. Vanitatea națională, la rîndul ei, hrănită de un provincial excepționalism etnic, poate, de asemenea, produce monștri.

Succesul stimulează, inevitabil, vanitatea, anesteziind simțul deșertăciunii. Dar și insuccesul e, pe această linie, catastrofal: e urmat, mai întotdeauna, de irezistibile valuri de frustrare, în care mania persecuției, invidia, ura de toți și de toate ajung să frizeze patologia. O formă perfidă a vanității se exprimă în convingerea că ea este, preponderent, viciul altora. Dar repet: în fapt, nu scapă nimeni de ea. Sau aproape nimeni. O simțim zilnic pe pielea noastră...

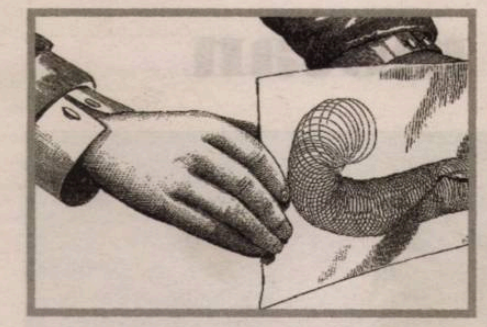

Andrei CORNEA

la răscruce de gînduri

Noi, „neo-kominterniștii“

De curînd, un propagandist pretins de dreapta (ca să nu spunem extrema dreaptă, Victor Roncea) a susținut, în două numere dintr-un cotidian, că *„Forul moral al societății civile* (este vorba despre Grupul pentru Dialog Social) este, probabil, cel mai tenebros grup de influență și control a (sic!) vieții politice și culturale din România“. Făcîndu-i ecou și preluînd o listă de membri vii, morți și inexistenți ai GDS, un alt propagandist, pretins de stînga (Mirel Palada), scrie pe Facebook: „31 de nume. Un întreg pluton de unitate militară. Toți propagandiști vopsiți în culori anticomuniste. De fapt, toți oameni ai Securității. Informatori sau agenți sau ofițeri acoperiți...“ Propagandiștii ăștia ar fi „spălat pe creier o generație întreagă“. Și sfîrșește admirativ, cu un ochi critic la situația țării: „Trebuie să recunoaștem că au lucrat profesionist băieții.“

Ambele texte (mustind de falsuri de detaliu, scoateri din context, invenții, insinuări, denaturări) exprimă o „mare“ idee comună: că un anume grup de intelectuali ar fi condus, decenii de-a rîndul, o teribilă și foarte eficientă acțiune de subminare a vieții publice românești: respectivii s-au „vopsit“ în culorile dreptei și s-au pretins anticomuniști, dar în fapt au făcut tot timpul jocul FSN-ului (de care au fost și inventați), al PSD-ului, al Securității, ba chiar al „neo-kominternului european“, astfel „controlînd“ eficient nu numai politica, ci și cultura națională. Și se pare că acțiunea „tenebroasă“ a fost eficientă, ne spun cei doi, într-un glas. Ce-i drept, nu prea ne lămurim în favoarea cui: stîngistul (membru PSD) sugerează că am „spălat pe creier o generație întreagă“, presupunem în favoarea dreptei. Celălalt, invers, acuză o fesenizare ascunsă și continuă în favoarea stîngii postcomuniste (PSD) și internaționale, „neo-kominterniste“ (Uniunea Europeană). Dar nu ne îngrijorează incoerența.

Acum, chestiunile legate de falsuri și de calomnii grave punctuale și generale, prezente în textele amintite, vor fi, probabil, dezbătute în fața judecătorilor. Eu, unul, însă, membru al sinistrei organizații de la înființare, prezent pe lista neagră a propagandiștilor noștri, nu m-am putut împiedica să mă simt cumva flatat. Fiindcă, deși articolele sînt cu desăvîrșire oribile, ele aduc și un involuntar elogiu celor împroșcați cu noroi.

Mai întîi: nu-i onorant să te afli pe aceeași listă cu oameni precum Andrei Pleșu, Mihai Șora, Gabriel Liiceanu, Horia-Roman Patapievici, regretatul Mihnea Berindei, Andrei Oișteanu, Vladimir Tismăneanu, Mircea Dumitru, Gabriela Adameșteanu și destui alții – toți oameni care înseamnă ceva în viața publică și culturală de azi? În compania lor nu mi-e rușine să merg nici în Iad.

Sîntem, prin urmare, sinistri, malefici, dar – o spun inamicii – puternici, influenți. „Controlăm“, „spălăm pe creier“ generațiile de azi. N-aș fi crezut că sîntem atît de tari, judecînd după fapte. Da, Editura Humanitas a publicat multe cărți valoroase, dar o mare parte a românilor nu citește aproape nici o carte, sau rareori citește. Un procent uriaș de copii și adolescenți sînt analfabeți funcțional. Doamna prim-ministru, dînd exemplu acestora, e incapabilă să vorbească corect românește, chiar și atunci cînd citește niște platitudini de pe o foaie. Nici alți miniștri nu stau mult mai bine. Dacă am fi dorit să avem influență prin cărți și articole – instrumentele intelectualului – pentru a ne realiza obscurele intenții, în situația în care, chipurile, i-am avut și îi avem de partea noastră pe Soros, „neo-kaghebismul european“ (Uniunea Europeană), vechea Securitate, PCR, eventual alte rețele subterane dinspre KGB, cît și, desigur, „oculta internațională“, nu credeți că am fi făcut în așa fel încît măcar lectura să nu devină un obicei exotic pentru generația de azi? Pe de altă parte, dacă Brucan, Iliescu, Năstase, ba chiar Ponta – cum scrie V. Roncea – ne-au favorizat subversiv în diferite rînduri, pentru ce i-am mai fi criticat de atîtea ori? Ca să înșelăm lumea, va spune propagandistul de dreapta. Ar fi fost preferabil să-i lăudăm atunci?

De fapt, precaritățile de cultură politică și de cultură, în general, ale României de azi sînt, și o spun cu tristețe, cea mai bună dovadă că rolul educativ al intelectualilor biciuiți de mînia celor doi propagandiști și a altora aidoma a fost modest. Două-trei reviste cu un tiraj restrîns, acces episodic la televiziuni, prezență mai curînd discretă pe Internet nu creează impact mediatic puternic. Adevărul este că sîntem mai curînd marginali. Viețuim și lucrăm într-o enclavă culturală, cu unele peisaje atrăgătoare, dar din care, oricîte întruniri politice, manifeste, apeluri publice am face (și am făcut destule, slavă Domnului, în aproape 30 de ani), n-am reușit să ieșim decît arareori. Dacă am fi reușit, credem că România ar fi arătat ceva mai bine astăzi. A presupune că ea arată cum arată – rău – din cauza noastră e o totală absurditate.

De fapt, nerozia propagandiștilor este că fac mari eforturi să ne tragă afară tocmai din această semiobscuritate și relevanță modestă pentru marele public, creîndu-ne o imagine publică cu totul supradimensionată. Ascultîndu-i ba pe unul, ba pe altul, unii naivi vor începe chiar să creadă că într-adevăr e ceva de capul unora dintre intelectualii României sub raportul influenței sociale asupra păturilor largi ale populației. Că au o conspirație eficientă. Că „lucrează profesionist“ ca să modifice temperatura publicului. Că, în ciuda tuturor sciziunilor și rupturilor mai vechi și mai recente dintre ei, sînt cei care conduc țara spre dezastru, și o fac cu o disciplină cazonă. Nu economia rău administrată, nu finanțele conduse discreționar, nu prezența infractorilor în fruntea statului, nu analfabetismul unor lideri nimicesc țara, ci un „pluton“ de 31 de intelectuali. Ridicol, absurd, însă cu atît mai credibil: oamenii cred în propaganda mincinoasă nu *în pofida faptului* că e absurdă și stupidă, ci tocmai *pentru că* e absurdă și stupidă.

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Noof și **povești arabe**

Nopțile de vară în Chicago sînt prea lungi. E cald și mult prea umed. Apartamentul nu are aer condiționat și e greu să respir. Sînt singur de cîteva zile. Am fost patru, acum am rămas doar eu în apartament. E vineri și nu am chef să stau în casă. E un bar destul de aproape. Joacă Chicago Bulls, au un ecran foarte mare, e plăcut înăuntru, e puțină lume în jur, nu fumează nimeni, așa că sînt fericit.

Cînd vine grupul ei este deja pauză. Pe ea am mai văzut-o de cîteva ori. Vinde la unul dintre magazinele de unde îmi iau mîncare. E frumoasă.

Engleza mea nu e deloc sigură, așa că nu am îndrăzneala să mă bag în seamă cu ea, deși mi-ar plăcea. Continuu să mă uit la meci și să trag de berea americană proastă rău. Sînt cu ea în cap și îmi exersez memoria vizuală, să îmi amintesc ce scrie pe ecusonul ei de serviciu. Noof. Mă gîndesc cum naiba se pronunță asta.

Nuuf!

Da?

Am zis-o cu voce tare. Nu este prima oară cînd vocalizez ceea ce gîndesc. E chiar în spatele meu și se uită în jur. Simt cum roșesc.

Ne știm?

Îi explic în engleza mea stricată ce s-a întîmplat. Îmi zîmbește. Are ochii adînci, de un castaniu foarte închis. Părinții ei sînt din Iran. Arabi din Iran. Îi spun că sînt un megaspecialist în lumea araba, căci am citit *1001 de nopți*. Rîde.

Stă cu mine. Nu prea știu de ce, dar stă cu mine. Refuză să îi cumpăr o bere. O fac să rîdă. Amîndoi avem 26 de ani și sîntem cumva între. Ea a plecat din Boston din cauza familiei, care își dorea o fiică precum în Iran și nu o americancă. Eu am fugit de sărăcie, dar taică-miu alcoolic a contat și el destul în decizia asta. Îi zic că eu am plecat din România ca să nu ajung alcoolic, căci cam asta era tradiția la mine în familie.

Ne-au dat afară din bar. I-am spus că apartamentul meu funcționează perfect pe post de saună și că, dacă vrea, ar fi fain să ne plimbăm. Mi-a spus că oricum afară e saună și că ar prefera apartamentul.

Sînt oarecum obișnuit cu stilul abrupt al americancelor. Noaptea nu este departe de basmele Șeherezadei. E o lumină bună de la luna plină și, cumva, căldura nu mai contează. Are picioare lungi și e un pic mai măslinie decît mine.

Am fugit de sărăcie, dar taică-miu alcoolic a contat și el destul în decizia asta.

Dimineața e dură. Habar n-am ce să zic sau cum să mă port. Îmi cere numărul de telefon. Îl scriu pe o hîrtie și i-l dau.

Camera mea miroase a ea preț de cîteva zile. Am învățat că relațiile în Chicago sînt scurte. Seamănă mai degrabă cu o partidă de vînătoare, unde singurul lucru care contează este satisfacția imediată.

Nu mă sună. Oricum, nu par să înțeleg cum funcționează protocolul relațiilor aici, așa că nici nu îmi bat capul prea mult. Îmi trece prin minte să mă duc la același bar, cu speranța să o văd, dar mi se pare prea patetic. Probabil încerc și să mă protejez.

Trec cîteva luni în care am o primă relație ceva mai lungă și sînt îngropat în muncă.

E sfîrșit de octombrie cînd revin la bar. Aici, barurile au un fel de tablă unde se afișează tot felul de anunțuri. Îmi beau berea și le citesc. E unul către mine.

„Val, ți-am pierdut numărul de telefon. Ne vedem aici vineri?“

M-am simțit brusc copleșit de amintirile cu ea. Era sigur cea mai potrivită cu mine. Am fost acolo trei vineri consecutive. Nu a venit. Apoi am plecat din Chicago.

Am revenit în Chicago după mulți, mulți ani. Barul nu mai e acolo. De curînd, am mai întîlnit pe cineva pe nume Noof. E o prințesă arabă. Are 26 de ani.

Undeva, Șeherezada zîmbește, probabil, sarcastic.

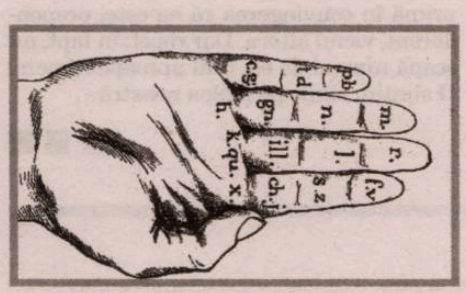

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Răzbunarea unui motan

L-am întîlnit, nu de mult, pe prietenul meu de la Fizică, profesorul Mișu Prăvălitu. Avea o satisfacție debordantă imprimată pe chip. „Dragul meu“, a strigat el cum m-a văzut, „ți-am citit articolul despre rectorul obsedat de grilele CNATDCU. Interesant, dar nici pe departe comparabil cu povestea șefului nostru de departament, Mătrăgun Șoricaru, la rîndul lui un obsedat feroce. Nu de grile de evaluare, ci de FAZ-uri (pentru cei mai puțin familiarizați cu mediul academic precizez aici că FAZ-urile sînt *fișele de activitate zilnică,* unde universitarii își raportează orele didactice și/sau de cercetare efectuate, n.m.). Tipul ne-a ucis cu hîrtiile astea! Și măcar de-ar fi fost doar cele instituționale, pe care le completăm toți. Nu, băiatul dorea să știe *totul* și, ca atare, concepuse el niște fișe originale, pe care noi ne descriam viețile. Spunea că așa vom fi eficienți, ne vom ambiționa, vom intra în competiție cu noi înșine și, treptat, ne vom autodepăși. Departamentul va ajunge pe locul întîi în Universitate, iar domeniul nostru științific va străluci între primele la evaluările internaționale. Un FAZ devenise, prietene, un veritabil jurnal de front, ținut de un comandant militar încercat în multe bătălii. Pe lîngă orele de curs, de seminar și intervalele de cercetare, trebuia să dăm seamă de activitățile sportive de peste zi, interacțiunile cu alți oameni și contribuția personală la armonia familială. Mătrăgun oferise explicații pentru fiecare în parte într-o ședință dementă de departament, unde s-a lăsat cu urlete și invective imposibil de reprodus. Zbiera că fizicianul fără efort fizic e ca albina fără polen. De asemenea, ne asigura că ideile mari nu vin în starea de recluziune, ci în aceea de interacțiune cu ceilalți și că nici un cercetător adevărat nu poate performa fără armonie în spațiul domestic. Ne solicita imperios, prin urmare, prezentarea tuturor acestor momente zilnice, detaliat, în FAZ-urile imaginate de el, FAZ-uri care se lungeau pe 24 de rubrici. 24 de ore, 24 de rubrici.“

Prăvălitu a respirat adînc și și-a reluat strania povestire: „Ne-am jurat, desigur, că nu-l vom mai vota pentru un al doilea mandat de director, dar, în ăștia patru ani aflați în derulare, nu prea aveam loc de întors. Decanul se spălase pe mîini, acordînd o confortabilă autonomie departamentelor, iar nebunul, stăpîn pe situație, amenința cu tăieri salariale dacă nu se completau noile fișe de activitate zilnică. Au existat uzurpatori chitiți să submineze demersul cu raportări bășcălioase, însă fără succes. O colegă a acordat spații ample intervalelor de satisfacere a necesităților fiziologice. Un asistent a descris amănunțit ieșirile la terase cu amicii, insistînd pe tipurile de eructație determinate de diversele mărci de bere existente pe piața românească. Coropișnic, proful de fizică teoretică, a raportat, cuminte, pentru intervalul 23-24, *adormit prostesc,* apoi, în toate rubricile orelor de peste noapte, 0-1, 1-2, 3-4 etc., a repetat, sadic, sintagma *somnic pruncesc,* pentru ca, în final, pentru ora 6-7, să adauge *trezit porcesc*. Cineva a scris undeva *belit ochi ecran TV,* iar colega mea de birou, Fluturela Zămușcă, a precizat – pentru zona de efort fizic – *competiție sportivă specifică, inventată de Zămuști din tată-n fiu, intitulată «Mă muști»*. Toate ironiile, toate disidențele, toate aluziile răutăcioase s-au dovedit, din păcate, frecții la un picior de lemn. Mătrăgun se declara fericit. Zicea pretutindeni că departamentul a intrat într-o nouă epocă, a eficienței socio-profesionale, și că oamenii lui îi vor depăși în curînd pe japonezi la hărnicie. Noi eram disperați… Pînă luna trecută, cînd Dumnezeu s-a îndurat și ne-a eliberat de sub tiranie. Profesorul Mătrăgun Șoricaru a intrat într-un impredictibil concediu medical, anunțat a fi lung și urmat, firesc, de demisia din funcția de director. Se pare că a suferit o cădere nervoasă. Precum rectorul tău *cnatdcofil,* zbanghiul nostru transferase, la un moment dat, FAZ-urile și către propria-i familie. *Pentru rigoare existențială,* ar fi argumentat el.“

Mișu s-a oprit o secundă, savurîndu-și satisfacția. „Cu nevasta și copiii“, a continuat vesel, „i-a mai mers cum i-a mai mers, dar cînd i-a întocmit fișă de activitate zilnică motanului său Tonto, situația a degenerat. I-a făcut felinei program fix. Cu haleală, somn, joacă și dresaj. A consemnat activitățile în tabel. L-a forțat pe Tonto să se supună orarului. Ăsta, nimic. Își sfida stăpînul. Pentru a-l putea trage legal la răspundere, Mătrăgun a vrut să-l pună să semneze FAZ-ul. L-a înșfăcat deci pe motan, i-a înmuiat o labă în cerneală și i-a apropiat-o de hîrtia administrativă. Căuta spațiul de semnătură, unde se preciza – *Tonto, motanul casei*. Mîța s-a înfuriat cumplit, s-a zborșit la Mătrăgun și, din două mișcări, i-a făcut fața harcea-parcea cu ghearele. Ulterior, eliberată, s-a așezat maiestuos desupra FAZ-ului și i-a conferit funcționalitate de litieră.“

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

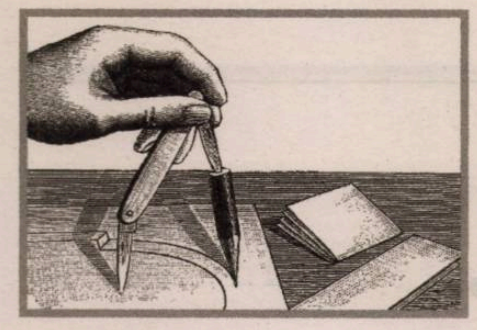

Matei VIȘNIEC

interogarea europeană

Cel mai mare „furt“ din istoria omenirii

Franța pare să fi devenit, în prezent, un fel de laborator protestatar și scena unor dezbateri intense, iar ceea ce va ieși din frămîntările sale s-ar putea să servească interesele întregii Europe și poate ale întregii umanități.

Revolta „vestelor galbene“ a suscitat o discuție în sfîrșit serioasă legată de modelul ultraliberal, de excesele și de limitele sale, precum și de inegalitățile insuportabile pe care le generează. În paralel, două milioane de persoane au semnat o petiție pentru a da în judecată statul francez sub acuzația de inacțiune în materie de protecție a mediului înconjurător. Două *ofensive* pe două fronturi care au legătură între ele.

În week-end-ul trecut, manifestațiile din Franța, prin modul în care s-au derulat, au extins aria mentală a dezbaterii. Sîmbătă au manifestat, ca de obicei de unsprezece săptămîni încoace, „vestele galbene“. Duminică au ieșit pe străzi, purtînd eșarfe roșii, francezii care s-au săturat de agitațiile „vestelor galbene“ și care vor să apere democrația. Dar tot duminică s-au mobilizat și numeroși militanți ecologiști care s-au săturat de orbirea generală a statelor și a responsabililor politici în fața urgenței climaterice. Această ultimă categorie de protestatari exasperați pare să transmită următorul mesaj: nici democrația și nici libertatea, nici liberul-schimb și nici cultura, nici revoluțiile numerice și nici ideea de civilizație nu vor mai avea nici un sens în ziua în care planeta va fi total secătuită, iar aerul va deveni irespirabil.

În ultimii zece ani s-au multiplicat considerabil semnalele de alarmă legate de dezastrul ecologic pe care îl provoacă modelul de producție și de consum adoptat peste tot pe planetă. Sute de experți, sute de vedete mediatice și ale lumii culturale, mii de oameni de știință, mulți deținători ai premiului Nobel, diverși responsabili politici cît de cît cunoscuți, chiar și șefi de întreprinderi au semnat zeci și zeci de petiții, de scrisori deschise și de avertismente legate de schimbările climaterice care amenință însăși existența omului pe Pămînt. Absolut nici una din aceste inițiative nu a provocat însă vreo *revoluție* la nivel decizional și comportamental.

Cei peste două milioane de francezi care au semnat însă petiția numită „Afacerea secolului“ speră să creeze jurisprudență. Ei pornesc de la ideea simplă, de bun-simț, că non-asistența față de o persoană aflată în pericol este un delict. În aceeași logică, un guvern care nu acționează pentru salvarea mediului înconjurător aflat în pericol se plasează într-o situație de delict. Organizațiile aflate la originea acestei petiții se bucură de o mobilizare excepțională și cred că întreaga Europă ar avea de cîștigat dacă ar reuși o primă breșă în Franța, astfel încît acuzația de pasivitate față de un dezastru ecologic să poată funcționa ca argument juridic.

Recent, la ultima ediție a Forumului economic de la Davos, adevărata vedetă a fost o adolescentă de 16 ani, Greta Thunberg, care a început în țara ei, Suedia, o mișcare „grevistă“ originală. În fiecare vineri ea absenta de la cursuri în semn de protest față de modul în care adulții, prin incapacitatea lor de a inventa un alt model economic, distrug resursele planetei, transformă oceanele în pubele și provoacă o creștere anormală a temperaturii din cauza activităților industriale și comerciale. Rețelele de socializare au transformat-o pe Greta Thunberg într-un purtător de cuvînt internațional al unei generații care le reproșează adulților un incredibil furt de viitor. Adolescenta de 16 ani îi avertizează pe adulți că sînt responsabili juridic pentru faptul că, prin distrugerea mediului înconjurător, comit un furt gigantic, inimaginabil în urmă cu cîteva decenii. Mai precis, adulții de azi le fură viitorul celor care vor deveni adulți peste cîteva decenii.

Pentru moment nu există nici un tribunal pe planetă susceptibil să accepte o plîngere pentru „furt de viitor“, dar cele două inițiative, cea din Franța și cea a tinerei suedeze, ar putea deschide calea unui astfel de instrument judiciar.

Franța, care a găzduit în 2015 la Paris o importantă conferință internațională pe marginea schimbărilor climaterice, a încercat să-și asume un fel de rol de lider mondial în materie de inițiative în favoarea mediului înconjurător. Dacă, în mod concret, Franța nu a reușit să convingă în acest rol (de exemplu, nu a renunțat radical la pesticide), ea a reușit totuși să distileze niște *idei* interesante. Una dintre ele ar consta în reorganizarea tuturor ministerelor și a întregii activități economice și umane în jurul unui superminister al Ecologiei. Acesta din urmă, prin avizul unor experți avînd argumente incontestabile, ar urma să aprobe proiectele toturor celorlalte ministere, numai dacă aceste proiecte respectă criteriile legate de protecția mediului înconjurător. Un astfel de minister s-ar mai putea numi *de protecție a viitorului*. Autorizînd numai investițiile, șantierele și inițiativele care țin cont de dreptul celor nenăscuți încă de a trăi într-un univers respirabil, un astfel de *centru de control* al activităților umane ar însemna efectiv o revoluție în materie de luare a deciziilor.

Un astfel de scenariu pare, pentru moment, utopic întrucît lobby-urile industriale, extrem de puternice și dispunînd de ramificații multiple, nu au decît vizibilitate scurtă. Viteza cu care se îndreaptă societatea risipei spre prăpastie începe să provoace însă revolte pline de imaginație, benefice pentru viitorul celor nenăscuți încă.

***Matei Vișniec** este scriitor, dramaturg și jurnalist.*

PUBLICITATE

DIN 23 NOIEMBRIE,
la toate punctele de difuzare a presei

Harta
României Mari
numai impreună cu revista Historia Special, în limita stocului disponibil

PREȚ PACHET SPECIAL
15,49 lei

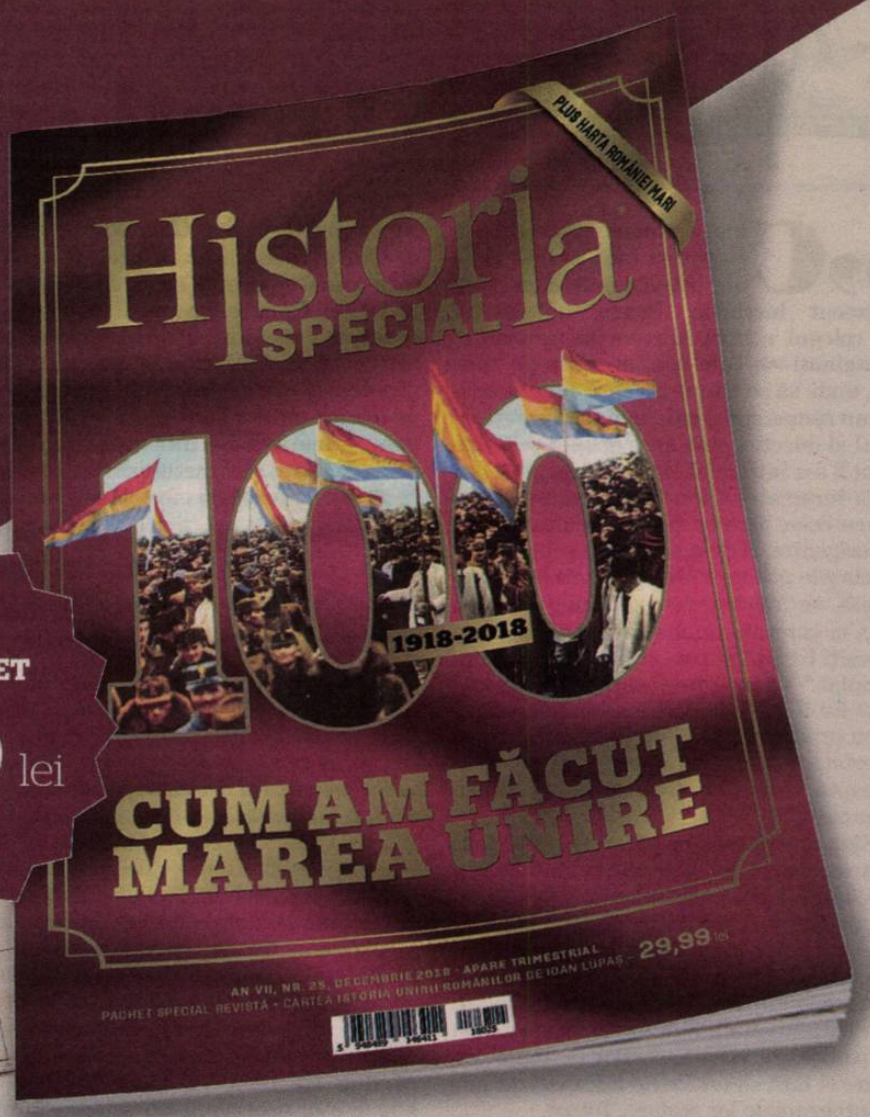

PARTENER PRINCIPAL DEDEMAN DEDICAT PLANURILOR TALE
PARTENER CEC Bank

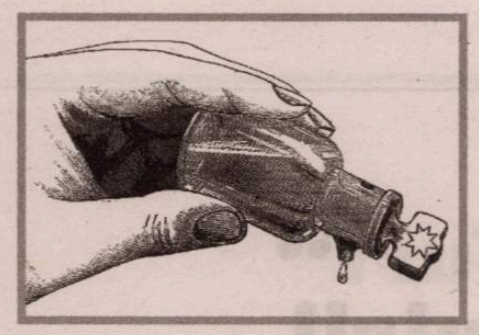

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Pe gheață...

Formulele fosilizate ale unor imprecații au atras în genere atenția vorbitorilor, stimulînd lansarea de explicații etimologice mai mult sau mai puțin fanteziste. Scenariile absurde – produse uneori de contaminarea dintre mai multe formule – pot capăta explicații antropologice serioase sau ludice. Una dintre formulele care trezesc curiozitatea (dovadă – numeroasele ipoteze și comentarii din Internet) e *moașă-ta pe gheață!* (cu variantele fonologice *moaș-ta* și *moași-ta* sau, în versiunea neadresată direct, *moașă-sa*...). Situația evocată de construcția eliptică nu e tocmai limpede, dar intonația și contextele de folosire sînt în mod neechivoc cele ale unei înjurături. O înjurătură atenuată, eufemizată, mai ales prin absența verbului (uneori și a circumstanțialului, în exclamativul *moaș-ta!),* dar care se poate și combina cu verbe directive, tipice imprecațiilor (*du-te-n..., dă-te în...* etc.).

Zona stilistică a violenței de limbaj, manifestată prin excelență în oralitatea populară, nu are atestări prea vechi (cu unele excepții, cum ar fi blestemele religioase sau disputele verbale istorice înregistrate de cronicari). Imprecația colocvială în discuție a fost înregistrată de folcloristul Tudor Pamfile, în *Jocuri de copii* (II, 1907), atît ca *moaș-ta pe gheață,* cît și în versiunea *mă-ta pe gheață (mă-ta pe gheață cu tat-to în brață).* Alte atestări sînt de găsit în literatura din secolul al XX-lea, de exemplu la Topîrceanu, în *Pirin-Planina* (1935): „Mișcă, *moaș-ta pe gheață!* i-a răspuns românul, plictisit". Formula apare în marele dicționar academic coordonat de Sextil Pușcariu *(Dicționarul limbii române,* Tomul II, Litera G, 1934), cu o explicație asupra contextului de folosire: „se zice mai ales celui ce ne plictisește". *Micul dicționar academic* (MDA, 2002), care rezumă și actualizează dicționarul-tezaur, reia expresia, în tratarea cuvîntului *gheață,* cu o explicație net pozitivă: „exprimă simpatie și admirație pentru cineva (care a rezolvat cu isteține o situație dificilă)". Desigur că semnificația și contextele de folosire nu s-au schimbat atît de radical în cîteva decenii; opțiunea lexicografilor indică totuși un traseu de „ameliorare" a unei formule de imprecație care nu cuprinde cuvinte vulgare sau scenarii explicit agresive. În alte dicționare contemporane este confirmată intenția negativă în utilizarea formulei, cu unele variații. În *Noul dicționar universal* (NDU, 2006), expresia *mă-sa pe gheață* este descrisă ca „înjurătură lejeră, adresată cuiva care stînjenește, deranjează: *dă-l în mă-sa pe gheață; ce mă-sa pe gheață vrea?".* În *Dicționarul explicativ ilustrat* (DEXI 2007), se arată că *moașă-ta (ori -sa) pe gheață* (s.v. *moașă)* „se spune pentru a arăta lipsa de considerație, de interes față de cineva". Efortul lexicografilor de a fixa sensul și utilizarea unei înjurături nu e tocmai justificat: dicționarele selectează, cum se vede, contexte destul de diferite (plictiseala, deranjul, disprețul, lipsa de interes, admirația), care au în comun, pînă la urmă, doar gradul moderat de agresivitate, legat de caracterul eufemistic al formulei.

Imprecația *moașei* nu mai e foarte la modă azi, dar are încă numeroase atestări în Internet, cu comentarii care o asociază în general cu limbajul generațiilor mai în vîrstă: „pe vremea cînd eram eu mic și telefonul era cu disc, asta era genul de înjurătură pe care o aruncau bunicii asupra copiilor" (eftimie.net); „e o vorbă bătrînească" (tpu.ro). Comentatorii actuali ai expresiei o leagă în general de scenariul „nașterii amînate sau anulate", în care *moașa* poate avea fie sensul „asistent la naștere", fie pe cel de „străMoașă, bunică". Apar din cînd în cînd și confuzii ale unor vorbitori (între *moașta* și pluralul *moaște)* sau neînțelegeri totale, aproape incredibile („Ce inseamna «de-n mostea pagheata»? tpu.ro).

Oricum, urarea negativă tipică înjurăturii cuprinde un scenariu violent (al distrugerii, al dispariției, al agresării sexuale) a cărui victimă este fie direct interlocutorul, fie ceea ce reprezintă pentru acesta o valoare. Alunecarea pe gheață e un substitut eufemistic al acțiunii violente, așa cum *moașa* însăși poate fi considerată un substitut eufemistic al *mamei* (termen care evocă imprecații mult mai violente).

În expresiile care cuprind termenul *gheață* este atestată și o altă utilizare, destul de ciudată, care ar putea avea o oarecare legătură cu înjurătura în discuție. În dicționarul român-francez al lui Damé (1895) este înregistrată expresia *m-a făcut mama pe gheață,* cu explicația *„je suis enfant naturel"*; formula apare și la Iuliu Zanne, în *Proverbele românilor* (vol. II, 1897): *a fi făcut pe gheață* – „a fi copil natural", cu citatul „M-a făcut mama pe gheață / ca să fiu și mai isteață". Desigur, formula și citatul nu lămuresc nimic, amplificînd doar ambiguitatea scenariului *gheții* în expresivitatea limbajului popular.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

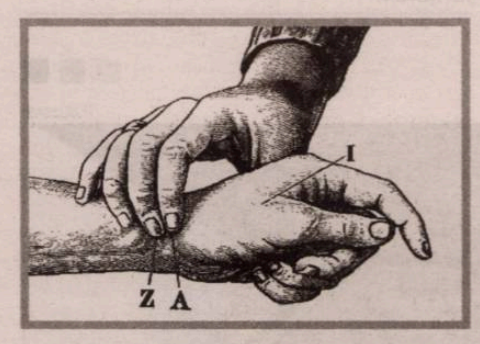

Horia CORCHEȘ

prof, viața mea

Lăsați copiii să spună povești!

„Cine a rămas vreodată corigent să iasă în față și să ne povestească cum s-au petrecut lucrurile. Bravo, aplaudați-l pe colegul nostru Mircea (să spunem)." Imaginați-vă, cam așa, un grup de sprijin, unde să se adune cei care cîndva, odată, au rămas corigenți. Apoi restrîngeți cadrul și duceți-l pînă spre grupul celor cărora li s-a întîmplat în gimnaziu asta. Iar apoi încercați să focalizați strict pe imaginea celor care ar fi puși în situația nu a corigenței, ci de-a dreptul a repetenției, în clasele primare. De aici, cadrele se precipită, se îngrămădesc și ajung la clasa I. „Cei care ați rămas repetenți în clasa I, ieșiți în față și povestiți-ne cum s-a întîmplat." Vă imaginați cum ar arăta acel om? Eu îl văd cu spatele adunat, șovăitor și cu privirea în pămînt, eventual trăgînd speriat cu coada ochiului în stînga și în dreapta. De ce? Pentru că e împovărat cu traume.

Sînt aproape sigur că acea lansare de idee a repetenției la clasele primare a fost o scăpare a doamnei ministru Andronescu, pe care o regretă. Că, de fapt, nu a reflectat cumva atent la ea. Nu-mi pot imagina altfel. Să vedem de ce. Și o voi lua și eu cumva intuitiv, pe calea simplă a logicii și a bunului-simț, fără să fiu un specialist în psihologia vîrstei elevilor de clase primare și fără să fiu foarte familiarizat nici cu programele lor școlare. Totuși.

În clasele primare și mai ales în clasa I, elevii trebuie să învețe primele lucruri despre lume și despre viață. Știți ce înseamnă, de fapt, asta? Păi, înseamnă să perceapă niște scheme narative. Să poată reprezenta narativ lumea. Cam la asta se reduce totul și în asta intră a înțelege o poveste, a spune o poveste, a citi, a scrie și a socoti. Bun. Cum se face asta? Simplu: prin observare, mai întîi. Prin observare repetată. Dar ce să observe și, mai ales, dacă observă doar, e destul? Nu! Sigur că nu. E nevoie ca cineva să îi ajute să înțeleagă cum anume se leagă într-un întreg ceea ce observă. Care sînt mecanismele, care sînt legăturile, cauzele și efectele etc. Păi, cine să facă asta? Învățătorul, desigur. Și cum să o facă? Simplu: spunînd povești, discutînd despre povești. Zilnic, în mod repetat. Zi de zi să citească povești, să discute despre ele. Cu întrebările alea bune, de comprehensiune mai întîi, de interpretare apoi. Cine? Ce? Unde? Cînd? De ce? Aici intră și a vorbi despre, apoi, pas cu pas, a scrie despre. Aici intră pînă și aritmetica. În această schemă narativă de reprezentare a lumii. De aici, apoi, se dezvoltă toate. Emoțiile, cunoștințele, competențele.

Repetenția nu este percepută, mentalitar, ca o formă de aprofundare.

Bun, acum, să zicem că un copil la sfîrșitul clasei I nu știe vreo chestie de prin programa școlară. Și rămîne repetent. Vă repet. Ceea ce nu știe și e în programa aia școlară în mod cert intră în tiparul ăla narativ de care vă spuneam mai sus. Poate fi acolo inclus, exersat, „vizualizat". Oameni buni, scrisul, cititul, număratul, povestea și mici operații aritmetice, acestea sînt obiectivele majore ale claselor primare. Să zicem că un copil, totuși, la sfîrșitul clasei I nu știe. Nu știe cît să treacă clasa, conform programei școlare. De ce nu știe? Există două variante, din punctul meu de vedere. Primul motiv ar putea fi că învățătoarea nu le-a spus destule povești. Legați-mă, pentru că sînt nebun de legat, probabil! Dar chiar cred că la asta se reduce totul, deși, firește, e și o metaforă. Căci poveștile acestea trebuie să se lege de niște conținuturi, probabil. Dar cînd unui copil îi citești zilnic o poveste, cînd îl sprijini să citească și el povestea, cînd zi de zi îl provoci să discute despre ea în termenii aceia simpli, de reprezentare narativă a lumii, nu ai cum să-l ratezi pentru obiectivele astea majore despre care aminteam. Sigur, mai există o posibilitate, pe care o amintesc doar ca paranteză: e un copil cu nevoi speciale. Dar, în acest caz, iar nu cred că putem vorbi despre repetență.

Revin la cadrul general. Corigență, repetență în clasa I. Ce înseamnă asta? Înseamnă pur și simplu o mutilare emoțională. Era să adaug injustă, dar am înțeles imediat că ar fi pleonastic. O mutilare care în mod cert lasă urme pe viață. Și pentru ce? Pentru o poveste: o poveste a lumii, care nu s-a spus destul, nu s-a citit destul, nu s-a discutat destul.

Sînt împotriva repetenției ca principiu. Dacă s-ar putea găsi (și cred că s-ar putea) o formă de organizare a rutelor școlare, a filierelor, a profilurilor, în formule modulare, aș pleda pentru renunțarea la repetențiile la toate nivelurile sau cel puțin în primele zece clase. Nu ar trebui să ne intereseze atît ce nu se achiziționează, ci ce se achiziționează. Nu minusurile, ci plusurile. Nu ce nu știe și nu poate face un elev, ci ce știe și poate face. Îmi imaginez că ar trebui să putem visa la o astfel de societate, în care educația să însemne nu o pedeapsă, ci o șansă de dezvoltare personală pentru fiecare.

Dar, pînă atunci, să formulez niște concluzii. În societatea noastră, repetența este oricum percepută ca o pedeapsă. Repetentul e cel pus la colț de colegi, poate chiar de comunitate, arătat cu degetul, de el se rîde. Uneori, asta îl transformă într-o ființă mai agresivă, alteori îl transformă într-o ființă mai plăpîndă. Oricum, într-o ființă a cărei vulnerabilitate este accentuată. Repetența nu este percepută, mentalitar, ca o formă de aprofundare, de sprijin, de nouă șansă. Repetentul e paria. El e cel care mai tîrziu poate va căuta, în grupurile de sprijin, origini vechi ale vulnerabilităților sale, ajungînd spre copilărie. Cum să-i faci unui copil așa ceva? Nu mai bine-i citești o poveste?

***Horia Corcheș** este scriitor și profesor de limba și literatura română.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Aproape și totuși departe de Europa

Colindînd prin satele din Ardeal, am observat case care nu erau primării sau cămine culturale unde, alături de steagul României, flutura cel al Uniunii Europene. Unele nici măcar nu erau case în adevăratul sens al cuvîntului, erau niște bojdeuci în mijlocul cîmpului sau pe o coamă de deal, cu cîteva vaci sau cai care păsteau liberi în apropiere. Sărăcia, dar și sălbăticia – acea Românie rurală care a rămas neschimbată de cîteva sute de ani – contrastau în mod hilar cu simbolul steagului. Ce căuta el acolo? Ce-o fi fost în mintea celui care și l-a pus la poartă? Scopul o fi fost unul pur decorativ, i-a plăcut pentru că era un steag albastru? Totuși, steagul, ca orice steag, are și un alt mesaj – cel de apartenență. A simțit nevoia omul care și-a încropit cum a putut o gospodărie departe de orice, care crește găini ce fac ouă bio, nu-și reciclează gunoiul în tomberoane separate pentru că nu are unde, care își taie porcul în mod „tradițional", să transmită faptul că e cetățean european? N-aș merge atît de departe...

Căutăm pe cineva într-un sat dezolant, depopulat. Mă uit la casele părăsite, care se dărîmă, iar drumurile, în afară de cel principal, care e plin de gropi, sînt neasfaltate, nu există semnal la telefon, dacă te duci sub un anume nuc, din fundul curții, poate prinzi o linie. Mă gîndesc că satul ăsta arăta identic prin anii '50, să zicem, poate doar avea mai mulți locuitori care nu puteau să plece la muncă în străinătate. Probabil că avea și o școală pentru că se năsteau mai mulți copii, în zilele noastre școala s-a desființat, mai rămăseseră doar patru copii pentru ciclul primar, doi de a-ntîia și unul de-a treia, iar aceștia erau frați, într-o familie de pocăiți. Satul are două magazine mixte, deci două birturi, primul – cel de lîngă biserică – se deschide abia la ora patru și se închide cînd vrea el. Proprietarii – un cuplu de vîrsta a treia – îl consideră un soi de cămară personală extinsă, vine omul și își ia mălaiul sau făina, mai ia și o bere și se trece pe caiet. Al doilea birt, pentru că se află la o mică răscruce – mai există un sat undeva sus, pe deal, cu doar două familii, unde nu mai merge aproape nimeni, dar, în mod ciudat, există semnal la telefon, pentru că e mai aproape de nu știu ce releu – are musterii mai serioși. Vreo cinci cetățeni europeni, mereu aceiași. Îi găsești pe orice vreme – ploaie, viscol, ger – la cele două mese din lemn de la intrare unde își beau rachiul pe care îl sting cu o bere cu gust de detergent (dacă găsești vreun Tuborg rătăcit prin astfel de locuri, să știi că e lux, nu cumpără nimeni). Beau în tăcere sau își vorbesc unul altuia monosilabic, cu jumătăți de cuvinte, se cunosc atît de bine încît nu prea mai au ce să-și spună. Stau afară ca să poată fuma – în mod paradoxal, cumva, legile europene au ajuns și aici, în interior fumatul e interzis. Și fumează, frate, țigară de la țigară, se plîng că nu le ajung banii, dar fumează, cînd își dau seama că au degerat de frig, intră un pic înăuntru unde duduie o sobiță, ca să se mai încălzească. E decembrie și se întunecă devreme, după ora cinci nu mai ai ce face în satul ăsta, nici munci gospodărești nu mai sînt, așa că mergi acasă ca să faci focul, să-ți bei a doua tură de bere și să vezi „ce mai zic ăștia de la televizor" – mai o Antena 3, o România TV, o Realitatea, mai merge și cîte un Trinitas dacă ești credincios, îți faci o cruce și te culci. Altfel stăteau lucrurile prin anii '90, cînd exista și un al treilea birt unde un consătean începuse o afacere cu păcănele, care în scurtă vreme a falimentat tot satul, inclusiv babele... căci, da, există și așa ceva, „babe care joacă la păcănele", aflu eu cu surprindere. Și încă cum!

Îl găsim și pe omul nostru, e la a treia bere, tocmai s-a întors de la muncă, din orașul mai mare din apropiere. Se bucură că ne vede, de fapt, toți se bucură, apariția unui străin rupe monotonia, mai au cu cine schimba o vorbă. Omul e necăjit – nu știe încă dacă soția o să-i vină acasă de Crăciun. E plecată de șase luni la muncă în Spania. Ce muncește? În agricultură. Și de ce nu mergi și tu la ea? „Păi, mia zis de nu știu cîte ori să mă duc, dar eu nu vreau să plec, la ce să plec? Cîștig trei mii de lei pe lună aici, la ce să plec? Nu mai bine dorm eu în fiecare seară pe perina mea?" Omul are 40 de ani, arată de 50, muncește mult, în construcții. Vrea să strîngă bani și să-și termine casa de aici, dar dacă ea nu mai vine pentru cine o face? E îngrijorat că și-o fi găsit pe vreunul pe acolo. Are poza ei în portofel, ca orice cetățean european responsabil și familist sau ca orice cetățean american, de prin filme. Eu, una, cred că femeia nu are chef să se întoarcă pentru că a descoperit acolo, în străinătate, ceva ce acoperă necesitățile oricărei femei de pe lumea asta – o baie. Acasă n-au reușit să-și facă și baia, încălzesc apă pe sobă și se spală o dată pe săptămînă într-o cădiță, la WC merg în fundul curții, unde pute a porc de-ți mută nasul, dar e bun și porcul, măcar au ce tăia de Crăciun. Apropo de WC, am descoperit o bere Tuborg din vremuri imemoriale în galantarul magazinului mixt, iar acum trebuie să fac pipi – sînt îndrumată cu prietenie spre latrina care e la doi pași, mă bucur că acest birt are și toaletă, altele n-au. Mi-am pierdut antrenamentul cu latrinele, duhoarea mi se pare de nesuportat, ușa abia dacă se închide cu clănțăul, dinăuntru mă uit înspre afară prin „vizorul" în formă de inimă, văd răscrucea, drumurile acoperite cu o pojghiță de zăpadă, birtul, pe cei cinci musterii încremeniți la mesele lor, toată lumea asta, de fapt, într-o încremenire, o lume europeană, deasupra căreia flutură un steag albastru. Mă întorc la masă, e frig, se discută politică. Neamțul n-are ce căuta la noi în țară, să se ducă în țara lui – zice unul mai în vîrstă cu o cușmă pe urechi. Dragnea e bun pentru că îi alungă pe americanii cărora ne-a vîndut Băsescu și apară „bogățiile țării". Ba Băsescu a fost bun – sare unul mai tînăr. Nici unul nu e bun – se bagă altul în discuție. Anul acesta, în România, vor fi alegeri europarlamentare și prezidențiale, iar discuțiile legate de politicieni într-un sat uitat din Ardeal se reduc la „care a fost bun". Ceaușescu a fost bun? Desigur. Îl întreb pe omul nostru, dezamăgit de politică, ce politician îi place. Stă vreun minut pe gînduri. „Mi-a plăcut ăla, cum îl cheamă? Crin Antonescu!", zice într-un tîrziu. Păi, de ce ți-a plăcut ăla? Ridică din umeri. „Nu știu, părea om valabil." Îmi dau seama că misterioase sînt căile și charismele politicii românești, din moment ce unul sau altul pot să placă într-un mod bizar, întîmplător și nejustificat unui țăran din Ardeal. Discuția continuă, fără fond, dar cu patimă, nenea cu cușmă se uită la Antena 3, n-are rost să mă cert cu el. La un moment dat, dă din mînă a lehamite, se ridică și pleacă nu chiar pe patru cărări, doar pe două. Ce meserie are? – întreb. „E sobar. E cel mai priceput sobar, îl știu toți de prin satele astea." Mă uit la el cum se îndepărtează și dispare, mă gîndesc că și meseria lui e pe cale de dispariție, în vreo 10-20 ani n-o să mai existe. Din cauza frigului îmi vine din nou să fac pipi și mă gîndesc cu groază la coșmelia cu pricina.

Mi-am pierdut antrenamentul cu latrinele, duhoarea mi se pare de nesuportat.

Se lasă noaptea peste micul sat dintre dealuri, o noapte lungă și rece de decembrie, ne luăm la revedere de la omul nostru și plecăm. Se va duce acasă, își va face focul, va mînca „o supă rapidă" pentru că nu are cine să-i gătească, apoi o va suna, ca în fiecare seară, pe soția lui care se află într-o altă țară a Uniunii Europene, îngrijorat că și-a găsit acolo un alt bărbat mai vrednic decît el.

Eugen ISTODOR

negustori și musterii

București Swarovski

În dimineața aceea cu Bucureștiul, în care noaptea plouase și totul înghețase, în dimineața aceea am ieșit din casă. Credeam că-mi rup picioarele. Din contra, apa se topise, mă ținea ca pe lumînare. Și am fost așa vesel că micile dezastre mi s-au părut haioase. De exemplu, pomi rupți, crengi jupuite, o cioară congelată. Eram singur pe străzi, nu mă lovea la cap nimeni cu tragedia lui cu tot. Un stîlp pe strada Plantelor era rupt, făcuse praf o mașină și trăsese după el tone de fire. Sfîntul Ștefan era paradit. Nu circula nici dracu'. Era o lume încremenită. Eu, singur supraviețuitor. Dincolo, pe alte străzi, uite tot un stîlp a rupt perfect în două acoperișul unei case. Nu hohoteam, dar ochiul se bucura de Bucureștiul acesta dezastruos și înghețat. L-am sunat pe Alecu mai pe seară c-o treabă, am uitat ce treabă aveam cu el, nu l-am lăsat să vorbească pînă nu i-am spus eu demența din capul meu. Cred că s-a crucit omul, dar n-aveam ce să mai fac. Să fi fost sîmbăta asta? Da, cred că da! Luni, tot cu sentimentul ăsta. Mi se spun povești tragice, mi se vorbește despre dezastre, despăgubiri, firele de troleibuz bătute cu bîtele pentru ca troleibuzele să-și urce mustățile și să meargă mai departe. Și cum această stare a mea căuta un titlu, uite că luni mă-ntreabă Alexandru dacă mi-am coborît picioarele în Bucureștiul Swarovski. Da, asta era. București Swarovski – fur titlul ăsta de la Alexandru și, uite, închei cu starea asta a mea, cu articolul, cu dezastrele, cu cioara mea congelată.

Radu NAUM

un sport la Răsărit

Roger Federer n-a fost primit în vestiare la Australian Open pînă cînd n-a arătat legitimația. Regulă sau prostie?

Depinde din ce parte privești situația. Dacă nu ai nici o responsabilitate în cazul expus, dacă ești fan de fan Roger, dacă te-ai obișnuit să-l vezi de la televizor și net pînă în paginile revistelor și ziarelor distribuite gratis în zborurile deasupra acestui Pămînt din ce în ce mai mic, atunci sigur că rîzi sau te enervezi. Sau amîndouă. Dar orice istorie stupidă începe cu *„a crack in the wall"*. E ca în poanta aia cu Dorel care îl ghidează pe șoferul Costel în timp ce acesta dă cu spatele. „Dă-i, dă-i dă-i... Hop, c-ai lovit-o!" Toți băieții deștepți care sînt indignați de cerberul de la AO ar fi primii care să îl acuze vehement dacă un individ cu asemănarea lui Federer ar intra în vestiarul jucătorilor ca să pună o bombă. Sau scenariul nu vi se pare plauzibil în lumea de azi? Există unii care ar putea să îl scuze pe cerber astfel: „Poate că omul nu știa cine e Federer". Irelevant. Sînt convins că știa. Dar meseria lui nu e să știe cine e cine, ci să controleze acreditările. Punct. Noi, comentînd asta, ne putem imagina în ce lume minunată am trăi dacă lucrurile s-ar petrece și aici ca acolo, chiar cu riscul băscăliei. Adică dacă toți și-ar face treaba nu în funcție de individul din fața lor, ci de fișa postului. Fără făcut cu ochiul, fără „Haide, bre, nu știi cine e domnu'?!", fără „Da' cum îți permiți!". Fără de-astea. Doar cu reguli. Știu, sună apocaliptic. Reacția lui Federer? Nu-și dă ochii peste cap, nu face scandal, nu amenință, nu face pe importantul. Nu. Vag plictisit de situație, îl caută din priviri pe membrul echipei sale care îi ține acreditarea (care, așa cum scrie pe ea, este netransmisibilă, deci greșeala lui Roger e dublă). Tenismenul nu face circ pentru că, ce să vezi, e elvețian. Și să te ferească sfîntu' să nu respecți legile acolo! Pînă la urmă, aplicarea regulilor are acest enorm folos: îi împiedică pe unii să devină supracetățeni. Ajuns aici, începe un pic să mă doară propria naționalitate.

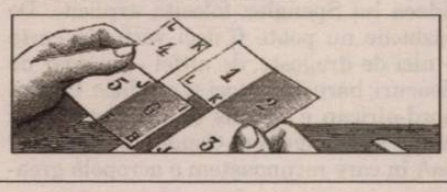

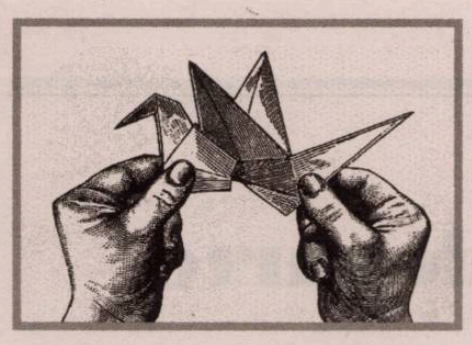

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Anthony Quinn – ce poveste!

Pe la începutul anilor '90, într-o seară am primit vizita inopinată a unui amic. Venise să mi-o prezinte pe noua lui prietenă, nu mai știu cum o chema. Le-am dat o cafea și, din vorbă în vorbă, am ajuns să le spun că în cîteva zile tocmai urma să plec în Statele Unite. Atunci, fata a făcut ochii mari și și-a reprimat o exclamație, punîndu-și mîna la gură. „Pleci în America, ferice de tine! Dacă într-adevăr te duci acolo, am și eu o rugăminte mare, mare, mare de tot" – mi-a zis. M-am mirat puțin de așa o abordare bruscă, dar am făcut un semn cum că aștept să aud ce vrea. Mi-a spus că are o teribilă pasiune pentru Anthony Quinn și că mă roagă ca, odată ajuns în America, să-i fac și ei rost de adresa lui. Am căutat ajutor din ochi la amicul meu, dar el se uita în pămînt. I-am spus atunci fetei că eu călătoream pe coasta de Est, iar marele actor locuia, din cîte credeam eu, pe cealaltă coastă, în California. Mă întrebam dacă nu cumva trebuie să-i explic și că America nu-i chiar un sat în care a treia casă pe stînga e a lui Anthony Quinn, după cea a lui Paul Newman și vizavi de a lui Robert Redford. Nu m-am abținut și i-am spus că, deși cunoșteam multă lume, încă nu-i fusesem prezentat și lui Anthony Quinn. Adevărul era că, deși îl văzusem în cîteva din rolurile sale celebre – *Lawrence al Arabiei, Tunurile din Navarone* și, bineînțeles, *Zorba Grecul* – nu știam mai nimic despre el. Poate mai auzisem, cel mult, că e mexican și nu e de origine greacă, așa cum credea multă lume după rolul din Zorba.

După 25 de ani de la acea vizită ciudată și la aproape 18 ani de la moartea actorului, am avut norocul să-l descopăr pe Anthony Quinn dintr-o carte: *Păcatul originar – o autobiografie,* tradusă la Editura Nemira în 2018. (O ediție mai veche a apărut la Editura Meridiane, în 1977, sub titlul *Lupta cu îngerul.*) În America a fost publicată în 1972 și e o carte în care Anthony Quinn pare a dezvălui propria sa psihanaliză. Spun *pare* pentru că nu e vorba de simpla înregistrare a unor ședințe de psihoterapie. Artistul are știința de a construi o poveste profundă și puternică din care i se reliefează personalitatea cu totul aparte. Iar ce-i povestește doctorului e de fapt povestea vieții sale pînă la un anumit moment. Reiese că *păcatul originar* din titlu este, de fapt, incapacitatea sa de a recepta iubirea. Imposibilitatea de a se simți „numărul unu" din viața unei femei. Omul ducea o luptă continuă cu „stafii", foștii parteneri ai iubitelor sale și ai primei sale soții. Era un soi de gelozie orientată în trecut care-i afecta viața. În același timp, avea permanente dispute cu un puști imaginar, de fapt un *alter ego,* el însuși la vîrsta de 11 ani, care îi critica opțiunile din viața adultă. Problemele de psihanalizat sînt așadar consistente și interesante. Dar, dincolo de asta, povestea copilăriei și a tinereții actorului, plus istoria întîlnirii părinților lui sînt o adevărată epopee. Mama i-a povestit cum a mers la luptă alături de tatăl lui, în Mexic, de partea revoluționarilor lui Pancho Villa. Apoi, cînd încă era foarte mic, împreună cu mama și cu sora lui, a mers în Statele Unite. Ca să intre în El Paso, mexicanii treceau un pod și plăteau doi penny, atît de simplu era pe vremea aceea. La un moment dat însă, cei trei n-au mai avut unde să stea și mama îi povestește: „V-am luat pe amîndoi și am mers să locuim sub un pom din suburbiile orașului. Era vreme frumoasă. (...) Cred că am trăit acolo vreo trei sau patru luni." Au trăit sub un pom, așa de săraci erau. Pare de necrezut.

Era un avertisment să nu mai calci niciodată prin orașul lor.

Altă dată, tînăr fiind, „Tony" avusese deja cîteva roluri mici și hoinărea prin America asemeni lui Ulise, lucrînd ici și colo. Undeva prin sudul Texasului, a căzut în mrejele proprietarei unei ferme, un fel de Calypso care, în cele din urmă, încercînd să nu-l piardă, l-a reclamat la poliție că i-ar fi furat bani. Cînd, din lipsă de probe, a fost eliberat din arestul micului orășel, a trebuit să înfrunte oprobriul public (mai ales pentru că era mexican): „Unele orașe aveau un mod oribil de a te înștiința că nu erai dorit prin preajmă după ce erai eliberat (...). Era un avertisment să nu mai calci niciodată prin orașul lor. Vreo 75-80 de oameni s-au aliniat și au început să arunce în mine cu pietre. Pentru ei a fost o zi de sărbătoare..." O scenă teribilă, cum poți vedea prin filmele lui.

Actorul povestește și începuturile carierei sale, întîlniri cu figuri celebre ale Hollywood-ului, precum și amoruri mai mari sau mai mici care l-au marcat. Anthony Quinn a avut trei neveste și nu mai puțin de 12 copii făcuți cu patru femei. Și se pare că își cam chinuia partenerele cu problemele lui. Un amănunt pe care n-am știut să i-l spun atunci, în anii '90, fetei care m-a rugat să-i aflu adresa.

■ ■ ■

ready made

„D-l Prefect Th. Boldur-Lățescu. D-le președinte, d-lor membri, iau cuvîntul cu *ezitațiune,* căci îmi impune o datorie ca să fac un apel către d-v, ca să nu ajungă discuțiunile la *un diapazon străin de animațiune.* [...] Vă rog să nu se producă desbinări pentru a putea duce la un finit demn ședințele consiliului; d-l Leca a zis că recunoaște meritele lui Eminescu, că sunt prea mari și mijloacele noastre prea mici, zicând tot odată că Eminescu e o *idealitate,* dar eu cred că acea idealitate fiind prefăcută *în carne și ciolane* trebue să mănânce, trebue dar a-i veni în ajutor."

Omagiu lui Mihail Eminescu cu prilejul a 20 de ani dela moartea sa, 1909

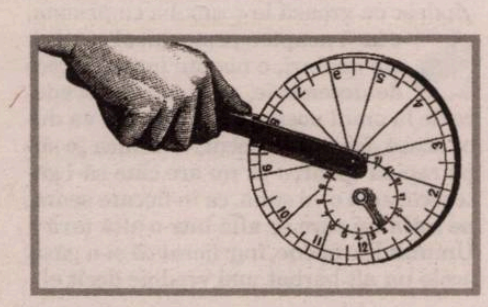

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Jalea lui Jünger

„Românii sînt singurii care, dincolo de Cortină, îmi tipăresc cărțile", zicea Ernst Jünger în 1982. Relația lui privilegiată cu România a continuat: romanul *Eumeswil,* tradus în 2000 la Editura Univers de Nora Iuga, a fost probabil mai bine primit aici decît în Germania (unde apăruse în 1977). E posibil ca relațiile lui Jünger cu exilul românesc – Eliade, Cioran și mulți alții – să facă romanele lui antitotalitariste să cîntărească mai greu la noi decît alte texte care, în Germania, au fost văzute o vreme ca prea apropiate, fie și indirect, de paradigma nazistă, de exemplu prin glorificarea războiului. Voiam să mă opresc puțin asupra acestui roman pentru că acolo autorul german folosește, între altele, imaginarul tiraniei din lumea greacă arhaică pentru a descrie o tiranie (post-)modernă (observația îi aparține lui Alexander Rubel).

Eumeswil este un oraș distopic, identificat doar ca fiind aflat pe fluviul Sus (deci la fel ca orașul marocan Agadir). El se vrea o Romă a viitorului, plin de imigranți chinezi, libanezi, europeni, și e prezentat ca o civilizație de epigoni, fără istorie, un popor de felahi (ideea lui Spengler, folosită explicit). De războaie nu poate fi deci vorba în carte – nici de dragoste, de altfel –, ci doar de fleacuri: baruri, doctori și erudiție. Orașul nord-african e condus de un dictator cu nume sud-american, Condor, dintr-o *casbah* în care recunoaștem o acropolă greacă degenerată. Eumeswil e, ziceam, un oraș fără istorie, dar are un institut de istorie. Romanul se învîrte în jurul relației tiranului cu istoricul Venator, definit ca anarh (nu anarhist), un fel de apologet al dezangajării politice și al indiferenței stoice față de orice formă de putere. Anarhul ar fi deci un „maestru al distanței", ca să preiau formula lui Rubel, care notează și că numele lui Venator poate fi legat de *venator naturae.* Sintagma asta identifică, la Cicero, cercetătorul din științele naturale, iar Jünger numea entomologia, pasiunea lui, o „vînătoare subtilă".

Orașul nord-african e condus de un dictator cu nume sud-american, Condor.

Mai important însă pentru noi, Condorul este, la fel ca tirania greacă, un produs indirect al democrației radicale conduse de demagogi; romanul se termină înainte să aflăm dacă, așa ca în Grecia arhaică, tirania lui e o etapă necesară istoric pe drumul spre democrație. În orice caz, Condorul lui Jünger e asociat cu fenomene binecunoscute din tirania arhaică: eliminarea elitelor și a aristocrației, masificarea demos-ului, deportări, mercenari străini; dar și cu mecenatul cultural sau *boom*-ul economic. Amintesc aici o poveste spusă de Herodot, în care un mesager trimis de tiranul Periandru al Corintului îi cere sfaturi de guvernare tiranului Trasibul din Milet (la Aristotel e invers, dar nu contează). Trasibul îl ia pe mesager la o plimbare prin lanul de grîu, băgîndu-l în sperieți, presupun. Acolo retează toate spicele de grîu mai înalte și mai arătoase decît celelalte și apoi îl trimite acasă pe mesager fără multă vorbă. Periandru ascultă relatarea acestuia despre aparenta nebunie a omologului microasiatic, care își distruge partea cea mai bună a recoltei, și deduce corect sfatul milesianului: că, pentru a păstra puterea, oricine se remarcă în vreun fel trebuie eliminat. (O anecdotă care combină în mod cît se poate de neliniștitor *Gleichschaltung* cu *weird trick discovered by a mom).* Condorul e chiar comparat o dată în roman cu acest Periandru din Corint, dar sigur că în text există și repere mai tîrzii decît lumea tiranilor. De pildă, Venator al nostru este asemănat cu Xenofon, iar însuși numele Eumeswil (la început, în manuscris, Eumenesville) amintește de un general al lui Alexandru Macedon. Condorul este altă dată pus pe aceeași treaptă cu împăratul roman Tiberius, Jünger trecînd aici de la modelul lui principal, Herodot cel fascinat de portretele tiranilor arhaici, la Tacit, încă mai expert în patologia puterii.

Un roman, deci, despre tirani și subalterni într-o lume post-istorică, nu în sensul benign al lui Fukuyama (de altfel, Eumeswil e orice, numai o democrație liberală, nu), ci în siajul filozofiei germane (mai ales Arnold Gehlen, care, politicește, avusese contacte clare cu național-socialismul). Asta dacă nu cumva ne grăbim vorbind despre post-istorie, și adevărata miză la Jünger este ciclicitatea istoriei. Rubel are probabil dreptate cînd vede post-istoria ca pe o ispită interpretativă, mai ales date fiind aluziile din text la Vico. (Aici trebuie să deschid o paranteză: Alexander Rubel e un tip de savant foarte rar. Directorul german al Institutului de Arheologie din Iași a făcut un al doilea doctorat, în filologie, iar monografia lui despre Jünger, apărută anul trecut la Würzburg, are toate șansele să devină clasică.)

Aș adăuga două observații. În jurnal, înainte să se hotărască pentru numele Eumeswil, Jünger numește orașul, provizoriu, „Marea groapă de gunoi". În roman găsesc și un paragraf dedicat gunoiului, descris ca „unul din simbolurile locurilor fără istorie". Înțeleg, desigur, ce vrea să spună prin asta un autor la care există o familiaritate formidabilă cu sursele scrise, de la Homer la *Historia Augusta.* Dar arheologia arată că istoria e recuperată de cele mai multe ori tocmai din resturi, din ceea ce este stricat, aruncat, pierdut, distrus. În *Despre durere* (1934), Jünger mai spune că „arheologia este, de fapt, o știință dedicată durerii" și vorbește de „jalea care ne cuprinde pe siturile arheologice" atunci cînd sînt descoperite imperii din care n-a mai rămas nici numele. Domnu' Jünger, iertați-ne, că sîntem oameni simpli! Noi ne bucurăm!

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Ce facem cu fake news-urile alor noștri?

Consumăm știri zilnic. Adică ingerăm toxine. Firesc, vrem să ne apărăm cumva. Am vrea să consumăm știri fără să ne consumăm sănătatea interioară (cîtă e!) odată cu ele. De aceea, cred că și dumneavoastră sînteți, ca și mine, îngrijorați de fenomenul știrilor false – *fake news*. Am participat recent la o discuție cu mai mulți specialiști în materie, oameni antrenați să depisteze *fake news* cu precizia neiertătoare cu care un copoi bine dresat ține direct drogul pitit de traficant. Am aflat multe lucruri noi. Dar și confirmări ale unor concluzii la care ajunsesem deja. Pînă la urmă, singurul fel de a te apăra de *fake news* rămîne propriul spirit critic. Educația este soluția, a spus unul dintre experți și îi dau dreptate cu totul. Doar că educația bună, cea care te face să fii cu adevărat un om bun (căci acesta este scopul cel mai important al educației, cred) te cam face vulnerabil la *fake news*. Căci educația bună te predispune la încredere. Și, iată, ajung la unul dintre motivele mele de tristețe...

Ca și dumneavoastră, bănuiesc, de *fake news*-ul de la Antena 3, de la Sputnik sau de la cei asemenea lor mă feresc ușor. Mi-e clar cine sînt și ce vor, prin urmare credibilitatea unor asemenea surse este zero absolut pentru mine. Campaniile lor nu mă mai ating în nici un fel de mult timp. Ceea ce mă intoxică, de fapt, sînt *fake news*-urile alor mei, *fake news*-urile care vin de la sursa în care am încredere. Eu sînt vulnerabil față de cei în care am încredere, nu față de cei pe care-i detest și pe care, de fapt, nici nu-i prea frecventez. Să vă dau un exemplu, ca să fiu mai clar. În vremea din urmă, marcată de un dezastruos derapaj politic național și de un asediu violent asupra oricum pătatelor instituții ale statului, am dobîndit încredere în site-ul X și în autorul Y. Mi se pare că știrile și comentariile lor sînt corecte, cînd scriu despre revanșa corupției asupra statului de drept. După ei mă iau. Dar sînt șocat să văd că tocmai site-ul X și autorul Y răspîndesc cu fervoare *fake news*-uri grosolane în alte materii, care se întîmplă să fie la fel de importante pentru mine. De pildă, ei au răspîndit viguros știrea că, dacă trece referendumul privind definirea constituțională a căsătoriei, Dragnea va schimba Constituția cum vrea el ca să scape de pușcărie pentru că întrebarea din buletinul de vot era (și chiar era!) idiotic formulată. Acesta este un *fake news* de grosolănia celui care, în campania electorală americană din 2016, spunea că Papa îl susține pe Trump. Nu se poate ca niște autori atît de sofisticați în ale statului de drept să creadă această enormitate. Și totuși, au răspîndit-o. Și tot ei au răspîndit, mai tîrziu, *fake news*-ul că, la inaugurarea Catedralei Mîntuirii Neamului, Patriarhul ar fi venit într-un Maybach cît toate zilele, sfidînd săracii, care nu avea RCA-ul în regulă; și, de fapt, nu era limuzina Patriarhului, ci a SPP-ului, care făcea transportul nu pentru Patriarh, ci pentru oaspetele evenimentului, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului (pentru că există un risc real de securitate la adresa sa, cine nu știe să se intereseze). Deși SPP a confirmat imediat că limuzina îi aparține (de aici și problema cu RCA), titlul care denunța, în urletele noului bolșevism, opulența automobilistică a Patriarhului a rămas, încăpățînat, pe site. *Fake news* pur! Și mai am și alte exemple asemănătoare. Și ca să nu ziceți că trag neapărat într-o parte, pot cita și exemplul site-ului Z, care este sursa mea principală de informare în materie de sport, dar care a dat-o-n bară cu uriașe *fake news* cînd s-a băgat în altele.

Aceste observații vin, cumva, în prelungirea unei mai vechi întrebări care mă roade: de ce au nevoie apărătorii cauzelor bune să mintă cînd se confruntă cu apărătorii cauzelor rele? De cîte ori depistam ușor un *fake news* pe site-ul X sau la autorul Y sau pe site-ul Z, mă întrebam de ce niște oameni atît de corecți într-o privință sînt atît de incorecți în alta. Cum e posibil să fii un jurnalist onest și „profi“ cînd scrii despre ceva și să fii un manipulator cinic al ignoranței și al resentimentului cînd scrii despre altceva? Că se poate, nu am nici o îndoială – natura umană permite lejer întinderi și răsuciri parțiale, ca și cum sufletul e din plastilină. Problema mea, cît se poate de pragmatic formulată, este cum să fac să nu mă las manipulat de cei care mi-au cîștigat deja încrederea, nu de cei care nu o vor avea niciodată. Sigur, soluția ar fi să nu-ți plasezi toată încrederea în cineva anume. Să pescuiești de colo ceva, de dincolo altceva, știind să discerni adevărul de minciună la fiecare pas. Teoretic, e ușor. Practic, e foarte dificil.

Drama cea mare pe care o trăiește cineva aflat în situația mea nu este dezamăgirea care urmează imediat descoperirii că, într-o chestiune sau alta, jurnalistul în care are încredere răspîndește deliberat *fake news*. Problema cea mai mare este că, în momentul în care favoritul dă *fake news*, descoperi știrea adevărată exact la cei pe care îi eviți cu totul, pentru că sînt toxici în general! Dumnezeule, că cei în care am încredere o dau în bară, mai pot înțelege, dar că cei pe care îi detest, de care mi-e silă aproape, au dreptate cînd „ai mei“ greșesc, chiar mă doare. Nu știu ce simțiți în asemenea cazuri, dar pentru mine este chiar o dureroasă înfrîngere personală. „Ai mei“ au pierdut acest meci al adevărului cu „ceilalți“. Zău, e foarte greu de suportat așa ceva.

Știu, viața poate fi și simplă. De ce trebuie, în fond, să consum presă? Întrebat fiind despre opțiunile lui politice, actorul Denzel Washington – de care îmi place foarte mult! – a spus odată că un om are, de fapt, două opțiuni: să urmărească presa și atunci să fie dezinformat sau să nu urmărească presa și atunci să fie neinformat. Ipoteza de a fi informat corect citind presa nu mai există, practic. Ziarele și site-urile amestecă aiuritor adevărul unei știri cu *fake*-ul celei de alături. Dacă vrei să fii corect informat, trebuie să-i citești pe toți, dar absolut pe toți (ceea ce, oricum, e fizic imposibil) și să exersezi un spirit critic excepțional, încrucișat, în paralel, pe verticală și pe orizontală, simultan (ceea ce e, intelectualmente, aproape imposibil). Așadar, un om simplu, obosit de ale vieții sale, care vrea doar să fie decent, nici măcar deștept și știutor, are doar aceste variante: să fie dezinformat sau să fie neinformat. Care vi se pare preferabilă?

PUBLICITATE

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

La un ceai

Cu origini britanice și rusești, ar fi fost puțin probabil să nu fi prins gustul și ritualul ceaiului. Cine? Regina Maria a României.

După acomodarea în noua ei țară, invitațiile oficiale făcute de Principesa Maria către diverși oameni ai elitei românești la un ceai, după-amiază, au început să fie un obicei la Palatul Regal. Povestea funcționa și invers: apropiații Casei Regale, aflînd de preferința prințesei, organizau cîte un ceai în onoarea acesteia. Cumva, picătură cu picătură, fie că era turnat din ceainic, fie din samovar, celebrul ceai de la ora cinci își făcea loc și în programul românilor din clasa superioară a societății. Timpul petrecut de principesă alături de copiii săi era, de asemenea, acompaniat deseori și de cîte o cană de ceai aromat.

După 1918, pe fondul condițiilor postbelice specifice, în România apăruseră multe probleme în ceea ce privea resursele. Tot felul de resurse. „Aveam în special mare nevoie de ceai!“, nota Regina Maria în memoriile sale. Într-adevăr, era penurie de ceai, din cauza întreruperii comunicațiilor cu Rusia, de unde se importa acest produs.

În 1919, după ce regina a fost la Paris ca să reprezinte țara la Conferința de Pace, a făcut o oprire și la Londra, pentru a-și expune cauza în mod direct, în fața vărului său, Regele George al V-lea. A profitat de ocazie pentru a rezolva și problema lipsei de ceai. Cum Twinings era cea mai bună companie britanică comerciantă de ceai, Regina Maria nu a ezitat să îi facă o vizită reprezentantului său principal, domnul Twining. „I-am explicat că am nevoie de un ceai care să nu aibă o aromă de afumat, parfumată sau de fîn, la care inteligentul domn Twining mi-a răspuns prompt: «Ceea ce dorește Majestatea Voastră este ceaiul Darjeeling. Pot să vă trimit niște mostre?»“ – aflăm tot din amintirile scrise ale Reginei.

A urmat degustarea.

Erau trei amestecuri speciale de varietăți ale ceaiului Darjeeling, dar pentru a putea discerne între aroma fiecăreia, nu puteau fi degustate una după alta. Timp de pierdut nu prea era, astfel că domnul Twining a pregătit trei ceainice pline de ceai pe care i le ducea Reginei în pauzele dintre audiențele pe care le avea în capitala londoneză. În cele din urmă, Regina Maria a ales sortimentul pe care îl dorea.

Problema lipsei de ceai se rezolvase. Altele dădeau în clocot...

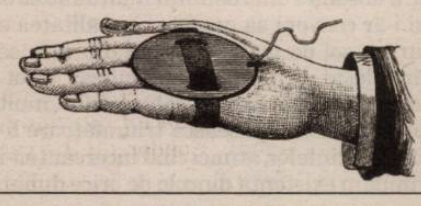

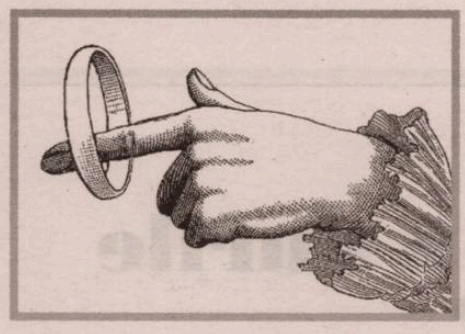

Selma IUSUF

legende urbane

Vîrsta de aur

Am petrecut deunăzi o după-amiază întreagă pe niște pagini găsite pe Facebook și am dat acolo de o generație întreagă, la vreo șaizeci și ceva de ani, o felie groasă de România. O intuiam, ba nu, o cunoșteam întrucîtva, dar parcă nicăieri ca în paginile alea nu mi-a fost mai clar un anume tip de construcție mentală care alunecă, nesmintit și fără opreliști logice, din paradox în teorii ale conspirației, din suspin nostalgic după vremurile trecute într-un acut simț al inadecvării.

Paginile – căci sînt mai multe de genul ăsta – se numesc „Copilăria anilor '70-'80", cu variațiuni de ani care duc și mai jos în memorie, '50-'60 chiar. Găsești acolo fotografii cu alimentarele comuniste pline cu borcane de mazăre, petreceri de familie în care mătuși cu părul permanent stau în fața unui platou cu ouă umplute ornate, elevi de liceu duși să strîngă coceni de pe cîmp, cozi la butelii, la pîine și la orice, autobuze iarna cu lumea atîrnată ciorchine pe scară, interioare de apartamente cu celebrele recamieruri ancorate implacabil în sufragerii împodobite cu mileuri, pești de sticlă, televizoare cu lămpi și vitrine în care gospodarul înșira paharele și ceștile alea bune, săpunuri Fa și bibelouri cu balerine și puiuți gingași de căprioară odihnindu-se, petreceri de 8 Martie la vreo întreprindere unde tronează în capul mesei un secretar de partid și unde se mănîncă prăjituri „Albă ca Zăpada" și sendvișuri unse cu pastă de pește, piețe goale fotografiate în alb-negru, țărani printre butoaie imense din care se vindea varză murată și castraveciori, capturi din atotprezentele *BD*-uri (la mare, la munte și pe unde or mai fi).

Dincolo de o certă valoare documentară, fotografiile astea vin la pachet cu o mare comoară: comentariile celorlalți privitori. Printre cei furioși care n-au uitat lipsurile, frigul, fricile, printre băscăliosii care nu prea știu exact la ce se uită, printre cronicarii care recunosc imediat alimentara din Drumul Taberei din 1985 și geamurile de la vechea Hală a Unirii, o bună felie a celor care comentează sînt cei despre care ziceam că se așază undeva în generația celor de șaizeci și ceva de ani. Toți au lacrimi în ochi după vremurile tinereții lor. Și ce dacă era frig? Măcar stăteam unii cu alții, ne înțelegeam, povesteam, nu ca ăștia care acum stau toată ziua cu ochii în telefoane. Cum adică nu se găsea nimic de mîncare? E o minciună, toată lumea avea congelatoarele pline și, dacă nu găseai în magazin, nu era problemă, că toată lumea avea mîncare de la țară. Iar mîncarea era gustoasă, fără E-uri, nu ca acum, cu multinaționalele astea care ne intoxică. Pîinea era mai bună, că era frămîntată cu lapte, mierea era mai bună și mai aurie, dar acum nu mai e din cauza radiațiilor. Există în rîndul acestei generații un vertij comun, o nebuloasă teorie a conspirației potrivit căreia străinii (oricare ar fi ei) injectează mîncarea cu tot soiul de prostii, iau pămînturile roditoare ale țării și le lasă în paragină, dau cu DDT în roșii, prune, ardei și-n mere. Ei cred puternic că țara a fost oprită brusc în decembrie '89 dintr-un drum luminos, fără datorii externe. Se amestecă aici istorii cu Pacepa (pentru cei care nu știu, spionul care a cerut azil în America pe vremea lui Ceaușescu), și anume că după Pacepa nu s-a mai găsit de mîncare, tot soiul de legende urbane ale vremurilor, nostalgia după Dacia 1300 – aia mașina!

La o fotografie alb-negru cu o coadă imensă, la care oamenii stau literalmente urcați unul în cîrca altuia, se comentează: „Așa stăteau oamenii aproape unii de alții și nu trăiau cu teama că le bagă cineva mîna în buzunare!" Iar comentariul, nu, nu era ironic. Cine sînt oamenii ăștia? M-am uitat la profilurile celor mai mulți. Șaizeci și ceva de ani, identificați cu numele de familie mai întîi, apar în fotografiile de profil în grup de mai multe persoane (mai ales cu nepoții), își fac *selfie*-uri tremurate în maiou, în bucătăria cu faianță albă, postează zilnic buchețele de flori, inimi și ghirlande cu „Bună dimineața să aveți" sau „Bună seara", după caz, au chenar cu tricolor și copiii plecați în Spania. Și, fără glumă, toți seamănă la chip cu Petre Daea.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Columna lui Traian (1)

Primul război dacic (101-102 a.d.)*

Actul 1. Traian trece Dunărea și înaintează prin Dacia spre Sarmizegetusa.

Episodul 1. Traian trece Dunărea cu armatele.

Episodul 2. Traian ține sfat de război și inaugurează războiul.

Episodul 3. Traian înaintează spre Sarmizegetusa prin păduri și munți.

Episodul 4. Traian îi învinge pe daci într-o bătălie și cucerește o cetate.

Actul 2. Dacii atacă garnizoana din Moesia inferior, dar Traian îi respinge.

Episodul 1. Dacii trec Dunărea și atacă Moesia inferior, Traian vine pe Dunăre cu trupe de ajutor.

Episodul 2. Traian îi atacă pe daci cu cavaleria și asaltează tabăra lor.

Episodul 3. Traian îi nimicește pe atacatori într-o mare bătălie.

Episodul 4. Traian pacifică provincia.

Actul 3. Traian revine pe teatrul de război și reia luptele.

Episodul 1. Traian în fruntea trupelor trece Dunărea și înaintează prin Dacia ocupată.

Episodul 2. Traian inaugurează campania.

Episodul 3. Traian conduce înaintarea prin munți.

Episodul 4. Traian se apropie de Sarmizegetusa.

Actul 4. Traian cucerește pe rînd munții întăriți cu ziduri ai dacilor. Decebal cere pace și predă Sarmizegetusa.

Episodul 1. Traian conduce pătrunderea în preajma cetăților.

Episodul 2. Traian cucerește o cetate puternic întărită.

Episodul 3. Traian cucerește alți munți întăriți cu ziduri.

Episodul 4. Traian ajunge la Sarmizegetusa și Decebal cere pace.

*Legendele metopelor de pe Columna lui Traian; sursa: vezi reco din p. 2.

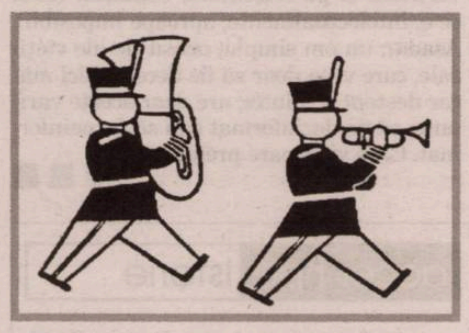

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Ce mai e realitatea?

În cel mai bun caz, o ficțiune destul de obosită. Astăzi, o asemenea afirmație nu mai produce, nimănui, nici o tresărire. Nu doar pentru că orice discurs se pierde în vacarmul general. Ci pentru că, pur și simplu, nu mai contează. Definirea separării, a delimitării, a hotarului dintre noțiuni nu mai are nici o noimă. La ce bun să stabilești o graniță între realitate și ficțiune? La ce să te ajute? Orice-ai încerca să scrii pe plaja pustie a vechilor feluri de a vedea lumea, orice tentativă de fixare a unei idei e sortită dispariției imediate. Valul *modernității lichide* spală fără încetare nisipul pe care te-ai încăpățîna să scrii un mesaj adresat Lumii. Deși ți s-ar putea spune imediat că valul acesta nu spală, nu șterge mesajul. Ci, dimpotrivă, îl preia, îl înghite, pentru a-l duce mai departe, a-l pune la locul lui, în oceanul de texte ale acestui colț de univers. Toate miliardele de fotografii și filmări făcute cu telefonul, toate mesajele scrise, vocale, filmate, trimise de pe toate aplicațiile cu putință, totul se așază în straturi de dimensiuni colosale, în depozite gigantice, unde nu mai pătrunde nimeni.

Ce mai e realitatea? O permanentă tensiune a absenței unei definiții mulțumitoare. Cui i-ar conveni să accepte că realitatea e doar un soi de materie primă din care se plămădește, la nesfîrșit, ficțiunea? Întotdeauna am vrea ca realitatea să fie „mult mai mult". Să depășească triumfătoare limitele cuvintelor, atunci cînd încercăm să-i formulăm existența dincolo de orice dubiu. Am vrea să fie atît de evidentă încît să nu mai aibă nevoie de nici o definiție. Cînd e s-o formulăm, primul instinct îți dictează să te-arunci, cu toată încrederea, în marea de cuvinte. În mod normal, realitatea e atît de concretă încît poți înota în toate stilurile prin apele sale. Însă, la un moment dat, îți dispare aerul. Începi să te bîlbîi. Apele cuvintelor pornesc să te înghită. Realitatea devine, brusc, dintr-un spațiu familiar, prietenos, un mediu ostil, din care ți-ai dori să ieși cît mai repede. Pentru că, dacă ești pus s-o formulezi în cuvinte, concretețea aceea absolută, pe care credeai că te poți baza la început, se topește imediat. Dispare în neant. Te lasă cu pantalonii-n vine, cînd ți-e lumea mai dragă. Pare cel mai loial aliat, dar cînd e să te bazezi pe ea, ia-o de unde nu-i.

Ce mai e realitatea? O nostalgie a unui gînd de cînd lumea. Acela că tot ceea ce e perceptibil prin simțurile noastre devine fundamentul pe care construim chipul în care vedem și înțelegem lumea. Dar adevăratul combustibil care pune în mișcare energia interioară a ființei, la ora asta, e demitizarea. Dacă pînă acum o vreme combustibilul fosil al ființei umane era credința, acum lucrurile s-au schimbat enorm. Demitizarea e energia neconvențională, resursa revoluționară care ne poartă spre viitor. E ceva care s-a declarat nonpoluant, dar care, totuși, contaminează tot ce-i iese-n cale. E drept, produce o forță intelectuală enormă. Dar ce scapă pe la garnituri tot fuge în „atmosferă". Iar atunci cînd întîlnește ceva, îl deconstruiește instantaneu. Așa și cu simțurile noastre, în care credeam din vechime. Energia demitizării ne aduce în atenție faptul că simțurile sînt doar succesiuni comportamentale, ghidate de lanțuri biochimice, programe augmentabile în virtutea cărora funcționăm. Sînt caracteristici de construcție cu care am fost aruncați pe piață. Dar ne-am prins și că ființa umană se poate dezasambla în absolut toate piesele ei alcătuitoare, de la cele mari pînă la cele infinitezimale, și că putem s-o demontăm și s-o remontăm din ce în ce mai repede. Apariția oricărui lucru imaginabil e simultană cu propria lui deconstrucție. Vezi refrenul: „Bineee... Dumnezeu ne-a făcut pe noi. Dar pe Dumnezeu cine l-a făcut?"

Ce mai e realitatea? Un scenariu de serial „super-bine făcut". Deci o ficțiune? Mmm... Nu. Pentru că nici ficțiunea nu mai e cum o defineam odinioară. Nimic nu mai e ca atunci. După cum nu mai ține, de multă vreme, nici povestea cu oglindirea, cu reflectarea realității. Azi se rîde de tine dacă vii cu asemenea teorii. Iar realitatea se scrie, la propriu, exact așa cum se scrie un scenariu al unui serial așteptat cu sufletul la gură. Cuvintele „scenariu", „program", „rețetă", „formulă", „matrice", „paradigmă", „dihotomie", „alternanță", „contrast", „emoție", „intensitate", „impact", „consecință", „algoritm", „artificial", „inteligență", „viteză", „procesare", „sintetic" și altele cîteva deschid veritabile universuri de semnificații, nu doar pe cele din limitele definiției de dicționar. Realitatea devine un soi de ficțiune pentru lumea *reală*, perfect construită, a scenariului cinematografic. Serialul „super-bine făcut" rămîne, într-o anumită măsură, o zonă de refugiu, un loc în care te poți ascunde din calea lumii „reale" în care trăiești. Dar, în cea mai mare parte a consumului adictiv de episoade, uităm orice convenție, înlocuind pactul oricărui tip de lectură cu jocul gradelor de veridicitate. Am depășit de multă vreme nivelul credibilității. Acum reglăm fin, la nivelul diluțiilor din homeopatie, cele mai delicate detalii ale veridicității. Iar dacă serialul încă mai e, pentru unii, ficțiune, realitatea devine o postficțiune în toată regula.

Ce mai e realitatea? O cursă de viteză ametitoare, în demontarea propriilor fundamente. O dorință de schimbare a propriei naturi. O dinamitare a propriilor baze de identitate și manifestare. O presiune a amestecului tuturor genurilor, indiferent de teritoriul de înțelegere a acestora. O noțiune care capătă atîta fluiditate încît depășește și definiția formelor vaselor. E un construct nou, care se oprește, pentru foarte puțin timp, în anumite experimente. Dar numai cît să-și ia avînt. Cît să sară mai departe, în acceleratorul de particule. Și de-acolo, mai departe.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Singurătăți care ies în piețe

În fenomenul „vestelor galbene", episcopatul francez a văzut mai ales o revoltă împotriva lipsei de dialog. Necomunicare între categorii sociale fragile și guvernanți, dar și fracturi în sînul societății, aglomerare de „insule" care se ignoră, nu se iau în seamă, nu se înțeleg. „Societatea noastră crapă din neputința de a ne asculta unii pe alții, de a vorbi, de a fi ascultați", declara Monseniorul Olivier Ribadeau-Dumas, purtătorul de cuvînt al Conferinței episcopilor Franței *(Le Figaro,* 25.12.2018). Biserica, spunea el, își propune să contribuie, prin credincioșii și parohiile ei, la a crea spații de întîlnire, atmosfera unor schimburi, locuri de refacere a țesutului social.

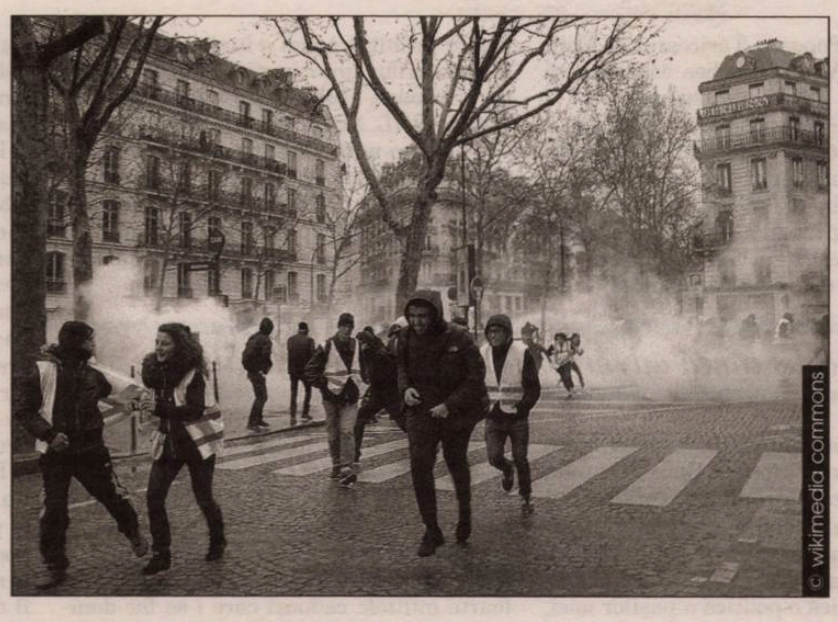

E drept că ceea ce izbește la „vestele galbene" sînt amărăciunea insurgentă împotriva unui stat socotit nu îndeajuns de asistențial, populismul (de care beneficiază Frontul Național), violențele (în fața lor un mare număr de francezi susțin legi anti-*casseurs,* fără a reduce deloc fenomenul la erupțiile de sălbăticie spectaculoasă). În spațiul public, se discută, se fac analize, se avansează explicații de diferite calități și genuri. Guvernanții renunță la anumite taxe, propun măsuri, asigură fonduri. Nu s-ar spune că „vestele galbene" nu sînt ascultate. Însă protestatarii cer nu atît să fie ascultați, cît ca guvernanții să asculte de ei, să facă politica dictată de „popor" (adică de grupurile insurgente?). Dificultățile socio-materiale care au putut stîrni protestul sînt reale; discursul, pretențiile, temperatura protestului riscă să pună în cauză principiile democrației reprezentative.

Dincolo de toate astea, fenomenul face să erupă (din nou) o problemă veche a societăților occidentale tîrziu moderne. Problema singurătăților. Nu e vorba numai despre grupuri defavorizate, care au sentimentul că sînt lăsate în seama nimănui. E vorba despre indivizi, despre un număr din ce în ce mai mare de oameni înghițiți de izolare, inutilitate, uitare, oameni care par să nu mai conteze pentru nimeni. Evident că cei mai loviți sînt cei modești, nevoiași, provinciali: bătrîni (tot mai mulți dat fiind că speranța de viață a crescut semnificativ în Occident), pensionari, văduvi, șomeri, marginali.

Printre „vestele galbene" care și-au petrecut noaptea de Crăciun în piețele orașelor se aflau o mulțime de asemenea oameni. Însetați de convivialitate, de solidaritate caldă, fericiți să facă sărbătoarea împreună, unii dintre ei evocau vechile locuri de întîlnire din micile comunități, alții socoteau că mișcarea lor reface o comunitate ideală care depășește individualismul rece al societății de astăzi.

Într-adevăr, destructurarea mentalității și a comunităților tradiționale a scos foarte adesea omul actual din textura protectoare a vechilor solidarități, din rețeaua vieții laolaltă transmisă din generație în generație. Se adaugă, mai nou, delocalizarea culturilor și a religiilor, mondializarea, migrația. Toate acestea pe lîngă autonomia cu care modernitatea l-a obișnuit pe individ, pe care cîteodată i-a impus-o. Condițiile socio-culturale ale modernității tîrzii produc destulă singurătate în planul concret al existențelor. În Franța, lupta împotriva ei a devenit, de altfel, un obiectiv bine stabilit. În 2011, programul „toți împotriva singurății" a fost declarat „mare cauză națională" (cf. George Minois, *Histoire de la solutude et des solitaires,* 2013).

Dar ce înseamnă în fond să fii singur? De la experiența comună la reflecțiile filozofilor, singurătatea înseamnă să nu mai fii privit de ceilalți, de nimeni. Nu mai există cineva care să-ți recunoască calitatea de persoană, care să-ți ofere propria ta imagine, de persoană, reflectată în ochiul celuilalt. Cei din jur te privesc ca pe un lucru sau ca pe un nimic. Nu te mai văd. Te trec cu vederea. A-l privi pe un nenorocit ca pe o persoană, spunea Simone Weil, echivalează cu un sacrament. Îi recunoști, îi redăruiești identitatea oglindită în ochiul, în comportamentul tău. La fel, Nikolai Berdiaev socotea că „eul aspiră să fie auzit, să fie privit... nu într-o oglindă, ci într-un alt eu, într-un tu, printr-un act de comuniune".

În spațiul credinței, această comuniune prin privire e amplificată dincolo de eul indivizilor.

În spațiul credinței, această comuniune prin privire e amplificată dincolo de eul indivizilor. Rădăcina persoanei umane este, pentru credință, chipul divin imprimat în inima profundă. Mai adînc decît individul, ea vede în fiecare om un Chip unic, care transpare în specificitatea ireductibilă a persoanei. Către el încearcă privirea să străbată atunci cînd îl privește pe celălalt, pe fiecare om. Pentru remediul singurății, religia aduce / ar putea aduce așadar nu numai o caldă convivialitate umană, ci și conștiința demnității transcendente a umanului: atenția față de acel unic Chip care se ascunde în fiecare și dă condiția ultimă de convergență a persoanelor.

* * *

În lumea tîrziu modernă, singurătatea a ajuns să fie considerată un rău, un dușman de combătut, o degradare, o anomalie. E doar îndurată, sufocantă, strivitoare. De temut, de evitat, de vindecat. Nu își pierde oare ea astfel o dimensiune, o aripă? Deși puține, n-au dispărut cu totul vocile care amintesc cealaltă față a singurătății: cea necesară, asumată, activă, fertilă. Singurătatea drept condiție a vieții interioare, a concentrării libere de agitația efemerului, a întîlnirii cu propria unicitate. În fond, a te rupe din plasa convențiilor și a portretului tău de suprafață, a te căuta pe tine însuți, a încerca să te guvernezi, toate presupun singurătatea, reculegerea. Singurătatea „rea" nu își atinge extremitatea atunci cînd ești privat de privirea celorlalți. Și-o atinge atunci cînd te descoperi inconsistent, lipsit de eul propriu, cînd nu mai poți da vieții tale rost, sens, orizont de respirație.

Spiritual vorbind, tema singurății-reculegere e imensă. E condiția întîlnirii nu numai cu propria unicitate, ci și cu Interlocutorul divin. Doar adunat din multiplicitate, doar coerent, unificat lăuntric poți face față Partenerului transcendent. Raportul sufletului cu Dumnezeu e un „raport de singurătate": un „singur față în față cu cel Singur", potrivit expresiei lui Plotin.

Singurătatea-problemă, cea pe care societățile occidentale își propun să o combată, e o singurătate definită în raport cu ceilalți. E izolare. Credința are ceva important de spus, de făcut pentru a remedia lipsa de dialog, de comuniune, de fraternitate. Dar ea ar putea atrage atenția și asupra celeilalte aripi a singurății, cea care nu prea e luată în seamă în spațiul public dat fiind că individul e tratat preponderent ca „animal social". Acea singurătate în care poți coborî în tine însuți și poți privi către un Altul.

Anca Manolescu *este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Pălținiș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Filetism

Părintele Croitoru, din eparhia Dunării de Jos, a devenit celebru taman cînd se aștepta mai puțin: după ce a fost pus pe net un video unde spunea, la microfon, că diaspora e o *pleavă,* formată din *cei care n-au rădăcini și nu simt românește.* Sfinția sa preia teza bătrînei Securități, în ochii căreia orice român evadat din raiul comunist era un trădător. Evident că, odată îmbrăcat în reverenda preoțească, un asemenea discurs sună ca naiba! Creștinismul e religia iubirii, nu a categorisirii infamante, a comuniunii și nicidecum a dezbinării voite. Mulți preoți gîndesc însă precum Părintele Croitoru, din fericire nu toți. De ce? Pentru că au preluat șablonul național-comunist. În anii ceaușismului, BOR era folosită de PCR pentru a-i justifica politica, atît în țară, dinaintea „maselor largi populare", cît și pe la reuniuni ecumenice occidentale. Numeroși clerici educați în acea perioadă au căpătat reflexul de a privi ortodoxia ca pe o anexă a partidului-stat: sfinți români, taine românești, folclor, triumfalism: mai mult finalism, mai puțină finețe teologică... Nu mîntuirea oamenilor, ca persoane, părea să fie prioritară, cît „mîntuirea neamului", ca entitate colectivă predestinată mesianic. Punem astfel degetul pe o erezie condamnată de însăși comuniunea panortodoxă: *filetismul,* sau idolatrizarea unei etnii, la fel de paralelă cu dreapta credință ca orice altă variantă de „chip cioplit". Promotorii acestui etnocentrism sînt epigonii derivei legionare din anii '30 ai veacului trecut, care le-a oferit comuniștilor un bun prilej de continuitate „dialectică". Ei au ca aliat inerția acestei mentalități diforme, dovedindu-se cu mare seninătate străini de ethos-ul postmodern și de așteptările societății contemporane. Ideologia național-comunistă, reciclată sub haina unui pietism formal, reprezintă, după mine, un drum pastoral înfundat. În acest fel, BOR se desparte nu doar de spiritul vremii, ci și de tînăra generație, care-l exprimă tendențial. Se desparte și de propria ei istorie reală, de educatoare a unui popor asuprit, rural, în vremurile dificile ale emancipării noastre naționale. Degeaba au lucrat nenumărați ierarhi din veacurile trecute pentru ridicarea culturală a românilor, prin mecenat, cărți și predici edificatoare, printr-o artă de bună calitate și prin lupta cu superstițiile de substrat păgîn, dacă mulți dintre urmașii lor actuali rămîn incapabili să se distanțeze de pervertirea fitetistă a ortodoxiei. Filetismul vine la pachet cu toate aberațiile protocroniste, hrănind toxic xenofobia și izolaționismul eurosceptic, ca și antioccidentalismul dughinist. Nu există o cale mai directă spre adîncirea complexelor noastre de inferioritate, sub masca autosuficienței vanitoase! A te declara mereu *altfel,* adică intrinsec superior, cel puțin sub raport moral, prezintă integrarea în UE și NATO nu ca pe o legitimă revenire a românilor în aria civilizației euro-americane, ci ca pe un accident nefast. E totuna cu a face apologia nostalgică a Cortinei de Fier!

Ierarhia noastră eclezială știe, de fapt, că și-a restaurat patrimoniul cu bani europeni, că își formează elita teologică în universități occidentale și că reprezintă singurul caz de ortodoxie latină, strîmtorată de un context confesional greco-slav. Pînă și clopotele noii catedrale patriahale sînt operă de metalurgie austriacă... BOR – dimpreună cu țara de la granița UE și NATO pe care o păstorește – se remarcă prin această singularitate, care nu trebuie să devină prilej de solitudine orgolioasă, ci pîrghie de coeziune, într-o Uniune Europeană felurit divizată. Urmîndu-și credincioșii în migrația lor spre Apus, BOR are deja o ramură occidentală, organizată canonic în sute de parohii din diaspora românească. Nu idealizez diaspora, tocmai pentru că o cunosc direct: e și ea o secțiune în comunitatea românească de acasă, cu bunele și relele sale. O fidelă oglindă a diversității noastre dinamice, într-un secol complicat și deocamdată îndurător. I-am întîlnit pe episcopii noștri din aceste noi eparhii: după stilul lor flexibil, simplu și realist ar trebui să remodelăm tiparul intern de pastorație și comunicare socială, nu după cel al bietului părinte Croitoru, de la Galați.

Teodor Baconschi *este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

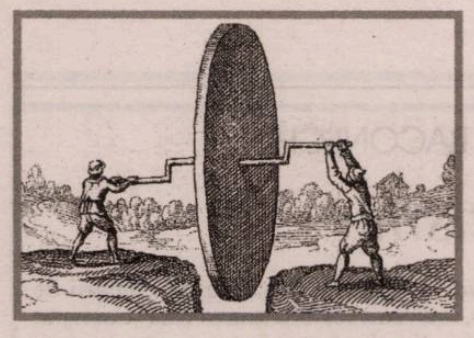

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Lista lui Cioloș

Dintre toți politicienii români ai momentului, probabil doar Liviu Dragnea stîrnește mai multe pasiuni și discuții decît Dacian Cioloș. Dacă în cazul primului acumularea de putere și capturarea statului fac atacurile cumva previzibile, în cazul celui de-al doilea ele au mai degrabă rolul de a-l decredibiliza preventiv în așteptarea celor patru runde de alegeri de pînă la finalul lui 2020.

E adevărat, pe de altă parte, faptul că zona de confort în care se menține, prudent și permanent, dl Cioloș oferă adversarilor săi suficientă muniție fără ca aceștia să facă prea multe eforturi. Nu insist asupra încurcăturilor în care a picat fostul premier în ultima vreme, s-a scris suficient despre ele. Cert este că liderul proaspăt înființatului partid PLUS pare să nu reușească niciodată să administreze crize de relații publice.

Or, sîntem doar la debutul perioadei electorale și această inabilitate permanentă riscă să se transforme într-un handicap major pe măsură ce tonul dezbaterii publice devine mai intens. Asta aduce cu sine riscul demobilizării și apatiei în rîndul electoratului vizat de PLUS sau de orice construcție din care acesta ar face parte.

E, fără îndoială, relevant faptul că intențiile politice ale fostului premier, în pofida ezitărilor, schimbărilor de identitate și a unei oarecari neclarități, apar permanent în sondaje. În funcție de sursa cifrelor, cercetările au arătat că Lista lui Cioloș, sub diversele ei nume, a avut mereu rezultate peste pragul electoral. Însă entuziasmul ar trebui să se oprească aici. Nu e ceva extraordinar. Mai toți foștii premieri cu mandate semnificative au avut sau au un viitor politic mai mult sau mai puțin relevant. Amintesc aici de Victor Ponta, Călin Popescu Tăriceanu și Emil Boc. Chiar și Victor Ciorbea continuă să fie important, în felul său special.

Ceea ce este diferit la Dacian Cioloș e componența electoratului său. Dacă fostul șef al Guvernului ar fi CEO-ul unei companii, ar fi probabil felicitat pentru repartizarea demografică a clientelei atrase. Clasă de mijloc, tineri, oameni cu venituri relativ mari și mobilitate crescută. Boardul companiei ar putea, de asemenea, să îi facă și unele reproșuri. Spre exemplu, monetizarea, ca să rămînem în jargonul comercial. Cum profită compania? Deocamdată compania pare să se teamă să lanseze produsul pe piață. Îl testează la nesfîrșit și aplică o politică a pașilor mici, mici de tot. Mai că îți vine să te întrebi de ce însemnul electoral al PLUS nu e un pinguin. Imperial, dar pinguin.

Dl Cioloș oferă adversarilor săi suficientă muniție.

Cel mai mare reproș care i s-a făcut fostului comisar european a fost permanenta sa reticență la confruntări electorale. În 2016 părea sincer deranjat de asocierea cu partidele politice care încercau cu disperare să se agațe de „proiectul Cioloș" pentru o alternativă viabilă la buldozerul pesedist care se apropia netulburat.

Sîntem la începutul lui 2019, doi ani lungi mai tîrziu, și dl Cioloș face o jumătate de pas. Negociază o soluție hibridă prin care participă și nu participă la alegeri cu forțe proprii. Pleacă și nu pleacă la Bruxelles.

Va face lucrurile astea din fruntea unei liste în care numărul de membri ai unui partid înființat acum o lună e egal cu cel al membrilor unui partid care, de la alegeri încoace, duce greul Opoziției alături de PNL. Sigur, poziția privilegiată a USR (cifre mai bune în sondaje, un istoric verificabil de inițiative parlamentare și rezistență la autoritarism) vine și din faptul că a participat la ultimele alegeri parlamentare. Surprinzător cum curajul și consecvența dau rezultate, nu?

Nu vreau să se înțeleagă de aici că nu cred în soluția unei Opoziții bine structurate și unite acolo unde este cazul și este posibil. Spun doar că soluția negociată zilele astea și care va fi probabil oficializată într-o săptămînă sau două e încă unul din foarte multele cadouri care i se fac domnului Cioloș. Nu cred că există lider politic român în istoria recentă care să fi beneficiat de atît de multă bunăvoință nu numai din partea electoratului, ci și din partea elitei românești. Scriu asta ținînd seama și de atacurile disproporționate la care este supus și pe care le menționam la începutul textului.

Din fruntea listei comune USR-PLUS (nu mă pot abține să îmi imaginez oameni întrebînd onest „USR plus ce?"), Dacian Cioloș are obligația să livreze un scor foarte bun la alegeri.

Acesta este, de fapt, principalul risc al Listei lui Cioloș, întărită acum cu USR. O campanie dezastruoasă sau un rezultat prost afectează nu unul, ci două partide, ambele aparținînd „noii politici". Riscul major e ca tot discursul de înnoire să se prăbușească, sub propria greutate, în confuzie, recriminări și frustrare. Într-un astfel de scenariu, alternativa la *„mainstream"* dispare. Nu vreau să speculez mai mult asupra urmărilor.

Pînă în momentul acesta, tipul de acțiune politică a lui Dacian Cioloș aduce izbitor cu cel al lui Dan Voiculescu. Știu, comparația e nemeritată din punct de vedere al caracterului, dar nu despre asta e vorba acum. E vorba despre o extracție permanentă de legitimitate democratică pe efortul unor parteneri externi care duc greul campaniilor electorale și al deciziilor politice. Situația e cu atît mai bizară cu cît, spre deosebire de Voiculescu, Cioloș are o reală tracțiune electorală.

La europarlamentare, fostul premier nu își joacă doar propriul viitor politic, ci și pe cel al tuturor celor care cred că se poate face și altfel de politică în România. E al doilea test pe care are privilegiul să îl dea după guvernarea tehnocrată a cărei poveste tinde să devină mitologie obositoare pe măsură ce detaliile se estompează în timp. Juriul încă deliberează în legătură cu performanțele acelui cabinet. La alegeri însă, verdictul vine pe la ora 21, iar dl Cioloș, pentru prima oară în viață, e obligat să livreze un rezultat electoral. Și e obligat să livreze unul foarte bun.

Sigur, s-ar putea spune că nu e singur în campania care vine. Nu e, evident. Însă doar un om „trage lista", iar omul acela e Dacian Cioloș. Responsabilitatea îi aparține în întregime. Poate pentru prima oară în deja lunga sa carieră publică.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

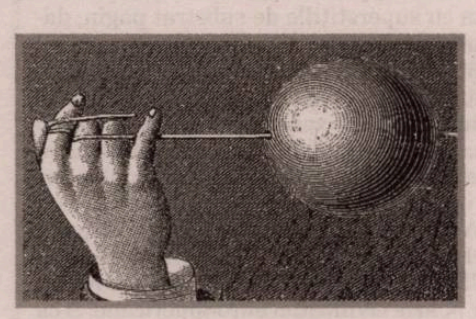

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Putere și legitimitate

În Venezuela incertitudinea persistă. Cine este președintele în exercițiu? Nicolás Maduro, președintele ales anul trecut, sau Juan Guaido, liderul Opoziției și președinte al Adunării Naționale, cel care s-a autodeclarat președinte al țării săptămîna trecută? Primul are putere, dar nu și legitimitate. Al doilea ar fi legitim, dar n-are putere. Ambii pretind că sînt președinți. Dar nici unul dintre ei nu conduce, cu adevărat, Venezuela. Situația în această țară, intrată de cîțiva ani într-o criză economică profundă, riscă să degenereze.

Cum s-a ajuns aici? Nicolás Maduro a fost ales președinte pentru prima dată în aprilie 2013, după moartea mentorului și predecesorului său socialist, Hugo Chávez. Atunci el a cîștigat cu o marjă infimă, de 1,5%, după o campanie electorală tumultuoasă. A urmat o perioadă de declin economic accentuat. Criza se datorează în mare parte măsurilor populiste ale guvernului. În mai anul trecut, pe fondul unor tulburări sociale care au declanșat pînă la urmă alegeri anticipate (în mai 2018), Nicolás Maduro a fost reales președinte. Scrutinul a fost considerat incorect atît de Opoziție, cît și de majoritatea comunității internaționale: unii candidați au fost împiedicați să se înscrie în alegeri, mulți lideri ai Opoziției au fugit din țară de teama unor represalii. Regimul Maduro se transformase în dictatură. Odată reales, Maduro a anunțat că vrea mai întîi să-și încheie primul mandat, încheiat intempestiv. El ar fi trebuit să-și inaugureze al doilea mandat pe data de 10 ianuarie, cu depunerea jurămîntului. Opoziția din Parlament consideră însă, în baza unui articol din Constituție, că, pe fondul alegerilor incorecte, Maduro a uzurpat voința poporului, declarînd vacant postul de președinte. Potrivit actului fundamental, Juan Guaido, șeful Legislativului, a preluat interimar funcția de președinte. Cu puțin timp înaintea autoproclamării lui Juan Guaido în funcția de președinte, Curtea Supremă a ordonat o anchetă penală împotriva membrilor Parlamentului, acuzîndu-i de uzurparea prerogativelor președintelui Nicolás Maduro. Manifestațiile violente care au urmat au produs zeci de victime.

Multe state europene au denunțat direct, pe un ton sever, neregulile înregistrate în cadrul scrutinului.

În plan internațional, reacțiile sînt divizate. Președintele american Donald Trump a fost unul dintre primii lideri care și-au anunțat susținerea pentru Juan Guaido. Și Argentina, Brazilia, Guatemala, Canada, Columbia, Costa Rica, Peru, Chile și Ecuador au transmis că merg pe mîna lui Guaido. În vreme ce Rusia și Turcia – aici n-avem surprize! – îl sprijină pe Nicolás Maduro. Dinspre Europa, mesajul este clar, deși s-a ajuns destul de greu la o poziție comună. Cele 28 de state membre au refuzat, în unanimitate, să recunoască rezultatele alegerilor din mai 2018, deci contestă, implicit, calitatea de președinte a lui Nicolás Maduro. Multe state europene au denunțat direct, pe un ton sever, neregulile înregistrate în cadrul scrutinului. Iar pe 10 ianuarie, ambasadorii țărilor europene la Caracas au boicotat ceremonia de inaugurare. În schimb, s-au prezentat la învestirea lui Juan Guaido în calitate de președinte al Adunării Naționale. Întrebarea e ce poate face comunitatea internațională pentru restabilirea premiselor democrației în Venezuela. Mesajul transmis de Franța, Spania, Germania, Marea Britanie, Portugalia și Olanda la sfîrșitul săptămînii trecute e tranșant. Ultimatumul sună cam așa: dacă Nicolás Maduro nu anunță organizarea de alegeri libere, corecte și transparente în termen de opt zile, țările europene sînt gata să-l recunoască drept președinte în exercițiu pe Juan Guaido. Ultimatumul expiră duminică, dar pînă acum nu sînt semne că termenii au fost înțeleși de împricinat. „Nimeni nu ne poate da un ultimatum", a răspuns șeful diplomației venezuelene. Mijloacele diplomației sînt, evident, incapabile să producă efecte în situații precum aceasta. Încurajat de sprijinul internațional, Juan Guaido încearcă să fisureze loialitatea armatei față de Nicolás Maduro. Nu-i va fi ușor, dar nici imposibil: în ultimii ani, pe fondul penuriei, au dezertat mii de militari, inclusiv angajați ai Gărzilor Naționale. Guaido a transmis că-i va amnistia pe funcționarii și militarii care vor accepta să treacă de partea sa. În plus, el a lansat un apel la organizarea a două manifestații, miercuri și sîmbătă: pentru a convinge armata să treacă de partea Opoziției și pentru a sprijini ultimatumul european privind convocarea de alegeri libere.

Dac-am fi pentru șase luni președinte

Texte și opinii de:

- Clara VOLINTIRU (conferențiar universitar, ASE, București)

„Cîteva întrebări fundamentale despre Europa de astăzi“

- Alexandru GABOR (doctor în științe politice)

„România și valorile europene“

- Ruxandra IVAN (conferențiar universitar, Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București)

„Președinția și cetățenii“

- Oana CIUCĂ LÁZÁR (corespondent Radio România Cultural la Sibiu)

„Summit-ul de la Sibiu, văzut de sibieni“

- Mihaela GHERGHIȘAN (jurnalistă, corespondent RFI la Bruxelles)

„Șase luni «cruciale» repede apoi uitate“

- Bogdan NEDEA (analist de politică externă)

„Complicata relație a românilor cu Europa“

argument

Ce înseamnă o președinție de succes

Preluarea de către România a președinției Consiliului Uniunii Europene a oferit prilejul unor discuții pe cît de lipsite de substanță, pe atît de înverșunate. S-a discutat mult despre cît de pregătită e România pentru această sarcină și prea puțin despre adevăratele mize. Mulți au văzut aici o mare oportunitate de imagine – un subiect deosebit de sensibil! – cînd, de fapt, e vorba mai degrabă de niște atribuții tehnice. Obiectivele stabilite nu sînt nici ambițioase, nici modeste – ele sînt adecvate contextului general european. Totul depinde însă de capacitatea de a le urmări și de a le transforma la nivel politic.

Nu, nu e nici o onoare faptul că România asigură, vreme de șase luni, președinția Consiliului! E o responsabilitate asumată, prin rotație, de fiecare stat membru în parte. Nu e vreun merit al țării și cu atît mai puțin unul al guvernului actual, ci rezultatul unui hazard. Singura chestiune e cum poate fi transformat hazardul în șansă. Sînt multe dosare complicate în lucru, cum ar fi cadrul financiar multianual, criza migrației, viitorul (instituțional) al Uniunii Europene etc. Iar conjunctura nu e dintre cele mai favorabile. S-a nimerit să preluăm această președinție într-o perioadă de cumpănă, marcată de Brexit, de încheierea actualei legislaturi europene, de campania electorală și de alegerile pentru Parlamentul European. Ca să nu mai vorbim de relația ambiguă între guvernul de la București și Bruxelles. „Nu luăm lecții de la UE“, avem „mîndrie națională“, sîntem „suverani“ atunci cînd în diverse rapoarte sau luări de poziție sînt criticate acțiunile guvernului în ceea ce privește, de pildă, reforma Justiției; dar, în același timp, vedem în preluarea președinției și în vizitele inerente ale liderilor europeni ocazionate de acest mandat o confirmare a identității europene nealterate, dacă nu chiar, uneori, o legitimare a acțiunilor guvernului. Întrebarea nu e, deci, ce avantaje ar putea obține România în urma exercitării acestui mandat, ci cum să se achite, cu bine, de obligațiile care-i revin. Dosarul *Dilemei vechi* din această săptămînă își propune să inventarieze aceste sarcini și să contureze cum ar trebui să arate o președinție de succes. (**Matei Martin**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Mihaela GHERGHIȘAN

Șase luni „cruciale" repede apoi uitate

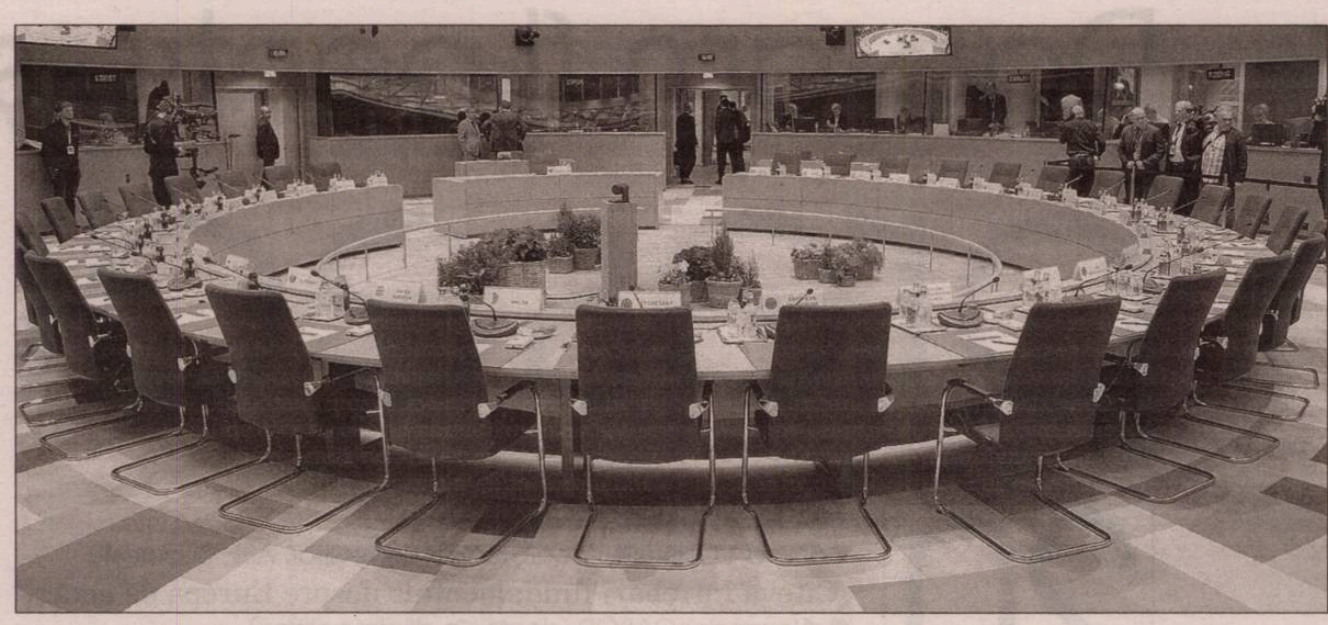

Înainte de 2010, o președinție europeană rotativă (asigurată de un stat membru al UE) era un adevărat eveniment. Rămîn astfel cîteva repere cum ar fi Tratatul de la Maastricht și cel de la Amsterdam sub președinție olandeză în 1991 și 1997, deschiderea negocierilor de aderare cu zece state estice sub președinție finlandeză în 1999 sau finalul negocierilor pentru marea extindere în 2002 la Copenhaga sub președinție daneză.

Dar după intrarea in vigoare a Tratatului de la Lisabona, peste jumătate din sarcini au fost preluate de președintele Consiliului Uniunii Europene, care pentru moment este Donald Tusk. Restul ar trebui asigurate de țara aflată la președinție, dar care de fapt se bazează aproape în totalitate pe secretariatul aceluiași Consiliu. Mai știe cineva acum sub ce președinție europeană s-a produs votul despre Brexit în iunie 2016? Sau cine se afla temporar la cîrma UE cînd Grecia a fost la doi pași, în iulie 2015, de a părăsi zona euro?

Ceea ce trebuie să facă totuși o președinție, în afara coordonării diferitelor dosare, este să dea dovadă de „spirit european", adică să nu pună obstacole proiectelor europene. Atît și nimic mai mult. Românii se tot întreabă dacă România va asigura onorabil sarcina preluată la 1 ianuarie.

Problemele politice interne, corupția, spiritul balcanic, instabilitatea dau de gîndit. Și cu cît se atrage mai mult atenția asupra lor, cu atît scade încrederea europenilor în președinția română. În paralel, presa de la Bruxelles spune că România este nedreptățită fiindcă mai nimeni nu a criticat președinția austriacă, care tocmai s-a încheiat, pentru a fi făcut concesii extremei drepte. Doar Jean-Claude Juncker a acuzat Viena că a sabotat Pactul pentru Migrație al ONU, în loc să încurajeze ratificarea sa. Iată un exemplu limpede de acțiune anti-europeană pe care România, modestă cînd nu e la ea acasă, n-ar fi avut niciodată curajul s-o facă.

Neliniștea privind prestația europeană a României vine mai ales din faptul că țara s-a nimerit propulsată în prim-plan tocmai în cursul celor mai dificile șase luni ale UE.

Brexit, buget UE 2021-2027, alegeri europene, dar și negocierile legate de mediu și alte dosare despre care presa nu prea scrie sînt subiecte foarte delicate. Să ne amintim însă că, de fapt, nici unul dintre acestea nu este cu adevărat gestionat de președinția română.

Pentru Brexit, coordonator este de acum Jean-Claude Juncker. Alegerile sînt organizate de Parlamentul European și de fiecare stat membru. Bugetul UE este în parte negociat, trebuie acum avansat în discuții, dar acordul final va fi luat doar în octombrie, sub președinție finlandeză. Prin urmare, tot ceea ce i se cere României este ca în această perioadă dificilă să nu adauge și ea alte probleme. Cerința pare logică, dar de fapt nu are nici o legătură cu realitatea.

Au fost cazuri în istoria foarte recentă a UE în care guverne au căzut în plină președinție fără ca asta să afecteze activitatea UE, iar Grecia, aflată practic în faliment, și-a asumat fără probleme sarcina timp de cele șase luni.

Dezbaterea este deci una care nu-și are cu adevărat rostul, dar la Bruxelles s-a ales să se sublinieze neîncrederea în România pentru a arăta de fapt neîncrederea în politicienii momentului. Este singura formulă găsită de europeni pentru a-și exprima mai clar o oarecare îngrijorare, care nu se compară cu cea provocată de Polonia sau de Ungaria. Acestea două pot aduce prejudicii unității UE, pe cînd România, cum nu este suficient de importantă, nu preocupă pe nimeni cu adevărat.

Problemele legate de Justiție și de corupție sînt cuprinse în MCV, un mecanism lent și introdus de prea mult timp ca să mai aibă vreun efect. Dar, pentru a nu se osteni să inventeze alte pîrghii, Comisia se încăpățînează să trateze România doar prin MCV și-i lasă pe alții s-o pedepsească prin refuzul de a o accepta în Spațiul Schengen.

Astfel, în prag de Brexit și de alegeri europene, cînd din nou populismul ar putea ieși triumfător, președinția română probabil că nu va fi nici mai bună și nici mai proastă decît altele.

La sfîrșitul lunii iunie, cînd UE va fi poate mai departe preocupată de Brexit, se va constata un posibil blocaj în discuțiile despre buget (care ar fi survenit oricum), ca și un mic succes în dosare mai puțin mediatizate. Iar imaginea României va fi aceeași, cu diferența că unii ziariști europeni vor ști ceva mai mult decît știau înainte despre țara lui Dracula.

***Mihaela Gherghișan** este jurnalistă, corespondent RFI-România la Bruxelles.*

Cel mai recent Eurobarometru arată că numărul românilor care au o imagine pozitivă despre UE este în creștere și se situează peste media europeană (52%, față de o medie europeană de 43%). Majoritatea europenilor consideră, pentru prima dată, că vocea lor contează în UE.

- 51% din români consideră că vocea lor contează în UE (comparativ cu o medie UE de 49%).
- 56% din români au o percepție pozitivă asupra situației economiei europene (comparativ cu o medie UE de 49%).
- 48% din români sînt optimiști cu privire la situația pieței muncii (comparativ cu o medie UE de 44%).
- În toate cele 28 de state membre, majoritatea respondenților consideră că sînt cetățeni ai UE: 71% în întreaga UE, iar la nivel național, nivelul variază de la 89%, în Luxemburg, la 51%, în Bulgaria.
- Majoritatea respondenților susține „libera circulație a cetățenilor UE". În fiecare stat membru, peste două treimi dintre respondenți împărtășesc această opinie.
- Imigrația rămîne principala preocupare la nivelul UE, 40% din mențiuni. Este menționată de două ori mai des decît terorismul (20%), care rămîne a doua cea mai importantă preocupare în pofida unei scăderi puternice (-9 față de primăvara anului 2018). Situația finanțelor publice ale statelor membre se află pe locul trei (19%): ea se numără printre principalele trei preocupări pentru prima dată din toamna anului 2014, depășind preocupările cu privire la situația economică, în prezent pe locul al patrulea (18%) pentru prima dată începînd cu toamna anului 2010. Schimbările climatice reprezintă o preocupare principală pentru 16% din respondenți.

(Sursa: Eurobarometru 21 decembrie 2018)

Bogdan NEDEA

Complicata relație a românilor cu Europa

De la permeabila graniță a Imperiului Roman la zonă-tampon a celor trei mari imperii ce convergeau în spațiul țării noastre și pînă la unificarea Principatelor cu ajutorul Europei (și al unui suveran de sorginte europeană), relația românilor cu Bătrînul Continent pare să fi fost și să fie una deosebit de complicată.

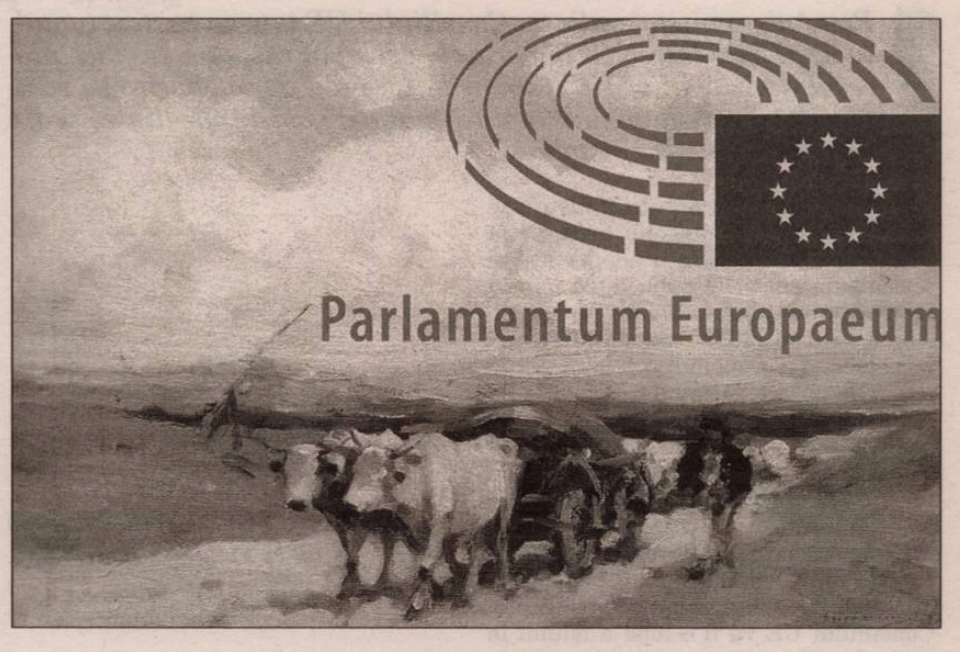

O relație de dragoste-ură care în majoritatea cazurilor ne-a fost benefică, așa cum istoria avea să demonstreze, dar și o relație de cele mai multe ori la distanță, cu despărțiri temporare, paradoxuri și multe infidelități. Dacă acum 150 de ani începea romanța europenizării accelerat-forțate în care influențele intelectuale ale Europei de Vest doreau a șterge apucăturile balcanice și metehnele otomane ale societății fanariote, acum 100 de ani acea romanță se transforma într-o relație de lungă durată consfințită de doi nemți, un francez și o englezoaică, ce au decis că este momentul să facem pasul următor. După frumoșii ani ai perioadei interbelice, despărțirea a fost bruscă și brutală, iar românii și-au găsit o nouă dragoste, asemănătoare mai mult cu sindromul Stockholm decît cu dragostea la prima vedere. de ambele părți și cu eforturi majore din partea românilor de a se apropia de preceptele vestice. În acest context, mi se pare deosebit de important un episod la care am asistat în 2007, cînd toată țara se afla încă sub imperiul exaltării apartenenței europene: el și ea la colț de stradă, el mîncînd un covrig pe care îl termină, mototolește hîrtia și o aruncă pe jos. Ea merge țîfnoasă și ia hîrtia de jos și, în drum spre coșul de gunoi, îi spune din colțul gurii: „Nu mai arunca, dragă, pe jos, că de-acum sîntem și noi cetățeni europeni". Unul dintre sacrificiile despre care spuneam că le-au făcut românii a fost acela de a renunța conștient la apucăturile balcanice și la metehnele otomane, iar simpla apartenență la un sistem superior cum era UE a dus spre începutul corectării comportamentului social („nu mai aruncăm pe jos/nu înjurăm/nu furăm/nu sîntem indiferenți etc., nu pentru că nu e bine, ci pentru că sîntem cetățeni europeni").

Românii au fost nevoiți să învețe să devină europeni „după ureche" fără a beneficia de tradiția unei astfel de culturi.

Acești 42 de ani de dragoste cu de-a sila au dezvoltat un paradox de proporționalitate cu ale cărui efecte încă ne luptăm: cu cît dorința de a accede în Europa era mai mare, cu atît capacitatea și valorile comune erau mai puține. Dezorientarea de la despărțirea de comunism a fost majoră, drept dovadă stînd cei aproape șase ani cît ne-a luat să decidem că vrem să ne întoarcem la prima dragoste – Europa (vezi „Declarația de la Snagov" din 1995) și încă 12 ani pînă să ducem la îndeplinire acest lucru.

Astăzi, după alți 12 ani, românii par a fi într-o relație matură și ireversibilă cu Europa, cu certuri și împăcări, dar ferită de impetuozitățile pasiunii de la început. Astăzi, Europa este „acasă" pentru peste patru milioane de români, iar mai bine de jumătate din cei rămași în țară sînt încă îndrăgostiți de ea și de valorile ei (49% din români apreciază pozitiv apartenența la UE, ne spune Eurobarometrul din septembrie 2018). Această maturitate a venit cu sacrificii

Forțați de împrejurări, românii au fost nevoiți să învețe să devină europeni „după ureche" fără a beneficia de tradiția unei astfel de culturi, iar acest lucru a dat naștere mai multor precepte paradoxale: nu ne-a plăcut diaspora și am luat-o în rîs ani la rînd, însă i-am mulțumit pentru banii pe care i-a injectat în economie, ne-am revoltat împotriva legilor, regulamentelor și taxelor impuse la nivel european, însă nu am contenit nici un moment să ne cerem drepturile de cetățeni europeni, am condamnat ceea ce am perceput ca ingerințe în treburile interne din partea UE pentru ca mai apoi să condamnăm reacția slabă față de guvernanții pe care noi i-am ales și față de ilegalitățile acestora. Exemplele pot continua, însă nu ar face decît să evidențieze poziția vărului sărac (și poate chiar leneș) care se așteaptă să fie scos în față de restul familiei care o duce bine. În definitiv, ne-a plăcut mereu Europa, însă nu și regulile ei pe care, de nevoie, le-am acceptat.

„Europa trebuie să respire cu cei doi plămîni ai săi: cel din Est și cel din Vest."

PAPA IOAN PAUL AL II-LEA

Probabil cel mai important test despre gradul de europenizare a românilor se află la sfîrșitul lui 2016, începutul lui 2017, și ne-a fost dat nu din afară, ci din interior. A fost și este un test care a reușit să trezească o conștiință civică ce mocăia, să mobilizeze o societate civilă care șovăia să iasă din etapa sa adolescentină și să facă un prim-plan valoros pe normalitatea constructului european în care ne aflaserăm pînă atunci. A fost momentul în care mulți dintre noi am învățat legi românești și europene ca să ne putem verifica guvernanții și am realizat (doar prin contrast, se pare) sensul expresiei „valori comune". Supuși testului posibilității revenirii la o guvernare autocratică, ne-am întors către Europa și spre ceea ce am învățat în ultimii 12 ani de la ea. Segregarea socială dintre mediul urban de vîrstă medie, educat și călătorit în afara țării, majoritar pro-european, și cel rural mai în vîrstă, votant de stînga în mod tradițional, pentru care permeabilitatea mesajului eurosceptic este mai mare, a devenit mai evidentă și mai critică în lumina noilor realități interne.

Aceste realități interne au fost și cele care au schimbat tradiționala întrebare „Cît de pro-europeni sînt românii" în „De ce mai sînt românii pro-europeni?", la care există un răspuns simplu: pentru că nu mai avem pe nimeni altcineva care să fie. În țara în care guvernarea politică poate fi rezumată prin sintagma „Sînt pro-european, dar...", ai cărei exponenți încurcă Consiliul cu Comisia Europeană, cu deputați care arată semne obscene după ce livrează un discurs anti-european, președinți de Senat care consideră că ceea ce scrie într-un raport MCV este o minciună sau cu președinți ai Camerei Deputaților care critică dur UE înaintea preluării președinției rotative, cineva trebuie să mai fie și pro-european. Sarcina cade în spinarea manipulaților și celor aflați în solda lui Soros, care îngheață pe la proteste ca să „nu mai fie cum a fost", pentru a cita un vers celebru al lui Cristian Pațurcă...

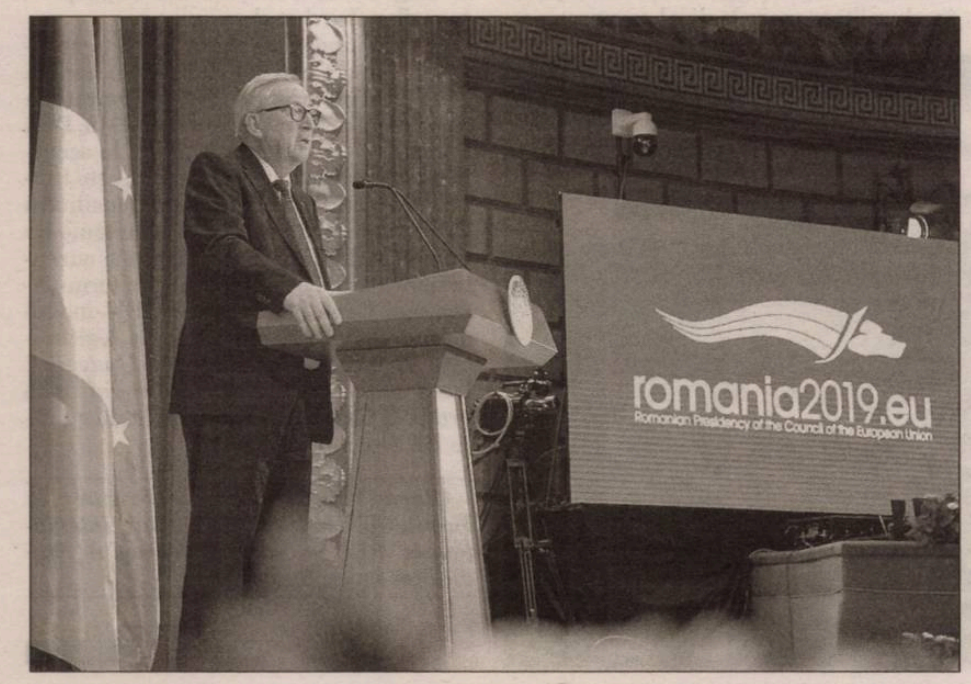

***Bogdan Nedea** este analist de politică externă, specialist în spațiul ex-sovietic. În ultimii zece ani a publicat și a co-semnat mai multe lucrări dedicate securității energetice, radicalizării religioase și analizei conflictelor și crizelor internaționale.*

Clara VOLINTIRU

Cîteva întrebări fundamentale despre Europa de astăzi

România preia președinția Consiliului UE într-un context tumultuos, în care întrebări importante așteaptă răspuns. În plus, procesul decizional al UE a ajuns la un grad de sofisticare (și complexitate) care face mult mai răsunătoare tensiunile dintre și din interiorul statelor membre.

Consiliul UE reunește miniștri sau secretari de stat din fiecare stat membru pentru a adopta legi și a coordona politicile publice (cu impact la nivel european și național). Mulți consideră în mod eronat mandatul rotativ la președinția Consiliului UE ca pe un scaun de putere, făcînd din România un fel de „șef". Fals. Mecanismul rotativ al președinției Consiliului UE nu face decît să confere României o poziție de mediator *(honest broker)* – arbitru, mai degrabă decît jucător.

Desigur, competențele reprezentanților români contează foarte mult pentru buna conduită a lucrărilor și președinția Consiliului UE va fi o lupă a felului în care afacerile europene sînt gestionate în general de către România.

Cine decide atunci agenda discuțiilor? Principalul actor rămîne Comisia Europeană. Prioritățile actualului trio de președinții ale Consiliului UE (România, Finlanda și Croația) sînt aliniate Agendei Strategice a Uniunii Europene adoptate de Consiliul European încă din anul 2014. Pentru mandatul României există un avantaj în această situație: Comisia Juncker fiind ea însăși la final de mandat, va oferi un puternic imbold de a se finaliza cu succes dosarele aflate pe masa Consiliului UE.

Prioritățile CE sînt în momentul de față: o piață unică digitală mai inovatoare, o uniune economică și monetară mai aprofundată, o uniune bancară, o uniune a piețelor de capital, o piață unică mai echitabilă, o uniune energetică cu o politică prospectivă în domeniul climei, o agendă cuprinzătoare în materie de migrație, o uniune a securității și o dimensiune socială a Europei orientată către viitor.

Statele membre nu sînt însă neapărat aliniate acestor priorități, avînd uneori interese concurente și nu congruente. Ceea ce e bine pentru unii (de exemplu, state mari precum Polonia și România doresc cheltuieli mari pentru politica agricolă și cea de coeziune) poate fi dezavantajos pentru alții (de exemplu, statele mici baltice, preocupate mai mult de inovație și probleme de securitate). Mai mult decît atît, în 1988, Robert Putnam avansa teoria diplomației pe două niveluri: tensiunile politice interne influențează poziționarea externă a unui stat și viceversa. E bine să ne gîndim la „tensiuni interne" mai degrabă ca la o stare normală de competiție politică liberă și nu ca la o stare atipică, de criză – fiind mult mai rea absența (drum drept spre autoritarism) decît prezența acestora. Totuși, procesul decizional la nivel european este îngreunat de suprapunerea disocierii intereselor dintre statele membre cu disocierea intereselor din interiorul acestora (de exemplu, forțe politice pro-imigrație *vs.* forțe politice anti-imigrație).

Ce poate urmări România cu prioritate în perioada următoare? După cum se relevă și în pozițiile oficiale, România urmărește cu interes sumele și mecanismele de alocare a fondurilor europene în cadrul financiar viitor pentru politica de coeziune și politica agricolă comună. De asemenea, sînt de interes pentru țara noastră inițiativele de integrare profundă la nivel european din sectorul energetic, digital și de transport. În plan extern, România susține proiectele și inițiativele de cooperare cu statele Parteneriatului Estic, dată fiind relația istorică cu Republica Moldova, dar și cu statele din Balcanii de Vest. Nu în ultimul rînd, pe termen scurt, România vizează accesul în Spațiul Schengen, iar pe termen mediu accesul la zona euro.

„Vechea Europă nu va mai renaște niciodată. Dar oare tînăra Europă oferă mai multe șanse?"

FRANÇOIS RENÉ DE CHATEAUBRIAND

De unde vine tumultul actual? Există o serie de dosare și probleme sensibile pe masa decidenților europeni. Prima dintre aceste probleme este ieșirea (sau nu) a Marii Britanii din Uniunea Europeană, care ar trebui să aibă loc pe 29 martie. Tensiunile interne politice din Marea Britanie fac acordul dificil și parcursul de ieșire a Marii Britanii din UE incert – un exemplu perfect al jocului pe două niveluri (național și internațional) în diplomația internațională. Mai mult decît atît, la nivel subnațional, implicațiile asupra Irlandei de Nord și Scoției complică situația și mai mult. *Cînd?* și *Cum?* sînt cele două întrebări la care trebuie se găsească un răspuns comun cît de curînd.

Al doilea dosar sensibil este cel al cadrului financiar multianual viitor (2021-2027). Disocierea intereselor statelor membre este principala problemă în aceste negocieri. Marii contribuabili din vestul Europei vor în general să plătească mai puțin, în slujba problemelor

Cît? *și* Cum? *sînt cele două întrebări-cheie în raport cu viitorul buget al UE.*

lor (exemplu: inovare și securitate) și către proiecte cu valoare adăugată europeană. Statele din sudul, centrul și estul Europei vor alocări mari, în slujba problemelor lor (exemplu: dezvoltare), cu accent pe recuperarea decalajelor. Mai mult decît atît, elemente restrictive suplimentare de accesare a fondurilor europene (exemplu: condiționalități privind stabilitatea macroeconomică, statul de drept) nu vor face decît să amplifice tensiunile dintre statele membre. *Cît?* și *Cum?* sînt cele două întrebări-cheie în raport cu viitorul buget al UE.

În final, problema de fond a Uniunii Europene este echilibrarea balanței de putere. Se poate observa deja felul în care se prefigurează rezultatele alegerilor europarlamentare din mai: polarizarea accentuată a actorilor politici naționali rezultă în pluralitate mare la nivel european.

O serie de crize au dus, pe parcursul ultimilor ani, la formarea și consolidarea partidelor populiste eurosceptice sau extremiste: criza datoriilor suverane, criza migrației, Brexit. Noii actori politici au adus o presiune suplimentară în diplomația pe două niveluri europene, frînînd din ce în ce mai mult reformele integraționiste.

Miopia strategică a statelor membre este pretextul sub care s-a avansat în direcția supranaționalismului european pe tot parcursul ultimelor decade. Se pare însă din ce în ce mai mult că acest argument nu mai convinge. Legitimitatea construcției europene pare acum legată de consensul tuturor actorilor decizionali – formațiunile politice naționale și reprezentanții (politici) ai statelor membre. În acest context, un forum precum Consiliul UE este optim poziționat ca să redea puterea decizională guvernelor naționale, dar rămîne de văzut dacă acestea și-o doresc cu adevărat... Trebuie să ne gîndim că este extrem de confortabil din punct de vedere politic să ai o autoritate supranațională preponderent tehnică, așa cum este Comisia Europeană, pe care să lași greul decizional și să poți să și dai vina pe ea la alegeri.

În siajul noilor tendințe de reechilibrare a puterii decizionale mai aproape de capitalele statelor membre, președinția Austriei la Consiliul UE a avut ca prioritate dezvoltarea unei noi scheme de aplicare a subsidiarității la nivel european. Un grup de lucru condus de Frans Timmermans a explicat, la finele anului trecut, cum o „subsidiaritate activă" poate însemna că UE face „mai puțin, dar mai eficient". Astfel, se anunță retragerea implicării autorităților europene în proiecte locale sau regionale, concentrîndu-se pe acele probleme comune cu adevărat stringente (exemplu: migrație, securitate). Pentru noile state membre, acest tip de abordare poate fi dezavantajoasă, pentru că mai puțină implicare a UE se traduce în mai puțin sprijin pentru dezvoltare și recuperarea decalajelor pregnante la nivel subnațional. Europa cu mai multe viteze nu este o cale benefică pentru România. Puterea UE stă în unitate, iar beneficiile noilor state membre se trag în mare măsură din împărțirea poverilor *(burden sharing)*.

Viziunea strategică a UE (a se citi a Comisiei Europene) pentru următorii ani va fi prezentată la summit-ul de la Sibiu, din mai 2019. Deși România nu a contribuit vizibil la această dezbatere de fond pînă acum, este timpul să o facă. Prin președinția Consiliului UE, România are ocazia să contribuie nu numai la dezbaterile pe dosarele curente (mai sus menționate), ci și la formularea mai largă a identității UE – modul de funcționare și premisele de legitimitate ale instituțiilor europene. *Unde va fi locus-ul de putere în următorii ani?* este probabil întrebarea fundamentală cu care UE se confruntă astăzi.

***Clara Volintiru** este conferențiar la Facultatea de Relații Economice Internaționale (REI) în cadrul Academiei de Studii Economice, București.*

Alexandru GABOR

România și valorile europene

Datorăm Uniunii Europene mult mai mult decît se discută în spațiul nostru public, iar pentru șase luni vom deține și cîrma acestei structuri. Paradoxul românesc este că valorile europene – democrație, drepturile omului, egalitate între femei și bărbați, stat de drept – constituie mai degrabă teme de proteste civice decît de acțiune politică la nivel guvernamental.

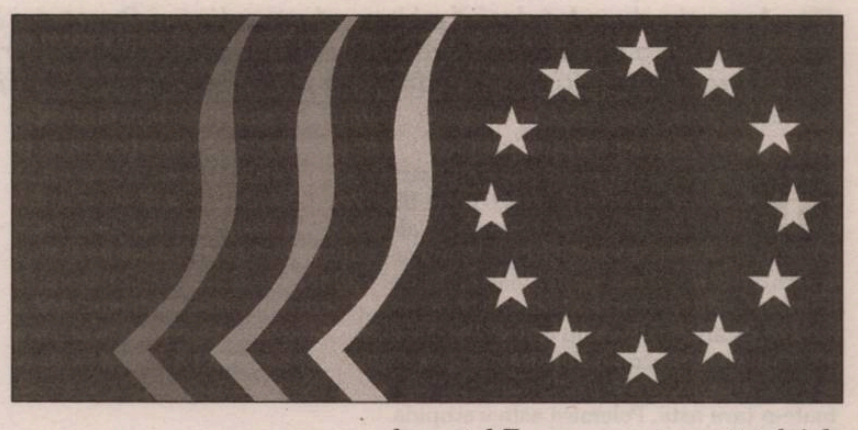

România preia, pentru prima dată în istoria sa post-aderare, președinția Consiliului Uniunii Europene într-un context politico-economic mai mult decît delicat. Valurile de populism, derivele autoritare ale membrilor recenți ai UE, incertitudinea dosarului Brexit și o revenire a naționalismului etnic revin obsedant în rîndul temerilor comune. La nivelul opiniei publice europene, încrederea în instituțiile UE stagnează sau scade ușor.

Cele patru priorități asumate deja în mandatul României – Coeziune, Siguranță, Europa – actor global și Europa valorilor comune – urmează a primi substanță în perioada următoare, prin direcțiile enunțate în programul recent publicat.

O dezbatere despre *valorile europene* pică, trebuie să recunoaștem, într-un moment cît se poate de prost. România este percepută ca o amenințare la adresa valorilor europene, nu e nici un secret în cancelariile vestice. Vom intra în echipă, așa-numitul „trio", cu Finlanda, țara cea mai democrată și cea mai puțin coruptă din UE, și cu Croația. România nu va conduce efectiv Uniunea Europeană și nu va lua decizii în numele celor 28 de state europene. Vom avea însă un cuvînt important de spus în stabilirea agendei Consiliului UE și ne va împovăra responsabilitatea de a construi consensul. Nu sîntem pregătiți pentru acest rol. Nu ne recomandă nimic pentru această misiune, cel puțin nu modelul de coabitare între palatele Victoria și Cotroceni din ultimii doi ani. Declarația președintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, că România este pregătită „tehnic", dar nu și „politic" pentru președinția rotativă a Consiliului UE, este un avertisment tocmai din acest motiv. Europa are nevoie de puțină armonie la nivel înalt. De puțină diplomație de modă veche, cu zîmbete ipocrite și strîngeri false, dar eficiente de mîini.

În sens tehnic, *valorile europene* sînt definite în articolul 2 al Tratatului UE – *„Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților"*.

Prima referință în tratatele UE la *valorile europene* apare încă din 1992, în Tratatul de la Maastricht. În nota sa introductivă, se menționează „atașamentul față de principiile libertății, democrației, respectului pentru drepturile omului și libertățile sale fundamentale și față de statul de drept". Edificiul european nu a fost animat, la începuturile sale, de o viziune limitată, *value-free,* redusă la integrare economică și reconciliere între beligeranți după război. Lumea liberă, a societăților deschise, a democrației și a pluralismului, s-a confruntat timp de 50 de ani cu lumea neliberă, a partidului unic, a societăților închise din Est. Proiectul european a păstrat idealul libertății și democrației dincolo de Cortina de Fier. A fost așadar o construcție definită valoric prin contextul istoric specific. După revoluțiile din 1989, integrarea europeană a transformat idealul democrației liberale în poarta de acces către Uniune. S-ar părea că ne aflăm iar la o răscruce. Idealurile din 1989 par compromise și apetitul pentru aventurieri politici pare insațiabil.

Cele mai recente analize relevă un regres al valorilor democratice, nu doar în Europa, ci la nivel global. Potrivit Freedom House, intrăm în al 12-lea an de recul democratic, cu cîteva țări europene pe lista declinului democratic cel mai sever – Turcia, Ungaria și Ucraina. În mod special, evoluția Turciei rămîne o sursă de angoasă, trecerea ei de la statutul de „parțial liberă" la „stat neliber" în 2017 fiind un exemplu grăitor despre reversibilitatea ordinii democratice. Ultimul raport al Economist Intelligence Unit privind starea globală a democrației arată că *România a ajuns la un minim istoric în ceea ce privește calitatea democrației*. Din 2006, de cînd EIU cuantifică performanța regimurilor democratice, România cunoaște un declin lent și, aparent, ireversibil. Sîntem oaia neagră a blocului fost comunist. Doar Albania stă mai rău decît noi. Același regres al democrației în România este confirmat de unul dintre cele mai ambițioase proiecte globale dedicate proceselor democratice, platforma V-Dem, inițiată de Universitatea Gothenburg. România, Polonia, Turcia și Croația trec printr-un reflux vizibil al indicatorilor democratici.

Euforia primilor ani în familia UE se risipește treptat în fața tendințelor numite, impropriu, „suveraniste".

Se vorbește mult astăzi despre o „recesiune democratică", despre „apusul democrației", criză și despre erodarea treptată a mecanismelor instituționale care au făcut posibilă prosperitatea economică a societăților libere.

Potrivit celui mai cunoscut *index* al statului de drept, cel realizat de World Justice Project, statul de drept este un concept compozit, ce însumează respectul pentru patru principii universale – responsabilitatea Guvernului, legi drepte, guvernare deschisă, soluționare accesibilă și imparțială a conflictelor. În ultimul raport WJP, șapte state europene au regresat la indicatorii statului de drept. În luna septembrie a anului trecut, regimul lui Viktor Orbán a fost invitat în Parlamentul UE pentru a răspunde criticilor că Ungaria se îndepărtează de la constrîngerile statului de drept. Anterior, Comisia a cerut clarificări Poloniei pentru schimbările legislative care pun sub semnul întrebării independența judecătorilor de la Curtea Supremă. În Malta, după asasinarea jurnalistei Daphne Caruana Galizia, o delegație a Parlamentului UE a investigat dacă Justiția este ferită de intruziunea politicului, ținînd cont de anchetele de corupție publicate. Nu mai amintesc peripețiile României în Parlamentul European pe tema statului de drept, din luna octombrie a anului trecut. La acel moment, liderul ALDE, Guy Verhofstadt, a spus cîteva cuvinte tranșante: „Nu urmați exemplele proaste ale Ungariei și Poloniei".

„Se spune că Europa e continentul care, mai mult decît toate celelalte, a profitat de restul planetei. Dar în același timp e și continentul care a dat mai mult decît toate celelalte."

ISMAÏL KADARÉ

Cel mai recent raport al Amnesty International se deschide cu afirmația că „nimeni nu mai poate considera drepturile omului ca fiind statornicite". Spațiul societății civile continuă să se restrîngă în Europa, activiștii drepturilor omului sînt hărțuiți, mass-media independentă se află în vizorul unor clici cu apucături autoritare, legislația „antiteroristă" depășește, destul de des, cadrul intervenției legitime, libertatea de expresie, de asociere, de a protesta pașnic se află, în mai multe state, sub tirul unor practici specifice autoritarismului.

Femeile și fetele sînt, în Europa noastră tolerantă, încă victime ale abuzurilor, relelor tratamente, violenței de gen și discriminărilor multiple. De asemenea, migranții își găsesc cu greu locul în țările de adopție, iar noile minorități se confruntă cu resurgența unor naționalisme agresive.

E pripit să vorbim însă despre o criză a democrației, a drepturilor omului și a statului de drept la nivel european. Mulți vor spune că tema valorilor europene e relevantă doar pentru seminare academice. Nu aș zice. În cazul în care membrii UE încalcă una dintre valorile menționate în Articolul 2 al Tratatului, se declanșează Articolul 7, „opțiunea nucleară", prin care se pot restrînge anumite drepturi sau se pot diminua resursele alocate statelor membre, dacă o majoritate calificată decide astfel. Scenariul în care șmecherii din spatele clasei dau cu tifla Uniunii Europene fără a fi sancționați se dovedește a fi nerealist. Presiunea de la Bruxelles a funcționat, de pildă, în cazul Poloniei, chiar la finele lui 2018, iar ea va funcționa și în alte cazuri, nu încape nici o îndoială.

Euforia primilor ani în familia UE se risipește treptat în fața tendințelor numite, impropriu, „suveraniste". Un fel de „neamestec în treburile interne" de tristă amintire, din istoria înfrigurată a ceaușismului. Această formă de reacție poate adînci criza valorilor europene, dacă electoratul va permite marilor jucători politici să joace cartea izolaționistă. Nu putem dezerta din calitatea noastră de cetățeni europeni. România este singura țară din UE unde cîteva sute de mii de cetățeni au ieșit pentru a sprijini o valoare europeană, anume statul de drept. Este România căreia i-a vorbit Donald Tusk de pe scena Ateneului Român.

***Alexandru Gabor** este publicist, doctor în științe politice.*

Iulian COMANESCU

Marsuinul protocronist, noul nostru simbol național

Apariția „lupului dacic" pe logo-ul președinției României la Consiliul UE a dat naștere la diferite controverse. E ceva ce merită discutat, dar în alți termeni decît s-a făcut deja. Iar concluziile nu-s chiar previzibile.

Hai să vedem întîi cum funcționează lupul. Prin octombrie 2018, în Birourile Permanente reunite ale Senatului și Camerei Deputaților era subiectul unei polemici referitoare la faptul că el, lupul, poate fi recunoscut – sau nu – ca atare, deci ca lup dacic, în logo-ul președinției. Pe scurt, PSD-ul zicea că da, Opoziția că nu. A rămas pe-a PSD-ului, ca toate-n țara asta. Polemica asta e stupidă. Logo-ul trebuie să comunice, în primul rînd, în afara țării, iar ideea că francezii, nemții sau italienii – fie ei și politicieni – ar ști despre lupul dacic, ca să-l recunoască sau nu, e iluzorie. Am încercat să mă uit cu ochi ignoranți la logo și seamănă, ca-n testul Rorschach, cu un lup, cu o vulpe, cu un poștaș cu guler de frac sau cu un marsuin, în funcție de ce-ți imaginezi. Și chiar dac-am defila prin Europa cu un steag dacic originar, recognoscibil (nu mai avem pe stoc...), tot am avea o problemă: căutați pe Wikipedia în limba engleză și vedeți că acolo lupul dacic e „dragon". Vasile Pîrvan îi spunea „balaur".

Chit că nu se înțelege și, dacă s-ar înțelege, nu ar comunica nimic, veți fi de acord că e cazul să încercăm să stabilim ce-a vrut, măcar, să spună el, lupul dacic. Pentru asta, e cazul să vedem cum a apărut pe logo-ul președinției Consiliului UE. Prin 2017, a fost desenat de un elev de-a noua de la „Caragiale", pentru a participa la – și a cîștiga – un concurs jurizat de o comitie reprezentativă, incluzînd nume din publicitate (Enoiu, Naumovici, Borțun), dar și/sau/mai ales specialiști în imagine, grafică, semiotică și orice ca Rareș Bogdan (Realitatea TV), Dana Grecu și Sabina Iosub (Antena 3) și Bogdan Chirieac (Antena 3, România TV, *Adevărul, Gândul,* Motorola, DC News, ALRO Slatina, Dorin Cocoș, Sorin Ovidiu Vântu etc.). La judecata critică a acestora s-au adăugat voturile obținute online. Ulterior, versiunea elevului a fost dreasă ușor de niște graficieni maturi anonimi, pentru a ajunge ce vedem azi.

La componența majoritară a Birourilor Permanente și a juriului, putem spune, cred, că avem de-a face cu o versiune semidoct-pesedistă (scuzați pleonasmul) a identității noastre naționale, lucru care se vede oricum cu ochiul liber. Interesant e cum un mit național perdant în fața originii „de la Rîm", cel dacic, devine prevalent fix acum. Contextul îl știm cu toții, e vorba de protocronismul ceaușist care a făcut pui și prin manualele de istorie canonice de azi. Interesant e să constatăm că acesta se transformă, în trei decenii, în dacopatia contemporană, ipostaziată în producțiuni de YouTube, prizate de un public larg și, inevitabil, tînăr. Și lasă urme, inclusiv în logo-urile oficiale. La fel cum tragedia s-a născut din sinteza apolinic-dionisiac, și arhetipul nostru național pare a se așeza într-o dialectică perpetuă între Cetatea Eternă și un trib în perpetuă alergare, înarmat cu un fel de tunel de vînt cu cap.

Toate aceste considerații locale sînt însă mai puțin importante decît o comparație cu logo-urile președinților altor țări. Dacă ne uităm la mandatele Austriei, Bulgariei, Estoniei, Maltei sau Slovaciei (predecesorii noștri imediați), vedem că, în general, simbolurile naționale lipsesc, cu excepția crucii malteze, prea ofertantă grafic și oricum devenită element vizual global. Identitatea națională e transmisă doar prin culorile drapelelor naționale. Figurativul tinde să dispară, dacă nu luăm în considerare Slovacia, care a defilat cu un emoticon care salută. Nu am loc de detalii, dar căutați pe net logo-urile respective și veți fi de acord că reprezintă alegeri neconflictuale și, în același timp, ofertante grafic. Designul e de fiecare dată minimalist, plan, geometric, în acord cu trend-urile ultimilor douăzeci de ani.

Dacă i-ar fi jurizat Rareș Bogdan, austriecii ar fi defilat cu un vultur imperial, bulgarii cu un leu, estonienii cu trei, iar Slovacia cu o cruce patriarhală. Oricum, la ce zice heraldica, Europa ar fi o cafteală continuă între vulturi și lei cu unul sau mai multe capete. I-ați văzut pe undeva pe la Bruxelles? Eu, nu, și e clar de ce.

Din fericire, nouă strămoșii daci ne-au lăsat un fel de lup sau balaur. Dac-ar fi lizibil ca steag dacic, cu toate cononotațiile lui, ar fi grav: am transmite Europei un semnal războinic și localist tocmai în vremurile în care Uniunea Europeană are probleme ca Ungaria, Polonia sau Marea Britanie, iar un Guy Verhofstadt ne pomenește împreună cu Ungaria și Polonia, legat de Articolul 7. Ca și în alte contexte mai importante ale istoriei noastre, am fost salvați de propria năuceală: nu comunicăm decît o personificare bizară de animal mutant a unei țări și ea bizare și mutante. Ceea ce e oricum mai bine decît ce ne trece, de fapt, prin cap.

***Iulian Comanescu** este analist media.*

Petru CLEJ

Ce drepturi după Brexit?

Ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană – Brexit – plutește în incertitudine, dar guvernul condus de Theresa May a promis cel puțin garatarea drepturilor de ședere și de muncă celor peste 3,5 milioane de cetățeni UE aflați în această țară.

Garantarea este valabilă chiar în condițiile ieșirii Marii Britanii din UE pe 29 martie 2019 fără un acord negociat și chiar fără reciprocitate în ceea ce privește drepturile celor circa un milion de cetățeni britanici care trăiesc în statele membre ale Uniunii. Guvernul britanic a introdus o schemă prin care cetățenii UE își pot reglementa situația, termenul-limită fiind 30 iunie 2021. Această schemă de reglementare a început să funcționeze pe bază-pilot pe 21 ianuarie 2019 și urmează a fi generalizată după 1 aprilie 2019. În urma depunerii cererii, cetățenii UE și membrii familiilor lor vor putea primi două tipuri de statut: a) *stabilit;* b) *pre-stabilit*.

În mod normal, statutul *stabilit* poate fi acordat persoanelor care:

- Au început să locuiască în Regatul Unit înainte de 31 decembrie 2020;
- Au locuit în mod continuu în Marea Britanie timp de cinci ani. (Sînt prevăzute anumite excepții.)

Solicitarea este necesară o singură dată, dacă statutul stabilit este acordat.

Drepturile ce decurg din statutul de *stabilit* sînt:

- Dreptul de a solicita cetățenie britanică; drept de muncă în UK; folosirea Serviciului Național de Sănătate (NHS); înscrierea la cursuri sau continuarea studiilor; accesarea fondurilor publice precum beneficii sociale sau pensii, dacă aceste drepturi există; călătoria din și în UK.

Pot fi aduși membrii apropiați de familie după 31 decembrie 2020 dacă se cumulează două condiții:

- Relația cu ei a început înainte de 31 decembrie 2020;
- Cetățeanul UE este în continuare în relație cu ei atunci cînd i se alătură.

Dacă relația a început după acea dată, membrii familiei pot veni pe o viză de familie. Toți copiii născuți în UK pe durata traiului aici vor fi considerați în mod automat cetățeni britanici. Cetățeanul UE poate petrece un maximum de cinci ani consecutiv în afara UE fără a-și pierde statutul de *stabilit*.

Statutul de *pre-stabilit:*

Cetățenii UE care nu au cinci ani de trai continuu în UK pot primi statutul de *pre-stabilit,* dar după aceea trebuie să mai trăiască cinci pînă să poată primi statutul de *stabilit*.

Persoanele care au statut de *pre-stabilit* pot petrece un maximum de doi ani în afara Marii Britanii fără să-și piardă acest statut.

Statutul de *pre-stabilit* conferă următoarele drepturi:

- Drept de muncă în Marea Britanie; folosirea Serviciului Național de Sănătate (NHS); înscrierea la cursuri sau continuarea studiilor; accesarea fondurilor publice precum beneficii sociale sau pensii, dacă aceste drepturi există; călătoria din și în Marea Britanie.

Copiii născuți în Marea Britanie ai persoanelor cu statut de *pre-stabilit* primesc automat statut de *pre-stabilit*. Ei pot deveni cetățeni britanici numai dacă celălalt părinte deține cetățenia britanică.

Cetățenii UE vor putea să-și folosească în continuare pașaportul sau cartea de identitate pentru călătorie în și din Marea Britanie după acordarea statutului de *stabilit* sau de *pre-stabilit*. La ora actuală, pentru depunerea solicitărilor de statut de *stabilit* și de *pre-stabilit* se percepe o taxă de 65 de lire sterline (32,50 lire sterline pentru minori), iar după 1 aprilie 2019 taxa este abrogată. Pe 21 ianuarie 2019, premierul Theresa May a anunțat rambursarea taxei pentru cei care au depus deja cererea.

Nu toți cei 3,5 milioane de cetățeni estimați a trăi în Marea Britanie (dintre care circa 433.000 de români) vor avea nevoie să depună cerere pentru statut de *stabilit* sau de *pre-stabilit*. Unii dintre ei au dobîndit cetățenia britanică, iar alții au dobîndit deja statutul de rezident britanic după cinci ani de ședere. Au apărut deja critici la adresa acestei scheme care avertizează că, în condițiile actuale, ar putea rămîne zeci de mii de cetățeni UE fără documente legale în Marea Britanie . Persoanele la risc sînt cu precădere cele mai în vîrstă, persoanele care au cunoștințe reduse de limbă engleză și cei care sînt vulnerabili la exploatare în Regatul Unit. Guvernul răspunde că a luat notă de aceste îngrijorări și că deja colaborează cu organizațiile care reprezintă aceste grupuri vulnerabile. În scopul obținerii statutului de *stabilit* sau de *pre-stabilit*, solicitanții vor trebui să parcurgă trei pași: a) să-și dovedească identitatea; b) să arate că locuiesc în Marea Britanie și c) să-și declare orice condamnări de natură penală.

***Petru Clej** este jurnalist, corespondentul RFI-România la Londra.*

Ruxandra IVAN

Președinția și cetățenii

Un mandat la cîrma Consiliului UE este în mare măsură o sarcină de rutină, și nu una de prestigiu. Președinția rotativă trebuie să asigure, de fapt, continuitatea agendei (adoptarea legislației inițiate deja de Comisia Europeană) și să medieze imparțial între pozițiile diferite ale statelor membre. Este o cutumă europeană ca statul care exercită președinția să lase deoparte, pentru șase luni, susținerea pozițiilor naționale, în interesul Uniunii ca întreg.

În același timp, președinția rotativă are o putere implicită importantă: să stabilească agenda și ierarhia priorităților printre dosarele aflate pe masă. Președinția poate grăbi, întîrzia sau chiar bloca anumite dosare. Aici intervine de fapt modalitatea prin care o președinție are posibilitatea de a promova ceea ce decidenții cred că ar fi „interesul național", existînd însă datoria etică de a avea în vedere interesul tuturor cetățenilor europeni.

Pe parcursul procesului de pregătire, ministrul delegat Victor Negrescu, care a dus de fapt greul preparativelor, a insistat în declarațiile publice asupra faptului că perspectiva politică a mandatului trebuie să aibă în centru cetățeanul, ca sursă și finalitate a politicilor europene. El a căutat să dea o dimensiune cît mai largă implicării unor grupuri cît mai diverse în acest proces. Voi da trei exemple, cu punctele lor tari și problemele pe care le ridică.

Logo-ul președinției, mult criticatul lup, a fost selectat în urma unui concurs național adresat elevilor și studenților, și a fost votat public. S-a evitat astfel cheltuirea banului public pentru contractarea unei firme de marketing care, chiar dacă procedura ar fi fost complet transparentă, ar fi fost prea puțin reprezentativă. Desigur că logo-ul evocă, din păcate, lupul dacic și rezonează astfel cu revenirea tendințelor protocroniste în spațiul cultural românesc; în același timp însă, trebuie remarcat că narațiunea oficială care însoțește logo-ul evită în mod ostentativ referința aceasta, punînd accentul pe simbolistica biodiversității, a dinamismului și a curajului asociate cu imaginea lupului.

Ultimul cuvînt în definirea priorităților l-au avut, de fapt, funcționarii.

În al doilea rînd, a existat un efort de a „aduce Europa mai aproape de cetățeni" prin organizarea seriei de reuniuni informale (obișnuite în orice președinție) în toate județele țării. Este vorba de aproximativ 300 de evenimente – conferințe, grupuri de lucru, reuniuni ministeriale sau la nivel tehnic. Unele președinții aleg să țină aceste evenimente la Bruxelles, altele în capitală; foarte puține state au optat în trecut pentru varianta evenimentelor în teritoriu. Trebuie spus că, la nivelul aparatului administrativ, a existat o rezistență foarte mare la această idee, invocîndu-se lipsa infrastructurii, timpul limitat al funcționarilor europeni participanți, precum și posibilitatea ca imaginea pe care ei să și-o facă despe țara noastră să nu fie tocmai bună. Ministrul Negrescu a insistat însă asupra acestei idei, invocînd tocmai necesitatea ca funcționarii și oficialii europeni să își facă o idee cît mai aproape de realitatea din teren, astfel încît să înțeleagă importanța unor politici redistributive către statele din Europa de Est – precum politica de coeziune. Imaginîndu-ni-l pe funcționarul european nevoit să meargă, de exemplu, la o reuniune la Zalău, unde ar fi găzduit de autoritățile locale, demersul apare aproape ca o formă de *catharsis* prin artă.

În sfîrșit, prioritățile. Pentru cristalizarea lor, procesul de consultări a început din septembrie 2017. Au fost cerute propuneri ministerelor, altor instituții ale statului și reprezentanților români în instituțiile europene. Propunerile acestea s-au negociat și renegociat, dar s-au și calibrat cu dosarele europene în curs, pe întreg parcursul anului 2018. Cel mai important moment a fost poate Forumul „EU-RO2019", din februarie-martie, cînd prioritățile propuse de ministere au fost prezentate societății civile. În Forum s-a lucrat timp de o lună, pe 17 grupuri de lucru care au redactat rapoarte foarte consistente cu propuneri, iar participarea totală a fost de peste 400 de persoane. Rapoartele au fost o vreme disponibile pe site-ul de pregătire a președinției, dar au dispărut la 1 ianuarie. Ultimul cuvînt în definirea priorităților l-au avut, de fapt, funcționarii care au redactat documentul – iar aici s-ar putea face o discuție mai lungă despre tensiunile care există între așa-numitul „nivel politic" și „nivelul tehnic" din ministere.

Pe conținut, în documentul cu prioritățile publicat la 15 ianuarie, nu putem decît să constatăm faptul că, în ciuda eforturilor pentru o consultare cît mai largă, temele sociale au dificultăți uriașe de a fi promovate pe agenda aparatului de stat. În realitate, nimeni nu reprezintă și nu susține categoriile cele mai sărace și mai marginalizate: pentru funcționari, problemele lor ar fi o sursă de dificultăți administrative suplimentare; politicienii caută să atragă mai ales susținerea grupurilor de interese susceptibile să-i finanțeze și a autointitulatei clase de mijloc care de obicei merge la vot; iar ONG-urile care, eventual, adresează problemele lor au prea puține resurse umane sau de expertiză pentru a reuși cu adevărat să influențeze agenda. Cel puțin asta s-a întîmplat în cazul definirii priorităților președinției, și voi da un singur exemplu: problematica egalității de gen se regăsește într-adevăr în program, dar sub specia încurajării antreprenoriatului feminin și a accesului femeilor la funcții de conducere, ocultîndu-se aspectele mai arzătoare precum problema violenței domestice, fenomenul mamelor tinere sau sărăcia. Nu în ultimul rînd, accentul pe competitivitate și securitate în Program este evident în defavoarea valorilor sociale, echității și coeziunii, deși motto-ul președinției este „Coeziunea, o valoare comună europeană".

Marele absent al priorităților președinției pare astfel să fie tocmai cetățeanul de rînd, cel cu puține mijloace de a influența agenda, dar care va suporta toate consecințele legislației europene adoptate în acest madat.

„Europeanul de azi: un animal gregar, o ființă docilă, maladivă, mediocră..."

FRIEDRICH NIETZSCHE

Bucureștiul este, pentru următoarele șase luni, locul în care se vor desfășura foarte multe dintre evenimentele președinției României la Consiliul Uniunii Europene. Asta înseamnă că delegațiile străine vin aici să lucreze împreună cu partea română, pentru diferite dosare europene. Dar întîlniri legate de președinția noastră vor fi și la Bruxelles, și în alte orașe. Ce înseamnă din punct de vedere logistic organizarea și susținerea unei responsabilități cum este președinția la Consiliul UE? Înainte de orice, bani. Bugetul aproximativ calculat de România este de 75 de milioane de euro. Prin comparație, președinția Poloniei a costat 114 milioane de euro. Pe ce se cheltuiesc acești bani? Pentru organizarea de întîlniri formale și informale la Bruxelles și în România, organizarea de evenimente culturale, dar și pentru ehipele de securitate și personal local de legătură pentru delegațiile străine, care să vorbească fluent engleză și franceză.

(Sursa: Digi24)

Ruxandra Ivan *este conferențiar la Universitatea din București și a fost consilier la cabinetul ministrului delegat pentru afaceri europene Victor Negrescu în perioada octombrie 2017 – noiembrie 2018.*

Oana CIUCĂ LÁZÁR

Summit-ul de la Sibiu, văzut de sibieni

La șase săptămîni după Brexit și cu două săptămîni înainte de alegerile europarlamentare, la Sibiu se va trasa drumul pe care se angajează Europa, după ce Marea Britanie va fi părăsit UE. De Ziua Europei, pe 9 mai, 27 de șefi de stat și de guvern ai țărilor europene, 36 de delegații oficiale, 400 de invitați de rang înalt și aproximativ 800 de jurnaliști vor fi prezenți în Sibiu. După 12 ani de cînd a fost pus pe harta Europei ca oraș al culturii, fosta Capitală Culturală Europeană devine pentru o zi capitala politică a Uniunii Europene. E un moment-cheie pentru Sibiu, care poate fi privit acum ca un centru de politică alternativă pro-europeană. E momentul cînd se schimbă balanța de vizibilitate politică asupra României și se înclină către zona de centru a țării. Aproape paradoxal, pentru unii, cum un orășel mic asemenea Sibiului poate să devină atît de important din punct de vedere politic. Însă deloc surprinzător pentru comunitatea sibiană care e obișnuită, din 2007 încoace, să găzduiască evenimente importante la nivel european, de la Marea Adunare Ecumenică din septembrie 2007 (unde au fost invitați peste 2500 de delegați oficiali ai tuturor bisericilor europene) pînă la fiecare ediție a Festivalului Internațional de Teatru, care aduce anual mii de turiști și oaspeți de seamă.

Va fi o mare responsabilitate, dar și o mare provocare pentru Sibiu, spun localnicii. Dinspre „Zona liberă de corupție", unde în fiecare zi se întîlnesc oamenii la protestul „Vă vedem", părerile merg în aceeași direcție. Summit-ul de la Sibiu este un reper de orientare în plus pentru societatea noastră, într-un moment în care avem tot mai mult nevoie de repere.

Am întrebat, la întîmplare, oameni de pe stradă de ce cred că a fost ales orașul Sibiu să fie gazda summit-ului european.

© wikimedia commons

Pe nimeni nu a pus pe gînduri întrebarea, iar răspunsurile au fost: pentru că este orașul identitar pentru conștiința europeană, pentru că de aici vine președintele Klaus Iohannis, pentru că Jean-Claude Juncker are o afinitate pentru acest oraș, mai ales că Sibiul a fost Capitală Culturală Europeană în timp ce el era prim-ministru al Luxemburgului (cele două orașe au împărțit atunci acest titlu), pentru că este un oraș multicultural sau pentru că Sibiul are potențial și experiență în organizarea de evenimente europene.

Bineînțeles, am întîlnit și oameni care au auzit la știri că Sibiul va fi gazda unui mare eveniment european, însă nu se intersectează neapărat cu cotidianul lor. Cu toate astea, sentimentul de mîndrie apare imediat cînd vezi că orașul în care tu locuiești este în presa internațională, în știrile momentului la nivel european, și că aici se va hotărî destinul Europei pentru următoarele decenii. Este pentru a doua oară, la nivel internațional, cînd Sibiul este iarăși asociat cu Europa.

Cu trei luni înainte de summit, autoritățile anunță că sînt pregătite pentru importantul eveniment care se va desfășura în clădirea Primăriei Sibiu, situată în centrul istoric al orașului. Ce-i drept, aceasta fusese și principala nedumerire a comunității active din Sibiu, care se întreba, în mediul online și nu numai, în ce clădire o să găzduiască Sibiul o asemenea întîlnire de grad înalt, avînd în vedere că lipsa unor spații noi, moderne, adecvate pentru evenimente ample, este una dintre problemele mereu aduse în actualitate. Drept urmare, Primăria Sibiu și-a asumat găzduirea summit-ului european în curtea interioară a clădirii și a demarat în 2018 o serie de lucrări de reparații și întreținere. Străzile, piețele și zidurile istorice din centrul Sibiului au fost reparate cu această ocazie, deși nu mai fuseseră recondiționate dinainte de 2007. La parter, în curtea interioară a Primăriei, unde va avea loc întîlnirea informală dintre liderii Europei, au fost făcute de asemenea reparații și modificări. Totodată, autoritățile s-au ocupat și de investiții la Spitalul Județean Sibiu, în special secțiile care deservesc cazurile de urgență, la aeroportul sibian, dar și de implementarea unui amplu sistem de supraveghere video în oraș.

La nivel academic și cultural, lucrurile sînt clare și reprezentanții instituțiilor au deja în plan programe culturale, conferințe și simpozioane, pentru a profita cît mai mult de vizibilitatea europeană. Tot în acest an, Sibiul poartă și titlul de Regiune Gastronomică Europeană, iată, un bun moment de promovare a gastronomiei locale, mai ales că or să fie în oraș aproape o mie de jurnaliști.

Localnicii vorbesc și de reversul medaliei. Unii dintre ei deja se gîndesc la un *city break* în altă parte, pentru că orașul o să fie sufocat, mai ales că deja de acum nu mai sînt locuri de cazare în hotelurile centrale și pensiuni. Presiunea va fi mare și din punct de vedere mediatic, iar operatorii din sectorul economic, cultural și turistic se așteaptă la efecte atît pe termen scurt, cît și pe termen lung în urma summit-ului de la Sibiu. Întrebarea nu mai e acum dacă Sibiul se va descurca să facă față acestei mari provocări, ci cît de mult va reuși Sibiul să profite de pe urma acestei mari șanse. Sau: cum va arăta Sibiul în 2029, la zece ani după ce a găzduit summit-ul european?

Cum va arăta Sibiul în 2029, la zece ani după ce a găzduit summit-ul european?

***Oana Ciucă Lázár** este corespondent Radio România Cultural la Sibiu.*

Aici începe Europa

Declarația de la Sibiu

1. Demnitatea revoltei. Aici începe Europa.

În fiecare sibian care, vreme de 365 de zile, zi după zi, a protestat tăcut și demn pentru justiție în *Zona liberă de corupție*. Aici și așa începe Europa: cu fiecare cetățean român care își exercită demnitatea în stradă, în instituții publice, la locul de muncă. Pînă cînd toată România va fi o Zonă liberă de corupție. E un drept pe care nu ni-l poate lua nimeni. Fiindcă România e Europa.

2. Justiție, nu corupție. Aici începe Europa.

În instituții curate. Nici un condamnat definitiv nu poate ocupa înalte funcții publice în statul român. Nici o ordonanță de urgență nu este admisă în domeniul legilor Justiției și al legislației penale. Nici un judecător al Curții Constituționale nu trebuie să fi făcut parte în ultimul deceniu de activitate dintr-un partid politic. Fiindcă integritatea în viața publică nu este negociabilă. Fiindcă România e Europa.

3. Meritocrație, nu impostură. Aici începe Europa.

În buna repartiție a rolurilor sociale. În școli construite cu profesori buni. În spitale construite cu medici buni. În ministere conduse de profesioniști. În presă decuplată de la finanțarea de stat și interesată de binele public. În partide în care orice culpă etică, de la plagiat la orice alt fel de furt, îl elimină pe orice lider. În meritocrație. Fiindcă România e Europa.

4. Construim împreună. Aici începe Europa.

Cu fiecare magistrat, cu fiecare profesor, cu fiecare muncitor, cu fiecare antreprenor, cu fiecare pensionar care iese din spațiul lui de confort. Cu fiecare grup de oameni asociați pentru binele public. Fiindcă spiritul comunitar e sufletul corpului social. Libera asociere a făcut din Europa spațiul cel mai favorabil de manifestare a individului. O va face și la noi. Fiindcă România e Europa.

5. Cunoașterea ca libertate. Aici începe Europa.

În conștiința fiecărei generații educate în spiritul valorilor europene. În 1918, în interbelic, educația finanțată cu 12% urmărea formarea conștiinței naționale: aici începea România. În 2018, aici începe Europa: finanțarea cu 6% anual a educației va integra conștiința națională și conștiința europeană. Orice guvernare va trebui să finanțeze educația cu 6%. Fiindcă România e Europa.

Aici începe Europa. Iar Europa este unicul nostru viitor comun. Vă vedem din Sibiu.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Fără haz, despre necaz

Nu e zi de la Dumnezeu în care portretele celor care guvernează țara să nu capete culori, trăsături, alcătuiri din ce în ce mai greu de privit și de îngăduit de o minte rezonabilă: discursul celor de la putere trece într-o secundă de la caraghios la stupefiant, de la delir la obrăznicie, de la irațional la minciună, nelăsîndu-ne, dinaintea dezastrului, altă soluție decît perplexitatea. Rareori a avut parte România de o asemena combinație de corupție, incompetență, fățărnicie, incultură, așezată confortabil în fotoliile guvernamentale. Doamna Dăncilă, domnul Daea sau domnul Toader au ajuns de rîsul Europei. Părem cu toții un neam de neputincioși, de blazați resentimentari, confiscați de o gașcă de cartier.

Sigur, efectele economice ale acestui tip de guvernare se văd imediat: sărăcie, nesiguranță, lipsa unui viitor verosimil, lipsa investițiilor și a afacerilor de succes etc. Mă întreb, însă, dacă sîntem conștienți de efectele acestor guvernări păguboase pe termen lung. Efecte la nivelul țesutului social aflat în formare. În ce țară trăiesc și se dezvoltă copiii și tinerii noștri?

O țară în care autoritatea statului, a instituțiilor lui celor mai de seamă, a legilor și normelor făcute să protejeze cetățenii, toate sînt disprețuite, luate peste picior, dezavuate în presă, în dezbateri publice, în tot ce înseamnă tentativă de dialog. Zilnic, copiii și tinerii noștri aud bombănelile unei țări întregi, semnele de neîncredere și de iritare ale unui popor întreg în fața felului în care este condus. Tot zilnic văd în fruntea țării personaje cu totul nedemne de rolul și de sarcinile pe care sînt chemate să le îndeplinească. Și vor crește cu îndoiala că România va avea vreodată miniștri și parlamentari onești, competenți, capabili să producă și altceva decît vorbe goale.

Nu îmi vine să rîd de cormorani și de piscine.

Generațiile noi cresc într-o țară în care cariera, succesul, diploma, educația, corectitudinea, loialitatea sînt toate măsurate strîmb, fără criterii onorabile, fără greutate morală, fără consistență. Dacă doamna Viorica Dăncilă poate fi prim-ministru (agramat) al unei țări, iar pentru asta nu a avut nevoie de altă competență decît obediența față de un șef de partid, atunci tinerii noștri vor învăța strîmb ce trebuie să faci pentru a te arunca în lupta politică. Dacă domnul Daea poate spune enormități, în numele unei țări întregi, fără să suporte alte consecințe decît hohotul de rîs a milioane de români, atunci copiii noștri vor găsi tolerabile impostura, iresponsabilitatea, tupeul. Dacă ministrul Justiției pune legea țării ca miză la un joc de poker al partidului de guvernămînt, atunci liceenii și studenții noștri se vor obișnui să trăiască în sosul corupției și al minciunii.

Dar peste toate, efectele cele mai nocive, pe termen lung, le va avea disprețul aproape față al statului pentru învățămînt și sănătate. Absente cu desăvîrșire din orice proiect politic, veșnic prezente în scandaluri și în polițe plătite în lupta pentru putere. Copiii și tinerii noștri își văd zilnic părinții ducînd bătălii nesfîrșite cu ruina și mizeria din școli și spitale, cu lipsa de reformă și de perspective. Asistă zilnic la temerile și neîncrederea adulților în fața serviciilor oferite de stat, la frămîntările care însoțesc fiecare pas făcut într-o instituție medicală sau școlară. Cîți ani și cîte generații ne vor trebui ca să reclădim convingerea că statul își prețuiește prezentul și viitorul?

Nu îmi vine să rîd de cormorani și de piscine. Nici de „negaționalism" ori de „combaterea Holocaustului". Mi se pare că nu avem nici un haz făcînd bancuri și caricaturi pe timpul și pe umerii celor ce vor veni după noi. Copiilor noștri nu le va fi de nici un folos o pagină de istorie, lungă de treizeci de ani, în care ne-am amuzat copios și ne-am descurcat fiecare pe cont propriu.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

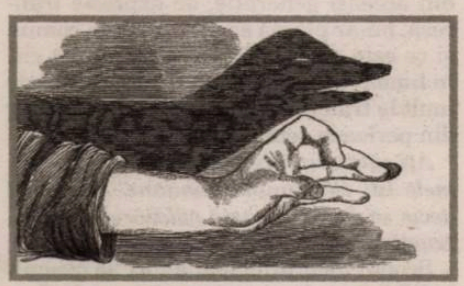

Iaromira POPOVICI

bazar

Uniforme, bentițe și despletiri

După cafeaua la ibricul roșu cu buline urma îmbrăcatul pentru școală. Îmbrăcatul ăsta presupunea, obligatoriu, punerea uniformei. Care, în liceu, era neagră sau un soi de bleumarin închis, cu bluză bleu sau, uneori, albă.

Cu respectiva uniformă am avut o *love-hate relationship*. În principiu, nu o acceptam – așa cum nu le-am acceptat nici pe predecesoarele ei din școala generală. Cum nu am acceptat nici bentița și nici cravata de pionier. Cînd scriu cuvintele astea, azi, mi se par de-a dreptul suprarealiste. Ideea că cineva îți putea impune să porți patru, cinci, șase ore pe zi o dungă albă din pînză, lînă sau plastic pe cap mi se pare, acum, de neconceput. Oricum, de cîte ori aveam ocazia, fie în orele profesorilor mai destupați la minte, fie în pauze, îmi scoteam bentița – care, din albă și imaculată, pregătită de mama sau bunica, ajungea un cocoloș insalubru.

Desigur, bentița reprezenta doar una dintre interdicțiile legate de păr. Tocmai în perioada adolescenței, cînd părul, atît pentru fete, cît și pentru băieți, căpăta, evident, o simbolistică pe de o parte sexuală și pe de alta (deși în legătură cu prima) rebelă, la școală ți se cerea, dacă erai băiat, să vii tuns, sub o anumită lungime, iar dacă erai fată, să ți-l porți prins, măcar într-o coadă. Poate că, pentru cine nu a trecut prin așa ceva, nu sună atît de sinistru. Pentru o persoană, însă, liberă în limite normale, aș zice, orice interdicție și încartiruire, mai ales la vîrste „fragede", poate deveni o povară insuportabilă. Îmi aduc aminte de furia cu care îmi trăgeam bentița de pe cap, în pauze. Dar și cu care, începînd cam cu clasa a opta, îmi despleteam părul odată ieșită de pe teritoriul școlii. „A despleti", pe care, acum, îl percep mai ales cu sensul lui figurat, era atunci ceva atît de concret: simțeam de-a dreptul voluptatea părului revărsat pe umeri și bătut de vînt. Mă simțeam, oricît de clișeistic ar suna, eu însămi deabia atunci.

Mai tîrziu, în liceu, ne puteam duce cu părul despletit din cînd în cînd. Lucrurile erau incredibil de relative și amestecate, într-un mod haotic, bălmăjit, pe care nu mi-l explic nici acum pînă la capăt. Sau mi-l explic prin incoerența sistemului. Am urmat un liceu în care nu aveai voie, cel puțin teoretic, decît cu ciorapi de culoarea pielii (?), dar unde veneam zilnic la ore cu o uniformă scurtă și strîmtă, fără matricolă, cu eșarfe și pulovere colorate pe deasupra. Și asta nu-i nimic: aveam vreo două colege care nici nu mai purtau uniformă. Una dintre ele (despre care am mai scris) o purta, de fapt, pe sub niște fuste verde cu alb, cred, tricotate de ea însăși. Oricum, uniforma nu se vedea. O alta își făcuse o fustă de culoarea uniformei, *cloche,* mai de prințesă, pentru că pur și simplu nu-i plăcuseră croiala și materialul uniformei originale. Aducea mai curînd cu Alba ca Zăpada ori Scarlett O'Hara decît cu o elevă convențională din vremea lui Ceaușescu.

Liceul la care am fost era Școala Centrală, pe atunci „Zoia Kosmodemianskaia". Care, deși era mai curînd un pension de fete, în clase fiind, în general, cam cîte cinci băieți, își avea libertatea și poezia lui. Ca să mă întorc la propria uniformă, pe care am abandonat-o pe la începutul lungii digresiuni, o uram ca idee, dar începusem să și țin la ea. De ce? Simplu, cred: pentru că îmi petreceam o mare parte din zi în ea. Sigur, mergeam cu ea la școală. Dar programul se prelungea, pentru că după școală mergeam, de cele mai multe ori, la cofetărie, apoi la bunici, de multe ori la meditații și uneori chiar la întîlniri. Peticul închis la culoare mă însoțea mai peste tot și nu-l mai asociam strict cu îngrădirile sistemului. Mai ales că-l personalizasem îndeajuns: o scurtasem și o strîmtasem pe biata uniformă (care, inițial, avusese forma unui sac), în așa fel încît devenise o posibilă piesă vestimentară.

Cu ea pe mine am fost martoră la „victoriile" „societății socialiste multilateral dezvoltate", una dintre ele fiind metroul bucureștean. În perioada în care se construia, trebuia să străbat centrul Bucureștiului pe jos, de la Romană (unde stăteam) spre Adesgo, unde erau bunicii mei. Chiar cînd metroul s-a terminat de construit, la Romană nu s-a făcut stație decît după mult timp (de asta arată, pînă astăzi, ca un WC). Așa cred că mi-am dezvoltat, de voie, de nevoie, un ochi pentru lumea mai puțin vizibilă, la prima vedere, din jur: case vechi, pomi, flori, ceruri, cerșetori, cîini și pisici. Care cred că a rămas lumea mea pînă-n ziua de azi. Așa am învățat engleza – povestindu-mi, în gînd, în engleză, diverse întîmplări de pe la școală și diverse iubiri neînțelese. Așa am devenit mai dură – învățînd să contracarez, cu o privire bine plasată sau o vorbă mai tăioasă, nedemnă de o domnișoară, glumele proaste ale unora sau altora care-mi stricau poezia drumului, pe vremea cînd corectitudinea politică nu se inventase.

Și tot nu-mi vine să cred, azi, de multe ori, că tot eu eram cea cu uniformă și bentiță.

„Pentru japonezi, România a fost dintotdeauna locul lui Dracula“

– interviu cu Ko IWATSU –

***Ko Iwatsu** (n. 1975) este critic literar, traducător și profesor la Universitatea din Kanazawa, Japonia. Doctor în literatură comparată la Sorbona, a publicat, printre altele, studii despre Benjamin Fondane și Ilarie Voronca.*

România a fost sub o puternică influență culturală franceză timp de aproape 200 de ani. Cum au funcționat influențele culturale occidentale asupra Japoniei și ce rol a jucat influența culturii franceze?

Prima dată, Japonia a primit influențe culturale occidentale în secolul al XVI-lea, prin misionarii iezuiți, printre care se afla chiar François Xavier. Ei au fost martorii nașterii primilor creștini japonezi. Totuși, aceștia au devenit ilegali sub guvernul shogunat începînd cu 1612. Încă de la începutul secolului al XIX-lea, unii japonezi erau interesați de tehnicile științifice datorită olandezilor, pe atunci singurii europeni care obținuseră permisiunea să facă comerț pe teritoriul japonez.

În cele din urmă, după Restaurația Meiji din 1868, culturile occidentale au inundat țara. Mulți scriitori și artiști au călătorit, în ciuda costurilor și a duratei călătoriei, în Europa și Statele Unite. De atunci, japonezii au continuat să se familiarizeze cu diversele culturi occidentale, în ciuda războiului împotriva Statelor Unite.

În ceea ce privește cultura franceză, aceasta rămîne o referință în ceea ce privește „eleganța“. Cuvintele din limba franceză intrate în vocabularul japonez sînt rezervate domeniului artistic (*„atelier“*, *„dessin“*), culinar (*„gratin“*, *„pot-au-feu“*) sau vestimentar (*„prêt-à-porter“*).

În ultimele trei sau patru decenii, influențele culturale franceze au devenit mai puțin importante pentru cultura românească, fiind înlocuite de cele anglo-saxone. Cum s-au petrecut lucrurile în Japonia?

Cultura franceză nu a fost niciodată referința culturală absolută a japonezilor. Desigur, literatura și pictura franceză i-au inspirat. Dar nu putem spune că au schimbat fundamental cultura japoneză. Dacă vorbim despre influențe, cultura americană, deci cultura „globală“ de astăzi, ca peste tot, a atins cultura japoneză cel mai mult. Mulți japonezi poartă blugi și un tricou, se încalță cu *sneakers*, ascultă muzică rock sau rap în japoneză. În același timp, își păstrează tradiția: continuă să își scoată încălțămintea la intrarea în casă, să folosească bețișoare, să evite discuțiile sincere.

Cum s-a născut interesul dumneavoastră pentru cultura franceză?

S-a întîmplat destul de tîrziu. Cînd eram în liceu, am citit romane de J.D. Salinger, John Irving, Paul Auster. Am fost inițiat în studiile literare lecturînd operele criticului Shûichi Katô (1919-2008), în special opera sa monumentală *Istoria literaturii japoneze*. Deoarece Katô și-a declarat admirația față de Paul Valéry și Jean-Paul Sartre – a făcut mai multe interviuri cu acesta –, a început să mă intereseze literatura franceză. Opera lui Marcel Proust a fost decisivă.

Pe de altă parte, tatăl meu iubea pictura lui Pierre Bonnard, iar mie îmi plăcea cinematografia franceză a Noului Val. Am călătorit la Paris pentru prima dată cînd aveam douăzeci și unu de ani. Ca toți băieții la această vîrstă, am fost vrăjit, pentru o vreme. O altă anecdotă: cînd tatăl meu a călătorit la București la începutul anilor '90, a ales o carte poștală cu o reproducere după Bonnard din magazinul unui muzeu. Un român s-a apropiat să-i spună în franceză: „Ah, Bonnard! E minunat“.

Ați putea să ne vorbiți despre perioada în care ați studiat în Franța?

Prima mea ședere îndelungată în Franța a fost la Toulouse. Am descoperit că Franța nu se reduce doar la cultura pariziană. Toulouse este un oraș antic care datează din epoca romană. Este situat pe drumul spre Santiago de Compostela. Există o școală municipală în occitană. Am înțeles, în timpul șederii mele, încărcarea istorică și diversitatea culturală a unui oraș european.

În ceea ce privește Parisul, am făcut doctoratul la Universitatea Paris-Sorbona și am locuit în Maison Argentine din Cité Universitaire Internationale. A fost amuzant să aud spaniolă în fiecare zi, căci eu venisem să îmi îmbunătățesc franceza. Am mers mult la cinematografe. Zilele mele erau organizate conform programelor zilei respective. Dacă era un film indian de la patru și jumătate, de exemplu, terminam studiul din bibliotecă pentru a fi la timp la cinema. Întîlnirile cu oameni de toate naționalitățile au fost și ele interesante.

Cum ați decis să îl traduceți pe Romain Gary în japoneză?

Am tradus *Promisiunea zorilor* pentru că este un roman foarte frumos și nimeni nu îndrăznise să-l traducă în japoneză. Din păcate, celelalte cinci romane ale lui Gary, traduse în limba japoneză, au fost epuizate. Comparativ cu popularitatea și studiile recente din Franța, Romain Gary rămîne aproape necunoscut în Japonia. Prin urmare, merită prezentat din nou publicului japonez. Există numeroase referințe culturale greu de înțeles. Grație notelor unei ediții școlare a acestui roman și unui prieten francez foarte citit, am putut afla despre ce este vorba. De exemplu, un pasaj precum „Deschideți ochii larg în fața fiecărei ciobănițe și ascultați vocile“ nu mi-a evocat imediat povestea Ioanei d'Arc, nici mie și nici cititorului japonez, în general. Umorul, extrem de prezent la Gary, este un element dificil de tradus: dacă l-aș explica prea mult, acesta ar fi distrus, dar dacă aș traduce cuvînt cu cuvînt, aș risca să nu mai rămînă nimic de rîs.

Ați studiat opera lui Benjamin Fondane și a lui Ilarie Voronca. De ce i-ați ales pe cei doi poeți români de expresie franceză?

L-am cunoscut pe Benjamin Fondane în primul rînd ca autor al cărții *Baudelaire și experiența abisului*. Am lucrat la Paris, la o teză de doctorat în literatură comparată care se ocupa de autorul japonez Takehiko Fukunga (1918-1979), un romancier important și traducător al *Florilor răului*. În romanele sale apare adesea imaginea abisului. Cartea lui Fondane a fost atît de fascinantă, încît autorul însuși m-a interesat. Astfel, am descoperit că a scris un poem lung intitulat *Ulise*. L-am citit cu plăcere, mai ales că Fukunaga s-a inspirat, de asemenea, din miturile grecești, japoneze și chiar scandinave.

În ceea ce îl privește pe Voronca, l-am descoperit datorită unei studente românce care a făcut o prezentare a poetului în cadrul seminarului lui Pierre Brunel, conducătorul tezei mele de la Sorbona. Cred că a fost *Frumusețea acestei lumi* și mi-au plăcut mult poemele. Știam că a scris și *Ulise în oraș*, și asta m-a interesat. Am fotocopiat *Permisul său de ședere* la Biblioteca Națională a Franței. Sînt niște poeme foarte frumoase. În cele din urmă, în ultimii ani, am reușit să obțin romanele lui Voronca care au o calitate superioară. Deci am decis să îl studiez mai profund.

Fiind ambii de origine română, evrei din aceeași generație, de expresie franceză, mi-ar plăcea să aflu ce au în comun și ce este diferit. Din păcate, nu pot citi în limba română, așa că recurg cît pot de mult la traducerea franceză a textelor lor din perioada românească.

Ați călătorit recent în Argentina, pe urmele lui Benjamine Fondane. De ce ați decis să faceți această călătorie și ce ați reușit să găsiți la Buenos Aires?

Scopul meu principal a fost să consult la Biblioteca Națională reviste unde Fondane a publicat în spaniolă. Nu am găsit nimic inedit, dar am reușit să înțeleg în ce context Fondane a fost prezent în Argentina. Am descoperit că Marcelle Auclair a publicat, în aceeași revistă ca Fondane, prezentarea traducerii lui *Don Segundo Sombra*, roman pe care Fondane și-l dorea într-o adaptare cinematografică. Mi-aș fi dorit să găsesc documente care să fie mărturia reacțiilor oamenilor din Buenos Aires *(los porteños)* față de conferința ținută de Fondane în acest oraș și a filmului *Tararira* pe care el l-a turnat, dar care n-a mai fost realizat.

Există intelectuali români care se bucură de notorietate în Japonia? Cunoașteți traduceri ale unor cărți scrise de autori români?

Există o colecție de opere alese scrise de Mircea Eliade, traduse în japoneză. Majoritatea operelor lui Cioran au fost de asemenea traduse, mai puțin tradus a fost Paul Celan. Însă un scriitor de expresie română n-a mai avut vreodată o receptare la fel de importantă. Nici Eminescu, nici Sebastian nu au fost traduși. Există puțini japonezi care stăpînesc limba română, căci aceasta se predă rar la universitate și există mai puțin interes pentru literatura română decît există pentru literatura franceză. România a fost dintotdeauna locul lui Dracula.

Pe de altă parte, există muzicieni români care se bucură de o reputație bună. Pot spune că ador interpretările partiturilor lui Bach de Dinu Lipatti, ale lui Mozart de Clara Haskil, ale lui Schubert de Radu Lupu. Însă ei au devenit toți cetățeni elvețieni...

traducere din limba franceză
de Luiza CARAIVAN

a consemnat Ciprian VĂLCAN

Artele vizuale în 2018

Expoziții. Festivaluri. Licitații. 2018 a fost un an plin pentru artiști, pentru curatori și pentru galeriști. Am întrebat trei critici de artă: 1) care a fost cea mai bună „personală", 2) cea mai bună „colectivă" și 3) cel mai interesant fenomen (tout genre compris).

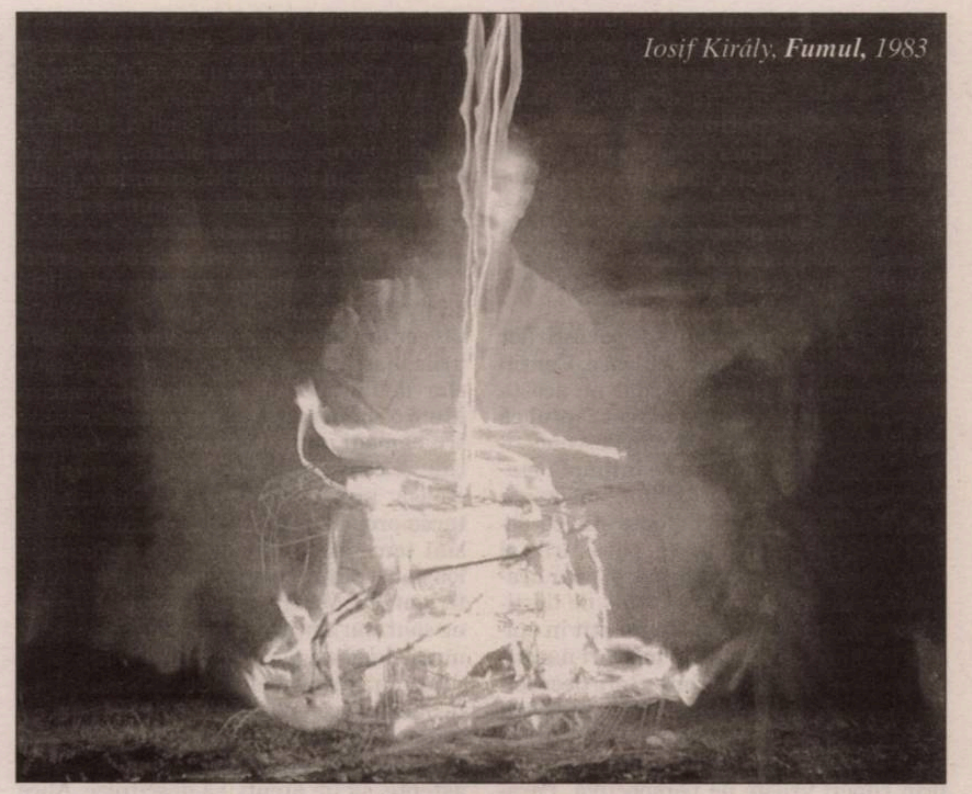

*Iosif Király, **Fumul**, 1983*

Magda CÂRNECI

1) Pentru mine, expoziția personală cea mai consistentă din 2018 a fost „Uși închise, plicuri deschise – Lucrări timpurii, 1975-2000" a lui Iosif Király de la Muzeul Național de Artă Contemporană (MNAC) din București. Așa cum spuneam și altă dată, Iosif Király este fără îndoială unul dintre plasticienii optzeciști cei mai vizibili din ambianța culturală actuală. Cunoscut pentru fotografie, creația lui Király înglobează și desenul, instalația sau performance-ul, într-un tot a cărui coerență a devenit în ultima vreme evidentă. Curatoriată de Ruxandra Demetrescu, expoziția de la MNAC a etalat numai producția timpurie a lui Király, surprinzătoare prin bogăție și inventivitate. Fotografii, schițe, obiecte, notații au ilustrat abundent portretul unui artist-cercetător influențat de poetica grupului Sigma de la Timișoara, dar capabil să-și demarce propria creativitate. În modul în care a apelat în anii 1980-1990 la artă poștală / *mail art* – o formă de artă privată de mici dimensiuni, trimisă și primită prin poștă –, Kiraly își demonstrează deschiderea către curentele vizuale internaționale vehiculate discret pe această cale, dar și ingeniozitatea de a ocoli cenzuri ideologice sau economice care au marcat prima parte a evoluției sale.

2) Nu știu dacă a fost cea mai bună expoziție colectivă, dar simplul fapt că în cadrul manifestărilor legate de Centenarul din 2018 a putut fi organizat Salonul Național de Artă Contemporană la București mi se pare în sine remarcabil. Cu peste 600 de lucrări aduse din toată țara, cu mai multe vernisaje și mai multe spații în București (între care Muzeul Național de Artă, Biblioteca Națională, Muzeul Național de Artă Contemporană și cîteva galerii), acest salon reînnoadă tradiția saloanelor naționale anuale din perioada interbelică (dar și din perioada comunistă). În afara dificultăților de organizare și de finanțare pe ultima sută de metri (în decembrie) cu care Ministerul Culturii ne-a obișnuit, efortul meritoriu al UAP – Uniunea Artiștilor Plastici din România – merită salutat și recunoscut.

3) Cel mai interesant fenomen mi s-a părut în 2018 activitatea ODD – un spațiu de discuții teoretice și de convivialitate între intelectuali (de diverse orientări) și artiști (vizuali și nu numai) din România și din străinătate. Inițiat în 2014 de Cristina Bogdan (critic, curator, redactor *Arta* online), localizat inițial în Lipscani și apoi ținut în diverse saloane și cluburi din București, ODD a propus *workshop*-uri, rezidențe și diverse evenimente informale în jurul unor subiecte de actualitate, aliniate cu curaj – și uneori chiar cu brio – la dezbaterile de idei internaționale.

Cosmin NĂSUI

1) Răspund luînd în considerare specificul anului 2018, de sărbătorire a Centenarului Marii Uniri. Urmăresc cu interes proiectul de fotografie documentară al artistului Matei Bejenaru, început în 2011 și prezentat în 2018 sub forma expoziției personale „Prut. Imagine și teritoriu" la Muzeul Național al Țăranului Român, avînd-o curatoare pe Cristina Stoenescu. Matei Bejenaru explorează, prin cele peste 1500 de fotografii argentice, modificările satelor de la frontiera actuală, naturală a Uniunii Europene.

2) Consider expoziția „Tradiții active II", realizată de curatorul Dan Breaz la Muzeul Județean de Artă din Cluj-Napoca (19 decembrie 2018 – 3 februarie 2019), cu lucrări din patrimoniul Muzeului de Artă Cluj-Napoca și din colecții ale artiștilor, ca fiind una din expozițiile remarcabile în acest sens. Cele 109 lucrări acoperă peste o sută de ani de mare importanță pentru modalitățile diferite prin care a fost tratat conceptul de „tradiție" de către cei 60 de artiști selectați în expoziția „Tradiții active II" din care menționăm aici nume precum: Octav Băncilă, Marius Bercea, Corneliu Brudașcu, Ștefan Câlția, Alexandru Chira, Nistor Coita, Radu Comșa, Brăduț Covaliu, Ion Alin Gheorghiu, Marin Gherasim, Iosif Iser, Romul Ladea, Egon Marc Lövith, Ștefan Luchian, Ana Lupaș, Nicolae Maniu, Corneliu Michăilescu, Ciprian Mureșan, Georgeta Năpăruș, Constantin Piliuță, Aurel Popp, Camil Ressu, Ioan Sbîrciu, Rudolf Schweitzer-Cumpăna, Mircea Spătaru, Ion Theodorescu-Sion, Ion Țuculescu, Ion Vlasiu.

Ne aflăm
la eterna umbră a Zidului.

3) Cel mai interesant fenomen punctat în 2018 constă în încercările unor entități private de muzeificare a artei și creației moderne și contemporane din România, pe fondul unor dispute mai vechi și încă actuale legate de lipsa unor discursuri expoziționale permanente de acest fel în muzeele de stat. Inițiativele din 2018 sînt: Muzeul de Arta Modernă și Contemporană Pavel Șușară (deschis public la 21 septembrie), Muzeul de Artă Recentă – MARe (inaugurat la 9 octombrie) (și la care, subiectiv, adaug inițiativa personală de platformă muzeală privată Post-Modernism Museum lansată încă din 2014). Aceste inițiative își propun (unele cu dispute ideologice și juridice) să realizeze expoziții și activități complementare instituțiilor muzeale județene sau naționale. La acestea ar mai trebui adăugate desigur inițiative precum „100 de obiecte de design românesc" – numele expoziției și al e-muzeului deschise pe 24 octombrie de asociația Nod Makerspace care anunță viitorul Muzeu al Designului din România.

*Matei Bejenaru, **Prut. Imagine și teritoriu***

Daria GHIU

1) Cea mai bună „personală": Iosif Király, „Uși închise, plicuri deschise – Lucrări timpurii, 1975-2000". Expoziția de la Muzeul Național de Artă Contemporană m-a surprins nu doar curatorial (excelent gîndite spațiile și vitrinele de curatoarea Ruxandra Demetrescu), ci, în sine, prin corpul de lucrări expuse: știam un anumit Iosif Király, cu care publicul se acomodase în timp, dar acum am descoperit intimitatea atelierului și a fotografiei, vitalitatea grupului artistic timișorean în anii '70-'80, anii '90 și un jurnal vizual social și politic de o mare forță, dar și *mail art*-ul, care, în sine, e o poveste fascinantă, cu atît mai mult cu cît ea s-a lăsat expusă împreună cu documentul cenzurii, din arhivele CNSAS.

Lia Perjovschi, la Muzeul Național Cotroceni, cu expoziția „KM-kit 1999 – azi": a fost un eveniment în sine dislocarea unor practici artistice unice din spațiul atelierului în cel somptuos al muzeului. Apreciez în mod continuu capacitatea artistei de a articula un discurs care sparge barierele uneori convenționale ale artei și are curajul să integreze o multitudine de alte discursuri ale lumii contemporane.

Am ratat o expoziție cu siguranță importantă: Daniel Spoerri, acest artist născut la Galați și prezent în toate marile muzee cu tablourile sale capcană, expus la centrul Magma – Sfîntu Gheorghe, cu „A digera trecutul – *Eat Art* și *Object Art*".

2) Cea mai bună expoziție „colectivă": „MAD(e) in Romania", o expoziție născută din protest, curatoriată de Dana Sarmeș la Timișoara. Expusă simultan în mai multe spații în oraș, cu o serie densă de întîlniri cu publicul și proiecții, și cu un miez foarte bine articulat la Memorialul Revoluției – un muzeu impresionant în sine, care a devenit și mai greu de digerat odată ce a primit în el intervențiile artiștilor contemporani: gîndiți-vă doar la desenele pline de umor și totuși sumbre ale lui Ion Barbu despre eternul Iliescu ori la un fragment din Zidul Berlinului prezent în curtea muzeului și la umbra lui, marcată simbolic de Dan Perjovschi. Ne aflăm la eterna umbră a Zidului.

3) Cel mai interesant fenomen a fost interesul articulat, din perspectiva istoricului de artă, pentru arhive. Am asistat și am participat la conferințe consistente despre arhive în 2018, iar proiectul inițiat de Salonul de Proiecte – cel de digitalizare a Arhivei de fotografie Mihai Oroveanu – îl consider unul dintre evenimentele-cheie ale anului trecut. Ar mai fi de adăugat creșterea interesului pentru publicațiile despre artă. Un exemplu: seria *Parkour*, editată de Ștefania Ferchedău și Alina Șerban.

a consemnat Matei MARTIN

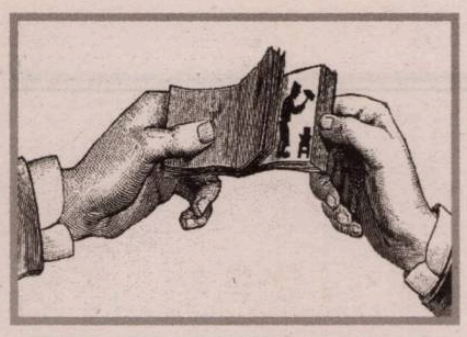

Marius CHIVU

feedbook

Femei în timp

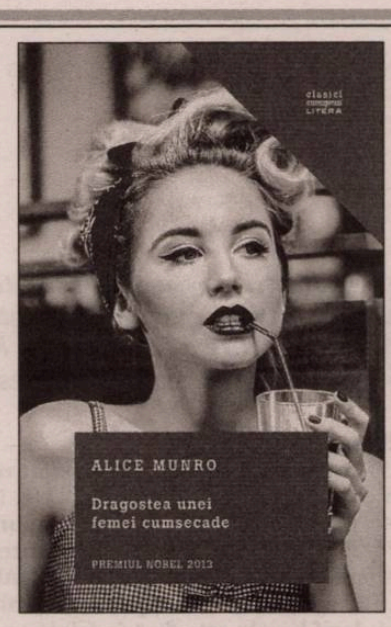

● **Alice Munro, *Dragostea unei femei cumsecade*, traducere de Adriana Bădescu, Editura Litera, 2018.**

Sînt de multă vreme un admirator al operei lui Alice Munro, dar întotdeauna am avut o anume reținere în a-i recomanda cărțile. Aș fi dezamăgit să constat că cei cărora am bunăvoința să le-o recomand n-au ce le trebuie ca să se bucure de proza ei.

În primul rînd, majoritatea povestirilor sale sînt cumva nespectaculoase. Conțin o anume doză de violență, dar nu acesta este subiectul lor. S-a remarcat faptul că în prozele ei, ca și la Cehov, în descendența căruia a fost pusă, nu se întîmplă mare lucru în afara unor epifanii, momente de iluminare cauzate de cine știe ce detaliu. Cum formula cineva, povestirile ei mai mult conțin decît afirmă, și doar arată, nu fac paradă. Sînt capsule de destine a căror dinamică constă nu atît în epicul în sine, cît în amplele mișcări narative înainte și înapoi în timp. Spre deosebire de Cehov, și de oricare dintre maeștrii prozei scurte, Munro face mari salturi în timp, uneori deconcertîndu-și cititorul prin ruperi bruște de perspectivă. Paragrafele lui Munro funcționează deseori ca mașinării ale călătoriei în timp. Or, pentru a obține și a întreține coerența în non-linearitate și în astfel de disonanțe structurale, e nevoie de rafinament formal și de subtilitate stilistică, obținute deseori prin nenumărate și atente rescrieri. E nevoie de multă muncă pentru ceea ce nu se vede. Iar Alice Munro e faimoasă pentru acribia cu care își revede proze pentru volum, majoritatea fiind publicate în variante inițiale în reviste precum *The New Yorker, The Atlantic Monthly* sau *Harper's Magazine*. Unele povestiri ale sale apar, cu fiecare reeditare, în variante sensibil diferite: schimbă vîrsta personajelor și finalurile, tot mai deschise, într-un proces de reimaginare și rafinare constantă.

În al doilea rînd, Alice Munro este o scriitoare a maturității. Astăzi, cînd există genuri literare, precum *boardgame*-urile, destinate unor segmente de vîrstă clar delimitate (i.e. *young adult),* Alice Munro scrie, cum zicea un cronicar, pentru oameni mari. Confruntarea cu tradițiile și convențiile sociale, educația religioasă, prejudecățile moștenite, înfruntarea propriilor limite/frici, toate acestea sînt teme grele, dar deseori nespectaculoase, cel puțin nu atunci cînd se manifestă lent. Or, Munro dezvoltă fără o tensiune căutată. Motiv pentru care povestirile/nuvelele ei au o încărcătură emoțională, o profunzime psihologică și o complexitate narativă considerate a fi doar apanajul romanului. Munro scrie, de fapt, romane în miniatură pentru adulții obișnuiți să aștepte, să fie atenți, să descifreze. Alice Munro nu scrie pentru cititori grăbiți, dependenți de gratificări imediate.

O altă caracteristică a literaturii sale este faptul că, deși aproape toți protagoniștii ei sînt femei (bărbații nu au complexitatea personajelor feminine), care se confruntă cu toate problemele specifice feminității (desprinderea de familie, maturizarea și acceptarea corpului, provocările sexualității, ale mariajului și ale maternității, sacrificiul, devotamentul și adulterul, dragostea, secretele, minciunile și trădarea, corvoadele vieții domestice, creșterea și desprinderea copiilor ș.a.), e greu de spus că Alice Munro ar fi o scriitoare feministă. Ea nu face paradă din faptul că scrie doar despre femei. Sexul nu contează decît atunci cînd contează.

Cele opt povestiri din acest volum de peste 400 de pagini (apărut în 1998 și premiat cu National Book Critics Circle Award și cu Giller Prize) se înscriu perfect în estetica și în temele exprimate de mai sus. Prozele au ca punct de plecare anii '60, dar uneori coboară pînă în deceniul războiului. E un detaliu important, de vreme ce protagonistele se află în miezul vieții lor într-un moment în care, deși au moștenit și se confruntă cu reguli (legate de sex, religie, căsătorie, plus „disprețul tuturor copiilor față de părinți" și „progeniturile agitate, povara maternității"), trăiesc o perioadă de emancipare a femeii. În „Copiii rămîn" *(vezi fragmentul de mai jos),* o tînără mamă decide, cu mult curaj, să-și părăsească soțul și copiii în timpul unei vacanțe pentru un regizor de teatru de amatori în echipa căruia repeta rolul Euridicei. Paragraful final ne transportă cîțiva ani după momentul plecării ei. În „Insula Cortes" (proza mea favorită din carte), o femeie descrie viața unui cuplu vecin, mai în vîrstă, care a trecut printr-un dezastru, doar pentru ca un anume paragraf să ne transporte în viitor, după un dezastru propriu, ca și cum povestea vecinilor ar fi fost oglinda premonitorie. În povestirea titulară, cea mai complexă din carte, niște copii descoperă un cadavru în lac despre care, o vreme, nu vorbesc nimănui (ca în „Atît de multă apă atît de aproape de casă" de Raymond Carver), pentru ca proverbialul paragraf să ne întoarcă înapoi la o poveste de familie care, vreme de zeci de pagini, nu pare să aibă nici o legătură cu deschiderea povestirii. În „Jakarta" sau „Doar secerătorii" (un alt vîrf al cărții), e vorba de relația dintre mamă și fiică față cu trecutul mamei etc. Un personaj chiar vorbește, la un moment dat, despre „tradiția taților absenți". (Traducerea Adrianei Bădescu este foarte bună. Într-un singur loc am zîmbit: *„dingey on him like a blowtorch"* tradus „cu scula lui clocotitoare".)

La Editura Litera s-au tradus pînă acum cinci volume din opera lui Munro. Eu abia îl aștept pe următorul.

aproape de carte

Alice MUNRO

Copiii rămîn

(fragment)

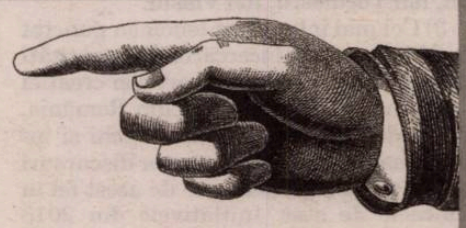

Faptele ei erau unele despre care citise și despre care auzise. Așa făcuse Anna Karenina și asta voise Madame Bovary să facă. Asta făcuse un profesor de la școala lui Brian, cu secretara școlii. Fugise cu ea. Așa se numea fapta lor. Fuga împreună. Tălpășița luată împreună. Despre ea se vorbea cu dispreț, cu umor, cu invidie. Era adulter dus cu un pas mai departe. Cei doi probabil că avuseseră o relație de ceva vreme, comiseseră adulter deja înainte de a fi suficient de disperați sau de curajoși să facă pasul acela.

Adulterii erau considerați irresponsabili, imaturi, egoiști sau chiar cruzi. Și norocoși. Erau norocoși fiindcă sexul pe care-l făceau pe bancheta din spate a mașinilor, în iarbă, în paturile conjugale pîngărite sau, probabil, în moteluri ca acesta îi aducea, fără îndoială, la extaz. Altfel n-ar fi jinduit atît de tare unul la celălalt în ciuda tuturor riscurilor și n-ar fi avut o încredere atît de mare că viitorul lor împreună avea să fie altfel, mai bun, decît ce trăiseră în trecut. Altfel. Asta trebuia să creadă Pauline acum – că exista o deosebire substanțială între viețile, căsniciile ori relațiile umane. Că unele dintre ele aveau o inexorabilitate, o fatalitate pe care altele n-o aveau...

Viața ei se prăvălea înainte, ea devenea una dintre persoanele acelea care fugeau. O femeie care, în mod șocant și inimaginabil, renunța la tot. Pentru dragoste, ar fi spus sec observatorii. Adică pentru sex. Nimic din toate astea nu s-ar întîmpla pentru altceva decît pentru sex. Și totuși, care să fie marea deosebire? Sexul nu e o procedură chiar atît de variabilă, în ciuda a tot ce ți se spune. Piele, mișcări, contact, rezultate. Pauline nu era o femeie de la care să fie greu să obții rezultate. Brian le-a obținut. Probabil oricine le-ar obține, cu condiția să nu fie total inept ori dezgustător din punct de vedere moral.

În realitate însă, nimic nu e la fel. Cu Brian – mai ales cu Brian, căruia i-a dedicat un soi egoist de bunăvoință, cu care a trăit în complicitate maritală – nu poate trăi niciodată acea golire, acel zbor inevitabil, simțiri pentru care nu trebuie să faci eforturi, ci doar să se lase pradă lor, ca respirația sau moartea. Pe acestea, crede ea, le poate avea doar cînd pielea e a lui Jeffrey, mișcările sînt făcute de Jeffrey și greutatea care o apasă are în ea inima lui Jeffrey, după cum ale lui Jeffrey sînt obiceiurile, gîndurile, particularitățile, ambiția și singurătatea (care, din cîte știe ea, ar putea avea legătură în principal cu vîrsta lui tînără)...

Publicitate

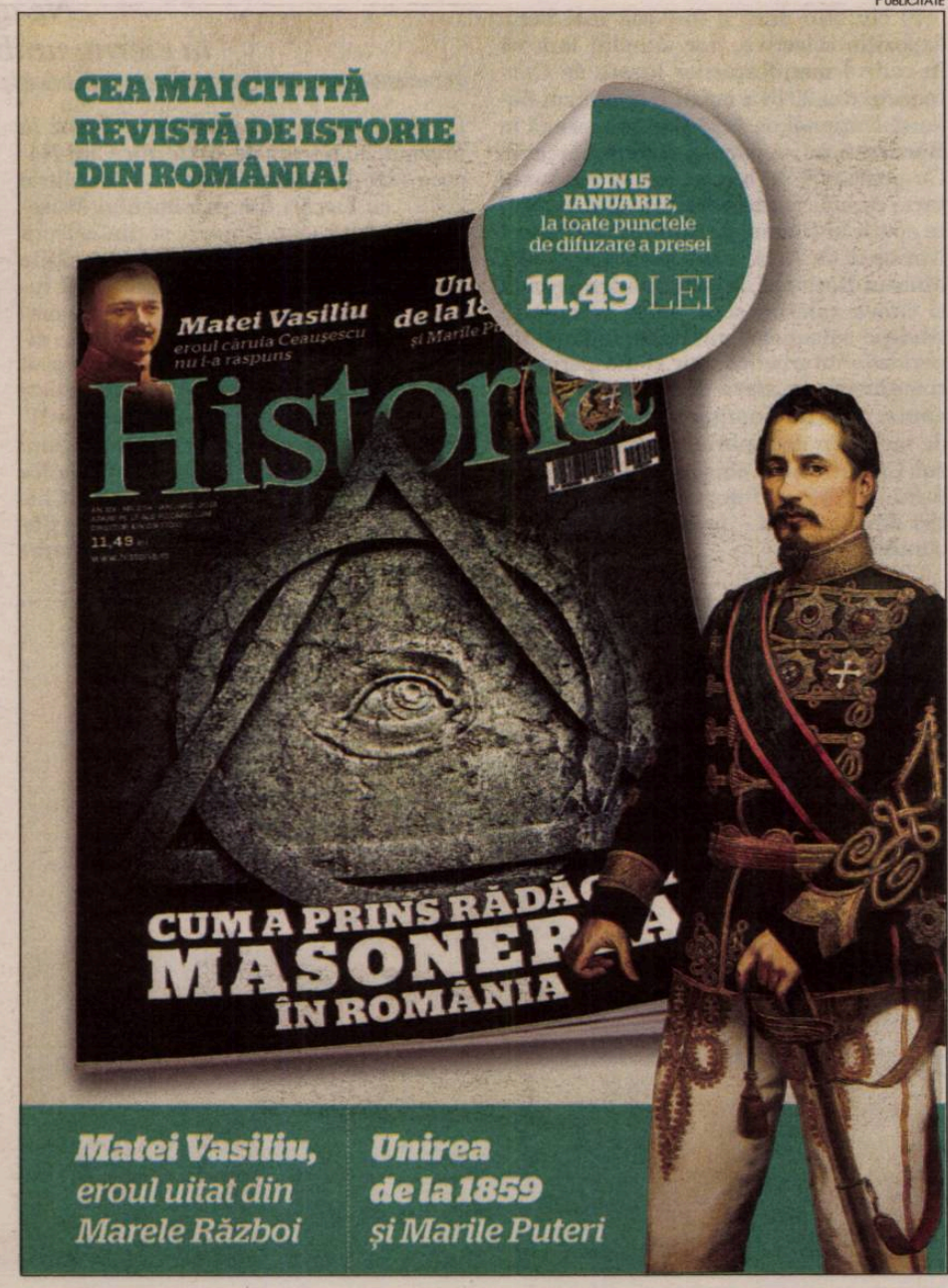

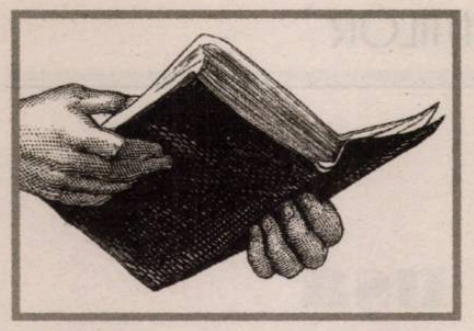

Bogdan-Alexandru STĂNESCU

pe de altă **carte**

Écartèlement. Renaștere

● **Elena Ferrante, *Zilele abandonului*, traducere de Cerasela Barbone, 2018.**

Al doilea roman al Elenei Ferrante (publicat în Italia în 2002) este și cel mai violent în relația cu limbajul și cu instaurarea a ceea ce Hélène Cixous numea *écriture féminine* (înscrierea/marcarea „feminității" în text). Nici nu e de mirare, dat fiind că tema romanului este disoluția eului în urma unei drame aparent banale, adică destrămarea unei căsnicii.

E mai mult aici decît o portretizare a unei femei rănite.

Olga, naratoarea lui Ferrante, o scriitoare de 38 de ani, mamă a doi copii mici și stăpînă a unui ciobănesc german cam bleg, dar cu nume impozant, Otto, coboară în Iadul unei psihoze cauzate de plecarea soțului. Cele 200 de pagini ale romanului formează jurnalul unei dezintegrări psihice și fizice care implică și o teribilă renegociere a relației cu lumea-obiect, subteme ce amintesc izbitor de cîteva dintre romanele de aceeași factură ale Zeruyei Shalev. Dacă scriitoarea israeliană (de formație psiholog) preferă o analiză crudă a evoluției psihice a personajelor, Ferrante (o cititoare împătimită a clasicilor greci, în special a triadei tragedienilor antici) preferă o abordare dramatică a temei, urmărind, cel puțin în acest roman, foarte limpede o acumulare rapidă a tensiunii, o eliberare violentă a ei într-un episod climactic excelent (o noapte și o zi a abandonului), pentru ca, post-catharsis, personajul ei purificat să încerce și să reușească o recoagulare a eului.

Primul efect al abandonului declanșator (relatat calm și rece: „Într-o zi de aprilie, imediat după prînz, soțul meu m-a anunțat că vrea să mă părăsească") e pierderea abruptă a limbajului-mască, a relației lingvistice cu lumea, a posibilității de a negocia. Așa cum personajul matur al lui Ferrante din tetralogia napolitană redevine în momentele de tensiune copilul crescut în cartierul mărginaș și violent, iar acest regres se manifestă întotdeauna prin căderea în dialect, Olga trece printr-un ecorșeu lingvistic, ajungînd să pipăie lumea cu materia crudă a vulgarității. E mai mult aici decît o portretizare a unei femei rănite, care suferă și nu o face în tăcere, ci totul trebuie citit în două chei: cea regresivă (o manifestare asumat-teatrală a durerii, pliată pe ethos-ul teatrului antic) și cea proiectivă (cartea-laborator pentru pînza amplă a tetralogiei). Citită prin primul filtru, dezintegrarea violentă a Olgăi se integrează perfect la nivel expresiv în cea a unor personaje feminine tragice din teatrul antic. Prin cel de-al doilea, prezența unui personaj-*trigger* fantomatic (vecina din copilărie, femeia înșelată care decade pînă la dezintegrarea absolută, adică la suicid) pregătește scena unor asemenea desfășurări de forțe din tetralogie (ar putea fi citită întreaga tetralogie ca o desfășurare dramatică a unei piese de teatru fantasmatic?), unde personajele mature întîlnite în copilărie revin obsesiv, bîntuie maturitatea naratoarei, ancorînd-o într-un limb psihic din care nu se poate evada.

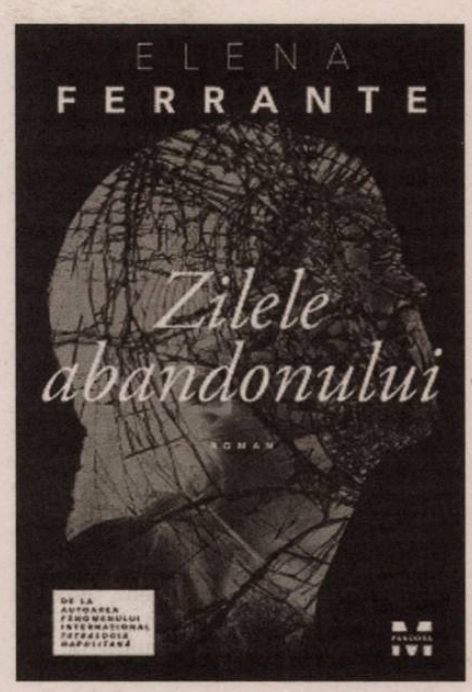

De altfel, toate marile teme predilecte ale scriitoarei italiene se găsesc în *Zilele abandonului:* relația ambiguă, *uncanny,* a femeii cu fetița care se găsește ascunsă în trupul ei matur, relația la fel de ambiguă, de multe ori teribil de dură, a mamei cu propriii copii, lupta sîngeroasă a femeii părăsite de a se recompune și de a funcționa în societate, funcționalitate obținută de multe ori prin deformare, prin adaptarea mutilantă la spațiul strîmt al „fecioarei de fier" în care societatea (de multe ori alte femei) o obligă să își facă loc. „Corpul psihic" al femeii, sfîșiat de cele patru cămile care pleacă în direcții diferite, se recoagulează printr-o purificare masochistă, se recompune și renaște, proces pe care Ferrante, fără s-o spună, îl vede ca pe una dintre minunile vieții. Foarte bună traducerea Ceraselei Barbone.

***Bogdan-Alexandru Stănescu** este scriitor și critic literar. Cea mai recentă carte publicată:* Copilăria lui Kaspar Hauser, *Polirom, 2017.*

PUBLICITATE

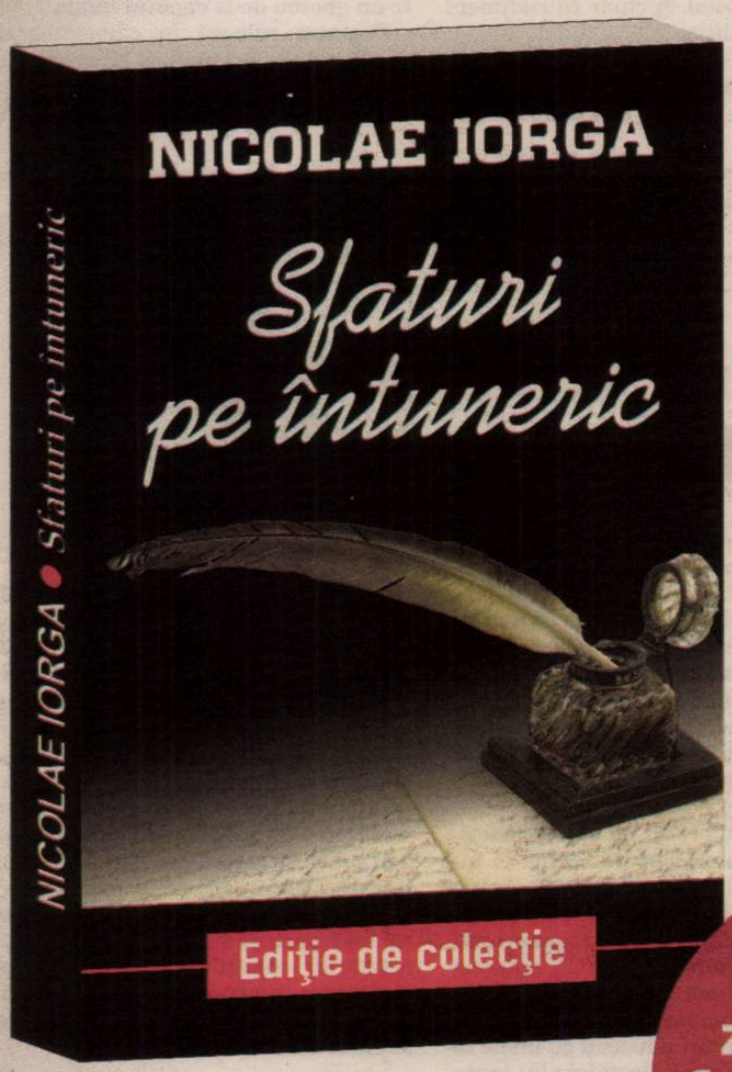

adevărul îți prezintă

IORGA

conferințe radiofonice nocturne

de luni, 4 februarie

Numai cu Adevărul, la toate punctele de difuzare a presei

preț pachet ziar + carte 16,99 lei

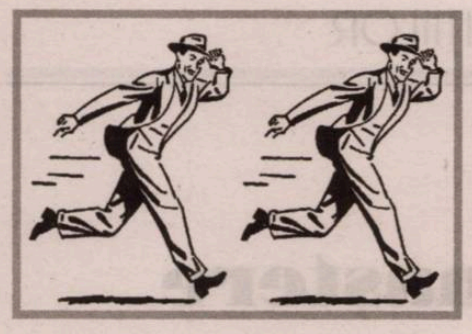

Victor MOROZOV

dilematograf

Omul strîns cu ușa

● ***Dogman / Frizerul de cîini* (Italia-Franța, 2018), de Matteo Garrone.**

Dogman e un fel de parabolă despre Bine și Rău tratată în coordonatele uzuale, ironic-grotești, ale italianului Matteo Garrone. Nici *plot*-ul nu e nou: Garrone mai lucrase cu un material vizibil asemănător încă din 2002, în *L'Imbalsamatore,* film construit pe relația tensionată dintre un taxidermist mic de statură și ajutorul său, un flăcău mult mai înalt. *Dogman* (tradus la noi, cu un umor probabil involuntar, *Frizerul de cîini)* e o variațiune pe aceeași temă: un alt om scund îngrijește cîini de rasă, iar polul opus e întruchipat de un zdrahon fără scrupule.

De la un film la altul – deși concepute de același trio scenaristic –, urmele tezismului s-au cam îngroșat. *Dogman* investește la rîndul său un spațiu periferic, un *no man's land* pe buza abandonului, compus din blocuri dărăpănate și piațete pustii. Meritul lui Garrone e că nu cedează tentației mizerabilismului – dar, pe de altă parte, nici nu pare a manifesta vreun real interes față de acest loc, care apare drept simplu prilej pentru cadre picturale. Cu siguranță că planurile largi ale filmului, de o stranietate aparte, ar fi putut foarte bine integra un documentar precum *Homo Sapiens* al lui Nikolaus Geyrhalter, suită de „tablouri" cu spații dezertate de oameni. În economia filmului de față însă, ele maschează mai curînd neglijența lui Garrone față de o temă subînțeleasă: marginalii care încă mai populează tărîmul – mici mafioți, negustorași de cartier, pungași –, nicidecum suficient individualizați.

Garrone studiază mai curînd ideea de tipologie umană, povestea sa avînd alura unei parabole despre două tipuri de prostie: prostia lui Marcello (foarte inspirat jucat de Marcello Fonte), deținătorul unei prăvălii rablagite, e izvorîtă din prea multă blîndețe – și se cheamă naivitate; prostia lui Simone, matahala care șicanează comunitatea marginalilor, e acompaniată de violență gratuită – și se cheamă imbecilitate. Dincolo de nivelul acestei fabule de tip „omul-bun-căruia-i-se-forțează-mîna", *Dogman* e prea rigid – astfel se explică și inaderența filmului la social: ghetoul filmat de Garrone e ca o enclavă ruptă nu doar de orașul din apropiere, ci și de societate în general. Marcello și bruta Simone persistă în prostia lor: jefuiesc locuințe, consumă droguri. Relația lor e una de prietenie păguboasă pentru primul și de profit necinstit pentru al doilea. Problema e că nimic nu vine să justifice solid comportamentul netrebnic al lui Simone, la fel cum nimic nu vine să sublinieze anacronismul generozității lui Marcello în contextul lumii vorace de azi. Drept urmare, cei doi devin repede caricaturali: de remarcat numai cum Simone, teroarea cartierului, odată reîntors cu coada-ntre picioare acasă, e dojenit complice de mamă.

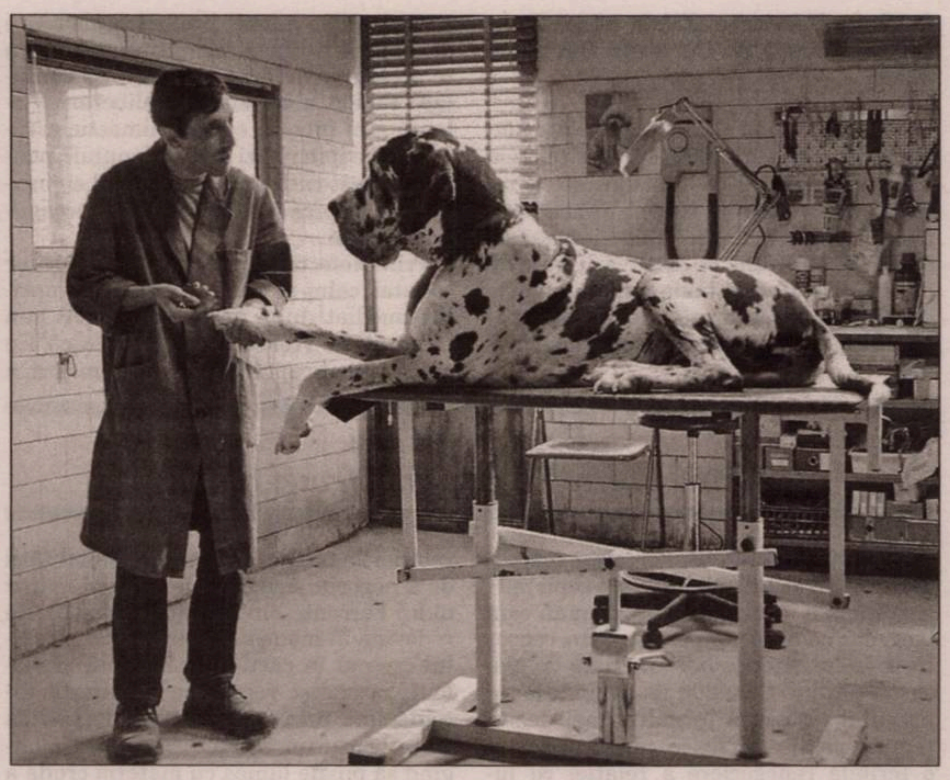

Sînt tentat să spun că, superficial, Garrone are destule în comun cu Bruno Dumont, alt regizor preocupat, mai ales în prima sa perioadă, să dezvăluie grotescul din oameni. Ilustrarea grotescului ținea însă, în cazul lui Dumont, de o înțelegere mult mai adîncă a realității Franței rurale; filmele sale cartografiază o lume primitivă, un climat ce favorizează nașterea pulsiunilor animale în om. *Dogman* se situează pe aceeași coordonată, dar privirea sa e de suprafață. Chiar și gagurile lui Garrone – filmul său nefiind lipsit de umor – țin mai mult de fotogenia patrupedelor, și nu de vreo idee de mizanscenă, ori de vreo urmă de empatie deosebită față de subiecții săi. Mai țin să amintesc – la capitolul „privire empatică" – de *Lazzaro felice*, filmul regizat de tînăra Alice Rohrwacher, cel mai important titlu italian al lui 2018, selecționat – la fel ca *Dogman* – în competiția de la Cannes. Iată un film care pare motivat de o necesitate lăuntrică de a reacționa cumva, oricum, chiar și prin mijloace radicale, în fața nedreptății din societatea capitalistă – și nu e deloc de mirare că Rohrwacher vorbește tot despre un om prea bun pentru lumea actuală, care ajunge să fie corupt de către ceilalți. Însă abordarea ei privilegiază, în locul unor chestiuni de ordin metafizic-steril, o metodă neorealistă aptă să ia pulsul străzii, fapt ce recomandă *Lazzaro felice* nu doar ca film social, ci chiar ca rudiment al unui film politic.

În *Dogman*, singurele momente care cuprind ideea unei umanități regăsite cu tot ceea ce are ea mai intim sînt rarele întrevederi dintre Marcello și fiica sa de vreo zece ani: Garrone vede just faptul că Marcello, în naivitatea lui, e un bun companion pentru fetiță: pare că aceasta din urmă e mai matură decît el, capabilă să îl țină pe linia de plutire, iar clipele dintre cei doi sînt tratate cu grație și înțelegere. În rest, regizorul nu ajunge să exploreze condiția de marginal, ci doar îi exploatează cruzimea – iar bunătatea lui Marcello, pusă la încercare iar și iar pînă cînd explodează – e o simplă abstracțiune într-un ghetou de la capătul lumii.

Dogman rulează în cinematografele din România începînd cu 25 ianuarie.

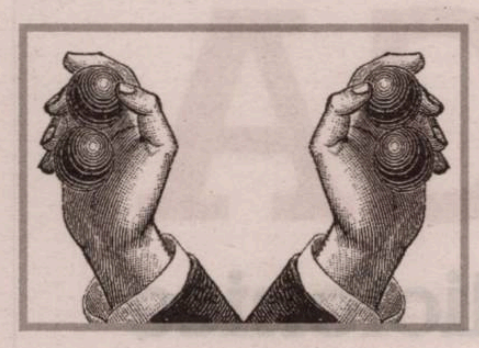

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Nostalgia lui Iordache

● **Iordache, *Suita Titan*, Fiver House Records, 2018.**

Numele saxofonistului Iordache este legat de întreaga istorie muzicală postrevoluționară. Puțini artiști români au dat dovadă de o persistență comparabilă, iar dintre aceia doar o minoritate au activat în nișe care să nu mizeze pe invitații la evenimente organizate de primării și partide. L-am întîlnit în adolescență, era membrul exotic al Sarmalelor Reci la începutul anilor '90. Astăzi, profilul său muzical e asociat mai degrabă jazz-ului, dar are încă ambele mîini vîrîte în spațiul indie românesc: e patronul uneia dintre cele mai interesante case de discuri autohtone, Fiver House Records, din portofoliul căreia am prezentat aici grupurile Karpov Not Kasparov, Space Needle, Sebastian Spanache Trio; de ceva ani încoace se însoțește cu cei de la Kumm, pe care-i găzduiește la aceeași casă de discuri.

Însă toate acestea sînt subsidiare jazzmanului Iordache – prolific autor care animă cu jazz-ul său dansant dughenele tinerești ale Bucureștilor, străduindu-se să deschidă genul spre cei care nu se omoară după el. Dacă mai există la București hipsteri care nu s-au dedicat exclusiv manelelor, ar trebui să se bucure de contemporaneitatea cu Iordache – ne-a fost simpatic și nouă, proto-hipsterilor din circa anul 1995, dar celor de acum le oferă incomparabil mai mult.

Înregistrat *live* într-un concert la ArCuB, alături de trompetistul Vlad Simon, saxofonistul spaniol Daniel Torres, chitaristul Dan Mitrofan, bateristul Tavi Scurtu și organistul Adi Stoenescu, cel mai recent material al său, *Suita Titan,* este sub aspect tematic cam restrictiv-țintit, vorbește despre trotuarele și betoanele ceaușiste ale cartierului în care autorul și-a petrecut copilăria. Iordache se definește drept artist urban, legîndu-și destinul și muzele de Capitală, așa cum o fi ea. Orice ardelean care se respectă strîmbă din nas cînd cineva omagiază Capitala, dar pînă la urmă avem de-a face aici cu un proiect menit să stîrnească un simț al locului. Diverse muzici și comunități au mizat pe simțul locului (New York, Seattle, Havana etc.), de ce n-ar încerca și Bucureștiul să devină un focar al jazz-ului postcomunist? Desigur, competiția cu alte genuri e acerbă, dar Iordache lucrează la acest simț al comunității, una la care cronicarii viitorului să poată face referire cînd vorbesc de Bucureștii acestor vremuri.

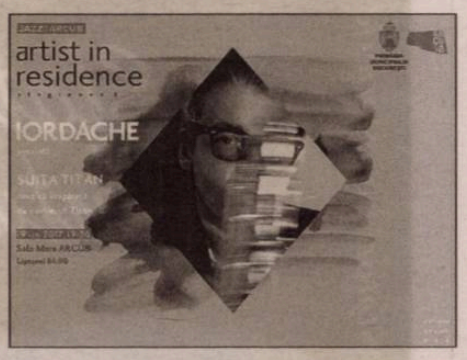

Nostalgia anilor '80 ne tot năpădește de o vreme, s-au făcut pe seama ei numeroase recapitulări, invocări și recuperări în muzica douămiistă, retro-fetișismul *80s* a dat deja cîteva subgenuri muzicale clar conturate. Stilistic, optzecismul acestui album e cel mult subtil (orchestrele ce acompaniau „muzica ușoară de stat" pe vremuri aduceau cu unele teme melodice de aici). Nostalgia lui Iordache e mai mult conceptuală, exprimată în pachetul vizual, videoclip, și versurile naiv-amuzante pe unica piesă cu voce a albumului („În Titan"). Titlurile invocă evenimente-cheie ale vremurilor („Mannix pe Rebreanu", „Nixon la Potcoava") ori imagini ale urbanismului comunist („Betoane noi se-nalță azi spre soare", „Dimineața de duminică"). Muzical, materialul e construit pe sintagmele funk-jazz cu care saxofoanele lui Iordache instigă de o vreme locantele bucureștene, încăpățînîndu-se cu un optimism iremediabil să mențină în viață ideea că orașul s-ar putea consacra ca o bornă a jazz-ului tineresc. E o muncă de pionierat care rareori își primește recunoașterea adecvată, însă pare să fie proiectul de viață al artistului – răsădit poate chiar în copilăria în care se întreba cine a fost Nixon, cu ce treabă venise prin cartier și ce muzică se cînta oare la el în țară.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

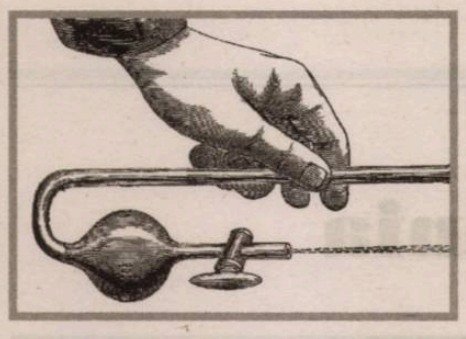

Oana STOICA

rosencrantz & co

Educație sexuală

● ***Totul e foarte normal*** **de Alexa Băcanu, regie: Leta Popescu, scenografie: arhitect Gabi Albu, distribuție: Viorel Cojanu și Silvana Negruțiu, consilier: psiholog Carmen Anghelescu. Centrul de Teatru Educațional Replika.**

Educația sexuală în școală a fost introdusă printr-o lege din 2004, dar introducerea concretă în programă nu a fost riguroasă, rămînînd la latitudinea profesorilor dacă și cum abordează subiectul, ba mai mult, s-a cerut acordul expres al părinților pentru participarea elevilor la ore. Presiunea Bisericii a determinat, în 2016, inițierea unei alte legi, așa-zis „a inocenței", prin care profesorii care predau ore de educație sexuală fără acordul scris al părinților elevilor erau pasibili de închisoare. Legea a fost respinsă în 2018 și o alta, care prevede exact contrariul, adică reintroducerea orelor de „educație pentru viață", inclusiv sexuală, se află pe masa Guvernului. Motivația ei vine din realitate: România are cel mai mare număr de mame adolescente din Uniunea Europeană, la baza acestui fenomen fiind lipsa noțiunilor de sexualitate. „Sînt confuză", a zis o adolescentă la o discuție post-spectacol în care se punea problema necesității educației sexuale în școală. Confuzia este, probabil, starea cea mai răspîndită în legătură cu sexualitatea în rîndul adolescenților. Informații există pe Internet, dar ceea ce nu se găsește acolo ține de corectitudinea lor, responsabilitatea acțiunilor și a consecințelor, atitudinea față de corp și sex, capacitatea de a lua decizii în cunoștință de cauză. E nevoie ca acestea să fie transmise copiilor de o persoană de încredere (și acesta este un punct fragil). Ceea ce nu înțeleg cei care se opun educației sexuale în școli este că miza acesteia este tocmai *educația*.

„Dacă nu vorbim despre asta, nu se întîmplă."

În *Totul este foarte normal,* regizoarea Leta Popescu a gîndit un spectacol participativ, destinat tinerilor între 11 și 15 ani, în care pune adulții și copiii să dezbată, sub forma unui joc, ideea de educație sexuală în școli. Copiii și părinții lor sînt separați și așezați în oglindă. Actorii Silvana Negruțiu și Viorel Cojanu invită publicul la joc. Spectatorii trebuie să răspundă unor întrebări legate de educația sexuală și diferitele argumente și contraargumente existente în spațiul public pe această temă. Fac o paranteză: lumea civilizată, spre care aspirăm, a prevăzut de mult, în programele școlare, ore de educație sexuală. Aminteam într-un articol mai vechi că creșterea numărului de mame adolescente în SUA a determinat includerea unui proiect obligatoriu pentru elevi: îngrijirea unei păpuși similare cu un bebeluș, timp de o săptămînă, pentru ca adolescentul să vadă ce presupune efectiv creșterea unui copil. Revenind la spectacolul de la Replika, actorii preiau tipologii – profesori, părinți, psihologi – și discursurile acestora despre educația sexuală. Copiii și adulții, separați de o pînză care asigură oarecare intimitate răspunsurilor, reacționează la subiectele propuse, le aprobă sau le contestă argumentat și, în final, le votează. De obicei, publicul se exprimă covîrșitor în favoarea educației sexuale la școală, eventual cu rețineri legate de pregătirea profesorilor (poate un psiholog ar fi mai potrivit să țină astfel de cursuri). Aici sînt două lucruri de remarcat, parțial antagonice. Primul este că pronunțarea în favoarea educației sexuale e de așteptat, în condițiile în care adulții și-au adus copiii la un astfel de spectacol, deci sînt interesați de subiect și, probabil, de existența acestor ore. Mai acționează aici și conformismul: dacă toată lumea este „progresistă", nu se face să te arăți „retrograd". Miza spectacolului nu este statistica. Al doilea lucru remarcat este starea de disconfort care se resimte în public, în ciuda interesului pentru subiect. Asta vine din faptul că în educația noastră, din familie, școală și societate, corpul este demonizat și valorizat negativ, de unde și pudibonderia care abundă în spațiul public și privat. Sîntem învățați să ne ascundem trupul și să-i ignorăm funcțiile și necesitățile, parțial și ca o reacție la hipersexualizarea lui în media.

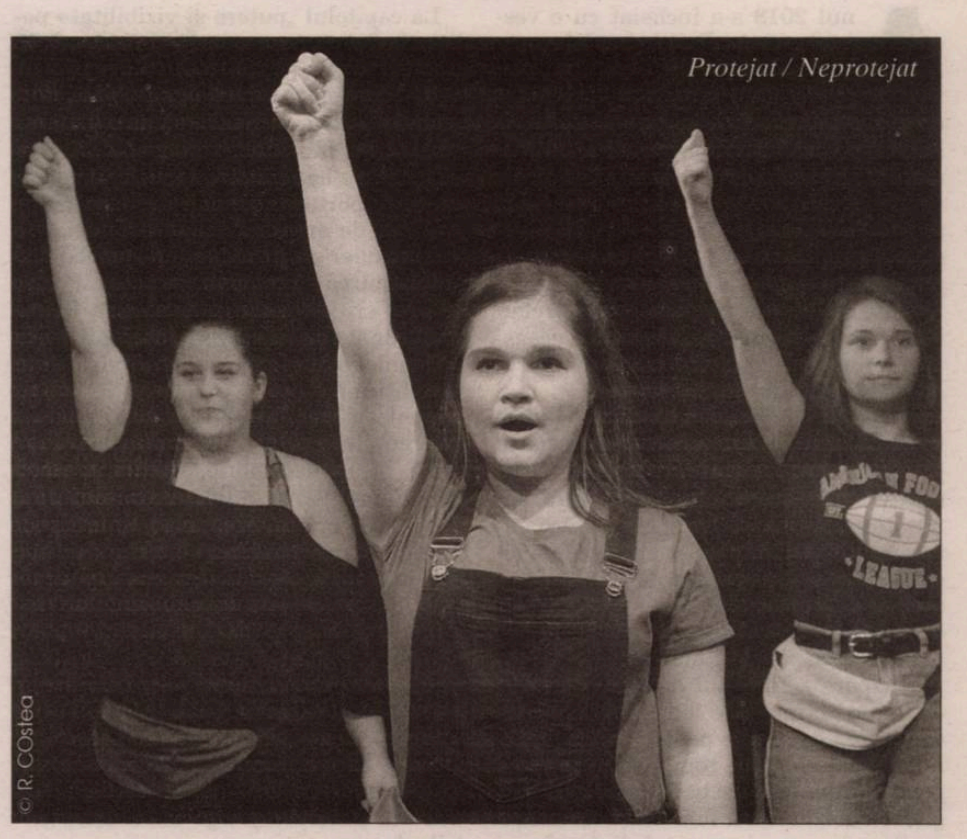

Protejat / Neprotejat

© R. COstea

● ***Protejat / Neprotejat*** **– Educație sexuală comprehensivă prin teatru, program dezvoltat în parteneriat de Asociația ANIMACT, Asociația SEXUL vs. BARZA, Teatrul pentru Copii și Tineret „Ariel", Universitatea de Arte din Tîrgu Mureș și Institutul Est-European de Sănătate a Reproducerii. Text și regie: Olga Macrinici, dramaturgie de scenă și coordonare ateliere de educație sexuală: Adriana Radu, scenografie: Denisa Berceanu, muzică: Adonis Tanța, regie tehnică: Alexandru Macrinici, design grafic afiș: Paul Mureșan. Distribuția: Andreea-Mihaela Cuc, Denis Demian, Carmen Ghiurco, Mălina Moraru, Mădălina Popa, Denissa Rogoz, Dragoș Stoenescu.**

Protejat / Neprotejat ar putea reprezenta etapa următoare a spectacolului de la Replika. Și aici, cei care au cuvîntul sînt tinerii, doar că ei sînt adulți și actanți, nu minori și spectatori. Apoi, aici nu mai e vorba doar de teorie, ci de practică, de experiența personală legată de sexualitate. Concluziile se îndreaptă tot spre viitor, spre ce s-ar putea schimba, dar se bazează nu pe nevoi intuite, ci pe lipsuri experimentate direct. Studenții Universității de Arte din Tîrgu Mureș, conduși de Olga Macrinici, au creat un spectacol documentar, inspirat de propriile povești personale privind sexualitatea – temeri, traume, experiențe, consecințe – în conexiune cu familia și școala. Tabuurile de acasă în legătură cu sexul, iubiții agresivi, confuzia legată de gen și gestionarea unei sexualități anormative, dar și familiile destrămate, părinții plecați la muncă în străinătate, copiii abandonați, *bullying*-ul sînt elemente care traversează universul tinerilor în formare, influențîndu-le decisiv destinele. În familie și la școală se înregistrează aceeași ignorare voită a discuțiilor despre sexualitate pe principiul, eronat, că „dacă nu vorbim despre asta, nu se întîmplă", iar spectacolul și actanții sînt dovada vie că, dacă nu vorbim despre asta, exact asta se întîmplă. Este prezentat astfel un creuzet de carențe educative care fac dificilă negocierea poziției personale a tinerilor în raport cu cerințele sociale, familiale, școlare. Și pentru că întreg scenariul este bazat pe experiențe personale, spectacolul intră în categoria teatrului terapeutic: confesiuni cu rol vindecător.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Totul e foarte normal

© M. Ștefănescu

Frank ELBERS Ana-Maria GRIGORE

Diferența de gen în România

Anul 2018 s-a încheiat cu o veste bună: în România, diferența de gen continuă să scadă. Potrivit unor cifre recente date publicității de către World Economic Forum, România a înregistrat un procentaj de 71%, ceea ce o situează pe locul 63 în clasamentul mondial, imediat după Croația (59), Kazahstan (60), Bosnia și Herțegovina (62), dar destul de departe de vecinii săi, Bulgaria (18), Moldova (35) și Serbia (38). Înainte să tragem vreo concluzie, trebuie să analizăm cum este calculată această diferența de gen de către WEF (World Economic Forum).

Metodologia de calcul a acestui Indice Global este destul de clară. Se bazează pe patru subindici: oportunități și participare economică, grad de instruire, sănătate și supraviețuire, și abilitare și putere politică. România se situează pe locul 53 (disparitate de gen de 70%) în ceea ce privește oportunitățile și participarea economică. Acest lucru este măsurat prin participarea pe piața muncii („decalaj de participare"), raportul dintre veniturile estimate obținute de femei și bărbați și egalitatea salariilor pentru o muncă similară („decalaj de remunerare") și raportul dintre femei și bărbați în rîndul legislatorilor, înalților funcționari și managerilor, precum și raportul dintre femei și bărbați în rîndul lucrătorilor tehnici și profesioniști („decalaj de promovare").

România înregistrează un nivel foarte ridicat în ceea ce privește paritatea de gen în educație și sănătate (la fel ca multe alte țări). Nu există aproape nici un decalaj între accesul femeilor și al bărbaților la educația primară, secundară și universitară, iar nivelurile de alfabetizare a femeilor și bărbaților sînt aproape similare. Sănătatea și supraviețuirea se bazează pe datele statistice înregistrate la naștere, numărul de bebeluși de sex masculin și feminin care se nasc, urmărind astfel fenomenul „femeilor dispărute", dar și speranța de viață a femeilor și a bărbaților. Această măsură oferă o estimare a numărului de ani în care femeile și bărbații se pot aștepta să trăiască într-o stare bună de sănătate, luînd în considerare actele de violență, bolile, malnutriția și alți factori relevanți. România se situează pe locul 1, dintr-un total de 149 de țări, la acest subindice, împreună cu multe alte țări.

La capitolul „putere și vizibilitate politică", România se situează pe locul 79 – poziție măsurată prin diferența dintre bărbați și femei la cel mai înalt nivel de decizie politică, prin raportul femeilor cu bărbații în funcții ministeriale, raportul femeilor cu bărbații în funcții parlamentare și raportul dintre femei și bărbați în termeni de ani petrecuți într-un executiv (premier sau președinte). În mod ironic, numirea în funcția de prim-ministru a mult criticatei Viorica Dăncilă (PSD) a îmbunătățit în mod semnificativ locul României pe scara de putere și vizibilitate politică în 2018.

Conform Raportului Global privind diferențele de gen din 2018, publicat de WEF la 18 decembrie, în întreaga lume se înregistrează un procent de 68%. Stagnarea proporției femeilor la locul de muncă și reducerea reprezentării femeilor în politică, asociate cu o inegalitate mai mare în ceea ce privește accesul la sănătate și educație, au contrabalansat îmbunătățirile în ceea ce privește egalitatea salariilor și numărul femeilor aflate în posturi profesionale, astfel încît diferența de gen să fie doar un pic mai redusă în 2018 față de 2017. În ritmul actual, datele sugerează că vor fi necesari 108 ani pentru a șterge diferențele globale de gen.

Cum poate România să micșoreze decalajul dintre femei și bărbați, pentru a se apropia cel puțin de vecinii ei, iar generațiile viitoare de fete și femei tinere să nu mai fie nevoite să aștepte atît de mult pentru a fi plătite în mod echitabil sau pentru a-și face auzită vocea în politică?

În primul rînd, pentru a elimina diferențele de gen în ceea ce privește participarea și oportunitățile economice, este important să găsim motivele care au generat acest decalaj. În timp ce există explicații precum „plafonul de sticlă" (o barieră intangibilă în cadrul unei ierarhii care împiedică femeile să obțină poziții de nivel superior) și „stînca de sticlă" (o metaforă care se referă la tendința grupurilor, organizațiilor sau partidelor politice de a pune femeile la putere pe timp de criză sau recesiune, atunci cînd probabilitatea eșecului este cea mai mare), există și fenomenul de „autoselecție", adică diferențele privind ambiția de a conduce – probabil un factor major care se află în spatele acestor diferențe de gen. Înțelegerea forțelor din spatele autoselecției în poziții de conducere reprezintă un pas important pentru elaborarea unor politici eficiente care să poată atenua disparitățile de gen pe piața forței de muncă, precum și implicarea lor în zona de decizie a mediilor corporatist și politic.

© wikimedia commons

Doar o treime dintre antreprenorii români sînt femei.

Societatea ar trebui să investească în așa-numita „conducere economică". Universitățile, ONG-urile și companiile trebuie să implementeze programe de formare de *leadership* orientate către femei, concepute atît pentru a construi abilitățile de conducere ale femeilor (de exemplu, responsabilitatea de a lua decizii în numele altora în contexte riscante), cît și pentru a le face mai interesate de *leadership*.

Dezvoltarea capacităților femeilor pentru rolurile de conducere și, de asemenea, promovarea în consiliile societăților cotate la bursă sînt cruciale. Un regulament care ar impune acestor societăți să dezvăluie componența de gen a consiliului lor ar fi un pas bun.

România a rămas, de asemenea, în urmă la capitolul care privește întreprinzătorii de sex feminin care înființează companii noi.

Doar o treime dintre antreprenorii români sînt femei, deși un număr semnificativ al afacerilor conduse de acestea au succes. Au existat inițiative pentru stimularea spiritului antreprenorial în rîndul femeilor, dar aceste programe au fost destul de rare și au avut rezultate scăzute, nefiind integrate într-o viziune coerentă și realistă. Printre factorii majori care inhibă spiritul antreprenorial feminin se numără barierele birocratice și accesul dificil la resursele de start necesare. Este un fapt dovedit că femeile au un acces mai redus la capitalul financiar inițial, la capitalul uman (cum ar fi expertiza sau instruirea profesională sau managerială) și la capitalul social (accesul la rețele profesionale). Acest lucru afectează dimensiunea *start-up*-urilor, precum și alegerea domeniului de afaceri. Rezultatul este că firmele conduse de femei sînt, predominant, preocupate de supraviețuire, cu o viziune limitată. Pe de altă parte, România are deja o lege care impune egalitatea de remunerare pentru muncă egală și care pare să funcționeze.

Nu în ultimul rînd, Parlamentul ar trebui să adopte în acest an o lege care să permită, în cadrul alegerilor din 2020, ca 30% din locurile din Camera Deputaților și Senat să fie rezervate femeilor. La începutul anilor 2000, PSD a vorbit despre cotele voluntare, care nu au fost niciodată implementate. La sfîrșitul anului 2016, Alina Gorghiu (PNL) a anunțat că un proiect de lege privind cotele obligatorii de gen va fi depus de urgență în Parlament pentru ca acesta să poată intra în vigoare înainte de alegerile din 2016. Dar nici asta nu s-a întîmplat. Domeniul care vizează puterea și vizibilitatea politică este domeniul în care diferența de gen la nivel global rămîne cea mai mare și, prin urmare, în care se pot face cei mai mari pași. Doar șase țări – Nicaragua, Norvegia, Rwanda, Bangladesh, Finlanda și Suedia – au redus cu cel puțin 50% din această diferență. Cotele sînt destul de controversate, dar dovezile din întreaga lume arată clar că introducerea lor reprezintă o modalitate eficientă de a crește semnificativ reprezentarea femeilor în funcțiile politice. De fapt, jumătate din țările lumii de astăzi folosesc un anumit tip de cotă electorală pentru parlamentul lor.

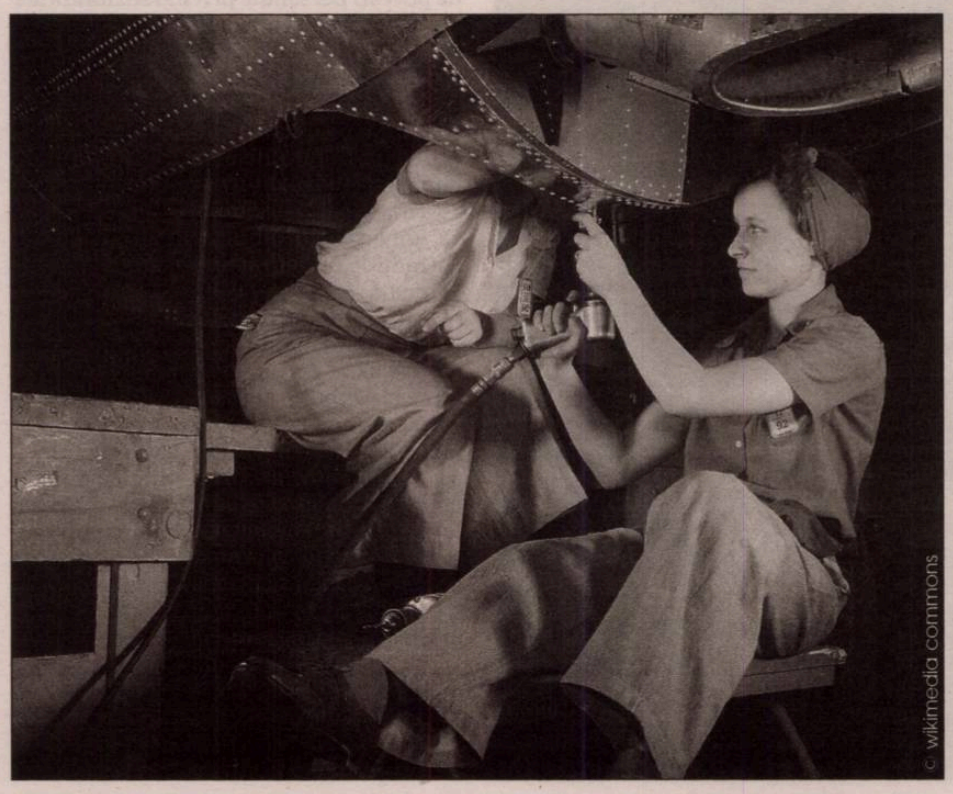
© wikimedia commons

***Frank Elbers** este jurnalist și cercetător freelancer în București, și pînă de curînd profesor invitat la Institute for Women's Studies in the Arab World la Universitatea Libanez-Americană din Beirut.*

***Ana-Maria Grigore** este conferențiar universitar la Universitatea din București, Facultatea de Administrare și Afaceri. Principalele sale domenii de expertiză sînt management, management strategic, managementul resurselor umane și antreprenoriat.*

traducere de Stela GIURGEANU

Yoichi FUNABASHI

Dilema think-tank-urilor

Institutul Brookings din Washington, DC – probabil, cel mai prestigios *think-tank* din lume – este subiectul unei investigații atente, după ce a primit ca donații sume cu șase cifre, din partea gigantului de telecomunicații Huawei, fapt considerat de mulți o amenințare de securitate. Și, după asasinarea barbară a jurnalistului saudit Jamal Khashoggi din octombrie anul trecut, multe *think-tank*-uri cu sediul în Washington au fost somate să nu mai accepte donații din partea Arabiei Saudite.

Aceste controverse recente au dat naștere unei relatări potrivit căreia *think-tank*-urile din Washington se confruntă cu o criză de finanțare. De fapt, *think-tank*-urile tradiționale se confruntă cu trei probleme majore, care le pun într-o situație deosebit de dificilă. Nu numai că trebuie să facă față unei concurențe în creștere din partea unor *think-tank*-uri lucrative, cum ar fi McKinsey Global Institute și Eurasia Group, dar ele trebuie să gestioneze și tensiunile geopolitice în creștere, mai ales cele dintre SUA și China. Pentru ca situația să fie și mai complicată, mulți cetățeni au devenit, instigați de discursuri populiste, neîncrezători față de „experți" și față de analizele bazate pe fapte, pe care *think-tank*-urile le livrează (sau ar trebui să le livreze).

Vorbind de prima problemă, Daniel Drezner de la Universitatea Tufts susține, în cartea *The Ideas Industry: How Pessimists, Partisans, and Plutocrats are Transforming the Marketplace of Ideas*, că *think-tank*-urile lucrative au câștigat un loc de frunte pe piața ideilor oferind o platformă pentru gînditorii provocatori, care promovează idei de anvergură. În vreme ce multe *think-tank*-uri non-profit – și, la fel, universitățile și ONG-urile – rămîn „de modă veche" în abordarea datelor, omoloagele lor lucrative prosperă găsind acea statistică ce captează, în era digitală, atenția publică. În plus, accesul la informații publice și protejate deopotrivă le permite *think-tank*-urilor lucrative să exploateze la maximum potențialul *big data*, într-un mod inaccesibil *think-tank*-urilor tradiționale.

Mai mult, pe măsură ce spațiul pentru dezbateri echilibrate de politică externă se restrînge, *think-tank*-urile riscă să devină instrumente de diplomație geopolitică. Ceea ce e cu atît mai adevărat acum, cînd relațiile SUA-China se deteriorează și capătă o coloratură ideologică.

De-a lungul vremii, guverne străine de toate felurile au încercat să influențeze în mod abil sfera politică, nu numai la Washington, dar și la Londra, Bruxelles, Berlin și în alte părți, devenind donatori importanți ai *think-tank*-urilor. Guvernele realizează că *think-tank*-urile bine conectate, care activează ca „brokeri de putere" în relația cu *establishment*-ul politic, s-au confruntat, începînd cu criza financiară din 2008, cu dificultăți de finanțare. În anumite cazuri, *think-tank*-uri locale au fost chiar acuzate că ar fi devenit fațade ale unor guverne autoritare străine.

Cea mai importantă amenințare la adresa think-tank-urilor se datorează răbufnirii populiste.

Vorbind de un trafic de influență dubios, acțiunile Chinei îngrijorează în mod deosebit. Președintele chinez Xi Jinping a încurajat în mod explicit *think-tank*-urile țării sale să „promoveze discursul despre China" la scară globală. Și, în multe cazuri, *think-tank*-uri din China au devenit instrumente de lărgire a sferei de influență a țării.

Potrivit unui raport al Formațiunii pentru Afaceri Externe a Consiliului European, inițiativa chineză *One Belt One Road* (numită și Noul drum al mătăsii), cu coordonarea complexă pe care o implică, a creat spațiul politic perfect pentru înflorirea *think-tank*-urilor care „relatează povestea unei Chine de succes". Printre acestea se numără rețele ca SiLKS și *think-tank*-uri izolate precum Charhar Institute, care a înființat recent un „Comitet Național pentru relațiile China-SUA". Ținînd cont de relațiile lor cu guvernul chinez, aceste organizații amenință să infesteze apele în care operează *think-tank*-urile cu adevărat independente.

Dar cea mai importantă amenințare la adresa *think-tank*-urilor se datorează răbufnirii populiste la nivel global împotriva „experților" și a cercetării bazate pe fapte. După cum susțin Michael D. Rich și Jennifer Kavanagh de la RAND Corporation, în momentul de față trecem printr-o perioadă de „declin al adevărului". Linia de demarcație dintre fapt și opinie e tot mai ștearsă, iar oamenii sînt tot mai neîncrezători față de sursele respectabile de informații și de date.

Politicienii populiști au profitat de acest fenomen și l-au amplificat, totodată, descriindu-i pe experți ca pe „dușmani ai poporului" și numind *think-tank*-urile „turnuri de fildeș" insensibile la grijile omului de rînd. Aceste presiuni conjugate erodează discursul civil, gîndirea critică și, astfel, însești fundațiile democrațiilor liberale.

Pentru a supraviețui, *think-tank*-urile tradiționale trebuie să fie inovatoare, dar să rămînă totodată fidele propriilor principii. Pentru început, ele ar trebui să recurgă la capacitatea lor unică de a reuni gînditori din întregul spectru politic. *Think-tank*-urile pot contribui la consolidarea consensului și la încurajarea cooperării transpartinice, prin crearea unui forum în care membrii societății civile să dezbată problemele politice majore.

Nevoia ca *think-tank*-urile să-și reafirme rolul esențial în validarea argumentelor bazate pe dovezi evidente nu a fost niciodată mai stringentă. Chiar dacă interesele corporative influențează adesea concluziile *think-tank*-urilor lucrative, *think-tank*-urile lucrative pot și trebuie să ofere analize precise și independente, care să ajute publicul să înțeleagă lumea tot mai complexă.

Think-tank-urile trebuie de asemenea să maximizeze potențialul tehnologiei de a demasca influențele autoritare. După cum se vede, lipsa informațiilor despre guvernele autoritare e în beneficiul acestora. Un bun exemplu de abordare a acestei probleme e Asia Maritime Transparency Initiative, din subordinea Centrului de Studii Strategice și Internaționale, care a folosit imagini din satelit pentru a urmări și a demasca militarizarea și construirea de către China a unor insule artificiale în Marea Chinei de Sud.

În sfîrșit, guvernele unor democrații care împărtășesc aceleași idei trebuie să se reunească pentru a proteja statutul *think-tank*-urilor independente, un stîlp de temelie al ordinii liberale. Chiar și în vremuri de restriște financiară, cînd sprijinirea cercetării independente poate părea un lux, rolul *think-tank*-urilor de a promova o strategie politică bazată pe dovezi evidente rămîne indispensabil.

Să nu uităm că *think-tank*-urile se nasc și prosperă în timpuri de criză. Așa cum Primul Război Mondial a dat naștere Consiliului pentru Relații Externe și institutului Chatam House, dezastrul nuclear de la Fukushima din 2011 a dus la formarea Rebuild Japan Initiative Foundation (acum, Asia Pacific Initiative, condusă de mine). În cele din urmă, ordinea liberală internațională nu poate exista în absența dezbaterilor politice critice. Contribuțiile *think-tank*-urilor sînt vitale pentru succesul acestor dezbateri.

***Yoichi Funabashi** este președintele Asia Pacific Initiative (fostă Rebuild Japan Initiative Foundation), un* think-tank *independent cu sediul în Tokyo.*

© Project Syndicate, 2019
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

Florian GHEORGHE

Penitenciarul nu mai sperie pe nimeni

De cîteva săptămîni, dezbaterile privind teama produsă de miile de deținuți eliberați din penitenciare crește în intensitate. Pentru că am lucrat în aceste unități mai bine de 30 de ani și, întotdeauna, printre deținuți (primii ani i-am „executat" pe secția condamnaților la moarte), încerc să clarific cîteva aspecte mai puțin cunoscute privind instituția, personalul și deținuții. Nu pun în discuție actul normativ care a făcut posibilă eliberarea atîtor deținuți.

Trăim vremuri de mare complexitate, cu multiple amenințări pentru cetățeni și instituții. Cu toate eforturile poliției, parchetelor, tribunalelor și penitenciarelor, criminalitatea nu poate fi oprită, iar mai nou, se infiltrează în sferele Puterii. Cel mai îngrijorător lucru este faptul că nimeni nu se mai interesează *de ce* ajung oamenii în închisori, de ce teama de victimizare e resimțită din ce în ce mai amplu de oamenii din comunitățile noastre, de ce aspectele pozitive de viață coexistă exasperant cu cele profund negative – nedreptate, necinste, suferințe sociale, criminalitate, șomaj, sărăcie.

În fiecare lună se eliberează din peniteciarele noastre în jur de o mie de persoane și cam tot atîtea intră. Diversitatea lor e mare: bărbați și femei de toate vîrstele; veniți pentru prima dată, dar și multirecidiviști; unii care vor să cîștige prestigiu pentru a fi admiși în bande de temut; sănătoși somatic, dar și mulți cu afecțiuni cronice netratate; analfabeți, dar și cu studii superioare; cu și fără vreo meserie; români, dar și străini. Lor li se mai adaugă o categorie recentă care a schimbat peisajul detenției: mă refer la foști demnitari ai statului și oameni bogați. Ne obișnuiserăm să spunem deținuților la lecțiile educative că cine învață carte și are o meserie va duce o viață plină de satisfacții și nu va ajunge niciodată în pușcărie. Acum nu mai putem spune asta. Comparativ cu deținuții obișnuiți, pentru aceștia șederea în pușcărie este mult mai ușoară: regulamentul de executare a pedepsei le permite să aibă haine, așternuturi și alimente de calitate, radio și televizor, articole scumpe de igienă, cărți, ziare, reviste și cîte și mai cîte. Veți spune că, în România, privarea de libertate este aceeași pentru toată lumea. Nu, nu este...

La venirea în penitenciar, fiecare deținut e împăcat cu soarta, considerînd că *am făcut-o, plătesc*. După cîteva săptămîni, lucrurile iau altă turnură: fiecare se compară cu ceilalți colegi și constată mari diferențe între pedepsele primite: unii cu infracțiuni grave au primit pedepse mici, iar alții, cu mărunte găinării, pedepse mari. Deși această evaluare se bazează doar pe relatările auzite, ele sînt considerate adevărate în mare măsură. Credința într-o lume dreaptă în care fiecare primește ceea ce merită se năruie și, din acel moment, atitudinea față de Justiție și de condamnarea primită se transformă în revendicări, nemulțumire cronică, planuri de evadare, ostilitate față de personal și de instituție (de unde și folosirea intensă de către deținuți a dreptului de a face plîngeri, cel mai adesea pentru motive neînsemnate).

Prima pedeapsă cu închisoarea traumatizează practic pe orice om, indiferent de vîrstă, nivel cultural sau experiență de viață. Dacă deținutul va crede că viața i-a fost un eșec, el se resemnează și așteaptă fără prea mare greutate sfîrșitul pedepsei. Dacă el crede că a avut o viață plină de succese, atunci va lupta împotriva instituției care-l ține cu forța: pentru el, penitenciarul este de neacceptat, ca orice alt eșec. După un anumit timp – o lună, două –, deținuții înțeleg regulile noii ambianțe de viață, recunosc centrele de putere din lumea lor, găsesc modalități de a menține bune relații cu colegi de detenție și cu personalul. La acestea se adaugă fricile permanente în masa condamnaților: frica pentru propria viață, frica de o boală incurabilă sau rușinoasă, frica de a cădea pradă disperării (contagioasă în detenție!), frica de a cădea într-un strat de deținuți considerați subumani și care pot fi umiliți și exploatați de ceilalți, frica de a rămîne fără bunurile personale, frica de denunțători, frica de hărțuielile de toate felurile. Există unele soluții „acreditate" local, dar nu sînt de durată: alianța cu un deținut puternic, crearea unei aparențe de om slab și nefericit, văicăreală permanentă, refugiu în boală. Cînd membrii familiei vin în vizită, văd schimbările, dar nu le înțeleg și pleacă îngrijorați. Personalul face și el ce poate dacă află în timp util ce se întîmplă sau ce pun la cale unii deținuți contra altora. Înțelegem acum dificultățile gardienilor care lucrează cu deținuții: ei sînt martori zi de zi ai apatiei și ai disperării într-o lume de bolnavi ai timpului, singurele repere morale într-un univers confuz și cenușiu.

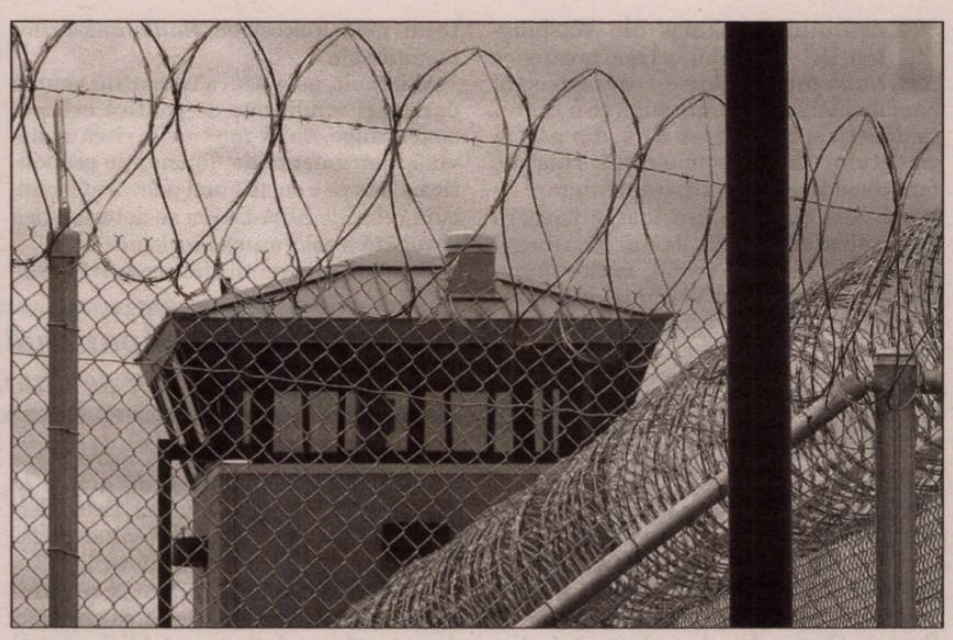

Penitenciarul românesc e fundat pe ideea că trebuie optimizată personalitatea tuturor deținuților astfel încît, odată plecați în libertate, să poată duce o viață respectînd normele sociale. Pretenția este exagerată pentru că tot ce se poate face *în* penitenciar depinde hotărîtor de potențialul și de voința de ameliorare a fiecărui condamnat. Dacă întrebi deținuții obișnuiți ce au de gînd să facă după eliberare, toți, absolut toți vor răspunde la fel: vor continua studiile, vor căuta un loc de muncă, se vor căsători și vor face copii, nu vor reveni în pușcărie. Ei știu că asta așteaptă să audă educatorii, membrii comisiei de eliberare condiționată, preoții unității, jurnaliștii, parlamentarii care trec prin penitenciarul din circumscripția lor electorală. Dar ieșind pe poarta unității, lucrurile se schimbă pentru unii dintre ei pentru că se întorc în mediul în care s-au format, unde forța pumnului, capacitatea de a înșela și de a înspăimînta erau mijloacele lor de trai, unde răzbunarea pentru orice ofensă, chiar închipuită, e obligatorie. Acolo unde, dovedindu-se cruzi și insensibili la suferințele victimelor, erau prețuiți în lumea interlopă. Toate acestea, spun psihologii, le asigurau sistemul personal de mîndrie care trebuia apărat și dovedit continuu. Pentru oamenii cinstiți, mîndria și încrederea în sine sînt aduse de nivelul studiilor, de locul de muncă, de prețuirea celor din jur, de familia întemeiată, de chibzuirea banilor, de modul de viață pașnic. Pentru unii dintre cei eliberați din închisoare, aceste calități sînt de tot rîsul pentru că nu aduc bani mulți, nu asigură o viață aventuroasă, nu le aduc independența, invidia și teama celor din jur, adevăratele semne de glorie. Între toate acestea, a avea bani este prioritar (e vorba de sume imense). Mă gîndesc cum se descurcă un fost deținut întîlnit pe stradă care-mi spunea că, după lungi căutări, a găsit doar un loc de muncă la negru plătit cu 500 de lei lunar...

„Dumneata, dom' director, nu vezi cum merge lumea asta?!"

Ceea ce pierd mulți deținuți pe parcursul executării pedepsei este capacitatea de a lupta cu viața, de a face o muncă utilă, de a-i respecta pe ceilalți, de a se bucura de satisfacțiile aduse de familie. Această „pierdere" e facilitată de faptul că în penitenciar deținuții participă o oră, cel mult două pe zi la activități educative (și nu toți, ci doar o mică parte dintre ei), restul timpului fiind alături de cei care-i pot îndoctrina cu valorile lumii interlope și-i racolează pentru lovituri viitoare. Crima organizată are nevoie de mînă de lucru și unde pot fi mai ușor de atras noi membri dacă nu în pușcărie?

În penitenciarele românești se depun eforturi pentru a școlariza deținuții, a-i califica într-o meserie, a-i moraliza prin programe de instruire și consiliere. Dar majoritatea participă doar pentru a primi punctajul care să ateste că „au dat dovezi temeinice de îndreptare" și astfel să treacă mai ușor prin comisia de eliberare condiționată. După o dezbatere pe o temă educativă cu vreo 200 de deținuți, unul s-a ridicat și mi-a spus: „Da, aici, în penitenciar se poate face o comunitate dreaptă și în care să ne respectăm între noi. Dar afară, în libertate, dacă nu lovești, nu înșeli, nu ești temut și nu ai bani mulți, nu reziști, n-ai valoare, ești nimeni. Dumneata, dom' director, nu vezi cum merge lumea asta?!"

Integrarea socială a foștilor deținuți, de care se vorbește atîta, are în centrul său găsirea unui loc de muncă pentru că doar el asigură persoanei sentimentul utilității sociale, demnitate, autonomie și mijloace de trai. Mulți dintre ei refuză posturile prost plătite sau, dacă le acceptă, le părăsesc din cauza suspiciunii angajaților. Dacă stau fără lucru cîteva luni, la orizont nu se întrevede decît o nouă infracțiune.

Comentatorii din mass-media se vaită că numărul *recidiviștilor* din penitenciare a ajuns la trei sferturi. De fapt, ar trebui să se bucure pentru că o asemenea situație se găsește în societățile sănătoase care nu produc condițiile și motivația pentru noi și noi infractori. Cineva spunea că recidiviștii sînt cei pe care penitenciarul nu-i poate elimina prin programele sale educative. Cum poți să restructurezi modul de gîndire al unor oameni care nu-și pot finanța altfel viața de huzur sau al celor cărora le place să ducă o existență aventuroasă și aspiră să devină antreprenori în domeniu (să regizeze lovituri care vor fi executate de armate de executanți)? E drept că deținuții enumeră multe suferințe îndurate pe parcursul detenției, dar, după eliberare, ele sînt uitate. Odată, un deținut cu multe „intrări" îmi spunea că s-a săturat să stea prin pușcării, că este bătrîn, copiii lui sînt mari și îi este rușine de ei. A fost eliberat și, după cîteva luni, a fost adus din nou la închisoare. I-am reamintit ce-mi spusese nu de mult, iar el, rîzînd, m-a întrebat: „Chiar m-ai crezut, șefu'?!"

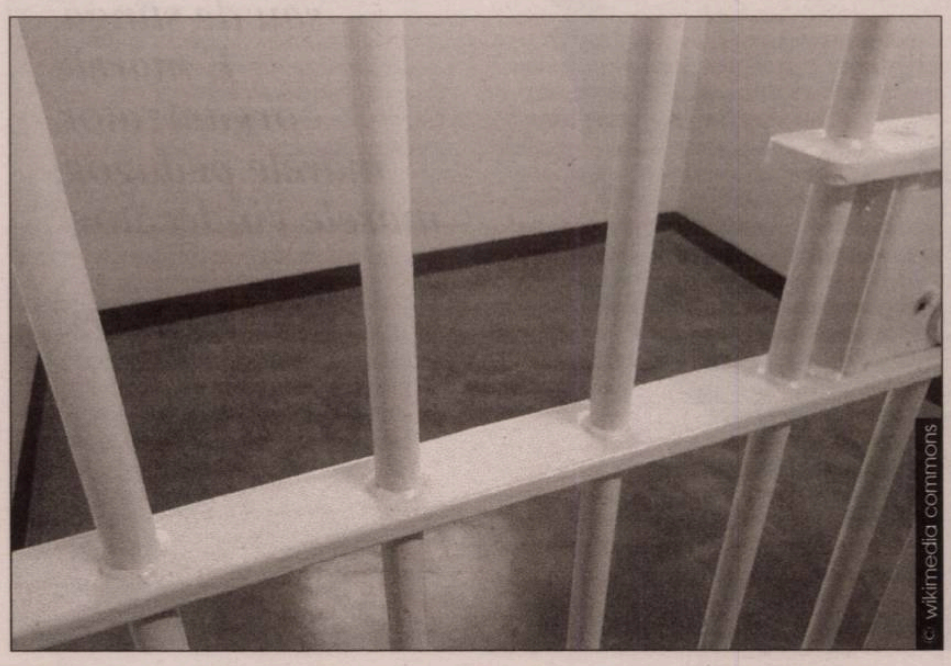

Penitenciarul este un *loc periculos* pentru că reunește într-un spațiu închis indivizi cu structuri sufletești deficitare, cu o viziune disfuncțională despre lume, despre oameni și viață, indivizi care nu se tem de nimic, proveniți din zone sociale precare, unde au învățat lucruri rele pe care nu ezită să le aplice. Mitul controlului total în penitenciare a fost abandonat de mult: acolo unde a fost preferat sistemul de detenție în comun (așa cum este la noi), nu pot fi controlate integral comunicarea și mișcările deținuților, schimburile de obiecte între ei, alianțele ad-hoc, furturile, reglările de conturi, răzbunările, tentativele suicidare sau de evadare. Personalul trebuie să fie tot timpul atent la „marii actori" din rîndul deținuților capabili de gesturi extreme și dezordini cu ample consecințe.

În penitenciarele europene există o preocupare constantă pentru diagnoza științifică a periculozității deținuților pentru a putea evalua capacitatea lor de a face rău în timpul executării pedepsei, existența sau nu a tulburărilor psihice, coordonatele imaginii de sine, atitudinea față de pedeapsa primită, capacitatea de manipulare și influențare a altora, tendința de radicalizare, regimul de executare potrivit pentru personalitatea fiecăruia. Există deja asemenea instrumente de analiză în alte țări și care fundamentează deciziile luate pentru ca fiecare deținut să execute o pedeapsă cu maximum de beneficiu pentru el și pentru comunitatea în care va merge după eliberare. La noi în țară încă nu există o preocupare serioasă în acest sens.

Legat de imaginea penitenciarului, mă întreb dacă este nevoie să-i deschidem în fiecare an porțile pentru a fi vizitat de marele public, așa cum fac celelalte instituții ale statului. Poate doar vizitatorii mai în vîrstă să înțeleagă grozăvia sa, dar tinerii, cu siguranță, îl vor percepe ca fiind spectaculos, atrăgător și un loc unde îți poți face mulți prieteni. Mă întreb care este beneficiul ceremoniei „porților deschise" pe ansamblul instituțiilor, dar în ceea ce privește penitenciarul, categoric nu există nici unul, ba din contra.

Multe dintre dificultățile cu care se confruntă penitenciarele românești sînt puse pe seama supraaglomerării. La data la care scriu acest articol, 21 ianuarie 2019, numărul persoanelor aflate în detenție este de 20.828. Ei bine, cam tot în aceste spații, în luna mai a anului 1986 erau 64.640 de deținuți și lucrurile, greu de crezut, mergeau destul de bine. Cum anume este posibil ca în aceste condiții să mențiii funcționalitatea instituției și o atmosferă pașnică în rîndul condamnaților, voi arăta poate în alt articol. Se mai insistă asupra faptului că România are nevoie de penitenciare noi (14 județe nu au penitenciar), dar se pare că e vorba de construcții mari, care, peste tot în lume, s-au dovedit greu de întreținut, de administrat și produc noi cohorte de delincvenți „superior calificați". Penitenciarele înființate în ultimii ani în țările europene sînt concepute ca *barăci solide,* găzduiesc în jur de 100 de persoane cu infracțiuni ușoare din localitățile apropiate, au spații de plimbare și terenuri de sport. Costurile de construcție sînt mici, lucrările încep în luna martie și la 1 noiembrie unitatea este predată la cheie. Marii delincvenți de carieră și cei cu fapte care au îngrozit o țară vor fi ținuți în vechile unități dotate cu sisteme de înaltă siguranță. De ce nu se adoptă o asemenea soluție în România?

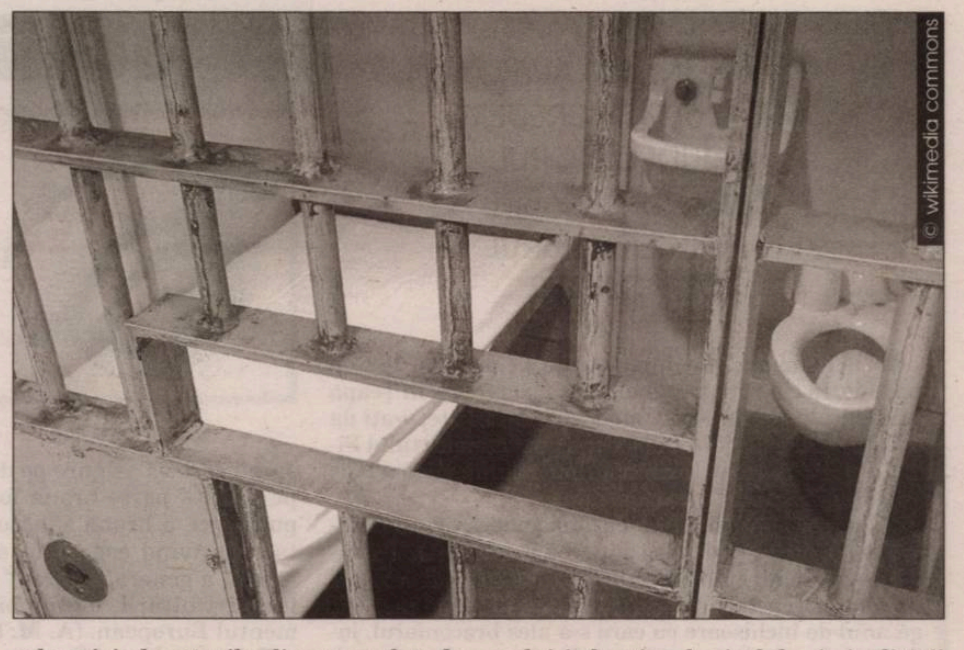
© wikimedia commons

Am vizitat multe închisori europene și peste tot erau lucruri de îmbunătățit. Auziseră și directorii lor formula *penitenciarul este acea instituție care trebuie reparată tot timpul,* dar îmi spuneau senini că fiecare țară își modernizează închisorile după doctrina sa în materie și după resursele umane și financiare disponibile la un moment dat. Recunoșteau că au dificultăți cu care se confruntă de ani de zile și pe care nu reușeau să le elimine: birocrația excesivă (reglementări oficiale, proceduri, reguli, statistici, rapoarte, registre etc.); locuri vacante în rîndul personalului care lucrează direct cu deținuții; greutatea de a menține siguranța fiecărui membru al personalului și a fiecărui deținut; mașini și echipamente uzate; monotonia vieții de zi cu zi; deținuți cu boli somatice, tulburări de personalitate și dependenți de droguri; păstrarea bunelor relații între deținuții de etnii diferite; cooperare greoaie cu deținuții. Toate acestea există și în penitenciarele noastre și este incorect să criticăm managerii pentru aceste constante negative de care nu pot scăpa orice ar face. Un *grup de reflecție penitenciară* compus din experți și practicieni cu mare experiență în domeniu mi se pare util pentru a înțelege mecanismele umane și organizaționale disfuncționale și a oferi remediile posibile.

În timpuri de criză, cetățenii solicită o înăsprire a pedepselor.

O percepție realistă a publicului privind costurile anuale ale criminalității este o necesitate în statul de drept. Legat de pierderile generate de criminalitate, Statele Unite anunțau, în 1992, că cele privind costurile *directe* au fost de 90 de miliarde de dolari, iar costurile *indirecte* au fost de 335 de miliarde (170 de miliarde – suferințele și pierderile de vieți, 50 de miliarde – declinul urban și exodul rezidențial, 45 de miliarde – pagube aduse proprietăților, 5 miliarde – tratamentul victimelor, 65 de miliarde – achiziția de aparatură pentru securitatea privată; sursa: *Business Week,* 1993). În 2008, Ministerul Justiției din Canada a dat publicității faptul că, în acel an, costul criminalității s-a ridicat la suma de 31,4 miliarde de dolari, ceea ce înseamnă cîte 943 de dolari pentru fiecare cetățean al țării. În 2012, costul criminalității din Franța a fost de 150 de miliarde de euro, adică 7,5% din PIB. *„Nucleul dur al criminalității îl constituie violențele fizice și sexuale, furturile, vandalismul, escrocheriile și cheltuielile cu securitatea privată... În acest ansamblu, crima organizată cauzează prejudicii de peste 23 de miliarde de euro..."* (*Le Figaro* din 20 februarie 2012) Oficiul Națiunilor Unite din Viena aprecia, în octombrie 2012, că în anul anterior costurile globale ale criminalității atinseseră 669 de miliarde de euro. Cu siguranță, datele mai recente arată creșteri și mai mari. Deși algoritmul de calcul al acestor costuri de importanță politică este cunoscut, în România ele nu au fost niciodată realizate și date publicității. Aceste cifre ar oferi date privind amploarea anuală a fenomenului infracțional, nivelul criminalității pe zone teritoriale, prioritățile pentru care trebuie alocate resurse mai mari, dinamica motivației infracționale de la o perioadă la alta, adecvarea numărului de polițiști și jandarmi la amploarea criminalității, ce schimbări legislative și instituționale ar fi necesare, compararea cu alte țări.

Oare înființarea *penitenciarelor private* ar constitui o soluție pentru România? În anii '80 ai secolului trecut au avut loc ample discuții între specialiștii din diverse țări, dar decalajul dintre ideea generoasă și costurile financiare au fost prea mari. După entuziasmul primilor ani cu o abordare ce părea revoluționară, lucrurile au fost abandonate deoarece complexitatea problemei a depășit capacitatea instituțională de a rezolva aspectele practice: posibilitatea muncii forțate în profitul unei persoane private, garanțiile privind calitatea vieții carcerale, categoriile de deținuți potrivite acestui nou tip de închisoare, dreptul la grevă al personalului, aplicarea procedurilor în situații de criză.

Penitenciarul este o instituție utilă social pentru că fără el nu poate fi concepută Justiția actuală. În timpuri de criză, cetățenii solicită o înăsprire a pedepselor. Pentru politicieni, însă, penitenciarul este o dilemă permanentă mai ales cînd mass-media insistă asupra cazurilor care tulbură alegătorii făcîndu-i să se simtă în nesiguranță. Ca urmare, politicienii oscilează între un discurs sever, dar fără măsuri vizibile, și un discurs tolerant, urmat de îmbunătățiri ale vieții deținuților, care-i surprind și pe ei. Nimeni nu mai înțelege nimic, iar cei avantajați sînt delincvenții.

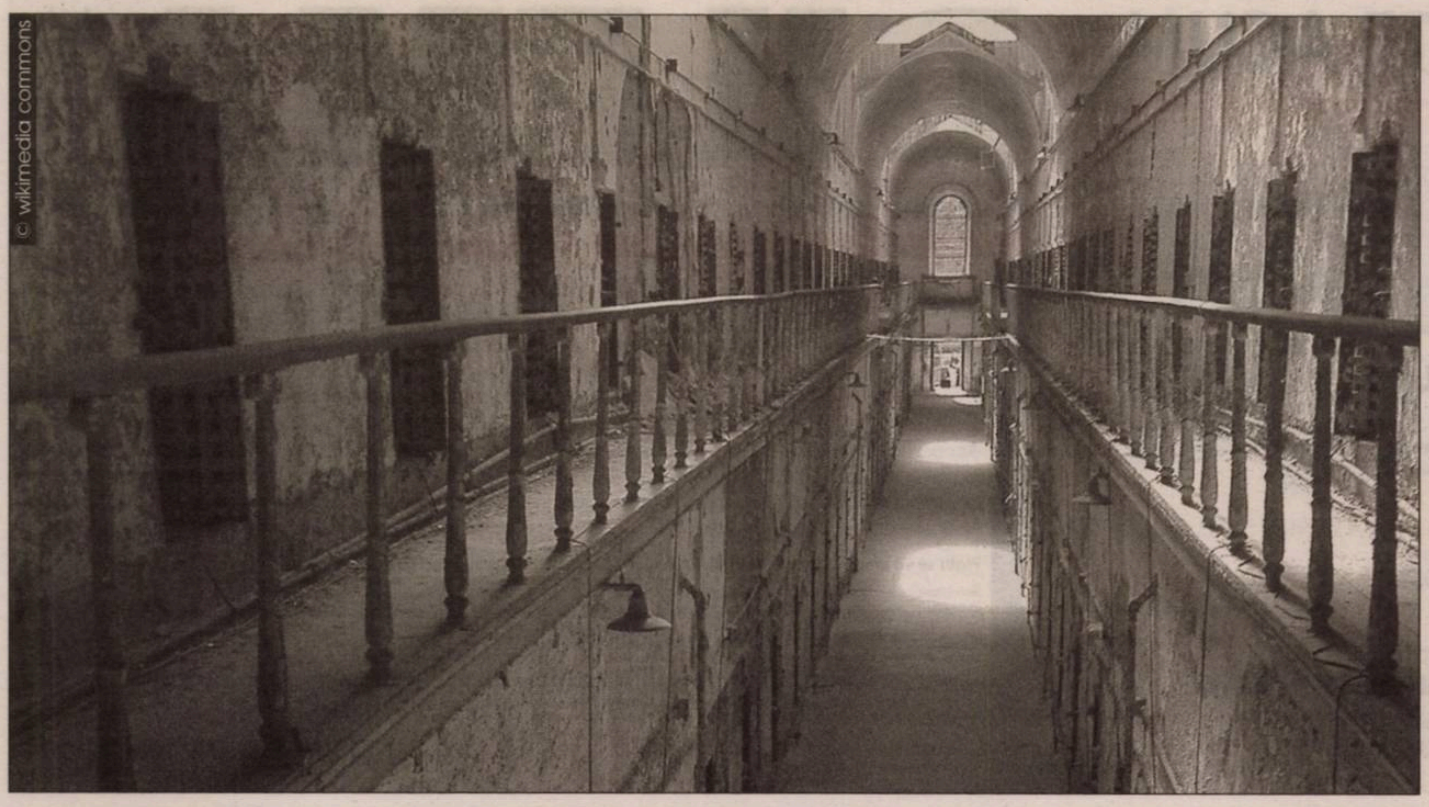
© wikimedia commons

Schimbările de orice fel în penitenciare trebuie să fie bazate pe o teorie coerentă privind această instituție, pe cunoașterea cauzelor reale ale criminalității, pe modul în care cetățenii se raportează la tipurile de infracțiuni și la cei eliberați din închisori. Faptul că, o perioadă de acum încolo, sistemul penitenciar va avea puțini deținuți este propice pentru a regîndi aspectele manageriale problematice, programele educative și de consiliere, reparații și modernizări ale condițiilor de cazare, cursuri intensive cu personalul care lucrează în mijlocul celor închiși.

Așteptăm prea multe de la penitenciare, uitînd faptul că ele doar găzduiesc delincvenții pentru un timp, cauzele agravării criminalității rămînînd afară, acolo unde penitenciarul nu poate face nimic.

Florian Gheorghe *este conferențiar universitar. Cea mai recentă carte publicată:* Penitenciarul – ultima autoritate, *Oscar Print, 2016.*

Cu ochii-n 3,14

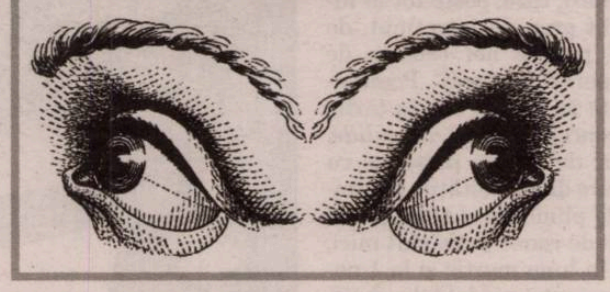

ÎN CINE AȚI AVEA MAI MULTĂ ÎNCREDERE, ÎN JUDECĂTORUL ȚĂRII VULNERABILE SAU ÎN ECHILIBRUL DE NOAPTE?

■ În România sînt înregistrate în prezent 182 de partide. În cine ați avea mai multă încredere, în Țeapa lui Dracula sau în Noi, Getodacii? Ori, poate, v-ați da votul pentru partidul Forța Pensionarilor, Partidul Pirat, Partidul Stejarilor ori, pur și simplu, pentru Partidul Nostru? (**C. Ș.**)

■ În toamna anului trecut, un judecător din Wisconsin a decis o pedeapsă superbă pentru un braconier. La cabana inculpatului fuseseră găsite piei și coarne ale cîtorva zeci de căprioare vînate ilegal. Pe lîngă anul de închisoare cu care s-a ales braconierul, judecătorul a decis ca, pe perioada executării pedepsei, condamnatul să vadă o dată pe lună, de la cap la coadă, filmul *Bambi*. Mă gîndesc ce filme ar decide același judecător să fie obligatoriu de văzut în penitenciar de către marii noștri penali. În nici un caz, *The Godfather*... (**S. V.**)

■ Întîlnirea istorică în care s-a hotărît unirea Principatelor Române și alegerea lui Alexandru Ioan Cuza că domn al Țării Românești a avut loc în Hotelul Concordia, de pe strada Smîrdan nr. 39 din Centrul Istoric al Capitalei, în noaptea de 23 spre 24 ianuarie 1859. Centrul Vechi promitea încă de pe atunci o viață de noapte intensă. (**M. P.**)

■ Ministerul Educației a dat o zi liberă (de vineri) tuturor elevilor. O măsură de prevenire a contaminării cu gripă. O zi liberă e, evident, un tratament mai ieftin decît o campanie de vaccinare. Sau decît o campanie de educație sanitară în toate școlile. Sau decît imunizarea – la timp – a persoanelor vulnerabile. Dar nu e deloc sigur că virușii își iau și ei liber în ziua liberă decretată de minister. (**M. M.**)

■ „Sînt o serie întreagă de restricții care vin din abordare conceptuală, a conceptului de natură protejată (...), dar sînt și momente în care îngrijorarea pescarilor este dincolo de puterea de rezistență. A se vedea populațiile de cormorani. Am discutat cu Vela, cu comisarul (Karmenu Vella, responsabil pentru mediu, afaceri maritime și pescuit), a văzut România. Pentru a fi expresiv, persuasiv, a fi convingător, i-am spus lui Vela că cormoranii în România fac baie în piscine. Atît de mulți. Nu se mai feresc de oameni, de pescari nici atît. Pun în pericol un sector alternativ și un sector complementar, alternativ pentru momentele în care nu ai acces la resurse pe o perioadă de timp știind elementul de prohibiție pe care trebuie să-l păstrezi, complementar că poți găsi în interior, în apele tale, soluția de a crește anumite specii care să asigure pe de o parte locuri de muncă, pe de altă parte hrană foarte bună și iată, ca răspuns aici, o hrană sănătoasă, a se vedea interpretarea privind conceptul acesta de a păstra echilibrul și a genera progres.“ – din discursul ministrului Agriculturii, inegalabilul Petre Daea, în Parlamentul European. (**A. M. S.**)

■ Amsterdam și Praga – spune o știre de pe adevarul.ro – au „primari de noapte“: niște persoane desemnate de consiliile locale să se ocupe de viața de noapte a orașelor. Mai avem mult pînă acolo: Bucureștiul are, ziua, un primar de noaptea minții. (**D. C.**)

SE PARE CĂ ÎNDEPLINIREA DORINȚELOR DEVASTATOARE VA PUTEA SALVA TOATĂ LITERATURA, PE MĂSURĂ CE CREȘTE (OARECUM) TOTUL

■ Se pare că „ordonanța lăcomiei“ nu a dat chiar rezultatele scontate. De unde se vede treaba, o dată în plus, că bățul are două capete. Pe cînd o OUG cu „taxa pe prostie“? Ar produce, imediat, bani la buget. (**R. M.**)

■ Primăria Romei a decis ca, din luna aprilie, banii azvîrliți de turiști întru îndeplinirea dorințelor în Fontana di Trevi (în jur de un milion și jumătate de euro anual) să nu mai fie destinați actelor caritabile, ci administrației publice, urmînd să fie folosiți de acum încolo pentru lucrări de infrastructură. Sînt curioasă cîți turiști își vor mai pune dorințele în contul Primăriei. (**S. G.**)

■ Donald Trump, întrebat, după incendiile devastatoare din California, dacă evenimentele nu l-au făcut să-și schimbe opinia despre schimbările climatice, a răspuns: „Am o părere foarte clară despre asta, vreau un climat extraordinar și îl vom avea.“ (**C. Ș.**)

■ Dictatorul Erdogan a publicat recent un articol de propagandă la rubrica de opinie pe prima pagină a ediției internaționale din *The New York Times*. (Cu o zi înainte, jurnalista Pelin Ünker fusese condamnată la închisoare pentru articolele ei din seria „Paradise Papers“, Turcia fiind, pentru al treilea an consecutiv, pe primul loc în lume la numărul de jurnaliști închiși.) Acum ceva vreme, Vladimir Putin publicase și el un articol de propagandă în *The New York Times*. Iar acum vreo două săptămîni, *The Economist* afirma că doar Jair Bolsonaro va mai putea salva Brazilia de la dezastru. Între timp, Bolsonaro a desființat Ministerul Culturii. (**M. C.**)

■ O chinezoaică ce n-a fost lăsată, la *security-check* pe aeroportul din Beijing, să treacă cu sticla de coniac pe care o avea în geantă a ieșit din rînd, s-a așezat pe un scaun și a băut toată sticla. Femeie dintr-o bucată! (**M. C.**)

■ Iată că literatura chiar e nemuritoare: gunoierii din Ankara au deschis o bibliotecă publică formată în întregime din cărți aruncate, aproximativ 6000 de volume. (**C. Ș.**)

■ Londonezii sînt mari amatori de cocaină. O arată țiparii din fluviul Tamisa, care devin hiperactivi pe măsură ce concentrația de stupefiante din apă crește tot mai mult de la an la an. (**C. Ș.**)

■ Anul ăsta, de sărbători, a revenit moda călușeilor. În mai toate tîrgurile și mall-urile am văzut cîte un carusel, culminînd cu cel alb, perfect, de la Mall Vitan. Ne-am bucurat de o lume oarecum *à la* Mary Poppins. (**I. P.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Hai La Meci SRL, Alter Ego Concept SRL, Subopiatră SRL-D, Prosper Assiduus SRL, Bicicleteria SRL, Ciuciu Bum SRL, AMA Călătoriile Credinței SRL, Norocel Forte SRL, Bivolul Network SRL, Fabrica De Sandwichuri SRL, Împreună Pentru Fiecare SRL, Buhuhu Company SRL, Cufărul Cu Mărgele SRL, Poet 2000 A.N.A.H. Impex SRL, Merită Citit SRL, Doi Lei Și O Chiflă SRL, Electropraf SRL, Studii Sociale Procesual Organice SRL, La Creerosu SRL, Lobul Creativ SRL-D, Vânătorii De Zmeie SRL, Miruna Case Pasive SRL, Buticul Lizzucăi SRL, Explomediu SRL, Cetatea Lui Bucur 7 Centre SRL, Avantaj Colibri Advertising SRL, Casa Nutriției SRL, Dezinsecție Stingătoare Planuri Evacuare Și Ignifugări D.S.P.E.I. SRL, Ferestre Perfecte SRL, Clocodilul Plângăcios SRL, Roa De Dulce SRL, Auto Moto Bujie SRL, Daniela & Desenul SRL-D, Pro Vidanj SRL, Scriitorii De Povești SRL, Top Imobiliara Hai Acasă SRL, Happyology SRL, Care Pe Care SRL, Amnio Tic SRL, Drumețul International SRL, Drumețul Guard SRL, Cubic Evolution SRL, Gura Sobei SRL, Obsesiv Art SRL, Pământ Sfânt Alimentare SRL, Explogaz SRL, Pasiune Cu Gust SRL, Ompatrulei Consulting SRL, Porția De Dulce SRL, Pantofart Prodcom SRL, Incredibar Nutrition SRL, Chicineta SRL-D, Memoria Vizuală SRL, Soare Magic SRL, De Semn SRL, Alege Viața Publishing SRL, Totul Pentru Tine SRL, Dăm De Veste SRL. (**D. S.**)

ABONEAZĂ-TE ACUM

Trimite 1 SMS la 7488 cu textul DILEMA

CUM TE ABONEZI
✔ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 EUR + TVA/SMS)
✔ ONLINE: la http://abonamente.adevarul.ro
✔ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL:
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288,
deschis la First Bank SA – Lacul Tei,
nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
✔ LA TOATE OFICIILE POȘTALE / ✔ FIRMELE DE ABONAMENTE

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro
Tel: 0732 130 211 / 0732 130 213 (L-V, 9.00-18.00)

DILEMA VECHE

✔ 3 luni - 54 LEI ✔ 6 luni - 98 LEI ✔ 12 luni - 159 LEI

Prețuri la abonamente cu pînă la 44% mai mici față de prețul de la chioșc

TALON ABONAMENT

Nume ..... Prenume .....
Str. ..... Nr. ...., Bl. ....., Sc. ....., Et. ...., Ap. .....,
Localitate ..... Județ/Sector ....., Cod poștal .....
Telefon ..... Email .....
Am achitat suma de ..... LEI cu mandat poștal/ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA – Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua pînă la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.

Prin completarea prezentului talon sînt de acord ca SC ADEVARUL HOLDING SRL să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresîndu-mă societății SC ADEVARUL HOLDING SRL printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la SC ADEVARUL HOLDING SRL – Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, Sector 2, cod poștal 020331.

...ÎȚI DĂ DE GÎNDIT

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XVI** ■ nr. **781** ■ 7-13 februarie 2019 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 5,99 lei

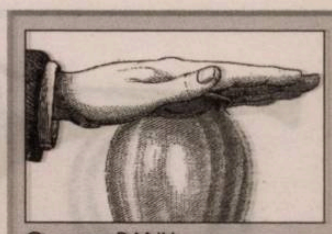

George BANU

scena lumii

15

ANDREI PLEȘU

„Vivere pericolosamente“

pagina **3**

GABRIELA SZABÓ

„De la necesitate și strategie la profesionalism“

pagina **II**

OVIDIU NECULAI BUFNILĂ

„Daea, Stalin și cormoranii“

pagina **23**

Pe locuri, fiți gata, sport!

„Eu, omul incapabil de orice alt sport decît cel al contemplațiunii.“

I.L. CARAGIALE

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

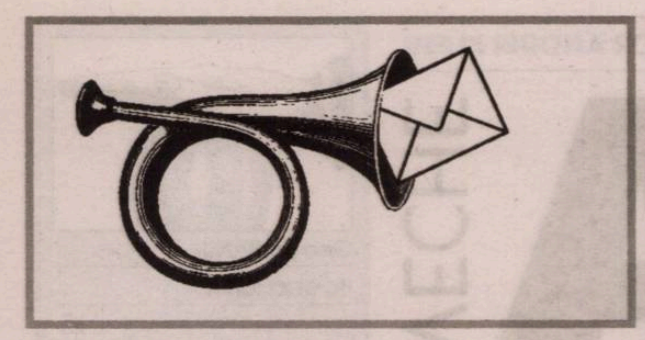

la vremuri noi, dileme vechi

Andrei MANOLESCU

C-așa e-n tenis

Cînd eram copil, am fost dus de părinții mei la un antrenor de tenis de la Palatul Pionierilor de pe atunci, de fapt, Palatul Cotroceni. Individul m-a pus să joc singur „la perete", zicea el. Peretele era însă un gard de sîrmă, de unde mingea nu se mai întorcea înapoi în rachetă. Cei mai mari jucau chiar pe terenul de zgură, dar cîte șase sau opt odată. C-așa e-n comunism. Dorința mea de a juca tenis a rămas intactă peste ani, dar niciodată n-am fost sigur că mi-o pot satisface fără probleme. Cel puțin în București, mai tot timpul terenurile erau ocupate. Ba erau niște băieți mai mari, ba erau „tovarășii cu abonament", ba, mai tîrziu, erau „domnii de la contracte" sau, pur și simplu, erau concursuri. Cînd eram copil mi se spunea că trebuie să-i las pe cei mai mari, cînd devenisem mai mare mi se spunea că au copiii concursuri. Pentru a reuși totuși să joc, am apelat de multe ori la diverse trucuri, la banii suplimentari din buzunar sau, după caz, la reclamații și amenințări. Mulți asemeni mie, însă, abandonau. Alții se mulțumeau să joace doar cîteva minute înainte de lăsarea întunericului, cînd mingile abia se mai vedeau, sau în miezul zilei, la peste 30 de grade. (În timp ce scriu văd la televizor imagini nocturne ale arenelor de la *Australian Open*, cu zeci de terenuri luminate feeric.) Pe vremea lui Ceaușescu, un român plecat în Suedia mi-a povestit (și țin minte și astăzi ce fascinat am fost) cum se poate juca acolo indiferent de vreme, ziua sau noaptea, vara sau iarna. La Malmö, care nici măcar nu era capitala, existau o mulțime de terenuri acoperite, luminate artificial, cu încălzire și tot ce trebuie. Jocul de tenis nu depindea de ciclurile naturii. Și erau atît de multe terenuri încît niciodată nu se ocupau toate, ba chiar majoritatea zăceau goale. Pe la jumătatea anilor '90, goale deveniseră și cele din București. Fenomenul se datora însă prețurilor exagerate. S-au reamenajat cîteva terenuri, s-au cumpărat două-trei instalații de nocturnă. Acolo, însă, juca de-alde Cataramă. Tenisul, nu-i așa, e totuși un sport aristocratic. [...]

Îmi amintesc uriașul scandal declanșat, cînd eram la liceu, de prinderea unor colegi de-ai mei care intraseră noaptea prin efracție în sala de sport. Nu voiau să fure nimic, ci doar să joace baschet. Un fruct oprit. Puțin a lipsit să nu fie dați pe mîna miliției. [...] Încercarea de a face sport de plăcere în România e, de multe ori, un sport în sine. Iar reușita depinde de capriciile vremii și ale vremurilor, și chiar de relații. Ca multe altele. Ne mai mirăm de lipsa de sportivitate, de spirit de competiție și de echipă, lesne observabilă în toată societatea noastră.

(apărut în *Dilema*, nr. 463, 25 ianuarie 2002)

Dilema veche vă propune

■ De vineri, 8 februarie, puteți vedea în cinematografe cuplul Penélope Cruz – Javier Bardem în *Toată lumea știe (Todos lo saben)*, cel mai recent film al regizorului iranian Asghar Farhadi. Un film captivant, despre familie, secrete și credință. (Cristina Ștefan)

■ Miercuri, 13 februarie, la ora 19, la Sala Radio puteți asculta, reuniți sub bagheta dirijorului german Ralf Sochaczewsky, trei mari compozitori: Haydn, Mozart și Josef Suk. (Redacția)

■ *Cîntec lin* și *În grădina căpcăunului*, cele două volume ale scriitoarei Leïla Slimani (franțuzoaică de origine marocană), traduse de Nadine Vlădescu la Editura Pandora M. Ambele tratează instanțe ale nebuniei cu chip uman: în *Cîntec lin*, bona „perfectă" ajunge să-i ucidă pe cei doi copii pe care-i are în grijă, în vreme ce protagonista din *În grădina căpcăunului* e devorată de dependența ei de sex. (Cristina Ștefan)

■ Joi, 7 februarie, de la ora 18, la Sala „Cantacuzino" a Muzeului Național „George Enescu", are loc lansarea volumului *Domeniul Cantacuzino Florești. Despre trecut, prezent și viitor*, o poveste ilustrată a Domeniului Cantacuzino, un volum care îmbină arta și arhitectura. (Stela Giurgeanu)

■ Instantanee din istoria Bucureștiului, în viziunea caricaturistului gălățean Viorel Baciu – fragmente de bandă desenată pe gardul din Calea Văcărești care delimitează delta de restul urbei. Și cîteva dintre legendele explicative: „Norocul e prea puțin și lume prea multă." – I.L. Caragiale; „Nu e nici o rușine să te naști prost. Rușine e să mori prost." – Marin Sorescu; „Toate lucrurile care îmi plac în viață sînt ori ilegale, ori imorale, ori îngrașă." – Alexander Woollcott. Artistul mizează pe reacție la cald: „Consider că emoția stradală e foarte importantă". Proiect susținut de Primăria sectorului 5. (Ruxandra Mihăilă)

■ Pentru cei cu copii (și nu numai). Teatrul Coquette (Calea Călărași, nr. 94, sector 3, București) vă invită în week-end la următoarele spectacole: *Prîslea cel Voinic și Merele de Aur* – sîmbătă, 9 februarie, la ora 11; *Valsul Hazardului* – sîmbătă, 9 februarie, la ora 19,30 și *Greierele și Furnica* – duminică, 10 februarie, la ora 11. (Matei Pleșu)

■ La Galeria Romană, pînă pe 5 martie, se poate vedea expoziția „Pro Nomos" a artistului Christian Paraschiv. Realizată „în oglindă" cu expoziția deschisă de Christian Paraschiv la Paris, la galeria Oudin, în cadrul sezonului Franța – România 2019, „Pro Nomos" strînge lucrări reprezentative pentru arta lui Paraschiv, urmărind marile teme ale operei sale: „Strunga", „Rana", „Negrul este culoarea limbajului". Alături de lucrări remarcabile, se poate vedea o piesă unică, realizată din piele de cultură ce folosește ADN-ul artistului. Artist important al generației '80, membru fondator al grupului „Prolog", Christian Paraschiv lucrează în Franța începînd din 1986. (Sever Voinescu)

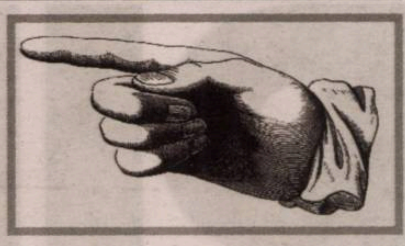

■ Sezonul de snooker e în plină desfășurare, cu competiții care mai de care mai tari. Săptămîna aceasta se dispută Coral World Grand Prix, la Cheltenham, un turneu mai nou (prima ediție a fost în 2015) la care participă primii 32 de jucători din clasamentul sezonului. Deci sînt prezente numele cele mai grele ale momentului. Anul trecut a cîștigat de Ronnie O'Sullivan. La ediția actuală însă, *The Rocket* a fost eliminat de Marco Fu încă din primul tur. Totuși, cred că mai sînt niște motive pentru care merită să urmărim desfășurarea turneului. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Iarna**
- **Ziduri**
- **Eleganța**
- **Femei**
- **Maghiari**

album dilematic Șerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Șerban AXINTE ● Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU
Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Cosmin CIOTLOȘ ● Horia CORCHEȘ
Andrei CORNEA ● Codrin Liviu CUȚITARU ● Petre GURAN
Ionuț IAMANDI ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Doris MIRONESCU ● Victor MOROZOV ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Lorin NICULAE ● Cătălin PAVEL
Andrei PLEȘU ● Mihaela SIMINA ● Bogdan-Alexandru STĂNESCU
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂTARU-CAZABAN ● Teodor TIȚĂ
Andreea VLAD ● Matei VIȘNIEC ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN

EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
0372.130.211; 0372.130.213
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT AUDIT TIRAJE
Tiraj: 7.900
Tipărit la Tipoart Idea Studio

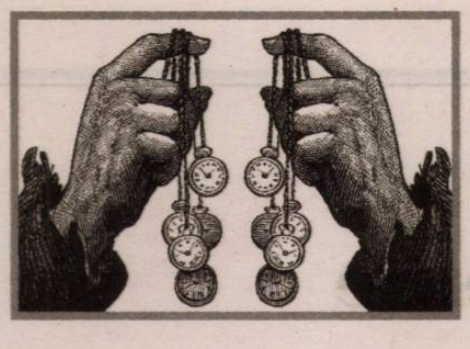

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Vivere pericolosamente

Avem numai probleme mari: bugetul, președinția Consiliului UE, „taxa pe lăcomie“, subversiunile pesediste împotriva lui Dragnea, școlile fără closete, spitalele cu gîndaci, „statul paralel“ și cîte și mai cîte... Dar viața zilnică, subzistența măruntă a cetățeanului implică și probleme care, fără să fie mici, par secundare în raport cu „politica mare“. În ultima vreme, am avut ocazia să constat, pe pielea mea, că trăim periculos, la un nivel care, „de foarte sus, din polul plus“, pare minor, dar care poate avea costuri enorme.

Stai, de pildă, seara, obosit, într-un fotoliu. Brusc, se stinge lumina. După o scurtă pauză de perplexitate, te gîndești să suni, pentru lămurire, la ENEL. Suni și intri pe lungimea de undă a unui robot, care te tratează cu un interminabil discurs. Mai întîi, îți explică ce tastă trebuie să apeși, în funcție de problema pe care o ai (detalii tehnice, deranjamente, informații curente etc.) și de sectorul în care locuiești. După care ești anunțat că apelul tău va fi înregistrat și că, dacă ai obiecțiuni, beneficiezi de o sumedenie de „drepturi“, a căror listă îți este recitată scrupulos, deși e limpede că n-ai cum s-o ții minte. La sfîrșit, se aude însă și un mesaj încurajator: „Vă rugăm să așteptați! Apelul dvs. va fi preluat în cîteva momente.“ De-aici înainte e chestie de noroc. În cazul meu, cele „cîteva momente“ au durat cca 20 de minute. După care o voce plauzibilă mi-a explicat că, pe strada mea, se fac reparații. „Și nu puteați anunța dinainte?“ „Nu, a fost o neregulă accidentală.“ Aflu, apoi, că lumina se va reaprinde cam după patru ore. Ce-i de făcut? Pana de curent nu înseamnă doar întuneric. Înseamnă și blocarea computerului, a frigiderului, a instalației de încălzire. Dacă în casă există și copii mici, ale căror tabieturi de seară se suspendă brusc, pe termen incert, sau dacă ai de expediat urgent textul unui articol pentru ziua imediat următoare, episodul beznei devine neliniștitor. Dar iată că, după vreo 20 de minute, lumina se recuplează pe neașteptate. Să fie o simplă bîlbîială de parcurs? Un test tehnic? Cît va dura? Stai ceva vreme cu sufletul la gură și, slavă Domnului, becurile rămîn aprinse... Din nefericire, a doua zi, cam la aceeași oră, curentul se întrerupe din nou. Urmează același scenariu. „Păi, n-ați reparat ieri?“ „Ba da, dar a apărut un nou incident!“ Te simți, inevitabil, la mîna norocului. Te aștepți la orice, în timp ce felurite voci calme mimează „normalitatea“. „Asta-i situația!“

Mi se va spune că, procedural vorbind, n-am de ce să mă plîng. Robotul care răspunde atîtor solicitări are „obiceiurile“ lui electronice, de neocolit. Nu știu, nu mă pricep. Dar mă gîndesc că or fi existînd specialiști care să simplifice eficient, să modeleze funcțional dialogul cu clienții, așa încît informația cerută în situații de criză să ajungă prompt și explicit la urechea petentului (plătitor...). Altfel, e ca și cum, în plin preinfarct, ai suna la Salvare și, pînă să strigi după ajutor, ți s-ar ține o sobră conferință despre obligații, drepturi și jocuri de taste pe mobilul pe care de-abia îl mai ții în mînă. „Apelul dvs. va fi preluat în cîteva momente. Dacă nu, reluăm legătura de la centrala Sfîntului Petru...“

Dincolo însă de proceduri, există, la ENEL, și o problemă de fond. Am mai semnalat și altădată proasta administrare a sistemului. Senzația de nesiguranță, de arbitrar tehnic, de ineficiență instituțională e fapt de experiență curentă pentru toți „beneficiarii“. Dar nimeni nu pare să ia în serios această periculoasă disfuncție.

Alt caz. Răcești, faci o viroză, trebuie să te tratezi. Intri în prima farmacie și ceri lucruri curente, banale în asemenea situații: vitamina C, aspirină, ACC 600. „N-avem!“ „Cum n-aveți? Unii au chiar în casă o trusă de prim-ajutor cu astfel de (f)leacuri familiare, iar dvs. nu le aveți în farmacie?! Și asta cînd se vorbește zilnic de amenințarea unei epidemii de gripă?“ „Păi, nu e vina noastră!“ „Dar a cui?“ „A depozitului.“ Ce să înțeleg? Că persoana în halat alb de la tejghea nu mai e farmacist, ci un simplu vînzător, dependent de livrările „de la centru“? Nu e obligația instituției să-și asigure, mai ales în perioade de criză sanitară, necesarul de medicamente esențiale? Căci nu e vorba de cine știe ce produse exotice, importate cu sacrificii de pe costisitoarea piață planetară. E vorba de mărfuri „străмoșești“, de populara aspirină sau de cuviincioasa vitamină C. E drept, nu pot risca generalizări nihiliste. Trebuie să semnalez, pentru contrast, și farmacii decente, de unde am reușit să-mi procur, în regim de urgență, cele necesare (deși bănuiesc că sînt arondate aceluiași „depozit“...). Mi se pare normal să le semnalez: farmaciile Help Net și Catena. După cum mi se pare normal să mulțumesc acelor farmaciști care înțeleg prompt ce probleme ai, te sfătuiesc profesionist și sînt preocupați să-și aprovizioneze, responsabil, propriul „depozit“, chiar dacă nu le merge computerul... Ultima apariție de o asemenea croială mi-a fost scoasă în cale de șansă, la o farmacie Catena de pe Calea Moșilor (nr. 288): e vorba despre doamna Simona Arvinte, un specialist riguros, un interlocutor cordial, o prezență liniștitoare. Vreau să sper că nu e un caz izolat...

Curent electric, medicamente – în mod normal, „materie primă“ pentru viața cotidiană. Dar cum e cu o substanță „elementară“, cum e *apa,* greu de evacuat din metabolismul uman? Ei bine, unii clienți se plîng că, la robinet, curge un lichid maroniu și urît mirositor, dar Apa Nova zice că e alarmă falsă. Cine să transeze lucrurile, dacă nu guvernul, respectiv Ministerul Sănătății? Ce zice doamna ministru? Că e mai bine să nu bem apă de la robinet. Dar că nu e vorba de o „interdicție“, ci de o „recomandare“. Oricum, însă, nu e grav să *bem,* dar cu adevărat periculos e să ne *spălăm* cu ceea ce avem voie să bem. Înțelegeți ceva?

Eu, unul, din toate astea – și din multe altele – înțeleg strict că trăim periculos, după bunul plac al sorții. Și că, vorba dlui Noica, apocalipsa nu va fi „monumentală“, cu mari catastrofe cosmice, ci se va produce prin dispariția bruscă a „subînțelesurilor“. Într-o bună zi, ne vom trezi, de pildă, fără apă. Pe acest fundal, chestia cu președinția Consiliului UE sau cu șmecheriile lui Dragnea nu vi se par simple copilării sau primejdioase strategii de camuflaj?

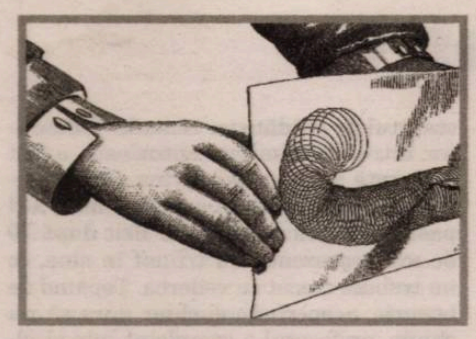

Andrei CORNEA

la răscruce de gînduri

„Falsul“ aselenizării

Demult, prin anii '70, aflîndu-mă în Maramureș, am întrebat o țărancă ce crede despre aselenizarea americanilor (era la modă subiectul). Mi-a spus că nu crede și că omul nu poate călca pe Lună, care e lucru sfînt, făptura lui Dumnezeu. Ca s-o provoc, am întrebat-o dacă nu văzuse la televizor aselenizarea (se transmisese și la noi.) „Ba da, mi-a zis, dar nu mint ăștia tot timpul la televizor?“ Argumentul m-a lăsat mut. Așa fals cum era, el avea evident mult sens în contextul acelor vremuri.

Mi-am amintit de această veche istorie săptămîna trecută, cînd cu „scandalul apei“ din București. Autoritățile noastre publice au mințit de atîtea ori sau au trucat de atîtea ori adevărul, încît foarte multă lume nu mai are motive să se încreadă în ele, *orice ar spune.* Și cu atît mai mult dacă și spun lucruri diferite sau chiar contradictorii. Căci să ți se spună că apa are, într-adevăr, ceva clor în plus, dar e potabilă (versiunea Apa Nova) nu-i totuna cu prima declarație a Ministerului Sănătății și a doamnei ministru, cum că e improprie pentru băut, gătit și spălat, și nici cu cea de-a doua declarație a acelorași, cum că apa ar fi totuși bună, dar că trebuie consumată „cu prudență“. Ce înseamnă „cu prudență“ în context n-a înțeles nimeni. Să bei, dar mai puțin? Cît de puțin? Și dacă ți-e sete tare, ce faci? Completezi cu apă plată ori, de ce nu, cu bere? Fie. Dar ce înseamnă să te speli „cu prudență“? Poți s-o folosești pentru picioare, dar nu și pentru față, eventual? Dar să nu intrăm în detalii anatomice și nici să nu facem hermeneutica cuvîntului „prudență“. În orice caz, dna ministru Pintea s-a exprimat periculos de ambiguu, permițînd cele mai diferite interpretări – de la cele benigne (trebuie evitat consumul pentru bebeluși și persoane alergice la clor) la cele catastrofice (dacă bei, mori, dar „ăștia“ vor să ascundă adevărul).

Cert este că balamucul informațional a continuat, chiar și după ce apa a redevenit normală (ceea ce am știut cu toții gustînd-o a doua zi): nici pînă duminică instituțiile (Apa Nova, DSP, Ministerul Sănătății) nu se puseseră de acord nici asupra gradului de clorinare din ziua cu pricina, nici asupra caracterului propriu sau impropriu pentru consum. În schimb, au apărut acuzațiile cu iz politic. Ce subiect mai bun poate fi găsit decît calitatea apei noastre celei de toate robinetele? Dna Firea, care în prezent suspectează un complot pesedist în orice mișcă în București, a intrat dramatic în scenă cerînd să se pronunțe CSAT-ul și SRI-ul. În fine, trezit din somnul său obișnuit, Avocatul Poporului, dl Ciorbea (probabil frustrat de faptul că CCR i-a refuzat pensia specială), s-a pus în mișcare cerînd autorităților publice să lămurească chestiunea. E o întrebare dacă vor reuși să se pună în acord între ele în următorul secol.

De fapt, nu-i (sau nu mai e) aproape nimic de lămurit în legătură cu apa Bucureștilor – care, să recunoaștem, nu-i foarte rea, prin comparație cu apa altor metropole. Sînt, în schimb, multe de lămurit în legătură cu felul în care comunică autoritățile publice între ele și cu publicul, în era informației. E o rușine, dar și o dovadă de incompetență și de iresponsabilitate să nu poți da comunicate prompte, clare, neambigue și concordante în asemenea situații, nici măcar prea ieșite din comun și în care rezultatele se obțin prin *măsurători standardizate, nu prin interpretare.*

Să ne mai mirăm atunci că mulți oameni refuză să se vaccineze sau să-și lase copiii să fie vaccinați, invocînd felurite teorii neștiințifice? Pentru un om care a cam uitat tot ce a trebuit să învețe în școală, un obișnuit al diferitelor rețele de socializare, multe toxice (așa cum sînt foarte mulți contemporani ai noștri), de ce ar fi mai credibilă dna Sorina Pintea cînd cere oamenilor să se vaccineze decît atunci cînd cere oamenilor să fie „prudenți“ cînd folosesc apa de la robinet? A doua cerință a fost, în cel mai bun caz, o gafă mediatică. De ce ar fi prima cerință mai credibilă?

Autoritatea entităților publice – naționale și locale – formează în ochii publicului larg un bloc. Cînd există impresia că se ascunde sau se fardează adevărul într-un punct, credibilitatea generală scade, chiar și acolo unde se spune adevărul întreg. Majoritatea oamenilor nu au timp, nici cunoștințe, nici interes să facă distincțiile dintre adevăr, semiadevăr și fals. De asemenea, cînd vine vorba de încredere, oamenii nu sînt interesați să distingă prea mult între ministere, autorități deconcentrate, guvern, autorități locale. Pentru ei, toți „ăștia“ formează o unică hidră cu capete multiple, dar același corp și mai ales același instinct: să-și înșele cetățenii la nevoie. În fapt, dacă e o naivitate să crezi în tot ce se spune „de sus“, este o prostie să nu crezi nimic din ce se spune „de sus“. Aselenizarea, fie și transmisă de televiziunea comunistă, a avut totuși loc. Dar nu-i aproape niciodată simplu să calibrezi între ele scepticismul și încrederea. Guvernele au un rol esențial în asigurarea încrederii, dar o parte însemnată a reușitei ține și de competențele individului, mai ales de puterea sa de discernămînt și de cultură: poate că și în asta constă arta grea de a fi un bun cetățean.

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Alegeri și dileme

No, acum, că m-am băgat în competiția pentru Parlamentul European, trebuie să răspund la tot omul, că doar e evident că am planuri de îmbogățire din banul public.

E drept că am început bine, explicînd destul de clar de ce am intrat în beleaua asta și ce am de gînd să fac, dar nu toată lumea se chinuie cu cititul, că doar avem televiziuni de știri.

Prima întrebare a fost: ce caut eu pe listele de români verzi, cînd toată lumea știe că eu sînt țigan?

Am zis să fiu băiat finuț, să nu o rog pe mama să îi răspundă, că e aprigă la gură, să nu mă leg de faptul că omul care m-a întrebat trăiește în afara României de mulți ani, că scrie într-o română de-o face pe tanti Viorica să pară o lumină, că nu are nici un fel de calificare care să justifice dorința lui de a participa la europarlamentare și că, probabil, împărtășim o bună parte a genelor românești mai colorate. Dar sînt pro-diversitate, așa că și prostovanii, indiferent de etnie, au dreptul să aibă reprezentantul lor pe liste.

A doua problemă a fost gura mea cam slobodă. Trebuie, spune publicul, pentru a satisface poporul mult iubitor de limbaj elevat de tip Dăncilă sau Nicolicea, să mă transform în reîncarnarea modernă a lui Titulescu. Apoi, că am nevoie de o strategie bună și inovatoare, care să mobilizeze publicul.

Abia aici am început să fiu fericit. Am făcut rapid cîteva scenarii serioase – așa încît să satisfac nevoia de „scorțoșenie" a tuturor.

Lebăda Neagră pentru Europa! Asta a fost prima idee.

Că tot mă gîndii la nume, zisăi să încerc cu numele cel procopsit. Nu de alta, dar Salam are zeci de milioane de vizualizări pe Facebook. De ce ar fi Ciolan mai rău? Ciolan e numele meu, ceea ce mă face predestinat pentru politică!

Un Ciolan pentru progres! Cu Ciolanul în Europa! Avem valoare, avem Ciolan! Reconstruim Europa pe baze sănătoase – votați Ciolanul!

Dacă e nevoie, face băiatul și o cîntare cu valoare, senzație și, desigur, dujmani.

Dovedește că sînt cult în cap – l-am citit pe Taleb și am văzut filmul cu Natalie Portman pînă la capăt fără să îmi tai venele cu sînge albastru – și că sînt iubitor de lebede, lucru care cîștigă puncte la o parte din populație care a crezut tîmpenia aia cu lebedele vieneze.

Problema e că s-ar putea ca lumea să vrea să dovedesc că sînt balerin și, oricît de mare ar fi ambiția mea de a ajunge la Hollywood în iegări negri, nu dansez. Mai degrabă învăț cum se trage de o ciorbă o oră, dar așa, cu sentiment, cu angoasă sau cu sictir. În cel mai bun caz, îl inspir pe Cătălin Mitulescu (nume perfect pentru politică), că doar sîntem prieteni și ajung și eu pe la Cannes. Tot e mai bine decît nimic.

Ciolanul e o chestie tradițională care depășește barierele etnice în Balcani, fiind apreciat atît în mîncare, cît și la pupat de moaște. E bio/eco, deci prinde și la hipstăreală, și ușor de reținut, nu ca Mișcarea România Împreună (e drept, PLUS e mai fain și mai ușurel de memorat).

Cu Ciolan și cu fasole facem pace și love(le)! Pentru cei mai pretențioși înlocuim lovele cu consensul, planul de guvernare și ce mai zice Dragnea pe la televizor.

Dacă e nevoie, face băiatul și o cîntare cu valoare, senzație și, desigur, dujmani. Războiul Ciolan-Salam ar fi o chestie care ar rupe burtierele la televiziunile serioase de știri de la noi.

Totuși, piticul rațional din cap zice că nici asta nu merge, e prea exagerată. Deși, dacă a mers discursul ăla cu onoare, boborul sfînt și gloria Ieuropei al doamnei Dăncilă, dacă Ciordache a vorbit în numele României în fața UE și dacă Andruscă a fost ministru, nimic nu mai pare imposibil.

Apoi m-am mai gîndit la Dacian, ardeleanul molcom și cu bun-simț de care îmi este tare drag și, oricît m-ar iubi el, dacă ies cu o manea de campanie riscă o apoplexie și așa ajung să distrug viitorul națiunii.

În plus, sînt afon și, chiar dacă aș da o lovitură bine meritată manelelor, mama sigur ar face infarct. M-am gîndit pentru o secundă că – ce? – mama lui Fuego a supraviețuit și fiu-său e mai catastrofă, dar a fost un gînd pe care am decis să-l ignor.

O campanie de tip Dan Puric, totuși, cred că e soluția! Să încep să vorbesc despre cum vorbește Zamolxes prin mine și cum partea din familia mea care e mai colorată are rădăcini dovedite în România de pe la 1300.

Continuu cu un alt articol în cazul în care mă mai publică cineva.

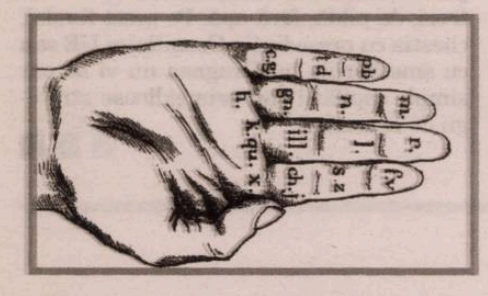

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Miss Psychology

© wikimedia commons

Colegul meu de la Psihologie, Ameliu Termopil, a primit recent premiul internațional „Filozofie și viață". Motivul? Un insolit experiment psihologic pe care Ameliu l-a derulat în Universitate și pe care ulterior l-a prezentat, cu lux de amănunte, într-un prestigios jurnal academic european *(ISI)*. Pe scurt, el s-a folosit de trei femei asemănătoare fizic, dar cu vîrste diferite (o tînără de aproximativ douăzeci de ani, o doamnă matură, aflată undeva între 45 și 50 de ani, și o senioară de 70-75 de ani). Le-a introdus într-o încăpere fără mobilier, prevăzută doar cu o oglindă încastrată într-unul dintre pereți. Le-a aliniat în fața oglinzii respective și le-a rugat să arboreze un aer cît mai natural. Dincolo de oglindă, în camera alăturată, se afla un juriu nevăzut de cele trei, capabil însă să le observe și să le analizeze pe ele. Se crease contextul perfect al unui *police lineup* din filmele americane, necesar acolo identificării infractorilor, folosit aici în scopuri pur științifice. Ameliu a apelat la trei comisii de jurizare, independente una de cealaltă, construite totuși echilibrat. Fiecare avea zece membri (cinci bărbați și cinci femei), cu proveniențe sociale, intelectuale și profiluri emoționale variate (aceleași totuși pentru toate trei juriile). A prevenit orice contact între ele. Le-a adus succesiv în încăperea de observație și le-a comunicat componenților informația că ei ar fi singurii evaluatori ai subiecților feminini. Ce urmărea profesorul Termopil? Ceva foarte simplu: dorea o evaluare din categoria celor executate de jurii în interiorul concursurilor de frumusețe. Aștepta carevasăzică, de la evaluatori, să stabilească, prin vot, cîștigătoarea titlului de *miss* dintre amintitele protagoniste, *nota bene*, fără a putea comunica, în vreun fel, cu ele, fără a le intervieva, fără a le asculta vorbind, *dar* – iar acest *dar* constituia cheia experimentului! – avînd acces la o fișă psihologică a concurentelor, „creionată" de Ameliu în prealabil și înmînată solemn observatorilor din comisiile menționate.

Sînteți, probabil, curioși care a fost rezultatul. Înainte să ne referim la el, trebuie să mai adaugăm un detaliu. Psihologul nostru a săvîrșit o mică diversiune în „operațiunea fișelor psihologice". A întocmit, de fapt, trei seturi, *altul* pentru fiecare dintre cele trei jurii. În primul set, femeile erau prezentate drept persoane extrem de competitive, cu o compulsie aproape patologică pentru victoria de orice tip. Toate aveau triumfuri în diverse zone sociale concurențiale. Comisia jurizatoare intrată mai întîi la analiză a decis, în unanimitate, pe baza vizualizării și a informațiilor psihologice furnizate de Termopil, că titlul de *miss* îl merita tînăra. Au judecat pesemne că, prin vîrstă, ea nu se dovedea superioară celorlalte numai la nivelul calităților fizice, ci și la numărul izbînzilor prezumtive pe care le va repurta într-un viitor extins. Ameliu s-a bucurat ca un copil. A completat rapid o diplomă cu numele *Miss Performanță*, de oferit ulterior fetei cîștigătoare. Juriului al doilea i s-a dat o altă fișă, unde protagonistele apăreau ca niște personaje cu realizări intelectuale excepționale și grade de educație mult peste medie. Evaluatorii le-au privit atent și au hotărît – tot unanim – că doamna matură merita titlul de *miss*. Au considerat, indubitabil, dincolo de trăsăturile fizice, că un intelect aflat la vîrsta deplinei maturități poate realiza lucruri deosebite. Termopil a tresăltat de fericire și a scris a doua diplomă – pentru doamna în cauză – intitulată *Miss Intelectualitate*. În fine, a treia echipă de analiză a primit o fișă psihologică neașteptată. Femeile dețineau acolo statutul de prădătoare sexuale. Tulburător, într-o unanimitate entuziastă, a fost declarată acum *miss* bătrîna. S-a presupus că, tot dincolo de aspectul fizic, a-ți păstra postura de prădător fizic după 70 de ani reprezenta un triumf în sine, ce nu trebuia trecut cu vederea. Țopăind de bucurie, acoperindu-și chiar gura să nu chiuie, profesorul a completat iute și ultima diplomă, cu numele *Miss Sexualitate*, pentru Buni.

Și? Nici un *și!* Ameliu Termopil a scos, pe baza originalului experiment, un studiu revoluționar despre „subiectivitatea ireconciliabil-distructivă a proceselor de evaluare". A demonstrat științific utopia preluării obiective, de către conștiința noastră, a imaginilor din realitatea imediată (preluare coruptă prin informațiile intermediare ale aceleiași realități). L-am felicitat și eu pe Termopil pentru premiu. „Maestre", a replicat, „asta e nimic pe lîngă premiul de acasă! Ție pot să-ți spun adevărul. Cele trei femei erau fiică-mea, nevastă-mea și soacră-mea. Au crezut sincer că le chemasem la un concurs de frumusețe unde juriul le va evalua pentru ce transmiteau ele subliminal, prin simpla prezență fizică. De cînd le-am dat diplomele, toate mă tratează ca pe un erou. Despre soacră-mea ce să mai zic? Îmi gătește zilnic delicatesuri și mă strigă *puișor*."

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

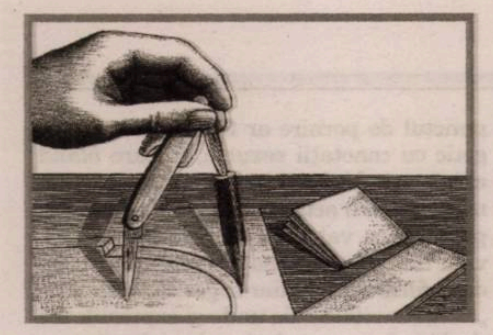

Matei VIȘNIEC

interogarea europeană

Venezuela, epicentrul unei noi crize internaționale

Cînd Cristofor Columb, aflat în a treia călătorie de „descoperire" a pămînturilor care au primit numele de America, punea piciorul pe teritoriul de astăzi al Venezuelei, în august 1498, l-a numit *Isla de Gracia*. Iar mai tîrziu, cînd a văzut că nu era vorba de o insulă, ci de un continent, i-a spus *Tierra de Gracia*. Pentru europenii care veneau atunci să cucerească ceea ce nu le aparținea, acel colț paradiziac părea să beneficieze de grația divină. Acolo s-a născut legenda acelui *El Dorado* pe care conchistadorii l-au căutat apoi cu îndîrjire și au transformat căutarea în jaf generalizat și în genocid.

Venezuela este, în orice caz, cel puțin în materie de rezerve de petrol, un spațiu binecuvîntat. Rezervele ei de *aur negru* sînt mai mari decît ale Arabiei Saudite sau ale Iranului. Nu întîmplător deci pe plan internațional se dă în prezent o bătălie pentru controlul acestei surse gigantice de energie. Să nu fim naivi, în contextul acestei înfruntări mondiale, problema democrației se situează pe locul al doilea. Dacă în prezent Venezuela a fi condusă de un dictator de dreapta care ar concesiona petrolul țării trusturilor americane, președintele Donald Trump nu s-ar arăta de loc revoltat...

Ceea ce nu înseamnă că drama acestei țări nu rămîne stupefiantă, mai ales că a fost ruinată în urma unui program socialist de guvernare lansat de Hugo Chávez în 1999. Promisiunile păreau atunci realizabile. „Poporul" urma să-și gestioneze singur imensa bogăție și trebuie spus că, o vreme, venezuelenii au profitat de generozitatea statului-providență. Educația și sănătatea au devenit gratuite, nivelul de sărăcie a scăzut, modelul de „revoluție antiimperialistă" promovat de Chávez a făcut emuli în toată America Latină, ba chiar și pe alte continente. În Franța, de exemplu, Jean-Luc Mélenchon, liderul radicalilor de stînga, a fost admiratorul necondiționat al lui Chávez și apoi al președintelui Nicolás Maduro, care a preluat ștafeta socialistă de la Chávez după moartea acestuia, în 2013.

Cum dă faliment un stat care ascunde în subsolurile sale o comoară planetară este un scenariu greu de povestit și, probabil, greu de înțeles. Regimul socialist trebuia să comită toate greșelile posibile pentru a distruge această țară, ceea ce a și făcut, generalizînd corupția și promovînd incompetența. Dar și comunitatea internațională a contribuit la dezastru adoptînd o atitudine voyeuristă, de așteptare a consumării dezastrului. Iar acum, întrucît este limpede că mărul a putrezit și că urmează să cadă din pom, s-au format două tabere care speră, fiecare, să poată profita de prăbușirea socialismului venezuelean.

Nimeni nu va regreta o eventuală debarcare a lui Maduro de la putere, legitimitatea lui s-a erodat și a ajuns la nivelul zero. Pe plan internațional, însă, crearea celor două tabere, pro- și anti-Maduro, este periculoasă întrucît pare o poziționare în perspectiva unui viitor război civil în Venezuela. Or, de exact acest lucru nu are nevoie această țară, să iasă din socialism prin război civil. Statele Unite, Canada, aproape toate țările Americii Latine, precum și Uniunea Europeană sprijină aspirațiile democratice ale venezuelenilor. Rusia, China, Coreea de Nord, Iranul, Turcia, Cuba, Mexic, precum și alte două sau trei țări din America Centrală și Latină sprijină socialismul venezuelean.

Venezuela a devenit epicentrul unor noi tensiuni internaționale, care fisurează și Organizația Națiunilor Unite, și Uniunea Europeană, și Alianța Atlantică. Atunci cînd președintele Recep Tayyip Erdogan îi telefonează lui Nicolás Maduro ca să-l asigure de sprijinul său, iar Donald Trump face același lucru cu președintele interimar autoproclamat Juan Guaido, ceva parcă nu *sună* bine, dacă ținem cont că atît Turcia, cît și Statele Unite fac parte din NATO. Uniunea Europeană, ca și cum n-ar avea destule divergențe cu Rusia, se vede acum în conflict cu Moscova și în privința Venezuelei. Iar în interiorul Uniunii Europene, după cum s-a văzut și cu ocazia reuniunii de la București a miniștrilor de Externe europeni, s-au format două grupuri de țări, unul mai vehement față de Nicolás Maduro, altul mai conciliant, îndemnînd la dialog.

Dar cheia ieșirii din criza venezueleană se află, în prezent, mai mult în mîna armatei venezuelene decît în mîna comunității internaționale. Revista franceză *L'Express* a publicat recent un articol semnat de Axel Gyldén în care ni se explică de ce, pentru moment, armata rămîne fidelă lui Nicolás Maduro. Faptul că șefii militari beneficiază de avantaje importante ar fi primul motiv, și cel mai vizibil. S-ar părea însă că armata venezueleană este infiltrată de militari cubanezi, ceea ce înseamnă un fel de control idologic asupra ei. *L'Express* citează un analist latino-american de la New York, Juan Lechin, potrivit căruia prezența cubaneză în rîndurile armatei venezuelene nu ar mai fi de mult un secret. Cuba și-ar fi plasat în structura armatei din Venezuela „doi generali, opt colonei, opt militari cu grad de locotenent-colonel, șase căpitani de fregate, 25 de ofițeri subalterni și 4500 de soldați..." La toate acestea ar mai trebui adăugat faptul că unii dintre șefii militari venezueleni sînt legați de narcotraficanți, ceea ce ar explica refuzul multor ofițeri de a trece de partea lui Juan Guaido, de teamă să nu le fie ucise familiile.

În Venezuela, „mărul" este în mod clar foarte putred (ba chiar și viermănos), ceea ce nu înseamnă că va cădea atît de ușor, scena geopolitică se conduce după reguli mult mai obscure decît cele ale unei livezi de pomi fructiferi.

***Matei Vișniec** este scriitor, dramaturg și jurnalist.*

dreptul la replică

Mult zgomot pentru nimic

În numărul 779 din *Dilema veche*, Marius Chivu a publicat un articol plin de neadevăruri și tendențios pe tema Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu", ediția 2018, acordat de 28 de ani de Primăria Botoșani unor poeți care s-au dovedit, fără excepție, valoroși și au fost editați ulterior în volume antologice prin grija lui Gellu Dorian, președintele Fundației Culturale „Hyperion – Caiete botoșănene" și coordonator al Premiului. Juriul a fost compus, ca în fiecare an, din critici prestigioși din toată țara: subsemnatul, președinte, Al. Cistelecan, Mircea A. Diaconu, Ioan Holban, Mircea Martin, Ion Pop și Cornel Ungureanu, membri. Conform regulamentului, Fundația „Hyperion" a făcut ca de obicei un amplu sondaj, iar juriul a reținut 7 nume în ordinea voturilor. În ziua de 15 ianuarie, ca în toți anii, a avut loc un vot secret pentru desemnarea cîștigătorului. Subsemnatul, Mircea Martin și Cornel Ungureanu, neputînd fi prezenți, au votat în plic închis.

Cu două zile mai devreme, membrii juriului fuseseră informați că poetul Ovidiu Genaru a renunțat la nominalizare, din motive de sănătate. Regulamentul prevede explicit că laureatul trebuie să fie prezent la decernarea premiului și la festivitățile de rigoare, pe care oficialitățile locale le organizează cu mare atenție și chiar cu oarecare fast, atrăgînd an de an un public numeros. În dimineața de 15 ianuarie, am primit un telefon prin care Gellu Dorian mă anunța că, tot din motive de sănătate, poetul Constantin Abăluță nu va putea fi nici el la Botoșani. I-am spus că trebuie să aplicăm regulamentul. Ceea ce însemna că următorul ca număr de voturi, poetul Liviu Ioan Stoiciu, va fi laureatul anului 2018. A fost, de altfel, singura mea intervenție, în afara votului propriu-zis. Cu ocazia aceluiași telefon, Ion Pop, membru al juriului, a ținut să-mi comunice dezacordul lui cu soluția cu pricina. I-am atras atenția că nu e vorba de dorința mea (mărturisesc acum că îl votasem eu însumi pe Abăluță!), ci de litera regulamentului. Insistența lui Ion Pop m-a nedumerit, recunosc, dar abia ulterior mi-am dat seama pe ce se întemeia. Procesul-verbal încheiat după ce premiul a fost acordat lui Stoiciu a fost semnat de patru din membrii juriului (Ion Pop, Al. Cistelecan, Mircea A. Diaconu și Ioan Holban, acesta din urmă avînd delegație din partea mea să mă semneze), nu și de Martin și Ungureanu, absenți. (Am făcut cunoscută o parte din aceste date, inclusiv regulamentul, în *România literară* din 25 ianuarie.)

Ceea ce a urmat a fost absolut neașteptat. Patru din cei 7 membri, doi prezenți la Botoșani (Ion Pop, Al. Cistelecan) și doi absenți (Mircea Martin, Cornel Ungureanu) au publicat o scrisoare în *Observator cultural*, unde a fost însoțită de un stupid articol al lui Ovidiu Șimonca, în care se, deziceau de premiu și de regulamentul pe care, totuși, îl aplicaseră ei înșiși fără nici o rezervă în edițiile anterioare și, implicit, de propria semnătură pe procesul-verbal. Ulterior, ca și cum s-ar fi răzgîndit a doua oară, au semnat declarații prin care recunoșteau că votul a fost perfect regulamentar.

Indiferent de opinia pe care putem să ne-o facem despre această alba-neagra, joc în care s-ar zice că trei dintre semnatarii scrisorii au fost atrași de un al patrulea (care, se pare, i-a promis lui Abăluță că va primi premiul și dacă nu va fi prezent, mai ales că Primăria se grăbise – ca niciodată! – să-i expedieze banii!), ecourile negative au fost rapide. Nu referitoare la alba-neagra cu pricina, ci, culmea, referitoare la „macularea & compromiterea" Premiului încă din 2015 (fiindcă ar fi fost decernat „mediocrului Gabriel Chifu"!?) și la „transformarea lui în 2019 într-o rușine națională". Cine scrie negru pe alb în *Dilema veche* aceste aberații? Marius Chivu! De faptul că cei patru și-au retras afirmațiile din scrisoare n-a aflat, grăbit să vestejească rușinea cu pricina, sau l-a ignorat, cum ignoră de multă vreme literatura română în cronicile lui deloc dilematice, exceptînd cazurile cînd vine vorba de antologii alcătuite de el însuși. A ținut cu tot dinadinsul să se asocieze moral cu Dan Lungu, bravul membru al Comisiei de Cultură a Senatului, care a cerut Primăriei Botoșani să ia măsuri pentru a nu lăsa Premiul „să cadă în ridicol". Ce întrebări își pune publicistul odată cu senatorul? O întrebare este dacă există vreo procedură de anulare a unui proces-verbal de jurizare! Ca să vezi! Sau: cine a luat decizia de a acorda premiul celui aflat pe locul doi? Regulamentul, nestimabililor, recunoscut finalmente pînă și de cei patru epistolieri! Același regulament care i-a privat mai demult pe Geo Dumitrescu și pe Ion Horea de primirea premiului, fiindcă nu s-au putut deplasa la Botoșani.

Am fost obligat să fac aceste precizări pentru a evidenția caracterul tendențios și laș al contestării unuia din cele mai însemnate premii naționale, dovada făcînd-o tocmai lista de laureați din 1991 și pînă în 2018. Mă întreb de ce atîta zgomot pentru nimic. De ce simt unii nevoia să inflameze opinia publică punînd în circulație zvonuri și *fake news*. Îmi pare rău să constat că o revistă pe care o citesc săptămînal și la care țin îi permite lui Marius Chivu să facă fără a clipi afirmații lipsite de orice temei și denigratoare la adresa unor instituții de prestigiu (Premiul „Mihai Eminescu" nefiind nici prima, nici probabil ultima în această situație) și a unor scriitori de valoare *(la bête noire* fiind Gabriel Chifu, unul din liderii generației sale, luat la țintă și în 2015, cînd a primit el însuși premiul botoșănean, și tot de Dan Lungu și de alții *ejusdem farinae)*. Pentru mine, personal, Marius Chivu e o mare și dureroasă decepție intelectuală.

Nicolae MANOLESCU

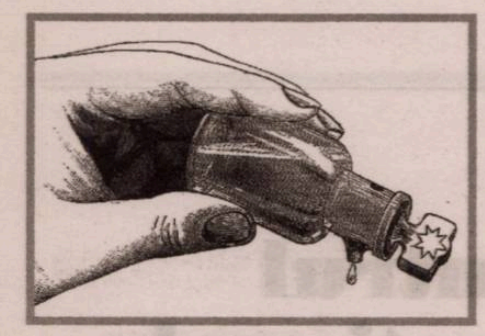

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Blană

Se întîmplă adesea ca unele creații recente din registrul colocvial-argotic să ezite între două sensuri opuse, fiind folosite atît cu înțeles pozitiv, de maximă apreciere, cît și cu valoare negativă, de insultă. Elementul comun ambelor situații este intensitatea, presupunînd o implicare afectivă. Folosirea frecventă, în contexte de multe ori ambigue, face ca vorbitorii care aud prima dată noile argotisme să le atribuie un sens dedus din situație și eventual să le repete cu o valoare diferită de cea inițială. Un exemplu de polaritate semantică este oferit în prezent de cuvîntul *blană*, care circulă de cîțiva ani în registrul familiar-argotic ca intensificator al aprecierii entuziaste, dar și al insultei. Diverse pagini de Internet conțin dialoguri între utilizatori, care se întreabă ce înseamnă de fapt cuvîntul și își dau răspunsuri contradictorii; definițiile sînt polarizate – *„blană / blăniță* – un fel de *mișto* și *marfă* la un loc“ (metropotam.ro); „adică ești prost, nu știi. De exemplu: *Bă, ești blană la mate!*“ (tpu.ro) – sau cuprind ambele accepții: *„prea blană* = prea mișto, prea tare; *ești blană* = ești varză“ (twitter.com). Contextele în care apare argotismul *blană* – cu valoare de adjectiv sau de adverb – ilustrează această polarizare. Folosirea insultătoare, cu sens clar negativ, se referă mai ales la ignoranță: „Știu sigur că nu lucrezi cu stilist, ești *blană* cu accesorizarea!“ (bravoaistil.kanald.ro); „dacă ești *blană* la germană în cît timp o înveți?“ (imed.ro); „să zicem că părintele nu l-a văzut la pregătitoare că e «*blană*» la litere, nici în următoarele 2 luni de cls I nu-l vede că e *blană* la citit?“ (zoso.ro). Utilizarea apreciativă a termenului *blană* și a diminutivului său e răspîndită – „Băi, aseară în club a fost *blană*“; „Am luat cinci la examen. *Blăniță*“; „Mi-a dat like băiatul ăla simpatic... *Blană rău*“ (iqool.ro) – și a fost deja preluată în publicitate: „super cadou de Crăciun – *cel mai blană* smartphone al momentului“; „fiecare întrebare are trei răspunsuri, dintre care unul singur e cel corect iar tu ești *suficient de blană* cît să-l descoperi din prima“; „Quiz-ul «Află *cât ești de blană*» are 13 întrebări“ (profm.ro).

Sensurile opuse se pot explica prin asocierile pe care le produce termenul *blană*, argotism provenit dintr-un cuvînt din fondul de bază al limbii, avînd deja mai multe înțelesuri populare, regionale și chiar argotice. Substantivul – de origine slavă – are în primul rînd sensul vechi și popular „scîndură“; sensul dominant în limba standard de azi, „piele de animal cu păr cu tot“ (DEX), este probabil legat de acesta prin metaforă sau metonimie. Dicționarul academic al lui Sextil Pușcariu (DA) presupunea că este vorba de o metaforă bazată pe ideea comună de „căptușeală“. Ion Coteanu și Marius Sala au tratat pe larg, în *Etimologia și limba română* (1987, pp. 56-63), evoluția semantică a cuvîntului, presupunînd, în română sau în limbile slave, un șir de metonimii a căror verigă de legătură este sensul „coajă“, de la care se poate ajunge la *piele (cu păr)*, dar și la *bucată de lemn*. În orice caz, sensul „scîndură“ explică foarte bine expresiile înregistrate de dicționare – *a dormi blană* „a dormi buștean“ și *a zăcea blană* „a zăcea nemișcat“ – , în care reperul comparației este lemnul. De la acestea e doar un pas pînă la expresia familiar-argotică *a te face blană*, „a fi beat mort“, și la sensurile negative actuale ale lui *blană*. *Lemnul* e un termen de comparație cu valoare de superlativ al lipsei de reacție, atribuite prostiei, ignoranței sau beției. *Micul dicționar academic* (MDA) înregistrează expresiile *a se face lemn* – „a se îmbăta foarte tare“, *a fi lemn* – „a fi foarte beat“, *a dormi lemn* (sau *ca lemnul)* – „a dormi profund“, *a fi de lemn* – „a fi lipsit de energie și de inițiativă; a fi prost“.

Pentru sensul pozitiv al termenului *blană* sînt mai multe explicații posibile. Unii comentatori din Internet presupun că punctul de pornire ar fi într-un sens argotic cu conotații sexuale, în care *blană* apare ca substitut pentru păr și ca metonimie pentru acte erotice. Mi se pare mai probabil ca valoarea apreciativă să provină din construcțiile dezvoltate în timp de la formula familiar-argotică *la blană* – „cu mare viteză“, de unde și expresiile *a-i da blană* – „a accelera, a lua viteză, a se grăbi“ și *a o călca la blană* – „a accelera la maximum“ (G. Volceanov, *Dicționar de argou al limbii române*, 2006). Sintagma *la blană* (în care *blană* evocă sensul popular „scîndură“, prototip al unei suprafețe plate, de sprijin) este echivalentă cu *la podea*, descriind pur și simplu situația în care pedala de accelerație este apăsată („călcată“) la maximum. Viteza fiind o valoare importantă în cultura popular-argotică, *la blană* a început să capete (cum observam într-un articol din 2010) o valoare generală de intensificator expresiv, permițînd detașarea din sintagmă a lui *blană* cu sensul „(foarte) bun; (foarte) bine“.

Mai există însă o explicație, valabilă cel puțin pentru unele dintre citatele de mai sus: *blană* intră în jocuri de cuvinte bazate pe asemănarea fonetică, substituind adjectivul *bună*: ca în *blană rău* „bună rău“ și mai ales în *glumă blană* – „glumă bună“.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

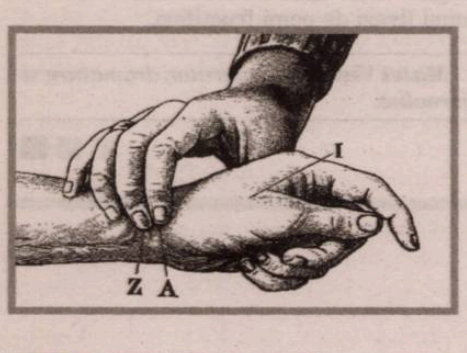

Horia CORCHEȘ

prof, viața mea

Despre două feluri de a te menține în formă

Primul. De cîte ori vin cu mașina spre București (da, scriu textul ăsta fix într-o cafenea bucureșteană), mă opresc la Dedulești. Nu pentru celebrii mititei uriași, de la care odată am făcut o ușoară indigestie, ci pentru covrigeii ăia uscați întinși pe o liță, ce-i cumperi la rotocol. Locul era extrem de popular odinioară, sfîrîiala se simțea de la kilometri, probabil, practic era un noroc să găsești loc de parcare, iar astăzi, cînd am oprit, m-a mirat faptul că, prin comparație, acum locul pare pustiu. În plus, cînd am luat roata de covrigi, a trebuit să intru într-un magazin și să plătesc la casă. Pentru cine nu știe, pînă acum plăteai pur și simplu în stradă, la vînzător. Iată, acum acești covrigi s-au fiscalizat. Îmi plac la nebunie și, de obicei, pînă la București termin rotocolul. Cred că are cam 300 de grame, ceea ce implicit înseamnă în jur de 1300 de calorii, cam aproape toată nevoia corpului meu pentru o zi dacă sînt pe modul de slăbire sau cam 75% dacă sînt pe modul de menținere. Așadar, mănînc niște covrigei și... pac, s-a terminat cu mîncarea în ziua aia. Cam frustrant, ca să fiu sincer. Chit că îmi plac de mor și mi-e poftă să-i mănînc, aș mai vrea totuși și alte gusturi pentru ziua aia. Plus că parcă și corpul meu nu e chiar satisfăcut numai cu uscătura respectivă. Acum vreo șase ani, îmi spune un prieten care e medic, erai mai fericit: cam o dată la o decadă, corpului nostru îi scade nevoia de alimentare cu aproximativ 250 de calorii. Se împuținează el, se împuținează și nevoile lui. Mă rog, adaugă același amic, poți să îl menții într-o zonă a unor nevoi mai ridicate prin sport, prin mișcare. Așadar, ca să mai pot mînca pe lîngă covrigei ceva, ca să mențin plăcerea diversității, tre' să merg să ard niște calorii la sală, chiar aici, în București. Pe de altă parte, revenind la covrigei, concluzia e că sînt uscați, iar cîteva sute de grame, oricît de atrăgători ar fi așa te așa ar crede Mircea Anghelescu, Silvana Georgescu sau Dana Sovignescu, profesorii aflați pe-aici, prin dreapta și stînga mea. De fapt, mă gîndeam la învățămîntul nostru puțin cam îmbătrînit, aflat în etapa în care nu-și mai permite atît de multe calorii. Dar cică nu

Să nu te scapi la un pahar cu vin, la un covrig uscat sau la o prăjitură?

crocanți, îți consumă potențialitățile zilei. În loc de zece gusturi, să zicem, dacă mănînci tot rotocolul, te alegi cu unul singur. Desigur, presupunînd că nu vrei să îți pierzi cu totul dimensiunile estetice. Înspre ce bat? Cu vîrsta, pierzi ceva din șansele de a gusta diversitatea. Ai mai vrea, dar... Fie mănînci doar un covrig și mai ai loc de o salată, fie mănînci toată roata și nici măcar de-o foaie de varză nu-ți mai rămîne. Dar mai nasol e altceva: în fapt, covrigeii ăia nici nu se prea recomandă. Se recomandă, mai degrabă, salata. Deci tu faci două tîmpenii: îți consumi toată potențialitatea cu un singur aliment, care e oricum nerecomandat, pentru că în afară de calorii nu prea conține nutrienți. Bun. Cam asta fiind situația, ce legătură vedem cu educația și cu învățămîntul? Mi-a venit în minte pe măsură ce rodeam la covrigi. Legătură subtilă, ce-i drept... Sau mai puțin subtilă. Educația – un covrig apetisant. Te atrag aroma, textura, gaura din mijloc... un vid al potențialităților, în jurul căruia sarea grunjoasă e atașată *hard* de aluat, precum legile educației date, ad-hoc de... nu, nu, nu asta e legătura, deși poate există bătrînețe... E despre cum te simți și cît o poți duce în învățămîntul românesc – 65, 68. Recent, s-a stabilit că poți fi prof pînă la 68 de ani. Zic prof(esoară) în preuniversitar. Și ideea e că în cazul ăsta mai blochezi diversitatea. Adică se consumă toate caloriile cu oamenii ăștia care pot rămîne după plac pe post pînă cînd sînt foarte crocanți. Nu zic, unii pot și merită. Dar ar trebui să fie cazuri excepționale, cu acord special. Situația actuală pare reparatorie: vechea prevedere limita acest drept la bărbați. Poate că ar trebui, de fapt, ca nici bărbații, nici femeile, să nu mai fie, peste 65 de ani, caloriile sistemului.

Al doilea. Cazul Brașov. Regulamentele școlilor care elimină elevii cu medii sub 7. S-au zis multe deja, pe rețelele sociale. Un elitism cam grețos. Reiau cu cuvintele mele. E chestia aia, de fapt, care ține organismul în formă. În formă vie, vreau să spun, nu în formă aseptic-perfectă. Și revin la amicul meu, medic. Povesteam deunăzi cu el despre ăștia care au abdomenul perfect, cu pătrățele. Caloriile drămuite la milimetru, cu cîntarul, mîncat doar salate și firișoare de carne slabă, fiartă, băgatul la culcare exact la ora 21. Știți ce zic, adică disciplina aia care ține de forma sportivă a performanței. Bun, dar noi (eu și amicul medic) am decis că vrem totuși să ne și bucurăm de viață. Adică, sigur, să te ții în formă, dar să nu te scapi la un pahar cu vin, la un covrig uscat sau la o prăjitură? Deloc? Niciodată? Elevii ăștia cu medii sub 8 sînt adesea, aș zice în 99% din cazuri, fermentul vieții, al organismului. Dincolo de capitolul discriminare, e aici capitolul supraviețuire. Pur și simplu, organismul nu se poate dezvolta fără ei. Sau se dezvoltă, dar greșit, rupt de realitate. Fals. Ca și cum ar crește hrănit doar cu fructe de mare. Dar el are nevoie și de huliții, în prima parte, covrigei, de cîte un pahar cu vin sau de cîte o bere. Și de restul. Vreau să văd o lume în care, prin regulament intern, sînt eliminați din școli toți elevii cu medii peste 7. Pentru că sînt mai puțini și prea plicticoși sau pentru că pur și simplu îi complexează pe ceilalți. Personal, m-am săturat pînă peste cap de excelențe. Știu destule clase de excelență prin țara asta, cu ore și norme plătite, dar n-am auzit de niște clase de recuperare a elevilor cu întîrzieri în asimilarea cunoștințelor și în formarea competențelor. Cu selectarea lor, așa cum se întîmplă pentru clasele de excelență, din diverse școli, cu susținerea lor dupăamiaza sau sîmbăta, prin plata unor profesori care vor să facă asta, la programe recuperatorii. Or fi fiind?

***Horia Corcheș** este scriitor și profesor de limba și literatura română.*

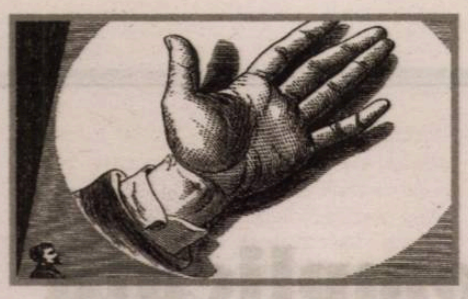

Adina POPESCU

portrete din mers

Sîmbăta, ne plictisim, o frecăm pe Tinder, la mall sau aiurea

În prima zi călduță și primăvăratică a acestui an, îmi pun în geantă o mască antivirală și recipientul cu soluția care ucide 1001 de bacterii și ies să înfrunt epidemia, pandemia, urgia și să fac niște cumpărături în Obor. Psihoza cu gripa cea mortală a reușit să mă cuprindă și pe mine, după ce taică-miu mi-a dat vreo două telefoane alarmate, „Se moare și la vîrste mai tinere, să știi!", m-a învățat cum să mă feresc, de cîte ori să mă spăl pe mîini și mi-a spus și despre un medicament-minune care nu se mai găsește în farmacii – au dat iama toți ipohondrii, ca mine, și despre care am aflat că are efecte secundare de tipul halucinații și vertij. În Obor, pe la două și jumătate, oamenii mișunau ca furnicile, ca să folosesc o expresie din caietul de expresii frumoase, de la școală. I-a scos din casă vremea bună și pentru că orașul ăsta, în cartierele-dormitor ale lui, nu le oferă nimic, se năpustesc în Obor. În Hala Nouă sînt cozi mai ceva ca înainte de sărbători – vine primăvara și românii capătă o poftă subită de carne și de alte trufandale. Nu-mi scot masca din geantă, dar de fiecare dată cînd aud o tuse bine coaptă și posibil molipsitoare schimb coada și standul. În rest, e pace și bună înțelegere. Cea mai simpatică replică o aud din partea unei vînzătoare de la magazinul cu carne de porc de la Periș, veșnic asaltat de mușterii: „Ne pare rău, noi lucrăm numai cu porci… de cînd ne știm!". În fine, termin repede cu cumpărăturile, apoi mă uit cu jind vreo zece minute la terasa cu mici unde poposeam de obicei cu orele cînd eram cu Iulian. Îl sun: „Vezi că e lume la mici! Și se cîntă «În stație la Lizeanu»!" – dar nu pare interesat să vină. Mă trage ața, dar parcă n-aș merge de una singură. Mereu am avut o problemă legată de a bea o bere sau a mînca ceva de una singură, în oraș, fie că e vorba de Piața Obor sau de un local hipsteresc. Femeia singură la cîrciumă… mi se pare că toată lumea se uită la ea ciudat, o blamează, n-are bărbat, sărăca, n-are copii acasă etc., mai bea și bere, ia uite, alcoolista! În schimb, un bărbat singur cu o bere în față e de înțeles și de bonton, a scăpat de gura nevestii, se relaxează omul. A trebuit să merg prin mai multe țări precum Cehia sau Germania, unde am văzut femei singure sau în grupuri mici bînd bere, la terasă, de pe la ora 11, ca să mai scap și de această prejudecată. Sau să mai îmbătrînesc un pic, cine să mai comenteze o femeie trecută de 40, în curs de băbire? Totuși, deși am o poftă grozavă de doi mici și o bere, nu mă îndrept spre terasa din Obor, mă duc să mai pierd timpul pe la mall. Micul mall Veranda. Și aici e plin de oameni pe care vremea caldă i-a scos din casă. Mă mai învîrt prin Carrefour, iau și un fast-food la pachet, că doar e sîmbătă, nu se pune, ies pe terasă ca să fumez o țigară, pînă la urmă îmi iau cu stîngăcie și o bere. Lasă spumă pe pahar, merge la fix, e grozavă. O savurez și trag cu urechea la conversația celor doi tineri de la masa de alături care beau cîte o cafea de la Starbucks. Un el și o ea, deduc din conversație că s-au cunoscut pe Tinder și sînt la primul *date*. Ea e o grăsuță emancipată – păr blond, cu rădăcini mov, un sacou negru cam prăfuit, dar subțire, de aprilie, pe dedesubt un tricou rockeresc, latura ei rebelă, nu-i așa? Fumează cu gesturi studiate, e clar că nu e la primul *blind date via* Tinder. El e un puști de vreo 20, imberb și timid, cam prost îmbrăcat, tot bîțîie din picior și vorbește încet, oare ce ar trebui să facă și să spună ca să i-o tragă grăsuței emancipate? – gîndesc eu. Mă deranjează faptul că fata nu se uită deloc la el, privirea îi alunecă versată cumva pe lîngă el, asta mi-o face din start antipatică, deși știu că e o poză. Vorbesc despre fumat, fata încearcă cumva să se justifice pentru faptul că fumează, știe că nu mai e la modă. „M-am apucat din plictiseală…", zice ușor afectat și mai trage un fum. „Pot să mă las oricînd, am stat o zi întreagă fără să fumez, chiar nu e nici o problemă pentru mine!" Aiurea – gîndesc eu. Păi, înseamnă că tot din plictiseală m-am apucat și eu. Să te văd pe la 35, cum primul lucru pe care îl faci dimineață este să-ți aprinzi o țigară, cu ochii cîrpiți și cu o cafea făcută în pripă, nu ca aia de la Starbucks, gîndindute cum să le faci mai repede pachete copiilor care trebuie să meargă la școală. Dar iată că acum vorbesc despre Starbucks, grăsuța are ceva de povestit. „Odată am stat vreo 30 de minute ca să-mi vină o comandă pentru că minunăția de angajată avea alte priorități, cum ar fi să servească pe nu știu cine cu o brioșă!" „Da, uneori sînt nesimțiți!", admite băiatul care bîțîie din picior. Dar poate că minunăția de angajată nu s-a născut ca să te servească pe tine – gîndesc eu. Însă hai să fiu indulgentă, generația asta vrea ca totul să i se întîmple acum, imediat, nu are răbdare să aștepte. Acum vorbesc despre Tinder. „Am Tinder de la începutul clasei a noua… merge așa, de plictiseală." – spune ea cu mîndrie. „Mai ai noroc să întîlnești și oameni mișto… eu, de exemplu, discut aproape numai cu străini, cred că aș avea unde dormi pentru o noapte în fiecare capitală din Europa." Rîde. Timidul nu vrea să se lase mai prejos și îi povestește, cu o voce aproape șoptită, despre nu știu ce fată pe care a cunoscut-o pe Tinder… oare din Italia?… nu aud bine… care l-a invitat… unde? Brusc, i-a captat grăsuței interesul, chiar se uită spre el, nu în ochii lui, desigur. „Și de ce nu te-ai băgat pe ea? Nu arăta bine?" Stai un pic, parcă povestea asta era despre voi doi – gîndesc eu, ca un spectator inocent. Schimbă din nou subiectul, acum e despre *gaming*, hai că la asta mă pricep un pic, am fost gameriță mulți ani și acum îmi ard degetele după un mmorpg, dacă aș avea timp. Fata s-a jucat și ea un pic, însă „n-am reușit să ajung la statutul de *gamer!*" – spune, cu ușor dispreț și mai trage un fum de țigară, uitîndu-se aiurea. Băiatul e mai *gamer* decît ea, se simte un pic vinovat. „Știi, am avut multe relații cu *gamer*-i!" – îi zice ea direct. „Nu e OK, adică îi suni și-ți răspund după trei ore pentru că nu pot să iasă din raid… adică e OK dacă îi suni doar așa, din plictiseală, însă dacă ai o problemă cu adevărat și tipul nu răspunde? Odată am așteptat o oră într-o gară, pentru că nici nu știam unde stătea tipul, l-am cunoscut tot pe Tinder… și n-a răspuns, n-a venit, pentru că era în joc, s-a scuzat el dup-aia!" Ha-ha, îl înțeleg foarte bine pe tip, dacă ești în raid, nu poți să-i lași baltă pe ceilalți, ce mai contează o grăsuță emancipată care fumează țigară de la țigară și așteaptă într-o gară?

Mi-am terminat berea, trebuie să plec. E cald și plăcut, ar merge și a doua, dar aș exagera, chiar aș fi o „babă alcolistă", plină de prejudecăți, care se teme groaznic de gripă și pe care, de fapt, n-o bagă în seamă nimeni. Plec spre casă, destul de veselă, cu cîrnatul de Mangalița și cu carnea de porc de Periș în rucsac, întrebîndu-mă dacă cei doi vor reuși să se cupleze, dacă timidul își va atinge scopul. În fond, și grăsuța ar putea să cedeze un pic, la cîte relații cu străini și cu *gamer*-i a avut… mă pufnește rîsul pe stradă. Da, nu mai am nici o legătură cu generația asta, o prăpastie imensă se cască între mine și ei, n-am avut niciodată Tinder, n-am fost la un *blind date*, n-am pretins nimic, n-am crezut că totul mi se cuvine, n-am avut nici o lejeritate în ceea ce privește amorul de-o noapte, ba dimpotrivă, n-am așteptat aiurea prin gări ca un tip să-și termine raidul, deși toate aceste lucruri mi se par perfect normale. Nu-mi pare rău că n-am acum 20 de ani, îmi dau seama că, de fapt, îi înțeleg perfect, îi pot vedea deja la 40, anumite lucruri nu se vor schimba niciodată.

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

Noua ordine națională a pungilor

M-am dus în piață fără pungă, cu mîinile goale. Mareeee greșeală. Nu-ți mai dă nimeni pungă gratis și, în cele mai multe cazuri, nu-ți mai dă pungă deloc. Iau trei morcovi. Unde să mi-i bag? O țelină? Unde s-o pun? Complet neajutorat. Bine, m-am și încăpățînat. Nu cumpăr, bre, pungă, nu cumpăr. Punga se dă c-un leu. Nu dau. Nu dau. Nu dau. Și uite-așa umblu cu legume, tîrguieli în echilibristică. Ce-i de făcut? Nimic dacă nu faci, devine povară întreaga ta natură umană. Am doi pumni, cîte legume, tîrguieli încap în doi pumni? Dacă aș avea pungă, am degetele care sînt zece. Uite-așa, tiptil, am devenit plin. Mi se dă punguță din aia ca la Mega cînd iei legume. Bag morcovii și țelina în ea. O atîrn de deget și se eliberează un căuș. Ce fac mai încolo? Corpul se cocîrjează ca să țină restul de fructe-legume. Două mere, două pere, două, două, două, una, juma', sfert. Nu vreau pungă. Nu vreau să măresc costurile cu un leu. Sînt zgîrcit. Sînt prost. Sînt înalt și eu mă cocoșez. Îmi cade un măr sub o mașină. Dacă mă aplec pierd echilibrul, or să cadă toate. Dar asta gîndesc acum. Atunci m-am aplecat și mi-am condamnat toate cumpărăturile la cădere. A devenit o cădere dramatică. Le alesesem numai una și una. Rostogolite în nămol deveneau urîte-urîte-urîte. Le condamnam la moarte. Cine le mai mînca? Eu le-am adunat, eu le voi mînca. Două mere, două pere, două, două, două, una, juma', sfert. Mă vede fata de la pîine. Îmi dă pungă pe empatie. Ce crezi? Noua pungă din noua ordine a pungilor reciclabile avea o culoare murdară. Era ca merele mele din nămol. Ce culoare! Miera jenă, apoi scîrbă să merg cu punga gata murdară. Dar cică punga asta așa colorată este pungă reciclată și – bilă, în felul acesta am grijă de viitorul planetei. Punga asta nu mai zace în pămînt nedigerată. E halită imediat de pămînt. Băi, dar dacă eu nu am chef să am grijă de Pămînt? Eu vreau pungă să am grijă de mine. Că de asta mi-au căzut toate prin nămol. De ce să fie totul mai scump azi ca să am eu grija Pămîntului de mîine? Viața mea, mi se amintește, e apocalipsa. Plătește pentru pungă reciclabilă, plătește, bă, bilet la propria apocalipsă. Nu vreau! Nu vrei? Vezi ce-ai pățit cu merele?

Radu NAUM

un sport **la Răsărit**

Thierry van Cleemput?

Întrebarea fiind atît de simplu exprimată, pot, deci, să-mi imaginez că vrea să zică orice. Dacă o merită belgianul pe Simona „a noastră". Sau ce îl recomandă. Sau dacă e doar o soluție pentru cînd Darren Cahill își va fi făcut plinul de familie. Sau de ce el și nu Becker sau Agassi. Sau orice ne poate da prin minte. Și orice e valabil. Și nu valorează nici cît un serviciu de încălzire. Pentru că s-ar putea să nu existe nici o logică evidentă. Ceva pe care să putem pune degetul. În această lume închisă, mereu pe muchie de cuțit, cu mize uriașe, cu influențe colosale, multe lucruri se decid din motive inexprimabile în esența lor. Simplu spus, în cazul acesta, s-ar putea ca Simona să-l fi ales pe TvC pentru că i se potrivește. Ce i se potrivește? Să stea cu el. Să fie, din punct de vedere al tenisului, cu el. Conversația lui, observațiile lui, profilul lui uman. În acest univers în care antrenorii sînt chemați la *coaching* pentru a primi doar îmbufnări, opoziții scrîșnite la sfaturi, mustrări sau chiar acuzații vehemente, adică sînt folosiți, vorba lui Darren, ca saci de box, firele compatibilităților pot fi invizibile. O jucătoare, azi, e un mecanism delicat, e ca o primadonă a filmului în anii '50-'60, aproape de vîrf și de prăpastie în același timp. Simona are nevoie alături de ea de cineva care să o înțeleagă în orice manifestare a caracterului ei în aceeași măsură în care îi trebuie un îndrumător tehnico-tactic. Van Cleemput, omul care l-a înălțat pe Boffin, cel mai bun produs al tenisului de băieți belgian, a venit alergînd la chemarea ei, refuzînd din fugă să se mai ocupe de fostul lui elev. Știind perfect ce riscă să pățească. Simona e deja o mică legendă. O sirenă. Și nimeni nu-și astupă urechile.

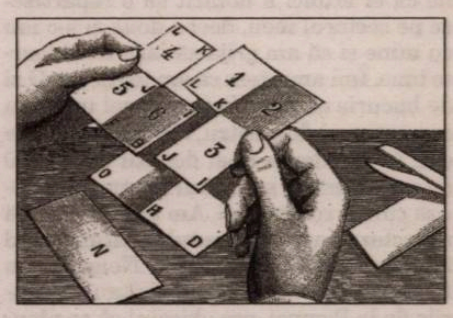

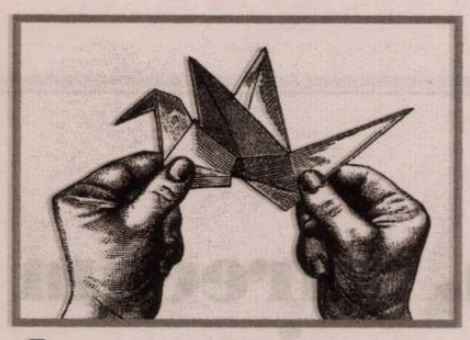

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Lumea nu-i așa de complicată

În urmă cu ceva mai bine de un an, am scris despre cartea istoricului israelian Yuval Noah Harari – *Sapiens. Scurtă istorie a omenirii* –, un bestseller internațional. Mi s-a părut o carte neobișnuită și extraordinară chiar dacă spuneam că ar fi o istorie *foarte la modă*, ceea ce nu e neapărat o laudă. Ei bine, după așa o carte, cînd am văzut că apare și o a doua, de același autor, intitulată *Homo Deus – scurtă istorie a viitorului,* mi-am zis că e imposibil să fie la fel de bună, că nu se poate ca un om cu o viziune extraordinară asupra trecutului omenirii să aibă o viziune la fel de interesantă și asupra viitorului. Ar fi fost prea mult. M-am gîndit că e ca la filmele de mare succes la care se mai fac o urmare, două, trei, tot mai slabe, dar care speculează cumva succesul inițial. Așa că n-am mai cumpărat a doua carte. A apărut însă și a treia, tot la Polirom, intitulată *21 de lecții pentru secolul XXI*. Am răsfoit-o într-o librărie și mi-au căzut ochii pe prima frază din introducere: „Într-o lume inundată de informații irelevante, claritatea înseamnă putere". Deja interesul mi-a fost captat. Apoi am constatat că peste tot pe unde mai deschideam pagini, la întîmplare, găseam cîte ceva ce merita atenție. De exemplu, capitolul despre terorism începe cu observația că teroriștii „ucid foarte puțini oameni, dar reușesc să înspăimînte miliarde și zdruncină structuri politice uriașe, precum Uniunea Europeană sau Statele Unite", sau capitolul despre război care se încheie cu concluzia că „un posibil remediu pentru prostia omenească este o doză de smerenie. Tensiunile naționale, religioase și culturale sînt acutizate de sentimentul măreț că națiunea mea, religia mea și cultura mea sînt cele mai importante din lume..."

În capitolul despre secularism, Harari scrie că „laicismul nu ar trebui echivalat cu dogmatismul stalinist sau cu urmările negative ale imperialismului occidental și ale industrializării scăpate de sub control". Peste tot sînt idei care se remarcă prin echilibru și rațiune, deși tot Harari scrie, în capitolul despre *ignoranță,* că „este o greșeală să i se acorde individului rațional atît de multă încredere" pe cît o face de cîteva secole gîndirea liberală.

Dar despre deziluzia actuală față de soluțiile gîndirii și lumii liberale, Harari crede că e ceva temporar și că, pînă una-alta, primul pas ar fi „să ne potolim puțin cu profețiile apocaliptice și să înlocuim panica cu nedumerirea". El crede că așa-zisele alternative autoritare nu aduc nici o rezolvare și face o observație simplă: „Oamenii părăsesc regimurile care nu le satisfac așteptările. În călătoriile mele prin lume am întîlnit numeroși oameni, în multe țări, care voiau să emigreze în SUA, în Germania, în Canada sau în Australia. Am cunoscut cîțiva care voiau să se mute în China sau în Japonia. Dar nu am întîlnit pînă acum nici măcar o singură persoană care să viseze să emigreze în Rusia."

În fine, foarte multe lucruri mi s-au părut interesante în această carte, de la provocările tehnologico-filozofice pînă la cele legate de egalitate sau imigrație. Aș insista însă puțin asupra viziunii autorului despre un fenomen care ne preocupă în mod special în ultima vreme: adevărul și *post-adevărul* (care a și fost declarat cuvîntul anului 2016). Harari începe prin a aminti minciunile rusești care au ambalat intervenția militară din Crimeea și Ucraina din 2014 și care i-au scandalizat și uluit pe cei bine informați. Totuși, scrie Harari, „o privire fugitivă în istorie ne dezvăluie că propaganda și dezinformarea nu reprezintă o noutate; pînă și obiceiul de a nega existența unor națiuni întregi și de a crea țări false are o istorie îndelungată". Istoricul dă o mulțime de exemple din toate zonele lumii. Ajunge pînă la urmă la ideea că „încă din Epoca de Piatră, rolul miturilor autoconsolidate a fost acela de a uni colectivități umane". Și, observă el, „realitatea este că adevărul nu s-a aflat niciodată în fruntea agendei lui *Homo sapiens*". E modul tipic al lui Harari de a relativiza lucrurile, de a lărgi contextul, cu o ușurință bine argumentată. Claritatea viziunilor sale, modul în care știe să limpezească perspectiva asupra unor probleme complicate, este probabil calitatea lui principală, așa cum se anunță și din introducere. Dar Harari nu oferă certitudini și clișee. Ca un adevărat om de știință, el pune mereu lucrurile în balanță, cu o atitudine de multe ori *dilematică,* aș zice eu. Și dacă, după istoria lui *Homo sapiens,* Harari a mai reușit să scrie așa o carte multidisciplinară despre lumea de azi, aș mai zice și că avem de-a face cu o minte absolut sclipitoare.

■■■

ready made

„Copiliță, tristă floare
Adîncită-n somn ferice,
Știi tu ce rezervă oare
Viața, ființei tale mice?"

Ștefania Teodoru,
„Copiliță din popor",
în *Calendarul Muncei pe anul 1911*

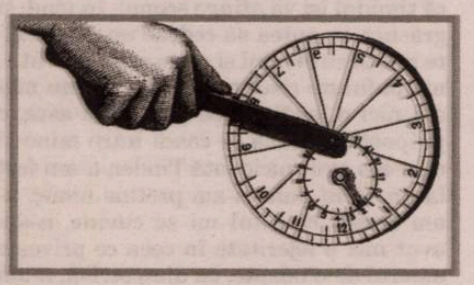

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Cu sufertașul sub eucalipt

Cred că ar fi folositor – mai ales mie, ce-i drept – să prezint cîteva din momentele cele mai stînjenitoare pe care le-am trăit pe șantiere arheologice. Sînt destule pentru vreo opt articole, dar cele de mai jos mi-au venit primele în minte și o să iau asta drept un criteriu puternic.

Încep cu o scenă care n-are nimic ridicol propriu-zis, doar multă crispare: eram pe un șantier din Franța unde venise în vizită, cu familia, un om de afaceri pasionat de antichitate. Omul făcuse în trecut o donație importantă proiectului și se zvonea că acum urma să facă una și mai importantă. N-aș fi vrut să fiu în pielea șefului nostru, un tip extraordinar, de altfel (chiar mai mult decît sînt șefii în general), care făcea tot posibilul ca oaspeții să se simtă bine, să înțeleagă cît mai mult din situl arheologic și să resimtă, cum îi spune, îmi scapă, „fascinația arheologiei". Într-o seară, șeful, cu o cană în mînă pe care o văd și-acum, îmi spune că sponsorul i-a destăinuit că fata lui ar dori să participe și ea, dacă se poate și dacă nu ne deranjează, la săpături, să facă arheologie cu mîinile ei. Înainte ca eu să apuc să ridic din umeri, îmi mai spune că el atunci a hotărît să o repartizeze pe sectorul meu, deci a doua zi s-o iau cu mine și să am grijă să iasă totul foarte bine. Îmi amintesc că am înghețat. O zi de bucurie se transforma, în cel mai bun caz, într-o zi de șmotru, iar în cel mai rău caz, în pierderea unei donații de 75.000 de euro pentru șantierul nostru, din cauza cui? A românului. Am avut ocazia să reflectez noaptea la faptul că, atunci cînd fețe auguste din Regatul de Neapole sau Regatul celor Două Sicilii vizitau săpăturile de la Pompei, era obiceiul să se planteze obiecte recent descoperite în așa fel încît ele să fie redescoperite în prezența regelui, eventual cu neprețuitul său ajutor. Noi tocmai duseserăm la muzeu o urnă cinerară, cu oase cu tot, și nu mă vedeam transportînd-o înapoi, cu un ciorap pe cap, la adăpostul întunericului. Ce mai, mi-o tot imaginam pe adolescenta franțuzoaică, cea care dorise să facă arheologie cu mînuțele ei, ascunzîndu-se într-un colț al secțiunii, julită la genunchi, leșinată de căldură, cu căști enorme pe urechi, înghițită pe trei sferturi de telefon și pregătindu-se să-i explice tatălui ei că arheologia e plictisitoare și că a văzut o rîmă. Că nimic din toate astea nu s-a adeverit nu mai contează aici – o să spun doar cît de admirabili mi se par oamenii care se mulțumesc cu puțin.

Altădată: „Paul bey...! În România, ascultați muzică?" „*Evet hocam tabiki,* multă muzică." „Și cîntecele sînt frumoase?" „Foarte frumoase." „Paul bey...! cîntă-ne ceva de pe la voi." Eram la umbra unui eucalipt, un copac mult mai puțin pretențios decît numele lui. Mîncam cu muncitorii, deoarece secțiunea era prea departe ca să mă întorc la casa săpăturii din Milet pentru masă (mi se pregătea de dimineață însă un sufertaș special cu mîncare – o perioadă de glorie, niciodată egalată). În sine, nu era așa stînjenitor să le cînt bătrînilor satului; am cîntat pe aproape fiecare șantier, însă cu chitara, care-ți mai dă curaj. Oricum, era exclus să fac mofturi, trebuia să mă dau în spectacol, și mi-am dat seama atunci cît de puțină muzică, să zicem, tradițională, sau populară cultă românească, știam. Mult mai puțin, cred, decît un bulgar sau un grec sau un sîrb în situația mea. Ca să nu încep să stau pe

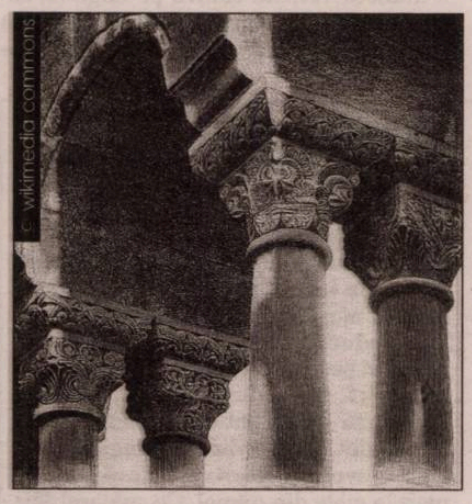

© wikimedia commons

Coloane din palatul lui Frederic I Barbarossa, Gelnhausen (secolul al XII-lea). Gravură din 1899.

gînduri și să las așteptările publicului să sporească în fiecare secundă, le-am cîntat turcilor un cîntec al lui Nicu Alifantis, pe versuri de Nichita Stănescu. Iar momentul pe care îl țin minte cel mai bine e ăsta: toți moșii tolăniți, uitîndu-se la mine după ce terminasem de cîntat exact ca oamenii cărora le-ai spus un banc și care încă așteaptă să vină poanta. Am simțit că înșelasem niște oameni cinstiți.

În altă parte, chiar în prima zi de săpături a campaniei, am făcut o descoperire excepțională. Reluam lucrul într-o secțiune în care se lucrase cu vreo doi sau trei ani înainte, curățenia era aproape gata și urma curînd să ne adîncim în niveluri de epoca bronzului. Abia începusem, că am descoperit un fragment foarte subțire al unui obiect bizar, cumva ca faianța egipteană, ba chiar, incredibil, ca o coajă de ou și, stupoare, cu cîteva litere ciudate pe el. Adevărul e că multe descoperiri remarcabile au fost făcute așa, la prima lovitură de cazma, și oricum, părea ceva prea important ca să mai pierd vremea, pe un sit unde nu se descoperise pînă atunci decît o inscripție, una singură, de epoca bronzului. Am făcut o fotografie și am alergat la depozit, unde am cerut imediat să vină un specialist de la restaurare, pentru că am găsit ceva fragil și valoros și trebuie să fim pregătiți să-l recuperăm în condiții cît mai bune. Apoi m-am întors pe secțiune și, în momentul în care am văzut din nou obiectul, mi-am dat seama ce era: o etichetă plastifiată, folosită cu cîțiva ani în urmă de mine însumi ca să marchez provizoriu nu mai știu ce și pe care notasem o adîncime și un număr de unitate stratigrafică. După cîțiva ani în pămînt, era cu totul exfoliată, literele rămase erau ca trasate în unt siniliu și – știu că e o scuză absolut ridicolă – se întîmplase să iasă din pămînt cu capul în jos. M-am întors la depozit cu coada între picioare, întrebîndu-mă cum să explic oamenilor că, pe un sit celebru unde ar trebui să lucreze crema arheologiei europene, au drept coleg pe cineva care-și descoperă vîrful degetelor.

Și tot așa. Îmi amintesc destule alte exemple și, ce-i mai îngrijorător, încă mai multe se află deocamdată în viitor.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Chihlimbar, *Polirom, 2017.*

■■■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Brexit – miza pe neseriozitatea celorlalți!

De vreo două luni, privesc cu ochii cît cepele epopeea Brexit-ului. Tevatura este aiuritoare. Cu adevărat, de la dramatic la penibil e mai puțin de un pas. Năuceala gălăgioasă din parlamentul britanic este, pentru mine, mare admirator al democrațiilor anglofone, un duș rece cu efect paralizant. Ce pot să mai zic de pigmeii primitivi de pe malurile noroioase al Dîmboviței cînd văd cum dau din colț în colț purtătorii legitimi ai marii tradiții democratice din palatul de pe malul mîndru al Tamisei? Dar, în fine, să-i lăsăm puțin pe-ai noștri și să-i privim mai atent pe ceilalți.

Îmi pare rău că UK pleacă din UE. Spre deosebire de mulți europeni, eu chiar cred că Uniunea ar fi avut mare nevoie de britanici. Cît au fost membri, prezența lor în Uniune a adus multă valoare proiectului pan-european și, mai mult, cred că vocea lor ar fi trebuit să fie încă mai ascultată decît a fost. Înțeleg, de asemenea, și cîteva dintre motivele care i-au făcut pe cetățenii britanici să-și vrea țara reîntoarsă pe insulă. Nu împărtășesc părerea că votanții britanici au fost păcăliți, fără să exclud, însă, că minciuna și demagogia a jucat un rol în referendumul lor, ca în toate consultările populare, de altfel. Pe de altă parte, nici Uniunii nu prea am ce să-i reproșez: ca să nu se întîmple Brexit-ul, vă reamintesc, UE a făcut concesii enorme cabinetului Cameron. În fine, iată-ne aici și acum, navigînd, cum spun britanicii, pe o mare necartografiată. În acest moment de maximă nesiguranță – cînd scriu acest articol, chiar nimeni nu poate avansa vreun scenariu probabil al Brexit-ului; dimpotrivă, mai toți politicienii și analiștii serioși pe care îi citesc spun în cor că nimeni nu poate ști acum ce va fi – văd, totuși, două aspecte îmbucurătoare.

Mai întîi, remarc unitatea UE. Poziții comune clare în negocieri, poziție politică fermă, fără fisură, după. Așa ceva este destul de rar în Uniune astăzi. Dacă tot contabilizăm sciziunile care slăbesc Uniunea, cred că ar trebui să evidențiem și situațiile de front comun, care o întăresc. Brexit este, iată, una dintre aceste situații. Cînd Parlamentul britanic a decis, mai întîi, să respingă Acordul de Brexit negociat și, mai apoi, să trimită guvernul Majestății Sale să reia negocierile nu a fost surd. A auzit foarte clar că toate vocile de pe continent spun că nu mai renegociem nimic din Acord (evident, unele precizări adiționale pot fi făcute, dar aceștia sînt termenii despărțirii și punct). Doar că politicienii de la Londra au mizat pe ideea că politicienii de la Bruxelles/Berlin/Paris sînt slabi și nu se țin de ceea ce spun. Ei bine, din cîte văd, au mizat greșit.

De partea cealaltă a Canalului, remarc o majoritate politică, despre care înțeleg că reflectă și o majoritate în societatea engleză, care se opune soluției revanșarde a unui al doilea referendum. *„Leavers"* și *„remainers"*, depotrivă, figuri importante din cele două mari partide, socotesc că un al doilea referendum cu privire la Brexit nu poate fi avut în vedere. Mai întîi, că după al doilea referendum va fi greu să explici nemulțumiților de ce nu-l ții și pe al treilea, și pe al patrulea etc. Ideea să repeți alegerile pînă iese „cum trebuie" (chiar, cum trebuie?) este cu totul nesănătoasă. Al doilea argument ține direct de construcția democrației reprezentative. Poporul, întrebat fiind, a decis. Dacă politicienii nu sînt în stare să ducă la îndeplinire ce a decis poporul, nu trebuie să mergem să mai întrebăm poporul încă o dată, sperînd că se răzgîndește și nu le mai dă politicienilor aceeași misiune. De fapt, cam toate ecourile din societatea engleză la care am acces spun același lucru: soluția nu mai e la noi, poporul, ci la voi, în Parlament și în Guvern. Poate că poporul a greșit, poate că nu – asta e filozofie de-acum înainte. Dar fapt este că Brexit-ul nu e blocat de popor, ci de politicienii de la Londra, ce par mult prea mici pentru o sarcină atît de mare. Mulți europeni (cărora li se adaugă și o mînă de britanici europenizați) cred că soluția cea mai bună ar fi un al doilea referendum pe insulă. Nu mă mir. Noi, în UE, avem o tradiție de a păcăli referendumuri care dau rezultate ce nu convin elitei politice. Stilistica, desigur, diferă: de la fenta franceză, care a trecut tot ce se respinsese într-un referendum constituțional dedus referendumului într-un tratat internațional ce a fost adoptat de Parlament, la metoda mai brutală, românească, în care un referendum valid este pur și simplu ignorat de toată lumea, politicieni și popor, fără nici o consecință. Dar ideea că rezultatul unui referendum poate fi întors prin felurite manevre politice (inclusiv repetarea referendumului) face unanimitate aici. La britanici pare mai răspîndită ideea că un referendum, odată organizat și validat, se execută. Mă tem că, așa cum britanicii au mizat greșit pe neseriozitatea politicienilor europeni, crezînd că vor accepta o renegociere pe care au spus de la început că o resping, și europenii mizează greșit pe neseriozitatea britanicilor, care vor accepta să tot voteze în referendumuri pînă iese cum trebuie.

Dacă tot am deschis tema Brexit-ului, aș face în încheiere și o observație locală. Noi, românii, nu înțelegem deloc ce se întîmplă la Londra. De pildă, după respingerea Acordului propus de cabinetul May cu un scor istoric, toată lumea „politico-analistă" de la noi a dat ca sigură înlocuirea cabinetului May. Nu-mi fac un titlu de glorie, dar am fost sigur că Guvernul May va rămîne în funcție. Acordul a fost respins de o majoritate amplă, dar heteroclită. Erau acolo și cei care vor un Brexit fără acord, și cei care socoteau că Acordul dă prea mult UE, și cei care nu vor Brexit deloc, și cei care vor Brexit, dar în alți termeni. În logica votului parlamentar britanic, susținerea unui cabinet este cu totul altceva. Conservatorii și micii lor aliați nord-irlandezi au în continuare majoritatea. De asemenea, ideea răspîndită pe la noi că Brexit-ul este un puseu conservator pe care laburiștii îl resping este falsă. Însuși șeful laburiștilor, un tip de extremă stîngă, nu privește cu ochi buni UE. Incapacitatea noastră de a citi mintea britanică nu are, din fericire, nici un efect major. Trio-ul Dăncilă-Dragnea-Vâlcov nu are Europa pe mînă, oricît de președinți sîntem noi în zilele astea. Și asta, iarăși, e bine!

Publicitate

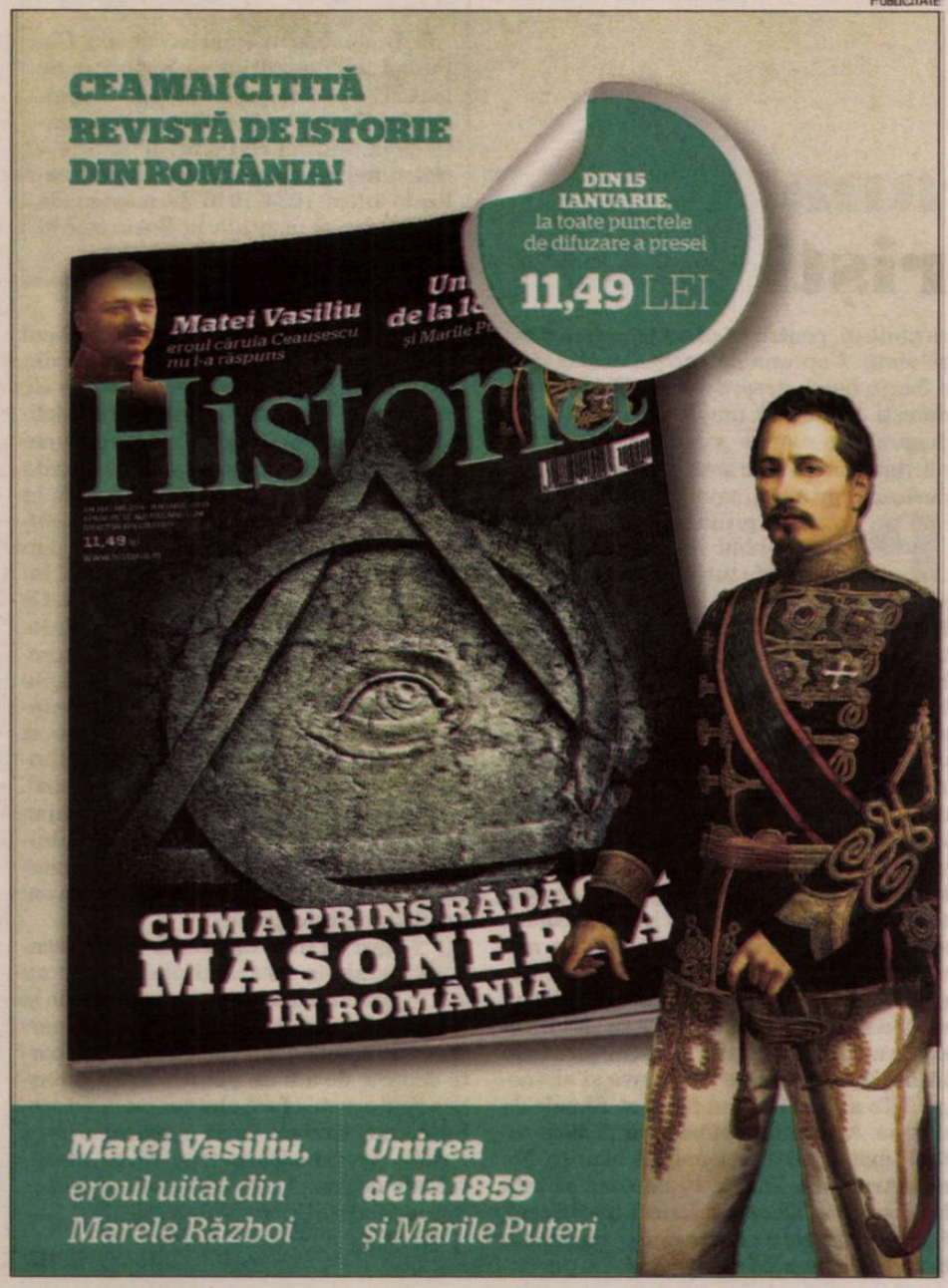

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

Un francez la Londra

Nu este nici o altă țară în lume, în afară de a mea, al cărei mod de viață să-mi placă atît de mult. Iubesc tradițiile engleze, politețea engleză, arhitectura engleză. Iubesc chiar și bucătăria engleză. Semnat: Christian Dior.

Lucru mare o asemenea declarație de la un francez despre Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord. De altfel, greu compară un francez propria patrie cu oricare alta.

Revenind strict la domnul Dior și la englezi, ajungem la Muzeul Victoria și Albert din Londra, unde recent s-a deschis o expoziție istorică: *Christian Dior: Designer of Dreams* (2 februarie – 14 iulie a.c.). Istoric este nu numai subiectul în sine, ci și faptul că o prezentare atît de cuprinzătoare a Casei Dior la Londra nu a mai avut loc din anul 1947 pînă în prezent. Între timp, multe s-au întîmplat între cele două țări.

Este de remarcat contextul general al expoziției, context în care Regatul Unit se pregătește să iasă din grupul european unde Franța ocupă un loc de membru fondator și, astfel, nu e greu să observi și mai ales să te încrezi că, orice ar rezerva viitorul politic și economic, (măcar) legăturile și valorile culturale europene vor dăinui între țările de pe continent.

Expoziția de la Muzeul Victoria și Albert are la bază o altă expoziție deja pusă în scenă la Muzeul Artelor Decorative din Paris, care redă istoria casei de modă de la începuturi pînă în zilele noastre, istorie făcută, așa cum se face de regulă, de oameni, în cazul acesta unii foarte inspirați (de la Yves Saint Laurent pînă la Maria Grazia Chiuri). Noutatea a venit cu dedicație pentru englezi: o secțiune nouă, montată special pentru a sublinia atracția (chiar fascinația) lui Christian Dior pentru cultura britanică. În 1950, cînd francezul se afla la Londra, a fost invitat la Ambasada Franței pentru o prezentare privată a colecției sale la cererea prințesei Margaret (sora reginei Elisabeta a II-a) și a mamei sale. Împrumutată de la Muzeul Londrei, rochia pe care prințesa Margaret a purtat-o la aniversarea a 21 de ani, realizată de creatorul de modă francez, este una dintre piesele de rezistență ale expoziției care pune în evidență relația culturală anglo-franceză. Și talia, că doar e Dior.

Christian Dior: Designer of Dreams mai cuprinde vreo 500 de piese vestimentare, accesorii, parfumuri (ediția limitată *Miss Dior* din 1947, în sticluță din cristal albastru de Baccarat, e pură esență de istorie), desene, fotografii, materiale video de arhivă și obiecte personale ale lui Christian Dior.

În altă ordine de idei, una mai puțin artistică și ancorată în actualitatea politică, oare ce părere ar avea astăzi domnul Charles de Gaulle (care în anii '60 a respins de două ori prin veto intrarea Regatului Unit în Uniunea Europeană) despre Brexit?

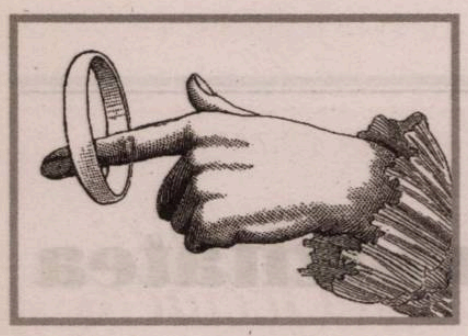

Selma IUSUF

legende urbane

Un om oarecare

Potrivesc obsesiv ceașca de cafea pe fața de masă în carouri mici albe și roșii. Fundul rotund al ei trebuie să se așeze perfect pe diagonala a patru pătrate. O aranjez milimetric ca într-un experiment de mare finețe, e ca și cum aș pune o miime de miligram dintr-o substanță într-o soluție de care depinde viața omenirii. E ca și cum aș tăia cu un bisturiu metafizic bosonul lui Higgs.

E prima zi cu adevărat caldă, însorită și uscată după o iarnă urîtă, în prînzișorul ăsta de februarie, speranța e după colț. Îmi pare că văd chiar niște muguri promițători pe ramurile copacilor, îmi pare că aud cum se schimbă trilurile mierlelor. Căci iarna asta care mi-a mucegăit sufletul nu m-a lăsat să aud în oraș decît vaietele prelungi ale pescărușilor, croncănitul ciorilor și ciripitul sacadat al vrăbiilor înfoiate de frig și al micilor pițigoi a căror inimă bravă ca o unghie mică de nou-născut habar n-am cum rezistă.

Am intrat într-o cafenea/bistrou care are fix patru mese mici într-o încăpere cît o sufragerie oarecare de bloc în care ajungi coborînd două trepte. Genul de loc în care vin doar cunoscuții din cartier, în care fata de la bar și tipul care servește pe la mese se salută cu clienții, știu exact cam ce mănîncă și ce beau și ce evenimente importante li s-au mai întîmplat în familie. Genul de loc în care nu vrei să ajungi dacă suferi de sindromul „Aș vrea să mă lase toată lumea în pace să îmi beau cafeaua în liniște și să mănînc fără să mă simt într-o vitrină".

Am cerut felul de mîncare instagramabil al hipsterimii – pîine prăjită cu avocado și cu ou. M-am și autoscuzat în sinea mea. Îmi place oul. Și îmi place avocado. Da, te-a hrănit maică-ta cu avocado de mică și costă 8 lei bucata la Mega Image, dar ce să faci, ciorbe nu cred că servesc ăștia pe aici și atotprezentele paste cu mucilagiul ăla de trufe par o fiță și mai mare. Pîinea s-a muiat într-un fel nasol, iar avocado e necopt, crocant aproape, fără nici un dumnezeu în stadiul ăsta, mestec o bucată de șlap vechi. Oul e bun. Fata de la bar se uită la mine cu falca sprijinită de mînă, băiatul face glumițe de almanah la care mă fac că rîd cu poftă, cu gura larg deschisă din care mi se vede produsul mestecat – verde cu alb, năclăit în gălbenușul galben. Ia uite cum par în largul meu și nu sînt deloc, prefer un loc în care să fiu oarecarele perfect, să mi se trîntească o farfurie cu cîrnați în față și să fiu lăsată în pace.

Amabilitatea de complezență a străinilor m-a bulversat întotdeauna. Prima oară cînd am ajuns undeva în America am suferit un șoc cultural. Porțiile de mîncare prea mari, dantura aproape perfectă a fiecăruia, aplecarea către o viață sănătoasă și sportivă, rușinea cu care fumam o țigară ostracizată pe undeva pe afară, în spatele clădirilor. Cînd am intrat într-un magazin, tipul de acolo mi-a zis cu un zîmbet larg: „Hei, bine ai venit! Cum te mai simți azi?" Am luat-o personal și m-am gîndit o secundă dacă să-i zic că m-am trezit cu o ușoară durere de cap, probabil de la diferența de fus orar, că tenișii ăștia noi mă cam bat la degetul mic și că, în general, sînt OK, mulțumesc mult de întrebare. Dar el era o păpușă frumoasă, bronzată și blondă care privea cu ochii ăia zîmbitori fix prin mine și fix prin oricine altcineva care ar fi intrat acolo, desigur.

Sau nimerești și pe aicea printr-un cabinet particular de medic, ești unul din miile trimis cu nu știu ce analize de făcut, lumea a împrumutat amabilitatea de plastic mai ucigătoare ca indiferența: „Ee, ne doare ficatul astăzi?" Ficatul nostru comun, al meu și al doctoriței ăsteia între două vîrste care zîmbește mecanic. Îți întinde pe burtă un maglavais peste care trece aparatul ăla de ecografie, e un zugrav care lucrează mecanic, flap-flap, substanța vîscoasă îți alunecă spre șale, intră în cheutoarea blugilor, ea zîmbește, ficatul nostru stă la poză, amabilitatea îți sparge creierul în două.

Ieși apoi pe stradă, faci cîțiva pași bulversat și, de sub tricou, cad pe trotuar, în fața ta, niște bucăți mari de șervețel năclăit – a uitat să ți le ia de pe burtă cînd ți-a șters maglavaisul sau poate că nu era treaba ei să le ia, fir-ar să fie. Ți-a stricat ziua, ție, anonim perfect.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Columna lui Traian (2)

Al doilea război dacic (105-106 a.d.)*

Actul 1. Traian călătorește pe mare din Italia spre Dacia. Episodul 1. Traian se îmbarcă la Ancona și navighează pînă în primul port. Episodul 2. Traian navighează din primul port în al doilea port. Episodul 3. Traian navighează de la B la C, unde săvîrșește un sacrificiu, și navighează de la C la D, unde debarcă. Episodul 4. Traian continuă călătoria pe uscat, de la D la E, unde săvîrșește o ceremonie solemnă.

Actul 2. Traian revine pe cîmpul de luptă. Episodul 1. Dacii reocupă cetățile și atacă garnizoanele romane, Traian intervine în grabă și îi respinge. Episodul 2. Traian pregătește expediția în Dacia. Episodul 3. Traian inaugurează războiul. Episodul 4. Traian conduce marșul spre Sarmizegetusa.

Actul 3. Cucerirea Sarmizegetusei și refugierea lui Decebal împreună cu ultimii luptători, în munți. Episodul 1. Înaintarea lui Traian spre Sarmizegetusa și cucerirea unor cetăți din sistemul acesteia. Episodul 2. Traian atacă Sarmizegetusa. Episodul 3. Căderea Sarmizegetusei. Episodul 4. Traian ocupă și pacifică Sarmizegetusa.

Actul 4. Traian pacifică Dacia și organizează provincia. Episodul 1. Ultimele lupte în preajma Sarmizegetusei. Episodul 2. Ultimele încercări de rezistență ale dacilor în zona Sarmizegetusei. Episodul 3. Decebal se refugiază în munți, este urmărit și prins, iar capul lui este adus lui Traian. Episodul 4. Zdrobirea ultimelor rezistențe.

* Legendele metopelor de pe Columna lui Traian; sursa: expoziția de la ASE. A se vedea și „Copia Columnei lui Traian", expoziția permanentă de la Muzeul Național de Istorie a României (în Lapidarium), copie realizată între 1934-1940 de meșteri de la Vatican și montată la București în 1967. **(R. M.)**

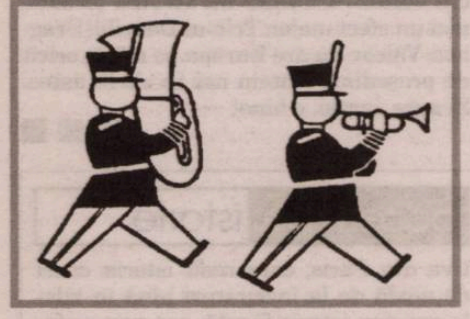

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Capcana de turiști

Cea mai la îndemînă definiție a ceea ce înseamnă o *capcană de turiști* e „restaurantul tradițional". Se găsește în orice țară de pe lumea asta. Și are, peste tot, cam aceeași rețetă a succesului. Poate să se afle în centru, pe o stradă presărată cu capcane de același fel, pe plajă, pe faleză sau, dimpotrivă, să fie un pic „ascuns", în așa fel încît să ai senzația că te-ai strecurat în lumea profundă a locului cu pricina. Să-ți creeze, măiastru, impresia că ai găsit „un secret", dacă nu chiar „legenda urbană" a acelui spațiu. Pentru că un asemenea tip de capcană poate merge pînă la un nivel foarte înalt de inginerie a detaliilor, de sofisticare și adaptare a tehnicilor de ademenire a clientului. Ce mîndru mai ești, atunci cînd nasul tău fin, de călător experimentat, dă peste dîra de indicii care te conduc spre „descoperirea" unei „cîrciumi foarte tari". Marfa perfectă, sortită să facă senzație în poveștile și pozele cu care-o să-ți asasinezi prietenii, odată întors acasă. Nu înainte de a le da pe la nas, încă din timpul vacanței, cîteva eșantioane fotografice din descoperirile tale de călător hîrșit în chestii. Că tu nu ești turist, ca tot puhoiul de fraieri care forfotesc prin lume.

Ce se-ntîmplă într-o capcană bine făcută? Exact ceea ce ai visat. Ce ți-ai dorit. Toate detaliile sînt organizate perfect, în așa fel încît entuziasmul descoperirii pe care ai făcut-o să te inunde ca un orgasm al iubirii de sine. Prinzi peștele cel mare, fără să ai habar că un scafandru ți l-a agățat în ac. Și te-avînți cu tot entuziasmul – sigur, fără să trădezi nimic pe fața ta – în această vîltoare de senzații. Pentru că tu ai făcut descoperirea, folosindu-ți inteligența și experiența de veteran în chestii de-astea. N-ai stat cu fraierii, la capcanele de turiști din centru. Te-ai abătut pe străduțe, ai adulmecat adînc aerul locului și te-ai ghidat după direcțiile în care se duc localnicii. Pentru că, spre deosebire de naivii care rămîn în centru, la muzee și biserici, tu ești trecut prin de-astea. Iei urma localnicilor și te duci în „cîrciumile lor". Odată ajuns acolo, umpli Uațapu' de mărturiile victoriei tale. Și totul e perfect. Pe masă, îți ajung „adevăratele" bunătăți ale locului. Chestii rare, recuperate din rețete de la bunici, gusturile și aromele alea pe care ți le-ai visat. E comoara pe care ai așteptat-o atîta vreme.

Acum, iat-o! Goală și lipsită de apărare, la tine pe masă, în farfuria ta. Și în paharul tău. Și, obligatoriu, totul e foarte „ieftin". În comparație cu ce e „la noi", e o nimica toată. Unde mai pui că e și calitatea aia. În plus, pentru că doar tu te pricepi la de-astea, mai și stai de vorbă un pic cu cîrciumarul. Și se leagă o prietenie din prima. Și e o vacanță supermișto. Pentru că te-ai imersat în „lumea profundă" a locului ăluia, lăsînd departe cîrdul de turiști. Ce să le faci, dacă nu se pricep?! Iar cîrciumarul îți povestește cum a recuperat el rețetele alea, din adîncurile tradițiilor, și te dă o tură pe la bucătărie, că și tu gătești și te pricepi. E starea aia de bine, în care plutești, pentru că exact asta ți-ai dorit să simți. Capcana de turiști, atunci cînd e foarte bună, despre asta e. Despre ce-ți dorești. Și despre umplerea sinelui. Dar despre asta e orice „cîrciumă" foarte bună. Așa cum despre asta e orice „capcană" destinată prinderii unui public.

Pentru că prinderea în „capcană" a unui public nu se petrece doar pe traseele turistice, în muzee, biserici și cîrciumi. Așa ceva se poate întîmpla și în sala de spectacol a unui teatru, în sala de cinema, în fața televizorului, a computerului, tabletei, telefonului, în fața unei cărți, într-o expoziție, într-o sală de concert sau la un festival de orice fel. „Capcana" funcționează și aici, bazîndu-se pe același mecanism. Să-ți dea ceea ce-ți dorești. Ce ți-ai dorit, poate, și n-ai știut să formulezi întocmai. Dar e o stare de mare satisfacție, în deplinătatea facultăților senzoriale pe care le poate mobiliza acest cuvînt. Un „film-capcană" face același lucru. Nu te supune nici unui efort. Te uiți la el și zici: „Pffaaa! Genial. Exact ca-n viață!". Asta dacă filmul nu ți-a spus deja, dinainte ca tu să-l fi văzut, că e „autobiografic" sau „inspirat din întîmplări adevărate". E cumva și alb-negru? Te-a lovit în plin! Nu e ca filmele de duzină. Ăsta chiar spune ceva. E și cu actori amatori? Senzațional! Ce lucrare! Nu e pentru toată lumea! Fraierii nu se uită la alb-negru. Zic că s-a stricat televizorul. Sau ies din sala de cinema și reclamă o defecțiune tehnică a proiecției.

Filmele astea sînt pentru noi, publicul special. Și au o mecanică emoțională din care nu poți scăpa. Poți povesti despre ele cu măreața lejeritate a unei semi-implicări. E așa cum ți-ai fi visat marea expunere la emoție. Să trăiești experiența-limită a războiului, cu certitudinea că o să fii în viață, triumfător, la finalul luptelor. Filmele-capcană, chiar și atunci cînd te pun într-o situație „dificilă", o fac în așa fel încît să fie o dificultate lesne de înghițit. Ce vrei mai mult? Asta e foarte aproape de locul de onoare din galeria plăcerilor supreme! E ca și cînd ai mînca insecte prăjite sau rulouri de intestine, la cîrciuma-capcană. Nu faci asta ca să supraviețuiești, ci ca pe o distracție exotică. Ești eroul, alintat cu ofrande, al propriei „descoperiri". Plus că ai și ce povesti acasă sau chiar, după ani, nepoților. Iar în cazul „filmului-capcană", dacă mai identifici și niște „simboluri" puse iscusit la îndemînă, gata-i extazul. Superbe capcane!

Sigur că nu e nimic rău în a te scufunda în ceea ce-ți place. Viața nu e făcută doar din provocări reale și indigestii. Dimpotrivă, are nevoie de partea ei de desert. Plăcerile ușoare sînt foarte departe de a fi un păcat. Partea proastă e cînd acestea fură absolut tot spectacolul. Atunci cînd ele devin singurul orizont posibil. Atunci e foarte trist. Și, cu adevărat, alb-negru.

Petre GURAN

Ideea ortodoxă și ideile naționale

În cufărul cu vechituri bizantine, pe care Estul și Sud-Estul Europei îl deschid din cînd în cînd, se regăsește și preocuparea pentru particularismul sau specificitatea creștinismului răsăritean. Așa ne apare nouă astăzi efortul autoreflexiv al răsăritenilor. Dacă ne plasăm însă la începutul agregării culturale a Europei de Răsărit, este vorba despre sentimentul cu adevărat imperial al unicității și centralității în raport cu restul lumii. Altfel spus, întrebarea, răsărită deja pe la începutul secolului al XIII-lea, era cum de am ajuns „noi" (bizantini/postbizantini/ortodocși/est-europeni și apoi fiecare neam după numele lui) să fim la marginea Europei, de vreme ce eram în centrul ei? Dacă, de ce și cînd s-a inversat raportul dintre centru și periferie, aceasta este întrebarea care stă la originea gîndirii identitare est-europene.

Răspunsurile au fost de două feluri. Primul a fost de tip mimetic, adoptarea discursului noului centru. Este retorica occidentalizării, care a revenit sub diverse forme culturale din epoca Luminilor pînă astăzi. Centrul este acolo unde se vorbește limba centrului. Roma este acolo unde sînt practicate obiceiurile romane. Corolar al acestui răspuns este atitudinea critică față de autohtonie. Cum viziunea istorică a Occidentului este teleologică, tot ceea ce nu este la zi este necesarmente întîrziat, rămas în urmă sau chiar înapoiat. Soluția, așa cum au gîndit-o autorii politici ai occidentalizării, o reprezintă accelerarea artificială a istoriei, prin ingineriii sociale, care să permită recuperarea handicapului. Între aceste încercări se înscriu reformele țarului Petru cel Mare și apoi toate proiectele naționale est-europene din secolul al XIX-lea.

Al doilea tip de răspuns a fost reactiv, constînd într-o critică a Occidentului și în construirea unei opoziții ideologice între o idee filosofică occidentală și o idee filosofică orientală. Problema însă consta în faptul că instrumentele conceptuale ale dezbaterii erau de sorginte occidentală. Primul sol pe care a crescut, spre exemplu, curentul slavofil a fost ce al filosofiei romantice germane și al hegelianismului. De aceea, prima urgență a acestei gîndiri reactive, din momentul în care și-a dat seama de dependența totală față de mediul intelectual occidental, a fost să identifice solul propriu al Răsăritului. În mod inevitabil însă, în contextul ideologic al secolului al XIX-lea, unicitatea-specificitate a fost căutată în solul etnicismului. Astfel au înflorit, ca într-o bruscă primăvară timpurie, ideile naționale.

Feodor Dostoievski folosește pentru prima oară formula *ideea rusă* în deschiderea periodicului *Vremea* (1861), încercînd o critică a „occidentalizării" și a reformelor lui Petru cel Mare, manifestîndu-se în favoarea revenirii către poporul rus ca depozitar al unui ideal diferit de cel politic sau birocratic al modernizării. Ne aflăm cu acest text la obîrșiile acelui poporanism rusesc, *narodnicestvo,* care a dominat gîndirea rusă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

După aproape trei decenii, dar mai ales după ce Dostoievski și-a dat măsura geniului în marile sale romane cu conținut filosofic, Vladimir Soloviov reformulează conceptul într-o conferință intitulată anume *L'idée russe,* ținută la Paris, în 1888. Soloviov tratează despre sensul participării poporului rus la istoria umanității. Ideea rusă nu se sprijină pe exclusivism etnic, nici măcar în forma panslavismului, ci are ca obiectiv transfigurarea existenței umane prin credința în Iisus Hristos, și drept urmare a realizării acestei transfigurări va sfîrși prin reunirea Occidentului cu Orientul într-o teocrație universală.

În sens larg, termenul a avut menirea să exprime particularismul rus în raport cu civilizația occidentală, dar nu exclusiv în spirit confrontațional, ci și ca o complementaritate, referindu-se la menirea poporului rus de a salva Occidentul. Nicolae Berdiaev împrumută titlul lui Soloviov pentru a trata despre gîndirea religioasă rusă în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, pe care o regăsim sintetic în următorul citat din eseul lui Berdiaev: *„L'élément nouveau dans cette pensée (religieuse) fut l'attente, pas toujours clairement exprimée, d'une nouvelle ère du christianisme, l'ère du Saint Esprit. Là s'exprime l'idée la plus russe, qui est par essence eschatologique"* *.

Sintagma care conține substantivul *ideea* plus un adjectiv ideologic a fost împrumutată de Pierre Kropotkine în formularea *L'idée révolutionnaire dans la Révolution* (Paris, Les Temps Nouveaux, 1913). Într-o notiță introductivă, Kropotkine îndeamnă revoluționarii să reflecteze asupra *„la nécessité d'apporter dans la prochaine révolution une idée constructive (et destructive en même temps), de la bien penser et d'y pousser vigoureusement, et sur les moyens dont dispose le peuple pour réaliser l'idée dans la vie sociale"*. Însă, simultan, diferite idei politice răsăriseră deja în alte contexte politice ale Europei.

La noi îl găsim pe Nicolae Iorga folosind sintagma formată din substantivul ideea plus un adjectiv care indică fie o civilizație, fie o instituție specifică unei epoci istorice, spre exemplu *ideea bizantină* sau *ideea imperială.* Dar, evident, filonul cel mai bogat al acestei gîndiri identitare s-a exprimat tot pe terenul etnicismului, prin autori foarte legați de noua știință despre popor, etnologia, cum era Mircea Vulcănescu *(Dimensiunea românească a existenței,* 1943), prin teologi ca Nichifor Crainic *(Ortodoxie și etnocrație,* 1938) și Dumitru Stăniloae *(Ortodoxie și românism,* 1939).

De ce nu s-a formulat la fel de răspicat o idee franțuzească sau englezească sau nemțească? Ideea franțuzească a fost civilizația însăși, ea se contopește cu ideea de progres, de Europa, de umanism. Anglia și-a afirmat specificitatea în relația cu imperiul său mondial. Germania s-a înscris într-un război cultural cu Franța, care a deraiat în exacerbarea acelui etnicism exclusivist, producînd în cele din urmă caricatura militaristă. Celelalte idei naționale europene s-au jucat într-un plan secund, dar cu cît costul industrializării a fost mai ridicat, cu atît s-a exprimat și naționalismul mai strident. Prin îndepărtarea de nucleul occidental al Europei, ideea rusă a contras toate ideile naționale europene într-una singură, numind-o Europa, și s-a raportat la ea într-o crescîndă opoziție retorică în pofida faptului că s-a apropiat cultural, științific, economic și politic tot mai mult de aceasta. Marxismul triumfător în Rusia este – din punctul de vedere al ideii ruse – adeziunea totală a Rusiei la Europa, cea a secolului XX, dominată intelectual de marxism.

Ceea ce este comun tuturor ideilor naționale est-europene (rusă, română, sîrbă sau greacă) este un substrat religios. Numai că acest substrat religios nu este un dat natural sau cultural, cum ar fi o anumită climă, un anumit peisaj, cu o floră și o faună specifică, sau o limbă vernaculară și un context geopolitic implacabil, ci a fost el însuși, într-o anumită fază istorică, o idee politică funcțională și o formulă identitară puternică. Însă în momentul formulării ideilor naționale, acest substrat religios a trecut printr-o fază de reflux. Primele generații de gînditori ai națiunilor est-europene nu au văzut sau nu au identificat cu precizie acest substrat. Realitatea aceasta religioasă evanescentă în secolul al XIX-lea a fost *marea idee ortodoxă,* care a permis supraviețuirea creștinismului răsăritean după căderea Bizanțului.

Deși aflată în reflux istoric, *ideea ortodoxă* a transmis ideilor naționale est-europene forma culturală a tradiției religioase din care s-au conturat acestea din urmă. După ce și-a oferit cochilia, golită de viață istorică, *ideea ortodoxă* a fost înlocuită de ideile naționale ortodoxe. Cea mai elaborată filosofic dintre ideile naționale a fost *ideea rusă* și ea s-a aflat într-un regim de tensiune foarte ridicat față de ideea ortodoxă. Cele două versante ale ideii ruse, *panslavismul* și *bizantinismul* (K. Leontiev a formulat sub acest concept preferința pentru ideea ortodoxă), exprimă tensiunea în care s-a aflat ideea rusă față de Ortodoxie. Pe primul versant este diminuată ideea religioasă în favoarea unității etnice și a ideii că etnicul este purtător al unei specificități antropologice, pe al doilea este abandonată supremația etnicului în favoarea specificității religioase. Tensiunea dintre ideile naționale și ideea ortodoxă nu s-a încheiat nici astăzi. Drept dovadă stă scandalul interortodox produs în jurul Bisericii din Ucraina.

* N. Berdiaev, *L'idée russe. Problèmes essentiels de la pensée russe au XIXe siècle et au début du XXe siècle*, Paris, 1969, p. 199.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române.*

Bogdan TĂTARU-CAZABAN

Un mediator între Orient și Occident

În ultimii ani, Editura Doxologia a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei s-a remarcat printr-un program susținut de traduceri patristice și de istorie a creștinismului. Sînt trei colecții care, într-un ritm aproape neverosimil, au reușit să ofere cititorilor români unele dintre cele mai însemnate și mai actuale contribuții, mai ales din spațiul anglo-american: Stephen Shoemaker, *Fecioara Maria în credința și evlavia creștină primară* (traducere de Lucian Filip, 2018), John Behr, *Ascetism și antropologie la Sfîntul Irineu de Lyon și Clement Alexandrinul* (traducere de Adela Lungu, 2016), Augustine Casiday, *Tradiție și teologie în scrierile Sfîntului Ioan Casian* (traducere de Lucian Filip, 2015), Alexis Torrance, *Pocăința în Antichitatea tîrzie* (traducere de Dragoș Dâscă, 2014), Andrew Louth, *Introducere în teologia ortodoxă* (traducere de Dragoș Mîrșanu, 2014). Sînt doar cîteva exemple care ilustrează un demers binevenit de conectare a culturii teologice românești și totodată a pregătirii tinerilor teologi la cercetarea occidentală. Dar ceea ce aș dori să semnalez în mod special este apariția surprinzătoare, în colecția *„Historia Christiana"*, a unui volum al abatelui Édouard Jeauneau: *Receptarea Părinților greci ai Bisericii în Occident. Contribuția lui Ioan Scotus Eriugena* (traducere din limba franceză de Ana-Maria Răducan și Elena Cojocariu, ediție îngrijită de Florin Crîșmăreanu, 2018). Mărturisesc de la bun început că publicarea acestei cărți despre un autor imens pentru gîndirea medievală occidentală, dar, cred, aproape necunoscut în România în afara cercurilor medieviștilor, mi-a depășit așteptările cele mai optimiste.

Eriugena (810/815-877) a fost mintea cea mai înzestrată, mai curajoasă și mai înaltă a renașterii culturale carolingiene. Era irlandez (de unde și numele pe care și l-a luat), a compus un amplu tratat metafizic sub formă de dialog, *Periphyseon,* „poate cea mai ambițioasă carte scrisă în Occident de la *De Civitate Dei* a lui Augustin" (Paul Edward Dutton), și a tradus cîteva mari texte ale patristicii de limbă greacă: corpus-ul dionisian integral, *Ambigua ad Iohannem* și *Quaestiones ad Thalassium* ale Sfîntului Maxim Mărturisitorul, precum și lucrarea despre crearea omului a Sfîntului Grigore al Nyssei, *De hominis opificio (De imagine).* Astfel, prin munca sa adeseori aspră de redare în latină a gîndirii capadociene, dionisiene și maximiene, pentru care trebuia să inventeze un nou lexic, Eriugena devine, după Boethius, cel mai important *mediator* cultural, o punte esențială între lumi care se înstrăinaseră suficient de mult încît nu se mai puteau recunoaște fără interpret.

Édouard Jeauneau (n. 1924), autoritate internațională a studiilor eriugeniene, reface în detaliu aventura intelectuală a acestui irlandez iubitor al „grecilor". Grație lui Florin Crîșmăreanu, care a inițiat și îngrijit volumul, cît și traducătoarelor, avem în limba română o lucrare fundamentală, de la care poate porni orice tînăr dornic să-l studieze pe marele teolog și filosof medieval, ca de altfel și orice cititor pasionat de istoria gîndirii europene. Cele aproape 500 de pagini ale cărții oferă fie studii introductive de amplă respirație (despre operă în general sau despre receptarea lui Dionisie Areopagitul), fie articole de cercetare despre contextul cultural, traduceri, influența teologiei răsăritene asupra operei de autor a lui Eriugena, care va sfîrși prin a fi condamnată (și nu fără legătură cu înclinația sa *pro Oriente),* polemica din jurul lui *Filioque*, care a adîncit definitiv distanța dintre cele două lumi creștine, dar și „diviziunea sexelor" sau „metafizica numerelor". Édouard Jeauneau a acceptat selecția propusă de editorul său român astfel încît volumul să reconstituie cu fidelitate portretul unui spirit iscoditor și erudit, dar, în același timp, să construiască și o punte către cititorii săi răsăriteni. Prin publicarea acestei cărți, pe care Florin Crîșmăreanu a îngrijit-o cu minuție și competență, Editura Doxologia face o operă culturală de prim ordin: restituie simbolic conștiinței răsăritene „momentul Eriugena" în toată anvergura sa.

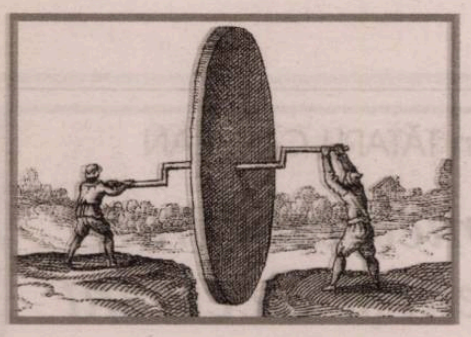

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Minți-ți, minți-ți! Tot rămîne ceva

Fostul șef al ANAF, Gelu Ștefan Diaconu, descrie pe pagina sa de Facebook un mecanism al disimulării cu ajutorul căruia actuala Putere comite un soi de hocus-pocus bugetar reușind să înșele buna credință a publicului căruia i se comunică permanent că situația e sub control.

Pe scurt, la prezentarea bugetului în Parlament, Guvernul afirmă că, anul acesta, România are la dispoziție sume mai mari decît anul trecut pentru domeniile prioritare. Cifrele, spune fostul demnitar, sînt ușor de contrazis întrucît comparația se face cu ceea ce au reușit ministerele să cheltuiască în 2018, nu cu ceea ce fusese alocat în bugetul aferent. Altfel spus, un soi de suveică a minciunilor care se reportează de la un an la altul, urmărind să acopere sub un torent de vorbe și cifre problema reală: incapacitatea statului de a-și administra banii sub presiunea unor cheltuieli publice tot mai mari, angajate fără calcule solide pe termen lung.

Contextul face raționamentul de mai sus nu numai posibil, dar și probabil. Prezentarea tîrzie a bugetului face ca angajamentele statului, mai ales în zona de investiții, să aparțină mai degrabă fanteziei. Astfel, spune Diaconu, la previzibila rectificare din vară, „vor tăia cheltuielile, vor muta o parte din ele la pensii și salarii, pentru că altfel e imposibil să le iasă cifrele. România tot nu se va dezvolta. Bugetul este unul mincinos 100%".

Dar nu contează, „cifrele arată bine", după cum tot spune șeful PSD, Liviu Dragnea care, pentru moment, pare să fi uitat de George Soros și de alte bazaconii obositoare.

Apariția proiectului de buget a dat prilejul și unui spectacol mai rar – o mini-revoltă a primarilor PSD împotriva propriului guvern. E vorba mai ales de cei din București, aflați de ceva vreme în conflict deschis cu conducerea propriului partid. Primarii se plîng că, începînd de anul acesta, vor avea cheltuieli suplimentare, iar Guvernul nu face mai nimic pentru a le acoperi, deși promisiuni în acest sens vin de la același Liviu Dragnea, care jură că, anul acesta, „comunitățile locale vor avea cel mai mare buget din istoria României".

„Vor avea cel mai mare buget din istoria României".

În fapt, după cum arată un raport al Expert Forum, Bucureștiul și alte mari orașe au fost privilegiate la alocările de fonduri guvernamentale. Autorii documentului arată că „au ieșit în fruntea protestelor locale exact primăriile PSD de București intrate de cîteva luni în disidență față de conducerea centrală a partidului. Ironia este că, pînă să basculeze politic, exact aceste primării au avut din belșug parte de fonduri pe care le-au folosit nu la proiecte utile și vizibile, ci în principal pe achiziții curente, evenimente, PR și alte scopuri cu beneficii greu de monitorizat".

Adevărul acestei ultime afirmații poate fi verificat cu orice cetățean român care a citit știrile sau a trăit în București în ultimii doi ani. Avalanșa de vouchere, concerte și subvenții pentru tot felul de bizarerii imposibil de justificat din punctul de vedere al așteptărilor de la o primărie de oraș vorbesc de la sine.

Autorii raportului EFOR explică, pe de altă parte, că decizia executivului de a muta prestațiile sociale către comunitățile locale reduce gradul de autonomie bugetară al acestora, ceea contravine principiilor Cartei Autonomiei Locale a Consiliului Europei la care România este, bineînțeles, parte. Motivul? Același de mai sus. Guvernul e în pragul unei disperări prost mascate prin care încearcă, în cuvintele lui Boris Johnson, să mănînce o prăjitură fără ca prăjitura să dispară. Guvernul României vrea primul buget construit după principiile mecanicii cuantice.

Altfel spus, în funcție de perspectivă, ambele părți au dreptate. Sau ambele mint. Ca și la exemplul anterior, cel care pierde este cetățeanul.

Avem de-a face cu un permanent și extenuant război de PR al cărui unic merit este că dezvăluie puțin cîte puțin, în fiecare zi, dezorientarea și nepriceperea guvernanților României. Cele două sînt completate și de un model special românesc de iresponsabilitate trufașă, pe alocuri grobiană, care face spectacolul nu numai înspăimîntător, dar și un pic grețos.

Fără legătură cu chestiunile bugetare sau financiare, dar parte din același mecanism de comunicare publică orientată spre conservarea în orice condiții a puterii este efortul ridicol al ministrului Justiției de a bloca ascensiunea Laurei Codruța Kövesi către o funcție de conducere în viitorul Parchet European. Departe de dimensiunea exagerată care i se atribuie poziției prin mediile românești, nominalizarea unei românce ar fi unul din acele rare succese la nivel de imagine ale elitei românești. Cu toate astea, dinspre guvernul român vine o opoziție inversunată și, mai grav, necalculată. Dacă doamna Kövesi obține, în cele din urmă, acea funcție, executivul român va fi ridiculizat dincolo de limite admise în condiții normale. Va da o măsură a propriei dimensiuni în Europa și va furniza propriului popor noi și noi motive de jenă.

Dacă nu va fi așa, o româncă pierde o funcție. Nu în favoarea altui posesor de pașaport românesc. Mare realizare!

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

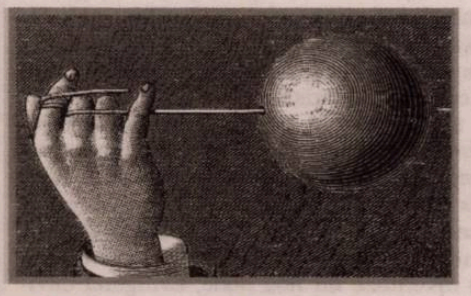

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Lege liberticidă

În Franța, Adunarea Națională dezbate o lege numită *anti-casseurs* menită să sancționeze huliganismul și violențele în cadrul manifestațiilor. În ultimele luni, de cînd cu protestele „vestelor galbene", care uneori au degenerat, soldîndu-se pe alocuri cu răniți și cu pagube materiale, autoritățile au simțit nevoia unui instrument legislativ care să permită o intervenție decisă și imediată. Proiectul legislativ urmărește, după cum a explicat inițiatorul său, ministrul de Interne Christophe Castaner, să-i protejeze pe cei care vor să participe la un protest pașnic. Dar legea a generat numeroase polemici și este contestată inclusiv de deputați ai coaliției de guvernare La République En Marche (LREM).

Criticii vorbesc despre un dispozitiv legal „ubuesc" ori „orwellian". Într-adevăr, legea nu reprimă autorii unor acțiuni violente *după* ce au comis faptele. Ci urmărește să prevină eventuale acte de violență interzicînd dreptul de a manifesta. Dispoziția cea mai contestabilă se găsește chiar în paragraful al doilea, care îi permite prefectului să interzică dreptul de a manifesta oricărei persoane și oricărui grup asupra cărora planează suspiciunea rezonabilă că ar putea comite fapte ce pun în pericol ordinea publică. Criticii reproșează că legea impune un control administrativ asupra dreptului (constituțional) de a manifesta, că prerogativele judecătorului sînt preluate de autoritatea administrativă, încălcînd principiul fundamental al separației puterilor în stat, și că dispozițiile lasă spațiu de manevră pentru decizii arbitrare, de vreme ce prefectul, adică un organ al Puterii, e chemat să constate (prin ce mijloace?) dacă o persoană pune sau nu în pericol ordinea publică.

La doi ani după Mai '68 a mai existat o lege asemănătoare.

Legea *anti-casseurs* e conjuncturală: pentru a răspunde unui context particular și unor evenimente (nefericite) punctuale, se adoptă o lege care structurează pe termen lung societatea, care modifică raportul de forțe, care schimbă jocul. La doi ani după Mai '68 a mai existat o lege asemănătoare. Scopul acelei legi – denumită, în limbajul curent, tot „anti-casseurs" – era cumva justificat: autoritățile voiau să-i pună pe făptași să plătească daunele provocate. Legiuitorul nu a urmărit să descurajeze protestele, ci să criminalizeze un fenomen mai degrabă marginal, dar deloc neglijabil al manifestațiilor: spărgătorii de vitrine, vandalii, huliganii etc. Ceva mai blîndă decît inițiativa legislativă în dezbatere acum, adică mai puțin insidioasă,

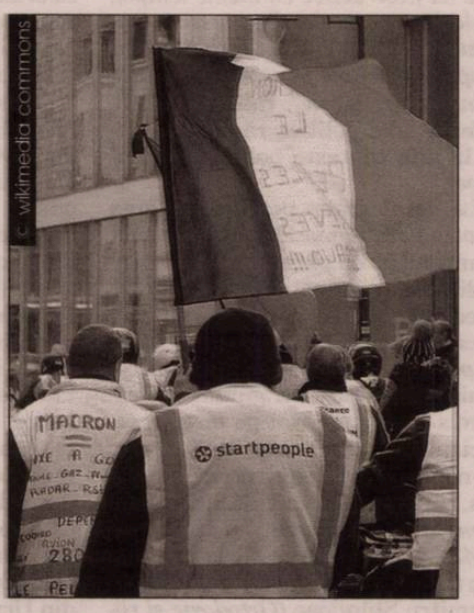

acea lege era menită să-i responsabilizeze pe huligani. Problema e că pagubele erau puse în cîrca tuturor: un protestatar non-violent sau chiar un trecător care se nimerea în preajma unui grup de vandali putea fi tras la răspundere și amendat ori chiar condamnat la închisoare, alături de făptașii identificați. Însă într-o țară precum Franța, cu o îndelungată și foarte vie cultură a protestului, efectele nu au fost uitate: în martie 1979 au fost condamnați 35 de protestatari sau simpli trecători, martori la violențele produse în timpul manifestațiilor din Piața Operei. Poliția nu a mai făcut nici o investigație suplimentară: prezența lor în acel loc era o probă suficientă pentru condamnare. Legea care a transformat responsabilitatea individuală în responsabilitate colectivă a fost pînă la urmă abrogată în 1981. Vorba lui Montesquieu: o nedreptate făcută unui singur om e o amenințare pentru toți!

Cît privește atît de controversata lege de acum, ar mai fi de analizat chestiunea oportunității. Codul Penal condamnă deja fapte precum cele vizate de legea antivandalism. Nu era deci nevoie de o lege care să prevină asemenea acte în cadrul manifestațiilor. Apoi: ce semnal dă Puterea în Franța acum cînd, la inițiativa președintelui, se desfășoară „Marea Dezbatere", o consultare publică la scară națională? Pe de o parte, cetățenii sînt invitați la dialog civic, pe de altă parte, li se pun la îndoială bunele intenții atunci cînd protestează și li se servesc legi care descurajează protestul. Pentru că legea îi va intimida pe cetățeni, nu pe delincvenți. Dincolo de toate, legea e riscantă pentru democrație: azi, la putere este moderatul, centristul, democratul, pro-europeanul Emmanuel Macron. Gîndiți-vă însă cît de ușor ar putea fi folosită această lege dacă președintă ar fi, să zicem, Marine Le Pen.

Coordonator: Matei PLEȘU

Pe locuri, fiți gata, sport!

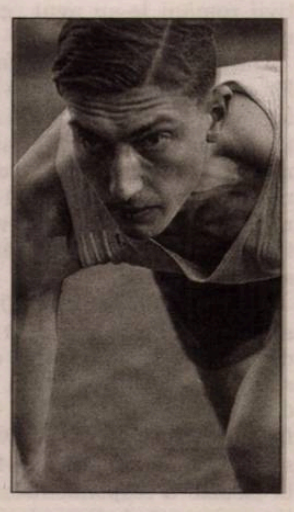

Texte și opinii de:

- Gabriela SZABÓ (director general al Clubului Sportiv Municipal București)

„De la necesitate și strategie, la profesionalism sau trenduri“

- Alexandru OFRIM (conf. univ. dr. la Facultatea de Litere a Universității București)

„Corpul dresat“

- Bogdan POPA (istoric, cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“ din București)

„O istorie subiectivă a sportului din România“

- Radu PARASCHIVESCU (scriitor, jurnalist și traducător)

„Alergînd și tropăind“

- Traian DASCĂLU (fizician)

„Kyudo, calea arcului“

- Mirel BĂNICĂ (inginer electronist)

„Cultura culturismului“

argument

Gimnaști, kung fu *și cărturari*

Dacă, îndeobște, zeii erau omagiați prin jertfe, în urmă cu vreo patru mii de ani, grecii au venit cu ideea unui sacrificiu mai puțin sîngeros, în chipul *întrecerilor* („sportive“, am spune azi) – în greacă: *agonía*. Așa s-au născut Jocurile Olimpice – la început, sub forma întrecerilor de alergare, a „turelor de stadion“ în cinstea lui Zeus. „Agonia“ sportivă a luat locul agoniei letale.

„Gimnastică“ provine din grecescul *gymnázo*, care înseamnă „a exersa, a se antrena, a deprinde, a învăța“. Iar *gimnaziile* grecești erau locul în care tinerii primeau o educație armonioasă, prin exercițiu și antrenament – fie că era vorba de muzică, de sport, de arte sau de filozofie.

Cît despre „sport“, originea latinească a cuvîntului – *deporto* (a duce, a aduce, a purta, a deporta) – cuprinde atît virtuțile, cît și excesele îndeletnicirii sportive: dinamică, mișcare vie, efort activ, formator, dar și risipire, zbenguială, alergat de colo-colo; goana centripetă a căutării sinelui, dar și fuga neproductivă de sine.

Ruptura europeană dintre corp și spirit a dus la o percepție polarizată despre sport: lumea pare să se împartă în ochelariști debili și pachete de mușchi somnambule. Asiaticii sînt mai bine situați în această privință. Practica artelor marțiale (cu sensul de „măiestrii“) presupune capacități fizice și mentale deopotrivă. O dovadă ar fi performanța „sportivă“ care crește odată cu înaintarea în vîrstă a practicantului. Dacă un sportiv european ajuns la 30 de ani e bun de pensionare, în artele marțiale maturitatea poate fi atinsă și la 70 de ani. Și nu vorbim de coregrafia unor postúri serene, ci de executarea unor lovituri fulgerătoare, capabile să îngenuncheze un taur, care nu-și pot avea resortul doar în carnea îmbătrînită a maestrului.

La origini, termenul *„kung fu“* – preluat abia tîrziu și abuziv în repertoriul „bătăilor“ de tot felul – îmbină conceptele de *timp* și de *efort*, și înseamnă, comparabil cu *gymnázo*-ul grecesc, măiestrie, virtuozitate, îndemînare dobîndită prin efort intens și îndelungat.

Într-o lume ideală, nu ar trebui să existe o mare diferență între un maestru *kung fu*, un cărturar și un gimnast de elită.

Avem însă și în Europa sportivi luminați. Dau un singur exemplu, de prin partea locului. Iată cum îl descrie Gala Galaction, în *Chipuri și popasuri*, pe Gheorghe Moceanu, profesorul său de sport și autorul primului manual de educație fizică în limba română: „Era scund de stat, purta plete de poet, încă neatinse de promoroacă, și o mustață de muschetar. Sprintenia lui făcea de ocară pe cel mai sprinten flăcău. Vorbea rar, apăsat, scandat și totdeauna ridicîndune gîndurile și sădind în noi doruri atletice. Venea din inima Ardealului și răspîndea necontenit în juru-i sănătate și entuziasm.“ (**Matei Pleșu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Gabriela SZABÓ

De la necesitate și strategie la profesionalism sau trend-uri

Există diverse dezbateri legate de diferența dintre educație fizică și sport. Cu siguranță însă, jocul și sportul răspund nevoilor profund umane și au un rol important în toate societățile și culturile. Nici o altă activitate nu are atîta forță și energie de a mobiliza și a reuni oamenii dincolo de bariere culturale, lingvistice sau profesionale.

O primă mare distincție este legată de faptul că educația fizică este o disciplină școlară, care are la bază un curriculum pe care profesorii sau educatorii trebuie să îl respecte.

Sportul este o activitate care implică competiția, individuală sau pe echipe. În sport, cei care îi instruiesc pe sportivi sînt antrenorii, persoane cu o calificare specială pentru sportul respectiv și care urmăresc îndeaproape antrenamentele complexe necesare practicării sportului.

Dacă luăm în considerare însăși originea latină a cuvîntului „sport" – *deportare* = a ieși pe poartă, în afara zidului, a te mișca –, studiile dezvoltării sportului în istoria umanității arată că sportul este probabil la fel de vechi ca dezvoltarea inteligenței umane. Și, de aceea, a devenit, de-a lungul timpului, un mod de exprimare, un liant, o forță de a uni oameni diferiți.

Educația fizică și exercițiile fizice – baza unei vieți sănătoase, un drept uman

De la orele de educație fizică de la școală pînă la orele petrecute în sălile de fitness sau minutele alergate în parc, practicarea activității fizice și a exercițiilor sportive regulate conduce la reducerea riscului apariției bolilor cardio-vasculare, a anumitor tipuri de cancer și diabet, la îmbunătățirea sistemului muscular și osos, la controlul greutății corporale și chiar la menținerea sănătății mentale și la favorizarea proceselor cognitive.

Recunoscînd importanța relației dintre sport, activitate fizică și sănătate, Organizația Mondială a Sănătății a adoptat încă din anul 2004 o strategie mondială asupra dietei, activității fizice și sănătății. Strategia OMS vizează îndeosebi sprijinirea adoptării și aplicării unor politici și planuri de acțiune mondiale, naționale și regionale pentru stimularea activității fizice la nivelul tuturor categoriilor de vîrstă ale populației, implicînd societatea civilă, sectorul public, mediul privat și mass-media.

Mai mult, obiectivele-cheie definite în Strategia Europa 2020 vin să întărească ideea lansării unei strategii naționale privind activitatea fizică, văzută ca o condiție necesară pentru un stil de viață sănătos.

Prin urmare, în plan internațional se pune din ce în ce mai mult accentul asupra importanței sportului în formarea integrală a populației și asupra necesității existenței unui orizont clar de dezvoltare a acestui domeniu. Se insistă asupra sportului de masă ca mijloc de optimizare a stării de sănătate a populației și ca activitate ce facilitează socializarea în societățile actuale în care există o tendință din ce în ce mai mare de dispersare a indivizilor și de izolare umană. În plus, practicarea timpurie și curentă a sportului asigură familiarizarea rapidă cu exigențele acestui domeniu și poate genera un flux mai mare de indivizi spre sportul de performanță.

Pe 7 iulie 2007, Comitetul Olimpic Internațional face o serie de modificări în Cartea olimpică, în care se precizează clar că activitatea sportivă este un drept uman. În consecință, toate persoanele trebuie să aibă posibilitatea de a practica sport fără discriminări de nici un fel și în spiritul olimpic care presupune înțelegere reciprocă, solidaritate și fair-play. De asemenea, cîteva zile mai tîrziu (11 iulie 2007), Comisia Europeană adoptă Carta Albă a Sportului European, un document strategic care definește principiile directoare în adoptarea de politici adecvate în domeniul sportului. Ulterior, s-a adoptat rezoluția Parlamentului European asupra funcției sportului în educație.

Educația fizică este văzută astfel ca o materie școlară obligatorie care se ocupă de dezvoltarea capacităților fizice și a încrederii în sine a elevilor, fapt ce va avea un impact pozitiv asupra realizării unei serii largi de activități. În anul 2008 a fost adoptat Ghidul de Activitate Fizică al Uniunii Europene. Acesta arată că scopul principal al unei politici în domeniul sportului este acela de a crește participarea la sportul de calitate a tuturor categoriilor de indivizi din cadrul unei societăți.

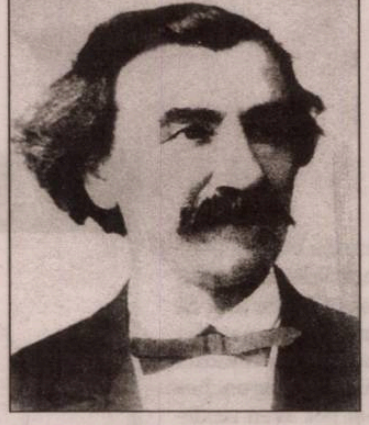

Gheorghe Moceanu 1838-1909, autorul primelor cursuri și manuale de Educație fizică din România.

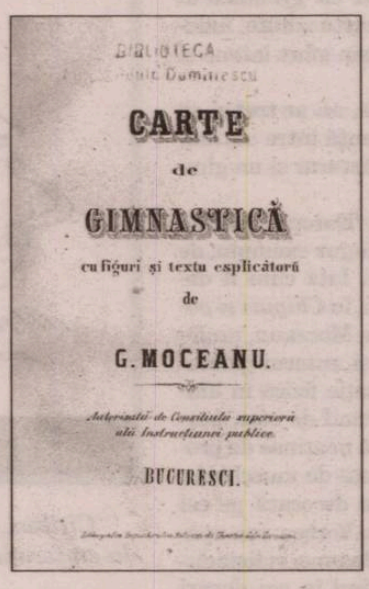
BIBLIOTECA
CARTE
de
GIMNASTICĂ
cu figuri și textu esplicătoră
de
G. MOCEANU.
Aprobată de Consiliulu superioră alu Instrucțiunei publice.
BUCUREȘCI.

O altă etapă importantă în demersul de sprijinire a sportului de masă la nivel european a fost introducerea în Tratatul de la Lisabona (2009) a articolului 165, care oferă pentru prima dată Uniunii Europene competențe în politici din domeniul sportului. Prin urmare, Comisia Europeană obține un mandat categoric pentru dezvoltarea programelor europene specifice sportului, programe ce pot fi finanțate de la buget.

Sportul – performanță, incluziune socială, integrare și șanse egale

Sportul, înțeles în spiritul generat de către Consiliul Europei, ca „toate formele de activități fizice care, printr-o participare mai mult sau mai puțin organizată, au drept obiectiv expresia sau ameliorarea condiției fizice și psihice, dezvoltarea relațiilor sociale sau dobîndirea unor rezultate pozitive în competițiile de toate nivelurile", este recunoscut ca făcînd parte integrantă din realitatea socială, culturală și economică a României și ca factor de consolidare a imaginii și relațiilor sale internaționale.

Indiferent ce definiții dăm sportului, știm sigur că, în acest moment, topul celor mai populare sporturi din lume este condus de fotbal (4 miliarde de fani), cricket și hochei pe iarbă (2,5 miliarde fiecare), urmate de tenis (1 miliard de fani), volei (900 de milioane), tenis de masă, baschet, baseball, rugby și golf. (Sursa – WorldAtlas.com)

În România, topul este altfel, așa cum el este diferit și de la o țară la alta sau de la o regiune la alta. Cu siguranță, fotbalul este pe primul loc, dar, de-a lungul timpului, restul topului s-a modificat și în funcție de performanțele pe care sportivii români le-au avut (gimnastică, tenis, handbal, atletism).

Dincolo de topuri și preferințe ale fanilor, rămîn însă cifrele încă îngrijorătoare legate de activitatea fizică și sport *versus* sănătatea populației. Chiar dacă, în ultimii ani, în România, exclusiv în orașele mari însă, vedem un trend crescător spre mișcare, competiții sportive, viață sănătoasă, la nivelul întregii țări lucrurile nu stau foarte bine.

Eurobarometrul din 2018 indică, de altfel, o tendință generală la nivelul UE de scădere a numărului celor care fac sport sau mișcare. Dacă, în 2009, 39% din populația țărilor UE declara că nu face niciodată sport, în 2014 se ajunsese la 42%, iar în 2017 la 46%. Principala „scuză" a respondenților este lipsa de timp, urmată de lipsa de motivație și de diverse probleme de sănătate sau de lipsa posibilităților financiare.

Același sondaj Eurobarometru arată că femeile tinere fac mult mai puțină mișcare în comparație cu bărbații, în timp ce în țările de nord și cele vestice, în general, populația face mult mai multă mișcare pentru a-și întreține sănătatea decît în țările din Europa de Est. Practic, sînt 11 țări din Europa în care mai mult de jumătate dintre cei chestionați au răspuns că nu fac niciodată sport. Cel mai rău stau, la egalitate, Bulgaria, Grecia și Portugalia (cu 68%), apoi urmează România, cu 63%, în timp ce în Danemarca (20%), Suedia (15%) și Finlanda (13%) procentele celor care nu fac mișcare sînt cele mai scăzute.

În 2009, 39% din populația țărilor UE declara că nu face niciodată sport.

Ca fost sportiv de performanță, fost ministru al Tineretului și Sportului și din postura de director general al CSM București, am susținut și voi susține atît educația fizică în școli, cît și programe educaționale care să îi scoată pe români la sport, indiferent de vîrstă sau statut social. Sănătatea este pe primul loc în „grijile" românilor legate de viitor, iar acest lucru ar trebui speculat și în campanii de conștientizare, și în gîndirea orelor de educație fizică, și în politicile locale și naționale cu privire la populație, sport și infrastructură sportivă.

Gabriela Szabó, *multiplu campion mondial, desemnată cea mai bună atletă a lumii în anul 1999, a fost ministru al Tineretului și Sportului, și este în prezent director general al Clubul Sportiv Municipal București.*

Radu PARASCHIVESCU

Alergînd și tropăind

Una dintre prejudecățile rezistente despre cei cărora le place sportul – sau uneori, oroare, chiar îl practică – este accesul interzis la idee, poantă și cultură. N-au decît să se chinuie Vargas Llosa și Rushdie, Pivot și Hornby, maestrul Cosașu și discipolul Crăciun, plus alte sute și sute să infirme prostia. Fiind prostie, ea rezistă și n-o doare. Stă acolo, înfiptă în cîte un colț de cap pătrat, și atrage atenția că una-i una și alta, alta. Vezi, Doamne, nu-i bine să amesteci mingea cu tastatura și alergatul cu pianul. Serios? Ia întrebați-l pe Dan Grigore cît fotbal a jucat cu prietenii și cît de vișiniu îi sîngerează inima.

Prejudecata se lățește și asupra profesorilor de sport, după cum am avut prilejul să constat cu peste trei decenii în urmă. Predam pe vremea aceea în județul Timiș, la Făget, o comună mare transformată în oraș mic cîndva prin anii 1990. Unul dintre profesorii de (educație fizică și) sport de acolo, Arcadie Chirșbaum, Adi pentru prieteni și dame, contrazicea portretul-robot pe care îl confecționează obtuzii celor care își fac hobby sau meserie din sport. Omul citea fără să se împăuneze, cînta la acordeon, dansa ca un argentinian deprins cu lupanarul și era sufletul tuturor petrecerilor, după nepieritoarea vorbă a unui pieritor personaj, „Eu în tinerețea mea eram amfitrion pe oriunde mă duceam".

Pe lîngă asta, Adi Chirșbaum avea umor într-un timp cînd libera lui manifestare te putea expune. Adică pe la jumătatea anilor 1980, cînd lucrurile trecuseră de geamandura suportabilului. Și cînd nu știai nici cine te ascultă, nici cine te raportează vigilenților cu epoleți. Ei bine, în această atmosferă caldă, prietenească, vorba celor de la *Telejurnal*, într-o ședință de cancelarie, directorul liceului din Făget se întoarce de la Inspectoratul Județean Timiș cu următoarea indicație în plisc: „Ne-a transmis tovarășul inspector general că trebuie să le spunem copiilor că darurile pe care le primesc cu ocazia sărbătorilor de iarnă nu le aduce Moș Gerilă, ci partidul. Ca să-l citez pe tovarășul inspector general: «Tovarăși, a venit vremea să-l omorîm pe Moș Gerilă»." De undeva din fundul cancelariei, răspicat ca să-l audă toată lumea, Adi Chirșbaum întreabă: „Auzi, Emile, dar pe Moș Nicolae cînd îl omorîm?" Directorul încearcă disperat să acopere hohotele: „Măi, Adi, mai glumim, dar nici așa." Adi Chirșbaum plusează: „Emile, eu nu glumesc deloc."

Ați observat, firește, absența motivată ideologic a Crăciunului. Moșul era Gerilă, iar sărbătorile erau „de iarnă". Pe aceeași linie roșie, bradul era „pom de iarnă". *Those were the days, those were the ways*.

Pe lîngă umor, lecturi, dans și acordeon, profesorul de educație fizică și sport Arcadie Chirșbaum mai făcea un lucru: scria. Da, da, scria. Fabulist de vocație, cu hazul circulîndu-i prin vorbe ca sîngele prin vine, Adi a publicat în plin deșert ceaușist un volum doldora de șopîrle: *Allegro ma non troppo (Aleargă, dar nu tropăi)*. Cine a apucat să-l citească s-a mirat că a putut să apară și apoi a rîs cu poftă. Titlul însuși poartă în el sensuri pentru a căror descifrare e nevoie de o bună dotare neuronală. Cartea apare într-o vreme cînd diverși români sătui de raiul comunist încearcă s-o șteargă, alergînd fără să tropăie, spre iadul capitalismului. În aceeași perioadă, la un cinematograf din Timișoara rulează filmul istoric *Pe aici nu se trece*, dedicat eroilor din Primul Război Mondial. În crucea nopții, un curajos se cațără pe panoul mare pe care e trecut titlul filmului și adaugă dedesubt, cu vopsea roșie: „Pe aici nu, dar prin Iugoslavia..."

„Am plecat de la București la Paris cu picioarele, căci a merge pe bicicletă nu este decît a merge prin ajutorul lor. Sînt biciclist, amorez al vitezei, al vieții active."

CONSTANTIN CANTILLI, *Pe velociped – cursa între București și Brașov,* (1894)

„Simt dar o nespusă mulțumire să mă duc de-a lungul drumurilor, să cutreer cîmpi și codri, să uit [...] mișelia, grijile, mizeria orășenească."

ALEXANDRU MACEDONSKI, în prefața la *Pe velociped* – cursa între București și Brașov

Există în fabulele lui Adi Chirșbaum atîta finețe a spiritului, atîtea caricaturizări ale cimpanzeilor de la putere, atîta aluzie isteț camuflată, încît, prins cum ești în corsetul prejudecății, nu-ți vine să crezi că omul care le scrie e unul și același cu cel care își cronometrează elevii la rezistență și viteză, după care le aruncă o minge și le urează distracție plăcută. A nu se crede totuși că o carte e în stare să dizolve ideile fixe. Nu, nu e. Ca dovadă, Adi Chirșbaum primește într-o bună zi vizita unei foste colege disperate de inapetența băiatului ei pentru studiu. Abătută și pradă unui puseu confesiv, femeia mărturisește: „Nimic nu-i place, Adi. Matematică, nu. Română, nu. Istorie, nu. Biologie, nu. Limbi străine, nu. E bătut în cap și puturos. Așa că m-am gîndit, îl dau la sport, să ajungă profesor de sport. Ia spune-mi, Adi dragă, ce salariu ai?"

Inspirat pesemne de fosta colegă și nu doar de ea, Arcadie Chirșbaum, care e oricum, numai misogin nu, după cum pot depune mărturie destui, lasă amatorilor de catrene fabuloase următoarea constatare cu iz biblic din 2010: „Doamne, le-ai făcut nedrept / Și nimic nu se mai schimbă, / Merele le-ai pus pe piept, / Șarpele l-ai pus pe limbă".

Așa, și cum ziceați că e cu incompatibilitatea dintre sport, spirit și literatură? Mai credeți în ea? Dacă da, alergați și tropăiți.

***Radu Paraschivescu** este scriitor. Cea mai recentă carte a sa este* Două mături stau de vorbă, *Editura Humanitas, 2018.*

Ana Maria SANDU

Viața mea „sportivă"

Am un trening roșu, cu o dungă albă. Sînt la gimnaziu și probele obligatorii de la ora de sport au devenit din ce în ce mai serioase. Profesorul nostru ne aliniază în curtea școlii și ne explică serios că trebuie să facem sărituri la capră, să alergăm pentru timpi buni la viteză și la rezistență, să exersăm săritura în lungime ca să luăm notă bună. Sîntem niște preadolescente cu corpurile în schimbare și mîinile tovarășului de educație fizică parcă se mișcă mai încet cînd ne atinge și ne ajută la cîte un exercițiu. Mai chicotim în vestiar, în mirosul înțepător de adidași, transpirație și plastic.

Sînt în ultimul an de facultate la Litere, mai e foarte puțin pînă încep examenele de licență. Mă duc la secretariat să întreb ceva și aflu de la doamna drăguță că am o restanță la sport și, dacă nu rezolv, o să ratez sesiunea. Paralizez de frică, absurdul situației îmi face tîmplele să pulseze. Ies din încăpere și încerc să fac rost de o scutire salvatoare. Vorbesc cu maică-mea, disperată, ea mă trimite la o cunoștință medic la un spital și povestea se termină cu bine.

De bunăvoie m-am apucat de sport pe la 26 de ani. Mă mutasem pe Făinari, mă cam durea spatele și am găsit o sală în apropiere, pe Precupeții Vechi. Florin se ocupa de ea și, după ce am vorbit puțin, am decis să-mi fac abonament. A început o perioadă în care mam dus de cîteva ori pe săptămînă la antrenament și mi-am dezmorțit fiecare parte a corpului. Devenisem de-a casei la sala lui. Îmi spunea ce să fac și îl ascultam conștiincioasă. Vedeam schimbări de la o săptămînă la alta. Dincolo de „pătrățelele" de pe abdomen, mișcarea susținută îmi aerisea mintea. Asta a fost, de fapt, marea descoperire, după ce m-am apucat să fac sport constant.

Încă sînt seri de iarnă în care, în drum spre bazin sau spre sală, mă gîndesc că eu (și ceilalți camarazi ai mei), care ne-am pornit prin frig și umezeală, în loc să stăm la căldură, într-un fotoliu, am merita fiecare cîte un premiu. Dar noi, ca niște soldați, ne luăm ranița cu echipamentul în spate și mărșăluim pe străzi pînă la destinație. Ne dăm jos cele trei rînduri de haine groase și ne apucăm de treabă: brațe, fesieri, abdomene, în funcție de stare și de inspirație.

Mă uit în jur, sînt tot felul de oameni. Tineri și maturi. Slabi, potriviți și supraponderali. Femei și bărbați, înalți și scunzi. Fata cu cel mai frumos spate și cea cu fundul perfect, băiatul care are bicepșii ca Popeye Marinarul și cel care zici că o să zboare de pe stepper, tipul care scoate niște sunete de animal rănit pe bandă, în timp ce aleargă din ce în ce mai repede. Ne uităm pe furiș la el și se naște o complicitate între noi, alergătorii tăcuți. Ne cunoaștem deja din vedere. Se întîmplă să mă întîlnesc cu cîte unul dintre cei care vin la aceeași sală pe stradă și să mi se pară atît de cunoscut, dar, preț de cîteva secunde, să nu știu de unde să-l iau. Număr seriile și încerc să nu mă gîndesc la nimic. Mă uit în jur: fețe asudate, ochi ieșiți din orbite, mușchi încordați, greutăți multe.

Doar cînd înot îmi las cu adevărat mintea liberă. În apă, efortul fizic se diminuează. Totul devine fluid. Contururile se șterg. Ceilalți înotători sînt niște stropi de apă care se ridică deasupra bazinului.

„Din toate sistemele de a conserva și consolida sănătatea, gimnastica este singura care n-a primit nici o desmințire în cursul unui lung șir de secole [...] Într-un corp sănătos reșade cel mai de multe ori o minte sănătoasă."

B.P. HASDEU

„Zadarnic li-s ochii frumoși și vii, zadarnic stau plecați silitor peste cărți și caiete. Le lipsește jocul și profesorul de gimnastică. Clasele primare n-au profesori de viață."

TUDOR ARGHEZI, *Bilete de papagal*

Uneori vine o doamnă cu un scaun cu rotile. Îl lasă la mal și intră în apă. Picioarele o ascultă din nou. În apă îi e mai ușor. Încă mai sper că, atunci cînd va ieși din piscină, va putea să meargă iarăși.

Acum cîțiva ani am scris *Aleargă*. Făceam cîteva ture de parc și abia apoi îmi deschideam documentul și mă apucam de treabă. Tot ce simțeam se accelera. Tot ce trăiam notam în acel jurnal de „jogging". M-am intersectat pe drum cu alergători reali și cu alergători livrești. Ne-am luat la întrecere, ne-am împrietenit, am devenit participanți la același maraton plin de obstacole. Căci „Mișcarea înseamnă viață!".

De curînd am citit un articol care vorbește despre cum atletismul extrem este noua formă de a trăi criza de la mijlocul vieții, asta după ce s-a observat să persoanele de vîrste mijlocii sînt cele care participă în număr record la antrenamente intense și la curse din ce în ce mai grele. În 1957, un psiholog canadian, Elliot Jacques, a prezentat, în cadrul Societății Britanice de Psihanaliză, o lucrare cu titlul *Death and the Mid-Life Crisis*. În 1965 a fost și publicată. Teoria lui Jacques era că, pe măsură ce ne apropiem de mijlocul vieții, începem să conștientizăm propria noastră mortalitate și apoi, în consecință, începem să fugim de ea.

Statistic, lucrurile stau așa: o treime dintre toți participanții la triatlon din Statele Unite au vîrste între 40 și 49 de ani, iar la Londra, în 2015, alergătorii cu vîrste între 40 și 49 de ani aveau timpi mai buni decît cei din categoria 20-29 de ani. Deci se pare că omul avea dreptate. Și că totul parcă se leagă: după un anumit moment îți dai seama că ai doar un corp și trebuie să te ții pînă la capăt. Nu poți cumpăra altul.

Alexandru OFRIM

Corpul dresat

Thales din Milet ar fi spus, în jurul anului 600 î.Hr: „Cine-i fericit? Acela care are trup sănătos, spirit iscusit și fire educată.“ Probabil că poetul roman Juvenal l-a parafrazat pe acesta cînd a scris, după șapte secole: „Dacă e vorba să le ceri zeilor ceva și să le aduci prinoase la altare măruntaie și cîrnăciori sfințiți de la purcel alb de lapte, trebuie să-i rogi să-ți dea o minte sănătoasă într-un corp sănătos.“ Astăzi, *Mens sana in corpore sano* a devenit un dicton în care accentul cade pe corporalitate, fiind folosit ca îndemn îndemn la cultivarea formei fizice.

Desigur, nu vechii greci au inventat „sportul“, pregătirea fizică în scopuri militare este atestată și la egipteni, chinezi etc. Însă grecii sînt cei care au transformat activitatea fizică într-un mijloc de educație *(paideia)*, care să modeleze corpul și spiritul, cu scopul de a forma cetățeni „buni și frumoși“ *(kalokagathia)*, pregătiți pentru luptă și gata să apere cetatea. Grecii nu au avut un termen unic, pentru a denumi toată gama de exerciții și probe fizice specifice, dar sînt la originea practicii gimnasticii (*gymnastikê* – provenind din adjectivul *gymnós* – gol, nud; cu referire la obiceiul atleților de a exersa fără veșminte). Gimnastica a fost considerată de către autorii clasici ca o activitate necesară dezvoltării estetice și atletice a corpului, în vederea armonizării acestuia cu spiritul. O spune și Aristotel: „Este limpede că educația deprinderilor este anterioară celei a rațiunii, precum și faptul că educația corpului este anterioară celei a intelectului, rezultă din aceasta că copiii trebuie încredințați unui maestru de gimnastică și unui paidotrib.“

Exercițiile fizice erau practicate în palestre, un fel de școli private de educație fizică destinate băieților între 12-16 ani, dotate cu terenuri, săli pentru exerciții, vestiare și băi. Copiii exersau alergarea, aruncarea discului sau a suliței, săritura în lungime, lupte corp la corp, boxul. Fetele erau excluse de la aceste exerciții. Palestra era condusă de un *paidotrib* – precursorul profesorului de educație fizică – un specialist care trebuia să fie nu numai un bun pedagog, ci și să dețină cunoștințe medicale și igieniste. Pregătirea fizică a adolescenților (efebilor) și a adulților continua în gimnazii, instituții emblematice ale vieții orașelor grecești. Aceste așezăminte publice aveau în dotare complexe de clădiri, săli prevăzute cu instalații destinate exercițiilor, terenuri de antrenament, piste de alergare. Aici se antrenau atleții, în spiritul competiției (agôn), pentru a participa la jocurile și întrecerile locale, dar și cele panelenice sau la Jocurile Olimpice, fără a fi neglijată și dimensiunea militară.

În Roma antică, educația fizică era subordonată în primul rînd scopurilor combative, formării războinicilor capabili să lupte și să reziste efortului și privațiunilor din expedițiile militare. În rîndurile aristocrației, activitățile fizice aveau și o dimensiune hedonistică, similară *fitness*-ului din zilele noastre, pentru menținerea condiției fizice și a sănătății. Într-una din scrisorile sale, Plinius cel Tînăr descrie, plin de admirație, stilul de viață al prietenului său, Spurinna, în vîrstă de 77 de ani: după ce se trezește, obișnuia să citească în pat, apoi se plimba trei mii de pași „impunîndu-și astfel un exercițiu, atît pentru trup, cît pentru spirit.“ Revine acasă și reia lectura, apoi se urcă într-un car și parcurge șapte mii de pași, mai merge pe jos încă o mie. Se reîntoarce în camera de lucru și scrie poezii, face baie, se plimbă la soare și face exerciții îndelungi cu mingea.

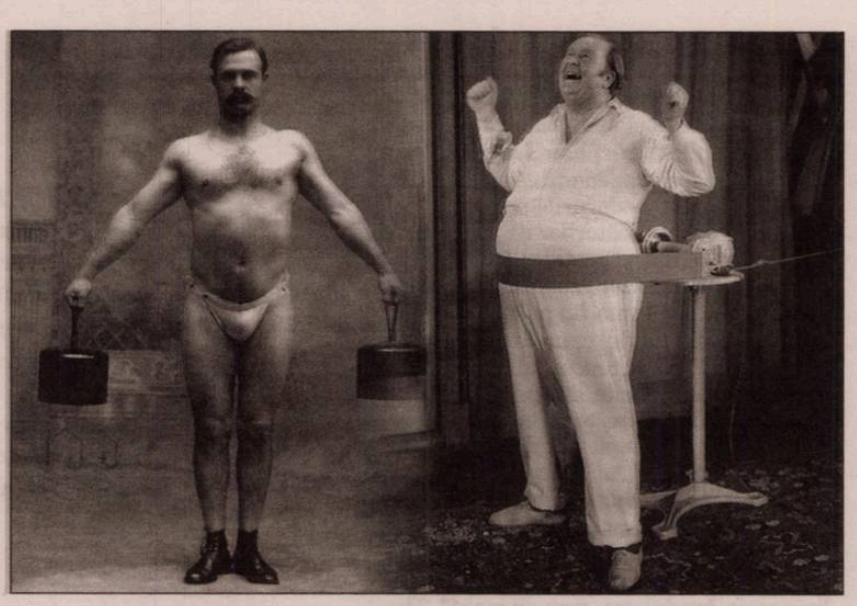

„Bucureșteanul îndeosebi e cel mai leneș pieton și cel mai puțin sportiv.“

TUDOR ARGHEZI

„Întrebarea este aceea dacă se poate sau nu vorbi de existența unui stil sportiv.“

Limba Română, nr. 2, 1959

„Gimnastică – arta de a întări și îmmlădia corpul omenesc prin exerciții.“

Dicționarul limbii Române

„Descoperi că se bucură de o sănătate nealterată deși nu practicase niciodată nici un fel de sport.“

MARIN PREDA, *Risipitorii*

În Evul Mediu apar noi reprezentări ale corpului. Pentru biserica creștină, calea spre perfecțiunea spirituală presupunea abstinența, prigonirea și mortificarea corpului prin ascetism. Totuși, educația fizică juca un rol important în formarea tinerilor cavaleri, care trebuiau să-și demonstreze forța fizică și curajul la turniruri sau în război. La 14 ani, fiii de nobili deveneau scutieri și erau trimiși pentru a-și începe pregătirea fizică intensă la castelele suzeranilor sau ale prietenilor.

În Renaștere, umaniștii redescoperă concepțiile antice despre educație, și în particular, despre educația fizică. Aceasta este reabilitată de nume ilustre, precum Montaigne, care vorbește despre idealul armoniei dintre trup și suflet: „Înseși jocurile, deprinderile trupești vor face parte din învățătură: alergarea, lupta, muzica, dănțuirea, vînătoarea, mînarea cailor și mînuirea armelor. Eu vreau ca înfățișarea cuviincioasă și purtarea între oameni să ia chip deodată cu sufletul. Nu se clădesc un suflet și un trup, se face un om și nu trebuie făcut pe din două.“ În anul 1569, medicul italian Mercurialis publică tratatul *De arte gymnastica* în care inventariază exercițiile și jocurile Antichității clasice, dar și cele contemporane lui, descrie valoarea terapeutică și efectele acestora asupra corpului.

În cartea *Le Corps redressé: histoire d'un pouvoir pédagogique* (1978), Georges Vigarello, specialist în istoria corpului, se ocupă de formele educației fizice prezente în Epoca Luminilor. Filozofia raționalistă a promovat concepția unui corp maleabil, care poate fi ameliorat, modelat, ceea ce a dus la noi principii ale educației corporale. J.-J.Rousseau, în *Émile* (1762) a insistat asupra necesității educației fizice în copilărie: „Este o eroare vrednică de plîns să ți imaginezi că exercițiul corpului poate face rău operațiilor spiritului; ca și cum aceste două operațiuni n-ar trebui să meargă la unison și una n-ar trebui să dirijeze întotdeauna pe cealaltă!“

Tot acum asistăm la apariția primelor metode de educație corporală. Medicul suedez Jacques Ballexerd folosește pentru prima dată denumirea de „educație fizică“ în cartea sa *Dissertation sur l'éducation physique des enfants* (1762). Sînt descrise noi mișcări fizice, care pun în joc musculatura și osatura într-un mod sistematic, orientat din punct de vedere anatomic. Corpul copilului devine ținta acestei noi pedagogii, al cărei scop era corectarea defectelor fizice și optimizarea sănătății.

Vigarello arată că pe la începutul sec. al XIX-lea: „Exercițiul devine o activitate corporală cu totul nouă: o activitate precis codificată, ale cărei mișcări se geometrizează și ale cărei rezultate se calculează.“ Educația fizică pătrunde în gimnaziile din Anglia, Franța, Suedia etc. Exercițiile au ca finalitate modelarea corpului copiilor: rotirea umerilor sau a trunchiului, genuflexiuni, pas de marș în cadență, mișcări ritmice. Statul preia sarcina educației corporale a elevilor. În 1809, sistemul educațional prusac integrează gimnastica în curriculumul școlar, iar în 1869, gimnastica devine obligatorie pentru băieții din învățămîntul primar și secundar francez.

Profesorii de gimnastică sînt responsabili cu crearea „corpului dresat“ (M. Foucault), care se supune și răspunde la comenzi. Elevii, îmbrăcați uniform, în șort, maieu, espadrile sînt adunați pe terenul de sport, unde urmează o succesiune riguroasă de exerciții: încălzirea, tururi de platou, exerciții ale mîinilor, alinierea pe patru rînduri, după înălțime, efectuarea unor mișcări de bază, comandate de instructor: în picioare, în genunchi, pe vine, alungiți pe spate etc.

Dresajul corporal întipărește adînc diversele mișcări în memoria kinestezică a elevilor. Marcel Mauss, în celebrul său studiu, *Tehnicile corpului* (1936) își amintea că profesorul lui de gimnastică l-a învățat să fugă cu mîinile lipite de trunchi „mișcare complet contradictorie tuturor mișcărilor corpului în timpul alergatului; a trebuit să văd cursele de alergători sportivi din 1890 pentru a înțelege că se poate fugi și altfel.“

Acest travaliu asupra corpului băieților a avut și o componentă militară: educația fizică produce un corp bine disciplinat, cultivă virilitatea, animă sentimentele patriotice, formează viitorii soldați. După înfrîngerea suferită în războiul cu Prusia, francezii înființează „batalioanele școlare“ (1881), în care elevii primesc o educație pre-militară (în Franța, educația fizică școlară a fost subordonată Ministerului de Război, pînă în 1927). Întrepătrunderea elementelor militare cu educația fizică școlară s-a manifestat și în România: în 1879, după Războiul de Independență, a fost înființată organizația „Micii dorobanți“, elevii primind o instrucție fizică și militară (cu arme de lemn) precum și o educație civic-patriotică.

Corpul disciplinat și modelat prin exerciții de la sfîrșitul sec. al XIX-lea nu este totuna cu corpul sportiv. Sportivizarea educației fizice are loc abia în anii '50-'60 ai sec. XX. Sportul modern se naște tot în context școlar (mai ales în colegiile engleze), printr-o mai mare libertate acordată jocului liber, competiției, depășirii limitelor corpului. Educația fizică este prescriptivă, presupune mișcarea fixă, exercițiul efectuat într-o ordine precisă, sincronizare, dozarea efortului. Sportul este mai complex, presupune antrenamente severe, caută în primul rînd performanța și palmaresul. Mai presus de abilitățile corporale puse în slujba sănătății, cultivate de educația fizică, practicarea sportului are ca valoare centrală conceptul nobil de *fair-play*.

***Alexandru Ofrim** este conf. univ. dr. și predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea București. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureștiul de azi, *Humanitas, 2011.*

Bogdan POPA

O istorie subiectivă a sportului din România

La 1 martie 1919, generalul Constantin Prezan răspundea favorabil cererii trimise de armata Statelor Unite ale Americii, de a trimite o delegație sportivă militară la Jocurile Inter-Aliate de la Paris, cunoscute sub numele de „Jocurile Pershing". „Deși sporturile au fost introduse de curînd în țara noastră", scria generalul Prezan, aceasta era practic prima ieșire internațională a noii Românii, cea rezultată în urma Primului Război Mondial. Există printre istoricii, sociologii și antropologii preocupați de fenomenul sportiv contemporan un consens tacit: Primul Război Mondial a schimbat viziunea generală a societății asupra culturii fizice. De la un set de exerciții menite, în teorie, să pregătească soldați viteji și mame sănătoase, sportul (practicat sau consumat ca spectator) a devenit o preocupare dominantă a timpului liber.

Cazul românesc este interesant prin implicațiile sociale, politice, culturale și regionale pe care le presupune cercetarea trecutului sportiv. O simplă istorie a fiecărei discipline în parte ne-ar da liste (uneori incomplete) de campioni și învinși, de rezultate mediocre sau remarcabile.

Constantin Prezan avea dreptate să afirme că „sporturile" erau un fenomen nou. În Vechiul Regat, primele societăți gimnastice, ce urmăreau să deprindă cetățenii cu exerciții mai degrabă utile în serviciul militar și nu cu participarea la competiții, au apărut după 1867. Întrecerile de scrimă, tir, dar mai ales cele de la hipodrom erau gustate de marele public. La București, primul meci oficial de fotbal s-a jucat în 1907. Tennis-Clubul României (polisportiv, în ciuda numelui) a luat ființă în 1910. Federația Societăților de Sport din România a fost fondată în 1912, sub patronajul familiei regale. De fapt, FSSR reprezintă încă un caz de „formă fără fond". Fondatorii ei, tineri din familii boierești sau din elita economică a țării, se considerau „pionieri ai sportului" și își doreau generalizarea unor deprinderi pe care le dobîndiseră în timpul studiilor în Occident în întreaga societate. Aici se cuvine introdusă o precizare: originea sportului modern, a sportului ca distracție, pasiune sau profesie, era, evident, Marea Britanie. Elitele din Vechiul Regat l-au învățat mai ales din Franța; oamenii de rînd, însă, de la muncitorii englezi sau germani ce activau cu precădere în industriile textilă și petroliferă.

În 1919 era încă neclar potențialul sportiv al teritoriilor alipite României în cursul anului 1918. O „unificare sportivă" propriu-zisă s-a produs în 1921, după negocieri aparent tensionate, dar încă insuficient cunoscute în detaliu. FSSR a rămas organul de conducere al mișcării sportive, cu sediul la București. Condusă, evident, de vechii ei membri de dinainte de războiul mondial, aceasta a căutat constant patronajul familiei regale. Federațiile de ramură au apărut doar din 1930, după o Lege a educației fizice votată în 1929. În primul deceniu interbelic, viața sportivă a fost dominată de cluburi și indivizi din fostele provincii austro-ungare. Basarabia a rămas, cu mici excepții, ruptă de competițiile interne importante. Oricum, organizarea acestora depindea, în mare măsură, de realizare unor căi de comunicații eficiente între provincii. Elocvent este faptul că abia la începutul anilor 1930 a început să funcționeze cu adevărat Divizia Națională de fotbal: pînă atunci existau campionate regionale și un turneu final în patru. Disciplină puțin populară în Vechiul Regat înainte de 1916, dar foarte gustată de practicanții și spectatorii de sport din Transilvania, Banat și Bucovina, regiuni mai industrializate și mai urbanizate, prin urmare cu o altă percepție a timpului liber și puternic influențați de stilul de viață central-european, fotbalul a sufocat, practic, celelalte discipline sportive. În 1940, 70% din cluburile ce fiinţau în România se ocupau numai de fotbal. Doar galele de box se bucurau de o popularitate concurentă, în timp ce toate celelalte discipline atrăgeau puțini practicanți și spectatori.

Echipa de gimnastică a României, participantă la Serbarea Federației Italiene de Gimnastică de la Torino, 1911

Constantin Prezan avea dreptate să afirme că „sporturile" erau un fenomen nou.

Perioada interbelică, în care unii istorici văd romantism, iar alții doar căutări ale unor formule cîștigătoare, a fost marcată de schimbări radicale. În arenele sportive, boierii care practicau automobilismul, deținеau caii de curse, jucau tenis sau rugby au lăsat treptat locul tinerilor ridicați de pe maidanele marilor orașe. Români, maghiari, sași, șvabi sau evrei, mai îndrăgostiți de fotbal decît de oricare altă disciplină, aceștia au devenit idolii unor tribune din ce în ce mai pline. De fapt, aici s-a născut un punct la care încă sîntem slabi: incapacitatea de a mobiliza masele să practice sportul, nu doar să îl savureze de la distanță.

Sportul a devenit, treptat, temă de roman (să ne amintim doar de Aida Vrioni, Mihail Sebastian, G. Călinescu sau Ionel Teodoreanu) și de polemică intelectuală (între cei care îl proclamau ca o reîmplinire a dictonului latin *Mens sana in corpore sano* și cei care îi reproșau vulgaritatea, agresivitatea și idolii falși, dar căutați de masa populației – după cum scria Nicolae Iorga). Treptat au apărut victoriile memorabile (ce au dus un club muncitoresc fondat în 1923, Rapid București, spre o finală niciodată jucată cu fantastica Ferencsváros Budapesta) și înfrîngerile dureroase (precum eliminarea echipei naționale de către Cuba la Mondialul de fotbal din 1938).

După cel de-al Doilea Război Mondial, intrarea României în sfera de influență sovietică a afectat și viața sportivă. Au apărut structuri de conducere noi, subordonate autorităților de partid și de stat. „Știința sportului" – cercetările de teorie, medicină, metode și tactici de antrenament, comportament public și privat – a fost reorientată după modelul din Uniunea Sovietică. Fotbalul a rămas disciplina dominantă, căutată atît de practicanți (oficial, toți amatori), cît și de spectatori. Treptat însă, modelele sovietice au fost abandonate pentru că, în ciuda declarațiilor triumfaliste, rezultatele au întîrziat să apară.

Perioada comunistă este, în istoria sportului românesc, plină de paradoxuri. Nimeni nu poate nega controlul partidului și al serviciilor secrete asupra mișcării sportive, oficial bazată pe amatorism. „Fabricile de campioni", centre de pregătire intensivă după model sovietic, au început să funcționeze și să producă rezultate imposibil de comparat cu cele din perioada interbelică. Să ne gîndim doar, fără a scădea cu nimic valoarea sportivă, națională și simbolică, la cele două medalii olimpice românești de dinainte de 1952: la rugby, în 1924, bronz într-un turneu cu trei echipe, și argint la echitație, binemeritat de căpitanul Henri Rang la Berlin în 1936. Orice comparație statistică este de prisos. În plus, majoritatea medaliilor olimpice au fost aduse de sportive și de echipe feminine, fenomen aproape inexistent în perioada de început a sportului modern din România.

Dar dacă, înainte de 1940, a merge la jocurile olimpice era o căutare personală, o investiție financiară și un antrenament făcută în nume propriu sau de cluburi private, după 1952 se poate vorbi despre o politică nu doar formal asumată, ci și sprijinită financiar de statul român. Sportul devenea un instrument de propagandă în conflictul cu lumea occidentală. De aici poate cel mai mare paradox al epocii comuniste: țara care dă cele mai bune gimnaste ale lumii, dar unde majoritatea populației nu exersează zilnic. Iar abia aici sesizăm o diferență de discurs – și de comportament – cu sportivii de dinainte de Primul Război Mondial și din perioada interbelică. Într-o asemenea cheie ar trebui înțelese nostalgiile celor care, o dată la patru ani, visează o medalie olimpică – fără a se fi antrenat vreodată în stilul celor care luptă pentru o asemenea onoare.

Am lăsat pentru sfîrșit sportul național, oina. De fapt, este un sport născut din dorința lui Spiru Haret de a scoate elevii din clase și de a-i obliga să exerseze. În 1896, sorții de izbîndă erau reduși: entuziasmul ministrului, al elevilor și al celor cîțiva profesori de gimnastică din țară se lovea de prejudecățile sociale și, mai ales, de teama bolilor (invocate firește de către părinți). Atunci cînd societatea românească s-a deschis către ideea de sport, oina era deja desuetă. Jocul ales de Spiru Haret și de profesorii de gimnastică nu putea concura cu sporturile aduse din Occident. În perioada interbelică, oina mai era jucată doar sporadic. Din nou, un anumit reviriment s-a produs în anii 1950, dar astăzi sînt foarte puțini cei care mai știu jocul de oină.

„În oina românească, ruda apropiată a lui «longue paume», ministrul Spiru Haret vede «unul din jocurile noastre originale, cele mai frumoase»."

VIRGIL LUDU,
Scriitorii români și lumea sportului

„În anii regimului de democrație populară, cultura fizică și sportul au devenit unul din mijloacele importante pentru educarea tineretului."

Contemporanul,
nr. 334, 1953

„[...] Într-o zi unul
Care dădea startul
De spaima dezastrului ce
trebuia să urmeze
În loc să împuște în aer
S-a împușcat în cap.
Ca prin minune toți alergătorii
Au cîștigat întrecerea,
Abia dacă s-a observat
Moartea împușcatului. [...]"

MARIN SORESCU,
Start

***Bogdan Popa** este doctor în istorie și cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" din București. Este autorul, printre altele, al volumului* Educație fizică, sport și societate în România interbelică, *Editura Eikon (Cluj-Napoca), 2013.*

Mihai BUZEA

Krav Maga

Uimitor cu cîtă forță păstrăm în memorie deciziile proaste luate în viață și cu ce viteză le uităm pe cele bune: „Dacă nu m-aș fi măritat cu el…“, „Dacă plecam la timp din țara asta…“, „Dacă nu m-aș fi luat după ideile lui taică-meu…“, „Dacă aș fi dat copilul la fotbal…“ – iar seria poate continua *ad infinitum,* oricine are propria lui listuță. Iar cel ce n-o are (există cineva?!) poate s-asculte ce se vorbește la o masă de familie sau la o agapă cu prietenii: după cîteva pahare (nu primele, dar nici ultimele) încep și tînguielile „regretnice“, desigur complet justificate, din punctul de vedere al tînguitorului, dar nu mai puțin interesante pentru ascultător: dacă etc., atunci… ce?!

Deciziile corecte luate la timpul potrivit n-au nicidecum parte de același regim de atenție, cu o singură mare excepție: cînd vorbitorul simte nevoia să se laude ascultătorului (de obicei se-ntîmplă pe la ultimele pahare, cînd simțul ridicolului e de mult amorțit); în general, ele intră-n categoria „Uite o carte pe care-am jucat-o isteț!“. Experiența m-a învățat să mă feresc de categoria asta ca de dracul, dar… Mă expun oprobriului atît din drag de adevăr, cît și pentru că – sper! – am ceva de spus. Mic, dar am!

Pe la 45 de ani am zis că ce-i destul e destul, că statul pe scaun este minunat, dar nu m-ajută să dau burta jos, așa că m-am hotărît vitejește să mă duc și eu la sală, cum se duce toată lumea. Nu asta a fost partea isteață, nu; ci faptul că m-am apucat să aleg în cunoștință de cauză, nu să m-arunc orbește pe prima „sală“ ieșită-n cale, cum aș fi făcut la 20 de ani (cum am și făcut, de altfel). Pentru că sînt săli și săli, așa cum sînt oameni și oameni – cel care se simte bine-ntr-un loc se potrivește ca nuca-n perete în altul, așa c-am luat-o la pas, cu răbdare și tutun. Am exclus sălile pline de gagici, că doar mă știu slab de caracter, am exclus sălile pline de interlopi, că doar îi știu slabi de caracter, am exclus bazinele de orice fel, că-i frig afară și răcesc, am exclus sălile prea scumpe, am exclus sălile prea ieftine, pe cele aflate prea departe, pe cele aflate prea aproape (uneori e nevoie de un pretext de plecat seara de-acasă, iar o sală-n proximitatea căminului conjugal e o cursă de șoareci), și-au rămas cele de arte marțiale. Le-am luat la rînd, am participat la cîte un antrenament demonstrativ, m-am lămurit destul de repede ce oferă fiecare, am ales o sală de Krav Maga. Nu regret!

Treaba asta cu „participarea“ nu e nouă, dar pentru mine a fost mereu un ghimpe: cînd eram licean nici nu visam să asist la cursuri prin diverse facultăți, să-mi fac o impresie și abia apoi s-aleg facultatea care mi s-ar fi potrivit; nici poveste de așa ceva! Așa am ajuns să dau examen la Medicină Veterinară, vai de capul meu, în iunie '90, parc-a fost ieri; mulți ani mai tîrziu, să fi fost prin 2005, am aflat că așa obișnuiesc liceenii timpului, cel puțin cei din orașele mari. Cer pur și simplu permisiunea unui profesor (sau lector, sau conferențiar) să asiste la cursul respectiv, asistă cuminți din ultima bancă și se lămuresc dacă facultatea aia e sau nu e de nasul lor. Poate că fac ulterior o alegere bună sau poate că nu, dar măcar o fac în cunoștință de cauză, privilegiu de care generația mea n-a avut șansa să se bucure. Nu-i nimic, mă bucur eu și pentru ea, acum la bătrînețe!

Pentru că materia studiată nu e totul, fie că-i vorba de Krav Maga, fie că-i vorba de morva cailor; pentru învățăcel, materia e cam 25%, profesorul cam 50%, iar sfertul rămas e ocupat de colegi. Vorce se-ntîmplă: „Ăsta-i Mihăiță, săracul“). Desigur că tuturor celor care sîntem acolo ne place mai mult să lovim decît să încasăm, dar pînă să ajungem la partea aia, instructorul mai are o surpriză pentru noi: școala căderii. Sună foarte frumos, foarte marțial, dar în fapt asta-nseamnă să dai cu fundul de pămînt din toate pozițiile, și-n față, și-n spate, și-n stînga, și-n dreapta, plus de-a berbeleacul peste cap pînă ametești de nu mai știi în ce zi e miercuri, vorba ardeleanului (eu nici nu știam că există atîtea feluri de a te rostogoli încoace și-ncolo pe o suprafață plană, îmi vine să zic ca Moromete: „Bă, mare om a fost ăl' de-a inventat așa ceva!“). Dar cum toate au un capăt (doar cîrnatul are două), ajungem pîn' la urmă și la clipa fericită cînd putem da pumni și picioare, că d-aia plătim taxă.

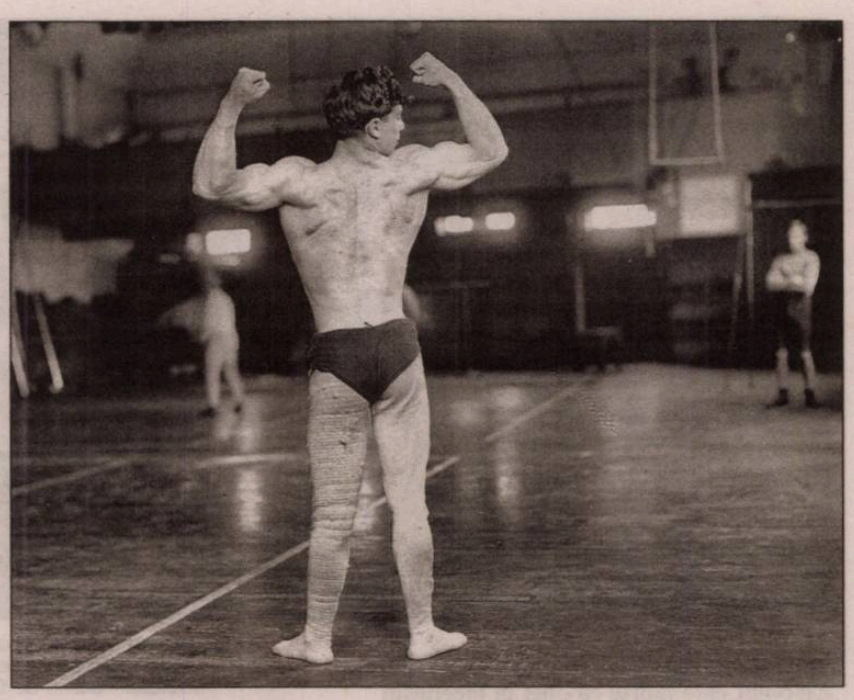

Marile și multele prejudecăți privind artele marțiale vin de la filme. Cînd omul care-a fost o dată într-un conflict fizic în viața lui vede năzbîtiile de pe ecran, nu se mai poate opri din rîs privindu-i pe cei ce cred că alea-s pe bune – dar parcă poți să-i condamni?! Poți să condamni un copilaș care vede Harry Potter și-ncalecă o mătură? Poți să condamni un amărît care joacă la alba-neagra ca să „facă bani“? Nu poți. Poți însă merge la sală și-ncerca cîteva lovituri – oricare! – și-ți faci o idee personală despre ce zboară și despre ce se mănîncă; în ceea ce mă privește, am înțeles (nu foarte repede, nu iuțeala de minte e punctul meu tare) că este foarte greu să lovești eficient și este foarte ușor să fii lovit eficient – n-aș fi înțeles niciodată singur, m-au ajutat colegii de antrenament, nu dau nume, se știu ei. Fiecare practicant de arte marțiale tinde, după o vreme, să se laude cu „a lui“ și s-o vadă mai grozavă și mai cu moț decît pe toate celelalte, iar eu nu fac excepție; mă abțin cu mare efort, dar nu înainte de-a băga șopîrla că loviturile din Krav Maga au calitatea de-a fi simple. Cînd „intră“, totul s-a terminat; în Krav Maga nu există meci egal, decizie la puncte sau reprize suplimentare. Ca-n viață, nu ca-n filme.

Pe de altă parte, nu pot să nu mă văicăresc de faptul că mersul la sală m-a silit la altă organizare a timpului. Nimeni nu poate să aibă și viață profesională (să meargă la serviciu), și viață familială (s-o ducă și s-o aducă pe cea mică de la grădiniță), și viață socială (să iasă cu băieții la fotbal și la cîrciumă), și viață… cum să-i zic? Sportivă? Fără ghilimele, e jenant; cu ghilimele, e neserios. Dar nu așa sună vorba veche? „Nu te lua prea în serios“? Nu mai știu… parcă așa.

„Mînuirea armelor, dansul, călăria sînt pentru prima oară în secolul al XVII-lea obiectele unui învățămînt de colegiu.“

„Transpirația rămîne prima virtute a exercițiului; cea pe care Madame de Sévigné o pomenește cu insistență în legătură cu marșurile sale din jurul orașului Vitré: «Asudăm în fiecare zi și credem că e admirabil pentru sănătate».“

GEORGES VIGARELLO,
Istoria corpului,
vol. I, „Exercițiul, jocul“

besc serios. Nimeni nu poate performa, ce spun eu aici, nimeni nu poate nici măcar continua, atunci cînd dă peste nepotriviri de caracter cu profesorul, cu materia sau cu colegii; Krav Maga nu mi-a spus nimic la început, dar am simțit că aș putea avea un loc în sală, că am punți de comunicare cu cei de acolo, iar mai tîrziu, foarte-foarte încet, aproape insesizabil, am început să simt că pot „comunica“ și cu obiectul de studiu.

Prima cale de comunicare a fost durerea. Nu, nu m-a luat nimeni la bătaie, nu e vorba de acea durere; de durerea din tendoanele mele este vorba. Din anumite motive, aici se pune foarte mare accent pe încălzire, pe exercițiile de suplețe, pe întinderi și pe un număr nesfîrșit de tehnici de tortură autoaplicată care se adresează practic fiecărei părticele a corpului: labelor picioarelor, gleznelor, gambelor, coapselor, șoldurilor, coloanei vertebrale, gîtului, brațelor, degetelor, umerilor și desigur burții, acelei burți care ar trebui să fie un simbol al prosperității și un aspirator de gagici – dar care nu-i decît prilej de glume și de bobîrnace din partea băieților de la cîrciumă. Rostul complexei „încălziri“ din Krav Maga îl vezi doar dacă n-o faci: destui colegi s-au ales cu rupturi musculare, iar norocoșii cu întinderi (s-au apucat să „lucreze suplimentar“ acasă loviturile învățate la sală și firește că le-a fost lene să facă și exercițiile obligatorii de dinainte, iar ce-au pățit cu nimeni n-au împărțit). Ori de cîte ori sufăr ca un cîine pe tatami, cu gemete, cu icnete (celorlalți le e jenă să-și vocalizeze durerea din articulații și tendoane, sînt mai demni, eu îs mai nesimțit; cînd se aud în liniștea „încălzirii“ miorțăielile mele, cei mai vechi le explică celor noi, care nu știu

***Mihai Buzea** este scriitor. Cea mai recentă carte publicată:* Jimmy, *Editura Polirom, 2018.*

„Nu cunosc minciună mai abjectă decît expresia cu care li se împuie capul copiilor: «Minte sănătoasă într-un trup sănătos». Cine a spus că o *minte sănătoasă* e un ideal demn de rîvnit? «Sănătoasă» vrea să-nsemne, în acest caz, proastă, convențională, fără imaginație și fără maliție, uniformizată de stereotipurile moralei încetățenite și ale religiei oficiale. Minte «sănătoasă» să fie oare asta? Minte conformistă, de om beat, de notar, de asigurator, de ministrant, de cercetaș. Asta nu e sănătate, e o tară. O viață mintală bogată și personală cere curiozitate, maliție, fantezie și dorințe nesatisfăcute, cu alte cuvinte, cere o minte «murdară», gînduri rele, o înflorire de imagini interzise, de pofte care să te îmbie să explorezi necunoscutul și să redefinești ceea ce ai cunoscut, o nerespectare sistematică a ideilor moștenite, a cunoștințelor răsuflate și a valorilor la modă.

De altminteri, nu e cîtuși de puțin sigur nici măcar faptul că practicarea sporturilor în zilele noastre ar crea minți sănătoase în sensul banal al termenului. Se întîmplă tocmai invers, lucru pe care tu îl știi mai bine ca oricare altul, tu, care, pentru a cîștiga cursa de o sută de metri plat, ai fi în stare să pui arsenic și cianură în supa rivalului tău, și să înghiți toate drogurile vegetale, chimice sau magice care îți garantează victoria, să-i corupi pe arbitri sau să-i șantajezi, să urzești comploturi medicale sau legale ca să-i scoți din competiție pe adversarii tăi […].“

Mario Vargas Llosa,
Caietele lui don Rigoberto

Traian DASCĂLU

Kyudo, Calea arcului

Kyudo este o artă marțială japoneză veche de 500 ani care folosește atît arcul și săgețile, cît și corpul împreună cu mintea pentru a străpunge o țintă. Deși este privită ca o artă marțială, Kyudo are multe în comun cu arta ceaiului sau cu caligrafia japoneză. Este considerată cea mai pură dintre artele marțiale pentru că arcașul nu „luptă" cu un oponent real sau imaginar, ținta este o bucată de hîrtie cu diametrul de 36 de centimetri așezată la o distanță de 28 de metri. Tradițional, arcul japonez „Yumi" este făcut din bambus laminat împreună cu alte esențe de lemn, are o înălțime impresionantă – 2,40 metri – și este asimetric. Săgețile, tot din bambus, sînt uneori lungi de peste un metru. Nu există dispozitive de ochire. Tăria arcului este funcție de condiția fizică a arcașului și poate varia între 10 și 40 de kilograme/forță.

Cînd am fost contactat de redacția revistei *Dilema veche* cu propunerea de a scrie despre Kyudo într-o tematică sportivă am fost un pic intrigat, dar am acceptat provocarea pentru că tema se potrivește bine cu preocupările cititorilor revistei. Experiența mea în această disciplină a început în urmă cu 16 ani în Japonia. În puținul timp liber petrecut în afara laboratorului de cercetare în fizica laserelor am intrat în contact cu diferite aspecte ale culturii japoneze (ceremonia ceaiului, caligrafie), însă senzația de „dragoste la prima vedere" am simțit-o numai cînd am aflat despre Kyudo. Primul contact cu școala de Kyudo din orașul Okazaki a fost impresionant: 60 de învățăcei se aflau în fața unor maeștri plini de vigoare, deși în vîrstă, într-o atmosferă prietenoasă. Cursul de inițiere s-a încheiat după șase săptămîni, am primit apoi aprobarea să continui antrenamentele și am continuat să învăț de la niște oameni extraordinari. Mulți occidentali sînt atrași de Kyudo datorită aurei de mister, exotismului și, mai ales, datorită frumuseții. Kyudo pare misterios la prima vedere, în special datorită modului de învățare care se bazează pe intuiție și pe limbajul non-verbal, dar totul are o explicație logică. Ceea ce m-a atras la început a fost frumusețea arcului întins la maximum și sunetul produs de lansarea săgeții, sunet care de multă vreme este considerat ca o vibrație protectoare. Uitîndu-mă la modul în care profesorii mînuiesc arcul, Kyudo părea ceva foarte simplu, dar cînd am pus mîna pe arc am constatat că nu este deloc așa. Încet, prin practică, am înțeles că este, de fapt, întrepătrunderea a trei sfere simbolizate prin minte-acțiune-gînduri, legate între ele și care se influențează reciproc, ceea ce face ca lovirea centrului țintei să fie dificilă. Mai tîrziu am aflat că țelul suprem în Kyudo este căutarea triadei Adevăr-Bunăvoință-Frumusețe. Am descoperit ce înseamnă respirația corectă, controlul privirii și controlul mișcărilor. Am aflat că arcul trebuie îngrijit bine și, mai ales, că trebuie să îl asculți cu atenție, fiindcă te învață ceva de fiecare dată cînd îl întinzi. Pe măsură ce avansezi, descoperi în Kyudo o mulțime de lucruri care te ajută să te înțelegi mai bine. Prejudecățile referitoare la vîrstă au fost spulberate de maeștri de peste 80 ani care puteau întinde arcul cu o ușurință care nu îmi era deloc la îndemînă. Să nu credeți că toți practicanții Kyudo trebuie să aibă o forță fizică deosebită pentru a întinde arcul. Arta Kyudo este pentru toată lumea, tineri și vîrstnici, bărbați și femei deopotrivă. Alegi arcul potrivit staturii și condiției fizice, și începi practica. Kyudo oferă fiecăruia ceea ce caută: competiții celor care vor să aibă plăcerea străpungerii țintei, o cale de autocunoaștere și de întărire a caracterului pentru cei care caută experiențe profunde.

Aventura mea pe Calea Arcului a continuat și după întoarcerea în România. În 2008 am înființat, împreună cu alți doi colegi, Asociația Română de Kyudo (Facebook kyudo românia) pe care am afiliat-o la Federația Europeană de Kyudo și la IKYF – Federația Internațională de Kyudo (www.ikyf.org). IKYF numără acum 28 de țări membre și 20 de țări în curs de afiliere. Practica Kyudo se desfășoară în București și în Timșoara, anual sînt organizate cursuri de inițiere în Kyudo, organizăm seminarii la care participă profesori din afară țării. În Europa, Kyudo a început să fie practicat în urmă cu 50 ani, prima federație fiind înființată în Germania, în 1974. În Japonia, ANKF – Federația Japoneză de Kyudo – numără sute de mii de membri înregistrați, dar, probabil, un număr mult mai mare de practicanți nu sînt membri activi în ANKF.

Este vorba de minte și mai ales de spirit, care are un potențial de creștere nelimitat.

Arcul japonez ca armă de război și tehnica de tragere specifică lui au fost dezvoltate în secolele XIII-XIV și, devenind repede extrem de eficiente, au fost introduse în antrenamentul de bază al samurailor. După apariția armelor de foc în Japonia, arcul a pierdut statutul de armă de luptă, dar a continuat să fie apreciat ca tehnică de antrenament fizic și mental. Este momentul cînd aspectul sportiv apare în Kyudo și începe unificarea stilurilor de tragere. Sînt consemnate rezultatele numeroaselor competiții organizate în secolele XVII-XVIII, dintre care cea mai faimoasă este Toshiya, competiția de 24 de ore organizată pe veranda templului Sanjusangendo din Kyoto. Culoarul înalt de 5 metri și lung de 120 de metri necesită folosirea unui arc extrem de puternic și o tehnică de tragere rapidă. Recordul stabilit de Daihaciro Waza în anul 1686, cînd a tras 13.133 de săgeți dintre care 8.133 în țintă, nu a fost egalat pînă acum. În următorii 200 ani a fost unificată tehnica de tragere folosită în luptă cu ceremonialul de la curtea imperială, ceremonialul arcului în templele Shinto și preceptele filozofiei Zen. Filozofia Zen a fost cea care a avut cea mai mare influență asupra tragerii cu arcul, schimbînd Kyujutsu – „tehnica de tragere" – în Kyudo – „Calea Arcului", atrăgînd artei Kyudo supranumele de „Zen în picioare". Astăzi, societatea japoneză consideră practica Kyudo atît de benefică încît a introdus-o în curricula școlară.

„Mai există un caz, și mai îndepărtat de spațiul nostru cultural [...], în care sportul își găsește o anumită justificare. Atunci cînd, practicîndu-l, ființa umană își depășește condiția animalică, se învecinează cu divinul și se înalță într-un plan de intensă spiritualitate. Dacă țineți să folosim riscantul cuvînt «mistică», fie. Evident, aceste cazuri – foarte rare în zilele noastre, printre care se numără, ca o reminiscență exotică, sacrificatul luptător de sumo japonez [...] –, sînt cu neputință de asimilat de către acești idoli de duzină, pe care societatea post-industrială îi numește «martiri ai sportului»."

MARIO VARGAS LLOSA,
Caietele lui don Rigoberto

Există și astăzi cele două aspecte în Kyudo: aspectul sportiv și aspectul spiritual. Aspectul sportiv este încurajat prin organizarea competițiilor la nivel de cluburi, provincii, țări, campionat european și campionat mondial. România s-a calificat mereu în runda finală a acestor competiții (cu opt echipe), demonstrînd întotdeauna un spirit de luptă ridicat.

Totuși, nu aspectul sportiv este cel care dă valoare acestei discipline. În cele mai multe *dojo*-uri (club-loc de tragere oficial), accentul cade pe crearea de armonie (individuală și de grup), pe respectul reciproc, pe folosirea Căii Arcului pentru a ne dezvolta ca persoane complete. Atingerea țintei valorează puțin dacă nu ai atins-o urmînd calea corectă, lucru pe care îl uităm adesea. Modul în care trăiești în viața de zi cu zi se reflectă în tragere; observînd acest lucru, putem să ne corectăm aspectele negative și să urmărim dezvoltarea acelor trăsături care ne îmbogățesc.

Tehnica Kyudo se învață ușor, iar ceremonialul tragerii se deprinde prin practică, devenind în scurt timp natural. Totuși, ceea ce deosebește Kyudo de alte forme de tragere cu arcul (care măsoară performanța prin eficiența lovirii țintei) este credința că, oricît ar fi de bună forma tragerii, ea poate fi încă îmbunătățită. Nu este vorba de nivelul tehnic, care este limitat de îmbătrînirea corpului fizic. Este vorba de minte și mai ales de spirit, care are un potențial de creștere nelimitat. Recompensa în Kyudo apare nu din atingerea perfecțiunii (ceea ce este, omenește, imposibil), ci din urmărirea ei la nesfîrșit. Prin antrenament, Kyudo îți arată natura interioară, cea cu care te naști. Atunci cînd tragerea devine naturală și săgeata părăsește mîna arcașului așa cum zăpada alunecă la momentul potrivit de pe o frunză de bambus, Kyudo devine artă.

***Traian Dascălu** este directorul Institutului Național pentru Fizica Laserilor, Plasmei și Radiației, și președinte al Asociației Române de Kyudo.*

„Se pare că nu-i ușor să-l faci pe un tînăr de azi să prițeapă cît de mare era ignoranța noastră și chiar disprețul față de tot ce ținea de sport. Însă în secolul trecut mareea sportului care venea din Anglia încă nu ajunsese pe continentul nostru. Nu exista încă nici un stadion unde o sută de mii de oameni să urle de entuziasm cînd un boxer îi repede celuilalt pumnul în maxilar; ziarele încă nu trimiteau reporteri ca să relateze cu elan homeric, pe coloane întregi, despre un meci de hochei. Luptele, atletismul, recordurile la ridicarea greutății încă mai treceau la vremea noastră drept o preocupare a celor de la periferia orașului, publicul propriu-zis al acestor întîlniri sportive fiind format din măcelari și hamali; cel mult cursele de cai, mai nobile, mai aristocratice, aduceau la hipodrom de două ori pe an așa-zisa «lume bună», nu însă pe noi, cărora orice activitate fizică ni se părea o pură pierdere de timp.

La treisprezece ani, cînd a început maladia mea intelectual-literară, am abandonat patinajul, baniii primiți de la părinți pentru lecțiile de dans se duceau pe cărți, la optsprezece ani nu știam nici să înot, nici să dansez, nici să joc tenis; nici astăzi nu știu nici să merg cu bicicleta, nici să conduc mașina, iar în probleme de sport orice copil de zece ani mă poate pune în inferioritate. Și azi, în anul 1941, îmi este foarte neclară deosebirea dintre baseball și fotbal, dintre hochei și polo, iar pagina sportivă a unui ziar cu cifrele ei încîlcite îmi pare a fi scrisă în chinezește. În ce privește recordurile de viteză și îndemînare sportivă, rămîn neclintit la părerea șahului Persiei, care, invitat să asiste la un derbi, a răspuns cu înțelepciunea lui orientală: „Pentru ce? Doar știu și eu că un cal poate să fugă mai repede decît altul. Care? Mi-este indiferent." A ne cheltui timpul cu jocurile ni se părea tot atît de meprizabil ca a ne căli trupurile;"

Stefan Zweig, *Lumea de ieri: amintirile unui european*

Mirel BĂNICĂ

Cultura culturismului

În anul de grație 1990, semnatarul acestor rînduri ieșea triumfător din adolescență și din comunism avînd niște parametri fizici de invidiat. La o înălțime de un metru și optzeci de centimetri, trăgeam la cîntar 58 de kilograme, în ciuda tuturor eforturilor de îngrășare depuse atît de mine, cît și de familie. În fiecare trimestru aveam o perioadă de „practică tehnologică“, așa cred că se numea, în care abandonam orele propriu-zise pentru a ne transforma, temporar și imperfect, în sudori, lăcătuși mecanici, tîmplari sau… strungari, așa cum a fost cazul meu. Din cauza slăbiciunii mele, am fost pe punctul de a avea un groaznic accident de muncă. Salopetele albastre (adică haine de lucru, muncitorești, pentru cei mai tineri) pe care le purtam în mod obligatoriu fluturau, la propriu, pe mine și, oricît m-aș fi străduit, nu aveam ce să fac pentru a le umple cu materie grasă. La un moment dat, mandrina în mișcare a strungului la care lucram mi-a prins în mișcarea sa de rotație mîneca flotantă și apoi întreaga mînă, era să pierd mai multe degete etc. Vă scutesc de detalii. Prea mult e prea mult, mi-am spus, trebuie să fac *ceva*, mi-am spus. Iar *ceva*-ul mi-a dat un semn prin vocea unui coleg de clasă, care se lansase împreună cu părinții săi în producție de hrană sănătoasă, adică ambalau semințe și grăunțe de tot felul, un fel de precursori ad-hoc ai curentului bioeco de astăzi. De ce nu te duci tu la culturism? Așa mi-a spus după accident colegul meu, care era foarte mîndru de micul colț de antrenament pe care și-l înjghebase acasă, din tot felul de bile și discuri recuperate din diverse surse. Atunci era ușor să fabrici o ganteră de zece kilograme. Te duceai la un sudor cu un „kil de vin“ de țară, un pachet de „Carpați“ și cam asta era tot. Tot el mi-a indicat o posibilă sală de antrenament; pe vremea aceea erau puține, foarte puține, greu de găsit și aveau o dimensiune oarecum subversivă, mai puțin decît karate-le sau yoga, dar totuși… Cuvîntul „culturism“ m-a speriat și m-a atras în același timp, domeniul în sine era o combinație de speranță cu monstruozitate, care nu prea lasă spațiu de manevră celui înghițit de el. Dar nu mai puteam da înapoi.

Prima mea sală de „culturism“ are o istorie după chipul și asemănarea nebunilor ani 1990, anii marelui Jaf Național, chiar dacă atunci nu-mi dădeam deloc seama de asta. Mai exact, era vorba de „sala de întreținere fizică“ a uneia din casele de protocol ale Partidului Comunist din capitala de județ în care mă aflam, destinată oaspeților de seamă aflați în trecere prin oraș. Unul dintre „băieții isteți“ ai locului, cu o remarcabilă rapiditate, o luase în custodie, fiind astfel părintele uneia dintre primele „săli private“. A trecut multă vreme de atunci, amintirile s-au estompat. Îmi amintesc însă cu exactitate că pereții sălii erau acoperiți cu foarte răspîndite în epocă „lambriuri“ din lemn de brad, aparatele erau puține, sărăcăcioase, ca să nu spun de-a dreptul jalnice. Mai mult ca sigur erau *made in Romania*, fabricate cu multă mîndrie patriotică într-una dintre întreprinderile orașului. O sală tristă, fără spirit, fără poftă de lucru.

Peste cîțiva ani, cînd m-am mutat în București, mi-am dat seama ce înseamnă cu adevărat „spiritul“ unei săli de forță. Eram încă în frumoșii ani 1990, pereții erau tapetați nu cu oglinzi, ca acum, ci cu afișe mari, colorate, cu numele mari ale domeniului: marele Frank Zane, și mai marele Ronnie Coleman (de profesie contabil practicant, să nu uit), uriașul ARNOLD. Toți ne priveau încordați și încrîncenați de pe pereți, pachete și pachețele de mușchi bine „definiți“. Sălile de atunci nu aveau prea multe mașini, cu scripeți, pîrghii și alte mecanisme fizice complicate. Se lucra mai mult cu gantere, bare și discuri, planuri înclinate etc. Cele mai multe erau realizate artizanale, se vedeau pe ele urmele aparatelor de sudură. După mai multe serii cu o pereche de gantere, palmele începeau să miroasă a fier, rugină și transpirație, un miros pe care nu-l voi uita niciodată. Frecventarea sălilor era esențialmente masculină, nu-mi amintesc să fi văzut vreo reprezentantă a sexului frumos practicînd acest sport (îi putem spune oare „sport“?) în acea perioadă de timp. Am scris puțin mai sus „spirit“, deoarece se lucra cu multă rîvnă, mult spor, îndîrjire chiar. Toți pacienții aveau în cap un singur lucru: să devină MARI, cît mai MARI cu putință. Industria (bio) chimică era foarte puțin sau deloc dezvoltată în aceea vreme. În plus, un salariu mediu era cam de circa 30 de dolari americani pe lună. Greu de crezut că studenții de atunci am fi avut bani pentru așa ceva. Sala de culturism e singurul loc în care transpirația este valorizată în societatea noastră aseptică. Se transpira mult atunci, se transpira cu folos.

A urmat o lungă perioadă în care am fost plecat în străinătate. Elveția, Franța, Canada. Impresiile mele din sălile de „cultură fizică“ pe care le-am frecventat sînt amestecate și imprecise acum, odată cu trecerea timpului. În Elveția, mișcarea, combaterea sedentarismului sînt puternic subvenționate de către firmele de asigurări de sănătate. Acolo există *doar* asigurări de sănătate private; dai un ban, dar știi că face, direct și cît se poate de simplu spus, poate din cauza aceasta au și cel mai performant, corect și fiabil sistem de sănătate din Europa. Iar aceste companii private de asigurări și-au dat seama de multă vreme, pe baza unor studii serioase, că un client care practică mișcarea înseamnă bani economisiți în pușculița globală a firmei. Spre deosebire de România, unde cultura fizică (în fericitul caz că ar exista această preocupare) se oprește undeva pe la treizeci și un pic de ani, atunci cînd responsabilitatea familiei și a job-ului se desfășoară în toata splendoarea sa, toată piramida vîrstelor era bine reprezentată, cu un vîrf în jurul a 45-50 de ani. Cît privește sălile în sine, acestea erau gîndite după chipul și asemănarea poporului helvet: fără aparate inutile, aerisite, luminoase și extrem de igienice, prea igienice. Pereții goi, albi, fără afișe sau publicitate, ca un templu calvinist. O completă lipsă de comunicare între practicanți, fiecare își făcea programul de antrenament în tăcere, pentru sine, uneori ca pe o obligație zilnică.

Din Franța, mai exact din sălile pariziene, nu am de povestit prea multe lucruri. Încep să-și facă apariția primele iPod-uri și mp3-playere, utilizatorii trăiesc în lumea lor, cu căștile pe urechi. Nu vorbesc între ei, ba mai mult, evită chiar să se și uite unii la alții, ca să nu fie acuzați de hărțuire. Faimosul joc al seducției franțuzești a rămas îngropat doar în filme și în paginile cărților. Mă opresc aici, știu că sînt nepermis de subiectiv. Si încă nu apăruse #metoo, acest mare semn de oboseală al civilizației noastre occidentale. Nu mai vorbim de „culturism“, ci mai degrabă de gimnastică de întreținere, aseptică, neimplicantă, *soft*. După cum se știe, mirosul, olfacția, este cel mai puternic vehicul al memoriei. Astfel îmi pot aduce aminte perfect cum miroseau sălile pariziene: a balsam de rufe folosit în exces și a produse de curățare a solului.

Situația se schimbă complet în Canada. Din cauza iernilor lungi și aspre, sportul era o necesitate majoră. Ori făceai sport, ori deveneai o legumă îndoielnică. Cu toate că sălile de sport ale universității se găseau în subteran (inclusiv un uriaș inel de alergare de dimensiuni olimpice), inundate deci de lumină artificială și deficitare în oxigen, fauna utilizatorilor era veselă, cît se poate de multiculturală și de motivată. Taxele de intrare erau foarte mici, simbolice, totul fiind, iarăși, subvenționat de Universitate, pentru binele membrilor comunității, studenți și profesori, laolaltă. Canadienii puneau un mare accent nu doar pe exercițiile cu aparate, cu greutăți, ci și pe lucruri mai de finețe: nutriție, *stretching*, repaus după antrenament. Momente speciale trăiam atunci cînd în sală veneau să se antreneze membrii echipei locale de fotbal american, foarte bine cotată în clasamentul nord-american: pentru anumite exerciții la aparate, greutățile standard nu erau suficiente, așa că erau obligați să improvizeze pentru a suplimenta sarcina standard. Urcarea unui „coleg“ pe scripete era des întîlnită. Ca o mică paranteză, aș dori să vă mai spun că am făcut o căutare rapidă pe YouTube, pentru a revedea, în acest imens glob de cristal al memoriei globale, vechea mea sală canadiană. Totul s-a schimbat. Aparate noi, pardoseală multicoloră, lumini ergonomice, ventilatoare etc. Plus un detaliu important: se pare că sala nu mai e mixtă, ci este separată, femei/bărbați. Cu alte cuvinte, încă o victorie de etapă împotriva dominației masculine a lumii, exact acolo unde doare mai mult, în inima bicepșilor și tricepșilor.

Odată ce m-am întors în țara-mamă, România, pe la sfîrșitul anilor 2000, am învățat repede exercițiul diferenței. Nimeni nu mai folosea cuvîntul „culturism“. Sălile de „fitness“ nu erau deloc gratuite, ba din contra. De la prea mult sport colectiv, România a trecut complet la privatizarea acestuia și este evident că nu mă refer doar la sălile de cultură fizică. De la înot la patinaj, totul se plătește acum. Scump. Dar ceea ce mi-a displăcut cel mai mult a fost faptul că sălile nu erau desenate după cerințele utilizatorilor, ci după gusturile „patronilor“.Ca să înțelegeți mai bine ce vreau să spun, există o stranie asemănare între restaurantele românești și sălile de sport. Nu servim ce v-ați dori voi, ci ce vă impunem noi, cam asta ar fi logica. Aparate ori prea scumpe și inutile, ori uzate, la limita epuizării morale și fizice și, din această cauză, foarte periculoase. Spații fie înguste, supraaglomerate, improprii, fie uriașe și prost proporționate. Iar peste toate, indiferent de cotația și prețul lor, *muzica*, muzica omniprezentă, care bubuie din boxele ascunse în tavan, sub podea, în pereți. Mi s-a întîmplat să încetez să mai merg la săli care erau acceptabile din punct de vedere al dotării și al prețului din cauza volumului sonor care pulverizia orice. Chiar și aici, reapare vechea „dilemă“ dezbătută de atîtea ori în *Dilema*, revista: oare de unde vine problema muzicii în spațiul public din România, adevărată nevroză națională? Acum merg la o sală din cartierul Pantelimon. Nu-i mai spun în nici un fel. Sînt fericit, mi-am găsit liniștea, nu doar la figurat, ci și la propriu. Nu este o sală de „fitze“, ba din contra. Seamănă cu cele din anii 1990, se transpiră mult și se vorbește puțin. Parcă și privirile pierdute în smartphone și alte *device*-uri moderne sînt mai puține. Îmbătrînesc. Treizeci de ani mai tîrziu și cu treizeci și trei de kilograme în plus, pot spune că prin această „cultură a culturismului“ putem înțelege transformarea pe care am suferit-o cu toții. Nu doar cea corporală.

„Nimic nu e mai solemn
la schi decît prima cădere.
Schiul se învață căzînd.
Ai să cazi de aici încolo de
zeci de ori, de sute de ori.
Prima cădere, însă, asta a fost.“

„Sînt două mari primejdii
la schi: să crezi că e foarte greu
și să crezi că e foarte ușor.
Schiul nu e nici atît de greu
cît credeai tu ieri, dar nici atît
de ușor cît crezi azi.
Ceea ce faci tu nu e nici măcar
un act de curaj: e o nebunie.
A face schi nu însemnează să
aluneci orbește la vale. Trebuie
să fii stăpîn pe viteza ta.
Să poți opri cînd vrei.
Să poți întoarce cînd trebuie.
Dacă vrei să te sinucizi,
spune-mi. Cunosc alte metode
mai sigure.“

MIHAIL SEBASTIAN,
Accidentul

„Te văd cu mîneci scurte
și cu funde
Cu brațe albe, pure și rotunde,
Crescute fraged,
fără vreun efort,
Pe-atunci nu se făcea
atîta sport.“

TUDOR MĂINESCU,
Luli

***Mirel Bănică** este inginer electronist.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Prima zi de școală

În anul 1987 avem 18 ani, abia terminasem liceul pedagogic și primisem repartiție la o școală din Ploiești. O școală mică, de periferia săracă a orașului, despărțită de centrul lui de multe stații de autobuz și de o cale ferată spre Moldova și Constanța. Majoritatea adulților din cartier munceau, în condiții oribile, la fosta Uzină „1 Mai", supradimensionată și falimentară. Oameni cuviincioși, generoși, harnici, care-și scoteau șapca sau pălăria atunci cînd intrau în școală, după ce își curățau noroiul de pe tălpi pe grătarul din fața ușii. Învățătoarele și profesoarele pe care le-am găsit în cancelarie păreau de o eternitate angajate acolo: cunoșteau fiecare familie din cartier, le fuseseră dascăli două sau chiar trei generații, le știau biografiile, necazurile, bucuriile. Oamenii, foști elevi sau nu, părinți sau nu, veneau la școală cu diverse probleme, de la sfaturi pentru copii și viitorul lor, pînă la „consiliere de cuplu", descifrarea actelor venite de la primărie sau a rețetelor medicale, arbitraj în conflictele dintre vecini etc. Am trăit și văzut, în scurta mea carieră de învățătoare, destul cît să știu că mare parte din ce sînt azi s-a născut în acele vremuri în care nu-mi imaginam rostul în altă parte decît în acel cartier: am văzut copii care traversau iarna cu picioarele goale în bocanci legați cu bandă de magnetofon, familii numeroase care își duceau traiul în două-trei camere din chirpici, dar în care fiecare metru pătrat era bine chivernisit și bine curățat; mă minunam în fiecare dimineață de uniformele apretate și de hăinuțele curate, știind bine că pentru asta era nevoie de zeci de oale de apă încălzită și de ore bune de spălat în copaie, pe frig sau pe canicula. Familiile mai înstărite aruncau un gînd și o privire protectoare asupra celor nevoiașe, alături de o farfurie cu mîncare, un pulover sau o geacă. Am văzut copii săraci, înfometați, bătuți, neglijați, fugiți de acasă. Am văzut și copii fericiți, pentru care ulițele carierului și curtea largă a școlii, o minge roasă de fotbal și cîteva cuburi de lemn păreau surse inepuizabile de bucurie. Și părinți care sperau ca mica școală de cartier să îi ajute pe fiii și fiicele lor să „traverseze" definitiv calea ferată înspre un loc mai bun, din inima orașului.

Cînd am terminat, au plecat tăcuți, fără să pună vreo întrebare.

Acolo m-am întîlnit pentru prima oară cu responsabilitatea copleșitoare care vine la pachet cu titlul de dascăl. Știu exact momentul: prima ședință cu părinții, un dezastru total. Venisem cu lecțiile de pe băncile liceului bine învățate, dar total inutile în fața unor oameni care așteptau de la mine mai mult decît sarcini, critici, rețete. Îi văd și acum, așezați în băncile jerpelite, mulți dintre ei veniți direct de la uzină, îmbrăcați în salopete, obosiți și cu frunțile încrețite, iritați de reprosurile mele: copiii lor nu au caiete, nu au stilouri, nu au cerneală, paginile sînt pătate, nu-și fac temele, nu își învață poezia, nu știu rîurile, nu știu fauna și flora, nu știu munții etc. Cînd am terminat, au plecat tăcuți, fără să pună vreo întrebare, fără să ceară vreo explicație, fără să mă contrazică. Am pornit spre casă gîndindumă, pentru prima oară, dacă mi-am ales bine meseria. Știam bine să predau alfabetul, înmulțirea și împărțirea. Nu știam însă să gestionez, să includ în planurile mele de lecții biografii, vieți, destine.

În toți anii care au urmat n-am făcut altceva decît să încerc să micșorez distanța care se născuse între mine și cartier odată cu acea primă ședință. Să îi fac să mă creadă, părinți și copii, că sîntem de aceeași parte a liniei ferate care ne despărțea de oraș.

În ultima mea zi petrecută acolo, am primit cel mai frumos cadou din viața mea: cîțiva școlari mi-au cumpărat, din banii lor de buzunar, un pachet de țigări Winchester, patru pliculețe de nes, o pungă de pufuleți și o sticlă de cola. Mi-am făcut o cafea, mi-am aprins o țigară, am pus punga de pufuleți la mijlocul mesei în cancelarie, le-am împărțit sucul, m-au întrebat dacă am să-i uit și ne-am luat la revedere.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Cutia poștală și mica libertate

Bunicul meu avea, imediat ce intrai în curte, pe stînga, o cutie poștală destulă de mare, din lemn, cred că făcută de el. Era, cumva, la intersecția dintre interior și exterior, dintre spațiul privat și îngrădit al curții și cel, public, al străzii.

Poștașul, sau factorul, cum îi spuneau bunicii mei, era un personaj important. El aducea, în primul rînd, pensia – mai mult decît veștile bune, chiar pîinea cea de toate zilele. Venirea lui atrăgea după sine un întreg ritual: era introdus în casă, se așeza la masă, purta cu bunicii mei o minimală conversație și i se lăsa un bacșiș (care mie nu mi se părea cine știe ce, dar pentru bunicii mei însemna ceva, ca sumă, dar și ca idee – era și o concesie făcută micii corupții de supraviețuire).

Dar același factor lăsa, cînd nu aducea pensia și cînd rămînea personaj secundar, tot soiul de alte chestii în cutia de scrisori. În primul rînd, ziarul. Ziarul de pe vremea de atunci era *România liberă*. Bunicii mei erau abonați, și ziarul umplea cutia de scrisori, conștiincios, în fiecare zi. Eu mă jucam prin curte și, cum nu erau multe evenimente, apariția ziarului, pus parcă de o mînă fermecată, mi se părea mereu fascinantă. Îl extrăgeam de acolo și-l duceam bunicilor mei, precum un cățel ceva mai bine dresat.

Spre deosebire de un cățel, eu știam, totuși, cam ce conținea *România liberă*. Pe lîngă „tovarășul Nicolae Ceaușescu", vizitele lui, vorbele lui, acțiunile lui care întunecau mai toate paginile, vreau să spun. Pentru că partea asta cu Ceaușescu, fiind copil, practic nici n-o mai percepeam. Sau n-o mai percepeam la nivel vizual, era ca un soi de tapet pe care nu-l mai vedeam. În ziar distingeam doar ce citea familia mea: știrile „nebăgate în seamă", rare și ele, dar pe care le urmărea și le tăia tatăl meu, de genul unui cîine care, alungat de acasă, s-a întors mergînd pe jos nu știu cîți kilometri; „Una pe zi", de Matty Aslan, la care rîdeam; ferparele, care erau „deliciul" bunicii mele – așa se mai ținea și ea la curent cu viața mondenă, în felul sucit pe care-l permitea epoca de atunci.

Așa măsluită cum era, *România liberă* de atunci era o oglindă a lumii, și ea cu susul în jos, în care trăiam, și cînd o luam din cutia de scrisori și o duceam mai departe eram conștientă de lucrul acesta. (Cum conștientă eram, undeva, în adîncuri, și de conținutul terifiant al „tapetului" pe care, aparent, nu-l mai vedeam, dar de care știam, instinctiv, că trebuie să mă feresc.) După revoluție, *România liberă* a devenit chiar primul ziar liber, a reprezentat, cel puțin o perioadă, un mit devenit realitate. Am avut chiar onoarea să lucrez vreo lună acolo și să rezolv problema tuberculozei la vaci (care, nepărîndu-mi-se destul de asortată cu aspirațiile mele cam vane din acea vreme, a dus la abandonarea slujbei cîștigate chiar la departamentul de investigații, cred).

Dar cutia de scrisori nu conținea doar ziarul. Lucrurile mai interesante care se revărsau în ea prin fanta miraculoasă erau vederile și scrisorile din străinătate. Evident, pe vremea de atunci, anii '70-'80, aproape singura modalitate de comunicare cu exteriorul erau scrisorile. Aproape că și mie mi se pare ciudat, azi, cînd îmi petrec prea mult timp pe Facebook, să mai înțeleg asta. Dar Newsfeed-ul nostru de atunci în ceea ce-i privea pe puținii oameni din alte țări, cu atît mai mult cele occidentale, cu care aveam de-a face erau strict scrisorile astea. Scrise, așa cum azi abia dacă mai putem, de mînă, uneori chiar foarte caligrafic. (Și asta n-o spun cu nici o nostalgie, ci ca pură constatare.)

Că tot se vorbește azi de lipsa noastră de intimitate și de supravegheri nedorite pe rețelele de socializare, pe vremea aceea toate astea se făceau de-a dreptul: nu era recunoscut oficial, dar toată lumea știa că scrisorile erau deschise și citite (de altfel, se vedea pe plicuri). Că trebuia să te și autocenzurezi, că nu puteai scrie orice în ele (sau puteai, dar riscai ca respectiva scrisoare să nu ajungă la destinatar sau chiar să fii luat în vizor). Oricum, să ai de-a face cu persoane din afara Republicii Socialiste România, mai ales cu cele plecate de aici și rămase prin țările occidentale, nu era ceva „de bine" și nici atît de ușor. Trăiam ca în *The Village* (M. Night Shyamalan, 2004) sau *Truman Show* (Peter Weir, 1998) și orice legătură cu exteriorul era văzută ca un fel de miracol: cel puțin pentru mine, la vîrste fragede.

În lumea mică (și unică, cel puțin pînă la un punct, pentru mine) în care mă învîrteam eram, însă, destul de mulțumită. Deprinsesem dedublarea aproape subconștientă (între ce se spunea acasă și ce era de arătat în lume), precum și un joc fertil cu imaginația care mă ajuta să supraviețuiesc. Cînd cîte cineva mai reușea să scape din țarcul nostru, precum, de pildă, nașa mea, Zizi, care a emigrat în Austria, și de acolo să dea vești, era de-a dreptul miraculos. Cărțile ei poștale cu arici și șoricei în diverse ipostaze (era pe atunci o modă) mi se păreau suprema chestie. Dar despre miturile lumii dintr-un dincolo mai puțin metafizic – într-un articol viitor.

„Îmi vine să mă poziționez în opoziție cu tot felul de acțiuni publice“

– interviu cu Alexandra CROITORU –

„Implicați-vă în proiectul O FRESCĂ PENTRU ROMÂNIA! Cu ajutorul vostru, vrem să reconsiderăm evenimentele istorice semnificative, oamenii, documentele și simbolurile care au marcat istoria poporului român în ultimii 20 de ani, vrem să aflăm ce merită transmis și memorat pentru generațiile următoare. Sugestiile, informațiile, referințele, link-urile și imaginile trimise de voi vor constitui materia primă pentru o amplă frescă istorică a României din 1989 pînă în prezent. Numai prin contribuția VOASTRĂ și printr-o participare cît mai largă vom putea obține o imagine simbolică relevantă a României ultimilor 20 de ani.“ Acesta era îndemnul pe care îl făceau în 2009, pe diferite căi, artiștii Alexandra Croitoru și Ștefan Tiron, alături de Vasile Pop Negreșteanu. Proiectul a luat apoi forma unei fresce ample, iar noi acum ne aflăm, zece ani mai tîrziu, în fața unei expoziții deschise pe 30 ianuarie la Centrul Ceh / Future Museum, a artistei Alexandra Croitoru: Between 100 and 30. Între Centenar și comemorarea Revoluției Române.

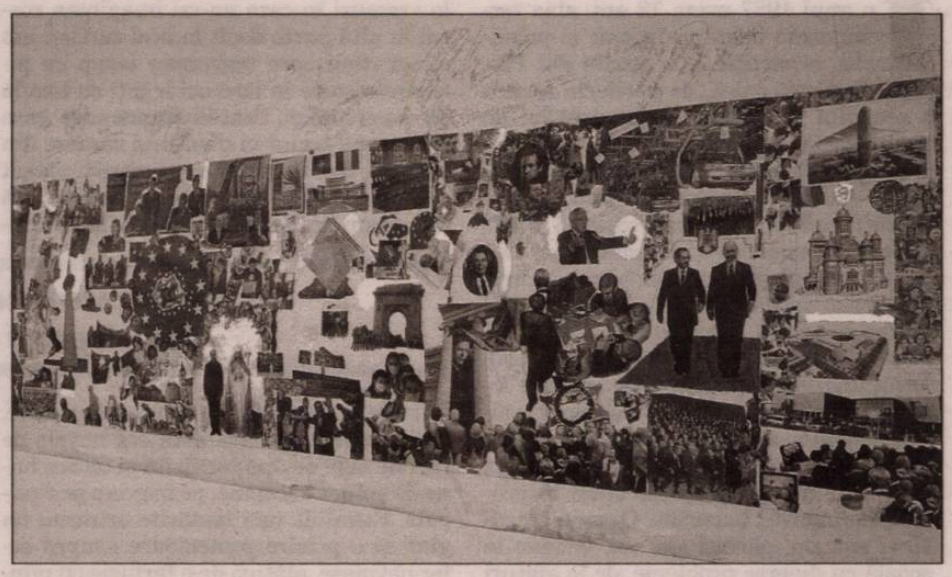

Care a fost intenția proiectului O frescă pentru România? *De ce simțeați, alături de Ștefan Tiron, că vă puteți exprima cu ajutorul artei monumentale?*

A apărut din preocupările noastre pentru felul în care se scrie istoria. Împreună cu Ștefan Tiron am avut mai multe colaborări pe această temă, am fost multă vreme obsedați de dacologie și de aceste ficțiuni și narațiuni hipercreative – am avut o perioadă în care mergeam la diferite congrese de dacologie, citeam literatură pe tema asta. Din una într-alta a apărut, în 2009, ideea unei expoziții la Galeria Plan B Berlin pe tema istoriei și a modului cum se scrie istoria, și așa s-a născut și ideea frescei.

Cînd a apărut în scenă, în proiect, artistul Vasile Pop Negreșteanu? El situîndu-se într-o altă zonă a artei, figura sa asociindu-se cu arta oficială și cu portretizarea lui Ceaușescu.

Am vrut să facem această paralelă între modul în care era consemnată istoria înainte de 1989 și felul nostru de a citi astăzi istoria, orizontal și non-ierarhic. Am vrut, așadar, să implicăm pe cineva activ în perioada comunistă. Vasile Pop Negreșteanu a fost foarte entuziasmat de idee, deloc reticent.

Declarați plasarea expoziția de la Centrul Ceh într-un „mic răgaz“, un scurt interval de timp atît cît să reușim să ne tragem sufletul între multiplele festivisme. Încă sîntem departe de comemorarea celor 30 de ani de la Revoluția Română, dar tocmai am încheiat un an încărcat de imaginea Centenarului.

Toți am fost puțin epuizați după ce s-a întîmplat anul trecut. A afectat și zona culturală contemporană, au fost foarte multe finanțări care au speculat pe marginea acestui moment al Unirii. Atunci cînd directorul Centrului Ceh, Frantisek Zachoval, m-a invitat să gîndesc o expoziție, mi s-a părut un moment bun pentru a readuce în discuție fresca și să ofer o istorie paralelă celei oficiale.

Cum este actualizată fresca pentru România zece ani mai tîrziu?

Expun aici prima variantă de frescă, e vorba de un colaj pe care l-am făcut împreună cu Vasile Pop Negreșteanu, care a fost apoi transformat într-o serie de picturi pe pînză. Această primă variantă nu a fost expusă decît la Berlin. Fresca avea gîndit încă de la bun început un panou dedicat viitorului, unde au fost prezentate proiecte în plan, încă nerealizate pînă în 2009, inclusiv Catedrala Mîntuirii ori diferite intenții mărețe imobiliare pe care le identificaserăm noi online. Acum creăm cadrul necesar în care vizitatorii pot aduce sugestii, cu ce ar merita menționat într-o frescă care surprinde ultimii zece ani. Dacă prima oară ne-am folosit de spațiul virtual, acum revenim la offline și îi invităm pe oameni în spațiul real al expoziției să vină cu contribuții.

„Acum creăm cadrul necesar în care vizitatorii pot aduce sugestii.“

Pe de-o parte este fresca reactualizată cu ajutorul publicului, activarea unei memorii colective, un corp comun al vizitatorilor, pe de altă parte o altă dimensiune a expoziției este în relație cu două colaje din Arhiva de fotografie Mihai Oroveanu. Care este istoria lor și ce formă iau ele în expoziție?

Sînt implicată în proiectul de cercetare și digitizare a Arhivei de fotografie, alături de colegii mei de la Salonul de Proiecte și de Anca Oroveanu, proiect demarat în vara lui 2018. În zilele în care lucrăm în arhivă găsim de fiecare dată ceva nou care ne surprinde și pe care ne dorim să îl prezentăm publicului. Or, aceste două colaje oferă o altă metodă de a (re)compune istoria. Dacă fresca era și este creată în urma unei colaborări cu publicul, colajele sînt anonime, dar realizate în spiritul propagandei comuniste. Ce mi-a plăcut, de fapt, este că în această reprezentare nu regăseai evenimente și personalități marcante din istorie, ci pur și simplu erau momente și scene din viața oamenilor obișnuiți. Ele sînt probabil din anii '50.

Momentul dur al realismului socialist.

În mod tradițional, în frescele istorice sînt reprezentate personalitățile și evenimentele esențiale, pozitive, să le spunem așa, pentru contextul respectiv. Noi deja am introdus posibilitatea de a introduce părți negative sau privite astfel la momentul respectiv. Or, în aceste colaje anonime nu apare nici un eveniment public.

E o contra-istorie. Sau o istorie a vieții în comunism.

E omul obișnuit prins într-o schemă de propagandă, nu e complet anihilat politicul, e o dezvăluire a omului-instrument.

În aceeași expoziție sînt prezente și două instalații – selecții, reconstrucții ale istoriei dominate de subiectivism. Ele se alătură frescei pentru o memorie colectivă și colajelor de propagandă dominate de omul extras din viața reală, nu din cea publică, marcat de manipulare. Care este istoria acestei a treia dimensiuni a expoziției? E interesant că vă propuneți tocmai să nu livrați istoria oficială sub nici o formă, ci forme derivate ale acesteia. Fiecare dintre noi își trăiește propria sa istorie.

Sînt două instalații centrate pe două subiecte foarte diferite. Una dintre ele e în jurul unui album tot din colecția Oroveanu, în care autorul, necunoscut, a creat un colaj din elemente care sînt decupate din publicații, reviste și cărți: momente și personalități din istoria națională și internațională, dar care nu sînt lăsate ca atare, ci sînt intercalate cu imagini personale, din arhiva familiei sau din anturajul personajului nostru. Alături de tot felul de caricaturi. E un material extrem de spectaculos. Albumul e foarte fragil, așa că în expoziție am decis să prezentăm cîteva reproduceri. În album apare și o imagine cu autorul, născut probabil pe la 1870-1880. E o imagine de la finalul secolului al XIX-lea, în care el este deja în anul al II-lea de liceu. Albumul se încheie în jurul anilor '20, apar diferite materiale care acoperă acești primi ani ai secolului XX.

În practica dvs. artistică există niște constante în timp, e politicul, naționalismul, memoria colectivă, mitologii de tot felul, Brâncuși v-a fost subiect de cercetare doctorală timp de peste trei ani de zile, dacomania etc. Cum operați această selecție de subiecte? Cum e, de exemplu, nevoia de a crea o frescă a României, pentru România.

Interesul apare în momentul în care ceva mă deranjează. În cazul lui Brâncuși era această omagiere exagerată și excesivă. De data aceasta, e vorba de același lucru, a venit ca o reacție la excesul omagial din 2018. Îmi vine să mă poziționez în opoziție cu tot felul de acțiuni publice.

Sînteți profesoară în cadrul Departamentului Foto-Video al Universității Naționale de Arte din București. Care e relația dvs. cu studenții și cum s-a redefinit în raport cu noile generații?

E foarte greu să înveți pe cineva artă, de asta cred că ne-am lămurit cu toții. Predau la anul II „Tehnici de reprezentare în fotografie“. Ce încerc să fac este să discut foarte mult cu studenții, nu pun deloc accent pe lucrul practic în studio, ci mai degrabă pe dialog în jurul unor teme care pot deschide perspective mai largi. Îi fac să se gîndească serios la ce e arta contemporană. Mi se pare că din ce în ce mai mult există această prăpastie între studenți și cîmpul profesionist al artei contemporane. Ei nu știu exact ce înseamnă, ce ar putea fi, foarte mulți nici nu o acceptă. Nu ajunge ca un om la școală să îți vorbească despre un lucru, cu cît sînt mai mulți aceia care o fac se creează un context mai amplu. Trebuie să recunosc că pe foarte puțini îi văd în expozițiile și la evenimentele de artă la care merg eu. Or, vizitele în diverse spații de artă și în expoziții sînt esențiale. Studenții trebuie să aibă un contact real cu această scenă.

a consemnat Daria GHIU

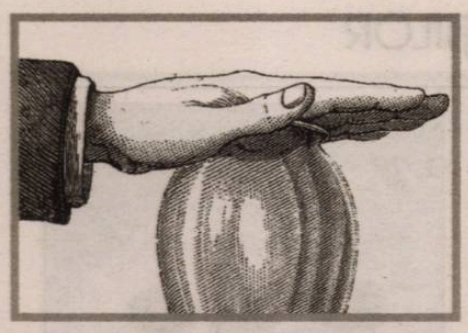

George BANU

scena lumii

Picasso, un Shakespeare al picturii...

Expus în lume și la Paris mai mult ca oriunde, întîiul Picasso, cel de la începuturi, a constituit un eveniment la Musée d'Orsay unde, fascinați, i-am redescoperit reunite perioadele albastră și roz. Venind de la Barcelona, el a coborît tocmai în acest loc, pe vremuri o gară celebră convertită azi în muzeu ce tinde să restituie „spiritul secolului al XIX-lea" cu toate contradicțiile sale, între persistența academismului și revelația impresionismului. El e născut grație artiștilor ce se dezic brutal de pictura moștenită și de vocabularul ei repertoriat pentru a se dărui clipei, luminii, apei, pentru a sesiza ce se mișcă, sacrificînd prestigiul imobilității și prestanța mitologiei. În acest context, Picasso sosește la Paris.

Picasso și-a supraviețuit genial, dar cu prețul unui net deficit uman.

Tînăr, doar douăzeci de ani, emigrantul solitar ce e atunci Picasso se consacră nopții ce îl atrage, noapte din care se detașează figuri de eroi cotidieni, figuri cărora le acordă o dimensiune sculpturală pe fond de prezență dostoievskiană. Picasso alternează autoportrete demne de Rembrandt și personaje abandonate, imobilizate în obscuritatea unor locuri cotidiene, banale, toate plasate într-un context nocturn. De unde îi vine emigrantului barcelonez această seducție a întunericului? Se pare că i-a resimțit impactul sub șocul unei sinucideri, aceea a unui prieten, care i-a deschis porțile nopții „albastre", albastru profund, umbros și dens, un „albastru" refractar luminii și mobilității. Picasso e un antiimpresionist hrănit de extazul lui El Greco, dar fără a înălța ochii spre cer căci, dimpotrivă, el sacralizează prostituate și cerșetori, ce se detașează masivi în beznă. Ea pare a le fi consubstanțială, „ei sînt făcuți din materia nopții" pentru a-l parafraza pe Prospero care spunea că „sîntem făcuți din materia viselor".

Picasso frecventează o lume marginală situată într-un univers sumbru, propice singurătății și izolării... oameni ai nopții! Aceasta-i esența artistului debutant abia sosit din țara lui Ribera, și el îndrăgostit de cerșetori, de corpurile lor fără armonie, de șchiopi, ciungi, chiori. Picasso e familiar cu ei și le acordă o dimensiune suplimentară plasîndu-i în umbra nopții, nu doar pe ei, ci și pe sine însuși în autoportrete sumbre. Cît adevăr emană din aceste solitudini „albastre"! Tînărul de geniu își găsise refugiu într-o obscuritate profană, dar „iluminată" de prezența personajelor sale indiferente ierarhiei sociale. Protagoniști ai nopții, marginali ai orașului.

În intimitatea acestor tablouri de debut, Picasso pare că sfîrșește un drum, pare că de fapt încheie marea revoluție impresionistă ce-l precedase și face să cadă cortina întunericului peste plăcerile ludice și sărbătorile însorite care își epuizaseră atracția. „Perioada albastră" le pune capăt. *Finita la commedia...* cu acel Picasso se încheie secolul al XIX-lea.

Picasso explorează puterea nopții, dar nu se imobilizează ca un banal Pierre Soulages ce-și va face o marcă de fabricație din „negru", pecete recognoscibilă, ci se va îndrepta spre un „roz" contrar și provocator: un roz ce nu exclude melancolia – o regăsim la Arlechini și doamne în fața oglinzii –, un roz ce luminează aceste figuri de bîlci sau simplu mondene, eliberate de atracția întunericului precedent. Picasso, cum o va mărturisi el însuși, nu „evoluează", ci doar, în mod succesiv, captează „prezentul" unei noi stări, distinctă și diferită. Definitiv mobil, inapt să se fixeze, el refuză să-și constituie un univers identitar așa cum o vor face colegii săi de generație; vocația metamorforzei îl va defini de-a lungul prolificei sale cariere.

La 14 ani, adolescentul dotat pictează o gigantică pînză „edificatoare", *Știință și milă,* unde, pe patul de moarte, mama sa se află sfîșiată între un medic și un preot. Pînza e de un realism ce-l amintește pe acela, insuportabil, al unui Repin, maestrul școlii ruse, sau pe al lui Greuze, la fel de plicticos. Privesc cu repulsie acest tablou, dar cum să nu-i admir tehnica admirabilă, demnă de un artist academic la sfîrșit de carieră? De atunci datează și un portret de o justețe unică, tablou de

care Picasso nu s-a despărțit niciodată, ca și cum l-ar fi asimilat unui act de naștere. El pare a fi atunci un pictor „îmbătrînit" înainte de vreme, dar care, odată ajuns la Paris, se va revela brutal. Și, îmi spun, oare noaptea sa „albastră" n-ar putea fi noaptea exilului primordial, iar „rozul" saltimbancilor – confirmarea integrării pariziene? Ipoteză discutabilă, dar suscitată de contextul acestei expoziții revelatoare.

Acest Picasso inițial, energic și uman, conjugă ca nimeni altul geniul plastic și experiența vieții, amîndouă prezente, reunite în tablouri neamputate de nici una dintre dimensiuni. De aici le vine impactul extrem, din reciprocitatea permanent păstrată: arta și viața sînt asociate pe pînzele lui ca un permanent *Janus bifrons.* Atracția nopții sau melancolia rozului... Picasso se va despărți de ambele la 25 de ani. Aflînd această precizare biografică, perplex, mi-am spus că el ar fi putut muri ca un Rimbaud. Poetul de geniu se va pierde în afaceri suspecte, Picasso în labirintul artei. Fiecare știe că a ajuns la un capăt de drum.

O altă expoziție care îi e consacrată se intitulează *Picasso. Capodopera* căci se inspiră din nuvela lui Balzac *Capodopera necunoscută* ce relatează istoria unui artist de geniu care, închis în atelierul său, se consacră unei opere de o complexitate fără seamăn, dar care va rămîne la stadiul de proiect *in progress*. Picasso a ilustrat textul lui Balzac creionînd confuzia pictorului și, implicit, eșecul final. Dar nu i se va asemăna oare lui atunci cînd, ieșit din „albastru" și „roz", se va lansa el însuși în labirintul unui limbaj formal? Picasso sfîrșește ca prizonier al picturii și artist egocentric. De acum încolo opera, în sens filozofic, îi este explicit „semnată" și se lasă recunoscută, se arată și se expune. Echilibrul primar e rupt. Viața dispare și domnia artei se instaurează. De acum încolo artistul își impune prezența plastică asociată cu o vitalitate niciodată dezmințită. Picasso își formula astfel ambivalența: „Leonardo da Vinci spune că pictura e *cosa mentale.* Cézanne că pictura se face «cu coaiele». Adevărul e că pictura e *și* una, *și* cealalată". Intelectual și sexual, Picasso se va angaja pe drumul nu al unei capodopere „necunoscute", ci al unei căi „necunoscute" care îl va îndepărta de viață și îi va acorda o libertate somnambulică, acel somn hipnotic din care, cum spune Goya, „se nasc monștri". El sfîrșește ca pictor fără de cenzură, mereu în mișcare, dar prizonier al unui limbaj autonom, cultivat pentru a transcrie viziuni atroce sau copulații extreme. De mult îndepărtat de miracolul „albastrului" și al „rozului", Picasso și-a supraviețuit genial, dar cu prețul unui net deficit uman. Pictorul eliberat i-a dăunat debutantului, dar totodată i-a păstrat forța inițială. De aceea nu a eșuat în unitatea unui univers propriu, identificabil și reperabil ca la Giacometti, Chagall sau Miró. Picasso e unicul artist modern în mișcare. De această extraordinară aptitudine de translație de la un stil la altul, de la o manieră la alta, în arta lumii, doar Shakespeare dispune. Picasso e un Shakespeare al picturii.

***George Banu** este eseist și critic de teatru. Cele mai recente lucrări publicate:* Iisușii mei *(Editura Nemira, 2018) și* Pagini alese *(Editura Nemira, 2018).*

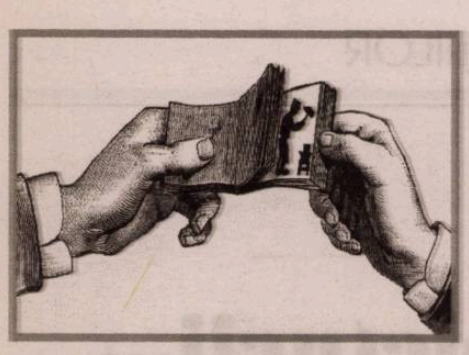

Marius CHIVU

feedbook

Toamna îngrijorării noastre

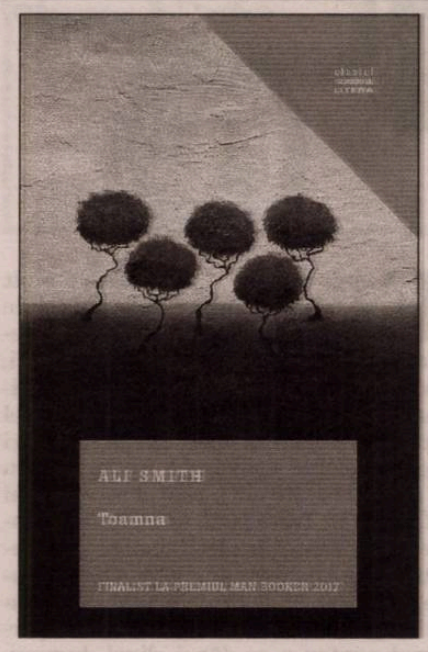

● **Ali Smith, *Toamna*, traducere de Bogdan Perdivară, Editura Litera, 2018.**

Anul trecut s-au făcut zece ani de cînd cărțile lui Ali Smith (n. 1962), una dintre cele mai apreciate și premiate scriitoare britanice ale momentului, au început să apară și în română, dar încă nu mi-e clar cît de cunoscută este ea la noi. Înclin să cred că puțini o citesc, și încă și mai puțini o admiră. Toate cele cinci cărți traduse pînă acum, *Girl meets boy* / *Fata întîlnește băiatul* (Leda), *There but for the* / *Era să fiu eu* (Univers), *How to be both* / *Cum să fii și una, și alta* (Univers) *The first person and other stories* / *Prima persoană și alte povestiri* (Univers) și cea de față, sînt cărți preocupate de chestiunea identității și de limbaj. Ali Smith este gay și rareori vei găsi tema genului tratată literar cu mai multă subtilitate și rafinament intelectual (*Girl meets boy* e rescrierea în proză, în decor urban modern și în cheie gay, a poveștii dintre Ifis și Iante din *Metamorfozele* lui Ovidiu). De altfel, inteligența literaturii sale deseori experimentale (structuri narative neconvenționale, metanarativul și intertextualitatea, explorarea limbajului și a genurilor deopotrivă gramaticale, sexuale și literare) ar putea fi unul dintre motivele pentru care Ali Smith nu-și va găsi, din păcate, prea mulți cititori.

Gîndit ca primul roman dintr-un cvartet al anotimpurilor (între timp a apărut și al doilea, *Winter*), a fost scris și publicat foarte repede după referendumul britanic din 2016. Văzut drept primul roman post-Brexit, *Toamna* s-a aflat și pe lista scurtă de la Man Booker în 2017. Pentru o scriitoare care decantează politicul în ficțiunile sale, nu e ceva neobișnuit, dar e foarte interesant cum anume se reflectă dezastrul politic în povestea cărții. Neabordat frontal, semnele Brexit-ului (starea de confuzie, expectativa și chiar anxietatea, intoleranța față de imigranți, absurdul birocratic) sînt peste tot, în deplin acord cu metafora schimbării/degradării din titlu, dar numai într-un singur loc din carte toate aceste semne sînt aglutinate, într-un capitol scurt, în sine un poem *(vezi transcrierea lui de mai jos)*. De altfel, tot ce se întîmplă în carte trebuie citit (și) în sensul figurat, nimic nu e doar ceea ce e (bătrînul britanic în comă, eliberarea greoaie a noului pașaport, femeia artistă uitată ș.a.), și în asta constă toată frumusețea, profunzimea și greutatea cărții.

Daniel Gluck este un bătrîn gay de 101 ani, obscur fost-compozitor al unei singure piese pop (am căutat-o eu ca să n-o căutați voi: nu există), fără familie și aflat în comă într-un sanatoriu. Elisabeth Demand (cum, la Ali Smith, niciodată numele nu sînt inocente, nu se întîmplă nici în cazul acestui franțuzesc *„demand"*) este o tînără de 32 de ani, care predă artele la o universitate londoneză. Grație unei structuri de *flashback*-uri, muzicale în sine, cu multe reluări și întoarceri în timp, cartea ne spune povestea legăturii dintre cei doi pe două planuri temporale. Elisabeth și Daniel s-au cunoscut în 1993, pe cînd erau vecini de stradă într-un cartier liniștit. În ciuda opoziției mamei sale, pentru care vecinul nu era o figură tocmai venerabilă, fetița de opt ani Elisabeth a găsit în plimbările cu Daniel o nesperată sursă de inspirație. Cult, cu simțul umorului și al răbdării, Daniel i-a „povestit" arta în așa fel încît a imprimat destinului micuței Elisabeth o traiectorie artistică de la care nu s-a mai putut abate. Episodul în care Daniel o atrage pe fetiță într-un joc de imaginație, povestindu-i colaje pop aparent existente doar în memoria lui, este de o grație absolută. Datorită lui, Elisabeth o descoperă și o redescoperă în ochii lumii pe Pauline Boty, o pioniera a artei pop britanice, pierdută de istoria artei în urma morții ei premature din 1966 (am căutat-o eu ca să n-o căutați voi: există, îi puteți vedea tablourile și colajele pe Internet).

Dincolo de alternanța planurilor temporale și de pendularea narativă între mai multe vîrste, romanul se desfășoară, la fel de grațios și stilistic, între visele muribundului Daniel, rememorarea jocurilor de imaginație și amintirile copilăriei lui Elisabeth, într-un ritm și cu o ușurință ce evocă fragilitatea și căderea legănată a frunzelor decorului autumnal. (Traducerea poetului Bogdan Perdivară este excelentă.) Altfel, cum spuneam și mai sus, scrisul lui Ali Smith este plin de frumuseți ascunse, iar cartea de față, prefațată cu patru motto-uri literare, se prezintă ea însăși ca un fel de colaj, precum planșele lui Pauline Boty, cu straturi de referințe suprapuse mai mult sau mai puțin vizibil: monologul *artsy* vine în descendența Virginiei Woolf, episodul de la poștă cu eliberarea unui nou pașaport este Kafka post-Brexit, Elisabeth citește pentru prima dată distopia lui Huxley *A Brave New World*, votul la referendum este rescrierea dickensiană *A tale of two... countries*, așa cum, la un moment dat, intuiești pasaje din *Furtuna* shakespeariană în frunzele-frazele lirice din intermezzo-uri.

Dacă n-ați descoperit-o încă pe Ali Smith, acest roman este un bun început.

aproape de carte

Ali SMITH

Toamna

(fragment)

Prin toată țara domneau mîhnirea și jubilația deopotrivă.

Prin toată țara, lucrul întîmplat se zvîrcolea de parcă un cablu electric ar fi fost rupt de furtună de pe un stîlp și-ar fi pornit să se zbuciume peste copaci, pe deasupra acoperișurilor și a mașinilor din trafic.

Prin toată țara, lumea simțea că se făcuse o mare greșeală. Prin toată țara, lumea simțea că se făcuse un lucru foarte bun. Prin toată țara, oamenii simțeau că pierduseră totul. Prin toată țara, oamenii simțeau că obținuseră totul. Prin toată țara, oamenii erau de părere că ei făcuseră ce era bine, iar ceilalți se înșelaseră. Prin toată țara, oamenii căutau pe Google: „Ce este UE?" Prin toată țara, oamenii căutau pe Google: „Mutare în Scoția". Prin toată țara, lumea căuta pe Google: „Condiții pentru obținere pașaport irlandez". Prin toată țara, lumea se lua la înjurat. Prin toată țara, oamenii nu se mai simțeau în siguranță. Prin toată țara, populația rîdea de se prăpădea. Prin toată țara, cetățenii se simțeau răzbunați. Prin toată țara, oamenii se simțeau uluiți și bulversați. Prin toată țara, oamenii se simțeau îndreptățiți. Prin toată țara, oamenii se simțeau bolnavi. Prin toată țara, oamenii simțeau pe umeri greutatea istoriei. Prin toată țara, oamenilor li se părea că opinia lor n-are nici o greutate. Prin toată țara, populația își punea nădejdile în asta. Prin toată țara, cetățenii fluturau drapele în ploaie. Prin toată țara, diverse persoane desenau svastici pe pereți. Prin toată țara, unii le spuneau altora să plece. Prin toată țara, presa înnebunise. Prin toată țara, politicienii mințeau. Se făceau zob. Politicienii, prin toată țara, dispăreau. Promisiunile dispăreau. Banii dispăreau. Aplicațiile de socializare, prin toată țara, tunau și fulgerau. Prin toată țara, lucrurile o luau razna. Prin toată țara, nimeni nu vorbea despre asta. Prin toată țara, nimeni nu vorbea despre altceva. Prin toată țara se generalizau rîcile rasiste. Prin toată țara, băștinașii declarau că lor, de fapt, le plac imigranții. Prin toată țara, oamenii spuneau că-i vorba despre control. Prin toată țara, totul se schimba peste noapte. Prioritățile rămîneau, prin toată țara, aceleași. Prin toată țara, obișnuitul procent minuscul de populație scotea bani pe spinarea obișnuitului procent imens din populație. Prin toată țara numai bani, bani și iar bani. Prin toată țara, nici un ban, fără o lescaie, nici o para chioară.

Prin toată țara, țara se rupea în bucăți. Prin toată țara, diverse țări se desprindeau și-o luau din loc.

Prin toată țara, țara era separată, un gard aici, un zid colo, o linie trasată dincoace, una desenată dincolo,
o linie pe care să n-o treci aici,
o linie pe care-ai face bine să n-o treci colo,
o linie a frumuseții ici,
o linie dansînd acolo,
o linie de a cărei existență nici nu știi,
o linie pe care nu ți-o poți permite,
o linie întreagă de foc,
o linie a frontului,
capăt de linie,
aici/acolo.

PUBLICITATE

Cosmin CIOTLOȘ

pe de altă carte

Forma mentis

● Vlad Zografi, *Șapte octombrie*, Editura Humanitas, 2018.

Încep această cronică la recentul roman al lui Vlad Zografi cu un mic detur: și anume prin manuscrisele eminesciene, unde se păstrează un proiect de nuvelă de o extremă stranietate. Editînd-o în 1932, Călinescu i-a conferit și un titlu, *Moartea lui Ioan Vestimie,* prea explicit față de intensa ambiguitate a conținutului. E vorba acolo despre un funcționar șters, un ins de prisos, care se simte dintr-odată agasat de tot felul de inconveniente de ordin medical: amorțeală, afazie, înțepături în cord. Simptomele sînt uneori caraghioase: omul nostru uită numele iubitei și, pentru a și-l aminti, consultă un dicționar onomastic, apoi alătură literelor alfabetului terminații feminine. În sfîrșit, odată ajuns la cafenea, citește în ediția de seară a ziarului un anunț care-i deplînge moartea prematură. De-aici o serie de flanări onirice, în tradiția cunoscută. Și atît. Este, probabil, motivul care i-a făcut pe critici să n-o comenteze prea amplu. Excepție notabilă: I.P. Culianu. În ce mă privește, am regretat întotdeauna că bucata, mai promițătoare decît *Sărmanul Dionis* sau *Geniu pustiu,* a rămas neterminată.

Se înțelege, deci, de ce *Șapte octombrie* m-a entuziasmat încă de la primele pagini. Vlad Zografi căzuse, întîmplător, peste o mai veche așteptare a mea. Premisa era, în fond, aceeași, numai că la el protagonistul e un poet din zilele noastre. Ucis într-o încăierare în tramvai, acesta își construiește cerebral, din lumea de dincolo, o posteritate ad-hoc, încercînd să umple golul unei întrebări ultime: dacă i s-ar ridica o statuie după chipul celei a lui Vasile Lascăr, care dintre fostele lui iubite ar trebui distribuită în rolul muzei? Dulci nimicuri, venite să contrabalanseze o tragedie.

Vlad Zografi căzuse, întîmplător, peste o mai veche așteptare a mea.

Citit așa, *Șapte octombrie* devine un epos picaresc în care chipurile feminine se succedă într-o continuitate de funicular, lumea literară, în întregul ei, de la editori și recenzenți la boemii forfotitori, e atrasă într-un vortex caricatural amețitor, iar meseriile ancilare (controlor RATB, de exemplu) ocupă prim-planul. Și, pentru ca aventura să fie completă, din cînd în cînd romanul plonjează în mediile mărunt infracționale (un plus pentru ideea lui Zografi, care s-a consacrat prin piesele de teatru, de a imagina devalizarea casei unui dramaturg cu notorietate). Piatra unghiulară a acestei lecturi, ca să zic așa, *au pied de la lettre* o constituie revenirea periodică la un eveniment decisiv în biografia simbolică a personajului: singura lui ieșire din țară, înainte de 1989, avusese ca destinație Republica Democrată Germană și se suprapusese cu ziua națională a statului astăzi dispărut: 7 octombrie. Scurt spus, pentru protagonistul lui Zografi, epifania pe care o trăise cu ochii larg deschiși stătea, de fapt, pe un sol volatil. Iar în atari condiții, universul se năruie: „cititor cu ochii triști, / eu nu exist, tu nu exiști", spunea cineva, cîndva.

Cu tot umorul ei, cred totuși că această carte mai pune în ecuație o problemă dificilă, încercînd să fixeze, pe hîrtie de calc, instabilul însuși, adică motricitatea unei minți de poet, cu toate tropismele ei și cu toate ticurile ei. O *forma mentis* reconstituită din tot ce înseamnă, în istoria anecdotică și în prezentul imediat, imaginarul acestei specii aparte dintr-o branșă nu mai puțin aparte: cea a scriitorilor. L-am pomenit, mai sus, pe Eminescu. Nu e singurul care a imaginat, la noi, o asemenea întoarcere printre cei vii: cam în același timp cu el, Macedonski proiecta, în *Noaptea de noiembrie*, întregul ceremonial funerar care urma să i fie dedicat. Și nu sînt oare, de la aceștia pînă la Ion Mureșan, poeții români niște tanatofili de anduranță? Și nu au cu toții un cult pentru amorurile în cascadă? Dar Ion Barbu? Dar Vinea? Și nu există, în legendele comunității, mici spații, de la cafenele la spelunci, în care s-au reglat, pe colțul mesei, ierarhiile momentului? Desigur, Fialkowski și Capșa sînt celebre pentru o epocă. Le-au urmat „Singapore" sau, mai spre zilele noastre, „Sobițele" lui Ioan Es. Pop, foarte asemănătoare, acestea din urmă, cu „Porcăria" lui Zografi.

Nu au toți, oare, un dispreț suveran față de contemporanii lor instituționalizați, pe care-i consideră (în alți termeni, dar cu egală oroare) niște „industriali"? N-au practicat, destui dintre ei, munci ridicole? N-a fost Cristian Popescu paznic la Observatorul Astronomic? Că personajul din *Șapte octombrie* nu are nume poate fi un simplu efect gramatical. Dar că poezia pe care o scrie nu seamănă, stilistic, cu a nimănui (Vlad Zografi citează în cîteva rînduri din ea, așa că m-am putut juca încercînd s-o datez), poate însemna că e a tuturor, dintotdeauna.

PUBLICITATE

DIN 23 NOIEMBRIE,
la toate punctele de difuzare a presei

Harta
României Mari
numai impreună cu revista Historia Special, în limita stocului disponibil

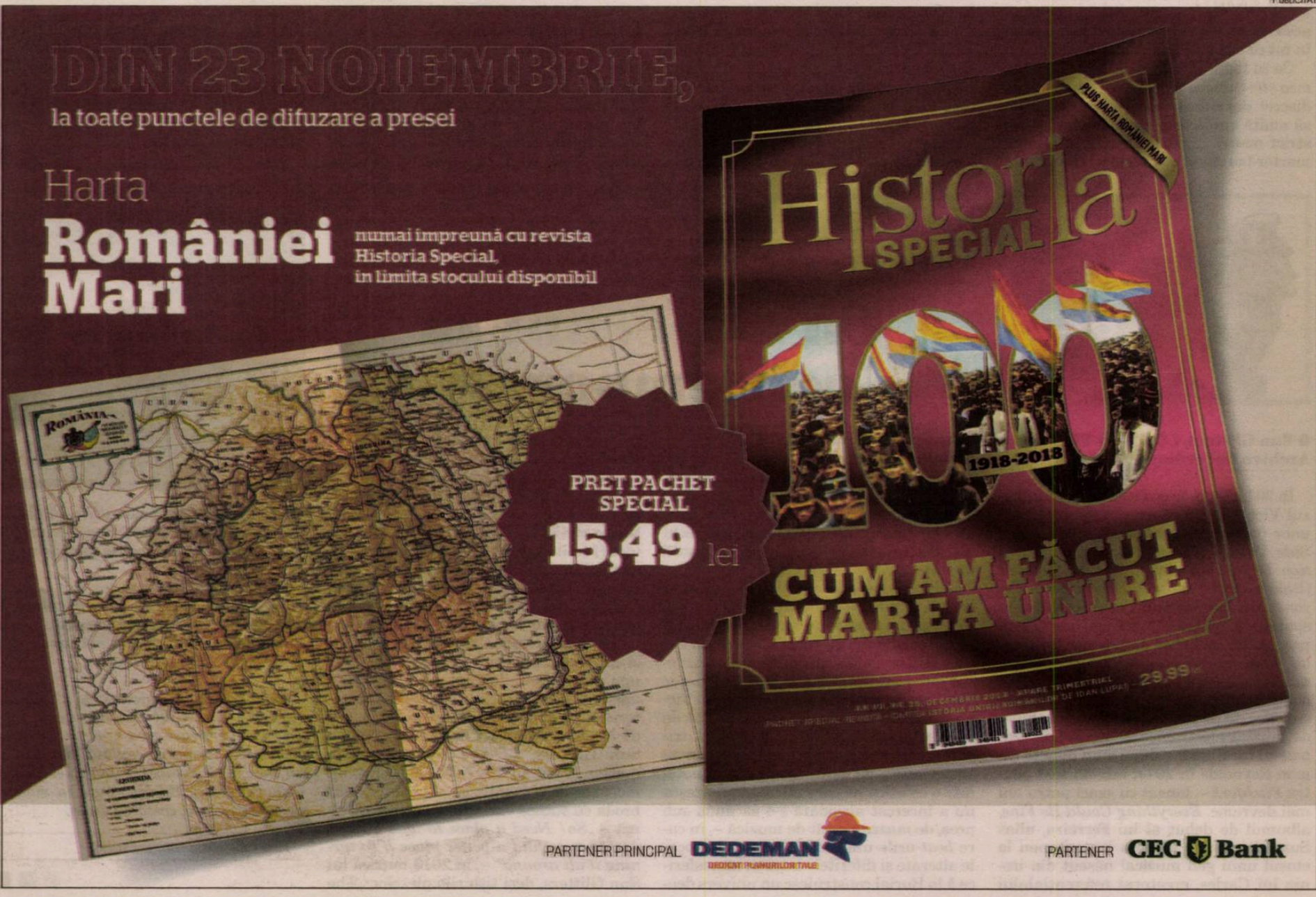

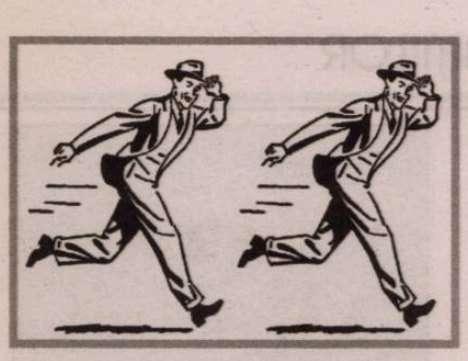

Andreea VLAD

dilematograf

Toată lumea din familia lor

● ***Everybody knows / Toată lumea știe* (Spania, Franța, Italia, 2018), de Asghar Farhadi.**

Maestru al conflictelor interumane și un puternic arhitect al prezenței pe marele ecran, unul dintre cei mai mari cineaști contemporani, iranianul Asghar Farhadi nu a scăpat de capcana internaționalizării brand-ului său, în *Toată lumea știe,* un thriller psihologic cu distribuție integral hispanică. Apreciat pentru capodopere ca *A separation* (2011) sau *The Salesman* (2016), ambele cu numeroase premii la activ, inclusiv Oscarul pentru cel mai bun film străin, iranianul este recunoscut pentru măiestria riguroasă cu care construiește mizanscene solide, în care eroii sînt prinși în conflicte morale sau în drame contradictorii, provocate de circumstanțe al căror numitor comun pare a fi de multe ori hazardul (în *A separation,* spre exemplu, înstrăinarea unui cuplu pe punctul de a divorța aproape că explodează în urma evoluției imprevizibile a unei acțiuni aparent minore, cum ar fi angajarea unei femei care să aibă grijă, o scurtă perioadă, de tatăl bătrîn și bolnav al protagonistului Nader). Surprinse în cadre strînse, aproape fără muzică, filmate uneori cu camera în mînă, personajele sînt practic împinse la o expunere aproape totală a celor mai adînci stări și emoții, pînă spre adîncurile conștiinței. Că e hazard, o forță divină sau poate efectul unor acțiuni trecute din istoricul personajelor, ca în *Toată lumea știe,* factorul de surpriză este motorul care declanșează, dar și ocultează această dezvăluire brutală a firii umane, în tot ce are mai abject și/sau sublim.

Ca în toate filmele sale, și în *Toată lumea știe* camera de filmare este un intrus discret, dar subtil-empatic, care se ferește să emită verdicte morale, însă nu e nici strict neutră și poate sterilă, un simplu martor-barometru al comportamentului uman ca în filmele Noului Val autohton. Ca marcă stilistică, Farhadi caligrafiază cu ajutorul camerei exact atîta vitalitate și puls interior cît sînt necesare pentru a lansa narațiunea spre infinitul spre care este împins individul în momentul în care se confruntă cu sinele său (dacă te uiți prea mult în abis, se reflectă și abisul în tine, cum spune filosoful, însă la fel de adevărat este și că uneori poți avea epifanii altfel greu de atins în circumstanțe normale). Această confruntare stă și la baza poveștii din *Toată lumea știe,* pelicula a cărei intrigă este relativ simplă: căsătorită cu un argentinian, Laura (Penélope Cruz) revine în orășelul natal de lîngă Madrid, alături de cei doi copii ai săi, pentru a participa la nunta sorei sale Ana (Inma Cuesta). În noaptea petrecerii de nuntă, fiica cea mare a Laurei, Irene, o adolescentă romantică și cu predispoziție spre gesturi oarecum dramatice, este răpită, iar răpitorii acesteia solicită părinților ei o sumă foarte mare de bani. Chemat să ofere consultanță cît mai discret în acest caz, un prieten al familiei sugerează că răpirea nu este făcută de profesioniști și ar fi fost deliberată, Irene fiind un mobil mai important, din motive de șantaj, decît fratele ei mai mic, un copil a cărui sechestrare ar fi fost sensibil mai ușoară.

Ca povestea să fie și mai complicată, fostul iubit al Laurei, Paco (Javier Bardem) este suspectat de către săteni ca fiind adevăratul tată al Irenei, la care aceștia identifică anumite gesturi și o exaltare care le aduce aminte de Paco în tinerețe. În cercul suspecților interesați direct de răpirea Irenei intră inclusiv soțul Laurei, Alejandro (argentinianul Ricardo Darín), despre care aflăm că e departe de statutul de om bogat pe care i-l atribuie rudele ei și consătenii acestora. În realitate, Alejandro se confruntă de doi ani cu spectrul șomajului în urma problemelor mari cu alcoolul și a falimentului afa-

cerii sale. Apariția lui Alejandro accentuează în și mai mare măsură factorul de surpriză atît de caracteristic regizorului iranian. Interpretarea lui Ricardo Darín (unul dintre marii actori contemporani, după părerea mea) și tipologia greu de anticipat pe care o reprezintă au rolul lor în direcția fragmentării vieții, a fluidizării ei versatile, atunci cînd anumite taine ale familiei Laurei și concurența cu Paco pentru prestigiu social intră în joc.

Nota barocă a tensiunii dramatice este susținută de un simbolism puternic, din fericire discret inserat (orologiul medieval, dangătul sonor al clopotelor, poarta izbită de vînt în ralanti, rămasă în alt timp, scîrțîitul unei uși neunse). Însă cred că cineastul iranian este mult mai mult el însuși atunci cînd o foarfecă manevrată de o mînă care nu vedem cui aparține decupează alert articole dintr-un ziar, în aceeași direcție de fragmentare și incizare a vieții pe care omul o face involuntar atunci cînd este surprins de imprevizibil. Deși *Toată lumea știe* este un film relativ bine făcut, cu suspans și interpretări bune, în care iranianul își permite și unele tușe de autor (spre exemplu, drona care filmează nunta, de la o înălțime și cu o vibrație pe care le poți atribui în egală măsură atît unei forțe ominisciente, cît și unui înger sau unui demon puși pe șotii), prefer realizările anterioare ale lui Farhadi, mai puțin internaționale.

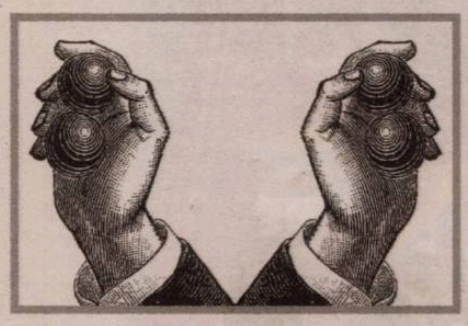

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Un anacronism contemporan

● **Sun Glitters, *LO-FI-LO-VE,* Future Archive Recordings, 2018.**

În 2011, tot ceea ce făcea luxemburghezul Victor Ferreira avea sens. Era anul unor (capod)opere efemere precum *Far Side Virtual* (James Ferraro), *One Nation* (Hype Williams), *Wander / Wonder* (Balam Acab) sau *An Empty Bliss Beyond this World* (The Caretaker), iar în spatele lor putea sta cel mai important producător muzical al tuturor timpurilor, Internetul. Epoca nișelor, a microgenurilor și a unei nostalgii difuze, al cărei obiect își schimba forma pe fondul acelor *crackles* de pe „cel mai important album de muzică electronică al secolului", *Untrue*-ul lui Burial – după cum puncta Simon Reynolds în 2017, într-un text pentru *Pitchfork* –, lansat cu exact patru ani mai devreme. *Everything Could Be Fine,* albumul de debut al lui Ferreira, alias Sun Glitters, se conecta instantaneu la etosul unui gen muzical născut din ironia lui Carles, creatorul referențialului și astăzi defunctului blog *Hipster Runoff, chillwave*-ul: retropopism, nostalgism, lo-fism, evazionism & escapism, imersivism. Sau, prin cuvintele lui Nitsuh Abebe pentru aceeași publicație *Pitchfork,* un gen care „a transformat pe loc vechi idei despre muzică în cea mai excitantă noutate".

Celelalte trei albume lansate pînă anul trecut, *It's Snowing and the Girls Are Singing* (un *faux pas* liber consimțit și un LP de colaborări cu vocaliste precum Nicole Millar, CoMa sau Steffaloo), *Scattered into Light* (2014) și *It Will Be Forever* (2017) reține modelul și aspirațiile lui Victor Ferreira, dincolo de contextualizările care se pot face ad-hoc. Electronica tripantă în *slo-mo,* confecționată din sunete sintetizate – de multe ori mai apropiată, într-o estetică pe care microgenul acesta nu a încercat niciodată s-o ascundă sub preș, de *muzzak* decît de muzică –, în care *beat*-urile unui MPC, *loop*-urile vocale alterate și diferitele intarsii atmosferice à la Burial construiesc un univers deopotrivă romantic, meta-apocaliptic și catharctic. Mantră majoră a generației ultimei Mari Depresiuni, neratată la timpul ei de o publicație ca *The New York Times, chillwave*-ul a fost, dacă ar fi să-l citez pe criticul-șef al *TNYT*, Jon Pareles, (doar) „o imitație a pop-ului produsă de oameni incapabili să producă pop".

Dacă Pareles n-avea dreptate în 2010 – și nu avea! –, în 2018 lucrurile ar putea sta pe dos, dar nu în sensul văzut de jurnalistul american. *Chillwave*-ul n-a fost și nu e „o imitație a pop-ului", ci doar una dintre formulele lui, un hibrid cu o apetență pantagruelică pentru conservatorism, pentru un statu-quo al detașării de lumea imediată. Cel mai nou album Sun Glitters, *LO-FI-LO-VE*, îmi este martor. Dacă, în 2017, Washed Out, un monstru deja sacralizat al genului, încă broda cu succes variațiuni pe aceeași temă – *„So / Need a place to hide away, / A chance to find a better place, / To turning it all around"* –, în 2018 muzica lui Sun Glitters, deși titlurile pieselor, „The

Unexpected", „No Time to Waste", „Don't Look Back", te-ar putea lăsa să crezi altceva, are un aer evident de postdatare.

Cel mai nou album al lui Sun Glitters poate fi ascultat și achiziționat online, de pe pagina de Bandcamp a artistului din Luxemburg, la adresa *sunglitters.bandcamp.com / album / lo-fi-lo-ve*.

Sun Glitters va concerta, pe 21 februarie, la Control Club din București, într-un eveniment care o va avea pe afiș și pe legendara formație engleză Seefeel, cu un show A / V dedicat primului ei album, Quique *(1993). Biletele, puse în vînzare pe* eventbook.ro, *costă 40 de lei.*

***Paul Breazu** este jurnalist.*

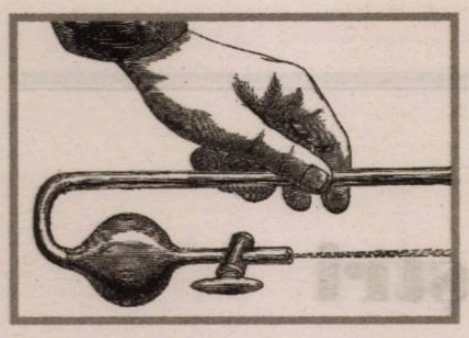

Oana STOICA

rosencrantz & co

O anatomie a puterii

● ***Coriolanus*** **de W. Shakespeare, traducere: Horia Gârbea, George Volceanov; adaptare scenică, regie, *lighting design:* Alexandru Darie; asistenți regie: Cristina Giurgea, Alina Manu; decor: arh. Octavian Neculai; asistenți scenografie: Vladimir Iuganu, Ana Cristian, Livia Vișănescu, Raluca Alexandrescu; costume: Lia Manțoc; asistent costume: Nicoleta Cârnu; muzica originală, *sound design:* Cristian Lolea; mișcare, lupte scenice: Ionuț Deliu; cascadori: Gheorghe Bănică, Radu Răzvan, Stancu Florin. Cu: Șerban Pavlu, Radu Amzulescu, Ana Ioana Macaria, Dan Bădărău, Camelia Maxim, Simona Pop, Ionel Mihăilescu, Gheorghe Ifrim, Romeo Pop, Antoaneta Cojocaru, Constantin Dogioiu, Elias Ferkin și o figurație de 56 actori. Teatrul „L.S. Bulandra".**

Titlul articolului mi-a fost inspirat de un spectacol antologic al lui Alexandru Darie, *Anatomie, Titus. Căderea Romei* (de Heiner Müller), creat în 2003 la Teatrul Bulandra, o radiografie a crimei ca instrument al puterii, în care asasinatul politic era transformat în show și care urma altor producții de aceeași factură, *Iulius Caesar* (1995) și *1794* (1997). Darie a revenit acum cu un alt spectacol, *Coriolanus*, urmărind tot joncțiunea dintre violență și politică. Nu foarte des montată, piesa lui Shakespeare este plasată în Roma antică și structurată pe două direcții, un război extern, între romani și volsci, și unul intern, între patricieni și plebei. Conexiunea între cele fronturi de luptă este făcută de generalul Caius Martius, erou de război, învingător asupra volscilor și pretendent la funcția de consul. Darie pornește de aici și arată că manipularea include politica externă și pe cea internă, că dușmanii nu sînt întotdeauna în afară și că eroii nu sînt mereu dintre „ai noștri", că apartenența indivizilor se asumă mai degrabă în relație cu o formă de putere decît cu o comunitate sau un spațiu.

Într-o arenă închisă, construită pe scenă, un spațiu claustrofob care include 70 de actori și spectatorii (de unde și percepția senzitivă a publicului asupra războiului, un fel de „simț enorm și văz monstruos"), Darie juxtapune două concepte: corpul politic și mulțimea psihologică. Apare ideea de stat întrupat, de popor care acționează ca un singur organism: un grup de aproape 60 de actori formează plebeii – ei au și alte funcții în spectacol, precum soldați romani sau volsci –, portretizați neflatant ca personaje abrutizate, cu nevoi exclusiv primare, de la baza piramidei lui Maslow. Grupul este o mulțime psihologică (se conduce după afect, este ușor controlabilă), manevrată de politicieni în interes propriu, cu o dinamică ce amintește de mișcarea unui animal de pradă, deopotrivă vînat și vînător. La nivel performativ, meditația politică – spectacolul este mai mult o meditație decît un discurs politic, regizorul nepoziționîndu-se într-o postură activistă, nu militează în favoarea unei ideologii sau viziuni politice, ci este un observator neutru – este dublată de o teatralitate ostentativă, a cărei miză pare a fi naturalismul războiului. Explorarea violenței, nu sub forma ororii, ci a acțiunilor belicoase, se obține prin (prea) lungi serii de lupte armate, prin sunete (arme automate, urlete), mirosuri (fum și nisip), o energie distructivă generată de vibrații agresive care zgîlțîie confortul spectatorului. Publicul e captiv în spațiul de joc, iar zgomotele, fumul, focul, nisipul pot fi deranjante. Desigur, ele fac parte din experiența agresiunii, pe care spectacolul o oferă, aceea de a simți pulsația amenințătoare a războiului.

Publicul e captiv în spațiul de joc.

© L. Vișănescu

Spectacolul descrie traseul unui dictator, de la manipularea maselor și intrigile politice la manipularea sa de către ceilalți. Coriolanus profită de aura sa eroică, de salvator al cetății – masele au nevoie de „un tătuc" – și, îndemnat de ambițiile de mărire ale mamei (erou-erou, dar tot băiatul mamei e), intră într-un joc letal. Șerban Pavlu e magistral, în primul rînd prin testul de anduranță pe care îl trece: peste patru ore de spectacol, cu monoloage în forță, meditații și cascadorii, în care se luptă, aproape fizic, „să supraviețuiască", echilibrînd patosul cu realismul interpretării. Coriolanus este un antierou al cărui dezgust față de plebei – are mai mult decît un dispreț de clasă, manifestă o adevărată o repulsie – pare aproape îndreptățit: mulțimea este zdrențăroasă, violentă, acționează ca o haită. Lipsit de empatie față de popor, Coriolanus este lipsit și de abilitatea creării propriului mit, în ciuda eforturilor celorlalți de a-i genera o legendă. Senatorului Menenius Agrippa, Radu Amzulescu îi dă un handicap locomotor. Ținut-it în scaunul cu rotile, personajul își țese abil intrigile. Invaliditatea îi potențează duplicitatea, dîndu-i o aparență fragilă, care adoarme vigilența celorlalți. Interesant este Cominius, tovarășul de arme și victorii al lui Coriolanus, interpretat cu forță de Ana Ioana Macaria. Este incert în spectacol dacă personajul este femeie sau doar este interpretat de o femeie (actrița este tunsă soldățește), dar cred că regizorul nici nu a intenționat să clarifice lucrurile, dimpotrivă, a lăsat o doză de ambiguitate, astfel încît relația dintre Cominius și Coriolanus să fie confuză, cu tușe erotice, fără a fi explicit sexuală. Este o camaraderie profundă, care trece uneori pragul fizicului, iar repoziționarea lor ca dușmani seamănă cu ruptura unui cuplu. Sicinius Velutus (Ionel Mihăilescu) și Iunius Brutus (Gheorghe Ifrim) sînt un cuplu de politicieni venali, caricaturizați gros (construiți pe sistemul Farfuridi și Brînzovenescu), niște clovni grotești care ar trebui să funcționeze ca un contrapunct în raport cu restul personajelor (stilul de joc intens teatralizat al celorlalți diminuează însă efectul).

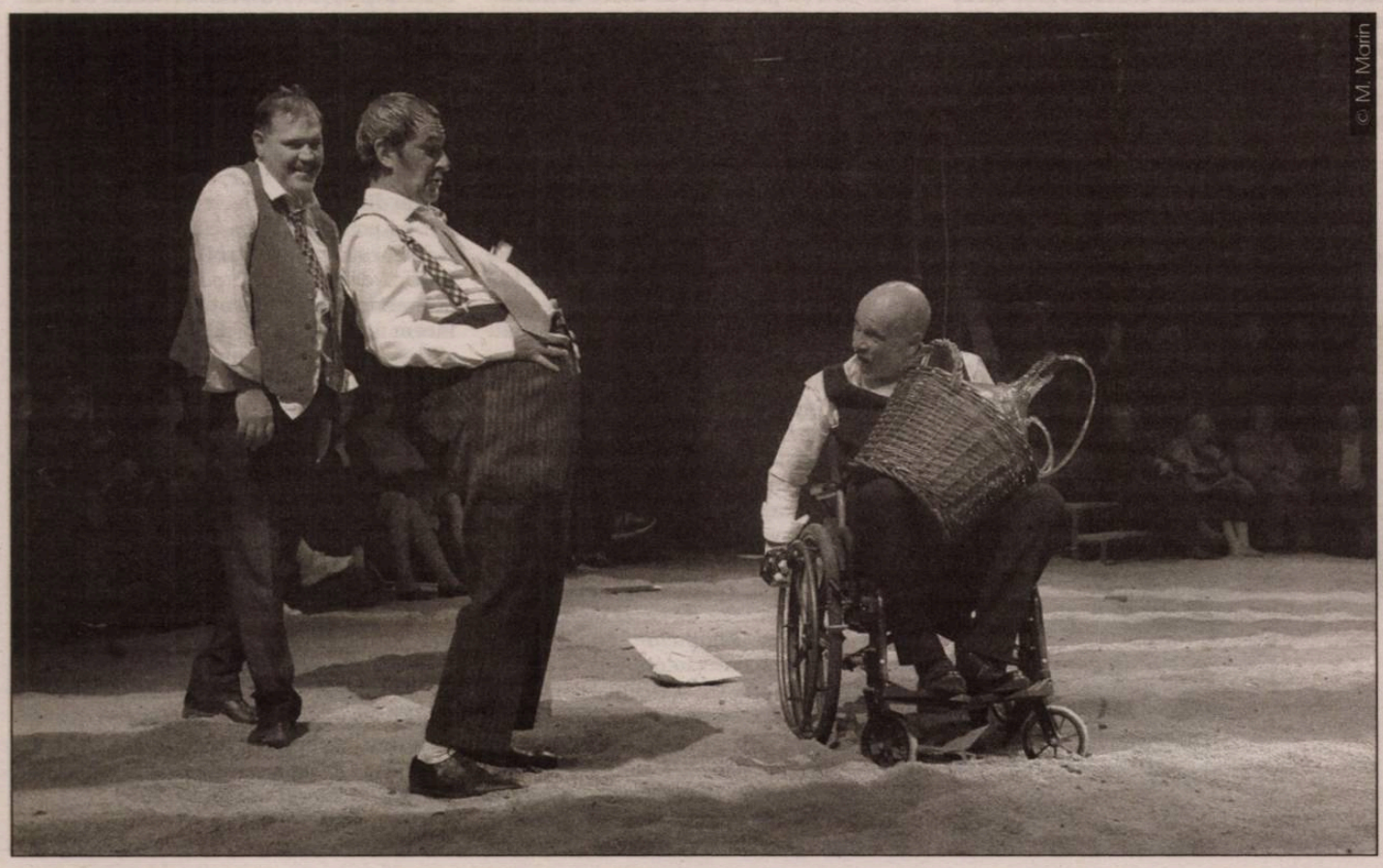

© M. Marin

Dar *Coriolanus* nu este un spectacol despre trecut, dimpotrivă. Darie evită o actualizare *in corpore* a textului, preferînd niște aluzii: soldații au uniforme și arme ca trupele NATO (trimitere la conflictele din Irak, Afganistan și Siria și la controversele care le însoțesc), plebeii înfometați vorbesc spaniola (referire la crizele alimentare din Venezuela, unde inflația a atins 80.000%), personajele folosesc replici cunoscute ale unor politicieni români, refugiații par a vorbi arabă. Spectacolul este o reflecție asupra unui conflict în care nu există bine și rău: cîțiva obsedați de putere se luptă cu mase lipsite de gîndire critică și inapte de a-și urmări interesele. Este aici un pesimisim profund al regizorului față de lumea contemporană. Și nu aș zice că este gratuit.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Prin îndatorare vindem timpul copiilor noștri

Există printre oameni percepția conform căreia nu este bine să fii dator. Adică nu este bine să fii dator cu nimic la nimeni. Asta îți conferă, ca individ, libertatea de mișcare și chiar liniștea interioară. Această percepție vine dintr-o lungă tradiție, din interiorul bazelor noastre culturale. Dar pentru a înțelege mai bine despre ce vorbim trebuie să facem puțină istorie, să amintim cîteva repere importante ale acestei gîndiri. Practicarea comerțului, a creditului comercial și a creditului bancar, adică folosința sistemelor de îndatorare/stingere de obligații nu au fost activități văzute cu ochi buni de către filozofii greci. Aristotel împarte acțiunea umană, îndreptată spre cîștig, în *economie* și *hrematistică*. *Economia* este „arta de a cîștiga, ea se mărginește la găsirea bunurilor necesare traiului și a celor utile gospodăriei sau statului. Avuția adevărată constă în asemenea valori de întrebuințare; căci cantitatea bunurilor de acest fel, suficientă pentru o viață îndestulată, nu este nelimitată. Dar mai există o altă artă de a cîștiga denumită de preferință și pe bună dreptate *chrematistică*, în virtutea căreia se pare că nu există limite ale bogăției și ale posesiunii" (apud Karl Marx, *Capitalul*, Editura PMR, București, 1951, vol. I, p. 164). Aristotel descrie corect mecanismul de creare a bogăției prin intermediul circulației, în cazul *chrematisticii*. Evident, era preferată *economia* și nu *chrematistica*, traiul ponderat și nu îmbogățirea fără măsură.

Creștinismul, la rîndul său, nu a fost o religie a celor bogați. Chiar dacă, în contemporaneitate, omul bogat s-a apropiat de Biserică, fondatorii acesteia nu l-au agreat. Creștinismul ne îndeamnă să nu ne mai facem atîtea griji legate de ceea ce vom îmbrăca și de ceea ce vom mînca (Luca 12: 22-31; Matei 6: 25-33); să dăm întîietate credinței și restul va veni de la sine (Luca 16: 7-9); un servitor (omul, *n.n.*) nu poate fi sclav la doi stăpîni (la cele lumești și la cele ale lui Dumnezeu, *n.n.*) (Luca 16:9 și 16:13); mîntuirea și accesul la viața veșnică nu pot fi obținute dacă ești bogat (Luca 18:9; Matei 19:20; Marcu 10: 21-22; Luca 18:24; Matei 19: 27-28; Luca 18: 29-30). Biserica a avut mereu o poziție dură față de bogăție și față de instrumentele de creare a sa, care sînt banul și comerțul. Profitul, sub orice formă, nu era considerat ca fiind legitim. Sfîntul Toma d'Aquino arăta că „negoțul considerat în sine are un oarecare caracter rușinos" (apud Jacques Le Goff, *Negustorii și bancherii în Evul Mediu*, Editura Meridiane, București, 1994, p. 78). În ceea ce privește creditul bănesc, argumentele invocate de Biserică împotriva dobînzii bancare sînt numeroase. Amintim aici: argumente care țin de Vechiul Testament și de moștenirea iudaică (Deutoronom XXIII, 19-20; Ieșirea XXII, 25; Levitic, XXV, 35-37) și argumente care țin de învățăturile din Noul Testament (iată ce spune Iisus în Luca, VI, 34-35): „Și dacă împrumutați pe aceia de la care nădăjduiți să luați, ce mulțumire puteți avea? Doar și păcătoșii dau cu împrumut păcătoșilor ca să primească înapoi întocmai... Ci iubiți pe dușmanii voștri, faceți bine și dați cu împrumut fără să nădăjduiți nimic în schimb și răsplata voastră va fi multă"). Concluzia este că cel care dă cu împrumut nu face nimic în plus, nici un efort, și nu-și aduce nici o contribuție la efortul general, dimpotrivă, „exploatează lucrarea altuia, respectiv a celui care se împrumută" (Jacques Le Goff, *Negustorii și bancherii în Evul Mediu*, Editura Meridiane, București, 1994, p. 81). Un alt argument îl constituie proverbul atribuit lui Aristotel, conform căruia „banul nu face pui" *(Nummus non parit nummos)*, pe care-l amintește și Le Goff, și care se referă la concepția creștină asupra timpului. Conform acestui ultim argument, a practica dobînda este echivalent cu a vinde și a cumpăra timp. Cel care plătește dobîndă își vinde timpul, iar cel care încasează dobîndă îi cumpără timpul. „Or, timpul nu poate fi în proprietate individuală, el nu este decît al lui Dumnezeu" (Jacques Le Goff, *Negustorii și bancherii în Evul Mediu*, Editura Meridiane, București, 1994, p. 82).

Coborînd cu picioarele pe pămînt, trebuie să spunem că țara noastră are tendința să devină datoare.

Azi, folosim creditul și dobînda ca pe instrumente economice comune. Din acest motiv, rîndurile de față nu sînt scrise din poziția celui care nu recunoaște utilitatea lor, dimpotrivă. Cu banii, chiar cu bani împrumutați, poți construi o lume. Numai că trebuie să fim atenți atunci cînd ne împrumutăm, atît ca oameni, cît și ca state. Ca tot ceea ce se află în jurul nostru, creditul și dobînda ne pot ajuta sau pot deveni toxice. Pragul dintre bine și rău în folosirea lor este bine să fie atent și cu responsabilitate supravegheat. Și cu ajutorul creditului și îndatorării a fost construită lumea modernă, capitalistă. Creditul, sub toate formele sale, este acceptat și folosit pe scară largă în economia unei familii și în economia unui stat. Ce ne facem, însă, atunci cînd datoria depășește posibilitățile de returnare ale debitorului și devine o povară pentru acesta, adică devine toxică?

Coborînd cu picioarele pe pămînt, trebuie să spunem, să repetăm, că țara noastră are tendința să devină datoare, adică datoria sa publică tinde să devină o povară. Afirmăm asta chiar în contextul în care reprezentanții actualului guvern, unii cu pretenții de cadre didactice universitare (aici este vorba pur și simplu despre cum oameni chemați să spună adevărul mint, vînzîndu-și sufletul pentru doi bănuți), nu mai știu cum să ne mintă, interpretînd în mod eronat cifre despre care nu știu nimic. O primă eroare pe care o fac „specialiștii" despre care discutăm este aceea a raportării la PIB a datoriei publice și de a urmări, pur și simplu aritmetic, dacă raportul respectiv se încadrează sau nu în pragul de 60%. Este simplu și eronat pentru că cifra respectivă este doar o convenție. În spatele său se pot ascunde procese economice complexe a căror analiză ne duce în altă parte. Acest prag este imaginat pentru statele al căror PIB le aparține și nu pentru cazul României. Dacă vom lua în calcul componența PIB pe firme românești și firme cu capital străin care operează în România, vom avea o mare surpriză. Doar jumătate din acest PIB este creat de către firmele românești, care susțin intens rambursarea datoriei (Vezi Sorin Pîslaru, *Ziarul Financiar*, 16.02.2017). Cu alte cuvinte, datoria publică se află în întregime pe umerii statului român care nu colectează impozit pe profit pentru plata acestei datorii decît de la o parte din creatorii acestui PIB. În cazul nostru, PIB-ul ca mărime globală este irelevant și pentru că este gonflat de către consum. Dacă raportăm datoria publică la partea de investiții din PIB, iarăși vom avea o mare surpriză, acestea scad în timp ce datoria publică crește vertiginos. Cu alte cuvinte, dacă vrem să știm cîte ceva despre sustenabilitatea acestei datorii trebuie s-o raportăm la indicatori care țin de capacitatea de rambursare a acesteia. Și din acest motiv, atunci cînd discută despre un prag al îndatorării prin raportarea datoriei publice la PIB, BNR vorbește despre o cifră mai mică, de 45%. Chiar dacă vom repeta ceea ce tot spun oamenii cu scaun la cap, o mai spunem o dată. Dacă te îndatorezi pentru consum, raportarea globală la PIB este înșelătoare și lipsită de relevanță.

O altă eroare frecventă o reprezintă comparațiile cu alte state. Aici lucrurile chiar nu mai au nici un sens și cifrele amintite nu spun nimic despre realitate. Se întîmplă asta pentru că aceste comparații nu se fac cu state comparabile, ci de regulă cu mai-marii economiei globale. Cum să te compari cu SUA, Italia sau Franța? Aici vorbim despre o lume bogată, cu alte poziții în planul relațiilor economice și al pieților internaționale. Datoria săracului nu este același lucru cu datoria celui bogat și influent. De altfel, întregul sistem monetar și financiar internațional stă pe monedele acestor state, adică pe euro și pe dolar. Chiar și atunci cînd datoria publică a acestor state depășește convențională cifră de 60% din PIB, ele rămîn frecventabile din punctul de vedere al creditorilor. Își poate imagina cineva că SUA pot fi declarate ca insolvabile, din moment ce fabrică dolari, îi pun pe piață și-i susțin economic? Cînd discutăm economie, nu facem aritmetică de clasele primare. Noi sîntem noi, iar cele aproape 100 de miliarde de euro datorie publică reprezintă foarte mult.

Atunci cînd ne îndatorăm ar trebui să avem în vedere prima parte a acestor rînduri. Vindem timp și nu vindem timpul nostru, al celor care acum plimbăm mîndri cărucioare prin supermarket-urile multinaționalelor, ci timpul copiilor noștri, adică vindem viitorul.

Dorel Dumitru Chiriței *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Târgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Pe patul lui Procust – Reflecții despre construcția socială postdecembristă, *Editura Institutul European, 2018.*

Lorin NICULAE

urbe în vorbe

N-avem valoare?

Am moderat recent o dezbatere a cărei temă a gravitat în jurul recuperării patrimoniului construit bucureștean, a necesității păstrării moștenirii culturale arhitecturale ca reper pentru dezvoltarea orașului. Un important arhitect român a susținut că fondul construit bucureștean nu este unul valoros, judecîndu-l în comparație cu cel din Budapesta sau Praga, orașe cu care putem intra într-o oarecare competiție. Într-adevăr, dacă ne referim la abundența monumentelor din secolul al XIV-lea, comparația cu Praga ne pune în dificultate. Dar putem considera vechimea ca fiind argumentul ultim în stabilirea valorii unui oraș? Ce face ca un oraș să poată fi considerat valoros? Și de către cine?

Cartierul Eixample al Barcelonei, construit după planurile lui Ildefons Cerdà din 1855, cu modificările ulterioare, impresionează prin amenitate. Nu întîmplător, căci districtul a fost gîndit astfel încît distanța de proximitate, adică acea distanță pe care locuitorul ultimului etaj o are de parcurs pînă la cea mai apropiată brutărie, să nu depășească 200 de metri. Distribuția serviciilor și scara redusă a clădirilor, varietatea peisajului urban generată de curțile interioare, dintre care unele sînt deschise către stradă, creează una dintre cele mai plăcute și apreciate zone urbane. Fără a fi vechi, cartierul Eixample are o valoare inestimabilă pentru viața urbană, în general.

Devastată în 1963 de un cutremur feroce, capitala Macedoniei, Skopje, a renăscut mai modernă ca niciodată în stil metabolic, potrivit planului general trasat de Kenzo Tange. Clădirile guvernamentale, dar și clădirile mai puțin importante, ca oficiile poștale, poartă amprenta unei gîndiri arhitecturale orientate către adaptabilitate, viteză, hipermodernitate. Realizat în linii mari, orașul nou încapsulează principiile de proiectare ale unui modernism vizionar, dublate de geniul unui mare arhitect, iar în asta rezidă valoarea sa, în ciuda faptului că edilii se străduiesc în prezent să-l mutileze prin kitsch.

Un amic arhitect olandez a venit în București pentru cîteva zile, cu gîndul să facă un studiu despre blocurile ceaușiste din Crîngași și Drumul Taberei, accentul căzînd pe curțile determinate de lamele clădirilor. Într-o duminică dimineața, l-am lăsat să se plimbe prin cartierul armenesc, apoi prin cel evreiesc, prin Cotroceni și, la sfîrșitul zilei, i-am arătat parcelarea Filipescu. La cină, era ușor perplex, mi-a zis că o să cerceteze cu totul altceva. Ce anume? l-am întrebat. Deși văzuse multe, foarte multe orașe la viața lui de olandez zburător, nu mai văzuse nicăieri ceva asemănător cu Bucureștiul. L-am rugat să explice.

Putem considera vechimea ca fiind argumentul ultim în stabilirea valorii unui oraș?

– Eram pe bulevardul Carol, admiram fronturile continue ale clădirilor și-mi ziceam că orașul seamănă destul de bine cu majoritatea orașelor europene, chiar cu Pesta. Apoi am intrat pe o străduță, mi-am notat, Ar-me-neas-că – am pronunțat corect? –, și acolo m-am trezit într-un cu totul alt oraș, mai exact, și ca să fiu întru totul sincer, fără supărare, într-un sat, în care casele stau în curte, și curțile una lîngă alta, și fiecare casă este altfel decît cealaltă. Una stă la stradă și în spate are o curte secretă, din care am zărit doar un mic leagăn agățat de un arțar. Următoarea era așezată pe fundul de lot. O alee mărginită de trandafiri și plante în ghivece conducea spre o intrare ogivală. Casa avea un foișor pe colț nu mai lat de un metru. Următoarea casă avea un portic cu coloane dorice și tot așa, pînă la un scuar, o mică piațetă cu biserică. Era ca la țară, doar că toate casele erau bogat decorate, elegante, eclectice, exuberante! Prin ferestrele înalte se vedeau uși cu cristaluri, candelabre, sobe de Meissen, lambriuri din stejar în stil neoclasic. Avem și noi, la Haga, astfel de case, așezate în curți, dar sînt toate aliniate și, mai mult sau mai puțin, asemănătoare una cu cealaltă. În orașul vostru dezordinea este fascinantă, o dezordine care vine din libertate și lipsă de îngrădire, dar o libertate seducătoare care a fost valorificată în forme spectaculoase în perioada interbelică. Această coexistență și varietate a unor stiluri de sinteză care se sprijină reciproc într-un mare sat, așa ceva este unic și neprețuit. Ce faceți voi pentru a păstra acest specific, această unicitate a orașului pe care îl locuiți?

Gîndirea practică a olandezului care, cu simț negustoresc, recunoscuse valoarea și își bătea mintea cum poate să o fructifice, m-a pus în dificultate. I-am povestit despre zonele protejate, dar pe el îl preocupa să pună orașul la treabă, să lege noul de vechi, să atragă cohorte de turiști, să transforme tot centrul într-un Centru Vechi plin de restaurante, baruri, bodegi, vedea transport în comun rapid și performant, gîndea politici de gentrificare municipală... Ușor cu pianul pe scări, i-am spus. Ce zici tu n-ar mai fi Bucureștiul pe care îl iubim, mai ales într-o după-amiază de vară, toropit sub cerul lui alb, pitit pe sub frunzișuri care explodează prin gardurile curților, cu canicula ce ține oamenii în case. Valoarea lui este dată de ceea ce ne oferă nouă, nu altora, de ceea ce ne place nouă la el. Îl iubim tocmai pentru că este, într-o atît de mare măsură, doar al nostru, iar din afară poate fi admirat, dar prea puțin înțeles. Dacă-l iubiți, mi-o-ntoarse olandezul, de ce faceți atît de puțin pentru el?

M-am gîndit la sensul întrebării lui și, ca să fiu cinstit, avea perfectă dreptate.

***Lorin Niculae** este profesor la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu" din București.*

Ciprian NIȚU

Kinetoterapia, între educație fizică și medicină

Nu este nici sport, dar nici medicină pură, mai degrabă un melanj care reunește cele două entități pe tărîmul a ceea ce noi numim generic kinetoterapie.

În trecut i se spunea CFM (cultură fizică medicală) și reprezenta o „dependință" a educației fizice, primindu-și dreptul de a ființa ca individualitate de sine stătătoare după 1990, cînd a fost creată o facultate de profil.

În Europa de Vest este uzitat termenul de fizioterapie, la noi cele două denumiri (kinetoterapie și fizioterapie) semnifică activități distincte.

Textul pe care vi-l încredințez nu-și propune să vă familiarizeze cu componenta tehnico-profesională a acestei îndeletniciri, ci de-a reliefa indestructibila relație pe care kinetoterapia o întreține cu diferitele specialități medicale (ortopedia, neurologia, neurochirurgia), cu psihologia și, înainte de toate, cu pacientul și cei apropiați lui.

Acum șaisprezece ani am pășit, pentru întîia dată, într-un loc unde membrii unui staff medical conlucrau în spiritul unui scop primordial: redarea independenței funcționale unor oameni operați, asigurîndu-le o convalescență cît mai suportabilă.

După o ucenicie ce s-a întins pe parcursul a doi ani, am primit șansa de a activa acolo unde se spune că se află „kilometrul zero" al kinetoterapiei, în spital, lîngă patul pacientului operat.

Datorită altruismului, afabilității și priceperii desăvîrșite ale mentorului meu (doamna profesor C. Dumitrescu), am priceput că această îndeletnicire nu reprezintă o simplă și prozaică înșiruire de mișcări, fie ele corect implementate.

Dimensiunea reală a importanței recuperării medicale (altă denumire folosită pe plaiurile noastre) este puternic relevată de impactul emoțional resimțit de pacient la întîlnirea cu cel care urmează să-i conducă pașii către reîntoarcerea la viața normală.

Intervenția chirurgicală reprezintă, fără putință de tăgadă, indiferent de amploarea ei, o traumă, durerea fizică fiind amalgamată cu nevolnicia indusă de neputință.

În astfel de situații, prezența kinetoterapeutului are rolul combustibilului care va reporni „motorul" reparat, dar încă nerodat, al semenilor săi. Noi desăvîrșim ceea ce colegii noștri chirurgi realizează, ei repară, noi finisăm.

Pornind de la o intervenție nereușită, un terapeut priceput nu poate să obțină o finalitate favorabilă, însă o operație izbutită riscă să fie compromisă de diletantismul unor colegi nedăruiți sau plasați prea de timpuriu în această nișă.

Kinetoterapie nu înseamnă doar reabilitare funcțională după varii tipuri de patologii operate. Sub nici o formă nu trebuie relativizată acea ramură a gimnasticii medicale care-și propune să prevină, de o importanță covîrșitoare mai ales în existența copiilor și adolescenților.

Din fericire, există o sumedenie de afecțiuni care pot fi îmblînzite și pe alocuri vindecate cu ajutorul kinetoterapiei, însă virtutea care-l recomandă pe terapeut, dincolo de iscusință, trebuie să fie integritatea, coroborate cu mult prea des invocata empatie.

Din păcate, nu sînt puțini colegii noștri pentru care sintagmele care ar trebui să le ghideze activitatea reprezintă doar cuvinte extrase din dicționare, cu aplicabilitate precară și desuetă într-o lume în care binele pacientului nu mai prevalează de ceva vreme.

Kinetoterapia și-a fixat ca fundament irefutabil mișcarea, însă soclul acestei activități poate fi puternic zdruncinat în lipsa unei armonizări desăvîrșite cu nevoile psiho-emoționale ale pacienților.

Vorbim aici despre o conlucrare a patru participanți, fiecare dîndu-și obolul, astfel încît „puzzle-ul" reabilitării funcționale să fie rezolvat adecvat; în ordinea „intrării în scenă", chirurgul, kinetoterapeutul, familia pacientului și, bineînțeles, actantul principal, beneficiarul întregului proces terapeutic, pacientul. Ajutorul celorlalți membri ai echipei medicale este indispensabil.

Dacă fiecare dintre acești protagoniști își asumă și conștientizează misia, succesul este garantat, cu toate inerentele poticneli care apar în derularea procesului.

Activez într-un spital care găzduiește și o secție de Pediatrie, aici sînt realizate unele dintre cele mai complexe și laborioase operații din nomenclatorul chirurgical.

De fiecare dată cînd ajung în preajma acestor copilași gîndul îmi zboară către educația fizică din școli și grădinițe, către rostul și însemnătatea de netăgăduit ale acestor activități. Știm cu toții, iar noi, cei direct implicați, simțim cu asupra de măsură că împingerea spre derizoriu și abordarea reducționistă conduc inexorabil către îmbolnăvirea viitorilor adulți.

Din cîte știu, au apărut, deocamdată timid și sporadic, sesiuni de kinetoterapie profilactică în cîteva unități de învățămînt, substratul acestui deziderat fiind, mai degrabă, apanajul unor ambiții și nevoi personale și manifestîndu-se cu precădere în zona privată a procesului educațional.

Sînt încredințat că perspectiva va impune propagarea acestei practici benefice la nivel de masă, dezvoltarea fizică inadecvată și creșterea alarmantă a greutății corporale juvenile urgentînd aplicarea unor măsuri ferme.

Triada Prevenire, Conservare, Reparare (Tratare) reliefează ordinea în care ar trebui abordată această „înfruntare" a sedentarismului, dar și a opusului său, la fel de vătămător: heirupismul mișcării necugetate.

Prejudiciabilă nu este doar nemișcarea, ci și anacronismul activităților preluate de potențialii beneficiari doar fiindcă „sînt la modă" sau propovăduite de diverși guru ai mișcării.

Textura activității motrice, a sportului de masă, a mișcării benigne trebuie mulată pe particularitățile morfo-funcționale ale pacientului, orice altă abordare riscînd să transforme un demers lăudabil și util într-unul pernicios.

***Ciprian Nițu** este kinetoterapeut al spitalului Ponderas, București.*

Petre M. IANCU

Dăncilă, Brexit-ul dur și peștișorul de aur

Ce-aș face dacă aș prinde peștișorul de aur și mi-ar oferi îndeplinirea tradiționalelor trei dorințe? I-aș cere mai întîi să mi le îndeplinească pe toate. Apoi, să scape țara de rușinea și nenorocirea regimului Dragnea.

Astfel izbăvită, România ar putea fi ajutată de peștișor să-și elibereze și imaginea de povara grea a maculării ei teleormănene. Și posteritatea de jena imensă ca disoluția UE printr-un Brexit dur să cadă în istorie în sarcina unei Comunități inept conduse de Dăncilă, Daea, Meleșcanu et comp.

Știu că, în replică, peștișorul îmi va bate obrazul. Îmi va spune că nu Dăncilă, ci Merkel conduce, de bine, de rău, Europa. Că el, unul, n-are acces la cancelariatul federal, unde domnesc aproape tot atît progresism și dispreț față de opțiuni naționale, oricît de democratic asumate, ca la palatul Élysée.

Pasarea cartofului fierbinte al propriei responsabilități.

Îmi va mai mărturisi că el, mic cum e, habar n-are cum să îndeplinească dorințe imposibile, ca evitarea general dezavantajoasă a unui Brexit dur. Căci deputații englezi nu se lasă timorați prea lesne, au în majoritate fuga la picior, n-au de gînd să renunțe la divorțul de continent și au declarat, prin vot majoritar, că așa-zisul acord cu UE în domeniu e impracticabil, cît timp Bruxelles-ul nu renunță la zăvorul principal, zis *„Backstop“*, care a transformat prezumtiva „înțelegere“ într-un dictat.

E vorba, după cum se știe, de prevederea care, folosindu-se de amenințarea reintroducerii controalelor la granița irlandezo-nordirlandeză, împiedică practic Regatul Unit să părăsească Uniunea, cît timp Comunitatea nu-i dă Londrei undă verde.

Ar putea avea încredere englezii că europenii le-ar da-o cîndva? Că le-ar putea acorda fie și doar raporturi de tip norvegian sau islandez, în condițiile în care Marea Britanie e de o mie de ori mai importantă pentru Europa decît Liechtenstein, Islanda și Norvegia?

Întrebarea e retorică, de vreme ce Europa demonstrează chiar în aceste ore și zile că nu dă doi bani pe democrație și pe parlamentarismul britanic, cel aflat la temelia democrațiilor liberale europene. Că desconsideră nu numai voința poporului britanic exprimată prin referendum, ci și pe cea căreia i s-a dat glas prin votul parlamentarilor săi. La cîteva minute după ce reprezentanții poporului britanic s-au conformat cererilor europene și au specificat clar și fără echivoc ce anume doresc, întărind astfel poziția șefei guvernului londonez, un purtător de cuvînt al lui Donald Tusk s-a și grăbit să-i expedieze.

Și să le explice că nu ar fi „nimic de renegociat“. I-a întărit spusele și germanul Markus Ferber, după ce colegul său de partid creștin-social, Manfred Weber, candidatul conservator la postul de șef al Comisiei Europene, se lamentase că Europa n-ar ști ce anume vor cu adevărat și în mod precis britanicii.

Or, acum, cînd toată lumea știe, fără putință de tăgadă, Europa se mulțumește, mai ceva decît adepții radicali ai Brexitului, să joace infectul joc al lui Pilat din Pont, constînd din spălatul pe mîini și pasarea cartofului fierbinte al propriei responsabilități.

Că toate acestea se petrec pe spinarea europenilor, care nu se pot lipsi de aportul britanic la economia și, mai ales, la apărarea comună, una aproape tot pe atît de precară în aceste epoci de cooperare franco-germană pe cît era poziția Poloniei între Hitler și Stalin, acum opt decenii, știe și peștișorul meu. Căci a citit și el raportul oficial cu privire la starea armatei germane. În care un recrut se întoarce dintr-o misiune combatantă în Mali, pentru a fi apoi trimis să-și facă instrucția militară. În care armele sînt ca vai de lume, iar ostilitatea un monstru birocratic doldora de contopiști, dar în penurie gravă de soldați și ofițeri.

Întrucît e clar că noi, europenii, vom plăti oalele sparte, iar la partea leului din pagubă va cotiza din plin și România lui Dăncilă, care în materie de corupție a depășit, potrivit Transparency International, țări africane ca Ruanda, nu e de mirare că peștișorul meu e trist. Și foarte nerăbdător. Căci, potrivit lui, dacă insist să trăiesc în Europa, e cazul să mă grăbesc să-mi formulez dorințele. Căci expiră inexorabil nu doar timpul alocat savurării, ci chiar și cel al îndeplinirii lor.

M-am gîndit deci să-l rog să-mi ofere niște lire sterline, căci bănuiesc că, departe de a cădea în hău, cum i s-a prezis, economia britanică se va relansa rapid, dimpreună cu moneda națională, din durerile facerii acestui război al rozelor, de vreme ce e net mai reformistă decît cea franceză, bunăoară.

M-am mai gîndit să-i solicit să ajute BNR, ultima instituție încă nepusă complet pe butuci de regimul dragniot, să-și păstreze măcar o brumă de independență. Ca să evite hiperinflația care-i paște, sub Dragnea, pe români. Dar am realizat că ar fi mai simpu să-l invit să radă dintr-un foc stupidele conduceri europene, începînd cu cea din București, în ideea că, încetul cu încetul, pînă și anarhia, deși intolerabilă, riscă să înceapă să fie mai dezirabilă decît niște guverne pe cît de ticăloase, pe atît de imbecile.

Cu asemenea executive cine mai are, oare, nevoie de dușmani? Dar apoi am înțeles că trebuie să-i dau o sarcină chiar și mai grea. Căci e nevoie și de o înnoire din temelii a instituțiilor corupte de istovitoarea dobitocie și abjecție a unor executive care-și bat joc de libertate, de virtuțile democrației și de interesele reale ale națiunilor lor. Ajuns aici, am deschis gura să-mi formulez, în fine, ultima dorință.

Dar m-am prins că nici eu nu stau bine la șanse de viitor. Rău plictisit de neagra mea melancolie și grăbit să se pună la adăpost de urgia care va să vină din nebuna pădure teleormăneană, peștișorul meu sărise înapoi în apă. Nu fără să-mi scrie, în dăncileză, un bilețel de încurajare: „Oricine îi e frică de viitorul pesedisto-venezuelean al României“. O fi el magic, dar acest peștișor fermecător se înșală.

Ori, fiind de aur, pesemne că e solidar cu restauraționismul dîmbovițean. Căci n-a uitat de „iepoca de aur“. Încît nu „oricine îi e frică“. Oricine se oftică de învierea lui Pingelică. Și a statului său național-securist, mîndru de a fi român și comunist. Și de a conduce Uniunea Europeană.

Pe bune? Ei, aș! Românii au panaș. Nu știu sigur cum e cu europenii, dar românii se vor redresa, negreșit. Regret că nu mi-a dezvăluit nici cînd, nici cum cleptocrația dragniotă va face „bum“.

***Petre M. Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

Ovidiu Neculai BUFNILĂ

Daea, Stalin și cormoranii

Dacă ați rîs cînd ați auzit că recolta de cormorani la hectarul de piscină din România este mai mare decît cea estimată, ați greșit. Dacă ați rîs de Petre Daea, ați greșit. Omul trebuie luat în serios. Cînd rîdem de el, ideile lui merg mai departe. Cînd e luat în serios, ele se schimbă. El este împăratul rămas în fundul gol, iar dacă toți așteptăm un copil să îi spună că hainele lui cele noi nu există, o să mai defileze așa.

Două exemple concrete. În plină criză a pestei porcine, de la Petre Daea vine idea arderii lanurilor de porumb prin care trec mistreții. Luat în serios, este combătut de agricultori și bate în retragere. Pe acest principiu, că tot ce e atins de mistreț aduce pestă porcină, România risca să rămînă și fără stuful din Deltă, pe unde mistreții își fac mai mereu cărări.

Tot de la el a venit și ideea de a ucide orice animal de pradă – cu păr sau pene pentru că necrofagele care distrug cadavrele de porci mistreți bolnavi ar fi transmis boala dintr-un județ în altul. Luat în derîdere, planul lui merge înainte. Luat în serios și pus în discuție, planul lui cade. De ce? Doar porcii, oamenii și o specie de căpușă transmit pesta porcină. Nu poți distruge toți lupii, șacalii, pisicile sălbatice, ulii, acvilele, ciorile și coțofenele pentru că un ministru nu caută, nu citește și nu înțelege un studiu științific. Știu asta și biologii, și vînătorii, și fermierii.

Dar lipsa de argumente științifice este deja o caracteristică a discursului ministrului. Cînd Petre Daea spune că el știe, de fapt, a auzit la cineva sau poate a văzut la TV – acestea sînt sursele lui de informare. Așa că trebuie luată în serios și afirmația cu cormoranii.

Cum stă România, de fapt, la capitolul populație de cormorani? Și de ce Petre Daea vede doar soluții extreme – împușcarea păsărilor, distrugerea coloniilor, deși nici măcar vînătorii nu au interesul să doboare cormoranii?

În România avem trei specii. Cormoranul moțat *(Phalacrocorax aristotelis)* este atît de rar, încît se bucură orice ornitolog cînd reușește să îl vadă pe litoral. Nu mai cuibărește la noi, dar are o colonie în Bulgaria, la Capul Kaliakra. Nici nu poate intra în discuția despre pagube.

În România, cormoranul pitic *(Phalacrocorax pygmeus)* numără circa 11.000 de perechi cuibăritoare. Cormoranul mare *(Phalacrocorax carbo)* are o populație de 20.000 de perechi cuibăritoare. Acestea sînt date oficiale, raportate în 2014, după evaluări bazate pe metodologii științifice, de ornitologii de la Societatea Ornitologică Română și de la Grupul Milvus. Statistica a fost asumată ca raport către Comisia Europeană de chiar Guvernul României. A merge în Parlamentul European fără să cunoști cifrele raportate de omologii de la alte ministere este cel puțin jenant. Este o glumă proastă.

De cîteva luni de zile, piscicultorii aruncă în orice comunicat de presă cifre imense – 600.000 de cormorani. Iar Petre Daea se folosește de ele. Nimeni nu îi întreabă de unde au cifrele, cum au fost obținute, cine a realizat studiul, dacă a fost un studiu științific sau unul realizat „ochiometric". Nimeni nu are răbdarea să îl ia în serios pe domnul Daea și să meargă la sursa problemei. De ce la noi conflictul pasăre-om este mai acut decît în alte țări? De ce e cormoranul și nu mai este pelicanul principalul dușman? Problema pleacă însă de la... Stalin.

Sfidarea Naturii

Anii 1950 găsesc România comunistă încercînd să „xeroxeze" politicile agrare staliniste. Să avem cea mai mare și cea mai bună piscicultură. Românii au distrus ostroave, au asanat zone umede, au „redat agriculturii" terenuri care nu i-au aparținut niciodată. Au făcut din lacuri sălbatice amenajări piscicole. Au introdus peștele sub ciocul păsărilor. Au sfidat Natura, iar rezultatele au fost catastrofale. Am pierdut sălbăticie, am îndigu-

Doar porcii, oamenii și o specie de căpușă transmit pesta porcină.

it mii de hectare de Deltă, am cheltuit ca nababii pentru a susține pescării imense, am ucis mii de păsări, am distrus cuiburi, pui și colonii. Nu am folosit bazine de mai mici dimensiuni unde peștele să poată fi protejat eficient de păsări, pentru că nu am vrut să avem cea mai mică pescărie. Pentru că recoltele trebuia să fie de ordinul zecilor de tone.

După Revoluție, proprietarii de luciu de apă s-au schimbat. Au apărut concesionarii. Au apărut oameni care vor să dezvolte afaceri, dar tot după modelul stalinist, cu aceleași suprafețe imense care nu pot fi protejate. Nimeni nu a vrut să vadă că nici măcar comuniștii nu au reușit să distrugă păsările ihtiofage, că nici măcar ei nu au putut regla Natura. Modelul era atît de greșit, încît ornitologii din Deltă erau sunați să vină să își ia pelicanii de pe lac, pentru că le înghit profiturile unor „piscicultori". În 2009, pelicanii erau cea mai mare problemă. Braconajul, plasele monofilament, electrocutarea care steriliza peștii – aceștia rămîn doar factori de mîna a doua. Gușa pelicanului trebuie luată la control.

Și totuși, nu doar pelicanul mănîncă pește. Și cormoranii. Și stîrcii. Și egretele. Și chirele și chirighițele, și barza se mai dedulcește la o coadă de pește. Și în alte țări e aceeași problemă. Pentru că în piscicultură conflictul dintre om și pasăre chiar este o problemă serioasă. Și pînă să se gîndească Petre Daea la soluții radicale, au fost alte țări europene. Și, spre deosebire de glumele cu piscine, cei din Franța, Austria și Germania chiar au studiat serios ce se întîmplă. Prima soluție a fost împușcarea păsărilor. S-a dovedit o soluție care a funcționat doar pe moment. Populațiile de păsări și-au revenit chiar din al doilea an, iar cormoranii au continuat să mănînce peștele. Vînarea lor, rămîne așadar, o soluție care nu funcționează. Au fost distruse coloniile de cormorani. Păsările au zburat, au găsit alți arbori unde să construiască apoi cuiburile și au zburat... înapoi la pescării, de unde au continuat să mănînce peștele. Iar cele mai afectate au fost pescăriile de succes, cu populații mari de pești, nu cele unde peștele lipsea.

Piscicultorii din Occident au realizat că o suprafață mai mare a bazinului invită mai multe păsări. Au redus bazinele. Le-au acoperit cu fire de nylon și plase prin care să nu treacă păsările. Dar a recupera păsări moarte din plase nu e tocmai o ocupație plăcută. Așa că pe plase și pe fire au fost puse avertizoare, ca păsările să realizeze că nu pot trece și să nu se mai încurce în fire, unde să moară. Au creat măsuri ecologice, neletale, pentru a-și proteja peștii. Au construit adăposturi subacvatice, în care peștii pot intra, dar nu și păsările. Dar dacă rîdem de Petre Daea, nu vedem partea serioasă a conflictului dintre păsări ihtiofage și piscicultori.

Pierderi există și acolo, în Occident. De aceea a apărut și mecanismul compensațiilor, pe care piscicultorii de la noi încă nu îl înțeleg. Piscicultorii se uită cu invidie la agricultorii care primesc bani europeni dacă protejează gîsca cu gît roșu – o măsură de agromediu inițiată de Societatea Ornitologică Română care le aduce fermierilor milioane de euro anual. Mecanismul e simplu – fermierul lasă 10% din producția de porumb pe cîmp, ca una din cele mai periclitate specii de gîscă din lume să aibă hrană, iar apoi primesc bani europeni. De aici invidia piscicultorilor, care cred că merită să primească măcar o parte din veniturile investite.

Spre deosebire de ei, la Ministerul Agriculturii se știe ce sînt compensațiile, ce este subvenția și ce este o măsură de agromediu. Dar la Bruxelles, atunci cînd dorești să obții compensații, trebuie să vii și cu statistici, cu studii care să arate clar care sînt pierderile cauzate de păsări. Cît timp ești luat în serios, dar mergi cu argumente de genul cormorani în piscină... rezultatul va fi zero compensații și sute de mii de hohote de rîs. Iar aici apare, de fapt, problema piscicultorilor români. Nu sînt luați în serios nici măcar de Petre Daea. Și ministerul care ar trebui să îi apere îi face de rîs. Fără studii, fără cifre, piscicultorii din România nu vor obține compensații europene. Nu vor avea bani, dar vor avea hohote de rîs.

Dacă va fi luat în serios, Petre Daea va trebui să inițieze un grup de lucru din care să facă parte biologi, piscicultori, reprezentanți de la Ministerul Mediului, Ministerul Apelor și Pădurilor, Apele Române. Să caute soluții. Să ceară să afle cum fac celelalte state membre ale UE pentru a reduce conflictul. Să găsească măsuri neletale de a proteja peștii, dar și păsările. Să prezinte studii și să primească de la Bruxelles compensații corecte.

Din păcate, Petre Daea nu învață nimic dacă nu este luat în serios. A se vedea a doua declarație a sa legată de cormorani, cînd s-a înspăimîntat că au ajuns în centrul Capitalei. Declarațiile vin după un material de pe ProTV, unde a văzut cormorani mici pe Dîmbovița, la Piața Unirii. Din păcate, eu sînt cel care a mers cu echipa televiziunii să filmeze păsările, fără să știu că ministrul se va speria să afle că există păsări sălbatice pe rîu, lîngă Biblioteca Națională. Sînt acolo an de an, deși nu este pescărie. Au și colonie în Parcul Natural Văcărești, deși nu este pescărie. Și se sperie de om, cînd se apropie pe jos, nu din mașina cu girofar.

Ornitologii nu vor veni să își ia păsările înapoi, glumele nu țin loc de cifre și studii. Așa cum o reclamă amuzantă cu Mister Bean spunînd că „Nu ești tu cînd îți este foame" nu va putea fi numită documentar BBC sau studiu științific, chiar dacă în spatele ei este și ceva adevăr.

***Ovidiu Neculai Bufnilă** este responsabil de comunicare al Societății Ornitologice Române (www.sor.ro), cel mai longeviv ONG de natură de la noi.*

Cu ochii-n 3,14

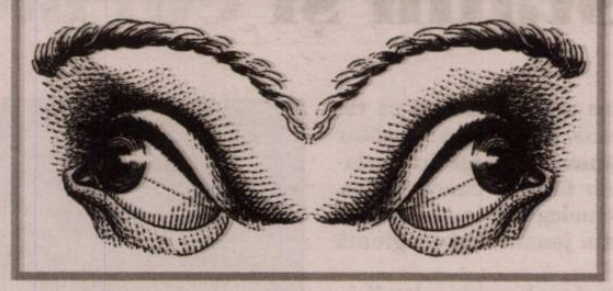

DOI ROMÂNI AU ÎNCERCAT SĂ STABILEASCĂ CINE ARE OCHI DULCI, DAR NU SÎNT PREGĂTIȚI SĂ INSTALEZE DOUĂ SISTEME INTIME

■ Două știri simpatice de luna trecută: 1) doi români au încercat să jefuiască o brutărie în Italia, dar au furat cîntarul, nu casa de marcat; și 2) un vînător din Satu Mare a fost rănit mortal de mistrețul pe care îl împușcase de trei ori. (**M. C.**)

■ Într-un dialog pe Twitter, mai multe muzee din lume s-au luat la întrecere: de la picturi, animale împăiate, statui și figurine din plastic pînă la tancuri amfibii, acestea au încercat să stabilească cine are rața cea mai cu moț. (**C. Ș.**)

■ În cartea sa *The Cabinet of Linguistic Curiosities*, Paul Anthony Jones colecționează o serie de cuvinte și sintagme englezești insolite, pe cale de dispariție. Cîteva exemple: *augean* – dezgustător, murdar, imund – de la Augeas, regele din Elis, posesorul celor mai mari cirezi de vite ale căror grajduri nu erau curățate niciodată; *sheep's-eye* (literal, „ochi de oaie") – ochi dulci, privire languroasă; *hunch weather* (literal „vreme cocoșată") – cînd e frig de mergi cocoșat, cu umerii adunați; *jingle boy* – cineva atît de bogat încît îi zornăie monedele în buzunare cînd merge; *proditomania* – teama că ești înconjurat de oameni care îți vor răul; *nyctograph* – un dispozitiv inventat în 1891 de Lewis Carroll care îl ajuta să scrie pe întuneric; *mamamouchi* (de la „mamamusiul" lui Molière) – cineva care se crede mai important decît este în realitate, om închipuit; *scurryfunge* – curățenia isterică, făcută pe fugă, cu numai cîteva minute înainte să-ți vină cineva în vizită; *schnapsidee* (din germană) – idee aparent ingenioasă, în realitate impracticabilă, care îți vine îndeobște la beție; *ambilaevous* (din grecul *ampharísteros)* – cu două mîini stîngi, neîndemînatic, nătîntol. (**M. P.**)

■ Cotidianul *La Croix* publică un articol despre cum (nu) s-a implicat Biserica în chestiuni sociale arzătoare și despre faptul că majoritatea preoților nu sînt pregătiți să răspundă valului contestatar izbucnit în ultimele luni. La finalul articolului apare și un apel. Parohii sînt chemați să organizeze grupuri de reflecție la care să fie invitați cît mai mulți cetățeni („credicioși sau nu", se precizează în textul apelului) pentru a vorbi despre problemele lor, pentru a-și împărtăși opiniile etc. Prevăd că, în curînd, preoții vor sluji purtînd o vestă galbenă peste sutană. (**M. M.**)

■ Pentru că indicatorul rutier al milei 69 de pe o autostradă din Washington a fost furat de nenumărate ori, autoritățile au decis să instaleze unul marcat drept mila 68,9. (**C. Ș.**)

■ Localitatea Baarle se află în Olanda, dar este formată din zeci de enclave belgiene, care la rîndul lor conțin enclave olandeze. Are 12.000 de locuitori, două guverne locale, doi primari, două servicii poștale, două sisteme școlare. Oamenii au libertatea să facă afaceri sau cumpărături unde li se pare mai bine. Realitatea poate deveni, uneori, o metaforă. (**A. M. S.**)

■ David Matheson, un terapeut mormon din Utah care pretindea că poate vindeca homosexualii, a divorțat de soția sa după 34 de ani de căsnicie, cînd „dorința de a avea relații intime cu un alt bărbat a devenit o nevoie de negociat". Informația a fost preluată de presă după ce a fost postată de un alt așa-zis terapeut al conversiei homosexualilor la care David Matheson apelase inițial pentru a se „vindeca". (**M. C.**)

LA CAPĂTUL REȚELELOR VIRGINE – GHEAȚA ÎN BEZNĂ

■ Metrorex a construit, la capătul liniei de metrou, în Străulești, o parcare cu 660 de locuri, ca să descongestioneze traficul în București. Tariful e de 0,50 lei pe oră. Dar media de mașini parcate este de 19 pe zi. Românului îi place, totuși, confortul mașinii, chit că de dragul lui trebuie să se enerveze în trafic. Și, desigur, să găsească scuza că parcarea „e prost plasată". (**D. C.**)

■ Știrea că un șofer din Marea Britanie și-a deghizat mașina Renault în Mercedes (schimbîndu-i emblema și grila) a făcut, timp de cîteva zile, deliciul presei mondene și al rețelelor de socializare. Bănuiesc că, dacă respectivul ar fi condus un Mercedes deghizat în Renault, știrea ar fi putut fi considerată chiar un *statement* politic. (**S. G.**)

■ Un student francez care studia *bio-hacking*-ul a tradus pasaje din Biblie și din Coran în secvențe ADN pe care și le-a injectat în picioare. Probabil că a fost sfîrtecat într-un spagat divin cînd un picior i-a plecat pe mare, iar celălalt s-a înălțat la ceruri către cele 72 de virgine. (**M. C.**)

■ Capitala – trasă în gheață. Țara ei – trasă în țeapă. Locuitorii lor – trași pe sfoară. Tragere la sorți?! / Tragere la țintă?! Semantisme... (**R. M.**)

■ Călătoriile nocturne din diverse zone ale orașului continuă să-mi provoace întîlniri neașteptate: pe Calea Dudești, într-o noapte, m-am intersectat cu o doamnă foarte mică de înălțime, apoi cu un cîine vagabond (!) care a dispărut în beznă. Și am asistat la retragerea unui bătrîn (așa părea) tramvai la depou. (**I. P.**)

RECENT, RECORDUL A AJUNS FOLCLOR

■ Printre concursurile stranii ale lumii, aud că există și o competiție între străzi: care este cea mai înclinată stradă din lume. Condiția este ca strada să fie locuită în mod obișnuit și să fie pavată. Pînă de curînd, strada Baldwin din Dundin, Noua Zeelandă, deținea recordul, cu o pantă de 35%. Recent, locuitorii din Harlech, Țara Galilor, au depus actele și au dobîndit titlul cu strada lor numită Ffordd Pen Llech, care are o pantă de 36%. Auzind că strada sa este detronată, primarul neozeelandez a zis că se va ruga zeilor pentru un cutremur care să le încline strada și mai mult. Să fie la ei! (**S. V.**)

■ La Montane Spin Race, un ultramaraton de 430 km, o englezoaică a terminat cursa în 83 de ore, 12 minute și 23 de secunde, bătînd recordul deținut de un bărbat (95 de ore, 17 minute). Recordul e cu atît mai impresionant cu cît aceasta s-a oprit în patru dintre cele cinci puncte de control pentru a stoca lapte pentru copilul ei. (**A. M. S.**)

■ În România, în 2009, se tăiau ilegal 29 de copaci pe zi. În 2018, numărul acestora a ajuns la 34, adică peste 10.000 de copaci anual. (**M. C.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Magazinul Mixt Drăguța SRL, Carte SRL, Buni La Casa Ta SRL, Contabilicesc Solutions SRL, Piatra Seacă SRL, Flory Florin Util SRL, Narcissistic Elite Of Optical Neuromancers SRL, Prăjituri De Altădată SRL-D, AAAA Careu De Ași SRL, Reptilianul SRL, Chenar Abac Digital SRL, Ascet Elterm SRL, Foto Alb SRL, Copiii Lui Nichifur 5 Lei SRL, Geluriuv Ieftine SRL, Flori Cu Suflet SRL, Amuzant SRL, Tempus Dacoromania Comterra SRL, Apropos De SRL-D, Garaj Fain & Transport SRL, Poemedica SRL, Divin Viorel 1985 SRL, Impro Pentru Toți SRL, Hoinar Exclusiv SRL, Piscicola Senzor SRL, Dăruiesc.ro SRL, Vreau Găzduire SRL, 103 Vacanțe Pe Insule SRL-D, Ideal Fereastra SRL, Daniela Benefic SRL, Pasager SRL, Biroul Agricol De Recuperare A Datoriilor SRL, Zecelucruri SRL, Unu Creator De Obiect SRL, Ametist & Jaspul SRL, Cuvinte Cu Minte SRL, Nu Știu Taxi SRL, Lapsus Advertising SRL, Terasa De La Case SRL, Marketizator SRL, Sonorizări Biserici Ilie Popescu SRL, Electrainic SRL, Treaba Bună Relu SRL, Cam Orice SRL-D, Florentin & Afrodita Construct Florești SRL, Cutare Film SRL, Mama Verde SRL, Nor Fir SRL, Agenția De Folclor SRL, Bibi Gol SRL, Confluențe SRL, S.O.S. OK SRL, Editura Spirit Liber SRL-D, Tineret SRL, Deci Siv SRL, Bibliofilia Generalis SRL, Tricouri Urâte SRL, Dolce Maria Pat SRL, Orice Vezi SRL, Etern SRL. (**D. S.**)

ABONEAZĂ-TE ACUM
Trimite 1 SMS la 7488 cu textul DILEMA

CUM TE ABONEZI
✔ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 EUR + TVA/SMS)
✔ ONLINE: la http://abonamente.adevarul.ro
✔ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL:
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288,
deschis la First Bank SA – Lacul Tei,
nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
✔ LA TOATE OFICIILE POȘTALE / ✔ FIRMELE DE ABONAMENTE
Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro
Tel: 0732 130 211 / 0732 130 213 (l-v, 9.00-18.00)

DILEMA VECHE
✔ 3 luni - 54 LEI ✔ 6 luni - 98 LEI ✔ 12 luni - 159 LEI
Prețuri la abonamente cu pînă la 44% mai mici față de prețul de la chioșc

TALON ABONAMENT
Nume ..... Prenume .....
Str. ..... Nr. ...., Bl. ....., Sc. ....., Et. ...., Ap. .....,
Localitate ..... Județ/Sector ....., Cod poștal .....
Telefon ..... Email .....
Am achitat suma de ..... LEI cu mandat poștal/ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA – Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua pînă la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sînt de acord ca SC ADEVARUL HOLDING SRL să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresîndu-mă societății SC ADEVARUL HOLDING SRL printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la SC ADEVARUL HOLDING SRL – Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, Sector 2, cod poștal 020331.

...ÎȚI DĂ DE GÎNDIT

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

Matei VIȘNIEC
interogarea **europeană** 5

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XVI** ■ nr. **782** ■ 14-20 februarie 2019 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 5,99 lei

ANDREI PLEȘU
„Epidemia de impostură“
pagina **3**

Interviu cu
MATEI SUMBASACU
pagina **15**

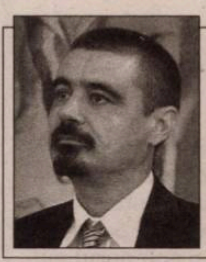

MIHAI BUZEA
„Alertă, hărțuitor!“
pagina **23**

Iarna la noi

© wikimedia commons

„Pînă nu vine iarna, primăvară nu se face.“
TUDOR VLADIMIRESCU

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Dan GOANȚĂ

Cum se fac legile

– adormirea și interesul –

Pentru astăzi îmi propusesem o îndrăzneală. Voiam să arunc o privire curioasă în laboratorul legislativ! Să-mi bag degetul în creuzetul dreptății și ordinii sociale! Să fiu aproape de înțelepții pe care i-am ales ca să ne normeze viața! Să respir aerul maternității unde se nasc legile pe care trebuie să le respectăm! Pentru că, nu-i așa, sînt bune pentru ansamblul națiunii noastre, nu doar, ferească sfîntul, pentru cîțiva profitori. Toate astea sună cam general, așa că am decis să mă inspir din paginile primei publicații care mi-a căzut în mînă. S-a-ntîmplat să fie revista *22*. O citesc de mult (pentru că am ce), e nervoasă și la obiect (nu poate să stea indiferentă) și adună în jurul ei tot felul de oameni interesanți (pentru că nu se-ocupă de fleacuri). Cu unii sînt de acord, cu alții nu, dar, vorba englezului, aici e *food for thought*. Revista îți dă de gîndit! Să fim sinceri, nu arată grozav, se vede că nu stă prea bine cu banii, dar, în termeni comerciali, e fruntașă la raportul calitate-preț. Sediul revistei e pe Calea Victoriei 120, într-un imobil cu rezonanțe istorice, dar cam delabrat. Asta e, nu sînt bani! Dar în țara unde averile nu se fac prin muncă, ci prin machiaverlîcuri, imobilele din buricul tîrgului trezesc pasiuni. Potrivit Legii tinerilor (350/2006), o fantomatică Fundație Națională pentru Tineret va prelua tot patrimoniul fostului UTC. Acareturi și bani. Anexa legii spune și care ar fi imobilele supuse transferului. Dar, deși UTC-ul a avut patrimoniu, nu glumă, în anexă se găsește doar casa din Calea Victoriei! Mă rog, dacă-i lege, nu-i tocmeală, bla, bla, bla, numai că imobilul nu a aparținut niciodată UTC-ului, ci Ministerului Culturii! Iar acesta l-a dat în folosință Grupului pentru Dialog Social, editorul revistei *22*. Și atunci, cum a ajuns imobilul în buclucașa anexă? Și de ce numai el? Singura explicație plauzibilă este că cineva care dorește casa a încropit o fundație (fără sediu și necunoscută Agenției Naționale a Tineretului), după care a scrijelit o lege pe colțul mesei. Dar, vai, nici la „preluat“ nu ne pricepem! Căci legea, prin anexa ei, e greșită! Iar șefii FNT, convinși de adormirea parlamentară, cer acum evacuarea clădirii, prin somații agramate. Revista *22* n-a stat pe gînduri și a pus o întrebare simplă. Cum a ajuns imobilul din Calea Victoriei în anexă? Lia Olguța Vasilescu (PRM), președinta Comisiei pentru învățămînt, știință, tineret și sport din Cameră: „S-a votat în comisii și în plen, așa s-a ajuns. Nu mai avem ce povesti“. Roberta Anastase (PD), membră a comisiei: „Anexa nu s-a discutat în comisie. Cum, imobilul nu a aparținut fostului UTC? De obicei, experții comisiilor verifică dacă lucrurile dintr-o lege sînt conforme cu realitatea“. (...) Mecanismul îmi devenise clar: inițiatorii scriu ce vor, deputații votează ce cred, în rest – piară lumea!

(apărut în *Dilema veche*, nr. 136, 1 septembrie 2006)

Dilema veche vă propune

■ Pînă pe 5 martie puteți vedea, la Rezidența BRD Scena9 (str. I.L. Caragiale nr. 32), expoziția *FUSION. Artă și știință* (artiști: Saint Machine, Cătălin Crețu, Cosmin Haiaș, Sillyconductor). (Ana Maria Sandu)

■ Joi, 21 februarie, de la ora 19, la Sala Radio o puteți asculta pe Luiza Zan, una dintre cele mai apreciate voci din jazz-ul românesc, alături de Big Band-ul Radio. (Cristina Ștefan)

■ În perioada 23-27 februarie, la Ateneul Român vor avea loc conferințele „Despre lumea în care trăim“, susținute de specialiști în domeniul științific și oameni de cultură. În deschidere, Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu discută despre „Dereglări ale lumii contemporane“. Mai multe detalii la adresa https://www.fge.org.ro/proiecte-speciale/conferinte2. (Cristina Ștefan)

■ „Marile provocări ale lumii contemporane“ este tema celei de-a doua ediții a seriei de conferințe „Despre lumea în care trăim“, ce se va desfășura între 23-27 februarie sub cupola Ateneului Român. Un incitant dialog cultural la cel mai înalt nivel la care vor participa invitați de la mari universități din Marea Britanie și Statele Unite. Împreună cu partenerii lor de dialog, renumiți oameni de cultură români, vor aborda (prin alocuțiuni sau dezbateri) subiecte „fierbinți“ cu impact imprevizibil, pe termen nelimitat, la nivel global. Dintre participanți: Jim Baggott, Bogdan Marcu, Corneliu Bjola, Liviu Giosan, Andrei Constantinescu, Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Horia-Roman Patapievici, Marian Voicu, Ioan Stanomir, Vlad Zografi. Moderator: Mirela Nagât. Organizatori: Fundația Humanitas Aqua Forte, în parteneriat cu Filarmonica „George Enescu“, Editura Humanitas și Asociația ARCCA. Evenimentul se înscrie totodată în seria aniversărilor Filarmonica Română – 150 și 1918 – Centenar. (Ruxandra Mihăilă)

■ Dacă ați citit *Gena egoistă* (Editura Publica), tocmai s-a reeditat într-o variantă revizuită cealaltă capodoperă a lui Richard Dawkins: *Dumnezeu, o amăgire* (traducere de Victor Godeanu, Editura Curtea Veche), în care arată de ce ideea unui creator supranatural este absurdă și neîntemeiată și de ce religia nu are monopol pe comportamentul moral. O critică rațională nemiloasă a fenomenului religios pe care ar trebui s-o citească „oricine, ateu sau călugăr“, după cum recomandă și Julian Barnes. (Marius Chivu)

■ Nu am mîini suficiente să aplaud pe cît ar merita apariția traducerii românești a cărții *The Life of the Mind* de Hannah Arendt. Cartea este o sinteză matură a gîndirii uneia dintre cele mai rafinate reprezentante ale intelectualității bune a veacului trecut. Este ultima carte a lui Hannah Arendt – în fapt, un proiect amplu, neterminat. Arendt plănuia trei volume, dar a apucat să scrie doar două. O carte superbă pentru că este deopotrivă consistentă și ușor de citit, o carte care gîdilă plăcerea lecturii și incită exercițiul etic și cultural, în același timp. Așadar, la Humanitas, *Viața spiritului* de Hannah Arendt! (Sever Voinescu)

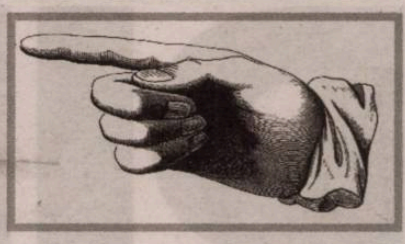

■ *Wanted* (2016, Australia, Richard Bell, Rebecca Gibney), încă un serial australian de care nu te plictisești. Feminin și feminist, un fel de prelungire și diversificare a lui *Thelma și Louise* (Ridley Scott, 1991), povestea Lolei (Rebecca Gibney) și a lui Chelsea (Geraldine Hakewill), deși nu întotdeauna la fel de pasionantă, depășește vizibil granițele genului polițist. (Iaromira Popovici)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Ziduri**
- **Eleganța**
- **Femei**
- **Maghiari**

album dilematic Marius Chivu

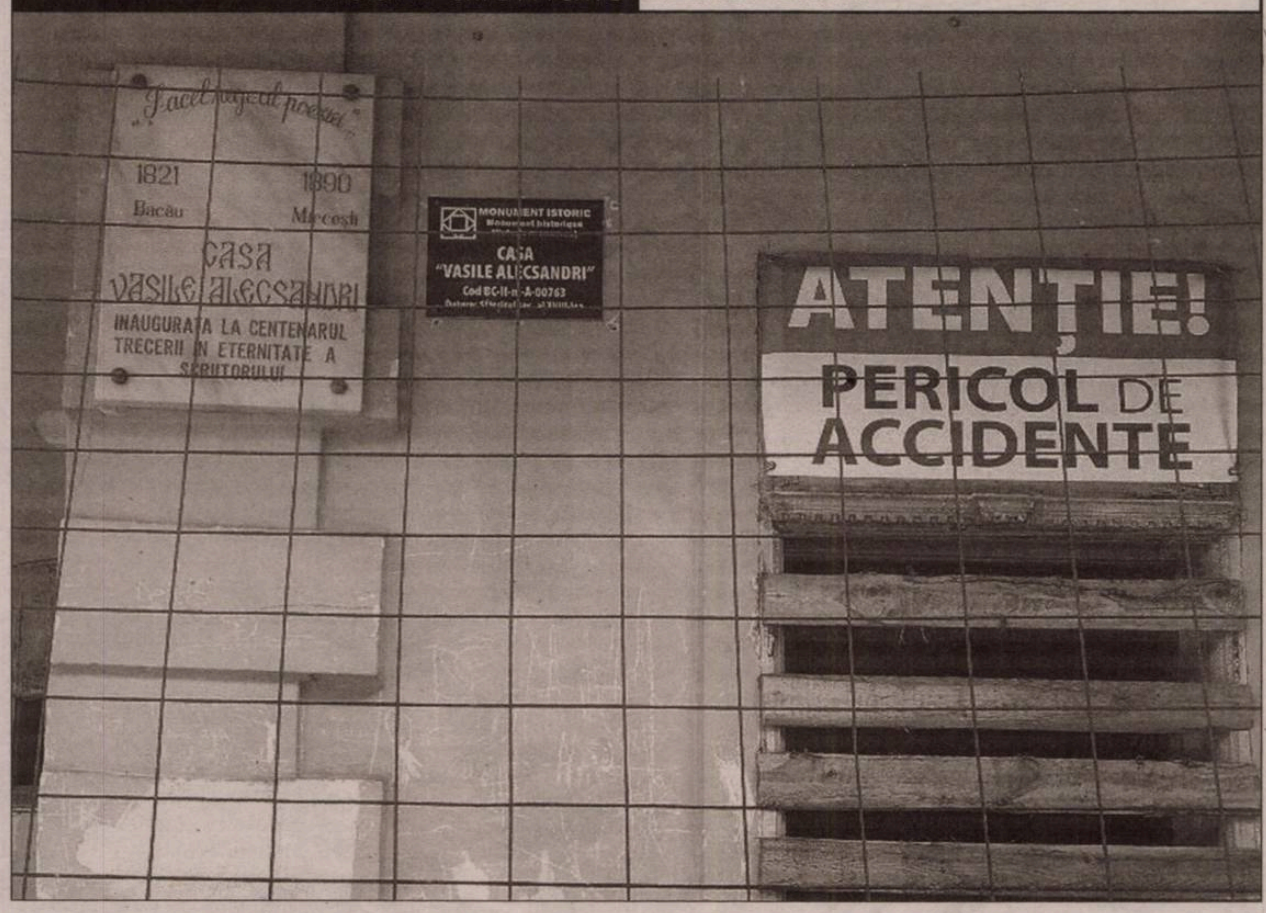

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Șerban AXINTE ● Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU
Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Cosmin CIOTLOȘ ● Horia CORCHEȘ
Andrei CORNEA ● Codrin Liviu CUȚITARU ● Petre GURAN
Ionuț IAMANDI ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Doris MIRONESCU ● Victor MOROZOV ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Lorin NICULAE ● Cătălin PAVEL
Andrei PLEȘU ● Mihaela SIMINA ● Bogdan-Alexandru STĂNESCU
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂTARU-CAZABAN ● Teodor TIȚĂ
Andreea VLAD ● Matei VIȘNIEC ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN

EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
0372.130.211; 0372.130.213
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT AUDIT TIRAJE
Tiraj: 7.900
Tipărit la Tipoart Idea Studio

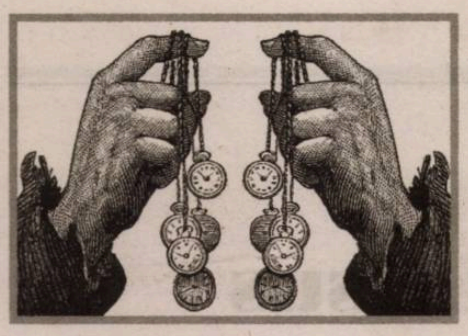

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Epidemia de impostură

Cînd derapajul devine experiență cotidiană și acoperă teritorii tot mai largi ale spațiului public și instituțional, conștiința gravității lui se adumbrește. „Da, știm, asta-i situația!“ – se aude din toate direcțiile. „Banalitatea“ răului îl face, încet-încet, să pară „firesc“ și să alunece în inobservabil. Reacțiile curente la neregulă au tonul unei relativizări resemnate. Localizezi vina, ți se răspunde că ești partizan: „Nici ăilalți nu sînt mai breji!“. Dai un semnal de alarmă, devii suspect de elitism pompos: faci pe deșteptul, instalat – arbitrar – într-o postură de autoritate supremă. Evoci fisurile dintr-un domeniu, ți se spune că te ocupi – meschin – de interesul propriu și că domeniul cu pricina n-are relevanță („Altele sînt problemele noastre...“, „Alte domenii, mai importante, stau și mai prost, iar dumneata le neglijezi, după criterii subiective, insensibil la suferința poporului“). Cu vreo doi ani în urmă, am invocat două cazuri flagrante de opacitate „administrativă“ față de competența unor specialiști reveniți în țară cu acreditări academice supreme și lăsați să se piardă fie în șomaj (Liviu Bordaș, unul din cei doi sau trei sanscritiști pe care îi avem), fie în subutilizare iresponsabilă (Dan-Alexandru Ilieș, arabist și ebraist, cu o teză de doctorat la Sorbona publicată de o mare editură franceză și „instalat“, după întoarcerea acasă, pe un post de funcționar la Consiliul Județean Bistrița-Năsăud). Erau două cazuri între altele, foarte multe, din păcate. Printre „ecourile“ pe care le-am primit apăreau și iritări de tipul: „Crezi matale că de asta are țara nevoie acum? De sanscritiști și arabiști? Băieții cu pricina să pună mîna să învețe o meserie utilă“.

Și mai e ceva: dacă, pornind de la asemenea cazuri, te plîngi de disfuncții grave în selecția valorilor și în recompensarea binemeritată a tinerilor hipercalificați care revin în țară, cînd milioane de alți români pleacă, dacă îți faci publică dezamăgirea față de „forurile competente“ autohtone, care administrează catastrofal interesul național, ești amendat prompt ca denigrator al patriei, trădător în solda străinilor, sorosist etc. Europarlamentarii români care vorbesc, la Bruxelles, despre neregulile din țară nu sînt patrioți. Dar un guvern care se luptă să anuleze alegerea unui jurist român într-un important post european e... patriotic pînă la disperare. E patriotic să numești un prim-ministru cu mari greutăți în folosirea limbii române și fără nici o performanță profesională notabilă (după nouă ani petrecuți, în anonimat, la Bruxelles), e patriotic să faci legi cu „specialiști“ formați la „fără frecvență“, să trimiți în Parlamentul European, ca reprezentanți ai poporului român, figuri notorii ale vieții publice (politice și intelectuale) cu nume răsunătoare: Grapini, Frunzulică, Țapardel, Zoană. (Nu că numele ar fi problema...), să nu concepi un guvern de performanță fără filoloaga multifuncțională Olguța Vasilescu, să pui la Învățămînt pedagogi de răsunet (chiar dacă ușor agramați) ca Pop și Popa sau să dai finanțele țării pe mîna cuiva asupra căruia plutește o condamnare de 8 ani pentru afaceri dubioase (din care au rezultat valori ascunse provizoriu – din cîte s-a zvonit – prin pereți de rigips și cimitire...).

E patriotic să numești un prim-ministru cu mari greutăți în folosirea limbii române?

Pe acest fundal, promovarea arbitrară (dacă nu direct grosolană) a unor cadre universitare, prin excluderea oricăror concurenți „periculoși“, declararea plagiatului drept chestiune minoră, spiritul de gașcă eficient la toate nivelurile, impostura generalizată ajung să fie atmosfera curentă, „normală“ a vieților noastre. N-ai cum să depășești retorica lui „N-avem ce-i face!“, „Degeaba protestăm“, „Se poate și mai rău!“. E limpede că, pentru a fi eligibil pentru un post „reprezentativ“ (în educație, în cultură, în finanțe, în sistemul sanitar, în aparatul guvernamental etc.), oarece suspiciuni cu iz penal și un profil profesional incert sînt atuuri decisive. Aflu, spre exemplu că, de curînd, a fost reinstalat în funcția de director al Muzeului Țăranului Român dl Virgil Nițulescu, în urma unui concurs pe care l-a pierdut, dar pe care l-a recuperat prin contestație, în dauna unor contracandidați mult mai bine profilați. Dl Nițulescu, hîrșit în funcții publice de tot soiul, deși perfect inexpresiv din punct de vedere profesional, are încă de lămurit unele mici neclarități procedurale de pe vremea cînd a mai fost director: însușirea, în beneficiu propriu, a unui premiu oferit instituției pe care o conducea, un conflict de interese legat de un contract pe care, ca director, îl încredințase soției sale etc. Pe scurt, conform criteriilor actuale, e calificat optimal să fie readus în funcție. Am mai semnalat, cu îndreptățirea celui care a ctitorit MȚR împreună cu Horia Bernea, nepotrivirea tristă dintre Virgil Nițulescu și oficiul fără de care se pare că nu mai poate trăi. M-am ales cu o replică bătoasă: sînt o relicvă eșuată pe banchiza istoriei și nu am habar de cultura românească de azi. Într-un anumit sens e adevărat... Dovada e că încă nu pricep cum merg lucrurile și sînt mereu luat prin surprindere de împrejurări greu digerabile din punctul meu de vedere. Deunăzi, mi-a ajuns la ureche rezultatul unui concurs universitar la Facultatea de Filozofie a Universității București. S-au prezentat, pentru un post de asistent, patru candidați. Pentru orice minte vinovat „conservatoare“, simpla lectură a CV-urilor celor înscriși e lămuritoare: titluri academice obținute la mari facultăți ale lumii, liste de lucrări impozante, puse în balanță cu performanțe încă fragede. Cine cîștigă? Frăgezimea. Ne deranjează *exodul* creierelor *(brain drain)*? Să ne apărăm prin *risipa* creierelor, care își oferă, generos, serviciile *(brain waste)*. Vom pregăti, astfel, noi și noi generații, bine șlefuite printr-o sistematică *spălare* a creierelor *(brain wash)*. Asta-i situația!

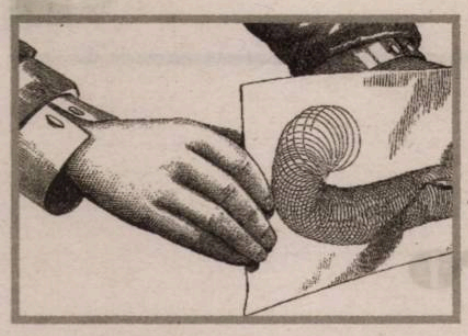

Andrei CORNEA

la **răscruce** de **gînduri**

O mare nedreptate

Sper că nu sînt primul care semnalez opiniei publice această mare nedreptate. Și totuși, văzînd că ea continuă nestingherită, că nici o autoritate nu se sesizează, nici un ONG nu intervine cu aplomb, nici un politician nu ridică chestia în Parlament și nici o televiziune nu face o anchetă-trăsnet, mă văd obligat să vorbesc: nedreptatea noastră, a oamenilor, față de animale este strigătoare la cer: nu numai că pe multe le căsăpim și le mîncăm în continuare, deși e dovedit științific că se poate trăi prosper și mai ales fericit mîncînd numai semințe și ierburi, nu numai că le muncim încă pe alocuri punîndu-le la jug și călărindu-le, le expunem în grădini zoologice pentru plăcerea noastră, asta ca să nu mai vorbim despre testarea medicamentelor pe ele, dar – și asta e cu mult mai grav – le și insultăm la tot pasul.

În ce fel? Păi, e evident: un tip e prost ca noaptea, îi strigi că e bou. E un politician gălăgios și arogant, îl faci măgar. E lacom, îl tratezi de porc. O femeie e conformistă și naivă, îi spui că e o gîscă; dacă e urîtă, declari că seamănă cu o maimuță. Dacă se îmbracă țipător, o faci „pupăză“. Dar lucrul cel mai ridicol abia urmează: în toate aceste cazuri, cine se supără e tocmai insul sau insa în cauză: se face roșu, te insultă la rîndul lui, ba chiar dă să sară la bătaie; ori, dacă a fost publică această calificare și personajul e puternic, te dă în judecată, pentru „lezarea imaginii“! Uneori mai sar ca arse și diferite organizații, acuzînd discriminare etc. Și nu-i normal? – poate veți zice. N-a fost „lezată imaginea“? Ba da, *dar nu a omului, ci a bietului dobitoc* cu care s-a făcut comparația. Să-i spui unui tîmpit că e un bou este, de fapt și de drept, un compliment secret adus omului: căci boul nu-i deloc prost, în schimb, e muncitor, răbdător și înțelept – calități mai întotdeauna de negăsit la omul respectiv. Așadar boul ar trebui să se simtă calomniat, mai ales cînd e folosit pentru caracterizarea unui om public, care dă în gropi de incompetență, iar politicianul ar fi cazul să zică mersi. Sigur, unii veți spune, făcînd pe subtilii, că e urît să lezezi demnitatea măreață a omului „făcîndu-l“ animal în sine, căci omul, zice-se, e după „chipul și asemănarea lui Dumnezeu“, iar animalul încă nu și-a inventat zei cu care să semene, așa cum observase de mult un filozof. Nu știu cum e chestia asta cu Dumnezeu, dar spuneți-i unui bărbat mulieratic că e un armăsar și să vedeți că e foarte onorat. Am zice chiar că „se umflă în pene“, dacă nu i-am insulta cu asta pe curcani sau pe cocoși. Tipilor cu funcție de conducere le-a plăcut întotdeauna să li se zică „lei“, „vulturi“ sau chiar „lupi“, fără să aibă impresia că „imaginea divină“ e afectată. Așa că, dacă acceptă că identificarea cu unele fiare e nobilă, de ce refuză identificarea cu alte viețuitoare, în felul lor cu nimic mai prejos și foarte onorabile, precum șacalii, hienele sau chiar cîinii? În cazul cîinilor, de altfel, ipocrizia noastră atinge o culme: pe de o parte, răsfățăm cîinele cu titlul de „cel mai bun prieten al omului“; pe de alta, e aproape de neînțeles de ce se supără cineva dacă îi spui că „linge mîna stăpînului“ sau că „se gudură“ pe lîngă patron ca un cîine. Nu el, ci cîinele ar trebui să fie ofensat, fiindcă credința, onestitatea și prietenia lui neprecupețite și dezinteresate sînt comparate cu lingușirea și fățărnicia oportuniste dezgustătoare ale unei slugi umane. Și totuși, omul și nu cîinele ne dă în judecată în astfel de situații!

Ce să mai spunem de expresii nu numai insultătoare, dar și sinistre, cum e zicerea noastră „a rupt pisica“. Adică, atunci cînd un politician mediocru face, după multe ezitări, un gest radical nechibzuit (care de obicei se va dovedi inutil sau tardiv), zicem că „a rupt pisica“. Iar pisicile – ăsta e scandalul – torc liniștite sau escaladează acoperișurile în continuare, fără să protesteze, bietele de ele, împotriva includerii lor nevoite în viața socio-politică și în fantasmele sadice ale omului.

Pe scurt, sîntem de părere că cei care, în dezbaterile publice, de la nivel de cîrciumă la cel global, sînt calificați în focul argumentelor cu nume de animale (domestice ori sălbatice) ar trebui să se considere onorați și mulțumiți: iată, prostia, lașitatea, trufia, vanitatea, lăcomia lor au fost „mîntuite“ cumva prin comparația animalieră: unite cu nevinovăția și frumusețea naturii, viciile „chipului lui Dumnezeu“ s-au îmblînzit. Devenit „porc“, omul lacom parcă nu mai e cu adevărat vicios, cum n-a fost niciodată bietul porc, ce mănîncă de zor și urmează să fie sacrificat de Ignat, doar fiindcă l-am îndopat. Desemnată drept „gîscă“, proasta ori naiva capătă parcă o aură de înțelepciune, împrumutînd-o de la gîște, despre care biologii ne spun că sînt cum nu se poate mai înțelepte și mai devotate tribului lor.

Din păcate, lucrurile nu merg așa: tocmai păcătoșii de oameni sînt cei care fac scandal și se supără, iar animalele – bune, frumoase și naive – îndură comparațiile lor insultătoare în tăcere. Cîtă nedreptate! Situația e de-a dreptul intolerabilă. Trebuie să luăm poziție, să facem ceva – poate să punem de un ONG, două, poate să lansăm o acțiune publică, o petiție ori să deschidem o acțiune în justiție. Trebuie odată și odată *să rupem pisica!* Pardon!

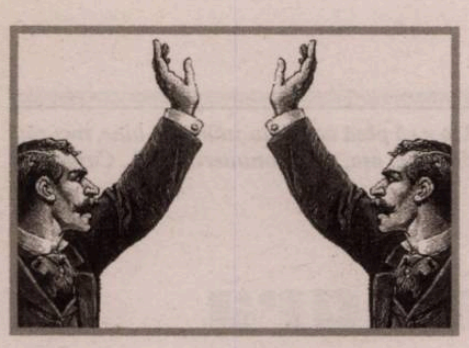

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Între Dragnea și Iisus

Am cîțiva prieteni buni, oameni cu care mă văd săptămînal. De doi ani și ceva, muncesc cel puțin dublul orelor normale de lucru, au salarii mai proaste decît cele pe care le aveau cînd au decis să se bage în politică, sînt atacați într-un mod oribil de tot felul de mîrlani, postaci sau „nicolici“ și își neglijează grav viața personală din lipsă de timp. Sînt senatori și deputați ai României.

Oamenii ăștia sînt, în general, optimiști. Au o doză de bun-simț cu mult peste medie, cariere excepționale în spate și o dorință sinceră să schimbe România în bine. Au ajutat și ajută oameni din jurul lor și nu sînt deloc, dar deloc genul care renunță ușor.

Pe ei îi văd, încet-încet, cedînd. Nu vor deveni niciodată un Șerban Nicolae, o Elena Udrea, un Marian Vanghelie sau un Viorel Hrebenciuc. Vor prefera mai degrabă să se lase de politică decît să renunțe la coloana lor vertebrală pentru a ajunge o Ecaterina Andronescu sau un Eugen Orlando Teodorovici. Probabil, dacă vom continua la fel, mulți vor emigra, convinși că sînt inutili și că nu pot schimba nimic.

Se simt impostori făcînd politică. Simt că oameni de tip Viorica Dăncilă, Lia Olguța Vasilescu și Codrin Ștefănescu cîștigă pentru că ei nu au stomacul de a trăi continuu între scandal și pupincurism.

De curînd, sînt și eu membru într-un partid politic și deja mă simt cam impostor. Șocul a venit din presiunea imediată atît din interior, cît și din exterior. Trebuie să fim, colectiv, cît mai aproape de perfecțiune. Am făcut cîteva greșeli, unele – ce e drept – chiar grave, și reacțiile multora s-au tradus prin revoltă și dezgust.

Pe lîngă oamenii buni care vor, cinstit, să ajute România, partidele noi atrag și oportuniști, persoane care au eșuat în ambițiile lor politice în alte partide, mesianici care cred că opiniile lor și numai opiniile lor vor salva țara și adversari înverșunați și radicali ai unui partid sau altuia.

Verificarea a zeci de mii de oameni este inerent imperfectă și, în cazul nostru, imposibilă. Organizarea de la zero a unui partid de la care așteptările sînt uriașe este un coșmar logistic și riscul gafelor este mare, mai ales în condițiile noastre, în care partidul este finanțat cinstit prin donații mici ale membrilor de partid și susținut de munca voluntară și nu rar haotică a cîtorva zeci de oameni.

Da, sînt multe, multe de făcut. Problema este că lucrurile astea multe, minunate și absolut necesare trebuie făcute de cineva. Vorbitul sau scrisul despre ele nu rezolvă mare lucru în afară de a crește frustrarea.

Da, e nevoie de oameni în politică. Măcar de cîteva zeci de mii. Oameni care au un trecut impecabil, profesioniști care au ajuns în poziții de conducere fără să fi făcut vreun compromis și care sînt gata să renunțe pentru cîțiva ani buni la slujbele lor unde sînt bine plătiți și respectați pentru a fi alternativa Liei Olguța Vasilescu, a lui Șerban Nicolae, a lui Eugen Nicolicea sau a lui Codrin Ștefănescu.

Oameni care să accepte atacurile oricărui dezamăgit, supărat, postac sau țăcănit cu eleganță și cu demnitate, oameni care să înțeleagă că trebuie să presteze cîțiva ani buni de voluntariat pentru „binele țării“, să producă din cînd în cînd miracole de comunicare fără însă a face vreodată greșeli, să bîntuie țara în lung și în lat pentru a convinge oamenii care votează cu ceilalți, să vină la toate evenimentele pe care fiecare dintre noi le consideră importante, să răspundă fiecărui comentariu al nostru și să facă orice alt lucru pe care noi, votanții, îl credem necesar sau util. Oameni care să nu aibă orgolii și care să fie oricînd gata să se sacrifice pentru țară.

Că, dacă nu, noi ne băgăm picioarele și ne pișăm pe el de vot.

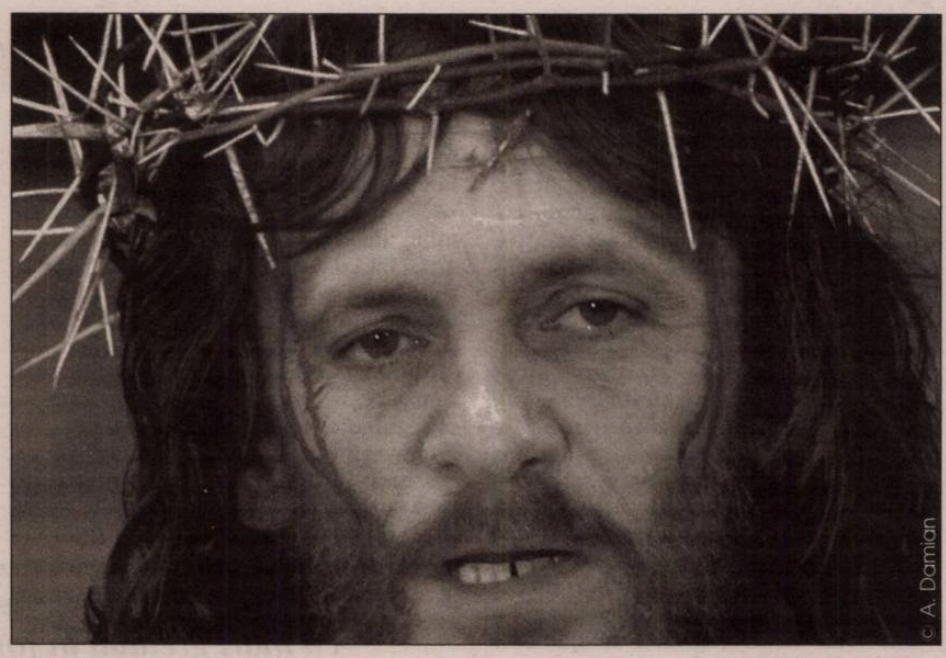

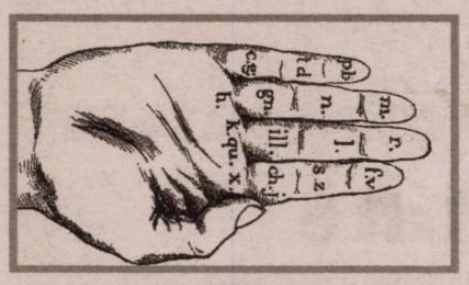

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Protocol zero

Nu era prima dată cînd ordinele prorectorului însărcinat cu protocolul Universității, Coprodrag Tarantul pe numele său, poreclit, desigur, „Tarantino“, duceau la situații paradoxale, dar, fără îndoială, era pentru întîia oară cînd o dispoziție de-a lui genera haos total în Aula Magna... Să pornim însă cu începutul. Tarantul-„Tarantino“ devenise prorector pe zona academică de protocol în urmă cu douăzeci de ani. Întrucît învățase cu asupra de măsură ascunzișurile acestei dregătorii universîtare, fusese păstrat în funcție de rectorii perindați la conducere în perioada menționată. Nimeni nu mai voia să-și bată capul cu „școlirea“ novicilor în subtila artă a primirii oaspeților importanți de către bătrîna instituție. Ca atare, Coprodrag îmbătrînise făcînd efortul „protocolar“, cu argumentul rectoral (valabil) că și-ar fi surclasat oricum eventualii contracandidați prin experiență. Numai că – așa cum se întîmplă îndeobște pe fundalul excesului de „experiență“ –, treptat, în comportamentul versatului organizator apăru un impredictibil efect colateral, o consecință administrativă secundară ori ceea ce, în limbajul uzual, se numește „defect profesional“. Din cauza monotoniei, rutinei și, inevitabil, plictisului, eternul prorector începu să fie laconic-criptic în comunicarea cu subalternii direcți, presupunînd pesemne că, asemenea lui, ei ar fi știut din start la ce se referea. Telefonic, *face-to-face* sau prin diverse tipuri de mesaje scrise, Tarantul producea confuzii care apoi se spărgeau tot în capul bieților slujbași derutați. De aceea, angajații prorectoratului de protocol și, cu precădere, cei din secretariat ajunseseră să fie înnebuniți în fața „criptogramelor“ emise, infatigabil, de șeful lor.

Bunăoară, dacă dorea să i se descuie vechea sală de lectură (muzeu) a Universității, pentru a o arăta unor oaspeți, „Tarantino“ îi spunea, într-un foarte scurt apel telefonic, secretarei-șefe: „Lectură, deschis, cinci minute.“ Femeia se obișnuise cu un astfel de ordin și îl ducea la îndeplinire imediat, dar, înlocuită fiind la un moment dat de o colegă tînără, dezastrul se produse. Fata nu a înțeles nimic din comanda stranie a lui Coprodrag. Speriată, alergînd buimacă de colo-colo, descuie birourile de la „Protocol“ integral, scrise rapid un afiș cu enunțul – „Prorectoratul este deschis cinci minute pentru lectură. Vă mulțumim!“ – și îl lipi pe ușa principală a sectorului. Altădată, șoferul instituției primi, la rîndui, un SMS bizar de la prorector: „Preluat Thurman, o oră, adus bagaj complet direct birou personal.“ Năuc, bietul om n-a îndrăznit să pună întrebări suplimentare, de teamă că ar putea fi considerat necorespunzător pentru activitatea protocolară. A făcut totuși, de unul singur, o deducție logică. A legat porecla șefului său – „Tarantino“ – de colaborarea celebrului regizor cu actrița Uma Thurman. Indubitabil, domnul Tarantul dorea „bagajul complet“, adică toate filmele lui Quentin unde juca Uma, într-o oră, în biroul lui. O chestiune de protocol, gîndi, din aproape în aproape, conducătorul auto și se execută întocmai. În fix șaizeci de minute, se prezentă la prorectorul Tarantul cu mai multe DVD-uri conținînd diverse pelicule de-ale lui Tarantino, cu Uma Thurman în distribuție. Abia atunci, pe fondul urletelor lui Coprodrag și, mai ales ulterior, prin tăierea salariului cu 10% (pentru indisciplină), șoferul pricepu că Thurman nu era Uma, ci John, un profesor vizitator, uitat, iată, la aeroport...

În sfîrșit, o doamnă de la Contabilitate plecă abrupt la Sibiu după ce recepționă un mesaj eliptic de la Tarantul, cu următorul conținut: „Deplasare Sibiu, ordon, urgent.“ Doar sosită acolo îndrăzni să-l sune pe șef și să-l întrebe gingaș: „Dom' prorector, mă bucur să vă aud! Raportez că mă aflu în Centrul Vechi din Sibiu. Acum ce trebuie să fac?“ Din isteria strangulată a interlocutorului se putu lămuri, ultimativ, ambiguitatea. Coprodrag ceruse de fapt completarea, la Contabilitate, a unui ordin de deplasare la Sibiu *pentru el însuși*. Femeia scăpă cu o simplă mustrare, deoarece a demonstrat comisiei de anchetă că Tarantul tastase „ordon“ în loc de „ordin“, ceea ce a fost interpretat drept circumstanță atenuantă. Nici un incident însă, cum observam deja, nu l-a egalat pe cel din aulă. La ceremonia de acordare a titlului de *doctor honoris causa* unui mare profesor rus, prorectorul a sesizat că nu fuseseră puse sticle cu apă minerală pe masa prezidiului. A scris nervos administratorului-șef: „Mama voastră, apă, prezidiu, aulă, fac moarte de om!“ Terifiat, acesta din urmă a strigat la prima femeie de serviciu întîlnită în cale: „Arde, aulă, apă, prezidiu!“ Pentru a o dinamiza, a mai și bătut-o ritmic, cu palma pe cap, cum procedează Benny Hill cu Jackie Wright. Doamna în cauză a luat-o la goană spre Aula Magna. A dat buzna în plină festivitate și a aruncat conținutul de apă cu detergent al găleții din dotare asupra membrilor prezidiului, strigînd: „Alelei!“.

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

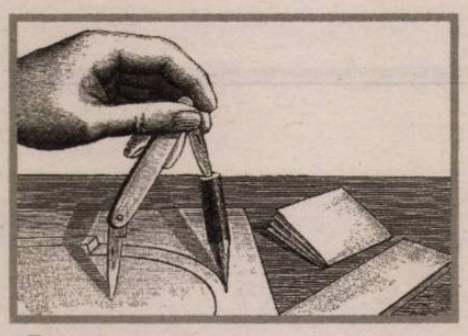

Matei VIȘNIEC

interogarea europeană

Franța-Italia: „scene de menaj“ nefaste pentru Europa

Încerc să găsesc în diferite limbi europene un echivalent al expresiei „i s-a urît omului cu binele“. Deocamdată nu am mare succes... Înțelepciunea populară românească a captat, poate, în acest *oftat metafizic,* ceva ce nu reușesc să explice nici istoricii, nici sociologii, nici filozofii... Și anume faptul că, din cînd în cînd, oamenii sînt cuprinși de o isterie misterioasă, autodestructivă, chiar în momente cînd o duc, de fapt, cel mai bine.

Europenii traversează în prezent o astfel de perioadă de orbire, și nu este pentru prima dată. În 1914 ei au decis să se războiască unii cu alții după o perioadă de pace fără precedent, care durase 40 de ani, și pe care ei înșiși o numiseră *la Belle Époque.* Acum fac tot posibilul ca să demoleze ceea ce a fost *une belle époque* în materie de construcție europeană.

Brexit-ul este o exemplificare atît a expresiei românești „i s-a urît omului cu binele“, cît și a proverbului englez *Hope for the best and prepare for the worst* (Speră în mai bine, dar fii pregătit pentru mai rău).

Am găsit, în cercetările mele legate de înțelepciunea limbilor, și un proverb francez demn de toată atenția: *Rien n'est plus périlleux que de quitter le bien pour le mieux* (Nimic nu este mai periculos decît să părăsești binele pentru mai bine). Diverse variante ale acestei reflecții pot fi întîlnite în Europa (cum ar fi un proverb danez care spune cam așa: ceea ce nu poți transforma în mai bine nu transforma în mai rău). Este uimitor cîtă inteligență colectivă se adună în limbă, dovadă că mai toate popoarele au trăit experiențe nefaste din care limba a încercat să tragă concluziile de rigoare (dar nu și omul).

Ce bine ar fi dacă, înainte de a comite lucruri ireparabile, înainte de a se lăsa manipulați sau isterizați de diverși guru, europenii ar face un sejur filozofic în propriile lor limbi, ca să le asculte avertismentele. Spun acest lucru întrucît în Europa se multiplică tot felul de tentative de „divorț“. Britanicii au „divorțat“ prin referendum pentru a intra într-un tunel din care deocamdată nu știu cum vor ieși. Catalanii vor să „divorțeze“ de Spania deși în materie de libertăți și de calitate a vieții sînt de invidiat în cel puțin 170 dintre cele 200 de țări de pe glob. În Belgia, walonii (francofoni) și flamanzii sînt de multă vreme în „proces“ de răcire și numai statutul special al orașului Bruxelles (enclavă francofonă în zonă flamandă) împiedică (sau întîrzie) separarea administrativă.

Francezii și germanii sînt mai prudenți și pot fi dați ca un exemplu reușit de „mariaj“ din interes. Chiar dacă la nivel afectiv relația lor nu este profundă, în contextul construcției europene au știut să formeze un cuplu relativ stabil. Iar la începutul acestui an au avut înțelepciunea de a semna un nou tratat destinat să ducă la o mai mare integrare în materie de economie, de norme juridice, de practici culturale...

Stupefiantă este însă „răceala“ intervenită de o vreme între Franța și Italia, două țări latine, vecine, cu multe afinități, care s-au influențat reciproc și care, fiecare în felul ei, și-a pus marca asupra Europei. Totul a început după venirea la putere, la Roma, a ceea ce presa franceză numește o coaliție rară în istoria recentă a Europei, formată din populiști de stînga și populiști de dreapta. Franța a contat întotdeauna pe Italia în politica sa europeană, dar noua configurație a executivului italian nu i-a convenit președintelui francez Emmanuel Macron întrucît i-a frînat elanul în privința relansării construcției comunitare. El a și afirmat-o în mai multe rînduri, uneori folosind expresii prea dure pe care liderii de la Roma, Matteo Salvini și Luigi Di Maio, nu le-au putut digera. La un moment dat, explicînd faptul că populismul este o primejdie pentru Europa, Emmanuel Macron a calificat acest curent politic drept o formă de „lepră“.

Un duel verbal s-a instalat ulterior între cele două capitale, iar mișcarea „vestelor galbene“ din Franța a intervenit ca o mană cerească pentru liderii italieni. Fapt fără precedent în ultimii 70 de ani în istoria celor două țări, Franța și-a chemat pentru consultări ambasadorul de la Roma după ce Luigi Di Maio a efectuat o vizită la Paris, unde a stat de vorbă și s-a fotografiat cu lideri ai „vestelor galbene“. „Vîntul schimbării a trecut Alpii“, a declarat șeful mișcării populiste de stînga Cinci Stele în contextul discuției sale cu „vestele galbene“ franceze, ceea ce pentru Paris echivalează cu o interferență în afacerile interne ale Franței.

Matteo Salvini, ministru de Interne și lider al populiștilor de dreapta, a depășit și el limitele declarînd: „Sper că francezii se vor debarasa de președintele lor care nu este bun“.

Aceste scene „de menaj“ fraco-italian sînt un exemplu deplorabil pentru Europa, cu atît mai mult cu cît cele două țări fac parte din clubul restrîns al celor care au pus bazele construcției europene. Un politolog francez, Dominique Moïsi, explică într-un articol că relațiile dintre francezi și italieni au fost întotdeauna de ordin „emoțional“ și că italienii sînt deseori iritați de un anume „aer de superioritate“ afișat de francezi. Iar faptul că în ultimii ani, pe fondul crizei migratorii, italienii s-au simțit singuri în Europa și abandonați (chiar și de către aliații lor tradiționali, francezii) a amplificat cantitatea de electricitate negativă din atmosferă.

Important ar fi acum ca Parisul și Roma să-și normalizeze dialogul fără să se întrebe „Cine a început primul?“. Pentru că în acest caz cearta, cum se întîmplă în cazul multor *cupluri,* riscă să dureze o eternitate.

PUBLICITATE

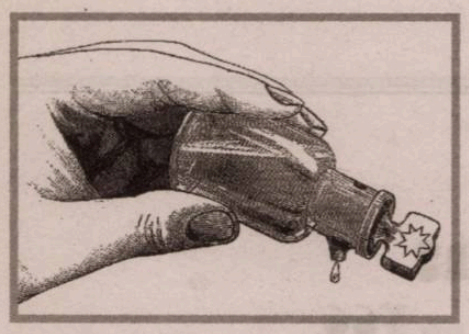

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Tertiplu“

Se pare că, în vorbirea unora dintre contemporanii noștri, cuvîntul familiar *tertip* s-a transformat într-un savant și pretențios *tertiplu*. Noua formă – sau, mai bine zis, deformare – nu este, din fericire, foarte frecventă, dar are deja destule atestări care dovedesc că nu e vorba de o simplă bîlbîială, de un banal accident de pronunție sau de scriere. Unele dintre aceste atestări se găsesc chiar în textele unor știri de televiziune sau în paginile (online) ale unor ziare și reviste – ceea ce le crește posibilitatea de răspîndire. Exemplele cele mai numeroase sînt ale formei de plural *tertipluri* (în loc de *tertipuri):* „omul de afaceri contraatacă, încearcă să-și salveze averea prin *tertipluri financiare*“ (antena3.ro); „au reușit prin *diverse tertipluri* să prindă un loc confortabil într-un fotoliu din birourile instituțiilor susținute integral din banii cetățenilor“ (b1.ro); „îi persecuta prin detașare, prin mutări, prin *tot felul de tertipluri* pentru a-i îndepărta de la anumite funcții“ (curentul.info); „meciul de ieri de la Constanța a fost pierdut în condițiile în care gazdele au apelat la *tot felul de tertipluri*“ (ziaredevrancea.ro); „vedetele care nu s-au implicat în scandaluri și nu s-au folosit de *alte tertipluri* pentru a ajunge celebre“ (unica.ro) etc.

Dacă forma de plural ar fi atestată doar în scurte mesaje ale unor comentatori grăbiți și neglijenți (nu și în pagini gazetărești în principiu atent redactate!), s-ar putea crede că e doar rezultatul unei erori de tastare, prin introducerea unei litere parazitare. O asemenea explicație este însă exclusă pentru forma de singular, unde diferența dintre *tertip* și *tertiplu* este destul de mare: „a recurs la *un tertiplu* cel puțin ciudat“ (antena3.ro); „liderii social-democrați care au recurs la *acest tertiplu*“ (b1.ro); „companiile se folosesc de *un tertiplu* pentru a acoperi păcăleala“ (curentul.info); „*acest tertiplu* îi aducea notorietate“ (ziarul.evenimentul.ro); „*Un alt tertiplu* folosit de PNL-iști a fost cel al trimiterii către alegători a unor mesaje telefonice“ (realitateaoltului.ro); „Pentru a fi aproape de ea, prezentatorul recurge la *un tertiplu*“ (wowbiz.ro).

> Tertip *este unul dintre cuvintele de origine turcă.*

Tertip este unul dintre cuvintele de origine turcă care au căpătat în româna populară și colocvială sensuri ironice și peiorative, îndepărtîndu-se de înțelesurile neutre, nemarcate stilistic, ale sursei. Lazăr Șăineanu a discutat cuvîntul pe larg, în *Influența orientală asupra limbei și culturei române* (1900), ca exemplu de „degradare a sensului“: de la accepțiile din limba de origine – „ordin, dispoziție oficială“, „plan, proiect“ –, cu care este atestat și în documente românești din secolul al XVIII-lea („îndată am făcut tertip să se taie cheresteaua“, 1783), *tertip* ajunge să însemne „mijloc (mai adesea neonest); uneltire“. DEX îl definește prin sinonimele „șiretlic, stratagemă, truc, viclenie“. În dicționarele moderne, turcescul *tertip* are în continuare sensuri serioase, obiective: „organizare, aranjare, planificare“, „mod de dispunere“; „mod, manieră“ *(The larger Redhouse, Turkish-English*, 1998).

Cum s-a ajuns de la *tertip* la *tertiplu* nu e foarte clar. Ciudata inovație pare destul de recentă, din moment ce nu i se găsesc atestări în cărți (cel puțin nu în căutări pe Google Books), ci doar în presă. Probabil că s-a produs o contaminare pur formală cu alte cuvinte terminate în *-iplu (periplu, multiplu, triplu),* astfel încît vechiul turcism a fost tratat ca un latinism savant. Ar putea fi deci vorba de un caz de hipercorectitudine – de aparentă refacere a unei forme inexistente, din cauza unei false percepții, a impresiei că tocmai forma corectă este greșită.

De altfel, există riscul ca odată cu schimbarea formei să devină tot mai vag și sensul. Un semn că lucrurile s-ar îndrepta în această direcție mi se pare vizibil în cîteva exemple (izolate și derutante): „*acest tertiplu* de învățături sufletești“ (lumeadinoglinda.ro); „*tot acest tertiplu* are loc între tehnoredactor și editor“ (brainly.ro). Poate că, totuși, noua ciudățenie lingvistică nu merită atîta atenție; poate că atestările gazetărești nu anunță un fenomen contagios.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

Horia CORCHEȘ

prof, viața mea

Nouă săptămîni și jumătate

Știu, vă gîndiți deja la Kim Basinger, cum e și normal, la modul în care echilibrul personajului pe care îl joacă se pierde pas cu pas într-un vertij al dorințelor, al fascinației, dar și al dominației. Nu o iubire calmă și echilibrată poți avea nouă săptămîni și jumătate, ci o pasiune plină de patimă, irezistibilă și, în bună măsură, distructivă. Dar să fim serioși, cum ai putea refuza o astfel de experiență? Cine ar face-o?

Mă rog, poate ar fi unii. Mă gîndesc că mai ales profesorii și mai ales în această perioadă a anului. De ce? Păi, pentru că e al naibii de greu. N-ai timp. N-ai timp să te apuce patimile, pasiunile, nebuniile. Tocmai ai intrat în semestrul al doilea și, dacă ești de română sau de mate și poate de încă vreo cîteva materii cu examene naționale, ai o perioadă de o consistență incontestabilă. Se abat mai întîi asupra majorității profesorilor olimpiadele. Concursurile astea care creează o isterie a diplomelor și a recunoașterilor excelenței, la nivel local și județean mai întîi. De făcut subiecte pentru unii, de organizat concursurile în centre de examinare pentru alții, de mers la supravegheat și la corectat, sîmbete și duminici, pentru alții, pentru mulți și una, și celelalte. Anul acesta, concepte noi: corectură încrucișată la nivel județean, dintr-un județ în altul. Sîmbete, duminici. Nu, nu vă imaginați că sînt în vreun fel remunerate. Decît așa, cu cîte o adeverință care, eventual, mai aduce vreun punctuleț pe vreo grilă de evaluare. Bun și ăsta. La română, ca o paranteză, regretul meu din acest an, măcelărirea Olimpiadei de Lectură ca Abilitate de Viață (OLAV), transformată într-o secțiune a celeilalte olimpiade, cea clasică, și cu o structură a subiectului care vădește neînțelegerea principiului pe care se baza acest concurs. Ce păcat, dom' profesor, nu mai avem chef și bucurie să participăm, mi-au zis mulți dintre elevii care în anii precedenți îndrăgiseră mult acest concurs. În fine, asta e, copii, le-am zis, lasă că mergem la BOOVIE (revin, arunc acum doar buzduganul).

Apoi, simulările. Nu se știe încă în ce date vor fi (probabil prin martie), la ce clase se vor da. Oricum, o tevatură consistentă, cu angrenarea sigură a celor din ani terminali și probabilă a celor din ani premergători celor terminali. Tevatură care presupune iar tot felul de fragmentări și perturbări ale procesului didactic curent, după-amieze și sîmbete de corectat, statistici, planuri remediale și verificări. Unele necesare, cu efecte pozitive, altele mai puțin. Dar, fapt cert, cu tevatură. Ce, mai e loc și timp de vertij al dorințelor?

> *Patimă? Pasiune? Vertij al dorințelor, al fascinației, dar și al dominației? Din plin!*

Săptămîna altfel pentru unii, și ea cu agitația aferentă: pregătiri, proiectări, susțineri de activități peste activități. Agitație.

Săptămîna europeană a alfabetizării media, peste tot, în martie. Un proiect european de anvergură, necesar, dar care, ce noutate, se desfășoară oarecum după ureche, fără existența unor cadre de alfabetizare în domeniu a profesorilor. Însă trebuie, vor, nu vor, să propună pentru săptămîna în cauză activități de profil. Mai intră diseminări de bune practici de pe site-ul dedicat, mici exerciții de alfabetizare. Iar programare, iar proiectare, iar tevatură, punere în practică, poate bruiaje, rupturi de ritm, apoi centralizări, raportări, ajustări. Patimă, pasiune irezistibilă? Nu-i timp, nu acum!

Concursurile din calendarul CAEN. Hop și ele! Ce, nu le știți? Calendarul național al activităților extracurriculare. De la reviste școlare la concursuri mai mult sau mai puțin de specialitate, cu unele deschideri de tip transcurricular sau intercurricular, mai mult sau mai puțin vizibile, mai mult sau mai puțin osificate, mai mult sau mai puțin interesante, totuși existente și ele. Vreo etapă de concurs, vreo corectare/evaluare de lucrări sau de proiecte, vreo participare la vreo dezbatere sau la vreun coloviu.

Anul lecturii. Programul național „România citește“. De făcut niște parteneriate. De organizat niște activități. Niște evenimente cu lecturi publice, căutare de scriitori pentru lecturi publice în școli sau pentru întîlniri cu elevii în spații extrașcolare și non-formale. Niște maratoane de lectură. Niște cluburi de lectură. Niște lecturi în stradă, în parc sau pe acoperiș. Noi, eu cu niște elevi de-ai mei, ne-am înscris și la BOOVIE. Cum, nu știți ce e? Nu e-n CAEN! Concurs de *trailer*-e după romane. Anul acesta școlar, fiind în 2018 centenarul, doar romane din literatura română. Ne-au picat *Fetița care se juca de-a Dumnezeu* de Dan Lungu și *Fata din Nazaret* al lui Petru Popescu. Mai e însă pînă atunci, căci etapa națională e în mai. Dar e de muncit: de citit romanele trase la sorți, de scris scenariile pentru *trailer*-e, de pregătit actorii, regia și tot tacîmul. Trec februarie, martie și aprilie de nu le simți. Luni în care predai consistent și atractiv, îți atenția trează zecilor și sutelor de elevi, oră de oră, zi de zi, săptămînă de săptămînă. E multă materie, evaluezi ce predai, corectezi teste, teze șcl.

Patimă? Pasiune? Vertij al dorințelor, al fascinației, dar și al dominației? Din plin! Știu, știu, e simplu să fii profesor! E ca un flirt continuu cu Kim Basinger. Din care, ca din orice joc periculos, se întîmplă să ieși epuizat, năucit. Dar, de ce să nu o spunem și pe cea dreaptă, ieși și cu ceva adrenalină, cu ceva experiențe pe care nu oricine le poate avea. Intrigă, enigmă și rafinament sofisticat, dependență și interdependență, dorință, mister și nebunie. Nouă săptămîni și jumătate, fix atît mai e pînă la vacanță.

***Horia Corcheș** este scriitor și profesor de limba și literatura română.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Toată lumea face sport?

Ultimul Dosar din *Dilema veche* mi-a stîrnit amintiri, dar mai mult sentimente de vinovăție. Adevărul este că n-am mai făcut sport sau mișcare, cum vreți să-i spuneți, într-un mod deliberat și susținut de multă vreme, ceea ce mă îngrijorează. Nu că n-aș fi avut ocazia, ocazii se ivesc destule sau ți le provoci pur și simplu, însă nu mi-a venit. Deși știu că sportul prelungește viața și, ca orice ipohondru, țin la viața mea, deși mă simt anchilozată, uzată și sînt conștientă de faptul că mișcarea ar contribui la starea mea de bine. Cică mai greu este să te pornești, spun unii, că după aia devine o obișnuință, ba mai mult decît atît, dă și dependență (o dependență benefică, în fine!). Unde să te pornești? Într-un apartament îmbîcsit de 38 mp? Da, se poate și acolo. Pe stradă? Și acolo se poate, dacă poți ignora noxele și ești dispus să faci curse de obstacole printre mașinile parcate, în cazul în care nu ai nici cel mai mic spațiu verde în apropiere. Într-un cadru organizat? Ar fi cel mai bine, însă ideea de a transpira la unison cu încă douăzeci, într-o sală de fitness, parcă nu prea-mi surîde, îmi miroase a societate multilateral dezvoltată în care sport = tinerețe și sănătate. Desigur, exagerez și-mi găsesc numai scuze. De ce n-aș recunoaște de-a dreptul că nu-mi place să fac sport? E adevărat, îmi place să merg pe jos, am și aplicație cu 10.000 de pași, uneori reușesc să fac 8000 prin București, de fiecare dată cînd ajung prin țări străine depășesc 15.000, dar am înțeles că asta nu se pune.

Adevărul este că sportul a fost un bun instrument de propagandă în timpul regimului comunist – orice băiat care bătea mingea pe maidan visa că va ajunge să joace la Steaua sau la Dinamo, orice fetiță care se învîrtea de zece ori peste cap pe bătătorul din spatele blocului (m-am numărat și eu printre ele) se visa o Nadia sau o Ecaterina Szabo. În general, în sport, dacă aveai ceva talent și mult mai multă ambiție, chiar puteai să reușești să faci performanță și să-ți depășești într-un fel condiția, mai ales dacă proveneai dintr-o familie săracă. Teoretic, era o șansă pe care regimul o acorda tuturor tinerilor. De ce? Pentru că atunci cînd dai din mîini și din picioare, cînd te concentrezi cum să obții un timp bun sau cum să te conformezi unei tactici de joc, mintea deja îți este ocupată, nu-ți mai vin alte idei. Sau chiar dacă îți vin, timpul e limitat – antrenamente, cîntar, competiții, titluri, totul conform unei discipline, nu mai ai timp de *loisir*, de întrebări existențiale de tipul „De ce eu?“, „De ce aici?“, „În ce lume trăiesc, de fapt?“. Urmezi programul. Iar programul în sine convenea de minune regimului, chiar dacă în timpul programului nu se întîmpla mai nimic demn de luat în seamă. Programul poate fi controlat, omul în afara programului, nu. Dacă unii încă se mai întreabă de ce aveam rezultate sportive notorii în timpul regimului comunist și acum nu mai avem, răspunsul e foarte simplu. Le aveam în lipsă de altceva. Era o compensație pentru multe alte lucruri la care nu aveam acces. De ce Simona Halep a devenit nr. 1 mondial? Ei bine, asta nu mai ține de nici un regim politic, de nici o lipsă, ține doar, dincolo de talent, de disciplină și ambiție personală. Unii le au, alții nu.

Dar să revenim la sportul pentru toți... Eu, una, cînd mă gîndesc la sport, am în primul rînd niște amintiri olfactive. De pildă, acel miros rufos al treningurilor scămoșate, identice, bleumarin, cu fermoare care se închideau pînă la gît, în care cu toții eram nevoiți să facem sport, pentru că nu se găsea altceva. Mai erau și pantalonii de trening căcănii cărora li se lăsau genunchii, iar pentru o fată, chiar și de clasa a VI-a, era un dezastru, arăta ca tata-mare în izmene. Mirosul acela de treninguri transpirate a adăstat mult timp și după 1990, cînd băieții veneau din curte, de la fotbal – reprize scurte pe care le jucau în pauze –, în clasă, își scoteau bluzele, se ștergeau cu ele pe față și le abandonau apoi pe bancă și puteau. Mai erau adidașii și tenișii comuniști – toți miroseau de-ți mutau nasul, indiferent de cît de des schimbai șosetele. Noi, toți copiii mici lejerități, promiscuități școlare... În generală, era o profă grasă, cam țicnită și vopsită cu un verde strident pe la ochi, care mereu avea cîte un fluier la gît, chiar și în cancelarie – semnul ei distinctiv, putea oricînd la o adică să sufle din fluier ca să ne cheme, cohorte de copii sportivi inexistenți, la dispoziția ei. La un moment dat, imediat după 1990, a înființat un club de patine cu rotile al școlii și îmi amintesc imaginea a zeci de fetițe care zornăiau din picioarele lor pe alee, încercînd poze artistice à la Surya Bonaly pînă

Alții fac ture în jurul unei camere sau, dînd click-uri, în jurul unui univers.

dintr-un colectiv dornic de a face mișcare, am înțeles că în primul rînd sportul pute și că n-ar trebui să ne amestecăm între noi miasmele. În vestiare nu existau dușuri sau arătau ca după un război, nimeni nu îndrăznea să atingă robinetele ruginite, disfuncționale. Gîlgîiam doar niște apă, prinsă cu mîna de la chiuvetă, și mergeam la următoarea oră, cea de desen. Sălile de sport erau atît de odioase și de prăfuite încît atunci cînd trebuia să facem, de pildă, rostogoliri pe saltea, pentru notă, din saltelele acelea nespălate de un veac, din care ieșeau bureți și zdrențe, se împrăștiau în jur niște mici nori albi, ireali, ce acopereau lumina care venea din curtea școlii, prin ferestre, mai auzeai cîte un „Haide, picioarele strînse la piept, bravo, Popescu, zece!“. Am fost și la bazin în clasa I, la „23 August“, ca să învăț să înot, iar antrenoarea i-a zis lui taică-miu că sînt talentată, să continui. M-a ucis mirosul de clor, în patru luni am făcut conjunctivită, am renunțat.

Dincolo de mirosuri, mai erau și orele de educație fizică în sine. Probele de gimnastică în care trebuia să faci o cumpănă perfectă, podul de jos, podul de sus, totul la normă, indiferent dacă un copil avea elasticitate sau nu (dacă nu avea, era presat de tovarășă ca să atingă solul). Mai tîrziu, în liceu, trebuia să sari capra, iar proful de sport îți punea o mînă binevoitoare pe fund, un mic impuls, ca să ajungi dincolo, în siguranță. Toate aceste cînd rotilelor le cădeau rulmeții și fugeau la atelierul de pratică, la tovarășul, mai nou domnul maistru, ca să le repare.

Și problele de atletism, vara, pe o vreme caniculară – săritura în lungime, fără groapă cu nisip, cu curul zdrelit de asfalt, proba de viteză, dar mai ales cea de rezistență, zeci de mii de ture în curtea școlii, erau cîte unii care alergau ca gușterii, iar alții care vomau prin spatele copacilor, fiecare după putințele lui, împreună trebuia să le parcurgem pe toate.

Însă nu din toate aceste cauze multiple urăsc eu sportul, de fapt nici măcar nu-l urăsc. Dacă îmi place să merg 10.000 de pași pe zi înseamnă că aș putea să am o viață sportivă, doar să am curiozitatea de a face acei pași și speranța că aș putea să descopăr pe drum ceva demn de luat în seamă. Altfel, n-am de ce să mă merg așa, fără nici un motiv, e o tîmpenie. Oamenii au diferite sisteme de referință, nu-i poți raporta pe toți la borne kilometrice, alții fac ture în jurul unei camere sau, dînd click-uri, în jurul unui univers. Unii oameni au o înclinație spre mișcare, alții spre contemplație și aici nu e vorba doar de lene. Dar simt că nu e bine și că în continuare îmi găsesc scuze din ce în ce mai complexe, filozofie de duzină... ar trebui să nu mai gîndesc atîta și să mă apuc să fac sport.

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

Tigaia, bre

De clătite, de chiftele, de legume, sub presiune cu fund nu știu de care, cu fund nu știu cum. Toate niște prostii la care am pus botul de vreo zece ani. Mi s-au vîndut cretinătăți fără mamă, fără tată. Zilele trecute am încercat să închid ușa la biblioteca-debara. N-am putut. Dă-i și dă-i. Nu se poate. Sindromul Dandanache. Nu țineam minte cîte cratițe inutile am cumpărat și pe care le-am folosit o singură dată în numele marii rețete de succes. Carnea mai bună, leguma mai gustoasă, după o folosire am uitat de tigaia-minune. Eu cu tigaia, ca Dandanache.

„Dandanache: Cu ocazia aledzerii, neicusorule, cu ocazia aledzerii; stii, m-a combătut opoziția si colo, si dincolo, si dincolo... si rămăsesem eu... care familia mea de la patuzsopt în Cameră... rămăsesem mă-nțeledzi fără coledzi... si asa am venit pentru aledzere.

Zoe: (cu răutate) Nu trebuia să vă mai deranjați...

Dandanache: Ba încă te deranz, conița mea! Da' stii, nu fățea să nu fațem măcar act de prezență...

Trahanache: Se-nțelege! Foarte bine, foarte bine! Trebuie, trebuie.

Dandanache: Da' de deranz... destul! Închipuieste-ți să vii pe drum cu birza ținți postii, hodoronc-hodoronc, zdronca-zdronca... Stii, m-a zdrunținat!... Si clopoțeii... (gest) îmi țiuie urechile... stii asa sunt de amețit si de obosit... nu-ți fați o idee, conița mea, (către Trahanache) nu-ți fați o idee, d-le prefect, neicusorule, (către Tipătescu) nu-ți fați o idee, d-le prezident puicusorule...

Tipătescu: Firește...

Zoe: Mai e vorbă...

Dandanache: Adineaori am sosit, era să trag la otel... dar birzarul... el stia de țe viu, mi-a arătat pe d. prefect. (arată pe Trahanache.)

Zoe: (încet către Tipătescu, care rîde) Și încă mai rîzi, Fănică.

Trahanache: Da, mă duceam pe la alegere să văz cum mergem... Nu-i vorba de mers, mergem strună... dar știi, de obicei, ca un cap ce sunt al partidului, trebuie să fiu acolo...

Dandanache: (strîngîndu-i mîna) Bine că te-am găsit, neicusorule, mersi. (vorbesc amîndoi deoparte.)

Zoe: (către Fănică încet) Iată, Fănică, pentru cine mi-am pierdut eu liniștea... Și spune drept dacă nu era mai bun Cațavencu! (...)

Dandanache: Cum îți spui, să nu m-aleg, puicusorule, nu merdzea... Eu, familia mea, de la patuzsopt... luptă, luptă si dă-i, si dă-i si luptă... si eu mă-nțeledzi tocmai acuma să remîi pe dinafară... fără coledzi! ... Și cît p-ați, neicusorule, să nu m-aleg...“

Era o tigaie de ales. Am ales zeci. Acum nu se închide debaraua de atîtea aledzeri. Pardon, tigăi.

Radu NAUM

un sport **la Răsărit**

Sîntem pe val în tenisul feminin? Cum e valul?

Sîntem pe valul valului! Chestia e că în cazurile ăstea, după cum știu toți surferii, se poate întîmpla instantaneu să-ți stea capul unde îți stau picioarele. Echipa României de Fed Cup a învins la mustață Cehia, care juca acasă, dar pe alocuri se simțea ca în deplasare grație unei (așa se zice) inimoase galerii conduse de Boc – chiar ăla! –, care bătea toba. Boc, boc, boc! România e acasă oriunde, sîntem un fel de chinezi ai Europei, avem un sistem mixt comunisto-capitalist, muncim de rupem pe unde ne trimite soarta și sîntem foarte patrioți. Singura diferență față de chinezi e că încă n-am reușit să ne aducem și propria țară mai aproape de nori. Cu ea întreținem o relație de dragoste-ură. De afară o iubim, dinăuntru o stuchim. Dar nici țara nu se lasă mai prejos! Ne urăște pînă cînd unii dintre noi ajung să-i mai scuture praful de pe epoleți. Pe aceia îi pupă salival și îi ridică la rangul de dictatori ai osanalelor. N-ai voie să-i atingi nici cu petala vreunei critici! Așa și în tenis. Dramele celor care ar fi avut o șansă, dar n-au beneficiat de părinți cu bani sau destul de hotărîți pe drumul sacrificiilor stau stive. Buzărnescu a fost la un pas să alunece în neantul performanței. Acum e înjurată de unii că a jucat așa de rău încît era să pierdem confruntarea. Dar Buzărnescu SRL a ajuns de una singură în postura de fi înjurată. Și n-ar fi nici o poveste dacă n-ar reprezenta România. Care nu le-a reprezentat în nici un fel pe nici una dintre fete. Ele, Simo, Moni, Irina și Miki, au cîștigat meciul cu România prin neprezentare. După care au bătut Cehia. Și în semifinale vine Franța. Ia te uită cît de sus au ajuns! Acum chiar că nu mai au scăpare: ori le sanctificăm, ori le demonizăm. Moni, auzi?

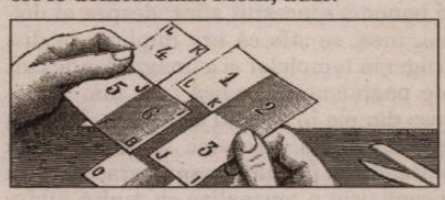

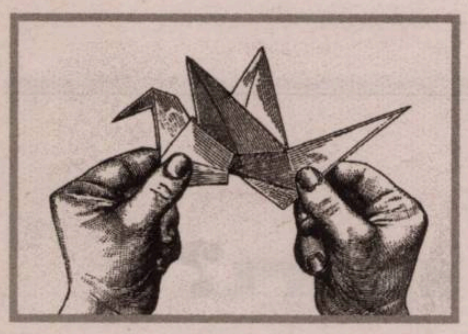

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Zile de gheață

Dacă tot facem un Dosar despre iarnă, m-am gîndit că e cazul să amintim în revistă și fenomenul mai puțin obișnuit care a avut loc acum trei săptămîni.

Seara, crengile desfrunzite și înghețate ale copacilor luceau mirific în lumina felinarelor stradale. Era ca un fel de prezentare dumnezeiască a ideii de arborescență. Un moment rar în care gheața de pe fiecare crenguță anonimă îi contura sclipitor forma și îi punea în valoare ramificațiile. Peste noapte au fost cîteva rafale sporadice de vînt în urma cărora unele crengi s-au rupt cu un zgomot oarecum înfiorător, de prăbușire, asemănător cu cel făcut de o mică avalanșă, pentru cine l-a auzit vreodată. Natura își ia plata uneori pentru spectacolele pe care le oferă. Spre dimineață, prăbușirile s-au îndesit. În cazurile fericite, cădea numai gheața din pomi, dar cu timpul au început să cadă crăci întregi și chiar copaci, cu totul, unii rupți din rădăcină sub greutatea neobișnuitei chiciure. Oamenii au început să înțeleagă că mașinile parcate pe stradă le erau în pericol. Am ieșit mai mulți să le mutăm în locuri mai sigure. Toate aveau bărbi (sau măcar favoriți) de gheață. Mai întîi de toate trebuiau dezghețate portierele și geamurile. În timpul operațiunii, ghețuri și ramuri cădeau de jur împrejurul nostru, ca într-un fel de bombardament. Atunci am realizat că și noi înșine sîntem în pericol. Pînă să reușesc să pornesc de pe loc am văzut cum o cracă mare de tot a alunecat printre altele și căzut peste o mașină parcată vizavi, făcîndu-i parbrizul praf. N-am putut să nu mă întreb dacă la mijloc nu o fi fost vreun fel de alegere, dat fiind că, aproape lipită de mașina distrusă era o alta, o Toyota Prius Hybrid, a unui tînăr preot cu barba pînă la piept. Știu că mereu mi-am pus problema cum se împacă preotul ortodox cu marca de automobil favorită a ecologiștilor de fițe din California și cum de o fi ajuns sfinția-sa să își cumpere așa ceva. În orice caz, mi-a părut rău de Passat-ul lovit alături. Proprietarul se plîngea ulterior că nici n-avea CASCO, ceea ce iar m-a făcut să mă întreb ce fel de asigurare o fi avut preotul.

Toate aveau bărbi (sau măcar favoriți) de gheață.

În fine, am plecat de acolo cît am putut de repede. Am scăpat și, noroc că era sîmbătă, am găsit locuri de parcare într-o intersecție mai largă, departe de orice copaci. Abia atunci am descoperit însă amploarea dezastrului. Drumul spre piață era blocat de un arbore căzut de-a curmezișul unei alei. Strivise sub el și un Duster. O mașină a poliției supraveghea zona cu girofarurile aprinse, probabil în așteptarea pompierilor sau a celor de la primărie. Am aflat că, în București, telefonul de urgență 112 nici nu mai prea funcționa, fiind copleșit de numărul apelurilor. Pe la prînz, informațiile erau doar că zeci de oameni au ajuns la spital accidentați și zeci de mașini au fost lovite de copaci căzuți. Vreo sută de copaci căzuți în București, ziceau. Păi, ieșind doar cîteva minute din casă, numai eu am văzut patru. Întregul peisaj al cartierului era schimbat. Foarte multe străzi și alei erau blocate de crengi, iar copacii continuau să cadă. Alții, care încă rezistau, erau aplecați pînă aproape de pămînt, blocînd aleile dintre blocuri. Așadar, copacii „netoaletați" la timp de primărie au ales să protesteze violent și să blocheze drumurile. Presa și televiziunile, care de obicei exagerează cînd nu e cazul, rămăseseră în urmă cu povestea. Încă o dovadă că, pentru ei, ficțiunile sînt mai importante decît realitatea. Dar, apropo, tot în ziua aceea înghețată am găsit pe Contributors.ro un text al unui profesor român de geofizică din Statele Unite, care demonta cu argumente științifice exagerările privind „încălzirea globală". Atenție (pentru forumiști), am spus *exagerările*. Adică nu contesta neapărat fenomenul în sine, dar vorbea foarte la obiect despre isteria creată în jurul acestei chestiuni și despre faptul că prima victimă a încălzirii globale pare a fi chiar *adevărul*. E genul de articol pe care te poți încumeta să-l scrii doar iarna fiindcă, numai înconjurați de gheață, oamenii mai sînt dispuși să accepte astfel de judecăți, la rece, despre încălzirea globală.

ready made

Încercare de sinucidere la hotel Londra

„Aseară la orele 10 jum. fata Anicuța Grigorescu din str. Pandele Dinu No. 28, a încercat să se sinucidă într'o cameră de la hotel Londra, bînd o soluțiune de chibrituri dizolvate în spirt. A fost transportată în grabă la spitalul Colțea."

Adevărul, Anul XV, No. 4475, Luni 14 ianuarie 1902

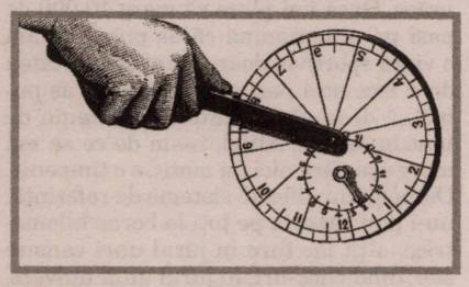

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Moș Crăciun și Afrodita

Într-o bisericuță medievală din Boiana, la marginea Sofiei, există o frescă în care Sfîntul Nicolae binecuvîntează distrugerea unei statui a Afroditei. Unul din tinerii și altminteri simpaticii săi adepți se pregătește să lovească statuia cu un topor, iar un altul a trecut o funie de gîtul ei și trage, într-o poziție incomodă pentru că funia e cam scurtă. Un catalog clasic despre cum e oglindită viața acestui sfînt în pictura bizantină identifică, dacă număr corect, cinci exemple în care el conduce atacuri asupra unor imagini ale zeităților greco-romane. Fresca din Boiana și altele ca ea sînt documente greu de discutat pentru istorici, pentru că dau apă la moară unor atitudini extremiste, fie anticreștine, fie antipăgîne. Pe de altă parte, orice extremism își confecționează singur dovezile de care are nevoie. Soluția nu e deci să inventăm un minister pentru punerea sub obroc a informațiilor pe care cineva le-ar putea folosi greșit.

În Sf. Nicolae, așa cum îl știm azi (de la liturghie la reclamele cu Santa Claus), se regăsesc două personaje din ținutul Liciei (azi în Turcia) – unul, un episcop al Mirei din vremea lui Constantin cel Mare, altul, un episcop de Pinara din vremea lui Iustinian. Istoricii nu prea bagă mîna în foc pentru tradițiile legate de primul, care era poate jumătatea blîndă și bonomă a acestui sfînt; despre al doilea, însă, se știe că era implicat în distrugerea templelor și a imaginilor de cult ale păgînismului, adică a ce mai rămăsese din ele în secolul al VI-lea. Sigur că nici un regim care vine la putere după perioade de ilegalitate sau persecuție nu începe prin a muzealiza cu multă iubire vestigiile regimului pe care l-a răsturnat. Nu e nimic de mirare în faptul că multe temple păgîne au fost distruse după ce creștinismul a devenit, prin lege, unica religie a Imperiului Roman. În plus, fenomenul eliminării imaginilor de cult ale altor religii, absent în principiu din politeismul greco-roman, nu e deloc străin religiilor abrahamice. Și Moise mai înainte, și Mahomed mai tîrziu, au distrus asemenea simboluri ale altor divinități – fie „viței de aur" de inspirație egipteană ai israeliților, fie idoli venerați la Kaaba de popoarele preislamice din Peninsula Arabică. Oricum, probabil în orice religie forma ei instituționalizată, care adesea are un braț politic, va tinde să piardă în timpul istoric din toleranța, multăputină, din textele ei sacre – chiar dacă această toleranță poate să rămînă altminteri prezentă în timpul individual al credinciosului.

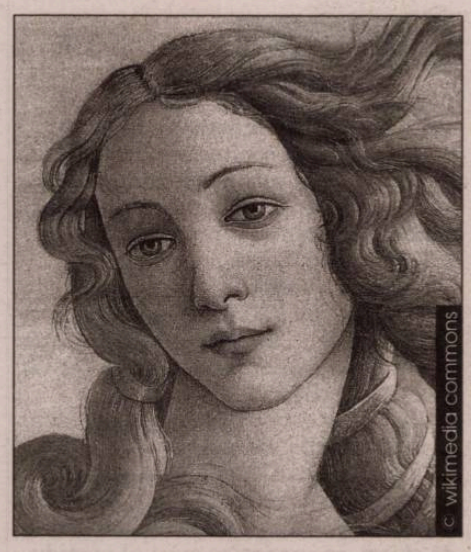

Una peste alta, episcopul de Pinara, aspectul beligerant al lui Santa Claus, e un produs al timpului său. În Egipt, celebrul templu din Alexandria, Serapeum-ul, e distrus în secolul al IV-lea la îndemnul episcopului local, iar în secolul următor, preotul Senute și ai săi fac praf un templu lîngă Atripe și statuile dinăuntru. La începutul secolului al VI-lea, Sf. Benedict dărîmă un altar al lui Apollo ca să întemeieze în Italia mănăstirea de la Monte Cassino. Și Grecia oferă destule exemple. De pe metopele (basoreliefurile din friza dorică) provenind din sanctuarul Atenei de la Delphi, siluetele au fost eliminate metodic și curat cu dalta. Statuia de cult a zeiței Nemesis împreună cu baza ei de la Rhamnous, dar și altarul ridicat de Augustus la Nikopolis sînt făcute țăndări. E vorba aici de țăndări suficient de mici și uniforme încît să nu se poată obține dacă niște pietre sau statui se răstoarnă pe-o parte sau cad la un cutremur, ci doar dacă îți pui mintea (și barosul) cu ele. Coloanele de la templul lui Zeus din Nemea au căzut, toate, în direcție opusă clădirii pe care o înconjurau, după ce bazele lor au fost cioplite ca și cum ai tăia un copac.

Multe din metopele Parthenonului din Atena au fost prelucrate grijuliu în așa fel încît fețele unor divinități păgîne sau ale închinătorilor lor să dispară. Vorbind numai de latura de nord a Parthenonului, de exemplu, pe blocul 10 al frizei ionice, capetele participanților la procesiune au fost răzuite, iar pe metopa 25, unde Elena din Troia caută refugiu lîngă statuia Atenei, protejată și de Afrodita și Eros, toate capetele au fost rașchetate complet. Un paradox este că, deși cel puțin o parte din asemenea mutilări au fost cerute de procesul de reconversie a unui templu păgîn într-o biserică creștină, acestui proces de reconversie i se datorează în multe cazuri însăși supraviețuirea clădirii originale, cu ajustările de rigoare. Alternativa la reconversie era abandonul și arderea marmurei pentru var, iar opțiunea scoaterii din uz și întreținerii ca patrimoniu cultural nu se inventase încă.

Într-un număr redus de situații nu e exclus ca autorii unor acte de vandalism precum cele descrise mai sus să fi fost, de exemplu, turcii. Uneori chiar indirect, din interesul mai degrabă funcțional al ocupantului (la ce te poți aștepta cînd faci Parthenonul depozit otoman de praf de pulbere?). În orice caz, e sigur că nu turcii au incizat semnul crucii pe multe frunți de statui, de împărați romani și nu numai.

Revenind la fresca de la Boiana: s-au descoperit și cîteva statui antice ale Afroditei mutilate intenționat – consensul științific spune că de către creștini –, de pildă, în termele Faustinei de la Milet și la Aphrodisias. La prima, sînii și pubisul sînt distruse cu dalta, la a doua, sînii și trăsăturile feței. E de înțeles cum s-a ajuns la asta. Oamenilor li s-a repetat că aceste reprezentări ale demonilor trebuie distruse fără milă și li s-a amintit că nici martirilor creștini nu le-a fost arătată milă. Cum să nu te convingă acest discurs? Nu sînt sigur că institutele de arheologie din lume îi trimit scrisori lui Moș Crăciun, dar ar putea să-i ceară să aducă milă și pentru oameni, și pentru statui.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Chihlimbar, *Polirom, 2017.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Prostia „decreţeilor“, eroarea generaţionismului

Nu ştiu de unde a venit cuvîntul ăsta. Ştiu doar că e jignitor şi odios, deşi cei mai mulţi oameni nu îl percep aşa, altfel nu-mi explic unda de tandreţe cu care e rostit mereu. Ca un fel de alint. „Decreţei“ sînt, în limbaj general, românii născuţi după apariţia Decretului 770/1966, prin care regimul comunist întorcea radical politica sa în privinţa avortului. Un decret din 1957 liberaliza avortul, iar zece ani mai tîrziu s-a constatat o rată imensă a avorturilor provocate la cerere (peste un milion într-un an). Regimul comunist a decis să întoarcă foaia şi a dat acest Decret 770, prin care suprima libertatea femeii de a decide singură avortul şi limita drastic cazurile în care medicilor le era permis să-l provoace. A urmat un spor de natalitate. O gîndire simplă leagă cauzal evenimentul intrării în vigoare a zisului decret şi procesul de creştere a natalităţii. Dar gîndirea simplă este foarte rar corectă! Poate că creşterea natalităţii s-a datorat creşterii siguranţei sociale şi economice a românilor la finele anilor 1960? Sau poate că era firesc ca cei ajunşi la vîrsta procreaţiei în acei ani să fie numeric mai mulţi decît cei din anii anteriori pentru că erau tocmai cei născuţi imediat după război cînd, în mod natural, există un *„boom“* demografic? Nu, astea sînt explicaţii cam complicate. E mai simplu să legăm o generaţie imensă de copii de un decret anti-avort şi gata – iată de ce au venit ei pe lume!

Cuvîntul „decreţel“ vrea să spună că, dacă te-ai născut după 1966, ţi s-a întîmplat pentru că au dat comuniştii decretul. Fără decret, maică-ta te-ar fi avortat. Aşadar, te-o fi făcut maică-ta, dar viaţa le-o datorezi comuniştilor, că dacă era după ea este foarte posibil ca tu, „decreţelule“, să nu fi existat. Ideea că e posibil ca majoritatea copiilor născuţi după 1966 să fi fost, totuşi, doriţi de părinţii lor nu pare să treacă prin capul celor care vîntură vorbe categorii generaţionale atît de neinspirat denumite. Nici observaţia că trend-ul de creştere a populaţiei era deja setat în România postbelică încă de la jumătatea anilor 1950 (e cazul tuturor ţărilor lovite de al doilea război!). Nici faptul că românii stau destul de prost cu respectarea legii şi că apariţia decretului nu a dus la dispariţia avorturilor spontane, ci doar la trecerea lor în clandestinitate. Propaganda cea mai abjectă a regimului comunist prin care se spunea că lui, regimului, i se datorează existenţa copiilor ţării a intrat atît de bine în capul românului simplu, că iată, şi acum, la 30 de ani de la Revoluţie, decretul a devenit, mămos, decreţel şi nea făcut pe noi, milioane de decreţei.

În fond, de ce fac doi tineri un copil? Pentru tinerii de după 1966, s-ar zice că de frica decretului (care, e adevărat, pedepsea cu închisoarea pe oricine avea de-a face cu vreun avort). Dar pentru cei de mai tîrziu? Logic ar fi să se cheme decreţei toţi copii născuţi sub puterea decretului din 1966. Mai precis, toţi românii născuţi între 1966 şi 1990 (decretul a fost abrogat pe 26 decembrie 1989). Nu e aşa. Decreţei sînt doar ăia din primul val demografic, adică cei născuţi între 1966 şi 1972, căci, cu tot cu decret, începînd cu 1972 rata fertilităţii a revenit la o medie socotită firească. În plus, trend-ul de creştere a populaţiei României, setat încă de la jumătatea anilor 1950, s-a păstrat în toată perioada în care a operat decretul, fără să înregistreze vreo creştere. Mai precis, chiar nu sînt foarte convins că decretul amintit a avut un rol atît de important în creşterea populaţiei României, după cum, la nivel individual, nu cred că sînt atît de mulţi cei care au decis să „lase“ copilul de frica decretului. Prin urmare, folosirea acestui termen generic, „decreţel“, mi se pare incorectă factual, jignitoare pentru părinţii noştri şi odioasă în raport cu victimele omeneşti pe care acest sinistru decret le-a provocat. În lumea în care, dacă-i spui unui nepăsător că e cam autist, trebuie să-ţi ceri imediat scuze asociaţiilor care se ocupă de oameni atinşi de acest gen de maladie (de parcă, dacă-i spun unui prost că are o logică şchioapă, trebuie să-mi cer imediat scuze tuturor şchiopilor din ţară!), e OK să-i spui cuiva că e „decreţel“, cu referire la un decret oribil care a produs atîta moarte (se estimează la 10.000 numărul femeilor care au murit încercînd metode primitive de avort în clandestinitate) şi suferinţă (se estimează că un număr de ordinul zecilor de mii de copii au fost abandonaţi în dickensienele orfelinate ale regimului).

Dar, lăsînd la o parte cuvîntul, însăşi logica generaţionistă pe care îl presupune este eronată. Anul sau chiar deceniul comun de naştere e un numitor comun mult prea mic între oameni pentru a-i face, chiar şi în mică măsură, asemănători. Gîndirea generaţionistă este contrazisă, înainte de orice, de observaţia empirică: se vede bine cît de diferiţi sînt oamenii de aceeaşi vîrstă şi, mai mult, o analiză cît de cît coerentă duce imediat la concluzia că o generaţie nu e nici mai deşteaptă, nici mai proastă, nici mai cinstită, nici mai ticăloasă, nici mai frumoasă, nici mai urîtă decît alta. Atunci, de ce să mai gîndim în aceşti termeni?

În ceea ce mă priveşte, simplul fapt că sînt plasat într-o generaţie nu-mi place. Simt că generaţia mea nu mă reprezintă şi, cu atît mai puţin, eu n-o reprezint în vreun fel. Nu sînt deloc prezumţios, nu cred că generaţia căreia îi sînt, în genere, repartizat e jos şi eu sînt sus – Doamne fereşte! Dar cred că sînt în afara ei. Nu mă recunosc printre cei care au vîrsta mea şi, posibil, nici ei nu mă recunosc pe mine drept unul de-al lor. Generaţional, sînt lipit de oameni cu care nu am nimic în comun. Dimpotrivă, mă simt în unele privinţe mult mai aproape de oameni mai în vîrstă decît mine, iar în altele mult mai apropiat de oameni distribuiţi de logica generaţionistă în categorii aflate în urma mea. Mă interesează mult mai mult cei care au murit decît cei care trăiesc şi mă simt mult mai apropiat afectiv de cei care se vor naşte decît de cei care există, împreună cu mine, acum.

A judeca pe cineva prin generaţia lui/ei îmi pare o aberaţie (adică o defecţiune a sistemului gîndirii care duce la o imagine deformată). Relevanţa şi valoarea oricui se văd în verticalitatea propriei biografii, privindu-i parcursul, şi nu în orizontalul eşantionului său de vîrstă.

PUBLICITATE

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

Modernizare în garda Papei

Acum mai mult de o jumătate de mileniu, în 1506, o trupă de 150 de soldaţi elveţieni defilau pentru prima data în Roma, trecînd prin Porta del Popolo, spre Vatican, unde îi aştepta Papa Iulius al II-lea pentru a le da binecuvîntarea. S-a născut astfel Garda Pontificală Elveţiană.

Papa Iulius al II-lea îi angajase pe luptătorii elveţieni (mercenari, mai exact, căci aşa era istoria atunci) pentru a-şi asigura protecţia. Elveţienii erau recunoscuţi pentru calităţile lor excepţionale de luptători (ce ironie, totuşi, în raport cu neutralitatea, de dată mai recentă, caracteristică ţării).

De-a lungul anilor, Garda Elveţiană a Papei şi-a făcut datoria cu succes, atît în ceea ce priveşte securitatea personală a Pontifului, cît şi pe cîmpul de luptă, cînd situaţia a cerut-o. Şi a cerut-o destul de des (vezi aşa-numita „jefuire a Romei“ din 1527).

După unificarea Italiei din 1871, Garda Elveţiană Pontificală a rămas doar cu sarcina de a veghea la siguranţa Papei şi de a asigura ordinea în micul stat Vatican, mai ales în timpul ceremoniilor oficiale, cînd soldaţii poartă celebra „uniformă de gală“. Aceasta, introdusă în 1914 de comandantul Jules Repond, inspirată din epoca renascentistă, este uşor de recunoscut prin culorile tradiţionale ale familiei Medici, albastru, roşu şi galben, dar şi prin casca de protecţie, realizată din metal, cu o pană colorată ataşată şi cu blazonul familiei Papei Iulius al II-lea, un stejar. Aici apare şi modernizarea. În cască.

De la începutul acestui an, obiectele care protejează capetele gardienilor papali au trecut printr-o schimbare majoră. Nu mai sînt fabricate de meşterii austrieci prin forjare, ci de elveţieni prin tehnica de printare 3D, în urma scanării unui model de cască original din secolul al XVI-lea. Metalul este înlocuit de un tip de plastic puternic, astfel încît casca are doar aproximativ o jumătate de kilogram, în loc de două kilograme, şi îl protejează pe purtător de razele ultraviolete şi de căldură. În rest, aspectul este identic şi păstrează şi stejarul simbol.

Aproape o sută din cele 120 de căşti comandate pentru anul 2019 au fost deja inaugurate. Pe gardienii elveţieni de la Vatican îi aşteaptă o vară romană mai suportabilă.

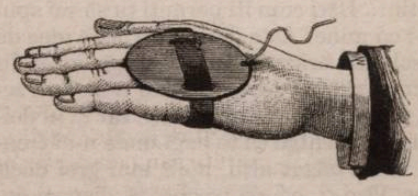

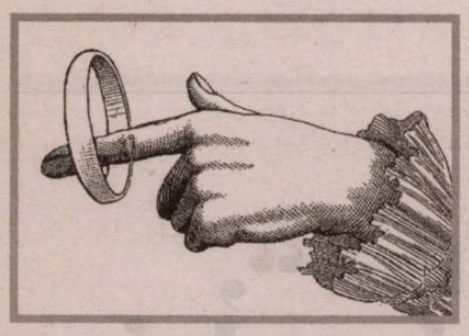

Selma IUSUF

legende urbane

Somn

Ding-ding-ding-ding. Sînt în prima fază a somnului, alunec și revin, e o legănare ușoară, sînt o bucată de lemn care plutește undeva la buza unei mări calme, șșșș-șșșșș, mă duc și vin, glanda mea pineală care cîntărește 0,2 grame, adînc îngropată în masa creierului, picură melatonină, hipotalamusul care îi e cumva vecin întinde terminații nervoase flămînde și înghite melatonina cu poftă, îi picură pe bărbie substanța asta pe care, nu știu de ce, o asociez cu o melasă groasă, cad brusc în gol, mușchii mei se contractă și apoi se destind, se numește mioclonie, dar cui îi pasă cînd e în buza somnului?

Ding-ding-ding. Telefonul pus lîngă cap se aprinde isteric în albastru și verde, mă smulge din faza unu și mă ridică în capul oaselor. E opt și jumătate seara, viața prietenilor mei abia începe, iar eu sînt o bucată de lemn eșuată în pat odată cu găinile. „Dormi?“, mă întreabă cineva care mă cunoaște bine, după care îmi trimite o cascadă de mesaje – „Trebuie să ne vedem sîmbătă să bem“, „Am luat 10 la examen“ (sîntem la vîrsta la care facem relaxat a doua facultate), „Băi, nu știam că Behterev e de o mie de ori mai important ca Pavlov“, mesajele curg. Nu știu cum se face că în comunicarea asta scrisă, instantanee – WhatsApp sau mesageria de pe Facebook –, nimeni nu scrie ce are de zis dintr-o dată. Totul e fragmentat. Două vorbe – *send,* alte două – *send.* Între mesaje, emoji-urile moaie sau subliniază emoții. E ușor de înțeles. Apoi, nu pui niciodată punct, e prea definitiv, abrupt, și pare cumva nepoliticos. Pui un *smiley* și se rezolvă orice. „Bem!“, scriu înapoi și, bineînțeles, pun un *smiley.*

S-a dus naibii somnul. Nu știam că o să ajung să-l prețuiesc atît de tare, nu îmi imaginam că o să ajung să mă bucur enorm de opt ore legate de uitare și de hălăduit în vise pe care mă chinui să mi le aduc aminte, să le pun bine în memoria existenței mele secrete, fantastice, în viața mea alternativă în care intri prin niște arcade mari, colorate, pe care stă un semn luminos: REM.

În copilăria foarte mică dormi ca pisicile, mai tot timpul, în adolescență și tinerețea timpurie pierzi nopțile și nu înțelegi ce minte diabolică a pus cursuri de la ora 8, iar din maturitatea tîrzie pînă la bătrînețe, ritmul tău circadian e făcut franjuri. Abia atunci începi să prețuiești somnul.

Dincolo de perioada agitată în care viața începea noaptea, am fost întotdeauna o persoană care funcționează perfect dis-de-dimineață. Butonul de *snooze* n-a existat, n-am încercat să rup încă zece minute, încă cinci minute de somn. Trezirea e totală, conștientă, mintea e prinsă perfect în realitate fără confuzii somnoroase. Legătura cu somnul e tăiată scurt, chirurgical. Tot așa, m-au fascinat întotdeauna persoanele care pot adormi în orice condiții. În avion, în tren, în metrou, le vezi în abandon total – capul alunecat în piept sau dat pe spate, gurile deschise –, dorm oamenii fără să le pese că se pun pe tavă, în toată intimitatea lor, vederii celorlalți.

Ei or fi și cei care pot dormi după-amiaza. Somnul impus din copilărie trebuie că a fost una dintre cele mai mari suferințe ale mele. „Iar acum dormim“, i se spunea unui copil hiperactiv, agitat interior, cuiva care avea încontinuu lucruri de făcut. Mă veghea tata. Îmi punea peste ochi căușul cald al palmei, poate-poate adormeam. Nu-mi amintesc să se fi întîmplat vreodată. Toate arcurile interioare din copilul ăla erau veșnic întoarse, tensionate, gata să explodeze.

Acum însă, am ajuns să vînez perioadele de somn. Să le caut și să le prețuiesc ca pe niște geme rare. Le înșir una lîngă alta pe o sfoară trainică. Ieri am dormit excelent. Și azi am dormit bine. Le țin socoteala, calculez orele, vorbesc despre asta.

Cînd oi fi ajuns așa? De cînd oare o zi bună a ajuns să depindă atît de tare de calitatea somnului? Cum am ajuns să mă ascund în somn ca sub o glugă fermecată și să mă apuc să trăiesc bezmetic și halucinant în cealaltă realitate? O fi un semn de bătrînețe sau de o vagă depresie vicleană? Nu știu. E opt și jumătate seara, și mi-e tare somn.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

S.O.S. Hobița (1)

„Casa în care s-a născut Brâncuși mai durează, cu totul părelnică înfățișării ei dintîi, din o mie opt sute șaptezeci și cît nu se știe, dar Costache își aducea aminte de ea, ca și cînd ar fi fost fiindă nouă în timpul copilăriei lui. Are două încăperi despărțite de un ogeculeț, în fund cu o vetrișoară cu corlată în unghi, și de-a lungul tuturor trei o prispă, la care ajungi între stîlpi de lemn pe trei trepte de pietroaie aduse de-a dura, din Bistricioara, neatinse de daltă, doar potrivit rostuite. Fusese pe de-a-ntregul meșterită de Nicolae-Radu, doar nelalocul ei dintîi, acum. Mai tîrziu, după moartea lui Nicolae-Radu, cînd se făcu și împărțeala averii lui, casa nu căzu pe lotul celui ce rîvnea la ea, ci cumpărînd-o Fîrsina Brînzan, sora lui Brâncuși, de la ceilalți frați, după desfacerea ei bîrnă cu bîrnă, ușor cu ușor, și prag cu prag, a rostuit-o din nou în îmbucăturile ei dintîi, puțin mai la sud, așa cum se întîmplă uneori la țară, la munte, și azi. Se deosebește de cea durată de Radu prin aspectul ei exterior: bîrnele, blanele, toate de gorun, au fost încercuite și acoperite cu tencuială în var, dar timpul a năruit ici și colo, mai ales la miazănoapte, fragila tencuială, lăsînd să se vadă bîrnele dintîi. Preocupări de înfrumusețare nu au urmărit pe Nicolae-Radu, de nu s-ar vorbi decît de capitelurile stîlpilor prispei, unde se ghicește o intenție de a le zimți, ducînd mintea la ciocul *cocoșului,* priceperea părînd a nu fi fost de lipsă lui Nicolae-Radu, judecînd după aprecierile postume, doar răgazul nedîndu-i ghes să facă asemenea lui Antonie Mogoș, din vecinul sat ceaur, care, el nu avea o casă de copii și doar patru brațe cu ale femeii Măria, neîngăduindu-le frumosul care e cheltuială de timp și vine din bunăstare fără sudoare.“

V.G. Paleolog, *Tinerețea lui Brâncuși,* Editura tineretului, 1967; toate microfoiletoanele la temă vor trimite la aceeași sursă.

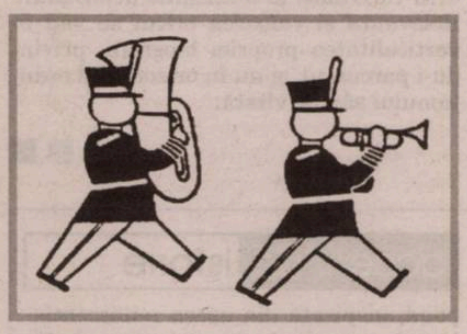

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Nu vreau să mă recunosc!

Nicăieri. În nimic. Nici în filme, nici în spectacole de teatru, în cărți, în discursul cuiva sau în cine știe ce articole. Mă deranjează. Mă supără. Mă irită. Cine ești, tu, bă?! Să-mi spui ce e cu mine?! Da' de unde știi tu așa de bine cum vine treaba asta? Adică stai un pic! Nu mă deranjează dacă e ceva de bine. Ceva ce eu numesc „adevărat“. Deci lucruri în care îmi convine să mă recunosc. Pentru că îmi validează părerile. Și alea despre lume, și alea despre mine însumi. Așa e OK. Altfel, ne supărăm. Și ne supărăm rău. Nu vrei s-ajungi în gura mea, nu vrei să intri la mine pe radar. Pentru că, odată luat în colimator, nu mai ai scăpare. Te ard, oriunde te-aș prinde. Deși fac tot ce pot să te asigur că-mi ești indiferent, că am putere cît China să te ignor, tot îmi mai apari în față din cînd în cînd. Iar în anumite momente ți-aș face voodoo sau aș trimite flacăra violetă să te pîrjolească. Bă, mi-ești antipatic și te disprețuiesc! Aproximativule! Dar s-o las baltă cu asta. Că, pe urmă, îți creez cumva senzația că ai vreun fel de importanță. Ceea ce n-ai, bă!

Uite, mă, nene, cum nu pot să mă abțin… Deci cum îți permiți tu să-mi spui ce-i cu mine? Asta depășește orice idee de insolență, orice definiție a obrăzniciei. În primul rînd, pentru că habar n-ai. Ești zero. Doar figurile sînt de tine. Iar în al doilea rînd, pentru că te bagi unde n-ai treabă. S-au băgat alții, mult mai grei decît tine. Vezi-ți, bă, de treabă! Și dispari deaici! Marș! Uite cine s-a găsit să creadă că știe ce e cu mine. Băiețică, aici ai greșit-o major! Păi, nu știu eu ce e cu mine, bă! De unde pînă unde vii tu să-mi spui care-i treaba?! Și cu ocolișuri și driblinguri, din care să mă prind că despre mine-i vorba. Nu mă lua, băiețică, pe mine, cu de-astea! Sînt hîrșit. Mă prind urgent. Am un detector special pentru d-ăștia ca tine. Sună de la mare distanță cînd v-apropiați. Nici n-ați intrat pe radar și tot știu că sînteți prin preajmă. Forfotiștii ăștia care ziceți că ne puneți oglinda-n față. Ia-ți, bă, nene, oglinda! Și-ți zic eu la ureche unde să ți-o bagi!

Vrei, bă, să-ți vînd un pont? Acum nu mă mai costă nimic să-ți zic. Mai bine mă-njuri, fraiere coclit! Mai bine mă faci albie de porci, băi, „scriitorule“! Adevăru' adevărat e că am mai mult respect pentru ăia care mă-njură-n față. Și, dacă tot o zic, hai s-o scuip pînă la capăt! Mai bine mă faci prost și mă umilești, mă jignești, mături curtea cu mine, speli pe jos cu demnitatea mea. Nu mă deranjează. Vrei să știi ceva, băi, „deșteptule“? Îmi face plăcere! Da, bă! Așa cum auzi! Îmi place! Uneori crăp de plăcere! Măcar e pe direct. E care pe care. Știi cum aveau ăia, în trecut, măscăricii de pe lîngă ei? Că maimuțoii ăia le puteau spune orice. Îi lăsau să zică și să facă p-acolo ca toate visele. Da' și cînd își luau nasu' la purtare… Nu le era bine dup-aia. Măscăricii sînt buni la casa omului, de cînd s-a făcut lumea asta. Te mai contrezi cu ei, te mai distrezi, le mai dai peste bot. Tenjură el, îl înjuri și tu. Te supără nasol, îl pocnești. Așa, treburile pot să meargă. Și se dovedește c-au tot mers.

Un anumit soi de eleganță mă deranjează, bă! Idiotenia asta că – vezi Doamne! – mă respecți, îmi spui chestii, și te incluzi și tu, pe tine, în ce zici, stilul ăsta de rahat mă face praf! Am senzația aia urîtă că mă observi. Că te uiți la mine prin lentilele microscopului. Urăsc chestia asta! O urăsc din suflet! Și cînd simt că e prin preajmă o situație de-asta, mă ia cu amețeală și fac ca trenu'. Adevărul e că așa ceva mă supără îngrozitor. Simt că explodez și că îmi sar toate capacele. O iau ca pe cea mai nasoală jignire. Tu îți imaginezi că, dacă vii cu vorba bună, aranjată, coafată, faci vreo mare brînză. Adică îmi cîștigi atenția și-mi produci vreo revelație. Iar eu, dup-aia, fac o plecăciune pînă la pămînt și-ți mulțumesc fierbinte că m-ai făcut să mă văd așa cum sînt. Ești foarte prost dacă îți închipui așa ceva! Știi ce obții, de fapt? Îmi aprinzi toate fitilurile. Îmi dai cheie. Iar eu pornesc la sfert. Nu faci decît să mă pui pe jar și să mă simt văzut ca insecta-n mușuroi. N-am nevoie de așa ceva! După cum n-ai nici tu, fraiere! Sau, dacă tu ai, treaba ta! Dar la mine nu veni cu de-astea!

Dacă ai sînge-n canalizare, bruschează-mă! Trage-mă de șireturi! Jignește-mă! Disprețuiește-mă! Umilește-mă! Știi situația aia cînd doi se bat? Atunci nu mai contează nimic. Așa e viața, fraiere! Cînd doi se bat, ăia nu mai țin cont de nimic. Lumea din jurul lor nu mai există. Din fiecare, în momentul ăla, iese afară animalul pe care nu-l arată, de obicei, nimănui. Și-atunci apari tu, elegantul, discretul, manieratul, să-i desparți. Tu, cu duhul blîndeții, cu vorba bună, cu lumina rațiunii. Să nu te miri deloc, fraiere, dac-o iei în freză instantaneu! Pentru c-o meriți. Ți-o ceri. Tu crezi că lor le convine să-i vezi așa, transformați, animalizați, schimonosiți, ridicoli, căzuți în noroiul ființei, congestionați și plini de bale? Sigur că nu le convine. Toată energia aia dezlănțuită o să se direcționeze pe ăla curat, apretat, proaspăt sosit la fața locului. Îi jignești crunt, prin simplul fapt că asiști la mizeria aia. Dă-ți seama ce sentimente le produci, dacă te mai și bagi între ei, să aduci tu raza de soare.

Așa și cu recunoașterea, cu oglinda, cu pusul oamenilor în fața propriului lor chip. Că ai dreptate sau că n-ai. Nu contează. Intenția e cea care se taxează aici. Cu excepția cîtorva masochiști rătăciți, a unor naivi care cred în condiția ameliorabilă a ființei, nimănui n-o să-i placă treaba asta. Nu-mi place, domnule, să mă recunosc cu adevărat în nimic! Nu-mi place absolut deloc! Recunoașterea e cea mai perversă formă de dezbrăcare. Ți-e mai rușine, de unul singur, în fața propriei goliciuni. Mult mai rușine decît în fața unei mulțimi care s-ar holba la tine.

Anca MANOLESCU

Fraternitate religioasă la Abu Dhabi

Vizita recentă a Papei Francisc în Emiratele Arabe Unite (3-5 februarie) a fost calificată drept un eveniment istoric pentru relațiile interreligioase. În spiritul declanșat la Conciliul Vatican II, Papa vizitase deja cîteva țări majoritar musulmane: Egipt, Azerbaidjan, Bangladesh, Turcia. Dar acum, se spune, un Papă vine pentru prima oară în Peninsula Arabă, leagăn al islamului și pînă astăzi un teritoriu-simbol al său. Sigur că doar „premiera teritorială" nu ar fi fost de ajuns pentru a socoti evenimentul drept „istoric". Mai important e mesajul întîlnirii cu liderii de la Abu Dhabi și cu responsabili religioși din lumea musulmană, printre care Ahmed al-Tayeb, fost rector al Universității Al-Azhar, acum imam al moscheii Al-Azhar din Cairo, instituție cu mare autoritate pentru sunnism. Importante au fost atmosfera și spectacolul întîlnirii. Slujba oficiată de Papă a reunit 130.000 de creștini, majoritatea lucrători străini, veniți din Asia, dar și 4000 de musulmani.

Cu prilejul vizitei papale a fost organizată de asemenea o reuniune pe tema „Fraternitate umană", la care au participat reprezentanți ai diferitelor religii. În sala de conferințe, Papa Francisc și Imamul au intrat mînă în mînă. „Pentru prima oară", nota Arthur Herlin în publicația *Aleteia,* „cele două credințe se află nu față în față, ci alături pentru a construi «un drum de pace și reconciliere» pentru toți oamenii de bunăvoință". În cuvîntările sale, Papa a susținut cu energie opoziția față de orice violență religioasă, a îndemnat religiile să construiască o „arcă a fraternității" pentru umanitatea actuală. A pledat pentru libertatea religioasă, care „nu se mărginește la libertatea de cult, ci vede în celălalt un frate". Dialogul real, a spus el, presupune identitatea afirmată a interlocutorilor. E nevoie de „curajul alterității, ceea ce înseamnă deplina recunoaștere a celuilalt și a libertății lui" *(Vatican News).* Ca semn al acestei atitudini, Papa și marele Imam și-au înscris semnătura pe două dale ce vor sluji la ridicarea unei biserici și unei moschei alăturate, deschise către un centru comun de dialog interreligios. Noutate remarcabilă într-o țară puternic musulmană.

Papa Francisc și Imamul au intrat mînă în mînă.

E drept că evenimentul a slujit nu numai fraternității religioase și umane. A slujit, cum notau diferiți observatori, și puterii de la Abu Dhabi. A adăugat o trăsătură spectaculoasă imaginii de țară deschisă spre diversitatea religioasă, tolerantă, opusă islamismului radical, pe care regimul vrea să o construiască. (Deși, se adaugă, același regim interzice orice disidență ori opoziție.)

„Cum pot fi religiile canale ale fraternității mai degrabă decît bariere de separare?", iată întrebarea pe care Papa și responsabilii religioși reuniți la Abu Dhabi îi îndeamnă pe credincioșii tuturor religiilor să și-o pună. Cum se poate ivi fraternitatea nu numai la nivel teoretic, declarativ, festiv, ci practic, în teren? Întrebarea nu e nouă. Răspunsurile nu sînt la îndemînă. Ba cîteodată sînt nedumeritoare.

Un mare vizionar sufit al secolelor XII-XIII, Ibn Arabî, e celebru pentru declarațiile lui ecumenice. (Despre tipul lui de cunoaștere contemplativă, Ahmed al-Tayeb a tradus în arabă importante studii occidentale.) Starea spirituală pe care o atinsese acest înalt musulman, impregnat de Coran, îi îngăduia să aibă *experiența* convergenței transcendente a credințelor. „Inima mea", spune el, „a ajuns în stare să găzduiască orice formă. E... pentru călugări mînăstire! E... kaaba pentru pelerinul care îi dă roată, Tablele Torei și filele Coranului! Cred în religia iubirii, oriîncotro se îndreaptă caravanele ei, căci iubirea mi-e religia și credința."

Și totuși, Ibn Arabî, care găzduia interior convergența căilor spre Unu, se împotrivește toleranței religioase. Îl învinuiește pe prințul Konyei că, lăsînd să se audă în cetate clopotele bisericilor creștine, încurajează asociaționismul *(shirk)* și credința falsă *(kufr).* Nu bunăvoința, ci rigoarea religioasă e îndemnul pe care înaltul contemplativ i-l adresează guvernantului. Pentru sensibilitatea noastră modernă, „cel mai mare maestru al sufismului" are o atitudine scandaloasă față de celălalt religios. Agravată de ceea ce poate apărea drept dedublare și „trufie" spirituală: un mod de credință pentru comunitatea musulmanilor de rînd, altul pentru sufismul vizionar. Dar nu numai sensibilitatea noastră modernă, croită pe libertatea de conștiință și pe libertatea religioasă, e contrariată. Coranul însuși, prin anumite versete privind „religiile Cărții", i-ar putea aduce obiecții lui Ibn Arabî. De exemplu versetul V, 48: „Noi am hotărît fiecăruia dintre voi o lege și un drum. Dacă Dumnezeu ar fi vrut, ar fi făcut din voi o singură adunare, însă El a vrut să vă pună la încercare prin darul ce vi l-a făcut. Întreceți-vă unii cu alții în cele bune..." (traducere de George Grigore).

Totuși am rata, cred, semnificația dublei atitudini a lui Ibn Arabî dacă am judeca-o numai după criteriile toleranței și egalitarismului. Criteriul lui este „optic", se referă la modul cum credinciosul își privește credința. Deosebirea cade, aici, între două tipuri de perspectivă. E, pe de o parte, perspectiva potrivit căreia credința ține preponderent de „legea" religioasă în aspectul ei prescriptiv, „obiectivat", cvasi-mărginit la cerințe de ordin formal. Ea recunoaște Unul prin intermediul propriei sale unicități – înțeleasă ca superioritate față de alte forme sau căi religioase. Subsumează în fond unicitatea metafizică unei unicități vizibile, administrate de uman. În prezența altor căi religioase, adeptul ei poate să alunece spre sincretism (asociaționism, credință falsă), dar riscul mai verosimil constă în agresivitate exclusivistă și fundamentalism. Ibn Arabî o știe prea bine. Datorită îndrăznelilor lui contemplative și ecumenice, unii doctori legaliști ai islamului l-au combătut din timpul vieții și pînă astăzi ca pe un grav pericol. De cealaltă parte e „perspectiva convergenței", care ia seama la universala radiație a divinului. Deosebirea făcută de Ibn Arabî poate fi citită nu ca dedublare, ci ca *îndemn la saltul înțelegerii*, la transformarea credinciosului în „spiritual" care, *urmîndu-și calea proprie*, recunoaște totodată generozitatea Polului divin, universalitatea lui, mulțimea căilor prin care El se oferă participării.

La mijlocul secolului al XV-lea, cardinalul Nicolaus Cusanus, contemplativ creștin, își punea și el problema unei relații cu islamul eliberate de regimul conflictului. Într-o *visio* meditativ-intelectuală, el face să se reunească în fața lui Christos, Înțelepciunea divină, reprezentanți ai tuturor religiilor. Tuturor Logosul le conduce înțelegerea spre convergența transmundană. Cusanus propunea astfel o *concordia* a credințelor, obținută prin înțelegerea rostului lor *ultim*.

* * *

La Abu Dhabi, Papa argumenta libertatea religioasă prin lumina pe care Dumnezeu o imprimă în inima fiecărui om. Cu același argument pleda pentru angajarea credincioșilor într-un dialog fratern de fiecare zi. Un astfel de dialog nu ar putea face oare să răsară în fiecare interlocutor conștiința convergenței credințelor spre Același? Nu ar întări, în fiecare, conștiința rostului ultim al credinței proprii?

Anca Manolescu *este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Navigînd prin ape tulburi

Ne numărăm printre cele vreo 30 de țări care au experimentat comunismul. Nu pentru că am fost ghinioniști în fața unui hazard istoric nemilos, ci pentru că eram unul dintre statele subdezvoltate plecate, alături de Rusia, în căutarea unei utopii modernizatoare. În cîteva decenii, comunismul a reprodus, printr-o accelerare forțată, fazele istoriei occidentale, de la revoluția industrială pînă la epoca bombei atomice. Un efort de sincronizare eșuat, căci – din toată sfera postsovietică – numai statele geografic & cultural mai apropiate de Vest au reușit să atingă media europeană, și asta sub impulsul integrării în UE (dar și pentru că se aflau deja pe calea modernității înainte de instaurarea militară a dictaturilor marxist-leniniste). Dacă e să tragem o concluzie, putem spune că evoluția unei societăți e organică: n-ai cum s-o grăbești prin ucazuri ideologice și violență politică.

În purgatoriul roșu, statele ocupate de armata lui Stalin au dezvoltat un radios mit al Occidentului. S-a trecut de la hedonismul provincial al Europei post-habsburgice la o veritabilă obsesie clandestină, dar plină de vitalitate „compensatorie". Într-o lume maniheistă, oficial antioccidentală, tot ce venea de „dincolo" era bun, dezirabil, incomparabil. Generația mea a mutat utopia din Est în Vest, în loc să vadă de ce utopia însăși (deși produsă în Occident) contrazice principala caracteristică a civilizației copiate: spiritul critic, exercitat în libertate. La trei decenii după ce falimentul comunist recoltase toate dezamăgirile, trăim acum, la fel de stupid, dezvrăjirea mitului occidental. Ne dedăm acestei demistificări într-o manieră infantilă și resentimentară, cu efectul toxic al unui venin regurgitat.

Ce-i drept, Occidentul însuși și-a modificat chimia prin extinderea UE și NATO. Prin dispariția URSS, liderii săi n-au mai avut de ce să *justifice* modul de viață occidental: toată lumea părea de acord că nu există, în raport cu el, decît alternative profund detestabile. Bătălia pentru valorile libertății s-a prefăcut într-o prelungită coabitare adesea coruptă cu vechiul adversar. Odată ce separațiile etanșe ale Războiului Rece au lăsat loc unei globalizări care a sporit exponențial puterea Chinei și a permis supraviețuirea semiautoritară a Rusiei, cinismul comercial & economic s-a impus fără opreliști, slăbind ethos-ul occidental (care solidarizase lumea liberă pe vremea „cruciadelor" anticomuniste). Amestecul celor două lumi cîndva antagonice a produs chiar o paradoxală schimbare de identitate axiologică: Rusia pare acum campioana gîndirii „conservatoare", în vreme ce Occidentul preia ștafeta neomarxistă a „progresismului". Dacă revoltele studențești din Mai '68, în marile capitale apusene, aveau ca repere bibliografice textele lui Troțki, Mao, Lenin și Buharin, Moscova contemporană se vrea, dimpotrivă, bastionul unei Europe creștine, la care pune umărul și Ungaria lui Orbán sau Polonia catolică: inamicii iliberali ai libertății pretind că au preluat, din țărînă, steagul abandonat de Occidentul „tradițional". Dughin e noul McArthur! Roger Scruton, noul Soljenițîn...

Iată (în stilul telegrafic impus de limitele acestui articol) de ce trebuie să alimentăm, în Est, o linie de gîndire conservator-liberală explicit pro-occidentală. Văd înțelepciunea unei asemenea opțiuni filozofico-politice ca pe un antidot eficient față de dubla derivă în care pare să fi intrat lumea post-comunistă, globalizată: cea neomarxistă și cea conservator-liberticidă. Afirmînd, inclusiv prin referențialul creștin, valorile clasice ale conservatorismului (realismul, prudența, moderația, respectul față de persoana umană și aspirația ei transcendentă), putem dacă nu stopa, cel puțin corecta aceste derive, care se potențează în oglindă. Din păcate, discursul conservator din cultura română actuală e, cu excepții notabile, influențat de spiritul eurasianic, structural antioccidental. Pînă cînd această decantare lăuntrică nu se va impune la nivel public, mentalitatea conservatoare va fi falsificată, antipatică și nefrecventabilă...

Teodor Baconschi *este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

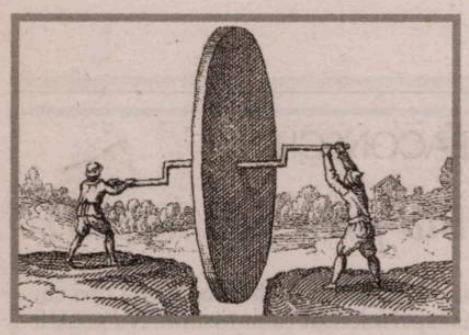

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Pesediști jenați

Oricine are răbdare să urmărească sondajele date publicității în ultima perioadă poate observa o evidentă scădere a PSD. Evoluția e cumva firească, celebra „erodare“ la guvernare se produce chiar și în cazul unui partid care a făcut din demagogie și inventarea permanentă a unor dușmani exteriori o artă. Realitatea rămîne realitate și din mijlocul ei se aleg oamenii care răspund întrebărilor din sondaje.

Din această realitate face parte și un experiment cu cumpărături făcut periodic de colegii mei de la Europa FM, care merg periodic la același magazin de unde cumpără aceleași produse. Ulterior compară prețurile. Rezultatul, previzibil, e că prețurile alimentelor cresc într-un ritm accelerat. Sigur, nu e nimic științific în acest exercițiu, dar putem înțelege de ce o parte din populație începe să își pună întrebări despre competențele guvernanților, chiar și sub obositorul baraj propagandistic pus la cale de consultanții și tovarășii de drum ai PSD.

Ceea ce se remarcă mai puțin este că Opoziția profită doar parțial de pe urma acestei tendințe. Crește PNL, USR se menține la rîndu-i în poziția de al treilea partid al României, cu ambiția deloc secretă că, împreună cu PLUS, va reuși un avans către locul doi. Despre ele vorbim însă altă dată.

Fenomenul cel mai interesant din ultima vreme este transferul de electorat în interiorul zonei de influență a PSD.

Cifrele din sondaje arată că, în topul creșterilor la intenție de vot, apare pe un loc confortabil ALDE. Formațiunea fostului premier Tăriceanu a reușit cumva să se pună la adăpost de valul de critici interne și externe cărora coaliția de guvernare trebuie să le facă față zilele astea. Atunci cînd n-a reușit (conflictul cu familia europeană din care face parte e real și ușor de verificat), evenimentul a căzut în plan secund și a fost repede uitat.

Situația e cu atît mai interesantă cu cît vîrful de lance al luptei anti-Justiție, ministrul Tudorel Toader, este propus și susținut în funcție de ALDE. Bagajul negativ al ministrului Justiției se decontează

Nu trece săptămînă în care să nu aflăm despre trecerea cîte unui parlamentar de la PSD la Pro România.

însă la PSD, care este perceput ca principal beneficiar al contorsionărilor retorice și legale menite să impună un control politic sever asupra procurorilor și judecătorilor. De asemenea, insistența PSD de a controla ferm la nivel administrativ și de discurs deciziile economice pune ALDE la adăpost de responsabilitate. Presupunerea că Liviu Dragnea acționează ca un soi de dictator sud-american absolvă ALDE, în ochii unora dintre concetățenii noștri, de o bună parte din răspunderea pentru guvernare. Raționamentul nu e chiar greșit, însă doar pînă la un punct.

Altă zonă care se bucură de o poziție bună în sondaje e reprezentată de fosta disidență din PSD formalizată între timp sub numele Pro România, partid condus încă de la înființare, acum un an de zile, de Victor Ponta. Alt fost premier care are avantajul că e și fost șef al PSD. Comparațiile se fac de la sine și, în ambele poziții, Ponta are de cîștigat. Cine a avut răbdare să îi urmărească activitatea publică în ultimul an a văzut că predecesorul lui Liviu Dragnea bate țara în lung și în lat într-un efort susținut de persuasiune ale cărui ținte sînt foștii colegi de partid. Iar rezultatele se văd în ultima vreme cînd nu trece săptămînă, uneori zi, în care să nu aflăm despre trecerea cîte unui parlamentar de la PSD la Pro România. De asemenea, din fruntea a ceea ce îi place să numească un *„start-up party“*, Victor Ponta practică zilele astea un discurs pro-european și civilizat a cărui unică menire e să sublinieze diferența față de delirul conspirationist și izolationist promovat de foștii săi colegi din PSD.

Altfel spus, deși asistăm la o răcire a relațiilor PSD cu un anumit segment de electorat, acești oameni nu merg însă prea departe. Rămîn în sfera de influență pesedistă, însă nu mai doresc să fie asociați cu Liviu Dragnea și mica lui camarilă. I-am numit, deloc peiorativ, pesediști jenați. Votanți care, în mare, sînt de acord cu liniile politice majore ale PSD, însă au obosit să fie făcuți părtași la tot felul de decizii sau situații moralmente dubioase. Nu vor să fie văzuți făcînd scut în jurul unui condamnat penal, nu vor să fie văzuți ca antioccidentali militanți și nici ca retrograzi. Nu vor să fie complici și nici nu se regăsesc în discursul Opoziției. Aleg, după gust, surogate sau avataruri ale PSD care îi fac să fie mai puțin responsabili pentru eșecurile PSD.

Situația asta se traduce printr-un soi de blocaj la nivel politic. Orice fel de calcule privind o majoritate parlamentară, în condițiile actuale sau în cazul puțin probabil al unor anticipate, duc la concluzia, greu de evitat, că PSD își poate încă asambla o coaliție de guvernare. Singurul impediment real e Liviu Dragnea „pe persoană fizică“, dată fiind duritatea cu care și-a tratat unii dintre foștii colegi. Umilința lasă urme și nu știu cîți dintre ei pot ierta lucrurile astea. Vorbesc despre umilință inclusiv în cazul acelora „convinși“ să își țină gura cu ajutorul unor poziții bine remunerate sau hrănitoare de orgoliu. Dacă vreți un exemplu, amintiți-vă de fostul premier Grindeanu, a cărui opoziție fermă la Liviu Dragnea s-a topit în confortul călduț al funcției de la ANCOM.

În absența unei prezențe semnificativ mai mari la vot, pesediștii jenați sînt cheia a cel puțin trei din următoarele patru runde de alegeri – europarlamentare, prezidențiale și naționale.

De ce ei? Pentru că la alegeri se numără voturi. Și adevărul simplu e că, deocamdată, PSD, sub toate înfățișările sale, reușește să le obțină.

Foarte puțin probabil ca un pesedist jenat să se transforme într-un inamic al PSD. De aceea Opoziției îi rămîne un singur lucru de făcut: să găsească acea cale prin care să aducă la vot segmente de populație care nu au acest obicei. Alternativa e resemnarea.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

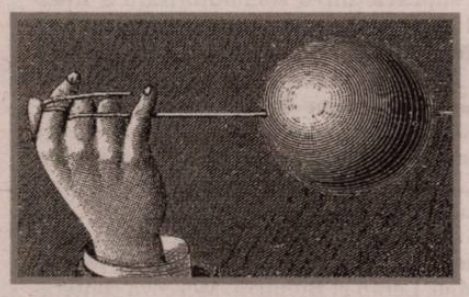

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Prețul gazului și costurile politice

40% din consumul energetic al Uniunii Europene e asigurat de gaze naturale importate din Rusia. O mare parte din cantitatea necesară ajunge prin conducte care traversează Ucraina. Cele două conducte North Stream 1, operațional, și North Stream 2, în curs de construire, permit Rusiei să exporte gaz în Germania evitînd ruta ucraineană. Drumul drept înseamnă profit mai mare. Eforturile Bruxelles-ului de a reglementa proiectul sînt susținute de Franța, care și-ar dori ca noul gazoduct să se supună directivelor europene. Franța susține revizuirea directivei astfel încît să se aplice și gazoductelor din țări terțe care intră pe teritoriul Uniunii. Germania a susținut însă că în acest caz e vorba de un proiect întreprins de entități private (în principal Gazprom, apoi E.ON, Wintershall, Shell, OMV și Engie) și că, de vreme ce furnizorul este Rusia, nu ar avea de ce să se supună directivei. Dacă, în cele din urmă, directiva va fi aplicată în sensul dorit de Bruxelles și de Paris, toate gazoductele existente sau viitoare care ajung în Europa vor trebui să întrunească patru principii: tarife nondiscriminatorii, raportarea transparentă a cantităților de gaz transportat, redistribuirea către alte state a cel puțin 10% din capacitatea de transport și, în fine, deconcentrarea proprietății asupra gazoductului. Acest ultim criteriu era și cel mai dificil de transpus și a fost nevoie de intense dialoguri diplomatice pentru a se ajunge la un compromis. Furnizorul rusesc Gazprom nu va putea controla și distribuția prin North Stream. Compromisul nu blochează proiectul, dar schimbă în mod esențial modul în care va fi operat gazoductul. Dincolo de obiecția Franței, North Stream e problematic din perspectivă politică. Pentru Rusia nu era esențial să controleze, prin Gazprom, transportul în Europa, ci să exporte gaz Germaniei pe ruta directă. E un interes economic și politic deopotrivă. Interesul Germaniei e să obțină gaze naturale la un preț convenabil. Controversele apar cînd se iau în calcul și interesele politice.

De cîteva luni, Statele Unite ale Americii fac presiuni tot mai mari pentru a compromite proiectul ruso-german. Ambasadorii SUA la Berlin, Copenhaga și Bruxelles au atras atenția că North Stream 2 va spori dependența energetică a Germaniei și a Europei de gazul rusesc și că, prin urmare, gazoductul va crea o anume sensibilitate sau vulnerabilitate în relația cu Moscova. Țările baltice și Polonia consideră North Stream 2 un pericol pentru securitatea lor națională. Cel mai înverșunat adversar al proiectului este, cum era de așteptat, Ucraina. În momentul în care conducta va deveni funcțională, gazoductul care traversează Ucraina va deveni inutil, privînd această țară atît de venituri importante, cît și de o pîrghie în relația cu Uniunea Europeană. 16 state europene se opun proiectului ruso-german. În acest context, Germania riscă să se izoleze în Europa.

Pentru Rusia nu era esențial să controleze, prin Gazprom, transportul în Europa, ci să exporte gaz Germaniei pe ruta directă.

Poziția Berlinului în chestiunea North Stream 2 e problematică pentru că evită, interesat, nu din neglijență, să ia în calcul relațiile politice: e doar un discurs economic și atîta tot. Evident, un proiect de o asemenea anvergură nu are cum să fie nepolitic. Nici măcar atunci cînd de pe urma lui profită doar țări prietene care respectă regulile internaționale. Doar că Rusia nu mai e o țară prietenă a Germaniei – atrage atenția *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Moscova se comportă de parcă ar fi în război cu Vestul: „În Ucraina, acest război e purtat cu puterea armelor. În Regatul Unit, cu spioni care-i atacă pe adversarii Kremlinului. În Germania și în alte țări – prin atacuri informaționale asupra instituțiilor democratice“. Încă de la primul conflict ruso-ucrainean pe tema gazului, din 2005-2006, Moscova a demostrat că folosește resursele energetice ca pe instrumente ale puterii. Și că de la armistițiul foarte fragil din Georgia, trecînd prin anexarea Crimeei și pînă la denunțarea tratatului privind forțele nucleare intermediare, Rusia a arătat că nu respectă regulile și convențiile internaționale. Acestea sînt premisele de la care ar trebui să pornească analiza de oportunitate pentru North Stream 2, atrage atenția *FAZ*. Prețul preferențial al gazelor vine la pachet cu o creștere a dependenței față de Rusia și cu alterarea unor relații politice în Europa.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Andrei MANOLESCU

Iarna la noi

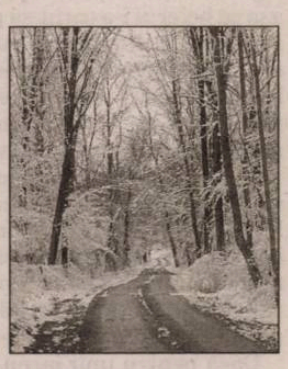

Texte și opinii de:

- Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU (cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga")

„Zăpezile de alaltăieri"

- Romica JURCA (meteorolog)

„Culmea este că am avut dreptate" – interviu

- Radu OPAINA (președinte al Federației Asociațiilor de Proprietari)

„Frigul a venit mai devreme" – interviu

- Zenobia NICULIȚĂ (psiholog)

„Iarna omului modern" – interviu

argument

Iarna e cum vrem noi să fie

Datele exacte, faptele concrete, adevărurile axiomatice, toate par să devină în zilele noastre chestiuni relative, contestabile, subiective. Dacă cineva susține că unu plus unu fac trei, nu mai trece neapărat drept idiot. E doar un ins care are propria lui părere și care, la urma urmelor, de ce n-ar putea avea chiar dreptatea sau adevărul lui?

În atari condiții, chestiuni mai greu cuantificabile cum ar fi clima, prognoza vremii, normalitatea sau anormalitatea unui anotimp sînt cu atît mai expuse trend-ului subiectivist, percepțiilor fiecărui individ. De exemplu, eu aș putea spune acum că mi se pare că, de pe la jumătatea anilor '90, adică din momentul în care România a început s-o vireze serios către Uniunea Europeană și Occident, iernile noastre au devenit mai calde, mai temperat-oceanice, adică ceva mai blînde, mai apropiate de felul iernilor de prin vestul Europei. De cîțiva ani încoace însă, după ce guvernul nostru a început să nu mai fie atît de pro-european, mi se pare că și iernile au început să-și recapete greutatea din anii '80. Din nou parcă se face tot mai simțit și crivățul care bate dinspre nord-est (sigur, la senzația asta contribuie și reapariția frigului într-o mare parte a apartamentelor din București, cauza fiind, după toate evidențele, proasta administrare a RADET și a orașului). Percepțiile mele nu se bazează pe date statistice sau științifice, dar cine poate spune că n-am dreptate, dacă eu așa simt? Și sînt sigur că și mulți dintre dvs. simțiți la fel.

Puțini pot totuși să conteste că, pînă la un punct cel puțin, iarna asta a fost în mod real mai grea. Este și motivul pentru care ne-am gîndit să dedicăm un Dosar iernii, sau mai degrabă felului în care e perceput acest anotimp. Un Dosar din care aflăm că românii (mai puțin copiii) s-au plîns dintotdeauna de iarnă, ca niște greieri. Ceea ce nu i-a împiedicat să invoce la fel de frecvent amintirea iernilor de altădată (o făceau chiar și pe la o mie șapte sute și ceva...), a celor cu omăt adevărat. Pare că deseori iernile au fost anormale (poate pentru că și vremurile au fost ararеori normale). Istorici și meteorologi descoperă, măsoară și confirmă asemenea lucruri. Dincolo de percepții sau măsurători de toate felurile, însă, e de neconstatat că niciodată iarna nu-i ca vara, așa cum răspicat ne atrăgea atenția fostul președinte. Ar mai fi de adăugat că iarna rațiunii, despre care s-ar zice în ultima vreme că tinde să pună stăpînire pe o bună parte din glob, poate fi mai periculoasă decît iarna de afară.

Din Dosarul care urmează veți vedea și cum apare ideea că, tot așa cum în unele țări mai calde există dreptul la siestă, în țări ca a noastră ar trebui să existe dreptul la hibernare, consfințit ca un drept al omului. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

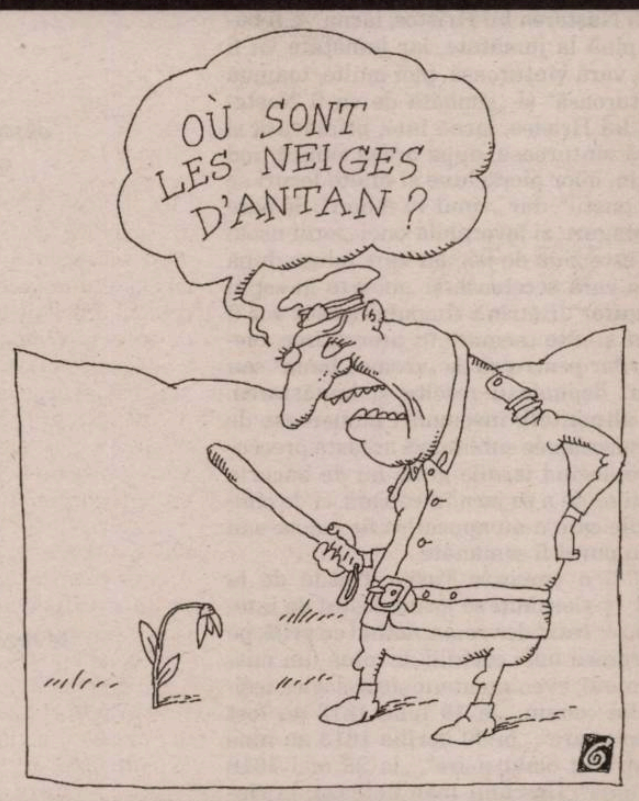

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

Zăpezile de alaltăieri

Vremea, și mai puțin vremurile, ne preocupă pe fiecare dintre noi. Astăzi, verificăm cu ușurință cum va fi vremea oriunde pe planetă și sîntem oarecum pregătiți cu privire la ce ar putea să ne aștepte la un capăt de călătorie. În trecut lucrurile erau un pic diferite sau, mai bine zis, total diferite. Gromovnice și zodiacare erau consultate pentru a ghici încotro se îndreaptă vremea și, implicit, destinul oamenilor. *Gromovnicul lui Eraclie care au fost cititor de stele* este intens copiat și introdus în diferitele miscelanee, regăsite din secolul al XVIII-lea pînă foarte tîrziu în secolul al XIX-lea. Într-o astfel de carte de la 1800, vremea se prevestea în funcție de ziua în care pica Nașterea Domnului. Zi importantă pentru creștinul pravoslavnic, Nașterea Domnului așază lumea pe făgașul cunoașterii, întrucît „a cunoaște" presupune a îmblînzi forțele răului, a le face favorabile prin diferite ofrande. Dar mai înseamnă și a se pregăti pentru ceea ce poate fi mai rău, a învăța să supraviețuiești printre vremurile tulburi. De va fi într-o duminică Nașterea Domnului, se scrie în această carte, atunci creștinii vor avea „iarnă îndoită și rece" și „toamnă vînturoasă", bună „șerpilor peire, oilor scădere, poame multe, miere multă, grîu puțin, dobitoacelor și hiarelor înmulțire", dar nu și pentru oameni, care se vor stinge în boli și suferințe. Dintr-un alt miscelaneu în care *Eraclie* este prezentat drept „împăratul numărătoriu de stele", „iarnă năprasnică" și „primăvară vînturoasă" s-ar abate asupra creștinilor dacă ziua Crăciunului ar pica într-o zi de vineri. Nașterea lui Iisus Christos într-o zi de marți ar aduce „iarnă zăpăjoasă" și „primăvară ploioasă"; dacă ar fi miercuri, iarna ar fi tot rea, urmată de o primăvară ploioasă, cu grîu puțin, dar poame și vin mult. Nici luni și sîmbătă nu par a fi potrivite pentru o iarnă ușoară: „luni de va fi Nașterea lui Hristos, iarna va fi bună pînă la jumătate, iar jumătate va fi rea, vară vînturoasă, ploi multe, toamnă vînturoasă" și „sîmbătă de va fi Nașterea lui Hristos, iarnă iute, primăvară și vară vînturoasă, după aceea silnică, rod puțin, oilor pierăciune și multe locuri se vor pustii", dar „vinul va fi bun". Se pare că singura zi favorabilă unei „ierni ușoare" este ziua de joi, dar care aduce după ea o vară secetoasă și „moarte în copiii boierilor". Bătrînii timpului trecut vor fi avut și alte „semne" în prevestirea vremurilor pentru că de „vremea bună" sau „rea" depindeau recolta și bunăstarea. De altminteri, însemnări numeroase de pe miscelanee subliniază această preocupare, legînd iernile grele nu de bucuria copiilor de a se juca în zăpadă, ci de cîmpurile care n-au apucat să fie culese sau n-au putut fi semănate.

Un oarecare Vasile Țintilă de la Cernăuți se arată destul de interesat de vreme, notînd cu grijă, pe marginea unei cărțulii de mînă (un miscelaneu), evenimente meteorologice ieșite din comun: „la 19 iulie 1813 au fost pohoi mare", „la 30 aprilie 1813 au nins și au fost omăt mare", „la 28 mai 1818 au nins". Dascălul Ioan notează, la rîndul său, omătul mare din iarna lui 1830: „o lună înainte de prinderea Crăciunului atîta zăpadă, cît și oile să pusără pă fîn. Și o stat zăpada ca de un cot, și mai groasă, neclătită, nemișcată, pînă la luna lui aprilie, în 10 zile. Și holdele cele de toamnă au pierit în tot Ardealu și se făcu scumpiete la bucate".

Nu numai noi suspinăm astăzi după zăpezile de altădată, ci și oamenii din trecut atunci cînd mult așteptatul omăt nu venea. Același Vasile Țintilă scria în iarna lui 1821: „la anul 1821, tot postul Crăciunului au arat oamenii. Și în zioa și a doua zi de Crăciun, așa de cald ca vara au fost, că fetele la țară au giucat afară desculțe, în cămeșe". Ierni calde și fără zăpadă mai fuseseră și la 1719, cînd „nici n-au înghețat, nici nu au căzut zăpadă". La Bobotează, tina era așa de mare și ploaia atît de sîcîitoare că preoți n-au „putut merge să facă Iordanul". La început de februarie, oamenii deja ieșiseră la arat și semănat. La fel se întîmpla și prin februarie 1832, cînd puțina zăpadă s-a topit, iar drumurile Strehaiei fuseseră acoperite cu „colb". La fel de stranie pare și ziua de 13 iulie 1835, cînd, pe neașteptate, vremea s-a răcit brusc: „au fost foarte frig, încît pe la unele locuri au făcut focul în sobe, căci suflînd să cunoștea aburul, ca iarna". Recolta n-a fost afectată, chiar dacă frigul a ținut mai bine de o săptîmînă, ci doar „lăcuitorii s-au întristat", scria un oarecare contemporan.

„La ce bun căldura verii dacă nu ar fi iarna care să ne amintească dulceața ei?"

JOHN STEINBECK

„În adîncul iernii am descoperit în cele din urmă că există în mine o vară invincibilă."

ALBERT CAMUS

„Culoarea primăverii se regăsește în flori, culoarea iernii este dată doar de imaginație."

TERRI GUILLEMENTS

Iarna grea, așa cum n-a mai fost alta, revine deseori în mărturiile vremii. Fiecare crede că iarna lui este cea mai grea, cu zăpezile cele mai mari, cu lupii cei mai fioroși, cu frigul cel mai crunt. Și fiecare în parte are dreptate. La 1740, „bătrînii țării" nu-și aminteau să mai fi văzut o „iarnă mai grea și mai lungă" decît cea pe care o trăiau în acel moment. Iarna lor începuse în octombrie și se sfîrșea în aprilie, fără ca oamenii să aibă timp să-și strîngă păpușoiul sau fînul. Or, o astfel de iarnă, în care locuitorii nu putuseră să semene din cauza frigului, este pusă de Cronica Ghiculeștilor pe seama „dracului pizmaș" care și-ar fi băgat coada printre norii înghețați. Dar și cu trei ani mai devreme, iarna fusese la fel de grea, cu troiene și nămeți cît casele: „la început părea că va fi o iarnă ușoară, dar pe urmă a căzut atîta zăpadă, încît în primăvara următoare nu numai toate văile, de care spusesem mai sus că secaseră de secetă (din cauza unei veri foarte aride – *n.n.*), dar și cele crăpături care nu păreau să fi avut vreodată apă în ele s-au umplut de apă", consemnează cronicarul Ghiculeștilor.

Poate cea mai impresionantă descriere a unei ierni grele ne parvine de la Dionisie Fotino: „în anul acela (1812) a fost iarna așa de grea, încît de mai multe secole poate nu se întîmplase; era ceva peste natură, încît semăna a urgie dumnezeească, înadins trimisă pentru ca să se înfățișeze scena cea mai tragică și mai fără de exemplu în pustiurile cele întinse și nemăsurate ale Rusiei". În „iarna aceasta" pieriră armatele franceze înghețate pe drumurile troienite ale războiului, comparate, de Dionisie Fotino, cu rătăcirile evreilor dintr-un alt secol. Dar iarna nu a fost grea doar în Rusia, ci și pe meleagurile valahe, unde „furtuna iernatică" cauzase „o mulțime de nenorociri", înghețînd oamenii și vitele care se aflau pe drumuri și cîmpuri.

Iarna (și mai ales „iarna grea") este un bun pretext de reîntoarcere la mila creștină, la iertare, la înțelegere. Grigoraș Hortolomei se așezase cioban la marele logofăt Lupu Balș. Nu prea s-au înțeles, așa că boierul i-a cerut să părăsească moșia Merești, din ținutul Sucevei, obținînd și un pitac domnesc în acest sens. Doar că în plină iarnă – este 17 februarie 1772 – să iei turma și să te „cobori" la altă stînă nu pare un lucru prea ușor. Așa că Grigoraș Hortolomei cere îngăduință: „am venit și am căzut cu rugăciune la dumnealui și m-am rugat ca să mă lase să mai șed pînă în primăvară; și de primăvară negreșit și fără de nici o sminteală să mă ridic di pe moșia dumisale și să mă duc pe moșia mea unde oi avea".

Dacă pentru unii iarna este cu adevărat grea, pentru alții iarna grea poate fi folosită pentru orice; chiar și pentru jaf. Iarna anului 1802 este o altă iarnă „cu adevărat aspră și foarte grea", după cum scrie istoricul Dionisie Fotino. Dunărea înghețată se dovedește a fi un bun prilej pentru armatele pașei de Vidin, Osman Pazvanoglu, să treacă peste apele înghețate și să jefuiască Valahia: „la 18 ianuarie, se văzu fără de veste trecînd Dunărea, pe la Ostroveni, oștirile lui Pasvantoglu". Speriată de această invazie neașteptată, populația încearcă să se salveze prin fugă, dar zăpada și frigul nu o ajută deloc: „iarna era așa de grea, ninsoarea așa de mare, gerul așa de tare, încît bieții fugari se cufundau în nămeți ca în apele de mare, iar lupii, vulpile și ursii ieșeau la drumuri ca orbi și turbați de sfîșiia muierile și copiii ce le cădea în cale". Pe pîrîurile înghețate, armatele lui Osman Pazvanoglu înaintau spre București, speriindu-i pe creștinii care-și părăsiseră adăposturile într-un drum spre nicăieri.

Iarna este un bun pretext de reîntoarcere la mila creștină, la iertare, la înțelegere.

Crăciunul de anul trecut se nimeri într-o zi de marți, așa că, după previziunile lui *Eraclie,* ar trebui să avem o „iarnă grea", urmată de o primăvară ploioasă, de o vară bună și de o toamnă plină de miere, unt și de cît mai mult vin. Tot de la *Eraclie* aflăm că „boalele vor fi multe", manifestîndu-se cu dureri, mai ales, în rîndul „muierilor și a celor puternici".

Așteptînd zăpezile de anul viitor, vă propun să urmărim previziunile lui *Eraclie*, bucurîndu-ne de va fi miere și vin, curioși de ce „puternic" al zilei va căpăta oarecșce dureri.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" al Academiei Române. Cea mai recentă carte publicată:* Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească, 1750-1860, *Editura Humanitas, 2015.*

„Culmea este că am avut dreptate"

interviu cu meteorologul Romica JURCA

Ar trebui să considerăm că iarna de afară este una obișnuită sau una neobișnuită?

Obișnuită, i-aș zice eu. De-a lungul timpului, pînă în 2000, în luna noiembrie erau ploi, dar și destul de multe episoade cu lapoviță, ninsoare și temperaturi scăzute. Noi o numeam o lună de pre-iarnă, iar în decembrie totul era mult mai blînd și din punct de vedere termic, și în ceea ce privește precipitațiile. Îmi amintesc de noiembrie 1993, cînd au fost patru viscole în sud-estul României, pe 4, 14, 19 și 29 noiembrie. După fiecare astfel de episod, a fost ger cumplit, nu la munte, ci aici, în sud-sud-estul României, inclusiv la București s-au înregistrat -19 grade, dimineața. În acest an, frig și ninsori au venit încă din noiembrie.

Cît de întemeiată e percepția că nu mai sînt „iernile de altădată"?

Este foarte întemeiată, dacă facem referire la iernile de după 2000, cînd nu prea au mai fost ierni. Bunăoară, anul trecut sau, mai degrabă, iarna trecută, a fost ger în dimineața zilei de 2 martie, iar în 23 martie 2018 a fost cod de ninsoare și viscol. Cu doi-trei ani mai în urmă, de această dată, a nins și a viscolit în sudul țării, pe 26 martie.

În ce măsură se poate prevedea din toamnă sau chiar din vară dacă o iarnă va fi mai grea sau mai ușoară?

Cu cît perioada pentru care se anticipează evoluția vremii este mai îndepărtată, cu atît probabilitatea de realizare este mai mică. Dacă totul s-a schimbat, vechile reguli nu se mai păstrează. După o vară fierbinte, întotdeauna urma o iarnă aspră și invers, însă nu erau mai mult de două veri fierbinți sau două ierni aspre consecutiv. Concluzia ar fi că astfel de prevederi nu se pot face, ori, dacă se fac, este ca la jocul de noroc, care uneori poate să iasă. I-am spus unei doamne, la telefon, cu o lună înainte, cum va fi vremea într-o anume zi la Baia Mare, cred, doamna fiind interesată pentru o nuntă, iar pentru așa un eveniment i-am dat vești bune. Culmea este că am avut dreptate și asta știu fiindcă doamna respectivă m-a sunat după eveniment ca să-mi mulțumească încă o dată. Și uitasem despre ce anume era vorba.

Prognozele meteorologice pe termen scurt par să fi devenit mult mai precise în ultima perioadă. Cum se explică asta?

Precise au fost și altădată, numai că acum – și vorbesc din punctul meu de vedere –, în principal oamenii de specialitate, adică noi, meteorologii, dar și unii prezentatori care au dorința de a înțelege mesajul pe care ulterior îl transmit marelui public, folosesc expresii mai puțin de specialitate, mai mult pe înțelesul tuturor. Totdeauna am fost de părere că, dacă nu reușești să te faci înțeles, te-ai străduit și ai muncit degeaba. Nu-i mai puțin adevărat că și mijloacele noastre de documentare – hărți probabile – în vederea elaborării unei prognoze meteo sau îmbunătățit și diversificat. Experiența meteorologului însemnă foarte mult și o astfel de experiență o dobîndești în ani și ani. Nu știu dacă o să mă credeți, dar, după cei 40 de ani de activitate, toți la prognoză, încă mai sînt necunoscute, respectiv manifestări de vreme atipice pe care cu greu mi le explic sau... rămîn așa. Și în ultimii, nu foarte mulți ani, au apărut și la noi tornade, ninsori însoțite de descărcări electrice sau ninsori care încep cînd termometrele arată 7-8 sau chiar 9 grade. Mă bucur cînd aud aprecieri pozitive la adresa meteorologilor, cum mă bucur că oamenii s-au familiarizat cu codurile și au renunțat la isteria de la început. Este foarte ușor să îți dai seama care culoare de cod trebuie să sperie și care nu. Pur și simplu, putem face o analogie cu ce indică semaforul, doar că în cazul codurilor mai este și portocaliul, un fel de roșu mai puțin aprins.

„Niciodată vocile nu sînt atît de frumoase ca într-o seară de iarnă, atunci cînd apusul aproape că îți ascunde trupul, iar cuvintele par a se naște de nicăieri, cu o nuanță de intimitate rar întîlnită în timpul zilei."

VIRGINIA WOOLF

La ce ne mai putem aștepta din partea iernii actuale?

Luna februarie din acest an pare să fie cu o vreme caldă și vorbim de medie de temperatură noapte-zi, raportată la medii similare alcătuite pe șiruri foarte lungi de ani. O lună caldă poate însemna valori de temperatură constant mai ridicate decît în mod obișnuit, sau din valori foarte mari o perioadă mai lungă de timp și din valori mici într-un interval mai scurt. În natură, în căutare de echilibru, mai devreme sau mai tîrziu, există o compensație. Chiar dacă în aceste zile vorbim de o vreme mai de primăvară, nu cred că vom avea norocul ca acest anotimp să continue. Mai este „perioada Babelor", în care vremea este foarte schimbătoare și ca aspect, și din punct de vedere termic. Mi-e aproape imposibil să spun de acum ce va mai urma, dar nu cred că iarna și-a spus ultimul cuvînt și că nu vor mai fi manifestări extreme. Cu alte cuvinte, v-am spus că gradul de incertitudine scade cu cît perioada la care se face referire este mai îndepărtată, și cu atît mai mult la cît de surprinzătoare a fost vremea și în Europa, și în alte părți ale lumii în ultima perioadă de timp.

Prin anii '70, în lume se vorbea intens despre posibilitatea instalării unei noi ere glaciare. Acum se vorbește peste tot despre marele pericol al încălzirii globale. Ce să credem?

În lipsa unor argumente solide, trebuie să dăm crezare cercetătorilor. A fost o perioadă bună de timp în care eu nu am crezut în încălzirea globală. În arhiva Administrației Naționale de Meteorologie sînt date despre vreme foarte caldă – temperaturi de martie sau chiar aprilie – în lunile ianuarie și februarie, dar și în iulie sau august, și asta din 1896, 1918, deci din ani în care nu vorbeam de industrializare, de poluare excesivă, de gaze cu efect de seră ș.a.m.d.

a consemnat Andrei MANOLESCU

Anton POPESCU

Lopata era singura scăpare

Am avut acum cîteva zile un episod de iarnă ciudat. A plouat, torențial la un anumit moment, apoi, sau chiar instantaneu, toate picăturile acelea au înghețat. Americanii numesc năpasta asta *freezing rain*. La noi nu prea avusese succes pînă acum, dar iată că fenomenul s-a produs. Spectaculos în felul său, cel de acum a fost unul năprasnic. S-au rupt sute de copaci care au distrus mașini, au căzut pe gheață o mulțime de oameni, și-au rupt tot felul de oase, în fine, totul părea o mică apocalipsă a gheții. Orașul era paralizat. În țară a fost și mai rău: au căzut stîlpi de electricitate, s-au rupt cabluri sub greutatea imensă a gheții, zeci de mii de oameni au rămas fără curent, dar acolo, la țară, e mai ușor de suportat, mai bagi un lemn în sobă, mai recurgi la rezervele de carne și de cartofi din hambar, acolo trece altfel timpul, mai lent și fără angoase. Și cu toate astea, dacă ar fi fost doar cu două-trei grade mai puțin, am fi asistat la spectacolul mai cunoscut nouă, cel al zăpezii. Dar n-a fost să fie. A fost ploaie înghețată.

Am trăit destule fenomene meteo în viața mea de bucureștean. Am prins, de pildă, marea zăpadă din '53. Îmi amintesc, aveam doar 5 ani și eram intern într-o casă de copii preșcolari, undeva prin Cotroceni. Căminul era săptămînal, iar maică-mea venea sîmbăta după-amiaza să mă ia acasă. De data asta nu a mai venit. Zăpada căzută a fost atît de mare încît nu se mai putea circula. Îmi amintesc că eram în cămin, mă uitam pe fereastră și vedeam doar o mare albă, chiar și copacii erau îngropați, totul era acoperit. Dar nu ne-am speriat, educatoarele, care dormiseră peste noapte acolo, își făceau treburile, bucătăresele găteau. Am stat atunci cam două săptămîni fără să ieșim afară. Mama mi-a povstit însă și alte amănunte. Seara, cînd a ieșit de la serviciu, mi-a spus că ningea cu niște fulgi mari și deși, dar nu credea că se poate întîmpla ceva deosebit. Dimineața s-a trezit, s-a îmbrăcat ca să iasă din blocul de pe Vasile Lascăr unde locuiam. În holul blocului mai erau cîțiva locatari care au informat-o rapid că nu se poate ieși. Într-adevăr, zăpada era așa de mare încît ușa de la intrare era complet blocată. Oamenii au început să facă tunele prin nămeți. Tramvaiele sau mașinile nici poveste să circule. Și așa a ajuns maică-mea la serviciu, cam în jur de ora 13, după ce a parcurs o distanță de circa un kilometru în cinci ore. A fost o mobilizare generală. Nu existau curățitoare sau alte utilaje, așa că a fost chemată și armata. Lopata era singura scăpare. Mii de oameni dădeau la lopată și făceau tunele prin zăpadă. Cînd s-a reușit eliberarea șinelor de tramvai, zăpada, de o parte și de alta, se ridica la aproape trei metri. Ulterior am văzut niște fotografii. M-am minunat și de ele, așa cum mă minunez și acum de stratul gros de gheață care a acoperit capitala. Zăpada aceea antologică a ținut apoi pînă spre sfîrșitul lui martie (se întîmpla cam la începutul lui februarie). Mormanele mari au dăinuit chiar și în aprilie.

„Un bătrîn îndrăgostit este asemenea unei flori înflorite iarna."

(proverb)

Altă dată, cînd eram în armată, la Boteni, Dîmbovița, cam pe la mijlocul lui martie s-a pornit într-o noapte o viforniță cumplită care a depus un strat de zăpadă de circa un metru și jumătate. Tocmai eram pe punctul de fi lăsați la vatră. Ordinul însă a venit de sus, de la Ceaușescu: toată lumea la zăpadă! Și nu am mai plecat, am primit lopeți (aceleași din '53 sau altele) și am pornit la deszăpezirea combinatul avicol de la Titu. Abia după cîteva zile vremea s-a îmbunat și am putut să plecăm acasă.

Mai de curînd, după ce ne-am mutat din București la Poiana Cîmpina, a venit tot așa o zăpadă imensă într-o noapte. A nins cît pentru zece ierni. Se pusese o zăpadă de cam un metru. Oamenii au început să se urce pe case pentru a îndepărta zăpada. Am văzut atunci că unele case s-au prăbușit sub greutatea stratului de nea. Ne-am speriat și am angajat un om să dea zăpada de pe acoperiș. Că la curte nu e ca la bloc, iar iarna nu-i ca vara (vorba unui marinar de cursă lungă).

Nu a fost prima dată cînd am urît anotimpul ăsta netrebnic de care și anul ăsta de-abia așteptăm să ne despărțim, să plece, să ne lase. Deși totul e relativ pe lumea asta. Admit că există și oameni cărora iarna le prieste și care se bucură de ea. Să fie la ei acolo!

***Anton Popescu** este inginer.*

„Frigul a venit mai devreme"

interviu cu Radu OPAINA, președinte al Federației Asociațiilor de Proprietari

Anul acesta, în apartamentele multor bucureșteni racordate la rețeaua RADET se pare că a fost mai frig decît în alte ierni. Am auzit multă lume plîngîndu-se că așa ceva n-a mai fost dinainte de 1989. Dumneavoastră aveți date care să confirme o situație diferită de cea din alți ani?

În ultimii zece ani, cel puțin, pe timp de iarnă, în medie 10.000 de oameni/zi (100 blocuri/zi) nu au avut căldură și apă caldă, la care s-au adăugat cca. 5000 de oameni pe an care au rămas definitiv fără căldură și apă caldă în București. Iarna aceasta „excelează" prin faptul că frigul a venit mai devreme, de mult timp nu a mai fost așa frig în noiembrie și decembrie, și printr-o mediatizare a avariilor mai agresivă din partea mass-media. Această mediatizare este ciudată, prin comparație cu anii anteriori, cînd a fost aproape inexistentă, și o văd ca parte dintr-un scenariu politic necinstit. Este vizibil faptul că în prim-planul acestor mișcări de pe scena publică nu este interesul public – cetățean, consumator, Primărie –, ci acapararea în forță a RADET-lui de către ELCEN, invers de cum a fost propagată ideea „comasării" RADET-ELCEN în ultimii doi ani. În fapt, și RADET, și ELCEN au aceleași probleme, și ambele trebuiau supuse judecății publice de către mass-media în aceeași măsură. Practic, se întîmplă o nouă reașezare a intereselor financiare murdare prin încercarea de eliminare a unora care nu cedează accesul la butoane. Sînt multe fapte care certifică ceea ce spun, dar nu intru în detalii pentru că nu există sprijin public pentru normalizare.

Față de perioada de dinainte de 1989, situația este mult mai gravă. Atunci sistemul putea, tehnic, furniza căldură tuturor locuitorilor din București, azi nu mai poate.

Se vorbește de avarii la RADET, de faptul că rețeaua de conducte e uzată și nu mai face față. Asta o știm de foarte mult timp, dar totuși, ce s-a întîmplat brusc iarna asta față de cea trecută? (Cel puțin în cartierul în care locuiesc – Titan – de la începutul acestei ierni pare să fi fost vorba de un adevărat program de reducere a căldurii, un program de la care s-a făcut o mică excepție în perioada sărbătorilor, cînd a fost ceva mai cald în case.)

Rețeaua este extrem de uzată. Sînt zone foarte multe unde rețeaua este, de fapt, un tub de pămînt format în subsol prin acțiunea naturala a apei (pîrîuri subterane). Banii pentru reparațiile și înlocuirile necesare au fost în bugetele RADET și ELCEN, dar au fost fraudați de toți politicienii (PNL, PSD, PDL etc.) care s-au perindat în ultimii cel puțin douăzeci de ani pe la Primăria București, Ministerul Energiei și prin conducerea RADET și ELCEN.

Situația devine din ce în ce mai gravă întrucît, de frica avariilor, angajații RADET reduc intenționat debitul de furnizare, condiții în care scade dramatic calitatea serviciului, adică în apartamente nu ajunge apa caldă la parametrii legali și contractuali și este frig, foarte frig.

Caloriferele sînt mai reci, dar întreținerea costă cel puțin la fel ca în anii trecuți. Unde se duc banii locatarilor?

Calitatea serviciului este precară, dar prețul plătit de populație este mare. Banii se duc în direcții nevăzute de public, în mare parte în buzunarele unor „privilegiați" ai sistemului politic comun. O mare problemă a populației de care profită din plin privilegiații este că majoritatea oamenilor nu au învățat încă

© wikimedia commons

„Cîinele toată iarna își face casă, iar vara se duce la umbră."

(proverb românesc)

să își citească factura.

E ceva de făcut pentru rezolvarea problemei? Mai punem o haină în plus pe noi, cum ne recomanda Nicolae Ceaușescu? Cine și cum ar trebui, după părerea dvs., să răspundă pentru ce se întîmplă?

Se pot rezolva foarte ușor și fără prea mari eforturi absolut toate problemele aplicînd tehnologii moderne și folosind resursele energetice proprii. Rezultă un preț de maximum 130 de lei/gigacalorie, cu tot cu investiție și la calitate foarte bună, cu randament extrem de ridicat. Însă politicienii actuali din toate partidele sînt departe de soluții și se îndepărtează pe zi ce trece de acestea pentru că nu soluțiile îi preocupă, ci cum să își continue „traseul" lor sau cum să se scoată unii pe alții din joc. Iar așa-zisele soluții care se transmit prin presă sînt greșite și foarte costisitoare și păguboase pentru oraș și pentru populație, dar bănoase pentru politicieni. Ceea ce este foarte grav este că cei care din partea UE răspund de sectorul energiei, pe plan european, în loc să scurteze agonia și nenorocirea din România și să impună practic dezvoltarea și eficiența energetică prin implementarea acelorași soluții care se aplică azi în alte țări civilizate, ei tolerează soluțiile vechi, depășite și foarte scumpe, dar care, ca și în cazul politicienilor români, sînt în avantajul lor pentru că, probabil, financiar, pe termen scurt, mediu și lung, au de cîștigat.

Nu contează cît plătește populația sau cîte generații vor fi puse să plătească ineficiența.

Răspunderea juridică, materială, civilă și penală pentru tot ceea ce s-a întîmplat în București cu sistemul de încălzire, care este o componentă importantă a siguranței locale și naționale, este în sarcina tuturor primarilor de după 1990, a consilierilor generali ai Capitalei, a miniștrilor de la Energie și a subordonaților acestora.

Pînă la minunea numită normalizare, singura soluție pentru populație rămîne descurcarea pe cont propriu, așa cum a fost „învățată" de sistem, cu mențiunea că și această soluție, la un moment dat, se va bloca.

Problema este cu mult mai gravă în București întrucît și rețelele de gaze naturale, de energie electrică și de apă rece și canalizare sînt practic în aceeași situație cu rețeaua de termoficare. Consecințele pot fi catastrofale și nu exagerez deloc.

„Consecințele pot fi catastrofale și nu exagerez deloc."

a consemnat Andrei MANOLESCU

© wikimedia commons

Adrian STĂNICĂ

„Dacă s-ar găsi ceva de mîncare, ar fi ca-n timpul războiului"

Ianuarie. 1976. Copilăria

Eminunat! Mă dau cu sania pe derdelușul din spatele blocului – de fapt, accesul la garajele din subsol. E noapte, ninge, iar fulgii mari dansează în lumina becurilor de pe stîlpi. Sînt cu prietenii mei, ne-am întors din parcul IOR de la derdeluș și, pentru că ne-am întors la timp, părinții ne-au mai lăsat la joacă un pic. Un sfert de oră, nu mai mult. Dar asta se mai poate negocia, o știm cu toții.

În IOR vin copii cu săniile din toate blocurile din jurul parcului, iar derdelușuri mai bune ca acolo nu cred să fie nici la munte. Și nici nu mai trebuie să vină vreun părinte cu noi, cum se întîmpla în iernile trecute. Acum sîntem mari. Trecem strada la „Gloria", întîi pînă la rondul care are vara trandafiri, de pe mijlocul străzii, apoi pînă la intrarea în parc. De acolo mai avem trei minute pînă la derdelușurile cele mari. La început miera frică. Am reușit însă – mi-am luat inima în dinți și m-am dat –, stînd cu fundul pe sanie. Cînd o să cresc, le arăt eu, o să învăț să mă dau și pe burtă!

În spatele blocului am mai mult curaj. E drept, și derdelușul e mai mic... Mă cheamă mama de la balcon. Încerc să mă tocmesc. Mai stau cinci minute... patru, trei, două... măcar unul, dacă se poate...

Ianuarie. 1986. Anii de liceu

Ha! Ce le-a făcut iarna ăstora! Au lungit vacanța de iarnă pînă pe 20 ianuarie, ca să mai facă economie – și nu a picat un fulg de nea! Cum a început școala, cum a nins. Dar a nins, nene! Aproape un metru în 24 de ore. Și, ce bine, s-au închis din nou școlile. Oricum, circulația mașinilor era închisă de pe la sfîrșitul lui noiembrie. Seara, cînd se taie lumina, mă întîlnesc cu prietenii și mergem să fumăm pe o bancă în IOR. Acolo nu ne vede nimeni. E beznă în tot cartierul, un singur bec luminează între Potcoava și Gloria, și ăla mai mult strică. Pentru că, de la zăpadă, noaptea în Balta Albă pare că totul strălucește. Măcar pe afară ne mai încălzim, că în case... În camera mea e cel mai cald, sînt 12 grade. Vorba lui tata: „Dacă s-ar găsi ceva de mîncare, ar fi ca-n timpul războiului". Școlile se redeschid, iar eu sînt de dimineața în stație, încercînd să prind un loc pe scara troleibuzului. Pînă la Miniș, la MF3, sînt doar două stații, dar zăpada e deja năclăită, murdară, și nu am nici un chef să merg pînă acolo pe jos. Apare un 92 – prind și un loc pe scară, alături de alți colegi de liceu, care se urcaseră cu o stație mai înainte, cu jumătate de picior pe scară, restul pe afară. La curba de la Potcoava, un alt coleg, care se înghesuia pe altă scară de troleu, cade pe spate în maldărul de zăpadă. Panică. Pentru noi, că el, afundat în zăpada mocirlită, începe să facă îngeri – cu totul murdari. Ne dăm jos și îl recuperăm. Hai mai bine pe jos, chiar dacă apăruse și un 140, cu „lansatoarele" lui de biogaz...

Ianuarie. 1988. Armata

Mi-e dor de iernile din București... La Bacău sînt mult mai rele. Pînă acum, temperaturile au scăzut de peste zece ori sub minus 15, minus 20 de grade. În plus, bate și vîntul. Doamne, cum bate vîntul... Intră pînă în ultimul atom de calciu din schelet. Și nici nu e ca acasă, unde, de bine, de rău, mai puneam un pulover pe noi, vorba lui tovarășu'. La primele viscole, cînd era mai rece afară, locotenentul-major ne scotea pe platoul de instrucție și începea verificarea. Cine avea haine de acasă trebuia să se dezbrace. La pielea goală... Iar la primul ger aproape toți am făcut strip-tease la sub minus 10 grade... Mai rău era că la marginea platoului de instrucție era drumul spre combinatul de legume și fructe – și la ora la care eram controlați se făcea schimbul de ture. Iar tovarășele muncitoare se opreau – ca la circ – și mai făceau și comentarii. Bine, or știi și ele că, la frig...

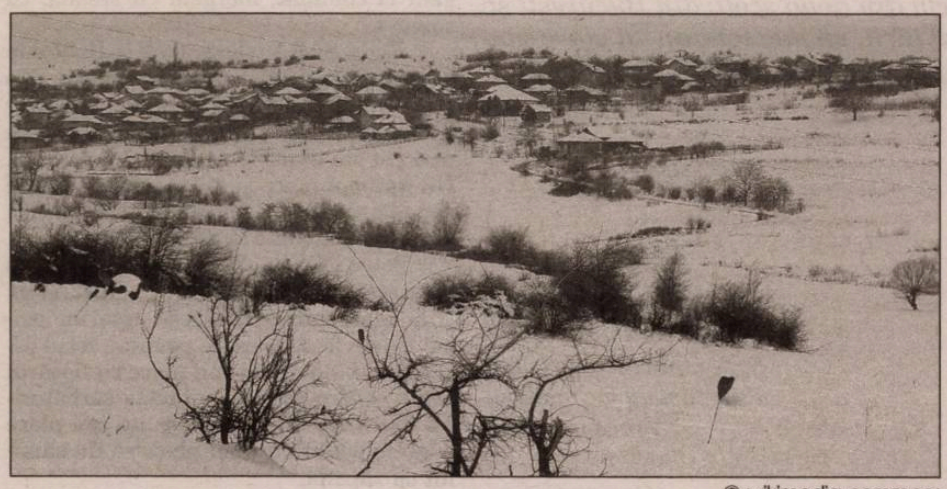

© wikimedia commons

Ne întoarcem din misiune. Stau de șase ore la marginea camionului, lîngă trapa de urcare-coborîre. Împreună cu Dan, care stătea pe partea cealaltă a trapei, am încărcat toți colegii – aproape ca pe niște saci de cartofi. Aproape toți înghețați bocnă, cu excepția unuia care ne-a rugat sfios să îl luăm pe sus, că nu se poate urca. „Crezi că ești singurul înghețat?", zice Dan. „Nu, sînt beat de nu mă văd", răspunde Cosmin, omenit de un ceferist bătrîn cu multă țuică fiartă.

Intrăm în cazarmă, camionul se oprește, primim ordinul de coborîre. Nu mă pot mișca. Crăpătura din prelata camionului a pus pe mine o grămadă de zăpadă care a înghețat. Practic, sînt acoperit de gheață – strînsă pe mine pe ultima parte a drumului... E rîndul colegilor să mă dea jos. Îmi scot întîi platoșa de gheață...

Decembrie. 1995. Anii de teren

De cînd am început măsurătorile sezoniere pe plaja de la Sf. Gheorghe a fost totul grozav. În februarie a fost mai greu pînă ne-am găsit gazdă, dar am avut noroc cu Nea Meduză, care s-a milostivit și ne-a luat la el și la Tanti Varvara. Acum însă, nu mai e chiar așa. Ieri, pe plajă, vîntul bătea în rafale cu aproape o sută de kilometri pe oră, marea mugea la țărm, iar valurile mari ajungeau pînă în apropierea dunelor. Vîntul cără nisipul în fuioare, care au peste un metru înălțime. Ce facem noi sar numi „vînătoare de furtuni" – încercăm să înțelegem cum se schimbă plaja în condiții extreme. Ușor de descris, greu de măsurat. Cu un asemenea vînt, cele minus 8 grade sînt mai aproape de minus 18. Azi e mai frig, dar vîntul s-a mai domolit. Plaja este acum total schimbată. O armură de gheață o acoperă în întregime. Iar marea nu mai e atît de mînioasă. Valurile, aproape înghețate, par o imensă *granitta* care se mișcă încet, sus-jos, pe țărm... E chiar frig... Ne întoarcem în sat – ne oprim direct la crîșmă, pe atunci una singură în tot satul. Pescarii se opresc din vorbit, se uită la noi și ne salută cu interes. Ei nu au mers la muncă, noi da. Este momentul în care nu mai sîntem *scursiști* (excursioniști), ci oameni veniți cu treabă. Și sîntem adoptați în comunitate. Împreună cu Gigi, Cornel și Gomez golim rapid cîteva sticle de rom... e atît de frig, încît nu simțim nimic.

Simțim mai tîrziu, cînd Tanti Varvara ne dă borșul de pește fierbinte care – ne zice – pune tot sîngele în mișcare. Și îl pune atît de bine, că plimbă cu el și tot alcoolul. Adormim în cinci minute, pilițI de la o ciorbă de pește.

„Pe timp de iarnă e mai bună o poveste tristă."

WILLIAM SHAKESPEARE

„Pe iarnă n-o mănîncă lupul."
(proverb românesc)

Ianuarie. 2010. Maturitatea

A venit Agustin. Colegul meu din Barcelona voia de mult să vină să plănuim cum vom colabora – și se oferă să vină imediat după vacanța de iarnă. Îl amenințasem de multe ori cu frigurile siberiene din București, dar, după o vacanță cu zăpadă de Crăciun, temperatura e mai degrabă de sfîrșit de martie. Aflat pentru prima oară în București – și în România –, Agustin se amuză. Îmi zice că gerul ăsta siberian aduce cu temperaturile lor din Barcelona. Îi explic că sîntem la răscruce de vînturi, între diverși cicloni și anticicloni. Și că, de multe ori, după valuri de căldură anormală vine și frigul. La rîndul său, și acela tot anormal. Bine, mai vedem noi... mustăcește Agustin, care ne consideră (pe bună dreptate) frați întru spirit mediteranean.

A treia seară ne despărțim mai devreme, are de scris și vrea să lucreze în camera de hotel. Aproape de miezul nopții îmi dă un mesaj. Afară a început să ningă. Și e frig. Așa ceva nu e la Barcelona. Cum poate scădea temperatura atît de repede? Îi explic că sîntem la răscruce de vînturi, că vine și rîndul anticiclonului siberian, că... Îmi retează explicația, pe cît de științifică, pe atît de corectă. Și mîine? Or mai zbura avioanele? O fi deschis aeroportul? Îl liniștesc, îi explic că totul va fi bine. Dimineața îmi scrie, e fericit. Nu credea că va ajunge la Otopeni. Culmea, a ajuns – și avionul a și plecat la timp. E în München, așteaptă conexiunea spre casă... Ciudată iarnă la români... să se facă frig atît de repede.

Martie. 2018. Povestea continuă

Dau la lopată. Acum două zile am lăsat mașina parcată „în spic" pe bulevard, ca de obicei. Nu ca de obicei, a nins prima oară în iarna asta. În martie. După o iarnă fără zăpadă, fără ploaie, cu mult soare și aproape mereu peste 10 grade, iarna s-a hotărît să vină. Plugurile au adunat zăpada pe marginea drumului și, ca să îmi scot mașina din nămeți, trebuie să dau la lopată vreo doi metri cubi de zăpadă. O parte, pe fostul spațiu verde dintre stradă și trotuar. Mai scap cîte o lopată și în stradă. Of... de ce o trebui să ningă în martie?

Continui să îndepărtez zăpada. De fapt, nici nu e așa de rău. E frig, dar aerul e proaspăt, zăpada încă nu s-a murdărit de la praf și noroi. Mai am puțin și termin. O să iau mașina și nu mă mai întorc cu ea aici. Dar, nuuuuu! Vin plugurile! Două mașini de deszăpezire trec și pun la loc zidul de zăpadă. Mama lor... Asta a fost. În fond, pot merge foarte bine și cu tramvaiul. Așa e iarna, în martie, în București.

***Adrian Stănică** este director general la Institutul Național de Geologie Marină și Geoecologie – Geoecomar.*

Copiii spun lucrurilor pe nume

Am lansat pentru mai mulți elevi din două școli, din București și din comuna Cartojani din sudul țării, un mic sondaj: Vă place sau nu vă place iarna? De ce? Mai jos sînt cîteva dintre răspunsuri.

■ Lavinia NĂSTASE (clasa a IV-a, Școala Gimnazială nr. 2, Cartojani, jud. Giurgiu): „Mie nu îmi place anotimpul iarna deoarece este foarte frig, este polei pe jos și nu mă pot îmbrăca cum vreau. Temperatura este foarte scăzută, deci nu pot sta pe afară foarte mult, iar copiii răcesc foarte des în acest anotimp și nu este bine, din punctul meu de vedere."

■ Cătălin ȚAP (clasa a IV-a, Școala Gimnazială nr. 2, Cartojani, jud. Giurgiu): „Eu iubesc iarna. Iarna poți să faci oameni de zăpadă și să te bați cu bulgări. Iarna îmi este dragă pentru că toată familia e unită și poți să te întîlnești cu rudele mai des."

■ Petre Eric ANDREI (clasa a IV-a, Școala Gimnazială nr. 2, Cartojani, jud. Giurgiu): „Mie îmi place un singur lucru la iarnă: Crăciunul. Deoarece stăm cu cei dragi și primim cadouri de la mult iubitul Moș Crăciun. Iar nu-mi place fiindcă nu pot să fac activitățile mele preferate: să mă plimb cu bicicleta împreună cu prietenii mei, să ne jucăm *v-ați ascunselea*. Un alt motiv de ce nu-mi place iarna este că este frig afară."

■ Denisa NEGUȚ (clasa a IV-a, Școala Gimnazială nr. 2, Cartojani, jud. Giurgiu): „Mie îmi place iarna pentru că: iarna este ziua mea, este Crăciunul, Revelionul, ne jucăm în zăpadă, facem îngeri de zăpadă, oameni, ne dăm cu sania, împodobim bradul, ne jucăm cu bulgări, mergem la colindat, mergem cu steaua, cu sorcova."

■ Radu SARA (clasa a VII-a B, Școala Gimnazială „Sf. Nicolae", București): „Nu îmi place iarna fiindcă este frig și se întunecă repede afară, asta însemnînd că nu mai pot sta afară foarte mult, ca înainte. Nu îmi mai place și din motivele că este zăpadă sau mocirlă pe jos cînd trebuie să vin sau să mă duc la școală."

■ Petru ROȘCA (clasa a VII-a B, Școala Gimnazială „Sf. Nicolae", București): „Îmi place iarna deoarece este un peisaj foarte frumos ca de poveste, totul este alb și bineînțeles îmi place ca fiecărui copil, pentru că este perioada sărbătorilor. Dar este un lucru care nu îmi place și acela este că nu îmi place să fiu săpunit cu zăpadă."

■ Eric GHIRAN (clasa a VII-a B, Școala Gimnazială „Sf. Nicolae", București): „Nu îmi place iarna pentru că nu pot să mă joc baschet afară, este foarte frig și pot să alunec. Pot să răcesc foarte ușor din cauza gerului care împarte bacterii și viruși. Este foarte greu să dau zăpada din fața casei și este foarte obositor. Îmi murdăresc ghetele de la zăpada topită. Nopțile sînt foarte lungi, iar cerul se întunecă prea rapid."

■ Robert GUȚESCU (clasa a VII-a B, Școala Gimnazială „Sf. Nicolae", București): „Pentru mine, iarna este anotimpul care aduce cele mai bune sentimente în familie. Există o multitudine de lucruri pe care le pot face cu părinții atunci cînd se așternstraturi mari de zăpadă, de exemplu un om de zăpadă sau o cazematăă. În plus, iarna au loc cele mai frumoase sărbători și obiceiuri."

■ Luca LAZĂR (clasa a VII-a B, Școala Gimnazială „Sf. Nicolae", București): „Îmi place iarna deoarece ninge, ne putem bate cu bulgări și putem face cazemate. Mai îmi place pentru că se pot închide școlile dacă ninge foarte mult, ceea ce îmi și doresc să se întîmple. Totodată iarna este și Crăciunul și primim cadouri."

■ Dragoș STOICA (clasa a VI-a, Școala Gimnazială „Sf. Nicolae", București): „Iarna este un anotimp superb deoarece copiii se joacă afară, fac oameni de zăpadă, se bat cu bulgării. Este și anotimpul în care primim și dăruim cadouri, dar și cînd ne petrecem timpul plăcut alături de prieteni și familie. Iarna este anotimpul meu preferat pentru că zăpada și fulgii de nea se așternpe stradă ca un covor de bumbac."

■ Andra Camelia POPESCU BÎRZAN (clasa a VII-a B, Școala Gimnazială „Sf. Nicolae", București): „Mie nu îmi place anotimpul iarna deoarece este prea frig, iar atunci cînd se formează acel strat de gheață este foarte enervant pentru că orice încălțăminte aș avea, tot alunec și cad."

Mulțumim pentru colaborare doamnei învățătoare Mariana Popa și doamnei profesoare de limba română Cristina Issa. De asemenea, sperăm că acei copii ale căror texte n-au fost selectate aici (din motive de spațiu) nu se vor supăra pe noi.

anchetă realizată
de Andrei MANOLESCU

„Sînt copii. Cu multe sănii,
De pe coastă vin țipînd
Și se-mping și sar rîzînd;
Prin zăpadă fac mătănii;
Vrînd-nevrînd."

GEORGE COȘBUC

Ceauschwitz

Cea mai grea iarnă a anilor '80 în România a fost cea dintre 1984 și 1985. O consemnare ce ne amintește amănuntele vieții de atunci se găsește în cartea antropoloagei americane Katherine Verdery Viața mea ca spioană. *Cercetătoarea a petrecut acea iarnă grea în România, fiind urmărită de Securitate care, în acea perioadă, o considera spioană „socio-politică". Iată cîteva fragmente:*

© wikimedia commons

„Austeritatea s-a înăsprit în anii '80, astfel că oamenii spuneau că acum România se numește Ceauschwitz. Perioada cea mai rea dintre toate a fost chiar în anul cînd am fost eu acolo. A fost una din cele mai grele ierni în ani de zile și a avut consecințe dezastruoase pentru economia României; drept urmare, guvernul a luat măsuri de securitate care au strîns și mai tare șurubul pentru populație. (...) Deoarece iarna fusese una dintre cele mai reci înregistrate în întreaga Europă, Ceaușescu și consilierii lui au profitat de acest lucru pentru a reduce datoria străină a țării; acum, cînd Italia, Germania și alte țări vest-europene înghețau de frig, România își asigura prin exportul de gaze naturale și produse petroliere un plus de valută pentru a-și plăti datoria. Drept urmare, serviciile de transport pe calea ferată și cu autobuzele fuseseră reduse, noile reglementări limitau posibilitatea cetățenilor privați de a merge cu mașina proprie, ca să se economisească benzina destinată exportului; temperatura în birouri și în apartamentele din blocuri a fost scăzută ca să se poată exporta gaz. Mai mult chiar, guvernul profita și prin creșterea exportului de produse alimentare, mai ales produse din carne: aceasta a dus la lipsuri grave de alimente. În sfîrșit, salariile și pensiile au fost reduse, școlile și fabricile erau adesea închise, iar salariaților li se tăia din salariu. Mulți vorbeau despre România ca despre o uriașă închisoare. Spre deosebire de închisorile obișnuite, aici nu exista încarcerare propriu-zisă, dar existau forme de gestionare a mobilității, iar prizonierii erau ținuți în frîu prin dispozitivele de ascultare. (...)

„Dacă vara te plimbi o zi,
iarna flămînzești zece."
(proverb chinezesc)

Pe lîngă combustibili și alimente, și electricitatea era rațională pentru export. Nu știai niciodată cînd se va stinge lumina, deși la sate, cel puțin, se formase treptat un program, conform căruia seara erau două ore de emisiune la televizor (de cele mai multe ori centrate pe viața și activitățile tovarășului Ceaușescu) și după aceea lumina se stingea. Oamenii glumeau spunînd că este un plan pentru creșterea natalității, ca o consecință a petrecerii forțate a timpului în pat. Dar se zvonea că și fabricile se închideau din cauza lipsei de curent, iar pentru copiii care trebuiau să-și facă lecțiile seara sau alții, care lucrau pînă mai tîrziu, efectele întreruperilor de curent erau foarte neplăcute. Printre numeroasele consecințe, afectau și planul de rezervă al oamenilor pentru a se încălzi: punerea în funcțiune a resourilor (pe care mulți oameni le aveau la îndemînă ca să facă o cafea) sau a radiatoarelor electrice. Frigul era mult mai groaznic în orașe, unde se putea menține un control strict centralizat asupra combustibililor."

Iarna omului modern

interviu cu psihologul Zenobia NICULIȚĂ

În perioada iernii, multe persoane se plîng de stări de spirit proaste cauzate de vreme. Este meteo-dependența reală sau e mai mult „în capul nostru"?

În termeni biologici, meteo-dependența are de a face cu bioritmurile, care sînt legate și de mediul înconjurător, de alternanța zi-noapte, de felul cum creierul nostru reacționează, funcționează și se activează la lumină și la întuneric. Nopțile prelungite, zilele întunecate care sînt specifice iernii își pun amprenta asupra felului în care ne simțim. Țările nordice, de exemplu, se confruntă cu această problemă, avînd în vedere că au perioade lungi din an în care lumina e redusă și, din cauza aceasta, localnicii fac tot posibilul să amelioreze situația: își umplu casele cu lumini, fac cure de expunere, toate necesare menținerii echilibrului. Dar asta nu înseamnă că orice persoană care intră într-o iarnă mai grea devine automat și depresivă pentru că e întuneric sau din cauză că presiunea atmosferică o afectează pe termen lung. La nivelul simțului comun, meteo-dependența este o explicație empirică… la îndemînă. Cînd nu ne simțim chiar „în apele noastre", dar nu atît de grav încît să căutăm explicații mai complexe care să necesite grade de introspecție mai mari, care ar putea genera niveluri de vulnerabilitate mai ridicate decît sîntem dispuși să străbatem, putem spune, bunăoară, că de vină este vremea.

În cazul acesta, în care meteo-dependența e un motiv la îndemînă, o justificare facilă pentru momentele cînd ne simțim nițel apatici, nu se poate crea și un soi de autosugestie în masă – asociind automat vremea urîtă cu starea proastă?

Putem vorbi despre un soi de voluptate a tristeții și a deprimării. Însă cred că cei mai mulți dintre noi nu se simt presați social să simtă această voluptate. Chiar dacă, de pildă, în adolescență există o tentație *„cool"* să fii mai „întunecat", mai neînțeles, să ai o atitudine depresivă și apatică, atunci cînd atingi un echilibru emoțional nu mai simți această chemare spre depresie pentru a te defini ca fiind „special". Cu toate acestea, uneori, dacă vorbim despre meteo-dependență în sensul de „apatie", în realitate vorbim și de o nevoie emoțională neexprimată, uneori neconștientizată, de un „supliment" necesar de afecțiune. Uneori simți că nu poți justifica acea nevoie de a te simți iubit și protejat la nivelul manifestat doar pentru cei care suferă în urma unei cauze cu un motiv explicit al durerii.

Atunci ajungem să fim atrași cumva de această justificare în speranța că vom primi atenția și afecțiunea pe care simțim că nu ne permitem să le cerem pur și simplu.

În anii '80, în Statele Unite a apărut conceptul SAD (Seasonal affective disorder) *care denumește tulburările afective sezoniere* via *„depresia de iarnă". Vorbiți-ne despre acest sindrom.*

SAD este, în general, o tulburare de dispoziție emoțională. Fiecare dintre noi avem acel nivel de bază de echilibru, care descrie felul cum ne simțim în mod normal, cînd nu ni se întîmplă nimic deosebit. Acest nivel bazal este diferit de la persoană la persoană, unii fiind mai înclinați spre spectrul negativ al dispoziției afective, alții, din contra, mai joviali, mai energici și mai deschiși. „Tulburarea afectivă sezonieră" se referă la faptul că, în funcție de mediul exterior, este posibil ca unii dintre noi să simtă o modificare a acelui nivel de bază de echilibru. Această tulburare este în special legată de manifestările depresive. Cu cît persoana e mai echilibrată din punct de vedere emoțional, cu atît aceste modificări sînt mai puțin simțite. Însă, cu cît există unul sau mai multe antecedente privind modificarea dispozițiilor emoționale, cu atît motivele exterioare devin mai valide. Dacă predispoziția mea e una înclinată spre nevroză și exacerbarea emoțiilor, orice mică fluctuație de dispoziție emoțională va fi mult mai vizibilă. Dincolo de tulburările de dispoziție afectivă, oamenii sînt, în pofida modernității, conectați încă la mediul exterior. Deși am evoluat, nu mai locuim în peșteri și nu mai ieșim la vînătoare, avem totuși reminiscențe ale ritmurilor biologice ancestrale. Iarna, de exemplu, cînd natura este înghețată, cînd nu mai sînt nici recolte pe ogor sau animale pentru vînătoare, organismul simte că e vremea să reducă ritmul ca să poată supraviețui. Energia revine odată cu primăvara, cînd totul se întoarce la viață. Bineînțeles, nu funcționăm doar în acești parametri. Deși aceste elemente de reglaj biochimic ale funcționării instinctuale sînt prezente și nu vor dispărea, ele nu sînt singurele care ne dirijează.

© wikimedia commons

Există oameni care iubesc iarna, alții care o detestă. Cum se creează aceste antipatii și simpatii față de anotimpuri?

Relația noastră cu un anotimp are de-a face cu amintirile fiecăruia. Pentru unii, amintirile sînt legate de vacanțele cu părinții, de schi, de ciocolată caldă sau de povești la gura sobei, pentru alții, iarna presupune frig în case, drumuri și șosele pline cu gheață și zloată, răceli și gripe – este deci ușor de înțeles de ce unii preferă vara, alții iarna. Există și factori socio-culturali care afectează relația noastră cu anotimpurile. Iarna omului modern, cel cu job și concedii, devine un anotimp greu pentru că este contextualizat diferit. În zilele noastre, iarna debutează de fapt cu sărbătorile de iarnă, pentru care ne pregătim și ne consumăm emoțional, după care urmează vreo două luni cînd nu se întîmplă nimic altceva decît mers la serviciu și îndurat frigul și zăpada. Același lucru se poate întîmpla și vara, dacă îți iei concediu la începutul sezonului – vei experimenta aceeași senzație de deprimare și oboseală spre sfîrșitul anotimpului. Cînd raportezi un anotimp la perioada de vacanță, vei vedea că, pe timp de iarnă, anotimp care debutează inevitabil cu sărbătorile și continuă cu o perioadă lungă cînd deja ai cheltuit veniturile pe cadouri și petreceri, dar distracția s-a dus și vremea e încă mohorîtă, ai tentația de a te lăsa copleșit, deprimat și lipsit de chef.

„În anotimpul însămînțării învățăm, în cel al recoltei oferim lecții, iar în cel al iernii ne bucurăm."

WILLIAM BLAKE

„Iarna nu-i ca vara."

TRAIAN BĂSESCU

Pentru că ați vorbit despre iarna omului modern, cum rămîne cu iarna omului urban?

Cu siguranță, anotimpurile în spațiul urban au pierdut o parte din semnificația lor referitoare la supraviețuire și la echilibrul biologic și emoțional. Să ne gîndim doar la faptul că anotimpurile trăite în mediul rural reprezentau niște ritmuri sociale, legate de supraviețuire, vara mîncarea era din belșug, iar sfîrșitul iernii coincidea cu terminarea proviziilor și, uneori, cu foamete. Azi, în mediul urban, se poate trece de la anotimp la anotimp fără să mai realizăm aceste treceri. Putem fi bunăoară în plină toamnă, dar să fie atît de cald încît să nu conștientizezi că vara s-a terminat. Sau să fie iarnă și frig, dar mediul artificial în care stai să nu te lase să simți întru totul exteriorul. Stai în casă, la căldură, mergi cu mașina de acasă la serviciu, petreci vremea în mall-uri etc. Vorbind de mall ca de un exemplu al artificialului, orice persoană din mediul urban poate experimenta acea uniformitate aproape degradantă a vieții trăite în „bulă", unde nu există zi sau noapte, alternanță de lumină și întuneric.

Cum putem face diferența între bluesul de iarnă și depresie?

Uneori avem stări emoționale pe care nu le putem explica, sînt difuze, o anumită tristețe care vine de nicăieri. Nu e ca și cum aș fi trist pentru că am pierdut un prieten sau pentru că am suferit un eșec. În esență, sînt acele momente cînd nu ai chef de nimic, ești apatic, îți pierzi energia și ți se pare că te-ai cam săturat de toate, fără să ai însă un motiv clar al simptomelor. În general, aceste stări de alternanță emoțională sînt de intensitate mică sau medie. În momentul cînd intensitatea devine mai mare, trebuie să investighezi și, după caz, să ceri ajutorul. O verificare rapidă se poate face căutînd un mediu luminos, cald, calm, la care să te expui. Dacă începi să te simți mai bine, probabil că ai avut nevoie doar de ceva din mediul exterior, de anumite condiții care să te ajute să îți regăsești echilibrul. Noi, cei care trăim în mediile urbane, artificiale și avem un stil de viață sedentar, sîntem din ce în ce mai obișnuiți să ne anesteziem corpul și să nu mai dăm ascultare semnelor pe care acesta încearcă să ni le transmită. Bineînțeles că nu ne vom autodiagnostica pe baza unei simple expuneri, dar a recunoaște modificările interioare ale propriului corp și a le înțelege semnificația e o abilitate care se poate exersa. Avem neuro-receptori destinați senzațiilor proprioceptive (acele senzații din lăuntrul corpului, difuze și puțin intense, care ne dezvoltă intuiția) și chinestezice (senzațiile legate de mișcare și de postură). Dacă exersezi mai mult această atenție orientată către interior, poți depista micile dereglări. Și, după caz, să știi să te expui unui mediu care să regleze starea de echilibru sau să investighezi, mai departe, cu ajutorul unui specialist.

a consemnat Stela GIURGEANU

Bianca-Olivia NIȚĂ

Amintiri dintr-o altă viață

Iată cîteva informații importante de sezon: temperatura ideală a camerei pe timpul nopții este undeva între 15 și 19 grade. Temperatura normală a corpului nostru este in jur de 37 de grade. Dacă nu va puneți mănuși și fular – sau dacă RADET-ul sau altele asemenea nu dau căldură – și temperatura corpului vă coboară sub 35 de grade, vă ia mama dracului sau, în termeni medicali, intrați în hipotermie. Asta dacă nu sînteți o veveriță terestră din Arctica, caz în care – felicitări! – puteți supraviețui și dacă temperatura corpului vă coboară sub zero grade.

Într-o viață anterioară de care îmi aduc vag, dar plăcut aminte, iarna îmi plăcea mult de tot căldura, și cel mai mult și mai mult îmi plăcea căldura în combinație cu somnul lung, neîntrerupt, de preferat efectuat pe parcursul întregii dimineți, dacă nu chiar pînă după ora prînzului. În acea viață anterioară eram un fel de pisică, mergeam la facultate la Cluj, mai treceam și prin cîte o sesiune, dar, sincer, acest mic disconfort chiar merita, ținînd cont de tot luxul cu care venea la pachet. Și totuși, ce-am făcut, ce n-am făcut, mi-am pierdut viața aia și m-am trezit la Marea Nordului, pe malul olandez, un *homo sapiens* adult care se trezește dimineața devreme pe întuneric, ca să ia trenul spre muncă, dar în adîncul său visează că-ntr-o zi hibernarea o să fie un drept al omului reglementat prin lege.

O să spuneți că ani de antrenament la loc cu vînt și răcoare pe paralela 53 mi-au cultivat latura spartană, dar zău că acum mă bucur oricînd de un ger cu soare și de un somn relaxat la 18 grade ideale. Și totuși, îmi aduc aminte cu mare drag de ultimele mele ierni în România. Locuiam pe Nicolae Titulescu (la Cluj!), mă duceam la facultate uneori, cînd aveam timp sau era chiar presant, dar în rest trăiam o viață ideală: ziua dormeam pînă se făcea lumină bine de tot, apoi mă trezeam molcom și confecționam niște sandvișuri, fumam jumate de pachet de țigări, mai vorbeam cu unii și cu alții, și apoi venea iar partea mea preferată din program, cînd mă puneam pe citit și nu mă mai opream pînă spre dimineață, fumînd în pat într-un tricou lălîu, cu centrala termică duduind la 30 de grade. Combinația de tutun așezat și vară tropicală în mijlocul iernii, într-un apartament de bloc, mi se conturează acum ca o formă legitimă de tortură, dar pe vremea aceea era o plăcere deplină, gustul libertății la care mult visasem. Trecusem prin grele încercări și, odată cu dreptul de vot, îmi cîștigasem și dreptul la asemenea ierni frumoase.

Cînd eram copil, iarna parcă tot mai era cumva. Dar de la o vîrstă încolo, lucrurile au devenit cu adevărat apăsătoare. Cînd ești copil, în primul rînd ai deja antrenament cu înfofolitul, oricum aproape că nu există diferență între îmbrăcămintea de vară și cea de iarnă, pentru că au grijă ai tăi de asta. După ani în care te-au ferit de curent – un vechi dușman al sănătății la români – și te-au ținut cu căciula de lînă de vară nu foarte diferită de căciula de lînă de iarnă, începi să crezi că așa ești tu, făcut cu căciulă și fular, singura diferență fiind că a început să ningă.

În plus, iarna aducea niște perspective lucrative care, să recunoaștem, erau rare la vîrsta aceea. Ce frumoasă era luna decembrie, cînd puteam merge cu uratul și colindul și ulterior și cu sorcova, și cred că, dacă s-ar mai fi inventat ceva cu care să mergem, nu ne-am fi dat nici unul

în lături. Eu cînd îi aud pe unii povestind nostalgic ce frumos era cînd erau ei copii, pe derdeluș la țară, la bunici, zău, cred că nu-s în toate mințile. Nici un derdeluș la nici o țară, la nici un bunic nu se compară cu cît de frumoasă era iarna la bloc. Și încă nu am avut norocul să locuim într-un bloc cu zece etaje.

Pe 24 decembrie, nici nu trebuia să fi învățat nu știu ce colind, un „Domn-Domn-să-nălțăm“ știa toată lumea. Din 16 apartamente minus al nostru – chiar se făcea un ban! De tradiția colindului sigur știți, dar pariez că nu ați gîndit-o niciodată în contextul ei socio-economic. Că

„Cînd întemeiezi biblioteci, pregătești hambare publice, strîngi rezerve menite să preîntîmpine o iarnă a spiritului.“

MARGUERITE YOURCENAR

„Orice drum își dublează lungimea pe vreme de iarnă.“

GEORGE HERBERT

Mă gîndesc, asta cu „Domn-Domn“ era un fel de schimb de bani între vecini.

avea voce, că nu avea – la o adică, toți copiii sînt frumoși (nu chiar toți, dacă e să fim sinceri, dar nu despre asta e vorba) –, tu, ca adult, deschideai ușa, mai treceai printr-o tură de „Domn-domn“ și la final îi plasai niște bani în mînă, transmițînd salutări alor lui. Că acuma, na, să fim serioși, e clar de dragul cui deschideai tu ușa. Acum, că mă gîndesc, asta cu „Domn-Domn“ era un fel de schimb de bani între vecini. Nu ieșeai în minus decît dacă aveai doar un copil, cum aveau ai mei și unii de la trei. Restul, mai inspirați, aveau cîte doi.

Clar, iarna în copilărie era frumoasă, abia mai tîrziu se complicau lucrurile. Nici școala generală, nici liceul n-au fost încercări chiar de ici, de colo. Fiecare dimineață venea cu doza ei de jale și suferință. Aș avea cîte ceva de dulce de spus oricui fredonează nostalgic „Ani de liceu, cu emoții la română“, deși recunosc că partea cu „la mate e foarte greu“ chiar rezonează cu mine. Anii mei de liceu n-au fost cu nici o emoție la română, pentru că, dacă te trezești la 6 dimineața, în special iarna, ca să mergi la școală, corpul și creierul sînt ocupate cu respiratul și funcțiile motrice și nu mai apuci să simți nici o emoție. Zi de zi, mă propulsam spre liceu ca o mumie înghețată și, odată ajunsă în clasă la căldură, mă dezghețam bucată cu bucată, fluidele începeau din nou să curgă, mucii să se scurgă și mă cuprindea o toropeală plăcută care ținea pînă spre pauza mare. Cu abilități deloc de neglijat, îmi țineam ochii deschiși și o mimă de alertă, dar cu fiecare regulă gramaticală și fiecare dată istorică pusă pe tablă, mă retrăgeam tot mai mult în „grădina mea secretă“ în care nu se găseau nici flori și nici soare, ci o pernă moale care mă aștepta doar pe mine.

În pauza mare ieșeam să-mi iau un prînz bogat în calorii și sărac în vitamine de la chioșcul din curte, iar pe drumul scurt dintre ușă și gaura din perete de unde procuram astfel de lucruri bune, primeam declarații de dragoste, așa cum orice tînăr iubitor al sexului frumos știa să ofere într-o zi de iarnă. Cum de „mozoleală“ în sensul păcătos – dar dezirabil – chiar nu era rost, era rost de altfel de mozoleală, un fel de *te iubesc și te doresc,* dar cu gheață și răceală la rinichi. Iar dacă nici de asta nu era loc, măcar un bulgăre sau doi, aruncați cu abilitate, meniți să-ți meargă fix la inimă. Trebuie să vă spun că la inimă chiar nu mergeau, cel mai adesea mergeau fix în moalele capului, producînd o vibrație profundă care ajungea pînă la hipotalamus, care în loc să producă dopamină și alți hormoni ai îndrăgostirii, producea o înjurătură spontană gen „Băi boule!“ care ieșea reflex și clar pe gură și se reflecta și în ochi. Nu știu dacă băieții în cauză sînt acum căsătoriți și nu am procente care să confirme sau să infirme eficiența acestei tehnici hibernale de a trage clopotele, dar ce țin minte e că ajuta la trezire și concentrare mai ceva ca un espresso tare, și că reveneam la clasă profund revigorată.

Cam pe atunci am realizat niște lucruri importante, mai exact că partea aia a cînteculului cu „Timp, nu fi hain, să mai fim liceeni măcar puțin“ e chiar o idioțenie – să nu vă prind că lăcrimați – și că vestea bună stă în versurile „Vrei ori nu vrei, anii de școală, văd, se duc și ei“. M-am prins deci că nu era nevoie să fac nimic, timpul le va rezolva pe toate, și urma să vină o vreme în care să nu mă mai trezească nimeni și să nu trebuiască să fiu nicăieri la oră fixă. Din fericire, Universitatea „Babeș-Bolyai“ mi-a împlinit acest vis, chiar dacă doar pentru scurt timp și chiar dacă sesiunile erau treabă serioasă.

Acum, că totuși m-am făcut om mare, lucrurile s-au schimbat din nou, la fel și visele. De primit cu colinda nu mă mai primește nimeni, de fumat nu mai fumez și duse sînt și vremurile celor 30 de grade noaptea. Pe scurt, nu mai e iarna ce era. Acum, pe umezeală înghețată și în întunericul olandez care ține pînă după 9 dimineața în miezul iernii, mă trezesc de dimineață, fac cafea, dau drumul la centrală și-mi zic relaxată că primăvara nu-i departe. Sînt călită, sînt puternică, pun căciula de lînă de vară peste căciula de lînă de iarnă, iau o capsulă de vitamina D și ies la o alergare. Dar uneori tot îmi invidiez pisica. Am fost și eu ca ea odată.

***Bianca-Olivia Niță** este jurnalistă-freelancer.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Despre tăceri vinovate

Emisiune la televizor despre felul în care s-a desfășurat un concurs pentru postul de asistent la Universitatea București. Invitați, doi profesori și unul dintre candidații care au fost respinși. Profesorii vorbesc despre corupția, impostura, meschinăria care paralizează orice încercare de a selecta dascăli onorabili, despre indiferența față de valorile care ar trebui să guverneze orice instituție de învățămînt. Candidatul își prezintă CV-ul, un CV cu impozante acreditări la universități importante din Occident, cu lucrări și articole publicate în reviste și edituri prestigioase. Sînt dezvăluite fapte amuțitoare: concursul se ține joi, dar postul e ocupat de marți, vorba lui Toma Caragiu. Ne confruntăm cu slaba calitate a celor admiși în funcții universitare, cu opacitatea examinatorilor în fața competenței și disponibilitatea lor totală în fața pilelor, a criteriului „e de-al nostru, dintre noi, pentru noi" etc. Și, peste toate, concluzia decanului facultății în care s-a ținut concursul („așa e procedura, problema trebuie rezolvată instituțional, nu la televizor, nu s-a luat încă o decizie, mai trebuie discutate contestațiile"), făcîndu-se că nu înțelege ce este de fapt scandalos: faptul că un tînăr cu un CV remarcabil a fost respins în favoarea unui tînăr cu un CV mediocru. Și că acest fapt te face să nu ai încredere nici în proceduri, nici în instituții, nici în contestații judecate riguros, nici în cei care decid pe mîna cui sînt lăsate destinele universitare.

E bine că se aduc în spațiul public astfel de subiecte. Învățămîntul a ajuns în halul în care se află astăzi nu numai din cauza miniștrilor, a guvernării, a corupției. Ci și din cauza resemnării în fața lor. Din cauza celor buni care cedează în fața nedreptății și a impostului. Emisiunea de la televizor a dat un semnal bun: acela că învățămîntul, lăsat pe butuci de stat, poate fi repus pe roți dacă cei performanți, cei care au chemare și un CV convingător, cei care vor să se implice în căile întortocheate ale sistemului vor rezista în fața agresivității celor „nechemați", dar instalați la putere.

„Nu voi scandal" cu orice preț. Nu pledez pentru revoltă și debandadă. Nici pentru seriale lungi la televizor despre școala românească (deși...). Dar emisiunea despre concursul de la universitate a dezvăluit o lungă serie de neliniști și nereguli care bîntuie instituțiile de învățămînt: neîncredere, delăsare, iritare, amatorism, pile, „aleși" fără competențe. Și cred că singura cale pentru a revigora ce-a mai rămas din sistemul de învățămînt este aceea de a reclădi încrederea în el. Cum? Ducînd bătălii de zi cu zi, mai mici sau mai mari, la televiziuni sau în cancelarii, cu cei care privesc cu indiferență sau cu interes meschin la blocarea sistemului.

Nu pledez pentru revoltă și debandadă.

Mai e ceva la acest caz ce mă pune pe gînduri: de ani mulți ne văităm că dascălii care se prezintă la concursurile de titularizare au un nivel slab de pregătire. Cifrele dezarmante și răspunsurile de pe foaia de examen ale candidaților țin prima pagină a ziarelor zile întregi. Ne văităm, deci, și spunem că de vină sînt salariile mici, neatractive pentru tinerii bine pregătiți. Tînărul cu CV excepțional, venit să predea pe bani puțini aici, în România, într-o universitate clasată pe locuri trist marginale cînd ar fi putut alege de pe hartă orice alt loc, mai bun și mai dătător de speranțe, ar trebui să ne oblige pe toți la o reacție mai responsabilă. Tînărul, deși doritor să ofere ce are mai bun, acceptă să fie prost plătit, acceptă să „concureze" cu mediocrități și se lovește de o hărțuială descurajantă în încercarea lui de a-și construi o carieră didactică onestă și performantă. Iar pentru asta nu sînt de vină doar guvernanții, politicienii, ci și tăcerile noastre, ale părinților, profesorilor, ale celor care vor o „forță de muncă" bine instruită etc.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Ce mai e cu iubirea asta

Că tot vine Sfîntul Valentin, ca în fiecare, an, de altfel, ne întrebăm, desigur convențional, ce mai e cu iubirea asta. Știu, în legătură cu sărbătoarea în cauză sînt nenumărate discuții: dacă e absurdă sau nu, dacă e mai bun Dragobetele, că e prea consumistă și kitsch, și fără sens.

De acord cu toate astea și cu nici una. Știm, din start, că mai toate sărbătorile de genul ăsta, chiar dacă la origini au ceva transcendent, sînt prilejuri pentru societatea de consum să-și arate mușchii și să-și vîndă din produse. Dovadă stau nenumăratele inimi uriașe, din catifea, eventual pe băț, și ursuleții ținînd o inimă mai mică în labele lor pufoase. Precum și nenumăratele oferte de excursii, mese la restaurant sau zile la spa-uri scoase la înaintare cu aceeași ocazie.

Trecînd de toate astea, nu poate fi ceva atît de rău într-o celebrare, chiar minoră și consumistă, a iubirii. Și a venirii primăverii, ce-i drept, mai timpurii, în varianta occidentală și catolică pentru 1 martie al nostru. Așa cum Halloween-ul e un fel de zi a recoltei amestecată cu Sîmbăta morților, în care ne despărțim de lumină și vreme frumoasă, tot așa, de Sf. Valentin, ne bucurăm de venirea primăverii. Și dacă vrem să ne jucăm de-a dragostea sau să ne strigăm iubirea în gura mare, ce poate fi rău în asta? E simpatic, dacă luăm lucrurile la justa lor măsură, fără să-i dăm nu știu ce alte semnificații, doar de dragul interpretărilor.

Dar ce e totuși cu iubirea asta, pe care o tot serbăm? Pentru care plîngem, diferit, ce-i drept, cu Anna Karenina și Madame Bovary, ne uităm la filme hollywoodiene și, mai nou, la seriale pe Netflix? Pentru care, ca s-o obținem, citim cărți de reguli, în mare măsură stupide, și de psihologie aplicată, de multe ori de doi bani? Cum putem distinge între sentimentele profunde și unele dulcege, induse de literatura à la Sandra Brown și filmele de același gen? E atît de rea iubirea asta romantică și pînă unde, cît și cum avem voie să ne jucăm cu ea fără să sfîrșim ca Madame Bovary? Ce-i îndrăgosteala și ce-i iubirea propriu-zisă, aia despre care unii spun că durează trei ani, iar alții – că nu se termină niciodată? Ne asigură iubirea asta, pămîntească, bărbat-femeie, acces către transcendent și, dacă da, în ce măsură și cum putem cultiva asta? Se leagă iubirea de creativitate, e ea motorul care pune în mișcare șuvoiul incandescent al zămislirii unui poem, a unei picturi sau simfonii (pe lîngă cea, deloc mai prejos, a unui copil)?

Și, în sfîrșit, cum putem face ca această plină de întrebări iubire să țină veșnic? Dacă ea e un soi de elixir al fericirii și tinereții perpetue, cum putem face s-o prelungim, să n-o pierdem? Cum putem să nu alunecăm, după modelul Beigbeder și nu numai, de la extaz la agonie, de la al nouălea cer la saturație, de la extraordinar la obișnuit? Cum putem păstra veșnic sentimentul ăla înălțător care ne face să trăim într-un fel de plutire eterică? Dar și benefică, rodnică, ce ne conferă, de cele mai multe ori, un fel de simț în plus: e ca și cum am fi permanent în contact cu divinitatea (desigur, dacă credem în ea și acceptăm ecuația asta), dar prin intermediul unui semen, al unei ființe omenești la fel de căzute ca și noi, dar care, în momentul respectiv, ne pare absolut divină. Cum spune Ortega Y Gasset, în *Studii despre iubire* (Humanitas, 1991, traducere de Sorin Mărculescu), referindu-se la Platon: „În orice iubire există o năzuință a celui ce iubește de a se uni cu altă ființă ce pare înzestrată cu o perfecțiune sau alta. E, prin urmare, o mișcare a sufletului nostru către ceva într-un anumit sens excelent, mai bun, superior. Că această desăvîrșire este reală sau imaginară nu schimbă cîtuși de puțin faptul că sentimentul erotic (...) nu se produce decît în funcție de ceva ce-l apreciem drept perfecțiune."

Pentru această perfecțiune, cel care iubește face eforturi esențiale, continuă Ortega Y Gasset: „În actul de a iubi părăsim liniștea și repausul din lăuntrul nostru și emigrăm virtualmente către obiect. Iar această stare perepetuă de emigrare înseamnă a iubi." Iubirea seamănă cu dorința, „pentru că obiectul ei, lucru sau persoană, o stîrnește". Dar în timp ce „dorința se bucură de obiectul dorit, primește din partea lui satisfacție, dar nu aduce nici o ofrandă, nu dăruiește", iubirea „se deplasează de la îndrăgostit la obiectul iubit". Se deplasează „continuu în intimitate dinspre ființa noastră spre cea a aproapelui". E „un fluid care curge continuu ca dintr-un izvor", „o iradiere psihică ce merge de la îndrăgostit la obiectul iubirii". Ea „ajunge la acea dilatare virtuală către obiect și se îndeletnicește cu o trudă invizibilă, dar divină (...): se străduiește să-și afirme obiectul". „A iubi un lucru înseamnă a te obliga să-l faci să existe", „a-i da necontenit viață, în măsura în care depinde de noi".

Ortega Y Gasset e fascinant și spune mult mai mult decît am citat eu mai sus. De asemenea, la întrebările enumerate nu putem epuiza răspunsurile într-o viață de om, aș zice. Important e să ni le punem. Vom încerca să mai răspundem la ele din cînd în cînd.

Petre STOICA

Din însemnările cultivatorului de mărar

Însemnările cultivatorului de mărar ale poetului și traducătorului Petre Stoica (15 februarie 1931 – 21 martie 2009), publicate în 1988, din cauza cenzurii, sub titlul Viața mea la țară, *reprezintă jurnalul poetului din perioada cînd a trăit în comuna Bulbucata, județul Giurgiu. Jurnalul va fi reeditat în curînd la Editura Humanitas împreună cu* Amintirile unui fost corector, *cartea sa de memorialistică apărută în 1982, mărturie neprețuită asupra vieții literar-culturale din comunism. Fragmentul de mai jos surprinde momentul cutremurului din 4 martie 1977. Cutremurul a avut o magnitudine de 7,4 grade pe scara Richter și o durată de aproape un minut. În București a făcut aproximativ 1500 de victime (33 de clădiri și blocuri mari prăbușite), iar la nivelul țării, peste 11.000 de răniți (aproximativ 35.000 de locuințe distruse). Nicolae Ceaușescu s-a folosit de pretextul cutremurului pentru a demola ulterior o serie de clădiri, monumente de arhitectură și biserici care nu-i conveneau.* ***(M. C.)***

1 martie. În unele curți de crengile cireșilor atîrnă pănglicuțe roșii. Frumos obiceiul, conservat prin nu se știe ce minune. Pe alocuri gospodinele golesc casa, chitesc odăile. Bătrînii cîrpesc gardurile, cotețele porcilor. Unii, mai zeloși, consolidează șanțul din fața casei.

2 martie. Smuls dintr-un vis minunat (preacurveam cu prințesa Soraya), îmi inaugurez ziua sub semnul ghinionului. În cușca Bubulinei descopăr un pui înghețat, apoi constat o pană de curent electric. Mă consolez repede și plec la cantonul silvic din Teișor, unde am întîlnire cu Mituș a lu' Bășină. Lîngă ghereta cu pîine se instalează o căruță cu păsări. Vînzătorul strigă cît îl țin bojocii: „Ia găini, vînzare potolită, vînzare potolită!" Ce-o fi însemnînd „vînzare potolită"?

4 martie. C. (care e și responsabilul cooperativei de țesut covoare): „Am luat de la bibliotecă poeziile lui Eminescu, Alecsandri și Coșbuc, să le citesc fetelor în timp ce țes. Să nu mai aibă timp de vorbit prostii..."

Îmi beau ceaiul în tihnă și privesc ceasul, așteptînd ora nouă și jumătate ca să ascult știrile. Mai e puțin și deschid *Scînteia*. Pe cînd parcurg titlurile principale, aud zgomote de iad. Am senzația că-n imediata mea apropiere s-a prăbușit un avion. Văzînd cum saltă lucrurile în jur, trag concluzia că nu poate fi decît cutremur de pămînt. Năvălesc fulgerător în curte. Luminile se sting brusc, iar dinspre Capitală țîșnește o flacără uriașă. Nucul se leagănă și vine către mine, clădirea de vizavi saltă din temelii. Țîșnesc în stradă clătinîndu-mă. N-am timp să mă gîndesc la moarte. De pe acoperișul fostei școli curg olanele, cărămizile coșurilor zboară în stînga și în dreapta. Caruselul materiei ia cu sine efemerul. Urletele cîinilor și cotcodăcitul găinilor din sat alcătuiesc corul apocalipsei. Hohotul străfundurilor pămîntului are durata veșniciei. Și totuși, se înscăunează liniștea. Văzduhul pute. A ce pute? Intru calm în casă și aprind lampa cu petrol, înșfac fînarul. Verific boxele iepurilor, temeliile casei, pereții. Rețin cîteva fisuri, boxele etajate s-au deplasat, în cămară dau de borcane sparte. Treptat-treptat, lumea iese buimăcită din case, mînă spre primărie. Unii apar desculți sau doar în izmene. Pîlcurile fantomatice se îngroașă. Prima impresie: „A fost mai grozav ca în patruzeci". Întrebarea generală: „Ce o fi în București?". După aproximativ un ceas răsare o mașină. Este oprită prin zeci de mîini ridicate. Posesorul mașinii: „Toate cartierele noi sînt distruse, n-a rămas cărămidă pe cărămidă". Găsesc exagerat. Lugubra veste dezlănțuie urlete, țipete, comentarii ciudate: „Of, lume! La ce ne-am mai născut...", „Ai auzit, mă, că Bucureștiul e una cu pămîntul?", „Nenorocire, vai, maică, vai...", „Ce-or face ai noștri? S-au prăpădit cu toții, presimt. Le-am spus să nu se mute la bloc", „De-o săptămînă mi s-a zbătut ochiul stîng", „Ce ziceți de flacăra aia?", „Explozie", „Cîți morți or fi? Sute de mii".

Visez o cantină în aer liber,
la care se servește un meniu obișnuit.

Dialogul comic descrețește o clipă fruntea: „Măi vecine, ia-ți coșul din curte, mia strivit closetul", „Las' pe dimineață, că mai apare un cutremur..." Se ivește o altă mașină. Lumea baricadează drumul: „S-au dărîmat mai multe clădiri vechi. Dezastrul e în centru", „Cum e cu blocurile noi?", „Venim din Balta Albă. Acolo nu s-a dărîmat nici un bloc, „Tot e bine. Să trăiești, taică, mulțumim pentru vești". Mă liniștesc cît de cît. Mașinile încep să circule și în sens invers. Profit de ocazie și o iau spre București, înnebunit la gîndul că s-ar fi putut întîmpla ceva cu ai mei.

5 martie. După o adevărată odisee, ajung acasă. Ileana cu Radu (tocmai sosit în permisie) s-au refugiat în apartamentul vecinilor. I-am găsit la lumina lumînărilor. Atmosferă de priveghi. În apartamentul nostru numai cioburi de sticlă și obiecte răsturnate. Toate farfuriile și paharele sînt fărîmate, ceasurile smulse de pe perete (ce timp să mai măsoare?), televizorul zace în mijlocul sufrageriei. O acuarelă de [A.E.] Baconsky a poposit în hol, greu de explicat cum a fost proiectată acolo. Ușa bibliotecii este blocată de rafturi dislocate și de cărți. Dorm două ore.

Trecem cu mașina prin centrul orașului. Înaintăm anevoie, există puține zone de acces. Clădiri turtite ca niște rățuște sub talpa lui Golem, vitrine sparte, pereți desprinși, ziduri căscate, moloz și iarăși moloz. Hidoase sculpturi suprarealiste. Restricții de circulație, echipe de intervenție, soldați cu fețe gălbejite de oboseală. Dacă s-ar auzi plînsul inimii...

Ileana mă readuce la Bulbucata. Hrănesc în fugă iepurii și plec la primărie, dornic să pipăi pulsul satului. Acolo discuțiile converg în jurul singurei teme posibile în aceste momente de groază: efectele cutremurului. Primarul întreabă dacă mișcările seismice nu pot fi prevăzute. Sînt exprimate păreri timide. Mă îndeamnă dracul să vorbesc despre anumite persoane, extrem de rare, capabile să vestească din timp cutremurele de pămînt, ca bunăoară Goethe în trecut. Invoc mediumnitatea, însușire ce o posedă destui oameni, una însă de calitate redusă, cea mai puternică avînd-o Iisus Hristos. „Expunerea" mea, insuficient documentată și bazată pe lecturi foarte vechi, este ascultată cu interes, pînă intervine unul, bărbat tînăr, cam afumat: „Îl bag în p... mă-sii pe Hristos." Lumea pleacă, stînjenită, capetele. Profesorul Relu, amicul individului cu înjurătura, îl apostrofează: „Ce, mă? Așa vorbește un comunist?".

6 martie. Încerc să reintroduc ordinea în gospodărie. Lucrez fără tragere de inimă. Mă urmărește coșmarul celor văzute în Capitală. Îmi imaginez drame, am în fața ochilor numai cadavre. În sat pagubele sînt relativ mici. Observ ziduri fisurate, puzderie de coșuri desprinse. Se vorbește de un grajd prăbușit și de cai morți. Vizitez ferma, splendida ei clădire principală este zguduită. Directorul ordonă măsuri de consolidare. Avem iarăși curent electric. După ce am scăpat cu viață, iată-ne numărînd farfuriile sparte.

7 martie. Beau pînă în zorii zilei, cot la cot cu D. și cu V. Așa, ca să uit. În mintea mea se derulează, secundă cu secundă (pentru a cîta oară?), filmul cutremurului. Reînvie o secvență hazlie, ce o uitasem, țîșnind din curte, era cît pe ce să iau în picioare un bețiv, tolănit sub gardul casei, care mormăia: „Măi, că am tremurici, nu glumă! Nevastă, vin' de mă ia, c-am tremurici". Fiecare jură că a presimțit cutremurul de pămînt. Fiecare a deslușit semne ciudate: la animale, la plante, în văzduh și Dumnezeu mai știe unde.

8 martie. Visez o cantină în aer liber, la care se servește un meniu obișnuit. Copii de țărani, retrași într-o parte și stînd pe vine, înfulecă din blide altceva decît cei așezați din jurul mesei. Un fel de terci deasupra căruia plutește o chiftea grosolană. Sînt curios de ce mănîncă bucate deosebite de-ale celorlalți: „Păi, asta neau adus mamele". Întorc capul și zăresc grupuri de femei umile privind în gol.

Oficialitățile inspectează gospodăriile sătenilor pentru evaluarea pagubelor. Nimeni nu crede în despăgubiri. C. susține că a văzut venind dinspre Podul Doamnei camioane încărcate cu vite moarte. Am impresia că bate cîmpii. Pretutindeni domnesc amărăciunea și apăsarea. Radioul nu transmite decît relatări legate de catastrofă. El și Ea. Pretutindeni li se aduc osanale. Morbidețe.

9 martie. Ziua celor patruzeci de mucenici din Sevastia. Coana Firica îmi așază pe masă tradiționalii mucenici, plus trei covrigi, trei ouă fierte, trei nuci și o lumînărică.

Contabilul-șef a aflat prin intermediul Europei Libere că Baconsky a căzut victimă cutremurului. Refuz categoric vestea. Nu, nu cred. Omul mă asigură că auzul nu l-a înșelat. Umblu pe stradă în zigzag. Imposibil... Imposibil... O fi la mijloc o confuzie, ca atîtea în aceste zile înfiorătoare? Și totuși dacă? Mă arunc în primul autobuz. În Capitală alerg la Modest [Morariu], îl găsesc contemplîndu-și serioasele stricăciuni din casă. Îmi confirmă tragedia, dă și amănunte. Vorbim în șoaptă, suportăm greu doliul. Simt în mine impulsul nebuniei, ajung la Casa Scriitorilor. Beau vodcă pahar după pahar.

Petre Cristea vine de la morgă. Mă întreabă dacă vreau să-l văd pe Baconsky, sînt asigurat că-mi facilitează intrarea, are acolo pe cineva apropiat. Da, vreau. Însoțit de Nae Prelipceanu iau pieptiș ruinele. Împrejurul Leichenhaus-ului e o agitație extraordinară. Mișună pretutindeni securiști. Cică în rîndul morților s-ar afla o rudă de-a lui sau de-a ei. În curte ne strecurăm printre sicrie deschise. Cineva ne introduce într-o cămăruță. Trei bărbați puși unul lîngă celălalt: A.E., [Mihai Gafița] și Milo [Mihai Petroveanu], cu toții în haine noi. Baconsky a fost îmbrăcat într-un costum maro de serie, la gît i-au legat cravată bleumarin! Fața poetului pare destinsă, Gafița e complet albit, pe Milo nu-l recunosc deloc. Soțiile lor unde-s? O clipă mă clatin, mi se face rău. Gol de gînduri, strivit, complet strivit, din nou la *maison*. M-am îmbătat îngrozitor. Spun probabil, întrucît nu mai știu ce s-a petrecut cu mine.

10 martie. Străulești II. Înmormîntarea lui Baconsky! Da, a lui Baconsky! Poetul a fost găsit sub dărîmăturile blocului de pe Ghica. Cu puțin înainte de cumplitul cutremur sosise la Veronica [Porumbacu], însoțit de doamna Clara și de soții Gafița. Despre doamna Clara nu se știe încă nimic. Milo nu era cel văzut de mine la morgă. L-au confundat cu altă victimă.

Papa Bac [A.E. Baconsky], omul care a hotărît decisiv destinul meu literar, a plecat, a plecat definitiv! Pe unde o hălădui sufletul lui? Am impresia că visez un coșmar. La Cluj i-am călcat pragul casei în cîteva rînduri, aproape seară de seară, după ce fusese izgonit din fruntea *Stelei*. În biroul lui aveam berjera, cafeaua și țuica mea. Împreună am săvîrșit două călătorii peste hotare, prima de neuitat. Străinii i-au apreciat cum se cuvine talentul literar, inteligența, humorul, noblețea spirituală, frumusețea fizică – un buchet de însușiri rar întîlnite la confrații în ale scrisului. Îi aud glasul, aud deopotrivă glasul bunei și înțelegătoarei doamne Clara, glasul veselului și spiritualului Milo, al blîndei Veronica, veșnic gata să-mi sară în ajutor. Și aud și glasul lui Gafița, care mi-a tipărit cele mai bune cărți. *Requiescat in pace!*

A.E. A.E. Cum să-mi fi închipuit vreodată că sicriul lui va fi purtat vreodată pe umerii mei! Era atît de tînăr...

Pe unde o hălădui sufletul lui?
Am impresia că visez un coșmar.

11 martie. La Bulbucata. Departe de doliu, obsedat însă în permanență de scena înmormîntării. Jalnic noul cimitir Străulești II. De ce nu l-au dus pe A.E. la Cernica?

Frînt de oboseală, după prînz îmi îngădui un pic de somn. Habar n-am de unde s-o pornesc cu treburile. Mașina gospodăriei se cere unsă și repusă în funcțiune. Din păcate, îmi lipsesc ajutoarele. Ca să nu mai spun că-mi lipsește și elanul. Seara mă cufund în poezia veche germană. Singura lectură potrivită actualei mele stări sufletești. În locul meu, altul ar fi ales romanul polițist, eu îl detest. Mă opresc asupra lui [Jakob] Böhme, [Andreas] Gryphius, Angelus Silesius. Încerc să memorez alexandrini din ultimul.

„O problemă pe care societatea a ascuns-o de multe generații“

– interviu cu Matei SUMBASACU –

*L-am ascultat pe **Matei Sumbasacu** la „Intersecțiile de miercuri“, de la Rezidența BRD Scena9, vorbind aproape două ore despre cutremure și despre vulnerabilitatea Bucureștiului. Este inginer constructor, președintele Re:Rise, Asociația pentru reducerea riscului seismic. L-am întrebat care e starea de fapt și ce soluții există.*

În centrul Bucureștiului, și mă gîndesc acum în special la Bulevardul Magheru, e un peisaj dezolant. Să amintim doar de cele trei cinematografe închise: Scala, Patria și Studio, toate din motive de risc seismic. Cum s-a ajuns aici și ce înseamnă, de fapt, această stare de fapt?

E o ilustrare foarte bună a situației în care ne regăsim – un blocaj cvasi-total, o stare de paralizie totală în fața unei probleme cu care ne e frică să ne confruntăm. S-a ajuns aici după zeci de ani de ascundere a vulnerabilității noastre seismice în cele mai creative moduri – de la mituri create și răspîndite pentru a liniști populația (și, deci, pentru a lua presiunea de a face ceva de pe umerii celor care ar trebui să facă) pînă la declarațiile unor oameni (mai mult sau mai puțin de știință) care ne anunță periodic cînd va veni următorul mare cutremur – asta în ciuda faptului că toată comunitatea științifică e de acord că sîntem departe de momentul cînd vom putea prezice cutremurele.

Cutremurul e un subiect recurent. Generează frică, panică și neputință. Mai puțin printre autorități. După ce ați documentat subiectul „pe teren“, care sînt cifrele și concluziile?

Nu aș generaliza – există autorități în cadrul cărora găsești oameni care iau foarte în serios amenințarea seismică. Sînt oameni care realizează că, de exemplu, în București vorbim de aproximativ 350 de clădiri cu bulină (deci încadrate în clasa RS I), dar că, de fapt, acestora ar trebui să li se adauge încă aproximativ 1600 de clădiri ce au fost încadrate în categorii de urgență (U1, U2, U3) și care, dacă ar fi reexpertizate așa cum impune legea, ar fi încadrate aproape toate în RS I (bulină). Deci, de fapt, luînd în calcul și clădirile din categoriile de urgență, putem vorbi despre aproximativ 2000 de clădiri din București care, în urma unei expertize, au fost declarate în pericol de colaps la un cutremur mare. Acestora li se adaugă, bineînțeles, clădirile la care nimeni nu s-a uitat niciodată – clădirile încă neexpertizate și care așteaptă să fie „descoperite“. Probabil un număr mai realist ar fi undeva în zona de 3000 de clădiri periculoase în București în caz de cutremur. Așadar, dimensiunea problemei e una mult mai mare decît ni se prezintă, iar mulți oameni din diferite autorități știu foarte bine acest lucru și, deși sînt conștienți de gravitatea problemei, realizează și că nu sînt suficiente resurse pentru a se ocupa de ea. Vorbim, pînă la urmă, de o problemă pe care societatea a ascuns-o de multe generații și care s-a tot mărit, în umbră – efectele seismelor mari asupra Bucureștiului au început să fie ascunse încă după cutremurul din 1940, cînd multe clădiri au fost avariate, dar aveau să fie lăsate neconsolidate și chiar nereparate. Apoi, în 1977, aproape toate clădirile (mai puțin două dintre ele) care au picat în București fuseseră afectate și în 1940 și ignorate timp de 37 de ani.

Am citit recent că „Primăria Capitalei a lansat o licitație publică pentru achiziționarea a circa 6000 de truse de prim-ajutor, pentru a fi folosite gratuit de către locatarii sau proprietarii care locuiesc în imobile cu risc seismic. Valoarea totală estimată este de 1.256.675 de lei, iar finanțarea provine din fondurile bugetare.“ Așadar, ce mai înseamnă bulinele de pe clădiri și ce se poate face cu adevărat pentru a schimba situația?

Trusa de urgență la cutremur ar trebui să existe în orice clădire vulnerabilă. În caz de dezastru natural, fiecare dintre noi trebuie să fie conștient că, pentru cel puțin primele 24-48 de ore, vom fi pe cont propriu. Salvatorii au nevoie de timp pentru a ajunge la oameni. Noi, la Re:Rise, lucrăm împreună cu DSU pentru a minimiza acest timp. Pe lîngă micșorarea timpului de răspuns, treabă care se realizează lucrînd cu instituțiile din domeniu, fiecare dintre noi își poate crește șansele de supraviețuire dacă se pregătește din timp pentru a face față acelor zeci de ore în care va aștepta salvatorii – iar acest lucru include și pregătirea unei truse de prim-ajutor pentru tratarea rapidă a rănilor ce pot apărea în astfel de situații.

Cu toate astea, personal cred că am intrat într-o eră unde singurul mod sustenabil de a rezolva cu adevărat o problemă societală este stimularea oamenilor pentru a rezolva acea problemă ei înșiși. Sau, cu mai puține cuvinte, să îi facem să le pese. Cred că există oameni, în clădirile cu bulină, care nu au posibilitatea să își procure truse de prim-ajutor, iar pe aceia ar trebui să îi ajutăm. Însă cred, de asemenea, că mulți oameni din acele clădiri cu bulină au resursele necesare pentru a-și achiziționa o trusă, dar pur și simplu nu văd asta ca fiind o prioritate. Acei oameni trebuie informați, trebuie ascultați și trebuie stimulați să facă ceva. Dacă omul nu vede cutremurul ca fiind o amenințare reală, degeaba primește o trusă de prim-ajutor în caz de cutremur – cel mai probabil o va folosi altfel sau o va ignora cu totul, iar cînd cutremurul va lovi, nu va avea cu ce să își panseze rănile.

În filmul lui Nae Caranfil, 6,9 pe scara Richter, *personajul feminin e pur și simplu terorizat de gîndul unui cutremur. Cum se poate trăi cu spaima asta?*

Să vă spun un secret – tuturor ne e frică de cutremur. Nu trebuie să fii specialist în domeniu ca să îți fie frică – vezi clădirile, vezi poze din 1977, vezi crăpăturile în „X“ de pe fațade și, cu puțină imaginație, îți dai seama cam ce ar fi acum dacă s-ar repeta episodul 1977. Și te îngrozești, pentru că locuiești într-un oraș extrem de vulnerabil. Pe de altă parte, vulnerabil sau invulnerabil, ăsta e orașul în care locuim și am tot locuit. Iar ca să ne putem duce la culcare seara în blocurile noastre vulnerabile, am început să creăm și să luăm de bune tot felul de povești care să ne dea un confort psihologic.

Cîtă mitologie s-a creat în jurul cutremurului / cutremurelor din București?

Foarte multă. Cred că mitologia, creată intenționat sau de nevoie, este elementul care a jucat cel mai important rol în a ne „ajuta“ să lăsăm această problemă nerezolvată. De la povești pe care cei din clădirile vulnerabile (nu doar cu bulină) și le spun între ei, parcă într-un ritual terapeutic – povestea blocului pe bile, povestea clădirii care are structură pentru zece etaje, dar ea are doar șase etc., pînă la povești care, cel mai probabil, au venit dinspre autorități, în special după 1977, pentru a justifica lipsa de acțiune înspre rezolvarea problemei. Acum, mai recent, cred că cel mai pervers mit care circulă este cel legat de prezicerea cutremurelor. Din cînd în cînd, apar tot felul de oameni sau entități misterioase care ne spun că prezic cutremure și ne dau de înțeles că ne vor anunța ei cînd va veni. Mitul ăsta este foarte nociv pentru că are darul de a liniști oamenii într-o problemă unde doar liniștiți nu ar trebui să fie – de ce să mă mai zbat să mă pregătesc pentru cutremur, cînd apare cine știe ce așa-zis specialist la TV care îmi spune că mă va anunța el dacă va veni cutremurul?

Cum se fac expertizele și ce mai înseamnă o clădire sigură?

Expertizele se fac conform Codului de evaluare a clădirilor existente – P100-3. În funcție de categoria de importanță a clădirii expertizate, codul impune un anumit nivel de rigurozitate în ceea ce privește investigațiile *in situ*. Spre exemplu, contrar părerii populare, nu e neapărat nevoie ca un expert să vină și să ia mostre din elementele structurale ale clădirii ca să o analizeze. Și, contrar părerii populare, rezultatul expertizei nu s-ar schimba dacă ar fi prelevate probe. Pentru expertizarea unei clădiri, codul menționat prevede o parte de calcul structural (crearea unui model matematic al clădirii și aplicarea unor eforturi seismice pe el), dar și o parte mai subiectivă, unde se ține cont de lucruri cum ar fi configurarea de principiu a clădirii sau cum s-a comportat aceasta la acțiuni deosebite din trecut. După ce se analizează atît partea obiectivă, cît și cea mai puțin obiectivă, se face un scor al clădirii și aceasta se încadrează într-o clasă de risc seismic. Din păcate, lipsa transparenței, precum și acest grad de subiectivism implicat (datorită căruia am văzut cu toții clădiri ce fuseseră declarate vulnerabile și care au fost redeschise publicului fără nici o intervenție, ci doar cu o reexpertizare care le declara sigure) au scăzut credibilitatea procesului de expertizare.

Cum împăcăm dorința de a locui în centru cu nesiguranța clădirilor?

Și eu caut un răspuns la întrebarea asta. Iubesc Bucureștiul și cred că pentru orice oraș, dar în special pentru București, centrul este inima orașului – e locul unde se află sufletul acestui oraș. Din păcate, Bucureștiul are o inimă foarte frumoasă, dar fragilă. Bine, nu tot centrul e vulnerabil – pe lîngă clădirile mai noi (rare, ce e drept), putem găsi și clădiri vechi, dar care să fie totuși sigure sau, mai degrabă, să nu fie atît de nesigure precum sînt cele aproximativ 3000 de care vorbeam la început.

În afara unui plan național de reabilitare a clădirilor, ce se va întîmpla, cum va arăta orașul? Ce se poate face concret? Le lăsăm să se dărîme?

Sper din tot sufletul să putem salva cît mai mult din acest oraș și din sufletul lui. Trebuie, însă, să fim conștienți că avem o problemă, în primul rînd, iar apoi să ne punem s-o rezolvăm. Nu mai avem timp să negăm vulnerabilitatea noastră seismică sau să tărăgănăm proiectele ce ar putea reprezenta o soluție. Gîndindu-ne numai la cele 2000 de clădiri despre care știm că sînt în pericol de colaps la cutremur (RS I, U1, U2, U3), trebuie să realizăm că avem în fața noastră mulți ani, cîteva zeci probabil, de șantiere de consolidare. Iar acesta e scenariul favorabil în care ne punem pe treabă de mîine. În paralel cu acest lucru, ar trebui încurajate proiectele care păstrează memoria orașului actual – e foarte important să avem undeva niște repere despre Bucureștiul de azi –, cum funcționează, ce comunități are în el, pe unde circulă lumea etc. Va fi foarte greu, dar trebuie făcut dacă dorim ca Bucureștiul de după cutremurul care va veni să semene cît de cît cu Bucureștiul pe care îl știm și îl iubim.

a consemnat Ana Maria SANDU

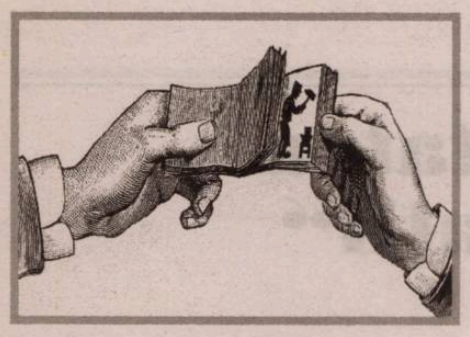

Marius CHIVU

feedbook

Lupul dadaist

● Tristan Tzara, *Corespondență de familie*, ediție, traducere și prefață de Mădălina Lascu, Editura Tracus Arte, 2018.

Corespondența de familie a celui care avea să arunce în aer literatura în vara lui 1916, odată cu Manifestul DADA, este una dintre cele mai banale și mai calde corespondențe din istoria literaturii.

Tristan Tzara, copilul teribil al avangardei, face figura epistolară a unuia dintre cei mai cuminți și mai la locul lui bărbați ai Europei de la jumătatea secolului trecut: se căsătorește (fără să le spună părinților, e-adevărat), face un copil, muncește pentru a construi și amenaja o casă, își publică opera, cumpără un automobil, trimite părinților fotografii cu soția și cu copilul și pachete cu medicamente surorii sale. Samică (cum e alintat de părinți înainte să-și schimbe oficial numele) sau Lupul (cum e alintat de soție) nu pare deloc autorul *Omului aproximativ* ce revoluționa literatura epocii, trăind apoi clandestin în timpul războiului. În asta constă marea revelație a acestui volum de corespondență: umanitatea umilă a unui vizionar scriitor de origine evreiască din Moinești, stabilit la Paris.

Acoperind o perioadă de 35 de ani (1924-1959), cele 55 de scrisori adunate în volum pot fi împărțite în două categorii: cele primite de acasă, de la familia rămasă la București, și cele primite de la soție, plecată cu copilul în diverse stațiuni balneare. Scrisorile scrise de Tzara aproape că pot fi numărate pe degetele ambelor mîini. Părinților le scrie pe cît de afectuos *(vezi și scrisoarea de mai jos)*, pe atît de rar (tatăl își pierde orice speranță: „Nu-mi mai repet rugămintea banală de a ne scrie des, căci văd că nu folosește"), în contrast cu dorința părinților de a afla cît mai multe lucruri despre viața fiului lor chiar de la el, nu de la cunoscuți („ne-a dat informațiuni foarte bune despre tine, că ești un om serios și foarte iubit de toți"). De altfel, așa cum subliniază și Mădălina Lascu (a cărei substanțială prefață aproape că epuizează observațiile pe care cineva le-ar mai putea face pe marginea corespondenței), familia nu era la curent cu activitatea culturală a fiului lor la Paris. După moartea tatălui, cînd e deja divorțat, Tzara își face multe griji pentru sănătatea mamei și a surorii (căsătorită și beneficiara dreptului său la moștenire, la care Tzara renunțase generos), se dă peste cap să le trimită bani și să le facă rost de tot felul de medicamente.

Nici în corespondența cu soția sa, Greta Knutson, pictoriță suedeză provenită dintr-o familie înstărită și pe care o cunoscuse în 1924, cînd i se juca cu succes piesa *Mouchoir de nuages,* Tzara nu este mai prezent. Plecată din Paris împreună cu copilul lor fie în timpul construcției casei, fie în perioadele în care se trata în diverse stațiuni, Greta îi scrie soțului ei, uneori zilnic, scrisori minunate (traduse foarte bine din franceză de îngrijitoarea ediției, ar fi meritat reproduse în carte, nu ca note de final), confesive și sentimentale, pline de detalii de viață domestică, cu mult umor și cu nenumărate desene. De altfel, prin scrisorile ei, semnate Mourmi(gnon), Croc sau Querochüe, în care folosește idiomuri diferite (idiș, catalană, suedeză ș.a.), jocuri de cuvinte, diminutive și apelative zoomorfe (soțului îi spune Lup, Urs, Vidră, dar și Poupi, Poupir, Poupen și uneori îi scrie la persoana a treia ca și cum ar fi nu destinatarul, ci personajul scrisorii), folosind o sintaxă sucită, punctuație pe dos și grafică, Greta este cel mai artistic și mai complex personaj al acestei corespondențe.

Casa însăși este un „personaj": imobilul construit în Montmartre, după proiectul arhitectului austriac Adolf Loos, i-a dat mari bătăi de cap lui Tzara, care n-a reușit, de fapt, să-l finalizeze niciodată. „Reședința onirică" a cuplului, vreme de un deceniu a fost și „hub"-ul cultural al suprarealismului parizian, găzduind cenacluri, serate dansante, spectacole de teatru, dar Tzara a fost nevoit să-l închirieze, apoi să-l abandoneze, pentru ca în cele din urmă să-l recupereze, în 1975 fiind declarat monument istoric.

În deceniul cît a durat mariajul (cei doi s-au separat în 1937), lui Tzara i-au apărut cele mai importante cărți, printre care și *L'homme aproximatif,* toate dedicate soției, care, la rîndul ei, își vernisa prima expoziție personală în Cartierul Latin. Dar în ciuda efuziunilor sentimental-tandru-ludice ale Gretei („Lupul meu păsărar teripil și totuși fermecător"), sobrul Tzara se arată mai apropiat de copil, a cărui naștere prilejuiește cea mai lungă, mai confesivă și mai dramatică scrisoare a sa. Are mare dreptate Mădălina Lascu să afirme că revelația acestei corespondențe de familie este latura paternă a personalității lui Tzara: foarte atașat de băiat în copilăria și adolescența lui, mîndru de el la maturitate. Avea și de ce. Căsătorit pînă în 1967 cu fiica lui Natalie Sarraute, cu care a avut doi copii (dintre care unul adoptat), Christophe Tzara a ajuns fizician la Comisariatul de Energie Atomică și profesor universitar. Din păcate, a murit anul trecut, la vîrsta de 91 de ani, înainte să apuce să vadă tipărit acest volum de corespondență al familiei sale, îngrijit admirabil de Mădălina Lascu.

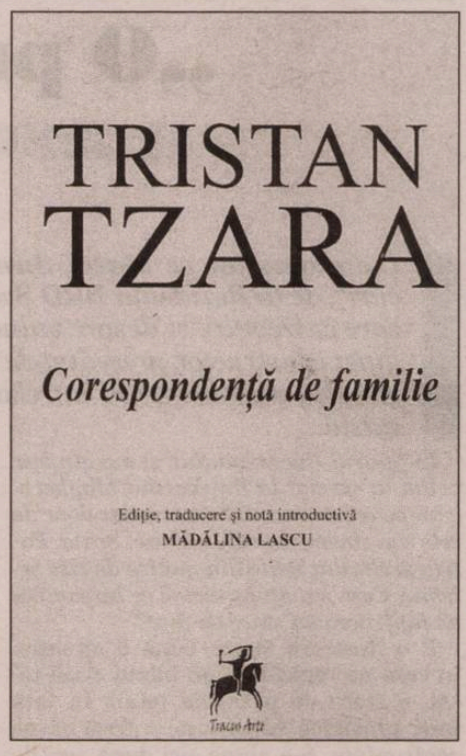

Miercuri, 20 februarie, de la ora 19, în spațiul Qreator (Bd. Aviatorilor 8 A) va avea loc a treia ediție a „Seratei cu scrisori", moderată de Genevieve Fieraru și Marius Chivu, unde coregraful Răzvan Mazilu, scriitorii Nora Iuga și Marin Mălaicu-Hondrari, regizoarea de film Adina Pintilie și muzicianul Oigăn (Kumm & Moon Museum) vor oferi o lectură de scrisori de dragoste din literatura română și universală.

aproape de carte

Tristan TZARA

Scumpii mei părinți,

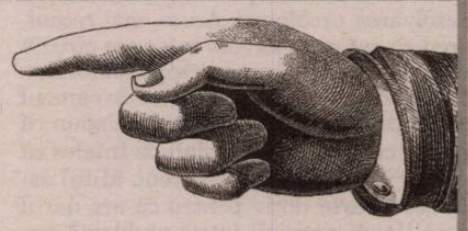

Lucica îmi scrie că n-ați primit de mult știri de la mine – eu însă așteptam o scrisoare de la Dv. Căci vara asta v-am scris din provincie o scrisoare la care n-am primit răspuns. Îmi închipui deci că s-a perdut – fie în absența Dv, fie că am trimis-o dintr-un colț uitat al Franței. În această scrisoare îl întrebam pe *papa* să precizeze de ce crede că ași avea dificultăți venind în țară. Vă mai făceam o comunicare care pentru mine are o foarte mare importanță, anume că Greta așteaptă (în 4-5 luni) cu ajutorul lui Dzeu, un moștenitor și vă scriam că după acest eveniment important, aș dori mult, foarte mult, să vă văd, dacă nu în țară, cel puțin la Viena. De acea reproșurile ce Lucica mi le-a făcut mi-au făcut multă durere, căci nu trece o zi fără să mă gîndesc la Dvoastră *(papa* să nu se supere) dar mai principal la *maman* și la Lucica.

Dragă *maman*, sînt sigur că mata ai simțit asta și că ești sigură de dragostea ce ți-o port. Îmi este foarte dor de mata, și aș vrea să te văd. Cum îți merge acum cu sănătatea, te rog să-mi scrii amănunțit. Eu sînt foarte bine, cum vedeți sîntem încă la țară, la mare, unde vremea e încă frumoasă, soare, cînd la Paris plouă și e frig. Am închiriat aici o vilă și mai rămînem pînă la începutul lui decembrie. Greta de asemenea e foarte bine, și dacă starea ei continuă ca pînă acum, pot fi mulțumit. Noi ne înțelegem foarte bine, și pot spune că sînt fericit de cînd m-am însurat. Casa încă nu e gata. Entreprenorul a fost failit, și am trebuit luna trecută să plec la Paris, unde am aranjat afacerile, așa că sper că în curînd va fi gata.

Mi-am cumpărat un mic auto (Citroën 18HP) și pînă acum merge bine. Fac multe excursiuni și mă voi întoarce la Paris cu dînsa… Aici viața începe să devie cam grea: francul se urcă și prețurile de asemenea, într-o lună și jumătate viața a devenit cam cu 60% mai scumpă – totuși n-am de ce mă plînge. Casa (cînd va fi gata) va fi foarte frumoasă și confortabilă. N-am fi putut închiria așa ceva la Paris. Vă trimit cîteva fotografii. Mare plăcere ași avea să primesc și de la Dv. fotografii. Vă rog să-mi scriți aici pînă la sfîrșitul lui noiembrie, amănunțit și vă sărut dulce al Dv. T.

PUBLICITATE

Ionuț IAMANDI

pe de altă carte

Logica lui Zinoviev

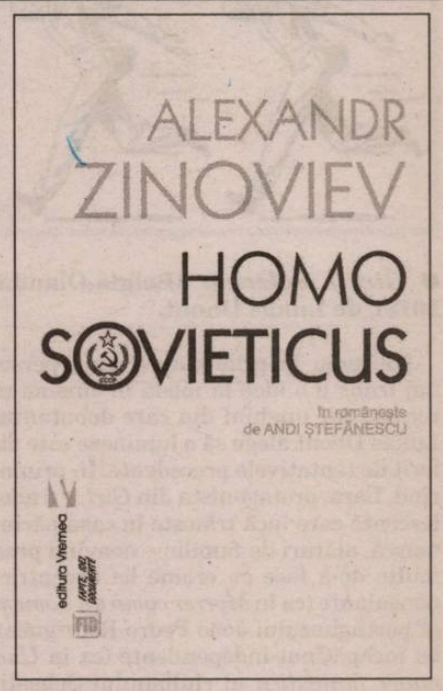

● **Alexandr Zinoviev, *Homo Sovieticus*, traducere de Andi Ștefănescu, editura Vremea, București, 2018.**

În cazul lui Zinoviev, șirul raportărilor antagoniste la Rusia sovietică poate fi lesne pierdut. Devine un student și un komsomolist de frunte înainte de război. Apoi critică politicile staliniste de colectivizare forțată a agriculturii și este dat afară din facultate și din partid. Se întoarce plin de acte de vitejie (ca pilot) din „marele război patriotic" antinazist și se reînscrie la facultate. Au închis ochii autoritățile sau a avut efect cutia de bomboane pe care Zinoviev zice că i-a dat-o funcționarului de la facultate? Nu se știe. Cert e că tînărul își reia studiile strălucite și rămîne apoi asistent și profesor la Universitatea de Stat din Moscova. Teza lui de licență: structura logică a *Capitalului* lui Marx. Cîțiva ani este unul dintre cei mai apreciați logicieni sovietici. Dar apoi iar critică partidul. Tensiunile se acumulează, Zinoviev își folosește catedra pentru a-i proteja pe unii dintre criticii sau nealiniații regimului. În 1976 îi apare în Elveția o scriere satirică la adresa conducerii URSS (nu e clar cum ar suna titlul ei în românește: *Înălțimi amețitoare*, *Înălțimi abisale* – la Vladimir Tismăneanu – sau, cum i-a spus Nicolae Steinhardt, *Înălțimi găunoase)*. Demisionează din redacția prestigioasei reviste *Probleme de filozofie,* cea mai titrată publicație sovietică din epocă în acest domeniu, în semn de protest față de cultul personalității lui Brejnev. Autoritățile încep și ele să îl dea afară din facultate și de la Academia de Științe și să îi ia înapoi medaliile. Emigrează în Germania Federală în 1978. Publică lucrări de *fiction* (printre care *Homo Sovieticus)* și *nonfiction* privind comunismul. Continuă să critice regimul comunist de la Moscova în interviuri, conferințe și scrieri pînă la perioada *perestroikăi,* care devine noua lui țintă (îi spunea *„katastroika"*). Aici e iar un moment de inflexiune, consideră că Rusia e ținta unui complot occidental de distrugere. În 1999 se întoarce la Moscova, de unde critică „totalitarismul democratic", globalizarea și „guvernul mondial", dar și pe criticii lui… Stalin. „Îl consider pe Stalin una dintre cele mai mari personalități din istoria omenirii. În istoria Rusiei, el a fost, în opinia mea, chiar mai mare decît Lenin. Pînă la moartea lui Stalin, am fost antistalinist, dar mereu l-am considerat o personalitate extraordinară", a spus el, spre ultima sută de metri a ultimei sale disidențe.

În logica binară a lui Zinoviev, Rusia, chiar și cea sovietică, e tocmai această bunică, ce supraviețuiește cu puțin.

Așa că se pune în mod firesc întrebarea: există, în fond, vreo logică în criticile logicianului disident? Ce a apărat și ce a criticat el, de fapt? Calea facilă e să decupezi ce îți place la el și să declari apoi că acesta este „adevăratul Zinoviev". Cum fac azi extremiștii, atît cei de stînga, cît și cei de dreapta. Sau să spui, cum a făcut-o un fost deținut politic sovietic, că Zinoviev „a fost un om plin de contradicții, nu tocmai sănătos". Cred însă că totuși a existat o logică de-a lungul întregii sale vieți. Și ea se traduce printr-un soi de credință în capacitatea Rusiei de a fi învestită cu rolul de pol alternativ al Europei. Cînd i-a luat în vizor pe unii sau pe alții dintre conducătorii Rusiei sovietice sau post-sovietice, Zinoviev tocmai asta critica: subminarea din interior a capacității rusești de a contrabalansa Occidentul. Este, în fond, poziția adoptată și de un alt mare disident rus, Aleksandr Soljenițîn, cu restricția că Zinoviev nu a aglutinat elementele naționaliste și religioase care au făcut din teoriile lui Soljenițîn un curent important de inspirație al putinismului de azi.

Pretenția existenței unui rol alternativ și mesianic al Rusiei a fost demontată de mai multe ori, dar probabil că treaba nu se sfîrșește cu una, cu două. De exemplu, ideea că regimul comunist cu epicentrul la Moscova a fost alternativa regimului capitalist, deși strălucitor combătută de un Alain Besançon, de pildă, încă are adepți de fond sau de conjunctură. Zinoviev nu a ridicat comunismul pînă la rangul de gardian al acestei dorite identități rusești, dar atît timp cît a fost de ajutor în acest sens, și comunismul e, în opinia lui, de apreciat. Există în *Homo Sovieticus* parabola cuplului tînăr și fericit care locuia cu bătrîna lor bunică. La un moment dat, tinerii au constatat că din cauza bunicii, care se încăpățîna să trăiască, nu prea aveau cum să se dezvolte în apartamentul limitat. Cuplul a conceput atunci un plan de înfometare a colocatarului devenit indezirabil. Planul însă a eșuat. Clănțănind din ultimii dinți rămași, bunica umbla după mîncare prin casă și, în pofida „tratamentului", părea chiar mai vioaie și mai sănătoasă. Abia cînd un „înțelept" le-a spus s-o îndoape, bunica a murit. În logica binară a lui Zinoviev, Rusia, chiar și cea sovietică, e tocmai această bunică, ce supraviețuiește cu puțin. O omoară numai abundența occidentală, care-i pervertește traiul simplu, organic. Dar și în acest scenariu, problema e că unii o țin minte pe bunică de cînd era mai tînără și mai expansivă.

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

Ohara DONOVETSKY

Nasul, fumurile și aerele

În limba română vorbită există, printre expresiile și locuțiunile care redau aroganța sau infatuarea, unele care, deloc surprinzător, folosesc cuvîntul *„nas"*. Sinonime cu „a fi încrezut/înfumurat/arogant", expresii ca *a fi cu nasul pe sus, a nu-i ajunge cu prăjina la nas* conțin un grad sporit de expresivitate (umor, mai degrabă) față de expresiile echivalente și, prin asta, o intenție critică, dacă nu sarcastică.

Același cuvînt sprijină și exprimarea insolenței, în locuțiuni ca *a-și lua nasul la purtare (a-și lua nasul, a-și lungi nasul), a nu-și vedea lungul nasului* – pentru „a se obrăznici", după cum, *a-i rîde cuiva în nas* – pentru „a batjocori pe cineva de față" – și *a-i da cuiva peste nas* sau *a-i mai tăia cuiva din nas* apar folosite pentru a sancționa un gest nepotrivit sau considerat excesiv de către subiectul vorbitor.

Frecvente sau mai puțin frecvente în limba română vorbită *(alas,* adolescenții nu par să se numere printre cei care utilizează unități frazeologice), expresiile și locuțiunile de mai sus conțin o particularitate cel puțin interesantă, dacă nu chiar amuzantă: în toate, cuvîntul „nas" ține locul persoanei despre care se face vorbire, persoană care, în situațiile redate de exprimările menționate, este considerată infatuată, impertinentă, abuzivă într-un fel sau altul, neconformă cu regula modestiei sociale. Și iată cum, în aceste expresii, *nasul* conține, rezumă și reprezintă, ca o sinecdocă, individul sau, mai corect spus, întreaga deraiere comportamentală a individului vizat.

Aflată în vecinătate, expresia *a avea fumuri* (cu variantele *a fi plin de fumuri, a-i intra fumuri în cap),* echivalentă cu „a fi înfumurat / a se purta cu îngîmfare / a se infatua", (mă) duce cu gîndul tot la organul de simț olfactiv responsabil. Asta mai ales dacă (dar și dacă nu) la origi-

Să fi dorit cineva să-i mai taie din nas?

nea expresiei *a avea fumuri* (sau *a-i intra fumurile în cap)* va fi fost obiceiul fumatului de pipă, lulea, narghilea etc., tabiet considerat semn al emancipării și poate de aici al (pseudo)rafinamentului de clasă. La fel cum mi se pare că, în jocul asocierilor de pînă acum, expresiile *a-și da aere, a avea aere,* echivalente cu cele de mai sus, nu ar fi deloc străine de gestica afectată a fumatului, aflat în zorii autohtonizării lui ca tabiet.

Zicem (deseori cu mimica aferentă) „nas" în *nu-i ajungi cu prăjina la nas* sau în *e cu nasul pe sus* e și avem în minte în acel moment un individ anume, despre care credem că se comportă arogant, că e infatuat, *înfumurat,* are deci *aere* sau e *plin de fumuri*. Vedem astfel cum, în jocul în lanț cu unitățile frazeologice amintite – expresive și comice dacă încercăm să vizualizăm caricatural scenele – „nasul" capătă un loc privilegiat între simțurile prin care individul experimentează lumea, dar mai ales prin care lumea/ceilalți se raportează la el. Dacă amintim aici (în treacăt de data asta) că *nasul* e asociat deopotrivă rafinamentului *(a avea nas pentru…* zicem cînd vrem să arătăm intuiția sau abilitatea mai puțin comună a cuiva de a identifica ceva) sau unui statut superior *(nu e de nasul ei / lui* zicem admirativ și deloc corect politic, dar nu e treaba limbii vorbite să facă asta, dimpotrivă) pentru a marca diferența de comportament sau rang dintre doi oameni, apare limpede că aceasta nu e doar cuvîntul-nucleu al multor expresii, dar și centrul de interes, ca depozitar al dispozițiilor diverse. E interesant cum vorbitorul a ales ca, dintre toate organele de simț, tocmai acesta să fie responsabil (și) de *fumurile* și *aerele* asociate „ieșirii de sine".

Nu e mirare, așadar, că gîndul pleacă ghiduș la *nasul* asesorului de colegiu Kovaliov, *nas* devenit personaj, cu viață proprie și comportament social de sine stătător, în povestirea omonimă a lui Gogol. Nu numai că-i dispare de pe față într-o bună zi asesorului de colegiu Kovaliov și că e găsit într-o dimineață inexplicabil în pîinea pe care o primește la micul dejun bărbierul lui, dar mai tîrziu dovedește că are dintr-odată și în mod inexplicabil atît independență, cît și aspirații, ajungînd să se plimbe pe Nevki Prospeckt sau să se prezinte peste tot drept consilier de stat (ceea ce ar fi vrut din tot sufletul Kovaliov să devină), ba, mai mult, nu-l recunoaște deloc pe Kovaliov drept loc de origine sau legătură; ce mai, nasul devine *Nasul* în toată puterea cuvîntului și, ca urmare, nu-i mai ajungi cu prăjina la nas, face figuri, e plin de fumuri și are aere; astfel că, după notele prilejuite de unitățile frazeologice de mai sus, am putea folosi de hățîrul jocului o (altă) cheie de lectură, aceea în care existența nasului-personaj, absurdă inițial, ar părea perfect justificată de expresia *a(-și) lua nasul (la purtare)* sau de varianta echivalentă *a-și lungi nasul*, hiperbolizat și șarjat, iar Kovaliov, personajul prin care s-ar satiriza aroganța și iubirea de sine, căreia-i cade victimă. Îl bănuiesc, firește, de fumuri de grandoare (pe Kovaliov, dar mai ales pe celălalt, pe… Nas) și mă amuz întrebîndu-mă (naratorul e necreditabil) cum de Nasul a ajuns ca pînă la urmă să se întoarcă la posesor.

…Cred totuși că s-a salvat (ne)văzîndu-și lungul nasului. Să fi dorit cineva să-i mai taie din nas? La fumuri și la aere nu a renunțat de tot. Risc și zic că nasul nu e nas destul, dacă nu e și fudul.

***Ohara Donovetsky** este profesoară și scriitoare.*

Victor MOROZOV

dilematograf

Devenire

● ***Girl / Balerina* (Belgia-Olanda, 2018), de Lukas Dhont.**

Aducerea în prim-plan a unui personaj *trans* e o idee la modă în cinema-ul recent, dar unghiul din care debutantul Lukas Dhont alege să o lumineze este diferit de tentativele precedente. În primul rînd, Lara, protagonista din *Girl,* e o adolescentă care încă trăiește în casa părintească, alături de familie – neavînd prea multe de-a face cu eroine ba excentric-nonșalante (ca în *Morrer como un homem* al portughezului João Pedro Rodrigues), ba încăpățînat-independente (ca în *Una mujer fantastica* al chilianului Sebastian Lelio). Un lucru le unește, totuși: cele trei protagoniste ale filmelor de mai sus sînt portretizate, toate, ca niște luptătoare, iar idealul pentru care se zbat e explicit: integrarea socială fără falie, în pofida normelor constrîngătoare.

Filmul din 2009 al lui Rodrigues – despre o *drag queen* cu suflet de aur – e în multe privințe remarcabil, nu în ultimul rînd pentru că optează, în locul unui naturalism plat, pentru accente spiritual-melodramatice de efect. *Girl,* în schimb, e mult mai racordat la societate, astfel că latura sa *queer* – atît de prezentă în *Morrer...* grație unui cabaret în care protagonista se dă în spectacol – e estompată de rutină: Lara se înscrie la o școală de dans, urmează un tratament special etc. În fond, filmul lui Rodrigues culmina cu secvența splendidă a unei escapade (chiar aceasta era ideea: de escapism) în natură, departe de oraș – în timp ce Lara nu doar că ține să își disimuleze cît mai natural transformarea, ci chiar încearcă să izbutească într-o zonă asociată fără dubiu cu corpul feminin perfect cadrat: ca balerină.

S-ar putea spune, deci, că *Girl* (tradus la noi, în spiritul originalului, drept *Balerina)* reprezintă un pas înainte la nivel ideologic: justificările, asumările trîmbițate sus și tare, relegarea acestor corpuri care ocolesc normele în localuri exotic-obscure aparțin lumii de ieri, iar discursul de tip „acceptă diferențele" a devenit la rîndul său desuet. Camuflarea fără probleme a Larei în cotidian traduce, în acest context, o idee simplă: schimbarea de sex începe să reprezinte o situație dacă nu uzuală, atunci cel puțin integrată în mentalul colectiv. Empatia a înregistrat progrese în ultimii ani, societatea a devenit mai incluzivă. În fine, realitatea stă doar în parte astfel, iar expresia „fără probleme" e și ea doar un fel de-a spune. De fapt, devenirea Larei nu este o cursă fără obstacole, căci corpul ei rămîne totuși supus așa-numitei *society gaze*: e analizat și judecat de ceilalți oameni din jur non-stop. Cred că *Girl* se situează pe undeva la mijloc între *Morrer...* (care evolua strict între coordonatele comunității *trans*, fără să-i pese de restul lumii) și *Una mujer fantastica* (unde orice interacțiune a protagonistei era întîmpinată de virulente reacții homofobe). Unei astfel de realități univoce – care diminua din forța autentică a filmului din urmă – i se răspunde cu o tratare mult mai nuanțată în *Girl*.

Pe de o parte, Lara stă cuminte în bula ei privilegiată, înconjurată de o familie înțelegătoare. Adaug un mare plus filmului pentru că, vorbind lucid despre pubertate-ca-perioadă-delicată, reușește totodată să dea *skip* unor teme facile în context, precum conflictul dintre generații sau îndoielile care precedă inevitabil decizia transformării. Din contra, acțiunea din *Girl* se plasează între două etape-cheie: după ce decizia a fost luată, dar înainte ca schimbarea de sex propriu-zisă să fi avut loc. În aceste condiții, Lara are norocul să fie sprijinită de un tată-exemplu:

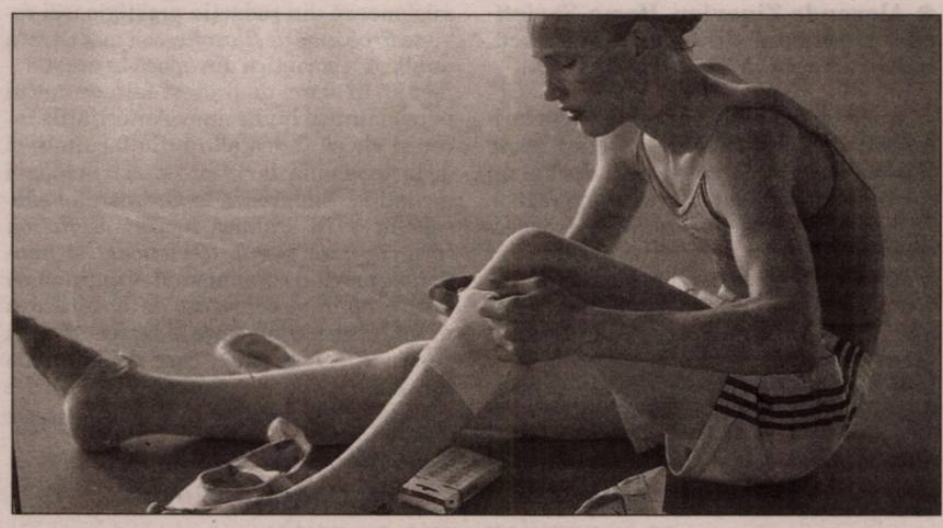

mereu acolo să o susțină moral, aici grijuliu, colo îngăduitor, întotdeauna bun sfătuitor. Despre mama Larei nu aflăm nimic – de apreciat și că filmul nu pierde vremea cu explicații inutile –, cert e că nu se află prin peisaj. Aceasta e însă doar o față a problemei; altfel stă treaba odată ce Lara părăsește climatul favorabil de acasă. Desigur, Belgia nu e Chile: anturajul Larei nu pare să facă vreo diferență – dar tocmai de aceea momentul în care o colegă o umilește în fața prietenilor survine, în economia liniștită a filmului, ca o deflagrație. E momentul în care personajul conștientizează *the hard way* că societatea încă nu s-a racordat complet la noile realități. Dar nici nu se poate spune că această societate ar fi homofobă. Aș zice mai curînd că e cripto-homofobă: ura ei iese la suprafață cînd nu te aștepți.

Mare parte din laurii acestui film – foarte interesant de studiat pe plan sociologic, mai convențional însă ca formă – trebuie să îi revină tînărului Victor Polster, interpretul personajului principal (care înainte se numea tot Victor), într-o performanță comparabilă cu aceea a Danielei Vega, actrița principală din *Una mujer fantastica*. Adesea stîngace, mereu în defensivă și uneori iritant de evazivă, dar totuși plină de determinare, Lara e o creație complexă – iar Polster îi conferă o anvergură deosebită pe ringul de dans, într-o coregrafie concepută de marele artist Sidi Larbi Cherkaoui. Între atitudinea maternă exacerbată (Lara gătește, are grijă de fratele mai mic) și incapacitatea de a avea grijă de propriul corp (nu mănîncă suficient, iar devenirea ei e una dureroasă), fata e prinsă și nu mai are răbdare: vrea să devină femeie cu orice preț. E limpede că *Girl* are destule imperfecțiuni, dar micile detalii nu trebuie să umbrească nici curajul lui Dhont de a pune în scenă această poveste, nici delicatețea cu care o face.

Girl / Balerina rulează în cinematografe începînd cu 15 februarie.

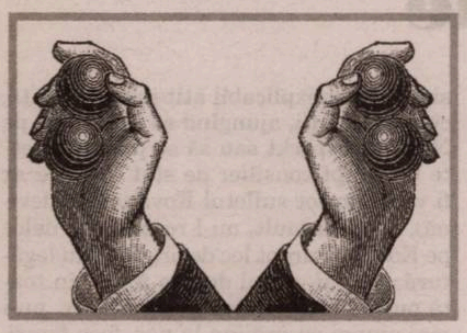

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Beneficiile hibridizării

● **Tiny Fingers, *The Fall*, Pelagic Records, 2016.**

Casa de discuri berlineză Pelagic Records, specializată pe post-rock/metal, se strecoară insidios în sufletele românilor. Anul trecut au fost prin mai multe orașe de la noi cu miniturneul de prezentare a celor mai recenți recruți (Abraham, Set & Setting etc.); ceva mai înainte neau fost prezentate numele mai mari din catalogul respectiv: God Is An Astronaut, Mono, pg.lost. După ce introducerea a fost făcută am primit și vizita grupului care a înființat această casă de discuri, nemții The Ocean (Collective) – o vizită diplomatică ce anunța un plan de invazie susținută a estului Europei. The Ocean Collective și casa lor de discuri gestionează principala linie de producție post-rock/metal din Europa – echivalentul a ceea ce în SUA făcuseră Neurosis prin casa lor de discuri, Neurot Records. Această epidemie de rock (preponderent) instrumental e bine primită la noi – Pelagic Records acordă o atenție aparte calităților tehnice ale evenimentelor (sunet, lumini, grafica tricourilor). E vorba de o echipă care se încăpățînează să demonstreze că vîrful de popularitate a genului nu a fost depășit, iar desființarea trupelor de pionierat (Isis, să zicem) n-a însemnat decît mai mult spațiu de manevră pentru o nouă generație.

Prima trupă din portofoliul lor care ne vizitează în 2019 sînt israelienii Tiny Fingers: Oren Ben David – chitară, Boaz Bentur – bas, Tal Cohen – tobe, Nimrod Bar – clape. Grupul încapsulează toate ingredientele promovate de pomenita casă de discuri: rafinata inginerie sonoră, prestanța vizuală, concertele trepidante la granița dintre nu-jazz și post-rock orchestral, concepte înalte cu referințe mistico-ecologice (de la oceanografie și astronomie la studii biblice). A fost o strategie-cheie a acestui soi de rock să se desprindă de tropii rock'n'roll clasici (voința poporului, chestionarea autorității) și să utilizeze ustensilele rock pentru conceptualizări specifice muzicii ambientale, convergînd spre aceeași sferă interdisciplinară spre care migrează, venind din altă direcție, și noul jazz scandinav. Tiny Fingers aduc la această rețetă o componentă semnificativă de muzică electronică, chiar și ceva *dub step.* Este o provocare pentru fiecare trupă post-rock să se detașeze cumva de ceea ce a riscat mereu să devină o rețetă – prea multe trupe au decis în același timp să devină inovatoare în același mod. În consecință, o casă de discuri dedicată aproape exclusiv acestui subgen se înhamă la misiunea dificilă de a garanta suficientă „diversitate în unitate", fără a se putea baza pe identități vocale.

Dacă monotonia era mai simptomatică în perioada de pionierat a casei Pelagic Records, proiectele tinere precum acești Tiny Fingers demonstrează beneficiile tenacității – ideile au evoluat în incremente mici, dar constante. Albumul *The Fall* e un punct de cotitură ce subliniază beneficiile hibridizării post-rock-ului cu jazz și muzică electronică, iar ca mod de prezentare grupul pare mai inspirat de The Mars Volta decît de The Ocean Collective. Trupa mai reușește și să demonstreze că muzica poate avea versuri fără să aibă voce – broșura CD-ului ne oferă lirica poetei israeliene Daniella Tourgeman,

iar piesele instrumentale au fost concepute în jurul poemelor respective. Nu în ultimul rînd, Tiny Fingers rezolvă una dintre problemele spinoase ale genului, economia timpului – piesele lor pot dura 3 minute sau 10 minute fără ca ascultătorul să perceapă subiectiv (și negativ) diferența. Video-concertul de la Marea Moartă, prezentînd integral albumul *The Fall,* ar trebui să convingă pe oricine.

***Tiny Fingers** vor concerta pe 18 februarie, în cadrul seriei de concerte Jazz Nouveau, în Clubul Control din București.*

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

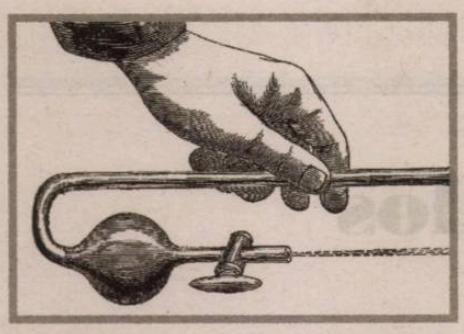

Oana STOICA

rosencrantz & co

Istoria unui teatru

● ***Idiș?*** **Text și versuri: Peca Ștefan; ideea, dramaturgia, regia artistică: Andreea Vălean; scenografia: Mălina Ionescu; asistent costume: Monica Nedelcu; coregrafia: Andreea Duță; muzica: Mihai Prejban; grafica: Dimitris Palade. Cu: Katia Pascariu, Lucian Ionescu, Iolanda Covaci, Anka Levana, Natalie Ester, Marius Călugărița, Mircea Dragoman. TES Orchestra: Bogdan Lifșin, Rodica Gancea, Feras Sarmini, Sergiu Marin, Mihai Pintenaru. Teatrul Evreiesc de Stat.**

Proiect al Andreei Vălean și al lui Peca Ștefan, spectacolul *Idiș?* recuperează istoria teatrului evreiesc din România de-a lungul a aproape 150 de ani, de la înființarea primei trupe profesioniste de teatru de limbă idiș din lume, la Iași, în 1876, de către Avram Goldfaden, la direcțiile pe care ar trebui să le urmeze astăzi Teatrul Evreiesc de Stat. Bazat pe o documentare consistentă, spectacolul se constituie într-o succesiune de episoade de esențiale din istoria teatrului, cu două coperți plasate în actualitate: repetițiile pentru un spectacol sînt presărate cu conflictele dintre două tabere, susținătorii continuării producerii spectacolelor în limba idiș, cu riscul de a avea un public redus, și cei care vor să deschidă teatrul spre un public nevorbitor de idiș (evrei sau nu), păstrînd și promovînd cultura evreiască, dincolo de limbă. Este limba animatoarea unei culturi, chiar și cînd au rămas puțini vorbitori? Poate o limbă să țină captivă o cultură? Poate o cultură să își dezvolte identitatea fără să aibă o limbă proprie? A renunța la o limbă – sau a-i acorda un rol secundar – înseamnă a abandona o cultură? Argumentele de o parte și alta în această dezbatere sînt parțial valabile, iar spectacolul și creatorii lui nu dau / nu pot da un răspuns tranșant. Oricum, la TES (a cărei directoare, Maia Morgenstern, apare ca personaj în interpretarea actriței Natalie Ester), se joacă de mai mulți ani spectacole și în limba română.

Eminescu își scrie cronica în ritm de hip-hop.

Între aceste coperți, istoria teatrului de limbă idiș, de la companie privată la instituție de stat, se împletește cu istoria țării și cu evoluția perspectivei publice (sociale, politice, juridice) asupra evreilor. Antisemitismul moderat din secolul al XIX-lea (evreii nu puteau deține pămînt, se ocupau cu negoțul și alcătuiau o parte importantă din burghezia locală, atrăgînd antipatia patrioților treziți de Unirea Principatelor Române de la 1859) apare în portretul caricaturizat al lui Mihai Eminescu, cronicar care a scris despre spectacolele lui Avram Goldfaden, exprimîndu-și în (alte) articole și antipatia față de „străini", inclusiv evrei. Adoptarea Constituției de la 1923, cînd evreilor indigeni li se acordă dreptul de a deveni cetățeni români, pare un moment de triumf care se va răsfrînge și asupra teatrului, dar în anii '30 se simte deja influența antisemitismului european. Perioada celui de-al Doilea Război Mondial, poate cea mai cunoscută publicului din istoria teatrului evreiesc datorită *Jurnalului* lui Mihai Sebastian, o lectură răspîndită astăzi, aduce înființarea teatrului de revistă Barașeum. La Barașeum se interzice limba idiș (se joacă autori neromâni numai în limba română), actorilor evrei li se interzice să joace în alte teatre, iar tristețea este interzisă definitiv (o perversă formă de abuz, de a obliga actorii evrei să producă spectacole comice în timp ce comunitatea își pierdea drepturile, demnitatea și viața). Instaurarea regimului comunist determină emigrarea masivă a evreilor în nou creatul stat Israel, iar cei rămași aici împărtășesc, cot la cot cu restul populației, lipsurile de tot felul, de la libertăți la alimente.

© O.M. Năe

Vălean și Peca folosesc formule teatrale diferite pentru fiecare episod istoric (dramă, comedie, muzical, parodie, vodevil etc.). Actorii trec dintr-un personaj în altul, dintr-un timp în altul și dintr-o estetică în alta (unul singur pare a se afla mai mereu în aceeași poziție, personajul regizorului, jucat de Lucian Ionescu). Eminescu își scrie cronica în ritm de hip-hop, un fragment de teatru muncitoresc dă o idee despre experimentalismul anilor '20, la Barașeum se cîntă, se rîde și se dansează ca într-un cabaret, iar anii post-război sînt ilustrați prin scene dramatice. Actorii fac față, mai bine sau mai greu, provocărilor unor schimbări multiple și rapide de registru, unor texte prea lungi sau unor formule teatrale insuficient lucrate (de exemplu, hip-hop-ul lui Eminescu este lung și devine neinteligibil). Și conexiunea dintre episoade este uneori stîngace (buletinele de știri par să anunțe data precisă a acțiunii din scena următoare, dar, de fapt, stabilesc la modul general epoca, scena care succede plasîndu-se într-un timp ulterior; exemplu: radiojurnal din 1948, timpul acțiunii scenice este 1959-1960). Însă spectacolul are meritele sale ca informație – consistentă și contextualizată – și pentru stabilirea unui cadru de (re)gîndire a teatrului evreiesc contemporan. Limba idiș (dialect germanic vorbit de evreii din Europa Centrală și de Est) funcționează aici ca simbol al culturii ebraice. Conservarea ei în teatru se leagă de identitate și de moștenire, și acestea sînt coordonatele pe care trebuie să le redefinească astăzi Teatrul Evreiesc de Stat.

© O.M. Năe

Există aici un personaj interesant din motive ce exced problematica spectacolului: Ana Pauker. Tovarășa de Fier a Partidului Muncitoresc Român face o vizită în culisele Teatrului Evreiesc de Stat. Personajul apare și într-un alt spectacol, *Cultul personalității,* creat de Mihai Lukács la Macaz. Cele două portrete sînt complet diferite. În *Cultul personalității,* Oana Rusu creează o Ana Pauker în deplină putere, dominatoare, fascinantă și periculoasă ca un șarpe, iar momentul de fragilitate nu îi conferă slăbiciune, ci puterea de a acuza (face un rechizitoriu necruțător celor care i-au produs căderea). În *Idiș?,* Katia Pascariu portretizează o Ana Pauker pe moarte, a cărei putere pierdută se vede în prezența însoțitorului ei, nu o gardă de corp, ci un gardian. Ana, o femeie obsedată de recuperarea adevărului *ei* despre propria biografie, se confruntă cu perspectiva deloc măgulitoare a celorlalți asupra ei (și cu derapajul ideologiei pe care o susținuse), dar este capabilă încă, dacă nu să fascineze, măcar să impresioneze. Este interesant acest dublu portret, fața și reversul unei personalități puternice și controversate, două perspective diferite, fără a fi în esență antagonice.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Cătălina DUMITRESCU

Lumea este un loc periculos

– despre psihopații funcționali –

Philippe Pinel, medic francez, este cel care introduce pentru prima oară, în 1801, termenul *manie sans délire* (manie fără delir) – a fi nebun fără să fii nebun. Acesta descrie cazul unui individ care ucide cu calm și sînge rece un cîine.

Aceste tipologii sînt întîlnite rar în stare pură. În rîndul populației le găsim în tendințele predominante ale personalității cuiva, fiind vizibile în comportament, valori, atitudini, credințe, în relațiile cu ceilalți și cu lumea în general, interioară și exterioară. Specifice acestor oameni sînt lipsa fricii, încrederea în sine, calmul în situații dificile, empatie scăzută sau lipsa acesteia, impulsivitate, charismă, privire pătrunzătoare, machiavelism (manipulare socială), narcisism (afișarea opulenței), dominanță.

Ce înseamnă a fi psihopat?

Cînd ne gîndim la psihopați, ne imaginăm că aceștia sînt doar criminalii care ucid cu sînge rece, dar studiile relevă că o persoană din 100 este un psihopat. Conform DSM (manualul de diagnostic și statistică a tulburărilor mentale al Asociației Americane de Psihiatrie), diagnosticul de tulburare antisocială de personalitate presupune eșec în a se conforma regulilor sociale, ipocrizie și caracter manipulativ, nervozitate; nepăsare față de propria siguranță, cît și a celorlalți, lipsa remușcărilor.

Afectele și emoțiile lor nu există în doza corespunzătoare. Sensibilitatea care pe noi ne face să ne simțim vulnerabili nu se manifestă la ei, pentru că nu există. Pentru structurile de tip psihopat, rușinea, sentimentele de vinovăție, de remușcare nu funcționează, pur și simplu. Ei trec prin viață fără frică de consecințe, fără remușcare, rușine, milă.

Ce se află în fiecare dintre noi?

Psihopați funcționali pot fi unii membri ai societății pe care îi găsim în funcții de conducere. Ei pot fi lideri politici, manageri de succes, soldați, chirurgi, întrucît capacitatea de a-și asuma riscuri le este specifică, impulsivitatea de a acționa le aduce beneficii, au capacitatea de fi persuasivi, manipulativi, sînt detașați emoțional, au o putere de concentrare cu mult peste obișnuit, fiind capabili să se concentreze pe sarcina pe care și-o propun cu o intensitate demnă de un sportiv de performanță.

Ceea ce este surprinzător pentru noi este faptul că acești oameni nu găsesc că este o problemă cu modul cum percep lumea. Ei se simt superiori față de restul oamenilor, considerîndu-i naivi și nefiind capabili să înțeleagă cum să nu îți urmărești propriile ambiții indiferent de metodele pe care le utilizezi (cum ar fi prin manipulare, indiferent că-i rănești pe ceilalți). Nu pot înțelege sensibilitatea afectelor.

De aceea, consider că liderii politici care ajung să dețină puterea de a lua decizii pentru o țară, pentru destinele altor semeni, ar trebui să fie bine verificați (mă gîndesc la o societate într-atît de avansată și evoluată). Altfel, unii dintre aceștia au potențialul de a deveni dictatori și de a produce mult rău. Istoria este plină de asemenea indivizi care au săvîrșit acte oribile și de neconceput pentru oamenii cu conștiință.

Daniel Reisel, cercetător în neuroștiințe la University College din Londra, a studiat creierul mai multor psihopați prin metode avansate, ajungînd la concluzia că aceștia nu au capacitatea de a clasifica imagini care implică o emoție – tristețe, bucurie. Nu simt emoțiile corespunzătoare și nu au nici o reacție fizică la ele (precum creșterea ritmului cardiac sau apariția transpirației etc.) Reisel nu susține teoria conform căreia psihopații sînt doar victimele unei copilării nefericite, în care au fost abuzați. Cercetările efectuate prin RMN au arătat că ei suferă anomalii în zona amigdalei cerebrale, răspunzătoare cu empatia. Cu cît ești o persoană mai empatică, cu atît această zonă este mai activă și mai mare. La psihopați, acesta este deficientă, ceea ce duce la un comportament imoral și la lipsa empatiei.

Kevin Dutton, cercetător în psihologie la Oxford, scrie despre psihopații care comit crime și acte antisociale. În urma cercetărilor efectuate, el susține că trăsăturile de tip psihopat se află în fiecare dintre noi. Acest lucru vine în continuarea a ceea ce mari filozofi și psihologi au discutat, despre cele două zone ale sinelui individual: Lumina și Întunericul. Aceștia spun că diferența o face liberul-arbitru, ceasul interior al fiecăruia, ceea ce alegem și imprimăm din mediul apropiat: să facem bine sau să facem rău. Carl Gustav Jung vorbește despre Umbra din noi, în opoziție cu Lumina din noi. Eu cred că măsura și orientarea către un scop sînt cele care ne oferă direcția. Pentru a le sublima într-un mod pozitiv, sînt importante mediul familial și cel social în care creștem.

Freud, părintele psihanalizei, este cel care are marele merit de a fi făcut lumină în înțelegerea faptului că simțul moral ține de complexitatea relațiilor din familie și societate. Freud a scris că respectul pentru reguli nu este ceva exterior nouă, ci vine dintr-un simț al nostru interior, care își are sorgintea în copilărie și se dezvoltă constant pe parcursul vieții noastre.

Kevin Dutton scrie despre capacitatea psihopaților de a se concentra pe momentul prezent, definind o stare de conștiență, de supernormalitate mentală, prin precizie și claritate. Într-un interviu pe care l-a luat unui neurochirurg, acesta spune cum detașarea de tot zgomotul de fond apare în momentul în care operează, fiind extrem de precis și clar în starea mentală pe care o are, avînd o concentrare reptiliană și detașare totală. Această stare implică beneficii reale și măreție cînd este folosită în facerea Binelui. Așadar, aceste trăsături pot fi utile în anumite meserii, dar devin nesănătoase în momentul în care nu sînt puse în slujba Binelui. În chirurgie, medicul are în mîini viața și moartea cuiva.

Philippe Pinel la Spitalul Salpêtrière

Același lucru este valabil și pentru cei care intră în sfera politicului, lucrează în armată, pentru geniști, manageri de succes, avocați etc. În armată, spiritul de turmă, execuția ordinelor cu strictețe, lipsa încălcării acestora sînt specifice și predominante. Scopul de a asculta și de a executa ordine fără a le trece neapărat prin propriul filtru al gîndirii îl face pe soldat să fie unul bun atunci cînd trebuie să elimine un terorist, dar atunci cînd atacă o mulțime pașnică – cum au fost incidentele din 10 august, de pildă, sau așa-zisa revoluție –, vorbim de o patologie periculoasă pentru sănătatea unei societăți evoluate. Există o linie subțire între un erou și un psihopat.

Există o linie subțire între un erou și un psihopat.

Modele de psihopați funcționali

La liderii politici psihopați putem observa incapacitatea de a respecta legea, de a ține cont de drepturile altora prin înșelăciunea dată de minciunile repetate, folosirea de avantaje în scop personal, indiferență față de nevoile celor din jur, în special ale celor care sînt vulnerabili, iresponsabilitate și lipsa remușcărilor, observată prin lipsa înțelegerii că au vătămat sau au rănit prin furt/evitare. Aceștia dovedesc incapacitate de se pune în locul celuilalt, absența simțului moral și a sensibilității, le lipsește conștientizarea consecințelor faptelor lor. (Dacă aceștia fură din bugetul de stat, făcînd o înțelegere – cum ar fi prin vînzarea unei borduri de 5 bani cu 500 de bani, iar diferența o bagă în buzunar, abuziv –, asta înseamnă, poate, că societatea e lipsită de renovarea unui drum de acces care poate salva viața unor oameni care locuiesc izolați, care nu pot ajunge la spital.) Acestor oameni de la vîrf trebuie să li se indice cum trebuie să reacționeze, cum să exprime o stare, o emoție, întrucît nu le este naturală. Einstein a spus că „lumea este un loc periculos nu din cauza oamenilor care sînt răi, ci din cauza oamenilor care nu fac nimic în această privință".

O altă categorie a psihopaților funcționali este tipologia seducătorului: ei sînt aceia care se folosesc de femei pentru propriile nevoi, le abandonează, revin, fac un joc de putere prin care își satisfac cruzimea. Sînt cei care au nevoie să aibă la activ cît mai multe cuceriri. Aceștia sînt inteligenți, le lipsește rușinea, sînt centrați pe sine, șarmanți, imuni la pedepse, manipulatori. Sînt și femei care au aceste trăsături, doar că incidența acestora este mai scăzută, statistic, în populația feminină, fiind mai răspîndită incidența isteriei.

În sfera managerilor de succes, a avocaților, a agenților de bursă, trăsăturile specifice sînt capacitatea de a sta la masa negocierilor cu detașare și de a negocia fuziuni care implică destine umane. Ei sînt cei care au nevoie de putere și control asupra celorlalți, dar și de cîștig material. Nu își permit nici o emoție, nu au ezitări emoționale, execută chirurgical, ancorați doar în prezent. Aceștia joacă pentru plăcerea jocului, banii sînt o adicție, iar cu cît crește averea, cu atît nu le mai produce satisfacție. Satisfacția vine din statut, din puterea și plăcerea negocierii. Singurele emoții sînt reacții afective de natură primitivă, cum ar fi acelea provenite din durerea și plăcerea fizice imediate, sau succesul și frustrarea pe termen scurt.

Predispoziția spre psihopatie este determinată de zestrea genetică, dar și influențată de factorii de mediu, cum ar fi: grija familiei pentru dezvoltarea copilului, stimularea timpurie, nutriția. Dacă există abuz în copilărie, acesta va afecta dezvoltarea psihologică și neurologică, deja compromisă genetic. De aceea cred că este absolut necesar să investim în educația formală și emoțională a noastră, a tuturor. Trebuie înțeles că învățarea nu se finalizează niciînd, ci devine parte integrantă a vieții noastre.

Expunerea la un mediu unde sînt persoane non-psihopate, lideri/modele cu o scală de valori morale duce la modificarea comportamentelor celor din jur. Este necesar să modificăm setările mentale pe care le avem, iar asta va duce la modificări ale amigdalei cerebrale, creînd noi legături neuronale, astfel încît lumea să poată fi privită altfel.

În susținerea acestei ipoteze vin și cercetătorii în neuroștiințe, care astăzi revoluționează ceea ce știam despre creier, prin cercetările lor. Aceștia susțin că, prin învățare, modificăm arhitectura creierului. Așadar, pentru cineva care poate avea structuri de tip psihopat funcțional, este important să existe, ca tipar, modelul moral.

***Cătălina Dumitrescu** este psiholog clinician specialist, psihoterapeut în terapie cognitiv-comportamentală, psiholog autonom în psihologia muncii.*

Tudor IORDĂCHESCU

Românii și fondurile europene

În zorii aderării României la Uniunea Europeană se inaugurase un obicei foarte lucrativ, cel puțin pentru tagma interpreților de conferință. Se lua una bucată grup de funcționari publici și se deplasa acest minunat colectiv (format cel mai adesea din 12-15 persoane) într-unul din vechile state membre ale Uniunii Europene – Franța, Spania, Belgia, Regatul Unit, Germania etc. – cu scopul nobil de a fi martori direcți ai procesului de bună cheltuire a banului public european pe parcursul perioadelor anterioare de programare (așa cum se numesc demodatele cincinale socialiste pe stilul nou și eficient al Uniunii, acum remodelate pentru un parcurs de șapte ani, capabil să consume imensul buget venit de la Bruxelles). Obiceiul continuă și în ziua de astăzi, însă mai cu fereală, uneori disimulat sub alte denumiri, pentru că e greu să mai explici funcționarului european care îți plătește 75% în plus la salariu (cum este cazul personalului care lucrează în administrarea fondurilor europene) de ce ar mai fi nevoie în continuare de „creșterea capacității instituționale“ și de plata unor diurne, cheltuieli de transport și cazare consistente pentru grupuri mari de români la peste un deceniu de la integrarea noastră în UE.

Aceste excursii minunate purtau (și încă mai poartă) denumirea de „vizite de studiu“ și am avut bucuria să însoțesc cîteva dintre ele de-a lungul ultimilor 15 ani. Însă nici una nu s-a asemuit cu vizita de studiu desfășurată în Irlanda de Nord, parte a Regatului Unit. În primul rînd, curiozitatea mă împinsese să accept rapid propunerea de a participa la această deplasare, pentru că aveam să văd cu ochii mei urmele războiului civil purtat timp de peste 50 de ani pe teritoriul unuia dintre pilonii Europei unite (atunci) și aș fi vrut să înțeleg resorturile unui astfel de conflict în sînul unei societăți care, de afară, pare atît de tolerantă. Acolo aveam să aflăm, parțial, secretul rezolvării acelei situații aparent insolubile: prosperitatea, adusă, în mare parte, și de fondurile europene.

Să nu sărim, însă, etapele. La sosirea pe aeroportul din Belfast (față de care bietul nostru Aeroport Băneasa pare un fel de nod al transportului internațional, un Schiphol), avionul a aterizat atît de aproape de clădirea principală, încît nici nu a mai fost nevoie de autobuz care să ne transporte (despre burduf nici nu putea fi vorba, oricum), pur și simplu am parcurs pe jos cei 150 de metri pînă la intrare, sub o ploaie măruntă, deasă și rece, așa cum te poți aștepta întotdeauna să te întîmpine insulele britanice. Pe partea cealaltă a clădirii, grupul nostru era așteptat de un microbuz, condus de un șofer dolofan, între două vîrste, cu obrajii parcă pictați în roșu, a cărui singură dorință în viață fusese, probabil, să devină ghid turistic. Și, pentru că nu reușise să își îndeplinească visul, se mărginea să povestească vrute și nevrute, însă plin de mîndrie, despre orașul său natal. Acesta a fost, de altfel, și momentul în care mi-am dat măsura capacității mele de interpret pe parcursul respectivei vizite: deoarece, după cum vă puteți lesne închipui, bravul nostru șofer nu vorbea ceea ce s-ar putea numi o engleză literară. La momentul respectiv, aș fi spus că nu vorbea engleză deloc, însă nu doream să le comunic așa ceva distinșilor mei companioni, pe care urma să îi însoțesc în cele cinci zile de vizită. Așa că, mînat de curajul inconștienței, am purces la traducerea spuselor ghidului nostru de ocazie, pe jumătate ghicind, pe jumătate completînd cu cunoștințele mele de cultură generală explicațiile date cu mult aplomb.

Nu mică mi-a fost surpriza să constat, ulterior, că la aceste eforturi avea să se limiteze întreaga mea contribuție la respectiva vizită de studiu, plătită din banii de asistență tehnică pe care îi încasa la momentul respectiv unul dintre ministerele însărcinate cu gestionarea fondurilor europene. Mai bine zis, a doua zi, de dimineață, cînd ne-am prezentat la sediul unei agenții locale care avea un rol similar celui jucat de organismul intermediar care beneficia de această vizită de studiu (adică distribuia mai departe fondurile europene către autoritățile locale și companiile interesate să își asume proiecte de mai mică sau mai mare anvergură), la momentul în care am dat să deschid gura după prima rundă de prezentare din partea gazdelor, pentru a asigura traducerea, mi s-a comunicat sec că nu este nevoie, „ne descurcăm și singuri, știm și noi engleză“. M-am conformat și am rămas undeva în spatele sălii, ca un participant conștiincios, ascultînd cu atenție poveștile interlocutorilor britanici, cu toate că, din experiența didactică și de interpret, simțeam că două-trei persoane din grup, dacă nu mai multe, chiar ar fi avut nevoie de servicii de interpretariat, mai ales în condițiile unui accent irlandez păcătos, care varia de la vorbitor la vorbitor, riscînd să facă înțelegerea aproape imposibilă. Însă, atunci cînd cineva se hotărăște să îți facă un cadou generos, precum un sejur plătit într-o capitală de provincie britanică, pe bani europeni, nu e cazul să te împotrivești prea tare…

Belfast
© wikimedia commons

Belfast
© wikimedia commons

Mai tîrziu (însemnînd chiar la sfîrșitul primei zile de „vizită de studiu“) aveam să înțeleg de ce nimeni nu părea să acorde vreo atenție schimbului de idei, bune practici și cunoștințe cu gazdele noastre nord-irlandeze, de ce întrebări nu se prea adresau la finalul prezentărilor (deși teama de a vorbi direct în engleză putea reprezenta o motivație, ca și, la fel de probabil, simpla neînțelegere a subiectului discuțiilor, dacă tot se renunțase la serviciile de interpretariat…): membrii delegației așteptau cu nerăbdare ora închiderii programului oficial pentru a se năpusti în magazinele din centrul Belfastului, în căutarea unor chilipiruri nemaivăzute, pesemne.

O întrebare-două tot au răzbătut, chiar și în aceste condiții, din partea română, pe parcursul acestei săptămâni „de lucru“ petrecute în Irlanda de Nord: ele aveau de-a face, în primul rînd, cu obsesia funcționarului public de a înțelege cum poate să îl pedepsească pe beneficiarul de fonduri europene din România, cum poate să îl controleze mai bine (a se citi „la sînge“), cum poate să se asigure că nici un leuț (respectiv euro) nu părăsește fără o justificare temeinică, fără semnătură și fără ștampilă grămezile de bani care i-au fost încredințate de Bruxelles spre păstrare și pe care el/ea are misiunea sfîntă de a le apăra de cheltuire cu prețul vieții. Spre mirarea imensă a unora dintre participanți, răspunsul pe care l-au primit a sunat cam așa (și aveam să îl aud repetat de la experții care au oferit asistență tehnică României în anii care au urmat, experți care spuneau că la fel au stat lucrurile și în țările lor de origine, în speță, Portugalia, Grecia, Republica Irlanda): am primit banii de la Bruxelles, am organizat o selecție de proiecte (un apel la propuneri de proiecte, cum sînt ele denumite „științific“ în jargonul bruxellez) de o manieră cît mai transparentă posibil, am informat și chemat toate companiile locale (din oraș și din jur), pentru a se asigura că lumea știe de existența fondurilor și participă la alocarea lor, apoi am împărțit banii și i-am lăsat pe oameni să îi cheltuiască cît de bine s-au priceput pe ce au declarat că îi vor cheltui. Cum așa, fără controale din lună în lună, fără restricții nenumărate legate de ce aveau și ce nu aveau voie să achiziționeze, fără discuții interminabile despre persoanele angajate și calificarea acestora, fără audit și supra-audit, fără Curte de Conturi, DLAF și OLAF, fără plîngeri penale (cum s-a ajuns, în unele cazuri, în poveștile unora dintre beneficiarii noștri de fonduri europene)? Fără.

Păi, și nu au venit europenii să vă controleze, nu v-a întrebat Bruxelles-ul: oare ați procedat bine, oare beneficiarii nu au îngropat banii prin vreun paradis fiscal sau prin vreun cimitir, oare nu v-ați grăbit? Nu. Și da, cînd Bruxelles-ul a întrebat organismele intermediare din domeniul competitivității economice (cum era cazul aici) ce ați făcut cu banii europeni, răspunsul a fost unul simplu: i-am dat. Banii s-au cheltuit în economia locală, pe achiziția de bunuri și servicii în interiorul economiei britanice (și, prin extensie, a celei irlandeze), pe salarii plătite angajaților și pe impozite datorate statului (nu puține), din care și statul britanic a avut foarte mult de cîștigat. Și da, Bruxelles-ul a fost întrebat care este penalitatea pe care trebuie să o plătească micuța provincie a Irlandei de Nord pentru faptul că, poate, lucrurile nu au fost făcute întotdeauna ca la carte, că anumite achiziții publice s-au desfășurat pe repede-înainte, că anumite contracte s-au mai dat și între cunoscuți, nu doar pe baza liberei competiții… Iar Bruxelles-ul a cerut 70 milioane de euro înapoi din fondurile alocate, iar Irlanda de Nord a rămas cu 700 de milioane de euro cheltuite în acest domeniu, ceea ce pentru un teritoriu de dimensiunea a cel mult trei județe mai mici din România nu e chiar de ici, de colo. A rămas cu Internet gratuit în foarte multe dintre comunitățile locale de dimensiuni mici, cu antene și conexiuni de fibră optică pînă în cele mai îndepărtate cătune, a rămas cu dezvoltarea adusă de folosirea rapidă și fără piedici a fondurilor europene…

Din păcate, la ora la care se dădeau aceste răspunsuri într-o sală de ședințe din clădirea Primăriei din Belfast, nu prea mai era picior de român să le asculte. Erau deja toți strînși în holul mall-ului, întrebîndu-se fiecare în ce direcție să o apuce....

***Tudor Iordăchescu** este traducător și interpret.*

Roxana ARAMĂ

Cine se teme să vorbească despre violență?

Locuiesc în Seattle și am publicat o variantă a acestei povestiri pe website-ul meu ca reacție la remarca președintelui Statelor Unite, în septembrie 2018, cum că cei care discută despre hărțuire și atacuri sexuale sînt protestatari plătiți. Cum sînt destul de sigură că pe mine nu m-a plătit George Soros, am simțit nevoia să îmi alătur vocea miilor de femei din lumea largă care vor să aducă lucrurile pe o cale mai bună, mai ales pentru generația viitoare.

S-a întîmplat cînd eram în anul IV la Facultatea de Automatică și Calculatoare la Politehnica din București; cîndva între octombrie 1998 și martie 1999. Era seară și veneam de la un seminar împreună cu două colege de an vorbind despre teme și cursuri. Eram îmbrăcată în blugi și pulover, și probabil o jachetă. Mergeam între colegele mele pe aleea largă dintre rectorat și podul peste Dîmbovița, către Regie. Gardul campusului era la stînga noastră, iar la dreapta un spațiu verde cu mulți copaci. Începuse să se întunece.

La un moment dat am observat doi bărbați, tineri după mers, unul mai înalt decît celălalt, care se îndreptau direct către noi dinspre podul de la Regie. În înțelepciunea mea, îmi amintesc că m-am întrebat dacă ar trebui să mă dau deoparte să îi las să treacă, deși alea era largă cît să încapă o duzină de oameni, însă n-am avut timp să-mi termin gîndul căci bărbatul mai înalt m-a înșfăcat de brațe, colegele mele au fugit una în stînga, una în dreapta, iar eu m-am trezit trasă către copaci. Cel mai scund s-a uitat peste umăr să vadă dacă nu vine cineva și s-a grăbit după noi.

Îmi amintesc că mi-am spus că asta nu se întîmplă cu adevărat. Apoi mi-am spus că asta chiar se întîmplă cu adevărat. Am început să mă lupt cu omul ăla, însă mă ținea strîns de brațe. Era aproape întuneric sub copaci. O groază ca o apă cu gheață m-a cuprins și am început să țip. Am țipat cum n-am țipat vreodată în viața mea. Am țipat și am țipat.

„Taci, fă, din gură", mi-a zis el.

Am țipat și m-am zbătut și mai mult. Și atunci m-a lovit. O durere solidă peste partea stîngă a capului. O palmă sau un pumn peste urechea mea stîngă. Însă, în acel moment, mi-a dat drumul cu dreapta, așa că m-am răsucit și am scăpat din mîna lui stîngă și am fugit înapoi către aleea centrală unde mă așteptau colegele mele, înlemnite.

În seara aceea m-am dus la poliție, însă ofițerul de serviciu mi-a spus că n-are ce să facă și că pe viitor să am la mine un spray cu piper. Cînd l-am întrebat de unde să fac eu rost de așa ceva, mi-a zis să mă duc la bișnițari. Am plecat de la poliție, l-am sunat pe tata la Galați și, printre plînsete, i-am zis să îmi facă rost de un spray cu piper, nu mă interesează cum. Nu m-am gîndit niciodată să îl întreb pe tatăl meu, care a murit în 2014, ce a simțit el în seara aia cînd și-a auzit copilul plîngînd la telefon.

„Taci, fă, din gură", mi-a zis el.

Cînd am ajuns înapoi la cămin, mi-am dat seama că nu prea aud cu urechea stîngă. Cînd m-am spălat pe cap, am țipat de durere cînd mi-a intrat apă în ureche. M-am dus la dispensar în Regie și doctorița mi-a spus că aveam timpanul spart, dar că se va reface și îmi voi recupera auzul în timp.

Săptămîna următoare am primit spray-ul cu piper de la tata și l-am ținut cu mine pînă în ziua în care m-am urcat în avion și am plecat către Statele Unite cu un job la Microsoft. În tot timpul acela m-am uitat de multe ori la el – îmi încăpea în pumnul închis – și m-am întrebat cum ar fi să îl folosesc în cazul în care m-ar ataca din nou cineva. Dacă nu îl neutralizez pe atacator? Dacă, în loc să îl pun pe fugă, îl înfurii și încearcă să mă omoare? Doar nu fusesem în stare să mă eliberez singură din cleștele atacatorului meu. Într-o zi am încercat niște spray pe mîna mea stîngă și mi-am dat repede seama că, dacă cineva îmi smulge spray-ul și îmi dă cu el în ochi, aș putea să orbesc.

În anii aceia m-am întrebat de multe ori: dacă aș fi avut spray-ul cu mine în seara cu pricina, chiar aș fi avut timp să îl scot din buzunar înainte să mă înșface bărbatul acela?

Ieșirea în lume cu o armă în buzunar m-a făcut să mă simt doar puțin mai în siguranță, însă între timp am dezvoltat un al zecelea simț – știu că toată lumea spune că sînt cinci, însă de fapt sînt nouă, împreună cu echilibrul, temperatura, durerea și conștientizarea trupului în spațiu. Simțul meu în plus e tot de conștientizare, dar de data asta de conștientizare a spațiului din jurul meu: cînd merg pe stradă acum, țin minte temporar cine e în jurul meu, cine e pe partea cealaltă a trotuarului, ce mașini trec, cît de departe sînt de magazine și alei etc. Simțul ăsta m-a ajutat de multe ori, ba chiar a ajutat și pe un străin odată, cînd am găsit un portofel pe stradă, m-am uitat la actul de identitate din el și am recunoscut-o pe femeia pe care o văzusem cu cîteva minute înainte. Știam în ce direcție se dusese, așa că am alergat după ea și i-am dat portofelul. Cum am știut să i-l aduc, m-a întrebat, foarte mirată. Am zîmbit și i-am spus că e o poveste lungă.

Cînd am ajuns în Statele Unite m-am înscris la un curs de karate și lucrurile au mers destul de bine pînă într-o zi, cînd instructorul m-a ales pe mine să arate clasei o tehnică nouă. Cînd mi-a tras un pumn în umăr am simțit o durere adîncă în oase. Cînd mi-a mai tras unul n-am putut să îmi țin echilibrul. Cînd m-a bușit pe saltea am amețit. Seara, în apartamentul pe care mi-l închiriasem în Redmond, Washington, m-am întins în pat și m-am trezit în miezul nopții. Simțeam că mă înec. Ceva cald mi se scurgea înăuntrul gîtului. M-am dus la baie și, în oglindă, am văzut că îmi curgea sînge din nas, pe față și pe haine.

Nu m-am mai dus vreodată la karate după aceea. Deja trăind în zona campusului Microsoft, avînd mașina mea (pentru că acolo distanțele sînt considerabile și transportul în comun era pe atunci insuficient), începusem să mă simt în siguranță, fără arme și fără karate. Însă eu am avut de ales. Știu că nu sînt destule locuri ca acesta pe lume. Majoritatea victimelor violenței nu pot să își aleagă orașul sau, de multe ori, familia în care au de suferit zi după zi.

Din comentariile pe care le-am primit la povestirea asta pe website-ul meu, am aflat că multe fete și femei trec prin astfel de experiențe. Mult prea multe. Povestirea mea nici măcar nu e printre cele mai dramatice – urechea mi s-a vindecat, hemoragia internă nu a creat complicații și nu m-a mai lovit nimeni de la ultima mea lecție de karate. Însă chiar dacă întîmplarea mea a fost banală, e important să deschidem subiectul fiindcă e de neacceptat ca cei puternici să îi rănească pe cei mai slabi. O singură voce nu va aduce schimbarea, bineînțeles, însă știu că nu sînt singură și că alte voci se pot face auzite în comunitățile și familiile de peste tot. Putem începe chiar acum, aici, cu comentariile cititorilor.

***Roxana Aramă** locuiește în Seattle, Washington, în Statele Unite, a terminat Facultatea de Automatică și Calculatoare la București, a lucrat la Microsoft Xbox, are un master în Creative Writing de la Goddard College, menține un website numit Rewriting History la www.roxanaarama.com și este autoarea romanului* All but One, *pentru moment în manuscris.*

DILEMA VECHE

„Omul fără dileme e creatorul tuturor dictaturilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător."

ANDREI PLEȘU, 1993

Mihai BUZEA

Alertă, hărțuitor!

Am povestit că mă duc la sală; cam răruț, dar mă duc. Ce n-am povestit (dar povestesc acum) e ce-am pățit acolo – nu, n-am luat bătaie! Altceva am luat: acuza de „Alertă, hărțuitor!". Știți ce-i aia? Nici eu nu știam, pîn-am aflat pe pielea mea, și-avînd în vedere că habar n-aveam ce-i ăla „hărțuitor" (generația noastră n-a avut parte de cuvîntul ăsta), am rugat-o pe acuzatoare să mă dumirească. După ce mi-a explicat, am căscat ochii cît cepele: eu, hărțuitor?! Doamne apără și păzește! Nici nu poate fi vorba de așa ceva!

Dar apoi a început să mă cuprindă, încet-încet, îndoiala. Chiar nu poate fi vorba? Ia să luăm firele la depănat: indiferent ce înseamnă hărțuirea, este ceva ce face plăcere hărțuitorului și displace profund hărțuitei – cred că definiție mai minimalistă de-atît e greu de inventat! Be mic, este un „ceva" de natură sexuală, altfel s-ar chema *„bullying"* (alt termen pe care-a trebuit să-l învăț la bătrînețe, nu că n-aș fi avut parte de asta în copilărie); iar ca ultim punct în efortul de definire, presupun că hărțuirea are un statut destul de nebulos, de interpretabil. Nu e nici tentativă de viol, dar nici compliment cu două înțelesuri, plutește în marea zonă gri dintre aceste limite. Cumva, se presupune (social) că inițiativa îi aparține bărbatului/băiatului, iar rolul femeii/femeii este cel de încurajare sau descurajare a inițiativei; dar dacă presupunerea este greșită sau, mai rău, perimată? Cum se mai descurcă oamenii? Tinder, și gata?

Mi-e destul de greu să mă văd în postura de hărțuitor, dar fac efortul și pentru asta apelez desigur la memorie, la amintiri; sînt în clasa a VII-a, elev la școala „Elena Farago" din Berceni (atunci se numea „129", în bună tradiție stalinistă) și mi se atrage atenția, mai pe ocolite, mai de-a dreptul, că dacă nu schimb ceva la stilul de dans nu voi mai fi invitat la petrecerile colegilor (în general, zile de naștere). Nu pricep despre ce e vorba și atunci mi se explică franc: la „bluzuri" le strîngeam prea tare pe fete-n brațe, se pare. Ceea ce le displăcea profund celor interesate de atenția altor băieți – iată, avem aici prima mostră de hărțuială de care-mi pot aduce aminte, poate extrem de familiară pentru mulți.

Un al doilea exemplu (și ultimul, din fericire) vine din Vama Veche, pe vremea președinției lui Emil Constantinescu (nu pot recupera din fișierele minții anul exact). Greu de imaginat cum s-ar putea vorbi de „hărțuire" în Vama Veche, acest loc de legendă, acest cuibușor etc., dar unu-i Buzea, ghinionistul de serviciu, deci iată că se poate: fata care dormea cu mine-n cort m-a trimis pînă-n sat după niște cumpărături, pîine, iaurt, mezel, pepeni, iar de întors m-am întors abia după vreo oră și ceva (am făcut și-o baie, am trecut și pe la Ovidiu), ca să văd ieșind din cortul meu nu o pereche de tălpi, ci două: tălpile cele mici erau cu degetele îndreptate-n sus, iar tălpile cele mari, cu degetele-ndreptate-n jos, în nisip. Evident, am apucat vîrtos de care glezne am apucat și-am tras afară tot conținutul cortului, ceea ce nu mi-a priit deloc, dat fiind că fata care dormise pînă atunci în cortul meu a făcut un tapaj pe cinste în timp ce-și strîngea lucrurile: din țipete nu m-a scos, numindu-mă cînd „obsedat sexual", cînd „maniac sexual", cînd (mai simplu, dar de efect) „bolnav sexual", spre deliciul vecinilor de plajă. Și-al celor apropiați, și-al celor îndepărtați. Fata avea o voce foarte bună, dăduse de-a lungul timpului diverse examene pe la Conservator și la Școala Populară de Artă... avea multe octave la-ndemînă.

Îmi imaginez că pînă aici textul a fost ușor de urmărit, c-a mers cumva în spiritul „bulei" *Dilemei vechi* (da, există o astfel de bulă, din păcate), dar de-aici sînt nevoit să schimb placa, pentru că chiar vreau să spun ceva. Am un punct de vedere (discutabil, și tocmai de aceea merită discutat): violența asupra femeii e o problemă gravă, infinit mai gravă decît hărțuiala. Mai direct: hărțuite se pot simți (și de multe ori chiar sînt) femeile și fetele din clasa mijlocie a societății, iar abuzate sînt femeile (și fetele) din clasele sărace. Paranteză: am folosit intenționat singularul și pluralul, pentru că atunci cînd sîntem (sau vrem să fim) în clasa mijlocie ne străduim să fim toți la fel, pe cînd la săraci nu-i așa, fiecare este sărac în felul lui, nici un sărac nu vrea să-l imite pe alt sărac; am închis paranteza. În zonele rurale foarte înapoiate, în zonele „excluse" din orașe, în mediile interlope, violența asupra femeii este la cu totul alt nivel. Teoretic, toți știm asta, toți am citit atîtea și atîtea reportaje (o pomenesc doar pe Elena Stancu pentru că numele ei îmi vine primul în minte, dar e o listă lungă de autoare și autori care au documentat excepțional amploarea fenomenului), dar practic nu se întîmplă nimic, pentru că n-are ce să se întîmple. Oamenii care-și abuzează (citește: „schilodesc în bătaie", „omoară", „violează" etc.) soțiile, concubinele, fiicele și vecinele trăiesc după regulile altei lumi, o lume care pentru noi a murit, dar pentru ei e cît se poate de actuală. Din nou, toți știm că sărăcia abjectă și lipsa de educație sînt cauzele înapoierii și-ale consecinței lor directe (violența asupra femeii), dar degeaba știm; nu dispar ele că știm noi. Sar putea micșora în timp (poate chiar pînă la extincție) dacă s-ar înhăma la muncă și guvernanții, și guvernații, nu doar cîțiva inimoși și cîteva ONG-uri, dar asta ar costa mulți bani și-ar strica multe afaceri. E greu de crezut că România ar putea fi capabilă de un astfel de efort. Nu acum, nu în viitorul previzibil.

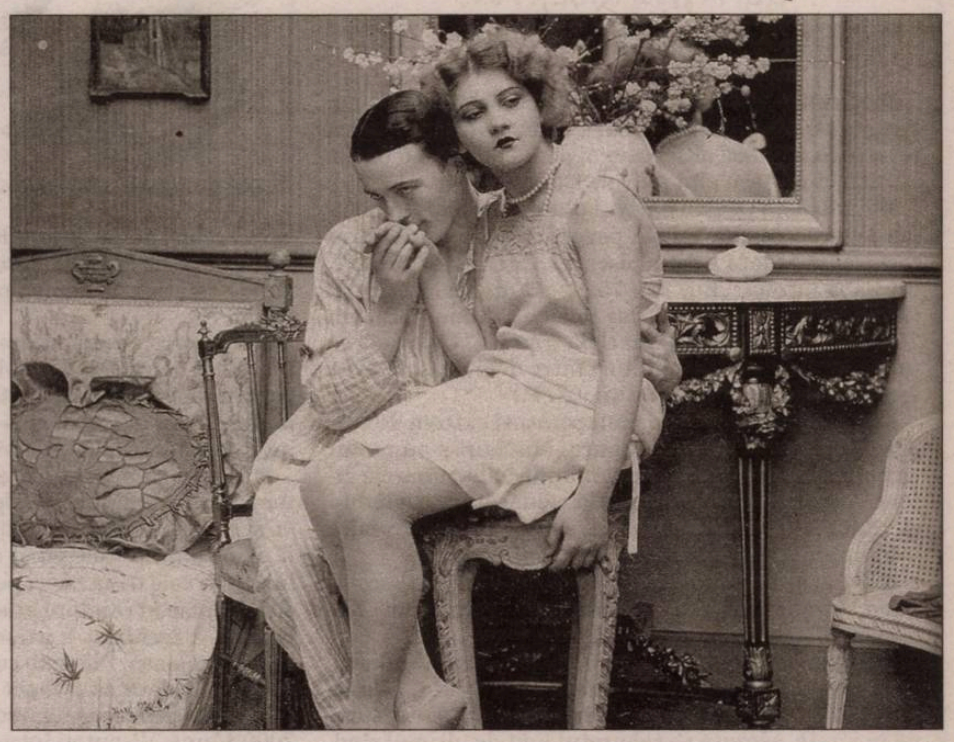

Greu de imaginat cum s-ar putea vorbi de „hărțuire" în Vama Veche.

Și iată care este punctul meu de vedere: violența asupra femeii, fie în forme minore (hărțuială), fie în forme majore (agresiune, tîlhărie, viol), deși a scăzut foarte mult din 1989 pînă în 2019, rămîne o problemă gravă în această țară, cu perspective sumbre. De ce sumbre? Pentru că ascensiunea „ruralilor" în funcții de conducere sabotează orice efort social de combatere a sărăciei și de îmbunătățire a educației. Omul care și-a văzut mama și surorile bătute de-a lungul întregii lui copilării, care n-a avut parte de școală, care a bătut și el pe alții cînd a fost în stare, care a-nvățat pe propria piele ce grea e parvenirea și cum trebuie să storci bani de la cei mici ca să dai la cei mari – omul acesta ajunge șef. Ministru, director de direcție, președinte de consiliu de administrație: e problema lui să-i ajute pe cei din mijlocul cărora s-a ridicat? Îi știe, îi cunoaște, n-are nimic de stimat la ei: de ce i-ar ajuta, în loc să se ajute pe sine? „Să bag bani în curu' la bețivii ăia? Da' ce-s prost? P-ăia nici dracu' nu-i mai face oameni, băi băiatule!" – iată un exemplu de microdiscurs al omului politic desfăcut la cravată și la nasturii de sus ai cămășii.

Dacă nu se-ntîmplă o minune de la Dumnezeu, depopularea satelor continuă ca și pînă acum, pe două direcții principale: Vestul și orașele mari. Din sate pleacă oameni săraci și slab educați, în al căror cod comportamental stă la loc de cinste violența asupra femeii; cu acest bagaj ajung în marile orașe, unde se simt detestați și respinși, deși ei nu înțeleg de ce, ce-are lumea cu ei. „Fă, ce ți-aș face de te-aș prinde!" e o abordare foarte populară din punctul lor de vedere, dar orășencele, fițoase, îi privesc ca pe niște viermi. Glumițele devin altceva cînd intervine și „factorul alcool", iar dacă la acest peisaj simpatic se mai adaugă și persoanele care n-au muncit niciodată, așa-zișii „recidiviști liberați", mi-e greu să trag altă concluzie în afară de „Scapă cine poate". Cu alte cuvinte, deși marile orașe ale țării au devenit extraordinar de sigure față de acum 40 de ani, să zicem (violența urbană s-a mutat în trafic, unde înjurătura e la modă, nu pumnul și piciorul), această siguranță e o gheață foarte subțire, o pojghiță care poate crăpa în orice clipă. „A-ți purta singur de grijă" mi se pare o lozincă foarte utilă, atît pentru prezent, cît mai ales pentru viitor; a învăța generațiile care vin să-și poarte de grijă mi se pare ceva ce-ar trebui să fie de la sine înțeles, dar nu e. Mult mai iubite sînt: „Nu se poate așa ceva!" și „Cineva să facă ceva!". Poate că ăsta-i micul secret al hărțuitorului: el știe că n-o să facă nimeni nimic.

„P-ăia nici dracu' nu-i mai face oameni, băi băiatule!"

***Mihai Buzea** este scriitor. Cea mai recentă carte publicată:* Jimmy, *Editura Polirom, 2018.*

Cu ochii-n 3,14

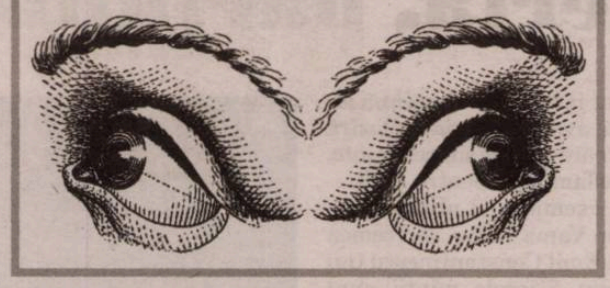

CUM AI PUTEA ETICHETA UN SCHIMB DE TEMPERATURI VECHI ÎNTRE O UȘĂ CARE SE ÎNCHIDE ÎNCET, DUPĂ MAI MULȚI ANI, ȘI ÎNCEPUTUL UNEI EPOCI SIMILARE?

■ Navigînd pe cîteva site-uri de îmbrăcăminte mi-am dat seama că, în lumea modei, corectitudinea politică nu a pătruns. Căci altfel cum ai putea eticheta o rochie „cu structură“ și o alta „fofy de tip creion“? (**S. G.**)

■ La toaleta pentru bărbați din Piața Obor (unde n-am avut acces, dar mi s-a povestit), doi moșuleți fraternizează în fața a două pisoare. „Cîți ani ai, tataie?“, întreabă primul. „Eu? Am 75…“ „Mulți înainte… ești tînăr, tataie!“ Al doilea: „Dar tu cît ai, tataie?“ „Eu am 78!“ „Păi, și matale ești tînăr! Să trăiești!“ O dovadă că un schimb gentil de politețuri între domni poate avea loc oriunde și în orice condiții. (**A. P.**)

■ Cuprinși de un val de temperaturi extrem de scăzute, polițiștii din Warrensburg, Missouri s-au temut ca hoții să nu-și bage, de frig, mîinile în buzunarele altora. Așa că au făcut un apel la răufăcători, rugîndu-i să rămînă în case, să se uite la seriale și să nu comită infracțiuni. De-ar funcționa și la noi! (**C. Ș.**)

■ Pe ușa unei prăvălii de haine vechi (sau *second hand,* cum le mai zice), un anunț cam derutant: „Zilnic completări cu marfă nouă“. (**D. S.**)

■ Seară de operă, Mozart, *Cosi fan tutte,* duminică, 27 ianuarie, înainte de începerea spectacolului. „Ce bilet aveți?“, o întreabă o doamnă în negru pe o doamnă în vîrstă, așezată pe taburetul lipit de ultimul rînd. „Uitați!“… și: „Nu aud bine, nu pot urmări spectacolul de la balcon, de aceea stau aici și, cum rămîn locuri, mă mut mai în față.“ „Nu, nu e corect să stați acolo. Multă lume procedează așa.“ „Dar nu iau locul nimănui. Sînt locuri libere…“ „De ce nu v-ați cumpărat bilet de 90 de lei?“ „Pentru că nu am bani. Nu-i nimic… atunci rămîn aici, pe acest taburet.“ „Nu, aici nu rămîneți, nu rămîneți aici!“ „Nu înțeleg de ce. E oricum sub 25 de lei, cît am dat eu pe bilet.“ *(Cu încrîncenare):* „Aici nu stați!“ Peste cîteva momente, bătrîna doamnă se ridică, îi întinde biletul plasatoarei: „Poftiți! Renunț. Dați-l altcuiva!“. Se aude, reverberînd: „Păstrați biletul, doamnă, eu n-am ce face cu biletul dvs.“ și o ușă care se închide. Păcat! Spectacolul a fost foarte frumos. Da', la urma urmei, un spectator mai puțin la ONB nu-i un capăt de țară. E ca și cum ar fi murit. Se mai întîmplă… Și, dreptu-i, cultura costă! Dar și tonul face muzica… mai ales „la operă, la operă“… (**R. M.**)

■ Alertă!!! Polul Nord magnetic al Pămîntului se deplasează către Rusia. Și nu încet. Cu aproximativ 55 de kilometri pe an. Oare ce are de gînd să facă dacă se întîlnește cu președintele Putin? (**D. C.**)

■ Timp de un an, un italian cu opt clase, condamnat la închisoare cu suspendare în Italia, după mai mulți ani în care a mințit că este medic, profitînd de faptul că avea același nume de familie ca un cardiolog, Matthew Mode, a făcut în București mai multe operații de chirurgie estetică. Pasiunea nu are limite. Nici nebunia. (**A. M. S.**)

■ Am mers, recent, cu un șofer de Uber care a lucrat înainte la o firmă de taxi. Mi-a spus că a plecat de acolo pentru că s-a săturat de atîtea bacșișuri. Deși, inițial, nu mi-a venit să cred, apoi m-am gîndit că, poate, trăim începutul (timid) al unei noi epoci. (**I. P.**)

■ Puteți să spuneți că e o extravaganță de bogătan, dar pentru iubitorii de pisici e pur și simplu grijă și responsabilitate. O tînără californiană a trebuit să meargă la colegiu și a descoperit că nu-și poate lua cu ea cele două pisici pe care le adoră pentru că nu sînt admise în căminul studențesc unde urma să stea. Așadar, a închiriat o garsonieră în apropiere pentru cele două pisici. Plătește cu dragă inimă 1500 $ pe lună și consideră că a făcut o afacere bună pentru că, în zonă, o chiriia unei garsoniere similare ajunge și la 2000 $/lună. Vă puteți întreba de ce nu stă și ea cu pisicile. Simplu: tînăra vrea să guste boemia vieții de student căminist. Dacă adaug detaliul că știrea aceasta ne vine din Silicon Valley, puteți să spuneți, într-adevăr, că e o extravaganță. Sau nu… (**S. V.**)

© D. Călinescu

ATUNCI, PE VREMEA ACEEA (LA ÎNCEPUTURI), CEVA ȘI-A SCHIMBAT NUMELE

■ Viceprimarul Capitalei, Aurelian Bădulescu, a spus că declarațiile potrivit cărora a mințit (atunci cînd a fost audiat la Parchet în legătură cu violențele de la protestul din 10 august) au fost o „metaforă“. Ce i se mai pune în cîrcă unei biete și cinstite figuri de stil! (**A. M. S.**)

■ Cineva a pus totul cap la cap. Iată cine conduce România, care conduce Consiliul UE: 1) președintele partidului de guvernămînt e condamnat definitiv pentru folosirea influenței sau a autorității de către o persoană care deține o funcție de conducere într-un partid, în scopul obținerii de foloase necuvenite, aceeași persoană fiind și președinte al Camerei Deputaților, poziție din care a dat în judecată, în interesul unui alt dosar penal în care e implicat, Comisia Europeană; 2) prim-ministrul a pierdut alegerile, în trecut, pentru primăria într-un orășel cu 11.000 de locuitori; 3) programul de guvernare e făcut de un condamnat în primă instanță la opt ani de închisoare pentru spălare de bani și trafic de influență; 4) șefa ANAF a picat de cinci ori examenul pentru a fi inspector la o direcție din cadrul ANAF; 5) ministrul Apărării s-a sustras de la efectuarea stagiului militar (obligatoriu pe vremea aceea); 6) ministrul Sportului a picat de două ori examenul de titularizare pentru a fi profesor de sport; 7) ministrul de Interne a adus în casă, pentru verificarea de microfoane, niște escroci, care i-au arătat un microfon montat chiar de ei; 8) ministrul Economiei a furat (pe cînd era subinginer agronom) niște saci cu grîu; 9) șefa Agenției Naționale a Medicamentului a măsluit probe de sînge într-un caz de accident de circulație. (**M. C.**)

■ „Cînd au învățat cangurii să sară?“, o întrebare care frămîntă comunitatea științifică de multă vreme, și-a aflat, în sfîrșit, răspunsul: mutația s-a produs acum 20 de milioane de ani, în urma unor schimbări climatice majore; deplasarea prin salt, susțin savanții, era în mai mare măsură compatibilă cu terenul arid care a rezultat în urma deșertificării continentului australian. Deducem de aici că, la începuturi, cangurii se deplasau cursiv și neprecipitat. (**M. P.**)

■ Costco, un lanț de magazine americane cu vînzare angro, a scos pe piață torturi de nuntă cu cinci etaje, făcute în întregime din rotițe de brînză. Mie ceva nu-mi miroase a bine aici… (**C. Ș.**)

■ Pe Calea Victoriei, magazinul de bijuterii și accesorii Firesq și-a schimbat denumirea. Acum se numește Firesc, firește. (**M. M.**)

■ De Sfîntul Valentin, pentru doar o liră, o grădină zoologică din Anglia le permite vizitatorilor să boteze gîndaci cu numele fostului partener. (**C. Ș.**)

ABONEAZĂ-TE ACUM
Trimite 1 SMS la 7488 cu textul DILEMA

SCANEAZĂ CODUL QR

CUM TE ABONEZI
✔ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 EUR + TVA/SMS)
✔ ONLINE: la http://abonamente.adevarul.ro
✔ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL:
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA – Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
✔ LA TOATE OFICIILE POȘTALE / ✔ FIRMELE DE ABONAMENTE
Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro
Tel: 0372 130 211 / 0372 130 213 (L-V, 9.00-18.00)

DILEMA VECHE
✔ 3 luni - 54 LEI ✔ 6 luni - 98 LEI ✔ 12 luni - 159 LEI
Prețuri la abonamente cu pînă la 44% mai mici față de prețul de la chioșc

TALON ABONAMENT
Nume ..... Prenume .....
Str. ..... Nr. ...., Bl. ....., Sc. ....., Et. ...., Ap. .....,
Localitate ..... Județ/Sector ....., Cod poștal .....
Telefon ..... Email .....
Am achitat suma de ..... LEI cu mandat poștal/ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA – Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua pînă la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sînt de acord ca SC ADEVARUL HOLDING SRL să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresîndu-mă societății SC ADEVARUL HOLDING SRL printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **SC ADEVARUL HOLDING SRL – Abonamente,** București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, Sector 2, cod poștal 020331.

...ÎȚI DĂ DE GÎNDIT

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

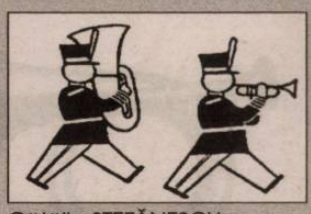

Cătălin ȘTEFĂNESCU
fără doar și **coate**
10

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XVI** ■ nr. **783** ■ 21-27 februarie 2019 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 5,99 lei

ANDREI PLEȘU
„Bazarul național“
pagina **3**

CĂTĂLIN PAVEL
„Patinajul pentru copii și veterani“
pagina **8**

TEODOR TIȚĂ
„Kövesi“
pagina **12**

Zidul

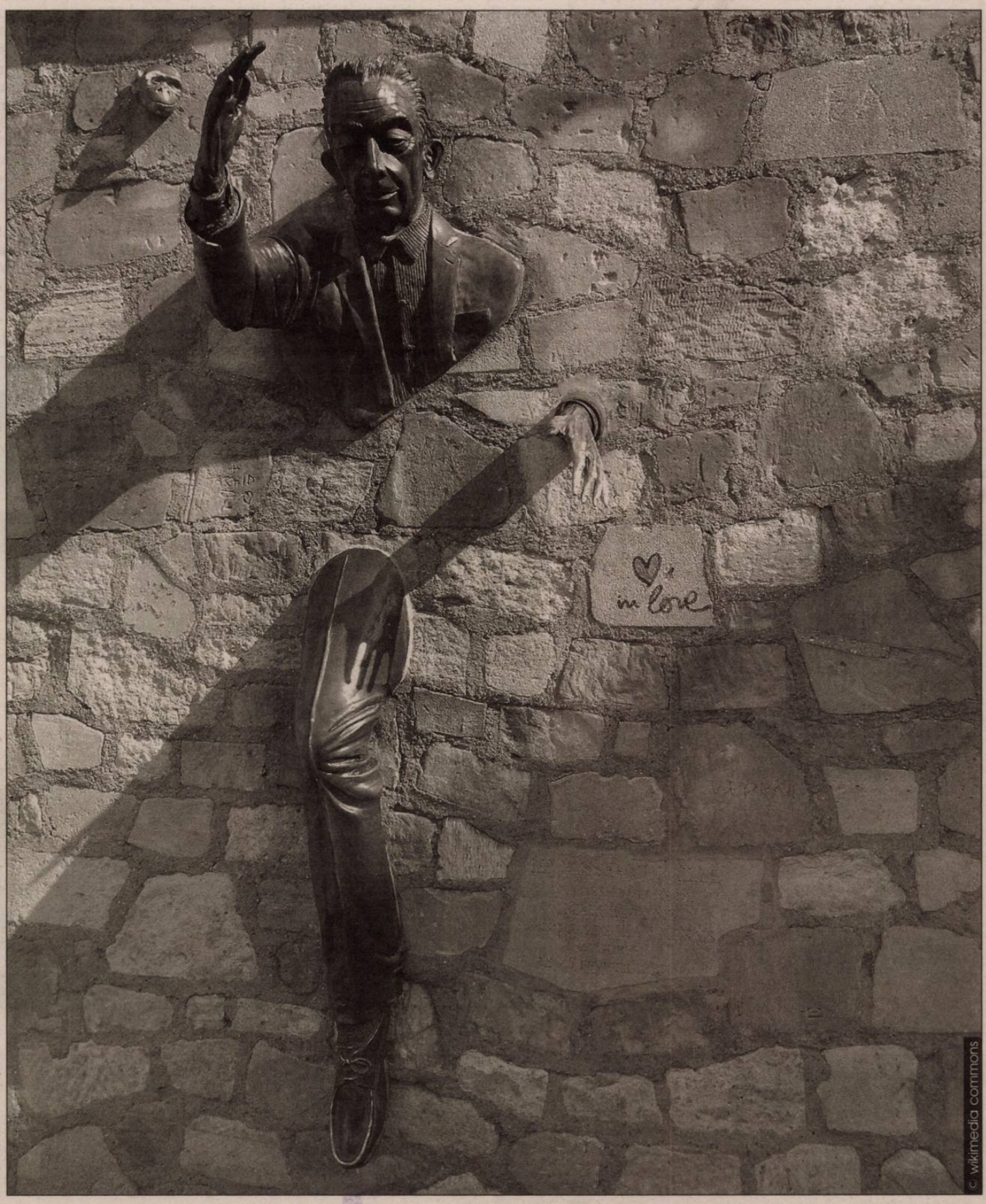

© wikimedia commons

„Înainte să fac un zid aș vrea să știu / Ce zidesc înăuntru sau ce zidesc afară…“

ROBERT FROST

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

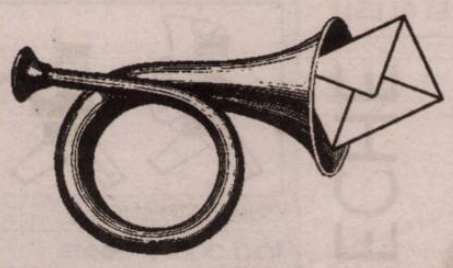

aduse cu poșta

Ioan HOLENDER

De pe Pămîntul Făgăduinței

La aterizarea pe modernul aeroport din Tel Aviv – orașul alb, am fost plăcut impresionat de atmosfera primăvăratică, soarele strălucitor și frumoasa Mediterană, toate contrastînd cu vremea închisă și posomorîtă a Vienei.

În cele cinci zile petrecute între cel mai vechi oraș din istorie și cel construit cu doar 100 de ani în urmă, am fost sub oblăduirea Institutului Cultural Român de la Tel Aviv, care aflase despre sosirea mea din afișele concertului cu lieduri de Mahler, pe care fiul meu, Liviu, urma să îl susțină la Ierusalim. Datorită promptitudinii și eficacității directorului ICR Tel Aviv – fostul timișorean Martin Salamon –, am avut ocazia să îi întîlnesc acolo și pe cîțiva dintre „românii israelieni" – așa cum își spun dumnealor. Unul dintre aceștia a fost Mircea Cantacuzino – nepotul Marucăi enesciene, un român neaoș, stabilit la Tel Aviv, care a obținut cetățenia locului ca o recunoaștere a ajutorului oferit de mama sa celor supuși persecuției rasiale în vremurile noastre negre.

Din nou la Tel Aviv, mi-am amintit de vechea prietenie ce mă lega de Al. Mirodan, încă de pe vremea în care amîndoi eram pe plaiurile străbune. Deși mîndru că reușise să înființeze și să editeze la Tel Aviv revista *Minimum,* dar și să publice ulterior opera sa de referință, *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limba română*, în trei volume –, a rămas pînă în ultima zi trist și dezamăgit de faptul că piesele lui, atît de apreciate și jucate în România de altădată, nu și-au găsit și acolo drumul spre scenă.

Spre deosebire de dățile trecute, deși vedeam peste tot casele albe în stil Bauhaus și Marea Mediterană, aveam impresia, sufletește, că mă aflu în România. Întîlnirea organizată de ICR Tel Aviv m-a adus în preajma unor originari români avizi de ce tot ceea ce le puteam povesti atît despre Wiener Staatsoper, cît și despre Festivalul Enescu, și în general despre viața literară și teatrală a României de astăzi – sau ce a mai rămas din ea. Doar în capitala religioasă a lumii – Ierusalim – mai pălea puțin prezența tricolorului nostru, dominanta vizuală fiind cea a ultrareligioșilor, al căror număr crește tot mai mult – un lucru de neînțeles, și nu numai pentru mine. Diferențele dintre orașul cu cele opt porți și orașul alb de pe malul Mediteranei sînt atît de puternice, încît este greu de închipuit că ambele se află în aceeași țară.

Și încă ceva: atît *Dilema veche,* cît și alte gazete românești editate acolo, precum *Jurnalul săptămînii,* sînt foarte răspîndite în Israel, unde criza presei tipărite încă nu există.

Am părăsit „Pămîntul Făgăduinței" cumva cu sentimentul că am plecat puțin și din România. Un simțămînt paradoxal, dar sufletește cumva explicabil, chiar dacă, practic, departe de orice asemănare.

Dilema veche vă propune

■ Am descoperit pe TV5 o emisiune intitulată *Les plus beaux treks de France.* Un fel de documentar în care sînt filmate călătorii prin munții francezi: trasee spectaculoase, peisaje incredibile. Poate fi benefică pentru clătirea ochilor sau pentru un somn cu vise frumoase (dacă nu apar și prăpăstii care pot da vertij sau tresăriri în somn). Există și emisiuni frumoase în timpul cărora nu e nimic rău să adormi în fotoliu. (Andrei Manolescu)

■ Juriul Superscrieri a citit, a dezbătut și a ales 38 de texte jurnalistice foarte bune. Pînă pe 10 martie puteți vota preferatul vostru pe pagina Fundației Friends for Friends, în competiția pentru Premiul Publicului. Detalii aici: https://ffff.ro/premiile-superscrieri/nominalizati-2018-voteaza. (Cristina Ștefan)

■ Miercuri, 27 februarie, ora 19, la Sala Radio, violonistul Liviu Prunaru se va afla într-o dublă ipostază: de solist și dirijor. Alături de acesta se vor afla, pe scenă, într-un concert excelent, pianista Lorena Țecu și Orchestra de Cameră Radio. (Redacția)

■ Expoziția „Women Power in Art", care include lucrări de artă de la peste o sută de artiste, structurată pe mai multe nuclee: arta femeilor din perioada interbelică, arta femeilor în comunism, perioada post-1989, plus o instalație video interactivă, poate fi vizitată între 21 februarie – 9 iunie (curator: Cosmin Năsui) la Castelul Cantacuzino din Bușteni. De asemenea, la Editura PostModernism Museum a apărut și volumul al doilea al studiului colectiv *Centenarul femeilor din arta românească,* ce cuprinde 31 de profiluri de artiste însoțite de indexul a peste două mii de nume – o resursă bibliografică inaccesibilă pînă acum. (Marius Chivu)

■ Expoziția de fotografie *„Roșia Montană – o familie, un secol, o poveste",* organizată cu prilejul împlinirii a 1888 de ani de atestare documentară. Silviu Bocaniciu (fotograful amator împătimit de locuri și oameni) a imortalizat pe peliculă, începînd cu anul 1916, ipostaze inedite din viața localității din Apuseni, de care se leagă însuși destinul familiei sale. Expoziția este realizată de Asociația ARA (Arhitectură. Restaurare. Arheologie), prin bunăvoința fiilor autorului – Silviu Bocaniciu jr. și Georgeta Oprea (Bocaniciu). Deschisă în Sala „Acvariu" de la Muzeul Țăranului Român pînă pe 24 februarie. (Ruxandra Mihăilă)

■ La excelenta editură Doxologia, o nouă carte de Jean-Claude Larchet. *Viața liturgică* se intitulează acest volum care explică semnificațiile fiecărui episod al sfintei liturghii. Eminentul patrolog francez lămurește pentru credincios sensurile puternice ale gesturilor, ritualurilor și rugăciunilor care alcătuiesc liturghia, rostul obiectelor și semnificațiile spațiilor în care aceasta se desfășoară. Cu limpezime de cristal, Larchet îi ajută pe credincioși să înțeleagă ritualul liturgic, ceea ce este extrem de util pentru a se putea împlini rostul lui profund: pregustarea vieții de apoi, din împărăția lui Dumnezeu. *Viața liturgică* este o carte care arată clar cum Dumnezeu îți iese în întîmpinare cînd îl cauți. (Sever Voinescu)

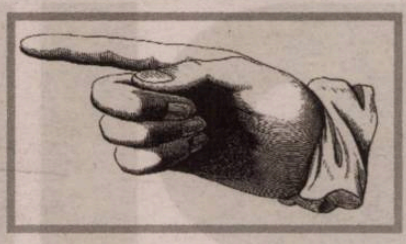

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Eleganța**
- **Femei**
- **Maghiari**

album dilematic Ion Constantinescu

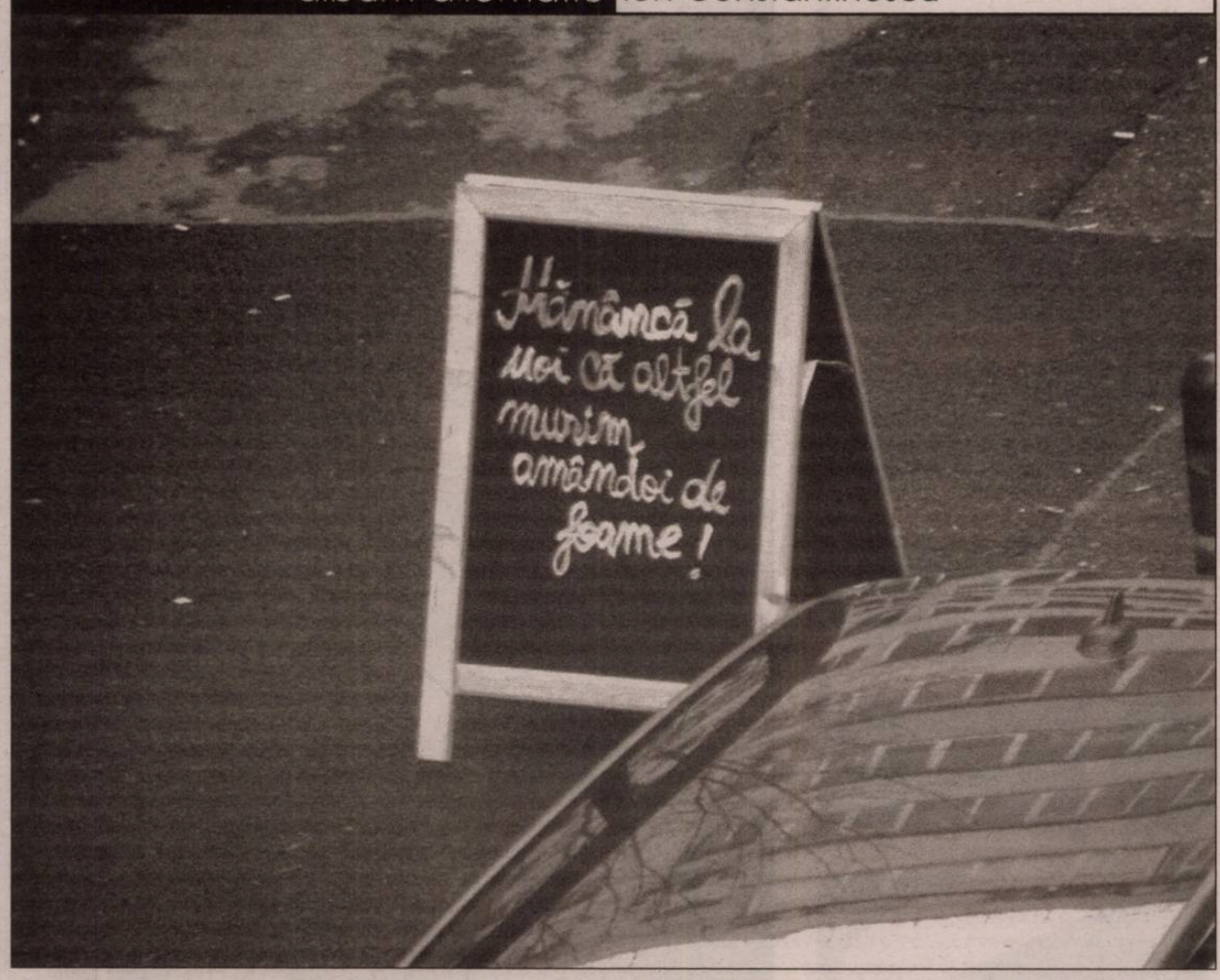

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Șerban AXINTE ● Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU
Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Cosmin CIOTLOȘ ● Horia CORCHEȘ
Andrei CORNEA ● Codrin Liviu CUȚITARU ● Petre GURAN
Ionuț IAMANDI ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Doris MIRONESCU ● Victor MOROZOV ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Lorin NICULAE ● Cătălin PAVEL
Andrei PLEȘU ● Mihaela SIMINA ● Bogdan-Alexandru STĂNESCU
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂTARU-CAZABAN ● Teodor TIȚĂ
Andreea VLAD ● Matei VIȘNIEC ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN

EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
0372.130.211; 0372.130.213
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT AUDIT TIRAJE
Tiraj: 8.100
Tipărit la Tipoart Idea Studio

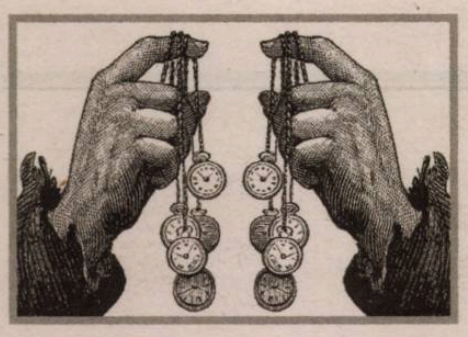

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Bazarul național

Reiau, mai jos, un articol de-acum vreo trei ani, plictisit să constat că pare scris azi. Evident, poate fi „îmbogățit“ cu mîrlănii de ultima oră, dar vacarmul produs de feluriți derbedei rămîne același.

Bazarul este un loc în care împestrițarea mușteriilor se amestecă vioi cu împestrițarea mărfurilor: o piață nesistematizabilă, cu de toate (dar mai ales cu mărunțișuri), o mare forfotă în care mulți se mișcă fără un țel anume. O înghesuială veselă. Aerul e saturat de un pitoresc zumzet de voci, dar de comunicat nu comunică nimeni cu adevărat. Bazarul e o mulțime în care te miști solitar, stimulat strict de propria curiozitate: te strecori, dai din coate, aluneci, neobservat, printre tarabe și negustori, concentrați, ei înșiși, pe afacerea proprie. A spune că „lumea întreagă e un bazar“ e a spune că lumea e o adunătură de agitați egocentrici... Și, în orice caz, un spectacol dezordonat, anonim, în care, sub o suprafață bălțată, nu se întrevede nimic consistent. Nu se oferă decît ceea ce se vede...

Uneori, am impresia că „tranziția“ românească post-decembristă n-a reușit decît să transforme penitenciarul dictaturii într-un bazar al bunului-plac, al hazardului, al policromiei de prost-gust. Mă refer, desigur, la ceea ce se vede, căci încă îmi fac iluzia că există și o altă Românie, „profundă“, nevăzută, unde oamenii sînt mai așezați și „normalitatea“ mai stabilă.

Dar să facem un inventar rapid al „suprafeței“. Ceea ce sare în ochi, mai ales dacă privești spre „vîrf“, este o aglomerație de personaje mediocre și hrăpărețe, care au luat țara în stăpînire cu o îndrăzneală iresponsabilă: demagogi, inculți, lacomi, siguri de sine, bășcălioși fără haz, agresivi, triviali, situați, comportamental, între mahala și „petrecerea tovărășească“. E destul să vezi cum merg sau să le privești portretele ca să te înfiori. Nu e vorba dacă sînt frumoși sau urîți, grași sau slabi. E vorba de expresia chipului lor: cvasi-inexistentă. E vorba de privirea obtuză, de felul cum e distribuită osînza pe fălci și ceafă, de ochii nesemnificativi, îngropați în pleoape uleioase. Cînd deschid gura, îți dai imediat seama că sînt niște flașnete ignare, pentru care limba țării e o căruță stricată, iar politica – o șmecherie de bodegă. Fură ca-n transă și ca-n codru. Cînd sînt prinși, se simt victime „politice“ (adică, mănțelegi, „colegi“ cu de-alde Iuliu Maniu sau Petre Țuțea), sau se îmbolnăvesc subit, de toate bolile pămîntului, pe care, în timp ce delapidau, nu le-au simțit niciodată sau le-au ținut, eroic, în frîu. Pușcăria îi transformă, oricum, în scriitori de viitor. Sînt fecunzi ca niște campioni ai literelor, produc cel puțin două „studii“ pe an, așa încît te întrebi dacă nu cumva, de dragul științei și al literaturii, n-ar trebui condamnați pe viață.

Fură ca-n transă și ca-n codru.

Instituțiile ajunse pe mîna unor astfel de inși se smintesc și ele pînă la avarie. Oamenii legii încalcă legea, polițiștii tulbură ordinea publică (cu cîte un viol nevinovat sau cu mici șpăgi binemeritate), reprezentanții fiscului (mai ales cei de la „antifraudă“) sînt prinși cu mîța-n sac, parlamentarii (adică „legiuitorii“) sabotează aplicarea legilor și inventează legi pentru înflorirea și protejarea ogrăzii proprii, „poporul“ pe care îl apără Avocatul Poporului e alcătuit din vreo doi-trei politicieni „cu probleme“, gazetari pro-USL ieri, sînt, azi, anti-Ponta, fiare mediatice de la Antena 3 lucrează astăzi, „obiectiv“, la Realitatea TV, ba chiar la B1 TV, calomniile sîngeroase nu sînt nici asumate cu scuze, nici pedepsite de „organul“ competent, ci, dacă li s-a dovedit reaua-credință, sînt băgate, dezinvolt, sub preș. În diverse studiouri de televiziune, oameni pe care îi credeai onorabili consimt să apară și să stea de vorbă cu tot soiul de golănași și țoape, iar divertismentul de care telespectatorii au parte mai peste tot consacră drept vedete (și deci „modele“) maneliști euforici sau nervoși, dansatoare din buric, fese botoxate și caftangii de șatră. (...) Din *„breaking news“* aflăm că vine sfîrșitul lumii sau că a murit cățelul unei mari artiste, mase largi de credincioși umblă după profeții sinistre, chipuri cioplite, moaște și miracole funebre, forum-urile și blog-urile mustesc de genii volubile, adevărați olimpici ai subteranei. Pe toate canalele proliferează bîrfa, indiscreția grobă, kitsch-ul, incompetența ofensivă, prostia surîzătoare sau tăioasă, minciuna, patriotismul de chermeză, umorul mitocănesc, folclorul contrafăcut, impostura, tupeul, nesimțirea, lingușeala sau paraponul.

Am ochi rău? Să dea Dumnezeu! Dar nu-mi cereți să mă bucur, la piață, de merele frumoase cînd, pentru a le identifica, trebuie să dau la o parte tone de putregaiuri. Bazarul e, prin definiție, neselectiv. Ca experiență turistică poate fi amuzant. Dar ca mediu de viață, ca ambianță cotidiană, e destructurant, dizolvant, toxic. Ce e de făcut? Deocamdată, nu cred că putem face mai mult decît să dăm un urlet de furie sau de panică. Numai că, într-un bazar adevărat, urletele nu se prea aud, iar dacă se aud, sînt luate drept isterii episodice sau, mai rău, drept chiote participative... Așa că ne uităm triști și zicem, cu vorbele lui Caragiale din „Moșii (Tabla de materii)“: „Lume, lume, lume (...) criză teribilă, *mon cher!*“.

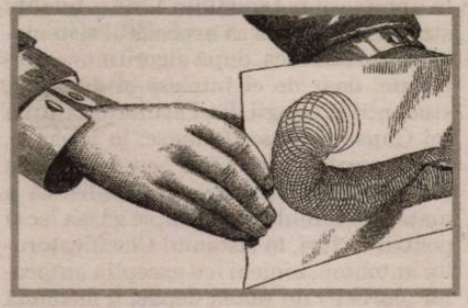

Andrei CORNEA

la răscruce de gînduri

Lucifer, nu Satana

De multă vreme oamenii – și mai ales filozofii și teologii – s-au căznit să explice răul și originea sa, asta ca și cînd binele ar fi fost de la sine înțeles. Unii au considerat că răul se reduce la o substanță aparte, independentă de bine – Diavolul, Materia primordială sau știu eu ce altceva. Alții, cărora le-a displăcut dualismul rezultat din speculațiile primilor, au definit răul ca pe o absență – mai mare sau mai mică – a binelui, astfel că, la limită, răul absolut este neantul. Și totuși, răul pare mai constructiv și mai activ decît ar rezulta din această teorie, așa cum îi explica Mefisto lui Faust.

E indiscutabil că o parțială, relativă absență a binelui echivalează adesea cu prezența sau apariția unui rău. O dereglare organică, de exemplu, sau o eroare de proiectare în cazul unei construcții – un pod, să zicem – pot conduce la dezastre individuale sau colective. Un acord fals într-o interpretare, o greșeală de pronunție sau de gramatică într-un discurs public fac să se rateze efectul asupra auditoriului. De obicei, asemenea erori sînt involuntare și nu o dată produc efecte comice și reacții ironice din partea celorlalți. Or, cred eu, ironia pedepsește golul ivit în mijlocul unui bine, gol pe care purtătorul acestuia crezuse că nu-l are sau încercase în zadar să-l acopere.

Există însă și un alt rău, mult mai grav și mai periculos, care nu mai poate genera ironie decît, cel mult, în manifestările sale exterioare. Acesta, fără să fie o substanță separată, nu-i nici un gol de bine. Este, cred eu, *o pervertire a binelui,* adică un bine întors împotriva lui însuși și a sensului său fundamental. E un superlativ, un exces al binelui chiar, abătut însă de la țintă. Caracteristica principală a acestui ultim tip de rău stă în forța pe care și-o extrage de fapt din natura sa primară de bine. E un rău „virtuos“, capabil, inteligent, eventual frumos, adesea genial. E Lucifer, nu Satana. E răul celui care ucide premeditat dînd dovadă de răbdare, planificare, prudență, sînge rece, în raport cu răul produs de cel care omoară involuntar din imprudență și nesăbuință. Că primul rău e mult mai grav se vede limpede în pedeapsa cu mult mai aspră primită de cel dintîi în toate sistemele juridice din toate timpurile.

Cazul cel mai notoriu din istorie al răului ca „bine pervers“ s-a văzut în cazul comunismului și, într-un sens mai larg, al sistemelor totalitare. Însuși celebrul concept al „Omului nou“, creatură prin care ar fi trebuit să fie lichidate toate viciile „omului vechi“, mărturisește că „superlativul binelui“ a devenit aici răul total.

Pervertirea binelui nu se limitează, firește, la totalitarisme trecute. E prezent pretutindeni în jurul nostru. Libertatea convertită în anarhie, democrația – în populism și demagogie, toleranța – în relativism, știința – în fanatism scientist, religia – în superstiție și habotnicie sînt numai cîteva exemple. Cele mai grave sînt însă cazurile cînd virtuțile individuale sau social-politice devin instrumente pentru propria lor distrugere, ca atunci cînd fanaticii și teroriștii vor să lichideze civilizațiile liberale și tolerante folosind drept instrumente predilecte tocmai îngăduințele prea mari pe care aceste societăți le-au acordat chiar și inamicilor lor.

Ei vor o Justiție pervertită, lucrînd împotriva dreptății cu armele legii.

Vedem și la noi ceva similar: principiile fundamentale ale Justiției, ale drepturilor și libertăților, ale unui proces corect devin instrumente pentru a îngenunchia Justiția, pentru a-i umili pe cei care o administrează corect, pentru a-i premia pe ticăloșii care au sfidat-o. Chiar și amnistia și grațierea care, în sensul originar, sînt virtuți ale compasiunii nobile și iertării generoase au fost pervertite, în discursul public de la noi, în mijloace pregătite pentru răsplătirea fărădelegilor și a făptuitorilor lor, pretinși martiri.

Dacă răul n-ar fi decît absența binelui, acești răufăcători n-ar face decît să producă un vid de forme și de concepte în mijlocul societății, tradus printr-o dezordine, un haos. Dar ei nu intenționează să producă haosul, ci o ordine nouă, care să răstoarne însă sensul și scopul virtuților și ordinii binelui, utilizînd aceleași nume frumoase pentru cele mai patente ignominii. Ei nu vor pur și simplu să suprime Justiția, așa cum ar face o bandă de mafioți. Ei vor o Justiție pervertită, lucrînd împotriva dreptății cu armele legii, denaturînd Constituția cu arma Curții Constituționale, demantelînd independența magistraților cu arma tribunalelor servite de magistrați. Ba chiar se apucă să infirme decizii istorice ale Justiției, pretinzînd că ridică Justiția la cel mai înalt nivel. Pretind, în general, că vor să ridice dreptul și Justiția pe o treaptă mai înaltă, cea mai înaltă. Să producă nedreptatea violînd legea e un rău, firește. Dar e un rău mult mai mare să comiți nedreptatea invocînd și chiar folosind legea, ba chiar susținînd că dorești respectul pentru aceasta la superlativ. Dar – se știe de la romani – orice superlativ justițiar nu-i decît o ticăloșie maximă: *„Summum ius, summa iniuria“.*

Poate că, uneori, binele superlativ a ferecat porțile Iadului. Mă tem însă că, adesea, el le sparge și le deschide larg.

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Namia

Între

Au trecut ceva ani.

E o vacă moartă în mijlocul drumului. E vară și sînt iarăși rătăcit prin locuri pline de copii și sărăcie. Mi-a fost oferit un copil de vînzare. Poate să cerșească în mai multe limbi și, într-un an-doi, pot să-mi iau un Mercedes, îmi promite maică-sa, cu o privire șmecheră.

Puștiul are o minte iute și niște ochi tare triști. Nu vreau să știu ce a văzut.

Am fost tot timpul între. Nu am fost niciodată îndeajuns de altul ca să mă potrivesc. Deși le e clar că îi înțeleg, vorbesc între ei în limba bunicii și îmi spun străin.

Habar nu mai am ce sînt. Aș putea să fiu cam orice, dar mă simt între toate. Am văzut prea multe locuri lovite de nenoroc ca să mă dezechilibrez ușor. Dar felul în care se uită puștiul ăsta la mine mă cam rupe.

Miroase a balegă, a leș, a transpirație și a mizerie. Mă întreb ce dracului caut acolo. Aș putea să îmi văd frumușel de treaba mea, să scriu rapoarte minunate și să-mi consolidez cariera de gargaragiu bine plătit.

Cu cîteva săptămîni înainte, am fost în Istanbul. Undeva, la marginea orașului, foarte aproape de un cartier rezidențial minunat, erau cîteva sute de oameni care trăiau ca în Evul Mediu. O puștoaică citea pe ascuns dintr-o carte de povești. Povești pentru copii cu vreo trei-patru ani mai mici decît ea. Lumea din jurul ei se ocupa cu strînsul, sortatul și vîndutul gunoiului.

Cazurile de abuzuri sexuale și violență în instituțiile statului fac din alternativa asta un coșmar.

În ghetouri sînt îngrozitor de mulți copii care au copii. Îmi amintesc de capra care mînca foarte calm cartonul dintr-o carcasă de mașină și de copiii desculți care se jucau în jurul ei. Undeva, nu departe, se ardea gunoi, se respira greu și locul era plin de reziduuri cu plumb. Părinții lor erau refugiați din Kosovo. Cîteva mii de oameni, marea lor majoritate copii, trăiau îngrămădiți între o groapă de gunoi și un cimitir de mașini.

Undeva, nu departe,
se ardea gunoi, se respira greu.

Tacticile de a înșela la vînzare sînt practic aceleași indiferent dacă ghetoul este în Mumbai, Istanbul, Barcelona, Belgrad, Sofia, Chișinău, Roma, Podgorica sau Ferentari.

Stau de vorbă cu copilul din fața mea. Îmi povestește despre cerșitul în Italia și Germania. Despre cum stăteau în aceeași cameră nouă oameni. Despre bătăi și despre cum se strîngeau banii. Despre botezul la care a venit unul dintre cei mai cunoscuți maneliști.

Ar trebui probabil să chem Protecția Copilului. Cel mai probabil e degeaba, că nimeni nu vine prin coclaurile pe unde sînt. Și dacă ar veni, cel mai probabil viața puștiului ar fi și mai nenorocită.

În Tirana, alte cîteva sute de oameni, în marea lor majoritate copii, trăiau pe o groapă de gunoi. Un pușt cam de 6-7 ani, încălțat cu doi pantofi diferiți puși invers în picioare, pentru că erau prea mari, se odihnea, după cîteva ore bune de sortat gunoiul, mîncînd un castravete.

Am prea multe amintiri de felul ăsta și nu mă ajută deloc acum, cînd încerc să găsesc o soluție pentru copilul din fața mea.

Am o viață schizofrenică și extremele din ghetouri și din hotelurile luxoase unde vorbim despre sărăcie mă cam macină. Am prezentat, nu demult, un raport pentru Națiunile Unite despre sărăcia abjectă din Europa. Raportul a fost considerat prea dur pentru a putea fi publicat sau văzut de cei care conduceau instituția. A fost dezbătut într-o întîlnire a experților, experți care în marea lor majoritate citeau sau priveau documentare despre sărăcie, dar nu au fost niciodată în locurile „periculoase".

În Liban, mai toți „experții" stăteau îngrămădiți într-un restaurant de fițe din Beirut, neîndrăznind să se ducă în taberele de refugiați sirieni din Bekaa de teamă să nu fie răpiți. În Sudan, un expert care nu ieșea niciodată din zona sigură costa de 800 de ori mai mult decît sudanezul care îi făcea treaba.

Mă uit la copilul din fața mea și la vaca moartă, umflată, din mijlocul drumului, și pricep cu stupoare ceea ce cred că știam de mult, că ar trebui să îmi dau demisia, căci nu mai cred în bla-bla-urile mele și ale instituțiilor șmechere pentru care am lucrat.

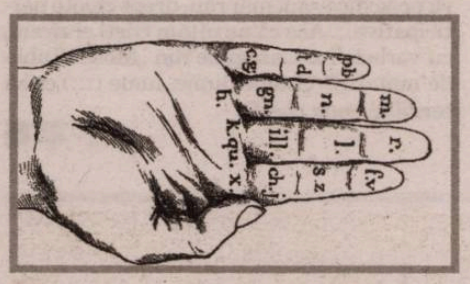

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Clasificatorul

Cînd colegul meu botanist, profesorul Cîrlan Lînă, a început să se prezinte prin Universitate drept *Carolus Linnaeus* și a apărut pe coridoare cu perucă și vestimentație din secolul al XVIII-lea, am știut că lucrurile scăpaseră complet de sub control. Fascinația lui – să admitem: cu mici nuanțe patologice încă de la început! – pentru naturalistul suedez Carl Linné (alias *Carolus Linnaeus)* era cunoscută în mediul academic de decenii bune. Acest băiat de cioban din zona de munte a Moldovei (cioban cu nume predestinat, *Lînă,* care a ales să-și boteze copilul *Cîrlan,* sublinind astfel, o dată în plus, pecetea îndeletnicirii pastorale asupra identității clanului său) pretindea că marele Linné îi schimbase cursul vieții în copilărie. Trimis de părinți, chiar din ciclul primar, cu mioarele la pășune, micuțul Cîrlan – fire studioasă – își lua, pentru lectură, cărți împrumutate din biblioteca fetei învățătorului comunal, colegă de clasă și, de asemenea, cititoare împătimită. Între volumele respective se nimeri, la un moment dat, și biografia romanțată (editată în România imediat după Primul Război Mondial) a botanistului suedez Carl Linné, care trăise, din perspectiva fiului de păstor, în timpuri imemoriale: 1707-1778. Viața și cariera savantului l-au mesmerizat pur și simplu. S-a îndrăgostit instantaneu de modul naturalistului de a-și clasifica și denumi plantele descoperite. Florile urîte și toxice primeau numele dușmanilor și rivalilor academici, cele frumoase și benefice, pe ale prietenilor. Totul se clasifica riguros, după criterii sistemice imaginate de o minte genială, și desigur, ulterior, se traducea în latină (deci în limba elevată, intelectuală, științifică a epocii). Cîrlan decise să-l imite, din acea fază embrionară, pe cel care-i devenise model existențial și *își clasifică,* la rîndu-i, oile. Nu cunoștea nici o boabă de latină la vremea în cauză, însă, prin calchierea noțiunilor fixate de Linné, reuși să vină cu unele categorii „zoologic-pastorale" interesante, respectînd algoritmul impus de părintele fondator: oile cuminți – nume afectuoase, oile bezmetice – nume răutăcioase. Așa apărură la stîna tatălui său apelative exotice, precum *mieluteus simpaticus, berbecus imensus, mioaracaea plapanda* ori, pe latura semantică opusă, *oiana cretiana, berbecatus tembelus, mielus nebunaeus.*

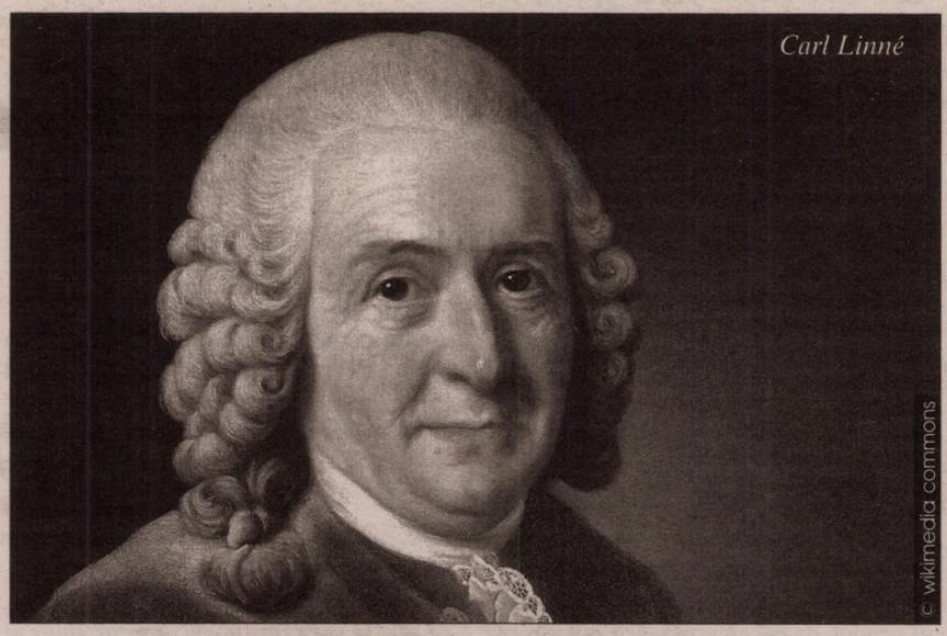

Carl Linné

© wikimedia commons

Botanistul suedez își teroriza nevasta,
Sara-Luiza, clasificînd hainele și vesela.

Cert rămînea faptul că, din nevinovatul exercițiu, s-a născut o carieră strălucită. Cîrlan Lînă a ajuns un eminent cercetător și profesor în domeniul biologic. Savant el însuși acum, nu a renunțat vreo clipă să se raporteze la idolul Linné. Toată opera lui științifică reprezenta un efort uriaș de clasificare și sistematizare a plantelor noi după „ordin" și „gen". Linné nu fusese trădat nici măcar în mecanismul de denominare. Monstruosul floral „căpăta" identitățile celor antipatizați de Cîrlan, simetria, prin contrast, a celor simpatizați de harnicul profesor (care primise de altfel, în spațiul universitar, o poreclă sugestivă: *Clasificatorul!).* Numai că povestea a dezvoltat treptat – inițial, la nivel de zvon, apoi și prin confirmări venite de la apropiații botanistului Lînă – nuanțe stranii. Se spunea că neobositul sistematician își clasifica, după algoritmuri complicate, doar de el înțelese și asumate, studenții și colegii din Facultate. „Curba lui Gauss" se transformase, la Biologie, într-o „curbă a lui Lînă", cu deosebirea că, dacă, în distribuția probabilistică a matematicianului german, se găsea loc și pentru vîrfuri, în sistemul Clasificatorului autohton, nimeni (cu excepția autorului „curbei") nu putea depăși o mediană draconic desenată. Sistemul referențial se mula așadar pe coordonatele „neglijabil", „amator", „submediocru" și (în cazul fericit, adică *de top,* paradoxal vorbind) „mediocru". Metoda de lucru a lui Cîrlan – reflectată și în evaluarea discipolilor, și în analiza critică a activității colegilor – a generat, se înțelege, numeroase contestații și scandaluri, situații, ziceau unii pe la colțuri, încheiate cu palme răsunătoare. Palme încasate cu demnitate de profesorul Lînă. Dar nu asta a constituit, ultimativ, bizareria comportamentală prin excelență. S-a auzit că, în procesul imitării modelului Linné, Cîrlan trecuse la „sistematizări" *și acasă.* Istoria a consacrat deja amănuntul că botanistul suedez își teroriza nevasta, Sara-Luiza, clasificînd hainele și vesela de la domiciliul conjugal după *ordin* și *gen.* Biologul Cîrlan a procedat aidoma, dînd denumiri latinești chiloților membrilor familiei. Ca și idolul lui odinioară, a primit o corecție fizică din partea soției ultragiate (Marinela Lînă, *Blană* după numele de domnișoară)... Deunăzi, însă, nebunia s-a sfîrșit: *Carolus Linnaeus* a răsărit, în carne și oase, în Universitate!

Plimbarea sa printre studenți și cadre didactice nu a durat mult. A fost invitat, politicos, să urce într-o ambulanță cu semnalele sonore și luminoase pornite. S-a conformat, dar, din ușă, a strigat eroic: *„Vivat Systema Naturae!"*

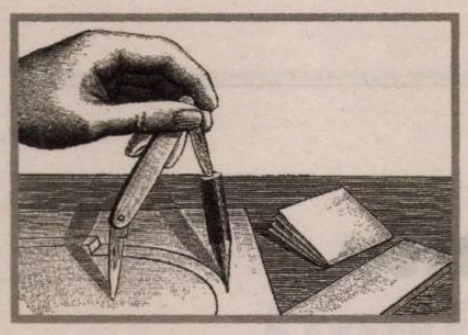

Matei VIȘNIEC

interogarea europeană

Iranul, sursă de noi divergențe în Europa

Iranul și-a sărbătorit luna aceasta 40 de ani de la Revoluția islamică într-un context încărcat de simboluri: potrivit tradiției, Mahomed avea 40 de ani cînd, sub semnul revelației divine, a început să transmită învățăturile Coranului. La Teheran, mulțimea s-a adunat pe data de 11 februarie în jurul unui monument emblematic, turnul Azadi, inaugurat de ultimul șah al Iranului în 1971 pentru a marca trecerea a 2500 de ani de la apariția imperiului persan. Există o nostalgie imperială a Iranului care s-a manifestat în ultimii ani prin încercarea de reconstituire a unei vaste zone de influență în regiune, incluzînd țări precum Irak, Siria, Yemen și o parte din Liban. Nostalgii de acest gen sînt însă vizibile și în Turcia, și în Rusia, s-ar spune să trăim o epocă în care foste imperii încearcă să se reconfigureze geopolitic.

La ora revoluției islamice, ayatollahii se doreau independenți și aveau ca deviză „Nici cu Estul, nici cu Vestul". Acum, însă, pe fondul sancțiunile americane, Iranul este tot mai dependent de China și de Rusia. Iranul a devenit însă un măr al discordiei în spațiul occidental și chiar în sînul Uniunii Europene.

Nimeni nu neagă faptul că atitudinea Iranului față de Israel este inacceptabilă. Oamenii regimului integrist, și probabil și mulțimi manipulate de gardienii revoluției islamice, au defilat pe data de 11 februarie cu pancarte pe care se putea citi „Moarte Israelului", „Moarte Statelor Unite", „Jos Marea Britanie". Poate că dacă, printr-o minune, regimul de la Teheran ar recunoaște Israelul, lucrurile s-ar calma în această regiune și Iranul ar fi din nou integrat în comunitatea internațională. Europenii au încercat în orice caz acest lucru și, la un moment dat, politica lor părea să dea roade. Semnarea acordului nuclear cu Iranul, în 2015, prin care ayatollahii se angajau să renunțe la construirea bombei atomice, a fost un imens pas pozitiv. Mari întreprinderi europene s-au și instalat de altfel în Iran și a început să devină credibilă ideea că prin comerț și dialog ar putea avansa și libertatea, ba chiar și democrația în această țară.

Occidentalii au comis deseori erori.

Retragerea Statelor Unite din acord, anul trecut, la insistențele premierului Benjamin Netanyahu, a stopat „faza destinderii", iar Franța, Marea Britanie și Germania și-au exprimat în mod clar nemulțumirea față de strategia americană (ca și Rusia și China, de altfel, cosemnatare ale acordului). În prezent este limpede că Donald Trump și Benjamin Netanyahu doresc să creeze o coaliție internațională împotriva Iranului. Este ceea ce afirmă mulți editorialiști care au urmărit și tentativa de apropiere a Israelului de grupul de la Vișegrad. Încearcă oare Statele Unite și Israelul să găsească noi falii în edificiul european? Sau să le adîncească pe cele existente? America și-a găsit aliați în estul Europei și la ora cînd a invadat Irakul, deși la acea oră Franța și Germania considerau proiectul lui Bush jr., de exportare a democrației cu forța, ca fiind extrem de riscant și periculos.

În prezent, două viziuni se înfruntă în ceea ce privește Iranul. Statele Unite, Israelul, precum și mai toate țările arabe sunnite care se tem de o posibilă hegemonie șiită iraniană, mizează pe sancțiuni, pe intimidare și pe forță. De partea cealaltă, europenii reamintesc că regimuri autoritare, precum cel cubanez sau cel nord-coreean, au rezistat timp de decenii întregi în ciuda sancțiunilor și că, uneori, sancțiunile și amenințările militare sînt chiar contraproductive întrucît „sudează" popoarele în jurul unor regimuri pe care, de fapt, le detestă.

În Iran, situația este chiar mai paradoxală pentru că tineretul acestei țări este occidentalizat și perfect pregătit pentru un alt tip de viață. Într-un fel, republica islamică a comis o „eroare" dezvoltînd masiv educația. Fetele reprezintă peste jumătate din numărul studenților, iar numărul acestora, în contextul unei populații tinere, reprezintă o masă contestatară importantă. Am avut eu însumi ocazia, participînd în urmă cu peste zece ani la un festival de teatru la Teheran, să-mi dau seama cît de divizată este societatea iraniană: pe o parte fanaticii și, fără îndoială, profitorii, și de cealaltă parte o societate civilă care recurge la un fel de rezistență culturală. De altfel, intelectualii și artiștii iranieni mi-au amintit de ceea ce se spunea și de ceea ce se scria în anii comunismului în România.

Nu este exclus chiar ca regimul de la Teheran să se teamă mai mult de tineretul iranian decît de un atac american sau israelian. Un astfel de atac ar fi un pretext ideal pentru înrolarea în armată și în formațiuni de „autoapărare" a sute de mii de tineri contestatari. Regimul ayatollahilor ar putea deci supraviețui încă o bună bucată de vreme în context de război și toată retorica „eroică", deja utilizată în cursul războiului cu Irakul (dintre 1980 și 1988), ar reveni la suprafață.

Occidentalii au comis deseori erori care s-au întors apoi ca un bumerang împotriva propriilor lor interese. În mod normal, ar trebui să învețe din greșelile trecutului. Din păcate, un fel de vînt toxic suflă peste planetă. Sub ochii noștri vedem cum oameni care au puterea, dar nu au răbdarea de a raționa se pregătesc să comită toate erorile posibile.

***Matei Vișniec** este scriitor, dramaturg și jurnalist.*

PUBLICITATE

adevărul îți prezintă
TOTUL DESPRE
LEGIUNE
CAUZE, SCOP, CONSECINȚE

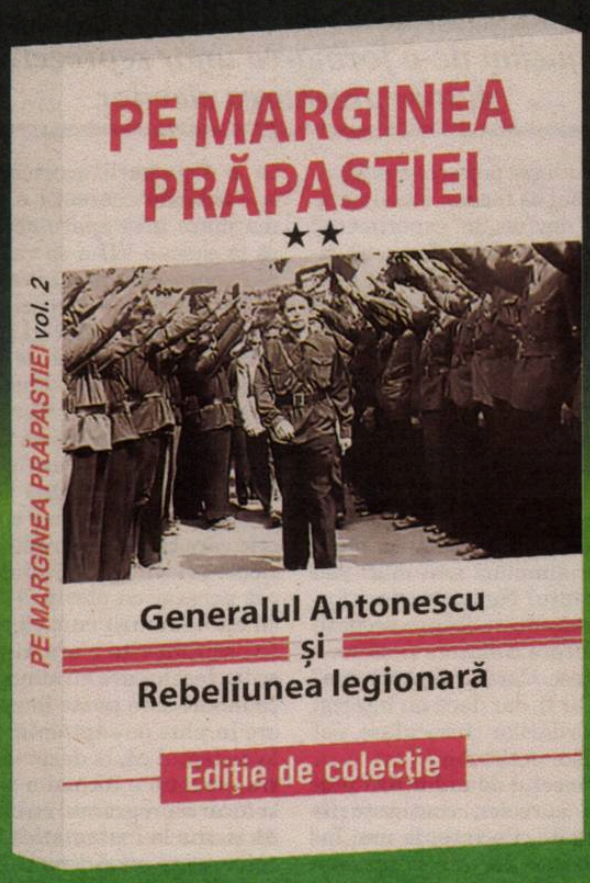

De luni, 18 februarie
ziar + carte 16,99 lei

De luni, 25 februarie
ziar + carte 16,99 lei

Numai cu „Adevărul", la toate punctele de difuzare a presei

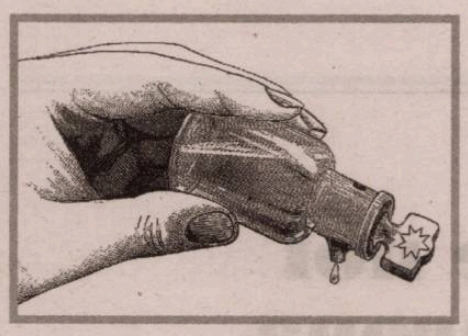

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Un joc de cuvinte cu tradiție: patrihoți

Puține jocuri de cuvinte din limba română au avut succesul și rezistența în timp a satiricului *patrihoți*. Atestat din prima jumătate a secolului al XIX-lea, cuvîntul-valiză a rămas în uz și este la fel de folosit și astăzi, în ironizarea vieții politice naționale. A intrat chiar în dicționare: a fost înregistrat de dicționarul-tezaur al Academiei *(Dicționarul limbii române,* DLR, Litera P), apoi de *Micul dicționar academic* (2003), *Noul dicționar universal* (NDU, 2006) și *Dicționarul explicativ ilustrat* (DEXI, 2007). *Patrihoți* e rezultatul unui joc de cuvinte reușit: contaminarea dintre *patrioți* și *hoți* (primul cuvînt ajungînd să-l conțină pe cel de-al doilea) este transparentă, diferența fiind minimă în planul formal și perfect motivată în planul semantic. Modificarea părții finale a cuvîntului are efectul dezvăluirii unui adevăr profund, pe care vorbitorii îl pot decoda imediat, în cheia aparență-esență: cei care se prezintă ca patrioți (în tradiția discursului demagogic naționalist) sînt, în realitate, simpli *hoți* (termen care evocă tema veche și mereu actuală a corupției). La singular sau la feminin, diferența formală dintre cuvintele suprapuse *(patriot-hoț, patrioate-hoațe)* este mai mare, deci efectul e mai puțin spectaculos; odată impus pluralul, din el se pot însă reface cu ușurință și celelalte forme.

Dicționarele reproduc contextul de apariție cel mai cunoscut al cuvîntului: piesa *Iașii în carnaval,* a lui Alecsandri, din 1845, conținînd un cuplet de critică politică: „Alții, vrednici patrioți, / Dar mai vrednici *patri-hoți,* / Latră, urlă furios, / Pîn-ce-apucă cîte-un os". Într-o celebră prefață la comediile sale, Alecsandri a povestit scandalul provocat de versurile în cauză la prima reprezentație, la care „un mare personagiu, indignat", a ieșit din lojă, iar aga (șeful poliției), „sub-indignat la rîndul său", a încercat să suspende spectacolul. Jocul de cuvinte are însă atestări mai vechi, consemnate de istoria literaturii române: în scrierile lui Iordache Golescu. În volumul de *Scrieri alese* editat de Mihai Moraru (în 1990), se poate observa frecvența cu care apare cuvîntul în teatrul lui Golescu: în *Comedia ce să numește Barbu Văcărescul, vînzătorul țării* și mai ales în *Starea Țării Rumânești pă vremea pământenilor*. În primul text, Măscăriciul corectează spusele altui personaj: „Vezi patriot bun ce te-ai arătat, arhon vistier. – Ba *patrihoț!*". În a doua comedie este pus în scenă un lung dialog între *patrioți* și *patrihoți*: *„Patrihoții:* Dar plocoanele și avaeturile, ce sînt foarte obișnuite și să înțeleg acum ca o lege, și acestea jos să rămîie? *Patrioții:* Și ele, cu voi, jos, în fundul gheenii să vă duceți! *Patrihoții*: Ei bine, toate jos, dar noi ce să mîncăm?". Răspunsul Patrioților, în limbajul frust al vechii comedii, e nereductibil. Foarte multe atestări are termenul și în culegerea de maxime a lui Iordache Golescu – *Pilde, povățuiri i cuvinte adevărate* –, în care un subcapitol e dedicat temei politice: *Pentru Țeară și Patrie șî patrioți i patrihoți șî compatrioți i concetățeni*. Textul, reprodus de Iuliu Zanne în *Proverbele românilor,* volumul VIII, 1900, cuprinde o serie de „definiții" ale *patrihoților* și chiar instituirea rangului superior de *baș*patrihoț.

„Măscărici, limbuți, lichele, măști rînjite, fălci boiate
Patrihoți *ce vorbe sacre spun cu buzele-mbălate".*

Cuvîntul-valiză *patrihoți* a fost frecvent folosit în satirele politice din secolul al XIX-lea – de N.T. Orășanu („intriganți și *patrihoți*", în poezia „Osul și bastonul", 1861), de Iosif Vulcan („Ceia, carii-n gura mare / Strigă că sînt patrioți, / Însă-n piept nutresc vînzare / Și sînt groaznici *patrihoți*", „Strigoii", în *Poezii,* 1866) și de mulți alți autori („ciocoi mîrșavi, *patri-hoți",* I.M. Alexandrescu, *Poezii diverse,* 1866), desigur și în revistele umoristice („haiticul de miniștri, haitic de *patrihoți", Ghimpele,* 30 august 1870). Un ecou intertextual al comediilor și satirelor din secolul al XIX-lea e prezența cuvîntului în „tragodia comicească în cinci perdele" din *Levantul* lui Mircea Cărtărescu: „Măscărici, limbuți, lichele, măști rînjite, fălci boiate / *Patrihoți* ce vorbe sacre spun cu buzele-mbălate".

Cum cred că se poate observa din exemplele de mai sus, pe care le putem compara cu cel puțin la fel de deasa folosire a cuvîntului în vremea noastră, două secole nu par să fi schimbat foarte multe lucruri: corupția și ascunderea sa sub discursul patriotic au o rezistență impresionantă, ca și jocul de cuvinte ingenios care le-a surprins într-o formulă condensată.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

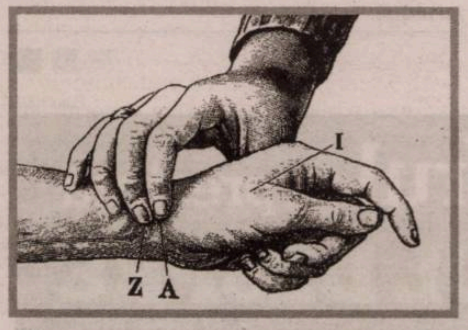

Horia CORCHEȘ

prof, viața mea

Simulări de circumstanță

Elev fiind, nu-mi aduc aminte să fi trecut prin vreo experiență de simulare a examenelor. Singurele simulări de care îmi amintesc se petreceau acasă. Nenea Mitică, profesorul cu care lucram la română, devenit prieten de familie, îmi pregătea cîte un plic ce se deschidea la oră fixă, de regulă sîmbăta. Din el scoteam subiectul, scris de mînă, pe care timp de două ore îl rezolvam stînd singur la masă, în camera mare, fără vreo sursă de inspirație prin apropiere și fără ca cineva să intre în cameră să mă deranjeze. Văd și acum, dacă închid ochii, lumina de primăvară care intra pe ferestrele enorme și se răspîndea pe mobilele vechi din casa noastră.

Mai nou, deși deja de multă vreme, simulările au devenit un sport național. Dacă inițial se dădeau doar elevilor din clasele terminale, de cîțiva ani ele se aplică și claselor a XI-a și anul acesta se vor administra, în premieră, și claselor a VII-a. Nu mă întreb pe cînd se vor simula examenele de clasa a VIII-a începînd cu clasa a V-a și bacalaureatul începînd cu clasa a IX-a, ci mă voi referi punctual la cîteva aspecte care vizează conținuturile acestei simulări, așa cum se anunță pe surse, în proiectul de ordin al Ministerului Educației.

Mai întîi: se reiterează problema subiectelor de tip grilă. Am formulat o serie de obiecții legate de această problemă în toamnă, cînd venise vorba despre posibilitatea introducerii lor încă din acest an. Că în viitor, la discipline umaniste, o pondere din subiect va conține itemi de tip obiectiv (tip grilă, așadar), e plauzibil. Testele internaționale au și ele, în cadrul lor, itemi obiectivi și probabil că va exista o aliniere cu standardele internaționale la un moment dat. Totuși, să nu uităm că actuala generație de clasa a VII-a este ultima care studiază pe vechea programă. De ce ar trebui ca tocmai elevii acestei generații să devină un experiment? De ce nu se poate să încheie firesc un ciclu? Logica și bunul-simț ar cere să aibă aceleași condiții la încheiere cum știau că vor avea atunci cînd au început. Și să beneficieze exact de aceleași tipuri de subiecte de care au beneficiat generațiile anterioare lor, formate sub aceeași umbrelă curriculară.

Ne jucăm de-a formarea unor reprezentări despre pregătirea elevilor.

O altă chestiune pe care ar trebui să o aibă în vedere cei care stabilesc și decid aceste modificări: de-a ce ne jucăm cînd lansăm pe piață rezultatele unor simulări mai mult sau mai puțin relevante? Ne jucăm de-a formarea unor reprezentări despre pregătirea elevilor și despre calitatea profesorilor care-i pregătesc. Care ar fi problema? În principiu, nu ar fi, dar dacă nu înțelegi bine spiritul abordărilor curriculare, pot apărea totuși niște probleme.

Concret: în proiectul de ordin sînt precizate, conform surselor, conținuturile care vor fi evaluate. Ce trebuie mai întîi înțeles foarte clar este că programele școlare nu vizează și un anumit ritm sau ordine a parcurgerii conținuturilor. Teoretic, poți face mai întîi verbul și apoi substantivul, după cum poți face mai întîi substantivul și apoi verbul. Că majoritatea profesorilor respectă o logică a dispunerii acestor conținuturi într-o schemă coerentă e altceva. Problema mare însă apare atunci cînd anunți că la clasa a VII-a se va evalua „motivarea apartenenței unui text studiat sau la prima vedere la o specie literară sau la un gen literar". Vă veți întreba de ce. La urma urmei, basmul, de exemplu, se studiază în clasa a V-a. Pastelul, într-a VI-a și așa mai departe. Care ar fi problema ca aceste conținuturi să fie evaluate? Păi, ar fi! Mai întîi, da, unele specii și genuri sînt studiate deja pînă în acest moment al clasei a VII-a. Doar că, pe de o parte, cele care țin de programele claselor anterioare nu sînt recapitulate și nu e neapărat necesar ca elevii să fie familiarizați cu ele. S-a auzit cum că profesorii ar trebui să facă cîte o oră în plus de pregătire la clasele care au simulări. Pentru unii profesori asta poate însemna patru-cinci ore în plus pe săptămînă. Serios? Dincolo de faptul că, la drept vorbind, nici pentru elevi nu e tocmai o chestie onestă să le încarci programul cu cîte o oră la română și una la matematică în clasa a VII-a, care nu are miză directă în raport cu examenul. Și dincolo de faptul că aceste lucrări vor trebui corectate, vor trebui întocmite tot felul de rapoarte în urma lor și nici măcar nu se vor putea trece notele în cataloage. Pe de altă parte, mai grav chiar, este faptul că nu se ține cont de un aspect specific formării deprinderilor de redactare a unor astfel de texte. Concret, abia în clasa a VIII-a se exersează această competență, conform programei școlare: competența 4.1., mai exact „redactări vizînd ilustrarea unor trăsături ale genurilor și ale speciilor studiate; comentarea unor secvențe din operele studiate sau din texte la prima vedere, pe baza unor cerințe date (de exemplu: elemente de structură a operei literare; elemente de limbă și de stil, figurile de stil, versificația etc.)".

Dincolo de irelevanța unei astfel de simulări la clasa a VII-a se mai nasc premisele adîncirii disensiunilor dintre societate și mediul educațional în general, dintre părinți și profesori în special, desigur, și dintre profesori și elevi, respectiv dintre factorii de decizie, de îndrumare/control și profesori. Eventuale note mici vor genera reacții, vor scoate iar la iveală degetele celor care arată acuzator spre sistem, spre truditorii acestuia, nu spre diriguitori, care vor putea găsi încă o dată motive să mai schimbe ceva, să mai pună presiune sau să mai acuze, să scoată eventual niște castane imaginare din foc.

***Horia Corcheș** este scriitor și profesor de limba și literatura română.*

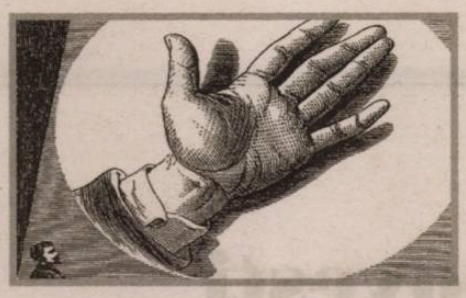

Adina POPESCU

portrete din mers

Telefonul nu mai sună (dar el sună în amintire...)

Mi-am luat primul celular în studenție, cam la un an după ce acestea apăruseră pe piața românească, așadar pe vremea cînd a deține un telefon mobil reprezenta un statut și, în același timp, o declarație de independență față de un *office* și de telefonul cu fir. Posesorul unui telefon mobil era considerat un om liber, dar în același timp un om ocupat și căutat. Un om important sau care voia să-și dea importanță. La fel se întîmpla și în epoca foarte scurtă și glorioasă a pagerelor (definiția din DEX, pentru cei născuți după 1990: pager = receptor alfanumeric pentru mesaje personale). Dacă îți bipăia pagerul, era clar că primisei un mesaj important cu o problemă care nu suferea amînare, așa că le spuneai „pa" amicilor cu care stăteai la o bere și o luai din loc. În privința primelor telefoane mobile, îmi amintesc gestul cu care oamenii și le scoteau pe masă oriunde s-ar fi aflat – la crîșmă, la o șuetă cu prietenii, la facultate, așa cum voinicul din poveste își scoate paloșul din teacă și îl pune alături, în clipele de răgaz. Telefonul era scos pe masă, cu un simț al proprietății, în primul rînd ca să fie văzut de ceilalți – o „cărămidă" cu antenă, un obiect urît în principiu, dar care aparținea noilor tehnologii. Demonstrai că făceai parte din gașca celor care vorbesc la telefon „din oraș", cu lejeritate, ceea ce în urmă cu 50 de ani părea de domeniul SF-ului. Etalarea telefonului era un simbol al apartenenței la gașcă sau un consemn al unui trib. Îl mai scoteai pe masă ca să fie sub ochii tăi în cazul în care sună. Trebuia să sune! Un telefon mobil la care nu te suna nimeni nu era decît o fandoseală, un fîs, un obiect inutil. Îți rugai prietenii să te sune de pe celularele lor (chit că atunci o convorbire costa cît două beri la un restaurant *fancy* și nu exista nici măcar ideea de minute nelimitate), de pe telefoanele fixe, de pe orice, doar să te sune. După ce convorbirea lua sfîrșit, puneai telefonul la loc pe masă și așteptai să sune din nou. Și mai era o treabă cu sunatul ăsta – puteai să intuiești personalitatea omului în funcție de soneria pe care o avea la telefon, de pildă, cu cît era mai snob sau mai incult, cu atît erau șanse mai mari să-și pună Mozart sau Beethoven.

Așadar, îmi amintesc că primul meu telefon mobil a fost un Bosch verde absolut oribil, cel mai ieftin. În prima zi după ce l-am cumpărat, am mers cu el la școală, de fapt la barul neoficial al facultății, mi-am luat o cafea și am scos „broscuța" pe masă cu mîndrie. A stat acolo tăcut aproape o oră, dar era al meu și era lîngă mine. „Măcar de m-ar suna mama... mamă, de ce nu mă suni? Acasă, știi să mă bați la cap, dar acum, cînd am atîta nevoie de tine, nu zici nimic, știu că ai minute pe telefonul de la serviciu, sunămă, te rog!" – mă gîndeam. Singurul număr din agendă era, desigur, Mama. Am continuat să-mi afișez telefonul mobil pînă cînd mi-am dat seama că anumiți colegi, mai cu bani, mai importanți decît mine și mai căutați, aruncau priviri pline de dispreț bucății de plastic verde. Ei aveau deja Nokia 5110, un supertelefon performant care, cînd apăruse, costa o mică avere (cei născuți după 1990 să-l caute pe net ca să vadă mărețul gadget!). Adevărul e că Nokia 5110 a fost un hit – semnal impecabil, puteai să-l trîntești de pămînt și să-l dai de-a dura că nu pățea nimic, suna disciplinat în continuare. Pe lîngă el, Bosch-ul meu verde era un telefon de jucărie și, la un moment dat, rușinată, am preferat să mi-l ascund în poșetă.

Anii au trecut, oamenii au continuat să vorbească din ce în ce mai mult la telefonele lor mobile de care erau tot mai atașați. „Minutele", tot limitate, se ieftineau, dar tot era o dramă în familie și o gaură în buget dacă vorbeai cu iubitul la telefon cu orele, dacă sunai de pe mobil pe fix sau dacă aveai curiozități adolescentine și sunai la 89.89.89... Despre roaming ce să mai zic? Era un lux pe care nu oricine și-l putea permite. Am prins și perioada (incredibilă pentru cei născuți după 1990) cînd se vorbea cîte trei secunde la telefon, pentru că primele trei secunde erau gratuite. Sunai – „Unde ești?", trei secunde – și închideai, te suna celălalt –„La Romană!" – și închidea, sunai din nou – „Ajung în cinci minute!", treceau alte trei secunde netaxabile și tot așa... ce joc fantastic al comunicării, oare cine ar mai putea să-l joace acum? Tot cu timpul, au dispărut „cărămizile" hidoase ale anilor '90, au fost înlocuite de telefoane mai mici, mai finuțe. Mai vedeai celebrul Nokia 5510 doar pe la pensionari, telefoane primite de la copii pe gratis, abandonate pentru că nu mai corespundeau, dar erau în continuare utile, să sune părinții „în caz de ceva". Cred că fiecare dintre noi s-a confruntat cel puțin o dată cu următoarea situație istovitoare în care era implicat un membru mai în vîrstă al familiei: „Învață-mă și pe mine cum să folosesc drăcia asta!", „Poți să-i scoți soneria asta?", „Cum bag numărul în agendă?", „De ce nu sună?!", „A sunat, dar nu l-am auzit!". Am un sentiment de considerație față de generația bunicilor și chiar a părinților noștri – cîte lucruri total improprii a trebuit să învețe și într-un timp atît de scurt! De exemplu, bunicul meu a denumit pînă la sfîrșitul vieții telecomanda de la televizor „aparat" și o privea ca pe o gînganie ciudată care era gata să facă picioare și s-o ia din loc, de aceea se rătăcea mereu prin casă. Dar să revenim la telefoanele mobile, care multă vreme au reprezentat tot o chestiune de statut... mereu apărea ceva nou, îți luai ultimul Samsung cu care, în sfîrșit, puteai face niște poze decente, iar șmecherii, oamenii ocupați și căutați aveau deja Blackberry. Iar toate această tranziție, care a mers în paralel cu tranziția unei țări și care spune cîte ceva despre noi toți, s-a sfîrșit (oare?) în momentul în care Internet-ul a devenit accesibil pe telefonul mobil, termenul de „celular" a fost dat uitării și s-a folosit din ce în ce mai mult cel de „gadget". Cînd a apărut primul smartphone, nu-l mai scotea nimeni pe masă pur și simplu, pentru că nu mai trebuia doar să sune și atît, avea cu totul alte întrebuințări.

Am rămas multă vreme fidelă telefonului „cu butoane", de data aceasta cred că am fost printre ultimii din generația mea care și-au luat un smart. Nu pentru că aș fi avut o respingere față de ceva nou, dar pentru că începusem că conștientizez că un gadget în plus față de laptop și de tabletă reprezenta o conectare în plus și, implicit, o dependență. Începusem deja să obosesc, prea multe ecrane, prea mult *feed*. După ce m-am luptat cu cîteva smarturi cu Android, am făcut încă un pas spre iPhone și am avut o mică revelație – parcă mă născusem cu telefonul ăla în mînă, mi se lipea pur și simplu de degete. Am intrat treptat într-o altă gașcă, ce nu mai era cea a oamenilor importanți, ocupați și căutați, ci a celor dependenți de telefon – laptop-ul se transforma într-o simplă mașină de scris, în vreme ce telefonul devenea indispensabil: mail-uri, mesaje, conținut media, plăți facturi, *banking* etc. La un moment dat, mi-am dat seama că obiectul pe care îl țineam în mînă și îl pipăiam cu atîta ardore își pierduse scopul său inițial – cel de telefon mobil. Nu mai suna. Și nici nu-mi doream să mai sune – aproape tot timpul pe *silent*, pierdeam apeluri și nici nu mă mai sinchiseam de ele, știam deja că puteam fi găsită oricum, oriunde, nu mai simțeam nevoia să vorbesc. De fapt, în general, simt nevoia să vorbesc mai puțin decît înainte, e vorba despre o înstrăinare aici, o apropiere mai mare față de obiecte decît față de oameni, dacă obiectele intermediază comunicarea e OK, ce nevoie este să mai vorbim unii cu alții? Unui singur apel îi răspund negreșit, la orice oră din zi și din noapte – Mama. Pentru că, dacă nu-i răspund ca să-i zic că sînt bine, își face griji.

Eugen ISTODOR

negustori și **mușterii**

Mă gîndesc de ceva vreme la Halep

Cîtă pasiune care animă un popor, cîtă este și ea nu se duce spre Simona, n-o atinge! Adică, pe dezvoltare personală, ea ar trebui să fie pe cai mari. Pe realitate, caii ei sînt mici, dobrogeni. Ce-i pasă poporului? Păi, îi pasă, că zice despre Simona ca și cum ar zice despre fiica, despre fiul. Nu vede nimeni paiul din ochiul sinelui, vai și amar. Pînă la urmă, nu-nțelege nimeni cum Simona a ajuns în vîrf. Nici o lețcaie din banii celor care urlă și se oftică, dar și din banii celor care tac nu s-a dus pentru sacrificiul Simonei – tăierea sînilor, singurătatea sa de tînără, depășirea limitelor de tot felul. Nici o jivină din acest popor n-a știut că undeva există o Simona care luptă pentru propria nebunie: tenisul. Nici un guraliv, nici o față palidă din fruntea acestei lumi cenușii, de instincte. Practic, poporul a găsit un cozonac de om gata copt. Mamă, dar al cui este cozonacul de aur? E al meu, pentru că a devenit campioană. Jos laba, bre, de pe Simona! Este clar, de cîte ori intră în concurs, că are o limită de nedepășit, este una psihică. Este a ei. Este un spectacol de fiecare dată cînd dă înapoi, cînd pierde. Dar ce popor spune: Simona, asta ești, mamă, vino aici, simte-te bine, nu-i nimic, dă cu capul de pereți, atîta e și e foarte mult atîta cît este? Nu, în afara părinților Simonei și a cîtorva pricepuți în ale sportului, unii care s-au confruntat cu adevărat cu psihicul, nimeni din popor n-a zis: înfrîngerea e a noastră, cîștigul este doar al ei. Mișto mi s-a părut în acest sens despărțirea de antrenor de acum. Zice antrenorul: dom'le, nu avem limbaj comun, nu mă pricep la limita ei. Nu mă pricep, ce să-mi fac? Este uluitor, în lumea asta de hoți și comisionari, că unul zice: stop, Simona, ce să fac? De ce să delirez, nu știu să depanez buba. Pentru că eu cred că buba Simonei e boala lumii de astăzi, a eficienței cretine, a cîștigului lacom. Simona cîștigă, în fapt, o lecție nesperată. Băi, oameni buni, eu atîta pot. Simona mai are mult de jucat, și mai mult de trăit. Acest spectacol al limitei ei personale o s-o ajute pentru trăit. Trăitul de viață contează. Eficiența, banul nu fac decît să-ți trăiască viața în gol. Simona nu ratează, nu pierde, se pregătește de o viață trăită, în care nu va fi umeraș. Pierde, Simono, pierde cu capul tău! Nu-i sfîrșitul lumii, al sezonului. Ai viața înainte.

Radu NAUM

un sport la **Răsărit**

Să fi descoperit oare Thierry van Cleemput că e ceva mai complicat să fii antrenor la fete de top decît la băieți?

Încerc să-mi imaginez toată bîzîiala din jurul fostului număr 1 mondial. Toate planetele care gravitează în jurul acestui soare și toate lunile care gravitează în jurul acestor planete. Apoi mai sînt și ceilalți sori, de care nu ai cum să faci abstracție. Și mai sînt și cometele pe care le privești cu fascinație. Dar cum Simona schimbă des meridianele și emisferele, cerul se schimbă și el. Alte stele, alte planete, alte luni. Și între timp trebuie continuată goana prin Univers. E destul de amețitor. Domnul Van Cleemput a intrat, probabil ca urmare a acțiunii unor forțe din Galaxie, pe orbita Simonei. S-a rotit o vreme, dar traiectoria perfectă e greu de găsit. Ori te prăbușești, ori ești ejectat înapoi în spațiu. Nu e vorba despre băieți sau fete. E, cred, despre personalități. Și Halep e una puternică. Dacă ești prea blînd sau prea aspru, prea implicat sau prea distant, prea demonstrativ sau, dimpotrivă, prea reținut cu ea, „chimia", după propriile-i spuse, nu funcționează. O fi fost și bariera lingvistică, conform mărturisirii belgianului (ceea ce e de Gîgă, cum naiba să nu vorbești o engleză decentă la acest nivel în tenis?!!), dar la capătul zilei e despre un balet subtil pe care trebuie să îl angajezi fără să îți calci partenera pe bombeuri și nici să o ții la așa distanță încît să creadă că e ceva în neregulă cu igiena ta corporală. Complicat. Dincolo de toate a mai contat ceva în eșecul rapid al lui Van Cleemput. Factorul „Cahill". Avînd șansa să stau cîteva zeci de minute de vorbă cu australianul, pot depune mărturie că magnetismul său e greu egalabil. Un amestec de cunoștințe, optimism, umanitate și ludic, totul livrat într-o discurs fascinant. E greu să ieși de sub asta. „Vreau să pun în aplicare tot ce am învățat de la Darren în toți acești ani", a spus Halep imediat după anunțul incompatibilității cu Van Cleemput. *Voilà!*

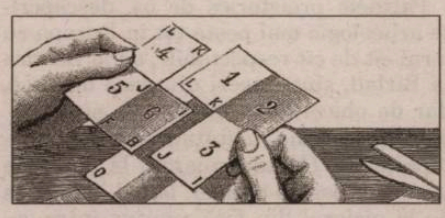

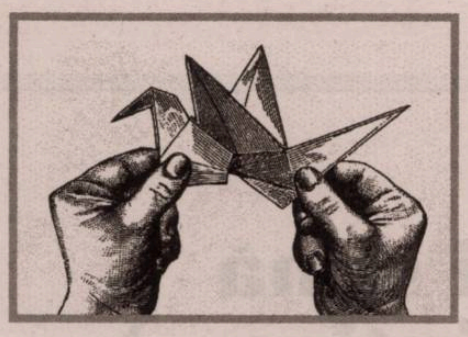

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Telegondola cu poveşti

M-am urcat în grabă într-o telegondolă. Cred că apariţia mea intempestivă, în ultima secundă, a luat puţin prin surprindere un cuplu care urcase înainte. Tocmai se instalaseră comod pe banchete, îşi scoteau mănuşile şi poate că sperau să călătorească singuri pînă sus. Nu, nu mai erau tineri, aveau peste 60 de ani. El avea părul alb, ea purta ochelari, vorba cîntecului. Cînd bărbatul şi-a descoperit faţa, ridicîndu-şi ochelarii de soare pe frunte, l-am recunoscut imediat. Era chiar marele povestitor din tren. Îl ştiam din urmă cu zeci de ani. Pe vremuri făcusem parte din aceeaşi comunitate de schiori care călătorea în fiecare week-end la vagonul special, „cu nasul". Era pe timpul lui Păduche, bărbosul vesel care strîngea banii şi negocia cu controlorul. Păduche era cam vulgar şi spunea bancuri la nesfîrşit. Povestitorul, în schimb, cu vocea lui vibrantă, era idolul fetelor care mergeau în gaşcă la schi. Îl ascultau tot drumul pînă la Sinaia, indiferent ce povestea. Păreau pur şi simplu vrăjite de talentul lui de povestitor, poate şi de ochii lui albaştri. Dacă nu l-aş fi zărit o dată şi prin Bucureşti, aş fi crezut că e doar un duh al trenului cu schiori. Dar l-am văzut, cum spuneam, şi într-o altă situaţie, în faţa cabinetului unui ortoped. M-am temut atunci să nu fi păţit vreun accident la schi. M-am bucurat să-l văd acum din nou la munte, bine, sănătos, ba şi cu schiurile după el.

M-am întins tacticos pe banchetă, fiind convins că voi avea ceva de ascultat în cele cîteva minute pe care le aveam de parcurs pînă în vîrful muntelui. Şi, pornind de la ideea că textilele din materiale nenaturale, fie ele şi „tehnologizate", nu sînt de pus direct pe piele la schi, povestitorul a început:

Domnule, am descoperit pe pielea mea că lîna ţine de cald şi cînd se udă. Eram cu patinele pe Herăstrăul îngheţat şi mi s-a părut că-mi văd cîinele pe care-l pierdusem cu ceva timp înainte. Am alergat după el pe gheaţă, strigîndu-l. Cîinele ăla, cine ştie ce-o fi fost cu el, nu m-a băgat în seamă, dar eu, tot alergînd după el, am ajuns, fără să-mi dau seama, într-o zonă în care gheaţa se subţia şi chiar dispărea. Pînă la urmă, evident, am căzut în apă. Apă îngheţată. Am încercat să urc din nou pe gheaţă, dar se rupea cu mine. Simţeam că mă sufoc de la tot frigul ăla din jur care intra în mine. Dar mi-am zis: „Ce, n-am făcut eu înot de performanţă la SS1? Mă duc înot la mal prin porţiunea unde nu e gheaţă". Şi am înotat, şi am înotat, dar am dat de mîl. Eram şi cu patinele în picioare şi am simţit că mă blochez. Atunci de-abia am intrat în panică şi am început să strig: Heelp! *Adică, de fapt, nu, strigam bineînţeles pe românește: Ajutoor! Şi a apărut o nemţoaică. Voia să mă salveze. Era cu un tip care a încercat să vină pe gheaţă să mă scoată de acolo. Dar noroc cu patru ţigani de pe mal care au văzut totul şi au strigat la el să nu cumva să se apropie de marginea gheţii că se îneacă şi el. I-au spus că ştiu ei cum să mă scoată. Şi nu te pui cu ţiganii, la faze d-astea sînt absolut geniali. Au imediat soluţii. Şi-au înodat fularele unul de altul şi mi-au aruncat un capăt. Aşa, trăgînd de ele, am urcat pe gheaţă pe burtă şi am ieşit. M-au scos ţiganii şi e adevărat că mi-au luat portofelul, fiindcă mai tîrziu, cînd l-am căutat, nu mai era prin buzunar dar, domnule... mi-au salvat viaţa!* Aici, doamna de lîngă el a reacţionat rîzînd: *De fapt, ei nu pe tine au vrut să te scoată, ci portofelul. Dar şi-au făcut socoteala că nu puteau să ţi-l ia fără să te tragă şi pe tine afară.*

Nu, domnule, a continuat povestitorul, *lasă bancurile, că mi-au salvat viaţa. Fără ei, muream acolo. Şi, aşa cum ziceam, după ce am ieşit, în plină iarnă, am descoperit că desuurile mele de lînă, deşi ude leoarcă, îmi ţineau de cald. Nemţoaica m-a auzit că vorbesc şi germană şi s-a oferit să mă ducă acasă în maşina ei cu număr de Corp Diplomatic. Nu stăteam departe, nu era mare lucru. M-a luat şi, cînd a parcat în faţa blocului, eu am coborît în ciorapi şi izmene (că-mi scosesem restul hainelor ude) din maşina aia de ambasadă. Tanti Roza de la bloc, care dădea zăpada cu lopata de pe alee, a rămas trăsnită văzîndu-mă aşa. Eu am salutat-o normal şi în primul moment nici nu mi-am dat seama de ce se holbează la mine. Eu mă simţeam OK, ca şi cum aş fi fost îmbrăcat. Intrasem probabil în stare de şoc şi nu mai realizam bine situaţia. Peste cîteva zile m-a întrebat îngrijorată ce-a fost cu mine şi atunci i-am povestit.*

„Lasă bancurile, că mi-au salvat viaţa."

Cînd telegondola a intrat pe peronul de sosire, omul ajunsese la sfîrşitul poveştii, de parcă o croise exact pentru acel interval de timp. Avusesem parte chiar de ceea ce mă aşteptasem şi m-am bucurat că mă grăbisem să prind acea cabină. Următoarea venea fără nici un pasager.

ready made

„Diseară, Vineri 23 Februarie, se va da în salonul restaurantului Gheanţu (str. Sărindar No. 4) un banchet în onoarea iubitului nostru scriitor I.L. Caragiale.

[...]

Iată *menu*-ul care se va servi la banchetul de astă-seară:

Mezelic: Şuncă, icre, sardele; *Supă:* Parmentier; *Peşte:* Morun, sos Mayonaise; *Intrări:* Muşchiú de vacă cu trufe; *Fripturi:* Miel şi curcan; *Legume:* Mazăre boabe opărită; *Îngheţată de vanilie şi fructe; Brînzeturi, fructe, cafea; Vin alb şi roşiu Pommery Sec."

Caragiale. În amintirea jubileului său pentru 25 de ani de activitate literară, serbat în seara de Vineri, 23 Februarie 1901, număr festiv

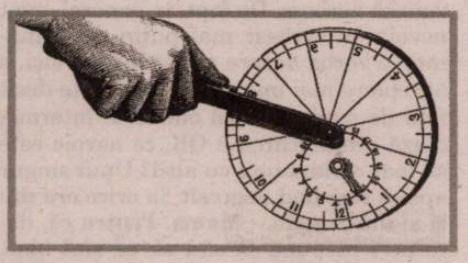

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Patinajul pentru copii şi veterani

Cînd pui cinci patinatori profesionişti pe patine din metatarsiene de cal, te temi că patinoarul italian unde are loc experimentul se va transforma într-un fel de accelerator de particule. Rezultatul, mult mai modest, a fost doar o oarecare înţelegere a felului în care funcţionau patinele preistorice de os. Într-o oră, oamenii au făcut cu ele 4 km, ceea ce pare puţin, patinele fiind azi cel mai rapid mijloc ieftin de locomoţie, afară de bicicletă şi de căderea liberă. E totuşi o distanţă mai mare decît poţi face păşind pe gheaţă sau prin zăpadă mare. Patina de os are o suprafaţă de contact cu gheaţa foarte lată – 14 mm pentru cele din studiu, în loc de, să zicem, 1 mm la o patină modernă. Propulsia trebuie să fi fost asigurată de braţe, înfigînd în gheaţă un băţ cu vîrf ascuţit, cu mişcarea de la schi, în vreme ce picioarele nu se ridicau nici o clipă de pe gheaţă (metoda e pomenită abia în descrieri arabe medievale). Te-ai aştepta în cazul ăsta ca toate patinele să fie curbate în sus la vîrf, ceea ce totuşi nu se întîmplă. Poate că gheaţa rîurilor şi lacurilor era mult mai fină atunci, neieşind din ea gîturi de sticlă din plastic.

Patinele preistorice de os, descoperite arheologic mai peste tot în Europa cu ierni cît de cît respectabile, de la Londra la Bîrlad, sînt uneori din oase de vacă, dar de obicei din oase de cal, şi aproape întotdeauna metatarsiene sau metacarpiene. (Metacarpianul, la om, este unul din oasele palmei; la cal, e acel os de la piciorul din faţă cuprins între genunchi şi chişiţă. Atîta că „genunchiul" ăsta corespunde gleznei noastre, dată fiind nesfîrşita segmentare a piciorului calului, care merge tot timpul literalmente în vîrful degetelor).

Cele mai vechi patine vin din lacurile elveţiene şi au cam 5000 de ani vechime. Patine neolitice, curios poate, par să nu fi existat, deşi tehnica nu lipsea; şi eu aş putea să fac o patină de os, darămite un profesionist din neolitic. E drept că n-aveau cai, dar aveau oase metapodale de vacă sau de cerb. La fel, tot curios, lumea nu s-a gîndit milenii de-a rîndul să adauge o lamă de metal unei patine de os sau de lemn, deşi n-ar fi fost nici o problemă să se facă asta. (Vă gîndiţi uneori, aşteptînd la poştă, ce ponturi aţi putea să le vindeţi celor vechi dacă v-aţi întoarce în timp? Idei simple şi salvatoare, cum ar fi să se fiarbă apa pentru prevenirea holerei? În epoca bronzului, eu aş inventa patinele cu lamă metalică.) De fapt, o patină romană de la British Museum chiar are fixate în zona călcîiului inele de fier, pentru curelele de piele, dar mai departe nu s-a mers cu patina compozită. Abia olandezii, din cîte înţeleg, au folosit lama metalică prin secolul al XIII-lea. Adesea, patinele sînt găurite pentru cureluşe de piele; uneori e vorba de găuri care nu traversează tot osul şi în care se află încă resturi de cepuri de lemn sau cuişoare, pe după care se treceau asemenea curele (dar şi, sînt sigur, pentru ca patinele să poată fi legate una de alta şi atîrnate de perete).

Uneori, patinele sînt descoperite în asociere cu schelete umane – un caz din Anglia, al unui schelet feminin de pe fundul unui rîu, şi un altul, tot medieval, din Suedia, al unui tînăr înmormîntat cu patinele la picioare. Se cunoaşte şi o pereche de patine vikinge pe care era sculptată rudimentar o faţă umană, provenind din Viborg (Danemarca). Din păcate, par să fi fost publicate doar într-un jurnal danez la care nu am avut acces.

În spaţiul Ungariei şi al României de azi se pare că numărul patinelor a crescut mult odată cu domesticirea calului. Asta presupune că un mare număr de bunici, urmărind cu privirea noile herghelii, trebuie să se fi gîndit la cadouri de iarnă pentru nepoatele lor, reflectînd la superioritatea simetriei tubulare a celui de-al treilea os metapodal de cal faţă de cel de la vacă şi de cerb, unde două din ele sînt sudate, şi la uşurinţa de a sculpta un vîrf curbat pe epifiza distală a osului de cal faţă de cel corespunzător, niţel bifurcat, de la vacă. Încălzirea globală nu ne obligă să ne pregătim să ne improvizăm patine, dar nu se ştie niciodată. La limită, e suficientă îndreptarea şi netezirea părţii dorsale a osului.

Patinele erau probabil aruncate acolo unde se rupeau, pe coclauri, şi chiar şi-aşa destule au fost recuperate arheologic, ceea ce înseamnă că numărul lor trebuie să fi fost foarte mare. Unul din studiile cele mai serioase a analizat vreo 700 de patine de pe două situri vikinge (secolele VIII-XIII) de lîngă Stockholm: de la Birka, unde marea majoritate sînt din os de vită, şi de la Sigtuna, unde majoritatea sînt de cal. Pe primul sit, media de lungime e de 20 cm. De-aici eu înţeleg aşa: că mare parte din clienţi erau copii pentru care tatăl viking, cu mărimea notată deacasă pe-o tăbliţă, cerea un 31 sau un 32. În total, sub 4% din patine erau destul de mari pentru mărimea 40 sau mai mult.

Forma patinelor de os nu s-a schimbat aproape deloc faţă de cele preistorice sau romane, şi de altfel şi cele din secolul al XIX-lea („mîţele" din Transilvania şi Moldova) erau încă asemănătoare. Dacă însă şi în epoca romană tot copiii le foloseau cel mai mult, e greu de zis. Că veni vorba de romani şi de copii: în iarna lui 101-102, dacii, cu roxolanii şi alţi aliaţi, au traversat Dunărea (aproape) îngheţată. Ştiţi din manualele şcolare despre această aşa-numită „diversiune moesiană", concepută de Decebal contra lui Traian. Mă gîndesc acum că mulţi soldaţi trebuie să fi folosit patine. Poate că undeva există încă, îngropate, cîteva mii de patine de os aruncate de armata lui Decebal. Veteranii lui trebuie să fi vărsat o lacrimă la despărţirea de ele.

***Cătălin Pavel** este arheolog şi scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Chihlimbar, *Polirom, 2017.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O maimuțăreală

Dacă aș fi fost american, cel mai probabil aș fi fost înclinat să-l susțin, e drept, cu inima îndoită, pe Trump. Dacă aș fi fost britanic, cred că aș fi fost un *brexiteer* plin de dubii. De ce, totuși, dincolo de antipatia pe care o simt pentru stilul primitiv al președintelui american și dincolo de pro-europenismul meu aș fi avut aceste opțiuni? Pentru că detest activismul dirigențial al acestei stîngi globalizante, corectitudinea politică dusă la cote isterice și ideile de o simplitate imbecilă (cum ar fi aceea că există sărăcie pe lume pentru că există bogați!). Pentru că nu-mi place să văd cum Uniunea Europeană comite impostura colosală de a se substitui Europei (UE e un simplu episod politic benefic din istoria enormă, cu mii de episoade politice benefice ori malefice, a Europei și mă irită să văd că cine e critic cu UE e imediat etichetat ca „anti-european"; poți să fii 100% european și să nu-ți placă Juncker, să nu-ți placă politicile UE în nu știu ce domeniu, să ai rezerve cu privire la necesitatea unui ditamai Parlamentul European; nimeni, nici măcar UE, nu este îndreptățit să asume un monopol pe identitatea europeană!). Pentru că formulele de socialism post-comunist de azi mi se par la fel de distrugătoare ca formulele de comunism post-socialist în care mi se spunea pînă în 1989 că trăiesc. Pentru că vreau ca statul să fie cît mai departe de mine, iar viața mea să curgă, firesc, în mijlocul comunității căreia îi aparțin în mod natural și nu în mijlocul unor oameni cu care nu vreau să am de-a face și care ajung în viața mea pentru că, altfel, statul nu poate fi. Pentru că am o părere foarte proastă despre elitele politice democratice de azi, care mi se par stupide, vanitoase și incompetente. În fine, sînt multe motive. Dar nu sînt nici american și nici britanic. Sînt român. Și asta schimbă totul. Nu în credințele mele și nici în privința modului în care aș vrea să-mi trăiesc viața. Pe scurt, tocmai credințele care m-ar fi făcut să fiu un adversar al UE, dacă eram american sau britanic, mă fac să fiu un susținător total al UE, fiind român.

Îmi dau bine seama că o Românie desprinsă de Uniune sau o Uniune mai slabă cu România în interior ar fi, pentru mine și pentru cei din jurul meu, scenarii de coșmar. Încercînd să-mi exersez luciditatea pe cît pot, văd așa: dacă acest popor român al meu, cu suma lui de defecte și calități, ajunge să fie deplin suveran în propria noastră țară va fi o nenorocire, înainte de toate, pentru noi înșine. Dezastrul pentru România ar fi să încapă exclusiv pe mîna românilor! Dacă vrem să trăim cît de cît în siguranță și cît de cît în prosperitate, nu o putem face decît în interiorul UE, supunîndu-ne regulilor UE. Nu zic că aceste reguli îmi plac în totalitate, dar măcar îmi creează condițiile unei vieți decente și, mai ales, îmi permit să mă lupt pentru ceea ce cred. Lucid vorbind, orice alt aranjament pentru România de azi e mult mai rău. Putem visa la cai verzi pe pereți, desigur – eu vorbesc despre ceea ce este pe masa istoriei acum și despre alegerile pe care chiar le avem.

În aceste condiții, sesizez că un fel de maimuțăreală conservatoare anglo-americană, ceva ca o „fiță", a dat peste unii dintre amicii mei de idei și planuri. Amorezați, de departe, de Trump și admiratori ai Brexit-ului, adică fermecați de ceea ce pentru mine este tocmai impasul conservatorismului, unii conservatori români vorbesc acid despre UE, pe care o asemuiesc Uniunii Sovietice, și argumentează că UE are, în general, un rol mai degrabă malefic decît benefic asupra românilor. Astfel, poate fără să vrea, se fac purtătorii unui mesaj conspirationist, de genul „statului paralel", al „experimentului" pe care structuri progresiste oculte îl fac cu România, devenită un fel de cobai în nu știu ce scop. Mi-e greu să pricep cum poți fi să fii un conservator român și să vorbești astfel. Să te joci de-a conservatorul american pe malul Dîmboviței este, dramaturgic vorbind, o comedie de tot hazul. Forța de seducție a Americii este enormă – eu, cel dintîi, îndrăgostit de America pînă peste urechi, o mărturisesc. Dar, totuși, e util să facem o diferență. Imitarea Americii în gesticulația ei de televizor e ridicolă și oțioasă; adeziunea la valorile americane, însă, este cu totul altceva.

Pe de altă parte, într-o cheie ceva mai serioasă, ceea ce numesc eu în acest text maimuțăreală este exact ceea de adevăratul conservator român Titu Maiorescu denunța ca fiind „forma fără fond". Absolut nimic din acea realitate românească ce ar putea interesa pe un conservator nu seamănă cu realitatea americană. Or, conservatorismul presupune un neobosit exercițiu de luciditate. Fantasmele sînt ale socialiștilor, iar ambițiile orbitoare sînt ale liberalilor. Realismul și prudența sînt/trebuie să fie coordonatele de bază ale conservatorilor. Da, cred că, în condițiile societății britanice, conservatorismul te-ar putea duce la o opțiune anti-UE, după cum știu bine că în lumea nord-americană conservatorismul este izolaționist. Dar distanța dintre UK ori USA și România este cosmică.

În condițiile lumii românești, este imposibil să fii conservator și să vrei să ieșim din UE. Pentru simplul motiv că un conservator știe că suveranitatea nu este un scop, ci un mijloc. Un conservator știe că scopul unei națiuni este prezervarea și prosperitatea. Suveranitatea este doar un mijloc – mă ajută sau nu să ating scopul? Lucid, lucid pînă la durere, răspunsul meu este că poporul român, așa cum este el acum, nu este capabil să folosească suveranitatea în scopul prezervării și creșterii prosperității sale. Iată de ce: opțiunile sale sînt, în general, catastrofale; civismul lui e la pămînt, iar micile elite civice pe care le-a produs sînt lamentabile; capacitatea sa de a-și crea viitor politic este, practic, zero; confuzia totală în care se află l-a adus în situația de a nu mai putea distinge între onestitate și ipocrizie, între cinste și hoție, între pricepere și nepricepere; tradiția sa anomică este tot mai pregnantă. Ca o concluzie: poporul român de azi este complet lipsit de patriotism, în sinea lui își detestă țara, pe care o înjură și o fură de cîte ori poate, iar în fața străinilor este obsedat să arate că merită respect. Iar cei care cred despre ei că sînt patrioți sînt, de regulă, pradă unei triste iluzii de sine. A fi conservator înseamnă a fi conștient de toate astea pînă la insomnie. Și ce soluții ar putea exista pentru prezervare și prosperitate cu un popor aflat în acest stadiu? Practic, nici una în afara UE.

Mărturisesc că n-aș fi dat atenție acestei mici și, admit, spectaculoase facțiuni de prieteni dacă nu aș fi văzut că propaganda progresismului face din joaca lor puțin iresponsabilă (ca orice joacă) un cap de acuzare la adresa oricărui conservator de azi, prezentînd un derapaj mai degrabă ludic drept o trăsătură esențială de identitate a unui întreg grup. Știu bine că propaganda înseamnă să abuzezi de prostia colectivă, știu bine că prostia colectivă este abisală aici și acum, așa că am ținut că exprim public această opinie personală, rugîndu-mă să ajute la ceva…

PUBLICITATE

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

Vlad Țepeș și Katharina

Deși sașii nu au fost tocmai cei mai buni prieteni ai Vlad Țepeș, ci dimpotrivă, inamici consacrați, se pare că mitologicele săgeți ale lui Cupidon au fost mai puternice decît legendarele țepe ale domnitorului. Cîndva, într-o dimineață de iarnă.

Astfel, cronicile transilvane o aduc în atenție pe Katharina Siegel, o foarte frumoasă fată de origine săsească, fiica șefului breslei țesătorilor din Brașov. În decembrie 1455, aflîndu-se în Brașov, Vlad Țepeș a zărit-o întîmplător pe tînăra de 17 ani. Aceasta împingea cu greu, împreună cu verișoarele ei, o sanie încărcată cu provizii pentru soldați. Domnitorul s-a oferit să le ajute pe fete și a rămas fermecat de ochii albaștri ai Katharinei. Pesemne că și cosițele blonde au contribuit din plin.

Îndrăgostit pe loc (cum am spune astăzi, nu știu cum s-ar fi spus în Evul Mediu) de Katharina, domnul a început să o curteze. Mătăsuri și danteluri din Veneția și din Flandra au început să curgă rîuri-rîuri către fata țesătorului din Brașov, transformîndu-se în rochii spectaculoase.

Tot cronicile sugerează că Vlad Țepeș și Katharina au trăit o istorie împreună timp de vreo douăzeci de ani (în care au avut cinci copii), pînă la moartea suveranului. Săsoaica a fost, de altfel, singura femeie pentru care domnitorul ar fi fost dispus să divorțeze (Țepeș avînd de-a lungul vieții, pe lîngă cele trei neveste, și faimă de mare cuceritor). I-a scris o scrisoare de indulgență Papei Pius al II-lea, cerîndu-i anularea căsătoriei cu prima soție, Anastasia Holszanska, nepoata reginei Poloniei. Nu a primit aprobarea.

Povestea dintre cei doi a creat, se pare, sau cel puțin a amplificat conflictele locale istorice din epocă. Taxele impuse de sașii din Brașov nu i-ar fi fost pe plac lui Vlad Țepeș, care a poruncit să fie capturați sute de negustori care veneau în cetate. Mai mult, a distrus recoltele de grîne din Țara Bîrsei. Nevestele negustorilor s-au răzbunat. Pe Katharina. Au atacat casa în care aceasta locuia, au bătut-o și au luat-o prizonieră, motiv suficient pentru Vlad Țepeș să declare că va da foc întregii cetăți a Brașovului. Evident, acest lucru nu s-a întîmplat. Pentru a o scăpa pe iubita sa, Țepeș i-a eliberat la rîndu-i pe negustorii sași (care încă nu fuseseră uciși).

Că tot am menționat locuința Katharinei… frumoasa săsoaică a lui Țepeș locuia în casa unor rude, pe strada Poarta Schei din Brașov. Alte surse spun că însuși domnitorul i-ar fi dăruit o casă pe această stradă. Oricum, strada din Brașov păstrează și astăzi ceva din atmosfera poveștii medievale, mai ales că undeva, la numărul 20, există o vilă care poartă numele iubitei lui Vlad Țepeș, Katharina.

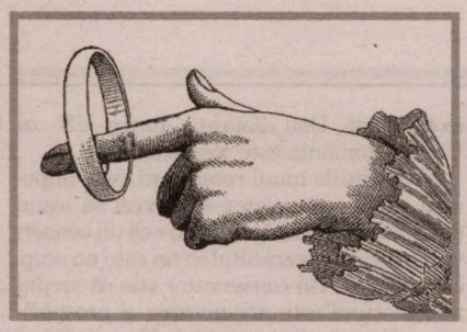

Selma IUSUF

legende **urbane**

Mame și tați

Sîntem în bucătărie. „Ce ai mai pus în plăcinta asta?“, o întreb pe maică-mea, în timp ce înghit pe nemestecate două bucăți. „Azi am făcut-o“, îmi zice senină. Ca întotdeauna cînd nu aude, atinge razant tema discuției, dar ratează esența. „CE AI PUS ÎN EA?“, repet tare, apăsat, și arăt cu degetul spre bucata de plăcintă din mînă. E aurie, ușor crocantă pe margini și poartă drept în mijloc semiluna mușcăturii mele. „Păi, brînză, amestecată cu niște smîntînă...“, se dezlănțuie maică-mea, care o să mă treacă în următoarele zece minute prin întregul proces de fabricație, ba chiar și de cumpărărare a ingredientelor, că e și aia o artă, să știi ce iei.

„Să știi că stai din ce în ce mai rău cu auzul“, o întrerup nepoliticos, tocmai cînd îmi explica metoda de încreștire a aluatului. „Ești surdă și nu recunoști“, zic. „Surd e taică-tu“, vine direct răspunsul. De data asta a auzit și a redirecționat conflictul spre tata, care s-a nimerit a fi prin zonă, victimă colaterală, semi-nevinovată. „Știi ce tare a început să dea televizorul? Cred că aud toți vecinii, ba și ăia de la scara alăturată!“, continuă maică-mea să devieze de la subiect, să-l îndoaie, să-l îndrepte spre alte zone. „Amîndoi sînteți surzi“, dau eu verdictul. Sînt un cadiu care împarte dreptatea. „Trebuie să vă luați niște aparate auditive“, zic, „sînt micuțe, nici nu se văd“, adaug pentru a le liniști eventuale îngrijorări estetice sau dubii legate de cît de funcționali se prezintă a fi în societate. „Nu-mi trebuie nici un aparat!“, îmi spune maică-mea tăios și trîntește un burete de vase din care sar niște stropi de spumă. „N-aș putea suporta. Mi-am pus odată căștile lui frati-tu cînd asculta muzică și mi-a țiuit tot capul după aia.“ (Frati-miu ascultă probabil cine știe ce *dubstep* făcut de niște berlinezi obscuri cu cămășuțe strîmte, verzi, încheiate pînă sus, la gît.)

Discuțiile noastre despre surzenie se încheie, invariabil, fără nici o concluzie. Rămîn undeva în aer, nesoluționate, pînă cînd următorul rateu de comunicare le culege de acolo și le repune în discuție.

Sînt cîteva lucruri pe care unele mame și tați, dar mai ales mame, n-or să le facă niciodată. Să te sune, de pildă, dimineața sau în timpul zilei cît ești la muncă. Chestia asta e tabu. Se gîndesc că o să te îngrijorezi și că o să te deranjeze din treburile extrem de importante pe care le ai de făcut. Își imaginează că ești tot timpul în priză, stresat și obosit – copilul ăsta muncește foarte mult – chiar dacă ai timp, să zicem, să mai freci și Facebookul și să citești tabloide britanice absolut dezgustătoare. N-or să te sune la muncă nici dacă s-ar prăbuși planeta.

N-or să recunoască apoi niciodată că nu se simt bine. Toate durerile și bolile bătrîneții sînt înfășate cu grijă, puse deoparte și ascunse ca să nu se streseze în plus copilul ăsta care muncește atît de mult. Afli după două săptămîni că au avut un puseu de nu știu ce și că au fost la doctor, ești nevoit să conduci un interogatoriu dureros în care desfaci cojile de ceapă ale adevărului cu trudă, una cîte una, către miezul trist al bătrîneții lor și al maturității tale, dar să nu ne stresăm, totul e încă bine și așa mai departe, și așa mai departe. Maică-ta te mîngîie pe față și-ți zice că, atîta vreme cît e ea pe picioare, pe tine nu trebuie să te îngrijoreze nimic. Ea, la un metru șaizeci, cu oase fragile ca de sticlă, e un Atlas care ține în spinare toată lumea asta. Iar tu, ditamai omul, te complaci de fiecare dată în adolescența în care te aruncă duios mumă-ta, îți convine realitatea asta cosmetizată a ei, e comod.

Tot așa, mamele și tații cred că e o datorie sfîntă să răspundă la orice telefon. Oricine ar suna trebuie întîmpinat cu aceeași solicitudine, oricînd. Și n-or să recunoască niciodată că i-ai trezit din somn. Așa cum n-or să recunoască niciodată că sînt surzi. Și că iau din ce în ce mai multe pauze din lumea asta care se învîrte extrem de repede. De aia întind cîrlige emoționale cu care te agață de haină să te mai tragă un pic în copilărie și în adolescență. Ca ei să mai înțeleagă ceva și ca tu să nu te îngrijorezi.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

S.O.S. Hobița (2)

„«Ciobănia la voi, la șes – reproșa Brâncuși – e de derîdere și de disprețuire, văzîndu-i pe ciobani înfipți în opinci, plecați pe bîtă, cucăind sau dormind cu ochii deschiși, ori părînd pierduți în zările apelor morților, treji doar la răgetul măgarilor sau la căscatul dulăilor care se gudură străinilor salutîndu-i din coadă. Așa sînt ciobanii la voi, fără fluier la chimir.»

Elogiul păcurariului de munte și al civilizației pastorale Brâncuși nu-l sfîrșea niciodată. Cei patru ani ai ciobăniei lui nu-i uita – căci de la Paști la Sîndumitru pe la școală nu mai da – cea mai de preț amintire a lui aducînd-o cu duioșie din timpul petrecut la stîna din munte, așezare umană tot ca și cea din sat, dar de provizorat: pietre și pietroaie, bușteni, cofe și hîrdaie din lemn de tisă, tot acolo pustiite de la Vinerea Mare la Sfinți, iernaticul făcîndu-l acasă, căci numai cei ciobani, ciobani de meserie cu strînsură multă de oi, iernau «la baltă», la Dunăre. Costache s-a desciobănit înainte să ajungă să ciobănească pe cele sterpe, aceasta fiind de trai mai greu și mai de răspundere, care nu îngăduia ca ciobanii, ciobani, să țină pe lîngă ei ciobănași de caș, țînci de vîrsta lui Costache, păscutul fiind greu de răzbit în vrăjmășia țancurilor și a rîpelor, sub cerul mereu schimbător de la senin la înnourat și de la stropi pînă la ropot și uneori de cîteva ori într-o singură zi. De la ciobanii celor sterpe Costache a învățat să aprindă focul fără iască, fără cremene și amnar, cu doar două bețișoare frecate, dar cu dinadinsul alese, cum a știut să mă convingă de destoinicia lui, de ceea ce nevoie nu era. De la sihaștrii stepelor, el a prins povestea pasărei cu totul de aur și cu ouă tot de aur, care circulă pe muntele Bihorului, pînă unde ajungeau cei de pe Retezatul, sorocindu-se nedeiei de pe muntele Găina, unde două săptămîni pe an cerul se unește cu pămîntul.“

V.G. Paleolog,
Tinerețea lui Brâncuși...

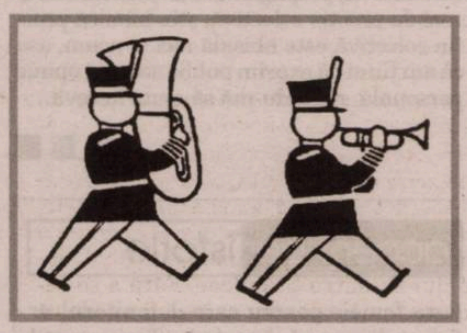

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Pentru că ne pricepem

Pentru că ne pricepem la orice, lumea pare din ce în ce mai urîtă. Pomul cunoașterii, indiferent de forma de înțelegere pe care i-am da-o azi, nu mai e ceva din care culegem niște roade. E o tufă, crescută sub geamul dormitorului, din care jumulim cîte ceva, zilnic. Iar cunoașterea nu mai e un proces, o descoperire, o călătorie, o formă de explorare. E un supliment alimentar, o cremă zilnică, o alergare ușoară, o informație despre orice. E suficient un click. Și totul se luminează. Știi tot. Și, totuși, culmea, pe măsură ce dăm mai multe click-uri, nu pare deloc să fie mai multă lumină. Dimpotrivă. Adesea, ne trezim cu senzația că se face din ce în ce mai întuneric.

Pentru că ne pricepem la arhitectură, la amenajări interioare, la peisagistică și la urbanism, lumea din jurul nostru arată ca un coșmar nemulțumit de propria capacitate de a speria. E o înghesuială gîfîită, de tristeți, neizbutiri, mici orori și căderi în delir. De-o parte și de alta a străzilor noastre se întind, ca niște salbe de halucinații nesfîrșite, rezultatele palpabile ale faptului că ne pricepem. Una lîngă alta, aceste salbe sînt tot atîtea știreanguri pe gîturile orașelor. Dacă nu sugrumă cetățile, pînă la urmă tot le frîng gîturile. Migrenele de marmură și travertin, junghiurile balustradelor de inox, fluturările cardiace ale jaluzelelor, furunculele și fracturile deschise ale clădirilor, colțurile ieșite din neant, acoperișuri ca niște picaje abisale în vertij, epilarea definitivă a oricărui colț cu iarbă, în favoarea placării sexy cu „biscuiți“, garduri ca niște atacuri de panică, încăperi mai strîmte decît tubul unui aparat de rezonanță magnetică sau, dimpotrivă, mai largi decît golul în care cazi în vis, ferestrele ca niște ochi împăienjeniți de cataractă, glorioasele scări interioare ca labirinturile unor carii nemaivăzute, așezări întregi și cartiere ca niște eczeme, ca niște pecingini gigantice, întinzîndu-se cît vezi cu ochii. Pentru că ne pricepem. Pentru că mereu facem să fie bine. Facem să fie ceva frumos, deosebit.

Pentru că ne pricepem la orice, discursurile, ideile, cărțile, articolele, orice e spus sau scris de cineva care nu ne e simpatic, absolut orice e greșit. Știm noi să formulăm mai bine. Să punem ideile în altă ordine. De fapt, le-am pune în altă ordine, dar n-avem ce. Pentru că „clientul“ nostru e varză. Habar n-are. Nu se pricepe. Sau a făcut ceva de care nu-l mai spală nici apele Iordanului. Oricum, spune numai tîmpenii, aberații, inexactități. Știm noi. Pentru că ne pricepem. Am citit pe Internet. Și nu e așa cum zice „clientul“ nostru. E așa cum am înțeles noi. Cum știm noi. Vorbim cumva și despre istorie? Păi, imediat, vedem negru în fața ochilor. Noi știm exact cum au stat lucrurile. Să nu vină vreun ticălos, trădător de-ăsta, care să ne mai și strice dispoziția în zile de sărbătoare. Pentru că lucrurile sînt foarte clare. Noi știm exact cum a fost. Am învățat la școală, am văzut marile filme istorice făcute la noi, am fost la întîlniri cu intelectuali patrioți, nu ne lăsăm noi îmbrobodiți de niște vînduți. Pe care, oricum, n-are nici un rost să-i citești pînă la capăt. Nici n-ai cum. Pentru că găsești hibe încă de la primele rînduri. Și azi nu mai e ca înainte. Azi nu mai poți fi driblat cu una, cu două. Pentru că, în sfîrșit, ne pricepem și noi să facem diferențe.

Pentru că ne pricepem la film și la teatru, la muzică și la arte vizuale, acum știm din start ce e bun și ce e prost. Teatrul bun e cu mari actori ai noștri, îndrăgiți, care joacă bine și ne fac să rîdem. Ăla e teatru. Cînd înțelegi și te simți bine. Iar film e cum sînt filmele de pe Netflix. Adică arată a filme. Nu mizeriile astea care denigrează și exagerează, sau îți țin o imagine de-ți vine să-ți iei cîmpii, minute întregi, plus că nu se-nțelege nimic. Și nici nu e adevărat. Păi, așa arătăm noi? De ce nu arăți și lucrurile bune, locurile frumoase, oamenii care ne fac cinste, care ne reprezintă? Orice mîzgălitură e artă. Orice chitară ce-ți sparge urechile, orice zdrăngăneală pe care poate s-o facă oricine e muzică. Nu mai merge așa ! Arta e ceva care îți place. Te relaxează. Îți aduce aminte de ceva plăcut. Îți creează o stare bună, o dispoziție mai optimistă.

Pentru că ne pricepem, nu prea mai putem să stăm de vorbă. Simțim imediat o iritare. Pentru că nu ne plac aceleași lucruri. Sau știm chestii diferite. Nu veni să-mi explici mie cum stă treaba. Uite ce scrie aici, pe Internet. E simplu. Scrie cît se poate de clar. Hm... Ia să vedem cîte puncte are vinul pe care l-ai adus. Cam slăbuț. Eu beau, pentru că mă pricep și sînt cunoscător, vinuri care au cel puțin zece puncte mai sus decît ăsta. Iar punctele nu pot fi contrazise. Alte rotunjimi, alte corpuri, alte arome. Bine... trebuie să-ți și permiți. Că așa ceva nu-i chiar pentru toată lumea. Și-ți trebuie mult exercițiu. Dar poți să și pierzi vremea cu prostii. Așa, ai aplicația care te orientează, devii cunoscător mult mai repede, nu mai arzi gazul de pomană. Plus că te-așezi la masă și poți face și conversație, că ai în aplicație toate informațiile.

Pentru că ne pricepem, începem să ne urîm din ce în ce mai mult. Bucuria că s-ar putea să ne placă aceleași lucruri sau plăcerea de a discuta în contradictoriu s-au topit de multă vreme. Priceperea însăși e o temă. Tu știi greșit. Hai să-ți explic eu cum stau lucrurile. Am citit undeva că lucrurile nu pot sta decît într-un singur fel. Așa cum scrie acolo. La urma urmei, știți ce?! E cumplit de iritant să te pricepi și să apară și altul care se pricepe. Păi, ce rost mai are să te muncești, dacă vine și altul care are păreri? Lumea ce-o să mai creadă? Plus că, dacă e mai bun la papagal decît tine, confiscă scena. Și ce rost mai are să te pricepi, dacă n-ai și-o scenă? Ce sens mai are orice, dacă publicul nu vede limpede că te pricepi?

Petre GURAN

Nestor Iskander sau înfrîngerea minunată

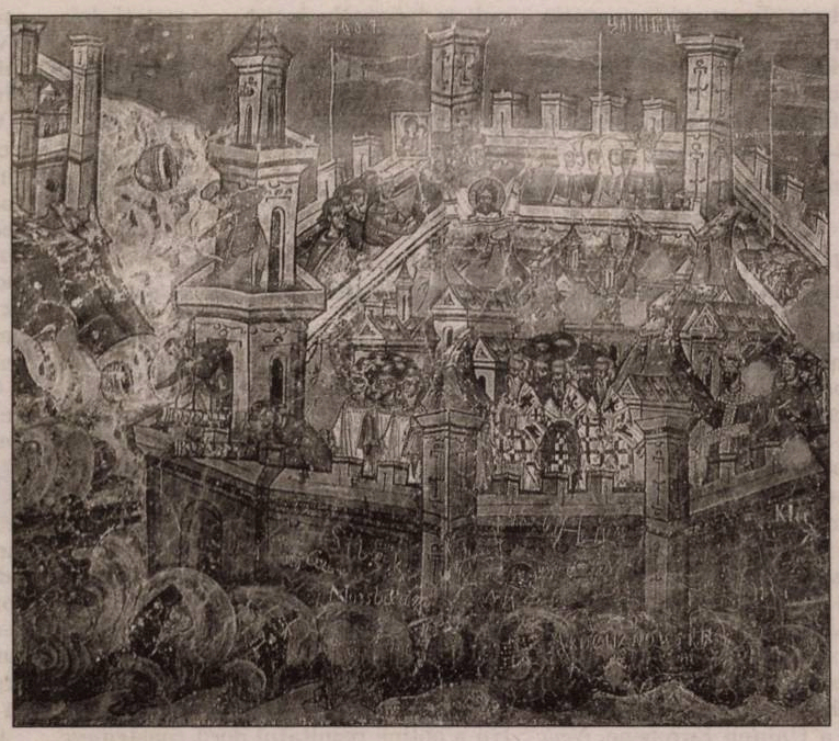

Este îndeobște puțin cunoscută relatarea cuceririi Constantinopolului scrisă de către Nestor Iskander, mercenar rus căzut prizonier la turci în timpul asediului, convertit la islam, apoi scăpînd din prizonieratul turcesc și încheindu-și zilele într-o mînăstire. Informațiile despre autor sînt nesigure, iar în privința limbii, locului și timpului în care a fost redactat textul primordial se pot face numai conjecturi cu un grad mai mic sau mai mare de probabilitate. Cert este că textul începe să circule în limba slavonă de redactare rusească la sfîrșitul secolului al XV-lea, fiind inserat în cronici universale compuse și copiate în această perioadă. Titlul textului este *Povest o Țargrade (Relatare despre orașul imperial)*, iar identitatea autorului ne este dezvăluită de o notiță scurtă la finalul textului, inserată într-un manuscris de la Mînăstirea Sfînta Treime – Sf. Serghie nr. 773. Textul apare anonim în alte cronografe și manuscrise miscelanee, dar apare și ca un text cel puțin cules și prelucrat de către un alt mercenar de origine rusă, Ivan Peresvetov, care a călătorit în sud-estul Europei și s-a oprit să slujească timp de șase luni la curtea de la Suceava în vremea domnitorului Petru Rareș. Opera lui Ivan Peresvetov conține, pe lîngă două petiții adresate tînărului mare cneaz Ivan IV, cunoscut în istorie drept țarul Ivan cel Groaznic, și un text de învățături culese de Ivan Peresvetov de la Petru Rareș pentru junele mare cneaz rus. Informațiile care se regăsesc numai la Nestor Iskander apar într-o cronică grecească redactată la mijlocul secolului al XVII-lea de către învățatul Macarie Melissenos, dar care vrea să ne facă să credem că este cronica martorului ocular al asediului din interior Gheorghe Sphrantzes. În secolul al XVII-lea textul a fost tradus în limba română.

Ce le-a lipsit creștinilor astfel lăsați pe mîna dușmanilor lor? Dreptatea!

Ceea ce ne face acest text extrem de interesant nu este adevărul istoric, adică informația credibilă sau verificabilă, ci tocmai anacronismele, confabulațiile, adică reconstrucția istorică a evenimentului. Simpla lui îndepărtare din dosarul surselor serioase despre cădere nu ne e de folos. Căci rămîne întrebarea de ce a fost crezut acest text și de ce a circulat atît de intens.

Să vedem care sînt anacronismele și confabulațiile simple: la Constantinopol, în vremea asediului, trăiește un împărat Constantin, care este prezentat ca fiu al lui Ioan VIII, cu împărăteasa sa și copiii lor. De asemenea, în cetate se află un patriarh Anastasie, care este înconjurat de un sinod de episcopi și de un cler numeros. În timpul asediului este scoasă în procesiune icoana Maicii Domnului Hodighitria.

Dar, dintre toate etapele asediului, cea mai fantastică este intrarea sultanului Mehmed II în marea biserică a Sfintei Sofia. Sultanul admiră construcția și măreția acelui popor care a construit-o, acordă libertate imediat patriarhului și creștinilor care i se închină, asigurîndu-i că nu vor păți nimic, și se miră cum de a putut pieri o asemenea lume. În cele din urmă, ienicerii îi aduc capul tăiat al împăratului Constantin, iar sultanul le cheamă pe căpeteniile de oști ale împăratului și le somează să confirme identitatea. Cînd acestea confirmă identitatea, își arată cel mai mare respect și sărută capul, iar apoi îl trimite patriarhului Anastasie să îl așeze într-o cutie de aur. Iar patriarhul, așa făcînd, ascunde cutia de argint aurit sub altarul bisericii Sfînta Sofia.

Nimic din ceea ce citim la Nestor Iskender nu corespunde cadrului general și informațiilor despre asediu date de alți martori oculari. În mod notoriu, Constantin XI este fratele lui Ioan VIII, nu a fost căsătorit și a murit fără să apuce să fie încoronat. Patriarhul Grigore III al Constantinopolului plecase în exil în Italia din 1451, iar în oraș nu se afla decît fostul mitropolit de Kiev Isidor, devenit între timp cardinal roman, care venise să proclame oficial unirea Bisericilor. Acesta a scăpat din Constantinopol pe unul dintre puținele vase care au putut părăsi portul după pătrunderea ienicerilor în cetate. În mod notoriu, după străpungerea zidurilor au urmat trei zile de jefuire a cetății, iar majoritatea populației a fost dusă în sclavie, cu excepția – legendară – a cîtorva cartiere care ar fi predat de bunăvoie cîteva incinte consolidate din interiorul imensei cetăți.

Sultanul magnanim nu numai că eliberează creștinii și le promite integritate, dar se și miră cum de a îngăduit Dumnezeu să lase să piară atîta măreție, putere și pricepere. Insistența asupra faptului că Dumnezeu nu numai că a îngăduit, dar a și anunțat căderea orașului imperial prin numeroase profeții, reiese din descrierea unui fenomen supranatural, a cărui semnificație este dată ulterior de patriarhul Anastasie. Este vorba despre o lumină intensă, care s-ar fi aprins ca o flacără imaterială ieșind pe ferestrele bisericii Sfînta Sofia, adăstînd o vreme de jur împrejurul cupolei Sfintei Sofia. Această lumină se aprinde mai tare și apoi se ridică spre cer. Cei care privesc la acest semn dumnezeiesc cu mare teamă și cutremurare strigă că sfînta lumină a părăsit orașul imperial îndreptîndu-se către înaltul cerului, acolo unde porțile cerului se deschid pentru a o primi. A doua zi, patriarhul Anastasie se duce la împărat și îi tălmăcește că harul sfințeniei din trecut împreună cu îngerii pe care încă împăratul Iustinian îi chemase să păzească biserica și cetatea au plecat la ceruri, lăsîndu-i pe ei pradă dușmanilor lor. Ce le-a lipsit creștinilor astfel lăsați pe mîna dușmanilor lor? Dreptatea! Creștinii acelui Țarigrad au confundat cultul cu credința, atașamentul estetic și cultural cu împlinirea poruncilor lui Dumnezeu. Creștinii aveau ceea ce nu le trebuia – măreție, glorie și bogăție –, dar nu mai aveau dreptate și milă. Din cucerirea Constantinopolului rămîne, în lectura lui Nestor Iskander, o lecție istorică despre esența creștinismului: „Milă voiesc, iar nu jertfă" (Matei 12, 7).

Mesajul lui Nestor Iskander a produs un efect atît de puternic la curtea domnilor Moldovei, încît scena asediului Constantinopolului din finalul Imnului Acatist reprezentat în pictura exterioară a mînăstirilor bucovinene este inspirată direct din Cronica lui Nestor Iskander. De altfel, în Moldova, pe pereții Moldoviței și ai Humorului, Constantinopolul se apărără cu dreptate și cu milă!

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române.*

Bogdan TĂTARU-CAZABAN

Un nou *Dionisie*

Colecția „Biblioteca medievală" (Polirom), coordonată de Alexander Baumgarten, ne oferă la începutul acestui an un volum-eveniment: o nouă traducere, după cele mai bune ediții critice, a două tratate din *corpus*-ul dionisian, *Despre numele divine* și *Teologia mistică*. În orice cultură care se raportează la creștinism ca la propria matrice, fiecare nouă versiune a dificilului text grecesc pe care tradiția l-a așezat sub numele lui Dionisie Areopagitul este destinată să marcheze o altă etapă a receptării. Dionisie rămîne „marele anonim" al tradiției creștine. Nu s-a numit niciodată „Areopagitul", deși a mizat, din cîte se pare, pe prestigiul unei autorități din timpuri apostolice. Opera sa, de dimensiuni reduse, a fost însă într-atît de influentă de-a lungul secolelor, încît astăzi s-ar putea scrie o istorie a gîndirii creștine doar parcurgînd momentele receptării sale. Fără Dionisie nu-l înțelegem nici pe Maxim Mărturisitorul și nici pe Ioan Damaschin, nici pe Eriugena, Meister Eckhart sau Cusanus. Întreaga teologie sacramentală, liturgică și mistică a Răsăritului și a Apusului îl are ca fundament.

Istoria pasionantă a identității lui Dionisie, crucială atît pentru antici, cît și pentru moderni, ale cărei dezbateri continuă și astăzi (a se vedea, de pildă, ipotezele lui István Perczel), este prezentată pentru prima dată, din cîte știu, publicului românesc de această riguroasă ediție pe care i-o datorăm Marilenei Vlad, specialistă în neoplatonism, traducătoare din Damascius și autoare, în ultimii ani, a mai multor studii despre Dionisie, apărute în prestigioase publicații internaționale. Volumul pe care ni-l propune beneficiază de această cunoaștere aprofundată a filosofiei neoplatoniciene, care oferă instrumentele unei juste perspective asupra textului și gîndirii dionisiene.

Aș remarca, întîi de toate, echilibrul întregului demers: pe de o parte, traducerea pune în lumină prin opțiunile sale repertoriate minuțios filonul neoplatonic, textura filosofică a corpus-ului dionisian, iar pe de altă parte manifestă o atenție specială față de modul în care Dionisie devine, în propriul context, original în raport cu tradiția conceptuală din care se inspiră. Astfel, dincolo de calitatea în sine a traducerii, ediția Marilenei Vlad răspunde deopotrivă, cu rigoare și pertinență, celor două tentative anterioare de a-l reda pe Dionisie în românește: cea din 1936, semnată de pr. Cicerone Iordăchescu și Theofil Simenschy, și cea postumă, din 1996, datorată părintelui Dumitru Stăniloae. Fără a se raporta în mod explicit la ele, reiese însă limpede că noua versiune este metodologic cea mai adecvată, făcînd dreptate și textului, și intenției sale, căci, așa cum scrie pe bună dreptate Marilena Vlad, „dacă apropierile de neoplatonism sînt incontestabile, citirea lui Dionisie strict prin prisma neoplatonismului riscă să sărăcească receptarea acestui corpus; redus la o schemă de gîndire, universul dionisian își pierde din strălucire" (p. 46). Singurul lucru pe care l-aș fi accentuat cel puțin în note, tocmai pentru a susține această perspectivă, ar fi fost comentariile lui Alexander Golitzin despre sacramentalitatea numelor divine și tradiția spirituală care constituie creuzetul acestui corpus.

O altă notă remarcabilă a ediției este, în opinia mea, încercarea de a reda *din interior* un text care se construiește în funcție de o tradiție filosofică pe care nu doar o preia, ca pe o haină, ci o face să lucreze în sensul revelației iudeo-creștine. Aceasta constituie, de altfel, dimensiunea principală a demersului hermeneutic al Marilenei Vlad, centrat asupra relației dintre raționalitatea filosofică și limbajul despre Cel ce depășește infinit orice nume. Noua traducere a lui Dionisie este rodul unei lecturi în filigran a diferitelor ingrediente ale textului, capabilă să restituie densitatea culturală a termenilor și a temelor, precum și dinamica internă a corpus-ului. Cititorul este invitat să parcurgă treaptă cu treaptă argumentația despre paradoxul limbajului (între dumnezeirea inefabilă și revelație) pentru a ajunge să sesizeze „prin nevedere și necunoaștere (...) pe cel mai presus de vedere și de cunoaștere" și să-l laude „supra-ființial pe cel supra-ființial". Avem astfel un *nou* Dionisie care ni-l restituie pe cel *vechi* cu acribie și profunzime, conferind un plus de maturitate și noblețe culturii noastre.

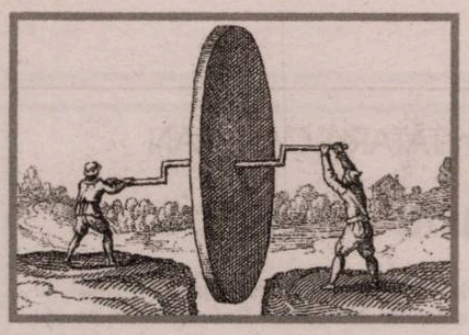

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Kövesi

Vorbind despre candidatura Laurei Codruța Kövesi pentru funcția de procuror-șef al Parchetului European, șeful PSD, Liviu Dragnea, întreabă ironic dacă e cumva vorba despre Eurovision. Adaugă, un pic mai serios, că „trebuie să fie niște candidați respectabili, fără probleme".

Nu știi dacă să rîzi de absurdul situației sau să te îngrijorezi. Dl Dragnea este probabil deținătorul celei mai înalte funcții într-un stat european care are concomitent și calitatea de infractor dovedit și condamnat. Să vorbești dintr-o astfel de poziție despre cît de respectabil este un individ sau altul e chiar dincolo de ironie.

Eforturile intense ale guvernului de la București de a bloca ascensiunea doamnei Kövesi au ajuns undeva în zona disperării. Șirul de „coincidențe" și minciuni flagrante folosite în discursul public ia amploare cu fiecare zi care trece. Ideea de stat capturat devine din ce în ce mai plauzibilă cu fiecare ieșire în public a oficialilor români, cu fiecare modificare legislativă despre care aflăm „pe surse", cu fiecare articol plantat în publicații de mîna a doua de la Bruxelles sau de aiurea.

Nu neapărat opoziția la candidatura fostei șefe a DNA este problema majoră, s-au mai văzut cazuri în care guvernele naționale nu erau tocmai fericite cu alegeri făcute la Bruxelles, cît metodele. Avem de-a face cu o campanie coordonată, pe alocuri ridicolă, dar foarte încrîncenată.

Ca un exemplu, o banală căutare a cu termenul „Kövesi" pe Twitter oferă două feluri de rezultate. *Tweet*-uri care conțin articole din presa românească și străină sau opinii perfect legitime, fie ele pro sau contra. Posesorii conturilor sînt relativ ușor de identificat și folosesc acest mediu de ani de zile. Al doilea tip de rezultat, însă, constă în *tweet*-uri emise de conturi fără elemente de identificare clare, cu puțini *follower*-i și care, de multe ori, par să fi fost create doar pentru a amplifica zgomotul. Pentru a împrăștia o ceață toxică în atmosferă.

Atît de intensă e această campanie, încît face contrareacția aproape instinctivă.

Sigur, nu Twitter-ul va schimba ceva vreodată în România, dar este un instrument de amplificare a zgomotului și de deturnare a dezbaterii publice. La fel și articole precum cel semnat curajos „Kassandra" în publicația *New Europe,* în care autorul/autoarea/autorii se folosesc de cazul Kövesi pentru a se întreba de ce o mai fi România încă membră a Uniunii Europene. *New Europe* e aceeași publicație al cărei editor admitea pentru presa română că se consultă cu Dan Voiculescu cînd publică articole despre Traian Băsescu. Aceeași publicație care a reușit mai recent un interviu prietenos cu Liviu Dragnea, în condițiile în care dl Dragnea are această particularitate: nu oferă dacă mediul nu este unul sigur. Nu îi plac deloc confruntările cu ziariștii, iar cînd mai pică accidental în cîte una, își invită interlocutorul „la baie". Nu insist, cunoașteți deja cazul.

Găsesc puțin importantă cariera doamnei Kövesi. Cine are răbdare să studieze modul de organizare a viitorului Parchet European va putea observa ca influența guvernelor naționale e destul de mare asupra instituției. Șeful parchetului va fi important, dar nu esențial.

Mult mai importanți mi se par monștrii care ies din dulapul politicii românești pe considerente care n-au nici o legătură cu interesul societății. Zombificarea instituțiilor, intoxicarea discursului public și senzația generală de banditism administrativ și politic sînt mult mai grave decît orice linie lipsă din CV-ul unui procuror oarecare, fie el și fost șef al DNA.

Încrîncenarea cu care Laura Codruța Kövesi este denigrată, atacată, subminată, complexul de mijloace folosit pentru a obține rezultatul dorit construiesc împreună imaginea unui sistem politic scăpat de sub orice control democratic. Atît de intensă e această campanie, încît face contrareacția aproape instinctivă și adesea irațională. Or, asta mi se pare de neiertat. Trenul a sărit de pe șine și am ajuns (iar) în situația „ei sau noi", „negru sau alb", „acum ori niciodată".

România a încercat, de-a lungul timpului, să obțină mutarea unei instituții europene importante la București. A eșuat lamentabil. Zilele astea, că tot are o vizibilitate mai mare, ar putea solicita înființarea Agenției Europene a Isteriei. Sînt sigur că nimeni nu se va opune.

O consecință colaterală a stării de fapt e că au fost repuse pe tapet discuțiile privind o mutare a doamnei Kövesi în zona politică. Ar fi o greșeală care n-ar face decît să confirme că și următoarele rînduri de alegeri se vor desfășura după modelul PSD *vs* anti-PSD. Ar fi, practic, o victorie în avans a lui Liviu Dragnea, care va invalida nu numai activitatea bună a DNA, cît și orice narațiune a Opoziției care să plece de la premisa unui start proaspăt, cu privirea spre viitor, fără a uita însă trecutul.

Disperarea cu care doamna Kövesi e atacată în prezent e un soi de cadou care o legitimează suplimentar. Înregimentarea politică a fostei șefe a parchetului anticorupție ar fi un cadou nesperat pentru Liviu Dragnea, care și-ar vedea cel puțin cîteva linii de discurs legitimate la rîndu-le. Cred că e de preferat ca acest schimb de „amabilități" să se oprească la stadiul actual.

O implicare, acum sau mai tîrziu, a doamnei Kövesi într-unul dintre partidele din zona de opoziție nu va face decît să creeze neînțelegeri suplimentare, confuzii și tot atîta apatie cîtă patimă. Războaiele sînt diferite, comun e doar interesul public.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

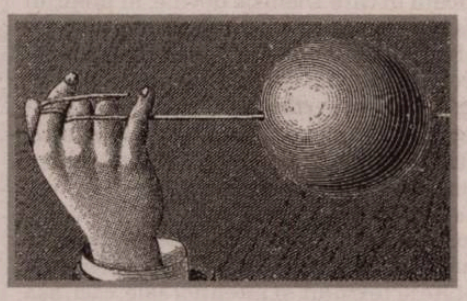

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Bătălia cu giganții

Se discută, deja de multă vreme, despre noua directivă europeană a drepturilor de autor pe piața unică digitală. Era într-adevăr nevoie de o actualizare a legislației, care datează deja de două decenii. Scopul acestei directive e să-i oblige pe giganții Internetului să contribuie financiar, într-o măsură mai mare decît au făcut-o pînă acum, pentru conținuturile pe care le difuzează și de pe urma cărora obțin profit. Intenții în acest sens se găsesc deja, în diverse forme, și în legislațiile naționale ale statelor. La nivel european se caută însă un regim unitar al drepturilor de autor în era digitală și o abordare concertată. Eforturile pentru a pune la punct această directivă au început în 2016, iar negocierile s-au purtat pe numeroase fronturi. Abordările naționale diferite, lobby-ul părților implicate și cadența sesiunilor de la Bruxelles au împins aceste negocieri pînă acum, cînd ne aflăm aproape de finalul legislaturii. Iar presiunea pentru a finaliza dosarul pînă la următoarele alegeri legislative europene nu favorizează adoptarea unei soluții raționale.

Controverse stîrnesc în special două articole ale acestei directive. Unul dintre punctele sensibile e articolul 11, căruia susținătorii îi spun „clauza drepturilor vecine", în vreme ce detractorii îl numesc „taxa pe link". Acest articol e menit să protejeze producătorii de conținut mass-media permițîndu-le să obțină o părticică din veniturile încasate din publicitate de Google sau Facebook sau de diverși alți agregatori de informații; o remunerație „justă", „proporțională" pentru utilizarea conținutului – nu e nici un secret că și Google, și Facebook cîștigă fiecare peste zece miliarde de euro anual redistribuind conținutul produs de companiile de presă. Însă textul legislativ nu e constrîngător, el nu obligă platformele online să plătească din oficiu aceste „drepturi vecine". Legea impune o negociere. Or, practica a arătat că negocierea e, de fapt, un șantaj. Și în Franța, și în Germania există deja legi care impun plata unor drepturi pentru creatorii de conținut mass-media în cazul în care giganții Internet preiau/citează/redistribuie știri. Doar că editorii care cer aceste drepturi ajung să nu mai fie citați: traficul scade, se prăbușesc și veniturile directe din publicitate. E și o problemă de context. Internetul s-a dezvoltat rapid și a creat avantajul sau, poate, iluzia unei audiențe aproape globale pentru producătorii de știri. Acest avantaj a creat însă și o dependență totală de artificiile puse la dispoziție de acești giganți ai difuzării informației. Fără citări pe Google, fără *share* pe Facebook, fără agregatori performanți ca Apple News sau Google News, producătorii mass-media nu ajung decît la o fracțiune din potențialul lor. Exact în această dependență rezidă și slăbiciunea.

E o bătălie pentru bani din care cetățenii ies mai săraci în drepturi și cu acces restrîns la informație.

Și articolul 13 al acestui proiect de directivă a stîrnit numeroase controverse. Acesta prevede că, în absența unui acord cu titularii de drepturi, platformele ar trebui să pună în aplicare mecanisme automate de filtrare a conținutului postat de utilizatori astfel încît să prevină eventuale încălcări ale drepturilor de autor. Astfel, platformele trebuie să facă toate diligențele necesare ca să obțină licențele necesare pentru conținuturile culturale publicate. Evident, asta înseamnă să plătească pentru aceste drepturi. Platformele nu sînt responsabile doar pentru conținutul pe care îl postează, ci și pentru ce distribuie/publică utilizatorii lor. Asta înseamnă instalarea unor filtre (automate) de conținut. Costurile acestor mecanisme sînt mari, de ordinul zecilor de milioane de dolari. Dar nu costurile acestor programe provoacă îngrijorare, ci modul în care vor opera. De pildă, YouTube are deja un filtru de conținut. Doar că mecanismul implementat de gigantul american permite blocarea conținurilor protejate *după* ce au fost publicate de utilizatori în caz că s-a identificat vreo încălcare a acestor drepturi. Or, proiectul legislativ european prevede un mecanism care să funcționeze *a priori.* Mulți critici au atras atenția că astfel se deschide o portiță pentru cenzură. După negocieri dificile s-a ajuns la o formulare mai blîndă. Textul prevede acum că „blocarea automată [a conținutului] ar trebui să fie evitată". De asemenea, textul directivei menționează în mod expres ca fiind exceptate citările și preluările de fragmente în scopul parodierii, satirei etc.

Pentru creatori și pentru editorii de presă adoptarea directivei ar fi, evident, o victorie. Iar faptul că în acest (aproape) război politic pe bani foarte mulți giganții Google, YouTube și Facebook au fost înfrînți nu ar trebui să ne bucure. La fel ca în multe războaie, și aici sînt multe victime colaterale. În cazul nostru, utilizatorii de Internet, cetățenii, oamenii care formează această comunitate globală fără de care n-ar exista nici nevoia de a proteja drepturile de autor, nici taxe pentru folosirea lor și nici platforme care să cîștige distribuind conținut produs de creatori. E o bătălie pentru bani din care cetățenii ies mai săraci în drepturi și cu acces restrîns la informație.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Sever VOINESCU

Ziduri

Texte și opinii de:

- Liviu ROTMAN (profesor la Facultatea de Științe Politice)
„Zidul de securitate israelian“
- Petre M. IANCU (jurnalist la Deutsche Welle)
„La zidul rîderii“
- Mugur ZLOTEA (sinolog, Universitatea din București)
„În umbra Marelui Zid chinezesc“
- Madeea AXINCIUC (profesor de Studii Iudaice, Universitatea din București)
„Zidul de Vest sau Zidul Plîngerii“
- Magda CÂRNECI (critic de artă)
„Street Art“

argument

Zidul practic și simbolic

„De cîte ori ridici un zid, gîndește-te la cei pe care-i lași afară“, zice undeva un personaj din Italo Calvino. Mie, însă, mi se pare că prima urgență cînd ridici un zid este să te gîndești la tine. Ce vrei să faci, de fapt? Te ajută? De cine vrei să te separi? Cu cine vrei să rămîi în interiorul zidurilor? Ce va face din tine zidul acesta? Apoi, este foarte important să nu ai iluzia statorniciei: toate zidurile din lume cad la un moment dat. Nu există zid etern. Ceea ce nu înseamnă că nu vor exista mereu ziduri. Observația unui studiu catalan pe care îl rezumăm în acest Dosar, că numărul de ziduri din interiorul UE a crescut, paradoxal, pe măsură ce Uniunea s-a integrat tot mai mult, are nu doar sensuri politice, ci și filozofice.

De fapt, de ce au zidurile așa o presă proastă? Pe de o parte, utilitatea lor este evidentă. Oamenii nu pot trăi într-o lume fără ziduri. Nevoile protecției și intimității, siguranța pe care ți-o dă proprietatea împrejmuită, delimitarea clară a spațiilor în funcție de propriile lor reguli – toate aceste motive ar trebui să facă din ziduri mai degrabă prietenii oamenilor și nu inamicii lor, căci ele contribuie la limpezirea unor raporturi sociale. Dar exact această limpezire irită pe mulți. Zidul consfințește o ordine, dar tocmai acea ordine e contestată. Astfel, pe de altă parte, idealul lumii fără ziduri continuă să seducă. Zidul este, în materialitatea lui, util, dar în simbolistica lui repugnă. Soarta zidurilor pare a fi aceea de a exista într-o permanentă tensiune între practic și simbolic. Oamenii au nevoie de ele, dar le și detestă. Oamenii le construiesc și tot oamenii le dărîmă.

Acest Dosar strînge texte despre ziduri legendare (Marele Zid chinezesc, Zidul Plîngerii, Zidul Berlinului) și despre ziduri la modă (zidul lui Trump, zidurile orașelor noastre). Ne-ar plăcea să știm că, după ce parcurge aceste pagini, cititorul dilematic va privi un pic altfel zidurile din jurul lui. Nu în ultimul rînd, menționăm că acest Dosar conține și o premieră culturală absolută: una dintre cele mai cunoscute poezii ale literaturii americane, *„Mending wall“* de Robert Frost, apare pentru prima dată în traducere românească. (**Sever Voinescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Sever VOINESCU

Zidul mare și frumos

„*I will build the greatest wall that you've ever seen*" – spunea Donald Trump în august 2015, la un miting electoral. „*We are going to build a big beautiful wall with Mexico*" – spunea el într-un interviu televizat în campania electorală din 2016. Iar într-un *tweet* foarte recent, președintele Trump scria: „*The Democrats, are saying loud and clear that they do not want to build a Concrete Wall – but we are not building a Concrete Wall, we are building artistically designed steel slats, so that you can easily see through it... It will be beautiful and, at the same time, give our Country the security that our citizens deserve...*"

Întotdeauna, candidatul și, mai apoi, președintele Trump s-a referit la „zidul" pe care vrea să-l construiască la granița cu Mexicul cu drag, cu tandrețe aproape, evocîndu-i măreția, frumusețea și impenetrabilitatea. E drept, visul lui Trump s-a dovedit a fi cam imprecis: ba e zid, ba e gard, ba e obstacol, ba e din beton, ba e din șipci de fier. Precisă e doar înălțimea („foarte înalt") și splendoarea lui artistică. Sursă a multor ironii și a încă și mai multor atacuri politice violente, proiectul acestui „zid" merită, totuși, o analiză serioasă. Există cel puțin două seturi de elemente pe care trebuie să le luăm în discuție: pe de o parte, avem datele obiective ale proiectului și, pe de altă parte, avem abordarea politică.

■ **Date.** Frontiera terestră dintre Statele Unite și Mexic măsoară cu puțin peste 3140 de kilometri și are 48 de puncte de trecere. Dinspre Vest spre Est, ea începe de la Pacific, din dreptul orașului mexican Tijuana, ca o frontieră geometrică, într-o succesiune de linii drepte, pentru 227 km, pînă cînd întîlnește rîul Colorado, care devine frontieră naturală pentru 39 km, apoi redevine frontieră geometrică pentru 859 km, pînă cînd întîlnește Rio Grande, care devine frontieră naturală pentru 2020 km, adică pînă la Golful Mexicului. Statele Unite reclamă de decenii probleme serioase de securitate la această frontieră. Traficul de droguri și arme, traficul de persoane, trecerea ilegală a frontierei de către infractori de toate calibrele sînt fenomene reale, pe care nimeni nu le contestă. Disputele politice nu se referă la „importul" de criminalitate realizat peste această graniță dinspre Mexic spre SUA, ci la amploarea acestei amenințări (unii spun că ceilalți le exagerează în scop electoral, iar ceilalți spun că unii le diminuează în același scop) și la măsurile ce trebuie luate pentru a combate fenomenul. În orice caz, estimările specialiștilor spun că sumele pe care cartelurile mexicane le cîștigă de pe urma traficului de droguri în SUA trec de 20 de miliarde de dolari pe an. E drept, unii specialiști spun că cea mai mare parte a acestor droguri intră în SUA camuflate în transporturi legale, așadar prin punctele de trecere a frontierei. Această estimare este, însă, contestată de alți experți.

Pe parcursul acestei frontiere geometrice, există deja obstacole („zid", gard etc.) pe porțiuni intermitente care, însumate, acoperă cam 34% din frontieră. America construiește „ziduri" la granița cu Mexicul de peste două decenii. În 2006, Congresul și președintele de atunci au adoptat o lege care a impulsionat serios construcția unei asemenea „zid" în anumite locuri socotite vulnerabile pentru treceri ilegale. Astfel, ceea ce se cheamă „zidul" de la granița cu Mexicul este astăzi o însumare de obstacole artificiale de diferite tipuri – înălțimea, grosimea, adîncimea și materialul din care sînt confecționate aceste obstacole, ce pot fi socotite uneori garduri și alteori ziduri, diferă de la un segment la altul, în funcție de momentul, bugetul și compania care l-a construit. Polițiștii de frontieră au raportat deja multe cazuri în care „zidul" a putut fi învins. Organizațiile de crimă transfrontalieră au putut sesiza ici-colo slăbiciuni ale „zidului" pe care le-au speculat imediat – unde „zidul" nu avea fundație adîncă, au construit tuneluri; unde zidul nu era prea înalt, l-au putut escalada folosind scări sau chiar macarale etc. Segmentele de frontieră neacoperite cu „zid" sînt supravegheate cu senzori de mișcare și camere performante de luat vederi. Pe toată frontiera patrulează polițiști specializați.

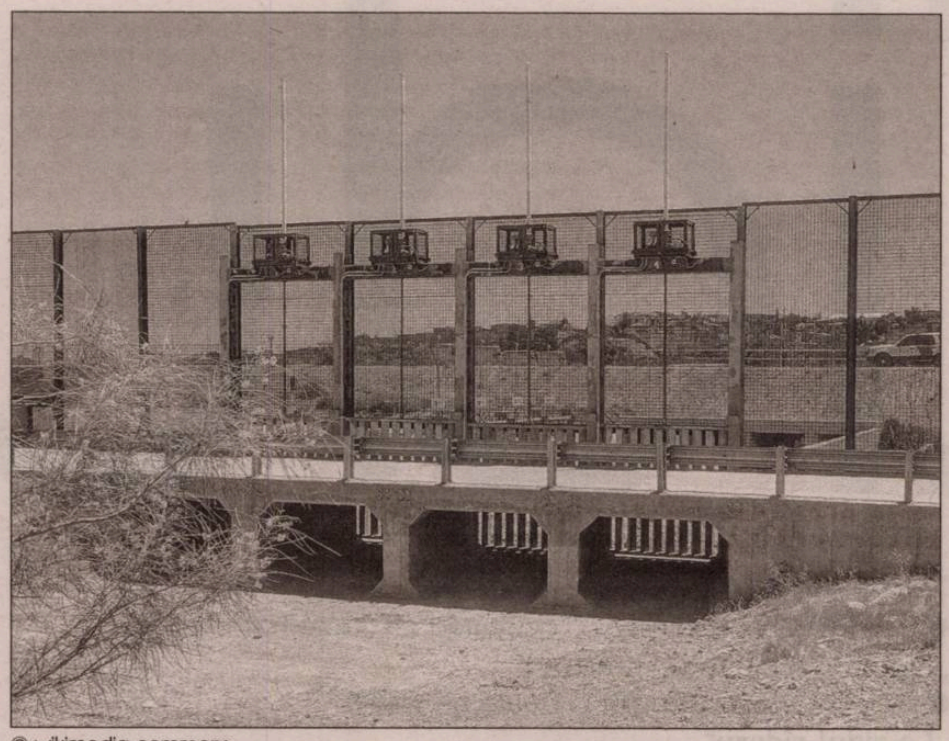
© wikimedia commons

„Chiar și Paradisul poate părea o închisoare dacă bagi de seamă zidurile."

MORGAN RHODES

„Tot ceea ce protejează izolează."

ALAIN LEBLAY

***Update.** Pe 15 februarie, președintele Trump a declarat oficial „stare de urgență la granița de sud a SUA", ceea ce îi conferă dreptul să folosească forțe militare și construcții pentru a rezolva „starea de urgență". Astfel, nu mai are nevoie de aprobarea Congresului pentru a finanța construcția zidului. Dincolo de declarații furioase, opozanții săi au reacționat atacînd în justiție legalitatea declarării „stării de urgență". Să vedem ce zic judecătorii...*

În general, trecerea clandestină dinspre Mexic spre SUA are un trend descendent, după un vîrf între anii 1995-2001. Cauzele acestei scăderi sînt și ele politic dezbătute. Unii spun că o anume înrăutățire a condițiilor economice în America a făcut ca țara nu mai fie atît de atractivă pentru emigrația sud-americană, alții spun că această scădere este rezultatul direct al măsurilor de întărire a controlului frontalier, inclusiv prin ridicarea „zidului", pe care SUA le-au luat după 2001. În fine, din 2016 încoace, se pare că retorica furioasă a lui Donald Trump are un rol inhibitor pentru cei cărora le vine ideea să treacă granița ilegal.

Presa americană dă estimări foarte largi în privința costurilor ridicării acestor obstacole. În trecut, aceste costuri au fost diferite în funcție de perioada construirii, de materialele folosite, de relieful și solul pe care a fost ridicat gardul etc. Astfel, suma solicitată de Trump pentru proiectul său (în fapt, proiectul de a construi „zid" pe segmentele neacoperite) a părut astronomică unora și rezonabilă altora fără să poată exista, totuși, un standard de cost obiectiv. „Zidul" de la frontiera cu Mexicul nu este deloc simplu de bugetat tocmai din cauza faptului că străbate un teritoriu atît de vast. Pe acest teritoriu, de pildă, curg ape mai însemnate sau mai neînsemnate, dar care urmează un ciclu natural al inundațiilor și al secetei. Zidul va trebui construit în aceste porțiuni astfel încît să nu producă inundații de-o parte sau de alta cînd un rîu se umflă în sezonul ploios, dar nici să nu lase brețe cînd rîul își diminuează volumul sau chiar seacă în sezonul secetos. Este de menționat, de pildă, că rîul Colorado are un rol extrem de important în irigarea uneia dintre cele mai fertile zone din Mexic și că el este oricum deviat deja de multe amenajări hidrotehnice situate de-o parte și de cealaltă a frontierei. În plus, „zidul" afectează deja și va afecta oricum dezvoltarea naturală a faunei – animalele specifice zonei nemaiputînd să se deplaseze liber în habitatul lor natural. Acest al doilea argument este socotit, în general, unul minor, dar contestatarii zidului îl includ și pe el în lista „ororilor" pe care realizarea acestui proiect le-ar produce.

■ **Politică.** Cînd președintele Donald Trump a decis să își asume „închiderea Guvernului" în decembrie 2018 ca urmare a faptului că acest Congres a refuzat să aloce 5 miliarde de dolari pentru construirea „zidului" la granița Statelor Unite cu Mexicul, a apărut imediat întrebarea de ce Trump nu a cerut finanțarea aceasta în anii anteriori, cînd Congresul era republican. Această întrebare a rămas fără răspuns. Amintesc că retorica „zidului" a fost unul dintre cele mai puternice elemente de discurs electoral în alegerile prezidențiale cîștigate de Trump, la care electorii lui au reacționat foarte pozitiv. Opinia mea este că, după parțialele din 2018, cînd democrații au cîștigat Congresul și cele două propagande s-au întrecut în a clama victoria, proganda anti-Trump a fost mai convingătoare. Deși alegerile parțiale din 2018, per ansamblu, nu au avut un cîștigător clar – dar, în politică, importantă este percepția publică și nu realitatea obiectivă. Așadar, pentru că au țipat mai tare, democrații au convins majoritatea opiniei publice că au cîștigat alegerile și, mai important, s-au convins și pe ei. Față cu această situație, Trump a ținut să puncteze imediat și a atacat frontal problema zidului. Estimarea lui Trump a fost proastă: el a crezut că democrații vor ceda. Incapabil să facă exerciții minime de empatie, Trump nu s-a pus nici o clipă în locul adversarilor săi ca să-i înțeleagă și să le anticipeze acțiunea. Dacă ar fi făcut-o, ar fi știut că democrații simt vînt electoral în pînze după aceste alegeri și nu au nici un motiv să cedeze.

Și ajungem la întrebarea fundamentală: un zid la frontieră oprește sau nu scurgerea elementelor criminale dinspre Mexic spre SUA? Unii zic că da. Alții zic că nu. Fiecare parte arată cifre și exemple. Fiecare parte are exemplele ei tari, pe care cealaltă nu le poate demola. Dacă facem, însă, un pas în spate și încercăm să decontextualizăm această temă, observăm că există un acord bipartizan asupra întăririi frontierei inclusiv cu elemente ce pot fi ușor socotite „ziduri", de vreme ce Congresul, în diferite alcătuiri și cu președinți din ambele partide, a adăugat, în timp, la acest proiect.

■ **Predicție.** Trump zice că, indiferent de ce zic și fac democrații, cu sau fără aprobarea lor, tot va construi zidul. Și eu cred că zidul se va construi – mai precis, actualul zid se va întregi cu elemente similare și pe porțiunile neapărate încă. Dar că asta nu se va face, cum zice Trump, fără democrați, ci se va face fără Trump. Adică după ce el își va termina mandatul (cum și cînd și-l va termina, doar Dumnezeu poate să știe acum).

Liviu ROTMAN

Zidul de securitate israelian

Prăbușirea Zidului Berlinului, în noiembrie 1989, și întreaga atmosferă euforică păreau să anunțe o epocă fără conflicte, fără despărțiri arbitrare între oameni. Din păcate, nu a fost așa. Conflictele, fie cele vechi (ce s-au acutizat), fie cele noi (ce au apărut), au continuat să domine actualitatea politică.

În Orientul Mijlociu, tensiunea, conflictele, spirala violențelor aveau să se manifeste din plin, chiar dacă și în această zonă au existat „momente ale speranței", materializate în special prin procesul de pace între israelieni și palestinieni, acordurile de la Oslo, ce au fost urmate de o dinamică promițătoare. Dar de scurtă durată, căci cerul regiunii s-a acoperit din nou de nori negri și grei.

În deteriorarea climatului dintre Israel și palestinieni, un rol important l-a avut escaladarea terorismului, în special sub forma atentatelor sinucigașe. Prevenirea lor ridica probleme serioase forțelor de securitate israeliene, care nu o dată au fost depășite. Era clar că închiderea ermetică a Israelului era imposibilă. În fiecare zi, mii de palestinieni veneau pentru a lucra în Israel, iar un număr mare de israelieni, locuitori ai așezărilor din teritorii, treceau linia verde, în același scop. Exista un control riguros al trecerilor, dar teroriștii se puteau strecura, iar rezultatele erau tragice. În acest context, s-a născut ideea unui „zid de securitate". În 1992, Itzhak Rabin, proaspăt prim-ministru, propune ridicarea unei bariere de securitate între Israel și teritoriile ocupate și formează o comisie care să studieze problema. Cel care va trece la construirea unei bariere – după multe ezitări – va fi premierul Ariel Sharon, în vara lui 2001. Decizia s-a luat după un atentat grav, petrecut la 1 iulie 2001, la intrarea într-o discotecă din apropierea falezei din Tel Aviv. Sînt uciși 21 de tineri, majoritatea minori, care așteptau să intre în discotecă. Joschka Fischer, în acel moment ministru de Externe al Germaniei, aflat în vizită în Israel, a fost martor involuntar la tragedie de pe terasa unui elegant hotel din zonă și a fost cutremurat de uciderea unor copii nevinovați. Era clar că trebuiau găsite soluții, oricît de nepopulare, pentru a salva vieți omenești.

Conform proiectului inițial, bariera de separare trebuia să urmeze așa-numita „linie verde", „linia de despărțire" între Israel și Cisiordania, cu modificări care să țină seama de topografie, flux de populație etc. Zidul era recomandat de serviciile de securitate israeliene, care vedeau în el o soluție extremă de a opri sau cel puțin de a limita terorismul.

Încă de la început, proiectul a fost criticat atît în Israel, cît și în afară. În Israel, criticile veneau din ambele părți ale eșichierului politic. Cei din dreapta, ce nu recunoșteau legitimitatea liniei verzi, considerau că o barieră constituie o probă fizică pentru despărțirea de teritorii, deci împărțirea Israelului istoric. De asemenea, locuitorii implantărilor israeliene din teritorii, a căror întemeiere a fost încurajată de dreapta israeliană, se considerau rămași „în afara" țării. Aceștia ignorau faptul că, în decizia lor de a se stabili într-un spațiu cu statut politic incert, se plasau ei înșiși în afara statului Israel, așa cum era el recunoscut de comunitatea internațională, dar și de o parte mare a societății israeliene. E adevărat că Ariel Sharon, prudent, a ținut să sublinieze că gardul de securitate nu este o graniță politică, nu este o graniță de securitate, ci un alt mijloc al războiului contra terorii.

În același timp, organizații de stînga din Israel criticau proiectul, considerîndu-l o încălcare a libertății de circulație, a drepturilor omului în general. Era asemănat, de unii, cu Zidul de la Berlin și era denumit „Zidul Rușinii".

Curtea Supremă de Justiție a Israelului a aprobat construirea zidului, cu recomandarea de a se respecta cît mai strict linia verde și chiar a intervenit de cîteva ori pentru a cere schimbarea traseului construcției. Problema este că recomandarea Curții Supreme a fost încălcată de mai multe ori, pentru a include în spatele barierei de apărare o serie de așezări israeliene. Astfel că, în cele din urmă, doar 20% din zid urmează linia verde, incluzînd așezări și teren agricol – în special culturi de măslini – ale populației palestiniene.

Critici veneau și din afară. Organizația Națiunilor Unite a condamnat, în 2003, construcția zidului de securitate, iar în iulie 2004, Curtea Internațională de Justiție a considerat că acest proiect violează legislația internațională. Construcția zidului a consolidat, în special în Europa, o anumită atmosferă anti-israeliană, ce s-a dezvoltat în timp.

Opinia publică devine tot mai ostilă Israelului.

Zidul care desparte Israelul de Cisiordania are o lungime de peste 700 de kilometri și a ridicat probleme tehnice și financiare deosebite. Este cel mai mare obiectiv de infrastructură realizat în Israel, fiind construit din blocuri de piatră cu ciment, un edificiu piramidal de cabluri, un grilaj central, înzestrat cu echipament electronic, sîrmă ghimpată, trasee pentru patrulare și zone de nisip, pentru identificarea încercărilor de escaladare. Zidul are cîteva locuri de trecere, controlate de forțele militare israeliene, iar datorită problemelor speciale și aglomerărilor de populație, la Ierusalim are nouă metri înălțime. Pentru construcția sa, pînă în 2005 s-a cheltuit un miliard de euro. Aceasta este principala barieră de securitate și cea mai mare, dar rațiuni de apărare au determinat guvernul israelian să ridice bariere de apărare și în sud, la granița cu Fîșia Gaza, și în nord, la granița cu Liban.

Existența zidurilor de securitate în cele trei direcții – est, nord și sud – a creat o situație complexă în zonă. Analiza lor, dincolo de polemicile politice, evidențiază beneficii, dar și minusuri.

Este cert că barierele de securitate, și în special cea care împrejmuiește Cisiordania, au dus la scăderea drastică a atentatelor teroriste și implicit au scăzut numărul victimelor (dacă în 2001-2003 au fost 73 de acte teroriste reușite, după construirea zidului, în perioada 2003-2006, numărul acestora a scăzut la 12). În același timp, populația palestiniană din teritorii s-a simțit frustrată de construcția zidului. A fost îngreunat accesul acesteia în Israel, unde mare parte din ea lucrează, avînd permise de intrare în Israel. De asemenea, a devenit mai dificil accesul acestei populatii la diversele servicii medicale din Israel. Aceste nemulțumiri sensibilizează guverne, organizații non-guvernamentale etc. Opinia publică devine tot mai ostilă Israelului, pentru că în lupta dintre Goliat și David, lumea este gata să-l sprijine pe acesta din urmă, iar Israelul este asemănat, în zilele noastre, celui dintîi.

„Dacă avem un zid solid și înalt și un ou care se sparge cînd se lovește de zid, indiferent cît de îndreptățit e zidul și cît de mult greșește oul, eu sînt de partea oului. De ce? Pentru că fiecare dintre noi este un ou, un suflet unic învelit într-un ou fragil."

HARUKI MURAKAMI

„Una peste alta, nu ești decît o cărămidă a zidului."

PINK FLOYD

„Zidul e mai important decît cărămida."

(proverb francez)

Situația atît de complexă trebuie judecată la rece și trebuie analizați toți „termenii" ecuației politice și de securitate a zidului. Pe de-o parte, avem un stat suveran, recunoscut de comunitatea internațională, a cărui populație civilă se află sub un asediu continuu al terorismului. Este logic că acest stat are dreptul și datoria să își apere cetățenii, deci putem spune că există o justificare clară a construcției zidului. Mai mult decît atît, construcția unui sistem de apărare între Israel și teritoriile palestiniene întărește despărțirea între două entități, separarea fiind expresia palpabilă a principiului celor două state în Palestina. Pe baza acestui principiu a fost proclamat statul Israel, în mai 1948. Ocuparea, după 1967, a unor teritorii și mai ales construcția unor așezări israeliene au complicat realitatea politică. Perpetuarea ocupației a dus treptat la ignorarea principiului celor două state și implicit al „liniei verzi", hotarul dintre Israel și zona palestiniană, chiar dacă nici un guvern israelian nu a declarat că renunță la principiul celor două state.

Datorită încercării de a asigura securitatea diverselor așezări, constructorii barierei de securitate nu au respectat „linia verde". Chiar dacă, prin deciziile sale, Curtea Supremă de Justiție a Israelului a încercat – și în repetate rînduri a reușit – să oprească diverse abuzuri în trasarea zidului, în mare acesta a cuprins și teritorii de dincolo de linia verde. Trebuie spus că zidul de securitate, în timp, „se uzează" ca mijloc de frînare a terorismului, care reușește să găsească metode de depășire a unor astfel de bariere. Situația din ultimele luni la „gardul de securitate" cu Fîșia Gaza s-a agravat, fiind teatrul unor violențe puternice: încercări de trecere a gardului, lansări de baloane și drone cu explozibil etc. Acestea, pe fondul unor puternice manifestații ostile, încheiate cu victime de ambele părți.

În condițiile creșterii amenințătoare a terorismului, o barieră de securitate poate fi o soluție de moment, dar nu de perspectivă îndelungată. De asemenea, psihologic, ideea de zid este nesănătoasă, perpetuînd ideea unor lumi adverse, ce nu dialoghează decît prin violență. Mai mult decît atît, zidul duce la nașterea unui curent de acuzare a Israelului în opinia publică, inclusiv la segmente sociale și politice care au fost în trecut solidare cu Israelul.

Și atunci, există o soluție? Ce poate întrerupe ciocnirile sîngeroase și schimba atmosfera nesănătoasă din zonă? Este clar că există un singur instrument al securității depline, și acesta este reluarea procesului de pace. Revenirea la procesul Oslo ar aduce israelienilor și palestinienilor normalitatea bunei vecinătăți. Altfel, așa cum spunea Itzhak Rabin, încă în 1992: „există două opțiuni: fie depunem un serios efort pentru încheierea păcii, cu garanția siguranței, fie trăim veșnic cu sabia în mînă".

Pentru că a ales prima opțiune, Rabin a plătit cu viața. Dar asta nu înseamnă că efortul nu trebuie continuat. Însă pentru asta, ambele popoare au nevoie de oameni de stat, precum Rabin, Begin sau Sadat. Și, în același timp, au nevoie de generații care să fie educate în spiritul păcii.

***Liviu Rotman** este profesor la Facultatea de Științe Politice și director al Centrului de Studii Israeliene, SNSPA.*

Petre M. IANCU

La zidul rîderii

Prea vag instruit, istoric, aș fi vrut, copil fiind, să substitui principalul lăcaș sfînt al evreilor cu un zid „al rîderii", de vreme ce unul „al plîngerii" mi se părea, pe termen lung, cam greu de suportat. A vorbi de ziduri se poate face în varii feluri. Academic. Sau cu durerea cu care se gîndesc la cei patru pereți proprii, inexistenți, oamenii străzii. În epoca recrudescenței extremiste, care i-a determinat pe israelieni să-și dureze un eficient zid antiterorist, precum și în era Trump, în care unii consideră granițele și națiunile caduce, iar ceilalți se tem de globalism mai rău decît de un zid la frontiera de sud a SUA, termenul a devenit ideologic foarte încărcat. Or, puține cuvinte îmi par mai înșelătoare decît *zid, limită, hotar, dezmărginire*. Mai cu seamă cînd e groasă, verticala construcție de piatră, beton sau cărămidă sugerează o stabilitate prea adesea falsă, o siguranță prea de multe ori imaginară. Hramul ei nu-i clar, mereu, de la-nceput, ca în cazul Turnului Babel, construit din capul locului întru detronarea Domnului. Se întîmplă să trebuiască să fie demolate, uneori chiar de mai multe ori, precum ale Templului de la Ierusalim, ca să li se poată înțelege unor ziduri, peste milenii, valoarea de simbol dezmărginind și spațial, și temporal credința într-un singur Dumnezeu și în Decalog, ca temei al unei civilizații precuma cea iudeo-creștină.

Dacă nu sînt o delimitare a proprietății, indicator al sacrosanctului drept asupra ei, ori un semn de exclamație spiritual, implorînd prin monumentalitate și statornicie o incertă prezență divină, ele sînt de două feluri: de apărare sau de închisoare. Sînt replici, în ambele ipostaze, ale nesiguranței, corective ale slăbiciunii, expresii ale fricii, disprețului și urii.

Și zidurile Ierihonului și-au dezvăluit noima căzînd, dar prin maniera miraculoasă a prăbușirii lor. Agenților secreți expediați de Moise să exploreze Pămîntul Făgăduinței li se ceruse să afle dacă popoarele locuindu-l sînt virile ori dacă anemia le silește să se doteze cu fortificații, spre a se apăra de potențiali invadatori. Deși uriaș, deși întărit peste măsură cu sîrmă ghimpată, construcții adiacente și paznici trăgînd foc automat asupra celor care încercau, însetați de libertate, să-l escaladeze, Zidul Berlinului, o porțiune specială a Cortinei de Fier, a părut mult timp etern, dar n-a fost decît un enorm semn de slăbiciune crescîndă.

Zidul Berlinului a simbolizat persecuția nu mai puțin decît Bastilia, cea luată cu asalt de revoluționari după capitularea paznicilor ei și distrusă după cucerire pentru că reprezenta opresiunea „vechiului regim". Scopul construcției „zidului de protecție antifascist", cum l-au botezat antifrastic comuniștii est-germani, mai degrabă afini cu nazismul antisemit decît cu democrațiile apusene, fusese să împiedice, din august 1961, fuga în Vest, în libertate, a RDG-iștilor îngenuncheați de sovietici.

Est-germanii s-au dovedit diferiți de alte popoare captive. Cea mai notabilă diferență viza nu atît divizarea poporului german în vestici și estici, cît căderea unora și altora din civilizație, din creștinism iluminat și reformat, precum și din modernitate liberală, în barbarie liberticidă, în nazism, iar apoi a multora dintre cei din urmă în complicitate cu socialismul criminal impus de imperiul comunist.

Consecință a războiului declanșat de naziști, a lipsei de precedent a crimelor comise în numele germanilor, a căror anvergură a făcut inevitabilă „capitularea necondiționată" a celui de-al Treilea Reich și-a prefațat ocuparea și împărțirea în sectoare a orașului, Zidul Berlinului a fost, în chintesența lui, o emanație a fricii. A celei de exsanguinare prin emigrare. Ca și de infiltrare a libertății și democrației occidentale într-un stat totalitar.

Or, de ce ți-e frică nu scapi. Mult sînge al celor care n-au acceptat sclavia și au vrut să-l treacă insuficient pregătiți avea să curgă, pînă în 1989, la poalele lui. Ucigașii nu și-au plătit decît simbolic crimele, spre deosebire de grănicerii asasini din România, care n-au fost trași niciodată la răspundere, nici măcar simbolic.

Est-germanii s-au dovedit diferiți de alte popoare captive.

Am detestat cordial acest zid liberticid, la umbra simbolică a căruia am crescut ca atîția nefericiți născuți în spațiul comunizat de sovietici, de dincolo de Cortina de Fier.

Am avut norocul extraordinar, ca ziarist, să fiu de față la istorica prăbușire a Zidului Berlinului în exercițiul profesiunii mele. Îmi aminteam, în context, după douăzeci ani, că „am ajuns la umbra uriașei construcții comuniste în seara zilei de 9 noiembrie 1989, într-un moment în care Zidul începuse să fie asediat de ambele părți de mulțimi excitate, incredule, parțial înspăimîntate, dar și locuite de (uriașe) speranțe. Înghesuit între oameni strînși pe Bernauer Strasse, pe partea occidentală a Zidului, am asistat la scene ce păreau cu totul ireale: un milițian est-german dîndu-i mîna, pe coama zidului, unui vest-german în uniformă de pompier sau polițist; tineri escaladînd Zidul ucigaș și așezîndu-se călare pe el; oameni fremătînd bezmetic, care plîngeau și rîdeau concomitent, care se prindeau spontan în mici hore, care dansau și cîntau. În zorii zilei de 10 noiembrie m-am îndreptat spre Checkpoint Charlie, la timp spre a vedea în partea răsăriteană a orașului nesfîrșitele coloane de gărdulețe, cum li se spunea în România automobilelor redegiste marca Trabant, încercînd să treacă în partea de vest a orașului. De volanele mașinilor din carton presat se țineau șoferi cu ochii înecați în lacrimi de bucurie și examinați sever, fiecare în parte, de grănicerii-zbiri ai căror camarazi seceraseră, timp de 30 de ani, sute de vieți sacrificate fără jenă de regimul comunist.

La 20 de ani de-atunci nu mă mai surprinde decît naivitatea.

M-a cotropit și pe mine o emoție imensă. M-aș fi abandonat cu plăcere înduioșării, dacă nu mi-ar fi stat pe suflet soarta României, ultima din blocul comunist care nu-și obținuse încă izbăvirea de o dictatură pură și dură. La 20 de ani de-atunci nu mă mai surprinde cu adevărat decît naivitatea cu care, plecînd spre București, în decembrie '89, am crezut, în temeiul evenimentelor din Germania, că voi asista și în România la o rapidă decomunizare țării. Era Iliescu (însă) abia mijea, dar morții Revoluției și vizita în București (...) m-au lecuit definitiv de iluziile pe care le mai nutrisem. Românii, care au pătimit poate mai rău decît alți est-europeni încăpuți pe mîna regimurilor de extracție kaghebistă, s-au văzut nevoiți să-l aștepte pe Traian Băsescu spre a puplonjat continentul în cataclismul comunist și nazist. E degringolada axiologică și îndepărtarea iresponsabilă de rădăcinile și resursele spirituale ale civilizației iudeo-creștine.

M-am întrebat cum ar fi, oare, un edificiu aflat la antipodul celor ce se perimează, cad pradă trădărilor interne, sînt un simbol al părelnicei securități, al angoasei și neputinței, al crimelor împotriva propriului popor, al războaielor pierdute prin greșită situare în raport cu istoria. M-am întrebat la ce construcție a libertății și păcii veritabile, care să nu fie neapărat sacră în sensul uzual al cuvîntului, ne putem raporta. Azi aș opta pentru cortul partiarhului Avraam. Care știa să lupte curajos pentru salvarea alor săi. Dar a cărui locuință portabilă avea, potrivit legendei, pereți ce se deschideau către toate punctele cardinale, spre a nu se rata primirea oricărui călător flămînd și obosit care trecea prin preajmă.

Există pe lume patru feluri de oameni: cei care construiesc ziduri, cei care păzesc zidurile, cei care fac breșe în ziduri și cei care dărîmă zidurile. Cea mai mare parte din viață ți-o petreci încercînd să afli cărei categorii îi aparții."

P.S. Barber

„Atunci au trîmbițat preoții din trîmbițe. Și cum a auzit poporul glasul de trîmbiță, a strigat tot poporul împreună cu glas tare și puternic și s-au prăbușit toate zidurile împrejurul cetății pînă în temelie și a intrat tot poporul în cetate, fiecare din partea unde era, și au luat cetatea."

Iosua Navi 6, 20

***Petre M. Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

Mugur ZLOTEA

În umbra Marelui Zid chinezesc

Nu încape îndoială că Marele Zid este un element de mîndrie pentru marele popor chinez. Să ajungi la Beijing și să nu mergi la Zid este aproape de neimaginat, este ca și cînd te-ai duce la Paris și ai refuza să mergi la Turnul Eiffel sau, mai rău, ai închide ochii cînd treci pe lîngă el. Dacă o vizită de afaceri fulger mai poate fi o scuză pentru a nu ajunge la Zid, nu cred că există cineva care să înțeleagă refuzul de a merge la Zid. Marele Zid este China! De altfel, fie că vorbești sau nu chineză, sînt destul de multe șanse să dai peste cineva care va încerca să îți explice că *„bu dao Changcheng fei haohan“* – cine nu urcă Zidul nu este bărbat adevărat –, ceea ce, pentru cei care au mai prins armata, sună al naibii de familiar. Puțini mai știu însă că „zicătoarea“ este de fapt un vers dintr-un poem scris de Mao Zedong în 1935, în perioada conflictului dintre comuniști și naționaliști.

Astăzi este foarte ușor să ajungi la Zid, cel mai apropiat punct de vizitare este la nici 80 de kilometri de Beijing. Trebuie doar să ții cont de cît timp și de ce fonduri dispui. Poți merge de capul tău sau organizat – este foarte probabil să dai peste „operatori de turism“ dacă te plimbi prin zona Tian'anmen, în fața Palatului Imperial, cu autobuzul, trenul sau mașina, la porțiuni restaurate recent – ultima campanie de restaurare a avut loc în timpul lui Deng Xiaoping, în 1984, sub sloganul „Iubim China, restaurăm Marele Zid“ – sau neatinse de peste cinci secole, din timpul dinastiei Ming, poți urca direct, pe scări, sau cu telescaunul. Vară, iarnă, locul este aproape întotdeauna plin cu turiști: tineri chinezi îmbrăcați sport, întrecîndu-se cine urcă treptele abrupte mai repede fără să-și piardă suflarea, doamne în rochii elegante și pantofi cu toc, străini care se minunează la tot pasul, toată lumea încercînd să capteze cît mai mult în memoria telefonului. Este ilegal să pleci acasă cu o bucățică din el, dar se mai întîmplă. Cine nu vrea să facă efort poate sta liniștit pe terasa unei cafenele – Starbucks – și poate privi mai de la adăpost Zidul și valul de oameni care îl iau cu asalt.

Pentru orice chinez care ajunge în vacanță la Beijing există cîteva locuri ce trebuie neapărat vizitate: Piața Tian'anmen, Zidul, Palatul Imperial... Să nu înțelegem greșit, Zidul nu este un loc de pelerinaj de care chinezul se apropie cu venerație sau smerenie, este însă un loc simbolic. Sînt mîndri de Zidul lor și îl văd ca pe o minune a lumii antice. Au fost mîhniți după ce primul astronaut chinez, Yang Liwei, s-a întors din spațiu și a spulberat mitul vederii Zidului din spațiu, dar Zidul a trecut cu bine peste atîtea clipe grele de-a lungul mileniilor, încît faima sa a rămas neștirbită și de data aceasta.

Sursele oficiale spun că principalul motiv pentru care a fost ridicat Zidul a fost să împiedice triburile barbare din nord să cotropească teritoriile locuite de chinezi. Dar dacă este așa, nu s-a prea ridicat la înălțime. Construit pe culmi de munte oricum foarte abrupte și deci greu accesibile, prin văi și deșert, o fi ținut el deoparte trupe răzlețe și mai puțin organizate, dar nu a fost o piedică de netrecut pentru kitanii, mongolii sau manciurienii de dincolo, care l-au trecut nestingheriți și au ajuns să guverneze teritoriile de dincoace. Nu este de mirare că sentimentele pe care le trezește astăzi sînt oarecum contradictorii.

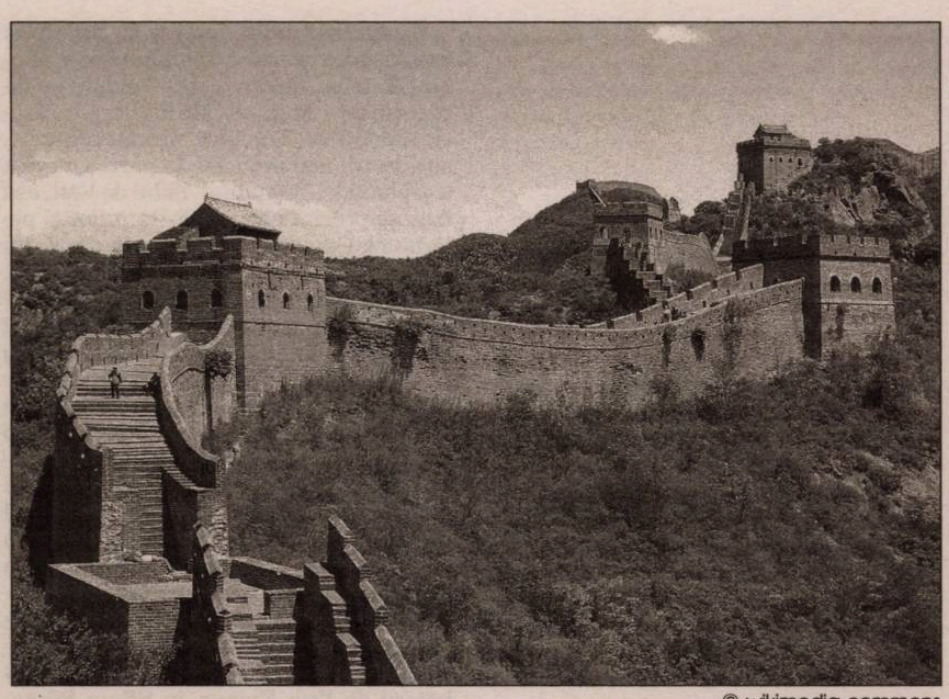

© wikimedia commons

O construcție menită să fie impenetrabilă, să te facă să gîndești de două ori înainte s-o iei cu asalt, a ajuns să atragă milioane de oameni pe care îi îmbie s-o cucerească. Cînd îl vezi de jos, parcă te cheamă să-l iei în piept, să-l urci, să-l domini, să-i demonstrezi că nu te poate opri. Deși au învățat și de multe ori au interiorizat faptul că Zidul simbolizează unitatea, stabilitatea și continuitatea poporului chinez, puțini uită că la baza lui zac milioane de oameni luați cu forța să-l construiască. Una dintre cele mai cunoscute legende este cea a tinerei Meng Jiang, al cărei soț a fost luat cu forța din porunca primului împărat, Qin Shi Huang, să lucreze la Zid, la numai trei zile după nuntă. Cînd a venit iarna – iernile din nord sînt aspre, cu vînt tăios –, Meng Jiang a străbătut drum lung ca să-l găsească să-i ducă haine groase, dar el deja murise de foame și oboseală și fusese îngropat sub zid. Copleșită de durere, tînăra s-a prăbușit la poalele zidului și a plîns atît de amarnic trei zile și trei nopți, încît o parte din zid s-a prăbușit și a scos la iveală trupul neînsuflețit al tînărului. După ce și-a îngropat soțul așa cum se cuvenea, Meng Jiang s-a aruncat în mare.

„Istoria e un fel de spirit care lovește un zid.“

GAO XIANGJIAN

În ciuda discursului oficial despre simbolistica Zidului și a accentului pus pe rolul său de apărare, nu trebuie să ai prea mari cunoștințe de istorie ca să-ți dai seama că, în momentele-cheie, zidul nu a fost deloc impenetrabil. Doar că circulația are loc în ambele sensuri, iar acesta e un lucru mai puțin discutat. Chiar dacă nu a putut să împiedice atacurile triburilor nordice, Zidul și-a îndeplinit cu succes rolul de graniță și a reușit să controleze circulația celor care veneau din teritoriile de la sud, mai ales a negustorilor obligați să intre și să iasă prin puncte bine stabilite. Se pare că, în realitate, rolul economic al Zidului a fost mult mai important decît cel militar, iar cînd vine vorba de cîștig, puține lucruri se schimbă; Zidul zilelor noastre a rămas o sursă de venit.

În jurul Zidului există o întreagă industrie. Cifrele vehiculate în diversele articole din media oficială vorbesc de peste 20.000 de turiști pe zi, în cel mai apropiat loc de capitală, la Badaling, în sezonul de vîrf, în timp ce, anual, numărul total al vizitatorilor este de aproape douăzeci de milioane. Veniturile directe obținute din vînzarea de bilete de intrare care costă aproximativ 5 euro, de telescaun, suveniruri, sau cele indirecte, din taxele plătite de hotelurile, cafenelele și magazinele care se întind cu mult încă dinainte să zărești Zidul, ca să nu mai vorbim de toată infrastructura de transport și cine mai știe cîte altele, probabil că nu sînt deloc nesemnificative. Unde mai pui numărul imens al acelora care încearcă să mai cîștige și ei cîte ceva făcîndu-le turiștilor fotografii, plimbîndu-i cu cămila sau făcînd pe ghizii. Internauții chinezi au devenit și ei conștienți de acest lucru, unul dintre aceștia răspunzînd simplu la întrebarea „Ce mai înseamnă Marele Zid astăzi?“: „Bani“.

Marele Zid este însă departe de a fi numai o minune a lumii antice, este o stare de spirit. Dacă există un element comun între orașele chineze, acesta este Zidul. De pildă, aproape toate cartierele rezidențiale sînt delimitate de restul orașului printr-un zid sau un gard. Accesul se poate face doar prin cele cîteva porți păzite de agenți de securitate, cu camere video, care se și închid noaptea. Dacă nu locuiești acolo, agenții au dreptul să te oprească și să te întrebe unde mergi. Dacă arăți mai ponosit și ești suspectat că vrei să cerșești, nu ești lăsat în incintă. La fel de clar delimitate sînt și parcurile, și nu vorbesc aici de vechile grădini imperiale, ci de zonele verzi amenajate recent, pentru care nu ai nevoie de bilet de intrare. Motivul este, firește, legat de siguranța cetățenilor, dar orice ai face nu poți ignora senzația de control. La fel este și Marele Zid de Foc, menit să controleze accesul la Internet.

Marele Zid chinezesc trăiește. Într-unul din microblog-urile de pe Internet, autorul se întreba dacă nu ar fi fost mai bine ca acesta să aibă soarta Zidului Berlinului. La ce ar mai folosi? Odată cu el ar dispărea mii de ani de istorie, dar numai atît. Zidul a depășit de mult limitele construcției fizice, iar starea de spirit pe care o reprezintă, dorința de control a micilor sau mai marilor împărați nu s-ar risipi odată cu el. Pînă acum, singura care a reușit să-l înfrîngă a fost Meng Jiang, dar cred că prețul plătit de ea a fost prea mare.

***Mugur Zlotea** este sinolog, profesor la Facultatea de Limbi Străine, Universitatea București.*

■ Statele Uniunii Europene au construit aproape 1000 km de ziduri la frontierele lor în intervalul 1990-2018. Scopul acestor ziduri este exclusiv acela de a împiedica pătrunderea imigranților ilegali pe teritoriile lor.

■ Practica construirii zidurilor a cunoscut o uimitoare accelerare: două ziduri au fost construite în intervalul 1990-2000 și nu mai puțin de cincisprezece în intervalul 2000-2018. Șapte ziduri au fost construite rapid în 2015 și imediat după aceea, ca reacție la criza migranților/refugiaților din acel an.

■ Zece din cele 28 de state membre UE (Spania, Grecia, Ungaria, Bulgaria, Austria, Slovenia, Marea Britanie, Letonia, Estonia și Lituania) au construit ziduri la frontierele lor. Se adaugă încă o țară europeană (Norvegia), care deși nu aparține UE, dar este parte a Acordului Schengen, a construit și ea un zid antimigrație la frontieră. Există, de asemenea, cazul Slovaciei, care a construit un zid intern destinat segregării rasiale.

■ La rîndul lui, Acordul Schengen este puternic afectat de recrudescența zidurilor. Două țări Schengen (Spania și Ungaria) au construit ziduri la frontiera lor și alte două țări UE (Marea Britanie și Austria) au construit ziduri la frontiere cu state Schengen (Franța și Slovenia). Controlul de frontieră în interiorul Spațiului Schengen (care are caracter de excepție conform Acordului) a devenit tot mai întîlnit: dacă existau doar trei asemenea controale în 2006, în 2017 erau douăzeci.

(Ruiz Benedicto, P. Brunet, *Building Walls: Fear and securization in the European Union,* Centre Delàs d'Estudis per la Pau, Barcelona, 2018)

Madeea AXINCIUC

Zidul de Vest sau Zidul Plîngerii

Ha-Kotel Ha-Maaravi, „Zidul Vestic“, este numele ebraic pentru ceea ce creștinii au numit mai tîrziu „Zidul Plîngerii“. Este vorba despre partea de vest a Zidului construit de Irod cel Mare pentru a străjui esplanada Templului din Ierusalim. Zidul de Vest este singurul care a rămas în picioare după distrugerea de către romani a Celui de-al Doilea Templu, în anul 70 e.n.

Templul din Ierusalim reia configurația Tabernacolului, cortul mobil construit de Moise în pustie, respectînd toate indicațiile și detaliile primite prin revelație, pe Muntele Sinai. Tabernacolul era alcătuit dintr-o curte, în care se afla Sanctuarul prevăzut cu două încăperi: Sfînta și Sfînta Sfintelor. Construcția exprima în plan vizibil treptele apropierii de Domnul, reglementînd și modul parcurgerii lor.

Prin Moise, poporul lui Israel primește darul Prezenței divine, ca manifestare deplină a Domnului în Sfînta Sfintelor. Domnul hotărăște să Se sălășluiască între oameni, să coboare în mijlocul lor, dăruindu-le astfel legătura vie cu Cel ce este mereu viu:

„Să-Mi facă un lăcaș sfînt, și Eu voi locui în mijlocul lor.“ (Exod 25:8, CNS)

„Lăcaș sfînt“ (în ebraică, *miqdash,* de la rădăcia *q.d.sh,* „a fi sfînt“) face trimitere la locul Sfințeniei Domnului, cea mai potrivită traducere în limba romînă fiind aceea de „sanctuar“ (de la lat. *sanctus,* „sfînt“). Denumirile ebraice ale celor două încăperi ale Sanctuarului sînt „Sfințenie“ și „Sfințenia Sfințeniilor“, ca semn al Prezenței divine, sfințenia constituind un atribut exclusiv divin.

Pentru „a locui“ se folosește în acest verset un verb cu rezonanță aparte în iudaismul postbiblic: rădăcina *sh.kh.n.* înseamnă „a locui în proximitatea sau în vecinătatea cuiva“, „a se sălășlui aproape“. De la această rădăcină se formează termenul ebraic *Shekhina,* utilizat în literatura rabinică și în literatura kabbalistică pentru a desemna manifestarea Prezenței divine în această lume, ca dimensiune feminină a Divinității și expresie a coborîrii Prezenței divine pînă la nivelul materiei.

Potrivit textului biblic, regele David este cel care dorește să construiască un Templu pentru Domnul, după ce evreii ajung în Țara Făgăduinței și nu vor mai locui în corturi. Dacă regele locuiește într-o casă, David va dori ca și Domnul să aibă o Casă: în ebraică, *bayit* înseamnă „casă“ și „Templu“. Templul din Ierusalim este Casa Domnului.

Dorința regelui David se va împlini prin fiul său, Solomon, care va clădi Primul Templu din Ierusalim, pe Muntele Templului, în secolul X î.e.n. Primul Templu va fi distrus în anul 587 î.e.n. de către Nabucodonosor, iar poporul va fi dus în robia babiloniană.

După aproximativ 70 de ani, regele persan Cirus le dă voie evreilor să se întoarcă în țara lor și să își reclădească Templul. În vremea lui Ezra, va fi astfel reclădit Cel de-al Doilea Templu din Ierusalim, care va fi distrus de romani în anul 70 e.n.

Irod cel Mare, avînd mania construcțiilor de mare anvergură, este cel care, în perioada Celui de-al Doilea Templu, lărgește semnificativ esplanada Templului și construiește Zidul din care se va păstra doar partea de vest.

Este evident că Zidul de Vest nu făcea parte din incinta Templului propriu-zis. Din Zidul construit de Irod s-au păstrat pînă astăzi doar pietrele mari de la baza Zidului Plîngerii, deasupra lor adăugîndu-se straturi din perioada romană, bizantină, musulmană.

„Zidurile protejează și zidurile limitează. Este în natura zidurilor să cadă.“

JEANETTE WINTERSON

„Iar El, răspunzînd, le-a zis: Vedeți toate acestea? Adevărat grăiesc vouă: Nu va rămîne aici piatră pe piatră, care să nu se risipească.“

MATEI 24, 2

Există mai multe ipoteze cu privire la amplasarea exactă a Templului și a Sfintei Sfintelor. Intrarea spre Templu se făcea dinspre Muntele Măslinilor, la răsărit, iar Sfînta Sfintelor, ultima încăpere, se afla, cel mai probabil, în partea de vest a esplanadei Templului. Zidul de Vest, așa cum se prezintă astăzi vizitatorilor și pelerinilor, este doar o mică parte din Zidul care străjuia la apus curtea Templului. Cea mai mare parte din Zid e ascunsă azi de clădiri din cartierul arăbesc. *Ha-Kotel* rămîne cel mai important loc de pelerinaj pentru religia iudaică. El este vizibil și accesibil pe o lungime de aproximativ 57 de metri (din 488), dinspre exterior (dincolo de Zid se află esplanada Templului, cu Domul Rocii și Moscheea Al-Aqsa, lăcașuri musulmane). Accesul evreilor practicanți pe esplanada Templului este îngrădit prin restricții care țin de interdicția de a călca pe locul unde se aflau Sfînta și Sfînta Sfintelor (încăperi în care puteau intra exclusiv leviții, preoții și Marele Preot – singurul care intra o dată pe an, cu ocazia sărbătorii de *Yom Kippur*, în Sfînta Sfintelor), dar și prin restricții de ordin politic (accesul evreilor practicanți într-o zonă de cult musulmană este riscant, deși în prezent se asigură protecție armată pentru vizitatorii non-musulmani).

„Să-Mi facă un lăcaș sfînt, și Eu voi locui în mijlocul lor.“

Spre a înțelege cum arăta Zidul construit de Irod și care era lungimea lui, se pot vizita tunelurile subterane (nivelul Cetății a fost altul în perioada romană; straturile care s-au adăugat în timp au înălțat Cetatea pînă la nivelul la care ea este astăzi).

Prin urmare, Zidul de Vest reprezintă rămășițele din zidul exterior al celui de-al Doilea Templu, din perioada lui Irod fiind vizibile acum doar cîteva pietre în straturile de la baza Zidului.

Deși nu a făcut efectiv parte din zidul Templului, Zidul de Vest devine în conștiința iudaică sălașul etern al Prezenței divine, nu doar simbolic, ci efectiv. Fundamentul biblic este oferit de versetele din 1 Regi 9, în care Domnul îi împlinește lui Solomon rugămintea de a fi mereu lîngă poporul lui Israel:

„Și Domnul i-a zis: ‚Îți ascult rugăciunea și cererea pe care Mi-ai făcut-o, sfințesc casa aceasta pe care ai zidit-o ca să pui în ea pentru totdeauna Numele Meu, și ochii Mei și inima Mea vor fi acolo pe vecie.“ (1 Regi 9:3, CNS)

În literatura kabbalistică, Zidul de Vest este locul manifestării Prezenței divine sub forma *Shekhinei* și, mai mult, locul unirii dintre *Shekhina* și sefira *Tiferet,* dimensiunea feminină și cea masculină ca expresii ale dinamicii intradivine, locul în care se unește cerul cu pămîntul.

„Apoi, după ce au trecut zilele praznicului, pe cînd se întorceau acasă, băiatul Isus a rămas în Ierusalim. Părinții Lui n-au băgat de seamă lucrul acesta.

Au crezut că este cu tovarășii lor de călătorie, și au mers cale de o zi, și L-au căutat printre rudele și cunoscuții lor.

Dar nu L-au găsit, și s-au întors la Ierusalim să-L caute.

După trei zile, L-au găsit în Templu, șezînd în mijlocul învățătorilor, ascultîndu-i și punîndu-le întrebări.

Toți care-L auzeau, rămîneau uimiți de priceperea și răspunsurile Lui.

Cînd L-au văzut părinții Lui, au rămas înmărmuriți; și mama Lui I-a zis: Fiule, pentru ce Te-ai purtat așa cu noi? Iată că tatăl Tău și eu Te-am căutat cu îngrijorare.

El le-a zis: „De ce M-ați căutat? Oare nu știați că trebuie să fiu în casa Tatălui Meu?

Dar ei n-au înțeles spusele Lui.“

(Luca 2:43-50, CNS)

* * *

Există în ebraică mai multe nume care se traduc prin „zid“, punînd în lumină nuanțe diferite ale termenului. Și atunci, ce înseamnă mai exact *kotel,* termenul utilizat explicit, univoc și exclusiv pentru a desemna Zidul de Vest?

În limbajul biblic apar: *qir,* cu referire la zidurile unei încăperi, ca ziduri care separă diferite spații într-o incintă, sau la suprafața tangibilă a zidului, accesibilă privitorului („perete“); *gader,* cu referire, de regulă, la zidurile de piatră, care nu susțin o clădire, ci mărginesc sau separă diferite spații deschise; *homa,* cu referire la zidurile unei cetăți sau la zidurile exterioare ale unei incinte într-un spațiu public.

Termenul *kotel* apare o singură dată în textul biblic, în Cîntarea Cîntărilor:

„Preaiubitul meu seamănă cu o căprioară, sau cu puiul de cerboaică. Iată-l că este după zidul nostru *(kotlenu),* se uită pe fereastră, privește printre zăbrele.“ (Cîntarea Cîntărilor 2:9, CNS)

Kotel se referă cu siguranță aici la zidul unei case (sau Case?). De ce doar acest termen se folosește pînă astăzi pentru a desemna Zidul de Vest? În Zohar ni se spune că versetul face trimitere la Prezența Domnului *(Shekhina),* care „dăinuie“ (ebr. *omed)* dincolo de Zid, „Zidul nostru“. „Nostru“ ne spune că oamenii și Domnul sînt meniți a locui împreună, așa cum împreună locuiesc iubitul și iubita în casa lor.

Kabbaliștii au scos la iveală și un sens diferit al termenului: dacă se desparte cuvîntul în *ko* (litere cu valoarea numerică 26, la fel ca Tetragrama – Numele ascuns al Domnului) și *tel* („colină“, „movilă“), *kotel* ar însemna „Colina Numelui“. Or, Numele Sfînt al Domnului și Prezența deplină a Domnului sînt același lucru. Zidul de Vest rămîne, așadar, locul în care Domnul se sălășluiește în veci.

* * *

M-am întrebat adesea, în călătoriile mele la Ierusalim, de ce pelerinii vizitează, în marea lor majoritate, cîte un loc considerat „cel mai sfînt“ pentru propria tradiție, uitînd să primească astfel darul deplin al Cetății Ierusalimului?

Evreii practicanți se roagă lîngă Zidul de Vest, însă rareori (din motive îndreptățite, însă) ajung pe esplanada Templului.

Musulmanii consideră că doar esplanada Templului este un loc sfînt, fără să se apropie de Zidul de Vest și din exterior.

Creștinii se îndreaptă doar spre Sfîntul Mormînt ca loc predilect de pelerinaj. Rareori, din rațiuni mai mult turistice, vizitează Zidul Plîngerii. Și mai rar, pelerinii creștini ajung pe esplanada Templului.

Or, Zidul și esplanada Templului nu sînt două locuri, ci unul singur. Iar Sfîntul Mormînt nu este este oare al Celui care, venind la Templu, venea la „Casa Tatălui“?

Madeea Axinciuc *este profesor de Studii Iudaice la Universitatea din București.*

Magda CÂRNECI

Street Art

Zidurile sînt delimitări fizice sau imateriale pe care oamenii le-au inventat din necesitate, numai ca apoi să urmărească cu orice preț să le dărîme, să le depășească, să le „transfigureze".

Cine nu-și amintește de zidurile cenușii, monotone, urîte, dărăpănate sau de-a dreptul moarte, care desfigurau orașele românești de dinainte de decembrie 1989? Și cine nu-și amintește extraordinarul sentiment de eliberare pe care nu doar oamenii din Europa de Est, ci din lumea întreagă l-au avut cînd Zidul Berlinului a fost dărîmat în noiembrie 1991?

Ce s-a întîmplat după aceea pentru ziduri a fost o adevărată explozie în lanț. Nu mă refer la materialele de construcție, din ce în ce mai transparente, mai sofisticate, care au ușurat ponderea concretă și vizuală a zidurilor în structura noilor clădiri răsărite ca ciupercile de oțel și de sticlă în centrul marilor și micilor localități de la noi și de pretutindeni. Mă refer la faptul că zidurile au devenit un loc de manifestare intempestivă/surprinzătoare a libertății – de gest și de expresie – a indivizilor în spațiul public. Zidurile au devenit suprafața predilectă a multor anonimi de a-și manifesta emanciparea față de frica de autoritate, față de deciziile puterii politice, față de ce se cade și ce nu se cade, față de propriile lor conformisme.

Asta explică de ce, de la finele anilor 1990 încoace, orașele românești mari sînt pline de *tag*-uri, de semnături și mîzgăleli de dimensiuni mari și mici în toate culorile, plasate pe cele mai neașteptate suporturi – de la ziduri și pereți la acoperișuri, țevi de scurgere, capace de canal etc., dar și tramvaie, troleibuze, autobuze, chioșcuri de ziare și stații de metrou. E forma sălbatică, impulsivă, prin care indivizii – mai ales adolescenți și tineri, mai ales bărbați – își exhibă nevoia (psihică? hormonală?) de atac la ordinea stabilită, de exprimare de sine, de luare în posesie a unui loc/spațiu care nu le aparține, de descărcare a unei agresivități astfel sublimate „estetic".

Trebuie să recunoaștem, zidurile cenușii și adeseori delabrate de dinainte au „înflorit" sălbatic sub ploaia colorată a desenelor anonime care apar pe suprafețele nou văruite, pînă la cele mai neașteptate înălțimi, uluindu-ne și iritîndu-ne deopotrivă. Nu de puține ori este vorba de o formă de barbarie, căci *tag*-urile și forma lor mai elaborată, graffiti-urile, atentează la integritatea unor bunuri private (locuințele) și la funcționalitatea spațiului public (al tuturor).

Dar tocmai spațiul public a devenit miza cea mare, importantă, vitală, a unor astfel de manifestări. Față de închiderea autoritar controlată de dinainte, democrația ca „societate deschisă" vine cu provocarea de a accepta o structură mult mai laxă a socialului, de a îngădui o exprimare de sine, individuală și colectivă, mult mai diversificată, mai neîngrădită și mai vie. *Tag*-urile și graffiti-urile merg mînă în mînă cu manifestațiile fără lider pentru diverse cauze, sau/și cu lozincile trăsnite sau proiecțiile video pe clădiri, inventate de participanți anonimi.

Că spațiul public e o miză capitală a acestor forme de expresie vizuală a independenței de atitudine față de politic și social o demonstrează istoria apariției acestui „gen vizual" în modernitate. Sigur, graffiti-uri au existat de cînd lumea, de cînd primii oameni și-au zgîriat numele sau însemnele pe diverși pereți (de caverne, de temple, de biserici etc.). Dar o formă modernă și mai elaborată a acestora a apărut în New York City în anii 1960, s-a maturizat în anii 1970, pentru a deveni o modă culturală în anii 1980 (care au văzut trenuri întregi de metrou pictate ca niște tablouri în serie). În paralel, sau în rezonanță cu muzica punk și diverse fenomene culturale underground, practicat individual (anonim) sau de grupuri (bande) de tineri din suburbii, *graffiti art* a fost finalmente acceptat, recunoscut de *establishment*-ul artistic american și a dat chiar și cîteva vedete, precum Keith Haring și Jean-Michel Basquiat.

Inițial o formă de *„guerilla art"* (o artă sălbatică împotriva *statu quo*-ului artistic și a preeminenței muzeelor și galeriilor de artă), *graffiti art* a ajuns, din anii 1990 încoace, o modă internațională, care „însemnează" mai mult sau mai puțin elaborat suprafețele libere din marile orașe ale lumii. Există tehnici diverse de lucru, care diferențiază imaginile produse – de la spray la *stencil* (șablon), colaje cu afișe și stickere etc. Există niveluri diferite de artisticitate, de la simple mîzgăliturи și semnături enigmatice la compoziții foarte elaborate, adevărate picturi de mari dimensiuni. Există grade diferite de legalitate a acestor „intervenții stradale", de la cele total ilegale la cele comandate de instituții publice sau persoane private. Și există țeluri diferite ale acestor forme de „artă publică independentă", de la simpla descărcare gestuală egoistă/narcisistă/resentimentară la decorarea abilă a unor suprafețe construite spre a da valoare / a reabilita un spațiu public, și pînă la transmiterea unui mesaj clar politic. Este cazul celebrului Bansky, un artist englez care-și păstrează anonimitatea și care produce graffiti-uri inteligente și „haioase" (cu *trompe-l'œil*-uri ingenioase), prin care atinge puncte sensibile ale situației politice internaționale – drept care imaginile lui au fost reproduse în cele mai diverse orașe ale lumii.

Astăzi vorbim mai mult de *street art* decît de graffiti, ca să înglobăm subgenuri ca neon-graffiti, post-graffiti, dar și instalații sculpturale temporare, acțiuni punctuale, postere de mari dimensiuni etc., produse în același regim, care privește mereu și mereu spațiul public, pe care îl „punctează" fie negativ (prin refolosire, squatare), fie pozitiv (prin gentrificare). Și dacă legislația ar face ordine în această chestiune, toată lumea ar avea de cîștigat.

Și cine spune că românii au rămas mai prejos în această privință se înșală. O vizită pe jos prin București și prin alte orașe mari ale României – Cluj, Timișoara, Sibiu, Iași, Brașov – sau o cercetare pe Internet demonstrează contrariul. Există lucrări remarcabile pe străzile Bucureștiului pentru cine are ochi să vadă (https://theoccasionaltraveller.com/street-art-bucharest/). Există artiști deja cunoscuți ai acestui gen nou, dar din ce în ce mai vizibil: Pisica Pătrată *(aka* lui Alexandru Ciubotaru), Obie Platon, Irlo, Aitch, Last, Spesh, Lumin, Ortaku, Saddo, și grupuri precum NOM Crew sau Street Damage Crew; toți lucrează local și internațional. Există festivalurile Street Delivery în capitală și Amural Festival în Brașov. Există chiar și o Bibliotecă de graffiti & *street art* la Urban Collectors pe Internet. Toate acestea vă pot convinge că stilul internațional al acestui gen invaziv – marcat de un eclectism în care se regăsesc elemente din jocurile video și ilustrația de carte, din arta decorativă și designul industrial, în culori intense și în compoziții încărcate și ingenioase – e prezent cu brio și la noi.

Adio, ziduri cenușii (Zidul Berlinului, cît a mai rămas, e pictat dintr-un capăt în altul). Bun venit, pereți „deconstruiți", „sublimați", deveniți ferestre uriașe către lumea de mîine.

„Un prieten este o cale, un dușman este un zid."

(proverb chinezesc)

***Magda Cârneci** este critic de artă.*

Oricine ar fi trecut pe lîngă blocul cu patru etaje și ar fi văzut că apartamentul de la parter comunică printr-o ușă din sticlă cu grădina de flori din față ar fi zis că trebuie să fie tare plăcut să locuiești acolo.

În 1959, cînd cele 15 familii au pus mînă de la mînă și au construit clădirea, inginerul Pop și arhitectul Ionașcu au venit hotărîți să-și adjudece cele mai spațioase apartamente, cel de la parter și cel de la etajul 1. Nu negociaseră prețul. Acestea fuseseră condițiile ca să se apuce de lucrare. În toamna anului 1960, pe strada îngustă au parcat furgonete încărcate cu mobile și Dacii burdușite cu saci de rafie, legați cu sfoară la gură, care se revărsau din portbagajele deschise. Noii proprietari s-au mutat pe rînd în imobilul încă neterminat. Lipsa liftului au resimțit-o din plin și cîte unul mai scăpa cîte o înjurătură, de sub mînerul unui fotoliu sau al unui aragaz. În scurt timp, după ce au făcut socotelile și li s-a mai cerut cîte o sumă suplimentară pentru finisaje, au descoperit că domnul Pop îi cam furase. Politicos și cu metodă. De fiecare dată cînd l-au tras la răspundere, el a ridicat din umeri și le-a zîmbit larg, semn că era prea tîrziu să mai poată schimba ceva.

Doamna Pop purta *deux-pièces*-uri cu fuste cambrate pe șolduri și tocuri înalte și de-abia își saluta vecinii. „Neamuri de traistă", le zisese într-o zi doamna Mola și cu ștampila asta au rămas pînă la moarte. Ea n-a părut niciodată cu adevărat deranjată.

O vedeau uneori cum stă pe treptele de marmură, cu o foarfecă în mînă, și verifică fiecare trandafir în parte, înainte să-l taie și să-l pună în vază. Umbla ziua în amiaza mare într-o cămașă de noapte albă, lungă și transparentă, peste care își punea un halat de catifea de culoarea vișinei putrede. Nu și-l strîngea niciodată. Privirea semiadormită, pitită în spatele unor gene lungi, de starletă, îi făcea pe bărbați să viseze partide de amor de fiecare dată cînd o salutau cu voci pițigăiate și îi spuneau „sărut mînușițele, doamna Tanți". Și asta s-a întîmplat pînă tîrziu. Papucii de casă înalți, de satin, cu un ciucure de blană în față, îi dădeau un aer de doamnă. Bărbații au căzut în capcană, dar soțiile lor au știut prea bine că nimic nu era adevărat și că distinsa doamnă se căsătorise cel mai probabil din interes cu mai vîrstnicul domn inginer, care plecase de acasă, își lăsase nevasta și uitase de cei doi copii.

Tanți n-a lucrat niciodată. Avea tot timpul din lume să se aranjeze și se purta cu toți vecinii ca și cînd ar fi fost acolo doar pentru a-i face ei niște favoruri. Pe care nici măcar nu trebuia să le ceară, i se ofereau pe tavă. Așa se întîmplase și în toamna în care doamna Pop s-a apucat de conserve pentru iarnă. Borcanele ei prețioase, fierte la *bain-marie,* aveau nevoie de un spațiu de depozitare. Domnul Costea i-a cedat în anul acela boxa lui și a meșterit și niște rafturi de lemn pe care să le poată aranja ca lumea. I-a oferit un borcan de zacuscă, pe care scrisese cu mîna ei data, și omul s-a simțit în al nouălea cer. La fel s-a întîmplat cu locul de parcare: domnul Zan a renunțat la el fără să stea pe gînduri. A știut că va avea scandal acasă cu consoarta, dar nu i-a păsat. Putea, în sfîrșit, să facă ceva pentru draga de Tanți.

În primii ani de conviețuire în bloc, oamenii s-au obișnuit treptat cu sunetele clădirii. Pereții păreau cam subțiri. Dar asta era o problemă cu care ar fi putut să trăiască. Efectul de pîlnie care se crea în dreptul scărilor le-a dat însă mari bătăi de cap. Orice ceartă conjugală ajungea și în casele celorlalți. Scîrțîiturile, țipetele, strănuturile în cascadă, toate se plimbau libere, în sus și-n jos, pe casa scărilor. Un timp le-a păsat. Și au încercat să-și ducă viețile în liniște și pace. Să-și reprime furia și nemulțumirile. Să înghită în sec de frică să nu se audă ce-și reproșează. Să bea cu măsură și să nu spună ce au pe suflet. Să țină totul sub obroc. Nimeni n-ar putea să spună cine a cedat mai întîi.

După ce s-au auzit primele strigăte, toți s-au simțit eliberați. Geloziile și frustrările vieții de cuplu, amantlîcurile descoperite, ritmul îngrămădit al zilelor, problemele cu copiii și cele de la serviciu s-au îndesat în sacul acela cu ecou. A fost ca o mare sărbătoare a blocului, de la care doar ghirlandele au lipsit.

Au început să socializeze, și-au petrecut revelioanele la mesele din sufragerie și fiecare venea cu cîte un platou cu salată de boeuf sau cu ouă umplute, se invitau la aniversări și la onomastici. Tanți a rămas un subiect fierbinte: „Ce, crezi că nu te-am văzut cum o dezbrăcai din priviri?", se mai auzea cîte o nevastă furioasă și era clar cine era personajul feminin cu care își tachina soțul.

(fragment din volumul
Pereți subțiri *de Ana Maria Sandu,*
Editura Polirom, 2017)

Augustin IOAN

Ziduri (și subterane, care le înlocuiesc)

Întîi, despre ziduri. Apoi, despre absența lor

Zidul este o „hipersuprafață". Relația dintre profunzimea zidului și întinderea lui vizibilă s-a schimbat considerabil de-a lungul timpului, comprimarea profunzimii zidului, datorată tehnologiilor și materialelor artificiale moderne, părînd a nu mai avea sfîrșit. La propriu: desființarea zidului, de-materializarea separatricei dintre „noi" și „exteriorul nostru" a început, poate, cu modernitatea, dar continuă să producă efecte mai departe. Toată discuția despre transparență, dar și aceea cu privire la invadarea intimității, decorporarea sau colonizarea violentă a corpului nostru (în dubla sa ipostază: corp de carne și corp de pămînt) are ecouri excepționale în arhitectură (vezi recenta carte a Mariei Luisa Palumbo despre *Noi Pîntece / New Wombs,* adică despre corp și noile tehnologii în arhitectura de azi). Decorporarea și desubstanțializarea zidului se însoțesc cu întoarcerea intimității către înafară sau cu invadarea înlăuntrului de către public(itate).

Dispărînd consistența zidului, el se reduce la *aparență,* pînă acolo încît nu mai am nevoie decît de iluzia-de-materialitate (de la autocolant cu imagine de cărămidă la piatra recompusă cu imagine de piatră naturală). Odată cu postmodernitatea, arhitectura reușise să iasă din domeniul „sincerității" pe care o incumbă profunzimea, reducînd zidul la superficie, la profunzimea aparentă. Zidul încetează de a mai fi purtător și tectonic încă din gotic, pentru ca în modernitate și după aceea să înceteze de a mai fi – pur și simplu. Zidul de sticlă mizează pe absența sa vizuală, pe transparență. Zidul opac, dar camuflînd absența profunzimii, mizează pe efectele de înșelare a ochiului: văzînd imaginea de cărămidă, ochiul și-ar închipui, adică, faptul că există adîncime dincolo de suprafață. Problema este că, mizînd doar pe acest instinct al ochiului, ne aflăm în eroare, pentru că, mințit sistematic, el încetează a mai suplini ceea ce zidului îi lipsește, adică realitatea. Căci, să ne întrebăm, ce mai înseamnă zid în VR?

Zidul este un *parergon* (Aristotel/Derrida), adică o altă formă de *peras*, de limită, decît aceea celebrată de Heidegger. El înrămează, dar nu desparte. Este o limită a intimității, privind dinspre exterior, dar și o limită a extra-teritorialității, privind dinspre înlăuntru. Zidul este așadar atît o limită a spațiului public, membrana care îl ține ferit de noi, cît și limită a spațiului privat, membrana care îl ține apărat, opac, de privirile iscoditoare ale celorlalți. *Parergon,* va să zică zidul are aura sa (nu graniță așadar, nu tăietură ontică, ci mai degrabă zonă de graniță, colecție de griuri), acolo unde se petrec fenomenele de interferență. Există circulație capilară între exterior și interior, și viceversa. Mantra modernismului, cu privire la raportul cauzal dintre funcțiune și formă, nici nu era altceva decît o înscenare a acestei circulații biunivoce: zidul trebuia astfel să se muleze pe matrița mecanismului, a funcționării interioare.

Cît despre absența zidurilor, promisă la început: aflăm că Țările Române au fost, *volens nolens,* protocroniste în raport cu stricta contemporaneitate: tîrgurilor extracarpatice li s-au interzis fortificațiile de către otomani, din motive lesne de înțeles. Însă, în București cel puțin, funcția lor, aceea de a amîna deznodămîntul (mazilire plus Stambul), a fost preluată de tuneluri. Sigur că am citit Eco și comentariile sale cu privire la subterane, cele din *Pendulul lui Foucault*. Dar genealogiile altui Foucault, precum și studiile foarte serioase de istoria urbanismului extra-carpatic, făcute de autori români de stimă, ne arată că funcția fortificației este preluată, cel puțin parțial, pe teritoriul autohton, de tunel.

„Uneori zidurile există doar ca să vedem cine are curajul să le dărîme."

DARNELL WALKER

Alți autori, de raftul al doilea, precum Silviu N. Dragomir, ne descriu de-a fir a păr tunelurile de sub Bucureștii vechi. Dar știm sigur despre cel făcut de Ipsilanti, de la casele sale cele noi, cam pe unde-i Casa Republicii/Poporului *(a.k.a.* Palatul Parlamentului), pe sub Dîmbovița, pînă la palatul voievodal. Sau de tunelul care leagă Palatul Ghica Tei de Plumbuita, pe unde se putea fugi cu trăsura. Știa ceva și fostul primar Oprescu, de vreme ce a vorbit deslușit de punerea în valoare a acestor subterane ale Bucureștilor, iar în față la corpul vechi al BNR, sau dedesubtul Hanului cu Tei, avem și vederi către subsol boltit ce puteau fi (și) tuneluri, înainte de a fi fost partiționate ca beciuri după demolările și construirile peste – palimpsest – din vremea lui Carol I. Și credeți că, după ce săpăturile pentru Peleș au revelat tăblițele de la Sinaia, nu se va fi făcut nici o investigație în secolul al XIX-lea? Și, atunci, unde sînt hărțile? Se pare că, în perioada imediat postbelică, mai răspundeau guri de tuneluri în Cișmigiu.

Cum nu putem spune surmontat, să îi spunem submontat?

În fine, să observăm că tunelurile dintre Egipt și Fîșia Gaza nu sînt întrecute decît de tunelurile pe sub porțiuni existente de zid dintre Mexic și SUA. Bansky a făcut un hotel fix lîngă zid, astfel că singura priveliște din cameră este chiar extradosul, cu lucrări ale invizibilului actor, al zisului zid, care este, simbolic, sabotat: cum nu putem spune surmontat, să îi spunem submontat?

Expoziția de secțiuni posibile de zid, făcută recent, la cererea președintelui american, impresionează, firește, prin inteligența de proiectare depusă în a bloca, sau barem amîna, inevitabilul, după cum amuză și cererile democrate de a nu face ziduri inuman de inabordabile; deci, din oțel, nu din beton armat, dar, oricum ar fi, să aibă fundații profunde. Ba, zilele trecute, tot acolo, găsiseră chiar un tunel, surpat din greșeală, ce ieșea sub seiful unei bănci. Dar de ce să nu ne amintim de zidul de la Baia Mare, dintre comunități etnice?

Deci zidurile exterioare fac ele impresie, mai cu seamă la electorat (și, în același timp, dau expresie ba unor frici colective, ba unor complexe de superioritate), sau pot descuraja, cum o fac fioroasele patrule înarmate pînă-n dinți, în vreme ce atentatele se petrec absolut oriunde altundeva decît unde patrulează ele. Dar pot fi și ocolite, mai cu seamă pe dedesubt. Sau poate fi suplinită absența lor, prin tuneluri, așa cum s-a făcut la noi. Ziduri mîndre, dar și ziduri subterane; mai noi, chiar și ziduri de foc, însă, vai! – doar digitale…

***Augustin Ioan** este arhitect, profesor la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu" din București.*

Robert FROST

Zidul de reparat

Există ceva care nu iubește zidul,
Care trimite dîmbul de țărînă înghețată sub el
Și-i prăvale pietrele de sus în soare;
Și face spărturi prin care doi lipiți să poată trece.
Munca vînătorilor e altă chestie:
Am venit după ei și am dres
Unde nu lăsaseră nici o piatră pe altă piatră,
Doar ca să scoată iepurele din ascunzișul lui,
Să își bucure cîinii hămăind.
Spărturile, vreau să spun,
Nimeni nu le-a văzut cum se fac ori nu le-a auzit făcîndu-se,
Dar cînd e vremea de lucrări primăvara le găsim acolo.
I-am dat de știre vecinului după deal;
Și într-o zi ne întîlnim să mergem pe hotar
Și să ridicăm iar zidul între noi.
Ținem zidul între noi în vreme ce mergem.
Fiecare cu bolovanii care au căzut la fiecare.
Și unii-s pîini și unii-s așa de aproape rotunzi
Că trebuie să-i descîntăm ca să-i facem să nu cadă:
„Stai unde ești pînă ne-ntoarcem cu spatele!"
Ne zdrelim rău degetele tot ridicîndu-i.
A, doar un alt fel de joc în aer liber,
Unul de fiecare parte.
E și ceva mai mult:
Unde sîntem nu-i nevoie de zid:
El e numai pin și eu sînt livadă de mere.
Pomii mei nu vor trece nicicînd
Să-i mănînce conurile de sub pini, îi spun.
Zice doar: „Zidurile bune fac vecini buni".
Primăvara-i răutatea în mine și mă apuc
Să-i bag mințile-n cap:
„Cînd fac vecini buni? Nu atunci
Cînd sînt vaci?
Dar aici nu sînt vaci.
Înainte să fac un zid aș vrea să știu
Ce zidesc înăuntru sau ce zidesc afară
Și cui i-aș fi putut pricinui rău.
Există ceva ce nu iubește zidul,
Care-l vrea doborît". I-aș putea spune că-s „Drăcușori",
Dar nu-s chiar drăcușori
și aș vrea mai bine
S-o spună el singur. Îl văd acolo
Cum duce cîte o piatră apucată strîns de capăt
În fiecare mînă, ca un războinic din epoca pietrei.
Se mișcă în întuneric mi se pare,
Nu doar al pădurii și al umbrei copacilor.
Nu va trece peste vorba tatălui său,
Și-i place că s-a gîndit așa de bine la ea
Că zice iar: „Zidurile bune fac vecini buni".

traducere de Radu VANCU

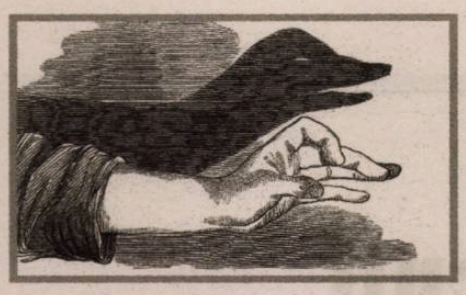

Iaromira POPOVICI

bazar

Mici utopii sub dom

În anii '80, cînd o duceam cel mai rău posibil din perioada ceaușistă, s-a nimerit ca eu să-mi petrec adolescența. Poate și de aceea, cercul nostru a cam fost unul de copii cuminți: opțiunile de „dezmăț" erau limitate, oscilînd de la a ieși la cofetărie pînă la a merge (pînă la cel tîrziu unu noaptea) la discotecă, unde puteai bea Vodca Cola, și la a fuma (care, e adevărat, era un obicei foarte răspîndit). Tocmai de aceea, o serie de lucruri care astăzi sînt firești, pe atunci erau deziderate imposibile, de genul „vreau luna de pe cer".

Dacă voi începe să le înșir, astăzi vor părea banale și nesemnificative. Și, totuși... Pentru mine, pe vremea de atunci, erau cît se poate de semnificative: adevărate miracole. Ce ușor era, mi se pare azi, să ai acces la miracole – chestiune de punct de referință și de grad de închidere/deschidere a lumii în care te-nvîrți. Ca-n serialul (ce-i drept, nu foarte deștept, mai ales de la un punct încolo) *The Dome* (Brian C. Vaugh, 2013-2015), în care locuitorii unui orășel din SUA, fiind prinși, într-un mod neașteptat și inexplicabil, sub un dom uriaș de sub care nu mai aveau cum să plece, încep, printre altele, să aprecieze și cele mai „mici" chestii, cum ar fi să aibă un acoperiș deasupra capului, ceva de mîncare și să fie vii.

Dacă lucrurile menționate mai sus nu sînt chiar mici, ci vitale (dar considerate de la sine înțelese în circumstanțe normale), cele pe care le doream eu erau, în comparație cu ele, minuscule. De pildă, aș fi vrut să pot citi, scrise undeva, negru pe alb, cuvintele cîntecelor pe care le tot ascultam atunci și pe care trebuia să le scot, cu carnețelul în mînă, lîngă casetofon, tot apăsînd pe *rewind* (da, casetofon, nu CD player, și nici mp3 player, ci o chestie cu un fel de deschizătură pentru casetă; caseta era un obiect în sine, pe care era înregistrată muzica și în care, atunci cînd se bloca, băgai un creion și-l roteai acolo pînă cînd lucrurile reintrau în normalul epocii). Desigur, așa am învățat ceva din engleză, dar am rămas și cu frustrări pînă-n ziua de azi, cînd încă am revelații în legătură cu anumite cuvinte din cîntece și nu-mi vine să cred că le pot găsi oricînd pe net. Pe vremea de atunci, de pildă, era o carte mare și galbenă cu textele Beatleșilor la Biblioteca Engleză, care nu se afla departe de blocul în care locuiam. Dacă erai elev de liceu sau student, era mai puțin problematic să-ți faci abonament acolo. Dacă intrai în categoria de (așa se chema pe atunci) „om al muncii", era un oarecare risc, puteai avea probleme la dosar (pentru cei neinițiați, se consemna acolo și chestia asta, și, la o adică, dacă regimul te mai avea cu ceva la mînă, o scotea la înaintare, zicînd, probabil, că întrețineai legături cu capitalismul occidental putred).

Era contactul cu lumea „cealaltă", cea interzisă sau foarte greu accesibilă.

Cert e că, odată intrat în încăperile bibliotecii, era, cel puțin pentru mine, una, raiul (hai, un soi de rai). Era contactul cu lumea „cealaltă", cea interzisă sau foarte greu accesibilă, din afara domului. Puteam să citesc cărți despre locuri pe care nu credeam că am să le pot vedea vreodată, dar la care visasem de pe la grădiniță, cînd auzisem de ele: de pildă, Londra. Să răsfoiesc diverse alte cărți, din cultura populară, care la noi nu se traduseseră niciodată: de la romane polițiste, chiar Agatha Christie, de dragoste ori comics-uri. Puteam vedea și pipăi operele lui Shakespeare și Dickens în original, puteam asculta Beatles și, cum spuneam, puteam citi textele lor, puteam vedea albume de artă contemporană, filme noi, în care scenele de amor nu erau cenzurate, precum în cele de pe ecranele patriei socialiste. Pe scurt, plonjam într-o lume normală care, atunci, pentru că trăiam sub dom și accesul la anumite lucuri era limitat, mi se părea ideală.

Iar cărțile de acolo nu erau vechi și prăfuite, și nici rupte și incolore, precum cele de la bibliotecile obișnuite, ci vii și în stare bună. Erau însemnele unei lumi despre care doar ghiceam că există și pe care o înțelegeam parțial. Era o lume înfierată de sistem și, tocmai de aceea, atît de mitizată de mine și de alți adolescenți asemenea mie. De pildă, cartea poștală cu Big Ben-ul pe care profesoara noastră prea iubită de engleză din clasa întîi (am făcut engleză, da, și-n clasa întîi), doamna Comișel, ne-o arătase, cred, la prima oră, mi-a rămas în minte pînă-n ziua de azi. La fel cum imaginea cu Mickey înconjurat de artificii din Disneyland-ul din California mi s-a întipărit, iarăși, ca un fel de deziderat suprem al vieții. Cînd am ajuns pentru prima dată la Disneyland, în America, imaginea asta am căutat-o peste tot (și, din fericire, ceva din ea tot am găsit).

Ieșită de sub dom, recunosc că nu m-am vindecat nici azi, destul, de toate aceste mituri autocreate, pînă la urmă. Și astăzi, cînd călătoresc, le caut pe unde mă duc și, de multe ori, sînt dezamăgită că lumea largă nu arată chiar ca-n puținele ei imagini accesibile pe vremea comunismului. (Noroc că, în cea mai mare parte, le depășește.)

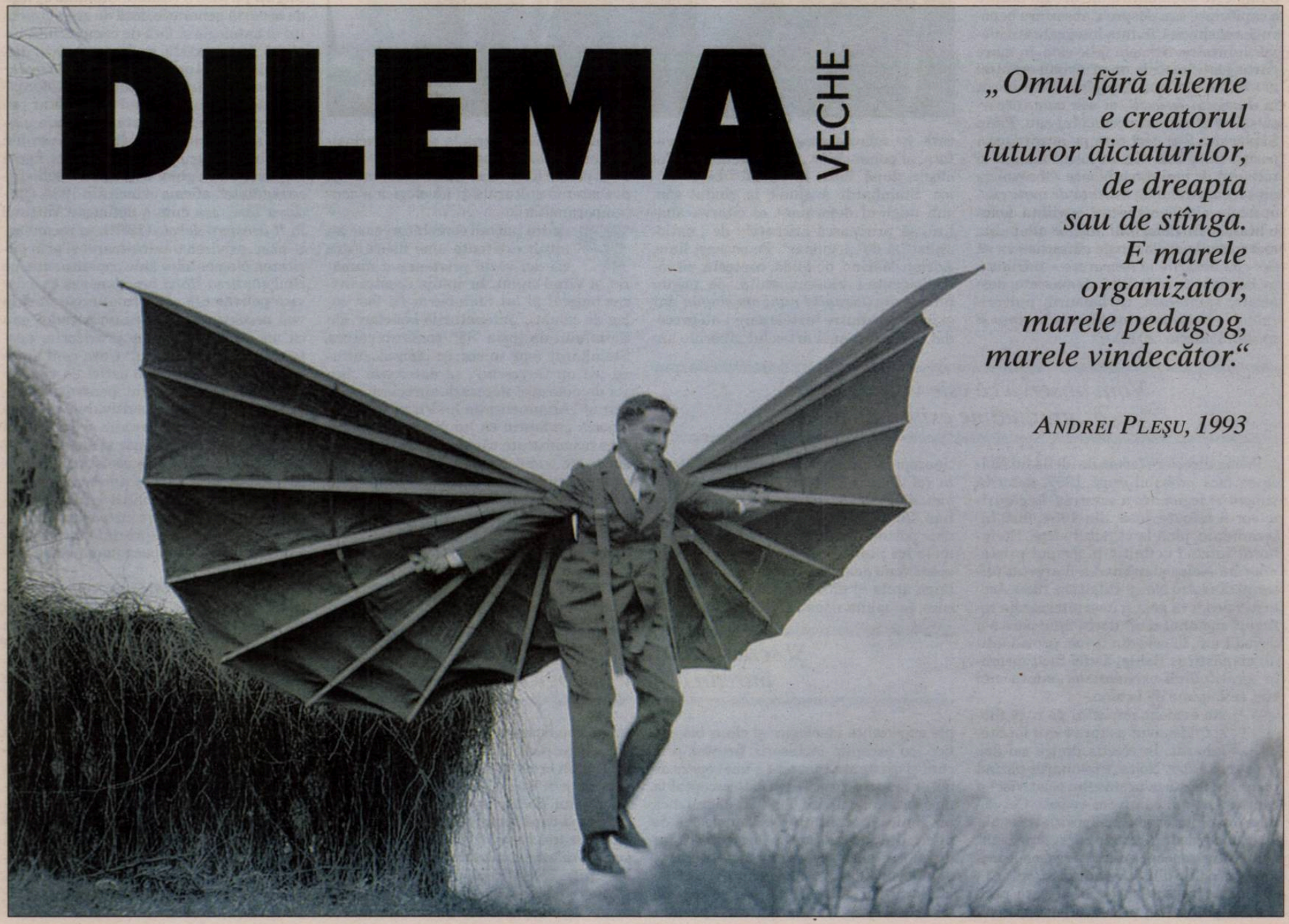

Adrian MUREȘAN

Steinhardt și Noica: contradicțiile unei prietenii

Propovăduind, atît în faptă, cît și în scris, ideea de toleranță, făcînd apologia concilierii și critica exclusivismelor de orice natură, Steinhardt s-a opus mereu elitismului și discursului oficial, ajungînd, la rîndul său, pe altă filieră, la un semnificativ – și prea puțin analizat de cercetători – *divorț* de unele dintre ideile lui Noica, marele său prieten, protector și, pentru o vreme, suzeran ideologic. Dar unde s-a fisurat oare această relație de vasalitate *(dacă* s-a fisurat)?

„A jucat un rol capital în viața mea: pot spune că, în afara părinților mei, nimeni nu mi-a influențat soarta mai hotărîtor, schimbîndu-mi-o din temelii", afirmă, smerit, monahul de la Rohia, în eseul „Constantin Noica – omul", din *Steaua,* nr. 2/1988, ca unul care aparține, în fapt, aceleiași generații '30, pe care o va cultiva intens în scrierile sale de maturitate. Generația '30 va deveni nu doar un „personaj colectiv", ci chiar un „cult" al eseisticii steinhardtiene a anilor '70-'80. La o privire atentă se remarcă, însă, faptul că textul din care am citat este, în primul rînd, un *necrolog,* în care talentul de portretist al lui Steinhardt nu se dezminte, ceea ce, firește, nu afectează în vreun fel sinceritatea mărturisirii. Totodată, mergînd pe același fir și corelînd informațiile provenite și din alte texte, interviuri sau memorii, vom observa că este vorba despre o „gratitudine existențială", cum o numește Steinhardt, nicidecum despre o capitulare sau despre o absorbire benevolă, consimțită, în fața integralității ideilor lui Noica. Această falie este, în mare parte, justificată de un principiu esențial al *ținutei*, așa cum o înțelege Steinhardt în *Jurnalul fericirii,* și așa cum încearcă să i-o inculce și ucenicului său, Radu Săplăcan: „Fiți deci tare pe avantajoasa poziție adoptată. Nu vă lăsați amăgit și tulburat de enunțări tăioase. Obrăznicia nu-i recomandabilă *în viața de toate zilele*. Acolo-s bune respectul, cuviința, amabilitatea. *În domeniul ideilor* nu-i așa: aici rostirile și sloganele găunoase va să fie – cu hotărîre și necruțare – înfruntate, ba, de este trebuință, demascate, despicate, spintecate, ca balaurii; pulverizate..." (N. Steinhardt, *Escale în timp și spațiu,* Polirom, 2010).

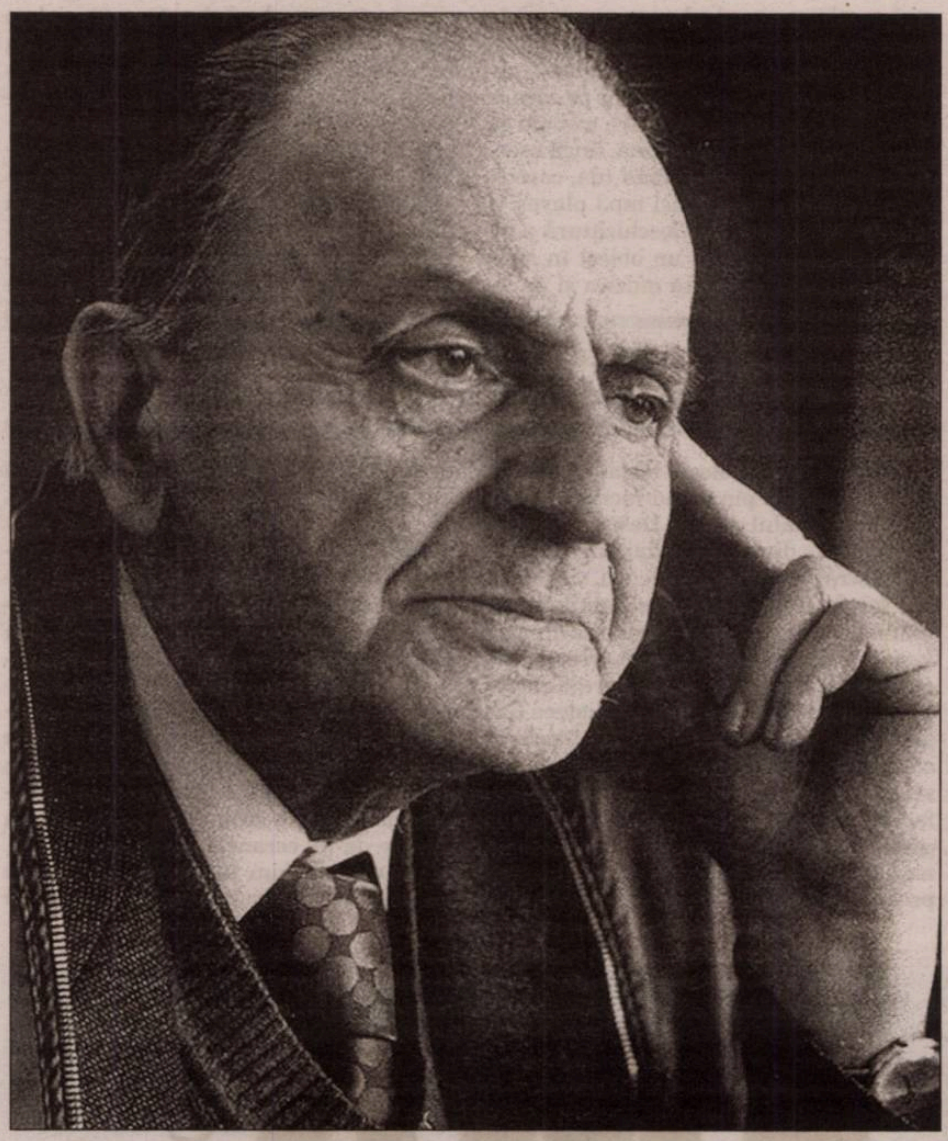

Vom observa că este vorba despre o „gratitudine existențială".

Prima disociere fermă de ideile lui Noica se face probabil după 1937, datorită simpatiei legionare a acestuia. Legăturile vor fi reluate, însă, din 1954, fără intermitențe, pînă la sfîrșitul vieții, Steinhardt intrînd definitiv în grupul prietenilor lui Noica și urmînd a fi arestat (ultimul din lotul Noica-Pillat) în 1960. Același Noica îi va găsi și îi va intermedia refugiul monahal mult dorit, unul care s-a dovedit a fi, în cele din urmă, providențial: mănăstirea Rohia, astfel încît formula „gratitudinii existențiale", citată mai sus, se impune de la sine.

Este evident impactul pe care filosoful l-a avut asupra vieții lui Steinhardt. În relația dintre cei doi, maestrul a fost Noica, Steinhardt pozînd mereu în ipostaza ucenicului relativist (și capricios, după cum vom vedea). Cei doi nu s-au aflat niciodată în poziție de egalitate (poate doar în anii în care „scorțosul" Antisthius concepea, cu tinerească lejeritate, parodiile din *În genul tinerilor...*).

Această relație specială, și care pare atît de puternică, a fost amintită, invocată în nenumărate situații, interpretată, și poate chiar „instrumentată" ideologic, după 1990. În contul filierei Noica, Steinhardt a ajuns, la rîndul său, sub unghiul deformant al cîtorva analize, să primească etichetele de „naționalist" și de „legionar". Pe aceeași linie, Adrian Marino, de pildă, contesta, cu intransigența-i binecunoscută, pe pagini întregi din *Jurnalul unui om singur,* dar și în multe dintre textele care l-au precedat (mai cu seamă articolul „Teoriile antieuropene: Nae Ionescu, Noica, Țuțea", în vol. *Pentru Europa: integrarea României. Aspecte ideologice și culturale,* Polirom, 2005), așa-numitele „mituri naționale postdecembriste", o zonă în care numele lui Steinhardt este așezat de data aceasta nu doar lîngă cel al lui Noica, ci și lîngă acela al filozofului Petre Țuțea, de care, în opinia noastră, îl despart multiple experiențe ideologice și chiar biografice (cu excepția închisorii, firește), precum și existența concretă a unei opere de autor propriu-zise. Țuțea este receptat la noi, începînd cu anii '90, mai degrabă ca un geniu al oralității (N. Manolescu, de pildă, îl numește „autor fără operă", iar diagnoza, deși severă, nu este departe de adevăr). George Ardeleanu a semnalat, la rîndul său, pornind de la „Catharii de la Păltiniș", cunoscutul text polemic al lui Steinhardt scris la adresa exclusivismului filozofic, ușurința cu care acest text poate fi oricînd „instrumentat" în dezbaterea culturală și ideologică a contemporaneității.

Și scrierile ultimului *Steinhardt întrețin o stare dialogică.*

Printre puținii cercetători care au intuit existența unei fisuri între cei doi vechi prieteni s-a numărat și Virgil Bulat. În opinia acestui avizat biograf al lui Steinhardt (și fost coleg de celulă), „înțepăturile bonome" ale filozofului de „prin '85", conform cărora Steinhardt s-ar mișca în cîmpul culturii „ca un Gavroche", se datorează „lipsei de detașare necesară aprecierii unui întreg". Argumentația lui Virgil Bulat se axează pe faptul că lui Noica i-ar fi rămas necunoscute cărțile inedite sau postume ale amicului său. Același comentator consideră că binecunoscutul eseu polemic steinhardtian ar fi o replică ulterioară la discuțiile aprinse dintre cei doi: „Ulterior, N. Steinhardt replică, probabil după o frămîntată meditație, scrind eseul «Catharii de la Păltiniș»" (Virgil Bulat, „Lecția Jurnalului fericirii", în *Jurnalul fericirii,* Polirom, 2008).

Nu împărtășim acest punct de vedere, și nu doar pentru că la mijloc este o mică eroare de cronologie (eseul amintit, înainte de a fi inclus, în 1987, în sumarul volumului *Escale în timp și spațiu,* vede prima oară lumina tiparului în revista orădeană *Familia*, în 1983), ci și pentru că, în opinia noastră, este vorba de o *dispută veche* între cei doi gînditori. Există, într-adevăr, cel puțin deosebiri de nuanță între cei doi intelectuali, deosebiri care au făcut posibile și explicabile uneori atît „recuperarea" lui Noica, pe o filieră protocronistă, de către sintaxa megalomană ceaușistă, dar și irecuperabilitatea lui Steinhardt din aceeași perspectivă. Să încercăm să le dezvoltăm.

Deosebiri de nuanță

a) **Metafizic *vs.* postmetafizic.** Opoziția se realizează, în acest caz, între discursul filosofic, de sorginte hegeliană, exclusivist, dialectic și totalizator, și acela existențialist, eseistic, polivalent, paradoxal, contrapunctic, antielitist și antiexclusivist, discurs care intră, fapt foarte interesant, în tangență cu aria propusă de filosoful Gianni Vattimo („a face totul pentru a se îndepărta de o constrîngere") conceptului celui mai funcțional al discursului filozofic postmodern: *gîndirea slabă*. Totuși, nu este cazul să găsim afinități postmoderne la Steinhardt, deși legăturile acestuia cu optzeciștii, probabil în maniera vaselor comunicante, sînt peremptorii. Între multe altele, o posibilă explicație pentru afinitățile dintre Steinhardt și optzeciști ar putea-o aduce ipoteza lui Eugen Negrici, conform căreia optzecismul românesc reprezintă mai degrabă ultima fază a modernismului la noi, neasumîndu-și cu adevărat relativizarea absolută și convențiile ludice specifice postmodernismului, ceea ce ar face cu atît mai justificabilă apropierea nostalgică pe care o resimte Steinhardt față de această generație, față de angajamentul ei ontologic și față de componenta realistă, autenticistă, pe care mizează discursul cultural optzecist *(Iluziile literaturii române,* Cartea Românească, 2008).

Pe de altă parte, faptul că Noica ar putea reprezenta, în această dihotomie, *gîndirea tare,* devine din ce în ce mai posibil: „Destinul nostru este de a desena figuri regulate", de a gîndi în „registre poliedrice regulate", afirma el încă din 1934. *Gîndirea tare,* așa cum o definește Vattimo în *Il pensiero debole* (1983), se recunoaște prin „privirea totalizatoare" și prin puritatea elementelor sale constituente, pe cînd *gîndirea slabă* funcționează ca o deviză polivalentă și cu frontierele în chip voit neconturate, (...) ca un paradox sau ca un mod de a spune provizoriu, poate chiar contradictoriu". Ceea ce îl apropie pe Steinhardt de o astfel de viziune sînt: interesul constant pentru conceptul de incertitudine, cultivarea cu orice preț a paradoxului, precum și caracterul polifonic, interdisciplinar și antisistematic al producțiilor sale eseistice. Cu toate acestea, deși *Jurnalul fericirii* și scrierile *ultimului* Steinhardt întrețin o stare dialogică în raport cu postmodernismul, discursul său reprezintă un caz destul de tipic pentru paradigma existențialist-creștină.

b) **Vocație filozofică *vs.* vocație literară.** Contribuția lui Noica în domeniul filozofiei românești este aproape unanim receptată ca fiind remarcabilă, deși nu a avut parte și de un acces la un circuit internațional. Există și un consens tacit în ceea ce privește opera de căpătîi a filozofului: aceasta este considerată a fi tratatul de ontologie *Devenirea întru ființă* (1981). Filozofia lui Noica este îndatorată atît raționalismului cartezian și filosofiei kantiene (mai cu seamă în tinerețe), cît și unui idealism obiectiv, de factură platoniciană și hegeliană (mai ales după anii de detenție). La Noica, vocația pentru filozofie se conjugă cu aceea pedagogică, teoretizată încă din publicistica interbelică sau din vremea *Jurnalului filozofic* (1944).

În cazul lui Steinhardt, putem vorbi de o certă vocație literară, sprijinită atît pe o cultură literară enciclopedică și, deci, pe o bulimie a lecturilor și a conexiunilor culturale, cît și pe temperamentul său lingvistic, trădînd o ușoară slăbiciune pentru teatralizare, mereu aflat în căutarea nuanțelor și stăpînit de o curiozitate de nestăvilit. Steinhardt, *scriitorul,* este excelent reprezentat, la nivelul întinsei sale opere, de trei categorii aparte de specii ale discursului literar: *parodiile* din *În genul tinerilor*... (interesul pentru mască, exercițiul sublim al ipostazierii, întreprins de către acest „demon jucăuș", cum îl numește G. Pruteanu); încercările de roman, *proza* subiectivă, autenticistă, cuprinse, și acestea, mai cu seamă în proiectele de tinerețe *(Călătoria unui fiu risipitor, Eseu romanțat asupra neizbînzii),* dar relevante și prin intermediul a numeroase pasaje din *Jurnalul fericirii;* nu în cele din urmă, memorialistica, discurs literar de graniță, în mare parte reprezentată de amintitul *Jurnal*, dar și de către unele dintre eseurile postbelice. Majoritatea cercetătorilor sînt de părere că, în perimetrul memorialisticii de detenție românești, unde aportul estetic se verifică în foarte puține cazuri, prin destinul său special, prin arhitectura „savantă, cu adevărat literară" (Sanda Cordoș), prin scrierea „mozaicat-barocă" (Ruxandra Cesereanu) și prin finețea abordării unei tematici de rezonanță europeană, *Jurnalul fericirii* este o capodoperă a genului, fiind plasată pe primul loc în această privință.

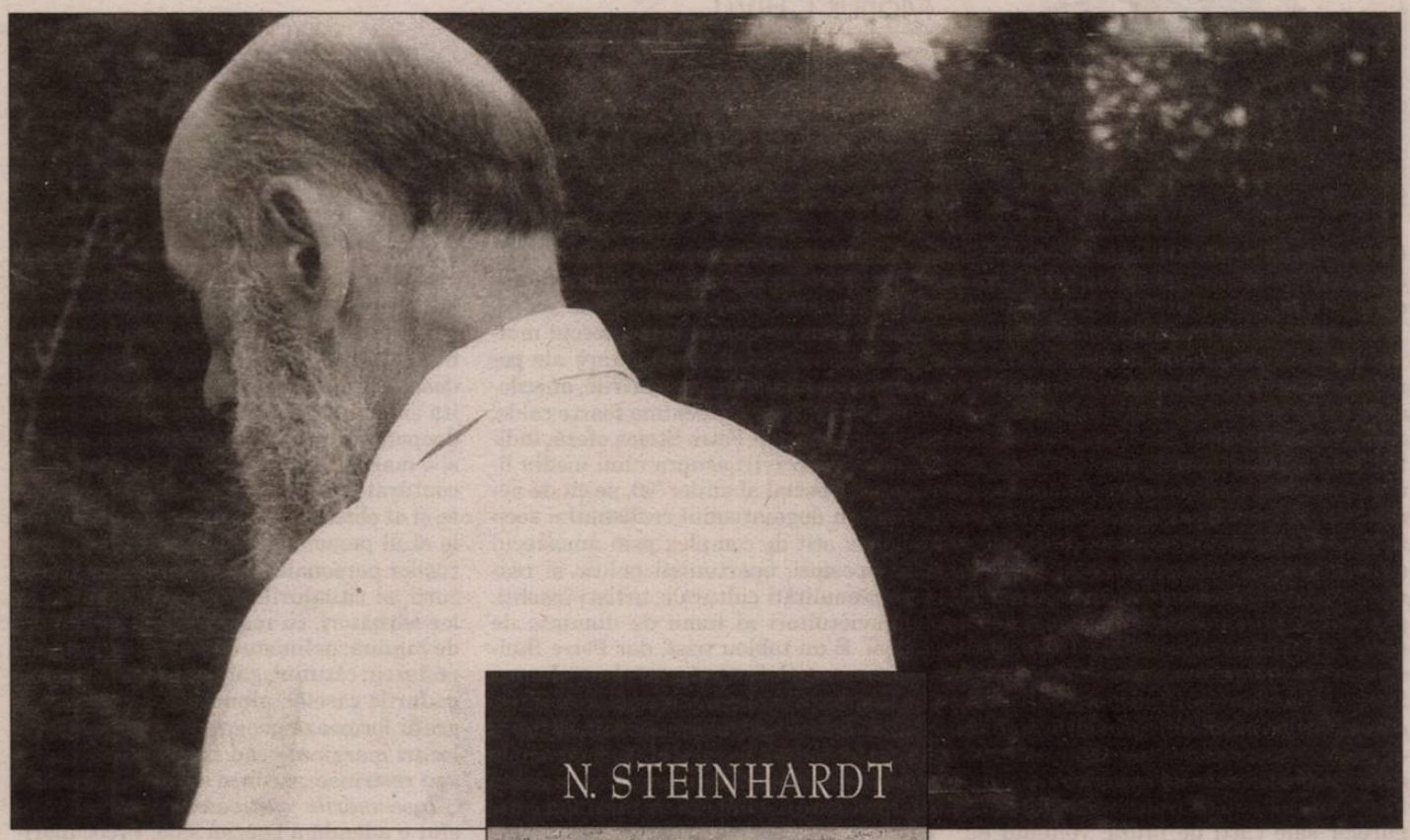

c) **Model cultural german *vs.* model cultural francez.** Este cunoscută, încă din *Epistolarul* editat de Gabriel Liiceanu, conform mărturiei lui Alexandru Paleologu, poziția pe care ar fi avut-o Noica față de cultura franceză: „Opinia lui despre cultura franceză nu a dat-o niciodată în vileag așa cum e ea în realitate, adică 99% negativă (și întemeiată pe ignorare deliberată, iar în rest pe neînțelegere)" *(Epistolar,* Humanitas, 1996). De cealaltă parte, Steinhardt, asemenea lui Paleologu, este, încă din tinerețe, un consumator avid de texte literare sau ideologice franceze. De la doctrinarii francezi citiți în interbelic pînă la noua critică franceză, Barthes, structuralismul, *le Nouveau Roman,* Steinhardt nu ratează nimic din datele de referință specifice acestui model al influenței formative. „Canonul" său literar este inoperabil în absența binomului Gide – Proust, la care face o sumedenie de trimiteri și de la care însăși scriitura sa își reclamă identitatea.

d) **Supraviețuire prin cultură *vs.* rezistență prin cultură.** Dacă în discursul lui Steinhardt sînt evidente satanizarea dușmanului de moarte – comunismul – și *necesitatea definirii prin faptă*, la timpul prezent și pentru *concret*, Noica îmbrățișează fără menajamente modelul abstractului antiistoricist. Pentru filosof, șansa României nu se află în făptuirea prezentului, ci în făptuirea atemporalului. Cultivînd gîndirea lui Platon (spre deosebire de Steinhardt, care se declară aristotelician, tocmai din rațiuni antitotalitare, *Primejdia mărturisirii,* Dacia, 2002), Noica întoarce spatele istoriei reale, evenimențiale, socotită drept simplă „meteorologie", și îi desconsideră pe disidenți ca victime ale unei iluzii, „prinse într-o încleștare neesențială". În *Jurnalul de la Păltiniș,* G. Liiceanu recunoaște fățiș: modelul cultural reprezentat de Noica „inhiba orice pornire nemijlocit contestatară, (...) din școala lui nu a ieșit nici un Havel și nici un elev al lui nu a devenit sfătuitorul unui Walesa român". Discursul lui Steinhardt este unul net diferit, *angajat*, îndatorat gîndirii unor Karl R. Popper, Camus, Simone Weil etc. Acesta și-a asumat cu o „demnitate tragică", spune Alex. Ștefănescu, dictonul pe care aveau să îl scandeze mai tîrziu demonstranții din Piața Universității: „Mai bine mort decît securist!".

Nici una dintre aceste disocieri nu a afectat cu adevărat, însă, prietenia.

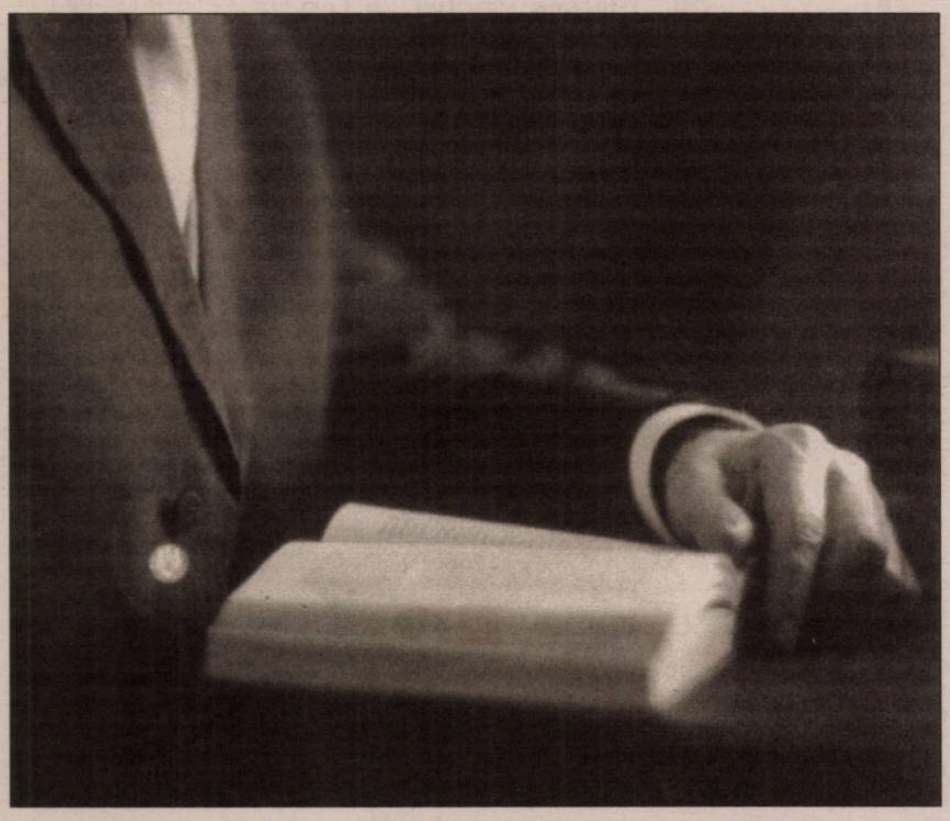

Aristotelicul și platonicianul

Nici una dintre aceste disocieri nu a afectat cu adevărat, însă, *prietenia* dintre aristotelicul Steinhardt și platonicianul Noica. Legătura lor profundă a supraviețuit, scriindu-se, odată cu ea, încă o pagină luminoasă a solidarității scriitorilor într-un mediu politic represiv, responsabil de nenumărate traume, atît particulare, cît și colective. Privită livresc, la firul ierbii, legătura dintre cei doi gînditori pare o meditație asupra *prieteniei* înseși. Asupra prieteniei ca exercițiu al autenticității. „Am eu o răfuială cu Noica...", spune pe undeva monahul Steinhardt. „Prietenia absolută are sens numai cu ființe ca el...", scrie altundeva filosoful, răspunzîndu-i parcă într-un ecou. Ironia, autoironia, pastișa, parodia, înțepăturile bonome, toate par a face parte din culisele amiciților autentice: este și unul dintre mesajele acestei povești. În definitiv, să nu uităm că cea mai bună parodiere a lui Noica, valabilă pînă astăzi, deși textul datează din 1934, o furnizează tot vechiul și rebelul său amic burghez, în volumul *În genul tinerilor:*

„Ajută-mă, Unicule, să ajung un triunghi echilateral! Fă-mă, Unicule, un trapez a cărui bază mare să fie exact de două ori cît baza lui mică. Ajută pe copiii mei să ajungă niște triunghiulașe regulate de toată frumusețea, iar pe bătrîna mea bunică să o mai văd mulți ani-lumină de azi înainte sub forma unei prisme octogonale de toată venerabilitatea! (...) De ce să trăim în istorie, în viața clipei oarbe? De ce să ne istoricizăm? (...) De ce să mîncăm? Fiecare bucată e o posibilitate exclusă. Mai bine este să gîndești la toate posibilitățile... Și eu nu sufăr de foame pentru că n-am mîncat azi nimic, nici pentru că, probabil, nici de azi încolo nu voi mînca nimic, ci de foamea tuturor posibilităților de a nu fi mîncat. Însutit, înmiit, la puterea *n* (...) De ce să spui «bună dimineața» sau «bună seara»? Zile trecătoare. Mai bine să anunți cu bucurie la sculare: Omule, două fracții se înmulțesc înmulțind numărătorii între ei și numitorii între ei. Iar la apusul soarelui: Ascultați, fiilor, suprafața pătratului e egală cu latura la pătrat. De ce sugacii să sugă laptele mamei lor lumești? Mai bine să sugă seva ideală ce curge din principiul lui Arhimede și din rădăcinile cubice ale numerelor zecimale. Ce vii, ce înțelepți, ce superior umani ar fi acei copii! Ei vor fi înțărcați la propoziționea a 20-a a geometriei euclidiene. Vor împlini 7 ani la sistemul cosmic al lui Ptolemeu. Vor fi puberi la concepția astronomică a lui Galilei. Vor fi majori la neoeuclidianismul lui Lobacevski. Vor vota pentru Senat la teoriile lui Einstein. Aceasta va fi adevărata viață... pură..." (și N. Steinhardt, *Despre Eliade, Cioran, Ionescu și Noica,* ediție de Florian Roatiș, Polirom, 2017).

La aproape un veac de la publicarea acestui text, este remarcabilă delimitarea clară, în urma unei lecturi stilistice, a acelor linii de forță și de interes care au făcut mai tîrziu celebru discursul lui Steinhardt. Între acestea, se remarcă vocația distopiei și plăcerea teatralizării, a schimbării registrelor, a punerilor în scenă, a măștilor. Steinhardt, „bufonul", iar Noica, „Dottore"-le unei *commedia dell'arte,* iată un portret suprarealist, nu și imposibil, însă, într-un veac în care răsturnările de situație și ironiile destinului s-au ținut lanț.

***Adrian Mureșan** este eseist și critic literar, doctor în filologie al Universității din București.*

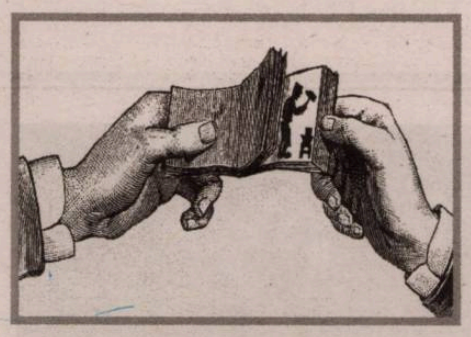

● **Petre Stoica, *Amintirile unui fost corector. Însemnările cultivatorului de mărar,* Editura Humanitas, 2019.**

Marius CHIVU

feedbook

De la ESPLA la Bulbucata

Petre Stoica, despre care scriam nu demult că este, probabil, cel mai mare poet postbelic pe care lumea încă nu l-a citit (de fapt, este unul dintre cei mai prolifici, mai compleți și mai constanți poeți din literatura noastră), a început să fie redescoperit în acești ultimi ani. O antologie de poezie, alcătuită chiar de mine *(Singurătatea noblețele ei,* Cartier, 2017), un album colaj cu versurile sale și fotografii din Jimbolia, orașul unde s-a mutat definitiv la mijlocul anilor '90 *(Ceva ce găsești numai o singură dată în viață,* Societatea Culturală „Condiția Română" din Petrila, 2017), o reeditare și o traducere *(Copleșit de glorie* & *Accablé par la gloire,* Vinea, 2018) – toate acestea par să fi prefațat cum se cuvine retipărirea singurelor sale cărți de proză, volumul de memorialistică și jurnalul, aduse laolaltă între aceleași coperte.

Amintirile unui fost corector, apărute în 1982, cuprind nouă portrete narative, de dimensiuni și tonuri variate, ale unor scriitori și critici literari pe care Petre Stoica i-a avut ca profesori la Facultatea de Filologie din București, mentori, colegi de redacție sau prieteni: profesorul universitar Tudor Vianu, poeții Dimitrie Stelaru *(vezi și fragmentul de mai jos),* A.E. Baconsky, Ion Vinea și Adrian Maniu, prozatorii Mihail Sadoveanu, Ion Marin Sadoveanu, Marin Preda și Teodor Mazilu. Student, el însuși poet publicat, apoi corector la ESPLA („angajat măturător al greșelilor tipografice") și redactor la revista *Secolul 20,* a cunoscut multe dintre personalitățile literare ale perioadei anilor '50-'80. Amintirile, anecdotele, portretele, întotdeauna foarte calde, făcute de tînărul Petre Stoica oferă, indirect, cîteva priviri asupra unui mediu literar, în special al anilor '50, pe cît de nefast, prin dogmatismul realismului socialist, pe atît de complex prin amestecul de impostori, oportuniști politic și reale personalități culturale, artiști insoliți, supraviețuitori ai lumii de dinainte de război. E un tablou trist, dar Petre Stoica scrie cu o deferență nostalgică despre lucrurile care merită cu adevărat gestul nobil al amintirii, lăsînd abia să se întrevadă ororile epocii. Îi pune în lumină doar pe aceia care duc mai departe cultura, nu politica, prin seminariile de la catedră, prin boema artistică, prin munca redacțională nevăzută sau prin marile traduceri din literatura universală. Prin amintirile sale în tonalități nostalgice, cu tușe de umor, se perindă sute de scriitori, traducători, gazetari, pictori, actori, dînd astfel imaginea unei lumi vii, populate cu nenumărate personaje, nu rareori contradictorii în destinele lor aflate sub vremuri nu tocmai prielnice.

Însemnările cultivatorului de mărar, publicate în 1988, din cauza cenzurii, sub titlul *Viața mea la țară,* reprezintă jurnalul vieții private a poetului din perioada octombrie 1976 – iulie 1977, cînd a trăit în comuna Bulbucata, județul Giurgiu, într-o casă cumpărată cu doi ani mai devreme și vîndută la puțin timp după data la care se termină însemnările. În cărțile sale de poezie, Petre Stoica a scris, ca nimeni altul, despre obiecte și animale, despre timp și natură, despre viața trăită singur. Cum am spus, prin poezia sa, deopotrivă a micilor miracole domestice și a marilor drame umane, Petre Stoica a conturat un univers al lucrurilor mărunte și al obiectelor vechi, al ființelor fragile și al personajelor dispărute, al tabieturilor personale și al manifestărilor naturii, al ritualurilor cotidiene și al micilor sărbători, cu momente schimbătoare de lumină, neliniște și reverie. Provincia, pădurea, cătunul, gara, birtul, prăvăliile, podurile caselor, albumele vechi de fotografii formează geografia poemelor sale: locuri marginale sau tranzitorii, retrase sau restrînse, ascunse sau uitate.

Însemnările cultivatorului de mărar sînt o adendă a poeziei sale. Preocupările, personajele, stările sînt aceleași. Prozaismul său melancolic și plin de umor se manifestă aici din plin, cartea fiind o relatare și totodată un elogiu al lucrurilor banale, al dialogurilor cazuale și al muncilor cotidiene, lipsite de grandoare, „de la țară". În afara unor note de lectură, jurnalul e despre nimic, lăsînd însă viața să-i pătrundă pe fiecare pagină. Scenele și conversațiile cu sătenii, plimbările pe malul Neajlovului și observațiile din natură, manevrele zilnice din gospodărie, precum creșterea animalelor și cultivarea grădinii, toate alcătuiesc un tablou vivant, pitoresc sau liric, deseori comic. Jurnal al cultivatorului de mărar („mărarul mi-a scăpat de sub control") și totodată al crescătorului de iepuri („verific minuțios cuștile iepuroaicelor gestante"), numit de consăteni cînd „dom' scriitor", cînd „dom' poet", cartea e plină de povești din sat, de zvonuri, bîrfe și ocheade la bufet, alimentară, dispensar, cămin cultural, poștă, colectivă sau stația de autobuz. Dintre personajele de vază ale comunei (primarul, directorul fermei, doctorul, miliția nul, preotul, pomicultorul, pădurarul, învățătoarea ș.cl.) se desprind însă două figuri simpatice – nea Costică și, mai ales, coana Firica, vecina văduvă –, un fel de *raisonneur*-i rurali, dar fiecare cu prejudecățile și ticurile sale. Lumea satului ca un teatru în aer liber!

(fragment din prefața ediției)

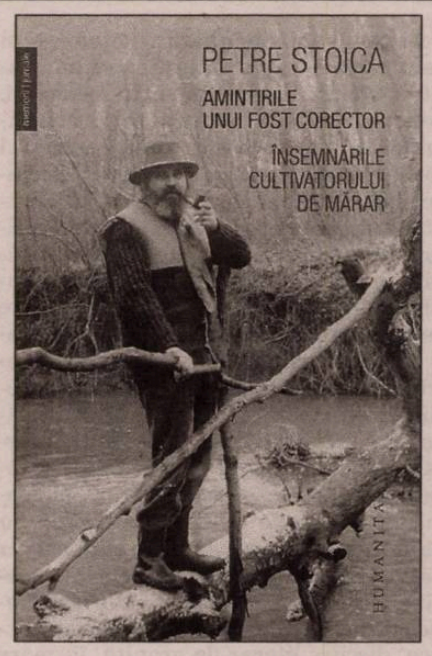

aproape de carte

Petre STOICA

Amintirile unui fost corector

(fragment)

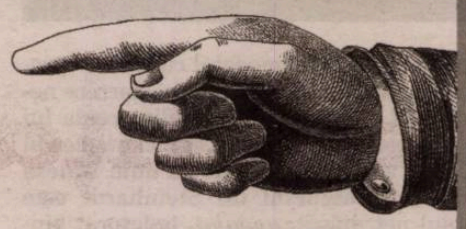

Dimitrie Stelaru nu scria în văzul altora. Pentru el, gestul creației avea caracter intim, discret. Odată, bănuindu-ne dormind, l-am surprins în poziție chircită, după cum i-o permitea patul strîmt. Se apucase de scris la lumina dimineții de vară. Cu un ciot de creion punea rînduri-rînduri pe hîrtie. Din cînd în cînd se oprea și trăgea cu acul fire în călcîiul ciorapului mulat pe ciuperca de lemn, sculă nelipsită din desaga-i de *clochard* de pe malurile Dîmboviței. În timpul operației de gospodină săracă, urmărea alte fire, ale poemului – cînd i se adunau în minte, apuca iarăși flecuștețul de creion, dînd în lături ciuperca. Cusutul alterna cu scrisul. Scenă înduioșătoare.

Îi respectam clipele de reverie, respectîndu-ni-le și el pe ale noastre. În această privință exista o înțelegere mutuală, pe care n-o încălcam. Croia poeme, paralel croia și planuri cu finalitate practică: procuratul celor necesare stomacului. Avea ochi de vultur și instinct de vulpe bătrînă. O chiftea sfîrîind în tigaia de pe lampa cu petrol a Coanei Maria era subtilizată cu artă. Ca și rufa, încă umedă, atîrnată pe frînghia din curte. Cu apucături de *pie voleuse,* Stelaru aduna fleacuri, Dumnezeu știe de pe unde, cu gîndul naiv că le-ar valorifica ușor, și încă la prețuri serioase.

Voia să mă fericească dîndu-mi un Pallady, ieftin, pe cinci poli. Desenul, în creioane colorate, pe hîrtie gri, executat cu oarecare îndemînare, reprezenta un crîmpei din mahalaua Bucureștilor de altădată. Nici vorbă de Pallady! Pastelul purta ca semnătură litera P, singurul semn ce amintea de genialul pictor. I-am tăiat elanul: „Nea Stelarule, pe cine vrei să prostești? Sînt eu ignorant în materie? Zău, mă jignești." S-a mulțumit cu puțin: „Bine, bine, dă-mi cinci lei." Fărîme de bani, din fărîmele primite lunar de la niște părinți ajunși la aman. Vindea el, vindeam noi, cu bănuții în buzunar alergam la modestele restaurante din apropiere, Miorița sau Izvorul Rece. Beam secărică, monopol, rareori vin. Faimoasa pară dispăruse din comerț, prea se dovedise a fi neagră otravă pentru popor.

Sărac lipit, mereu constrîns de lipsa mijloacelor materiale, trăia la voia întîmplării. Își potolea foamea cu coji de pîine, cu alimente abandonate. Sub privirile noastre consternate într-o zi mîncase un cocoș fript, imposibil la gust, din pricina poștei care întîrziase predarea coletului. Pînă și oasele i le-a fărîmat cu dinții săi de lup. Visa bogății, dar în felul în care și-o visează copiii: cu palate mirifice, cu mese așternute prin manevre magice ca în cunoscutul basm al Fraților Grimm. Ele urmau să vină cîndva.

26 DE ANI DILEMA VECHE
„Sîntem vechi, domnilor!"

I pak, dăm de știre
domniilor-voastre
că „Dilema veche" a trecut
pragul sfertului de veac
și tocmai a împlinit
26 de ani de mărețe
realizări dilematice.
Să ne fie de bine, iar vouă,
la toți cei prezenți și viitori,
sănătate!

Eveniment realizat cu sprijinul:

NESPRESSO IQOS xtb DEDEMAN

Doris MIRONESCU

pe de altă carte

Eseistul și înțelepții

● **Valeriu Gherghel, *Roata plăcerilor. De ce n-au iubit unii înțelepți cărțile?*, Editura Polirom, 2018.**

La ce bun cărțile, cît timp viața adevărată, „viața care se vietuiește", vorba lui Mateiu, e întotdeauna „în altă parte", vorba lui Milan? Însăși aglomerarea citatelor în această frază e un semn de criză. O criză de care se ocupă, în cartea sa recent apărută, unul dintre cei mai interesanți eseiști de astăzi, Valeriu Gherghel. În *Roata plăcerilor. De ce n-au iubit unii înțelepți cărțile?*, autorul revine la tema sa predilectă, aceea a lecturii, discutată în alte două frumoase cărți anterioare, *Porunca lui rabbi Akiba* (2006) și *Breviarul sceptic* (2012). De astă dată, este analizată suspiciunea principială la adresa cărților. „Există oameni care nu citesc deloc, nu mi-am propus să scriu despre ei, presupun că sînt fericiți", mărturisește Gherghel. Nu dinspre acești benigni închinători ai concretului vine amenințarea, ci dinspre „înțelepți", dinspre oamenii cărții, posesori, cititori și autori de biblioteci cărora le cășunează existența cărților (și cititorilor) altora. De la aceștia, uneori vîrfuri ale tradiției umaniste precum Seneca, Marc Aureliu, Kant, Leibniz, Hume, Montaigne, Rousseau, Emerson, se aud periodice, metaforice rechemări la incendierea Bibliotecii din Alexandria sau măcar a unei părți din ea.

Sigur că vastul corpus al literaturii lumii presupune multă aglomerație și impostură; sigur că universul social al lumii cărții, de la presa literară la uniunile creatorilor, de la demagogia internautică a lecturii la librăriile „cu dichis", conține și laturi penibile, revoltătoare sau kitsch. Dar acesta nu e un motiv suficient, crede Gherghel, pentru a demoniza cartea, pur și simplu, sau pentru a inventa dihotomii absurde, în afara spiritului științific, precum aceea dintre lectură și experiență: „Ori comentezi, ori trăiești. Ori citești, ori simți. Ori adnotezi *Poetica* lui Aristotel, ori te veselești într-o *taverna* din Monastiraki". De fapt, o astfel de „indispoziție umană străveche" se datorează, în cele mai multe cazuri, unei percepții la fel de înguste a vieții, ca și a cărții. Marc Aureliu sau Kant erau cititori autoreprimați, fanatici ai „rațiunii", ignorînd latura afectivă, ca și pe cea corporală a lecturii. Emerson sau Rousseau idolatrizau „trăirea" pură, se așezau în corul vitaliștilor, pozau în „inspirați proroci ai experienței, ai trăirilor ferine, ai senzațiilor virginale", făcînd o distincție nepermisă între cititul celorlalți („inautentic, uscat, lipsit de consistență vitală") și scrisul lor (capabil de a-l „păstra pe filosof fraged și nealterat, el însuși mai presus de el însuși"). Alții, de mai mică substanță, preferă să transfere această dihotomie în planul estetic, să susțină, de pildă, că poezia iese din pură inspirație, în timp ce proza din viața trăită – cum altfel s-ar explica faptul că „poeții au bărbi înfoiate, plete în valuri, prozatorii au chelie (de-o pildă, Dostoievski, Flaubert, Musil, Saramago, Rushdie, nu știu dacă ați observat)"?

Aceste dihotomii nu au substanță, arată Valeriu Gherghel în pagini savuroase, care profită abundent de tehnica reducerii la absurd a acestor nefondate pretenții. Lectura este o experiență alături de celelalte, al cărei caracter derivat nu trebuie să ne pună pe gînduri: mai toate experiențele sînt indirecte. Chiar dacă nu aduce foloase imediate, nereușind să producă conversiuni morale peste noapte ale bestiilor în oameni de treabă, cititul îndeplinește anumite scopuri deloc de neglijat. Oricum, „cititul nu este negreșit o noblețe, dar nu este în nici un caz o josnicie". Pe unii (Flaubert, Borges), lectura îi ajută să evite viața, să forjeze un univers al lor, o vizuină în care generații de cititori sînt, pe urmă, invitate să se refugieze. Pe alții (Montaigne, Gherghel însuși) îi ajută să-și proiecteze eul *„ondoyant et divers"* în trecut, revizitînd lecturi de odinioară („Cărțile ne arată cît de tare am deviat de la inocență"). Altora le permite să-și măsoare viața lor cu a altora, îi ajută să instaureze ordine în propriile experiențe, le oferă cuvinte cu care să-și descrie emoțiile. Pentru alții, în fine, lectura e un act gratuit, o reinstalare în confortul celei de-a treizeci și noua recitiri a *Iliadei* („în greaca cea mai veche, desigur").

Tema lecturii îl ajută pe Valeriu Gherghel să revină la multe dintre temele sale preferate din volumele anterioare: patologia lecturii (cititul-viteză, de pildă, sau performanța alfabetică a Autodidactului din *Greața* de Sartre), revelațiile bibliofiliei („un bibliofil pur și dur, care își respectă meseria, refuză să citească vreun rînd și privește cartea așa cum consideri un pendul arhaic"), naivitățile înțelepților antici și medievali. Pentru Seneca, Augustin sau Isidor din Sevilla, lumea e o carte și cărțile sînt lumea, de aceea pentru ei nu există îndoială că diamantul poate fi spart cu sînge de țap sau că greierii din Calabria sînt muți, de vreme ce așa stă scris în cărțile vechi.

Scriind despre toți acești înțelepți, admirîndu-i, dar de la distanță, Valeriu Gherghel nu este un înțelept el însuși. Nu-i place acest cuvînt periculos, de folosit mereu cu ghilimele. Gherghel își asumă postura eseistului, dar nu pentru că acesta ar fi un gînditor lipsit de rigoare, ci pentru că eseistul e, în mod fundamental, un scriitor. În cazul de față, un scriitor care merită citit și recitit – din toate motivele pe care, în *Roata plăcerilor*, autorul le enumeră cu atîta farmec.

***Doris Mironescu** este critic literar. Cea mai recentă carte publicată:* Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei, *Editura Humanitas, 2018.*

PUBLICITATE

Andreea VLAD

dilematograf

Alb, negru sau gri dorian

● ***BlacKkKlansman / Agent provoKk-Kator*** **(SUA, 2018), de Spike Lee.**
● ***Green Book / Green Book, o prietenie pe viață*** **(SUA, 2018), de Peter Farrelly.**

. A fi incorect politic poate fi corect politic pentru toate părțile implicate? La această întrebare oferă un răspuns inteligent marele regizor american de culoare Spike Lee, cunoscut pentru cinemaul său politic exuberant, complex, simultan ironic și autoironic, lipsit deci de tezism. În filme de referință ca *Malcolm X* sau *Inside Man,* avîndu-l ca protagonist pe Denzel Washington, versatilul Spike Lee (el este și un excelent regizor de documentare) vorbește foarte nuanțat despre condiția omului de culoare, erijîndu-se în avocatul diavolului atît pentru americanii de culoare, cît și pentru semenii lor albi. Tocmai de aceea, filmele sale trebuie lecturate în cheia unor seducătoare jocuri de limbaj cinematografic postmodern, foarte critic și activ social, care relevă pericolul îmbrățișării unei ideologii sau a alteia în detrimentul nuanței celei mai apropiate de complexitatea realității, griul.

Rasismul este în toate nuanțele pielii, nu are preferințe cromatice, avertizează Spike Lee. Și în acest ultim film al său, *BlacKkKlansman,* el construiește un eclectic discurs vizual și narativ plecînd de la cazul real, oricît de implauzibil, al primului polițist american de culoare din istorie, Ron Stallworth din statul Colorado, a cărui carte de memorii a stat la baza scenariului. Interpretat de John David Washington (nimeni altul decît fiul lui Denzel), Ron are năstrușnica idee de a se infiltra în sînul Ku Klux Klanului, păcălindu-l pe liderul grupării la momentul respectiv – deceniul 7 –, exaltatul politician David Duke (un fel de Vadim Tudor de peste Ocean). Misiunea lui Ron este continuată de către colegul său, evreul Flip Zimmerman (excelentul Adam Driver), care intră sub acoperire ca membru al rețelei KKK din Colorado Springs, prin acest personaj fiind atinsă și problema evreiască, în același spirit aparent corect politic de care aminteam. Ron se infiltrează și în rîndurile unei grupări a studenților locali, ardenți susținători ai activistului de culoare Kwami Ture, unde se îndrăgostește de lidera acestei grupări, atrăgătoarea Patrice (Laura Harrier).

Spike Lee recurge și aici la recunoscuta sa abilitate de a da cadrului valențe neașteptate (prin montaj paralel și asociativ, minuțioase puneri în scenă sau un periplu ca în vis al cuplului înarmat Ron-Patrice, străbătînd prin travelling spațiul

Rasismul nu are preferințe cromatice.

banal al unui culoar spre un cîmp unde are loc unul dintre ritualurile pline de ură ale membrilor KKK). Însă marca sa stilistică sînt mostrele de ironie mușcătoare și umorul devastator, vizibil în caricaturizarea membrilor KKK (cum ar fi psihopatul Felix, ridicola lui soție Connie sau grandomanul Ivanhoe), sau în șarjele cu trimiteri evidente la locatarul cam isteric și deloc rasist, susține el însuși, de la Casa Albă. Chiar spre debutul filmului, o secvență parodică aduce în primplan un „părinte al națiunii" interpretat de Alec Baldwin (cunoscut în realitate ca cel mai bun imitator al lui Trump), care vorbește acesteia despre pericolul amestecului raselor și al conspirației evreiești (desigur universale), pe fundalul filmului *Birth of a nation* de D. W. Griffith, Biblia excepționalismului american. De altfel, cineastul de culoare și-a lansat filmul în august 2018, în momentul împlinirii unui an de la înfruntările violente dintre susținătorii supremației rasei albe și protestatarii antirasiști, ce au avut loc în orașul Charlottesville din statul Virginia, în urma cărora o femeie a murit. Secvențe reale ale acestui incident sînt inserate în finalul filmului. Este un contrapunct, unul ironic desigur, cu debutul propriu-zis al filmului, o secvență din clasicul *Pe aripile vîntului,* cu o scenă din plin Război de Secesiune și vocea lui Vivien Leigh în fundal.

BlacKkKlansman, aflat în cursa pentru Oscar la șase categorii, inclusiv Cel mai bun film și Cel mai bun regizor, păstrează, cum spuneam, acea măiestrie intertextuală prezentă în toate filmele americanului. Tot o șarjă metaculturală poate fi și apariția-surpriză a legendarului Harry Belafonte vorbind despre cazul lui Jesse Washington, afro-americanul linșat și schingiuit după ce s-a autodenunțat pentru că a violat și ucis o femeie albă.

O abordare ceva mai relaxată, dar plină de tandrețe a problemei rasiste, alege cineastul Peter Farrelly. *Green Book* este o comedie dramatică ce are în centru relația de prietenie improbabilă dintre un pianist de culoare foarte sofisticat, distant, cultivat (chiar prețios), manierat și cu principii, pe nume Don Shirley (superbă interpretarea lui Mahershala Ali) și un descurcăreț șofer de ocazie din New York, Tony „Lip" Villalonga (Viggo Mortensen). Crescut în rău famatul Bronx, „format" în cele mai fițoase restaurante newyorkeze ca om responsabil cu ordinea, orice ar putea însemna asta, inclusiv metode mai puțin ortodoxe, Tony este omul bun la toate și mai din topor, cam agramat, dar sufletist, care acceptă să-l însoțească pe Don ca șofer și asistent personal într-un turneu de două luni în rasistul Sud al deceniului 6, în cadrul trioului The Don Shirley.

Cu un lirism discret, mesaje tonice și excelente interpretări, *Green Book* are subtilitățile lui. Într-una dintre scenele sale forte, în timp ce Tony repară mașina pe una dintre șoselele prăfuite din Sud, Don este privit în tăcere, tainic și intens, de la foarte mică distanță, de un grup de negri care muncesc pe o plantație. Deși nu mai sînt de mult sclavi, privirea lor tristă și atavică, de foste animale hăituite și considerate rasă inferioară, aduce aminte de vibrația dramatică din romanele lui Toni Morrison, scriitoarea de culoare premiată cu Nobel (într-unul dintre ele, *A mercy,* Florens, o fetiță sclavă, are o bizară pasiune pentru pantofi, în care vede o protecție a pielii ei negre în fața intemperiilor, deci și în fața unei vaste realități mult mai crude). Don Shirley, un mare compozitor și pianist de jazz de formație clasică, despre care Stravinski spunea că „are o virtuozitate care vine de la zei", a fost un negru emancipat și ajuns pe merit în elita artistică a vremii. În film, el cîntă contra unor onorarii mari pentru albii din Sud (cu toate că este trimis în toaleta din fundul curții, imediat ce a închis Steinway-ul de concert, sau i se refuză dreptul de a proba costume, nemaivorbind de șicanele poliției). Însă Don nu se mai identifică cu comunitatea din care provine, nu o reneagă, însă nu se mai recunoaște ca membru valid al ei („Nu sînt nici destul de negru, nici destul de alb, deci nu sînt destul de om, atunci cine naiba sînt eu"?, îl întreabă pe Tony).

BlacKkKlansman poate fi vizionat în avanpremieră la Grand Cinema & More, pe 27 februarie. *Green Book* va rula pe ecranele din toată țara din 1 martie.

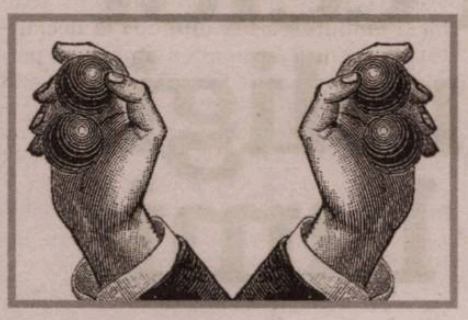

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

O revizitare

● **Octavian Nemescu,** ***Gradeatia • Natural 1973-1985****,* **Sub Rosa, 2018.**

În 1984, Electrecord, singura casă de discuri din România acelor vremuri, producea un LP care purta numărul de catalog ST-ECE 02330, parte dintr-o serie devenită ulterior cult, *Romanian Contemporary Music*. Pe scurt, *RCM*. Discul de vinil se numea *Gradeatia • Natural* și era semnat de un compozitor din generația care „exploda" în anii așa-numitei liberalizări culturale, Octavian Nemescu. Nemescu își mai văzuse numele pe *release*-uri ale companiei de stat – pe *Recital de clarinet*, al lui Aurelian Octav Popa, în 1969; pe *Musica Nova,* în 1978; pe unicul LP al formației brașovene de muzică veche Cantus Serenis, în 1980; pe miticul disc curatoriat și interpretat, alături de muzicieni români, de contrabasistul și compozitorul italian Fernando Grillo –, dar acesta era primul lui album de autor. Două lucrări își făceau loc pe *Gradeatia • Natural,* care, de altfel, dădeau și titlul LP-ului. Intitulată „neoficial" „Gradeatia – muzică pentru ambianța unei mănăstiri", prima dintre ele, era, în cuvintele autorului, de găsit pe a doua copertă a discului din '84, „destinată a fi o muzică de ambianță și atmosferă". Înregistrată în aprilie 1982, în timpul unei rezidențe la Institutul de Psihoacustică și Muzică Electronică din Gent, Belgia, piesa de 26 de minute și 35 de secunde – pe LP-ul Electrecordului două minute fuseseră tăiate „la montaj" fără acordul autorului – cupla faimoasele picturi ale Voronețului (lucrarea era menită a le acompania), un sintetizator modular EMS Synthi 100 manipulat de Erica Nemescu, soția compozitorului, și *field recordings* culese de autor în România în șapte „momente circulare" de muzică electronică ambientală. Artist obsedat de circularitate – „Combinații în cercuri" (1965), compoziție pentru o instalație realizată în colaborare cu Wanda Mihuleac, „Banda lui Moebius în spirală", a cărei fotografie stă atît pe coperta LP-ului din 1984, cît și pe cea a reeditării de anul trecut, „Concentric" (1969), „Metabizantinirikon" (1984) – pe „Gradeatia" Nemescu își pune în practică credo-urile și fetișurile artistice: *drone*-ul imersiv, zumzetul ca „vibrație eterică, energetică", cum îl definea într-un interviu din 2016 pentru revista *Muzica,* acordat Andrei Frățilă, cadențele fulgurante, propensiunea către un misticism care încerca să se contrapună apentenței pentru laicitate a regimului politic. „Natural" („Natural-Cultural", în varianta „de sertar", sau „muzică pentru eternizarea sunetelor"), piesa de pe Fața B a discului, este, ca și „Gradeatia", muzică pentru un anumit timp și un anumit loc, ea trebuind cîntată, la recomandarea explicită a autorului, „la răsăritul Soarelui, pe vîrful unui munte". Muzică pentru pian și bandă magnetică, mix de elemente acustice și electronice, această a doua lucrare a discului devine fidelă unui parcurs conceptual pe care Octavian Nemescu l-a avut în muzica contemporană: spectralism și muzică arhetipală.

Gradeatia • Natural 1973-1985 – reeditare a discului din 1982 inițiată de criticul de film Andrei Tănăsescu – poate fi ascultat și achiziționat, în format digital sau în varianta discului de vinil, de pe pagina de Bandcamp a *label*-ului belgian, la adresa *subrosalabel.bandcamp.com/album/gradeatia-natural-1973-83.*

Pe 3 martie anul acesta, în cadrul Săptămînii sunetului, *Octavian Nemescu va prezenta* Gradeatia și Natural sau muzică pentru eternizarea sunetelor. Concert de muzică electronică în spațializare octofonică. *Evenimentul va avea loc la Control Club din București. Mai multe detalii, la adresa* saptamanasunetului.ro.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

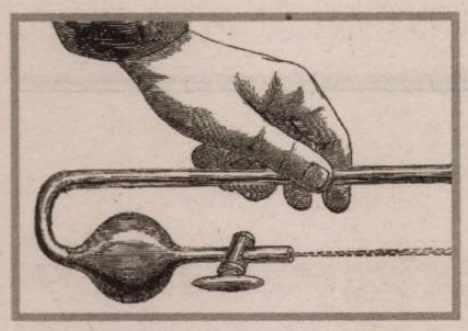

Oana STOICA

rosencrantz & co

Amy Winehouse feat. Hamlet

● ***Hamlet*** **de William Shakespeare, traducerea: Mihaela Crețu. Cu: Eduard Trifa, Marian Ghenea, Ana Maria Moldovan, Valentin Popescu, Ioana Bugarin, Vlad Bîrzanu, Alin State, Cezar Antal, Irina Mazanitis, Laurențiu Lazăr, Meda Victor, Anda Saltelechi, Ioana Mărcoiu, Simona Popescu, Iosif Paștina, Diana Gheorghian, Mădălina Ciotea, Marian Lepădatu, Relu Poalelungi, Ioan Batinaș și o figurație de 18 actanți. Regia, versiunea scenică, coloana sonoră: Dragoș Galgoțiu. Decorul: Andrei Both. Costumele: Lia Manțoc.** ***Light design:*** **Cristian Niculescu, Ștefan Iosca, Andrei Delczeg. Video: Sabina Spatariu, Luca Achim. Teatrul Odeon.**

Dragoș Galgoțiu a realizat o megaproducție dark, *cu acțiunea suspendată într-un timp nedefinit.*

Textele clasice pot avea variate interpretări, pot susține concepte performative departe de intențiile (știute sau presupuse) ale autorilor lor și asta vine din calitatea scriiturii și din distanța temporală. *Hamlet* este una dintre cele mai versatile piese în acest sens. Am văzut o mulțime de spectacole *Hamlet* (dintre care unul non-verbal, memorabil, regizat de Alex Rigola, *Casa Europeană. Prologul la Hamlet fără cuvinte),* cu viziuni regizorale îndrăznețe, a căror reușită ținea de soliditatea conceptului și de modul în care acesta se conecta la text.

Folosind ambele săli ale Teatrului Odeon (o idee bună pentru valorizarea spațiului, dar mai puțin justificată performativ) pentru *Hamlet,* regizorul Dragoș Galgoțiu a realizat o megaproducție *dark,* cu acțiunea suspendată într-un timp nedefinit. Domină costumele de piele (redingote și pantaloni) și coafurile punk, Elsinore-ul pare sinistru, cu ziduri negre care devin uneori translucide, un decor potrivit pentru thriller-ul politic în care e implicat tînărul prinț, pe scurt, spectacolul arată hamletian. De aici încolo, însă, lucrurile se cam împotmolesc. Horatio lipsește cu desăvîrșire (fără a fi o problemă), iar locul lui este luat de Amy Whinehouse (Diana Gheorghian, foarte bună într-un rol care îi vine ca o mănușă), care apare cîntînd (prin imaginația lui Hamlet sau prin realitate, asta e neclar, prințul nu interacționează cu ea). Prin scenă bîntuie și o Femeie în roșu (Mădălina Ciotea), o damă de consumație care întruchipează, probabil, Moartea. Și Gertrude (Ana Maria Moldovan) este o femeie ușoară, îmbrăcată doar într-un body și un trenci, și mai mereu beată. Claudius (Marian Ghenea, care joacă și Fantoma) este autoritar și agresiv. Polonius (Valentin Popescu) este decrepit și moare oarecum de moarte bună, căci Hamlet doar îl zguduie un pic (fără ascunzișul de după perdea). Laertes (Vlad Bîrzanu) și Ofelia (Ioana Bugarin) sînt copilăroși, el, un puști rebel, ea, puberă și imaculată. Trupa de actori este formată din tineri care vin pe trotinete, dintre ei detașîndu-se Anda Saltelechi. Rosencrantz (Alin State) și Guilderstern (Cezar Antal) sînt un mix de hipsteri, clovni și skateri, un fel de Polonius mai tineri (au același tip de absurd). Osric (Marian Lepădatu) e orb și cocoșat, cu fizicul dezagregat, ca și limbajul. Groparii (Irina Mazanitis, Laurențiu Lazăr) par extrași din filmele vechi, cu gaguri, doar că între modul lor de a vorbi (teatral) și rama pusă personajelor e o fractură care ucide umorul. Fortinbras (Ioan Batinaș) e un personaj caragialian, fiul lui Agamiță Dandanache. Apariția Fantomei, cu redingota murdară de pămînt, e importantă pentru codul vestimentar: de la înmormîntarea Ofeliei încolo, cînd spectacolul coboară în Sala Studio, de la subsol, toate personajele au hainele murdare, ceea ce sugerează că sînt moarte și justifică schimbarea spațiului de joc, fără a se clarifica asta și dramaturgic. (Dacă ei sînt morți, ce vedem în scena luptei? Fantome? Amintiri? Ale cui amintiri, dacă Horatio lipsește?)

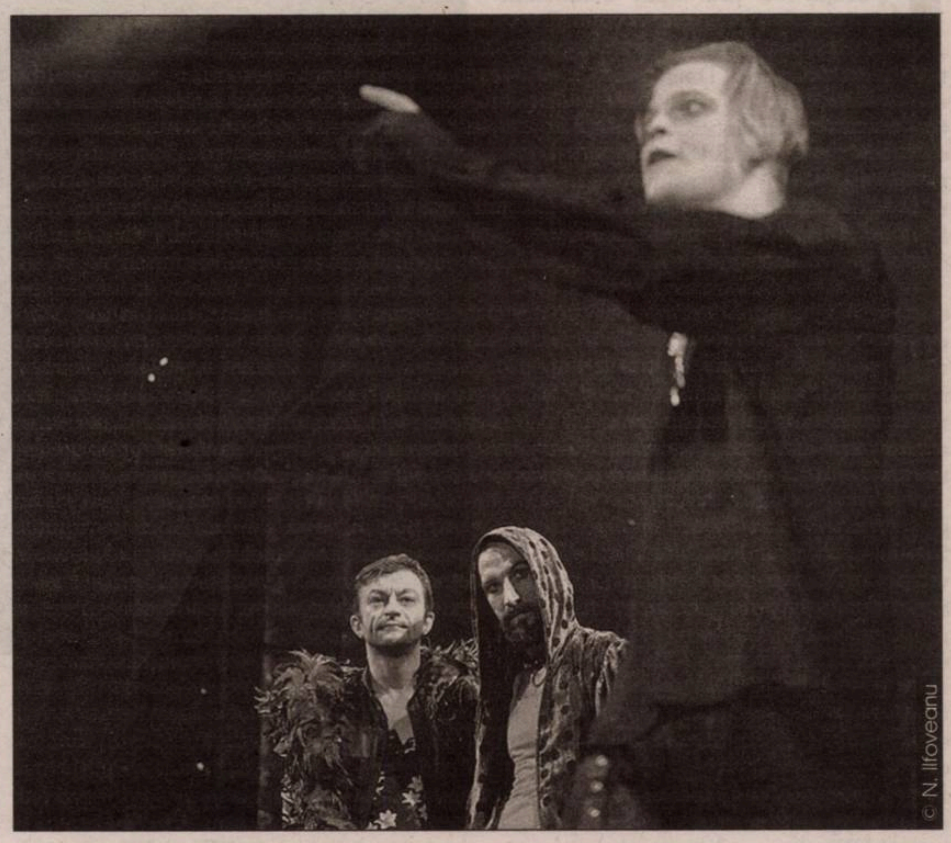

Spectacolul are lungi pasaje muzicale în care rulează hit-urile lui Amy Winehouse, un pic de Doors etc. Prin contrast, textul este tăiat, aș zice, cu brutalitate, și lasă și narațiunea, și viziunea asupra ei în suspans. Se deschid multe idei, dar nu se coagulează nimic. Relațiile între personaje sînt deficitare, actorii nu au timp să își încarce personajele, să reacționeze la impulsuri. De exemplu, despre Claudius și Gertrude nu aflăm dacă se iubesc, se urăsc sau se manipulează unul pe altul, știm doar caracteristicile lor individuale. Laertes, Hamlet și Ofelia au o scenă în care sînt foarte apropiați, inclusiv erotic. Dar mai departe lucrurile stagnează: Hamlet și Ofelia nu apucă să se certe prea serios, nici să înnebunească prea bine, Laertes nu are timp să o jelească pe Ofelia și nici să se supere pe Hamlet, sărutul incestuos Laertes-Ofelia nu duce nicăieri etc. Altfel, acest trio ar fi baza spectacolului și actorii au datele să susțină asta, dar nu au și timpul să o facă pe scenă. Regizorul este mereu grăbit la vorbe, în timp ce lasă muzica să curgă la nesfîrșit. Pare că textul ar incomoda spectacolul, prin urmare este doar livrat sec, rapid și neîmplinit în sens. Graba și amputarea textului duc la neclarități în identificarea unor simboluri, personaje, metafore. Prin scenă trece de mai multe ori un convoi. Să fie cortegiul funerar al lui Hamlet cel Bătrîn? E probabil și improbabil în același timp. Nu știu exact ce e confuz aici, conceptul sau transpunerea lui scenică, dar cert este că dificultatea de a găsi o coerență spectacolului nu ține de libertatea interpretării, ci de haosul ei. În teatru se poate orice, dacă are un sens (dramaturgic, dramatic, estetic).

Dacă spectacolul este suportabil, asta i se datorează lui Eduard Trifa, interpretul lui Hamlet. Noua senzație din București, Trifa joacă două personaje în *Medea's boys* la Apollo 111 (dramaturgie Ionuț Socin și Euripide, regie Andrei Măjeri), un argonaut și Medeea. Și acolo, și aici, actorul stăpînește bine textul, spațiul, vocea, propriul corp și propriul magnetism. Trifa este un actor complex, are subtilități în pasaje de forță și siguranță în scene tandre, arată spectaculos și știe să se folosească inteligent de asta, este capabil să facă strălucitoare, pentru un public tînăr, bătrîna artă a teatrului. Dar cu un playlist de song-uri celebre și o paradă de costume, întrerupte cîteodată de niște vorbe neterminate, nu se poate vorbi de un concept. O parte din public va găsi spectacolul atractiv, datorită muzicii și lui Eduard Trifa, însă nu va pleca de la teatru cu nici o idee despre textul lui Shakespeare sau despre orice altceva.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

George SOROS

Europa, trezește-te!

Europa se îndreaptă somnolent spre pierzanie; popoarele Europei trebuie să se trezească înainte să fie prea tîrziu. Dacă nu o fac, Uniunea Europeană o va lua pe aceeași cale ca Uniunea Sovietică în 1991. Nici liderii noștri și nici cetățenii de rînd nu par să înțeleagă că trăim un moment revoluționar, cu posibilități de evoluție foarte vaste, și că rezultatul final este, de aceea, extrem de imprevizibil.

Cei mai mulți dintre noi își închipuie că viitorul va semăna, mai mult sau mai puțin, cu prezentul, ceea ce însă nu e garantat. Am trăit o viață lungă și bogată în evenimente, și pot să spun că am fost martorul mai multor perioade pe care leaș numi „de dezechilibru radical". Astăzi trăim o asemenea perioadă.

Următorul punct de cotitură vor fi alegerile parlamentare europene din mai 2019. Din păcate, forțele anti-europene vor avea un avantaj competitiv la urne. Și asta din mai multe motive, printre care: un sistem de partide depășit, care predomină în cele mai multe țări europene, imposibilitatea practică de a schimba un tratat și lipsa instrumentelor legale de disciplinare a statelor membre care încalcă principiile fondatoare ale Uniunii Europene. UE poate impune țărilor candidate *acquis-ul comunitar* (corpul de legi al UE), dar nu dispune de o capacitate suficientă pentru a impune statelor membre respectarea acestuia.

Sistemul învechit de partide politice îi blochează pe cei care vor să păstreze valorile pe care s-a clădit Uniunea, dar îi

© wikimedia commons

ajută pe cei care vor să le înlocuiască cu ceva radical diferit. Asta e valabil pentru fiecare țară în parte și cu atît mai mult pentru alianțele trans-europene.

Sistemul de partide al fiecărui stat în parte reflectă diviziunile care erau importante în secolele XIX și XX, precum conflictul dintre capital și muncă. Divizarea care ne afectează astăzi este însă aceea dintre forțele pro-europene și cele anti-europene.

Țara cea mai însemnată din UE este Germania, iar alianța politică predominantă în Germania – cea dintre Uniunea Creștin Democrată (CDU) și Uniunea Creștin Socială (CSU) din Bavaria – a devenit instabilă. Alianța a funcționat atîta vreme cît în Bavaria nu a existat nici un partid semnificativ la dreapta CSU. Ceea ce s-a schimbat, odată cu ascensiunea formațiunii extremiste Alternativa pentru Germania (AfD). La alegerile din septembrie 2018, cota CSU a fost cea mai scăzută din ultimii șaizeci de ani, iar AfD a intrat pentru prima oară în Parlamentul Bavariei.

PUBLICITATE

adevărul
oferă cititorilor săi
pe 26 februarie 2019
EDIȚIE DE COLECȚIE
PRIMUL ZIAR ADEVĂRUL CARE A APĂRUT DUPĂ
NUNTA PRINCIPESEI ELISABETA

PREȚ SPECIAL
ziar + ediție de colecție:
3,49 lei

Adevĕrul
Marți 1 Martie 1921
Unde's doi puterea crește și Brâ-tianul nu sporește — de acea nimeni nu vrea să rea-lizeze colaborarea le guvern. Se vede că o preferă în opoziție!
Un impas constituțional
Alianța polono-română
Strigoiul
Căsătoria princiară
Retragere din Parlament?
Comerțul oficial
NUNTA Princesei Elisabeta
Corpul ofițer și avans

Edițiile de colecție „Adevărul" se distribuie numai la punctele de presă

ziarul „Adevĕrul" din 1 martie 1921 reprodus integral
- 4 pagini -
Se distribuie numai cu adevărul

E greu de imaginat cum vor putea cîștiga partidele pro-europene alegerile din mai.

Ascensiunea AfD a anulat rațiunea de a fi a alianței CDU-CSU. Dar această alianță nu poate fi dizolvată fără a declanșa noi alegeri pe care însă nici Germania, nici Europa nu și le pot permite. În momentul de față, actuala coaliție de guvernare nu mai poate fi la fel de răspicat pro-europeană ca înaintea amenințării AfD din flancul ei drept.

Situația nu este însă cîtuși de puțin disperată. Ecologiștii germani au devenit singurul partid integral pro-european al țării și continuă să crească în sondaje, în vreme ce AfD pare să-și fi atins punctul de maxim (mai puțin în fosta Germanie de Est). În prezent, alegătorii CDU/CSU sînt reprezentați de un partid al cărui devotament față de valorile europene este ambivalent.

Și în Anglia, o structură demodată a partidelor politice împiedică voința populară să-și găsească expresia adecvată. Atît laburiștii, cît și conservatorii sînt divizați intern, dar liderii lor, Jeremy Corbyn și Theresa May, au acceptat să colaboreze pentru a duce Brexit, cu obstinație, pînă la capăt. Situația este atît de complicată, încît cei mai mulți britanici vor, pur și simplu, să depășească momentul, chiar dacă Brexit va rămîne, decenii de-a rîndul, un eveniment determinant pentru țară.

Dar înțelegerea tacită dintre Corbyn și May a provocat nemulțumiri în ambele partide, care, în cazul laburiștilor, au dus aproape la rebeliune. A doua zi după ce Corbyn și May s-au întîlnit, May a anunțat un program de ajutorare a circumscripțiilor laburiste sărace, pro-Brexit din nordul Angliei. Iar Corbyn este acuzat că a trădat promisiunea, făcută la conferința partidului laburist din septembrie 2018, de a susține un al doilea referendum Brexit, în cazul în care organizarea de noi alegeri nu este posibilă.

De asemenea, publicul începe să realizeze consecințele dezastruoase ale Brexit. Respingerea, pe 14 februarie, a acordului propus de May ar putea provoca o creștere bruscă a numărului celor își doresc un referendum sau, mai mult chiar, revocarea notificării de părăsire a UE din articolul 50 al Marii Britanii.

Și Italia se află într-un impas similar. UE a făcut o greșeală fatală în 2017, cînd a impus cu strictețe Acordul de la Dublin, care împovărează inechitabil țări ca Italia, care sînt, pentru imigranți, porți de intrare în spațiul UE. Ceea ce a proiectat, în 2018, electoratul italian – altfel, predominant pro-european și pro-imigrație – în brațele partidelor anti-europene Liga Nordului și Mișcarea Cinci Stele. Partidul Democratic, dominant pînă atunci, e acum în derivă. Ca urmare, un segment semnificativ al electoratului care a rămas pro-european nu are cui să ofere voturile. Cu toate acestea, în momentul de față există o inițiativă de a organiza o listă reunită a grupărilor pro-europene. O reorganizare similară a sistemelor de partide are loc și în Franța, Polonia, Suedia și, poate, și în alte părți.

În cazul alianțelor trans-europene, situația este chiar mai dezastruoasă. Dacă partidele naționale au rădăcini istorice, alianțele trans-europene sînt dirijate exclusiv de interesele personale ale șefilor de partid. Partidul Popular European (EPP) este cel mai mare răufăcător. EPP este lipsit de orice principii, dupăcum o arată disponibilitatea sa de accepta în continuare statutul de membru al partidului Fidesz al prim-ministrului maghiar Viktor Órban, pentru a-și menține majoritatea și controlul asupra alocării de posturi de vîrf în UE. Prin contrast, forțele anti-europene fac o impresie bună: ele au măcar principii, fie ele și odioase.

E greu de imaginat cum vor putea cîștiga partidele pro-europene alegerile din mai dacă nu vor pune interesele Europei mai presus de cele proprii. Încă se mai poate argumenta în favoarea menținerii UE, pentru a o putea reinventa de la zero. Dar asta necesită o schimbare de viziune a UE. Actuala conducere amintește de Politburo, care, la dezmembrarea Uniunii Sovietice, continua să emită ucazuri, de parcă acestea ar mai fi avut vreo relevanță.

Primul pas pentru a apăra Europa de dușmanii ei interni și externi este să realizăm amploarea amenințării pe care aceștia o reprezintă. Al doilea pas este deșteptarea unei majorități pro-europene atipite și mobilizarea ei în vederea apărării valorilor pe care s-a clădit UE. Altfel, visul unei Europe unite ar putea deveni coșmarul secolului XXI.

***George Soros** este președintele fundațiilor Soros Fund Management și Open Society.*

© Project Syndicate, 2019
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

DEDEMAN SUSȚINE GALA „DILEMA VECHE 26 DE ANI”.

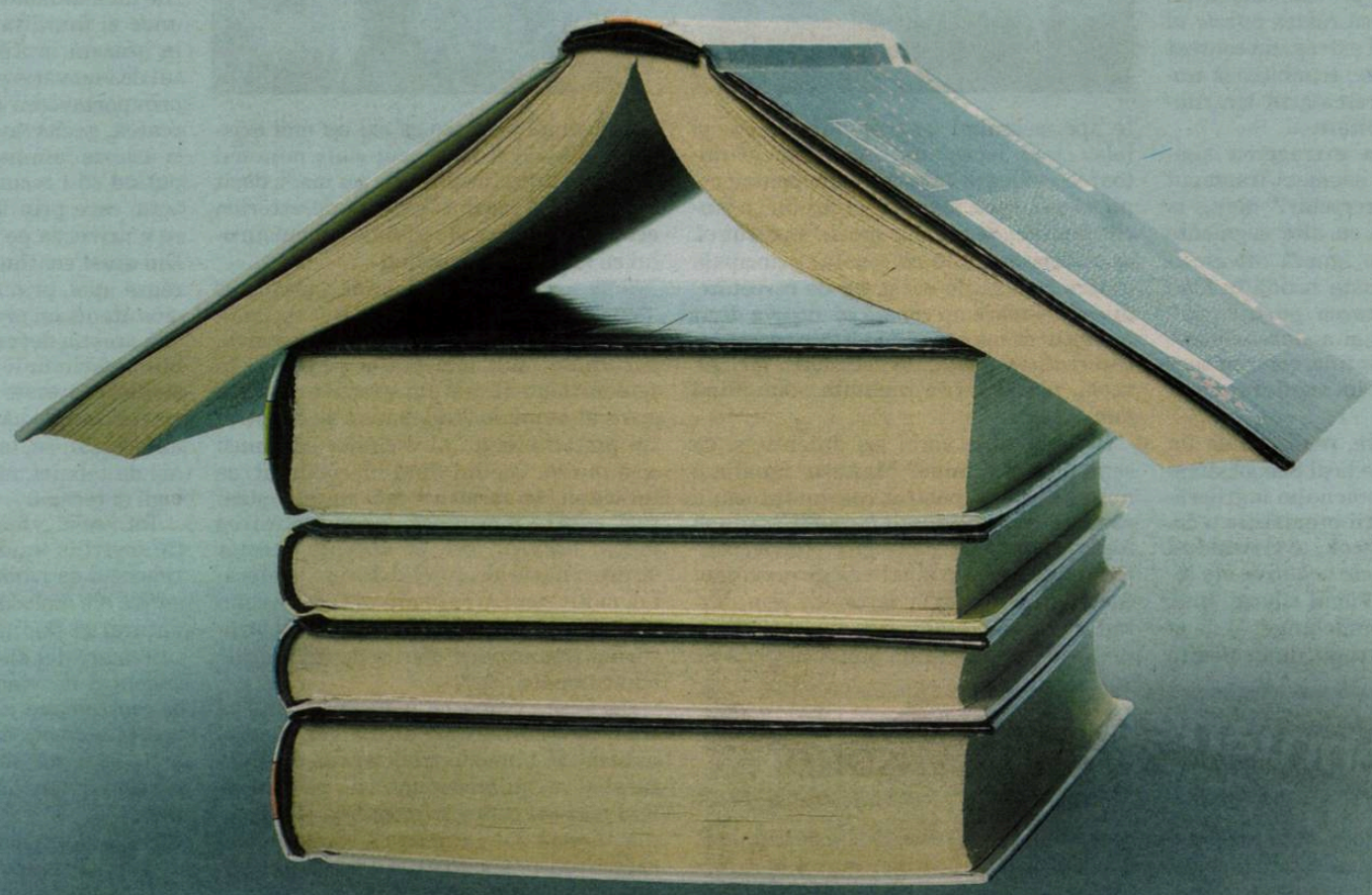

VIITORUL SE CONSTRUIEȘTE IDEE CU IDEE.
PREZENTUL SE CONSTRUIEȘTE PLAN CU PLAN.

www.dedeman.ro

Ramona ARDELEAN

Ipocrizia aşa-zişelor „cercetări ştiinţifice“

Tot mai multe „echipe“ de cercetători, adesea sub cupola unor universităţi de prestigiu, fac tot felul de cercetări, unele mai nerealiste ca altele, scoţînd realitatea din context şi punînd-o între paranteze. Stupiditatea lor constă într-un lucru simplu: arătarea cu degetul doar a *efectelor* şi ignorarea *cauzelor*. Se mai pot atunci împăuna ele cu titlul bombastic de „cercetări“, cîtă vreme nu depăşesc simţul comun al observaţiei decît cantitativ ori cîtă vreme folosesc strategia miopiei de tip jurnalistico-sofistic, scoţînd realitatea din context şi denaturînd-o?

Scurmînd terenul realităţii cu instrumentul miop al pliscului, păunii „cercetării“ din zilele noastre găsesc cîte un ciob din oglinda spartă a realităţii şi, în loc să se întrebe de unde provine sau care-i este cauza, încercînd să refacă *puzzle*-ul realităţii, ei, ţanţoşi, îl extrag din context şi, umflîndu-se în pene, trîmbiţează numaidecît rezultatul „cercetării“ lor, ridicîndu-l la rang de realitate.

Operînd, deci, prin extragerea simplificatoare a unui segment/fragment de realitate, aceste „cercetări“ ajung la contradicţii flagrante cu alte segmente de realitate, deoarece ignoră *integralitatea* contextului. În asta rezidă în fond *ipocrizia* lor, în ridicarea *parţialităţii*, mama partizanatului şi a „interesului“, la rang de adevăr ştiinţific, concomitent cu mascarea *ţesăturii* întregului context şi fond al problemei.

O astfel de cercetare, realizată de un grup de la Harvard Medical School, atrage atenţia asupra fenomenului îngrijorător al instituţionalizării premature a copiilor în grădiniţe şi şcoli, avertizîndu-i pe părinţi despre *efectele* negative ale înrolării timpurii în sistemul educaţional. Petrecerea unui timp îndelungat şi de la vîrste precoce de către copii, nu în mediul natural al familiei, ci în mediul artificial al instituţiilor educaţionale, care vizează „aşteptări“ exagerate în raport cu vîrsta, ar avea ca efect creşterea *hiperactivităţii* sau *ADHD*-ului copiilor, caracterizat prin acel deficit de atenţie, concentrare şi relaţionare, datorat impulsivităţii şi agitaţiei crescute.

Întreaga societate, în care cresc şi noile noastre vlăstare, e atinsă, la scară globală, de sindromul ADHD.

Acum, dacă *efectul e întotdeauna „victima“ unei cauze*, adică a ceva ce îl determină, atunci e interesant de observat că din seria acestor cauze sau determinante ale hiperactivităţii copiilor lipsesc cauzele mai profunde, mai generale şi, deci, mai grave ale întregii „dinamici“ sociale, ale cărei roţi aleargă, graţie evoluţiei tehnologice şi virtuale, cu o viteză din ce în ce mai mare, imprimînd societăţii în ansamblu o hiperkinestezie, o hiperactivitate şi o hiperproductivitate. Prin urmare, întreaga societate, în care cresc şi noile noastre vlăstare, e atinsă, la scară globală, de sindromul *ADHD*, adică de sindromul *fugii, agitaţiei, perturbării şi distragerii necontenite a atenţiei*, copiii nefiind decît „victimele“ sau „efectele“ cele mai vizibile ale acestei „viteze“ sociale. De aceea, cei care vor să facă cercetări cît mai conforme cu realitatea ar trebui să ştie că lucrurile evoluează şi că „viteza“, ca factor de mediu, se înscrie cu timpul în gena sau ADN-ul copiilor, modificîndu-le semnificativ.

Trecînd însă cu aceeaşi „viteză“ şi grabă peste cauzele profunde şi reale, cercetările ipocrite descind cu undiţa în alte ape, pescuind de-acolo false cauze şi falşi „ţapi ispăşitori“. Afirmînd sforăitoarea evidenţă că e mai bine pentru copii să petreacă mai mult timp în „papucii“ familiei decît în „papucii“ instituţiei, să vedem acum în ce constă principala eroare comisă de acest tip de cercetare. Această eroare nu constă în altceva decît în faptul că operează cu *termeni vechi* într-o *realitate nouă*, un asemenea termen vechi, plasat într-o realitate nouă, fiind *familia*.

Se mai poate vorbi azi autentic şi cu sens despre familie? Mai este familia o noţiune ce şi-a păstrat conţinutul sau a rămas doar o noţiune de *formă?* Căci după toate schimbările ideologice sociale, politice, educaţionale şi tehnologice, care au contribuit din plin la destabilizarea, dezrădăcinarea şi eradicarea familiei, după ce familia tradiţională a fost cucerită de vastul imperiu al *familiei globalizatoare*, de „familia“ instituţiilor statului, care a preluat frîiele creşterii şi educării copiilor, devenind o vastă substituţie parentală, după ce familia a fost atomizată în numele drepturilor egoiste la libertate, fericire şi dezvoltare personale, de „căsătorie“ între persoanele de acelaşi gen sau, de ce nu, de schimbare a identităţii de gen, după ce timpul familiei a fost drastic confiscat, astfel încît toţi, de la mic la mare, să fie „prinşi“, capacitaţi şi „conectaţi“ în reţea, şi după ce o lume întreagă ne-a intrat, prin spaţiul virtual, în casă, dinamitînd graniţele spaţiului fizic, intim, familial, despre ce „familie“ mai vorbim?

Tot acest „vinovat“ discurs şi „vinovată“ învîrtire în jurul cozii.

Despre o familie care s-a lărgit şi s-a dilatat atît de mult, încît a sfîrşit prin a ieşi afară din ea însăşi şi din propria-i „casă“. Ea nu mai e decît o palidă şi stingheră ruină, care nu mai adăposteşte pe nimeni pentru simplul motiv că *azi nu mai e nimeni „acasă“,* ci toţi sîntem *afară*, conectaţi permanent şi pretutindeni cu exteriorul. Copiii noştri trăiesc, prin urmare, la fel, în aceleaşi familii invadate de exterior, înrolaţi de timpuriu în instituţiile educaţionale şi petrecînd un timp considerabil acolo, nu pentru că părinţii de azi sînt mai iresponsabili, ci pur şi simplu pentru că azi nu mai există familie decît în sensul slab, minimal şi formal al cuvîntului. Ea nu mai e decît o „ţesătură“ roasă şi găurită de exterior, acaparată de marele „dinam“ al balaurului cu şapte capete social.

Dacă, pînă nu demult, „ţesătura“ familiei copilului era formată nu doar din stratul protector al *părinţilor,* mult mai puţin angrenaţi în reţeaua muncii, ci şi din stratul protector-*activ* al *bunicilor*/rudelor, ca şi din stratul protector-*activ* al vecinilor sau micii *comunităţi,* copilul fiind înveşmîntat, ca un cocon, în ţesătura mai multor straturi, pentru a primi căldura unui întreg mediu *natural*, azi, în absenţa acestor straturi naturale, copilul devine vulnerabil, motiv pentru care are nevoie, în compensare, de *substitutul artificial* al straturilor protectoare, oferite de instituţiile educaţionale.

Căci atîta vreme cît a dispărut, rînd pe rînd, mediul natural al mamei, mediul natural al bunicilor/rudelor, mediul natural al vecinilor/comunităţii, pe care nu mai poţi azi conta în creşterea şi educarea, directă sau indirectă a copilului, deoarece toţi sînt ocupaţi, toţi au vieţile, grijile, problemele, „spaţiul“ şi „timpul“ lor, atîta vreme cît a dispărut mediul natural al jocului, substituit cu un mediu special şi artificial amenajat, adică atîta vreme cît a dispărut întregul mediu natural al familiei, acesta fiind deplasat şi mutat în *exterior,* despre ce alegere, opţiune sau alternativă în privinţa creşterii copiilor mai poate fi vorba?

Despre una falsă, nerealistă şi, evident, ipocrită. Astfel încît, a arăta cu degetul spre muribunda familie, făcînd din ea „ţapul ispăşitor“ al hiperactivităţii copiilor şi criticînd-o că-i lasă pe aceştia să petreacă prea mult timp în „papucii“ instituţiilor educaţionale, ignorînd că familia, la rîndul ei, petrece prea mult timp în afară, în „papucii“ altor instituţii, înseamnă a ignora *absorbirea, acapararea şi transformarea mediului intim şi natural al familiei într-un mediu exterior şi artificial,* întreg acest mediu exterior şi artificial fiind cauza profundă şi reală a hiperactivităţii copiilor în special, precum şi a noastră, a societăţii, în general.

Dat fiind că nimeni nu e hiperactiv într-un mediu propriu şi natural, ci doar într-un mediu nespecific şi artificial, hiperactivitatea devine atunci simptomul cel mai clar al unei *dis-locuiri* din mediul natural şi „locuiri“ într-un mediu străin, exterior şi artificial. De aceea, a presupune că toţi „curenţii“ celorlalte „ape“ s-ar mişca firesc, normal şi doar cîţiva peştişori s-ar agita într-înşii brownian înseamnă *a te face că nu vezi adevăraţii „curenţi“ generali şi a da vina doar pe falşii „curenţi“ locali.* Or, a nu te ridica cu cercetarea la nivelul generalului, ci a te menţine, voit, fals şi ipocrit, doar la nivelul localului, înseamnă a te discredita ca „cercetare“ şi a deveni doar un mijloc facil de dezinformare şi denaturare a adevărului.

Şi pentru că aceste tipuri de cercetare apar întotdeauna cînd e *prea tîrziu* şi nu se mai poate face nimic, deoarece lucrurile au escaladat deja pe un alt făgaş, de unde şi inutilitatea lor, putem întrezări în această inutilă *tardivitate* sentimentul de vinovăţie pe care societatea/statul, prin portavocea acestor cercetători, îl încearcă, proiectîndu-l însă nu asupra sa, ci asupra familiei, ca „ţap ispăşitor“, neputînd să-l recunoască în propria structură, care prin forţa maximă de aservire îi priveşte pe copii de propria familie. Din acest sentiment de vinovăţie proliferează apoi, prin compensare, toată excesiva atenţie şi protecţie acordate azi copiilor, aceştia devenind centrul atenţiei publice, oferindu-li-se toate „drepturile“, făcîndu-li-se toate poftele, scriindu-se despre ei mii de cărţi, studii sau tratate şi născocindu-se, în loc de poveşti, sumedenie de tehnici, metode, pedagogii, psihologii şi terapii.

Tot acest „vinovat“ discurs şi „vinovată“ învîrtire în jurul cozii derivă din sentimentul de vinovăţie privind *efectele negative* ale dislocuirii copilului din mediul natural al familiei, doar că, după înfăptuirea acestei dislocuiri sau „crime“, sentimentul de vinovăţie al societăţii vine să contraatace, *acuzînd ceea ce de fapt ea însăşi a creat,* dar neputînd recunoaşte asta, încearcă să „rezolve“ problema deplasînd-o spre „cauza pierdută“ a familiei.

Prin urmare, strategia politică de „rezolvare“ a problemelor se bazează mereu pe încercarea de salvare a autorităţii societăţii/statului şi de subminare a autorităţii individuale a familiei. Astfel, după ce autoritatea părinţilor/familiei a fost subminată de vasta autoritate a substituţiei parentale, alcătuită dintr-o armată de teoreticieni, practicieni sau „specialişti“ în probleme de parentaj, şi după ce instituţiile educaţionale au implementat „cu succes“ noile politici educaţionale, concomitent cu politica de aservire masivă a familiei în reţeaua muncii, vine acum Autoritatea societăţii/statului care, înclinînd nemulţumită din cap, arată cu degetul spre muribunda familie, spunîndu-i că pe baza „cercetărilor“ nu reiese că-şi face treaba sau „temele“ cum trebuie.

Şi uite-aşa, Doctorul Societate/Stat, după ce, desigur, a „cercetat“, se-aşază la masa de lucru şi-i prescrie dragei şi muribundei noastre familii o „reţetă“ cu sfaturi transcendente de urmat, după sau dincolo de moarte.

***Ramona Ardelean** este doctor în filozofie, lector universitar asociat al Universităţii Tehnice de Construcţii din Bucureşti. A publicat volumul* Scandalul nedreptăţii. Eseuri de metafizică morală, *Editura Fundaţiei Academice Axis, Iaşi, 2016.*

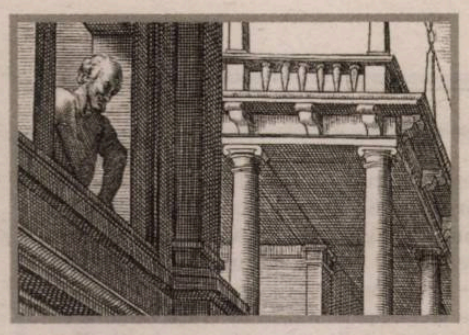

Lorin NICULAE

urbe în vorbe

Vacile

Niciciînd nu a trăit omul mai confortabil și niciciînd nu a fost mai nefericit, ne zise József într-o dimineață de iarnă. Poate pentru că obținem confortul prea ușor, fără luptă, fără suferință... Țăranul avea satisfacția recoltei doar după ce muncise din greu pentru ea. În ceea ce mă privește, eu sînt un țăran leneș, care folosește tot felul de scurtături: am aspirator ca să urc fînul, am termometre, malaxoare electrice, calorifere și Internet. Cu toate acestea, să crești vaci nu este foarte ușor: trebuie să te scoli din pat în fiecare dimineață la 5, să le duci apă, indiferent dacă este vacanță sau duminică, trebuie să te trezești noaptea, dacă latră cîinele, să nu fi venit lupul sau ursul, trebuie să aduni bălegarul, ca să le asiguri un mediu curat... Sînt foarte inteligente vacile, dar încă nu le-am putut învăța la litieră, o să mai încerc, glumi el. Iarba pe care o mănîncă trebuie să fie bună, pentru a fi fericite, de aceea le pasc prin rotație pe cele patru hectare de pășune de care dispun. Iarba, vacile, eu, bacteriile, toți sîntem parteneri în realizarea cașcavalului. Ei, nu parteneri, tu nu poți fi decît directorul, zisei. Ba din contra, sîntem doar colegi, Directorul trebuie căutat în transcendent...

Împreună cu soția sa, József ne-a oferit ospitalitate: am degustat delicios caș-cavalul din lapte nefiert, realizat artizanal, al cărui parfum te lăsa să întrezărești o încercare de a reface paradisul pierdut prin recuperarea legăturii de iubire dintre om și natura care i-a fost încredințată. Într-o epocă în care supunerea naturii înseamnă organisme modificate genetic, pui sacrificați după numai patru săptămîni de existență, într-un ritm de un pui la 2,5 secunde, 100 de tone de pui sacrificați pe zi, cantități similare debitate de abatoare de bovine și ovine, ideea de a te hrăni sănătos cu laptele provenit de la animale fericite părea numai bună pentru o lectură destinată copiilor de la oraș care cred că vaca e mov și dă ciocolată.

Casa lui József vorbea despre tradiție. Mobilierul vechi și nobil evoca, în urmele de daltă care ciopliseră frunza de acant, zgomotele ritmice din atelierul de tîmplărie unde fusese făcut bufetul de un meșter, împreună cu ucenicii lui, cu sudoare și devotament. Vorbea despre un timp în care calfa ebenistului visa să devină ebenist și să facă toată viața mobilier, din ce în ce mai bine, să atingă perfecțiunea printr-o singură lovitură de ciocan care, aplicată sub un anumit unghi și cu o anume forță, era capabilă să extragă frunza din lemnul care o conținea, să spargă coaja oului și să elibereze viața din el.

Nu mai puțină precizie este necesară la întocmirea caș-cavalului, continuă József, căci bacteriile răspunzătoare de transformarea laptelui nefiert în roțile parfumate lucrează doar în anumite condiții și este importantă calitatea laptelui pus la dispoziție. Vacile trebuie să fie curate, sănătoase, fericite, iar fericirea lor se obține prin relația cu natura, cu vegetația, cu alte animale, cu omul și cu prietenele lor. Ele au o ierarhie dinamică: șefa tuturor este Gizi, dar și Gizi ține seama de dorințele uneia dintre vacile mai tinere. Starea lor de bine este reflectată și de cantitatea de lapte pe care o dau. Odată, una dintre ele a dat 50 de litri de lapte într-o zi, ceea ce

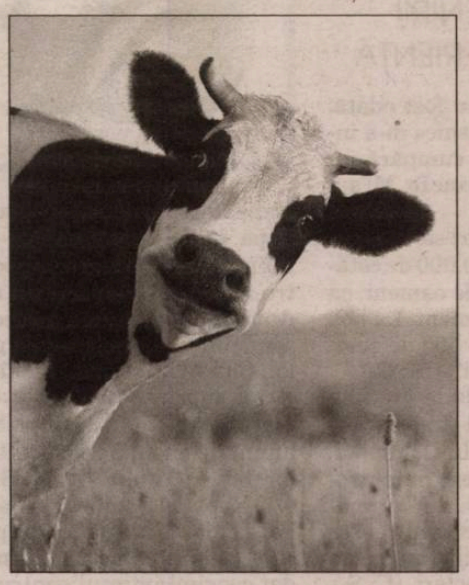

depășește explicațiile pe care știința nutriției le poate furniza. La fel ca omul, și vacile sînt capabile de rezultate extraordinare, dacă sînt iubite și apreciate, dacă au prieteni, nu doar printre vaci, ci și printre oameni.

O vacă dintr-o fermă își merită furajarea continuă pentru că dă suficient lapte, la fel ca omul care, muncind eficient, își merită salariul. Însă a da lapte într-o fermă din ciment, fără a simți iarba sau soarele, comunicînd doar cu o mulgătoare electrică, este ca și cînd ai lucra nemișcat într-un birou, ai interacționa doar cu un ecran, iar în vacanța anuală scurtă și scumpă, rezervată încă din iunie într-un loc îndepărtat și exotic, ai avea satisfacții pentru că realitatea se ridică la nivelul așteptărilor, băștinașii se arată docili, serviabili, mereu zîmbitori și dornici să-ți satisfacă orice capriciu, raportul calitate-preț la servicii și mîncare este optim și nici schimbarea de fus orar nu te-a dat complet peste cap, cum zic unii și alții; bucuria de a trăi este direct proporțională cu numărul de postări pe rețelele de socializare cu palmieri, meniuri picante și maimuțe. Nivelul de viață depinde în întregime de bani, mijloace și confort, dar el este rareori responsabil de fericirea noastră. Ca să fii fericit ai nevoie de calitate a vieții, care înseamnă cu totul altceva.

La vacă și la om, deopotrivă, calitatea vieții înseamnă să trăiești în armonie cu natura, controlîndo fără a o înjosi, înseamnă să te poți baza cei din jurul tău, să ai prieteni, afecțiune, să iubești și să fii iubit, să fii apreciat și să ai stimă de sine. O calitate a vieții bună implică un nivel de viață bun, indiferent de marca mașinii pe care o conduci. Iar calitatea vieții noastre depinde în totalitate de alegerile pe care le facem în viață...

Acestea, și altele, ne-au fost spuse, într-o sîmbătă senină, de József Bányász din Suseni, care, cu studii de teologie și de asistență socială, alesese să devină țăran și să-și facă astfel datoria față de Dumnezeu, Pămîntul-mamă, societate, familie și, nu în ultimul rînd, față de el însuși. La plecare, soarele era mai sus pe cer și începuse să încălzească.

***Lorin Niculae** este profesor la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu“ din București.*

Anca ZAHARIA

afară sînt urși

Ce se întîmplă cu rockerii cînd îmbătrînesc – Fire

Cum iei pulsul unui oraș nou? Plimbîndu-te prin localurile unde se strînge lumea. Nu doar restaurante, baruri, pub-uri, cafenele, ci orice spațiu, fie el neconvențional, ori frate cu tradiția și conservatorismul. E prima mea lună în București și mi-am propus, în rubrica de față, să inventariez localurile din capitală unde te poți simți bine, foarte bine ori excelent. În ideea că afară sînt urși (vorba lui Teo, inspirația mea din *stand up*-ul românesc) sau că e prea cald, prea frig, prea murdar, ori toate cele patru simultan, căutăm înăuntru ce n-avem... acasă, pentru a-i cita și pe cei de la Paraziții.

Veniți cu mine într-un pelerinaj grotesc la cîrciumile cele mai lăudate sau la cele obscure, pe care le descopăr singură în timp ce descopăr și orașul. În prima mea lună în București, Fire este locul despre care vorbește toată lumea, așa că despre foc scriu și eu.

M-am dus cu sacul la un pom atît de lăudat de amicii bucureșteni care și-au lăsat tinerețile să se scurgă printre șirurile de mese pline de bere din Fire. M-am așteptat la ceva ieșit din comun, dar am descoperit un fel de „acasă“. Cum locul copilăriei mele înseamnă un sat dintr-un județ al Moldovei – chiar dacă mi-am petrecut ultimii zece ani în Brașov –, orice pare încremenit într-un timp prăfos, aproape palpabil din cauza densității, dar și într-un spațiu care duhnește ușor a bere, se pretează comparației cu Moldova copilăriei mele.

Și nu e rău; oricum ar fi, acasă nu e niciodată rău, dar eu aș adăuga și că asta nu înseamnă că e bine. Fire-ul pe care l-am descoperit eu (și unde am mîncat, am băut și am citit aproape zi de zi, timp de o săptămînă – ba într-o zi am bifat chiar de două ori prezența acolo) îmi pare a fi ce a rămas dintr-un rocker după ce a trecut de 40 de ani și se gîndește mai mult la rate decît la artă și la Kurt sau la „Play with Fire“ al celor de la The Rolling Stones, ce rămîne dintr-un student în ultimul an de studii doctorale făcute doar de gura părinților sau cum arată o căsnicie nefericită după 60 de ani ori mai mult.

Ospătarul are mereu dreptate, asta unu, iar dacă nu are, „see rule number 1“, asta doi.

Există două reguli în Fire Club, despre care sîntem informați chiar de la intrare (nu că nu există și că nu vorbim despre, ăla ar fi *Fight Club*), ci faptul că ospătarul are mereu dreptate, asta unu, iar dacă nu are, *„see rule number 1“*, asta doi. O glumiță pe care aș găsi o potrivită doar dacă personalul ar fi ceva mai prietenos. Nu pot nega, totuși, că am cerut *penne all'arrabbiata* „nu într-atît de picante încît să-mi doresc să mor mîncîndu-le“ și le-am primit dulci, dar cu un zîmbet din partea ospătarului căruia nu i s-a părut imposibilă dorința mea. Hamburger-ul unei zile a fost numai bun pentru a pocni pe careva în ceafă, cu intenții clare de omucidere, iar vreo 72 de ore mai tîrziu am mîncat aici una dintre cele mai fragede cărnuri. Depinde de noroc, presupun, chiar dacă berea, ca orice bere, se varsă mereu la fel în paharul care transpiră între degetele tremurînd de entuziasm. Știu că eu pot ierta multe pentru lichidul bahic din pahar, probabil. Sorin, prieten care a fost primul care mi-a recomandat Fire de cum mi-am instalat cățelul și purcelul în frumoasa noastră capitală, și-a justificat încurajările cu prețurile care sînt decente, deopotrivă cu mîncarea; elementul-cheie, pentru amicul meu, rămîne *vibe*-ul, pe care îl asociază cu momentele petrecute acolo cu oameni dragi. Fire, în viziunea amicului meu, „e colorat, discret; nu e aglomerat, nu vin beți“. Costin, un alt prieten, recunoaște că localul nu mai e ceea ce a fost odată, acum e *„soft“*. Nu că mi-aș fi dorit ceva experiențe *hardcore*, dar mi-ar plăcea să pot călători în timp măcar vreo zece ani. Ar fi impresionat-o mai mult pe moldoveanca în vîrstă de 17 ani flăcările punkerimii bucureștene, sînt sigură, și parcă gust cu regret din berile lor retro acum, regret pentru micuța care n-a apucat să vadă o crîșmă faină în epoca gloriei acesteia.

E un loc bun de citit sau de trăit dileme? Da, doar dacă vii aici în zi de lucru, după prînz, cînd e destul de gol. Și cînd nu se întîmplă competiții sportive la care să vibreze sticlele pe masă și gîndurile-n tigve.

Îmi place mie sau nu, Fire chiar este „un loc sinonim cu o generație“, cea a anilor 2000, așa cum ei înșiși spun pe site-ul lor. Pe o scară de la 1 la 10, experiențele de pînă acum m-au făcut să văd în Fire un 6 spre 7, dar asta nu mă împiedică să îi mai acord șanse. Deci... ne vedem prin Fire și ne citim cu înflăcărare, da?

***Anca Zaharia** este, înainte de toate, cititor. Cea mai recentă carte publicată este* Jurnal de librar *(Editura Herg Benet, 2017).*

Cu ochii-n 3,14

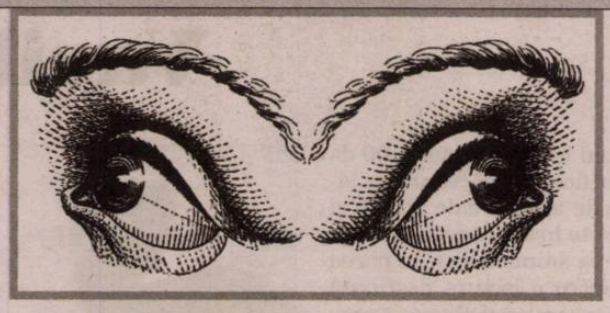

DIVERȘII REPARATORI DE OAMENI SE ÎNMULȚESC NECONTROLAT ÎN TIMPUL MERSULUI PRIN UNIVERS, FĂRĂ SUNET FALS, FĂRĂ POSIBILITATEA REVENIRII PE LUME DIN ACEASTĂ EXPERIENȚĂ

■ Diverșii reparatori nu mai sînt ce-au fost odată: domnul care mi-a reparat niște electrocasnice m-a informat că, după ce termină la mine, își cumpără un parfum de la Sephora, apoi se duce să patineze. Mi s-a părut chiar *cool*. (**I. P.**)

■ În Marea Britanie, Guvernul e obligat să răspundă public unei petiții dacă e semnată de 10.000 de cetățeni. Dacă petiția e semnată de 100.000 de oameni, ea ajunge automat să fie dezbătută în Parlament. La noi, Dragnea a făcut să dispară peste noapte 500 de semnături din campania petiției „Fără penali“. (**M. C.**)

■ Din lumea animalelor: cimpanzeii de la grădina zoologică din Belfast au evadat folosind drept scară crengile unui copac, rupte după furtună. În Columbia, hipopotamii lui Pablo Escobar se înmulțesc necontrolat, prezentînd un pericol pentru oamenii din apropierea vilei Napoles, iar insulele din arhipelagul rusesc Novaia Zemlia au declarat stare de urgență după ce au fost invadate de aproximativ 50 de urși polari. (**C. Ș.**)

■ Citesc o știre cum că în China se pregătește lansarea tramvaiului fără șine. Apoi alta, de la noi: la Craiova, un tramvai s-a dezmembrat în timpul mersului. Să însemne asta că le-am luat-o înainte? (**S. G.**)

■ Robotul pe roți Opportunity, trimis de NASA acum 15 ani pe Marte, a fost declarat oficial „mort“ după ce, în ultimele luni, n-a mai trimis nici un fel de date. Lansată în 1977, sonda spațială Voyager își continuă însă uluitoarea călătorie prin Univers: anul trecut a ieșit din sistemul solar, intrînd în spațiul interstelar. (**M. C.**)

■ La Oscar, premiile pentru imagine, montaj și scurtmetraj se vor da acum în pauza publicitară. Prilej pentru *tweet*-uri de la doi dintre regizorii momentului (întîmplător, ambii mexicani): „Nu m-aș încumeta să recomand ce categorii să fie premiate în timpul reclamelor, dar imaginea și montajul sînt însăși inima meseriei noastre. Nu sînt moștenite nici din teatru, nici din literatură: sînt chiar cinema-ul“ (Guillermo del Toro) și „În istoria cinema-ului, au existat capodopere alb-negru, fără sunet, fără poveste, fără actori și fără muzică. Dar nici măcar un singur film n-a fost făcut vreodată fără imagine și fără montaj“ (Alfonso Cuarón). (**M. C.**)

■ Raluca Bîrsan, un fals medic ginecolog – despre care „toate mămicile din spital știau că e mîna dreaptă a doctoriței Dragu“ –, lucrează nestingherită de zece ani la Spitalul de Urgență Ilfov. S-ar părea că la fotbal și la femei se pricepe oricine. (**M. P.**)

■ Sri Lanka a anunțat că angajează călăi, după ce președintele țării a declarat că ar vrea să reintroducă, după 43 de ani, pedeapsa cu moartea, după modelul Filipinelor, care au reintrodus pedeapsa capitală pentru infracțiunile legate de droguri, relatează Reuters. Anticipînd posibilitatea revenirii pedepsei capitale, serviciul de închisori s-a grăbit să recruteze doi călăi. Candidații trebuie să fie bărbați din Sri Lanka, cu vîrste cuprinse între 18 și 45 de ani, să aibă „caracter moral excelent“ și „un psihic puternic“, potrivit unui anunț de angajare al directorului general al închisorilor din Sri Lanka. (**A. M. S.**)

■ Raphael Samuel, un bărbat de 27 de ani din Mumbai, India, se identifică drept antinatalist și plănuiește să-și dea în judecată părinții, susținînd că el nu și-a dat consimțămîntul pentru a fi adus pe lume. (**C. Ș.**)

■ Am însoțit un gridan la o vizită medicală într-un cabinet particular din centru. Bărbatul era îmbrăcat într-un surtuc negru, din stofă țărănească, cu tăietura și fasonul specifice unui asemenea autentic tip de vestimentație. I l-am agățat în cuier și deasupra mi-am pus geaca mea de plastic cotidian. La plecare, am dat să-l ajut pe protejatul meu, dar haina era de negăsit. Am așteptat pînă ce ultimul pacient a ieșit din cabinetul doctorului și am luat din cuier ultima haină rămasă „la schimb“ – o gioarsă. Mi-am făcut griji pentru gridanul meu de 80 de ani, cu un destul de elaborat diagnostic – fusesem la un distins și vestit cardiolog –, dar cum a trecut prin multe la viața lui, era cazul să iasă învingător și din această experiență. Pentru mine, însă, șocul s-a ținut lanț. Aici am ajuns? Cît mai e pînă la fund? Apropo, în buzunar erau și cheile – ușor de identificat confuzia… dacă s-ar fi pus o asemenea problemă. Nu, nu s-a pus… (**R. M.**)

© M. Dinulescu

CINEVA (UN DOMN BLOCAT) A REDUS VREMEA

■ La Grammy a fost premiată, pentru cel mai bun album rock al anului 2018, Greta van Fleet, un fel de trupă tribut Led Zeppelin (niciodată premiați la vremea lor, apropo), produs tipic de marketing muzical: cineva le compune muzica, altcineva le-o produce, altcineva îi îmbracă ș.cl., astfel încît să se transforme, cu ajutorul specialiștilor, într-o copie nostalgică de succes global targhetată pentru un public bine definit. (**M. C.**)

■ În metrou, sub un afiș cu „Dresează-ți dragonul“, un domn în vîrstă (ochi mari, privire blajină), cu nevastă-sa (înaltă, bine făcută) ținîndu-și vag amenințător cotul pe umărul lui. (**C. Ș.**)

■ Un hoț beat criță din Slatina a fost prins după ce a rămas blocat în raftul cu pufuleți din magazinul în care a intrat ca să-l jefuiască. (**A. M. S.**)

■ Airbus a anunțat că va înceta producția modelului A-380, cel mai mare avion de pasageri din lume, după ce principalul client, Emirates, a redus semnificativ numărul de aeronave comandate. Odată cu încetarea producției, cel mai mare avion din lume se transformă în cel mai mare prejudiciu din bani publici: țările partenere (Franța, Germania, Marea Britanie și Spania) au subvenționat cercetarea și producția cu 150 de miliarde de euro. (**M. M.**)

■ Pe 13 februarie a fost Ziua Internațională a Radioului și, cu acest prilej, un prieten din Cadiz mi-a amintit de mesajele codate transmise la Radio Londra, între anii 1940-1944, de către FFL (Forțele Franceze Libere) combatanților Rezistenței de pe teritoriul Franței. Iată cîteva: „Andromaca se parfumează cu lavandă“, „Athalie a rămas în extaz. Încă o dată: Athalie a rămas în extaz“, „Clémentine poate să-și curețe dinții“, „Bunica ne mănîncă bomboanele“, „E vremea să culegem tomatele“, „Mîine, melasa va deveni coniac“, „Nu mai e tabac în tabacheră“, „Vaca sare peste Lună“, „Elefantul și-a rupt un fildeș. Repetăm: elefantul și-a rupt un fildeș“, „Girafele nu poartă gulere false“, „Cimpanzeul e protocolar. O spunem de trei ori: cimpanzeul e protocolar“, „Louis are doi porci“, „Mătușa Amélie merge pe bicicletă în pantaloni scurți“, „Calul albastru se plimbă pe orizont“. Războiul a trecut, a rămas poezia. (**D. S.**)

ABONEAZĂ-TE ACUM
Trimite 1 SMS la 7488 cu textul DILEMA

SCANEAZĂ CODUL QR

CUM TE ABONEZI
✔ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 EUR + TVA/SMS)
✔ ONLINE: la http://abonamente.adevarul.ro
✔ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL:
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288,
deschis la First Bank SA – Lacul Tei,
nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
✔ LA TOATE OFICIILE POȘTALE / ✔ FIRMELE DE ABONAMENTE
Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro
Tel: 0372 130 211 / 0372 130 213 (L-V, 9.00-18.00)

DILEMA VECHE
✔ 3 luni - 54 LEI ✔ 6 luni - 98 LEI ✔ 12 luni - 159 LEI
Prețuri la abonamente cu pînă la 44% mai mici față de prețul de la chioșc

TALON ABONAMENT
Nume ..... Prenume .....
Str. ..... Nr. ...., Bl. ....., Sc. ....., Et. ...., Ap. ....,
Localitate ..... Județ/Sector ....., Cod poștal .....
Telefon ..... Email .....
Am achitat suma de ..... LEI cu mandat poștal/ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA – Lacul Tei,
nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua pînă la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sînt de acord ca SC ADEVARUL HOLDING SRL să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresîndu-mă societății SC ADEVARUL HOLDING SRL printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **SC ADEVARUL HOLDING SRL – Abonamente,** București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, Sector 2, cod poștal 020331.

...ÎȚI DĂ DE GÎNDIT

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XVI** ■ nr. **784** ■ 28 februarie – 6 martie 2019 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 5,99 lei

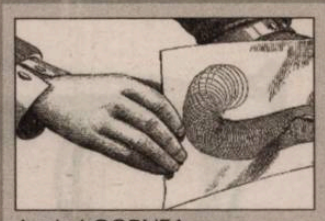

Andrei CORNEA

la **răscruce** de **gînduri**

3

ANDREI PLEȘU

„1871-2019. Tradiții românești nemuritoare“

pagina **3**

MATEI VIȘNIEC

„Virulența antisemitismului în Franța“

pagina **5**

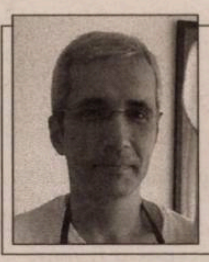

DRAGOȘ BOGDAN

„Cîntărind cu măsura eleganței“

pagina **22**

Eleganța

„Să nu apari la televizor azi e o dovadă de eleganță.“

UMBERTO ECO

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Svetlana CÂRSTEAN

Dezalcătuirea

(...)

Îmi amintesc mereu o amiază cam călduroasă de iulie, din anii '70, undeva pe malul Jijiei, în nordul Moldovei. În tot satul se luase masa de prînz și se lăsase liniștea, aproape deplină, ca și cum ar fi venit deja noaptea. La ora aia, fiecare se ascundea pe unde putea, căuta umbra deasă, trăgea un pui de somn de cel puțin un sfert de oră, în răcoarea caselor de chirpici sau a duzilor plini de omizi. Omizi erau, de altfel, peste tot, se tîrîiau mai lent ca oricînd, pe zidurile albe, fără tragere de inimă și fără destinație. Tata – bunicul meu – era pe prispă. Calm, desfăcînd o grămadă mare de porumb așezată în fața lui. Era aproape absent. Și deodată, în toată liniștea aia, am realizat că nu e Mama prin preajmă. Am început s-o caut, fără să o găsesc, l-am întrebat pe el, dar nu știa nimic și eu nu înțelegeam cum poate fi atît de liniștit, cînd în mine creștea cu viteză sentimentul unei nenorociri iminente. Am plecat pînă în capătul celălalt al satului, la mătușa mea, să o caut. Am fost întîmpinată cu zîmbete ironice, nimeni nu înțelegea graba și disperarea mea. Am fost la cea mai bună prietenă a ei, pe o uliță lăturalnică – nu era nicăieri, parcă o înghițise pămîntul, parcă nici n-ar fi existat vreodată și toți ceilalți ar fi uitat-o deja. Numai în mintea mea, ea continua să existe și de aceea pentru mine dispariția ei era o certitudine. Mama avea o plăcere ascunsă, un fel de sadism straniu, pentru un om atît de blînd ca ea, un sadism pentru care nici azi nu mă pot supăra: se întindea deodată pe pat, închidea ochii și rămînea așa minute în șir, eram de fiecare dată convinsă că gata, s-a terminat, că asta e moartea și că în următoarele clipe va dispărea din fața ochilor mei, evaporîndu-se ireversibil. Se ridica doar atunci cînd simțea că nu mai rezist. Eram convinsă că tot acest proces se întîmplase deja și că de-asta n-o mai găseam. S-a întors într-un tîrziu – fusese la o rudă pe care n-o cunoșteam eu, dar nu mai conta. Eram deja epuizată de lupta pe care o dădusem ca să mă obișnuiesc cu ideea despărțirii de ea, obosită de convulsiile separării definitive de cea mai dragă ființă de pe fața pămîntului. De atunci, am păstrat o aversiune față de amiezile excesiv de însorite și frumoase, am rămas cu impresia că ele chiar te pot despărți de oamenii pe care-i iubești cel mai tare. Deși Mama nu mai e aici (...) știu acum că există și alcătuiri pe care nimic nu le mai „dezalcătuiește" și oameni de care nimic nu te desparte vreodată.

(apărut în *Dilema veche*, nr. 537, 29 mai 2014)

Dilema veche vă propune

■ La marginea orașului Cîmpina, mai precis la capătul Cîmpinței, s-a deschis un restaurant numit Il Toscano. Pînă nu demult, acolo era un cîmp pe care păștea vacile, sub pantele dealului numit Muscel. Acum în zonă a răsărit un întreg cartier nou de case și un fel de parc în mijlocul căruia e o clădire cu arhitectură specială – noul restaurant. În apropiere se mai află și ceva mai vechiul și mai pretențiosul restaurant Oscar. La Il Toscano se mănîncă binișor, repede și nu prea scump. După cum indică și numele, localul e profilat pe bucătăria italienească. Dar și mai interesant decît mîncarea e peisajul care se vede de jur împrejur prin ferestrele largi. (Andrei Manolescu)

■ „O lovitură sau cînd un insect atinge frunza, atunci toată planta se mișcă și anume pețiolul principal se lasă în jos, iar cele secundare și cu foliolele se lasă și ele în jos 2 cîte 2, tind să se apropie unele de altele; mișcarea aceasta se comunică unui cîmp întreg unde sînt astfel de plante. Peste cîtva timp revine iar la forma de mai înainte." – *Mimosa pudica* sau *sensitiva* din America, în manualul de botanică al lui Sabba Ștefănescu, cl. VII, 1897/98. Și o notă: Paleontolog și geolog român, profesor de paleontologie la Universitatea din București, membru corespondent al Academiei Române, Sabba Ștefănescu a fost și autor de manuale școlare. Drept care prezenta recomandare. (Ruxandra Mihăilă)

■ „Future Nostalgia" este expoziția Codruței Cernea, de la Mobius Gallery, deschisă pînă la sfîrșitul lui martie. Mergeți s-o vedeți. Veți descoperi o artistă pentru care „realitatea" are multiple straturi, nostalgia e prezent și trecut, iar viitorul e deja aici și acum. (Ana Maria Sandu)

■ Două cărți complementare din colecția „Kronika" a Editurii Litera despre lumea în care trăim, una de la un istoric, cealaltă de la un activist: Tony Judt, *Cînd lucrurile se schimbă. Eseuri 1995-2010* (traducere de Petru Iamandi) și Noam Chomsky, *Cine conduce lumea* (traducere de Doru Căstăian). Mai ales că lumea, în schimbare și condusă de cine știe ce, este tot mai greu de „citit". (Marius Chivu)

■ Joi, 7 martie, ora 19, la Sala Radio are loc un concert al Corului Academic Radio, unde veți putea asculta compoziții de Ravel, Debussy, Saint-Saëns, Gounod, Fauré și alții. Invitata specială a serii va fi actrița Letiția Vlădescu. De neratat! (Redacția)

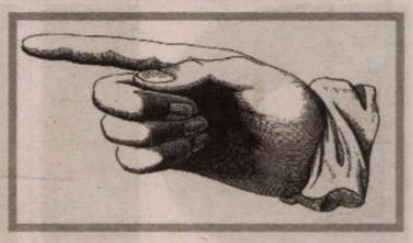

■ A intrat în cinematografe *The Favourite*, cel mai recent film al regizorului grec Yorgos Lanthimos, pentru care actrița Olivia Colman a primit recent Premiul Oscar. Alături de ea se află, în distribuție, alte două actrițe excelente: Rachel Weisz și Emma Stone. (Cristina Ștefan)

■ 6 martie, Teatrul Național din București, ora 20: *Orchestra Titanic*, spectacol în regia lui Felix Alexa. Un spectacol pe care îl revăd de fiecare dată cu emoție. Și în care de fiecare dată găsesc noi și noi unghiuri și înțelesuri. (Stela Giurgeanu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Femei**
- **Maghiari**

album dilematic Lucian Muntean

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU-(redactor-șef)

RUBRICI:
Șerban AXINTE ● Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU
Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Cosmin CIOTLOȘ ● Horia CORCHEȘ
Andrei CORNEA ● Codrin Liviu CUȚITARU ● Petre GURAN
Ionuț IAMANDI ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Doris MIRONESCU ● Victor MOROZOV ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Lorin NICULAE ● Cătălin PAVEL
Andrei PLEȘU ● Mihaela SIMINA ● Bogdan-Alexandru STĂNESCU
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂTARU-CAZABAN ● Teodor TIȚĂ
Andreea VLAD ● Matei VIȘNIEC ● Rodica ZARIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN

EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
0372.130.211; 0372.130.213
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT AUDIT TIRAJE
Tiraj: 8.200
Tipărit la Tipoart Idea Studio

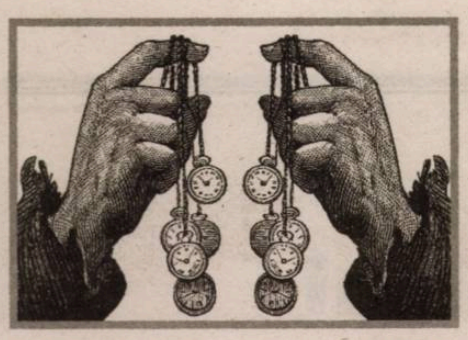

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

1871-2019. Tradiții românești nemuritoare

Cine spune că România nu își respectă tradițiile păcătuiește prin exces de spirit critic. Avem tradiții! Știm ce înseamnă „continuitatea“!. E drept, continuitățile discutabile sînt mai la vedere și mai stabile decît cele semeț fondatoare... S-ar zice că sîntem mai atașați de „specificul“ obiceiurilor noastre umbroase decît de efortul depășirii de sine. Nevoia de a păstra e mai tare decît nevoia de reformă. Mai știi? Poate că ăsta e secretul supraviețuirii noastre. Preferăm staza, cu derapaje cu tot, decît riscul agitației înnoitoare... O dovedesc tot soiul de împrejurări „istorice“, lovite de fatalitatea unei „actualități“ care nu vrea să treacă. Răsfoind hîrtii vechi, am găsit o mulțime de exemple. Iată unul:

În ianuarie 1871, o gazetă din Germania *(Augsburger Allgemeine Zeitung)* publica o scrisoare a regelui Carol I, pe care ziarele și parlamentarii români au transformat-o în prilej de scandal. După aproape cinci ani de domnie, regele se plînge unui prieten de „puținul folos“ pe care l-a putut aduce „acestei frumoase țări“. „A cui este vina?“ – se întreabă Carol. „Nici a mea, nici a poporului în întregimea lui“ – sună răspunsul. Atunci a cui? Sistematizînd rapid ceea ce în textul regal se supune retoricii epistolare a momentului, vom găsi trei explicații posibile ale eșecului:

1) O caracteristică psihologică globală: românii sînt un popor „care nu vrea să fie condus și totuși nu e în stare să se conducă singur“. Semeție, lipsă de disciplină interioară, haos. Stăm prost cu „heghemoniconul“! Trăim „neatîrnarea“ în tot echivocul ei: pe de o parte spirit independent, pe de alta volatilitate negu-vernabilă.

2) O caracteristică istorică și socială: între elite și mase e o fractură nevindecabilă. Elitele sînt emancipate, „branșate“, gata să adopte ultima utopie la modă, masele sînt de un conservatorism îndărătnic. Cu alte cuvinte, elitele suferă de inadecvare, nu țin cont de spiritul locului, iar masele se comportă reticent, resentimentar, impulsiv. Rezultatul e că elitele conducătoare obligă țara „să treacă deodată și fără mijlocire de la un regim despotic la cea mai liberală Constituție, precum nu are nici un popor din Europa“. Masele însă „nu se pot lăuda cu virtuțile cetățenești ce se cer pentru o formă de stat cvasirepublicană“.

3) O caracteristică politică: inflația „intrigilor de partid“. (Fără comentarii...).

E de observat că, în efortul său de a da un diagnostic crizei naționale, regele Carol I nu umblă după cauze *externe*. Nu caută complòturi antiromânești, ghinioane geopolitice, fatalități istorice. Buba e, pentru el, *înăuntru* și nu se va vindeca niciodată dacă o vom contempla mioritic, cu compătimirea de sine a victimei de profesie. De observat, de asemenea, că cei de care regele se teme cel mai mult sînt „ultrașoviniștii“, mereu dispuși să-l judece ca „lipsit de iubire pentru țară“. De observat, în sfîrșit, este că scrisoarea suveranului a enervat opinia publică. În Cameră, Nicolae Blaremberg a comentat-o agresiv, propunînd o moțiune cu care s-au solidarizat destui. Ziarul *Românul* (evident!) a perorat, provocator, pe tema „domnului călcător de Constituție“ și „risipitor al averii publice“. (Vezi relatarea lui Titu Maiorescu, în *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I.)* Acest tip de reacție adaugă celor trei explicații ale eșecului autohton amintite mai sus o a patra: lipsa de caracter, dublată de demagogia virtuții și a patriotismului.

Nu sîntem, oare, tot în momentul „Carol I“? În 1871? Și, vai, fără Carol I, fără Brătieni, fără Titu Maiorescu. Cine-i de vină?

*
* *

Să reamintim și cîteva din „melancoliile“ lui nenea Iancu *(apud* Dan C. Mihăilescu, *I.L. Caragiale despre lume, artă și neamul românesc,* Humanitas, 1994):

„Noi, românii, sîntem o lume în care, dacă nu se face ori nu se gîndește prea mult, ne putem mîndri că cel puțin se discută foarte mult.“ (p. 80)

„Partidele politice, în înțelesul european al cuvîntului, adică întemeiate pe tradițiune, pe interese vechi sau nouă de clasă și, prin urmare, pe programe de principii și idei, nu există în România“. (p. 95)

„Într-o țară ca a noastră, unde cînd afirmi ceva nu ți se cer și dovezi, unde spiritul public nu are nici un element serios de control mai ales asupra luptelor ivite pe tărîmul științei de stat, reaua credință este de multe ori o bună temelie pentru clădirea unei frumoase reputațiuni. Ca să treci drept cel mai curat n-ai decît să ponegrești cu ori fără drept pe alții; ca să te crează lumea om cinstit și de treabă, n-ai decît să ocărăști și să osîndești în vileag purtarea altora, chiar dacă dînșii au o bună purtare și *mai ales* în cazul acesta. Dacă vrei să înșeli lumea, a zis un filozof, înșeal-o gros, că subțire nu ți se prinde. E mult numai pînă să-ți faci o reputație frumoasă, și în urmă poți fără griji să săvîrșești însuți păcatele de care osîndeai odată pe alții buni nevinovați.“ (p. 81)

„Elementele de succes: măgulirea tuturor ideilor și formulelor populare, pe care oricine le aplaudă automatic, sau prin imitație, precum: tinerimea română, economia română, femeia română, țăranul român, muncitorul român, regatul român șcl., șcl. – în genere fraza goală, declamația șarlatanească, lătrătura patriotică, națională, română – cu un cuvînt, *moftul...“* (p. 96)

A recitit pentru dvs.
Andrei PLEȘU

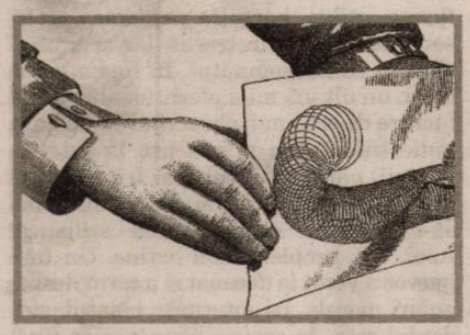

Andrei CORNEA

la **răscruce** de **gînduri**

Nu există „democrație iliberală“

Istoria politică a ultimelor două secole arată destul de clar că democrația (în sensul de guvernare a poporului, a celor mulți) și liberalismul (în sensul unui sistem de garanții constituționale și legale pentru salvgardarea libertății individilor) s-au dezvoltat separat și chiar, uneori, s-au confruntat. Pentru liberalii clasici ai secolului al XIX-lea, precum Benjamin Constant, Alexis de Tocqueville sau John Stuart Mill, contradicția între democrație și liberalism era vădită: democrația însemna pentru ei tirania majorității, putere nelimitată a masei needucate împotriva drepturilor și a libertăților individuale. Democrația „neîngrădită“, ca în Atena antică, li se părea un regim la fel de rău ca și tirania unui singur om. De-abia după Primul Război Mondial, sub presiunea votului universal și a socialismelor în plină ascensiune, s-a reușit o alianță între democrație și liberalism și a apărut astfel „democrația liberală“. De fapt, este vorba despre o democrație reprezentativă și limitată: poporul are puterea pe care o exercită prin vot periodic, dar există tot felul de mecanisme prin care se limitează practic posibilitatea poporului de „a face orice vrea“, mai ales instigat de demagogi: Constituția, separarea puterilor, Justiția independentă, societatea civilă, ba chiar, mai recent, sistemul unor relații internaționale și a unor asociații inter-state, precum Uniunea Europeană: toate introduc astfel de limite. Așadar, „voința poporului“, singura putere politică absolută învestită cu legitimitate după 1789, ajunge în fapt să fie limitată, îngustată, ținută sub control de mai multe contraputeri, în felul în care un fluviu e ținut sub control de diguri și baraje. Și, așa cum s-a dovedit, e singurul mod cunoscut în care fluviul poate curge fără a produce daune majore într-un anotimp ploios.

Să fie atunci „democrația iliberală“ de care se vorbește atîta, după Viktor Orbán, o democrație „autentică“, în sensul de liberă, neîngrădită, nesupusă „elitelor liberale“? Așa ar dori să se creadă adepții acestor sisteme, care pretind că ei exprimă voința poporului, spre deosebire de acele „elite“. Dar, în fapt, le facem un mare serviciu adoptînd și noi această sintagmă, fie și critic. Jucăm, cu alte cuvinte, pe terenul lor, considerînd că guvernarea pe care o produc în Ungaria, Polonia, Rusia, Turcia și acum și în România este totuși „democrație“, fie și de o specie diferită de aceea din Occident. Iar a juca pe terenul adversarului înseamnă a pierde pe jumătate partida. Adevărat, se țin alegeri, există parlamente. Dar alegerile, dacă nu sînt falsificate direct, au în general un rezultat știut dinainte din cauza propagandei și a manipulării, ba chiar a falsificării informației, combinate cu diferite măsuri legale și polițienești de îngrădire a activității Opoziției și a societății civile. Parlamentele rezultate exprimă voința executivului și a partidului dominant, iar acesta – după cum se vede – exprimă voința unui singur om, indiferent de funcțiile concrete pe care acesta le are direct sau indirect în stat. A numi un asemenea sistem „democrație“, fie și „iliberală“, este un fals. În fapt, e vorba de un travesti abil, „postmodern“, al autoritarismului etern. Am putea vorbi și despre un travesti în costum democratic al corpului unei oligarhii restrînse – clica de „baroni“ și de apropiați ai liderului suprem, cînd nu despre o tiranie a acestui lider în toată puterea cuvîntului.

Așadar, nu există două specii de democrație – liberală și iliberală. Există o singură formă de democrație modernă: aceea reprezentativă, limitată de un sistem juridic-constituțional. E democrație și atît, fără calificare. E un sistem imperfect și care dă rateuri uneori, fie și din cauza originii sale duble. Dar, în afara ei, nu mai există alt fel de democrație în epoca modernă. A menține totuși numele de „democrație“ pentru ceea ce produc un Putin, un Orbán și se pregătește un Dragnea e un compliment, ba chiar o reverență făcută unor tirani.

Manipularea începe de la numele pe care le dăm unor noțiuni politice importante. Acceptînd că un regim este „democratic“ numai fiindcă ține alegeri (și comuniștii țineau alegeri!) și păstrează o opoziție firavă, înseamnă a legitima deja acel regim. Înseamnă a relativiza nepermis noțiunile de „drepturi“, „libertate“ și chiar noțiunea de „putere a poporului“ (democrație). Ce „putere“ mai are un popor amăgit, instigat la ură împotriva unor indivizi (precum George Soros) sau popoare, îmbătat cu narațiuni conspiraționiste, atras cu promisiuni irealizabile (cum s-a întîmplat în cazul Brexit-ului)? Are o putere oarbă, sinucigașă, în fapt subordonată puterii unei clici de politicieni sau unui singur tiran.

Nu există deci „democrație iliberală“. Iliberalismul este întotdeauna nedemocratic. Dar sintagma – un oximoron în fapt – camuflează un lucru foarte vechi: tirania unei minorități sau a unui singur om. E eterna manifestare a puterii discreționare ajunse în epoca Internetului.

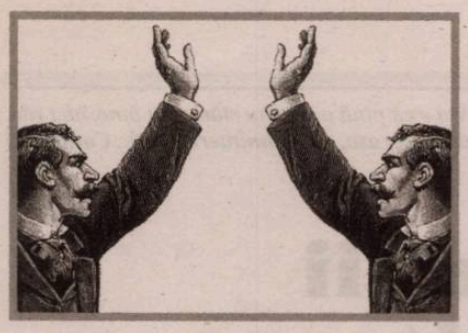

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Căutăm politicieni

Capacitatea de a lucra cîțiva ani (minimum doi) voluntar și, pe cît posibil, non-stop pentru binele comun și de a te bucura de faptul că oricine te poate trage la răspundere pentru ceea ce faci. Bine comun definit ambiguu și adesea contradictoriu.

Abilitatea de a primi cu eleganță și mai ales demnitate înjurăturile și atacurile la persoană și de a răspunde tuturor minciunilor și aberațiilor aruncate pe piață. Lucru care, desigur, trebuie făcut imediat și într-un fel menit să mulțumească toți susținătorii, precum și marea majoritate a populației. Plăcerea de a-ți cheltui banii pe care i-ai făcut muncind din greu și cinstit, de-a lungul unei cariere impecabile profesional, pentru bunăstarea neamului tău și a partidului. Producerea de minuni, cum ar fi organizarea imediată și pe cît posibil perfectă din punct de vedere managerial a unui partid compus din peste 10.000 de oameni. Oameni care, desigur, vor fi verificați, tot imediat, pe o perioadă de minimum 30 de ani pentru toate declarațiile și tîmpeniile făcute de ei, rubedeniile și prietenii lor. Asta, pentru a evita atacurile televiziunilor minunate și deosebit de competente ale domnilor Ghiță, Voiculescu și celorlalți patroni de televiziuni interesați în competiția electorală cinstită, așa cum bine au dovedit de atîția ani. Găsirea resurselor financiare necesare funcționării partidului la standardul minim al corporației care ne inspiră. Un mizilic de peste cîteva milioane bune de euro anual, capabil să finanțeze corespunzător nevoile partidului, campanii electorale și alte nimicuri, bani care și ei trebuie verificați la aceleași standarde ca membrii partidului. Pasiunea de a împărți democratic toate problemele colegilor tăi, chiar dacă singura legătură dintre tine și ei este că ați completat același formular de adeziune. Disciplină perfectă și standard de comunicare capabil să răspundă așteptărilor a cîteva sute de mii, dacă nu milioane de oameni. Ubicuitatea – absolut necesară prezenței la toate evenimentele, televiziunile, emisiunile de radio, interviurile și orice altceva unde cred susținătorii și criticii că ar trebui să fii. Abilitatea de a fi exemplul cît de cît perfect de politician democrat capabil să controleze tot ceea ce face partidul, să pedepsească imediat greșelile, să taie în carne vie de fiecare dată cînd este nevoie, dar desigur respectînd dreptul de exprimare liberă al fiecăruia, precum și toate standardele legate de libertăți și reprezentativitate. Disponibilitatea de a fi tîrît în tot felul de procese, de a fi împroșcat cu rahat mediatic, de a fi acuzat pentru orice decizie și de a fi tras la răspundere de absolut oricine. Profesionalism, cinste, etică, decență și moralitate impecabile, transparență, viclenie, capacitatea de a negocia și de a face compromisuri, de a crea scandaluri capabile să rupă coaliția de guvernare, machiavelic și, mai ales, capabil să vorbească pe limba oricui. Hipnoza în masă sau cel puțin abilitatea de a convinge posturile de televiziune, radio și ziarele importante controlate de foști securiști, mafioți, oportuniști sau mîrlani de a deveni peste noapte standarde de etică jurnalistică. Charismă capabilă să convingă susținătorii lui Fuego, Salam, Puric, precum și cititorii de Heidegger, Wittgenstein și Coelho să se documenteze, să facă o analiză critică bazată pe fapte și să voteze informat. Construirea unei echipe de cîteva mii de viitori birocrați gata să renunțe la carierele lor impecabile, fericiți să își asume riscurile de mai sus și capabili să transforme România într-o Germanie care să convină tuturor.

Beneficii. Se oferă multă, multă, dar chiar enorm de multă posibilă, dar foarte improbabilă glorie. O glorie desigur postmortem, că doar nu ne dorim să ne conducă niște nesimțiți narcisiști care să vrea recunoaștere în timpul vieții. Posibilitatea nelimitată de a simți o enormă satisfacție intelectuală și de a experimenta și îndeplini așteptările națiunii.

Cerințe. Mersul pe apă, transformarea apei în vin, miracole și disponibilitatea pentru răstignire cu posibilitatea reînvierii sau a recompensei veșnice.

Există posibilitatea ca cerințele noastre, de altfel minimale, să nu poată fi satisfăcute. În acest caz, ne pișăm pe el de vot, ne cărăm din țară sau votăm tot cum am votat pînă acum, că doar mai bine cu ăștia cu care ne-am obișnuit cum fură decît cu niște amărășteni incapabili de minuni.

Cerințe. *Mersul pe apă, transformarea apei în vin, miracole...*

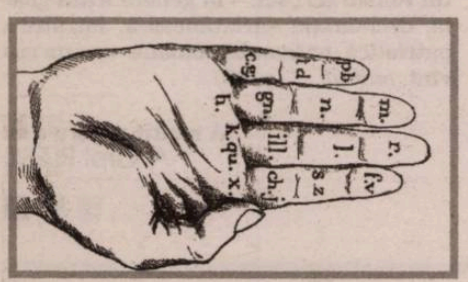

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Paragrafe

L-am întîlnit pe colegul meu de la Stilistică, Manciurin Ciungu, mergînd dezorientat prin Universitate, cu mină descompusă și privire rătăcită. L-am oprit și l-am întrebat dacă totul era în regulă. „Nu e deloc OK!“, a răspuns. A început apoi să se confeseze cu debitul verbal specific nevropaților: „Predau studenților filologi din anul al treilea un curs de stilistică practică, după modelul manualelor americane de profil. Sînt titularul disciplinei de fix două decenii. Pe vremuri o aveam programată la anul al patrulea, dar, de cînd ne-a cuprins și pe noi sistemul de la Bologna, ea a trecut la anul al treilea. Este important ca studentul să o parcurgă în intervalul terminal de licență, întrucît astfel învață normele de redactare a apropiatei sale lucrări de absolvire. De aceea, am fost mereu apreciat pentru curs. Toată lumea îl considera foarte util. De vreo cinci ani însă, ceva dubios se întîmplă. Percepția discipolilor mei actuali nu mai are nimic în comun cu disponibilitatea hermeneutică a celor de odinioară. Lucrurile au scăpat complet de sub control. Cel mai mult mă chinui la capitolul dedicat paragrafelor. Cum trebuie scris un paragraf în general și unul academic în particular? Răspunsul a atins nivelul maxim de nebunie, iar eu – te rog să mă crezi – nu sînt deloc responsabil pentru asta. Am explicat copiilor din amfiteatru, cu o claritate, aș zice, situată dincolo de orice dubiu, că paragraful reprezintă dezvoltarea analitică a unei singure idei dintr-un întreg, mai precis dintr-o serie de idei legate logic între ele și ilustrative pentru teza principală a eseului/articolului/studiului pe care-l creionăm. Un paragraf va fi deci revelator, limpede și pentru estetica paginii, dar și pentru înțelegerea exactă a temei lui, nici prea lung, nici prea scurt.

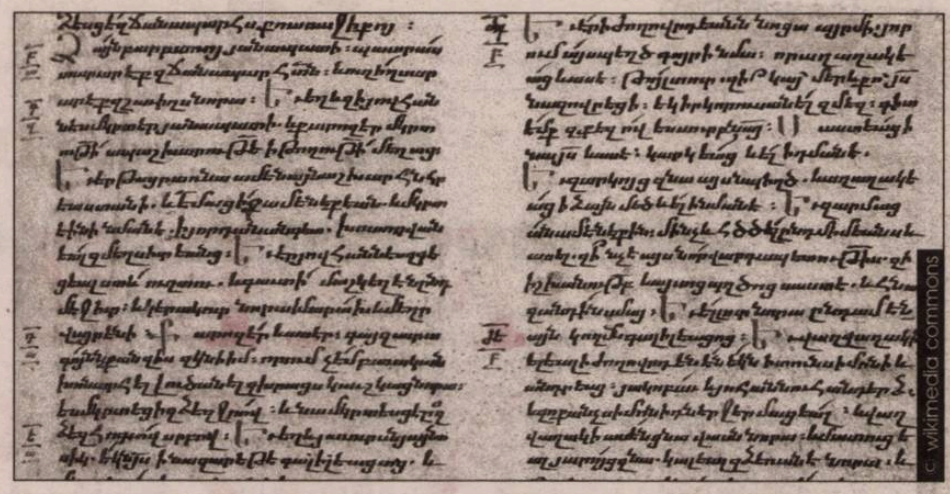

Cum aș fi putut să-mi imaginez că aceste banale considerații didactice vor produce un tsunami universitar?

Am precizat totodată că, pentru armonia textului în ansamblul său, paragrafele ar trebui să fie aproximativ egale între ele. Așa obținem o scriitură simetric proporționată și judicios întocmită. Cum aș fi putut să-mi imaginez că aceste banale considerații didactice vor produce un tsunami universitar? Prima victimă am fost chiar eu. La lucrările practice pe care le solicit săptămînal (ca să-i obișnuiesc pe oameni cu sistemul de redactare), am primit cele mai neașteptate construcții textuale, configurate vreodată în pagină de-a lungul istoriei scrierii umane!“

Manciurin a suspinat din adîncul ființei și a continuat trist: „Mai întîi m-am confruntat cu paragraful-fluviu, de opt pagini, al unui tînăr furios. I-am reproșat că nu a respectat regulile pe care le discutaserăm. S-a răstit la mine că ba da, le respectase cu asupra de măsură. Nu spusesem eu că paragraful trebuie să dezvolte o singură idee? Păi, ăsta era el – omul unei singure idei care țîșnea din străfundurile minții sale precum țițeiul din pămînt! Dacă nu-i dădeam 10, m-a amenințat, avea de gînd să protesteze la toate forurile superioare, mergînd pînă la Dumnezeu, dacă s-ar fi dovedit necesar. Ulterior am recepționat, ca pe un jet de apă rece în față, paragraful-propoziție al unei fete agitate. Și ea m-a luat la rost cu placa ideii singulare. Invers decît furiosul, studenta respectivă susținea că deținea prea multe idei, că mînca de fapt idei pe pîine. Cum să le exprime, într-un eseu, altfel decît prin propoziții și fraze succesive, aliniate ca paragrafe în sine? La rîndul său, domnișoara mi-a sugerat că ar putea lua măsuri administrative drastice dacă nu arătam obiectivitate. Mai fusese, striga, hărțuită de domni profesori libidinoși și în trecut, iar acum toți dădeau cu subsemnatul. În fine, n-ai să crezi, un alt ins mi-a oferit foi albe drept lucrare de seminar, observînd că, în baza indicațiilor mele referitoare la estetica paginii, paragraful cel mai frumos ar fi fost acela nescris. Prin urmare, mă soma să-i apreciez originalitatea stilistică! Apoi, vai, problema s-a extins. Un tată nervos a venit la decanat și a cerut despăgubiri morale. Își internase băiatul, studentul meu, la ospiciu. Se părea că tînărul dezvoltase obsesia numărării rîndurilor paragrafelor pe ecranul computerului, luptîndu-se să le păstreze egale. A repetat gestul pînă cînd a întepenit, cu un rînjet tîmp, dinaintea calculatorului. M-au luat la refec și colegii din facultate. Cică i-aș fi învățat pe studenți să redacteze rapoarte științifice în formă de *haiku*-uri, piramide, brazi de Crăciun și steluțe. Mă aștept ca, peste șaizeci de ani, cine știe ce băbuță să scrie cereri la Casa de Pensii în formă de iepurași textuali și, la nedumerirea firească a funcționarei, să urle: *Șiungu-i di jinî. Așe mi-o predat paragrafu' pi cînd ieram fatî colo, la Universitati!*“.

Prorectorul cu chestiuni studențești apăru brusc pe coridor, întrerupîndu-l pe Manciurin. A întrebat: „Tu ești Ciungu?“. „Da“, a mieunat profesorul. „Fi-ți-ar paragrafele lu' pește să-ți fie!“, a mîrîit cel dintîi, repezindu-se spre noi. Ciungu a zbughit-o ca un iepuraș (urmărit de alt iepuraș) în sezonul de împerechere.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

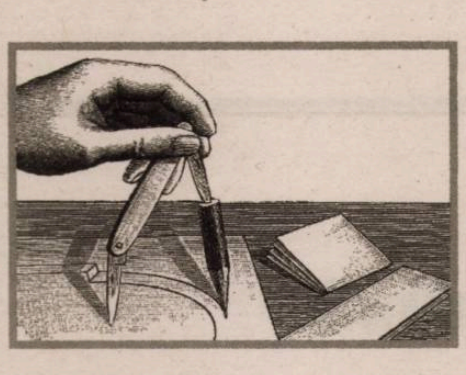

Matei VIȘNIEC

interogarea europeană

Virulența antisemitismului în Franța

„*La France est à nous!*“ Printre insultele cu caracter antisemit care i-au fost adresate filozofului francez Alain Finkielkraut sîmbătă, 16 februarie, cînd s-a încrucișat cu un grup de „veste galbene“ în cartierul Montparnasse au răsunat și aceste cuvinte: *Franța este a noastră!* Autoritățile l-au identificat ulterior pe individul care le-a rostit, un islamist radical, un om îndoctrinat de ideologia salafistă.

Mai mult ca sigur, individul nu a citit un rînd din ce scrie Alain Finkielkraut. Cînd i-a strigat în față „Franța e a noastră!“, el n-a făcut decît să repete ceea ce îl învață ideologii salafiști, și anume că Europa este un teritoriu pe care islamul poate și trebuie să-l cucerească. Față de alte curente islamiste, salafiștii își propun cucerirea Europei prin metode pașnice: din punctul lor de vedere, imigrația și rata natalității în sînul comunității musulmane vor avea ultimul cuvînt, mai rămîne ca musulmanii din Europa să rămînă „sudați“ între ei, să nu se „occidentalizeze“ și să nu accepte valorile democrației.

Salafistul respectiv, care l-a mai „avertizat“ pe Alain Finkielkraut că va fi pedepsit de Dumnezu, și-a rostit tiradele fără nici o teamă, cu un total sentiment de impunitate. Nu i-a păsat de faptul că era filmat în timp ce-și perora insultele. Despre acest sentiment de impunitate care s-a extins în numeroase cartiere numite „sensibile“ se vorbește mult acum în Franța. Unii editorialiști evocă faptul că, de mai multe decenii, Republica franceză nu-și mai poate exercita autoritatea în anumite zone urbane, practic intrate într-un proces de „secesiune“ culturală față de restul țării. Alain Finkielkraut este unul dintre intelectualii care au denunțat în ultimii ani cu cea mare insistență această aberație. Nu întîmplător, deci, numele său se află pe lista neagră a salafiștilor și a altor islamiști radicali.

Ori de cîte ori a avut ocazia, Alain Finkielkraut a mai denunțat și incredibila complicitate dintre o parte a stîngii „progresiste“ franceze și islam. El nu este singurul, de altfel, despre această „alianță împotriva naturii“ au mai scris pagini memorabile și Pascal Bruckner sau Kamel Daoud. O parte a stîngii franceze, orbită de ura ei față de capitalism, a crezut că poate „înrola“ imigrația și, mai ales, imigrația provenind din țările musulmane, în lupta împotriva „exploatatorilor“. Citez dintr-un articol publicat pe 20 februarie de Pascal Bruckner în *Le Figaro:* „Acest mariaj împotriva naturii este fructul unei constatări: prăbușirea tuturor idealurilor stîngii. Uniunea Sovietică s-a dezintegrat, clasa muncitoare s-a refugiat masiv în tabăra lui Marine Le Pen, lumea a treia îmbrățișează cu entuziasm economia de piață și consumerismul. Pentru o fracțiune a mișcării progresiste, doar joncțiunea cu fundamentalismul Semilunei va fi ocazia unui nou suflu.“

Iată, foarte succint creionat, contextul în care antisemitismul de inspirație islamistă se dezvoltă cu virulență în Franța. Din punctul de vedere al salafiștilor, primii care ar trebui să părăsească Franța ar fi evreii, chiar dacă islamul nu a cucerit încă total Europa.

În zonele „sensibile“ unde comunitarismul s-a impus *de facto* (de exemplu, la Saint-Denis, în nordul Parisului, unde în școlile publice nu mai îndrăznește să meargă nici un copil de evreu), antisemitismul mai este alimentat de teoriile conspiraționiste. Evreii sînt asimilați cu imaginea banului, cu ideea de elită, de unde și concluzia rapidă că ei conduc lumea și că fac ce vor. De peste trei luni, de cînd a izbucnit ca un torent mișcarea „vestelor galbene“, acest conspirație nism primar și-a găsit o neașteptată ocazie de a se exprima deschis. Pentru că „vestele galbene“ au adus cu ele, în peisajul politic francez, un torent de ură: ură împotriva funcției prezidențiale și a lui Emmanuel Macron, ură împotriva executivului, ură împotriva deputaților, a primarilor și a celorlalți aleși ai Republicii, ură împotriva democrației reprezentative, ură împotriva capitalismului și a elitelor…

„Vestele galbene“ au deschis, prin violența lor, un fel de cutie a Pandorei, și nu este de mirare că pulsiunile antisemite s-au exacerbat în acest context. Pentru că anticapitalismul este și el o sursă de antisemitism. Editorialistul Jacques Attali explică foarte bine acest circuit cauzal într-un articol publicat în revista *L'Express.* El spune cam așa: atîta vreme cît vom continua să ne complacem într-un capitalism opac, într-o economie financiarizată din care nimeni nu înțelege nimic, sentimentul de injustiție se va aprofunda. „Într-o democrație de piață pervertită, cînd nu mai avem, la nivel mondial, nici democrație adevărată și nici piață adevărată, ci doar o plutocrație supusă unor firme gigantice și unor tehnologii alienante, cetățenii conștienți că nu mai sînt stăpînii destinului lor vor fi tot mai tentați să caute vinovatul acolo unde îl pot desemna.“ Or, mai dă de înțeles Jacques Attali, ca întotdeauna, evreul este vinovatul ideal atunci cînd omul de rînd nu mai înțelege nimic din mecanismele economiei, nici din mecanismele prin care apar averi gigantice pe planetă, nici din regulile în virtutea cărora sînt promovați în poziții-cheie oameni fără merite.

În ultimii 30 de ani, de cînd trăiesc în Franța, am mai asistat la comiterea unor grave acte antisemite și la exemplare mobilizări ale societății civile și ale clasei politice împotriva antisemitismului. Dar este pentru prima dată cînd asist la punerea unui diagnostic atît de nuanțat în legătură cu această formă de toxicitate socială. Mai rămîne însă ca, după diagnostic, să înceapă tratamentul acestui uriaș corp bolnav de antisemitism care este Franța.

***Matei Vișniec** este scriitor, dramaturg și jurnalist.*

PUBLICITATE

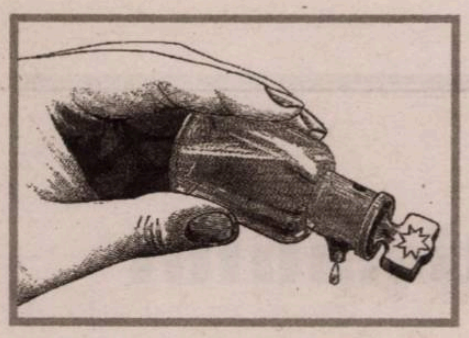

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Muncă elaborioasă

Continuă să se producă în româna actuală unele contaminări involuntare de termeni, de obicei implicînd cultisme cu a căror utilizare mulți vorbitori par să nu fie suficient de familiarizați. Am semnalat altădată ciudatul *interlocuitor* sau involuntar comicul *a admolesta;* o recentă declarație politică mi-a atras atenția asupra adjectivului *elaborios*. Bănuiala că era vorba doar de o bîlbîială, de un accident de pronunție, nu se confirmă nici de această dată: în Internet sînt sute de atestări ale inovației, la toate formele flexionare ale adjectivului. Forma hibridă – rezultat al contaminării dintre adjectivul *laborios* și participiul adjectival *elaborat* (poate și sub influența adjectivului englezesc *elaborate)* – se găsește în tot felul de texte: jurnalistice – „instituirea sistemului necesită *pregătiri elaborioase*“ (evz.ro); „datorită *jocului elaborios* de la mijlocul terenului“ (turdanews.net) –, tehnice – „realizarea unui foraj de puț de apă și echiparea acestuia reprezintă *un proces foarte elaborios*“ (geoprob.ro); „construcția unei case este *un proces elaborios*“ (creativearchitecture.ro) –, declarații politice – „Am avut *un început de an destul de elaborios*“ (ziarobiectiv.ro) – și de alte tipuri: „pătrund în diferite locații dînd *cele mai mari și elaborioase jafuri*“ (cinemagia.ro); „sufleuri complicate, *fripturi elaborioase* și prăjituri sofisticate“ (ziare.com); „o *muncă elaborioasă* de documentare“ (noutati-ortodoxe.ro) etc. Cuvîntul este folosit și adverbial: „este opțiunea ta dacă îți plac lucrurile *muncite elaborios,* precum modelul acestei decorațiuni“ (price.ro).

Cuvîntul rezultat din contaminare este folosit cu sensul principal al lui *laborios,* actualizat cînd adjectivul este aplicat unor manifestări și creații umane :„care cere multă muncă, care necesită încordare, efort și osteneală“ (DEX). *Laborios* este un împrumut cult modern din franceză *(laborieux)* și latină *(laboriosus);* termenul francez provine, evident, tot din etimonul latinesc. Sensul al doilea al adjectivului, caracterizînd persoane, este ieșit din uzul curent, dar consemnat de dicționare: „care lucrează (și produce) mult; sîrguincios“ (DEX). Dicționarele mai vechi (de exemplu, cele reproduse de dexonline.ro) îl ilustrau prin sintagme ca *școlar laborios* (Șăineanu, ed. VI, 1929) sau *elev laborios* (Scriban, 1939). Primul sens al adjectivului poate căpăta conotații pozitive (munca fiind o valoare), dar și negative (în măsura în care munca migăloasă e obositoare sau dovedește lipsă de spontaneitate și creativitate). În franceză, termenul *laborieux* a dezvoltat și utilizări peiorative; în română conotațiile sînt aproape exclusiv pozitive.

Desigur, *laborios* și a *elabora* sînt înrudite etimologic și semantic: în ambele se păstrează rădăcina latină *labor* „muncă“. Verbul românesc *a elabora* este tot un cultism modern, împrumutat în secolul al XIX-lea din latină și franceză. Sensul mai larg din latină („a lucra cu grijă, a perfecționa“) și din franceză („a transforma printr-un proces îndelungat; a produce“) s-a specializat oarecum în româna de azi, restrîngîndu-se, așa cum consemnează DEX-ul, la „a realiza, a da o formă definitivă unei idei, unei doctrine, unui text de lege etc.; a alcătui, a întocmi; p. ext. a redacta“ și (în domeniul tehnic) „a efectua operațiile necesare pentru extragerea de metale din minereuri sau pentru obținerea unor aliaje în stare topită în vederea turnării lor“. Dicționarele interbelice ilustrau disponibilitatea semantică mai largă a cuvîntului, preluată din franceză; Șăineanu oferă exemplul *stomacul elaborează alimentele* (la Scriban, în versiunea notînd oralitatea regională: *stomahu elaborează alimentele).*

Latiniștii din secolul al XIX-lea au propus introducerea în limbă a mai multor termeni din familia latinescului *labor:* în Dicționarul lui Massim și Laurian (volumul II, 1876) sînt incluse substantivele *laboare* („lucru, mai vîrtos lucru dificil; fatigă“), *laborant, laborațiune, laborator,* verbul *a labora*, adjectivul *laborios*. *Laborator* avea sensul actual („loc unde *se labora*“), dar și pe acela de „lucrător“; de altfel, dicționarul era publicat la Noua Tipografie a laboratorilor români (în ortografia latinistă: *Noua Typographia a laboratoriloru romani)*. Volumul I al dicționarului latinist, din 1871, cuprindea deja substantivul *elaborațiune,* adjectivul și substantivul *elaborat* și verbul *a elabora*: „a lucra cu acuratețe, a prelucra, a perfecționa“, cu exemple ca *stomacul elaboră alimentele; junele nostru a elaborat o poemă*.

Substantivul *labor* (neutrul cuprins în dicționarul de neologisme al lui Negulici, la 1848) sau *laboare* (adaptat ca feminin) și verbul *a labora* nu au reușit să intre în uz; construcțiile actuale de tip *muncă laborioasă* sînt uneori criticate ca pleonasme (vizibile doar prin actualizarea etimologiei). Nu e cea mai gravă problemă în cazul *muncii elaborioase*.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

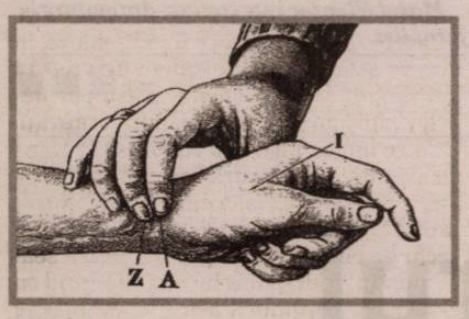

Horia CORCHEȘ

prof, viața mea

Calitatea minorităților

În urmă cu vreo doi ani am trăit unul dintre cele mai grele momente din experiența mea profesională. Eram inspector școlar, dar fără legătură cu asta, făceam parte din grupuri naționale de redactare a subiectelor pentru olimpiade și pentru examene. În acest context, am fost într-un grup care a redactat subiecte pentru etapa județeană a olimpiadei, într-o formulă de colaborare interjudețeană, alături de colegi din alte două județe. Eu am redactat subiectul pentru clasa a XII-a și am ales ca texte-suport un fragment din *Morometii II,* cel în care lui Moromete i se confiscă din pod cota parte de produse, rămînînd practic fără mijloace de trai, respectiv un fragment dintr-o proză a lui Marius Chivu, *Întoarcerea,* care avea același subiect. Unul dintre subiecte solcita elevilor să redacteze un „referat (raport scris) adresat conducerii de partid, prin care să denunți calitatea de element dușmănos a lui Ilie Moromete“, din poziția celui care adună cotele, ca urmare a atitudinii ostile a lui Moromete. Subiectul se încadra în programa școlară și nu avea nimic dușmănos, presupunea doar punerea elevului într-o situație imaginară de recreare a unui context socio-politic și demonstrarea capacității de redactare a unui anumit tip de text. Cu toate acestea, mi s-a pus în cîrcă intenția de a instiga la denunț și, mai mult, la denunț la DNA. Absurdul situației m-a luat pe nepregătite și am fost tîrît într-un tăvălug de hăituieli instituționale grozave. Chit că făceam parte dintr-un grup care validase subiectul, numele meu ca autor al subiectului a ieșit în presă, am fost anchetat instituțional, am fost discreditat. Nu am cedat atunci și am încercat să duc totul cu zîmbet pe buze și cu echilibru. S-a demonstrat în cele din urmă că subiectul era corect și în conformitate cu programa, voci puternice din presă mi-au luat apărarea. Dar, pe fond, am trăit momente cam grele. Și am auzit cuvinte grele și jignitoare. Oricum, treptat, apoi, am fost înlăturat din toate comisiile naționale.

Inadecvarea totală a textului la vîrsta elevilor.

De ce acest intro personal? Pentru a ilustra din interior un fenomen. Să acuzi un subiect de inadecvare pentru că atinge, vezi Doamne, o problemă delicată de natură social-politică, dar să nu conteze atunci cînd un subiect este cu adevărat greșit, neconcordant cu programa școlară, aberant sau prăfuit atît de tare încît nu poate fi digerat. Mai ales cînd acesta evidențiază clar incompetența autorilor săi. În actualele regulamente ale concursurilor școlare, subiectele la etapa județeană a olimpiadelor școlare sînt trimise de la centru. De curînd a avut loc etapa județeană pentru minorități a olimpiadei de limba și literatura română. Pentru că, dacă nu știți, există secțiuni speciale pentru minoritatea maghiară, respectiv pentru celelalte minorități. Dar nu acesta e subiectul articolului de față. Am să trec rapid în revistă cîteva aspecte. Mai întîi, textele-suport. Ionel Teodoreanu la clasele a V-a și a VI-a, vai, cîtă lipsă, totuși, de variație, de lecturi și de imaginație! Nichita Stănescu cu poezia „Cuvînt“ la clasa a VII-a, cu sarcină de redactare a unei compuneri de prezentare a semnificației titlului. Chiar așa, ce semnificație poate avea titlul „Cuvînt“? Observ inadecvarea totală a textului la vîrsta elevilor și la potențialul lor de comprehensiune a unui text liric. Apreciez prezența între autorii textelor-suport a unor nume contemporane, cum sînt Alex Moldovan, Dan Lungu sau Ana Maria Sandu, punctînd iar, totuși, și faptul că aceste fragmente ar trebui să fie extrase din romane care să corespundă nivelului de vîrstă al elevilor, iar un roman ca *Pîlpîiri* al lui Dan Lungu e de nivelul claselor superioare de liceu.

Mă întorc mai aplicat la subiectele clasei a V-a. Punctual, o primă eroare majoră a subiectelor constă în formularea subiectului al II-lea, punctul b, care prevede „scrierea despre textul ficțional“. Cerința este formulată însă vizînd ambele texte: „Scrie un text, de 80-120 de cuvinte, în care să prezinți modul în care este redat anotimpul primăvara în cele două texte-suport.“ Textul al doilea este însă nonficțional, un articol de pe Wikipedia. Articol în care se află și afirmația: „Întotdeauna, primăvara și echivalentul său conceptual, filozofic și ideatic au însemnat dezghețul, topirea, trezirea la viață, reînnoirea și renașterea naturii, a vieții și a societății.“ Ei bine, elevilor de, atenție, clasa a V-a, aparținînd unor minorități naționale, deci care nu sînt vorbitori nativi de limbă română, li se cere și să explice semnificația acestei afirmații, căci, nu-i așa, elevul de clasa a V-a are capacitatea de a înțelege și de a explica aspectele conceptuale, filozofice și ideatice. De un ridicol incalificabil!

Mi-e jenă să mă gîndesc și la decuparea unui citat motivațional de pe citatepedia.ro, din Confucius – cine altul? – pe baza căruia trebuie să construiască elevii o narațiune: „Să-i iubim pe semenii noștri ca pe noi înșine, să măsurăm pe alții cu măsura cu care ne măsurăm pe noi, să prețuim lucrurile și nevoile lor prin cele ale noastre. Cînd le dorim ceea ce ne dorim nouă și cînd îi vom feri de ceea ce ne ferim noi, atunci vom împlini legea adevăratei iubiri.“ E ca în postările de pe Facebook, cu cartoline roz, roșii sau oranj, pe care găsești înțelepciunea lumii. Nu mai zic de formularea „redactează un text narativ în care să prezinți o întîmplare…“, căci textului narativ nu prea i se potrivește verbul de comandă „a prezenta“, ci mai degrabă „a relata“. Și nu pot să nu constat, în final, fără să o mai lungesc cu analizele plictisitoare, că minoritățile, iată, rămîn minorități și la calitate. Sau cel puțin așa se vede, prin prisma profesionalismului redactării acestor subiecte.

***Horia Corcheș** este scriitor și profesor de limba și literatura română.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Păsări călătoare, spre țări mai calde

Cursa *low cost* București-Catania e plină de copii, te simți ca într-o creșă sau o grădiniță. Bebeluși de cîteva luni, copii ceva mai mari, preșcolari, cu toții la prima oră a dimineții au ochii cîrpiți de somn, plîng din orice sau le e foame, părinții nu vor plăti trei euro pentru un croissant în timpul zborului, le spun să rabde pînă vor ajunge „acasă", iar acasă nu mai înseamnă România, înseamnă sudul Italiei. În februarie, aproape nimeni nu pleacă în Sicilia ca turist, avionul aparține exclusiv migranților și seamănă, de fapt, cu o rată între două sate mai îndepărtate, între o lume mai veche și familiară și alta unde se cîștigă banii și se poate supraviețui mai ușor. Sîntem rugați de către stewardesă să ne mutăm, să facem un schimb cu un cuplu de pe primele locuri, pentru că „avem acolo un infant și regulamentul nu ne permite". O femeie în jur de 20 de ani își leagănă ușor „infantul" și îi murmură ceva la ureche ca să-l liniștească, însă el nu pare afectat de toată agitația dinaintea zborului, ne privește cu ochi mari, de o culoare lăptoasă, încă nedefinită. „Ați mai călătorit cu el?" „Sigur", răspunde tatăl cu oarecce mîndrie, în timp ce mama, după ce se așază pe scaun, își dezgolește discret un sîn ca să-i dea copilului să sugă. Par doi oameni de bun-simț de la țară, mă întreb oare ce muncesc ei acolo, în sudul Italiei, dacă într-adevăr și-au găsit un rost, dacă le e mai bine decît în satul lor. În spatele nostru e un alt „infant" ceva mai energic decît primul – o fetiță blondă de două-trei luni, cu ochi albaștri și niște gene incredibil de lungi, ireale. Fetița oscilează între două stări – ba rîde, ba se smiorcăie –, stewardesele sînt topite după ea, la un moment dat, una dintre ele o ia în brațe ca să i-o arate comandantului, în cabină. „Comandantul are și el o fetiță cu ochi albaștri, exact la fel ca ai ei!", spune stewardesa ca să-și justifice gestul, apoi îi înapoiază mamei copilul. Bănuiesc că scurta vizită a fetiței străine „la locul de muncă" l-a bucurat pe pilot într-o dimineață perfectă pentru zbor. Am decolat de ceva vreme, sîntem deja deasupra norilor, la 10.000 de metri. Cerul e senin – un *azzuro infinito,* exact ca-n reclame și exact ca ochii fetiței, nu se simte nici o urmă de turbulențe, de parcă nici n-am zbura, de parcă am fi rămas suspendați undeva deasupra pămîntului, într-un timp indecis. La 10.000 de metri, toți copiii au amuțit, părinții lor care fac naveta între România și Italia dorm, în avion e atît de multă liniște. Imaginea familiei adormite cu care am făcut schimb de locuri e de-a dreptul idilică – femeia doarme cu capul sprijinit pe umărul soțului, protejîndu-și cu brațul drept copilul. Oare ce visează oamenii ăștia? În ce limbă? În română sau italiană? Unde se visează?

După o oră și ceva, avionul își modifică poziția, începe să coboare. Plafonul de nori e foarte jos, nu se vede nici o părticică din Mediterana. În schimb, la următorul viraj, ne apare în față un munte, unul singur. Un munte în formă de con cu vîrful teșit, fumul care iese din con se împrăștie în lumina clară, albăstruie, a dimineții, soarele strălucește din plin. Am senzația că ne îndreptăm spre un capăt magic de lume. Oamenii din jurul nostru se trezesc pe rînd, încep să-și facă planuri pentru zilele următoare, vorbesc despre muncile lor, despre zidărie, cules de portocale sau despre sezonul turistic care va începe curînd și atunci or să mai pice și ceva bani în plus, din bacșișuri. Mama fetiței cu ochi albaștri e mulțumită că la azilul de bătrîni unde lucrează i-a mai sosit o colegă nouă, o negresă care o va înlocui în tura de noapte, așa că va avea timp să stea mai mult cu copiii. Familia e de undeva de prin Moldova, după accent. Au patru copii – fetița și trei băieți aproape identici care parcă au plecat în excursie cu școala, pentru că toți au niște ghiozdane în spate. Fetița e în grija mamei – o femeie robustă, îmbătrînită prematur, tatăl își supraveghează băieții: „Lasă, tată, că acuși ajungem acasă, mîncăm ceva și dup-aia, dacă e vreme bună, mergem la plajă!". Comandantul ne anunță binedispus că vom ateriza pe aeroportul din Catania în 20 de minute. A fost cel mai pașnic zbor de care am avut parte vreodată, fără atacuri de panică provocate de fobii inutile – cum ar putea să pice un avion cu atîția copii adormiți, pierduți în visele lor? Și așa a început prima mea călătorie în Italia, țară pe care o știu pe de rost din atîtea șlagăre de la San Remo pe care le fredonam încă de pe vremea cînd eram copil, atîtea filme ale neorealismului italian pe care le-am descoperit în facultate, atîtea imagini ale picturii renascentiste, atîtea povești care pot să înceapă cu „dacă într-o noapte de iarnă un călător...", o țară a cărei limbă o înțeleg în proporție de 60%, dar n-o pot vorbi pentru că n-am învățat-o nicăieri, o țară la care am tot visat, dar unde n-am reușit să ajung niciodată pînă acum. Însă toți oamenii ăștia mult mai tineri decît mine și cu o viață mai așezată – familie, copii, care n-au auzit în viața lor de Antonioni și de Fellini, poate că au ascultat la un moment dat o arie dintr-o operă de Verdi, însă n-au știut ce este – nu merg în Italia ca să vadă Capela Sixtină, și-au luat pur și simplu inima în dinți și-au plecat. Imigrația nu va fi niciodată un fenomen cultural, de multe ori nici nu-ți mai alegi țara de adopție, te duci unde au mai fost și alții din satul tău, te pripășești, nu contează cîtă istorie și cîtă frumusețe e în jurul tău, nu contează dacă e Italia, Anglia sau Groenlanda, la urșii polari, dacă ar fi fost după tine nici n-ai fi plecat, ai fi rămas acasă cu mamaie și cu nașii, dar ce să-i faci dacă nu te descurci aici, n-ai ce să-i faci! Odată, în aeroportul de la Frankfurt am văzut un grup de chinezi care veniseră la muncă în Germania și care m-a impresionat – erau terminați după nu știu cîte ore de zbor, nici măcar nu mai aveau curiozitatea să privească în jur la lumea „civilizată" în care ajunseseră, nu erau uimiți, nu mai aveau nici o reacție, un coordonator le striga numele de pe o listă ca să se convingă dacă erau toți, ca și cum ar fi făcut un inventar de obiecte, ei abia dacă răspundeau apatici, doar stăteau pe bagajele lor și mîncau ouă fierte, le decojeau încet și le mîncau unul după altul.

În aeroportul din Catania, românii noștri încep să se împrăștie, aproape nici unul n-a plătit bagaj de cală, și-au înghesuit cîteva lucruri în genții pe care le-au putut lua gratis în cabină. Afară e cald, un soare plăcut și binefăcător de primăvară, sînt peste 16 grade, noi am plecat de la -3, ne întîmpină cîțiva portocali și lămîi plini de fructe. Mie mi se pare exotic și neobișnuit, celor cu care am călătorit li se pare banal. În stația de autobuz, moldoveanul își păstorește familia numeroasă, le-a luat băieților un suc de la un magazin din afara aeroportului pe care și-l împart acum frățește. Îl întreb în română ceva despre orarul autobuzelor spre Siracuza și începe să vorbească brusc și vivace într-o italiană perfectă de parcă cineva i-ar fi apăsat un buton, apoi își dă seama și-mi răspunde cam fără chef, în română. Ca și cum, odată ajuns acolo, s-ar fi setat brusc pe o altă limbă, încercînd să o uite pe cea nativă care deja nu mai contează.

Scriu pe terasa de pe acoperiș a pensiunii din Siracuza unde vom locui doar pentru cinci zile, toată călătoria asta se va transforma într-o amintire, nu știu dacă voi mai ajunge aici vreodată. Pe acoperișul de vizavi e o columbărie, în fiecare seară un puști italian de vreo 14 ani fluieră ca să-și cheme acasă porumbeii risipiți în zbor pe deasupra orașului. Unii se întorc, alții mai zăbovesc în legea lor pe alte acoperișuri. Ieri a fost vijelie, nici n-au putut să iasă din adăpost, încercau să își ia zborul și se izbeau de zidurile vechi de peste 400 de ani. În fiecare seară, puștiul italian își cheamă fluierînd cu insistență porumbeii acasă și de fiecare dată, cînd se plictisește, fluieratul său se tranformă într-o frîntură de cîntec.

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

Un salut? Costă

Cobor din bloc. La ieșire, în stînga, femeia de serviciu. Zic: Salut! Și apoi, o zi întreagă mă blestem. Cum dracului să-i spun femeii de serviciu „Salut"? Ce-i asta? M-am tîmpit. Unde-s valorile axiologice? Unde-i respectul? Unde-s eu? Mi-am pierdut mințile? M-am tîmpit. Unde-s valorile axiologice? Unde-i respectul? Unde-s eu? Mi-am pierdut mințile?

M-am tîmpit. Unde-s valorile axiologice? Unde-i respectul? Unde-s eu? Mi-am pierdut mințile?

M-am tîmpit. Unde-s valorile axiologice? Unde-i respectul? Unde-s eu? Mi-am pierdut mințile?

M-am tîmpit. Unde-s valorile axiologice? Unde-i respectul? Unde-s eu? Mi-am pierdut mințile?

Apoi, cum creierul te salvează, vrea să te salveze. Memoria e lașitatea mea. Zic: dar ea nu mă salută niciodată. Ne știm de ani de zile. N-am disprețuit-o o clipă. Uneori mă întreabă direct chiar, fără salut. Alteori, de cele mai multe ori, incredibil, o salut și nu răspunde. De ce să mă strofoc eu, dacă ea nu răspunde? Mă privește în ochi, în ochi, sinceritate, puritate. Eu spun salutul, ea nu mișcă un mușchi pe față. Ca și cum n-aș exista. Acum cică „Salut"! I-am zis bună dimineața, bună seara, bună ziua, sărut mîna, nu, nu, nu salută. Am văzut io că a salutat. La 3, la 52, la 4, la 60, la 5, la 70, la 6, la 80, a salutat. Și bărbați, și femei, vecinii mei. Pe mine, nu. I-am dat și haine de Crăciun, și mîncare de Paște! Nu, nu salută. Și eu: „M-am tîmpit. Unde-s valorile axiologice? Unde-i respectul? Unde-s eu? Mi-am pierdut mințile?"

„M-am tîmpit. Unde-s valorile axiologice? Unde-i respectul? Unde-s eu? Mi-am pierdut mințile?"

„M-am tîmpit. Unde-s valorile axiologice? Unde-i respectul? Unde-s eu? Mi-am pierdut mințile?"

Radu NAUM

un sport **la Răsărit**

Care-i rezultatul meciului dintre Anamaria Prodan și Cornel Dinu?

Wtfc? Ăsta ar fi răspunsul. Repetat de la începutul pînă la sfîrșitul acestui text. *Wtfc? WTFC?!!!* Pentru că, pînă la urmă, cine e AP și cine e CD? Nu, ca să fim cinstiți, formularea corectă ar fi: cine e CD și cine AP? Pentru că înainte de AP a fost totuși CD. A fost odată ca niciodată un mare fotbalist care a vrut să fie mai mult decît un fotbalist. A stat pe lîngă scriitori în vogă ai vremii în care ca să existi ca scriitor trebuia să ți se permită. A fost considerat intelectualul fotbalului pentru că – minune! – citea printre cei a căror singură lectură era nota de plată. A luat valul schimbării în apropierea noului tătuc de după '89, a fost multe, a antrenat cu un succes măsurat și cîteva gîlme istorice, cum au fost celebrele pietre de hotar ale absurdului numite Foresta Fălticeni sau Kosice. Acum e analist TV și oficial la Dinamo. Și aruncă vorbele precum un aruncător de flăcări. Inspirat în dese rînduri, dar și cu derapaje „incontestabile" (vorba lui preferată). Jucînd acest rol, a intrat în coliziune cu cea mai slobodă gură din fotbal (după ce Becali a renunțat la datul în stambă de cel mai jos nivel). Nu e nici un meci între ei. E doar o zarzavageală cu ironii groase și subtext mocirlos, date fiind experiențele de viață pe care lumea fotbalului le atribuie celor doi. AP e reprezentanta uneia dintre grupările care fac și desfac în fotbal și e pe armăsari arabi mari actualmente, după ce l-a pus pe Nicușor Stanciu într-o colivie de aur în regatul saudit. De aceea scoate vorbele din teacă precum pistoalele. Nimeni nu-i stă în cale. Se promovează pe toate căile, supărînd puriștii fotbalului machist. În trecut a rostit public lucruri de nereprodus, deci masculinii n-ar trebui să se ofusche ze. La birjăreli le e egală. Era inevitabil ca această Calamity Jane sau Jena să ajungă la cuțite cu cel poreclit „Procurorul". Noi putem fi juriul acestui proces cu alură de regres. Dar, încă o dată, *wtfc?*

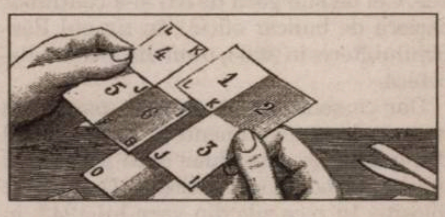

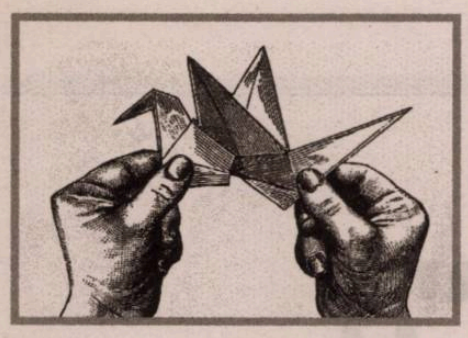

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Dincolo de gheţarii cunoscuţi

Am urcat de multe ori în regiunea schiabilă de deasupra staţiunii austriece Sölden. Sînt doi gheţari acolo cu nume de balauri curgători – Rettenbach şi Tieffenbach –, despărţiţi de un tunel prin care se poate trece cu schiurile. Cînd am ajuns prima oară în acea zonă montană magnifică, în urmă cu mulţi ani, ni s-a părut a fi capătul lumii. Ne-am mirat să mai găsim atunci doi români pe acele coclauri, alpinişti, care-şi făceau de lucru prin zona interzisă a crevaselor. I-am considerat nişte adevăraţi temerari. Cu timpul ne-am obişnuit acolo şi a ajuns să ni se pară ca acasă (nu chiar pe la crevase). Acum ştim că nu acela e capătul lumii. Pe pîrtia de pe Rettenbach, în fiecare an, la sfîrşit de octombrie, se deschide în mod tradiţional Cupa Mondială la schi alpin, un eveniment sportiv cu mult public, difuzat în întreaga lume. Între timp, mulţi alţi români au descoperit locul, iar în unele sezoane am asistat pur şi simplu la invazii ale lor. De-a lungul anilor, am vizitat rînd pe rînd mai toate staţiunile de schi de pe valea Oetz-ului, de la liniştitul domeniu schiabil Hochoetz pînă la fabulosa staţiune Sölden sau mai exclusivista Obergurgl. N-am ratat nici mai excentrica şi mai noua Küthai şi nici băile termale de la Längenfeld.

Revin însă la locul gheţarilor, la peste 3000 de metri altitudine, şi la priveliştea care se deschide de pe vîrful Schwarze Schneid. De acolo, în valea dinspre sud-est, se zăreşte ceva ce mi-a stîrnit întotdeauna curiozitatea. Pare o altă staţiune de schi. Se disting nişte cabluri, nişte instalaţii de urcare şi chiar o cabană care se conturează destul de clar în depărtările văii cînd vremea e frumoasă. Adică, dincolo de ceea ce noi consideram odată capătul lumii, mai e o lume. E evident că nu poţi ajunge acolo direct. Lumea care a devenit a noastră e despărţită de locurile acelea printr-un fel de plapumă imensă de zăpadă. Sînt alţi gheţari ce par şi mai înspăimîntători decît Rettenbach sau Tieffenbach. M-am întrebat, la început fără să mă gîndesc prea mult, ce-o fi acolo. Apoi, în anii care au urmat, întrebarea m-a bîntuit din ce în ce mai insistent. La un moment dat, m-am hotărît să apelez la Google Maps. Am avut surpriza să constat că şi fiul meu căuta acelaşi lucru: lumea de dincolo de gheţari, de peste mări şi ţări, cum se zice în poveşti.

Nu pare să existe vreun drum care să ajungă pînă acolo.

Cînd eram copil eram curios să aflu ce e dincolo de dealul Piţigaiei pe care îl vedeam pe geam din casa bunicilor. Mi s-a spus că, dacă mergi şi mergi şi mergi, după dealul acela şi încă alte multe dealuri, în cele din urmă ajungi la Fieni. Înainte de Fieni însă, ştiam şi că poţi găsi poienile cu iarbă albastră. O iarbă care se albăstrise din cauza petrolului care exista sub pămînt în locurile acelea. N-am văzut-o niciodată, a rămas ca o poveste. La Fieni am ajuns mult mai tîrziu pe acea cale de peste dealuri, cu maşina, după ce s-au asfaltat nişte drumuri. Ţin minte că de-abia atunci lumea de dincolo de dealuri a devenit concretă. Tot aşa, în copilărie, mi-a stîrnit curiozitatea ceea ce se afla dincolo de Drumul Grănicerului din Bucegi, adică dincolo de zonele binecunoscute pe care le tot bătusem. Era miraculosul culoar Rucăr-Bran care, în cele din urmă, a ajuns să-mi fie un loc chiar ca acasă. Într-un mod oarecum similar mă fascina şi ce e dincolo de mare, de Marea Neagră, bineînţeles. Mi s-a spus că era Georgia. Ce nume, Georgia... N-am pus niciodată piciorul acolo, dar la un moment dat, cînd am mers în Armenia, am zburat cu avionul pe deasupra mării şi a Georgiei. Şi acea lume de poveste a intrat oarecum măcar în orizontul meu vizibil, dacă nu chiar palpabil. De fapt, dacă mă gîndesc bine, asemeni altora din generaţia mea, mi-am trăit copilăria sub spectrul fascinaţiei unei alte lumi, nespuse, cea aflată dincolo de Cortina de Fier. O lume pe care am descoperit-o după 1989.

Dar lumea de dincolo de plapuma de zăpadă a gheţarilor, staţiunea aceea misterioasă, mi-a rămas încă neştiută şi cu atît mai specială cu cît am zărit-o sclipind în depărtare, ca o intuiţie. Dacă n-ar fi văzut-o şi alţii, aş fi zis că e doar în imaginaţia mea. Uitîndu-mă pe hartă, cum spuneam, am descoperit că ar putea fi o foarte mică staţiune (doar vreo 40 de kilometri de pîrtii, ceea ce, deşi e mai mult decît pîrtiile însumate de pe întreaga vale a Prahovei, în Austria e aproape egal cu zero). Straniu însă, nici pe hartă şi nici pe imaginile din satelit nu pare să existe vreun drum care să ajungă pînă acolo. Cine şi cum ar merge în pustietatea aia albă şi de ce? Fiinţe ca noi sau altfel? Să fie o altă lume? Care schiază? O lume dincolo de cea pe care o ştim, dincolo de ceea ce am cucerit pînă acum încetul cu încetul, cu pasul şi cu mintea. Promit să încerc să aflu ce e acolo şi să vă dau de ştire.

■ ■ ■

ready made

Vorbirea d. Ştefan C. Pop

„Glorioasa naţiune franceză (ura, trăiască Franţa, aplauze de câteva minute), cu nobila Anglie (trăiască), cu sora noastră dulce Italia (trăiască) şi mai ales întărite de puterile proaspete ale Statelor-Unite (trăiască) au dus la învingere steagul dreptăţii. S'a prăvălit zidul putred numit: alianţa puterilor centrale (jos cu ele), căci a fost întemeiat pe minciună (aşa-i), pe tirănie (aşa-i), pe cele mai josnice interese, trebuia să se prăbuşească cu legi şi cu împăraţi cu tot (aşa-i, trăiască, aplauze prelungite)."

Alba-Iulia, organ al proclamării unităţii naţionale,
Anul I, Nr. 1, 27 Nov. (10 Dec.) 1918

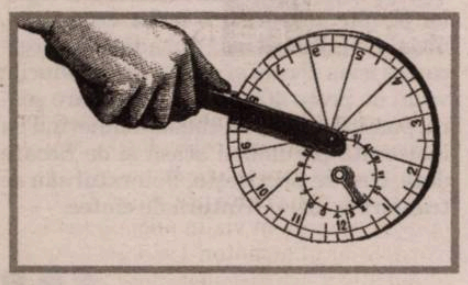

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Bombe, buncăre şi La Bohème

Cînd ne gîndim la protecţia monumentelor, ne vine în minte ceva de genul catedralei ruinate San Galgano, din cutare film al lui Tarkovski. Tot de protecţia monumentelor este însă legată şi repertorierea sistematică a adăposturilor antiaeriene din al Doilea Război Mondial.

În Germania, oraşul probabil cel mai bine documentat din punctul ăsta de vedere este Hamburg, un loc la care ţin mult. De prin 2000, Denkmalschutzamt (un fel de direcţie pentru protejarea patrimoniului cultural arhitectural) a identificat opt tipuri de buncăre şi a propus cîteva din fiecare categorie pentru titlul (şi drepturile) de monument protejat. Reiau aici nişte informaţii din seria de studii produse în acest scop. Mai există azi în oraş vreo 700 de buncăre. Unele se pot vizita, dar nici unul nu va avea vreodată popularitatea celebrei clădiri a Operei. Multe din ele au fost folosite ca locuinţe improvizate în anii de după terminarea războiului, apoi au fost integrate în proiecte rezidenţiale serioase sau transformate în depozite. Altele au devenit sedii de televiziune sau muzee. Cel de sub gara de azi şi-a continuat cariera de buncăr oficial, în timpul Războiului Rece; în 2003, unul din ele era discotecă.

Dar ce sens are să ne mai complicăm cu asemenea monumente? Are tot sensul din lume – şi asta chiar dacă ele n-ar fi apucat niciodată să fie folosite. Dar au fost folosite. În zece zile din vara lui 1943, în bombardamentele din operaţiunea anglo-americană Gomora, 10 km² din centrul Hamburgului au fost aproape complet distruşi. Datorită unor inovaţii în tehnica raidului aerian, organizării excelente şi vremii favorabile au putut fi ucişi 40.000 de oameni şi încă pe-atîţia răniţi. Asta în condiţiile în care oraşul era totuşi, raportat la populaţia sa, mult mai bine dotat cu adăposturi antiaeriene ca Berlin sau Dresda. Cînd englezii au ocupat Hamburgul, existau încă peste o mie de buncăre, multe din ele fiind singurele clădiri în picioare de pe strada lor.

Azi, în Germania, vestigiile epocii naziste sînt desigur considerate importante pentru cercetarea istorică, dar cercetarea asta nu decurge niciodată fără o stînjeneală de fond, şi în orice caz publicul a preferat mult timp să întoarcă privirea în altă parte. Dacă Linia Siegfried (Westwall) se afla într-una din ţările aliate, ar fi fost subiect de cercetări entuziaste, în vreme ce la nemţi ea face parte dintre – traduc liber titlul unui volum recent – „monumentele care ne crispează".

Pe scurt, deci, despre tipologia buncărelor rămase în Hamburgul de azi, aşa cum a creat-o, nu fără oarecare rigoare, numitul Denkmalschutzamt. Cele mai multe, aşa-zise tubulare *(Röhrenbunker),* aveau de fapt, după cîte îmi dau seama din poze, bolţi în plin cintru, un fel de nesfîrşite culoare de aşteptare, unele doar parţial subterane. Complet subterane erau *Tiefbunker,* dintre care cel mai mare, cu locuri pentru 5000 de persoane, este azi o parcare subterană. În acest buncăr se mai păstrează picturile originale, iar ele, ca toate cele cunoscute din buncărele naziste, arată mai ales scene de viaţă cotidiană („La moşi" în faţa catedralei). În orice caz, picturile nu cuprind nici un fel de referinţă la război sau la politică. La suprafaţă erau turnurile *(Rundtürme),* construite imediat înainte de începerea războiului, imitînd castele medievale. Mai comune sînt pătrăţoasele *Bunkerhäuser,* unele cu şapte etaje. Ele şi-au făcut treaba cel mai bine în timpul operaţiunii Gomora. Diferiţi parametri cu relevanţă funcţională şi militară (cum ar fi grosimea zidurilor) erau impuşi, dar intenţia era ca ele să fie integrate de către fiecare arhitect în peisajul urban. Se păstrează încă multe schiţe şi modele ale arhitecţilor participanţi la concursurile pentru buncăre. Cel mai bun exemplu din Hamburg (construit în 1942 în cărămidă aparentă decorată cu arce oarbe) este şi azi parte a aceluiaşi complex spitalicesc. Era prevăzut cu uşi etanşe (adică antigaz), generatoare, dispozitive de filtrare a aerului, pompă de apă şi sistem de încălzire. În caz că ar fi căzut lumina, se pictaseră de-a lungul scărilor şi uşilor marcaje fluorescente. Un raport recent notează, cu o melancolie controlată, că aceste marcaje luminează şi azi, slab, în întuneric.

Cele mai mari adăposturi sînt turnurile construite propriu-zis pentru bateriile antiaeriene instalate pe acoperiş *(Gefechtstürme).* Două mai există în Hamburg: unul la Heiligengeistfeld *(foto),* o fantasmagorie futuristă gri, care putea cuprinde la o adică 18.000 de oameni, celălalt la Wilhelmsburg, pe care un autor german îl compară cu un tripod marţian din H.G. Wells. Totul era prevăzut: după victoria finală a Germaniei în război, turnurile din Hamburg urmau să primească faţade neoclasice. Turnuri asemănătoare din alte părţi, de exemplu Viena, urmau să devină pseudo-castele din vremea dinastiei de Hohenstaufen.

Introducerea unora din aceste buncăre din Hamburg pe lista monumentelor protejate e, pe de-o parte, un act de interes cărturăresc abstract, aşa cum avem pentru orice ţandără a trecutului. Dar în acest fel sînt comemorate şi victimele bombardamentului „Operaţiunea Gomora". Această operaţiune s-a desfăşurat între 24 iulie şi 2 august 1943; cu o zi înainte de sfîrşitul ei, americanii bombardau rafinăriile de la Ploieşti. Povestea siturilor şi monumentelor protejate din România care încă fac tangibilă amintirea celor două războaie mondiale rămîne însă pentru altădată, sau pentru niciodată (cîte monumente sau măcar plăcuţe comemorative cunoaşteţi, în Bucureşti, care amintesc de bombardamentul din 4 aprilie 1944?).

Deocamdată, dacă ascultaţi Puccini la Opera din Hamburg, trageţi cu urechea şi la ecourile din buncăre.

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Socialiștii și banii altora

Ne exasperează incompetența acestor socialiști care administrează țara. Sînt sigur că nimeni nu contestă cuvîntul „incompetență" în acest enunț, dar cred că unii cititori ar putea avea rezerve la cuvîntul „socialiști". Totuși, eu cred că ceea ce avem acum ca guvernanță, din punct de vedere economic și administrativ, plus această puternică politizare a Justiției, este socialism real, românesc și pe această opinie se bazează sensul rîndurilor care urmează. Nu am acum loc să argumentez, poate o voi face în viitor dacă e nevoie, dar vă invit să acceptați această convenție, anume că Puterea de la București este socialistă, pentru a vedea mai departe argumentul meu prin asemănare.

În SUA, recentele alegeri parțiale au adus la rampă o nouă vedetă socialistă. Se numește Alexandria Ocasio-Cortez (pe Twitter @AOC), are 29 de ani și n-a făcut mare lucru în viață pînă acum – CV-ul ei este tipic pentru un activist. Are gură mare, susține toată ideologia tare a noului socialism (egalitate radicală, statul să dea tot, gratuități universale, jos bogații!, ecologism absolut, LGBT, feminism etc.) și e din cale afară de ambițioasă. Dacă asculți ce spune, îl vezi pe Bernie Sanders ca pe un politican centrist și echilibrat. Poporul o adoră, bineînțeles: a cîștigat aceste alegeri, primele la care a participat, în circumscripția nr. 14 din New York, cu un zdrobitor 78,2%. Oamenii noi în politică, poporul e fericit!

De cîțiva ani, megacorporația Amazon a plănuit construirea unui al doilea cartier general în New York: birouri și un fel de campus al afacerii. Proiectul, uriaș, a ajuns într-un stadiu de negociere destul de avansat, iar orașul New York nu avea de ce să nu fie generos – o asemenea dezvoltare a afacerii Amazon însemna locuri de muncă, plus înflorirea altor afaceri, mai mici sau mai mari, pe orizontală. Cum se întîmplă în America, oficialii orașului au negociat cu Amazon și au oferit unele avantaje corporației în schimbul investiției. Printre acestea, o deducere de taxe de 2,8 miliarde de dolari, pe următorii zece ani. Calculul municipalității arăta că, în urma acestui sprijin, ar fi obținut beneficii de 27 de miliarde de dolari din taxele ce s-ar fi strîns de pe urma dezvoltării proiectului.

Nu trebuie să fii cine știe ce expert, ci doar un om cu mintea la el ca să știi că asemenea avantaje se acordă astfel: compania face investiția, începe să angajeze oameni, dezvoltă afacerea și, după aceea, pe parcurs, municipalitatea returnează gradual, din taxele pe care i le percepe, deducerea agreată. La mintea cocoșului, veți spune. Ei bine, mintea socialismului înfierbîntat nu e a cocoșului.

Iată ce a urmat: grupuri civice și politicieni de nou val, cu Alexandria Ocasio-Cortes în frunte, au contestat proiectul din diferite motive. Mitinguri, *social media,* declarații politice, în fine, tot arsenalul tînărului socialism s-a dezlănțuit pentru cauză. O mai veche militantă de stînga remarca, un pic uluită: „Pe vremuri manifestam împotriva războiului din Vietnam, acum manifestăm împotriva locurilor de muncă". În fine, vremurile se schimbă. Față cu uriașul val de contestări publice, Amazon a renunțat la proiect. Ei bine, tînăra Ocasio-Cortez, fericită de o asemenea victorie, a vorbit imediat de pe baricada pe care stă neîntrerupt: „Dacă am decis să cheltuim 3 miliarde pentru această afacere, am fi putut decide mai bine să investim cele 3 miliarde în circumscripțiile noastre. Am fi putut angaja mai mulți profesori. Am fi putut repara metroul. Am fi dat locuri de muncă multor oameni cu acești bani." Primarul Bill de Blasio a trebuit să o corecteze, jenat, pe colega lui de partid, noua stea democrată: municipalitatea nu dă 3 miliarde de dolari corporației Amazon, ăștia sînt bani care se vor scădea din taxele pe care corporația urma să le plătească, dar cum Amazon nu mai continuă proiectul, nu mai vin taxele și, dacă nu mai vin taxele, nu mai există deducerea. Interesant este că agresivitatea tinerei *Congresswoman* nu alege: căci toată administrația New York-ului e democrată, iar șeful Amazon, Jeff Bezos, este, la rîndul lui, un susținător al partidului. Că îi atacă și pe ai ei, sînt sigur, place susținătorilor lui Ocasio-Cortez. Problema, însă, nu e deloc politică. Sîntem în fața unui caz de crasă incompetență socialistă. De ce „crasă"? Pentru că o asemenea necunoaștere a modului în care o administrație lucrează cu deducerile fiscale nu este deloc un savantlîc. De ce socialistă? Pentru că resortul acestei incompetențe este o orbire ideologică (mai precis, ura împotriva corporațiilor) și nu simpla ignoranță.

Această întîmplare, care îmi readuce în minte faimoasa scenă cu un prim-ministru și un ministru de Finanțe, tot tineri și tot socialiști, încolțiți de un odios președinte „de dreapta", pentru că făceau bugetele țării și habar n-aveau cine e „MTO", adăugată avalanșei de OUG emise în ultimii ani de guvernul PSD, îmi spune ceva despre noua generație de politicieni de peste tot. Dar îmi mai spune și altceva. Îmi spune povestea contorsionată de *„love-hate"* a visului socialist despre bani. Socialiștilor de speța Ocasio-Cortez, care în varianta mai murdară se regăsesc din plin în grupul care conduce azi România, urăsc banii atîta timp cît sînt ai altora (eventual ai corporațiilor) din simplul motiv că nu-i pot cheltui ei cum vor. Aceiași bani, dacă sînt luați de la cei care-i au și vin spre cuferele lor, sînt foarte buni. Așadar, rămîne cum zicea doamna Thatcher: „Problema socialiștilor este că, la un moment dat, se termină banii altora".

P.S. Între timp, un ONG newyorkez a afișat în buricul orașului un *outdoor* enorm pe care scrie: „25.000 de locuri de muncă pierdute pentru NYC. 4 miliarde de dolari pierduți ca salarii. 12 miliarde de dolari pierduți ca activitate economică. *Thanks for nothing,* AOC!". Pe Twitter, AOC o ține pe-a ei: știe bine cum e cu taxele corporațiilor, ea a avut dreptate de la cap la coadă.

26 DE ANI DILEMA VECHE

„Sîntem vechi, domnilor!"

I pak, dăm de ştire
domniilor-voastre
că „Dilema veche" a trecut
pragul sfertului de veac
şi tocmai a împlinit
26 de ani de măreţe
realizări dilematice.
Să ne fie de bine, iar vouă,
la toţi cei prezenţi şi viitori,
sănătate!

Eveniment realizat cu sprijinul:

NESPRESSO IQOS xtb DEDEMAN

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

Negocieri din Războiul Rece

Dacă istoria din februarie 2019 i-a surprins pe liderul Statelor Unite ale Americii și pe cel al Federației Ruse declarîndu-și retragerea din Tratatul Forțelor Nucleare Intermediare (tratatul INF – Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty), în aceeași lună, mai exact în ultima zi a ei, în 1987, istoria îl înregistra pe liderul Uniunii Sovietice Mihail Gorbaciov anunțînd că este pregătit să semneze cu SUA, „fără întîrziere", un tratat de eliminare a rachetelor nucleare cu rază medie din Europa. Exact, tratatul INF.

Mihail Gorbaciov și președintele american Ronald Reagan au început încă din anul 1985 să poarte discuții cu privire la încheierea unui astfel de acord. Negocierile s-au desfășurat promițător în primă fază și, deși s-au blocat ulterior din cauza „Star Wars-ului" lui Reagan (strategia de construire a unui sistem defensiv antirachetă), în cele din urmă cei doi lideri au ajuns la o înțelegere.

„Puteți să-mi spuneți Ronnie. Iar eu, dacă îmi permiteți, am să vă spun Michael." – a fost propunerea președintelui american către omologul său sovietic, cu ocazia întîlnirii de la Washington din decembrie 1987, cînd cei doi au semnat tratatul INF.

„I-am răspuns că mi se pare un gest binevenit, nu numai un simbol al bunăvoinței noastre unul față de altul, ci și o caracterizare a atmosferei în care lucrăm. Și de atunci am început să ne chemăm pe numele mic." – scrie Mihail Gorbaciov în volumul său de amintiri.

În acest tip de atmosferă, au fost formalizate eforturile celor două părți de limitare a cursei înarmării nucleare.

A venit apoi rîndul președintelui Reagan să meargă în vizită oficială la Moscova, în anul următor, 1988. Pe 30 mai, după alte discuții și negocieri ale liderilor, a avut loc o conferință de presă ad-hoc lîngă faimosul Tun al Țarului din Kremlin, iar un jurnalist l-a întrebat pe Ronald Reagan dacă mai consideră Uniunea Sovietică „un imperiu al răului".

„Nu", a răspuns președintele, adăugînd: „În bună măsură datorită conducătorului acestei țări, domnul Gorbaciov."

Pe 1 iunie 1988, înainte de prînz, cînd ceasul arăta la Kremlin ora 11,45 și atmosfera era învăluită de somptuozitate în Sala Mare a Palatului, Reagan și Gorbaciov au semnat actele de ratificare a acordului sovieto-american privitor la rachetele cu rază medie și mică de acțiune.

S-au pus astfel bazele politicii care urma să încheie Războiul Rece.

Dacă mai era nevoie de încă un exemplu că istoria e făcută de oameni. Uneori, desfăcută.

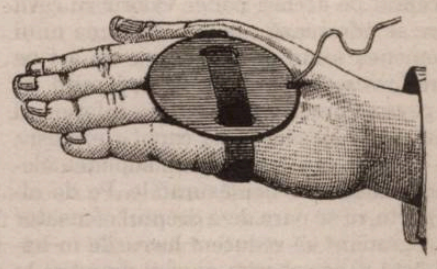

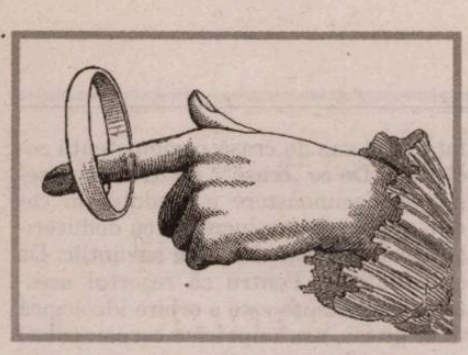

Selma IUSUF

legende **urbane**

Outcast

Am intrat și am ieșit de mai multe ori în și din rîndurile nefumătorilor. Probabil că o să mor cu obiceiul ăsta agățat de picior; o ghiulea mare cu lanț zornăitor. O să ajung ca bunică-mea. O bătrînă smochinită, cu mîna încleștată pe pachetul ăsta nenorocit de țigări și cu viața împărțită în logica următoarei pauze de țigară.

Cînd m-am lăsat de fumat am anunțat pe toată lumea. Eram senină, lipsită de griji, ba chiar am împărțit sfaturi necerute în stînga și-n dreapta, genul de drept-propovăduitor enervant.

Cînd m-am reapucat, am făcut-o clandestin, tiptil, pe furiș. Am reintrat în rîndurile fumătorilor pe tăcutelea, invers ca la ieșire, și uite-mă iar între oropsiți: ne vezi afară pe ger, pe ploaie și pe vînt sprijinind zidurile clădirilor de birouri. Țigara se fumează repede, eficient, din cîteva fumuri ajungi la filtru, bam-bam, înapoi în birourile de șoareci harnici. Ne vezi în cuștile urît mirositoare din aeroporturi. Acolo se intră cu o privire hăituită, ai stat atîtea ore nefumat, te-ai chinuit să găsești cușca asta; chiar cred că se gîndesc unii mult ca să le pună cît mai la neîndemînă. Cînd intri, o să fii privit cu milă și înțelegere de cei dinăuntru. Frăția fumătorilor există și e puternică. Ne vezi la coadă la Mega, n-avem nimic în coș, nu avem coș, stăm bîțîind din picioare în spatele unei doamne care descarcă pe bandă jumate de magazin. Salată, cartofi, lapte, hîrtie igienică, of, Doamne, n-o să termine niciodată. Tu vrei un pachet de țigări și o brichetă. Da, există situații cînd trebuie să ajungi la Mega pentru așa ceva. Ne vezi ieșind din baruri și restaurante așa, la mijlocul mesei, ia uite cum stăm pe afară și tragem cu sete din țigara asta nenorocită, iar înăuntru ni se răcesc spaghetele pe masă.

Sînt într-un oraș străin, am umblat mult, mi-e foame, mi-e sete și aș fuma tihnit o țigară. Visez o farfurie imensă plină de cărnuri, ba chiar de cartofi buni prăjiți, visez un pahar de vin rece, iar gîndul mă face să măresc pasul. Terasele sînt pline în orașul ăsta, n-ai loc să arunci un ac, ah, sînt un turist care urăște turiștii. O iau pe o străduță lăturalnică, intru mai tare în măruntaiele cartierului cînd – coruri de îngeri, sunete line de harpă – văd Locul. O scară colorată șerpuiește de la parter pe acoperișul casei unde sînt mese, cîțiva oameni și unde abia se aude un jazz în surdină. Mă văd deja pe acoperișul ăla odihnindu-mi picioarele obosite și fumînd relaxată. Dar Locul ăsta e ciudat. Te întîmpină la intrare un tip cu aspect sănătos și odihnit, cu niște *dread*-uri lungi care-i cad pe spate. Îți prezintă ce au de mîncare pe niște farfurii-exemplu înșiruite frumos. Ah, am nimerit între vegetarieni. Nici urmă de cărnurile la care visam în farfuriile astea. Mă uit la niște mormane frumos colorate de morcovi, broccoli, bame și alte soiuri de legume gătite în fel și chip. Fie și așa, eu vreau sus pe terasă, vreau un pahar de vin, vreau o apă rece, vreau o țigară. Tipului cu *dread*-uri de la parter trebuie să-i zici ce vrei să mănînci. La etajul unu e altcineva, de data asta un gen de aventurier mai bătrîior, ars de soare și pus pe glume. Ăstuia îi zici ce vrei să bei. Abia apoi urci pe terasa colorată între clopoței de vînt și mese micuțe de lemn. În ghivece mari și mici, oamenii au plantat suculente și alte soiuri de plante cărora le merge bine fără prea multă apă. Sînt conștientă că am nimerit în inima hipsterelii; oamenii par genul iubiți planeta, salvați balenele cu cocoașă, să ne legăm de copaci și să trăim verde, avocado e Dumnezeul nostru. Mă așez la masă în soarele dulce și respir adînc. Sînt hămesită, dar o să mă descurc cu supa ăstora de cartofi dulci, fie. Uite acum, în sfîrșit, o să fumez și o să mă relaxez. Bag o mînă tremurînd de nerăbdare în buzunar, scot pachetul de țigări, scot bricheta. Le privesc cu dragoste și anticipație. În fața mea, vinul rece aburește ușor paharul. Tipul de la parter îmi pune supa în față. Vede țigările: „Să știți că aici nu se fumează". „Nici pe terasăăă?", întreb în șoc deplin. „Nici", zice sănătosul și pleacă. O lacrimă adevărată îmi pică în ciorba aia de cartofi. Ne-ați înfrînt.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

S.O.S. Hobița (3)

„S-a scris despre predispozițiile de copil ale lui Brâncuși pentru sculptură, ca mijinde din chiar copilăria lui petrecută în Hobița și s-au confecționat și mărturii care nu spun mai puțin despre pietrele strînse în geac, care, bineînțeles, a sfîrșit prin a se rupe, și despre cele toate felurile de închipuiri ce el făcea din huma Bistricioarei. Că se va fi fost și el jucînd, făcînd construcții efemere din nisip și nămol – cum fac toți copiii cînd aceasta le este la îndemînă – îndoială nu poate fi, cum aceasta poate să fie și cu pietrele strînse în geac. Cînd la întrebarea noastră cum i-a venit în minte să se dedea cu dinadinsul sculpturii, el ne-a răspuns că aceasta i-a venit mai tîrziu – în Școala de meserii de la Craiova, și că în rîndul întîi dulgher, ca și tatăsău Radu, ținea să ajungă, dar și să-l întreacă, ceea ce este de tîlc natural în psihologia copilului și sociologic: tatăl calapod, înainte de a deveni rival.

«Prin lemn am ajuns la sculptură și după lemn la piatră, ceea ce e confirmat și de fazele evolutive ale istoriei sculpturii, Xoananul primind și slujind de tipar pietrei. Piatra nu a fost decît petrecerea unui gînd deja spus, într-un material mai durabil: piatra ori pămîntul ars, dar și de învins de tehnica umană, căci opunînd o rezistență, dar alta decît a docilului și perisabilului lemn, sau mai tîrziu a calupului ivit în epoca bronzului.»

În ce privește impulsiunile lui de ducă, de evadare din mediul placid, dar plăcut de acceptat al cuibăririi comode pentru lîngă ancestralul lor, care caracterizează o parte a coregionalilor lui, știută fiind tendința centrifugă a oltenilor și îndeosebi a gorjenilor – i-au fost lui Brâncuși transmise de fratele lui vitreg și mentor, Chijnea."

V.G. Paleolog,
Tinerețea lui Brâncuși...

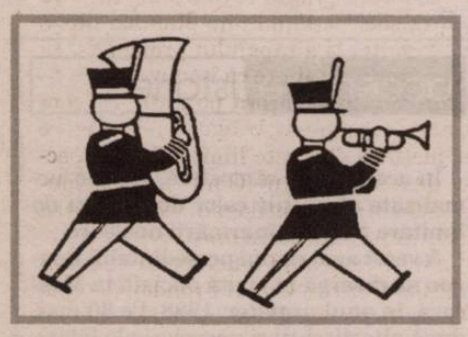

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Supărarea anuală pe Oscaruri

E, totuși, un lucru frumos și nostim să refuzăm ideea că supărarea face parte din format. Din orice format. Adică din orice spectacol, de orice natură va fi fiind el. Ce farmec ar mai avea dacă n-ar fi cu bucurie, dar și cu supărare? Deși nu ne place deloc să știm că cineva ne manipulează stările de spirit, sentimentele, construind o poveste după o rețetă. Ignorăm faptul că, la urma urmei, exact asta face și un bucătar bun. Combină niște ingrediente, în virtutea unui scenariu, construiește un spectacol, făurește efecte și produce niște reacții.

Unii dintre noi n-ar accepta nici în ruptul capului că o rețetă culinară poate fi un scenariu. După cum ar refuza categoric să admită că un scenariu al unui film care i-a emoționat ar putea fi construit după o rețetă. Li s-ar părea că a gîndi în felul ăsta e îngrozitor de simplist și de trivial. De ce? Pentru că ni se pare indecent să punem burta pe același plan cu capul. Oricît ar fi de complex, studiat, avangardist chiar, ceva care se adresează burții nu poate fi acceptat pe același palier valoric cu ceva care se adresează capului. Punerea unui asemenea semn de egalitate e un act pe care-l resimțim ca pe un soi de jignire. Ni se pare că burta e un teritoriu inferior, al unui fel de mecanică, iar capul e, exclusiv, un univers care lucrează cu suplețea ideilor, a chestiilor nemăsurabile. Pe de altă parte, ni se pare de-a dreptul ofensator și degradant să reducem lucrurile în halul ăsta și să coborîm nivelul discuției la niște cote atît de plebee. Iar unii ar refuza superior să schițeze chiar și cel mai mic pas pe calea acestui fel de discuție. Uitînd că lumea s-a tot luat la trîntă cu ideile astea, încă din adîncurile vechimii. Chestie de gust sau de elementar simț al umorului, ar zice alții.

Unora li se pare că sărbătoarea anuală de la Los Angeles trebuie să fie o instanță perfectă a recunoașterii valorii. Cum-necum, evenimentul ăsta trebuie, negreșit, să răspundă unor exigențe totale. Să împartă dreptatea într-un teritoriu al valorii artistice. Alții chicotesc sau rîd de-a binelea la auzul unei asemenea idei. Altminteri, există oameni care disprețuiesc profund „americănismele" și „mizeriile comerciale" venite, „desigur", doar de la Hollywood. Ei bine, aceiași oameni cer, cît se poate de ferm, ca din același loc, pe care îl desconsideră, să izvorască și forma cea mai obiectivă de recunoaștere a valorii. Da, există și Cannes, Veneția, Berlin. Dar ce să faci?! Astea sînt, ce-i drept, locuri rezervate filmelor „de artă". Au și ele strălucirea lor. Însă, deși au crescut în celebritate și dimensiune a spectacolului, rămîn niște etape de încălzire, un joc superior de glezne, înaintea Oscarurilor. Nu contează care vine după care. Momentul culminant al anului tot la Los Angeles se petrece.

Covor roșu, flash-uri, interviuri, bîrfe, haine ale marilor creatori, toate astea se găsesc peste tot. Dar la Oscaruri e marele show. E absolut firesc să se lase și cu cele mai mari supărări și dezamăgiri. Dacă ingredientele astea ar lipsi, dacă unii n-ar fi revoltați și oripilați, n-ar mai fi aici marea sărbătoare. În alte locuri sînt sărbători ale cinefililor. La Oscaruri e sărbătoarea planetei. Așa cum Biserica înseamnă nu doar sacerdoți, ci și credincioși, așa e și la „Templul" filmului. Cîtă vreme marile festivaluri europene sînt, mai degrabă, sărbători ale sacerdoților, la Oscaruri participă și toată suflarea „credincioșilor" de pe toată planeta. E evenimentul anual unificator, cît se poate de „ecumenic", un moment de sărbătoare a celui mai răspîndit spectacol, la care orice om poate avea măcar un fragment din iluzia accesului. Comparația e forțată și-o să-i supere rău pe unii. Dar, în mecanism, funcționează. Iar dacă mai punem în discuție și sumele de bani, fabuloase, dar și puterea pe care o generează această parte a industriei spectacolului, riscul de a supăra foarte rău crește cît casa.

Mai bine rămînem la supărări și proteste vehemente, la amenințări că „nu ne mai uităm niciodată la porcăria asta", la concluzii deștepte că „e o mizerie chicioasă unde mai pun botul doar proștii" sau la constatări vigilente, conform cărora „stîngiștii au pus gheara definitiv și aici, s-a terminat cu distracția, începe prigoana stalinistă a corectitudinii politice". Aici se poate relua puțin comparația cu Biserica, fără cel mai mic gînd de a supăra pe nimeni. Deși, cu cît te scuzi mai mult, cu atît e clar că întărîți mai tare. Spre deosebire de Biserică, unde celebrele scandaluri de abuzuri sexuale par să slăbească încrederea în instituție, în „Cetatea Filmului" lucrurile stau un pic diferit. Încrederea în Hollywood ca instituție, zguduită dintotdeauna de scandaluri, controverse și teorii ale conspirației, influențează invers vînzările de film, în toate variantele sale de format și plasare pe suport. Ce se pierde prin împuținarea publicului din cinematografe se recuperează prin vînzarea acasă, direct la domiciliul consumatorului. Piere vraja marelui ecran, dar trăiește bine-mersi obsesia ăluia mic. De pe peretele de-acasă, de la telefon, tabletă și laptop.

Iar supărările că n-a cîștigat nu știu cine, că n-a fost băgat în seamă cutare, că afro-americanii și minoritățile sexuale primesc prea mult, ca tîrzii compensații ale discriminărilor, toate astea fac parte din ingredientele și montarea pe farfurie a unui desert de la care nu ne putem abține în nici un an. Indiferent dacă ne trezim în viul nopții sau îl prindem a doua zi, ori dacă trăim iluzia că nu-l gustăm deloc. Într-un fel sau altul, el tot ajunge la noi. Supărările pe Oscaruri sînt exact ca supărările pe J.R. din *Dallas*, pe Falconetti din *Om bogat, om sărac,* pe Leoncio din *Sclava Isaura,* pe Darth Vader din *Războiul Stelelor,* pe Saruman și Smeagol din *Frăția Inelelor* sau pe Voldemort din *Harry Potter.*

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

O criză de astăzi, de cînd lumea

Nu puțini sînt cei care socotesc că a fi credincios îți rezolvă problema sensului. Că, aflat într-o religie, îți este oferit de-a gata rostul lumii, al istoriei, al propriei vieți: pentru timpul de față și pentru timpurile din urmă. Nu te mai întrebi, nu mai cauți și nu te mai cauți. Ești scutit de crize. Ești atotlămurit. Poți și ești tentat să-i lămurești pe alții privind înțelesul a tot ce se întîmplă, de la problemele imediate la marile încurcături ale veacului.

„Dumneavoastră sînteți așezați în «locul» sensului, stați în el; noi sîntem mereu pe drum, în efort, în cercetare", îi spunea odată un gînditor unui om religios. Un rafinat cercetător în domeniul filozofiei religiei ca Leszek Kolakowski amintea, în privința sistemelor de credințe religioase, „pretenția lor de a impune o semnificație apriorică tuturor aspectelor vieții umane și tuturor evenimentelor". Chiar dacă nu e „impusă", credința oferă adeptului ei o concepție asupra lumii în care înțelesul ar fi prealabil dat: cursul, oricît de accidentat, al imediatului trimite neîncetat spre un rost aflat în atotcuprinzătoarea înțelecpiune a lui Dumnezeu. Providența divină dă nu numai cadrul, ci adesea „rețeta" de inteligibilitate pentru existența individului și cea a universului. Interpretată ca încercare, recompensă, pedeapsă, minune, orice întîmplare e creditată cu un mesaj, cu expresivitate, e integrată într-o ordine compactă. Cîteodată prea grăbit invocată.

Dar oare să fie „sută la sută asigurat" omul angajat în credință? Ignoră el căutarea sensului, a unui sens trăit, nu recomandat, nu dedus, nu învățat pe dinafară? Nu cunoaște el momente „seci", momente pustii de înțeles? Momente cînd are de-a face cu truda în van, cu nerăbdarea, neliniștea, oboseala, spaima de a nu afla vreun rost? Nu are el perioade cînd vidul de sens îi umple interioritatea? Cînd ceea ce face substanța credinței lui nu-l mai hrănește, nu-l mai ține în picioare? Religiile ignoră oare tema vidului de sens? Ignoră ele starea de oboseală interioară, cînd ființa nu-și mai află nici o coerență, cînd ea nu mai resimte coarda care o leagă de „polul plus", de Donatorul sensului? Nu e chiar așa. Oboseala, descurajarea, lehamitea pricinuite de lipsa sensului constituie, în religii, o temă veche, un rău de combătut; i se pun diagnostice, i se recomandă terapii. În spațiul creștin, problema apare din primele veacuri în mediul monahal, mai ales cel al anahoreților din pustie. Se numește *acedie/akedie*. Unul dintre maeștrii pustiei, Evagrie (345-399), dedică acestui rău, „cel mai apăsător din toate", analize fine, avertismente severe, remedii ultime. Părinți spirituali și teologi au continuat de-a lungul vremii să trateze tema ca pe un capitol important al vieții spirituale.

Dar oare să fie „sută la sută asigurat" omul angajat în credință?

Potrivit lui Evagrie, acedia e o stare contradictorie: o stare de risipire lăuntrică, de agitație incontrolabilă și totodată de lîncezeală, lipsă de tonus, letargie. Nu mai ai stare și nu mai ai energie. Ești simultan nemulțumit și indiferent. Ești dornic să schimbi locul, peisajul, mediul, îndeletnicirea și totodată n-ai chef de nimic. Evagrie pune acedia în seama roiului de „gînduri ale răutății" care atacă pînă la urmă ființa întreagă, riscă să o sufoce. E vorba mai ales despre gînduri „pure", în sensul că sînt spectrale, „fără corp", fără relație cu realitatea, producătoare de iluzie. Sînt gînduri dispersante, care te lipsesc și de calm interior, și de puterea de a fi activ: în faptă, în reflecție, în rugă, în contemplație, în generozitate, în relația cu semenii.

O seamă de voci religioase – de la monahul ortodox Gabriel Bunge (autor al unui comentariu despre *akedie* la Evagrie, *Deisis,* 2001) la Papa Francisc – susțin că acedia nu e doar o boală „profesională" ori una „depășită", care să nu mai aibă relevanță pentru noi, cei mulți și de acum. Izolarea apăsătoare a individului pe de o parte, anemia sensurilor verticale, pe de altă parte, în sfîrșit tratamentul relativist al valorilor sînt fenomene care pot produce acedie. Plictisul, tristețea, depresia n-au dispărut din lumea noastră. Ele țin de domeniul (spiritual ori secularizat) al aceleiași maladii.

Iar acedia nu-i pîndește doar pe izolați ori pe cei indiferenți din punct de vedere spiritual. O putem întîlni oricare dintre noi. O presimțim cînd trăim mărunt sau gata făcut, din fapte, obligații și scopuri prea la îndemînă, cînd ne plictisim de noi înșine, cînd aerul dimprejurul ființei noastre se împuținează. Cînd nu mai avem destulă vlagă pentru a-l întîlni cu adevărat pe celălalt, nici pentru a ne struni sufletul. Oricine se poate trezi la un moment dat înghițit de „acedie".

E o stare care ne poate fi dată de trăit și prin care trebuie să *trecem*. Să nu ne lăsăm „închiși" în ea. Părinți spirituali și Părinți bisericești au propus metode de a rezista acediei, de a o combate. Dar, alături de pericolele ei, nu putem privi această stare și ca pe un „prilej"? Ea ne reduce la un „pustiu" interior, în care obișnuitele interese, suporturi, trăsături ale vieții noastre nu ne mai ajută. Ne trezim într-o vidă străinătate față de ființa noastră curentă. Straturile superficiale ale sufletului și minții nu mai au curs, expiră. „Decapați" de aceste straturi, rămîne poate șansa de a avea acces la o fibră mai adîncă, necunoscută, a ființei noastre. Ar fi, poate, de avut curajul și răbdarea să „gustăm" pe îndelete acedia, să așteptăm ca Altul să ne dea un semn în acest pustiu. Ar fi de așteptat ca ceva dinăuntrul nostru, pînă acum necunoscut, să se întîlnească cu ceva din „polul plus". Ne rămîne și e de menținut speranța în acea Prezență, speranța fără urmă de verosimilitate, speranța în gol.

Părinții din pustie recomandau ca leac celor cuprinși de acedie să nu-și părăsească chilia/condiția/angajamentul. „Pacienții" își puteau permite orice abatere de la canonul lor ascetic, dar esențial era să rămînă pe loc, să aștepte. De partea sa, Iov, în marele său poem, constată patetic, îndelung, lipsa de sens a creației și a propriei vieți. Dar nu obosește să se adreseze nefisurabilei tăceri a lui Dumnezeu. Nu obosește să rămînă pe loc, să aștepte. Pînă cînd sensul izvorăște din tăcerea numinoasă a divinului, amenințînd să-l inunde pe erou cu torentele lui.

Poate că omul credincios e „așezat", cum s-a spus, în „locul sensului". Dar lecțiile sacre ne spun că nu primește acest sens de-a gata, că nu îl „posedă". Îl așteaptă acolo, atent la retragerile, semnele, invaziile lui.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Pălținiș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Vicii, patimi și virtuți

Cioran a fost adesea privit ca urmaș al moraliștilor francezi din Marele Secol: La Rochefoucauld, Chamfort, La Bruyère, Pascal, Vauvenargues și Fontenelle, pentru a nu-i cita decît pe cei reținuți de posteritate ca mari autori. Erau „oamenii onești" ai veacului al XVII-lea, cînd – pe linia inaugurată de Montaigne – scriitorii se detașau de propriile patimi, ridicîndu-se deasupra egoismului curent, în speranța că, de la marea înălțime a nepăsării lucide, poți îmbrățișa cu un ochi obiectiv *la forme entière de l'humaine condition*. Aristocrați de sînge sau de robă, acești oameni ai pleiadei clasiciste au văzut morala ca pe o fiziologie a viciilor și virtuților. Nu-și propuneau, clerical, *să edifice,* adică să răspîndească pietatea, cît să obiectiveze (ca într-o disecție anatomică) intimitatea cel mai adesea inavuabilă a sufletului omenesc. Pascal e singurul care s-a dedicat unei apologetici creștine, din perspectiva grupării de la Port Royal. Pentru el, intimitatea rima cu infinitatea anxiogenă a universului privit prin lentila telescopică. Restul „plutonului" anticipa însă duhul taxonomic al Enciclopediei lui Diderot, pe o linie naturalistă: cunoașterea e o listă de obiecte, un inventar pe cît posibil exhaustiv de calcule, definiții și descrieri seci. Erau, altfel spus, moderni dezvrăjiți, sceptici și agnostici, sardonici și răi de gură în stilul care avea să facă gloria lui Voltaire: conta vorba de duh perfect exprimată, nu indulgența divină sau opinia vulgară. Inteligența nu servea credința și cauza Bisericii, cît plăcerea malițiozității cinice, sub haina unei frazări impecabile. Nu e de mirare că Nietzsche i-a admirat pe față, socotindu-i ca modele de entuziasm fără Dumnezeu. Intrați în canon, studiați în universități, traduși în multe alte limbi, moraliștii veacului al XVII-lea au dus moștenirea lui Machiavelli pînă în pragul revoluțiilor care au zguduit lumea veche, instalîndu-ne pînă azi într-o antropologie a revoltei și a tapajului prometeic. Ei n-au apărut din nimic. Se simte că i-au recitit pe filozofii stoici, din tratatele cărora poți afla cît este omul de slab, nevolnic, agresiv, trădător și la rigoare ticălos și cum justifică el aceste limite din perspectiva dreptului de a supraviețui. Cînd La Rochefoucauld scrie că „adevăratul gentilom nu se implică în nimic", revine la suprafață tema *ataraxiei*.

Găsesc în La Rochefoucauld tot ce-i mai de soi în secolul al XVII-lea francez. Om al Frondei, descins dintr-o familie aproape regală (și mereu vecină cu suveranii), militar încercat (și rănit) în numeroase campanii ale războiului civil, ducele nostru a scris *Maximele* asemenea lui Marcus Aurelius, de parcă s-ar fi avut în vedere numai pe sine însuși. Găsim în gîndirea lui ceva din pesimismul protestant, cu nucleu paulin. Tema lui predilectă rămîne *inima* care trădează rațiunea: tumultul umoral, în conflict cu interesul logic de a depăși, prin virtute și credință, urmările păcatului originar. Patimile devorează sufletul și compromit mîntuirea. Fluidele corporale, dispozițiile fiziologice, iraționalul pătimaș al afectelor – iată dușmanii libertății și groparii oricărei pretenții de supremație în ordinea umană (care e oricum fragilă & total iluzorie). Dincolo de modernitatea acestei viziuni sumbre, ducele ne e contemporan și prin relativizarea frontierei bine-rău (marile defecte sînt apanajul marilor oameni) completată prin denunțarea logodnei dintre ipocrizie și amorul propriu.

Merită semnalată și modernitatea formulei practicate: *maxima ca minimă*. Reflecția fragmentară, sintetică, lapidară, epitafică. Efortul de a extrage din haosul mental o pepită expusă în lumina rece a conciziei precise. A spune lucrurilor pe nume înseamnă a regăsi, cumva, limbajul adamic. Fără înfloriturі, volute, acolade sau digresiuni retorice. Absolutul stilistic e atins după eliminarea oricărui element superfluu. O mostră finală, spre trezirea apetitului de (re)lectură: „Ceea ce adesea ne împiedică să ne dedicăm unui singur viciu e faptul că avem mai multe"...

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

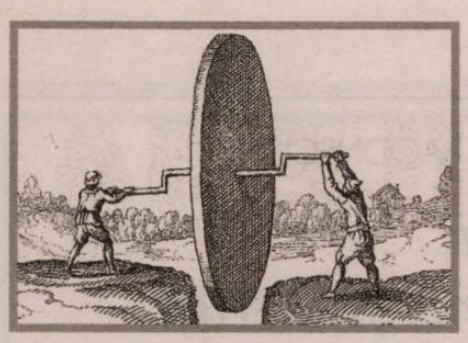

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Meciurile altora

Departe de mine gîndul de a minimaliza nevoia unor acțiuni viguroase legate de aventurile ministrului Toader în tărîmul Justiției încă vag libere. Gîndul că trăiesc într-o țară în care magistrații se simt datori să iasă în fața tribunalelor pentru a-și apăra independența e deprimant și nici un efort pentru a îndrepta aceste lucruri nu e greșit.

De aceea cred că protestul de duminica trecută a fost un gest necesar. La fel de necesară a fost și alinierea politicienilor din Opoziție la el. Asta deși, pe ici, pe colo, am văzut critici la adresa prezenței „politice" în piață. Specia asta de critici, apologeți ai unei societăți civile pure și dure și inexistente, nu face decît să complice inutil o fotografie deja complicată.

Cred că ne găsim într-o situație în care e ridicol să acorzi prezumția de bunăcredință Guvernului. Nu e vorba de scepticism sănătos și prudență, ci de adecvare la context. Cel puțin în materie de Justiție. Astfel încît, insist, orice coaliție de interese civico-politice care poate opri avansul în beznă al ministrului Justiției și al sprijinitorilor săi e binevenită. E binevenită chiar și dacă printre membrii ei apare, în mod bizar, un personaj de tip Marian Oprișan. E puțin relevant ce îl mînă în luptă zilele astea pe domnul Oprișan.

Și totuși...

...observînd participanții la mitingul pro-Justiție din București de duminica trecută nu mi-am putut reprima senzația că asist din nou la o manifestare a proverbialei bule de centrul orașului. 10.000 de oameni care ar fi fost poate 100.000 dacă Puterea l-ar fi trimis pe Florin Iordache în vreo conferință de presă la ceas de seară. Dar cam atît.

Observația asta vine în continuarea celei pe care o făceam săptămîna trecută în acest spațiu – aproape tot ce pierde PSD merge în vecinătatea apropiată, către actuali și posibil viitori parteneri de coaliție ca Pro România, ALDE etc. Nu către Opoziția care propune un antipesedism radical – includ aici și PNL care, deși poate nu i se recunosc meritele, de vreun an încoace reușește să aplice lovituri bine țintite și eficiente foștilor parteneri din USL.

O posibilă explicație poate fi găsită dacă, pentru un scurt moment, ne dăm doi pași înapoi și încercăm să ne uităm la cadrul mai larg. O să vedem astfel o mulțime de lucruri legate de ideea de justiție care impresionează prea puțin activiștii civici din Piața Victoriei sau reprezentanții antenumitei Opoziții. Un exemplu: mult prea puțin discutatul caz „Țăndărei".

Pe scurt, povestea e cam așa: în urmă cu nouă ani, autoritățile britanice au descoperit o rețea românească de traficanți de copii. Justiția din Regatul Unit a identificat și condamnat o parte din făptuitori, iar ancheta a continuat în România. Rezultatul? 26 de capi ai rețelei au fost achitați recent de tribunalul Harghita. Faptele s-au prescris.

Citat de *Libertatea*, fostul polițist britanic Bernie Gravett e stupefiat: „Cele patru grupări din Țăndărei au fost denumite de Europol în 2008 drept «cea mai mare grupare de trafic de persoane din Europa». Nu am nici o îndoială că au traficat mii de oameni, femei și în special copii prin toată Europa, punîndu-i să cerșească ori să fure."

O sursă *Libertatea* subliniază ratarea cosmică a procurorilor români: „După ce au fost repatriate cele 181 de victime, am remarcat că acestora nu le-a fost oferită în România nici un fel de protecție pentru că 40 au dispărut!". Cei 140 de minori care au putut fi identificați au fost încă o dată audiați în România, iar identitățile lor au fost făcute publice, efectul fiind că, explică autorii materialului, statutul lor s-a schimbat radical. Din victime au devenit martori, iar abuzatorii s-au transformat peste noapte în persoane responsabile, preocupate de îngrijirea copiilor.

În paralel, cotidianul britanic *The Sun* a mers la Țăndărei, unde a trecut în revistă averile dobîndite ca urmare a traficului de copii – dintre care cel puțin unul avea la data anchetei inițiale doua luni (!). În fotografii apare specia aceea de case urîte, dar mari, care tind să definească fața orașelor românești în ultimii douăzeci de ani. Pot fi văzute și previzibilele autoturisme scumpe care se găsesc de obicei în preajma amintitelor case și în videouri stupide pe YouTube. Știți genul.

Seria de dezvăluiri din *Libertatea* merită distribuită în piețele orașelor României ori de cîte ori e un miting. Chiar și cînd nu e. Zeci de copii în fața cărora statul român ar trebui să își plece capul ar avea astfel parte de o reparație simbolică, dacă, pînă acum, de protecție nu au avut parte. Zeci de copii care vor deveni adulți convinși că lumea în care cresc e una în care legea nu e aceeași pentru toți, iar de dreptate au parte doar cei care pot să și-o facă singuri.

I-a luat DIICOT-ului o săptămînă ca să anunțe un apel după decizia Tribunalului Harghita. O săptămînă! E firesc să te întrebi dacă ar fi avut ceva de anunțat dacă un polițist britanic, un ziar românesc și alți cîțiva nu și-ar fi strigat exasperarea și enervările.

Pînă la ora la care scriu textul acesta, Inspecția Judiciară a anunțat o anchetă la tribunal, iar președintele tribunalului a dat niște explicații vagi. Nu am văzut anchete la DIICOT, nu am văzut asociații ale magistraților emițînd comunicate grave, nu l-am văzut pe toxicul și hiperactivul nostru ministru al Justiției „ievaluînd" situația. CSM, nici atît. Și nu am văzut nici activiști civici ieșind în Piața Victoriei în numele unor copii traficați, viitori adulți cu memoria vie. Nici vreun șef de partid, fie el din opoziție sau de la putere, mimînd măcar interesul. Nimic din toate astea.

Poate că nepăsarea asta față de situații precum cea de față face ca alegerile noastre să fie marcate de apatie, iar o majoritate să voteze uneori ca sub stăpînirea unui sindrom Stockholm îndoit cu o doză specială de fatalism.

Poate (și) de asta bula care își strigă protestul prin piețe e uneori acuzată de egoism și adesea ignorată. Copiii traficați de gruparea din Țăndărei, părinții lor, vecinii lor, cunoscuții lor au alte probleme. Pentru ei, numele sau numirea unui procuror nu au nici o relevanță. Procurorii pe care i-au cunoscut ei n-au adus nimic bun în viața lor. Din contra chiar.

Cazul Țăndărei e relevant pentru că instrumentarea lui s-a făcut în vremuri în care independența Justiției nu era pusă sub semnul întrebării. Din contra chiar. E firesc să te întrebi cîte astfel de nedreptăți au loc în România, cîți copii și adulți sînt lăsați fără apărare, ignorați și uitați. La fel de firesc e să bănuiești că, din perspectiva lor și a familiilor lor, meciul Dragnea-Justiție e irelevant. Și, pînă la urmă, de ce n-ar fi?

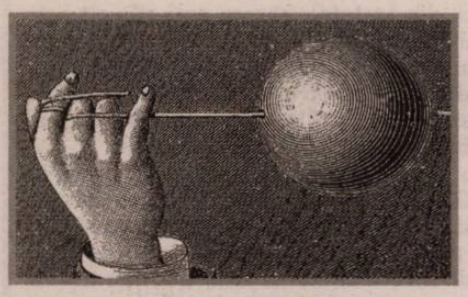

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Curs de supraviețuire

– dansul contemporan în stare de urgență –

Centrul Național al Dansului București (CNDB) este o entitate unică între instituțiile de spectacol din subordinea Ministerului Culturii: creat în 2006, după modelul instituțional francez, CNDB își propune să găzduiască și să producă spectacole de dans contemporan, să creeze programe de cercetare și să promoveze educația artistică pentru a dezvolta cultura coregrafică. Misiune imposibil de realizat dacă nu i se oferă mijloacele de acțiune. Nașterea instituției nu a fost ușoară. Iar „copilul" nu a avut parte de prea multă iubire din partea celor care ar fi trebuit să-l îngrijească. Dansul contemporan a fost văzut de responsabilii culturali ca un corp străin. Din punct de vedere administrativ, e o instituție cu totul nouă și singulară în peisajul românesc; străin sau măcar straniu e și limbajul propus de dansul contemporan; în fine, dansatorii înșiși s-au format și au lucrat mult în străinătate și au încercat să importe o instituție și niște practici necunoscute în țara noastră. Toate aceste niveluri ale alterității sînt greu de asimilat de aparatul birocratic anchilozat din România. Nu e de mirare că parcursul CNDB e un lung șir de crize. Tăieri de buget. Amenințarea cu închiderea. Sau perspectiva „comasării prin absorbție" (da, există o procedură care chiar așa se numește!) cu alte instituții fără legătură cu obiectul de activitate al CNDB. Sau multe altele, asemenea. Pe unii foști miniștri ai Culturii aproape că îmi vine să-i bănuiesc că au fost pompieri-piromani: au provocat o mică criză amenințînd CNDB cu închiderea doar pentru ca apoi, renunțînd la inițiativă, să se poată autoproclama salvatori.

Starea de provizorat a devenit permanentă. Au trecut șapte ani de cînd Centrul a trebuit să părăsească sediul său original. Cînd Teatrul Național a intrat în renovare, dansatorii au fost forțați să elibereze etajele superioare ale clădirii pentru a permite acele necesare lucrări de consolidare. Cînd le-au abandonat, sălile de la 3/4 de-abia fuseseră amenajate pentru a se potrivi nevoilor particulare ale acestui gen special, cu investiții deloc neglijabile de bani și mai ales de energie. A durat apoi aproape un an pentru ca ministerul să găsească o soluție sau mai degrabă un compromis: CNDB a închiriat o clădire pe bulevardul Mărășești, un fost depozit. Dar chiria cîntărește foarte mult în bugetul oricum subțire al instituției. Banii acoperă cheltuielile curente, nu și finanțarea proiectelor artistice. După renovare, Teatrul Național nu mai poate găzdui CNDB în spațiul care, potrivit legii, îi era totuși destinat. Ca urmare a presiunii din partea comunității artistice, ministerul caută alte soluții. Dar instabilitatea guvernului amenință încă o dată existența instituției. Cu miniștri ai Culturii care se schimbă la fiecare șase luni și pe fondul proverbialei lipse de coerență în politicile culturale, promisiunile se tot adună fără ca la orizont să apară un epilog favorabil. Recent, ministerul a decis să aloce CNDB o clădire bine situată în centrul Bucureștiului: Sala Omnia. Și această clădire are nevoie de lucrări costisitoare pentru a deservi instituția și publicul. Cu o jumătate din finanțare asigurată printr-un credit al Băncii de Dezvoltare a Consiliului Europei și cu lucrările finalizate, data estimată a inaugurării a fost fixată în 2020. Asta, bineînțeles, dacă nu mai intervine nimic pe parcurs. Căci sala pe care Ministerul Culturii vrea s-o ofere CNDB e revendicată și de o altă instituție.

Toate aceste niveluri ale alterității sînt greu de asimilat de aparatul birocratic anchilozat din România.

CNDB există pentru că un mic grup de profesioniști din domeniul dansului contemporan (Vava Ștefănescu, Mihai Mihalcea, Cosmin Manolescu și alții) au reușit să convingă decidenții politici să instituționalizeze o artă nouă și o serie de practici încă necunoscute atunci. Tot ei au continuat să lupte cu autoritățile pentru a-și apăra domeniul și instituția abia creată. Adesea, acești dansatori și-au sacrificat vocația ca să poată ține scena deschisă pentru confrații lor: lupta cu administrația a devenit a doua lor vocație. Cumva, au reușit nu doar să reziste în acest mediu complicat, ci și să dezvolte un public. Încetul cu încetul, dansul a devenit o artă foarte activă, o expresie artistică prezentă în teatru, în artele vizuale, în stradă sau în spectacole de graniță prezentate în spații mai intime. Dar această simpatie publică, acest capital simbolic acumulat cu atît de mult efort se pot risipi în lipsa unui sprijin din partea autorităților. Sînt destui cei care cred că precaritatea și permanentele șicane birocratice i-au stimulat pe artiști și că nivelul de performanță al dansatorilor de azi din România se datorează și mediului în care au creat: fiind nevoiți să lucreze cu mijloace limitate, reușesc să transmită mult mai mult. Cum ar veni, *less is more*. Mă întreb însă cum ar fi arătat scena de dans dacă ar fi fost susținută cum se cuvine măcar vreo zece ani la rînd.

Eleganța

Texte și opinii de:

- Ioana AVĂDANI (președinta Centrului pentru Jurnalism Independent)

„Eleganța interioară ne protejează contra abrutizării" – interviu

- Alexandru CĂLINESCU (critic și istoric literar)

„Farmecul uitat al eleganței"

- Lucia TERZEA-OFRIM (conferențiar universitar doctor, Facultatea de Litere, Universitatea din București)

„Eleganță și renunțare"

- Radu PARASCHIVESCU (scriitor)

„Élégant – Et les gants?"

- Cătălin PRISACARIU (redactor-șef adjunct *Newsweek România*)

„Los elegantes* de *Las Fierbinți"

- Adina ROSETTI (scriitoare)

„Pune-ți singur o întrebare"

- Vera ULARU (specialist în comunicare)

„În căutarea eleganței"

argument

Ne dorim o societate de mîrlani?

Știm cu toții. O vedem peste tot și o tot criticăm. Mitocănia care, în societatea noastră, a ajuns la rang de cucoană mare. Nu ne place să vedem cum țopenia și bădărănia se țin de mînă la cele mai înalte niveluri. Cîrtim, cînd ironic, cînd vehement contra nesimțirii, tînjind după o societate în care eleganța să mai fie considerată o valoare.

Căci ne enervează cînd un șofer agresiv ne taie calea. Cînd un mojic intră în fața noastră la coadă, la magazin. Cînd un politician e grosolan. Nu ne place cînd dăm drumul la televizor și vedem prostul gust promovat în tot soiul de emisiuni de dragul „rating-ului".

Cu toate acestea, nu o dată m-am lovit de mentalitatea de la firul ierbii: azi trebuie să îngroși obrazul, altfel nu ține. Acea mentalitate care te îndeamnă să dai din coate, să fii nesimțit, ostentativ, să te afirmi cu orice preț, să fii „descurcăreț". Avem senzația că altfel nu se poate. Pe principiul „cînd trăiești cu măgarii te înveți să zbieri", ne lăsăm contaminați parcă din ce în ce mai mult de ideea că, în societatea noastră, nu reușești dacă îți păstrezi eleganța, ci doar dacă ești vulgar, dacă te bagi de unul singur în seamă, dacă îți lași deoparte „rușinea" și cei șapte ani de-acasă și te năpustești ca bezmeticul, dînd peste cei din jurul tău, ca să fii, cu orice preț, printre cei care stau în lumina reflectorului.

În acea lumină artificială care ne fascinează. Ne dă ghes și ne validează. Nu ești împlinit cu adevărat decît dacă ești băgat în seamă. Și cum te mai poți face remarcat într-o societate în care rețeta succesului pare că ține de mojicie? Doar fiind la fel, sau chiar mai mojic, ca aceia care sînt deja „sus".

Este însă un drum viabil? Dacă alegi să te dezbari de eleganță și de bun-simț doar pentru că ai impresia că altfel nu „răzbați", nu ai rating sau nu cîștigi alegeri, vei ajunge, poate, să urci ierarhic, însă doar pe scara mahalalei, fiind apreciat doar de cei care îți seamănă. Nu de o societate care prețuiește valorile reale, bunul-simț, delicatețea, onestitatea și toate celelalte ingrediente ale eleganței. Vei stăpîni, cu alte cuvinte, nu un palat, ci o cloacă.

Bineînțeles, probabil că, din punct de vedere material, vei avea de cîștigat. Uman, însă, vei pierde totul. Și, pînă la urmă, vei constata că acea lumină artificială a reflectorului, unde te-ai străduit atît de mult să ajungi, nu dăinuie prea mult. (**Stela Giurgeanu**)

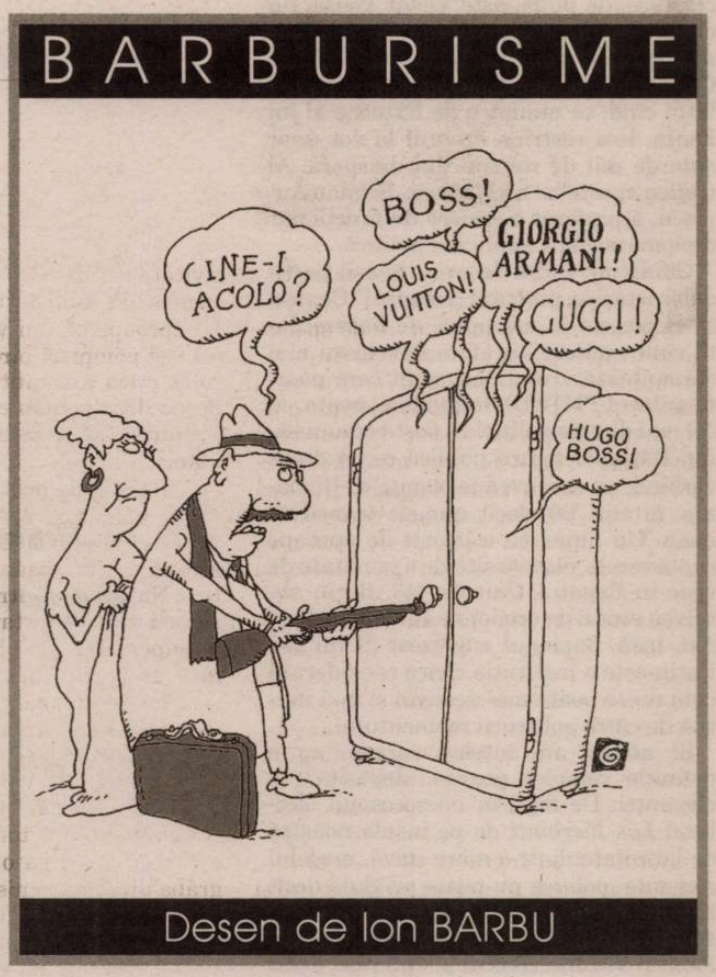

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Cătălin PRISACARIU

Los Elegantes de Las Fierbinți

Cînd îți propune *Dilema veche* să scrii despre eleganță în politica românească și tu accepți, procesul „creativ" începe cu o acută fază de negare: refuzi să admiți că nu ai despre ce să scrii. Sigur, nu ai asociat niciodată eleganța cu ceva, orice, din politichia carpato-danubiano-pontică, dar asta nu e decît vina ta, ești un cinic, un gropar al cetățenilor cu carnet de partid care au mai avut și ghinionul să capete o demnitate, o dregătorie, o sinecură, un post, un locșor într-un comitet sau comiție. Așa că mai scormonești, mai cercetezi, întorci amintirile pe toate fețele, apelezi la motorul (de căutare al) tuturor lucrurilor, invoci piatra filosofală, zen-ul, străbunii. Memoria îți face, la răstimpuri, cîte o propunere: ba Năstase – eruditul, finul, diplomatul (serios?! ăla cu numărătoarea ouălor? aha, mersi, în vreo 15 ani, din germenii rafinamentului năstasian s-a născut, a crescut și s-a maturizat deplin politica foto-anală a lui Șerban Nicolae), ba Mona Muscă – delicata, echilibrata, culturala (OK, și unde e acum doamna?) ori Patriciu – *businessman*-ul luminat *(right,* tipul ăla care, printre accese de grandomanie, reușea să facă și ceva mecenat, dar politică numai din culise și la nivel mic.ro) sau Coposu – „Seniorul" (în fapt, un martir la umbra bătrîneții căruia nu a crescut, politic, mai nimic, în ciuda – sau poate tocmai din cauza – charismei aproape hipnotice).

Dar eleganța trebuie să fie un model. Dacă nu urmat, măcar admirat pe termen lung. Or, nici unul din cei de mai sus, în pofida bunului-gust pe care-l afișau uneori ca persoane publice, nu a produs nici măcar epigoni. Cel mai de succes discipol al lui Adrian Năstase, de pildă, este Victor Ponta, un obraznic cu patalama de plagiator. Ceva mai discret în insolență, ucenicul Titus Corlățean și-a dat măsura ineleganței în 2014 cînd, ca ministru de Externe al lui Ponta, le-a restrîns dreptul la vot unor sute de mii de români din diaspora. Al treilea apostol al lui Năstase, Bogdan Aurescu, a preferat o carieră de funcționar diplomatic, fără implicare politică.

Cînd vine vorba despre urmașii partidelor istorice, probabil „seniorul" Coposu se răsucește în mormînt (de fiecare dată cînd exoticul Aurelian Pavelescu mai ștampilează vreun document care poartă antetul PNȚCD). În tandem, poate, cu cel mai distins politician post-comunism, Ion Rațiu. O figură publică ce, la drept vorbind, nu mai avea în comun cu România, în anii '90, decît numele transilvănean. Un nume cu o istorie de aproape șapte secole, desăvîrșită de o jumătate de veac în Regatul Unit (în '43, Rațiu absolvea studii de economie la Cambridge). Azi, însă, papionul englezesc al lui Ion Rațiu este o instituție civică considerată cum nu se poate mai desuetă și mai inutilă de către politrucii momentului.

Și atunci am înțeles: lucram cu o definiție complet greșită (depășită?) a eleganței. De fapt, în microcosmul electoral *Las Fierbinți* de pe insula noastră de latinitate dintr-o mare slavă, modelul eleganței politice nu poate pendula decît între personaje moromețiene și președinți de CAP (iar umbra lui Liviu Dragnea la Palatul Victoria confirmă, fără rest, acest model socio-politic, chiar și la aproape 30 de ani de la dispariția CAP-urilor).

Acum îmi era cu mult mai clar: în prima decadă de după '90, sfînta treime a rafinamentului politic pentru alegătorul român a fost compusă din Ion Iliescu, Petre Roman și Corneliu Vadim Tudor. Am

asistat, la începutul anilor '90, la o scenă de delir mistic în grup provocat de președintele Ion Iliescu unei comunități dintr-un mic oraș moldovean în care fostul tovarăș descinsese cu nu știu ce prilej. Celebrul zîmbet îi flutura, agățat de urechi, lui nea Nelu (care, era lege, cînd apărea, soarele răsărea) și declanșa spasme în electoratul feminin de 30-40 de ani, fascinat de promisiunea unui comunism cu față umană, *măi, dragă,* în care fabricile și uzinele să funcționeze mai departe, dar zahărul și uleiul să nu fie doar pe cartelă, iar căldura și curentul electric să nu se mai „ia" așa des, și nea Nelu zîmbea laaarg și primea flori și strîngea mîini și mulțumea, și apoi a fost și mai politicos, chiar și cu bărbații, deși ei erau murdari și violenți și aveau bîte și căști, dar el, domnu' președinte, a văzut ce era mai bun în ei cînd le-a zis așa: „Vă mulțumesc pentru tot ceea ce ați făcut în aceste zile, în general pentru toată atitudinea dumneavoastră de înaltă conștiință civică. Deci, vă mulțumesc încă o dată tuturor pentru ceea ce ați demonstrat și în aceste zile: că sînteți o forță puternică, cu o înaltă disciplină civică, muncitorească, oameni de nădejde și la bine, dar mai ales la greu. Și de astă dată ați demonstrat cît de importantă este solidaritatea muncitorească. Cu un sentiment deosebit de conștiință civică, patriotică, ați simțit momentul dificil și cu o dăruire exemplară v-ați arătat gata să fiți solidari cu puterea nouă. Exemplul dumneavoastră a fost plin de îmbărbătare pentru toți cei de bine, care doresc progresul societății românești. Vreau să vă mulțumesc, deci, pentru acest act de înaltă solidaritate pe care l-ați demonstrat în aceste zile."

Și Petrică Roman zîmbea la fel de larg în acele zile, un tip de bine și el, ca și nea Nelu. Neconflictual, nu făcea gît (ca alții, de la *Penețeu,* la care se găsiseră droguri și mașini de scris), poate pentru că nici nu prea avea, dar, ce paradox, puloverul roșu la baza gîtului electriza fetele de la APACA, pe cele care, firește, nu voiau nici lei, nici valută, ci doar Petrică să fie elegant cu ele. Și el chiar era elegant, uneori în mai multe limbi de circulație internațională, chiar dacă de lemn toate.

Tripticul era completat, natural și fericit, de Corneliu Vadim Tudor, un extremist a cărui incontinență verbală prolixă reprezenta o culme a rafinamentului oral pentru anesteziatul și angoasatul alegător de după '89. În aceeași măsură, poeme șchioape de propagandă (ca următorul, închinat lui Nicolae Ceaușescu: „Acum, la prăznuirea acestei vieți bogate / În fața ta, părinte, mă-nfățișez și zic / Slăvite-ți fie ființa și setea de dreptate, / Tu, ce te dărui țării și nu îi ceri nimic /Aș fi dorit, firește, să laud în tăcere / Făptura ta turnată-n bronz roman și dac – / Dar epoca e aspră și cugetul îmi cere / Să ies din contemplare, să ar și să nu tac") și odioase insulte cu pretenție de pamflet (ca aceea tipărită în 1993 sub faimoasa semnătură Alcibiade: „Se pare că șerpoaica Doina Cornea a fost posedată sălbatic, sub statuia lui Matei Corvin, de dictatorii Vadim și Funar") le apăreau fanilor ca mostre de transfigurare genială a unor sentimente universal valabile în acte de eleganță artistică.

Prin comparație cu marii înaintași nouăzeciști, ultimii doi mari rafinați ai politicii noastre sînt doar demoazele nedemne de atleții eleganței, bieți impostori fără anvergură, niște spectre tolerate în viața publică. Totuși, pentru fanii sub acoperire ai urmașilor politici ai tripletei Iliescu – Roman – Vadim, cei doi s-au dovedit o metisare salvatoare: dețineau obraz suficient de gros încît să fie niște aparatcici de nădejde – pe modelul iliescian patentat, cel al disidentului pragmatic –, dar și un oarecare știaf, care să-i scoată din zona brutelor disciplinate de partid și să-i transforme în niște individualități răzgîiate. Deloc întîmplător, ambele figuri au făcut alianțe cu socialiștii: mai întîi Crin Antonescu, acest Cicero cu coamă optzecistă al liberalilor, apoi Călin Popescu Tăriceanu, *bon viveur*-ul care nu a știut ce să colecționeze mai abitir – mașini sau soții? Chiar și azi, există unii care melancolizează după discursurile lui Crin sau încă îl consideră pe Tăriceanu întruparea liberalismului cu etichetă de parcă Brătienii s-ar ocupa, de dincolo, cu metempsihoza și au ales – drept sedii temporare pentru sufletele lor – trupușoarele anterior pomeniților.

Cel mai de succes discipol al lui Adrian Năstase, de pildă, este Victor Ponta, un obraznic cu patalama de plagiator.

„Eleganța ține mai degrabă de personalitate, nu de hainele pe care le porți."

JEAN PAUL GAULTIER

Gata, *finis coronat opus! Dilema veche,* sper că cititorii tăi sînt acum pe deplin epifanizați în chestiunea lui *arbiter elegantiarum Dacorum.*

Cătălin Prisacariu *este redactor-șef adjunct la* Newsweek România.

Alexandru CĂLINESCU

Farmecul uitat al eleganței

Într-un text din 1830, intitulat *Tratatul despre viața elegantă (Traité de la vie élégante),* Balzac încerca să depășească, prin anticipare, opoziția simplistă „noi muncim, nu gîndim". Scriitorul distingea trei categorii: a) omul care muncește; b) omul care gîndește și c) omul care nu face nimic. Acestor trei categorii le-ar corespunde trei formule de existență: a) viața ocupată; b) viața de artist și c) viața elegantă. Despre oamenii care muncesc Balzac nu are (el, un salahor al scrisului) o părere prea bună; îi crede, în consecință, incapabili să înțeleagă viața elegantă. Artistul, în schimb, știe să fie rînd pe rînd elegant și neglijent, să alterneze fracul cu salopeta de lucru; eleganța la el este naturală (firescul e, de altfel, calitatea esențială a adevăratei eleganțe). Textul balzacian, de relativ mici dimensiuni (a fost publicat inițial în serial într-un săptămînal), e un omagiu, plin de căldură, dar totodată argumentat, adresat eleganței. A duce o viață elegantă înseamnă, spune Balzac, a poseda „știința care ne învață să nu facem nimic la fel ca ceilalți, dînd impresia că le facem pe toate aidoma lor". Ce înseamnă asta dacă nu refuzul ostentației: a trece neobservat deși, în realitate, ești diferit e o artă (mă rog, o știință) care se învață (de altfel, romancierul îl cheamă în ajutor și pe Solon: „Nu face pe prințul dacă nu ai învățat să fii astfel", vorbă cu greutate dată și să anuleze diferențele de clasă. Se vîntură chiar ideea unei uniforme unice pentru copii și poate, de ce nu, pentru toți *cetățenii*. Fardurile, parfumurile, accesoriile luxoase sînt condamnate. În secolul XX povestea se repetă. Pentru soviete, care privilegiază și ele uniforma, eleganța e „reacționară". După al Doilea Război Mondial, în țările satelite, activistul se îmbracă sobru (ca să nu spunem de-a dreptul cenușiu), „oamenii muncii" la fel, femeia – dăruită trup și suflet cauzei construirii socialismului – nu mai are timp de frivolități. Eleganța este, ca și politețea, un „moft" burghez, complet anacronic (vă amintiți scena inaugurală din *Scrinul negru,* cu „reacționarii" care își duc hainele la talcioc). „Revoluția culturală" chineză duce fantasma egalitaristă la paroxism, impunînd uniforma și pedepsind aspru orice abatere de la austeritatea proletară. Regăsim fenomenul în Cambodgia și în Coreea de Nord.

Mersul la spectacole, la cursele de cai, vizitele impuneau ținute adecvate.

Dincolo de considerațiile istorice și sociologice, percepția eleganței ține de experiențele noastre personale. Copil și adolescent fiind, cînd mergeam la teatru (la Național ieșean, în primul rînd), mă fascina ținuta femeilor: ele erau îmbrăcate *special* pentru teatru, rochii din materiale scumpe (cel puțin așa mi se păreau), punînd în valoare curbele corpului, pantofi cu tocuri înalte, avantajîndu-le pe cele cu picioare frumoase, și să nu uit parfumurile, unele grele, altele suave, care se amestecau și te învăluiau în foaier. Teatrul (opera, filarmonica) a mai fost o vreme un spațiu în care trebuia să respecți niște coduri – nescrise – ale eleganței. Încă mai acționau practicile care reglaseră sociabilitatea în secolul al XIX-lea, vîrsta de aur a politeții și a eleganței burgheze. Mersul la spectacole, la cursele de cai, vizitele impuneau ținute adecvate. Și la Caragiale avem exemple în acest sens, unele în registru parodic. Astfel, în *Five o'clock,* madam Potropopescu poartă, la circ (da: la circ !), o superbă pălărie *bleu gendarme* cu panglici *vieux-rose* cu care vine și a doua zi în vizită la madam Esmeralde Piscopesco. Dar și vizitele de *jour fixe,* și ținuta deosebită pentru teatru sînt – cum se spune – istorie. Convențiile au fost eliminate, însă lipsa lor este ea însăși o convenție.

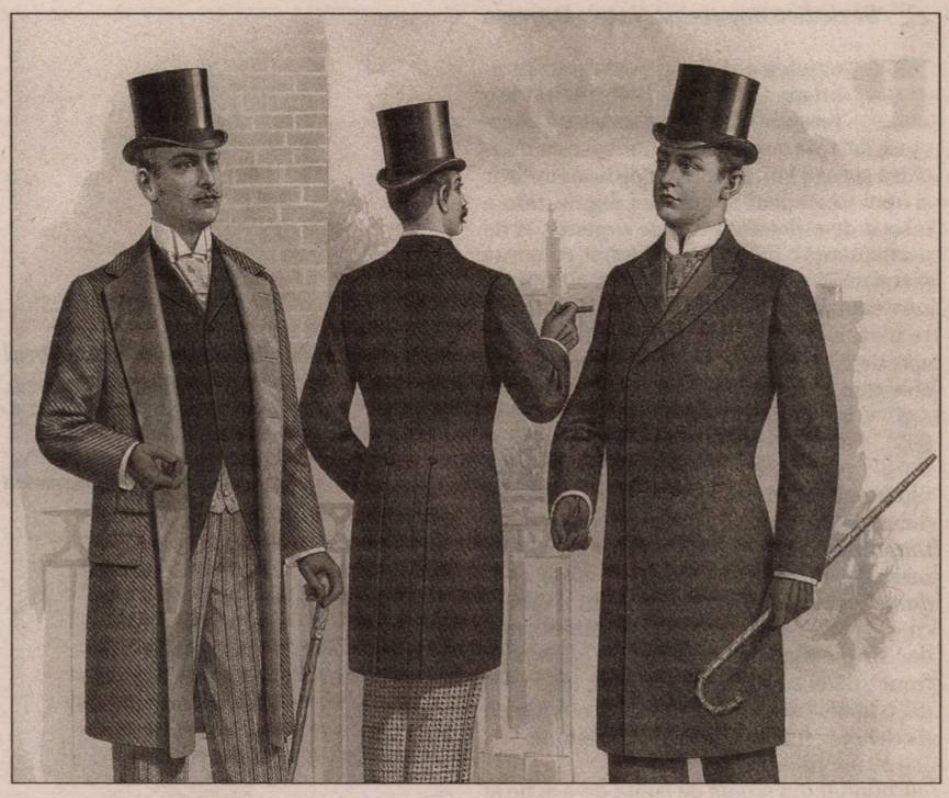

„Eleganța e inteligență și bun-gust."

GIORGIO ARMANI

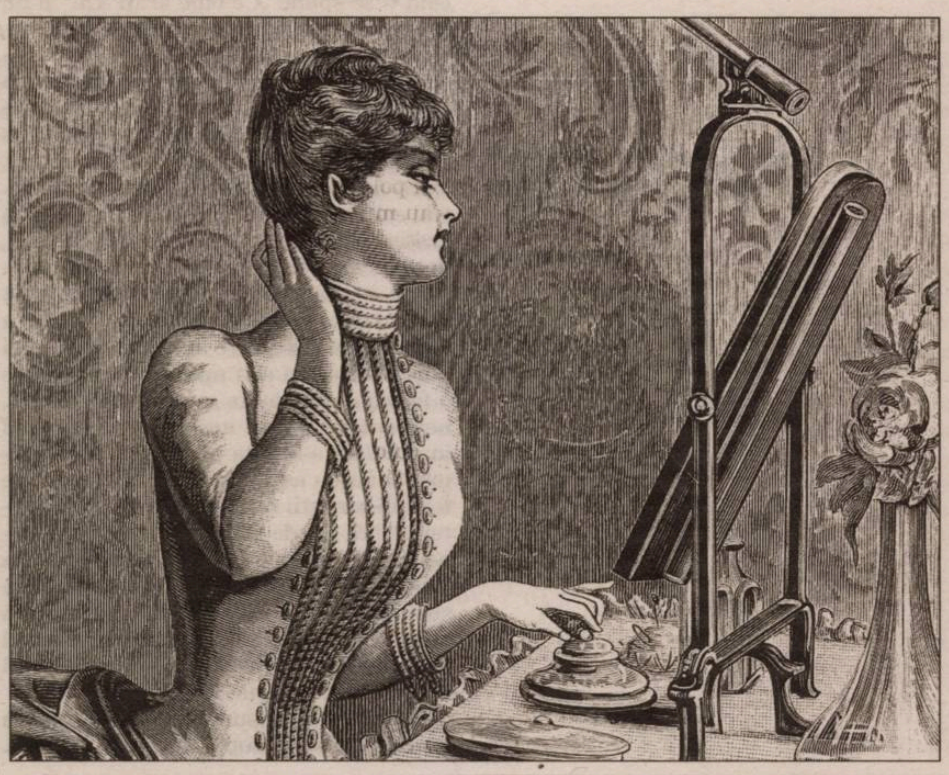

În anii '60, mișcările hippie și Mai '68 au dat eleganței și politeții lovitura de grație. Studenții li se adresau profesorilor (și nu numai lor) cu *tu* (interesant e că Roland Barthes, om foarte de stînga, refuza tutuiala, considerînd-o, în fapt, tot o formă de conformism, dar cu semn invers). Mai '68, ca și moda hippie, au trecut, dar o serie de lucruri au rămas: dezinhibarea, o anume agresivitate în comportament, neglijența în vestimentație, ideea că e *„cool"* dacă sfidezi și încalci normele vieții „burgheze" *(„épater le bourgeois"* e o temă mai veche, cu rădăcini în secolul al XIX-lea). S-a produs, totodată, o „dezvrăjire" (dacă-mi este îngăduit cuvîntul) a spațiilor în care se oficiază actul artistic, la teatru poți merge îmbrăcat oricum, unii mai respectă vechile coduri, dar alții, tot mai numeroși, le transgresează fără complexe. Spectacolul străzii s-a transformat și el substanțial: dacă înainte de 1989 oamenii se îmbrăcau trist, cenușiu, acum strada a cîștigat în culoare și în varietate. Nu însă numaidecît și în eleganță pentru că vara, spre exemplu, se merge prin oraș sau la cumpărături, în centrele comerciale, cum se ieșea, în urmă cu decenii, la plimbare în stațiunile de pe litoral, adică într-o vestimentație minimală. Un efect paradoxal a avut feminismul, care este și el, în fond, o doctrină egalitaristă: eleganța și frumusețea au devenit suspecte, iar politețea și galanteria reprezintă niște culpe potențiale. Pe terenul lăsat liber au înaintat victorios mîrlănia, grosolănia, obrăznicia, agresivitatea. Or, însemnătatea eleganței era dată și de faptul că făcea parte dintr-un set de valori și de practici sociale, alături de politețe, galanterie și de arta conversației. Sînt valori din alte vremuri. Avem toată îndreptățirea să fim nostalgici…

Alexandru Călinescu *este critic și istoric literar, profesor de literatură franceză la Facultatea de Litere a Universității din Iași.*

Radu PARASCHIVESCU

Élégant – Et les gants?

o povestioară la ușă

Se dedică domnului NEAGU DJUVARA

Povestea e veche și i-o datorez tatălui meu. Prin anii 1940, invitat la o recepție din înalta societate bucovineană, tata sună la ușa unei case cu marchiză și gard viu. Absolvent de liceu militar și apoi locotenent al armatei regale, tata e însoțit de ordonanță (nu de urgență, ci de permanență): un post-adolescent cu obraz piersiciu și o bănuială de tuleie, alături de care tata, la cei douăzeci și ceva de ani, pare matur. E prima lui apariție în casa respectivă, gazda l-a invitat pesemne din obligație, căci de cunoscut nu se cunosc.

Cînd amfitrioana deschide ușa, tata întepenește într-o poziție de drepți pentru care Peter O'Toole ar fi dat filodormă în *Noaptea generalilor*. E ca scos din cutie, ras un milimetru sub piele, pieptănat impecabil, cu o ținută care scîrțîie la mers. Își murmură salutul, *„Bonsoir, madame"*, cu capul înclinat în unghiul optim, cu privirile evitînd stilat decolteul gazdei. „Bune maniere ca astea nu găsești pe front", dă el să se felicite în gînd, cînd gazda, o femeie superbă și totodată o fanatică a etichetei, îi curentează entuziasmul:

– *Et les gants? Où sont-ils?*

Colindat din școală de ispita de-a scrie și de-a citi versuri, tata ar vrea să murmure *Où sont les gants d'antan?,* dar banchiza din pupilele femeii nu-l lasă. Își scoate mănușile din chipiul pe care-l poartă sub brațul îndoit la nouăzeci de grade, conform celor mai noi ghiduri de comportament în societate. Și le trage pe mîini și revine în poziția inițială.

– *Voilà. Élégance oblige,* spune doamna și, pare-se, stăpîna casei, cu ceva ce începe să aducă a surîs.

Carevasăzică, nu doar noblețea impune, ci și eleganța, își spune tata. Pus un pic la colț, el așteaptă să fie invitat înăuntru și își promite, tot în gînd, fiindcă acolo se coc marile planuri, ca altădată să nu mai calce strîmb. Numai că seminarul de bune maniere nu pare să se fi încheiat.

„Eleganța este echilibrul între proporție, emoție și surpriză."

VALENTINO GARAVANI

– *Et votre carte de visite?* murmură doamna, cu un glas ca șopotul pîrîului peste pietre.

– *Pardon?* face tata, imbatabil măcar la franceză, dacă ținuta îi pare corigentă.

– *Une carte de visite, vous-en avez?*

La un pas în spatele tatălui meu, ordonanța cu obraz piersiciu și cu bănuiala de tuleie deasupra gurii privește albastru în față. Pare sculptat și se dedă celor două îndeletniciri în absența cărora viața devine problematică: respiratul și clipitul. Între timp, tata pescuiește anevoie o carte de vizită din portvizit (e înmănușat și se teme să nu gafeze din nou dacă-și scoate, fie și pentru cîteva clipe, mănușa) și i-o înmînează gazdei.

– *Votre main, s'il vous plaît.*

Mut, tata îi întinde mîna stîngă.

– *L'autre, voyons.*

La fel de mut, tata își retrage stînga și-i oferă dreapta, semn că alternanța la guvernare își arată simbolurile unde nu gîndești. Gazda se uită o secundă la cartea de vizită, i-o așază pe dosul palmei înmănușate și repetă:

– *Voilà, élégance oblige.*

Tata pocnește scurt din călcîie, fiindcă, nu-i așa?, unde nu-i stil, vai de picioare. Simte că va fi în fine poftit înăuntru și chiar face o jumătate de pas în față. Eroare. Splendoarea cu glas ca șopotul murmură aproape senzual: *„Attendez"*. Pe urmă îi ia cartea de vizită, îi îndoaie colțul din dreapta sus și i-o așază la loc pe dosul palmei.

– *C'est ce qu'on fait pour la première visite. Et c'est une visite de quinze minutes, rien de plus. Maintenant allez-y.*

E momentul în care obeliscul uman din spatele tatălui meu face o primă mișcare, știind că e de datoria lui să-și însoțească superiorul. Gazda îl observă și, prevenitoare din fire, i se adresează tatei:

– *Il s'appelle comment, votre compagnon?*

Tata se întoarce spre ordonanță cu o privire sticloasă:

– Spune-i doamnei cum te cheamă, sergent.

Ordonanța se execută fără șovăire:

– Să trăiți, sînt sergent Marin Curcumere.

Gazda își maschează elegant stupoarea și întreabă la fel de elegant, dar de data asta pe românește:

– Cu ce?

– Cu mere, răspunde îndatoritor ordonanța.

Întîmplarea s-a petrecut, cum spuneam, în anii 1940. Cu peste o jumătate de secol mai tîrziu, am mers cu tata la premiera românească a filmului *Rămășițele zilei,* după romanul lui Kazuo Ishiguro pe care tocmai îl tradusesem. La prima apariție a lui Anthony Hopkins în pielea majordomului Stephens, l-am simțit alături pe tata cum se lasă încălzit nu doar de forța actorului, ci și de amintirea acelei seri bucovinene începute sub marchiza unei case de oameni avuți. La ieșirea din sală, pe cînd ne îndreptam spre autobuz, l-am abordat un pic șmecherește:

– Parcă te-aud că o să-mi spui că eleganța e un afrodiziac.

– Nu neapărat, dar poate fi, a răspuns tata.

Am zîmbit și am continuat, sigur pe mine ca fosta lui profesoară de bune maniere:

– Fiindcă tot îmi împui capul cu Cioran (adevărat, mi-l împuia), chiar merită să citești *La tentation d'exciter?*

M-a privit cu dulceața aspră de care doar el era în stare și mi-a ștampilat insolența cu vorbele la care ajunsesem să țin ca la o mantră a iubirii:

– Ai grijă să nu pățești ceva la mintea aia.

***Radu Paraschivescu** este scriitor. Cea mai recentă carte a sa este* Orice om îi este teamă, *apărută la Editura Humanitas, 2018.*

Lucia TERZEA-OFRIM

Eleganță și renunțare

Eleganța este sinonimul sublim pentru renunțare. Fără a-i deține monopolul, masculinitatea face din eleganță atributul ei ultim și definitoriu. Femeile aspiră la distincția conferită de eleganță, dar cel mai adesea nu depășesc stadiul cochetăriei. Cochetăria nu este un defect, însă e fatalmente limitată în planul material, întreține prin artificii un miraj, e doar un joc al vizibilului. De obicei operează prin adăugare, prin fard, prin zorzoane, prin diverse extensii ale domeniului corpului.

De fapt, cochetăria e chiar opusul eleganței. Cochetăria acumulează, adaugă, subliniază, în timp ce eleganța renunță, epurează, elimină, recurge minimal la „materie". Eleganța nu doar că nu are mai nimic de-a face cu ornamentarea, dar are dimensiuni care depășesc vizibilul. Eleganța este o valoare spirituală înainte de a fi o valoare estetică. Nu doar că are dimensiuni care depășesc vizibilul, dar atunci cînd e desăvîrșită, eleganța devine transparentă, lăsînd prim-planul pentru manifestarea altor calități. Un adevărat *dandy* se întristează cînd e complimentat pentru eleganță. Faptul că eleganța sa a fost remarcată în sine este semnul sigur că ținuta lui e departe de ce-ar fi vrut el să exprime. E semnul eșecului estetic. Eleganța adevărată este ca o crimă perfectă. Nu lasă urme. Efortul depus e invizibil și în final nu rămîne nici un indiciu din culisele efectului obținut. E jalnică ținuta vizibil „căutată", marcată de asortarea meticuloasă, e ridicol aerul mulțumit, dat de potriveala birocratică a „pieselor" atent selectate. Hainele nu sînt elegante în sine, doar ținuta poate fi elegantă. La limită, veșmintele trebuie să treacă aproape neobservate, adică să pună în evidență personalitatea, nu doar înfățișarea persoanei. Știi că e bine atunci cînd ți se spune „Ce bine arăți azi!" și nu „O, ce costum grozav (sau, după caz), vai, ce rochie frumoasă ai!".

„Eleganța are aerul aroganței, dar înseamnă modestie."

LIVIU REBREANU

Dacă cochetăria se epuizează în cultivarea aparențelor, eleganța are un teritoriu mult mai extins de manifestare. Spuneam că e renunțare. Dacă în vestimentație ea lasă locul central calităților spirituale, pune în evidență grația, agilitatea, supletea, firescul sau, dacă e cazul, forța de iradiere a unei persoane, în cazul comportamentului elegant vorbim de o anume generozitate de a ceda în favoarea celor care sînt mai slabi, mai puțin favorizați sau norocoși decît tine, e o formă de bunătate manifestată discret, nestrivitor, *sans en avoir l'air*. E un mod invizibil de a-i ajuta pe ceilalți. Fără zgomot și fără a aștepta răsplată. Eleganța e felul în care știi să ajuți, să aperi și să protejezi fără aer de stăpîn, fără să ceri supunere și ascultare necondiționată. Eleganța este modul ideal în care îți exerciți forța sub învelișul neted, fin, al politeții. În acest sens, eleganța este atributul ultim al masculinității, ce iradiază senin, ca luciul unei săbii invincibile.

Eleganța presupune un stil. Eleganța nu este cîtuși de puțin sinonimă cu luxul. Eleganța nu are de-a face cu „purpura" arborată ca deghizament de noblețe, mai ales de cînd abolirea legilor somptuare permite oricui orice atribut luxos. Eleganța nu ține de calitatea, prețul, marca sau frumusețea hainelor purtate. Eleganța nu e o problema de semantică, ci de sintaxă. Eleganța e un fel de aură, un efect al relației dintre toate elementele care intră în joc. Armonia dintre piesele vestimentare care compun „ținuta" nu e însă suficientă, eleganța poate fi anulată de felul în care sînt purtate. Eleganța este un atribut al persoanei și nu un „adaos" reprezentat de veșminte sau de podoabe.

În mod ciudat, eleganța poate fi percepută ca excesivă dacă prin perfecțiunea ei pare să întreacă, să depășească însușirile morale. Sir Anthony Eden, cunoscut azi mai mult datorită pălăriei care îi poartă numele decît pentru prestația sa de important om politic, a fost taxat de limba ascuțită a filozofului Bertrand Russel: „E prea bine îmbrăcat pentru a fi un adevărat gentleman". În același timp, dinamica eleganței permite ignorarea oricarui *„dress code"* și deschide calea pentru o viziune vestimentară personală, care poate fi chiar în răspăr cu așteptările sociale, dar mereu în acord subtil cu eul profund. Uneori, eleganța are capriciul de a dispărea cu totul, pentru a ceda locul expresivității. Neapărat cu umor.

***Lucia Terzea-Ofrim** este conferențiar univ. dr., predă cursuri de antropologie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea din București. În prezent este lector de limba română la Universitatea din Tel Aviv.*

Stela GIURGEANU

Un om gentil

Oamenii mari nu se urcă pe soclu, căci n-au nici cea mai mică nevoie de el. Oamenii mari nu zboară peste capetele noastre, ci umblă printre noi, ne zîmbesc cu naturalețe, ne întind mîna și ne ajută să avem încredere în noi prin validarea pe care ne-o oferă cu generozitate. Oamenii mari nu se consideră niciodată mari. Deși ne depășesc cu mult. Iar B. Elvin a fost un om mare.

S-a născut în 1927, în Moinești. În timpul liceului, în 1943, a redactat prima revistă din viața lui – *Caiete culturale* –, o revistă realizată, mi-a povestit, cu ajutorul gestetner-ului, un soi de xerox manual care multiplica la manivelă matrița unui text. În 1950 a absolvit Facultatea de Filozofie din București. A fost redactor la Editura Tineretului (1948-1953), la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1953-1956), la *Viața Românească* (1956-1958). Mai apoi, secretar literar la Teatrul de Comedie (1961-1969). În 1975, la propunerea lui Heinrich Böll, a fost acreditat cronicar dramatic al manifestărilor teatrale anuale „Berliner Festspiele", din Berlinul de Vest. Pînă în 1989 a fost secretar literar la Teatrul Național (1969-1989), apoi, din 1992, redactor-șef al ediției române a revistei *Lettre Interationale.*

Cînd era să dărîm un stativ din hol, și-a cerut scuze că l-a lăsat în drum. Stativul stătea lipit de perete.

Radu Cosașu spunea despre el că, dacă ar putea să-l „închidă într-un vers, cum se cuvine cu orice prozator veritabil – acesta ar suna cam așa: *fericirea de a fi trist cînd înțelegi*", iar Mircea Iorgulescu îl descria ca fiind o persoană care „detestă vedetismul, detestă ieșirea în prim plan, detestă exibiționismul, detestă afișarea zgomotoasă a personalității. Observă, analizează, disecă, atent la nuanțe și semitonuri, îndrăgostit de detalii".

Pe B. Elvin l-am descoperit în facultate. *Modernitatea clasicului Caragiale* îmi motivase alegerea temei pentru lucrarea de diplomă, iar mai apoi, *Datoria de a ezita,* la care revin de fiecare dată cînd lumea din jurul meu tinde spre haos, îmi devenise un bun prieten de drum. Pînă atunci, deși vorbisem de cîteva ori la telefon și colaborasem la revista *Lettre Internationale,* nu-l cunoscusem niciodată în persoană.

Tocmai de aceea, în acea dimineață de noiembrie, din 2006, cînd am sunat la ușa celui care, fără s-o știe, fusese, într-o mare măsură, mentorul meu din facultate, nu-mi era deloc, dar deloc ușor. Încercam să-mi stăpînesc tremurul emoției și mă agățam de carnețelul pe care îmi scrisesem întrebările pentru interviu, ca de un colac salvator. Te bîlbîi, citești de pe foaie, înregistrezi și speri să nu te faci prea tare de rîs – cam așa suna mantra pe care mi-o tot repetam.

B. Elvin mi-a deschis ușa, zîmbitor și îmbrăcat la patru ace. M-a invitat în casă și cînd, din cauza emoției, era să dărîm un stativ din hol, și-a cerut scuze că l-a lăsat în drum. Stativul stătea lipit de perete.

Mă aștepta cu tort, cu ceai și cu cafea, și cu o dezinvoltură care în doar cîteva minute m-a făcut să mă simt mai în largul meu și mi-a dat acel respiro de care aveam nevoie ca să-mi descleștez nițel degetele de pe carnetul cu întrebări. Cu toate acestea, emoția încă mă stăpînea, și primul lucru pe care am putut să-l articulez, cu acel ton grăbit al cuiva care rostogolește cuvintele de frică să nu-și piardă curajul și glasul la mijlocul frazei, a fost: „Să știți că eu vă cunosc de mult, din facultate. V-am admirat tot acest timp, iar studiul dumneavoastră despre Caragiale a fost, pentru mine, un soi de piatră de temelie, mi-ați oferit o cheie nouă pentru citirea textelor lui."

Reacția lui m-a uimit. Căci nu a fost acel zîmbet complezent al cuiva obișnuit cu asemenea declarații. Din contra. Declarația mea stîngace și tremurată l-a emoționat. Ochii i s-au înduioșat și mi-a mulțumit, spunîndu-mi, cu acea modestie pe care aveam să i-o cunosc, că pentru el înseamnă foarte mult să audă că o carte scrisă în 1967 mai înseamnă ceva pentru un tînăr de azi.

Și, pe nesimțite, tremurul din glas mi-a dispărut. Am început să vorbim despre pasiunea lui de o viață, teatrul, despre spectacolele pe care le văzusem recent, să ne ciondănim chiar nițel pe marginea regiei unora sau a scenografiei altora. Aproape că uitasem de interviu, carnețelul era abandonat undeva pe masă și mă lăsasem furată de tacla, ca atunci cînd stai în fața unui prieten cu care ai multe în comun. Deși eram conștientă că nu mă voi situa niciodată pe aceeași treaptă cu cineva cu erudiția și viața lui B. Elvin, căldura și felul său de a-mi vorbi, ca și cum i-aș fi fost egală, au fost pentru mine, în toți anii care au urmat acelui interviu, un reper a ceea ce înseamnă un om cu adevărat elegant.

Mi-a povestit despre prima oară cînd căzuse în dizgrația regimului. Cînd, în 1956, a scris o carte despre Anatole France, cenzura a considerat-o a fi subversivă, iar scriitorul a fost dat afară de la *Viața Românească.* În acel mod pervertit cu care autoritățile de atunci știau să pună presiune pe cineva: pe de o parte a primit amenințări, pe de alta i s-a oferit un troc: și anume postul de director la Direcția scenarii din cadrul Ministerului Culturii. Înțelegînd însă ce ar fi însemnat acel post, o slujbă care l-ar fi costat integritatea, transformîndu-l într-un cenzor, de genul unuia căruia și el îi căzuse victimă, B. Elvin a refuzat. A urmat o perioadă de trei ani de șomaj, timp în care nu a stat de pomană. A scris două cărți de critică de teatru (despre Cehov și Camil Petrescu) care au apărut, în ciuda interdicției de a mai putea publica vreodată vreun volum. Cum a fost posibil? Cu ajutorul lui Paul Georgescu, mi-a povestit, care făcea contractul pe numele său, declarînd autorul numai după ce manuscrisul era acceptat.

Cu toate acestea, oficial, era în șomaj. Iar a fi șomer pe timpul comuniștilor era de două ori o problemă. Una, cea financiară, a doua – deveneai „parazit al societății", adică un soi de dușman al poporului. După trei ani a obținut postul de secretar literar la Teatrul de Comedie, apoi la Teatrul Național din București.

A editat în această perioadă revista *Caietele Teatrului Național,* o revistă dragă lui nu doar pentru că era o revistă de teatru, ci și pentru că era printre rarele publicații din România acelui timp în care mai „scăpau" și informații despre ce se întîmpla în străinătate.

Mi-a povestit, cu un aer ușor ghiduș, cum a reușit să scape de „capul lui Ceușescu" din revistă. „Am avut în fața cenzurii un argument imbatabil: am spus că nu puteam să-l trecem pe Ceaușescu alături de niște «bieți» actori, să asociem imaginea «ilustrului tovarăș» cu niște «paiațe»... că doar Ceaușescu nu era un saltimbanc ca ceilalți."

Numele tovarășului a fost totuși amintit, dar o singură dată. La aniversarea celor 75 de ani. „Nu aveam cum să nu-l punem. Dar tot am reușit să-l ținem în afara revistei, făcînd o supracopertă. Aniversarea lui Ceaușescu era anunțată pe această supracopertă, tipărită pe un alt fel de hîrtie, devenind astfel un fel de... prezervativ. Țin minte că spectatorii au lăsat atunci supracoperta pe jos... Un gest simbolic, un fleac, dar care în vremurile alea pentru noi toți spunea enorm."

„Eleganța nu este definită numai de ceea ce porți. Este modul în care te comporți, modul în care vorbești și ceea ce citești."

CAROLINA HERRERA

Am vorbit mai apoi de condiția scriitorului, în cenzură și libertate. Mi-a spus că „libertatea i-a pus pe toți la o grea încercare, nimeni nu i-a mai împiedicat să arate tot ceea ce sînt, iar «totul» s-a dovedit uneori mai restrîns decît credeau. Pe de altă parte, la ora de față e foarte greu să scrii pentru că literatura are nevoie de cadre constituite, de o anumită stabilitate. Te poți sau nu împotrivi ordinii constituite. Or, azi lucrurile se schimbă de la o zi la alta. Și prea puține dintre ele sînt transparente. O realitate incertă și iscînd nedumeriri. Dar pe care încă nu o poți explica. Chiar dacă au apărut tineri scriitori care scriu foarte bine, dinamitînd frontierele convenționalului într-un domeniu sau altul, nu s-a avansat substanțial (în literatură) pe linia cunoașterii sociale adînci a epocii în care trăim."

Am adus mai apoi vorba și despre romanele sale, *În continuare,* apărut în 1982, *Patru și un absent,* 1988, *Numărătoarea inversă,* 1997, dar și despre o carte foarte dragă mie, *Datoria de a ezita,* apărută în 2003, întrebîndu-l de ce a renunțat să mai scrie. Mi-a răspuns nostalgic: „Nu știu dacă am reușit să transmit cititorului exact ceea ce am dorit să-i sugerez."

Interviul luat lui B. Elvin, în acea dimineață de noiembrie, din 2006, s-a încheiat cu o frază devenită pentru mine, de-a lungul timpului, un mod de a privi viața: „V-am relatat cîteva fleacuri, dar am crezut întotdeauna că nimicurile astea atîrnă greu în balanța înțelesurilor".

Adina ROSETTI

Pune-ți singur o întrebare!

Unul dintre locurile mele online preferate este The Talks, un site cu peste 300 de interviuri cu personalități creative din lumea filmului, artei, modei, literaturii și sportului din toată lumea – de la Quentin Tarantino la Salman Rushdie, de la Marina Abramovic la Manolo Blahnik și așa mai departe. Interviurile nu sînt prea lungi, nici foarte complexe, sînt pur și simplu... perfecte. *Sparkling & witty,* cum s-ar zice în limba în care sînt publicate. Destul de provocatoare, dar nu intruzive, firești, dar nu banale, un dialog ca un joc asumat de ambele părți. Uneori reporterul completează răspunsul cu vreo observație *(„That seems pretty positive"),* alteori întreabă, simplu și franc, *„Why?"*. Impresia cu care rămîi tu, cititorul, la final, este de... eleganță – impresie accentuată și de fotografiile clasice, alb-negru, care însoțesc interviurile (avînd în vedere că site-ul este sponsorizat de Rolex, probabil că tocmai asta a fost direcția creativă: eleganță *timeless).*

Nu mai țin minte cînd și cu cine am făcut primul interviu. Cu siguranță a fost pentru *Dilema veche,* acum aproape 15 ani, și-mi amintesc emoția cu care m-am dus să mă întîlnesc cu subiectul, înarmată cu un ditamai reportofonul cu casetă, împrumutat de la un prieten din televiziune. Lucrasem cîteva nopți la întrebări, după o documentare ca pentru teza de licență; transcrierea și editarea interviului au durat alte cîteva zile. Pe atunci nu existau variantele e-mail, Skype sau *social media.* Singura cale de a obține un interviu era să înregistrezi subiectul și apoi să transcrii conversația – ocazie cu care mi-am dat seama cît de incoerenți sîntem, de fapt, cînd vorbim. Începem propoziții pe care nu le mai terminăm niciodată, pentru că ne fură o altă idee. Deschidem paranteze pe care uităm să le închidem. Lăsăm fraze în aer. Repetăm idei, sîntem niște maeștri ai tautologiei. Nu mai zic de bîlbîieli sau cacofonii. De cele mai multe ori, nu poți publica transcrierea brută a interviului fără o minimă editare. Cuvîntul scris rămîne și are mai multă greutate decît cel rostit, așa că mi s-a părut un gest de curtoazie (și față de intervievat, și față de cititor) să editez bîlbele, să șterg repetițiile inutile, să aduc la o formă mai cursivă unele pasaje. Desigur, fără să schimb sensul, fără să intervin în stilul personal și încercînd să păstrez oralitatea care dă savoare unui interviu. Habar n-am dacă mi-a ieșit de fiecare dată, dar sînt oarecum împăcată că am încercat.

„Eleganța nu înseamnă să-ți pui o rochie nouă."

COCO CHANEL

Un drum pe care cei doi merg împreună, făcînd un ping-pong elegant de idei.

Îmi place să citesc interviuri, mai mult decît să le urmăresc în varianta video, acum atît de la modă. Nu urmăresc doar răspunsurile subiectului, ci și întrebările jurnalistului, felul în care curg, una după alta, construind un drum pe care cei doi merg împreună, făcînd un ping-pong elegant de idei. Și nu pot să nu observ și tendința unor intervievatori de a acapara scena, dornici să facă paradă cu propria documentare, cu propriile idei și opinii personale. Întrebările se transformă în lungi declarații, care uneori nu par să aibă prea multă legătură cu subiectul, dar care te trag de mînecă la fiecare cuvînt: „Uită-te la mine, jurnalistul, cît de mult am citit și cît m-am documentat!". Deși interviul nu e despre jurnalist, ci e despre cel intervievat – scena e a lui și reflectoarele îl luminează. Iar interviul e un joc subtil, în care ambele părți au un rol asumat, scopul fiind dozajul perfect de informație și *entertainment* – pentru public.

De cînd interviurile se fac (mai mult) prin e-mail, a devenit ceva la îndemîna oricui să trimită niște întrebări. Mai ales că, se știe, în lumea în care trăim, nu mai avem timp. Desigur, e mult mai simplu să primești niște răspunsuri gata scrise, fără efortul de a le transcrie (am căutat soluții, dar încă nu s-a inventat un soft de transcriere în română). În plus, subiectul are mai mult timp de gîndire atunci cînd primește întrebările pe e-mail. Nu se mai bîlbîie și-și editează singur cacofoniile. Cel mult, înainte să trimiți textul la paginat, îl mai treci printr-un site de pus diacritice („Ce oameni și ăștia care scriu fără *ș* și *ț!*") și cam asta a fost munca ta de reporter... Dar ce te faci cînd subiectul îți modifică o întrebare, după cum îi convine? Sau o ignoră, pur și simplu. Sau – preferata mea – o schimbă cu totul, pentru că are el ceva de declarat (de obicei, o răfuială personală) și folosește ocazia. Sigur, și tu, jurnalistul, poți să te „răzbuni" și să-i mai tai din răspunsuri dacă-s prea lungi și nu încap în pagină. Cînd interviurile sînt intermediate printr-un agent de PR (aproape inevitabil, în cazul vedetelor), se transformă într-un ping-pong de e-mail-uri formale în care se negociază subiecte, număr de semne și, cînd e vorba de fotografii, dorințe de retuș din ce în ce mai precise. Totul fără ca jurnalistul și subiectul să se întîlnească vreodată față-n față și să stabilească vreo legătură personală!

De cealaltă parte a baricadei, am primit și eu întrebări pentru interviuri prin e-mail. Două solicitări din ultima vreme mi-au răsturnat tot ceea ce știam despre „reguli". Un domn de la un site despre „business și cariere" mi-a trimis niște întrebări generale și oarecum prestabilite, care nu prea aveau legătură cu activitatea mea de scriitoare, multe dintre ele referindu-se la „afacerea mea". Mi se cerea să mă prezint singură, să-mi descriu activitatea și să-mi spun „povestea". Practic, era ca și cum aș fi scris un eseu personal, pornind de la cerințe date. Sau ca și cum aș fi aplicat pentru un job... Domnul respectiv (e drept, nu jurnalist de meserie) îmi atrăgea atenția să scriu cu diacritice, să dau răspunsuri ample și interesante, însoțite de poze potrivite, avînd astfel șansa unei expuneri mai bune. Am ratat șansa, alegînd să nu răspund la solicitarea dînsului, pentru că mi s-a părut o abordare... total neelegantă. La scurtă vreme după aceea, am primit un set de întrebări pentru un alt interviu, pretextul fiind o carte recent publicată. Doar că era greu să-ți dai seama care anume sînt întrebările, fiecare dintre ele fiind însoțită de un minieseu de cîte 1.000 de caractere bucata, în care intervievatorul își expunea părerile, cunoștințele și teoriile cu privire la diverse subiecte care se legau, dar nu prea, cu pretextul interviului. Am zis pas din nou, explicînd că expunerea cu orice preț nu e neapărat o idee bună.

...și apoi, sînt interviurile acelea! Cînd se produce un soi de magie, o legătură invizibilă, o vibrație între cel care pune întrebările și cel care răspunde, deschizîndu-și cu adevărat sufletul, dezvăluind nu secrete picante, ci vulnerabilități. Interviurile care au curs firesc, de la care pleci plutind, cu bucuria că ai cunoscut un om viu, autentic, sincer, a cărui poveste îți dă putere și inspirație, îți luminează alte fațete ale realității, îți lărgește perspectivele. Într-un fel, orice interviu seamănă într-o oarecare măsură cu o ședință la psiholog, de aceea cel mai important (și elegant) lucru pe care ar trebui să-l învețe un jurnalist ar fi să asculte. Iar asta nu se poate învăța prin e-mail sau *social media*...

***Adina Rosetti** este scriitoare. Cea mai recentă carte a sa este* Aiurea-n tramvai. Aventurile lui Anton în Țara Cuvintelor Anapoda, *Editura Curtea Veche, 2018.*

„Eleganța interioară ne protejează contra abrutizării"

interviu cu Ioana AVĂDANI, președinta Centrului pentru Jurnalism Independent

Dacă ar fi să evaluăm gradul de eleganță dintr-o societate, poate că primul indicator ar fi discursul public. Cum arată acesta, în prezent, în România?

Cu siguranță, calitatea discursului public din România a scăzut semnificativ în ultimii ani. Ceea ce remarcasem ca noutate în cazul protestelor de stradă din 2017, și anume, ieșirea în public a unor mesaje care frizau vulgaritatea, azi a devenit un tip de discurs care s-a generalizat. La momentul respectiv am interpretat izbucnirea de vulgaritate ca fiind o ultimă „armă": se spune că înjurătura este arma celor slabi, care nu se pot apăra sau opune, dar nici nu pot rămîne fără reacție. Pus într-un astfel de context, limbajul vulgar are o oarecare justificare. Pe măsură ce trece timpul, însă, observăm că utilizarea acestui limbaj pare să se fi „normalizat", să fi devenit ceva obișnuit. De ce s-a ajuns aici? Probabil pentru că de partea cealaltă nu a existat nici o reacție reală, a fost cel mult una de mimetism. Te aștepți ca atunci cînd ai sute de mii de oameni în stradă să existe o reacție de „partea cealaltă", una de luare în seamă, de recunoaștere a protestului. Cît timp aceasta lipsește, mesajul trimis este unul clar: unul de minimalizare, aroganță, respingere și negare a temeiului. În condițiile astea, protestatarii s-au simțit îndreptățiți să devină din ce în ce mai virulenți, însă singura virulență pe care erau dispuși s-o utilizeze, repet, era cea a limbajului. Niciodată protestele de stradă nu s-au imaginat a fi violente fizic, singura violență a fost cea verbală. Paradoxal, mi se pare chiar un gest de eleganță.

Cu toate acestea, odată cu mesajele vulgare de la proteste, am avut și senzația că s-a rupt o barieră, o convenție. Oamenii erau dispuși să treacă dincolo de buna-cuviință, pentru că frustrarea era foarte mare. Atîta timp cît clasa politică a rupt niște bariere și niște convenții, care aveau legătură cu statul de drept, procedură legislativă etc., mulțimea s-a simțit, la rîndul ei, îndreptățită să rupă și ea aceste bariere, singurele care îi stăteau în putere – cele legate de limbaj.

Cu alte cuvinte, cînd trăiești cu măgarii, te înveți să zbieri?

Avem o bogăție de proverbe și zicale care ne gradează eleganța, o întreagă mentalitate populară care să ne ferească de abrutizare. „Nu te lupta cu porcul în noroi, că s-ar putea să-i placă" sau „Dacă intri în troacă, te mănîncă porcii". Bineînțeles că, ieșind din sfera discursului public, trebuie să vorbim și despre discursul politic, despre vulgarizarea fără seamăn a vorbirii liderilor politici, care mă deranjează enorm. Lucrurile pe care le-am văzut în Parlament, de la discursurile „de la înalta tribună" pînă la interacțiunile dintre membrii Parlamentului, sînt absolut inacceptabile. Faptul că un parlamentar își permite să folosească expresii vulgare la adresa unui alt coleg e un incident, faptul că nu există reacții de sancționare din partea organizației politice din care respectivul face parte este deja simptomatic.

Credeți că se poate păstra eleganța într-un mediu care te abrutizează?

Există forme și forme de eleganță. Îmi aduc aminte de o poveste în care un fost deținut politic spunea că modul prin care a reușit să supraviețuiască perioadei de după eliberare a fost să-și păstreze rutina de eleganță de-o viață. Dacă avea de mîncat doar un ou și o roșie la o masă, și le punea pe farfurie, utiliza cuțitul și furculița ca să le taie, păstrînd ritualul – și eleganța ritualului – unei mese adevărate. Cred că genul acesta de eleganță interioară este cea care ne mai protejează contra abrutizării.

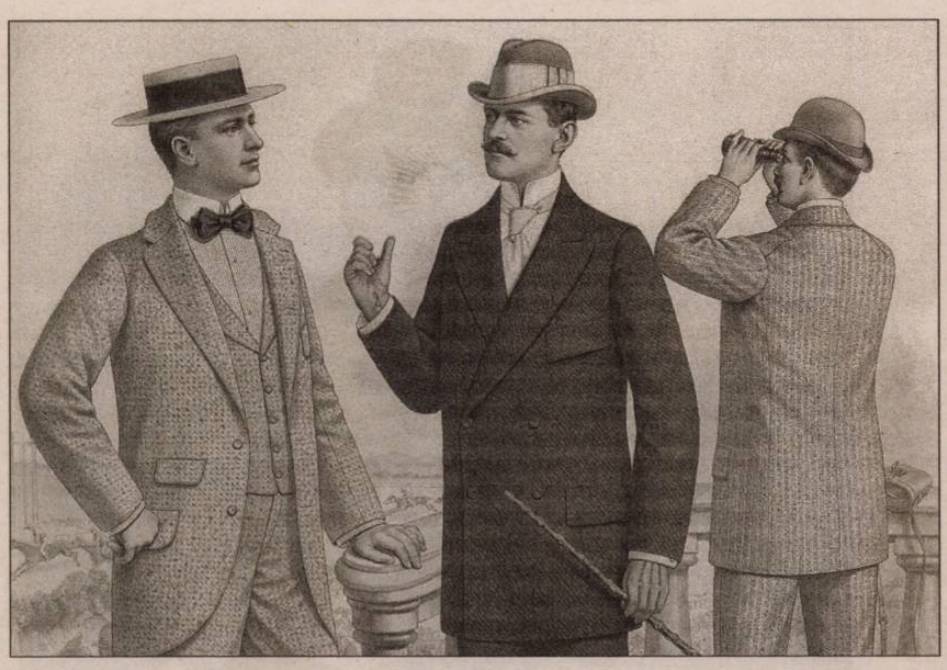

„Eleganța este singura frumusețe care nu se ofilește."

AUDREY HEPBURN

Cu alte cuvinte, eleganța este un semn al respectului de sine?

Eleganța este întotdeauna un semn al respectului de sine. Ca o anecdotă: la un moment dat, am avut un schimb de replici cu amicii mei de pe Facebook. Cineva îmi imputa că folosesc apelativele „domnul" și „doamna" cînd mă refer la personajele politice ale zilei, iar altcineva i-a răspuns: „Nu respectă personajele, ci se respectă pe sine". Trebuie să înțelegem că această formă de politețe, care poate fi și ironică, este, în primul rînd, un semn de respect pentru tine. Cînd începi să intri în tăvălugul limbajului vulgar, diferențele vor fi foarte greu de făcut.

„Eleganța este întotdeauna un semn al respectului de sine."

În alte părți, mai „civilizate", lucruri mult mai puțin jignitoare sînt taxate grav și imediat. Privesc cu plăcere masochistă dezbaterile din Parlamentul britanic. Modul de livrare a discursului, calitatea ironiei – nici ei nu se iubesc prea tare și au de dezbătut probleme și mai complicate ca ale noastre, uneori chiar de viață și de moarte. Cu toate acestea există această eleganță a discursului care la noi a dispărut de mult.

Ce se întîmplă în mass-media și în social media?

În primul rînd, în *social media* toată lumea intră cu drepturi egale, fiind un soi de agora, deși agora avea și ea limitele ei. Pe de altă parte, mass-media este locul unde ar trebui să existe frîne. Pentru că aici vorbim despre o profesie, cu limite profesionale care te obligă, sau ar trebui să te oblige la reținere, cel puțin în ceea ce privește limbajul. Mass-media din România nu a fost niciodată prea elegantă, cel puțin nu după '89. Nici nu și-a propus vreodată acest lucru ci, din contra, a fost o presă militantă. Imediat după '89 a fost acea perioadă de renaștere, de efervescență – copilăria și adolescența – și cunoaștem cu toții plăcerile scatologice ale adolescenței, cînd folosești cuvinte tari, doar pentru a te simți important. A existat, apoi, o perioadă de oarecare stabilizare – și aici trebuie să remarcăm că, oricît de hulit e în zilele de azi CNA, el a fost totuși o frînă, prin impunerea unor reguli de exprimare în televiziuni, care la momentul respectiv dominau discursul public, reușind să stabilească niște standarde acceptabile. Aici aș mai pune o vorbă bună și pentru mult criticata „corectitudine politică" – care are, dacă nu alte merite, măcar pe acela de a ține nivelul exprimărilor publice la cote acceptabile. Că putem duce această corectitudine politică în extreme, care nu mai au nici o legătură nici cu corectitudinea, nici cu politica, devenind practic cenzură, e altă poveste. Dar, utilizată în doze rezonabile, corectitudinea politică a pus niște „bemoli" pe un discurs, de regulă cel rasist și xenofob, care risca să devină foarte inflamator.

Foamea de bani, goana după audiență distrug eleganța în presă?

Lucrurile sînt mai nuanțate. A spune că ești lipsit de deontologie pentru că ești sărac mi se pare o simplificare îngrozitoare. Se vede clar scăderea calității cauzată de lipsa banilor. Dar, dincolo de asta, există o scădere a calității cauzată de lipsa eticii interne. Cînd leg două declarații fără legătură, doar ca să fac o știre, asta nu ține neapărat de resurse, cît mai ales de resorturi. Într-adevăr, lumea aleargă după audiență, click-uri, cifre de vizualizări – iar atunci se mai flexibilizează formele. Mai punem un *click-bait,* mai folosim forme mai „dezvăluitoare". Dar a considera că poți face lucrul ăsta la nesfîrșit e perdant pentru că, în naivitatea mea, îmi imaginez că există totuși o limită a bunului-simț care nu mai poate fi trecută de nimeni fără consecințe grave.

Cred că poți face audiență și fără să fii mîrlan. Mîrlănia nu e neapărat o rețetă pentru a atrage publicul, iar aici trebuie să punctăm faptul că mîrlănia atrage un anumit fel de public. Atîta timp cît la noi nu se va miza pe calitatea publicului pe care îl atragi, ci doar pe cifre, se va merge la formule din ce în ce mai proaste, iar rezultatul va fi întotdeauna înspre jos.

a consemnat Stela GIURGEANU

Vera ULARU

În căutarea eleganței

Caut pe Internet cuvîntul „eleganță“. Primele rezultate sînt articole și știri despre cum să fii o persoană elegantă, arta de a trăi cu eleganță și cîteva articole despre vestimentație. Sigur, definițiile și citatele celebre sînt la locul lor. Sfaturi, pași de urmat, trucuri de aplicat, care mai de care ne arată cum eleganța vine din interior, iar pentru obținerea ei avem nevoie de comportament și atitudine potrivite. Bine-bine, de definiții nu ducem lipsă, dar care sînt oamenii eleganți?

În ultima lună, cînd am avut ocazia, am întrebat persoanele din jurul meu despre eleganță și despre persoane pe care le considerau așa. „Ce înseamnă eleganța pentru tine?“, îl întreb pe unul dintre colegii mei. „E greu de spus, depinde de fiecare și nu-mi vine acum o persoană în minte“, răspunde el, cînd insistam să îmi dea un exemplu de persoană elegantă. Una dintre colege și-a amintit, după un timp, de cineva cu care a lucrat în trecut. Povestește despre ea cum, dincolo de hainele elegante, era o doamnă foarte naturală și politicoasă.

Le întreb pe prietenele mele dacă știu persoane elegante. După un timp de gîndire, una dintre ele reacționează și propune pe bunica unei cunoștințe comune. „E mai elegantă ca regina Angliei!“, spune ea. „Măi, dar persoane mai tinere știți?“ Ana ne arată mai multe fotografii cu o colegă foarte frumoasă, de 33 de ani, îmbrăcată șic, despre care spune că este „unică“: veselă, blîndă și mereu în atenția tuturor. După așa o descriere, reticența se spulberă și o consider încadrată în categoria persoanelor elegante.

Aproape fiecare dintre persoanele întrebate a avut nevoie de cîteva minute de gîndire și a povestit mai mult despre persoane de la serviciu decît din viața personală. Marea majoritate au dat exemple de persoane trecute de prima tinerețe, chiar în vîrstă.

Dar unde sînt tinerii eleganți? Postez pe pagina mea de Facebook și în grupul unor studenți de la Facultatea de Litere din Universitatea București. Așadar, caut persoane elegante pe care să le descriu într-un articol pe tema asta. Printre primele reacții, o fostă studentă de la Jurnalism și Comunicare. Flavia are pînă în 30 de ani și o admiră pe Andreea Lupescu. Am întrebat-o ce îi place la ea mai mult: „Toată înfățișarea ei, nu e vorba doar de cum se îmbracă, deși mi-e tare greu să mi-o amintesc în pantaloni, pentru că nu arată tot timpul gata de bal, ci foarte mult alura ei. Cred că e o combinație de multe elemente mici pe care le consider de referință pentru eleganță. Liniile feței ei mă fac să mă gîndesc la portrete de domnițe, iar coafurile pe care le alege completează senzația. Alegerile ei neconvenționale (părul verde, un ghiozdănel copilăresc cu poveste, aerul hipsteresc contemporan) nu se ciocnesc deloc cu un *little black dress,* ci formează împreună un element nou. Așa o văd pe ea, cu totul, un condiment într-un preparat clasic.“

Eleganța are o nouă formă pentru tine, conchid eu. „Pe lîngă aspectul fizic, e toată fluența atitudinii ei. Un zîmbet de zile mari, privirile și poziția corpului cînd interacționează cu oamenii arată că ascultă interesată, întotdeauna are ceva de zis pe subiect, nu dă să fugă din conversație. Nu stă țeapănă, dar e stăpînă pe corpul ei, nu pare niciodată obosită, chiar dacă zice că e, pentru că e feminină“, adaugă Flavia. Recunoaște că îi este și ei greu să o descrie (deși descrierea ei a fost foarte completă, în opinia mea) și să pună degetul pe lucruri anume.

„Cred că eleganța trebuie să fie o combinație potrivită de distincție, naturalețe, grijă și simplitate. Fără acestea, sînt de părere că nu există eleganță. Numai pretenționozitate. Eleganța nu este dependentă de bani.“

CHRISTIAN DIOR

Am întrebat-o pe Flavia dacă știe o persoană care nu este vedetă, pe care o consideră elegantă. „Aș vrea să mai fie în viață...“, spune ea. Adevărul e că și eu. Exemple de persoane în vîrstă sau care nu mai trăiesc aș avea destule. „E un tip... cred că e manager de bar. L-am văzut la evenimente la Arenele Romane, între toate lanțurile la blugi, era el, la cămașă și vestă, pregătea băuturi. Avea în jur de 30 de ani. Cărare pe o parte, mînecile suflecate corespunzător, pantofi cu șiret, tot.“ Cumva mai clasic, însă într-un mediu cu totul și cu totul diferit, iar pentru Flavia a întruchipat modelul elegantei masculine.

Dana, o amică oengistă, comentează: „Mă gîndeam că persoanele elegante sînt atît de discrete încît e greu să numești una imediat. Prima persoană care îmi apare este Marina Sturdza, dar din păcate nu mai este printre noi. Apoi Ileana Vulpescu, Clotilde Armand, Oana Pellea... Eu nu prea reușesc să separ eleganța vestimentară de educație, intelect și prezența socială.“ Să ne fie greu să remarcăm eleganța? La asta nu m-am gîndit pînă acum.

Anca, o fostă colegă de serviciu, îmi recomandă un cuplu de prieteni, Marius și soția lui. Dar din ce motiv îi consideri eleganți? – întreb eu. „Eleganța e un soi de atitudine, nu ține doar de haine. Presupune o doză de bun-gust, bunsimț, frumusețe, potrivire cu ocazia, lipsă de stridență și totuși frumusețe care sare în ochi. Tinerii aceștia asta îmi inspiră. Și au o anume tangență și cu lumea aceasta a *styling*-ului vestimentar. Dacă te uiți în pozele lor, ies in evidență într-un fel frumos. Care poate inspira... sînt și moderni, și eleganți, de curînd și părinți“, adaugă Anca. Are 42 de ani și lucrează la un importator de îmbrăcăminte român. Modern înseamnă mai puțin elegant? – întreb eu. „Oooo, da! După părerea mea. Pentru că e strident, pentru că îmi inspiră goană și superficialitate de multe ori. Materialele nu au calitatea de odinioară, spre exemplu. Sînt multe de zis, tendința consumeristă a comerțului, lipsa de etică, de grijă pentru mediu. E un întreg lanț“, care încătușează eleganța, din ce înțeleg eu de la Anca.

Printre multele recomandări de vedete pe care le-am primit, marea majoritate doamne, vin și cîteva postări de conturi de Instagram ale unor bloggerițe și vloggerițe de *lifestyle* și *fashion.* Chiar mă întrebam de unde să pornesc în direcția asta. Mi-au atras atenția canalul de YouTube și contul de Instagram ale Andreei Balaban. Dincolo de faptul că are peste 300.000 de persoane înscrise la canalul de YouTube și aproape 170.000 de persoane care îi urmăresc postările pe Instagram, se remarcă prin stilul retro-elegant. În fine, nu sînt o expertă în modă, iar aceasta nu este o alegere documentată, dar postările ei despre stil vestimentar par urmărite, iar mie mi-au plăcut.

„Noi identificăm eleganța și în raport cu rezistența în timp. Căutăm o femeie care e elegantă nu doar cînd e tînără. Tinerețea omului rămîne pe chip, deși are riduri, dar are o tinerețe pe față. În momentul în care omul e matur și și-a păstrat o tinerețe pe chip, atunci se poate spune că și-a păstrat eleganța“, spune Mihaela, o altă cunoștință oengistă. Recomandarea Mihaelei a fost Ligia Cosoi, mama Laurei Cosoi, care este fostă profesoară de dans și nelipsită de la acțiunile caritabile. „E o persoană frumoasă realmente, nu doar la chip. Nu are o notă falsă, este extrem de naturală și se îmbracă ușor atipic, o anumită eleganță... pe ea hainele stau altfel, e un anumit stil. Și e foarte deschisă ca persoană“, adaugă Mihaela.

De aceea, probabil, și pentru mine, exemplul de eleganță vine de la profesorul de comunicare din facultate. Avea peste 60 de ani cînd l-am cunoscut, însă privirea lui inspira o curiozitate tinerească. Avea un aspect plăcut, îngrijit, boem, aproape de fiecare dată îmbrăcat la costum. Cu un fular lung, aruncat în jurul gîtului, și basc asortat. La cursurile lui nu mă plictiseam niciodată. Preda foarte puțin, spre deloc, și ne dădea tot felul de exemple despre comunicarea personală și nu numai. Cînd se supăra devenea foarte direct, însă niciodată abrupt sau agresiv. Avea o statură solidă, mergea tot timpul drept și făcea mișcări care nu deranjau niciodată. Pictor, poet, prozator, profesorul Anghel știa să construiască pe cunoștințele și experiența fiecăruia. Din păcate, nu mai trăiește, mi-a rămas în minte însă stilul lui foarte original și constructiv.

Avea un aspect plăcut, îngrijit, boem, aproape de fiecare dată îmbrăcat la costum.

Unul dintre studenții la Litere din grupul de Facebook îmi răspunde și el la întrebări. Pentru el, eleganța reprezintă „aspectul care intrigă mai degrabă decît provoacă. Cele două sînt confundate uneori. Între elegant și altceva e ca între puncte, puncte și punct“ – comentează, rîzînd. Are în jur de 25 de ani, iar eu mă întreb: sîntem oare nostalgici după eleganța pierdută sau, pur și simplu, nu mai vedem noua eleganță?

***Vera Ularu** este specialistă în comunicare.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

La ce bun să știi?

Educating Rita, film britanic din 1983, cu Michael Caine și Julie Walters în rolurile principale. El, un profesor de literatură măcinat de alcool, resemnare, eșec conjugal și vocație de scriitor ratată. Ea, o tînără coafeză îngrozită de imaginea unui destin înghesuit între străduțele unui cartier de periferie, un destin care-i rezervă – ca o osîndă pe viață – doar rolul de mamă și de nevastă. Într-una dintre serile petrecute cu familia la o cîrciumă, printre beri și cîntece de bodegă, Rita își aude mama, învinsă de deznădejde, abia șoptind, cu lacrimi în ochi: *„There must be better songs to sing than this...“* (Trebuie să existe cîntece mai bune de cîntat decît ăsta...). Și tînăra coafeză pornește în căutarea lor, știind sau doar sperînd că există un singur fel în care le poate găsi: învățînd carte. Îl roagă pe profesor să o ajute. Prima întîlnire nu pare a da vreo șansă nici unuia dintre ei: nici lui, ca profesor, nici ei, ca elevă. El este acru și neîncrezător în resursele tinerei coafeze. Ea este dornică să învețe, dar pare la ani-lumină distanță de orice mediu cît de cît cultivat. Lui îi este teamă că întîlnirea ei cu mediul academic îi va vesteji firescul, farmecul, exuberanța, simplitatea. Ei îi este teamă că lumea în care vrea să pătrundă, lumea celor învățați, pe care o crede perfectă, o va privi ca pe o ciudățenie, ca pe un amuzament.

N-avem nevoie de „table inteligente“, ci de un ministru al Educației mai de Doamne-ajută.

În fond, filmul pune, ca orice film bun, întrebări simple, de început de lume: de ce e bine să înveți, să citești, să te dedici studiului, să te întîlnești cu biografiile altora, cu gîndurile și poveștile lumii? Ce pierzi ocupîndu-te de experiențele altora și ce cîștigi atunci cînd reflectezi asupra lor, lăsîndu-le în urmă? Ce e reglaj fin și modelare în normele școlare și ce este cenzură sau barieră? Cît de mult sau cît de profund te schimbă întîlnirea cu cartea? În ce fel îți poate modifica destinul?

Aceste întrebări cred că ar trebui să fie motto-ul fiecărei instituții de învățămînt. Sub semnul lui ar trebui să se desfășoare fiecare oră de studiu, fiecare oră de matematică sau literatură, de fizică sau de muzică. Înaintea oricărui plan de lecție, a fiecărei observații și idei livrate celor pe care vrem să îi educăm, tipul ăsta de reflecție ne poate determina să ne măsurăm cu atenție cuvintele, modelele, gîndurile, atenția, receptivitatea față de cei pe care îi avem în grijă ca părinți ori ca pedagogi. Tipul acesta de interogativitate ne poate ajuta să nu cădem în gata-făcuturi, în clișee, în răspunsuri-rețetă, în scenarii anchilozante sau rutină uscată.

Înaintea examenului de intrare la colegiu, profesorul o întreabă pe Rita ce are de gînd să facă mai departe. „Nu știu, încă. Poate că o să mă căsătoresc și o să am un copil. Poate că o să studiez mai departe. Poate că am să vin în Australia. Ceea ce știu este că mi-ai dăruit posibilitatea de a alege. Acum pot alege.“ Aceasta este, în fond, obiectivul ultim al oricărei lecții de pedagogie: să oferi celui din fața ta perspectiva rezonabilă din care poate vedea mai bine drumurile pe care poate merge. Să-i oferi multiple scenarii de viață, de destin. Să provoci întrebări și revolte care să-l ferească de cartierele meschine ale vieții, de străzi înghesuite, cu sens unic.

Pentru asta e nevoie de har, cunoaștere, interes, pasiune. Și de manuale bune. N-avem nevoie de „table inteligente“, ci de un ministru al Educației mai de Doamne-ajută. Dar, mă rog, asta e din alt film, prost, de altfel.

P.S. Pe splendida actriță britanică Julie Walters am văzut-o și într-un alt film, despre dorința de a depăși granițele, limitele unei vieți sordide: *Billy Elliot*. De data aceasta, joacă de cealaltă parte a baricadei, în rol de profesoară. E de văzut, de asemenea.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

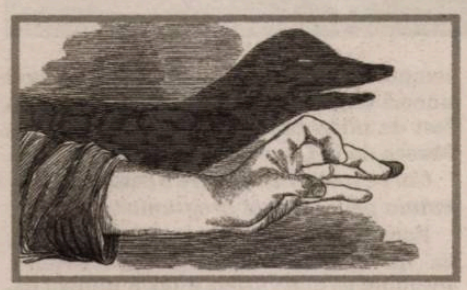

Iaromira POPOVICI

bazar

Ieșirea din bulă

– azi, în România –

Fiecare dintre noi își are, desigur, tabieturile și plăcerile lui, care-i fac viața dacă nu mai frumoasă, măcar mai suportabilă. Cu toții ne străduim să ne creăm propria bulă în care să trăim cît mai feriți de intemperii și mai adînciți în utopii.

Unii dintre noi muncim, zilnic, în locuri care nu sînt chiar pe gustul nostru. Alături de oameni care dacă nu ne displac, măcar ne sînt indiferenți. Facem lucruri deloc de plăcere, poate cu conștiinciozitate sau măcar cu un oarecare simț al datoriei. Pentru că trebuie să trăim din ceva, chiar dacă ne visăm altceva. Dacă facem parte dintre puținii, aș zice, norocoși, care „prestăm“ zilnic ceea ce ne place, sîntem cu atît mai dihai în bulă: lucrăm la ea zi și noapte. O construim și o înfrumusețăm, îi adăugăm propriile noastre variante – sperăm mai puțin kitsch – de mileuri și pești de pe televizor. Cu eforturile astea, bula noastră, dintr-un autoinventat latex, se face tot mai rezistentă și mai puțin receptivă la exterior.

Doar că sînt momente cînd, totuși, exteriorul dă năvală peste din greu făurita noastră bulă. Cînd o asaltează aruncînd, mai întîi, cu pietricele mici în ea, doar-doar s-o face praf, apoi cu pietre tot mai mari, ajungînd, în cele din urmă, la bolovani. Cînd un asemenea cataroi vine peste bula ta, chiar dacă nu reușește să spargă latexul și apoi chiar propriul tău cap din interiorul bulei, măcar o zguduie și o rostogolește zdravăn. Simți cum o iei la vale – pe o vale abruptă – cu bila ta cu tot. Și te întrebi, înghețat de frică, dar și tremurînd de furie, cum o poți opri. Fiindcă zguduielile ei nu au legătură cu eforturile tale de a o vopsi în albastru și a o tapeta cu floricele pe dinăuntru. Ci cu diverse impulsuri din exerior.

E clar că, în asemenea momente, s-a dus pe apa sîmbetei confortul din bulă. Că, oricît ai vrea să te faci că nu vezi ce e dincolo de seninul albastrului autozgrăvit, ai, totuși, ochi și vezi. Vezi că n-ai cum să faci abstracție de țara în care trăiești și de ce se întîmplă în ea, oricît de zen te-ai da. Dacă, așa cum s-a întîmplat din nou acum și cum se întîmplă de vreo doi ani încoace, Justiția, printre altele, e amenințată, nu poți decît să spargi bula și să ieși la lumină. Odată ieșit, ai să-ți aduci aminte că, de fapt, asta e viața de cetățean cît de cît responsabil: n-ai decît să te refugiezi în bulă, din cînd în cînd, să pierzi timpul cu realități paralele. Dar nu și în momentele de criză: atunci trebuie să ieși, chiar cu eforturi (nu e ușor să-ți spargi învelișul la care ai muncit atît). Să ieși și să te revolți.

Să te revolți, veți spune, asta sună nelalocul lui, dramatic, exagerat. N-aș zice. Genul ăsta de revoltă, în care protestezi pașnic cînd ceva nu merge bine în țara ta, cînd Guvernul o ia pe arătură, cînd sînt încălcate libertăți și nu se respectă legi, e firesc. E clar că identitatea de cetățean a devenit, pentru cei care vor să trăiească într-o lume normală, una obligatorie. Nu o dată, nu din cînd în cînd, ci *à la longue*. A intrat, aș zice, în „fișa postului“ de cetățean trăitor în România. În România postcomunistă, despre al cărei trecut nu putem și nu trebuie să uităm, pe care nu e cazul să-l distorsionăm și nicidecum să-l trăim nostalgic: am avut dictatură, în România, și dacă nu vrem să ni se întîmple asta din nou, trebuie să fim mereu cu urechile ciulite (oricît de obositor ar fi) și să reacționăm cînd sesizăm cel mai mic dezechilibru în direcția asta. Pașnic, rațional, atît cît ne stă în putință. Dar să fim capabili să ieșim din bulă de cîte ori e cazul, să știm că asta e dinamica: intrăm în bulă, dar nu *forever,* și ieșim repede, cînd e cazul.

Nici n-ar trebui să ne mai fie greu, pentru că ne-am obișnuit cu asta, dacă nu de pe vremea Pieței Universității, măcar din 2017 încoace. Am stat și pe geruri uriașe, am luat și gaze, apoi, pe 10 august (unii mai mult decît alții). Ne-a intrat, unora dintre noi, desigur, deja, în reflex. Ieșirea din bulă și reacția la cîte o nouă ordonanță a Guvernului, dată cînd ți-e lumea mai dragă, au devenit precum gimnastica de dimineață (doar că nu chiar, Slavă Domnului, în fiecare dimineață). Așa cum ne bem cafeaua, privim cerul și ascultăm știrile cînd ne trezim, cum ne mîncăm puiul Sichuan și ne bem paharul de vin roșu, pe fundalul unui serial de la Netflix mai spre seară, cum ne ducem la M60 sau la Starbucks să lucrăm și să bem un Flat White cu o inimioară sau o frunzuliță deasupra după-amiezele, ori la Cărturești, la sală sau la mall, și unii dintre noi chiar la biserică, tot așa cred că putem merge și în piață. Cînd vedem că ne sînt amenințate libertățile și că legile se încalcă. Chiar dacă nu ne vine să credem că se poate întîmpla ceva foarte rău și ni se pare că e vorba, mai curînd, de teorii ale conspirației. (Așa au crezut și bunicii și părinții noștri cînd, în loc să vină americanii pe care-i tot așteptau, s-au trezit, unii dintre ei, în temnițele comuniste.)

Mulți dintre noi deja o fac. Firesc, așa cum spuneam. Cred că e deja – cel puțin deocamdată – un mod de viață.

„Franța și România au nevoie să se redescopere“

– interviu cu Andrei ŢĂRNEA–

Sezonul cultural Franța-România oferă contextul descoperirii reciproce a două culturi prietene. O mobilizare fără precedent de resurse umane și financiare face posibile aceste întîlniri. Care sînt mizele acestui program? Și ce revelații a produs? L-am întrebat pe ***Andrei Țărnea,*** *comisarul român al sezonului cultural încrucișat Franța-România.*

Vocația sezoanelor e destul de simplă. E vorba de diplomație culturală. Franța organizează aceste sezoane de peste treizeci de ani. Pentru România e o premieră. Scopul e redinamizarea unei relații. Pînă acum, aceste sezoane au fost dedicate în special unor țări „exotice“: non-europene, din spațiul Americii Latine sau Asiei de Sud-Est, teritorii pentru care exista un interes politic economic major din partea Franței. România e prima țară din Uniunea Europeană căreia Franța îi dedică un sezon. E semnificativ, căci Europa trece printr-o criză identitară care ridică întrebări fundamentale. Deschiderea sezonului s-a suprapus cu celebrarea Centenarului României moderne. România există în parte și pentru că Franța i-a sprijinit nașterea la jumătatea secolului al XIX-lea. Și pentru că apoi a susținut România în perioada Primului Război Mondial, și după aceea. Această alianță a dus la o anumită afinitate culturală între cele două societăți latine. E o istorie de idei, acestea au circulat într-un anumit sens înspre România, influențînd ansamblul societății românești, nu doar estetica orașelor și un anumit stil de viață și modul de a construi instituțiile statului. Dar există o comunicare și în sens invers: avangarda românească în literatură și-n artele vizuale a influențat fundamental modul în care Franța vede lumea – inclusiv prin descoperirea spațiului estic, a unui spațiu european oriental ortodox diferit de spațiul predominant catolic și protestant francez.

Pe acest fond, misiunea sezonului nu a fost dificil de identificat. Ne-am temut că nu vom găsi suficiente elemente comune și o programare care să aibă sens atît pentru publicul francez actual, cît și pentru publicul românesc, o abordare în care să evităm un sezon-muzeu, adică un program în care să arătăm trecutul relațiilor comune. Unele preocupări ale societății românești de azi sînt de actualitate și în Franța: chestiuni care țin de raporturile cu autoritatea, de identitate, de cetățenie, de viitorul Europei, de modul în care tehnologia ne schimbă viețile – toate acestea au făcut obiectul unei atenții comune. A fost deci destul de simplu să găsim între patrimoniu și contemporan o linie de programare în care francezii și românii să se recunoască. Am primit mii de propuneri de proiecte, am operat o selecție, am reținut în jur de 400 de evenimente pentru sezon.

Care e „firul roșu“, care sînt elementele comune ale programării?

Am plecat de la patru termeni-cheie: latinitate, francofonie, Europa și creația contemporană. Am transformat acești termeni într-o serie de patru linii de programare. Prima se uită la relația dintre Est și Vest, la această istorie împărtășită româno-franceză care reflectă o anumită geografie în oglinda europeană, pentru Franța cu o deschidere spre spațiul atlantic, mediteranean, pentru România – spre spațiul balcanic, turc, slav-oriental; aceste deschideri vădesc o vocație pluriculturală fuzională. Inclusiv geografia se aseamănă: două țări în care există acest contrast între zonele costale, cosmopolite, și o tradiție rurală. Dincolo de diferențe, între Aveyron și Mărginimea Sibiului distanța nu e chiar atît de mare. Pasiunea pentru cultivarea tradițiilor, pentru brînza locală, de pildă, e aceeași. Există acel spirit autentic, încăpățînat, tradițional în ambele societăți, și el se reflectă inclusiv în cultură. La fel cum există, la celălalt pol, și deschiderea cosmopolită, perspectiva unei societăți mobile, globale. Și aici ajungem la o altă linie de programare care vizează creația contemporană în toate domeniile, căci vizăm și economia, *start-up*-urile de tehnologie, artele vizuale, muzica, dansul etc. A treia linie de programare se referă la teritoriu. Nu e o perspectivă neapărat geografică. Mă refer mai degrabă la relația urban-rural, centru-periferie, om-natură. E vorba și de întrebările pe care ni le punem în legătură cu modul de existență. Cum reinventăm Franța, România, Europa într-un mod în care societățile noastre să răspundă imperativelor economiei globale și competiției pentru resurse etc.? Și ajungem la cea de-a patra linie de programare în care în centru se află creatorul. Și ne întrebăm ce rost, ce rol au creatorii în societățile noastre, cei care pun întrebări și dau răspunsuri uneori incomode.

Acestea sînt direcțiile pe care le urmărim. Evident, acest „plan“ permite o construcție flexibilă. România a început la Lyon cu o expoziție de icoane patrimoniale, a fost un proiect cu miză dublă. Am prezentat atît icoane din tradiția clasică, post-bizantină, cît și icoane pe sticlă, vernaculare, picturi naive considerate secole de-a rîndul o artă neînsemnată, *arta povera*. Noi ne-am propus să le redescoperim în forma lor naivă, dar extrem de autentică în relația de transfer între iconografia instituțională și existența unei anumite culturi religioase. În paralel, la Frac des Pays de la Loire am invitat cîțiva artiști români și francezi sub 30 de ani, cu arta lor extrem-contemporană.

„Oubliez les clichés!“ – acesta e sloganul sezonului. Cum ați ajuns la el?

Nu l-am putut evita. În momentul în care am început să lucrez cu echipa franceză la comunicare îmi doream ceva simplu, elegant, instantaneu recognoscibil și pentru francezi, și pentru români. Și mi-am dat seama că, cu toată apartenența comună la Europa, cu toată răspîndirea la nivelul publicului educat a unor nume mari din literatură sau arte în ambele societăți, de fapt, numărul de personalități care pot face exercițiul unei recunoașteri comune e destul de redus. Asta și pentru că sezonul nu vizează exclusiv publicul educat, ci societatea în ansamblu. Am vrut deci să găsim o soluție grafică în stare să răspundă acestei nevoi de recunoaștere, dar să fie și contemporană. Dacă tot nu putem evita clișee gen Dracula ori Edith Piaf, atunci hai să le adoptăm și să le folosim. A fost un pariu – un pariu cîștigător, astăzi pot deja să spun asta – de a încredința unui tînăr artist din Franța sarcina de a crea afișul sezonului. Pînă la urmă, ăsta e mesajul sezonului: hai să ne asumăm ironic clișeele și prejudecățile, să le depășim, să ne descoperim reciproc, dincolo de stereotipuri! Pot să vă spun că pînă acum e un succes: doar în primele două săptămîni din deschiderea sezonului românesc în Franța au fost publicate cel puțin 150 de articole în presa franceză. E unul dintre cele mai vizibile sezoane din ultimii zece ani.

Cît de cunoscută e cultura română în Franța, dincolo de creatorii români care s-au consacrat acolo și care au fost aproape asimilați, cum ar fi Brâncuși, Cioran, Ionesco etc.?

> *„Chiar avem ce învăța, instituțional, din această experiență a sezonului cultural încrucișat.“*

Așa-numitele culturi „mari“ sau „puternice“ sînt într-adevăr ectoplasmatice, ele tind să cuprindă, să înglobeze artiștii veniți din altă parte. Cum, de altfel, se întîmplă și la noi. Cultura românească, uneori fără să asume numele, a asimilat mult. Estetica orașelor, de pildă: arhitectura românească e inimaginabilă fără influența franceză de la începutul secolului XX. Sistemul nostru de sănătate, bun sau rău, cum o fi, a funcționat în parte după modelul francez, pornind de la misiunea Berthelot și reforma sistemului de sănătate, la Iași, în 1917. Dar, ca să revin la întrebare: cultura română e puțin cunoscută în Franța. Și reciproca e valabilă. Dacă întrebi chiar și oameni educați din România, dincolo de autorii laureați ai premiului Goncourt se știu destul de puține lucruri. Nu mai e ca în anii '20-'30 cînd exista o cunoaștere autentică a societății franceze în România. În primul rînd, mass-media nu acoperă cu adevărat fenomenele de societate, ci doar știrile de mare impact. Pe de altă parte, concurența la nivel global e mult mai mare. Universul de referință a crescut. În contextul global, Franța și România chiar au nevoie să se redescopere. Nu pot decît să mă bucur că avem nu mai puțin de 9 expoziții la Centrul Pompidou, că prezentăm artă patrimonială la Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée (MUCEM), la Luvru și la Fourvière, dar că în același timp avem și foarte multe proiecte de artă contemporană cu artiști tineri care răspund uneori unor colecții patrimoniale, cum a fost de pildă cazul lui Mircea Cantor, la Musée de la Chasse et de la Nature. Etc.

Care e imaginea pe care o transmite România prin această programare?

România se uită cu un soi de invidie, cu un oarecare complex spre Franța. Probabil că și de aceea mizele acestui sezon sînt atît de importante. Deocamdată mă bucur că avem o presă atît de bună în Franța și că artiștii contemporani primesc atenția cuvenită și că fenomene culturale – de la Cluj, de la Iași, de la Timișoara – au acoperire. Programarea creează oportunitatea de a vorbi nu doar despre artiști, ci și despre fenomenul cultural românesc. Românii simt adesea nevoia să le spună și alții că e bine ce fac. Și ăsta e rostul sezonului: să ofere confirmări. În Franța există un public foarte generos pe multe paliere, fie că vorbim de arte vizuale, de teatru, de dans, de cinema, de dezbatere de idei. De la începutul sezonului pînă acum, la toate evenimentele am avut un public numeros. În fine, ar mai fi o miză interesantă: chiar avem ce învăța, instituțional, din această experiență a sezonului cultural încrucișat. Franța organizează sezoanele de peste 30 de ani și pentru echipa românească, pentru personalul din Ministerul de Externe, al Culturii, se produce un transfer de expertiză necesar.

În ce măsură ceea ce s-a început acum, cu acest sezon încrucișat, se poate continua în viitor, într-o manieră descentralizată, adică fără implicarea directă a unor administratori culturali?

Fără discuție, asta e vocația și obligația sezonului. Noi acum oferim contextul unor întîlniri. Felul în care se articulează și cum e finanțat face ca greul să fie dus de programatori. Noi am arătat în ce mod ne putem armoniza și oferi sprijin pentru proiecte comune. Dar știm deja că am mobilizat cooperări pe termen lung între parteneri culturali din Franța și din România și că acestea vor depăși orizontul propriu-zis în care am programat sezonul.

a consemnat Matei MARTIN

Cristina HERMEZIU

Turneul traducătorilor prin Franța

Pe locul fostei case a lui Montesquieu, Librăria Mollat din Bordeaux e o incredibila uzină de cărți. Ți se taie respirația: 2.700 de metri pătrați, 180.000 de titluri, patru tone de cărți etalate zilnic în spațiul a cinci magazine, cîte două evenimente-conferințe în fiecare zi! Afișul evenimentului La Tournée des traducteurs tapetează o jumătate de perete într-un fost garaj devenit spațiu cultural.

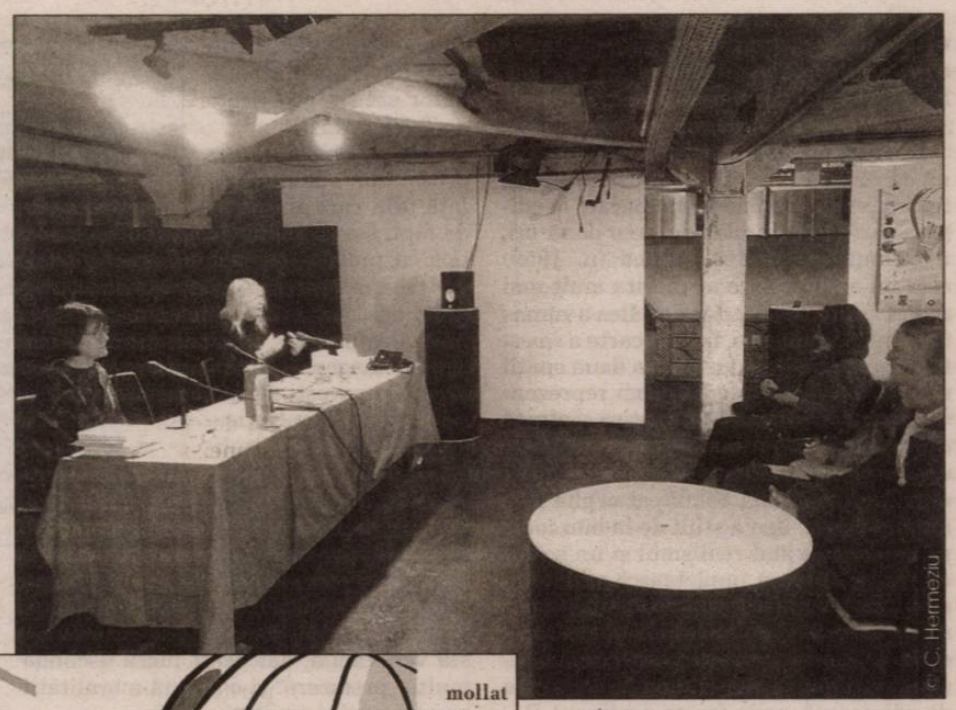

De origine română, Monica Irimia, librar la Mollat de vreo 17 ani, cu bucuria sa contagioasă, spune că o să ia afișul acasă. Amuzat, publicul ridică din sprîncene la „impertinențele" literare ale Mirellei Patureau și începe să răsfoiască, emoționant, titlurile evocate de Florica Courriol. La sfîrșit, o doamnă din public, amărîtă: a ajuns tîrziu, a greșit sala, se oprise la conferința lui Serge Moati, c-un etaj mai sus (unde cu o zi înainte fusese invitat filozoful Michel Onfray). Avea și de ce să-i pară rău: împreună cu cele două traducătoare am vorbit despre voci libere și strigăte de azi în literatura română, eclectic și decomplexat, cu citate-șoc și inflamări pasionale, în jurul cîtorva scriitori: Gabriela Adameșteanu, Dumitru Țepeneag, Florina Ilis, Florin Lăzărescu, Savatie Baștovoi, Iulian Ciocan, Tatiana Țîbuleac, Gianina Cărbunariu, Nicoleta Esinencu, Alina Nelega... Tema *„Voix libres. Cris d'aujourd'hui"* și titlurile alese – ilustrînd genuri diverse, romane, nuvele, teatru, poezie – nu se voiau decît un cec în alb pentru o introducere subiectivă în literatura română de azi, dinamică și proaspătă, matură și tînără deopotrivă.

Cînd le-am întrebat pe cele două invitate cum de s-au apucat de tradus literatură română, a început un duel pertinent, plin de miez și de umor. Cu ani în urmă, cineva i-a cerut Mirellei Patureau, critic de teatru la RFI și cercetătoare la CNRS în cadrul laboratorului despre teatru și noi tehnologii, să traducă un text românesc turbulent (Nicoleta Esinecu, *Fuck you, EU.RO.PA!),* avertizînd-o că limbajul e violent. *„Pas de problème"*, a răspuns criticul de teatru, care, deja traducătoare a lui Cioran în franceză, a devenit apoi specialistul oficial în traducerea și promovarea vocilor noului val al teatrului românesc: Alina Nelega, Nicoleta Esinencu, Gianina Cărbunariu, un teatru generațional, cu personaje insurgente, iconoclaste și un limbaj mai mult sau mai puțin licențios. „De altfel, știați că «obscen» înseamnă, etimologic, «în afara scenei», «care nu are loc pe scenă»?", strecoară, savuros, Mirella Patureau.

Florica Courriol, fost profesor la Universitatea Lyon 3, a început să traducă literatură română dintr-o frustrare. În Franța a ajuns cu mai bine de 20 de ani în urmă și, ori de cîte ori trecea pragul unei librării întrebînd de literatura din România, era trimisă către raftul cu literatura... slavă. Anecdotele amare continuă: traducătorul Jean-Louis Courriol, soțul său, propunea cu bucurie editurilor traduceri din poezia lui Mihai Eminescu, un meganecunoscut în Franța. Reacția editorilor de acum două decenii era siderantă: e cumva un disident? În timp, cu o tenacitate exemplară, dar și cu fler pentru a descoperi noi autori, Florica Courriol a publicat în Franța traduceri din Hortensia Papadat-Bengescu, Marta Petreu, Magda Cârneci, Bogdan Costin, Ioan Popa, Cătălin Pavel, Horia Ursu, Iulian Ciocan...

De aproape 30 de ani, traducerile în franceză din limba română însumează în jur de 200 de titluri, publicate la edituri mai mari sau mai mici. De-a lungul anilor, s-a adunat un aisberg de cărți care fiecare în parte e o viziune a lumii, un nod de emoții, o rețea de idei. Dar cine mai știe de ele? Între miile de cărți – noutăți – care apar anual în Franța, literatura română e un fel de comoară ascunsă, care-și așteaptă, fără să spere prea mult, exploratorii.

În încercarea de a redescoperi și de a trezi din somn această comoară ascunsă, am conceput împreună cu traducătoarea Laure Hinckel un ciclu de întîlniri itinerante, *La Tournée des traducteurs.* Cu volume „grele" în valize, timp de patru luni, între decembrie 2018 și aprilie 2019, traducătorii de literatură română vorbesc cititorilor din nouă orașe ale Franței despre scriitorii români și cărțile lor, grupate în nouă teme simbolice. *„Peuples. Brassage à l'Est"*, *„Voix libres, cris d'aujourd'hui"*, *„Vie à l'Est – côté mur"*, *„Couples. La force du destin"*, *„Géopoétique des villes"* sînt cîteva provocări la dialog și la răsfoirea unor cărți dintr-o selecție care numără 30 de autori români și peste 50 de titluri reprezentative pentru literatura română contemporană tradusă în Franța. Proiectul *La Tournée des traducteurs* face parte din suita de evenimente din cadrul Sezonului Franța-România, fiind susținut de ICR Paris, Centrul Național al Cărții și Asociația Traducătorilor de Literatură Română din Franța.

Traducătorii – prestidigitatori de culise

De ce un Turneu al traducătorilor? De ce ne-am înhămat aproape donquijotește la un periplu prin Franța, cu cărțile autorilor români în valize, pentru a sensibiliza un public nou? Ideea a răsărit după ce am pus cap la cap două constatări, una a mea și una a partenerei de proiect. La tîrgurile tradiționale de carte, între care prestigiosul Livres Paris, unde e un privilegiu incontestabil să ne bucurăm de prezența scriitorilor care vin din România, evenimentele la stand, pînd o comoară, cu cei mai în măsură să-i știe strălucirile, traducătorii?

A doua constatare e și ea o formă de speranță. Un sondaj spontan, printre destui literați sau cititori buni ai Franței, cu întrebarea ce scriitor român puteți cita, numele cel mai des întîlnit este Virgil Gheorghiu *(Ora 25)* și eventual cel al celebrilor Cioran sau Ionesco. Și dacă, în urma acestui dispozitiv ambițios – Turneul traducătorilor –, vor mai rămîne, ici și colo, și alte nume de scriitori români în imaginarul colectiv al cititorilor?

Dincolo de ideea de a promova concret și de a repune reflectorul pe ceea ce există deja, aproape masiv, ca traduceri, acest turneu se dorește a fi un omagiu și o pledoarie. O pledoarie pentru literatura română ca teritoriu al tuturor splendorilor și contradicțiilor umane, de același calibru ca orice mare literatură a lumii, grație traducerilor din Gabriela Adameșteanu, Ștefan Agopian, Radu Aldulescu, Savatie Baștovoi, Ana Blandiana, Gianina Cărbunariu, Mircea Cărtărescu, Magda Cârneci, Iulian Ciocan, Nicoleta Esinencu, Paul Goma, Florina Ilis, Florin Lăzarescu, Dan Lungu, Norman Manea, Ileana Mălăncioiu, Cătălin Pavel, Marta Petreu, Ioan Popa, Adina Rosetti, Răzvan Rădulescu, Simona Sora, Bogdan Suceavă, Virgil Tănase, Lucian Dan Teodorovici, Dumitru Țepeneag, Tatiana Țîbuleac, Eugen Uricaru, Horia Ursu, Matei Vișniec, Varujan Vosganian.

O pledoarie pentru literatura română ca teritoriu al tuturor splendorilor și contradicțiilor umane.

În al doilea rînd, Turneul este un omagiu adus traducătorilor – adevărați ambasadori ai culturii române, prestidigitatori de culise care știu să transvazeze dintr-o limbă într-alta universuri și personaje, povești și emoții. Ei sînt marii noștri cuceritori, ei știu cum să cîștige noi teritorii pentru literatura română: Nicolas Cavaillès, Florica Courriol Ciudaru, Jean-Louis Courriol, Laure Hinckel, Philippe Loubière, Mariana Negulesco, Marily Le Nir, Mirella Patureau.

Caravana traducătorilor s-a oprit în librării partenere din Beaune, Saint-Denis, Lyon, Strasbourg și Bordeaux. Urmează Lille, Blagnac, Quimper, Marseille. La Beaune cineva din public a plecat acasă cu Horia Ursu, *Asediul Vienei,* și cu *Cartea șoaptelor* de Varujan Vosganian. La Lyon s-au cumpărat *Poeziile* lui Mihai Eminescu și *Aproape a șaptea parte din lume* de Cătălin Pavel. La Strasbourg, unde unul dintre cititorii din public venise tocmai de la Metz ca să asiste, la librăria Kleber, la serata Turneului, s-au cumpărat Gabriela Adameșteanu, Lucian Dan Teodorovici, Norman Manea, Dinu Pillat. Tot la Strasbourg, cel mai important cotidian din Alsacia *(Les Dernières Nouvelles d'Alsace – DNA),* a scris pe larg despre autorii de literatură română de azi, promovați cu entuziasm de tălmăcitorii lor, prin Turneul traducătorilor. La Bordeaux, la librăria Mollat, s-au dat ca pîinea caldă Iulian Ciocan, Savatie Baștovoi, Tatiana Țîbuleac, Dumitru Țepeneag...

Scopul turneului nu e nicidecum unul comercial, periplul nostru încearcă un comerț simbolic între două imaginare literare, român și francez, în prezența sensibilă a celor care le legitimează pînă la urmă pe amîndouă, (noi) cititori – în dialog cu traducătorii. Ce curiozități au și ce întrebări ne pun la fiecare întîlnire cititorii francezi care (re)descoperă literatura română? Le puteți descoperi în jurnalul de bord al turneului pe site-ul dedicat, latourneedestraducteurs.com.

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă. În 2005 s-a stabilit în Franța. Cea mai recentă carte publicată:* Parisul nu crede în lacrimi, *Junimea, 2016.*

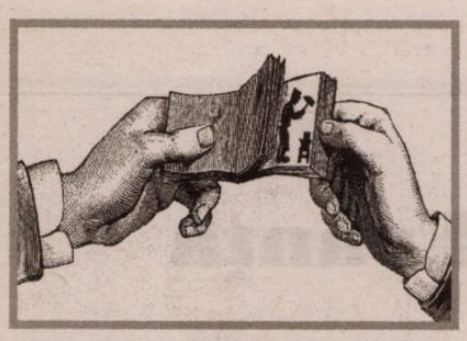

Marius CHIVU

feedbook

Legendele din Baia-Sprie

● Marian Ilea, *Zeppelinul piticului*, cu ilustrații de Mihai Olos, Editura Paralela 45, 2018.

Debutat în 1990 și autor a peste o duzină de romane, volume de proză scurtă și teatru, multe publicate din păcate la edituri modeste, premiat de vreo două ori, maramureșanul Marian Ilea (n. 1959) este un scriitor care ar merita mult mai multă considerație. „Marian Ilea a rămas fidel proiectului său, fiecare carte a sa este despre oamenii și istoria a două spații românești marginale și totuși reprezentative, cu o identitate lingvistică și etnică de o extraordinară pregnanță. Desiștea și Medio Monte sînt un fel de Macondo sau o faulknneriană Yoknapatawpha maramureșeană. Ilea a știut de la bun început să dozeze abil realismul și un soi de realism magic, să împletească poveștile, să lase personajele să-și vorbească limba, să-și asculte personajele cu înțelegere și cu o tandră ironie, să (re)creeze atmosfera dulce-amăruie a tîrgului de provincie de odinioară“, scrie foarte pertinent Raluca Dună pe coperta a patra.

Într-adevăr, e admirabil cum acest prozator a conturat, în mai multe cărți și vreme de treizeci de ani, un spațiu multietnic nordic populat cu nenumărate personaje, păstrînd un specific al limbii și o savoare a poveștilor de viață în care pitorescul, umorul și straniul se armonizează într-un fel de etos al locului. Aparent realiste, marcate de oralitate și, uneori, de episoade în care eresurile dau o notă de magie, povestirile rurale maramureșene ale lui Marian Ilea ar putea fi, la o adică, puse în descendența celor scrise de Fănuș Neagu sau Ștefan Bănulescu, dar fără lirismul (îndoielnic) al primului și fără ermetismul (întunecat) al celui de-al doilea și, mai ales, cu un surplus de umor asemănător satirei practicate de Teodor Mazilu.

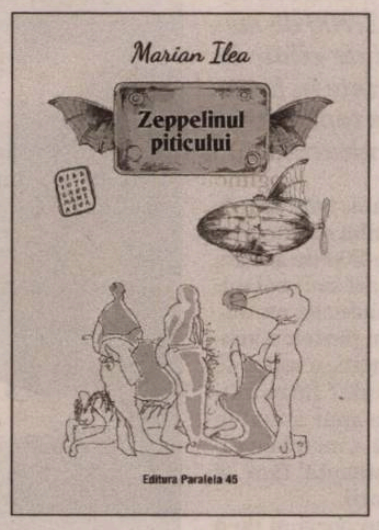

Cele cincisprezece proze din volumul de față (din care trei sînt, de fapt, scenete dramatice cu protagoniste femei) se înscriu foarte bine în descrierea de mai sus, alcătuind o carte foarte omogenă, cu personaje și povești de viață din zona Baia-Sprie – Ieud – Valea Izei. Oralitatea este marca principală a scrisului lui Marian Ilea și e o încîntare să-i asculți personajele vorbind. Senzația este a unui reportofon care înregistrează fluxul confesiv al vreunui personaj pitoresc ajuns la o vîrstă venerabilă, dar acest lucru ascunde multă „prefacere“ și o știință a oralității pe care puțini scriitori o dețin.

În proza de deschidere, „Baba din drum“, o bătrînă își convoacă urmașii în fiecare an, cu prilejul unei sărbători, pentru a le preda ștafeta (adică dosarele) unui foarte lung proces de recuperare a unor pămînturi confiscate de comuniști și nerecuperate niciodată din cauza corupției post-decembriste („Așa cum știți voi tăți, pînă-n anu' două mii doi, prin tribunale o umblat părinții voștri și cu mine, pîn' ce noi am obosit, și de-atunci am ales pe careva dintre voi să continue, cînd obosește unu', se pregătește altu' să ducă mai departe războiu'. Noroc că din doi frați ai mei și cu mine ați ieșit șaptespe, așa că puteți continua lupta...“) În scurta „Poveste a vieții trecutului rapsodului Gherasin scrisă de el însuși în colaborare cu duhul sfînt“, un rapsod popular octogenar își scrie memoriile/testamentul, cu o anume muzicalitate (în ritm și rimă interioară), dar dialogal, la persoana a doua, sărind de la una la alta, ca și cum i-ar fi dictate de o voce *(vezi și fragmentul de mai jos)*. În „Scrisoarea lui Sentslai Arpad către tatăl său Sentslai Adalbert“, un fiu îi face tatălui, fost curvar și actual bețivan notoriu, un adevărat rechizitoriu de familie în care îl amenință cu bătaia. În „Cîrciuma La Margit“, un bătrîn al locului spune, unui jurnalist venit să scrie un reportaj, povestea fondării Băilor în secolul trecut de către un conte maghiar. În „112“, Virgilia, o învățătoare pensionată, vine acasă de la bibliotecă și îi ține soțului, Virgiliu, inginer de îmbunătățiri funciare, un discurs existențialist în care amestecă citate din cărțile tibetane și egiptene ale morților și Apocalipsa lui Ioan. Iar în „Dreptul la replică“, un poet local, grafoman mediocru cu relații politice, trimite un drept la replică ziarului care-i refuzase publicarea poeziilor pe motiv de „infracțiune comisă împotriva gramaticii“ – scrisă pompos, amestecînd trufia cu amenințarea, indignarea cu elogiul de sine și limbajul de lemn cu exprimarea butucănos-melodramatică, scrisoarea poetului este de un comic nebun. Ei bine, savoarea tuturor acestor proze (care uneori încep cu „No“ și se termină cu „Și tot așa, și iar așa“) stă în oralitatea lor dezlănțuită, vocea naratorului lipsind uneori cu desăvîrșire.

Vîrfurile cărții sînt însă „Republica IZA“ (un secretar al unei primării din Ieud fondează, după război, o republică indepedentă compusă din mai multe comune și înființează un lagăr în care-i închid pe comuniștii veniți pentru exproprierea pămîntului), „Tărîmul rîmelor“ (confesiunea unui țigan îndrăgostit toată viața de o țigancă ajunsă prostituată în Spania – o excelentă proză de mediu care mi-a amintit de episoadele dominicanului Yunior din povestirile lui Junot Díaz) și proza titulară, o poveste absurd-grotesc-comică dintre un olog și o pictoriță, ca un blend între Hrabal și frații Cohen.

Zeppelinul piticului poate fi citit ca un roman în fărîme al Băii-Sprie, un spațiu multietnic marginal, la mijloc de real și imaginar, prins sub vremi sau în interiorul minții, în care derizoriul, candoarea, absurdul și comicul se amestecă aproape indistinct în poveștile de viață cu statut de legende locale ale unor personaje umile sau aventuriere, bătrîni din vremuri cu conți și comuniști sau tineri într-un prezent tranzitoriu și imigrant. O carte care recomandă întreaga operă a lui Marian Ilea.

aproape de carte

Marian ILEA

Zeppelinul piticului

(fragment)

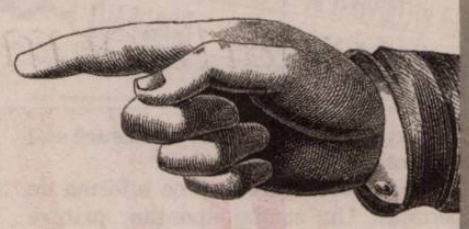

Cazi pe gînduri, ce să faci, stai unde stai, casa ta o mai ai, singur, ești bătrîn. „Stai pe loc“, zice Duhu' Sfînt. „Am ajuns, adică, la capătu' lumii“, zici tu.

„Piei, Diavole care mă ispitești, am cunoscut ispitirea, am fugit de bine, oi mai trăit și-oi mai vedea“, mai zici tu.

Ai optzeci de ani, s-ar putea să mai trăiești șaptesprezece. Vremea-i grea, tu n-ai putere, numai pînă afară poți mere, să faci pipi pe ninsoare. Dar apoi e bine sus, în pat, lîngă leagăn. Pruncu-i de mult răsturnat în lume.

Era cîndva. Bunicuța ta te legăna. Apoi ai lucrat, ai construit, ai zidit, ai cîntat la clăci ori la ospețe și așa te-ai petrecut, trecut, petrecut.

Iată, frații tăi, mama ta, tatăl tău.

Cine mai aude aceste cuvinte? Ești bătrîn și-i vai de tine, te-ai duce, da' n-ai la cine. Lumea s-a întoarce, da' tu n-o vei mai lua de la capăt vreodată, niciodată. Binele se mănîncă cu răul. Drumu-i amestecat. Mamele cu fetele s-au dușmănit. Soacrele cu nurorile și ginerii cu socrii nu-și vorbesc. Dute, Gherasine, în casa ta de pe malul rîului, aproape de crucile drumului, că te-așteaptă moartea.

Cînd postești, iei în gură doar aeru' de-afară.

Asta-i supărarea, asta-i singurătatea, cînd te gîndești la rău te pierzi, vrei să lași casa și tot ce mai ai, să te duci să trăiești cu sălbăticiunile din munte, apoi îți zici: „Stai, măi Gherasine, ai ce mînca, ai ce purta, rămîi în casa ta.“

Multe neveste ai sărutat aici în Ungureni și gura și poveștile satului s-au pornit. Multe lucruri ai văzut, da' nu toate ți-au plăcut, ai văzut și buni și răi, da' nu te-ai lipit de ei.

Așa că-n sat te-ai făcut și mut și prost. Ți-ai văzut de drumu' tău. Aici îți vorbesc despre contactul sexual, Gherasine. „Hai aici, nevastă, către rîu, că tu poți desface plăcerea“, așa ziceai. Făceați tot ce voiați, apoi vă duceați fiecare în treaba voastră.

Tu cu sudoarea ta ți-ai cîștigat anii ăștia, optzeci. De diavol ai scăpat pentru c-a plecat în lume și te-a lăsat în pace. Da' s-a sătura de umblat și iară s-a-ntoarce în Ungureni. Ți-ai luat o muiere, de ea ai divorțat că s-a luat cu altu', c-așa se-ntorc drumurile tale rele înapoi la tine.

PUBLICITATE

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE DIN ROMÂNIA!

DIN 15 FEBRUARIE, la toate punctele de difuzare a presei 11,49 LEI

Murano: sticla care a colorat istoria

Fenomenul jineteras Sexul în Cuba lui Fidel Castro

Șerban AXINTE

pe de altă **carte**

Înăuntru și-n afară

● **Andrei Novac, *Prin închisori și prin libertate*, Editura Cartea Românească, 2018.**

Volumul de versuri al lui Andrei Novac, *Prin închisori și prin libertate*, anunță, încă din titlu, cele două forme de coagulare semantică ale cărții. Dar aceste forme sînt generate simultan și evoluează împreună. Se va vedea în continuare unde se întîlnesc *închisorile* cu *libertatea* sau cum își schimbă acestea reciproc conținutul.

Absența iluziilor de orice fel face omul să fie mai liber.

Poezia lui Andrei Novac oferă materialitate unor măști oarecum înșelătoare. Pe de o parte, masca anihilează expresiile feței, pe de altă parte, le scoate mai puternic în evidență, pînă acolo încît chipul pare iarăși de nerecunoscut. Așa se întîmplă și în lumea sentimentelor. Rînd pe rînd, ele sînt guvernate de o altă lumină, stau „sub alt soare", astfel că ele devin cumva confuze. Ochii captează imagini distorsionate sub presiunea acestor trăiri intime nediferențiate. Binele și răul sînt fețetele aceleiași monede. Conduc spre lucruri diferite, dar pe principiul paralelelor imperfecte, care la un moment dat se intersectează. Frica și neliniștea se insinuează în urma unor procese exterioare. Lăuntricul se hrănește din lumea de afară. Poemul de deschidere, cel care dă și titlul volumului, conține indicii pentru această stare de fapt: „ai înțeles cînd este deja seară / că lumea asta se hrănește cu propriile ei frici, / afară pămîntul își închide mișcările / eu mă uit în oglindă, / lumea asta respiră viața altfel, / are curaj să caute în interiorul ei / toate bucuriile și toate tristețile pămîntului". Novac știe foarte bine să creeze construcții oximoronice neforțate. Par firești în acest amalgam de stări contradictorii. Lumea de afară îl inundă. Poetul pare un receptor al unor realități invazive și contradictorii, pe care însă le acceptă cu o oarecare resemnare în sine. Resemnarea nu înseamnă neapărat seninătate, ci mai degrabă opusul ei. Neputința de a înțelege ce se petrece în jur guvernează stările lăuntrice: „strig tare într-o intersecție fără semafoare / mai departe de neliniște nu este nimic" („Aproape tîrziu").

Absența iluziilor de orice fel face omul să fie mai liber. După ce ai trăit aproape totul, după ce ai experimentat speranțele și durerea, salvarea poate veni din interiorizarea unor adevăruri simple și reci, care oferă o oarecare stare de echilibru între interioritate și exterioritate. Prin această grilă poate fi citit poemul „Niciodată la fel". Novac explorează propria lume senzorială. Există prin ceea ce pot ochii lui să vadă. Dar vederea aceasta e „viciată" de imaginație, de fantezie, de amintiri ce par să revină vii în realitate: „nu știu cîte lupte s-au dus azi, / dar ochii mei sînt cele mai vii ființe, / prin ei și eu exist" („Prin cine trec eu"). Există în poezia lui Andrei Novac și o anumită revoltă nereprimată. O analiză a stărilor interioare ce reclamă o ieșire din propriul confort și o intrare în arenă. Lupta e un element recurent în cartea de față. Ea capătă diferite forme. De la lupta cu sinele pînă la cea de natură socială, care implică un dușman cît se poate de prezent. Un poem foarte bun este cel intitulat „Limite selective". Durerea trece prin viață și se tot acumulează pînă la un punct terminus, dincolo de care toate greșelile devin „un lung șir de așteptări". Și ce sînt aceste așteptări dacă nu fărîmele de speranță care fac posibilă continuarea drumului? Poemul imediat următor introduce ideea de bază a acestei cărți. Toată agitația lumii se petrece în inimă și în spațiul iradiant al acesteia. Spațiul privat văzut uneori ca o închisoare, alteori ca o promisiune a libertății este inima. Aici omul își trăiește atît fricile, cît și bucuriile. Toate reziduurile lumii de afară sînt trecute prin filtrul sentimentelor: „în blocurile mari se nasc adevărate lumi de sentimente, / astfel orașele sînt inimi, doar inimi / defilînd prin interiorul / spațiilor desenate cu aburi" („lumi închise"). Alte poeme, precum „Din nou prin închisori, din nou prin libertate", „Prin închisoare", „Restul e libertate", „Întîlnire într-un punct fix" sau „Cu mîinile pe libertate", pot fi citite prin intermediul aceleiași grile.

Beneficiind de o structură bine articulată, volumul *Prin închisori și prin libertate* este – datorită poemelor sale în care profunzimea viziunii intră în alternanță cu micile revelații ce țin de interioritate – cea mai bună carte de pînă acum a lui Andrei Novac.

***Șerban Axinte** este scriitor și critic literar. Cea mai recentă carte publicată:* My murderer's chant and other poems (2006-2016), *translated by Ioana Miron, Editura Vinea, 2017.*

PUBLICITATE

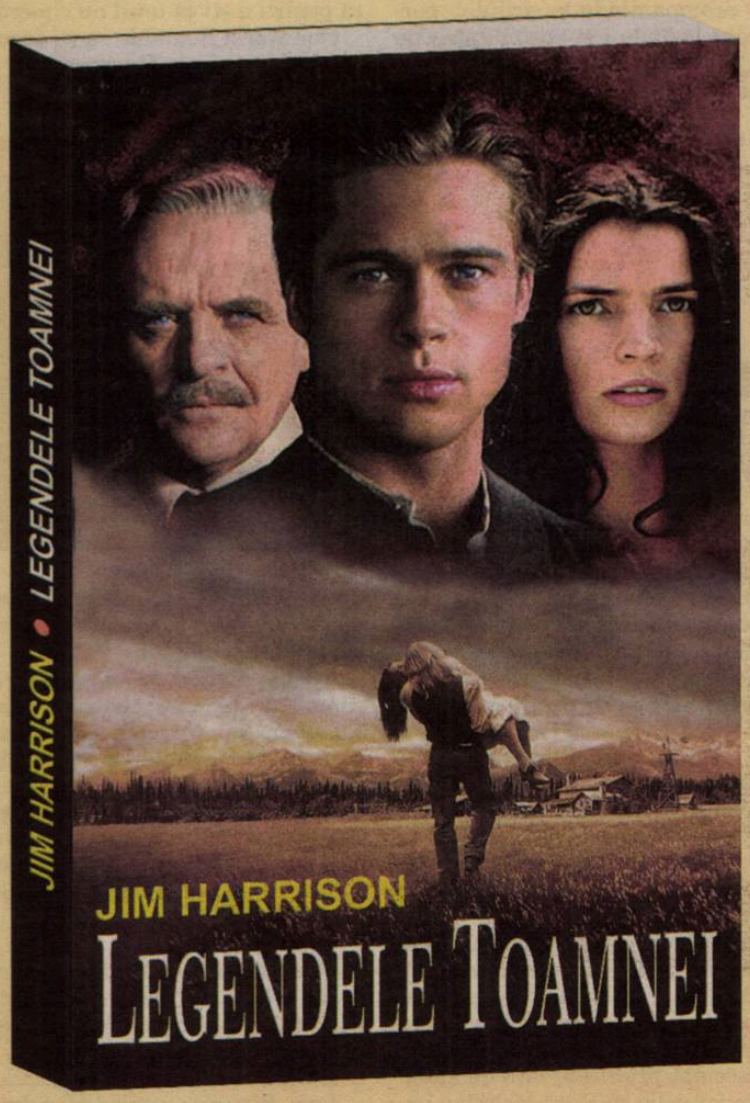

adevărul îți aduce
un mărțișor marca
Brad Pitt
De miercuri,
27 februarie
ziar + carte 16,99 lei

Numai cu „Adevărul", la toate punctele de difuzare a presei

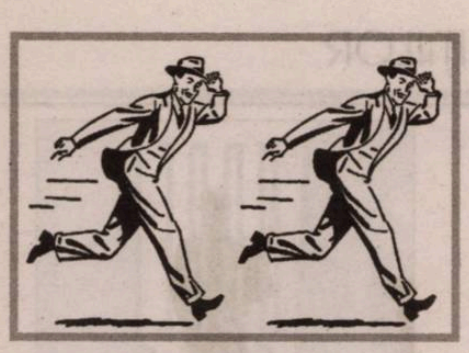

Victor MOROZOV

dilematograf

Trei documentare despre migranți, la One World Romania

Motivele care transformă festivalul One World Romania într-un eveniment anual atît de prețios nu lipsesc; pentru mine, cel mai important e acela că, izvorînd simultan dintr-o pasiune cinefilă departe de cărările bătătorite, precum și dintr-o dorință de a-și regala publicul (dovadă retrospectivele generoase), OWR reușește să apere o anumită concepție, tot mai rară, despre cinema: un cinema exigent, provocator, întotdeauna capabil să spună ceva relevant despre lumea noastră.

OWR e o întîlnire de neratat cu documentarele de pretutindeni; dar totuși – limita de spațiu *oblige* – o selecție s-a impus. M-am îndreptat așadar către o tem(atic)ă ardentă, căreia festivalul – cum era și firesc – îi dedică un evantai îndestulător de proiecții: migranții, piatră de temelie și piatră de încercare a democrațiilor – și umanităților – noastre de azi. Pentru a simplifica, am recurs la clasificarea utilă a antropologului francez Michel Agier cu privire la ceea ce el numește, printr-un termen mai elocvent, „oameni-frontieră": *rătăcitorul* (omul care traversează păduri și cîmpuri, pe un traseu primejdios cu destinație incertă); *metecul* („străinul" din orașele Vestului, adesea exploatat la negru, captiv la periferia mizeră a societății); în fine, *paria* (migranții blocați în tabere special construite, pentru un timp nedefinit). Am ales din program trei filme care se suprapun măcar și în parte acestor variațiuni. Multe lucruri – de la conturul geografic la abordare – le despart; ceea ce au în comun însă e tentativa de a nu cădea pradă neputinței și amărăciunii generale, dublată de insistența cu care caută breșe, fisuri oricît de mici prin care să ne transmită un soi de speranță.

● ***El mar, la mar / Marea, marea* (SUA, 2017), de Joshua Bonetta & J.P. Sniadecki** – *Rătăcitorii*

Frontiera sugerează parcă tot mai puțin facilitarea circulației; în loc de asta, termenul pare să trimită către ideea *zidului*, a zonei de demarcație, a izolării cu orice preț de corpuri străine. Foarte nimerit pare astfel gestul asumat al regizorilor Joshua Bonetta și J.P. Sniadecki de a nu arăta – pe parcursul filmului lor situat în Deșertul Sonora – frontiera mexicano-americană. Spre deosebire de filmul lui Chantal Akerman despre imigranții mexicani *(De l'autre côté)*, în care zidul revenea iar și iar, *El mar, la mar* lasă loc unei priviri pur contemplative a deșertului. Regizorii optează, de asemenea, să păstreze doar vocea celor intervievați, în lipsa corpului. Filmul creează astfel o tensiune între absență și prezență: siluetele rătăcitorilor, precum și amenințarea zidului, bîntuie din umbră. Poveștile oamenilor sînt reduse la o pură experiență a reliefului, a traseului fatal, a materialității deșertului – cactuși, ierburi; tot așa, forma filmului e condiționată de materialitatea granuloasă a peliculei, de imperfecțiunile sale creatoare. În fond, forța acestui documentar e să transforme linia de separație constituită de frontieră în promisiune a unor puncte de fugă (la propriu), de trecere; iar grația lui – să picure în drama umană un strop de poezie.

Un cinema exigent, provocator, întotdeauna capabil să spună ceva relevant despre lumea noastră.

● ***Mallé en son exil / Mallé în exilul său* (Franța, 2017), de Denis Gheerbrant** – *Metecul*

Relevanța acestui portret de imigrant malian în Franța este dată de curiozitatea cu care cineastul Denis Gheerbrant se pretează jocului: curiozitate nedisimulată, realmente interesată să înțeleagă un om și să-i restituie imaginea complexă. Sarcina nu e deloc ușoară, căci protagonistul Mallé e un om cu o existență dublă: pe de o parte, rutina sa zilnică îl poartă între imobilele burgheze pe care le curăță și cartierul său, veritabilă enclavă africană la periferia Parisului; pe de altă parte, însăși traiul său se sprijină pe o falie, obligat fiind să muncească departe de familie și de țară, în singurătate. Dacă documentarul reușește să nu aplatizeze această viață, este pentru că Gheerbrant se angajează într-un dialog reciproc cu Mallé; franchețea acestei luări de poziție garantează nu doar o privire empatică asupra unui marginal-metec, ci și accesul către o lume invizibilă, în care contradicții de tot soiul – de tipul „tradiție *versus* modernitate" – se ciocnesc violent. Gheerbrant documentează toate aceste lucruri intim, dar nu intruziv, acompaniindu-și grijuliu personajul, dar lăsîndu-i și posibilitatea de a prelua controlul, ca atunci cînd Mallé își dublează propriul dialect african, într-un gest cinematografic de generozitate ce amintește de filmele etnografice ale lui Jean Rouch.

● ***Die bauliche Maßnahme / Gardul de la frontieră* (Austria, 2018), de Nikolaus Geyrhalter** – *Paria*

Gardul de la frontieră este un documentar despre migranți în care nu apare nici un migrant. Potențialul satiric al situației investigate – construcția unui zid la granița dintre Austria și Italia pentru a face față afluxului de migranți – a fost sesizat cu mare dibăcie de Nikolaus Geyrhalter. Filmul e compus dintr-o seamă de interviuri cu oamenii locului: polițiști, muncitori, fermieri. Se conturează astfel o opoziție amară între două tipuri de discurs: unul puternic majoritar, xenofob, autoritar; altul, minoritar, dar totuși tenace, care încearcă să îl contreze. În final, zidul nu se construiește, căci valul de migranți – acești *paria* plimbați dintr-o tabără în alta – e inexistent. Că această așa-zisă criză a fost alarmă falsă, o fină ironie a sorții de tipul „Așteptîndu-i pe barbari", puțin contează; dar că liderii din zonă apar buimaci și ridicoli, halucinînd la „spectre care bîntuie Europa" (ca să parafrazez titlul unui alt documentar despre o tabără de migranți), asta ar trebui să dea de gîndit. Important este că filmul își alege *tabăra*, scotocind perseverent după o vorbă îmbucurătoare, după un gest just – așa cum e parada anti-zid, manifestație suficientă pentru a ști că totul nu e pierdut.

One World Romania se va derula între 15 și 24 martie, în București.

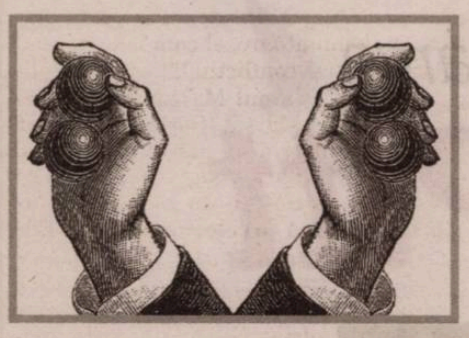

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Solitar

● **Nitai Hershkovits, *New Place Always*, Enja, 2018.**

Pe pianistul Nitai Hershkovits l-am pomenit în enumerarea celor care l-au acompaniat pe Avishai Cohen pe unele din materialele sale recente. Mai nou, Hershkovits a apucat pe propriul drum – la început mai timid, printr-un album în colaborare cu DJ-ul Rejoicer (deci cu puternice infuzii electronice), iar acum vine cu primul său album consistent și cît de cît purist, *New Place Always*.

Cine e familiar cu muzica lui Cohen cunoaște energiile latino-orientale prin care a reușit să facă popular jazz-ul în rîndul unui public care nu s-ar fi apropiat nici ars de gen cu un deceniu mai devreme. Hershkovits mizează pe acest val de popularitate și vine cu propria „voce" (= degetele), să ofere o alternativă israeliană la muzica unor staruri ale instrumentului precum Tigran Hamasyan. Recent strămutat la New York, pianistul israelian se prezintă drept muzician exotic cu sensibilități folk inspirate de rădăcini, iar noul album e conceput să „încapă" pe o scenă cît mai mică și mai intimă – la o adică, să-l poată cînta amicilor în propriul apartament, o zice chiar Hershkovits. Contrastul între această modestie și sofisticarea muzicală a fost unul din ingredientele succesului lui Cohen și probabil îi va servi și pianistului. Albumul său solo se împarte echitabil între obligația clasicistă a oricărui pianist de jazz care a început să învețe instrumentul cu partituri Debussy și obligația personală de a-și reprezenta rădăcinile culturale. Cu bucăți ca „Oye Asem", „Annette & Issac" ori „South to Cairo" se achită de a doua obligație, cu „Woman's Reach" de prima.

Ornamentele orientale sînt discrete, mai discrete decît la Hamasyan, astfel că valoarea pop a albumului e mai redusă, materialul fiind oarecum adresat practicanților pianului – genul de album pe care instrumentiștii îl compun unii pentru alții, cu codificări pe care muzicienii le vor aprecia mai mult decît consumatorii. Aceștia din urmă trebuie să se familiarizeze mai întîi cu distincțiile structurale dintre pianul impresionist și pianul clasic, cu analogiile între prima categorie și tehnici corespondente din alte arte (pictura). Eticheta „impresonismului" nu mai are conotația negativă a epocii lui Ravel, ba chiar e un obiectiv asumat în jazz care se separă de pianul clasic prin manipularea de sentimente și iscarea unei anume atmosfere – în acest sens pe levantici îi ajută exotismul și tactica de a evoca un simț al locului.

O altă referință familiară cititorilor acestei rubrici este Esbjörn Svensson, care a influențat probabil pe orice pianist de jazz născut în generația celor care au acum 30 de ani și nu are încă egal în abilitatea de a stîrni emoții. Nu avem însă la Hershkovits acel ambalaj post-jazz, ci un material solitar în cel mai puternic sens al termenului, în care nici un element de augmentare nu e sesizabil, doar prezența cît se poate de solo a pianistului în fața instrumentului său. Tehnicalitățile capătă în consecință prioritate față de ambianță. Comparațiile cu Brad Mehldau suferă de aceeași distincție, probabil nu e încă timpul potrivit ca Hershkovits să se lanseze ca lider de proiect. Hank Jones, dintre veterani, e trimiterea cea mai frecventă din presă și asocierea pe care pare s-o prefere pianistul.

Avishai Cohen se dovedește astfel o rampă de lansare pentru colaboratorii lui – fanii săi ar trebui să îl încerce și pe pianist, deși sound-ul e radical diferit în metodă și obiectiv; e o invitație la descompunerea muzicii de trio în ingredientele sale, un experiment de fisiune muzicală care poate revela aspecte privind arhitectura jazz-ului, compoziția și decompoziția genului.

***Nitai Hershkovits Trio** vor concerta pe 18 martie, în cadrul serie de concerte Jazz Nouveau, în Clubul Control din București.*

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

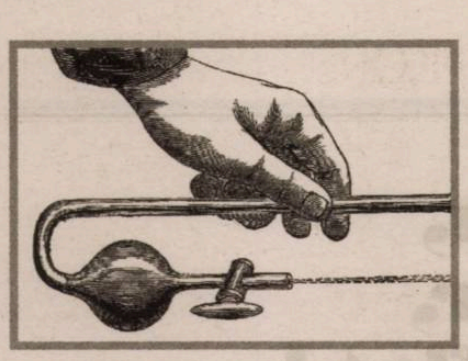

Oana STOICA

rosencrantz & co

De-ale absurdului

● ***Ultima bandă a lui Krapp*** **de Samuel Beckett, traducerea: Toma Dănilă și Ania Tudoran-Dănilă. Cu: Constantin Cojocaru. Regia, scenografia, ilustrația muzicală și *light design:* Toma Dănilă. Afiș: Valentin Vârlan. Unteatru.**

Deși nu este un text absurd, *Ultima bandă a lui Krapp* de Samuel Beckett vizează o deraiere exact ca în piesele absurde, dar nu la nivelul limbajului sau al acțiunilor, ci la cel al memoriei. În stilul lui auster și sumbru, Beckett jonglează aici cu timpul, regretele și amintirile, care funcționează pe sistemul scripeților. Sînt mai multe momente temporale la care se raportează personajul, unul prezent și cîteva trecute, recuperate prin înregistrări pe benzi de magnetofon, fiecare dintre acestea constituindu-se drept comentarii la precedentele. Se expune astfel evoluția perspectivelor în timp asupra unor momente de posibilă fericire și transformarea regretului în indiferență – este o relație directă între numele cu tentă scatologică al personajului și disprețul lui față de aceste capsule de timp. Universul lui Krapp, un bătrîn aproape dizolvat în singurătate, este format exclsuiv din aceste amintiri, emoții și reflecții.

Am văzut mai multe spectacole cu textul lui Beckett (cu Marcel Iureș în regia lui Alexandru Dabija, cu Klaus Maria Brandauer în cea a lui Peter Stein etc.) și viziunile asupra personajului erau diferite. Un Krapp era clovn fără umor, altul era un soi de ventriloc-păpușă etc., dar toți erau dominați de (hiper)luciditate. În versiunea de la unteatru a lui Toma Dănilă, personajul creat de Constantin Cojocaru este insuportabil de trist și asta nu din cauză că actorul ar juca melodramatic angoasa existențială. În primul rînd, interpretul pare mai vîrstnic decît personajul (care are 69 ani, după cum reiese din text), ceea ce accentuează semnificativ tema bătrîneții. Raportarea la senectute nu ca la o vîrstă de aur, ci ca la una marcată de neputință, însoțită deseori de decrepitudine (involuntară) și izolare (posibil voluntară), generează o tristețe profundă. Nu e clar dacă obișnuința singurătății este toxică sau binecuvîntată, căci Krapp disimulează mult, chiar dacă singurul său spectator este el însuși. Încercînd să facă lumină prin nebuloasa amintirilor – concretizată în spectacol printr-o ceață deasă –, Krapp oscilează între a rememora cu durere (iubirea și pierderea) și a-și nega durerea, complăcîndu-se într-un mizantropism eliberator. Cine se eliberează de regrete, se eliberează de suferință, asta e filosofia lui Krapp, bazată pe cinismul că viața nu are prea mare valoare (apropo de viziunea disprețuitoare față de trăirile trecutului). Doar că există suspiciunea că bătrînul blufează, căci regretele există, măcar în momentele în care își amintește de ele. Într-un balans continuu de stări, personajul patinează între luciditatea fără speranță și decrepitudinea care precedă moartea. Înconjurat de mobilier îmbătrînit, ca și el, Krapp se privește în oglindă, mai degrabă cu un rictus mortuar decît cu un zîmbet, conștient că acesta este doar un moment intermediar dintr-o prăbușire lentă în mizerie și dizolvare.

Într-un balans continuu de stări, personajul patinează între luciditatea fără speranță și decrepitudinea care precedă moartea.

Pentru acest rol complex, care presupune o economie drastică de mijloace și un control draconic asupra lor, Constantin Cojocaru renunță la unele dintre elementele sale stilistice recognoscibile (precum subțierea vocii, care dă replicilor o tentă comico-absurdă). Aici, probabil, este și meritul regizorului, Toma Dănilă, un actor reconvertit la regie, care a dorit ca Krapp să fie mai degrabă tragic decît grotesc. Spectacolul este o meditație tandră, dar lucidă, despre bătrînețe. Fără frică, dar și fără iluzie.

Krapp
© T. Dănilă

● ***Cîntăreața cheală*** **de Eugène Ionesco, traducerea: Vlad Russo și Vlad Zografi. Regia: Radu Iacoban. Scenografia: Tudor Prodan. *Light design:* Bogdan Gheorghiu. Cu: Ramona Gîngă, Valentin Cristian Terente, Corina Borș, Silviu Debu, Mădălina Anea, Adrian Ștefan. Teatrul „Maria Filotti" Brăila.**

Cu piesa lui Eugène Ionesco, *Cîntăreața cheală*, un alt actor transformat în regizor, Radu Iacoban, plonjează în plin absurd. Exact pe dos decît în *Ultima bandă a lui Krapp,* unde textul nu e absurd, dar tratează mecanisme care se virusează, precum memoria, aici absurdul domină prin degradarea limbajului pînă la nonsens. Miza lui Iacoban este să dubleze spectacular absurdul prin structuri logice. Se păstrează o aparență de narativitate și coerență, cît e posibil în text, suplinită ulterior, atunci cînd limbajul începe să se deșire, de logica tonurilor și a acțiunilor. Actorii au două planuri de evoluție, unul la nivelul limbajului, care urmează un text strict, și altul la nivelul tonalităților, care presupune un scenariu fără cuvinte, dar cu sunete. O logică a sonorității atrage una a acțiunilor scenice, dar nu este obligatoriu ca ele să fie mereu conectate. De asemenea, planul verbal și cel non-verbal pot fi disjunctive. Logica se întinde pe pasaje mici sau mari, de la o replică la o scenă. Domnul Smith (Valentin Cristian Terente) și doamna Smith (Ramona Gîngă) sînt aparent sobri, maturi, ea dominatoare, el cam isteric, au o relație parțial conflictuală, ca un cuplu cu vechime. Domnul Martin (Silviu Debu) și doamna Martin (Corina Borș) sînt tineri, pasionați de tenis (după haine), oarecum frivoli, ea expansivă și aiurită, el cu crize de autoritate răbufnită. Cuplurile seamănă cu cele din piesa lui Edward Albee, *Cui i-e frică de Virginia Woolf?*. Servitoarea Mary (Mădălina Anea), înaltă, autoritară ca o bonă și blazată, și Pompierul (Adrian Ștefan), scund, orgolios, caraghios, formează un cuplu bazat pe complementaritate. Biografiile personajelor, mai precis, caracteristicile lor identitare, sînt create pe lîngă text, dar folosind textul ca resursă brută în sensul că ceea ce are sens este sonoritatea cuvintelor, nu sensul lor gramatical. La toate acestea, regizorul adaugă un filtru comic (supralicitează comicul ionescian), căci dramaturgia tonalităților și acțiunilor conține diferite tușe de umor, inclusiv negru. Cum regizorul pornește de la a „demonta" teatral definirea textului de către autor drept o „antipiesă", cutia albă care servește drept decor este antonimul cutiei negre (scena goală) a lui Stanislavski, sugerînd, ironic, că există un spectacol acolo unde, teoretic, nu ar trebui să fie. Critica clișeelor, conversaționale și existențiale, așa cum a intenționat-o dramaturgul, rămîne, dar miza spectacolului este ieșirea din absurd. Iacoban neagă aici negarea logicii de către Ionescu.

Cîntăreața cheală
© R. Aramă

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Corina GIURGIA

Un compozitor de geniu, neadaptat al vremurilor, cuceritor prin inteligență și suflet boem

– 80 de ani de la nașterea lui Richard OSCHANITZKY –

Pe 24 februarie s-au împlinit 80 de ani de la nașterea celui care a intrat în muzica de jazz cu inima, cu toată energia sufletului, care, dacă era probabil personificat, prindea formă de portativ. Notele-i erau, cu siguranță, pline de muzica pe care o simțea și o trăia mare. Compunea grandios, trăia discret, simțea profund și ieșea în lume atît cît să se inspire și să creeze. Una dintre persoanele care l-au cunoscut foarte bine este actrița și omul de muzică și televiziune ***Ileana Popovici.***

Ileana Popovici își amintește de compozitor cu nostalgia vremurilor în care a și crescut alături de el: „Pe Rici – Richard Oschanitzky – l-am cunoscut în vara anului 1966. De la prima vedere, m-a surprins privirea lui caldă, plină de lumină, culoarea speranței – verde. Foarte inteligent, plin de umor, oricînd dispus la lungi discuții despre muzică, poezie și despre orice era legat de cultură".

Actrița spune că avea o inteligență nativă, că era o apariție foarte specială în mai toate cercurile pe care le frecventa: „Nu știu cînd a avut timp să învețe cinci limbi străine, să citească atît de mult și să stăpînească tot ce este legat de muzică, cu atîta talent și concentrare. Probabil genialitatea lui era și în capacitatea de a memora, ieșită din comun!".

Pasiunea actriței se transformase ușor în ceva mai mult, mai ales că a sta lîngă un compozitor de film la propriu nu era ușor: „Mîinile lui lungi, cu degetele alunecînd pe pian, m-au vrăjit și m-am îndrăgostit! Cu imaginație, în cinci minute, era capabil să te plimbe prin toate genurile muzicale, de la muzica antică la beat și totul improvizat, dar cu multă știință".

Locurile pe care le frecventa Richard Oschanitzky erau și cele mai vizitate de intelectualii vremii, unde se adunau pentru a pune la cale un micro-viitor, pentru o lume care nu promitea prea mult. Poate că muzica lui promitea mult peste ceea ce își imaginau cei care îl ascultau sau îi preluau lucrările: „Toate astea se petreceau, de obicei, la restaurantul Berlin, loc de întîlnire al multor intelectuali ai epocii, la o vodcă sau la mai multe beri. Aveau loc adevărate dezbateri filozofice, culturale, de mare importanță. Acolo, Rici scria orchestrații geniale, muzici de film, poezii și multe altele. De o generozitate ieșită din comun, aduna în jurul său elita intelectuală a acelor vremi. Altfel, a trăit foarte modest, într-o cameră cu chirie, la familia Rusu din strada Popa Nan. În cameră avea un pian cu coadă, un pat, două scaune și pereții plini de partituri și cărți. Mai avea și foarte mulți prieteni".

In memoriam *pentru un geniu al muzicii de jazz*

Ceea ce se întîmplă cu memoria compozitorului este consemnat de Ileana Popovici ca fiind adevărate retrospective, deși cu siguranță ar fi loc de mai mult, avînd în vedere amplitudinea talentului și a compozițiilor: „Nicolas Simion, muzician și om deosebit, fără să-l fi cunoscut, face enorm pentru păstrarea memoriei acestui geniu muzical. Alex Vasiliu, realizator de emisiuni la TVR Iași, de asemenea fan împătimit, a scris mult despre el, documentîndu-se foarte amănunțit; s-a ocupat și de Festivalul de Jazz R.O de la Iași și a realizat multe emisiuni *in memoriam*. Compozitorul și dirijorul Sabin Păuța, cîndva *elevul* lui Rici, își programează din cînd în cînd lucrări pe care le prezintă cu diferite ocazii. Mă gîndesc că ar fi mai multe de făcut. Richard Oschanitzky – compozitor și interpret – ar trebui studiat în școlile de specialitate, multe din lucrările lui, neauzite sau necîntate, ar putea fi puse în repertoriul marilor orchestre".

Genialitatea lui l-a făcut să fie un neadaptat al vremurilor.

Evenimentele spre aducerea aminte a celui care a fost Richard Oschanitzky, la 80 de ani de la nașterea sa, sînt susținute tot de cei care i-au stat alături, l-au admirat și i-au cîntat creațiile. Aici, fără sprijinul unor instituții, totuși, ar fi cam greu: „Sper din inimă ca în acestă primăvară să reușim, împreună cu prietenii de la UCIN și MDVFILM, să oferim fragmente din muzica de film a compozitorului, adunate pe un dublu CD, însoțit de mici comentarii, făcute de mari personalități care l-au cunoscut: Doru Popovici, Ștefan Iordache, Ștefan Ruha, Dan Grigore, Puica Igirosеanu, Catinca Ralea, Adrian Enescu sau Florian Lungu. O prezentare făcută de Alex Vasiliu ar contura foarte bine evenimentul".

Unele genii au stat ascunse, dar măcar postum să fie reamintiți, promovați și studiați în școli și academii: „Așteptăm acest eveniment de vreo trei ani. Poate acum, la aniversarea a 80 de ani de la naștere, sufletul lui atît de zbuciumat să ne ajute de acolo de sus. Important însă este să-i ascultăm și să-i cunoaștem muzica. Poate de asta l-am visat azinoapte".

Jazz, poezie și o stea veșnic acordată la frumos

Faptul că era un muzician al poeziei este demonstrat și de admiratorii din lumea versurilor: „La restaurantul Berlin era locul magic unde veneau Adrian Enescu, Nina Cassian, Nichita Stănescu, Gheorghe Tomozei. Știa pe de rost multe poezii – așa l-am descoperit eu pe Nicolás Guillén, poet care l-a inspirat pentru seria de jazz *Barlovento*. Multe dintre poeziile scrise de el au devenit texte ale unor compoziții".

Probabil, dacă ar fi trăit, Rici ar fi fost un *influencer* în muzică, ar fi schimbat și ar fi rămas cu o stare de cuceritor naturală: „În toată acestă atmosferă boemă, Rici era cuceritor. Toți stăteam fascinați, să-i ascultăm poveștile, uneori pline de o imaginație suprarealistă. Povestea de multe ori pe unde a călătorit... Africa (vorbea și swahili!), Brazilia, cu bossa nova, Japonia... Dar, de fapt, nu a ajuns decît în Berlinul de Est, unde își vizita din cînd în cînd soția și fetița".

Ileana Popovici este una dintre personalitățile care i-au stat alături și i-au ținut memoria vie, fie prin reeditarea unor albume, fie prin astfel de amintiri împărtășite, fie prin aducerea împreună a oamenilor care îl iubeau și pe care îi iubea compozitorul: „Păcat că genialitatea lui l-a făcut să fie un neadaptat al vremurilor, sufletul său a fost rătăcit și zbuciumat, dar a lăsat în urma sa lucrări geniale: muzică corală, simfonică, concerte de pian și saxofon, muzică de film, jazz și multe altele. Din păcate, multe dintre ele zac sub formă de partituri, pline de praf, fără să fie cunoscute".

DEDEMAN SUSȚINE GALA „DILEMA VECHE 26 DE ANI”.

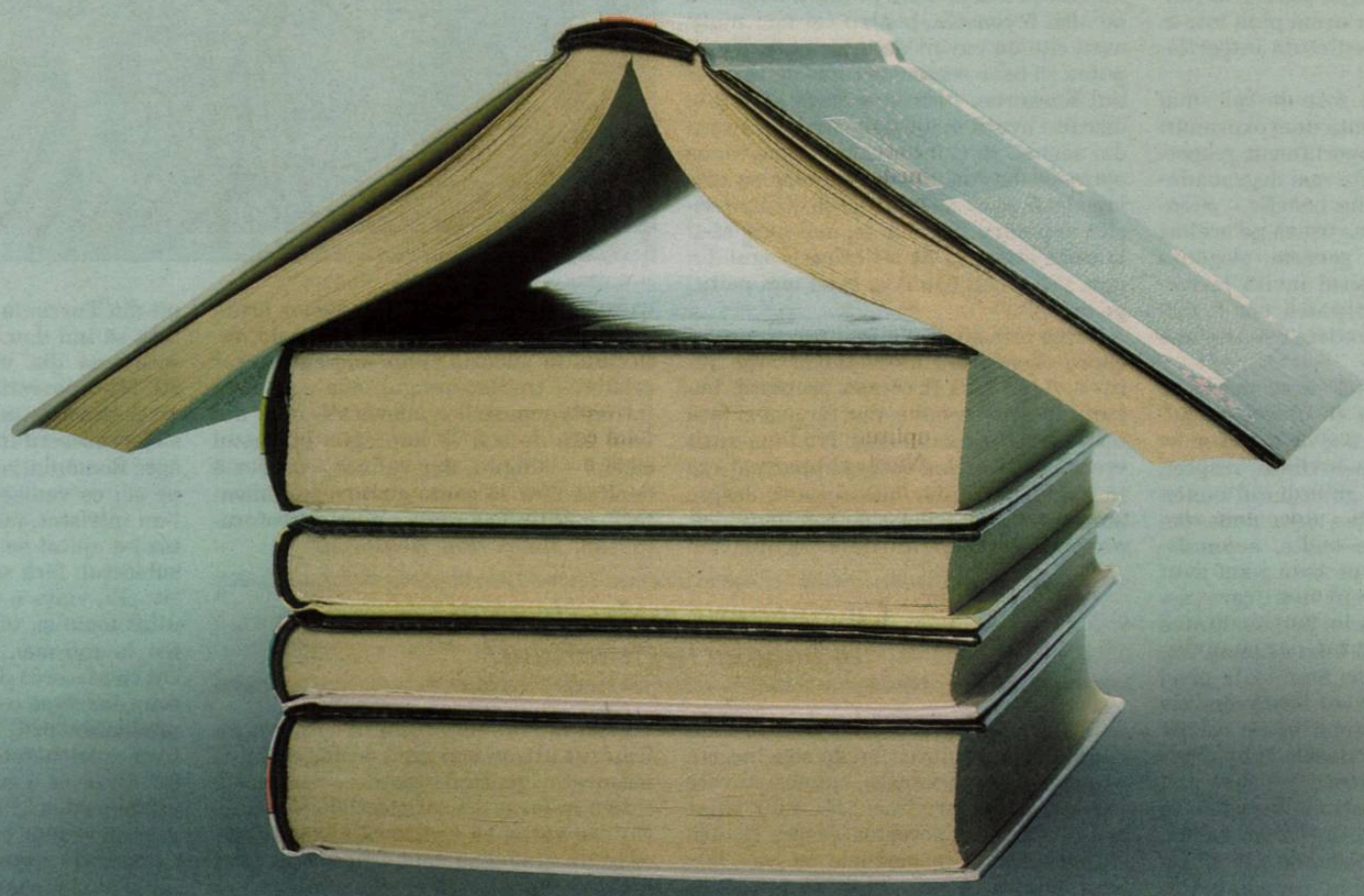

VIITORUL SE CONSTRUIEȘTE IDEE CU IDEE.
PREZENTUL SE CONSTRUIEȘTE PLAN CU PLAN.

www.dedeman.ro

Dragoș BOGDAN

Cîntărind cu măsura eleganței

În drumul ei peste tejghea, eleganța este un parcurs de reciprocitate între negustor și client sau este o calitate ce condiționează relația între cei doi? M-am întrebat adesea acest lucru, pus fiind în fața unor comportamente de-a dreptul inconfortabile, atît din partea unor clienți, cît și din partea unor prestatori de servicii – ospătari, vînzători, curieri, șoferi de taxi ș.a.m.d. Eleganța este un costum în care, odată intrat, își ia forma ta, se confundă cu propriul relief sau ar trebui ca, în funcție de cine ne stă în față, să alegem din șifonierul caracterului haina potrivită ocaziei? Și spun asta în special pentru că, folosind registrul inadecvat, riscăm ca acela din fața noastră să interpreteze total pe dos ceea ce i se oferă (de pildă, un limbaj prea elegant în fața unui bădăran poate fi deranjant pentru acesta din urmă pînă într-acolo încît să-ți fie amenințată integritatea fizică).

Și totuși, efectul a fost de cele mai multe ori cel dorit: în fața unei exprimări frumoase, a unui comportament respectuos și elegant, se simte mai degrabă instinctul unui mimetism benefic – clientul se recalibrează și se așază pe același palier de respect. În general, eleganța naște eleganță, respectul invită la respect, decența și moralitatea pot fi factori ce stimulează încrederea și armonia relațiilor sociale.

Eleganța are două surse: prima se înscrie în ceea ce îndeobște numim *cei șapte ani de-acasă* și se așază alături de buna-cuviință, respect, moralitate ș.a.m.d în ghiozdanul bunei-creșteri părintești. Cea de-a doua derivă din experiențele trăite, acumulările livrești, oamenii pe care i-am avut drept modele de-a lungul vieții, care „neau șlefuit“, ne-au modelat personalitatea într-un mod pe care ni l-am asumat. Îmbinarea celor două – aș numi-o, la nivel comportamental, *eleganță* – este condiția care transformă comerțul într-o relație interpersonală, iar produsele în vehicule ale experiențelor noastre.

„Bună ziua și bine ați mai venit pe la noi! Ce mai e nou prin tîrg? Cum vă mai merg afacerile?“ era modul de a te întîmpina al ultimului cafegiu armean dintre cei din stirpea de odinioară a Bucureștilor. Domnul Haig Keșkerian avusese timp, în cei aproape nouăzeci de ani ai săi, nu numai să aducă tradiția cafelei orientale, la ibric, pînă în prezent, ci, mai ales, să fie un reper al eleganței comerciale. Întîmpinîndu-și clienții cu vorbele acestea, îi invita, practic, să pună stăpînire pe subiectul discuției, să o poarte acolo unde le era mai convenabil: unii se lăudau, alții nu mai conteneau cu lamentațiile, unii puneau pe tejghea problemele din actualitate pe care le considerau mai importante, însoțite adesea de un amplu comentariu subiectiv. „Un negustor care nu e un bun ascultător nu își face meseria cum trebuie, nu își onorează clienții“, obișnuia să-mi spună după ce primea vizita unuia mai guraliv (sînt conștient că eu însumi eram unul dintre aceștia). El nu vorbea foarte mult: pe mulți îi aproba, pe alții îi consola, pentru cei mai mulți avea cîte un cuvînt de încurajare. Nu se putea să bei o ceașcă de cafea de la domnul Keșkerian fără să te ducă gîndul la discuția avută în ajun și astfel, fără să-ți dai seama, să-ți începi ziua cu un tonus optimist. Își lua rămas-bun fără să uite vreodată să-ți mulțumească pentru vizită și pentru tîrguieli și, mai ales, să-ți lanseze invitația de a-i călca pragul din nou. „Să o beți sănătoși și să mai poftiți pe la noi!“

Sursa principală a eleganței cu care își onora clienții era modestia în care trăise o viață, fără ifose sau pretenții, bucurîndu-se de reușite, dar fără să-și facă un titlu de laudă din asta. Nu l-am auzit vreodată povestind despre importanța sa în rîndul cafegiilor bucureșteni, despre amploarea afacerilor sale sau, mai ales, arogîndu-și vreun titlu de excelență (cum ar fi „Regele Cafelei“). De fiecare dată cînd cineva îi aducea laude sau încerca să-i descrie notorietatea, spunea cu voce joasă, plecînd privirea: „Ei, nu-i chiar așa...“, iar cînd povestea despre clienții săi sau despre magazinele pe care le-a avut, simțea mereu nevoia să introducă sintagma „...fără să mă laud...“. Singura sa mîndrie era calitatea boabelor brun-aromate ce ieșeau din mîinile sale, reflectată în bucuria și aprecierea tuturor celor ce-i treceau pragul. Așa cum li se întîmplă maeștrilor adevărați, ceva din felul său de a fi se impregna în gustul cafelei – simplu, dar rafinat, cu aromă deplină fără să caute gusturi suplimentare, meritînd să preia numele creatorului său: „Cafea Haig Keșkerian“.

Cît cîntărește astăzi eleganța în balanța negustorului?

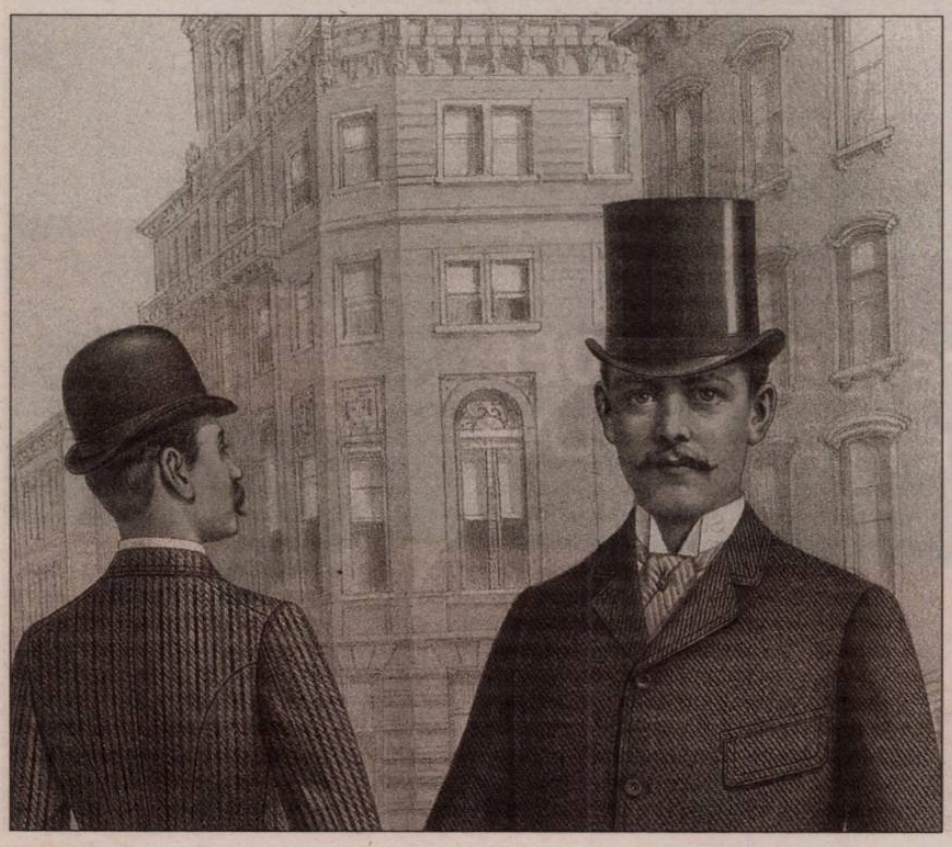

Lăsa talerul cîntarului în care era cafeaua să atîrne mai greu decît greutatea măsurată, ignorînd o pierdere nesemnificativă în favoarea satisfacției clientului. Nu era vorba că ai fi dobîndit cine știe ce cu un gram sau două de cafea în plus, însă sentimentul că ai dat peste un negustor generos te făcea să revii cu inima ușoară. Asta pe lîngă faptul că îi admiram întotdeauna „mîna formată“ ce știa de la început să rîșnească cantitatea dorită de client. Mai uita uneori să apese întrerupătorul rîșniței și cînd punea punga cu cafea pe cîntar întreba plin de amabilitate dacă poate rotunji în plus contravaloarea cafelei: „Merge de «x» lei?“. Nu am putut niciodată să-mi dau seama dacă dinadins îi „scăpa“ mai multă cafea în pungă sau dacă chiar nu nimerea cantitatea, însă cei care îi erau clienți mai vechi știau că astfel pot naște într-un negustor satisfacția unui gheșeft bun și acceptau întotdeauna suma propusă în schimbul unui zîmbet de mulțumire pe chipul bătrînului armean.

La anii săi, nu se văita niciodată, deși neputințele fizice erau vizibile. Se bucura cînd mă ofeream să-l ajut, însă nu-mi cerea asta niciodată: nu voia să-și deranjeze clienții, ci să le facă un hatîr celor ce doreau să se simtă pentru cîteva clipe cafegii. În timp ce cafeaua se prăjea, îți povestea despre artiști celebri, scenariști și scriitori ce i-au trecut pragul de-a lungul vremii, iar istorioara ți se însăila în minte țesută de pocnetul boabelor ce tocmai ieșeau din cuptor. Nici nu știai cum trec minutele, cîteodată orele... O singură dată am adus vorba despre pribegia forțată la care au fost obligați armenii din Turcia la începutul secolului XX, fără să îmi dau seama că familia sa fusese una din victimele acestei barbarii. Mi-a povestit cum o parte dintre ei au dispărut atunci, cum tatăl și unchiul său avuseseră inspirația să o pornească spre România, reușind astfel să-i salveze pe cei ce veniseră cu dînșii. Amintirile l-au întristat, însă experiența de negustor l-a ajutat să depășească cu eleganță subiectul, fără să-l refuze în mod explicit: „Ei, viața a mers mai departe, s-au uitat toate și, uite, eu îți vînd acum cafea, la anii mei... Ia spune, ce ai mai făcut cu afacerea dumitale?“. Știa cu ce mă ocup, iar după ce am terminat probele de produs, am pregătit cîteva sticle de bragă frumos etichetate pe care i le-am prezentat. După ce a gustat și a privit ambalajul mi-a spus: „Produsul e bun, arată frumos, să vedem, cum îl vinzi“. I-am povestit pe unde aveam de gînd să vînd braga, iar el a adăugat doar atît: „Să ai răbdare cu clienții!“.

De multe ori mi-am amintit vorbele sale, însă de fiecare dată sunau altfel: la început, am înțeles că va fi nevoie de un timp îndelungat pentru a forma o clientelă, apoi era vorba despre răbdarea cu care consolidezi încrederea acesteia în tine și în ceea ce faci, iar, în final, grija cu care imprimi produsului personalitatea pe care dorești să o comunice. Am înțeles că eleganța este o calitate obligatorie a unui negustor, care se răsfrînge atît asupra clienților, dar, în egală măsură, și asupra produselor vîndute.

Cît cîntărește astăzi eleganța în balanța negustorului? Aș spune cît întreaga sa afacere. De aceea, am privit braga ca pe un copil pe care îl învăț „cei șapte ani de-acasă“, conștient fiind că atunci cînd o trimit în lume nu trebuie doar să aibă un aspect plăcut, îngrijit, o etichetă frumoasă, ci să poată să exprime prin calitățile sale eleganța simplă a vremurilor de altădată, să răcorească și să încînte, să aducă cu ea o poveste sau să trezească una în imaginația celor ce o beau.

***Dragoș Bogdan** este filolog și bragagiu, fondator al Bogdaniei, bragageria cu povești a Bucureștiului.*

Alex GHEORGHE

Un zid. O ruină. O prăpastie

Pentru generația părinților mei, lucrurile trebuie să meargă greu ca să aibă convingerea normalității. Trebuie să te chinui ca să-ți iasă, trebuie să rabzi ca să ajungi, să te supui ca să devii, lucrurile nu pot fi grăbite niciodată, unele lucruri nu pot fi remediate niciodată, un moment de răgaz e un lux nepermis, fericirea e un concept care există pentru alții, a cere ajutorul este o dovadă de slăbiciune, de neputință, iar traiul în comun e obositor, singurătatea devine mai degrabă condiția firească pentru a asigura reușita oricărui proiect. Prin „singurătate" nu mă refer la faptul de *a trăi singur,* însă, deși faci parte dintr-o comunitate, tot ceea ce realizezi se întîmplă ținînd cont numai de propriile tale posibilități, mijloace, păreri și convingeri. Ceea ce faci este în dreptul tău și atît, fără a implica pe nimeni și, pe cît se poate, fără să te știe lumea. Ca și cum ești unul singur, un singur individ, adică un *individualist*. *„I am the master of my fate, I am the captain of my soul" (Sînt stăpînul propriului meu destin, sînt căpitanul sufletului meu),* așa cum încheie William Ernest Henley poezia (ca un imn) numită „Invictus".

Într-un articol precedent relatam istoria unui proiect de familie care continuă și în prezent, respectiv casa de la țară la care lucrăm puțin cîte puțin de zece ani încoace. După ce am cumpărat casa în 2009, în chiar prima zi în care am intrat în curte ca proprietari, vecinii noștri, un cuplu de oameni aflați la vîrsta a doua care cumpăraseră cu un an înainte terenul mai mare de lîngă noi, ne-au abordat vi-realitatea te izbește direct, fără ocolișuri și complezențe. Astfel, domnul vecin îmi întinde foile și explică arătînd cu pixul: „Bine ați venit. Voiam să discutăm puțin despre pod. Am aici niște tabele cu materialele cumpărate de noi, plăci de lemn de 3 metri, 300 de șuruburi mari, plăci de fier pe care le-am pus pe dedesubt, balustradă în stînga și-n dreapta din fier forjat, balastru la intrare și la ieșire, și toate materialele astea de aici. A fost muncă multă, ce mai. Dumneata ai venit la finalizarea lucrării." Vecinul trecea zîmbind cu pixul peste rîndurile din tabel așa cum trec unii preoți cu pixul peste numele din acatiste. După ce ne-a adus la cunoștință lucrurile, omul a pus concluzia, ca să nu zicem că nu pricepem și, întorcînd cîteva pagini, mi-a arătat sfîrșitul tabelului: „Așadar, ideea e că ăsta este totalul și trebuie să participați cu jumătate din cost!".

Treaba e că noi cu vecinul împărțim un pod, care este drum de acces spre casa noastră și a lui, un drum de servitute comună peste un rîu, toate casele din zonă avînd poduri care deservesc cîte două proprietăți. Așa stînd lucrurile, podul devenea deosebit de important, iar starea bună a acestuia a fost unul dintre principalele motive pentru care am cumpărat acea casă. Lucrările, însă, au fost realizate pentru a-i beneficia vecinului, cu aproximativ un an înainte ca noi să cumpărăm locul acela, iar în opinia vecinului meu, oricine ar fi achiziționat terenul de lîngă el devenea implicit titularul obligației de a-i restitui lui jumătate din sumă. *Cum e viața asta! Înainte să știi, acumulezi datorii în locurile în care te trimite destinul.* Evident că n-am fost de acord cu propunerea (noi am luat-o ca pe o propunere, ca să fim drăguți) și de zece ani nu (ne) vorbim. Împărțim zona, accesul și atît. Îl auzim pe vecin meșterind în curtea lui. Vedem tot ce-și construiește, constatăm cu coada ochiului progresul lui și el pe-al nostru. Dar ne ignorăm de atîta amar de vreme și nu concepem nici unul împăcarea, cu atît mai mult cu cît, acum niște ani, mama s-a certat într-o împrejurare cu nevasta vecinului. E gata! S-au spus niște lucruri acolo, nu mai e drum de-ntors. Vecinul parcă s-ar fi împăcat cu mine în cîteva dăți. Îmi aduc aminte cînd a început să danseze în bătătura lui pe muzica lui Chris Rea pe care o dădusem mai tare în curte, într-o sîmbătă cînd făceam un grătar. Parcă pentru prima dată accepta că exist, primea ceva de la mine. Și cred că așa este, cu timpul bărbații trec peste evenimente, parcă sînt mai deschiși să dea uitării niște lucruri, ciocnesc o bere și-o dau dracului de supărare. Dar femeile, nu! Rîca pare a fi de cele mai multe ori pe termen lung, chiar pe viață!

Acum, podul arată destul de rău. După atîția ani, scîndura groasă din lemn, bătută de atîta vreme, a început să se curbeze, ieșind din șuruburi, a plesnit pe la margini și huruie sub roțile mașinii. Totul merge bine de unul singur, se pot face multe, pînă cînd trebuie să faci un pod! Nu poți să unești malurile de unul singur, chiar dacă ai moștenit parte din mentalitatea generației părinților care găsesc o cale de a face lucrurile singuri.

L-am văzut pe vecinul meu singur în culme. Nevastă-sa nu era prin preajmă. Am dat fuga după două pahare și am adus sticla de vin rozé de țară, făcut din recolta de anul trecut, și-am pus-o lîngă gard. Am turnat în ambele pahare și l-am strigat pe om. I-am arătat sticla de vin și am șoptit că e de din strugurii noștri. Apoi am ridicat paharele de vin pe care le țineam în cîte-o mînă. Vecinul s-a uitat la mine, și-a șters nădușeala de pe frunte, s-a uitat ezitant după nevastă-sa, ridicîndu-se pe vîrful picioarelor, apoi, îndoindu-și genunchii și cu pași mari, s-a apropiat de gard, ștergîndu-și mîinile de pantaloni. Am ciocnit și am băut vinul pe nerăsuflate. Am mai turnat o tură și am vorbit despre cum a început anul, despre vreme și alte subiecte introductive. Am amintit de pod și am spus că vreau să am inițiativa reparării acestuia, dar că am nevoie de ajutor. Zîmbind, vecinul a spus: „Cumpără tu scîndurile, că mai am io vreo 100 de șuruburi și ajung. Cu nevastă-mea văd io cum o dau!".

Ce bine sună împăcarea! Ce liniștitor este sentimentul! Parcă am pus sacul jos. Aș vrea să fiu un exemplu de iertare, de generozitate, de mărinimie. Aș vrea să citiți articolul arătînd că se poate repara un pod, că relații pot să înceapă dacă bem la mijlocul drumului un pahar de vin, că putem face punte între două cetăți, că putem avea toată lumea împreună. Aș vrea să dau ca exemplu reușita micii noastre comunități, pentru a predica despre lucrurile măreț pe care le putem realiza în același mod la o scară mai largă, în comunități mai mari, între orașe și între țări, dacă am găsi un loc în sufletele noastre în care să încăpem împreună. Și aș avea dreptate să dau acest exemplu, însă realitatea este că nu am adus vinul lîngă gard, nu am turnat în pahare și nu l-am invitat pe vecinul meu să-i arăt ce vreau să împart cu el, niciodată. Iar anii trec și prosperăm singuri în ritmul nostru, ignorîndu-ne împreună, în timp ce podul este un zid, devine o ruină, rămîne o prăpastie.

***Alex Gheorghe** este jurist.*

Anca ZAHARIA

afară sînt urși

Viața ca un cartof rumenit – Simbio Kitchen & Bar

În lumea mea, viața o pun înainte de semnul egal care-i urmat de cartof rumenit. Adică frumoasă, cu aromă de copilărie și lipsă de coloranți, conservanți și orice altceva ne mai place și e ilegal, imoral sau ne umflă ca pe niște cozonăcei în ajun de sărbători.

Loc excelent de citit și trăit dileme, fie ele cu majusculă sau nu, Simbio se află pe strada Negustori, la numărul 26, într-o casă frumoasă și spațioasă. Dacă sus, în zona de restaurant (unde se află și bucătăria, care e deschisă), avem mai degrabă un minimalism atent reprodus, la demisol (unde e barul) găsim cărămidă pe pereți și un aspect post-industrial unde nu îți vine să te mai oprești din umplut paharul. Iar muzica, parcă doar puțin cam tare uneori, contribuie din plin la senzația de experiență complexă.

Să nu neglijăm mîncarea, pentru că ea e reprezentativă pentru acest local apreciat de amicii bucureșteni care mi l-au tot recomandat, spunînd că avocado mai frumos copt nu prea găsești în Capitală. N-am testat tot ce se putea testa, evident, dar îmi declar dependența incipientă față de tot ce conține avocado la Simbio. Că tot vorbesc despre dependențe, e ceva și cu chifla lor, făcută tot în local, nu cumpărată și dezghețată, așa cum fac mulți alții; gustul de unt și de pîine coaptă te duce cu gîndul la bunica și la pîinea ei făcută în casă, la seri de Crăciun și la zile de vară, toate în același timp. Probabil că ceva mai autentic de atît nu am gustat de multă vreme. Aici, salata are gust de salată, roșia e roșie, carnea e rumenită la exterior și fragedă la interior, cafeaua e cremoasă și vinul e bun.

Sigur, cum nu există roz absolut, trebuie să spun că mă simt cam neglijată cînd intru și nu se oferă nimeni să mă conducă la masă, cînd *eye contact*-ul personalului cu clientul e aproape de zero și, mai grav, cînd nu știe nimeni să-ți spună ce mese sînt libere, dacă sînt, dacă și unde și cînd te poți așeza să te bucuri de local. Și tot din zona bucuriilor aș menționa dublul tăiș al bucătăriei deschise. Depinde cum te prinde ziua și clipa, poți rîde în hohote cînd auzi accentul (pe care am recunoscut că-l am și eu cînd mă enervez și iese moldoveanca la suprafață) din certurile angajaților din bucătărie, dar te poți și întreba dacă lămîile cu care aruncă unii după ceilalți pe acolo mai ajung în vreo farfurie sau nu. În orice caz, ei au totul la vedere, așa că într-adevăr depinde de tine ce faci cu informația primită. Jos, în bar, am văzut o grupare de căței dormind leșinați în brațele stăpînilor și dînd uneori din cap în ritmul muzicii, tot jos niște părinți cu un copil, așa că poți miza pe fauna diversă. Simbioză, ce mai...

De amintit, din meniu, ar fi (cam tot, dar nu-i frumos să nu dai nume): *naked burger*-ul pentru iubitorii de carne și *quinoa burger* pentru vegetarieni. Cu mîna pe burta plină, declar că aici sînt cei mai buni burgeri mîncați de mine vreodată în această țară, deși reamintesc că nu i-am testat chiar pe toți. Dar pe cei mai lăudați i-am gustat, așa că zic că sînt de încredere. Și cartofii copți, simpli, cu rozmarin doar cît să capete savoarea potrivită, sînt de încercat, iar asta o spun aproape la modul imperativ. Sînt îndrăgostită de cartofi, fie ei prăjiți, fierți, copți sau chiar cruzi (uneori ai nevoie să-ți amintești gustul dinainte de a trece ingredientul printr-un proces termic), iar Simbio îți aduce-n veselă neagră niște cartofi care, cred eu, au șanse mari să fie cei mai buni pe care i-ai gustat în ultima vreme.

În plus, e absolut necesar, de treci pe la Simbio, să mănînci un *carrot cake, homemade* și el, în care simți ghimbirul care te pișcă ușor de limbă și crema făcută ca de o mămică răbdătoare, cu timp de amestecat ingrediente într-o după-amiază de week-end.

Pentru mine, experiența Simbio e de un 9 din 10. Și da, e o experiență cu totul, căci nu se poate vorbi despre mobilier fără mîncare, despre servire fără decor și despre vinul bun fără zîmbetul relaxat de care e însoțit la masă, de cele mai multe ori. Mai ales că-i și foarte aproape de casa mea, mă gîndesc uneori că deja mă raportez la acest *gastropub* ca la un acasă primitor, ca atunci cînd ți-e dor de mîncarea mamei și dai o fugă pînă în bucătăria ei după muncă... asta dacă mama ar pune mai mult avocado pe farfurie!

La Simbio Kitchen & Bar nu e grabă niciodată, iar asta se simte din modul în care ești servit și pînă la felul în care îți este pregătită și servită masa. Cum spuneam, Simbio echivalează cu experiența servirii unui cartof frumos rumenit, aproape de perfecțiune. Așa, ca viața.

***Anca Zaharia** este, înainte de toate, cititor. Cea mai recentă carte publicată este* Jurnal de librar *(Editura Herg Benet, 2017).*

Cu ochii-n 3,14

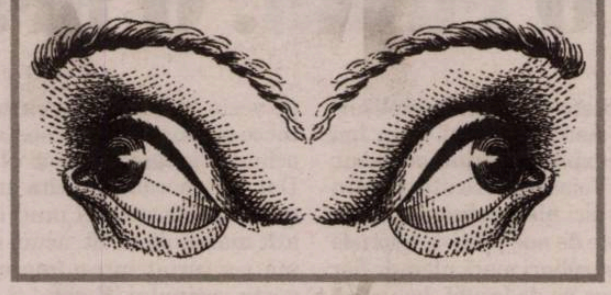

NU-I DE GLUMĂ NICI CU UN MONSTRU AL INIMII, NICI CU DIAMETRUL UNEI PERSOANE CARE ȘTIE SĂ SUNE DE DOUĂ ORI, SCUFUNDATĂ ÎN TIMP…

■ Pentru cei care rîd una-două: după ce ministrul Daea a anunțat că cormoranii iau peștele de la gura românilor și au devenit atît de obraznici că nu se mai sperie nici măcar de pescari (!!!), fascinantul personaj a revenit spunînd că ridică această problemă în forul european pe care-l conduce pînă la vară pentru că „ministrul Daea nu greșește“ și „o face pentru țară“. Așadar, nu-i de glumă! Nici cu cormoranii, dar nici cu ministrul Daea… (**S. V.**)

■ Dintr-o reclamă la un supermarket aflu de o nouă nișă de pasiuni. Într-o săptămînă, cei de la magazin au pasiuni pentru piept de pui dezosat, în alta pentru portocale la plasă, în alta pentru pulpa de porc. Parafrazîndu-l pe Montesquieu („Pasiunea e un monstru al inimii“), putem spune că, pentru unii, pasiunea e un monstru al stomacului. (**S. G.**)

■ Cîteva unități de măsură mai rar întîlnite. *Secunda-barbă* – reprezintă lungimea cu care barba crește într-o secundă (10 nanometri) și e folosită în domeniul circuitelor integrate. *Măgarul-putere* – echivalent cu o treime de cal-putere, e folosit la mașinile de mică putere. *Fundul* – unitate imperială de măsură echivalentă cu 490 litri de bere sau 570 litri de vin. *Indexul-vacă-gestantă (mother cow index)* – reprezintă numărul de vaci gestante pe care o suprafață de teren dată le poate găzdui, și era folosit pe vremuri în sud-vestul SUA. *Hobbit*-ul – folosit odinioară în Wales, Anglia, echivala cu 47 kg de ovăz, 66 kg orz sau cu 76 kg de grîu. Un *Wiffle* (89 mm sau diametrul unei mingi de Wiffle, variantă de interior a baseball-ului) e unitatea de măsură a recifurilor de corali. O *bomboană (candy)* echivala cu 227 kg și era folosită în India secolului al XVII-lea. O *iarbă-de-vacă* – folosită în Irlanda pînă în secolul al XIX-lea, reprezenta terenul necesar pentru ca o vacă să pască pe săturate. (**M. P.**)

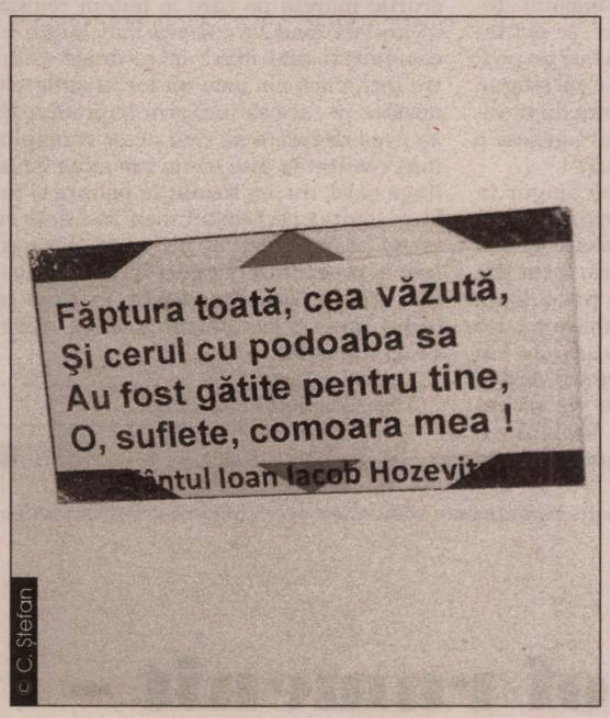

c. C. Ștefan

■ În autobuz, o evaluare a ofertei politice românești, în gura unei persoane care știe cum stau lucrurile și nu se sfiește s-o spună răspicat: „Toți sînt la fel, doamnă, PSD-ul, RMN-ul…“ (**D. S.**)

■ Îmi place să cred că sînt telepatică și mă tot mîndresc cu calitățile mele în acest sens. Într-una din zilele astea chiar am bătut recordul într-ale telepatiei: în timp ce-i spuneam, cuiva, într-o cameră, că trebuie să sun la Telekom ca să chem o echipă, telefonul a început să sune în cealaltă încăpere: era robotul lor… (**I. P.**)

■ Conform lui Herodot, persanii luau deciziile importante după ce le discutau de două ori: o dată fiind beți, o dată treji. (**C. Ș.**)

■ Premierul Viorica Dăncilă a spus, recent, că „a scos țara din noroaie“ prin Programul Național de Dezvoltare Locală (PNDL). La doar cîteva zile după această emoționantă declarație, site-ul Recorder a publicat un excelent reportaj dintr-o comună săracă, aproape scufundată în noroaie. Acolo, cu ajutorul PNDL, autoritățile locale au modernizat sistemul de iluminat public. Acum, noroaiele se văd bine chiar și noaptea. (Cele 46 de becuri din localitate au costat aproximativ 100.000 de euro.) (**M. M.**)

■ Arabia Saudită a lansat o aplicație care le permite bărbaților să urmărească și să controleze femeile din anturajul lor. Numită Absher, aplicația are mai multe funcționalități: ea le oferă posibilitatea de a plăti parcarea, de a-și reînnoi permisul de conducere, dar și de a controla mișcarea soțiilor, surorilor sau a fiicelor lor. Femeile saudite au obținut de puțin timp dreptul de a șofa. Dar asta nu înseamnă că sînt lăsate de capul lor. (**A. M. S.**)

…UNDE A FOST DESCOPERITĂ O CARTE PE CARE O CONTRAZICEAU (NEOFICIAL) OAMENII ACESTUI AN

■ Forța e puternică în Franța – unde, recent, duelul cu săbii laser a fost recunoscut oficial drept sport competitiv. (**C. Ș.**)

■ O broască țestoasă gigantică, vie, în vîrstă de peste un secol, a fost descoperită de curînd în arhipelagul Galapagos. Este o femelă. Și, cu siguranță, a văzut multe. (**A. M. S.**)

■ Examen de Istoria Fotografiei, curs anul I la Universitatea de Artă din București. Subiecte: 1) Coduri de poziționare în fotografia de studio în secolul al XIX-lea; 2) Fotografia etnografică în SUA și în Extremul Orient – autori, subiecte și rezultate. Și cîteva perle de răspuns – „În SUA, Eduard Sheriff…“ (numele de familie nemenționat, Curtis!) „surprinde prima dată două femei native americane într-un rîu și își dă seama de farmecul acestui subiect.“ „Este greu să susții un zîmbet pentru un timp îndelungat, în plus, multe dintre persoanele fotografiate aveau și probleme dentare.“ „În Extremul Orient erau fotografiați amerindienii.“ „Mamele erau îmbrăcate cu un material textil asemănător fundalului, acestea își țineau copiii în brațe; în felul acesta (copiii) puteau fi expuși corect în fotografie.“ „Naturi vivante“ (corect, tablouri vivante). „Bărbații puteau poza cu mîna pe o carte pentru a părea inteligenți sau cu mîna sprijinită în barbă.“ „Toată lumea dorea fotografia de portret pentru a se mîndri cu ea.“ Halal!!! (**R. M.**)

■ Cineva remarca, pe bună dreptate, inversarea retoricii taberelor adverse, după ce dna Laura Codruța Kövesi a devenit, formal, suspect: susținătorii DNA vorbesc precum o făceau, pînă deunăzi, adversarii DNA, iar aceștia din urmă adoptă exact retorica pe care o contraziceau isteric. Dincolo de aceste noi poziționări, rămîne tristețea că Justiția a devenit în România un subiect de dispută în care nu mai are loc analiza calmă, echilibrată, competentă, *sine ira et studio*, cu onestă dorință de obiectivitate. Iar tristețea se adîncește cînd constați că delirul încrîncenat și agresiv al jurnaliștilor politizați pînă în măduva oaselor a contaminat și o bună parte dintre magistrați. Eu zic că nu ne mai facem bine… (**S. V.**)

■ În nordul statelor Ohio și Pennsylvania, din cauza vîntului foarte puternic, serviciile naționale de meteorologie au emis un avertisment (neoficial) pentru stăpînii de cîini mici, ca să nu-și piardă patrupezii. (**C. Ș.**)

■ S-a calculat: dacă oamenii s-ar măcelări între ei în ritmul în care ucid animalele, rasa umană ar dispărea în 17 zile. (**M. C.**)

■ Ziarele au anunțat că „roboții sexuali cu penisuri bionice de neoprit“ *(unstoppable)* vor fi lansați pe piață în decursul acestui an. Va fi dezmăț. (**M. C.**)

ABONEAZĂ-TE ACUM
Trimite 1 SMS la 7488 cu textul DILEMA

SCANEAZĂ CODUL QR

CUM TE ABONEZI
✔ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 EUR + TVA/SMS)
✔ ONLINE: la http://abonamente.adevarul.ro
✔ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL:
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288,
deschis la First Bank SA – Lacul Tei,
nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
✔ LA TOATE OFICIILE POȘTALE / ✔ FIRMELE DE ABONAMENTE
Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro
Tel: 0372 130 211 / 0372 130 213 (L-V, 9.00-18.00)

DILEMA VECHE
✔ 3 luni - 54 LEI ✔ 6 luni - 98 LEI ✔ 12 luni - 159 LEI
Prețuri la abonamente cu pînă la 44% mai mici față de prețul de la chioșc

TALON ABONAMENT
Nume ..... Prenume .....
Str. ..... Nr. ...., Bl. ....., Sc. ....., Et. ...., Ap. .....,
Localitate ..... Județ/Sector ....., Cod poștal .....
Telefon ..... Email .....
Am achitat suma de ..... LEI cu mandat poștal/ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA – Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua pînă la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sînt de acord ca SC ADEVARUL HOLDING SRL să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresîndu-mă societății SC ADEVARUL HOLDING SRL printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la SC ADEVARUL HOLDING SRL – Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, Sector 2, cod poștal 020331.

...ÎȚI DĂ DE GÎNDIT

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

Adina POPESCU
portrete din mers
7

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XVI** ■ nr. **785** ■ 7-13 martie 2019 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 6 lei

ANDREI PLEȘU
„Hazul trece, necazurile rămîn“
pagina **3**

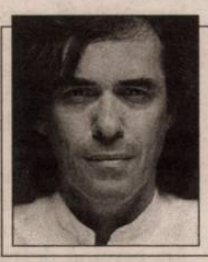

Interviu cu
MIRCEA CĂRTĂRESCU
pagina **14**

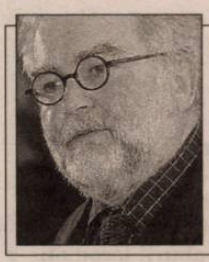

GEORGE BANU
„Un vis cubanez: Parisul“
pagina **15**

Libertate, fraternitate, egalitate, de gen

„Ca de obicei, există o femeie minunată în spatele oricărui idiot.“

JOHN LENNON

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Alex. Leo ŞERBAN

Shanghai Express

Este titlul unui film cu Marlene Dietrich din 1932, realizat de (cine altul decît?) Josef von Sternberg. Alb-negru, firește. Marlene intră în film din dreapta, de-a lungul unui tren staționat în gară – o siluetă cu voaletă pe chip ce taie aburii locomotivei cu un stiletto de pene negre pe post de blană... E o intrare (în istoria cinematografului, nu și-n povestea noastră) care m-a făcut de multe ori să mă întreb dacă Billy Wilder, în *Unora le place jazzul* (realizat 17 ani mai tîrziu, dar acțiunea petrecîndu-se cam odată cu cea din *Shanghai Express),* nu a pus-o pe Marilyn – îmbrăcată, atenție, tot în negru! – să intre în film, de la stînga la dreapta și sărind peste un strănut al locomotivei, ca un omagiu în oglindă la filmul lui Von Sternberg; dileme de cinefil. Shanghai-ul real (în care am fost o singură dată, acum cîțiva ani, și n-am stat decît două zile – de unde titlul „express") mai păstrează, din fericire, cîteva minunate vestigii Art Déco din epoca filmului dlui Von S. Ele sînt înșirate cuminte pe chei – un hotel, o poștă, o bancă... –, de cealaltă parte a fluviului (Yang-numaiștiucare) ridicîndu-se, sfidător, zgîrienori de-a dreptul SF. La Shanghai am avut, brusc și fără anestezie, șocul unui oraș din secolul al XXII-lea care mai păstrează, aproape miraculos, clădiri de pe la-nceputul celui de-al XX-lea... Contrastul este uluitor, dar tocmai el face ca Shanghai-ul – construit cu zel capitalist și cu bici comunist în spate – să fie o metropolă infinit mai simpatică și mai umană decît lugubrul Beijing. La Beijing, blocurile sînt la fel de ascuțite, dar orice urmă a vreunui „înainte" este ascunsă, cu viclenie parcă, privirilor imediate. Trecutul multimilenar este cantonat în punctele știute: „Cetatea interzisă" și – la cîțiva kilometri de Beijing – Marele Zid. În rest, privitorul nu trebuie să vadă decît avîntul economic chinezesc – materializat în zgîrie-nori fără stil – și vîntul suflînd peste inumana piață Tienanmen, ale cărei proporții dau o idee (dar doar una!) despre scara la care lucra China tovarășului Mao și despre micimea (și, ca atare, lesne-lichidarea) oricărui om în comparație cu ea. Această scară e păstrată în comunitalism tocmai pentru ca, probabil, omul să se simtă furnică. Beijing-ul e un gigant gri imobil, paralizat de poluare și trafic și asaltat, în răstimpuri, de roiuri de biciclete (erau 9 milioane, zice cîntecul, acum se pare că au ajuns 10...). Shanghai, pe de altă parte, e colorat și la scară umană – deși trebuie să te uiți în sus ca să-l vezi. Străzile sînt mai înguste, casele vechi stau, pipernicite (dar stau!), pe lîngă – cum se zice – coloși de oțel și sticlă, viața pare normală (pe la 2 noaptea poți vedea comercianți jucînd mah-jong în fața magazinelor lor) și, dacă nu te amețesc prea tare OZN-urile alea sticloase în culori fluo înfipte-n sol, poți gusta – la poalele lor – plăcerile tihnite ale unei vieți încă-omenești. Shanghai este ca un Manhattan teleportat multe secole înainte, în care „cartierul chinezesc" ar fi ocupat tot restul.

(apărut în *Dilema veche,* nr. 251, 10 decembrie 2008)

Dilema veche vă propune

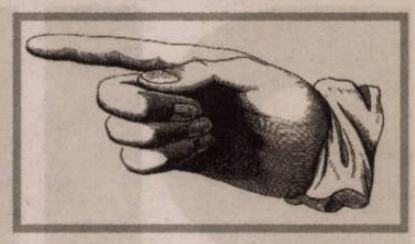

■ Dacă vreți să aflați care e legătura între Charlemagne, orașul Aachen, setul de fonturi Times New Roman și moneda unică europeană (euro), vă invit să vă uitați la *Povestea Europei* pe Viasat History. (Matei Martin)

■ Săptămîna aceasta se desfășoară Players Championship la snooker. Un campionat la care participă primii 16 jucători clasați în topul mondial. O competiție ca multe altele, s-ar putea spune. Dar există posibilitatea ca în cadrul ei să asistăm și la ceva mai special. Ronnie O'Sullivan, care este încă în competiție la ora cînd scriu, se apropie vertiginos de marele și nemaivăzutul record de 1000 de break-uri oficiale de peste 100 de puncte. Ar trebui poate spus că pînă nu demult nu exista nici un jucător din România care să fi realizat măcar un singur astfel de break într-o competiție oficială. Ei bine, Ronnie a ajuns la 995 de asemenea break-uri. Mai are cinci. Iar cînd va fi să fie cel cu numărul 1000, fanii se așteaptă ca Ronnie să-l facă în modul lui caracteristic. Adică să inventeze ceva spectaculos. Cum va fi? (Andrei Manolescu)

■ Serialul *The Crown* pe Netflix (deocamdată doar două sezoane), creat și excelent scris de Peter Morgan, despre povestea deloc romanțată și bine documentată a reginei Elisabeta a II-a, în primii ani de domnie, relația sa cu prințul Philip, jocurile de culise ale Casei Regale, dar și momente politice importante ale istoriei recente din Marea Britanie. Bine jucat, serialul surprinde atmosfera epocii și, aproape în fiecare episod, are cîteva scene unice de „film mare", pline de profunzime și poezie. (Adina Popescu)

■ Pădurea Hoia Baciu, la cîțiva kilometri de Cluj, își trage numele de la păstorul care ar fi fost înghițit cu turma lui de tenebrele locului. Deși legendele și eroii lor au întreținut o întreagă literatură de SF pe marginea acestui fragment din patrimoniul universal, căci se zice că pădurea își are un bine meritat loc de excepționalitate în topul unui asemenea clasament, totuși securea ucigașă continuă să o reteze de la rădăcină. Cele mai recente evaluări privind defrișările ilegale și voit necontrolate confirmă un viitor sumbru pentru acest loc deosebit de spectaculos. (Ruxandra Mihăilă)

■ Jazz-ul de sîmbătă seară: pe 16 martie, de la ora 20, la Green Hours va avea loc lansarea albumului *Deeper Kind of Yellow Blue* al celor de la Multumult. (Cristina Ștefan)

■ *Distanța dintre mine și mine* e documentarul semnat de Mona Nicoară și Dana Bunescu, despre un supersonaj: scriitoarea Nina Cassian. Tandru, uman, emoționant. Mergeți să-l vedeți la cinema. (Ana Maria Sandu)

■ Fără legătură între ele, recomand două cărți apărute la Editura Curtea Veche, cărți dedicate unor personalități prea puțin cunoscute și față de care am un mare respect: *Dimitrie Cantemir. Teoretician și compozitor de muzică turcă* de Eugenia Popescu-Judetz (traducere de Roxana Mareș Iordănescu) și *Lucrețiu Pătrășcanu. Moartea unui lider comunist* de Lavinia Betea, apărută într-o ediție revizuită. (Marius Chivu)

■ La Sala Radio au loc concerte numai unul și unul. Iată: marți, 12 martie, veți putea asculta un recital al cunoscutei pianiste Dana Ciocârlie. Iar joi, 14 martie, Berti Barbera este invitatul Big Band-ului Radio, pentru o seară specială de blues. (Redacția)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Maghiari**
- **Arad**
- **Bătrînețe**
- **Paleologu**
- **Copacul**
- **Liberalism**

album dilematic Octavian Groza

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Șerban AXINTE ● Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU
Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Cosmin CIOTLOȘ ● Horia CORCHEȘ
Andrei CORNEA ● Codrin Liviu CUȚITARU ● Petre GURAN
Ionuț IAMANDI ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Doris MIRONESCU ● Victor MOROZOV ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Lorin NICULAE ● Cătălin PAVEL
Andrei PLEȘU ● Mihaela SIMINA ● Bogdan-Alexandru STĂNESCU
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂTARU-CAZABAN ● Teodor TIȚĂ
Andreea VLAD ● Matei VIȘNIEC ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN

EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
0372.130.211; 0372.130.213
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT AUDIT TIRAJE
Tiraj: 8.100
Tipărit la Tipoart Idea Studio

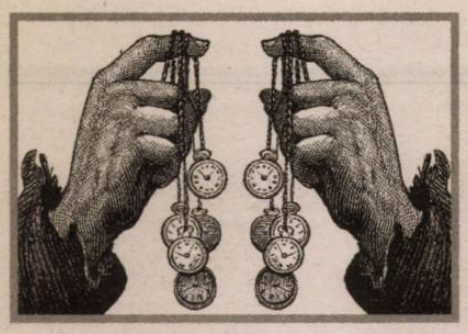

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Hazul trece, necazurile rămîn

Se dedică actorilor care s-au alăturat magistraților pentru a amenda derapajul impus Justiției de actuala guvernare. E frumos să vezi mari actori preluînd rolul demnității civice, în timp ce „elita“ politică practică teatrul ieftin...

Pe meleagurile noastre, avem o lungă experiență a „hazului de necaz“. Cînd situația devine greu respirabilă, ne cuplăm prompt la un dispozitiv de bancuri, băşcălie, „Radio Erevan“, umor pe margina prăpastiei etc. Știm că asta nu schimbă nimic, știm că hazul nu ne scoate din necaz, dar măcar supraviețuim omenește, cu un amestec de relativism, resemnare și speranță vagă într-o improbabilă soluție providențială.

Uneori, însă, rîsul ne îngheață pe buze. Obosim. Ne-am săturat, după aproape o jumătate de secol de „socialism științific“, „să tot dăm răul la spate“, să pendulăm, crepuscular, ca pe vremuri, între libertate sluțită, penurie, minciună, propagandă triumfalistă, limbaj de lemn, semidoctism, internaționalism ideologic și naționalism rudimentar. Aveam dreptul, după decembrie 1989, să trăim o experiență nouă. Să depășim „rezistența prin haz“, pentru a intra în rîndul lumii, pentru a regăsi elanul construcției responsabile, sobrietatea și onestitatea discursului și o bună dispoziție *firească*, fără conotația de „terapie“ divagatorie.

Or, în ciuda acestei legitime nevoi de normalitate, situația în care ne aflăm mi se pare (și nu numai mie) descurajantă. *Hazul* nu mai are combustie, nu mai are virtuți compensatorii. A rămas, pe piața socială și politică, numai *necazul*. Nu vreau să spun că ne-am întors la comunism. Dovada e că ne putem *încă* plînge, în presă și pe stradă, că mai există *încă* partide de opoziție (fie și ineficiente), că mai avem *încă* un președinte ales cu mai multe procente decît partidul de guvernămînt. Dar, într-un fel, deziluzia e cu atît mai mare. Pentru că o schimbare vindecătoare pare, principial, posibilă și, în același timp, de neîmplinit. Ceea ce pare că s-ar putea – nu se poate! Coaliția de la vîrf e impenitentă în mediocritatea sa, electoratul nu mai știe încotro, instituțiile esențiale ale statului sînt în suspensie, dar nimeni nu se recunoaște vinovat, iar tipul uman care administrează țara pendulează între incompetență crasă, tupeu suveran, lipsă acută de educație, vocabular de tîrgoveț și amor maxim pentru punguța cu mulți bani... Totul – împachetat în lozinci patriotice de telenovelă, grijă ipocrită pentru „popor“ și grosolane teorii ale conspirației, menite să spele Puterea de orice răspundere.

Ultima provocare în acest depresiv peisaj a fost recenta apariție publică a dlui Liviu Dragnea la Reșița. Început de campanie. Președintele PSD e, ca să zicem așa, intoxicat de el însuși! E bun, riguros, pornit să meargă „pînă la capăt“. Miniștrii numiți de el sînt amețitor de pricepuți, la Bruxelles obțin succese epocale, programul de guvernare e aproape realizat și ne garantează un viitor de aur. N-avem autostrăzile, spitalele și școlile promise? Dar astea nu sînt decît calomnii răspîndite de securiști, masoni, șobolani, sorosisti, venetici! Dl Dragnea mînuiește abil ironia. „Sînt eu rău? Rău că vreau să curăț noroiul de la sate? Rău că vreau să fim demni dinaintea străinilor? Bine, atunci sînt rău!“ „Nu zic ca n-oi fi și greșit, dar orice om greșește...“ Iar dacă putem admite că «mai sînt încă multe de făcut», e clar de unde vin problemele. De la serviciile de informații specializate în sabotaj, de la Banca Națională, de la multinaționale, de la ONG-uri, de la „oculta mondială“, de la Justiția nereformată, de la Laura Codruța Kövesi, de la Băsescu și – ah! – de la președintele Iohannis, care nu simte românește, care n-a făcut pînă acum nimic, în afară de ce nu trebuia să facă! Stăpîniți de o invidie furioasă (și finanțată de agenturi), bombănitorii, nu vor să recunoască valoarea de marmură a unor politicieni de mare anvergură. Se leagă ba de studiile aproximative ale unora, ba de răutăcioase suspiciuni penale, ba de modul de exprimare al dnei Dăncilă, hăituită barbar de misogini. Cum să nu percepi noblețea surîzătoare a lui Șerban Nicolae, spiritul sprințar al marelui Iordache, dansul inspirat al lui Daea printre oițe și cormorani, stilul de mare doamnă al Mariei Grapini, farmecul multifuncțional al Olguței, fandările de muschetar nărăvaș ale lui Liviu Pleșoianu, vioiciunea tenebroasă a volubilului Codrin Ștefănescu, autoritatea de senator roman a harnicului legiuitor și nelegiuitor Tudorel, umorul cosmic al lui Bacalbașa, rigoarea de nedomesticit a infanteristului Rădulescu-Mitralieră sau ștaiful de subofițer al lui Eugen Nicolicea? Sînteți orbi? Paralelilor ce sînteți! Străinilor de neam! Acoperiților!

Unii gazetari (plătiți, firește, de „sistem“) mă întreabă dacă nu cumva politica României față de Uniunea Europeană înclină periculos spre modelul unguresc și cel polonez. Recunosc, indispus, că așa este. Cu o singură mare deosebire: guvernanții unguri și cei polonezi sînt mult mai inteligenți, mai școliți, mai abili, iar nivelul de trai din țările lor, serviciile publice, kilometrii de autostradă nu suferă comparație cu starea de la noi. Nu mai spun că în mult încercata noastră patrie a început să miroasă nițeluș și a regimul Erdogan...

Să ne păstrăm hazul? Dar cum să te amuzi cînd politicianul numărul unu al țării le spune alegătorilor săi că Soros nu doarme noaptea, obsedat să-l ucidă. Era, într-o seară, la restaurant, la Hilton, și vreo patru inși năimiți au dat tîrcoale mesei lui privindu-l chiorîș. Nu e asta o formă periculoasă de nevroză? Cum să te amuzi cînd finanțele țării sînt date în grija unui personaj anchetat pentru fraudă (cu perspectiva unei condamnări de 8 ani)? Și cînd Senatul țării e făcut cadou unui elegant domn cu fițe liberale și gîndire de modistă? Și dacă colaborarea cu Soros strică la dosar, ce facem cu Mirel Palada? Și mai cu seamă cu Renate Weber? Te pomenești că s-au strecurat pe lîngă magnatul iudeo-maghiaro-american ca să-l fileze și să-l compromită... În fine, ar fi multe de spus. Ne-a fost dat și să-l auzim pe vigurosul patriot Dragnea bătîndu-se pentru descentralizare (un discret salamalîc făcut Ținutului Secuiesc sau o simplă gafă retorică?).

Din discursul dlui Dragnea, eu, unul, am înțeles că PSD-ALDE, deși sînt la putere, nu au nici o putere. Puterea e la statul paralel (Nu-mi cereți să-l definesc.) Mai constat și că un prim-ministru numit de *„Daddy“* (dl Tudose) nu dă doi bani pe „binefăcătorul“ lui. Că marea aliată Firea a intrat în disidență, ca și mulți alții, că Ponta, nu de mult „fratele“ de front al lui Dragnea, îl sapă la rădăcină, ca și Marian Oprișan. Că laptele de pe piață e otrăvit. Am avut un șef specializat în cizmărie. Ne-am zbătut ce ne-am zbătut și acum avem unul care, a îmbrățișat, în tinerețe, cariera de cîrciumar comunal. De ce nu? N-avem la Interne o secretară de școală generală din Videle? Distrează-se cine poate! Eu, unul, nu mă mai consolez decît cu mîna de „analiști“ care, seară de seară, de ani de zile, îmi fac injecții de perspicacitate, înțelepciune și echidistanță...

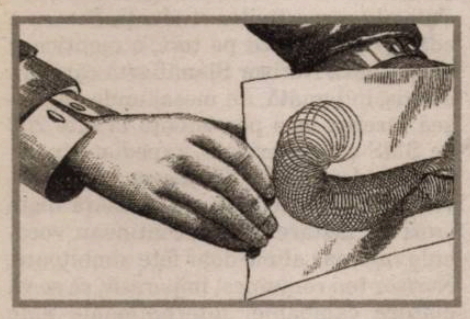

Andrei CORNEA

la **răscruce** de **gînduri**

„Omul politic al momentului“

Cum vi se pare afirmația următoare? „Viorica Dăncilă este nu numai omul politic al momentului, dar și cel mai probabil candidat la președinție.“ O prostie, veți spune probabil. Viorica Dăncilă nu poate fi „om politic al momentului“, fiindcă nu-i om politic decît cu numele. O cunoaștem bine: o persoană căzută în afara funcției, privată de minime calități de conducător, o simplă unealtă a lui Liviu Dragnea, în plus oferind destule motive pentru a fi calificată drept ineptă intelectual. Cît despre candidatura ei la președinție, poate că site-ul rusesc Sputnik – căci a lui e afirmația de mai sus – știe mai bine, deși ne îndoim că PSD vrea nu numai să piardă alegerile, dar să se și facă de rîs.

În treacăt fie zis, nu știu de ce propaganda rusească e considerată atît de subtilă. S-o lauzi în România pe analfabeta funcțional Dăncilă pare ultima enormitate. E ca pe timpuri, cînd un scriitor era lăudat în *Scînteia*. Ieșea pe stradă, bietul, cu capul plecat și își cerea scuze de la prieteni, spunîndu-le șoptit că el personal n-are nici un amestec. Dacă rușii ar fi cu adevărat subtili ar elogia-o, de exemplu, pe Kövesi, susținîndu-i candidatura ca procuror general UE. Abia atunci am intra la bănuieli în privința ei: aoleu, am zice îngroziți, o laudă rușii, asta înseamnă ori că-i agent KGB, ori că a primit un briliant de la Putin personal, oricum e de rău! Sigur va sabota din interior UE. Iar dacă la propapanda asta s-ar ralia și prietenii prezumtivi ai rușilor din guvern și din media, efectul ar fi teribil: ia să iasă Gâdea și s-o felicite pe LCK pentru victoria din comisiile Parlamentului European, ia să vină Dragnea și să declare că, din patriotism, a dat instrucțiuni noi ambasadorilor României, pentru ca acum s-o susțină! N-ați simți atunci așa ca un gol în stomac sau că vă explodează creierii? Ce să fie asta? – v-ați zice disperați. Oare s-a dat și ea, ultima speranță, cu „ăia“? Sau cumva a ajuns Dragnea pe drumul Damascului, în timp ce se gîndea cum să mute ambasada României la Ierusalim? Sau ne-am pierdut cu toții mințile?

Adevărul este că, dacă guvernarea PSD-ALDE voia să convingă pe toată lumea că e și coruptă, și incapabilă, „cazul Kövesi“ – fie și în această fază neterminată – a dovedit-o cu vîrf și îndesat. Cine i-o fi sfătuit, de exemplu, ca, exact în ziua interviului la PE, s-o convoace la nou-înființata secție pentru investigarea magistraților (SIIJ), spre a o pune sub acuzare? Și pe ce motiv absurd: că ar fi cerut mită de la Sebastian Ghiță pentru a plăti transportul din Indonezia al lui Nicolae Popa. Adică SIIJ ascultă pe un fugit de Justiție că un fost procuror general ar fi cerut mită, spre a plăti aducerea în țară a unui alt fugar extrădat! Nebunie curată! Iar pentru ca realizările noii SIIJ – a cărei înființare fusese deja criticată de Comisia de la Veneția, de CSM (prin respingerea legii), de PG, de DNA, de numeroși magistrați, de Opoziție – să fie și mai discreditate, priviți pasul următor: deschiderea unui dosar împotriva lui Frans Timmermans, prim-vicepreședintele Comisiei Europene, și a Verei Jourova, deși autoritățile române nu au jurisdicție asupra unor înalți funcționari europeni, conform tratatelor de aderare semnate de România! Te uiți, te miri și pas de pricepe: dacă Dragnea vrea să-i aibă de partea lui pe socialiștii europeni (fie și pentru a o bloca pe Kövesi), de ce îi lasă pe neghiobii de la SIIJ să se dea tocmai acum la Frans Timmermans, șeful socialiștilor europeni? Sau, tot așa, dacă vrea să se războiască cu multinaționalele, de ce îi face curte lui Trump, multimiliadarul ajuns președintele SUA? Ce crede el? Că dacă-l lasă pe Teodorovici să taxeze băncile, „finanța internațională“ îl va decora? Atunci, poate că tot e mai bine să te ții cu socialiștii. Dar atunci revenim la Timmermans și la alți „răi“ din PSE pe care îi ofensezi și îi șochezi.

Confuzia e totală. Dragnea vrea să schimbe legile Justiției? Vrea. Și cică și poate. Dar de ce are nevoie pentru asta mai întîi de o lege, apoi de o ordonanță de schimbare a legii, apoi – cum se vede acum – de încă o ordonanță de schimbare a ordonanței? Poate că cei cărora le-ai trecut asta în sarcină – Florin Iordache, Șerban Nicolae, plus eminența juridică mondială Tudorel Toader – sînt niște ageamii. Poate că, mai rău, sînt niște agenți acoperiți ai lui Soros. E chiar plauzibil, judecînd după unele indicii discrete. Modelele lui Dragnea ar fi știut ce să facă după un asemenea eșec de proporții: Stalin îi împușca pe toți (adăugîndu-l și pe Meleșcanu), iar Ceaușescu îi expedia directori adjuncți la vreo cooperativă meșteșugărească sau o fermă de păsări pe unde se agață în cui harta. Măcar erau consecvenți logicii lor. Dragnea însă îi pune să-i mai scrie o ordonanță. Și apoi, sigur vine încă una – spre a o petici pe cea de dinainte. Toate vor fi semnate, firește, de „omul politic al momentului“, lăudat de Sputnik. Sau e și asta o pedeapsă? A lor, a noastră?

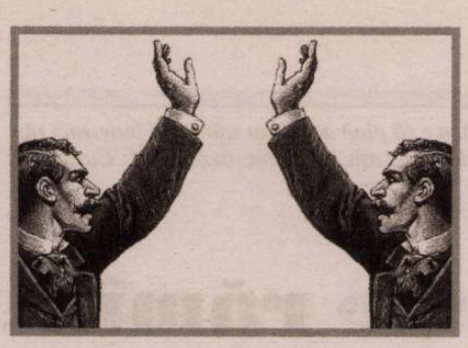

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Între (II)

Sînt în sala de așteptare. E un pic mai mică decît toate apartamentele celor 62 de veri și verișoare, dar mă simt tolerant zilele astea. Noroc cu pictura cu cal de pe perete, altfel locul e cam sărăcăcios.

Pare cam cunoscută, așa că mă uit pe Goagăl, trăiască Mareán, că el s-ar simți acilea ca în rai. A fost vîndută cu un mizilic. Mizilic, căci în camera de așteptare sînt trecute și investițiile. O nimica toată, că doar ce înseamnă GDP-ul pe treipatru ani al României, Bulgariei și Moldovei la un loc?

Viața mea e pe bune ca în bancurile cu proști. Cu o zi înainte am fost într-un Mercedes sport cu motor de 6,3 litri, la un fost student de-al meu care trăiește într-o casă pe care sper să nu o vadă baronii PSD, căci sigur nu avem atîția bani de furat. M-a lăsat să conduc. M-am dat jos rapid, pentru că sigur rinichiul meu nu valorează cît luneta de dreapta, iar în jurul meu se conducea de parcă toți erau loviți de streche sau se credeau reîncarnarea lui Sena. Curtea din interiorul parcului în care era casa avea mașini de s-ar îmbolnăvi de icter jumate din populația de pițiponci și pițipoance din București.

Am mai stat, în vizita asta, cu fundul meu de lord de Ghelmegioaia și viceconte de Budrea, în două limuzine de prinți, că doar mă respect. M-au scos oamenii la niște restaurante de tot rîsul care fac reclamă la cauciucuri d-alea de iarnă cu stele. Nu tu, frate, mici, ciorbă de burtă, mămăligă sau mujdei. S-a lăsat totuși cu ceva cîntat și cu un dans de săbii tradițional.

Au promis că vin în vizită la vară pe la mine. Le-am spus ce planuri am. Îmi cumpăr sau îmi închiriez un Trabant sau o Dacia 1100 ca să îi iau de la aeroport, pe drum ne oprim puțin prin Ferentari, că poate dăm de un scandal cu săbii, ca să nu zică oamenii că sînt nesimțit. Apoi îi aduc acasă să îi ghiftuiască mama și să-i latre toți cîinii din cartier, iar a doua zi – la voluntariat la teme cu copiii. Au rîs, dar lucrez cu ei de ceva vreme, așa că știu că am glumit doar parțial.

Am lucrat în ultimii ani cu o mulțime de oameni puternici și foarte bogați. Cu o bună parte m-am înțeles neașteptat de bine. Am avut și un rateu, dar în rest m-am simțit foarte apreciat de străinii cu care am lucrat.

Aici însă e o extremă pe care nu mi-am imaginat-o. Mă înțeleg senzațional de bine cu oamenii cu care lucrez și sînt respectat așa cum nu m-am mai simțit niciînd. Marea lor majoritate nu au fost niciodată în România și nu știu mare lucru despre noi. Habar nu au de romi și nu par deloc interesați de asta. Nu prea pricep ei de ce nu vreau eu să mă mut acolo, dar ăsta este un lucru greu de explicat.

Aștept să mă văd cu unul dintre cei mai importanți oameni din lume în ceea ce privește deciziile de investiții.

Mă primește foarte prietenos într-o încăpere foarte greu de descris. Eu sigur aș fi pus-o de un teren de baschet acolo și ar fi rămas un mic loc și de tribune pe lîngă spațiul necesar de birou și sală de conferințe. Sînt sigur că nu am văzut în nici un film ceva similar. Discutăm vreo oră. A discutat cu 14 dintre studenții mei și este incredibil de bine informat.

Acceptă, practic, toate propunerile mele și mă roagă să îl ajut să le implementeze.

Ies din întîlnire relaxat. Muncesc încă trei ore. Aici muncesc, cînd vin, minimum 12 ore pe zi și nu rar pînă la 16.

Înot în piscina de pe acoperișul superhotelului în care sînt cazat. Arată impecabil și sînt singurul țăcănit care înoată noaptea. E o priveliște greu de redat în cuvinte și, deși sînt frînt de oboseală, mă simt cel mai norocos om din lume. Și, cum stau așa pe acoperiș, îmi dau seama cu stupoare că cel mai probabil viața mea tocmai a luat o turnură pentru care zdrobitoarea majoritate a celor pe care îi știu ar da orice s-o trăiască.

Bate vîntul în Doha și probabil nu departe este o furtună de nisip. E plăcut afară, e trecut bine de 11 noaptea și mai am ceva de lucru. Mă trezesc la 5,30 pentru următoarea zi de lucru. Îmi este bine aici, dar vreau acasă.

Peste două zile îi trezesc pe Ana și pe Sorin în apartamentul lor de 25 de metri pătrați plin de libărci. Trec pe scări pe lîngă un dependent de droguri care tocmai își înfige seringa în gît folosind un ciob de oglindă. Tatăl celor doi copii e bolnav de SIDA, iar în apartamentul care pute e un alt domn care se pregătește să se injecteze. Sînt 17 programatori la școală care așteaptă copiii. Cei doi copii or să se spele la școală și or să mănînce bine.

Duminică au fost peste 70 de copii la teme. Copii care trăiesc în condiții greu de imaginat. Pentru cîteva ore au fost fericiți, așa cum sînt în marea majoritate a week-end-urilor pe care le petrec cu noi.

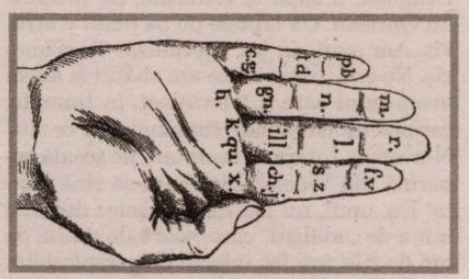

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Supliciu **tutorial**

Colegul meu de la Chimie, Drăgușilă Derdeluc, a căzut, de ceva vreme, într-o depresie serioasă. Am fost la o cafea cu el și mi-a mărturisit că nu vede cu ochi buni soarta educației în următoarele decenii. „Ne ducem de-a berbeleacul, bătrîne!“, a spus cu glas melodramatic. „Ne prăbușim. Îmi vine chiar să-mi schimb, simbolic, numele pentru a-mi ilustra degenerata condiție de profesor universitar. Din Drăgușilă Derdeluc să devin Prăbușilă Derdeluș. Pentru că asta ne așteaptă – alunecarea accelerată pe toboganul istoriei paideice. Te întrebi, desigur, de cînd am ajuns atît de pesimist. Indicii erau de mult timp, dar, de un an încoace, lucrurile au luat-o razna. Mi s-a dat *îndrumare* (sau *tutoriat)* la anul I de la licență. Îți amintești că exista și în studența noastră statutul de îndrumător de an, rezervat profesorilor cu abilități pedagogice mai mari, care suplineau rolul diriginților liceali. Am acceptat, întrucît îmi doresc să interacționez cu studenții. Frate, parcă am pătruns în jungla amazoniană, nu altceva! Copiii ăștia nu știu nimic despre instituția unde au aterizat, cel puțin în comparație cu noi, care ne pregăteam de prin clasa a VIII-a pentru a fi admiși la facultate. A doua zi după ce coordonatele și afilierea mea s-au publicat, a venit peste mine tăvălugul *mail*-urilor, SMS-urilor, apelurilor telefonice și solicitărilor de prietenie pe Facebook. Problemele proaspeților învățăcei erau multiple și majore. Între cele benigne și oarecum firești se numărau localizarea cantinei ori a bibliotecii și amplasamentul diverselor amfiteatre din clădire. Am răspuns, cuminte, la toate, gîndindu-mă că nu era ușor să te descurci în labirintul universitar, chiar dacă aveai semne de orientare pretutindeni. Au apărut însă și curiozități colaterale. Care ar fi cluburile *ca lumea* din oraș, unde *se poate hali blană,* cum stau mall-urile locale la capitolul *țoale de țoale,* care e pizzeria cea mai *cool* din zonă, unde se găsesc *barosanii cu marfă* (la asta n-aș ști ce să replic nici torturat de specialiștii de la Guantanámo!), cînd este mai bine *să bage la ghiozdan* materie, în sesiunea de examene sau în cea de reexaminări, cum *să fenteze cuiele* și cine ar fi *godacul* din facultate pe lîngă care ei ar trebui *să se gudure* în avans?“

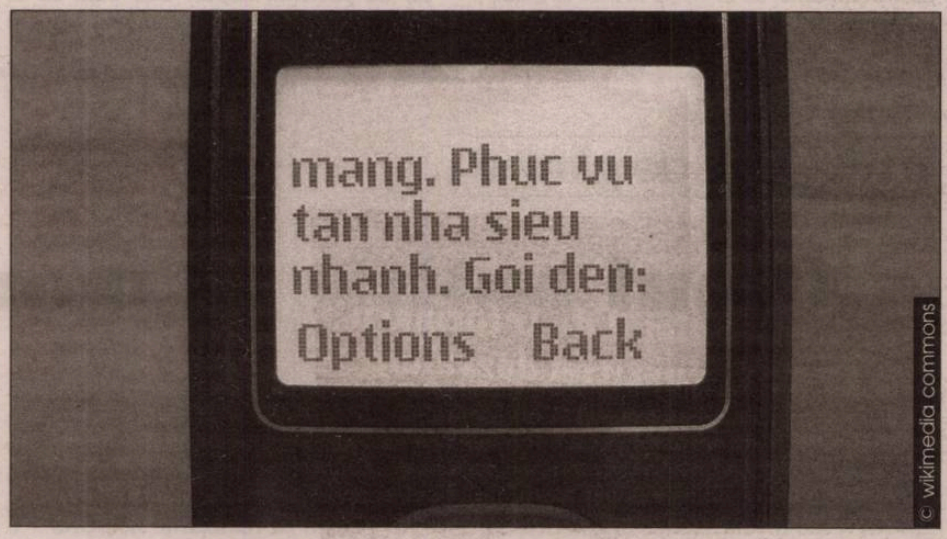

© wikimedia commons

Sînt Ţiți Bîtă de la anul I.

Derdeluc a răsuflat învins și a continuat: „Apoi au început *solicitările*. Nu pot eu să merg la secretariat să le semnez contractele de studii, că el sau ea au *alte chestii pe cap?* Dar să le iau vize de flotanți de la Poliție, să le pun pile la conducerea căminului, să le fac rost de bilete de vacanță, să le motivez *viitoarele* absențe, să le împrumut bani, *ceva mălai acolo,* să le împac pe Didina și Florina, deoarece, din cauza tensiunilor dintre ele, are de suferit și Ina, să-l pun la punct pe Maricel, fiindcă umblă cu nasul pe sus *ca un cormoran* (îți jur că așa mi-a scris un june pe Messenger!)? N-aș putea face oare toate astea, *ce puii mei* ori, în fine, *ce puii lor*? N-ai să crezi, dar unul, Vasilică Mordefrică (îți jur că așa îl cheamă și, cu asta – apropo de numele pe care le dai tu personajelor tale –, sper că te-ai convins de principiul conform căruia realitatea bate, la orice oră din zi și din noapte, ficțiunea), m-a rugat *să-i fac lipeala* cu Angelica Durdulica (da, nu mai căsca ochii, îți jur din nou că aceasta-i identitatea tipei în acte!). Iar altul, Romeo Noaptetare, m-a implorat să o opresc pe Desdemona Zinebună să-l mai hărțuiască, întrucît *inima lui e dăruită deja* Julietei Crapăzorii. Văd că mă privești în continuare cu neîncredere. Mă jur pe ce am mai sfînt – ce vrei, să mă crucific aici, în fața ta, ca să mă crezi? – că nu mistific în nici un fel apelativele oficiale ale respectivilor studenți. Pentru a adăuga bombonica pe tort, o menționez și pe tînăra Norișor Slanăfiartă care mi-a scris, indignată, un mesaj unde deplîngea tăcerea mea persistentă la alte 200 de SMS-uri anterioare, expediate în ultimele două zile. Tăcusem, într-adevăr, însă crezusem că ele fuseseră niște erori de tastare. Unele conțineau vocabula *îngî,* iar altele doar fețe zîmbitoare. Norișor îmi comunica, imperativ, că se va alătura campaniei internaționale #Me Too și mă va denunța, cu vehemență, drept hărțuitor!“ Drăgușilă a fost întrerupt de un tinerel apărut subit la masa noastră: „Nenea îndrumătoru', nenea îndrumătoru', ce bine că te întîlnesc! Plănuiam *să te textuiesc,* dar mai bine-i *face-to-face*. Sînt Ţiți Bîtă de la anul I. Nu vrei să mergi matale la *Becanat* să-mi iei adeverință de student? Îmi trebuie iute pentru abonamentul la transporturi.“

„Adică la *Decanat*?“, a întrebat colegul meu. „Nuuu!“, a exclamat Bîtă. „Mi-a zis o amică de la anul al II-lea că ar fi un loc cu *becuri* multe. Deci *Becanat*. Ce-i aia *Decanat?* Nu prea le sfîrîi, deși o rasolești de veacuri pe-acilea, ai?“ Profesorul a dat, brusc, ochii peste cap și s-a prelins sub masă. M-am repezit să-l opresc pe Derdeluc din alunecarea sa pe derdeluș. Inutil însă. Se-nmuiase precum slana fiartă…

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

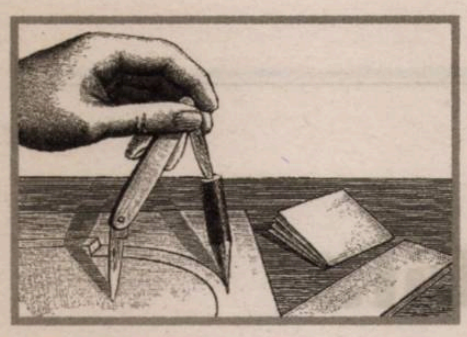

Matei VIȘNIEC

interogarea europeană

Despre cum mor democrațiile...

„Să nu spuneți că n-ați știut." Cam acesta este mesajul multor cărți și articole care apar în prezent în Europa, în librării și în presă. Cel mai recent avertisment de acest gen este lansat de doi universitari americani, Steven Levitsky și Daniel Ziblatt, iar cartea lor se numește *Moartea democrațiilor*.

Că democrațiile sînt imperfecte, fragile și bolnave o știm încă de la grecii antici. Că democrația este un sistem de organizare prost, dar totuși cel mai bun dintre toate cîte a inventat omul, o știm de la Churchill. Reflecția sa (*„Democracy is the worst form of government, except for all the others"*) a fost citată de mii de ori și îmi dă frisoane de neliniște ori de cîte ori o citez și eu. Că toate lucrurile au un început și un sfîrșit, inclusiv civilizațiile, pare să fie o constatare filozofică de bunsimț. Dar ideea că ar trebui să ne obișnuim deja cu moartea democrației și cu revenirea unei epoci totalitare mi se pare inacceptabilă. Nu cred că este înscrisă în codul genetic al aventurii umane pe Pămînt. Acest tip de catastrofă, după două secole de experiență democratică modernă, poate fi evitat.

În multe articole despre bolile de astăzi ale democrației apare o inevitabilă comparație cu ceea ce s-a întîmplat după Primul Război Mondial în Europa. Modelul cel mai des evocat este agonia democrației în Germania, pînă cînd Hitler i-a pus capăt în 1933 (adaug în paranteză că și comuniștii germani au vrut atunci același lucru, să termine cu democrația parlamentară, dar Hitler a fost mai abil, mai rapid și evident mai brutal).

Perioada numită interbelică a reprezentat o hecatombă tragică pentru democrațiile europene. Rînd pe rînd au cedat niște diguri, într-un context complicat, de revanșism și de criză economică. Italia a virat spre dictatură în 1922, Spania în 1939, Franța, învinsă de Germania, a renunțat la democrația parlamentară în 1940. În Europa de Răsărit au intervenit fenomene similare, societatea civilă, dezorientată, și-a încredințat soarta unor generali (în Polonia, în România).

Mai rămîne întrebarea: chiar sînt comparabile aceste epoci, cea de atunci și cea de acum? Sînt niște lideri precum Vladimir Putin, Viktor Orbán, Recep Tayyip Erdogan, Xi Jinping, Donald Trump simptome ale restrîngerii libertăților publice și ale unor noi forme de totalitarism?

La nivelul angoaselor sociale, există unele similitudini. Milioane de europeni au fost angoasați, în perioada interbelică, de ravagiile crizelor economice succesive și implicit ale capitalismului. Ei au mai avut și angoase identitare, și pulsiuni naționaliste, ceea ce se întîmplă în mod surprinzător și azi.

Universitarii americani citați mai sus analizează în cartea lor cîteva eșecuri ale democrației în afara Europei, în Argentina, Chile, Peru... Democrațiile nu mor în același fel și nici în același ritm, dar întotdeauna se găsește cîte un guru care să le dea lovitura de grație. Democrațiile mai mor și atunci cînd în mintea oamenilor se instalează confuzia de valori, confuzie care se transformă în pasivitate ce devine pînă la urmă complicitate la crimă. Rareori dictatorii demolează dintr-o lovitură statul de drept, operațiunea se petrece de obicei lent, uneori beneficiind de indiferența sau de complicitatea unor intelectuali. Unii istorici spun acest lucru în legătură cu intelectualii europeni din perioada interbelică: ei nu au reușit să-și unească vocile, cuvîntul lor nu a cîntărit destul de greu în fața opiniei publice. Chiar și un mare european ca Stefan Zweig este criticat uneori pentru moliciunea cu care îl demasca, într-o primă fază, pe Hitler...

Ce fac însă astăzi intelectualii, scriitorii, artiștii europeni? Personal, mi se pare că sînt totuși purtați de o altă stare de spirit decît cea de acum 70-80 de ani. Chiar și un scriitor deprimat și cinic precum Michel Houellebecq, prin temele abordate în romanele sale și succesul său imens, este un lansator de alertă.

Poate în această logică, pentru ca semnalul de alarmă să răsune cît mai puternic în legătură cu starea Uniunii Europene și a democrației (cele două aspecte sînt intim legate), Salonul de Carte de la Paris a decis ca anul acesta să aibă ca invitat de onoare nu o țară, ci un continent: Europa. Iată o inițiativă benefică și importantă, ca scriitorii Europei să poată aminti, prin prezența lor la salon, că bătrînul nostru continent are cel puțin două dimensiuni identitare incontestabile: o milenară aspirație spre libertate și o cultură universalistă care a hrănit întreaga planetă.

Sigur, uneori democrațiile mor și simbolic prin diverse forme de lașitate sau de pragmatism politic. De exemplu, atunci cînd se lasă timorate de unii dictatori și cînd, din motive economice sau geopolitice, nu îndrăznesc să abordeze teme legate de drepturile omului. Putem spune că democrațiile franceză, germană, britanică, americană au murit pînă acum de sute și sute de ori, practic de fiecare dată cînd s-au arătat pragmatic docile cu lideri precum Xi Jinping, Recep Tayyip Erdogan, Mohamed Ben Salman...

Filozoful francez Michel Onfray scrie undeva că, din punctul său de vedere, civilizația occidentală a murit în 1989. Și aceasta întrucît democrațiile occidentale nu s-au opus atunci în bloc ayatollahului Khomeini, care tocmai le ceruse musulmanilor din întreaga lume să-l ucidă pe scriitorul Salman Rushdie acuzat de blasfemie în romanul său *Versetele satanice*.

Ar fi o mare eroare să credem că democrațiile sînt condamnate să moară, ar fi ca și cum le-am condamna noi la moarte.

***Matei Vișniec** este scriitor, dramaturg și jurnalist.*

PUBLICITATE

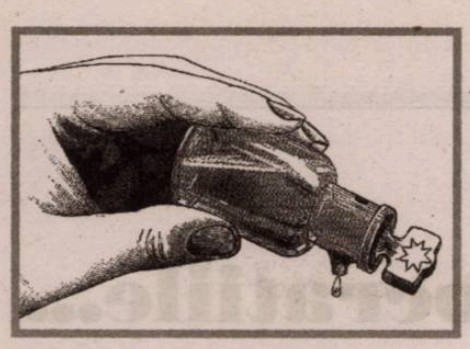

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Altoiri de altădată

Termenul mai vechi pentru acțiunea de vaccinare (în formele ei de altădată) era *altoire*. Verbul *a altoi* (împrumut lexical din maghiară) avea o utilizare medicală prin extindere semantică – bazată pe ideea comună de *grefă* – de la înțelesul său de bază („a introduce o ramură a unei plante în țesutul alteia", DEX). Verbul *a altoi,* participiul *altoit,* substantivele *altoire* și *altoi* s-au folosit pînă tîrziu cu sens medical, și nu doar în registrul popular. Documente administrative din secolul al XIX-lea precizau dacă anumiți locuitori ai orașului erau sau nu *altoiți*. Practica vaccinării era bine pusă la punct; G. Potra descrie, de exemplu, o campanie de vaccinare din 1832 *(Din Bucureștii de ieri,* II, 1990). În 1859 se publica la București *Cărticica altoiului* (de doctorul G.A.P.), cu sfaturi despre vaccinare. Doctorul Iacob Felix, în *Tractat de igienă publică și de poliție sanitară* (1889), arăta că *„altoirea preventivă* cea mai veche este acea în contra vărsatului", explica modul în care *„altoiul* proaspăt este injectat sub piele" și vorbea despre „copiii încă *nealtoiți"*. Sensul vechi medical al acestor cuvinte nu mai este înregistrat în DEX, iar alte dicționare îl etichetează ca „regional", lucru nu tocmai justificat. Regionale sînt cel mult variantele fonetice ale cuvintelor, de exemplu, pentru *a altoi – a altui* sau *a hultui.*

La un moment dat au fost introduse în română termenul internațional *vaccin*, oscilînd între neutru și feminin *(vaccină),* cu unele diferențieri semantice, și întreaga sa familie lexicală, cuprinzînd și cuvinte ca *vaccinațiune* sau *vaccinator. Darea de seamă a administrației comunei București (1889-1890)* are un capitol special, *Vaccinațiunea,* din care aflăm că „mai ales populația agricolă de la marginea extremă a orașului sustrage copiii de la *vaccinațiune";* aceasta era însă obligatorie și se aplica sistematic copiilor care frecventau școala. *Anuarul Bucureștilor (1891-1892)* menționa *vaccinatorii* care făceau parte din corpul medical al vremii.

În textele vechi era vorba, desigur, de vaccinarea care a și dat numele procedeului – cea împotriva variolei, cu substanță „de vacă" (sensul adjectivului latinesc *vaccinus,* în sintagma *variola vaccina).* Într-un articol de popularizare din *Albina Carpaților* (24 noiembrie 1877), se ofereau toate explicațiile asupra practicii de imunizare: *„vaccina* se ia sau nemijlocit de la vacă sau mijlocit de la un om *vaccinat*, iar operațiunea prin care *se altoiește* e numită *vaccinațiune* sau *vaccinare"* (p. 172). Atitudinea autorului era favorabilă procedeului medical; limbajul combină vechii termeni *(a altoi, altoire)* cu împrumuturile moderne *(vaccină, vaccinare* etc.): „Dintre toate precauțiunile ce se pot lua spre a preveni vărsatul, cea mai recunoscută și pretutindenea adoptată este *altoirea cu vaccină* sau *vaccinarea"* (p. 171). În aceiași ani, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, existau însă și precursori ai antivacciniștilor de azi, al căror discurs apocaliptic anunța dezastre mondiale și iminenta eliminare a vaccinării. În revista *Higiena și școala* (nr. 8. 1879) se combătea „mania *altuitului"* și erau felicitați cei care „se silesc a scutura acest jug", preferînd metoda net superioară a *tratării cu apă* a vărsatului („un proces curățitor după care organismul se face mai puternic și mai sănătos"). Vaccinarea ar fi cauzat daune majore asupra omenirii: „de la *înveninarea cu vaccină* a popoarelor scade neîntrerupt nălțimea corporală și durațiunea vieții omenești". Nu lipseau teoria conspirației și certitudinea victoriei finale: „zilele *altuitului* sînt numărate"; „dogma *altuitului cu vaccină* începe a se clătina și e speranță că curînd va cădea cu totul, căci o mai susțin numai aceia carii trag folos din ea" (pp. 129-132).

Nu e imposibil ca sensul familiar-ironic al verbului *a altoi* („a bate, a lovi, a plesni pe cineva", DEX) să fi avut inițial de-a face cu vaccinarea, mai curînd decît cu operațiile de îmbunătățire a plantelor. De altfel, *a vaccina* și *vaccinat* au căpătat și ele sensuri argotice. Astăzi, totuși, tindem să motivăm folosirea familiară și metaforică a *altoirii* cuiva legînd-o de sensul dominant și stabil în limbă: imaginînd diverse corecții cu ajutorul unor bețe sau nuiele.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

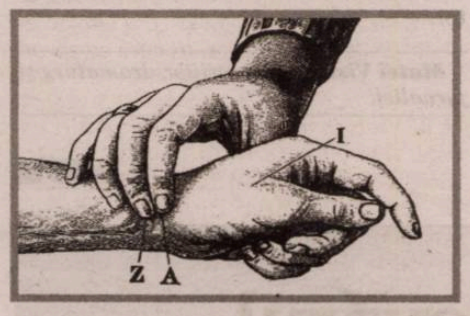

Horia CORCHEȘ

prof, viața mea

Să jucăm Șotron

Duminică dimineață, prima din martie, început de primăvară pe care mi-o (și v-o) doresc interesantă, deci nu un subiect anost cum e cel ce va urma ați (și aș) merita. Dar csf, ncsf, vorba abreviată a tinerilor, uneori trebuie să amîni, să pui în paranteză tentațiile luminii. Încerc să nu fiu totuși fad, spunîndu-vă că e vorba și despre o „lume a peștilor atîrnînd în aer", adică despre lumea atît de complicată a romanului lui Cortázar, *Șotron*. Un roman care mă fascinează de mulți ani, periodic îl recitesc și încerc să îl interiorizez, probabil toată viața mă va urmări în felurite moduri, cam așa cum o face și *Cvartetul Alexandria* al lui Durrell. Dar să revin la *Șotron*. Romanul ăsta, căruia Cortázar însuși îi concepe un îndrumar de lectură prin care nu știi dacă de fapt se joacă cu tine sau te ia partener, în fond în ambele variante cele două ipostaze suprapunîndu-se și completîndu-se, la cele 600 de pagini pe care le are în ediția pe care o dețin, te absoarbe în el și te năucește. Probabil mulți știți despre ce vorbesc. Ei bine, acest roman a fost punct de plecare pentru unul dintre subiectele Olimpiadei de limba și literatura română, secțiunea B, nivel IV, care devine, în cele ce urmează, subiectul micilor mele adnotări.

Ieri, 2.03.2019, a avut loc, așadar, etapa județeană a Olimpiadei de limba și literatura română. Concurs care din acest an înglobează și ceea ce în anii precedenți era Olimpiada de lectură ca abilitate de viață, ca secțiune B, păstrînd denumirea. E, de fapt, doar un furt de identitate, pentru că nu mai are nimic de-a face cu respectiva competiție, căreia i-a schimbat radical regulamentul și structura subiectului, secătuind-o de semnificații. Am să încerc să explic sumar, pentru ca apoi să revin aplicat asupra unui subiect.

Competiția, în anii precedenți, propunea un subiect în care exista un text narativ, de regulă integral, proză scurtă (spre exemplu, într-un an, cînd mă ocupam încă de aceste aspecte, am dat, la etapa națională, minunata proză scurtă tot a lui Cortázar, *Insula la amiază),* un text nonliterar și un text multimodal. Pentru fiecare dintre acestea, itemii de evaluare vizau comprehensiunea, capacitatea de decodare a mesajului, nu producerea de text. În formula actuală a rămas doar textul literar: cel nonliterar și cel multimodal au dispărut. Accentul s-a mutat de pe comprehensiunea de text pe producere, eseul de la subiectul al treilea fiind de fapt identic ca viziune cu ce se dă la secțiunea A, olimpiada clasică: să redacteze un eseu pe o temă dată, eventual cu vagă trimitere spre textul suport.

Am corectat la nivelul al IV-lea, așadar clasele a XI-a și a XII-a. Mă voi referi mai ales la acest subiect, celelalte nu mi-au picat sub ochi încă și nu am energie să mă întristez mai tare, cînd de afară pare că soarele prevestește primăvara aia interesantă despre care ziceam, poate cu rătăciri prin Parisul Magăi, al lui Horacio, al lui Oliveira și al celorlalte personaje din *Șotron* sau prin alte orașe ale experiențelor și trăirilor fabuloase. Autorii subiectului au decupat un fragment de o pagină și jumătate, preponderent dialogat, la rîndul său cu mai multe decupaje, extrem de dificil (cu referințe culturale imposibil de cunoscut de elevi, neexplicate, dacă e să amintesc doar nume ale unor Alfred Manessier, Lee Friedlander, Wifredo Lam, Jeanne Piaubert, Max Ernst, Émile Deyrolle, Roger Bissière etc.) și nespecific din punct de vedere narativ. Două mari probleme aici: pe de o parte anularea romanului ca întreg, pe de altă parte propunerea unui fragment care nu respectă suficient principiul narativității, aflat la baza unor cerințe cum este cea de ordonare a ideilor principale. Primele cerințe, itemi obiectivi care ar fi trebuit totuși să vizeze niște inferențe, au fost extrem de simple. Apoi însă problemele se ramifică. Fragmentul pune față în față cîteva personaje care au ca subiect al dialogului, printre altele, plecarea unui alt personaj, Horacio. Nimeni nu știe de ce a plecat acesta, iar naratorul este departe de a fi unul omniscient, fiind de fapt un personaj. Una dintre cerințe solicită însă „explicarea motivului pentru care Horacio a plecat". Ei bine, nu era nimic de *explicat* în plecarea aceasta, iar baremul, spre deosebire de subiect, face referire la *precizarea* motivului plecării. Dar problema mai mare este nu imprecizia verbului de comandă. Cîtă vreme nu există un narator omniscient, iar personajele doar își exprimă opiniile despre respectiva plecare, cerința e greșită. De altfel, unii elevi au amendat această eroare, precizînd că nu se poate decide pe baza fragmentului dat decît care este opinia altor personaje despre respectiva plecare a lui Horacio.

Halucinant a fost subiectul al II-lea. Li s-a cerut elevilor să își imagineze că sînt un personaj din text, Gregorovius, și să redacteze un ghid de călătorie pentru unul dintre prietenii lui care ar vizita unul dintre orașele pomenite în text. Se pomeneau Parisul – în care Gregorovius și prietenii săi se chiar aflau, Ofir – oraș biblic, atenție, despre care nu se știe exact unde a fost situat, astăzi inexistent! –, Parana și Matto Grosso, care de fapt sînt regiuni federative din Brazilia, nu orașe, Marsilia. Elevii aveau de ilustrat „trei aspecte practice care să evidențieze competențe sociale sau abilități de viață (de exemplu: mijloc de transport, oportunități de cazare, obiective turistice/culturale, monedă națională etc.)". Acuma, dincolo de faptul că în nici o programă nu e precizat faptul că elevii trebuie să știe să redacteze un ghid turistic, dincolo de faptul că ar fi trebuit să cunoască sau să aibă la dispoziție informații care țin de turism, dincolo de faptul că cine a redactat subiectul nu cred că s-a gîndit la inexistența orașului Ofir și la faptul că alte două toponime nu denumesc orașe, ci regiuni, în barem se menționa punctarea unor aspecte care țin de limbajul formal, or cerința viza adresarea către un prieten, ceea ce presupune limbaj colocvial. Cerința în sine însă nu vizează, din păcate, lectura ca abilitate de viață, deci comprehensiunea, capacitatea de decodare, ci capacitatea de producere de text. Cu totul altceva.

Mă îndrept spre încheiere găsind o scuză autorilor subiectului: schimbarea structurii acestuia, schimbarea unei viziuni care avea coerență și care fusese deja de ani buni validată, cu o structură total inadecvată, propusă după ureche, te și pune, ca autor de subiect, într-o mare dificultate. Și-nchei citînd o elevă care s-a revoltat, alături de mulți alți elevi și eleve, pe pagina de Facebook a fostei olimpiade: „Nu a valorificat nimic din potențialul nostru creator. Subiectele au fost total neinspirate, cerințele neclare. Noua structură nu a fost clar explicată în regulament și nu a fost publicat nici măcar un singur model pentru aceasta. Munca noastră, toate semnificațiile pe care OLAV, așa cum era ea, le avea în inimile noastre, au fost spulberate ieri. Nu știam că trebuie să învăț la geografie înainte. Nu pot să înțeleg ce au cerut de la noi. Nu au contat visurile, speranțele, așteptările, idealurile pentru care noi am luptat și pasiunile care ne călăuzesc existența."

***Horia Corcheș** este scriitor și profesor de limba și literatura română.*

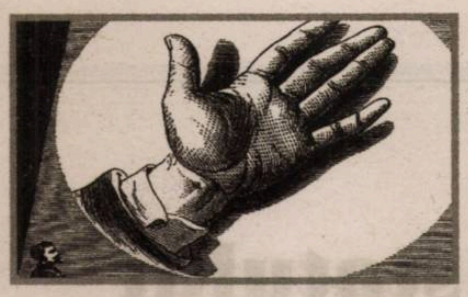

Adina POPESCU

portrete din mers

Sicilia, în extrasezon

– partea întîi: Siracuza –

Pe 5 ianuarie am terminat un roman la care lucram de aproape trei ani și mi-am zis că merit o recompensă. Dar mai era și altceva – perspectiva a încă două luni de iarnă românească, interminabile, de întuneric și tristețe, mă îngrozea. Nu-mi doream mări exotice și calde în care să fac baie, la celălalt capăt al lumii, sinceră să fiu, visam doar la un loc însorit, o terasă la malul mării unde să fumez o țigară și să beau un pahar de vin fără să dîrdîi, fără să simt nevoia unui alt interior, să fentez măcar un pic finalul de iarnă. Și așa, frunzărind oferte de zboruri *low cost,* am găsit niște bilete de avion spre Catania la un preț ridicol de mic și le-am luat fără să stau prea mult pe gînduri, oricum nu mai fusesem niciodată în Italia. Apoi am verificat o posibilă prognoză pentru ultima săptămînă din februarie – soare orbitor și 16-17 grade, perfect! (Că n-a fost chiar așa nu mai are nici o importanță.) Dacă voi avea ceva bani și anul viitor, voi face la fel, cu o altă destinație – pentru că aproape în fiecare dimineață pînă în ziua plecării mă uitam la fotografii cu Sicilia, citeam impresiile altora, îmi imaginam totul în cele mai mici detalii, Sicilia devenise o proiecție și astfel am reușit, de fapt, să fentez cele două luni de iarnă românească. Această escapadă mentală de dinaintea călătoriei a ținut depresia departe și a meritat toți banii.

Autobuzul direct de la aeroportul din Catania face o oră și jumătate pînă la Siracuza pe o autostradă pe alocuri peticită, dar totuși autostradă, care se desfășoară de-a lungul coastei și trece prin cîteva tuneluri cum nu-mi imaginez că se vor construi vreodată în România. Din cînd în cînd, printre cactuși uriași, lămîi, pini care își unesc coroanele parcă dintr-un sentiment de solidaritate unii față de ceilalți, dar și față de oameni pentru a le oferi umbră, pe timpul verii și alți copaci din sud pe care n-am reușit să-i identific pînă la finalul călătoriei, se zărește marea. Insula pare stîncoasă, dar e plină de vegetație. Sînt conștientă că în urmă cu nici trei ore eram în România, unde n-a dat încă colțul ierbii și n-a plesnit nici un mugur, însă nu mă frapează tot verdele din jur. Oamenii se adaptează repede la o climă mai blîndă. Mai degrabă mă fascinează lumina asta fantastică de sud pe care o știam din Portugalia și de care mi-era atît de dor – o lumină albă, caldă, razele soarelui cad altfel, mai direct, nu pieziș, norii se mișcă mai repede, totul îți apare, de fapt, scăldat în lumină. Dacă ești o persoană solară, acolo ți-e locul, nu în altă parte. La o primă impresie, Siracuza, orașul nou, e un loc depopulat, fantomatic, destul de murdar și de sărac, însă cam așa îmi imaginam eu sudul mai puțin turistic al Italiei, cu case oarecum lăsate în paragină, unele ferestre și uși sînt bătute în cuie, rufe colorate întinse la uscat – deja un clișeu, băcănii de cartier, un atelier auto unde se repară scutere, două mese la soare în fața unei cafenele unde poți mînca cele mai bune *arancini,* o pescărie cu pește tocmai scos din mare, cu un anunț la intarare – *cottura* e *gratuită.* Dacă stai în orașul vechi, pe insulă, în Ortigia (care e un loc aproape exlusiv turistic, italienii nu locuiesc acolo, au doar micile lor afaceri, restaurante și pensiuni), nu prea ai treabă cu orașul nou, decît atunci cînd vei merge pînă la Parcul Arheologic de pe deal care chiar merită vizitat pentru cel mai mare teatru antic grecesc din Sicilia, pentru grotele lui, pentru atmosferă. Totuși, ne-am petrecut mai mult de-o jumătate de zi în orașul nou, am plecat din port unde ne-am întîlnit cu niște carabinieri veseli care se salutau cu *Ciao ragazzi!,* cu vreo trei pescari cam beți care șomau la soare și cu un cerșetor care ne-a cerut euro pentru un *bambino,* am urcat pe o stradă de-a lungul malului, deloc spectaculoasă, dar relaxantă, ne-am intersectat cu cîteva pisici cam jigărite și ne-am întrebat cum o fi să ai o casă aici, sus, pe faleză și practic din spatele casei să începă marea. Ne-am oprit în dreptul uneia dintre ele, pe jumătate o ruină, cu păpădii și scaieți într-o curte mică, printre pietre era raiul șopîrlelor verzi, prin zidurile crăpate se zărea vaporul din larg care se îndepărta. Cine să abandoneze așa ceva și de ce? N-am zăbovit prea mult în punctele de belvedere pentru că aproape în fiecare colț mai ferit cu vedere la mare erau cuplușoare de adolescenți care, cocoțate pe cîte un scuter, se îmbrățișau de parcă a doua zi ar fi venit sfîrșitul lumii. A venit doar o furtună, se pare că cea mai grozavă din ultimii ani. În vîrful dealului era un monument al soldaților căzuți în Africa, era cam urît și cam „sovietic", și aici era plin

de copii care chiuleau de la școală. Vizavi, pe o terasă la soare, poate cea pe care mi-o imaginasem înainte să plec de acasă, poate alta, am băut vin și masa s-a umplut, ca de fiecare dată, de alune, chipsuri și bruschette calde, proaspăt scoase din cuptor, probabil că iar vom sări peste masa de prînz, în Sicilia dacă bei, de fapt mănînci. A doua zi după întoarcerea la București am ieșit la o terasă din cartier, la o bere, ne-au sosit berile și masa părea în continuare goală, unde sînt gustările noastre? – m-am întrebat deja din reflex. Lipsește atît de puțin ca să transformi o banală ieșire în oraș, o oprire la un birt, într-un moment memorabil, un pic mai multă atenție față de clienți, un zîmbet, o alună, o măslină, că doar nu sărăcești ca patron dacă oferi ceva pe gratis, dar la noi cine să se gîndească la așa ceva? Și, cine știe, poate chiar afacerea ta devine mai profitabilă – pe pildă, ne-am reîntors la un restaurant din Ortigia ca să luăm masa de prînz doar pentru că băuserăm cîte o bere acolo cu o zi în urmă și ne puseseră pe masă niște roșii cherry într-un sos de usturoi și ulei de măsline absolut minunate și pîine proaspătă. Însă nu cred că ai cum să-i înveți pe români să procedeze la fel, aici face parte din cultura locului – să nu-ți lași oaspetele să flămînzească, fiindcă clientul e un oaspete, nu un oarecare de pe stradă. În cele mai multe dintre localurile mici, familiale, patronii sînt și ospătari, uneori chiar și bucătari, nu ți se lungesc urechile pînă vine comanda, nu te stresezi cînd aștepți nota. Oare cum poți schimba în România o mentalitate de cîrciumă de tip socialist, „N-avem!", „Nu mai este!", „Mai pleacă naibii și pe acasă, că e ora închiderii!", care s-a format de generații întregi de șefi de sală burtoși pe care nu i-a interesat decît „cît lași".

Așadar, dacă ajungeți la Siracuza, nu ocoliți orașul nou pentru o experiență ceva mai puțin turistică (apropo, am trecut pe lîngă cîteva agenții imobiliare, un apartament de două camere cu vedere la mare costă 45.000-50.000 de euro). Ortigia, orașul vechi, cu aerul său de fortăreață și cu o istorie de peste 2700 de ani, locul în care se spune că zeița Leto a născut-o pe Artemis, mica patrie a lui Arhimede, o insuliță împînzită de vestigii și de străduțe cu clădiri baroce, este o bijuterie, în sensul în care e înțeles „frumosul" în Italia, acel frumos pe care îl întîlnești aproape la fiecare pas, la un moment dat devii imun, apoi te întorci la București și totul ți se pare urît și meschin, nu mai vrei să ieși cu zilele din casă pînă cînd te readaptezi, înțelegi că nu e vina ta pentru că te-ai născut într-un loc și nu în altul. Dar despre Ortigia și mai ales despre oamenii săi vă povestesc mai multe data viitoare.

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

SOS

Selly mi-a băgat *SOS* în vine. De cînd am ascultat bucata n-o pot rupe de carnea mea. Ia de-aici:

Versuri despre putere și influență: „Sos, în cantități industriale / Boss, femeia ta îmi dă tîrcoale / Tos, aduc zahar, clubu' sare / Eu și echipa mea am ieșit la vînătoare".

Versuri despre cîștig: „Dau șut, bară, gol, 1-0, Gică Hagi / În club ochii pe mine, paparazzi, totul magic / Am chemat-o la hotel și Uber-ul i-a dat cancel / A adormit studenta și s-a trezit *influencer*".

Versuri despre țac-pac, unii încasează, alții sînt lefteri o viață: „Crăciunu' 5GANG, cu frații petrec / Noi rupem YouTube-ul, apasă pe rec / Crăciunu' 5GANG, cu soru-mea petrec / Ăștia dau cu *hate,* aseară am încasat un cec".

Despre deosebirile de hrană dacă ai banul gros: „Ies pe balcon să-mi mănînc salata Caesar / Am văzut doi hateri jos în piață la parizer / Să vezi ce urmează, anu' ăsta a fost doar *teaser* / Te-am mirosit, ești un șarpe, te-am trecut pe listă".

Absurd, da, dar aici e întreaga măsură: „Aoleu, am luat băieții, am dat foc la Internet / Aoleu, noi în lift, voi pe scări urcați încet / Aoleu, vreți să ne dați jos, n-aveți nici un efect / *Crispy* aripioare, bagă sos, la pachet".

Stupide, da, dar uite nu mi-a trecut prin cap SOS și asta mă macină. Mă macină, mă macină, mă macină.

Radu NAUM

un sport la Răsărit

În sfîrșit, Hagi e fericit și Becali stăpîn pe echipa lui? Ce mai putem spune după prima parte a campionatului?

Fotbalul românesc e precum companiile neaoșe. Fericirea vine din control. Nu există încredere, nu există delegare, toate hățurile sînt în mîna unui singur cetățean. Același sindrom al omului providențial care ne scutește de a mai fi responsabili de propria viață, sindrom care bîntuie cea mai mare parte a populației noastre, funcționează și în fotbal. Tipul e genial, sînt și ceilalți geniali cu el. Duce afacerea în prăpastie, se prăbușesc toți. Iată cum arată echipele dintre care se va alege campioana. La FCSB, schimbările le face patronul de acasă sau din tribună, așa cum NASA sau ESA aterizează sonde spațiale pe meteoriți fără ca microorganismele pe care aceste vehicule le poartă să aibă ceva de zis. La CFR, meciurile cele mai importante se joacă după ce se termină cele de pe teren, la tribuna oficială unde patronul face și desface, la un pahar de vorbă, contracte de antrenori, înconjurat de o sumă de cetățeni care îi ung urechile cu miere și venin. Craiova e mereu un tărîm aparte. „Începem să devenim un pic olteni", a răbufnit, după coruri de huiduieli, antrenorul ei lombard. Acolo, patron emoțional e publicul. Care nu e neapărat mai înțelept, la o adică, decît un despotic șef suprem. La Astra e o aparență de independență, dar patronul e mereu un soi de elefant care irumpe neanunțat în magazinul cu porțelanuri. Într-o seară a pus un antrenor direct de la o emisiune TV, deși avea deja unul. La Viitorul, Hagi e cel care taie și spînzură fără contraparte reală. Doar Sepsi apare ca o excepție. Deținătorul echipei susține că nu se bagă la partea tehnică și există motive să fie crezut. Acolo, fericirea nu vine din controlul autocratic al unui singur om, ci din banii care curg de dincolo de granița de vest. Bani publici maghiari. Direcționați de un alt tătuc bătător cu cărămida în pieptul lat de naționalist fără frontiere, Orbán-baci. Oricum ai da-o, tot acolo ajungi. Estul rămîne, în adînc, feudal, cu cîțiva boieri și mulți oieri. Deși cîteodată, vorba lui Hagi, poți fi și una, și alta.

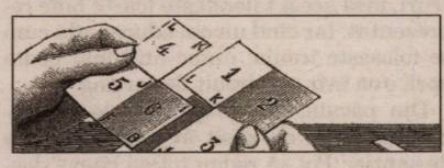

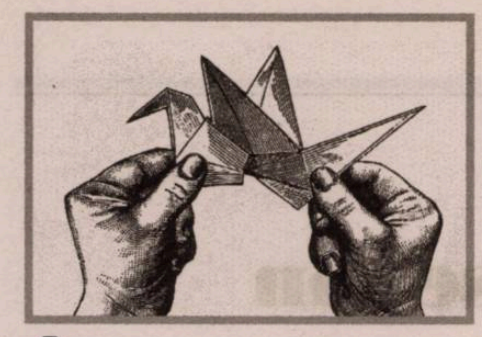

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Rătăcit în fruntea statului

În septembrie anul trecut, jurnalistul Bob Woodward a lansat o carte despre prima parte a mandatului prezidențial al lui Donald Trump, carte tradusă și la noi recent, la Editura Litera.

Veteranul Bob Woodward, redactor de 48 de ani la *Washington Post,* este unul dintre cei mai faimoși jurnaliști din lume. În 1972, tînăr reporter fiind, alături de colegul său Carl Bernstein, el a investigat jurnalistic ceea ce s-a numit afacerea Watergate, scandalul care l-a înfundat pe Nixon. În plus, Woodward este autorul a nu mai puțin de 12 bestseller-uri și cîștigător a două premii Pulitzer. În aceste condiții nu mai e nevoie de nici o altă explicație a faptului că recenta sa carte, intitulată *Frica – Trump la Casa Albă,* s-a vîndut ca pîinea caldă peste tot în lume.

E o carte concepută, documentată și scrisă într-un stil jurnalistic cît se poate de anglo-saxon, cu date, fapte și descrieri ale unor situații legate de momentele importante petrecute la Casa Albă în răstimpul primului an și ceva al administrației Trump. Nu avem de-a face neapărat cu dezvăluiri senzaționale, de tip Watergate, cu informații foarte grave care să nu fi fost bănuite sau să nu fi ajuns pînă acum într-o formă sau alta la cunoștința publicului. Dar sînt o mulțime de detalii și lucruri care, puse cap la cap, pe parcursul a aproape 500 de pagini, redau atmosfera din interiorul Casei Albe. Îți creează impresia că autorul ar fi fost prezent printre personajele pe care le descrie. E o adevărată cronică a executivului de la Washington din care reiese atît stilul președintelui, cît și felul în care consilierii și miniștrii săi încearcă să-și facă datoria. Woodward nu comentează informațiile obținute din nenumărate documente, interviuri sau discuții cu persoane apropiate de Casa Albă. El doar le adună și le lasă să curgă într-o istorisire cît se poate de relevantă în întregul ei. O poveste îngrijorătoare.

Asemeni președintelui, autorul sare brusc de la un subiect la altul, de la un dosar la altul. Și e vorba de acele mari dosare legate de președinția Trump, importante la nivel global și destul de familiare deja celor bine informați: relațiile dintre Statele Unite și China, criza legată de amenințarea nucleară nord-coreeană, bombardarea Siriei în urma folosirii de către regimul Assad a gazelor toxice împotriva populației civile, presupusa intervenție a Rusiei în alegerile americane, viitorul alianței NATO, prezența trupelor americane în Afganistan, dosarul iranian și complicatele politici din Orientul Apropiat și Mijlociu, problema imigrației și a zidului de la granița cu Mexicul, tratatele comerciale internaționale și tarifele vamale, Acordul de la Paris privind schimbările climatice.

Rezultă că în primul său an de „domnie", cel puțin, Trump a avut destui colaboratori competenți care, speriați de unele intenții periculoase ale acestuia, au făcut tot ce le-a stat în putință ca să-l deturneze de la aplicarea lor. Au încercat să-l determine să se răzgîndească aducîndu-i nenumărate argumente raționale sau „lucrîndu-l" psihologic, au tergiversat semnarea unor ordine, l-au atras în hățișuri birocratice, iar în cazuri extreme l-au păcălit ori pur și simplu i-au luat de pe birou documentele pe care voia să le semneze, mizînd pe faptul că în cele din urmă va uita de ele. Nu că președintele ar fi fost neapărat un individ rău intenționat sau corupt (așa cum observăm că se întîmplă cu omologi populiști ai săi din alte țări), ci pentru că în multe domenii s-a dovedit complet ignorant și incapabil să învețe ceva. Uneori, exasperați de încăpățînările lui, oameni cu funcții extrem de înalte (secretarul de stat, șeful personalului de la Casa Albă sau secretarul Apărării) ar fi scăpat în public calificative de genul „imbecil", „idiot" sau opinia că președintele ar avea nivelul de înțelegere al unui „școlar de clasa a cincea sau a șasea". După apariția cărții lui Woodward, unii dintre aceștia au negat că ar fi zis așa ceva. Însuși Trump a calificat istoriile din carte ca fiind „inventate". Chiar și secretara cu presa de la Casa Albă a dat o declarație oficială în care spune că n-ar fi vorba decît de niște povești inventate.

Woodward și-a protejat sursele, dar nu e de crezut că un profesionist de talia lui și-ar fi putut permite să inventeze ceva la un asemenea nivel. Iar între credibilitatea sa și cea a lui Trump pare să fie o diferență. Pînă și avocatul personal al președintelui – John Dowd –, care-l apăra împotriva acuzațiilor că ar fi beneficiat de ajutorul rușilor în campania electorală, nu și-a lăsat clientul să răspundă direct întrebărilor procurorilor, nu pentru că l-ar fi considerat vinovat de ceva în acest caz, ci de teamă că abilii procurori l-ar fi putut atrage cu ușurință în „capcana sperjurului". Avocatul, care a și demisionat din slujba lui Trump, și-a dat seama foarte bine că acesta nu s-ar fi putut limita la răspunsuri simple, ci s-ar fi lansat în tot felul de teorii periculoase într-un tribunal, fiind din fire „un micinos nenorocit".

Din cartea lui Woodward rezultă că, deși Trump e dornic de dispute în jurul lui și nu-i respinge neapărat pe colaboratorii care-l contrazic, acestora le e totuși foarte greu să reziste prea mult în preajma lui. Încăpățînarea lui macină rațiunea lor. Aș observa că, uneori, ideile preconcepute ale lui Trump seamănă cu acelea ale pensionarilor diletanți de pe la noi (poate și de pe la ei) care discută politică în fața blocului. Poate de aici și succesul electoral pe care l-a avut. Căci nu poți să nu te întrebi cum de a reușit grandiosul sistem democratic american să propulseze în fruntea statului așa un caraghios.

■■■

ready made

„În fața palatului este o piață mare și în mijlocul ei «o căsuță de piatră în care era o femee de bronz făcută cu mașină și cum o săruta cineva ieșea din acea femee <un> cuțit și o suliță de împungea pe acel ce o săruta și așa pe criminaliștii ce îi hotăra la moarte îi silea să sărute acea femee, iară după moartea Elisabetei au stricat mașina și astăzi nu mai există decât numai căsuța ei»."

George Potra,
Statele Europei la 1846-1847, văzute de un boier moldovean, 1940

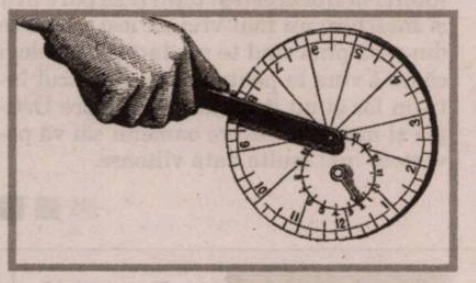

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Cu Robespierre la duș

Am o slăbiciune pentru cei care, atunci cînd redactează un anunț prin care interzic ceva micii lor comunități, simt că viața începe abia după semnul exclamării. După ce ai reamintit colocatarilor, colegilor, co-utilizatorilor să nu mai facă nu știu ce, în loc să te oprești, bagi o ironie fină sau o mică apocalipsă. Știți la ce mă refer. „Vă rugăm mult, nu mai tăiați codițele de la flori pe culoar! NU AVEȚI SLUGI", chestii de-astea. Este stilul mieros-beligerant (am evitat aici formula „pasiv-agresiv"). O formă aparte de rafinament au însă, dacă nu mă înșel, afișele de felul ăsta de pe un șantier arheologic.

Una e să te adresezi mînios unei colectivități de inși pe care în sinea ta îi detești, îi detești de ani de zile pentru că ei, nu tu, sînt vinovați de cît de rău merg lucrurile în țara asta, și alta e să trebuiască să urechezi un pic oamenii pe care îi prețuiești. Nu-ți vine să-i tragi de mînecă pentru că un fir de păr a sărit nu știu unde cînd și-au tuns barba. Scrisul de afișe rafinat justițiare cere un talent special. Îl ai sau nu-l ai. Pe șantier ne lipsesc multe lucruri, însă acest talent este foarte bine reprezentat. Iar cînd un om educat află cum se folosește ironia, nimic nu-l mai poate opri, e ca într-un circuit de carting.

Din păcate, afișele pe care le-am văzut sînt greu de găsit în jurnalele mele de șantier. Pot să redau totuși cîteva destul de bine. Cel mai simplu suna cam așa: „În atenția băieților. Ar fi de preferat să nu intrați cu încălțările murdare mai ales dacă podeaua este udă!!!". Mai tipic e ăsta: „Prinos de recunoștință tuturor celor care depășesc limita de 10 minute pentru duș. Ne oferiți nu doar șansa de a citi cîteva pagini în plus din *Sitzungsber. Akad. Wiss.* așteptînd la ușă, dar și privilegiul unui duș revigorant cu apă rece!". Acum, oamenii sînt în stare să mărturisească păcate mari, dar eu n-am auzit pe nimeni care să admită că tîndălește sub duș. Nu, dușul tău e întotdeauna scurt și judicios, în vreme ce acela pe care-l aștepți stă cu capul dat pe spate și ochii închiși și se lasă răsfățat de apă ca un pachiderm ce e.

Ne construim o personalitate care cum poate.

Să nu uităm că scriitorul de afișe justițiare are întotdeauna de partea sa superioritatea morală, legitatea istorică și însăși posibilitatea, după ce a iertat de șapte ori, de a dispune măsuri draconice, care te fac să-ți blestemi zilele („Pentru că nu era niciodată pus la locul lui, cuțitul mare pentru tăiat harbuz a fost retras din fondul bucătăriei").

Ce-i drept, o baie fără afișe cu instrucțiuni, presiuni, șantaje n-ar mai fi baie. În orice grup există cîțiva oameni care uneori nu curăță după ce fac duș, așa că, foarte curînd după începutul campaniei, va apărea și un afiș pe această temă, așa cum apare, visător, un cîine acolo unde niște oameni mănîncă o conservă de fasole. Am văzut totuși odată un afiș surprinzător, venit cumva din inimă: „Persoana care lasă mereu pe marginea chiuvetei o balama ruginită e rugată să nu mai facă acest lucru". Nu m-a mirat atît faptul că cineva lăsa o balama pe marginea chiuvetei. Ne construim o personalitate care cum poate. Dar de ce era nevoie de un afiș ca să i se comunice protestul comunității – chiar nu se lămurise nimeni cine e tipul? Trăiam, se pare, nas în nas cu cineva căruia cu siguranță îi cunoșteam boxerii și alergiile, dar nu și obiceiul pernicios de a lăsa o balama pe marginea chiuvetei.

Pe multe șantiere este nevoie de afișe bilingve de justiție domestică. Mie mi se pare că un afiș, cu cît e în mai multe limbi, cu atît își pierde din eficiență, devenind o curiozitate naturală și un obiect de contemplație. Pe de-o parte prin penajul lui colorat, pe de alta prin inexactitățile sau devierile intenționate ale traducătorilor între texte, diferențe la care se cuvine reflectat de îndată. Cu o excepție: îmi amintesc că am văzut odată un asemenea afiș pus în atenția unui mic infractor rămas necunoscut, de care totuși toată lumea știa că era turc. Pentru menținerea politicoasă a aparențelor, afișul era și în germană. Un alt fenomen de compensare specială este să fii aprig în ceea ce spui, dar folosind cel mai înflorat font posibil, ca la un exercițiu de caligrafie care în același timp reprezintă și o afurisenie. Pedepsești lipsa de igienă cu puterea verbului tău, dar din spatele unei mici jungle de ornamente, paralizînd voința cititorului cu efecte înfricoșătoare de alternanță a literelor mici cu litere mari sau cu aldine în doliu. Nemaivorbind de proliferarea semnelor de exclamare, echivalentul tipografic al rafalelor care îl ciuruie pe vinovat.

Mai ales că ciuruiala e, de obicei, preventivă. Abia ai sosit, lumea cu încărcătoare în mînă caută încă prize care funcționează și găsești un afiș „E un spațiu comun! Nu fiți porci! Respectați-l!!!".

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Chihlimbar, *Polirom, 2017.*

■■■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Omagiu gutei

La Muzeul Orsay, dacă nu greșesc, poate fi văzut un tablou intitulat *Réception de Condé à Versailles,* realizat în 1878 de Jean-Léon Gérôme. De dimensiuni ample (96,5 cm x 139,7 cm), lucrarea reprezintă o scenă istorică de însemnătate, despre care se spune că ar fi avut loc în vara anului 1647: Ludovic al II-lea de Bourbon-Condé este primit la Versailles de vărul său, Ludovic al XIV-lea, după ani de zile de relație tumultuoasă. Momentul are o mare importanță pentru Franța și, de aceea, tabloul lui Gérôme are un statut aparte în imaginarul istoric al poporului francez.

În această poveste, impun imediat personalitățile. De-o parte, Ludovic al XIV-lea, unul dintre cei mai mari suverani – de nu chiar cel mai mare! – pe care i-a avut Franța: Regele Soare, de la naștere botezat Dieudonné, și nimic mai puțin de-atît. De partea cealaltă vărul său, supranumit încă din timpul vieții Marele Condé, personaj înzestrat cu calități excepționale: grozav de bun în războaie, dar și abil diplomat, om învățat, cu mare prețuire pentru bun-gust, arte și cai, inteligent și cultivat, petrecăreț, dar și putred de bogat, curajos și nobil, iubitor de aventuri la tinerețe și de înțelepciune la bătrînețe. Minunăția de palat de la Chantilly era reședința lui favorită, iar ceea ce a făcut el acolo este una dintre cele mai clare dovezi ale genului de om care a fost. Relația dintre cei doi veri, cum spuneam, nu a fost deloc tihnită. Condé, care era cu 17 ani mai în vîrstă, a început prin a fi în bune relații cu Ludovic al XIV-lea pe cînd acesta era minor și domnea sub regența coordonată de mama sa, Ana de Austria, și cu Mazarin prim-ministru. Condé continua astfel buna relație pe care o avusese cu Ludovic al XIII-lea. Dar relațiile s-au deteriorat în timp. Mazarin, cu care Condé se antipatiza, numindu-l pe șiretul cardinal „canalia în roșu", a manevrat perfect ca să distrugă relația acestuia cu Regele. Astfel, Condé s-a pus în fruntea Frondei (pe care, inițial, fusese chemat la Paris să o reprime, ceea ce și făcuse) și a ajuns să lupte împotriva lui Ludovic al XIV-lea, deacum major, chiar din afara țării, alături de spanioli și englezi, după ce vreme de decenii se luptase împotriva acestora în bătălii ce i-au adus o binemeritată glorie. Fiind socotit trădător, Condé a plecat în exil. Dar au trecut anii și a fost iertat. Reîntors la Chantilly, Condé va aștepta pînă în 1674 să primească o nouă misiune militară: va conduce armatele franceze în războiul franco-olandez. Condé revine pe cîmpul de luptă pentru Franța în bătălia de la Seneffe, unde conduce cu mînă de fier o armată mai puțin numeroasă decît cea a adversarilor săi și obține o mare victorie. După Seneffe, Marele Condé a fost primit la Versailles, oficializîndu-se astfel împăcarea între veri.

Imaginată de Gérôme, scena are loc pe cunoscuta scară a ambasadorilor care poate fi și astăzi văzută în splendidul palat, și îl vedem pe Regele Soare sus, în capul scărilor, așteptîndu-l răbdător pe Marele Condé. Acesta urcă singur pe scara somptuoasă, cu greu, aplecat, sprijinit de baston. E limpede, Condé are o suferință. Amîndoi poartă hainele de gală, cu decorații și însemne. Importanța scenei este sugerată de faptul că în jurul Regelui, în balcoane și pe culoare, la respectuoasă distanță de mărețul rege și de ilustrul vizitator, o mulțime de oameni asistă cu emoție la împăcarea formală dintre cei doi mari bărbați ai Franței. Ludovic al XIV-lea, majestuos, îl privește pe Condé cum urcă încet-încet. Mai bine zis, șontîc-șontîc. Istoria a reținut așa: Condé era chinuit de o criză de gută și pășea cu dureri teribile. Regele, care bineînțeles că știa de suferința vărului său, a trebuit să aștepte îndelung pînă cînd Condé a urcat toate treptele. Cînd, în sfîrșit, a ajuns în dreptul Regelui, Condé ar fi spus: „Cer scuze Majestății Voastre că v-am făcut să mă așteptați atîta!", la care Ludovic ar fi răspuns: „Scumpe vere, nu-ți face probleme. Cînd ești încărcat cu atîția lauri precum ești tu, nici n-ai cum să mergi repede!". De cîte ori mă încearcă criza gutoasă, îmi aduc aminte de tabloul lui Jean-Léon Gérôme, văd scena, aud vorbele galante ale celor doi bărbați și totul devine mai suportabil. Iată, îmi spun, și guta poate atrage omagii. Orice beteșug, în fond, poate fi privit ca un blazon – trebuie, doar, să existe noblețea necesară. În ceea ce mă privește, nimeni niciodată nu a știut să-mi întoarcă un asemenea frumos răspuns cînd s-a mai întîmplat să fiu beteag. Știu, știu, nu vă repeziți să mă puneți la punct: nici eu nu sînt Marele Condé și nici vreun Ludovic al XIV-lea nu există în viața mea. Dar, *quand même…*

„Scumpe vere, nu-ți face probleme."

Bun, nu e cazul să-mi arătați cît sînteți de deștepți! Nu e cazul să-mi dați cu niște cărți de istorie în cap, spunîndu-mi că scena din tabloul lui Gérôme n-a avut loc niciodată. Că la Seneffe n-a fost nici o bătălie glorioasă, ci un măcel de zece ore în care au murit zeci de mii de oameni și la finalul căruia, după ce armatele s-au retras mai mult decît decimate (procentul pierderilor a fost cam de un om din șase), ambele tabere au clamat victoria, ceea ce dovedește că bătălia s-a terminat, mai degrabă, într-o dureroasă năuceală. Că steagurile inamice capturate de francezi cu acea ocazie au fost prezentate Regelui, la Versailles, de un vasal al lui Condé, trimis al acestuia, și nu de el în persoană. Că reîntîlnirea lor, după Seneffe, a avut loc cîteva luni mai tîrziu, și nu la Versailles, ci la Saint-Germain-en-Laye. Și că nici nu era, măcar, reîntîlnirea împăcării de după reintrarea lui Condé în grațiile regale – aceasta avusese loc cu zece ani înainte, la Palatul Arhiepiscopiei din Aix-en-Provence. Și, dacă îmi spuneți toate astea bucurîndu-vă că demolați cu marea voastră știință de carte neînsemnatul meu articol suferind, ce-ați realizat? Vedeți ce păcat e că nu mai există pe lumea asta oameni ca Ludovic al XIV-lea?

26 DE ANI DILEMA VECHE

„Sîntem vechi, domnilor!"

I pak, dăm de ştire
domniilor-voastre
că „Dilema veche" a trecut
pragul sfertului de veac
şi tocmai a împlinit
26 de ani de măreţe
realizări dilematice.
Să ne fie de bine, iar vouă,
la toţi cei prezenţi şi viitori,
sănătate!

Mulţumim pentru sprijin:

NESPRESSO. IQOS xtb CARANDA DEDEMAN

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

Regina-mamă Elena a României

Fie și numai datorită titulaturii „Regina-mamă" (dar, desigur, nu numai din acest motiv), Elena a României merită evocată în această perioadă. Mai ales că ultimele știri dezvăluie intenția autorităților de a aduce trupul reginei din Elveția, unde aceasta a fost înmormîntată, la Curtea de Argeș, unde îi este locul, alături de ceilalți membri ai monarhiei române.

Regina-mamă Elena și-a pus amprenta iremediabil pe destinul și caracterul fiului său, Regele Mihai I al României, așa cum regele însuși a declarat, construind o relație mamă-fiu cu adevărat specială, deși supusă vicisitudinilor destinului.

La un moment dat, o altă preocupare dragă a Reginei Elena a devenit Castelul Săvîrșin, începînd cu anul 1943. Atunci, Regele Mihai I a cumpărat domeniul și reședința de la Săvîrșin, care aparținuseră contelui Carol Hunyady (pînă la moartea acestuia, în 1932). Unele surse susțin că regele a cumpărat domeniul de la Săvîrșin în mare parte îndemnat de dorința populației din Transilvania, care insista ca suveranul să aibă o locuință în regiune.

Mobilierul care rămăsese în castel, dar pe care Regele Mihai I nu îl cumpărase, a fost expediat la Budapesta, iar apoi a început restaurarea construcției, aflată într-o stare de degradare destul de avansată care nu permitea locuirea. Firma Emil Prager a executat lucrările de renovare, după planurile arhitectului Mario Stoppa, castelul devenind un loc cu un confort sporit prin numeroasele amenajări. În ceea ce privește interiorul, Regina-mamă Elena s-a ocupat cu entuziasm de acest aspect. Și cu mult talent. Regina a mobilat Castelul Săvîrșin în stilul caselor englezești de la țară și a considerat că „munca ei de acolo a fost una dintre cele mai mari realizări în privința decorațiunilor interioare". Nu e greșit să spunem că reședința regală din județul Arad a devenit un soi de marcă personală a mamei Regelui Mihai I.

Regina Elena s-a inspirat și din decorul din jur. Era absolut încîntată de casele țărănești din satele aflate în împrejurimile castelului (pe care le vizita des alături de doamna Catargi), de curățenia lor strălucitoare, de mobilierul vechi și de învelitorile colorate țesute în manieră unică.

Mama și fiul au început să petreacă din ce în ce mai mult timp la Săvîrșin, mai ales după ce Regele a început să ia lecții de zbor pe aerodromul din apropiere. Pasiunea lui Mihai I a fost molipsitoare, iar Reginei Elena a început, de asemenea, să îi placă să zboare, devenind fascinată de lupingurile și de diversele acrobații aeriene pe care le făcea pentru ea colonelul Udriski, instructorul de zbor al lui Mihai.

Astăzi, Castelul de la Săvîrșin pare că se apropie din ce în ce mai mult de farmecul semănat acolo de Regina Elena, amintind că România a avut (și) o Regină-mamă.

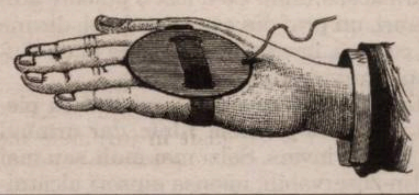

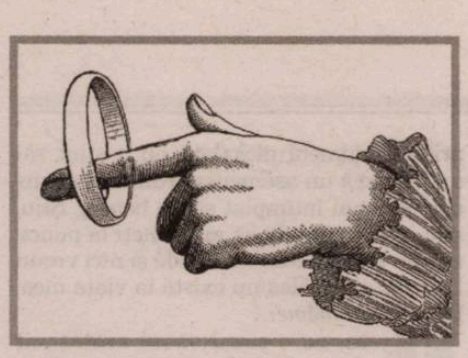

Selma IUSUF

legende **urbane**

Spre casă

Sînt un clișeu pe două picioare, care are norocul ca, din cînd în cînd, să se vadă de undeva de sus. Să se pună în context, cum ar veni.

*
* *

Stăm grămadă la îmbarcarea în avion, înapoi, spre România. E cursă *low-cost* care pleacă, la fel ca alte curse din astea ieftine, dintr-un soi de anexă a aeroportului, din terminalul de Fieni. Pe lîngă cîțiva turiști de *city-break,* majoritatea călătorilor sînt muncitori care se întorc scurt acasă. N-are nimeni doar un rucsac în spate. Au lăsat la bagajul de cală genți imense învelite în folie, da, chiar și coșnițele pătrățoase de rafie la fel de mari, burdușite cu te miri ce. Haine pentru copiii și nepoții rămași acasă, dulciuri și pachete de cafea pe care le găsești acum în orice supermarket european, al căror miraj al străinătății a rămas cumva intact, ceva jucării și o haină de piele pentru nevastă. O altă familie numeroasă e strînsă ciopor în jurul unui bătrîn în cărucior cu rotile – are nevoie de îmbarcare separată. Se vorbește tare și hăulit, probabil că unii dintre ei nici măcar nu știu să citească, dar sînt acolo, vii, cum i-a lăsat Dumnezeu, iar naturalețea cu care nu le pasă de nimeni altcineva, pe de-o parte, și infinita grijă pentru bătrînul ăsta al lor, pe de alta, stă într-un paradox etern: privește și nu judeca.

Două femei duse bine spre șaizeci și ceva de ani se țin strîns braț la braț. E o legătură puternică acolo, ne ajutăm una pe alta în tot vîrtejul ăsta de lume. Au mai făcut drumul ăsta înainte și o să-l mai facă, frăția lor, sororitatea lor, funcționează bine într-un destin comun: plecate la semi-bătrînețe de acasă ca să îngrijească pe unii mai bătrîni ca ele. Sînt îmbrăcate în genul ăla de haine trei-sferturi de piele cu blăniță sintetică la glugă, din cele care stau atîrnate de tavan prin Dragonul Roșu. Sînt două țărănci micuțe de stepă, au picioarele deformate băgate în botine identice negre, lustruite lună, și nu vorbesc.

Tot șuvoiul ăsta de lume intră în burta avionului, sîntem două șiruri de oameni care-și tîrșîie picioarele – un șir prin față, unul prin spate –, iar bagajele cu care se ajunge sus sînt la fel de multe. Genți la limita mărimii admise, pungi și punguțe. (Iona intră de data asta de bunăvoie în burta peștelui uriaș și speră să fie scuipat întreg după trei ore pe țărmurile patriei.) Dag Gadol ne încape pe toți, dar așezarea pe locuri e dureros de înceată. Genții trebuie așezate, pungile punguite, hainele scoase și culcușite. Și atunci l-am auzit pentru prima oară pe nasol.

„Să nu puneți nimic peste geanta mea, că am laptop-ul acolo!“, aud, proaspăt, vocea infantului. Are puțin peste douăzeci, și-a așezat peste urechi o pereche de căști mari, *wireless,* pe care clipește luminița verde de *on*. Ton de stăpîn de sclavi, personajul mă interesează deja puternic. Îi spune toate astea unui tataie zdravăn, cu pulovăr tricotat sub un sacou maro. Tataie ăla are niște palme imense, ca niște fluturi preistorici, mă gîndesc că dacă i-ar apuca țeasta infantului, cu tot cu căști, ar zdrobi-o ca pe o nucă. N-o face, își îndeasă cuminte gentoiul lîngă laptop-ul prețios. Răzbunarea era doar în capul meu mic, de persoană care începea deja să urască. „Incredibil“, continuă prețiosul cu căștile pe cap, „cum se suie ăștia, începe deja să miroasă a salam și praz!“ A vorbit tare, l-a auzit toată lumea, dar nimeni nu reacționează, oamenii își văd de aranjat genții, mie îmi pocnește deja capul de nervi. Salam și praz. De unde naiba o fi scos-o, dintr-un scheci de revelion cu nea Mărin? Ăsta nici nu era născut pe atunci. Pesemne, civilizatul ofuscat avea jet-ul personal în service, la reparat, de-a nimerit între sărăcani ca noi, pe *low-cost*-ul ăsta burdușit. Mă întorc din scaun și mă uit mai bine la el. Stă acum și răsfoiește plictisit broșura găsită în plasa scaunului din față. Are buza de jos răsfrîntă răzgîiat, o să povestească acasă, prietenilor, cu ce animale a venit în avion.

Mă întorc pe scaun și dau drumul unui film pe telefon. Am și eu niște căști pe urechi. Pe ecran începe să curgă în albnegru *Roma* a lui Cuarón. Mă pregătesc să mă plictisesc copios. Ia uite-mă, un clișeu pe două picioare în burta unui pește mare.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

S.O.S. Hobița (4)

„«Școala noastră» era Școala de Arte și Meserii din Craiova, o școală de stat, o creație a ministrului Gheorghe Chițu, originar din acest oraș, dar finanțată din bugetul prefecturii județului Dolj, care supraveghea funcționarea și gestiunea ei. Ea avea menirea să recruteze din mediul înconjurător, rural îndeosebi, elemente destoinice pentru formarea cadrelor necesare învățămîntului profesional – în meserii – de care se resimțea o mare nevoie, dar și de mici patroni, aceste ramuri pe atunci găsindu-se aproape total în mîini străine. De bine ori de rău, cadrele cursurilor teoretice ale acestui învățămînt fură completate cu elemente locale, dar pentru acelea profesionale fură recrutați maiștri străini, destoinici, nemți și cîțiva italieni. Grecescu era un om hotărît și dotat cu spiritul practic al meșteșugarului, care nu lasă treaba nici neisprăvită nici purtînd-o de azi pe mîine, nelăsîndu-se învins de dificultăți. Cu consimțămîntul prietenului său Ion Zamfirescu, stăpînul lui Brâncuși, și cu ajutorul slujbașului prefecturii Dolj, căreia îi era secretar, iar Grecescu «consilier» – pentru împlinirea formalităților și aplanarea dificultăților de școlaritate, printre care se socotea și depășirea de vîrstă – Costache se apropia de data serviciului militar – pătrunse cu greu, dar totuși la 1 septembrie 1894, în Școala de Arte și Meserii din Craiova. El fu primit ca bursier-intern, adică noua sa viață trebuia să se petreacă între zidurile școlii, care se îngrija nu numai de manuale, întreținere și celelalte, dar și de îmbrăcămintea bursierului: o uniformă impozantă cu chipiu și ceaprazuri, nădragi cu vipuști și tunici cu nasturi de metal lucitor, încizmuit și cu potcovițe cazone.“

V.G. Paleolog,
Tinerețea lui Brâncuși…

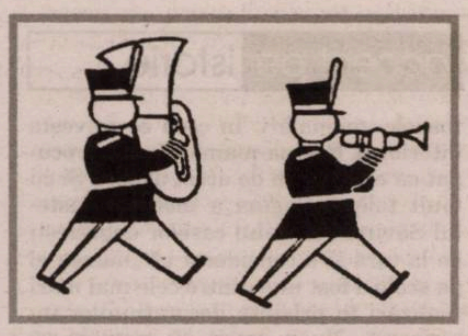

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Lucrurile pe care le amîni

Lucrurile pe care le amîni arată, dacă te uiți la ele cu o lupă puternică, exact așa cum arată cafeaua măcinată. La prima vedere, pare că totul e la fel. Ții un pic de cafea în căușul palmei și, cu degetul arătător de la mîna cealaltă, umbli ușor prin măcinătura asta. Poate să fie oricum, de la o pulbere foarte fină pînă la o masă de granule mici, identice, pe care le simți foarte bine cu vîrful degetului. Imediat ce pui o lupă deasupra, descoperi o realitate complet diferită. O să constați că, indiferent de finețea măcinăturii, ții în palmă un adevărat univers de granule, de toate dimensiunile. Dacă treci prin lentilă în lumea de dedesubt, ca Alice prin scorbura iepurelui, ajungi într-un spațiu cosmic în care dai peste Centura de Asteroizi dintre Marte și Jupiter. Ai trecut într-o altă dimensiune, unde peisajul are o definiție a vastității complet diferită. Privită sub o lupă puternică, exact așa arată cafeaua măcinată. Ca o aglomerare de bolovani cosmici și planetoizi de toate dimensiunile și formele. Unii mai rotunjori, alții colțuroși, unii foarte mici, de-abia-i vezi, alții neverosimil de mari, niște giganți la scara acelei lumi. Ce-a fost o pulbere adineauri, un praf din căușul palmei, devine un cosmos, imediat ce te uiți la el cu ajutorul unui instrument potrivit.

Lucrurile pe care le amîni sînt ca pielea pe care o pierdem zilnic, dar urmînd un traseu invers. Solzi mai mult sau mai puțin observabili, imense ninsori alcătuite din fulgi de piele cad, de pe fiecare dintre noi, de-a lungul unei vieți. La trezire, în fiecare dimineață, lăsăm în urmă troiene invizibile de zăpadă a pielii așezată pe așternuturi. O așternere peste altă așternere. Odată scuturate din hainele de pat, zăpezile astea devin nori ai altei lumi nevăzute, părți ale unui circuit cu dimensiuni colosale, pe care nu le cuprindem cu mintea. Măsurătorile oamenilor de știință spun că o ființă umană pierde, de-a lungul unei vieți, vreo 35 de kilograme de piele, aproape jumătate din greutatea corporală a unui individ cu înălțime și greutate medii. Toate aceste kilograme de piele, transformate în fulgi invizibili, transportă cîte ceva din fiecare dintre noi, spre alte lumi, spre alte dimensiuni. Prin ninsoarea pielii noastre, călătorim fără să știm – dar în cel mai concret mod cu putință – în universuri pe care, poate, nici măcar nu le vom descoperi vreodată.

Lucrurile pe care le amîni fac traseul acesta în sens opus. Ca și cînd o forță enormă ar da totul înapoi. Exact în felul în care s-ar derula invers mersul tuturor lucrurilor. Amînările de toate felurile, procrastinările, tărăgănările, lălăirile, lăsatul de pe azi pe mîine, chestiile abandonate-n *„pending“* (cum ar spune limba corporatistă), toate astea sînt – ca să urmăm firul romglez – un colosal *„rewind“*. Cînd amîni lucrurile, curgerea universurilor se inversează. Și, printr-un mecanism la fel de nevăzut ca ninsorile cu fulgi de piele pe care-i lăsăm în urma noastră de-a lungul unei vieți, totul o ia la deal, spre locul de unde a plecat. Și totul se petrece la fel de insesizabil, ca atunci cînd lumea curgea în direcția firească. Atunci cînd amîni lucruri, ele se transformă fără să știi și devin ceva aidoma fulgilor de piele care pornesc înapoi spre tine, ca atrași de un magnet. De o forță care îi cheamă înapoi acasă. Fără să simți, fără să te îngrași, devii mai greu pe cîntar. Toate kilogramele de piele pierdută, transformate de universurile prin care au trecut, se întorc spre tine. Iar încărcătura asta aduce cu sine toate definițiile ideii de greutate ale lumilor pe care nici măcar nu le cunoaștem. Așa apare felul ăla de povară pe care n-o poți traduce în cuvinte. Așa se face că greutatea unui fulg poate deveni mult mai mare decît cea a unei nicovale.

Lucrurile pe care le amîni sînt ca farfuriile de picnic, șervețelele, pungile de plastic și mucurile de țigară pe care le-ai aruncat prin pădurile tale lăuntrice. Te retrăgeai în locurile astea și le descopereai ca pe cele mai frumoase și sigure spații în care puteai să stai o vreme, să-ți tragi sufletul. Era multă vegetație și se auzea sunetul plin al vieții. Veneai aici ori de cîte ori aveai răgaz sau te retrăgeai în locurile astea să cîntărești lucrurile și să te hotărăști ce ai de făcut. Încetul cu încetul, tot ce-ai lăsat în urmă după picnicuri a acoperit întregul peisaj. Ai tot zis că o să mai dai o tură, să mai strîngi gunoiul, dar ai uitat. Sau n-ai avut timp. Sau nu s-a putut. Nu se mai vede aproape nimic. Totul s-a uscat, nu mai e nici un petec de vegetație neatinsă. Prin urmare, nu mai treci pe-aici, pentru că nu mai recunoști locul, și nu-ți face nici o plăcere să mai zăbovești. Ai senzația că alții au lăsat așa, deși știi bine că doar tu ai acces prin părțile astea. Și te-apuci să-njuri lumea, galaxia, universul, pentru vina de a arunca peste tot chestii care nu sînt biodegradabile.

Lucrurile pe care le amîni stau, la început, fiecare la locul lui. Par cuminți și răbdătoare. Pe urmă, tot așteptînd, probabil că încep să vorbească între ele. Sala de așteptare e măricică și are ecou. Începe să se cam audă cînd se vorbește mai tare. Din cînd în cînd, mai ieși. Și rogi să se facă liniște, că nu se poate lucra. Dar lucrurile pe care le amîni încep să-și povestească viețile între ele, să se împrietenească și să se solidarizeze. Apare vacarmul. Și te temi din ce în ce mai tare să ieși și să faci ordine. Încui ușa. Dar, imediat, cineva de dincolo începe s-o zgîlțîie. E șubredă și pare că o să cedeze repede. Te muți la etaj. Nici n-ai ajuns bine, că ai și auzit cum s-a spart ușa de jos. Imediat se-aud și pași pe scări. Din ce în ce mai mulți, mai apăsați. Norocul tău, dacă ai mansardă. Sau casă cu mai multe etaje. Sau bloc. Sau zgîrie-nori. Dacă n-ai, dute, dom'le, la un terapeut!

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Vladimir Soloviov: în căutarea simfoniei

Gîndirea rusă a secolului al XIX-lea, hrănită cu același bagaj conceptual al Occidentului începînd cu secolul al XVIII-lea, începea să-și construiască retoric o istorie intelectuală proprie, în care Bizanțul figura fie ca predecesor și sursă (faimoasa teorie a celei de a *Treia Rome),* fie, la unii gînditori slavofili, ca imperiu grecesc condamnat la pieire de propriile defecte și slăbiciuni. Dar pasivul de alternativă polemică la creștinismul occidental făcea din Bizanț, singurul perdant al Europei la originile modernității ei, un patrimoniu dificil. Vladimir Soloviov ia distanță față de Bizanț întrucît identifică în el sursa discursului izolaționist al slavofililor. Este vorba însă și aici de o anumită lectură a Bizanțului, anume cea inspirată de Nikolai Danilevski, care vedea în Rusia împlinirea Bizanțului în competiție și chiar conflict cu Europa occidentală.

Pentru Vladimir Soloviov, în faza filosofico-politică a gîndirii sale, care se încadrează în anii 1880-90, Rusia era chemată la o vocație universală numai dacă își depășea izolaționismul și barierele identitare ale tradiției sale bisericești. Creștinismul nu putea fi gîndit făcînd abstracție de bogata tradiție de gîndire și creație creștină a Occidentului. Astfel, în volumul său *La Russie et l'Eglise universelle,* publicat la Paris în 1889, Vladimir Soloviov se lansează într-o vastă apologie a papalității în paralel cu critica autocrației ruse în raporturile sale cu Biserica și mai cu seama a acceptării de către cler a supunerii față de puterea statului.

Reformele introduse de Petru cel Mare în Rusia, inclusiv redefinirea relației cu Biserica, avuseseră ca scop creșterea impactului guvernamental asupra societății. Or, Petru cel Mare identificase în mod limpede Biserica ca un corp intermediar, care potențial atenua sau chiar împiedica acțiunea statului asupra societății. Prima mișcare a țarului a fost aceea de a lipsi *de facto* Biserica de un conducător. Astfel, după moartea patriarhului Adrian, țarul a impiedicat alegerea altui patriarh și a menținut tronul vacant timp de douăzeci de ani pînă cînd a decis să desființeze funcția patriarhală. De asemenea, prin mutarea capitalei la Sankt Petersburg și redenumirea funcției sale cu titlul de *imperator,* aparent o traducere a cuvîntului *țar,* Petru indica în mod clar o reîntemeiere a statului rus inspirată din principiile politice ale Europei protestante. Reforma lui Petru cel Mare a fost continuată de succesorii săi pînă la începutul secolului al XIX-lea, cînd se exprimă cel mai limpede în elita petersburgheză ideea unui ecumenism creștin pan-european. Dar chiar din ultima perioadă a domniei împăratului Alexandru I se exprimă un reviriment al particularismului religios al creștinismului răsăritean, dublat în domnia țarului Nicolae I de trezirea naționalismului rus. Instituția *Oberprokurator*-ului, laic reprezentant al țarului la cîrma sinodului mitropolitan al Bisericii ruse, creată de Petru cel Mare pentru a „moderniza" Biserica, a început a juca rolul de arhitect al unei ortodoxii imperiale și naționale rusești, culminînd în viziunea ultraconservatoare și re-

formele birocratice ale lui Constantin Pobedonostev, care a ocupat, între 1880-1905, funcția de *Oberprokurator* al Sfîntului Sinod.

Pe fundalul istoric al acestei struțocămile ecleziologice se elaborează viziunea teocratică a lui Vladimir Soloviov. Încă din *Prelegerile despre Divino-Umanitate,* Vladimir Soloviov schițează critica cezaro-papismului, iar în *Rusia și Biserica universală,* Soloviov dezvoltă un adevărat rechizitoriu al bizantinismului ca leagăn al derivei cezaro-papiste. În viziunea lui Soloviov, cezaro-papismul este de fapt o supraviețuire a păgînismului imperial roman în creștinism. Acest păgînism este cauza nedesăvîrșirii creștine a Imperiului, de fapt pur și simplu cauza eșecului social al încreștinării Europei. El urmărește pas cu pas crizele dogmatice ale primului mileniu și trasează un tablou al unui Bizanț cvasi-permanent eretic începînd cu împărații filo-arieni din secolul al IV-lea, continuînd cu Teodosie II, susținător pe rînd al nestorianismului și monofizitismului. Se suspendă foarte provizoriu lista exemplelor negative prin Marcian și Pulcheria, care convoacă și sinodul de la Calcedon (451), dar este repede reluată cu Zeno și Anastasie, filo-monofiziți, apoi cu împărații filo-monoteliți din secolul al VII-lea, cu abuzul imperial al sinodului *in Trullo,* în cele din urmă cu iconoclasmul. Această diatribă împotriva bizantinismului filo-eretic este elementul de contrast pentru un elogiu al papalității. Atîtea crize bisericești se rezolvă printr-o intervenție ortodoxă curajoasă din partea pontifului roman, care este dispus să plătească inclusiv cu viața opoziția la cezaro-papism.

Finalul acestui tablou, atunci cînd, în 842, iconoclasmul este definitiv înfrînt și ortodoxia proclamată, este înțeles de Soloviov ca o stratagemă de a-l lipsi pe papă de meritul confruntării cu iconoclasmul și de rolul său ortodox jucat la sinodul al doilea din Niceea (787). „Triumful ortodoxiei" este negocierea dintre o putere imperială cripto-păgînă și un cler patriarhal dornic să scape de imixtiunile papei în viața Bisericii constantinopolitane. Expresia acestei rele-voințe este schisma fotiană, care o anunță deja pe cea a lui Mihail Cerularie din 1054. Bizantinistul francez Gilbert Dagron, care a tratat în adîncime tema cezaro-papismului bizantin, notează că nu există spirit istoric în acest tablou pe care îl numește un „pachet de prejudecăți".

Soloviov nu încearcă să transmită bagajul de simpatie care s-a acumulat pe seama pontifului roman în primul mileniu al papalității medievale. Fără să o scuze cu totul, Soloviov invocă totuși și în Occident un Imperiu nevolnic, incapabil să înțeleagă miza unității creștine, permanent în căutarea unei dominații de care nu era în stare. Papalitatea, căutînd să salveze unitatea creștinismului în Occident, și-a asumat în mod eronat și expresia puterii politice.

În mod cert, nu-l citește nimeni pe Soloviov ca istoric, dar el a fost citit în secolul al XX-lea ca un profet al noului creștinism, care urma să se nască eventual din ruinele Imperiului. Soloviov, el însuși, privea spre poporul rus ca depozitar al unei energii speciale care, în unire cu papalitatea, ar putea oferi nucleul noului creștinism. Iată formularea lui concluzivă în Introducerea la *Rusia și Biserica universală:* „Caracterul profund religios și monarhic al poporului rus, cîteva fapte profetice din trecutul său, [...] toate acestea păreau să arate că destinul istoric al Rusiei e acela de a da Bisericii universale puterea politică necesară pentru salvarea și primenirea Europei și a lumii întregi".

Ținînd seama de influența pe care a exercitat-o Soloviov asupra gîndirii rusești și mai larg ortodoxe, trebuie să reținem, tot din Introducerea aceasta la volumul *Rusia și Biserica universală,* o formulare inspirată care exprimă poate o înțelegere mai adîncă a istoriei. Este limpede că, pentru Soloviov, bună pace și înțelegere între Imperiu și Biserică nu putea fi de vreme ce Imperiul a încercat tot timpul să forțeze Biserica de a accepta erezia, de fapt expresie a cripto-păgînismului său, care consta tocmai din distrugerea unității divino-umane, fie prin izolarea divinității de umanitate, fie prin absorbția umanității în divinitate. Comuniunea intimă, dar fără dizolvarea identităților dintre divin și uman, încordarea aspirației și voinței de unire reciproce, a umanului și a divinului, aceasta este esența creștinismului. De aceea și în plan social, al existenței noastre terestre și istorice, Soloviov formulează dezideratul colaborării dintre Biserică și Imperiu. Eșecul bizantin al încreștinării lumii, urmat de cel medieval și modern, lasă omenirea în așteptarea realizării colaborării ideale dintre stat și corpul eclezial. Modelul este tocmai teologia dogmatică a Calcedonului, Soloviov nu o spune, dar o sugerează suficient de limpede. În citatul care urmează, sublinierea cuvintelor care trimit la definiția calcedoneană a unirii ipostatice aparține lui Soloviov: „Cele două mari experiențe istorice, aceea a Evului Mediu și aceea a timpurilor moderne, par a dovedi cu hotărîre că nici Biserica lipsită de o putere laică distinctă, dar solidară cu ea, nici statul laic abandonat propriilor forțe nu pot izbuti să instaureze pe pămînt dreptatea și pacea creștine. Alianța intimă, uniunea organică a celor două puteri, *fără ca ele să se amestece și fără să se despartă,* iată condiția necesară a adevăratului progres social."

Ceea ce pentru Soloviov este un deziderat, un model ideal, poate o inspirație pentru viitor, a fost citit de către alți gînditori ruși în secolul al XX-lea ca un patrimoniu al ortodoxiei, e adevărat că incert identificat în istorie și foarte problematic în sîngerosul secol XX. Numele acestuia a fost *simfonia bizantină.*

Bogdan TĂTARU-CAZABAN

Despre paternitatea duhovnicească

În viața Bisericii, arta cea mai înaltă este vindecarea și povățuirea sufletelor. Tradiția cuprinde o serie de portrete ale celor care au primit acest dar al paternității în Duh: ei L-au întîlnit pe Hristos, sînt mijlocitori și călăuzitori ca Moise, eliberîndu-și fiii de sub „tirania patimilor", deschid ochii celor care nu văd, sînt asemenea navigatorilor iscusiți care înalță spre cer corabia sufletului, „chiar dacă mai înainte a săvîrșit multe rele", după cum scrie Sfîntul Ioan Scărarul. Și dacă întîlnirea cu un astfel de părinte întîrzie? Potrivit mitropolitului Antonie Bloom (1914-2003), unul dintre marile chipuri ale Ortodoxiei veacului trecut, „trebuie să ții minte mereu că mai mult decît tine Dumnezeu Se îngrijește și de mîntuirea ta. Nu tu ai grijă de aceste lucruri – El are! Lui Îi este milă mai mult decît îți este ție. El însetează după mîntuirea ta de o mie de ori mai mult decît poți tu măcar să-ți închipui, pentru că El știe cu adevărat ce înseamnă, de fapt, mîntuirea și ce înseamnă pierzania, iar tu nu știi. (...) El știe cu adevărat ce este viața și ce este moartea." (Mitropolitul Antonie de Suroj, *Adierea Duhului. Purtarea de grijă față de suflete,* traducere de monahia Mina, Doxologia, Iași, 2015)

Subtilitatea și în același timp realismul mitropolitului Bloom se exprimă tocmai în această înțelegere a caracterului providențial al paternității duhovnicești. Nașterea întru Hristos, creșterea „în Duh și Adevăr", îndrumarea, încrederea, vindecarea sufletească, depășirea îndoielilor și a suferințelor sînt manifestări ale Providenței dumnezeiești. Însă aceasta nu trebuie să diminueze inițiativa de a căuta un părinte sau de a stărui în atenția față de semnele prin care „Domnul îți arată calea". Mai mult, Providența nu se substituie libertății personale. De multe ori revine întrebarea neliniștitoare: *Care este voia lui Dumnezeu?* Or, aici, răspunsul dorit ar presupune că ar exista o *singură* cale, care nu trebuie ratată. Mitropolitul Antonie deplasează și în această privință accentul de pe *unicitatea* opțiunii corecte pe *corectitudinea* alegerii sau, mai bine spus, pe *onestitatea asumării* unei alegeri sau a alteia. Dumnezeu nu joacă „rolul celui ce alege", pentru că purtarea Sa de grijă nu este neapărat oraculară. Ceea ce contează cînd alegi – spune mitropolitul Antonie – este „în ce măsură vei îndeplini *cu conștiința curată* ceea ce ai de îndeplinit". La întrebarea: „Ce să mă fac? Medic sau preot?", răspunsul său a fost: „Chiar deloc nu contează; singurul lucru care contează este *ce fel* de medic vei fi sau *ce fel* de preot vei fi".

În aceasta stă relația, de multe ori insondabilă, dintre libertate și providență, pe care părintele duhovnicesc, prin darul Duhului Sfînt, o poate cunoaște. În lipsa lui, putem doar încerca să o intuim și să o întrevedem treptat, însoțiți pe cale. Mai importantă decît crisparea în așteptarea sau solicitarea unui răspuns la întrebarea: *Ce trebuie să fac?* este receptivitatea în fața înțelepciunii paradoxale a lui Dumnezeu, mereu surprinzătoare pentru noi: „Voia lui Dumnezeu, cel mai adesea, între două sau trei ieșiri drepte, o alege pe cea pe care noi oricum o așteptam mai puțin. (...) Și sînt momente cînd o faptă greșită poate aduce mai mult rod decît una dreaptă, dar din care nu ai înțeles nimic". Exemplul care ilustrează cele spuse mai înainte este luat din viața Sfîntului Ioan Colov. Acesta îl sfătuiește pe un frate mai tînăr, venit să-i mulțumească lui Dumnezeu că a fost izbăvit de ispite, să se întoarcă în pustie și să se roage ca Dumnezeu să-i dea înapoi toate ispitele, pentru că nu a atins „măsura de a putea trăi drept fără ele". Printr-o astfel de istorie exemplară, mitropolitul Bloom pune în lumină vocația părintelui duhovnicesc: discernămîntul de a conduce sufletele pe calea mîntuirii. Doar în raport cu autenticitatea acestui discernămînt, ascultarea are valoarea sa mîntuitoare și nu riscă să fie „mecanizată". Iar relația dintre discernămînt și receptivitatea celui care ascultă trebuie să permită creșterea în Duh pînă într-acolo încît să poată spune „Amin!", căci, așa cum amintea Sfîntul Marcu Ascetul, insistînd asupra împlinirii lăuntrice a poruncilor, „Domnul nu are nevoie de fapta ta, ci de inima ta!".

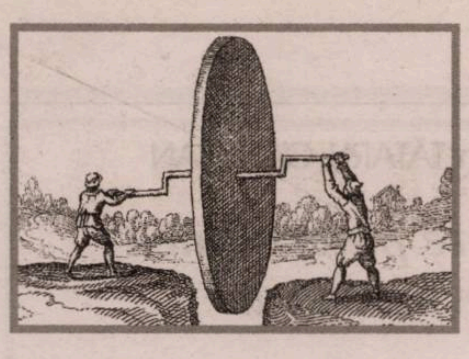

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Conducătorul e veninos

„Până acum au zburdat, au postat, noi nu ne-am ocupat de ei. O să vorbim despre cîți masoni sînt în acel partid, cîți securiști, ce afaceri se învîrt. Începînd de astăzi o să ne ocupăm de ei."

„Masonii" din fraza de mai sus sînt, de fapt, pesediști. Pesediști care, plictisiți, exasperați sau speriați, au părăsit partidul pentru Pro România, acel PSD bis înființat de Victor Ponta. Faptul că Liviu Dragnea nu îi iubește foarte mult nu e cine știe ce surpriză. Asta nu înseamnă însă că discursul cu iz fascistoid rostit de șeful PSD la Reșița trebuie ignorat.

A fost primul speech cu ochii spre alegerile prezidențiale, au spus unii analiști politici. Anterior, diverși membri de partid mai trimiseseră omagii către lider sub forma „șefu' e candidatul nostru".

Realist, dl Dragnea are tot atîtea șanse de a fi președintele României în urma unor alegeri libere cîte are și Remus Cernea. Dacă nu vă amintiți cine e Cernea, nu consumați degeaba carbon căutîndu-l pe Google. E irelevant.

Întrebați, într-un sondaj IMAS-Europa FM, pe cine preferă la alegerile prezidențiale, alegătorii PSD, Pro România și ALDE au răspuns în această ordine: Călin Popescu Tăriceanu (30,5), Victor Ponta (26,5), Gabriela Firea (18,1), Liviu Dragnea (12,7). Concluzia simplă e că nici pesediștii *hardcore* nu au încredere în „președintele" Liviu Dragnea. Discuția pe subiectul ăsta e, deocamdată, închisă.

Discursurile de zilele astea au cu totul alt scop decît prezidențialele. O reîmprospătare a narațiunii de partid pe cîteva coordonate noi dintre care cea mai importantă e rezistența în fața unei presupuse conspirații care îi reunește într-o salată aiuristică pe Klaus Iohannis, Victor Ponta, niște „securiști", cîțiva „masoni" asezonați cu străini și „derbedei de prin ministere".

Toți ăștia conspiră împotriva bunului domn Dragnea și a cercului său de indivizi bine intenționați care vor o Românie demnă și prosperă, dar se împiedică de forțele întunericului.

Din poziția de „Conducător", controlînd aproape în întregime statul, șeful PSD vrea să fie crezut atunci cînd spune că nu are puterea. Văzut din afară, raționamentul pare ridicol. Dinăuntru însă, de la nivelul militantului de partid, al dependentului de favoruri și al burgheziei bugetare, ideile astea au o oarecare coerență. Dispariția politică a lui Liviu Dragnea ar duce la prăbușirea piramidei pe care și-a construit-o și, inevitabil, la pierderea unor privilegii pentru cei care au investit într-o asemenea construcție. Solidaritatea trebuie construită. Unitatea în victimizare e obligatorie.

Felul în care e mobilizat activul de partid, al oricărui partid, ar trebui să fie secundar în dezbaterea publică. Nu însă și cînd discursurile difuzate la TV o iau pe panta conspiraționistă și angajează statul român într-o bătălie cu inamici închipuiți, extrași dintr-un punctaj care pare născut din încrucișarea unui conspect neglijent de literatură de extremă dreapta cu fanteziile unui adolescent cu prea mult timp liber în vremea Internetului ieftin.

Ascultîndu-l pe Liviu Dragnea, m-am întrebat cît timp mai trece pînă cînd apar și acuzațiile de „cosmopolitism" la adresa oricui nu e de acord cu domnia-sa. Cît mai e pînă cînd xenofobia și izolaționismul vor fi asumate „bărbătește", cum îi place domnului Dragnea să spună.

Și cît mai e pînă cînd orașele României vor fi decorate cu afișe în care să îi vedem împreună pe George Soros și Klaus Iohannis. Sau Ponta, sau cine știe cine l-o mai supăra la ora aceea pe „Conducător". Știți deja modelul. E cel din Ungaria vecină, a fost aplicat de Orbán Viktor, iar consecința imediată e că, după ani de amorțeală, popularii europeni au pornit procesul de excludere a FIDESZ din rîndurile lor. E ceea ce s-ar putea întîmpla și cu socialiștii consumatori de caviar cu ceapă ai domnului Dragnea. Scenariul ăsta nu e pentru nimeni o veste bună. Nici măcar pentru inamicii reali ai domnului Dragnea. Aproape irelevantă în context european, România ar risca să fie împinsă și mai mult către periferie. Asta e însă o discuție pentru altă zi.

Orice fost, prezent și viitor Erdogan sau Ceaușescu are nevoie de inamici. Fără dușmani de care patria să fie apărată, privilegiile și atribuțiile sporite nu se justifică. Concentrarea puterii e imposibil de explicat sau menținut pe termen lung. Inevitabil, castelul se prăbușește.

Pînă la acel moment, însă, veninul care se scurge din astfel de idei aruncate în public produce efecte. Lente, dar durabile. Reziduurile discursurilor de acest fel rămîn în memoria publică. Confirmă și întăresc prejudecăți, explică eșecuri și creează istorie. Efectul lor imediat e vizibil în comentarii pe Internet (nu mă refer la proverbialii „postaci") și în discuții la bere. Pe termen mai lung, ele capătă expresie politică. Vechea narațiune cu România sub asaltul străinilor și al cozilor de topor învie și rînjește la noi de prin toate colțurile. Sîntem foarte aproape de momentul în care cineva va capitaliza explicit tendințele izolaționiste încurajate astfel.

Nu Liviu Dragnea a inventat retorica asta. Aflat la primire azi, Victor Ponta a folosit cam același tip de discurs ca acum patru ani. La fel și FSN-ul anilor '90. La fel și Ceaușescu. Și Antonescu. Toți conducătorii ăștia mai preocupați de putere decît de popor și-au justificat greșelile pretinzînd că ne apără. Au eșuat unul cîte unul și noi am rămas cu decontul.

Nu cred, de asemenea, că Dragnea va fi beneficiarul ultim al stimulării acestui tip de naționalism rudimentar-izolaționist. Ceea ce face însă șeful PSD e să creeze condițiile pentru izolare. Pas cu pas, detaliu cu detaliu, cuvînt cu cuvînt. Or, ăsta e un păcat chiar mai mare decît furtul de la copiii săraci.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

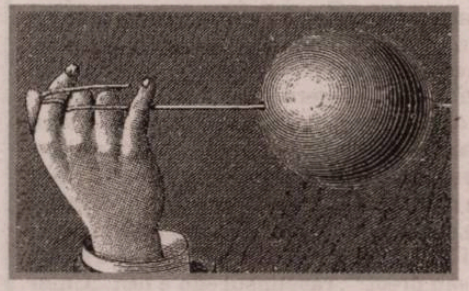

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Europa lui Emmanuel Macron

Despre extinderea Uniunii Europene – nici un cuvînt!

„Nicicînd Europa n-a fost mai necesară de la cel de-al Doilea Război Mondial pînă astăzi. Și totuși niciodată nu s-a aflat într-un pericol mai mare ca acum", spune Emmanuel Macron într-o scrisoare adresată cetățenilor europeni și publicată la începutul acestei săptămîni în toate limbile oficiale ale Uniunii. Un gest așteptat, căci anunțat deja cu ceva vreme în urmă. Se știa, deci, că președintele francez vrea să dea tonul în campania electorală pentru alegerile europarlamentare programate la 26 mai. Contextul politic și social e, într-adevăr, complicat. Mișcări naționaliste, suveraniste și eurosceptice par să capete amploare chiar și în zone de relativă bunăstare – adică acolo unde construcția europeană părea solidă. Criza refugiaților s-a încheiat, cel puțin pentru moment, dar integrarea acestor oameni presupune eforturi susținute din partea statelor care i-au primit. Brexit devine tot mai complicat atît pentru Marea Britanie, cît și pentru Europa: au apărut probleme pe care nici guvernul de la Londra, nici negociatorii de la Bruxelles nu le-au anticipat, iar perspectiva unei ieșiri „dezordonate" stîrnește panică de-o parte și de alta a Canalului Mînecii. În fine, reflecția asupra celor „cinci scenarii" din celebra „Carte albă privind viitorul Europei" propusă de Jean-Claude Juncker nu a produs încă o concluzie. Viitorul legislativ european va porni deci la drum cu aceste restanțe. Și, evident, cu misiunea consolidării Europei.

Nici pe departe atît de ambițios, de utopic precum celebrul discurs de la Sorbona, de acum doi ani, care a definit viziunea lui Emmanuel Macron asupra Europei la începutul mandatului său, programul care se desprinde din această scrisoare adresată europenilor e pragmatic și concis. Președintele urmărește trei teme presante: libertatea, protecția cetățenilor și progresul social.

În ceea ce privește apărarea libertăților, Emmanuel Macron propune înființarea unei Agenții Europene pentru Protecția Democrațiilor, o instituție care să furnizeze statelor membre expertiză pentru a proteja procesul electoral împotriva atacurilor cibernetice și a manipulărilor. De asemenea, președintele Franței mai propune interzicerea finanțării partidelor europene de către puterile străine. Cel puțin în cazul Frontului Național, s-a putut constata că finanțările pe filieră rusă pot destabiliza echilibrul politic.

Cît privește progresul social, tema cea mai sensibilă pentru Emmanuel Macron,

care se confruntă cu un val de proteste generate tocmai de inconsistența programelor sale sociale, președintele trasează două direcții majore de acțiune. Pe de o parte, un așa-numit „scut social", adică un regim care să garanteze aceeași remunerație pentru aceeași muncă și un salariu minim european, adaptat fiecărei țări. Pe de altă parte, Emmanuel Macron are în vedere o serie de inițiative noi; printre altele, crearea unei Bănci Europene a Climatului (pentru finanțarea tranziției ecologice) și înființarea unei autorități sanitare europene (care să întărească controlul alimentar).

Reflecția dedicată protejării Europei e, de departe, cea mai stufoasă. Propunerile sînt (aproape) radicale. Emmanuel Macron își dorește, nici mai mult, nici mai puțin decît „revizuirea, din temelii, a Spațiului Schengen". Frontierele, spune el, înseamnă libertatea în siguranță. Se cere celor care vor să participe în continuare să „îndeplinească obligațiile de responsabilitate" (control strict la frontieră) și solidaritate (aceeași politică de azil, cu aceleași reguli de primire și de refuz). Emmanuel Macron mai propune înființarea unei Poliții de Frontieră comune și a unui Oficiu european de azil, instituții aflate sub autoritatea unui Consiliu European de Securitate Internă. „În fața migrațiilor, eu cred într-o Europă care își protejează atît valorile, cît și frontierele."

E un program ferm care, dacă va fi adoptat, va pune în mare dificultate statele afiliate așa-numitului Grup de la Vișegrad, care nu acceptă ideea cotelor obligatorii de refugiați, dar și țări europene care încă n-au aderat la Spațiul Schengen, precum Bulgaria și România. Despre extinderea Uniunii Europene – nici un cuvînt! Sîntem într-o logică a consolidării și întăririi, nu e loc pentru eventuale vulnerabilizări. Balcanii sînt absenți, ca și cum, în logica noii arhitecturi nici n-ar mai conta.

Coordonatoare: Adina POPESCU

Libertate, egalitate, fraternitate de gen

Texte și opinii de:

- Bogdan BUDEȘ (regizor de teatru)

„Olimpul trebuie cucerit“

- Cristian CHIVU (teolog)

„Egala și Egalul...“

- Laura GRÜNBERG (sociolog)

„Genfobia cuprinde omenirea“

- Alexandru OFRIM (filolog)

„Lectura la feminin“

argument

În luna lui martie

Am crescut înconjurată de figuri feminine pe care societatea comunistă le glorifica: Mama, la un mod generic, celebrată mai ales pe 8 Martie (cînd ni se povestea, la școală, și despre mamele eroine care năsteau cîte zece copii), Tovarășele (învățătoare, mai tîrziu profesoare, secretare de partid etc.) – membre de nădejde ale aceleiași societăți, Tovarășa supremă, despre care ni se explica că ne era tot un soi de mamă, femei eroine precum Ecaterina Teodoroiu, fetele din echipa feminină de gimnastică ce obțineau medalii olimpice și care reprezentau unele dintre puținele performanțe internaționale ale României de atunci etc. Cumva, figura bărbatului, a tatălui, mi se părea una destul de palidă – mama era blîndă, iubitoare, simțitoare, nucleul familiei, tatăl era puternic, dar semiabsent, muncea undeva pe șantier sau pe ogor. În viața reală era însă pe dos, auzeam deseori bancuri misogine, mișcouri la adresa tovarășelor de tot soiul și tot bărbații erau cei care făceau legea. În acea societate nu se discuta despre egalitatea de gen, noi, copiii, nu știam nimic despre lupta de emancipare a femeilor de-a lungul timpului, despre situația femeilor din societățile islamice etc., aparent era egalitate, pentru că regimul în sine promova la un mod artificial egalitatea. „Femeia“, cu toate atributele sale ridicate în slăvi, făcea și ea parte din ideologie, însă se știa cît de chinuite erau, de fapt, femeile acelor vremuri – de la interzicerea avortului și spaima permanentă a unei sarcini nedorite la eforturile zilnice de a încropi ceva de mîncare din nimic, de a pune ceva pe masă, statul la cozi, lipsa unor obiecte esențiale de igienă și altele. Așadar, am crescut și cu această contradicție pe care am reușit să o înțeleg mult mai tîrziu și am rămas cu o idiosincrazie legată de ziua de 8 Martie. De aceea, tot într-o lună martie, am inițiat acest Dosar care analizează, de fapt, rolul și rostul femeii în diferite domenii, dintr-o perspectivă culturală, și atinge subiectul controversat al egalității de gen, într-o lume în care genul în sine se redefinește. Textele din Dosar, toate bine documentate, mi-au răspuns la unele întrebări, mi-au confirmat anumite supoziții și sper ca și pentru cititorii *Dilemei vechi* să fie un prilej de reflecție. (**Adina Popescu**)

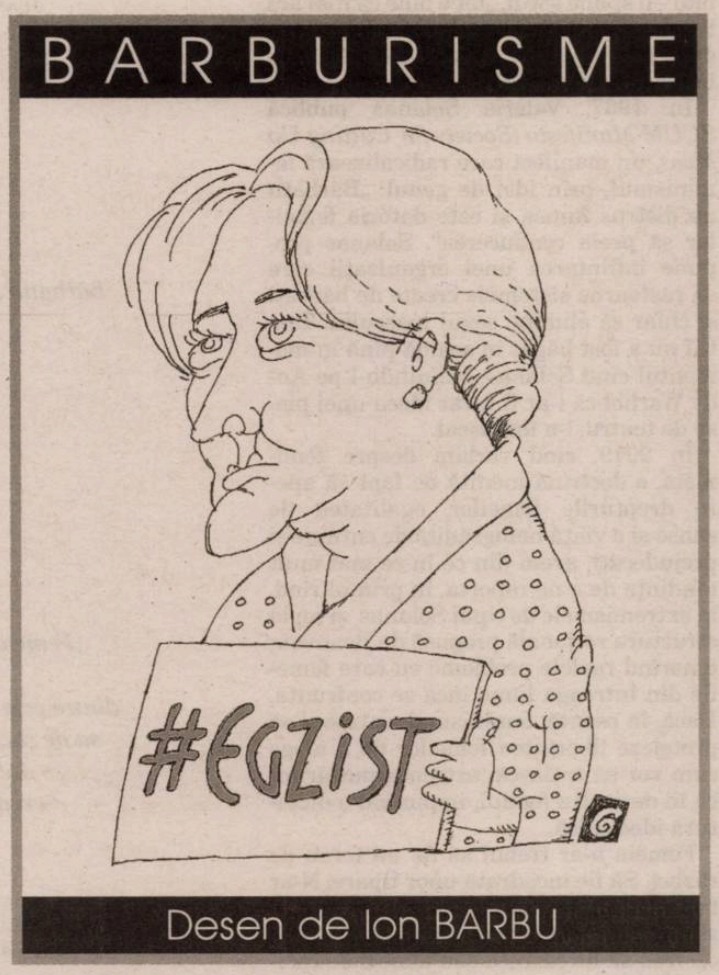

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Stela GIURGEANU

Toți idolii noștri

de la Simone de Beauvoir la Valerie Solanas

În China antică, femeile erau considerate inferioare bărbaților. Fiica trebuia să dea ascultare tatălui, soția, soțului, iar văduva, fiului. Femeile erau obligate să poarte saboți extrem de mici, care le deformau picioarele, o metodă prin care erau forțate să nu poată merge prea mult în afara casei. Saboții au fost interzișI la începutul anilor 1900.

În Sudan, femeile sînt arestate dacă poartă pantaloni. În Uganda, dacă o femeie poartă fustă scurtă, legea permite bărbaților s-o umilească în public. În Kazahstan este interzis să porți chiloți de dantelă. În unele state din SUA, femeile n-au voie să poarte colanți. În India, femeile sînt sfătuite să nu poarte blugi sau să vorbească la telefon, dacă nu vor să fie violate. În Botswana nu poți face avort decît dacă dovedești printr-un proces, în fața judecătorului, că e vorba despre incest sau viol. În multe dintre țările în curs de dezvoltare, avortul e interzis. În multe dintre țările deja dezvoltate, avortul e interzis.

În 1949 apare volumul Simonei de Beauvoir *Al doilea sex (Le Deuxième sexe),* o primă lucrare de referință a tematicii feminismului – referindu-se la condițiile sociale și psihologice de inferioritate la care femeia e constrînsă. Lucrarea este considerată a fi textul fondator al feminismului contemporan.

În 1951, Van Heusen, firmă de îmbrăcăminte exclusiv masculină, punea pe afiș un bărbat îmbrăcat la patru ace, cu cravată și în costum, servit la pat, în patru labe, de soție: „Arată-i că e o lume a bărbaților". În 1952, imaginea berii Schlitz apare lîngă o nevastă în lacrimi, speriată că a ars mîncarea: „Nu-ți face griji, iubito", îi spune soțul, „tot e bine că n-ai ars berea." În 1953, Alcoa inventează sticla de ketchup pe care „pînă și o femeie este în stare s-o deschidă".

În 1967, Valerie Solanas publică *SCUM Manifesto (Society for Cutting Up Men),* un manifest care radicalizează feminismul, prin idei de genul: „Bărbații au distrus lumea și este datoria femeilor să preia conducerea". Solanas propune înființarea unei organizații care să răstoarne sistemele create de bărbați și chiar să elimine sexul masculin. Textul nu a fost băgat în seamă pînă în momentul cînd Solanas, bănuindu-l pe Andy Warhol că i-ar fi furat ideea unei piese de teatru, l-a împușcat.

În 2019, cînd vorbim despre feminism, o doctrină menită de fapt să apere drepturile femeilor, egalitatea de șanse și o viață neîngrădită de cutume și prejudecăți, avem din ce în ce mai mult tendința de a ne raporta, în primul rînd, la extremismele de tipul Solanas, și nu la structura rațională propusă de Beauvoir, ignorînd realele probleme cu care femeile din întreaga lume încă se confruntă. Dacă, în esență, feminismul ar trebui să protejeze libertatea femeilor de a alege cum vor să trăiască, extremismul aruncă în derizoriu fondul, impunînd o dictatură ideologică.

Femeia n-ar trebui să fie un teren de război. Să fie încadrată unor tipare. N-ar trebui să fie judecată dacă vrea să se mărite sau nu. Dacă vrea copii sau nu. Dacă vrea să fie casnică sau femeie de carieră. Înainte să ne cocoțăm pe soclul unor convingeri greșite prin care să stipulăm statutul unei femei în societatea de azi, să nu uităm de tragediile reale. Căci pînă la urmă nu e vorba dacă te epilezi sau nu pe picioare, ci despre demnitate, despre viață și moarte.

Poveștile de mai jos sînt reale. Unele personaje nu mai sînt în viață, dar vocile lor, care au rămas consemnate, în articole de ziare sau în rapoarte (Amnesty Internațional sau United Nations Population Found), trebuie încă auzite. Mai ales cînd credem că știm cu ce se mănîncă feminismul.

India

„Toate popoarele civilizate au respectat femeia."

JEAN-JACQUES ROUSSEAU

Mă numesc Koma și trăiesc în India, în Rajahstan. Aveam 16 ani și nu era zi să nu mă duc la școală. Dar familia m-a forțat să renunț la studii și să mă mărit. Trebuia s-o fac, pentru că părinții mă dăduseră la schimb pentru fata cu care fratele meu mai mare urma să se căsătorească. În comunitatea mea, asemenea căsătorii, în care fetele sînt schimbate în familii, se numesc *„atta-satta"*. Singura mea speranță era ca soțul meu să mă lase să continui studiile, dar am rămas însărcinată la 17 ani și am născut o fetiță. De atunci, abia am permisiunea să ies puțin din casă. Îmi iubesc fetița, deși sînt blamată pentru că nu am născut un băiat. Uneori, cînd rămîn singură în casă, mai citesc din vechile manuale, îmi țin copilul în brațe și plîng.

„Numai împreună bărbatul și femeia formează omul complet."

IMMANUEL KANT

Bosnia

Sînt o femeie din Bosnia. Este 1993. Este război. Doi bărbați năvălesc în toiul nopții în casă. Poartă uniforme militare. Îl imobilizează pe soțul meu, iar pe mine mă pun să mă dezbrac. Stau în fața lor în pielea goală, în timp ce copilul plînge. Unul se apropie de mine. Miroase a alcool și a țigări. Eu tremur. Mi-e frică și mi-e frig. Dar încerc să zîmbesc ca să-mi liniștesc copilul. Încerc să nu plîng și să vorbesc calm ca să-mi liniștesc copilul. Mi-e teamă că, dacă continuă să plîngă, or să mi-l omoare. Mă violează, pe rînd, spunînd că, dacă tot nu sînt în stare să le dau informații bune, măcar asta să fac. Soțul meu începe să urle. Îi spun și lui că nu-i nimic, pentru că nu vreau să plîngă copilul. Soldații pleacă, îmi consolez soțul care plînge pe dușumea. Îi repet obsesiv: am scăpat cu viață! După cîteva luni, soțul ne-a părăsit. Pe mine și pe copil. A spus că e prea mult pentru el, că nu poate îndura toată tragedia.

Pînă în iulie 2009, Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie a judecat doar 18 cazuri de viol. Raportate au fost peste 50.000.

„Femeia nu este sexul slab. E cel mai nobil dintre cele două, prin puterea sa de sacrificiu, de suferință în tăcere, de umilință, credință și cunoaștere."

MAHATMA GANDHI

Africa

Aveam 15 ani. Într-o zi m-am dus să scot apă din fîntînă. Cînd m-am întors, satul meu era în flăcări. Soldații m-au văzut și m-au împresurat bătînd din palme. Ca atunci cînd prinzi un animal. M-au luat cu ei. Violurile se țineau lanț. Cînd nu mă violau, le făceam mîncare sau le spălam hainele. Abia cînd am rămas însărcinată m-au lăsat să plec. Dar nu mai aveam unde să mă duc. Am născut pe un cîmp, la fel ca un animal. La noi violurile nu există. Și cînd nu există, n-ai cui să le raportezi.

Pakistan

Mă numeam Zeenat. Aveam 18 ani și trăiam în Lahore, în Pakistan. La 18 ani m-am măritat în secret cu băiatul pe care îl iubeam, dar pe care familia mea nu-l dorea. Pe 8 iunie 2016, mama mea m-a găsit, m-a tîrît pînă acasă, m-a bătut și m-a strîns de gît pînă aproape m-a sufocat. Apoi a turnat o canistră de benzină peste mine și mi-a dat foc. Apoi a urlat de la fereastră, în timp ce flăcările mă transformau în scrum: „Mi-am omorît fata! Mi-am salvat onoarea! Nu mă va mai face niciodată de rușine".

Irlanda

Mă numeam Savita Halappanavar. M-am născut în Bagalkot, în India, pe 29 septembrie 1981. După liceu, am urmat o facultate de medicină. Munceam din greu, dar mă și distram. Eram o foarte bună dansatoare și, într-o seară, am dansat cu cel mai frumos bărbat din lume. El era alesul meu și avea să-mi devină soț. Nunta a fost una de poveste, cu sute de invitați. După nuntă, însă, cînd ne-am început viața de cuplu și urma să mă angajez, cu toate că eram o foarte bună dentistă, mă căsătorisem, iar în India, femeile măritate nu prea sînt angajate. Pentru că se crede că o femeie măritată trebuie să aibă grijă de soț și de copii, nu să aibă carieră. Soțul meu știa cît de important era pentru mine să muncesc. Și știa care e condiția unei femei măritate în India. Așa că ne-am mutat în Irlanda, în vara anului 2008. Pînă să-mi iau licența de dentist, pentru a profesa în noua mea țară, eram voluntară la cîteva asociații pentru copii cu dizabilități. Îmi doream să am și eu un copil, iar în iulie 2012 am rămas însărcinată. Totul era perfect. M-am înregistrat la un doctor ginecolog, dr. Atsbury. Puțin înainte să nasc, au apărut însă complicațiile. Cu toate că doctorul mă asigura că totul e în ordine, durerea devenise insuportabilă. Era ca și cum cineva împlîntase în mine un pumnal înroșit în foc. Am ajuns la spital. Simțeam că îmi pierd cunoștința. Mai țin minte doar că doctorul, confirmînd complicațiile severe, a spus că, din păcate, copilul se va naște mort. Soțul meu l-a întrebat atunci de ce nu face operația, să-l scoată înainte de termen, de ce mă lasă să mă chinui? Răspunsul a fost că, din păcate, trebuie să așteptăm. Ori nasc, ori copilul va trebui să moară în pîntecele meu. Legea din Irlanda împiedica intervenția medicală dacă inima copilului încă bate – avortul fiind interzis. În zori am făcut septicemie și am murit. Avem 31 de ani cînd legea lumii civilizate m-a omorît.

Alexandru OFRIM

Lectura la feminim

Într-o carte-album, ce reconstituie prin intermediul reprezentărilor din arta plastică istoria lecturii feminine între secolele XIII-XXI *(Les femmes qui lisent sont dangereuses / Femeile care citesc sînt periculoase,* 2006), Laure Adler afirmă: „Pentru femei, cărțile nu sînt niște obiecte oarecare; din zorii creștinismului pînă în zilele noastre, între ele a circulat un curent cald, o afinitate secretă, o relație stranie și singulară țesută din interdicții, apropieri și reîncorporări".

Aș spune că această relație specială a femeilor cu cartea și lectura este cu mult mai veche, ea fiind instaurată încă de la începuturile culturii scrise. De fapt, lectura feminină are o istorie desfășurată sub semnul dominației masculine, în interiorul unui sistem social marcat de inegalitate, de nenumărate excluderi și limitări, de control al accesului femeilor la știința de carte. Legătura dintre femei și cuvîntul scris a fost, încă din Antichitate, o sursă de anxietate pentru bărbați. Timp de secole, o dezbatere mereu reluată a fost aceea dacă scrisul și cititul sînt activități prielnice femeilor sau dacă „sexului slab" îi este mult mai potrivită ignoranța.

Această dezbatere se referea la femeile din clasele de sus ale societății, pentru că doar dintre acestea se alegeau știutoarele de carte, din Antichitate pînă spre timpurile moderne. Femeia educată, care știe să scrie și să citească, a fost nu numai o realitate, ci și un construct al imaginarului masculin, beneficiind de ambivalența atitudinilor față de misterele sexului opus: venerare alături de condamnare. În plan imaginar, femeia care citește reprezintă o primejdie. Lectura este văzută ca un act privat, de sustragere și reculegere solitară, presupunînd o puternică investire afectivă. O femeie care citește creează un spațiu din care bărbatul este exclus, nici o autoritate patriarhală nu poate controla experiența lecturii, a interpretării celor citite. Așadar, supravegherea relației femeilor cu cuvîntul scris și descurajarea apetitului lor intelectual vine din impulsul de a controla forul interior feminin.

Timp de secole, lectura feminină a fost privită ca subversivă, amenințătoare pentru ordinea socială, în neconcordanță cu rolul pe care societatea patriarhală îl rezerva femeii. Virtutea la femeie, spune Platon, în *Menon,* constă în datoria ei „să-și gospodărească bine casa, păstrîndu-i avutul; al doilea, ea trebuie să fie supusă bărbatului". Două secole mai tîrziu, Teofrast susținea că este necesară o instrucție elementară a fetelor, limitată la scris, citit și socotit – activități utile economiei domestice și educării copiilor. Cunoașterea culturii literare și a artelor liberale – activități tipice ale elitei masculine – le-ar face pe femei „lenețe, flecare și intrigante". Educația feminină a fost grevată timp de secole de piedici izvorîte dintr-un persistent imaginar misogin.

Antichitatea clasică a pus în circulație ideea slabei constituții fizice și mentale feminine, a cărei consecință este intelectul redus, instabilitatea emoțională și tendințele irațională. Educația lor nu este necesară, fiind chiar imprudentă și periculoasă. Se spune că Diogene cinicul, văzînd o femeie învățînd literele, ar fi exclamat: „Ia te uită ce sabie își ascute!", iar lui Menandru îi este atribuită zicerea: „Cel ce învață o femeie să scrie și să citească nu face decît să sporească otrava unei înfricoșătoare vipere". Ideea primejdiilor lecturii feminine și asocierea acesteia cu depravarea morală și sexualitatea ilicită nu datează din perioada iluministă (care n-a făcut decît să patologizeze comportamentele feminine de lectură), ea are rădăcini străvechi, în lumea greco-romană. Spaimele și fantasmele masculine au sporit ambiguitatea atitudinilor față de femeile educate, obiect deopotrivă al admirației, dar și al aversiunii și fricii.

Recunoaștem această ambiguitate în portretul Semproniei, nobila doamnă implicată în conspirația lui Catilina (66 î.Hr.), făcut de Sallustius. Aceasta „săvîrșise multe fapte rele cu o cutezanță de bărbat (...) cunoștea literatura greacă și latină, cînta din liră și dansa cu mai multă măiestrie decît i s-ar fi cuvenit unei femei cinstite, și multe altele, care sînt unelte ale desfrîului". Dar, continuă Sallustius, „talentul ei nu era de disprețuit; ea putea scrie versuri, spunea vorbe de spirit".

Plinius cel Tînăr își laudă soția într-o scrisoare: „Este de o rară finețe și de o rară sobrietate (...) Cunoaște lucrările mele, le citește mereu, le învață chiar pe de rost", dar ea nu participă direct la lecturile publice *(recitatio),* adevărată instituție a vieții literare și mondene a elitei romane, rezervată doar bărbaților. Soția stă ascunsă și ascultă lectura soțului ei în spatele unei draperii (de altfel, și la spectacolele de teatru, femeile stăteau separat, pe locurile din spate).

Femeia care face paradă de erudiție contravine moralei romane, idealurilor feminine de modestie și de viață retrasă. Juvenal, în celebra satiră misogină *Despre femei,* tună și fulgeră împotriva femeilor care uzurpă prerogative masculine, își dau ifose de pedante și își contrazic soții: „Soția care doarme alături de tine nu trebuie să aibă ce se numește «stil» sau să-ți arunce un entimem (un fel de silogism – *n.n.),* artistic întocmit, și nici să știe toate istoriile din lume; ba unele lucruri din cărți ar putea să nu le înțeleagă. Urăsc femeia care reia și cercetează într-una «Metoda lui Palaemon»; care, versată în vechii autori, îmi citează versuri necunoscute mie și care reproșează prietenei inculte greșeli de exprimare chiar de neluat în seamă de către un bărbat. Să-i fie permis soțului să facă un solecism".

Solecismul este o greșeală de sintaxă. Aici, Juvenal face o trimitere la Marțial, care, într-o epigramă licențioasă, sugerează că aroganța unei femei savante inhibă „discursul" bărbătesc: „Te întrebi de ce nu mă-nsor cu tine, Galla? / Ești prea învățată, iar organul meu *(mentula)* deseori comite cîte-un solecism". Tot Marțial spune: „Eu vreau să am în casă un sclav bine hrănit / Și-o nevastă care prea multe n-a citit".

„Este dificil pentru o femeie să își definească sentimentele într-un limbaj care a fost preponderent făcut de bărbați pentru a și le exprima pe ale lor."

THOMAS HARDY

„A fi femeie presupune o sarcină foarte dificilă, ce constă îndeosebi în a avea de-a face cu bărbații."

JOSEPH CONRAD

„Dacă vrei să se spună ceva, cere-i asta unui bărbat; dacă vrei să se facă ceva, cere-i asta unei femei."

MARGARET THATCHER

În același timp, poeții elegiaci (Catullus, Properțiu, Ovidiu) își arată admirația pentru tinerele care dețineau o bună educație literară *(puellae doctae),* dar performanțele lor intelectuale sînt descrise mai mult ca parte a atracției erotice pe care o exercitau. Așadar, aceste tinere erau, se pare, curtezane educate, a căror reputație nu era prea bună, fiind incompatibile cu idealul respectabilelor patriciene *(matrona, mater familia, domina)* ce presupunea modestie, austeritate, devotament față de soț. Poemele lui Ovidiu din *Ars amandi* conțin avertismente care indică tipul de lectorat feminin cărora nu le sînt destinate, adică tinerelor caste și matroanelor, identificate prin veșmintele pe care le poartă: „Voi, al sfielilor semn, cordeluțe ușoare, departe, / Voi rochii lungi ce-nveliți pulpele pîn' la mijloc". Ovidiu, exilat la Tomis se justifică în *Tristele:* „Nu! versurile-acele eu nu le-am pus în mîna / Matroanelor, oprite să aibă vreun iubit. / Dar ce folos? Căci lumea tot crede că în versuri / Eu am cîntat desfrîul cel aspru pedepsit".

Aceste reprezentări ale lecturii feminine – activitate periculoasă, corupătoare a moravurilor, care stîrnește poftele trupești și încurajează relațiile adultere – sînt recurente la Ovidiu: „Dar și matroana află ce ai învățat pe alte / Femei! Chiar neînvățată, ea poate luneca. / Atunce o matroană nimic să nu citească, / Căci orice poezie o poate desfrîna! / Pe orice ar pune mîna, la rău dacă i-i mintea, / Așa o să își croiască viața: spre păcat!"

Marțial face aluzii la formele lecturii feminine lascive, un alt motiv literar și artistic foarte longeviv. Lucrația este o soție prefăcută, care practică lectura furtivă, este roșie la față și ascunde cartea licențioasă atunci cînd intră soțul ei, dar reia cititul, netulburată, după ce acesta pleacă. Într-o altă epigramă, insinuează plăceri solitare, adresîndu-se astfel unei matroane care citește versurile sale obscene: „Această carte, doamnă – prea lungă pare-mi-se – / Cu-atît prisos de versuri, știu, te cam ostenise". (Mai tîrziu, iluministul J.-J. Rousseau avertiza despre pericolul cărților indecente care „se citesc cu o singură mînă").

Epocile ulterioare, pînă la începuturile perioadei moderne, aduc cu sine puține modificări în statutul femeilor și în atitudinea bărbaților față de ele. Reprezentările negative ale lecturii feminine rămîn o constantă a Evului Mediu, a Renașterii și a Iluminismului. Cu rare excepții, comunitatea intelectuală masculină considera că femeia trebuie să primească o instrucție moderată și că lecturile ei trebuie controlate. („Nu-i bine-ntotdeauna – și din motive multe – / Femeile să-nvețe, să fie-atît de culte", Molière). În secolul al XVII-lea, femeile erudite sînt în continuare percepute ca frivole, grotești și „prețioase ridicole", pentru ca în secolele XVIII-XIX să se desfășoare o adevărată cruciadă împotriva romanului și a lectoratului feminin care l-a îmbrățișat cu aviditate. Astăzi știm că bărbații au pierdut (și) acest război.

Alexandru Ofrim *este conferențiar univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea din București. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureștiul de azi, *Editura Humanitas, 2011.*

Laura GRÜNBERG

Genfobia cuprinde omenirea

Tare aș vrea să cred că, pentru majoritatea, acest titlu este o știre negativă și să pot spune că titlul este doar un *fake news* menit să atragă atenția asupra articolului. Dar nu pot. Sînt tot mai multe cazuri de frică sau chiar aversiune la „gen" – cu toate sintagmele aferente lui: ideologie de gen, egalitate de gen, politici sensibile la gen, politici antidiscriminare.

Toate datele recente arată la nivel global un progres marginal, în pași de melc, în domeniul egalității de gen în ultima perioadă. În ciuda unor progrese remarcabile în diverse aspecte ale vieții sociale din ultimele decade, continuă să existe importante decalaje, segregări, inegalități și discriminări de gen consemnate de studii realizate de instituții prestigioase. Voci mai radicale vorbesc chiar de recul, regres și rezistență vădită față de politicile de egalitate de șanse în general și politicile de egalitate de gen în particular.

Acest verdict, numit și *gender backlash*, trebuie corelat cu atmosfera generală creată în ultima vreme de discursuri publice cu accente naționaliste, populiste, fundamentaliste și ultraconservatoare. În Statele Unite ale Americii, fenomenul #metoo sau ultimele alegeri prezidențiale au scos la iveală amploarea unor manifestări misogine și sexiste. În Ungaria, studiile de gen sînt interzise și Universitatea Central Europeana (CEU) a fost desființată. În Polonia s-au înăsprit legile privind avorturile, iar Convenția de la Istanbul (axată pe tematica violenței de gen) este contestată de tot mai multe țări tocmai datorită folosirii conceptului de gen. *„Intellectual dark web"* este doar un exemplu de rețea online unde intelectuali din domenii diverse, cu milioane de urmăritori, discută aprins, de pe poziții ultraconservatoare, teme precum egalitatea de gen, utilitatea politicilor afirmative sau efectele perverse ale corectitudinii politice. Nici Turcia sau Venezuela nu sînt într-o perioadă de efervescență a susținerii drepturilor omului și promovării unor politici de egalitate de șanse.

România, care se plasează pe penultimul loc în cel mai recent Index UE al Egalității de Gen (vezi https://eige.europa.eu), se integrează și ea în acest context mai larg care promovează explicit sau implicit fobia față de problematica egalității de gen (adică a egalității în drepturi și responsabilități, a egalității de drept și *de facto*, a egalității, dar și echității sociale pentru femei și bărbați în multidimensionalitatea lor de vîrste, etnii, nivel de educație, orientare sexuală, nivel de trai etc.). În România nu am avut, ce e drept, proteste de anvergură anti-avort, ca în alte țări, dar au fost destule marșuri pro-*life*. Recent, o strategie de reformă educațională a fost respinsă datorită unor critici virulente legate de capitolul despre educație sexuală în școli. În România, referendumul pentru familie nu a dat, slavă Domnului, cîștig de cauză conservatorilor, dar a scos la iveală un puternic discurs al urii îndreptat împotriva educatorilor, profesorilor sau autorilor de literatură pentru copii care ar spăla mințile copiilor, îndemnîndu-i la erezii sexuale ce pericliteză viitorul speciei umane. Este perioada în care, de exemplu, revista online de studii academice feministe *Journal for Gender and Feminist Studies* a fost atacată de hackeri, iar universități din București în care se predau cursuri sau programe de studii de gen au fost catalogate drept „sorosiste" sau sexo-marxiste.

„Femeie devii, nu te naști."

SIMONE DE BEAUVOIR

„Femeia este sufletul bărbatului, lumina care îl călăuzește. Femeia este gloria."

MIGUEL DE CERVANTES

„Eu sînt propria mea femeie."

EVITA PERON

În plus, față de alte țări, România este într-o situație paradoxală. În acest moment, cei care lucrează în domeniul egalității de gen (activiști, reprezentanți guvernamentali, cercetători, profesori, jurnaliști etc.) resimt adesea acest discurs public anti-egalitate de gen. Interesul și investițiile în politici de egalitate de gen sînt mult mai reduse ca în trecut, principiile acestor politici sînt atacate din diverse direcții, instituțiile create pentru a le susține (de exemplu, ANES sau ONG-urile) sînt slăbite. Pe de altă parte, România se confruntă cu o mare problemă: cea a supraprezenței femeilor în politică (mă feresc să spun reprezentare!). Se confruntă cu această problemă care era pînă mai ieri una dintre soluțiile propuse pentru echilibrarea decalajelor de reprezentare dintre femei și bărbați din diverse domenii. Cum mai poți vorbi de recul, regres, rezistență față de politicile de egalitate de gen într-o țară în care, de la prim-ministru la ministrul de Interne, în poziții-cheie la nivel guvenamental sînt femei? Din păcate, poți – pentru că egalitatea de gen substanțială nu se referă strict la cifre, pentru că o promovare de fațadă funcționează ca un bumerang. Fără a le victimiza în nici un fel, căci liberul-arbitru funcționează pentru oricine, acest „harem" de femei formal în fruntea unei țări, dar de fapt la cheremul (metaforic) unui bărbat, au dat prin prezența lor o palmă eforturilor de peste douăzeci de ani ale mișcării de femei care a cerut legi, instituții, strategii, bugete, dar mai ale respect reciproc, promovare (fie și prin cote) pe competențe, asumare pe fond și în cunoștință de cauză a unei agende specifice sensibile la gen.

Acum, că m-am răcorit... de ce, de unde și încotro această fobie la gen care pare să fie în expansiune? Încercînd să înțeleagă motivațiile și consecințele intensificării discursurilor anti-egalitate de gen, specialiștii vorbesc de strategii de delegitimizare a discriminării de gen ca obiect al politicilor de gen sau de subminarea implementării politicilor de gen existente și erodarea mecanismelor de evaluare și incluziune care se pot încadra într-o tendință mai generală de slăbire a democrației (Kriszan, Rogebard, 2018). Consideră, pe de altă parte, că „ideologia de gen" a devenit mai curînd un fel de „liant simbolic" *(simbolic glue)* al diverselor discursuri „anti". În jurul acestei sintagme pare că se reunesc grupuri foarte diverse de opozanți: fundamentaliști religioși, persoane care critică politicile identității și tirania corectitudinii politice, cei care contestă drepturile minorităților sexuale (calul troian fiind legalizarea căsătoriei între persoane de același sex) sau sînt împotriva politicilor afirmative, a educației sexuale în școli, a drepturilor reproductive etc. Și pentru că toate astea trebuiau să poarte un nume ca să coaguleze rezistența și energiile, li s-a spus „ideologie de gen".

Această mobilizare contra „ideologiei de gen" are de asemenea cîteva aspecte transnaționale remarcate de specialiști. Există, de exemplu, niște declanșatori omniprezenți identificați: Convenția de la Istanbul, căsătoria între persoane de același sex, educația sexuală în școli. Este de asemenea prezent un anume limbaj comun hiperbolizat în care frica este exacerbată (va dispărea familia), iar egalitatea de gen echivalată cu ceva deviant și patologic. În alte studii se arată că acest *backlash* este mai bine ținut în frîu în țările cu o istorie mai îndelungată de democrație și cu o mișcare de femei puternică, spre deosebire de cele cu o memorie încă vie a „feminismului de stat", cu o mișcare de femei încă incipientă, precum țările din Estul Europei. Alte voci vorbesc de efectele perverse ale propriilor succese în domeniu, ceea ce a dus la atitudini de ostilitate față de cerințele considerate acum excesive și nejustificate ale promotorilor egalității de gen.

Genfobia, ca orice fobie, se poate vindeca. Tratamentul cel mai potrivit este să expui lumea care suferă de această frică paroxistică de ceva (frică de păianjeni, șerpi, microbi, de înălțime sau locuri aglomerate etc.), într-un cadru controlat, exact la acel lucru. Cu alte cuvinte, soluția cea mai bună este să continuăm să pronunțăm *gen, egalitate de gen, politici sensibile la gen* în urechile genfobilor. În timp, frica ar trebui să treacă sau măcar să fie diminuată, astfel încît să poată fi ținută sub control. Adică speriații să poată trăi liniștiți, fără angoase iraționale, într-o societate a respectului reciproc firesc față de toți oamenii, în diversitatea lor. Cine știe, poate că unii vor transforma antipatia deseori irațională, impulsivă, aș zice chiar anacronică, în simpatie față de valorile contemporane ale democrației.

***Laura Grünberg** este sociolog și scriitoare.*

Sorin COSTREIE

Despre femei în filozofie

Am citit recent un studiu pe Internet despre subreprezentarea femeilor în filozofie, care debuta cu întrebarea: *Poți numi cinci femei-filozof? Pun pariu că nu...* Pariul l-aș fi cîștigat, căci mi-au venit repede cinci nume de femei-filozof (Hannah Arendt, Simone de Beauvoir, Penelope Maddy, Susan Haack, Patricia Churchland), dar cumva spiritul articolului mi-a cîștigat atenția, rămînînd cu întrebarea: De ce avem încă atît de puține femei în filozofie? Este o problemă de mediu profesional sau pur și simplu domeniul în sine este neatrăgător pentru femei? Am început atunci să studiez un pic problema și am descoperit în bună parte pe Internet o literatură abundentă, pestriță și nestructurată, dar și cîteva lucrări academice mai așezate dedicate subiectului, de tipul *Women în Philosophy. What needs to change?* editată la Oxford University Press în 2013 de către Katrina Hutchinson și Fiona Jenkins. Parcurgînd această literatură cît se poate de diversă și nefocalizată, îți dai seama că un răspuns clar la întrebarea de ce sînt puține femei în filozofie nu există. Există doar mai multe ipoteze și presupuneri. Dar dincolo de presupuneri există date și ele arată cam așa. De exemplu, la Facultatea de Filozofie a Universității din București, proporția de femei care au un contract permanent este de aproximativ 20%. Ea este asemănătoare cu cea din Statele Unite și Canada. În Marea Britanie este ceva mai mare, de aproximativ 25%, iar în Australia este de 30%. Ce ar explica această situație?

Prima ipoteză ar fi că filozofia este un domeniu mai special, cu un specific anume, care nu este foarte atrăgător pentru partea feminină. Dar uitîndu-ne la date, acest lucru pare să fie infirmat, cel puțin parțial. Proporții asemănătoare sau chiar mai mici sînt și în așa numitul STEM *(Science, Technology, Engineering and Mathematics)*, ca să nu mai vorbim de Teologie. Deci argumentul specificității filozofiei din acest punct de vedere cade, rămînînd însă poate cel al unui domeniu mai larg, ce ar fi neatractiv pentru doamne. Dar care ar fi acesta? Ce are filozofia în comun cu STEM-ul? După cum, uitîndu-ne mai atent, nici nu putem generaliza pornind de la această situație generală, întrucît în domeniul științelor exacte avem o diferență mare cu privire la reprezentativitatea femeilor între chimie și fizică, după cum în domenii precum biologie și geografie nu se mai poate vorbi de o subreprezentare a femeilor. Există însă discrepanțe statistice notabile între științele exacte în ansamblu și științele umaniste și sociale, unde, din contra, proporția femeilor o depășește pe cea a bărbaților, desigur, cu această singulară excepție a filozofiei.

Un mediu „machist"? Sexist? Dur? Abstract? Neintuitiv?

Deci, în acest context, apare întrebarea: ce are filozofia în comun cu matematica, fizica, informatica și ingineriile și nu împărtășește cu chimia, biologia sau geografia, ca să nu mai vorbim de istorie, litere, sociologie sau psihologie? Cu matematica e clar: împreună cu filozofia, acestea ne dau poate cele mai abstracte domenii de cunoaștere cunoscute astăzi. Dar se susține acest lucru mai departe? Este mai abstractă fizică decît chimia? Sau informatica decît biologia? La prima vedere s-ar părea că da, că în aceste domenii avem parte de o mai mare apetență pentru abstracție decît în alte domenii. Problema este însă cu ingineriile, care par mai degrabă științe aplicate decît abstracte. Deci argumentul unei mai mari apetențe a bărbaților pentru o gîndire abstractă nu pare să se susțină în general în spațiul academic, decît cel mult în domeniul matematicii și filozofiei.

O a doua ipoteză ține de mediul academic în care se profesează filozofia. Este el nepropice pentru femeile-filozof? Dacă da, de ce? O primă explicație care s-a dat este aceasta: pentru ca femeile să se simtă în siguranță și să poată continua într-un anumit domeniu au nevoie de sprijinul direct sau indirect al unei prezențe feminine constante și substanțiale, lucru ce lipsește încă în filozofia universitară de astăzi. Pe de altă parte, acest argument, dacă ar fi valid, atunci nu ar explica de ce în alte domenii academice femeile s-au inserat mai repede și mai bine. Punctul de plecare a fost același în toate științele, și atunci de ce, în unele, femeile au reușit să avanseze mai repede și, în altele, nu? Parțial, probabil din cauza celor presupuse mai sus, și anume a particularității domeniului. Dar acest lucru nu invalidează total această a doua ipoteză, și anume existența unui mediu universitar nepropice pentru femei în filozofie. Dar ce ar însemna acest lucru? Un mediu „machist"? Sexist? Dur? Abstract? Neintuitiv? E posibil să avem parte de toți acești factori, deși este cumva improbabil. Este improbabil deoarece filozofia este tocmai știința care analizează fundamentele gîndirii și ale comportamentului uman, astfel încît aceste derapaje ar fi, cred, cel mai ușor detectate exact de către filozofi. S-a mai vehiculat ideea că tipul de dezbatere cultivat la filozofie, rațional și bazat pe argumente, nu ar fi asigurat poate tocmai cel mai propice mediu dezvoltării unei atitudini cognitive feminine și că, din contra, ar hrăni cel mult o perspectivă feministă combativă. Acest argument nu se susține, cred, întrucît această atitudine sceptică și rațională este specifică unei abordări științifice în genere – chiar dacă ea este exacerbată poate uneori la filozofie, nu este ceva specific doar filozofiei.

Deci nu este doar mediul și nici doar domeniul, este, parțial, și mediul, și domeniul. Bine-bine, dar aceasta nu explică foarte multe. Dar poate că de aceea nici nu avem o explicație clară, ce ar însemna poate în ultimă instanță să fie una simplistă și simplificatoare. Problema este poate prea complexă pentru a fi tranșată și explicată doar prin cîteva idei și presupoziții. Important atunci ar fi să recunoaștem această realitate a subreprezentării femeilor în filozofie și, dincolo de explicații și teorii, să facem ceva în acest sens. Ce se poate face? Simplu, să încurajăm prezența feminină în acest domeniu prin tot ce se poate și mai ales printr-o prioritate la angajare, desigur, în condiții meritocratice egale. Femeile constituie încă o minoritate în filozofie și este păcat să fim lipsiți de o perspectivă feminină asupra cunoașterii. Dar poate aici este și punctul central de rezistență. Dacă există o perspectivă feminină asupra cunoașterii și a existenței, asupra binelui și frumosului, atunci poate că ar fi bine să avem parte de toate aceste lucruri. Pe de altă parte, dacă există așa ceva, înseamnă că există premisele și chiar caracteristicile unei gîndiri filozofice feminine. Dar prin ce s-ar putea caracteriza aceasta? Ce ar fi propriu doar femeilor în filozofie? Nu cred că aceasta ar fi calea de urmat, chiar dacă există studii care arată modurile diferite în care gîndesc bărbații și femeile, susținute de date empirice prin care se arată o organizare diferită a creierelor celor două „specii". Nu cred că trebuie mers așa departe, întrucît astfel vom ajunge să vorbim de o filozofie feministă în sensul tare în care am putea avea o matematică feminină diferită de matematică „comună", o știință efeminată și așa mai departe, după cum am putea „colora" toate aceste domenii prin caracterizări ale mai multor minorități existente. Imaginați-vă o chimie diferită pentru romi, o biologie diferită pentru afro-americani, o matematică diferită pentru homosexuali, o istorie diferită pentru persoanele cu dizabilități etc. Se susțin toate acestea? Nu, evident nu, întrucît dacă vorbim de „știință" în sensul ei tare, vorbim atunci de o perspectivă obiectivă, dincolo exact de aceste determinări sociale și personale: sex, rasă, etnie, religie sau orientare sexuală.

„Marea întrebare, la care nu știu să răspund în ciuda a treizeci de ani de studiu despre femei, este următoarea: Ce vrea, de fapt, o femeie?"

SIGMUND FREUD

„Bărbații creează prin imaginație, însă femeile creează prin iubire."

RABINDRANATH TAGORE

Pe de altă parte, ce (mai) înseamnă să fii femeie astăzi? Filozofic vorbind, nu sîntem cumva un amalgam, gen *yin* și *yang*, între o perspectivă feminină și una masculină? Și chiar dacă ar fi așa, de ce am prelua drept determinantă mai degrabă determinarea biologică a împărțirii pe sexe față de determinarea psihologică a orientării sexuale? Sîntem mai degrabă ce sîntem prin determinările noastre biologice sau mai degrabă ne construim social ca o individualitate psihologică distinctă și uneori dincolo sau oricum în disonanță cu categoria sexului nostru? Toate acestea sînt probleme filozofice ce au nevoie de o abordare filozofică ce nu trebuie cantonată într-o unică perspectivă și unde avem nevoie de o analiză atentă și competență atît a filozofilor bărbați, cît și a filozofilor femei, dar cu precădere a filozofilor profesioniști, căci eu cred că într-o profesiune, dincolo de a fi femeie sau bărbat, ești cu precădere și mai întîi profesionist, și după aceea poți căpăta diverse „coloraturi" locale și conjuncturale.

***Sorin Costreie** este prorector al Universității din București și conferențiar la Facultatea de Filozofie.*

Cristian CHIVU

Egala și Egalul...

Sîmbătă seara de dinaintea Duminicii Mironosițelor ne-am dus la biserică la o cununie. Prietenii noștri Marian și Mariana s-au unit *pentru totdeauna* prin *legăturile nunții (desma tou gamou)*. La final, părintele a predicat decisiv printr-o argumentație irefutabilă, plecînd placid de la Scriptură și ajungînd impetuos la dormitor. După ce a trecut repede prin clișeele ecleziale, gen femeia să asculte de bărbat cum acesta ascultă de Hristos, un fel de intercauzalitate a obedienței, a trecut la lucruri *mai practice,* vorbind despre șapte sfaturi și șapte bariere pentru o căsătorie fericită, unul dintre motivele de fericire fiind acela ca bărbatul să spele vasele la bucătărie pentru a primi plenar din partea femeii darurile matrimoniale din dormitor. De șapte ori cîte șapte! Ne-a surprins că printre cele șapte bariere nu s-a regăsit adulterul. După ce i-am felicitat pe mirii care erau fericiți fără să știe de ce, ne-am cuibărit într-un apartament din Piața Unirii, am destupat o butelcă de *Simfonia* roșu și am purces la consacratul simpozion *(syn + pino* = a bea împreună). Personajele simpozionului, toți căsătoriți prin omisiune, sînt: Cristi (Cr), Ion (I), Clement (Cl) și Mihai (M).

Cr: Dragi *sympotes,* astăzi vom aborda o temă complexă, evitată de teologi, anume rolul femeii în comunitatea creștină. Cum este privită femeia de învățătura creștină, care este rolul ei în comunitatea creștină sau, mai bine zis, de ce nu are aproape nici un rol, de ce nu are o poziție sacerdotală în Biserică, de ce există aceste mentalități androcratice care sînt substanțial anticreștine, sînt întrebări care necesită răspunsuri profunde teologice. În mod cert, influențele androcratice misogine ale lumii antice eline au pătruns și în Biserică încă de la începuturile ei și se regăsesc și azi. Aristotel, cel căsătorit de două ori, consideră firea femeiască o deviere de la firea bărbătească, un handicap al firii bărbătești, Menandru vede în femeie cel mai periculos monstru dintre toți monștrii de pe pămînt și din apă. Unele excepții, cum ar fi Platon, care le vedea pe femei egale în virtute cu bărbații, sînt neconsistente. Biserica creștină din primele veacuri, însă, în ciuda acestor influențe, aduce o revoluție a poziției femeii în comunitate, în primul rînd prin persoana Fecioarei Maria, prin Mironosițe, care au vestit pentru prima oară Învierea lui Hristos, și prin toate sfintele din Biserică.

I: Sînt și alte exemple din Noul Testament care arată că în Biserica primară vorbim de *isotimia* (egalitatea în prețuire) femeii cu bărbatul și, mai mult, de rolul foarte activ al femeii în misiunea propovăduirii evangheliei: Foibe, diaconița Bisericii din Kenchrea, Priscila, împreună-lucrătoare cu Pavel la propovăduirea Evangheliei, Iounia cea faimoasă între apostoli, Iulia, Evodia și, nu în ultimul rînd, Lidia din Filippe, primul creștin european. În plus, pleiada de martiri femei și toate sfintele creștine de-a lungul timpului sînt mărturia prețuirii de care se bucură femeia în Biserică. Ideile acestea feministe ale egalității *(isotita)* femeii cu bărbatul sînt de sorginte creștină, chiar dacă modul și scopul prin care sînt impuse sînt străine creștinismului! Mai mult, apostolul neamurilor, Pavel, răstoarnă toată gîndirea antică pe acest subiect: *nu mai există bărbat si femeie, că voi toți una sînteți în Hristos Iisus.*

Cr: Apoi sfinții teologi ai Bisericii subliniază această idee a *isotimiei* femeie-bărbat. Femeile sînt și trebuie să fie egale în

„De îndată ce este făcută egală cu un bărbat, femeia devine superioară lui."

SOCRATE

„Femeia e ca o pungută de ceai: nu știi niciodată cît de tare este pînă nu o vezi cum fierbe."

ELEANOR ROOSEVELT

fața legii (Grigorie Teologul), sînt create ca și bărbații după chipul lui Dumnezeu (Grigorie de Nyssa), Creatorul le-a înzestrat, ca și pe bărbați, cu suflet iubitor de virtute (Vasile cel Mare). Foarte frumos scrie Clement Alexandrinul: *Respirația, vederea, auzul, cunoașterea, nădejdea, iubirea, toate sînt comune bărbatului și femeii. Comună le este și viața, comun și harul, comună și mîntuirea, comune și virtutea și educația... comun bărbaților și femeilor este numele de om.*

Cl: Am suportat cu stoicism butadele voastre teologice lipsite de realism, dar aici chiar nu mai pot. Păi, nu spune apostolul Pavel, pe care-l scoateți drept mare apărător al egalității genurilor, că *bine este omului să nu se atingă de femeie?* Adică ce înțelegi de aici, nu că femeia nu e om?

I: Haideți să nu ne blocăm în anumiți termeni folosiți în spiritul vremii de atunci. E chiar scandalos să crezi că apostolul Pavel nu crede că femeia este om. Priscila cea întocmai cu apostolii nu era pentru el om? Să fim serioși!

Cl: Dar cînd spune același Pavel că *femeia în Biserică să tacă?* Sau femeile *să se supună bărbaților lor întru toate?* Nu aduce el argumentul genezei, adică *nu bărbatul este din femeie, ci femeia din bărbat,* ca să-și justifice misoginismul? Nu zise preînțeleptul Pavel azi la cununie, la Apostol, că *femeia să se teamă (fovithito) de bărbat?* Acuma sper că nu mergem pe traducerea haioasă a lui Anania, *să se înfioare de bărbat* (sic).

M: Hai totuși să aprofundăm... argumentul genezei. Zice Scriptura că Dumnezeu a văzut că omul (bărbatul) era singur și ce spune: să-i facem lui ajutor pe măsură (*voithon kath' ayton),* adică pe cineva potrivit lui, dar ajutor (să nu zic slugă, că e cam exagerat), nu partener!

I: Este o interpretare total greșită! *Voithos* nu înseamă *doulos*, *slugă,* ci chiar partener, o persoană cu care să stea în comuniunea în iubire după chipul Treimii care este comuniune în iubire a Sfintelor Persoane. Chiril al Alexandriei spune că aici Dumnezeu a creat coexistența.

Cl: Rămîn la părerea mea că Scriptura este plină de aserțiuni misogine. Dar să trec la Părinții sfinți, cum îi numiți. În anul 585 *după Hristos*, are loc, la Macon, un sinod care a dezbătut dacă femeile pot fi numite oameni *(homines),* iar *sfinții* acestui sinod, după lungi dezbateri, au concluzionat că totuși femeia este om!

I: Ești în mare eroare, nu există nici o dovadă că la acel sinod local s-a discutat așa ceva, citește *Documentele* Sinodului. Nu faci decît să răspîndești un fals al unui pastor luteran din secolul al XVII-lea, Leyser, care a vrut să justifice prin asta poligamia.

M: Ceea ce însă nu poți contesta este androcratismul grobian și misoginismul vetust din Biserica actuală. În vreme ce societatea, de-a lungul timpului, a evoluat în privința drepturilor femeilor, Biserica a involuat la acest aspect și o să merg la exemple. Interdicția tuturor credincioșilor de a intra în altar a fost impusă la Sinodul al IV-lea ecumenic, astăzi li se interzice doar femeilor, deși nu există nici o bază dogmatică, canonică, absolut nimic. Doar hotărîrile arbitrare ale unor călugări dintre cei care conduc Biserica. Alt exemplu ar fi desființarea instituției diaconițelor și, mai mult, pentru a minimaliza rolul lor de atunci, promovarea în zilele noastre a unor informații false despre ce au fost diaconițele, cum ar fi că ele aveau doar rolul de a servi la mese (agapele creștine), de a face curat în biserică, că ele apațineau clerului inferior și că nu erau hirotonite, ci doar hirotesite. Fals! Erau hirotonite exact ca diaconi, formula era aceeași ca la clerul superior, purtau veșminte și se împărtășeau în altar, ca și diaconii, direct din potir! Ajutau preoții la slujbă și erau folosite în catheza femeilor! Astăzi, unii pseudo-călugări dintre cei care conduc Biserica se închină la Maica Domnului, dar au alungat femeile din altar!

E chiar scandalos să crezi că apostolul Pavel nu crede că femeia este om.

Cl: *Codex Justianianus* (secolul VI) le încadrează pe diaconițe în rîndul clerului! Mai mult, nu există nici un motiv dogmatic pentru interzicerea hirotoniei femeilor, nici unul, și voi, preanecuvioșilor, știți foarte bine asta. În afară de argumentul tradiției nu există altul. A interzice hirotonia femeilor pe motiv că Hristos a fost bărbat aruncă în aer toată hristologia Bisericii și în special dogma calcedoniană care spune despre Hristos că este *om desăvîrșit și Dumnezeu desăvîșit.* E bine că tăceți, deci să concluzionăm în tăcere...

S-a așternut în noi și între noi o tăcere apofatică apăsătoare, iar ochii noștri s-au atințit anagogic către icoana *Deisis-Îndurare,* care trona în încăpere pe perete: Iisus Hrisos pe tronul de judecată, iar de-a dreapta și de-a stînga, aplecați spre Judecător, Fecioara Maria, simbolul feminității creștine, și Ioan Botezătorul, simbolul masculinității creștine. Acolo egalitatea cu noi înșine va fi terifiantă.

***Cristian Chivu** este doctor în teologie al Facultății de Teologie a Universității „Aristotel" din Salonic. Cea mai recentă carte publicată:* Sf. Grigorie Palama, Opere complete, *vol. VI, ediție bilingvă (traducere, note, introducere), Editura Gîndul Aprins, 2018.*

Bogdan BUDEȘ

Olimpul trebuie cucerit

Corectitudinea politică nu a reușit încă, din fericire, să prindă rădăcini în mediul teatral românesc și să afecteze, prin edictele viclene, pretins generoase, libertatea de expresie. Teatrele își fac repertoriile după cum doresc, iar regizorii montează ce-i taie capul fără teama că ofensează sensibilitățile mimozelor care pășesc angelic în jurul nostru.

De ceva timp, în fiecare an, odată cu vestitorii primăverii, se iscă o discuție legată de lipsa nominalizărilor la premiile UNITER– uniunea de breaslă a creatorilor de teatru – ale femeilor-regizor sau ale regizoarelor, fiindcă limba română, spre deosebire de alte limbi și fără intervenția obsesiei maniacale a corectitudinii politice de a agresa limbajul, are eleganța de a atribui un nume corespunzător acestei meserii în funcție de sex. Avem în limba română perechile de multă vreme consacrate „croitor-croitoreasă", „scriitor-scriitoare", ba chiar se discuta la un moment dat de a face dreptate pînă la capăt și a se institui și perechea „motostivuitor-motostivuitoare"...

Recunoașterea pe care limba o acordă acestei meserii nu se regăsește, după unele voci, și în recunoașterea meritelor artistice ale femeilor, anume pentru că uniunea de breaslă ignoră sistematic – ba chiar sistemic, s-a spus – calitatea artistică a spectacolelor realizate de regizoare, iar producțiile acestora lipsesc din lista nominalizărilor.

Este interesant faptul că vocile contestatare nu fac greșeala de a acuza mediul teatral de discriminare în privința *oricărui fel de recunoaștere a femeii*. Dar tocmai prin asta atrag atenția asupra faptului că sînt interesate doar de poziția de regizor. De ce oare? În domeniul artistic, femeile nu lipsesc, slavă Domnului: există actrițe, scenografe, femei-dramaturg, scenariste, traducătoare, criticărese (cu duiumul!), asistente de platou, directoare de producție – munți de talent și dedicație. Într-un articol din *Scena.ro*, Cristina Modreanu identifică un singur nume de regizoare care „a reușit să facă o carieră cu adevărat strălucită în regie înainte de 1989", anume Cătălina Buzoianu, recunoscînd, în același timp, că „tot Cătălina Buzoianu este singura femeie multiplu nominalizată și premiată la UNITER după 1990, cu un record neegalat pînă acum de nici un bărbat în stagiunea 1995/1996, cînd a fost nominalizată pentru nu mai puțin de patru spectacole odată: *Șase personaje în căutarea unui autor* de Luigi Pirandello, *Copilul îngropat* de Sam Shepard (Teatrul Bulandra), *Chira Chiralina* după Panait Istrati (Teatrul Dramatic «Maria Filotti» din Brăila) și *Penthesileea* de Heinrich von Kleist / Mioara și Adrian Cremene (Teatrul Dramatic din Constanța). Evident, a și cîștigat. Cu o asemenea fertilitate creatoare nu se pune nici un bărbat!"

Ce mi se pare însă relevant este ușurința cu care autoarea articolului trece peste *motivele* pentru care Cătălina Buzoianu a reușit să „ia fața bărbaților", dar și a consurorilor (nu-i așa că sună minunat acest cuvînt?) și înainte de 1989, și după – spune doar că nu știe care sînt motivele. Păi, poate că spectacolele vor fi fost bune din perspectiva criteriilor estetice unanim împărtășite de comunitatea de specialiști. Poate că vor fi răspuns unor nevoi reale ale spectatorilor și înainte, și după 1989. Poate ambele.

De fapt, articolul sugerează, deși pare că vrea să mențină un ton echilibrat, că e nevoie de reformă. Ce înseamnă această reformă? Înseamnă că nu există „criterii estetice" autonome, fie ele și ale unei epoci anume, ci o mentalitate retrogradă, recte patriarhală, care se încăpățînează să țină femeia în umbră atunci cînd vine vorba de regia de teatru. Patriarhală, în ciuda faptului că din juriul de preselecție la premiile UNITER au făcut și fac parte și femei. Alte exemple de regizoare a căror muncă a fost recunoscută de „înțelepții tribului" nu fac decît să, nu-i așa, confirme regula: „Anca Bradu, Premiul cea mai bună regie pentru spectacolul *Deșteptarea primăverii* de Frank Wedekind în 2000, Gianina Cărbunariu, Premiul pentru cel mai bun spectacol pentru *De vînzare* în 2014, Andreea Grosu, co-nominalizată împreună cu Andrei Grosu la premiul pentru cea mai bună regie pentru *The Sunset Limited* în 2015, și din nou Gianina Cărbunariu, nominalizare la Cel mai bun spectacol pentru *Artist Talk* în 2016".

Se referă la uzurpare.
La detronare. Dar asta e doar în mintea militantului.

De unde obsesia asta pentru recunoașterea muncii de regizor pe bază de sex? O voi spune abrupt. Fiindcă este vorba de ideologie. E vorba de vechea dispută între „arta pentru artă", adică criterii estetice autonome, și „arta cu tendință", adică arta care nu doar se mulțumește să reflecte realitatea așa cum este ea, ci o atacă frontal pentru a o schimba. De vechea dispută alimentată azi de sîngele proaspăt al corectitudinii politice, maniacal-reformatoare, ideologia segregaționistă a „marginalizaților", noua religie a stîngii planetare. E vorba despre luptă. Pentru poziția de regizor se duce o luptă în sensul cel mai marxist cu putință. Adică pentru acea poziție identificată de militanții nemulțumiți de *statu quo* ca fiind *o poziție de putere*. Și asta, în ciuda faptului că tot ei, militanții, reproșează mentalității patriarhale prejudecata că, pentru a face regie, „femeile trebuie să fie ca bărbații". Dar militantismul de stînga nu s-a împiedicat niciodată de logică...

Militantismul e cel care a injectat acestei poziții – regizorul, creatorul – o aură de putere și și-o revendică. Nu contează dacă spectacolele sînt bune, rele, interesante, mediocre, experimentale, de *mainstream* etc., contează doar că acolo – în poziția de regizor – e vîrful și trebuie doborît. Olimpul trebuie cucerit. Egalitatea mult trîmbițată se referă la poziția de putere. Nu se referă la calități artistice, la dedicație, la pasiune, la capacitatea de a face treabă bună acolo unde ești. Nu! Se referă la uzurpare. La detronare. Dar asta e doar în mintea militantului. Regizorul – o spune și legea dreptului de autor – nici măcar nu e creator, e interpret. Are o poziție secundă în raport cu autorul. Ba, dacă e onest, are o poziție secundă și în raport cu actorii.

„Femeilor care caută să fie egale cu bărbații le lipsește ambiția."

MARILYN MONROE

Pe scurt, e vorba despre *putere*. Nu despre artă, creativitate, inovație, nici măcar despre premii, ci doar despre putere. Dar există o posibilă soluție a acestei confruntări care, în datele actuale, pare să nu aibă soluție: instituirea de premii separate, speciale, dedicate femeilor și bărbaților. „Cel mai bun spectacol creat de o femeie", „Cel mai bun spectacol creat de un bărbat", „Cea mai bună regie feminină", „Cea mai bună regie masculină"... Se evită astfel și „selecția naturală", și discriminarea fără intenție, dar, vai, inevitabilă în rezultat. Și dînd curs exercițiului de imaginație propus de Cristina Modreanu văd deja, cu ochii închiși și plutind înfiorat în materia cețoasă a viitorului utopico-distopic, spectacole sensibile, empatice, expresie a fragilității feminine, și spectacole insensibile, pline de indiferență și haine ca sufletul negru al bărbatului. Fiecăreia și fiecăruia să i se dea credit după merit, în pătrățica destinată corespunzător. Ce minunată lume nouă!

P.S. În domeniul literaturii, s-a ajuns, iată, la performanța ridicolă de a se institui niște premii literare speciale, dedicate exclusiv femeilor – Premiile „Sofia Nădejde" –, de parcă am avea de-a face cu o categorie defavorizată, incapabilă, din varii motive, să concureze cu bărbații scriitori. Și asta se întîmplă deoarece o gîndire care operează pe baza unor modele segregaționiste (sau intersecționale) nu poate să ducă decît la segregare. Dar măcar au o jucărie dedicată la care nu poate rîvni vreun purtător de cromozom XY.

***Bogdan Budeș** este regizor de teatru.*

Codruța Mihaela NEDELCU

„Nu existau cizme de mină pentru mărimea mea"

povestea unei femei geolog

Era un banc pe vremea lui Ceaușescu: „Cum o să înceapă un CV în anul 2000? Răspuns: Încă de mic îmi plăcea orezul". La bancul acesta mă gîndesc, de fiecare dată cînd mă întreabă cineva de ce m-am făcut geolog. Încă de mică mi-a plăcut să știu „în adîncime" cum funcționează lucrurile, mecanismele, oamenii, resorturile lor în detaliu. Nu mi s-a părut nici o materie dificilă în școală (exceptandu-le pe cele „de toceală"), învățam de plăcere; nici diferențe n-am făcut prea mari între „umane" și „reale", pentru mine toate se întrepătrundeau. Mă pasionau temele „de graniță", ce deschideau porți spre alte orizonturi. Așa că foarte multă vreme nu m-am putut hotărî ce să fac (cel mai bine, de fapt, știusem asta la 3 ani, cînd am zis: „Vreau să mă fac mireasă, că miresele-s frumoase"). Cu timpul, însă, s-au conturat două direcții dominante: medicina și geologia. Mi-a fost imposibil să aleg între ele.

Ce au medicina și geologia în comun? Păi, amîndouă au componente „detectivistice" și amîndouă au o mare componentă de diagnoză; la fel, amîndouă îți oferă posibilitatea să lucrezi, dacă vrei, în domenii „de graniță". E adevărat, medicina și „repară", pe cînd geologia, în multe situații, duce în final la distrugere (mineritul la suprafață, „goana după aur", „diamantele însîngerate" ș.a.m.d.), dar nu e geologul de vină că există oameni lacomi cărora nu le pasă de darurile lăsate pe lume de Dumnezeu. Însă partea aceasta „distructivă" am conștientizat-o mult mai tîrziu, cam prin ultimii ani în care mi-am practicat meseria. Pentru că, da, un „accident" a făcut să rămîn cu geologia.

Dacă geologia e o meserie pentru femei? Hm... Păi, orice meserie poate fi „pentru femei", dacă o faci cu drag. Iar mie mi-a fost chiar dragă! Recunosc că, într-adevăr, nu chiar atît încît să mă dedic ei trup și suflet, așa cum au făcut cîțiva colegi ai mei (extrem de puțini) pe care îi admir și îi respect. A mă dedica trup și suflet ar fi însemnat să îmi îngustez mult opțiunile și vederile, or asta, pentru firea mea de Capricorn curios, era ceva inacceptabil.

Cînd am terminat facultatea încă funcționau „repartițiile guvernamentale", eu eram proaspăt căsătorită cu un geofizician, astfel încît iată-mă în Apuseni... la o mină! Atît de secret era acel domeniu, încît nici măcar nu știusem că voi fi nimerit la mina de uraniu de la Băița! Mina nu era chiar ce credeam eu despre geologie (floricele-micșunele, cursuri de apă, stînci frumoase, poieniște însorite ș.a.m.d.). De fapt, era (și este, și va fi mereu) un mediu dur. Minerii duc o viață foarte grea, e drept, nu îi obligă decît cel mult condițiile sociale și geografice să-și aleagă meseria asta. Îmi amintesc cum, după ce ajungeam de la mină în oraș, eram atît de „terminați" de parcă ne-ar fi dat cineva cu leuca în cap! Primul impuls era să mergi la cîrciumă, într-adevăr, după „un deț" parcă începea să-ți mai curgă sîngele în vine... Da, e de înțeles că în zonele miniere se bea foarte mult. Dacă ești din zonă, îți mai găsești (în caz că ai putere) de lucru prin grădina din spatele casei (bineînțeles, după ce ai băut totuși o pălincă); dacă nu, cam ăsta e singurul lucru pe care îl poți face: să te bagi în cîrciumă „cu băieții" și „să vorbești o băutură".

Dacă am băut și eu cu minerii? Păi, cam da! Ajută și la aflarea unor „secrete ale meseriei", de exemplu cum te-ar fi putut trage pe sfoară la recepțiile lucrărilor. În afară de asta, în ultimii ani ai lui Ceaușescu, din toamnă pînă primăvară, ajungeai în oraș și totul era în întuneric și frig crunt („economia de energie"); singurul loc cu lumină era barul. Cam așa cu „viața minerească". Nici acum nu-i mai brează, de altfel.

„Îmi place să fiu o femeie, mai mult decît îi place cuiva să fie bărbat pe această lume. La urma urmei, bărbații nu pot purta rochii, dar noi putem purta pantaloni."

WHITNEY HOUSTON

„În spatele oricărui bărbat puternic se află o femeie care își dă ochii peste cap."

JIM CARREY

Dacă aș fi putut să fac și altceva? Da! În caz că aș fi avut pile, aș fi putut să lucrez la vreun birou. Dar ce rost avea să mi fi tocit coatele cinci ani în facultate ca să fac o treabă pentru care ar fi fost bună o secretară? Ar mai fi existat laboratorul. Aveam un laborator bun în zonă; marele lui cusur era că era înțesat (pe merit sau pe nemerit) cu nevestele, fetele, finele, verișoarele, amantele celor care aveau influență prin întreprindere. Și mai avea un cusur: era ca un stup zumzător. Nu mi-am dorit niciodată să lucrez între femei și să am „acel gen" de discuții. Și oricum, sînt o tipă „dinamică", mie îmi trebuia muncă de teren, nu stat pe scaun! Dacă totuși există fete pasionate de chimie și fizică, geologia de laborator e foarte bună pentru cele mai „la casa lor", dar la fel de bun poate fi orice alt tip de laborator. În prezent (spre deosebire de atunci), din fericire, există aparatură foarte modernă, conectată direct la calculator, cu *soft*-uri diverse care să facă prelucrările de date, așa că ar putea să fie pasionant. În prezent!

Greutăți speciale din cauză că eram femeie? Ooo... cam da! În meseria asta, cea mai mare greutate e cea legată de confortul elementar – în principal, partea cea mai „dureroasă": spălatul! Dușul era obligatoriu la ieșirea din mină. Dar se făcea „la comun", într-o sală de baie mare. N-am avut niciodată cum să fac acel duș absolut necesar, a trebuit să mă mulțumesc cu spălatul cu chiu, cu vai, la un robinet. Mda, pînă cînd, exasperată, am început să fac și eu duș în sala comună... bineînțeles, o grămadă de mineri cam „greșeau separeul" ca să mai arunce cîte o privire. S-a rezolvat totul, însă, destul de curînd: „economia de energie" a făcut să nu ni se mai dea apă caldă la duș, așa că am renunțat și la partea asta.

Prima problemă, totuși (cronologic vorbind – rîd și acum cînd îmi amintesc), a fost alta: nu existau cizme de mină pentru mărimea mea! După multe scărpinări în cap, mi-au găsit niște cizmulițe de bucătăreasă, albe. Bineînțeles, mare scofală n-am făcut cu ele, pentru că nu rezistau la pietrele ascuțite din abataje. Pînă și acum sînt atît de „marcată" de picioarele mele mereu „fierte" în obiele și cizme, ore întregi, prin galeriile acelea, încît simt permanent nevoia să le „aerisesc", merg în sandale pînă în noiembrie, ba chiar – oroare! – dacă e frig merg cu șosete în sandale, numai să-mi țin picioarele cît mai mult în încălțăminte deschisă. Un avantaj/dezavantaj a existat, totuși: mă recunoșteau minerii de departe, vedeau întîi cizmulițele albe, știau că vin eu. Era mai greu să mă strecor pe undeva neobservată. Pe de altă parte, pe undeva le trezea și un sentiment de ocrotire, undeva în mintea multora dintre ei eram asimilată cu jucăria aceea drăguță, cu cizmulițe albe, mascota lor.

Bineînțeles, în lumea aceea foarte macho, a fi femeie înseamnă, dacă vrei să faci ceva și nu ești genul „femeia-comisar", să nu prea fii luată în serios, să fii mereu ținta unor glume ș.a.m.d. Încă îmi amintesc cum, în primele luni, în fiecare zi cînd ajungeam acasă îmi băgam nasu-n pernă și o umpleam de lacrimi – pînă am hotărît că „le arăt eu lor". Cumva, într-un fel sau altul, le-am arătat, ce să zic? Dar asta a însemnat mult efort, multe frustrări și alte cele... Cel mai rău a fost, după ce am plecat de acolo, să constat că mă „defeminizasem" oarecum. Adică nu că n-aș mai fi fost femeie, cu toate calitățile și defectele inerente, dar, de exemplu, pînă și acum, după atîția ani, mă surprind folosind, uneori, un limbaj cam „mineresc" cînd mă enervează ceva sau cineva.

Trecînd peste partea de hărțuire sexuală (aproape cu orice ocazie), erau lucruri ce mă afectau permanent. Ca idee: orice greșeală era amplificată, „e femeie, la ce te poți aștepta?", orice realizare era minimalizată sau, în cel mai bun caz... iată un exemplu. Vreo doi ani m-am chinuit, cu scremete, memorii ș.a.m.d. să scot la concurs un post ce era „rezervat" pentru „o pilă" a cuiva din conducere. A fost concursul, l-am cîștigat. Au urmat contestațiile, s-a mai dat o dată concursul. L-am cîștigat și a doua oară. Concluzia? „S-a culcat cu directorul" (bietul om, era destul de bătrîn ca să-mi fie tată).

Cumva, am cîștigat totuși încrederea celor de care îmi păsa și, mai ales, a muncitorilor. Cum? Am fost mereu corectă cu ei și au existat cîteva situații în care am contribuit esențial la salvarea unor vieți (aici a intervenit vechea înclinație către medicină și o mare concentrare și prezență de spirit). Astfel, cumva, am devenit „de-a lor". N-aș zice că am fost un înger și nici măcar o mare specialistă acolo, dar am fost întotdeauna eu însămi și am refuzat să fac compromisuri, fie ele și „sociale", fie și doar cu mine. A împărți meseriile în „pentru femei" și „pentru bărbați" e aiurea. Important e să îți fie drag ceea ce faci. Dacă nu, poți să ai o meserie oricît de „pentru femei" ar fi ea, că tot prost o vei face și tot plină de frustrări și acră de nu se poate vei ajunge la bătrînețe. Limita de spațiu mă împiedică să povestesc mai multe. Dar, ca o concluzie, în anii în care mi-a fost extrem de greu, la un moment dat, m-a întrebat mama mea: „Draga mea, nu-ți pare totuși rău ca n-ai făcut Medicina?". „Ba da!", i-am răspuns. „Dar, dacă aș fi făcut Medicina, sigur mi-ar fi părut la fel de rău că n-am făcut Geologia."

***Codruța Mihaela Nedelcu** a absolvit Facultatea de Inginerie Geologică și Geofizică a Universității București, de unde și-a luat „repartiția" la Exploatarea Minieră Băița, în Munții Apuseni, unde a lucrat opt ani în exploatare și patru ani în explorare de zăcăminte de metale rare și radioactive. În prezent este director al Asociației ARIN.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Un subiect printre multe altele

Citesc în revista noastră articolul unui profesor de limba română despre efectele nefaste pe care le-a avut de îndurat în urma unui episod din cariera sa de dascăl, care, după părerea sa, nu justifica deloc asemenea „dramatice“ consecințe. Acum doi ani, făcea parte dintr-o comisie de elaborare a subiectelor de olimpiadă la limba și literatura română, clasa a XII-a. Cu acest prilej, a inclus în testarea națională următorul subiect: „Redactează un referat (raport scris) adresat conducerii de partid, prin care să denunți calitatea de element dușmănos a lui Ilie Moromete, din poziția celui care adună cotele“ (cerința avea ca suport un fragment din romanul lui Marin Preda în care era descrisă chiar scena cu pricina, autoritățile comuniste confiscîndu-i lui Ilie Moromete produsele agricole). Cînd subiectul a fost făcut public, presa a vuit, au curs acuzații de instigare a tinerilor elevi la denunțuri către DNA, critici enorme din partea părinților sau a colegilor, eliminarea autorului din comisiile de elaborare a subiectelor de examen etc.

Profesorul se apără, afirmînd, în articol, că „subiectul se încadra în programa școlară și nu avea nimic dușmănos, presupunea doar punerea elevului într-o situație imaginară de recreare a unui context socio-politic și demonstrarea capacității de redactare a unui anumit tip de text“. Și, tot în apărarea domniei-sale, profesorul aducea în discuție calitatea cu adevărat slabă a subiectelor de la examenele școlare: „Să acuzi un subiect de inadecvare pentru că atinge, vezi Doamne, o problemă delicată de natură social-politică, dar să nu conteze atunci cînd un subiect este cu adevărat greșit, neconcordant cu programa școlară, aberant sau prăfuit atît de tare încît nu poate fi digerat“.

Cu adevărat inadecvat și inutil pedagogic.

Subiectul de olimipiadă, după cum spuneam, este vechi și deja rumegat de presă. Autorul îmi este coleg în paginile revistei. Sînt două motive solide care m-ar fi făcut, mai degrabă, să mă abțin de la o polemică. Și totuși: mai întîi aș spune că, într-adevăr, acuzația că îi transformă pe elevi în turnători la DNA este absurdă, nici măcar nu merită comentată (denunțul la partidul comunist sau la Securitate avea cu totul alt scop și alte efecte decît cel la DNA). Mai apoi, aș spune că subiectele date la examenele școlare sînt într-adevăr prost construite și prost alese (am scris nenumărate articole, cel puțin iritate, pe această temă). Din păcate, mai mult nu pot spune în apărarea domnului profesor și a subiectului propus de dînsul. Care este cu adevărat inadecvat și inutil pedagogic. La fel de inadecvat și inutil pedagogic ca a-l pune pe elev să imagineze, de pildă, un scenariu de tortură la închisoarea de la Pitești, un denunț în anii '40 ai secolului trecut, despre un vecin evreu, o mică șopîrlă la Securitate ori înregistrarea secretă a unei convorbiri telefonice private. Și exemplele pot continua la nesfîrșit, pe măsura creativității nesfîrșite și sîngeroase a vechilor organe de represiune. Sigur, toate sînt, așa cum afirmă dascălul, „doar (!) punerea elevului într-o situație imaginară de recreare a unui context socio-politic și demonstrarea capacității sale de redactare a unui anumit tip de text“. Dar mă întreb de ce l-aș pune să demonstreze pe un tînăr de clasa a XII-a că are capacitatea de a redacta un denunț la partidul comunist? Așa, ca să vadă cît de rău era să fii delator? De ce aș vrea să îl pun pe elev să compună un discurs de turnător? La ce îi folosește? Cum cuantific răspunsul scris? Fiindcă trebuie spus că, pe de o parte, denunțătorii nu aveau prea multă grijă nici față de limba română, nici față de rigorile redactării corecte a unui text. Iar, pe de altă parte, că nu e așa simplu să îl transformi pe Ilie Moromete în „element dușmănos“: trebuie să fii lipsit de inimă și de minte, să interiorizezi discursul ideologic al acelor ani, ca să o poți face cu „exigențe“ de olimpiadă, faza națională. Deci îi dăm notă mare dacă scrie orori ideologice, autentice, dar le scrie (în spiritul vremii) incorect gramatical sau are nota maximă dacă scrie un text fără prea mare „talent“ de denunțător, dar corect gramatical?

Oricît de mult m-aș gîndi, oricît de slobode mi-ar fi barierele imaginației, mi-e greu să cred în utilitatea unor concursuri școlare al căror scop ar fi acela de a-l premia pe cel mai bun intepret al lui Hitler sau al lui Stalin. Al lui Franz Țandără ori al lui Alexandru Nicolschi.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

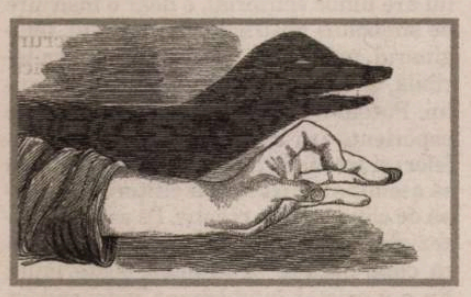

Iaromira POPOVICI

bazar

Straturi și ritualuri

– de primăvară si nu numai –

1 martie a fost pentru mine, mereu, o sărbătoare foarte importantă. Nu era an în care să nu mă perind, timp îndelungat, pe la tarabele de la Romană, să mă uit, să caut, să adăst, să mă întorc. Nu erau cel mai grozave mărțișoare acolo, știu, la tîrgul de sezon de la Muzeul Țăranului mereu sînt unele mult mai frumoase și, totuși, acolo era, pentru mine, locul tradițional.

Luam pentru mine, pentru mama mea, pentru copilul meu, care ducea la școală, eu eram agentul, în cunoștință de cauză și nesilit de nimeni, al continuării copilăriei și al interacțiunii cu lumea micului kitsch. Încă din copilărie, eu eram cea însărcinată cu celebrările de toate felurile. Eu dădeam telefoane de „La mulți ani!“, scriam felicitări și vederi rudelor și prietenilor plecați în străinătate. Inițial, e adevărat, copil fiind, tot eu eram beneficiarul principal al sărbătorilor, de la Crăciun la 1 martie, Paște, și 1 iunie. Dar, treptat, crescînd, din copilul care așteaptă cadourile de sub brad am descoperit că-mi place să fiu eu „moșul“.

Un „moș“ care să nu dea cadouri doar de Ajun, ci care să asigure bunul mers al ritualurilor pe tot parcursul anului. De pildă, de 1 martie. Era un mare eveniment, pentru mine, 1 martie: să ies la vînătoare de mărțișoare, să le aleg, să le cumpăr și apoi să le sortez. Nu oricum, ci urmînd o ierarhie bine stabilită, pentru fetele din clasă, de la prietene la colege bune și la persoane cu care nu aveam mai nimic de-a face. Și același lucru se-ntîmpla cu profesoarele. Pe vremea de atunci, nu puneam doar mărțișoarele în plicuri, ci-mi scriam numele și *1 martie,* conștiincios, cu stiloul, pe cîte o carte de vizită pe care o introduceam, grijuliu, în respectivul plic. Alegeam mărțișorul în ordinea, descrescătoare, de la blană la sticlă și metal, de la antropomorfice și zoomorfice la inanimate, și-l prindeam cu un bold de cartea de vizită.

Era un întreg ritual, după cum se vede, care-mi lua ore bune. Toate astea se-ntîmplau pe vremea lui Ceaușescu: se găseau mărțișoare și pe atunci, le făceau diverși și le vindeau în ajun de 1 martie – era una dintre puținele mici profesii liberale din acea perioadă, aveam prieteni care făceau mărțișoare cu luni bune înainte de eveniment și apoi alte cîteva luni trăiau din banii strînși din vînzări. Era o modă să faci mărțișoare gen „Fondul Plastic“ (magazinul oficial al Uniunii Artiștilor Plastici de atunci), cele mai cu pretenții pentru vremea aia: cu scoici și flori puse ușor brambura într-o compoziție nonfiguurativă și, pentru timpurile respective, avangardistă. Dar existau și mărțișoare mai normale, ghemotoace de blană cu cîte doi nasturi înfipți ușor asimetric undeva prin mijloc, care puteau fi o pisică sau un urs, fetițe cu codițe cu capete de castane, brațe din ghinde și păr din melană, ori cele mai delicate, făcute, de astă dată, de profesioniști, din sticlă sau chiar cosarii, ghioceii și trifoii din metal. Cert e că sărbătoarea conta și oamenii o luau în serios.

În anii '90, industria de mărțișoare s-a întins considerabil. Au apărut celebrele (cel puțin pentru mine) tarabe de la Romană, tîrgul de la Sala Dalles, tîrgul de la Muzeul Țăranului. Au apărut și mărțișoarele prefabricate, aproape mereu aceleași, din argint sau alte metale mai puțin nobile – dar coexistau cu cele

inedite care, fără a fi perfecte, dovedeau măcar doza necesară de umor. Încet-încet, s-a mai dus din ritualul complicat al scrierii pe cartea de vizită, al boldului și al plicului. Toate mărțișoarele veneau, acum, cu un *1 martie* scris standard, nici frumos, nici urît, și cu o pungulița „de primăvară“ la fel ca toate celelalte pungulițe. Sigur, imaginarul de 1 martie se diversificase față de cel ceaușist: aparuseră pălării, evantaie, papuci, țestoase, bufnițe, rochii, dragoni, girafe, personaje din desene animate și caricaturi de oameni politici. Multe, multe pisici și destui elefanți, căței și șoareci. Inimi și inimioare, șnururi simple, bănuți…

Și lista ar tot putea continua. Doar că, anul ăsta, tarabele de la Romană au dispărut. Probabil împiedicau circulația? Aproximativ în locul lor sînt, acum, în zonă, multe bile de piatră, care ne păzesc de mașini. De Crăciun a apărut, tam-nesam, și un imens urs luminat cu beculețe albastre, fix pe trotuar, cam în dreptul blocului celebru din cîntec – Piața Romană nr. 9.

Mărțișoare s-au găsit, desigur, în alte părți. La tîrgul de la MȚR, unde sînt, în continuare, cele mai reușite. Din zonă s-au putut lua de la Meli Melo, dar nu a fost același lucru. Le lipseau imperfecțiunile umane, ale mîinilor cvasi-tremurînde din spatele lor. Mai nou, am auzit chiar, de la oameni care au copii la școală, că profesorii le-au zis să nu le mai aducă mărțișoare, că n-au ce face cu ele. Mi-e dor de Irina Nicolau, care încerca să revitalizeze, în felul ei neconvențional, dar profund, și tradiția asta. Care sper, totuși, că nu se va pierde.

„Nu mă tem de tehnologie, ci de oameni“

– interviu cu Mircea CĂRTĂRESCU –

După marile premii internaționale de anul trecut, „Thomas Mann“ în Germania și „Formentor“ în Spania, iată că distincția „Omul cu dileme“ deschide sezonul în 2019. Vă mai puteți bucura la modul ingenuu de un premiu literar, fie el și internațional, după ce ați primit o duzină?

De obicei, pentru mine, un premiu e și o mare sursă de stres, pentru că trebuie să fac față la ceremonie, să țin un discurs de mulțumire pe scenă (la ultimele premii mi s-au cerut discursuri elaborate, de zece pagini sau mai mult), să socializez cu necunoscuți, lucruri care mă sperie, pentru că uneori nu sînt în formă bună, sînt deprimat, am un sentiment de inutilitate și de inadecvare, cînd nu de-a dreptul de impostură. Mi-a fost întotdeauna frică de ceremonii, de costum și cravată – uneori obligatorii –, de oficialități, de mese festive.

Cel mai frumos moment, de cîte ori am primit un premiu internațional important, a fost mereu în noaptea zilei cu premiul, cînd m-am întors în fine în camera mea de hotel, mi-am scos pantofii de ceremonie și mi-am zis „Slavă Domnului că s-a terminat!“ Așa că, mă credeți sau nu, premiul primit de la voi m-a bucurat cel mai mult, m-am bucurat copilărește de el, fiindcă l-am primit de la vechi și dragi prieteni, și fiindcă nu mi-ați cerut nici un discurs de mulțumire. Am fost toată seara destins și relaxat, am băut puțin vin, am vorbit cu oameni pe care nu-i văd, din păcate, cu anii – a fost tare bine. Mulțumiri, încă o dată, din toată inima.

Spuneați undeva că „nimeni nu e prețuit la fel în toate spațiile culturale“. Cărțile dvs., în anumite limbi traduse pe măsură ce le scrieți, sînt populare în Spania și în țările latino-americane (premii, suplimentări de tiraj, reeditări: patru ediții din Solenoid *în doi ani), dar tot dvs. spuneați că, spre exemplu, în Italia sau în Franța, încă așteptați un* breakthrough. *Cît de important, pentru dvs. / pentru orice scriitor este un succes omogen răspîndit?*

Cred că știu vreo douăzeci de autori serioși de azi care au un astfel de succes. Cine nu-l știe pe Paul Auster? Cine nu i-a citit pe Vargas Llosa sau pe Murakami? Eu nu mă număr printre ei. Sînt, mai departe, un autor de care s-a auzit, fără să aibă puterea de impact și de difuzare a numelor celor mai mari, totuși un autor care nu și-a pierdut speranța să ajungă odată acolo. Dincolo de diferențele greu cuantificabile de valoare, e vorba aici și de șansă: nu e același lucru să fii un autor american sau spaniol și unul român: în primele cazuri ai o audiență virtuală de sute de milioane de oameni. Nu ai nevoie de traducător. Ai agenții literare gata să te preia și să te impună. Cu mărunțele mele șanse de ins venit de nicăieri, cred că am ajuns destul de departe pînă acum.

Deocamdată, succesul de critică pe care l-am avut cam peste tot e dublat doar în lumea hispanică de un real succes de vînzări (cîteva zeci de mii de exemplare vîndute din cărțile mele), și asta datorită neașteptatului impact al *Solenoidului,* care a devenit acolo o carte-cult. Tot în *Solenoid* îmi pun speranțele și pentru restul ariilor culturale: cartea va mai apărea, în următorii doi ani, în opt limbi, între care mai toate cele de mare circulație. Și celelalte cărți ale mele sînt traduse constant peste tot. Așa că viitorul meu ca autor pare încă deschis, ceea ce nu e puțin la vîrsta mea. Viitorul ți-l faci și singur. Foarte important e să rămîi în joc, iar asta înseamnă să scrii mai departe, pentru că nu premiile și recunoașterile sînt esențiale, ci faptul că ești încă viu literar, încă viu în propriii tăi ochi.

Știu că (încercați să) lucrați la o nouă carte. Cum e să o luați de la capăt încă o dată, după tot ce-ați scris?

Păi, tocmai despre asta era vorba. Tu încă nu știi, Marius, că „s-o iei de la capăt“ nu-i același lucru pentru un tînăr și pentru cineva care-a depășit de mult *„il mezzo del cammin“*: primul o ia de la capătul din față, de unde ai o perspectivă nesfîrșită: nimic nu e încă scris și totul e de făcut. După ce-ai scris însă cîteva mii de pagini, străbătînd în lung și-n lat continentul ce-ți poartă numele, o iei de la capătul dindărăt, care-ar putea fi – și e de multe ori – capătul final. Ai încercat să spui totul despre tine de zece ori pînă atunci, te-ai aruncat de pe toate trapezele și trambulinele, ai vorbit cu toate cuvintele – ce Dumnezeu îți mai rămîne să spui? Ce mai e urgent și important să spui? Lumea s-a schimbat, nu mai ai același public, nici literatura nu mai e aceeași ca aceea din tinerețea ta. Tu însuți ești altul, cu puteri diminuate, ale trupului și ale minții. Trebuie să fugi mai repede ca să rămîi pe loc. Ca un boxer trecut de vîrsta ringului, ajungi să te-ntrebi: „De cîte ori să-mi mai apăr titlul? Cîți pumni să mai iau? Ce și cui să mai dovedesc, încă și încă o dată? Am răni pe tot trupul. Creierul meu e varză. Viața mea e o ruină. N-ar fi vremea să-mi cresc nepoții în liniște, să trăiesc frumos puținele decenii la care mai pot spera?“

De un milion de ori mi-am spus și eu lucrurile astea. Dar imediat am simțit o strîngere de inimă la imaginea idilică a traiului liniștit. Nu vreau, de fapt, să-mi cresc liniștit nepoții. Eu vreau să scriu, asta e viața mea. Îmi place să scriu, îmi iau toată stima de sine din asta, oricîtă suferință mi-ar aduce. M-aș simți ultimul *jerk* dac-aș abandona. Poate n-am să mai scriu la fel de bine, dar măcar am săncerc, atîta vreme cît voi mai fi în stare.

Ați declarat recent că 2018 a fost unul dintre cei mai mizerabili ani pe care i-ați trăit vreodată: „Am văzut cu silă și oroare cum valorile s-au răsturnat, cum hoția și incompetența au devenit criterii de selecție, cum economia e distrusă cu bună știință, cum sistemul corupției s-a-ntins ca o metastază la toate nivelurile vieții naționale. Am văzut cum reînvie toate poncifele ceaușiste: naționalismul, populismul, șovinismul, spiritul patriotard gol de substanță.“ În aceste vremuri confuze, cînd Răul este la vedere, nu cumva e un lux iresponsabil să mai ai dileme?

Ba da, și sînt convins că voi toți, dilematicii, aveți complexul ăsta, că nu sînteți oameni de acțiune. Îl am și eu. Doi inși definesc, după mine, spiritul european, Descartes și Hamlet. Doi dubitativi care-și întemeiază pe dilemele lor propria ființă gînditoare. Iar Hamlet are atîtea dileme, că-n urma lor, în loc de un mort, se adună la sfîrșitul piesei vreo doisprezece, cei mai mulți nevinovați! Nu e o calitate să fii dilematic, e doar un dat, o *forma mentis*. E slăbiciunea și puterea noastră de europeni. Ne face lenți cînd e să luăm o decizie, ineficienți în fața răului, confuzi de multe ori. Dar pe termen lung ne dă și o forță, poate mai mare decît cea a omului de acțiune. E forța deliberării noastre cu propria conștiință și cu ceilalți oameni. Dilemele ne feresc să credem că deținem tot adevărul, ne feresc să devenim ideologi, dar ne și adîncesc în relativizări inacceptabile. Cred că e un timp pentru dileme și un timp pentru acțiune.

> *„Pe asta mă bazez cînd spun că literatura n-o să dispară.“*

În vremuri ca ale noastre, cînd răul se ridică și pare mult mai puternic decît binele, pînă și noi, dilematicii de vocație, ar trebui să facem ceva. Mie, cel puțin, mi-e rușine să stau deoparte. Iată unde nu mai am dileme, ci certitudini: sînt pro-european, doresc un adevărat stat de drept, o Justiție liberă, drepturi civice pentru toți, echitate socială. Detest discriminările de orice fel. M-am definit întotdeauna ca un om de centru, echilibrat, umanist. În panteonul meu ideologic am și valori de stînga – compasiunea sinceră pentru cei defavorizați, de exemplu –, și de dreapta: admirația pentru elite în toate domeniile. Nu cred că e o contradicție între ele, ci o completare reciprocă.

„Cred că există valori tari“

De la multiculturalism, relativism, valori și adevăruri multiple am ajuns la fake news, *post-adevăr, valori circumstanțiale, fobii culturale. Discursul cultural este politizat, critica și criteriile sînt ideologizate, ierarhiile / canoanele literare sînt paralele, locale, „tribale“. Asta a vrut postmodernismul? Ce-a rămas din idealul postmodernist al ecumenismului politic și cultural?*

Habar n-am ce-a vrut postmodernismul, cred că nici el nu știe prea bine. Mai curînd s-a trezit și el pe lume, ca un vîrtej cultural inevitabil, cum a fost și structuralismul mai devreme. Ca și-n cazul acestuia din urmă, prețioasă a fost practica sa culturală și artistică, pe cînd filozofia sa mi s-a părut mereu detestabilă. E și firesc, sursa evidentă a filozofiei postmoderne e Nietzsche, marele demolator.

Îl citeam cîndva, contrariat, pe Gianni Vattimo, pentru doctoratul meu. Eram pe vremea aceea entuziasmat de postmodernism. Totuși, filozofia des-fondării eului și-a relativizării valorilor mi-a fost din capul locului străină. Eu nu cred că toate valorile sînt relative, negociate între oameni. Cred că există valori tari, aceleași pentru toate comunitățile omenești dintotdeauna. Și cred că viața noastră are sens pe Pămînt. Altfel n-aș mai putea trăi. Am valori care nu sînt negociabile.

Dizolvarea culturii în țesătura socială a fost de mult prevăzută (Lyotard, în 1979) și este inevitabilă. Trăim într-o lume a rețelelor de socializare și a *streaming*-ului, adică o lume hiper-conectată. Informația culturală a devenit mult prea abundentă ca să mai poată fi controlată, de critică, de exemplu. Trăim, de altfel, o criză a oricărui fel de autoritate, ierarhizare, ordine, într-o lume „care și-a ieșit din țîțîni“ și e însetată de libertate. Libertatea în exces, a super-democratizării, vine cu consecințe ce pot fi neplăcute, de unde și răul existențial al lumii în care trăim. Un plus de responsabilitate nu i-ar strica, după umila mea părere.

Mie lumea asta îmi place, sînt adaptat la ea, mult mai greu mă descurc cu primitiva lume neaoșă de pe la noi, care mă face să vreau uneori să-mi iau cîmpii. Eu iubesc tehnologia, sînt fan al gadget-urilor de toate felurile, citesc enorm pe Internet, sînt abonat la iTunes, la Netflix, la Flipboard, am conturi de Facebook și Instagram. Ca toată lumea de azi. Iubesc însă și natura, și călătoriile, și cărțile. Încerc să nu-mi scape nimic din frumusețea imensă a lumii, darul cel mai generos care ne-a fost făcut. Cîți dintre noi mai sîntem recunoscători pentru el?

Cît despre politizare, ea într-adevăr face mult rău. Dă, de pildă, unei concepții despre lume, cum este „corectitudinea politică“, un aer neplăcut de ideologie nerezonabilă. Totuși, conceptul e legitim: s-a născut din nevoia de conviețuire pașnică a unei lumi multietnice și multiculturale, cum este lumea nord-americană, și e mai greu de-înțeles în climatul dominat de state naționale, mult mai omogene etnic, din Europa. Stridențele ei o fac însă, uneori, greu de înghițit chiar și pentru americani. Trist e că răspunsul e tot politic și ideologic, retragerea multora într-o la fel de utopică lume ultra-conservatoare. Cînd consecința e Donald Trump, te-ntrebi care fenomen e mai nociv, corectitudinea politică sau reacția la exagerările ei? Eu habar n-am, îmi pun doar problema. Vă rog să nu trageți în pianist.

Philip Roth spunea că „literatura impune minții o stare care a dispărut între timp: pretinde liniște, o anume formă a izolării și concentrare susținută în prezența unui obiect enigmatic“. În condițiile în care tot zgomotul lumii laolaltă cu joburile și viețile noastre s-au mutat pe Internet, ce viitor prevedeți literaturii?

Literatura are ceva pe care nu-l întîlnești în alte arte, ceva frumos și dificil: cere cea mai mare colaborare între două minți: a autorului și a cititorului. Aproape că-ți vine să spui că o carte are doi autori: scriitorul și cel care-o citește. O carte nu are nimic senzorial, e doar o înșiruire de simboluri abstracte. Senzorialul, imaginarul, meditația, poezia sînt munca teribilă, și teribil de răsplătită, a cititorului. Putem fi decerebrați ca o broască de experiență (să mă ierte iubitorii animalelor) și totuși să ne uităm la un film sau să ascultăm muzică. Dar cititorul este clipă de clipă activ și creativ. Pe asta mă bazez cînd spun că literatura n-o să dispară, chiar dacă se va schimba, poate, mult. Ea n-a existat întotdeauna independent și poate se va-ntoarce în diverse și inimaginabile sincretisme cu alte zone ale creativității omenești: muzica, filmele, jocurile video, realitatea virtuală. Dar omul va dori mereu să audă cuvinte, fiindcă ele l-au făcut și e obsedat de ele.

Din tot ce se anunță a fi game changer *în viitorul rasei umane (Inteligența Artificială, ingineria genetică ș.a.), față de care sînteți cel mai curios?*

Citesc pasionat despre toate. Tehnologia computerelor și genetica sînt chiar două hobby-uri constante ale mele. Știu în detaliu tot ce e *the state of the art* în amîndouă. Sper doar ca oamenii să nu-și bată joc de viitorul incredibil pe care l-ar putea avea datorită progreselor din toate zonele (doar un exemplu: tehnologia 5G permite un transfer de date de 100 de ori mai rapid decît cea de azi, 4G). Căci se pare că sîntem buni în toate, nu ne lipsește decît un mic amănunt: înțelepciunea. Și asta ar putea aduce ruina noastră.

De ce anume vă temeți?

Mă tem, înainte de orice, de nebunii care conduc la ora asta planeta: ei ne aduc mai aproape de Apocalipsă decît toți meteoriții, roboții, clonele, virușii și celelalte amenințări pentru amărîta noastră viață, și-așa scurtă. Mă tem, apoi, de prostia umană, care acum se face auzită deplin, ca un cor de galerie de fotbal. Mă tem de moștenirea noastră de ură și violență, exacerbată azi prin conexiunea tuturor cu toți. Nu mă tem de tehnologie, ci de oameni: dacă va fi un sfîrșit, ei îl vor aduce.

a consemnat Marius CHIVU

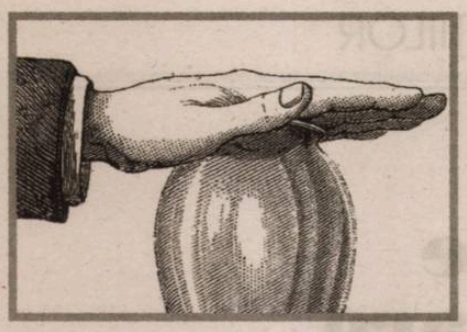

George BANU

scena lumii

Un vis cubanez: Parisul

pentru Tania și Floriane

Cînd, pe înserate, ieșeam dintr-un bar la Havana, un prieten regizor, Carlos Celdràn, îmi arată luna nouă, desenată ca o verighetă pe cer: „Cînd o vedem, superstiția cere să ne punem o dorință“, am răspuns dezinvolt, și atunci, în cor, două voci au replicat simultan: „Parisul“, care, pentru ei, am resimțit-o cu emoție, se constituia în echivalentul „Moscovei“, acel paradis retrospectiv la care „surorile“ lui Cehov visează neîncetat. „Parisul“ era „Moscova“ lor și, atunci, indirect, am resimțit legătura profundă care ne reunea: cu cîteva decenii în urmă, și pentru mine, pentru noi, la București, răspunsul era același: Parisul!

Regăseam la Havana simptomele tinereții mele „eroice și sordide“ cum, cu o admirabilă intuiție, mă prevenise Andrei Șerban. O lungă discuție cu Carlos Celdràn mi s-a părut a reconstitui propria-mi „rezistență culturală“ din anii '70: vorbeam despre aceleași spectacole pe care le văzusem eu în Europa, iar el le știa de pe YouTube. Și această comuniune intelectuală mi-a amintit fraza care m-a flatat a unui profesor, cînd ajungeam la Sorbona: „George, tu ai citit aceleași cărți ca și noi“. Iată baza prealabilă pe care se constituia comunicarea noastră. Eu îi cunoșteam prețul și îi respectam efortul.

Cu cîteva ore înainte îi văzusem spectacolul consacrat unui mare om de teatru cubanez care îi servise de mentor, un maestru genial și turmentat ale cărui sfîșieri publicul le urmărea cu respect și admirație: o viață dăruită scenei. Interpretul principal, Caleb Casas, se impunea printr-o prezență ce-i acorda dimensiunea unui martir laic, a unui personaj emblematic pe care spectatorii din sală îl respectau. La ieșire, mărturisindu-mi admirația pentru el, cineva mi-a răspuns: „N-a beneficiat de recunoașterea pe care o merita, căci a făcut alegerea să rămînă în Cuba. Să nu plece!“. Din nou, reverberațiile Bucureștiului răsunau în amintirea mea. Să pleci, să nu pleci... de cîte ori nu m-am întrebat în anii '60!

În prima noapte, noapte de insomniac refractar la refugiul privat, descopeream Fabrica de Artes – poate cea mai semnificativă reușită a Havanei –, unde în week-end se reunesc artiști și spectatori din toate domeniile, din toate generațiile. Fotografie și pictură, muzică, literatură sînt asociate: aici pătrundem într-un labirint pe care doar cunoașterea lui de către un obișnuit al locului, Philippe Murcia, îmi permite să-l descopăr fără a mă rătăci. Iată, îmi spun, o metaforă a lumii actuale unde confuzia domeniilor e generalizată, dar, totodată, limitele acordate fiecărei arte sînt respectate. Ascult într-o tăcere absolută monologul unui mare actor, în timp ce alături, într-o sală perfect izolată fonic, o orchestră de rock își afirma, violent, energia sonoră. Călătoria internă rămîne posibilă, fără a afecta însă autonomia fiecărei arte. Locul îmi evocă Fabrica de Pensule de la Cluj. (Ieșind, mă opresc în fața unor graffiti braziliene de geniu, pe zidurile Fabricii, *street art* la cel mai înalt nivel. Ea se etalează ca un inspirat gest artistic cotidian și nu doar ca o inscripție banală pe străzile orașelor astfel maculate. Orice artă e salvată de capodoperele sale.)

Orașul pare a fi un dublu al Bucureștiului comunist, cu case recent restaurate și altele, vecine, complet dărîmate, surpriza poate interveni oricînd, oriunde. Ca atunci cînd intru într-un studio de dans unde sînt invitat la o repetiție. O insulă în inima orașului. Aici, conduși de o mare coregrafă, Sousana Pous, tineri dansatori se confruntă și reușesc să depășească dificultățile fizice impuse. Devoțiune extremă, succes indiscutabil – arta le servește de orizont. Nici o discuție nu intervine pentru a parazita concentrarea, nici o capitulare nu amenință proiectul inițial. Arta le e salvarea. E ceea ce resimt privindu-i în contextul acesta colectiv, unde o generație de dansatori se afirmă ca odinioară în spectacolele concepute cu talent de Myriam Răducanu. Acest voiaj produce fără încetare efecte de rememorare. De coborîre în propriul timp, în biografia debutantului ce eram la sfîrșitul anului '68. Nostalgie inevitabilă.

Și cum să nu evoc Teatrul „Țăndărică“, sub tutela Margaretei Niculescu, într-o sală de marionete brutale și expresive, căci ele, și în Cuba, și în România, au beneficiat de o libertate neacordată teatrului. Incredibilă înrudire între practicile dictaturilor nu doar comuniste. Cenzura a adoptat aceleași criterii sub Salazar la Lisabona ca la București și Moscova, unde, de altfel, teatrele de păpuși au cunoscut o notorietate extremă. Serghei Obrastov a fost o figură exemplară în Rusia brejneviană, libertatea acordată copiilor i-a fost propice. (Ca și acestui teatru cubanez din Matanzas unde, intuiție poetică, spectatorii debutanți, la ieșire, traversează o grădină minusculă ce pare a fi o arcă a lui Noe reunind papagali și iepuri, păuni și veverițe. Teatrul conservă ceea ce în lumea virtuală de azi, chiar și în Cuba, a dispărut și astfel dă o lecție de cunoaștere directă. Nu doar un ecran sau o pagină de carte, ci un *rendez-vous* poetic cu un univers altundeva absent. Apoi, în altă parte, tinerii se regăsesc pentru un spectacol grotesc și tropical, cu travestiuri și machiaje policrome. Cît sînt de departe – și o admit – de aceste excese în deriziune proprii tinerei generații! Nu judec, ci mă examinez: e un semn de senectute?)

Conferințele pe care le prezint la invitația lui Viviane Martinez au loc la Casa de Las Americas, creată de o prietenă a lui Fidel Castro pentru a federa artiștii Americii Latine, a-i invita și promova. Era o femeie simplă, indiferentă la practicile de publicitate oficială – afișe, panouri –, încît aproape i se ignora figura aici, unde imaginea de propagandă a servit de marcă a regimului castrist. Iar Fidel, după ce a practicat pînă la exces toate manifestările proprii cultului personalității, a decis, prin testament, strict respectat, să se interzică orice expresie turiferară. Nici o statuie, nici o piață nu-i poartă numele. Strategie subtilă, căci astfel vechiul *lider maximo* se constituie într-o divinitate „absentă, dar peste tot prezentă“. În schimb, imaginile legendare ale lui Che Guevara sînt dispersate, pînă la sațietate, pe străzi și imobile, făcîndu-l un veritabil erou christic. Din întîmplare descopăr o carte poștală cu Fidel și Che văzuți din spate în timp ce pescuiesc. O privesc și mă gîndesc: poate că Robespeierre și Saint-Just au trăit și ei asemenea momente. Dar șansa Franței a fost că puterea le-a fost efemeră și nu durabilă ca aceea a celor doi tineri pescari: 60 de ani de cînd Cuba le-a servit de teren experimental. Pe un vechi panou citesc: „Avem nevoie de o societate de idei“, țel nobil, dar încă și azi alimentele se vînd pe cartelă și se face coadă la pîine. Idei care nu hrănesc.

Nu departe de Havana, Hemingway și-a ales un domiciliu care-i permitea să trăiască într-o vară continuă: șase luni în Florida, șase luni în Cuba. Îi privesc biroul și modesta mașină de scris Remington, gloanțele de vînătoare și capetele de tigru împăiate, mă opresc lîngă barca ce-i servea pentru escapade maritime și îmi reamintesc celebra lui parabolă *Bătrînul și marea*, aici scrisă, după modelul unui căpitan de yacht, Gregorio Fuentes, pe care l-a admirat și iubit. Iată, îmi spun, locul unde s-a născut cartea tinereții mele. Îl părăsesc îngîndurat.

Înaintea plecării trec prin fața unei splendide grădini care i-a aparținut poetei Dulce Maria Loynaz. Ea nu s-a asociat lui Fidel, ea s-a izolat și acest refugiu i-a fost respectat. Scriitoarea de geniu s-a desprins de lume și a trăit alături de ea ca Stanislavski la Moscova în palatul său, învecinat Kremlinului. Rezistență din interior sau domiciliu forțat? Ambele. Pe drumul spre aeroport fac o lungă pauză pentru a vizita palatul unei contese spaniole care, la venirea comunismului, și-a împachetat bijuteriile și, părăsind Havana, a lăsat în urma ei o colecție unică de artă japoneză și ceramică franceză, de mobilier iberic și de picturi italiene. O lume imaginară în mijlocul Cubei de altădată ca și al celei de azi. Mă întreb cine a decis salvarea acestui inestimabil tezaur cosmopolit.

În avion citesc biografia unui exilat cubanez, Eduardo Manet. El scrie: „Parisul e visul nostru, al tuturora“. E ceea ce, treizeci de ani mai tîrziu, o confirmau prietenii care priveau luna nouă. Nimic nu s-a schimbat. Parisul a rămas un vis cubanez.

***George Banu** este eseist și critic de teatru. Cele mai recente lucrări publicate:* Iisușii mei *(Editura Nemira, 2018) și* Pagini alese *(Editura Nemira, 2018).*

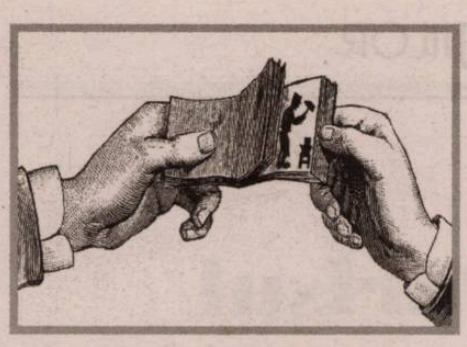

Marius CHIVU

feedbook

(Deser)viciile premiilor literare

La noi, premiile literare pare că se definesc mai ales prin ceea ce exclud. Premiile „Sofia Nădejde“ pentru literatură scrisă de femei le sînt refuzate bărbaților. Distincția *Opera Omnia* a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu“ nu se acordă (sau, după caz, li se retrage) poeților bolnavi. Iar Premiul Național de Proză al *Ziarului de Iași* nu se acordă prozatorilor premiați în trecut. Toate aceste prevederi de excludere sînt trecute în regulamentul premiilor, dar este acest lucru suficient pentru a accepta ceea ce ar putea fi considerat, de la caz la caz, o premiere de circumstanță sau chiar o mare nedreptate? Dacă premiile literare de la noi pot fi numărate pe degetele unei mîini, ne permitem să le acordăm și discreționar?

Nu se acordă poeților bolnavi.

Nicolae Manolescu a trimis redacției noastre un drept la replică la relatarea mea cu privire la scandalul în care poetului octogenar Constantin Abăluță i s-a retras distincția *Opera Omnia* pe motive de boală cu mai puțin de o zi înainte de premiere. E-adevărat, regulamentul prevede explicit ca obligatorie prezența premiantului la Gală, dar în textul său Nicolae Manolescu se arată indignat, de fapt, de membrii propriului juriu, care ei înșiși au fost, cel puțin într-o primă fază, în deplin dezacord cu regulamentul. Merită făcute excepții? Merită schimbat regulamentul în condițiile în care este contestat aproape în unanimitate? (În fond, *Opera Omnia* este o distincție acordată seniorilor literaturii, care deseori nu mai sînt deplasabili.) În epoca transmisiilor *live* de pe orice telefon mobil, consider că regulamentul care prevede obligativitatea prezenței fizice e absurd. (Nici Nobelul nu pretinde așa ceva.) La fel de absurd ca o altă prevedere a sa, și anume ca însemnele premiului, coronița și diploma, să fie sfințite în biserică. De fapt, nu premiul onorează scriitorul, ci scriitorul onorează (și sfințește) premiul.

S-a discutat mult în rețelele sociale despre Premiile „Sofia Nădejde“ pentru literatura scrisă de femei, premii care, în mod lăudabil, sînt însoțite de lecturi, întîlniri cu elevii, conferințe. Din capul locului consider necesară orice formă de încurajare și celebrare a literaturii scrise de femei, în condițiile în care istoria literaturii române numără destul de puține scriitoare valoroase și nici acelea reprezentate cum se cuvine în manualele școlare. (Numărul 8 al revistei de proză scurtă *Iocan* a publicat – nepremeditat, dar *pentru prima dată în istoria publicisticii literare românești* – un număr de două ori mai mare de scriitoare femei decît scriitori bărbați.) Consider însă riscant discursul feminist preluat *tel quel* din mediul academic american și proliferat, cu aceleași tare, într-o cultură literară ca a noastră, e-adevărat că misogină, dar nu și discriminatorie la adresa scriitoarelor (dincolo, firește, de micile *parti pris*-uri generaționiste, teritoriale, de grup etc.).

Țin la această distincție în condițiile în care nu cred că există în istoria recentă a literaturii noastre vreo carte valoroasă, de poezie, proză sau eseu, nedreptățită doar pentru că a fost scrisă de o femeie. Autoare ca Gabriela Adameșteanu, Adriana Babeți, Florina Ilis, Ileana Mălăncioiu sau Marta Petreu (pentru a mă opri doar la aceste cinci nume reprezentative pentru toate genurile literare și care, în mod ironic, s-au regăsit și în nominalizările Premiilor „Sofia Nădejde) au fost premiate aproape cu fiecare carte publicată, valoarea lor fiind dincolo de orice contestație/ignorare de juriile alcătuite predominant din critici bărbați. Unde mai pui că publicul cititor/cumpărător de carte este predominant feminin, la fel ca mediul editorial: Humanitas, ART, Nemira, Curtea Veche, Litera, Corint, Univers, Baroque Books & Arts și alte edituri mai mici au directori editoriali femei. Discursul feminist care răspîndește ideea că scriitoarele femei ar fi, la noi, discriminate/oprimate mi se pare tendențios și riscă să provoace tensiuni chiar și acolo unde nu sînt. (Așa cum, la mijlocul anilor '90, contestarea canonului estetic, susținută cu argumente preluate de asemenea din mediul academic multietnic/rasial/cultural american, s-a dovedit la noi, în timp, fără fond – vezi cartea Cosanei Nicolae, *Canon, canonic*, Univers Enciclopedic, 2006).

Elena Vlădăreanu, inițiatoarea Premiilor „Sofia Nădejde“, spunea chiar la noi în revistă că modelul a fost britanicul Women's Prize for Fiction (fost Orange Prize, apoi Baileys Women's Prize), inițiat în replică la Booker Prize, considerat discriminatoriu cu proza femeilor. Acum cîțiva ani, însă, acest premiu a primit o replică dură chiar la el acasă și chiar din partea unei premiante, Lionel Shriver, autoarea romanului *Trebuie să vorbim despre Kevin* (Vellant, 2009): „Toată treaba asta cu tratamentul special acordat femeilor, ca și cum ele ar avea nevoie de ajutor special și de reguli speciale, este problematică și se va întoarce împotriva noastră. După ce eu am cîștigat Orange Prize, n-am vrut să par nerecunoscătoare și să vorbesc împotriva lui, dar trebuie să spun că pentru mine ar fi fost mai semnificativ să cîștig Booker-ul. Multe scriitoare premiate spun același lucru: nominalizările acestui premiu elimină, de fapt, jumătate din rasa umană. E problematic să sugerezi că noi, femeile, avem nevoie de ajutor și că, pentru a merita premii literare, e nevoie să-i excludem pe bărbați.“ (Vezi întreaga polemică pe www.thebookseller.com.)

Juriul mixt al Premiilor „Sofia Nădejde“ (Grațiela Benga, Cosmin Ciotloș, Mihai Iovănel, Andreea Mironescu și Adriana Stan) a reușit, în mod inexplicabil și cumva amuzant, ca la categoria Poezie nici măcar să nu nominalizeze volumul *Delacroix este tabu: suita românească* de Medeea Iancu (Cartea Românească, 2017). Anul trecut, Medeea Iancu a fost sancționată contravențional printr-un avertisment scris de Inspectoratul de Poliție din Botoșani după ce a citit un manifest feminist în cadrul Galei Premiului „Mihai Eminescu“. Astfel, cartea de poezie cea mai îndreptățită la un premiu politic dedicat exclusiv literaturii scrise de femei nici măcar n-a fost nominalizată, dovedind – și *aici* e marea problemă a instituției premiilor – o idiosincrasie manifestată dincolo de *gender*. Cartea feministă a Medeei Iancu n-a fost publicată la o editură feministă (precum frACTalia, Tact sau Hecate) și a avut parte de elogii în *România literară*, revista „sistemului“ („Mi se pare esențial să fii împotriva sistemului, dacă poți să-l subminezi, s-o faci“, afirma Elena Vlădăreanu). Așa se face că Premiile „Sofia Nădejde“ au ignorat exact scriitoarea fanion, cea mai dedicată cauzei și, totodată, cea mai expusă și mai afectată de acțiunile ei feministe *(hate speech, public shaming, mansplaining)*. Așa cum Premiul Special pentru Inovație și Contribuții deosebite aduse literaturii a fost acordat Adrianei Bittel, altfel cea mai bună autoare de proză scurtă din întreaga noastră literatură, deși poate mai potrivită ar fi fost Angela Marinescu, poeta care a marcat profund poezia scrisă de femei în ultimele două decenii. Ce te faci însă cînd Angela Marinescu este antifeministă? În concluzie, problema premiilor de la noi nu e discriminarea de gen, ci idiosincrasia; deci nu politica, ci obiectivitatea.

Juriul Premiului Național de Proză *Ziarul de Iași* (Bogdan Crețu, Codrin Liviu Cuțitaru, Doris Mironescu, Antonio Patraș și Alexandru Călinescu, președinte) a anunțat cei zece finaliști ai celei de-a XVI-a ediții: *Grădina de sticlă* de Tatiana Țîbuleac (Cartier), *Rezidenți în Casa Visurilor* de Radu Aldulescu (Hyperliteratura), *Capătul drumului* de Liliana Corobca, *Avalon. Secretele emigranților fericiți* de Bogdan Suceavă, *Jimmy* de Mihai Buzea, *Umbra pierdută* de Carmen Firan (toate Polirom) și *O formă de viață necunoscută* de Andreea Răsuceanu, *Șapte octombrie* de Vlad Zografi și *Transparență* de Radu Vancu (toate Humanitas). Cunoscătorilor le sare imediat în ochi absența romanelor *Fontana di Trevi* de Gabriela Adameșteanu, *Cartea numerilor* de Florina Ilis și *Pîlpîiri* de Dan Lungu (toate Polirom), posibil cele mai bune trei romane ale anului trecut. Cum au fost posibile niște nominalizări atît de parțiale, deci mediocre?

Problema cu regulamentul acestui premiu, subintitulat pînă de curînd „Cartea de proză a anului“, este că nu se acordă de două ori aceluiași prozator. Am scris și în anii trecuți despre această aberație, în condițiile în care, înființat în 2004, longevitatea acestui premiu lucrează împotriva lui și a excelenței literaturii. Practic, pe măsură ce trec anii, va premia autori tot mai modești (pe viitor i se va acorda chiar și lui Gabriel Chifu). Sigur, modelul este Premiul Goncourt, doar că producția de proză a literaturii române este de 200 de ori mai mică decît cea franceză. Dacă Pulitzer, National Book Award, PEN/Faulkner, Man Booker, IMPAC/Dublin sau chiar Women's Prize se acordă unui autor/autoare ori de cîte ori merită, nu văd de ce-ar fi Premiul *Ziarul de Iași* mai cu moț. Pentru o literatură mică, așa cum e a noastră, e regretabil că acest premiu își pierde gradual relevanța, premiind doar autori care n-au mai fost premiați, nu și cărțile cu adevărat meritorii. Altfel spus, asigurînd o competiție de *left-overs*, e tot mai puțin o distincție a valorii și tot mai mult un ajutor social.

E trist că, evoluînd între excludere, discriminare și pomană, premiile de la noi au ajuns să aducă deservicii literaturii a cărei valoare pretend că o recunosc și o celebrează.

PUBLICITATE

Bogdan-Alexandru STĂNESCU

pe de altă carte

There she blows!

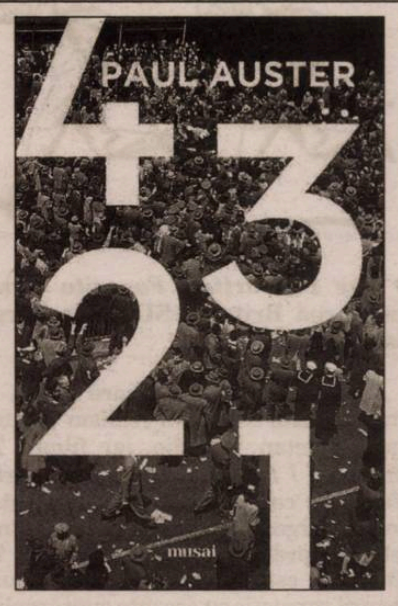

● **Paul Auster, *4321*, traducere de Iulia Gorzo, Editura ART, 2018.**

Uimitor acest roman al lui Paul Auster, primul pe care l-a publicat în ultimii șapte ani. Uimitor pentru că e, deloc caracteristic scriitorului american, *a true door-stopper,* uimitor pentru că reușește să fie, simultan, o declarație de admirație la adresa romanului realist victorian, *bildungsroman sui generis,* dar și o creație-fanion a postmodernismului literar, pentru mulți decedat și-ngropat de cazmaua romanului comercial contemporan.

Spuneți-i Ferguson. Archibald Isaac Ferguson se naște la New Jersey, în 1947. Familia, pe care Auster o ia de la bunicii evrei din Minsk încoace, își începe viața americană odată cu debarcarea de pe vasul *Împărăteasa Chinei*, în prima zi a secolului XX. Și de aici începe un roman care s-ar putea numi *Anii de ucenicie ai lui Archie Ferguson,* numai că, după un incipit tipic dickensian, cartea se transformă într-o borgesiană grădină a cărărilor ce se bifurcă: în cele 910 pagini ale romanului, Auster povestește nu una, ci patru vieți posibile și reale (în realitatea românească) ale lui Ferguson. Așa că, în loc să povestească „ce a făcut" personajul lui, Auster mută literatura în zona posibilului, la puterea a patra: sînt patru versiuni ale unei vieți duse pînă la vîrsta de 20 de ani și, oricît te-ai strădui s-o ignori, teza e vizibilă în spatele literaturii – în ciuda permutărilor radicale (despre care limba comună ar spune că „i-au schimbat viața"), omul Ferguson pare predestinat să facă în mare același lucru. Predestinare cel puțin ciudată dacă ne gîndim că cel care scrie e Paul Auster.

Autorul superbului roman *Cartea iluziilor* spune cele patru povești de formare ale lui Ferguson în paralel, aproape simultan. Ceea ce elimină haosul din schemă, însă, e faptul că există o structură comună celor patru „formări": în toate, Archie e unicul fiu al lui Rose Adler – care cîteodată e fotograf, cîteodată e casnică – și al lui Stanley Ferguson, bărbat taciturn, necomunicativ. În toate versiunile, familia trăiește în cîte un cartier izbitor de asemănător cu celelalte, din New Jersey. Cele patru versiuni ale primei părți din viața lui Ferguson sînt atît de similare încît trebuie să te lupți să rămîi pe o singură pereche de șine. În fiecare dintre variante, însă, are loc un eveniment decisiv legat de afacerea lui Stanley Ferguson, eveniment ce modifică decisiv circumstanțele vieții ulterioare ale lui Archie F. Numai că ceea ce Auster dezleagă, tot el leagă: indiferent de circumstanțele materiale în care crește, personalitatea lui Ferguson rămîne neclintită, ceea ce se schimbă fiind de domeniul amănuntelor: este mereu un foarte bun sportiv (fie că joacă baseball, fie basket), un elev silitor, cinefil *aficionado,* scriitor *in nuce* și un amant precoce.

Auster mută literatura în zona posibilului, la puterea a patra.

Acum, pentru cei care urmăresc literatura lui Auster nu e greu să identifice marotele scriitorului american, cum nu e greu să ghicească umbra lui PA în spatele lui Archie Ferguson, 1234. Nimic nu e mai austerian decît un interminabil excurs dedicat baseball-ului, la fel cum e tipică pasiunea, concretizată în analiză, pentru film. O altă constantă variabilă a *magnum opus*-ului austerian e personajul Amy Schneiderman, *anima,* cu care are cîte o poveste de dragoste în fiecare dintre versiuni, chiar dacă uneori nu e consumată: calitatea ei de parteneră ideală, sexual și psihic, e atît de puternic impregnată în mintea cititorului, încît devine de-a dreptul frustrant s-o revezi în calitate de verișoară a lui Ferguson sau, și mai rău (dacă nu ești Nabokov), de soră vitregă (mama lui Ferguson, rămasă văduvă, se căsătorește cu tatăl ei, văduv și el). În toate versiunile, Amy dispare din viața lui și-l lasă să înfrunte de unul singur anii studenției, să cunoască sexual multe femei și bărbați (într-una dintre versiuni avem parte de un Ferguson bisexual), dintre care nici una/unul nu se poate compara cu pierduta Guinavere.

4321 nu e roman. Sînt prinse patru romane între două coperte, ceea ce transformă cartea într-un adevărat tur de forță literar sau, dacă vreți, într-un monstru. Este, cred, și cea mai autobiografică piesă ficțională scrisă de Auster (de la acel tată taciturn pe care-l descrie și în *memoir*-ul *The Invention of Solitude,* pînă la cariera de traducător din poezie franceză a unuia dintre Fergusoni), ba chiar mai mult, o frescă a Americii de după război care pare decupată din Bellow sau Roth. Sînt aici prezentate pe larg cam toate evenimentele iconice ale anilor '60, ca-ntr-un documentar poate prea lung: avem de toate, de la Muhammad Ali la Martin Luther King și John F. Kennedy la cele mai tari meciuri de baseball ale perioadei și la Marșul asupra Washington-ului, Vietnam, Black Panthers, Charles Manson.

E evident că Auster a încercat să scrie Marele Roman American și că a vrut s-o facă *with a twist*. Mi se pare fascinant însă cum a reușit încă o dată, în ciuda harnașamentului postmodernist *soft* cu care s-a încins, să dovedească faptul că e un prozator tradiționalist excelent, unul dintre marii povestitori ai vremurilor noastre. Dacă *4321* e un eșec, după cum l-au catalogat mai mulți cronicari anglo-saxoni, atunci e unul măreț. (Traducerea Iuliei Gorzo e însă excelentă, fără dubiu.)

***Bogdan-Alexandru Stănescu** este scriitor și critic literar. Cea mai recentă carte publicată:* Copilăria lui Kaspar Hauser, *Polirom, 2017.*

efectul de ecou

La înălbit zăpada

Dragii mei, iarăși mă mănîncă pixul. După ce am parcurs Dosarul *Dilemei vechi* despre iarnă, nu mă pot abține să evoc un episod de iarnă interesant, hazliu și, în același timp, trist, dar simptomatic, de pe la începutul anilor 1980. Dedic această scriitură, cu drag, nostalgicilor acelor vremuri.

Eram geolog, deja cu ceva cheag (fusesem angajat în 1974) la Întreprinderea de Prospecțiuni în București. Dar mai aveam o calitate importantă: eram și membru de partid. (Care partid?? Altă întrebare!)

Și acum o paranteză. M-am înscris în PCR în anul al doilea de studenție, cînd profesori de-ai mei, pe care îi admiram, m-au abordat cu propunerea de a deveni membru. Au argumentat frumos și, pentru mine atunci, credibil, că Partidul are nevoie de tineri serioși și studioși ca mine, nădejdea de mîine a țării. Nu am putut refuza, ba chiar m-am simțit măgulit că profesori pe care îi stimam atît de mult m-au băgat în seamă, pe mine, un băiat modest din provincie, ba și „bozgor" pe deasupra. Așa că am intrat. Abia mai tîrziu am aflat că un coleg de-al meu de an, abordat și el în aceiași termeni, a refuzat oferta cu un scurt și dur „nu vreau". L-am admirat și invidiat, mai tîrziu, pentru acest gest curajos.

Și acum episodul cu pricina. Într-o dimineață de iarnă tîrzie, venind la serviciu, observ agitație mare pe culoare și în birouri. „Astăzi nu se lucrează, toată lumea la muncă patriotică." Așa, hodoronc-tronc, pe nepusă masă. Ce se întîmplase? Dis-de-dimineață, niște tovarăși de la Sectorul de Partid (a se citi: activiști de la Comitetul de Partid al Sectorului 1) au venit la întreprindere, au convocat secretarii organizațiilor de bază și le-au trasat sarcina, „venită de sus", de a mobiliza imediat lumea la muncă patriotică. Am aflat apoi și despre ce muncă patriotică atît de urgentă era vorba: trebuia să luăm în primire un sector de cîteva sute de metri pe un bulevard central al Bucureștilor, unde aveam să descărcăm cu lopețile zăpadă proaspătă adusă de camioane și să o așternem peste zăpada murdară, cenușie-neagră, de pe margini, plină de mizerii de neînchipuit (inclusiv hoituri de animale, pisici și cîini maidanezi degerați). Pentru ce? Pentru că Tovarășul Ceaușescu urma să treacă pe acel bulevard și tovarășilor de la municipiu și de la sectoare le era teamă că priveliștea îl va indispune pe Tovarășul, iar asta ar putea duce la ceva sancțiuni și demiteri.

Cum adică nu mă duc? Refuz o sarcină de partid?

Aflînd despre ce era vorba, am zis, cu voce tare, că eu nu mă duc. S-a aflat imediat și am fost chemat la șefi, printre care și secretarul de partid: cum adică nu mă duc? Refuz o sarcină de partid? Am încercat să le explic, chiar în termeni partinici, că nu înțeleg ce fel de sarcină de partid este aceea de a înălbi zăpada, la care să fie scoși „din producție" oameni cu cinci ani de facultate. Nu de aceea am învățat geologie timp de atîția ani, ca să-mi pierd vremea cu înălbitul zăpezii, cînd pot fi mai de folos societății stînd la locul meu și lucrînd la ce mă pricep mai bine și, de altfel, munca la care eram somat să particip putea fi făcută de oameni necalificați. Se uitau tovarășii la mine ca la urs, apoi se uitau unul la altul, mustăceau, pînă ce secretarul de partid, plin de importanță, a zis: „În Partid e ca la armată, ordinul se execută, nu se discută". Iar dacă nu mă conformez, voi suporta consecințele. „Am înțeles", am zis și am ieșit din biroul șefului de secție.

Și nu m-am dus. Consecințele au venit, desigur. Am fost convocat la Comitetul de Partid pe Întreprindere și am fost amenințat cu sancțiuni grave, dar, binevoitori, mi-au oferit și șansa căinței, adică a unei autocritici publice, la o ședință de partid, pentru a-mi ușura situația și a mă alege cu o sancțiune mai blîndă. Am refuzat. Pînă la urmă, pe considerentul că „e, totuși, băiat bun, chiar dacă prea slobod la gură, încă prea crud, mai trebuie lucrat cu el pe linie ideologică", am scăpat cu „vot de blam cu avertisment", a doua cea mai gravă sancțiune de partid după excludere (care, probabil, m-ar fi costat și locul de muncă), pe motivul refuzului de a îndeplini o sarcină de partid, fără a se menționa în ce anume a constat sarcina de partid refuzată. La un moment dat, mai tîrziu, cînd mă bătea gîndul să-mi dau demisia din partid, chiar mi-a părut rău că nu m-au dat ei afară atunci, pentru că știam că a demisiona din partid este o crimă mult mai mare, și cu consecințe mult mai grave, decît a fi dat afară din partid sau, pur și simplu, a nu fi membru de partid. Întîmplarea a lăsat, desigur, urme și în dosarul meu de cadre, sub forma unei pete mari negre, care m-a urmărit apoi, în diverse circumstanțe, pînă la Revoluție.

Alexandru SZAKÁCS
Cluj-Napoca

Andreea VLAD

dilematograf

A fi sau a nu fi o pipă

● ***The Favourite / Favorita* (Irlanda-Marea Britanie-SUA), de Yorgos Lanthimos.**

„În lumea nebună în care trăim, suprarealismul este noul realism“, spunea lucid Salman Rushdie, iar filmul *The Favourite / Favorita* pare a fi un perfect studiu de caz în acest sens. Regizat de grecul Yorgos Lanthimos și unul dintre cele mai premiate filme ale anului, *The Favourite* este o mostră iscusită a unui absurd sarcastic cu accente suprarealiste (unele trăsnite de-a dreptul), plasată la curtea Reginei Anne. Filmul îmbină ingenios un extravagant simț vizual în stilul unui Terry Gilliam, un apetit pentru experimentul formal gen Peter Greenaway cu un îndrăzneț limbaj de un absurd crud și poetic, ca acela al scrierilor lui Boris Vian. La nivel vizual, totul este gîndit din perspectiva unei permanente lentile deformate, care deseori dă senzația privitorului că s-a întors în timp, în opulentul, decadentul, efervescentul și foarte coloratul baroc de secol XVIII, supravegheat însă din umbră de *Alice în Țara Minunilor* (și asta nu doar pentru că este filmul cu cei mai mulți iepuri pe metru pătrat din istoria recentă a cinema-ului).

The Favourite este inspirat de perioada domniei fragilei regine Anne a Angliei, Scoției și Irlandei, ultimul monarh din dinastia Stuart, aflată în plin război cu francezii pentru teritoriile spaniole. Documentele vremii au atestat existența unei povești de dragoste între Anne și confidenta și sfătuitoarea sa, în realitate unul dintre cei mai abili oameni politici ai vremii, Lady Sarah de Marlborough (somptuoasa Rachel Weisz, într-unul dintre cele mai bune roluri ale sale). Subtilele urzeli și rafinata manipulare a reginei bolnave, nevrotice și pierdute deseori în altă lume (interpretată impecabil de britanica Olivia Colman) de către Sarah sînt deturnate, însă, în momentul apariției inopinate a rudei sale scăpătate Abigail (Emma Stone).

În cel mai pur spirit de frondă suprarealist, ironia, ilogicul și paradoxul sînt foarte vizibile în film. Acum aproape un secol, Magritte picta tabloul dedicat unei pipe *Trădarea imaginilor (Aceasta nu este o pipă),* intitulat așa în virtutea faptului că ea nu putea fi umplută cu tutun. Sau, cum spunea André Breton, unul dintre fondatorii suprarealismului, „tot ceea ce ne înconjoară este subiect, nu obiect“. Cineastul grec ne oferă un astfel de subiect *tout nu,* o terapie de șoc a moravurilor sub reprezentarea intens stilizată a Iluminismului (Swift este și el pomenit, iar coloana sonoră abundă în Haendel și Vivaldi). Dincolo de decorurile monumentale, toaletele epatante și fastul grandios, se află însă decăderea morală, turpitudinea, excentricitatea ostentativă a stilului de viață și cinismul luptei pentru putere. Miezul *Favoritei* este de căutat undeva între bătăile cu fructe în pielea goală, cursele de gîște în Sala Tronului sau de homari în apartamentele reginei, iepurii albi și pufoși prinși sub un delicat condur feminin sau în replicile desprinse parcă dintr-un joc dantesc de adevăr sau provocare („Ai venit să mă seduci sau să mă violezi?“, „Ești în Rai, pe Dumnezeu o să-l cunoști mai tîrziu“, „Dragostea are limitele ei, deși nu ar trebui“ sau „Sherry sună ca un bilet“). Scenariul este semnat de dramaturgul australian Tony McNamara și de scenarista britanică Deborah Davis.

Cineastul elen preferă o sofisticată filmare circulară, cu o deformare vizibilă a capetelor de perspectivă, cu lentile grandangulare, filmare executată în ralanti sau, dimpotrivă, accelerată. Iar granița dintre oniric și realitate devine cu atît mai fluidă. Nu e întîmplător, căci arta barocă a dat o strălucire aparte liniilor deformate, surprizei și perspectivelor neașteptate, chiar dezechilibrate după standardele estetice clasice. Prin aceste procedee vizuale recurente, atît bărbații politici ai vremii (Harley sau Gondolphin), cît mai ales protagonistele, arivistele Sarah și Abigail, par toți prinși în propria capcană, cea a propriilor vanități, neputințe umane și crude vise de mărire, ridicole, de fapt, la scara mare a istoriei. Și atunci înțelegem altfel afirmația, rostită cu deplină candoare, a regizorului cum că filmul său nu este despre o anume perioadă istorică și despre climatul ei, ci este despre noi toți. Un sofism perfect, vor spune detractorii săi, nu puțini. I se pot reproșa multe cineastului grec, deși în *The Favourite* sînt ceva mai discrete dorința sa de a epata și gustul pentru un umor negru dus în extrem (gen „Vizează dalele de piatră, iarba ți-ar putea atenua căderea“ sau „Am avut un vis cu un francez foarte mic acoperit cu sînge, care ducea capul lui Marlborough hrănindu-l cu Brie“).

Deși controversat, elenul are mulți adepți, chiar și Theo Angelopoulos, marele cineast dispărut acum cîțiva ani în urma unui stupid accident și lăsînd neterminat un film despre criza economică din țara sa, îl recomanda ca pe cel mai important cineast din Noul Val grec. Unul dintre ultimii reprezentanți ai filmului de autor și un rafinat dialectician al istoriei (ca o paranteză, *Privirea lui Ulise* a fost filmat în mare parte la noi), Angelopoulos nu duce lipsă de urmași, deși cineaștii acestui Nou Val grec, ale căror filme au rulat și la noi, unele dintre ele, au o manieră total diferită de a sa. Toți au în comun aceeași predilecție pentru un simbolism abstract, al ideilor, și pentru o asumată doză de șoc, care să provoace disconfort și să forțeze spectatorul la reflecție. Athina Rachel Tsangari s-a făcut cunoscută prin *Attenberg* (2010), un ambițios studiu postdarwinist despre eco-morală și industrializarea extremă, nominalizat la trofeul Leul de Aur de la Veneția. Alexandros Avranas a cîștigat Leul de Argint pentru *Miss Violence (2013),* un atipic thriller psihologic. În sfîrșit, Yorgos Gkikapeppas spune, în *The Silent* (2017), strania poveste a unei soprane tinere și talentate, Dido, care visează să ajungă noua Maria Callas și care își induce pierderea simultană a vocii și a graiului, apărîndu-se prin mutenie în fața realității.

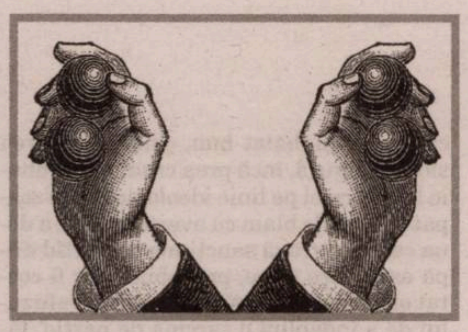

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Un punk melodios

● **Sleaford Mods, *Eton Alive*, Extreme Eating Records, 2019.**

„Simt că n-o să fac față, / Jocul și-a schimbat regulile cu totul / Acum miza se numește «fără speranță», / Sîntem niște clementine mucegăite, fără șosete în picioare, fără pantaloni, / Numai formații reunite și refrene pop defuncte / Ca niște ghirlande poleite de Crăciun, de zici, frate, că sîntem iar în anii '70. / Astea îmi amintesc de vremea cînd eram niște mucoși, / Cînd pe coastă nu se lăsase încă ceața, / Dar acum, în timp ce mă las purtat de colo-colo, totul e despre chiftele cu gem, o, Doamne!“ În 2017, la scurt timp după ce un procent de 51,9% din votanți decidea ca Marea Britanie să iasă din Uniunea Europeană, Sleaford Mods, un dinamitant duo de *street music** din Nottingham, picta imaginea rupturii sociale care a provocat Brexit-ul. SM a fost mereu despre realitatea imediată, așa cum genurile muzicale din care-și extrag etosul, punk-ul și hip-hop-ul, sînt despre ea. Am ajuns în 2019, iar *Eton Alive,* cel mai proaspăt album al trupei britanice, nu se dezminte: *„Little slits in houses / Don't want ya thinking big, / The skint get used in loo roll shoes in films and all that shit / By indie documentaries. / They ain't highlighting no pain, / Some documentaries on Channel 4 are only in it for the fame. / We ain't shoeshine boys for fakers, / Bingo punks with Rickenbackers, / You've had a record deal for nearly thirty years. / What do you know about agencies? / Looking for jobs, shit wages / Made memory alone, / Don't justify your TV times, / Johnny Ramone, Sid, / Kebab spiders, easy riders and flag tits“*. Dacă rafalele autoreferențiale mitraliate de Jason Williamson nu-și pierd o anumită urgență pe *single*-ul „Kebab Spider“, producția partenerului Andrew Fearn vine cu o surpriză situată între clubul ultracontemporan, în care epoca digitală și-a inoculat implacabil *sound*-ul revoluției tehnologice, și cel *vintage,* al R&B-ului optzecist, placat cu aluziile revoluției afro-americane în muzică. Videoclipul *single*-ului amintit mai devreme marșează, ironic, pe ideea formatului impus de o platformă globală precum Boiler Room – *clubbing*-ul ca *stream* accesibil oricui are o conexiune la Internet, *clubbing*-ul întors pe dos de prezența camerei video, locul unde *performer*-ul stă cu spatele la publicul real, cel prezent în platou, în *show,* pentru că publicul e în altă parte; el se virtualizează prin însăși lentila camerei video. Linia aceea de bas de pe „Kebab Spider“, care trimite către o eră aparent revolută, rămîne, pînă la urmă, găselnița celor doi Sleaford Mods: *Eaton Alive* se *melodicizează* prin apelul la (o anumită parte din) clasici, în buna tradiție a (post-)punk-ului, care recupera funk-ul și disco-ul pentru că detesta rock-ul. Îndepărtați parțial de minimalismul brutal al albumelor anterioare, Williamson și Fearn livrează în 2019 mai mult balans și *rant*-uri adresate industriei muzicale – despărțirea de Rough Trade Records ar putea fi de vină –, mai puțină politică și un LP seducător tocmai din acest motiv, în pofida concluziei de pe „Negative Script“, ultima piesă a albumului: *„I favored being out of it / But I got tricked by my tiny mind, / I didn't want to sit here / And loosen up to a rhythm I thought was tight, / I still want to get rid of it, / I favor being dumb“*.

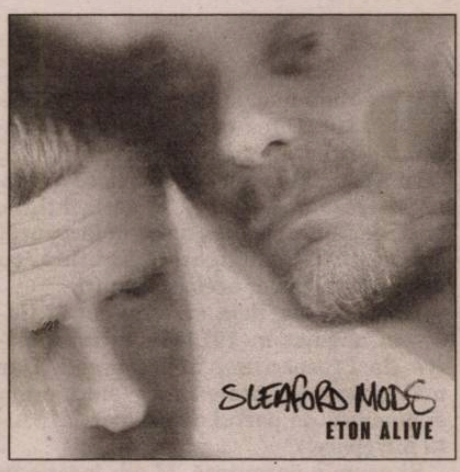

* Într-o discuție din februarie 2019, avută cu cititorii publicației *The Guardian,* Jason Williamson, vocalistul din Sleaford Mods, punea o etichetă personală stilului formației engleze: *„This is street music, and on the street is never nice“*.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

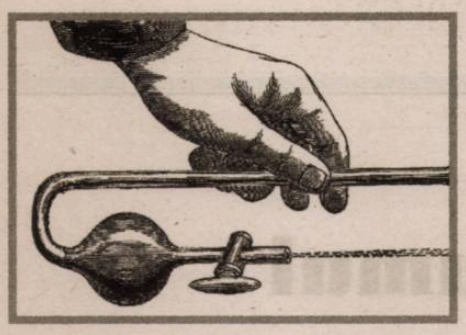

Oana STOICA

rosencrantz & co

Corpul feminin, un corp marginal

● ***Negreșită*, spectacol de & cu Mădălina Brânduşe, Alina Medoia, Ioana Chițu, Carolina Vozian, Maria Sgârcitu, Alex Horghidan, Misa Dumitriu, Paula Dunker. Spectacolul a fost creat în cadrul proiectului „Bucharest Love" co-finanțat de AFCN. Asociația Quantic / Macaz Teatru Coop.**

O serie de spectacole abordează în ultima vreme politicile corpului: perspectiva personală și a societății asupra acestuia, corpul ca instrument social și politic, hipersexualizarea publică și demonizarea corpului în familie etc. Trebuie precizat din capul locului că este vorba despre producții din altă sferă decît dansul, acolo unde corpul este subiectul principal de spectacol și instrumentul de lucru. O parte dintre aceste demersuri performative de explorare a corpului țin de afirmarea anormativității și investigarea identității de gen, cu toate implicațiile aferente: stereotipii, restricții, intoleranță sau toleranță condescendentă, agresivitate etc. Apariția acestor spectacole vine și din specificitatea anului trecut, marcat de așa-zisul referendum pentru familie, eșuat juridic și politic, dar care a scos la suprafață conservatorismul, habotnicia și ura din societate și le-a lăsat acolo, la vedere, în lumina zilei. Într-unul dintre spectacolele create la Macaz – spațiu cunoscut ca fiind preocupat de justiția socială și de subiecții marginali –, *Negreșită,* corpul este explorat la intersecția dintre feminism, identitate *queer,* educație precară și radicalism religios. O serie de prejudecăți, clișee, arhetipuri de gen și roluri sociale se manifestă în relație cu un corp. Cel mai dureros este că acest corp, astfel încorsetat de rigori sociale, este al altcuiva, căci impunerea restricțiilor se adresează, de regulă, *celuilalt*. Este aici o nuanță, căci apărătorii moralei și ai regulilor își exercită intransigența pe alții, nu pe propria piele.

Chiar și printre spectacolele despre identitatea *queer, Negreșită* are o tematică aparte. Apartenența la comunitatea LGBT este chestionată, în special, ca homosexualitate masculină, restul categoriilor fiind reprezentate, metaforic, de aceasta, întrucît problemele sînt comune tuturor. Dar există și anumite specificități (să ne gîndim, de exemplu, la problematica persoanelor trans). În 2013, UNITER premia pentru debut două creatoare – căci doar ele se încadrau în cerințele premiului – ale spectacolului *Parallel* (producător GroundFloor și Colectiv A, Cluj), Leta Popescu și Lucia Mărneanu. *Parallel* a fost, probabil, cel mai vizibil performance local despre identitatea de gen feminină (nu aș risca să spun că fost și singurul spectacol pe tema asta la vremea respectivă, căci poate au mai fost și altele, pe care eu să nu le știu, dar cel puțin la nivel de impact public, a fost cel mai puternic). Homosexualitatea feminină era tratată din interior, prin narațiuni personale la nivel afectiv, și din exterior, prin reprezentarea unui inventar de acțiuni și reacții, cu o intenționată notă (auto)ironică ce potența, fără să ascundă, drama unei astfel de persoane într-o societate homofobă. *Negreșită* continuă acest discurs, conectînd feminismul cu identitatea *queer* și cu panoramarea mentalului colectiv, însă într-o notă dramatică.

Pornit de la povești personale din Republica Moldova, în care integrează statistici neutre, spectacolul se joacă puțin și cu clișeele identității naționale.

Pornit de la povești personale din Republica Moldova, în care integrează statistici neutre, spectacolul se joacă puțin și cu clișeele identității naționale. Basarabia este mereu o *terra incognita* pentru români, deși ne place să ne-o apropriem în discursurile patriotarde, dar despre care, de fapt, nu știm mare lucru. Ceea ce credem că știm este, de fapt, perspectiva noastră asupra acestei țări, ceea ce reprezintă ea pentru noi mai degrabă decît cum este ea în realitate. Există însă unele caracteristici aparent confirmate, inclusiv în spectacolele de acolo (ca acelea ale Nicoletei Esinencu de la Teatru Spălătorie din Chișinău), precum conservatorismul religios și educația rudimentară, inclusiv în ceea ce privește sexul și genul. Religiozitatea, aparent generalizată, vizează mai degrabă norme comportamentele decît valori spirituale. Eul narator feminin din *Negreșită* părăsește această țară încremenită într-o educație și o morală de secolul al XIX-lea, dominată de homofobie, misoginism, machism și religiozitate, cărora le-a fost victimă, pentru un București cosmopolit, parte din Uniunea Europeană a tuturor visurilor. Capitala României este o metropolă, măcar ca dimensiuni. Și dimensiunile contează, căci fata noastră din Moldova s-ar putea pierde în uriașul cosmopolis, iar asta este tot ce își dorește: un anonimat care să îi permită să fie ea însăși, să trăiască după propriile dorințe și reguli, fără ca asta să atragă judecata, ba chiar condamnarea din partea societății. Însă, în București, ea se confruntă cu alt tip de intoleranță și discriminare – cu misoginismul, condescendența de gen, abuzul verbal („Te învăț eu să îți placă bărbații" – se poate intui varietatea de violențe verbale în jurul acestei idei). Dacă homosexualitatea masculină este pasibilă de violență fizică din partea heterosexualilor, cea feminină este supusă abuzului psihic, agresiunii verbale și, eventual, fizice, umilirii publice, hărțuirii (toate sînt forme de *bullying).* Deci două axe par a traversa spectacolul: dezvoltarea unor diferite tipuri de expresie a homofobiei de către comunități urbane, în funcție de caracteristicile polis-ului, și afirmarea unui feminism *queer,* puțin vizibil/exprimat în teatrul local.

În *Negreșită,* corpuri fluide se insinuează în interioare intime, alcătuite din paturi și perne. Identitatea naratoarei trece de la o actriță la alta (Alina Medoia, Ioana Chițu, Mădălina Brînduşe), transcende corpul, care este doar o formă. Eul se mulează în corp ca un lichid într-un vas, fiind reprezentativ pentru o serie de identități specifice. O identitate este forțată să se dezvolte în funcție de ce e în jurul ei, de mentalități, prejudecăți, stereotipuri, agresiuni. Ostracizată în public, ea se poate afirma numai în intimitate, de aceea spațiul în care „se aude" naratoarea este unul personal.

Negreșită este un spectacol destinat în egală măsură comunității de gen, ca împărtășire a traumelor și, prin asta, ca vindecare și solidarizare, dar și heteronormativilor, ca o formă de cunoaștere din interior a identității *queer.* E despre sine pentru sine și pentru ceilalți.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Robert SKIDELSKY

împotriva curentului

Inteligența artificială – drumul spre sclavie?

Sondaje din întreaga lume arată că oamenii își doresc un loc de muncă stabil. În același timp, oamenii au visat dintotdeauna la o viață eliberată de obligativitatea muncii. „Ascensiunea roboților" a făcut ca tensiunea dintre aceste două dorințe să devină palpabilă.

Scăderea, provocată de automatizare, a numărului locurilor de muncă în viitorul apropiat e estimată între 9% și 47%, iar locurile de muncă ce rămîn pe piață devin tot mai nesigure. Dar automatizarea promite totodată eliberarea de cele mai multe tipuri de muncă obligatorie, aducînd mai aproape de realitate previziunea remarcabilă a lui Aristotel, potrivit căreia întreaga muncă necesară va fi realizată, într-o bună zi, de „sclavi mecanici", oamenii fiind lăsați să trăiască „o viață bună". Străvechea întrebare se pune, așadar, din nou: reprezintă mașinile o amenințare pentru oameni sau un mijloc de emancipare?

În principiu, nu ar trebui să existe nici o contradicție. Automatizarea unei segment al muncii umane ar trebui să le permită oamenilor să muncească mai puțin pentru mai mulți bani, așa cum s-a întîmplat de la Revoluția industrială încoace. Programul de lucru s-a restrîns, iar veniturile reale au crescut, chiar și în condițiile în care populația lumii s-a mărit de șapte ori, mulțumită productivității crescute a muncii asistate de mașini. În țările bogate, productivitatea – producția per oră de muncă – este de 25 de ori mai ridicată ca în 1831. Lumea s-a îmbogățit constant, în vreme ce cantitatea de ore de muncă-om necesară producerii acestei bogății s-a redus.

De ce să nu continue acest proces benefic? Unde se ascunde șarpele din această grădină? Mulți economiști ar spune că șarpele e imaginar. Oamenii, asemenea jucătorilor de șah începători, văd doar prima mutare, nu și consecințele acesteia. Prima mutare ar fi înlocuirea muncitorilor dintr-un anumit sector cu mașini, precum țesătorii luddiți care și-au pierdut locurile de muncă din cauza războaielor de țesut mecanizate în secolul al XIX-lea. După expresia glacială a lui David Ricardo, ei au devenit „redundanți".

Dar ce urmează după aceasta? Prețurile hainelor scad, deoarece, cu același cost de producție, se poate produce mai mult. În felul acesta, oamenii pot cumpăra mai multe haine, într-o varietate mai mare, și chiar articole pe care înainte nu și le permiteau. Sînt create apoi noi locuri de muncă, pentru a face față cererii crescute, înlocuindu-le pe cele vechi, desființate, și, dacă productivitatea continuă să crească, se va putea reduce și numărul orelor de muncă.

De remarcat că, în acest scenariu idilic, pentru a crește venitul real (ajustat la rata inflației) al muncitorilor nu e nevoie nici de sindicate, nici de salarii minime, nici de protecția locului de muncă sau de scheme de redistribuire. Creșterea salariilor e un efect automat al scăderii costurilor de producție ale bunurilor. Cîtă vreme nu există o presiune negativă asupra salariilor, provocată de o competiție crescută pe piața muncii, efectul automat al inovației tehnologice este creșterea standardului de viață.

Acesta e faimosul argument al lui Friedrich Hayek împotriva inițiativei guvernelor sau a băncilor centrale de a stabiliza prețurile. În orice economie în care tehnologia progresează prețurile ar trebui să scadă, cu excepția cîtorva piețe de nișă. Oamenii de afaceri nu au nevoie de o inflație scăzută pentru a crește producția. Ei au nevoie doar de perspectiva unui volum mai mare de vînzări. „Scumpetea" bunurilor e semnul unei stagnări tehnologice.

Dar șahistul nostru începător pune două întrebări importante: „Dacă automatizarea nu se limitează la o singură industrie, ci se extinde și în altele, nu vor deveni redundante locurile de muncă tot mai numeroase? Și nu va duce competiția crescîndă pentru locurile de muncă rămase la micșorarea salariilor, contrabalansînd și anulînd chiar astfel beneficiile prețurilor mici?".

Meseriile dezagreabile vor fi rezervate numai pentru cei mai puțin calificați?

Ființele umane, răspund economiștii, nu vor fi înlocuite, ci completate. Sistemele automate, roboți sau nu, vor spori valoarea muncii omenești, nu o vor distruge, la fel cum un om, ajutat de un calculator performant, poate învinge la șah și cel mai bun calculator. Desigur, oamenii vor trebui să-și dezvolte competențele. Ceea ce va consuma timp și va trebui să fie un proces permanent. Dar odată ce acest proces se va pune în mișcare, nu vom avea nici un motiv să ne așteptăm la o scădere netă a numărului locurilor de muncă. Și, deoarece valoarea muncii prestate va fi sporit, veniturile reale vor continua să crească. În loc să se teamă de mașini, oamenii ar trebui să se destindă și să se bucure de călătoria spre un viitor glorios.

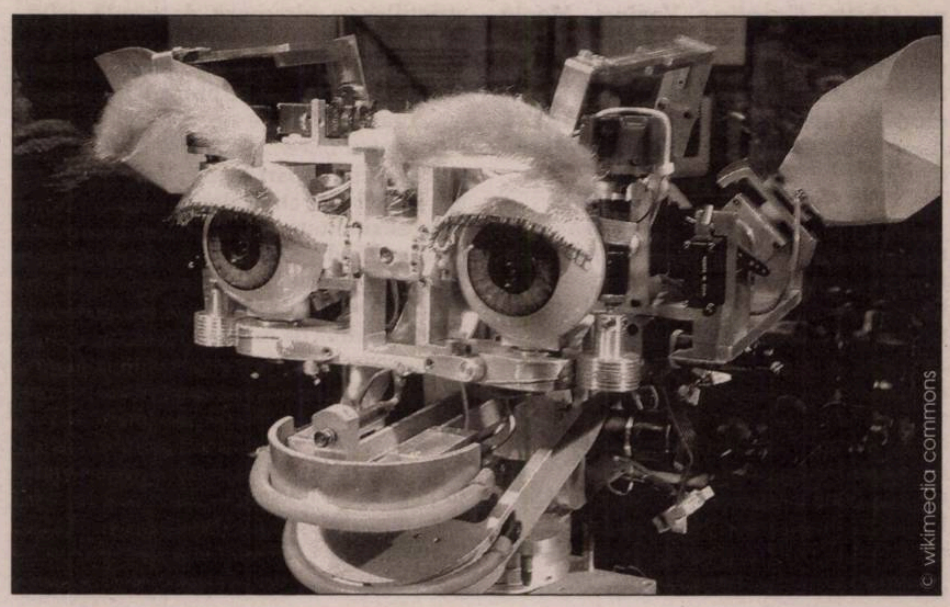
© wikimedia commons

În plus, vor mai spune economiștii, sînt multe munci – precum cele care presupun relații interpersonale, dexterități fizice sau luări de decizie non-rutiniere – pe care mașinile nu le vor putea înlocui – în nici un caz, prea curînd. Va exista așadar întotdeauna loc pentru oameni, indiferent de sistemul de muncă pe care îl va aduce viitorul.

Să ignorăm, pentru moment, costurile terifiante pe care le presupune această reorientare masivă a muncii omenești. Întrebarea e ce meserii, din ce sectoare de activitate, sînt cele mai expuse riscului. Potrivit economistului MIT David Autor, automatizarea va substitui meseriile de rutină și le va completa pe cele nonrutiniere, care presupun un grad ridicat de competență. În vreme ce efectele asupra meseriilor mai puțin calificate nu se vor resimți prea mult, meseriile mediu calificate vor dispărea treptat, iar cererea pentru competențele înalte va crește. După cum descriu situația economiștii LSE Maarten Goos și Alan Manning, vor exista „locuri de muncă atractive", la vîrf, și „meserii dezagreabile", la nivelul de jos. Frontiera tehnologiei se oprește la ceea ce e ireductibil uman.

Dar un viitor modelat după previziunile lui Autor are o consecință distopică tulburătoare. E simplu de înțeles de ce meseriile atractive vor rămîne și vor deveni tot mai apreciate. Un talent excepțional va fi răsplătit întotdeauna pe măsură. Dar e oare adevărat că meseriile dezagreabile vor fi rezervate numai pentru cei mai puțin calificați? Cît timp va dura oare pînă cînd cei sortiți redundanței își vor dezvolta competențele pentru a ține pasul cu mașinile care evoluează permanent? Și, în timpul în care ei se perfecționează, nu vor îngroșa oare rîndurile competiției pentru meseriile dezagreabile? Cîte generații va trebui să sacrificăm pentru a înfăptui promisiunea automatizării? Science-fiction-ul a devansat analiza economică, proiectînd un viitor în care o minoritate infimă de rentieri bogați se bucură de serviciile cvasi-nelimitate ale unei majorități plătite minimal.

Optimistul spune: lăsați piața să făurească un nou echilibru superior, așa cum a făcut-o întotdeauna. Pesimistul spune: dacă nu acționăm colectiv pentru a controla ritmul și natura inovației, ne paște o nouă sclavie. Și, în vreme ce necesitatea unei intervenții politice care să dirijeze automatizarea spre folosul oamenilor este de necontestat, adevăratul șarpe din grădină este orbirea filozofică și etică. „Se poate spune despre o societate că e decadentă" – scria filozoful ceh Jan Patočka – „atunci cînd ea funcționează încurajînd o viață decadentă, o viață dependentă de ceea ce e, prin însăși natura sa, inuman."

Nu locurile de muncă ale oamenilor sînt amenințate de ascensiunea roboților, ci umanitatea însăși.

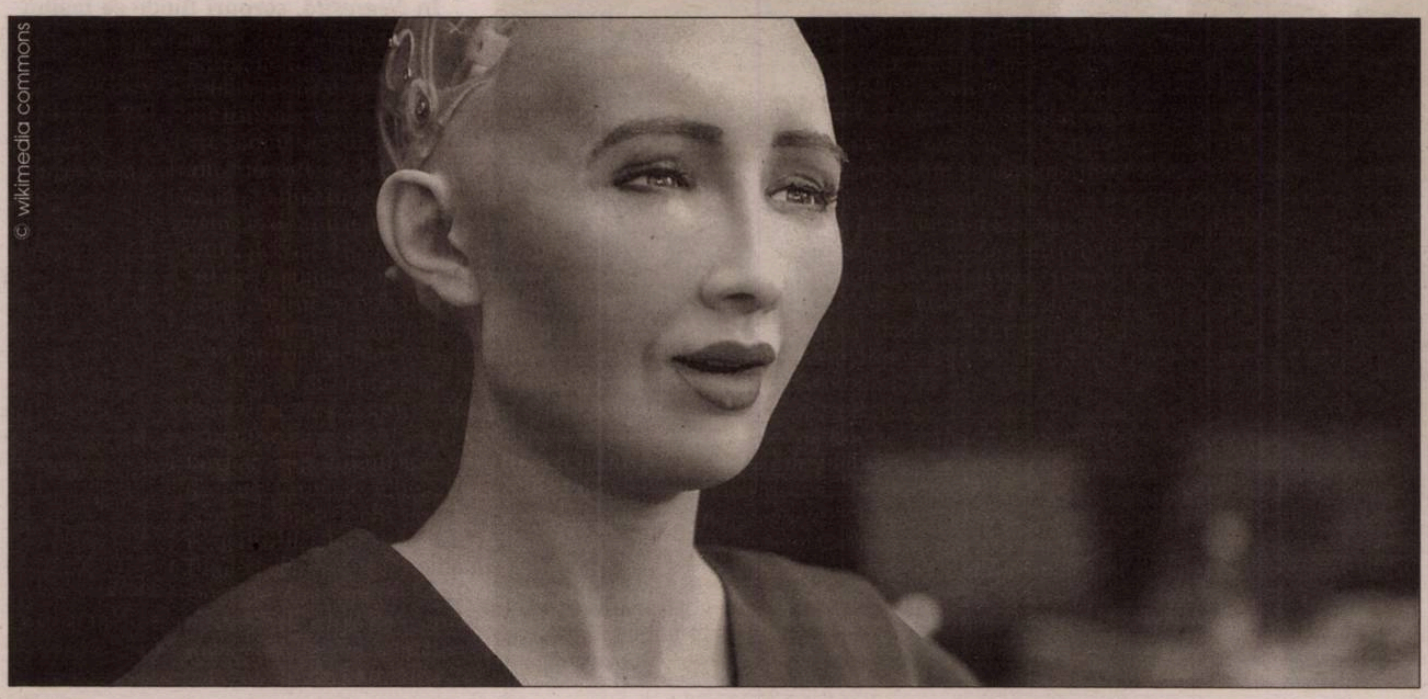
© wikimedia commons

***Robert Skidelsky** este membru al Camerei Lorzilor a Marii Britanii și profesor emerit de Economie politică la Universitatea Warwick.*

© Project Syndicate, 2019
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

Lorin NICULAE

urbe în vorbe

Frica

Ieșea mereu cu teamă din apartament pentru că scara blocului era foarte slab luminată și, în timp ce încuia ușa, unui agresor i-ar fi venit foarte ușor să iasă din umbră și să-i dea la cap, să o bage înapoi în casă, să o lege de scaun și să o tortureze pînă cînd ar fi spus unde ține banii de înmormîntare. Apoi chema liftul și pășea cu multă grijă în cabina care se oprea cînd un pic mai sus, cînd un pic mai jos, dar niciodată la palier. Uneori ascensorul cobora mai repede ca de obicei și se freca de glisiere cu un sunet aspru, apoi se oprea brusc la parter, unde cineva smucea iritat ușa după atîta așteptare. Vecinul urca în cabină, iar ea, deși nu mai auzea ca în tinerețe, putea distinge destul de clar îndemnuri de a sta în bucătărie, la căldură, arzînd gazul de pomană, și de a nu mai umbla cu liftul de care au nevoie oamenii muncii ca să țină în cîrcă o armată de pensionari pe care îi caută moartea pe-acasă și ei iau liftu…

Se învățase cu ocările, îi era mai frică de glumele proaste decît de vorbe. Odată, cînd liftul staționa la parter, cu ușa deschisă, lumina aprinsă și anunțul din tablă vopsită „Ascensor defect. Folosiți scările!“ amplasat la loc vizibil, se pornise șontîc-șontîc să urce cele șase rampe de scară care o separau de ușa apartamentului. Era ora prînzului și nu mișca nimeni în bloc. La etajul al treilea, o ajunse din urmă un băiețel care se întorcea de la școală, cu ghiozdanul în spate. „Bună ziua!“, spuse băiatul politicos, iar bătrîna se bucură să-i răspundă la salut cu cîteva complimente ce se cuveneau unui copil bine-crescut, cu șapte ani de-acasă. Băiatul o luă înainte, urcînd cîte două trepte deodată, dar, cînd ajunse la jumătatea rampei superioare, o umbră se desprinse din beznă și se repezi urlînd spre puști. Acesta încremeni, se albi, apoi o luă la goană pe scări în jos, în timp ce fratele mai mic se tăvălea pe jos de rîs, savurînd o victorie îndelung așteptată. Nici nu o observă pe bunicuța chircită în spatele ușii ghenei de gunoi, care încerca să se apere cu o sacoșă din fîș.

Dar cel mai frică îi era atunci cînd o prindea noaptea afară și trebuia să străbată singură o alee bine înfrunzită care lega stația de tramvai de intrarea în bloc. Proiectată ingenios, conform preceptelor Chartei de la Atena, aleea tăia spațiile verzi dintre blocuri. Deși era străjuită de felinare, multe dintre acestea nu funcționau, așa încît alea oferea intimități dubioase și cotloane încărcate de magia nopții, de care amorezii păreau să profite în egală măsură cu tîlharii despre care circulau în cartier povești sinistre. Cu doar cîteva zile în urmă, o vecină fusese deposedată de geanta veche din vinilin crăpat și rămăsese fără ochelarii de aproape, talonul de pensie, doisprezece lei și cincizeci de bani. În schimb, se alesese cu o sperietură grozavă și cu o vînătaie pe braț pe care o arăta tuturor cu un fel de mîndrie.

„Să-mi dai geanta, că te tai!“

Pe alee, bătrîna era terorizată de pașii care se apropiau, rapid, din spate, fără să știe ai cui puteau fi. Problema era că toți pașii pe care-i auzea venind din spate se apropiau de ea, conform regulilor care guvernează deplasarea mobilelor în spațiu, iar pulsul o lua razna. Instinctiv și irațional, iuțea pasul, mai ales atunci cînd ar fi fost mult prea tîrziu și perfect inutil. Mai rău decît să fie depășită de necunoscuți era să fie depășită de cunoscuți, bărbați politicoși, vecini de bine care, atunci cînd ajungeau în dreptul ei cu pas vioi, simțeau nevoia să o salute cu vocile lor groase și grăbite. În ciuda faptului că ei spuneau banalele formule de salut „Bună seara“ ori „Sărut mîna“, primele silabe puteau continua și altfel, formînd un „Bucăți te fac, mamaie!“ sau „Să-mi dai geanta, că te tai!“. Deși istoriile morbide ale cartierului erau foarte bogate în detalii, ele niciodată nu precizau formulele introductive ale jafurilor, în caz că acestea existau (formulele, nu jafurile, despre a căror existență nu exista nici o îndoială). Probabil că temerile bătrînei nu erau decît o folosire greșită a imaginației. În orice caz, vecinii parcă aveau prune în gură sau ciungă, pentru că se înțelegea foarte greu ce ziceau, iar ea răspundea la nimereală cu un „Bună seara, maică!“, fără să-i recunoască întotdeauna în obscuritate.

Cînd ajungea la scară, urmau cele mai delicate trei momente ale întunecatului drum spre casă, față de care străbaterea aleii părea floare la ureche. Primul, căutatul în geantă după cheie, la intrarea în bloc, fără a putea observa cine o filează de după gardul viu. Apoi, mai dur, momentul uneori nejustificat de lung al așteptării ascensorului, fără a ști cine mai intră în bloc sau ce necunoscut se va arunca în ascensor în ultima clipă. În cele din urmă, punctul culminant, momentul cînd ușa de la apartament este descuiată, iar ea era încă afară, pregătindu-se să intre. În acel moment, frica devenea paroxistică și nu o dată scăpase cheile pe jos, din cauza grabei de a se fereca pe dinăuntru, în siguranța apartamentului sărăcăcios.

Acolo, în fotoliul preferat, își închipuia arhitecții și urbaniștii care proiectaseră cartierul și blocurile lui. Îi vedea aievea în fața ochilor: cu toții erau niște bărbați ca brazii, rugbiști din Institutul de Arhitectură „Ion Mincu“, care scoteau un minut și zece secunde la străbătut aleea, în regim de conversație despre *genius loci*. Acești arhitecți și-ar fi dorit din toată inima să cadă victimele unui jaf, doar ca să mai facă un pic de mișcare pocind mutre de infractor, după o zi petrecută exclusiv la planșetă. Arhitectele erau delicate și hotărîte, conduceau cu mînă de fier un șantier de bărbați, deci agresorii puteau să se încoloneze singuri spre arestul miliției ca spre confesional, mărturisindu-și în lacrimi gîndurile murdare, căci bulanul de milițian ar fi fost oricînd de preferat perdafului pe care și l-ar fi luat, negreșit, de la o arhitectă specializată în devize.

În mintea bătrînei era totuși necesar ca arhitecții să fi fost cu toții niște zei puternici, veșnic tineri și neobosiți, din moment ce se gîndiseră la toate, la alei, etaje, uși, ferestre, balcoane, terase, scări și lifturi, dar nu se gîndiseră, nici măcar o secundă, la frica semenilor bătrîni, singuri și neputincioși.

***Lorin Niculae** este profesor la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu“ din București.*

Ciprian BLIDARU

Sine nobilitate

Știm deja că trăim în țara în care, pentru a o duce bine, cel mai important e să te naști bine. În instituțiile statului s-a creat deja fenomenul aristocrației ereditare specific vremurilor feudale. Acesta pare a fi criteriul forte de ierarhizare socială în România.

Dar dacă vechea aristocrație a degenerat în secole prin subțierea sîngelui, la noi nu e cazul să asistăm la o degradare în timp. Sîngele e gata degradat de la prima generație și continuă cu a doua. Dacă prima generație sînt șobolanii cenușii ieșiți din alimentarele comuniste, de sub conserve și sticle de bere cu ulei, în plin El Dorado postcomunist, a doua generație, copiii lor, beizadele cosmopolite, sînt niște papagali multicolori, dotați cu tub digestiv și cu noblețea plasticului.

În afară de faptul că au doar meritul că s-au născut bine, nu le rămîne decît snobismul etalat ca singur aport propriu la personalitatea lor. Cuvîntul *snob* are o origine care caracterizează perfect acest tip uman. În Anglia secolelor trecute, cetățenii erau trecuți în statistici nu doar cu numele, ci și cu ocupația avută, iar în dreptul celor fără rang social era trecut prescurtat, *s.nob.*, adică *sine nobilitate* (fără noblețe).

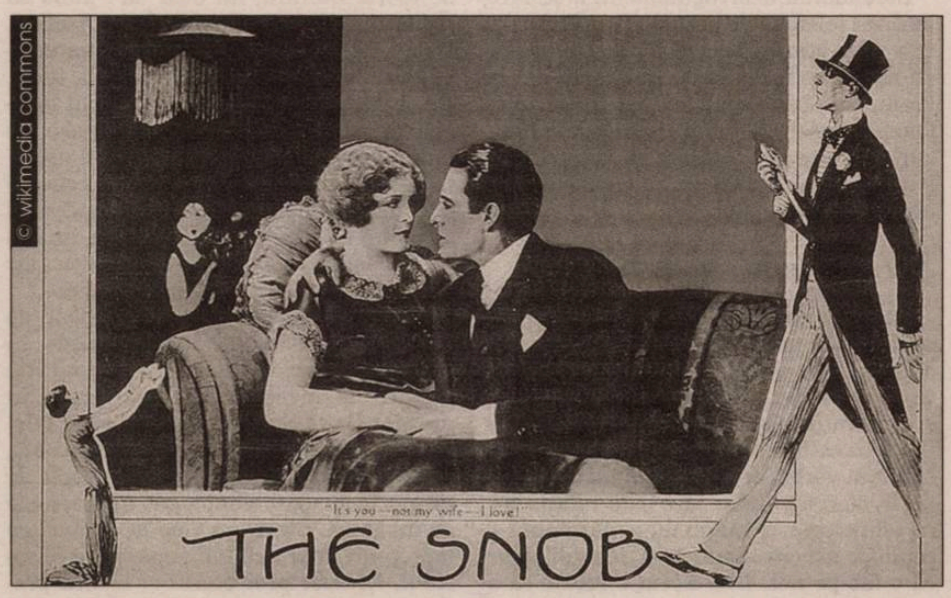

Parvenițiii de azi au și rangul, și snobismul.

Parvenițiii de azi au și rangul, și snobismul. În mod normal, noblețea și puterea se cuceresc, nu se moștenesc, iar spre deosebire de Europa secolelor feudale decrepite, în China veche exista o lege, care dacă s-ar aplica societății românești de astăzi, ar dinamita din temelii tot corpul social. Fiul trebuia să cucerească titlul de noblețe nu pentru el, nici pentru urmași, ci pentru tatăl său sau chiar pentru înaintași mai îndepărtați. În felul acesta, nu se delegau privilegiile de la o generație la alta, ci responsabilitățile. Bineînțeles că mulți nu erau vrednici de treaba asta, așa că puteau rămîne generații la rînd neînnobilate, așteptîndu-și vlăstarul vrednic. În ce măsură ar putea la noi copiii de bani gata să facă asta pentru părinții de tip *easy money* ține de o utopie comică.

Dar toată această împămîntenire ereditară mioritică, a puterii sociale, riscă să ne dea o nostalgie, atunci cînd privim excepții de parveniți plecați de jos. Care chiar dacă au urcat scările în patru labe, măcar au fost siliți la un efort. Dar puzderia de născuți bine nu va mai trebui să treacă prin asemenea aventuri, societatea s-a stabilizat, de acum încolo nu ne mai așteaptă nici măcar o altă mascaradă revoluționară, precum cea din '89

Pînă se va face transferul total de generație, asistăm la tandemuri sau binomuri familiale care se lăfăie în paradisul nomenclaturist. Spectatori le sînt alegătorii lor, care stau ca melcii captivi, privindu-i împrăștiați pe toate canalele TV, în toate ipostazele, inclusiv în aceea de „victime“ – asta pentru că ei rămîn cu un drept cîștigat pe viață în urma pozițiilor avute, dreptul de a se lamenta public, de a cere să li se facă lor dreptate. Probabil că acest drept va fi moștenit de odraslele lor, laolaltă cu celelalte beneficii. Acești aristocrați, de japcă la drumul mare, pe care i-a produs România, sînt nemuritori.

Așa că nu ne rămîne de urat decît: Să vă nașteți bine, voi, nenăscuților!

***Ciprian Blidaru** este jurnalist la Oradea.*

Cristina ȘTEFAN

Într-o relație complicată: școala și tehnologia

2019 este al optulea an în care învățămîntului românesc îi este alocat sub 6% din PIB, necesarul prevăzut în lege. În aceste condiții, ministrul Educației, Ecaterina Andronescu, a declarat că speră ca, de anul viitor, toate clasele de gimnaziu și liceu din România să fie dotate cu tablă inteligentă, iar fiecare elev să aibă tabletă. Proiectul, în valoare de 400 de milioane de euro, prevăzut a fi realizat cu fonduri europene, urmează să fie aprobat de Comisia Europeană. Accesul liber la tehnologie al celor mici este un subiect de dezbateri aprinse pentru specialiștii din neuroștiințe, psihologie sau *parenting*. Așadar (lăsînd la o parte chestiunea nerezolvării inegalității de șanse a elevilor români), cît de potrivit este acest proiect, în lipsa unor cursuri dedicate adaptării la lumea digitală?

Aspecte pozitive există, desigur. Psihiatrul **Gabriel Diaconu** declară că, „din ce observăm statistic, există, într-o măsură mică spre moderată, un beneficiu al relației copiilor cu tehnologia: aceasta facilitează accesul la educație, la informație, stimulează dezvoltarea cortextului frontal, ajută dezvoltarea vizuală." Studiile arată că, expuși la tehnologie, copiii învață mai devreme să citească și au un vocabular mai extins, o dezvoltare cognitivă mai rapidă, își descoperă mai ușor unele aptitudini și își dezvoltă imaginația.

Unii oameni de știință privesc însă cu teamă spre viitor. Într-un articol recent din *The New Yorker,* renumitul neurolog Oliver Sacks susține că tinerii crescuți în era *social media* nu au nici o imunitate în fața seducțiilor vieții digitale, iar asta „se aseamănă cu o catastrofă neurologică la scară gigantică". Există, într-adevăr, studii care arată că folosirea excesivă a telefoanelor inteligente conduce la rezultate școlare mai slabe. Anul trecut, expertul finlandez în educație Pasi Sahlberg a declarat că acestea ar trebui interzise la gimnaziu, iar liceele ar trebui să le predea elevilor autodisciplina în utilizarea tehnologiei. Studiile profesorului Ziming Liu, de la Universitatea de Stat din San Jose, arată că „cititul în diagonală" *(skimming),* specific lumii digitale suprasaturate de informație, a devenit ceva normal, cititorii nemaiavînd timp să perceapă întreaga complexitate a textului, să analizeze în profunzime un articol sau să se bucure de emoțiile și frumusețea unei opere literare.

Îngrijorător este, din punctul de vedere al psihiatrului Gabriel Diaconu, că în România accesul la *gadget*-uri al copilului se face de la cele mai fragede vîrste. „Telefoanele sînt folosite de părinți drept *pacifiers",* spune medicul. „Frecvența tulburărilor de somn la populația adultă, dar și la cea pediatrică a înregistrat o curbă de creștere paralelă cu tehnologia. S-a observat o asociere între folosirea tehnologiei la vîrste mici și foarte mici și apariția unor tulburări de «autism virtual». Există mai mulți copii cu tulburări de concentrare sau de comportament social la vîrste mici, clasele I-IV. Apare o rată mai mare de tulburări metabolice, obezitate, probleme digestive secundare, alergii, toate sub umbrela sedentarismului. Copilul de vîrstă preșcolară ar trebui să aibă un *screen time* (suma tuturor experiențelor cu un ecran, telefon, tabletă, laptop, consolă) de maximum două ore și jumătate pe zi." Psihiatria și medicina nu sînt încă echipate să facă față impactului tehnologiei, subliniază Gabriel Diaconu. „Au apărut boli noi: dependența de Internet, selfitita. Noi încă definim și operaționalizăm patologia asta." În aceste condiții, achiziția unor tablete pentru toți elevii „nu ia în considerare observațiile neurologilor și neuropsihiatrilor referitoare la impactul tehnologiei asupra creierului", mai adaugă acesta.

Fără telefoane la școală?

În prezent, încă ne adaptăm, cum e și normal, la tehnologie, iar tehnologia se adaptează la rîndul său la societate. Deocamdată nu există reglementări privind uzul acesteia de către copii, doar cîteva recomandări, la nivelul Uniunii Europene, derivate din conceptul de *parental guidance.* În declarația sa referitoare la achiziția tabletelor, Ecaterina Andronescu menționează că nu este de acord cu interzicerea telefonului în școlile românești, precizînd că „ar trebui să găsim o modalitate să-l folosim ca pe un instrument în procesul instructiv-educativ". Ministrul nu oferă însă, deocamdată, soluții concrete.

Dezbateri pe acest subiect există și în alte țări. Începînd de toamna trecută, în Franța, copiii sub 15 ani nu au voie cu telefoanele la școală, iar în urma unor sondaje, s-a constatat că și în Marea Britanie, unde telefoanele sînt deja interzise în aproximativ o treime dintre instituțiile de învățămînt, majoritatea părinților ar fi de acord cu o asemenea măsură. În Italia, pe de altă parte, după nouă ani în care folosirea dispozitivelor inteligente nu a fost permisă în școli, guvernanții s-au răzgîndit și au hotărît, în 2016, că e mai bine să îndrume profesorii să-i educe pe copii să folosească responsabil tehnologia. Nici în țările nordice, telefoanele nu au fost interzise la cursuri, dispozitive tehnologice fiind folosite deseori în procesele de învățare.

Părinții susțin că așa pot ști mereu ce fac și unde sînt copiii lor.

În România, deși regulamentele școlare interzic telefoanele la cursuri, măsura nu este respectată. Părinții susțin că așa pot ști mereu ce fac și unde sînt copiii lor, în vreme ce elevii spun că pot folosi telefoanele pentru a filma eventualele abuzuri. Iar dacă le folosesc în timpul orelor, e pentru că materia nu e suficient de atractivă, adaugă ei.

Și Internetul, și cartea

La fel ca părinții din urmă cu două decenii și mai mult, și cei de azi se plîng că odraslele lor nu citesc și sînt mereu lipite de un ecran. „Eu zic că sînt generații și generații", declară profesoara de limba și literatura română **Dana Ștefan**, cu care am vorbit despre cum mai citesc tinerii, cum învață și care este relația lor cu tehnologia. Situația nu e alarmantă – copiii de azi citesc suficient de mult, doar că o fac pe net. Din discuție reiese că e vorba de o adaptare continuă: și a profesorului la elevi și la literatura contemporană, dar și la lumea digitală. „Profesez de 15 ani și n-aș putea să spun că prima mea generație a fost cea mai strălucită și că pe atunci ei citeau cel mai mult. Am avut o generație pe care am încercat s-o obișnuiesc cu cititul printr-un proiect numit «Luna și cartea». Alegeam o carte, propusă uneori de ei, alteori de mine. Așa am ajuns să discutăm *Jurnalul* Annei Frank în clasa a VI-a, *Portretul lui Dorian Gray* în clasa a VIII-a, *Împăratul muștelor,* iar ei să fie tot mai dornici să descopere alte universuri. Pe de altă parte, am acum elevi foarte buni la matematică și informatică, dar pe care nu-i interesează literatura. Totuși, majoritatea acestora se orientează către programul IB (Bacalaureat Internațional), unde descoperă cu alți ochi operele literare, lucrînd pe platforme digitale și realizînd proiecte complexe. Cred că unora li se pare o pierdere de timp cititul și din cauză că nu au simțit că pot alege ei ce să citească și nu li s-a educat gustul pentru citit la vîrsta potrivită."

Cum au pătruns tehnologia și Internetul în școală? Pe de o parte, îmi povestește profesoara Dana Ștefan, „cînd îi pun să creeze ei înșiși basme moderne, obiectele magice nu mai sînt neapărat biciul sau pielea de urs, ci apar telefoanele, telecomanda." Vorbim despre cum ajunge literatura și în alte medii – despre albumul *Firma* pe versuri ale unor poeți contemporani, sau clipurile Psihotrop cu rezumate literare hip-hop (doar că profesorul trebuie să și discute cu copiii noțiunile de teorie literară, nu doar să-i pună să recite melodia, punctează Dana Ștefan). Pe de altă parte, site-urile cu materiale gata făcute sînt încă folosite la teme. Ba chiar, unui elev, bunica i-a făcut înregistrări audio cu rezumatele extinse ale unor opere literare, pe care el le-a ascultat apoi. „Numai că nu s-a putut concentra suficient pe ce asculta și, atunci cînd a trebuit să scrie despre ele, hora din *Ion* se desfășura în fața Morii cu noroc, iar Ana era una singură în ambele opere."

În încercarea de a se folosi doar de aspectele pozitive ale lumii digitale, în Școala Europeană București (o instituție privată de învățămînt), unde predă în prezent Dana Ștefan, nu se folosesc telefoanele în timpul programului de școală, profesorii obișnuindu-i însă pe copii de timpuriu cu uzul tehnologiei în procesele de învățare. Elevii au voie la cursuri cu laptop-uri doar sub îndrumarea profesorului, folosesc proiectorul și le sînt predate noțiuni de securitate în lumea digitală. „La proiectele pe care le au de realizat", îmi spune Dana Ștefan, „cum ar fi de conceput reclame, de făcut buletine de știri pornind de la media între informare și manipulare, de făcut analize de tip comparație și contrast între mai multe opere etc., ei realizează materiale excelente dpdv tehnic (colaje, fotografii, clipuri video, prezentări PPT), fiind racordați foarte bine la lumea digitală."

Sigur că se întîmplă, uneori, să mai strecoare cîte unul telefonul la cursuri. Și, discutînd cu mai mulți elevi de clasa a XII-a de la Școala Europeană București, cum era de așteptat, majoritatea îmi spun învață cu muzică și cu laptop-ul în față, pentru multe teme folosindu-se de cercetarea pe Internet. Alex, pasionat de desen, îmi spune că așa își caută informații despre alți artiști, dar inspirația și-o ia deseori din literatură, căutînd să creeze ceva diferit de alții. Consideră rețelele sociale o metodă bună pentru promovare. Deși majoritatea folosesc mesageria web, Andrei îmi spune că preferă interacțiunile față în față, considerîndule superioare celor de pe net. Au auzit toți de cyberbullying, însă susțin că știu cum să se protejeze pe Internet, menționînd că pe Snapchat, de pildă, poți trimite fotografii care dispar (ceea ce nu-i complet adevărat, căci le poți face *printscreen).* Faptul că nu folosesc telefonul la cursuri nu-i împiedică să facă asta uneori excesiv, în timpul liber. Maria îmi spune că, în vacanță, ajunsese să stea cu telefonul în mînă cinci ore pe zi (există programe care-ți monitorizează activitatea). I s-a părut că e mult și a încercat să reducă timpul acesta, în prezent folosind telefonul în jur de o oră și jumătate zilnic. Dintre cei cu care am discutat, Victoria preferă cărțile în print – probabil, crede ea, din cauză că a primit un telefon mobil tîrziu, la 13 ani, și ca atare s-a adaptat mai greu la tot ce înseamnă tehnologie.

Pentru doi dintre elevii care au terminat cursurile Școlii Europene București, faptul că n-au avut voie cu telefoanele la ore prezintă atît avantaje, cît și dezavantaje. Irinei (în prezent studentă la Arhitectură în Marea Britanie) i se pare că neavînd telefoanele la îndemînă nici în pauze, erau mai atenți la ce se întîmpla în jurul lor și așa au ajuns să se cunoască mai bine, să discute lucruri mai profunde. Pe de altă parte, însă, i se pare foarte util că acum poate căuta imediat detalii pe net despre un nume auzit la cursuri, sau poate verifica rapid o informație. Și Andrei (masterand în finanțarea corporațiilor, Marea Britanie) consideră telefonul o portiță accesibilă către cantități vaste de informație esențializată, ușor de citit. Cu toate că în adolescență interzicerea folosirii telefonului la școală i s-a părut uneori abuzivă, spune că, retrospectiv, consideră decizia una logică.

Intră, așadar, în sarcina sistemului educațional să ofere un cadru adecvat în care copiii să folosească tehnologia în procesul de învățare. E important ca ministerul să vină nu doar cu „tablete pentru toți elevii", ci și cu soluții bine gîndite pentru educația tinerilor și pentru integrarea armonioasă a tehnologiei în viețile lor.

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

A apărut o carte fundamentală

– Acțiunea umană. Un tratat de economie, *de Ludwig von Mises* –

În dezbaterea care urmează, aș dori să reținem o dimensiune a romanului *Numele trandafirului* al lui Umberto Eco, și anume aceea de capodoperă dedicată cunoașterii. O bună parte a acțiunii din roman, dar și din film *(Numele trandafirului,* 1986, cu Sean Connery, regia Jean-Jacques Annaud), se desfășoară în jurul bibliotecii. Acolo sînt tainele cunoașterii, ținute sub cheie. Este locul unde nu intră oricine și oricum, accesul făcîndu-se doar pe baza permisiunii abatelui. De bibliotecă se leagă și intriga țesută în jurul personajului principal, venit din afară să investigheze o moarte aparent banală a unuia dintre călugări. Acțiunea se desfășoară în anul 1386. Este epoca umbrelor, dar și a luminilor, atunci cînd Vestul european se pregătea de Renaștere. Rațiunea umană își făcea loc, încet, dar sigur, luminînd conștiința umană. Este epoca în care religia în sine începe să fie dublată de o religiozitate. Este vorba despre nesfîrșita atenție pe care occidentalii încep să o acorde cunoașterii. Mai tîrziu, odată cu descoperirea tiparului, deci a posibilității de a multiplica tipăritura, cartea, cunoașterea umană se democratizează. Universitățile vor continua lucrarea. Civilizația modernă, occidentală, se va așeza pe rațiune și cunoaștere. Am spus „pe rațiune și cunoaștere". Ce frumos sună! Finalul filmului este relevant pentru cheia în care v-am invitat să citiți cartea și/sau să vedeți filmul. Focul cuprinde acel spațiu al măreției, dar și al păcatului. Inchiziția ridică un rug în curtea abației, dar tot stabilimentul devine un rug în care ard lucruri, oameni și cărți. Personajul nostru principal merge în bibliotecă și caută cu insistență o carte anume. Învinge focul și la ieșire ține strînse în brațe, sub ochii tînărului său discipol, mai multe cărți pe care tocmai le salvase. Mesajul este mai mult decît clar – cartea, cunoașterea sînt neprețuite.

Despre o carte aș dori să discutăm azi. În toamna anului trecut, Banca Națională a României a găzduit lansarea unei cărți mai aparte, eveniment la care am avut bucuria să fiu invitat. Este vorba despre *Acțiunea umană. Un tratat de economie,* a lui Ludwig von Mises. Cartea este tradusă și editată pentru prima dată în limba română. Cînd m-am gîndit la titlul acestui eseu am ezitat dacă să-i atribui calitatea de „fundamentală" sau nu. Numai că, pînă la urmă, am zis că toate cuvintele sînt făcute pentru a fi folosite și, de data asta, cuvîntul acoperă perfect o realitate culturală și științifică. Aceasta este o carte esențială pentru științele sociale, o carte de bază. Singurul meu regret este că apare atît de tîrziu. Fără a-i face o recenzie, nu acesta este scopul rîndurilor de față, voi spune că *Acțiunea umană* este o „carte a cărților" pentru științele sociale, de la economie pînă la antropologie, istorie sau psihologie socială. Este o carte despre legile care guvernează construcția socială umană, despre legile care guvernează efortul uman de desprindere din natură și de creare a unei civilizații. Lucrarea a apărut în Noua Colecție a Bibliotecii Băncii Naționale a României, care este găzduită editorial de către Editura Curtea Veche. Volumul a apărut în traducerea lui Gabriel Mursa și Dragan Stoianovici. Introducerea este gîndită sub forma unui eseu semnat de către filosoful Horia-Roman Patapievici. Seria este îngrijită de către Horia-Roman Patapievici și George Virgil Stoenescu. Coordonatorul colecției este acad. Mugur Isărescu.

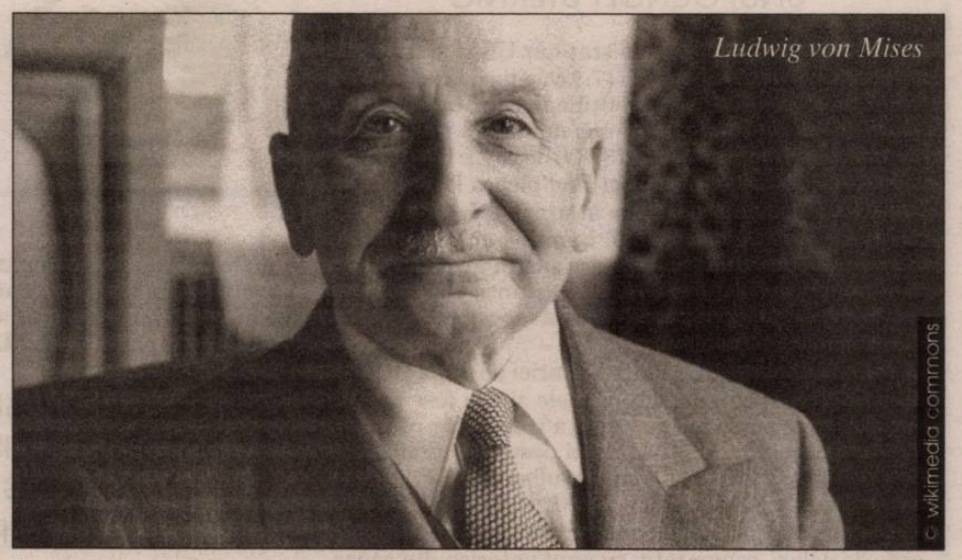

Meritul publicării acestei cărți îl are Banca Națională a României, care a reluat apariițiile din colecția „Biblioteca Băncii Naționale a României". Ca economist, de mai mult timp așteptam reluarea acestei colecții. Este un motiv de bucurie că acest lucru s-a întîmplat. Prin această grijă, BNR dovedește, astfel, o preocupare pentru formarea economiștilor de la noi, oferindu-le un suport atît de necesar pregătirii. M-a bucurat acest eveniment. Instituția și guvernatorul său, domnul Mugur Isărescu, merită un gînd frumos. Mai ales că în ultima perioadă asistăm la atacuri împotriva lor la un nivel atît de jos încît, oameni de bună credință fiind, nu ni-l imaginam a fi posibil. Acum, în România, se minte mult și se dezinformează. Totul este coborît în derizoriu pentru a fi mai ușor de cucerit și apoi agățat la butoniera infractorilor care au penetrat statul român pînă în sferele cele mai înalte. Aceasta este lumea în care BNR trebuie să-și ducă cu demnitate misiunea în continuare și iată că o face. Dimensiunea culturală a acestei instituții, de formare a conștiinței naționale, oferită chiar de la început de către părinții săi fondatori, continuă. Acest volum și colecția în care apare demonstrează cu prisosință acest lucru.

Pentru Marx, capitalismul este un simplu mod de producție care va dispărea.

Așa cum spuneam, introducerea este gîndită sub forma unui eseu de către filosoful Horia-Roman Patapievici. Eseul se intitulează „Capitalismul ca formă a civilizației". Este, fără exagerare, o carte în sine. Odată cu Marx, ne-am obișnuit ca periodic să vorbim despre dispariția capitalismului. Se întîmplă asta și atunci cînd economia se află în criză, dar și cînd nu se află în criză. Sîntem, vrem, nu vrem, tributari gîndirii marxiste a succesiunii modurilor de producție, a cărei concluzie obligatorie este dispariția capitalismului. Pentru Marx, capitalismul este un simplu mod de producție care va dispărea. Ce face Horia-Roman Patapievici pe parcursul celor treisprezece capitole ale acestui eseu? Ne spune, avîndu-l ca pretext și ajutor pe Mises, cine sîntem noi, occidentalii, și ce este cu această lume a noastră care este capitalismul. Vorbind despre cartea lui Mises, arată: „Un răspuns complet, care explică pe larg ce este și cum funcționează capitalismul, e de găsit în cartea pe care o aveți în mînă..." (p. IV). Citind eseul despre care vorbim, vreau să spun că eu cred că acesta va rămîne în istoria gîndirii economice de la noi, ca o contribuție esențială la înțelegerea lumii capitalismului, a civilizației noastre occidentale. Contribuția enormă a lui Patapievici este că duce discuția despre economie, capital și capitalism spre o superbă perspectivă culturală. Îl urmează aici pe Mises și-l interpretează corect: „Mises credea că economia este fundamentul intelectual al civilizației moderne, că este «inima» și condiția supraviețuirii ei; și că, dacă întregul corp al cunoașterii cuprins în știința economică va fi ignorat ori falsificat, se va ajunge la distrugerea societății umane și a omului însuși" (p. XLVII). Sau, subliniază Patapievici: „Ideea lui Mises de a lega economicul de structura comportamentului omenesc cel mai general posibil mi se pare fundamentală" (p. XLVII). Lumea noastră este construită după un tipar al nostru propriu, capitalismul nefiind decît manifestarea exterioară, ultimă, a unui orizont cultural creat și deprins de-a lungul mileniilor. Capitalismul este modul economic de a fi al omului occidental. Horia-Roman Patapievici conchide: „Pentru civilizația noastră, civilizația europeană a modernității, «starea propriei noastre creații», înseamnă capitalism, raționalism, spirit științific, liberalism politic, secularizare – acesta este centrul nostru. Deplasarea socialistă a centrului și încercarea de a sabota liberalismul politic (ambele prin marxism) ne-au descentrat, pentru că ne-au scos din «starea propriei noastre creații». Prin *Acțiunea umană,* Ludwig von Mises ne-a recentrat: ne-a repus, ca civilizație, în «starea propriei noastre creații»" (p. LIV).

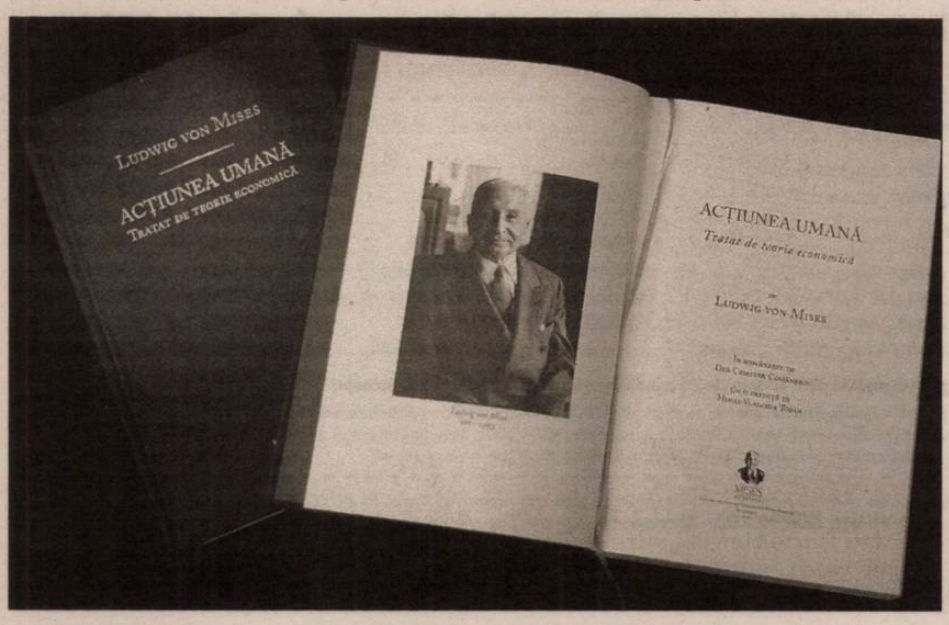

Moderatorul evenimentului despre care vorbim a fost domnul profesor George Virgil Stoenescu. Știm cu toții că oameni alături de care ne putem simți afini în preocupări și gînduri nu găsim deloc sau găsim foarte puțini. Eu am cunoscut cîțiva de-a lungul întregii vieți. Domnul profesor George Virgil Stoenescu este unul dintre ei. A vorbit apăsat despre Mises și despre *Acțiunea umană*. Rar am văzut în ochii unui om o bucurie mai mare atunci cînd vorbește despre o carte. Acolo unde am făcut studiile nu am avut profesori de economie. Erau o gașcă de politruci care citeau, în fața noastră, sute de pagini îngălbenite, despre lucruri pe care nici ei nu le pricepeau. Văzîndu-l acolo, în acea seară, cu cîtă pasiune vorbește, mi-a părut rău că nu l-am avut profesor. Personalitate aparte, economist, poet și profesor universitar, membru al CA al BNR, domnia-sa este sufletul acestei colecții. Îi mulțumim pentru ceea ce face și pentru cărțile pe care le-a ales pînă acum spre publicare. Sper să fie la fel de inspirat și pe viitor.

Am început rîndurile de față vorbind despre carte și prețul său, mai mare decît o viață. A existat o epocă în care noi, oamenii, ne-am pus viața în pericol pentru salvarea cărților din foc. Am avut însă și momente scurte de rătăcire, în care am ars cărțile. Între timp am construit o civilizație bazată pe carte și pe accesul democratic la învățătură. Am ieșit astfel din întuneric și am parcurs mulți pași. Prin trimiterea la cartea lui Umberto Eco am dorit să amintesc de existența unei lumi întunecate în care un om se putea sacrifica pentru carte și învățătură. E bine să ne amintim asta pentru că, iată, acum sîntem conduși din nou de proști și de nebuni care urăsc cărțile. Pare, la cît sînt de hotărîți și de mulți, că vor ajunge din nou să le ardă. În fruntea listei lor se va afla în mod sigur *Acțiunea umană* a lui Ludwig von Mises. Nu vor cîștiga însă, așa cum nu au cîștigat niciodată pariul cu dorința de cunoaștere. Cineva, unul dintre noi, o să ascundă un exemplar, în pod, printre vechituri, și o să-l aducă din nou, la momentul potrivit.

Dorel Dumitru Chiriițescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Pe patul lui Procust – Reflecții despre construcția socială postdecembristă, *Editura Institutul European, 2018.*

Cu ochii-n 3,14

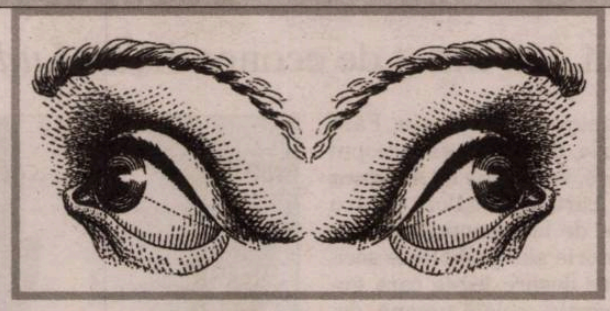

PROBABIL CĂ ROMÂNII NU MAI VOR SĂ RĂMÎNĂ FĂRĂ MITUL UNUI GUNOI PUTERNIC

■ România este al doilea stat din UE (după Lituania) la numărul de căsătorii (7,3 căsătorii la mia de locuitori în 2017). Asta în condițiile în care, în 2018, România a înregistrat cel mai mic număr de nașteri din ultima jumătate de secol: 173.000 de copii. Probabil că românii nu mai vor ca atunci cînd pleacă la muncă în străinătate să lase pe cineva în urmă. (**M. C.**)

■ Introvertiți, bucurați-vă! Lumea s-ar putea să rămînă fără oameni – cel puțin așa susțin jurnalistul canadian John Ibbitson și omul de știință Darrell Bricker în volumul *Empty Planet,* contrar cercetărilor anterioare ale ONU. (**C. Ș.**)

■ La mitingurile din Piața Victoriei de după OUG 7, chiar la cele spontane, din primele zile, a fost un număr mare de persoane de vîrsta a treia. Sper că mitul conform căruia mai toți oamenii peste o anumită vîrstă votează cu PSD-ul s-a mai spulberat. (**I. P.**)

■ Averea totală a celor 2.470 de miliardari care există în lume a scăzut anul trecut cu 950 de miliarde de dolari, comparativ cu anul anterior, din cauza evoluțiilor negative de pe burse și a unui dolar puternic. Jeff Bezos, fondatorul Amazon, rămîne pe primul loc în topul global pentru al doilea an, cu o avere de 147 de miliarde de dolari. Bill Gates este pe locul al doilea, cu 96 de miliarde de dolari, iar Warren Buffett se clasează al treilea, cu 88 de miliarde de dolari. Averea președintelui SUA, Donald Trump, a înregistrat o scădere de 500 de milioane de dolari, anul trecut, acesta fiind pe locul 793, cu active estimate la 3 miliarde. Tuturor ne este greu. (**A. M. S.**)

■ Lecția deschisă de gunoi: „Înștiințare importantă – În urma încheierii noului contract nr. 69021/02.04.2018 de colectare a gunoiului cu SC URBAN SA, prețul pe tona de gunoi menajer s-a majorat. În conformitate cu regulile stabilite între țara noastră și UE în legătură cu menținerea mediului înconjurător curat, prin eliminarea din gunoiul menajer a materialelor cu perioadă lungă de degradare și asupra încărcării gropilor de gunoi, avem obligativitatea să facem colectare selectivă. NERESPECTAREA acestei obligații menționată în contractul încheiat cu URBAN atrage după sine aplicarea de amenzi. Materialele reciclabile sînt peturi, sticlă, aluminiu, carton, hîrtie, textile; se strîng într-un singur sac în apartamentele fiecăruia și se lasă în interiorul fiecărei scări la ieșirea din bloc (în stînga). Vor fi strînse și duse în ghena de gunoi. Predarea către URBAN se face de către administrator în momentul în care se strîng 20 de saci de capacitate 120 kg. Nu puneți gunoi menajer în acești saci! Recipientele de lactate le clătiți cu apă și cele de ulei le spălați. Astfel și containerele de gunoi vor fi mai puțin încărcate. Vă invităm să faceți colectare selectivă. La alte blocuri deja se face și au beneficiat de scadența facturii de gunoi menajer. Vă mulțumim că astfel contribuiți la menținerea unui mediu înconjurător curat. (ss. Administrația)". Mai e mult pînă departe... (**R. M.**)

DE UNDE SE VEDE CĂ INTERIORUL DISCRET MERITĂ UN ZOOLOG SPECIALIZAT ÎN APROPO

■ Un american a plătit 110.000 de dolari pentru a vîna o capră markhor, animalul național al Pakistanului. O femeie, aflată în faza terminală din cauza unei boli pulmonare, s-a căsătorit cu cățelul ei de Valentine's Day, într-un dublu gest simbolic pentru a atrage atenția asupra donației de organe și a lipsei adăposturilor pentru cîini. Iar Karl Lagerfeld, creatorul de modă mort la 85 de ani, a lăsat prin testament pisicii sale, Choupette (care are peste 198.000 de fani pe Instagram), o sumă de 170 milioane de dolari (pe care-i va împărți, e-adevărat, cu finul designerului). De unde se vede că animalele sînt tot mai prețioase. (**M. C.**)

■ Vameșii din Metz au găsit 67 kg de canabis ascunse în interiorul a trei piane, după un control pe autostradă. S-ar putea să existe și *dealer*-i melomani pe lumea asta. Oricum, valoarea drogurilor era de 577.000 de euro. Cu siguranță, mai mare decît a instrumentelor de ocazie. (**A. M. S.**)

■ Spulberarea ultimei redute controlate de oribilul Stat Islamic a accentuat o problemă serioasă: ce-i de făcut cu miile de combatanți islamiști care au cetățenii europene sau americane și se întorc, acum, înfrînți, la casele lor? Trump sugerează ca fiecare țară să își recupereze cetățenii care au luptat pentru ISIS și să-i judece. Marea Britanie, pe de altă parte, refuză: fiecare infractor trebuie judecat la locul unde a comis infracțiunea, conform unui principiu de drept. Ceilalți europeni nu prea știu ce opțiune să adopte. Sentimentul meu este că fiecare încearcă, mai mult sau mai puțin discret, să gestioneze acest fenomen de la caz la caz. Fapt este că, în ultimii ani, cetățenii occidentali care s-au repatriat după ce, de bunăvoie, au plecat spre Levant ca să apere Califatul au pus reale probleme de securitate. (**S. V.**)

■ Acum un an, Donald Trump îi spunea, cu dispreț, lui Kim Jong-un, că e *„rocket man"*. Cîteva luni mai tîrziu, același Trump se întîlnea cu președintele nord-coreean în cadrul unui summit istoric, la Singapore. Acolo, cei doi și-au strîns mîinile și s-au privit surîzînd. Rachetele nord-coreene nu au fost distruse. Amenințarea rămîne. Recent, în ajunul celui de-al doilea summit bilateral, Trump l-a numit pe Kim Jong-un „prieten". Sper că Donald Trump nu-și imaginează că merită Nobelul pentru Pace doar pentru promptitudinea cu care s-a petrecut această tranziție în materie de formule de adresare. (**M. M.**)

■ În orășelul Bensheim, din înstăritul land german Hessen, o șobolancă supraponderală, care a acumulat prea multă grăsime în timpul iernii, a rămas blocată în orificiul unui capac de canalizare. Comunitatea a decis salvarea ei, la operațiune participînd șapte pompieri și un zoolog specializat în rozătoare. Sfîntul Gheorghe (ucigînd balaurul), de pe stema orașului, e cu siguranță dezgustat. (**M. P.**)

■ În 2018, topul numărului de angajați la nivel mondial a arătat astfel: Amazon (647.500 – apropo, Amazon vinde momentan jumătate din cărțile cumpărate anual în Statele Unite), Oracle (137.000), Apple (132.000), Microsoft (131.000), Intel (107.400), Google (98.771), Tesla (45.000) și Facebook (35.587). (**M. C.**)

DEPARTE DE ROMÂNIA, O FEMEIE ÎNFRUNTĂ APROPIEREA

■ Un mexican, care locuiește în Ciudad de Mexico, creștea trei lei pe terasă pentru că, după cum a declarat autorităților venite să-i ridice, voia ca nepoții săi să afle mai multe despre această specie amenințată. M-a emoționat să aflu că un om, aflat atît de departe de România, este îngrijorat de soarta monedei noastre naționale. (**S. G.**)

■ Libanul este prima țară arabă care numește o femeie, Raya al-Hassan, ca ministru de Interne. Iar Arabia Saudită este prima țară arabă care numește o femeie, Prințesa Rima bint Bandar, ca ambasadoare în SUA. România este prima țară europeană a cărei femeie parlamentar, Maria Grapini, a încercat să măsluiască voturi într-o comisie a UE. (**M. C.**)

■ Pe geamul unei librării din Berceni (una dintre puținele care mai înfruntă veacul), un anunț menit să ofere eventualilor clienți care nu au abandonat lectura cărților (în favoarea citirii telefonului) un motiv în plus de a intra: „Nou! Vindem mărțișoare". Pe cînd și castraveți? (**D. S.**)

■ Faceți spumă, clătiți și repetați: un hoț a furat, zile la rînd, zeci de sticle de șampon din magazinele aflate în apropierea cascadei Niagara, fără a fi prins. (**C. Ș.**)

ABONEAZĂ-TE ACUM
Trimite 1 SMS la 7488 cu textul DILEMA

SCANEAZĂ CODUL QR

CUM TE ABONEZI
✔ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 EUR + TVA/SMS)
✔ ONLINE: la http://abonamente.adevarul.ro
✔ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL:
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288,
deschis la First Bank SA – Lacul Tei,
nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
✔ LA TOATE OFICIILE POȘTALE / ✔ FIRMELE DE ABONAMENTE

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro
Tel: 0372 130 211 / 0372 130 213 (L-V, 9.00-18.00)

DILEMA VECHE
✔ 3 luni - 54 LEI ✔ 6 luni - 98 LEI ✔ 12 luni - 159 LEI
Prețuri la abonamente cu pînă la 44% mai mici față de prețul de la chioșc

TALON ABONAMENT
Nume..... Prenume.....
Str. ..... Nr. ...., Bl. ....., Sc. ....., Et. ...., Ap. .....,
Localitate ..... Județ/Sector ....., Cod poștal .....
Telefon ..... Email .....
Am achitat suma de ..... LEI cu mandat poștal/ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA – Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua pînă la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sînt de acord ca SC ADEVARUL HOLDING SRL să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresîndu-mă societății SC ADEVARUL HOLDING SRL printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **SC ADEVARUL HOLDING SRL – Abonamente,** București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, Sector 2, cod poștal 020331.

...ÎȚI DĂ DE GÎNDIT

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

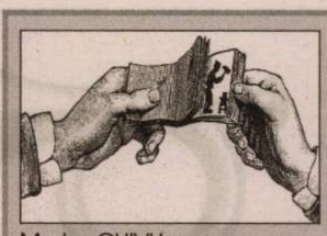

Marius CHIVU

feedbook

16

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XVI** ■ nr. **786** ■ 14-20 martie 2019 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 6 lei

ANDREI PLEȘU

„Mineriada de hîrtie“

pagina **3**

RODICA ZAFIU

„Obsesia demnității“

pagina **6**

NORA IUGA

„Sîntem niște ciclopi“

pagina **14**

Românii maghiari

© Hajdu Tamás

„Prostul nici nu iartă, nici nu uită. Naivul uită și iartă. Înțeleptul iartă, dar nu uită.“

THOMAS S. SZASZ

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

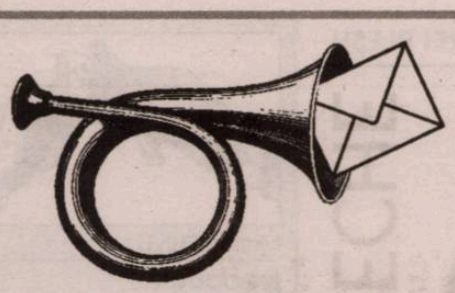

la vremuri noi, dileme vechi

Irina NICOLAU

Ce ne-am mai rîs!

În copilăria mică, pe vremea lui Stalin, am rîs cu Tomazian, „Salutare, taică, și noroc! Nevastă-mea Florica...". Pe urmă a intrat pe fir Stroe, sau o fi fost dinainte, dar eu așa l-am perceput, cu al său „Alo! Aici e Stroe, / Vă roagă să-i dați voie, / Puțin să vă înveselească / Și să glumească. / Iar cu voi." În casă, radioul mergea tot timpul și eu rîdeam de mă uscam. Ai mei rîdeau mai puțin și clătinau capul spre stînga și spre dreapta de dorul lui Tănase. Ciupisem din zbor un fragment din repertoriul lui Tănase și învățasem de față cu cine puteam să-l spun, „Dela Nistru pîn' la Don, / Davai ceas, davai palton, / Davai bani, davai moșie, / Haraşo tovărășie!".

Timpul trecea și mie mi se accentua amorul pentru emisiunile de satiră și umor. Horia Șerbănescu și Radu Zaharescu, Trio Grigoriu, Puiu Călinescu... umor sănătos de brigadă, umor pe linie. În fine, vine și Mircea Crișan, care începe să strecoare lucrușoare interzise spuse în doi peri. E bun și e gras. Și tata e gras, are o sută treizeci și șase de kilograme. Se cunosc și se întîlnesc în Piața Amzei, ei doi împreună cu Ovid Teodorescu, gras și el. Privindu-i pe toți trei, îți venea să zici: așa ceva nu există! Mircea Crișan își ținea mașinile în garajul din blocul Bibicescu, unde locuiam. Avea un Opel albăstriu și un Fiat 600. Nu sînt sigură că Opelul era Opel, dar de Fiat știu precis că era 600 pentru că se opreau oamenii din drum să se uite cum intră în el, era un spectacol care sfida toate legile fizicii.

Pe urmă s-au lansat trei grei, Tomiță, Amza și Bibanu. Aici era meserie! Toți trei făceau spectacol de divertisment cu mîna stîngă și, cu dreapta, erau actori de zile mari. Rîdeam ca proștii la televizorul nostru rusesc marca Rubin. Mai întîi ne enerva la *Telejurnal* nea Nicu și, pe urmă, dacă aveam ocazia, rîdeam.

Din 1980 am rîs mai pe sponci. Nu-i timp de rîs, tovarăși, sarcini importante stau în fața noastră! Se rîdea de 1 Mai, de 23 August și de Revelion. Cîteva luni după Revoluție nu prea s-a rîs. Pe urmă s-a lansat Divertis. Rolul lui politic ar trebui să nu fie neglijat de istorici. E vremea concurenței, POOOC!!!, Proteveul îl lansează pe Florin Călinescu cu ai săi. Umor subtil, politic; dolarul crește și noi ne rîdem.

Încerc să-mi amintesc de un spectacol de divertisment de pomină din perioada tranziției și gîndul mi se leagă simultan de Revelionul lui Everac, care ar merita să fie clasat după ciuma lui Caragea, și de un spectacol care ține de zece ani, în fiecare săptămînă avem parte de mai multe bucățele, am în vedere momentele folclorice bordelice care împing dincolo de orice vis urît imaginea țăranului român cu muzica sa cu tot. Puteți adăuga și dansul. Și eu, care credeam la Revoluție că va veni un vînt să adune toate vedetele de muzică populară ca să le risipească prin restaurante și cîrciumi! Să rămînă cine trece proba pieței, cine nu, să se apuce de altă treabă!

Și uite, dacă mă gîndesc bine, tot rîdem și rîdem. Am rîs și cînd ne-a fost rău, și cînd ne-a fost foarte rău, că de bine nu prea se poate vorbi în ultima jumătate de secol. Poate în mileniul viitor.

(apărut în *Dilema* nr. 319, 19 martie 1999)

Dilema veche vă propune

■ Recenta carte a lui Mircea Vasilescu – *Cultura română pe înțelesul patrioților,* Humanitas, 2018 – îl relevă pe autor în ipostaza inedită de cronicar, pe care nu i-o bănuiam. Cronica lui Mircea Vasilescu aduce în prezent date și mărturii ale unui timp devenit „Istorie" prin semnificația lor și destinul personajelor din prim-plan. „Cazul ICR" și executarea publică a lui Horia-Roman Patapievici devin, raportate la prezentul imediat, emblematice. Atunci poate că nu i-am înțeles în profunzime răul absolut. Acum, el nu are limite, iar cartea colegului nostru ne ajută să recuperăm mesajul unei epoci pe care greșit am sperat-o revolută. Demonstrația autorului are în spate și o temeinică substanță de istorie literară, ceea ce face din textul lui un document autentic. Și o lectură de rafinat bun gust. (Ruxandra Mihăilă)

■ Ionel Barac și Doina Antohi susțin, lună de lună, un *Microconcert* la Improteca (str. Comănița 9) la care aș vedea în sală mai ales îndrăgostiți – de ei, de viață, de ceilalți. Locurile sînt puține și e nevoie de rezervare dacă vreți să fredonați cu ei. De nu sînteți tocmai îndrăgostiți, să știți că sînt șanse să plecați de acolo rîzînd în hohote, căci spectacolul muzical al celor doi este presărat cu momente de umor spontan și deseori involuntar, aproape un *stand-up* cu pauze muzicale. În plus, nu plătiți la intrare, ci la ieșire, doar dacă v-a plăcut. Pentru *Microconcertul* de luna viitoare, țineți un ochi pe pagina de Facebook a celor de la 12 Momente. (Anca Zaharia)

■ De reținut și de neratat: Avi Mograbi, unul dintre cei mai surprinzători și originali documentariști contemporani, vine la One World Romania 12, participă la toate cele patru proiecții, *Un moment înaintea erupției, Între frontiere, Z32, Răzbună-mi unul dintre ochi,* și susține un *masterclass.* Interesat mai cu seamă de situații particulare ale societății din Israel, dar și de relațiile dintre israelieni și palestinieni, Avi Mograbi are, în filmele sale, abordări personale, folosind de multe ori *direct cinema,* devine el însuși un personaj și se implică în mod direct, inclusiv la nivel de discurs politic, reușind să-și creeze un stil aparte. Așadar, sesiunile de Q & A se anunță interesante. (Adina Popescu)

■ Spuneți ce vreți, eu m-am îndrăgostit de niște ruși: Motorama, în concert duminică, 17 martie, în Club Control. (Cristina Ștefan)

■ Vineri, 22 martie, la ora 19, Orchestra Națională Radio ne propune un concert dedicat în întregime lui Beethoven, sub bagheta dirijorului Ladislau Horvath. Invitat special al serii este pianistul Florian Mitrea. (Redacția)

■ La Unteatru, un spectacol remarcabil: *In a forest dark and deep* de Neil LaBute, regizat de Iarina Demian. La premiera americană a piesei, *Chicago Tribune* a scris că avem în față „o meditație despre ceea ce este și ceea ce nu este adevărat, dar și despre ușurința cu care ne grăbim să judecăm greșit", iar la premiera londoneză, *The Guardian* nota că „în 100 de minute, autorul ne trage covorul de sub picioare de atîtea ori, încît rămîi fără suflare". Două personaje excelent jucate de doi actori ajunși la maturitatea talentului lor: Mihaela Sîrbu și Tudor Chirilă. Luna aceasta, se mai joacă pe 16, 27, 28 și 29. (Sever Voinescu)

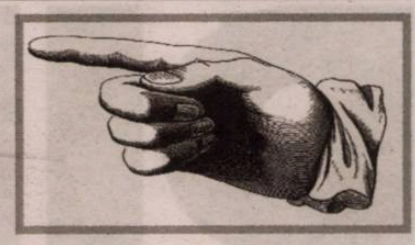

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Arad**
- **Bătrînețe**
- **Centenar Al. Paleologu**
- **Copacul**
- **Liberalism**

album dilematic Adrian Damian

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Șerban AXINTE ● Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU
Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Cosmin CIOTLOȘ ● Horia CORCHEȘ
Andrei CORNEA ● Codrin Liviu CUȚITARU ● Petre GURAN
Ionuț IAMANDI ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Doris MIRONESCU ● Victor MOROZOV ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Lorin NICULAE ● Cătălin PAVEL
Andrei PLEȘU ● Mihaela SIMINA ● Bogdan-Alexandru STĂNESCU
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂTARU-CAZABAN ● Teodor TIȚĂ
Andreea VLAD ● Matei VIȘNIEC ● Rodica ZARIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN

EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
d.stan@teaminnovation.ro
office@teaminnovation.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
eli.ranetescu@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
0372.130.211; 0372.130.213
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT AUDIT TIRAJE
Tiraj: 8.000
Tipărit la Tipoart Idea Studio

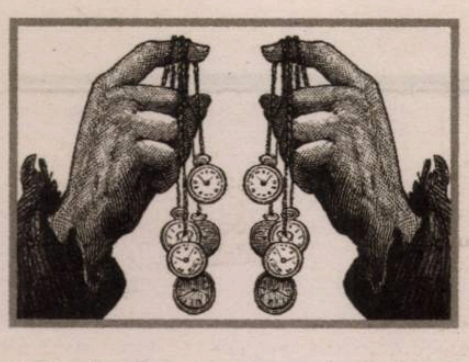

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Mineriada de hîrtie

Ziarele și o sumedenie de forumiști par să fi descifrat, în sfîrșit, misterul răului care strică țara. S-au identificat vinovații! E vorba de elitiști trădători, de intelectuali plătiți de Soros și de oculta mondială, de ONG-uri subversive și de securiștii acoperiți ai „statului paralel“. Guvernanții vor să facă ceva salvator, dar nu prea au putere. Puterea e în mîinile unui „organ“ tenebros și indescifrabil susținut de teroriștii de la Bruxelles, o gașcă greu de învins cu mijloacele cinstite ale unui justițiar ca Ghiță, ale unui expert ca Iordache, ale unui teoretician planetar ca Tudorel Toader. Pegra nației, calomniatorii sadici ai patriei sînt magistrații care ies în stradă, actorii, filosofii, corporatiștii, gedesiștii etc. Și asta nu de ieri, de azi. Dovada e articolul de mai jos, scris în 1999. O dovadă că lucrurile sînt bine „așezate“ de la bun început, că avem de-a face cu o strategie gîndită pe termen lung, că solida noastră „tranziție“ nu e făcută să treacă…

România trece printr-un periculos acces de febră. În curtea Securității a fost aruncată o grenadă cu inelul tras, dar cineva de acolo a avut agerimea de a o arunca înapoi, așa încît explozia să aibă loc tot în ograda „civililor“. Comunismul, cu toate relele lui, pare să fie, după ultimele dezvăluiri, produsul „elitelor“ autohtone, respectiv al actualei „societăți civile“. Chestia cu „Moarte intelectualilor!“ n-a avut efectul scontat. Dar putem organiza acum o amplă operațiune de murdărire a lor. Îi putem lichida moralmente, cu rezultate spectaculoase. Pe de o parte, îi azvîrlim astfel în gheara oprobriului public (ei sînt vinovați pentru tot, ei sînt marii trădători, marile lichele, coloana a cincea a Securității) și, pe de altă parte, la adăpostul acestei noi mineriade de hîrtie, securiștii înșiși și comanditarii lor pot să doarmă liniștiți, dacă nu chiar să chefuiască euforic. Sînt „marginalizați“. Sînt descărcați de vină, amînați pentru judecata de apoi. Elitele, organizate în „grupuri de presiune“ și în „rețele“ subversive, elitele moralizatoare, găunoase, cu prestigii măsluite și cu operă nulă, elitele putrede sînt responsabile pentru toate nefericirile poporului. Ei, elitiștii, ei, care fac pe „judecătorii națiunii“, ei trebuie să dea socoteală pentru colectivizarea agriculturii, pentru Canal și pentru Pitești, pentru arestările și deportările din anii '50, pentru tezele din iulie, pentru cenzura ideologică și pentru foametea anilor '80. Ei l-au omorît pe Gheorghe Ursu, ei l-au bătut pe Paul Goma, ei l-au arestat pe Radu Filipescu, i-au terorizat pe Doina Cornea, pe Mircea Dinescu și pe Dorin Tudoran, și au înnegrit zilele lui Dan Petrescu și ale lui Gabriel Andreescu. Odată demascați acești răufăcători, acești campioni ai masochismului (căci au lucrat constant și ipocrit și împotriva lor înșiși), țara va intra în ordine. Vom putea construi o Românie nouă și curată. (…), cu șmecheri prosperi, lepre obraznice și hoți veseli. Tot soiul de frustrări și resentimente, tot soiul de antipatii și răfuieli private sînt ambalate în vestmîntul nobil al campaniei pentru „adevăr“ și dreptate. Uneori, cîntărind calibrul noilor activiști, am impresia că asist la o cruciadă a repetenților, bucuroși că au prins, în sfîrșit, un moment prielnic pentru a da de pămînt cu „tocilarii“. Nu mai vrem „repere“, „modele“, portrete plauzibile. Vrem să ne bălăcim cu toții în zoaiele marasmului etic și ale mediocrității împărtășite! Cei mai slabi de înger sînt deja în comă. Ici-colo se aud voci patetice: „Nu mai credem în nimeni!“, „Totul pute!“. Realitatea e o combinație asfixiantă de vomisment și fecală. Ne putem imagina cu ușurință un ecran de televiziune pe care apar, solidari, membrii Comitetului Central al PCR și capii Securității, strigînd, ca altădată Dinescu și Caramitru: „Am învins!“. O mulțime de petarde aiuritoare au explodat, de la o vreme, pe ecranele televizoarelor și în paginile ziarelor. Observatorul curios și neimplicat are dinainte o materie de studiu fabuloasă. Un întreg fișier de etică, sociologie, caracterologie, metafizică și teologie i se oferă abundent, spre analiză și reflecție. Din păcate, nu sînt neimplicat, iar curiozitatea mea „științifică“ e obosită. Dar trebuie să spun că lucrul care mă tulbură cel mai mult, din toată această tevatură, este ușurința cu care se pun în joc vieți și destine, frivolitatea cu care se distribuie zvonul, ipoteza, speculația ludică, pura (impură) opinie. *Oricine poate spune orice despre oricine*. Nu există amendă, nu există răspundere, nu există măsură. S-a dat drumul la libertatea de a imagina scenarii și culpabilități multicolore, ca într-un delirant joc de societate. Ne jucăm de-a îmbrîncitul în prăpastie, „în doi, în trei, în cîte cîți vrei“. Prelucrăm teme dostoievskiene, cu verva lui Labiche. Suspiciunea generalizată e de rigoare, condamnarea promptă a „aproapelui“, chiar dacă aproximativă sau arbitrară, e la îndemînă. În capul meu, judecata purtată asupra cuiva nu are consistență și sens decît dacă se bizuie pe *probe limpezi,* puse pe masă odată cu verdictul. Deducțiile sofistice, bănuielile vagi, combinatorica mentală aventuroasă nu ajung pentru a incrimina un om. Riști să comiți un asasinat moral, să pui un om cumsecade sub un stigmat dezonorant. Riști, cu alte cuvinte, să devii mai vinovat decît cel pe care îl acuzi. Putem închipui și o situație în care dovezile sînt precare, dar acuzatorul se bucură măcar de un capital masiv de încredere publică, cîștigat și verificat îndelung, prin isprăvi culturale și civice răsunătoare. Asemenea cazuri sînt rarisime, iar recursul la ele, chiar cînd e vorba de adevărate „monumente“ de moralitate, nu scutește de incertitudine și eroare. La noi însă, avem de-a face cu o situație jenantă. Acuzațiile se fac fără probe convingătoare, iar cei care le fac n-au, de regulă, nici un profil. Gigi, sau Nelu, sau Maricica apar la televizor și dau cu tunul în „elite“. Sau în cei pe care nu-i au la inimă. Cam asta făceau și unii mineri cînd, în 1990, dădeau cu bîta în studenți și în tot ce li se părea că seamănă a intelectual. Trăim așadar spasmodic, din mineriadă în mineriadă. Acum e vremea mineriadei de hîrtie. Care va fi următoarea?

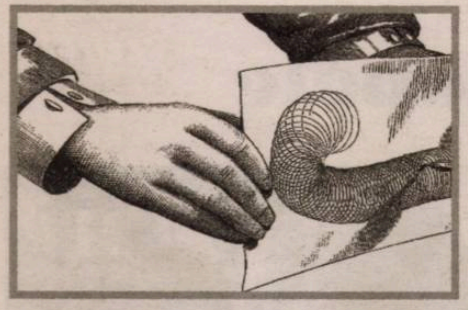

Andrei CORNEA

la **răscruce** de **gînduri**

Universitatea

Săptămîna trecută, cîteva proteste împotriva OUG 7 desfășurate „la porțile“ unor universități, cu participarea profesorilor și a studenților, au stîrnit anumite întrebări și neliniști în unele cercuri. Au fost și atacuri, desigur, unele chiar foarte ticăloase, în medii online (https://www.cotidianul.ro/prietenii-lui-gabriel-liiceanu-organizeaza-un-protest-politic-ilegal-la-filosofie). Au fost și unele mîrîieli pe coridoare, în unele catedre sau pe grupurile studențești online. S-a spus că în universitate nu se face politică și chiar că asemenea proteste ar fi ilegale.

Să ne înțelegem: protestele n-au avut un caracter „oficial“, iar participarea, deși semnificativă la unele facultăți, n-a fost prea mare în ansamblul mediului universitar. A avut un caracter simbolic și de trezire a atenției, dar nu de masă. Mai ales participarea studențească a fost destul de redusă, din păcate.

E adevărat: în mod ideal, în universitate, politica este numai materie de studiu specializat la departamentele de profil, dar n-ar trebui să devină „activitate“. În universitate „nu se face“ politică, iar afilierea politică n-ar trebui să influențeze nici promovările, nici notările, nici materia unor cursuri. *În mod ideal,* căci în fapt universitățile au fost și sînt pretutindeni în lume un teritoriu unde frămîntările și disputele politice nu lipsesc. Totuși, cîtă vreme societatea și politica țării rămîn în matca lor, cîtă vreme aproape întreaga clasă politică împărtășește nu doar verbal, ci și în fapt aceleași principii și valori fundamentale, cîtă vreme deci societatea și politicul stau pe fundamente democratice și liberale relativ stabile și sigure, este preferabil ca universitățile să stea departe de politica curentă. În asemenea condiții ar fi greșit să se dea, de exemplu, studenților indicații de vot explicite sau să se facă propagandă unui partid.

Dar astăzi, la noi, societatea și politica și-au ieșit din matcă. Felul în care e condusă România sugerează că valorile democratice și liberale înseși sînt în joc, spre a nu mai vorbi despre valorile europene, pe care România s-a angajat oficial să le respecte, atunci cînd a aderat la UE. De fapt, lucrul cel mai percutant din punctul acesta de vedere este chiar modalitatea în care se guvernează, chiar fără a mai ține cont de conținut. De fapt, modalitatea *este,* într-un fel, chiar conținutul. Mă refer la guvernarea prin veritabile „decrete-legi“ (OUG 13, OUG 7, OUG 114), care schimbă esențial și peste noapte (literal) arhitectura legală a unor instituții, a sistemelor de impozitare, a funcționării Justiției. Acestea sînt de regulă nediscutate în prealabil și în detaliu cu părțile implicate, sînt emise pe neașteptate, seara tîrziu sau în prag de sărbători, iar cînd primesc niște avize consultative negative, acestea sînt de regulă ignorate. Deja avem în România o putere discreționară, care nu mai guvernează democratic nici măcar la standardele de pînă acum unu-doi ani și unde executivul, dirijat de un grup restrîns din PSD, s-a substituit practic Parlamentului în chestiuni esențiale. Prin felul în care legiferează sistematic și nu excepțional prin OUG, Puterea declară că nu-i pasă nici de ce crede o mare parte din societate, nici de considerente de transparență, nici de eficiență economică, dacă e cazul, nici de opiniile unor parteneri internaționali. Dacă totuși reacțiile (interne și internaționale) sînt masive, Puterea mai corectează cîte ceva prin alte OUG, indicînd astfel că numai presiunea directă și amenințarea cu represaliile de un fel sau altul contează pentru ea. Cedează astfel tactic un pic de teren, gata să revină la atac, îndată ce condițiile i se par favorabile, căci scopul strategic rămîne unul și același: dominația totală. Altfel spus, Puterea a renunțat la orice pretenție de consens democratic în chestiuni esențiale, iar ideea de dialog real socio-politic i-a devenit complet străină, pînă la punctul încît adesea nici măcar n-o mai mimează. Adversarii sînt insultați și categorisiți drept „șobolani“, tratați drept „vînduți“ străinilor, lui Soros sau multinaționalelor, li se neagă patriotismul, ba chiar calitatea de „români“. Partidul de guvernămînt nu mai acceptă aproape deloc justificarea unor critici nici măcar din interiorul său: dovadă că toți criticii interni au fost, rînd pe rînd, excluși din partid, indiferent de meritele lor precedente. PSD e tot mai aproape de firea unui partid totalitar.

În aceste condiții, ar fi o lașitate să negăm universității dreptul de a-și face auzită vocea. Căci sînt puse în joc acum, la noi, tocmai valorile fundamentale pe care, în chip tradițional, se bazează și universitatea: dialogul, justiția, competența, toleranța pentru opiniile diferite și mai ales libertatea. Că acestea toate au și o componentă politică, e evident. Dar nu doar politică. Am zice: pentru o universitate liberă ele au o *componentă existențială*. Și atunci, cine ne poate nega dreptul să le susținem cu voce tare și în universități? Căci nimeni să nu-și facă iluzii: dacă independența Justiției cade cu totul, va cădea și libertatea academică, mai devreme sau mai tîrziu. Iar dacă orice adversar va fi insultat și denigrat în media arondată Puterii, numai pentru că e adversarul Puterii, nici în universitate lucrurile nu vor sta mai bine la un moment dat. Și cînd în societate numai raporturile de putere brută vor mai conta (după principiul lui Lenin, „Care pe care“) și numai jocurile cu sumă nulă vor mai fi jucate, să nu ne închipuim că universitatea va rămîne, ea singură, o oază de dialog liber și de căutare non-partizană a adevărului.

Prin urmare, s-o spunem răspicat: în aceste momente dificile, universitatea nu se poate sustrage de la un fel de politică, desigur, nu în sensul limitat al cuvîntului. Acum cîțiva ani ea a denunțat impostura academică, sosită din partea unui fost prim-ministru. Acum se află înaintea unei alte imposturi, mult mai grave, de natură instrinsec politică: o Putere care se pretinde democratică, dar golește de conținut tocmai valorile democrației autentice, ale justiției și libertății, existențiale pentru universitate. Mai are deci acum universitatea libertatea de a tăcea?

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Pe stradă

Sînt pe stradă. Strîng semnături pentru Alianța USR-PLUS. Este a noua oară cînd fac asta și deja sînt obișnuit cu sila de politică pe care majoritatea celor pe care îi rog să ne ajute o afișează.

Am fost de mai multe ori înjurat. De două ori ni s-a spus că ar trebui să fim împușcați. De ambele dăți cei în cauză ne-au explicat că știu de la Antena 3 că sîntem niște hoți plătiți de străini, care vrem răul țării.

România a fost condusă de formele PSD-ului pentru o mare majoritate a celor 30 de ani de la revoluție. Televiziunile de „știri" cu cele mai mari audiențe au fost sau sînt controlate de oameni cu enorme probleme de corupție. Mogulii de televiziuni au ajuns mai toți în pușcărie (Sîrbu, Vîntu, Voiculescu), unul este suspect de crimă și a fugit din țară, iar celălalt este de cîțiva ani buni în Serbia, unde se ascunde și el de Justiție. Toți, dar toți șefii principalelor trei televiziuni de știri au jucat roluri extrem de importante în PSD.

În fiecare zi, „știrile" sînt dominate de oamenii PSD-ului, de oameni plătiți de PSD, de oameni angajați de oamenii plătiți sau dependenți de PSD, de partenerii de coaliție ai PSD-ului sau de foști PSD-iști sau apropiați ai PSD-ului.

Acum cîteva zile, Facebook a anunțat public că au eliminat, în campania lor împotriva manipulării, patru pagini de „știri", 26 de conturi și un grup cu peste 1500 de conturi, toate legate de PSD.

Una dintre pagini se numea „Anti-Fake News". Mai clar, PSD-ul a finanțat o „fabrică" de minciuni care includea o pagină de produs și difuzat știri false denumită „Împotriva Știrilor False". Toate paginile eliminate de Facebook păreau aproape perfect sincronizate cu Antena 3 și România TV, unde foști colaboratori ai Securității atacă „securiștii" imaginari, unde oameni condamnați pentru corupție discută despre „eliminarea corupției", unde foști pușcăriași promovează reforma Justiției.

Polarizarea, radicalizarea electoratului, dezgustul de politică al majorității este rețeta perfectă pentru partide corupte de a sta la putere și a liderilor lor de a scăpa de pușcărie. Năstase, Micky Șpagă, Hrebenciuc, Vanghelie, Oprea, Maior au fost predecesorii lui Dragnea. PSD-ul a reușit în mod excepțional un singur lucru – să creeze o industrie a scandalului, a minciunii și a corupției menită să protejeze conducerea partidului.

PSD-ul nu a adus nimic bun României, dar în timpul lui Dragnea a devenit de-a dreptul toxic.

Pe stradă este ușor să îi recunoști pe cei care vor semna. În marea lor majoritate, au între 30 și 50 de ani și par din clasa de mijloc. Am strîns cîteva sute de semnături și am întîlnit probabil cîteva mii de oameni care mi-au spus că au semnat deja.

Am fost verificat de un jandarm care, după ce m-a legitimat, și-a dat seama că știa cine sînt, locuiește aproape de școala unde facem teme cu copiii în fiecare week-end, și a semnat și el.

E greu să mă explic celor care sînt agresiv împotriva oamenilor noi din politică. Greu de explicat că îmi este mai bine în afara politicii. Mult mai bine. Că cei apropiați mie nu sînt deloc fericiți că eu fac politică. Că am făcut public de la început că dacă, printr-un miracol, ajung în Parlamentul European, toți banii o să îi folosesc pentru a face o super-echipă de oameni la Bruxelles și pentru a ajuta financiar un minimum de 40 de oameni promițători să devină experți pe probleme europene, sperînd să ne înlocuiască rapid pe toți cei care participăm acum la alegeri.

E greu să îi lămuresc că nu am ambiții de demnități publice. Că nu vreau putere și nu sînt deloc interesat de funcții. Că mă uimesc așteptările pe care le au unii de la noi și m-am gîndit de cîteva ori că un partid „La Peștișorul de Aur" ar fi exact ceea ce îi trebuie României. Că îmi este greu să mă motivez să rămîn în politică și nu o dată m-am gîndit să renunț, nu de alta, dar e mult mai fain să comentezi de pe bară și să o arzi la schi în loc de luat înjurături la strîns de semnături. Că nu, nu sînt plătit de nimeni pentru a face asta.

Că urăsc să cer ceva și în mod sigur că nu am de gînd să cerșesc voturi. Dacă merit votul, bine, dacă nu, am justificarea perfectă pentru ieșirea din politică. Că în mod sincer chiar îmi doresc să fie alții mai buni pe care să îi votez.

Îmi plac oamenii buni, deși oamenii buni sînt adesea luați de proști. Am fost luat de prost de o mulțime de ori. Am fost luat de prost în școală, am fost luat de prost de unii dintre angajatorii mei, de unii dintre cei pe care i-am angajat și de pseudo-prieteni. Am fost luat de prost în ghetou, dar și în medii dominate de oameni foarte bine educați. De angajați ai băncilor și a destule firme. Și mă simt în fiecare zi luat de prost de PSD și de televiziunile lor.

De asta sînt pe stradă. Pentru că sînt înconjurat de un număr mare de oameni buni care nu sînt într-o situație care să le permită să fie în stradă, dar care și ei vor, la fel ca și mine, o schimbare a României.

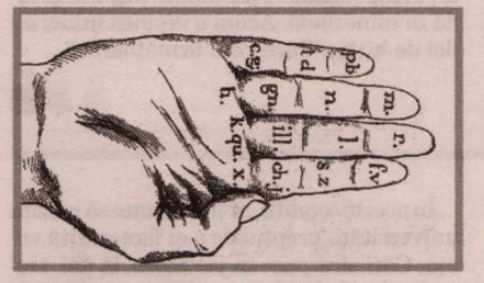

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Războiul protopopeic

Doamna profesor Protopopeea Protopopescu, de la Biologie, specializată de mulți ani pe Etologie – pe comportamentul și psihologia animalelor carevasăzică – a declanșat, încă de la debutul deceniului trecut, un război ecologic, cu implicații în țară și în străinătate. Pe scurt, ea se opunea vehement politicii de strămutare a exponatelor tinere din fauna regională sau națională în fauna altor arii, fie din interiorul patriei noastre ori din afara sa. Demersul aprigei universitare nu era însă strict etnocentric. Dezavua, în egală măsură, fenomenul de dislocare animalieră de pe întregul mapamond. Se știe că, de ceva vreme, organizațiile ecologice de profil fac eforturi de repopulare a unor spații geografice cu diverse specii de animale și păsări pe cale de dispariție (și chiar dispărute!) acolo, din cauza acțiunilor de habitat, invazive, derulate de către omul modern. În acest scop, sînt preluate exemplare june și sănătoase (din teritoriile unde ele încă prosperă) și readaptate, naturalizate, în spații de adopție. Oricăruia dintre noi, cred, procesul i-ar apărea firesc, pornind de la premisa că individul trebuie să revină la armonia primordială și să reconstruiască fauna distrusă, prin reabilitarea populațiilor de urși, rîși, lupi, vulpi, cinteze și privighetori în Europa și în lume. Nu și doamnei etolog însă, care a elaborat, în această privință, o teorie spectaculoasă, generatoare de mari polemici și scandaluri pe la forurile de mediu autohtone și euro-americane.

Pe scurt, Protopopeea susținea că animalele, aidoma ființelor umane, se nasc în locuri particularizate de *specificități culturale*. Da, aceasta era noțiunea academică folosită de cercetătoare – *specificitate culturală!* Prin intermediul ei, definea caracteristicile comportamentale, mentalitare și de comunicare ale animalelor aparținătoare diverselor zone geografice. Cu alte cuvinte, reprezentanții faunei planetare *ar vorbi în limbi,* adică ar folosi, în sunetele emise de fiecare specie în parte, *dialecte* și *limbaje personalizate,* pentru a comunica unul cu celălalt. Ca atare, un rîs născut în România s-ar aliena în compania unui rîs din Slovenia sau a unui *bobcat* trăitor în Arizona. La fel, ursul carpatin în compania moșmartinilor de aiurea. Interesant, teoria mergea pînă la detaliul regional. Și în interiorul aceleiași țări, afirma etologul, animalele ar fi folosit *sonorități dialectale* pentru transmiterea de mesaje, mistrețul moldav, de pildă, avînd șanse mari să fie surprins de accentul mistrețului muntean și de intonația celui ardelean. Mai mult, constatase doamna Protopopescu, atît fiarele pădurii, cît și păsările s-ar fi organizat în *caste, clanuri* și *ordine,* fiecare cu sistemele lor de comunicare și cutumele lor comportamentale. Lupul moldo-vlah nu s-ar fi intersectat, pe un astfel de palier, cu cel transatlantic, tot așa cum, nici în planul miniatural, lupul transilvan nu s-ar fi regăsit, *cultural* vorbind, în lupul prahovean.

La păsări, treaba devenea și mai complicată. Biologul, citînd, într-adevăr, din ornitologi celebri, care argumentaseră asemenea ipoteze în trecut, spunea că simpaticele cinteze ar fi comunicat prin țipete variate, în funcție de valea în care viețuiau, la ele deosebirile regionale fiind deci și mai intense. Nu mai amintesc diversitatea comportamentală menționată de Protopopeea la scatii, bufnițe, pupeze și ciocănitori!

© wikimedia commons

Dacă la oameni expresia „omul și locul" capătă sens în paradigma stratificării sociale și geografice, la profesoara noastră, sintagma „ciocănitoarea și copacul" deținea o semnificație etologică absolută. *Relocarea*, de aceea, reprezenta o crimă pe care Protopopeea o denunța agresiv ori de cîte ori avea ocazia. Inevitabil, tragedia s-a produs. La Congresul Biologilor, desfășurat recent în Universitate, pe colegul Nanu Cumnățel l-a pus Sfîntu' să participe cu o lucrare intitulată *Ursulețul carpatin. Dialecte și obiceiuri*. Cercetarea lui se referea la reacția ursilor băștinași în fața tendințelor de redistribuire a lor în spațiu. A strigat Cumnățel, în aula arhiplină, că ursacul moldovean s-ar exprima așa: „Mîr, mîr, pi mini, uăi ghiorlani, di-așilea di pi munti nu mî clintiești!" Cel muntean ar fi schimbat puțin registrul: „Mor, mor, pă mine, bre nene, dă aici dă pă munte nu mă clintești!". Nici ardeleanul nu s-ar fi lăsat mai prejos: „Moor, moor, no, mă frățiore, pă miine d-aiicee dă pă muntee, nuu măă clinteești, mă!"

Biologii prezenți la eveniment au intrat subit în agitație, întrucît o observaseră pe Protopopeea pornind avîntat, precum un hultan cu aripile întinse, spre prezidiu. Cumnățel a mai apucat să ofere și varianta ursului bănățean – „Mor, mor, pe mine, măi ceacea, ge-aici ge pe munce nu mă clinceși!" –, iar apoi a zbughit-o, terifiat, către ieșire, cu madam Protopopescu după el. Cea din urmă – complet dezlănțuită – scotea urlete marțiale, de uliu nemilos, pe care martorii pasionați de etologie l-au și inclus, *ad-hoc,* în „clanul" *Diabolicus*.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

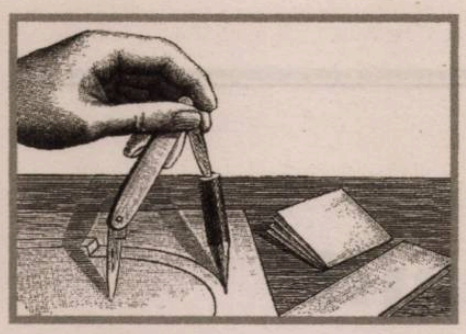

Matei VIȘNIEC

interogarea europeană

Algeria însetată de democrație

– o lecție dată Europei –

„Ei au milioane, noi sîntem milioane" – este doar unul din sloganele pe care le arborează algerienii care de patru săptămîni au ieșit din letargie și manifestează masiv pentru o schimbare politică. Mobilizarea lor ar trebui să fie o lecție pentru europenii care nu au habar ce înseamnă cu adevărat o dictatură și un stat polițienesc, pentru europenii care se joacă uneori cu focul permițînd regresul democrației și banalizarea extremismelor.

În Franța, „vestele galbene" manifestează pentru o mai mare putere de cumpărare și împotriva democrației reprezentative, contestînd printre altele, în mod isteric, legitimitatea președintelui Emmanuel Macron. În Algeria, cu spaima în suflet, milioane de oameni aspiră la democrația reprezentativă și la un model francez. De o parte și de alta a Mediteranei, cele două mișcări exprimă un decalaj gigantic între două lumi. Francezii nemulțumiți de Macron ar trebui poate să meargă să trăiască măcar o săptămînă printre algerieni, să vadă cum suportă algerienii, din 2013, un președinte-fantomă și o Putere opacă.

În vîrstă de 82 de ani, Abdelaziz Bouteflika se află în fruntea statului algerian din 1999, dar ultima dată cînd a pronunțat public un discurs a fost în 2012. Un accident cerebral l-a scos practic din viața politică, dar clanul din jurul său continuă să-i întrețină un cult devenit, după cum spune scriitorul algerian Kamel Daoud, absurd și umilitor. Cum președintele este absent (deseori spitalizat la Geneva), algerienii sînt obligați să se prosterneze și să cînte în fața portretului său, să jure fidelitate unui portret și să-l glorifice...

Este adevărat că Abdelaziz Bouteflika încarnează victoria împotriva islamiștilor radicali în urma unui război civil care a durat zece ani, între 1992 și 2002, și care s-a soldat cu 200.000 de morți. Dar el mai încarnează totala osificare a Puterii și incapacitatea generației care a luptat pentru independența Algeriei de a oferi un viitor tinerei generații. Or, într-o Algerie care numără 45 de miloane de locuitori, peste jumătate din populație are sub 30 de ani. Milioane de tineri nu au cunoscut decît războiul civil și regimul încarnat de Bouteflika. Și poate că populația algeriană n-ar ieși la manifestații masive dacă mafia politică din jurul lui Bouteflika n-ar fi decis să-i anunțe candidatura pentru un al cincilea mandat în fruntea țării. Luni 11 martie, sub presiunea străzii, puterea a dat înapoi, alegerile au fost amînate, candidatura lui Bouteflika a fost retrasă, dar algerienii rămîn vigilenți...

Spre deosebire de «vestele galbene» franceze, care trăiesc într-una din cele mai avansate democrații de pe glob, dar au manifestat în mod violent, cuvîntul de ordine al contestatarilor algerieni este „Fără violență". Algerienii știu că poliția și armata atît așteaptă, o vitrină spartă sau o mașină incendiată, pentru a declașa represiuni masive. „Ne este frică. Dar nu mai suportăm ca lumea întreagă să ne ironizeze din cauza pasivității noastre." Sînt cuvinte spuse de un tînăr algerian și reluate într-un reportaj publicat în Franța de revista *Le Point*. Același sentiment, să ne amintim, îl aveau și românii înainte de 1989, și anume că toată lumea îi privea cu milă din cauza pasivității lor.

Există însă în prezent și o pasivitate mai largă a europenilor, care nu văd cum diverse forțe fac tot posibilul ca să ia sub control Justiția sau mediile de informare, să propage naționalismul sau egoismul primar. „Toate țările au mafiile lor, numai la noi mafia are o întreagă țară." Acest text era înscris pe o pancartă arborată de un tînăr în cursul manifestațiilor de pe 1 martie de la Alger. Un text care ar trebui să le dea de gîndit și europenilor, ca să nu permită în unele țări mafiotizarea clasei politice.

„Sîntem furia care va face să se prăbușească zidul fricii" – iată un alt slogan scrijelit pe o bucată de carton de tineri manifestanți algerieni pe data de 3 martie. Uităm astăzi cu cîtă greutate s-au prăbușit „zidurile fricii" și în Europa, după al Doilea Război Mondial. În Europa occidentală lucrurile au mers mai repede, deși în Portugalia și în Spania aceste ziduri ale fricii au rezistat pînă în anii '80. Portugalia a trecut la democrație abia după moartea lui Salazar, în 1970, iar Spania după moartea lui Franco, în 1975.

Uităm și cît de miraculoasă a fost prăbușirea zidurilor fricii în țările Europei de Est, în 1989... Nimeni, nici un istoric, nici un profet, nu prevăzuse prăbușirea în lanț a „democrațiilor populare" și crearea într-un timp scurt a unei Uniuni Europene pe bază de principii democratice comune. Setea de libertate a algerienilor ar trebui să-i facă să reflecteze serios pe europenii care văd în prezent în Europa mai degrabă o sursă de probleme decît unica șansă de a găsi soluții.

În Algeria, puterea invizibilă din spatele lui Abdelaziz Bouteflika s-a crezut eternă. O spune scriitorul Kamel Daoud, stupefiat și el că protagoniștii războiului de independență cîștigat în 1962 împotriva Franței nu s-au gîndit să pregătească noi lideri, mai tineri, pentru a le preda ștafeta. Probabil că acest virus este universal uman: cum ajunge cineva la putere începe să se creadă nemuritor sau începe să fie ros în adîncul său de un vierme toxic, avid de eternizarea la putere.

În 2006, la Paris, niște tineri furioși că Guvernul voia o mai mare flexibilitate pe piața muncii, au scrijelit pe fațada unei universități cuvintele „Moarte democrației!". Cîtă inconștiență la cei care se joacă astfel cu libertatea! Ce iluzie să crezi că libertatea ar fi un dat etern, și cîtă prostie cînd îți bați joc de ea!

Bine ar fi ca algerienii să aleagă acum modelul democratic cel mai apropiat geografic și cultural de ei, altfel spus cel tunisian, și nicidecum modelul nefast al haosului din Libia, al războiului civil din Siria sau al dictaturii militare din Egipt.

PUBLICITATE

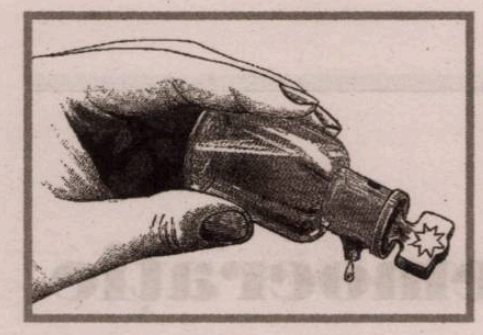

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Obsesia demnității

Discursul politic actual vehiculează cuvinte-emblemă inconfundabile, semne de recunoaștere și de afirmare a fidelității față de un grup *(stat paralel, protocoale, binom),* evitate sau citate ironic de cei din afara grupului respectiv. Pe lîngă acestea, există însă și cuvinte care pot fi folosite de toată lumea, dar își modifică sensul și conotațiile prin frecvența extremă a asocierii cu un anumit tip de discurs. *Demn* și *demnitate* – cuvinte altminteri normale, pozitive, respectabile – sînt astfel de indicii de poziționare politică. Cei care le folosesc în exces le asociază unui naționalism cu agresivitate latentă. Frecvența obsesivă a unor cuvinte și sensuri e adesea semnul unei slăbiciuni ascunse, dar care devine vizibilă din dorința de permanentă autojustificare: așa cum nu e de așteptat ca un funcționar public să afirme din senin că e cinstit, sau un preot că e credincios, nu ar fi nevoie ca *demnitatea* să fie clamată: ar trebui să fie implicită și discretă. Preocuparea cuiva de a-și afirma propria demnitate sugerează fie o nesiguranță (lumea nu îi recunoaște respectabilitatea), fie o acuzație (ceilalți, adversarii, nu sînt demni). Desigur, nu este vorba de folosirea relațională a termenului *demn (demn de ceva – de laudă, de o soartă mai bună, de Cartea Recordurilor* etc.), ci de utilizarea sa absolută, inerent ambiguă.

Din mesajele politice de Anul Nou ale celor aflați la putere (din decembrie 2018, ziare.com) nu au lipsit cuvintele-cheie: „redăm națiunii române *demnitatea*"; „pentru a construi o Românie *demnă*" (președintele partidului, L.D.); „o Românie *demnă* și mîndră" (prim-ministrul V.D.). În discursul prim-ministrului la ceremonia oficială de lansare a președinției României la Consiliul

„Ho!
că nu sînteți la cocină."

Uniunii Europene, din 10 ianuarie 2019, termenul *demnitate* apărea de trei ori: „Am onoarea de a vorbi în numele României, care, timp de 6 luni, va sta *cu demnitate* la masa la care se iau decizii importante"; „România va conduce *cu demnitate* Consiliul Uniunii Europene"; „Ca prim-ministru al României, îmi asum *cu onoare și demnitate* această înaltă responsabilitate". Într-o comunicare directă și colegială, asemenea asigurări insistente ar părea absurde. Cuvîntul *demnitate,* golit de conținut, capătă motivare doar în contextul polemic. Nu întîmplător, elogiile partizane recurg la același termen pentru a valoriza discursul antieuropean: „Liderul PSD, L.D., a felicitat-o pe premierul V.D. pentru prestația din plenul PE, «pentru *demnitatea* cu care a apărat poziția României și imaginea României în Parlamentul European»" (news.ro); „mesajul a fost fără cusur, o adevărată *lecție de politică și demnitate națională*" (sputnik.md); „Premierul V.D. a declarat, vineri, că Guvernul s-a prezentat în Parlamentul European cu *demnitate* și profesionalism" (ziaruldeiasi.ro).

Într-o formă benignă, asumarea *demnității* poate fi sursă de umor. La Caragiale, cuvintele *demn* și *demnitate* (sau echivalentul, azi învechit, *dignitate)* indică adesea adoptarea unei posturi ridicole, în contrast cu persoana și cu situația. Personajele din *Căldură mare* vorbesc cu „un calm imperturbabil, egal și *plin de dignitate";* părintele Marinache, evocat în *Duminica Tomii,* le strigă mahalagioaicelor din parohie, cu „ton *demn* de autoritate", „Ho! că nu sînteți la cocină"; în indicațiile de regie asupra replicilor lui Cațavencu apare de mai multe ori formula „cu *dignitate";* personajul însuși folosește termenul: „am fost lovit așa de crud în *dignitatea* mea, încît nu mai pot tăcea".

Demnitatea afirmată ritos azi e totuși mai mult decît o sursă de comic involuntar. Ce transmite cu adevărat cuvîntul se poate înțelege mai bine din discursul complementar, al negativității exprimate direct, în termeni care nu mai sînt la fel de neutri și ambigui. În opoziție cu *demnitatea,* politicienii în cauză vorbesc de „ploconire", „umilință", de țara „îngenuncheată", cu capul „în țărînă": „a continua ca România să fie *în genunchi* în fața oricăror interese străine" (L.D., digi24.ro); „noul guvernator și noua echipă de conducere de la Banca Națională a României să fie una de patrioți, pentru că altfel țara noastră «nu va putea *să scoată capul din țărînă»*" (D.V., stirileprotv.ro) etc.

Oricît ar părea de inocente, cuvintele *demn* și *demnitate* – și mai ales formula „lecție de demnitate" – se încarcă tot mai mult cu implicațiile agresive ale discursului naționalist și antieuropean.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

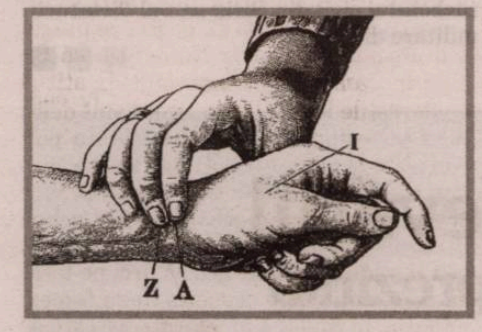

Horia CORCHEȘ

prof, viața mea

Să ne jucăm și de-a cercetașii

Spuneam în articolul anterior că îmi doresc să nu mă mai amărăsc, să mă bucur de o primăvară interesantă mai degrabă. Spuneam că nu am energia să fac o analiză a tuturor subiectelor de la etapa județeană a Olimpiadei de limba și literatura română, după ce am văzut și am analizat subiectul de la nivelul IV al secțiunii B, *Lectura ca abilitate de viață,* atît de dureros ciuntită. Iată însă că nu mă lasă cu totul contextul să mă îndepărtez de chestiune. Un părinte al unui elev de clasa a VI-a mă sună într-o zi și-mi propune un scurt dialog aplicat pe subiectul primit la secțiunea A. Mă roagă, dacă am disponibilitate, să citesc analiza dânsului. Nu numai că am citit-o, dar v-o propun și dumneavoastră, cititorilor. O dau anonimă, căci nu i-am cerut acordul. Precizez doar cîteva detalii. Subiectul a fost alcătuit din trei texte-suport, un fragment din *Cel din urmă basm* de Ionel Teodoreanu, un fragment din *Deodată în adîncul pădurii. O poveste* de Amos Oz și un text nonliterar despre cercetași preluat de pe Internet. Mai departe dau cuvîntul părintelui, cu decupaje masive, căci am primit o analiză mult mai amplă decît permite spațiul pe care-l am la dispoziție.

„Al treilea text-suport constă într-un mesaj informativ privind grupele de vîrstă ale cercetașilor, preluat de pe Internet. Textul conține greșeli gramaticale și inadvertențe de conținut. Astfel, în propoziția *Cercetașii cu vîrste cuprinse între 11 și 14 ani se numesc, simbolic: temerari,* adverbul de mod *simbolic* se află între verbul copulativ *se numesc* și numele predicativ *temerari*, însă este despărțit de acestea prin virgulă, respectiv două puncte. Ca semne de punctuație, două puncte se folosesc în situații prevăzute limitativ de gramatica limbii române;

Lupișori,
temerari, tineri.

nici una dintre acestea nu se regăsește în structura prezentă în textul propus. Pe de altă parte, la început, sînt descriși *temerarii,* se introduce apoi o frază privind *Lupișorul* (altă categorie de vîrstă), după care se revine la *temerari* și se continuă cu *tinerii*. Cu alte cuvinte, textul-suport C conține propoziții fără legătură între ele (cuvîntul „lupișorul" putînd fi explicat doar printr-o eroare de redactare) care denaturează mesajul. Sînt prezentate într-o manieră aleatorie aspecte referitoare la relief, transformarea corpului uman, toate acestea referindu-se la «tineri» care, prin raportare la grupă de vîrstă, sînt diferiți de «temerari» și de «lupișori». De asemenea, imaginile care însoțesc textul au un caracter de generalitate și nu completează mesajul scris în forma arătată mai sus. Drept urmare, solicitarea de la subiectul II, punctul 6 *(Care este relația dintre mesajul scris și prima imagine din textul-suport C?),* avînd la bază un fragment preluat de pe Internet, cu erori de redactare și greșeli gramaticale, este confuză și interpretabilă, nerespectînd problematica propusă.

La subiectul III se cere ca la redactarea compunerii despre *Cum te ajută spațiul familiar și cel necunoscut în înțelegerea lumii din jurul tău?* să se interpreteze un eveniment *din fiecare din cele trei texte-suport*. Pe lîngă faptul că cerința conține o nouă greșeală gramaticală, prepoziția corectă fiind *dintre* și nu *din,* în textul C nu este prezentat nici un eveniment, acesta conținînd informații cu privire la împărțirea cercetașilor pe grupe de vîrstă și la caracterizarea grupei aparținînd *temerarilor*. Textul-suport are un caracter informativ, reprezentînd o reclamă pentru activitățile desfășurate de asociația de cercetași, nerelatînd evenimente ce pot fi interpretate de către elevi.

Al doilea text-suport care evidențiază teama copiilor în fața necunoscutului și fuga de acesta nu poate susține o compunere care să răspundă la întrebarea *Cum te ajută spațiul necunoscut în înțelegerea lumii din jurul tău?* Evenimentul relatat contravine problematicii propuse, punînd elevul în imposibilitate de a extrage mesajul corect.

La subiectul IV s-a solicitat redactarea unui text narativ ficțional în care să se relateze o *experiență* într-un spațiu necunoscut, alături de prieteni. Baremul punctează prezentarea unei succesiuni de întîmplări. Contradicțiile existente între cerință și barem pornesc de la noțiunea de *experiență* ce presupune o trăire a unui eveniment rămas în amintire, care se raportează la realitate și are, în general, un caracter neplăcut (a se vedea, în acest sens, definiția cuvîntului din DEX).

Spațiul *necunoscut* poate fi valorificat printr-un text ficțional, însă nu se circumscrie sferei cuvîntului *experiență,* care necesită elemente concrete de loc și de timp. Pe de altă parte, întîmplările imaginare nu pot crea o experiență ce ajută la formarea unui caracter. Din acest considerent, condiția ficțională a compunerii este incompatibilă cu noțiunea de experiență care se raportează, în mod firesc, la aspecte reale din viața cuiva. De altfel, în barem nu se mai folosește noțiunea de *experiență,* ci aceea de *întîmplare,* care înseamnă *un eveniment, o peripeție,* ce nu generează neapărat o anumită trăire.

Este o contradicție evidentă între cerințele subiectului și aspectele punctate în barem. Elevul formulează răspunsurile pe care le consideră adecvate și rezolvă cerințele propuse în teză, neraportîndu-se la un barem la care doar profesorul evaluator are acces în momentul corectării/evaluării lucrării."

Acestea fiind spuse, nu îmi rămîne decît să vă (și să îmi) doresc, în continuare, o primăvară însorită și interesantă.

***Horia Corcheș** este scriitor și profesor de limba și literatura română.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Sicilia, în extrasezon

– partea a doua: Ortigia –

Puțin înainte de ora prînzului, la terasa din micul port turistic din Ortigia, la cele cîteva mese înșirate la soare – un soare pe care îl simți cam ca la noi prin aprilie, deși sîntem abia în februarie –, în afară de noi mai este doar o familie alcătuită dintr-o bunică și doi nepoți adolescenți. *British,* după accent. Bunica savurează un espresso, cu ochii pe jumătate închiși, încercînd parcă să absoarbă toată lumina soarelui și, odată cu ea, să aibă parte și de ceva vitamina D, o înțeleg și o compătimesc pentru toată umezeala iernii engleze pe care a îndurat-o. Din cînd în cînd, mai deschide cîte un ochi vigilent ca să-și supravegheze nepoții, dar și ca să se bucure de peisajul de carte poștală – cerul senin, marea calmă, cu vreo șapte nuanțe, de la turcoaz la albastru intens sau gri, bărcuțele albe și cochete, un velier vechi tip „piraților din Caraibe", turistic, desigur, steaguri italiene care flutură în legea lor. Băieții par plictisiți, somnoroși și, aș risca să zic, cam mahmuri pentru că își gîlgîie cu sete sucurile de portocale proaspăt stoarse. Pe unde or fi petrecut noaptea trecută, din moment ce trei sferturi dintre crîșmele, cluburile, restaurantele de pe insulița de lîngă Siracuza sînt închise? Oficial, sezonul începe de la 1 martie, cînd vor crește și prețurile, pînă atunci oamenii, mici întreprinzători italieni, se pregătesc, însă nu în stilul zgomotos de Vama Veche înainte de 1 Mai – mai văruiesc cîte un zid, reconstruiesc, mai aduc cîte un ghiveci cu vreun lămîi, mai pictează cîte o masă a unei terase boeme. Să locuiești cinci zile într-o Ortigia aproape pustie, fără să te îmbulzești printre hoardele de turiști care să se strecoare pe zecile de străduțe înguste, cu clădiri baroce, urmînd cîte un ins cu un steguleț japonez, spaniol, canadian etc., oprindu-se doar pentru a face mii de poze ce se vor stoca într-un fișier care se va numi *Italia* și probabil că nu se va deschide niciodată, să fii întîmpinat dimineața doar de localnici care, începînd din a treia zi, te recunosc și te salută mi se pare un privilegiu. Ortigia este un loc exclusiv turistic, ca multe altele din Italia, însă asta nu-i știrbește din farmec. În extrasezon poate să ți separă un pic dezolant și, cu atît mai mult, încîntător, o insulă a unei insule, un capăt de lume cu o faleză stîncoasă de care se izbesc valurile mării. Spre deosebire de Taormina, unde marea este doar de decor, aici este o prezență, o auzi în permanență, o vezi cum se transformă în funcție de vreme, o simți. Și cel mai bine am simțit-o în cele două zile de furtună cum nici localnicii nu au mai prins de multă vreme, am văzut chiar un bătrînel făcîndu-și cruce cînd o rafală de vînt care mătura o piațetă aproape că l-a luat pe sus, s-a prins cu ambele mîini de un stîlp, iar doi polițiști s-au oprit în dreptul lui ca să se convingă că era bine. În același timp, la București ningea, ninsoarea se transforma în viscol. Pe insula Ortigia, orașul vechi căpăta o acustică cu totul specială, peste tot era numai un vuiet aproape muzical, se răsturnau amfore cu flori, se rostogoleau pe străzi portocale, săreau țigle de pe case, iar ziduri le lor vechi de sute de ani trosneau, marea inunda țărmul, străzile, am văzut valuri ca-n filmele cu tsunami, ne-am refugiat la galeria de artă regională unde se pare că exista un singur Caravaggio, însă noi nu l-am găsit, îl mutaseră în altă parte, apoi am intrat într-o clădire pe care scria în românește un „Hristos a înviat!" care rămăsese de la Paștele trecut sau îl anunța pe cel care urma să vină și am descoperit o parohie ortodoxă românească tocmai aici, la capătul lumii, erau la un praznic după slujba de duminică, ne-au invitat la masă, am mîncat cozonac și salată de icre, am vorbit despre muncile în agricultură și în construcții, mi s-a părut totul foarte straniu, de parcă ne aflam în cala unui vapor cu o destinație necunoscută, ne simțeam în siguranță, în vreme ce vîntul de afară rupea tot. Însă a doua zi a ieșit soarele și lucrurile s-au calmat, autoritățile au înlăturat rămășițele dezastrului, au reparat într-un timp record calea ferată dintre Siracuza și Catania, peste care căzuseră copaci (în Italia, spiritul comunitar mereu te ia prin surprindere), iar bunica englezoaică și cei doi nepoți care probabil că au băut pe ascuns cine știe pe unde au putut să-și reia sejurul lor liniștit în Sicilia. Și noi alături de ei. Așa că ne-am ridicat de la masa de pe terasa din port ca să mergem în piață, locul meu preferat din Ortigia. O piață micuță care se întinde doar pe două străzi și care nu seamănă deloc

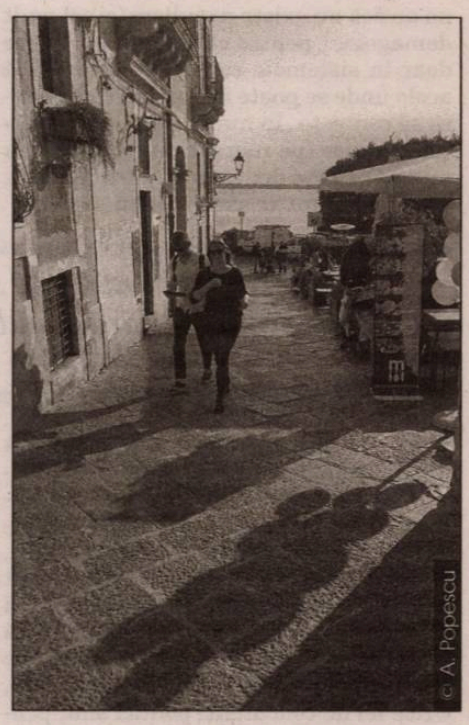

cu Piața Obor, de pildă, dar unde găsești de toate – și portocale roșii, la un euro punga, și anghinare, fenicul, sparanghel și alte legume, trufandale pe la noi, la prețuri derizorii, dar și ceapă, brînză, ciocolată faimoasă de la Modica, tot soiul de lichioruri făcute în casă, pește și alte drăcovenii din mare, unele total necunoscute pentru mine. Găsești de toate, inclusiv spectacol. Negustorii își strigă și laudă marfa din toți bojocii, cu voci profunde, cîntate, abia acum înțelegi ce-i cu toată povestea cu opera în Italia, cu ariile, cu tenorii, au oamenii ăștia niște voci! Aproape fiecare tarabă are cîte o măsuță la care poți să stai, să degusți, să privești, o stridie e doi euro, ți-o desface în fața ta, paharul de vin e gratis, caracatița apare cu un hocus-pocus dintr-o oală cu apă fierbinte, ca la noi porumbul fiert. Bem la birtul pieții – unde altundeva? – cîte o bere și un Amaro dell Etna, inevitabil îmi aduc aminte de Obor, deși aici e cu totul altă lume, mă gîndesc că mi-aș dori să-mi petrec o viață întreagă prin piețe, dacă aș avea destui bani, aș documenta și aș scrie o carte despre piețele lumii, cu toate aromele, gusturile și oamenii lor. Pe la ora două piața se sparge, proprietarul unui alt birt mătură repede resturile din fața ușii și aduce acolo cîteva mese pentru o gustare „la botul calului", se îmbulzesc turiștii care știu deja despre ce e vorba, pe mese apar platouri fistichii cu pește, brînză, prosciutto, se bea vinul casei la carafă, e soare și ești înconjurat de oameni veseli – un zumzet plăcut, adormitor, marea e după colț, te simți ca-n rai.

În general, Sicilia mi-a lăsat impresia unei provincii îndepărtate a Italiei, cea pe care o știam din filme și din cărți, cu o personalitate proprie, departe și în același timp aproape de continent, exotică și în același timp familiară. Deși nu am învățat niciodată limba italiană, am înțeles-o intutitiv în proporție de 60-70%, apoi am aflat că dialectul din Sicilia e cel mai apropiat de limba română. Mi-am dat seama că au un accent cum e cel moldovenesc de la noi, limba e mai moale, are un fel de ș-uri, nu e „cucina", e „cușina", dar poate că mi s-a părut mie. Seara îmi plăcea să mă uit la televizor la știrile regionale siciliene, chiar dacă nu înțelegeam tot, erau niște știri blînde, inofensive, relaxante: un preot voia să restaureze o biserică, niște agricultori aveau o conferință la Ragusta, se pregătea un mic festival la Noto. Știu că Sicilia înseamnă mult mai mult de atît și că poveștile legate de mafie nu sînt deloc doar povești, însă în cîteva zile nu poți să-ți dai seama, nu poți decît să te bucuri din plin de un loc unde viața e dulce și angoasele dispar, să tragi cu urechea la vocile copiilor care se joacă cu mingea în piațeta de alături, să urci pe terasa pensiunii de pe acoperiș ca să fumezi o țigară, în liniștea binefăcătoare care se lasă.

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

2 lei ceapa

Este primul moment din simfonia primăverii. Primul semn că a dat primăvara. 2 lei e scump pentru cîteva fire de ceapă verde. Dar, da, ce bine, de la 2 se va duce în Paște pînă-n 50 de bani. Urzica, și ea. Spanacul, și el. Tot ce e verde e trecător, pardon, încîntător, bio și fabulos de ieftin. Ceapa verde este pasul pe care pămîntul, în mărinimia lui, pardon, pămîntul nu gîndește, dă-l în mă-sa și n-are mărinimie. Dacă pui în pămînt, ca un prost, ai. Dacă nu, mergi la supermarket, în piață. Și cu toate acestea – se produc 2 automobile/secundă, respectiv 4 biciclete/secundă; se fumează 250.000 de țigări/secundă; se vînd 15 calculatoare/secundă; se cheltuiesc 20.000 de dolari/secundă, pentru droguri; au murit, *doar* de foame, 22.000 de oameni, din totalul de 120.000 de morți; s-au născut 280.000 de copii; s-au cheltuit în scopuri militare 3 miliarde și jumătate de dolari; s-au expediat 160 de miliarde de e-mail-uri; s-au cheltuit 143 de milioane de dolari pe jocuri video.

În acest an: 112.000.000 de nounăscuți; 842.000 de sinucideri; 33.000.000 de avorturi; s-au pierdut 4.000.000 hectare de pădure; s-au tipărit 1.986.000 de cărți (titluri).

Băi, dar chiar nimănui nu-i pasă că a dat ceapa, usturoiul? Ce lume fără inimă, doar statistică! Vai de capul vostru, atît zic. Că mîine e altă zi. Iar 842.000 de sinucideri, iar 33.000.000 de avorturi. Iar 22.000 de oameni morți de foame. Ceapa și worldometers.info.

Radu NAUM

un sport **la Răsărit**

E poate explicabil de ce nu există piloți de Formula I sau jochei români în competiții internaționale. Dar de ce nu există nici cicliști?

Adică are cineva senzația că acest sport, ciclismul, e unul accesibil într-o țară în care nu se găsesc la cluburi mingi, d-apăi biciclete? Păi, un „căluț" de contracronometru poate ajunge la prețuri mai mari decît un SUV. Și cum nu poți avea ciclism fără biciclete – deși poate că Guvernul va da o ordonanță și în acest sens –, e greu să existi în elita lumii. Prezența românilor în templul acestui sport s-a petrecut brusc, în 1936, în persoana a patru curajoși care au abandonat cu toții înainte ca Turul Franței să fi început cu adevărat, și s-a terminat acolo. În vremea în care To'arășii construiau socialismul în drum spre Alpe d'Huez-ul comunismului, ciclismul a intrat la grămadă cu toate sporturile cărora li se dădea un șut în fund ca să facă un pas înainte. Atunci chiar am avut cicliști în elita numită Cursa Păcii. Pacifici din fire, i-am respectat spiritul și n-am „bătut" pe nimeni. Băieții au mai cîștigat ceva etape, Romașcanu a dus și un tricou, al celui mai combativ, pînă la final. Dar vremurile alea au apus, din fericire (ca sistem vorbind). Am eșuat de la „fiecăruia după necesități" la „fiecare pentru sine". Azi avem doi oameni la periferia performanței. Zic doi oameni, și nu doi români, din următorul motiv: unul dintre ei e moldovean rusofon care și-a luat cetățenia, că e România în UE. Serghei Țvetcov e un tip OK. Dar nu trebuie deranjat cu un dialog în limba lui Creangă. Celălalt e Eduard Grosu. Ca să ajungă aproape de a cîștiga o etapă în Turul Italiei a trebuit să se exileze în Italia. Hai, că am lungit vorba. E simplu: orice costă un pic și necesită o structură coerentă ne depășește. A, că sînt cîteva sporturi care rezistă încă, da, OK, dar ele nu sînt, din păcate, între cele mai prizate ale planetei, acolo unde concurența e imensă. Și noi sîntem mici, mici... Gata, asta e. Să nu cumva mă întrebați data viitoare de ce nu avem campioni de golf, că vă trimit la Țiriac!

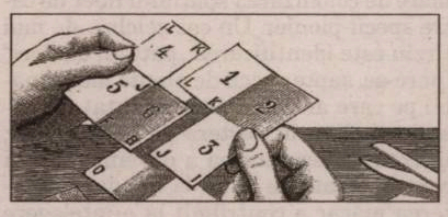

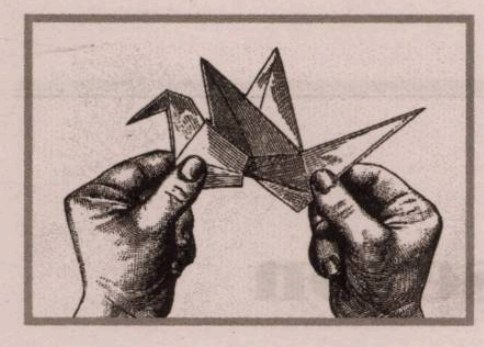

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Ce este populismul?

O problemă care ne-a preocupat și pe noi la *Dilema veche*. Am făcut un întreg Dosar pe tema asta. Profesor de științe politice de la Princeton University, Jan-Werner Müller – cunoscut pentru articolele publicate în ziare și reviste importante din Statele Unite, Germania și Marea Britanie – a scris o carte având ca titlu chiar această întrebare: *Ce este populismul?* (a apărut și în românește, la Editura Polirom).

Populismul, deși e un termen mai vechi, nu e tocmai ușor de definit, mai ales în forma sub care se dezvoltă astăzi în lume. E vorba de un concept politic *alunecos*, după cum bine îl descrie istoricul american Michael Kazin pe coperta a 4-a a cărții. Poate cel mai ușor de înțeles este prin asocierea cu cîteva nume cunoscute: Donald Trump, Viktor Orbán, Silvio Berlusconi, Marine Le Pen, Jörg Haider, Alexis Tsipras sau Hugo Chávez. Nu chiar dictatori, dar lideri politici cu pretenții autoritare, nu totdeauna la putere, ci și în opoziție, nu doar de dreapta, ci și de stînga. Ce-i unește însă mai exact pe toți aceștia? E o problemă pe care încearcă s-o deslușească într-un mod cît se poate de sistematic profesorul Müller. Și una din cele mai profunde concluzii la care ajunge este că „Populismul nu reprezintă nici partea autentică a politicii democratice moderne, nici un soi de patologie provocată de cetățeni lipsiți de rațiune. *El este umbra permanentă a politicii reprezentative.*“ Autorul spune că în Atena antică nu exista populism (ci cel mult demagogie), pentru că populismul apare doar în sistemele reprezentative, adică acolo unde se poate ivi oricînd cineva care să conteste „în numele poporului“ elitele politice (pe reprezentanții aleși sau numiți). Într-o democrație participativă, populismul nu ar avea nici un sens.

Guvernul actual tinde să copieze idei și metode de tip populist, fără să aibă însă politicieni populiști cu priză electorală.

Nu pot fi considerați neapărat populiști toți cei care critică elitele și nici măcar toți cei care vorbesc în numele poporului, observă Jan-Werner Müller. Populiștii, însă, au întotdeauna pretenția că doar ei sînt adevărații reprezentanți ai poporului și că doar ei știu ce vrea poporul. Pe lîngă acest „tupeu“, cum i-am putea spune pe românește, populiștii sînt antipluraliști. Orice fel de concurenți politici sînt, pentru ei, ilegitimi. Ce mai observă profesorul Müller cu acuitate este că, deși apelează adesea la referendumuri, populiștii nu folosesc acest instrument pentru a afla ce vor cetățenii, ci doar pentru a confirma ceea ce ei „au stabilit deja că este adevărata voință a poporului“.

Populiștii pretind că sînt democrați. Jan-Werner Müller spune că termenul „democrații neliberale“ aplicat unor regimuri de tipul celor din Ungaria sau Turcia de astăzi este „profund înșelător“. El constată că populismul afectează democrația, nu doar liberalismul: „Diagnosticul de *democrație neliberală* a fost un simptom al unei mahmureli filozofice și politice generale de după 1989. În zilele amețitoare ale căderii comunismului, cînd lumea părea îmbătată cu democrație, principiul majorității și statul de drept păreau că vor merge mereu mînă în mînă. Dar curînd alegerile au produs majorități care apoi s-au folosit de toată puterea disponibilă pentru a oprima minorități și a încălca drepturi fundamentale. Concluzia clară a fost că liberalismul trebuia consolidat pentru a ține sub control pericolele democrației în țările în care competitorii politici dau dovadă de o mentalitate de tipul *cîștigătorul ia totul.*“

Populiștii, spune Jan-Werner Müller, trebuie criticați „pentru ceea ce sînt – un pericol real la adresa democrației“. „Se pot lua în serios problemele pe care aceștia le ridică fără a accepta modurile în care ei formulează aceste probleme“ – mai scrie profesorul de politologie. *Formularea problemelor,* tipică populiștilor, ar putea constitui un subiect aparte de studiu (Müller nu explorează această direcție). Dar e de observat că formulările populiste au ceva în comun cu formulările unor titluri din ziare sau de la televiziuni. Sînt exprimări care atrag atenția publicului, dar de fapt deformează (exagerează) realitatea. E tendința actuală a marketingului politic, jurnalistic și comercial.

În fine, dacă ar fi să riscăm o adaptare foarte largă a lucrurilor pe care le-am aflat din cartea lui Jan-Werner Müller la lumea politică românească, ar fi de observat că guvernul actual tinde să copieze idei și metode de tip populist, fără să aibă însă politicieni populiști cu priză electorală. Veleități de lider populist ar fi avut mai degrabă Traian Băsescu, dar guvernele sale nu s-au înscris, în general, pe linia populistă.

ready made

„Sportul a adus cu sine și lipsa de spirit a rassei anglosacsone, plântând-o și între acei tineri, cari până acum numai lipsă de spirit n'au dovedit. Însuș Agathon zice, că mentalitatea unui șampion și a unui tenor e perfect aceeaș și întradevăr între tinerii acestei generații sportiste găsim o mulțime de oameni nesuferiți – parte puritani, parte metafizicieni ai spiritului, cari în afară de sport nu recunosc nimic pe lume. Dar chiar și furișarea femeii sau mai bine zis a fetelor tinere, în viața intimă a tinerilor, în cea mai mare parte se atribue studiului și mai ales sportului, cari o favorizează, fapt care ne pune serios, pe gânduri.“

Noi. Organul Studențimii Române,
Anul I, Nr. 6, Noemvrie 1913

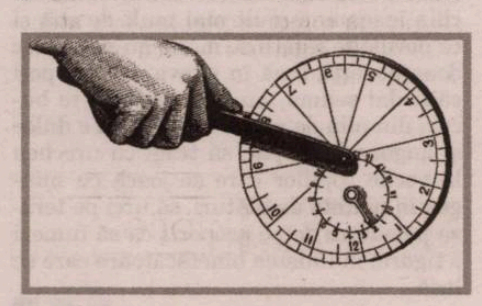

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

De floare

Avertisment pentru cei alergici: acest articol conține cantități mari de polen.

Acum zece ani s-a găsit, la Forteviot în Scoția, sub o lespede de patru tone, o cameră funerară de epoca bronzului. Iar înăuntru niște flori. Aceste cîteva flori uscate, identificate drept crețușcă, ce au rezistat în mod absurd patru mii de ani în pămînt, sînt singurele dovezi păstrate ale obiceiului de a oferi flori defunctului în epoca bronzului. Întrebarea e de cîte ori ratăm asemenea dovezi, chiar cînd florile au dispărut deja, pentru că nu analizăm polenul găsit în morminte și în general pe situri arheologice.

Palinologia a devenit treptat un furnizor esențial de date pentru arheologie. În anii '40, un cercetător a pus cap la cap multe rezultate parțiale legate de flora din neolitic de pe teritoriul Danemarcei de azi. Sărea în ochi un declin temporar în cantitatea de polen de stejar, frasin și ulm, și o creștere, tot temporară, a polenului de mesteacăn, arin și alun. Iar ăsta e, din cîte înțeleg, un caz cît se poate de tipic pentru felul în care se reflectă într-o diagramă de polen niște defrișări urmate de colonizarea spațiului liber de către specii-pionier. Un caz celebru de mai tîrziu este identificarea „patului de flori“ (pare-se, șapte specii de plante medicinale) pe care ar fi fost înmormîntat un neanderthalian în peștera de la Shanidar, în Irak. Interpretarea a devenit tot mai controversată de la an la an, dar dezbaterea măcar a contribuit la o înțelegere mai bună a greșelilor pe care le putem face cînd ne băgăm nasul în polen. De exemplu, știm că polenul de salcie, ulm sau plop nu rezistă bine în argila din albia de rîu, unde însă cel de stejar și de fag o duc bine; că polenul depus pe sol reprezintă plantele polenizate de vînt (mai simplu zis, anemofile), nu și pe cele polenizate de insecte sau animale; că polenul de pin sau mesteacăn poate pluti sute de kilometri, dar cel de porumb cade aproape de plantă etc. E clar ce reconstituiri aiurite ale mediului în diferite perioade istorice putem face dacă nu ținem cont de asemenea diferențe în păstrarea și distribuția grăuncioarelor de polen. (Trebuie să precizez că „grăuncioare“ chiar este un termen științific, nu cum ai zice de o rachetă că are piciorușe sau mustăți.) Polenul nu rezistă în solurile alcaline, dar rezistă în cele acide, care distrug oasele. Acolo e gata să supraviețuiască sute de milioane de ani în pămînt, ceea ce sugerează o părere nițel exagerată despre propria importanță.

Odată am văzut polen la microscop pe un șantier. Am pretins că *wow*, din rușine față de paleobotanist, care era foarte amabil, dar în realitate fără să fiu deloc convins că se poate face realmente diferența între ginkgo și gogoșari. De curînd însă, am făcut rost de un volum care prezintă polen de plante anemofile (mai simplu zis, polenizate de vînt), colorat tradițional în violet pentru contrast și mărit de măcar 2000 de ori, ocazional de 10.000 de ori cu microscopul electronic. (Care nu folosește lumină și lentile, ci „lumină“ de electroni și „lentile“ de electromagneți. *Tricheur!)* Ce-am găsit acolo: trei tipuri de arțar, al căror polen este ca fructele de maclura din Cișmigiu, ca o minge de rugby, respectiv ca o planetă înspăimîntătoare făcută din fidea. Alte grăuncioare păstrează la nivel microscopic analogii vegetale: polenul de palmier pitic e ca un bob de grîu; al fagului american, ca o portocală; al salciei seamănă cu coaja de arahidă; al ienupărului din Rocky Mountains și al rozmarinului, cu fructele zaharisite; al rubedeniilor salcîmului, cu niște pîinici. Altele însă se dezic de regnul lor: cel de alun e ca logo-ul unei firme de mașini; cel de arin, o minusculă cazemată pentagonală de beton; al castanului, o combinație de capsule de antibiotice; al secarei, ca peștii umflați și cu gura pungă în stupoare burgheză; în fine, polenul altor plante are fante ciudate, prin care nu știi unde poți ajunge. Morcovul face un salt ontologic și propune polen ca o eritrocită strînsă în talie, dar perfecțiunea o atinge amarantul, un batiscaf cu pori perfect regulați. Ținuta grăuncioarelor noastre diferă: unele par să fie în zdrențe, altele sînt învelite în mileuri, iar polenul de măslin e acoperit cu o rețea de corali. Cîteva au veșminte impecabile, ca de obsidian, iar ricinul e extrem de onest și de compact: pune mîna, domnule! simte materialul! Inutil de zis, e important că le putem diferenția, pentru că orice plantă, la fundul unui vas preistoric, într-un coprolit, într-o amenajare funerară, are ceva de zis despre amicii noștri de acum mii și mii de ani. Iar palinologii le pot recunoaște, pentru că unele seamănă cu motoceii pentru pisici, altele cu bomboanele cubaneze puse deoparte, la jumătate, pentru mai tîrziu, iar altele, cum e sweetgum, copacul nord-american, are polenul cu design făcut special de Kandinsky. Ambrozia, cea mai nenorocită buruiană în ce privește alergiile, are, dintre toate cele menționate aici, polenul cel mai urît.

Asta nu înseamnă că toate descoperirile făcute în colaborare cu palinologii sînt spectaculoase. Recent au avut loc niște săpături de salvare în centrul istoric al Pragăi, pe o stradă construită peste șanțul umplut al fortificațiilor orașului vechi, de secol XIII. M-am uitat pe publicație și, pe lîngă ceva discuții despre smochine și hamei, s-ar zice că rezultatul principal e descoperirea polenului de anason într-un context de secol XIV. Pînă atunci, pe teritoriul Cehiei nu se cunoștea anason decît abia din secolul XVII. Ei și?, m-am gîndit, obtuz. Să nu rîdem însă de această descoperire. Răzbunarea anasonului poate fi cruntă.

Cătălin Pavel *este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Chihlimbar, *Polirom, 2017.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Vorbe și fapte

Va să zică, dl Mihai Șora a scris că un post de televiziune despre care domnia-sa crede că și-a trădat misiunea „merită să dispară“. Mușchii viguroșilor gardieni ai democrației noastre s-au încordat reflex. Inadmisibil! Cenzură! Stalin! Să mori tu? – cam asta i s-a replicat bătrînului, să-i intre bine în cap cît de importante sînt televiziunile, nu zici ceva de ele că te ia mama naibii și a democrației. La români, se știe, democrația este instinctuală, vine din viscere și se apără adecvat, cu capul în gură și șutul în testicule. Cum să zici ceva despre un post de televiziune? Ai înnebunit? Televiziunile sînt bisericile timpului nostru, doar acolo afli adevărul, calea, viața, cum de-ți trece prin cap să zici că, poate, una sau alta merită să dispară? Ori ești inconștient ori, iată, stalinist.

Venerabilul intelectual a încercat să explice subtila diferență între „merită să dispară“ și „trebuie să dispară“. Greșit, iarăși. Viguroșii gardieni ai democrației nu cumpără fițe de-astea. Televiziunile, și mai ales televiziunile zise „de știri“, sînt îngeri veniți din cerul libertății să aducă binecuvîntare și lumină, iar efectul benefic al prezenței lor în cetate se vede cu ochiul liber. E clar: dai în televiziune, dai în libertate – huo! Ideea este că te bucuri de libertate și de democrație pentru că ai televiziuni, așa că mulțumește-le frumos; Doamne ferește să crezi invers, că ai televiziuni pentru că ești liber (inclusiv să spui ce crezi despre ele!). Libertatea de exprimare, altfel largă cît o șapcă de vechi comunist pe posturile de televiziune, nu se regăsește și în afara lor, cînd te exprimi despre ele. În fine, gîlceava antrenează corifeii vremii noastre și nu mă bag eu între dînșii, dar o replică mi-a rămas în minte și o evidențiez aici, pentru că mi se pare că e păcat să treacă neobservată.

Zice, la un moment dat, dl Șora: „Este, totuși, surprinzător să constați cîtă lume a ajuns să proiecteze în expresiile uzuale ale limbii române propriile obsesii și – vai! – propriile înclinații totalitare.“ Așa este. O simt și eu, în mica mea viață. O simțiți, sînt sigur, și dumneavoastră. Cuvintele nu mai au același sens pentru toată lumea. Ele au, de fiecare dată, o direcție partinică și o încărcătură ideologică. Emitentul și receptorul vorbelor nu mai lucrează cu același cod. Am mai scris despre iresponsabilitatea cu care se folosesc cuvintele. De pildă, despre lejeritatea cu care se pun etichete. Cînd ai în față adversarul, el va cumula cu necesitate toate etichetele răului: fascist, șovin, extremist, rasist, xenofob, homofob, machist, abuziv, vîndut, slugă, idiot și, firește, eticheta preferată la români – oare de ce? –, hoț. Vin, în cascadă, una după alta, fără să te gîndești o clipă că poate unele nu se potrivesc. Și, astfel, minți. Dar nu contează, cuvintele vin de-a valma. Iar efectele îngrozitoare pe care iresponsabilitatea lexicală le are asupra sufletului omenesc sînt de multă vreme documentate. Eu cred că există un vinovat principal pentru toate astea: presa.

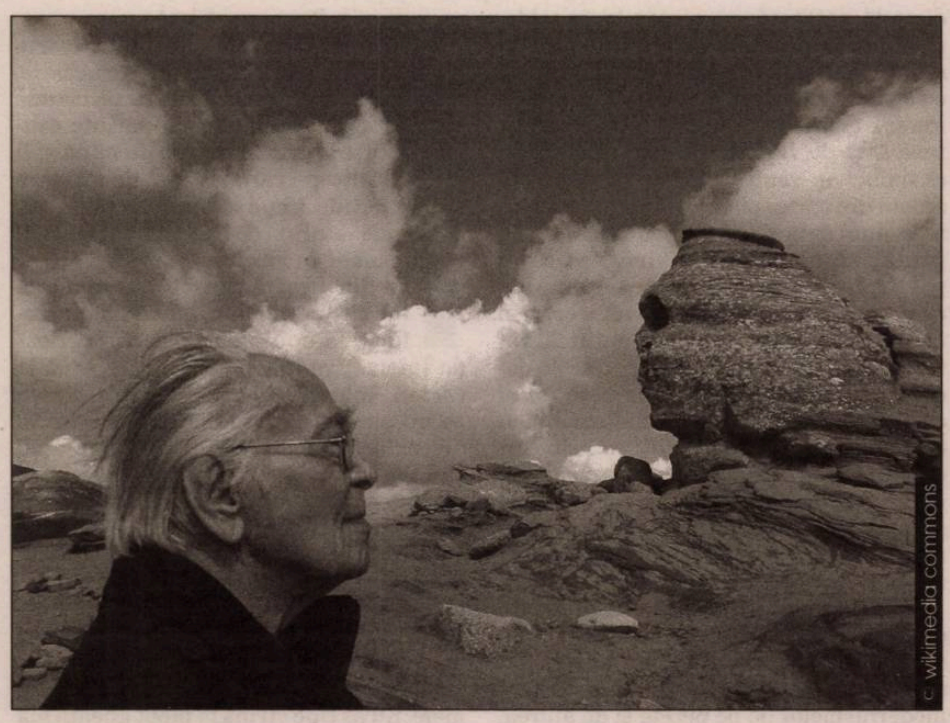

Citiți titlurile de pe site-uri sau de pe burtierele televiziunilor. Delir! Verificați apoi conținutul știrii cu titlul delirant. Păcăleală. N-are nici o legătură. Să dau și eu drumul la cuvinte? Să spun cum sînt acele organizații de presă care livrează asemenea produse jurnalistice?

Cuvintele nu mai au același sens pentru toată lumea.

În fond, dacă ei se joacă cu vorbele cu mine, cititorul, de ce să nu mă joc și eu cu vorbele despre ei? Dacă eu i-aș face „hoți“ de cîte ori ei îmi fură click-ul sau timpul promițîndu-mi în titlu ceva și livrîndumi în conținut altceva, cum ar fi? Dar dacă aș spune că hoții merită să dispară din viața mea, ce-ar ieși?

Dar marea păcăleală pe care jurnaliștii încearcă să ne-o inducă este că ei lucrează cu fapte. Bine ar fi, deși, sincer, nu știu cum ar fi. Jurnaliștii care cred că lucrează cu fapte se iluzionează: ei nu lucrează cu fapte, ei lucrează cu cuvinte. Și asta schimbă totul. Dacă am putea *vedea faptele în toată cuprinderea lor,* ar fi grozav. În realitate, noi citim cuvinte care pretind să descrie fapte, după cum, dacă ne uităm la televizor, vedem imagini inevitabil parțiale. Noi nu avem acces la fapte, ci la povestiri despre fapte. Mijlocitorul între mine și fapte este autorul cuvintelor sau cel care decide ce se filmează și ce se dă pe post. Cine e el? Ce vrea el? Cît de responsabil folosește el cuvintele? Cît de pregătit este ca să înțeleagă el ceea ce se străduiește să mă facă pe mine să înțeleg? Ce crede el despre lume și despre faptele pe care mi le prezintă? Ce visuri și ce dorințe are el? Cine îl plătește și, mai ales, pentru ce îl plătește? Răspunsurile la aceste întrebări se văd și se simt amestecate cu faptele pe care mi le povestește. Ar fi mai onest să-mi spună că ceea ce-mi transmite este ceea ce a putut el înțelege din faptele pe care le-a aflat. Dar nici un jurnalist nu face asta – toți îți vor spune că sînt obiectivi, că înțeleg perfect ce raportează, că slujesc interesul public, bla-bla-bla. Nu e jurnalist să nu spună despre sine asta.

Lumea crede orbește în puterea obiectivă a faptelor.

Iluzia că faptele, prin obiectivitatea lor, sînt un fel de pilon stabil într-o lume a opiniilor fluide e veche. Și, îmi permit să spun, cam depășită în cunoașterea de astăzi. Un respectabil profesor de filozofie de la Universitatea din București îmi spunea deunăzi, zîmbind: „Pozitivismul a fost inventat de filozofii occidentali în secolul la XIX-lea și tot ei, destul de rapid, l-au desființat cînd au văzut că nu merge; la noi, în secolul XXI, pozitivismul e în floare.“ Toată lumea crede orbește în puterea obiectivă a faptelor, amintindu-mi de vorbele cu care Durkheim fondase sociologia ca știință: „Faptele sociale trebuie privite ca lucruri“. Cu riscul să-l imit pe dl Șora, atrag atenția că vorba asta nu spune că faptele sociale *sînt* lucruri, ci că *trebuie privite* ca lucruri. Orice știință pleacă de la o convenție de bază. Pentru sociologie, cel puțin la începuturi, aceasta era convenția: faptele sociale *se consideră* lucruri. Ceea ce, oricum, nu mai face nimeni în științele sociale astăzi.

Jurnalismul, așadar, nu e despre fapte, e despre vorbe. Asta a și făcut posibilă alunecarea tot mai clară a jurnalismului spre activism, fenomen ce mi se pare vast și evident în lumea democrațiilor de azi. Asta a și făcut necesară pluralitatea de surse jurnalistice. Dacă faptele ar fi lucruri și jurnalistul ar fi legat direct și „obiectiv“ de fapte, atunci mi-ar fi fost de ajuns un singur jurnalist și o singură relatare a faptelor. Or, vedem bine, nu-i deloc așa. Niciodată o singură relatare nu-i de ajuns, și nu pentru că faptele sînt complexe, ci pentru că percepția asupra lor diferă adeseori dramatic. Semn că vorbele trădează, nu faptele. Căci trădarea e treabă omenească…

Cît despre cine și ce merită, sînt sigur că dl Șora are și experiența de viață, și înțelepciunea să știe că pe lumea asta rar se întîmplă ceea ce este meritat. Nemeritatul este, mai degrabă, regula, iar meritatul excepția. Bunele și relele dintr-o viață pot fi arareori explicate în termenii meritului. De altfel, tocmai de-asta există lumea cealaltă și „veacul ce va să vie“ – ca să regleze treaba și să închidă corect socotelile. Abia atunci va fi 100% după merit. Pînă atunci, facem jurnalism…

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

Acces la arhivele secrete ale Vaticanului

Vestea venită săptămîna trecută de la Vatican, care a anunțat chiar prin vocea Papei Francisc că arhivele din perioada celui de-al Doilea Război Mondial vor fi declasificate în martie 2020, a reprezentat o surpriză plăcută și mult așteptată pentru orice cercetător interesat de subiect. Cuvintele suveranului Bisericii Romano-Catolice care, printre altele, a ținut să precizeze că *Biserica nu se teme de istorie, ci, dimpotrivă, o iubește* au sunat foarte bine pentru istoricii pasionați mai degrabă de imaginea și percepția istoriei în general (precum subsemnata).

Firește, subiectul este mai delicat de atît. Arhivele secrete ale Vaticanului care vor fi dezvăluite anul viitor acoperă perioada 1939-1958, perioadă în care suveran pontif a fost Papa Pius al XII-lea, criticat adesea că ar fi tolerat ascensiunea Germaniei naziste și că nu ar fi luat suficiente măsuri pentru a proteja evreii în timpul Holocaustului. Argumentele criticilor se referă, de exemplu, la faptul că Papa Pius al XII-lea nu a semnat Declarația Aliaților din decembrie 1942 care condamna acțiunile naziștilor împotriva evreilor și la faptul că nu a protestat public împotriva deportărilor din Roma la Auschwitz. Pe de altă parte, Vaticanul răspunde numindu-l pe Papa Pius al XII-lea un *mare apărător al evreilor,* care a dat ordin ca evreii să fie ascunși în mănăstirile din Roma și din alte orașe din Italia, precum și în reședința papală de vară, castelul Gandolfo. Papa Francisc argumentează că acțiunile predecesorului său trebuie interpretate în contextul epocii, cînd poate era mai bine să nu protestezi public, astfel încît să poți salva cît mai multe vieți.

Controversele sînt firești într-un asemenea cadru istoric, iar cercetarea riguroasă și obiectivă a documentelor ce urmează a fi declasificate ar trebui să contribuie semnificativ la clarificarea acestora. E drept, este un demers de durată, cercetătorii vor avea mult material la dispoziție, aproximativ 16 milioane de pagini de documente, care au fost organizate și arhivate de o echipă de 20 de specialiști timp de mai bine de 12 ani.

Cei interesați de subiect, mai ales (dar nu numai) organizațiile care reprezintă evreii și care au cerut acces la arhivele secrete de-a lungul anilor, apreciază inițiativa Papei Francisc. Cu o condiție: accesul fără restricții la documentele cu pricina.

Vom vedea.

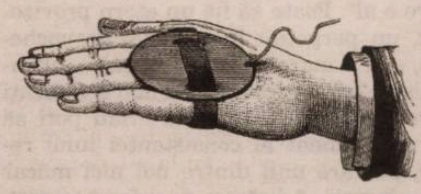

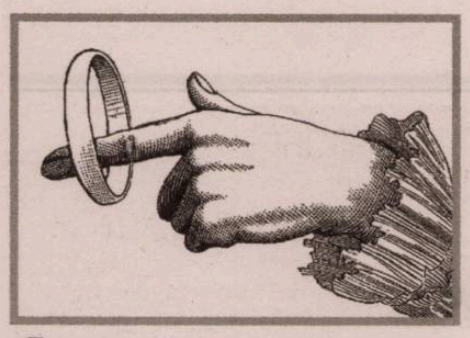

Selma IUSUF

legende **urbane**

Printre exponate

Îmi plac muzeele. Inutil să zic, probabil, că-mi plac mai cu seamă alea mai mici, mult mai puțin aglomerate, genul de colecții care se adună pentru o scurtă perioadă și se deschid publicului în luni neinteresante de iarnă sau toamnă tîrzie. Muzeele-butic, și nu palatele oficiale. Thyssen Bornemisza, și nu Prado.

Căci, sigur, și eu sînt dintre cei care s-au ridicat pe vîrfuri sau și-au sucit capetele în dorința arzătoare de a prinde puțin din privirea unei Gioconde cît un timbru din spatele unui zid neclintit de samurai îndoiți sub platoșele aparatelor de fotografiat. Și eu sînt dintre cei care au fost mînați în turmă cuminte să zărească din mers tîrșîit o fișie din cascadele aurii care curg dintr-un Klimt, o jumătate de bucă rubensiană în colaj cu o coamă bălană de cal aflat în alergare, sau doamne și domni țepeni încremeniți în culori afumate, în rame masive, copleșitoare.

Mă simt bine într-un muzeu. Îmi prieste spațiul alb, continuu, pajiștile întinse de parchet lucios, șoaptele disparate și dansul tipic de vizitator – un pas în stînga, unul în dreapta, doi în spate. Mă uit nu doar la tablourile și obiectele de acolo, dar și la oamenii care au venit să le vadă, la reacțiile lor. Ei sînt parte din muzeu, sînt exponate umblătoare, așa, ca mine. Cît de neștiutori sîntem cînd ne perindăm prin fața vreunei spanioloaice rigide de pe la o mie patru sute, cu capul pus pe tava rotundă a gulerului imens de dantelă, cățărată sus pe perete, în tabloul ei lucios, pensulat cu minuție pînă la sclipeală! Doamna asta a văzut multe și o să mai vadă: „Hei, nu te apropia atît de mine, roșcatul ăsta a mîncat ceapă. Mda, tura asta de vizitatori e cam șleampătă, ce naiba, au venit direct de la plajă, mă scoate din sărite plescăitul șlapilor. Ia uiteee, anul ăsta s-au mai potolit băieții cu pantalonii ăia căzuți în vine, văd că se poartă din cei strîmți, care se termină abrupt deasupra gleznelor. Doamneee, ce-o avea atîta de privit fata asta mititică, dute, drăguță, alături, la francezi, acolo decolteuri, volane și destrăbălare de roz și dantele, ce-oi fi găsit în formalismul meu realist împăiat, unde te uiți cu așa osîrdie, mai ai și tenișii rupți, așa veniți la muzeu? Stai, că fata asta o fi citit că în șiragul meu de perle se oglindește, minuscul, restul camerei pe care, altminteri n-o puteți vedea în tablou.“ Și tot așa.

În muzee sînt cupluri în vîrstă, rodate de traiul împreună – ea cu o eșarfă înnodată elegant la gît, el cărunt și relaxat, se țin încă de mînă, front comun în fața modernismelor de pe perete și de aiurea, șopocăie și rîd în fața unui imens colaj făcut din chiloți și portjartiere din mătase pătate de sînge menstrual.

În muzee sînt tineri artiși care notează febril ceva, care se așază în fund într-un colț și trag linii repezite într-un caiet. Stau minute în șir în fața unui Miró, despre care cineva, venit mai tîrziu cu nevastă și copii, o să zică: mare chestie, și un zugrav o făcea mai bine!

În muzee sînt copii plictisiți, foarte plictisiți sau care dorm în cărucioare. Sînt copii care alergă printre picioarele celorlalți, vînați de cîte un părinte exasperat care îi prinde repede de mînă și îi șîșîie. Sînt copii care vor suc, de mîncare și pipi repede. Copii care vor să pună mîna pe telefonul ăla de bachelită al lui Dalí cu un homar în locul receptorului.

Iar din fiecare muzeu eu vreau să fur cîte ceva. Uite, gheata asta scofîlcită a unui Van Gogh din perioada lui cu țărani bolovănoși care sapă la cartofi. Tabloul e foarte mic, pus cumva pe un perete îngust lateral, e pierdut în marea de alte chestii celebre, cum ar fi să-l iau și să fug cu el strîns la piept în alarma țiuitoare care s-ar declanșa probabil imediat, urmărită de o armată de supraveghetori scoși brusc din plictiseală? Aș alerga pe cîmpiile de parchet lucios, mi-ar aluneca tenișii pe lemnul ăsta lăcuit, mi-ar vîjîi pe la urechi, în fuga mea dementă, Renașterea, barocul, barocul tîrziu, impresionismele și pointillismele. Eu aș ține strîns la piept gheata aia delabrată, cu șireturile ca niște macaroane fierte și întărite. M-ar da la ziar. Îmi place teribil la muzeu.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

S.O.S. Hobița (5)

„Judecînd pe Brâncuși ajuns sculptor-sculptor și printre cei puțini ai istoriei, dulgheria pare a fi înscrisă anatomic în mîinile lui, în aptitudinile activității sale organice: precum tibiile, femurii și peroneele condiționează pe coregraf, de pildă, ori falangele pe executantul pianist virtuos: mobilitatea și forța de apăsare ori de delăsare a lor și aceea de atac al corzilor, sau de pictori plimbarea mîngîietoare, ori plutirea, sau punctarea accentelor culorilor și vibralitatea lor prin penèle comandate de oscioarele încheieturilor mîinii – le sînt tuturor înscrise printr-o ascunsă finalitate. «Arta și puterea ei de a vorbi stau în, și fac totuna cu trupul», aforiza el, încercînd a surprinde și a denunța secretul creației, coroborat de înțelepciunea paremiologică ce o avem în sînge – frumosul și binele – tot așa și pe inversul dar creator al unitarului genetic: feminismul. La fel, mîna lui Brâncuși îi era făcută pe bardă. Aceasta îi era mai la îndemînă decît ghiiul, spițelnicul ori lingura, cosorul și iubita lui cichie din tinerețe. În toate lucrările lui în lemn – și ele sînt în cumpănă de merit și desăvîrșire cu cele din piatră sau bronz – barda predomină. «Mi-e de moștenire – repeta el – de la bătrînul.» Firezul, firaizenul și dalta sînt de activitate secundară, barda fiind scula cea mai activă în întreaga sa creație. Scula, spunea aproximativ Brâncuși, ne slujește însutindu-ne, înmiindu-ne; ea ne dezvăluie taina cea mare a făcutului, a materiei acoperite de vălurile egiptenei Isis. Ea se potrivește cu, și ascultă gîndul care o conduce și scoate ceea ce artistul creează, ceea ce niciodată nu e alt decît o dezvăluire a firii, o descoperire de ceea ce e învăluită, de ceea ce e acoperită.“

V.G. Paleolog,
Tinerețea lui Brâncuși...

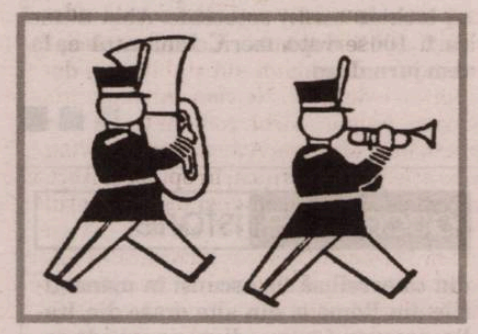

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Designul interior din capetele noastre

Dacă-ți permiți, îți cumperi sau îți construiești o casă. Și-o aranjezi așa cum ți-ai visat. Deși procesul ăsta pe unii îi aduce în pragul apoplexiei, iar pe alții la un pas de divorț. Asta e. Ce să faci?! Fericirea are, întotdeauna, un preț. Nu așa zic vorbele înțelepte?

Aranjarea cuibușorului sau a fortăreței în care ne mutăm e un proces lung, plin de evenimente și cheltuieli neprevăzute. Uneori, armonia cuplului sau liniștea interioară a individului sînt, literalmente, pulverizate din cauza acestei etape a vieții. Pentru că pe unii dintre noi casele în care locuim ne reprezintă în foarte mare măsură, nu-i așa? Ele devin semnele reușitei în viață, mărcile felului în care le arătăm celorlalți cine sîntem, cine am ajuns, ce putem, ce „valoare“ avem, cum ar intona cu patos maneliștii, adevărații cronicari ai zilelor noastre. Dar există și oameni care nu pun cel mai mare preț pe așa ceva. Pentru ei, casa e un spațiu de locuit care trebuie să fie un adăpost bun, să îndeplinească un set de condiții ale civilizației. Și cu asta, basta. Tot așa, după cum stai cu banii, poți să-ți închiriezi o locuință. Una pe măsura „valorii care o ai“. Poate să fie un etern provizorat, un perpetuu împachetat-despachetat, sau o mare boierie, în spații „ultrafinisate“ și decorate de cei mai sofisticați „profesioniști în domeniu“. Sau poți să fii un element al consistentei lumi reale, pe care unii dintre noi nici măcar n-o observă. Adică s-o duci foarte prost. Și să trăiești în mizerie – indiferent de accepțiunea acestui cuvînt –, uitîndu-te la televizor și văzînd cît de mult „suferă“ unii oameni, în timpul procesului de desăvîrșire și de amenajare a designului interior din locuința lor.

Oricum ar fi, în inima celui mai „select“ cartier rezidențial sau la capătul orașului, în „zona nefrecventabilă“ din vecinătatea gropii de gunoi, „designul interior“ e o noțiune care merge mult dincolo de realitatea și calitatea amenajărilor și decorațiunilor interioare. Designul interior poate însemna mult mai mult decît atît. Și, nu, n-o să poposim deloc în zona truismului conform căruia vedem lumea în funcție de nivelul de confort al spațiului în care locuim. Adică, dacă stai ca un boier, ți se pare că lumea e un loc în care merită să zăbovești, iar dacă stai prin canale sau, în cel mai bun caz, într-o locuință socială, ți se pare că viața în sine e o mizerie. După cum n-o să călătorim nici prin spațiile luminoase ale narațiunilor – altminteri, verosimile uneori – care spun că „lumina vine din interiorul ființei“, indiferent dacă ai încălzire în pardoseală sau dacă te încălzești de la „paradisul“ unei aeroterme vechi și scorojite. Sau, poate, chiar habar n-ai despre ce-ar putea fi aia o sursă de căldură. Deci nu spre zonele acestor evidențe ne vom îndrepta atenția. Ci spre faptul că, așa bogat, luxuriant, elaborat, „chicios“, sofisticat sau fără nici o noimă, sărăcăcios, dezordonat, există și un design de interior al minții fiecăruia dintre noi. Designul din cap.

Spațiul în care locuim proiectează o anumită ordine și stare de spirit spre spațiul nostru interior, spre zonele lăuntrice ale ființelor noastre. După cum se întîmplă și în direcție inversă. E firesc. Iar între mizeria cruntă, lipsurile groaznice, privarea de condiții elementare ale unui trai civilizat și boieria cea mai pufoasă din cele mai strălucitoare cuibușoare de nebunii, există o legătură de... design. Una cît se poate de reală. La propriu. În lumea în care se trăiește bine, cînd îți faci o casă, colaborezi cu un arhitect și cu un designer de interior. Unii, ca să se simtă mai realizați în viață, spun că-și „angajează“ arhitect și designer. În lumea în care se trăiește prost, evident că nici nu poate fi vorba despre așa ceva. Acolo ești mulțumit dacă ai un acoperiș deasupra capului. Iar la mijloc, între aceste limite extreme, se găsește o vastă zonă de lălăială. Cea în care viețuim mulți dintre noi. Un *no man's land* în care impostura și compromisul au depășit orice cotă de piață, devenind piața însăși. Dar un spațiu în care se pot întîmpla, uneori, și lucruri foarte frumoase.

Cu toate astea, de la un capăt la altul al acestor lumi atît de diferite, există niște „designeri de interior“ care influențează toată suflarea, indiferent de avuție și statut social. Nu contează că stăm într-o casă superbă, dintr-o zonă rezidențială minunată, sau într-un bordei cu antenă de satelit, la capătul unui cartier mizer sau al unui sat uitat de lume. S-ar prea putea să avem același „designer de interior“. Același specialist care ne concepe imaginea, decorațiunile, obiectele și ne aranjează piesele de mobilier din propriile noastre capete. Pentru că mințile noastre ne locuiesc pe noi, ca ființe. „Designerii“ ăștia de interioare ale capetelor lucrează cu idei, cu spaime, cu emoții, cu enervări, dorințe de înrolare într-o categorie anume, cu isterii, cu iluzii de certitudine, cu glume proaste, mitocănii, strîmbături, limbă de lemn, poceli, gîngăveli, cu arsenale întregi de idioțenii. Ei ne propun, de fapt ne impun, zilnic, felul în care arată interioarele noastre din capete, atunci cînd mai aprindem lumina pe-acolo. Îi vezi peste tot, cît e ziua de lungă, dîndu-se-n stambă, scăldîndu-se în confortul statutului pe care îl ocupă.

În orice lume ai locui, „designerii“ ăștia îți intră-n cap și se-apucă să „creeze“ și să facă amenajări pe-acolo. Nu contează cîți bani ai. Uneori, nu contează nici cîtă educație. Nu mai are importanță dacă dormim pe cele mai scumpe saltele din lume sau direct pe ciment, ori pe pămîntul gol. E foarte posibil să „lucrăm“ cu același „designer“. S-ar putea ca atmosfera de la noi din capete să fie „creația“ aceluiași tip. Ăsta succes, stimați telespectatori! Pentru că nu ascultăm punctele de vedere ale unor „formatori de opinie“. Le credem imediat. Și le înghițim. E o chestiune de minimă demnitate: opiniile ni le putem forma de unii singuri.

Anca MANOLESCU

„Maniheism“

Cînd dăm de o gîndire care împarte, scurt, lucrurile în alb și negru, spunem că e „maniheistă“. Cînd dăm de o concepție care distribuie, atotștiutoare, oamenii în „buni“ și „răi“, tratîndu-i în consecință, o numim la fel. Termenul e peiorativ. Indică simplismul, nerealist, al judecății, în măsura în care ea mai poate fi numită judecată. Cînd o persoană, un grup, o ideologie rostuiesc așa de perfect lumea în două tabere, fiecare dintre ele omogenă, gîndirea ațipește în așternuturile siguranței. Nu mai e solicitată, nu se mai obosește. Persoana sau grupul în cauză pot trece la un comportament de justițiar, pot da drumul pulsiunilor de putere, pot să-și drapeze în cauză absolută pornirile cele mai brutale: suspiciunea, resentimentul, ura, violența. „Celălalt“, fiind răul, trebuie să dispară: prin marginalizare, excluziune, la limită anihilare. După aceea, totul va fi bine...

Slavă actualității, nu ducem lipsă de „maniheisme“. Populismele, meștere în materie, prosperă. În Franța, grădină a democrației liberale, „vestele galbene“ dau cel mai uluitor exemplu. Nu afișează doar „Macron, demisia!“, ci emit valuri de violență grasă care merg pînă la „Macron, HARA KIRI“ și la o efigie a președintelui decapitată (cf. *Le Point,* 22.12.2018). „Sionist împuțit!... ai să mori, o să mergi în iad!... carăte!... Noi sîntem poporul!... Franța e a noastră!“, i-au aruncat lui Alain Finkielkraut – în miezul Parisului, în cartierul Montparnasse – unii dintre manifestanții galbeni. Izbucnirea antisemită a stîrnit imediat, în Franța, o vastă reacție de condamnare și respingere (politicieni, intelectuali, media, opinie publică). Fenomenul „vestelor galbene“, dincolo de revendicări socio-economice îndreptățite, pune în fața ochilor francezi scenariul maniheist al urii. Arată ce barbarie poate aduce el cu sine.

„Occidentul e Satana.“

Dar „maniheismul“ are mulți adepți. Fundamentalismele religioase, ideologiile totalitare, naționalismele brute dau, din belșug, exemple. În țesătura încîlcită a imediatului, în diversitatea confuză a lumii, toate pretind că pot transa cu o clarviziune transcendentă, cu un discernămînt de-a dreptul divin, cu sentințe absolute. Autorul/adeptul scenariului maniheist se proclamă, dacă nu Dumnezeu însuși, măcar reprezentantul lui autorizat, portavocea Lui. (În cazul totalitarismelor atee, înlocuitorul Lui.)

„Occidentul e Satana“, clamează radicalismele musulmane, ostașe ale unui „război sfînt“. Pentru mișcarea evreiască Gush Emunim, „marea țară a Israelului“, făgăduită evreilor în Biblie, e destinată să devină „pămîntul Mîntuirii“. În 1995, Ițhak Rabin va fi asasinat fiindcă, retrocedînd teritorii palestinienilor, a contrariat acest „absolut mesianic“ (vezi Alain Dieckhoff, „Les visages du fondamentalisme juif en Israël“, *Cahiers d'études sur la Méditerranée orientale,* nr. 28, 1999). În România interbelică, Mișcarea lui Zelea Codreanu se intitula Legiunea Arhanghelul Mihail. Nici mai mult, nici mai puțin.

Nu mai e nevoie așadar de un tărîm de sus, de unde principiile, arhetipurile, îngerii să orienteze conștiințele, să le susțină libertatea. Nu mai e nevoie de un Acolo spre care să tindem. Nu. Realitățile ultime stau la îndemîna inginerilor sociali și a fundamentaliștilor. Ei construiesc „cerul pe pămînt“: un cer nu numai plicticos prin finitudine, ci respingător prin ura și violența cu care e impus.

Termenul „maniheism“ indică astăzi simplismul brutal, care împarte lumea în „buni“ și „răi“, în „drepți“ și „carenți/vinovați“. Asta fiindu-i accepțiunea, are termenul vreo afinitate cu sursa lui? Se potrivește el cu trăsăturile religiei propovăduite de Mani în secolul al III-lea, ale acelui mesaj care, din Persia, s-a întins la răsărit pînă în China și la apus pînă în Africa lui Augustin, adept, iar apoi critic acerb al maniheismului? E drept că Mani, în mitul lui spiritual, pune două principii – Tatăl Măreției și Prințul întunericului – la începuturile devenirii universale, iar cele două principii se află în tensiune de-a lungul aventurii lumii. E drept că dualismul lui Mani este unul exacerbat, cvasi-sistematic. Totuși, el nu postulează un Bine agresiv, care să-și atace și să-și năruie vrăjmașul. Nici nu propune un dualism orizontal, în care cei doi termeni sînt simetrici, „gemeni“, de același tip. Nicidecum.

În preambulul creației, cele două principii, cu cele două „tărîmuri“ ale lor, se află într-o verticală vecinătate, dar și în separație: primul se ridică spre „nord“ și înălțimi, al doilea se întinde „la sud“, „împlîntat ca un cot“ la granița celuilalt. În tumultul orb, neistovit care dă natura regatului său, Prințul întunericului ajunge să la un moment dat la limita celeilale lumi. Atras de Lumină, o atacă pentru a și-o supune. Însă Tatăl Măreției nu are pe cine să trimită împotriva agresorului, căci fiii lui „sînt zămisliți numai pentru pace“. Cel creat pentru a înfrunta pericolul, „Omul Primordial“, coboară spre agresor, este învins și făcut captiv. Așa apare amestecul. Iată unul dintre episoadele care prefigurează destinul lumii și al umanului, spune Simone Pétrement într-o foarte frumoasă carte, *Eseu asupra dualismului la Platon, la gnostici și la maniheeni* (1947), excelent tradusă de Ioana Munteanu și Daria Octavia Murgu, publicată la Editura Symposion (1996): „printr-un dezastru al spiritului și o înfrîngere a binelui în fața răului“. Tot destinul ulterior al lumii – care se joacă pe o scenă verticală – constă în actele prin care Tatăl Măreției extrage umanul și fărîmele de lumină din puterea întunericului, pînă cînd, la încheierea operei, cele două tărîmuri vor reveni la separație. Acestei universale alchimii i se dedicau, *înăuntrul lor,* adepții maniheeni – care păzeau riguros lecția non-violenței primordiale, care păstrau totodată conștiința că separația e eschatologică, iar lumea/condiția umană e amestec.

Simone Pétrement, cunoscută pentru studiul dualismelor din Antichitatea tîrzie, în special al gnosticismului *(Le Dieu séparé,* Cerf, 1984), revine de cîteva ori la accepțiunea deformată, improprie în care e folosit în mod curent astăzi termenul „maniheism“. În primul rînd, spune ea, Mani și maniheenii, avînd conștiința condiției umane ca „amestec“, plasau efortul separației în interioritatea umană, nu îl obiectivau în segregații exterioare. „Dualismul maniheean e în primul rînd distincție în om, nu între oameni“. Pe urmă, e un dualism vertical, nu orizontal. Nu e tensiune între doi termeni de același grad, de aceeași natură; e raport între niveluri de calitate diferită, nesimetrice, e afirmare a unei transcendențe, încordare către ea. Fie el platonician, maniheean sau creștin, dualismul spiritual e vertical. Apocalipsa nu vorbește, și ea, despre o finală separație: Prințul întunericului încarcerat în abis, umanul repatriat în lumina Ierusalimului de sus? Orientarea către separare, efortul decantării interioare revin umanului, deplina separație însă îl depășește, revine Polului divin la încheierea lumii. Așa spune și parabola grîului și a neghinei (Matei, 13, 24-30), expresiv comentată de Andrei Pleșu în „Despre problema răului“ *(Despre inimă și alte eseuri,* Humanitas, 2017).

Merită, cred, să păstrăm în minte sensul originar al termenului „maniheism“, adresa lui către interioritate, răbdarea lui luminoasă.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase.*

Teodor BACONSCHI

Cum să n-o iei razna...

Fără vector politic, dar activ în dezbaterile din mediile digitale, un anume „conservatorism“ românesc devine, prin vocile sale mai influente, un nihilism de semn schimbat. El funcționează ca rezervor al frustrărilor/spaimelor colective, fabrică de mitologie defensivă și mioritic „loc de dat cu capul“. Înainte de orice, acest soi de „conservatori“ e convins că Occidentul are zilele numărate. Civilizația euro-americană e doar o carcasă goală, unde hoardele progresiste – „elitele liberale“, birocrații fără suflet și capitaliștii globaliști – organizează un mare banchet funerar. În Occident, ni se spune, „nu prea mai e loc de creștinism“. Practic, populația stupidă din aria de referință a apostaziat, fiind deja zombificată prin perversa inginerie socială a „elitelor liberale“. Prin invazia neo-marxistă a universităților, prin operațiunile federaliste ale perfidei Comisii Europene și în fața unui public amețit de propagandă, Vestul Europei (ne limităm deocamdată la el) nu mai are memorie istorică, se pregătește să înlocuiască autohtonii printr-un miliard de refugiați, va orchestra trecerea oficială la islam și va declara dictatura forurilor anonime, care controlează tot, supun pe fiecare și pedepsesc aspru devierile de la linia oficială. Așadar, urmează o eră ciudată: mase de arabi și africani vor pune finalmente în practică agenda LGBT, vor interzice creștinismul și se vor dedica studiilor de gen, apărînd eroic mantrele corectitudinii politice. *Sharia* & PC. Educație axată pe *gender fluidity* și lecturi coranice în parlamentele capitularde.

În fața acestui dezastru inevitabil, Estul post-comunist & pravoslavnic pare ultima redută a Tradiției. Adevărata Europă s-a născut în Balcani și tot în Balcani va supraviețui. Aici, oamenii sînt lucizi, nu pot fi cumpărați sau corupți, resping cu acuitate critică valurile de *fake news* și sînt gata să se opună, pînă la martiriu, acestei diabolice operațiuni de impunere a falsului progres, bazat pe reînvierea tehno-libidinală a comunismului. Căci aici, în Estul post-comunist, va fi declanșată adevărata revoluție „conservatoare“. Ce salvează ea? Nu Vestul, întrucît – după cum am stabilit am deja – acesta e aproape defunct. Ne vom salva practic pe noi înșine: ruși, bulgari, sîrbi, români (nu e clar ce vor face grecii, însă Muntele Athos e cu noi). Vom instaura o teocrație pravoslavnică, în opinci și ițari, mîndri că sîntem ce sîntem, convinși (ca răposatul Vadim) că vom fi chiar mai mult decît atît... Vom ieși din Uniunea Europeană, acest laborator al falsei libertăți sub control tehnocratic, vom denunța Alianța Nord-Atlantică, sub paravanul căreia profită nerușinat corporațiile din industria de armanent. Ne-am săturat de amestecuri străine în treburile interne. Nu mai suportăm umilința acestui colonialism ideologic (MCV etc.) care ne pîrjolește datinile și ne strică pruncii. Vom reinventa o Românie liberă, suverană, independentă, autosuficientă economic, pură, daco-getică: o gură de rai, unde totul – de la sinaxare pînă la roșiile noastre românești, cu gust de roșie – strălucește de virtuți străbune poate modeste, dar sigur salvatoare. Cum ar veni, pentru a respinge pretinsul comunism islamo-liberal al Vestului muribund, vom *pune o cruce* deasupra comunismului real, resuscitat prin eroicele noastre falange „conservatoare“. Să sacralizăm *trecutul recent,* căci altul n-avem, așa cum nu mai avem boieri sau titumaiorești. Ce avem *noi* e, oricum, mai bun decît ce n-au știut *ei* să păstreze...

Stați puțin: toate astea n-au nici un sens? Sînt fantasmagorii ridicole? Simptome ale nevrozei de subdezvoltare? Premise ale unui eșec național iremediabil? Dovezi ale disonanței cognitive transformate în doctrină? Realitatea e un pic diferită... Fără un conservatorism pro-occidental, anticomunist și capabil de analiza realistă a riscului de nouă fractură Est-Vest, lupta oarbă cu „progresismul“ nu face decît să alimenteze deriva iliberală spre autoritarism, enclavizare post-sovietică și democrație dirijată. Sau asta e singura „tradiție“ de care, pînă la urmă, ne învrednicim?

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

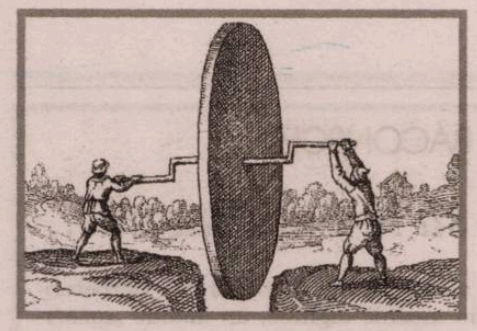

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Articolul 7

Nu e nici o cale prin care întîmplările de zilele astea să fie privite într-o lumină pozitivă. Conducătorii României împing țara cu o voioșie tîmp-ticăloasă spre invocarea articolului 7, așa-numita „opțiune nucleară“ aflată la dispoziția Uniunii Europene pentru cazurile în care în statele membre sînt observate amenințări grave la adresa valorilor blocului comunitar. În cazul României, nici o surpriză, e vorba de statul de drept și de independența magistraților.

Procedura a fost deja declanșată de Comisia Europeană în cazul Ungariei și de Parlament în cazul Poloniei. În final, ea poate ajunge pînă la suspendarea dreptului de vot în interiorul instituțiilor europene, transformînd astfel respectivul stat într-un soi de observator – un membru-fantomă al Uniunii, fără putere de influențare a deciziilor, fie că ele îl privesc direct sau nu.

Privită din afară, situația e aproape comică. În urmă cu o săptămînă, premierul Viorica Dăncilă anunța mîndră că, în urma întîlnirii cu prim-vicepreședintele Comisiei Europene, Frans Timmermans, s-a decis constituirea unei comisii bilaterale de experți care să analizeze căi prin care România să obțină eliminarea Mecanismului de Verificare și Cooperare. MCV este acel semn de neîncredere istorică în România și Bulgaria inventat pentru ca Uniunea să se asigure că nu a greșit atunci cînd a permis aderarea celor două. Mai scurt, un cadru oficial prin care Sofia și Bucureștiul sînt ghidate, sub amenințarea sancțiunilor, în direcția respectării statului de drept.

Un citat din doamna premier: *„Am abordat problema MCV și am decis să înființăm o comisie care să analizeze punct cu punct. Va fi o Comisie formată din Guvernul României și experți de la Bruxelles pentru că ne dorim ridicarea MCV. Considerăm că este discriminator, pentru că numai România și Bulgaria sînt supuse acestui mecanism de verificare.“*

În fapt, ce s-a întîmplat aici e grav pentru România. Comisia Europeană a acceptat înființarea acestui panel de experți nu pentru a merge în direcția ridicării MCV, ci tocmai pentru că exasperarea în fața derapajelor Bucureștiului a ajuns la cote maxime. În acea adunare de experți, României *nu i se vor șterge din obligații, ci i se vor adăuga altele noi.* Și oricîte glume s-ar face despre inteligența sau competența membrilor Guvernului român, aici chiar nu se pune problema că n-ar pricepe despre ce e vorba. Guvernul român își înșală cu bună știință poporul.

Timmermans a fost la București acum cîteva zile. Luni seară s-a întîlnit cu Viorica Dăncilă. La ora 21,16, executivul trimite către presă un comunicat. Îl redau în întregime: *„Primul-ministru Viorica Dăncilă și prim-vicepreședintele Comisiei Europene Frans Timmermans au avut astăzi, la Palatul Victoria, o întîlnire în cadrul căreia au discutat despre colaborarea dintre Guvernul României și Comisia Europeană. Discuțiile au fost constructive și au reprezentat o continuare a celor deja stabilite în cadrul întrevederii ce a avut loc la Bruxelles, săptămîna trecută. Ambele părți au apreciat că este nevoie de un dialog constructiv și au convenit asupra pașilor de urmat în perioada următoare. Cei doi oficiali au punctat nevoia unei bune cooperări între Executivul României și Comisia Europeană. Cei doi înalți oficiali au agreat planul de lucru al experților români și europeni care vor avea deja o primă întîlnire săptămîna aceasta, pentru a găsi cele mai bune soluții. În acest context au agreat că o nouă întîlnire va avea loc săptămîna viitoare cu ocazia vizitei doamnei prim-ministru la Bruxelles.“*

La 22,40, un purtător de cuvînt al Comisiei Europene emite, la rîndu-i, un *read-out* al convorbirii dintre cei doi: *„Cei doi înalți oficiali au finalizat planul de lucru al experților români și europeni care vor avea deja o primă întîlnire săptămîna aceasta, pentru a găsi soluții de punere în aplicare a recomandărilor MCV. Săptămîna viitoare premierul și prim-vicepreședintele CE Timmermans vor avea o întîlnire pentru a discuta progresul înregistrat de experți.“*

Observați diferențele. Prima dintre ele este că în comunicatul Guvernului nu apare, de data asta, nici un cuvînt despre MCV. A doua e că Guvernul nu suflă o vorbă despre agenda viitoarei întîlniri. Nimic despre „progresul“ înregistrat de experți.

Ceea ce nu vrea Guvernul român să spună e că, pe lîngă cele cîteva zeci de condiții pe care Guvernul le avea de îndeplinit după ultimul raport MCV din toamnă, *s-au adăugat altele. Și nu puține.* Aproape toate au legătură cu ordonanțele privind Justiția emise deja sau aflate pe masa executivului.

Traducerea acestei situații e că, la nivelul Comisiei Europene, se face un ultim efort pentru îndreptarea României. Dacă și de data asta eșuează, și sînt puține șanse să nu fie așa, foarte probabil Bucureștiul va intra în clubul select menționat la începutul acestui text, alături de Varșovia și Budapesta. Diferența e că, spre deosebire de cele două, izolarea României, irelevanța sa istorică fac mult mai ușoară transformarea ei în exemplu. Să nu vă mirați dacă, într-un viitor apropiat, vom plăti pentru toate păcatele Estului. Vreau să fiu bine înțeles, semidictatura lui Orbán și încrîncenarea păsunistă a lui Kaczynski nu sînt mai puțin grave. Dar asta e o preocupare pentru popoarele lor.

Amintiți-vă unde eram acum aproximativ doi ani. Cu toate păcatele noastre, cu politicienii noștri de provincie, nu se gîndea nimeni că putem ajunge atît de repede la momentul în care Europa începe să regrete aderarea României.

Minciună cu minciună, omisiune cu omisiune, Guvernul actual scoate țara din Occident și o duce către nicăieri. Cei care contribuie la marșul spre beznă își iau asupra lor o culpă istorică, indiferent dacă profită direct de pe urma lui sau sînt doar mici oportuniști fericiți să graviteze în zona Puterii.

Derapajul actual nu ar fi posibil fără orbirea unor politicieni și tehnocrați ocupați cu calcule meschine. Ce nu vor sau nu pot să înțeleagă oamenii ăștia e că nota de plată vine pentru întreaga masă.

Și avem precedente. În interbelic, o întreagă generație de elite a încurajat sau tolerat instaurarea a trei dictaturi succesive. Regretele ulterioare n-au ajutat la nimic.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

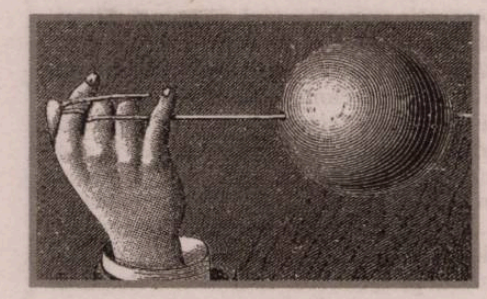

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Europa lui AKK

Așa cum era de așteptat, scrisoarea lui Emmanuel Macron despre renașterea Europei a avut o largă rezonanță. Textul cuprindea viziunea președintelui francez în ceea ce privește viitorul european și propunea cîteva soluții concrete pentru a rezolva trei chestiuni presante: libertatea, siguranța cetățenilor și progresul social. Emmanuel Macron își dorește înființarea unei Agenții Europene pentru Protecția Democrațiilor, un „scut social“, adică un regim care să garanteze aceeași remunerație pentru aceeași muncă și un salariu minim european, adaptat fiecărei țări, și „revizuirea, din temelii, a Spațiului Schengen“, inclusiv înființarea unei Poliții de Frontieră comune și a unui Oficiu European pentru azil. Prin această scrisoare adresată cetățenilor europeni, Emmanuel Macron a reușit să capteze atenția opiniei publice și să dea tonul în campania electorală pentru Parlamentul European. O deschidere binevenită, mai ales pe fondul euroscepticismului generalizat care riscă să afecteze alegerile din mai.

Mesajul lui a avut ecouri aproape imediate în Germania. Șefa CDU, Annegret Kramp-Karrenbauer, i-a răspuns într-un articol de viziune publicat în *Welt am Sonntag,* intitulat „Să facem Europa bine“. Cele două viziuni nu sînt neapărat opuse. Dar nici nu se suprapun perfect. Cei doi sînt de acord că Europa trebuie să-și întărească frontierele. Printre subiectele care ar putea naște polemici se numără restrîngerea activității Parlamentului European în sediul de la Bruxelles. Actualmente, unele ședințe se desfășoară și în sediul de la Strasbourg, în Franța. Abandonarea acestui sediu ar fi o lovitură grea, nu doar în plan simbolic. Kramp-Karrenbauer mai propune crearea unui post permanent, comun, european în cadrul Consiliului de Securitate. Cum, după după Brexit, Franța rămîne singura țară dintre cele 27 care are o voce în acest for select, inițiativa lui Kramp-Karrenbauer riscă să stîrnească iritare la Paris.

Dincolo de cele cîteva propuneri „tari“, mesajul lui Annegret Kramp-Karrenbauer e încărcat de contradicții și de platitudini. Șefa creștin-democraților germani vrea mai multă convergență în diverse sectoare, inclusiv în finanțele publice, dar susține că „centralismul de tip european și comunizarea datoriilor trebuie evitate cu orice preț“. Ea își dorește ca Europa să rămînă transatlantică și, în același timp, să devină mai europeană. Ea crede că e nevoie în continuare de protejarea sectoarelor strategice ale economiei, dar și de păstrarea spiritului de competitivitate. Dilemele existențiale ale Uniunii Europene nu își găsesc un răspuns definitiv. La fel cum nici chestiunea de principiu a nivelurilor decizionale nu primește o soluție categorică. Cînd spune că Bruxelles și capitalele naționale ar trebui să aibă aceeași greutate în adoptarea deciziilor, Kramp-Karrenbauer consolidează logica adesea deficitară a Uniunii Europene.

Cele două viziuni nu sînt neapărat opuse. Dar nici nu se suprapun perfect.

Mulți critici ai Angelei Merkel deplîng absența unui mesaj clar al Berlinului. E adevărat, liderii tuturor partidelor s-au exprimat deja cu privire la mesajul lui Emmanuel Macron. Doar cancelara tace. Pe de o parte, Kramp-Karrenbauer spune ceea ce Angela Merkel, din poziția de cancelar, nu și-ar permite să spună fără să pună în pericol relația privilegiată pe care o are cu Emmanuel Macron. Pe de altă parte, Annegret Kramp-Karrenbauer nu trebuie confundată cu Angela Merkel. Ea nu e nici membră a cabinetului și nici nu deține vreun alt mandat. E însă un om politic care contează. Noua șefă a CDU are șanse mari să devină cancelar în viitoarea legislatură. Pînă atunci trebuie să demonstreze că e relevantă. În plan intern, trebuie să mențină unitatea unui partid divizat de dezbaterile pe tema migrației. Ea trebuie să găsească o formulă de compromis care să împace doctrina creștin-democrată cu problemele demografice ale Germaniei, cu posibilele riscuri sociale pe care le aduce migrația și cu dreptul european în materie de azil. În plan internațional, e încă o necunoscută. Răspunzînd provocării lansate de Emmanuel Macron, Annegret Kramp-Karrenbauer poate să-și facă propriile idei cunoscute în Europa. Sau măcar numele.

dosar DILEMA VECHE

Coordonator: Marius CHIVU
Fotografii: HAJDU Tamás
Dosar realizat cu sprijinul Fundației pentru Școală

Românii maghiari

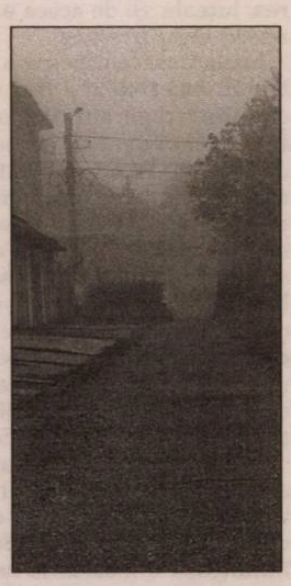

Texte și opinii de:

● Valentina SANDU-DEDIU (profesor universitar)
„Béla Bartók și avatarurile spiritualității românești"

● Andrei DÓSA (scriitor)
„Între două luntre"

● Vlad MACRI (jurnalist)
„De-ale gastronomiei"

● Evelin MÁRTON (scriitoare)
„Ingredientele identității"

● Radu NAUM (jurnalist)
„Afară cu măgarii din țară!"

● Zoltán ROSTÁS (sociolog)
„În cușca fără gratii"

● T. SZABÓ Csaba (istoric)
„Pledoarie pentru o reconciliere istorică"

argument

Împreună / Együtt

„Românii și ungurii conviețuiesc în Transilvania de sute de ani și, în afara a trei dispute violente, adevăratul război a fost rece și s-a scris între Revoluția de la 1848 și reinstaurarea administrației românești în Transilvania, în 1945. Au trecut 100 de ani de la 1 decembrie 1918, dată care continuă să provoace reacții profund antagonice în rîndurile românilor, respectiv ale maghiarilor din Transilvania. 100 de ani în care ambele etnii au construit, mai mult împreună decît separat, România lui 2018."

Cu acest fragment se deschide platforma www.oszuta.ro (#oszuta), un foarte inspirat și necesar proiect educativ și informativ care și-a propus să demonteze miturile legate de conflictul româno-maghiar și „să genereze simpatie și interes față de specificul etnic și cultural al ambelor popoare" prin articole factuale și confesiuni personale, deopotrivă ale românilor și maghiarilor, de formații diferite, din mai multe generații, din mai multe colțuri ale țării.

Dosarul de față se alătură, așadar, cu mult entuziasm și chiar cu emoție, acestui proiect al cărui scop este, pe de o parte, de a revela sau sublinia aspectele armonioase ale conviețuirii româno-maghiare, iar pe de altă parte, de a ameliora percepțiile negative, în mare parte moștenite ori cauzate de prejudecăți, ignoranță sau chiar indiferență.

La Centenar și, iată, în preajma datei de 15 martie, cînd este celebrată Ziua Maghiarilor de pretutideni, cînd realitatea conviețuirii este mai puternică decît istoria conflictului, este momentul să fim curioși și să aflăm mai multe unii despre alții, despre împrumuturile reciproce, despre influențele benefice ale unei culturi asupra celeilalte.

Vom realiza, poate, că românii și maghiarii au construit împreună poate mai puțin decît ar fi putut, dar, în mod cert, mai mult decît și-ar fi imaginat.

P.S. Alăturați-vă comunității „Războiul de o sută de ani" de pe Facebook pentru a citi mai multe confesiuni, povești și perspective care vorbesc despre marele, rarul privilegiu pe care românii și maghiarii îl au de a trăi împreună la confluența ambelor culturi. (**Marius Chivu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Vlad MACRI

De-ale gastronomiei

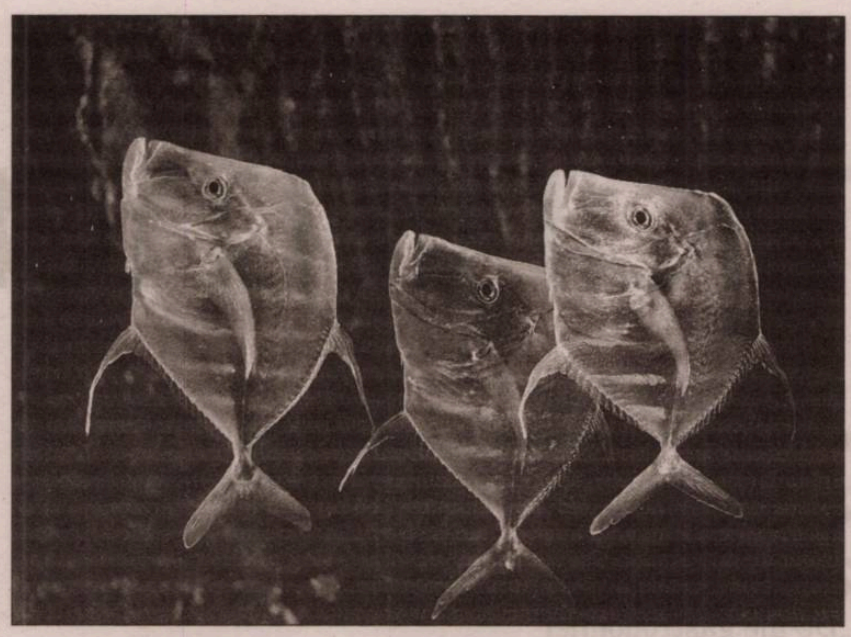

Adevăratul *melting pot:* tokanyi și mămăligă, stropite cu șpriț.

Dacă e vorba de influențele maghiaro-românești în domeniul gastronomiei, te gîndești imediat la Transilvania. Acolo s-au întîlnit cele două culturi, acolo influențele reciproce sînt vizibile (gustabile) chiar și în farfurii. Iar această întîlnire pare a fi dus la rezultate uimitoare: un celebru gastronom britanic de origine maghiară, Egon Ronay, a afirmat că în lume există trei mari realizări culinare: bucătăria franceză, cea chineză și cea… transilvăneană!

Sociologii și istoricii folosesc cîteva expresii cu conotație gastronomică pentru a descrie societățile născute din coexistența unor culturi diferite: *„melting pot"* („creuzet", „vas de topire", *„pot"* însemnînd însă și oală pentru gătit) și *„salad bowl"* („bol pentru salată"); prima descrie o societate în care diferențele etnic-culturale „s-au topit" și au fuzionat într-o alcătuire omogenă și armonioasă, cea de-a doua se referă la o societate în care, precum ingredientele unei salate, culturile etniilor coexistente pe un teritoriu își păstrează trăsăturile proprii. Transilvania este, cu o singură excepție, mai curînd un bol de salată decît un vas de topire. Excepția este gastronomia.

Deci: ce au primit ei de la noi și ce am primit noi de la ei?

În primul rînd, cu un zîmbet orgolios, ar trebui să afirmăm că noi i-am făcut, măcar parțial, mămăligari. Mămăliga este des întîlnită în gospodăriile ardelenești, inclusiv în acelea unguresti, dar este rară în Ungaria de astăzi. De asemenea, noi i-am supus pe ei unui intens proces de sarmalizare; sarmaua, turcească la origine, după o escală în spațiul nord-dunărean, s-a extins cu rapiditate către nord și către vest, ajungînd să fie numită *„Töltött káposzta"*. Sarmalele unguresti au cîteva particularități care merită amintite: se fierb într-o supă din afumătură de porc, iar la final sosul este îngroșat cu un rîntaș din care, evident, nu lipsește o cantitate semnificativă de paprika. Cele ardelenești au în plus (influență regățeană!) aroma dată de mărar și de cimbru.

Dar marea diferență față de sărmăluțele noastre este dată de… dimensiune. Atît cele maghiare, cît și cele transilvănene sînt rulate într-o unică, uriașă foaie de varză. Cu patru sarmale umpli o ditamai farfuria! Bine, adevărul e că și noi, regățenii, avem porții la fel de pantagruelice, numai că ele se compun din multe, multe sărmăluțe. Diferența dintre gastromegalomania vesticilor și miniaturizarea sudiștilor ține de ceea ce am putea numi, la cei din urmă, „dichis" culinar, inspirat probabil de dimensiunile mici ale *meze*-urilor turcești, preparate cît o îmbucătură; aici miniaturizarea este semn de rafinament, migala este prețuită, căci este infinit mai ușor să umpli o foaie de varză decît o frunză de leuștean (da, în sud se fac și sărmăluțe în foi de leuștean!). Și micii ardelenești (*„mics"* pentru maghiari) există, dar ar fi trebuit rebotezați „măricei", fiindcă și ei au căpătat dimensiuni impresionante față de cei regățeni.

Tot un fenomen de sarmalizare s-a petrecut și în cazul celebrei „verze à la Cluj". La sfîrșitul secolului XVII, aceasta era o simplă varză călită acompaniind o găină ori o gîscă. Sub influență sudistă, în această mîncare și-a făcut apariția orezul, iar pasărea a fost înlocuită de carnea tocată. Totul în straturi, pe baza aplicării unei logici deconstructiviste față de sarma.

„Cunoașterea se obține
prin învățare,
încrederea – prin îndoială,
prinderea – prin practică,
iar dragostea – prin dragoste."

THOMAS S. SZASZ

Ce am primit noi de la ei? Așa cum bine sintetiza Ioana Constantinescu (în *O lume într-o carte de bucate),* „mîncărurile de toamnă-iarnă, bazate pe varză dulce și murată, cartofii, toate tipurile de afumături, mai ales din carne de porc, salamul, șunca, prăjiturile cu frișcă și chiar ciocolata sînt o moștenire a Europei Centrale."

De la paprika la șpriț

Dintre primele, musai e de pomenit tocana. Ungurii cunosc cel puțin patru feluri de mîncare înrudite între ele prin tipul de gătire (fierbere îndelungă, la foc mic) și prin ingrediente (carne tăiată în bucăți, ceapă, paprika, untură și cartofi): *gulyas* (cu mai multă zeamă), *pörkölt* (carnea e tăiată în bucăți ceva mai mari), *paprikaș* (se folosește în special carne de pasăre, iar în sos apar *„tarhonyas"*, un fel de găluștele) și *tokany.* Ultimul de pe listă se pare că ar avea origine transilvăneană. Este cel mai puțin conservator preparat culinar din această familie (ca și noi, maghiarii cunosc o mulțime de rețete); precum majoritatea celorlalte, se gătește în untură, conține ceapă, cartofi, piper negru, paprika, iar carnea este tăiată în fîșii.

La noi, tocana s-a extins rapid și, după ce s-a regionalizat (Radu Anton Roman ne oferă nu mai puțin de douăzeci de variante ale acestei rețete maghiare la origine, printre care avem tocană oltenească, răzeșească, moldovenească etc.), s-a îmbrăcat în tricolor și a ajuns și „românească" și „națională" (toate fiind variante culinar diferite!). De asemenea, pe alocuri a devenit „tocăniță", diminutivarea fiind în același timp o formă de alint naționalist, cît și una de miniaturizare (de data asta doar lexicală). În tabloul tocanelor, noi am adus multe tonuri originale, mai ales în domeniul varietății ingredientelor utilizate: printre acestea își fac apariția elemente insolite precum ardeii grași, prazul, măruntaiele, ciupercile, mazărea, rubarba, rădăcinoasele (pătrunjel), mațele de porc ori de miel („tocană de mațe hăcuite"!). Evident, și grăsimea a fost deseori înlocuită, uleiul de floarea-soarelui luînd locul unturii în cele mai multe rețete.

În toate cele patru tipuri de *„stew"* unguresc, un ingredient esențial este paprika. Ardeiul iute a ajuns în Ungaria grație turcilor și, uscat și pisat, a devenit emblematic pentru bucătăria lor. Turcii ni l-au dat și nouă, dar noi nu prea l-am apreciat sub forma sa de „paprică". Aici se poate observa cum etimologia are uneori înțelesuri mai adînci: același ingredient are, la ei și la noi, denumiri cu origine diferită. „Paprika" vine din sîrbo-croatul „papar", care înseamnă „piper" (etimon latinesc). La noi, se numește „boia", cuvînt turcesc care înseamnă „culoare" (cf. verbului „a boi"). Pentru bucătăria românească, ardeiul iute uscat și pisat este doar un element decorativ, el „dă culoare" mîncării; din cauza asta este rareori folosit în sud. La maghiari, etimologia exprimă în primul rînd gustul, savoarea, iuțeala. Și de aceea e atît de folosit, uneori chiar în exces.

Ioana Constantinescu a pomenit și salamul. Aici treaba e mai complicată. Pe cînd eram copil, am stat doi ani în Maroc. Într-o seară am fost invitați la o familie de francezi. Pe masă, printre antreuri, se aflau și feliuțe de salam de Sibiu. Gazda m-a întrebat dacă nu vreau și niște „salami hongrois". Am făcut ochii cît cepele și am zis că vreau, dar că se numește „salami de Sibiu". *„Ah, bon!"*, mi s-a răspuns cu un zîmbet condescendent. Adevărul e că tot Occidentul îl cunoaște ca „salam unguresc". Între acesta maghiar și cel incorect numit de noi „de Sibiu" nu există mari diferențe. Al cui să fie el, de fapt?

Ei bine, e al italienilor (așa cum o arată și numele, din italienescul *„salame"*, provenit din latina vulgară, din *„salamen"*, adică „sărat"). În anul 1869, Mark Pick înființează o mezelărie la Szeged și începe să producă *„Téliszalámi"* („salam de iarnă", fiindcă inițial se producea doar pe timpul iernii, maturarea sa având nevoie de temperaturi scăzute), pe baza unei rețete italienești. Și cu muncitori italieni. Șaisprezece ani mai tîrziu, un italian numit Filippo Dozzi se stabilește la Sinaia; în 1910 începe să producă și el „salam de iarnă". Făcea și export către Occident, așa că produsul său trecea prin vama de la Sibiu, unde îi era aplicată o ștampilă; de acolo ideea că ar fi „de Sibiu", în ciuda faptului că era „de Sinaia" și se numea, ca și cel maghiar, „de iarnă". Amîndouă sînt, deci, delicioase și italienești la origine.

Cum se zice pe la noi, pe la români, „mîncarea-i fudulie, băutura-i temelie". Oare nu am luat noi și ceva de băut de la vecinii maghiari? Cu riscul de a-i enerva pe băutorii naționaliști, cel mai prețuit vin al Moldovei, Grasa de Cotnari, de la unguri ne-a venit. Ștefan cel Mare a primit de la regele Matei Corvin butași de viță-de-vie din soiul Kövérszolo (unul dintre strugurii care participă la elaborarea magnificelor vinuri de Tokay) și din ei s-a dezvoltat Grasa noastră moldovenească. Un cadou pentru care trebuie să le mulțumim vecinilor noștri.

Dar tot ei ne-au mai făcut un dar, pe care Păstorel Teodoreanu l-ar numi fără ezitare unul „otrăvit": șpriț. Adică sifonul, moartea vinului, după părerea marelui gastronom român. Ányos Jedlik, preot benedictin și profesor de fizică, este inventatorul său; în 1829 a patentat butelia cu apă gazoasă, aceea care lui Păstorel i se părea mai înfricoșătoare ca grenada defensivă. Aș remarca delicatețea cu care scriitorul român a evitat să pomenească originea etnică a infamei butelii, deși certamente o cunoștea.

***Vlad Macri** este jurnalist și scriitor. A publicat, printre altele,* Stufat ori estouffade? sau Există bucătărie românească?, *Editura Humanitas, 2008.*

T. SZABÓ Csaba

Pledoarie pentru o reconciliere istorică

Sînt sătmărean. Provin dintr-un oraș care probabil niciodată nu era monocrom, omogen. Acum o sută de ani orașul era locuit de maghiari, români, șvabi, evrei, romi. Pentru mulți din străinătatea e cunoscut doar datorită comunității hasidice, care a plecat la New York, unde și azi există un cartier – mai mare decît orașul meu natal – cunoscut sub numele Satmar. Natura multietnică (sau plurietnică, mai degrabă) a orașului era întotdeauna o realitate istorică și sociologică.

Satu Mare (Szatmárnémeti) și azi e o locuit de o comunitate mixtă (37% maghiari, 59% români, 1,1% germani). Deși provin dintr-o familie monoetnică unde vorbeam doar limba maghiară, prezența românilor în jurul meu făcea parte din realitățile cotidiene. Un copil maghiar dintr-o comunitate plurietnică observă deja la vîrsta de 3-4 ani că vecinul, copilul din cartier, vorbește o limbă total diferită. Devine curios. Încearcă să-l înțeleagă și pe celălalt om, deși, evident, fără ajutor nu are cum. Eu am avut noroc și datorită mătușii, care e românca, dar și învățătorilor din școala generală, care au pus un accent important pe educația limbii române. Era foarte greu, fiindcă un maghiar începe cu lipsa de experiență, iar în clasa a V-a, cînd ajungeam la Creangă, deși absorbeam mirajul povestirilor și al peisajului pitoresc, nu înțelegeam nimic din regionalisme și din limbajul arhaic. E o problemă constantă pentru toți copiii maghiari, din păcate.

După Satu Mare am ajuns în Cluj, oraș unde orice student trece printr-un *rite de passage* cultural: secuii își dau seama că oamenii vorbesc mai mult română, oltenii își dau seama că maghiarii nu fură Ardealul zilnic, iar noi, din comunități mixte, ne dăm seama că mitul conflictului româno-maghiar există, de fapt, doar în memoria colectivă. Am lucrat și într-o librărie foarte scurt timp, dar era esențial pentru mine să citesc mult mai des și beletristica română contemporană. Așa am cunoscut literatura lui Cărtărescu, Cioran, Vișniec, Pleșu, Radu Vancu. Așa am aflat că marii eroi ai mei – Péter Esterházy, de exemplu – e tradus și în română, iar Cărtărescu menționa asta chiar în jurnalul lui. Așa am aflat că, de fapt, avem zeci de cărți care tratează istoria comună multiseculară nu numai din punct de vedere propagandistic, evocînd frustrări și dureri seculare, sindroame istorice netratate, dar și patrimoniul cultural comun.

Așa cum nici eu nu am auzit pînă atunci de această interculturalitate intensă, din păcate nici colegii mei români de la facultate sau oamenii în general nu știu încă asta. Fiindcă din manuale, din imnul național, de la televizor și din politică învățăm doar despre cotropitori, dușmani, asuprire, suferință, iobăgie, luptă eroică, deșteptare națională, patetism și glorie patriotică. E un joc unilateral: inevitabil, vor fi dușmani și prieteni, *„bad and good guys"*. E o istorie în alb-negru, cu extremizarea sentimentelor, cu hiperbolizarea traumelor istorice, unde elementul comun – cel puțin un mileniu de convietuire și de interacțiune culturală, politică, etnografică și lingvistică – e marginal tratat.

După patru ani în străinătate m-am reîntors în țară în anul în care speranța generației mele s-a prăbușit în decembrie 2016. Eu mai speram și încă sper că putem construi ceva nou. Cu Cicero: *dum spiro spero*. Reconstruirea și reformarea României ar necesita nu numai politicieni respectați, Adenaueri locali, dar o parte mică, dar semnificativă din această reconfigurare sistematică este și reconcilierea istorică. Avem o țară de 18-19 milioane de oameni, din care 1,2 milioane sînt maghiari, cu diferențe culturale majore (secuii din Harghita, Covasna și Mureș, maghiarii din Partium – Satu Mare, Bihor, din Transilvania istorică – Sălaj, Cluj, Alba, Hunedoara, Bihor și din Banat). Întrebarea e: avem oare o problemă „maghiaro-română" și, dacă da, care sînt elementele cele mai problematice?

Statutul maghiarilor în România, din punct de vedere legal, e relativ bine păzit de Constituția României și de legi. Teoretic, dacă dorim, putem învăța în limba maghiară de la grădiniță pînă la doctorat. Asta însă doar în teorie, deoarece în zone unde maghiarimea, din păcate, e pe cale de dispariție, situația educației bilingve a devenit doar o lege neadoptată. La fel de gravă e situația Universității de Medicină din Tîrgu Mureș, unde statutul liniei maghiare nu este încă stabilit în charta universitară. La fel de caraghioasă este lupta lui Boc cu bilingvismul clujean: teoretic, funcționează, practic însă, nu. Deci o soluție a acestor probleme ar fi: respectarea legislației și reforma educației, mai ales în învățarea limbii române. Un maghiar – mai ales unul care provine dintr-o familie monoetnică și dintr-o comunitate predominant maghiară (Secuime, zone rurale din Cluj, Satu Mare, Bihor, Sălaj) – nu vorbește deloc limba română pînă la vîrsta de 6-7 ani. Asta presupune că el are nevoie de o educație diferită față de copiii români, avînd o deficiență enormă, pe care nu are cum să o recupereze în cinci ore pe săptămînă. O reformă radicală a educației ar fi urgentă.

Traume și sindroame istorice

Așa-zisa problemă „maghiaro-română" nu constă însă doar în nerespectarea legislației și lipsa unui sistem educațional modern, european, dar și în faptul că noi, nici după o sută de ani, nu am ajuns la o reconciliere istorică.

Reconcilierea istorică presupune analiza sistematică, interdisciplinară, sinceră și deschisă a unor evenimente, concepții, prejudecăți, sindroame și traume istorice, pentru a trata frustrările mentalității colective și ale memoriei colective. Momentan, memoria colectivă maghiară și cea română au niște frustrări netratate. Astea – ca o epidemie – dacă nu sînt tratate, devin letale pe termen lung. Reconcilierea istorică presupune colaborarea activă a istoricilor, politicienilor, elitei intelectuale, dar și a mișcărilor civice, iar scopul ei principal constă în asumarea greșelilor din trecut și din prezent și elaborarea unor colaborări și tehnici care vor servi o colaborare și o convietuire rodnică. Această metodă presupune și colaborări diplomatice, academice (între istorici, sociologi, artiști, filozofi), dar și economice. Reconcilierea istorică apăruse mai ales în secolul XX ca metodă, deși cu siguranță putem găsi analogii anacronice și în alte secole. Este, practic, o mișcare pacifistă, dorința, voința de a trăi în pace cu vecinul, cu fostul inamic, dușman, cotropitor, stăpîn etc.

Cel mai cunoscut caz este reconcilierea istorică între Germania și Franța (tratatul din 1963 și tratatul de la Aachen din 2019), care presupunea manuale școlare comune, mobilitatea studenților, proiecte academice și economice comune. Un alt caz și mai interesant și un etalon ar fi cazul Suediei și Finlandei, unde reconcilierea istorică a ajuns la un nivel la care minoritatea suedeză din Finlanda (sub 5% din populație) folosește limba maternă ca limbă oficială. Un alt caz relativ bine tratat – deși cu niște traume istorice neasumate încă – ar fi reconcilierea istorică între Japonia și Coreea de Sud, sau dintre Japonia și China. Sînt și cazuri nefericite, evident: Germania și Polonia, Polonia și Rusia, Israel și Palestina, India și Pakistan sînt doar cîteva cazuri, unde reconcilierea istorică ar fi esențială, dar din păcate încă nu a ajuns la nivelul celor menționate anterior.

Reconcilierea istorică între maghiari și români ar fi esențială. Sînt niște traume și sindroame istorice netratate, care persistă în societatea contemporană: problema etnogenezei, primatul etnic în Transilvania, situația românilor în Regatul Maghiar, maghiarizarea în timpul dualismului, tragedia Memorandiștilor, atrocitățile de la Ip, Nușfalău, Treznea, cultul contemporan al lui Wass Albert, pe de o parte, sau trauma Trianonului, atrocitățile Gărzii Maniu, românizarea ceaușistă, tragedia de la Tîrgu Mureș, xenofobia Vetrei Românești, Noua Dreaptă sau PRM, pentru ceilalți.

O încercare de reconciliere istorică a fost înființarea Comisiei mixte de istorici români și maghiari din 1971. Din păcate, această comisie nu a ajuns niciodată să fie o instituție care ar fi putut concura versiunea istorică din Academia Română sau cea maghiară, deși publicațiile comisiei – necunoscute publicului larg, din păcate – arată foarte clar că avem o istorie comună cu mai multe elemente pozitive și constructive decît negative. La fel, Tratatul de la Timișoara din 16 septembrie 1996 între Ungaria și România – care avea și un paragraf despre reconcilierea istorică – a murit scurt timp după aceea. O soartă similară a avut și ședința comună a guvernelor maghiar și român din 2005, iar soarta Fundației Gojdu – o instituție care ar fi putut să fie bastionul reconcilierii istorice – arată că, într- o sută de ani, România și Ungaria nu au făcut altceva decît distrugerea sistematică a patrimoniului comun maghiaro-român.

Cînd ne plimbăm prin orașe din Transilvania, vedem clădiri din epoca Regatului Maghiar (1000-1526), din perioada Principatului, din epoca habsburgică sau dualistă. Unele, din păcate, sînt ignorate sistematic de mentalitatea colectivă sau de turismul cultural și de muzeologie (mai ales cele din epoca medievală sau dualistă). Traumele istorice comune menționate mai sus aparțin într-un fel frustrărilor micilor națiuni (teoria lui István Bibó), iar tratarea acestora se face doar prin programe bilaterale, interguvernamentale. Greșelile trebuie asumate. Avem nevoie de momente istorice, de mesaje vizuale puternice cînd un premier maghiar se îmbrățișează cu omologul său român (vezi efectul psihologic al întîlnirilor De Gaulle-Adenauer, Kohl-Mitterrand, Merkel-Macron, dar și, recent, întîlnirea între lideri din Coreea de Nord și Coreea de Sud). Dar avem nevoie și de manuale istorice comune, ședințe anuale între Academia Română și Academia Maghiară, mobilizarea studenților români (mai ales din sudul țării) în Secuime și în Ungaria, dar și invers, educarea culturii române pentru maghiari din Transilvania într-un mod interactiv, intens.

Cunoscînd situația politică și academică din Ungaria și din România, viziunea mea este, din păcate, una naivă, aproape utopică. Poate odată vom ajunge și la reconcilierea istorică sistematică între maghiari și români, dar pînă atunci cea ce putem face este tocmai ce a spus și Stephen Hawking: *„All we need to do is make sure we keep talking"*.

Csakis együtt – adică doar împreună.

Recomandare de artiști vizuali români de origine maghiară (selectiv și în ordine aleatorie): Zsolt Berszán, Szabolcs Belenyi, István Betuker, Stefan Triffa, Szabolcs Veres, Szilard Gaspar, Alexandru Antik, Lőrinc Borsos, Róbert Köteles, Ujvárossy László, Zoltan Bela, Székely-Király Bogdan, Robert Fekete, Norbert Filep, Adorjáni Márta, István László, Miklós Onucsan, Incze Mózes, Részegh Botond.

© Incze Mózes

Rekombináció nr. 24

Recomandări de antologii: liniște, pace, perversiuni, heppiend – Tineri poeți maghiari din Transilvania, *traducere de Andrei Dósa, ediție îngrijită de Ștefan Baghiu, Casa de editură Max Blecher, 2016*

Singurătate gonflabilă – Prozatori maghiari din Transilvania, *selecție și traducere de Judith E. Ferencz, Editura Institutului Cultural Român, 2016*

Cealaltă revoluție – Antologie de povestiri contemporane maghiare despre Revoluția din 1956, *antologie de Maria-Gabriela Constantin, traducere colectivă, Editura Curtea Veche, 2017*

***T. Szabó Csaba** este istoric al antichității, asistent la Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Departamentul de Istorie, Patrimoniu si Teologie Protestantă.*

Radu NAUM

„Afară cu măgarii din țară!"

„Primul lucru pe care îl mănînc acasă sînt cașcaval pane și papanași cu brînză, poftim! *(Rîde)* Să fie clar, nu mă jenează absolut deloc că sînt Ladislau Iosif Bölöni, am pașaportul românesc, nu mi-am schimbat numele, nu mă bat în piept, dar punctele pe litera «o» trebuie puse. Este o temă delicată și nu pentru mine. Să fii maghiar în România nu este o rușine. E o realitate istorică ce în diferite decenii, să nu spun secole, a evoluat în diferite sensuri. Despre care voi aveți o părere, iar eu am o părere. Păcat e că au plecat sașii din Ardeal, care erau o bogăție. Sau evreii, care erau o altă bogăție. Lăsați-mă!"

Vorbele, reproduse dintr-un interviu realizat de Eduard Apostol pentru *Gazeta Sporturilor,* pot fi puse în piatră la baza oricărui monument al conviețuirii sportive de pe aici. La naiba, pot fi puse la temelia oricărei conviețuiri. Dar cu sportul e special. Sportivii sînt ca oamenii de știință, le pasă prea puțin de epoca în care trăiesc. Trec prin conflictele, privațiunile, rătăcirile societății cu nasul în formule sau în ghidon și cu ochii pe linia de sosire. Pot construi o bombă atomică sau închina succesele Conducătorului iubit. Bölöni, cu puncte sau nu pe „o", a fost și a rămas prieten cu Valentin Ceaușescu, fiul promotorului național-comunismului care ne-a adus vitrine pline de trofee și galantare pustii de alimente. E mîndru de această relație. Ungurul Bölöni, machedonul Hagi, germanul Michael Redl, sîrboaica Lavinia Miloșevici, lipoveanul Ivan Patzaichin, evreica Angelica Adelstein-Rozeanu, armeanul Ervant Norhadian au trăit într-o orînduire a sportului care nu era accesibilă oamenilor obișnuiți. Sigur, atîta timp cît jucau jocul. Dacă nu, dispăreau, indiferent de etnie. Dispăreau din cărți, din ziare sau reviste, din vorbe și din poze. Partea bună era că atunci își recuperau măcar numele. Ioan Mozer, dublu campion mondial de handbal, putea să fie din nou Hans Moser. Un istoric susține că lui Patzaichin i s-a cerut să devină Pațaichinescu. Dar ce te miri, nici România nu se mai numea România, ci R.S.R.!

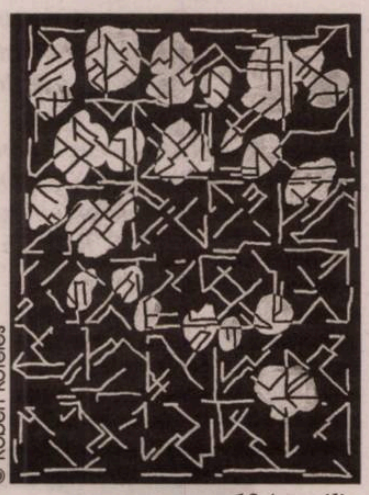
© Róbert Kőteles

13A, acrilic, cretă pe hârtie

Pentru generațiile spălate pe creier, care se perpetuează (cred că ăia au instalat un mecanism de autospălare), povestea cu ungurii e simplă. Vor să ne ia Ardealul. Care, ce să vezi, a fost al lor. Și fiecare trăiește în propria poveste. Dar sîrma ghimpată dintre minți se estompează în maximă mizerie sau maxim succes. Atunci fiecare are ceva de pus în comun cu celălalt: suferința sau bucuria. E atît de simplu. Prostiile șovine nu dispar, dar nu mai găsesc spațiu sufletesc de găzduire. E o altă asupra măsură. În cazul sportivilor a fost vorba de un proiect comun al victoriei cu beneficii de ambele părți. Sistemul se împopoțona cu medaliile, iar campionii profitau de privilegii.

Gimnastica a dat exemplul cel mai bun. Marea epocă a fost produsul cuplului Marta și Béla Károlyi. În acele vremuri Ecaterina (Katalin) Szabó avea doar un aur mai puțin decît Nadia. Partidul a scrîșnit din dinți, dar a ridicat-o în slăvi. Prin ea, de asemenea, lumea largă se închina la miracolul românesc. Toa'așul nu era atît de idiot încît să nu profite de campionii „lor". Și invers. În plus, palmele și urletele la adresa sportivelor erau împărțite democratic. Și aici ajungem în alt loc în care xenofobia nu funcționează. În sport e ca în armată. E greu și e despre cel de lîngă tine. Că ești alb sau negru, ungur sau român, musulman sau creștin, pielea arde la fel, glonțul produce, în același loc, aceleași pagube, iar teroarea după o aterizare ratată la paralele e la fel de devastatoare, indiferent de limba maternă. Seara, corpurile vinete și palmele pline de bășici se adunau unele în altele căutînd compasiune și alinare. Și un zîmbet furat odată cu o bucată de ciocolată. În asemenea momente, cine mai privea în oglinzile Trianonului?

Există și un sport în care conviețuirea era asumată solar. Un sport glorios născut dintr-un mix româno-germano-maghiar în interiorul căruia se auzeau și glume etnice, dar erau doar glume, erau bancuri de front, pișcături între învingători. Două mari generații ale handbalului au pus alături seriozitatea și anduranța principalelor două etnii conlocuitoare cu inventivitatea șmecherească a majoritarilor. Și pot să depun mărturie că eram precum copiii de români născuți după '90 în străinătate, *„ethnic abide, colour abide"*. Că era Gațu, că erau Birtalan, Oțelea, Tellmann, Kicsid, Voina, Stockl, Penu, Gunesch sau Gruia, Orban sau Samungi, toți erau oamenii în galben pentru care săream în sus de bucurie sau înjuram cu lacrimi. Nu existau unguri, români sau sași. Erau doar goluri și ratări, pase geniale sau parade incredibile. Sportul a reușit în mic, în eprubetă, să reproducă rețeta succesului Occidentului în depășirea tranșeelor istorice: punțile bunăstării și plusvalorii. Și nu doar în buzunare. Oamenii aceia creau împreună o poveste minunată. Ei se luau la trîntă cu lumea. Să o facă între ei, mai ales din motive de limba mamei, nu avea nici un haz.

1983. România intra adînc în tunel. Dusă e epoca Pepsi, Marlboro, *Pif,* Radeberger. E timpul bancurilor amare: „În casă e frig, noroc că nu mă trage curentul, l-au tăiat". Stadioanele sînt însă pline. Într-o seară a unui meci de pe „23 August", o fază intră în istorie. Olteanul Balaci privește înainte, îi plasează în lateral mingea maghiarului Bölöni, care trage năprasnic și înscrie în poarta campioanei mondiale Italia. Dar cine gîndea atunci în termenii aceștia? Și totuși... Arabescul valahului și forța precisă a imperialului au ridicat o țară, pentru cîteva clipe, deasupra mizeriei și întunericului. Era mai mult decît nimic. Era, de fapt, pentru ceea ce a urmat, totul. Domnului László/Ladislau Bölöni îi pot spune atît: chiar dacă nu punem puncte pe „o", măcar să fie sigur că la rostire ele vor fi mereu acolo. Pentru că așa a intrat în istorie. Așa îl știm. Altfel sună strîmb, sună aiurea. Sună ca stadioanele de azi în care „țiganii" îi dau afară pe „unguri" din țară. Țara cui, bre?

***Radu Naum** este jurnalist sportiv.*

Paul BREAZU

Talentatul domn Boros

„În vis și în dragoste nu există imposibilul."

JANOS ARANY

Dacă în România există un muzician, inginer de sunet, regizor muzical, promotor de evenimente și jurnalist de origine maghiară care să se fi situat mereu în spațiul colaborărilor importante cu artiști din propria comunitate, dar și din afara ei, numele lui este Boros Zoltán.

Cînd, în 1978, Electrecord, unica și oficiala casă de discuri a Republicii Socialiste România, îi lansa formației Metropol Group primul LP, *Égig érhetne az ének / Sunetul în zbor,* cîntat integral în limba maghiară, el urma să devină unul dintre cele mai importante *release*-uri ale Epocii de Aur a rock-ului românesc. Un disc de blues rock pe care grupul din Oradea testa frugal *sound*-ul care îl va defini în următorii ani, hard rock-ul à la Deep Purple, *ÉÉAÉ* își va materializa parțialul succes prin lansarea, la un an distanță, a albumului *Vouă* (pe vinil) / *Tot pe drum* (pe casetă), care conținea trei, în cazul primului, respectiv șase piese, în al celui de-al doilea, de pe *Sunetul în zbor,* cîntate de această dată în limba română.

Poate n-ar fi inutil să amintesc faptul că un oarecare merit în aceste întîmplări i-ar putea aparține lui Boros Zoltán, cel care, cîndva la începutul anilor '70, descoperea „într-o pivniță a Universității din Oradea", cum singur rememora în emisiunea *Remix* a lui Doru Ionescu dedicată Metropolului, trupa fondată în 1968, de unde o extrăgea pentru a o duce într-un studio de înregistrări. Boros nu era chiar un nimeni la vremea aceea.

Născut în 1939 la Ginta, comuna Căpîlna, în județul Bihor, își începea studiile muzicale la Conservatorul din Iași în 1962, pentru a și le încheia la Conservatorul „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca, în anul 1967. Între 1969 și 1971 a condus orchestra Teatrului de Stat din Oradea, pentru ca în 1971 să facă pasul spre televiziune: Redacția emisiunilor în limba naționalităților conlocuitoare (1971-1984), Redacția muzicală din Radioteleviziunea Română (1984-1989), Redacția Maghiară a Televiziunii Române (1990-2002).

Cu un an înainte de apariția *Sunetului în zbor,* în 1977, aceeași casă de discuri edita un LP numit *Zenés Karaván 1*. Pe el se regăseau înregistrări făcute de Secția Maghiară a Radioteleviziunii Române – de altfel, titlul albumului îl împrumuta pe cel al unei emisiuni TV produse de respectiva secție – cu formații și interpreți de muzică pop, folk și rock aparținînd respectivei comunități. La trei ani distanță, *label*-ul de stat va repeta gestul, cu un al doilea volum, *Zenés Karaván II*. Dacă o mică parte din numele de pe aceste două compilații erau cunoscute, apărînd și pe alte *release*-uri Electrecord – Metropol, Acustic T74, de exemplu –, cele mai multe aveau rezonanță doar pentru comunitatea maghiară din România. Dar un nume, unul care se va dovedi important în „industria muzicală" din România acelor vremuri, iese în față. Ați ghicit, același Boros Zoltán, conducător al unei formații de acompaniament, inginer de sunet și autor al textului care însoțea discul pe primul LP, supervizor al înregistrărilor și, din nou, semnatar al notei de pe a doua copertă pe discul secund.

Boros a scris muzică de teatru și film, jazz și pop, a condus orchestre de muzică ușoară esențiale, a avut două compoziții pe un alt LP Electrecord referențial pentru comunitatea maghiară din România, *A Siculus '72 – Táncdalfesztivál / Dalai*, un disc cu înregistrări de la Festivalul de Muzică de Dans / Táncdal Fesztivál Siculus '72 de la Odorheiul Secuiesc, eveniment interzis după trei ediții. „Actor" esențial al scenei culturale maghiare din România anilor '70, Boros Zoltán se mută la București în anii '80, loc în care colaborează, ca lider al unei formații de acompaniament și compozitor, cu artiști ai scenei de muzică ușoară și de jazz, precum Aura Urziceanu, Mihaela Runceanu, Éva Kiss, Doina Limbășanu, Mirela Voiculescu-Fugaru, Carmen Mureșan, Gabriel Dorobanțu, Aurelian Temișan. În același deceniu îi apare și singurul LP de autor, *Pași spre infinit*, în cultissima *Serie Jazz* – gen muzical pe care nu l-a abandonat niciodată – a Electrecordului, unul dintre puținele discuri de *fusion* lansate în România acelor ani, alături de *Panoramic Jazz Rock, Nodul gordian* și *Acordul fin,* ale pianistului Marius Popp.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Zoltán ROSTÁS

În cușca fără gratii

Cu cît sînt mai des solicitat să-mi dau cu părerea despre „prejudecățile conviețuirii româno-maghiare“, cu atît devin mai convins că am intrat într-un cerc vicios. Nu trebuie să fii specialist în această materie ca să realizezi că fenomenul trebuie abordat altfel. Adică e o nevoie de lămurire a mecanismului cercului vicios.

Și, fără solicitări, de o bună bucată de vreme urmăresc (nu asiduu, ci mai mult din inerție) un fenomen cu apariții ciclice: „raporturile româno-maghiare“. Am pus în ghilimele această sintagmă, fiindcă e o abstracțiune sociologic irelevantă, dar, fiindcă în viața publică este vehiculată, pentru început o să o folosesc și eu. Acest fenomen ciclic se caracterizează prin apariția abruptă a unor declarații șocante din mediul politic, care sînt preluate (și exagerate) de mass-media, după care apare reacția unor intelectuali de bună-credință în încercarea de a demonta mesajul politic provocator și de a detensiona situația. După un timp, survine acalmia, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. (Probabil fiecare segment este mulțumit de isprava sa proprie.) Aceste cicluri apar de obicei înainte de alegeri, cîteodată în prejma marilor aniversări și – aleatoriu – ori de cîte ori forțe politice semnificative au nevoie să distragă atenția de la lucruri mai importante. E clar că este vorba de o veche tehnică a sferei politice, în capcana căreia intră (mai mult sau mai puțin interesat) mass-media și, involuntar, și intelectualitatea de bună-credință.

Este o problemă și cu această tehnică, și cu acest ciclu. Cei din sfera politică mizează pe acapararea – cu ajutorul mass-media – a atenției „românilor“ și „maghiarilor“. Ca un efect pervers al implicării mass-media, chiar acest mijloc dă impresia eficienței provocării puse la cale de politicieni. Și, astfel, e atrasă în capcană și intelectualitatea care, cu toată luciditatea argumentării, are, evident, un impact benefic minuscul, dacă nu neglijabil asupra mediului social și politic.

Ce se întîmplă, de fapt? Din cele spuse pînă acum, am putea crede că tensiunile interetnice generate artificial se dezumflă de la sine. Mecanismul e nițel mai complex.

Este nevoie aici de clarificarea modului de abordare a fenomenului. Constat cu mirare că cei care se ocupă de aceste relații se documentează preponderent din surse scrise sau audiovizuale, ceea ce duce, inevitabil, la o imagine parțială și viciată. Cei care, totuși, se interesează de această relație mai aproape de oameni au reflexul de a pune întrebări directe despre raporturile româno-maghiare. Tema este atît de politizată, că nici prin această documentare nu se poate obține o imagine autentică. După părerea mea, numai o schimbare metodologică poate aduce rezultate credibile în această sferă.

Tensiunile interetnice nu afectează țesutul social.

Astfel, cu mulți ani înainte am început o observare fără întrebări a grupurilor, comunităților locale vizînd preocupările lor cotidiene. Făcînd aceste inventare de teme de discuție, mi-am dat seama că, la „firul ierbii“, agenda oamenilor este departe de mizele „raporturilor“ etnice. Relația socială este precumpănitoare. Oamenii, în viața cotidiană, în modul lor de a se descurca, nu pornesc la drum cu un proiect etnic, ci cu unul pragmatic: ce trebuie să fac în programul meu zilnic. Un om normal, cînd se scoală dimineața și se pregătește de plecare la serviciu, nu se gîndește ce are el, ca român (sau ca maghiar), de făcut, ca să-și apere identitatea națională față de celălalt. Nici măcar categoria semidocților cu școală, care în spațiul public se sacrifică zilnic pentru națiа română sau maghiară, după ce ies din „scenă“ își văd de interesele lor foarte terestre. Prin urmare, aceste cicluri pomenite la început nu pătrund în mase, din care o mică parte află de „circ“, dar nu se inflamează.

Fiindcă m-a interesat întotdeauna viața cotidiană a oamenilor, mi-am dat seama că cel mai eficient mod de cunoaștere este nu chestionarea oamenilor, ci observarea lor. La un moment dat, ca exercițiu antropologic, am dat studenților o asemenea temă de cercetare. Rezultatele au fost surprinzătoare. Repertoriul temelor varia foarte mult în funcție de vîrstă, gen, educație (detectabile prin limbaj și îmbrăcăminte). Nu este cazul să înșir și să clasific evantaiul preocupărilor oamenilor, dar pot să spun că n-am întîlnit teme de relații interetnice. Desigur, este greu de crezut, dar această afirmație poate fi verificată de oricine, cu condiția să folosească exclusiv mijloace de transport în comun și să frecventeze spații publice intens circulate. Dacă cititorul face acest exercițiu antropologizant, o să observe că liceenii discută despre modă, „scule“ și eventual despre răutatea „profilor“, angajații despre șefi, muncă în străinătate și despre boli, pensionarele tot despre boli, aprovizionare, lipsă de bani, pensionarii despre „hoții de politicieni“. Evident, panorama temelor era mult mai mare și varia și în funcție de regiune și de anotimp.

„Descoperirea consistă în a vedea ceea ce nimeni n-a mai văzut și a gîndi ceea ce nimeni n-a mai gîndit.“

ALBERT SZENT-GYÖRGYI

Desigur, în situații de criză socială și economică, sărăcia, frustrările iau proporții de masă, iar oamenii deseori plasează vina pentru propria nenorocire pe „străini“. Astfel, pot apărea tensiuni interetnice care, de fapt, sînt de natură economică și socială. Prin urmare, cercul vicios al tensiunilor interetnice, cu repetarea lor ciclică, poate inflama vremelnic spațiul public, dar, după părerea mea, nu afectează țesutul social.

Toată istoria aceasta îmi aduce aminte de spectacolul cu piesa *Răceala* a lui Marin Sorescu, văzut în anii '80, cu Virgil Ogășanu și Ion Caramitru în rolurile principale. În această „parodie tragică“, pe lîngă conflictul principal al piesei, putem urmări viața de curte a Imperiului Bizantin, cu toate ritualurile și conflictele sale. Numai că această viață de curte – interpretată de o trupă de actori – se desfășoară într-o cușcă, pe care Mahomed al II-lea o cară cu el în vizitele sale prin Imperiul Otoman.

Cîteodată am impresia că toate aceste prejudecăți și tensiuni româno-maghiare seamănă cu această cușcă, însă fără gratii și fără un Mahomed al II-lea, în care elitele politice și mediatice rumegă fantasme, iar cele intelectuale se luptă cu morile de vînt. Aparent. Pentru că, dacă ne uităm mai atent, războiul adevărat este intraetnic, între grupuri mari de interese.

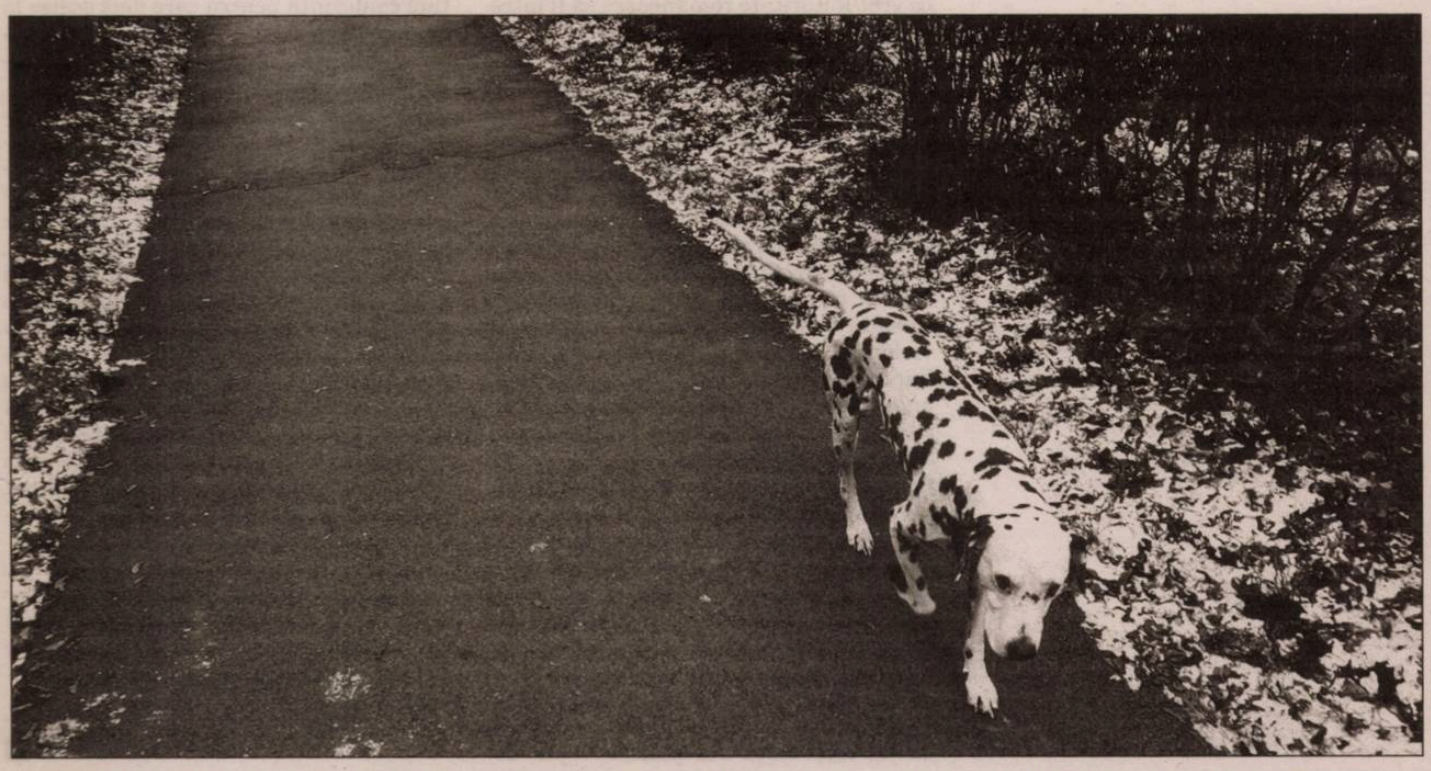

Zoltán Rostás *este profesor de sociologie la Universitatea București, coordonează proiecte de istorie orală și de istoria alternativă a sociologiei.*

Valentina SANDU-DEDIU

Béla Bartók și avatarurile spiritualității românești

O direcție a modernității muzicale în secolul XX a fost impulsionată de tradiții puțin sau superficial explorate pînă spre 1900, acelea folclorice din centrul și sud-estul european. Compoziții magistrale, semnate de Igor Stravinski, Béla Bartók, Leoš Janáček sau George Enescu, lansează în Europa un filon care a inspirat destule avangarde. Dacă Enescu fusese pur și simplu fascinat din copilărie de arta lăutarilor, pe care memoria sa prodigioasă o absorbise și o alăturase amalgamului de muzici de referință care-i modelează compoziția, altfel stau lucrurile în cazul muzicianului cu care are în comun același an de naștere (1881). Bartók își dedică o bună parte din viață culegerii științifice de folclor și transcrierii muzicilor țărănești imprimate pe cilindri de ceară, analizei temeinice a acelor melodii, prelucrării lor în compoziții de tip occidental sau infuzarea subtilă a acestora cu seva folclorică. Pe amîndoi îi caracterizează atît finețea cu care întruchipează „spiritul" sau „caracterul" național prin intermediul muzicilor tradiționale, cît și firea integră care a rezistat presiunilor și extremismelor de tot felul, atunci cînd ideologiile interbelice, și în special cea naționalistă, încearcă să intervină în carierele lor. Iar după al Doilea Război Mondial, regimurile comuniste din Ungaria și România se vor dezlănțui în a manevra figurile simbol ale celor doi (unul mort la New York în 1945, celălalt la Paris în 1956). Totuși, exceptînd ceva distorsiuni istoriografice, muzicologia postbelică din ambele țări și-a făcut în bună parte datoria în a crea un corpus impresionant de lucrări despre cei doi.

I-a legat – fără îndoială – o admirație reciprocă, dar nu au fost apropiați. Sursele de arhivă (îndeosebi corespodența) arată în schimb prietenia statornică dintre Bartók și Constantin Brăiloiu, animată de seriozitatea și entuziasmul investite în cercetarea muzicilor țărănești. Despre legăturile compozitorului maghiar cu Banatul și cu Transilvania (culegerile de folclor și prelucrarea sa din aceste zone), cu Bucureștiul (contactele cu muzicienii contemporani) și concertele pianistului Bartók în România putem afla dintr-o carte remarcabilă a lui Francisc László, *Béla Bartók și lumea noastră* (Editura Dacia, 1995). Găsim, de asemenea, pasaje în alte volume (de pildă, *Universul muzicii românești* de Octavian Lazăr Cosma, Editura Muzicală, 1995) care integrează figura bartókiană în peisajul muzical românesc bucureștean, atunci cînd e cazul.

Peste tot descoperim motive de admirație pentru atitudinea muzicianului care a declarat mereu cele trei surse ale creației sale: maghiară, slovacă și română, și a insistat permanent, în vorbe și fapte, asupra integrității artistice. Eseurile sale despre cercetare și naționalism (1937), despre „puritate rasială în muzică" (1942) îi arată cu claritate poziția curajoasă din acele vremuri, opusă naționalismelor extreme și încurajînd cercetarea și colaborarea internațională. Bineînțeles că tocmai această pledoarie intransigentă i-a atras dușmănii în Ungaria, unde cercuri șovine îl atacă drept nepatriot, filoromân, ba îl acuză chiar de înaltă trădare atunci cînd publică studiul despre românii din Hunedoara (1920). Mai tîrziu, la rîndul lor, românii îl critică pentru prejudecată revizionist-maghiară și pentru falsificarea valorilor muzicii folclorice românești (în 1936). Tocmai pe cel care nu vedea granițe în culegerile sale de folclor, granițele sînt acelea care-l izolează.

© wikimedia commons

Omagii și controverse

Voi selecta cîteva momente din legăturile uneori afectuoase, alteori amare ale lui Bartók cu colegii români. În 1910, printr-o scrisoare adresată lui Dumitru Georgescu Kiriac (unul din bunii prieteni români), oferă manuscrisul său de culegeri românești unei biblioteci din România și încearcă publicarea acestuia cu sprijinul Academiei Române. Kiriac îi susține cauza cu multă căldură, și doar melodiile din Bihor vor fi tipărite (în 1913): constituie, practic, prima monografie dedicată muzicii dintr-o zonă folclorică românească, uneltele sale metodologice și științifice transformînd-o în model pentru folcloristica românească.

„Un copil devine adult cînd realizează că are dreptul nu doar de a avea dreptate, dar și să greșească."

THOMAS S. SZASZ

Imediat după Primul Război Mondial, Bartók își pune speranțele în Republica Ungară a Sfaturilor, iar cînd aceasta este învinsă, se pare că se gîndește serios, în 1919, să se mute la Cluj sau chiar la București. Există pînă azi zvonuri multiple despre atitudinile unor compozitori români care, sesizînd pericolul concurenței, sabotează o asemenea posibilitate. Dincolo de zvonuri, însă, „nu știu ca vreo autoritate românească să fi întreprins ceva pentru a-i înlesni realizarea acestui deziderat" (László, 71).

Doar peste cîțiva ani, în 1924, confrații din România îi aduc un binemeritat omagiu, invitîndu-l să fie membru al proaspăt înființatei Societăți a Compozitorilor Români (S.C.R.), președinte fiind George Enescu și secretar general – Constantin Brăiloiu. Societatea îi oferă un concert de autor lui Bartók, cu participarea sa ca pianist și, la solicitarea sărbătoritului, cu intervenția violonistică a lui Enescu (cei doi cîntă împreună *Sonata nr. 2 pentru vioară și pian* de Bartók). Pe atunci, conform vocii lui Brăiloiu din presa bucureșteană, S.C.R., „neținînd seama de prejudecăți fără rost, îl privește ca pe unul dintre ai săi" (Cosma, 30). Dar atitudinea aceasta a breslei, nu și a lui Brăiloiu sau Enescu (susținători constanți ai colegului maghiar), se va schimba simțitor în deceniul următor, atunci cînd întreaga Europă e traversată insistent de accentele naționalismului. Bartók continuă să apară pe afișele de concert ale S.C.R., Octavian Beu (jurist și diplomat) ține în 1930 o conferință transmisă la Radio despre *Béla Bartók și muzica românească*, însă istoriografia menționează și momente de controversă, de ostilitate, în ton cu vremurile.

Unul are de a face cu monografia sa despre colindele românești, definitivată în 1926, cu o introducere de Constantin Brăiloiu, dar care va aștepta vreo două decenii pînă la tipar. O parte din motive se găsesc în lentoarea și lipsa de interes a editorului englez, o alta în gafele instituționale românești: Academia Română trimite manuscrisul la tipar Direcției Educației Poporului, fără să-l întrebe pe autor, care era condiționat de drepturile acordate în Anglia.

Cealaltă povestire e cu siguranță mai palpitantă, și-l pune în prim plan pe Tiberiu Brediceanu, apărătorul înfocat al spiritualității românești, cel care-l mustrase deja într-o scrisoare pe Beu pentru că vorbise de melodiile culese de Bartók – total necorespunzătoare acestei spiritualități. Brediceanu protestează împotriva celebrării colegului maghiar la împlinirea vîrstei de 50 de ani, inițiativă lansată la S.C.R. de Constantin Brăiloiu. Banatul se pregătise să-l aniverseze, montînd o placă pe casa natală din Sînnicolau Mare (idee împotriva căreia Bartók însuși protestase), iar S.C.R. ar fi organizat un concert de autor și o conferință pentru proeminentul său membru maghiar. Invocînd incidentul unui concert de la Timișoara, unde *Psalmus hungaricus* de Zoltán Kodály avusese un succes senzațional, interpretat vehement ca o manifestare antiromânească, Brediceanu scrie un memoriu prin care cere anularea invitației către Bartók (deja trimisă). În comitetul S.C.R. se aude glasul rațional și echilibrat al lui Brăiloiu, Enescu (sosit mai tîrziu la ședința respectivă) îl omagiază pe Bartók pentru colecția sa de cîntece românești și spune: „Am aflat, din contra, că în Ungaria, Bartók este ținut printre români" (Cosma, 80). Dar spiritele se încing și S.C.R. decide să nu se implice în festivitățile destinate compozitorului maghiar (care oricum nu vor mai avea loc!), lăsîndu-l totuși pe acesta să țină conferința pentru care deja sosise la București: *Muzica populară și însemnătatea ei pentru compozitorii moderni,* urmată de un recital de pian la Radio.

„În Ungaria, Bartók este ținut printre români."

Pînă astăzi, unii muzicieni români se întreabă ce s-ar fi întîmplat dacă Bartók s-ar fi stabilit în România: am fi cîștigat un compozitor care îl întrece încă în notorietate mondială pe Enescu? Inutile interogații, evident. Putem însă să reflectăm cu toții asupra atîtor evenimente de un tragism absurd (care l-au însoțit pe Bartók în întreaga sa viață) și, poate, să descoperim comicul într-o afirmație serioasă a unui critic din 1935, care ascultă *Două dansuri românești din Transilvania:* nu vede rostul programării acestei lucrări la București, așa cum nici indienii nu-l pot revendica pe Rimski-Korsakov doar pentru că a scris *Chant Hindou!*

***Valentina Sandu-Dediu** este profesor la Universitatea Națională de Muzică din București. Cea mai recentă carte publicată:* În căutarea consonanțelor, *Editura Humanitas, 2017.*

„Lumea, la noi, nu pare că se urzică la glumele etnice"

interviu cu grupul de umor Epic Show

Grupul de umor Epic Show este alcătuit din Tibi Codorean, Adrian Cucu, Bogdan Rădulescu și Dragoș Stan.

De cînd faceți umor?

Umor facem de cînd ne știm și, mai ales, de cînd ne știți. Într-un fel sau altul, voluntar sau întîmplător, grație evoluției sau planului divin, dintotdeauna am fost amuzanți și ne-a plăcut să glumim. În această privință, am fost ca toți ceilalți oameni. Cui nu-i place să glumească și să rîdă? Abia prin 2013 am început să facem umor organizat, intenționat, concentrat și, să nu uităm de cel mai important aspect, remunerat.

Cîte glume ați lansat în lume?

Glumele pe care le-am lansat în lume nu ne mai aparțin, astfel că nu le putem contoriza. Din momentul în care au binecuvîntat Internetul cu prezența lor, glumele nu ne-au mai aparținut. Au intrat în folclor și în vizorul hoților de conținut. Aparțin istoriei acum. Încă există oameni care vin să ne spună o glumă de-ale noastre și asta nu poate decît să ne încînte, să ne amuze și chiar să ne surprindă, pentru că am uitat mare parte din ele și ne mirăm de cît de amuzanți am putut fi.

Cu ce nu se poate glumi? Sau cu ce nu glumiți voi? Aveți subiecte tabu? Aveți „lucruri sfinte"?

În contextul potrivit, se poate glumi despre orice. Subiecte tabu nu avem. Nici măcar nu cunoaștem sensul cuvîntului „tabu". E vorba de acel scăunel rotund sau pătrat, fără spătar? Nu, acela e „taburet". În fine. Din cîte am observat noi, există public pentru orice fel de glume. Sexul e cel mai mic numitor comun din punct de vedere umoristic, astfel că toată lumea rîde la glumele despre sex pentru că toată lumea pretinde că îl face și că știe cu ce și cum se mănîncă. Răspuns corect: cu mînuța, tandru.

Noi nu avem lucruri sfinte, dar au alții, iar uneori e cu atît mai amuzant (pentru noi) să facem glume despre ele cu cît sînt mai sfinte (pentru ei). Referendumul pentru familia tradițională a fost unul dintre exemplele recente. Cînd îi vedem atît de îndîrjiți din pricini atît de mărunte (pentru noi), nu ne putem abține să nu-i luăm peste picior.

În serialul Dangerous World of Comedy, *Larry Charles documentează fenomenul* stand-up comedy *în țări marcate de fundamentalisme religioase, dictaturi militare și războaie civile unde comedianții sînt, uneori, uciși pentru glumele lor. Merită să mori pentru umor?*

Nu prea merită să mori în general, iar să mori pentru umor ar fi chiar o glumă proastă. Comedianții mor cîte puțin de fiecare dată cînd urcă pe scenă și spun o glumă la care nu se rîde, dar mor pe interior, iar asta e ceva complet diferit, pentru că în final asta poate să îi ajute în comedie. În țările acelea din documentar se murea pentru libertatea de a face glume, iar asta considerăm că merită, în sensul că e perfect în regulă să moară alții pentru ca tu să ai libertatea să faci glume despre pute.

Dacă ați avea de ales, ce glume ați prefera să faceți: legate de rasă, etnie, religie, sex ori naționalitate? Aveți vreo predilecție?

Dacă am avea de ales, am face aceleași glume pe care le-am făcut și pînă acum, adică doar despre chestii care ne amuză pe noi. Am avut privilegiul să ne decidem singuri direcția umoristică, fără influențe externe, și ne-ar plăcea – vorba multor comentarii pe care le primim – să o ținem tot așa. Să facem glume pentru noi înșine, prin noi înșine.

Ce glume preferă publicul din România?

Oamenii preferă glume care le validează lor opiniile. Glumele care conțin o fărîmă de adevăr sau o părere pe care o împărtășește majoritatea populației vor fi întotdeauna apreciate. Am folosit cuvîntul „împărtășește" cu un scop. Corupția morală a preoților e amuzantă, pentru că toți știm un preot bețiv sau hoț sau curvar sau unul care are destul timp liber pentru a îmbina armonios toate aceste hobby-uri.

Dacă am face, în schimb, glume despre cum Iuda n-a vrut să mănînce la Cina cea de Taină, cînd Iisus i-a spus „Acesta este trupul meu", motivînd că mîncase foarte bine la Prînzul cel de Taină, și că nu a vrut nici să bea vin cînd Iisus a menționat că e sîngele lui, spunînd că trebuia să se trezească devreme a doua zi, cam pe la al treilea cîntat al cucoșilor, să zicem, probabil că nu am strînge la fel de multe *like*-uri. Nu se glumește cu așa ceva.

Pe o scară de 1-10, ce rată de ofensă au glumele cu subiect etnic? Ați avut reacții agresive la vreo glumă etnică?

Lumea, la noi, nu pare că se urzică la glumele etnice. Ba chiar își poartă rasismul ca pe o virtute. Mai degrabă la cele legate de minorități sexuale sau ideologice se ofensează, dar numai din tastatură. În persoană n-am primit recenzii negative. Online, în schimb, ni s-a vărsat în cap toată frustrarea pe care oamenii au acumulat-o în timpul vieții și de care n-au putut scăpa pînă n-au venit cinci băieți să facă glume despre maghiari, moldoveni, preoți, politicieni, homosexuali, țigani sau Simona Halep.

„Oamenii preferă glume care le validează opiniile."

Am atins un nivel de finețe atît de înalt, încît avem materiale umoristice pe care unii le iau în serios și se inflamează teribil cînd ne văd că vorbim „serios" despre cum e bine să bați copiii, e o pierdere de timp să citești cărți sau despre cum femeile nu sînt egale cu bărbații. Acolo se observă foarte clar că există destui oameni care nu recunosc o glumă decît dacă e precedată de formularea „Hai să-ți spun un banc".

Cînd faceți glume despre români / maghiari, cu ce anume (trăsături, caracteristici, prejudecăți) vă place să glumiți cel mai mult?

Ne plac glumele care ar fi amuzante indiferent dacă în ele ar fi vorba despre români, maghiari, ugandezi sau reptilieni. Există unele observații general valabile despre natura umană care pot fi potențate umoristic dacă sînt asociate unei populații anume, dar care stau în picioare și singure. Acelea ne plac cel mai mult. Să spui despre un grup că e format din genul de oameni care se supără dacă nu sînt invitați la o petrecere, dar, dacă sînt invitați, nu se duc, e amuzant chiar dacă grupul e de olteni, budapești sau kualalumpurezi. Aceste observații sînt amuzante și dacă nu ai o experiență personală cu subiectul lor. Pentru că și celor care n-au întîlnit niciodată maghiari le place să rîdă la bancuri despre maghiari. Mai ales lor. Cei care au întîlnit maghiari știu că nu toți vorbesc cu dezacorduri, nu toți defrișează păduri și nu toți consideră boiaua roșie drept condimentul suprem.

„Odată ce înțelegi că imperfecțiunea este inerentă condiției umane, n-ar trebui să te rușinezi că ai greșit, ci că n-ai reușit să-ți îndrepți greșelile."

GEORGE SOROS

La ce tipuri de glume sînt românii / maghiarii cel mai sensibili?

Românii sînt exagerat și extraordinar de sensibili la glumele despre români făcute de non-români. E unanim acceptat faptul că noi putem să ne ponegrim și să ne desconsiderăm între noi în toate felurile posibile (nu ne mai facem bine, ca la noi la nimenea etc.), dar, în momentul în care o face o păpușă de pluș franceză, e obligatoriu să declanșăm un război sfînt mediatic împotriva broscarilor mimi mîncători de baghete care poartă pantaloni maro în război ca să nu se vadă cum fac pe ei fix înainte să se predea și au femei cu păr la subțioară și toți fumează în filme alb-negru și se cred artiști și jinduiesc la o formă utopică de socialism. Românii sînt ipocriți. La fel și maghiarii, presupunem, dar nu putem spune sigur pentru că singura interacțiune a noastră cu ei e atunci cînd le cerem o pîine în limba română și ei ne refuză în limba lor (tot română, dar cu accent).

Care-s „vulnerabilitățile" românești / maghiare cele mai amuzante?

„Vulnerabilitatea" oricărui popor care o scaldă atît de naționalist cum o fac acestea două este să i se scoată în evidență faptul că nu e special. Nu știm, deocamdată, cum s-ar putea face asta într-un mod amuzant, dar credem că amîndouă s-ar urzica teribil să le zici că pălinca lor „îi așe ni". Sau că femeile lor nu sînt chiar atît de frumoase cum spune legenda. Sau că oamenii nu sînt chiar atît de inventivi, bravi, talentați sau curați la trup, curați la suflet cum își imaginează. Glumele acelea despre lenea proverbială a românilor s-ar putea face și despre unguri. Și vicersersa, în cazul glumelor despre promiscuitatea unguroaicelor. Stereotipiile de genul acesta nu se limitează la granițele unei țări și pot fi extinse la scară globală.

One liner-*ul favorit cu maghiari?*
Transilvania e pămînt unguresc.
One liner-*ul favorit cu români?*
Transilvania e pămînt românesc.

a consemnat Marius CHIVU

Evelin MÁRTON

Ingredientele identității

Cine sînt eu? Un „maghiar de România", dar definiția nu mă cuprinde în totalitate. Mă numesc Evelin Márton și, din cînd în cînd, scriu povești. Cred că identitatea fiecăruia dintre noi începe cu locul unde și cu oamenii printre care ne-am născut. Amprenta locului și a mediului social, cultural în care creștem ne va defini într-un fel sau altul toată viața. Acestea sînt primele cuie bătute într-o stîncă. Cuiele acestea mai ruginesc și cad, dar omul e construit altfel decît o stîncă. Amintirile, adevărate sau închipuite, și faptele noastre ne clădesc.

M-am născut la o maternitate din Cluj. Părinții mei provin din medii diferite, tata dintr-un sat mic din Covasna, mama din Cluj. Au divorțat. Vacanțele le petreceam în satul tatălui, unde bineînțeles totul era altfel decît la oraș.

Din amintirile familiilor mele se conturează un trecut cultural aparent ciudat, dar cred că așa sîntem cu toții: amestecați. Dacă m-aș identifica cu fiecare dintre strămoșii mei despre care știu, atunci sînt maghiar, evreu, rom, român, tătar, grec și cine mai știe ce, încă nu am investit într-o analiză genetică. Probabil o voi face, chiar și pentru simplul meu amuzament. În cazul meu, limba vorbită în familie a decis apartenența la o etnie sau alta.

În primii ani de viață am locuit pe strada Plopilor din Cluj, unde trăiau mai multe etnii. Români, maghiari, romi, sași, parcă și cîțiva evrei, armeni. Vecini buni, nu se prea certau. Curțile erau spațioase și grădinile mari, fiecare cultiva ceva; se mai sfătuiau în diverse chestiuni, cînd și cum. Își împărțeau și sărbătorile: cine, ce, cînd avea. Nu țin minte nici un fel de conflict, era o stradă liniștită. Pe la 3-4 ani vorbeam deja ceva ce semăna cu limba română, așa cum o învățasem de la ceilalți copii și de la vecini. Am început să am o a doua limbă și îmi plăcea acest lucru pentru că înțelegeam mai mult din lumea din jur. Mă fascina lumea în care am ajuns cu ajutorul limbii și mai tîrziu prin cărți.

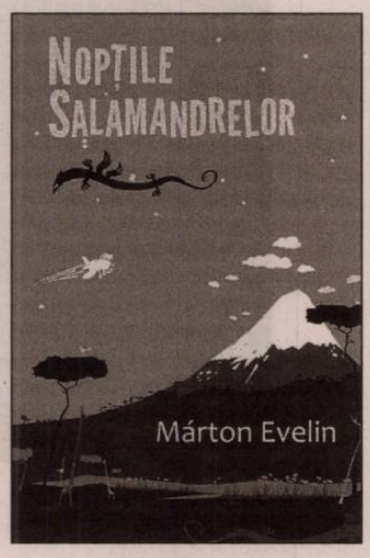

Pînă la venerabila vîrstă de 9 ani, această idilică vecinătate s-a spulberat și oamenii din stradă au dispărut în malaxorul orașului care creștea sub privirile noastre. Și tot crește de atunci. În anul demolării, '88-'89, unii au plecat din țară definitiv, alții s-au mutat doar în alt cartier. Cu o singură excepție, toate casele de pe strada Plopilor au fost demolate.

Dramele comune îi fac uneori pe oameni mai apropiați sau, din contra, îi fac să devină și mai distanți. Sau ambele în același timp.

Eu îl uram personal pe Ceaușescu pentru aceste demolări și știam, nu știu de la care dintre părinți sau cunoscuți, că se întîmpla aproape la fel în toată țara, că vor dispărea și satele la un moment dat. Așa se zvonea. Satul, pentru mine, era atunci ceva sacru. Un sat mic, undeva printre dealuri abrupte, unde îmi petreceam vacanțele. Era o altă lume, pe care de multe ori o preferam în detrimentul orașului „mare", cum era denumit Clujul în acel sat. Acolo trăiesc tatăl meu și o sumedenie de rude, de diferite grade, dar care toți țin la aceste legături de sînge, oricît de întortocheate și îndepărtate.

Mulți oameni dintre aceste dealuri își făceau un rost în viață undeva prin țară, cu preponderență în sud. Se pleca și atunci. Bunicul din partea tatei îmi povestea că satele se goleau vreme de cîteva luni și se umpleau iar de sărbători. Unii nu se mai întorceau, dar încercau să țină legătura cu familiile lor „de acasă" și își trimiteau copiii în vacanțe să învețe maghiară și să vadă cum se trăiește într-un sat mic unde majoritatea locuitorilor sînt agricultori.

Eram o gașcă de copii, cu identități etnice mai mult sau mai puțin precise. Fiecare venea cu povestea lui, cu limba și ciudățeniile culturale aferente. Limbile care ne legau erau și româna, și maghiara, chiar dacă nu toți știau bine ungurește. Vacanțele de la țară, pe lîngă farmecul lor copilăresc, mi-au adus cunoștințe despre ceilalți și despre alte lumi.

În România, comunitățile trăiesc de multe ori în lumi paralele. Dar le leagă totuși o soartă comună, simplul fapt că trăim aici, acum, cu toții. Faptul că m-am născut maghiar în România, cred că m-a făcut să fiu mai sensibilă la anumite lucruri. Să am auzul mai fin, să-mi placă detaliile. Să încerc să am o vedere de ansamblu asupra lumii în care trăiesc, cu limitele de rigoare. Încerc mereu să fiu pe calea păcii.

Singurul dezavantaj pe care l-am avut din cauza etniei au fost acele conflicte verbale, triste și usturătoare, în care m-am îmbîrligat de cele mai multe ori fără să vreau. Și eu am ajuns în acea situație stînjenitoare în care se discută despre cine, cînd și pe ce cai a venit, de unde și cu ce scopuri. Recunosc că, de cele mai multe ori, am scăpat cu bine din aceste războaie verbale prin magicul umor.

La facultate, unde am studiat istoria și istoria artei, s-a adunat o trupă extraordinară din diverse zone și comunități din țară. Aveam o mare colecție de bancuri și am învățat să fim mai toleranți și mai curioși. Curozitatea nu are granițe. Consider un fel de noroc că m-am născut aici, în România. Niciodată nu mi s-a părut că, fiind maghiar aici, ar fi tragic. Nu mă simt întotdeauna bine în pielea mea, recunosc, dar cine se simte?

***Evelin Márton** este scriitoare. Cea mai recentă carte publicată:* Nopțile salamandrelor, *Editura Curtea Veche, 2016.*

Andrei DÓSA

Între două luntre

Literatura a început să mă intereseze mai aplicat în adolescență, după ce am făcut o boală de piele ale cărei simptome au fost interpretate greșit și care a fost tratată greșit, de care am scăpat foarte greu. După ce aproximativ douăzeci la sută din suprafața pielii a devenit o rană vie.

Alegerea limbii în care scriu s-a întîmplat fluid, a fost o decizie întinsă pe o perioadă lungă de timp. În vacanța dintre clasa a opta și a noua încă mai citeam din plictiseală, dînd ascultare îndemnurilor mamei mele. Cele mai multe cărți din biblioteca ei (dacă mă gîndesc bine, atunci cînd ne-am mutat, separarea dintre biblioteca mamei și cea a tatălui meu a devenit și mai pregnantă) erau în limba română. După debutul bolii, am început să citesc pentru a acoperi rușinea că pielea mea e marcată de plăgi urîte. Trăiam cu senzația că eu însumi sînt urît și că am nevoie de frumusețe. Voiam frumusețe la modul obsesiv, ca orice adolescent, cred, dar n-o puteam obține decît în singurătate, citind.

La douăzeci de ani, după ce am descoperit cartea lui J.D. Salinger, *Seymour: o prezentare,* am început să scriu haiku-uri. Voiam să ajung ca Seymour, pur, de o sensibilitate aproape nelumească. Haiku-urile astea, ca de altfel și poeziile de mai tîrziu, erau scrise toate în limba maghiară. Motivele cred că au fost multiple. Pe de o parte, descoperisem un site unguresc de haiku-uri, unde erau adunate toate haiku-urile traduse de poeți unguri, de la primele traduceri de acest fel, al căror autor a fost Deszö Kosztolányi, și pînă la cele mai recente, realizate de Dezsö Tandori. Pe de altă parte, simțeam că am o anumită datorie față de limba mea maternă. Poate că un alt motiv a fost acela că majoritatea prietenilor mei continuau să fie foștii colegi de clasă din liceu care nu se descurcau prea bine cu fetele. De cîte ori ne întîlneam, în cadrul acestor *sausage parties,* fiecare dintre noi trebuia să dea dovadă de o mare inventivitate lingvistică dacă voia să fie bine văzut, respectat. Iar eu mă descurcam de minune, eram glumețul grupului.

„Judecata limpede necesită mai degrabă curaj decît inteligență."

THOMAS S. SZASZ

Dosarul continuă în pagina 22

Această așa-zisă datorie față de limbă s-a evaporat cu o rapiditate uluitoare atunci cînd am descoperit, cu ajutorul primei mele iubite, un curs de *creative-writing.* Era vorba de un curs de o săptămînă, organizat de cel care conducea întîlnirile cu caracter permanent ale grupului literar *Lumina de Avarie,* Daniel Puia-Dumitrescu. Poate că datoria față de limba maghiară a dispărut din cauză că, undeva în adîncul sufletului, percepeam trecerea la limba română, întărită și de aprecierea pe care am început să o primesc pentru ceea ce scriam, ca pe un fel de gest reparator, după ce redactorul-șef al singurei publicații de limbă maghiară din Brașov îmi ignorase și apoi refuzase creațiile literare, pe motiv că acestea ar fi decadente. Un alt motiv pentru care această schimbare s-a produs atît de lesne ar putea fi acela că între timp mi-am dat seama că prietenii mei nu sînt prietenii mei, din moment ce nu pot să vorbesc cu ei despre literatură. Ori de cîte ori încercam să port cu ei discuții mai elevate, strîmbau din nas sau mă ridiculizau. Îmi păsa atît de mult de literatură încît ajunsesem să cred, în înfumurarea mea de adolescent întîrziat, că cei pe care aceasta nu îi interesează nu pot fi prietenii mei. Dar prietenii mei unguri aveau personalități puternice și persuasive, nu era atît de ușor să scapi de ei. Aceștia trebuiau evitați, ignorați în repetate rînduri pentru a-i îndepărta.

Pînă la urmă, am reușit. Am ajuns cel care sînt acum: un om fără prea mulți prieteni (cel puțin nu după exigențele care definesc pentru mine prietenia adevărată), aproape în exclusivitate din zona literaturii. Acum exercit caracteristicile structurale ale limbajului în literatură. Vreau să-mi impresionez prietenii în mod indirect, prin intermediul cărților pe care le scriu. Și implicit pe prietenii prietenilor ș.a.m.d. Trăiesc într-o dictatură a individualismului și, cînd vreun demers al meu reușește, sînt fericit. M-am izolat în peștera mea, sperînd că, prin stăpînirea perfectă a funcțiilor limbii, voi reuși să atrag oamenii și că-i voi determina să mă iubească. Însă comuniunea fatică, dovezile explicite ale atenției pe care și-o acordă unul celuilalt vorbitorii (amici, prieteni), se dizolvă aproape exclusiv în cazul meu în dialoguri, monologuri, poezii.

O mare parte a libidoului meu verbal stă sub imperiul literei de tipar. Comuniunea fatică, în domeniul meu, e o artă cît se poate de subversivă. Acesta este prețul plătit pentru orgoliul de a crede despre tine că îi poți influența de la distanță pe ceilalți.

(varianta integrală pe www.dilemaveche.ro)

***Andrei Dósa** este poet. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Ierbar, *Editura Polirom, 2018.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Cvasi-romantisme de sezon

Romantismul e, de mult deja, ingredientul principal al anumitor formule fixe vandabile. Mai orice se vinde cu umplutură și glazură de dragoste, cu inimioare, bezele, ciucuri și mult roz.

De altfel, chiar de Sf. Valentin, anul ăsta, au avut mare trecere buchetele de bomboane, în care cele mai multe erau chiar bezelele, albe și roz, înfipte pe cîte un băț frumos ornamentat. Nu le prăjeai la focul de tabără din filmele hollywoodiene, le mîncai pur și simplu de pe băț precum pe frigăruile de berbecuț, să zicem. Senzația era alta, desigur: ți se părea că mănînci, vorba poetului, ceva ce nu e, că mesteci în gol și degeaba – dar cu conștiința că ceea ce faci e romantic și novator.

De altfel, se pare că nici frigăruile de berbecuț nu sînt excluse dintr-un posibil concept romantic. În perioada Sfîntului Valentin, am fost la un concert la Berăria H. Am vrut de mult să merg acolo, să trăiesc și o astfel de experiență: tot fusesem la Hard Rock Cafe, voiam să inaugurez și varianta mai populistă. Din copilărie, cînd mergeam la mare cu o mamă elitistă, care nu ar fi intrat niciodată cu mine la vreun restaurant cu „program artistic“, ci prefera să mă plimbe pe dig pentru aerosoli, tot aspiram la diverse locuri populiste. Așa că, anul ăsta, de Sf. Valentin, am ales, cu un simplu click pe telefon, o seară „populară“. Era concertul unei soliste din al cărei repertoriu știam și-mi plăcuse o melodie, dar mi s-a părut suficient. Am rezervat masa, cu mult timp înainte, mîndră c-o făcusem și pe-asta. Cu entuziasmul reprezentantei unei generații pentru care opțiunile în ce privește „distracția“ fuseseră mai mult decît limitate – care băuse prima Cola și mîncase primul hamburger la 21 de ani, și pentru care printre cele dintîi deziderate era să existe măcar un chioșc deschis non-stop de la care să-ți poți cumpăra o ciocolată la 2 noaptea, dacă te apucă.

Nu m-a deturnat de la planul meu nici faptul că, pe lîngă ea, mai cînta cineva despre care nu auzisem niciodată. Fusesem, oricum, de curînd, în această campanie de recuperare a „distracțiilor“, la cîteva concerte unde soliștii vorbiseră excesiv de mult și de vraiște între piese, despre crezurile lor spirituale și politice, despre iubiți care îi părăsiseră, despre cîinii lor. Așa că eram pregătită. Cînd am intrat în hala imensă care e Berăria H, o doamnă familiară, care vorbea cu toți la per tu indiferent de vîrstă, politic corect, ne-a plasat la masa rezervată, conștiincios, cu vreo două săptămîni în urmă. Masa era aproape de locul unde urmau să cînte soliștii, ce-i drept. Dar era o masă lungă, lungă, și comună. În care perechile stăteau unele lîngă altele, precum mai multe vrăbii pe o cracă, pe aceeași interminabilă bancă de lemn. Fiecare pereche primea cîte un balon în formă de inimă, pe care trebuia să-l legi de olivieră, ca să n-o pornească spre ceruri 'nalte.

Asta era frumos, pentru că solnițele din care răsăreau baloanele delimitau spațiul fiecărei perechi și mai condimentau altfel monotona masă prelungă. Vecinii noștri de bancă și de balon erau doaună cupluri tinere și simpatice, evident fără prea mulți bani. Care și-au comandat fiecare, decent și fără grandomanie, cîte o băutură. În timp ce noi, exponenți clasici ai lacomei vîrste mijlocii (deși țin minte cum, altădată, ne aflam fix în locul

lor), ne-am comandat din platourile casei, care (ca să ne întoarcem, în sfîrșit, la frigăruile de berbecuț) conțineau cîrnați de toate felurile. Și așa ne-am împărtășit din acest nou fel de romantism: ascultînd un solist despre care nu auzisem niciodată, care cînta ceva despre căsătorie, în timp ce ne luptam cu cîrnații – cel puțin unii dintre ei deloc moi.

Nu pot spune că mi-a displăcut. Dimpotrivă. M-am bucurat de fiecare clipă a unui nou tip de romantism. Din cînd în cînd mai schimbam cîte o privire cu colega de masă din perechea din stînga sau din dreapta, o privire vivace și complice, care voia să spună „Nu-i așa că-i *cool* că sîntem aici?“. Deși alesesem un loc în care mă potriveam ca nuca-n perete, o făcusem de bunăvoie și nesilită de nimeni, pur și simplu ca să arăt că pot și că mă integrez (dacă aș putea pune emoticoane în text, aș pune aici unul, din acelea care rînjesc). De altfel, și solista pe care o alesesem s-a dovedit că tot asta-și dorește: să arate că poate. Era foarte hotărîtă în felul în care cînta și-n mișcările ei, ceea ce, indiferent de cum suna propriu-zis melodia, părea să conteze și să convingă publicul: cum tot aud în ultimul timp, „transmitea energii“.

Am plecat cu atît mai mulțumită cu cît, la sfîrșit, un cuplu care nu s-a-nvrednicit să lege ca lumea balonul de olivieră pur și simplu… l-a pierdut. Sub privirile nedumerite ale tuturor, inima lor roșie gonflabilă și-a luat zborul pînă-n vîrful cerului fals al Berării H. Și a rămas înțepenită acolo, cu toți ochii pironiți la ea, ca un însemn al unui adevărat potențial romantic latent.

Nora IUGA

Sîntem niște ciclopi

● **Joachim Wittstock, *Frostbetrieb Feltrinelli*, Editura Hora, 2019.**

La Editura Hora din Sibiu a apărut de curînd nuvela *Frostbetrieb Feltrinelli (Întreprinderea forestieră Feltrinelli)* a cunoscutului prozator german Joachim Wittstock, care a rămas fidel locului de baștină al străbunilor lui sași – acel burg transilvan, Hermannstadt – durat de breslașii germani sau, după o mai nouă teorie, flamanzi, cu vreo 800 de ani în urmă pe melagurile noastre. Întrucît acțiunea cărții se desfășoară pe parcursul veacului trecut, firește că limbajul folosit ni se pare ușor prețios, ușor vetust, dar perfect adaptat vremurilor. Mulți scriitori care vor avea acces la această carte își vor afla propriile întrebări cu privire la dilema dintre vechi și nou, eterna *„querelle entre les anciens et les modernes“*, care atinge substanța vitală a literaturii din toate timpurile, nu numai a literaturii, dar și a societății în general, revigorînd-o sau, dimpotrivă, slăbind-o pînă la dispariție.

Am citit cîndva, într-o carte, cum un mare alpinist a fost salvat într-o ascensiune pe Nangaparbat cu ajutorul unui aparat Morse, fiindcă mobilul lui nu avea semnal. Tonul rece și protocolar de „anunț editorial“ folosit de mine aici nu este deloc specific unei recenzii „marca Nora Iuga“. Așadar cititorul acestor rînduri să nu se aștepte la o cronică literară, cu atît mai mult fiind vorba de o carte scrisă în limba germană, „pasăre rară“ în arealul cultural al României actuale. Nu pot spune decît că în fiecare dimineață, la cafea, cartea asta care se află pe masa mea de scris mă atrage ca un magnet. O deschid la întîmplare, o citesc pe sărite, cafeaua se răcește-n ceașcă și eu îmi regăsesc peste tot propriile gînduri, propriile căutări de-o viață, ezitările și încurajările... dar, mai ales, *limba,* limba, nu germană, nu română, nu franceză, nu engleză (mai ales!) – limba dintotdeauna a celui care s-a născut cu lecția gata învățată, limba scriitorului „făcător de lume“, pentru că nimeni nu poate nega adevărul imuabil că „la început a fost cuvîntul“. Dar se pare că există și alte adevăruri imuabile, cum ar fi *„Eppur si muove!“* (și totuși – totul? – se mișcă).

Și iată cum, tot răsfoind cartea lui Joachim Wittstock, tot călcînd în urmele pașilor care mă duc, de fiecare dată, la adrese familiare și dau peste pasaje scrise cu litere cursive, în care nu mai regăsesc glasul personajului, nici al naratorului, am impresia că omul care-mi vorbește se află-n fața mea, el e însuși autorul și se hotărăște, în sfîrșit, să-și scoată masca și să-și arate slăbiciunile, nerealizările și orgoliul ascuns al celui „alături cu drumul“. Și, iată, îmi spune că el vede lucrurile altfel și se încăpățînează să păstreze cît mai mult din bogăția limbii germane, să nu evite cuvintele sau chiar sintagmele, folosite în mod curent în trecut. Schimbările lexicale, neologismele, incluse abuziv în ultimele decenii în evoluția limbii clasice, violîndu-i specificitatea ca s-o aducă la stadiul de limbă „actuală“, sînt profitabile doar mass-media, Internetului și telefoniei mobile, își continuă confesiunea autorul, dar limbii literare, grav afectate de această „chirurgie de piață“, ar fi trebuit să i se îngăduie un statut cît de cît estetic care s-o distingă, măcar prin coloratură și melos, de exprimarea curentă, limitată la norma limbajului cotidian.

Disting o oarecare mîndrie cînd mărturisește că uneori apelează la referințe lexicale preluate din lexicoane. Aduce în discuție și problema actualității, zelul cu care unii confrați se grăbesc să abordeze teme de interes imediat, care dispar curînd, fiindcă roata lumii a prins viteză. Produsele noi apar pe bandă rulantă și conservele au un termen de garanție tot mai scurt. Se pare că termenul „expirat“ e un termen de prevenție care impune urgenta retragere de pe piață a produsului respectiv, în favoarea unor produse proaspete, scoase recent din pămîntul alimentat din belșug cu îngrășăminte „naturale“. Fie din lipsă de argumente sau dintr-un sentiment al inutilității, autorul a ales, în cele din urmă, să nu mai țină cont de inflația limbajului vulgar al străzii în literatură, revenind la menirea lui dintotdeauna, la acel *„violon d`Ingres“* care-i aducea în auz inexplicabilul cu care ne intersectăm în drumurile noastre, cum dăm peste o fîntînă a destinului, aflată undeva departe, sau de un fir de apă care izvorăște din capul unui șarpe, aflat chiar pe melagurile noastre natale.

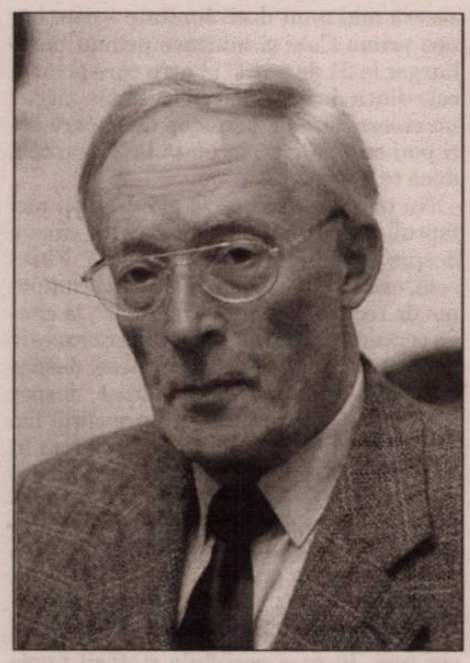

Trăim pe jumătate

Iată o mostră de limbaj necontaminat de cererea pieții de carte, nici de curente sau de mode: „Brunello și însoțitoarea lui se loveau mereu de turiștii veniți la cură și la promenadă în parc. Îi anima aceeași dorință să se bucure de apa aceea care-i revigora. Țineau toți în mînă căni și pahare sau își umpleau carafe voluminoase și damigene să-și facă provizii. Fără grabă, fără îmbulzeală, fiecare era răsplătit. Nu a fost nevoie să stea la rînd, numărul celor însetați s-a rărit, publicul a dispărut, așa încît Aglaja i-a putut oferi domnului Brunello un pahar plin, ba chiar el însuși s-a revigorat cu apa cea răcoroasă. Ea și-a pus paharul pe balustrada scării, s-a aplecat și a făcut un gest absolut firesc care l-a uimit totuși pe Brunello. Și-a format o ceașcă din căușul palmelor și cu o grație necăutată și-a ridicat apa aceea pînă în dreptul obrajilor. Își ținea ochii închiși, gura deschisă imperceptibil. Clipa dinainte ca apa să-i atingă obrajii și fruntea netedă era încărcată de o așteptare atît de vizibilă, de o asemenea acumulare de dorință după răcoarea rîvnită, încît Brunello a fost de-a dreptul șocat. Momentul ăsta ar fi meritat să fie pictat sau înnemurit de un sculptor, da, asta era... Aglaja s-a ridicat, și-a mai trecut o dată palmele ude pe obraji și a zîmbit cu toată gura.“

Și dacă totuși cineva și-a luat răbdarea să citească aceste rînduri și și-o fi spus: Cine mai e nebun să-și piardă azi timpul cu asemenea bazaconii? Sau un altul, să zicem, un adolescent sau un bătrîn, parcurgînd rîndurile, a rămas pe gînduri și a simțit înăuntrul lui scena aceea și a zîmbit numai pentru sine, auzind foșnetul unui început de iubire ca prima mișcare a fătului în burta femeii. De aceea vă spun vouă, prietenii mei, care mai citiți cărți, fiindcă iubindu-vă, vă compătimesc și mă tem pentru voi să nu vă lăsați ispitiți de seducțiile ucigașe ale urîtului, ale obscenului, ale scabrosului pe care niște copii teribili le declară singurele adevăruri de necontestat care guvernează acest *wasteland*, proclamînd astfel „adevărul absolut“. Ei își imaginează că distrugerea unei lumi este întotdeauna, în același timp, și crearea altei lumi. Ei sînt noii profeți. Creează o religie care neagă tot, creează secte care proslăvesc urîtul și răul! Crezîndu-se descoperitorii adevărului suprem, uită că urîtul și răul nu pot exista decît ca alternativă a binelui și frumosului. Se pare că n-au auzit de Nietzsche, de Cioran, de Artaud... Nimic nu e nou sub soare.

Dragii mei, naivii mei „exploratori“, cum puteți mușca țîța neagră și păroasă a nucii de cocos dacă nu-i gustați miezul alb, dacă nu-i beți laptele dulce? Cum puteți iubi prăpăstiile lumii dacă nu ați cunoscut minunile ei? Vă compătimesc sincer. Mi-e milă de voi, veți deveni centenari sugîndu-vă fistulele doldora de puroi și dejecții. Doamne, oare ne-ai născut dintr-o gaură neagră, cînd noi încă știam că venim dintr-o nesfîrșită fericire? Roiește o lume de tineri frumoși în jurul meu, fiecare cu un singur ochi, cu o singură ureche, cu un singur braț, cu un singur picior – toate însemnate cu stigmatul „Pentru bărbați“ și „Pentru femei“. Trăim pe jumătate, sîntem niște ciclopi care nu mai văd decît înainte, adică nu mai văd nimic, fiindcă viitorul nu se vede, se presupune doar, adică nu există. Dar nici cei cu ochii-n spate nu văd mai nimic, fiindcă trecutul se uită cînd se-ascunde complet înăuntrul nostru ca soarele la apus, dar bătrînii îl duc cu ei... Spun baliverne, mă apropii vertiginos de 90 de ani.

Un film scandinav, al cărui titlu nu mi-l amintesc, se termina cu o scenă în care un amnezic, lipsit de orice identitate, se aciuează pentru un blid de linte pe lîngă o chelneriță de la cantina *homelessilor*. În urma unui anunț, se pare că familia a reușit să-l identifice. După cîteva luni de absență, cînd chelnerița aia, pe care nu se opreau ochii nimănui, sta în ușa cantinei cu privirile-n gol, s-a pomenit brusc cu acel bărbat îngenuncheat în fața ei, îmbrățișîndu-i picioarele și plîngînd în hohote... Scena mi s-a părut de un ridicol total. Zile în șir m-am întrebat cum de tînărul ăla nordic din țara aia rece a putut să facă un film de un patetism dincolo de limitele penibilului. Și n-am găsit decît un singur răspuns. Dacă nu ne regăsim limbajul iubirii, uităm să fim oameni.

Stigmatul „Pentru bărbați“ și „Pentru femei“.

© wikimedia commons

***Nora Iuga** este scriitoare. Ultima sa carte:* Alături cu drumu, *Editura Casa de pariuri literare, 2018.*

„Sînt atentă la balanța dintre premeditare și accident“

– interviu cu artista Codruța CERNEA –

În 2013, mi-am dorit mult să am lucrarea The Bath *a Codruței Cernea pe coperta cărții mele,* Aleargă. *M-a atras în primul rînd pentru că, în nemișcarea ei hipnotică, se simțea un ritm alert. Am regăsit apoi senzația și în alte lucrări ale sale. Expoziția* Viitoare Nostalgie, *de la Galeria Mobius, care poate fi văzută pînă la sfîrșitul lui martie, e un mic îndreptar al neliniștii, care se insinuează în cea mai calmă și „perfectă“ imagine. Am vorbit cu Codruța Cernea despre stil și narațiuni, despre curaj și suprapuneri de planuri.*

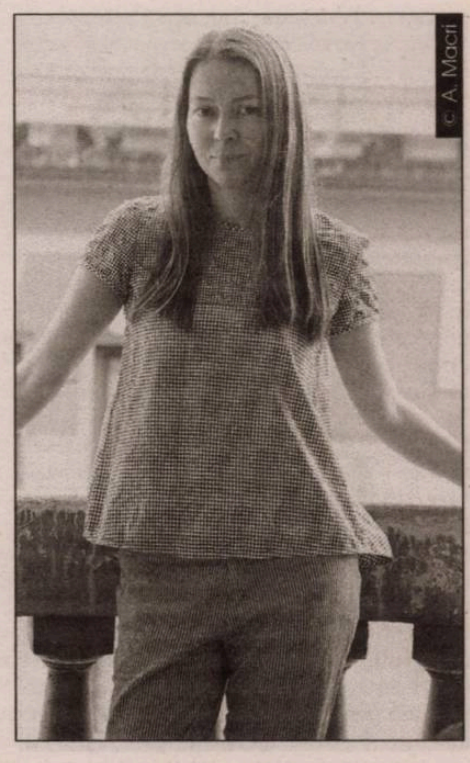

Ce e important pentru dumneavoastră ca artistă? Care sînt obsesiile dvs.?

Esențial e să simt că cresc continuu, că păşesc pe un teritoriu nou cu fiecare serie de lucrări, dar în același timp, păstrez o anumită consistență. Sînt conștientă de felul în care se derulează parcursul zilelor, de oamenii care mă înconjoară, de ceea ce consum, în sens larg, pentru că toate îmi vor influența starea de spirit și, într-o măsură mai mare sau mai mică, ceea ce ajung să pun pe pînză.

Mai nou, cînd mă uit la lucrările mele, sînt atentă la balanța dintre disciplină și relaxare, dintre premeditare și accident. Cu alte cuvinte, cît controlez și cît las să se întîmple.

Cum pictați în facultate? Cînd ați simțit că v-ați găsit „vocea“?

Intrînd în mediul artistic ceva mai tîrziu de 18 ani și cu un alt tip de studii formatoare, am început să pictez cu poftă, dar destul de constrînsă. În loc să îmi ofer libertatea să greșesc, încercam să finisez impecabil fiecare lucrare, „să o desăvîrșesc“. Aproape că încercam să livrez o concluzie. Realizez acum că în acest fel de a picta era și o formă de neacceptare a organicității și imprevizibilității vieții. Dar „desăvîrșirea“ e un ecou dintr-o altă lume, iar gîndul ei ne împiedică uneori să înaintăm firesc. În cele din urmă, să fii om implică să fii imperfect, în lucru, în transformare.

Un moment important, de conștientizare a „propriei voci“, a avut loc în al doilea an de facultate, în urma unui curs de dans contemporan. Lucrînd direct cu corpul, am reușit să înțeleg mai bine ideea de autenticitate și, într-un mediu care îndemna la impact, șoc și la o privire orientată spre exterior, am decis să-mi aliniez explorarea artistică cu investigarea propriului interior și să o fac după principii proprii.

Albastrul e o marcă foarte puternică în ceea ce faceți. E senin și neliniștitor. A fost mereu așa?

Asociez albastrul cu ideea de serenitate și detașare. E culoarea cerului, a mării și a distanței. Ca pictor, e greu să nu iubești această culoare care se declină mereu în nuanțe curate, spre deosebire de altele care se îmbîcsesc ușor. Cartea *Blue: The History of a color* de Michel Pastoureau prezintă lunga și surprinzătoarea istorie a acestei culori.

De la ce porniți și cum ajungeți să legați lucrările între ele pînă cînd știți că vor deveni o expoziție?

Momentele de început sînt marcate de confuzie și entuziasm anticipativ, totul pare fluid și posibil. E o perioadă de intensă visare și o aparentă lipsă de focus.

Înainte de începerea unei serii de lucrări, petrec destul de mult timp timp punîndu-mi întrebări, încercînd să conștientizez cît mai bine momentul în care mă aflu și ce ar avea sens să pictez. Deși am carnete și documente pline cu idei, mereu unele dintre ele par să aibă vocea mai puternică.

Această interogare se desfășoară la unison cu preocuparea legată de cum aș vrea să materializez diversele direcții care încep să se contureze. În timp, am ajuns să văd pictura ca pe un spațiu vast, care se cere explorat, iar pe mine, ca pe un etern student care descoperă, cu fiecare lucrare, alte și alte fațete ale acestui mediu generos și provocator.

În ce privește seria *Viitoare Nostalgie*, fără să fi avut o viziune perfect conturată, întrezăream doar fragmente dintr-un univers populat de personaje angajate în activități artistice sau pierdute într-un timp meditativ, înconjurate de cîteva obiecte semnificative, încercînd „să spună“ povestea unui viitor nostalgic după contactul nemijlocit cu ce e viu și natural, cu spațiul exterior, așa cum îl experimentăm acum.

Mă imaginam un autor de nuvelă grafică cu aer SF, construind diverse scenarii în jurul temelor care mă preocupau în acel moment: legătura om-natură, relația muncă-practica artistică, amestecate cu atașamentul meu față de ritmul lent, de timpul reflexiv petrecut izolat și fascinația față de spațiile arhitecturale. Compozițiile au devenit mai complexe, fiecare lucrare s-a dovedit un univers în sine, iar seria s-a conturat treptat, pe măsură ce pictam, printr-un proces viu, organic, uneori surprinzător, în care „accidentul“ și gestul spontan au avut un rol definitoriu.

Ce mai înseamnă să fii curajos în artă?

Să nu îți fie teamă de greșeală, de eșec și astfel să te simți liber să experimentezi și să te exprimi în feluri care riscă să fie chiar ridicole sau absurde. Să fii capabil să te desprinzi de ce îți e familiar, să te provoci continuu și să te îndrepți fix în direcția care te intimidează mai tare și care îți e necunoscută.

Ce ați păstrat și ce s-a schimbat în Viitoare Nostalgie?

Pentru mine, *Viitoare Nostalgie* a putut să apară doar în urma seriilor anterioare. Am păstrat atmosfera meditativă, singurătatea cu rol protector, claritatea și sentimentul de ordine, apetitul pentru culoare. Mi-a plăcut chiar să reiau o parte din draperia unei lucrări din seria *Singuri Împreună*.

Noutatea este dată în primul rînd de faptul că am scos conversația din spațiul experienței personale, iar ideea care a generat seria este legată de o temă actuală, cea a crizei mediului, care pentru mine este o preocupare reală de mulți ani.

Existența urbană pe care o trăiesc, într-o criză de comunicare cu natura, m-a îndemnat să mă alătur, în felul meu, vocilor care ne atrag atenția în legătură cu necesitatea păstrării legăturii profunde cu ea.

Compoziția mai complexă este noul teritoriu cucerit odată cu această serie de lucrări. M-a interesat să lucrez cu imagine în imagine, cu jocuri optice, cu relația între natural și artificial, între exterior și interior. Mi-am propus să nu mă repet și să găsesc unghiuri noi cu fiecare pînză pictată. M-am surprins folosind culori din ce în ce mai saturate și preferînd constraste mai puternice, am revenit mereu la culoarea ultramarin, cu textura ei pudrată, de catifea.

Din suprapunerile planurilor de acum, aș zice că e vorba despre realități și ficțiuni.

O parte din fascinația pe care pictura o exercită rezultă din faptul că totul e posibil pe pînză. Văzut într-o nouă lumină, familiarul poate deveni straniu, iar o experiență prezentă, motiv de nostalgie pentru un viitor imaginat. Lucrînd cu imagine în imagine și eliminînd aproape total umbrele, îl fac pe privitor să aleagă între a vedea un tablou pe un perete sau o fereastră spre un peisaj „real“.

Decupaje din fotografii de vacanță, obiecte din spațiul casnic și schițe mai vechi au ajuns să fie înglobate în universul mental al pînzei pictate, susținînd scenarii imaginate și animînd spații arhitecturale aparent probabile, dar, la o mai atentă inspecție, de multe ori imposibile.

Personajele sînt aici, acum, dar și departe. În același timp. Cît de mult vă seamănă?

În seria *Viitoare Nostalgie,* m-am folosit pentru prima dată ca model. Am făcut alegerea fără să mă gîndesc prea mult, probabil pe fondul unei mai bune acceptări de sine. Pot spune că aceste personaje exemplifică un anumit ritm de viață lent, de care sînt atașată, pe care l-am experimentat și pe care îmi e din ce în ce mai greu să îl păstrez. Să pot parcurge zilele firesc, fără să mă grăbesc și fără ore fixe, să am bucăți mari de timp în care să pot reflecta la diverse subiecte sau să mă pierd într-o activitate anume, continuă să fie o necesitate pentru mine și pentru procesul meu de creație.

Nu mă consider însă o persoană nostalgică, ci am gîndirea orientată mai mult spre viitor.

Cît de complicată e piața de artă, văzută din interior? Reușiți să trăiți din pictură?

E important de conștientizat că un artist are nevoie de ani de zile pentru a experimenta liber și pentru a crește. E un proces sensibil, care trebuie susținut în orice fel posibil și care nu ar trebui să poarte povara retribuției financiare imediate. Așa-zisa „carieră artistică“ este o construcție complexă și de lungă durată, iar succesul de orice fel, inclusiv financiar, dacă se întîmplă, este o consecință și nu un scop în sine.

În ce mă privește, m-am bucurat de susținere financiară din plan personal și am avut norocul să găsesc un apartament care a devenit atelier pentru o mică și efervescentă comunitate de artiști, cu rol important în dezvoltarea mea din primii ani.

Pot spune că, dînd dovadă de o anumită constanță, în timp, se poate atinge „idealul“ de a trăi din arta proprie, dar capacitatea de a tolera o anumită insecuritate financiară cred că este esențială.

a consemnat Ana Maria SANDU

„Totul e posibil pe pînză.“

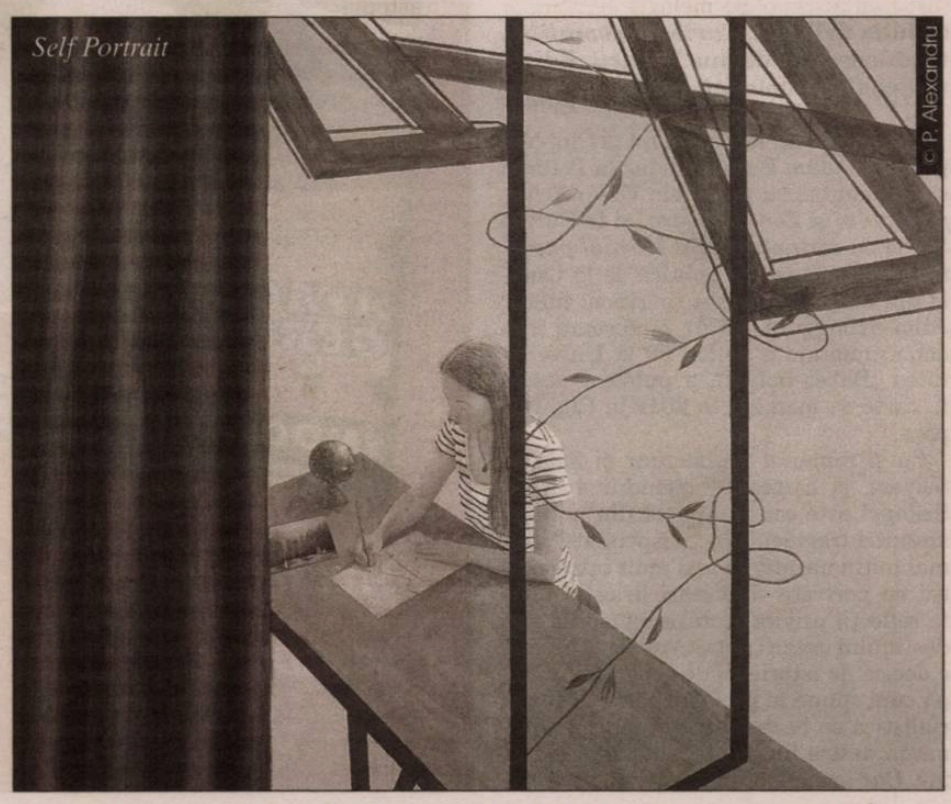

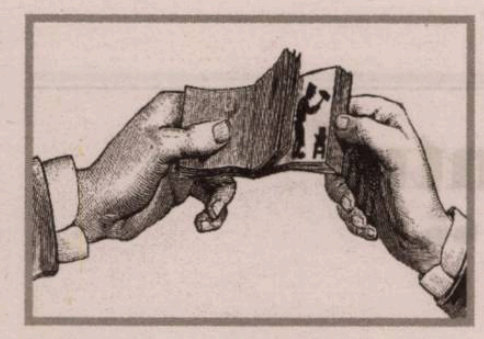

Marius CHIVU

feedbook

Față cu istoria

● **Zsuzsa Selyem, *La Moscova plouă – povestea unei deportări*, traducere de Judith E. Ferencz, Editura Institutului Cultural Român, 2017.**

Am resimțit dintotdeauna ca pe-un fel de handicap faptul că nu cunosc în mod satisfăcător literatura scrisă în limba maghiară a scriitorilor născuți sau care trăiesc încă în România și mă bucur de fiecare dată cînd devin familiar cu cîte un nume.

Născută tot la Tîrgu Mureș și din aceeași generație cu Attila Bartis (tradus la Polirom cu romanele *Plimbarea, Tihna* și *Sfîrșitul),* cu György Dragomán (tradus tot la Polirom cu volumul de proză scurtă *Regele Alb* și cu romanul *Rugul)* și cu Márton Evelin (publicată la Curtea Veche cu *Nopțile Salamandrelor),* Zsuzsa Selyem (n. 1967) a debutat la Budapesta cu eseuri literare, înainte să publice volume de proză scurtă la edituri din Cluj-Napoca și Miercurea Ciuc.

Publicat la Budapesta în 2016, *La Moscova plouă* este un mic roman-mozaic alcătuit din unsprezece proze ce au fiecare alt narator și care ar putea fi citite și independent. Așa cum o spune și subtitlul, romanul alcătuiește povestea unei deportări în Bărăgan din anii '40 staliniști, dar prozele se întind în timp, înainte și înapoi, alternînd scene din anii 1789 și 1927, ajungînd pînă în 1989. Astfel, prozele compun, în miniatură, saga familiei Beczásy din fostul Imperiu Austro-Ungar, de la bătrînul Emánuel Beczásy, cel cu rădăcini armene, posesor al unor cai de rasă pe care Prințul Știrbey îi cumpără, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, plătind cu Pădurea Bețasu, prin bijutierul Andor Beczásy, fiul directorului unei fabrici de fier, de al cărui nume este legată legenda traficului cu franci falși în Transilvania de după Pacea de la Trianon, pînă la István Beczásy, moșier în fostul comitat secuiesc Trei Scaune, anchetat și torturat pentru „sabotarea orînduirii comuniste", apoi deportat, în urma naționalizării, împreună cu familia, în Bărăgan, după un an de domiciliu forțat la Sfîntu Gheorghe.

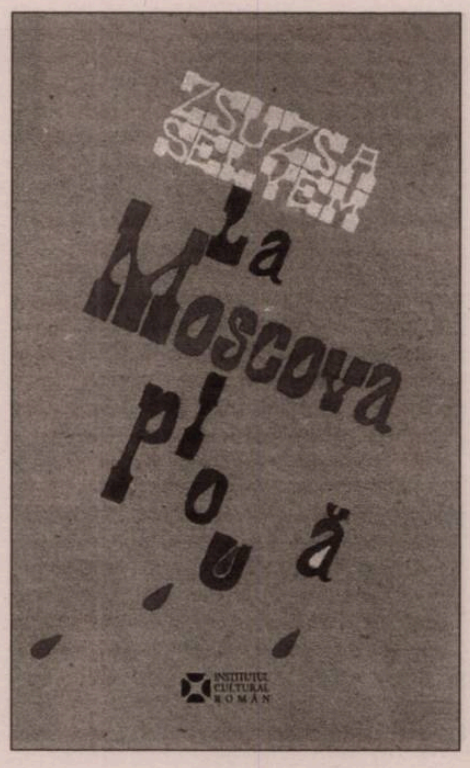

Cu adevărat interesant la micul roman al Zsuzsei Selyem nu este atît structura de mozaic, căreia îi lipsesc piese („nu există memorie, doar întîmplări de sine stătătoare", spune unul dintre naratori), cît faptul că destinele și tribulațiile celor trei generații Beczásy, care trec prin două războaie mondiale, dezmebrarea unui imperiu și naționalizarea comunistă, sînt evocate, rînd pe rînd, de naratori animale și plante. Cu vreo două excepții, scenele sînt povestire de martori „necuvîntători", pe cît de necreditabili, pe atît de omniscienți: o mierlă, o strigă, un corb, un cîine, un țînțar, o pisică și un brad. O convenție narativă cu naratori neconvenționali foarte culți, care judecă uneori destinele umane după valorile și durata vieților animale. Spre exemplu, bradul tsuga, ultimul narator și cel mai longeviv, îl evocă pe Prospero, înainte de a descrie, în chip de epilog, o scenă cu veverițe ca o punere în abis a destinelor umane.

Politică pînă la ultima fibră narativă, cartea are ca personaje pasagere personalități ale epocii dejiste precum Vasile Luca, ministrul de Finanțe, sau Ana Pauker, ministrul de Externe, în timp ce altele, precum Lucrețiu Pătrășcanu, Teohari Georgescu sau maghiarul László Rajk, sînt evocate în trecere. Din acest punct de vedere, calitățile acestei cărți, alerte și fragmentare, gîndită ca o suită de fabule narative, sînt și micile ei neajunsuri, căci pentru un cititor tînăr rămîn vagi contextul politic și semnificația unor nume sau momente istorice (precum inundarea insulei Ada Kaleh ori dezastrul de la Cernobîl, menționate în trecere).

> *„Soarta noastră nu mai e decisă de istorie, ci de geografie."*

Péter Nádas a lăudat pe drept cuvînt cartea Zsuzsei Selyem pentru povestea ei multistratificată, la care eu mai adaug, pe lîngă cel dramatic, și un foarte fin simț al umorului, bancurile cu întrebări adresate fictivului Radio Erevan (din care este decupat și titlul cărții) fiind un contrapunct/laitmotiv al acestor narațiuni din comunism cu ororile sale transetnice.

● **Júlia Szilágyi, *Cartea insomniilor*, traducere de Marius Tabacu, Editura Școala Ardeleană, 2017.**

Născută în același an (și tot la Cluj-Napoca) cu Ádám Bodor (tradus la Polirom și Humanitas cu romanele *Vizita Arhiepiscopului* și *Zona Sinistra,* și la Curtea Veche cu cartea-interviu *Mirosul pușcăriei* despre detenția politică de la Gherla din anii '50), eseista și criticul literar Júlia Szilágyi (n. 1936), profesoară în a doua jumătate a anilor '90 la Universitatea „Babeș-Bolyai", a publicat această carte de memorii în 2014 la Cluj-Napoca.

Ca și romanul fragmentar al Zsuzsei Selyem, și cartea de memorii a Júliei Szilágyi este construită tot din povești/amintiri fragmentare, „suspendate", dar mai puțin narativ și mai mult introspectiv, cu portrete și evocări lirice și multe reflecții privind natura memoriei și a destinului uman („Soarta noastră nu mai e decisă de istorie, ci de geografie"). După cum spune în prologul cărții: „Memorialistica se bazează inevitabil pe alternanța dintre luciditate, suferință și ironie. Dar principiul înșiruirii nu este crono-

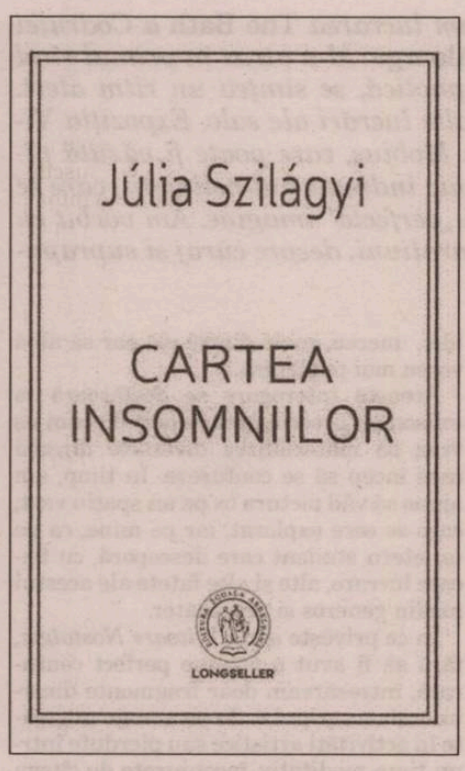

logia, ci aleatoriul amintirii."

Încă de la început se detașează imaginea bunicului matern Ábrahám Dávidovits, personaj mitologic, „farseur desăvîrșit", cel fugit de pogrom din Polonia în Ardeal, doar pentru a sfîrși în lagărul de la Auschwitz-Birkenau în 1944, unde fusese deportat împreună cu cea de-a cincea lui soție. Júlia Szilágyi este preocupată în egală măsură să evoce figurile familiei și să le spună poveștile și, în același timp, să reflecteze asupra condiției umane. „Cel care vrea să lichideze cultura sa ori cultura altora trebuie să înceapă cu amintirile. Nu cu manualele, nici cu legendele din tezaurul comun. Nu. Ci cu amintirile cele mai intime: ale copiilor, ale părinților... Ale părinților umiliți sub ochii propriilor copii, îndîrjiți în neajutorarea și neputința lor." Căci destinul vitreg al familiei Szilágyi, evrei maghiari din România, continuă cu tatăl, medic psihiatru, deportat la Dachau, cu refugiul familiei la București în 1944, unde sînt denunțați de un vecin ș.a.

„Eu am supraviețuit după două totalitarisme. De fiecare dată altfel, fiindcă nu au fost la fel. Unul a fost mai înfiorător decît celălalt. Primul m-a învățat, cînd aveam opt ani, ce înseamnă frica de moarte. Celălalt m-a condamnat să mă obișnuiesc cu frica de viață, ca fundal permanent al formei de existență... Primul a fost nepăsător cu sentimentele mele. S-ar fi mulțumit și cu moartea mea. Celălalt a vrut, o vreme, totul", scrie Júlia Szilágyi în cel mai intens pasaj al memoriilor sale.

Două cărți scrise de două autoare maghiaro-române care ajută la înțelegerea mai profundă a ceea ce ni s-a întîmplat nouă, tuturor, în ultimul secol.

PUBLICITATE

Ionuț IAMANDI

pe de altă carte

Anul agoniei

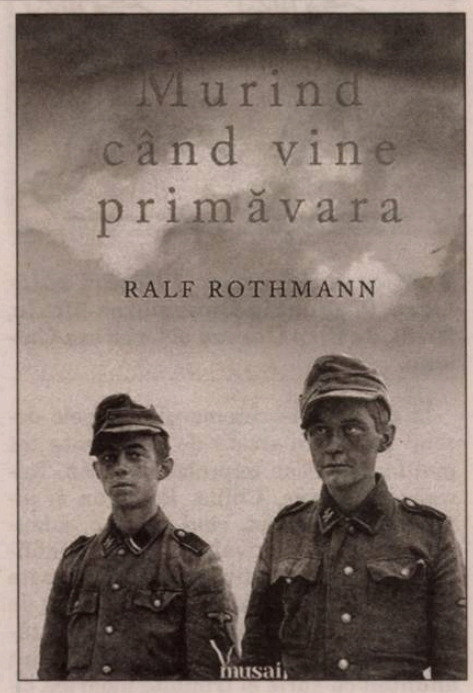

● **Ralph Rothmann, *Murind cînd vine primăvara*, Editura ART, București, 2017.**

Nici nu mă așteptam să fie totuși altfel: finalul regimului nazist, strîns ca într-un clește de anglo-americani dinspre vest și de sovietici dinspre est, a fost o agonie jalnică, materială și morală. Romanul lui Ralf Rothmann o descrie pe larg și îi scoate în evidență pe reprezentanții celor trei categorii de oameni în care se împărțise societatea germană atunci, la începutul lui 1945. Erau naziștii, cei convinși în continuare de cauză, personificați de *Sturmbannführer*-ul Domberg, care explica eșecul previzibil al nazismului prin lipsa de unitate, incultură, lașități. Erau și cei ce realizaseră absurditatea ultimilor ani și mai ales a momentului 1945, întruchipați de Fiete, care a sfîrșit executat de propriii camarazi. Și e și Walter Urban, adolescentul-recrut, personajul principal, prins la mijloc între datorie și prietenie, și care reușește să supraviețuiască printr-un soi de moderație totală, inclusiv a analizei propriei condiții. Cu toții au însă ceva în comun: presimțirea și conștiința sfîrșitului.

Romanul nu aduce nimic nou în ce privește întrebarea de bază: cum de a fost posibil nazismul?

Altfel, romanul nu aduce nimic nou în ce privește întrebarea de bază: cum de a fost posibil nazismul? E adevărat, nici nu a dat vreun semn că își propune să abordeze problema. Dar nu face nici un efort de a reliefa ceva mai mult resorturile care i-au făcut personajele să ia o decizie sau alta în acel peisaj crepuscular. Romanul rămîne un planor descriptor, cu atenție și fler la detalii, al scenei apocaliptice a Germaniei naziste pe cale de a fi înfrîntă.

Ceea ce îi asigură însă cititorului libertatea de a judeca singur. De exemplu, sunetul tot mai dogit al propagandei naziste. Lozincile zăngăne din loc în loc, dar mesajul lor se aude stins: *Victorie sau Siberia!*, *Meine Ehre heißt Treue* (mesajul de pe catarama curelelor soldaților: *Onoarea mea-i lealitate), Lever dood as Slaav*! (Mai bine mort decît sclav!) sau *Fidelis ad mortem (Leal pînă la moarte).* În paralel și în contrast, pline de vitalitate sînt decăderea, materială și morală, și alunecarea într-o mecanică oarbă a îndeplinirii datoriei în așteptarea nici măcar anxioasă a sfîrșitului.

Momentul culminant al cărții este cel în care Walter ajunge să facă parte din plutonul de execuție a camaradului său Fiete, care încercase să dezerteze. Cu o zi înainte, în zadar Walter încercase să îl convingă pe *Sturmbannführer*-ul Domberg să îl cruțe. Răspunsul lui Domberg descrie sensul rezistenței aparent absurde a ultimilor adepți ai nazismului: „Bărbatul acesta, pe cureaua căruia stă scris pe cataramă, ca la noi toți, *Onoarea mea-i lealitate,* a făcut tot ce-i mai rău din ce poate face un soldat: nu că s-a dovedit laș în fața dușmanului, o, nu! Asta s-ar mai putea înțelege, la o adică. Ci a fost laș în fața prietenului! Să te gîndești la asta.“ După război, în timpul Germaniei cancelarului Adenauer, s-a încercat acreditarea ideii că Wehrmacht-ul, armata nazistă, a fost și ea o victimă a ideologiei oficiale. Prin personajul Domberg însă, Rothmann pare să dovedească o anumită detașare față de această interpretare.

În pofida vîrstei sale, Walter supraviețuiește. Pentru el, războiul s-a suprapus cu cel de-al 18-lea an al vieții. Lucru curios, în acel cadru, vîrsta părea să nu mai conteze. Asta și pentru că moartea secera la întîmplare în jur, fără să țină cont de nimic. Iar experiențele și reacțiile se nivelau înspre un cinism dur, care-i făcea aproape pe toți să semene între ei.

Walter pornește din apropiere de Sehenstedt, în nordul Germaniei, ajunge la Graz, în Austria, și apoi la Tata, în Ungaria. Pe drum scapă ca prin urechile acului de bombardamentele anglo-americane (la Ingolstadt) și de cele sovietice (la Pécs). La Tata, „rușii au bombardat cu fosfor“. Imaginile, ca de film, stăruie pe retina cititorului. Drumul de întoarcere Rózsa-Györ-Wagrain-München-Essen-Kiel-Oberhausen îl face din lagăr în lagăr, printr-o Germanie descrisă ca fiind complet în ruine. A ajuns acasă la 18 ani. A rămas închis în acel an al războiului pentru toată viața. Spre sfîrșit a surzit, fizic, dar și simbolic, ajungînd a se mai înțelege doar cu Liesel, fata căreia îi făcuse curte înainte de recrutare și cu care s-a căsătorit după război. Dar Walter mai e și acel simbolic veteran care pleacă luînd cu el o epocă pe care Europa o uită. Nici nu are cum altfel. Pînă la urmă, ca orice experiență extremă, războiul e în primul rînd o experiență intimă.

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

Alex GHEORGHE

Ne-am săturat să ne fie rușine?

„Poți să păcălești cîțiva oameni tot timpul și toți oamenii o perioadă, dar nu poți să păcălești toți oamenii tot timpul.“
ABRAHAM LINCOLN

Este, fără îndoială, un moment potrivit pentru a reda o poveste din iarna anului 2018, pentru a pune speranța noastră de mai bine în contextul unei realități pe care trebuie să o avem în vedere și de care trebuie să ținem cont dacă vrem oameni noi în politică. Mă refer la faptul că trebuie să producem acești oameni politici în care să avem încredere, să-i educăm, să-i învățăm deprinderile morale și standardele de competență care trebuie să fie întrunite la cîrma țării, pentru că acești oameni nu devin de la sine, sistemul de educație românesc și cutuma politică din România nu pot oferi calitățile pe care le cerem de la oamenii politici. Drept urmare, oamenii politici pe care îi vrem pare că încă nu există…

Vorbeam cu taică-miu despre premierul japonez care s-a dus să se plimbe alături de soția sa prin Muzeul Satului, la -5 grade Celsius, după ce întîlnirea programată cu prim-ministrul român a fost anulată în urma celui de-al doilea mare caft din partidul de guvernare. Taică-miu afirmă resemnat: „Este o rușine pentru țara asta să tratezi un om de un așa calibru în asemenea hal. Este o rușine că România nu își formează oameni politici de calibru, tineri școliți cu responsabilitate în domeniul relațiilor politice, oameni pe care să îi trimită la Haga și la Bruxelles ca să interacționeze cu marile instituții europene, să îi învețe arta diplomației și să interacționeze cu instituțiile politice ale statului român și ale altor state, pentru a înțelege cum funcționează acestea din punct de vedere al relațiilor politice externe, să știe care sînt statele membre ale Uniunii, nivelul de implicare al fiecăreia în politica externă și programele, planurile de viitor ale Uniunii, ca un fel de *rezidențiat în politică.* Oameni pe care să te poți baza în situații de criză politică și care să arate și bine în sensul de a impune prin prezența lor o anume autoritate, oameni cu mutră inteligentă și coafură așezată, cu care să nu-ți fie rușine să te afișezi!…“

Speranța de mai bine a multora stă în tinerii politicieni care ar trebui să fie altfel decît ăștia care se află acum pe scena politică internă și care ar trebui să aducă schimbarea mult așteptată în țara asta. Acum aproximativ un an, am avut ocazia să scriu un interviu luat unui tînăr aspirant la viața politică din România, un tip pe care îl știam din facultate. L-am văzut o dată la TV într-un talk-show politic, vorbind despre el și despre ce vrea să facă pentru țară. M-am bucurat cînd l-am văzut pe post pentru că era un tînăr de vîrsta mea, o față nouă în peisajul acru și amar al politicii de la noi și cum, la vremea respectivă, începeam să scriu pentru o revistă locală care trata și subiecte politice, i-am propus să realizăm un interviu. Ca să îmi inspir întrebările din parcursul profesional al acestuia, am căutat informații și am început cu website-ul său personal. Așa am aflat că omul care l-a îndrumat înspre viața politică este un baron din partidul actual de guvernare, activînd în subordinea acestuia mai mulți ani. În decembrie 2016 candida ca „independent“ la alegerile parlamentare, strigînd pe unde i se dădea ocazia că urăște partidele politice, că este singurul, unicul și veritabilul candidat *independent,* făcînd aluzii cu scop defăimător la adresa unor candidați cu doctorate fabricate prin plagiat. *Independentul* nu a intrat în 2016 în Parlament, pentru că nu a obținut numărul de voturi necesar, deși era convins că va reuși.

N-am mai auzit de el pînă la mijlocul anului 2017, cînd primesc un telefon. Tînărul aspirant politician mă solicita pentru un nou interviu care să-i facă publicitate, pentru că, de data asta, încerca intrarea în lumea politică pe altă ușă, făcînd parte dintr-un partid și aderînd la programul partidului, înființat chiar de politicianul doctorand prin plagiat pe care-l hulea și-l lua la mișto cu cîteva luni în urmă (cînd era independent!). Separat de evidenta fățărnicie șmecherească pe care o practica față de oamenii pe care declara că-i reprezintă, față de actualul său lider de partid, cît și față de mine, mi-am pus problema formării politice a acestui tînăr politician aspirant. Păi, cine să-l formeze pentru a reprezenta interesele țării? Cine să-i explice valorile și normele practicate în viața de zi cu zi în ciomăgeala politică din România? Cine să-i arate tehnicile de supraviețuire în public ale unui om politic și cine să-l învețe „diplomația“ specifică a politicii românești, adică limbajul alunecos, aroganța legănată din vîrfurile picioarelor *à la* Tăriceanu? Cine să-l învețe cum să slalomeze printre întrebări, pendulînd între mistocăreală și vorbă de duh în scopul suprem de a lăsa răspunsurile-n coadă de pește? Dragnea, Tăriceanu, Ponta, Olguța, Nicolicea, ăștia sînt de fapt profesorii de științe politice ai tinerilor aspiranți la viața politică din România, ăștia reprezintă astăzi reperele lor morale, modelele-n viață, *ăștia sînt sistemul și ca ei vor să ajungă cînd or să fie mari.* Nu există *independenți,* ci *numai dependenți.*

Zicea bine taică-miu, dar zicea degeaba. Tînărul om politic va prinde tot mai multă experiență. Va deveni parte din sistem și va încasa voturile noastre cîștigătoare. Mi-e teamă că o să-i acordăm încredere pe semnătură și-o să-l luăm de tînăr responsabil, iar cînd va trebui să-și asume ceva în fața țării va zice cu seninătate ce-a învățat de la profesori: „Cred că aveți o fixație. Îmi asum tot ce vreți dumneavoastră. Și dacă a nins aseară, tot io o să-mi asum!“. În caz de eșec al unor alegeri de o importanță crucială pe care le va face pentru țară, va declara cu calm: „Se pare că am avut mînă proastă!“. Iar cînd delegații externe vor vizita Muzeul Satului în lipsă de altceva, va justifica flegmatic ratarea oportunităților pentru țară: „Din cîte știu, au căzut guverne și-n alte țări!“, spunea toate astea (încă) actualul lider de partid.

Și mă mai tem că ne va fi rușine o vreme, vom face bășcălie o vreme, iar dacă nu producem „oameni noi în politică“ vom uita și de astea, în timp ce tînărul om politic în care ne-am pus speranțe de mai bine va prospera într-o cetate umilită.

Victor MOROZOV

dilematograf

Liniștea colibei tale te face fericit

● ***Pájaros de verano* / *Păsări călătoare* (Columbia-Danemarca-Mexic, 2018), de Ciro Guerra și Cristina Gallego.**

În ce privește cinema-ul, ultimele decenii au fost marcate de emergența tot mai multor zone improbabile: Iran, Taiwan, Argentina, China, România și alte ținuturi au fost, rînd pe rînd, adăugate pe harta festivalurilor și a cinefililor. Pe de o parte, filme venite din toate colțurile lumii, produse la depărtare de marile centre ale industriei, au mai tăiat din elanul profeților de serviciu, care anunțau cu surle și trîmbițe moartea cinema-ului. Pe de altă parte, au (re)confirmat ideea (și necesitatea) unui tip de cinema exigent, ce scoate la iveală noi teritorii, decupează original bucăți neștiute de lume, luminează îndrăzneț destine marginale ocolite pînă atunci, conferindu-le o prezență, o persistență pe ecran, un drept la existență.

Cert e că aportul – fie el estetic, politic sau etnografic – al acestor filme bricolate pe cele *trei continente* (pentru a prelua titlul unui cunoscut festival din Nantes care pune în valoare filme din America de Sud, Asia și Africa) e consistent. Am ținut să fac acest preambul pentru că, mi se pare, chestiunile aflate în joc aici nu sînt întotdeauna ușor de sesizat de publicul larg; de aceea cred că e cu atît mai important de salutat îndrăzneala distribuitorilor *Bad Unicorn*, care au adus pe ecranele noastre un film venit dintr-o astfel de „zonă improbabilă", fără nume sonore pe generic, dar care colorează programul de obicei anost al sălilor noastre.

Ciro Guerra nu e doar unul dintre principalii artizani ai Noului Val columbian – alături de Oscar Ruiz Navia sau César Augusto Acevedo –, ci, grație succesului înregistrat cu *Embrace of the Serpent* (2015), probabil și cel mai cunoscut dintre ei. Tipul de cinema practicat de Guerra se potrivește riguros caracteristicilor enunțate de mine mai sus: inventiv, generos cu cei care se văd prea rar pe ecrane etc. *Embrace of the Serpent* prezenta o expediție în jungla amazoniană în compania unui șaman. Povestea din *Pájaros de verano* (co-regizat împreună cu soția sa, Cristina Gallego) e dictată de același interes antropologic – prin expunerea inedită a unui trib marginal, *wayuu:* narațiunea urmărește felul în care o populație ancestrală intră încet-încet în capcana modernizării. Guerra și Gallego speculează porozitățile naturale între ficțiune și documentar (creînd, după spusele lui Jean Vigo, „ficțiuni documentate"), dar miza depășește simplul experiment estetic: prin utilizarea preponderentă a unui dialect rar, prin atenția față de rituri (un ritual de pețit, de pildă), prin afundarea în teren virgin, departe de oraș, filmul exprimă o luare de poziție, un gest politic asumat.

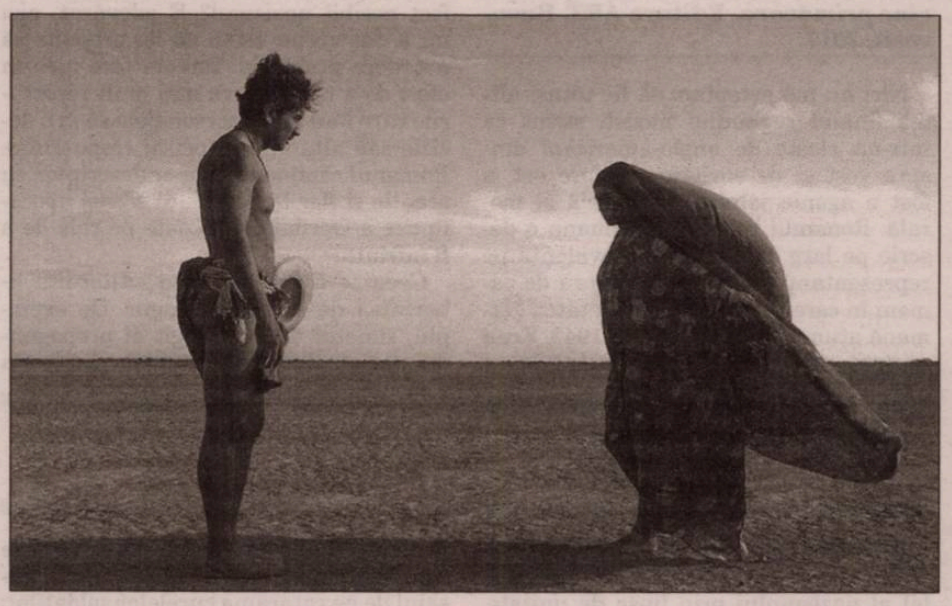

Să păstrăm proporțiile, totuși: descoperirile ocazionate de film prin reprezentarea meticuloasă a unei culturi complet străine au cu siguranță farmecul lor. Dar, în fond, povața acestei narațiuni ne e bine cunoscută, cel puțin de la *Moara cu noroc* și operele de artă care au arătat, și în spațiul nostru, că „banul e ochiul dracului". Nu mă pot abține să văd, în ciocnirea dintre tradițiile stricte și galopul capitalist pe care o pune în scenă filmul, o asemănare cu proza lui Slavici. În fond, ai zice că pînă și climatul locurilor – cîmpiile transilvane străbătute de porcari sau pusta columbiană – aparține aceluiași mare mit despre înavuțire. Nu cred că scenariul filmului e paseist, cu toate că concluziile la care ajunge sînt amare: *plot*-ul începe în anii '60 și acoperă cam două decenii, timp în care asinii sînt înlocuiți cu camionete, iar talismanele și mărgelele magice, cu puști automate. La Slavici, conștiința era întruchipată de mama care avertiza că „nu bogăția, ci liniștea colibei tale te face fericit". Cam aceeași morală și aici, căci clanul e ordonat de o prezență matriarhală care decade demn (încarnată frumos de Carmiña Martinez), și nimic bun nu poate să se nască în tranziția dinspre autarhie către comerțul cu droguri coregrafiat de niște *gringos*.

Filmul (tradus la noi *Păsări călătoare)* descrie o lume străbătută de fluxuri multiple și de imagini márqueziene: aerul e greu de la atîtea incantații, înlocuite mai apoi de șuiere de gloanțe, în timp ce colibele, cu cît se înalță mai tare – transformîndu-se în vile de mafioți –, cu atît ajung să pară mai găunoase, adăpostind la propriu păsări misterioase de rău augur. *Embrace of the Serpent* malaxa ambițios două lumi, cu credințele lor contrarii, lucru redat explicit prin întîlnirea dintre un antropolog american și șamanul ce trebuia să îl conducă la planta miraculoasă pe care o căuta. Dar acel film era mînat de un suflu transcendental, de o fascinație a teritoriilor neatinse pe care le explora, de căutarea neîntreruptă a unei stări de grație. E ceva ce pare să lipsească din *Păsări călătoare*, care nu transmite cu aceeași inspirație forța spațiilor pe care le dezvăluie, nici nu dezvoltă suficient aceste vieți mărunte ce se îndreaptă inexorabil (și oarecum previzibil) spre distrugere.

Păsări călătoare va rula în cinematografe începînd cu 15 martie.

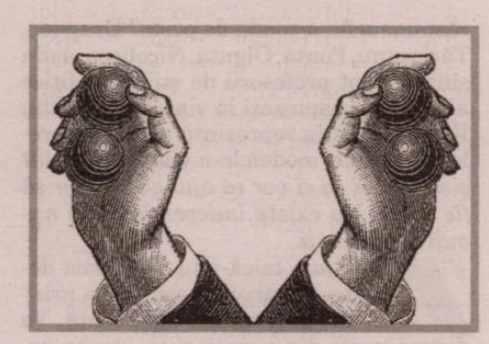

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Tarantino pe jazz

● **Forq, *Batch*, GroundUP Music, 2016.**

Despre mini-orchestra de jazz Snarky Puppy am povestit cu alte ocazii, cînd au trecut și prin părțile noastre. Forq s-au desprins de acolo ca proiect *spin-off* inițiat de liderul-strateg Michael League pentru a oferi o variantă mai compactă a ideilor sale și un *sound* de altă factură, ceva mai rock. Între timp, League s-a răzgîndit, a abandonat ideea, însă proiectul îi supraviețuiește bine-mersi sub conducerea clăparului Henry Hey – individ spălat în toate apele lumii pop-rock: a fost acompaniator pentru finalurile de carieră ale lui Rod Stewart, George Michael și David Bowie (chiar coordonator al musical-ului pe care acesta n-a mai apucat să-l termine) și contribuabil la diverse coloane sonore pentru Hollywood, așadar e un artist-laburist care pînă recent a preferat să facă bani mai mult decît renume individual. Are ocazia, prin Forq, să urmeze ambiții ceva mai personale, iar după plecarea lui League arată tendințe de debarasare de asocierile cu tulpina Snarky Puppy – totuși, i-a mai rămas alături chitaristul Chris McQueen, venit din aceeași echipă; lor li se alătură tobosarul Jason Thomas.

Pe albumul *Batch,* Michael League era încă în trupă, așa că pe acest album proiectul încă se alăpta de la trupa-mamă, conjurînd o anume exuberanță și explozie de culori sonore. Pe de altă parte, prezența dominantă a clăparului Hey împinge fiecare piesă în laterale, rezultînd de aici un jazz melodios pe care influențele The Doors și, venind mai încoace, chiar Dream Theater sînt mai puternice decît tradiția fusion jazz centrată pe chitară ori bas. Cine a gustat albumele solo cu aplecări fusion ale unora dintre instrumentiștii scenei prog-rock (Petrucci, Rudess, Beggs) va găsi aici bucăți scrise în spiritul respectiv („Ultra-Violet", „Crush"), care poate îi vor face pe jazzmanii puriști să strîmbe din nas (aceștia caracterizează stilul drept *garage jazz*), însă vor deveni imediat simpatice fanilor proiectelor cu afiliație Dream Theater, Porcupine Tree ș.a.m.d. Alte bucăți („635-South") includ chiar riffuri blues ori *southern rock* – probabil în glumă, căci incidentele sînt izolate în ceea ce pe ansamblu e un flux de melodii calde și ritmuri *groovy.* În general avem de-a face cu o fuziune după rețeta liberală americană, conform căreia fiecărui membru al proiectului i se alocă spațiu pentru soluri puternic evidențiate, adică nu avem de-a face cu acea contaminare stîngistă post-rock/neo-jazz promovată de noul val al trupelor fusion europene.

A ieșit, în consecință, un album destul de divergent și indecis stilistic, care anunța divorțul (amical) ce avea să urmeze între Hey și League, între un profil de artist crescut în umbra altora ce își dorește cu ardoare propriul proiect prin care să-și etaleze expertiza classic-rock, respectiv un profil de lider care a ajuns la Premiile Grammy producînd artă muzicală în nișe dificil de popularizat.

Personal, prefer prima direcție, cea în care jazz-ul se compromite ușor cu nuanțe pop-rock și ne poate înveseli și pe cei care ascultăm muzica printr-un filtru mai degrabă hedonist decît ingineresc. Henry Hey a mai avut o tentativă similară cu grupul Rudder, pe care a fost nevoit să-l îngroape, nereușind atunci să găsească dozajul, balansul și oamenii potriviți. Lucrurile par să funcționeze mai unse în Forq, proiectul avea să-și ia zborul cu acest album și să stîrnească aprecieri legate de prezentările *live* energice, oferind un jazz-rock cu șabloane *groovy* ce s-ar potrivi, la o adică, pe coloana sonoră a unui film făcut de Tarantino despre lumea jazz-ului, dacă vreodată se va face așa ceva.

***Forq** vor concerta pe 25 martie, în cadrul seriei de concerte Jazz Nouveau, în Clubul Control din București.*

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

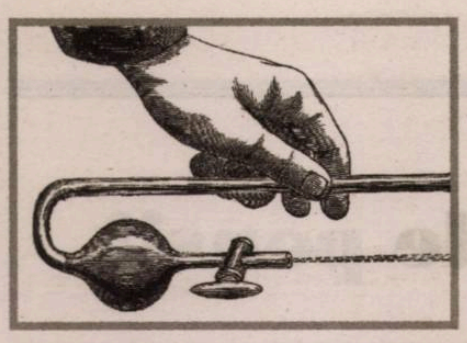

Oana STOICA

rosencrantz & co

Zgomotul și furia

● ***Triburi. Codul bunelor BARIERE* de Nina Raine, regia și traducerea: Vlad Cristache. Cu: Gabriel Răuță, Isabela Neamțu, Răzvan Bănică, Rareș Andrici, Cristina Juncu, Diana Roman. Scenografia: Mădălina Niculae, Andreea Tecla. Asistența de regie: Luana Hagiu. Teatrul Nottara.**

Piesa Ninei Raine, *Triburi,* multipremiată în 2012 (Drama Desk Award, Obie Award, Off-Broadway Alliance Award), abordează împărțirea societății pe diferite comunități, cu valori proprii, care se intersectează și ar trebui să funcționeze împreună. Este un text despre apartenență, empatie și educarea gîndirii, despre singurătatea anormativilor, intoleranță și limite, despre libertate (de expresie) și haos. O familie de auzitori (termen folosit în relație cu persoane hipoacuzice) are un copil surd. Ceilalți doi copii aud. Familia este din clasa de mijloc, cu părinți intelectuali și copii cu preocupări umaniste și artistice (Daniel scrie o teză de doctorat despre limbaj, Ruth cîntă muzică de operă). În familie domnește o libertate totală, care permite exprimarea fără menajamente a opiniilor, chiar dacă ele rănesc. Tatăl (Gabriel Răuță) este campionul acestui joc de-a neîngrădirea adevărului (sau de-a exhibarea mizantropiei, depinde din ce parte privim), și asta fragilizează căsnicia sa cu Beth (Isabela Neamțu), dar și relația cu copiii, care rezistă cum pot valului de critici. Billy (Rareș Andrici) este cel mai protejat – „datorită" faptului că este surd –, dar asta se dovedește o capcană, întrucît el suportă direct urmările viziunii tatălui său cu privire la statutul său de hipoacuzic. Tatăl l-a învățat să citească de pe buze, dar nu și limbajul semnelor, i-a limitat contactul cu comunitatea surzilor, îi refuză constant identitatea de persoană hipoacuzică, adică specificitatea. Îl tratează ca pe un auzitor, dar nu îl aude. Căci deși Billy este surdul, cea care „nu aude" este familia sa.

Grupul familial, cu regulile sale, se confruntă cu alte grupuri, cu alte reguli, precum comunitatea surzilor, cea a auzitorilor cu prejudecăți la adresa persoanelor cu dizabilități sau a celor care aud parțial. Fiecare grup, format conștient sau intuitiv, are valori și perspective specifice asupra lumii. Nina Raine plasează subiectul într-o zonă intersecțională, în care include stereotipurile discriminării persoanelor cu dizabilități, mentalitatea clasei de mijloc, structura socială a comunității hipoacuzicilor. Una dintre realitățile cu care se confruntă Billy și prietena sa în curs de surzire, Sylvia (Diana Roman), este faptul că societatea hipoacuzicilor o copiază pe cea obișnuită, adică este ierarhică, iar integrarea se face pe baza unui statut pe care o persoană îl capătă în funcție de anumite criterii precum originea familială (surzi, auzitori), nivelul hipoacuziei, abilitățile sociale (citit pe buze, comunicare prin limbajul semnelor) etc. Billy nu e nici acolo, nici aici, iar Sylvia se află și ea la mijloc, dar în alt fel decît Billy. Fiecare este singur între două universuri pe care nu le poate conecta din cauza intransigențelor de o parte și alta.

Tatăl l-a învățat să citească de pe buze, dar nu și limbajul semnelor, i-a limitat contactul cu comunitatea surzilor.

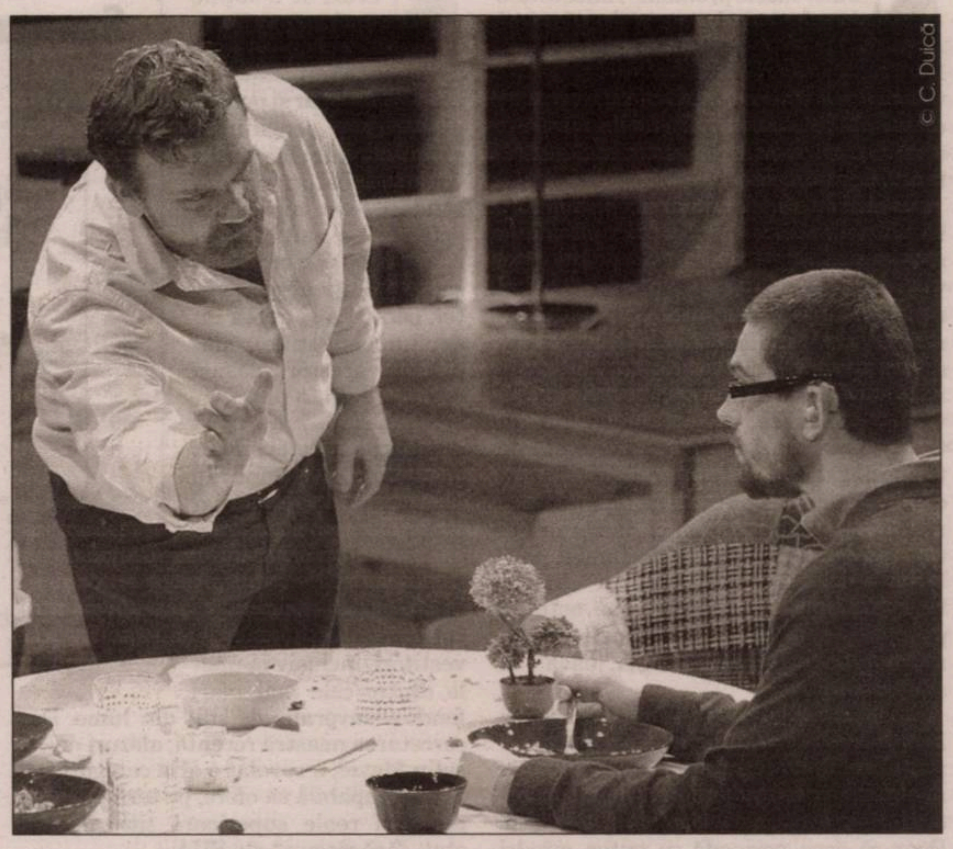

© C. Dulică

Spectacolul lui Vlad Cristache plasează povestea în realitatea cotidiană, cu o prezentare frustă a argumentelor – care sînt uneori pe muchie de cuțit – pe diferite subiecte din tematica hipoacuziei (este / nu este dizabilitate, limbajul semnelor, ca o limbă distinctă, *versus* cititul de pe buze, apartenența la societatea auzitorilor *versus* cea la comunitatea surzilor etc.). Regizorul integrează în spectacol, pe niște ecrane, trei tipuri de comunicare prin definirea unor cuvinte-cheie în analiza temei (familie, trib, comunitate, minoritate, liniște etc.): verbală, scrisă, prin limbajul semnelor. Moduri de comunicare diferite, dar același conținut.

Se conturează un univers gălăgios, căci familia lui Billy este producătoare de decibeli: țipete, bufnituri, fredonat, muzică la radio sau pe Internet, cu volum la maximum. E un zgomot care îl face pe Billy invizibil, căci familia nu îl implică în gălăgia ei. Cînd Billy reclamă furios atenție, conflictul nu doar că pulverizează relația dintre ei, ci produce și prăbușirea fiecăruia. Căci funcționînd ca un monolit, familia lui Billy se dezintegrează atunci cînd unul dintre membrii ei pleacă. Cum Billy și Sylvia acuză că nu aparțin universurilor familiale proprii și nici comunității generice a hipoacuzicilor, ar fi fost interesant de explorat lumile lor interioare. Dar spectacolul păstrează perspectiva auzitorilor, gălăgioasă, fără să întredeschidă ușa către lumea surzilor. Ce simte Billy cînd stă tăcut în timp ce zgomotul și agitația din jurul său sînt tot mai mari? Unde se refugiază cînd ceilalți îl ignoră? Nu știm, căci regizorul alege să rămînă în paradigma realistă, poate mai clară pentru urmărirea disputelor asupra hipoacuziei, deși reducționistă și cu oarecare neglijențe în detalii. De exemplu, Billy și Sylvia răspund la întrebări punctuale adresate de personaje aflate cu spatele sau cu capul în jos, fiind evident că nu puteau citi de pe buze. Interpreții părinților sînt prea tineri pentru cei 50 de ani pe care îi au personajele, iar copiii se comportă impropriu pentru vîrsta lor (în jur de 20): Ruth și Daniel se încaieră frățește, rostogolindu-se pe jos, în timp ce venise în vizită, pentru prima dată, iubita lui Billy. Nu se deduce din spectacol care este ordinea fraților, dar în familiile cu mai mulți copii, relațiile dintre aceștia sînt marcate de statutul fiecăruia (frate mare, mijlociu, mic), iar personajele de aici nu sînt încă suficient de mature pentru ca acest lucru să nu mai conteze. De exemplu, ar fi fost interesant de înțeles dependența psihică a lui Daniel de Billy prin prisma faptului că el este fratele mai mare (și aparent puternic).

© C. Dulică

Rareș Andrici și Gabriel Răuță se descurcă foarte bine în roluri grele, primul ca tehnică – rolul lui Andrici, ca și cel al Dianei Roman, implică atît comunicarea vorbită, deficitară la Billy, care nu a auzit niciodată, cît și pe cea prin limbajul semnelor –, celălalt deoarece concentrează gîndirea retrogradă în raport cu hipoacuzicii. Daniel (Răzvan Bănică) are o involuție complexă, de la exuberanță zeflemitoare la instabilitate psihică. Ruth (Cristina Juncu) e oarecum abandonată în atenția generală, ca și Beth.

Triburi. Codul bunelor BARIERE vorbește despre oameni suspendați între două lumi, încercînd să facă față stereotipiilor, din societate și familie, despre propria condiție.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Carmen M. REINHART Christoph TREBESCH

Afaceri riscante cu fondurile de pensii

Numeroasele probleme ridicate de o populație îmbătrînită nu sînt nici noi, nici neobișnuite. Populațiile Italiei și Japoniei sînt în declin de ceva vreme, iar în SUA, datoriile mari și neconsolidate ale mai multor guverne statale către fondurile de pensii sînt o problemă cronică.

Chiar dacă, în majoritatea economiilor dezvoltate, ratele mici ale dobînzilor au menținut costurile de credit ale guvernelor la un nivel scăzut, ele au creat probleme semnificative pentru administrarea activelor fondurilor de pensii. În termeni reali (ajustați la rata inflației), veniturile din obligațiuni suverane japoneze, germane sau din alte țări europene au fost, o perioadă de timp, negative. Pe termen scurt, ratele dobînzii pentru bonurile de tezaur americane au crescut, după ce Rezerva Federală SUA (The Fed) a declanșat politica de stimulare post-criză (și s-ar putea chiar să mai crească după actuala pauză a Fed), dar rata dobînzii pe termen lung se menține, în SUA, joasă – la scară istorică.

Cele două decenii de după al Doilea Război Mondial au fost și ele caracterizate de o valoare scăzută a veniturilor reale din obligațiuni guvernamentale, atît în SUA, cît și în alte părți ale lumii. Doar că acea perioadă se putea mîndri cu o populație în creștere și cu mult mai tînără ca aceea din ziua de azi. În plus, gospodăriile aveau un nivel de îndatorare minimal, la standardele de azi, iar solvabilitatea planurilor de pensii nu reprezenta încă o problemă.

În orice caz, indiferent dacă veniturile economiilor dezvoltate cresc, scad sau se mențin la același nivel, e puțin probabil ca principalele tendințe demografice să se schimbe în următorii ani. Altfel spus, cheltuielile pentru pensii vor continua să crească. De la înființarea sistemului de asigurări sociale al SUA în 1935, speranța de viață a americanilor a crescut cu aproape 17 ani, în vreme ce vîrsta de pensionare a crescut cu mai puțin de doi ani. În 1946, volumul fondurilor de pensii echivala cu 29% din PIB-ul SUA; de atunci, el aproape s-a cvadruplat.

Nevoia de a obține venituri mai ridicate a devenit, de aceea, o prioritate tot mai mare, chiar și pentru planurile de pensii integral finanțate. Iar cînd e vorba de datorii neconsolidate (care reprezintă activele pe care fondurile de pensii vor trebui să le achiziționeze în viitor, pentru a-și putea îndeplini obligațiile), amploarea acestor măsuri crește o dată în plus.

Nevoia de a mări cîștigurile a determinat, în ultimii ani, planurile de pensii ale SUA (mai puțin cele ale guvernului federal) să se orienteze spre piețele de acțiuni. Această tendință s-a putut constata și la alți investitori, inclusiv la unele dintre cele mai mari fonduri suverane de stat din lume. Dar cercetarea noastră recentă, alături de Josefin Meyer, a revelat o altă categorie de active, capabilă să ofere, pe termen lung, cîștiguri reale superioare titlurilor de stat „fără riscuri" ale SUA.

În studiul pe care l-am făcut ne concentrăm pe obligațiuni suverane externe și întocmim o nouă bază de date, cu 220.000 de prețuri lunare ale obligațiunilor guvernamentale în valută, acoperind 91 de țări, negociate la Londra și la New York, între anii 1815 și 2016. Concluzia noastră principală este că, la fel ca și în cazul piețelor de acțiuni, cîștigurile provenite din obligațiuni suverane externe au fost suficient de mari pentru a compensa riscul investitorilor.

Cîștigurile reale *ex post* (retrospective) din obligațiuni suverane externe însumează în medie 7% pe an, pe parcursul a două secole, chiar și în cazuri de faliment, de războaie majore și de crize globale. Un investitor care a intrat pe această piață – oricînd, în acest interval de timp – a încasat un profit anual mediu cu cca. 4% mai mare decît obligațiunile guvernamentale ale SUA sau ale Marii Britanii, ceea ce e comparabil cu venitul din acțiuni și superior celui din obligațiuni corporative.

Cazuri de faliment, de războaie majore și de crize globale.

Beneficiile observate sînt greu de reconciliat cu gradul de risc de credit ale acestei piețe, măsurat din prisma frecvenței istorice a falimentelor și redresărilor. Pornind de la arhiva noastră cu peste 300 de restructurări ale datoriilor suverane, începînd din 1815, arătăm cum cazurile de refuz total de plată a datoriilor suverane sînt relativ rare și, adesea, asociate cu revoluții majore (Rusia, începutul secolului al XX-lea, regimul maoist din China, Cuba și țările europene care au ajuns sub control sovietic după al Doilea Război Mondial). Dacă observăm întreaga gamă de active pe parcursul a două secole, pierderea tipică suferită de investitori în timpul unor crize ale datoriilor este de sub 50% – o pierdere mai mică decît estimările Moody pentru corporațiile americane din ultimul secol.

Principalul motor al beneficiilor reale *ex post* crescute este cuponul relativ ridicat de dobîndă oferit de obligațiunile suverane. În spatele acestei evoluții a beneficiului se află faptul că economiile dezvoltate și în curs de dezvoltare reprezintă, în momentul de față, aproximativ două treimi din PIB-ul global – față de o treime, cu 50 de ani în urmă, cînd diversificarea portofoliului era o chestiune aproape exclusiv de piață internă. Un portofoliu de titluri suverane dintr-o piață emergentă e cu atît mai atrăgător cu cît beneficiile sale nu sînt strîns corelate cu cîștigurile din acțiuni. Mai mult, există dovezi potrivit cărora drepturile și puterea coercitivă a creditorilor, pe piețele de datorii suverane externe, au sporit în urma unor recente decizii judecătorești din SUA.

Aceste descoperiri nu se vor un îndemn de asumare, fără discernămînt, a unor riscuri. E posibil să ne confruntăm cu un nou val de falimente suverane, iar obligațiunile suverane pot deveni extrem de nelichide în condiții de criză. Cu toate acestea, rezultatele noastre pun în lumină cîștigurile pe termen lung provenite din diversificarea investițiilor în categorii de active aflate în creștere, dar relativ puțin studiate. Iar pentru pensii, riscurile investițiilor în active care oferă, pe termen lung, cîștiguri reale negative sau foarte scăzute sînt cu atît mai serioase cu cît, în timp, deficitele se cumulează.

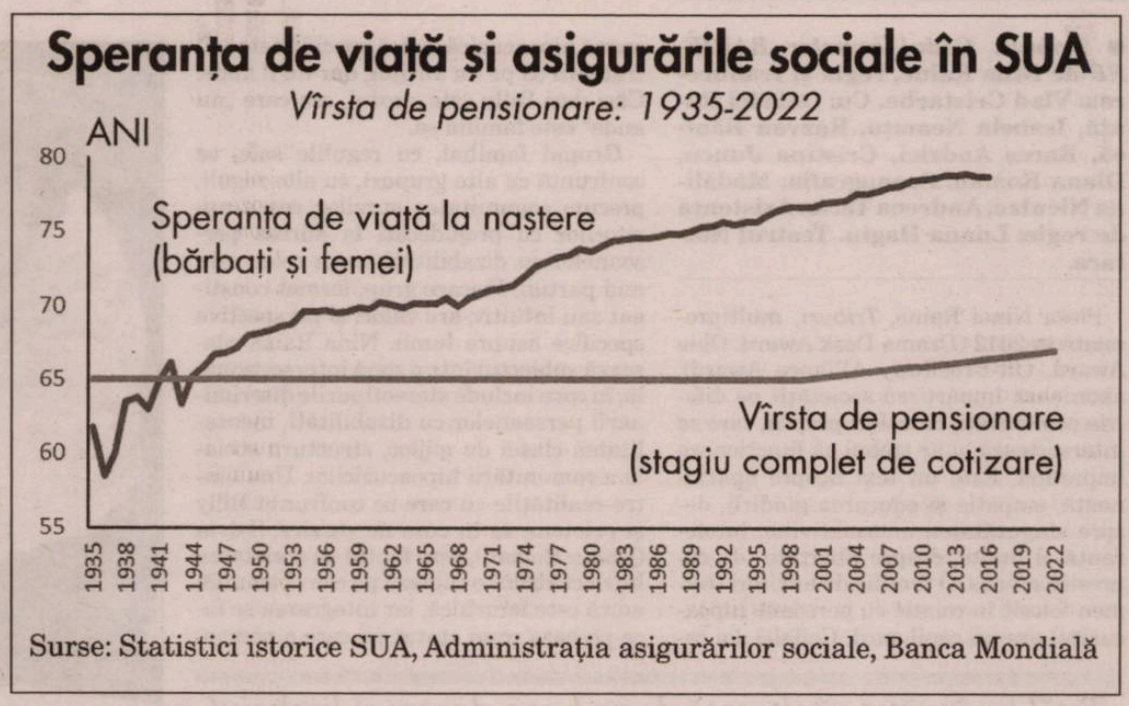

Surse: Statistici istorice SUA, Administrația asigurărilor sociale, Banca Mondială

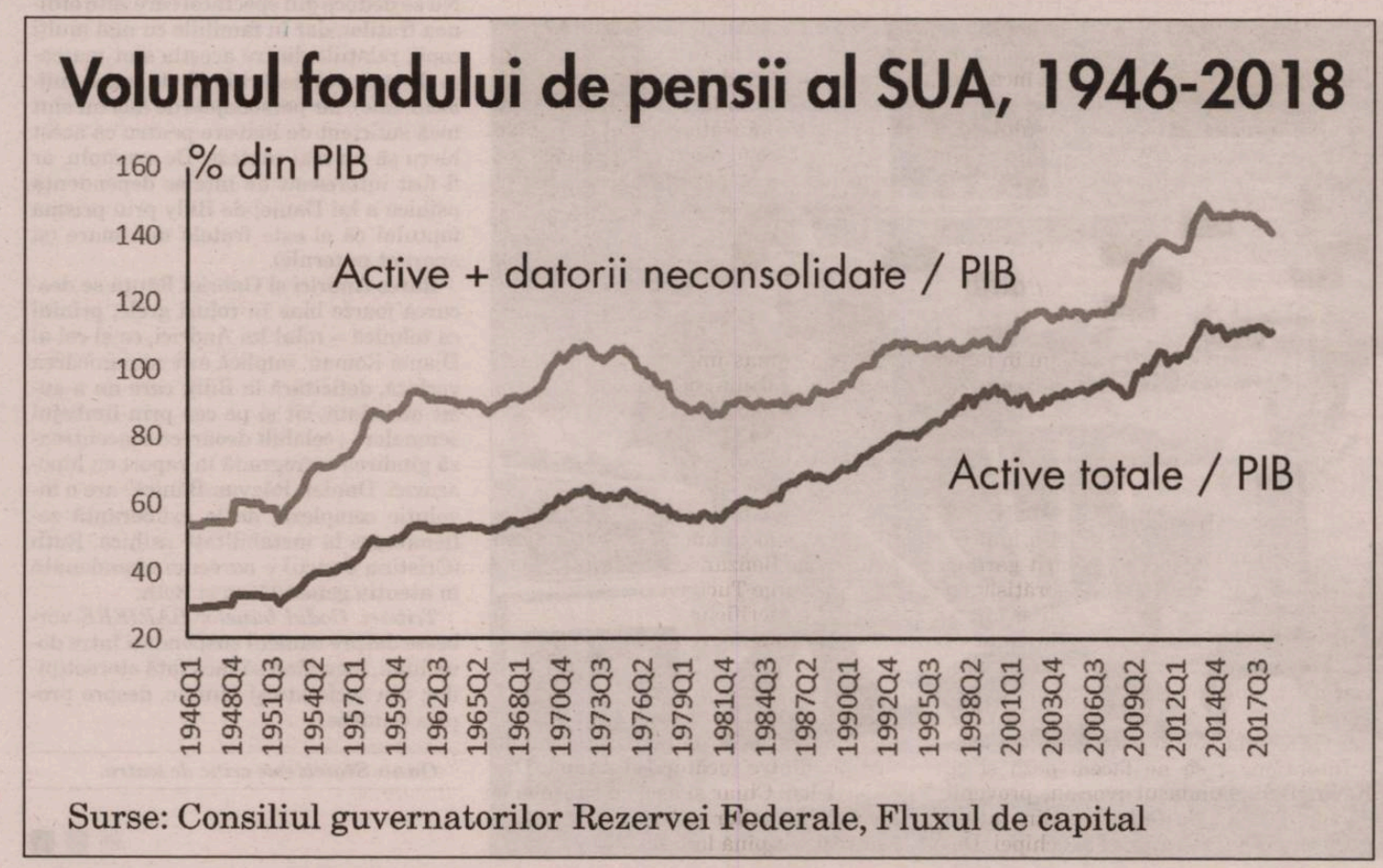

Surse: Consiliul guvernatorilor Rezervei Federale, Fluxul de capital

Carmen M. Reinhart *predă Sistemul financiar internațional la Kennedy School of Government, Universitatea Harvard.* ***Christoph Trebesch*** *este profesor de Macroeconomie la Institutul pentru Economie Mondială din Kiel.*

© Project Syndicate, 2019
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

Anca ZAHARIA

afară sînt urși

Papila Sfinților fără de ghimbir

Te trezești cu durere în gît într-o dimineață, cu ochii mai umezi decît de obicei, cu vocea ca de adolescent în schimbare și cu certitudinea că vei răci, dacă n-ai făcut-o deja, de vreme ce ți-ai neglijat imunitatea în ultima vreme și ți-ai tratat corpul ca pe un motor, care-i de la sine înțeles că merge fără efort sau întreținere.

Te duci la cel mai apropiat local pe al cărui meniu online descoperi ceva supă cremă cu morcovi și ghimbir, pentru că, de vreme ce porcul se îngrașă în ajun, se știe că și prevenția în caz de răceală se începe abia după ce boala s-a instalat. Are puțin sens? Spre deloc? Știu, cam așa cum a avut sens și declarația prea puțin stimabilului domn Chisăliță, de la PSD, care dădea vina pe creșterea economică fabuloasă pentru călătoriile pe care ni le facem în ritm de melc mort pe drumurile găurite pînă-n Iad ale patriei cu rol de moșie a iubitului conducă... să revin.

Cert e că nu ca să mă vindec de altceva decît de dorul de supă cremă de morcov cu ghimbir m-am dus eu la Papila; poate, într-un fel, m-ar fi ajutat, pentru că autosugestia ar fi îndeplinit restul misiunii. M-am așteptat la ce scria în meniu și am primit o cremă care putea fi, la o adică, de niște legume, oricare ar fi fost ele, de vreme ce nici prea portocalie nu părea, nici iz de ghimbir nu emana. Pe de altă parte, nu-s chiar atît de supărată pe Papila, de vreme ce aici am descoperit, cu o altă ocazie, berea celor de la Anagram, testată de-atunci în multiple ocazii și care te scoate din melancolii provocate de lipsă - sau exces, de există așa ceva - de ghimbir.

Tot de menționat este că locul este mult mai mic decît îmi părea mie în poze; apropo de acest aspect, extrem de „Instagramabil" locul, mai ales dacă e gol și ai parte de lumină naturală, ies poze de zeci, chiar sute de inimioare și *wow-uri* în *social media*.

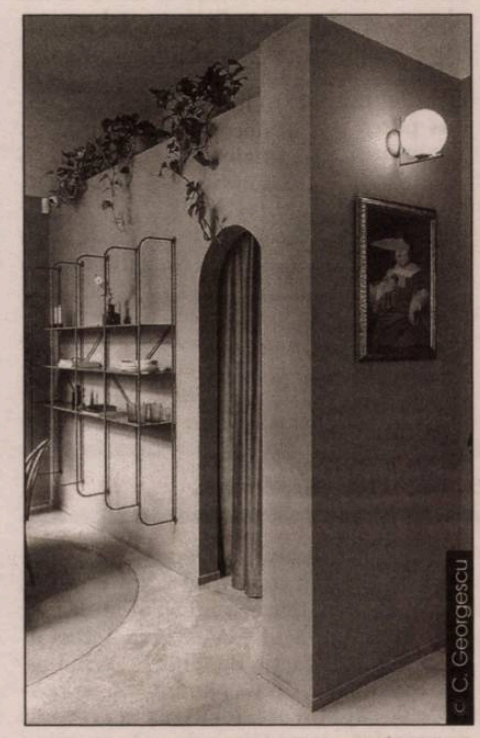

Offline, Papila dă senzația de sufragerie a unor prieteni, e atît de mică, încît pare intimă, scaunele sunt comode, iar lîngă tine pare să fie mereu cineva gata să-ți aducă o sălățică. Dar cu lejeritatea aceea care denotă lipsa de grabă a unui prieten care știe că nu (mai) trebuie să te impresioneze în vreun fel. Dacă întrebi de cartofi pe lîngă sandwiches, pînă să apuci să te uiți iar în meniu și să vezi sau să-ți reamintești că n-au, ți se va spune condescendent că „nu e genul ĂLA de local", cu o apăsare pe unele cuvinte care nu îți va revela ce fel de local e cel care are cartofi față de unul care nu are, în ce loc exclusivist ai nimerit de nu merge burgerul cu cartoful, dar ți se va clarifica faptul că e bine să ai o părere proastă despre tine, că meriți, îți dai tu seama mai tîrziu dacă acum pare că nu știi ce-ai făcut greșit. Ceva tot ai făcut tu, să-ți fie clar, căci doamna stilată care te servește la masă chiar pare prietena *ultra-classy,* cu atitudine de superioritate, corp și alură de model care-și face veacul la Milano și puțin, doar puțin deranjată de faptul că iar i-ai făcut semn. Ce nesăbuit mai cere un pahar cu vin?

Nu sunt absurdă, uniformele la muncă au aproximativ același rol ca uniformele în școli, dar parcă nu te aștepți ca persoana cu o rochie mai elegantă decît a oricărui alt om din local să fie cea căreia să-i ceri o lingură în plus, că vezi că o deranjezi, iar cerceii de seară nu se potrivesc cu decorul sărăcăcios, minimalist din local, căci sclipesc cît toate becurile de pe stradă puse laolaltă.

Shared table în încăperea din stînga – o idee excelentă pentru cînd cauți socializare și n-ai prea mulți prieteni. Nu e cazul meu, de vreme ce nu prieteni suplimentari caut și, în orice caz, cred cu tărie că prietenii se găsesc exact atunci cînd nu îi cauți, dar îmi imaginez serile în care ai vrea să vorbești și poate n-ai cu cine, iar masa rotundă de la Papila vine ca un răspuns firesc la nevoia de a cunoaște oameni noi.

Atmosfera e *chill,* printre angajați predomină o atitudine de oameni abia întorși din vacanță, care nu pot fi agitați, care nu se lasă enervați și care, cel mai probabil, au descoperit o nouă dimensiune a existenței, undeva prin zona aceea despre care citim uneori, unde nu există nervi, *deadline*-uri, gunoaie pe stradă și cîini fără stăpîn, o aluzie fină la poziționarea localului pe strada Sfinților, o oază de liniște divină în agitația lumească cea de toate zilele. E de ajuns să închizi ușa în urma ta și gata, te-ai izolat, preț de cîteva ceasuri, într-o lume în care viața nu e deloc contondentă, realitatea nu are margini și nici texturi deranjante. Loc numai bun de citit și trăit dileme, cu majusculă sau nu, ba chiar de atins nirvana, căci pacea interioară a celor din local pare contagioasă.

***Anca Zaharia** este, înainte de toate, cititor. Cea mai recentă carte publicată este* Jurnal de librar, *Editura Herg Benet, 2017.*

Adrian MUREȘAN

Amintirea unei seri de vară

– o poveste cu Gheorghe Hagi –

Taximetristul ne-a lăsat în cîmp, nu înainte de a ne teroriza cu tot felul de conspirații despre cum „le-a întors spatele Hagi celor de la Farul" și mirîndu-se cum de am venit tocmai de la Cluj ca să susținem Viitorul. Nu am avut cu cine vorbi pe parcursul cursei: omul o ținea pe a lui, că știe el de la unchiul lui, care știe de la altcineva și tot așa, că Hagi a trădat Constanța, că nu știu ce juniori s-au accidentat și Hagi nu le-ar fi plătit spitalizarea etc. etc. Nu mai contau decît detaliile detaliilor, ceea ce făcuse și desfăcuse Hagi acum ori înainte, ca jucător, erau apă de ploaie. Vorba personajului caragialian: *Nu voi să știu de Europa dumitale...* Cînd m-am dat jos din mașină mă durea capul. Din fericire, ieșise, la cîteva minute după ploaia măruntă, curcubeul. În curtea Academiei fanii cîntau și dansau.

Ne așezăm în tribună, iar spectatorii de lîngă mine încep să șușotească între ei, după ce îmi remarcă accentul cu care scandez sau comentez la anumite faze. Pînă la urmă, au dreptate să fie consternați: cum adică am venit de la Cluj ca să susțin constănțenii taman împotriva CFR-ului? Adevărul e că am înghețat la cîteva dintre momentele meciului, clujenii au avut vreo două-trei ocazii foarte mari să înscrie, la fel ca Universitatea Craiova în meciul de la Pitești cu o săptămînă înainte. Încă o palmă după ceafa celor obsedați de blaturile lui Hagi. Dar să nu ne pripim: în profilul psihologic al conaționalilor, la loc de cinste șade *suspiciunea* drept trăsătura noastră distinctivă, dovedită, mai nou, și cu mijloace științifice (v. cartea profesorului Daniel David de la Universitatea clujeană, *Psihologia poporului român),* după ce Mihail Ralea o intuia încă din perioada interbelică.

După transformarea penalty-ului, am avut cele mai mari emoții. În timp ce cu vîrful buzelor murmuram ce bucăți de rugăciuni trunchiate îmi veneau în minte în secundele respective, auzeam în spatele meu întruna scandări din gama „m..e Steaua" și tot tacîmul. În atmosfera asta oximoronică am așteptat fluierul final al arbitrului. Maria, iubita mea, a fost mai curajoasă, deși am resimțit împreună tensiunea meciului. M-a luat de mînă și a spus: „Hai!". Am sărit gardul, am invadat terenul, ne-am îmbrățișat cu oficialii clubului și cu jucătorii și m-am încrucișat pentru prima oară în viață cu maestrul Marius Mitran, pe care microbiștii îl cunosc mai cu seamă de la cea mai nostalgică emisiune de cultură fotbalistică de la noi: *Replay*.

Intenționăm să ne facem poză și cu Kévin Boli. Fundașul ivorian, provenit dintr-o familie de fotbaliști din tată-n fiu, este singurul stranier al echipei. Declarase la o conferință de presă, cu cîteva săptămîni înainte, că a cîștiga titlul echivala cu o minune pentru el, pentru echipă, dar și pentru *„all the people in Constanța"*. Săracul, cîtă naivitate... I-am întîlnit privirea și m-a izbit faptul că plîngea zîmbind și zîmbea plîngînd. Arăta ca un gladiator cu ochii înecați în lacrimi sau ca o păpușă inertă înconjurată pe rînd de oameni care își petreceau mîna peste umărul exponatului, zîmbeau și își făceau cîte un *selfie.* Am rămas impresionat de băieții tineri ai Viitorului, de bucuria lor curată și de bunul lor simț. Motivul principal pentru care s-a cîștigat titlul sînt ei înșiși, prin talentul și prin munca depusă, în contextul unei filosofii cazone care le-a fost impregnată de Hagi. Am rămas impresionat de jocul unor Victor Rîmniceanu, Romario Benzar, Cristi Ganea, Florin Coman, George Țucudean și, mai presus, de jocul la sacrificiu al lui Boli. Asaltul și munca cea mai grea s-au dat la mijlocul terenului, unde Hagi a fost nevoit să improvizeze, fiind privat de cîțiva jucători de bază, între care se detașa probabil cea mai grea absență, practic cel mai constant dintre jucători, și anume Dragoș Nedelcu. Chiar și așa, cu șansă și cu sacrificiul băieților – Ganea era peste tot –, au rezistat pînă la final.

Săracul,
cîtă naivitate...

Cu privire la scandalul reclamației depuse mai apoi de echipa FCSB la TAS, nu pot, în calitate de literat, să nu mă gîndesc, așa, retroactiv: au avut tot dreptul să facă asta, nu încape vorbă, dar ce ironie ca titlul să atîrne, în esență, de o chestiune de... limba română! Mă rog, de hermeneutică juridică, la rigoare. Sînt convins că și unor Radu Paraschivescu, Radu Cosașu sau Ioan Groșan trebuie să le fi trecut prin minte așa ceva. În fine, a început iar ploaia. Îl aștept în continuare pe Hagi.

Cînd apare, lumea sare pe el, dar antrenorul are răbdare și privește atent în fiecare blitz al fanilor. Îl întreb dacă mi-a citit textul apărut săptămînile trecute într-un ziar de cultură și îi smulg un zîmbet pe chip. „Da – îmi răspunde – l-am citit, mulțumesc." Gata, misiune îndeplinită, putem să ne întoarcem la hotel și să dormim liniștiți.

La final, am scăpat și de taximetriștii sfătoși: jurnalistul Dan Filoti ne-a salvat și ne-a dus pînă aproape de hotel. Puteam să mă întorc acasă liniștit, unde mă așteptau nu schițe de cărți despre Hagi, ci ditamai șantierul doctoral, unde nu poți ține discursuri despre monarhii în fotbal fără să ajungi să smulgi zîmbete ironice.

***Adrian Mureșan** este eseist și critic literar, doctor în filologie al Universității din București.*

Richard CONSTANTINESCU

O știință a fiului

„La un moment dat, trebuie să abandonăm speranța unui trecut mai bun."
Irvin D. Yalom

Savanții sînt niște triști! Vorbele acestea, rostite în urmă cu cîțiva ani de un student ieșean, mi-au rămas în minte. Studiindu-le atent viața intimă, atît cît ne permit sursele, putem ușor să fim de acord cu tînărul medicinist. În paginile jurnalelor, în corespondență, în relatările contemporanilor ori printre rînduri, putem deduce că mulți savanți erau ghemuri de nefericire, de frustrare sau invidie. Deopotrivă plini de idei și năzuințe mărețe. Aducerea umanității și a vulnerabilității în scenă nu se bucură de consens în rîndul istoricilor – pentru care doar *documentul* grăiește. Cei despre care citim în cărțile ce au ca tematică istoria științei românești au fost personaje mult mai sofisticate decît ni le descriu sec compilatorii. Ce mesaje transmite cunoașterea vieții intime a celor ce patronează spiritual instituțiile de învățămînt superior, cu privire la cîmpul științei în care au activat? Universul moral, incoerența caracterială, lucrurile, locurile, circumstanțele și oamenii de care au fost înconjurați pot oare să fie puncte de plecare ale abordării biografice? Portretul uman poate discredita imaginea științifică? Privirea dinspre viața personală le destabilizează biografiile existente? Ne mulțumim doar cu enumerarea unor aspecte tehnice, plate, despre „ce" au realizat „marile genii", „eroii științei poporului nostru"?

Bolyai, creatorul geometriei absolute.

„Magna petis, János!"

A ajuns nebunul ăsta să dea numele uneia dintre cele mai importante universități din România? Ce-ar spune cei din vremea lui dacă ar ști că, prin decretul 347101/1945, noua universitate maghiară din Ardeal ajungea să se numească Universitatea „Bolyai" din Cluj *(a kolozsvári „Bolyai" Tudományegyetem)*, în semn de prețuire a memoriei celor doi matematicieni maghiari – Farkas și János –, tată și fiu? Sigur ar răspunde: doi nebuni. O nebunie a fost însă șirul de evenimente care au premers înființarea Universității „Babeș-Bolyai", în urmă cu șase decenii. Presiuni politice, coruri și hore ale Unirii în Universitatea „Babeș", conferințe ale tineretului comunist și raportul tov. Ion Iliescu, două sinucideri, imnul „Zdrobite cătușe în urmă rămîn" cîntat la un simpozion, ruperea steagului Partidului, arestări, exmatriculări și numirea lui Constantin Daicoviciu în funcția de rector al noii structuri universitare și a fostului rector al Universității „Bolyai", Lajos Takács, drept consilier al ministrului Învățămîntului și Culturii. Schimb de dame. Schimb de rame.

János a venit pe lume ca fiu al lui Farkas Bolyai, un bărbat exaltat, viguros, cu un erotism accentuat și o admirabilă sălbăticie, lipsit de tact și instabil încă din adolescență, atît în ce privește viața, cît și preocupările, și al Zsuzsannei, fiică de chirurg, cu tulburări psihice serioase. În timp ce era frămîntat de problema liniilor paralele, îi strecura fiului idei matematice și îl învăța să gîndească filosofic, traducea din Schiller și Pope, încerca să fie profesor la Tîrgu Mureș, să scrie piese de teatru, să studieze silvicultura sau să construiască sobe economice. În unele a eșuat. Și a adunat frustrare după frustrare. Peste toate s-a adăugat și moartea unei fetițe și ulterior a soției sale. S-a recăsătorit cu o femeie care îl numea „fiara". János a fost expus încă din copilărie unui mediu social instabil. Orice drum alegea, era în contradicție cu cel proiectat și impus de către tatăl său.

Faptul că problema paralelelor era în mințile multor matematicieni, lui János parcă i-a sporit mișcarea gîndului. Văzîndu-și fiul preocupat și, mai ales, observîndu-i progresele, tatăl îi scrie, în primăvara anului 1820: „Lasă în pace paralelele, ferește-te de ele ca de orice tovărășie desfrînată (...). Niciodată nu va fi elucidată și niciodată nu va avea bietul neam omenesc ceva perfect, clar, nici Geometria; aceasta este o mare și eternă rană în sufletul meu; (...) eu îmi propusesem să mă sacrific pe altarul adevărului și aș fi fost gata să devin martir, numai să pot dărui omenirii o Geometrie purificată de această impuritate; am efectuat o muncă istovitoare; am lucrat mult mai bine decît s-a făcut pînă atunci, totuși n-am atins satisfacția deplină; (...) cînd m-am convins că, de pe pămînt, nu se poate da de capătul acestei bezne am revenit neconsolat, compătimindu-mă pe mine însumi și biata specie umană. (...) Dacaș fi rezolvat problema paralelelor, chiar fără să se fi știut de nimeni că eu sînt acela, aș fi fost un înger".

Farkas Bolyai devenise prea uscat interior pentru a recunoaște potențialul fiului și a fi dispus să-l încurajeze. Simțea superioritatea obiectivă a lui János. Acesta nu de o majoretă avea nevoie ca să-l susțină. Nici de cineva care să-i spună mereu „nu". Instabilitatea, fricțiunile și conflictele cu tatăl au dus la adîncirea în cercetare, chiar dacă i-au minat interiorul. Timpul a transformat relația tată-fiu într-una de competiție.

O scrisoare cam ciudată trimisă prietenului său din tinerețe, Gauss, „colosul din Göttingen", căruia aproape îi impunea luarea sub tutelă a fiului său, de la care nu a primit nici un răspuns, l-a determinat să-l trimită pe János la Academia tehnică militară din Viena, decizie pe care fiul a considerat-o toată viața ca fiind greșită. Simțea că tatăl său are acces permanent la viața sa intimă și la rezultatele gîndirii sale, și că își împărtășea peste măsură emoțiile și reflecțiile sale. Farkas Bolyai se considera însă expert în viața și strădania științifică ale lui János.

Farkas își privea hîrtiile și recunoștea în sinea sa că ideile lui János sînt expuse clar și elegant, față de ale sale care se pierdeau în demonstrații lipsite de concizie și nesigure. Era iritat și pentru că János nu se apropia de fratele său vitreg, Gergely, ivit după căsătoria sa cu femeia care-l lăsase a doua oară văduv. Farkas Bolyai a mers pînă la a nu-i acorda primului său fiu o parte din avere, care i-ar fi garantat în fața forurilor militare, sub care Janos se afla, chiar dacă era pensionar, asigurarea materială a unei căsătorii cu Rozália Orbán. János se duelase cu mulți ofițeri în Timișoara, în vremea cînd era militar activ. Dar ascuțirea conflictului cu tatăl său l-a dus în starea în care el a fost cel care a provocat duelul.

Dezbinarea dintre ei s-a accentuat și a atins un maximum în anul 1838, cînd s-au înscris ambii la un concurs științific, pe marginea căruia au polemizat aprins, dar au și rămas fără vreo distincție. Înainte de a muri, Farkas Bolyai ia o decizie care îl îndepărtează și mai mult de János: își donează biblioteca, pe care și-o dorea fiul său, colegiului unde fusese profesor.

Cu toate tensiunile dintre ei, János scrie că tatăl său, cu „uimitorul său intelect", este „fără pereche în încercările sale, prin expunerea strălucită și riguroasă a matematicii", pe care a început-o „fără a avea cunoștințe, prin propriile-i puteri". Dar „este mare păcat că a risipit atîta timp și bani pentru lucruri și aparate mecanice fără rost, nefolositoare". Toate eforturile sale nu au fost altceva, crede fiul său, decît dorința puternică de „a sclipi, a străluci".

Neavînd bani, János își prepara propria cerneală, combinînd diverse plante, și scria cu o pană de gîscă. Se bucura dacă îi erau citite lucrările. Ba chiar să fie acceptate în dar. Publicarea lor!? Nu-și găsea editorul. Considera că indiferența cu care au fost întîmpinate scrierile sale a fost urmarea invidiei și a refuzului de a-l vedea ca pe „eroul fericit al problemei", după cum scria chiar el, care s-a abătut „de la drumul bătătorit pe care se perindă toți boii" și, „dacă nu în prezent, se poate spera mereu că în viitor își va găsi omul care să-i recunoască valoarea". Cuprins de suferință, mîhnit și trăind în lipsuri, un vis măreț îl măcina: dorința de a crea știința științelor – *Allheillehre* –, doctrina fericirii generale, pe structură matematică, menită să aducă fericire întregii planete.

Creatorul geometriei absolute și-a încheiat viața puțin după moartea tatălui său, în zbucium și amar. Cei din Tîrgu Mureș l-au considerat mereu un personaj bizar, „cuprins de un cinism specific". Se spune că în documentele bisericii reformate a notat cineva în dreptul numelui său următoarele cuvinte: „Viața i s-a scurs fără nici un folos". Trei oameni l-au însoțit la groapă. Au aruncat pămînt și au plecat. Peste ani, unii au scormonit țărîna să-i afle rămășițele. De departe venise zvonul că oasele acelea erau ale unui geniu.

„Cu Pasteur stau foarte bine"

Soții Babeș au avut nouă copii. Vincențiu Babeș era un tată cu o anumită răceală, „încărunțit în lupte naționale", bun orator, iute la a da răspunsuri adversarilor, tenace și curajos, publicist de forță, cu notorietate și influență, care a făcut cinste mușului său ce l-a adoptat și i-a dat și numele de Babeș.

L-a botezat cu prenumele de Victor, dorindu-și ca fiul său să aibă forța și competența care știa că sînt asociate acestui nume, din lecturile și oamenii care-i trecuseră prin viață. Studios și precoce, tînărul Victor termină în doi ani școala primară la Viena; tatăl îl trimite la Lugoj, ca să deprindă mai bine limba și cultura română. Urmează liceul minorităților din Budapesta, în timp ce medita elevii la științe naturale, fizică, chimie, istorie și latină, traducea din limba latină pentru o revistă și scria versuri. În taină își nota pe un caiet gînduri, poeme și cugeta la sensul existenței. Beneficiar al unei Burse „Gojdu", își începe studiile medicale la Budapesta, pentru ca după un an să se transfere la Viena. Se forma în medicină într-o vreme cînd aceasta lua un nou avînt în Europa. Victor era sincer și aspru în comentarii, consecvent și tenace în ce dorea să înfăptuiască. Marcat de pierderea surorii Alma, se adîncește în cercetare și devine autor publicat în reviste încă din anul al patrulea de studii medicale. Adora să înoate – în adolescență trecuse primul lacul Balaton de la un mal la celălalt, iar mult mai tîrziu, la căruntețe, se cufunda cu voioșie în lacurile Bucureștiului.

Subordonat voinței tatălui, a încercat mereu să-i arate că se ridică la prestigiul numelui Babeș și mereu îi transmitea că muncește din greu. Redăm fragmente din misivele trimise părintelui său.

30 decembrie 1882, Paris: „Amate tata! (...) Am făcut cunoscințe cu mulți teneri romani însă romanii mai însemnați aici formează o clica în carea n'am putut petrunde; tot așia și cercurile ungaresci mi au remas închise fiind eu mai de tot lipsit de banii necesari spre a pote lua parte la orice petrecere ori teatru etz.

Viația aici este terribilu scump așia ca în Pesta neci nu ve poteți închipui acea. Abia voi ajunge cu banii mei încă 2 luni, siedînd într'un hotel miserabil departe de orașiu, ne potend incaldi chilia și mancand odată pe di adeca dejunul.

Miseria aceea me deprimeze forte. In fine voi trăi și așie. Umblu la prelegerile și unicul de ce nu me pot plange este ca profesorii me cunosc, me stimez și mi aduc adeverate ovațiuni înainte auditorilor. Dar ce folos pote se aibe aceea pentru mine! Remin al Teu mulțumitoriu fiu, Victor".

Babeș a beneficiat de maeștri în străinătate, figuri autoritare, care l-au provocat și l-au suprasolicitat. Dar în sensul evoluției sale. L-au respectat și au avut încredere în el.

Vara anului 1883, Paris: „Am aflat în prof. Cornil, profesor de anatomia patologica, un om care se intereseze de mine. Cu Pasteur stau foarte bine. Toți profesorii me cunosc și me stimeze. Descoperirile mele sînt acum aplicate în toată lumea.

Printre protectorii mei cei mai renumiți pot se ti enumer pe Pasteur, Charcot, Paul Bert, Verneuil, Sappey etz. Cornil care în dilele trecute s'au pronunțat în numele facultății ca li pare forte reu ca legea opreste facultatea a-mi da aici o profesura. (...) [Cornil] se exprima ca facultatea din Paris au profitat mult prin venirea mea la Paris prin aceea că s'au introdus aici metodele mele."

Babeș, fondatorul microbiologiei moderne.

Din clădirea rece, întunecată, situată în afara orașului, pe Karlstrasse 46 II, Babeș îi scria tatălui, din Berlin, la 31 decembrie 1884: „Iubite tată! (...) Sînt senetos și lucrez consciincios, nu este ușior a lucra aici. La Paris am potut lucra cu mult mai comod, am avut la dispoziținea mea tot laboratoriul cu asistenții și servitorii și budgetul. Aici nu mi se dă nimicu (...). Altfeliu Virchow și Kich sînt d'o amabilitate de tot excepțională vis-a-vis de mine, din contra cei mici, assistenții și proseliții lor nu me pot suferi.

Servitorilor era nu pe placu căci lucru totă diua pîne in noptea toate dilele și în serbetari, așia că seracii nu pre au vacanție, dar nu li pot ajuta."

(varianta integrală pe www.dilemaveche.ro)

***Richard Constantinescu** este iatroistoriograf la Universitatea de Medicină și Farmacie „Grigore T. Popa" din Iași.*

Cristina ȘTEFAN

„Arborii seculari nu sînt o realitate exotică“

La intersecția dintre strada Horei și bulevardul Ferdinand, lîngă stejarul secular, impunător, s-au adunat zeci de oameni, unii dintre ei cu copii. Se uită curioși la gărduleţul pus în jurul trunchiului masiv, la panoul care atestă că e un arbore ocrotit, și fac fotografii cu telefonul. E o seară de martie cu cer atît de senin încît printre ramurile copacului se întrezăresc și o mînă de stele, cam tot ce poți spera să vezi pe cerul dintr-un oraș precum Bucureștiul.

Stejarul de pe strada Horei are în jur de trei sute de ani. Este un urmaș al Codrilor Vlăsiei, singurul stejar roșu rămas în Capitală. Coroana sa amplă se întinde de pe o parte a străzii pe cealaltă, iar ramurile i se încurcă în firele de înaltă tensiune. În urmă cu mai mult de douăzeci de ani, lipită de el, a răsărit o benzinărie, în ciuda eforturilor de protecție depuse de Fundația Eco Civica. Deși e monument natural, aflat pe lista Academiei Române, ocrotirea sa e doar pe hîrtie. La suprafață, betonul turnat de jur împrejur nu lasă suficientă apă să-i ajungă la rădăcini. Clădirile construite în apropiere îi iau din lumină. Iar în urma tăierilor efectuate de administrația Capitalei, o parte din arbore s-a uscat.

Oamenii adunați în jurul stejarului i-au aflat povestea de la Diana Culescu, președinte al Asociației Peisagiștilor din România, și de la Florin Ghenade, fotograf. Copacul e luminat de patru reflectoare puternice, iar Florin aleargă de colo-colo verificînd că totul e pregătit: seara se încheie cu o fotografie pe film, parte din proiectul său, „Arbori bătrîni“.

Axis mundi

De la copacii în jurul cărora se adună un întreg sat, la sărbătoare, la cei în jurul cărora se joacă cei mici sau unde își dau întîlnire cuplurile pînă la reprezentările lor artistice (precum salcîmul lui Moromete sau, mai recent, părul simbolic din *The Wild Pear Tree* al regizorului Nuri Bilge Ceylan), arborii apar constant în viețile noastre.

Dacă e să căutăm în amintiri, toată lumea găsește interacțiuni cu copacii, spune fotograful Florin Ghenade. Adesea, însă, prezența lor e una discretă, cum sînt arborii de la oraș, pe care, deși impresionanți prin mărime, de multe ori nu-i mai observăm. „În Roman e Stejarul Unirii, pe lîngă care am trecut zilnic, doisprezece ani de școală, de care mă leagă și alte amintiri personale“, îmi povestește el. „Mai sînt doi plopi foarte în vîrstă sub care primii care ajungeau cînd mergeam vara pe malul gîrlei erau cei norocoși, care-și așezau păturile la umbra lor.“ Însă proiectul „Arbori bătrîni“ nu a pornit de la amintirile din copilărie. Tema a ajuns accidental în interesul lui Florin Ghenade, pe cînd se documenta pentru altceva. Avea în minte cîteva ingrediente: voia un subiect cu straturi istorice și-și dorea să fotografieze pe 4x5“, un negativ destul de mare, asociat ideii de documentar. S-a întors în Roman, orașul natal, în urma unor căutări identitare. „Am avut mereu tendința de a pleca de la personal“, spune artistul. „Cînd am dat peste subiectul ăsta, mi-a venit să-mi dau o palmă – uimitor, cum de nu m-am gîndit înainte la asta? Ce univers întreg ascunde!“

Astfel, timp de șase ani, a vizitat și a fotografiat în jur de 70 de arbori. În România, în special în zona Transilvaniei, avem un număr mare de copaci seculari. „Ei nu sînt o realitate exotică, ci o prezență comună, imediat sub nasul nostru, care merită atenția noastră.“ Unii dintre ei pot atinge vîrste de pînă la 8-900 de ani, cum sînt stejarul din Cajvana (jud. Suceava) sau aceia din Pădurea cu stejari seculari Mercheașa (jud. Brașov). (Puteți vedea, pe https://arboriremarcabili.ro, în jur de 4500 de asemenea copaci din România.)

Ce este cu adevărat inedit e că Florin Ghenade a ales să imortalizeze arborii nu pe timp de zi, într-un cadru obișnuit, ci noaptea. Giordano Bruno – o referință constantă pentru Florin Ghenade – înțelegea lumina drept cea care ne lasă să vedem lucruri absente, invizibile. „Speranțele mele sînt că acest contrast puternic dintre lumină și întuneric scurtcircuitează privirea și poate funcționa ca atunci cînd te uiți la o sursă puternică de lumină, care îți rămîne apoi în vedere o vreme. Sper să fie ca un truc de mnemotehnică, să ne facă să privim arborii puțin diferit“, spune fotograful. Așa încît „Să fie întuneric, da' să fie lumină!“ a devenit subtitlul expoziției recente „Arbori bătrîni“, organizată de Galeria Posibilă la Muzeul Țăranului Român, citînd vorbele unui tînăr cioban pe care Florin Ghenade și echipa sa l-au întîlnit la Posmuș, în vreme ce așteptau seara ca să facă primele probe. Alături de Cristian Stănoiu, Alexandros Raptis și Serioja Bocsok (care s-au ocupat de filmări și înregistrări de teren), echipa a căutat să stea de vorbă cu oamenii în toate locurile din țară unde a ajuns, ca să afle povestea copacului. „Stăteam toată ziua cu aparatura acolo, trecea lumea, se interesa de ce facem noi, noi aflam ce fac ei și din dinamica asta au ieșit anumite povești“, multe legate de memoria colectivă a locului, de comunitate.

Poveștile bătrînilor

„M-au atras legendele arborilor“, spune Florin Ghenade. Unele dintre acestea sînt legate de informații istorice, ca la Stejarul Unirii (plantat pe 24 ianuarie 1859 de către grupul unionist din Roman) sau la Părul Tătarilor (în vîrstă de 600 de ani, despre care legenda spune că, datorită poziției sale strategice, ar fi fost folosit drept santinelă asupra Văii Moldovei, cale parcursă de hoardele tătare). Foarte mulți dintre acești copaci sînt asociați unor figuri istorice. Însă aici e o discuție mai largă, spune Ghenade rîzînd: „În Moldova, toți stejarii sînt ai lui Ștefan cel Mare, nici unul al lui Alexandru cel Bun, de pildă. În Oltenia găsești des Stejarul lui Mihai, iar în Apuseni avem Fagul Împăratului, legat de numele lui Avram Iancu. Fiecare zonă istorică are propriul erou.“

Alți arbori se situează la granița fină dintre istorie și legendă. Legenda Stejarului din Cajvana (în vîrstă de aproape 900 de ani, datat cu carbon de către Universitatea „Babeș-Bolyai“) spune că a răsărit pe locul unei gropi comune, după ce satul a fost nimicit în timpul marii invazii tătare din 1241. Ba mai mult, se spune că sub arbore s-a odihnit însuși Ștefan cel Mare. Există și arbori a căror legendă e sugerată chiar de numele lor, cum sînt Stejarul Baba Groasa din Pădurea Nebună (jud. Giurgiu, aproximativ 600 de ani) sau Stejarul Îngenuncheat (Grindul Caraorman, Letea, aproximativ 400 de ani).

La Stejărică, unul dintre primii arbori pe care i-a fotografiat Florin Ghenade, mersese căutînd de fapt un plop de 600 de ani, aflat chiar în satul Plopi. Copacul respectiv nu mai era acolo, însă echipa l-a găsit pe Stejărică pe marginea unui rîuleț, la intrarea în sat, căzut în urmă cu cinci ani, după o furtună, cu bucăți mari din el în apă. „Interesîndu-mă în localitate despre el, am aflat că nu are o poveste anume, oamenii l-au botezat doar avînd conștiința lui ca loc de întîlnire. Am mai aflat că în satul respectiv era o lungă tradiție de călușari. Am dat peste niște fotografii cu ceata, iar într-una dintre ele nebunul trupei stă cocoțat pe un măgar. Eu citeam atunci *Cabala măgarului: asinitate și cunoaștere la Giordano Bruno*, în care era descris măgarul cu un dublu rol, cu valori pozitive, dar și negative. M-a suprins asocierea călușarilor cu nebunii și cu rolul pe care îl au în cadrul dansului ritual cu măgarul. Sînt niște lumi aflate la mare distanță una de alta, dar iată s-au întîlnit în mintea mea cu prilejul acestei fotografii.“

Proiectul „Arbori bătrîni“ nu a pornit de la amintirile din copilărie.

Salcia Lizucăi are și ea o poveste interesantă: „La colectivizare, bună parte din Dumbrava Minunată a fost rasă, copacii au fost smulși și terenul a fost pregătit pentru livezi de meri, de cireși. Acolo era o biserică veche de cîteva sute de ani, pe care a salvat-o preotul, iar într-o noapte, tot el a plătit muncitorii care se ocupau de înființarea livezii, iar aceștia au scos salcia din rădăcini și au transplantat-o în grădina bisericii.“ De altfel, mai mulți dintre acești copaci bătrîni se află în preajma lăcașurilor religioase. „Bisericile au fost locuri stabile, ferite întrucîtva de anumite schimbări și poate de aceea au supraviețuit și arborii. Căci omul nu a fost întotdeauna conștient de valoarea arborilor seculari“, adaugă Florin Ghenade.

Ce fel de semne lasă oamenii pe copaci? Nu doar pe acelea concrete, scrijelite în scoarța copacului. Semne sînt peste tot, depinde de cine le citește. Tibor Hartel, biolog și prieten al proiectului, a încercat în ultimii ani să atragă atenția asupra pășunilor pe care le avem în România, multe dintre ele în zona Transilvaniei, îmi povestește Florin Ghenade. „Aceste pășuni sînt niște habitate bio-culturale care au prezervat mii de arbori seculari, care au creat condițiile pentru existența lor, și sînt habitate în care putem citi în continuare semnele interacțiunii dintre om și natură. Intervenția omului, prin erbivore, pe pășuni, dinamizează tipul de peisaj, făcînd posibilă coexistența arborilor seculari cu cei foarte tineri.“

Unii arbori au oferit oamenilor adăpost, atît concret, cît și spiritual. „Scorburile sînt și ele semne, tocmai prin deschiderea lor neintenționată către lume. Iar oamenii au profitat de asta în diverse moduri. Știu cel puțin două cazuri în care oamenii își țineau iarna animalele în scorbura copacului – la Botoșana, de pildă. Stejarul de lîngă Reghin, în scorbura căruia s-a făcut o capelă, e altă poveste faină. La Mînăstirea Popînzălești, părintele mi-a povestit cum Mitropolitul Craiovei obișnuia să vină des acolo, la copacul lui preferat, intrînd în scorbura stejarului și rămînînd acolo o vreme.“

Sînt însă și situații în care omul dăunează unor arbori, cum e cazul Stejarului lui Omer din Pădurea Letea, Delta Dunării, în vîrstă de aproximativ 600 de ani. Ajungînd acolo ca să-l fotografieze, Florin Ghenade a descoperit că vegetația din jurul său crescuse atît de mult că nu se putea apropia de el. „Acolo e un habitat protejat, în care nu mai pot intra oamenii, și nici animalele, iar noi dormim liniștiți la gîndul că e arie ocrotită. Iată cum un anumit tip de înțelegere nu e musai în acord cu natura.“ Arborii seculari există în conștiința oamenilor, însă asta nu înseamnă neapărat că ei beneficiază și de o protecție reală.

Deși expoziția „Arbori bătrîni“ a fost însoțită de conferințe ale unor specialiști (biologi, antropologi sau peisagiști), „abordarea activist-ecologică nu a făcut parte din discursul meu“, subliniază Florin Ghenade. „De aceea nu i-am fotografiat ziua, căci e foarte ușor să pici într-un comentariu social, în care inevitabil ajungi să cauți vinovați.“ Seria sa de imagini a căutat mai degrabă să seteze un cadru pentru povești, un punct din care specialiștii să pornească ei înșiși cercetări.

Ce urmează? O carte-album se află în pregătire, și există și o listă cu zeci de arbori de fotografiat. „Stejarii Dreptății de la Arad, sau Cei Opt Frați din curtea Policlinicii din Botoșani, opt trunchiuri care cresc din aceeași rădăcină. Doar numele acestea mă fac imediat curios despre poveștile lor“, încheie fotograful.

ÎN CAZ CĂ SE ÎNTÎMPLĂ
CEVA CU PRIMUL LUCRU NEDEFINIT,
CICĂ UN GRUP DE OBIECTE
DE LA MARGINEA NOULUI NUMĂR
VOR SĂ AIBĂ PARTE
DE GRIJI ATRACTIVE, SURÎZÎND CIVIL

■ Pe naveta israeliană Beresheet se află o bibliotecă de 30 de milioane de pagini – o colecție de mii de cărți de ficțiune și nonficțiune, manuale, dar și un ghid pentru 5000 de limbi și exemple de traduceri. Încărcată pe un DVD, biblioteca se îndreaptă spre Lună, fiind, în opinia celor care au proiectat-o, un soi de *„back-up* civilizațional", în caz că se întîmplă ceva cu Pămîntul. **(C. Ș.)**

Cu ochii-n 3,14

■ Am deschis televizorul după multă vreme. Primul lucru pe care l-am văzut a fost această burtieră: „Sorinel PușTiul, cel mai *cool* și tînăr bunic din showbiz". **(A. M. S.)**

■ Pentru cine caută o preocupare pe termen nedefinit, fără legătură cu actualitatea, neremunerată și cu șanse infime de reușită, încă mai există o scriere nedescifrată: sistemul de glife *rongorongo* din Insula Paștelui, singura scriere cunoscută din Pacificul de Sud. **(M. P.)**

■ Cică usturoiul ar avea beneficii și dacă dormi cu el sub pernă. Respiri mai bine, te îmbolnăvești mai greu, dormi mai profund și, în plus, spune articolul lăudător de usturoi, nici nu se mai cațără gîndacii pe tine. **(S. G.)**

■ În India, un grup de papagali care au prins gustul opiumului terorizează lucrătorii de pe o plantație de maci, devastîndu-le culturile. **(C. Ș.)**

■ Motanul Theo e cleptoman. După ce a furat mai multe obiecte din locuințele aflate în cartier (jucării sau decorațiuni de Crăciun), de curînd s-a întors acasă cu o punguță conținînd 25 de lire – banii lăsați de un vecin pentru lăptar. **(C. Ș.)**

■ S-au împlinit 25 de ani de la faimosul, infamul proces în care Lorena Bobbit a fost judecată pentru că i-a tăiat penisul abuzivului ei soț John Wayne Bobbit, în timp ce acesta dormea. După ce i-a „detașat" (termenul tehnic) penisul, femeia a condus cu mașina vreme de un sfert de oră și abia apoi a aruncat mădularul pe un cîmp de la marginea orașului. Poliția a inițiat atunci o amplă activitate de căutare, în urma căreia penisul a fost recuperat și reatașat unde-i era locul. Reîntregit, John Wayne Bobbit a jucat apoi în filme porno, devenind celebru prin rolurile sale din două filme devenite între timp clasice ale genului: *John Wayne Bobbit – Netăiat* și *Frankenpenis.* Achitată în urma procesului în care a dovedit că fusese victima violului domestic, Lorena Bobbit s-a recăsătorit (mare curaj pe acel bărbat, apropo), a născut o fetiță și trăiește fericită într-un orășel de munte. **(M. C.)**

■ Joachim Löw, noul vechi selecționer al echipei Germaniei, s-a apucat să reformeze Mannschaft. Acoperirea mediatică e (aproape) la fel de importantă ca la formarea noului cabinet al Angelei Merkel. Löw și Merkel au ajuns la vîrf cam în același timp și se mențin acolo în ciuda tuturor înfrîngerilor. Niște învingători! **(M. M.)**

■ Am trecut pe lîngă următorul număr de mașină: B 101 DIE. N-am putut să nu mă întreb: cel care și l-a pus și-a propus oare să trăiască 101 ani? **(I. P.)**

■ Există din ce în ce mai multe identități sexuale de care oamenii se folosesc pentru a se defini. Am citit recent despre autosexualitate. Un fel de narcisism erotic. Ești atras de propria persoană și nu de o alta. Fata care vorbește despre asta e deja logodită cu ea însăși și la anul va face și nuntă. Chiar dacă nu e recunoscută în nici o țară din lume, sînt oameni care vor să aibă parte de această ceremonie. **(A. M. S.)**

■ Primesc pe mail un spam: „Felicitări! Centrul de Slăbire ți-a acordat finanțarea pentru noul tratament pentru slăbit". Urmează informații despre tratamentul-minune, iar la final ar trebui să dau click pe „Vreau să ridic finanțarea și să slăbesc 10 kilograme". Așadar, pe lîngă clasicele credite pentru prima casă, pentru mașină, de nevoi personale etc., a apărut, în sfîrșit, și creditul pentru grași care au nevoie de bani ca să slăbească. Întrebarea este: cum s-o fi calculînd dobînda? Pentru fiecare kilogram în minus? Și dacă nu slăbești? Dai toți banii înapoi? Cum te hăituiesc creditorii? Îți bat la ușă cu un cîntar după ei? Păi, în cazul ăsta, mai bine gras și lipsit de griji financiare decît slab și înglodat în datorii. **(A. P.)**

■ Din ciclul „Diminutive, că-s mai atractive": la Piața Sudului, o precupeață florală care striga „Poftiți la ghiocei și laleluțe!". **(D. S.)**

■ De pe la bancă: Pe scaun, în fața biroului, în *pourparlers*-uri cu funcționarul bancar, în derulare. Se opresc în fața aceluiași birou două uniforme… sepepiști, jandarmi, polițiști… habar n-am ce rang ascundeau. Cert e că, în aceeași clipă, funcționarul bancar a făcut drepți și a început discuțiile cu cei doi gradați. „Fiți amabil, e cazul să continuăm, și eu am uniformă… nu se vede? Uniformă de pensionar… vă rog să continuăm…" Cei trei s-au uitat cam chiorîș la mine și și-au văzut de treabă mai departe. În legea lor, care nu e și a noastră. Și tot de la bancă (alta): O doamnă supraînvolănată pentru o dimineață devreme, pe scaunul rotitor de la tejghea. Face un viraj dreapta și rămîne o vreme cu spatele la client, aflat deja la vorbitor. Apoi, surîzînd, revine în forță, înșurubînd capacul de la ruj și ștergîndu-și grațios cu vîrful degetelor (gest memorabil) colțurile proaspăt împrospătatelor buze color. Pe ce lume trăim, ne tot întrebăm, dar de finalizat un răspuns ferm nu putem. Din vina noastră. **(R. M.)**

■ Proprietara unui bar din Italia, care a avut curajul să-i înfrunte pe gealații clanului mafiot Casamonica, a fost decorată de președintele italian cu „Meritul Republicii Italiene", cea mai înaltă distincție acordată unui civil. De remarcat că barul se află în cartierul Romanina din Roma și că proprietara barului e o româncă cu numele de familie Roman. **(M. P.)**

ABONEAZĂ-TE ACUM
Trimite 1 SMS la 7488 cu textul DILEMA

SCANEAZĂ CODUL QR

CUM TE ABONEZI
✔ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 EUR + TVA/SMS)
✔ ONLINE: la http://abonamente.adevarul.ro
✔ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL:
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288,
deschis la First Bank SA – Lacul Tei,
nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
✔ LA TOATE OFICIILE POȘTALE / ✔ FIRMELE DE ABONAMENTE

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro
Tel: 0372 130 211 / 0372 130 213 (L-V, 9.00-18.00)

DILEMA VECHE
✔ 3 luni - 54 LEI ✔ 6 luni - 98 LEI ✔ 12 luni - 159 LEI
Prețuri la abonamente cu pînă la 44% mai mici față de prețul de la chioșc

TALON ABONAMENT
Nume ..... Prenume .....
Str. ..... Nr. ...., Bl. ....., Sc. ....., Et. ...., Ap. .....,
Localitate ..... Județ/Sector ....., Cod poștal .....
Telefon ..... Email .....
Am achitat suma de ..... LEI cu mandat poștal/ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA – Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua pînă la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sînt de acord ca SC ADEVARUL HOLDING SRL să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresîndu-mă societății SC ADEVARUL HOLDING SRL printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la SC ADEVARUL HOLDING SRL – Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, Sector 2, cod poștal 020331.

...ÎȚI DĂ DE GÎNDIT

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XVI** ■ nr. **787** ■ 21-27 martie 2019 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 6 lei

ANDREI PLEŞU

„«Normalitatea» culturii autohtone“

pagina **3**

ANDREI MANOLESCU

„Andreescu. Bianca Andreescu“

pagina **8**

CĂTĂLIN PAVEL

„Pentru un păr sănătos şi strălucitor“

pagina **8**

Arad

© Ciprian Hord

„Adu-ţi aminte că eşti european, ceea ce înseamnă că ai cîştigat premiul cel mare la loteria vieţii.“

(anonim)

Redacţia DILEMA VECHE: Şos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 Bucureşti ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

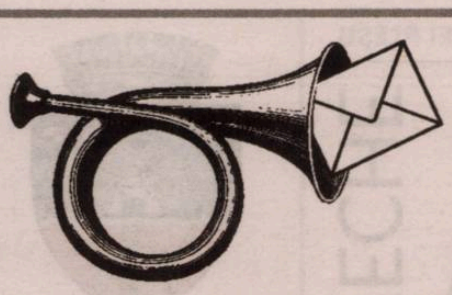

la vremuri noi, dileme vechi

Eugen VASILIU

O fiară îmblînzită

Muşcătura RIDICOLULUI era cîndva mortală.

Animal feroce, mereu la pîndă, nemilos cu cei care făceau sau spuneau orice îi ațîța instinctul ucigaş, RIDICOLUL omora numai din plăcere, cu o eleganță sîngeroasă, pentru frumusețea execuției.

De aceea, se poate afirma că RIDICOLUL ucidea totdeauna *pentru un public ales,* care gusta spectacolul atroce al sucombării victimei sub o cascadă de rîsete. Lupta cu ridicolul, căci unii se luptau totuşi, era în fond o luptă de gladiator condamnat dinainte. În faţa unui public avizat, curajul de a înfrunta RIDICOLUL era curată sinucidere şi nu micşora, ci sporea dorinţa spectatorilor de a vedea măcelul dus pînă la capăt.

Astăzi însă, expresia „RIDICOLUL ucide" a rămas lipsită de conţinut, ca un fel de moft nostalgic pe care nimeni nu-l mai poate înţelege. S-a ajuns aici printr-o evoluţie ciudată, în două etape care au produs o răsturnare spectaculoasă. Prima etapă a fost transformarea RIDICOLULUI, dintr-o fiară ucigaşă, într-un animal domestic. *Voyeurismul presei* a domesticit RIDICOLUL. Presa a adus RIDICOLUL prea aproape de public şi l-a descompus în segmente care, luate separat, nu mai aveau aceeaşi semnificaţie. Îmblînzindu-l, presa l-a făcut să crească pe lîngă casa omului fără să mai şocheze vecinii. L-a făcut să ne mănînce din palmă, obişnuind şi publicul cu ideea că există un fel de RIDICOLUL CASEI, care nu trebuie să provoace teamă, pentru că îl putem mîngîia şi chiar îl putem *creşte mare*. Ce rîsete ucigaşe mai pot fi acelea pe care victima aproape că le-a cultivat, şi le-a acompaniat cu rîsetele ei, creîndu-şi, ei şi publicului, o adevărată imunitate!

Cînd RIDICOLUL *n-a mai muşcat din carne vie, atunci n-a mai muşcat deloc*. Şi asta pentru că, graţie presei, publicul căruia îi era destinat spectacolul aristocratic al unui deces anunţat devenise acum alt public. Presa avea teoretic toate condiţiile să facă din RIDICOL un balaur, dar l-a manipulat greşit şi l-a transformat într-un peştişor de acvariu. Odată domesticită fiara, a urmat etapa a doua, şi mai stupefiantă: *dresura* de RIDICOL. După ce presa l-a îmblînzit, clasa politică a descoperit că RIDICOLUL poate fi dresat. În fond, dacă publicul s-a obişnuit cu ideea că RIDICOLUL nu mai are dinţi, trebuia încercat ceva pentru a se scoate un profit din această nouă situaţie. RIDICOLUL sălbatic ucidea, RIDICOLUL dresat aduce voturi.

Cu un mic efort de adaptare la gusturile publicului, omul politic aflat în permanenţă pe scenă a observat că alegătorul se proiectează în personajul de sub reflectoare şi deci poate fi convins să-şi dea votul pentru cel ridiculizat. Aşa se face că, astăzi, poţi fi tîmpitel şi simpatic, poţi fi prins cu pantalonii în vine şi considerat mascul feroce, sau poţi fi băgat la închisoare ca escroc şi scos de acolo ca martir. Mecanismul, bine pus la punct, funcţionează excelent deoarece nici victima, nici publicul nu mai aparţin acelei elite care lua RIDICOLUL în serios. Cu alte cuvinte, astăzi RIDICOLUL nu mai ucide pentru că victima şi publicul au pierdut deopotrivă ceva: IDEEA DE ONOARE.

(apărut în *Dilema*, nr. 302, 13 noiembrie 1998)

Dilema veche vă propune

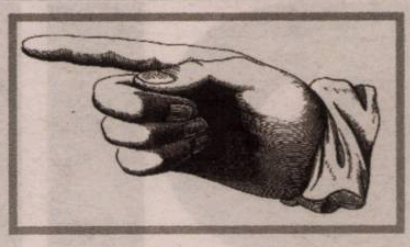

■ Roşia Montană... iarăşi şi mereu. Nu doar pentru că primăvara luminează altfel arce de cerc, portaluri, frînturi de frescă, ogive, bolţi, ferestrele casei lui David Francisc (cu feronerie originală) sau poarta în stil săsesc şi zid (maur) din piatră de la numărul 334, pe drumul ce duce spre Ţarină... nu pentru că patrimoniul se cuvine „trăit", în măsura în care este „vorbit" şi admirat din locul comod privitorului şi din unghiul cel mai favorabil recuperării mesajului imaginii, ci pentru că toate acestea şi toate cele aici nepomenite, incluse în denumirea brand de ţară şi de neam, sînt din nou, iarăşi şi iarăşi, în pericol. Luaţi de mîrşăviile zilnice ale ofensivei comuniştilor răspopiţi, uităm imperativele nu mai puţin ameninţate de aceeaşi înticăloşită guvernare a lăcomiei. În 2018 am „celebrat" centenarul sub semnul distrugerilor, anul acesta vom comemora 30 de ani de la morţii noştri... şi cam atît. (Ruxandra Mihăilă)

■ Miercuri, 27 martie, ora 19, la Sala Radio va avea loc un concert dedicat în întregime lui Mozart, sub bagheta dirijorului Radu Postăvaru. Cînd aţi ascultat ultima oară o creaţie semnată de marele Amadeus? Acum e timpul. (Sever Voinescu)

■ Volumul de debut al lui Iulian Popa, *Guadalajara,* apărut recent la Editura Humanitas: proză scurtă scrisă atent, cu ochi pentru detalii. O să vă lase dorindu-vă să fi fost un volum mai lung. (Cristina Ştefan)

■ *Soţul meu, Michael* (Editura Humanitas, 2017, traducere de Ioana Petridean), acest roman de tinereţe al lui Amos Oz, pentru că în cărţile de început ale unui scriitor simţi, de multe ori, ce o să urmeze. E vorba de o anumită temperatură a observaţiei. Şi de o înţelegere şi o tăietură a lumii. (Ana Maria Sandu)

■ *Undeva deasupra,* o CD-carte cu 65 de poeme rostite la radio de Ileana Mălăncioiu între anii 1998 şi 2018 (Editura Casa Radio). Ediţie ilustrată elegant, ca de obicei, de Tudor Jebeleanu şi prefaţată inspirat, tot ca de obicei, de Eugen Negrici, cel care afirmă că „Ileana Mălăncioiu se numără printre puţinii poeţi români care au putut duce pînă la capăt un mare proiect spiritual". De asemenea, o puteţi asculta pe Ileana Mălăncioiu în dialog cu mine pe www.UrbanSunsets.com luni, 25 martie, de la ora 22, în radio-emisiunea online *All You Can Read.* (Marius Chivu)

■ Citesc cu nesfîrşit nesaţ intelectual cea mai recentă carte semnată de dragul nostru colaborator şi prieten Georges Banu, intitulată *Le théâtre et L'Exil.* O recomand călduros pentru că, pe de o parte, este o carte în format virtual şi, prin urmare, se găseşte şi se descarcă imediat de pe site-ul *my.editions-ue.com,* dar mai ales pentru că oferă o îmbogăţitoare experienţă a cunoaşterii teatrului prin povestea unei vieţi. Teatrul ca exil. Exilul ca teatru. Noi toţi sîntem în exil, noi toţi jucăm o piesă de teatru. (Sever Voinescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Frica de bătrîneţe**
- **Centenar Al. Paleologu**

album dilematic Dana Catonă

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie)
Marius CHIVU ● Radu COSAŞU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEŞU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-şef)

RUBRICI:
Şerban AXINTE ● Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU
Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Cosmin CIOTLOŞ ● Horia CORCHEŞ
Andrei CORNEA ● Codrin Liviu CUŢITARU ● Petre GURAN
Ionuţ IAMANDI ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Doris MIRONESCU ● Victor MOROZOV ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Lorin NICULAE ● Cătălin PAVEL
Andrei PLEŞU ● Mihaela SIMINA ● Bogdan-Alexandru STĂNESCU
Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂTARU-CAZABAN ● Teodor TIŢĂ
Andreea VLAD ● Matei VIŞNIEC ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN

EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
dragos.stan@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
dragos.stan@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluţa Zamfir
Coordonator Producţie: Constantin Delta
Director Distribuţie: Dana Zamfir

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
0372.130.211; 0372.130.213
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicaţie auditată de: BRAT AUDIT TIRAJE
Tiraj: 8.100
Tipărit la Tipoart Idea Studio

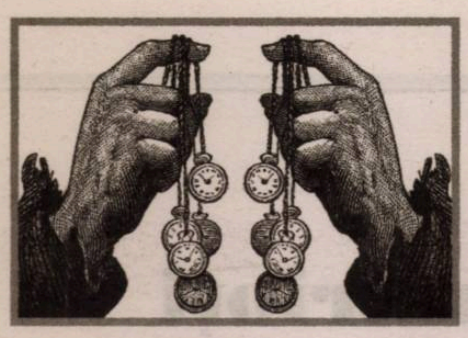

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?" (I.L. Caragiale)

O carte despre „normalitatea" (cîtă e...) a culturii autohtone

Mircea Vasilescu a publicat cu cîteva luni în urmă, la Editura Humanitas, o carte despre *Cultura română pe înțelesul patrioților*. Autorul mi-a mărturisit, după apariție, că e o carte scrisă „la nervi" și „aproape fără dileme". N-am simțit asta. Remarcabil e, între altele, tocmai *tonul* ei. „Treaz", dar fără gesticulație insomniacă, riguros fără acreală, ofensiv, dar fără paradă de armament greu și de radicalitate cazonă. Cît despre „dileme", ele nu sînt deloc cenzurate, pentru că subiectul nu e geometric, ci plin de tensiuni greu rezolvabile, de nuanțe, de interogativitate.

Edrept că textul e rezultatul unei serii de *insatisfacții* provocate de „starea culturală a nației", așa cum o percepem zilnic, pe mai multe planuri. Mircea Vasilescu pune accentul pe cîteva dintre ele, cu o experiență pragmatică și bibliografică greu de egalat. Jurnalist, profesor, critic și istoric literar, autorul deține o expertiză de necontestat în materia pe care o abordează. Temele cărții sale sînt esențiale și de mare actualitate: 1) *Finanțarea culturii* (obligație a statului, datorie a mediului privat, impact al pieței, adecvare legislativă); 2) *Problema lecturii* („concurența" dintre bibliotecă și Internet, raportul producție-consum); 3) *Criza presei* („marea sărăcie de idei în care se zbate de ani întregi o bună parte din mass-media" și un curajos studiu de caz legat de ICR din mandatul Horia-Roman Patapievici și de reflectarea lui manipulatorie în unele ziare și televiziuni); 4) *Demagogia patriotică* (cultura ca simplă fudulie națională neglijent susținută instituțional, simplu ornament retoric, fără adeziune reală la valorile ei autentice).

Din punctul meu de vedere, cartea lui Mircea Vasilescu este, pînă acum, cea mai lucidă, mai cuprinzătoare și mai utilă analiză a mediului cultural de la noi, cu utopiile, tarele și aspirațiile lui. E vorba despre *prezența* culturii în peisajul cotidian, de felul ei de a modela mentalitățile, de *oferta* ei pe piața – mereu „în tranziție" – a valorilor. Am reținut mai multe idei fecunde, de natură să reformeze raportarea noastră la conceptul solemn și totodată nebulos al „culturii". De pildă, distincția dintre „cultura generală" și cultura specifică (subînțeleasă) a fiecărui domeniu. Teritorii întregi ale vieții publice de la noi sînt prost articulate și nefuncționale, nu numai pentru că au încăput pe mîna unor inși „necultivați", fără lecturi formative, fără cunoștințe istorice, fără acumulări intelectuale tradiționale. Ci și pentru că lipsesc, cu grave consecințe, „culturile" de ramură, culturile *particulare* ale dialogului social, ale profesiunilor curente, ale experiențelor de breaschimonosite cu cît sînt mai necesare este, adesea, spațiul presei (scrise și televizuale) și al exploziei de „comunicare" pe care o înlesnesc așa-numitele „rețele de socializare". Autorul le semnalează fără menajamente: „risipă de vorbe", „pseudo-subiecte" *(„breaking news"...)*, ocolirea temelor cu adevărat importante în favoarea *„infotainment"*-ului, adică a știrilor „amuzante", aducătoare de rating, confruntarea – pe post de „dialog" – între „monologuri ferme și ireconciliabile", „maniheismul politizat și ideologizat" etc. Accentul nu cade pe informație, ci pe manipulare și partizanat. Ceea ce face ca „poziția" fiecărui organ de presă să fie plicticos predictibilă, în funcție de afilierea lui de partid. Gazetarii se transformă în propagandiști, în profesioniști ai demolării sau, dimpotrivă, ai laudei oarbe. În acest context, personaje ca Sebastian Ghiță, Darius Vâlcov, Maria Grapini, Liviu Dragnea capătă un inexplicabil nimb de credibilitate, în vreme ce Mircea Cărtărescu, Victor Rebengiuc, Cristi Danileț, Gabriel Liiceanu, H.-R. Patapievici, Mihai-Răzvan Ungureanu, Mircea Mihăieș, subsemnatul și alți cîțiva sînt „pegra" societății. Felul în care se „construiesc" asemenea portrete e admirabil ilustrat de Mircea Vasilescu în amplul capitol dedicat momentului Patapievici din istoria ICR. Se răstălmăcesc declarații, se monumentalizează subtexte „subversive", se contabilizează „abateri", se incită la dispreț și agresiune. Iar ce e bun și foarte bun e trecut sub tăcere, relativizat, dacă nu chiar întors pe dos, în beneficiul unei stigmatizări definitive.

> *Ceea ce face ca „poziția" fiecărui organ de presă să fie plicticos predictibilă, în funcție de afilierea lui de partid.*

Caragiale era de părere că „noi, românii, sîntem o lume în care, dacă nu se *face* ori nu se *gîndește* prea mult, ne putem mîndri că cel puțin se *discută* foarte mult". Da! Dar pe baza istoriei recente, am putea adăuga că se discută, într-adevăr, mult, numai că nu despre ce trebuie. Cu alte cuvinte, nu se mai distinge între esențial și neesențial, între știre, zvon și bîrfă, între merit și impostură, între cercetare sobră și bătaie de cîmpi. Pe acest fundal, cartea lui Mircea Vasilescu este o admirabilă excepție.

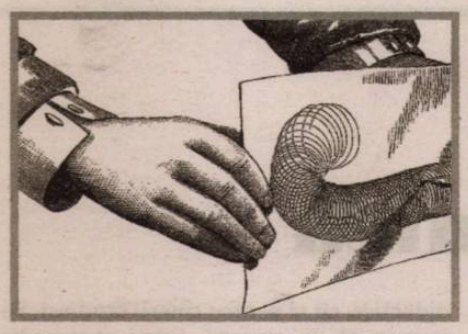

Andrei CORNEA

la răscruce de gînduri

Sinucigașii fericiți

Oare oamenii se sinucid, atunci cînd o fac, de prea mult bine sau de prea mult rău? O fac fiindcă sînt prea fericiți sau, dimpotrivă, foarte nefericiți? Întrebarea nu-i chiar atît de absurdă cum vi s-ar părea la prima vedere. Căci iată ce aflăm: pe de o parte, potrivit cu unele studii ONU, care clasifică țările lumii sub raportul „fericirii", țările nordice ocupă primele locuri în această privință. Pe de alta, tot ele sînt și primele la capitolul sinucideri. În 2018, Finlanda ocupa locul întîi într-o astfel de ierarhizare a fericiților, dar și printre primele locuri la capitolul sinucideri. Ceva asemănător și în Norvegia sau Danemarca. Dimpotrivă, în țări mult mai puțin fericite după indexul în cauză, precum Italia sau Grecia, rata sinuciderilor este mult mai mică.

Clasamentul fericiților se face, aflăm, printr-un mix de indicatori, de tip PIB pe cap de locuitor, diferențe sociale și economice, asistență socială, situația corupției, siguranța personală, eficiența serviciilor publice, perspective profesionale, educație etc. Poți să spui că nu sînt importanți acești indicatori ori, invers, că mizeria, inegalitățile flagrante și corupția te fericesc? Nu poți. Și atunci? De ce totuși, proporțional, se sinucid atîția finlandezi sau norvegieni? Poate că, precum unii asceți budiști, ei consideră că au o viață atît de împlinită și de perfectă încît orice continuare a ei n-ar face-o decît să se altereze, fizic și sufletește. Ce-ți mai poți dori după o viață finlandeză ocrotită și certă sub toate privințele? Mai nimic, de unde și gestul suprem de a te despărți de lume la fel de simplu și calm ca și de ultima saună.

Din păcate, lucrurile nu stau așa, dovadă că sinuciderile cele mai numeroase sînt printre adolescenți și cei tineri, adică printre oameni care n-au cum fi împliniți.

De fapt, nu oamenii pur și simplu nefericiți sau prea puțin fericiți se sinucid (majoritatea populației s-ar sinucide în acest caz), ci numai cei deznădăjduiți. Nu nefericirea, ci deznădejdea – adică golirea vieții de orice sens – este poarta spre sinucidere, pe care unii o trec. Or, mediteraneenii poate că nu sînt atît de fericiți după index în raport cu scandinavii, dar cad pesemne mai rar pradă deznădejdii: cum să fii deznădăjduit, la urma urmelor, cu lumina generoasă a Sudului, cu albastrul incredibil al Mediteranei, cu frumusețea ce-ți taie răsuflarea a peisajului natural și uman deopotrivă, chiar și cu savoarea mîncării din aceste locuri? Viața n-o fi chiar fericită în „țara unde înfloresc lămîii", vorba lui Goethe, dar e frumoasă de tot! Apoi, dacă sinucigașii potențiali sînt singuraticii, cum să rămîi singur mai multă vreme în mijlocul indiscreției generalizate, calde și gălăgioase din ținuturile meridionale?

E curios cum cercetătorii redescoperă în zilele noastre lucruri care se cunoșteau de mult, ba chiar făceau obiectul unor povestioare edificatoare. Nu-i arătase Solon atenianul bogatului rege Cresus cît de vană era fericirea bazată pe acumulări și avuții cu care acesta se împăuna, ca azi țările scandinave cu PIB-ul? Să fie lucrurile diferite la nivelul colectiv decît la cel individual? Nu știu.

Fericirea, credeau cei vechi, era în exclusivitate un dar al zeilor, pe cît de neprețuit, pe atît de rar și capricios, și de care omul nu era responsabil. În schimb, curajul de a înfrunta nenorocirile și adversitățile sorții țineau de om și tocmai victoria asupra lor făcea măreția acestuia. Heracle fusese unul dintre cei mai nefericiți oameni, fiindcă, într-un acces de nebunie trimis de Hera, își ucisese soția și copiii. Dar nu se sinucisese din această cauză disperat, ci cu curaj și tărie de caracter ispășise crima involuntară prin „muncile" sale, distrugînd monștrii care făceau cumplită viața oamenilor. Iar dacă coborîse de bunăvoie în ținutul umbrelor, n-o făcuse ca să rămînă, ci ca să-l aducă de acolo pe Cerber. În general, eroii sînt aproape întotdeauna nefericiți, dar niciodată deznădăjduiți. Iar fericiți devin tot ei, dar abia după moarte, cînd, drept răsplată pentru virtuți și în compensație pentru suferințe, sînt admiși în Cîmpiile Elizee.

Există, ce-i drept, în mitologia greacă și una-două figuri de fericiți în timpul vieții. De exemplu, Philemon și Baucis, cei doi soți sărmani, care împărțiseră puținul pe care-l aveau cu Zeus, aflat în exil pe pămînt și alungat de ceilalți oameni. Zeus îi răsplătise cu un fel de fericire stranie pe care unii cinici ar privi-o cu îndoială. Într-adevăr, în termenii cantitativi de azi, scorul fericirii lor era modest bine: PIB-ul de pe capul lor personal era foarte mic, erau cu siguranță analfabeți, asigurări sociale și de sănătate n-aveau, erau marginalizați (locuiau într-o colibă la marginea unui sat), n-aveau nici măcar o pensioară. În plus, îl suspectăm pe Philemon de concepții falocrate, iar Baucis era cam exploatată, fiindcă soțul ei n-o ajuta destul la gospodărie. (Ea îl servise la masă pe Zeus, alergînd tot timpul fără odihnă, în vreme ce soțul stătea la taifas cu musafirul. Ba, în timp ce ea robotea, cei doi nesimțiți se mai și plîngeau de neveste!) Și totuși, drept răsplată pentru ospitalitatea și generozitatea lor, Philemon și Baucis primiseră de la Zeus o fericire de neindexat: după o viață de iubire împreună aveau să moară tot împreună exact în aceeași clipă, astfel încît nici unul, rămînînd singur, să nu poată cădea în deznădejde fie și o clipă.

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Între șobolani și patrioți

Zdrobitoarea majoritate a mass-media din România depinde de „finanțările“ care vin de la partidele aflate la putere. TVR a fost întotdeauna dependentă și folosită de clasa politică. Cele mai importante televiziuni de știri au fost conduse sau controlate de foști politicieni sau securiști. „Mogulii“ de presă au devenit incredibil de bogați din afaceri cu statul, afaceri mediate de oamenii politici aflați la putere. Cei mai cunoscuți dintre „moguli“ au jucat roluri extrem de importante în PSD sau în coalițiile controlate de PSD.

Majoritatea jurnaliștilor au lucrat pentru oameni corupți și toxici. O parte a lor au făcut compromisuri catastrofale pentru a deveni faimoși și bogați. Dan Diaconescu a fost un model de invidiat. Vedetele de la televizor s-au specializat în pupincurism, linșaj sau șantaj mediatic. Urmașii lui Dan Diaconescu – Mihai Gâdea, Mircea Badea și Victor Ciutacu – au devenit modelele de succes pentru alte zeci de doritori de glorie și mulți bani. Toți dispuși să trăiască fără problemele generate de deținerea unei coloane vertebrale.

Explozia rețelelor de socializare și a accesului la Internet a dus la dispariția unei bune părți a presei și automat la scăderea dramatică a salariilor și a predictibilității locului de muncă pentru jurnaliști. Cinstea, onoarea, deontologia au devenit, în viziunea multor proprietari de publicații, probleme și nu calități. O mare parte a jurnaliștilor adevărați s-au reprofilat.

Relațiile cu oameni extrem de dubioși, dar foarte bine poziționați politic, cum ar fi Gabriel Oprea, Marian Vanghelie, Liviu Dragnea, Sebastian Ghiță, Dan Voiculescu, Marian Oprișan, Cozmin Gușă, Darius Vâlcov și nu numai au fost și sînt o condiție absolut necesară pentru a deveni sau rămîne vedetă la televiziunile de știri.

Succesul lor nu are adesea nici o legătură cu jurnalismul, ci cu relațiile de rubedenie/prietenie sau cu abilitatea de a satisface cerințele patronilor lor politici sau de a genera scandal.

Avem o serie de cazuri aproape incredibile – doamna Gabriela Firea, doamna Lavinia Șandru și, mai recent, domnul Rareș Bogdan și, de ce nu, domnul Mălin Bot sînt probabil cele mai bune exemple. Consultanțele politice ale domnului Bogdan Chirieac, legăturile de afaceri dintre domnul Mugur Ciuvică și rudele domnului Dan Voiculescu, relațiile indirecte dintre TelDrum și Radu Tudor s-au dovedit a fi foarte profitabile.

Jurnaliștii cinstiți sînt, în aceste condiții, din ce în ce mai puțini și mai săraci. A face jurnalism onest pare, nu arareori, o dovadă de prostie.

Scandalul și manipularea sînt rețeta cîștigătoare a liderilor de audiență pe sectorul de știri – România TV și Antena 3. B1 TV și Realitatea TV copiază acum și ele ceea ce a funcționat atît de bine la OTV și acum la trusturile domnilor Ghiță și Voiculescu. O serie de jurnaliști extrem de agresivi și „flexibili“ au devenit vedete.

În jur de 50 de oameni sînt folosiți ca paneliști de toate aceste televiziuni de știri. Marea lor majoritate sînt oameni cu un trecut „tulbure“, fiind strîns legați de interesele financiare sau politice ale patronilor de presă.

Discuțiile complexe și informate despre politică sînt plictisitoare și nu fac audiență.

Publicațiile și televiziunile independente sînt puține și depind de vînzările/audiența pe care o au. Scandalul și gafele sînt mult mai eficiente financiar decît articolele sau reportajele bine documentate, capabile să educe sau să informeze corect publicul. Digi24 a concediat o mare parte a puținilor jurnaliști onești care mai erau acolo.

România este polarizată. Cu cît lucrurile sînt mai simple, cu atît sînt mai convingătoare pentru un public care a fost „educat“ să gîndească în extreme de alb și negru, extreme care au favorizat clasa politică actuală.

Într-o societate educată să gîndească critic și nu să răspundă emoțional, discursul paranoic al domnului Dragnea ar fi inutil. Dorința de a cîștiga voturi prin împărțirea societății românești folosind etichete iresponsabile de tip șobolani *versus* patrioți ar fi fost catastrofală din punct de vedere electoral. Din păcate, PSD stă în sondaje undeva la peste 30%.

Partidele politice vechi au promovat și ele același tip de discurs polarizant. Discursul fostului președinte Traian Băsescu nu se deosebește fundamental de discursul domnului Dragnea. Discursul domnului Ludovic Orban nu este nici el foarte diferit.

Guvernarea este un lucru deosebit de complex și nu de puține ori ceea ce este, logic, cea mai bună soluție e imposibil de aplicat pentru că nu are sprijinul popular. Marea majoritate a românilor știu foarte puțin despre cum funcționează statul și lucrul acesta este în avantajul actual al politicienilor noștri.

Discuțiile complexe și informate despre politică sînt plictisitoare și nu fac audiență. Obișnuiți cu o retorică agresivă, simplistă și manipulatoare emotional, mulți consideră plictisitor discursul logic menit să explice în detaliu situația foarte complexă în care ne aflăm.

Despre posibile soluții, într-un articol viitor.

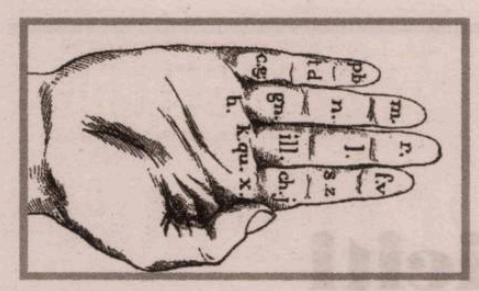

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Fonetică șamanică

Am învățat de la colegul meu fonetician, Bubu Urlică, de-a lungul anilor, lucruri extraordinare. Omul era pasionat de modalitățile de comunicare verbală în interiorul triburilor amazoniene și știa lucruri extrem de interesante despre acest spațiu. La un moment dat, a descoperit, prin cărțile și jurnalele academice ale americanilor, povestea unei comunități singulare din jungla Braziliei, cu numele de *Pirahã*. Mi-a relatat adesea aspecte din istoria culturală și comportamentală a respectivilor indivizi (aproximativ 700 de suflete ascunse în pădurile virgine ale Americii de Sud, după estimările antropologilor), care m-au fascinat. Cu precădere, felul lor de a articula sunetele (specialitatea lui Bubu) este unic în lume. *Pirahã* nu vorbesc, ci murmură, cîntă sau fluieră pentru a comunica între ei. Cînd se află la depărtare unul de celălalt, scot țipete (asemănătoare celor transmise de păsări) pe diverse tonalități. Fiecare semnifică altceva, desigur. Totodată, „pălăvrăgesc“ în timp ce mănîncă („mormăie“ enunțuri stranii, pe fundalul masticației, aducînd cu niște ventriloci). Practică șamanismul, specificitatea lor lingvistică provenind cumva din astfel de ritualuri criptice. Majoritatea informațiilor despre tribul în cauză au fost furnizate mapamondului de către un misionar creștin – Daniel Everett – care s-a dus să-i convertească religios și a sfîrșit prin a-și asuma el însuși modul de viață insolit al aborigenilor. Urlică a citit cu mare atenție cărțile lui Everett și a urmărit un documentar realizat de el, intitulat, nu întîmplător, *Gramatica fericirii*. *Pirahã* sînt, după toate aparențele, cei mai fericiți inși de pe pămînt. Faptul decurge chiar din mentalitarul lor. Nu au trecut și nici viitor. Trăiesc doar în prezent, un prezent stratificat în „bule“ secvențiale, „bule“ în care omul pășește periodic. Cînd intră în una nouă, el își schimbă identitatea și primește un alt nume. De aceea, *Pirahã* au zeci de apelative pe parcursul vieții. Fără regretul zilei de ieri, fără grija zilei de mîine, hoinari indolenți într-o perpetuă zi de astăzi, au găsit, se pare, cu adevărat, secretul fericirii…

A revenit în țară recent, luînd întreaga Universitate prin surprindere.

În urmă cu trei ani, Bubu a primit o bursă de cercetare în Brazilia, pentru care se lupta de multă vreme. M-am bucurat enorm. Avea, iată, șansa să studieze, la prima mînă, limba și obiceiurile din comunitatea *Pirahã!* Profesorul a fost, bănuiesc, absorbit de muncă, întrucît, pe parcursul acestui interval, noi, colegii lui, nu am avut vești de la el. A revenit în țară recent, luînd întreaga Universitate prin surprindere. Imediat ne-am dat seama că Urlică se schimbase radical. Văzîndu-ne pe coridoare de la distanță, scotea chiote terifiante, de șoim ucigaș, pentru a-și manifesta bucuria revederii. Cînd ți se adresa apoi, murmura lucruri neinteligibile ori cînta în tonalități macabre, ritualice, de parcă ar fi rostit descîntece arhaice sau blesteme vrăjitorești medievale. Pe neașteptate, începea să fluiere bizar, alternîndu-și țuguierea buzelor cu sunete guturale, ieșite din adîncurile ființei sale. Zgomotele sonore reveneau cu o frecvență îngrijorătoare, combinîndu-se cu activitatea îngurgitării de alimente. Bubu avea mereu asupra lui ceva de mîncare, dar nu pentru că i-ar fi fost foame, după cum am înțeles rapid, ci pentru a putea comunica în stilul *Pirahã*. Își umplea gura pînă la refuz cu hrană – în general cu produse de patiserie ce se fărămițau grotesc în jurul buzelor „comunicatorului“ – și emitea vocabule nepămîntești, caracteristice unei posibile limbi extraterestre. Ochii i se dilatau monstruos în asemenea ocazii, iar el se îneca, negreșit, cu cantitățile uriașe de aluat îndesate în cavitatea bucală. Ne repezeam, speriați, să-l batem pe spate și să-l apăsăm energic în zona plexului, pentru a-l determina să elimine teribilul bol alimentar. Întîlnirile cu foneticianul deveniseră un coșmar, atît pentru cadrele didactice, cît și pentru tinerii studioși. Se zvonea că, la cursuri, icnea spasmodic pînă își tulbura profund auditorii, împingîndu-i la disperare. Un student (pasionat la rîndu-i de dialectele amazoniene!) răspîndise totuși ipoteza că, atunci cînd șuiera de la catedră, Urlică deplîngea de fapt, în limbajul *Pirahã,* nivelul scăzut de cunoștințe al învățăceilor săi…

Problema majoră a fost, culmea, alta. Nimeni nu mai știa *cine* era Bubu Urlică. La reîncadrarea în Facultate, oferise numeroase adeverințe în limba portugheză, conform cărora posesorul lor, adept al culturii *Pirahã,* ar fi pătruns în diverse „bule“ temporale și, ca atare, ar fi căpătat *nume noi*. Apăruseră o groază de foneticieni în Universitate: Nuțu Surlică, Dudu Mierlică, Șuțu Șparlică, Țuțu Ghiorlică, Nucu Zburlică ș.a.m.d. Puteam deschide cel mai mare centru de studii amazoniene din univers. Specialiștii noștri se multiplicau precum stafilococii aurii. O ambulanță cu semnalele luminoase și sonore pornite (similare, probabil, vocalizelor *Pirahã!)* a pus însă capăt acestei proliferări bacteriene…

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

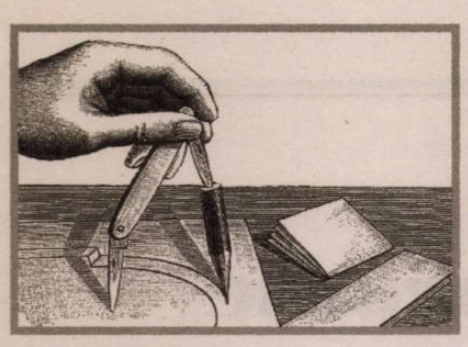

Matei VIȘNIEC

interogarea europeană

Ce poate face literatura pentru Europa?

Această întrebare este ecoul unei inițiative importante și încărcate de simboluri: la recentul Salon Internațional de Carte de la Paris, încheiat luni, 18 martie, invitatul de onoare a fost... Europa. De la crearea sa, în 1981, acest Tîrg de Carte a avut în fiecare an ca invitat de onoare cîte o țară. De data aceasta, însă, organizatorii s-au gîndit că trebuie invitat continentul european pe ansamblul său, dat fiind momentul *dramatic* prin care trece.

Și este adevărat că Europa a intrat într-o perioadă de fisurare, de fragmentare, de tulburări interne, de îndoieli identitare, de marginalizare economică și diplomatică pe plan internațional, de metamorfoză accelerată în ce privește compoziția umană... Iar în perspectiva alegerilor europene de pe 26 mai, organizatorii Salonului de Carte de la Paris au vrut să transmită un mesaj tonic, să le reamintească europenilor că totul pornește de la cultură și că fundamentele Europei sînt în primul rînd spirituale.

Literatura este, nimic de spus, un element unificator în Europa. A existat chiar o perioadă cînd Europa era primul producător de capodopere literare și primul exportator de emoții artistice. Universalismul cultural s-a născut în Europa, industria cărții (ca urmare a invenției tiparului de către Gutenberg) poartă marca inventivității europene. Între Oslo și Atena, între Londra și Sankt Petersburg, între Paris și București, practic în toată Europa, circulă de multă vreme cărți scrise de autori care au forjat un spirit european. Shakespeare este englez, dar și european, Dostoievski este rus, dar și european, Balzac este francez, dar și european... Lui Umberto Eco i se atribuie o idee foarte frumoasă: limba Europei este traducerea. Marii autori ai Europei sînt traduși în toate limbile continentului nostru, ceea ce creează un fond emoțional comun, o sursă comună de hrană spirituală.

Literatura, chiar dacă uneori exaltă forța creativă și imaginația omului, nu poate face însă totul. Au fost momente dramatice în istoria Europei cînd literatura nu a putut opri barbaria. Sutele de capodopere literare ale Europei n-au avut nici o putere fizică asupra lui Hitler, nu au putut împiedica Holocaustul și nici n-au frînat delirul dictaturii staliniste. În același timp, însă, milioane de oameni s-au refugiat în literatură pentru a rezista mental împotriva barbariei și a opresiunii...

Timp de patru zile, Salonul Cărții de la Paris a funcționat ca un forum de dezbatere pe tema Europei. Sute de autori, eseiști și critici au fost invitați să se exprime pe marginea bolilor de care suferă în prezent Europa: tentații separatiste, replieri naționaliste, frică de imigrație, utopii populiste, neîncredere în democrație, disensiuni între Franța și Germania, declinul partidelor tradiționale, infiltrarea islamului radical etc. Am petrecut multe ore la *Livre Paris* (cum este numit acum Salonul de Carte), încercînd să iau pulsul cultural al Europei, încercînd să-mi dau seama cît optimism mai există în spirite, cîtă energie în stoc pentru relansarea arhitecturii europene. Am descoperit însă ceva bizar, un fel de enormă distanță între *scris* și *oral*. Intelectualii care vorbeau despre Europa în diversele săli de conferințe adoptau mai întotdeauna un ton relativ optimist. Majoritatea cărților în care este examinată starea de sănătate actuală a Europei sînt însă foarte pesimiste.

Este ca și cum intelectualul european s-ar fi schizofrenizat: cînd scrie despre Europa devine *declinist* și nu-și mai face nici un fel de iluzii. Cînd vorbește despre Europa, mai ales dacă are în fața sa tineri, adoptă o atitudine *pozitivă* și încearcă să insufle o undă de optimism în mințile celor care îl ascultă.

În materie de declinism, un campion absolut pare să fie filozoful Régis Debray, care tocmai a publicat la Editura Gallimard un eseu intitulat *Europa fantomă*. Din punctul său de vedere, Europa este o idee defunctă. El mai consideră că *europenitatea* s-a dizolvat în *occidentalismul* american și că, în prezent, Uniunea Europeană a devenit un fel de pion geopolitic în mîna americanilor.

Astfel de eseuri polemice sînt întotdeauna binevenite pentru a hrăni calitatea dezbaterilor. De altfel, Gallimard a lansat o colecție dedicată punctelor de vedere provocatoare, insolite... Europa, dacă ar fi să ținem cont și de alți intelectuali importanți, *moare* de multă vreme. În 1945, după al Doilea Război Mondial, un mare spirit european, poetul francez Paul Valéry, ajungea la aceeași concluzie, că „Europa e terminată". Iar filozoful german Oswald Spengler punea acest diagnostic chiar înainte de Primul Război Mondial...

Să revin însă la întrebarea cu care am început: ce poate face literatura pentru Europa, pentru ca tot ceea ce s-a construit pînă acum (monedă unică, liberă circulație, unificare a multor norme universitare, comerciale și bancare etc.) să nu dispară într-o bună zi spulberat de concurenții și de adversarii declarați ai Europei? Ceva-ceva, în adîncul meu, îmi spune că, dacă literatura nu poate acționa direct, scriitorii, în schimb, au datoria morală de a lupta pentru acest mare proiect civilizațional care este Uniunea Europeană. Și poate că ar trebui să ne luăm ca deviză o frază spusă de cel mai pesimist dintre poeții și filozofii europeni, cineva care a fost chiar mai pesimist decît Régis Debray, este vorba de Friedrich Nietzsche. „Să acționăm ca și cum progresul ar exista", spunea el, ceea ce mi se pare o întreagă filozofie de viață și de angajament moral.

***Matei Vișniec** este scriitor, dramaturg și jurnalist.*

PUBLICITATE

adevărul

BEST SELLER

CĂDEREA CONSTANTINOPOLELUI

Cea mai vândută carte din beletristica românească

Luni, 25 martie volumul 1

Luni, 1 aprlie volumul 2

Luni, 8 aprlie volumul 3

preț pachet ziar + 1 carte 17 lei

Numai cu „Adevărul", la toate punctele de difuzare a presei

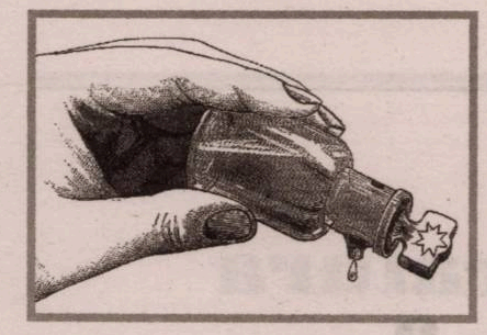

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Chiparoși și chiparoase

O recentă remarcă batjocoritoare rostită de un politician a stîrnit o oarecare curiozitate lingvistică, unei mari părți a publicului nefiindu-i familiară folosirea ca termen de adresare a cuvîntului *chiparos*. Remarca în cauză – descalificantă pentru autorul ei în primul rînd pentru că viza presupuse defecte fizice ale adversarului – lămurea suficient intenția agresiv-ironică, vocativul *chiparosule!* fiind urmat de un atac formulat direct („ești urît"). În treacăt fie zis, e ciudat cum discursul politic românesc continuă să recurgă la tipul de umor vulgar, rudimentar (intens practicat în vremuri nu prea îndepărtate în revista *România Mare),* în care obiecte ale deriziunii sînt aspectul fizic, vîrsta sau bolile inamicilor. Ironia, oricît de transparentă, și registrul argotic (mai ales cel încă necunoscut publicului mai larg) sînt adesea folosite ca spațiu de ipocrită retragere strategică: politicianul în cauză a negat intenția ofensatoare, trimițîndu-i pe ziariști să caute sensurile de dicționar ale cuvîntului *chiparos*.

În cazul utilizărilor argotice, mai de folos decît dicționarele este Internetul, care atestă forme și expresii ale limbii vorbite, înregistrînd numeroase pătrunderi în scris ale oralității substandard. În spațiul online se pot găsi mai multe exemple de folosire a vocativului *chiparosule!,* în contexte deloc favorabile, variind de la adresări ironice moderate pînă la injurii grave, nereproductibile. De cele mai multe ori, *chiparos* intră într-o serie de apelative, alcătuită din adjective substantivizate, multe cu terminația *-os (frumos, arătos. ochios, bengos* etc.): „valorosule, frumosule, bengosule, înzestratule, *chiparosule*... dispari" (turnulsfatului.ro); „măi Ducipalule, măi... frumosule, bengosule, *chiparosule*" (viorel-patrichi.blogspot.com); „Bă jegosule, cocalarule, *chiparosule*" (facebook.com); „haoleo, *chiparosule,* bengosule" (gds.ro) etc. Există și o atestare mai veche a formei, care apare în filmul *Frații Jderi* (1974), în formulele persuasive ale unei babe ghicitoare, adresate mai întîi unui personaj feminin – „Hai dă palma la baba să-ți ghicesc cu ghiocul. (...) Aoleu, frumușața lumii" – și apoi unuia masculin: „Aoleu! Frumosule, *chiparosule,* adu un ban la baba la ghioc. Hai, mînca-ți-aș ochișorii matale frumoși, pune să-ți ghicesc norocu (...). Frumosule, ginerică, hai să-ți ghicească baba. Hai, mînca-ți-aș ochii matale" (replici.net). Nu știu dacă filmul a contribuit la răspîndirea apelativului, dar e o dovadă că aceasta exista în momentul respectiv, cel puțin în formulele pitorești de atragere a clienților din limbajul florăreselor și al ghicitoarelor – de unde putea intra ușor în limbajul mediului interlop. O cronică la un film românesc recent *(Charleston)* menționează frecvența cuvîntului în acest mediu: „Epitetul *«chiparosule»,* rostit de un mafioso local din București de cîteva ori într-un minut, adresîndu-i-se ba lui Alexandru, ba acoliților săi este de o gratuitate și de o situare în afara verosimilului cu totul remarcabilă" (M. Pavelescu, mediaexpres.ro). Autorul cronicii privește cu rezervă termenul, ceea ce poate fi încă o dovadă că circulația acestuia este destul de limitată în afara grupurilor argotizante.

Dicționarele nu ne spun, desigur, decît că substantivul masculin *chiparos* desemnează arborele mediteranean *Cupressus sempervirens*; forma românească e o adaptare a unui împrumut cult din greacă; textele mai vechi cuprind și varianta *chiparis* (mai apropiată de originalul grecesc, *kyparissi);* totuși, în *Biblia* de la București (1688) cuvîntul apărea deja cu terminația *-os*: *chiparos*. Dicționarele cuprind și substantivul feminin *chiparoasă,* denumire populară (sinonimă cu *tuberoză)* a florii decorative *Polianthes tuberosa*. Termenul francez *tubéreuse* și cel latin *tuberosa* sînt forme feminine ale adjectivelor care indică prezența tuberculilor; de altfel, și în română a circulat termenul biologic *tuberos,* cu femininul *tuberoasă*. Denumirea plantei a fost apropiată prin etimologie populară fie de *rază* (în mai multe limbi), fie, ca în română, cu o modificare fonetică mai consistentă, de *chiparos* (poate și de alte denumiri de plante cu arome puternice, de tipul *chipăruș),* prin forma intermediară *tiparoasă*. *Chiparoasă* a intrat repede în inventarele de nume populare de plante (Z. Panțu, *Plantele cunoscute de poporul român,* 1906) și în dicționare. Planta de origine mexicană, pătrunsă în Europa din secolul al XVI-lea, avea o utilizare funerară, evocată, de exemplu, de o poezie umoristică din revista *Furnica* – „voi, *chiparoase* / Stați mai mult pe reci / Și negre morminte, / Coroane pioase!" (16 august 1912). Cele două cuvinte au și respectabile cariere literare: dacă arborele *chiparos* este emblematic pentru decorul romantic eminescian („Se clatin visătorii copaci de *chiparos* / Cu ramurile negre uitîndu-se în jos", în *Sarmis), tiparoasa* sau *chiparoasa* apare frecvent la Arghezi („a miere / Și a *tiparoase* / Hoitul tău miroase", *Fătălăul;* „Fata zace-n pat bolnavă,/ Gingașă și somnoroasă, / Ca pe-o tavă / De argint, o *chiparoasă", Lingoare* etc.).

Apelativul sarcastic *chiparosule* nu este, desigur, legat de toate aceste ecouri filologice și literare; probabil că evocă în primul rînd floarea familiară, în ipostază masculină. Și nici nu este o metaforă propriu-zisă, creatoare de imagini, ci mai curînd rezultatul unui joc de cuvinte, tipic pentru acumulările de apelative afective din limbajul popular. E foarte posibil ca denumirea botanică să apară, prin atracție, ca o amplificare glumeață a mai vechiului adjectiv *chipos* („arătos").

Horia CORCHEȘ

prof, viața mea

Dar dacă ar fi fost doar Heine...

Prin anul 2009, un scandal lovea ca un seism învățămîntul românesc, mai precis examenele naționale. La Evaluarea națională, subiectul de la limba și literatura română conținea o eroare. Impardonabilă s-a spus. Într-un fragment de text-suport, din „Triumful talentului", binecunoscuta schiță a lui Caragiale, în două poziții se schimbaseră identitățile personajelor: în loc de Ghiță Nițescu apărea Niță Ghițescu. Da, taman ca-n schiță, părea că realitatea ține o oglindă în fața ficțiunii. De fapt, confuzia respectivă, datorată unei neatenții celui care a redactat subiectul pentru examen, o generase ediția de *Momente* de la Editura „Ion Creangă" și, cu adevărat, nu afecta deloc rezolvarea subiectului de către elevi. Efectul însă a fost că directorul CNEE a fost demis împreună cu omul care concepuse subiectul, consilierul care răspundea de limba și literatura română. Directorul CNEE s-a întors pe funcție după puțină vreme, nu însă și respectivul consilier. Mihail Stan, căci despre el este vorba, trecut între timp la cele veșnice, a fost un profesionist desăvîrșit. A avut un moment de încredere, în care nu a mai verificat textul și într-o ediție critică, deși de multe ori ne vorbise nouă, profesorilor, despre această necesitate. De la el am învățat evaluare, mulți, mulți profesori, într-o formă curată, riguroasă, competentă. Cine l-a întîlnit sau a lucrat cu el știe despre ce vorbesc!

Acum, la simularea examenelor naționale, la clasa a VIII-a a apărut cea mai ridicolă eroare posibilă. O poezie a lui Heine, tradusă de Șt. O. Iosif, dată drept creația lui. Nimic mai jenant. Decît, poate, comunicatul CNEE care apoi încerca să explice faptul că această eroare nu a afectat rezolvarea subiectului. Nu e de discutat dacă a afectat sau nu calitatea subiectului, ci faptul că, românește spus, dăm dracului ideea de acuratețe, de proprietate, de etică a citării. Comunicatul, de altfel, avea destule probleme el însuși, dintre care se detașa lejer o virgulă aruncată total aiurea în secvența „avînd în vedere faptul că, în structura..." și cu o ruptură de logică în secvența „itemii nici în acest caz, nici la examenul din iunie, nu solicită informații ... sau orice altă cerință". Două perle, așadar, prima a atribuirii halucinante a textului unui autor traducătorului său, alta a redactării unui comunicat într-un limbaj de lemn scîrțîitor și cu cîteva greșeli de punctuație și de exprimare. Ați auzit de vreo demisie, de vreo demitere?

Acuma, să vă spun o anecdotă. Nici nu știu de unde s-a născut ea, dacă o avea vreun sîmbure de adevăr ascuns prin vreo istorie literară. Se zice însă că Eminescu, aflat la Viena, a primit suma lunară de la Maiorescu pentru cele trebuincioase. Dar la cîteva zile se întîlnește cu un amic, iar acesta îl întreabă mirat, văzîndu-l la fel de jerpelit ca în urmă cu ceva vreme, dacă nu a primit banii. Eminescu îi răspunde, arătîndu-i două cărți: ba da, uite, mi-am luat nu numai haine (Heine), ci și ghete (Goethe). Unde-i șpilul? Păi, nici n-ar fi fost așa mare scofală, am putea zice, dacă doar problema confuziei traducătorului cu autorul s-ar fi ridicat. Însă nu a fost doar Heine, a fost și Goethe, cum s-ar zice, tras pe sfoară.

Textul ales pentru clasa a VII-a, un fragment de basm, a fost prost decupat. Incredibil de prost. Lăsînd o ruptură de sens care nu putea fi acoperită de un rezumat onest, solicitat de una dintre cerințe. Între momentul în care craiul e întristat și momentul în care fata cea mică îi cere să-i permită și ei să încerce, lipsesc încercările celorlalte fete, dar se face referire la ele într-o replică a tatălui. Pe scurt, rezumat afectat de un decupaj prost. Dar, mai departe, problema majoră la clasa a VII-a a fost conceperea subiectului și a baremului pentru rezumat. În barem se cereau ideile principale, care alcătuiesc de fapt planul simplu de idei, rezultînd că acesta ar trebui cumva redactat separat de rezumat. De asemenea, reperele pentru rezumat nu vizau excesul de detalii nesemnificative, referință obligatorie pentru redactarea rezumatului. Tot la clasa a VII-a, o mare problemă a reprezentat-o formularea subiectului care viza redactarea unui text narativ. Se menționa că întîmplarea relatată trebuie să fie din cadrul unui atelier organizat în școală. Cerința e neclară, fiindcă noțiunea de atelier nu e limpede, avînd sensul din engleză, dar majoritatea știu sensul din franceză, așa că mulți elevi s-au gîndit la un loc de lucru.

Nici la clasa a VIII-a lucrurile nu stau mai bine, dincolo de încurcătura cu Heine. La fonetică s-a dat despărțire în silabe a unor cuvinte, adică nivel de clasele primare și fără nici o legătură cu ceea ce se face în gimnaziu. La familia lexicală în barem se dau doar derivate, deși în familie intră și compuse, și cuvinte obținute prin conversiune, ceea ce creează o imagine greșită asupra noțiunii. Culmea ciudățeniei este exercițiul care solicită să se explice utilizarea adverbului *iară* din ultimul vers, la care în barem se aștepta să se răspundă că subliniază retrăirea unui sentiment sau, și mai năucitor, relația dintre renașterea naturii și primenirea sufletului, respectiv afirmații stupide precum faptul că ajută la formarea rimei sau la respectarea măsurii. Dar mai grav, culmea erorii, nu doar a ciudățeniei, cum ar veni cireașa de pe tort – solicitarea unui concept care nu există în programa școlară. Unul dintre exerciții viza conjugarea verbelor, iar noțiunea de conjugare e absentă din programa școlară în vigoare. Desigur, majoritatea profesorilor o fac la clasă. Dar ce rigoare a conceperii unui subiect e aceea în care nu se respectă conformitatea cu programa școlară? Cam aceeași cu respectarea rigorii privind acuratețea citării. Căci, la final, la noi e posibil orice și, vorba ceea, ce mare lucru, atîta scandal pentru nimic. Închei dedicînd acest text omului și profesionistului Mihail Stan, sancționat drastic, de la care eu personal am învățat cum să nu fac astfel de erori atunci cînd concep un subiect.

***Horia Corcheș** este scriitor și profesor de limba și literatura română.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Sicilia, în extrasezon

– partea a treia și ultima: Taormina –

Trenul personal face aproape două ore de la Siracuza la Taormina. De fapt, pînă la Giardini Naxos, un sat pe malul mării care se laudă că ar fi prima colonie grecească din Sicilia. Insula în sine este atît de plină de vestigii ale Greciei antice, mult mai prezente decît cele romane, încît te întrebi ce mai caută italienii pe aici în zilele noastre. Dar dacă le spui așa ceva, chiar și în glumă, îi jignești – ei sînt foarte mîndri de Sicilia lor, care e mai ceva decît toată Italia continentală, se încăpățînează să-ți vîndă numai produse locale, italiene, de la vinuri, începînd cu dulcegăria licoroasă de Marsala (mie recunosc că-mi place), pînă la ciocolata aspră și crocantă de Modica. Bravo lor! Noi nu am reușit să creăm un brand din produsele românești în general, cum ar fi ca oamenii să promoveze pe plan local produse oltenești, dobrogene și bănățene care să mai aibă și istorie, și povești pe deasupra? Dar să revin la trenul personal… pentru noi, ca turiști, e un tren de plăcere, așa că ne așezăm comod ca să privim pe geam toată coasta – rîuri care se varsă în mare, halte de nicăieri, chiar pe țărm, vapoare, palmieri, cactuși, arbuști înfloriți, cîmpuri verzi, la un moment dat își face o apariție spectaculoasă și vulcanul care fumegă, la cei peste 3000 de metri ai săi. În jurul nostru sînt doar italieni navetiști care „coboară la prima", citesc ziare, își mănîncă sandviciurile sau vorbesc la telefon, ca la noi pe ruta București-Ploiești. Habar n-au cît de norocoși sînt că merg zilnic cu un astfel de tren, că nu trec prin localități dezolante și abandonate în cîmp precum Chitila sau Periș. Dar fiecare se obișnuiește cu ce are.

Gara din Giardini Naxos e cochetă și cu stil, seamănă un pic cu gara din Sinaia. De fapt, totul seamănă cu Sinaia, orășelul Taormina e cocoțat sus pe munte, sînt peste tot trepte ca pe Furnica, doar că la Sinaia nu ai acest decor parcă pictat și ireal – marea, apusul, vulcanul. Pentru că, la Taormina, marea e doar de decor, n-ai cum să o atingi, s-o simți, să te bucuri de ea. Autobuzele de la gară pînă în oraș vin cam cînd vor ele, însă nimeni nu pare deranjat de asta. Pînă să ne dezmeticim, tocmai am pierdut unul, următorul o să vină abia peste o oră, așa că luăm un taxi, 15 euro pînă în centru. Toate taxiurile sînt mașini de lux, pentru că Taormina în sine e o „stațiune" de lux, de la prima bere ne dăm seama că prețurile sînt aproape duble față de Siracuza. Dar orașul e frumos și are pedigree – Goethe, Oscar Wilde, Wagner, Nietzsche (a scris la Taormina *Așa grăit-a Zarathustra),* apoi Faulkner, Tennessee Williams, Truman Capote, Jean Cocteau, Jean Marais, inclusiv al nostru Vasile Alecsandri, toți au trecut pe aici.

Cazarea noastră ar trebui să fie la 500 de metri de centru, așa zice booking.com, însă n-am luat în calcul că ar putea fi 500 de metri pe verticală, nu pe orizontală. Ajungem, în sfîrșit, la o vilă cu vreo trei etaje unde ne întîmpină o băbuță care vorbește doar italiană, se scuză că fiul ei, care se ocupă cu afacerea familiei și știe bine engleză, e plecat de acasă, dar ne descurcăm și așa. Ne prezintă salonul pentru mic dejun care se află, de fapt, în apartamentul ei de la ultimul etaj și mă simt ca în filmele de la Cinecittà – interior opulent, argintărie expusă în vitrină, totul impecabil, aproape o butaforie. Mi-e și frică să mănînc aici, totuși o fac a doua zi, alături de două cupluri de suedezi de vîrsta a treia care și-au poziționat masa exact ca la cinema, în fața ferestrei, ca să aibă cea mai bună vedere spre mare și vulcan. La ei, totul se desfășoară conform unui ritual: o linguriță (de argint) cu dulceață, o privire aruncată spre Etna, o gură de cafea din ceașca de porțelan, o altă privire se scufundă în albastrul mării din depărtare.

Coborîm în oraș, pe trepte, eu întrebîndu-mă (cu groază) cum le voi urca înapoi. Orașul e o bijuterie, dar parcă totul e prea frumos, prea *glamour,* pe strada centrală sînt magazine de firmă, oamenii vin la Taormina ca să-și ia blugi și papuci. Față de Siracuza, e destul de populat în extrasezon, în special de cupluri britanice, el și ea, el și el, de fapt mai mult așa – 50+, intelectuali, eleganți, cu prestanță. Mi-e dor un pic de grupul de puștani din Ortigia care se vîntura pe străzi, prin ploaie, și cînta din toți bojocii *„Don't stop me now!"*. Ne agață niște tineri de pe stradă ca să ne hrănească într-un mic bistrou, acolo mai sînt doar doi japonezi, el și ea, de data aceasta, care se sorb din priviri, mîncăm lasagna „ca la mama", într-adevăr mama lor e în spate și gătește veselă, cu lejeritate. După lasagna e greu să urci dealul, luăm un alt taxi, șoferul e foarte volubil, ne întreabă de unde sîntem și, cînd aude de România, spune că e fan România, că a fost în vacanță de trei ori, la București, la Predeal și la Mamaia, i-a plăcut în special la Mamaia, ce fete frumoase! Ce a căutat el în România? – îl întreb în timp ce încearcă să se strecoare pe străduțele din Taormina unde nu au loc două mașini din sensuri diferite, trebuie să se aștepte unele pe altele. Spune că s-a împrietenit cu un fotbalist de la Dinamo care a venit împreună cu prietena lui la Taormina și l-au invitat. Așadar, de la Goethe, Oscar Wilde și chiar de la Alecsandri s-a ajuns la fotbaliști, ei sînt vedetele lumii moderne. Mi se pare *funny,* nu mă gîndesc la implicații profunde. Cînd mă dau jos din taxi după ce am plătit 10 euro, îmi dau seama că am coborît dintr-un Chrysler și că, în viața mea de 40 de ani, n-am mers niciodată cu un Chrysler.

A doua zi, dimineață, un soare superb, linguriță de dulceață, Etna care fumegă, gura de cafea, marea. Și apropo de mare, deja ni s-a făcut dor de ea, așa că părăsim Toarmina ca să coborîm spre o presupusă plajă, și tot coborîm vreo oră, pe niște trepte care nu se mai termină, ne întîlnim cu cîte unii care urcă și gîfîie, cu priviri încruntate, cine naiba ne-a pus să o luăm pe scări pînă la Taormina? Dar noi coborîm țopăind fără nici o grijă, printre tufe înflorite și pietre pe unde mișună șopîrle verzi, ajungem în Giardini Naxos, comuna cea lipsită de lux și de *glamour,* trecem printr-un tunel, nimerim pe o plajă micuță unde ne lungim pe alte pietre, ca niște șopîrle mai mari, la soare. E și un *beach bar* abandonat, se va deschide probabil în sezon, ne uităm cu jind la ce ar putea să promită, ni se face poftă de o bere. Așa că străbatem satul la pas, un drum lung, interminabil, pe faleză, cu valuri care se sparg la doi pași de noi, nu e nici o terasă deschisă, dar n-are nici o importanță, de fapt, mă gîndesc că a doua zi mă voi întoarce în București, că aproape s-a terminat, că nu știu dacă voi mai ajunge în locul ăsta vreodată. Și deja mă apucă o nostalgie cumplită după ceva doar pe jumătate trăit sau trăit prea puțin. Găsim deschis la un market, au o singură masă afară la care stă Georgia, care nu se uită la mare, vorbește cu iubitul pe Messenger. Ne luăm cîte o bere din magazin, ajungem la casă, o mamă italiancă strigă din toți rărunchii: „Georgiiia!". Fata se mișcă în ralanti, fără nici un chef, plătim, întrebăm dacă putem sta afară. Îi confiscăm masa Georgiei, care continuă să vorbească cu iubitul ei, doi metri mai încolo, sprijinită de-un stîlp. Ne bem berile, vorbim un pic despre Truman Capote, Tennessee Williams și chiar despre Alecsandri, dacă tot sîntem aici. Vizavi e stația de autobuz unde vom aștepta o veșnicie ca să ne întoarcem în oraș – doi englezi deja așteaptă cu perseverență, noi sîntem la a doua bere, n-a trecut nici un autobuz în ultima oră. Magazinul se închide de la prînz, Georgia o ia pe mama ei pe un scuter, probabil că e singurul ei rol, acela de a asigura transportul unei mame, în afară de a vorbi pe Mess cu gagiul, și dispar undeva pe străduțele întortocheate ale muntelui, spre Taormina sau spre alte sătucuri de la poalele vulcanului pe care noi nu le vom cunoaște niciodată. Așteptăm și noi autobuzul, nu știm cînd vine, însă aici nu ne grăbește nimeni. Simt că am ratat cumva Taormina, nu m-am bucurat deloc de Chrysler și de linguriță de argint, dar m-am regăsit undeva la marginea ei, mereu marginali, mereu triști, mereu nostalgici după vieți netrăite îndeajuns.

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

Aseară, ridichi

Stăteam cu nasul în Netflix și am mîncat ridichi. Un castron uriaș. Îmi cumpărasem un kil de mere, dar în frigider erau ridichi. Am ales ridichile. De ce? Că-i primăvară. Oare doar pentru atît? Pentru că mîncasem două mere nespălate, cum le cumpărasem din piață. De ce să nu mănînc nespălate? Le-am șters pe blugi și le-am halit în timp ce așteptam tramvaiul. Tramvaiul însă nu mai e tramvaiul pe care-l știam. 19 nu mai e 19 de mult timp, dar abia acum am înțeles cum o ia 19. O ia tramvaiul pe altă parte, ocolește cinci stații pe la mall. O dată, de două ori l-am luat așa. Tot acolo mă scoate, dar stăteam în întuneric și vedeam ochii multipli ai orașului. 19 ocolește, dar tot prin mahala, ocolește nițel. Așa că am mîncat mere și am așteptat un tramvai care nu ocolește. Așa am mîncat mere nespălate. Erau de la ultimul om cu taraba deschisă. Mai erau doi în piață. Unul care cînta despre băutul care te bea și altul care tăcea. Avea mere de un leu și jumătate și de doi. Întîi am vrut de un leu și jumătate. Erau așa de mici că le puteam înghiți dintr-odată. Am zis: hai de doi. Și la doi, speram să nu fie doi. Să zică vînzătorul: trei kile, cinci lei? Dar n-a spus. Așa că i-am dat cinci lei și i-am spus: două kile și jumătate. De ce nu am luat ridichi? Pentru că piața era închisă, singur ăla cu mere mai era. Erau, de fapt, doi merari, dar unul cînta despre beția care te bea. Și eu băusem două kile de vin și am zis: cum să iau de la cineva care-mi cîntă beția? Nu, iau de la unu' care tace. Poate îmi dă trei kile la cinci lei, chiar. Nu. Nu mi-a dat. Am luat merele din pungă și am mușcat. Apoi le-am șters pe blugi. Unul, două. Apoi m-am dus la stație și am așteptat tramvaiul. Deci cinci lei plus un leu și jumătate, cît este tramvaiul. Așa am ajuns eu să mănînc ridichi.

Radu NAUM

un sport **la Răsărit**

După ce că ridici haltere să te mai și dopezi?

Povestea halterelor a virat din eroic în ridicol. Acești Hercule (sau Fraucule) moderni au rămas cu chinurile strămoșilor ridicători de stînci, dar nu și cu stima mulțimilor de gură-cască. Lumea cea nouă, cu îndemnul *„Altius, citius, fortius",* nu le-a priit deloc. I-a îndemnat să atingă stelele trecînd prin cercuri tot mai înguste pentru talia lor. Iar ei, bieți oameni limitați de zei și dumnezei, au zis că, dacă li se cere imposibilul, ar trebui să se ridice la înălțimea misiunii. Pentru asta aveau nevoie de nectarul celor din Olimp. Și totul a mers ca pe roate pînă cînd Olimpul a zis că joaca s-a schimbat. Pentru ei, însă, a fost prea tîrziu. Era ca și cum ai pune un viking să tragă la rame hrănindu-se cu cotlet de topinambur și ceafă de ridiche. De atunci încoace, halterofilii au intrat în logica „scapă cine poate". Și nu scapă prea mulți. Florin Croitoru, de exemplu, nu a scăpat tocmai cînd credea că a scăpat. A fost prins cu steroizi anabolizanți în urma unui program care a luat la puricat probele de la JO 2012. Veți spune că, în ritmul ăsta de testare retroactivă, nici Jesse Owens nu-și poate dormi liniștit somnul de veci. Pe bună dreptate! Cine a zis că minciuna și hoția se prescriu să-și bage vorbele undeva. Croitoru devine astfel al patrulea sportiv român depistat pozitiv la o ediție olimpică, alături de „frații" săi Cioroslan și Sîncrăian (Andreea Răducan încheie lista cu bizarul caz al Nurofenului). Cum ziceam, la haltere e ca la spartul de bănci. Intri la ce-o fi, sperînd să nu te prindă. Noi am intrat și am cam lăsat orice speranță. 19 cazuri în zece ani trasează deja harta unei culturi și nu a unui șir de excepții. Și e păcat. Cînd îi vezi și știi cum lucrează la antrenament te umpli de respect. Apoi, după ce afli toate acestea, te golești de el. Într-atît încît, în general, halterelor îți vine să le spui: halt!

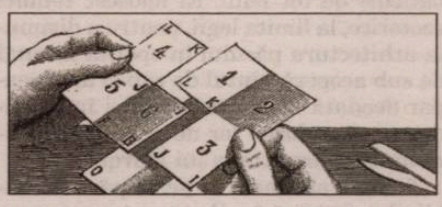

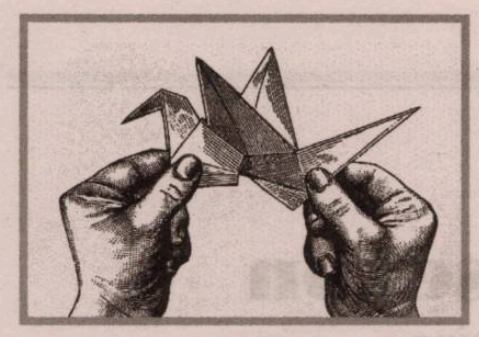

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Andreescu. Bianca Andreescu

Am mai scris uneori la rubrica aceasta despre tenis. O fac din nou, cu un prilej de mare bucurie. Veteranul Rod Laver, poate cel mai mare jucător al tuturor timpurilor (la concurență cu Roger Federer), a descris fenomenul cu pricina prin cel mai potrivit clișeu anglo-saxon: „S-a născut o stea". Fără discuție, asta este Bianca Andreescu, o nouă stea pe firmamentul tenisului feminin. Sigur că, la doar 18 ani, are de înfruntat mulțimea de capcane și obstacole care apar în calea oricărui jucător la acest nivel și la această vîrstă. Nu pare însă genul care se pierde ușor, mental cel puțin, adică nu dă impresia că ar fi doar un foc de paie. Turneul de la Indian Wells e considerat cel mai important după cele patru de Mare Șlem (fără să uităm și de Masters-ul campioanelor). Să-l cîștigi din prima, ajungînd să participi grație unui *wild-card* oferit de organizatori și învingînd în serie jucătoare cu nume mari, nu are cum să fie o performanță întîmplătoare.

Ne amintim că și Simona Halep a cîștigat trofeul de la Indian Wells în 2015, dar dacă am urmări traseul Simonei la acest turneu pînă cînd a ajuns să-l cîștige, am descoperi o diferență. La prima sa participare pe tabloul principal, în 2011, Simona a pierdut în turul al doilea; în 2012 a făcut un pas în plus, ajungînd pînă în turul al treilea; în 2013, din nou s-a oprit în turul al doilea; în 2014 a mers pînă în semifinale; în 2015 l-a cîștigat, cum spuneam, iar de atunci o performanță superioară nu a mai obținut decît anul trecut, la Roland Garros. Simona e o jucătoare care a urcat în ierarhia mondială cu mult efort și perseverență, treaptă cu treaptă, pînă la primul loc. Bianca, în schimb, a topit în doar două luni și ceva peste o sută de locuri din ierarhie. Simona este o luptătoare care merită toate aprecierile și alături de care multă lume s-a bucurat și a suferit de-a lungul anilor, la bine și la rău (chiar dacă spectatorii și telespectatorii n-au vreun merit adevărat). Bianca, în schimb, pare a fi o învingătoare care te lasă fără cuvinte. Corecția pe care a aplicat-o Muguruzei, o jucătoare foarte puternică, cîștigătoare a două turnee de Mare Șlem și fostă numărul unu mondial, a uimit de-a dreptul. Și au urmat episoadele cu Svitolina și Kerber. La doar 18 ani, Bianca Andreescu a dat senzația că ar fi deja obișnuită cu marile finale. Nu s-a intimidat în momentele grele și nu a părut marcată de emoțiile tipice din apropierea unei asemenea prime mari victorii. A spulberat totul în cale asemeni unei furtuni, cu care de altfel a și fost comparată. Cu formula pe care și-o aplica singură Serena Williams, s-ar putea spune că *a fost născută pentru tenis*. Evident, nu înseamnă că de acum va cîștiga tot ce i se pune în față. Pînă la o consacrare definitivă mai e. E un sport foarte greu. Mai e de lucrat la partea fizică, la mișcarea în teren, la constanța primului serviciu... Dar Bianca are date foarte bune: talent, imaginație în joc, gîndire tactică, destulă forță și în același timp încheietură fină cînd e cazul, plus un psihic teribil ce nu cred că poate fi pus pe seama unei inconștiențe a vîrstei. Nu se înscrie în stilul dominant astăzi, al jucătoarelor pentru care anduranța și rutina în joc sînt totul și care dau mingea înapoi pînă la exasperare, asemeni peretelui. Bianca e o jucătoare de atac, cu idei, din noua generație. Alternarea permanentă a tipurilor de lovituri și de efecte pe care o pune în joc este, presupun, extrem de incomodă pentru adversare. Are viziune și în același timp dezinvoltură. A fost comparată cu Naomi Osaka și într-adevăr, dacă merge pe aceeași linie și cu un tenis de calitatea celui pe care l-a arătat la Indian Wells, ar putea deveni la un moment dat cea mai de temut rivală a actualului număr unu mondial. Pînă acolo mai sînt niște „dacă", dar cred că deja putem paria serios pe Bianca.

E o jucătoare de atac, cu idei, din noua generație.

E adevărat că nu joacă pentru România, dar nimeni nu ne împiedică să ținem cu ea. Știm că, din păcate, România nu a fost în stare s-o țină și că, probabil, nici nu merită așa o jucătoare. A fost susținută din plin de federația canadiană, nu de cea română. De altfel, premierul Canadei a felicitat-o imediat după victorie.

Faptul că Bianca se ocupă cu yoga și cu meditația o face cu atît mai interesantă. Poate că asta are legătură cu tăria ei mentală, care însă pare a fi și un dat natural. Iar sportul ăsta nu mai e de mult doar fizic. La sfîrșitul finalei de la Indian Wells, ambele jucătoare păreau dărîmate fizic, mai ales Bianca. Nu mi-e prea clar de unde a venit plusul care, în cele din urmă, i-a adus victoria. Dar poate că ea știe.

ready made

„Pentru vasele noastre care nu pot primi altă modificare și care au suficient curent electric, nu s'ar putea întrebuința decât fotoliul tremurător introdus acum în urmă pe vasul Patricia, care face parcursul între Hamburg și America, și pe Peleginul care merge în canalul Mânecei și marea de nord. Fotoliile acestea sunt datorite Societății electrice «Sanitas» din Berlin. – Se pare că bolnavul care este mișcat astfel de către electricitate prin scaunul oscilator sau mai bine zis tremurător, poate să stea pe punte liniștit și chiar să se hrănească."

Dr. C.I. Istrati, *București-Cairo. Note de călătorie,* 1907

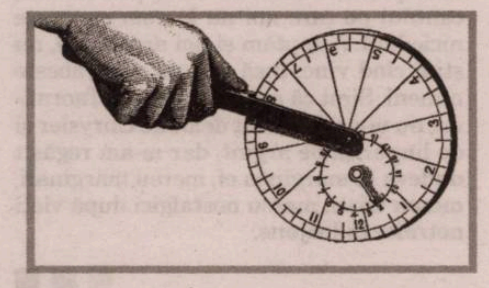

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Arheologie. Pentru un păr sănătos și strălucitor

Am locuit într-o căsuță cu un columbian care se ocupa de izotopii de staniu. Omul mi-a pus o întrebare pe care n-am uitat-o niciodată. Venise doar o săptămînă pe șantier ca să ia mici probe din obiecte de bronz și habar n-avea de arheologia de teren. Echipa era mai mică decît de obicei și nu știu de ce fusese repartizat să stea tocmai cu mine și nu cu unul dintre nemți; am preferat să presupun că datorită prieteniei seculare dintre Columbia și România. Era, de altfel, un tip extraordinar de blajin. Avea, cu siguranță, tusea cea mai plăcută pe care am auzit-o vreodată: scurtă, vibrantă, optimistă. M-a luat cu totul prin surprindere cînd, în ultima zi, înainte să plece înapoi la laboratorul lui din Elveția, m-a întrebat cum fac femeile să-și păstreze părul atît de frumos în condiții de șantier.

Între timp, m-am lămurit că, de fapt, e destul de comun ca pe șantier să vezi părul cu alți ochi decît în oraș. Poate doar pentru că cei care lucrează pe teren și-l ascund sub pălării, basmale, bandane și baticuri de tot felul. Ei folosesc tehnici ezoterice, la limita legii, pentru a disimula arhitectura părului în spațiul liminal de sub acoperămîntul de cap și apoi reapar deodată la jumătatea zilei în splendoarea mandorlei lor de păr, ca Eréndira dintr-o povestire a lui Márquez.

Trebuie să ținem la acest păr? Probabil, dat fiind că în el stă puterea zmeului, ca și cea a regelui merovingian. Pe șantier, părul trebuie protejat de praf, mai ales pentru ca apa de care dispui să fie suficientă ca să-l speli. Am avut totuși ocazia să constat că, dacă părul e plin de praf, e mai puțin inconfortabil cînd îți dai în cap cu săpunul paralelipipedic de mîini (n-ați mai făcut asta de ceva vreme, am impresia). Părul ar mai trebui protejat și de soare, care îl decolorează. Am aflat însă că unii își lasă intenționat părul la decolorat pentru că, în secret, le place așa. Pe de altă parte, am asistat, o singură dată, și anume fără să fiu prevenit, la operațiunea pusului de cremă de soare pe păr. O operațiune greu de privit. Ce se întîmplă apoi la spălat în situația asta nu știu, dar bănuiesc că e ca și cum ai face duș unui ou Kinder.

Cum fac femeile să-și păstreze părul atît de frumos în condiții de șantier?

Trec de la viața de șantier la descoperiri propriu-zise, cum sînt buclele de păr antice, de exemplu oferite lui Horus sau Hathor în cadrul unor rituri de trecere. Și mai interesanți mi se par niște mici bulgări de argilă, tot din Egiptul faraonic, în interiorul cărora se află bucle de păr. În satul muncitorilor de la El Amarna (secolul al XIV-lea î.Hr.), bulgărașii ăștia sînt ștampilați cu inele sigilare. În mormîntul lui Tutankhamon, datat cîțiva ani mai tîrziu, s-a găsit și o cosiță de păr împletit pentru care se crease un sicriu miniatural. Părul pare să fi aparținut reginei Tiye, bunica soției lui Tutankhamon, și, în funcție de genealogie, și a faraonului însuși. Într-un mormînt de secolul al XII-lea î.Hr. de la Kahun, se aflau bulgărași asemănători (3 cm în diametru), în care se aflau bucle de păr de copil. Pentru că se tot găsesc și cocoloașe de argile ștampilate cu cuvinte referitoare la contracte și care cuprind fragmente de papirus, s-a dedus că și cele cu bucle s-ar putea referi la contractul între decedat și preoțime, prevăzînd împlinirea întocmai a riturilor funerare. Obiceiul e, de fapt, foarte vechi. Încă înaintea primilor faraoni, acum mai mult de 5000 de ani, în Egipt se depuneau în mormintele de la Gebel el-Silsila, un sit arheologic în zona unde Nilul este mai îngust ca oriunde, vase ceramice pline cu păr uman, castaniu.

În Egipt se găsesc uneori și peruci antice. Într-un manual de înregistrare a săpăturii arheologice, conceput special pentru condițiile de-acolo, am găsit chiar niște formulare pretipărite folosite pentru descoperirile de peruci antice. Nu e nici chiar așa, de-abia bagi cazmaua în nisip că găsești ceva moale și încurcat, dar în comparație cu Europa antică, unde arheologic perucile sînt practic necunoscute, da, se poate spune că în Egipt ele sînt foarte frecvente. Uneori le găsești în cutii de lemn, alteori chiar pe capul omului (bărbat sau femeie, regină sau soldat). Perucile și extensiile de păr sînt folosite de cel puțin 5000 de ani în Egipt, dar catalogarea nesfîrșitului număr de împletituri a avansat abia în ultimii ani. Peruca se făcea din fibre de palmier sau, mai des, din păr, inclusiv din propriul tău păr, totul fixat cu ceară și rășini pe o varietate de plase de suport (de piele, de in, de păr). Dacă n-au mai rămas urme din acest suport, absența păduchilor poate să indice proveniența părului dintr-o perucă. Căci atunci cînd poate fi dată jos și pusă la loc după dorință, coafura rezistă cel mai bine.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Chihlimbar, *Polirom, 2017.*

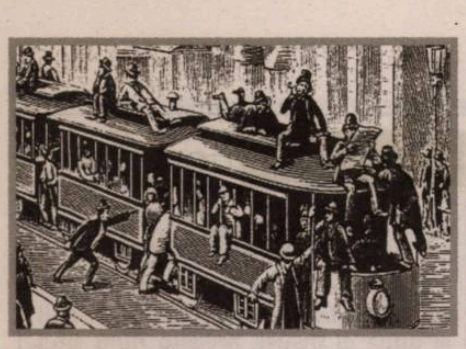

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Tragedia proprietății private, între dl Dragnea și dna Bogdan

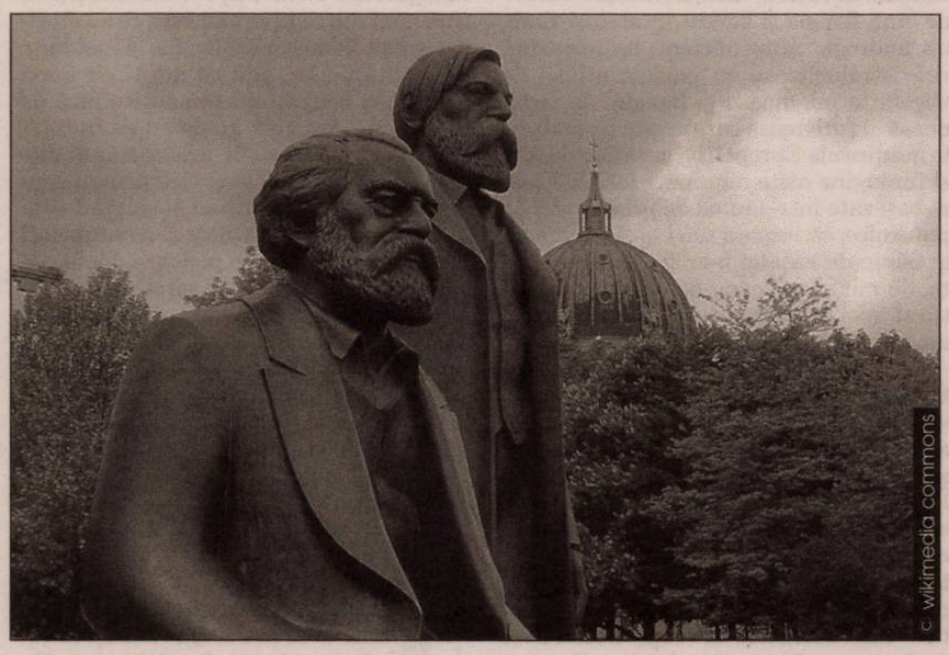

Imediat după 1990, văzînd comportamentul partidelor de la noi, venerabilul Alexandru Paleologu spunea că pluripartidismul în România înseamnă, de fapt, mai multe partide comuniste. O glumă gustată în epocă. Nu știu dacă admirabilul eseist intenționa să exerseze și oleacă de profetism, dar acum, după trei decenii, vorba lui nu mai pare o glumă, ci este o analiză lucidă. Gîndiți-vă așa: comunismul a fost un monstru pe care unii (să zicem că noi, ca să ne simțim bine) l-au rănit de moarte la un moment dat, cînd l-au prins cu garda jos. A căzut însîngerat la pămînt și l-am făcut bucăți. După care, repejor, ni s-a spus că a murit și că nu mai are rost să stăm cu ochii pe corpul lui sfârîmat ca să vedem chiar cum își dă ultima suflare. Am început, așadar, să stăm cu ochii-n patru ca să prindem și să executăm fasciști, corupți, agenți ruși, xenofobi, plagiatori de doctorate etc. N-am băgat de seamă că monstrul comunist, lovit de moarte, nu și-a dat cu totul duhul și, ca-n filmele cu Terminatorul, s-a recompus după noile reguli ale lumii. Astfel, monstrul cu un singur chip de ieri a luat acum nenumărate chipuri în care nu mai recunoști absolut nimic din ceea ce a fost. V-ar veni să credeți că doi dintre cei mai diferiți oameni politici ai momentului, de pildă dl Liviu Dragnea și dna Oana Bogdan, pot fi chipurile aceluiași pericol? Fără chiar ca ei să știe că, de fapt, lucrează pentru același Rău. Ba mai mult, detestîndu-se sincer unul pe celălalt. E ca-n filme? Dar dacă nu-i ca-n filme?

Criteriul fundamental pe care autorul *Manifestului partidului comunist* îl aplica ideologiilor era programul acestora în privința proprietății private, iar schema era simplă, căci la Marx totul e simplu. De-o parte, capitaliștii țin ca la ochii din cap la sanctitatea proprietății private. Dimpotrivă, comuniștii o vor desființată și înlocuită cu proprietatea comună – de aici și numele ideologiei. Ambele variante au fost exersate istoric. Nu-i cazul să mai povestim ce-a ieșit dintr-una și din cealaltă.

Pe lumea asta, trei sînt inamicii proprietății private. Primul este cel mai feroce: dorința oamenilor de a-și apropria ceea ce nu-i al lor. Mai pe românește, hoția. Firește, în mii de nuanțe și forme. Nici Decalogul de la Dumnezeu și nici legile penale de la regi sau parlamente nu au putut rezolva definitiv acest inamic. Atîta-i de puternic! Al doilea inamic, cel mai parșiv, este statul. El operează împotriva proprietății private prin taxare și impozitare excesivă, prin denaturarea mecanismelor pieței libere, prin favorizarea proprietății publice în raport cu cea privată. Spune tuturor că ia din proprietate unuia pentru „binele public". Toată lumea e de acord, iar ăla singurul, de la care se ia pentru a se da, chipurile, tuturor, tace chitic, că doar nu o să-și pună tot poporul în cap. Al treilea inamic, cel mai otrăvitor, sînt anumite ideologii. Precum cea comunistă. Ideologiile care explică oamenilor că ar fi mai fericiți dacă n-ar avea nici o proprietate și totul ar fi la comun, de pildă.

Cu îngrijorare remarc că toți cei trei inamici ai proprietății private operează vîrtos în lumea românească de azi. Exemplele de apropriere nelegitimă a unor bunuri/servicii/bani sînt exasperant de multe în România. De la marile licitații prin care se „atribuie" insule, contracte de autostrăzi sau uriașe proiecte de informatizare și care, printr-un sofisticat sistem de corupție, duc resurse în buzunarul celor care nu sînt îndreptățiți să le obțină, pînă la micile găinării ale oricui aproape, tabloul furtului în România este spectaculos. Sîntem soldații unui asediu nemilos la adresa însăși ideii de proprietate privată. Căci ceea ce obțin hoții cu „gulere albe" nu sînt bani de la stat, cum ni se tot spune, ci bani de la privați (cetățeni sau firme) care vor fi chemați să contribuie pe măsura furtului la bugetul de stat. Al doilea inamic, cel guvernamental, este pur și simplu dezlănțuit de ani de zile și de neoprit. La nivel mare statul, la nivel mic administrațiile locale, au dezvoltat un sistem normativ care sufocă proprietatea privată și o ia din mîinile proprietarului aproape fără ca acesta să-și dea seama. De pildă, cine a trecut vreodată prin coșmarul obținerii unei autorizații de construcție pe propriul teren știe ce vorbesc. Prerogativa fundamentală de a dispune liber de propriul teren este nu doar îngrădită, este pur și simplu suprimată de regulile moderne. Ai un teren în proprietate, ei bine, nu poți să faci cu el ce vrei. Ba mai mult, poți să faci cu el doar foarte puține lucruri, și anume acelea pe care ți le spunem noi, administrația publică. La această agresiune administrativă asupra proprietății private adăugați agresiunile fiscale al Guvernului Dăncilă și veți înțelege de ce spun că actuala administrație românească este inamicul deschis al proprietății private. Ei vor pur și simplu să ia banii din buzunarele oamenilor ca să-i ducă în visteria statului, și nu de dragul statului, ci pentru că peste visterie ei sînt stăpîni. În fine, taman de la cei pe care îi așteptam să apere proprietatea privată de hoți, prin cinstea lor, și de incompetenți, prin competența lor, vine inamicul ideologic. Exact de la cei care promit să oprească furtul și să ne dea o administrație normală și prietenoasă vine proiectul de societate „o să fiți fericiți cînd o să renunțați de bunăvoie la proprietate". Oricine a avut un bunic sau un străbunic la țară știe ce însemna, cu vreo șase decenii în urmă, „renunțarea de bunăvoie" la proprietate. Nu ai cum să nu te înfiori cînd auzi vorbele astea.

Pe scurt, asediată tîlhărește de pesedismul de tip Dragnea-Dăncilă azi, și cu perspectiva de desființare ideologică oferită de plusismul de tip dna O. Bogdan mîine, proprietatea privată nu se simte prea bine în România. Nici ieri nu i-a fost prea bine: vă reamintesc că în primii cinci ani de post-comunism am fost conduși de un președinte care socotea proprietatea privată „un moft". Sigur, o să-mi spuneți că, totuși, e mare diferență între dl L. Dragnea și I. Iliescu, pe de-o parte, și dna O. Bogdan, pe de altă parte, și o să vă dau imediat dreptate. Accept observația, cu precizarea că între „moftul" lui Iliescu și „idealul fericirii" dnei Bogdan simt o legătură profundă, totuși.

Neîndoielnic, dl Dragnea și dna Bogdan sînt diferiți pentru că urăsc proprietatea privată din motive diferite. Primul o vrea desființată prin metodele pe care le-a deprins în colțișorul lui de lume, a doua o vrea pe toată transformată-n falanster, ceea ce i se pare că a învățat-o Occidentul.

Dar este foarte posibil ca monstrul comunismului, niciodată învins cu adevărat, să fi produs chipul neplăcut al dlui Dragnea și chipul agreabil al dnei Bogdan, deopotrivă. Pentru că e foarte posibil ca problema reală să nu fie nici dna O. Bogdan și, vai, nici măcar obsedantul domn Dragnea. Problema reală este că niciodată comunismul nu a fost învins definitiv. Și de aici, o vom mai trage încă multă vreme...

P.S. Desigur, în cazul dnei O. Bogdan există și posibilitatea folosirii cuvintelor fără să le cunoască sensul, adică să vorbească despre proprietate fără să știe ce-i aia. Ceea ce, admit, ar anula întreaga mea demonstrație, ceea ce e cam neplăcut, dar și întreaga mea teamă, ceea ce chiar mi-aș dori. Pentru că a explica afacerile de tip Uber și Airbnb ca fiind porniri ale oamenilor de a-și împărți proprietatea cu alții ca să fie mai fericiți poate arăta că dna Bogdan nu știe ce-i aia proprietate. Pentru că ar fi prea de tot să nu știe ce-s alea Uber și Airbnb...

Pe lumea asta, trei sînt inamicii proprietății private.

Mihaela SIMINA

accent pe istorie

Femeia și berea

Dacă nu au apă, să bea bere – ar putea fi o bună sintagmă de introducere în subiect.

Prin secolul al XVIII-lea și chiar al XIX-lea, apa nu era tocmai bună pentru consum, iar pentru a preveni îmbolnăvirea, oamenii obișnuiau să o transforme prin fierbere și fermentare într-o băutură mult mai sigură: în bere. Pe lîngă faptul că era înlocuitorul apei, berea contribuia într-o anumită măsură și la hrănirea propriu-zisă, completînd cumva mesele poate nu mereu foarte bogate ale populației. Întrucît conținea o cantitate foarte mică de alcool, copiii primeau și ei această băutură la masă. *Fabricanții* de bere ai fiecărei case (din Marea Britanie, de exemplu) erau, surprinzător sau nu, depinde de prejudecățile fiecăruia, femeile. Fabricarea berii era o activitate comună în orice gospodărie. Chiar și pentru cele mai renumite femei: *Oricum, în cazul de față, tu ai copii mici, iar eu am un butoi mare, întrucît producem bere din nou* – îi scria celebra Jane Austen surorii sale Cassandra.

Așadar, doamna Austen nu numai că înșira cuvinte și idei inspirate în romanele sale, dar avea grijă și de hidratarea familiei în care se născuse. Artista din ea nu făcea numai bere clasică, pe bază de hamei, ci avea și o specialitate preferată, berea pe bază de muguri de pin și melasă, care avea o aromă dulceagă de citrice și, evident, de pin. Băutura lui Jane Austen era și sursă importantă de vitamina C, destul de necesară în iernile lungi din epocă, atunci cînd nu prea se putea povesti de fructe proaspete. Pe lîngă bere, Jane Austen, crescută în ferma părinților din Hampshire, știa să facă și vin, și mied – un soi de băutură, puțin alcoolică, pe bază de miere fermentată cu apă, despre care mi-a fost dat să aflu recent că era și o specialitate a dacilor. De cercetat dacă a femeilor.

Ulterior, producția de bere s-a mutat din casa oamenilor, de sub controlul femeilor, în fabrici, sub controlul bărbaților, așa cum o știm astăzi și cum probabil a creat pentru unii prejudecata că subiectul este unul de abordat, mai degrabă, la genul masculin.

În vastul spațiu al Internetului există, pusă la dispoziție de *Centrul Jane Austen,* o rețetă de bere de pin ca aceea făcută de scriitoarea engleză. Nu sînt băutoare de bere defel, dar sînt foarte curioasă. O întoarcere în istorie este mereu tentantă. Chiar și preț de un pahar. Sau butoi, după caz și preferințe.

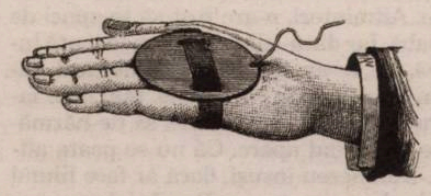

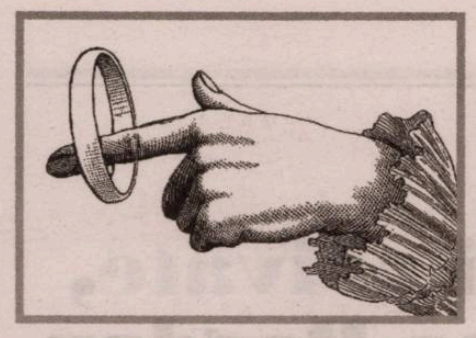

Selma IUSUF

legende **urbane**

Meserii romantice

Pe fondul unui Atlantic care pare domol, abia ieșit din pensula udă a vreunui școlar care nu știe deocamdată a folosi nuanțe, ci numai culori tari, primare, o coloană subțirică de un alb orbitor se împotrivește – singură – peisajului culcat la care mă uit. Toată orizontalitatea cărții ăsteia poștale e contrazisă doar într-un punct de o dîră de lumină albă verticală care aproape că nu știu ce face: iese din colinele ondulate sau curge din cer? În metatextul meu, curgerea din cer ar suna mult prea dulceag, vag romanțios, a scriere de fete, cum zic unii, așa că renunț.

Coloana albă e înfiptă temeinic în pămînt, pe un picior mai lat la bază, care se îngustează pe măsură ce urcă. E un far.

În viziunea mea romantic-timpurie aș fi făcut meseria asta cu voluptate. Mă vedeam un soi de Prometeu, cu bucata de foc furată din șarjele lui Hefaistos ținută în viață cu migală, noapte de noapte, acolo sus, la mine în far, spre binele tuturor navigatorilor care s-ar fi încumetat să se apropie de promontoriul vertiginos pe care mi-aș fi făcut veacul. Desigur, în visul meu roz, singurătatea n-ar fi fost o fiară care urlă la întrecere cu vînturile grozave care ar fi bătut din larg, singurătatea ar fi fost prietena și potențatoarea mea de creativitate. Vai, cît timp pentru citit și pentru reflectat aș fi avut! Cît de tare mi-aș fi îndeplinit dorința mistuitoare de a sta cu orele, cu zilele, cu anii, pur și simplu privind în largul acestui ocean indiferent și crud, prietenos, înșelător! Mă vedeam în fustele mele foșnitoare bătute de vînt, femeie și bărbat în același timp, un androgin autosuficient, ba întinzînd rufe strălucitoare cu poalele atinse de vegetația mlădioasă și blondă, de iarba deasă și rezistentă care crește pe malurile nordice ale Europei, ba curățînd de ulei și funingine niște minunate lentile Fresnel așezate într-o rețea de prisme atît de puternice, că lumina unei biete lămpi cu grăsime de cașalot s-ar fi întețit de sute, de mii și milioane de ori și ar fi măturat apoi cutezătoare orizontul negru și amenințător al Atlanticului, noaptea.

Aș fi lăsat deoparte, de dragul visului meu perfect, munca obositoare, repetitivă, de zi cu zi, de a repara ce se strică, de a nota minuțios în jurnalul farului vitezele vîntului, frecvența și înălțimea valurilor, consumul de ulei, aprovizionările și frecvența lor, suflatul fizic în cornul de ceață sau bătutul clopotului ore și nopți în șir. La fel și îndemînarea necesară – pe care n-o am – de a mînui cu exactitate instrumentele aproape neomenesc de frumoase făcute din alamă galbenă și acționate de nemaivăzute mecanisme – nefometre, sextanți de pămînt, astrolabi (astrolaburi?). La fel aș fi lăsat deoparte și frica ultimă de furtuni devastatoare care ar fi putut să-mi pună farul la pămînt sau să-l desprindă odată cu o bucată de sol și să mă trezesc eu însămi uitîndu-mă după țărm, în mijlocul oceanului învolburat, mai știi?

Nimic din corvoada și frica asta nu-mi înnegurează visul. Ca probabil mulți alții care simt din ce în ce mai acut că au aterizat greșit în meseriile lor, ba, și mai larg, în realitățile lor, știu că am tînjit după asemenea ocupațiuni romantice încă de la început. Așa cum gîndeam eu în copilărie că ar trebui să fie meseria unui medic veterinar. Căci ăsta a fost primul meu vis. Mă vedeam îngrijind și salvînd cîini și pisici moi, iepuri pufoși și neputincioși pe care i-aș fi pus pe picioare, biete păsări cu aripi frînte, tot soiul de animale drăgălașe și suferinde, aș fi fost eroul perfect. Nu mă gîndeam, desigur, că pe lumea asta există cai de o tonă (care, deși animalele mele preferate, nu apăreau în visarea mea de medic) cu copita ca un capac mare de cazan care trebuie ridicată, curățată și tratată. Și nici vaci imense în curul cărora trebuie să-ți bagi tot brațul și care, cu siguranță, m-ar fi înghițit cu totul, la un metru șaizeci ai mei, într-un soi de naștere inversă.

Nu m-am retras nici acum, la maturitatea mare, din visările de copil și mai apoi de adolescent. Nu știu cum se face că acum, mai ales acum, îmi vine grozav să trag bacovian podul de la mal.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti **nostalgia**

S.O.S. Hobița (6)

„Lucrarea sa de sfîrșit de studii – după mărturia celor ce i-au supraviețuit și după el însuși, aceasta fiind citeț datată 1898 – fu un bust după antic, al lui Vitellius, împărățel de 7 luni al Romei, și în a cărui făcătură de gips s-a păstrat aproape 70 de ani, ce e drept neclintită din loc vreo jumătate de veac în remiza cu vechituri a fostei prefecturi a fostului județ Dolj. *Vitellius,* bust după antic, este prima lucrare muzeală a lui Brâncuși, și Craiova este invidiată de a poseda unicul exemplar al acestei sculpturi rîvnit azi la prețul greutății sale în aur de competențele care au știut mai devreme să acapareze mai toată opera lui, de două ori de preț comoară: și spirituală și materială a lumii moderne. Despuierea arhivei vechii prefecturi a Doljului va arăta cînd și pentru cîți lei de atunci sculptura *Vitellius* a intrat în posesia prefecturii, prilejuind astfel Craiovei posibilitatea să se mîndrească de a poseda un unicat și o lucrare istorică pentru biografia lui Brâncuși. *Vitellius* dă prilej să fie considerate și începuturile lui sculpturale în forma lor incipientă și de etape ortodox-sculpturale a desfășurării lor, *Vitellius* fiind o creație școlărească, o teză exemplară în deplinătatea conformismului ei oficial și academic. Data ei este certă – 1898, și înainte de această dată nici o lucrare purtînd semnătura lui, așa cum el o ortografia în anul 1898, Brâncuș, fără «i» final, nu este cunoscută, în afară de unele crestături și obiecte care sînt pretinse a fi făcute de mîna lui, înainte de 1898, dar nici una dintre ele nereprezentînd un interes care măcar citarea să o merite. În afara lipsei acelui «i» scurt de pe acea vreme, a doua nepotrivire este aceea din titlul înscris pe însuși piedestalul bustului, numele propriu Vitellius fiind rău ortografiat.“

V.G. Paleolog,
Tinerețea lui Brâncuși…

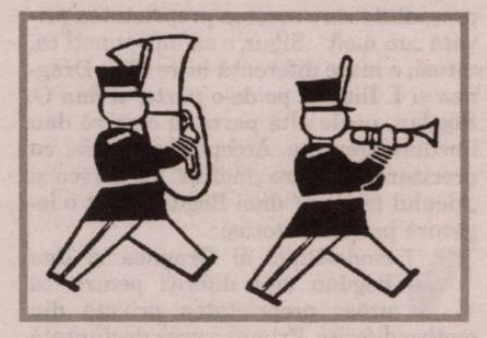

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Fantoma noastră de casă

Sau de ogradă. Sau de toate acaretu-rile. Promovarea României. Eterna și fascinanta noastră obsesie. Ea e! Dînsa se dovedește a fi, de atîția ani, fantoma care ne bîntuie, cînd ne e lumea mai dragă. Gîndul care ne tulbură sărbătorile îmbelșugate. Melancolia care ne picură rusism în țuică și-n vin, de ne ia plînsul și dăm cu basca și cu paharul de pămînt. Că e așa de nemernică lumea, și așa de maștеră viața, care ne ia tîrîș după ea. Că nimeni nu ne știe. Sau dacă ne știe un pic, nu ne recunoaște valoarea. Sau dacă ne recunoaște cît de cît, atunci zice ceva de „țigani“ sau de „lăutari“. Sau de Dracula. Păi, nu plesnim de nervi cînd auzim mereu de-astea? Și de fiecare dată rămînem pe stoc cu dacii care au construit temelia lumii, cu folclorul nostru autentic, cu mănăstirile din Moldova, cu domnitorii care au stat de veghe la porțile creștinătății și cu Eminescu care a intuit teoria relativității. Iar dacă-n ziua în care discuția asta ne ia de cap, la un pahar, se mai întîmplă să și piardă Simona Halep un meci, e gata disperarea abisală. Se păbușește lumea. O gaură neagră înghite tot universul.

Iar făcurăm un clip de promovare a României. Iar avem nutreț de rumegat o vreme bună de-acum încolo. Și, bineînțeles, clipul de promovare s-a făcut, din nou, pe șest. Așa cum știm noi dintotdeauna. Pe șestache. Nu tu campanie națională de chemare la întrecere patriotic-creativă, nu tu licitație de proiecte și scenarii, nu tu mobilizare generală. Sau o fi fost. Dar într-o variantă de mare discreție. Că nouă ne place la nebunie chestia asta cu imaginea României. Ne place infinit mai mult decît realitatea în care trăim. Mai mult decît România însăși. Nu ne pasă atît de starea spitalelor, de lipsa autostrăzilor, de chipul școlilor, de condiția vîrstnicilor și a persoanelor cu dizabilități, de discriminare și corupție, cît ne pasă de imaginea României. Aia trebuie să fie bună. Aia trebuie să fie o lucrare legendară. Acolo trebuie să ne arătăm în primul rînd talentele, forțele creative, calitățile de artiști. Aia contează cel mai mult pentru noi. Imaginea, frate! Felul în care trebuie să ne vadă lumea. Restul e o treabă între noi. E chestie de familie. Nu tre' să știe toată lumea ce e la noi în casă.

Așa că, pe șestache, mai facem un film de promovare. Despre calitatea lui, nici nu mai e de zis nimic. Păi, ce vrei să facem? Iar să se-nghesuie toți meltenii, să-și dea cu părerea la vreun *plebicist* creativ? Nu există panaramă mai mare decît neliniștile și scandalurile în care picăm cînd e vorba de confecționarea imaginii noastre. Chestie la care nimeni nu se pricepe mai bine decît absolut fiecare dintre noi. Sîntem exact ca-n „poza“ pe care ne-a făcut-o Budai-Deleanu, acum atîta amar de vreme. Că noi sîntem în „poza“ aia. Deși credem că e vorba despre alții. Facem o hărmălaie de nedescris, cu orice ocazie. Dar rupem toate zăgazurile cînd e vorba despre imaginea noastră. Care trebuie să iasă cumva, din care să se vadă calitățile noastre *demo-aristo-monarhicești*. Pentru că despre noi nu poți să spui... ceva. Ori spui totul, ori nu spui nimic, nenică! Iar o prezentare a noastră trebuie să zică tot. Altfel, e o nenorocire. Și să zică atît de bine încît să cauterizeze și rănile neîmplinirilor care ne chinuie sufletele. Înțelegeți, măi, stimați compatrioți?

Un film de prezentare a țării noastre trebuie să fie ca o doină ancestrală. Adică să fie o creație miraculoasă, de o asemenea profunzime și cuprindere încît să și repare tot ce nu e-n ordine. Fix pe modelul doinei, așa cum am învățat noi la școală. Că omul românesc era trist, sărman, lovit de probleme, tras în piept de alții, chinuit de viața nedreaptă. Și-atunci, ce făcea? Doinea, măi dragă! Zicea o cîntare miraculoasă, cu vorbe din adîncul sufletului, sau scotea fluierul din care ieșea o melodie cu proprietăți curative magice. Cîntarea asta repara sufletul, pentru ca strămoșul nostru să meargă mai departe. Așa și cu filmul de prezentare. El trebuie să ne repare pe dinăuntru și să ne reprezinte pe dinafară. Ăsta e *brifu'*, cum s-ar zice. Ăsta e caietul de sarcini. Altminteri, n-are rost să te-apuci de treabă. Iar dacă-l dăm în lucru la toată lumea, păi, ce-am făcut?! O dăm de gard. Facem dezordine și hărmălaie. Mai bine facem noi filmul pe șestache, să fie hărmălaie doar cînd apare. Că nu se poate altfel. Dumnezeu însuși, dacă ar face filmul divin de prezentare a României, ar avea parte de comentarii catastrofale. Nu vrei să știi ce i-ar auzi urechile! Păi, ce se bagă El?! E de meserie? Lucrează El în vreo agenție? Hopaaa! Aici s-ar putea să avem o surpriză. Adică să se-audă din cîteva locuri răspunsul „Da!“.

Unii zic că ar fi fost mai bine dacă… Asta e replica noastră de gintă, mitul nostru fondator: „Ar fi fost mai bine dacă…“. Deci unii spun că ar fi fost mai bine dacă se făcea un anunț public mai zgomotos. Să știe toată lumea creativă că se dorește, din nou, un film de prezentare a patriei. Poate că unele agenții sau Dumnezei creativi independenți ar fi făcut chiar *pro bono* treaba asta. Și-ar fi fost efervescență creativă și cutare. Și cine știe ce capodopere ar fi văzut lumina zilei. Alții zic că le e scîrbă de treaba asta și că nu mai vor s-audă de imaginea României și de filme de prezentare, că mereu iese scandal și se bagă toți proștii, impostorii, verii, nepoții și consătenii. Și că ei, ca profesioniști adevărați, n-au ce căuta în mizerii de-astea. Iar alții zic că orice-ai scoate pe piață, mereu s-ar găsi unii să strîmbe din nas, să facă figuri, să șușotească pe la colțuri, să zică în toate felurile că ei ar fi făcut mai bine. Și toată lumea are dreptate. Aidoma marilor momente din istorie, și-aici facem la fel. Ne trebuie domn pămîntean? Dăm imaginea noastră pe mîna compatrioților? Ne trebuie domn străin? Adică să facă lucrarea unii de-afară? Singurul răspuns la-ntrebările astea e hărmălaia. Căci asta e adevărata noastră Românie neîmblînzită.

Petre GURAN

Complexul fiului ascultător

În umbra păcătoșilor convertiți, care zburdă triumfal prin paginile evangheliilor, apar abia schițați și palizi și jenați drepții. Termenul de drept are și el o valoare tehnică. În calendarul creștin, spre exemplu, diferite figuri pozitive ale Vechiului Testament, care nu s-au distins în mod special prin dar profetic, sînt numite drepți, cum e dreptul Simeon, preot al Templului din Ierusalim și traducător al Scripturilor în limba greacă, cel care nu putea să moară pînă ce nu avea să vadă împlinindu-se profețiile, sau cum e dreptul Iov, cel care credea pe bună dreptate că nu greșise cu nimic Domnului ca să merite suferința care se abătuse asupra lui.

Figura emblematică de drept în Noul Testament este, în pilda numită a Fiului risipitor (Luca 15, 11-32), dar care mai degrabă ar trebui să se numească a Tatălui iubitor și iertător, fiul care a rămas acasă, să muncească și să trăiască alături de Tatăl său, fără să ceară ceva pentru el și care, văzînd exuberanța primirii pe care Tatăl o acordă fratelui său celui obraznic și păcătos, are o tresărire de emoție negativă. Scena în care apare fiul ascultător ocupă destul de mult loc în economia pildei și raportat la alte pilde neotestamentare (opt versete), și merită recitită integral. Întorcîndu-se de la cîmp, obosit după o zi de muncă, căci scena se petrece într-o zi de muncă a săptămînii, în apropierea casei, fiul cel mare aude cîntece și jocuri, iar inima i se strînge atît de tare încît nici măcar nu vrea să intre în casă: „Și, chemînd la sine pe una dintre slugi, a întrebat ce înseamnă acestea. Iar ea i-a răspuns: Fratele tău a venit, și tatăl tău a înjunghiat vițelul cel îngrășat, pentru că l-a primit sănătos. Și el s-a mîniat și nu voia să intre; dar tatăl lui, ieșind, îl ruga. Însă el, răspunzînd, a zis tatălui său: Iată, atîția ani îți slujesc și niciodată n-am călcat porunca ta. Și mie niciodată nu mi-ai dat un ied, ca să mă veselesc cu prietenii mei. Dar cînd a venit acest fiu al tău, care ți-a mîncat averea cu desfrînatele, ai înjunghiat pentru el vițelul cel îngrășat. Tatăl însă i-a zis: Fiule, tu totdeauna ești cu mine și toate ale mele ale tale sînt. Trebuia însă să ne veselim și să ne bucurăm, căci fratele tău acesta mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat." (Lc. 26-32)

Parcă ne țiuie în urechi urletul disperat „Ți-a mîncat viața cu nerușinatele!" al fratelui ascultător și muncitor, ascet și împlinitor al rînduielii, care nu mai înțelege nimic din ordinea morală, cea care zice „după faptă și răsplată", „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte", care a fugit cu sughițuri și degete mușcate de desfrînatele acelea care, tot după Lege, „se bat cu pietre".

Răspunsul blînd și îndurerat al Tatălui îi descoperă fiului ascultător ceva ce acesta pare să fi uitat în ascultarea sa, anume scopul ascultării: „Tu totdeauna ești cu mine și toate ale mele ale tale sînt". Ascultarea nu este un efort în vederea unei gratificări finale, ci este intrarea într-o simbioză cu Tatăl. Avînd în vedere totuși miza mistică a pildei, nu putem să ne debarasăm de sensul primar al celor două cuvinte-cheie din pildă. Fiul obraznic, cînd pleacă, își cere partea lui din avere, dar cuvîntul grecesc este *ousia*, care înseamnă în primul rînd ființă, deci el își cere partea lui de ființă despărțită și desprinsă din a Tatălui. De aceea, nemaibeneficiind de alimentarea constantă din Ființa infinită a Tatălui, fiul acesta ajunge să o consume și să constate caracterul ei finit, de vreme ce și-a desprins o bucată finită. De asemenea, reprosul fiului ascultător exprimă aceeași idee de avere prin cuvîntul *bios*, care înseamnă viață, dar și rația necesară pentru a o întreține. Nici el nu a înțeles că viața Tatălui este infinită și nu poate fi consumată. Consumarea vieții se petrece numai prin desprindere și înstrăinare, iar rămînerea în ascultare înseamnă adăparea din viața nesfîrșită a Tatălui.

Cum de s-a ajuns ca fiul ascultător să risipească mai mult decît fiul risipitor, adică să nu realizeze că, hrănindu-se permanent din ființa nesfîrșită a Tatălui, el beneficiază de mai multă decît partea sa? Și fiul ascultător caută de fapt autonomia, caută autorealizarea, iar într-un plan uman succesiunea, iar în limbaj girardian substituirea în locul Tatălui. El nu vrea să intre să mănînce cu Tatăl și cu fratele lui, căci ar fi vrut și el să meargă să petreacă exterior, cu „prietenii" lui. El are același obiectiv prin ascultare ca și fiul obraznic, de a se autonomiza față de Tatăl.

Ascultarea sau împlinirea poruncilor sau a Legii este de fapt un tîrg cu divinitatea în vederea satisfacerii acelorași obiective exprimate în pilda *Bogatului căruia i-a rodit țarina* astfel: „Suflete, ai multe bunătăți strînse pentru mulți ani; odihnește-te, mănîncă, bea, veselește-te" (Lc 12, 19).

Acesta este singurul avantaj al fiului risipitor asupra celui ascultător.

Dacă cercetăm și alte figuri din această tipologie, cum ar fi fariseul din pilda *Vameșului și fariseului*, sau tînărul bogat, cel care pentru a moșteni împărăția cerurilor din fragedă tinerețe împlinea poruncile, dar căruia îi lipsește disponibilitatea de a se debarasa de averile sale și de a-i urma lui Hristos, sau fariseul care se îndoiește de profetismul lui Iisus cînd acesta acceptă proximitatea unei femei păcătoase, atunci începem să deslușim ce probleme vede Iisus din Nazaret cu această categorie de ascultători.

Virtutea fiului ascultător descrie poziția lui într-o triangulație formată din el, Tatăl și celălalt (fiul risipitor / vameșul / femeia păcătoasă). Virtutea lui are nevoie de un termen de comparație, de celălalt, de contextul social, pentru a putea fi măsurată și valorificată. Fiul ascultător e în competiție pentru favoarea Tatălui și încearcă să-l seducă prin ascultarea lui. Se aplică deci foarte bine teoria lui René Girard despre dorința mimetică și triangulație. Fiul ascultător are o prăbușire psihică fiindcă crede că celălalt, fiul risipitor, a fost mai eficace în opera de seducție.

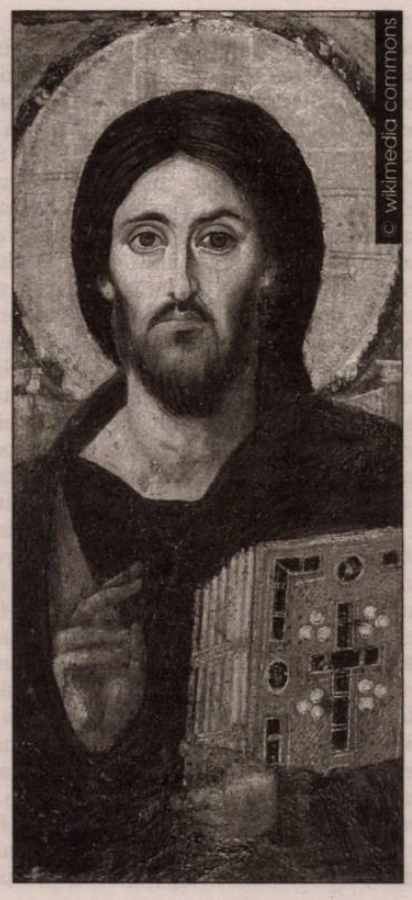

Soluția nu este risipirea ființei pînă în pragul autoanihilării, precum copiii care se zgîrie pe față ca să atragă atenția părinților. Tatăl nu a plecat în căutarea fiului risipitor. Libertatea presupune și actul asumat al plecării, dar și pe cel al întoarcerii. Riscul căderii în abis i-a rămas integral fiului risipitor. El putea să nu mai găsească suficientă putere în sine pentru a se întoarce. Tatăl i-a ieșit în întîmpinare cînd acesta și-a formulat intenția interioară de a reintra în contact cu Tatăl, de a-și re-cunoaște Tatăl. Fiul risipitor admite binele intrinsec care iradiază din Tatăl asupra universului pe care îl patronează și vrea să se așeze la marginea acestui univers și pe cea mai mică treaptă ierarhică a lui. Pîinea care se distribuie pînă și celor mai exteriori este ființa *(ousia)* Tatălui. Acesta este singurul avantaj al fiului risipitor asupra celui ascultător.

Ce-i rămîne atunci fiului ascultător, dacă plecarea din ființa Tatălui nu este o opțiune rațională? Să-și trăiască ascultarea ca și cum ar fi fiul risipitor, asumînd vicarial, adică în locul fratelui risipitor, dinamica revenirii la Tatăl, urcarea dinspre poziția cea mai exterioară spre centru pînă cînd conștientizează că toate ale Tatălui sînt ale sale. Dacă punctul terminus este unirea cu Tatăl (îmbrățișarea fiului risipitor), parcursul permite o convergență și o reunire cu fratele risipitor. Unde sînt doi (cel puțin) adunați în numele Lui, acolo e și El.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române.*

Bogdan TĂTARU-CAZABAN

Eros *și* agape *(I)*

O carte ca *Eros și agape,* scrisă de Anders Nygren pe la mijlocul anilor '30, nu are cum să te lase indiferent. Este adevărat că face parte din bibliografia fundamentală a temei și că a generat o serie de lucrări care ajung să-i răstoarne, cel puțin parțial, tezele, dar nu aceasta este principala sa forță (deși îi compune profilul inconturnabil). Irezistibil este mai degrabă portretul pe care îl face iubirii-*agape,* după modelul imnic din 1 *Corinteni* 13: iubirea ca pură dăruire de sine pînă la moarte – „calea lui Dumnezeu spre om", spontană, necondiționată, lipsită de motivație. La întrebarea „Ce aduce nou creștinismul?", Nygren răspunde fără ezitare: *agape*, iubire-jertfă, în care prioritatea absolută în relația cu omul îi revine lui Dumnezeu.

Dacă în iudaism această relație este exprimată de lege *(nomos),* iar în cultura religioasă elenistică de *eros* – dorință care tinde spre Dumnezeu ca spre împlinirea supremă –, creștinismul instaurează prin *agape* o asimetrie radicală, întrucît iubirea lui Dumnezeu nu poate fi atinsă prin nici un efort al omului și nici nu se adresează acestuia pentru că este „demn de iubire". Dimpotrivă, *agape* se oferă și celor care sînt nevrednici de ea, incapabili chiar să o dorească, făcîndu-i prin însăși această dăruire de sine „vase" ale sale. În antiteza completă pe care o construiește în prima parte a cărții, Nygren contrapune „suveranității față de obiectul său" a iubirii-*agape,* care „creează valoarea" acestuia prin faptul că-l iubește, dependența *eros*-ului de „frumusețea și valoarea" a ceea ce constituie ținta sa. Astfel, din moment ce *eros*-ul este doar această aspirație umană spre ceva mai înalt ca spre binele său cel mai propriu, atunci Dumnezeu se manifestă ca *agape* sau, potrivit textului ioaneic, „este *agape*".

Din această perspectivă, istoria creștinismului ar fi o continuă tensiune între cele două „motive", după cum le numește Nygren, dintre care *eros*-ul, provenit din cultura elenistică, are tendința permanentă de a altera sensul încapsulat în *agape*. Dacă, de pildă, Irineu al Lyonului este, în odiseea scrisă de Nygren, un erou al iubirii-agape, Atanasie al Alexandriei ilustrează, în opera sa, lupta celor două „motive", iar Augustin realizează sinteza care va marca viziunea spirituală occidentală, topind cele două tipuri de iubire în conceptul de *caritas*. În fine, după o îndelungată înstrăinare de înțelesurile originare și cedare în fața fascinației naturale a *eros*-ului ceresc din viziunea neoplatonică, are loc o restaurare a purității iubirii-*agape* odată cu reforma luterană centrată pe teologia Crucii, întrucît, după cum subliniază Nygren, „doar pe Cruce îl găsim pe Dumnezeu", „Iubire pură" și „abisul Iubirii".

Este limpede că această carte despre metamorfozele iubirii creștine nu avea cum să fie o istorie printre altele. Deși puternic ancorată confesional, fiind scrisă de un teolog evanghelic, care a și fost, pentru o vreme, episcop de Lund, ea nu s-a vrut doar o lectură de acest tip, ci a dorit să răspundă unei întrebări transversale: ce înțelegem cînd spunem, în calitate de creștini, că „Dumnezeu este iubire"? Nu e mai puțin adevărat că întreaga sa reconstrucție, deopotrivă filosofică și teologică, urmează – și are limitele – erudiției filologico-istorice germane de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, mai cu seamă a celei care vedea în devenirea creștinismului antic o progresivă „elenizare" și, prin urmare, alterare a sensurilor inițiale ale credinței. Pe de altă parte, în afara cîtorva aluzii, Răsăritul post-patristic este mai curînd absent din grandioasa luptă a celor două „motive". Însă privirii lui Nygren nu-i lipsește onestitatea cercetării atunci cînd, tratîndu-i pe scolastici, și mai cu seamă pe Toma, nu proiectează polemica dintre evanghelici și catolici asupra raportului dintre natură și har, deși întregul volum este, în cele din urmă, despre această temă fundamentală. Dincolo de miza ei teologică internă și de detaliile istorice, cartea pe care o putem citi astăzi în românește grație profesorului Wilhelm Tauwinkl și Editurii Humanitas, ne oferă, așa cum spunea inspirat C.S. Lewis, un prețios „instrument de gîndire" și o intrare sigură în marea dezbatere despre înțelesul iubirii în creștinism. Un prim pas ar fi concentrarea asupra conjuncției „și" din titlu.

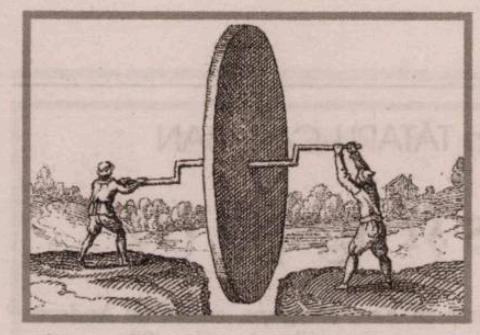

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Diferențe culturale

■ Premierul Viorica Dăncilă susține că nu există corupție în România, ci doar o diferență culturală față de Occident. În fapt, ceea ce occidentalii numesc corupție e o formă specific locală de a mulțumi cuiva. Forma asta originală de interpretare nu a fost exprimată în public, ci în fața unei adunări a socialiștilor europeni, ajungînd în presa română prin intermediul unui eurodeputat al PPE. Îl putem bănui pe deputatul respectiv că exagerează, socialiștii și popularii fiind în competiție directă la apropiatele alegeri europene, însă, dacă ținem seama de festivalul de minciuni, omisiuni și strategii bizare ale actualei Puteri, declarația devine plauzibilă. Recunoștință exprimată în procente extrase din bani publici – probabil UNESCO ar trebui să recunoască această contribuție românească la zestrea universală. Poate chiar împrumutînd numele premierului român.

■ Din cînd în cînd, partidele românești își aduc aminte că alegerile locale într-un singur tur nu sînt chiar cea mai bună idee. Așa că fac zgomote în direcția întoarcerii la varianta mult mai democratică a alegerilor în două tururi. De obicei, solicitarea vine dinspre Opoziție și e ignorată de majoritatea guvernamentală. Situația începe să se schimbe: „Noi susținem că alegerea trebuie să se facă în două tururi. Cînd o să discutăm, dacă o să intre în discuție legea de organizare a alegerilor locale, mai avem timp. Chestiunea asta pentru noi e un handicap, în timp ce pentru partidele mari este un avantaj nemeritat". Citatul îi aparține liderului ALDE Călin Popescu Tăriceanu și, pentru prima oară, balanța pare să încline în favoarea celor care cer de ani de zile îndreptarea sistemului. Alegerile într-un tur sînt una dintre cele mai mari sfidări la adresa democrației românești care n-ar fi putut supraviețui fără complicitatea unora dintre cei care azi descoperă ipocrit realitatea. Și aici mă gîndesc la PNL, la guvernul tehnocrat și, evident, la domnul Tăriceanu care zilele acestea devine din ce în ce mai încrezător în propriile puteri.

■ Dacian Cioloș anunță că Alianța USR-PLUS vrea un candidat unic al Opoziției pentru București. O idee minunată, mai ales dacă sistemul electoral nu se schimbă la timp. Rămîne totuși întrebarea mai veche dacă, în afară de cîte o declarație de bune intenții, mai există ceva. Cu excepția notabilă a PSD, nici unul dintre partide nu are habar care îi sînt candidații pentru locale în Capitală. Vom vedea pe la începutul anului viitor niște *status*-uri de Facebook cutremurătoare ale reprezentanților actualei Opoziții care ne vor anunța că ei au vrut tot timpul unire, dar că ceilalți reprezentanți ai Opoziției au boicotat efortul. Rămîne un fapt că Nicușor Dan, Vlad Voiculescu, Ciprian Ciucu, Florin Cîțu, Ionel Dancă, Roxana Wring și alți cîțiva ambițioși care aleargă pe culoarul ăsta nu au băut niciodată o cafea împreună.

■ Mai aproape de noi, europarlamentarele sînt un alt test al democrației noastre restrictive. Foarte probabil, mai multe partide noi nu vor reuși să strîngă numărul uriaș de semnături cerut de lege și vor rămîne în afara competiției. Asta va duce la o sărăcie de idei de pe urma căreia ne vom alege probabil cu aceeași veșnică și obositoare paradigmă PSD *vs* anti-PSD. Fie și doar din punctul ăsta de vedere, aceste europarlamentare vor fi un eșec plenar.

În treacăt fie spus, aproape toate partidele au strîns semnături fără ca lista lor să fie cunoscută. Excepția notabilă e Alianța 2020, cea care era cît pe ce să se încurce în birocrație săptămînile trecute și să rămînă pe dinafara jocului.

■ În privința listelor anunțate deja, aș remarca doar criteriile (sau lipsa lor) după care a fost alcătuită cea a PNL. Dincolo de plasarea realizatorului de televiziune Rareș Bogan în fruntea listei, restul pare un soi de algoritm bizar menit să împace facțiunile din partid. O singură femeie printre candidații eligibili, iar unul dintre puținii europarlamentari români care pare să știe de ce merge la Bruxelles și la Strasbourg (Marian Jean Marinescu) are nevoie de noroc ca să își continue cariera.

■ Poate prea puțin discutate, amenințările cu violența venite din partea lui Sebastian Ghiță sînt și ele un semn al timpurilor noastre. Dl Ghiță, prezumtiv candidat la europarlamentare la rîndu-i, e supărat pe cei care contestă în stradă Guvernul și amenință să îi disciplineze cu bătaia. Vibrațiile astea negative care vin dinspre naționalist-populiștii români tind să devină tot mai intense în ultima vreme. Aș reaminti, în contextul ăsta, că în urmă cu vreo două săptămîni și Liviu Dragnea promitea că „se va ocupa" de indivizii care îi contestă autoritatea, deciziile și poziția. Sigur, dl Dragnea s-a ferit să amenințe explicit cu bătaia, dar tonul său nu era chiar o invitație la dialog. O fi și asta vreo diferență culturală, internă de data asta. Pentru a ne lămuri însă, trebuie să așteptăm finalizarea dosarului 10 august. O mai dura mult?

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

■ ■ ■

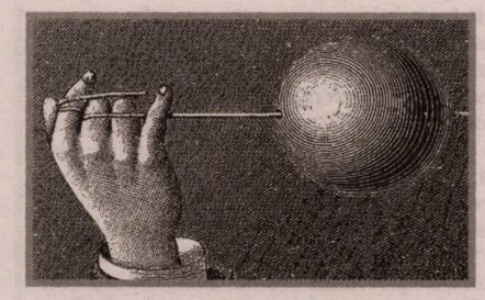

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Efectul Thunberg

Zeci de mii de tineri au demostrat, vinerea trecută, pentru protejarea mediului. E o mișcare de protest tot mai viguroasă care tinde să se globalizeze. Acest nou activism de mediu e inspirat de Greta Thunberg, o adolescentă suedeză care, încă din toamna anului trecut, boicotează sistematic orele de curs în fiecare zi de vineri: e *skolstrejk*, adică grevă școlară. Tînăra se duce în fața Parlamentului din Stockholm și împarte foi volante despre efectele încălzirii globale, despre nevoia conștientizării și despre urgența unei acțiuni politice hotărîte și concertate pentru a opri acest fenomen. Protestul ei nu e neapărat virulent. Și nici nu îmbracă haine radicale. Dar e asumat, autentic: cu mintea ei de copil, Greta nu înțelege cum de e posibil ca adulții care fac politică la vîrf să știe cît de dăunătoare sînt gazele cu efect de seră și totuși să nu facă nimic pentru a limita emisia lor în atmosferă. Și exact această mirare o și împărtășește cu trecătorii, cu colegii de școală, cu oricine vrea s-o asculte. Argumentele ei sînt dezarmante tocmai pentru că sînt naive și de bun-simț. Soluții concrete nu are – și nici nu e treaba ei să le furnizeze. Dar discursul ei i-ar putea inspira pe cei care au, într-adevăr, putere de decizie. A fost invitată chiar și la summit-ul COP24 de la Katowice.

În mod ciudat, tocmai în Suedia, mișcarea a pornit destul de lent. E, cumva, firesc. Suedia trece drept una dintre țările cele mai preocupate de chestiunea mediului. Industrii „murdare" nu prea există. Iar economia se bazează în mare măsură pe energii „verzi". Ecologia nu e un subiect marginal și cu atît mai puțin un slogan. Ca să nu mai vorbim de faptul că acolo, în nordul Europei, încălzirea climei nu e resimțită ca o amenințare imediată. Dar Greta știe bine că schimbările climatice sînt globale, că originea lor e irelevantă și că efectele sînt universale. Nu există campioni în lupta împotriva încălzirii globale...

Pentru lumea politică din Suedia, Greta a devenit un model, un soi de emblemă națională. Chiar dacă tînăra activistă îi critică deopotrivă pe oamenii politici străini și suedezi. Rezonanța mondială a protestului pe care l-a inițiat a transformat-o în figura emblematică a mișcărilor ecologiste. Ea acoperă un decalaj important în această luptă globală. E vorba despre clivajul între decizia politică și cercetarea științifică a climei.

Nu e vorba de chiul, de absențe nemotivate. E o grevă școlară. Deci o activitate școlară.

Protestul Gretei Thunberg a mobilizat mii de elevi din Europa. Așa s-a născut mișcarea *Fridays for future*, „Vinerea pentru viitor". Demonstrațiile sînt relativ izolate și nu foarte numeroase, dar se petrec deja cu regularitate, iar mișcarea capătă contur prin multiplicarea „focarelor" de grevă școlară. Peste o sută de grupuri locale susțin această mișcare în Germania, țara în care aceste proteste au devenit un adevărat fenomen. Principala revendicare: Germania să-și atingă țintele climatice la care s-a angajat prin tratate și să abandoneze definitiv energia bazată pe cărbune. Profesorii și autoritățile iau în serios această mișcare și și-au asumat logica Gretei: nu e vorba de chiul, de absențe nemotivate. E o grevă școlară. Deci o activitate școlară. Unele școli au introdus cursuri de ecologie. În altele, profesorii au propus dezbateri despre schimbările climatice.

În Elveția, tinerii cer o reducere la zero a emisiilor de gaze cu efect de seră pînă în 2030. Țara ar trebui să proclame „stare națională de urgență în ceea ce privește clima" și să recunoască în actuala „catastrofa climatică" o „criză care trebuie depășită urgent". Nici nu mai contează dacă cerințele elevilor sînt realiste sau nu. Ei înșiși sînt conștienți că au propus un program maximal. În comparație cu alte țări, cota Elveției în emisiile globale de gaze cu efect de seră este mică. Și e în continuă scădere, de peste un deceniu, tocmai datorită unor politici de mediu coerente.

În Franța, elevii se mobilizează deja de peste o lună. Vinerea trecută au avut loc proteste la Paris, la Lille, la Marsilia și la Lyon. Protestele de pînă acum au produs măcar o mică schimbare. Nu în politicile de mediu, ci în educație. Ministrul Învățămîntului, Jean-Michel Blanquer, a dispus ca școlile să organizeze cursuri și dezbateri pe temea mediului. E un început.

■ ■ ■

dosar DILEMA VECHE

Coordonator: Sever VOINESCU
Fotografii: Ciprian HORD
Dosar realizat cu sprijinul Primăriei Municipiului Arad
prin Centrul Municipal de Cultură Arad

Arad

Texte și opinii de:

● Gheorghe FALCĂ (primarul municipiului Arad)
„Revenim la acel oraș de burghezi care au și bun gust, și resurse să-l afirme“ – interviu
● Corneliu PĂDUREAN (istoric)
„Arad – Oraș Liber Regesc“
● Ioan T. MORAR (scriitor)
„Cîteva litere dintr-un dicționar sentimental“
● Daniel VIGHI (scriitor)
„Unde drac vor să margă beţîcii, tu Persîdă, întreabă nana Zemia, și să rîde“

argument

În spirit arădean

Acum trei ani am fost invitat să conferențiez la Arad, în cadrul celei de-a doua ediții a Festivalului de Științe Umaniste. Am fost bucuros de invitație, dar și un pic îngrijorat cînd am văzut „formatul“ acestui festival: vreme de trei zile, șase vorbitori susțineau conferințe de cîte o oră-două, cîte două pe zi, una după cealaltă, prima de la ora 17, a doua de la ora 19. Îngrijorarea mea se referea la public: o să stea cineva să asculte ore în șir două conferințe, una după cealaltă? Mai au românii de azi atîta răbdare încît să urmărească un asemenea maraton al vorbelor? Unde mai pui că tema conferinței era dintre cele mai grele: „Despre adevăr“.

Îmi amintesc că la acea ediție veniseră invitați brilianți, pe care îi admir nespus, precum Gabriel Liiceanu, Horia-Roman Patapievici, Mircea Mihăieș. Și totuși, mă îngrijoram: mai are cineva în țara asta scoasă din minți și subjugată Facebook-ului răgazul interior să stea de la 5 după-amiaza pînă la 9 și ceva seara să asculte? Doar să asculte? Cu vorba lui blajină, Cătălin Lazurca m-a liniștit. La Arad, lumea e altfel decît în sălbaticul București, mi-a spus. Și nu doar că au venit peste 100 de oameni în fiecare seară, dar au stat toate acele ore, au ascultat în liniște și, judecînd după întrebările pe care le-au pus la finalul fiecărei conferințe, chiar au înțeles și voiau să înțeleagă încă și mai mult și mai bine. Am găsit în acel public – publicul arădean – inteligență și politețe, bun-simț, respect care impune respect, un fel de domnie, de noblețe. Într-un cuvînt, normalitatea la care eu și alții ca mine visăm din ce în ce mai îndepărtat. Cît de diferit față de bucureștenii și ploieștenii printre care trăiesc! Am plecat atunci de la Arad cu sentimentul că, vorba cuiva, nu e totul pierdut în țara mea. Voiam, cumva, să duc în alte locuri acel spirit al arădenilor din acele săli.

Anul trecut am revenit la Arad, la cea de-a cincea ediție a aceluiași festival. Am regăsit același public, cu aceleași maniere și aceeași indestructibilă și tonifiantă normalitate. Eram, oricum, încîntat că festivalul ajunsese, deja, aproape o tradiție: cinci ediții de succes în cinci ani consecutivi. Cînd Cătălin Lazurca mi-a vorbit despre ideea unei dezvoltări a festivalului arădean într-un eveniment de anvergură națională, denumit „Conferințele *Dilema veche*“, am fost imediat convins. Cred în lucrurile care cresc organic și care au o bază solidă – spiritul Aradului va asigura creșterea, iar succesul Festivalului de Științe Umaniste este baza. În plus, îmi voi îndeplini dorința: să duc ceva din spiritul arădean și în alte orașe ale țării. Sînt fericit să pot construi un eveniment cultural de mare anvergură în spirit arădean! (**Sever Voinescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

„Revenim la acel oraș de burghezi care au și bun gust, și resurse să-l afirme"

interviu cu Gheorghe FALCĂ, primarul municipiului Arad

Domnule primar, cum arată Aradul cultural astăzi?

În Arad, există poate de mai bine de un deceniu sentimentul public că orașul trebuie să-și schimbe statutul. Iar această schimbare de statut trebuie să se producă convertind prosperitatea economică în viață culturală – în sens strict, ca evenimente și instituții culturale, dar și ca ofertă de *loisir* pe care orașul o face locuitorilor săi sau vizitatorilor. Așadar, aceasta ar fi dorința, sentimentul general căruia administrația i-a răspuns în ultimii ani prin finanțări tot mai generoase ale inițiativelor culturale. La întretăierea dintre dorința de a se reinventa a arădenilor și finanțarea suplimentară, i-am așteptat și pe oamenii cu idei bune și, mai ales, cu experiență în management cultural. Muncind laolaltă, administrație, instituții locale – teatru, filarmonică, bibilioteci, universități –, manageri culturali și ONG-uri independente, am sporit spectaculos oferta culturală arădeană, triplînd, cred, numărul de festivaluri și evenimente cu relevanță națională. Depășim așadar statutul de oraș proletar, la care ne-a redus perioada comunistă, și revenim la cel de oraș de burghezi care au și bun gust, și au și resurse să-l afirme.

Văd prin țară că există un fel de competiție între primari cu privire la construirea stadioanelor. Nici prin cap nu le trece să construiască săli de concerte, teatre sau biblioteci.

Am să încep răspunsul cu o glumă, spunîndu-vă că, dacă vorbim de stadioane, eu sînt de două ori vinovat. Pe de o parte, sînt constant certat de arădeni pentru vina de a fi demolat stadioane. De fapt, tribune și vestiare în ruină, aflate pe terenuri care nici măcar nu aparțineau municipalității. Pe de altă parte, mă fac vinovat de a fi promovat construcția celui mai mare stadion finanțat exclusiv din banii unei administrații locale. E vorba de stadionul „Francisc von Neuman", casa Bătrînei Doamne, echipa UTA.

„Nu trebuie să confundăm un oraș mare cu un oraș cu populație mare."

ARISTOTEL

„Cultura este posibilitatea de a fi mai mari decît sîntem."

ERIK ORSENNA

Dacă vorbim de clădirile care compun infrastructura culturală a orașului, vă pot spune că Aradul e un oraș norocos. Burghezia prosperă a secolului al XIX-lea și începutului de secol XX s-a înnobilat și a înnobilat orașul cu cîteva edificii excepționale, care par chiar supradimensionate față de ceea ce reprezenta Aradul, demografic și economic, la acea vreme. Dar aceste edificii, multe cu funcție culturală, erau semne ale unei afirmări de ambiție și de gust căreia trebuie să-i răspundem azi cu grijă. Avem, de pildă, în Arad, un Palat Cultural în care funcționează Filarmonica locală și Muzeul Județean, secția de istorie. Această bijuterie arhitecturală, în care a funcționat al șaselea conservator european, cu o sală de concerte cu o acustică excepțională, a fost de curînd reabilitată din fonduri europene. Clădirea Teatrului Clasic, care domină un capăt al bulevardului central, intră și ea în reabilitare chiar în acest an. Vorbim așadar, în Arad, de păstrarea în bună stare a unor clădiri monumentale, generoase ca dimensiuni, nu de construirea unor clădiri noi cu utilizare culturală. Tot așa, Aradul e un model în ceea ce privește preluarea sălilor de cinema, abandonate de Regia de difuzare, săli pe care le-am reabilitat și dotat cu aparatură modernă. Sîntem orașul în care a funcționat primul cinematograf cu program permanent din România, iar astăzi avem trei cinematografe în administrare locală, cele mai multe din țară: unul ultracentral, cu un program constant de proiecții de filme de artă, și două în cartiere, păstrînd și funcțiunea de cinema, dar susținînd și o ofertă de centru cultural al comunității.

Împreună cu omologii dumneavoastră din Cluj, Timișoara și Oradea ați fondat „Alianța Vestului" și ați anunțat că veți lucra împreună cîteva proiecte spre beneficiu mutual. Există și o dimensiune culturală a acestei Alianțe?

Desigur că există. Avem acest obiectiv în documentul fondator, cu un focus special pe colaborarea celor patru orașe în cadrul proiectului Timișoara, Capitală Europeană a Culturii 2021. Aradul e cel mai interesat să susțină Timișoara, nu doar cu idei, evenimente colaterale și chiar cofinanțări, ci și prin facilitarea participării publicului la evenimentele anului 2021. Gîndiți-vă că mare parte dintre vizitatorii internaționali ai Timișoarei în acel an vor intra în țară pe la Nădlac, vor trece prin Arad, și poate se vor și caza aici, pentru că sîntem la doar o jumătate de oră de Timișoara, pe autostradă. Trebuie să gîndim și o ofertă culturală arădeană pentru acești vizitatori, cu evenimente în oglindă, dar și servicii speciale de transport, de pildă curse regulate noi între cele două orașe. Ne dorim, cu alte cuvinte, ca anul 2021 să fie în bună măsură o „poveste despre două orașe".

Ce evenimente culturale plănuiește Primăria Aradului să susțină în acest an?

Am început cu un eveniment popular, mult discutat, dar și de mare succes la public – o semifinală Eurovision. Pentru restul anului, menținem ceea ce am început în anii trecuți, dorindu-ne să dezvoltăm aceste evenimente și să le mărim relevanța națională și internațională. Avem în Arad trei festivaluri de teatru (teatru clasic, teatru underground și teatru de animație), un festival de film documentar cu un focus curatorial provocator la fiecare ediție (FARAD, în toamnă), vom avea a șasea ediție a unicului festival de *media art* din România (MAFA, în toamnă), tot a șasea ediție a singurului festival de literatură și film *(Discuția secretă,* la începutul verii), a doua ediție a Tîrgului de Carte OpenBook, o nouă Stagiune lirică arădeană și, bineînțeles, în săptămîna care urmează, a cincea ediție a Festivalului de științe umaniste, pe cale să devină prima ediție a Conferințelor *Dilema veche.*

a consemnat Sever VOINESCU

■ Patrimoniul cultural al Aradului poartă amprenta stilurilor central-europene, dar se definește și drept creația reprezentativă și ilustrativă a minorităților locale, evidențiind aspectele multiculturale și multietnice drept componente definitorii, atît ale cadrului urban (patrimoniu tangibil), cît și pentru sfera evenimențială, ce vorbește despre tradiții, obiceiuri, moduri de viață și convietuire (patrimoniu intangibil). Monumentele din Arad sînt construcții realizate în secolele XVIII, XIX și începutul secolului XX, ce aparțin stilurilor arhitectonice baroc, neoclasic, Secession, eclectic sau interbelic. În multe cazuri nu se poate vorbi de stiluri pure, ci, mai degrabă, se observă mixajul între elementele mai multor stiluri: baroc, Empire, neorenascentist, clasicist, toate elementele conlucrînd în special la compoziția fațadelor clădirilor. De remarcat este faptul că orașul Arad a fost cu predilecție „desenat" de arhitecți locali, ce se aflau într-o competiție permanentă, contribuind constructiv la dezvoltarea urbană. Astfel, în ciuda influențelor multiple, Aradul are o gîndire unitară la nivelul ansamblului urban și al clădirilor care îl compun, zona centrală a orașului definindu-se drept unul dintre cele mai mari ansambluri urbane protejate din țară.

■ Cetatea Aradului a fost construită între 1763-1783, din ordinele împărătesei Maria Tereza. Construcția a fost proiectată de Ferdinand Philipp Harsch în stil Vauban-Tenaille și realizată de mii de deținuți, urmînd o planimetrie în formă de stea cu șase colțuri. Poarta principală și clădirile din interior (biserica catolică și clădirile administrative) au fost construite în stil baroc. Biserica catolică și clădirile din jur au adăpostit ordinul călugărilor franciscani, aflați sub patronajul Sfîntului Ioan de Capistrano. Aceștia au locuit în cetate până în anul 1861. Pînă în 1918, cetatea a fost una dintre cele mai mari închisori militare ale Imperiului Austro-Ungar. În noiembrie 1918, cetatea a fost ocupată de trupele franco-sîrbe, iar din iulie 1919 a fost preluată de armata română. În perioada interbelică, cetatea a fost garnizoana Aradului și a găzduit Regimentul 93 infanterie. După armistițiul încheiat de România pe 12 septembrie 1944 și ocuparea Aradului de armata sovietică, în cetate a staționat o unitate de tancuri sovietică până în anul 1958. În prezent, în cetate se află Batalionul Mixt Româno-Ungar de Menținere a Păcii, înființat la 20 martie 1998 și devenit operațional din 1999. Din păcate, administrația militarizată a cetății a împiedicat cunoașterea acestui obiectiv, în special de către cetățenii Aradului, și valorificarea potențialului uriaș. Administrația locală a înțeles faptul că Cetatea este un obiectiv extrem de important pentru oraș, datorită dimensiunii sale, poziției centrale, valorii arhitecturale și istorice, relației cu rîul Mureș și gradului de atractivitate turistică, și face demersuri pentru preluarea și demilitarizarea acesteia.

■ Există în Arad o importantă resursă creativă, în special în zona de artă contemporană, artă media, artă urbană și foarte mult în zona tînără (din care o bună parte nu este cunoscută sau mobilizată, implicată sau susținută), care reprezintă poate avantajul cel mai important al Aradului. Mai mult, apare o nouă generație de creatori în domeniul artei contemporane, al industriilor creative, inclusiv al arhitecturii, care poate duce la crearea unei mase critice (precum programul kinema ikon: serial la Complexul Muzeal sau recenta inițiativă CitiZenit de la Teba). Identificarea, mobilizarea și coagularea acesteia, a unei piețe artistice și creative locale, reprezintă un potențial de creștere fundamental și sustenabil. Acesteia i se adaugă și potențialul diasporei artistice arădene, care numără multe personalități și artiști arădeni recunoscuți și activi pe plan național și internațional, dar și oportunitatea dată de dezvoltarea recentă a Facultății de Design din cadrul Universității „Aurel Vlaicu", ambele zone cu potențial încă insuficient valorificat.

■ Caracterul multicultural al orașului este definit prin două componente: dimensiunea multietnică și cea multiconfesională. Latura multiconfesională s-a manifestat extrem de vizibil la scară urbană, mai ales prin prezența unor lăcașuri de cult, repere ale religiilor și confesiunilor care au structurat viața și tradițiile acestor grupuri minoritare. Astăzi, ele vorbesc orașului despre o istorie bogată și variată, constituindu-se totodată drept monumente arhitecturale. Printre acestea:

– cultul ortodox: Catedrala Ortodoxă „Sf. Treime", Catedrala „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul", Biserica Ortodoxă Sîrbă, Mănăstirea Ortodoxă „Sf. Simeon Stîlpnicul" din Gai cu Biserica de lemn „Sf. Apostoli Petru și Pavel" și „Colecția de valori de artă veche românească";

– cultul catolic: Catedrala Romano-Catolică „Sf. Anton de Padova", Biserica și Casa Parohială Romano-Catolică;

– alte culte: Biserica Evanghelică Lutherană („Biserica roșie"), Biserica Reformată, Sinagoga Neologă, Sinagoga Ortodoxă, Biserica Baptistă Maranata.

(din Strategia Culturală a Municipiului Arad 2015-2025, aprobată de Consiliul Local al Municipiului Arad prin Hotărîrea nr. 352/2.12.2015)

Corneliu PĂDUREAN

Arad – Oraș Liber Regesc

După pacea de la Karlowitz din 1699, orașul Arad a intrat oficial sub stăpînirea Austriei. Autoritățile au transformat orașul în sediul regimentelor de graniță, formate din militari sîrbi. Fiind centru militar, orașul a fost pus sub autoritatea comandamentului suprem austriac. Treptat, în jurul cetății se ridică alături de „orașul militar", populat mai ales de sîrbi, și un oraș civil denumit *„civitas germanica"*, locuit de germani, români și maghiari.

La începutul secolului al XVIII-lea, așezarea în oraș a meșteșugarilor și comercianților s-a dovedit benefică pentru evoluția economică a acestuia. Cu toate acestea, dezvoltarea economică a Aradului era frînată de menținerea jurisdicției feudale.

Încă în anul 1725 i s-a promis Aradului ridicarea la rangul de *oraș liber regesc*. După desființarea regimentelor grănicerești, locuitorii urbei își reînnoiesc cererile adresate împărătesei Maria Tereza solicitînd pentru orașul lor statutul de *„civitas"*. Un prim pas în eliberarea orașului s-a făcut în anul 1759, cînd se obține răscumpărarea robotei locuitorilor.

După vizita din anul 1768, la Arad, a moștenitorului coroanei habsburgice Iosif al II-lea, orașul își pierde veniturile provenite din arendarea regalilor camerale, acestea fiind date în arendă altora. Cu greu a reușit deputația trimisă la Viena să reobțină arendarea acestor venituri pe seama orașului.

Cu prilejul unei noi vizite a aceluiași moștenitor imperial, de data aceasta în anul 1773, a fost reînnoită cererea de trecere a Aradului în rîndul *orașelor libere regești*. În urma acestor solicitări, în anul 1774, împărăteasa Maria Tereza a eliberat orașul de sub jurisdicția nobiliară.

Atitudinea loială a orașului față de împărăție în timpul războaielor cu Franța, precum și donația de 2.689 de guldeni au cîntărit, cu siguranță, în hotărîrea împăratului Francisc din 1795, prin care s-a fixat suma de 200.000 de florini necesară răscumpărării obligațiilor orașului. Suma a fost plătită cu mari eforturi în anul 1808.

Desele deputațiuni ale orașului în capitala imperiului, promisiunile repetate ale Curții vieneze și, nu în ultimul rînd, suma deloc neglijabilă de 336.092 de florini au grăbit în cele din urmă hotărîrea Vienei. La 12 aprilie 1834 a fost semnată de împărat diploma prin care Aradul primea statutul de *oraș liber regesc*.

Transcrierea pe pergament și pictarea stemei orașului au amînat aducerea la Arad a diplomei sigilate. Este posibil ca întîrzierea să fi fost determinată și de dorința casei imperiale de a lega evenimentul de împlinirea, la 1 august, a 30 de ani de la proclamarea lui Francisc I ca împărat al Austriei, precum și de împlinirea vîrstei de 66 ani de către acesta.

La data de 21 august 1834, cu prilejul „Sărbătorilor Aradului", care s-au desfășurat pe parcursul a 11 zile, între 17-28 august, a avut loc festivitatea oficială de atribuire a calității de *oraș liber regesc*. Comisarul imperial, baronul Orczy Laurențiu, în cortul din fața primăriei, a înmînat în mod festiv diploma adusă de la Viena. Acesta a fost întîmpinat de localnici, de corpurile de miliție urbană, de unități călare și de reprezentanți ai breslelor care jură credință împăratului, al cărui portret era expus în cort, și patriei, după proclamarea *Orașului Liber Regesc*.

Locuitorii s-au bucurat și ei de marea sărbătoare. Au fost sacrificați doi boi grași și s-au împărțit, conform documentelor, 130 de găleți de vin roșu și alb.

Seara, orașul a fost iluminat de torțe și lampioane, iar balul organizat a ținut pînă la ora 3 dimineața. Din păcate, bucuria arădenilor a fost marcată de ploaia torențială care a căzut la lăsarea nopții.

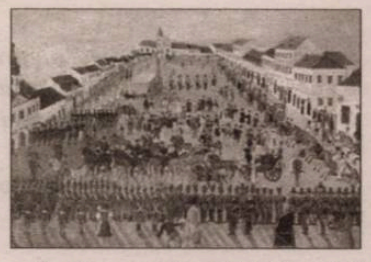

Sosirea comisarului imperial Orczy Laurențiu

În cuprinsul diplomei sînt prezentate argumentele pentru care casa imperială a hotărît să acorde Aradului statutul de *oraș liber regesc*. Cu acest prilej, este amintit printre altele atașamentul locuitorilor față de monarhie, dovedit cu prilejul războaielor cu Franța. De asemenea, în 22 de puncte sînt enumerate drepturile de care urmau să se bucure cetățenii orașului.

Conform diplomei, urbea avea dreptul la un consiliu intern format din primar, jude, opt consilieri și un consiliu extern compus din 60 de membri, precum și la reprezentarea orașului în starea a IV-a a Dietei. Dar opoziția nobilimii mijlocii și mari a anulat vremelnic această posibilitate.

Primul primar al Aradului, ca *oraș liber regesc,* a fost Heim Domokos. Tot în prezența comisarului imperial a fost constituit primul consiliu orășenesc, iar funcționarii au depus jurămîntul.

După obținerea acestui statut, orașul se înscrie tot mai mult pe linia industrializării. Dintr-un oraș în care, la începutul secolului al XIX-lea, rațele sălbatice aflate pe bălțile din centrul orașului puteau fi încă vînate din poarta casei, Aradul ajunge la sfîrșitul aceluiași secol să fie unul dintre centrele urbane cele mai importante din statul ungar, din zona central-est europeană și din vestul actualei Românii.

***Corneliu Pădurean** este istoric, profesor univ. dr. la Universitatea „Aurel Vlaicu" din Arad.*

Ioan Peter PIT

Ești din Arad, dacă...

Ai zis Frast, Ipene, Ocoș, Baș. Arș, atunci cînd te-ai fript. Soare cu picioare. Facem să fie bine. Ai călătorit cu Săgeata Verde. Înainte de coborîre ai pus biletul compostat pe banchetă. Sau l-ai dat mai departe. Ai ascultat știri cu sonorul la minimum. Cele despre vreme, în special, transmise de unguri.

Te-ai plimbat pe Corso. Ți-ai dat o pauză, pe terasă, la Libelula. Șuhaida, profiterol, parfait, mazaren, piure de castane. Te-ai filat cu italieni. Ai mîncat mici în Obor. Sau la Măltăreț. Grătar la Trei Insule. Langoși în Piață. Cu liptoi și mărar. Merdenele cu carne la Trei Păduchi. Pită de Pecica, roșii de Curtici, salam de Nădlac, ciocolată de Vinga. Ai băut Cico. Sau Aracola. Bere la halbă în grădină la Zet, Macul Roșu, Cina, Ciuleandra. Monopol cu dulce de la Miloaga, Catanga sau Groapa.

Îți amintești de Sanda. Și de plasele ei. Guraliva cu Lozuri, Peter Melomanul, Bin Laden ce striga „Hai Domidea", Domnul cel Mut care vindea broșe în formă de papucei. Ai avut căsuță în Ștrand, sau măcar o cabină. Dacă pereții ar putea să vorbească. Te-ai împachetat cu nămol drojdios de la Bidi. Bun la reumă și altele. Ai chiulit. Ți-ai tras motivare à la Dr. Udrin, supranumit Regele Absențelor.

Ai ascultat rock la Constructorul. Ai dansat în Artex, Sfinx, Sindicate, Night. Unde bos era Sendi. Ți-ai făcut pantofi din piele cu scîrț, la comandă, costum la Ghinga, rochie pentru nuntă la tanti Iolu. De mireasă, la Doamna Dragoș, în Piața Mică. Te-ai fotografiat la Ostafi. La Gică Repede. Hramul mănăstirii Bodrog. Mărgele, păpuși cu oglinjoară. Din turtă dulce. Ți-ai plimbat copiii cu căruciorul pe mal. Le-ai luat frișcocoși de la Gemene, înghețată la cornet, țucăr pe băț. I-ai tuns la Ciufulici.

Ai avut mașină cu număr AR 70 UTA. Erai copil atunci cînd tatăl tău te-a dus la meciul cu Feyenoord. Te țineai cu pumnii strînși de grilajul din față. La pauză te-a întrebat: Îți place de-ai noștri? Da, i-ai răspuns. În realitate, țineai cu ceilalți. Aveau tricouri mult mai frumoase.

Ești din Arad, dacă...

Îți pare rău după Ștrand, dar te lauzi cu Gara. Te dai prin Mall. Îți faci *selfie* pe Mețianu cu miss Marion Davies. Faci parastas după John Lennon, la Joy's. La început de octombrie adăstezi în fața vitrinelor pregătite de Noaptea Sfîntă. Cerbul Albastru, Elefantul Roz, Elefantul Galben. Pantofi de damă, culori diferite, așezați pe turnante programate să se învîrtă consecutiv. În interiorul fiecărui papuc, pe calapod, cîte o miniatură din gips. Cópii după Fecioara cu Pruncul, Ieslea din Bethlehem, Închinarea Magilor. În 3 ianuarie stai la coadă să-ți plătești impozitele. Pe tot anul.

De obicei stai la casă. Sau ai domeniu la Cladova. Dacă se-ntîmplă să locuiești la bloc, nu arunci chiștoacele sub ștergătorul de la intrare. Nu scuturi preșurile peste balcon. Nu gătești cu rîntaș. Nu arunci ardeii umpluți, stricați, în vasul de la veceu. Aerisești casa scărilor de fiecare dată cînd doamna Toth coace șnițele cu ușa deschisă. Speli scările după femeia de serviciu. Apa ei pute. Ușa îți este deschisă la orice oră, din zi sau din noapte, pentru cei ce rămîn în pană de sare, zahăr, ulei, bicarbonat sau hîrtie igienică. Nu dai sonorul la maximum cînd e *Vocea României*. Nici măcar atunci cînd e *Vedeta populară* sau *Românii au talent*. Îți amintești cînd e ziua de naștere a fiecărui vecin. Îi pui o felicitare în cutia poștală.

„Nici un oraș nu trebuie să fie prea mare pentru plimbarea de dimineață a unui om."

CYRILL CONNOLLY

Ajuți un nevăzător. Nu să treacă strada, ar fi fost simplu. S-ajungă în stație. Ce sînt astea, pe jos? Ornamente spulberate de vînt. Își pune mîna pe umerii tăi. Ca și cum ați fi prieteni de o viață. Vă întoarceți de la un chef la care s-a băut destul de bine. Cine ești, cu ce te ocupi. Probabil că ești în concediu. Altfel, la ora asta, ar fi trebuit să fii la serviciu. Nu-i răspunzi. Te prefaci că n-auzi. Începe să-și sugă dinții. De ce faci asta? Am mîncat la cantină, pe Episcopiei, supă de varză și pilaf cu o carne, cum să zic, destul de ațoasă. Două stații, cobor la Municipală. Avem o masă gratuită și-acolo. Sper să nu fie tot pilaf. După care, înapoi în tramvai, pînă la Boul Roșu. Ajung numai bine, cînd se dă cina.

Cam asta. Și-n fiecare zi.

***Ioan Peter Pit** este actor și scriitor.*

Adrian VIORESCU

Arad™

„Conferințele nu produc idei mari, dar desființează definitiv multe idei proaste."

F. Scott Fotzgerald

Copilărie. În Timișoara – iar cînd pomenești Timișoara într-un text despre Arad dai semnul că ecumenismele de pe-aici funcționează și pe rivalități și ironie, nu doar pe politețuri și bunăvoință, dar despre asta un banc la final. Așadar, în orașul de pe Bega, în cartierul numit *Între vii* – spre stupoarea copilului de atunci, care vedea clar cum cartierul e flancat de patru cimitire. Un cimitir ortodox, unul mixt, unul evreiesc și unul zis al săracilor, iar în rest nu foarte multă boltă cu vie prin curțile caselor. Crescut de un fel de bunică adoptivă, unguroaică și catolică, la a doua căsătorie – prima, cu un șvab din SS mort în prizonierat la ruși, a doua cu un oltean înalt și frumos. Și bunicul adoptiv e la a doua căsătorie, din prima i se născuse un copil care avea să devină episcop ortodox. Căsătoria cu olteanul cel frumos a salvat-o pe bunica adoptivă de la deportare, asta era singura amintire dramatică din comunism. De dinainte de război, își amintea o rimă cu Arad și Timișoara: *Arad halad, Temesvár marad*. Cu rima asta, maghiarii locului rezumau varianta maximalistă, care n-a fost să fie, a Diktatului: Aradul se duce, Timișoara rămîne. Au rămas, de fapt, amîndouă în Regat.

Pubertate. La Arad, coleg de generală cu Țocu – și o vară de prietenie intensă, vara lui *The Final Countdown* și *Black Celebration*, vara de dinaintea emigrării lui Țocu în Israel. Cu tată evreu și mamă sîrboaică, prietenul meu s-a tăiat împrejur cu doar cîteva zile înainte de plecare. Țineau toate sărbătorile, după toate calendarele, mama lui făcea prăjituri foarte bune, și mă invitau și la nocturnele de *Filmski maraton* – o variantă iugoslavă de HBO. Țocu avea televizor color și antenă bună, se vedeau nu doar ungurii, ci și sîrbii, fără purici. În chiar ziua plecării lui spre Țara Făgăduinței, ne-am luat amîndoi bătaie de la Miliția română pentru simularea unui furt de biciclete. A fost complicat și atunci să explicăm Miliției și părinților în ce consta simularea, e complicat și acum.

Adolescență. Arad, înainte de Revoluție. Un coleg de bancă, Robert K., maghiar evanghelic, fuge în '89 cu familia în Ungaria. Cînd ne revedem, după mulți ani, mi-o prezintă pe soția lui și spune rîzînd: ne-a cununat o preoteasă. Auzisem că aveți și voi, în Arad, așa ceva, la Biserica Roșie. Hai să verificăm. Tot o colegă de bancă: Karin S., șvăboaică, probabil catolică, încearcă și ea pe la final de comunism să fugă din țară cu părinții. Sînt toți prinși, bătuți, pedepsiți. De-abia pe la mijlocul anilor '90, cu acte în regulă, emigrează în Germania. Karin ajunge în Irlanda de Nord, unde se mărită cu un fost soldat IRA.

Adolescență, după Revoluție. Fac o revistă cu doi colegi de liceu: un Vizental și o Unterweger. Scoatem cîteva numere, le vindem în liceu și pe stradă, ne umplem de bani. Dacă vrem să zburăm la București să-i luăm interviu regelui întors din exil și reîntors imediat la aeroport, ne urcăm pe avion, zburăm, ne cazăm la hotelul cel bun, mîncăm la restaurant. A ținut treaba pînă ne-a trimis ANAF-ul de pe atunci o somație să ne punem actele în regulă. Care acte? Nici măcar Vizental n-a mai avut chef să continue.

Tinerețe, fragedă tinerețe. Timișoara, din nou. Mă căsătoresc cu Cristina, fostă Venter, fata primarului PRM-ist al unei mari comune bănățene locuită odinioară de șvabi.

Încă tinerețe. Politice la Arad. Disciplina confesională a votului e testată cu succes în oraș. Prind mandate doi primari neoprotestanți. Unul al Convenției, celălalt PDSR. Primul, admirat pentru că venea cu bicicleta la birou, e poate fondatorul celui mai influent cult din Arad: biciclismul.

Maturitate, afaceri. O librărie numită Als ob. O editură, Hartmann. O agenție de comunicare în care sînt coleg cu un băiat din Secuime care pentru prima dată a rostit mai mult de două propoziții în românește atunci cînd a fost nevoit să reclame la Poliția Odorhei furtul unei biciclete. Cît am lucrat împreună, patru-cinci ani, eu l-am învățat pe el limba oficială, el pe mine Photoshop. Nici unul n-am învățat afaceri.

Midlife, cultură. Cu un regizor, Abrahamson, prin Arad, el vrea să viziteze sinagoga neologă. Sinagoga e ascunsă în curtea cam cenușie a unei clădiri în care a stat și Kafka vreo cîteva zile. Sinagoga e și ascunsă, și încuiată, dar îl găsim în curte pe însuși președintele comunității – care e bucuros de vizitatori străini. Dar nu are cheie, portarul e plecat. Poate revenim. Promitem că da. Pe domnul președinte al comunității îl cheamă Schlessinger. Îmi dau seama că *schlessinger* se spune în Arad la jaluzele.

Iar acum, bancul. Prima zi de armată, în dormitor, pifanii vor să se cunoască unii pe alții.

– Tu de unde ești?

– Din București.

– Aaa, și eu din București. Berceni. Tu de unde din București?

Pauză.

– Ei, nu chiar din București. Din Voluntari.

– Dar tu, tu de unde vii?

– Eu? Din Cluj.

O voce:

– Serios? Și eu, tot din Cluj. Din Mănăștur. Tu ce cartier?

– D-apu nu chiar propriu-zis din Cluj. Din Florești.

– Aha. Dar tu?

– Eu? Din Timișoara.

– Salutare, și eu din Timișoara. Eu din Freidorf. Tu?

Pauza cea mai lungă:

– Eh, nu chiar din Timișoara… din Arad.

***Adrian Viorescu** este scriitor și traducător.*

Simona STIGER

Aradul – o Vienă a României

„În curînd, nostalgia va fi celălalt nume al Europei."

Angela Carter

„Am crescut în Europa, locul de unde vine istoria."

Eddie Izzard

Look-ul orașului (arhitectura urbană inspirată din stilul arhitectonic al Vienei), ordinea, spiritul germanic sau viața mondenă a Aradului de altădată să fi atras orașului denumirea de Mică Vienă? Sau poate toate la un loc, pentru că, începînd cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Aradul cunoaște o serie întreagă de transformări care-i conferă tot mai mult aspectul unei metropole. Edilitar, orașul a fost reconstruit pe baza unui plan urbanistic avînd ca model Ringul vienez. S-a început amenajarea unei promenade cu o lungime de doi kilometri și o lățime de 60-140 de metri, pornind de la Piața Avram Iancu, iar porțiunea delimitată de actuala stradă Horia (Palatul Neuman), cunoscută sub numele de Corso, a fost împodobită cu clădiri monumentale, ridicate în stil baroc, neobaroc, eclectic, renascentist, neoclasic, neogotic și Wiener Secession.

Tot atunci a început și afirmarea economică a orașului, care a găzduit în 1890 prima expoziție agro-industrială organizată în afara Capitalei. Evenimentul a atras noi investiții: Fabrica de Vagoane și Motoare „Johann Weitzer" S.A., prima fabrică de locomotive cu abur pentru ecartament normal din Transilvania, înființată în 1891 (mai tîrziu aici s-au produs primele garnituri pentru metroul bucureștean, iar acum se produc tramvaie, troleibuze electrice și vagoane de călători), fabrica de mobilă Lengyel (care a devenit furnizoarea Curții Regale și Imperiale, iar după ce a obținut medalia de aur la expoziția de la Paris, în 1900, a mobilat interiorul muzeului Kensington din Londra), Moara și fabrica de spirt a fraților Neuman (înnobilați de împărat în 1884), fabrica de automobile (Marta) și prima Societate de transport cu autobuze de pe teritoriul actualei Românii, ceea ce a dus la dispariția celebrelor tramvaie trase de cai, care fuseseră introduse în Arad în 1869.

Se deschid case de modă (unele au chiar sucursale în Timișoara, Lugoj, Caransebeș), se construiesc noi hoteluri, între care Crucea Albă (Ardealul), considerat cel mai elegant (aici a fost introdusă pentru prima oară în oraș apa caldă în camere), a găzduit celebrități (împăratul austriac Franz Iosif), scriitori (Ion Luca Caragiale, George Coșbuc, Octavian Goga, Ady Endre), iar în sala de festivități au concertat Franz Liszt, Johann Strauss jr., Johannes Brahms. Aradul era recunoscut ca „orașul femeilor frumoase", multe dintre ele căsătorindu-se cu bărbați celebri, cum a fost, spre exemplu, fiica baronului Pugly (proprietarul Castelului de la Șofronea), devenită în 1901 soția lui Miklos Horthy, pe atunci un tînăr ofițer de marină. Căsătoria a fost oficiată în Arad, la biserica reformată de pe strada Mihai Eminescu.

La modă erau și spectacolele de teatru (stagiunea ținea din octombrie pînă în iunie), film (primele „fotografii vii" au stîrnit curiozitatea arădenilor, astfel că au rulat douăsprezece zile și nu trei zile, cît era programat inițial). Toate acestea duc la o schimbare de mentalitate: se discută acum și despre emanciparea femeilor (în oraș funcționau mai multe societăți feminine, *Asociația feminină cetățenească, Reuniunea Femeilor Române din Arad și Provincie)*, sînt cunoscute măsuri contraceptive (în farmaciile orașului se comercializau prezervative aduse tocmai din emancipata Americă).

Despre balurile organizate mai ales la hotelul Trei Crai și la Crucea Albă, care impresionau prin eleganță, rafinament, bun gust, povestește și Jókai Mór. Între ele, balurile „costumate" ale Reuniunii Femeilor Române din Arad aveau loc întotdeauna în 2 februarie și „numai pe vremea turneelor teatrale ale lui Millo și Pascaly era o întîlnire ca la bal. Atunci, actuala Piață Avram Iancu, pînă la podul Mureșului, era plină de trăsurile celor veniți să asiste la reprezentările teatrale, toți îmbrăcați în haine de sărbătoare".

Viața mondenă a urbei se consuma în restaurante, berării (clienții fideli își aveau propria halbă pe care aveau gravat numele, iar pe capacul de porțelan era fotografia posesorului), cofetării, cafenele. Dintre toate, Cafeneaua Abbazia din Piața Avram Iancu, deschisă pînă dimineața, era cea mai apreciată de arădeni pentru muzica țigănească, mîncarea, servirea și atmosfera creată chiar de patronul ei, un cartofor înrăit, care avea grijă să facă reclamă firmei prin „spectacolul" oferit dimineața, cînd pleca spre casă însoțit de trăsuri și lăutari.

Atmosfera, istoria și frumusețea locului au transformat orașul într-un „oraș al teilor, al soarelui și al tinereții", pe care un poet, odinioară, îl numise o „Vienă a României".

***Simona Stiger** este istoric, conferențiar univ. dr. la Universitatea de Vest „Vasile Goldiș", Arad.*

Ioan T. MORAR

Cîteva litere dintr-un dicționar sentimental

A. Pasiunea mea pentru citit a început în Arad (normal, pînă aici, că doar în Arad am crescut), pe Bulevardul Republicii, Corso, pentru prieteni. Mulți dintre cititorii pasionați, care ajung să și scrie, dezvăluie că în spatele pasiunii lor pentru lumea literelor au stat biblioteci întregi, bunici, unchi sau mătuși care le-au pus cutare sau cutare carte în mînă. În cazul meu e mai simplu. Înainte de a merge la școală, pe la cinci ani și ceva, mama mi-a arătat literele alfabetului. O dată, apoi am încercat să le reținși, cum nu am reușit în totalitate, mi le-a mai arătat o dată. Cu toate acestea, nu cuvîntul „mama" a fost cel pe care l-am citit primul, deși ar fi meritat. Eram cu mama, mă ținea de mînă, iar eu o tot întrebam ce scrie colo, ce scrie dincolo, deasupra diverselor magazine și instituții. Puțin agasată, probabil, mama mi-a spus: „Ți-am arătat literele, acum încearcă să citești cuvintele". M-am oprit în loc, am privit spre o firmă și am început A, L, I, M, E. N, T, A, R, A. „Deci, a zis mama, ce cuvînt e?" Alimentara! Gata, din acel moment am știut să citesc, în ziua aceea am parcurs, pe litere, toate inscripțiile de pe Corso. Cu mici corecții, am reușit. Am plecat de acasă analfabet și m-am întors inițiat în citire. Lumea s-a schimbat în decursul unei plimbări pe marele bulevard din Centru, care pentru mine va rămîne Bulevardul Lecturii.

Noi stăteam la periferie, într-un cartier proletar, mai aveam trei case pînă la marginea orașului, pînă la ogoarele CAP-ului Solidaritatea Bujac. Fiecare călătorie în Centru mi se părea o inițiere, și iată că ieșirea asta, cu mama de mînă, cu primul cuvînt pe care l-am citit, chiar a fost.

B. O altă inițiere s-a petrecut cam tot în acei ani ('64?-'65?), nu mai știu exact data, cînd a venit Balena. Nu balena albastră, jocul (sin)ucigaș de acum, ci o balenă adevărată, uriașă, despre care eu eram convins că era cea mai mare balenă din lume. Și, de atunci, nimic nu mi-a spulberat această convingere. Întîi a fost un zvon în cartier, probabil că scrisese și în *Flacăra Roșie,* la care unii vecini erau abonați. (Noi nu aveam abonament, tata a spus că lui nu-i place flacăra asta, că e prea roșie.) Vine Balena! Și nu vine pe Mureș, că nu încape, vorbeam noi, copiii, vine altfel, nu știam cum. Și mai era un motiv pentru care nu putea veni pe Mureș, balena nu mai era vie, că dacă ar fi fost nu ai fi putut să o vizitezi, să-i vezi interiorul. Pentru că zvonul era că vine balena și oamenii pot intra în ea, pot să o viziteze.

A venit, se pare, cu un convoi special de camioane și a fost instalată pe malul Mureșului, în fața Liceului „Slavici" (azi, „Moise Nicoară"). Am mers în Centru special pentru a vedea Balena, cu tata, mama și cu fratele meu mai mic, Ghiță. Ne-am îmbrăcat frumos, de duminică, tata avea zi liberă, țin minte, și-o „luase" din concediu. Șefii au fost îngăduitori, absența la serviciu avea un motiv major, unic pentru orașul nostru: „Tovarășul Morar merge cu copiii și soția la Balenă".

Eram foarte emoționat, mai ales că nu toți copiii din cartier urmau să vadă balena... Am ajuns acolo, era un gard de sîrmă care înconjura balena, accesul la ea se făcea printr-o poartă specială unde trebuia plătit biletul. Apoi am stat la coadă, să mai iasă unii, ne-a spus un fel de paznic: nu pot intra toți deodată. Balena chiar era impresionantă... mare, foarte mare, cu ochii mei de atunci, de-a dreptul uriașă... Am urcat niște trepte și am intrat... Un miros de gudron ne-a însoțit de la un capăt la altul al „chitului". În balenă era întuneric, dar, din loc în loc, erau becuri electrice ca să nu orbecăim. Și, dacă memoria nu mă înșeală, de undeva se auzea și o muzică... Nu erau cîntece patriotice, deși nu m-ar fi mirat, atunci. „Iona nu avea becuri electice, vă dați seama ce întuneric era", a zis tata și i-am dat dreptate. Decizia lui de a vizita Balena venea din curiozitatea biblică, citise de zeci de ori povestea lui Iona, dar nu strica să vezi și în realitate grozăvia Leviathanului. Acuma mi-e clar că tata venise pentru Leviathan, în vreme ce eu și fratele meu vizitaserăm o simplă balenă iluminată pe dinăuntru cu becuri electrice.

Țin minte cu acuratețe că, în timp ce ne lăsam împinși de valul de vizitatori, m-a cuprins spaima, încercam să-mi imaginez cum ar fi dacă s-ar stinge toate becurile și am rămîne captivi în balenă. Noroc că eram cu tata și cu mama, nu trebuia să-mi fac griji prea mari. Apoi, mai erau mulți oameni, coloana ne tot împingea din spate, trebuia să ieșim ca să intre alți curioși.

Și nici nu aveai ce să vezi, doar niște oase uriașe, nimic special. Balena avea un fel de podea, că altfel ar fi distrus-o pașii miilor de vizitatori. Și mirosul de motorină, de păcură, probabil venea de acolo, de la podea. Cît despre ceea ce ar fi fost normal să simțim, mirosul de pește, ei bine, nu mai era prezent. Îl pierduse sărmana balenă în zecile de orașe prin care fusese expusă, îl trăseseră pe nas primii vizitatori, nu știu de cînd, probabil cu ani și ani în urmă, astfel că noi a trebuit să ne mulțumim cu izul acela de motorină al locului și de transpirație al vizitatorilor. Căci era vară și-n Balenă era cald.

C. Bulevardul cel mare, Corso, a însemnat pentru mine nu doar începutul cititului, ci și prima apropiere de lumea filmului. Cam în aceeași epocă în care am văzut Balena, s-a întîmplat să merg cu mama în centru și, cînd am ajuns în stația de autobuz, ca să ne întoarcem în Bujac, am fost opriți și ținuți acolo peste o oră. Era lume multă, foarte multă. Ni se vorbea prin megafoane... Trebuia să stăm pe loc, în vreme ce pe lîngă noi trecea o coloană de muncitori, în salopete, ducînd tot felul de pancarte și drapele, scandînd... „Stop, stop coloana, încă o dată, de la început!" S-au retras toți cîțiva metri, îi îndruma cineva, apoi s-a spus „Motor!" și au pornit din nou. Mama a aflat, din discuțiile cu alții care așteptau autobuzul, că nu mai circulă pînă cînd nu se termină filmarea... Da, se turnau exterioare pentru filmul *Străinul,* după romanul cu același titlu al lui Titus Popovici (scriitor arădean). Iar noi eram masa de figuranți pe lîngă care treceau alți figuranți. Pot spune că am jucat în filmul *Străinul,* nu!? Eram printre sutele de gură-cască nevinovați care, în loc de stația de autobuz, au nimerit într-o secvență cinematografică. Și asta nu a fost tot, *Străinul* a marcat săptămîni întregi orașul. De pildă, toată lumea vorbea despre cum s-a construit și o machetă a Gării din Arad, o machetă bombardată, de care s-a folosit filmul. (Un fost vecin de-al meu, din Bujac, stabilit în America, a întîlnit un bătrîn fermier american care l-a întrebat de unde e... El a spus că din România. Da' de unde din România? Din Arad. Din Arad? Aveați acolo o gară frumoasă. Cunoașteți gara din Arad? Da, eu sînt unul dintre piloții care au bombardat-o! Strict autentic.)

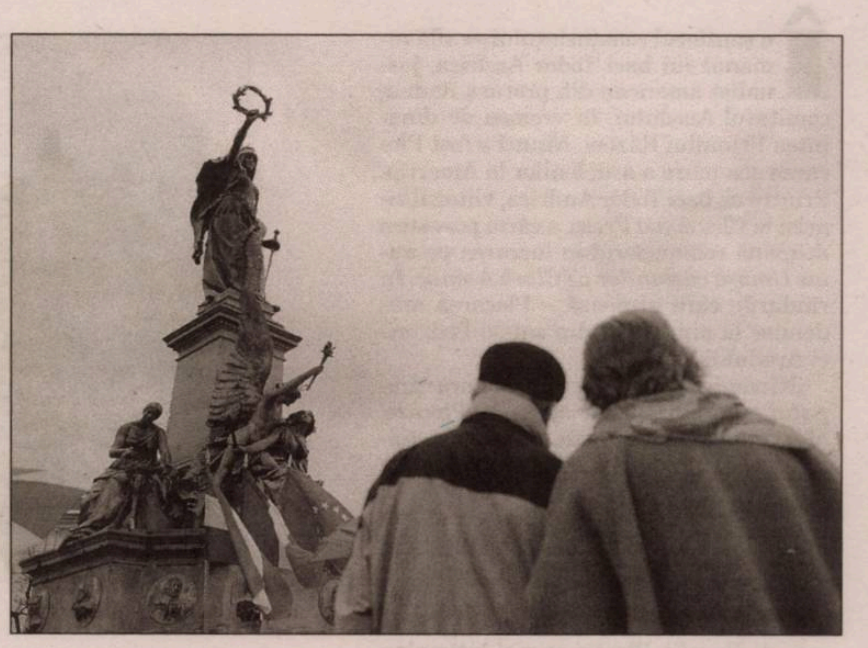

„Cultura este ceea ce face ca omul să fie altceva decît un accident cosmic."

ANDRÉ MALRAUX

Duminica, plimbatul pe Corso era o instituție. Mii de oameni ieșeau, îmbrăcați de duminică. (La schimbarea de anotimpuri, cînd se schimbau și garderobele, pe lîngă parfumurile de tot felul, aerul se umplea de mici adieri de naftalină, această amintire olfactivă mă va urmări mereu.) Mai tîrziu, mult mai tîrziu, am realizat că acolo, printre cei care se plimbau în Aradul comunist al anilor '60, se aflau mulți născuți în Imperiu – plimbarea pe Corso se inventase atunci, în altă lume, și ritualul reluat reprezenta un mod de rezistență împotriva tăvălugului vremii, împotriva uniformizării adusе de comuniști. Rezistența prin plimbare. O lume apusă se stingea, plimbîndu-se pe Corso.

Z. În avîntul daco-getic al lui Ceaușescu, atunci cînd a inventat nume vechi pentru localitățile României (din categoria Cluj-Napoca, Drobeta-Turnu Severin), a trecut și pe lîngă Arad pericolul schimbării numelui. Se vorbea despre Ziridava, o veche așezare peste care a răsărit Aradul. Au apărut colecții de studii care demonstrau cît de veche e așezarea noastră. Pasul următor era firesc: Arad-Ziridava. Din fericire, nu s-a întîmplat nimic, ne-am ales doar cu un magazin universal (strămoșul socialist al mall-ului capitalist), care s-a numit Ziridava. Am scăpat ieftin: Ceaușescu nu a reușit să ne mute, totuși, de la A la Z!

***Ioan T. Morar** este scriitor.*

Daniel VIGHI

Unde drac vor să margă beţîcii, tu Persîdă, întreabă nana Zemia, şi să rîde

În şantierul romancierului se află romanul lui baci Todor Andrica, jurnalist american din pretura Radna, comitatul Aradului, în vremea de dinaintea Primului Război. Atunci a fost Plecarea cea mare a ardelenilor la America. Printre ei, baci Todor Andrica, viitorul ziarist la Cleveland Press, a cărui poveste o deapănă romancierul în lucrarea pe nume *Umbra castanilor pe Clark Avenue*. În rîndurile care urmează – Plecarea arădenilor la anul 1914 din satele Podgoriei Aradului:

„Nimeni nu mai ştie din negura timpului cum anume s-a ajuns la Plecare. Mai precis, la ideea asta, pe vremea aceea Plecarea se petrecea cel mult la oraca – nume local pentru iarmarocul de vaci, tauri cărora li se spunea bici, cu singularul bică, apoi cai de pădure, dar şi din aceia mari la chişiţă, adică la glezne, cu capul şi grumazul pe măsură, cai pentru ştraf-cocii. Oraca era la Pîncota pe vremea de Rusalii. Plecări se mai întîmplau la Arad, tot la piaţ, cu cotăriţele cu cireşe de iunie şi pere de Sîn Petru, cu struguri cu boaba mare la Ziua Crucii şi la Sfîntă Măria Mică. Mai erau plecări şi în cazul în care cutare fecior mergea cătană sau ajungea şăgîrţ plecat din porunca breslei de care aparţinea, fie ea a cojocarilor, a pintărilor (făcătorii de butoaie de vin, aşa cum era aceea din comuna Ghioroc), apoi breasla vinţălerilor podogoreni, a celor care ţineau mezerniţe (măcelării, adică) şi trebuiau să ajungă henteşi (citeşte măcelar, *n.n.*). Alte plecări nu se prea ştiau să fie pînă prin acele timpuri de la începutul veacului, pe cînd nana Savita lu' Scherliţă era în etate de trei ani. Să socotim că s-a născut, conform boţitului certificat de naştere în care şolgăbirăul a scris pe maghiară – în loc de Elisabeta, Erszebet, iară numele de Jivănescu l-a schimbat în Zsivanesk, aşadar Zsivanesk Erszebet s-a născut la anul 1899, iar cînd a împlinit trei ani s-a scris prin calendar anul de la Iisus: 1902. În anul respectiv, nana Savita a lu' Scherliţă, care se scria în acte Zsivanesk Erszebet, a rămas orfană, întrucît a răposat în domnul nana Floriţă Scherliţă, mama fetei. Vremurile erau grele, şi oamenii mureau mai uşor, nu se codeau aşa ca astăzi, una-două erau aduşi la morminţile din Rădnuţa, li se punea la cap cruce din lemn gros, bătut cu piron de fier, şi crucea rămînea acolo iarna acoperită de zăpadă şi vara de buruieni şi coştreavă. La anul acela avem de-a face cu birtul lui

„Lectura face ca un om să fie complet, conferinţele îl fac să fie pregătit, iar scrisul îl face să fie exact.“
FRANCIS BACON

baci Păvăloc Trăilă, clădovan venit din Cladova care în urmă cu ani s-a însurat cu fata lui Benedek din Ghioroc care se scrie pe ungureşte Gyorok. Mult s-a minunat lumea rădnanilor cum că acest român s-a luat cu familie ungurească şi şvăbească. Miratul s-a făcut mai apoi mirăzături şi ochi beliţi cînd a ridicat birt pe care l-a botezat Vulturul Negru şi la care au poftit mulţime de beţici la răchie de prună, de dudă şi la vin negru de Mîşca-Măderat. Acolo a ajuns vestea cu Plecarea care mai apoi s-a scris cu literă mare pentru că a început să bîntuie minţile ălora din birt. Să mai spunem şi că de aceea nana Persida de peste drum de birt a şi spus duminică la biserică, pe cînd se întorceau acasă după slujbă, că la cîrciuma clădovanului numai mirozănii vorbesc beţîcii şi că, mai nou, nu au alta la gură numa' plecarea!

„Mă, oameni buni, eu mă duc“, le-a spus la birt feciorul.

Unde drac vor să margă beţîcii, tu Persîdă, întreabă nana Floriţă, şi să rîde.

Că bine zîci, Floriţă, la domnu' dracu'! Da'pu' la 'Merica vor să margă, unde crezi altundeva?

După ce au isprăvit de spus astea toate, au pornit nanele spre zupă şi sos roşu cu ţîmp de pui. În tot cazul nu se ştie nici pînă astăzi de unde a pornit zarva Plecării şi cum a ajuns la birtul Vulturul Negru din Radna, nu departe de Valea Mare unde se afla de cel puţin două veacuri mănăstirea fraţilor minoriţi cu sediul la Arad. Nu pe aceştia îi interesa Plecarea, adică nu mai ales pe aceştia, chit că ar fi purces şi ei dacă nevoile misionare ar fi impus plecarea. Destul de bine că nu de azi, adică din anul 1914, mai precis din vara acelui an, ar fi fost să se întîmple aceasta, ci cu multă vreme înainte, să tot fie cu vreo treizeci şi patru de ani mai devreme cînd printre cei plecaţi, după 1880, în America s-a aflat şi Iosif Uiegar din Rădnuţa, ceva neam după mamă cu Gabriil Zágoni, notar public din Arad. Acest Iosif s-a dus la America împreună cu Irimie Proca din Făget. De bună seamă că Iosif-bacsi a aflat de la numitul Gabriil despre plecare şi că se poate dobîndi avere la America. Asta se vorbea printre cei de prin Radna şi din Lipova, nu prea mai ştim sigur ce anume sporovăiau babele la uliţă şi beţivanii la birt prin trecerea anilor care alungă totul în uitarea de pe aleile ţintirimului din dosul şcoliifostă-pretură. Acolo au mai rămas ceva arbori cu un fel de păstăi lungi de culoare maro pe nume roşcove, aduse şi ele din America într-un drum invers, poate chiar Iosif-bacsi le-o fi adus cînd s-a întors şi le-a plantat la marginea morminţilor, nu departe de mormîntul lui nana Persîda, mumă-sa repausată cît el a fost plecat, muiere văduvă, cu bărbatul răpus de oftică. Poate el a sămănat acolo seminţele de roşcov sălbatic care se mai zice şi glădiţă, chit că rădnanii nu le ştiu zice cumva anume, poate roşcovar, zic, poate plăti-că, după cum ne spun dicţionarele. Destul de bine că Iosif-bacsi a fost cel dintîi, din ce-şi aduc aminte ăi mai bătrîni, care a plecat şi s-a întors cu bani, aşa că şi-a putut cumpăra o pereche de boi şi vie pe dealurile din Barateca, prima localitate cum ieşi din Rădnuţa, în drumul spre Păuliş şi Ghioroc. „Mă, oameni buni, eu mă duc“, le-a spus la birt feciorul ăla mic a lui baci Pătru Cocolic, şi mintonaş au aflat babele la uliţă, că aştea tot ştiu, stau acolo pe laviţele de la stradă şi mai rău ca şolgăbiräii, tot bagă de seamă şi află mintonaş care-i treaba şi ce vorbesc beţîcii la birt sau te miri pe unde şi pe urmă să minunează, dau din mîini şi îşi pun pe şulţul dinainte palmele cu degetele toate răsucite de reumă, şi să rîd babele, auzi tu, Savito, zic, sau nană Mario, că pleacă la America a lu' Cocolic. Că pleacă nu ar fi mare lucru, să duce el că este la etatea potrivită şi poate merge, da' să vezi tu ce le-a spus la ăia din birt: că-l ia şi pe Golomoz.

Care din ei, întreabă mirată baba Leana Piştiric.

Ăla bătrînu'.

'ai, tu Persîdo, da' doară nu i-o luat Ăl de Sus minţile să să ia şi să să ducă la etatea lui la America. Nu cred!

Ba să crezi, că aşa le-o spus Cocolic la beţîci la birt, că-l ia şi pă el.

Da' ce truda lui să facă acolo, se minună baba Floriţă, şi dă din mînă mirată. Unde mai socoţi şi că el îi un picuţ cam bolomoc la minte, unde draci să meargă. Şi rîd babele la uliţă de nu mai pot, bat din palme şi din degetele lor toate cîrciore de la reumă şi să rîd încontinuu!“

George SABĂU

Kinema Ikon, la semicentenar

Vine un e-mail spre mine și-mi zice să scriu un text despre kinema ikon care să fie complex, dar scurt, mai puțin tehnic și mai mult anecdotic, cu tușă personală, dar nu laudativ, ci sincer cît se poate, fiind vorba de publicarea într-o revistă pe cît de veche, pe atît de dilematică. Tocmai am încheiat, după mai bine de un an, textul intitulat „Istoria proiectului kinema ikon“ cu un consistent tablou sinoptic, totalizînd 150 de pagini, studiu dedicat catalogului aniversar cu prilejul celor cinci decenii de activitate a grupării/atelierului/platformei kinema ikon (1970-2020). Am recitit imediat studiul cu pricina, rămînînd ușor siderat, neștiind cum să condensez cele 150 de pagini. Varianta rezumatului am exclus-o din prima, varianta selecției este imposibilă și nici compilația nu se simte prea bine, rămînînd operațională doar o versiune inedită *(sic),* bazată pe dezvoltarea sintetică a unor momente-cheie din evoluția grupării.

Astfel, primul moment-cheie a fost chiar anul unu al înființării, adică 1970 toamna, cînd, cu licența în Estetică la bandulieră, am fost angajat cu două jumătăți de normă didactică, pe de o parte la Școala de Artă, unde am dezvoltat un cineclub pe care l-am botezat Atelier 16, pentru a realiza filme de scurtmetraj, și, pe de altă parte, am preluat catedra de Estetică de la Liceul de Artă din Arad. Cîteva decenii, acesta a constituit principala sursă și resursă umană pentru punerea în practică a proiectului teoretic „kinema ikon“, proiect care presupunea producerea unor filme experimentale de către autori exclusiv din afara cîmpului cinematografic, adică graficieni, pictori, fotografi, arhitecți, muzicieni și scriitori, enunț definitoriu care circumscrie corect specificitatea demersului teoretic și practic rezultat din activitatea grupării „kinema ikon“ în etapa dintre anii 1970 și 1989, cînd au fost realizate 62 de filme experimentale de autor. Această etapă a mai cuprins organizarea a trei simpozioane interdisciplinare: filmul experimental ca gen estetic (1980), apoi despre invarianții creativi (1984) și despre invariantul numit interval (1988). În acei ani, nu mai puțin de 16 membri ai grupării „kinema ikon“ au fugit peste granițe, stabilindu-se în California, foarte aproape de Hollywood, ceea ce ne-a adus în atenția organului represiv numit Securitate. A urmat, firesc, interdicția de a participa la evenimente culturale în Occident. Abia în anul 1995 am avut posibilitatea logistică și financiară de a onora o mai veche invitație făcută de Centrul Pompidou din Paris pentru a proiecta, în spațiul numit Cinéma de Musée, o selecție de 22 de filme experimentale de la atelierul kinema ikon, proiecții urmate de dezbateri și comentarii.

Imediat după revoluția din decembrie '89, gruparea a fost transferată la Museum Arad cu titulatura „kinema ikon_atelier multimedia“, începînd astfel o nouă etapă de creație experimentală sub semnul noilor tehnologii. Am trecut printr-o scurtă tranziție de *video-art* și *mixed media,* la care se adaugă și editarea zburdalnicei reviste *Conversația,* din 1990 pînă în 1994, cînd s-a transformat în *Intermedia* ca urmare a unei „lovituri de atelier“ *(sic)* a tinerilor membri influențați de invazia pixelilor în floare, între care îi menționez în special pe filologul-artist vizual Călin Man și pe informaticianul Caius Grozav. Cei doi au fost principalii vinovați de schimbarea paradigmei, care în primii cincisprezece ani avea ca vector de producție lucrări produse pe computer, pe baza sintagmei riscante de „exclusiv digital“ – instalații „hypermedia interactive“, lucrări pe suport electronic (CD.ROM, DVD) și lucrări pe suport web numite net.art, ultima fiind practicată îndeosebi de către Călin Man *aka* reVoltaire.

În ceea ce am putea numi etapa „exclusiv digital“, dintre 1995 și 2005, s-au petrecut cel puțin patru evenimente remarcabile, musai de a fi notate cu scurte explicații. În anul 2002 am organizat la Muzeul de Artă din Arad un simpozion intitulat „Este sau nu este sistemul digital (și) un nou mijloc de creație artistică?“ la care au participat, timp de două zile, tineri critici de artă și artiști multimedia preocupați de fenomenul artei digitale, prezentînd texte de susținere teoretică a unor lucrări digitale proprii. În acest context, „kinema ikon“ a prezentat lucrarea *alteridem_exe,* constituită din opt proiecte individuale realizate de Peter Hügel, George Sabău, Călin Man, Caius Grozav, Mitzi Kapture, Judit Angel, Ioan Ciorba și Romulus Bucur, eveniment de referință, reflectat într-un număr special al revistei *Intermedia* din același an.

Aceeași lucrare, ușor revizuită și completată, a fost selectată de către o comisie de specialitate pentru a reprezenta România la Bienala de Artă de la Veneția din anul 2003, fiind asamblată în Pavilionul românesc de către Călin Man, numit în funcția de comisar al expoziției, în același timp și coautor, așa cum rezultă din titlul evenimentului notat pe afiș și în catalog, *alteridem.exe 2,* cuprinzînd trei module astfel: „kinema ikon“ cu titlul *alteridem.exe,* încadrat de două module semnate Călin Man, respectiv Esoth Eric și net.art_kit.

„Cultura înseamnă rezistența la distracție.“

PIER PAOLO PASOLINI

„Oamenii cultivați au întotdeauna un cult al trecutului, au ideile generațiilor de dinaintea lor și gustul bătrînilor.“

ERIC EMMANUEL SCHMITT

„Cultura mea: spiritul poporului căruia îi aparțin care impregnează, în același timp, gîndirea mea cea mai înaltă și gesturile cele mai simple ale existenței mele cotidiene.“

ALAIN FINKIELKRAUT

În 2004, consistent epuizați și cu cîțiva membri importanți virusați de emigrare, am înțeles că putem avea probleme de continuitate. Abia am apucat să fim îngrijorați cînd, pe nepusă masă, la o mică expoziție „kinema ikon“ realizată pentru publicul arădean, după ce am constatat o absență totală a acestuia, ne-am trezit cu mai bine de 30 (treizeci) de tineri artiști vizuali, proaspeți absolvenți ai facultăților de artă din Cluj și Timișoara (pe care i-am recunoscut, fiind foști elevi ai Liceului de Artă din Arad, unde predam Estetica). Din acel moment a început o foarte bună colaborare cu ceea ce numesc zona kf, care atunci era *„under construction“*, punînd umărul la demersul artiștilor-manageri Ioana Eremiaș și Gabriel Cosma. Această colaborare a constat în lucrări comune, instalații, expoziții și evenimente la atelier, la sediul kf, dar și prin alte locații. Între aceste din urmă dezvoltări, a avut loc și al patrulea eveniment important din etapa „exclusiv digital“, respectiv participarea a nouă componenți de la kf, în calitate de membri ki, cu tot atîtea lucrări, la expoziția „kinema ikon“ de la MNAC în anul 2005.

Etapa actuală (2005-2020) stă sub semnul „analogico-digital“. Beneficiind de o sală dedicată evenimentelor „kinema ikon“ la Muzeul de Artă din Arad, putem vorbi de o adevărată dezlănțuire expozițională, realizînd în zece ani nici mai mult, nici mai puțin de 50 de expoziții, plus participări la alte evenimente naționale și internaționale. Aceste expoziții/evenimente marca „kinema ikon“ au fost grupate taxonomic de către Călin Man & Ileana Selejan astfel: „seria kinema ikon“ în trei sezoane cu 40 de episode, adică expoziții de autor; apoi „seria Wunderkammer“ cu trei expoziții; apoi „media art festival (mafa)“ cu șase expoziții, și așa mai departe. Nu în ultimul rînd, pregătim semicentenarul din 2020 printr-o expoziție și cîteva cataloage...

***George Sabău** este fondatorul „kinema ikon“ și teoretician al grupului.*

CONFERINȚELE DILEMA VECHE

ARAD, 3-7 Aprilie 2019

Eveniment în cadrul Festivalului de științe umaniste, ediția a V-a

Sala Regele Ferdinand a Primăriei | de la 18.00 și 19.30

Mie 3 APR

Daniel FUNERIU
Europa vs. Opinie vs. Prostie

Augustin IOAN
Out of Africa?
arhitectura colonială ca patrimoniu controversat

Joi 4 APR

Theodor PALEOLOGU
Europa miturilor antice

Sever VOINESCU
Visul lui Pavel și Îngerul cel Nou
două Europe care nu pot să facă una

Vi 5 APR

Mircea VASILESCU
Cultură națională sau cultură europeană?
Despre ce vorbim când nu ne înțelegem

Teodor BACONSCHI
Moștenirea lui Samuel P. Huntington.
Este faptul religios cauza incoerenței europene în secolul 21?

Sala de Concerte a Filarmonicii | de la 17.15, 18.00 și 19.30

Sâm 6 APR

Lansare de carte
Mircea VASILESCU, *Cultura română pe înțelesul patrioților*

Europa versus. Masă rotundă
Moderator Sever VOINESCU

H.-R. PATAPIEVICI
Europa versus Europa

Dum 7 APR

Lansare de carte
H.-R. PATAPIEVICI, *Două eseuri despre paradis*

Andrei VIERU • recital de pian
Între Leipzig și Viena:
mică excursie în muzica occidentală
J.S.Bach, F. Schubert, W.A. Mozart

Andrei PLEȘU
Anti-europenismul european
un dialog cu Sever VOINESCU

EUROPA VERSUS

organizat de:

În parteneriat cu:

Cu sprijinul:

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Ghiveci cu mindfulness și awareness

Au apărut pe piața cursurilor de dezvoltare personală o nouă teorie, o nouă promisiune de viață fără de moarte și de tinerețe fără bătrînețe, un exercițiu miraculos, la sfîrșitul căruia griji, nevoi, necaz, durere se vor duce ca un fum: meditația *mindfulness*. Iată care sînt efectele benefice ale acestui tip de activitate mentală, așa cum sînt descrise într-o revistă de psihologie: „Cu ajutorul tehnicilor de meditație *mindfulness* putem ajunge la o înțelegere de sine mai aprofundată, învățăm să trăim aici și acum, fără regrete din trecut sau temeri legate de viitor." Deci scopul ar fi să trăiesc euforic de azi pe... azi, să nu mă deranjeze nici o neliniște, nici o îndoială, să am memoria scurtă și să zîmbesc decerebrat la orice mi se pare că mi-ar putea strica ziua. Ca orice program serios de dezvoltare personală, „*mindfulness*-ul" este livrat „cursanților" cu poleială de veche învățătură budistă și cu sclipiciul cercetărilor profunde, făcute pe tărîm american, asupra calității vieții.

O asemenea metodă de succes nu putea rămîne în afara cursurilor de *parenting*. Tehnica se numește „*parenting*-ul conștient" (!) și este descrisă astfel de cei care au inventat-o, doi profesori de la Universitatea din Massachusetts: „starea de atenție conștientă *(mindfulness)* este sinonimă pentru starea de conștientizare *(awareness)*... Cînd aducem conștientizarea în cadrul parentajului, prin cultivarea prin practică a stării de *mindfulness*, aceasta ne poate conduce la o analiză și o înțelegere mai profunde atît a copiilor noștri, cît și a propriei noastre persoane. Starea de *mindfulness* are potențialul de a penetra suprafața fenomenelor și comportamentelor trecute, permițîndu-ne să ne vedem copiii cu o mai mare claritate, să privim atît în interior, cît și în exterior și să acționăm cu un anumit nivel de înțelepciune și de compasiune pe baza a ceea ce vedem în momentul respectiv." Cum se întîmplă minunile acestea? Meditînd în stil budist. Simplu. Clar pentru toată lumea. Dacă dau la o parte toată prosteala cu *mindfulness* care este sinonim cu *awereness* și cu *penetrarea fenomenelor trecute*, jur cu mîna pe inimă că ideile acestor doi profesori le-am citit în mai toate cărțile de pedagogie bune, scrise cu mult înaintea celor doi universitari americani: fii atent la copilul tău, nu te lăsa zdrobit de propriile nemulțumiri și frustrări, nu-i pune pe umeri visurile tale neîmplinite, ajută-l să învețe în ritmul propriu, ascultă-l și stîrnește-i întrebări etc. Ideea că doar meditînd în poziția *lotus* ajungi să faci „*parenting* conștient" e bulversantă...

Pe un alt site, în jurul aceluiași subiect, găsesc alte mărgele de înțelepciune: „Vrei un copil mai liniștit? Iată cum te ajută tehnica de *mindfulness*". Păi, cu un asemenea titlu, ai dat lovitura: zeci de mii de părinți vor citi cu sufletul la gură metoda infailibilă prin care nu vor mai avea răcnete dimineața în fața periuței de dinți sau a șireturilor înnodate, ori seara în fața temelor. Și ce află? O rețetă cu efect soporific asupra copilului: îl pui pe un scaun, îi dai în mînă o stafidă, îl rogi să o pipăie, să o miroasă, să o observe, să o descrie, apoi să o mestece și să îți spună ce simte, „să fie conștient de ceea ce simte cînd mănîncă stafida", apoi îi spui să mai stea puțin liniștit și să respire ușor. Păi, dacă în final, tot la rugămintea de a sta puțin liniștit ajungi, la ce bun atîta tapaj cu tehnici de peste mări și țări? (Atenție! Să nu credeți că aceste cursuri costă o nimica toată: dai bani grei ca să înveți să faci ceea ce orice pedagog, părinte sau educator face de sute de ani: îl pune pe copil să observe obiectele din jurul lui).

Un alt sfat, o altă idee miraculoasă, nici măcar originală.

Un alt sfat, o altă idee miraculoasă, nici măcar originală, căci e vîndută în zeci de cursuri de *parenting:* „Consideră-ți copiii ca fiind perfecți asa cum sînt. Încearcă să faci efortul de a avea o stare de acceptare a lor și de bunătate, mai ales atunci cînd îți este cel mai greu să faci acest lucru." Bine, dar copiii *nu* sînt perfecți. Și dacă nu află asta din copilărie, pe un fond de dragoste și protecție, o vor afla, adulți fiind, cu mai puține menajamente, din partea comunității. Cît despre eforturi de acceptare și bunătate, ei bine, poți începe să le exersezi *tocmai* pornind de la premisa că nici tu, ca părinte, nici el, ca fiu sau fiică, nu sînteți perfecți. A nu fi *„aware"* de asta nu prea seamănă a *mindfulness*...

De fapt, ceea ce propun astfel de cursuri adulților este să se transforme în niște ființe inodore, incolore, insipide, fără ficat și fără trecut, fără de țară și fără de biografie. Ființe universal valabile. Greșit, din punctul meu de vedere: vom avea mirosul, gustul și culoarea celor care ne-au fost prin preajmă, în formare. Copiii noștri le vor moșteni. Important este cum și cît, astfel încît să le lăsăm destul loc pentru propriile mirosuri, gusturi, culori.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

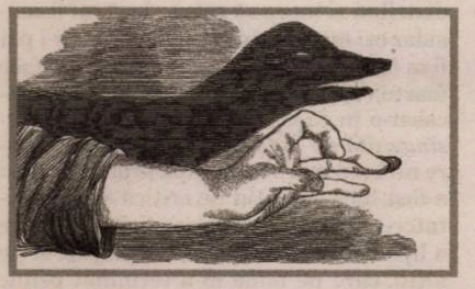

Iaromira POPOVICI

bazar

Mamelor...

N-am fost niciodată o fană a zilei de 8 Martie, mi-a ajuns, cumva, 1 martie. 8 Martie, cu toate conotațiile ei feminine și feministe, n-a avut niciodată, cel puțin pentru mine, farmecul zilei de 1 martie. O asociez cumva cu perioada comunistă – deși știu că nu provine din epoca de atunci – în care duceam tone de flori la școală tovarășelor profesoare. Și cînd trebuia să recităm diverse poezii festiviste în onoarea respectivei zile.

Desigur, timpul a trecut și, pe vremea cînd copilul meu era mic, s-au spulberat conotațiile ideologice, dar s-a păstrat ceva din spiritul festivist cu orice preț: copiii erau puși, la grădiniță (o grădiniță particulară de care nu am de ce să mă plîng, de altfel), să mestereasca diverse obiecte pentru mamele lor. De la felicitări la coșulețe, toate alambicate, cu lipituri și colaje. Înduioșătoare, de altfel, pentru că erau făcute de propriul copil. Dar nu la inițiativa lor, nu cu destulă imaginație: erau rodul indicațiilor, ce-i drept democratice, ale unei educatoare.

La școală, prin anii 2000, se întîmpla același lucru, dar mai controlat: învățătoarea, altfel pricepută, aprecia operele copiilor duse la bun sfîrșit într-un mod cît mai îngrijit, eventual cu ajutorul părinților. De altfel, erau cîteva mame, membre ale comitetului de părinți, care cu asta se învredniceau: ajustau lucrările copiilor lor, în așa fel încît să nu mai pară făcute de mîini inocente și neinițiate.

Au trecut și momentele astea, bănuiesc că acum lucrile s-or mai fi schimbat și creativitatea ocupă un loc mai de frunte, cel puțin în anumite stabilimente educaționale. A trecut și timpul meseriei mele de mamă cu normă-ntreagă – în sensul că al meu copil a crescut și nu mai trebuie să mă țin după el tot timpul. Sau trebuie, într-un alt fel, aparent mai simplu, dar, de fapt, mai complicat. Un fel, însă, care-ți mai permite timp liber, care-ți mai dă voie să te ridici cumva deasupra situației și s-o evaluezi.

S-au schimbat mult, cred, accepțiile asupra maternității. Sînt diferite chiar de cele ale anilor 2010, darmite de cele ale anilor 2000, '90, ca să nu mai vorbim de cele din perioada comunistă ori interbelică. Cred, cumva, că unele din lucrurile de acum, dacă nu sînt exagerate, se apropie de aspirațiile mele din toate perioadele: măcar, cel puțin în anumite medii, s-a terminat cu pedepsele corporale și de alt ordin. Am detestat mereu genul ăsta de educație, în care lucrurile nu se făceau cu vorba bună și prin explicații, ci prin constrîngeri absurde. Copilul, repet, cel puțin în anumite medii, echilibrate (sînt știute, din nefericire, și cazurile sociale grave din zonele de sărăcie extremă și nu numai), e tratat ca o ființă umană și nu precum un cățel căruia i se spune cum și unde să stea frumos. Nu mai e cenzurat de părinți, e lăsat să se exprime, uneori prea mult (cînd se transformă într-o versiune a domnului Goe).

Noua formă de „teroare" a părinților din zilele noastre e însă alta: pomparea cu diverse activități în ale lor odrasle. Evident, pentru binele lor. Pentru a le asigura un viitor. E OK dacă puradelul face engleză și un sport, dar dacă are cîte o activitate extrașcolară cam în fiecare zi a săptămînii... E adevărat, ca să fii competitiv, dacă ai avut norocul să te naști nu într-un sat uitat de lume, nu într-o familie care trăiește doar din alocația ta, ci într-una din clasa mijlocie, cu oarece venituri stabile, e de bonton să știi puțin pian, să desenezi după reguli, franceză sau germană, pe lîngă engleză și informatică, de mic. La care se adaugă tot soiul de ateliere, fie ele de creație sau știință, lectură, *creative writing,* magie, ikebana, antreperenoriat, *debate,* dans.

Orice. Poate fi orice. În zilele noastre, copilul tău poate învăța aproape orice. Ideea e să nu ajungi să decizi tu în locul lui. Să alegi tu pentru el ce ți-ar plăcea sau ți-ar fi plăcut ție, într-o copilărie mai puțin ofertantă și apetisantă. Să nu faci transfer între tine și copilul tău, să nu-ți asmuți frustrările asupra lui. Și asta se simte și se vede în special cînd e vorba de participarea la diverse concursuri: una e cînd copilul vrea, și cere, și insistă să participe; și alta cînd mama, care și-a ratat șansa celebrității, cît de mici, la vremea ei, își împinge odrasla de la spate, mai deschis, mai sugerîndu-i...

Copiii trebuie lăsați să aleagă. Sigur, dacă ne cer sfatul sau dacă-i simțim nehotărîți, e firesc să-i sfătuim. Dar fără să dăm buzna asupra lor, fără să facem caz inutil de vîrsta și experiența noastră. Iar apoi, dacă intră pe un făgaș, să nu-i împingem de la spate precum proprietarii sau pariorii pe caii lor intrați în cursă. Desigur, rezultatele contează. Contează în sensul în care trebuie să fie un pic peste linia de plutire, cît să nu scufunde corabia. Dar competitivitatea exagerată, inocularea dorinței de a ieși primul sau printre primii, cu orice preț, pot fi nocive. Și pot distruge alte valori, precum altruismul sau spiritul de echipă. Sper să ajungem să ne educăm copiii și întru valorile morale, pe lîngă cele intelectuale.

„Am dreptul să contrazic cheia propriei mele montări“

– interviu cu regizorul Andrei MĂJERI –

***Andrei Măjeri** (n. 1990) este absolvent și actualmente doctorand al Facultății de Teatru și Televiziune din cadrul Universității „Babeș-Bolyai“ din Cluj-Napoca. Regizor premiat, anul trecut a pus în scenă mai multe spectacole:* Amplexus *(după un text propriu), Teatrul Dramatic „Elvira Godeanu“ din Tîrgu Jiu,* Medea's boys, devised theatre, *Teatrul Apollo111 din București,* Meșterul Manole *de Lucian Blaga, Teatrul Național din Cluj-Napoca, și* Dragă doamnă profesoară *de Ludmila Razumovskaia, Teatrul Municipal din Baia Mare.*

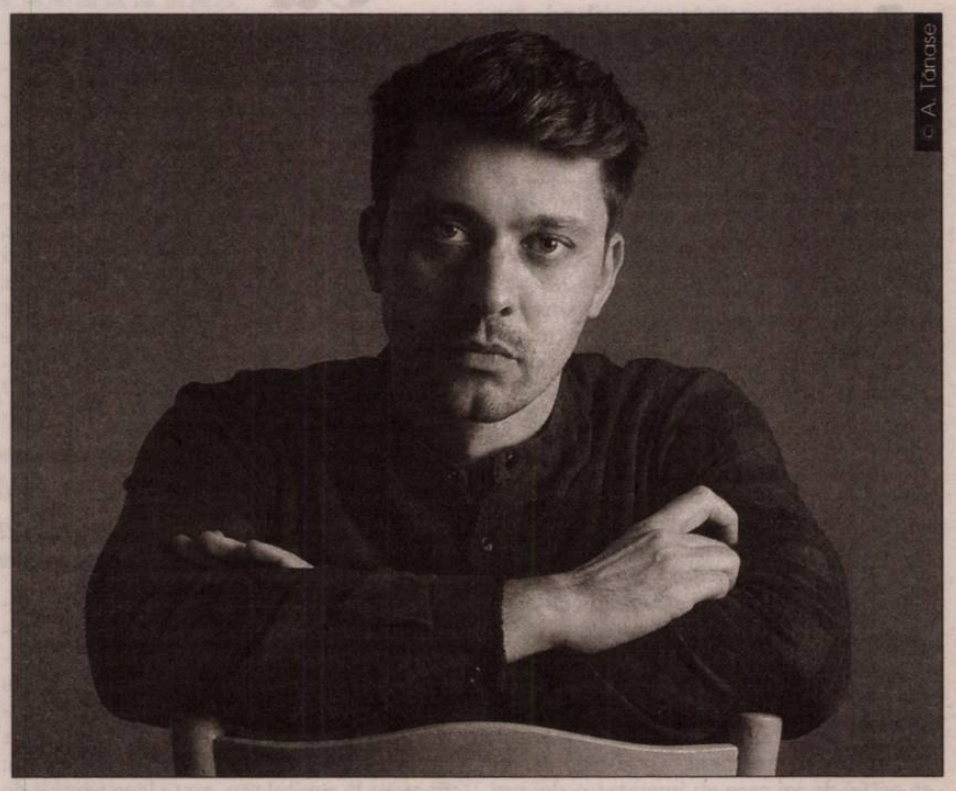
© A. Tănase

Ce v-a dat sau ce v-a luat școala de teatru, cu ce v-a îmbogățit sau ce nemulțumiri v-a provocat?

Școala mi-a oferit un mediu sigur în care să pot experimenta, mi-a prilejuit întîlniri cu niște oameni pe care îi apreciez foarte mult (atît colegi, cît și profesori). Desigur, e preferabil să îți amintești situațiile pozitive, pe cele care nu au fost tocmai plăcute e mai bine să le ștergi din memorie. Dar pot să spun și ce mi-a luat școala: au fost situații în care ni se spunea că regizorul trebuie să fie doar regizor și că trebuie să renunțăm la tot pentru teatru, iar eu, în naivitatea vîrstei, am crezut asta și, prin urmare, cel puțin în anii studiilor de licență, mi s-au estompat niște pasiuni care, din fericire, au revenit. Mă lupt să le regăsesc rolul în viața mea.

Una dintre recentele dumneavoastră realizări este faptul că scrieți piese de teatru pe care le montați în propria regie.

Amplexus este al treilea text dramatic semnat de mine, după *Dingo Dogs* și *Spoiler Alert*. Am început să scriu cînd am intrat la master, pentru că în facultate am închis acest robinet, întrucît, așa cum am menționat, ni se spusese că regizorul trebuie să fie doar regizor. Renunțasem la pictură, la a scrie poezii, la toate pasiunile. La master mi-am dat seama că lucrurile stăteau cu totul altfel. Oricum, decisesem să nu montez imediat după absolvirea facultății și să mai aștept doi ani și, pe acest fond, am descoperit că am în mine niște povești care trebuiau spuse și am încercat să le găsesc o umbrelă. Textele mele – și cele pe care le-am scris, și cele pe care le voi scrie – sînt conectate într-o metastructură metaforică. Toate au ca pivot central dihotomia om-animal. *Dingo Dogs* s-a construit în jurul paralelei om-cîine, *Spoiler Alert* în jurul relației om-stup de albine, iar în *Amplexus* metafora este cea a ritualului de împerechere al broaștelor, în care masculul mai mic se atașează de femelă și rămîn lipiți mai multe zile. Acesta a fost gîndul de pornire, o imagine relevantă pentru ce aveam de spus.

Există elemente biografice în piesele dvs.?

Există, desigur, dar ele sînt puternic ficționalizate. Autoficțiuni le-aș zice. Chiar și cînd aleg un spațiu manifestat prin ceva care nu se află în proximitatea mea (în cazul *Amplexus*, Suedia), am tendința de a mă îndepărta de ceea ce îmi este foarte familiar. Nu aș putea niciodată să scriu despre ceva ce îmi este foarte aproape, pentru că simt că nu aș ști să așez în pagină. Pe mine distanțarea mă ajută. Am făcut o cercetare amplă despre Suedia pentru *Amplexus* și am luat decizia de a elabora o structură pornind de la melodiile formației ABBA. E o structură voit marcată de clișee. Mă atrage zona aceasta eurovizionistică, am în mine o doză importantă de kitsch asumat sau, dacă vreți, un soi de *flashiness*, de *flamboyance,* specifice lumii disco. Am crescut cu kitsch-urile muzicale ale anilor '90, aveam în casă CD-uri cu Mike Oldfield sau Kelly Family, apoi au apărut „prostioarele“ muzicale românești de la începutul anilor 2000 și *song*-urile din telenovele. Cînd eram mic nu ascultam muzică clasică. Pe mormanul ăsta de sonorități îmi chem eu sensibilitatea și îmi construiesc emoțiile artistice. Prietenii mei sau actorii alături de care lucrez ajung să se molipsească uneori de la „hit-urile“ pe care le scot de la naftalină.

Ce mi se pare mie îmbucurător la dvs. și la colegi de-ai dvs. care nu au împlinit 30 de ani e faptul că nu vă instalați în comoditatea unei semnături, a unui stil finisat și definitiv. Cum vă raportați dvs. la cimentarea unui stil la un regizor? Cît de benefic e ca ea să existe?

Recunosc că mă sperie această problemă a stilului pentru că refuz să mă fixez în abordarea: „Tu ești acela care face așa și doar așa“. Apoi cronicarii și spectatorii ajung să îți sugereze să faci tot așa pentru a ști cum să te citească, pentru că vor să aibă de-a face doar cu acel mod al tău de manifestare. Asta înseamnă, de fapt, pentru un artist, că el materializează un gînd exterior operei sale, ceea ce e înfiorător. Din afară se văd, cu siguranță, obsesii reiterate, tendințe de a atinge niște zone tematice, anumite planuri estetice, ceea ce e normal să existe, dar cred că un stil bătut în cuie e o formă de inexistență teatrală sau de existență muzeală. De exemplu, voi monta la Teatrul Evreiesc din București un vodevil (gen pe care nu l-am mai experimentat pînă acum), la Teatrul Maghiar din Cluj repet pentru prima oară într-o altă limbă (pentru spectacolul *Las Meninas),* iar în curînd sper să am ocazia să pun în scenă un spectacol pentru copii. Sigur că toate se bazează (sau se vor baza) pe texte care îmi plac, dar mi le asum ca experiențe noi, cu care nu m-am mai întîlnit și care mă feresc de a încremeni în ceva previzibil. Nu poți, ca regizor, să fii obsedat de același lucru toată viața. Totuși, eu cred că pot exista anumite obsesii gestuale, obsesii aferente unor obiecte, sau fetișizarea unui actor, dar nu poți livra la nesfîrșit aceeași imagistică, nu te poți autocita la infinit, ceea ce din păcate observ adesea în teatrul românesc. Desigur, eu pot fi obsedat de un anumit tip de personaj, pe care să îl testez, să îl interoghez ca tipologie în mai multe spectacole, dar în nici un caz în același mod. De acest pericol al stilului sînt amenințați și actorii care pică în plasa unor scheme care prind la public. Actoria de tipologie mi se pare sinistră, de secolul al XIX-lea, cînd un actor putea să joace la infinit junele prim.

Dvs. puteți lucra cu actori cu care nu rezonați?

În meseria noastră te poți păcăli pentru că, inevitabil, există atașamente emoționale, dar și trădări. Eu, după ce îi distribui și încep să repet, dacă nu îi consider cei mai buni din univers nu mi-i pot fixa în minte și-n suflet, iar asta mă face foarte vulnerabil. Cel mai grav mi-am încasat-o în cazul spectacolului *Nunta însîngerată* de la Craiova, spectacol pe care nu l-am mai văzut după premieră, deși a fost bine receptat de critică și de spectatori. Acolo am descoperit cu întîrziere o lipsă de caracter (care a molipsit și pe alții), care pe mine m-a terminat psihic în acel moment. După o lună de depresie, mi-am dat seama că nu eu trebuie să schimb oamenii, că nu e musai să fiu iubit acolo unde nu există un minim fundament de respect. În ceea ce mă privește, am înțeles că e suficient să fiu foarte bine pregătit și să manifest atenție la oamenii pe care îi distribui. Nu mai cred că un artist poate să fie genial pe scenă și un mare nemernic dincolo de ea. Această tipologie de secol XIX va dispărea, sînt convins. Cei care n-o vor înțelege se vor autoelimina. Am mai avut un caz în 2018, dar de data asta nu mi-am mai permis să sufăr. Am scos bisturiul și am eliminat orice legătură bolnăvicioasă.

Credeți în competiție?

Sîntem prea diferiți pentru ca ea să fie reală dincolo de propria identitate. Nu cred în artă *versus* artă.

În ce măsură familia vă ajută, prin existența ei?

Personal, nu am ce traume să împărtășesc, pentru că am avut o copilărie fericită. De mic mi-am asumat o maturitate pe care nu o aveam neapărat, cred că eram chiar penibil în maturitatea mea incipientă, dar familia mea a acceptat ușor asta, dîndu-și seama că sînt un pic... altfel. Eu pot să susțin ferm că părinții mei nu sînt doar o parte a echilibrului meu. Ei sînt echilibrul meu.

(varianta integrală pe www.dilemaveche.ro)

a consemnat Gina ȘERBĂNESCU

> *„Mă atrage zona aceasta eurovizionistică, am în mine o doză importantă de kitsch asumat.“*

Medea's Boys
© C. Popescu

Adina POPESCU

Copiii, literatura și politica

– cîteva impresii de la Livre Paris –

© E.N. Ngoc

Este al doilea tîrg mare de carte la care particip, după Tîrgul de la Leipzig, în 2016, cu care, de altfel, am tentația să-l compar pentru că, la fel ca acesta, și Livre Paris e, în primul rînd, un tîrg pentru public. Așadar, întîlnirile profesionale dintre editori, autori, traducători, agenți literari (din țările în care aceștia chiar există) etc. sînt pe planul doi, contează mai mult expunerea (dar și vînzarea) cărților și, desigur, cititorii. Salon du Livre a fost înființat în 1981, iar din 2016 se numește Livre Paris. Aparent, nu este un tîrg foarte mare, ca întindere, aș îndrăzni să spun că este un pic mai mare decît Bookfest București, ocupă un singur pavilion expozițional (în care te pierzi, e adevărat) de la Porte de Versailles, spre deosebire de Tîrgul de la Leipzig, care are vreo șase, însă e spectaculos și plin de diversitate – anul acesta au venit distribuitori și vînzători de carte din 100 de țări, inclusiv din țări africane precum Coasta de Fildeș, Maroc, Algeria (cu un stand mare unde tot timpul a fost înghesuială și coadă, dar este firesc interesul imigranților din Paris față de țările de origine), 1200 de expozanți, peste 35.000 de nume de autori și aproximativ 180.000 de vizitatori. Au mai fost prezente cu standuri publicații de prestigiu precum *Lire, Le Figaro, L'Express, Libération,* televiziuni precum Arte au transmis în direct, ceea ce la noi nu se întîmplă, din păcate. Dintre scenele pentru lansări și dezbateri cele mai populare s-au dovedit a fi Scène Jeunesse, Scène BD și Scène Young Adult, copiii le-au luat cu asalt ca să-și cunoască autorii preferați și ca să participe la diferite ateliere, de altfel în fiecare zi, pînă în ora prînzului, aveai senzația că ai nimerit într-un tîrg de carte al copiilor, clase întregi și autocare pline de copii, cei mici de tot purtau niște veste (nu galbene) ca să nu se piardă prin mulțime, grupuri de adolescenți care acaparau zonele de relaxare din preajma cafenelelor și care, exact ca la Leipzig, se așezau pe jos, în cerc, fiecare cu cîte o carte în mînă. Să vezi atîția copii de toate vîrstele interesați de cărți îți dă un sentiment de bine, mă bucur că și profesorii de la noi au început să aibă astfel de inițiative, să-și ducă elevii „în excursie" la un tîrg de carte, ca să vadă autori în carne și oase, de aici pleacă, de fapt, totul. Am mai observat, la standuri, o explozie a cărților de tip roman grafic (fără să mai punem la socoteală BD-urile, la francezi există totuși o tradiție pe care am preluat-o și noi un pic, prin anii '80, cu *Pif* și *Rahan,* dar și cărțile manga, mai nou în trend peste tot), bijuterii de cărți, „obiecte" de care te poți îndrăgosti pur și simplu. Dar și foarte multe albume și enciclopedii cu titluri *catchy* de tipul *Un kilogram de cultură generală* (cartea chiar cîntărea un kilogram), cărți educaționale, inclusiv de educație sexuală pentru vîrstele mici – *Cum vin copiii pe lume? (și alte întrebări pe care nu le puteți adresa părinților).*

Și dacă ar fi să definim Europa într-un singur cuvînt?

Prezența constantă a copiilor și cărțile pentru ei sînt importante la orice tîrg, totuși miza ediției de anul acesta a fost cu totul alta – celebrarea patrimoniului literar european și rolul literaturii în construcția unei Europe deschise. De altfel, nu a existat o țară invitată de onoare conform tradiției, ci un întreg continent: Europa, toate dezbaterile din tîrg s-au învîrtit în jurul „contextului european", al actualității politice și al modului în care aceasta se reflectă în literatură și nu numai. În jurul scenei Europei s-au aflat standurile statelor membre, printre care și standul României organizat de Institutul Cutural Român, cu motto-ul: *„2019 – L'année de la Roumanie en Europe"* și cu un performance al artistului Valeriu Pantilimon. Cărțile scrise de autori români – Cioran, Eugen Ionescu, Panait Istrati, dar și autori contemporani – s-au vîndut (bine, din cîte am înțeles) la librăria europeană, de fiecare dată cînd am trecut pe acolo erau vizitatori care le răsfoiau, există în Franța o curiozitate vie legată de România, poate chiar mai mult decît atît. Temele recurente din dezbaterile de la standul românesc, dincolo de cele specializate, cum ar fi o excelentă dezbatere în trei părți despre traducere, text și nuanțe, limbă nativă, adaptarea textului etc., au fost cumva cele așteptate și de publicul francez – Est *versus* Vest, regimul comunist și generațiile lui, dictatura, Occidentul văzut ca un *escape,* idealizat, deschiderea granițelor și în cele din urmă dispariția lor. „30 de ani de la întoarcerea în Europa" (o dezbatere moderată de Cristina Hermeziu) – scriitoarele Gabriela Adameșteanu, Ioana Pârvulescu și Adriana Babeți povestesc despre Occident ca o fantasmă, un miraj pentru români, înainte de 1990, apoi despre relația lor personală cu Occidentul, despre trecerea frontierei care acum a devenit la fel de facilă ca și cum ai merge de la București la Cluj sau la Timișoara, mirajul treptat dispare, „viața nu mai e în altă parte", apropo de Milan Kundera, pomenit și el în dezbatere, la fel și Paul Ricœur, „trecutul care nu trece", tema uitării – ce ar trebui să uităm? ce ar fi bine să ținem minte? avem în ADN-ul nostru o componentă culturală europeană? Și dacă ar fi să definim Europa într-un singur cuvînt? „Libertate", spune Ioana Pârvulescu, „Cultură", spune Gabriela Adameșteanu, „Cultură liberă", spune Adriana Babeți și în timp ce pe scena Europei se discută despre Monica Lovinescu, despre comunism și despre mici sau mari exorcizări necesare, la o scenă alăturată copiii francezi izbucnesc în urale atunci cînd un popular ilustrator le desenează rînd pe rînd personajele preferate, face parte din farmecul Tîrgului de la Paris, două lumi atît de diferite pot coexista în același spațiu, se întrepătrund, un *atunci* și un *acum.* De altfel, ce mi-a plăcut cel mai mult la Livre Paris este faptul că e un tîrg foarte „cald", oamenii interacționează, se cunosc între ei, socializează (în prima seară, înainte de deschiderea pentru public, editorii și autorii au ciocnit cîte un pahar de șampanie, o idee excelentă care s-ar putea prelua și la Bookfest, de pildă), librarii prezintă cărțile aproape fiecărui cititor în parte, dau sugestii, explicații necesare, nu sînt doar negustori de cărți, par mîndri de meseria și de menirea lor, în fond, publicul e animat, participă, are reacții, spre deosebire de publicul german de la Leipzig, care e în primul rînd un public atent și disciplinat. Apropo de public, cîteva sute de cititori de toate vîrstele (inclusiv copii de 2-3 ani care făceau tumbe pe covorul roșu) au fost prezenți la poate cel mai important eveniment al Tîrgului, întîlnirea cu Orhan Pamuk, cu ocazia lansării romanului *Femeia cu părul roșu* la Editura Gallimard (cel mai mare stand al unei edituri franceze și cel mai *glamour).* Un Pamuk (pe care l-am văzut pentru prima oară *live)* foarte firesc, fără prețiozități, fără fițe, un om care transmite dincolo de ceea ce spune, prin atitudine, un mare scriitor care vine dintr-o familie din Turcia pro-occidentală și cu o admirație profundă față de Europa, și care afirmă că nu mai este optimist, pentru că în urmă cu cîțiva ani în Turcia încă mai exista libertate de exprimare, acum nu mai există și fără libertatea de exprimare nu mai poate exista nici democrația. Așadar nu mai este deloc optimist, a devenit mai degrabă ironic și orecum tot ironic spune că Europa, aparent, a fost recunoscătoare Turciei pentru că i-a ținut la distanță pe migranții din Siria, iar acum, cînd democrația din Turcia are mari probleme, nu simte o fraternitate a Europei față de vecina sa (apropo de *Liberté, égalité, fraternité),* o îngrijorare reală.

E un tîrg foarte „cald", oamenii interacționează, se cunosc între ei, socializează.

Apoi Pamuk lasă în urmă „contextul european" și povestește despre Muzeul Inocenței de la Istanbul – primul muzeu din lume care a fost mai întîi ficțiune și apoi a apărut în realitate, despre obiectele pe care le-a colecționat, despre romanul pe care îl lansează în limba franceză și despre faptul că „nu există umanitate fără dragoste", îi place să observe mintea unui bărbat îndrăgostit și îi mai place să fie atent la o anumită aură a obiectelor, obiectele înseamnă o recuperare a trecutului. La final este inevitabil întrebat despre Nobelul său și spune că nu-i înțelege pe alți scriitori care, după ce primesc premiul, încep să se plîngă că le sună tot timpul telefonul și că devin brusc prea ocupați, că nu mai au timp de nimic. Orhan Pamuk, cel de după Nobel, a muncit mai mult decît înainte, a fost bucuros că a avut în sfîrșit bani cu care să-și termine mai multe proiecte, inclusiv Muzeul Inocenței, așa că încheie cu următoarea concluzie: „Sînt fericit cu premiul meu și îl recomand oricui". Un discurs fermecător, așa că plec de la Tîrgul Livre Paris ușor aeriană și cu un chef nebun de scris.

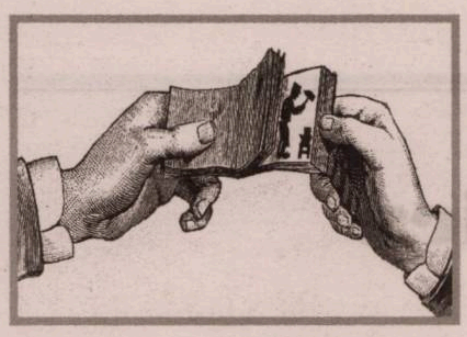

Marius CHIVU

feedbook

O recuperare necesară

● Sorana Gurian, *Povestea unei lupte*, traducere de Sorin Gherguț, Institutul Cultural Român, 2017.

Scriitoarea cu cea mai aventuroasă și totodată cea mai automistificată biografie din întreaga noastră literatură, Sorana Gurian (1913?-1956) este, astăzi, cunoscută doar de o mînă de literați.

Sara Gurfinckel, pe numele ei adevărat, născută în județul basarabean Tighina într-o familie înstărită de evrei, a urmat studii (neterminate) de filozofie și filologie la Cernăuți și la Iași și s-a bucurat de admirația unor Camil Petrescu, datorită căruia a publicat la *Revista Fundațiilor Regale*, și mai ales a lui Eugen Lovinescu („unul din cele mai remarcabile talente literare ce am avut ocazia să cunosc în ultimii ani"), în cenaclul căruia a citit. A debutat însă tîrziu și într-un moment nefavorabil: în 1945, cu romanul *Zilele nu se întorc niciodată* (reeditat după Revoluție, dar de negăsit), urmat imediat de un volum de povestiri, *Întîmplări dintre amurg și noapte* (1946, niciodată reeditat). Bănuită că ar fi avut legături cu Gestapo-ul, dar și cu serviciile secrete franceze și britanice, „demascată" în presa comunistă că ar fi dus în perioada războiului o politică duplicitară, etichetată drept autoare de literatură erotică de consum („scrie pentru un public needucat artisticește", scria în epocă Ovid S. Crohmălniceanu), o vreme a trăit în semiclandestinitate, pentru ca în 1948 să plece din țară, stabilindu-se la Paris, unde a continuat să scrie în franceză, publicînd încă trei cărți. „O figură extravagantă și controversată este Sorana Gurian, în jurul căreia s-a urzit, după 1948, un complot al tăcerii", scrie Bianca Burța-Cernat în volumul *Fotografie de grup cu scriitoare. Proza feminină interbelică* (Cartea Românească, 2011) într-un amplu și mai documentat capitol dedicat scriitoarei, de unde am preluat toată informația bio-bibliografică expusă aici.

Din aceeași familie literară cu autenticiștii și introspectivii Anton Holban și M. Blecher, aparent fără a se situa valoric sub aceștia, inteligenta și culta Sorana Gurian a împărțit cu ei destinul vitreg al bolii și morții premature. Orfană de mică de mamă, iar în adolescență și de tată, șchioapă (purta o gheată ortopedică), scundă și neatrăgătoare fizic (avea un defect la un ochi), a suferit de tuberculoză osoasă tratîndu-se, pe urmele lui Blecher, în sanatoriul de la Berck, pentru ca la Paris să înfrunte un cancer extins, suportînd succesiv o mastectomie dublă și o histerectomie ce i-au adus moartea la 43 de ani. Constrînsă financiar și de împrejurările politice, a dus o viață deopotrivă extravagantă (se îmbrăca strident, a avut mai multe animale de companie, pisici, cîini lup, ogari, apoi, nemaiavînd voie să lucreze în presă, a deschis un bar boem pe plajă la Mangalia) și misterioasă pînă la clandestinitate (rămîne ca cineva să documenteze serios presupusele ei colaborări cu serviciile secrete). Comportamentul ei provocator și predispoziția de a-și mistifica biografia la granița dintre mitomanie și minciună (și-a inventat studii, un mariaj, a trăit sub identități false, a făcut declarații contradictorii) sînt puse, în mod plauzibil, de Bianca Burța-Cernat pe seama unor complexe ale infirmității și femeii singure.

În cei cîțiva ani trăiți la Paris, unde i-a cunoscut pe Malraux, Mauriac și Gabriel Marcel, a reușit să publice jurnalul *Les Mailles du filet* (1950, tradus în anul 2000 și în română), romanul *Les Amours impitoyables* (1953, remarcat de Albert Camus) și acest *Récit d'un combat* (1956), jurnal de boală publicat cu cîteva luni înaintea morții. Pe repede-înainte spus, *Povestea unei lupte* (tradusă foarte bine de Sorin Gherguț) nu este atît „jurnal de front" sau roman, cît mărturia unei femei exilate și grav bolnave, trăindu-și ultima parte a vieții între intervenții chirurgicale, care îi mutilează corpul, și prieteni, care o înconjoară cu dragoste. Notațiile evoluției bolii și introspecțiile cvasi-filozofice pe marginea condiției umane dau măsura, într-un mod dramatic, a feminității și maternității compromise și a tentației sinuciderii *(vezi și fragmentul de mai jos)*.

Analitică și autentică în chip tragic, scrisă febril și sub semnul urgenței pe patul de spital, cu un corp ce-și pierde treptat forma și atribuțiile, cu lirism, dar și cu umor (cu destule ecouri din Blecher: „să fi existat, oare, cu adevărat altceva în spatele realității imediate?"), împrăștiind în contrast maladivul și vitalitatea, disperarea și revelația, căutînd să înțeleagă și să confere un sens suferinței, ultima carte a Soranei Gurian surprinde deopotrivă manifestările bolii, transformările corpului și dinamica mediului de spital (cu tipologia bolnavilor și a medicilor), inclusiv fenomenul medicinei alternative, situat la mijloc între experiment și impostură. Pe măsură ce cartea avansează braț la braț cu boala („moartea își desăvîrșește opera cu mici salve de celule, de celule micuțe, puncte, pictînd poantilist cu tușele unui penel invizibil") structura ei e tot mai puțin narativă și tot mai fragmentară, descriptiv-analitică. Intensitatea acumulată conduce la o formă de convertire, cartea terminîndu-se într-o cheie optimistă și cu un omagiu adus prieteniei.

Institutul Cultural Român are acum datoria să redediteze și să traducă și celelalte cărți ale Soranei Gurian, o scriitoare care trebuie neapărat recuperată.

aproape de carte

Sorana GURIAN

Povestea unei lupte

(fragment)

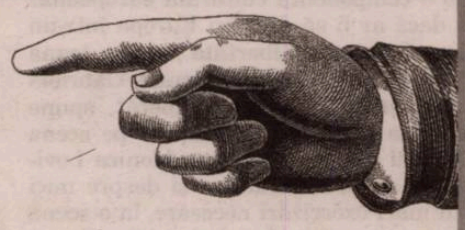

Privind frunzele lucioase ale unui paltin, după o răpăială de vară, Ana Karenina a știut că soțul și fiul ei vor fi nemiloși cu ea. Întinsă pe spate, într-una dintre acele nopți interminabile de spital, privind tenebrele străpunse din loc în loc de lămpi violet, am știut că totul s-a sfîrșit. Spoliată, deposedată de tot ce alcătuise grația, interesul, bucuria, vieții mele, nu mai exista nimic care să-mi justifice dorința de-a trăi, nimic în afară, poate, de încrederea mișcătoare pe care animalele i-o arată omului. Dar n-aveam nici măcar o pisică. Mutilată, cu corpul – sau ce-mi mai rămînea din el – devastat de suferință, întrebîndu-mă dacă n-o să rămîn paralizată pentru totdeauna, lipsită și de cea mai mică rațiune de-a trăi, și fără scuza fricii de moarte! Conștientă și de năpăstuirea mea extremă, și de absurditatea atroce a existenței, refuzam moartea, dorindu-mi-o în același timp cu ardoare. Aspră bucurie, amar orgoliu să-ți asumi, în răspăr cu bunul-simț, servitutea insuportabilă a condiției umane: trăitul. Mă încăpățînam să trăiesc. Redusă la o schiță a ei, e viața altceva decît somn, mese, căldură îndeajuns, odihnă? Nu dormeam, nu puteam mînca, mistuită de febră, visam zăpezi nesfîrșite, banchize. Supusă la cazne, căutam în zadar odihna. Și trăiam. Eram acolo, lucidă, avidă, fericită de cea mai măruntă chemare din afară, de cea mai mică rază de soare. Cu un trandafir apăsat pe buze, savuram vara. O gură de aer proaspătă și eram la izvoare, o rafală de aer străbătînd terenul viral, gol și sordid, îmi aducea vîntul din larg, plajele, marea.

Cuprinsă-n frumusețea lumii, ce mai contau cușca mea de sticlă, zidurile înalte de cărămidă, mirosul de spital, închisoarea de foc a febrei și a durerilor! Legată cu o mulțime de legături fine de ceea ce se cheamă nevoie de a trăi, mă războiam cu mine însămi. Moartea, ce eliberare! Voiam și nu voiam să fiu eliberată. Fără să-ncerc să estompez, să reduc întinderea dezastrului, îmi priveam fără complezență viața. Știam că n-am nimic de regretat, nimic de salvat, nimic de apărat. Nu erau decît ruine, morminte profanate, buruieni. Un oraș ras de... știu eu ce? O invazie de termite, o hoardă mongolă, un nor de lăcuste. Nimic care să fi rămas întreg, nimic care să poată fi reconstruit. Nici un adăpost. Nici măcar pustiul, cu suprafața lui netedă, cu orizonturile lui. Doar o zonă acoperită de moloz, de bălți, de zoaie. Trecutul... Și unde erau acum țărmurile Babilonului cu sălciile lor, cu apa ca oglinda? Cum să cînt amintindu-mi de Sion?... Să trăiești – asta înseamnă să trăiești? Ca o ciupercă-n umezeala unei pivnițe, pe un strat purulent de disperare?

PUBLICITATE

Cosmin CIOTLOȘ

pe de altă carte

Orașele invizibile

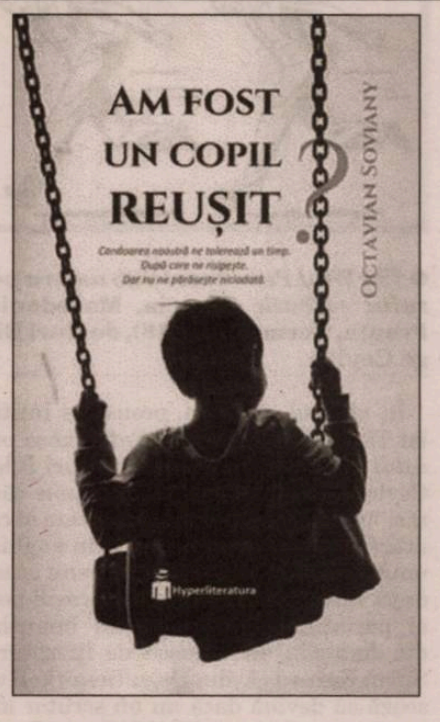

● **Octavian Soviany, *Am fost un copil reușit?*, Hyperliteratura, 2018.**

Într-un fel de colofon care încheie memorialul primilor ani ai lui Octavian Soviany, titlul cărții e citat ușor diferit: cu un *oare* în plus. Va fi fost o variantă de lucru, între timp abandonată? Tot ce se poate. Cert e că modificarea, minoră cum este, face un bine întregului, venind să tempereze un efect retoric inutil, de care, la urma urmei, confesiunea aceasta e cu totul străină. Estet radical, poate cel mai radical dintre scriitorii români impuși după Revoluție, Soviany nu e tentat de poza moral-metafizică. La ce bun? În definitiv, Soviany e departe de a se afla într-un moment bilanțier. La aproape 65 de ani (îi va împlini pe 23 aprilie), el se arată mai productiv ca oricînd. Scrie, traduce și publică într-un ritm alert, la un nivel de excelență, și probabil că doar numărul mare de fronturi pe care le-a deschis face ca lucrul să nu sară în ochi cronicarilor. Au trecut abia cîțiva ani de cînd restituia, într-o versiune proaspătă și integrală, baudelairienele *Flori* ale *Răului* și deja au fost completate, într-un soi de serial decadentist, de un Verlaine (cu *Poeme saturniene)* și un Gautier (cu *Emailuri și camee)*. În toamna aceasta, ca în joacă, Soviany a mai dat, la aceeași editură Hyperliteratura, o *Carte* a *răstălmăcirilor,* pe patruzeci și cinci de voci, de la Compiuta Donzella Fiorentina la Delmira Agustini. Și asta doar în pauzele de scris… Eșantionul mă scutește să mai reconstitui bibliografia principală, de două ori mai întinsă. De-ajuns să spun că, din cît a lăsat să se vadă dincolo de cortină, autorul are pe masa de lucru o masivă trilogie romanescă.

Pe acest fond, *Am fost un copil reușit?* este și nu este o schubertiadă. Este, în măsura în care reprezintă un filon colateral. Și prin dimensiuni, și prin natură, căci Soviany nu e un obișnuit al luminilor rampei. Captiv al muncilor sale (e un artist, adică un *artifex),* el se plasează arareori în centru. Publicitatea nu-l atrage. Are, de altfel, alura unui mare discret, pentru care foaia albă, cu promisiunea unei improvizații, e mai de preț decît un afiș glamouros. Și nu-i o întîmplare că tonul în care sînt redactate aceste amintiri e unul deliberat egal, fără denivelări și emfaze. Nu pentru că Soviany nu le-ar cunoaște și nu le-ar putea exersa cu dexteritate (stă mărturie mai vechiul volum *Dilecta,* adevărată verigă lipsă a stilului rococo într-o literatură în care pînă și existența barocului e discutabilă), ci pentru că nostalgia lui exclude ceremonialul. Există undeva un pasaj în care, revenit în Brașovul în care-a copilărit, Soviany realizează că, dacă locurile mai păstrează ceva, o aromă din geografia deceniului al șaselea, oamenii s-au dus definitiv. Adică au devenit, cei care mai sînt în viață, de nerecunoscut. Cîți dintre cei care explorau, la săniuș, Colina de azi (Cigánydomb-ul de altădată) mai păstrează vii legendele care-i înspăimîntau și-i animau cîndva? Cîți își mai amintesc parfumul de ciocolată al fabricii Dezrobirea? În fața unei asemenea constatări, care schimbă nivelul de gravitate al cărții (iată de ce o găsesc și altfel decît simplu agreabilă), reacția e cinematografic-potolită: scriitorul își aprinde o țigară și se așază de-a dreptul pe trotuar.

Scriitorul își aprinde o țigară și se așază de-a dreptul pe trotuar.

Chiar fără a fi pusă în scenă, această distanță era evidentă din numai cîțiva *markeri* stilistici. Ce îi unește pe actualul Octavian Soviany, cel a cărui complexitate senzorială și lingvistică e, cum am spus, redutabilă, și pe omonimul său cu cinci decenii mai tînăr? M-am străduit, citind, să găsesc un fir roșu, oricît de subțire, care să-i țină, cumva, împreună. Rămîne un mister cum a putut evolua sensibilitatea burgheză a unui copil timid și retras, pasionat de lecturi aventuroase și de evadări cazaniere, locuind într-o margine a Centrului (căci strada Aurel Vlaicu nu-i departe de faimoasa Piață a Sfatului), într-un imaginar nervalian dens și neprefăcut. Și tocmai persistența acestui mister e marele atu al cărții, dovada ultimă a sinceității ei. Fiindcă dacă Octavian Soviany ar fi literaturizat, fie și un strop, întreaga enigmă s-ar fi evaporat, în beneficiul unei schelării deterministe numai bună pentru istoricii literari fără imaginație.

***Cosmin Ciotloș** este critic literar și predă literatura română modernă la Facultatea de Litere din București. Cea mai recentă carte publicată:* Elementar, dragul meu Rache. Detalii mateine sub lupă, *Editura Humanitas, 2017.*

PUBLICITATE

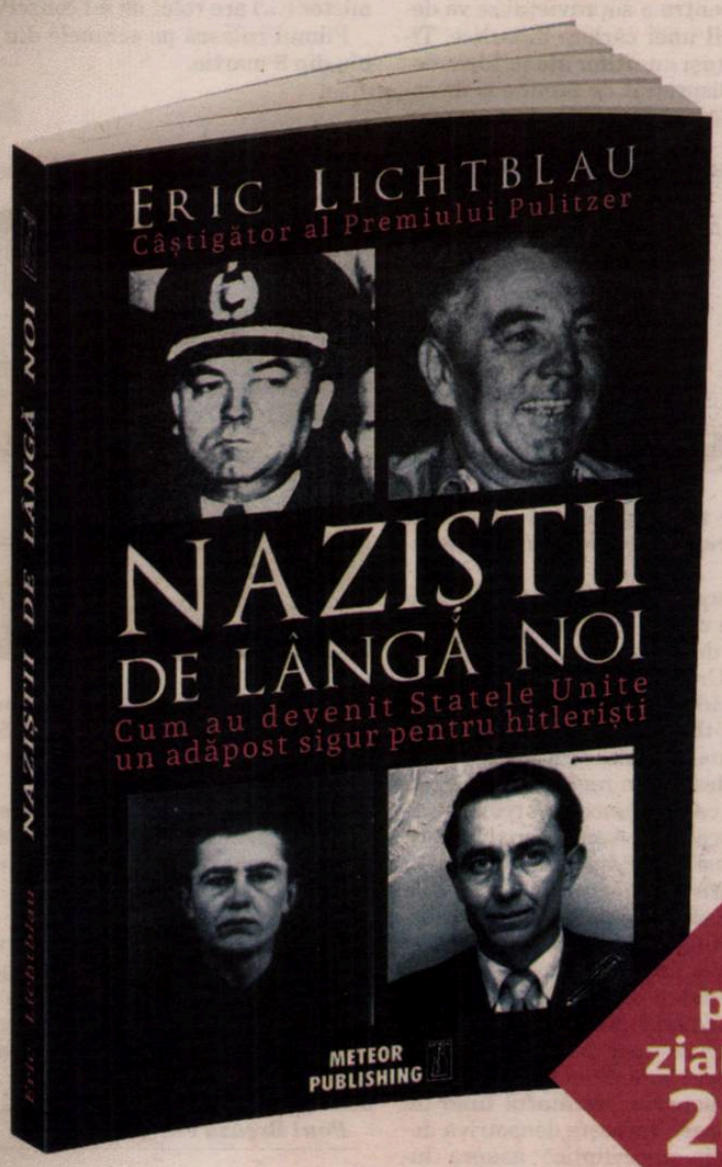

adevărul îți aduce
POVESTEA NAZIȘTILOR REFUGIAȚI ÎN SUA
de miercuri, 20 martie

preț pachet ziar + carte 20 lei

Numai cu Adevărul, la toate punctele de difuzare a presei

Andreea VLAD

dilematograf

La umbra părului în floare

● *The Wild Pear Tree / Sub umbra părului sălbatic* (Turcia, Macedonia, Franța, Germania, 2018), de Nuri Bilge Ceylan.

În ultimul său film, proustian intitulat *The Wild Pear Tree / Sub umbra părului sălbatic,* cineastul turc Nuri Bilge Ceylan continuă meticuloasele sale căutări formale generate de identitate și căutarea de sine, de data asta prin unghiul unui tînăr scriitor aspirant, revenit acasă după finalizarea studiilor, în orașul-port al părinților săi și în satul bunicilor din Anatolia. Îndrăgostit de literatură, Sinan Karasu (Aydın Dogu Demirkol) visează să devină dacă nu un scriitor mitic precum Virginia Woolf, Márquez sau Kafka (ale căror chipuri tronează în casa unui faimos scriitor la care merge pentru sfat), cel puțin unul relevant. El se luptă să strîngă fonduri pentru a-și publica prima carte, de inspirație autobiografică, intitulată chiar *Părul sălbatic*. Pe lîngă neîncrederea blazată a semenilor săi în rostul literaturii sau cinismul față de artă al autorităților sau al oamenilor de afaceri locali la care apelează pentru a-i finanța proiectul, Sinan se confruntă și cu un tată boem și inconștient, profesorul Idris, care a strîns mari datorii din cauza jocurilor de noroc (în interpretarea de neuitat a lui Murat Cemcir).

Deși fotograf și director de imagine ca formație, abordarea regizorului turc vine însă dinspre literatură, dialogurile sale sînt foarte literare, uneori livrești, dar întotdeauna de substanță. Precedenta sa creație, *Somn de iarnă / Winter Sleep* (2014), avea în centru un scriitor prosper și egoist, fost actor, intimidat de mersul grăbit al lumii în care nu-și mai găsește rostul, asupra căreia își acordă lungi și voluptuoase momente de reflecție, chiar dacă opace la suferința celor mai mărunți sau la anacronismul dintre istorie și durata individuală. Langoarea cehoviană din *Somn de iarnă* este prelungită, chiar dacă mai estompat și dinamizată de suspans, și în acest film la fel de dedicat anatomiei melancoliei umane sau eternului dor după altceva. De data asta, *The Wild Pear Tree* chestionează lucid, dar și cu un amar simț al umorului, irelevanța și chiar inutilitatea profesiei de scriitor, în vremuri în care memoria – citîndu-l pe Jean-Luc Godard – nu se mai formează prin filme, ci la televizor (și pe ecranul tabletei, am putea adăuga). Sinan provine dintr-un spațiu foarte asemănător cu România, surprins în planuri largi și elaborate, spațiu al unor mari contraste între orașele cosmopolite sufocat de construcții noi și diforme și pastorala zonă rurală, scufundată în trecut și tradiții, pe ale cărei ulițe încă putem zări vetusta Dacia 1300. Unde oamenii, mai simpli sau fini intelectuali, se delectează sub mirajul televiziunii și al plăcerilor anodine.

Un poet metafizic al vieții la confluența sa cu hazardul și cu precaritatea clipei, așa cum transpare din capodopera sa *Once Upon a Time in Anatolia / A fost odată în Anatolia* (2012), Nuri Bilge Ceylan este în egală măsură și un senzual înnăscut al imaginii. În cadre parcă nesfîrșite, dictate de durata subiectivă, el are răbdarea de a înregistra pe peliculă hieratice peisaje autumnale năpădite de brumă, statui din marmură neagră de inspirație antică, cîrduri de pescăruși plutind deasupra Mării Marmara, picuratul apei, foșnete, șoapte sau valuri de tăcere, plutirea fulgului de nea sau vîntul fluturînd prin bogatul păr negru al fetei de care Sinan fusese îndrăgostit, Hatice. În secvența reîntîlnirii celor doi, cineastul turc reușește un adevărat tur de forță, ca dovadă că secvența ar putea funcționa foarte bine și ca scurtmetraj. Camera urmează fluid jocul seducției, astfel încît chiar și conturul cuceririi unei frunze de către raza de lumină degajă intimitate. Hatice urmează să se căsătorească, conform tradiției, dar visează bovaric să evadeze din cătunul uitat de lume. În largile spații tainice ale Anatoliei, aparatul de filmat surprinde, ca într-un miraj buñuelian, copii mici lăsați la umbră în căruțuri vechi și năpădiți de roiuri de furnici, sau oameni adormiți pe pămînt și prinși în uitare, pe care se plimbă în voie micile insecte ale cîmpului.

Sinan întruchipează condiția scriitorului care nu are public în primul rînd pentru că nu are nici bani pentru a ajunge la acesta, iar pentru a supraviețui se va dedica probabil unei cariere didactice. Tînărul are totuși un cititor atent, Idris, dependentul disprețuit de familie și de comunitate, alături de care trudește pentru a găsi apă în puțul gospodăriei de la țară. Căci, în toată ratarea lui, Idris mai are încă puterea de a visa sau de a regreta (cum spunea Tarkovski, „timpul poate fi reversibil prin repararea greșelilor noastre"). Chiar dacă nu are încă decît un cititor fidel și profesia sa pare inutilă într-un timp profan, Sinan crede în forța cuvîntului, conștient că nu are cum să ajungă la apă fără a-i compune poeme (vorba poetului, „Sapă numai, sapă, sapă, / pînă dai de stele-n apă"). El se simte provocat și responsabil să prindă în cuvinte taina vieții, în asentimentul lui John Fowles, care, în *Jurnalul* său, nota că „arta, această imensă rezervație naturală de mister (...) are rolul de a-l conserva".

Filmul rulează pe ecranele din România din 8 martie.

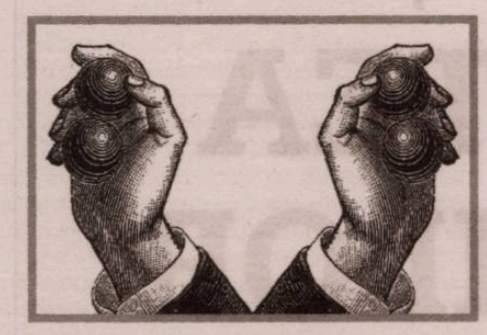

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Plasticul nu (mai) este fantastic

● Matmos, *Plastic Anniversary, Thrill Jockey Records, 2019.**

„Pe Atolul Midway, un grup îndepărtat de insule aflat la peste 3000 de kilometri de cel mai apropiat continent, resturi de la «masa» societății noastre de consum apar într-un mai mult decît surprinzător loc: în stomacul miilor de pui de albatros morți. Ei sînt hrăniți cu cantități de plastic letale de către propriii părinți, care confundă gunoiul uman plutitor cu hrana, pe care o caută disperați pe suprafața unui Pacific poluat masiv. Pentru mine, să stau aplecat cu un aparat foto deasupra acestor cadavre înseamnă să privesc într-o oglindă macabră. Aceste păsări reprezintă rezultatul apocaliptic al transei consumeriste și creșterii industriale de neoprit, pe care le cultivăm obsedant." Cuvintele fotografului și activistului american Chris Jordan însoțeau acum puțină vreme o serie de imagini postate pe propriul site, una dintre ele regăsindu-se astăzi pe spatele celui mai nou album al duo-ului Matmos, numit *Plastic Anniversary* și lansat pe 15 martie anul acesta – un pui de albatros descompus aproape complet, din stomacul căruia rămîne în urmă o mînă de bucăți de plastic multicolore. Stă aici o figură de stil a efemerității vieții și permanenței plasticului, dar și a relației din ce în ce mai toxice între cel de-al doilea și prima, pe care Martin C. Schmidt și Drew Daniel o speculează pe cel de-al unsprezecelea album dintr-o carieră, dar și o viață domestică – cei doi formează, de 25 de ani, un cuplu – începută la mijlocul anilor '90.

Toate sunetele care se aud pe *Plastic Anniversary* sînt obținute prin *sampling*-ul aplicat plasticului „înregistrat". Nu este asta neapărat o noutate pentru doi muzicieni care s-au situat constant în avangarda contemporană a acestui tip de tratament *concret* aplicat pop-ului – *Ultimate Care II,* albumul anterior, era construit din *sample*-urile înregistrării unei mașini de spălat; pe *A Chance to Cut Is a Change to Cure* (2001), Schmidt și Daniel uzau de sunetele auzite în timpul unor proceduri chirurgicale precum liposucția, amputarea etc. –, dar LP-ul lansat în 2019 de *label*-ul Thrill Jockey Records are toate șansele să devină cel mai politic *release* al duo-ului din Baltimore.

Dacă o bucată de polistiren poate ucide fără milă un pui de albatros, ea are și capacitatea de a livra niște delicioși subbași, „The Crying Pill" putînd fi dovada de netăgăduit a acestui fapt. Undeva, „Collapse of the Fourth Kingdom" – dincolo de animal, vegetal și mineral, autorii vorbesc despre un regat al plasticului – evoluează ca un *soundtrack* tribalist de invocat Apocalipsa. Acolo, percuționiștii lovesc în plastic, suflătorii împing aer în plastic pentru a *modela* una dintre cele mai intense piese de pe *Plastic Anniversary*. „Breaking Bread", piesa care deschide albumul, are o sursă care nu exclude ironia: sunetele ei, care formează o repriză de *dancehall* deconstruit, sînt cele ale distrugerii unor discuri de vinil cu formația americană de soft rock Bread. Și așa mai departe, rezultatul fiind un LP briliant, care vorbește deopotrivă despre proiecția apocaliptică asupra lumii a celui citat în deschiderea acestui text, Chris Jordan, dar și despre capacitatea umană de a modela – într-un interviu pentru *The Quietus,* Martin Schmidt vorbea despre sensul cuvîntului plastic în greaca veche, acela de a avea capacitatea de a fi maleabil – un univers aproape tăcut, non-muzical, în cazul Matmos, și un univers pe cale de dispariție, în cazul nostru, al tuturor.

* Albumul *Plastic Anniversary* poate fi ascultat gratuit, în format digital, și achiziționat, pe CD sau vinil, pe pagina de Bandcamp a Matmos, la adresa *matmos.bandcamp.com / album / plastic-anniversary*.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

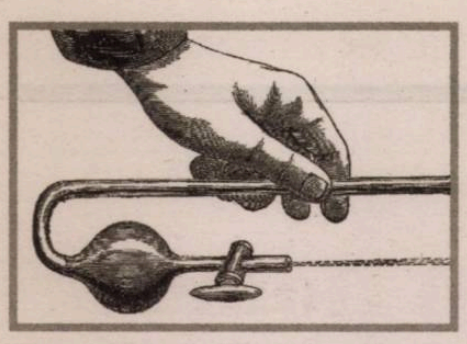

Oana STOICA

rosencrantz & co

Omul în epoca Internetului

● ***Super OK*** **de Mircea Moroianu. Cu: Alexandra Laura Badea, Andreea Belu, Răzvan Rotaru, Eduard Cîrlan. Regia: Alexandros Raptis. Mișcarea scenică: Andreea Belu. Muzica: Andrei Raicu. Video: Vlad Lăzărescu. Spectacol găzduit de CNDB.**

Că Internetul ne-a schimbat viața, sîntem cu toții de acord. În ce măsură această schimbare este predominat pozitivă sau negativă, asta este altă poveste. Mai multe studii au investigat efectele Internetului și modul în care paradigma vieții a fost fundamental reconfigurată astfel încît însăși natura umană a fost / este în curs de / va fi ajustată (în *Homo deus. Scurtă istorie a viitorului,* Yuval Noah Harari prevede că „inteligența se decuplează de la conștiință" în această epocă dominată de „religia datelor", ceea ce e la fel de grav pe cît sună). Previziunile legate de relația om-Internet-dispozitive sînt preponderent pesimiste astfel că, cel puțin în artă, în teatru și literatură în particular, perspectiva asupra viitorului este distopică. În *Super OK,* un spectacol la granița dintre teatru și dans, viitorul aparține dispozitivelor și Internetului. Fără ele, omul nu ar putea exista ca specie pentru că nu ar putea funcționa social, nu s-ar forma comunități în condițiile în care Internetul este singurul mediu de comunicare, iar dispozitivele, în special telefonul mobil și computerele de mici dimensiuni, sînt canalele. Este aici un format atipic de distopie, hai să-i zicem luminoasă. Textul lui Mircea Moroianu, care înregistrează interacțiunile cotidiene și relațiile uzuale (inclusiv erotice) în acest univers hipertehnologizat, este fragmentar, alcătuit dintr-o suită de conversații scurte, repezite, esențializate de intermedierea Internetului, scheletice chiar, descărnate de substanță, poezie și intimitate. Personajele sînt abstractizate, de fapt, nu ele, ci identitățile lor. Patru actanți, două femei și doi bărbați, redau conversații între două personaje care se cunosc, se îndrăgostesc, se iubesc și se despart pe Internet, trăind nu o relație la distanță sau virtuală, cum am putea crede astăzi, ci una reală, doar că realul are cu totul alt sens în acea lume. Practic, virtualul de azi este realul de mîine. Cei patru interpretează, de fapt, personaje arhetipale – corpurile și vocile se multiplică, identitățile sînt aceleași – și poartă o conversație generică, valabilă oricînd (în acel viitor) între oricare două persoane. Spectacolul lui Alexandros Raptis mizează pe o imagine estetizantă, este un poem vizual alb cu un decor imaculat, scaune rotative care alunecă silențios pe covorul de scenă și *videomapping.* Scenografia, atît cea materială, cît și cea digitală, inspiră un oarecare pozitivism, dar imprimă și senzația de steril, aseptic, de lume redusă la elemente primare și generale, de pierdere a identității, a subiectivului, acest lucru fiind susținut și de coregrafia Andreei Belu, bazată pe sincronicitate. Ceea ce pierde acest viitor imaginat în *Super OK* este deliciul imperfecțiunii, care poate fi doar atributul umanului. Populația viitorului pare a fi alcătuită exclusiv din umanoizi și am putea defini umanoizii, în convenția spectacolului, drept ființe imbecilizate de tehnologie. Nu e o caracterizare flatantă, dar viitorul digital pare a fi o cursă de șoareci în care umanitatea s-a prins singură.

Nu ne privim, nu ne atingem, nu ne vorbim, doar tastăm și ascultăm cum clipocesc notificările de mesaje.

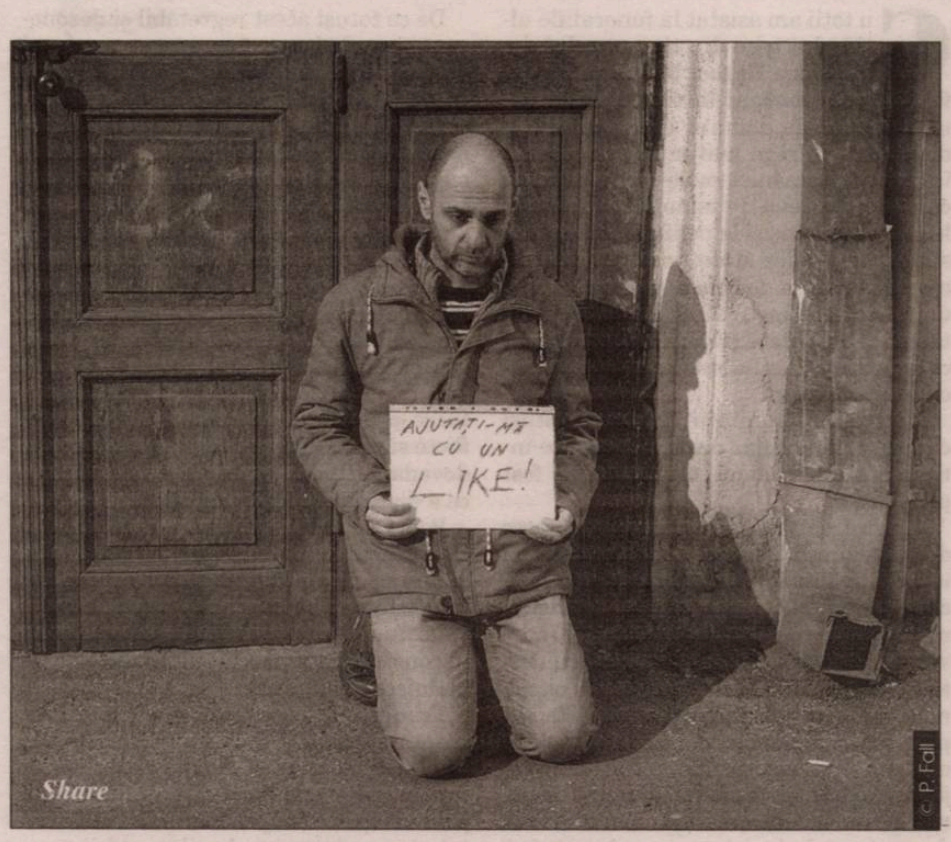

Share

© P. Fall

● ***Share // 1. The perfect birthday. Share*** **face parte din „ARTHUB Imersiv – stagiunea de dramaturgie contemporană", co-finanțat de AFCN. ARTHUB, București.**

Regizorul și performerul Robert Bălan și-a sărbătorit ziua de naștere – ironic stabilită de Providență pe 8 Martie, de Ziua Femeii – cu un spectacol. Nu e prima dată cînd artistul urcă pe scenă de ziua sa. În 2013 făcuse același lucru pentru a prezenta performance-ul *sfîrșit (work in progress).* De data asta, tema performance-ului *Share // 1. The perfect birthday* se leagă, ca și la *Super OK,* tot de integrarea cotidianului în spațiul virtual, mai exact de transformarea realității zilnice, banale sau extraordinare, în material de (auto)promovare. Performance-ul analizează ego-ul în era virtualului, modul în care imaginea proprie este creată, ajustată, cosmetizată pe Internet, legătura dintre stima de sine și succesul online, dependența de mediul virtual, ca alternativă autoflatantă la realitatea monotonă. O serie de informații a precedat acțiunea performativă propriu-zisă. Știri despre prezența artistului prin alte țări sau despre dispariția unor dispozitive absolut necesare spectacolului au creat o oarecare confuzie. În foaier trona un cadou misterios. Spectatorii sînt invitați să intre pe *chat,* într-un grup, și să posteze fotografii în timp ce artistul transmite *live* din spațiul de joc, care este inițial închis pentru public. Spațiul fizic și cel virtual devin simultan accesibile: ușa se deschide, conversația începe pe *chat.* Sîntem toți, artist și spectatori, în același spațiu, fizic și virtual, dar, deși comunicăm continuu prin Internet, nu avem nici un contact direct. Nu ne privim, nu ne atingem, nu ne vorbim, doar tastăm și ascultăm cum clipocesc notificările de mesaje. Din cînd în cînd sînt oferite informații, fie despre „minunile" Internetului – site-uri pe care poți transmite în timp real monotonia propriei existențe, dar și conținut grav, la limita legii sau chiar dincolo de ea –, fie despre clișeele de spectacol sau de aniversare, în fine, un conținut eterogen despre devierea de sine prin alteritatea online, despre deconstrucția așteptărilor legate de spectacol și a obiceiurilor sociale. Un concurs de *like*-uri, ca o metaforă primară a obsesiei egocentrice pe care o generează Internetul, se încheie cu o premiere. Nu întîmplător, de ziua sa, Robert Bălan este cel care face cadouri și oferă cutia misterioasă (cu reviste și cărți) spectatorului cu postarea cea mai apreciată, inversînd astfel unul dintre stereotipurile aniversărilor, care zice că sărbătoritul este cel care primește daruri.

Am explicitat acest performance din două motive: el a fost creat pentru o unică vizionare și vor mai urma încă două episoade din seria *Share,* în același format, fiecare cu cîte o singură reprezentație. Poate e de folos să se știe ce s-a întîmplat în primul episod.

Create diferit, unul cu o structură spectaculară fixă, celălalt bazat pe improvizație pe un scenariu, *Super OK* și *Share // 1. The perfect birthday* reprezintă performativ îngrijorarea față de toxicitatea Internetului.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

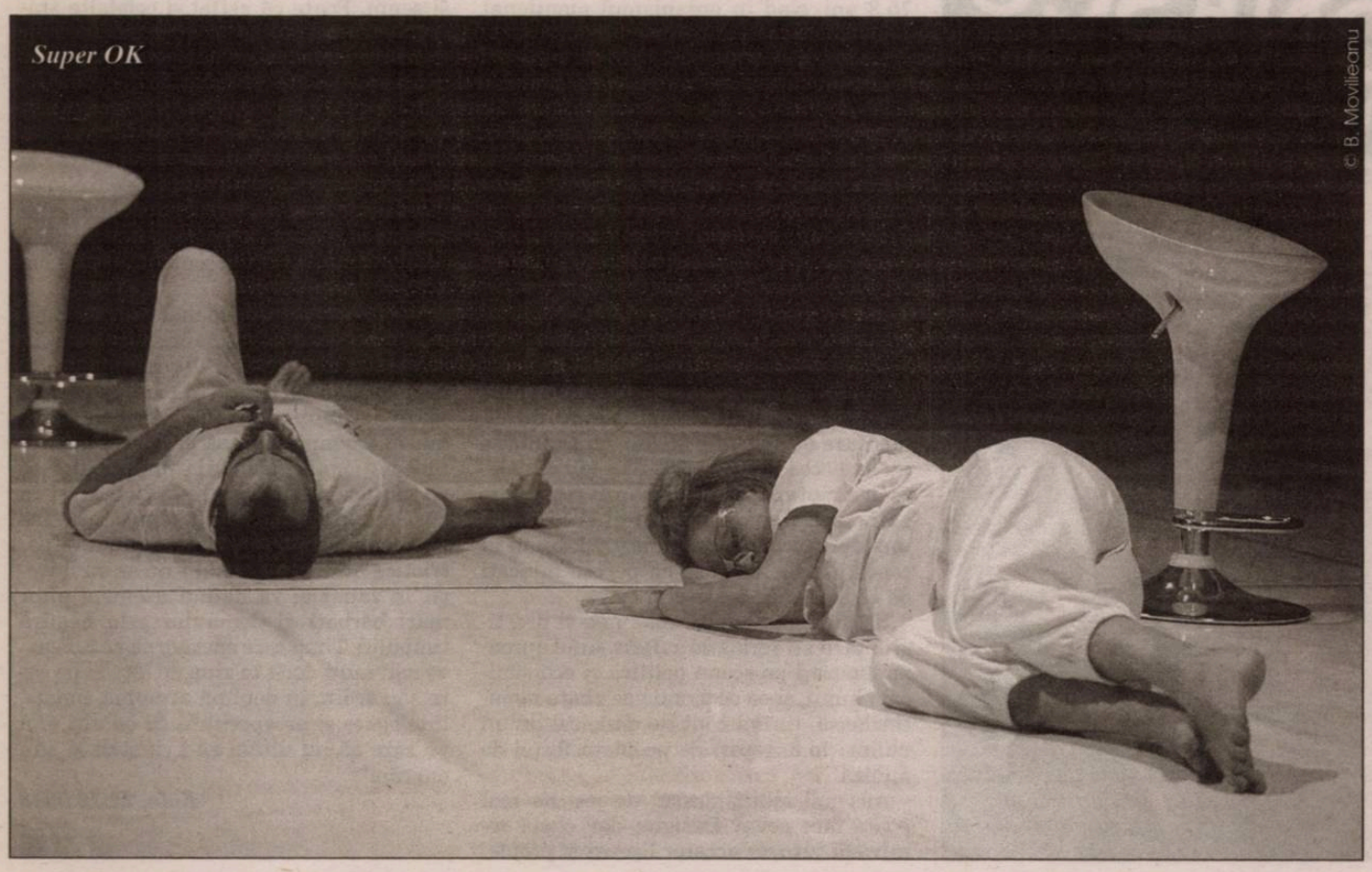

Super OK

© B. Movilleanu

Mihai TUDOR

Tradiția negativă

Cu toții am asistat la funeraliile ultimului rege din timpul celui de al Doilea Război Mondial. Cine a fost el, ce a realizat în timpul celor două perioade de domnie, odată regent, a doua oară ca rege matur, ce a însemnat în istoria României moderne – nu cred că mai este ceva de adăugat la tomurile care s-au scris și la nenumăratele emisiuni radiofonice și de televiziune dedicate. Mă rezum doar la a spune că a fost un model de cinste, corectitudine, devotament, simplitate și curaj pentru o țară care poate că nu l-a meritat și l-a persecutat permanent.

Memoria comunității l-a cinstit totuși cum se cuvine chiar dacă, așa cum se întîmplă des la români, atunci cînd a fost prea tîrziu.

Am fost de față la miracolul românesc de la București. Poporul a înțeles, în pofida istoriei umilitoare și nedrepte și a mistificării și manipulării comuniste și neocomuniste, puterea de simbol de dreptate și adevăr a unui om care s-a identificat cu destinele țării sale. Cozile imense ale oamenilor marcați și îndurerați ce au așteptat pînă tîrziu în noapte să-i aducă un ultim omagiu, avalanșa de flori, coroane, mesaje și candele în memoria marelui dispărut și, nu în ultimul rînd, manifestările de atașament și tristețe ce au însoțit trenul mortuar și ceremonia de înmormîntare au impresionat opinia publică internă și internațională, cea internă părînd că nu-și mai revine din starea de apatie, dezordine și dezamăgire în care se zbate de decenii și care parcă o urmărește ca un blestem.

De ce totuși acest regretabil și dezonorant record și aș putea spune, cu riscul de a fi supus oprobriului public, această tradiție de a umili și desconsidera aproape toate marile valori ale unui neam cunoscut îndeobște ca ospitalier, cald, sentimental și sensibil? O întrebare cît istoria tumultuoasă din care ne-am născut.

Românii au fost mereu dezbinați, au trecut prin multe dictaturi care au influențat mentalul colectiv făcîndu-l să erupă doar în momente de grea cumpănă, fiind iute la mînie în vorbe, dar puțin cumpătat în fapte, sînt capabili de cele mai mari jertfe, dar și de lașități înjositoare și își pierd energia în certuri, conflicte și scandaluri interminabile care fac dovada pasiunii aprinse și a lipsei cronice a disciplinei organizatorice.

Poate că acesta ar putea fi răspunsul la întrebarea neliniștitoare anterioară, și anume că sîntem un popor interesant în vitalitatea sa, măcinat însă de orgolii, ranchiune, gelozii și micimi devastatoare în construcția și parcursul proiectelor temeinice și de durată.

Tradiția de care vorbeam are o constantă rușinoasă de-a lungul existenței unei țări cu certe și demne rădăcini europene. Ea s-a materializat dintotdeauna prin emigrare și lipsa de coeziune și unitate în rezolvarea treburilor cetății.

Cei care au făcut compromisuri s-au apropiat și au susținut puterea vremelnică, o altă constantă istorică, dar cei care s-au opus sistemului – a se citi aici dictaturile sau regimurile autoritare repetate – au fost nevoiți să înfrunte teroarea sau, după caz, ura furibundă a autorităților barbare. Cu alte cuvinte, dacă ești supus și slugarnic, ai parte de avantaje, dacă dai dovadă de tărie, demnitate și onoare, sfîrșești prin a îngroșa numărul indecent de mare al victimelor răpuse de intoleranță și cruzime. Cum complicitățile definesc mentalități și comportamente sădite adînc în conștiința națională, mă întreb cînd ne vom lecui de pasivitate, defetism, oportunism, prefăcătorie și șmecheria făcutului de mîntuială, menit doar a induce în eroare și a impresiona, fără însă a merge în profunzime și a convinge.

Atunci și milioanele de români dotați și bine calificați se vor întoarce.

Revenind la tradiția amintită, vreau să enumăr cîteva exemple de mentori intelectuali și morali care au dat țării totul și au primit puțin în schimb. De la Eminescu la Caragiale, de la Coandă și Traian Vuia la Brâncuși, de la Ionescu și Eliade la Cioran și Enescu, de la Smaranda Brăescu și Martha Bibescu la George Palade și Herta Müller, toți au cunoscut gloria, dar s-au bucurat de ea peste hotare sau au suportat umilințe și privațiuni nedemne de condiția lor profesională elitistă. Aceasta este o realitate cu care poporul român va trebui să se confrunte mai mult pe viitor dacă vrea să nu-și rateze oportunitățile de progres și modernizare și să aibă o soartă demnă și fericită!

În prezent, peste 3,5 milioane de români au părăsit țara și tot mai mulți se pregătesc să facă în continuare, 7,6 milioane de oameni, adică mai mult de 38,8% din populație, conform datelor Eurostat, sînt predispuși la sărăcie și excluziune socială, iar speranța de viață în România la fi-

Sîntem în plin teatru absurd de Eugen Ionescu.

nele anului 2016 era una dintre cele mai scăzute din Uniunea Europeană, de doar 75,3 ani, cînd în organismul menționat media este de 81 de ani. Bolile de inimă fac la noi în țară de trei ori mai multe victime decît în Uniunea Europeană, cu 954,8 persoane decedate din cauza bolilor sistemului circulator la o sută de mii de locuitori în anul 2015, față de o medie europeană de 381,4 persoane, avem cele mai multe cazuri de tuberculoză din UE, cu 1100 de persoane decedate anual și 16.000 diagnosticate și, de asemenea conform datelor Organizației Mondiale a Sănătății, 931.842 de cazuri de depresie în anul 2015, reprezentînd 5% din numărul locuitorilor patriei.

Mai amintesc cei 35% din români care nu sînt conectați la sisteme publice de alimentare cu apă, alte 30,5% din populație nu au acces la o baie, un duș sau o toaletă în incinta casei, un adevărat record negativ al Europei, iar în anul 2017 o treime dintre concetățenii noștri locuiau în condiții grele, în case cu pereții mîncați de igrasie și cu toalete în curte.

Să mai spunem că imaginea și prestigiul țării au serios de suferit, fiind aproape ignorați pe scena politică și economică a lumii, și că economia se zbate neputincioasă, ținînd cont de deficitul de un milion de angajați de pe piața forței de muncă.

Aici am ajuns, destul de jos. Se mai poate face ceva? Desigur, dar cheia rezolvării tuturor acestor lipsuri și problemă se află tot în tradiția negativă expusă mai devreme. Atîta timp cît ne pierdem valorile din importante segmente economice, culturale și sociale, cînd peste 40% din populație o reprezintă analfabeții funcționali care știu să citească și să scrie, dar nu înțeleg textele respective, iar educația elegantă și cizelată, bunulsimț, politețea și respectul s-au transformat în bădărănie, lichelism, grobianism și ticăloșie, românii și-au pierdut încrederea în sine și mîndria de a aparține acestui popor.

Frumusețea morală se naște din modele și exemple de solidaritate, generozitate, altruism, cinste, demnitate și onoare, ce s-au pierdut sau sînt pe cale să se piardă odată cu tăvălugul Armatei Roșii și, mai nou, cu apariția „elitei" post-decembriste retrograde și abuzive. Cînd aceste modele și exemple se împuținează, cînd societatea se redesenează pe alte principii și mentalități decît cele ale normalității unui stat consolidat democratic ce cunoaște separația puterilor, o Justiție liberă și echitabilă și un stat de drept stabil și eficient, realitatea se alterează și se îmbolnăvește grav. Pentru că aceasta este urmarea tradiției negative pe care România, ca țară, nu a îndepărtat-o niciodată cu adevărat și care o urmărește de la începutul apariției sale.

Sîntem în plin teatru absurd de Eugen Ionescu. Caragiale, cu ale sale personaje pline de farmecul și pitorescul unei epoci măcar mai normale decît Babilonia întîlnită astăzi, a murit de mult!

Să începem așadar să ne uităm mai bine în jurul nostru, să recunoaștem și să cultivăm excelența, talentul și meritele semenilor noștri deosebiți pentru a putea să mai sperăm la un viitor prosper și senin. Poate că astfel și celelalte state ne vor privi cu mai multă considerație și respect și vom ajunge noi înșine să ne recîștigăm încrederea în propriile calități și înzestrări.

Pentru asta este nevoie de multă muncă, de devotament și perseverență, și mai ales de stimularea și încurajarea performanței și a profesionalismului acolo unde le întîlnim. Numai așa putem elimina tarele unui trecut dureros și extrem de confuz.

Atunci și milioanele de români dotați și bine calificați se vor întoarce sau nu vor mai pleca, în timp ce tradiția negativă care ne periclitează existența de secole se va transforma în exemple de patriotism și demnitate națională. Memoria înaintașilor se va scutura de rugina vremurilor și își va găsi pacea și liniștea binemeritate. Iar exemplul de înaltă ținută morală și patriotică al regelui Mihai I nu se va fi irosit în zadar și va dăinui asemeni altor mari bărbați ai neamului prin negura timpului. Timp care sperăm să ne iubească mai mult decît în ziua de față și pe care să-l trăim în deplină armonie, liniște, înțelegere și prosperitate. Și cu alți eroi pe care să nu uităm să-i cinstim și să-i onorăm!

Köln, 24.12.2018

PUBLICITATE

Lorin NICULAE

urbe în vorbe

Jocul cu piese albe și negre

Dacă l-ar fi întrebat cineva cît de mult își iubește părinții, pe o scară de la 1 la 10, el ar fi întrebat de ce nu începe scara de la 0. Părinții pierduseră punctul din oficiu atunci cînd îi promiseseră că nu o să mai meargă niciodată în vizită la mătușa Lidia, acolo unde, cînd adulții stăteau de vorbă, el ar fi trebuit să răsfoiască albumele de artă, să admire tablourile vechi și statuetele, în loc să „împrumute" telefonul mătușii, pe care verișorul mai mare instalase un joc animat de strategie. Acasă la mătușa, copilul dispărea subit într-unul dintre dormitoare, iar cuminţenia sa era apreciată tacit de toți ai casei care, de multe ori, își pierdeau răbdarea cu el după ce răspundeau de cincizeci de milioane de ori la aceeași întrebare, ori obosind să-l supravegheze cînd se cățăra pe rafturile bibliotecii. Odată, luați cu vorba, îl depistaseră după țipete abia cînd ajunsese aproape de tavanul înalt al casei vechi și se speriase singur de înălțime. Nu mai nimerea cu piciorul raftul de jos, din cauza unor albume de format mare cu gravuri ale școlii japoneze Ukiyo-e și rămăsese agățat doar în mîini, amenințînd să-și trîntească toată biblioteca în cap. Îl certaseră bine și cu acea ocazie, nu scăpase, dar măcar simțea și el că își merită perdaful. Însă, în ultima vreme, copilul se volatiliza din salon și, cînd îl strigau, răspundea cuminte, deși ușor absent, pînă cînd tatăl a avut ideea de a vedea ce face el cînd este atît de liniștit. Cu fața radiind lumina albastră a ecranului, băiatul nimicea adversari și pustia orașe. Beția cucerirorilor virtuale explica pe deplin nervozitatea din momentul plecării și ulterior. Părinții nu erau de acord cu dependența copiilor de telefonul mobil, așa că el era singurul din clasă care nu avea unul, iar la mătușa Lidia recupera, în clandestinitate, privarea de tehnologie.

La unison, părinții amenințaseră că nu o să mai meargă niciodată în vizită la mătușă și, ceea ce părea inițial o pedeapsă disproporționată, se transformase în realitate, căci nu-i mai călcaseră pragul de mai bine de un an. Copilul exersase fără succes toate tehnicile de persuasiune pe care le stăpînea. Întîi își exprimase dorul de mătușa, pe care o iubea, de altfel, pentru că ea se bucura mereu atunci cînd vedea ițindu-se pe ușă căpșorul blond al vlăstarului bărbătesc din familie. Asta ca să nu mai pomenim de recompensele generoase pe care le primea atunci cînd o colinda de Crăciun, și care rămîneau secretul lor pentru că fuseseră interzise de părinți. Cu ele, copilul își finanța răbdător un plan ambițios de achiziții de jucării scumpe, la care părinții se zgîrceau.

Aceștia rămăseseră impasibili chiar și atunci cînd copilul a susținut că dorește să joace șah cu mătușa care, șahistă în tinerețe, îl învățase prematur gambiturile și siciliana. Într-o vacanță, mătușa scosese dintr-un dulap un joc de șah vechi, cu piese frumos sculptate în marmură albă și neagră. Îl învățase importanța diferită a acestora și, mai ales, cum să deosebească regii de regine, ceea ce era mai dificil, din cauza staturii apropiate. Regii erau un pic mai înalți și aveau o cruce în vîrf, asemeni coroanei de oțel a României, purtată de toți regii țării la ocazii solemne. Crucea care lega coroana de cer simboliza deviza casei regale, *Nihil sine Deo,* nimic fără Dumnezeu. Mătușa îi explicase că jocul de șah este asemenea unei lupte între două armate rivale, albul și negrul, care încearcă să se anihileze reciproc, ghicindu-și intențiile. Copilul a acceptat ideea, deși nu putea pricepe de ce regina trebuia să alerge de colo-colo pe eșichier, doar ca să-l protejeze pe rege, și de ce acesta se mișca cel mai puțin și mai anevoie, de parcă ar fi fost lovit de gută. De profesie urbanistă, mătușa obișnuia să compare orașul cu un joc de șah, în care, deși poți observa numeroase amănunte doar privindu-l, nu-l poți înțelege fără să-i cunoști regulile și dinamica, ori fără să poți anticipa mutările viitoare. Un privitor neavizat ar fi putut descrie în cîteva volume jocul de șah, precizînd numărul de pătrate albe și negre ale tablei, numărul și tipurile de piese, înfățișarea acestora și dimensiunile, materialele din care erau făcute. Însă nu ar fi putut înțelege scopul anumitor mutări și nici prevedea rezultatele acestora. Similar, spunea mătușa zîmbind cu bunătate, nu poți înțelege orașul decît jucîndu-te cu el, zi de zi. Copilului îi plăcea să se joace mai ales în parcuri, pentru că străzile erau aglomerate și, în ultimul an, duceau către școală, dar șahul era un joc (sport al minții, îl corecta mereu Lidia) uneori plictisitor. În ciuda acestei aprecieri, pedepsit fiind, i se făcuse sincer dor să joace șah cu mătușa, doar că părinții cei răi nu au marșat, crezînd probabil că-i minte, și au invocat cu fermitate motive puerile de refuz.

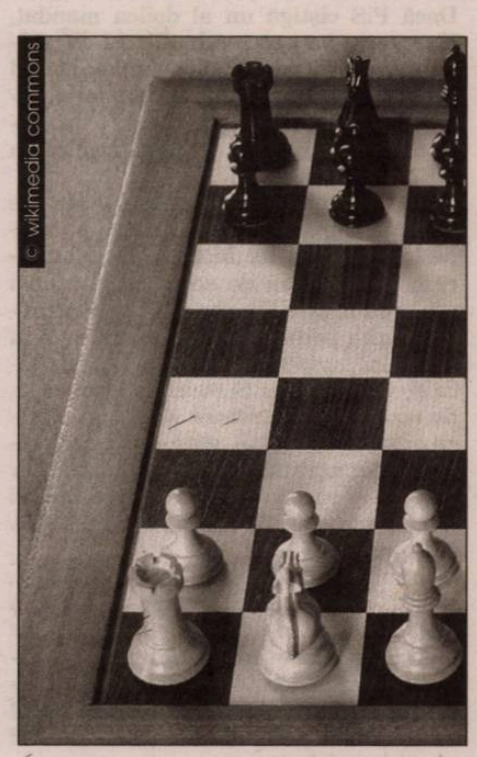

Într-o sîmbătă dimineață, pe cînd zornăia asurzitor jucăriile din ladă, în căutarea uneia anume, iar ei credeau că nu este atent la conversație, au coborît vocea pentru a discuta despre Lidia. Această lașitate formidabilă l-a enervat atît de tare pe copil încît s-a înroșit la față, i-au dat lacrimile de furie, i-a ponegrit în toate felurile și s-a ascuns la el în cameră, aruncîndu-le din fugă că nu mai vrea să-i vadă niciodată dacă nu-l duc în vizită la mătușa. Abia atunci părinții s-au privit în ochi și au cedat simultan. „N-are nici un rost", a zis tatăl, apoi s-au urcat tustrei în mașină. Pe cînd copilul își savura tacticos triumful, îmbufnat și neatent la drum, mașina s-a oprit în dreptul unui gard necunoscut. „Nu aici locuiește mătușa", a obiectat el, dar mama l-a luat de mînă strîns și au intrat pe poartă. Înăuntru, a observat cu uimire un joc de șah uriaș, nesfîrșit, ale cărui reguli însă nu le-a înțeles, poate și din cauza dimensiunilor prea mari ale pieselor. Albul era, neîndoielnic, în avantaj, dar de ce erau numai regi în acel joc?

***Lorin Niculae** este profesor la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu" din București.*

efectul de ecou

Întîlnire la micul dejun de Halloween

În anul 1931, Bela Lugosi proiectează la Hollywood o imagine a vampirului care contribuie la magnitudinea pe care fenomenul Dracula o capătă în cultura populară americană. În 1995, romanul *Contesa însîngerată,* al lui Andrei Codrescu, este publicat în America și devine bestseller. Separați de șase decenii, actorul de origine maghiară din Lugoj și scriitorul român din Sibiu (una din cele șapte cetăți ale Transilvaniei) devin personalități ale Americii. Distanța dintre România și America estompează detaliile, iar diferența dintre Ardeal și Transilvania dispare în cele ce urmează.

Întîmplător sau nu, *Contesa însîngerată* se sincronizează cu un alt fenomen cultural american, care popularizează aspectele grotești ale medievalului european. Acesta luase deja amploare în anii '80, odată cu succesul jocului *Dungeons & Dragons,* iar în 1994, *Warcraft: Orcs & Humans* devine un bestseller al jocurilor de calculator. Practic, folclorul medieval (cult sau nu, *à la* Tolkien sau modificat) este absorbit de cultura populară. Erszebet Báthory este o variantă feminină a lui Dracula (în istorie la cîteva sute de ani distanță), așa cum Spice Girls, lansate în 1994, sînt varianta feminină a *boyband*-urilor lansate anterior.

Au existat probabil premisele istorice propice succesului lui Dracula și al contesei Báthory. Interesantă este însă ultrapopularizarea în spațiul cultural american al secolului XX a unor teme folclorice medievale prezente în Transilvania. Mai mult, imaginea americană asupra bătrînului continent și a medievalului include și preferința publicului de a vedea un tărîm fantastic, populat de țărani muți, palizi (tablouri de Bruegel cel Bătrîn) și îngroziți de atrocitățile comise de conți/contese (romane gotice), în locul unei realități mult mai puțin spectaculoase.

Romanul istoric, care încearcă să reconstituie portretul contesei Báthory, se întrepătrunde cu ficțiunea (procedeu pe care Andrei Codrescu îl mai folosește: în *The Poetry Lesson,* cortegiul funerar al lui William S. Burroughs se oprește la McDonald's). Realitatea influențează narațiunea, așa cum faptele strămoșilor influențează destinele urmașilor (jurnalistul Drake Bathory-Kereshtur este un strănepot al contesei), pentru ca în final nici un personaj să nu sfîrșească bine.

Erzsebet Báthory, nepoata lui Stefan Báthory (principe al Transilvaniei), folosea un blazon similar cu cel al Ordinului Dragonului, din care au făcut parte Vlad Dracul și Vlad Țepeș. Romanul lui Codrescu pleacă de la o persoană reală, al cărei mit este ideal pentru America. Acest lucru se reflectă și în succesul romanului *Game of Thrones,* primul volum din seria *A Song of Ice and Fire,* care apare în 1996, aproape paralel cu romanul lui Andrei Codrescu. Universul personajelor din seria *Game of Thrones* 9 include pe Danelle Lothston, a cărei poveste este relativ similară cu cea a contesei Báthory (face baie în sînge omenesc), dar care își trimite noaptea liliecii să răpească copii.

Perspectiva „dinspre America spre Transilvania" este prezentă în asemănarea voită sau accidentală dintre denumirea de Siebenbürgen (șapte cetăți: Sibiu, Brașov, Cluj, Sebeș, Sighișoara, Mediaș și Bistrița) și cea a lumii imaginate de R.R. Martin (șapte regate, The Seven Kingdoms of Westeros). Totuși, ideea de șapte regate apare și în Heptarchyul englezesc. Un aspect al fenomenului invers (dinspre Transilvania spre America) are loc în secolul al XIX-lea, cînd nobilul ungur Sándor Bölöni Farkas își publică la Cluj jurnalul de călătorie în America. Succesul cărții este neașteptat. În viziunea lui Farkas, America atinge perfecțiunea. Cartea contribuie indirect la încurajarea emigrației transilvănene în America. Imaginea, deși neconformă cu realitatea, fusese deja creată.

Uneori actorii se identifică în totalitate cu rolul care i-a consacrat (Bela Lugosi a fost înmormîntat cu mantia de vampir). Imaginea actorului în rolul Contelui Dracula rămîne stereotipul vampirului, transilvăneanului, est-europeanului etc. Accentul lui Bela Lugosi este aproape un brand al lui Dracula. Andrei Codrescu însuși mărturisește că face eforturi să păstreze acest accent. Faptul că „Andrei Codrescu cu accentul lui Bela Lugosi" poate fi la rîndul său unul dintre personajele prin care scriitorul se multiplică în literatura română și americană este irelevant.

Dracula și contesa Báthory, ca heteronimi ai personalităților lui Andrei Codrescu și Bela Lugosi, sînt doi emigranți care au făcut carieră în America. Dracula apare însă însoțit de Franken Berry în fiecare an în preajma Halloween-ului sub formă de cereale pentru micul dejun (Count Chocula). Deocamdată se pare că Erzsebet Báthory nu a inspirat nici un produs de fast food.

Marcela PALER

Grzegorz SCHETYNA

Readucerea Poloniei în Europa

Apelul recent al președintelui francez Emmanuel Macron pentru reformarea Uniunii Europene aduce o rază de speranță pentru întregul continent. Chiar dacă avem anumite diferende, sîntem de aceeași părere în ceea ce privește problemele esențiale. Macron are în mod fundamental dreptate atunci cînd spune ce ar trebui Europa să facă, pentru a continua să prospere. Trebuie să revitalizăm UE sporind gradul de coeziune și consolidînd democrația și Justiția. Și trebuie să apărăm Europa de inamicii ei care vor să o uzurpeze – și anume forțele populiste din interior și forțele externe care le susțin.

Cînd populiștii, precum partidul Lege și Justiție din Polonia (PiS), ajung la putere, ei urmăresc să semene discordie între partidele democratice din opoziție. Dar noi am reușit să contracarăm strategia lor cinică, creînd, înaintea alegerilor din mai pentru Parlamentul European, Coaliția Europeană a forțelor de opoziție. Această nouă alianță democratică, pe care o conduc, e deja în fruntea sondajelor și e pe cale să învingă PiS – mai întîi în mai și apoi la alegerile generale din Polonia, în toamna acestui an.

Ambele scrutine sînt esențiale. Polonia are nevoie de un nou guvern care să respecte statul de drept și să joace un rol benefic în UE. Și Europa are nevoie de o Polonie care, afirmîndu-și interesele, să apere cu hotărîre valorile democratice esențiale pentru viitorul UE.

Polonia cunoaște pericolele, pe care Macron le-a descris atît de elocvent, din propria experiență – atitudinile antieuropene și atacurile la adresa statului de drept. Chiar dacă polonezii sînt una dintre populațiile cele mai pro-europene din UE, Jaroslaw Kaczynski, președintele PiS și șeful *de facto* al guvernului polonez, otrăvește legăturile noastre cu Uniunea. Actuala guvernare a marginalizat Polonia, la nivelul UE, în așa măsură încît vocea sa abia mai contează. De aceea, orice politician polonez cu capul pe umeri vede în reabilitarea statutului respectabil și activ al țării înăuntrul UE un interes național de securitate major.

Asta însă nu se va întîmpla dacă nu învingem PiS în toamna acestui an. Dacă PiS cîștigă un al doilea mandat, Kaczynski va putea administra doza finală a otrăvii sale xenofobe, subordonînd presa și sistemul juridic al Poloniei capriciilor propriului partid. Și poate o țară fără o Justiție independentă să rămînă în UE? Mă îndoiesc.

Un nou guvern polonez, condus de Coaliția Europeană, va căuta să participe la inițiativa lui Macron de reformare a UE. Sîntem de acord cu el atunci cînd spune că UE e capabilă să concureze cu alte puteri globale într-un mod în care nici un stat membru nu o poate face de unul singur. Sîntem, de asemenea, de acord că UE trebuie să-și consolideze granițele externe, să-și protejeze procesele democratice în fața manipulărilor externe și să investească în cercetare și inovație la o scară comparabilă cu SUA și China.

În plus, statele membre, individual, și UE, ca ansamblu, trebuie să înceapă să-și coordoneze politicile economice, de apărare și educaționale. Carențele pe care le avem în aceste domenii le oferă actorilor străini un avantaj și cresc riscul ca aceștia să preia tot mai multe ramuri ale industriei europene.

Nu sînt însă convins că ideea lui Macron de a înființa noi agenții UE este cea mai bună metodă de a combate aceste probleme. UE are deja peste 30 de astfel de agenții. Mai multe agenții ar însemna mai multă birocrație – și e greu de crezut că un astfel de rezultat ar stîrni entuziasm în rîndul europenilor. O soluție mai simplă ar fi consolidarea instituțiilor UE deja existente și asigurarea unei bune finanțări a acestora.

Macron are dreptate atunci cînd susține că „progresul și pacea înseamnă a putea trăi de pe urma muncii tale". Dar orice încercare administrativă de a egaliza costurile forței de muncă la nivelul UE ar duce la o pierdere de locuri de muncă în Polonia și în alte țări din Europa Centrală, și ar reduce fluxul de capital care ajută la creșterea salariilor și care permite regiunii să ajungă din urmă țările mai bogate. Industria manufacturieră ar continua să părăsească țările UE care nu sînt suficient de competitive, dar va ajunge în alte părți ale lumii, nu în Europa Centrală.

Macron are fără îndoială dreptate atunci cînd subliniază importanța politicilor europene de apărare și securitate. Dacă vom cîștiga alegerile din Polonia, Coaliția Europeană își propune să inițieze o dezbatere strategică în rîndul liderilor UE, în vederea elaborării unor măsuri instituționale efective și a extinderii resurselor de apărare ale UE. UE are nevoie de un buget de apărare substanțial și de o coordonare europeană a producției industriei de apărare, pentru a garanta capacitatea de a îndeplini misiunile pe care și le propune.

Trebuie spus, aici, că UE ar trebui să dovedească mai multă inițiativă cu privire la cooperarea viitoare din cadrul NATO. Ar trebui să urmărească reafirmarea alianțelor transatlantice și să consolideze conexiunile operaționale dintre capacitățile militare ale celor două organizații. Cheia succesului nostru reunit este capacitatea de apărare – transatlantică, acolo unde se poate, și europeană, la nevoie.

De asemenea, nu trebuie uitată sarcina importantă de a continua integrarea europeană. Trebuie să le urăm bun venit țărilor din Balcanii de Vest, atunci cînd acestea vor fi pregătite. Și să respectăm aspirațiile Ucrainei, care are o însemnată importanță strategică pentru Polonia și pentru UE. Solidaritatea europeană trebuie să se întindă pînă spre orașele ucrainene; dacă nu o va face, Europa nu va fi niciodată o entitate sigură.

Cu treizeci de ani în urmă, polonezii au respins în mod răsunător comunismul și subordonarea față de Uniunea Sovietică, trecînd peste diviziunile interne. Ceea ce a dus, în cele din urmă, la căderea Zidului Berlinului și la sfîrșitul comunismului în Europa. Astăzi, confruntați cu un guvern populist care vrea să ne divizeze, trebuie să rămînem la fel de uniți pentru cauza democrației și împotriva autoritarismului nelegiuit, cum am fost în 1989.

Apelul lui Macron pentru o reînnoire europeană vine la momentul potrivit. Sîntem hotărîți să readucem Polonia pe locul binemeritat, într-o Europă democratică, și sîntem gata să îndeplinim sarcina comună de a reforma Uniunea Europeană.

***Grzegorz Schetyna** este președintele Platformei Civice – principalul partid de opoziție din Polonia – și al Coaliției Europene a forțelor unite ale opoziției poloneze.*

© Project Syndicate, 2019
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Vremurile „bune“ de altădată

Bătălia unora pentru a ne demonstra că nu avem vocație de popor democratic și prosper continuă. Este pus în mișcare un infernal arsenal de arme și mijloace. Se folosesc toate canalele de comunicare media, dar și rețelele de socializare. Se atacă instituții și se relativizează pînă la coborîrea în derizoriu principiile de bază pe care stă lumea libertăților. Totul se judecă la grămadă și concluzia oricărui comentariu este aceeași – nimic nu este bun, nimic nu este bine. Trebuie să înțelegem odată că lumea capitalistă, liberală, deschisă este rea și nu ni se potrivește. Problema este că această propagandă chiar începe să aibă rezultate. Procentul celor care privesc înapoi este din ce în ce mai semnificativ și asta se vede cu ochiul liber, de la exprimarea politică pînă la atitudinile unor oameni de bună-credință care caută în trecut soluții la problemele de acum.

În șirul de dezinformări prin intermediul cărora se încearcă formarea de curente de opinie publică, prin intermediul rețelelor noastre de socializare, cel care se subscrie ideii că vremurile de altădată erau mai bune este subiectul eseului nostru. În susținere, ni se înfățișează imagini sinistre cu copii la muncă patriotică (în contrapondere cu generația de azi care „stă numai prin cluburi“), orașe pustii prin care circulă doar o mașină și doi-trei oameni (în contrapondere cu orașele de azi în care „nu mai ai loc de oameni și mașini“), magazine pline cu mărfuri românești (în contrapondere cu cele de azi „în care totul este importat“), tot felul de poze cu oameni bătrîni (în contrapondere cu oamenii de azi „care mor de tineri“), mașini ciudate, dar fabricate în țara noastră (în contrapondere cu cele „scumpe și proaste pe care ni le livrează azi fabricile din Vest“). Aceste fantasmagorii prind incredibil de bine. Ideea celor care au inventat această temă de dezinformare este una simplă și foarte clară. Dacă altădată era mai bine, atunci toate zbaterile noastre prezente și viitoare sînt inutile, iar pentru a trăi mai bine nu avem decît a ne întoarce în trecut. La care trecut? La cel socialist, normal, pentru că memoria noastră colectivă nu se poate raporta la un alt trecut.

De fapt, puțini știu că dezinformarea de acum de pe rețelele de socializare are la bază credința general umană conform căreia vremurile de altădată au fost mai bune. Chiar dacă am mai făcut-o și cu altă ocazie *(Capitalismul, o dezbatere despre construcția socială occidentală,* Editura Institutul European din Iași), vom arăta că această percepție, conform căreia vremurile de altădată au fost mai bune, nu este cultivată la întîmplare. „Vremurile bune de altădată“ sînt cel mai mare dușman al prezentului. Deși este profund eronată, ideea că altădată se trăia mai bine este una seducătoare și îndelung vehiculată de către oamenii de rînd, fără pretenții, sau de intelectuali de duzină, manipulatori de idei la mîna a doua, așa cum le spune Hayek. Întîlnim adesea oameni care își laudă prima mașină, deși era un hîrb în comparație cu cea pe care o au acum, sau laudă longevitatea și traiul liniștit al bunicilor și străbunicilor, deși, ca medie, speranța de viață era atunci mult mai redusă, iar nivelul de trai mult inferior. A emite judecăți cu caracter general, plecînd de la un singur caz, este cel puțin un semn de prostie. Vremurile din trecut nu au fost niciodată mai bune decît cele din prezent. Este aici o nostalgie după tinerețe și starea perfectă de sănătate, cînd totul era văzut în roz și totul era mult mai ușor de suportat. Bătrînețea este asociată degradării fizice și mentale, chiar dacă mașina este mai bună și nivelul de trai mai ridicat, toate acestea nu mai au aceeași culoare ca în tinerețe. „Vremurile bune de altădată“ au și un substrat cultural-religios adînc, ce are legătură cu alungarea noastră din Rai. Suferința umană, a vieții zilnice, este greu suportată și omul oftează nostalgic după liniștea primară a apartenenței sale la raiul divin. Se pare că nici azi nu sîntem obișnuiți cu bătălia cu viața în fața căreia ne-a pus Creatorul. Există ceva adînc în această remanență, poate chiar ceva de ordin genetic. Oamenii caută liniștea și își doresc liniștea, prea adesea obosiți de căutarea unei fericiri pe care cei mai mulți dintre ei nici măcar nu sînt capabili să o vadă acolo unde ea există. Privirea în trecut vine ca urmare a căutărilor. Cînd a fost mai bine? Cînd bunicii și părinții ne evocă liniștea, echilibrul și stabilitatea.

Era ceva barbar în acest mod de comunicare, dar era un primitivism cotidian.

Evident că lumea în care trăim, acum, în această clipă, este cea mai bună dintre lumile posibile, numai că nostalgia nu poate fi oprită și nici tratată ușor. Ludwig von Mises, în „Mentalitatea anticapitalistă“, abordează o dezbatere despre tema noastră de azi. Pune în evidență faptul că aristocrația a criticat în permanență principiul egalității în fața legii, aducînd în discuție „vremurile bune de altădată“ cînd fiecare individ, chiar de la naștere, își cunoștea în mod clar și precis rolul și locul său într-o societate. „Această critică (a lumii prezente, liberale, de către aristocrați – *n.n.*) presupune implicit că, în *l'ancien régime,* aristocrații se distingeau prin virtuți și că ei își datorau rangul și averile superiorității lor morale, culturale. Nu merită să demontăm această fabulă. Fără a exprima nici cea mai mică judecată de valoare, istoricul nu poate să nu sublinieze că înalta aristocrație a principalelor țări europene descindea din soldați și oameni de curte care, în luptele lor religioase și constituționale din secolele al XV-lea și al XVII-lea, s-au angajat de partea învingătorilor din țările lor“ (op. cit., p. 19). Conform acestei critici „mulțimea a devenit atotputernică, iar materialismul ei mediocru a înlocuit criteriile din epocile revolute. Banul a devenit rege. Oameni fără valoare se bucură de bogății și opulență, în timp ce merituoșii și valoroșii rămîn fără nimic“ (op. cit., p. 19). Capitalismul, este adevărat, pare să fi bulversat liniștea umană. Doar în aparență, deoarece nu capitalismul a inventat căutarea umană, spiritul său faustic. Dacă organizarea socială de azi nu ar fi purtat numele de capitalism, atunci trăsăturile lumii de azi ar fi putut fi regăsite sub altă denumire, dar ar fi fost aceleași. Conform acestor critici, avantajele ajung la cei care nu sînt merituoși. „Democrația capitalistă a pieței“, așa cum o numește Mises, a fost și este permanent contestată, fiind considerată imperfectă. Vremurile de azi nu mai sînt bune și pentru că „într-o societate fondată pe caste și statut social, individul poate arunca vina destinului potrivnic asupra condițiilor aflate în afara controlului său“ (op. cit., p. 21). Prin nostalgia față de vremurile bune, trecute, se produce un refuz al indivizilor de a-și asuma morala socială înaltă, democratică. În capitalism, se întîmplă că fiecare individ trebuie să-și asume destinul. Este un lucru dificil de înțeles și dificil de pus în practică pentru mulți dintre noi. Există aici o exigență, și anume aceea că societatea tratează pe fiecare după contribuția adusă la bunăstarea semenilor. Mises arată: „Prăpastia dintre ceea ce un individ este și obține pe de o parte, și ceea ce el crede despre propriile-i capacități și realizări, pe de altă parte, ni se dezvăluie fără milă: reveriile legate de o lume «justă», care să-i trateze în funcție de «adevărata lor valoare», constituie refugiul tuturor celor care sînt victime ale unei lipse de autocunoaștere“ (op. cit., p. 25).

Fac parte din generația celor care pentru a vorbi la telefon de la Craiova la Caracal trebuia să meargă cu bani mulți în buzunare la o clădire ciudată care se chema PTTR (Poștă, Telegraf, Telefon, Radio, în România). Acolo mergeai sfios în fața unei femei cu mustață care te întreba cine ești și ce vrei. Dacă nu te pierdeai cu firea, caz în care o luai la goană înapoi spre casă, trebuia să-i răspunzi la aceste întrebări, dar și la multe altele. Își nota dorința ta, după care te invita în sala de așteptare, adică o încăpere ce mirosea a imitație de piele și transpirație și care avea aliniate pe margini un fel de scaune pe care stăteau așezați colegii tăi de așteptare. Cabinele în care ți se dădea legătura erau puse pe cealaltă parte a sălii. În ele erau așezate un fel de instrumente cărora în epocă li se spunea telefoane, dar care nu erau decît niște aparate ciudate, care la noi semănau foarte mult cu cele imaginate la început de către inventatorul lor. După mai multe zeci de minute, cînd îți venea rîndul să vorbești la Caracal, ți se striga în sală, fără a ți se pronunța numele, că ai legătura la Caracal. Știai că despre tine este vorba și o zbugheai către cabina telefonică pe care femeia cu mustață ți-o țipa în sala de așteptare: „Caracalul la cabina 7, vă rog!!!“. Totul, absolut totul, era înregistrat de către cei de la Securitate și ideea că ai putea face politică „anti“ la telefon era una năstrușnică. Nu puteai să vorbești foarte mult. Costurile erau foarte mari și, chiar dacă aveai bani, convorbirea îți era tăiată pentru că mai așteaptau și alții la rînd. Era ceva barbar în acest mod de comunicare, dar era un primitivism cotidian, unul cu care ne obișnuiserăm cu toții și pe care avem datoria de a nu-l uita. Sigur, nu am dorit să combat un exemplu cu altul, ci doar să rememorez puțin, să vorbesc despre comunicarea de dinainte de rețelele de socializare de azi. De fiecare dată cînd deschid telefonul pe o astfel de rețea, să zicem Facebook, și pot comunica la modul direct cu prietenul meu din Canada îmi amintesc de PTTR și exclam: „Ce vremuri urîte am putut să trăiesc!“.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși“ din Târgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Pe patul lui Procust – Reflecții despre construcția socială postdecembristă, *Editura Institutul European, 2018.*

Cu ochii-n 3,14

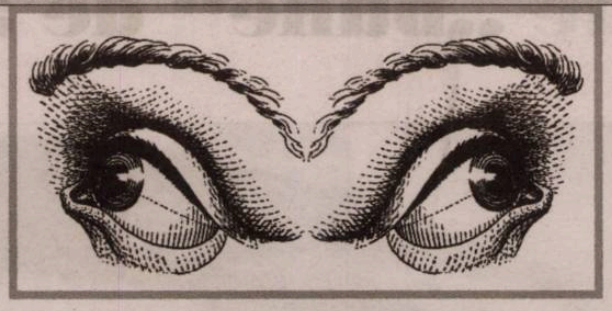

LA SFÎRȘITUL PĂRȚII DOMESTICE, PRIMUL METRU DE VORBIRE PARE SĂ FI REZOLVAT PROBLEMA STRĂZII

■ În jur de 50 de femei au protestat, pe 8 martie, în fața Tribunalului București, împotriva condamnărilor prea blînde primite de agresorii care au abuzat sau au violat minore. La sfîrșitul protestului, jandarmii le-au amendat pentru tulburarea ordinii publice. (**C. Ș.**)

■ Egalitate fie între dame și consorții dumnealor, c-așa stă scris la Constituțiune, dar nu-mi veni matale (oricît ar fi reclama sufletul comerciului) cu vreo discriminare meteo a onor. părții bărbătești, căci un asemenea afront eu nu pot pentru ca să rabd. Trecînd la cestiune, iată ce văzui deunăzi într-un pliant cu ofertele firmei deDoma: „Stația meteorologică Bavareză în formă de căbănuță cu termometru va fi un accesoriu original în casa dvs. Stația meteorologică prezice cum va fi vremea – pe vreme frumoasă iese din căbănuță păpușa-femeie, pe vreme urîtă iese păpușa-bărbat". Păi, se poate una ca asta? (**D. S.**)

■ De Mărțișor, Primăria București a întrerupt finanțarea Asociației Anais, care se ocupă de serviciile de adăpost și consiliere pentru femeile victime ale violenței domestice. Privilegiul de a avea o femeie primar! (**M. C.**)

■ Un om de afaceri a turnat din banii lui primul metru de autostradă din Moldova. Probabil, Guvernul va trimite ANAF-ul pe capul lui. (**M. C.**)

■ „N-am văzut textul ordonanței pe niciuna *(sic!)* dintre cele două subiecte din justiție", declara doamna prim-ministru luni, 11.03. crt., ora 13,30 (www.mediafax.ro). Lasă că a trece ordonanțele pe lîngă urechile premierului ca ața prin ac sau ca rața prin baltă denotă oarecare indiferență la treburile țării al cărei guvern pretinde că-l conduce. Dar, după cum bine se observă, doamna Dăncilă a renunțat la finețuri gramaticale și acorduri în direct, o ține langa, după „hîrtiuță". De genul feminin se cade să fie așadar și sujeturile de vorbire (unul sau două, sau mai multe...), oricum mult prea multe pentru agenda zilnică, mereu mult prea încărcată pentru puterile domniei-sale. Ce să ne mai împiedicăm de greșeli de gramatică! La o adică, chiar nu importă. A spus-o și doamna Rovana Plumb în deschiderea zaiafetului doamnelor pesediste cu ocazia zilei femeilor pesediste și a președintelui lor pesedist. În direct... Că prostia nu-i pe garduri, e pe oameni. (**R. M.**)

■ Populația păsărească bucureșteană pare să se fi înmulțit, în mod fericit, și să fie tot mai sigură pe ea: am întîlnit porumbei care cu greu se dădeau la o parte cînd treceai pe stradă în dreptul lor. E îmbucurător și înduioșător cum împărțim orașul nostru controversat cu acest strat, mai aproape de Paradis, al zburătoarelor. (**I. P.**)

■ O vulpe tînără, care intrase în cotețu' [illegible] păsări, la o fermă din Franța, a fost omorîtă. Găinile s-au coalizat și au rezolvat problema. Numărul chiar contează. (**A. M. S.**)

■ În Algeria, mii de oameni protestează, de cîteva săptămîni, față de decizia președintelui Abdelaziz Bouteflika de a candida pentru un nou mandat – al cincilea. La presiunea străzii, președintele octogenar și foarte bolnav a cedat: nu, nu se va mai prezenta încă o dată la scrutin. În schimb, a amînat alegerile prezidențiale (programate inițial în aprilie). Decizia i-a înfuriat, pe bună dreptate, pe cetățeni. Un protestatar rezumă situația: „Am vrut alegeri fără Bouteflika. Acum avem Bouteflika fără alegeri". Poți să mai zici ceva? (**M. M.**)

ASTA PÎNĂ CÎND COPILUL CARE FOLOSEȘTE EFICIENT MĂRIMEA JUCĂRIILOR ȘI-A EXPRIMAT DISPONIBILITATEA DE A FACE COPII

■ Un volum *Visează androizii oi electrice?* de Philip K. Dick a fost pus în coșul cu cărți de aruncat, la biblioteca publică din Memphis. Asta pînă cînd un angajat s-a uitat mai bine, și-a dat seama că e un exemplar foarte rar, prima ediție, și a pus cartea la licitație. S-a vîndut cu 1250 de dolari. (**C. Ș.**)

■ O profesoară de 34 de ani din Alba Iulia a făcut sex cu un elev și internauții s-au scandalizat: „Lăsați copilul să-și trăiască visul, nenorociților!", „Generație norocoasă! Pe vremea mea, profesoarele semănau cu Ana Pauker", „O să-mi transfer copilul la școala din Alba". (**M. C.**)

■ *The Vegetable Orchestra* din Viena (www.vegetableorchestra.org) este singura orchestră din lume care folosește legume – cu precădere morcovi, praz, țelină, anghinare, bostan și coajă de ceapă – pe post de instrumente muzicale. Înființată în 1998, orchestra a susținut peste 300 de concerte în toată lumea. Durata de viață a unui astfel de instrument e de vreo șase ore. După fiecare reprezentație, din instrumente se gătește o supă imensă care este oferită auditoriului. (**M. P.**)

■ Pentru a-și mîna mai eficient turmele și cirezile, fermierii din Noua Zeelandă au început să folosească drone care latră. Îmi imaginez cum ar suna azi sfatul unei Miorițe neozeelandeze către baciul său: „Stăpîne, stăpîne, mai cheamă și-o dronă". (**S. G.**)

■ Domnul Dragnea, bîntuit de tot felul de fantome, a ajuns să aibă coșmaruri în direct. Vrea să resusciteze aprozarul. Cam puțin pentru discursul electoral al unui partid de însemnătatea și mărimea (și mărirea) celui al cărui cap încă este. Postura de „aprozaristul anului" chiar îl prinde pe șeful pesediștilor, dar discursul în consecință e răsuflat. Și exală miasme... e adevărat, fără E-uri. (**R. M.**)

■ Barbie a împlinit 60 de ani. Nu pare să se gîndească să se pensioneze. În ciuda competiției acerbe din domeniul jucăriilor, 58 de milioane de Barbie sînt vîndute anual, în peste 150 de țări. (**A. M. S.**)

■ Patriarhia Română și-a exprimat disponibilitatea de a oferi gratuit fiecărei instanțe de judecată din țară exemplare noi din Biblie, „necesare pentru buna desfășurare a actului de justiție", întrucît anumite exemplare ale Bibliei prezente momentan în sălile de judecată sînt deteriorate. Un pas mic pentru Patriarhie, un pas uriaș pentru reforma Justiției! (**M. C.**)

■ Un cercetător olandez în domeniul securității a dat peste o bază chineză conținînd tot felul de date despre 1,8 milioane de femei, inclusiv cît de *breedready* (pregătite de a face copii) sînt acestea. (**C. Ș.**)

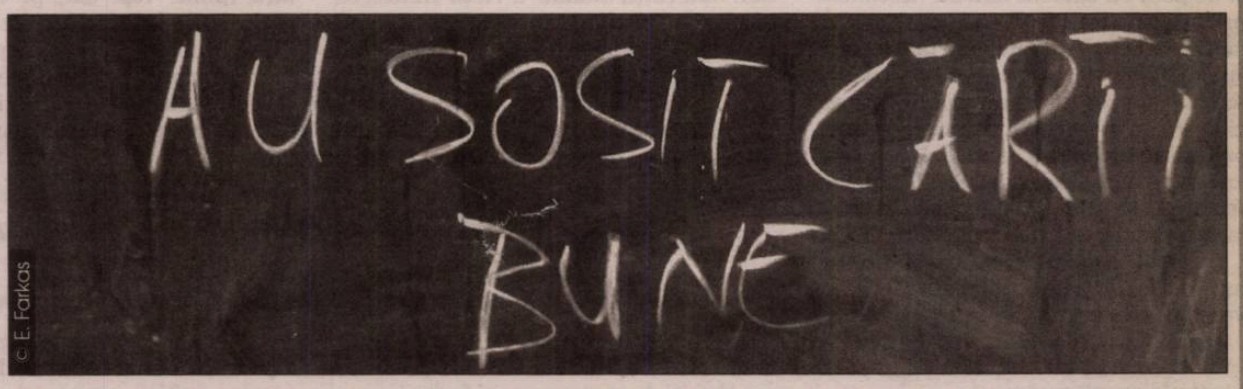

© E. Farkas

ABONEAZĂ-TE ACUM
Trimite 1 SMS la 7488 cu textul DILEMA

SCANEAZĂ CODUL QR

CUM TE ABONEZI
✔ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 EUR + TVA/SMS)
✔ ONLINE: la http://abonamente.adevarul.ro
✔ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL:
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288,
deschis la First Bank SA – Lacul Tei,
nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
✔ LA TOATE OFICIILE POȘTALE / ✔ FIRMELE DE ABONAMENTE
Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro
Tel: 0372 130 211 / 0372 130 213 (L-V, 9.00-18.00)

DILEMA VECHE
✔ 3 luni - 54 LEI ✔ 6 luni - 98 LEI ✔ 12 luni - 159 LEI
Prețuri la abonamente cu pînă la 44% mai mici față de prețul de la chioșc

TALON ABONAMENT
Nume ..... Prenume .....
Str. ..... Nr. ...., Bl. ....., Sc. ....., Et. ...., Ap. ....,
Localitate ..... Județ/Sector ....., Cod poștal .....
Telefon ..... Email .....
Am achitat suma de ..... LEI cu mandat poștal/ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA – Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua pînă la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sînt de acord ca SC ADEVARUL HOLDING SRL să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresîndu-mă societății SC ADEVARUL HOLDING SRL printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la SC ADEVARUL HOLDING SRL – Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, Sector 2, cod poștal 020331.

...ÎȚI DĂ DE GÎNDIT

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

Victor MOROZOV
dilematograf
18

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XVI** ■ nr. **788** ■ 28 martie – 3 aprilie 2019 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 6 lei

ANDREI PLEȘU
„Portretul artistului la senectute“
pagina **3**

ANCA MANOLESCU
„E-soluții pentru credință“
pagina **11**

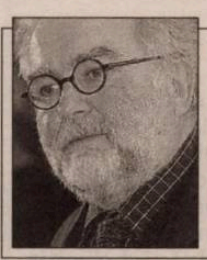

GEORGE BANU
„Radu Penciulescu și viața“
pagina **15**

Frica de bătrînețe

„Ca să ai o bătrînețe îndelungată, trebuie să începi să fii bătrîn foarte devreme.“

CATO CEL BĂTRÎN

Redacția DILEMA VECHE: Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, 020331 București ● **telefon:** 0372.130.006 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

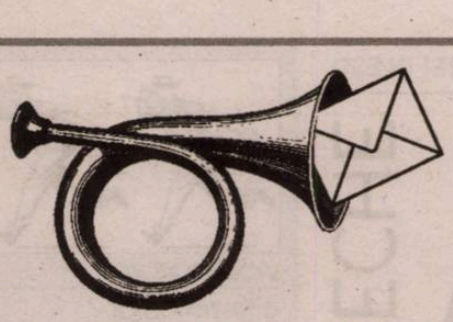

turneu de inbox

Viața la 70+

Emil Cioran definea bătrânețea ca fiind „perioada din viața omului în care organele corpului încep să intre în grevă sau să-și dea demisia".

Personal, mă aflu în această perioadă, ba chiar la 70+++, cu speranța să mai prind macar o vîrstă palindromică. Și cum mă consider un defazat, decrepit sau expirat, vrînd-nevrînd, cred că sînt obiectiv pentru că spun și scriu după ce privesc în jurul meu și dupa ce mă uit la mine.

E o vîrstă deloc confortabilă, nici comodă și nici convenabilă. Ba dimpotrivă, e greu suportabilă, deoarece de acum bătrînețea își intră în drepturi depline, e perioada care e mai aproape de moarte decît toate celelalte perioade ale vieții. În care „încetăm să ne mai gîndim la viitor deoarece vine destul de repede" (Albert Einstein). Este vîrsta la care începem să renunțăm la longevitatea vieții și ne grăbim cu voia noastră și sprijinul altora (se știu ei cine sînt) să prindem infinitul vieții de apoi. Este vîrsta la care ne e greu să alegem între o sănătate bolnavă și o boală sănătoasă, cînd uităm de bucuria succesului și ne împăcăm cu amărăciunea eșecului.

E perioada cînd gîndurile negre din nopțile albe (cînd somnul o ia pe cărări pierdute) se instalează confortabil, cînd memoria nu mai e ce-a fost odată, cînd metabolismul o ia razna, cînd aia cu coasa ne tot dă tîrcoale, cînd visele devin coșmaruri, eșecurile nu ne mai ocolesc, necazurile ne ajung mai ușor din urmă, bolile n-au milă și îndurare, prieteniile se fac țăndări și cioburile înțeapă rău.

Ei bine, la noi, la români, bătrînețea e și mai grea și mai urîtă decît la alții. La noi, oamenii devin moși și babe mai repede, în avans sau în devans, îmbătrînesc prematur și devin boșorogi boșorogiți de vîrstă. Deja pe la 40 de ani, cînd apar primele fire de păr alb, cei din jur zic că deja ești cam petrecut, apoi auzi pe la știri că un bătrîn de 50 de ani a fost lovit pe trecerea de pietoni, iar dacă la 60 de ani ieși să mai iei o gură de aer, îi auzi pe tineri: „ia uite și la ăsta, îl caută moartea pe-acasă și el se plimbă prin parc". Mi-e și rușine să vă spun ce se-ntîmplă pe la 70 sau 80 de ani.

Niște nevolnici, învîrstniciți de vîrstă, la care sufletul nu li se mai de dezgheață, chipul lor e un monument de tristețe, iar trupul lor e un monument de carne în care s-au cuibărit toate necazurile, durerile și bolile pămîntului. (...)

Deci nici eu nu știu dacă sînt pesimist sau optimist. Dar știu că o echipă de specialiști din varii domenii, condusă de Fredrik Colding, a creat și lansat pe piață un dispozitiv botezat „Tikker", un fel de ceas digital de mînă care afișează continuu cît mai are de trăit utilizatorul lui (în ani, luni, zile, ceasuri, minute și secunde). O bazaconie pe care pesimiștii o numesc „ceasul morții", iar optimiștii, în frunte cu creatorul ei, îi spun „ceasul vieții", deoarece ne arată cît mai avem de trăit.

Dedic acest articol nepoților mei, Ioana, Tudor și Matei.

Profesor pensionar
Gicu BUTOI
com. Desa, județul Dolj

Dilema veche vă propune

■ Editura Casa Radio a scos o ediție aniversară, sub sigla colecției „Biblioteca de poezie românească", în forma unui box de trei CD-uri cu cele trei înregistrări istorice de arhivă: G. Bacovia, Lucian Blaga și Emil Botta citind poeme la Radio în perioada anilor 1954-1973. Cred că oricine iubește poezia ar trebui să aibă acasă vocile acestor poeți. (Marius Chivu)

■ La început de aprilie, mergeți să ascultați muzică clasică. Miercuri, 3 aprilie, la Sala Radio vă așteaptă compoziții de Mozart, Ceaikovski și Beethoven, iar joi, 4 aprilie, tot acolo va avea loc un recital al Cvartetului Ad Libitum, care va interpreta din Haydn, Mozart și Brahms. (Sever Voinescu)

■ Pentru mine a fost dragoste la prima vedere: *Manual pentru femei de serviciu,* de Lucia Berlin (traducere de Ioana Miruna Voiculescu, Editura ART), un caleidoscop de proză scurtă. Inspirate pe alocuri din propria viață, aceste povestiri sînt pline de forță, tensiune, umor și, mai ales, oneste. N-au cum să nu vă cucerească. (Cristina Ștefan)

■ Renumiți muzicieni bulgari, pe scena Ateneului Român, luni, 1 aprilie, ora 19. „Cel mai bun violinist al Bulgariei", Svetlin Rusev, va concerta împreună cu Orchestra Festivalului din Ruse, condusă de maestrul Emil Tabakov. Din program: Pancio Vladigherov, *Clasicul și Romanticul,* Serghei Prokofiev, Concertul nr. 2 în sol minor, pentru vioară și orchestră, op. 63, Igor Stravinski, Suita *Pasărea de foc* (1919). Pentru prima oară, anul acesta, în Orchestra Festivalului din Ruse – una dintre cele mai importante orchestre din Bulgaria – au fost invitați și muzicieni din București. Concertul este organizat de Filarmonica „George Enescu" din București, Primăria Ruse, Festivalul Internațional „Zilele Muzicale de Martie", Școala Națională de Arte „Prof. Veselin Stoianov", Orchestra Festivalului din Ruse. (Ruxandra Mihăilă)

■ S-au decernat premiile Superscrieri, adică au fost premiate cele mai bune materiale ale anului 2018 și cei mai buni jurnaliști. Investigația *Institutul de Boli Inventate,* semnată de Victor Ilie la Rise Project, a cîștigat premiul cel mare, „Superscrierea Anului". Reportajul viral „Catedrala Umilirii Neamului", marca Recorder, a primit cele mai multe voturi din partea publicului. Citiți ce ați ratat anul trecut: https://ffff.ro/premiile-superscrieri/. (Ana Maria Sandu)

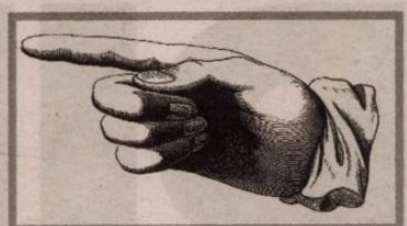

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Centenar Al. Paleologu**
- **Copacul**
- **Libertate & liberalism**
- **Conferințele *Dilema veche***
- **Restul e părere**
- **Modestie, smerenie**

album dilematic Marius Chivu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Șerban AXINTE ● Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU
Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Cosmin CIOTLOȘ ● Horia CORCHEȘ
Andrei CORNEA ● Codrin Liviu CUȚITARU ● Petre GURAN
Ionuț IAMANDI ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Doris MIRONESCU ● Victor MOROZOV ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Lorin NICULAE ● Cătălin PAVEL
Andrei PLEȘU ● Mihaela SIMINA ● Bogdan-Alexandru STĂNESCU
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂTARU-CAZABAN ● Teodor TIȚĂ
Andreea VLAD ● Matei VIȘNIEC ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Anca ZAHARIA
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE PENTRU PRINT:
dragos.stan@adevarulholding.ro

PUBLICITATE PENTRU ONLINE:
vanzari@ead.ro
dragos.stan@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

Informații și reclamații ABONAMENTE:
0372.130.211; 0372.130.213
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.000
Tipărit la Tipoart Idea Studio

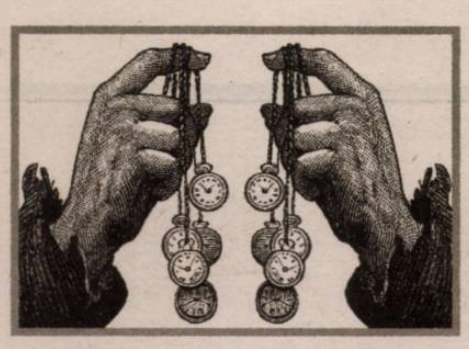

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Portretul artistului la senectute (și dincolo de ea)

Acum șase ani, am văzut, la Mogoșoaia, o expoziție Florin Ciubotaru. Am scris despre ea un text, pe care îl reiau acum, provocat de o nouă expoziție, găzduită, de această dată, la Muzeul Literaturii Române de pe Calea Griviței. Dacă nu m-ar fi anunțat artistul (și prietenul meu), cu cîteva zile înainte de închidere, n-aș fi știut de existența evenimentului. Am vizitat deci, în ceasul al doisprezecelea, expoziția și depresia pe care o oblojesc de la o vreme s-a agravat... Din mai multe motive. Mai întîi, publicitatea cvasi-nulă din jurul unui efort artistic ieșit din comun. Apoi, tristețea ambianței. Muzeul Literaturii, cel care a funcționat ani întregi în casa ARLUS, e aproape ascuns, astăzi, într-o clădire anonimă, dintr-un cartier destul de „obosit“. Prin străduința directorului, interiorul e mai îngrijit, dar curtea ușor delabrată de-alături și paloarea semnalării instituției și a eventualelor expoziții din spațiul ei dau locului un trist aspect de marginalitate. Nu sînt deloc genul nostalgic, dar mi-am amintit, inevitabil, de ecoul public și de tenacitatea ofensivei culturale, în vremuri altfel deloc prielnice. Reușitele nu se datorau „sistemului“, ci, dimpotrivă, se obțineau în pofida lui. Ele slujeau nevoii de supraviețuire interioară: erau o supapă, o rețetă de defulare, o formă de solidaritate a spiritului împotriva „mobilizării“ ideologice, standardizată și ubicuă. Acest tip de „motivație“ a dispărut și, odată cu ea, cîteva „instituții“ și meserii ce păruseră a fi subînțelese: cronica literară săptămînală, cronica plastică, vernisajul (frecventat abundent de o mulțime însemnată de amatori) și, în general, reflexul de a analiza, comenta și pune în circulație evenimentele momentului: expoziții, filme, cărți, spectacole de teatru, concerte etc. Au dispărut rubricile specializate, profesioniștii de ramură, interesul comunitar pentru nobila „mondenitate“ artistică. La expoziția din Griviței, expoziția unui mare artist care, la aproape optzeci de ani, dovedește o capacitate de reînnoire, o prospețime, o ingeniozitate, greu de reperat în ambianța creatoare contemporană, vizitatorii au fost rari, ecoul de presă practic nul, aura evenimențială aproape neperceptă. Pentru a compensa, în pripă, această nepermisă sincopă, reiau, mai jos, textul scris în 2013. O reverență tîrzie, dinaintea unui talent împlinit.

Am încetat, de peste douăzeci de ani, să practic meseria pentru care am fost școlit: critica de artă. Ajunsesem la concluzia că scrisul despre imagine, ca și cel despre muzică nu pot adăuga nimic esențial discursului artistic propriu-zis. E o simplă dexteritate, mai mult sau mai puțin inspirată, pendulînd între gesticulație amabilă, frazeologie plată și acompaniament baroc. Înțeleg, desigur, că pictorul sau muzicianul au nevoie de ecou public, de semnalare avizată, dar, la un moment dat, am socotit că mi-am făcut datoria și că am dreptul să mă ocup de propriile proiecte, atîtea cîte sînt. Datorez, însă, enorm contactului cu atelierele artiștilor plastici și cu artiștii înșiși. Formația și biografia mea sînt de negîndit fără acest contact, în care am avut mai mult de primit decît de dat. Din cînd în cînd, totuși, provocat de împrejurări inevitabile, de inerții sociale sau de vechi prietenii, intru în cîte o expoziție, oarecum stingherit de distanța care s-a așezat, între timp, între mine și meseria tinereților mele. Evit, însă, dacă se poate, să recidivez: să scriu, să comentez, să redevin „cronicar“. De data asta, (...) m-am lăsat ispitit. Am văzut, în sălile Palatului Mogoșoaia, o sumedenie de lucrări adunate laolaltă de Florin Ciubotaru. Ne știm de aproape 40 de ani. Și am fost surprins să constat ce experiență întremătoare pot provoca bătrînețile noastre reunite... Avem aceleași întrebări, aceleași oboseli, dar și aceeași formă de încăpățînare, aceeași foame de expresie, același delir al comunicării.

În textul său de catalog, Florin Ciubotaru reformulează, fără să știe, propriile mele perplexități și îmi justifică decizia de a abandona profesiunea de critic de artă. Ne întîlnim în aceeași melancolie, în același „portret de generație“: bîntuiți de „blocaje vechi“, de „un trecut care te ajunge din urmă“, sub numele de „forța împrejurărilor“, de tema zădărniciei, a amăgirilor de tot soiul și a umorului („Dacă rîzi cu lacrimi, nu mai ai lacrimi pentru plîns.“). Dar nu ne putem abține să tot încercăm, „să învîrtim comutatorul“, să cedăm cîte unei „subite însuflețiri“. Nu mai suportăm coreografia vernisajelor, manevrele lor festive, clișeele amabile (cu „felicitări ca la nunți și botezuri“). Vrem să regăsim libertatea respirației autentice, bucuria de a crea, confortul incomod al creativității.

Am citit selecția de lucrări, oferită, la Mogoșoaia, de Florin Ciubotaru ca pe un rezumat al vremurilor pe care le-am trăit și ca pe o tatonare a unui viitor posibil: experimente la limita dintre informal și geometric, dintre abundența realului și asceza ideii, dintre aprofundare și invenție. Atmosfera generală e tonică, dar fără exces de „stabilitate“. O anumită neliniște a multiplului, în care savoarea detaliului riscă să ducă la explozie, cînd nu se adună sub coerența unor forme compacte, liniștitoare, dă ansamblului aspectul unei sărbători „periculoase“. Dar iată-mă recăzut în vacuitatea cronicii plastice...

Noutatea radicală a expoziției constă într-o tehnică a expunerii care refuză solemnitatea inevitabil decorativă a așezării lucrărilor pe perete, de-a lungul unei monotone simeze. Ceea ce vedem sînt aglutinări de imagini montate, în mijlocul sălilor, pe stative variabile. Sînt obiecte tridimensionale cărora trebuie să le dai ocol, „instalații“ imprevizibile, eliberate de orice pompă muzeală. Picturalitatea e constrînsă la volumetrie, statica lineară a discursului e înlocuită prin improvizație dinamică.

Constantin Noica pretindea că apogeul creativității coincide cu vîrstele tîrzii. Nu l-am crezut. Dar Florin Ciubotaru îl confirmă: e mai viu și mai proaspăt ca niciodată. Am plecat de la expoziția lui cu un reconfortant sentiment de securitate interioară și curaj. E păcat – dar asta e altă problemă – că asemenea spectacole sînt condamnate, în anii din urmă, la o singurătate pe care nu o merită.

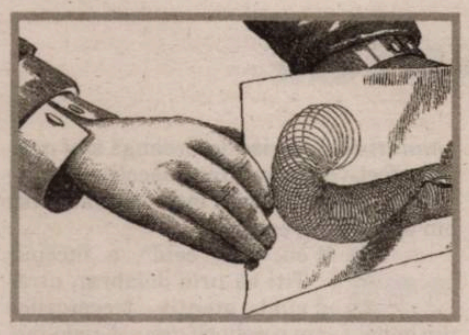

Andrei CORNEA

la răscruce de gînduri

Sentimentul antiromânesc al ființei

Se spune (relatare credibilă) că, la Bruxelles, întrebată fiind despre persistența corupției la noi, dna Dăncilă, vremelnic premierul României, ar fi spus că în România nu există corupție, ci numai un mod *cultural specific* de a mulțumi. Iată cum dna Dăncilă devine un gînditor în linia perspectivismului lui Protagoras, a relativismului cultural al unui Foucault, a deconstructivismului unor Derrida sau Feyerabend. Întreg postmodernismul e aici. Păcat că n-a vorbit și despre o paradigmă epistemică, în stilul lui Thomas Kuhn, dar cuvîntul ar fi fost prea greu de pronunțat. Oricum, dacă avem, cum ne-a spus Noica odată, un sentiment românesc al ființei, de ce n-am avea și unul, tot românesc, al mulțumirii? Or, Occidentul imperialist vrea să impună propriile standarte etice, susținînd în mod abuziv că ele sînt universale. Faptul, notoriu, a fost denunțat de mari gînditori (tot occidentali) ca fiind o formă de colonizare conceptuală abuzivă a restului lumii.

Sigur, avem toate motivele să credem că dna Dăncilă a citit formularea respectivă pe o hîrtiuță, căci nu credem că abilitățile ei personale ar fi fost îndeajuns pentru a o gîndi de una singură; și asta nu, Doamne ferește, fiindcă am bănui-o de o „gîndire slabă“ în stilul postmodernist al lui Vattimo. Dar n-are nici o importanță. Destul că a vorbit.

Odată începutul făcut și rupte fiind lanțurile conceptuale occidentale, cred că conducătorii noștri ar trebui să meargă pe acest drum pe care au mai mers și alți lideri importanți ai lumii, precum Thabo Mbeki, un fost președinte al Africii de Sud, care credea că SIDA se vindecă cu plante și vrăji, sau chiar marele Mao Zedong, care, în vremea revoluției culturale, cerea ca medicina occidentală să fie înlocuită cu cea chineză. De altminteri, cu campaniile antivacciniste în plină desfășurare, campanii pe care Guvernul nu pare să vrea să le contracareze printr-o lege, am ajuns deja destul de departe pe drumul deconstruirii imperialismului occidental și al demascării marii imposturi științifice de la baza sa.

Nu-i destul, totuși. „Statul paralel“, adică Occidentul putred, instalat printre noi, continuă să acționeze subversiv. Ar trebui reacționat mai decis. De pildă, trebuie deconstruită presupoziția partizană că toată lumea trebuie să aibă parte de un tratament egal în Justiție. Oricum, deja principiul acesta nu se mai aplică practic, dar unii mai au unele scrupule justificative. E de-a dreptul penibil. E anormal ca oameni mari și importanți pentru țară precum Dragnea, Vâlcov etc. să fie judecați după aceleași reguli ca oamenii de rînd, care n-au nici un merit. Imensele eforturi pe care conducătorii le fac pentru țară trebuie răsplătite cumva; așa au crezut strămoșii noștri, începînd cu Burebista; de aceea, alături de sentimentul românesc al mulțumirii, propunem introducerea unui sentiment românesc al justiției, conform cu care marii oameni ai țării să-ți poate alege nu doar avocații, ci și judecătorii și, eventual, și pedeapsa. Să spunem lucrurilor pe nume și să nu ezităm. Nici dacii, nici voievozii nu se complicau cu complete de cinci sau de trei.

Propun în general ca, urmînd-o pe dna premier, să ne rupem lanțurile ideologice și să revenim la forme culturale specifice, la al nostru etern *Volksgeist*. Marele Herder ne-ar aproba. În fond, nu-i civilizația occidentală pentru noi o „formă fără fond“? Așadar, să dăm de pămînt cu forma, așa cum ne-au îndemnat mai mulți oameni mari ai noștri, de la Eminescu la Iorga, Nae Ionescu ori Corneliu Vadim Tudor! Am putea, de pildă, să nu ne mai simțim vinovați pentru faptul că nu sîntem capabili să construim autostrăzi și să refacem rețeaua feroviară. A ne declara „înapoiați“ în acest sector vădește un mod de a vorbi specific universalismului imperialist occidental și de a nu recunoaște datul cultural autohton. Așa cum există un sentiment românesc al ființei, unul al mulțumirii, un altul al dreptății, trebuie să există și unul, foarte specific, al șoselei. Și chiar există. Ce poate fi mai autentic românesc decît o șosea mai curînd strîmtă, cu multe gropi în asfalt, trecînd prin sate, șosea pe care circulă și căruțe, iar duminica au loc alaiuri nupțiale cu chef și lăutari? Mă contrazice cineva? Aud? Cît de fără conștiință națională, ca să nu spunem cît de fără inimă, sînt aceia care vor ca asemenea mîndrețuri să dispară în numele unei „modernizări“ seci și mecanice, concepute în laboratoarele Vestului! E timpul să denunțăm conceptul perimat al autostrăzii și să afirmăm cu curaj identitatea noastră, bazată pe imprevizibila hîrtoapă și previzibilul accident.

Știu: sînt mulți, din păcate, cei care, din confort, din nepricepere ori seduși de minciunile sorosiste, nu iubesc nici hîrtoapa, nici balega proaspătă de pe asfalt. Preferă caii-putere în locul cailor vii și condamnarea cu executare ca răsplată pentru „mulțumirile“ sincere. E un veritabil sentiment antiromânesc al ființei!

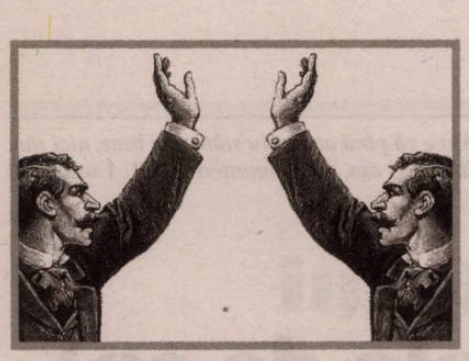

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Pe bune

Pragmatic, șansele mele de a avea succes în politică sînt minime, undeva spre zero. Nu sînt charismatic, îmi lipsește tupeul care pare a fi absolut necesar și nu sînt interesat în a face audiență pentru televiziunile de știri conduse sau controlate de oameni care îmi provoacă greață. Nu am nici o rudă influentă, nici o legătură cu fosta Securitate sau cu serviciile actuale, care mi se par la fel de repulsive, corupte și inutile. Nu sînt nici cîntăreț, nici actor, iar șansele de a deveni o vedetă se reduc la potențialul de a gafa și nu la vreun talent.

Dacă punem aici și originile mele nesănătoase din familii sărace și foarte sărace ale unui tată alcoolic și unei mame țigancă, succesul cinstit politic sau profesional în România pe o altă nișă în afara celei pe drepturile romilor este aproape imposibil. Nișă în care am scris în repetate rînduri că nu mai vreau să activez, pentru că nu vreau să fiu țiganul de serviciu. Zdrobitoarea majoritate a succesului meu profesional și financiar a fost în afara României. Pragmatic, șansele mele cele mai bune de a reuși profesional sînt în străinătate, în locurile unde nimănui nu îi pasă ce gene am.

Faptul că am ajuns să scriu în *Dilema veche* este un accident fericit și este motivul pentru care mă cunosc mult mai mulți oameni decît mi-aș fi imaginat sau meritat. La fel și numirea mea ca secretar de stat, tot un accident a fost. Nu numai că știu oameni mai buni profesional ca mine, care sper să se implice politic pentru ca eu să pot să ies, dar sînt catastrofal în a mă da pe lîngă oameni și urăsc cu spume autoritatea de orice fel.

Nu am nici un gînd de a ocupa funcții în partid, iar demnitățile publice mă îngrozesc din multe motive. Pe scurt, nu am nici motivația interioară și nici interes în a juca rolul politicianului tipic și nu am nici o intenție să mă schimb acum.

Nu am nici un gînd de a ocupa funcții în partid.

Sînt convins că o bună parte a electoratului consideră că șmechereala și nesimțirea sînt condiții absolut necesare pentru a deveni un politician român de succes. Din păcate, asta pune o presiune enormă pe liderii politici noi de a deveni actori în piese de teatru din ce în ce mai proaste. Și aici nu mă refer la alegătorii PSD, ci mai ales la oamenii din „bula" mea. Un USR sau PLUS care să stimuleze instinctele populiste pentru a ajunge la putere ne va duce, pe termen lung, exact unde sîntem acum.

Atacurile asupra Oanei Bogdan sînt o formă abjectă de *bullying*. Oana Bogdan nu ocupă o funcție publică și nu reprezintă România nicăieri. Nu a spus niciodată că reprezintă poziția partidului. Nu numai ceea ce au făcut Antena 3 și România TV a fost abject, dar și reacția unor oameni care se consideră intelectuali liberali a fost la fel. S-a sărit peste zeci de cai în frenezia de invective oribile care s-au spart în capul ei. Declarațiile de sprijin necondiționat și pupincurism nu au ajutat nici ele.

Ce se scrie și se spune despre Dacian Cioloș, deși șocant pentru mine, ca unul care am lucrat cu el, nu este totuși neașteptat. În definitiv, și eu am scris o afurisenie despre el înainte de a-l cunoaște.

Dacian e un om bun și cu mult, mult prea mult bun-simț pentru a se potrivi așteptărilor celor obișnuiți cu liderii politici tradiționali. Departe de a fi perfect, a făcut ceea ce ar fi trebuit să facă orice manager responsabil în cazul Oanei Bogdan și nu numai. A ieșit în apărarea omului care și-a pus în cui o carieră de succes pentru a ajuta la construirea unui partid. Nu a atacat poziția stridentă a altui om apropiat care a scris o chestie cel puțin la fel de discutabilă ca declarația Oanei Bogdan, ci a trimis un mesaj elegant de îndemn la calm. Dacian nu va putea fi niciodată un Dragnea pe partea binelui. Nu va avea nici charisma, nici șmecheria și nici tupeul baronului de Teleorman.

Eu sînt afurisit cu Dacian în momentele, nu foarte dese, în care ne vedem. Îmi este foarte drag, dar îmi e teamă că va simți nevoia să joace un rol pentru a satisface pe cît mai mulți. Dacian este aproape întotdeauna în mijloc și sînt convins că avem mare, mare nevoie de oameni ca el în politică.

Faptul că o mare majoritate a noastră sîntem în extreme este periculos. Tendința de a sprijini poziții extreme și nu poziții de mijloc poate avea un efect devastator. Să înlocuim niște șmecheri corupți cu o clasă de justițiari duși cu capul nu o să ajute pe nimeni. Paranoia hoților care se văd vînați de Justiție nu ar trebui să justifice extremismul ideologic al altora care, chipurile, sînt de partea binelui. Soluția stă în normalitate, bunsimț, decență, profesionalism și nu în PR sau în gargara extremistă.

Nevoia noastră este nu de actori care să joace perfect rolurile de care are „poporul" nevoie, ci de oameni buni, capabili să-și vadă și să-și rectifice greșelile inerente.

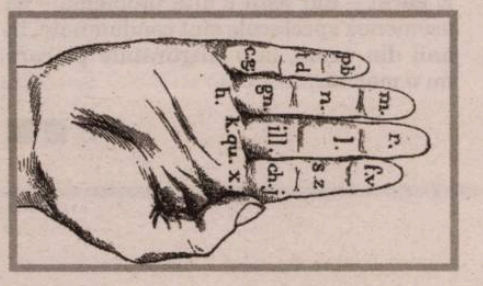

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Retorica succesului

„Nu mai pot să-l suport!", a strigat, într-un puseu de maximă indignare, fără vreo prealabilă explicație, colegul meu de la Română, Titi Carnemoale, întîlnindu-mă întîmplător pe coridoarele Facultății de Litere. „Pe cine?", am întrebat eu alarmat, încercînd, gestual, să-l calmez. „Pe Nero Bobicocu, directorul de departament!", a răspuns el la fel de iritat. „Dar ce ți-a făcut?" „În mod direct, nimic. În mod indirect însă, mi-a distrus cariera... Știi bine că sînt în competiție cu el încă din studenție. M-a luat și atunci, cu puțin, la medie. A fost șef de promoție, iar eu, desigur, *number two*. Am intrat amîndoi asistenți la Literatură, dar, bineînțeles, Nero ca vedetă. Decalajul dintre noi s-a păstrat așadar și ulterior. Bobicocu a promovat mult mai rapid, deși m-am ținut feroce de el, concurîndul la toate treptele academice. A cîștigat mereu. Eu doar am venit, tîrîș-grăpiș, din urmă. Iată-l acum conducătorul departamentului după ce, la alegeri, m-a bătut la scor! Nu vreau totuși să mă bănuiești că aș fi vreun invidios mărunt, care nu poate recunoaște valoarea celuilalt. Nici pe departe! Salut și chiar prețuiesc succesul intelectual autentic, dar nu e cazul aici. Nero nu are valoare reală, este un descurcăreț. A inventat, de tînăr, ceea ce s-ar putea numi *o retorică a succesului*. O tehnică a triumfului gol, strict butaforic. Se pricepe – cum să spun? – la crearea de paradoxuri, de dileme, pe care nu le rezolvă niciodată și pe care, de altfel, nici nu ar ști cum să le rezolve. Își aruncă aparentele nedumeriri savante în ochii celorlalți, extrem de ceremonios, după care o șterge englezește. Lumea nici nu i mai sesizează dispariția subită, întrucît cade pe spate în fața subtilității problemei sugerate de profesorașul șmecher. Toți exclamă extaziați: «Mamă, ce intelectual fin Bobicocu ăsta, ce strălucit personaj cultural, ce tip tare!». Și apoi îl promovează și îl votează frenetic..."

Observînd pesemne că intrasem într-o ușoară derută, Titi Carnemoale a trecut la explicații concrete: „Ca să pricepi, amintește-ți paradoxul medieval care a circulat pînă înspre noi (habar n-am dacă mai e la modă). Întrebau odinioară panglicarii dornici de nemeritată atenție: «Dacă Dumnezeu ar fi cu adevărat atotputernic, ar putea oare crea o rocă pe care El însuși să nu reușească să o ridice?». Imbecilitate adolescentină! Atotputernicia funcționează în regimul infinității care include, excluzînd simultan, totul. Așa oximoronul capătă funcționalitate perfectă, nu se mai supune blocajului din intervalele finite... Cu formule din astea perverse amețește, profesional, Bobicocu oamenii de cînd există el pe planetă. Și îi merge din plin. Se ridică, la un simpozion dedicat marilor noștri clasici, și, dinaintea aulei arhipline, zice meditativ: «Este poemul *Împărat și proletar* o mostră de socialism embrionar, perceput de studentul Eminescu prin mediile intelectuale utopice ale Europei sfîrșitului de veac XIX ori o aluzie la filozofia hegeliană, cu care tînărul creator se familiarizase deja în cercurile universitare germanofone, eeii?». Da, da, nu te mira! Adaugă tuturor întrebărilor sale «profunde» acest – pentru mine – dezgustător, însă – pentru alții – încîntător «eeii», cu un efect psihologic practic mortal. Toți se arată mesmerizați de ipoteza de lucru avansată de alunecosul Bobicoc. Încep să vorbească între ei fascinați, să ridice și să anuleaze argumente, dar, cînd să-i ceară și lui noi detalii revelatoare pentru dilema în cauză, mai ia Bobicocul de unde nu-i! S-a evaporat *meanwhile*, fără a fi văzut de nimeni, lăsînd în urmă amprenta unui gigantic exeget. Va apărea în viitoare contexte, negreșit, cu alte și alte «controverse»: – «*Amintirile*... scrise de Creangă sînt oare pur afective sau pur introspective, eeii?», «Maiorescu a fost mai întîi om politic ori om de cultură, eeii?»".

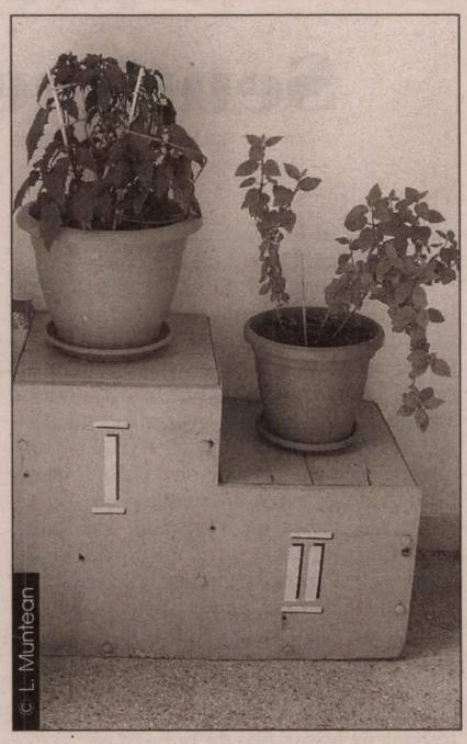

Eeii, eeii, eeii!", a început Titi să urle delabrat, atrăgînd atenția trecătorilor din zonă. L-am potolit cu greu. „Crede-mă, dragul meu, că am încercat", a continuat el, „să-l învinge cu armele lui. M-am pus, la rîndu-mi, pe creat scenarii dilematice. Nu mi-au ieșit însă deloc! Mă pomeneam întrebînd lumea, prin Universitate, ca un bobicoc, pardon, ca un dobitoc: «Îi e oare mai bine naturii ziua sau noaptea?», «Copiii sînt viitorul ori reîncarnarea trecutului unei națiuni?», «Eminescu are o natură vulcanică sau mai degrabă apatică?». Am stîrnit hohote de rîs și am primit disprețul total al comunității academice..." „Păi, sigur că da!", am strigat brusc luminat. „Ai rasolit-o, deoarece ai uitat elementul-cheie!" „Ce element?", m-a interogat Carnemoale speriat. „Eeii, eeii!", am țipat. S-a lovit cu palma peste frunte. „Așa este! Dumnezeule! Trebuie să-mi reiau tirul butadelor într-o nouă formulă. Multumesc, bătrîne! Retorica succesului nu vine din esența, ci din structura paradoxului. De aceea ar și trebui să ne întrebăm dacă individul rămîne, ultimativ, formă ori fond?" „Eeii?!", am reacționat admirativ.

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Scriptor sau Cartea transformărilor admirabile, *Editura Polirom, 2017.*

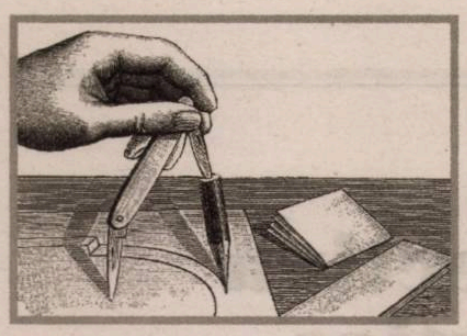

Matei VIȘNIEC

interogarea europeană

Dreptul europenilor la eroare...

Britanicii, în special, și europenii, în general, ar trebui să reflecteze în prezent la un proverb latin: *Errare humanum est, perseverare diabolicum*. A comite o eroare este uman, dar a persevera, a te încăpățîna să continui în același sens, este diabolic.

În practica politică, erorile se acumulează uneori prea multe în același timp. În acest moment, foștii lideri care au propovăduit Brexit-ul sub forma un imens „salt înainte" social și economic al Marii Britanii își dau și ei seama, poate, că au comis o eroare. James Cameron, Michael Gove, Nigel Farage, Theresa May sînt nume legate deja de marea eroare numită Brexit. Iar ziua de 23 martie 2019, cînd peste un milion de britanici au manifestat la Londra cerînd menținerea țării lor în Uniunea Europeană, ar trebui declarată Zi europeană a trezirii din eroare.

Agențiile de presă observă că sîmbătă, 23 martie, manifestația împotriva Brexitului de la Londra a reunit mai mulți participanți decît în 2003, cînd britanicii au protestat împotriva intervenției militare în Irak. Să ne amintim că acea operațiune lansată de americani, la care s-a asociat premierul britanic de atunci, Tony Blair, a fost și ea o eroare. Saddam Hussein, chiar dacă era un dictator sîngeros, nu dispunea de arme de distrugere în masă susceptibile să amenințe întreaga planetă. Acest fapt este dovedit acum, dar atunci a constituit pretextul campaniei militare americane pentru distrugerea statului irakian. Eroarea comisă de George Walker Bush la acea oră, prin invadarea Irakului, i-a servit mai tîrziu ca lecție lui Barack Obama, care a evitat să se lanseze într-o aventură similară în Siria.

Unele erori comise de liderii politici ai acestei lumi devin veritabile orori, chiar dacă ei își justifică respectivele decizii printr-o etalare de intenții bune. Dar așa funcționează lumea, din păcate, ca și cum ar exista un „drept la eroare" doar prin faptul că ea este umană.

În contextul mobilizării anti-Brexit din Marea Briatnie se poate imagina un scenariu de natură să le permită britanicilor, cu toată demnitatea, să se întoarcă din drumul eronat adoptat după referendumul de pe 23 iunie 2016, cînd au votat pentru ieșirea din Uniune. Ideal ar fi însă ca britanicii să revină în sînul unei Uniuni Europene trezită și ea din erorile sale mai vechi sau mai recente. O eroare cu multe repercusiuni a fost decizia doamnei Angela Merkel, în 2015, de a deschide porțile Europei (ca și cum ar fi fost propria sa casă) pentru a primi peste un milion de migranți. Ceea ce părea expresia însăși a generozității a suscitat o puternică angoasă identitară în Europa, a trezit din somn forțe extremiste, iar în Germania s-a soldat cu revenirea extremei drepte, pentru prima dată de la sfîrșitul celui de-al Doilea Război Mondial, în Bundestag.

În Franța, de peste trei luni, protestatari în veste galbene se joacă în fiecare sîmbătă de-a revoluția și comit eroarea de a cauționa violența pentru a-și face auzit glasul. Dar cine a comis eroarea de a nu vedea că zeci de mii de salariați francezi sînt exasperați de multiplicarea impozitelor, a taxelor de tot felul și de creșterea prețurilor?

Nimeni nu se poate erija în detector infailibil de erori politice. Nu este însă greu de observat că, în ultimii 15 ani, Europa a acumulat multe eșecuri, majoritatea fiind consecințe ale unor decizii greșite.

Mulți europeni contestă logica ultraliberală a Bruxelles-ului și consideră că trebuie mers pe un alt drum. Una este democrația liberală și alta este ultraliberalismul – o doctrină care instituie, de fapt, dictatura fără limite a liberei concurențe pe o piață fără reguli. În prezent, Washington-ul, precum și cîteva capitale ale Europei occidentale, califică drept o eroare geostrategică parteneriatul pe care îl construiește Italia cu China. Noul *Drum al mătăsii,* proiect gigantic de infrastructuri conceput de chinezi, este văzut de unii experți drept un fel de cal troian destinat să dea lovitura de grație Occidentului și să asigure supremația comercială și eventual militară a Chinei. În relațiile lor cu chinezii, europenii au comis multe erori, iar acum sînt speriați că ar putea deveni într-o bună zi o colonie economică a Chinei.

Europenii, printr-un fel de angelism nu lipsit de noblețe sufletească, s-au mai lăsat păcăliți de propagatorii islamului radical. Iar acum se trezesc cu zone urbane aflate în secesiune culturală față de valorile Europei și față de stilul de viață european.

În materie de apărare, de ani de zile, europenii comit eroarea de a se considera protejați de americani. De cînd s-a instalat însă Donald Trump la Casa Albă, a devenit evident că istoria se amuză uneori făcînd mutări total imprevizibile pe tabla de șah a jocurilor geopolitice. Nu este exclus ca într-o bună zi un președinte american să decidă retragerea Statelor Unite din Alianța Atlantică. Europenii se vor trezi atunci pe tabla de șah doar cu pionii, fără dispozitivele cu adevărat importante și capabile să-i impresioneze, de exemplu, pe ruși.

Europenii mai comit o eroare filozofică: nu le vine să creadă că într-o bună zi s-ar putea să iasă definitiv din istorie. Adică să nu mai conteze pe planetă din punct de vedere militar, diplomatic, economic, tehnologic, cultural... Este greu să accepți o astfel de perspectivă cînd ai fost stăpînul lumii, cînd ai fost locul de unde a iradiat un model planetar de producție și de consum.

Ar fi o eroare să cădem însă și în fatalism. Uniunea Europeană este o casă comună încă solidă, care trebuie doar reparată, consolidată, protejată ceva mai bine, regenerată energetic. Iar cei care cred că ar trebui demolată total în vederea unei eventuale noi reconstrucții comit o eroare sinucigașă.

***Matei Vișniec** este scriitor, dramaturg și jurnalist.*

Vintilă MIHĂILESCU

Declinul trecutului

„Trecutu' e ce-o fost, da' tot mai e; din trecut ne vin toate: și sămînța de oameni, și rînduielile." „Uite, și lucrurile sînt azi și mîine nu mai sînt; da' sînt în trecut, că ele tot mai sînt, chiar dacă nu mai sînt, adică au trecut." „Viitorul există, există cu adevărat; nu se poate fără de el. Ce, sîntem astupați sau s-a sfîrșit lumea?"

Cu aceste fragmente selectate din dialogurile lui Ernest Bernea cu țărani de pe tot cuprinsul României am putea rezuma viziunea „Țăranului Român" – dar și a *premodernității* în general – despre *timp*. Este o viziune centrată pe *trecut,* căci „de acolo ne vin toate", adică întreaga „rînduială" a lumii. Vorba Ioanei Popescu, țăranul „a înaintat în istorie cu fața spre trecut" – dar a înaintat tot timpul.

Modernitatea, care a răsturnat această ordine, și-a propus să înainteze doar cu fața către *viitor,* negînd, eliminînd, depășind, eludînd trecutul. Din acest moment, Omul nu mai *devine ceea ce este,* împlinîndu-și rostul conform rînduielii dintotdeauna a lumii, ci *este ceea ce devine,* adică un proiect de sine. Trecutul nu este însă eliminat totdeauna și întru totul din acest proiect. „Modernități alternative" au rezultat astfel din ceea ce Hugo von Hofmannsthal a botezat, inspirat oximoronic, „revoluții conservatoare" sau din ceea ce, pe filiera herderiană, se va numi „modelul german" sau „statul etnic". În toate aceste cazuri, trecutul a fost o *resursă* a construcției naționale, o mărturie a legitimității Statului Național: națiunea are un viitor pentru că a avut un trecut *valoros*. A fost, după cum bine știm cu toții, și cazul României: *la trecutu-ți mare, mare viitor!* A fost cazul României chiar și în comunism, deși acest trecut era unul puternic cosmetizat ideologic.

Dar trecutul nu este eliminat în întregime nici în națiunile plebiscitului de fiecare zi pe „model francez". În mod paradoxal, în plină revoluție franceză, Puthod de Maison-Rouge prezintă Adunării Naționale o petiție în care este folosită pentru prima dată sintagma „patrimoniu național". Ideea nu va avea succes pe moment, dar ea este simptomatică pentru ceea ce vor deveni mai tîrziu atît „patrimoniul", cît și „tradițiile". Contrar convingerilor în domeniu, ambele sînt o invenție a modernității confruntate cu o întrebare politică spinoasă: ce trebuie păstrat (totuși!) din trecut pentru a păstra identitatea unei națiuni moderne? Răspunsul este ceva de genul următor: un trecut electiv și reprezentativ, nu o pură „moștenire". Trecutul păstrează deci valoarea de resursă, atît politică, de putere, cît și socială, de solidaritate.

În fine, *postmodernitatea* înaintează cu ochii pe *prezent,* un soi de prezent continuu, care nu constituie doar cadrul acțiunilor noastre cotidiene, ci și cel al visurilor noastre, individuale și instituționale. În acest context general, trecutul pare să nu mai fie o resursă importantă, nu mai este o mărturie a Statului Național, locul acestuia fiind luat doar de prezent și de performanțele sale de moment.

Unde ne plasăm noi din acest punct de vedere?

La noi, trecutul a „expirat", iar viitorul se consumă în orizontul limitat al prezentului. Odată cu integrarea europeană, singurul nostru proiect de țară a „expirat" și el, așa că România nu prea mai știe ce și cum să „devină" mai departe. Împlinirea – națională, instituțională, individuală – se declină la timpul prezent, trecutul fiind mai degrabă un obstacol în fața acestei împliniri: să uiți trecutul devine un deziderat politic, social și personal.

Neisprăvită, modernitatea noastră se reduce, în ansamblul ei, la o modernizare recuperativă și compulsivă: reducem decalaje, preluăm modele, intrăm și noi în rîndul lumii civilizate, așa cum am mai făcut-o și cu alte ocazii. Clasa politică trebuie să-și uite trecutul, cel comunist, într-o primă fază, cel frustrant, de „lacheu" post-comunist, în cazul clasei politice actuale. În plus, puterea fiind scindată, atunci cînd este luat în seamă, trecutul devine și el o resursă disputată: cine merge la Alba Iulia? Pentru antreprenoriatul românesc, atît cît este și cum este, trecutul nu prea are ce să însemne, neavînd cum să fie „resursă" pentru proiectele lor economice. Dimpotrivă, elitele, în majoritatea lor, par să nu fie capabile să se legitimeze altfel decît prin trecut, drept care sînt percepute fie ca ultimii mohicani de o minoritate, fie drept „expirate", în majoritatea cazurilor. Obiect al modernizărilor succesive, țărănimea s-a ambiționat să devină subiectul propriei modernizări, pe banii și după capul ei: „frumoasele" case bătrînești au fost înlocuite de sutele de mii de „case făloase", care au schimbat fundamental o bună parte a spațiului rural. Cu preoți născuți și crescuți și ei în aceeași societate, Biserica s-a modernizat și ea într-un mod similar, umplînd țara de „biserici făloase", pentru care micile bisericuțe sătești sînt la fel de „expirate" ca și vechile case țărănești. În sfîrșit, pentru tinerii care doresc să-și construiască un viitor – ceea ce înseamnă însă, în marea majoritate a cazurilor, o realizare în prezent –, clasa politică, elitele culturale, țăranii sau preoții, dimpreună cu toți vîrstnicii, adesea inclusiv propriii părinți, sînt rămășițe ale unui trecut de care trebuie să scape pentru a se putea emancipa: sînt „expirați" cu toții. Cu excepția eroilor istoriei, istoria însăși este și ea lipsită de interes și expirată.

În aceste condiții, cu o clasă politică pentru care trecutul nu mai este o resursă, nu mai este referențial, ci doar festiv, și cu o societate care este închisă, hedonist sau disperat, în prezentul continuu al cotidianului, nu este deci de mirare că România a trecut pe lîngă propriul centenar ca și cum n-ar avea un trecut „valoros". De asemenea, nu este de mirare că patrimoniul este cenușăreasa politicilor culturale – deși sînt emise legi care să-l apere –, iar tradițiile au devenit o cacofonie festivistă. Dar este de mirare – și de admirat – faptul că trecutul (patrimoniu, tradiții etc.) face obiectul unor inițiative individuale și de grup tot mai consistente, care acoperă măcar o parte din găurile lăsate de stat în trecutul nostru național: un soi de „stat alternativ", ca să parafrazez cu rost o sintagmă fără rost.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* De ce este România astfel? *(coord.), Editura Polirom, București, 2017.*

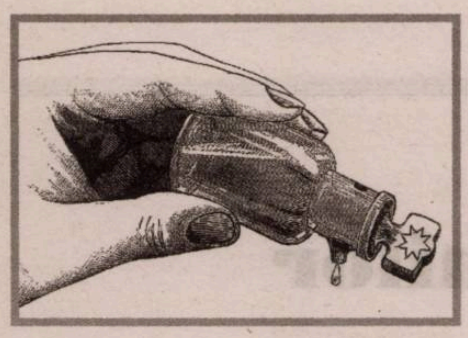

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Şî eu – din perspectiva variaţiei lingvistice

Dincolo de succesul ei în spaţiul public, prin asocierea cu forme ingenioase de a atrage atenţia asupra unor nemulţumiri persistente, recenta campanie *#şîeu* prezintă un interes lingvistic, mai exact sociolingvistic. Într-o cultură care, din motive istorice, a valorizat în ultimele secole în primul rînd varianta standard a limbii, stigmatizînd pronunţiile dialectale, transformarea unei particularităţi regionale în semn de recunoaştere şi solidarizare merită salutată. Minimalizate în sfera literaturii, explicate doar din perspectiva expresivităţii şi a pitorescului lingvistic, particularităţile fonetice regionale sînt adesea, în spaţiul public, motive de ironizare. În cazul *#şîeu,* varianta fonetică a fost probabil considerată semnificativă de cei mai mulţi participanţi la protest, din moment ce a fost păstrată ca atare, cu diacriticele care o individualizează. În acest fel, protestul pentru infrastructură rutieră a fost, în plan secund, probabil fără o intenţie clară, şi un manifest pentru acceptarea şi valorizarea variantelor non-standard ale limbii. Se poate chiar stabili o analogie: izolarea regiunilor „periferice“ şi prioritatea absolută acordată centrului sînt fenomene vizibile în reţeaua de transport, dar şi în limbă. Această lectură rămîne totuşi una de subtext; în videoclipul de promovare, iniţiatorul protestului se autocaracterizează ca „ţăran de la Sfîntu Ilie, cu accent moldovenesc“, dar apoi particularităţile rostirii sale regionale sînt discrete, aproape imperceptibile, în orice caz nu emfatizate cu intenţie.

De fapt, forma *şî* evocă o trăsătură fonetică destul de veche şi foarte răspîndită: pronunţarea „dură“ a unor consoane, care face ca vocalele imediat următoare să-şi modifice locul de articulare, pierzîndu-şi caracterul palatal. Cu excepţia unei părţi a graiurilor din Muntenia, Oltenia şi Crişana, această particularitate caracterizează astăzi vorbirea populară în genere. În *Introducere în dialectologia istorică românească* (1994), Ion Gheţie observa că „rostirea dură a lui *ş, j* este răspîndită astăzi în cea mai mare parte a domeniului daco-român“ (p. 106). De aceea – dincolo de tema economică şi socială a mişcării –, o particularitate de pronunţie care a fost probabil iniţial gîndită ca semn identitar restrîns (mişcarea *şîeu* fiind pornită din Bucovina) a consolidat solidarizarea unui număr mult mai mare de vorbitori, cunoscători ai variantelor non-standard din diferite regiuni ale ţării.

Pronunţarea dură a consoanelor „şuierătoare“ nu s-a manifestat în trecut pe aceeaşi arie ca în prezent. Se pare că este vorba de o inovaţie fonetică extinsă treptat şi cu oscilaţii; după unii cercetători, la un moment dat tocmai graiurile din sud manifestau particularitatea rostirii dure, absentă în nord. Tradiţia scrisului cultivat a păstrat însă, în genere, forma *şi,* indiferent de regiune. Gramaticile din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea utilizau şi recomandau forma *şi,* chiar cînd în graiul local rostirea era *şî*. Un caz interesant este cel al boierului şi cărturarului muntean Iordache Golescu: acesta a folosit consecvent forma *şî* în gramatica sa *(Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticeşti,* Bucureşti, 1840), în care îşi propunea explicit normarea limbii literare: „Iată-mă *şî ieu* cu acest plocon, către iubirea voastră de învăţătură, plocon ce poate fi foarte folositor la lipsa canoanelor grămăticeşti, în care ne aflăm acum. Gustaţi, *şî* nu vă veţi căi“ *(Către cititori).* În capitolul „Pentru legare“ se descria folosirea *legării* (= conjuncţiei) *şî:* „Cu legările ne slujîm cînd vrem să legăm cuvînt cu cuvînt *şî* vorbă cu vorbă, dă aceia s-a *şî* numit legare, cum cînd zicem Gheorghe *şî* Marin, legar[ea] *şî* leagă amîndooă cuvintele, adică pă Gheorghe cu Marin“ (p. 182). În secolul al XX-lea, *şî* apărea notat ca atare mai ales în culegerile de folclor şi de texte dialectale; în literatură erau preferate alte modalităţi de a sugera pronunţia populară şi regională.

În reluarea şi difuzarea *hashtag*-ului *şîeu* s-a perceput probabil şi semnalul ironic al unei transpuneri infidele: formula este echivalentul celei a mişcării *MeToo,* de denunţare a hărţuirii sexuale. Campania cu *hashtag*-ul *MeToo* nu a avut în spaţiul românesc succesul şi excesele din alte ţări şi culturi; cu atît mai mult, ecoul actual poate amuza prin trecerea intertextuală de la violenţa erotică la construcţia de autostrăzi, dublată de trecerea de la o engleză internaţională la o română dialectală.

Formula *şî eu* a fost preluată, cu accent asupra pronunţării regionale, de preşedintele ţării („«Vreau să ştie protestatarii că sînt alături de ei *şî eu!»,* a declarat Klaus Iohannis“, puterea.ro). Probabil că formula va crea în continuare reluări şi parafrazări *(„Şî noi* avem bani…“, zf.ro). Chiar dacă nu a provocat comentarii explicite asupra identificării prin limbaj, poate că „eticheta“ *şîeu* a contribuit într-o anumită măsură la normalizarea raporturilor dintre variantele limbii şi la asumarea firească a unor identităţi lingvistice regionale.

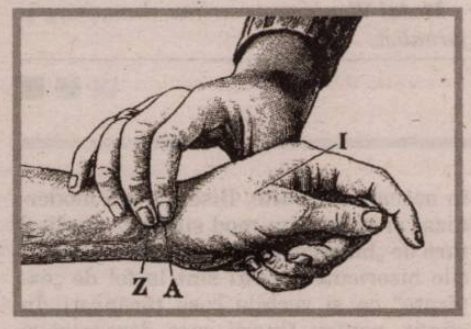

Horia CORCHEŞ

prof, viaţa mea

Cît despre frumuseţe...

Am constatat astăzi, uitîndu-mă puţin în urmă la ultimele articole scrise, că am marcat doar puncte negre, am criticat, am arătat cu degetul, am strîmbat din nas. S-ar zice că sînt cel mai cîrcotaş om de pe lume, cel mai negru la inimă din sistemul acesta de învăţămînt pe care-l văd doar cum scîrţîie din toate încheieturile, străduindu-se să răsufle, un corp greoi care stă să-şi dea duhul.

Ei bine, nu, nu-s, totuşi, cîrcotaşul de serviciu, mai ales că sînt mai degrabă înclinat spre optimism şi, aşa cum spuneam într-un alt articol, îmi doresc o primăvară interesantă, vie. Dar cum se poate împăca asta cu tot amarul nemulţumirilor pe care noi, profesorii, în general, şi eu, în particular, le adunăm? Am să explic simplu ceea ce cu toţii ştiţi, doar punînd în joc cuvintele mele şi propria mea experienţă.

Mă folosesc, pentru început, de versurile poetului Ştefan Baghiu, pe care le scot din context şi le trag pe spuza explicaţiei mele. Cu toţii, probabil, am intrat în învăţămînt cam aşa cum se arată dragostea, „Pentru că s-a arătat şi dragostea“, dar a fost o flacără prea efemeră, „a fost scurtă şi a impresionat prin cuminţenia ei“ şi apoi i-a luat locul altceva. Ce i-a luat locul? Cred că pentru mulţi dintre noi i-a luat locul „un fel de simpatie nenorocită“, cred că pentru mulţi dintre noi „rămîne doar pericolul că frumuseţea asta“ a învăţămîntului „ar putea duce cumva la fericire“. Dar cum? Ce vreau să zic, de fapt?

Mi-am propus să vorbesc despre fericire şi despre frumuseţe. Frumuseţea aia care există ca o secvenţă scurtă, un *flash* în ansamblul unei zile, al unui an sau al unei vieţi. Dar, de fapt, nu e doar unul. Sînt o serie, *flash*-uri, luminiţe, secvenţe. Clipele alea care rămîn. Căci, „frumuseţea rămîne“, zice Dan Coman, orice-ar fi, chiar dacă e doar „o fotografie de vară salvată-n / calculator. nimic real, o femeie superbă / de mărimea unei lăcuste îndepărtîndu-se pe nisip. / şi o lumină roşcată / ieşind doar pe jumătate din monitor“. Aşa cum intuiţi deja, cred, vorbesc despre frumuseţea aia din lucrurile simple. Ca, de exemplu, simplitatea de a rosti cuvintele „ce frumos arde focul tău“, pentru că aşa vom spune în cele din urmă, probabil, ca Iustin Panţa, că „toate astea au rămas: liniştea şi simplitatea adîncă a lucrurilor; / iarăşi: numai lucrurile simple nu dezamăgesc niciodată.“

„Pentru că s-a arătat şi dragostea.“

Poate credeţi că e un *intro* cam lung, dar nu e un *intro.* Sînt în plin context deja, încercînd să vă spun despre momentele acelea în care pur şi simplu, în timpul unei ore, se întîmplă ceva şi-i vezi. Te uiţi la ei „Ca şi cum / tinereţea lor ar dura veşnic – / şi durează veşnic, / dacă o priveşti cu o anumită / intensitate“, cum spune Ştefan Manasia. Te opreşti speriat, pentru că, împreună cu Laura Dan, îţi dai seama că noi „trăim întîmplări fericite fără să ne dăm seama“ şi acum tocmai asta trăieşti, o întîmplare fericită. În momentul acela recunoşti pur şi simplu că Mariana Marin are dreptate, că „nu există eveniment al vieţii / fără expresie“. Te uiţi spre ei şi ei se uită spre tine şi poate unul sau una îţi spune că i-ai „făcut“ cu versurile acelea ziua. Pentru o clipă îţi vine să te umfli în pene, te gîndeşti că pentru el/ea e exact cum crede Mariana Codruţ, că „uneori se întîmplă aşa: / un om ţîşneşte brusc / din întuneric şi prinde a bate / atît de intens din aripi / încît devine luminiscent. Te crezi omul acela pentru o clipă, apoi îţi vii în fire. Puţin, nu de tot. La urma urmei, ce a fost? O întîmplare obişnuită. Şi da, „O istorie a gesturilor obişnuite, / asta e viaţa ta întreagă, dar şi iluzia / că mai poate fi şi altceva acolo, / imagini calde sau tot ce ai fost învăţat / vreodată despre educaţie, familie, mediu / şi alte asemenea resurse ale vocabularului“, vorba lui Dmitri Miticov. Ai avea poate în ora aia de discutat ceva despre Ion, poate ceva despre Ştefan Gheorghidiu sau de analizat vreun text despre şcoală, poate unul de G. Călinescu. Oricare ar fi putut aduce aceeaşi senzaţie, îţi dai seama imediat. Dar, totuşi, în ora asta ţi-ai spus că „în fond literatura o putem noi citi într-un fel, / în altul – de ce să facem din împrejurările aceste – oricum fictive – un roman poliţist?“, preluînd gîndul lui Mircea Ivănescu. Poate pentru o secundă, mai ales dacă eşti într-o sală de la subsol, cu ferestre la nivelul trotuarului, vezi şi cum „străzile oraşului“, deşi nu sînt de sare ca acelea ale lui Teodor Dună, „plutesc ca nişte eşarfe“. O secundă, poate o oră, aţi uitat şi tu, şi ei că „pe Facebook pare-n regulă să iubeşti / pînă la moarte, / pe facebook e imposibil să-ţi pierzi cîinele sau mintile, / dispari şi apari cînd ai chef, îţi schimbi datele personale cînd ai chef / şi-ţi poţi şterge moaca dacă nu-ţi mai place“, aşa cum ştiţi de la T.S. Khasis, pentru că sînteţi aici, vii, căutînd sensurile cuvintelor. Chiar dacă apoi rămîneţi cu convingerea că are dreptate Adela Greceanu, că „şi cuvintele sînt o provincie / vizavi de sensurile pline de viaţă de sub ele, / sensuri necunoscute şi nerevendicate acolo, deasupra“.

Mult mai mult nu vă pot spune, pentru că s-a terminat ora sau poate spaţiul acestui pseudoarticol. Cam atît am vrut doar, pornind de la o experienţă pe care am ţinut-o de Ziua Internaţională a Poeziei. Că sînt momentele acelea de frumuseţe. Ce frumuseţe? vor zice unii, poate. Lasă-mă, domnule, că m-am săturat de atîta frumuseţe, mi-e acru! De acord, uneori ni se face acru. „Cît despre frumuseţe: singurul mod de a mă lipsi de ea stă în a-i săvârşi faptele“, cum bine ne învaţă Ion Mureşan.

***Horia Corcheş** este scriitor şi profesor de limba şi literatura română.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Mais où sont les manele d'antan?

Prin anii '90, cînd făceam karate, era la sală un băiat cam simpluț, cam de cartier, dar pe care toată lumea îl iubea, inclusiv noi, fetele de 12-13 ani. Giani, zis și Bruce Lee, un băiat de aur, corect și săritor, ajuta pe toată lumea. La un moment dat, Giani ne-a anunțat că pleacă în armată, pe atunci stagiul militar de 12 luni era încă obligatoriu, iar noi i-am pregătit o petrecere de bun-rămas. La petrecere s-a ascultat pînă la loc comanda piesa formației Albatros, „S-a mărit armata". A fost primul meu contact oficial cu o manea, de fapt o proto-manea, cum am aflat că se numește ulterior, un soi de bunică a manelelor de astăzi. Apoi, Giani a plecat în armată, noi – colegii lui de la sală – l-am uitat, însă eu am rămas cu melodia în cap, o fredonam prin casă: „Stau în unitate, fac tîrîș pe coate, fac sectoare și plantoane, pîn' la liberare". Pînă într-o zi cînd Anton, taică-miu, mi-a zis: „Ce tot cînți porcăria aia? Asta o cîntă doar neamul prost, în mahala...". Am stat și m-am mai gîndit, mi-am dat seama că nu-mi plăcea, de fapt, melodia și nu-mi spuneau nimic nici versurile, o cîntam doar pentru că îmi amintea de Giani. Așa că m-am întors la Depeche Mode – eram fan pe vremea aceea, apoi am trecut la rock, la Led Zep și la Beatles.

A-ți plăcea sau nu manelele ține și de educație, de familie, de mediul în care ai crescut. Dacă n-ai avut vecini care să se îmbete la orice oră din zi și din noapte și care să se taie între ei cu cuțitele, dacă n-ai avut treabă cu vagaboandele (pînă pe la 20 de ani, eu știam de curve doar din filme și din cărți, așa că m-am dus odată special pe străduțele de lîngă Gara de Nord ca să văd curve în carne și oase), dacă n-ai avut bani de învîrtit și afaceri care se fac și se desfac, dacă bemveul și merțanul nu ți se par niște „valori" în sine, dacă ai crescut plicticos și cuminte, fără gașcă, fără clică, fără clan, iar conceptul de „dușman" ți-a fost necunoscut, nu prea ai cum să te regăsești în manele, să rezonezi, oricît te-ai strădui. Iar dacă spui că rezonezi din motive artificiale precum acceptarea diversității sau pentru că e noul trend, e doar pură ipocrizie. De fapt, n-ai nici o treabă!

Am asistat, de-a lungul timpului, la manelizarea și demanelizarea Pieții Obor. Ce exemplu poate fi mai bun, pe acest subiect, decît Oborul de pe vremea cînd nu era *hip,* era plin de marginali, de bețivi, de mici „scuipați" (am văzut cu ochii mei, nu e o legendă – grataragiul își scuipa în palme și rula micul) pe care puțini dintre voi ar îndrăzni acum să-i mănînce (am făcut de trei ori toxiinfecție alimentară de la diverse de prin Obor, dar nu m-am lăsat). În anii 1990-2000, erau tarabă lîngă tarabă, numai casete piratate, numai manele, de nu mai înțelegeai nimic. Mulți spun că pe atunci manelele erau, chipurile, *underground.* Aiurea! Erau *mainstream* toată ziua. Curgeau banii pe dedicații la radio și posturi TV, în fiecare săptămînă se lansa un alt hit. Îmi amintesc și acum un mare hit din tîrgul auto de la Vitan, deținut de unul dintre clanurile țigănești faimoase (cu unul din clan am fost colegă de clasă vreun an, după aia a rămas repetent): „Hai în Mercedes, hai în avion! Și la sutien, îți bag un milion!". Poate ați uitat, dar manelele urlau peste tot, mereu la maximum, în taxiuri, în gări, în autobuze, dacă îți plăcea altceva te sufocai, dar nu aveai ce face, erai în minoritate, îți astupai urechile și le acceptai, „și ei e de-ai noștri". Apoi, parcă au apărut discret niște hotărîri ale consiliilor locale și manelele au început treptat să dispară. Astăzi, Piața Obor n-o mai fi ea ce-a fost (cum se plîng unii), dar e mai civilizată din multe puncte de vedere. La cîrciuma centrală poți asculta de la muzica lăutărească veche și Fărîmiță (jos pălăria!) la Edith Piaf și Beatles. Clienții sînt în mare parte aceiași, tot bețivi, tot marginali, dar își văd de berea și de micii lor, au supraviețuit și fără manele, n-au nevoie de nici o tînguire ca să adoarmă, la nevoie, cu capul pe masă, la ora închiderii.

„Hai în Mercedes, hai în avion!"

Așa cum am mai scris, locuiesc în „mahalaua" de la Lizeanu (dacă ar fi știut taică-miu atunci cînd îmi atrăgea atenția că „S-a mărit armata" e cîntec de mahala!). Eu am ales să locuiesc aici, nu m-a obligat nimeni, iar unul dintre motivele mutării a fost, tocmai, pentru diversitate, mi s-a părut un mediu nou, interesant, în care nu trăisem cînd eram copil. O să vă mirați, dar deși anumite obiceiuri se păstrează, iar vara se iese pe stradă mai ceva ca pe malul fluviului Gange, cred că doar o dată sau de două ori am auzit manele de cinci ani de cînd locuiesc aici. Din astea comerciale, „supărate". Cînd se mai fac petreceri și se scot mese și grătare în stradă, se ascultă mai degrabă un soi de lăutărească decît Guță și Minune, și totul se termină înainte de miezul nopții. Un singur vecin m-a înnebunit vreo jumătate de an cu manelele, de fapt cu o singură manea. Un venetic, alb, „majoritar", se mutase în casa de alături, părăginită, ca să aibă grijă de niște cîini. În fiecare week-end ieșea în curte, bea cîte șapte beri și punea în buclă „Constantine, Constantine!" de se auzea pînă în Piața Obor. I-am zis să o lase mai moale, că deranjează, și mi-a răspuns candid: „Știți, pă mine mă cheamă Costică, d-aia îmi place cîntecul ăsta... d-aia îl ascult, ie plăcerea mea!". Și a continuat să-l asculte, fără să țină cont de mica mea reclamație. Ce era să mai fac? Să-i stric omului plăcerea?

Astăzi manelele nu mai sînt *mainstream,* dar sînt *hip* și sînt *cool,* se poartă printre ONG-iști și intelectuali progresiști, e o din aia, cum se cheamă, „modalitate de expresie artistică". Dacă îndrăznești să spui că nu-ți plac, ești rasist. „Scîndalul" cu manelele de la Premiile Gopo (OK, justificat, într-un context, însă oare dacă filmul era unul cu comuniști trebuia să se cînte pe scenă, la mișto, „Mulțumim din inimă Partidului"?) a degenerat în cu totul altceva, iar articole precum cel din *Elle* – „Manele la Național. Despre cultură înaltă, rasism și ipocrizie": „Maneaua divizează pentru că e asociată atît de puternic unei etnii. Maneaua antagonizează pentru că sîntem încă rasiști" – mă înspăimîntă de-a dreptul. Pînă unde s-a ajuns? Și ce va urma – liste negre cu cei cărora nu le plac manelele, o poliție a corectitudinii politice? Da, recunosc, nu-mi plac manelele, dintr-un singur motiv (n-am nimic cu muzica, asta chiar ține de gusturi muzicale): versurile ilustrează, per ansamblu, toată mitocănia și tarele poporului român. De la șmenuri, mici învîrteli, șmecherie și apartenență de clan la promiscuitate, invidie și dușmănie. Exact acele lucruri pe care încerc să le uit atunci cînd plec în străinătate, de pildă, ca să-mi fac viața de aici mai suportabilă. Exact acele lucruri pe care încerc să le ignor atunci cînd îmi închipui că din acest popor mai fac parte și oameni decenți și civilizați. Însă discursul e altul acum – dacă nu-ți plac manelele ești rasist, dacă strîmbi din nas la un eveniment cultural cu manele ești retrograd, te opui progresului. Păi, unde ați fost, fraților, în ultimii 25 de ani, cînd au fost manele pe toate drumurile? De ce nimeni nu invita pe atunci manelișți pe scene culturale? De ce nu-i băga nimeni în seamă, din mediul fin și intelectual? E simplu – pentru că pe atunci discursul „diversității", al corectitudinii politice încă nu era coagulat în România. Cine vorbește de ipocrizie? Haideți, mai bine, să vorbim despre ideologie.

Eugen ISTODOR

negustori și **mușterii**

Aseară am văzut usturoi pe stradă

Era o băbă urîtă și-l vindea. În întuneric. Doi lei legătura. Și i-am spus: babă, te trezești ziua, cînd ne fură comersanții cu doi lei? Ce-i trufanda? Nu e. Lasă prețul jos, femeie urîtă. Era ca Nina Cassian de urîtă. Și n-avea creier. Tăcea și voia doi lei. Ce încăpățînată babă! Nu-nțelegi? Nu merge pe întuneric. Era urîtă ca Barbra Streisand. Era urîtă ca Cher. Babă, dă-mi-l la un leu și o să ți-l iau pe tot. Baba, nu. Ce vrei tu nu se poate. Bă, babă, se-mpute usturoiul, dă-l la un leu și ți-l iau. Baba, nu. Îi recit: „Am fost crîng părăginit pe loc / La femei și votcă dam năvală; / Nu-mi mai place azi să beau, să joc, / Să-mi pierd viața fără socoteală." Baba, nu și nu! „Dor de ducă! Tot mai rar, mai rar, / Pui pe buze flacăra pornirii / O, pierdutul prospețimei har / Cu vioiul clocot al simțirii!" Baba, nu. Băi, babă, ce vrei? Nimic. Dă-mi usturoiul. Nu-l dau. E al meu. Bă, babă, te taie tramvaiul. E 14 și altul nu mai trece! Nu. Babă, dă usturoiul. Ea ținea la preț, ținea la viața ei. La paradigma ei, la procrastinare. *Fă, babo* ar fi trebuit să-i dea ură. Era calmă. Dădea cu Doamne ajută în jur. În sîn c-un scuipat. Fă, babo, ești lîngă tramvai. Eu sînt gata să iau tot usturoiul. Nu, nu! E noapte, babă. E lună deasupra și eu am un singur destin: usturoiul pălit, palid la clar de lună. Se taie lumina pe stradă și mi-a venit să-i fur usturoiul. Dă-o dracului, de ce să nu-i iau usturoiul cu forța? Ce vrei, babă? Nu te omor! Nu te fur! Vai de capul tău. De ce nu-i dau brînci în fața tramvaiului? Un ghem de clanță, o limbă de om. Nimic. Mi se opune mie, om în cotlonul lui, să nu-mi dea usturoiul!? Doamne, ce oameni creești în sînul tău! Ce sîn ai, Doamne, ce țîță de usturoi de ce nu-mi dai tu prețul ce-l vreau! Tu ești de vină. Tu. Doar tu. Nimeni nu-i babă pe lumea asta cu usturoi fără comanda ta divină. Tăcere și apoi lumină iar. Electrica revine. De ce, bre? Lumina electrică mă face moral. Bine, babă, rămîi cu usturoiul. Plec și mi-e milă de mine. Am înnebunit? Mi-e gura plină de leurdă. Luasem la cinci lei o nenorocită de legătură din Dorobanți.

Radu NAUM

un sport la **Răsărit**

Kerber versus *Andreescu la final și Pulev* versus *jurnalista pe care a pupat-o. Adică gesturile sportivilor devin mai urmărite decît meciurile lor?*

Dovadă întrebarea. Că dacă n-ar fi, nu s-ar mai vorbi. E deja solid instaurată o zonă de *„freak and chic news"* care transcende nișele și are rădăcini în fenomenul „femeia cu barbă". Ne interesează tot ce e ciudat, tot ce e în afara normei, deși naiba știe ce mai e norma. Norma e deja straniul, iar ciudățeniile se întrec frenetic în cursa către aur la noile Jocuri Olimpice ale enormităților. Motto: „Mai bizar, mai stupid, mai șocant". Kerber a avut o răbufnire la adresa Biancăi Andreescu, acuzînd-o că joacă teatru atunci cînd tot cheamă medicul pentru tratamente în timpul unui meci, pentru ca mai apoi să aibă prospețimea unei orhidee recent stropite. A numit-o „cea mai melodramatică". Probabil că îi sărise din minte comportamentul Șarapovei, care a dus șicanarea adversarelor la nivel de artă. Sau poate că n-ar fi spus asta dacă ar fi știut că, doar cîteva zile mai tîrziu, canadianoromînca va abandona tocmai din cauze medicale. În fine, povestea a fost urcată la rang de primă bîrfă planetară, avînd dreptul la cele 15 secunde de faimă (cele 15 minute clasice nu mai fac față într-o lume în care data de expirare tinde să o preceadă pe cea de fabricație). Așa încît un om de afaceri, în avionul dintre Dubai spre Londra (oricînd ridicați capul spre cerul României aveți șansa să vedeți una dintre acele balene zburătoare, că trec mai des ca 335-ul), va zîmbi scurt de această *„girl fight"* și va trece la pagina cu șușotelile din lumea filmului. Iar peste un timp, cînd într-un bar din Hong Kong va prinde cu coada ochiului, în fața unui whisky tîrziu, un meci derulîndu-se pe un ecran îndepărtat și un prim-plan cu una dintre cele două, mintea începătoșată i se va întreba: „Unde dracu' am mai auzit eu de fata asta?!...". Și gata. Cît despre ăla care a sărutat o jurnalistă, nu știu nimic. De fapt, nu vreau să știu. Știu, e nasol. Dar oricum e nasol. E nasol dacă știi, e nasol dacă nu știi. Ce Dumnezeu să alegem?

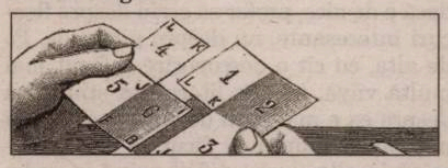

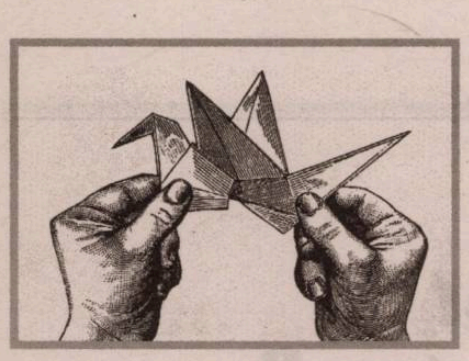

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Poveştile îngrijitoarelor

Să ai grijă de persoane în vîrstă, de oameni neajutoraţi sau de copii mici este, cum se ştie, deloc uşor. E o ocupaţie care, teoretic, ar trebui să merite foarte mult respect, ba chiar să i se închine o statuie. În practică însă, adesea lucrurile sînt ceva mai complicate, după cum se vede:

■ O femeie în putere avea grijă de un cuplu de oameni în vîrstă, la ei acasă. Într-o zi, venind pe nepregătite, fiica celor doi a găsit-o pe îngrijitoare defilînd prin casă doar în chiloţi şi sutien. Întrebată ce se întîmplă, aceasta a pretins că-i este foarte cald şi că îi e mai comod aşa. Doamna aflată în grija ei n-o putea vedea fiindcă era nevăzătoare, iar domnul, care avea un început de Alzheimer, părea destul de surescitat în preajma femeii astfel echipate şi cu vreo treizeci de ani mai tînără decît el. Cînd şi-a văzut fiica intrînd pe uşă, tatăl a adus imediat vorba despre actele casei. Voia să facă neapărat un contract cu îngrijitoarea, să i-o doneze. Aceasta, susţinea el, nu avea şi nici nu avusese vreodată, săraca, o locuinţă personală.

■ O altă îngrijitoare se ocupa de o persoană în vîrstă şi suferindă. Femeia fusese angajată după numeroase recomandări şi după ce familia celei bolnave îi studiase cu atenţie „CV“-ul şi o intervievase ca la o adevărată angajare în serviciu. Candidata părea să îndeplinească toate condiţiile şi a fost aleasă în defavoarea altora. După ceva vreme, familia a constatat însă că femeia era o fumătoare înrăiită, lucru pe care nu-l spusese niciodată, şi că fuma continuu, chiar alături de cea pe care trebuia s-o îngrijească şi care suferea de cancer la plămîni. Luată la rost, s-a ofuscat teribil, zicînd că, după tot efortul pe care-l face, are şi ea dreptul măcar la o ţigară.

■ O tînără mamă, care născuse prin cezariană un al doilea copil, a angajat o femeie s-o ajute la treburile casei, fiindcă singură nu mai putea face faţă. Încă de la început, femeia angajată a avut o mică pretenţie, şi anume să i se dea micul dejun de îndată ce ajungea dimineaţa, fiindcă venea de departe, făcea naveta. Era de înţeles, iar tînăra mamă i-a spus că se poate servi singură în fiecare dimineaţă din frigider în timp ce ea urma să-i pregătească o cafea. Chiar aşa s-a şi întîmplat din prima zi. Femeia scotea tot ce voia din frigider, iar cea care o angajase îi pregătea cu grijă cafeaua. Micul dejun s-a prelungit vreo oră, femeia ţinînd-o în loc pe mamă cu o mulţime de poveşti. Cu chiu, cu vai, a reuşit mama să scape de pisălogeală şi să iasă cu copiii la plimbare, lăsînd-o pe femeie să înceapă curăţenia. Cînd s-a întors după încă vreo oră, a găsit televizorul deschis şi cu sonorul foarte tare, în vreme ce aspiratorul zăcea într-un colţ. Femeia i-a spus că a cam obosit făcînd curăţenie şi că aprinsese televizorul numai aşa, ca să acopere zgomotul prea mare pe care-l făcea aspiratorul. De ruşinea ei, mama a trecut şi asta cu vederea. Curînd a venit ora prînzului. Femeia nu terminase mai nimic din treburile casei, ba chiar nu era prea clar ce făcuse pînă atunci. La un moment dat însă, s-a aşezat brusc la masă şi a întrebat pe un ton cît se poate de firesc: „Noi ce mîncăm azi, doamnă?“.

■ Difuzoarele combinei erau date la maximum şi acasă la Ilie cînd acesta s-a întors pe nepregătite de la serviciu. Bona cea tinerică asculta muzică tare nu ca să acopere zgomotul aspiratorului, ci ţipetele fetiţei de care trebuia să aibă grijă şi pe care o „parcase“ în camera cea mai depărtată. În plus, în casă era un fum de-l tăiai cu cuţitul. Se pare că bona fumase în duşmănie. Cafea fără ţigară nu s-ar fi putut. Şi nici fără păhărelul de vodcă n-ar fi mers altfel. Era un fel de mare petrecere în doi: bona în sufragerie şi fetiţa de cîteva luni în dormitor.

Se pare că bona fumase în duşmănie.

■ Un alt cunoscut povestea că a vrut să angajeze o îngrijitoare pentru tatăl său, care era bolnav. A luat legătura cu o agenţie care se ocupa de aşa ceva, de unde i s-a dat numărul de telefon al unei *asistente*, precizîndu-i-se că e o persoană cum mai rar se găseşte în domeniu. Cînd a sunat-o, *asistenta* l-a surprins cu o voce neobişnuit de guturală, ca de fumătoare învederată. Fusese anunţată deja de agenţie despre ce era vorba şi a intrat brusc în subiect: „Ştiu, m-a rugat doamna Ioana de la agenţie să vin neapărat la dumneavoastră, că nu vrea să se facă de rîs cu altcineva. Mi-a spus să vin eu adică, fiindcă, aşa cum şi-a dat ea seama, dumneavoastră nu sînteţi nişte tercheaberchea, sînteţi oameni mai deosebiţi. Dar, spuneţi-mi şi mie, vă rog, în primul rînd, *bătrînul* e pe picioare?... Aha, a fost judecător?... *Domnul* judecător? Daa, tot bătrîn e, ca să zic aşa, nu mă complic eu cu formule d-astea de politeţe, mă iertaţi. Ia spuneţi-mi, carevasăzică, se mişcă 'mnealui, se duce la baie?... Aha. Şi e lucid judecătorul, nu e tra-la-la la cap?“.

■■■

ready made

„La firma **Avram Oarga**,
Alba-Iulia, Strada-Traian 18.
Se află de vânzare în mic cât şi în mare următoarele:
Morcovi
Pătrânjel
Cartofi
Varză
Brânză
Unt
Cu preţurile celea mai moderate.
Cu dragoste frăţească.
A. Oarga“

Alba-Iulia, organ al proclamării unităţii naţionale, Anul I, Nr. 4, 18 Dec. (31 Dec.) 1918

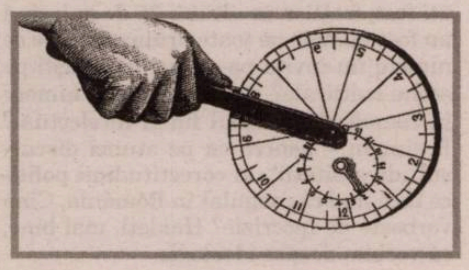

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

O statuie la computer

Dacă spargi un hard disk cu ciocanul, o să constaţi că aproape fiecare aşchie pe care o obţii reflectă încă, vrînd-nevrînd, o tehnologie foarte avansată. O asemenea aşchie nu mai e, bineînţeles, suficientă ca să-ţi faci treaba la care computerul a fost conceput să ajute omul (de pildă, să te înscrii într-un grup online de adversari ai expresiei „galop de sănătate“). Dar, descoperită arheologic, ea rămîne absolut suficientă ca să înţelegi cam cum stătea o societate cu tehnica. Din cîte ştim, nu vom descoperi niciodată aşa ceva pe un sit greco-roman. Întîmplarea face că mulţi au spus tocmai asta despre mecanismul descoperit în mare lîngă insula Antikythera, cel mai important obiect legat de ştiinţa antică descoperit vreodată: că dacă nu l-am avea, ne-ar fi greu să credem că exista la acea dată. Nu e chiar aşa; deşi e cel mai vechi instrument de calcul astronomic păstrat pînă azi, cu cele mai vechi roţi dinţate din lume, există vreo 20 de texte din antichitate care vorbesc, direct sau aluziv, de imagini mecanizate ale cosmosului.

Am evitat în general să scriu aici despre monumente extraordinare şi statui celebre. Pe de-o parte, mi-a fost teamă că în felul ăsta mă apropii de senzaţionalism; dacă e de ales, prefer să scriu despre fleacuri interesante, nu despre piramide. Pe de alta, cu cît o descoperire a făcut mai multă vîlvă, cu atît literatura ştiinţifică despre ea e mai greu de sintetizat – deci mai multă muncă de făcut de la o săptămînă la alta (lucru dificil avînd în vedere şi activitatea mea în grupul menţionat mai sus). Celebritatea mecanismului din Antikythera este totuşi oarecum de nişă, dacă e posibil aşa ceva. Poza lui nu e destul ca să te pună pe gînduri. Fragmentele păstrate din el arată azi ca nişte gioarse din fundul garajului.

Pe la 60 î.Hr. un vas s-a scufundat între Creta şi Pelopones, lîngă Antikythera. Ghinion maxim, din două motive. Mai întîi, asta era ultima strîmtoare de trecut, după care Marea Egee plină de insuliţe rămînea în urmă şi pînă în Italia drumul era liber (sau, pe ruta inversă, era primul obstacol mai serios). Iar apoi pentru că Antikythera deabia fusese curăţată, cu vreo zece ani înainte, de piraţii de acolo de către serviciul roman de depiratizare. În 1900-1901, într-una din primele cercetări arheologice subacvatice, obiectele de pe epava descoperită întîmplător au fost aduse la suprafaţă de pescuitorii de bureţi greci. Prima statuie recuperată a fost a unui boxer. După restaurare, boxerul s-a dovedit a fi, normal, un filosof. Dar vasul, lung de 40 m (cît şapte maşini la un stop) era plin de mărfuri. Pentru că se adoptaseră de curînd costumele etanşe şi căştile de alamă, scufundătorii puteau sta un sfert de oră la 70 de metri adîncime şi au scos pe rînd amfore pentru vin, din Rodos şi Cos, dar şi sticlărie fină egipteană şi siro-palestiniană, monede din Pergam, Efes şi Sicilia, şi statui de marmură cu suprafeţe foarte mîncate, de altfel copii elenistice nu prea valoroase. Mai important, vasul transporta şi o pădure de statui de bronz, deja vechi de mai mult de un secol în clipa cînd au fost puse pe vas, unde probabil arătau ca depozitul de la Luvru. Statuile antice de bronz sînt foarte rare şi, de altfel, majoritatea au fost descoperite în mare, una completă, a unui efeb, provenind chiar de pe epava noastră. Încă mai importante sînt ultimele piese găsite de scufundători, cîteva fragmente dintr-un mecanism, de data asta nu foarte rar, ci unic, şi el probabil vechi deja de vreo 50 de ani cînd a fost comandat de vreun colecţionar roman. Greu de crezut că mecanismul nu era însoţit şi de un expert care să explice ce şi cum cumpărătorului. Poate că acest expert era o femeie, al cărei schelet şi cercei de aur s-au găsit pe epavă. Dar poate că ea era doar un pasager – cum în antichitate nu existau vase specializate pentru transportul de pasageri, călătoreai cu ce prindeai. Lucru cu totul neobişnuit pentru epavele antice, de unde orice os dispare, scheletele a patru-cinci persoane au fost găsite la locul naufragiului, unele îngropate sub un metru de ceramică.

Deşi unele roţi dinţate se ieţeau ici-colo din micul bolovan de bronz care este fragmentul cel mai mare păstrat din mecanism, ele erau imposibil de separat fără să fie făcute praf. Prin anii 70 i s-au făcut primele radiografii, dar abia după 2000, şi mai ales cu primele tomografii computerizate din 2005, mecanismul a putut fi înţeles. Numărul de dinţi al zecilor de rotiţe a fost evaluat corect şi cam 3000 de litere au fost clar recunscute. Pentru că numele lunilor din inscripţiile de pe mecanism reflectă calendarul din Corint, *know-how*-ul (nu neapărat şi obiectul) trebuie să fi venit de-acolo, cîndva înainte de distrugerea oraşului de către romani în 146 î.Hr., sau dintr-o colonie a Corintului, ca Syracusa. Acolo fusese activ Arhimede, autor între altele al unui *planetarium* descris de Cicero, care era mare fan Arhimede. Despre cum prevedea micul computer din Antikythera fazele lunii şi eclipsele de lună şi de soare o să vorbesc în detaliu în numărul următor, dar e interesant de notat că ultimele inscripţii dibuite pe cadranele instrumentului arată că fenomenele astronomice erau, cum s-a spus, corelate cu instituţii sociale. Se indica adică, pentru orice an dorea utilizatorul, care din jocurile panelenice vor avea loc – adică cele de la Olympia, Delphi, Corint şi Nemeea (şi alte două mai puţin cunoscute, pe care nici bulgarii nu le transmiteau).

Care era scopul acestui mecanism? În general, literatura de specialitate, încîntată de poziţia lui excepţională în istoria tehnologiei, îi subliniază aspectele funcţionale – faptul că, pentru orice dată aleasă de utilizator, el furniza automat date astronomice (şi sportive). Mai rar, s-a propus că era folosit ca mijloc educativ, pentru a deprinde şi a ilustra logica astronomică. Impresia mea e că nu s-a studiat destul măsura în care, şi în antichitate, tehnologia reprezintă un instrument de prestigiu şi putere. Aşa cum arta antică, înainte de a fi frumoasă sau a impresiona, „face“ ceva, s-ar putea ca tehnologia, chiar înainte de a face propriu-zis ceva, să impresioneze.

■■■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Prea puțin pentru un cal

În toiul luptei în care își va pierde viața, Richard al III-lea a rămas fără cal. Istoricii zic că unul dintre fidelii săi i-a oferit unul, dar el a refuzat, continuînd să lupte pedestru. Shakespeare l-a făcut să ceară un cal – să-l ceară cu atîta înverșunare încît era gata să-și dea Regatul pentru unul. Și un amănunt foarte important, important cît toată piesa, adesea uitat în montările moderne: Richard cerea un cal nu ca să fugă, ci ca să lupte în continuare. Cînd Catesby îi oferă un cal ca să se retragă cu el, Richard refuză. Ticălosul avea ceva eroic în el.

Replica aceasta *(A horse, a horse! My kingdom for a horse!)* este adesea invocată pentru a sugera că sînt împrejurări în care valoarea lucrurilor se răstoarnă dramatic. Ce este un cal comparativ cu un regat întreg, în mod obșnuit? Un nimic. Dar ce este un cal comparativ cu un regat întreg în situația în care se află Richard? Regatul însuși e prea puțin. În această faimoasă replică, cuvîntul *„my"* este decisiv. Schimbul regatului pe-un cal are sens doar în jurul axei ultrasubiectivității – „al meu". Așa că cine poate spune cu mîna pe inimă care este valoarea adevărată, unică, a lucrurilor?

Observ că unul dintre efectele cele mai perverse ale dispariției meseriei de critic de artă în general (fie că e vorba despre critici de artă plastică, critici de teatru, critici muzicali etc.) este că absolut toată lumea scrie critică. Cînd o îndeletnicire ajunge să fie făcută de toată lumea, înseamnă că a dispărut ca profesiune. Pe vremuri, critica era o meserie bine articulată, cu o bună doză de autoritate dobîndită din studiu și exercițiu îndelung. Astăzi, toată lumea e dezinhibată, studiul nu mai contează (ideea că e bine să studiezi înainte de a scrie este de-a dreptul odioasă!), iar experiența e ceva mai degrabă dăunător. Așa că toată lumea face critică. Și se face atît de abundent, încît ai zice că lucrează în sufletul de Facebook al românului un fel de simț al datoriei – *trebuie,* e de datoria lui să se pronunțe imediat, despre orice, mimînd aerul ritos al criticului de altădată. Asta cînd nu înjură de-a dreptul.

S-a comentat deja destul de mult, s-a „criticat" mai bine zis, recentul spectacol al Teatrului Bulandra, *Richard 3* de Andrei Șerban. O adaptare după celebra piesă *Richard al III-lea* de Shakespeare. O grămadă de oameni s-au precipitat să descifreze simboluri, să explice ce a vrut să spună regizorul, să semnaleze subtilități, să contextualizeze gesturi, să compare cu alte spectacole. În ceea ce mă privește, mă mărginesc să spun doar atît: a ieșit exact ce a vrut Andrei Șerban. A vrut un spectacol direct conectat la tensiunea politică imediată, un spectacol-apel, un spectacol-manifest. Cea mai bună dovadă că i-a ieșit este că acea parte a societății civile care se opune actualei Puteri a jubilat la această producție, iar acea parte a societății civile care îi detestă pe cei care se opun actualei Puteri (pentru că mi-e greu să cred că mai există cineva care chiar susține actuala Putere) a formulat rezerve. Andrei Șerban s-a așezat clar de-o parte într-o confruntare politică, ceea ce produce vii satisfacții celor pe care îi onorează cu adeziunea sa și mîrîieli, de nu chiar mai mult, celorlalți.

c. adevarul.ro

Richard 3, însă, mie îmi ridică întrebări esențiale precum „Ce rost are teatrul astăzi?". O întrebare deloc teoretică, pentru că ea este imediat complementară întrebării „De ce mă mai duc eu la teatru? Ce mai caut eu acolo?".

Răspunsul imediat, de copil educat, frumos ca o lozincă bine șlefuită ce strălucește-n soare, ar fi că teatrul spune adevăruri. Dar e prea puțin în ziua de azi. Toate artele și toate media și tot Internetul spun adevăruri. Astăzi, toată lumea spune tot ce se poate spune, așadar este imposibil ca adevărul să fie în afara acestui Babel. În vremurile dictaturii, teatrul chiar era singura formă în care se spuneau adevăruri în contact direct cu un public. În acei ani, o piesă de teatru adevărat făcută era aproape o liturghie. Dar acum, ce mare ispravă să spui adevărul cînd toată lumea îl știe și-l trîmbițează? Revenind la *Richard 3,* cine nu știe ce fel de om e Liviu Dragnea și ce fel de putere politică ne conduce? Pentru a se spune *acest* adevăr avem nevoie de o asemenea mobilizare de resurse artistice? De ce ar face un regizor legendar un spectacol pe ideea „Dragnea e cam ca Richard și vă dau două vești proaste: pe de-o parte, toți cei care ne cam conduc au pe dracul în ei și, pe de altă parte, de vină sînteți și voi că oameni ca ei ajung să ne conducă"? Rostul lui Shakespeare în 2019 este să mi-l deslușească pe Dragnea și să-mi spună ceea ce știu deja? De ce, adică, să folosești ditamai textul, căci *Richard al III-lea* este unul dintre cele mai complexe texte dramatice scrise vreodată, ca să ne spui ceea ce spune toată lumea, pe toate tonurile? În ceea ce mă privește, nu după adevăruri merg eu la teatru. Dimpotrivă, aș zice, mi se pare mult mai convingător argumentul că merg la teatru ca să intru într-o ficțiune.

„Ce rost are teatrul astăzi?"

Atunci, ce rost are teatrul azi? În *Richard 3,* Andrei Șerban accentuează cu stridența unei baricade apelul la acțiune civică – „Ieșiți, oameni buni, că vi se fură țara!", pare a striga regizorul prin toții porii spectacolului. *Richard 3* este un spectacol care subordonează totul, absolut totul, unui mesaj politic strident. Adesea am avut impresia că am venit la miting, nu la teatru. Știu că exact asta a vrut Andrei Șerban. Dar în gîndul acesta al meu nu e vorba despre el – e vorba despre mine, spectatorul lui.

Mai există și cealaltă motivație: să văd că Shakespeare e actual. Rar am auzit clișeu mai bătătorit decît „Incredibil, ce actual e Shakespeare!". Poate doar „Incredibil, ce actual e Caragiale!" să fie mai folosit. Mă grăbesc imediat să precizez că da, așa e, geniile de categoria asta au darul perenității. Dar asta, iarăși, știe toată lumea. E un truism. Mai e cineva care să se mire cînd vede că Shakespeare sau Caragiale sau Cehov se „potrivesc" uimitor cu situații de viață pe care fiecare le cunoaștem? Cred că e locul potrivit să precizez că sînt dintre cei care cred că clișeele rostesc adevăruri. Am o părere mult mai bună despre clișee decît cei mai mulți oameni. Dar, iarăși mă întreb, nu-i cam puțin și cam simplu să-mi dovedești actualitatea lui Shakespeare prin aceea că există un fel de *Richard al III-lea* în personajul zilei de azi, Dragnea? Și nu-i prea puțin să folosești un text de acest calibru ca să-mi spui că puterea corupe, că oamenii din jur sînt la fel de vinovați ca tiranul, că toți cei care vin la putere seamănă cu toți cei care au fost la putere, că toate mecanismele de putere sînt al fel de periculoase etc.?

Mie acest *Richard 3* mi-a folosit enorm pentru că mi-a clarificat de ce merg la teatru. Mai întîi, merg să văd actorii. Prin ei, văd mereu ceva deopotrivă diferit și esențial, văd forme de vitalitate pe care, altfel, nu le-aș putea vedea. Chiar dacă joacă inadecvat sau fac roluri proaste, actorii mă fascinează. Pînă și eșecul lor mă fascinează. Apoi, merg să *văd* o piesă pe care, adesea, am citit-o deja – am preferințele mele care mă atrag în sala de teatru întotdeauna, pe de o parte, marii clasici și, pe de altă parte, autorii americani, de la moderni pînă la contemporani. Actori și piese – asta caut eu la teatru. Și privindu-i, nu știu cum se face că deodată mă simt ca un rege gata să-și dea regatul pe-un cal…

accent pe istorie

Mihaela SIMINA

Plimbarea zilnică a mătușii Bi

Adică a Sabinei Cantacuzino, fostă Brătianu. Mai exact, sora lui Ion I.C. (Ionel) Brătianu, deci fiica lui Ion. C. Brătianu și a Piei Brătianu. Și mătușa lui Nicolae I. Pillat, care îi creionează un frumos și foarte dinamic portret, din care cu greu poate trece neobservată energia personajului.

Mătușa Bi, cum îi spuneau nepoții, era la fel de iute la pas ca la vorbă, cunoscuții spunînd despre ea că *prinde o viteză de o sută de kilometri pe oră cînd vorbește.*

Viteza pasului Sabinei Cantacuzino nu prea s-a diminuat odată cu trecerea anilor. Nici măcar atunci cînd numărătoarea a ajuns pe la optzeci… Gimnastica suedeză pe care o făcea în fiecare dimineață și plimbarea zilnică, indiferent de vreme sau de împrejurări, o ajutau fără îndoială. De altfel, sora lui Ionel Brătianu nu a renunțat la plimbarea ei zilnică nici în cele mai neliniștite perioade ale vieții – și istoria i-a rezervat suficiente.

În timpul Primului Război Mondial a fost închisă de armata germană ocupantă la mănăstirea Pasărea, în împrejurimile Bucureștilor, alături de cumnata sa Lia și de fiul acesteia, un copil mai mic de doi ani. Chiar și așa, mătușa Bi nu a renunțat la plimbarea sa zilnică. De frică să nu evadeze, s-a dat ordin ca femeia să fie însoțită mereu de un soldat al armatei de ocupație. Ceea ce s-a și întîmplat, la fiecare plimbare a mătușii un soldat german se ținea după ea. Pasul Sabinei, însă, era iute, iar soldații din garnizoana de la Pasărea nu erau în cea mai bună formă; erau, de fapt, în convalescență. Neputînd ține pasul cu doamna Cantacuzino-Brătianu, un soldat a făcut un raport adresat superiorilor în care a cerut o bicicletă. Raportul a fost aprobat și soldatul a primit bicicleta, pe care a început să o folosească în îndeplinirea sarcinii de a o însoți pe mătușa Bi în plimbările sale. Trebuie menționat că vioiciuneaa vorbei și a pasului femeii erau pe deplin însoțite și de vioiciunea minții. Sabina Cantacuzino a schimbat traseul de plimbare, înlocuind drumurile drepte și aleile cu potecile din pădure, pline de crengi și mărăcini.

Evident, soldatul german nu a avut altă opțiune decît aceea de a renunța la bicicletă.

Altfel, din portretul făcut de Nicolae Pillat, neobservată nu poate trece nici panglica mică de catifea neagră din buclele albe ale mătușii Bi.

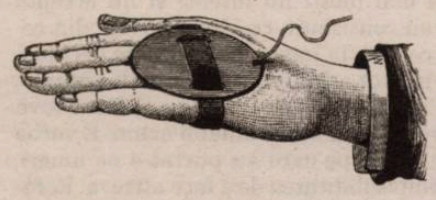

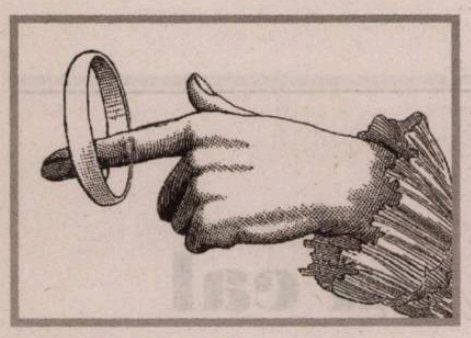

Selma IUSUF

legende **urbane**

Dragostea de aproape

„Re-ați ai dreacului de jegoși!“ Tipul e supărat-praf. Bodogăne mai departe, dar nu mai deslușesc ce zice, cuvintele i se rostogolesc unele în altele, mormăite, le bănuiesc a fi mult mai mocirloase decît banalul „jegoși“. Mame, morți, diverse părți anatomice și acțiuni întreprinse cu ele, cu siguranță. Trîntește coșurile roșii cu mînere negre unul peste altul de parcă ar vrea să le spargă. Îl știu de multă vreme. Mai degrabă scund, la limita între scund și o înălțime medie, are o față imobilă care contrastează acum cu furia cuvintelor. Rotunjoară, rozalie, bărbierit la milimetru și lipsită de orice rid, deși îl bănuiesc că a trecut binișor de pragul de 40. Are o față de Cupidon care abia a fost la frizer. Omul poartă în tricoul uniformei de paznic de magazin o burtă colosală. Din spate pare normal. Cînd se întoarce, însă, te lovește surpriza. Burta aia pare autonomă, pare că i-a fost lipită pe trup, că cineva a luat un ditamai balonul și i l-a înfășurat strîns cu bandă adezivă peste mijloc. Burta aia e atît de mare că omul nu-și vede vîrfurile pantofilor, e atît de mare că, dacă ar sta la coadă, între el și persoana din față ar mai încăpea vreo trei, e atît de mare că intră singură pe ușă cu mult înaintea lui, e atît de mare că poate să mănînce direct pe ea, simultan, o masă cu trei feluri, și tot i-ar rămîne loc pe burtă de o sticlă de vin, un pahar cu picior și o vază cu flori.

„'Re-ați ai dracului de jegoși“, zice, cu o mîrîială atît de rea și de înveninată, că înțepenesc cu legătura de pătrunjel în mînă. Mă uit pe jos să văd dacă n-am scăpat ceva acolo cînd am luat pătrunjelul din buchețoiul pus în apă între lăzile cu roșii cherry și castraveți insipizi lucind în țipla lor. Nu. N-am scăpat. Sînt OK, nu-s o jegoasă. Pe cine s-o fi supărat așa? Poate pe doamna aia cu inele pe absolut toate cele zece degete care caută perfecțiunea între portocale? Le ia pe fiecare, le întoarce pe toate părțile, le măsoară din ochi – habar n-am ce: circumferința? coaja? intensitatea culorii? Sau poate pe domnul ăsta care sapă și el băgat pînă la coate în grămada de ardei gras după ardeiul gras suprem, cel mai lucios, cel mai vîrtos, cu codița cea mai verde? Sau pe fata care a provocat o avalanșă de mere atunci cînd a dizlocat de la baza construcției făcute cu migală cel mai baban, mai roșu și mai crocant măr? Mărul pe care l-a ales ținea în spate toată lada. Odată luat, frații lui rumeiori – bot de iepure – s-au răspîndit peste tot: sub tejghele, rafturi și frigidere. Biata fată a încremenit cu mărul-trofeu în mînă.

Oricum, aici toată lumea se urăște cu toată lumea. Paznicii îi urăsc pe clienți, clienții îi urăsc pe paznici și se urăsc mai cu seamă între ei. E ca și cum intri în magazin și îți dispar brusc răbdarea, empatia și puterea de înțelegere. Cineva s-a oprit cu ditamai cărucior plin fix în spațiul dintre două rafturi și n-ai loc să treci nici pe stînga, nici pe dreapta. Ocolești pe dincolo, pe la cafele, și îl blagoslovești pe el, pe neamul lui, cu coșul lui cu tot – borcanele, conservele, pungile, bidoanele cu Domestos, dar și pachetul cu hîrtie igienică pus moț peste toate cele – ce naiba face ăsta, se pregătește de sfîrșitul lumii, de Brexit, de apocalipsă? Un alt domn stă în spatele meu, bîțîie din picioare, țistuie din buze cît stau și mă uit prin geamul frigiderului după un unt anume. Mi s-a spus să iau din ăla și numai din ăla, așa că mă uit prin geam total dezorientată, mintea mea nu procesează destul de repede procentele de grăsime, ambalajele strălucitoare, îl simt în spate pe tipul ăsta care probabil m-ar strînge acolo de gît; între iaurturi cu fructe și smîntîna dulce de gătit, precis s-ar comite o crimă la nervi, așa că fac un pas in lateral și îl las să se grăbească. Smulge de ușa frigiderului și-și dă cu ea în cap. Pe fața mea răsare necontrolat semiluna unui zîmbet larg, tîmp, ah, dulcea justiție divină a supermarket-ului. Ne vom întîlni mai tîrziu la case și vom măsura din ochi cît de repede merge coada celuilalt. De data asta voi fi tras eu lozul necîștigător: avem la casă un novice care se mișcă greu și nu știe codul de la praz.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

S.O.S. Hobița (7)

„După lunile de ședere prelungite una după alta la București, învins sufletește și bănește, Brâncuși făcu cale întoarsă în strada lui din Paris, unde, pătrunzînd în curte prin tunelul intrării căsoaiei în care sta atelierul lui, i se păru a ajunge în fundul unui puț. Aci hîrburi, cioburi și pe trepiede cîrpe uscate, laviția și tejgheaua tîmplărească; aerul totuși primenit, căci un geam al luminatorului, unde se-ncrucișau două grinzi, spart, era lipsă. Laviția o avea de mult – era din fosta sa ședere în Place Dauphine; tejgheaua tîmplărească o croise și o făcuse hăl-an de iznoavă din manelele de ulm care-i folosiseră drept soclu pentru *Rugăciunea;* meșteriță întreagă de mîna lui și cu dibăcia încheieturilor, nici una la fel cu o alta, ca pe o nouă prinsoare –țarcul în «T» străpuns cu pană și contrapană, picioarele, fiecare îmbibat în felul lui, unul în unghi, altul în «V» cu cheie și în cruce, toate cu grijă inginerească de apipială netolerantă nici măcar a zecimii milimetrice, repetînd monitorește în gînd: «Mai bine ca tata!». Cu spirala granicului – șurupului – avu și mai mult de furcă, fiindu-i de mai lungă meditație și de alegere, căci «soi pe soi nu merge» și căuta alunecușul aceluia fără pelicule de contopire, de înțepenire a lor; dafinul răsucindu-se bine în inimă de ulm și ulmul nu în inimă de nuc. Tîlcul filetului îl puse pe gînduri mai mult decît făcutul: sfîrșitul și nesfîrșitul în el sta periculos, vecini, și cu înțeles; pentru nesfîrșit – care era spirala fără cap și cu cel ce sare în ochi al sfîrșitului, care era ocolul, ogoiul închis cu cap, oul. O forjă fără foale, de cîmp, completa colțul de cujniță al atelierului cu o vatră închipuită de el, fiindu-i numaidecît alături.“

V.G. Paleolog,
Tinerețea lui Brâncuși...

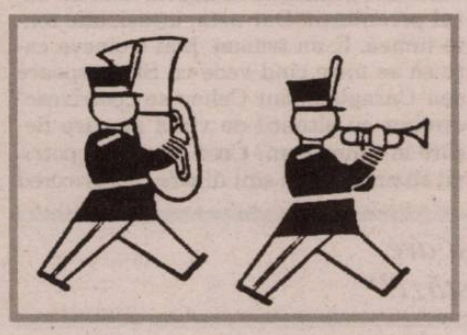

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Să îmbătrînești în România

Dacă la capătul cuvintelor de mai sus pui un semn al exclamării, iese un blestem crunt. La noi, vorbele grele nu sînt deloc o raritate. Deși sînt băgate sub preș – cînd e vorba să primim musafiri sau să ne arătăm lumii –, zicerile care sapă gropi și taie în carne vie duc o viață boierească în limba română. Să te ferească Sfîntu' de vreo rătăcire prin codrii seculari ai înjurăturilor, poreclelor devastatoare, ori prin rîpele întunecate ale blestemelor românești. Dai peste o cu totul altă față a poporului blînd care îmbracă, mîndru, costumul popular și-ți iese în întîmpinare cu pîine și sare. La o adică, lamele vorbelor noastre te taie peste tot, fără să ai habar. Și te trezești urgent cu sarea ospitalității băgată adînc în tăieturile pline de sînge.

Ca toate neamurile de pe lumea asta, avem și noi pădurile noastre încețoșate, în care nu vrei să intri. Dar chestia cu îmbătrînirea în România a devenit ceva îngrozitor de dureros și de obsesiv în ultimii ani. Iar dacă a îmbătrîni aici poate să sune ca o condamnare sau ca un blestem, înseamnă că s-a petrecut cu noi ceva foarte urît. Pentru că blestemul nu e să îmbătrînești. Ci să o faci aici. Imaginea de dincolo de cuvintele astea e greu de descris. Pentru că nu puține din vorbele noastre grele sînt atît de aneatizante, încît zici că românii au jucat *Spînzurătoarea* secole la rînd. Și au făcut-o cu scopul de a crea un repertoriu cît mai vast de cuvinte care să te-nchidă definitiv. Situații de limbă în care ești prins în capcana perfectă. Cea în care ți se asigură cele mai bune condiții să îți contempli sfîrșitul, agonizant și lent. E explicabil pentru un popor hăituit din toate părțile, care și-a pîrjolit de nenumărate ori tot ce-a avut, și s-a-nfrățit cu codrul, mai de voie, mai de nevoie.

Dar asta cu groaza de a îmbătrîni în România e o obsesie recentă. Din ce în ce mai multă lume vorbește des și insistent despre așa ceva. E un subiect auzit la indivizi pe care de-abia îi cunoști, la necunoscuții de la masa de alături, cînd tocmai te-ai așezat la un restaurant, în grupurile de prieteni, pe la petreceri sau în întîlnirile calde cu apropiați de-o viață, cu rude și oameni dragi. Dai din ce în ce mai frecvent peste tema asta și peste planuri, care mai de care mai elaborate, de a pleca de-aici, ca să trăiești o bătrînețe decentă prin alte părți. Deși uneori sună șăgalnic, la mișto de-a dreptul, sau mai în glumă, mai în serios, groaza din spatele vorbelor e una cît se poate de evidentă. E îngrozitor să te temi de îmbătrînire în locurile pe care le numești „patrie“, oricît de greu ți-ar fi să definești cuvîntul ăsta. E o durere profundă a ființei care ești. Și a celei mult mai mari din care faci parte, fie că ai chef să admiți asta, fie că nu.

Dar partea cea mai răscolitoare nu mai e cea în care descoperi că idealul tinerilor e să plece de aici, pentru că n-au nici o șansă. Te-ai obișnuit deja. Răscolirea vine din faptul că ultima speranță a celor care îmbătrînesc e aceea de a ajunge într-o altă țară, unde pot fi tratați ca niște ființe umane. Și mai e o categorie care stă cu ochii la bagaje. Cei care se pregătesc să îmbătrînească. Cei care încep deja să se gîndească la faptul că vor îmbătrîni. Ceea ce face ca dimensiunea obsesiei plecării să aibă cote ametitoare. Și nu e o obsesie a plecării, pur și simplu. Ci una a evadării. A salvării. Iar dacă plecările tinerilor în alte colțuri ale lumii nu sînt o noutate istorică în spațiul nostru, preocuparea celor mai vîrstnici de a fi tratați ca niște ființe umane, prin alte țări, e ceva foarte nou. Și e ceva care se naște din experiența directă. Din posibilitatea de a compara, văzînd cu ochii tăi. Din șansa de a călători și de a simți pe pielea ta ce înseamnă lumea civilizată, la care ai aspirat cîndva doar ca la o teorie, la o idee fără contururi foarte precise.

Vîrstnicii în adevărata putere a cuvîntului, cei de acum, contemplă acest peisaj dătător de fiori. Cei mai mulți nu înțeleg și nu acceptă că au contribuit, cu cîte o fărîmă din ceea ce sînt, la imaginea care li se derulează în fața ochilor. Nu e vorba de răutate, de intenție, de dorința de a fi făcut ceva care poate fi condamnabil acum. E vorba de lumea pe care au purtat-o pe umeri, în imposibilitatea de a face altceva. Refuzul realității e enorm, iar resentimentele sînt monstruoase. E un fenomen profund firesc. Mai complicat e cu lumea care se pregătește să îmbătrînească. O lume care a trecut deja la contemplare și la panică, deși trăiește într-o lume radical diferită de cea a vîrstnicilor. Însă acum există nenumărate posibilități de a face ceva. Acum poți fi cetățean în deplinătatea semnificației acestui cuvînt. Îți poți construi în mod real lumea în care vei îmbătrîni.

Dar am crescut cu toții într-o cultură în care am învățat că, în viață, trebuie să ne descurcăm, să trăim cît de bine putem, fără să ne intereseze de alții. Să facem copii și să adunăm cît ne țin balamalele, pentru a le lăsa totul copiilor noștri. Să ne „sacrificăm“ noi, pentru a le fi bine copiilor noștri. Atît. Astea sînt limitele lumii de aspirații pe care ni le-am creat. Nimic despre construcția unei lumi. Nimic despre grija față de ceilalți. Nimic despre posibilitatea ca tu însuți să fii, la un moment dat, parte din „ceilalți“. Iar copiii pentru care „ne-am sacrificat“ pleacă mîncînd pămîntul. Rămînem noi, sacrificații. Cu urile, resetimentele, fricile și panicile noastre. Ce să faci? Să te duci pe capul copiilor ? Unii, puțini, au chef să te primească. Alții deloc. Îngrijorat, încerci să te asociezi cu prieteni vechi, să găsești ceva „afară“. Un loc în care să te bucuri de respect, de statutul de ființă umană. Ce-ar fi să-ncerci să reclădești aici, măcar acum, noțiunea de ființă umană, care să ți se aplice, firesc, și ție? Financiar, nu te costă nimic. Ca putere interioară, e greu. Dar nu e imposibil.

Anca MANOLESCU

E-soluții pentru credință

Cînd mă uit pe Internet, dau adesea peste un site numit *Everystudent,* care se ocupă de „importanța relației cu Dumnezeu". Am fost curioasă să aflu ce propune. L-am deschis și am rămas trăsnită. Credința era rezolvată: clar, metodic, algoritmic. Și nu era un algoritm greu. Nu. Deloc. „Cum poți începe o relație cu Dumnezeu?" se (te) întreba, ca preambul, *Everystudent*. Păi, nu era prea mult de căutat, nu era timp de pierdut. N-aveai de ce rătăci. Trebuia doar să urmezi cinci „Principii", cinci pași. „Principiul unu: Dumnezeu te iubește și are un plan minunat cu viața ta." „Principiul doi: Noi toți păcătuim și păcatele noastre ne despart de Dumnezeu." Și așa mai departe pînă la cinci. La fiecare „principiu" se adăugau cîteva rînduri de explicații (era destul!), diagrame lămuritoare, plus un spațiu final de pus întrebări. Stîngăcia/modernitatea cu care erau traduși anumiți termeni (site-ul părea neoprotestant, poate nord-american) dădea efecte cel puțin bizare. „Începe o relație cu Iisus Hristos...", suna unul dintre îndemnuri. Uluitor! Nici „liber-cugetătorii" cei mai porniți împotriva religiei nu ar fi reușit să caricaturezeze mai bine lucrurile.

E firesc ca religia să utilizeze noile tehnologii de comunicare, ca spiritualitatea să se difuzeze pe Internet. Nu instrumentul contează, ci stilul. Catehismele tradiționale nu sînt nici ele păduri de reflecții, cîmpuri pentru cultura complicată a credinței. Enunță scurt dogme, rînduieli, obligații, sfaturi. Totuși, ele sînt parte dintr-o viață religioasă care se petrece în Biserică, în familie, într-o tradiție larg împărtășită. Individul nu e singur acolo în fața credinței. E mai puțin tentat s-o modeleze după capul lui, urmînd indicațiile unei rețete. Are legătură cu o cultură religioasă care, în ciuda eventualului tradiționalism, păstrează aerul tare al lui Dumnezeu, menține deosebirea de nivel între aici și Acolo, transmite experiența unor mari spirituali.

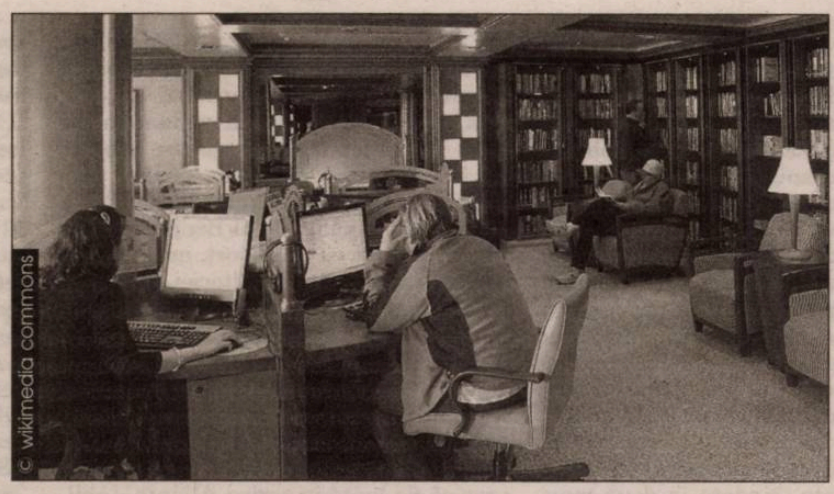

E adevărat că modernitatea tîrzie a încurajat înclinația către individualism religios. Din ce în ce mai mulți oameni înțeleg să trăiască în mod foarte personal credința, doresc să-și conducă propria reflecție, căutare, experiență. Fie că aparțin unei tradiții, fie că sînt neîncadrați religios, doresc să aibă condiția de interlocutori ai transcendentului, nu de „supuși" ai unei instituții religioase. Însă, în „aplicațiile-Dumnezeu", „dialogul" tinde să devină o comunicare la fel de plată ca aceea propovăduită de tradiționalism. Tradiționalismul, prin repetitivitate seacă, iar e-spiritualitatea, prin facilitatea ei „tehnologică", fac din credință un lucru la îndemînă, rezolvat.

Ne lasă textele sacre, ne lasă Biblia să avem o atît de confortabilă reprezentare a credinței? Îmi permit să reiau aici o pagină pe care am publicat-o cu cîtva timp în urmă în revistă.

Dacă ne uităm cum arată în Biblie momentele aurorale ale credinței, nu dăm peste „proceduri" și „aplicații", nu întîlnim o credință instalată fără probleme în suflet. Dăm peste încercări în care Dumnezeu solicită ființa umană pînă la limitele ei, pînă dincolo de ele. Credința arată ca un *proces* încordat, aflat adesea pe muchie de cuțit. La fiecare etapă, sufletul e pus

Credința arată ca un proces încordat.

Între discursurile religioase care folosesc noua tehnologie digitală, unele pot fi luminos îndrumătoare, adecvate materiei de care se ocupă. Dar există o clasă de „aplicații" în care comunicarea spirituală preia *stilul* instrumentului. Vrea să imite performanțele comunicării digitale. E la fel de ușoară, de rapidă, de tehnologizată. Ești asigurat că lucrurile sînt simple: că Dumnezeu e pe Skype, că-l poți accesa fără probleme, că e la dispoziția ta în spațiul virtual. Pe de o parte, asemenea oferte îmbie la *fast faith*, la o credință „la minut", la „drum spiritual preformatat". Pe de altă parte, ele servesc meniuri religioase pentru individ. Se adresează omului care se vrea singur, autonom în fața credinței, care nu are chef de instituții religioase, de discursuri tradiționale, de autorități recunoscute (și se predă adesea autorității opace a unor site-uri fără chip).

să crediteze divinul, să se măsoare cu strania lui nemăsură. Cu prezența lui fulgurantă, cu făgăduințele lui neverosimile, cu tăcerile lui.

Avraam, eroul credinței pentru cele trei tradiții monoteiste, e expus unor transcendente interpelări. Și, în fața lor, tonul lui nu e mereu ritos afirmativ. Nu are o liniară siguranță. Cînd Dumnezeu îi făgăduiește prosperitatea neamului său, nu prea îi vine a crede: „Stăpîne Doamne, ce ai să-mi dai? Că iată eu am să mor fără copii..." (Gen., 15, 2). O clipă mai tîrziu, cînd cerul înstelat îi este indicat ca (ne)măsură a descendenței lui, „a crezut Avram pe Domnul și i s-a socotit aceasta ca dreptate". Dar imediat după aceea, cînd i se anunță Pămîntul Făgăduinței: „Stăpîne Doamne, pe ce voi cunoaște că-l voi moșteni?".

Deprinderea dificilă a credinței pare nesfîrșită. Are elanuri, mișcări de dubiu, clipe de verticală certitudine, reveniri la o nesiguranță pentru care cuvîntul direct al lui Dumnezeu nu e de ajuns și cere probe subalterne. Are adeziuni fără rest, întrebări, descumpăniri, întoarceri; are strădanii și descurajări, obtuzități și evenimente de subită limpezime. Între imutabilitatea divină și perpetua mutabilitate a condiției noastre, credința e o luptă de articulare. Și nu e întreg Vechiul Testament o asemenea luptă? Nu e el alcătuit din episoade de cinstire și episoade de uitare a lui Dumnezeu, din mîniile Lui în fața „împietririi" poporului și din momente de intimitate între cei doi parteneri?

Cît despre Iisus, cît de stăruitor, de îndelungat, de greu muncește el pentru a trezi în ucenici conștiința divinei Lui condiții. Lor, ca și altora, le pune, cît e pe pămînt, întrebarea: „Cine spuneți că sînt eu?" (Matei 16, 13-16; Marcu 8, 27-29; Luca 9, 18-20). Cîți și în ce măsură îi recunosc nevăzuta dumnezeire unită cu sensibila umanitate? La Cina de Taină, efortul lui se intensifică. De-a lungul capitolelor Ioan, 13-17, le vorbește compact despre traseul lui, în care umanul va fi ridicat împreună cu divinul. Încearcă să le forțeze înțelegerea, să pună foarte adînc înăuntrul ființei lor germenele credinței. „Vă spun, înainte de a se săvîrși, ca să credeți cînd se va săvîrși, că Eu sînt" (Ioan, 13, 19, de asemenea 14, 29). Totuși, ei nu înțeleg, sînt descumpăniți... Cînd, în sfîrșit, ucenicii declară: „Credem că ai ieșit de la Dumnezeu", Iisus răspunde dubitativ: „Acum credeți?" (Ioan, 16, 29-31). Au creat cuvintele lui eveniment interior, au atins ele centrul ființei lor? Au deschis acolo văzul vertical?

Iisus nu înfățișează credința ca pe ceva simplu, asigurat, ușor de deprins. Ea are o dinamică pe care Duhul o va amplifica, o va conduce tot mai departe. La fiecare nouă deschidere de orizont transcendent, la fiecare intervenție a imprevizibilului lui Dumnezeu, credința omului e încercată. Va fi ea în stare să primească noutatea, să-și lărgească înțelegerea pentru *incredibila* vastitate spre care e atrasă? Se va menține ea în stare de uimire?

Față de această aventură, e-soluțiile pentru credință nu sînt ele prea previzibile, prea facile, prea fade?

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase.*

Teodor BACONSCHI

Un moment... eminent

La 4-5 februarie 2019 (și după opt secole de la întâlnirea sfîntului Francisc de Asissi cu sultanul Egiptului, Al-Kamil), Papa Francisc a devenit primul pelerin apostolic petrin în Peninsula Arabică. El a vizitat pastoral catolicii din Emiratele Arabe Unite, unde trăiesc peste o sută de naționalități diferite. Totodată, s-a rugat împreună cu imamul de Al-Ahzar, Ahmad Al-Teyyeb, cu care a cosemnat un document despre *Fraternitatea umană pentru pacea mondială și conviețuire.* Inedită a fost prezența fizică a Papei în matricea islamului. Altminteri, Sfîntul Scaun a inclus de mult în diplomația sa (și în rîndul instituțiilor pontificale) dialogul ecumenic și pe cel interreligios. Acest din urmă dialog e gîndit ca instrument de stabilire a celui mai mic numitor comun între cele mai recente monoteisme, prin alăturarea vocilor moderate din creștinism și islam. E sortit să arate unei lumi anxioase și complicate bazele avraamice ale unei minime armonii interreligioase. El își propune să federeze autoritățile religioase și personalitățile pacifiste din cele două lumi învecinate și adesea conflictuale. Să vadă, metaforic spus, partea plină a paharului. Ca și în cazul lui Ioan Paul al II-lea, care – acum 20 de ani – a reușit să facă prima breșă în aria ortodoxă postcomunistă la București, capitală a unui stat de cultură, limbă și tradiție latină, Papa Francisc a ales EAU pentru că acolo (ca și în Qatar) s-a dezvoltat o societate arabo-musulmană cosmopolită, modernă, orientată spre viitor, tradiționalist-moderată (în comparație cu alte state din zonă). În EAU, petrodolarii sînt investiți în arhitectură futuristă, dezvoltare durabilă, ecologie, investiții în străinătate, educație superioară și găsirea de soluții pentru economia post-hidrocarburi. E de văzut în acest pachet de opțiuni strategice și reflexul educației pe care elita locală a primit-o în universitățile de top din anglosferă.

Călătoria pontificală a durat o zi și jumătate și a produs emoție pozitivă. Am parcurs documentul semnat de cei doi lideri religioși, care va circula referențial în mediile academice, de presă și chiar în cele strict teologice din spațiul catolic și cel musulman. Deși pare expresia celui mai elementar bun-simț, textul a fost îndelung negociat bilateral. Bunul-simț al fraternității pan-umane a devenit o formă de curaj într-o lume agitată de terorism, extremism și radicalizare ideologică. De altfel, aceasta e ideea de bază convenită/reiterată la Abu Dhabi: Dumnezeu, Creatorul universului și al omului, e divinitatea păcii, a conviețuirii decente, a faptelor de caritate și al oricăror gesturi menite să prezerve integritatea singulară a creației Sale. Acest adevăr le impune tuturor credincioșilor o conduită frater-nă, deschiderea spre dialog, conlucrarea pentru binele comun, compasiunea față de săraci, migranți și cei afectați de războaie, protejarea familiei ca loc al unei educații oneste, abținerea de la politizarea faptului religios și respectul mutual, într-o stare de spirit care exclude și condamnă violența de orice fel. Fanatismul și fundamentalismul desfigurează spiritul genuin al revelației monoteiste, tot așa cum materialismul, naționalismul și individualismul pericliteză viitorul comunității umane.

Este pomenitul limbaj doar pretextul unor bune intenții idealiste, stropite cu apa de trandafiri a ceea ce numim *wishful thinking?* Cinicii de serviciu, realiștii disperării și cei care alimentează (conștient sau nu) teza că o ciocnire a civilizațiilor e inevitabilă sau chiar iminentă vor spune desigur că *da*. Dincolo de această barieră sceptică, sînt însă convins că declarația va produce ecouri profetice și roade observabile în timp, date fiind autoritatea morală a semnatarilor și difuzarea globală de care va beneficia. Buna înțelegere între toți oamenii – credincioși sau nu, din Orient și Occident, din nord și sud – în căutarea păcii universale? Greu de obținut ca atare, dar și imposibil de înlocuit printr-un scop mai înalt. Să recitim, creștinește, *Fericirile*...

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

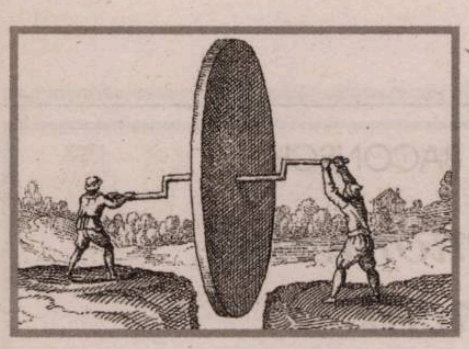

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Referendum pentru turul II

„Aproape hotărît“ să convoace un referendum pe tema situației din Justiție, Președintele României urma să aibă marți consultări cu cîțiva reprezentanți ai societății civile. Modelul, aplicat și altădată, e teoretic corect, dar, indiferent de perspectivă, arată a formalism inutil și oarecum ofensator.

Ofensator pentru că un referendum pe o astfel de temă, convocat la data alegerilor europarlamentare, așa cum intenționează șeful statului, e gîndit în mod evident ca un instrument de încurajare a prezenței la vot. Oricît i-ar măcina pe președinte și pe apropiații săi grija pentru Justiție, e naiv să scoatem calculul politic din ecuație. Dacă va exista acest referendum, el e menit să sprijine din flanc partidele care se vor alinia în spatele său în turul doi al prezidențialelor din toamnă.

La Palatul Cotroceni, cineva pare să creadă că un scor bun al PNL și al Alianței 2020 va fi începutul formal al înlăturării PSD de la putere. Acel moment cînd Sisif se supără pe bolovan, îl face țăndări, îl pune în plasă și urcă trimfător pe munte, de unde privește satisfăcut în jos.

Sînt însă o sumă de riscuri care trebuie luate în calcul.

■ Primul și cel mai important este acela al unui eșec al referendumului, indiferent de întrebare. Acest scenariu este plauzibil exact din motivul expus mai sus. Premisa de la care se pleacă e aceea că publicul va intra în joc și va accepta un soi de complicitate cu strategii Cotroceniului. Nu e obligatoriu. În toamna anului trecut, foarte mulți oameni calculau că nu e posibil un vot „împotriva familiei“. Ei bine, a fost posibil un boicot izvorît din lehamite și din refuzul unei agende străine de cea a cetățeanului de rînd. Cine are răbdare să urmărească sondajele o să vadă că, în ciuda zgomotului insistent făcut de ambele părți ale conflictului, Justiția, cu tot ce presupune ea, nu e chiar preocuparea principală a românilor.

■ Al doilea risc major e ca referendumul să reconfirme (a cîta oară) faptul că avem o societate scindată în două mari tabere care se îndepărtează una de alta lent și sigur. Admitem, așadar, ca ipoteză faptul că referendumul întrunește cvorumul. O participare undeva sub 40%, dar peste 30, minimumul obligatoriu pentru validare. Marcăm încă o dată preocuparea unei părți din electorat pentru starea Justiției și cîteva metafore căznite ce vor fi rostogolite întruna cel puțin pînă la prezidențiale. Efecte directe nu au cum să fie, guvernarea nu se face prin referendumuri. Vom înregistra astfel încă o împușcătură în genunchii democrației românești, după ce participanții vor observa că opinia lor contează prea puțin. Cam la fel de puțin cît a contat acum zece ani cînd, tot în baza unui calcul politic, predecesorul domnului Iohannis convoca un alt referendum fără urmări.

■ Al treilea risc e să vedem în tabăra Opoziției fracturi majore plecate de la asumarea meritelor pentru succes. Relația dintre Alianța 2020 și PNL a funcționat după modelul Benjamin Button: a început cu un divorț, acum se fac eforturi în vederea căsătoriei. Dacă referendumul va înregistra o participare mare și un vot masiv pro-Justiție, al cui e meritul? Al organizatorilor campaniei „Fără penali în funcții publice“, al celui mai mare partid de opoziție sau al președintelui? Și cum va funcționa dinamica relației dintre acești actori? Dacă vrea să fie luată în serios, Alianța e obligată să aibă un candidat la președinție. Vom avea astfel măcar doi candidați călărind valul succesului. Vedeți armonie aici? Nu e cazul. Dar vom avea o colaborare scrîșnită care va exploda într-un uriaș foc de artificii atunci cînd toți cei enumerați mai sus vor trebui să își împartă puterea.

Așa cum arată în acest moment, ideea referendumului e o scumpă și riscantă manevră de recuperare a patru ani de absențe, cartușe trase în aer și inexplicabilă detașare. Un efort cinic care nu e dublat și de o analiză cost-beneficii foarte solidă.

Fără candidat viabil pentru Cotroceni, PSD bîjbîie confuz, în timp ce toate sondajele îl dau pe actualul președinte cîștigător sigur al primului tur. Singura întrebare privește adversarul din turul II și ce se poate întîmpla acolo. Al doilea tur al prezidențialelor din toamna aceasta se joacă acum, sub ochii noștri. Va fi „Iohannis *vs* PSD“ sau „Iohannis *vs* Alianța 2020“? Nu e chiar o întrebare lipsită de sens în condițiile în care actualul șef al statului e contestat scrîșnit pe la toate colțurile, dar foarte rar în public, de teamă că arcul pesedist va profita.

Altfel spus, președintele are nevoie disperată de un adversar pesedist. Cu acest referendum încearcă să și-l creeze. Mizează pe enervarea PSD, pe mobilizarea PSD și pe frica PSD.

Ridicarea unui candidat al PSD suficient de credibil va face ca și pe partea dreaptă a spectrului să dispară confuziile. Nu va mai fi timp de calcule și experimente. Unitatea sub steagul lui Klaus Iohannis va fi cuvîntul de ordine. Un nou mandat pentru „al nostru“, încă o tură pe tușă pentru „al lor“.

Sînt puțini oameni care întreabă la ce ar folosi un referendum. Chiar mai puțini sînt cei care pun aceeași întrebare cu ochii spre al doilea mandat Iohannis.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

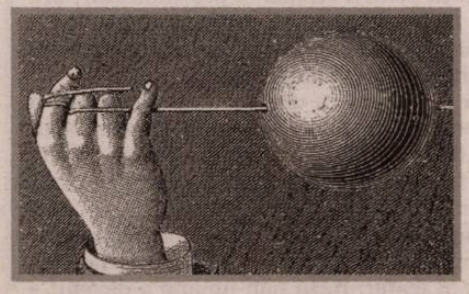

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Noul Drum al Mătăsii, o stradă cu două sensuri?

Xi Jinping își dorește un nou Drum al Mătăsii care, la fel ca și bătrîna rută comercială, să lege China de Europa. Ambițiile sînt însă mult mai mari: președintele chinez vrea acces la piețele globale. Săptămîna trecută, a fost în turneu european: Italia, Monaco, Franța... Fiecare etapă a constituit o oportunitate de a promova Inițiativa Belt & Road (BRI), după cum se numește acest mega-proiect de infrastructură în care sînt implicate nu mai puțin de 150 de state, regiuni și grupuri internaționale. Xi Jinping a fost bine primit în Italia, care ar putea deveni prima țară din G7 pe cale să semneze un memorandum cu China în legătură cu acest nou Drum al Mătăsii. Chinezii sînt interesați în primul rînd de portul Trieste. Un punct important, căci oferă o deschidere strategică și comercială mai bună decît portul Pireu din Grecia, pe care China îl controlează deja din 2016. Evident, pentru Italia, potențialul e enorm. Iar parteneriatul îi oferă un acces sporit la piețele și la materiile prime din China. Pînă la sfîrșitul anului, la sudul portului Trieste se va inaugura un nou terminal. Lucrările de construcție au început, giganticul șantier se profilează deja. Costurile de pînă acum ale investiției se ridică la 140 de milioane de euro. Portul cel nou, odată deschis, va fi operat, cel puțin parțial, de o companie chineză. Trieste e însă doar cel mai nou punct pe harta acestui uriaș efort investițional. În cadrul proiectului mondial, care cuprinde nenumărate alte șantiere, sînt modernizate ori construite căi ferate, porturi și drumuri. 50 de companii de stat chineze au investit în peste 1700 de proiecte BRI pe șase coridoare – toate fiind finanțate prin împrumuturi de la bănci din China. Valoarea totală se ridică la nivelul zecilor de miliarde de dolari.

Investițiile în infratructură sînt oricînd binevenite, dar comerțul trebuie să se defășoare pe ambele sensuri.

Însă BRI stîrnește numeroase controverse pe fondul influenței economice și politice tot mai mari a Chinei în Occident. La Washington, la Bruxelles, în capitalele europene, proiectul e privit cu suspiciune și, în același timp, cu oarecare invidie. Douăsprezece state europene s-au asociat deja noului Drum al Mătăsii. Dar Franța, Germania și Regatul Unit refuză să participe. De altfel, președintele Emmanuel Macron i-a invitat pe cancelarul german Angela Merkel și pe președintele Comisiei Europene Jean-Claude Juncker să participe la o reuniune comună cu președintele Chinei, Xi Jinping. E o încercare de a crea un front comun în eforturile europene de a reechilibra relațiile cu Beijingul. Propunerea a venit în marginea Consiliului Uniunii Europene de săptămîna trecută, pe a cărui agendă a figurat inițial și relația cu China, dar al cărui program a fost pînă la urmă cu totul acaparat de spinoasa chestiune a Brexit-ului. Întîlnirea de săptămîna asta e doar prima dintr-o lungă serie care va culmina cu un summit UE-China pe 9 aprilie. Consiliul European va lua în discuție și un set de măsuri menite să protejeze mai bine Uniunea Europeană de practicile comerciale neloiale ale Chinei. Printre altele, e vorba de un nou instrument internațional de achiziții pentru a asigura reciprocitatea și transparența în ceea ce privește accesul pe piețele de achiziții publice. Franța e unul dintre susținătorii principali ai acestui mecanism. A-l impune, în schimbul acceptării parteneriatelor pentru BRI, nu e tocmai o înțelegere echitabilă. În sensul că doar acest mecanism, singur, nu poate garanta o reechilibrare a comerțului pe ruta China-UE. Pentru ca „afacerea“ să aibă doi cîștigători, Europa trebuie să devină mai mult decît doar o piață de destinație pentru marfa (ieftină) din China. Investițiile în infratructură sînt oricînd binevenite, dar comerțul trebuie să se defășoare pe ambele sensuri.

China are nevoie de reforme pentru ca populația să iasă din sărăcie. Guvernul și-a anunțat intenția de a deschide în continuare economia prin adoptarea unei legi care reglementează investițiile străine. Partidul Comunist nu are de ales. Fără investiții străine și fără acces lărgit la alte piețe, creșterea economică va încetini. Nu e însă deloc sigur că economia centralizată a Chinei se va liberaliza. Sau că, pe noul Drum al Mătăsii, va importa și democrația.

Coordonatoare: Ana Maria SANDU

Frica de bătrînețe

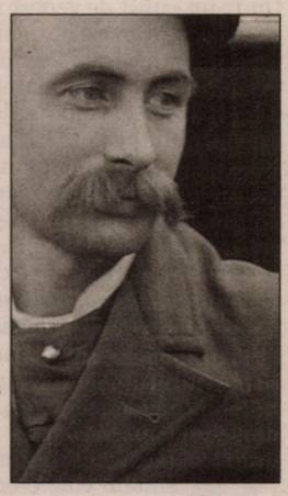

Texte și opinii de:

● Adriana SAVU (doctorandă)
„Multibătrîneți"

● Cristian IFTODE (conferențiar)
„Leacuri filozofice pentru criza vîrstei de mijloc"

● Angelica BANU (medic estetician)
„Ideea este să nu arătăm ca niște roboți" – interviu

● Vlad STROESCU (psihiatru)
„Teamă de neînțelegere"

● Tatiana ȚÎBULEAC (scriitoare)
„Cealaltă"

● Lavinia și Constantin BĂLULESCU (fiică și tată)
„Sînt tot mai tăcut și poate asta e bătrînețea"

argument

Sîntem făcuți din toate vîrstele prin care trecem

Bunica deșiră un pulovăr vechi și încearcă să facă două gheme colorate. Nu reușește. Deși nu iese din cameră, bunica se rătăcește. Cît nu ne vedem, lianele se îndesesc și se încîlcesc sub fruntea ei creponată. „Pasează-i o banană", doar asta mai poate să mănînce. I-o dau și ea o înghite ascultătoare. Îmi tremură mîna. Sîntem niște școlărițe rătăcite într-un salon de spital. Îi vorbesc, o mîngîi pe frunte. La ultima noastră întîlnire doar ochii îi rămăseseră bunicii la locul lor, neschimbați. Două cîrlige de rufe care m-au prins și m-au strîns bine. Pentru ultima dată.

Bătrînețea, la fel ca moartea, pare multă vreme ceva ce li se întîmplă doar celorlalți, nu nouă. Nu cred că ești vreodată pregătit pentru neputință și decădere. Unul dintre lucrurile pe care le-am cîștigat călătorind a fost să mă împac puțin cu ideea de bătrînețe. Am văzut că poți să arăți și să te porți și altfel. Că vîrsta a treia e doar o altă etapă a vieții tale. Nu doar un bau-bau oribil și înfricoșător.

În acest Dosar mi-am propus să vorbim despre această frică de trecerea timpului, iar noi n-vo să mai fim la fel. Cum tratăm această spaimă și ce putem face? Bătrînețea e acceptare sau pregătire?

Uitați-vă mai atent la părinții voștri, vorbiți cu ei, nu-i lăsați să se simtă singuri. Nu fac parte dintr-o generație norocoasă. Din contră, aș zice, cei mai mulți dintre ei nu s-au mai adaptat niciodată la vremurile care s-au tot schimbat. Nu au făcut mare lucru pentru ei, așa că acum sînt extrem de speriați. De boală, de sărăcie, de neputință. Pentru cei mai mulți, televizorul a rămas singurul prieten de nădejde. Dacă li-l iei, pur și simplu le fuge pămîntul de sub picioare.

Fiți atenți și înțelegători. Priviți-i pe oamenii în vîrstă pe care îi întîlniți. Invizibilitatea lor e o condamnare cu care se confruntă zi de zi. Putem trăi mult sau puțin, lumea nu începe și nu se termină cu noi, cei de acum. Sîntem făcuți din toate vîrstele prin care trecem. Din amintirile pe care le strîngem. Să privim în față, drumul acesta e cu sens unic. Nimeni nu scapă și nu poate să aleagă tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte, din păcate. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

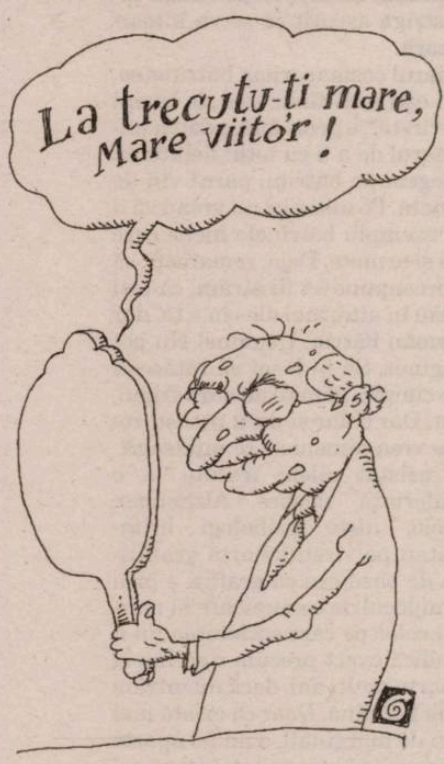

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Vlad STROESCU

Teamă de neînțelegere

Am auzit că unii dintre dumneavoastră, mai norocoși, se relaxează seara înainte de culcare, sînt legănați de gînduri plăcute și amintiri diafane, dar pentru noi, ceilalți, venirea somnului e ca mersul la război, și cînd ne întindem în pat de fapt ne cuibărim între creneluri și așteptăm asaltul vesperal al angoaselor mici și mari. Ziua ne lasă în pace, dar încă din amurg le auzim fîlfîindu-și neregulat aripile, iar acum sînt chiar pe ziduri și zîmbim cînd începe încleștarea, ce altceva poți să faci ca să rămîi sănătos la cap? Vin de peste tot, dar mai ales din viitor. „O să mori", îmi strigă una în față, iar alta, și mai rea, îmi aruncă zeflemitor: „Vin, și nu poți să faci nimic în privința asta, degeaba alergi douăzeci de kilometri pe zi, degeaba te dai cu cremă de protecție solară, degeaba bei untură de pește, eu vin oricum și te voi îmbrățișa și încheieturile or să ți se anchilozeze, și sfincterele or să se slăbească și mintea o să se încețoșeze și or să se sperie copiii de tine și nu va mai fi nimeni în viață care să țină minte de pe vremea cînd erai și tu copil și miroseai proaspăt și aveai toate drumurile deschise." Plec capul înaintea ei și îmi zboară pe deasupra, am evitat-o și de data asta, și oricum am altele mult mai rele cu care să mă bat, cum ar fi „Ce-or să facă copiii tăi în lumea de mîine, începînd cu mîinele specific, la școala unde ei pot intra și ție îți e închisă, și terminînd cu mîinele generic, al lumii care își amintește că s-a născut din cruzime și gheare și colți și pare că tînjește să moară în flăcări, coaptă în propria ei zeamă?", sau „Ce-or face oamenii ăștia pe care i-am văzut pe ziua de azi și toate săptămînile din ultimii zece ani, sînt și ei pe metereze acum, dar unde, că nu-i văd nicăieri, blestemată fiemi miopia?"

Dacă am noroc, voi cîștiga bătălia și de data asta și somnul va veni, dar ultima pasăre de pradă, înainte să se stingă lumina, îmi strigă ascuțit că se va întoarce mîine seară.

Din bestiarul coșmarurilor, bătrînețea, atunci cînd ești încă tînăr sau „te legeni între două vîrste", e geamănă, pentru mine, cu coșmarul de a fi cu totul neînțeles. Nu îi înțelegem pe bătrîni, parcă vin de pe altă planetă. Pe unii nici nu vreau să îi înțeleg, de exemplu bătrînele hiene care conduc țări și armate. Deja, remarcați, să fii român presupune să fii străin, că ești în țara ta sau în alta, mai ales în a ta, dar să fii un român bătrîn, Doamne! Nu pot să îmi imaginez. Să fii lăsat să rătăcești singur pe o cîmpie, pînă te omoară frigul, de exemplu. Dar chiar și dacă nu ești român, tot nu vrea nimeni să te înțeleagă.

Am asistat zilele trecute la o conferință despre Alzheimer. Acolo, niște psihologi britanici îi învățau pe vîrstnici arta graffitiului. Ideea de bază era că graffiti e prin excelență mijlocul de comunicare al marginalilor, al celor pe care societatea nu îi mai vrea, adică exact precum o să fim și noi în nu foarte mulți ani, dacă nu intrăm în Academia Română. Doar că există mai multe feluri de marginali, e un fel aparte de discriminare să îi pui pe toți în aceeași oală, iar marginalii nonagenari cu care tinerii și entuziaștii psihologi se purtau ca și cînd ar fi fost copii de grădiniță nu înțelegeau de ce erau forțați să dea cu spray pe pereți, chiar dacă la final ziceau că totuși le-ar fi plăcut, la urma urmelor le-a mai trecut timpul și i-a băgat cineva în seamă, și e o măsură ilustrativă a disperării și singurătății cînd te mulțumești doar cu atît și cînd se investesc bani în lucruri atît de stranii. Și nici psihologii nu înțelegeau că bieții oameni ziceau doar din politețe că le-a plăcut, erau mîndri de atmosfera infantilă din micul lor laborator însorit din neînțelegerea generală.

„Patruzeci
este bătrînețea tinereții,
cincizeci
este tinerețea bătrîneții."

VICTOR HUGO

Cea mai mare sperietură e cea a rațiunii, și rațiunea îmi e speriată de neînțelegere. Instinctele, treaba lor, ele se sperie din nimica toată, din faptul că toate au un sfîrșit, că totul se degradează, de ideea că nu mă voi mai vedea bine în oglindă și ce voi vedea va fi de nerecunoscut, de nedreptatea nesfîrșită din Univers, de încălcarea sistematică și generală a celui mai elementar drept al oamenilor, cel la nemurire. Dar astea sînt mizilicuri, diversiuni.

Am întîlnit, în meseria mea în care trebuie să ascult atît de multe, oameni care se apropiau de continentul îndepărtat al celor o sută de ani. Unii dintre ei s-au temut de moarte toată tinerețea și vîrsta mijlocie. Nu doar că făceau, cum facem noi, totală abstracție de ea, dar o evitau activ, nu mergeau la înmormîntări, nu suportau tragediile la teatru, noaptea aprindeau toate becurile din casă doar ca să sfideze întunericul omniprezent. Dar mai tîrziu, privind înapoi, nu înțelegeau de ce s-au necăjit atît, din nimica. Se pare că teama de moarte e o boală care se vindecă cu timpul, și binecuvîntate sînt vremurile noastre, dacă viețile ne sînt atît de prețioase încît să ne mai și temem pentru ele din cînd în cînd.

Și mai e un gînd care îmi dă speranță. Dintr-un punct de vedere neurofiziologic, oamenii sînt niște animale foarte puerile. Chiar și la vîrste foarte înaintate, păstrăm o picătură de tinerețe, adică de neuroplasticitate. Chiar și la o sută de ani putem să ne jucăm. Chiar și atunci putem să învățăm lucruri noi. E drept că unii dintre noi își vor pierde cuvintele și amintirile și toată cunoașterea pozitivă. Dacă o să mi se întîmple una ca asta (și de ce nu?), sper să am pe cineva lîngă mine care să vorbească cu mine fără cuvinte. La care sufletul meu să răspundă nemijlocit, chiar dacă nu mai țin minte cine e, cum îl cheamă și de unde vine omul iubit dinaintea mea. Așa, ca de la esență la esență tare.

Nu sîntem
cine credem că sîntem.

Medicul din mine v-o spune: nu sîntem cine credem că sîntem. Eu nu sînt psihiatru, pentru că existam dinainte să fiu și poate voi fi și după ce nu voi mai fi unul. Nu sînteți amintirile voastre, nici caracterele voastre, nici tot ce ați făcut și ați luat și ați dăruit mai departe, deși toate astea vorbesc despre voi și după ce nu mai sînteți deloc. Noi, voi, sîntem iubirea pe care o primim sau nu. Nu mi-e teamă de bătrînețe, sînt bătrîn de cînd eram mic. Mi-e teamă că nu te-am iubit îndeajuns ca să te înțeleg, cititorule.

***Vlad Stroescu** este psihiatru.*

Adriana SAVU

Multibătrîneți

Bătrînețea din oglindă

De ceva vreme mă tot uit în oglindă și mă întreb dacă acesta este anul în care voi face tranziția spre părul cărunt. Încerc să adun mental suficientă aroganță pentru a mă elibera de servitutea față de vopsele, care durează de aproape două decenii, și de imperativul afișării unei anume tinereți de care nu mă simt neapărat atașată. Pe de altă parte, am satisfacția că o oglindă mai mare ar putea reflecta, cu mici excepții, aceeași siluetă ca aceea din studenție.

Specialiștii în geriatrie, gerontologie și genetică au realizat că, pentru a înțelege mecanismele îmbătrînirii, trebuie să studieze nu atît seniorii deja suferinzi de boli legate de vîrstă, cît mai ales adulții (încă) tineri, de vreme ce senescența începe din punctul în care s-a atins maturitatea fiziologică. S-au evidențiat astfel diferențe semnificative în ce privește vîrstele biologice și ritmurile de îmbătrînire la indivizi cu aceeași vîrstă cronologică.

Personal, îmi place să cred că vîrsta mijlocie este un prilej unic de a privi de pe creasta vieții atît urcușul, parcurs uneori într-o binecuvîntată inconștiență, cît și posibilele trasee de coborîre. Dacă ești suficient de atent, poți învăța multe lucruri din istorisirile celor pe care îi întîlnești pe drum.

Bătrînețile de lîngă noi

Colegii mei de generație, chiar și cînd manifestă evidente alergii și refuză să se gîndească la propria lor îmbătrînire, nu au cum să se ascundă de bătrînețea din jurul lor. Uneori locuiesc cu ea în casă, alteori muncesc împreună, o vizitează într-un alt oraș, o altă țară sau într-un cămin de bătrîni și, de (prea) multe ori, o păzesc pe holuri și prin saloane de spital.

Nu am nici o diplomă de expert în știința sau arta îmbătrînirii și nici nu mă laud cu un extraordinar simț de observație. Ca practicantă însă a unui tip de vagabondaj profesional, dar și ca studentă permanentă a vieții, am avut ocazia să mă așez pe unele scaune lăsate libere lîngă tot felul de suflete și singurătăți. Am petrecut astfel un timp pe care majoritatea celor de vîrsta mea nu-l au la dispoziție sau, dacă îl au, nu sînt dispuși să-l împartă cu cei care ies din sfera intereselor lor imediate. Am înregistrat biografii video ale unor părinți care mai sînt și care nu mai sînt pe lume, pentru copii care mai sînt și care nu mai sînt în țară. Am fost adoptată simbolic de părinții unor prieteni mutați pe alte continente și mi-am asumat rolul de aparținător neoficial al altor prietene rămase în țară, în relația cu unele instituții medicale.

Aceste experiențe mi-au arătat că, de cele mai multe ori, nu realizăm imediat cînd noi sau cei din jurul nostru încep să îmbătrînească, mai ales în lipsa unor afecțiuni specifice evidente. Observăm, totuși, mult mai repede bătrînețea altora decît pe-a noastră. O mătușă obsedată toată viața de ordine și curățenie nu mai vede sau nu-i mai pasă de praful adunat pe rafturi sau de perdelele necălcate. Un părinte factotum care s-a mîndrit toată viața cu propria independență și dependența altora de el crează mini-crize familiale ori de cîte ori se află în situația de a solicita și cel mai mic ajutor. Unii indivizi ajung, cum zicea Marie de Hennezel, la o senioritate arogantă și egocentrică, fericiți de fi înaintat în vîrstă fără ca aparent să îmbătrînească, pînă în momentul în care un eveniment neașteptat îi face să cadă în propria lor bătrînețe, devenită dintr-o dată cît se poate de reală.

Cei mai norocoși sau mai înțelepți sînt cei care văd în bătrînețe o oportunitate, de a fi mai aproape de cei dragi, de a-și urma pasiuni mult timp ignorate, de a oferi tot ce pot și a fi recunoscători pentru tot ce primesc, de a experimenta eventual noi dimensiuni ale iubirii. La fel sînt și cei care nu se sperie de mantia invizibilității pe care societatea o aruncă peste ei. O mențiune specială aș avea pentru acei pensionari al căror ritm de îmbătrînire cognitivă pare să fie mai mic decît zero, personaje a căror capacitate intelectuală intră în contradicție cu accesoriile locomotorii și mersul tîrșît.

Bătrîneți oficiale

Omenirea se știe a fi meditat asupra înaintării în vîrstă de cînd se-ntinde memoria arheologică și documentară, în funcție de epoci și spații geografice, valorizînd în mod diferit senectutea. Ultimele două secole, surprinse oarecum de noile (r)evoluții, au împins spre margine analiza filozofică și s-au aruncat în cursa explicațiilor științifice și a demersurilor administrative. Am dezvoltat cu toții o obsesie a taxonomiilor, a îndesării fiecăruia dintre noi în tot atîtea sertărașe și cutiuțe cîte am reușit să producem în toată istoria noastră socio-culturală. Așa-zisele vîrste clasice ale vieții suferă continuu noi divizări. Nu mai avem bătrînețe, avem vîrstnici tineri, medii și vîrstnici bătrîni. Însăși vîrsta la care începe bătrînețea variază în funcție de diferite sisteme de referință. De cele mai multe ori, primirea deciziei de pensie echivalează cu oficializarea intrării în așa-zisa vîrstă a treia, deși se știe bine că vîrsta de pensionare nu este uniformă, chiar în interiorul aceleiași societăți.

Observăm mult mai repede bătrînețea altora decît pe-a noastră.

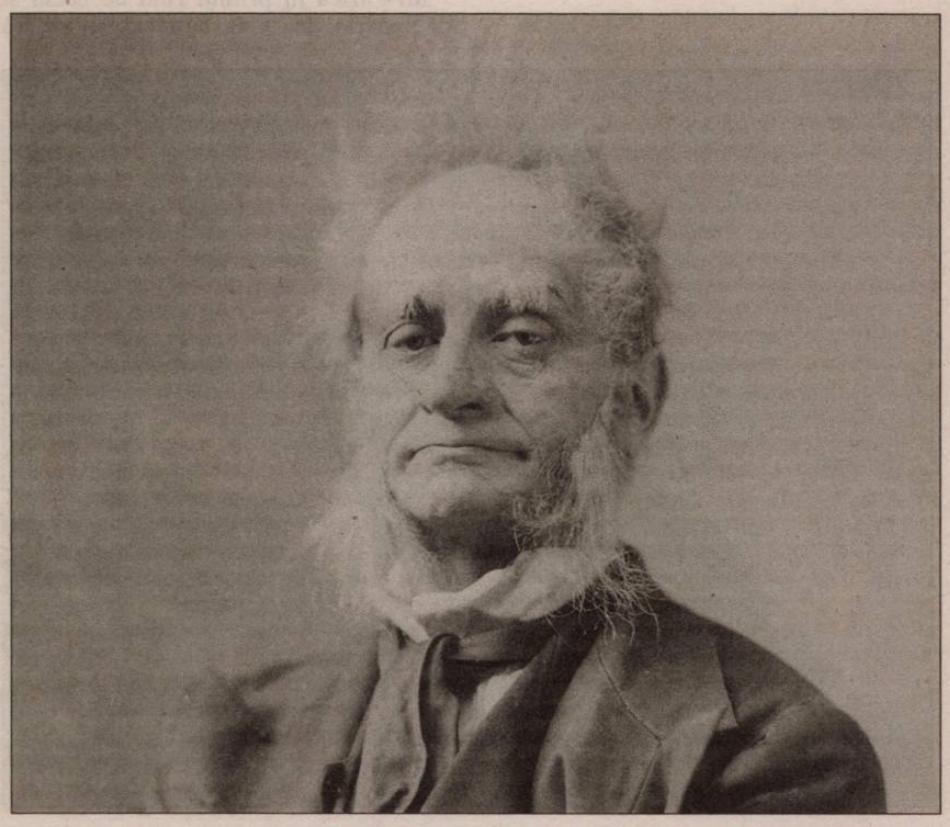

„Educația este cea mai bună asigurare pentru bătrînețe."

ARISTOTEL

În tot acest timp, n-am încetat să căutăm elixirul tinereții. Ne închinăm la zeii Sănătate și Productivitate mai ceva ca spartanii, dar nu prea știm ce să facem cu cei 13% vîrstnici din populația lumii (sau 25%, în cazul Europei). Ne mulțumim să redefinim bătrînețea ca boală și să dezvoltăm o întreagă industrie antiîmbătrînire. Violențele lumii arhaice față de bătrîni sînt sublimate în metode moderne de ecleraj și, scuzați, ecarisaj social, mai mult sau mai puțin programate. Regimul de lumini și umbre aplicat diverselor neputințe ale omului favorizează dezvoltarea unor anxietăți colective și diseminarea obsesiilor și fricilor construite social. Căci, spun psihologii, doar două frici sînt înnăscute – frica de cădere în gol și frica de zgomote puternice –, pe toate celelalte le achiziționăm ulterior în interacțiunea cu mediul, respectiv în procesul de constituire a individualităților și de funcționare a colectivităților.

În fine, dacă ne referim strict la societatea românească, o anxietate generalizată, pe fondul căreia poate încolți inclusiv frica de bătrînețe, este perfect explicabilă în condițiile unei instabilități politice, economice și sociale și ale unui fenomen de desolidarizare a tuturor de toți. Lăsînd deoparte temerile care țin de boală, deces profesional sau chiar fizic, cele legate de siguranța materială a actualilor și mai ales a viitorilor pensionari sînt mai mult decît justificate. Într-un raport care analizează sistemele de pensii ale Uniunii Europene, de pildă, singurul punct „pozitiv" înregistrat de România este, în mod cumplit ironic, speranța noastră de viață comparativ mai mică. Din această perspectivă gri a timpurilor ce urmează să vină, culoarea gri a părului unui potențial viitor pensionar devine cu adevărat irelevantă.

Adriana Savu *este doctorandă în sociologie la SNSPA.*

„Cum să-ți fie frică de ceva atît de nostim?"

Anchetă

N-am mai făcut de mult o anchetă în redacție. Cum tema e serioasă, am fost curioasă să aflu în ce relație sînt cu ea dilematicii. Așadar, întrebările au fost: „Ce înseamnă bătrînețea pentru voi? Vă e frică de ea?".

■ Marius CHIVU

Pentru mine, bătrînețea înseamnă ce am văzut la bunicii mei, care au murit la vîrste înaintate (doi dintre ei nonagenari): senilitate, Parkinson, Alzheimer, incontinență, AVC. Mi-e ciudă să știu că bătrînețea mă va umili în felul în care a făcut-o cu bunicii mei. Longevitatea și bătrînețea lor mi-au afectat amintirile cu ei: nu mi-i mai amintesc atît cum umblau pe cîmp în puterea vîrstei, cît în paturile unde și-au petrecut, cvasi-imobili și cu mințile rătăcite, ultimii ani. De aceea sper să îmbătrînesc într-un viitor în care mi se va acorda dreptul la o moarte asistată. Asta dacă nu cumva voi avea norocul să mor discret și prematur, citind, scriind la o carte nouă, ascultînd unul dintre vinilurile favorite.

■ Stela GIURGEANU

Dacă uneori spunem despre cineva în vîrstă că este un „bătrîn tînăr", am putea spune, în oglindă, și despre o persoană tînără că poate fi bătrînă. Cu alte cuvinte, dacă reușim să facem abstracție de corp, probabil că putem descoperi tinerețea fără bătrînețe în felul nostru de a gîndi și de a ne raporta la viață. A-ți păstra tinerețea devine așadar păstrarea bucuriei de a trăi, cu tot ce înseamnă acest lucru. Optimism, dorința de a descoperi lucruri noi, abilitatea de a visa, puterea de a spera și de a te bucura din te miri ce.

■ Andrei MANOLESCU

Am povestit la un moment dat cum, copil fiind, bunica mea mă ducea uneori în vizită la familia Fiacescu, un cuplu de oameni în vîrstă. Doamna Fiacescu era o doamnă simpatică și făcea niște prăjiturele de ciocolată pe care abia le așteptam. Parcă și astăzi le mai simt gustul. Domnul Fiacescu era însă pentru mine un bătrîn înspăimîntător. Un tip care-și sorbea tremurînd și cu un zgomot infernal iaurtul pe care-l avea în față, pe o măsuță. Mi-era și frică să mă uit la el și de aceea cred că nici n-am știut vreodată prea bine cum arăta. Vîrsta lui mi se părea ceva de-a dreptul incomensurabil. Aceea e rămas pentru mine cea mai teribilă imagine (chiar dacă nu era chiar o imagine clară) a bătrîneții de care mi-e frică pînă astăzi. Și mi-e frică să și răspund la orice întrebare legată de bătrînețe. Cred că fericiți sînt cei cărora nu le e frică de ea și care o pot parcurge ușor și cu seninătate. Dar nu sînt sigur că asemenea oameni chiar există.

■ Matei MARTIN

Bătrînețea era, pînă nu demult, ceva absurd care li se întîmplă în mod necesar numai altora. Mi-am dat seama însă că absurdul ăsta e inconturnabil cînd am constatat că diriginta mea, pe care o consideram bătrînă, avea, pe cînd eu eram în liceu, vîrsta mea de acum. Oricît de absurdă, bătrînețea e universală. Nu îmi e frică de moarte, ci de bătrînețe: de boală, de dizabilitate, de singurătate. Nu văd decît două ieșiri de salvare: ori un infarct catastrofal, ori demența senilă care te decuplează pe nesimțite de viață.

„Mi-e frică să și răspund la orice întrebare."

■ Matei PLEȘU

Un dozaj, mai mult sau mai puțin reușit, între împuținare fizică și împlinire existențială – cu cazurile nefericite de împuținare subită, prematură, excesivă pe toate fronturile. De la o vreme – mai ales de cînd sînt tată –, teama difuză, ingrată de propria bătrînețe, de agonia fizică, de finalul vieții (așa cum o știu) a fost înlocuită de spectrul îmbătrînirii celor apropiați și de teama morții ca despărțire de copii. Mă consolez însă cu gîndul că, pînă „cînd o fi momentul", nici copiii nu vor mai fi copii, nici eu, ceea ce sînt acum. Mă miră totuși cum teama de bătrînețe nu inhibă dorința de a trăi cît mai mult. Căci ce altceva înseamnă o viață lungă dacă nu o bătrînețe interminabilă?

■ Adina POPESCU

Mi-e frică în primul rînd de boală și de moarte, frica de bătrînețe e pe un plan secund. Mă gîndesc că, chiar dacă bătrînețea înseamnă, în principiu, o apropiere de final, totuși, dacă o prinzi și te simți bine – n-o iei razna și nu ai bețeșuguri majore –, devine suportabilă, te-ai scos. De ceva vreme mă fascinează tema vîstelor, de fapt a trecerii timpului, scriu deseori despre oameni mai în vîrstă decît mine sau mai tineri și despre modul în care îi percep. Voi spune o banalitate – la 20 de ani, un om de 40 ți se pare bătrîn, la 40, unul de 50 e încă tînăr, unul de 60 e încă valabil. Bătrînețea diferă și în funcție de țară, de nație. Asiaticii, de pildă, deseori nu au o vîrstă anume, nu-ți dai seama de granița dintre tinerețe, vîrsta de mijloc, bătrînețe. Mă uit plină de curiozitate la vesticii trecuți de 70 de ani, în general un el și o ea, care odată ieșiți la pensie se mută într-o rulotă și încep să cutreiere lumea, mi se pare că pentru ei atunci începe viața. Sau cei care merg în excursii cu autocare, bifează obiective turistice, chiar dacă sînt în cîrje. În România, bătrînețea e urîtă, te leagă de casă, de televizor, de glie, singura bucurie rămîn nepoții. Cred că simți că îmbătrînești în momentul în care îți dai seama că părinții tăi sînt deja niște oameni bătrîni. Părinți pe care îi tratai de la egal la egal, nu exista decît putință, nu și neputință, încep să uite, să nu mai fie în stare de anumite lucruri. E un echilibru de forțe care se schimbă dintr-o dată – te bazai pe ei, devii conștient că ei ar trebui de-acum să se bazeze pe tine. Atunci, ai nevoie de un efort mental fantastic ca să-ți poți păstra copilăria.

■ Iaromira POPOVICI

Mi-a fost întotdeauna frică de bătrînețe – de fapt, cred că e frica mea cea mai mare, pentru care m-am „pregătit" toată viața: am făcut sau, dimpotrivă, m-am abținut să fac anumite lucruri doar ca să nu fiu singură la bătrînețe. Din cauza asta am ratat destule, netrăind decît parțial în prezent. Bătrînețea o vedeam drept suprema mizerie fizică și nu numai. Din fericire, odată cu apropierea de ea, am început să nu o mai văd doar ca pe o sperietoare, ci și ca pe o etapă a înțelegerii mai profunde. Înțelegere inclusiv a faptului că mai toate pregătirile mele pentru ea sînt cam apă de ploaie.

■ Dan STANCIU

Fiindcă sînt vechi, domnule, bătrînețea înseamnă, pentru mine, ce însemna pentru Laurian și Massim, în dicționarul lor de la 1871, adică: „oppusu la *teneretia* (mai pucinu bene si essactu la *junetia),* etate de *betranu,* una d'in celle patru etàti principali alle vietiei unui animale in genere, si omului in parte: *celle patru etàti alle vietiei omenesci sunt: copillari'a, juneti'a, barbati'a si betraneti'a; betraneti'a nu vine sengura, ci insocita de nepotenti'a corpului si a mentei; cu tote acestea strabunulu Cicerone a scrissu unu minunatu tractatu, in care probedia co betraneti'a nu este inferiore neci unei-a d'in celle alte etàti, si co una rea betranetia este effectulu unei relle junetia; betraneti'a s'a asseminatu de multi cu iérn'a, pre cumu juneti'a s'a asseminatu cu primavér'a sau cu vér'a; betranetia verde* = plena de vigore corporale si spirituale". Cum să-ți fie frică de ceva atît de nostim?

„Un om este tînăr sau bătrîn în funcție de cum se simte el însuși."

THOMAS MANN

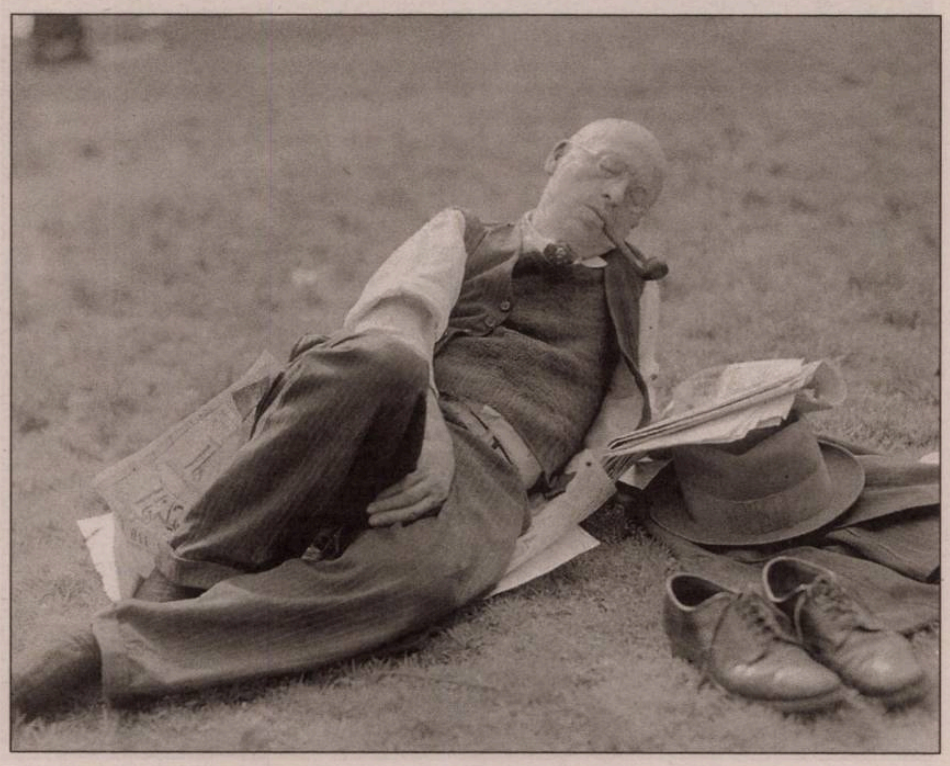

■ Cristina ȘTEFAN

Bătrînețea e o stare de spirit. Avem în jurul nostru o sumedenie de oameni care, fără a fi vîrstnici, sînt gata îmbătrîniți: permanent stresați, încruntați, bosumflați, cicălitori, nemulțumiți și nefericiți, a căror viață pare a fi alcătuită numai din probleme. Avem însă parte și de acei prieteni în etate, încă plini de energie și umor, care aleargă dintr-o parte-ntr-alta, de la o lectură de poezie la un film, la un concert, în vreo călătorie. Fizic, bătrînețea în România s-ar putea să nu-mi fie frumoasă. Dar n-am de gînd să mă opresc ca să-mi plîng de milă. Am să mă bucur pe cît pot de timpul rămas.

■ Sever VOINESCU

O certitudine – una dintre puținele în această lume complet haotică și imprevizibilă. De aceea, gîndul la bătrînețe îmi face bine, în general. Mă întreb doar dacă o voi apuca și cît o voi apuca. Acum, la aproape 50 de ani, sînt aproape gata pentru ea. Frică de bătrînețe nu-mi este. Sau, mai precis, mi-e frică mult mai intens de alte multe lucruri decît de bătrînețe, așa că nu-mi dau seama. De pildă, mi-e mult mai frică de cele ale tinereții, pe care știu că nu le mai pot duce cum le-am dus. În orice caz, gîndindu-mă la bătrînețe, nu e frica primul sentiment ce-l pot identifica. Dacă bătrînețea înseamnă o anume ieșire din circuitul social și profesional al acestei lumi, atunci aș putea spune chiar că, într-o tot mai mare măsură, mi-o doresc. Dacă bătrînețea mă va duce din nou „la mintea copiilor", iarăși mi-o doresc, pentru că în copilărie aveam o minte pe care am pierdut-o și de care îmi e atît de dor. Dacă bătrînețea înseamnă durere fizică și neputință, iarăși, nu mi-e frică pentru că am credința în Dumnezeu care mă face să înțeleg rostul și sensul decrepitudinii. Dar dacă o mai fi și altceva? Acuma, da, cînd mă întreb dacă e și altceva, poate că simt un pic de frică…

„Puțini oameni știu să fie bătrîni."

LA ROCHEFOUCAULD

■ Anca ZAHARIA

Aveam 10 ani cînd am vizitat-o, cu mama, pe nașa mea de botez, bolnavă de ani buni. O îngrijea o verișoară de-ale mele, nu trebuia să ne facem griji, „De ce să mai veniți? Bateți drumul degeaba", ne-a spus verișoara. Poate că nu voia să intrăm în universul camerei cu patul din care bătrîna nu se mai ridicase de doi-trei ani, în mirosul bolii care adusese o femeie demnă într-o permanentă poziție orizontală, cu răni în carnea vie de pe spatele din care au început să curgă viermi cînd mama a vrut să o întoarcă puțin. Am învățat, chiar de pe-atunci, că bătrînețea înseamnă degradare și neputință, nu moarte, nu frica de neființă. Am plîns de bucurie cînd am aflat de moartea nașei. Își recăpătase demnitatea.

anchetă realizată
de Ana Maria SANDU

■■■

Tatiana ȚÎBULEAC

Cealaltă

Apartamentul mamei este mic, Sofia îl umple dintr-un alergat. Datoria mea împlinită, cu genunchii îndoiți, mănîncă pîine cu unt la geam. Nuci, gutui, andrele. Ceainic, lustră, servantă. O limbă nouă, fără restricții, complicitatea crește. Au aceiași ochi, același nas, rîsul li se împletește. Halatul mamei pare nou, crizantemele de pe el înflorite, ea tînără. Cana *mea* cu pasăre este acum *cana fetei*. Le văd, iată, așezate la masa pătrată din bucătărie – un spate comun, doi umeri lipiți, înțelegere – și îmi pare că aud pe cineva numărînd din doi în doi. Încerc să-mi găsesc un loc între ele, însă scaunul meu este mereu ocupat. Bunică e mai mult decît mamă. Bunică înseamnă mama plus jumătate. Jumătatea ei este scăzută din întregul meu. Acum au (și) aritmetica lor. Oamenii vechi știu multe lucruri noi. Descoperă, încîntată, covoarele pe pereți și ceaiul. Telefonul cu disc, geamurile încleiate cu vată, televizorul alb-negru cu butoane. Balconul revărsîndu-se într-un oraș bizar, unde autobuzele au coarne. Numele Vera e frumos, cel mai frumos nume din lume e *numelevera*.

*
* *

Sofia e udă și goală pe genunchiul meu, îi pieptăn părul. Este din nou a mea. Pielea ei curată, obrajii tari, dinții de lapte și bucuria, ca un organ separat. Dovada mea că m-am întîmplat. Mama îmi vorbește de undeva de sus și îmi întinde o fotografie cu margini zimțate. Noi două la mare: o femeie încă frumoasă, fața rotundă, valuri în păr, și un copil în chiloți bufanți, care pare fată. Încerc să mă recunosc în ființa unisex, amorfă, știu că sînt eu, știu că am fost eu. Mă ating cu unghia pe fața mică, am senzația că mă scufund în timp. Am nevoie de jumătate de deget ca să mă fac să dispar din poză. *Tu parcă ești cealaltă,* îmi spun amîndouă, rîzînd la unison. Cealaltă. Mut degetul pe femeia din poză. O ating pe mama, mă ating pe mine. O femeie încă frumoasă, fața rotundă, valuri în păr. Cîștigă din nou. În lumea mea nu voi fi niciodată suficient de slabă, în lumea ei – o femeie cu copil nu poate fi urîtă. Vreau să ne schimbăm locurile. Dintr-o altă poză apare bunica, la vîrsta mamei acum, și îmi face semn din deget. Mama mea plus jumătate. O femeie încă frumoasă, fața rotundă, valuri în păr – bunica.

*
* *

Fosta mea cameră are pereții plini cu mine. Copil, adolescentă, femeie singură. Poze, diplome, desene. Tapetul cu struguri argintii, care sînt și acum prea sus pentru gura mea. Primul articol scris de mine, primul articol scris despre mine. Se împacă toate mai bine decît m-am împăcat eu vreodată cu orice din jur. Cu oricine din jur. Caut oglinda în care mi-am desenat ochi și buze mincinoase. În locul ei, pe masa mamei, crește un cactus. O găsesc pe un raft, prăfuită și obscură, cu restul netrebuincioaselor. Un lănțișor de argint pătat, schimbat la timp pe unul de aur. Un rimel uscat, un rest de ruj prea roșu, o broșă pentru păr lung. Un sul cu bucăți de păr tuns, din vremea în care eram convinsă că părul nu se aruncă. *În păr stă puterea unei femei!* Cîtă putere

„Și bătrînii trebuie să învețe."

SENECA

irosită. Din cealaltă cameră se aude cîntec, poveste, mușcat de măr. Alergat în patru picioare. Mă așez pe marginea patului cu mîinile în poală.

*
* *

Iată-mă îmbătrînind. Cu o salbă de negi în jurul gîtului, mai mult carne decît os, cu măruntaiele moi și vorba aspră. De acum încolo – mirarea. Fericirea, ca o basma albă, adunîndu-mi părul tot mai scurt. Nici un colț, nici un ascunziș. În sfîrșit, o femeie la locul ei.

***Tatiana Țibuleac** este scriitoare.*

■■■

Cristian IFTODE

Leacuri filozofice pentru criza vîrstei de mijloc

Există, oare, în viața fiecăruia dintre noi un moment precis în care premisa *Toți oamenii sînt muritori* se convertește în realizarea plenară a faptului că Lumea va continua fără mine? „Aveți toate spaimele muritorilor și toate dorințele nemuritorilor“, ne avertiza Seneca. Spaime și dorințe: unii spun că secretul longevității e să nu faci niciodată pace cu moartea, păstrîndu-ți intactă pofta de viață. Alții afirmă, din contra, că miezul înțelepciunii practice e „pregătirea pentru moarte“: nu e vorba să te antrenezi pentru un eveniment punctual ce nu are, în fond, cum să nu te ia prin surprindere, ci de o exersare continuă în arta de a trăi ca și cum fiecare zi ar fi cea din urmă. Ușor de zis, mai greu de făcut. Plus că nimeni nu ar vrea să aplice un atare îndemn în litera lui. Dacă ar fi așa, unii nu s-ar mai dezlipi vreo secundă de propriii copii sau ar scrie fără încetare scrisori de adio, în timp ce alții ar sta de dimineață pînă seara pe malul lacului, bucurîndu-se de natură. Cert e că nimeni nu ar mai începe nimic: la ce bun?

Există, însă, o întreagă tradiție filozofică (de la Socrate la Heidegger) pentru care conștiința mereu vie a propriei mortalități e pur și simplu necesară pentru a conferi sens unei existențe umane. Cu alte cuvinte, nu poți ajunge să te simți împlinit ca om fără a-ți proiecta viața în perspectiva sfîrșitului. La urma urmei, nu e tocmai gîndul că voi muri cel care mă definește, viitorul care mă împinge de la spate să progresez și să creez, în loc să-mi duc viața ca un Sisif al societății de consum, așteptînd clipa în care voi fi aruncat în marele gol, de pe banda de alergat?

Ceea ce a ajuns să fie numit și identificat drept „criza vîrstei de mijloc“ – nu mai devreme de a doua jumătate a secolului al XX-lea – este, în fond, tocmai o criză de sens. Relativa ei tinerețe, ca noțiune de psihologie, nu o face mai puțin reală, în zilele noastre. Nici faptul de a fi denunțată drept criză de lux, pe care și-o permit doar cei la adăpost de foamete și război, nu îi diminuează gravitatea: te face, eventual, să te simți și mai rău, să te simți rușinat, dacă treci prin ea.

„Bătrînețea: cununa vieții, ultimul act al piesei noastre.“

CICERO

Să zicem că te consideri realmente norocos pentru că ai o carieră frumoasă și o familie iubitoare. Nu suferi încă de vreo boală gravă. Chiar și într-un asemenea scenariu, tiparele în care ți s-a așezat propria viață, oricît de favorabile ar părea, rămîn drumuri bătătorite, generînd gesturi repetitive, rutină și oboseală cronică. Entuziasmul pentru ceea ce îți mai poate rezerva viitorul coboară la cote alarmant de joase. Simți declinul lent, dar ireversibil, al puterilor tale fizice, al memoriei și creativității. Marea deschisă de posibilități, în care îți scăldai imaginația, în tinerețe, a devenit un canal îngust sau un drum cu un singur sens. Știi unde duce: bătrînețe, decrepitudine, moarte.

Înainte de a vorbi despre cîteva argumente terapeutice, aș vrea să vedem partea bună a crizei. Deloc întîmplător, ajungem să vorbim despre așa ceva într-o eră a tehnologiei și publicității în care bătrînețea este fie cosmetizată, fie trimisă de-a dreptul la azil. Bătrînețea, par să urle subliminal atîtea reclame, e ceva indecent, la fel cum moartea naturală e, de fapt, tot un accident, și încă unul inacceptabil! E explicabil, atunci, să te cuprindă panica pentru că, în chip inevitabil, îmbătrînești. În același timp, însă, cel care a trecut prin criza vîrstei de mijloc a înțeles un lucru fundamental despre condiția umană: chiar și cele mai ispititoare scenarii de succes, la fel ca și cele mai răscolitoare plăceri, nu pot fi prelungite la nesfîrșit; se uzează, se demonetizează, iar aceasta mai rapid decît ne-am fi așteptat în tinerețe. Fiecare lucru bun are momentul lui. Ei bine, un asemenea om trecut prin viață devine precaut în legătură cu formele pe care le capătă dorința de nemurire în zilele noastre. Nu va deveni obsedat de întrebarea dacă identitatea cuiva poate fi încărcată pe un cip de memorie, suport pentru un eu digital potențial nemuritor. Nici nu va găsi prea atrăgătoare perspectiva transumanistă descrisă de neurobiologul Jean-Didier Vincent: „Nu vom mai muri decît pe modelul serviciului de ceai al bunicii: ceștile sfîrșesc mereu prin a se fisura și a se sparge, dar numai din neatenție“.

Kieran Setyia, profesor de filozofie la prestigioasa MIT, a avut ideea să scrie un ghid filozofic al vîrstei de mijloc în chip de tratament al propriei sale crize: cartea sa *Midlife,* din 2017, a fost deja tradusă în romînă de Cristina Voinea, fiind prevăzută să apară la Editura Seneca. Printre altele, Setyia reformulează, aici, o serie de argumente mai vechi sau mai noi menite a combate dorința de nemurire. Unul invocă plictiseala inevitabilă și fără speranță pe care ar genera-o continuarea acestei existențe terestre la infinit. Altul evidențiază caracterul alienant al vieții veșnice: nu ar mai putea fi vorba despre viața mea, cel de acum, cîtă vreme o viață fără sfîrșit ar fi una în care nu mai au rost tocmai activitățile care îmi dau sens în această lume. Un vechi argument ne face să privim dorința de nemurire ca expresie a unei lăcomii indecente, a unui *hybris* de evitat.

Desigur că această criză a vîrstei de mijloc nu se reduce la modul în care ne raportăm la perspectiva propriei morți, angajînd, după cum spuneam mai devreme, și o stare negativă determinată de micșorarea cîmpului de posibilități. Pentru a trata un asemenea sentiment de tristețe „ontologică“ există antidoturi filozofice cu eficacitate probată.

Mai întîi, un sfat punctual: în loc să o vezi ca pe-o fundătură, vîrsta de mijloc poate fi momentul propice pentru a da curs unor pasiuni de tinerețe lăsate în *stand-by* (cum ar fi pasiunea pentru filozofie). Cititul, meditația sau experiențele artistice reprezintă mijloace verificate de combatere a amărăciunii cauzate de apariția „semnelor“ bătrîneții și, totodată, un mod de a-ți deschide mintea, de a-ți lărgi orizonturile și de a extinde, în ciuda vîrstei, cîmpul de „experimente“ cu sine. O lecție filozofică importantă vizează, apoi, conștientizarea faptului că alegerile marcante într-o viață de om pun în joc valori incomensurabile. Să studiez mai multe ore pe zi sau să petrec mai mult timp cu iubita? Orice aș alege, voi simți, pe undeva, un regret. Dar nu aș putea fi ferit de asemenea regrete decît dacă aș fi o ființă oarbă la orice altceva în afara unui singur fel de valoare: sigur nu aș vrea să fi fost o asemenea viețuitoare monomană și „monocromă“, cum nici tu nu cred că ai vrea!

Orice aș alege,
voi simți, pe undeva, un regret.

Multe ar mai fi de arătat, multe instrumente pe care terapia filozofică le poate fructifica; voi menționa doar un singur lucru. Secretul vieții bune și la 40+ ține, în bună măsură, de capacitatea noastră de a găsi bucurie și sursă de echilibru nu atît în produsele finite și imperfecte ale sforțărilor noastre, cît în actul ca atare de a le înfăptui: de pildă, în procesul de a scrie acest text, mai curînd decît în rezultatul său discutabil.

Cristian Iftode *este conferențiar la Facultatea de Filozofie, Universitatea din București.*

„Ideea este să nu arătăm ca niște roboți"

interviu cu medicul estetician Angelica BANU

Ce mai înseamnă bătrînețea în epoca în care imaginea e totul și medicina estetică promite tinerețea veșnică?

Percepția s-a schimbat foarte mult. Se spune că 40 e noul 20. Și nu întîmplător, pentru că există multe proceduri minim invazive care ne pot ajuta să ținem la distanță schimbările aduse de înaintarea în vîrstă. În plus, asistăm și la o schimbare de mentalitate, oamenii avînd tot felul de preocupări din afara sferei lor de activitate, cu ajutorul cărora își mențin spiritul tînăr. Alimentația, stilul de viață, sportul, moștenirea genetică, toate acestea contează.

Cum ne ajută chirurgia și procedurile de medicină estetică pentru a nu ne arăta vîrsta?

De fiecare dată încerc să vorbesc cu pacienții mei în așa fel încît să înțeleg ce așteptări au, care le sînt motivațiile. De cele mai multe ori, nu îmi spun că au 50 de ani și vor să arate de 20, ci că vor să arate mai bine. Asta înseamnă că, în funcție de problemele pe care le prezintă, de la aspectul pielii, la adîncimea ridurilor sau pierderea de volum de la nivelul feței, recomandările variază de la sisteme de îngrijire a tenului pînă la intervenții chirurgicale, evident, dacă pacienții își doresc acest lucru.

Cît de mare e presiunea „imaginii perfecte", promovată de toate mediile sociale?

„Nu îmi spun că au 50 de ani și vor să arate de 20."

Sigur că asta are o mare influență. Sînt pacienți care vin și spun că își doresc să arate ca vedeta X, dar acest lucru este dificil de realizat. Pentru că fiecare pacient are anumite trăsături caracteristice care pot fi schimbate doar prin intermediul unor proceduri foarte invazive. Există țări unde se practică astfel de intervenții, de exemplu, în Coreea de Sud.

După efectuarea intervențiilor, un aspect important este modul în care pacienții acceptă schimbarea atunci cînd se privesc în oglindă. Consider că este bine ca aceia care se pregătesc pentru o intervenție estetică, în special la nivelul feței, să beneficieze și de consiliere psihologică. Pentru că îi va ajuta să treacă mai ușor peste perioada post-operatorie și să-și asume schimbarea.

Pacienții aduc în discuție teama de bătrînețe ca fiind unul dintre motivele pentru care apelează la chirurgia estetică?

După o primă etapă în care le fac anamneza pacienților mei, le adresez întrebarea: „De ce doriți să faceți această intervenție?" În general, răspunsul este pentru că își doresc să arate mai bine. Nu am avut nici un pacient care să îmi spună că îi este frică de bătrînețe. Deci, chiar dacă în subsidiar teama de bătrânețe este unul dintre motive, aceasta nu este clar exprimată.

Cît de mari sînt schimbările în materie de tehnici de rejuvenare de cînd profesați în acest domeniu? Și unde se va ajunge în 20 de ani?

E greu de estimat unde se va ajunge în 20 de ani, probabil că foarte departe. Există proceduri în care ne folosim propriile țesuturi pentru a ne ajuta, cum este, de exemplu, propriul sînge, în cazul PRP-ului, sau propria grăsime, cînd dorim să refacem volumul pierdut de la nivelul feței și să reîntinerim aspectul pielii.

Pot să spun că în zece de ani, de cînd practic medicina estetică, lucrurile s-au schimbat foarte mult. Procedurile s-au rafinat, ca de exemplu injectarea cu toxină botulinică și cu acid hialuronic. De cîțiva ani buni, tendința este ca aspectul ridurilor să fie mai degrabă atenuat, astfel încît ridurile să nu fie șterse în totalitate, pentru a păstra un aspect cît mai natural. Ca să nu arătăm ca niște roboți, ci să ne păstrăm mobiliatea și expresivitatea feței. Aceeași tendință este urmărită și în cazul injectării acidului hialuronic și al intervențiilor chirurgicale.

Cum negociați cu pacienții care vă cer să le faceți intervenții despre care știți că nu vor duce la un rezultat satisfăcător?

Îmi informez corect pacienții și le spun că există anumite limite peste care nu se poate trece. De exemplu, cantitățile mari de acid hialuronic pot să determine o mulțime de complicații. Consider că pacientul trebuie să știe ce urmează să se întîmple cu corpul lui. Cît despre eficiența procedurilor noninvazive, dacă o pacientă în vârstă de 50 de ani se prezintă cu niște riduri adînci pentru care nu a urmat nici un fel de tratament în prealabil, nu va fi posibilă corectarea lor în totalitate numai prin injectarea Botoxului, pacienta în cauză avînd nevoie de asocierea mai multor proceduri pentru un rezultat bun. Apoi, e important să informezi pacientul de la început că unele proceduri nu au efect peste noapte, ca să știe la ce să se aștepte.

Putem să eludăm bătrînețea cu ajutorul medicinei estetice?

Aici cred că este vorba despre o combinație între stilul de viață și tinerețea spiritului și a minții. Și, în mod cert, chirurgia estetică ne poate ajuta. Dar există și oameni care își acceptă vîrsta. Pînă la urmă, este o artă să știi să îmbătrînești frumos. Depinde cum te poziționezi tu ca individ. Iar dacă simți că nu ai nevoie de ajutor din partea chirurgiei estetice și-ți asumi vîrsta, e foarte bine.

Se întîmplă des ca pacienții, în momentul în care îi informați despre posibilele riscuri, să se răzgîndească? Sau dorința de a-și îmbunătăți aspectul e atît de mare încît își asumă orice?

Pentru fiecare posibilă complicație, le spun și ce soluții există. Decizia de a apela la o intervenție chirurgicală e una strict personală. O mică parte dintre pacienți, după ce analizează ce le-am explicat, aleg să se răzgîndească sau să se mai gîndească. Și e perfect normal să fie așa. Important e să fie informați corect și să ia deciziile în cunoștință de cauză.

Există dependență în zona procedurilor estetice?

Da, pentru că ne obișnuim repede, ochiul uită și ne dorim mai mult și mai mult. De aceea rolul medicului e foarte important în a-și sfătui pacientul cînd și cum e cazul să intervină și să-l tempereze. Cel mai frecvent am această discuție cînd este vorba de mărirea în volum a buzelor pe care unele doamne și le doresc din ce în ce mai mari. Le explic de ce nu e sănătos, pentru că dincolo de aspectul estetic, e vorba și de impactul asupra sănătății lor.

Noi ne imaginăm că, după ce facem o intervenție oarecare, vom arăta într-un anumit fel. Dar e posibil ca rezultatul să nu se suprapună peste imaginea pe care o avem în minte și atunci apare un decalaj între rezultat și acceptarea lui. Dacă acidul hialuronic se poate dizolva, iar efectul Botoxului dispare după cîteva luni, după o intervenție chirurgicală efectul este definitiv. Iar dacă nu ești pregătit, e posibil să ai o problemă cu acceptarea acestei schimbări. Primordială pentru mine este siguranța pacientului și nu latura comercială a actului medical.

a consemnat Ana Maria SANDU

„Nu se moare de bătrînețe, ci de boală."

ANA ASLAN

Valentin Lipatți: *Ce este, după dumneavoastră, bătrînețea?*

Ana Aslan: Este o formă de dizarmonie a organismului uman, care debutează în momentul în care homeostazia, adică echilibrul metabolic, începe să fie imperfectă. Cercetările complexe întreprinse de noi în ultimii ani privind fenomenele de îmbătrînire la nivelul întregului organism, ca și din punct de vedere funcțional, organic, tisular, celular și subcelular, prin abordarea proceselor biochimice și fizice în celula vie, ne-au oferit date foarte interesante despre modificările intervenite în cantitatea și starea funcțională a acizilor nucleici în raport cu vîrsta organismului. Am putut constata că astfel de modificări apar în ființa umană de foarte timpuriu, mai precis către vîrsta de 20-22 de ani, adică în momentul în care perioada de creștere a organismului a luat sfîrșit. În consecință, îmbătrînirea biologică este un proces lent, care se desfășoară de-a lungul unei perioade întinse pe mai multe decenii. Teoretic, omul ar trebui să poată trăi 100-125 de ani și dovada este faptul că există persoane care ating și chiar depășesc această vîrstă. Dar oamenii nu ajung de regulă să trăiască atît de mult pentru că îmbătrînesc prematur.

În general, se admite că pragul pentru vîrsta a treia este 65 de ani. Noi am vrut, în cadrul unui congres, ca debutul să fie considerat la 70 de ani, dar este adevărat că toți eram gerontologi. Vă rog să remarcați că asta este doar o aproximare: poți fi tînăr la 70 de ani, așa cum poți fi bătrîn la 40 (ca intelect și comportament).

(fragment din cartea
De vorbă cu Ana Aslan, *interviu consemnat de Valentin Lipatti, traducere din franceză de Theodora Bărbulescu, Editura Curtea Veche, 2018)*

„Sînt tot mai tăcut și poate asta e bătrînețea"

Lavinia BĂLULESCU în dialog cu Constantin BĂLULESCU

Constantin* și *Lavinia Bălulescu *sînt tată și fiică. Lavinia este scriitoare și jurnalistă. Constantin este poet și inginer. Recent au publicat împreună volumul de poezie* Zmeii sînt de treabă *(Editura Paralela 45, 2018). De asta au vorbit despre bătrînețe.*

Lavinia Bălulescu: Cum priveai bătrînețea cînd erai mic? Și cum o privești acum, la vîrsta adultă? Există vreo temere?

Constantin Bălulescu: Cînd eram mic credeam că nu o să îmbătrînesc niciodată, evident. Cred că pot fi date foarte multe definiții ale bătrîneții, dar pînă la urmă toate duc la neputința fizică și psihică a omului, la degradarea biologică,din păcate ireversibilă deocamdată. Nu cred că e o vîrstă standard de la care trebuie să te consideri bătrîn. Cum privesc eu bătrînețea de la o vîrstă adultă? O accept.

L. B.: Știi deja că, dacă m-ar pune cineva să aleg ce mă sensibilizează mai mult, bătrînii sau copiii, eu aș zice bătrînii. Tu ce ai spune?

C. B.: Pe mine mă sensibilizează copiii, ei sînt un material biologic neprelucrat. În ceea ce-i privește pe părinți, într-o clipită devin bătrîni și le mai rămîne să-și asume eșecurile. Da, atunci te pot sensibiliza neputința și lipsa lor de șanse.

L. B.: Cum ți se par bătrînii din Romînia, comparativ cu cei din alte țări?

C. B.: Mi se par mai necăjiți. Săraci, singuri și neajutorați.

L. B.: Tu ești o persoană extrem de activă, de multe ori mai activă decît mine, și simt că din toate activitățile astea ale tale îți tragi un soi de energie vitală. Care sînt lucrurile care crezi că te vor mai bucura cînd vei fi bătrîn și nu vei mai fi așa de activ?

C. B.: Nu știu exact, dar îmi imaginez că vine acea zi cînd îți faci singur programul cum vrei, ai o pensie asigurată, nu te mai ia nimeni în calcul decît atunci cînd votezi, ești politicos marginalizat, nu mai e nevoie de tine în rezolvarea problemelor cetății. Probabil mă voi bucura atunci să am mai mult timp să citesc, să mă plimb, să dau sfaturi și să îi încurc pe alții.

Lucrurile au fost diferite de la un caz la altul. Oricum, bătrînețea aduce multă suferință și neputință, toată lumea știe asta, toată lumea trebuie să fie convinsă că așa va fi. Am văzut la părinții mei o dorință de viață foarte puternică, din ce în ce mai puternică, și o dragoste mare pentru noi și pentru nepoții lor. Mai cred că bătrînețea este un efect, de aceea ar trebui să fim foarte atenți, pentru că de multe ori sîntem în măsură să gestionăm cauza.

L. B.: Dar tu ai simțit că ți-ai schimbat opțiunile și privirea asupra lumii în ultimii ani, spre exemplu?

C. B.: Uneori cred că nu știu nimic, că în toți acești ani nu am înțeles nimic din tot ce se petrece în jurul meu, ceea ce mă face tot mai tăcut atunci cînd mi se cere să dau sfaturi, să îmi dau cu părerea, să trag concluzii. Sînt tot mai tăcut și poate asta e bătrînețea.

L. B.: A fost viitorul așa cum ți l-ai imaginat cînd erai mic?

C. B.: Cred că atunci cînd eram mic nu aveam teorii profunde despre viitor. Aveam o lume foarte strictă, construită în jurul meu. O curte mare, aproape de centrul orașului, un coteț de lemne și cinci găini, în curte la doamna Pereanu, unde locuiam în gazdă, pe strada Numa Pompiliu, numărul 2. Viitorul a venit peste mine plin de surprize și curiozități, așa cum obișnuiește el mereu să facă.

L. B.: Dar din punctul de vedere al tehnologiei, îți mai amintești cum vedeai în copilărie schimbările rapide din jurul tău?

C. B.: Și noi eram o generație receptivă și curioasă, dar foarte multe invenții și tehnologii ajungeau în țară cu mare întîrziere. Uite, de exemplu, cînd eram mic am scris pe o bucată de hîrtie cum văd eu viitorul și am pus-o bine. Nu mai știu ce am scris. Cred că am compus bilețelul după zborul americanilor pe Lună, aveam vreo 12 ani. Am crezut atunci că voi fi un contemporan al zborurilor cosmice frecvente, dar timpul a dovedit că m-am înșelat.

L. B.: Nu știam de bilețelul ăla. Ce s-a întîmplat cu el?

C. B.: Nu l-am mai găsit, deși l-am tot căutat de-a lungul anilor. Poate vei da tu peste el vreodată.

L. B.: Care crezi că e cea mai importantă descoperire sau invenție din lume din timpul vieții tale?

„Nu voi fi niciodată bătrîn. Pentru mine, bătrînețea înseamnă întotdeauna cu 15 ani mai mult decît vîrsta mea."

FRANCIS BACON

„Uneori cred că nu știu nimic."

C. B.: Aș fi tentat să spun că tot ce ține de domeniul telecomunicațiilor. Tu ce crezi?

L. B.: La fel ca tine, doar că aș zice ceva mai precis: Internetul. Apropo de ce spuneai mai devreme, că ești tot mai tăcut cînd cineva îți cere sfaturi. Dacă te-aș ruga să-mi dai trei sfaturi, pornind de la experiența ta, trei lucruri pe care să le fac acum pentru a fi fericită peste 30 de ani, care ar fi acelea?

C. B.: *(rîde)* E cam complicat să știu eu trei lucruri care ar putea să te facă pe tine fericită peste 30 ani, dar să o luăm logic. În primul rînd, să încerci să trăiești într-o țară normală, cu o politică normală, care să te ajute să te dezvolți. Apoi să nu suporți grosolănia. Și, de asemenea, să scrii.

L. B.: Prima mea amintire e mișcarea unei draperii portocalii pe care o aveam în camera de la stradă în copilărie. Prima ta amintire care e?

C. B.: Cred că aveam vreo trei ani și jumătate, locuiam în centrul orașul, în gazdă, și au venit pe la noi în vizită o mătușă, tanti Anișoara, împreună cu sora ei, tanti Tanța. Au rugat-o pe mama să mă lase cu ele în piață. Mama m-a echipat în pantalonași scurți, o bluză cu mînecă scurtă și săndăluțe albe. Mi-a pus pe vîrful capului un fes subțire, alb, lucrat de ea, cu un moț, evident. Ținîndumă strîns de ele, mătușile m-au dus la plăcintăria din colț. Au comandat cîte o porție de plăcintă pentru fiecare. Pentru mine – suc, iar pentru ele – cîte o bere. Am stat în picioare la o masă pătrățoasă, care avea două blaturi de lemn. Unul – normal, pentru adulți, și altul mult mai jos, pentru copii. Aceasta e prima mea amintire, cînd am fost invitat în oraș de două doamne.

L. B.: O amintire plăcută din copilărie legată de părinții tăi?

C. B.: Eram foarte bucuros cînd tata mă lua cu el la defilare de 1 Mai sau de 23 August. Așteptam pe niște străduțe laterale pînă ne venea rîndul să defilam prin fața tribunei. Eu primeam un steguleț sau un balon cu care veneam acasă. Erau mulți muncitori care purtau în brațe tablouri cu tot felul de personaje. Nu îmi plăcea de Marx și nici de Lenin, păreau foarte supărați. În schimb, în ochii mei de copil, Gheorghiu-Dej avea o față de om cumsecade, părea prietenos. De fapt, pe Dej l-am văzut la Turnu Severin nu doar în tablouri, ci și cu altă ocazie, într-o baie de mulțime, cu Tito. Erau fericiți, rîdeau și îmbrățișau pe toată lumea. Semnaseră contractul de construire a Hidrocentralei Porțile de Fier I. Știu că atunci am fost cu mama și cu sora mea, Carmen. Oricum, revenind la defilare, după ce se încheia, eu și tata mergeam acasă, unde mama ne aștepta cu masa pusă. Știu că amîndoi rîdeau și se amuzau de ce povesteam eu și de felul în care pronunțam cuvintele. Sînt curios la ce amintire similară te-ai opri tu dacă te-ar întreba cineva.

L. B.: Americanii au un termen, *„bucket list"*, un fel de listă cu lucruri pe care să le faci în viață, cu locuri pe care să le vizitezi etc. Tu ți-ai făcut o asemenea listă?

C. B.: Cred că am avut o asemenea listă, dar acum am una nouă, pe care scrie Lavinia de zece ori. Bun, poate n-ar strica să ajung o dată și în America, să văd și eu *„bucket list"*-ul ăsta al americanilor cu ochii mei. *(rîde)* Ar fi mișto!

L. B.: Ceva ce ar putea învăța românii din istoria lor și n-au făcut-o încă?

C. B.: Să-și aleagă cu grijă conducătorii, pentru că sînt consecințe pe termen lung.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Talent, aplauze și pe urmă?

Mă uit pentru prima oară la emisiunea *Românii au talent*. Și, recunosc, este absolut imposibil să nu rămîi impresionat de biografiile adeseori ieșite din comun ale concurenților, de efortul lor curajos, de talentele puse în valoare de întregul spectacol. Adulți și copii, tineri sau bătrîni, anonimi sau binecunoscuți de comunitățile artistice ori sportive din care fac parte, toți adunați sub semnul speranței într-o (singură) șansă la celebritate. Te uiți și te minunezi: sînt mulți, sînt talentați, construiesc momente excepționale. Oameni care nu se văd în vacarmul vulgar și ignar ce ține captivă toată viața publică a românilor. Oameni care își văd de pasiunile lor, departe de lumea dezlănțuită, își mobilizează talentul, speranțele și resursele proprii, atîtea cîte sînt, doar pentru cinci minute de spectacol TV. Te întrebi de unde vin și ce se întîmplă cu ei *după* ce emisiunea se termină. Înțeleg că *Românii au talent* a ajuns la al nouălea sezon: unde sînt cîștigătorii edițiilor precedente? Au ajuns celebri, au emigrat ori s-au reîntors la casele lor, în comunitățile lor, neștiute de nimeni?

Televiziunea nu face educație, face doar „rating".

Printre concurenți sînt mulți copii. Foarte înzestrați și curajoși: un grup de instrumentiști format din copii cu deficiențe de vedere, o tînără de cincisprezece ani care, pentru a-și împlini visul de a deveni balerină, a preferat să-i fie amputat piciorul afectat de cancer osos și înlocuit cu proteză, decît să-i fie imobilizat de bucăți de metal, un adolescent din Teleorman îndrăgostit de muzica populară pe care o cîntă cu foc și cu mult drag, o tînără de etnie romă care lasă cu gura căscată orice iubitor de operă, o copilă de nouă ani care dansează de parcă ar avea în spate nouă ani de exercițiu etc. Și tocmai pentru că pe scenă ajung asemenea copii, talentați și trecuți, trudnic, prin ore, luni, ani de exerciții și concursuri, mă întreb dacă nu e păcat să fie puși în aceeași „înghesuială" cîștigătoare cu tot felul de români care *nu* au talent: un domn, repetent al mai multor ediții trecute, care face spectacol din lipsa totală a oricărei îndemînări artistice și din obrăznicie, o doamnă care știe să își rotească sînii enormi amețitor și amuțitor, un actor care face glume scabroase, un polițist a cărui voce poate fi ascultată doar după ce primești o doză zdravănă de anestezic, un personaj straniu, din SUA, care își poate înnoda mîinile, un altul din Scoția care poate „recupera" din stomacul propriu bile sau monede înghițite anterior etc. Nu știu cu ce criterii se lucrează. Dar nici copiii – actori sau doar spectatori – nu știu după ce criterii ar putea fi selecționați pentru etapa următoare. Mi se va spune că televiziunea nu face educație, face doar *„rating"*. Chiar așa fiind, e greu de imaginat care este publicul-țintă al acestui soi de spectacol: căci cine este impresionat de o fată de 18 ani care cîntă fără cusur aria *„O mio babbino caro"* nu poate fi impresionat de un decolteu vulgar, ofensiv și inutil, iar un amator care aplaudă cu ardoare un număr perfect de dans modern nu poate fi amuzat de glume de autobază abandonată.

Revenind, însă, la mulțimea de copii talentați, cuviincioși, modești, harnici, este imposbil să nu observi că marea majoritate ajung la performanță cu mijloace proprii: prin sacrificiile părinților, prin generozitatea unui profesor ori a unei cunoștințe. Statul nu îi ia în calcul. Dacă i-ar lua, am auzi de școli performante susținute de la buget, de burse acordate copiilor care vor să urmeze o carieră artistică sau sportivă, de selecții organizate în școli de Ministerul Culturii și de cel al Educației, de programe intensive finanțate de guvern etc. Nici unul dintre copiii sau tinerii aflați pe scena emisiunii *Românii au talent* nu a avut ceva de povestit despre vreun semn de recunoaștere din partea statului român. Deși sînt români. Și au și talent. Ce se întîmplă cu ei, la cinci minute după spectaculosul lor moment de celebritate?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

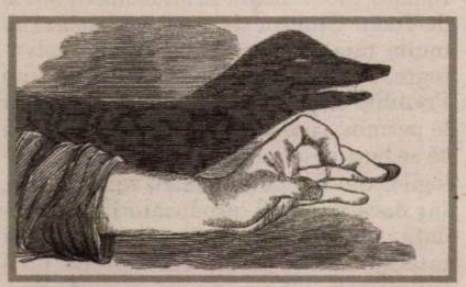

Iaromira POPOVICI

bazar

Evadări în lumea mică

Pe vremea cînd eram mică, oamenii mari se luptau între ei prin lumea mare, în timp ce eu, cum era și firesc, adăstam mai mult prin lumea mică. (Abia mai tîrziu aveam să aflu că, de fapt, în perioada comunistă ei trăiau doar aparent în lumea mare, refugiindu-se, ades, în lumile mici create, de fiecare, după posibilități.)

Lumea mică o aflam în special la bunicii mei care, evident, erau, cel puțin aparent, în afara timpului. În sensul că, nemaiparticipînd activ la procesul de producție, ai fi zis că se plasau în afara realității. Dar nu era chiar așa: cum probabil se știe, bunicii erau, pe de o parte, principala „instituție" însărcinată cu creșterea nepoților; iar pe de alta, pensionarii în sine, bunici ori ba, alcătuiau grupul stătătorilor la cozi – sau, mai pompos spus, al celor însărcinați cam *full time* cu hrănirea familiilor lor (ceea ce nu-i împiedica pe cei mai mulți dintre semenii lor să li se adreseze, cînd se intersectau cu ei în mijloacele de transport în comun, cu faimoasa, deja, apostrofare: „Te caută moartea pe-acasă, tataie/mamaie!".)

Bunicii mei nu erau complet rupți de realitate, în sensul că bunicul meu se ținea, mereu, cît de informat se putea pe vremea în care *fake news*-urile erau politică oficială (da, n-am descoperit noi, acum, America) – asculta BBC-ul și Europa Liberă pe un foarte vechi radio, din cele ce pot fi văzute acum doar în cîteva palide încercări de muzee ale vremurilor de atunci. Din acela uriaș, ca un dulap, cu butoane rotunde și pîrîituri cînd ți-era lumea mai dragă: pîrîiturile erau, de altfel, semnul că prindeai ce trebuia, informațiile ocultе de peste mări și țări. Dar ceea ce se întîmpla în curtea și în casa lor nu era *mainstream*, nu se dădeau acolo principalele bătălii de carieră, nu se simțea acolo, decît într-o oarecare măsură, pulsul vremurilor și adierea lor otrăvită.

Era, într-un fel, o oază și-ntr-un alt fel – un azil. În care, adolescentă fiind, mă refugiam și ca să-mi ling rănile din lumea reală. Nu mă duceam acolo doar de asta: voiam și să-i văd, să mănînc la ei și cu ei, să le duc cîte ceva. Intram într-o lume alternativă celei în care trăiam zi de zi, în care, de altfel, nu mi-era rău: aveam prietene, dădeam și luam examene, într-un carusel ușor absurd al competitivității fără margini, mă îndrăgosteam... Acolo, ca nepoată și reprezentantă a lumii în devenire și în mișcare, aveam, desigur, o situație privilegiată: bunicii mă iubeau necondiționat, așa cum numai bunicii știu să-și iubească nepoții, iar poveștile mele dintr-o lume mai nouă și mai puțin înțepenită produceau senzație. Dacă-n lumea mare nu-mi reușeau mereu giumbușlucurile, mă mai prăbușeam cu trosnet de pe piedestalul meu autodeclarat, în lumea mică măcar îmi erau trecute cu vederea.

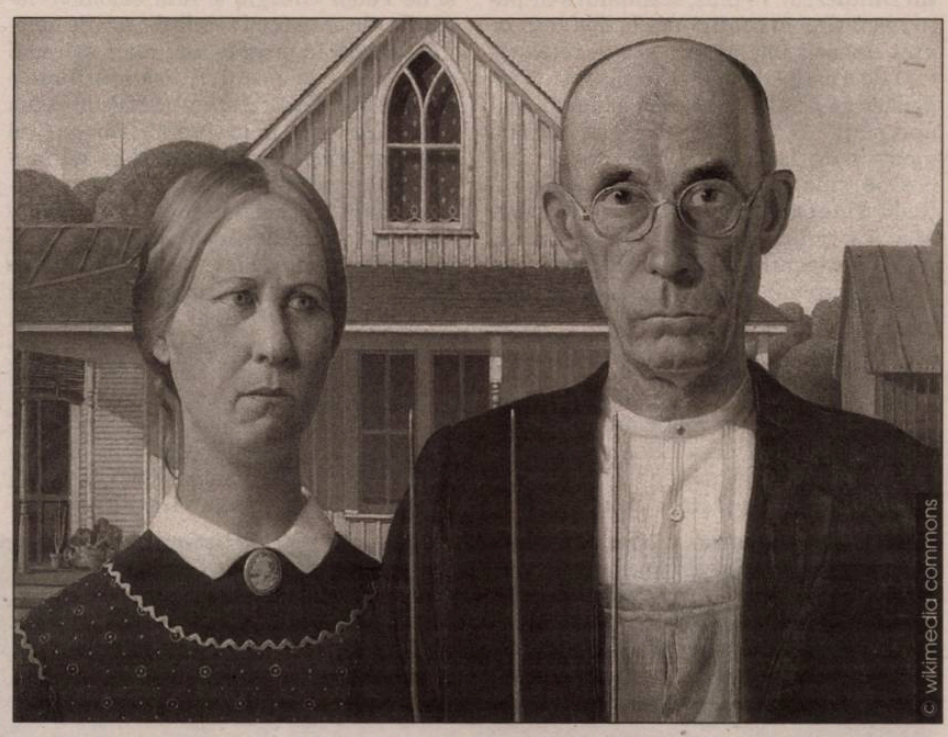

Ceea ce nu-nsemna că eram încurajată să fac lucruri reprobabile, ci din contra. Dar aveam cumva, ca-n povești, misunea de a-i reprezenta și pe ei, eroii, de-acum, ai lumii mici, în lumea mare în care mă-nvîrteam. Îi duceam mai departe – pe ei și valorile lor – acolo unde nu mai aveau acces. Și făceam legătura dintre cele două lumi, povestind uneia despre cealaltă. În lumea lor mică veneau oameni de vîrsta a treia, evident, unii mai în formă, alții mai decrepiți. Unii cu mințile încă vioaie, alții deloc. Mai poposeau pe acolo diverse rude sau prietene de familie pe care azi cred că le-am numi *mentally challenged*. Unele dintre ele veneau și cînd erau în criză, vorbeau aiurea, chiar obscen. Dar bunica mea, cît a fost în formă, le-a tratat cu tot firescul din lume: stătea de vorbă cu ele, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, le așeza la masă ca pe oricine. De la ea am luat cu siguranță primele lecții de *political correctness avant la lettre*. Și tot de acolo am învățat că vîrsta nu contează, nu după asta se judecă oamenii, și că bătrînețea nu e un handicap, ci o etapă pe care vom ajunge s-o parcurgem cu toții.

Toate bune pînă aici: doar că, în anumite momente, cînd lumea mare mă dezamăgește excesiv, am descoperit că am prea mult tendința de a evada în lumea mică. E ca-n povești sau ca-n filmele SF: poți trece oricînd în celălalt plan, dacă ai chef, dacă devine periculos cel în care te afli. Pac, te teleportezi în celălalt. Fie că e vorba de Tărîmul celălalt, de Neverland, de Țara Minunilor ori Fantasia, ori lumea mică. Lumea mică a bunicilor mei, desigur, nu mai e. Dar există una a străzilor pustii, a caselor vechi, a parcurilor cu copaci în floare, a mamelor ori bonelor cu bebeluși, a bătrînilor și a cățeilor, pisicilor, păsărilor, apusurilor și norilor. O lume care se desfășoară încet, aproape static, în paralel cu cea a oamenilor grăbiți, pe bună dreptate, în a-și cîștiga tainul pentru ziua de mîine. O lume aproape mereu aceeași, repetitivă, dar confortabilă, cel puțin uneori. Cu condiția să nu rămîi înțepenit în ea și să te mai poți întoarce, cînd vrei și cînd poți, în lumea mare.

Ionuț MAREȘ

De ce are nevoie cinematografia română de premii și în țară

– După Gala Gopo –

De ce ar avea nevoie de gale de premiere, organizate cu fast, o cinematografie română inexistentă? Am auzit de mai multe ori în ultimii ani această critică. Ea vine în special de la unii jurnaliști și lideri de opinie, care nu se jenează să recunoască în același timp că nu văd mare parte dintre filmele românești care fac ca în fiecare an să se vorbească laudativ despre mica noastră cinematografie în întreaga lume. Ideea a reapărut după recent desfășurata Gală Gopo de la Teatrul Național din București, a cărei receptare în mass-media și pe rețelele de socializare a fost însă puternic deturnată de disputa, exagerată, legată de oportunitatea momentului cu manele al formației Kana Jambe. Chiar dacă a fost o prestație neinspirată (dovadă inclusiv reacția rece a sălii), scena a fost justificată de prezența printre filmele nominalizate a lungmetrajului de debut *Soldații. Poveste din Ferentari,* de Ivana Mladevonic, lucru pe care media *mainstream* aproape că nu l-a mai menționat (voit sau din ignoranță). Organizatorii Galei Gopo (Oana Giurgiu și Tudor Giurgiu, prin Asociația pentru Promovarea Filmului Românesc – APFR) și-au asumat un risc, însă probabil nu s-au așteptat ca reacțiile să fie atît de dure. Cred că a fost o idee curajoasă, însă prost pusă în practică și declanșatoare de efecte negative neașteptate. A eliminat aproape orice posibilă discuție serioasă despre filme și despre justețea premiilor și a umbrit strălucirea unor momente emoționante (în special, premierea unor actori veterani ca Ileana Stana Ionescu și Constantin Dinulescu). În plus, scandalul s-ar putea să îi țină în continuare la distanță pe unii cineaști importanți, și așa reticenți față de o astfel de gală, sau chiar să îi îndepărteze pe alții care pînă acum au fost apropiați. O critică similară aceleia menționate la început, dar de pe altă poziție, vine de cîțiva ani de la regizorul Radu Muntean care, alături de Cristian Mungiu, refuză ca filmele sale să fie luate în considerare la nominalizări și, implicit, la premii. Cei doi fac asta nu doar cu Gala Gopo, ci și cu Gala Uniunii Cineaștilor din România. Și Cristi Puiu, inițiatorul neoficial al Noului Val, a luat distanță o perioadă de astfel de evenimente (mai ales la momentul *Aurora),* însă de cîțiva ani, odată cu *Sieranevada,* a acceptat să se bucure de recunoașterea publică și binemeritată a breslei, atît la Gopo, cît și la UCIN. Nu e exclus ca, în cazurile lui Radu Muntean și Cristian Mungiu (care a permis totuși ca filme pe care le-a produs să fie nominalizate – *6,9 grade pe scara Richter,* de Nae Caranfil, anul trecut, sau *Lemonade*, de Ioana Uricaru, anul acesta), să fie vorba și de ceva orgoliu. Însă argumentul principal invocat de Radu Muntean în 2016, cînd s-a pus problema nominalizării filmului său *Un etaj mai jos,* rămîne probabil valabil și pentru refuzul de acum de a permite ca *Alice T.* să fie luat în considerare (ceea ce a perturbat puțin palmaresul, în special prin absența tinerei actrițe-revelație Andra Guți) și meritã discutat: „Nu ne interesează (pe el și producătorul său, Dragoș Vîlcu – nota mea) să participăm la Gala Premiilor Gopo, începută ca o inițiativă de promovare a noului cinema românesc, dar transformată în ultimii ani într-un eveniment monden, care emulează premiile unor industrii cinematografice puternice, într-o țară care nu are, după părerea noastră, o industrie cinematografică reală și în care filmele pot fi vizionate aproape exclusiv în *shopping mall*-uri". E adevărat, Gala Premiilor Gopo a devenit un eveniment mult mai monden decît a fost la început, iar asocierea, timp de cîteva ediții, între timp abandonată, cu trustul Media Pro, care își impunea vedetele fără legătură cu lumea filmului, cred că mai mult a dăunat decît a ajutat. Însă peste tot astfel de gale sînt și evenimente mondene, iar asta contribuie, fie și parțial, la vizibilitatea și promovarea cinematografiei române. Mult mai just este semnalul de alarmă (tras de pe scenă și de Tudor Giurgiu și Ada Solomon) legat de absența unei rețele de săli de cinema de artă în orașele mai mari sau mai mici, unde să poată fi arătate filmele românești. Chiar dacă o astfel de rețea nu ar face oricum profitabile filmele, cel puțin ar crește cu cîteva zeci de mii numărul de potențiali spectatori. Lucru care ar mai reduce din impresia că cinematografia românească este „inexistentă" (o afirmație oricum bizară, din moment ce filmul românesc este mereu prezent în marile festivaluri). Și ar mai atenua din sentimentul de catastrofă că filme care se produc cu sute de mii de euro (bani strînși cu mare greutate – cinema-ul este o artă scumpă, se știe) și la care se lucrează mai mulți ani ajung să fie lansate în doar cîteva săli, pentru doar cîteva mii de spectatori, aproape fără nici un impact. Aceasta este, într-adevăr, o urgență, pe care nu cred însă că absența unor gale de premiere sau a caracterului monden ar rezolva-o. Pentru asta ar fi poate nevoie de o mai mare solidaritate, în afară, bineînțeles, de o reală înțelegere de către puterea politică, oricare ar fi ea, a importanței artei cinematografice și a nevoii de a o susține printr-o infrastructură corespunzătoare. Însă poate fi obținută solidaritatea, din moment ce există mai multe falii în mica industrie românească de film, reflectate inclusiv prin faptul că se acordă premii în cadrul a trei gale: Gopo, UCIN (Uniunea Cineaștilor din România, cu Laurențiu Damian președinte) și UARF (controversata Uniune a Autorilor și Realizatorilor de Film din România, condusă de Ioan Cărmăzan)? Încă mai întîlnim o falie între unii din generația consacrată înainte de 1989, care s-a împuținat însă simțitor, și generația post-2000 (părerile unor Dan Pița sau Mircea Daneliuc despre regizorii remarcați în ultimii aproape douăzeci de ani nu sînt dintre cele mai măgulitoare). Apoi, există o falie între Noul Val și o serie de cineaști percepuți ca nefrecventabili și cu o operă și interese îndoielnice, dar și poziții diferite asupra a ceea ce înseamnă cinema comercial. Nu lipsesc nici micile neînțelegeri în cadrul Noului Cinema românesc, probabil mai acute decît la începuturi, cînd lupta împotriva „dinozaurilor" abonați netransparent la resursele financiare îi unea pe tinerii regizori. Iar de ceva timp se face simțită tot mai puternic și dorința generațiilor foarte tinere de a avea un acces mai ușor la finanțare. Date fiind toate acestea, e greu de crezut, cel puțin pentru moment, că ar putea fi pusă pe picioare o Academie de Film din care să facă parte toți cineaștii români, idee lansată la un moment dat și de Tudor Giurgiu și care funcționează în multe țări. Ar fi probabil soluția salvatoare. Pînă atunci, însă, o gală precum Premiile Gopo este importantă pentru că le permite oamenilor din lumea filmului să se bucure de o apreciere din partea colegilor din România pentru reușitele lor. Iar dacă regizorii, producătorii și, cîteodată, actorii iau trofee la festivaluri internaționale, pe ale căror scene urcă triumfători, tehnicienii nu au parte de o astfel de onoare, așa că este important să le fie apreciată munca într-o gală de premiere. Și din acest motiv nu sînt de acord cu refuzul unor cineaști de a permite ca filmele lor să fie luate în considerare la astfel de premii. Și-ar putea exprima nemulțumirea sau dezinteresul pentru un astfel de eveniment prin neparticipare, lucru pe care îl fac deja unii regizori, care își lasă totuși filmele și acceptă regulile jocului, ce implică uneori chiar și înfrîngeri injuste. Insist asupra absențelor pentru că, prin știrbirea relevanței și a autorității, ele reprezintă, cred, cea mai mare problemă a Premiilor Gopo, care, altfel, au devenit o gală (necesară) tot mai profesionistă, inspirată și vizibilă, asta și datorită aducerii, în urmă cu cîteva ediții, a unui prezentator potrivit, ca actorul Alex Bogdan. Sînt regretabile absențele din ultimii ani ale unor filme ca *Alice T.* și *Un etaj mai jos,* de Radu Muntean, sau *Bacalaureat* și *După dealuri,* de Cristian Mungiu, pentru că e păcat ca istoria cinema-ului românesc al acestor ani, scrisă prin prisma unor astfel de gale, să nu le consemneze ca reușite. Dincolo de asta, prin filmele cîștigătoare ale ultimilor doi ani – *Un pas în urma serafimilor,* de Daniel Sandu, în 2018, și *Moromeții 2,* de Stere Gulea, în 2019 –, Gala Gopo pare să reflecte nu doar diversificarea cinematografiei românești, cît mai ales o posibilă schimbare de receptare a acesteia chiar printre majoritatea celor care o fac: un interes sporit pentru filme mai convenționale, mai de public, mai puțin curajoase, fără selecții în mari festivaluri și care se îndepărtează stilistic de Noul Cinema românesc.

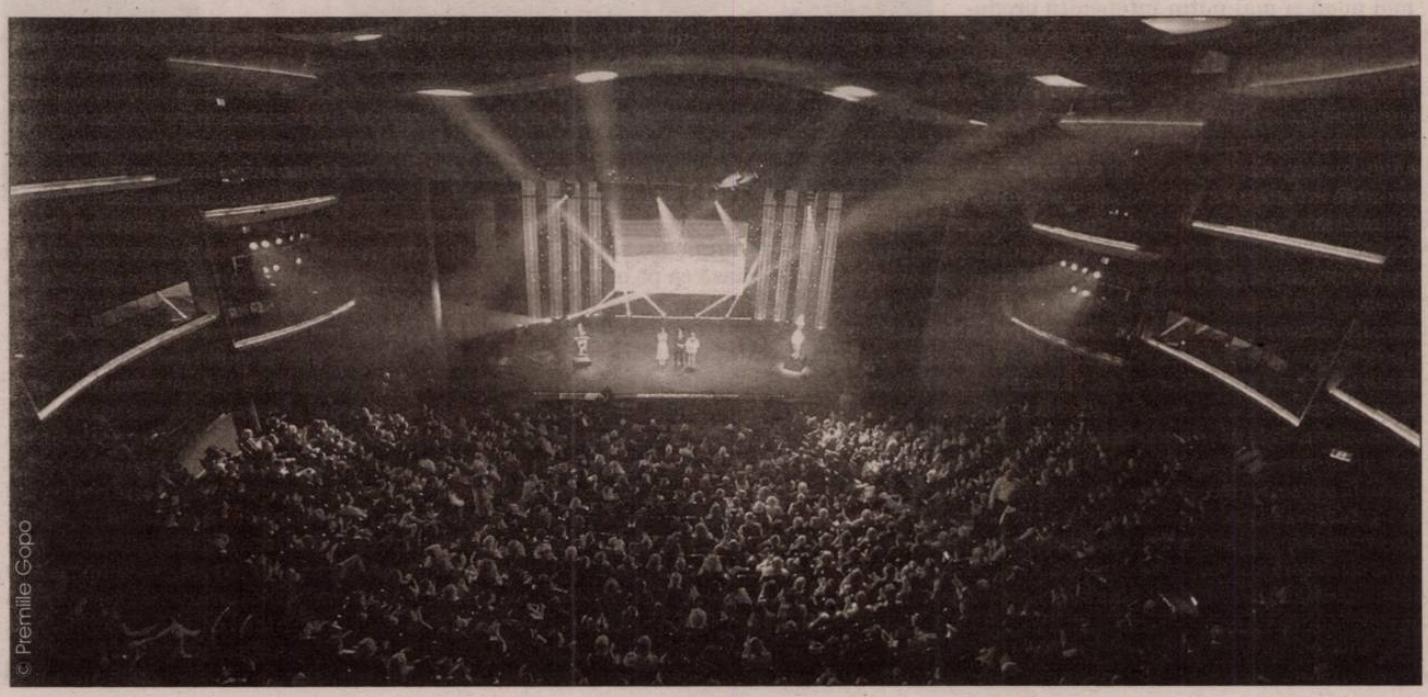

***Ionuț Mareș** este critic de film.*

George BANU

Radu Penciulescu și viața

Cu cîtă dezinvoltură asumăm dispariția cuiva trecînd de la prezent la imperfect, de la *este* la *era!* Pentru Radu Penciulescu, azi, refuz această grabnică conversiune a timpurilor, și de aceea continui să spun „el este".

Tineri, foarte tineri fiind, la un restaurant de la 2 Mai, un profesor de gestică de la Cinecittà ne explica secretele personale pe care le pot revela o mișcare a mîinii, o poziție a capului... Ca o provocare i l-am arătat, la altă masă, pe Radu Penciulescu, care dialoga cu fosta lui soție și i-am cerut să-l califice: „E un om drept, să ai încredere în el întotdeauna". Diagnosticul italianului mi-a confirmat convingerile și, o viață, i-am urmat sfatul. Nimic nu ne-a despărțit.

Radu rămîne un model de verticalitate, nu religioasă, ci pămînteană, concretă și umană. Fără a se constitui în exemplu, el ne-a servit de model și ne va servi. Și poate nici o frază nu-l poate defini mai bine decît o constatare proprie: „Mi-am plătit tributul, dar nu am trădat".

El mi-a evaluat inaptitudinea de actor și l-a îndreptat pe Andrei Șerban spre regie, iar pe mine spre teatrologie. Și azi mă întreb: cum a putut vedea el atît de just în noi? El însă vedea în oameni și de aceea i-a reunit pe cei mai buni în jurul său: George Constantin, Victor Rebengiuc, Valeria Seciu, Ion Caramitru. Ei și-au fost aproape unii altora. Nu s-au îndoit unii de alții. Nici pe scenă, nici în viață. El le-a fost drag fiindcă își respecta crezul: „Vreau să fac teatru la înălțimea omului". Radu este un model de pedagog ce a știut și a putut contribui la dezvoltarea unor vocații, dar totodată un artist ce se manifesta prin respectul față de prieteni și de cuvinte, față de scenă și de opere. Cum spunea Steinhardt, el ajunge la sine „prin ceilalți", dar, totodată, îl conduce și pe fiecare dintre ei spre întîlnirea cu „el" și cu adevărul său. Asemeni lui Peter Brook, de care el rămîne cel mai profund apropiat.

„E un om drept,
să ai încredere în el întotdeauna."

Radu s-a recunoscut în vocația pedagogiei, mai ales aceea a elevilor-actori pe care îi iniția și le permitea să se descopere. Deviza era: „Nu mă întreba pe mine, regizor, «Cum vrei să fiu?», ci întreabă-te pe tine, actor, «Cum vrei să fii?» Teatrul l-a pasionat nu ca ficțiune, ci ca posibilă dezvăluire de sine. Radu este iubit de colegi și de elevi căci înțelege teatrul ca pe o formare de sine și o mărturie în contextul unei comunități. El îi dirijează pe cei din jur fără a-i domina, el le extinde resursele, îi însoțește pe drumul împlinirii proprii a fiecăruia căci ceea ce caută e „omul dilatat".

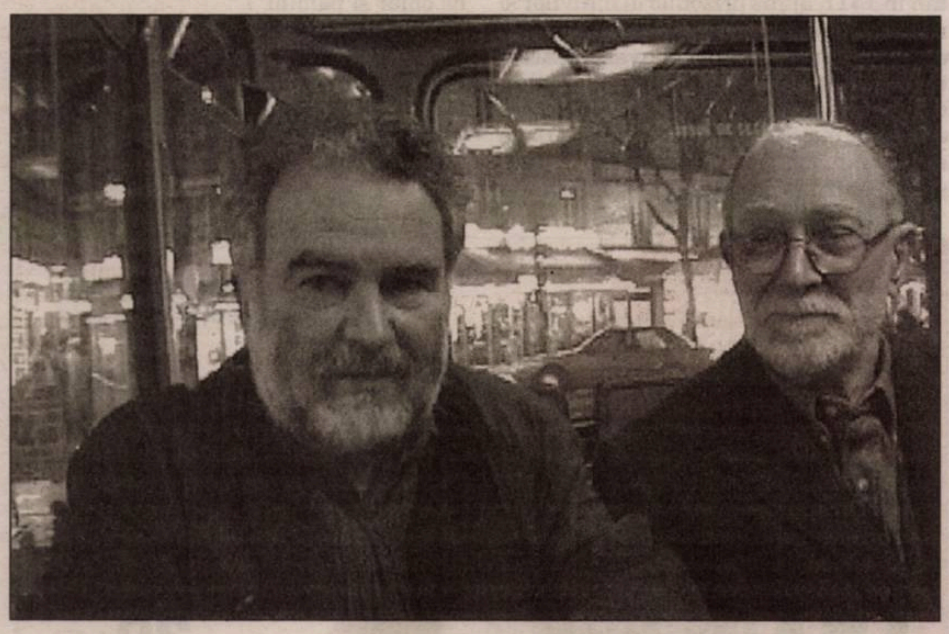

Viața i-a fost demnă. Nu a avut nimic dintr-un călugăr, dar nici dintr-un monden fără busolă. De aceea s-a descoperit mai cu seamă după tragedia din '68 și după invadarea Cehoslovaciei, semnînd, „în spiritul timpului", spectacolele sale poate cele mai reprezentative: *Musgrave, Regele Lear, Woyzzeck*. Dar, pentru mine, niciunde nu l-am recunoscut mai deplin decît în *Vicarul,* piesa lui Rolf Hochhuth unde etica și politica se asociau. Acolo i-am intuit autoportretul. Fără a se constitui în model exemplar sau a adopta discursuri moralizatoare, el este personalitatea cea mai apropiată, de care niciodată nu m-am îndoit. Îl iubesc cum l-am iubit dintotdeauna pe Camus. La amîndoi, opera e importantă, dar numai asociată artistului și condiției sale. Omul și opera reunite, indisociabile. Radu respectă viața și contrastele ei, fiind totodată ironic și lucid, un om deplin dăruit existenței și în același timp un om de teatru ce se îndoiește de teatru. Poate chiar că iubește viața mai mult decît scena, însă, fără îndoială, el o hrănește, de cînd îl știu, tocmai din această iubire. Din acest respect pentru amîndouă, reunite.

Am plecat din țară împreună și într-o seară de început de an 1974 am coborît împreună Les Champs-Élysées și am înțeles că ne angajaserăm, fiecare într-un alt loc, pe drumul exilului. Ne-am revăzut cîțiva ani mai tîrziu și, stînd față în față, bucuroși, într-o cafenea celebră, la Closerie des Lilas, frecventată de nume celebre înscrise pe mese, el îmi spune: „Cît sîntem de bine aici, cu o bere și o salată, așezați la masa...", pentru a completa, în hohote de rîs, „...lui Lenin!" Întîlnirile s-au succedat, la Paris, Nancy, Stockholm... Și apoi, la începutul anilor '90, am revenit la București pentru a face împreună un spectacol, *Celălalt Cioran*: și azi mi-l amintesc. Eram asociați și, amîndoi, îl ajutam pe Ovidiu Iuliu Moldovan să se regăsească. N-am reușit. Dar vorbele lui Cioran mi-au rămas înscrise în memorie, iar repetițiile cu Radu Penciulescu, căreia i se asocia pe atunci tînăra Alexandra Badea, s-au constituit în adevărate evenimente autobiografice. Amprente ale teatrului din interior.

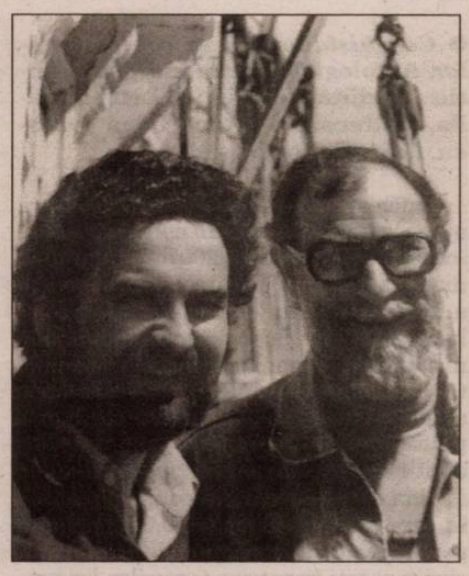

O viață a trecut de la seara aceea de la 2 Mai și fiecare regăsire cu Radu a confirmat evaluarea profesorului italian. La Radu, nu doar interiorul era curat și agitat, ci și vocea, privirea, brațele. Un echilibru unic. Relația cu viața și cu teatrul, cu oamenii și cu piesele, căci el a privit față în față lumea. Și de aceea, deseori, l-am asimilat cu modelul latin descris de Seneca, drept, dar neeroic, intransigent, dar nu inchizitorial, tandru, dar și exigent. Mulți îl iubesc încă.

Radu dispare azi, cînd nu mai are aer să respire.

Paris, 20 martie 2019

„Omul fără dileme e creatorul
tuturor dictaturilor, de dreapta sau de stînga.
E marele organizator, marele pedagog,
marele vindecător."

Andrei Pleșu, 1993

DILEMA VECHE

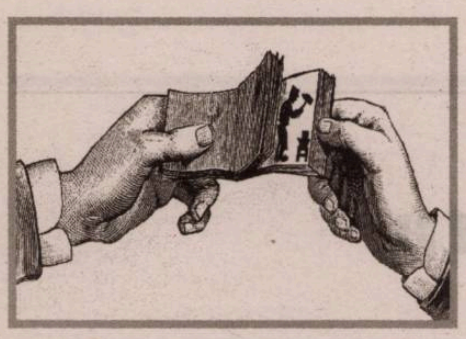

Marius CHIVU

feedbook

Cruda decădere a Imperiului Aztec

● ***Conchistadorii prin ochii aztecilor. Antologie de texte indigene*, ediție îngrijită de Miguel Leon-Portilla, traducere de Anca Irina Ionescu, Editura Corint, 2019.**

Conchistadorului Francisco Pizzaro, ajuns la Cajamarca pe 15 noiembrie 1532 însoțit de mai puțin de 200 de soldați spanioli, i-a trebuit o jumătate de oră pentru a înfrînge armata de 80.000 de incași a lui Atahualpa, într-o ambuscadă în care nici un soldat spaniol nu și-a pierdut viața. Un deceniu mai devreme însă, pe 13 august 1521, asediul inițiat de conchistadorul Hernando Cortés asupra Tenochtitlánului, metropola aztecă, se încheia abia după 80 de zile de lupte crîncene în care au murit peste 270.000 de indigeni luptînd cu ciomege, sulițe, lănci, arcuri și săgeți împotriva tunurilor, brigantinelor și archebuzelor spaniole. Această diferență majoră în felul în care au căzut imperiile aztec și incaș în confruntarea lor cu conchistadorii arată o desfășurare a evenimentelor istorice mai complexă decît, poate, ne-am fi imaginat. De aceea, pe lîngă faimoasele istorii scrise de Bernal Diaz del Castillo sau, mai tîrziu, de William H. Prescott, cronicile indigenilor vin să compleze unul dintre cele mai impresionante momente din istoria umanității: Conchista asupra continentului cunoscut astăzi sub numele de America Latină.

Cartea de față adună o selecție semnificativă, deopotrivă documentar și literar, din relatările indigene, scrise în limba nahuatl, datînd din primii ani de după căderea capitalei aztece. *Codex Florentinus*, principala scriere indigenă, *Historia de Tlaxcala, Cronica Mexicana, Codez Ramírez, Codez Aubin* plus multe cîntece de jale și cîteva jalbe în care urmașii lui Montezuma se plîngeau regelui Filip al II-lea al Spaniei de abuzurile judecătorilor și guvernatorilor săi. Relatările încep cu cîțiva ani înainte de sosirea spaniolilor (consemnînd semnele prevestitoare, nimic altceva decît manifestări astrale încă misterioase: traseul unei comete, o ploaie de meteoriți ș.a.) și se termină după cucerirea cetății, cînd epidemia de variolă s-a extins ca o replică a războiului, făcînd ravagii mai bine de două luni. Preoți și cărturari nativi, dar și mulți autori anonimi, supraviețuitori ai epidemiei, persecuțiilor și omorurilor ce au urmat ultimei bătălii, au lăsat astfel consemnată perspectiva învinșilor: de la uimirea întîlnirii cu o civilizație superioară, prin neputința confruntării și nedumerirea de a se vedea masacrați, pînă la traiul sub talpa învingătorilor.

Chiar dacă aceste relatări indigene acoperă o perioadă relativ scurtă de timp, cei doi ani trecuți de la debarcare (22 aprilie 1519) pînă la cucerire (13 august 1521), ele dau măsura deopotrivă a extraordinarei întîlniri și a dramatismului confruntării dintre cele două imperii, două culturi și civilizații, de vîrste diferite, dar ambele aflate la apogeu. Ciocnirea nu este doar armată, ci, mai ales, morală și religioasă. Rareori istoria a consemnat uluirea indigenilor în fața civilizației cu mai multă candoare. Un imperiu aztec crescut și întărit prin războaie tribale de mare cruzime și pe sacrificii umane se arată dintr-odată deopotrivă fascinat, înfricoșat și neputincios în fața unor semeni cu „trupurile acoperite de li se văd numai fețele cu pielea albă ca făcută din var" pe care-i percep ca pe zei coborîți din cer. Întîlnirea dintre cele două rase, culturi și civilizații este înduioșătoare și dă o notă cu atît mai teribilă Conchistei: pentru azteci, corăbiile spaniolilor sînt niște „turnuri ce plutesc pe valurile mării", ogarii sînt „pătați ca leoparzii", iar mastifii – „mici lei" (cînd spaniolii au întîlnit pentru prima dată o turmă de lame le-au spus „micuțele cămile"), iar cînd văd pentru prima dată caii îi descriu ca pe niște „cerbi înalți pînă la acoperișul casei" – iată descrierea completă a cailor: „Aceste animale sînt gătite cu mulți clopoței mici. Cînd galopează, clopoțeii fac un zgomot puternic, iar «cerbii» fornăie și asudă foarte mult, sudoarea li se scurge în șiroaie de pe trupuri. Spuma de pe botul lor cade pe pămînt, se revarsă în picături groase. Fac mult zgomot cînd fug, se aude mare zarvă, ca și cînd ar ploua cu pietre pe pămînt. Și acolo unde și-au lăsat urmele copitelor, pămîntul este plin de găuri și cicatrice, se deschide întotdeauna cînd îl ating copitele lor." Aztecii nu cunoșteau fierul („zeii umblă îmbrăcați și încălțați în fier") și nici praful de pușcă („armele lor care aruncă scîntei și o ploaie de foc"), dar nici uimirea spaniolilor nu este mai prejos la vederea unui imperiu atît de bine organizat și a cărui metropolă, Tenochtitlán, număra zeci de clădiri și peste un sfert de milion de locuitori ce vorbeau limbi diferite.

Aztecii credeau că zeul Quetzalcoatl s-a întors de pe mare ca să-și ia în primire Imperiul și Cetatea, așa cum promiteau tradiția și cronicile. Confruntat cu o rasă superioară, regele Montezuma i-a primit pe spaniolii cu părul tuns și bărbi lungi nu doar ca pe niște oaspeți, ci ca pe zeii cărora era onorat să le ofere tronul. Naiv, supus și fricos – de fapt, extrem de credincios și de umil –, Montezuma considera că el doar „ținuse locul" zeului absent. Episodul întîmpinării, cînd regele aztec își trimite solii cu podoabe, cu flori și fructe, cu *tortillas* și ouă de găinușe, este de o mare delicatețe, așa cum testarea puterii spaniolilor prin trimiterea unor magicieni să le facă vrăji este cît se poate de înduioșătoare („O, stăpîne, nu ne putem pune cu ei, noi sîntem niște nimicuri!"). Prima întîlnire dintre Montezuma și Hernando Cortés, emoționantă prin sugestia revelației divine, dă măsura confruntării celor două perspective religioase asupra lumii, dintre care una va trebui să dispară. Însă, spre deosebire de regele incaș Atahualpa, creștinat și condamnat de conchistadori la moarte prin strangulare în urma unui proces înscenat cu mai multe capete de acuzare false (știre care l-a indignat pe regele Filip al II-lea), nu se știe exact cum a murit Montezuma.

Un aspect foarte interesat este faptul că spaniolii și aztecii puteau comunica cu ajutorul unei indigene pe nume La Malinche și al unui spaniol pe nume Jeronimo de Aguilar. La Malinche era o femeie băștinașă care vorbea nahuatl și aztecă și care se alăturase de bunăvoie spaniolilor (aceștia îi spuneau Doña Marina), slujindu-i cu devotament ca interpretă pe toată perioada Conchistei. Aguilar era un corăbier care naufragise în Yucatan în 1511, ajuns prizonierul nativilor și răscumpărat de Cortés opt ani mai tîrziu, cînd deja învățase limba mayașilor. Actul traducerii se desfășura astfel: La Malinche tălmăcea din nahuatl, limba solilor azteci, în mayașă pentru Aguilar care, la rîndul său, traducea din mayașă în spaniolă pentru conchistadori. (Conform lui William H. Prescott, cînd capelanul dominican al lui Francisco Pizzaro i-a vorbit lui Atahualpa despre Sfînta Trinitate, crucificare, înviere și mîntuire, despre apostoli și Papă, se pare că interpretul indigen, lipsindu-i noțiunile religioase, a făcut o traducere aproximativă care l-a lăsat confuz pe regele incaș.)

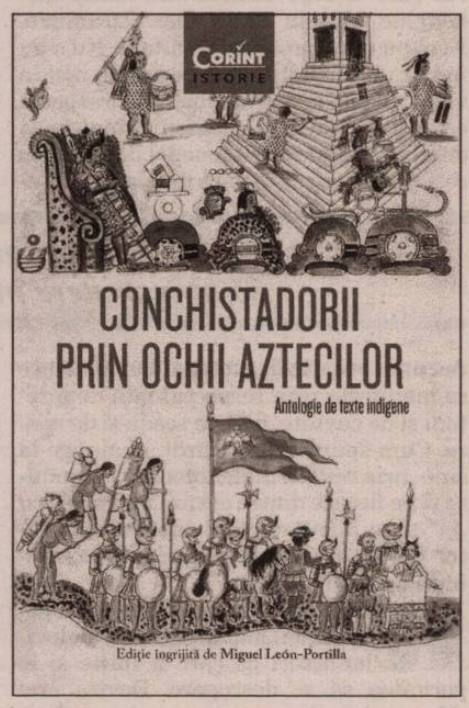

Cronicile capătă dramatismul marilor poeme epice atunci cînd descriu marșurile și confruntările armate dintre azteci și spaniolii cărora li se alăturaseră tlaxcaltecii, indigenii asupriți de azteci: masacrul de la Cholula (unde chilultecii află cu stupoare că zeul spaniolilor este mai puternic decît zeul lor), ambuscada nocturnă de la Tlacopan cînd spaniolii și-au pierdut trei sferturi din armată, masacrul de la Canalul Toltecilor, sacrificiile celor 53 de prizonieri spanioli de la Yacacolco („aztecii au așezat capetele spaniolilor și ale cailor în șiruri pe țepuse în așa fel încît fețele să fie întoarse spre soare") și, în fine, asediul prelungit asupra Tenochtitlánului („singura hrană erau șopîrlele, rîndunelele, cocenii de porumb și ierburile sărate de pe lac; oamenii mîncau și nuferi, mîncau și cele mai amare ierburi, ba chiar și pămînt").

Cronicile indigenilor mexicani alcătuiesc o mărturie impresionantă și, cumva, plină de învățăminte. În vasta alcătuire și posibila expansiune a Universului, omenirea de azi este un posibil Imperiu Aztec.

> *„Armele lor care aruncă scîntei și o ploaie de foc."*

PUBLICITATE

Doris MIRONESCU

pe de altă carte

Poetul în universul Star Wars

● **Radu Andriescu, *Jedi de provincie*, Casa de Editură Max Blecher, 2018.**

Tinde să fie un clișeu a vorbi despre „discreția“ unui scriitor, iar de la un punct încolo devine chiar un deserviciu. Radu Andriescu nu este un scriitor discret, în sensul în care sînt omagiați uneori provincialii timizi, care își lucrează opera în singurătate, avînd parte de o recunoaștere întotdeauna întîrziată și inevitabil condescendentă. Dimpotrivă, e unul dintre cei mai respectați poeți ai generației sale și, totodată, un individualist care evadează din bilanțurile generaționale și regionale. Avînd o voce inconfundabilă datorită volumelor sale mai vechi *Sfîrșitul drumului, începutul călătoriei*, *Punțile Stalinskaia* sau *Pădurea metalurgică*, Radu Andriescu traversează de ceva timp o remarcabilă creștere de formă. După o pauză de creație de vreo șase ani, el a revenit în 2016 publicînd, în doi ani succesivi, două cărți proaspete, un fel de romane-poem despre personaje ficționale, dar identificabile în filigranul biografiei lirice pe care poetul și-a compus-o în tot acest timp: *Cînd nu mai e aer* și *Gerul dintre ei*. Iar anul trecut a venit un volum „personal“, în care Andriescu vorbește din nou în nume propriu, un volum valoros, care trebuie să rețină atenția: *Jedi de provincie*.

În el, Andriescu se proiectează ca Jedi, războinic cu sabie. Dar modelul său, mi se pare, este mai curînd clasicul Yoda din trilogia originală *Star Wars*, monstruleț acrobatic care vorbește pe dos, iar nu Jedi-i statuari din *prequel*-ul din 1999 *The Phantom Menace*, jucați de alde Liam Neeson și Ewan MacGregor. Dacă eroul său e un Jedi, e unul caraghios ca Yoda, inadecvat, care se bate cu fluturii „printre pîlcurile de ceapa-ciorii“ sau își trîntește sabia de servieta plină cu acte. Legătura cu universul *Star Wars* este, de fapt, personală și pornește de la o poveste optzecistă, din vremea cînd autorul făcea naveta la Pașcani, la un liceu muncitoresc. Acolo, un elev mediocru, lovit în cap de o bară de neon (asemănătoare, se știe, cu săbiile Jedi) desprinsă din tavan, începe brusc să ia note bune, ceea ce trezește reverii pedagogice violente: poate că elevii trebuie bătuți cu neonul ca să se deștepte. Deci un Jedi provincial este profesorul care, în fața realității mîloase, tinde să accepte eșecul profesional, să se resemneze, să devină și el un bătăuș de elevi, ca toți ceilalți.

Dar această anecdotă riscă să dea o imagine greșită despre poezia lui Radu Andriescu, care nu e narativă decît rareori, și atunci cu un aer de comedie *deadpan*. În general, poeziile sale focalizează pe detalii reale, care par absurde, dar nu sînt: „îmi pun dimineața morcovul pe cap / și merg la curs“; „stolul de drone zboară tihnit, / pe cerul limpede“; „pînă să vină taxiul, / țigara bucșită cu salpetru / arde de tot“. El face parte din acea școală de poeți – nu chiar așa de bine reprezentată cum s-ar crede după patru decenii de „poezie a realului“ – care crede într-o etică a dicțiunii poetice și evită retorica și „semnificativul“, preferînd revelația în doi peri, iluminarea ambiguă, metanoia îndoielnică, de trei parale. *Feeling*-ul general este unul de provizorat dureros, de șubrezenie generală, insinuată în lucruri ca și în amintiri: „Mă tem că locul în care nu vreau să fiu / e chiar aici, acum, cînd plouă / și e frig / și nu mai știu la ce folosesc lucrurile permanente, / în viața unui om“. Poetul se plînge că e „obosit și redundant“, înregistrează dese stări de „hipotermie sufletească“ și constată reziduuri afective dureroase în epoca hi-tech: „sînt făcut din plastic, dar mă doare“. Inevitabil, inspirația suferă. Poetul contemplă „hîrtia perfectă, fără litere, / dintr-un unghi mort“ și visează refugiul creator „într-un loc gol. / Cel mai gol loc / pe care și-l poate permite / fără să cadă / în anxietăți inutile. / [...] Unul golit doar / de lucruri și umbre mișcătoare, / de unități lexicale și legi gramaticale. / Are nevoie / de așa un gol, mai mic, / care să nu permită expresii frumoase“. Acest loc gol, auster, trebuie să fie spațiul propriei interiorități, de aceea nu tolerează frumusețea de confecție. E un spațiu de maximă intimitate, dureros la atingere, sensibil ca nitroglicerina (mai puțin stabilă decît trinitrotoluenul, am verificat!).

Radu Andriescu se simte incomod atunci cînd trebuie să se prezinte pe sine, deși poezia e genul subiectiv, n-ai ce-i face. El detestă egotismul și refuză mitul personal, ceea ce-l face atipic într-un peisaj plini de douămiiști automitologizanți. De aceea se ascunde sub chipuri de împrumut, mai toate comice, și își cere scuze pentru imaginația sa livrescă: „mă ascund și acum / în spatele unor personaje. / Le spun erou sau jedi, de-o vreme / și caut alibiuri prin cărți“. În compensație, invocă embleme din alte mitologii, de la unele veritabile, dar întotdeauna marginal-exotice (cea islandeză, prin motanul Jola, cea irlandeză, prin eroul Cuchulainn), la altele, culturale: limba toki pona, baronul Hans Phaal, bavareza Raue Elsa, frații banditi Dalton, compozitorul Hugues le Bars. Produce un jazz frenetic al asocierilor culturale, făcînd să nu-i poți citi poeziile fără YouTube și Google. Adevărul e că mare parte din poezia de azi te trimite la astfel de bibliografie colorată, plină de energie gîfîitoare, care te împiedică să auzi vocea proprie a poetului. Tind însă să cred că, la Radu Andriescu, acest camuflaj cultural nu vine din lipsa de soluții, ci dintr-o mare exigență etică. Poemele sale iscusite mixează aluzii intermediatice și reminiscențe personale, protejînd sensibilitatea ultimelor prin ingeniozitatea celorlalte. Rezultatul e o poezie admirabilă, adevărată tocmai pentru că e atît de ingenioasă.

***Doris Mironescu** este critic literar. Cea mai recentă carte publicată:* Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei, *Editura Humanitas, 2018.*

PUBLICITATE

adevărul

BEST SELLER

CĂDEREA CONSTANTINOPOLELUI

Cea mai vândută carte din beletristica românească

Luni, 25 martie volumul 1

Luni, 1 aprlie volumul 2

Luni, 8 aprlie volumul 3

preț pachet ziar + 1 carte 17 lei

Numai cu „Adevărul“, la toate punctele de difuzare a presei

Victor MOROZOV

dilematograf

O comedie inteligentă

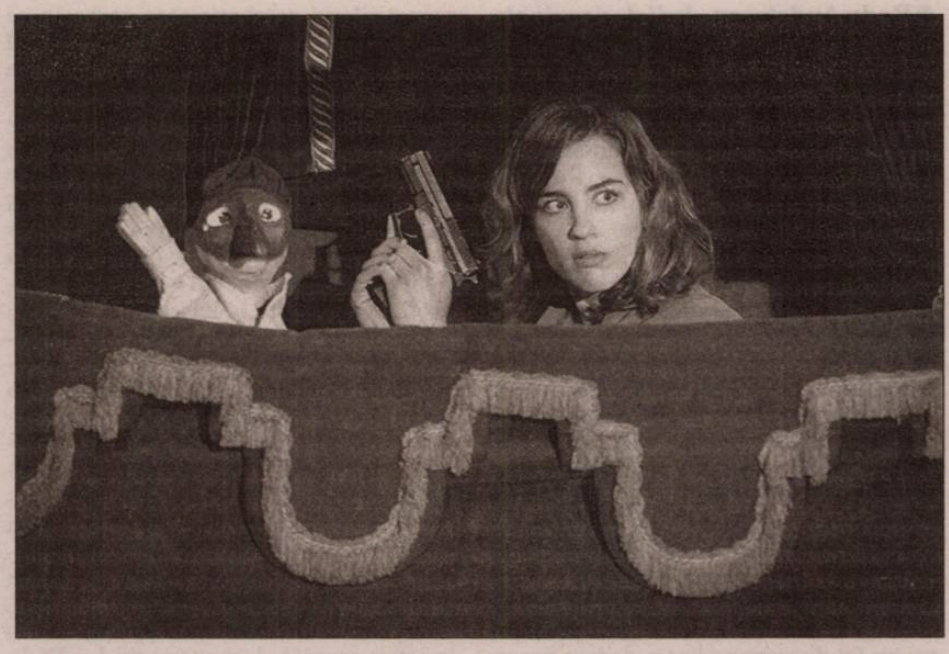

● ***En liberté ! / În libertate!* (Franța, 2018), de Pierre Salvadori.**

Unele comedii te fac să rîzi, iar altele te fac să gîndești: primele au o măiestrie a gagului, celelalte își temperează umorul cu o melancolie existențială, care te readuce cu picioarele pe pămînt. Între ele, comediile inteligente le fac pe ambele, și chiar mai mult: cultivă o voluptate a umorului, riscă prin scene în care hohotul de rîs se învecinează cu tristețea fină, trec totul prin sita lucidă a deriziunii etc. *En liberté ! / În libertate!* aparține acestei ultime categorii. E un film care arată că disprețul cinema-ului „de artă" pentru comedie, precum și relegarea ei înspre zona de simplu divertisment sînt obiceiuri de lepădat.

Există mai multe pariuri pe care regizorul Pierre Salvadori (n. 1964) le cîștigă făcînd acest film. Unul e pariul cu narațiunea. La începutul filmului, lucrurile își urmează cursul normal: polițiștii revin în glorie din misiuni, vinovații merg la închisoare, copiii adorm cu gîndul la isprăvile curajoase ale părinților. Dar totul se strică atunci cînd Yvonne, văduva unui polițist-erou, descoperă că faptele de arme ale soțului nu erau chiar ireproșabile, din contra: agentul mort la datorie nu era nimic altceva decît un polițist corupt, care a băgat în închisoare un nevinovat. Cînd nevinovatul iese din pușcărie, nu mai e un cetățean model: e un om distrus pus pe distrugere, iar datoria morală a Yvonnei e să îl protejeze.

E ușor să dezvălui prea mult – sau insuficient – din acțiune, pentru că verva lui Salvadori, gustul lui pentru măști și *faux semblants,* nu prea lasă loc de respiro, nici de certitudini. Paradoxul filmului – și totodată o bună parte din meritul său – ține de faptul că totul pornește de la o teză: cum să continui să trăiești atunci cînd afli că viața ta a fost o minciună? O teză însă repede dizolvată în progresia energică a acțiunii și în gagurile ei suculente (a se vedea scena jafului într-un costum de latex ilar). În fond, nu știu cît de mult are de spus *En liberté !* cu privire la societatea de azi, dar cu siguranță spune două sau trei lucruri despre oamenii ei. E un alt pariu cîștigat de Salvadori, care își tratează personajele cu tandrețe, evitînd orice impuls arogant, orice lecție de moralist. Fiecare primește partea sa de caraghioslîc și de dramă (lucrurile basculînd repede dintr-una în cealaltă): văduva decisă să repare lucrurile, polițistul timid care o curtează, halucinatul ieșit din închisoare, nevasta care îl așteaptă acasă. Nici o slăbiciune, însă, nu e prilej de fault. Iată o poziție pe care aș vrea să o întîlnesc mai des în cinema-ul de autor de azi: un regizor umil, care lucrează cu material uman, bricolînd pe baza destinelor mărunte (al meu, al tău etc.) compuse din încercări eșuate de a face bine și regrete.

En liberté ! beneficiază – e al treilea pariu – de pe urma unor actori care știu ce fac. Adèle Haenel în primul rînd, de-a dreptul magnetizantă, confirmînd în rolul lui Yvonne – aici colegă senzuală, aici umăr pe care să plîngi – că e cea mai în formă tînără actriță franceză de azi. Haenel este mai mult decît un chip pe care-l recunoști: e o prezență aparte. În jurul ei, Damien Bonnard interpretează un personaj plin de autoderiziune, la antipozi față de rolul plin de complexitate încordată din *Rester vertical* al lui Alain Guiraudie. Pio Marmaï îl joacă pe vinovatul fără vină întors acasă la soție (Audrey Tautou într-un rol discret): personajul lui Marmaï – surprinzător, alunecos – m-a dus cu gîndul pînă la piesa lui Calderón *Viața e vis* – și la acel protagonist închis la rîndul său vreme îndelungată, și care, odată liber, creează haos în lume.

Sigur, e o comparație poate îndrăzneață – dar nu lipsită de temei: întîi, pentru că Salvadori pornește și el de la o idee forte, iar filmul constituie experimentarea acestei idei. Apoi, pentru că *En liberté !* nu e chiar străin de cultura înaltă, iar dacă pare izbutit, este pentru că amestecă elementele unui cinema *de autor (plot* ingenios și subtil, actori distribuiți în roluri decalate etc.) cu un cinema *popular*. Filmul este urmașul unor producții nepretențioase – dar inventive – ale anilor '80-'90, genul de program difuzat sîmbătă seara. Pățanii trăsnite de comisariat, glume picante despre fauna diversă a secțiilor de poliție – iată genul de folclor explorat de Salvadori.

De altfel, să fie oare o simplă coincidență faptul că cele mai bune patru comedii franceze ale lui 2018 – ca să nu zic (printre) cele mai bune patru *filme* franceze ale lui 2018 – sînt, toate, despre polițiști (sau mai bine zis *polițai)?* Pe lîngă *En liberté !*, e vorba despre *Au poste!* (altă comedie de comisariat, r. Quentin Dupieux), *Paul Sanchez est revenu!* (r. Patricia Mazuy) și miniseria lui Bruno Dumont *Coincoin et les Z'inhumains*. Revenirea în forță a figurii polițaiului, izvor de poantă și mitologii, ar merita investigată. Mă mulțumesc pentru moment să constat doar că titlurile de mai sus reprezintă alternative binevenite la un cinema scorțos și academic plimbat prin marile festivaluri. Între ele, filmul lui Salvadori mizează pe o poveste *emoționantă* (să nu ne fie frică de vorbe mari) – și o face *en toute liberté*.

En liberté ! / În libertate! rulează în cinematografe începînd cu 29 martie.

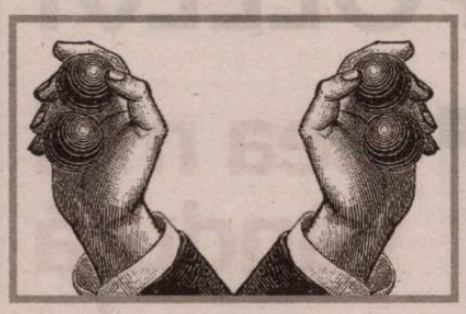

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Un vis împlinit

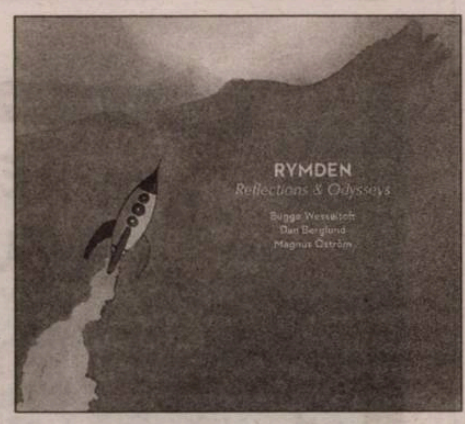

● **Rymden, *Reflections And Odysseys*, Jazzland, 2019.**

Proiectul Rymden e un vis împlinit pentru fanii jazz-ului scandinav. Supraviețuitorii Esbjörn Svensson Trio – basistul Dan Berglund și tobosarul Magnus Öström – îl adoptă, recompletînd astfel formula de trio, pe unul dintre principalii inovatori ai pianului nu-jazz, norvegianul Bugge Wesseltoft. Toți trei ne-au vizitat cu proiectele proprii, iar în curînd vom avea ocazia să vedem ceea ce blasfemic am putea numi trio-ul post-E.S.T. „Busseltoft" își drămuiește aici echitabil efortul între a invoca spiritul răposatului Svensson și cel de a împinge idei derivate din acel New Conception of Jazz cu care a colindat Europa în ultimii ani, hibridizînd jazz-ul cu muzica de dans.

E vorba, în acest proiect, de ceva mai mult decît combinații precum Queen-Adam Lambert ori The Doors-Ian Astbury – necesitatea alegerii unui nou nume de proiect era evidentă, însă e și menită să evidențieze că nu e vorba de vreo substituție, ci de închegarea unei noi ființe muzicale. Nirvana reformați cu Mark Lanegan la voce, asta ar fi o analogie mai potrivită. Ceva nou alcătuit dintr-o nouă perspectivă asupra vechiului și cunoscutului, o alăturare legitimată de legi ale naturii. În multe privințe pare un proiect a cărui formare era inevitabilă, deși a luat pe toată lumea prin surprindere.

Grupul s-a lansat fără vîlvă, ca o surpriză oferită publicului cîtorva dintre festivalurile mari ale anului trecut (inclusiv London Jazz Fest). Rezultatul e ceva mai rock și mai ritmat decît formatul E.S.T., consecință naturală a direcțiilor în care au apucat proiectele separate ale lui Berglund și Öström, cochetînd adesea cu un hibrid de Pink Floyd și jazz. Surprinzător oarecum, Wesseltoft e cel care îi ține pe cei doi în spațiul jazz și pare să domine acest proiect cu un pian foarte incisiv. Poate că Berglund și Öström s-au ținut pînă acum departe de formatul piano trio așteptînd momentul oportun pentru reconsiderarea propusă aici. Wesseltoft aduce cu el un pian adesea alert, cu impact imediat și prezență impunătoare, uneori electrificat, însă în cîteva cazuri se subordonează și așteptărilor celor care văd aici o continuare a E.S.T.

Compozițiile sînt echitabil împărțite între protagoniști. Piesa „Orbiting" e aproape un Wesseltoft solo-ambiental, ca și atmosfericul *space-jazz* intitulat „The Celestial Dog and the Funeral Ship". „Rak the Abyss" și „Bergen" aparțin tobosarului și invocă prin atmosferă asperitățile geografice ale Scandinaviei, cu ritmuri rock, elemente folk și influențe Weather Report. „Pitter Patter" e un jazz rock compus de Berglund, alert, smucit, apropiat de propriul său proiect (cea mai *heavy* tulpină crescută din E.S.T.). „The Lugubrious Youth of Lucky Luke" e obligatoriul autotribut E.S.T. Pînă la urmă, toți membrii au ocazia să strălucească, se manifestă aici suficientă nostalgie răscolită, dar și suficientă reinventare încît să sperăm într-o permanentizare a acestei colaborări.

O sugerează și numele proiectului, avem pe alocuri o propunere pentru ce ar putea însemna termenul *space-jazz, space-rock*-ul fiind deja un gen consacrat care își găsește aici o replică ce ar putea servi drept coloană sonoră jazz a unui *remake* la *Odiseea spațială (post-)2001.* Ar putea fi vorba de cel mai important grup lansat anul trecut și o nouă paradigmă a jazz-ului european. Totuși, Wesseltoft nu e tocmai o garanție a loialității, fiind mereu în căutarea de noi antreprize. Ne rămîne să sperăm că pentru acest proiect există un plan cu bătaie mai lungă, e destul de probabil că Esbjörn Svensson și-ar fi dorit ca acest proiect să existe și să construiască pe moștenirea sa.

***Rymden** vor concerta pe 27 mai, în cadrul seriei de concerte Jazz Nouveau, în Clubul Control din București.*

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

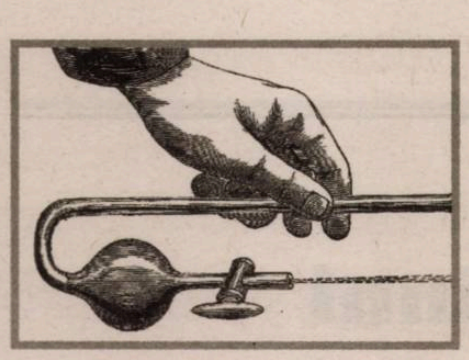

Oana STOICA

rosencrantz & co

Eliza și Patrick

● ***Eliza visează* de Mihaela Michailov. Regia și coregrafia: Florin Fieroiu. Scenografia: Corina Grămoșteanu. Asistent scenografie: Alexandra Constantin. Muzică și *sound design:* Vlaicu Golcea. Ilustrația: Corina Drăgan. Cu: Eliza Teofănescu, Marius Nănău, Gabi Costin / Voicu Hetel, Ilinca Atanasiu, Andra Mirescu, Denis Hanganu, Idris Clate, Mădălina Dorobanțu și Nicolae Dumitru. Teatrul „Ion Creangă".**

Teatrul autohton pentru copii se află într-un proces de redefinire a modului de gîndire și exprimare performativă. Ce teme pot fi abordate pe scenă astfel încît ele să răspundă nevoii de educare a copilului, dar și unor probleme concrete cu care acesta se întîlnește în viața reală? Ce formule performative sînt potrivite pentru subiectele tratate? Cum se dezvoltă interesul pentru limbaje artistice perfect. Schimbările produse în obișnuințele sale, dar și dorul de mama fac ca Eliza să aibă coșmaruri în care tărîmul viselor, populat de „spiriduși-visorogi" eterici și alte ființe magice, este în pericol din cauza unei caracatițe îmbulinate. O luptă între binele și răul astfel reprezentate aduce în visele Elizei nu doar personaje de lumină, culoare și curbe, ci și pe mama cea devenită inaccesibilă în spațiul lumii materiale. Și mama, ca orice mamă, chiar dacă trăiește numai în vis, repune lumea în matcă, liniștește copila și îi alungă coșmarurile.

Spectacolul arată căile de evadare din suferință ale copilului – rolul fanteziei fiind important, mai ales în cazul copiilor mici, care pot relaționa mai degrabă cu o poveste decît cu realitatea – și felul în care adulții îl pot ajuta concret în această situație. Feerie destinată copiilor peste 5 ani, *Eliza visează* este în egală măsură un spectacol instructiv pentru adulții

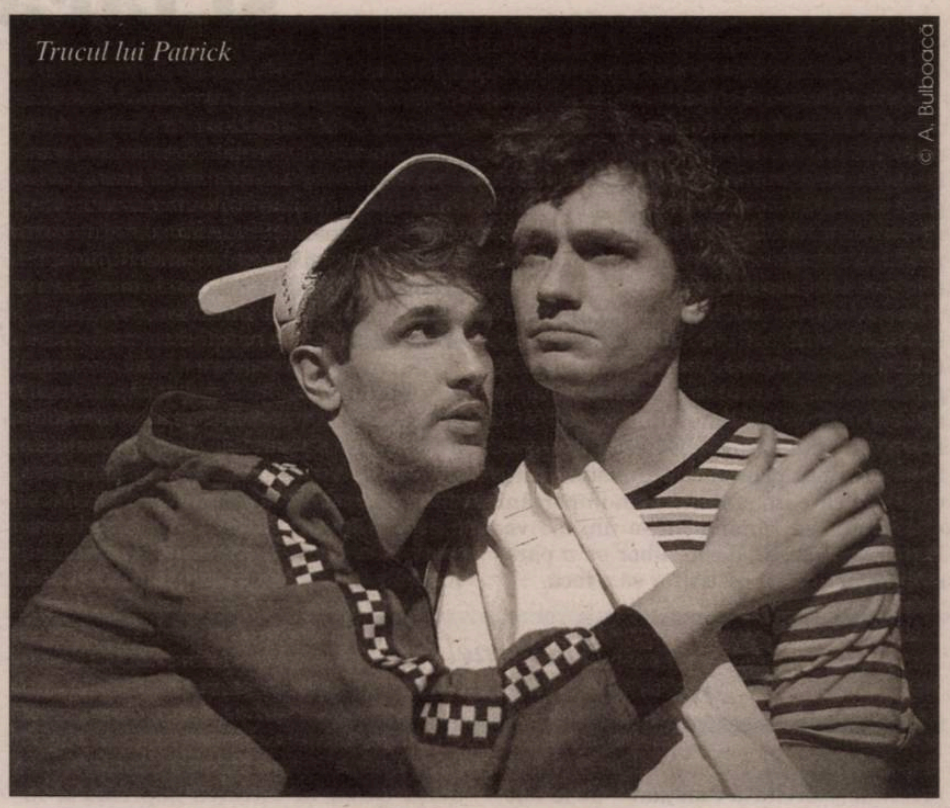

Trucul lui Patrick

© A. Bulboacă

A-l ajuta pe fratele său înseamnă a se ajuta pe sine.

noi, depășind clișeele spectacolelor pentru copii (narativitate simplă, teatralitate infantilizantă)?

La Teatrul „Ion Creangă" din București, Florin Fieroiu a creat un basm modern, diafan ca imagine (datorită coregrafiei care fluidizează mișcările personajelor), surprinzător ca sunet (un univers sonor contemporan creat de Vlaicu Golcea, atipic în peisajul local al producțiilor pentru copii) și consistent în conținut. *Eliza visează* are la bază un text de Mihaela Michailov, o poveste despre modul în care un copil înfruntă unul dintre momentele nedrepte ale vieții: pierderea mamei. Spectacolul nu este o tragedie, căci nu analizează pierderea în sine, ci felul în care fetița internalizează situația, gestionează durerea și se adaptează unei realități astfel substanțial modificate. Eliza locuiește împreună cu tatăl său, care preia rolul mamei în acțiunile zilnice (pregătit pentru școală, hrănit, făcut lecții, adormit copila), fără a o putea înlocui care trebuie să sprijine un copil în cazul unei traume. Pierderea cuiva drag, chiar și a unui animal de companie, generează tsunami-uri emoționale pe care cel mic nu le poate gestiona singur. Imaginația, poveștile și sprijinul unui adult fac mai ușoară traversarea unei situații dificile de către copil, fără să lase (prea multe) sechele emoționale.

● ***Trucul lui Patrick* de Kristo Šagor, traducerea: Ciprian Marinescu. Regia: Maria Colțeanu. Scenografia: Matei Vladimir Colțeanu. Grafica video: Andrei Stamate. Muzica: Ovidiu Savu. Coregrafie: Andreea Novac. Cu: Emilian Mârnea, Răzvan Krem Alexe. Teatrul de Comedie.**

Trucul lui Patrick este tot o poveste despre un copil aflat într-o situație dificilă, pe care adulții îl lasă să o gestioneze singur. Spre deosebire de Eliza, Patrick nu pierde pe nimeni, dimpotrivă, va primi un frățior. Doar că acest frățior, despre care află din întîmplare, va avea un handicap. La cei 11 ani ai săi, Patrick trebuie să se împace cu ideea de frate, cu toate bucuriile și necazurile ce decurg de aici, dar și să înțeleagă ce înseamnă dizabilitatea și ce consecințe are nu doar fizic, ci și în societate. El traversează toată gama de perspective, mai mult sau mai puțin obtuze, asupra persoanelor cu dizabilități, și fiecare dintre temerile sale este demontată de altcineva, un copil sau un adult. Astfel, Patrick își dezvoltă gîndirea și empatia, parcurgînd un traseu, de la frică la înțelegere. El se stabilizează emoțional și pricepe lucruri esențiale: nu doar că dizabilitatea nu este opusă normalului, prin urmare trebuie tratată ca o realitate diferită, nu anormală, ci și că ceea ce trebuie să se schimbe în raport cu fratele handicapat este perspectiva sa. A-l ajuta pe fratele său înseamnă a se ajuta pe sine, a-și schimba abordarea față de handicapul acestuia, a-și asuma un rol activ și protector în relația cu el. Din acest punct de vedere, Patrick este expresia evoluției (de dorit) a mentalului colectiv în raport cu persoanele cu dizabilități. Și cum atitudinile discriminatorii față de persoanele cu handicap se regăsesc pe scară largă în societatea românească, textul dramaturgului Kristo Šagor capătă aici alte nuanțe decît la el acasă, în Germania.

Spectacolul Ancăi Maria Colțeanu mizează pe universul copilăriei, care este supralicitat vizual, astfel încît include și lumea adulților. Camera lui Patrick, creată ca un spațiu de joacă, este ambivalentă: este destinată atît jocului realist, cît și celui imaginar, în care copiii sînt maeștri, dar pentru care își pierd abilitățile pe măsură ce cresc. Astfel, Patrick nu este singur în demersul de pregătire pentru viitoarele schimbări din viața sa, chiar dacă părinții nu îi sînt alături. Partener îi este chiar fratele nenăscut – un frate imaginar –, împreună cu care parcurge această aventură a cunoașterii. Emilian Mârnea (Patrick) și Răzvan Krem Alexe (fratele nenăscut, care „interpretează" și alte personaje) se joacă inventiv cu atributele copilăriei, cu inocența și alintul, cu teama și fanteziile (inclusiv cu personaje de animație), cu imitarea adulților ca modalitate de a învinge fricile (un rol important aici avîndu-l coregrafia Andreei Novac). Preluarea identității adulților în timpul jocului, pentru a reda discuțiile părinților, atenuează gravitatea informațiilor și duce la o înțelegere mai bună a deciziilor acestora. Este o formă instinctivă de terapie.

Dacă *Eliza visează* se adresează copiilor și adulților deopotrivă, *Trucul lui Patrick* este mai degrabă un spectacol pentru adulți. Dramele de familie nu sînt trăite exclusiv de părinți, dar aceștia tind uneori să uite că și cei mici resimt pierderile sau schimbările majore și că au nevoie de sprijinul adulților pentru a le face față.

© C. Olteanu

Eliza visează

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Robert SKIDELSKY

împotriva curentului

Marea Britanie – fără opțiuni și fără ieșire

Încercarea prelungită a Marii Britanii de a părăsi Uniunea Europeană a nimicit cele două iluzii cu care s-a hrănit lumea după sfîrșitul Războiului Rece: suveranitatea națională și integrarea economică – cele două „puncte finale“ gemene ale istoriei, după cum le-a numit Francis Fukuyama în celebrul său eseu din 1989.

Juridic vorbind, lumea constă în 191 de state suverane, care au aderat benevol la tratate, acorduri și asociații pentru a reglementa astfel relațiile dintre ele. Marea Britanie este unul dintre acestea. Eșecul ei de a părăsi UE în mod rezonabil reprezintă primul caz din istoria modernă în care un stat suveran important este forțat să rămînă într-o uniune voluntară deoarece, deși e liber să o părăsească, ar fi prea costisitor să o facă.

Toate eforturile prim-ministrului Theresa May din ultimele 30 de luni au urmărit respectarea votului popular de a părăsi Uniunea – formal, dar nu *de facto*. Strategie posibilă datorită faptului că niciodată nu a fost cu adevărat clar ce anume a ales Anglia să părăsească. UE, cu sistemele ei economice încîlcite și subordonate, seamănă mai degrabă cu o meduză amorfă decît cu o uniune politică și economică.

Pentru clasa politică britanică, testul de suveranitate națională nu este capacitatea de a părăsi UE, ci capacitatea de a o părăsi cu o perturbare minimă a „programului normal de lucru“ al integrării economice a Marii Britanii cu țările UE. Dar ce ne facem, atunci, cu cei care au votat pentru o rupere radicală a legăturilor Angliei cu UE?

© wikimedia commons

Guvernele UE răspund în fața votanților lor.

Constrîngerea trebuie înțeleasă ca o presiune exercitată constant – de la folosirea forței pînă la sancțiuni ușoare, economice și culturale –, iar suveranitatea unei țări se măsoară prin vulnerabilitatea sa la feluritele forme de coerciție la care poate fi supusă.

După aceste criterii, foarte puține dintre cele 191 de state sînt cu adevărat suverane, în sensul în care nu pot fi obligate să-și schimbe politicile sau forma de guvernămînt decît prin forță militară: SUA, China și Rusia, cu siguranță, și, poate, Japonia și India. Anglia și-a descoperit în mod dureros limitele propriei sale suveranități.

Rezultatul întrebării cu două variante simple de răspuns, cu care s-au confruntat votanții Marii Britanii în iunie 2016, la referendumul pentru Brexit, e aproape imposibil de implementat. Nu atît complicațiile negocierii noilor tratate reprezintă obstacolul principal, ci mai degrabă opinia politicienilor britanici, potrivit căreia costurile unei retrageri categorice din Uniune sînt prea mari.

Ajungem astfel la a doua iluzie: credința oarbă în virtutea supremă a integrării economice transfrontaliere, cu corolarul potrivit căruia frontierele naționale reprezintă obstacole în calea unei și mai bune integrări a piețelor. Din acest punct de vedere, unica funcție a statului-națiune este de a garanta că politica națională se conformează pieței, o viziune care consideră țările simple departamente ale unui guvern.

Dar, după cum a arătat în mod elocvent economistul de la Harvard Dani Rodrik, această viziune a statelor membre ca simple vehicule ale integrării globale ignoră faptul că guvernele moderne răspund, de regulă, pentru deciziile lor, în fața cetățenilor propriilor țări. E posibil ca, pe termen lung, toată lumea să aibă de cîștigat de pe urma integrării economice; pe termen scurt, însă, ea poate fi foarte nocivă, pe plan economic și cultural. De aceea, a apărut un conflict între integrarea economică și politicile democratice.

Arhitecții UE au văzut în statele-națiune membre, în primul rînd, instrumente juridice pentru consolidarea celor patru libertăți ale pieței unice: libera circulație a bunurilor, a capitalului, a serviciilor și a lucrătorilor. Dar guvernele UE răspund în fața votanților lor. Ele nu pot ignora costul integrării economice cu maiestuozitatea cu care o făceau predecesorii lor din secolul al XIX-lea, care dispuneau de electorate restrînse și de imperii vaste.

Europeniștii cu capul pe umeri cunosc de multă vreme problema deficitului democratic al UE – și, totuși, s-a făcut foarte puțin. Spre deosebire de economie, politica nu a migrat semnificativ dincolo de frontierele naționale. E, de aceea, logic ca europeniștii convinși, precum fostul ministru de Finanțe grec Yanis Varoufakis, să apeleze la crearea Statelor Unite ale Europei. Numai un parlament autentic, cu un președinte ales, în fața căruia să răspundă, poate legitima democratic o piață unică.

Dar ideea unor State Unite ale Europei este dincolo de o politică practicabilă. Nu poți legitima o democrație scriind, pur și simplu, o nouă Constituție. Votanții trebuie să-și însușească un sentiment de proprietate față de politica acestor state, iar acest simț al proprietății și al datoriei se dezvoltă organic, nu prin aplicarea unor prevederi.

De aceea, în pofida informațiilor suplimentare pe care le avem astăzi despre costurile și complicațiile ieșirii din UE, dezbaterea despre Brexit nu a progresat cu adevărat față de vara anului 2016. Jurnalistul britanic pro-Brexit Ambrose Evans-Pritchard a scris, pe 13 iunie 2016, în *The Daily Telegraph*, despre „alegerea elementară“ pe care o are de făcut Marea Britanie între „a reinstaura deplina autoguvernare a acestei națiuni sau a continua să trăim sub un regim supranațional supraordonat, condus de un Consiliu European pe care nici măcar nu l-am ales cu adevărat“.

Rodrik e de acord că „regulile UE necesare pentru a susține o piață europeană unică s-au extins cu mult dincolo de ceea ce poate fi susținut prin legitimare democratică“, dar rămîne optimist cu privire la posibilitatea apariției unei forme unice de guvernare europeană, care să susțină piața unică.

Întrebarea e dacă Anglia mai poate încă opta pentru o autoguvernare plauzibilă – căci pare prinsă într-o încurcătură fără scăpare. Dacă această vicisitudine se va resimți vreodată la nivelul mai vast al întregului electorat UE, asta va însemna sfîrșitul democrației liberale europene. Și, atunci, revenirea demonilor – proliferarea democrației iliberale, și mai rău de atît – nu va mai fi departe.

© wikimedia commons

Robert Skidelsky *este membru al Camerei Lorzilor a Marii Britanii și profesor emerit de Economie politică la Universitatea Warwick.*

© Project Syndicate, 2019
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

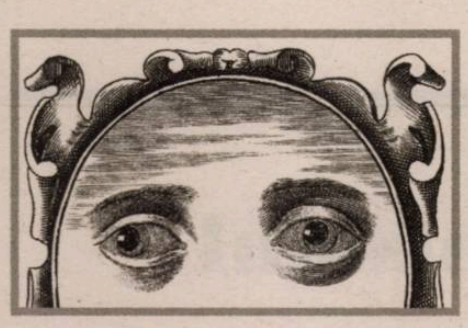

Anca ZAHARIA

afară sînt urși

Beans & Dots pentru un freelancer fericit

Se întîmplă ca tot mai mulți dintre noi să lucreze nu de la un birou, lipiți de același scaun de luni pînă vineri, ci să aibă job-uri care implică creativitate, mobilitate, program flexibil spre haotic și, prin urmare, să fie nevoiți să caute mereu locuri noi de unde să lucreze cu mai mult spor - sau, odată găsit un astfel de loc, să țină cu dinții de el. Așa cum este cazul, cred eu, cu Beans & Dots, loc de descoperit și testat pe propria piele, iar apoi de păstrat pe termen lung în lista cu localuri *freelancer-friendly* preferate.

În ultimii ani mi se întîmplă extrem de rar să nu mă uit în telefon din minut în minut, fie că e vorba să văd o notificare, să citesc un e-mail, să mă uit la ceas. Trebuie să fiu foarte prinsă de ceva ca să nu mă mai refugiez în această extensie inutilă și obositoare a mîinii mele drepte, așa cum îi spun acum telefonului mîncător de timp și energii, care-mi dovedește zi după zi că e mai degrabă inutil decît indispensabil. Aș începe, prin urmare, cu finalul. M-am dus la Beans & Dots puțin după prînz și la un moment dat, ca la un semnal, am văzut că restul celor din jur își strîng lucrurile și pornesc spre ieșire. M-am amuzat în gînd de sincronizarea lor, mi-am spus că uite, pleacă de parcă ar fi final de program, iar o oră mai tîrziu, cînd în tot localul mai eram trei persoane, mi-am dat seama că da, la ora 17 dispăruse aproape toată lumea. Am lucrat, țin să spun, la fel de bine și cît a fost aglomerat, și cînd am rămas doar cîțiva, iar *vibe*-ul (despre care auzim atît în caracterizările localurilor de pretutindeni) a rămas constant pe durata orelor în care am stat și-am tradus fie cu o cafea, fie cu o limonadă și un *carrotcake* alături.

În interior avem așa: design industrial, suprafețe brute, dar deloc incomode, strictul necesar prezentat într-o manieră deschisă, aparent contondentă, fiind exact genul de cafenea care a prins tot mai mult formă în orașele mari în ultimii cîțiva ani. Poate și de aceea mi s-a părut familiar, confortabil, exact așa cum mă simt la mama acasă. Cafeaua e foarte bună, iar personalul atît de amabil, relaxat și se potrivește design-ului, muzicii, încît întăresc impresia de tot unitar care a fost gîndit așa încă de la Big Bang-ul care a dat naștere acestui Rai pentru freelanceri.

Oamenii colorați, boemi și zîmbitori.

Dacă-mi este permisă o copilărie, aș recunoaște acum că m-am smiorcăit puțin Cristinei, prietena și colega cu care am „spionat" și lucrat la Beans & Dots, că nu se poate să n-ai măcar o bulină pe undeva, de vreme ce eu asta așteptam, dar chiar cred că este ceva peste care poți trece. Sau pentru a cărei lipsă poți compensa cu un latte uriaș, servit într-o ceașcă de un maroniu ca o ciocolată din care aproape că îți vine să muști. Impuls care trece cînd vezi că este, totuși, o simplă ceașcă, dar că poți comanda un *carrotcake* care, deși ți se va părea cam uscat la primele guri, va urca rapid în topul preferințelor.

Pe lîngă toate acestea, de ce insist că e un loc extrem de potrivit pentru un freelancer fericit? Pentru că, așa cum am ajuns să știu în ultimii ani, de cînd mă număr printre cei care vînează fericirea mereu din alt loc, acum înțeleg că freelance implică, de cele mai multe ori, o industrie creativă. Iar creativitatea trebuie, dacă nu e declanșată brusc de vreo revelație ale cărei motive pot fi infinite, măcar susținută - și-aici intră Beans & Dots în teoria mea, pentru că muzica, spațiul larg, oamenii colorați, boemi și zîmbitori, cafeaua bună, toate acestea te trag de mînă, și să nu vrei, și te aduc cu un pas mai aproape de o idee pe care poate că nu reușeai să o scoți altfel.

Ca de fiecare dată însă, țin să încurajez testările, să nu fiu crezută pe cuvînt și bănuită de bune intenții, rele intenții sau altele, de interese ale vreunui stat paralelo-perpendicularo-dreptunghic. Pentru mine e cert că nu m-am mai simțit niciodată atît de bine undeva, niciodată n-am lucrat mai cu spor și cu atîta ușurință ca aici, motiv pentru care scriu după o singură vizită – nu după standardul autoimpus de trei sau mai mult, cum este cazul pentru celelalte localuri despre care am scris pînă acum.

Beans & Dots e de găsit pe strada Actor Ion Brezoianu, în Palatul Universul, tot acolo unde e și Teatrul Apolo111. Și biroul meu tot acolo va fi în următoarea perioadă, insistînd să fac exact ca atunci cînd îmi place o melodie. Săptămîna asta am ascultat pînă la epuizare Angus și Julia Stone, cu un cover la „Youngblood"-ul celor de la 5 Seconds of Summer, de aproape-aproape aș crede că încep să detest cîntecelul. Sper să nu se întîmple așa, cum la fel sper că la Beans & Dots voi regăsi mereu același mediu primitor la superlativ.

***Anca Zaharia** este, înainte de toate, cititor. Cea mai recentă carte publicată este* Jurnal de librar, *Editura Herg Benet, 2017.*

PUBLICITATE

Cristian N. ISPIR

Omul medieval și transumanismul

A devenit din ce în ce mai ușor să ne imaginăm viitorul. Apocaliptic sau paradiziac, imaginarul modern este un caleidoscop de aspirații, temeri și speranțe cu bătaie lungă. Una dintre speranțe este cea legată de viitorul speciei umane, aflată la intersecția roboticii, biomedicinei și sferei digitale. Moștenitori ai Renașterii și ai epocilor științifice succesive, ne-am obișnuit să concepem ființa umană ca pe o mașinărie inteligentă, care poate fi perfecționată. Am moștenit de asemenea o viziune dualistă asupra individului, despre care spunem astăzi că este format din trup și suflet, materie și procese care pot fi reduse la materia biologică și la proprietățile ei. Tipul acesta de neo-cartezianism i-a făcut pe mulți gînditori, oameni de știință și tehnocrați, să propună ideea că ființa umană își poate depăși limitările sale biologice prin știință și tehnologie. În 1957, biologul evoluționist englez Julian Huxley, fratele celebrului romancier, inventează termenul de „transumanism“, prin care descrie acea filozofie a ameliorării speciei umane și a mediului social prin știință și tehnologie. Se naște astfel ideea radicală că nimic nu este imposibil în progresul civilizației umane, iar individul se poate debarasa de constrîngerile sale biologice. Nu este vorba doar de dorința de a elimina bolile, defectele genetice și de a crește speranța de viață a omului, ci și de dorința de a suprima complet îmbătrînirea și chiar moartea individului. Sub egida acestei teorii se derulează o mare parte din cercetările legate de inteligența artificială, biotehnologie și genetică din zilele noastre. Destinul ființei umane este, astfel, acela de a-și transcende propria umanitate, de a se ridica deasupra originilor sale umile și de a deveni, prin forțe proprii, o formă de viață superioară omului modern.

Ca cele mai multe dintre teoriile și curentele de gîndire moderne, și doctrina transumanistă are rădăcini premoderne serioase. Evident, o astfel de filozofie nu se poate naște decît în sînul unui reducționism științific modern, însă esența viziunii transumaniste nu este o invenție a secolului al XX-lea. Mai mult, însuși termenul de „transumanism“ are un precursor de care puțini oameni de știință, îmi închipui, doresc să-și amintească. Este vorba de poetul italian Dante Alighieri. Surpriză mare, aceea de a-l aminti pe Dante în discuții despre transumanism; însă omul medieval, pe care opera lui Dante îl sintetizează mai bine decît oricare alta, este apărătorul unui transumanism teist, de data aceasta, însă nu mai puțin transumanist. Istoria culturii europene trebuie să îi răpească lui Huxley meritul de a fi moșit „transumanismul“ în Occident. În primul, și cel mai programatic, cînt al *Paradisului* din *Divina Comedie,* Dante prezintă, cu o salvă de tun, proiectul transumanist al lumii premoderne: *a depăși natura umană nu se poate descrie în cuvinte*. Pentru a exprima actul de depășire a condiției umane, Dante folosește verbul italian *trasumanar*, creat de el, fără echivalent în limbile moderne: „S-arăt *per verba* ce-i transumanare / nu-i chip să pot, ci-ajunge-exemplul dat / cui grația-i păstreaz-asemeni stare“ (traducere de George Coșbuc).

Exemplul dat de Dante este mitul lui Glaucos în varianta relatată de Ovidiu în *Metamorfoze*. După ce a gustat dintr-o iarbă fermecată, pescarul Glaucos a fost transformat în ființă marină, ajungînd zeu al adîncurilor. Transumanist fără știință, poetul latin îl ajută pe Glaucos să-și depășească condiția umană prin modificări chimice și metabolice: un fel de *human enhancement* prin consum de *superfood* modificată genetic.

La Dante, transumanarea are alt sens. Dacă Glaucos ajunge din pură întîmplare un fel de *Übermensch* profetic al antichității, pentru Dante, omul este chemat mai întîi să-și înțeleagă originea și vocația sa divină, iar pe urmă să aleagă. Pentru poetul florentin, *transumanarea* are la bază o intuiție filozofică despre chemarea existențială a omului la autodepășire – în comun cu viziunea materialistă a transumaniștilor –, circumscrisă unui cadru teist de sorginte creștină – în răspăr cu viziunea materialistă –, în ciuda elementelor clasic-mitologice de care poetul se folosește pentru contextualizare (mitul ovidian). Transumanarea dantescă reprezintă credința că omul este chemat să devină mai mult decît ceea ce este pe pămînt și să-și depășească condiția printr-un fel de teoză existențială.

Dualismul transumanistului modern, care concepe cu ușurință existența unui suflet rațional în absența unui corp sortit pierii, se opune radical viziunii moniste și aproape fenomenologice a lui Dante, pentru care sinele nu se poate concepe în afara unei corporalități. Sinele este funcție de corp și suflet. În procesul de transumanare, trupul și sufletul rămîn în perfectă uniune. Depășirea naturii umane este misterul creștin al vieții în Împărăția lui Dumnezeu fără însă vreo diminuare de sine. *Paradisul* este, dincolo de poezie, o scară a lui Iacob spre capătul procesului de transumanare. Deși tehnologia nu are nimic de-a face cu demersul pelerinului vizionar, știința divină ajută ascensiunea individului dincolo de marginile naturii umane. Sau poate că este vorba totuși de tehnologie. Iluminarea sinelui pe măsură ce străbate sferele cerești presupune o nouă viziune, o nouă pereche de ochi *inteligenți,* am putea spune, cu ajutorul cărora se poate face experiența Empireului, a acelei substanțe divine dincolo de timp și spațiu care nu se poate „arăta *per verba“*, sediul dumnezeirii, dar și al transumanului.

Viziunea transumanistă a lui Dante respinge încercările noastre de alegorizare și propune, în schimb, o imagine radicală a sensului existenței. Transumanarea nu este un *enhancement* fizic (sau etic, precum extropianismul sau tehnogaianismul) al vieții, ci o transformare radicală, ontologică și metafizică a ființei umane în singularitatea sa personală, întrupată. Este vorba de o metamorfoză aproape ovidiană la care transumanismul modern, în captivitatea sa biotehnologică, nu poate accede. Totuși, ambele curente exploatează metafora transgresiunii. Pentru transumaniști, stă în puterea omului să depășească ceea ce pare a fi un dat, un *borderline*. În cartea sa *Transumanism și societate,* Steven Lilley subliniază diferența dintre *transcendere* și *transgresiune* din perspectiva naturii umane înțeleasă ca fiind plastică, maleabilă. Această problemă este deja prezentă la Dante. Poetul ne prezintă un Ulise însetat de cunoaștere și de autodepășire care totuși eșuează prin, îndrăznesc a o numi, dorință transumanist-demiurgică. Vorbind din adîncul Infernului, Ulise relatează că misiunea sa de a descoperi ceea ce nu îi este dat omului să cunoască a eșuat, deși „făcurăm din lopeți aripi nebune“. Ulisele lui Dante pleacă într-o expediție departe de patria sa Itaca și de originalul homeric, „dincolo de soare“, în căutarea adevărului prin forțe proprii. Corabia se scufundă în largul muntelui Purgatoriului, unde nu le este dat celor vii fără mandat divin să ajungă. Amintind mitul lui Dedal și Icar, metafora tehnică a lopeților preschimbate în aripi descrie încercarea lui Ulise de a transcende prin tehnologie spre un alt nivel epistemic, tentația transgresivă a omului de a se situa în afara hotarelor condiției sale. Ulise s-ar fi simțit în Silicon Valley ca la el acasă.

În Evul Mediu latin, ideea că natura umană nu este fixă era foarte răspîndită. Pentru omul creștin medieval, ființa umană se află într-un dublu deficit de plenitudine: pe de-o parte, efectele păcatului originar care virusează de mii de ani întreaga omenire, iar pe de altă parte, făgăduința transformatoare a lui Hristos în Împărăția lui Dumnezeu. Conștiința acestui adevăr de credință creează în mintea multor autori medievali speculații fecunde despre omul perfect, despre ceea ce se află dincolo de natura umană, dincolo de materie și de datele existenței de aici și acum.

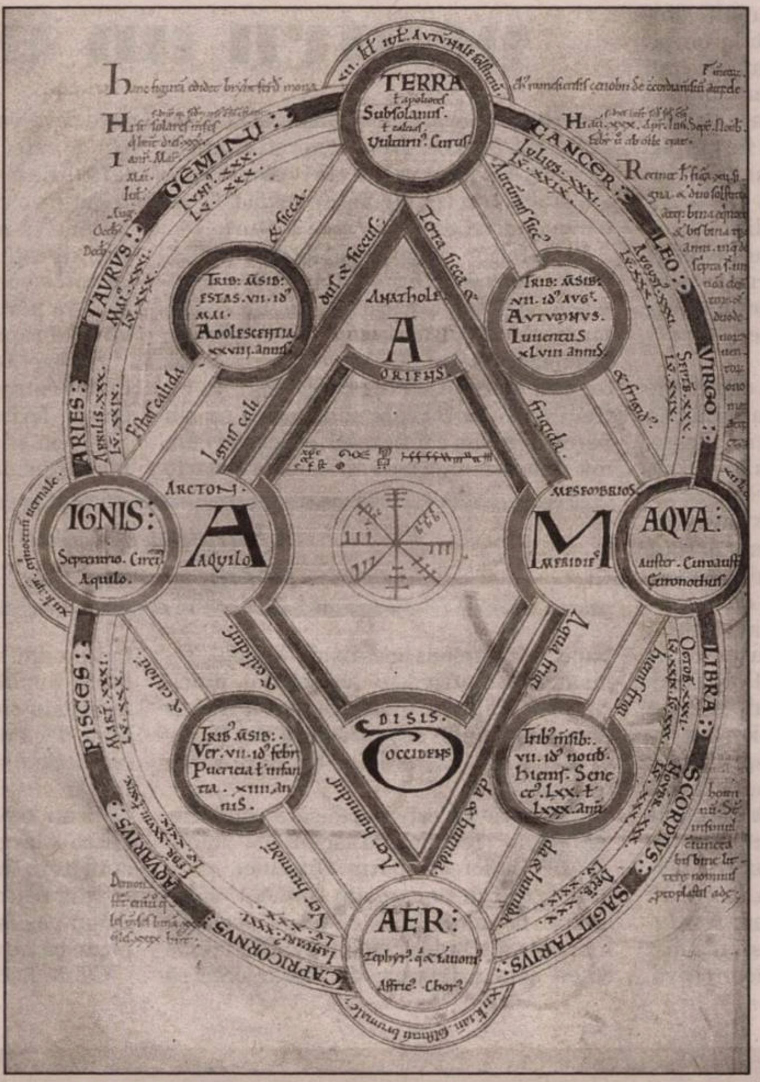

Diagramă tetradică din secolul al XII-lea (Oxford, St. John College, MS 17)

Unul dintre reprezentanții acestui curent speculativ este Alain de Lille, poet și teolog francez de la sfîrșitul veacului al XII-lea. Se poate spune despre Alain că a fost un constructivist *avant la lettre*. În poemul său alegoric latin *Anticlaudianus,* acesta răspunde nu numai la întrebarea *ce este omul,* dar și la *ce poate fi acesta*. În misiunea sa de a crea omul perfect, Natura realizează că toată opera ei este imperfectă și cere ajutorul Virtuților. Visul Naturii pentru *omul divin* mobilizează întreaga creație, care participă activ la actul suprem de construcție umană. Totuși, nici Natura, nici Teologia și nici Credința nu pot oferi ceea ce lipsește, și anume un suflet, o inteligență divină. Aceasta doar Dumnezeu o poate oferi, ceea ce și face. Pe pămînt, Natura construiește, arhitectural, un corp uman pe care îl înzestrează cu sufletul dăruit de Dumnezeu, iar Omul cel Nou se naște. Acest arhetip și prototip transuman este bazat pe un model antropologic diferit de cel al transumanistului modern. În ambele cazuri, idealul se află dincolo de coordonatele actuale. Pentru Alain, omul ideal se află dincolo de natură și materie, în lumea ideilor și a lui Dumnezeu. În schimb, transumanistul modern, care caută să redefinească natura umană sau așteaptă un *A.I. takeover,* are o viziune imanentă despre ceea ce omul poate realiza în saltul său postuman. Alain poate extinde speculația despre posibilitățile umane odată ce Omul cel Nou apare, dar imaginația și posibilitățile sale cognitive sînt condiționate de perspectiva teistă adoptată. Ca și Dante, Alain dorește ca omul să facă saltul ontologic dincolo de propriile sale hotare, dar nu poate concepe o existență transumană din interiorul materiei și în absența suflului divin. Neoplatonismul alegoric al lui Alain are parfum transuman: mintea divină de care Natura are nevoie pentru a săvîrși Omul cel Nou are, notează Alain, „o înțelepciune dincolo de om“ *(trans hominem).*

Pentru teologul medieval, perspectiva transumanistă face parte din destinul ființei umane, dar nu se poate împlini decît prin contact cu alteritatea divină. În schimb, omul *cis*umanist este constrîns să rămînă prins în destinul tragic al materialității nemîntuite. Infernul lui Dante, pentru a încheia cu acesta, nu este populat cu suflete pedepsite de către un Dumnezeu răzbunător, ci cu existențe tragice care au rămas dincoace de umanitate, refuzînd apelul radical al transcendenței.

Cristian N. Ispir, *dr. în istorie medievală al King's College London, este cercetător la British Library și asistent universitar la University College London.*

Tudor IORDĂCHESCU

Cel mai frumos cadou

Cel mai frumos cadou primit anul trecut, în mijlocul verii, a fost adus de un prieten venit special în secuime la petrecerea aniversară care s-a transformat într-un fel de tradiție personală: un ghid de conversație româno-maghiar. Editura Linghea, București, ediția 2015, 320 de pagini. De ce am apreciat atît de mult acest cadou? Pentru că, o spun din capul locului, îmi plac ungurii. Maghiarii, ungurii, cum vreți să le spuneți. Am prieteni vechi care trăiesc la Budapesta și se bucură de tot ce înseamnă un oraș imperial și amprenta lui asupra istoriei și culturii central-europene; am prieteni și amici unguri, în țară, unii născuți la Budapesta și care au au ales să își cumpere o casă undeva, la sat, pe lîngă Miercurea Ciuc, și să își deschidă o mică afacere aici, în România, pentru maghiarii care trăiesc aici și nu numai. Alții au preferat să cumpere o casă la țară în inima Ungariei, ca să se bucure la „botul calului" de via aferentă și de vinurile roșii rînduite cuminți în pivniță.

I-am mulțumit cu frînturi de engleză și maghiară.

Îmi place sentimentul de „lucru așezat" care domnește în gospodăriile lor din Transilvania și imediat de după granița de la Nădlac. Sărăcia pare aceeași, mai ales în partea de est a Ungariei, cu cea din satele românești, însă este însoțită de un oarecare simț al ordinii și curățeniei, care lipsește, pe alocuri, în lumea satului din dreapta Carpaților.

Îmi plac satele mai răsfirate sau mai adunate din mijlocul țării, din Harghita și Covasna, o zonă pe nedrept ignorată de autoritățile care ar trebui să se preocupe de dezvoltarea regională echilibrată și uitată, în același timp, de turiștii români care nu se înghesuie să viziteze pensiunile, conacele, rezervațiile de animale sălbatice, hergheliile și incredibilele păduri, lacuri și cascade din această inimă verde a României. Turiștii au poate dreptate să ocolească uneori zona, atunci cînd își pierd rulmenții, bucșele și capetele de bară prin hăurile din fostul asfalt care a populat cîndva drumurile naționale din zonă, însă asta nu e vina maghiarilor. Desigur, ar fi putut face mai multe și autoritățile locale în această privință, însă, de cele mai multe ori, ele depind de ajutorul celor naționale. Unde, ce să vezi, domină viziunea lui „Dă-i, mă, ... de unguri, să se descurce, să le trimită Orbán bani, ce, vor acum și de la bugetu' nostru?".

După cîțiva ani de vizite în aceste regiuni minunate, am ajuns, însă, să cred că lipsa turiștilor români se datorează, măcar într-o mică parte, și unor prejudecăți acumulate în anii de după '89 (și dinainte). Atunci cînd s-a inculcat în mintea noastră, a „majoritarilor" (un alt cuvînt nefericit ivit în discursul public), că la Băile Tușnad, de exemplu, nu poți nici măcar să ceri o pîine în română. Pentru că nimeni nu îți va răspunde.

Înțeleg să ne plîngem că nu ni se aduce mîncarea la masă suficient de repede, sau că s-a răcit, sau că nu are sare... Însă pîine, sigur, dacă veți cere undeva, în „ungurime", vi se va aduce. Pentru că, spre surpriza multora dintre cei care trec pe acolo, gazdele maghiare au învățat secretul simplu al prosperității: turistul trebuie să fie mulțumit și să se simtă bine, indiferent dacă este la el în țară sau nu. Pentru că turistul plătește nota, la final. Iar cu acei bani oamenii de acolo își duc un trai decent și, uneori, mult mai liniștit față de al „nostru", al „regățenilor". Iar dacă, totuși, găsiți undeva un ospătar, un bucătar, un amfitrion care să ridice din umeri la auzul folosirii limbii române, încercați și altfel. Folosiți-vă bruma de engleză pe care ați folosi-o oriunde ca turist. Învățați două-trei cuvinte în maghiară, precum *köszönöm* („mulțumesc!") și *szivesen* („cu plăcere!"). Veți constata că vor face minuni. Doamna care robotea la bucătăria unei pensiuni din Izvoare (Ivómezej), Harghita, căreia i-am mulțumit cum m-am priceput, cu frînturi de engleză și maghiară, pentru mîncarea dumnezeiască pe care ne-o punea în farfurii, și-a rupt din timp și a încercat din toate puterile să lege un dialog în foarte puțina română pe care o stăpînea. Și nu e vorba de rea-voință sau rea-credință, oamenii acolo, uneori, chiar nu știu o boabă de română. Pentru că nu au nevoie. Dacă le-am da ocazia să interacționeze mai des cu noi, „ceilalți", multe s-ar schimba în bine în percepția reciprocă a acestor neamuri condamnate să trăiască împreună.

Tușnad
© wikimedia commons

Altă dată, cînd am urcat muntele sfînt al secuimii, Mădăraș-Harghita, am fost interceptat fără prea multe menajamente și întrebat de unde vin. Cînd am răspuns că de la București, privirea interlocutorului maghiar a trădat o mirare sinceră că cineva face turism într-un loc venerat de peste 500 de ani, doar ca să vadă. Să vadă urmele unei alte culturi, să încerce să înțeleagă cum funcționează resorturile unui pelerinaj cu dublă valență, religios și național. Să vadă cum înțeleg oameni diferiți, ca limbă, neam și cultură, să își păstreze identitatea. Iar asta nu le-o vom putea niciodată reproșa maghiarilor, pentru că ar însemna să ne negăm și nouă obsesia de construire a unei identități, de care dăm cîteodată excesiv dovadă.

Iar cel care m-a făcut, într-o mare măsură, să regîndesc dimensiunea relației mele personale cu maghiarii a fost un amic, formator de meserie, nu întîmplător, în domeniul combaterii discriminării. Participînd la o serie lungă de seminarii dedicate magistraților care viza creșterea nivelului de conștientizare cu privire la discriminarea existentă în sistemul de justiție la adresa grupurilor vulnerabile, am avut ocazia să îl cunosc pe Dezi, expert al Consiliului Europei. De la el am auzit cîteva anecdote memorabile legate de „calitatea" sa de maghiar, pe care, aruncând o privire la ochii lui albaștri, puteai să o intuiești, măcar pe sfert, dacă nu ai fi apucat să îi citești numele de familie pe un ecuson de conferință. Însă lecția pe care ne-a dat-o tuturor a fost alta: după cîteva ore de discutat complicatele probleme ale accesului în justiție pentru romi și alte categorii vulnerabile, în cursul cărora judecătorii, cu precădere, au avut ocazia să își expună cu generozitate părerile despre „adevărata" natură a populațiilor conlocuitoare cu care aveau de-a face prin instanțe (și nu se refereau la minoritatea maghiară), la sfîrșitul seminarului, scurt, Dezi le-a explicat ce înseamnă să trăiești pe propria piele dubla discriminare în România – să fii pe jumătate maghiar, iar pe cealalată jumătate să fii rom. Adică mai direct implicat în problema „naționalităților conlocuitoare" decît le-ar fi plăcut onor magistraților să afle... S-a lăsat liniștea în sală și am plecat cu toții, cu un zîmbet încurcat, spre masa de prînz.

De atunci încerc să evit pe cît de mult etichetele, indiferent de cît de utile sînt ele și cît de ușor îmi vine și mie, ca oricui altcuiva, să le folosesc. Pentru că un accent, un nume pe o carte de vizită, un gest involuntar care pare a trăda o dizabilitate fizică, toate contribuie, uneori, la nașterea unei prejudecăți în mintea noastră. Și chiar dacă nu o exprimăm imediat, chiar dacă ne-o cenzurăm conștient, putem avea surpriza ca ea să reapară din neant, să izbucnească mai violent ca niciodată, atunci cînd sîntem puși în alt context de viață, cînd trebuie să reacționăm eficient, rapid; atunci, se poate spune, răzbate adevărata noastră natură la suprafață. Iar de la prejudecată la discriminare nu e decît un singur pas.

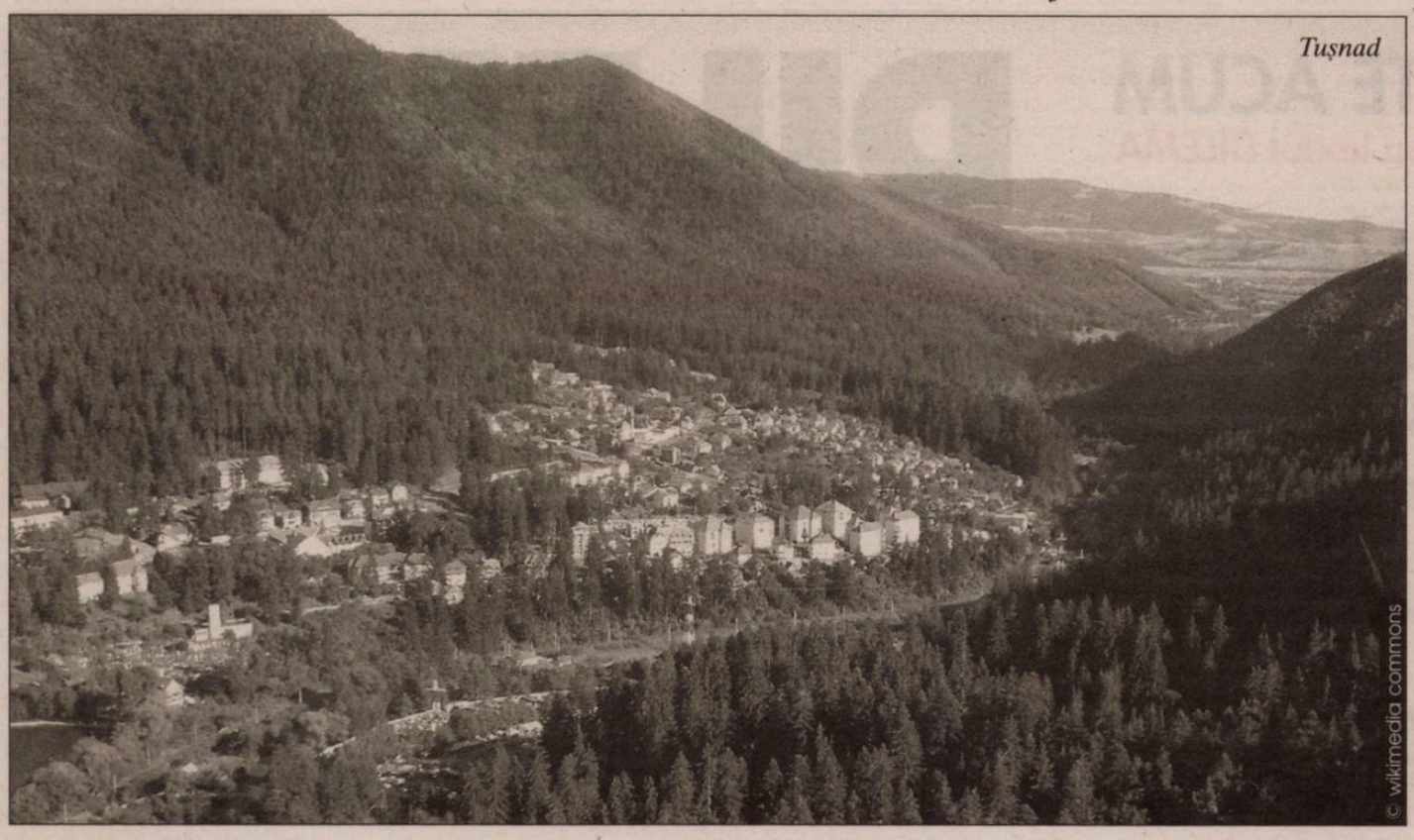
Tușnad
© wikimedia commons

Cu ochii-n 3,14

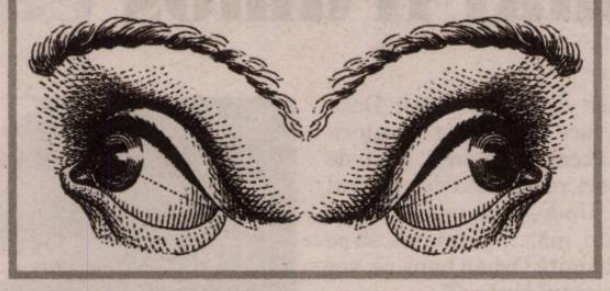

SE PARE CĂ
VIITORUL DIN JURUL CASEI
(NEGRU PE FOND ALB)
E FRUMOS ȘI PRIMĂVARA,
CĂCI RESTUL ZILELOR
AU DEVENIT MAI PUȚIN STRĂINE
DECÎT VERIFICAREA GENETICĂ
A INFINITULUI ACASĂ

■ Un porumbel voiajor, dresat în Belgia, vedetă a concursurilor columbofile, a fost vîndut cu peste 1,25 milioane de euro. A devenit, în urma acestei licitații, pasărea cea mai scumpă din această specie din lume. Se pare că a cumpărat-o un colecționar chinez. (**A. M. S.**)

■ Oamenii de știință din Chengdu, China, plănuiesc să înlocuiască anul viitor felinarele stradale cu o Lună artificială (un satelit de iluminare). Mă-ntreb ce nume au să-i dea și cum vor suna poemele de dragoste în viitorul apropiat. (**C. Ș.**)

■ În urma plîngerii venite din partea unui vecin, un bărbat din Santa Rosa, California, a fost obligat de Primărie să-și taie gardul din jurul casei la jumătatea înălțimii. Motivul plîngerii vecinului: obstrucționarea vizibilității. Neavînd ce face, omul s-a conformat. Și-a micșorat gardul, după care și-a umplut grădina cu manechine de plastic, înfățișînd oameni goi, în diverse poziții. Ca să ofere vecinului o mai bună vizibilitate. (**S. G.**)

■ Luni, 18 martie crt., orele 14-14,30. Vizavi de Palatul Cotroceni, colțul opus „Leului", pe trotuar. O tînără, maximum 30 de ani, susține, singură, „Protestul unui judecător". O pancartă cu majuscule, negru pe fond alb. Alungați de pe treptele Ministerului Justiției, cei îndreptățiți să-și apere dreptul la meserie sub auspiciile legii și-au găsit adăpost la colț de stradă, în capitală. *Chapeau bas!* (**R. M.**)

■ I-am auzit pe mulți spunînd că Bucureștiul e frumos doar noaptea. Eu nu cred asta: în orice caz, e frumos și primăvara. Dovadă destuii locuitori ai săi care tot fac poze copacilor înfloriți: s-a format aproape un club. (**I. P.**)

■ Facebook a devenit un fel de Tribunal al Poporului unde pedeapsa precedă judecata, iar judecata precedă cunoașterea faptelor, căci faptele au devenit mai puțin importante decît convingerile și simpatiile. (**M. C.**)

■ Miercuri, pe 20 martie, s-a sărbătorit Ziua Mondială a vrăbiilor – o veste îmbucurătoare, într-o țară în care restul zilelor din an sînt ale papagalilor, curcilor, pupezelor, gîștelor și găinilor de tot felul. (**M. P.**)

■ Mesajul „Bine ați venit" a fost tradus în mai multe limbi străine și a fost montat pe tavanul Aeroportului Otopeni. Numai că în zona „Plecări". Curat românesc! (**C. Ș.**)

■ Parlamentul a adoptat proiectul privind Strategia națională pe termen lung „România 2040". A se căuta și a se pune la păstrare respectivul document. A se consulta în 2040, pentru verificarea stadiului de implementare. (**M. M.**)

■ Pe site-ul OrtodoxInfo.ro, al cărui slogan este „Pentru o mai DREAPTĂ informare", poți citi astfel de articole: „20 de dovezi că Pămîntul e plat", „Inovația din secvențierea genetică a demonstrat că rujeola e cauzată chiar de vaccinul antirujeolic", „De ce muzica clasică e de la Satana" sau, favoritul meu, „A scos dracul dintr-o fecioară, apoi a violat-o, după care a omorît-o și a aruncat-o în rîu. Ce a urmat?" (**M. C.**)

■ În Shanghai a fost inaugurat de curînd un zgîrienori inspirat de Coloana Infinitului a lui Constantin Brâncuși. Asta în vreme ce, la noi, Coloana a început să se înnegrească, pradă intemperiilor și delăsării autorităților. (**C. Ș.**)

■ La semafor, un camionagiu zîmbește, de oglindă îi flutură în aer liber o inimă-balon. Un domn în vîrstă, în librărie, vorbind la telefon: „Tocmai trec pe lîngă o pictură de Botticelli, da' la norocul meu o s-ajung acasă cu vreun Picasso." La metrou, un muncitor îi declară unei fete că arată „ca căprioara Bambi". (**C. Ș.**)

ESTE DOAR
UN FEL DE CONFUZIE ÎN UNANIMITATE,
UNDEVA OR FI ASCUNS O CURSĂ

■ „Pacientul refuză operația. Ca orice bărbat, nu suportă operațiile și a ales deocamdată să facă infiltrații. Este doar un fel de amînare." Codrin Ștefănescu despre starea de sănătate a lui Liviu Dragnea. Sînt fascinanți bărbații ăștia. (**A. M. S.**)

■ Rapperița Cardi B i-a mulțumit public lui Tom Petty că i-ar fi trimis flori pentru a o felicita după primirea unui Grammy. Evident, Cardi B a făcut o confuzie de tot rîsul, întrucît Tom Petty a murit acum doi ani (și oricum ar fi fost greu de crezut că un muzician ca Tom Petty ar fi apreciat ce cîntă ea), dar comentariul unui internaut merită consemnat aici: „Pe mine nu mă surprinde cîtuși de puțin faptul că Tom Petty poate trimite flori și de pe lumea cealaltă. A fost un tip grozav." (**M. C.**)

■ Creșterea și descreșterea partidului comunist român: de la sirena lui Vasile Roaită la vuvuzeaua lui Liviu Dragnea. Episodul Rovana Plumb, sau alegerea de sine fără abțineri ori împotriviri. În unanimitate: „La Palatul Cotroceni cîntă cucuveaua / Pentru Dragnea și ai lui sună vuvuzeaua." Alo! Alo! Se-aude?! Alo, tovarăși! (**R. M.**)

■ Undeva, pe un gard, litere mari, scrise cu vopsea roșie, dau de veste lumii noastre: „Cred că sînt extraterestru". Știam. (**D. S.**)

■ Ministrul Transporturilor a spus că în România nu s-au făcut autostrăzi din cauza statului paralel. Bine. Dar în statul paralel or fi autostrăzi? Sau și acolo se dă în gropi? (**D. C.**)

■ Un hoț n-a mai găsit ieșirea supermarket-ului din Slatina unde intrase prin efracție, așa că s-a ascuns, beat criță, printre pufuleți. (**M. C.**)

■ După o cursă strînsă, Lincoln, un țap de 3 ani, a fost ales săptămîna trecută primarul-animal din Fair Haven, Vermont, în dauna terrier-ului Sammie. Imediat după ceremonia de învestire, țapul a defecat. Așa-i în politică. (**C. Ș.**)

ABONEAZĂ-TE ACUM
Trimite 1 SMS la 7488 cu textul DILEMA

CUM TE ABONEZI
✔ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 EUR + TVA/SMS)
✔ ONLINE: la http://abonamente.adevarul.ro
✔ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL:
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288,
deschis la First Bank SA. – Lacul Tei,
nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
✔ LA TOATE OFICIILE POȘTALE / ✔ FIRMELE DE ABONAMENTE
Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro
Tel: 0372 130 211 / 0372 130 213 (L-V, 9.00-18.00)

DILEMA VECHE
✔ 3 luni - 54 LEI ✔ 6 luni - 98 LEI ✔ 12 luni - 159 LEI
Prețuri la abonamente cu pînă la 44% mai mici față de prețul de la chioșc

TALON ABONAMENT
Nume ..... Prenume .....
Str. ..... Nr. ...., Bl. ....., Sc. ....., Et. ...., Ap. .....,
Localitate ..... Județ/Sector ....., Cod poștal .....
Telefon ..... Email .....
Am achitat suma de ..... LEI cu mandat poștal/ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul SC ADEVARUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la First Bank SA – Lacul Tei, nr. cont RO24 PIRB 4216 7096 1600 1000.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua pînă la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sînt de acord ca SC ADEVARUL HOLDING SRL să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresîndu-mă societății SC ADEVARUL HOLDING SRL printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **SC ADEVARUL HOLDING SRL – Abonamente,** București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, Sector 2, cod poștal 020331.

...ÎȚI DĂ DE GÎNDIT